

R-6/88

B. 76 =

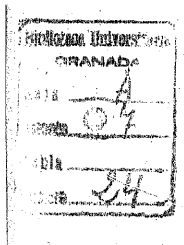
[Handwritten signature]

2 100 50

M. L. S. S.

R-6788

B. 76 =

[Handwritten signature]

B. 76

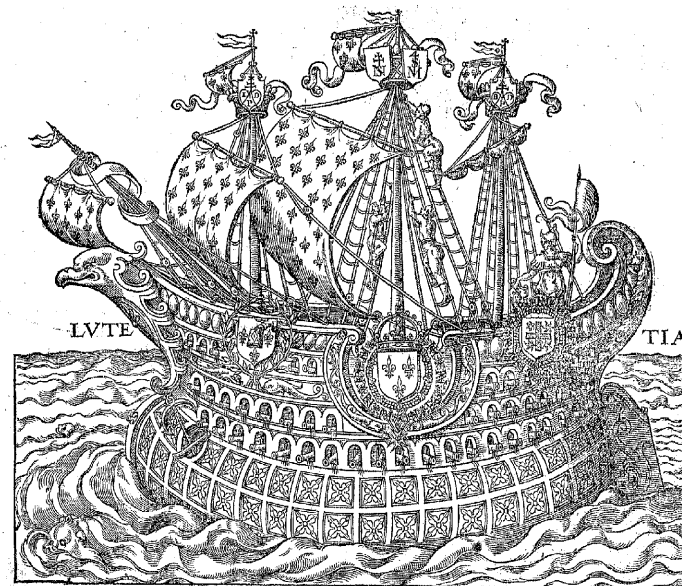
R-6188

DIVI
 AMBROSII
 MEDIOLANENSIS
 EPISCOPI
 OPERA.

SACRÆ SCRIPTURÆ CONTEXTVM, AD FACILIOREM
 lectorum intelligentiam, ex ipsa sancti Doctoris lectione, & ex LXX. Interpretum, quos
 potissimum sequitur, translatione erutum, complectentia.

*QVAE VITIO VEL INCURIA ERANT ADIECTA, SUNT
 reiecta: quae sublata, restituta: quae transposita, reposita: quae deprauata, emendata: omnia ad veterum
 manuscriptorum & emendatorum codicum excusorum fidem summa cura examinata,
 & aliorum Patrum lectione, pristinae integritati ac puritati reddita.*

Librorum, & Enarrationum catalogum, indicabit pagina quinta.

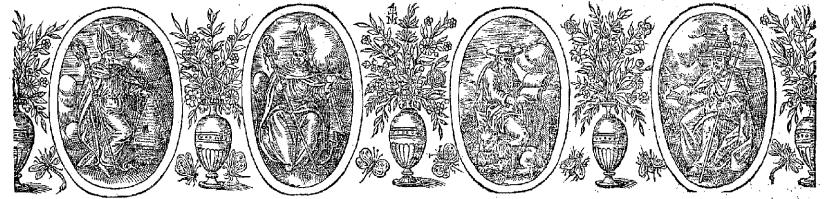

PARISIIS,

M. D. LXXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO
D. N. GREGORIO PAPÆ XIII.

F. Felix Cardinalis de Montealto.

Extrait du Priuilege du Roy.

AR Lettres Patentes de sa Majesté, donné à Paris le 12. de Novembre, 1585. signé, Moré, est permis à Jacques du Puis, Sebastien Niuelle, & Michel Somnius, libraires iurez en l'vniuersité de Paris, d'imprimer ou faire imprimer les Oeuures S. Ambroise, S. Gregoire & S. Bernard, avec defenses à tous libraires, & Imprimeurs n'imprimer, vendre, distribuer durant le temps & espace de neuf ans, d'autres que ceux qui auront esté imprimez par lesdits supplians, & ce à peine de confiscation desdits liures, & de deux cens escus d'amende, avec condamnation de tous despens, dommages & interests, qui pour ce fait seroient intentez. Et en outre sadite Majesté veut, qu'en apposant le priuilege ou extrait au commencement, ou à la fin desdits liures, il soit tenu comme chose publique, deuëment notifié à tous & chacuns libraires de ce Royaume, ainsi que plus amplement est contenu en l'original dudit Priuilege.

NTER præstantiora munera, potioraque munimenta, quibus Iesus Christus, unigenitus Dei filius, Dominus noster infallibilis dispositione prudentiæ dilectam Ephes. 5.
sponsam suam, militantem Ecclesiam, ut ea non tantum in medio nationum peruer- Philip. 2.
sarum sublimioribus coruscaret virtutibus, sed aduersus principes tenebrarum, mî-
dique rectores iugiter inuicta consisteret, in hac terrena collucatione decorauit at- Ephes. 6.
que suffulsi, sanctos Doctores, orthodoxos Patres, eorumque scripta merito esse cõ-
numeranda semper existimaui. Illi namque, ut sanctus ad Ephesios scribit Aposto- Ephes. 4.
lus, ne tamquam paruuli fluctuemus, aut circumferamur omni uento doctrinæ; in-
astutia hominum, sed ut fidei unitate in virum perfectum formati, Christo redem-
ptori occurramus, pastores doctoresque diuinitus sunt constituti: hæc uero (sancto Augustino teste) ut fidem
gignant, nutriant, defendant simul, ac roborent, nobis tradita. Lis quippe sancta Romana Ecclesia, omnium
ecclesiarum mater & magistra, suffulta præsidis, fideles excoluit, diuina mysteria referauit, hæreses aboleuit,
schismata destruxit, altitudinem omnem aduersus Dei scientiam se extollentem euerit, pacem ac tranquillitatem, unitatemque
provinciis, nationibus, uniuerso denique orbi Christiano perpetuo restituit. Non immerito 2. Cor. 10.
igitur dolenter ferebam, animoque uehementer angebar, quod præclara hæc Patrum monumenta Ecclesiæ,
diuina, ut diximus, benignitate concessa, siue temporis iniuria, siue pastorum dormitione, inimico in medio
tristici zizania superseminante, adeo corrupta ac temerata depromerentur, ut interdum nullam, interdum
ineptam, aliquando falsam, nonnumquam uero à fidei institutis, & ab ipsorum auctororum mente alienam
efficerent sententiam. Vnde Inquisitores, sanctæ fidei negotiis præfecti, lectionem illorum (ne quæ ad uitam da-
ta erant, operarentur mortem) nec omnibus, nec absque delectu permittebant. Quare cælestibus his Ecclesiæ au-
xiliis pene destituta uidebatur. Cui malo ut quoquo modo tandem occurrerit Pius III. & deinde Pius V.
fel. rec. summi Pontifices, prædecessores S. V. mihi tunc iuxta meæ professionis institutum, in conuentu ordinis
Minorum degenti, sanctissimi acque ac grauissimi Ecclesiæ doctoris Ambrosij Mediolanensis episcopi opera,
perinde atque aliorum huius generis sanctorum Doctorum deprauata ac violata, & proinde interdicta, de-
nno diligenter euoluenda ac recogoscenda, & ab interiectis erroribus repurganda, atque ad præstinam au-
ctoris ipsius puritatem, ueterum collatione exemplarium et alio quocumque aptiori studio reformanda mā-
dauit. Quod negotium licet graue, ac supra tenuitatem meam illius tamen qui aperuit os meum, & lin-
guas infantium fecit disertas, auxilio fretus, obedienter ac libenter accepi. Quapropter antiquiores illico biblio-
thecas lustrare, ac cum manuscriptis ueteribus, emendatioribusque excusis codicibus conferre, necnon aliquos
præter impressos, si quos reperirem libellos, inuestigare, quæ denique loca ex sanctissimi huius Doctoris scriptis
tum in Conciliis generalibus & provincialibus, tum in priuatis lucubrationibus maiores nostri citauerint,
exquirere sedulo cæpi: opusque proculdubio absoluissem, nisi variis et itinerum, & aliarum curarum distra-
ctionibus præpeditus id imperfectum deserere coactus fuisset. Qualemcumque postea nactus quietem, horta-
tu inssuque S. V. inchoatum opus repetens, præclaros doctores, uiros doctrinæ & pietate graves, ac linguarum
intelligentia, & historiarum cognitione insignes, præterea in scholasticæ Theologiæ & Patrum lectione ad-
modum versatos delegi, mihiq; laboris socios adsciui. Itaq; onus alacriter subcētes, munerique plures annos stre-

nue una incumbentes, tandem multis vigiliis, plurimoque impendio, Deo bonorum omnium largitore nobis propitio, opus absolvimus, munus perfecimus, absolvimusque. S. V. que beatissimi Petri fidem tenet & sedem, ut studium nostrum comprobare, gratoque suscipere animo dignetur, reuerenter offerimus. Insigniores, vetustioresque diuersarum prouinciarum bibliothecas peruestigauimus: manuscriptos, ac excusos codices contulimus: Philonem, Iosephumque Hebraeos, ac Eusebium Casariensem, sanctum Basilium re & cognomēto magnū, ac reliquos superiores, quorum lectione imitationeque sanctus hic delectatus est Doctor, accuratē legimus: plura Concilia generalia & prouincialia diligenter euoluimus: sanctum Augustinum, Theodoretum, ceterosque posteriores qui aliqua ab eo sunt mutuati, legentes perpendimus: quorum ope atque adiumento obsecra explicuimus, manca suppleuimus, adiecta reieciimus, transposita reposuimus, deprauata emendauimus, omnia demum ut germanam Ambrosij phrasim redolerent, eiusque dignitati atque grauitati responderent, sedulo curauimus: et ut ipsemet Auctor loqui uideretur, suppositiuis quibuscumque abscessis, pro uiribus studuimus. Nonnullos praeterea tractatus, & epistolas, ac sermones nusquam adhuc typis datos, à maioribus tamen diu desideratos, multo conquisitos labore, operi addidimus. Quae omnia in uniuersum quinque tomis comprehendimus: in quorum distributione commentitiam illam Erasmi seriem in recentioribus editionibus obseruatam validissimis rationibus adducti sequi noluimus: uerum aptiorem quandam, rationi, necnon sancti Doctoris proposito atque instituto magis consentaneam aliam nacli sumus: nimirum ut Primus, Secundus, et Tertius tomus ordinem sacrorum Bibliorum teneant: Quartus eam, quam postea in scholis sibi uendicauerunt Theologi, Quintus quo sermones & epistole continentur, quantum ad sermones attinet, pro maiori studio fororum uilitate, ut ad Missalis Romani ordinem accommodetur: quod autē ad epistolas, ut proprios habeat libros, ad materiarum diuersitatem distinctos. Ceterum ubi sanctus ipse Doctor ordinem praescripsit, eum ipsum fideliter secuti sumus. Primo, Secundo, et Tertio tomis commentaria & explanationes continentibus sacrorum librorum contextum uel propria Auctoris uersione, prout ex eius scriptis haurire nobis licuit, uel ex septuaginta interpretum translatione, qua potissimum Auctor usus est, ad faciliorem lectorum intelligentiam summo studio adiunximus. Quod reliquum est, sanctus hic Doctor tanto ueritatis candore nitefcit, ut quod pater Augustinus tradit, ne inimici quidē in illius scriptis quod arguerent inuenire unquam potuerint: tanta praeeterea fuit sanctitatis fama, ut Theodosius magnus dicere soleret: Solum Ambrosium noui dignē uocari Episcopum: tanta postremo ex estimationis maiestate, ut quod plerique meminerunt scriptiores, nec ullus censeretur Imperator, cui non consensisset Ambrosius. Tantis igitur Doctor & Episcopus, qui Liguriam olim Aemiliamque prouincias feliciter administrauit, qui Galliam erudiuit, Mediolanensem Ecclesiam sublaris dissidiis pacauit, tyrannos compefcuit: Caesares ad religionem, pietatem, iustitiam, obedientiam erga sanctissimos Episcopos formauit: Sanctae Romanae Ecclesiae auctoritatem contra schismaticos, ac haereticos, Damasus Siricioque sanctissimis Pontificibus, S. V. etiam praedecessoribus summa prudentia, libertate, constantiaque defendit ac roborauit: nunc ad mores emendandos, ad ecclesiasticam disciplinam restituendam, dignitatem retinendam, libertatem tuendam, ad hereses quas cumque eliminandas, uestra praesto est Sanctitati. Nostros igitur conatus Roma amplectatur, quia praclarum ei ciuem: amplectatur Liguria Aemiliaque, quia praesidem eis consularē: Mediolanum, quia Episcopum peruigilem: Sanctitas denique uestra, quia integerrimum Ecclesiae Doctorem restituere curauimus. Quare incundo gratoque ipsum, Beatissime Pater, animo suscipe, obuiisque amplectere uoluis, nostris benedicens laboribus. Demum ut breuiori, tibi autem Ecclesiaeque Dei epistola haec nostra prospero claudatur fine: Iesus Christus Dominus noster, pastor bonus, pastorque creator omnium, S. V. una cum commisso sibi grege saluet semper & muniat Amen.

Roma, Kalendis Decembris, M. D. LXXX.

EORVM QVAE TOTO HOC VOLVME CONTINENTVR, ELENCHVS.

In quo, quae asterisco simplici notantur, nuper inuenta, nunc primum in lucem emittuntur: quae uero duplici, an ipsius sint, ambigitur.

TOMVS PRIMVS.

In librum Genesis.

GENESIS, id est, de operibus sex dierum, super primum caput Genesis, libri sex. Col. i.

De dignitate conditionis humanae, super idē cap. i. Genes. libellus. 131.

Examinantur duo dubia, super idē cap. i. Genesis, per duas enarrationes ad Horontianum. 529.

De paradiso, super cap. i. i. & i. i. Genes. liber vnus. 137.

Paradisi locus examinatur per enarrationem vnam ad Sabinum. 539.

De arbore interdicta, super cap. i. i. Genes. libellus. 541.

De Abel & Cain, super cap. i. i. i. Gen. libri duo. 171.

De Noë & arca, super cap. v. vi. vii. viii. ix. & x. Gen. liber vnus. 213.

De Abraham patriarcha, super cap. xii. xiii. xiiii. xv. & alii vsque ad cap. xxiiii. Gen. libri duo. 265.

De Isaac & anima, super cap. xxv. & xxxvi. Gen. liber vnus. 345.

De bono mortis, liber vnus. 375.

De Iacob & vita beata, super ca. xxvii. xxviii. & seq. vsq; ad cap. xxxv. Gen. lib. duo. 397.

De fuga saeculi, liber vnus. 449.

De Ioseph patriarcha, super cap. xxxvii. xxxix. xl. & seq. vsque ad cap. xlvi. Genes. liber vnus. 471.

De benedictionibus Patriarcharū, super cap. xlviii. & xlix. Gen. liber vnus. 511.

In librum Exodi.

Annotationes super cap. viii. Exod. Col. 547.

Super cap. xvi. 553.

Super cap. xxxiiii. 556.

Super cap. xxx. 559.

Super cap. xxxiii. 565.

In librum Leuitici.

Annotationes super cap. x. Leuitici. Col. 569.

Super cap. xii. 574.

Super cap. xxvi. 580.

In librum Numerorum.

Annotationes super cap. xxi. i. Numerorum. Col. 583.

Super cap. xxxiii. de xlii. mansionibus filiorum Israel, tractatus. 589.

In librum Deuteronomij.

Annotationes super cap. xxxi. Deuteronomij. Col. 619.

In librum secundum Regum.

Annotationes super cap. xi. libri secundi Regum sub titulo prioris Apologiae Dauid. Col. 623.

Super cap. xii. 626.

Apologiae posterioris Dauid liber vnus. 639.

In librum tertium Regum.

De Elia & ieiunio, super cap. xvii. xviii. & xix. libri tertij Regum, liber vnus. Col. 665.

De ieiunio Eliae, super iisdem capitibus libri tertij Regum, sermo. 693.

De Nabuthe Tezraelita, super cap. xxi. libri tertij Regum, liber vnus. 697.

In librum quartum Regum.

Sermones duo super cap. vi. libri i. i. i. Regum. Col. 717.

TOMVS SECVNDVS.

In librum Tobiae.

DETobia, seu aduersus scenoris, sceneratorumque prauitatem, liber vnus. Col. 725.

In librum Iob.

De Iob, seu de interpellatione sancti Iob, libri duo. col. 765.

In eiusdem libri cap. vii. sermo. 825.

<i>In librum Psalmorum.</i>	
In Psalmos David argumentum.	Col. 827.
In primum Psalmum David, enarratio.	831.
In Psalmum XXI. enarratio.	851.
In Psalmum XXXV. enarratio.	855.
In Psalmum XXXVI. enarratio.	867.
In Psalmum XXXVII. enarratio.	903.
In Psalmum XXXVIII. enarratio.	929.
In Psalmum XXXIX. enarratio.	945.
In Psalmum XL. enarratio.	955.
In Psalmum XLI. seu de interpellatione sancti David, enarratio.	971.
In Psalmum XLII. seu de interpellatione sancti David, enarratio.	981.
In Psalmum XLIII. enarratio.	985.
In Psalmum XLV. enarratio.	1023.
In Psalmum XLVII. enarratio.	1033.
In Psalmum XLVIII. enarratio.	1043.
In Psalmum quinquagesimum, seu de apologia David, enarratio.	1053.
In Psalmum LXI. enarratio.	1065.
In Psalmum LXXII. seu de interpellatione David, enarratio.	1077.
In Psalmum CIII. tractatus.	1089.
In Psalmum CIX. sermo.	1099.
In Psalmum CXVII. sermo.	1101.
In Psalmum CXVIII. enarrationes vigintiduae ad Hebraici alphabeti partitionem.	1105.
<i>In librum Prouerbiorum Salomonis.</i>	
In cap. xxx. Prouerbiorum, seu de Salomone liber.	Col. 1369.
* In eodem cap. fragmentum enarrationis.	1375.
* In cap. xxxi. Prouerb. seu de Muliere forti, enarratio.	1377.
<i>In librum Ecclesiastes.</i>	
In cap. IIII. libri Ecclesiastes ad Clericos exhortatio.	Col. 1391.
<i>In librum Ecclesiastici.</i>	
In cap. III. libri Ecclesiastici, sermones duo.	Col. 1393.
<i>In Esaiam Prophetam.</i>	
In cap. I. Esaiæ prophetæ, sermo.	Col. 1347.
In cap. LI. Esaiæ prophetæ, enarratio.	1401.
<i>In Hieremiam Prophetam.</i>	
In cap. XVII. Hieremiæ prophetæ, enarratio.	Col. 1407.
<i>In Danielem prophetam.</i>	
In cap. XIII. Danielis prophetæ, sermones duo.	Col. 1411.
<i>In Ionam prophetam.</i>	

In cap. III. & IIII. Ione prophete, enarrationes dua.	Col. 1417.
<i>In Michæam prophetam.</i>	
In Michæam prophetam, obseruationes dua.	Col. 1423.
<i>In Aggaeum prophetam.</i>	
In cap. I. & II. Aggaei prophetæ, obseruatio.	Col. 1435.
<i>In Malachiam prophetam.</i>	
In cap. I. Malachiæ prophetæ, sermo.	Col. 1441.

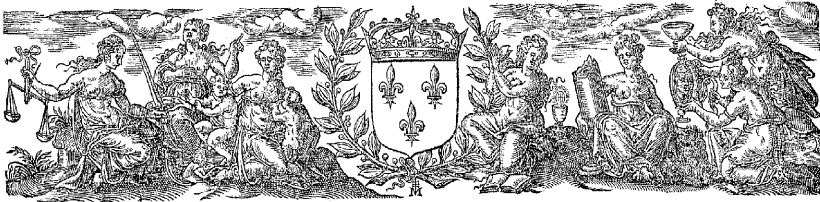
TOMVS TERTIVS.

C OMMENTARIA IN EUANGELIUM SECUNDUM LUCAM, DECEM LIBRIS DIUISA. pag. 2.	
In Epistolam Beati Pauli Apostoli ad Romanos, cap. XVI.	Col. 243.
In priorem Epistolam Beati Pauli ad Corinthios Epistolam, cap. XVI.	415.
In posteriorem Beati Pauli ad Corinthios Epistolam, cap. XIIII.	505.
In Epistolam Beati Pauli ad Galatas, cap. VI.	565.
In Epistolam Beati Pauli ad Ephesios, cap. VI.	601.
In Epistolam Beati Pauli ad Philipenses, cap. IIII.	633.
In Epistolam Beati Pauli ad Colossenses, cap. IIII.	651.
In priorem Epistolam Beati Pauli ad Thessalonicenses, cap. V.	673.
In posteriorem Epistolam Beati Pauli ad Thessalonicenses, cap. IIII.	687.
In priorem Epistolam Beati Pauli ad Timotheum, cap. VI.	695.
In posteriorem Epist. Beati Pauli ad Timotheum, cap. IIII.	719.
In Epistolam Beati Pauli ad Titum, cap. III.	733.
In Epistolam Beati Pauli ad Philemonem.	741.
In Epistolam ad Hebræos, cap. X.	743.

TOMVS QVARTVS.

D E VOCATIONE OMNIUM GENTIUM, LIB. II.	
Col. I.	
De fide, ad Gratianum Augustum, lib. V.	53.
De Spiritu sancto, ad eundem, lib. III.	169.
** Tractatus de Spiritu sancto.	253.
De	

De fide orthodoxa, contra Atrrianos, lib. I.	259.	De dignitate sacerdotali, lib. I.	649.
De incarnationis dominicæ sacramento, lib. I.	273.	Precationes ad missam præparantes, II.	657.
De mysterio Paschæ, lib. I.	293.	Orationes, siue meditationes aliquot.	667.
** De fide resurrectionis, liber ἀνάστασις.	297.	Hymni.	689.
De iis qui mysteriis iniciantur, lib. I.	305.	Oratio funebris de obitu Valentiniani imperatoris.	695.
De Sacramentis, lib. VI.	315.	Oratio funebris de excessu fratris sui Satyri.	711.
De pœnitentia, lib. II.	347.	Oratio funebris de eodem, de fide resurrectionis.	727.
Ad pœnitentiam agendam exhortatio.	383.	Oratio funebris de exitu, vita & virtutibus Theodosij imp.	755.
** De pœnitentia, lib. I.	387.	Sermones.	771.
TOMVS QVINTVS.			
Officiorum, lib. 3.	Col. 421.	Epistolarum, lib. X.	921.
De virginibus, ad Marcellinam sororẽ suam, lib. III.	527.	Epistola de inuentione corporum Geruasij & Prothasij, ad sororem.	1174.
Ad virgines exhortatio.	577.	* Epistola 5. ad Theodosium imp. Eugenium Augustum, & sororem.	1177.
Institutio virginis, ad Eusebium.	597.	** Epistola alia dua.	1187.
Ad virginem deuotam, liber.	615.	Epistolę Philosophorum, Ambrosio interprete.	1189.
Ad virginem lapsam, liber.	621.		
De viduis, lib. I.	631.		

Lectori S.

Noluimus te celare, beneuole Lector, quod in hac nostra D. Ambrosij editione tres priores tomos ea forma & ordine expressimus, quem Romana impressio suggestit. At in duobus posterioribus, quia horum publicatio Romae differebatur, & nos nihilominus ad operis absolutionem à plurimis urgeremur, seriem ex maturo doctissimorum & prudentissimorum Theologorum Parisiensium consilio nobis præscriptam secuti sumus. Vale, & nostris laboribus faue.

Summarium primi libri Hexaemeron.

A cap. I. vsq. ad cap. VIII. agit de rerum creatione in uniuersali.
A cap. IX. vsq. ad finem libri agit de creatione lucis, quod est opus primi diei.

Capita primi libri.

- Quo efficacius mundi creationem adstruat, varios de eius principio, duratione ac unitate philosophorum errores perstringit. Cap. I.
- Commendat Moysen ex multis, eique asserenti Deum mundi, rerumque omnium principium & auctorem, credendum esse docet. Cap. II.
- Quod cum mundus habeat principium, non potest esse coaeternus Deo. Cap. III.
- Affert distinctionem principij, ut explicet quomodo Deus mundum fecerit in principio. Cap. IIII.
- Ponit distinctionem artium, & adstruit quomodo uniuersa per Filium facta dicantur. Cap. V.
- Credendum ad salutem, quod in principio temporis factus est mundus, et quod terra Dei voluntate subsistit; reiectis philosophorum opinionibus. Cap. VI.
- Quomodo terra facta sit inuisibilis et incomposita, et cur prius sit facta, quam ornata. Cap. VII.
- Quomodo terra erat incomposita: quis spiritus superferebatur super aquas: quod malitia est ab homine, & quomodo tenebrae erant super abyssum. Cap. VIII.
- De creatione lucis, per quam ornata sunt prius condita: et de distinctione inter lucem & tenebras, atque ita inter diem & noctem. Cap. IX.
- Quod non diei nox, sed dies nocti secundum scripturam anteferatur, et de unitate diei, in quo caelum & terra, ceteraque sunt condita & creata. Cap. X.

SANCTI

S. AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI HEXAEMERON

LIBER PRIMVS,
AGENS DE OPERE PRIMI DIEI.

PRO O E M I V M.

Quo efficacius mundi creationem adstruat, varios de eius principio, duratione, ac unitate, philosophorum errores perstringit. CAP. I.

INTVM NE opinionis assumpsisse homines, ut aliqui eorum tria principia constituerent omnium, Deum, & exemplar, & materiam (sicut Plato, discipulus eius) & ea incorrupta & increata, ac sine initio esse assererent; Deumque non tamquam creatorem materiae, sed tamquam artificem ad exemplar, hoc est, ideam intendentem, fecisse mundum de materia quam vocant hylen, quae gignendi causas rebus omnibus dedisse asseratur; ipsum quoque mundum incorruptum, nec creatum aut factum existimarent, alij quoque (ut Aristoteles cum suis disputandum putauit) ut duo principia ponerent, materiam, & speciem, & tertium cum ijs quod operatorium dicitur, cui suppeteret competenter efficere, quod adorandum putasset: Quid igitur tam inconueniens, quam ut aeternitatem operis cum Dei omnipotentis aeternitate coniungerent, vel ipsum opus Deum esse dicerent, ut caelum & terram & mare diuinis profuquerentur honoribus? Ex quo factum est, ut partes mundi deos esse crederent: quamuis & de ipso mundo non mediocris inter eos quaestio sit. Nam Pythagoras unum mundum asserit; alij innumerabiles dicunt esse mundos, ut scripsit Democritus, cui plurimum in physicis vetustas auctoritatis detulit. Ipsum quoque mundum semper fuisse & fore Aristoteles usurpat dicere, contra autem Plato non semper fuisse, sed semper fore praesumit adstruere, plurimi uero nec fuisse semper, nec semper fore scriptis suis testificantur. Inter has eorum dissensiones quae potest esse veri aestimatio, cum alij mundum ipsum Deum esse dicant, quod ei mens diuina, ut putant, inesse uideatur; alij partes eius, alij utrumque: in quo nec quae figura sit deorum, nec qui numerus, nec qui locus, aut uita possit aut cura comprehendi? Siquidem mundi aestimatione uolubilem, rotundum, ardentem, quibusdam citatum motibus, sine sensu Deum conueniat intelligi, qui alieno, non suo motu feratur. Unde diuino spiritu hos praecidens sanctus Moyses fore hominum errores, & forte iam cepisse, in exordio sermonis sui sic ait:

Genesis Cap. I.

Commendat Moysen ex multis, eique asserenti Deum mundi rerumque omnium principium & auctorem, credendum esse docet. CAP. II.

IN principio fecit Deus caelum & terram, & tenebrae erant super abyssum: & spiritus Dei superferebatur super aquas. Et dixit Deus, Fiat lux. Et facta est lux. Et uidit Deus lucem quia bona: & discreuit Deus inter lucem & tenebras. Et uocauit Deus lucem, diem; & tenebras uocauit noctem. Et factum est uespere, & factum est mane dies unus.

S. Ambr. tom. I.

Initium rerum, auctorem mundi, creationemque materiae comprehendit; ut Deum cognosceres ante initium mundi esse, vel ipsum esse initium uniuersorum; sicut in Euangelio Dei filius dicentibus sibi, Tu quis es? respondit, Principium, quod & Ioan. 8. quor vobis: & ipsum dedisse gignendis rebus initium, & ipsum esse creatorem mundi, non idea quadam duce imitatore materiae, ex qua non ad arbitrium suum, sed ad speciem propositam sua opera formaret. Pulchre quoque ait, In principio fecit;

104n.6.
104n.1.
Coloss.1.
Ezod.13.
Ezod.4.

Rom.8.

17al.18.
Rom.11.

17al.103.

viarum Domini in opera eius: vt per ipsum diceret hominum genus vias Domini sequi, & operari opera Dei. In hoc ergo principio, id est in Christo, fecit Deus cælum & terram: quia per ipsum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso, vita erat; quia in ipso constant omnia. Et ipse est primogenitus omnis creaturæ: siue quia ante omnem creaturam; siue quia sanctus, quia primogeniti sancti sunt; vt primogenitus Israel: nõ quia ante omnes, sed quia sanctior cæteris. Sanctus autem Dominus supra omnem creaturam etiam secundum corporis susceptionem, quia solus sine peccato, solus sine vanitate: Omnis autem creatura subiecta vanitati est. Possimus etiam intelligere, in principio fecit Deus cælum & terram, id est, ante tempus sicut initium viæ, nondum viæ, & initium domus, nondum domus. Denique alij traduxerunt, *καὶ ἀρχὴ αἰῶνος*, quasi in capite, quo significatur in breui & in exiguo momento summa operationis impleta. Sunt ergo & qui principium non pro tempore accipiant, sed ante tempus, *καὶ ἀρχὴ αἰῶνος*, vel caput; vt dicamus Latinè, quasi summa operis; quia rerum visibilibus summa cælum & terra est, quæ non solum ad mundi huius spectare videtur ornatum, sed etiam ad iudicium rerum inuisibilibus, & quoddam argumentum eorum quæ non videntur, vt est illud propheticum, Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiant firmamentum. Quod secutus Apostolus aliis verbis eadem conclusit sententia, dicens, Quia inuisibilia eius per ea quæ facta sunt, intelliguntur. Auctorem enim angelorum & dominationum & potestatum facillè intelligimus eum, qui momento imperij sui hanc tantam pulchritudinem mundi ex nihilo fecit esse, quæ non erat; & non de extantibus aut rebus aut causis donauit habere substantiam. Est ergo hic mundus diuine specimen operationis: quia dum opus videtur, præfertur operator.

Ponit distinctionem artium, & adstruit quomodo vniuersa per filium facta dicantur. CAP. V.

Artium autem alia sunt theoreticæ, quæ vigorem mentis exercent, alia sunt actiua; & istarum aliqua sunt in corporis motu, aut sono vocis, quarum vbi cessauit motus aut sonus, nihil superfluit nec remansit spectantibus vel audientibus: alia huiusmodi, vt cessante quoque operationis officio, operis munus appareat; vt edificatio atque textura, quæ etiam tacente artifice peritiam eius ostendunt, vt operatori operis sui testimonium suffragetur. Similiter hic mundus diuinæ maiestatis insigne est, vt per ipsum Dei sapientia manifestetur. Quæ videns Propheta, simul & ad inuisibilia oculos mentis attolens, ait: Quam magnificata sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti. Nec otiosè vtique facti legimus: quia plerique qui coæternū Deo mundum volunt esse: quasi adumbrationem virtutis diuinæ, asserunt etiam sua sponte subsistere: & quamuis causam eius Deum esse fateantur, causam tamen volunt non ex voluntate & dispositione sua, sed ita vt causa vmbra, corpus est. Adhæret enim vmbra corpori, & fulgori luminis, naturali magis societate, quam voluntate arbitria. Pulchrè ergo ait Moyses, quia fecit

Deus cælum & terram. Non dixit, quia subesse fecit, non dixit, quia causam mundo vt esset, præbuit; sed, fecit, quasi bonus quod foret vtile; quasi sapiens quod oprinum iudicabat; quasi omnipotens quod amplissimum prauidebat. Quomodo autem quæ vmbra esse poterat, vbi corpus non erat, cum incorporæ Dei corporea adumbratio esse non possit? Quomodo etiam incorporæ luminis splendor possit esse corporeus? Sed si quæris splendorem Dei, filius est imago Dei inuisibilis. Qualis ergo Deus est, talis imago. Inuisibilis Deus, etiam imago inuisibilis. Est etiam splendor gloriæ paternæ, atque eius imago substantiæ. In principio (inquit) fecit Deus cælum & terram. Factus est ergo mundus; & cepit esse, qui non erat. Verbum autem Dei in principio erat, & erat semper. Sed etiam angeli, dominationes & potestates, etsi aliquando coeperunt, erant tamen iam quando hic mundus est factus. Omnia namque creata & condita sunt, visibilia & inuisibilia, siue sedes, siue dominationes, siue principatus, siue potestates: Omnia, inquit, per ipsum facta sunt, & in ipso creata sunt. Quid est in ipso creata? Quia ipse est heres patris, eo quod à patre in ipsum transierit hereditas, sicut Pater dicit: Posce à me, & dabo tibi hæres hereditatem tuam. Quæ tamen hereditas à Patre trāsfit in Filium, & in Patre reuertitur à Filio. Egregiè itaque Apostolus & hoc loco filium dixit auctorem omnium, & maiestatis sua continentem omnia. Et ad Romanos de patre ait, Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipsum sunt omnia. Ex ipso principium & origo substantiæ vniuersorum, id est, ex voluntate eius & potestate. Omnia enim ex eius voluntate coeperunt, quia vnus Deus pater, ex quo omnia. Etenim tamquæ ex suo fecit, quia vnde voluit fecit. Per ipsum continuatio, finis in ipsum. Ex ipso ergo materia, per ipsum operatio quæ ligauit atque constrinxit vniuersa: & quam diu vult, omnia eius virtute manent atque consistunt. In ipsum est finis eorum. Nā cuncta in Dei voluntatem recurrunt, & eius arbitrio resoluntur.

Credendum ad salutem, quod in principio temporis factus est mundus, & quod terra Dei voluntate subsistit, reiectis philosophorum opinionibus. CAP. VI.

In principio itaque temporis, cælum & terram Deus fecit. Tempus enim ab hoc mundo, nõ ante mundum; dies autem temporis portio est, non principium. Et quamquam lectionis serie postsumus adstruere, quod primo die diem fecerit Dominus & noctem, quæ sunt vices temporum; & secundo die firmamentum fecerit, quo discreuit aquam quæ sub cælo est, & aquam quæ super cælum: tamen satis est ad præsentem assertionem, quod in principio cælum fecerit, vnde generationis causa; & terram in qua esset generationis substantia. In his enim elementa creata sunt, ex quibus generantur omnia ista quæ mundi sunt. Elementa autem quatuor, aer, ignis, aqua & terra, quæ in omnibus sibi inuicè mixta sunt. Siquidem & in terra ignem reperies, qui ex lapidibus & ferro frequenter excutitur: & in cælo, cum sit ignitus & micans fulgētibus stellis polus, aqua esse possit intelligi, quæ vel supra cælum est, vel quæ de illo superiore loco in terrā largo frequenter

Coloss.1.

104n.1.
104n.1.

Coloss.1.

17al.2.

Rom.11.

1. Cor. 8.

Ezai.51.

Ezai.40.

17id.
Ezai.34.

104n.10.

104n.26.

104n.38.

104n.41.

104n.52.

17al.74.

imbre demittitur. Quæ pluribus colligere possemus, si quid ad ædificationem Ecclesiæ ista proficere videremus. Sed quia his occupari infructuosum negotium est, ad illa magis intendamus animum, in quibus vite sit profectus æternæ. De qualitate igitur & substantia cæli satis est ea promere quæ in Eiaia scriptis reperimus, qui medio eorum & vstratis sermonibus qualitate naturæ cælestis expressit, dicens, quod firmauerit cælum sicut fumum, subtilem eius naturam, nec solidam cupiens declarare. Ad speciem quoque eius abundat, quod ipse de cæli firmamento locutus est, quia fecit Deus cælum sicut cameram; quod intra cæli ambitum vniuersa claudantur, quæ vel in mari cernuntur, vel terris. Quod similiter significatur, cum legitur, Quia cælum Dominus extendit. Extenditur enim vel quasi pellis ad tabernacula habitationēque sanctorum, vel quasi liber, vt plurimorum scribatur nomina, qui Christi gratiam fide & deuotione meruerūt, quibus dicitur: Gaudeat quia nomina vestra scripta sunt in cælo. De terræ quoque vel qualitate vel positione tractare nihil prodest ad spem futuri, cum satis sit quod scripturarum diuinarum series comprehendit, quia suspendit terram in nihilo. Quid nobis discutere, vtrum in aère pendeat, an super aquam, vt inde nascatur controuersia, quomodo aeris natura tenuis & mollior molem possit sustentare terrenam? Aut quomodo, si super aquas, non demergatur in aquam grauis ruina terrarum? Aut quomodo ei maris vnda non cedat, & in latera eius sese loco suo mota distendant? Multi etiam in medio mare esse dixerunt, & mole sua immobilē permanere, quod æquali momento hinc atque inde propēdeat. De quo satis putamus dictū à Domino ad Iob seruum suum, quando locutus per nubem ait, Vbi eras cum fundarem terram? Indica mihi, si habes scientiam. Quis posuit mensuras eius, si nosti? Aut quis est qui superinduxit mensuram super eam, aut super quid circuli eius confixi sunt? Et infra: Conclusi mare portis, & dixi, Vsq; luc venies, & non transibis, sed in te comminuentur fluctus tui. Nonne euidenter ostendit Deus, omnia maiestate sua consistere in numero, pondere atque mensura? Neque enim creatura legē tribuit, sed accepit, & seruat acceptā. Non ergo quod in medio sit terra, quasi aqua lance suspenditur, sed quia maiestas Dei voluntatis suæ eam lege constringit, vt supra instabile atque inane stabilis perseveret, sicut Dauid quop; propheta testatur, dicens, Fundauit terram super firmitatē eius: non inclinabitur in sæculum sæculi. Non vtique hic quasi tantummodo artifex Deus, sed quasi omnipotens prædicatur, qui non centro quodam terram, sed præcepti sui suspendit firmamento, nec eam inclinari patiatur. Non ergo mensuram centri, sed iudicij diuini accipere debemus, quia non artis mensura est, sed potestatis, mensura iustitiæ, mensura cognitionis, quia omnia nõ tamquæ immensa præterant eius scientiam, sed cognitioni eius tamquam dimensa subiacent. Neque enim cum legimus: Ego confirmaui columnas eius; verè columnis eam subnixam possumus æstimare, sed ea virtute quæ suffulciat substantiā terræ atque sustineat. Deniq; quod in potestate Dei sit terræ constitutio, etiā hinc collige,

quia scriptum est, Qui aspiciet terram, & facit eam tremere. Et alibi, Adhuc ego semel concutio terram. Non ergo libramētis suis immobilis manet, sed frequenter Dei nutu & arbitrio commouetur, sicut & Iob dicit: Quia Dominus commouet eam à fundamentis; columna autē eius exagitat. Et alibi, Nuda inferna in conspectu eius, & non est mori inuolucrum, extendens Boream pro nihilo, suspendens terram in nihilum, alligans aquam in nubibus suis. Columnæ cæli auolauerunt, & expauerunt ab increpatione eius; virtute mitigauit mare, disciplina strauit cætum, claustra secundum cæli timent eum. Voluntate igitur Dei immobilis manet & stat in sæculum terra, secundum Ecclesiæ sententiam, & voluntate Dei mouetur, & mutat. Non ergo fundamentis suis nixa subsistit, nec fulcris suis stabilis perseverat, sed Dominus statuit eam, & firmamento voluntatis suæ continet; quia in manu eius omnes fines terræ. Et hæc fidei simplicitas argumentis omnibus antecellit. Laudent alij quod ideo nusquam decidat terra, quia secundum naturam in medio regionem possidet suam, eoque necesse sit eam manere in regione sua, nec in partem alterā inclinari, quando contra naturam non mouetur, sed secundum naturam: prædicent artificis diuini & operatoris æterni excellentiam. (quis enim artificum nõ ab illo accepit, aut varietas disciplinam?) ego tamen qui profundum maiestatis eius, & artis excellentiam non queo comprehendere, & non disputatoris me libramētis committo atque mensuris, sed omnia reposita in eius existimo potestate, quod voluntas eius, fundamentum fit vniuersorum, & propter eam adhuc mundus hic manet. Quod apostolica quoque licet adstruere auctoritatis exēplo. Scriptū est enim, Quia vanitatis creatura subiecta est, non sponte, sed propter eum qui subiecit eam in spe. Liberabitur autem & ipsa creatura à seruitute corruptionis, cum gloria diuinæ remunerationis affuierit. De natura autem & qualitate substantiæ cæli quid enumerem ea quæ disputationibus suis philosophi texuerunt, cum alij compositionem cælum ex quatuor elementis asserant, alij quintam quandam naturam corporis ad constitutionem eius inducant, atque affingant æthereum esse corpus, cui neque ignis admixtus sit, neque aer, neque aqua, neque terra: quod huiusmodi elementa suum quendam cursum habeant atque vsum & motum naturæ, vt grauiora demergant & in pronum ferantur, vacua & leuia in superiora se subrigant. Est enim proprius cuique motus. In sphaeræ autem circuitu ista confundi, & vim sui cursus amittere, quoniam sphaera in orbem suum voluit, & superiora inferioribus, superioribus quoque inferiora mutantur. Quorum autem secundum naturam motus mutati sunt, horū necessariò ferit mutari solere qualitates substantiarum suarum. Quid igitur defendimus æthereum corpus esse, ne videatur corruptioni obnoxium? Quod enim compositum ex corruptibilibus elementis est, necesse est resoluiatur. Nam hoc ipso quod diuersa sint elementa naturæ, simplicem & inuolubilem motum habere nõ possunt, cum se diuersus elementorum motus impugnet. Vnus enim motus omnib; aptus

17al.103.
17al.103.
104n.12.

104n.9.

104n.16.

Ezod.11.

17al.94.

104n.38.

Rom.8.
104n.41.

esse nō potest, & elementis distantibus conuocare. Nam qui leuibus accommodus est, sit incommo-
 dus grauioribus. Itaque quando ad superiora motus
 est necessarius, terrenis grauiatur: quādo ad inferiora
 decurrit expeditur, igneus vigor ille violenter at-
 trahitur. Etenim contra naturā suā vsum deorsum
 cogitur, Omne autem quod in contrarium cogitur,
 non naturā feruens, sed necessitātē, citō soluitur,
 & in ea scinditur ex quibus videtur esse composi-
 tum, in suam quamque regionem singulis recurren-
 tibus. Hęc igitur illi considerantes stabilia esse non
 posse, æthereum corpus cæli stellarūque esse arbi-
 trati sunt, quintam quandam naturam corporis in-
 troductentes, quōd diuturnum cælum putarent esse sub-
 stantiā. Sed nō ista opinio prophetiæ potuit obuiare
 sententiæ, quā diuina quoque Domini Iesu Christi,
 Deiq; nostri maiestas in Euangelio cōprobauit.
 Dixit enim Dauid, Principio terrā tu fundasti Do-
 mine, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt,
 tu autem permanes, & omnia sicut vestimentū
 veterascent, & tamquam amictum mutabis ea, &
 mutabuntur: tu verō ipse es, & anni tui non desic-
 cient. Quod ad eō probauit in Euangelio cōprobauit,
 vt diceret, Cæli & terra transibunt, mea autem ver-
 ba non præteribunt. Nihil igitur agunt qui propter
 cæli ascensionem perpetuam, quantum corpus æ-
 thereum introducendum putarunt, cum æquē vi-
 deant dissimilem cæteris adiunctam membri vnus
 portionem, labem corpori magis asserre consueu-
 isse. Simul illud aduerte, quia propheta Dauid cum
 terrā priori loco nominauit, & postea cælum, credi-
 dit opus esse Domini declarandum, ne saltem præ-
 rogatiua primogenituræ cælum diuinæ videatur
 adiudicari substantiæ, cum primogenituræ creaturæ
 priuilegio potius asstimeretur. Quādo ergo dixit, Ipse
 dixit, & facta sunt, simul verūq; factum esse designa-
 uit. Nihil ergo interest quid prius exprimas, cum
 scriptum sit, Qui viuait in cæculo, creauit omnia si-
 mul. Itaque illos suis relinquamus contentionibus,
 qui mutuis disputationibus se refellunt. Nobis au-
 tem satis est ad salutem, non disputationum contro-
 uersia, sed præceptorum veritas, nec argumentatio-
 nis astutia, sed fides mentis, vt seruamus creatori
 potius quam creaturæ, qui est Deus benedictus
 in sæcula.

psal. 101.
hebr. 1.

Matth. 24.

psal. 148.

Eccles. 18.

Gen. 1.

Quomodo terra facta sit inuisibilis & incomposita, & cur prius sit facta quam ornata. CAP. VII.

1. cor. 3.

Terra (inquit) erat inuisibilis & incomposita. Bonus
 artifex prius fundamentum ponit; postea
 fundamento posito, ædificationis membra distin-
 guit, adiungit ornatum. Posito igitur fundamen-
 to terræ, & confirmata cæli substantia, (duo enim ista
 sunt velut cardines rerum) subtexit, Terra au-
 tem erat inuisibilis & incomposita. Quid est, Erat, nisi
 fortē in infinitum & sine principio extendant opi-
 nionem suam, & dicant, Ecce quia materia (id est
 hyle, sicut philosophi dicunt) etiam secundum Scri-
 pturam diuinam non habuit initium? Verūm hoc di-
 centibus respondebis quia scriptum est, Erat autem
 Cain operans terram. Et de eo qui lubal dictus est,
 habet scriptura, Hic erat qui monstrauit palterium
 & citharam. Et, Homo erat in Ausitide regione, cui

Gen. 4.
Ibid.

Gomen Iob. Desinat ergo de verbo quæstionē mo-
 uere, cum præmiserit Moyses, quia fecit Deus terrā.
 Erat ergo, ex quo facta est. Nam si sine principio eā
 dicunt esse, iam non solum Deum, sed etiam hylem
 sine principio dicentes, desinat vbiān erat. Si
 in loco, ergo etiā locus sine principio fuisse adstruitur,
 in quo erat materia rerum, quæ principium non
 habebat. Quod si absurdum videtur de loco crede-
 re, videre ne fortē volatilem terram debeamus æsti-
 mare, quæ non habens fundamentum, alarum remi-
 gis suspendebatur. Vnde ergo ei alas sumemus, nisi
 fortē huc deriuemus prophetici sermonis interpre-
 tationem, A pennis terræ prodigia audiuius? Et
 illud, Væ terræ nauium pennæ? Sed hoc si sic acci-
 piamus, in quo aër volabat terra? Sine aëre enim
 volare non poterat. Sed aër adhuc esse non poterat,
 quia nō erat elementorum facta distinctio, cum ipsa
 adhuc elementa non essent. Vbi ergo erat materia
 ista alarum suffulta remigiis? In aëre non erat, quia
 aër corpus est mundi. Corpus autem esse aërem docet
 lectio, quia emissā sagitta in locum quem iaculator
 intendit, incisus aër itatim in seipsum resolutus
 est. Vbi ergo erat hyle, nisi fortē dicatur quadam
 dementi intentione, quia in Deo erat? Ergo Deus
 qui est inuisibilis naturæ atque inuiolabilis, qui lucē
 habitat inaccessibilem, incomprehensibilis & puri-
 ssimus spiritus, locus erat materiæ diuinalis, & erat
 in Deo mundi portio, cum de hoc mundo non sit
 nec mens seruulorum eius, sicut habemus scriptum,
 De hoc mundo non sunt, sicut & ego non sum de
 mundo? Quemadmodum ergo visibilis inuisibili-
 bus, & ei qui ordinem ac decorem donauit omni-
 bus, incomposita copulabatur, nisi fortē quia dixit,
 Terra autem erat inuisibilis; & inuisibilem eam per
 substantiam credant; & non ideo quia aquis opera,
 visibilis corporeis oculis esse non poterat, quemad-
 modum pleræque in profundo aquarum sita, visum
 oculorum aciemque præterunt? Non enim Deo
 aliquid inuisibile, sed creatura mundi creaturæ vi-
 que æstimatione censetur. Inuisibilis etiam terra,
 quia nondū lux quæ illuminaret mundum, nōdum
 sol: postea enim luminaria facta sunt cæli. Quod si
 solis radius plerumque etiam aquis operata illumi-
 nat, & profundo mersa splendore luminis sui pro-
 dit, quis dubitet Deo ea quæ in profundo sunt, inui-
 sibilis esse nō posse: nisi fortē sic accipiam? inuisibi-
 le terram, quōd nondū verbo Dei & protectione vi-
 sitabatur, quæ hominem non habebat, propter quē
 Dominus respiceret in eam, sicut scriptum est, Do-
 minus respexit super filios hominum, vt videret si
 est intelligens, aut requirens Deū? Et alibi ait, De ce-
 lo iaculatus est iudicium: terra tremuit, & quiescit. Et
 meritō inuisibilis, quia incomposita, quæ figuram &
 speciē congruentem adhuc nō acceperat à proprio
 conditore. Et fortasse dicant: Cur enim Deus, sicut
 dixit & facta sunt, non simul ornatum congruo as-
 surgentibus donauit elementis, quasi non potuerit
 cælum insignitum stellis subito vt creatum est, resul-
 gere, & floribus ac fructibus terra vestiri? Poruit vt
 que, sed ideo primò facta, postea composita decla-
 rantur, ne verè increata & sine principio crederen-
 tur, si species rerum velut ingenerata ab initio, non
 postea additæ videretur. Incomposita terra legitur, &
 iidem

1. cor. 1.

psal. 24.
psal. 18.

sap. 5.

Isa. 11.

1. tim. 6.

Isa. 17.

1. cor. 4.

psal. 13.
psal. 75.

psalm. 148.

iisdem à philosophis æternitatis quibus Deus priui-
 legiū honoratur: quid dicerent si ab initio eius pul-
 chritudo vernasset? Demersa aquis describitur, ve-
 lut euidam principiorū suorum addicta naufragio,
 & adhuc à nonnullis facta non creditur: quid si de-
 corem primogenitum vindicaret? Accedit illud,
 quōd imitatores sui Deus non esse voluit, vt primò
 faciamus aliqua, postea venustemus: ne dum simul
 vtrumque adorimur, neutrum possimus implere.
 Fides autem nostra quodam gradu crescit. Ideo primò
 fecit Deus, postea venustauit, vt eundem creda-
 mus ornasse qui fecit, & fecisse qui ornauit: ne alte-
 rum vtrumque ornasse, alterum creauisse, sed eun-
 dem vtrumque esse operatum, vt primò faceret, po-
 stea componeret, ne alterum alteri deesse crederet-
 ur. Habes in Euangelio huius rei euidentis testimo-
 nium. Nam suscitatus Lazarus Dominus, iussit
 vt Iudei remouerent lapidem de sepulcro, vt mortu-
 um videntes, postea resuscitatum crederēt. Dein-
 de vocauit Lazarum, & resurrexit, & ligatis mani-
 bus & pedibus exiit foras. Nōne poterat remouere
 lapidem, qui poterat mortuum suscitare? Et qui po-
 tuit defuncto vitam reddere, non potuit nexu solu-
 uere vinculorum? Cui vincit pedibus gressum, de-
 dit, huc non potuit ruptis vinculis incessum redde-
 re? Sed vtique aduertimus quōd voluit primò de-
 monstrare mortuum, vt oculis suis crederent: dein-
 de resuscitare; tertio iubere vt ipsi vincula fineries
 soluerent, vt inter ista fides infunderetur infide-
 libus, & per gradus quōsdam credulitas nasce-
 retur.

Quomodo terra erat incomposita: quis spiritus superferrebat
 super aquas: quōd malum est ab homine: & quomodo ten-
 ebrea erant super abyssum. CAP. VIII.

ps. 51.

Ale cælis stellarum globos, omnia tenebris inhorre-
 scunt. Sic erant antequam lumen huic mundo
 Dominus infunderet. Et ideo scriptura ait, quia tene-
 brea erant super abyssum. Tenebræ erant, quia splendor
 deerat lucis. Tenebræ erant, quia aër ipse tenebro-
 sus est. Aqua ipsa sub nube tenebrosa est, quia tene-
 brosa aqua in nubibus aëris. Erant ergo tenebræ su-
 per abyssos aquarum. Non enim malas intelligendi-
 dum arbitror potestates, quōd Dominus earum mali-
 tiam creauerit, cum vtique non substantialis, sed
 accidens sit malitia, quæ à naturæ bonitate deflexit.
 Itaque in constitutione mundi opinio malitiæ inter-
 rim sequestretur, ne diuinæ operationi, & pulcherrimæ
 creaturæ, ea quæ decolora sunt, admiscere vi-
 deamur, maximè cum sequatur, Et spiritus Dei super-
 ferrebat super aquas. Quem est aliqui pro aëre acci-
 piant, aliqui pro spiritu, quo spiramus & carpinus
 auræ huius vitalis spiritum: nos tam en cum sancto-
 rum & fidelium sententia congruentes, Spiritum
 sanctum accipimus, vt in constitutione mundi ope-
 ratio Trinitatis eluceat. Præmissio enim, quōd in
 principio fecit Deus cælum & terram, id est, in
 Christo fecit Deus, vel filius Dei Deus fecit, vel per filiū
 Deus fecit: quia omnia per ipsum facta sunt, & sine
 ipso factum est nihil: supererat plenitudo operatio-
 nis in spiritu, sicut scriptum est: Verbo Domini cæli
 firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.
 Itaque quemadmodum in Psalmo docetur ope-
 rationem verbi, quod est verbum Dei, & virtutem
 quam dedit Spiritus sanctus: ita hęc prophetica
 resuitauit oraculum, quia Deus dixit, & Deus fecit,
 spiritus quoque Dei superferrebat super aquas.
 Ornando enim polo cæli, germinaturis terris pul-
 chre spiritus superferrebat, quia per ipsum ha-
 bebant nouorum partium semina germinare, se-
 cundum quod dixit Propheta, Emitte spiritū tuum
 & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Denique
 Syrus, qui vicinus Hebræo est, & sermone consonat
 in plerisque & congruit, sic habet, Et spiritus Dei foue-
 bat aquas, id est viuificabat, vt in nouas cogeret crea-
 turas, & fotu suo animaret ad vitam. Nam etiam
 Spiritum sanctum legimus creatorem, dicente Iob,
 Spiritus diuinus qui fecit me. Siue ergo Spiritus san-
 ctus superferrebat super aquas, tenebræ contraria-
 rum virtutum super eas esse non poterāt, vbi locum
 sibi tanta gratia vendicabat. Siue, vt quidam aërem
 accipiunt, respondeant qua ratione spiritum Dei di-
 xerit, cum satis fuerit spiritum nuncupare. Hic ergo
 voluit à Domino Deo nostro quatuor primū ele-
 menta generata, cælum, terrā, mare, aërem, eo quōd
 causa rerum, ignis & aër, terra & aqua sint, ex quibus
 mundi species constat & forma. Vbi igitur tenebræ
 nequitiarum spiritualium locum habere potuerunt,
 cum auguste huius decorem figuræ mundus indu-
 ceret? Numquid simul malitiam Deus creauit? Sed ea
 ex nobis orta, non à creatore Deo condita, mo-
 rum leuitate generatur, non villani creaturæ habens
 prærogatiuam, nec auctoritatem substantiæ natura-
 lis, sed mutabilitatis vitium, & errorem prolapsio-
 nis. Et radicari hanc Deus vult de animis singulo-
 rum. Quomodo eam ipse generaret, cum clamet
 Propheta, Desinite à malitiis vestris? Et præcipue
 sanctus Dauid, Desine, inquit, à malo, & fac bonū

psal. 17.

Isa. 5.

psal. 32.

psal. 103.

Iob. 33.

psal. 41.

psal. 33. et 36.

Quomodo ergo ei initium à Domino damus? Sed hæc opinio feralis eorum qui perturbandam Ecclesiam putauerunt. Hinc Marciones, hinc Valentini, hinc pestes illæ Manichæorum funesta sanctorum mentibus tentauerunt inferre contagia. Quid nobis in ipso lumine vitæ tenebras mortis inquirimus? Scriptura diuina salutem suggerit, vitæ odorem fragrat, vt suauitatem legens capias, non vt præcipitij discrimē incurras. Simpliciter lege, o homo, nõ tibi ipse foueã præuus interpretis effodias; simplex sermo est, quia fecit Deus calũ & terrã. Fecit quod nõ erat, nõ quod erat. Et terra erat inuisibilis, ex quo facta est, erat; & erat inuisibilis, quia exundabat aqua, & operiebat eam, & erant super eam tenebræ superfusæ, quia nõdũ erat lumen diei, nõdũ solis radius, qui solet & sub aquis latentia declarare. Quid ergo dicunt quod Deus creauerit malum, cum ex contrariis & aduersis nequaquam sibi aduersa generentur? Nec enim vita mortem generat, nec lux tenebras. Non enim sicut mutabilitates affectuum, ita etiam generationum progressionem sunt. Illæ ex contrariis in contraria proposito deflectione vertuntur: istæ non ex contrariis in aduersa deflectuntur, sed ex eiusdem generis vel auctoribus vel causis creatæ, in similitudinem sui referuntur auctores. Quid igitur dicemus? Si enim neque sine principio est quasi increata, neque à Deo facta, vnde habet naturam malitia? Nam mala esse in hoc mundo nullus sapiens denegarit, cum sit tam frequens in hoc sæculo lapsus ad mortem. Sed ex iis quæ iam diximus, possumus colligere quia non est vicia substantia, sed mentis atque animi deprauatio, à tramite virtutis deuia, quæ incuriosorum animis quàm frequenter obrepit. Non igitur ab extraneis est nobis, quàm à nobis ipsi maius periculum. Intus est aduersarius, intus auctor erroris, intus, inquam, clausus in nobis inceptus. Propositum tuum speculari, habitum tuæ mentis explora, excubias obtende aduersum mentis tuæ cogitationes, & animi cupiditates. Tu ipse tibi es causa improbitatis, tu ipse dux flagitiorum tuorum, atque inceptor criminum. Quid alienam naturam arcepsis ad excusationem tuorum lapsuum? Vtinam te ipse non impelleres, vtinam non præcipitares, vtinam non inuolueres aut studiis immoderationibus, aut indignatione, aut cupiditatibus, quæ nos innexos velut quibusdam reibus tenent. Et certè in nobis est moderati studia, cohibere iracundiam, coercere cupiditates, in nobis est etiam indulgere luxuriæ, adolere libidines, inflammare iracundiam, vel inflammati aurem accõmodare, eleuari magis superbia, effundi in seuitiam, quàm reprimi humilitate, diligere mansuetudinem. Quid naturam accusas, o homo? Haber illa velut impedimenta quadam, senectutem & infirmitatem. Sed senectus ipsa in bonis moribus dulcior, in consilijs vtilior, ad constantiam subeunda mortis paratior, ad reprimendas libidines firmior. Infirmitas quoque corporis, sobrietas mentis est. Vnde ait Apostolus, Cum infirmor, tunc potes sum. Ita que non in virtutibus, sed in infirmitatibus gloriariatur. Responsum quoque diuinum resulsit oraculo salutaris: quia virtus in infirmitate consummatur. Illa cauenda quæ ex nostra voluntate procedunt delicta iuuentutis, & irrationabiles passionem cor-

2 cor. 12.

15. q. 1. c. illa cauenda.

poris. Quorum igitur nos sumus domini, horum principia extrinsecus non requiramus, nec deriuemus in alios, sed agnoscamus ea quæ propriè nostra sunt. Quod enim possumus non facere si nolumus, huius electionem mali nobis potius debemus quàm aliis adscribere. Ideo etiam in iudiciis istis voluntarios reos, non ex necessitate compulso, culpa constringit, pœna condemnat. Neque enim si per furem aliquis innocentem pemerrit, obnoxius morti est: quin etiam ipsius diuinæ legis oraculo, si quis per imprudentiam intulerit necem, accipit impunitatis spem, refugij facultatem, vt possit euadere. Hoc igitur de eo quod propriè malum videtur, dictum sit. Mala enim non sunt nisi quæ crimine mentem implicent, & conscientiam ligant. Ceterum pauperiem, ignobilitatem, ægritudinem, mortem, nemo sapiens mala dixerit, nec in malorum sorte numerauerit: quia nec contraria istis in bonis habentur maximis, quorum alia nobis ex natura, alia ex commoditate accidere videntur. Non otiose nobis excursus iste processit, vt probaremus tenebras & abyssum simpliciter accipiendi. Erant enim tenebræ de obumbratione calis: quia omne corpus vmbra facit, quæ obumbrat vel finitima vel inferiora, & ea maximè quæ operire atque includere videtur. Includit autem calis polus; quia cælum sicut camera extenditur, quemadmodum supra demonstrauimus. Non ergo principalis erat tenebrosa substantia: sed quasi vmbra scuta est mundi corpus caligo tenebrarum. Itaque momento diuinæ præceptionis mundus assurgens, intra se inclusit vmbra: vt si quis in campi medio, quem sol meridians illuminet, locum aliquem repente obsepiat, & densis ramorum frondibus tegat, nõne quo splendor foris species loci eius effulgeat, hoc horrenti desuper scena gurgustium eius intus obscurus sit? Aut vnde antrum, clausum vndique huiusmodi locum vocarunt, nisi quod intrò horrefacit visu, atque offusione tenebrarum? Itæ ergo tenebræ super aquarum abyssos erant. Nam abyssum multitudinem & profundum aquarum dici, lectio Euangelij docet, vbi rogabant Saluatorem demonia, ne iuberet illis vt in abyssum irent. Sed qui docebat voluntates demoniorum non esse faciendas, præcepit illis vt irent in porcos. Porci autem se in stagnũ aquarum præcipitarunt, vt quod recubabant demonia, non euaderent, sed digno præceptio demergerentur. Erat ergo hæc mundi incõposita species & forma.

De creatione lucis, per quam ornata sunt prius condita; & de distinctione inter lucem & tenebras, atque ita inter diem & noctem. CAP. IX.

Et spiritus (inquit) Dei superferebatur super aquas. Et dixit Deus, Fiat lux. Merito præmissus est spiritus Dei, vbi diuina incipere habebat operatio. Fiat (inquit) lux. Vnde vox Dei in scriptura diuina debuit inchoare, nisi à lumine? Vnde mundi ornatus, nisi à luce exordium fumere? Frustra enim esset, si non videretur. Erat quidem Deus ipse in lumine, quia lucem habitat inaccessibilem, & erat lumẽ verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; sed eam lucem fieri voluit, quæ oculis corporalibus comprehenderetur. Qui ædificium

Exod. 21. Deut. 4. 19. 1. par. 13. cap. 91.

psal. 40.

Luce. 8.

1. Tim. 6.

1. Ion. 3.

cium

psal. 148.

psal. 33.

Sap. 11.

aliquid dignum habitaculo patrisfamilias struere desiderat, antequam fundamenta ponat, vnde lucem ei infundat explorat: & ea prima est gratia: quæ si desit, tota domus deformi horret incultu. Lux est quæ reliquos domus commendat ornatus. Fiat (inquit) lux. Plena vox luminis non dispositionis apparatus significat, sed operationis resplendet effectu. Naturæ opifex lucem locutus est, & creauit. Sermo Dei voluntas est, opus Dei natura est: lucem creauit, tenebras illuminauit. Et dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux. Non ideo dixit, vt sequeretur operatio, sed dicto absoluit negotium. Vnde pulchrè Davidicum illud, Dixit, & facta sunt, quia dictum impluit effectus. Auctor ergo lucis Deus: locus autem & causa tenebrarum mundus est. Sed bonus auctor ita lucem dilexit, vt mundum ipsum infuso aperiret lumine, atque eius speciem venustaret. Resplenduit igitur subito aër, & expauerunt tenebræ noui luminis claritatem. Represit eas, & quasi in abyssos demersit repente per vniuersa mundi fulgor lucis infusus. Pulchrè itaque & propè dixit, Facta est lux. Sicut enim citò lux cælum, terras, maria illuminat, & momento temporis sine vlla comprehensione retrocècis surgentis diei splendore regionibus, nostro se circumfundit aspectui; ita ortus eius citò debuit explicari. Quid miramur si Deus locutus est lucem, & caliganti mundo lumen emicuit, quando si quis inter aquas meris, oleum ore emisserit, clariora faciat ea quæ profundius tegebantur occultis? Dixit Deus: non vt per vocis organa quidam sonus sermonis exiret, nec vt lingua motus celeste formaret alloquium, atque aërem istum quidam verborum strepitus verberaret, sed vt voluntatis suæ dispositionem proderet operationis effectu. Et vidit Deus lucem quia bona: & discernit inter lucem & tenebras. Dixit & sonum vocis nullus audiuit: discretus, & operationis molimina nemo reprehendit: vidit, & oculorum eius intentionem nullus aspexit. Et vidit (inquit) Deus lucem quia bona. Nec quod ignorabat, vidit, nec id quod nesciebat antè, aut non viderat, comprobauit: sed bonorum operũ proprium est, vt externo commendatore non egeant, sed gratiam suam, cum videtur, ipsa testentur. Plus est quod probatur aspectu, quàm quod sermone laudatur. Suo enim vtitur testimonio, non alieno suffragio. Quod si apud nos oculis iudicium remittitur, quibus simul & gratia venustatis, & rerum mensura comprehenditur: quanto magis Deus omnia quæ probat vidit, & quæ videt probat, secundum quod scriptum est, Quia oculi Domini super iustos? Lucis natura huiusmodi est, vt non in numero, non in mensura, non in pondere, vt alia, sed omnis eius in aspectu gratia sit. Propriis itaque sermonibus naturam lucis expressit, quæ vt iendo complacet, quoniam ipsa videndi officium subministrat. Nec immeritò tantum sibi predicatorum potuit inuenire, à quo iure prima laudatur, quoniam ipsa factus est etiam cætera mundi membra digna sint laudibus. Vidit ergo Deus lucem, & vultu suo illuminauit: & vidit quia bona est. Non ex parte Dei, sed ex generali iudicium est. Itaque non in splendore tantummodo, sed in omni vtilitate gratia lucis probatur. Vnde & discretio fit inter lucẽ & tenebras, vt separata lucis

natura atq; tenebrarũ, nihil videatur intra se habere cõsulum. Et vocauit Deus lucem diem, & tenebras noctẽ vocauit: vt & nomine ipso diem noctẽque distingueret. Aduertimus itaque quod lucis ortus antequam sol diem videatur aperire, (principia enim diei, noctis exitum claudunt) finisque & status limes nocti & diei videatur esse præscriptus. Diem sol clarificat, lux facit. Frequenter cælum nubibus textitur, vt sol tegatur, ne vllus radius eius appareat: lux tamen diem demonstrat, & tenebras abcondit.

Quod non diei nox, sed dies nocti secundum scripturam anteferatur; & de vnitatis diei in quo cælum & terra creatae que sunt condita & creata. CAP. X.

Et factum est vespere, & factum est mane dies vnus. Querunt aliqui, cum prius vespere, postea mane scriptura memorauerit, ne forte noctem prius quàm diem significare videatur. Nec aduertit, primò quod præmisit diem, dicendo, Et vocauit Deus lucem diem, & tenebras vocauit noctem: deinde quod vespere finis diei sit, & mane finis noctis. Ergo vt prærogatiuã & primatus natiuitatis diei daret, prius finem diei significauit, post quẽ secuturã nox esset, deinde postea finem noctis adiunxit. Eouique autem noctem diei scriptura anteferre non potuit, vt & diei & noctis tempora, diei appellatione conclusit, & tanquam principalis sibi auctoritatem nominis vindicauerit. Et hanc scripturæ esse consuetudinem, vt potiori appellationem deperat, frequentibus exemplis probamus. Siquidem & Iacob dixit, Dies annorum vitæ meæ, pauci & mali. Et iterum, Omnes dies vitæ meæ. Et Dauid posuit, Dies annorum nostrorum: non & noctes. Vnde aduertimus ea quæ nunc in specie historiarũ traduntur, vim statuisse legis in posterum. Principium ergo diei, vox Dei est, Fiat lux, & facta est lux. Finis diei, vesper est. Iam sequens dies ex noctis sine succedit. Sententia autem Dei euident, quia diem prius vocauit lucem, & secundò vocauit tenebras noctem. Præclare etiam vnũ, non primum diem dixit, nam secuturo secundo, & tertio die, & deinceps reliquis, primum potuit dicere: & hoc ordinis videbatur: sed legem statuit vt viginti quatuor horæ diurnæ atque nocturnæ, diei tantum nomine designantur, vt si diceret, Viginti quatuor horarum mensura, vnus diei tempus est. Sicut enim virorum generatio computatur, & intelligitur etiam foeminarum, quia nectitur secunda potioribus: ita etiam dies numerantur, & noctes æsumantur adiunctæ. Sicut igitur circuitus vnus, ita dies vnus. Nam perique etiam hebdomadam vnã, vnũ diem dicunt: quod in se quasi in vnũ redeat diem, & quasi septies in se recurrat. Est autem & circuitus figura à se incipere, & in se reuerti. Vnde & cælum vnũ interdiem scriptura dicit. Nã et si aliis locis secula appellat, videtur magis diuersitates statũs vel negotiorũ significare, quàm seculorũ successiones aliquas definire: Quia dies Domini magnus & præclarus. Et alibi, Vt quid vobis querere diem Domini? Et hic tenebræ, & non lux. Manifestum est enim quod malè concisus & indignis dies ille tenebrosus sit, quo fulgebis innocẽtia, & mens noxia cruciabitur. Ceterũ quòd sine interpolatione noctium, & successione tenebrarũ dies

Gen. 47. 1. psal. 89.

1. Ion. 2.

Amos 5.

psal. 60.

perpetuus ille remunerationis æternæ futurus sit, scriptura nos docet. Pulchrè autem vicem vtramque vnum dicitur diem, matutino cum sine concluso, vt à luce inchoare diem doceret, & in lucem desinere. Non enim est integrum dici tempus, nisi & noctis fuerit expletum. Vnde & nos semper quasi in die honestè ambulemus, & abiciamus opera tenebrarum. Noctem enim ad quietem corporis datam esse cognoscimus, non ad muneris alicuius vel operis functionem, quæ somno & obliuione

transcurritur. Non sit in nobis comessatio, ebrietas, cubile, impudicitia. Non dicamus, Tenebræ & parietes operiunt nos, & quis scit si videbit Altissimus? Sed sit in nobis amor lucis, & cura honestatis, vt tamquam in die ambulantes, opera nostra coram Deo lucere cupiamus: Cui est honor, laus, gloria, potestas, cum Domino nostro Iesu Christo, & cum Spiritu sancto, à sæculis & nunc & semper, & in omnia sæcula sæculorum, Amen.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI PRIMI FINIS.

Summarium secundi Libri Hexaemeron.

Agit per capita quinque de opere secundi diei, & exponit eam textus partem quæ ad rem facit.

Capita secundi Libri.

- Annectit dicta dicendis, erigitque auditorum mentes ad ea suscipienda veluti Dei oracula. Cap. I.*
- De creatione firmamenti, & discretionem inter aquam & aquam: & vtrum vnum tantum sit calum, an plures; ac de consutatione philosophorum asserentium orbis stellarum motu suo dulcem quandam & plenum suauitatis sonum reddere. Cap. II.*
- De firmamento, vtrum sit hoc quod in superioribus calum appellatum est, an aliud: & quomodo aqua vera super calos esse possit, cum reprobatione opinionis eorum qui hoc destruere conantur. Cap. III.*
- Quæ sit inter calos & firmamentum differentia, & firmamentum vnde nuncupatum sit: quæ etiam aliorum sit sententia de prædictorum distinctione. Cap. IIII.*
- Quod opus Dei est opus patris & filij: quod videre Dei est probare: quid pulchritudo; & laudatur opus secundi diei. Cap. V.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIB. II.

AGENS DE OPERE SECVNDI DIEI.

ET dixit Deus, Fiat firmamentum inter medium aquæ: & sit discernens inter aquam & aquam. Et fecit Deus firmamentum: & discreteuit Deus inter medium aquæ quæ erat sub firmamento, & inter medium aquæ quæ erat super firmamentum. Et factum est sic. Et vocauit Deus firmamentum, calum. Et vidit Deus quia bonum; & factum est vespere, & factum est mane dies secundus.

Annectit dicta dicendis, erigitque auditorum mentes ad ea suscipienda veluti Dei oracula. C. A. P. I.

IEM primum, vel potius vnum (maneat enim ei prophetici prerogatiua sermone) vt potuimus, absoluimus: in quo conditum calum, terram creatâ, aquarum exundantiam coercitam, circumfusum aërem, discretionem factam lucis atque tenebrarum, Dei omnipotentis, & Domini Iesu Christi, Spiritus quoque sancti operatione cognouimus. Quis ergo non miretur dissimilibus membris dispare mundum in corpus vnum assurgere, & insolubili concordie charitatisque lege in societatem & connexionem sui tam distantia conuenire, vt quæ discreta natura

h sunt, in vnitatis & pacis vinculum velut indiuidua compactione neantur? Aut quis hæc videns, possibilitatem rationis infirmo ingenio rimetur? Quæ omnia vis diuina, incomprehensibilis humanis mentibus, & ineffabilis sermionibus nostris, voluntatis suæ auctoritate connexuit. Fecit igitur Deus calum & terram, & ea quasi auctor esse præcepit, non tamquam figuræ inuentor, sed tamquam operator naturæ. Nam quomodo sibi conueniunt operatoria, impassibilis Dei virtus, & passibilis materiæ natura, tamquam altera ab altera quo indiguerint, mutuantes? Nam si increata materia, videtur ergo Deo creandæ potestas materiæ defuisse, & ab ea operationi subiaccntia mutuatus. Si verò incomposita, mirum admodum coæternam Deo materiem decorem sibi non potuisse conferre, quæ substantiam non à creatore accepit, sed sine tempore ipsa possederit. Plus ergo inuenit operator omnium, quàm contulit. Inuenit materiam, in qua possit operari: contulit autem figuram, quæ decorè inuentis rebus afferret. Vnde excipiendus à cæteris tâquam dies vnus, non conferendus cum cæteris tamquam dies primus est; vnde fundamenta rerum omnium posita, & causæ esse cæperunt quibus mundi huius atque vniuersæ visibilis creaturæ sulca substantia est.

Coloss. 2.

Psal. 118.

Psal. 113. Coloss. 1.

Luc. 18.

Exod. 14. Exod. 15.

1. Reg. 16.

est. Quare ad secundi diei admiranda opera sermo nobis prodeat, quorum eminentia non secundum tractatus nostri possibilitatem, sed secundum scriptoris veritatem, ad laudem referenda est creatoris. Vos igitur quæso vt naturaliter æstimare, quæ dicimus probabiliter, ac simpliciter mente & sedulo ingenio pensare dignemini, non secundum philosophiæ traditiones, & inanem seductionem suariorè verisimilia colligentes, sed secundum regulam veritatis, quæ oraculis diuini sermonis exprimitur, & contemplatione tantæ maiestatis fidelium pectoribus infunditur, quia scriptum est: Confirma me in verbis tuis. Narrauerit mihi iniusti exercitationes, sed non sicut lex tua Domine: omnia præcepta tua veritas. Non ergo secundum elementorum naturas, sed secundum Christum, qui omnia quæ voluit fecit, abudans plenitudine diuinitatis suæ, consideremus quæ facta sunt, & naturæ possibilitatem interrogemus. Neque enim cum in Euangelio leprosos curaret, cæcis visum refunderet, populus qui aderat & spectabat, illum medicinæ ordinem recognouit, sed potestatem Domini miratus, dedit (vt scriptum est) Deo laudem. Neque secundum numeros Ægyptiorum & cursus siderum, mensuras elementorum, extendit manum suam Moyses vt diuideretur mare Rubrum, sed diuinæ imperio potestatis obtemperans. Vnde & ipse ait, Dexteræ manus tuæ Domine glorificata est in virtute, dexteræ manus tuæ Domine confregit inimicos. Illud igitur sancta plebs eleua mentem tuam, & totum animum tuum eò confer. Non sic Deus videt, quemadmodum homo. Deus in corde, homo in facie. Nec sic igitur homo videt, quemadmodum Deus. Audis quia Deus vidit, & laudauit. Noli igitur tuis oculis æstimare quæ facta sunt, opinio nibusque discutere: sed quæ Deus vidit & probauit, ea tu retractanda non putes.

De creatione firmamenti, & discretionem inter aquam & aquam: & vtrum vnum tantum sit calum, an plures; ac de consutatione philosophorum asserentium orbis stellarum motu suo dulcem quandam & plenum suauitatis sonum reddere. C. A. P. II.

ET dixit Deus, Fiat firmamentum inter medium aquæ, & sit discernens inter aquam & aquam. Audi verba Dei: Fiat, dicit. Iubentis est, non æstimantis. Imperat naturæ, non possibilitati obtemperat, non mensuras colligit, non pondus examinat. Voluntas eius, mensura rerum est. Sermo eius, finis est operis. Fiat (inquit) firmamentum inter medium aquæ. Firmum est omne quod statuit Deus. Et satis pulchrè præmisit: Fiat firmamentum, antequam subijceret, inter medium aquæ: vt tu prius crederes firmamentum ex præcepto Dei factum, quàm de aqua: um proflua qualitate dubitares. Si naturam elementorum consideres, quomodo inter aquas solidatum est firmamentum? Illæ profluunt, illud confringitur: illæ currunt, hoc manet. Et sit (inquit) discernens inter aquam. Sed aqua confundere, non discernere solet. Quomodo iubet quod scit secundum elementorum rationem esse contrarium? Sed cum sermo eius ortus naturæ sit, iure vsurpat dare legem naturæ qui originè dedit. Sed prius consideremus quid sit firmamentum, vtrum ipsum

sit quod in superioribus calum appellatur, an aliud: & si duo calia, an plures. Nam sunt qui vnum calum esse dicant, nec alterius calii faciendi, cum esset vna hyle, vt ipsi aiunt, potuisse suppetere substantiam: quoniam cum omnis superiori calio esset expensa, nihil reliquit vt quod ad ædificationem secundi calii tertitue proficeret. Alij verò innumeros calos & mundos esse asserunt, quos irident sui. Non enim nobiscum illis maior quàm cum suis pugna est, qui geometricis numeris & necessitatibus contendunt probare, quod aliud calum esse non possit, nec pati naturam vt aut secundum aut tertium sit, nec operatoris virtutem idoneam, vt multos calos faceret. Et quis non hanc eorum artificem facundiam irideat, qui cum ex vna atque eadem causa plura eiusdem generis ab hominibus fieri posse non abnuant; de creatore omnium dubitent, vtrum plures calos facere poterit, de quo scriptum est, Dominus autem calos fecit. & alibi, Omnia quæcūque voluit fecit: Quid enim difficile ei, cui velle, fecisse est? Fluitat igitur illis impossibilitatis ratio, cum de Deo disputant, cui verè dicitur, Quia impossibile tibi nihil est. Itaque nos non solum secundum, sed etiã tertium calum esse negare non possumus, cum Apostolus raptum se ad tertium calum scriptorum suorum testificatione confirmet. Daud etiam calos calorum, in illo laudantium Dominum constituit choro. Quem imitantes philosophi, quinque stellarum, solis & lunæ, globorum consonum motum introduxerunt, quorum orbibus vel potius globis connexa memorant omnia, quos sibi innexos & velut insertos versari retro, & contrario cæteris motu ferri arbitrantur, eoque impulsu & motu ipsorum orbium dulcem quandam & plenum suauitatis atque artis & gratissimam modulaminis sonum reddi, cum scissus aër tam artificij motu, & acuta cum grauibus temperante, ita varios æquabiliter concentus efficiat, vt omnem supergrediatu musici carminis suauitatem. Huius rei fidem si requiras atque expetas sensu nobis & auditu probari, hæsitant. Nam si vera forent, quomodo tanto motu orbium concrepante, cum ille cælestis orbis cui affixos ferunt stellarum cursus, qui sine intermissione voluuntur, concitatio rem habeat conuersionem, atque acutum sonum excitet, hic autem lunaris grauisimum, non audiretur à nobis, cum leuiores audire soleamus? Fidem ergo ausi disputationis si testimonio nostro & auditu munere exigamus probari, referunt obscuruisse aures nostras, & hebetiorem nobis sensum audiendi factum, propter illam à principio nostræ generationis concepti sonitus consuetudinem. Et exemplum afferunt, eo quod Nilus fluuiorum maximus, eo videlicet loci vbi se ex altissimis montibus in Catadupa illa præcipitat, magnitudine fragoris sui aures accolarum obstruat, vt audiendi munere carere dicantur. Sed faciliè his ipsa responderet veritas. Nam qui tonitrua audimus nubium collisione generata: tantorum orbium conuersiones, qui maiori vrique sicut motu ferri æstimantur, ita vehementiores sonitus excitarent, non audiremus? Addunt præterea, ideo sonum hunc non peruenire ad terras, nec capti homines per suauitatem eius atque dulcedinè quæ celerimus ille calorum

Psal. 95.
Psal. 113.
Dani 4. Enc. 1.
2. Cor. 12.
Psal. 148.

efficit motus ab orientalis partibus vsque in occidentem, propria negotia atque opera derelinqueret, & omnia hic otiosa remaneret, quodam humanæ ad cælestes sonos mentis excessu. Sed ea quæ sunt aliena ab studio nostro, & ad diuinæ lectionis serie, iis qui foris sunt, relinquamus; nos inhæreamus scripturarum cælestium magisterio.

De firmamento, vtrum sit hoc quod in superioribus celum appellatum est, an aliud: Et quomodo aqua vera super celos esse possit, cum reprobatone opinionis eorum qui hoc destrinere conantur. C. AP. III. B

Propositum igitur nobis est, quia dixit Deus, *Fiat firmamentum inter medium aqua, & sit discernens inter aquam & aquam.* Et hinc tractatus, vtrum hoc firmamentum appellet quod antè iam fecit, de quo scriptum est, *In principio fecit Deus celum & terram.* Nec fallit, quòd aliqui ante nos ita acceperint, eo quòd supra creatum auctore Deo & conditum celum scriptura expresserit, hic expositionem operis creationis diffuderit; vt ibi quasi summa operis breuiter comprehensa sit, hic operationis qualitas per ipsas concurrentium rerum digesta sit species. Sed mouet nos quia & nomen aliud significatur, & species solidior, & causa discernitur, & persona cooperantis adiungitur. Sic enim scriptum est, *Et differuit Deus inter medium aqua, quæ erat sub firmamento, & inter medium aqua, quæ erat super firmamentum.* Et primò volunt id destrinere quod frequenti scripturarum lectione in solutum, nostris & impressum est metibus, quia aqua super celos esse non possint: dicentes rotundum esse orbem illum cali, cuius in medio terra sit, & in illo circuitu aquam stare non posse, quòd necesse est destitit & labatur, cum de superioribus ad inferiora decurritur est. Quomodo enim aqua super orbem, aiunt, stare potest, cum orbis ipse voluatur? Hac est illa verusitã dialectica: Da mihi vnde tibi respòdeam. Quod si non detur, nullum verbum refertur. Petunt sibi concedi, axem celi torqueri motu concito, orbem autem terræ esse immobilem; vt adstruant aquas super celos esse non posse, quòd omnes eas voluendo se axis effunderet: quasi verò vt concedam illis quod postulant, & secundum eorum opiniones illis respòdeam, negare possint in illa altitudine & profundo se axis effunderet esse & latitudinem, quam nemo potest comprehendere, nisi is qui impletur in omnem plenitudinem Dei, vt Apostolus ait. Quis enim potest facillè esse diuini operis æstimator? Est ergo latitudo in ipsa celi altitudine. Sunt etiam, vt de his dicamus quæ scire possimus, pluraque ædificia intus rotunda, quibus superiora sunt plana, in quibus aqua hæcere solet. Quæ tamen ideo dicimus, vt aduertant opiniones suas opinionibus verisimilibus reuinci posse, & designant tantum opus Dei, humanæ operationis & nostræ possibilitatis contemplatione metiri. Nos autem scripturarum fericam quæ ordinem sequimur, & opus cõtemplatione æstimamus auctoris, & quid dictum sit quarimus, & quis dixerit, & cui dixerit: *Fiat inquit firmamentum in medio aqua, & sit discernens inter aquas.* Audio firmamentum fieri per præceptum quo diuideretur aqua, & ab inferiore superior discerneretur. Quid hoc manifestius? Qui iussit discernere

ni aquam intericcto & medio firmamento, prouidit quemadmodum diuisa atque discretæ manere possit. Sermo Dei, virtus naturæ est, & diuturnitatis substantia, quoad vsque velit ea manere, qui statuit, sicut scriptum est: Statuit ea in sæculum sæculi, præceptum posuit & non præteribit. Et vt scias quia de istis aquis hoc dixit quas tu negas posse in superioribus celi esse, audi superiora: Laudate cum celi calorum, & aqua: quæ super celos sunt, laudent nomen Domini. Nõne quasi aduersanti tibi dixit, Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Statuit ea in sæculum sæculi, præceptum posuit, & non præteribit. An non videtur tibi auctor idoneus, qui legem suo operi daret? Deus est qui dicit, venerabilis natura, inæstimabilis magnitudo, inmensus in remuneracionibus, incomprehensibilis in operibus, cuius altitudinem sapientia quis inuestigare facillit? Iste dicit filio, id est, dicit brachio suo, dicit virtuti suæ, dicit sapientia suæ, dicit iustitia suæ. Et fecit filius quasi potens, fecit quasi virtus Dei, fecit quasi sapientia Dei, fecit quasi iustitia diuina. Cum hæc audis, quid miraris si supra firmamentum celi potuit, tantæ maiestatis operatione, vnda suspensum? De aliis hæc collige, de iis quæ videntur oculi hominum; quomodo ad Iudeorum trãsitum, si rationem quæraris, se vnda diuiserit. Non solet hoc esse naturæ, vt aqua se discernat ab aqua, & in profundo interfusiones aquarum sine medio separantur. Gelauerunt enim fluctus, & firmamenti specie cursum suum insolito sine frænarunt. Nõne potuit etiam aliter Hebræum populum liberare? Sed tibi voluit ostendere, vt eo spectaculo etiam illa quæ non vidisti, æstimares esse credenda. Iordanis quoque reflexo amne in suum fontem reuertitur. Hægere aquam cum labitur, rursusque redire in superiora sine vilo repagulo, impossibile habetur. Sed quid impossibile ei, qui dedit posse quibus voluit? Dedit posse infirmis, vt infirmis dicat, Omnia possum in eo qui me confortat. Dicant certè quemadmodum ægi cogatur in nubem, vtrum pluuia nubibus generetur, an sinu nubium colligatur. Videmus plerumque exire nubes de montibus. Quæro vtrum de terra ascendat aqua, an ea quæ super celos est, largo imbres descendat. Si ascendit, vtique contra naturam est vt ascendat in superiora quæ grauior est, & portetur aère, cum aër subtilior sit. Aut si concito orbis totius motu rapitur aqua, sicut imo orbe rapitur, ita summo orbe diffunditur. Si fundit, vt voluit, non definit, rapi vtique non definit: quia sicut axis celi semper mouetur, & aqua mouetur, & aqua semper hauritur. Si descendit, manet ergo iugiter supra celos quæ habet vnde descendat. Deinde quid obstat si cõstitatur, quia aqua supra celos suspensa sit? Nã quo verbo dicunt terrã in medio esse suspensam, & immobilis manere, cum vtiq; grauior sit quàm aqua; ea ratione possunt dicere, non præcipitari aqua orbis illius cælestis cõuersione, quæ super celos est. Sicut enim terra inani suspèditur, vel pòdere librato vndiq; immobilis perseuerat; ita & aqua aut grauioribus aut æquis cū terra pòderibus examinatur. Ideòq; non facillè superfunditur mare terris, nisi cum iubetur exire. Deinde cum ipsi dicant volui orbem celi stellis ardentibus resfulgentem, nõne diuina prouidentia necessariò prospexit

epibf.3.

psal. 148.

ibid.

ibid.

1. Cor. 1.

Exod. 15.

Iof. 34.

psal. 113.

Philip. 4.

epib. 44.

a. 7. 1.

prospexit, vt intra orbem celi, & supra orbem redidaret aqua, quæ illa feruētis axis incendia temperaret? Propterea quia exūdat ignis & feruet, etiã aqua exūdat in terris, nec eas surgētis solis & stellarum micantiū ardor exureret, & tenera rerum exordia insolitus vapor laceraret. Quanti fontes, fluij lacus irrigant terras, quia eas internus quidam ignis vaporat? Vnde enim aut arbores germinarent, aut frumenta vel sata prorumperent, vel orta coquerentur, nisi ea interior quoque ignis animaret? Qui etiam de faxis frequenter excutitur, & de ipso sape dum cæditur, ligno exilit. Ergo sicut necessaria ignis creatura, vt ordinata & disposita permaneat, calique elementia temperet aquarum rigorem: ita etiam aquarum redundantia non superflua, nec alterum ab altero confumeretur: quia nisi conueniens vtriusque mensura sit, sicut ignis aquam exsiccat, ita & aqua extinguit ignem. Ideòque pondere & mensura examinavit vniuersa: numerata enim sunt ei & stillicidia pluuarum, sicut in libro Iob legimus, sciens vel rerum facilem deseruare fore, vel solutionem vniuersitatis, si alterū exsuperaret aqua, & superfluum detraheret, & necessarium reseruaret. Itaque cum tanta de terris erumpant maximorum fluenta amnium, Nilus effuso Ægyptum stagnans lumine, Danubius de occidentalibus partibus, Barbarorum atque Romanos interfecans populos, donec Ponto ipse condatur; Rhenus de iugo Alpium vsque in Oceani profunda cursus suos dirigit, Romani memorandus aduersus feras gētes muris imperij, Padus maritimorum commeatum Italiciis subfidis fidus inuector; Rhodanus rapido conuulsus cursu Tyrreni æquoris freta scindens, in quo non medio cretus nauigantium periculum, dum inter se maris fluctus & amnis fluenta decerant: itemque de septentrionali parte Phasis Caucaicis montibus sulcus, cum pluribus aliis in Euxinum est præcipitans mare. Prolixum est singulorum prosequi fluiuiorum nomina, qui vel in nostrum mare deriuant, vel exinaniantur Oceano. Cum tanta igitur vbertas aquarum sit, tamen plerumque terra meridiana: plagæ torretur ardoribus, atque æstu soluta fatiscit in puluerem, miserandi agricolæ labore consumpto, vt frequenter ad potum siccatis pureis, arido gurgite subsidium vitale deficiat. Et erit quidem quando dicat abyssus: Deserta eris, & omnes fluiuis siccabos, sicut per Esaiam futurum annuntiauit. Sed etiam antequam ille dies adueniat, diuino præstitutus arbitrio, non minimum inter se ipsa elementorum natura decernit. Crebrò itaque aut inundationibus mundus hic quatitur, aut nimio æstu & ariditate vexatur. Noli igitur incredibilem opinari aquarum multitudinem, sed respice ad vim caloris, & incredulus non eris. Multum est quod ignis absorbet: quod vel ex illo nobis debet esse manifestum, cum medici vasa quædam angusta ore, planiora desuper intus concaua, leui lucernæ concepto lumine affigunt corpori, quemadmodum calor ille omnem in se rapit humorem. Quis igitur dubitet quòd ignitus æther, & magno feruens vapore inflammaret atque exureret omnia, nisi lege

quada sui cohiberetur auctoris, vt nec flumina, nec lacus, nec ipsa maria vim eius possint reslinguere? Et ideo desuper aqua impetu quodam descendens, in tantos plerumque imbres rumpitur, vt flumina, lacus repente repleantur, ipsa maria exundent. Vnde frequenter & solem videmus madidum atque rorantem. In quo euident dat indicium, quòd alimentum sibi aquarum ad temperiem sui sumpsit. Tantum autem inest illis impugnandæ veritatis fluidum, vt solem ipsum negent calidæ naturæ esse, eo quòd albus sit, non rubicundus aut rutilus in specie ignis. Et ideo aiunt, quòd nec ignitus natura sit, & si quid habet caloris, ferunt ex nimio motu conuersionis accidere. Quod ideo dicendum putant, vt nihil videatur humoris consumere, quia calorem quo humor vel minuitur vel plerumque exhauritur, non habeat naturalem. Sed nil agunt, cum ista componunt quia nihil interest, vtrum ex natura calor quis habeat, an ex passione, aut aliqua ex causa, quia ignis omnis consumptor humoris est, vel huiusmodi materiam quam flamma consuevit exurere. Nam siue ex lignis haudquam semiuultatis, sed inter se collisis, ignis excussus excipiat folijs, sive flammam adolet, ac si de igne accedat faciem, siue de flammæ lumine lumen accendas, eadem species & natura est luminis, ac si illud non naturalis ignis adoleuerit, sed quem accidens causa generauerit. Vel hinc saltem contemplentur fluis calorem, quòd diuersa ei Deus constituit cursus sui loca & tempora: ne si semper in iisdem moraretur locis, quotidiano ea vapore exureret. Mare ipsum ideo ferunt ipsi salum atque amaram aquam habere, quòd ea quæ fluiuis in freta influit, calore absorbatur, tantumque vapore diurno consumi, quantum quotidie ex diuersis fluiuiorum curribus inuehatur. Quod ex solis quadã diuiduatione fieri perhibetur, qui quod purum ac leue est, sibi rapit, quod graue atque terreneum, relinquit: ex quo remanet salum illud atque aridum, quod sine vsu ac suauitate potandi sit.

Quæ sit inter celos & firmamentum differentia, & firmamentum vnde nuncupatum sit: quæ etiam aliorum sit sententia de prædictorum distinctione. C. AP. III. 1.

Sed reuertamur ad propositum. *Fiat firmamentum inter medium aqua.* Non moueat, sicut iam dixi, quia supra celum ait, hic dicit firmamentum, quoniam & David dicit, Celi enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum hoc. est etiam opus eum videtur, suum laudat auctorem. Inuisibilis enim maiestas eius per ea quæ videntur agnoscitur. Et videtur mihi nomen calorum commune esse, quia plurimos calos scriptura testificatur: nomen autem esse speciale firmamentum. Siquidem & hic ita habetur: *Et vocauit Deus firmamentum celum,* vt videatur supra generaliter dixisse, in principio celum factum, vt omniæ cælestis creaturæ fabricam comprehenderet: hic autem speciale firmamenti huius exterioris soliditatem, quod dicitur celi firmamentum, sicut legitur in hymno propheterico: *Benedictus es in firmamento celi.* Nam celum, quod & *gæzæ* Gæzæ dicitur, Latine quia impressa stellarum lumina velut signa habeat, tamquam cælaturum appellatur: sicut argentum quod

psal. 8.

Rem. 1.

psal. 8.

Rem. 1.

Dan. 3.

Hexaeme. lib. 5. cap. 22. Genes. 1. m. f. r.

3. Reg. 17.

Lam. 26.

Dmt. 33.

Amos 4.

Psal. 150.

Psal. 18.

Psal. 148.

Dani. 3.

Psal. 148.

signis eminetibus refulget, calatum dicimus. *Genes. 1. m. f. r.* autem *Genes. 1. m. f. r.* dicitur, quod videatur. Igitur comparatione terræ quæ obscurior est, & *Genes. 1. m. f. r.* nuncupatur, quia lucidus est, tamquam visibilis. Vnde puto & illud dictum: Volatilia cæli: & volantia super terram secus firmamentum cæli, eo quod volatilia circa superiorem versantia locum terram spectent, & ipsa nostris subiecta sint conspectibus. Denique clausum cælum dictum est temporibus Eliæ, quando in Achab & Iezabel perfidia regnabat: cum populus regali sacrilegio deseruisset, eo quod nemo ad cælum oculos erigebat, nemo eius auctorem venerabatur, sed ligna & lapides adorabant. Vnde hoc colligimus? quia in maledictionibus populi Israel dixit Deus, Erit tibi cælum super caput tuum ancti, & terra tua ferrea: quando primum perfidia luens populus Iudæorum, intemperie cæli, & terræ infecunditate multatur. De cælo enim causa fertilitatis. Denique Moyses benedictiones tribu Ioseph à finibus cæli & rore & abyssi fontium deorsum venientibus, & secundum horam à solis cursu & à convenientibus mensibus & à vertice montium & collium æternorum dedit, eo quod moderatione cælesti, terrarum fecunditas nutriatur. Æneum ergo cælum, quod nullum exudat humorē, quando nullus nubibus imber erumpit. Est etiam æneum cæli subobscurus aër, pressus atque nebulosus colore æruginoso, quando rigore frigoris stringitur terra, tunc veluti super caput nostrum humor suspensus videtur, & per momenta imminere. Plerumque etiam glacialibus ventorum flatibus rigentes aquæ consolidantur in niuem, & rupto aère nix funditur. Neque enim firmamentum hoc potest sine aliquo rûpi fragore aut penetrari. Ideo & firmamentum dicitur, quod non sit inualidum, nec remissum. Vnde & de tonitribus, quæ concepto intra sinum nubiu spiritu, cum se vehementer erupturus eliserit, magno concrepant sonitu, ait scriptura: Firmans tonitrua. A firmitate ergo firmamentum hoc nuncupatum, vel quod diuina virtute firmatum sit, sicut scriptura nos docet, dicens, Laudate eum in firmamento virtutis eius. Nec præterit, retulisse aliquos, cælos cælorum ad intelligibiles virtutes, firmamentum ad operatorias, Et ideo laudare cælos vel enarrare gloriam Dei, & opera manuum eius annunciare firmamentum. Sed non quasi spiritalia, sed quasi opera mundi enarrant, quemadmodum supra diximus. Alij quoque purificatorias virtutes interpretati sunt aquas, quæ super cælos sunt. Accipimus hæc quasi ad tractatus decorem: nobis tamen non alienum videtur atque absurdum si aquas veras propter illam causam quam diximus, intelligamus. Nam & ros & gelu & frigus & aestus, secundum hymnum propheticum, benedicunt Dominum, benedicit & terra: & illa non ad intelligibiles naturas referimus, sed ad veritatem. Laudat etiam dracones Dominum, quia natura eorum & species eam videtur, non minimum vel decoris offundit, vel inesse rationis ostendit.

Quod opus Dei, est opus patris & filij: quod videre Dei, est probare, quid sit plebicitudo. & laudatur opus secundi dei. CAP. V.

Et vidit Deus quia bonum. Facit filius, quod vult pater: laudat pater, quod facit filius. Nihil in illo

naturæ degeneris inuenitur, cuius opus à paterna non degenerat volutate. Vidit utique, non oculis corporalibus intendit, sed definiuit plenitudini gratiæ conuenire, ut mihi eius iudicium cognosceretur. Nos enim solemus etiam de iis quæ diuina sunt disputare. Et quid mirum, si de opere retractare possint, qui de ipsius operatoris generatione faciunt quæstiones? Ipsum in iudicium vocant, ipsum in æqualem atque degenerem asserere conantur. Ideo legis, Et dixit Deus, & fecit Deus. Eodem pater & filius maiestatis honorantur nomine. *Et vidit Deus quia bonum.* Dixit tanquam omnia quæ pater vellet scienti, & vidit tanquam omnia quæ filius faceret scientia tenens, & efficiens operatione consorti. *Vidit quia bonum.* Non utique cognouit, quod nesciebat: sed probauit, quod placebat. Non quasi incognitum placuit opus, quia nec quasi incognitus pater qui complacuit in filio, sicut scriptum est, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Scit autem semper filius voluntatem patris, & pater filij, & audit patrem filius semper, & pater filium per unitatem naturæ, voluntatis atque substantiæ. Denique testatur hoc in Euangelio suo filius, dicens ad patrem, Sciebam, quia semper me audis. Imago est enim inuisibilis Dei filius: omnia patris quasi imago exprimit, omnia eius quasi splendor gloriæ illuminat: nobis atque manifestat. Videt & filius patris opus, sicut & pater filij, sicut & ipse Dominus declarauit: Non potest filius facere à se quidquam, nisi quod viderit facientem patrem. Vidit ergo facientem patrem, & vidit per secretum inuisibilis naturæ. Et audit similiter. Denique ait, Sicut audio, iudico: & iudicium meum verum est, quia non sum solus; sed ego, & qui misit me pater. Hoc mysticum est, illud morale. Vidit mihi, probauit mihi. Quod Deus probauit, tu reprehensibile ne dixeris: quoniam quod Deus mandauit, tu commune ne dixeris, scriptum tibi esse meministi. Ergo bonum Dei nemo blasphemem. Si firmamentum bonum, quanto magis bonus eius creator? etiam si Ariani nolint, Eunomiani reclamant, radicis degeneris fructus deterior. *Vidit* (inquit) *Deus quia bonum.* Solent artifices singula prout facere, & postea habili commissione connectere: & qui vultus hominum vel corpora excudunt de marmore, vel aere fingunt, vel ceis exprimunt, non tamen sciunt, quemadmodum sibi possint membra singula conuenire, & quid gratiæ adferat futura connexio: & ideo aut laudare non audent, aut pro parte laudant: Deus verò tamquam æstimator vniuersitatis, præuidens quæ futura sunt, quasi perfecta iam laudat, quæ adhuc in primi operis exordio sunt, finem operis cognitione præueniens. Nec mirum si apud quem rerum perfectio, non in consummatione operis, sed in sua prædestinatione est voluntatis, laudat singula, quasi conuenientia futuris, laudat plenitudinem singulorū venustate cōpositam. Illa est enim vera pulchritudo, & in singulis membris esse quod deceat, & in toto ut in singulis gratia, in omnibus formæ conuenientis plenitudo laudetur. Sed iam etiam secundus nobis claudatur dies; ne dum opus adstruimus firmamenti, infirmiores eos qui audiunt, dicendi prolixitate faciamus, dum in nocte sermo producit, quæ

quæ adhuc carens lunæ stellarumque lumine, non accurentur corpora, ne animis epulantibus, frigidum enim luminaria creata sunt cæli) obscuritatem carnis de nocturno quoque ieiunio conquepsit asserere remcantis: simul ut cibo potūque ratur.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI SECVNDI FINIS.

Summarium tertij Libri Hexaemeron.

- A cap. I. vsque ad III. agit de collectione aquarum in locum vnum, & de terræ apparentia.*
- A cap. V. vsque ad XIII. agit de germine terræ, & quàm illud sit, varium, tam quo ad modum nascendi, quàm quo ad modum nutriendi, differit.*
- A cap. XIII. vsque ad finem libri digreditur circa proprietates & mutationes aquarum, circa arborum & virgultorum germina, circa Dei magnam in illis virtutem ac prospicientiam; & ad hæc omnia accurrare obseruanda hominem inuitat.*

Capita tertij Libri.

- Opert, ut sicut omnes aquæ sub cælo die tertio in vnam collectionem Dei imperio coierunt, sic omnis populus in vnam Christi coeat Ecclesiam.* Cap. I.
- Firmat rationem superius positam, qua terra dicebatur inuisibilis; & quod Dei imperio omnis aqua sub cælo in vnum coierit locum, ut limitem sibi præfixum, ostendat.* Cap. II.
- Soluntur due dubitationes. Altera, cum aqua per diuersas adeo terre partes diffusa sit, quomodo in vnam collectionem potuerit coire. Altera, cum qualibet regio nomen dederit aquæ transeunt, quomodo ipsa aqua vnum sortita fuerit nomen.* Cap. III.
- In contextu cur dictum sit, Appareat arida; & non magis, Appareat terra, explicatur: & describuntur propriæ cuiusque elementi qualitates.* Cap. IIII.
- De eo quod à quibusdam additum perhibetur, Et congregata est aqua in collectiones suas, &c. de utilitate & singulari laude maris.* Cap. V.
- Quomodo conuenerit ut terræ daretur species & vis germinandi: ac de virtute & utilitate huius vocis, qua Deus dixit, Germinet terra herbam viuentem sæni, &c. cum redargutione eorum qui hanc prerogatiuam adscribunt soli.* Cap. VI.
- Cur prius pecori pabulum quàm cibus homini sit creatus; ac de mysterio herbe viuentis, & floris sæni, cum exhortatione nostri ad imitationem illius herbe, & confutatione Manichei, aliorumque hereticorum.* Cap. VII.
- De germine ac seminaria virtute, & admirabili germinationis & fructificationis modo: de laude quoque agri pleni, & salubritate succi herbarum, virgultorumque ac foliorum remediis.* Cap. VIII.
- Quod non sine ratione cum vitilibus etiam latalia & perniciofa generentur; & de ordine productionis terræ.* Cap. IX.
- Quomodo terra secundum genus suum dicatur proferre semina, cum plerumque semina iacta degenerent: ac de diuersitate & seminis diaboli, & seminis Christi, & quando homo verbum suum seminauerit super terram.* Cap. X.
- De ortu arborum atque rosarum, & quomodo rosa humane vite speculum præferat.* Cap. XI.
- De vitis commendatione, & quomodo exemplum eius ad nostræ vite institutionem arcessendum sit.* Cap. XII.
- De arborum varietate, ac diuersis earum utilitatibus & ornatis, fructuumque suorum atque succorum proprietatibus & medelis.* Cap. XIII.
- De simplicium pomorum differentia, foliorumque diuersitate.* Cap. XIII.
- Quod non facile sit singularum rerum exquirere proprietates: & de varia mutatione aquæ, que omnium virgultorum nutritrix est, de differentia quoque lacrymarum arborum; ac tandem de diffusioris perscrutationis excusatione.* Cap. XV.
- Quemadmodum ad verbum Domini aquarum cursu subito omnis virgultorum creatura efflorescit, & victum atque medullam ministraverit: quomodo præterea vniuersa gignentia aut semina habeant, aut aliqua, que cum virtute seminum videantur conuenire: ac de magna Dei virtute in singulis.* Cap. XVI.
- De reprehensione surditatis humani cordis, & de incomprehensibili admirandaque Dei citi in paruis proidentia: de primo quoque cultore vitium, & commendatione vini.* Cap. XVII.

pletur. Vtrumque igitur ex praecepto Dei, vt & fluat aqua & non superfluat. Circumscripta igitur imposito sine maria clauduntur, ne superflua teris inundent omnia, & desertito aruorum cultu, munus terrenae fecunditatis impediatur. Cognoscant igitur diuini esse praecepti, operationisque caelestis. Ait enim Dominus per nubem ad Iob inter alia etiam de maris claustro: Posui ei fines, apponens claustra & portas. Dixi autem ei, Visque huc venies, nec transgredieris, sed in teipso conteretur fluctus tui. Nonne ipsi videmus mare frequenter undosum ita, vt in altum fluctus eius tanquam mons aquae praeruptus insurgat, vbi impetum suum ad litus illiserit, in spumam resoluit, repagulis quibusdam arenae humilis repercussum: secundum quod scriptum est, Aut non timebitis me, dicit Dominus, qui posui arenam fines mari? Infirmissimo itaque omnium vilis fabuli puluere vis maris in tempestate cohibetur, & velut habenis quibusdam caelestis imperij à praescripto sibi sine reuocatur, violentique aquoris motus in sese frangitur, atque in reductos sinus suos scinditur. Ceterum nisi vis statuti caelestis inhiberet, quid obfiteret quin per plana Aegypti, quae maxime humilioribus iacens vallibus campestris asseritur, mare Rubrum Aegyptio pelago misceretur? Denique docent hoc qui voluerunt haec duo sibi maria connectere, atque in se transfundere. Sesostris sane Aegyptius, qui antiquior fuit, & Darius Medus, qui maioris conuitu potentiae, in effectum voluit producere quod ab indigena fuerat ante tentatum. Quae res indicio est, quod superius est mare Indicum, in quo mare Rubrum, quam aquor Aegyptium, quod inferius alluit. Et fortasse ne latius se mare effunderet, de superioribus ad inferiora praecipitans, ideo molimina sua rex vterque reuocauit.

Solummodo duae dubitationes altera, cum aqua per diuersas adeo terae partes diffusisset, quomodo in vnam collectionem potuerit coire. Altera, cum qualibet regio nomen dederit aquae transeunti, quomodo ipsa aqua vnum sortita fuerit nomen. CAP. III.

Quarto nunc, cum dixerit, congregetur aqua in congregationem vnam, quomodo diffusae per lacus, paludes, stagna, aquas & superfluas vallibus & campis omnibusque planioribus locis, currentes fontibus atque fluminibus vna potuerit recipere collectio: aut quomodo vna collectio, cum hodie quae diuersa sint maria Nam & Oceanum mare dicimus, & Tyrrenum, & Adriaticum, & Indicum, & Aegyptium, & Propontidem, & Hellepontum, & Euxinum, Egæum, Ionium, Atlanticum. Plerique etiam Balthicum, Septentrionale & Caspium appellant mare. Vnde consideremus scripturae verba, quae librato sunt trutinata examinare. *Congregetur* (inquit) aqua in congregationem vnam. Vna aquarum iugisque & continua congregatio est, sed diuersi sinus maris, vt quidam de scriptoribus forensibus ait, Namque maris nostri sinus portus amplissimus. Meritoque in diuersis locis diuersa sunt nomina, quia vocabula aquis ex regionum vocabulis adhaerunt. Vna autem congregatio aquarum, eo quod iugis vnda atque continua à Pontico mari vsque ad Ga-

ditani oram litoris, & inde in mare Rubrum, extremo circumfuso orbem terrarum includit Oceano, interioris quoque Tyrreni Adria. Adria caetera maria miscentur, nominibus distincta, non fluctibus. Vnde pulchre habes, quia Deus congregationes aquarum vocauit maria. Ita & vna est generalis collectio, quae dicitur mare, & multa collectiones, quae manant pro regionibus nuncupantur. Sicut enim multa terra, vt Africa, Hispania, Thracia, Macedonia, Syria, Aegyptus, Gallia, atque Italia, pro regionum appellantur vocabulis, & vna est terra: ita multa dicuntur pro locorum appellationibus maria, & vnum est mare, sicut ait Propheta, dicens, Tui sunt caeli, & tua est terra, orbem terrarum & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem & mare tu creasti. Et ad Iob ipse Dominus ait, Conclusi autem mare portis. Nunc quia de vna collectione diximus, illud occurrit, vtrum cum per omnem ferè terram fuerint aquae per valesstria agrorum, concaua motium, planticemque camporum modo aquoris fusae, quomodo congregatio vna potuerit omnes illas aquas recipere, atque exinanire terras, quae ante fuso per vniuersum flumine stagnabantur. Nam si tunc operata erant omnia, non diceret, visa est terra, nisi relecta vellet locis omnibus demonstrare. Si diluuium Noe tempore ascondit, quando aquarum iam & super caelos & infra firmamentum fuerat facta discretio; quanto magis dubitari non potest, etiam motium vertices illa superfusione latuisse? Quod igitur illa omnis aquarum redundantia deriuata est? Quae receptacula eam tam continua atque connexa absorbere potuerunt? De quo multis nobis potest sermo suppetere. Primum, quia potuit creator omnium, & ipsarum terrarum spatia diffundere: quod aliqui ante nos confirmantes, propria posuere sententia. Ego, quid facere potuerit, nunc praetermitto: quid fecerit, quod aperit scripturarum auctoritate non didici, quasi secretum praetereo, ne forte etiam hinc alias sibi quaestiones requirant. Afferro tamen secundum scripturas, quia potuit locorum humilia & camporum aperta diffundere, sicut ipse ait, Ego ante te ambulabo, & montes planos faciam. Potuit etiam ipsa aquarum vis profundiora ea facere quae insederat, tanto fluctuum motu, tantoque aestu concitatoris elementi, qui quotidie ima pelagi torquere, & arenas verrere soleat de profundo. Quis deinde sciat, in quantum se illud magnum & inausum nauigantibus atque intentatum nauis fundat mare, quod Britannias frementi includit aequore, atque in vltiora & ipsis fabulis inaccessa fretora se porrigit? Quis deinde colligat, quantum Lucrino & Auerino in Italia, Tiberiadi quoque in Palaestina, & ei lacui qui inter Palaestinam & Aegyptum Arabia deserta protendit, portubusque diuersis Augusti atque Traiani, caeterisque per vniuersum orbem insulsum addiderit mare? Si sunt etiam non consili lacus, & stagna quae non miscentur fluctibus, vt Larius & Benacus, Albanus quoque; aliiq; plures, quomodo vna congregatio aquarum? Sed quemadmodum dicitur, quia fecit Deus duo luminaria, id est, solem & lunam, cum sint vtrique & stellarum lumina: ita & vna congregatio dicitur, cum sint plurimae. Neque enim annumerantur, quae non conferuntur.

Psalm. 88.

Iob 3.

Gen. 7.

Psalm. 45.

Iob. 38.

Hierem. 5.

Xrist. lib. 2. ad Cor. 10.

Plato in Timaeo.

In contextu cur dictum sit, Appareat arida: & non magis, Appareat terra, explicatur: & describuntur propria cuiusque elementi qualitates. CAP. IIII.

Sed, vt videtur, quoniam de mari loquebamur, saliquantulum exiundauius, ad propositum reuertamur: & consideremus quid sit quod ait Dominus, *Congregetur aqua in vnam congregationem, & appareat arida*: & non dixerit, terra. Quod praclare positum quis non aduertat? Terra enim potest & luto esse permixta, aquis madida, cuius species superfusus aquis non appareat. Arida autem non solum ad genus, sed etiam ad speciem terrarum refertur, vt sicca sit, apta culturis. Simul prospectum est, ne videatur sole magis quam Dei praecepto esse siccata, quia arida facta est antequam sol crearetur. Vnde & Dauid discernens mare & terram, ait de Domino Deo, Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud: & arida manus eius fundauerunt. Terra enim expressio naturae est, arida appellatio quaedam simplex negotij, quae in se habeat proprietatem. Sicut enim animal generis significatio est, cui inest proprium aliquid & excellens, rationale autem proprium est hominis: ita & terra potest communiter dici vel sciatens aquis, vel deserta & inuis, & sine aqua. Ergo & illi quae sciatens aquis, inest vt habeat ariditatem. Remota enim aqua incipit esse arida, sicut habes scriptum, Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim. hoc est, de terra aquosa aridam fecit. Habet ergo terra propriam qualitatem suam, sicut & singula elementa habent. Nam & aer humidam qualitatem, & aqua frigidam, & ignis calidam. Et hoc est principale proprium elementis singulis, quod ratione colligimus. Comprehendere autem sensibilibus & corpotaliter si velimus, velut connexa & composita reperimus: vt sit terra arida & frigida, aqua frigida & humida, aer calidus & humidus, ignis calidus & siccus: & sic sibi per has iugales qualitates singula miscentur elementa. Nam terra cum sit arida & frigida: qualitatis, conuenit aquae per cognatione qualitatis frigidae, & aqua aeri, quia humidus est aer. Ergo aqua tamquam brachiis duobus frigoris & humoris, altero terram, altero aetrem videtur amplecti: frigiditate terram, aere humido. Aer quoque medius inter duo concupnata per naturam, hoc est inter aquam & ignem, vtrumque illud elementum conciliat sibi, quia & vt quis humore, & igni calore coniungitur. Ignis quoque cum sit calidus & siccus natura, calore aeri annectitur, siccitate autem in comunione terrae ac societatem refunditur: atque ita sibi per hunc circuitum & chorum quendam concordiae societatisque conueniunt. Vnde & Graece ἁρμονία dicuntur, quae Latine elementa dicimus, quod sibi conueniant & concinant. Huc autem progressi sumus, quia scriptura ait quod Deus vocauerit aridam, terram, hoc est, quia quod principale est eius, nunc cupauit proprietate naturae. Naturalis enim proprietates siccitas est terris: haec ei praerogativa seruata est. Principalis ergo siccitas subest etiam vt sit frigida, sed non praeruntur secunda primis. Vt autem humida sit, aquarum affinitate sortitur. Ergo illud suum, istud alienum. Suum, quod arida: alienum, quod humidum. Auctor itaque naturae quod

primò donauit, hoc tenuit: quia istud ex natura, illud ex causa. Ex principalibus igitur, non ex accidentibus terrae debuit proprietates definiri, vt secundum praerogatiuam qualitatis eius informaretur nostra cognitio.

De eo quod à quibusdam additum perhibetur, Ex congregata est aqua in congregationes suas &c. de utilitate & singulari laude maris. CAP. V.

Et videt Deus quia bonum. Non praeterimus autem, quia aliqui nec in Hebraeo putant esse, nec in caeteris interpretibus, quia congregata est aqua in congregationes suas, & apparuit arida. Cum enim dixerit, quia facta est sic satis esse putant vocem operatoris ad acceleratae operationis indicium. Sed quia in aliis quoque creaturis habet & definitionem praerogationis, & repetitum operationis vel indicium vel effectum; ideo nos non putamus absurdum id quod perhibetur additum, etiam si caeteris interpretibus vel veritas deocatur suppetere, vel auctoritas. Multa enim non otiose à septuaginta viris Hebraice lectioni addita & adiuncta comperimus. Vidit ergo Deus quia bonum mare. Et si pluchra sit species eius elementis, vel cum surgentibus albefcit cumulis ac verticibus vndarum, & cautes niuea foras aspergine, vel cum aequore crispanti clementioribus auris & blando serenae tranquillitatis purpurascens praefert colorem, qui eminus spectantibus frequenter offunditur, quando non violentis fluctibus vicina tundi litora, sed velut pacificis ambit & salutem amplexibus, quam dulcis sonus, quam iucundus fragor, quam grata & consona resolutio! Ego tamen non oculis aestimatum creaturam decorem arbitror, sed secundum rationem operationis iudicio operatoris conuenire & congruere definitum. Bonum igitur mare, primum, quia terras necessario suffulcit humore, quibus per venas quasdam occulte succum quandam haud inutilem subministrat. Bonum mare, tamquam hospitium fluuiorum, fons imbrum, deriuatio alluuium, inuectio commetturum: quo sibi distantis populi concupulant, quo praeriorum remouentur pericula, quo barbaricus furor clauditur, subsidium in necessitatibus, refugium in periculis, gratia in voluptatibus, salubritas valetudinis, separatorum coniunctio, itineris compendium, transfugum laborantium, subsidium vetergalium, sterilitatis alimentum. Ex hoc pluuia in terras transfunditur. Siquidem de mari aqua radiis solis hauritur, & quod subtile eius est rapitur: deinde quanto altius eleuatur, tanto magis etiam nubium obubratione frigescit, & imber fit, qui non solum terrenam teperae siccitatem, sed etiam incunata arua succundat. Quid numerem insulas, quae velut monilia plerumque praetexit, in quibus ij qui se abdicant interperantiae saecularis illecebris, fido continentiae proposito eligunt mūdum latere, & vitae huius declinare dubios anfractus? Mare est ergo secretum temperantiae, exercitium continentiae, grauitatis secessus, portus securitatis, tranquillitas saeculi, mundi huius sobrietas: tum fidelibus viris atque deuotis incencium deuotionis, vt cum vndarum leniter alluentium sono certent cantus pallentium, plaudant insulae tranquillo fluctuum, sanctorum

chori hymnis perfonent. Vnde mihi vt omnem pelagi pulchritudinem comprehendam, quam vidit operator? Et quid plura? Ecquid aliud ille concentus vndarum, nisi quidam concentus esse plebis? Vnde bene mari plerūq; comparatur Ecclesia, quæ primo ingredientis populi agmine totis vestibulis vndas vomit: deinde in oratione totius plebis tamquam vndis resluentibus stridet: tū responsis psalmodorum, cantu virorum, mulierum, virginum, paruulorum, confonus vndarum fragor resultat. Nā illud quid dicam, quod vnda peccatum abluit, & sancti Spiritus aura salutaris aspirat? Det nobis Dominus illa successuum flumina prospero ligno currere, tuto portu consistere, nequitiis spiritalis grauiora quam ferre possumus tentamenta nescire, fidei ignorare naufragia, habere pacem profundam: & si quando aliquid sit, quod graues nobis sæculi huius exciter fluctus, euigilantem pro nobis habere gubernatorem Dominū Iesum, qui verbo imperet, & tempestatem mitiget, tranquillitatem maris refundat; cui est honor & gloria, laus, perpetuitas à sæculis, & nunc & semper, in omnia sæcula sæculorum, Amen.

Psal. 23. 79.

Matth. 3.

Quomodo conuenit vt terra daretur species & vis germinanda, ac de virtute & utilitate huius vocis qua Deus dixit, Germinet terra herbam virentem feni, &c. cum redargutione eorum qui hanc prærogatiuam adscribunt soli. C.A.P. VI.

Dilcedente aqua conueniebat vt species terræ daretur & gratia, vt inuisibilis & incompressa defineret esse. Nam plerique etiam hoc dicunt esse inuisibile, quod speciem non habet: & ideo accipiunt terram inuisibilem fuisse, non quia videri non possit à summo Deo vel angelis eius, (nam adhuc homines creati non erant, vel etiam pecudes) sed quia sine sua specie erat. Species autem terræ est germinatio, & viriditas agrī. Vnde vt & visibilem eam & compositam faceret Deus, ait: *Germinet terra herbam feni, seminantem semen secundum genus suum, & secundum similitudinem: & lignum pomiferum faciens fructum, cuius semen eius sit in ipso.* Audiamus verba veritatis: quorum series, salus est audietium. Prima enim illa vox Dei singularis creaturis impertita gignendis, lex naturæ est, quæ terris in omnem æuū remansit, futuræ successiōnis natura præscriptum, quemadmodum vel generandi vel fructificandi in reliquum vsus adolefecerit. Prima itaque germinatio est, quando nascētia videntur erumpere: deinde cum eruperit & profecerit germē, fit herba: herba quoq; vbi paululū profecerit, fit fœnū. Quam vtilis, quam vehemens vox, *Germinet terra herbam feni*: hoc est, ipsa per se germinet terra, nullum alterius quærat auxilium, non cuiusquam indigeat ministerio. Solēt enim plerique dicere, Nisi clementior solis calor tepesceret terras, & quodammodo radiis suis fouerit, nō potest germinare terra: & propterea gentes diuinum honorem deputant soli, quod virtute caloris sui terrarum penetret sinus, sparsaq; foueat semina, vel rigentes gelu venas arborum relaxet. Audi ergo Deum velut hanc vocem emittentē, Conticeat incepto semine hominū qui futurus est, faceflat vna opinio. Antequam solis fiat luminare, herba nascatur: antiquior eius sit præro-

gatiua quam solis. Ne error hominum conualecat, germinet prius terra, quā fetus solis accipiat. Sciāt omnes solem auctorem non esse nascētia, Dei clementia terram relaxat, Dei indulgentia prorumpere facit fructus. Quomodo sol viuēdi vsū ministrat oriundis, quando illa prius diuinæ operationis viuificatione sunt edita, quam sol in hos vsus veniet: iunior est herbis, iunior fœno.

Cur prius pecori pabulum quam cibus homini sit creatus, ac de mysterio herbe virentis & floris feni, cum exhortatione nostri ad imitationem illius herbe, & consuetudine Manichæi aliorumque hereticorum. C.A.P. VII.

ET fortē mirētur aliqui quod prius pecori pabulum, quam cibus homini sit creatus. In quo primum profundum Dei consilium debemus aduertere, quod etiam minima quæque nō negligat, sicut in Euangelio sapientia Dei dicit, Respicite volatilia cæli, quoniā non serunt neq; metunt, neq; congregāt in horrea, & pater vester cælestis pascit illa: nōne vos plures estis illis: Cum enim illa pascūtur Dei gratia, nemo sibi debet de sua industria & virtute blandiri. Deinde quia simplicem victū & naturalem reliquis cibus debuit anteferre. Hic enim volubrietas est cibus; reliqui deliciarum atq; luxuriam. Hic communis omnibus animantibus cibus, ille paucorum. Exemplum itaque frugalitatis, magisteriū parsimonie est, herbæ simplicis victū olentiq; vtilis aut pomis contentos esse omnes oportere, quem natura obtulit, quē liberalitas Dei prima donauit. Ille salubris, ille vtilis cibus, qui morbos repellat, qui refecet eruditates, nullo hominum partus labore, sed diuino effusus munere, sine fatione, sine femine, tam dulcis, tam gratus, vt etiam repletis voluptati atq; vsui sit. Denique ad primas datus mēsas, ad secundas remāsit. Quid autem creaturæ huius attexam miraculū, & sapientie operatricis argumentum exprimam? In hac enim germinum specie, & in illo virentis herbæ munere imago est vitæ humanæ, & naturæ conditionisq; nostræ insignis quoddam spectatur, & speculum elucet. Illa herba & flos fœni, figura est carnis humanæ, sicut bonus diuinitatis interpretis organo suæ vocis expressit, dicens, Clama. Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis vt flos fœni. Aruit fœnum, & flos decidit: verbū autem Domini manet in æternum. Dei sententia, vox humana est. Dicit Deus, Clama: sed in ipso Esaiā loquitur. Ille respondit, Quid clamabo? Et tamquam quid loqueretur audisset, adiūxit, Omnis caro fœnum. Et verē. Viret enim gloria hominis in carne quasi fœnum: & quæ putatur esse sublimis, exigua quasi herba est, præmatura vt flos, caduca quasi fœnum: germinat vitæ viriditate in specie, nō in fructu soliditate: hilarioris vitæ quasi flos prætendens iucunditatem, breuiori spatio occasura, sicut herba fœni, quod priusquam euellatur arefcit. Quæ enim firmitudo in carne, quæ salubritas potest esse diuturna? Hodie videas adolecentem validum, pubescentis ætatis viriditate florentem, grata specie, suauis colore: crastina die tibi faciem & orā mutatus occurrat: & qui pridie tibi lautissimus decoræ formę visus est gratia, alio die miserādis appareat, ægri-

Matth. 6.

Esai. 40.

Psal. 128.

ægritudinis alicuius infirmitate resolutus. Plerosq; aut labor frangit, aut inopia macerat, aut cruditas vexat, aut vna corrumpunt, aut senectus debilitat, aut euiratos delicia reddit, luxuria decolorat. Nōne verum est, quia aruit fœnum, & flos decidit? Alius abauis atausq; nobilis, & maiorum honestatis infulus, prospatit veteris, clarus insignibus, amicis abundans, stipatus clientibus, & vrtrumque latas tectus, producens maximam ac reducens familiam, repente aliqua accidentis periculi mole turbatus destituitur ab omnibus, & sodalibus derelinquitur, impugnatur à proximis. Ecce verū est quia sicut fœnum vita hominis, priusquā euellatur arefcit. Est etiam qui dudum vberitate astutus copiatū, liberalitatis fama per ora volitans singulorum, clarus honoribus, præminens potestatibus, tribunali celsus, solio sublimis, beatus populis æstimatus, dum præconum clamore deducitur, subita rerum conuersione in eum carcerem rapitur, quo alios ipse detruserat, & inter reos suos imminentes penas deflet ærumnam. Quantos pridie cetera plaudentium, & inuidiosarum fauentis populi frequens domum pompa deduxit, & nox vna gloriose illum splendorem deductionis aboluit, ac repentinus lateris dolor, effusus gaudis, luctuosam gratis successiōnem mæroris admiscuit. Huiusmodi igitur est gloria hominis, sicut flos fœni. Quæ etiam cum defertur, nihil opis adiungit, in qua nullus fructus acquiritur, & cum amittitur euanescit, omnem scenam hominis & quam desuper obumbrabat repenti destituens, & quam intus animabat. Atque vitam imitaretur hanc herbam, de qua ait Dominus, *Germinet terra herbam feni, seminantem semen secundum genus, & secundum similitudinem.* Seminemus igitur semen secundum genus. Quod sit genus, audi dicentem, oportere nos querere illud diuinum, si quo modo illud tractare possumus aut inuenire: quamuis non longē sit ab vnoquoque nostrū. In ipso enim viuimus, & sumus, & mouemur, sicut quidam vestrū, inquit, dixerunt, Cuius & genus sumus. Secundum hoc genus seminemus semen, non in carne, sed in spiritu. Non enim carnalis, sed spiritalia seminare debemus, qui ad vitam peruenire volumus æternam. Quæ sit autem similitudo, non ignoras, qui ad imaginem & similitudinem Dei factus es. Herba generi respōdet suo; tu non respondes tuo generi? Tritici granum parsum terræ, generis sui gratiam reddit; & tu degeneras? Fruges non adulterant sui sinceritatem feminis; tu adulteras puritatem animæ, vigorem mentis, corporis castitatem? Non agnoscis opus esse tibi Christi? Manibus suis, vt legimus, te ille formauit; sed tu Manichæ alterum tibi adsciscis auctorem? Pater Deus dicit ad filium, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & tu Photiniane dicis, quia in constitutione mundi adhuc non erat Christus? Et tu Eunomiane dicis, quia dissimilis est patri filius? Nam si imago, non dissimilis vtiq;: sed totum ex toto exprimens patrem, quem pater substantiæ suæ vnitate signauit. Pater dicit, Faciamus; & tu cooperatorum negas? Quod dixit pater, filius fecit; & tu æqualem negas, in quo placuit pater.

Esai. 40.

Psal. 128.

Act. 17.

Sap. 2.

Iob. 10.

Gen. 1. infr.

Hebr. 1. Ioan. 5. Matth. 5.

A De germinis ac seminaria virtute, & admirabili germinationis & fructificationis modo; de laude quoque agrī plenæ & salubritate succi herbarum, vngulorumque ac foliorum remediis. C.A.P. VIII.

Germinet (inquit) terra herbam feni secundum genus. In omnibus est dicuntur nascētia terræ, primum genus est: vbi se paululum sustulerit, fit herba, postea fœnum, inde fit fructus. Sunt nascētia quæ de radice germinant, vt arbores quæ nō sunt sata, ex aliarum arborum radice nascuntur. In arundine videmus quomodo in extremo eius velut quidam fit nodus & latere, & inde alia arundo germinat. Est ergo in radice vis quædam seminaria. Infitua quoq; in superioribus germinant. Aliis ergo à semine, aliis à radice, aliis diuerso munere series successiōnis acquiritur. Inest enim nascētia singulis aut senen, aut virtus aliqua seminaria, & ea secūdū genus: vt quod nascitur ex ea, simile eorū quæ sata sunt, vel quomodo de radice sit, germinet. De tritico triticum, de milio milium, de pyro pyrus albo flore prorumpit, castanea quoque surgit de radice castaneæ. *Germinet (inquit) terra herbam feni secundum genus.* Et continuo parturiens terra, nouos se fudit in partus, & induit se amictum viriditatis, gratiam fecunditatis assumpsit, diuersifque cōpta germinibus, proprios suscepit ornatus. Miramur quod tam citō germinauerit; quanto maiora miracula sunt, si species singula, quemadmodum vel iacta in terram semina resoluantur, ac nisi mortua fuerint, nullum fructum afferant: si verō fuerint quadam sui morte resoluta, in vberiores fructus resurgant. Sufficit igitur granum tritici putris gleba, & sparsum cohibet occatio, ac velut materno terra gremio fouet & comprimit. Inde cum se granum illud resoluierit, herbam germinat; grata ipsa iam species herbescens viriditatis, quæ statim genus satum similitudine sui prodit; vt in ipso suæ stirpis exordio cuius generis herba sit recognoscas, atque in herbis fructus appareat; paulatimq; adolefcit vt fœni, culmōq; pubescētes erigitur & assurgit. At vbi se genuculata iam spica sustulerit, vaginæ quædam futuræ frugi parantur, in quibus granum formatur interius, ne tenera eius primordia aut frīg' lædat, aut solis æstus exurat, aut ventorum inclementia, vel imbrum vis sua decutiat. Succedunt quadam ordines spicæ, mirabili arte formati, vel ad speciem grati, vel ad tutamen nexu quodam inter se naturalis colligationis adstricti, quam providentia diuina formauit. Et ne frugis numerosioris pondere velut quædam cedat fultura culmorum, vaginis quibusdam ipse culmus includitur, vt geminatis vitibus frugem possit multiplicem sustinere, ne impar oneri curuetur in terram. Tum supra ipsam spicam vallum struitur aristarum, vt quasi quadam in arce prætendat, ne aui minorum moribus suis exuatur fructibus, aut vestigijs proteratur. Quid dicam quemadmodum clementia Dei humanæ prospexit utilitati? Generatum terra resiliuit quod accepit, & vlturam cumulo multiplicatum. Homines sæpe decipiunt, & ipsa foeneratorem suum forte fraudant: terra fidelis manet. Et si quando non soherit, fortē aduersata fuit frigoris inclementia, aut nimia siccitas, aut im-

Isa. 12. 1. Cor. 15.

menſa viſ imbrum, alio anno ſuperioris anni dāna compenſat: ita vt quando prouentus ſpem deſtituit agricolae, nihil terra delinquit: & quando aridet vbertas, ſecundae matris ſe in partus effundit, vt nūquam vllum diſpendium ſuo inferat creditor. Quae verò ſpecies pleni agri? qui odor? quae ſuauiſ? quae voluptas agricolarum? quid dignè explicare poſſimus, ſi noſtro vtamur alloquio? Sed habemus ſcripturae teſtimonia, quibus agri ſuauiſatem benedictioni & gratiae ſanctorum aduertimus comparatā, dicente ſancto Iſaac, Odor filij mei ſicut odor agri pleni. Quid deſcribam purpuraſcentes violas, candida lilia, ruſilantes roſas, depiſta rura nunc aureis, nunc variis, nunc luteis floribus, in quibus neſcias vtrūm ſpecies amplius ſorum, an viſ odora deleſcit? Palcantur oculi grato ſpectaculo, longè latèq; odor ſpargitur, cuius ſuauiſatem complemur. Vnde dignè Dominus ait, Et ſpecies agri mecum eſt. Cum ipſo eſt enim, quam ipſe formauit. Quis enim alius artiſex poſſit tantam rerum ſingularum exprimere venuſtatem? Conſiderate lilia agri: quātus ſit candor in folijs, quemadmodum ſtipata ipſa folia ab imo ad ſummum videantur aſurgere, vt ſcyphi exprimant formam, vt auri quaedā ſpecies intus effulgeat, quae tamē vallo in circuiſu ſloris obſepta nulli pateat iniuriā. Si quis hunc ſlorem decerpat, & ſua ſoluar in folia, quae tanti eſt artiſicis manus quae poſſit illij ſpeciem reformare? Quis tantus imitator naturae, vt ſlorem hunc redintegrare praſumat, cui Dominus tantum teſtimonium tulit, vt diceret, Nec Salomon in omni gloria ſua veſtebatur, ſicut vnū ex iſtis? Rex opulentiſſimus & ſapientiſſimus inferior iudicatur, quam huius ſloris pulchritudo eſt. Quid enumerem ſuccos herbarum ſalubres? quid virgultorum ac foliorum remedia? Ceruus aeger ramuſculos oleae mandit, & ſanus ſit. Locuſtas quoque folia oleae arroſa liberant ab agriſtudine. Rubi folia ſuperiacta ſerpenti, interimit eū. Calices non tangent te, ſi abſinthij herbam cū oleo coquas, & eo te perunxeris.

Gen. 27.

ſal. 49. Mat. 6.

ibid.

Quod non ſine ratione cum vtilibus etiā letalia & pernicioſa generentur, & de ordine productionis terra. C.A.P. IX.

Sed forte dicent aliqui, Quid quod cum vtilibus etiam letalia & pernicioſa generantur? Cum tritico conium, quod inter alimenta vitae noxiū reperit, & niſi prauiſum fuerit, oſſeuit ſaluti nocere. Inter alia quoque nutrimenta vitae helleborum deprehenditur. Aconita quoque fallūt frequēter, & decipiunt colligentem. Sed hoc ita eſt, ac ſi reprehēdas terram, quia non omnes homines boni. Sed quod plus eſt accipe, quia non omnes boni angelini cælo. Sol nimio calore ſpicas torret, adurit gignentium prima exordia. Luna quoque viatibus iter demonſtrat, latronum prodit inſidias. Nū igitur dignum eſt, hiſ (quae vtilia ſunt poſthabentes) conditoris gratiam non conſiteri, & vt propter aliqua alimentorum noxia, creatoris proſpiciētiae derogemus? Quasi verò omnia gulae cauſa debuerint procreari, aut exigua ſint quae ventri noſtro diuina indulgentia miniſtrauerit. Deſinit nobis eſca ſunt, & nota omnibus, quae & voluptatem generent, & corporis ſalubritatem. Singula autem eorum quae

ſal. 4.

generantur è terris, ſpeciali quondam ratione habeant, quae pro virili portione complent vniuerſae plenitudinem creaturae. Alia ergo eſui, alia potui, alia alij naſcuntur vſui. Nihil vacat, nihil inane germinat terra. Quod tibi putas inutile, aliis vtile eſt, immò ipſum tibi frequenter alio eſt vſu vtile. Quod eſca nō adiuuat, medicinā ſuggerit: & ſepe eadē quae tibi noxia ſunt, aubus aut feris innoxii inquantur pabulū. Denique ſturni veſcuntur conio, nec fraudi eſt eis, quoniam qualitate ſui corporis venenum ſucci letalis euadunt. Frigida enim viſ eius eſt, quam ſubtilibus poris in cordis ſui ſedem ducentibus, praecoci digeſtione praerueniunt, priuſquam vitalia ipſa pertentent. Helleborum autem periti loquuntur eſcam eſſe & alimoniam coturnicum, eo quod naturali quodam temperamēto ſui corporis vim pabuli nocentis euitent. Etenim ſi ratione medicinae plerumque ad ſalubritatem humani quoque corporis temperatur, cui videtur eſſe contrarium: quanto magis proprietate naturae ad cibum proſicit, quod medica manu conuertitur ad ſalutem? Per mandragorā quoque ſomnus frequenter accerſitur, vbi viggiliarum aegri aſſiſtantur incommodo. Nam quid de opio loquar, quod etiam nobis quotidiano prope vſu innotuit, quoniam dolores eo grauiffimi internorum ſepe viſcerum ſopiuntur. Nec illud praeterit, quod conio plerumque furores libidinum marcerūt, & helleboro veruſtae paſſiones egri corporis ſunt ſolutae. Non ſolum igitur nulla in hiſ reprehēnſio creatoris, ſed etiam incrementum eſt gratiarum. Si quidem quod ad periculum putabas eſſe generatum, ad remedia tibi ſalutis operatur. Nā & id quod periculi eſt, per prouidentiam declinat: & id quod ſalutis, per induſtriam non amittitur. An non oues & caprae ea quae ſibi noxia ſunt, declinare didicerunt, & ſolo odore per quoddam naturae miniſterium, cum ſint rationis expertes, rationē tamen euadendi periculi vel tuenda ſalutis agnouerunt, noxiāque pariter ac profutura diſtinguunt, ita vt plerumque cum armata venenis tela ſenſerint, notas petere herbas, atque hiſ remedium vulneri dicantur adhibere? Cibis illis ergo medicina eſt, vt reſilire ſagittas videas è vulnere, & fugere venena, nō ſerpere. Denique ceruis cibum venenū eſt. Coluber ceruū fugit, leonem interficit. Draco elephantem ligat, cuius ruina mors victoris eſt. Et ideo ſummè vtrinque certatur: ille vt pedē alliget, quo caſus vincit ſibi nocere nō poſſit, ille ne poſteriore extremus pede, aut calle capiatur anguſto, vbi vel ipſe ſe nō queat retorquere, & draconem graui proterere veſtigio, vel ſequētis elephantis auxilium non habere. Ergo ſi irrationalia animalia norunt quibus ſibi aut medicentur herbis, aut ſubſidiis opem afferant; homo neſcit, cui rationalis ſenſus innaſcitur? Aut tam alienus à verò eſt, vt quae cuique apta ſint vſui, minimè deprehendat: aut ita naturae ingratus bonis, vt quoniam taurini hauſtus ſanguinis letalis eſt homini, propterea putet laborioſum animal aut naſci non debuiſſe, aut ſine ſanguine debuiſſe generari, cuius virtus ad cultum agrorum vtilis, aut ad vſum pluſtrorum habilis, ad alimoniam ſuauiſ, diuerſo munere ſulcit agricolae, quibus Deus, ſi bona ſua norint, vniuerſa donauit, dicens, *Germinat terra herbam ſani, ſpirans ſemen*

ſal. 133.

men ſecundum genus. Non ſolum enim ſpontaneam alimoniam comprehendit quae eſt in herbis & radicibus, atque in arborum reliquis fructibus, ſed etiam eam quae induſtria comparatur, & cultu ruſtici laboris acquiritur. Quam decorum autē quod non ſtatim fundere terras ſemē iuſſit & fructus, ſed primū germinare, deinde herbeſcere campos ſtauit, poſtea ſecundum proprietatem ſui generis ſemen adoleſcere, vt nūquam aruorum vacaret gratia, quae grato primū decore vernarent, poſtea fructuum ſuggerent vtilitatem?

Quomodo terra ſecundum genus ſuum dicitur proferre ſemina, cum plerumque ſemina iacta degenerent; ac de diuerſitate ſeminis diaboli, & ſeminis Chriſti; & quomodo homo verbum ſuum ſeminauerit ſuper terram. C.A.P. X.

Sed forte quis dicat, Quomodo ſecundum genus terra proferit ſemina, cum plerumque ſemina iacta degenerent, & cum bonum triticum fuerit ſeminatum, decolor eius ſpecies, & inferior forma reddatur? Sed hoc ſi quando accidit, non ad trāſlationem generis, ſed ad agriſtudinem quondam & inaequalitatem ſeminis videtur eſſe referendū. Non enim deſinit eſſe triticum, ſi aut frigore aduratur, aut imbre madidet, ſed ſpecie magis quam genere, colore quoque, & corruptione mutatur. Denique frequenter madidata frumenta in ſui generis ſpeciem reuertuntur, ſi aut ſole aut ignibus torreatur, aut diligentiſſime commiſſa culturis, aëris tēperie terrarūque feracium vbertate foueātur. Ita reparatur in ſobole, quod degenerauerat in parente. Vnde nō periclitamur ne praecēptum illud Dei cuius vſus naturae inoleuit, in reliquum ſucceſſionis vitio deſtitutum ſit, cum hodiēque in ſeminibus generis ſui ſinceritas reſeruetur. Nam lolium, & reliqua aduſterina ſemina quae frugibus ſepe miſcentur, zizania nuncupari Euāgelij lectione cognouimus: ſed ea proprium quoddam genus habent, non ex tritici ſemine in aliud genus ſeminis decolori mutatione tranſlata, degenerent traxere naturam. Denique hoc docet Dominus, dicēs, Simile eſt regnum caelorum homini qui ſeminauit bonū ſemen in agro ſuo: cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania inter triticum. Aduertimus vtrique quod zizania & triticum, vt nominibus, ita & genere videantur eſſe diſcreta. Denique & ſerui dixerunt ad patrem familias: Domine, nōne bonū ſemen ſeminaviſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis, Inimicus homo hoc fecit. Aliud enim eſt ſemē diaboli, aliud ſemē eſt Chriſti, quod ſeritur ad iuſtitia. Denique aliud filius hominis, aliud diabolus ſeminat. Adeo diuena natura vtriuſque ſeminis, vt contrarius feminator ſit. Quod ſeminat Chriſtus, regnū eſt Dei: quod ſeminat diabolus, peccatum eſt. Quomodo igitur poteſt vnus generis eſſe regnū atque peccatum? Sic eſt, inquit, regnum Dei, quemadmodum ſi homo iactet ſemen ſuper terram. Eſt & homo qui ſeminat verbum, de quo ſcriptum eſt, Qui ſeminat, verbum ſeminat. Hic homo verbū ſeminat ſuper terram, quando dixit, *Germinat terra herbam*; & ſubito terrarum germina pullulant, & diuerſae rerum ſpecies refulſerunt. Hinc

Mat. 13.

ibid.

ibid.

Mat. 4.

pratorum virens gratia abundantiam pabuli miniſtrauit: inde camporum ſpica flauescens, imaginem pelagi fluctuantis, commotione ſegetis vberioris expreſſit. Sponte omnes fructus terra ſuggeſſit: etſi arata ſine cultore eſſe non poterat (nō enim erat formatus agricola) inarata tamen opimis miſcibus redundabat, & haud dubiū quin maiore prouentu. Siquidem nec cultoris deſidia terrarum deſtituere poterat vbertatem. Nun enim ſecunditas vnicuique pro merito laboris acquiritur, vbi cultus ſpectatur agrorū: & negligentia vel offenſa, aut diluuiis pluuiarum, aut terrarum ariditatibus, aut grandinis iactu, aut quacūque ex cauſa ſoli vberis ſterilitate multatur. Tunc autem prouentus ſpōtaneo terra fructus locis omnibus inuehebatur, quoniam ſi praecēperat qui vniuerſorum eſt plenitudo. Verbum enim Dei fructificabat in terris, nec vllō adhuc erat terra damnata maledictio. Antiquiora enim mundi naſcentis exordia, quam noſtra peccata ſunt, & recentior culpa propter quam condemnati ſumus in ſudore vultus noſtri panem manducare, ſine dolore alimenta neſcire. Denique hodiēque ſecunditas terrae veterem affluentiam ſpōtaneo vſu fertilitatis operatur. Quam multa ſunt enim quae adhuc ſpōte generantur! Sed etiam in hiſ ipſis quae manu quaeruntur, magna ex parte manent nobis diuina beneficia, vt frumenta ipſa quae ſcentibus inferantur. Quod propoſitae docet lectionis exemplum, dicente Domino, Quia ſic eſt regnum Dei quemadmodum ſi homo iaciat ſemen ſuper terrā, & obdormiat (inquit) & exurgat nocte & die, & ſemē germinat, & increſcat nū neſcit ille. Vtrō enim terra fructificat, primò herbam, deinde ſpicam, deinde plenum triticum in ſpica. Et cum produxerit fructum, ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt meſiſ. Dormienti igitur tibi homo & neſcienti fructus ſuos vtrō terra producit. Dormis & ſurgis, & fruuenti per noctem incrementa miraris.

Hier. 23.

Gen. 3.

Mat. 4.

De ortu arborum atque roſarum; & quomodo roſa humane viſe ſpeculum praefert. C.A.P. XI.

Diximus de herba ſeni, nunc dicamus de ligno pomifero faciente fructum ſecundum genus, cuius ſemen eius in ipſo. Et factum eſt ſic. Dixit, & facta ſunt: & ſubito, vt ſupra floribus herbarūque vriditatibus, ita hic nemoribus terra veſtita eſt. Concurrerunt arbores, conſurrexere filij, vertices repēte montium fronduerunt. Hinc pinus, hinc cupreſus in alta ſe extulerunt cacumina, cedri & piceae conuenerunt. Abies quoque non contenta terrenis radicibus atque aërio vertice, ipſam caſus marinos tuto ſubitura remigio, nec ſolum ventis, ſed etiam fluctibus certatura proceſſit. Necnon & laurus affurgens, odorem ſuum dedit, nunquam ſuo exuenda vclamine. Vmbroſae quoque ilices verticem protulerūt, inhorrentem comam hibernis quoque temporibus ſeruaturae. Hoc enim in ſingulis prouilegium natura tenuit in reliquum, quod ſub icū mundi ſurgentes accepit: & inde manet ſua illicibus prerogatiua, manet cupreſibus, vt nulli ventis eas crinis ſui honore deſpolient. Surrexerat autē floribus immixta teneris ſine ſpinis roſa, & pulcherrimus ſlos ſine vlla fraude vernabat: poſtea ſpina ſepſit gratiam

ſal. 148.

fioris, tamquam humana speculum præferens vitæ, quæ suavitatem perfuntionis suæ finitimis curarum stimulis sæpe compungat. Vallata est enim elegantia vitæ nostræ, & quibusdam solitudinibus oblectata, ut tristitia adiuncta sit gratiæ. Vnde cum vnuquisque ad suavitatem rationis, aut prosperioris cursus successibus gratulatur, meminisse culpæ eum conuenit, per quam nobis in paradisi amœnitate florentibus, spinæ mentis, animiq; sentes iure condemnationis adscripti sunt. Irruites igitur ô homo licet aut splendore nobilitatis, aut fastigio potestatis, aut fulgore virtutis, semper tibi spina proxima est. Semper inferiora tua respice, super spinas germinas, nec proluxa gratia maneat. breui vnuquisque decursu ætatis flore marcescit.

De vitis commendatione, & quomodo exempli eius ad nostram vitæ institutionem arcessendum sit. C.A.P. XII.

Sanè vt caduca tibi noueris communia esse cum floribus, ita etiam læta cum vitibus, quibus generatur vinum quo cor hominis lætificatur. Atque vti nam ô homo huius generis imiteris exempli, & ipse tibi lætitiâ, in iucunditatēq; fructifices. In teipso suauitatis tuæ gratia est, ex te pullulat, in te manet, intus, id est in teipso, querenda iucunditas tuæ est conscientia. Ideo ait, Bibe aquam de tuis vasibus, & de puteorum tuorum fontibus. Primum omnium nihil gratius florentis odore vitis. Si quidem de flore earum succus expressus poculi genus conficit, quod & voluptati & salutis sit. Deinde quis non miretur ex acino vinaceo vitem vsque in arboris summum cacum en prorumpere, quæ velut quodam amplexu fouet, & quibusdam brachiis ligat, & circumdat lacertis, pampinis vestit, fertis vuarum coronat? Quæ ad imitationem vitæ nostræ primum vitæam desigit radicem: deinde quia natura flexibilis & caduca est, clauiculis quasi manibus quibusdam quidquid apprehenderit stringit, hisque se erigit & atollit. Huius est similis plebs Ecclesiæ, quæ velut quadam fidei radice plantatur, & reprimatur humilitatis propagine, de qua pulchrè ait Propheta, Vineâ ex Aegypto transtulisti, & plantasti radices eius, & repleuit terram: operuit montes vmbra eius, & arbuta eius cedros Dei: extendit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad flumen propagines eius. Et per Esaiam ipse Dominus locutus est, dicens: Vineâ facta est dilectio, in cornu in loco vberi: & macteria circũdedit, & circumfodi vineam Sorech, & edificauit turrim in medio eius. Circumdedit enim eam velut vallo quodam caelestium præceptorum, & angelorum custodia. Immitret enim se angelus Domini in circuitu timentiu eum. Posuit in Ecclesia velut turrim Apostolorum & prophetarum atque doctorum, qui solent pro Ecclesiæ pace prætere. Circũfodit eam, quando exonerat terrenarum mole curarũ. Nihil enim magis mentem onerat, quam istius mundi sollicitudo, & cupiditas vel pecuniæ vel potentia. Quod tibi demonstratur in Euangelio, cum legis, quia illa mulier quæ habebat spiritum infirmitatis, inclinata erat, vt sursum respicere non posset. Curuata enim erat anima eius, quæ inclinabatur ad terrena compendia, & caelestem gratiã non videbat. Respexit cam Iesus, & vocauit, & statim mulier onc-

psal. 103.

Prover. 5.

psal. 79.

psal. 51.

psal. 33. E. h. 4.

Luc. 13.

ra terrena deposuit. His cupiditatibus etiam illos oneratos fuisse demonstrat, quibus ait, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiã. Ergo illa anima mulieris quasi circumfossa respicitur, & erecta est. Sed eadẽ vitis vbi circumfossa fuerit, religatur & erigitur, ne refectatur in terram. Reciduntur alia farnenta, alia propagantur: reciduntur quæ inani effusione luxuriant, propagantur ea quæ bonus agricola iudicauerit fructuosa. Quid ego adminiculatorum ordines, iugationisque describam gratiam, quæ verè atque manifestè æqualitatem docent in Ecclesia esse seruandã, vt nemo se diues aut honoratus extollat, nemo pauper deiciat, ignobilisq; desperet? Omnibus sit in Ecclesia par atq; vna libertas, omnibus impertiat iustitia cõmunis, & gratia. Ideo turris in medio est, quæ ex ãptum de illis rusticanis, de illis circumferat piscatoribus, qui virtutum arcem tenere meruerunt: quorum exemplis noster erigatur affectus, neque humilis & despicabilis iaceat, sed vniuersiusque mens ad superiora se subrigat, vt audeat dicere, Nostra autem conuersatio in caelis est. Vnde ne aliquibus procellis sæculi possit reflecti, & tempestate deduci, clauiculis illis & circulis quasi amplexibus charitatis proximos quoq; cõplectitur, & in corũ conuentione requiescit. Charitas est igitur quæ nos superioribus nequit, carloque inserit. Qui enim manet in charitate, Deus in eo manet. Vnde & Dominus ait, Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest fructũ afferre a se, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites estis. Evidenter igitur exemplum vitis ad nostram vitæ institutionem arcessendum esse signauit: quæ primum veris tepesfacta temperie gemmate perhibetur: deinde ex ipsis farnentorum articulis fructum emittit: de quibus oriens vna formatur, paulatimque augetur: de immaturi partus retinet acerbitatem, nec potest nisi matura iam & cocta dulcescere. Vestitur interca viridantibus pãpini vinea, quibus & aduersum frigus omnemq; iniuriam nõ exiguo munitur subsidio, & à solis ardore defenditur. Quid autem eo vel spectaculo gratius, vel fructu ei dulcius, videre ferta pendetia velut quaedã speciosa ruris monilia, carpere vvas vel aureo colore, vel purpureo renitentes? Hyacinthos caterasq; gẽmas fulgere existimes, coruscare Indicas, albarum emicare gratiam. Nec aduerteris ex his admereri te homo, ne immaturos fructus tuos dies supremus inueniat, vt plena tempus ætatis opera imparata dedecent? Acerbus enim fructus amariore esse confuevit: nec potest dulce esse, nisi quod ad maturitatis perfectione adoleuerit. Huic viro perfecto nec frigus horridæ mortis, nec sol iniquitatis nocere cõsuevit, quia obubrat ei gratia spiritalis, & omnia mūdãna cupiditatis & corporæ libidinis restinguit incẽdia, defendit ardore. Laudet te quicumque cõspiciunt, & agmina Ecclesiæ velut quaedam palmitũ ferta mirentur, spectent singuli fideles pulchra animarum monilia, delecentur maturitate prudentia, splendore fidei, confessionis decore, iustitiæ pulchritudine, vbertate misericordiar, vt dicatur tibi, Vxor tua sicut vitis abundans in latere domus tuæ: eo quod redundantiam vitis fructificæ, copiosæ munere liberalitatis imiteris.

Math. 11.

ph. 1. 3.

1. Ioan. 4. Ioan. 15.

philem.

Rom. 8.

psal. 136.

psal. 30.

psal. 127.

De arborum varietate, ac diuersis eorum utilitatibus & ornatibus, fructuumque suorum atque seccorum proprietatibus & medelis. C.A.P. XIII.

Sed quid ego in sola vite immoror, cum omnia genera arborum vtilia sint, alia ad fructũ, alia ad vsum data? Nam & quibus non est fructus vberior, tamen vti pretiosior est. Cedrus suspendendis tetorum apta culminibus, eo quod huiusmodi materiar & procerã sit spatii, nec onerosa parietibus. Lacunaribus quoque comendisque fastigiis habilis est cupressus. Vnde & Ecclesia dicit in Canticis, Trabes domorum nostrarũ cedri, lacunaria nostra cupressi: in his esse declarans decora sui ornamenta fastigij, qui quasi trabes verticem Ecclesiæ sua virtute sustineant, & fastigium eius exornent. Laurus & palma ad insigne victoriæ. Lauro victorum capita coronantur, palma manus victricis ornatus est. Vnde & Ecclesia ait, Dixi, ascendam in palmã, tenebo altitudines eius. Quæ eminentiam videns verbi, & sperans quod ad eius altitudinem possit ascendere, & scientie summitatem, dicit, Ascendam in palmam, vt omnia inferiora relinquat, & ad superiora cõtendat, ad brauiũ Christi, vt faues eius fructus carpat & gustet. Suius enim virtutis est fructus. Populus quoque coronis arbor vmbrosa victricibus, & salix lenta vitibus habilis vincendis, quid aliud mysticè declarant, nisi bona esse Christi vincula, quæ nocere non soleant, vincula gratiæ, vincula charitatis, vt vnuquisque suis vinculis glorioretur, sicut gloriabatur & Paulus, dicens: Paulus vincens Iesu Christi: His ligatus vinculis dicebat, Quis nos separabit a charitate Christi? Vinculis nimirum abstinentiæ, vinculis charitatis. His ligatus vinculis etiam Dauid ait, In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. Buxus quoque mententorum apicibus vtilis exprimentis, leui materia vsum manus puerilis informat. Vnde ait scriptura: Scribe in buxo. Simul vt admonet te ipsa materia quæ semper viret, nec vnuquam folijs exurit suis, ne vnuquam spei tuæ dissimulatione nuderis, sed semper tibi per fidẽ germinet spes salutis. Quid ego enumerem quanta varietas arborum, quàm diuersus in singulis & pulcher ornatus, quàm partula fagi, quàm proceræ abietes, quàm comantes pinus, quàm vmbrosæ ilices, quàm populi bicolores, quàm memorosa & rediuiua castanea, quæ simul vt excisa fuerit, tamquam siluam ex se pullulare consuevit: quemadmodum in arboribus ipsis ætas aut senilis aut nouella deprehenditur: iunioribus enim exiliores rami, antiquioribus validiora & nodosa sunt brachia. Illis folia leuigata atque diffusa, istis contractiora & aspera. Sunt etiam arbores quæ senili atque emorta radice successione nem sui, si forte caedantur, reparare non nouerint: alia quibus aut inuentus viret, aut natura fecundior est, quibus excisio lucro potius quàm detrimento sit, vt per plures sui rediuiua successione renouentur hæredes. Est etiam quod mirens, ipsis sevis in pomis, est discretio sexus in arboribus. Nam videtas palmam quæ dactylos generat, plerumque inclinantem ramos suos & subsidentem, & concupiscentiar atque amplexus speciem prætendentem ei arbori quam marenem palmam appellant pueri ru-

Cantic. 1.

Cant. 7.

philem.

Rom. 8.

psal. 136.

psal. 30.

Cantic. 4.

Cantic. 7.

Prover. 11.

sticorum. Illa ergo palma foemina est, & sexũ suum subiectionis specie consistet. Vnde locorum cultores præciunt ramis eius palmarum quadam velut femina mactularum, quibus illi velut quidã sensus perfuntionis infunditur, & expetiri concubitus gratia representatur. Quo munere donata fluitus erigitur, & cleuat ramos suos, & in veterem statum comam suam rursus attollit. De ficu quoque eadem opinio est. Ideoque plerique secũdam domesticam & fructiferam ficum, agrestem ficulneam feruntur adherere, eo quod citò fructus fecunda illius & domesticæ ficus vel aura tẽtati aliqua, vel arbu, deflucere ferantur in terram. Vnde gnari huius remedij grossi arboris agrestis alligatis ad illam feracem arborem, medentur eius infirmitati, vt possit fructus proprios reseruare, iamã que se desorientum macta, lapsuros. Quo admonemur velut quodam ænigmatate naturæ, non refugere eos qui a nostra fide & consortio separati sunt: eo quod & gentilis qui fuerit acquisitus, quo grauior fuerit assertor erroris, eo vehemẽtor possit fidei defensor existere. Et si quis de hæreticis conuertatur, velut confirmet eam partem in quam se commutata opinio contulerit, maxime si habeat aliquid naturæ directum, vt vinda possit esse infentia, si adminiculetur ei attentio sobrietatis, obseruantia castitatis. Profundè ergo circa eum stadium tuũ, vt similitudine fructiferæ ficus de præsentia & conuentione agrestis illius arboris, tuam possis corroborare virtutem. Ita enim tua nec dissoluetur intentio, & diligentia fructus & gratia reseruabitur. Quàm multa sunt autem quæ doceant naturalem duritiam posse diligentie studio temperari, quibus assertit cultus ruralis exemplum! Nam plerumque citò florent mala granata, & fructum afferre non possunt, nisi congruis peritorum remediis excolantur: plerumque succus vanevit interior, & foris species eius pulchra prætenditur. Quæ non immeritò comparatur Ecclesiæ, vt habes in Canticis dictũ, Vt cortex mali punici genæ tuæ. Et infra, Floruit vitis, floruerunt mala granata. Ecclesia enim bonum fidei fulgorem confessionisque prætendit, tot martyriũ sanguine speciosa, & (quod est amplius) Christi cruore dorata, simul plurimos intra se fructus vsu istius pomi sub vna munitione conseruans, & virtutum negotia multa complexens. Sapiens enim spiritu celat negotia. Amygdalis quoque hoc genere medicari feruntur agricolar, vt ex amaris dulces fiant fructus, vt & terebrant eius radice arboris, & in medium inferant furculũ eius arboris quam Græci ωρὶνδελον, nos piccam dicimus. Quo facto succi amaritudo deponitur. Ergo si agricultura conuertit stirpium qualitates, nõne studia doctrinæ, & disciplina attentio mitigare possunt quilibet animorum passiones? Nemo ergo positus vel in adolescentiæ vel in intemperantiæ lubrico, de sui conuersione desperet. Ligna plerumque in meliores vertuntur vsus, & non possunt hominum corda mutari? Docuimus non solum inter diuersi generis arbores esse fructuum diuersitates, sed plerumque in eadem specie compugnare sibi fructus. Alia enim species masculorum, alia foeminarum fructuum, sicut de dactylis supra diximus. Quis autem possit comprehendere varietatem gratiamque pomorum, singulorum

aus. Inter cæna niuum, pruinas frigorū, viriditatem suā arua conferuant: & cū ipsa tecta sint gelu, parvus sui tamen haud exigua speciem viriditatis obtexunt. In ipsis quoque generibus arborū quæ diuturnis frondibus vestuntur, non mediocri distantia est. Seruat indumētum suum semper olea vel pinus, sed tamen folia sua sæpe cōmutant: nec ea quasi diuturna, sed quasi succedanea prætendunt suæ arboris pulchritudini, perpetui integritate vestitus vice muneris obumbrantes. Palma autem virens semper manet, conseruatione & diuturnitate, non imutatione foliorum. Nam quæ primò germinauerit folia, ea sine vlla substitutionis successione conseruat. Imitare ergo eā o homo, vt dicatur & tibi, Statura tua similis facta est palme. Serua viriditatē puertitæ tuæ, & illius innocentie naturalis quam à primordio recepisti, vt plantatus secus decursus aquarum, fructum tuum in tempore tuo habeas præparatum, & folium tuum non defluat. Hæc viriditatem gratiæ semper florentis in Christo secuta Ecclesia dicit. In vmbra eius concupiui & sedi. Hæc prærogatiuam doni virentis acceperit & Apostoli, quorum nec folium vniquam potuit elabi, vt eorum etiā vmbra curaret ægros. Obumbrabat enim infirmitati corporis fides mentis, & florentia merita virtutum. Mane ergo plantatus in domo Domini, vt in atris eius sicut palma floreas, & ascendat in te gratia Ecclesiæ, vt sit odor narium tuarū sicut mala, & fauces tuæ sicut vinum optimum; vt inebrieris in Christo. Bene admonuit iste versiculus repetere penè intermissum, quia diximus præcepto Domini vitem etiā

pullulasse, quam post diluuium à Noe plantatā esse cognouimus. Sic enim habes, quia Noe agricola erat terræ, & plātauit vitē, & bibit de vino eius, & obdormiuit. Non ergo Noe auctor est vitis, sed plantationis. Neque enim nisi eā reperisset antè generatam, plantare potuisset. Cultor ergo, non auctor est vitis. Deus autē qui sciret quod vinum sobriè potatū sanitatem daret, augeter prudentiā, immo dicē sumptū ad vitia causas daret: creaturā dedit, abundantiam humano arbitrio referuauit, vt parsimonia nature esset magisterium sobrietatis, abundantia noxiā, lapsūq; temulentie sibi adscriberet humana cōditio. Deniq; & ipse inebriatus est Noe, & obdormiuit cōsopitus à vino. Itaq; per vinū patuit deformitati, qui per diluuiū excreuit ad gloriā: sed Dominus & in eo creaturæ suę gratiam referuauit, vt eius fructū nobis conuerteret ad salutem, ac per eum nobis remissio peccatorum proueniret. Vnde piē Isaac dixit, Odor Iacob, odor agri pleni; id est naturalis odor. Quid enim pleno rure suauis? quid vitis odore succi diuis? quid fabæ flore gratius? Vnde quamuis ingeniosè quis ante nos dixerit, non vitem aut ficum patriarcha olebat, aut frugem, sed virtutum spirabat gratiam: ego tamen & odorem ipsū terræ simplicem atque sincerum pro gratia benedictionis accipiam, quem fraus nulla composuit, sed veritas indulgentiæ celestis infudit. Denique inter benedictiones sacratissimas computatur vt cōtribuat nobis Dominus à rore cæli vim vini, olei, atque frumenti: Cui est honor, laus, & gloria, perpetuis à sæculis, & nunc, & semper, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

Can. 7.

psalm. 1.

can. 2.

Act. 5.

psalm. 91.

Can. 7.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI TERTII FINIS.

Summariū quarti Libri Hexaemeron.

- A cap. I. vsque ad cap. III. instruit auditorem ad ritè intelligendum opus quarti diei.
- A cap. III. vsque ad cap. VI. explicat quomodo luminaria in quarto die creata sint in signa, in tempora, in dies & in annos.
- A cap. VII. vsque ad finem libri, exponit quomodo dicta luminaria dicantur magna, disputat de mysterio defectus lune, & arguit hominum errores circa diem quartum.
- Capita quarti Libri.
- Auditorem instruit quo quarti opus diei ritè intelligat, & inde ad solem iustitie aciem mentis erigat: & cur quarto die sol visibilis creatus sit, explicat. Cap. I.
- Inchoatum sermonem continuat, docetque terræ fecunditatem non ei, sed Deo adscribendam; exponitque illud Psalms, Fecit solem in potestatem diei, &c. Cap. II.
- De dubitatione quæ occurrere possit circa discretionem inter diem & noctem, ac lucem & tenebras, & de solutione eiusdem. Cap. III.
- Quod luminaria facta sint in signa, non tamen natiuitatem, vt qualis futurus sit vnusquisque qui natus sit, ex ijs discernatur. Cap. IIII.
- Explicato sensu litterali, quo luminaria in tempora, in dies & in annos dicuntur facta, adducitur quidam sensus mystici. Cap. V.
- Quod hæc luminaria in eorum natura sunt magna, licet aspectui nostro exigua videantur: & circa hæc pulchre digreditur. Cap. VI.
- Quod dicitur de magnitudine & effectibus solis, idem de magnitudine & pluribus effectibus lune dici posse declarat. Cap. VII.
- De mysterio defectus & minutionis lune: de eius quoque laude, ac derisione eorum qui eam magicis carminibus deduci posse credunt. Cap. VIII.
- Concluditur sermo de die quarto: redarguuntur qui ipsum diē superstitiosè cauendū consēdunt. Cap. IX.

ET dixit Deus, Fiat luminaria in firmamento cæli ad illuminationem terræ, quæ discernant inter diem & inter noctem: & sint in signa, & in tempora, & in dies, & in annos: & sint ad illuminationem in firmamento cæli, & luceant super terram. Et factū est sic. Et fecit Deus duo luminaria magna: luminare maius in principatu diei, & luminare minus in principatu noctis: & stellas. Et posuit ea Deus in firmamento cæli, vt luceant super terram, & principatum habeant diei ac noctis, & discernant inter lucem & inter tenebras. Et vidit Deus quia bonum: & factum est vespere, & factum est mane dies quartus.

Auditorem instruit quò quarti opus diei ritè intelligat, & inde ad solem iustitie aciem mentis erigat: & cur quarto die sol visibilis creatus sit, explicat. CAP. I.

VI vindemiam colligit, vasa prius quibus vinum infunditur, mundare conseruit, ne sordes aliqua vini gratiam decoloreret. Quid enim prodest ponere vitem ordine, fodere quotannis, aratris sulcos ducere, putare, subrigere, adiungere vlmis, & quodam connubio copulare, si tanto labore vina quæ sita, in vase coalescant? Matutinos quoque solis ortus si quis spectare desiderat, et emundat oculos suos, ne quid pulueris, ne quid purgamentorum oculis eius infideat, quo intuentis hebetetur obtutus, nève aliqua caligo nebulosa corporeos visus spectantis obducat. Nobis in lectione exortendus est sol, qui antè non fuerat. Primum iam diem sine sole transiimus: secundum sine sole transigimus: tertium sine sole confecimus: quarto die iubet Deus fieri luminaria, solem, & lunam, & stellas. Sol incipit: emunda oculos mentis o homo, animique interiores obtutus, ne qua festuca peccati, aciem tui præstringat ingenij, & puri cordis turbet aspectum. Emunda autem, vt vales fieri scripturæ diuinæ nitida fluenta suscipias, ne qua ingrediatur contagio. Proceat sol, magno iubare diem, magno mundum complens lumine, & aponans calore. Caue o homo solam eius perpendere magnitudinem, ne nimius fulgor eius visus tue mentis obcaecet; vt qui è regione in radium eius intendit, repercussio lumine omnem subitò amittit aspectum; ac nisi in cæteris partibus vultum suum oculoligè conuertat, æstimat esse nihil videre, & intuenti munere esse fraudatum: si verò descedat obtutum, integrum sibi officium perferat. Caue igitur ne & tuum radium eius exorientis confundat aspectum. Et ideò prius firmamentum cæli aspice, quod ante solem factum est: terram aspice, quæ antè quàm sol prodiret, cœpit

esse visibilis atque composita: germina eius aspice, anteriora solis lumine. Anterior rubus quàm sol, antiquior herba quàm luna. Noli ergo Deum credere, cui vides Dei munera esse prælata. Tres dies tráfacti sunt, & solem nemo quæsiuit, & luminis claritas abundauit. Habet enim & dies suam lucē, quæ præcursor est solis. Non igitur te tanto splendore solis temerè committas. Oculis est enim mundi, iucunditas diei, cæli pulchritudo, naturæ gratia, præstantia creaturæ. Sed quando hæc vides, auctorem eius considera: quando hunc miraris, lauda ipsius creatorem. Si tam gratus est sol, conseruans & particeps creaturæ; quàm bonus est sol ille iustitiæ: si tam voblox iste, vt rapidis cursibus die ac nocte lustrat omnia: quantus ille, qui vbique semper est, & maiestate sua complet omnia! Si admirabilis qui iubetur solis: quàm supra admirationem qui dicit soli, & non exoritur, vt legimus: Si magnus est qui per horarum vices locis aut accedit, aut decedit quotidie: qualis ille, qui etiam cū se exinaniret, vt nos eum possimus videre, erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Si præstantissimus, qui obiectu terræ patitur quotidie defectus: quantè maiestatis qui ait, Adhuc semel ego mouebo terram! Illū terra abscondit, istius motum non potest sustinere, nisi voluntatis eius substantia fulciatur. Si cæco damnū est, huius solis gratiam non videre; quantum peccatori damnū, veri luminis munere defraudato, perpetuæ noctis tenebras sustinere? Ergo cū vides solem, attende terram, quæ antè fundata est: attende herbam sceni, quæ præstat ordinis priuilegio: attende ligna, quæ plaudunt quòd priora luminibus cæli esse cœperūt. Numquid merita sceni maiora quàm solis aut numquid potior ligni prærogatiua? Absit vt insensibilia tati muneris præferantur ministro. Quid igitur præiudicet altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, vt prius inciperent ligna esse, quàm illa duo mundi luminaria, & quidam celestis oculi firmamenti, nisi vt cognoscerent omnes diuinæ testimonio lectionis terram sine sole posse esse fecundam? Nam quæ potuit sine sole prima rerum semina germinare, potest vtique semina accepta nutrire, & proprio fotu sine calore solis partus edere. Hæc igitur voce quadam suorum munerū clamat natura: Bonus quidem sol, sed ministerio, nõ imperio: Bonus mea fecunditatis adiutor, sed nõ creator: Bonus meorū altor fructuum, sed nõ auctor. Interdum partus meos & ipse adurit, frequenter mihi & ipse damno est, plerique me locis indotatam relinquit. Non sum ingrata conseruio, mihi est in vsum datus, mecum labori est mæcipatus, mecum subiectus est vanitati, mecum corruptionis subditus seruituti. Mecum congemiscit & comparturit, vt veniat adoptio filiorum, & humani generis redemptio, qua possumus & nos à seruitio liberari. Mecum assistens laudat auctorem: mecum hymnum dicit Domino Deo nostro. Vbi maior est gratia, ibi mecum

Malab. 4.

Iherem. 23.

Iob. 9.

Zach. 1.

Thib. 2.

Iuan. 1.

Agg. 1.

Rem. 11.

Rem. 8.

Exordium.

immutabimur. Inter effusionem & susceptionem de-
 positionemque pignoris, fletu eius & nuntium, quot
 atomi transierunt? Et hoc vt simpliciter ista texuerim.
 Nam & ipsi vitalem illum signorum duodecim circui-
 tum in duodecim partes diuidunt: & quia triginta
 diebus sol duodecimam partē sphaerae eius quae in-
 erabilis habetur, egreditur, quod gyrus solis anni cir-
 cuitu cōpleatur, in triginta portuinculas, quas *uicages*
 Graeci vocant, vnaquamque duodecim illarū distri-
 buunt portione, ipsam quoque portuinculā in sex-
 aginta vices conferunt. Rursus vnumquodq; de illis
 sexaginta sexages fecant. Quam incomprehensibile
 est, in quoto sexagesimo sexagesimae portuinculae na-
 tuitatis momenta consistant: & qui singulorum si-
 gnorū sit aut motus aut species in natuitate nascen-
 tis. Vnde cum impossibile sit, tam subtiles minutias
 temporis comprehendere, exigua autem mutatio in-
 uehat vniuersitatis errorem, totum negotiū plenum
 est vanitatis. Disputatores eorū, quae sua sunt nesciūt:
 quomodo alia nouerunt? Quid sibi imminet, igno-
 rant: quomodo possunt aliis, quae sibi futura sunt, de-
 nuntiare? Ridiculum est credere, quia si possent, sibi
 potius prouiderēt. Iam illud qua inceptum, vt si quis
 signo arietis ortum se dicat, ex vfu pecudis aestime-
 tur praestitissimus cōsilio, quod in grege huiusmodi
 emineat pecus: aut locupletior, eo quod vestitū ha-
 beat aries naturalem, & quotānis lucrum capiat in-
 dumentum, eoque viro illi familiaria videantur qua-
 stuum esse compendia: Similiter & de tauri & de pi-
 cium signis argumentantur, vt ex natura vilium ani-
 mantium caeli motus, & signorū interpretandas exi-
 stiment potestatis. Cibus ergo noster viuendi nobis
 decreta cōstituit, & alimēta nostranobis, id est, aries,
 taurus, & piscis, morū imprimūt disciplinā: Quomo-
 do igitur de caelo nobis causas reri, & substantiā vitae
 huius accerunt, cum ipsi caelestibus signis causas
 motus sui ex qualitate efcae vills imperiāt? Libe-
 ralem autem signo ortum arietis, eo quod lanā suam
 aries non inuitus deponat: & huiusmodi virtutē vills
 animantis malitū naturae deputare, quam caelo, vnde
 & serenitas nobis fulget, & pluuia saepe descendit.
 Laboriosos & patientes seruitij, quos nascentes tau-
 rus aspexerit, quia animal laboriosum & assuetum
 iugo, spontanea seruituti colla submittat. Percussio-
 rem quoque, cuius natuitatem scorpius in sua parte
 complexus sit, & malitiae venena reuouentem, eo
 quod animal venenatum sit. Quid igitur auctorita-
 tem viuendi daturum te signorum caelestium digni-
 tate praetendis, & de nugis quibusdam argumentum
 assertionis affumis? Nam si de animalibus assumpta
 huiusmodi morū proprietates, caeli motibus im-
 printantur: & ipsum videtur bestialis naturae potestati
 esse subiectum, ex qua causas vitalis substantiae quas
 hominibus impertiret, accepit. Quod si hoc abhor-
 ret a vero, multo magis illud ridiculū, veri eos sub-
 sidio destitutos, hinc fidem suar disputationis accer-
 sere. Deinde illud consideremus, quod planetas illa
 signa appellant, quorum motibus formari asserunt
 vitae nostrae necessitates. Siue igitur, vt nomen sonat,
 semper vagentur: siue, vt ipsi dicunt, quod concito
 motu ferantur, & decies milles in die, aut si hoc incre-
 dibile videtur, multiplicē speciem innumera sui cō-
 uersione commutent: si de caret quod tam vago sui

errore, & tam celeri motu fixam nobis atque immo-
 bilem viuendi substantiam sortemur decernant.
 Ferunt tamen non esse aequales omnium motus, sed
 aliorum celeriores, aliorum tardiores esse circuitus,
 vt in eadem hora & videant se frequenter, & fre-
 quenter abscondant, dum aliud ab alio praeteritur.
 Aiunt autem plurimum referre, ortū generati benefi-
 ca signa videant, an malefica & noxia: & eo na-
 tuitatis esse distantiam, quod benefici signi aspectus
 plurimum conferat, malefici & noxij plurimum noc-
 ceat. Sic enim eadem signa quae venerantur, appel-
 lare consueverunt. Necessē enim habeo eorum vt
 nominibus, quorum vtor assertionibus, ne ignorata
 magis quam vacuefacta atque destructa sua argu-
 menta commemorent. Itaque cum illum vagū ce-
 leremque motum non queant comprehendere, saepe
 fit vt per illam punctū & momentū incomprehen-
 sibilis subtilitatem ponat benefici signi aspectum, vbi
 grauis atque nocitura incurrat offensio. Et quid mi-
 rum si ibi luduntur homines, vbi signa innoxia blas-
 phematur? Quae si naturā noxia esse creduntur, Deus
 ergo summus arguitur, si fecit quod malum est, &
 fuit improbitatis operator. Si verō ex sua volun-
 tate putantur assumptissē quod noccat insontibus,
 & nullus adhuc facinoris pessimi sibi conscis,
 quibus poena adscribitur antequam culpa: quid
 tam irrationabile quod etiam irrationabilium be-
 stiarum excedat immanitatem, vt vltus fraudis
 aut gratiae non meritis hominum deputetur, sed
 signorum motibus deferatur? Nihil, inquit, ille
 deliquit, sed noxia eum stella conspexit: Saturni ei
 sidus occurrit: auertit se paululum, & arumnā ab-
 tulit, & crimen aboleuit. Sed haec eorum sapientia
 telae araneae comparatur, in quam si culex aut musca
 incidit, exuere se non potest: si verō validiorum a-
 nimantium vllum genus incurrisse visum est, per-
 transit, & calles rupit infirmos, atque inanes la-
 queos dissipauit. Talia sunt retia Arcturoorum, vt in
 his infirmi haereāt, validiores sensu offensionem ha-
 bere nō possint. Itaque vos, qui validiores estis, cum
 videritis mathematicos, dicite, Telam araneae textit,
 quae nec vsum aliquem potest habere, nec vincula, si
 tu non quasi culex aut musca lapsu tuae infirmitatis
 incurras, sed quasi passit aut columba calles inuali-
 dos praepetis volatus celeritate dissoluas. Etenim
 quis prudentium credat, quod signorum motus, qui
 ad diem saepe mutantur, & multipliciter in se recur-
 runt, insignia deferant potestatum? Nam si ita esset,
 quantae ad diem regalium natuitatum exprime-
 rentur figurae! Quotidie ergo reges nascerentur, nec
 regalis in filios transmitteretur successio, sed semper
 ex diuerso statu, qui ius imperialis acquirere pot-
 testatis, orientur. Quis igitur regum genitorem fi-
 lij sui colligit si ei debeat imperium, & non pro-
 prio successione regni in suos transcribit arbi-
 trio? Legimus certē quod Abia genuit Asā, & Asā
 genuit Iosaphat, & Iosaphat genuit Ioram, & Ioram
 genuit Oziam: & reliqua omnis vsque ad captiuita-
 tem per reges generis pariter & honoris ducta suc-
 celsio est. Numquid quia reges fuerunt, signis caele-
 stibus formandos motus suos imperare poterunt?
 Quis enim hominum potest habere in his domina-
 tum? Deinde si ad necessitatem gentilem, nō ad in-
 situta

Esā. 59.

Mat. 1.

Virg. lib. 1. Georgic.

Esā. 25.

Ibidem.

stituta morum actus nostri facta que referantur, cur A
 leges propositae sunt, iura etiam promulgata, quibus
 aut poena improbis decernitur, aut securitas deser-
 tur innoxii: Cur non venia datur reis, cum vtique,
 vt ipsi aiunt, non sua voluntate, sed ex necessitate de-
 liquerint? Cur laborat agricola, & non magis expe-
 ctat vt inelaboratos fructus priuilegio suae natuita-
 tis inuehat receptaculis horreorum? Si ita natus est
 vt ei diuitiae atque opes affluant, vt sibi spontaneos
 redditus sine vilo semine atque opere terra parturiat:
 non vomere aruis imprimat, non curuae manū falci
 admoueat, non legē dā vindemiae subeat expensam, B
 sed vitro ei in omnes serias vina funduntur fluenta,
 sponte ei oleum laxa inferta caudicibus siluestris
 oleae bacca defudet, nec diffusū aquoris transfretu-
 ratur periculum, propriae salutis licitior mercator
 horrescat, cui otioso potest, vt aiunt, quadam sorte
 genitili diuitiarum thesaurus illabi. Sed non haec est
 vniuersorum sententia. Denique impiger depresso
 aratro terram scindit agricola, nudus arat, nudus se-
 rit, nudus sole feruente totas aestate colligit fruges:
 & negotiator impatientis stantibus Euris inturo ple-
 rumque nauigio sulcat mare. Vnde importunitatem C
 eorum temeritatemque condemnās Propheta ait,
 Erubescite Sidon, dixit mare, hoc est, si pericula vos
 non mouent, vel pudor comprimat, verecūdia con-
 fundat. Erubescite Sidon, in qua nullus virtuti locus,
 nulla salutis cura, nulla iuuentus pro excubiis patriae
 bello dedita, armis que exercita, sed omnis sollicitu-
 do de quaestu, omne studium mercaturae. Semen, in-
 quit, mercatorum sicut melsis. Quae autem merces
 homini Christiano, si non ex voluntate, sed ex neces-
 sitate curas suas & opera componit? Vbi enim dire-
 cta necessitas, ibi inhonorata industria. D

*Explicatio sensu litterali, quo luminaria in tempora, in dies &
 in annos dicuntur facta, adducitur quidam sensus mystici.*

CAP. V.

MVLT A diximus, plura nolumus, ne quis ea
 quae a nobis de illorum assertionibus vsupat
 ad refellendum, ad recognoscendum assumpta
 arbitrentur. Nam quae pueri risimus, ea senes com-
 memorare qui possumus? Nunc ad ea quae secundum
 lectionem super sunt, dirigamus styllum. *Sunt* (inquit)
luminaria in signa, & in tempora, & in dies, & in annos. E
 De signis diximus, tempora autē quae sunt, nisi mu-
 tationum vices, hyems, ver, aestas, atque autumnus?
 In istis igitur temporibus aut velocior est transitus
 solis, aut tardior. Alia enim praestringit radiis suis,
 alia inflammant caloribus. Itaque cum sol meridianis
 partibus immoratur, hyēs nobis est. Nā cum sol lon-
 gius abest, terra rigescit gelu, stringitur frigore, &
 plurima noctis vmbra terras operit, vt multo proli-
 xiora sint noctis spatia quam diei. Hinc oritur causa,
 vt hybernis statibus nimia vis nūiū pluuiarū que
 fundatur. Cum verō ex meridianis decedens parti-
 bus super terrā redit, noctis ac diei exaequat tempora:
 & quo magis moras suis adiungit cursibus, eo paula-
 tim temperiem aeris huius reducit, & reuocat auro-
 rum clementiam, quae fouens omnia repetē dos co-
 git in partui, vt terra germinet, ac resoluta sulcis se-
 mina reuiuicant, virescant arbores, ad perpetuitatē
 quoque conseruandi generis eorū quae vel in terris

sunt, vel aquis gaudēt, annuis foetibus successio pro-
 pagetur. Alit vbi ad aestiuas conuersiones in Septen-
 trionem se subrigit, spatia diurna producit, noctis
 verō artat & stringit. Itaque quo magis vsu assiduo
 aeri huic copulatur atque miscetur, eo amplius & zip-
 sum aërem vaporat, & terrarum exiccat humorem,
 adolefcere facit femina, & tamquam in succis viri-
 les maturefcere poma siluorum. Tum quia flagran-
 tior est, minores vmbrae facit in meridiano, quonia
 ex alto hunc illuminat locū. Vnde & synagoga dicit
 in Cantico, Annuntia mihi quae dilexit anima mea,
 vbi pascis, vbi manes in meridiano, ne forte fia cir-
 cumamicta super greges sodalium tuorum, hoc est,
 Annuntia mihi Christum, quem dilexit anima mea.
 Cur non potius quem diligit? Sed synagoga dilexit,
 Ecclesia diligit: nec vniquam circa Christum suum
 mutat affectum. Vbi, inquit, pascis, vbi manes in me-
 ridiano. Sequi te cupio quasi alumna, quae quasi co-
 pulata antē retinebam: & greges tuos quaerere, quia
 amisi meos. In meridiano pascis, hoc est in Ecclesia
 loco, vbi iustitia respicēdet, vbi fulget iudicium sicut
 merides, vbi vmbra non cernitur, vbi maiores sunt
 dies, quod eis sol iustitiae tamquam aestiuus mensibus
 diutius immoretur. Denique dies Domini non est
 breuis, sed magnus, quia scriptum est, Donec veniat
 dies Domini magnus. Vnde & Iacob ait: Omnes
 dies vite meae quos ago, breues & maligni. Est enim
 maligna lux, dubia. Ergo dies breues dubiae lucis
 sunt, & vmbrosi dies magni sine vmbra sunt, vt plu-
 rimi in aliquibus locis feruetioribus vsu exemplōq;
 cognorūt. Synagoga itaque diebus breuibus & ma-
 lignis, cuius typum plerumque Iacob in persona sua
 exprimit, vel populi eius, vmbra habebat plurimam,
 quae solem iustitiae nō videbat, & videbat illum non
 ex alto super caput suum, sed ex meridiano illumi-
 nantem, quando illi hyems erat. Ecclesiae autem di-
 citur: Hyēs abiit, discessit sibi, flores vsui sunt in terra,
 tempus messis aduenit. Ante aduentum Christi
 hyēs erat, post aduentum Christi flores sunt veris, &
 messis aestatis. Ex meridiano ergo & ex gētium con-
 uersione illum illuminantem videns obumbratur.
 Populus autem gentium qui erat confusiois, qui
 sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: qui sede-
 bant in regione vmbrae mortis, lux orta est illis,
 Magna lux diuinitatis, quam nulla vmbra mortis in-
 terpolat. Ideo que ex alto illuminat, quia & hoc scri-
 ptum est, dicente Zacharia, In quibus visitauit nos
 oriēs ex alto, illuminare iis qui in tenebris & vmbra
 mortis sedent. Est sanē & aliqua salutis vmbra non
 mortis, vt est illud, Sub vmbra alarū tuarū protege
 me. Vmbra quidem, quia corporis est: vmbra, quia
 crucis: sed vmbra salutis, quia in ea erat peccatorum
 remissio, & refucitatio mortuorum. Exemplū ergo
 possumus accipere, quia hyemales dies breues, vm-
 bras maiores habet: aestiui dies maiores, sed vmbrae
 minores habet. Medio quoq; die minor vmbra, quā
 vel in principio est diei vel sine: & hoc apud nos in
 parte Occidentis. Caeterū sunt qui dicant quod per
 duos totius anni dies sine vmbra fuerint in partibus
 meridianis, eo quod habentes super verticem suum
 solem, vndique per circuitum illuminentur: vnde
Luce. 11. dicuntur Graecē. Plerique etiam ferunt se ē
 regione ex alto fieri solem, vt per angusta puteorum

Cantic. 1.

Psal. 36.

Isa. 2. Genes. 47.

Cant. 2.

Esā. 9.

Luce. 1.

Psal. 16.

aquam quæ in profundo est, videntur resurgere. Esse autem dicuntur in meridiano qui *in septentrione* vocantur, eo quod umbram ex utroque latere transfirunt. Umbra enim è regione solis ambulatibus post tergum est, ut puta si contra Orientem pergas matutinis horis: si contra meridianam plagam contendas medio die: si contra Occidentem in occasu diei. Ex tribus igitur partibus fit tibi sol obuius, ex Oriente, ex Meridiano, ex Occidente. Manè & serò post tergum est, meridie quoque: at verò à Septentrione numquam est sol, & ideo umbra si contra Septentrionem dirigas, sine mane, sine serò, sine meridie, non potest esse post tergum. Soli sunt enim in hoc quem nos incolimus orbe terrarum, circa meridiem positi qui in Australem plagam videantur umbram transmittere. Hoc autem fieri dicitur summo æstu, cum ad Aquilonem sol dirigit. Postea nos autumnus excipiens, infringit quidem æstuum magnitudinem, sed paulisper relaxato ac deposito calore per temperiem medijs moderaminis, sine fraude nos atque vlla noxa statibus tradit hyemalibus. *Sunt* (inquit) *in dies*. Non ut faciant dies, sed ut in eis habeant principatum, ut ortum diei vberiore sol illuminet gratia, ut per totum diem designandi habeat eius potestatem cursus sui munere. Sic accipiunt nonnulli quod ait Propheta, Solem in potestatem diei, lunam & stellas in potestatem noctis. Circumferunt enim lumen. In annos quoque ordinati sunt sol & luna: luna per tricenos dies duodenis vicibus terrarum suo calore, vel luna suo lumine: nec solum Hebræos, aliquibus diebus adiecit secundum Romanos bissexto semel intra quinquennium vnus diei adiectione celebrato. Solstitialis quoque annus est, cum sol expleto per omnia signa circuitu, in id vnde principium cursus sui fumpsit, recurrit. Annua enim fertur ei totius spatij esse perfunctio.

Quod hæc luminaria in eorum natura sunt magna, licet aspectui nostro exigua videantur: & circa hæc pulchre digreditur. CAP. VI.

FERT ergo Deus hæc duo luminaria, quæ magna possumus accipere, non tã aliorum cõparatione magna, quàm suo munere, vt est cælum magnũ, & mare magnũ. Nam & magnus sol, qui cõplet orbẽ terrarum suo calore, vel luna suo lumine: nec solum terrarum, sed etiam aërem hunc & mare, cælique faciẽ. Quæ in quacumque parte fuerit cæli, illuminant omnia, & æquẽ spectantur à cunctis, vt ea tamquam suis tantum regionibus immorari, & sibi tantum adesse atque lucere singuli populi credant, cum similiter luceant vniuersis, vt nemo his propiorem alium quàm ipse est, arbitretur. Exemplum magnitudinis eorũ euidentis, quod omnibus hominibus orbis lunæ idem videtur. Nam est interduin augeatur lumen eius atque minuatur, tamen eadem nocte qualis mihi apparet, talis & omnibus. Nam si longè positis minor videretur, propius constitutis maior resurgeret, & proderet angustiarũ & exiguitatis indicium. Etenim reliqua alia longè positi minor arbitramur, propius contuẽtes maiora credimus: quo magis finitimus fueris, eo tibi eius rei quam cernis, magnitudo cumulat. Solis orbis nulli propior, nulli longinquior est: similiter & lunæ globus æqua-

lis est omnibus. Similis sol & Indis & Britannis eodem momẽto videtur. Nec cum vergit in occasum, minor apparet Orientalibus quàm Occidentalibus: nec Occidentalibus cum oritur inferior, quàm Orientalibus, æstimatur. Quoniam distat, inquit, Oriens ab Occidente? Hæc enim inuicem sibi distant. Sed sol à nullo distat, nulli præsentior, nulli absentior est. Neque te moueat quod tamquam cubitalis tibi orbis videatur solis, sed considera quantum inter sit spatij inter solem & terras, quod aspectus nostri infirmitas sine magno sui non potest transire dispendio. Caligat aspectus noster, numquid sol caligat, aut luna? Angustus noster obtutus, numquid ideo angustiora elicit quæ videantur? Species minuitur, non magnitudo detrahitur. Neque enim infirmitatis nostræ passiones passioiũ luminarium debemus adscribere. Mentitur noster aspectus. Noli ergo fidele æstimare eius iudicium. Fit cælestium minor spectaculi figura, non sui forma. De summo vertice montium si subiectum oculis tuis campum spectare desideras, atque illic armenta pascentia, nõnne formicarum similia corpora iudicabis? Si mare spectes è specula aliqua litoralĩ, nõnne tibi nauium maxime velis candentibus resurgentes inter cæculos fluctus, velut columbarum volitantium speciem cernis posito videantur obtexere? Quid ipsa Insula, quæ mare diuidunt, terrarum arua diffundunt, quàm angusto æstimantur sine concludi? quemadmodum rotunda apparent de asperis, spissa de raris? Has ergo infirmitates visus tui perpende: & eorum quæ adstruimus fidem, ex reipso arbitri iustus accersi. Si vis magnitudinem solis non solum oculo mentis, sed etiam corporis æstimare, considera quãti stellarum globi axem cæli videantur intexere, & innumeris insignire luminibus: non queunt tamen tenebras noctis & cæli nubila detergere. Simul vt sol ortus sui signa præmiserit, omnes stellarum ignes sub vnus luminaris fulgore vanescunt, aperitur aër, cælique facies purpurascens rubore perfunditur. Adhuc spirans exordium, & iam momentanea celeritate pleni luminis micat splendor, & surgentis solis præuia aura dulcis aspirat. Dic mihi quæso, nisi magnus orbis esset, quomodo magnum posset orbem illuminare terrarum? Quid autem loquar de tanto temperamento & moderamine conditoris, qui cam mensuram muneris solis attribuit, vt neque vapor eius igneus, vt videtur, terrarũ venas, rerumque species in fusus exureret: neque iterum per tanta mundi spatia refrigeratus, nullum terris semen caloris inoleret, sed ieiunam atque inopem fructuũ derelinquens, ad nullam fertilitatis gratiam vaporaret?

Quod dicitur de magnitudine & effectibus solis, idem de magnitudine & pluribus effectibus luna dici posse declarat. CAP. VII.

SIMILIA de lunæ ratione cõueniunt, quæ de cõsorte eius ac fratre memorauimus. Siquidem in id se induit ministerium, in quod & frater: vt illuminet tenebras, foueat semina, augeat fructus. Habet etiã pleraque à fratre distincta, vt quem toto die calor humorẽ terræ exiccant, eundẽ exiguo noctis tempore ros reponat, nam & ipsa luna larga roris asseritur. Denique cum terrenior nox est, & luna pernox,

Psalm. 102.

Cant. 5.

Epistola hom. 6. in Hexaemeron.

tunc largior ros fertur arua perfundere. Et plerique sub aëre quiescentes, quo magis sub lumine fuissent lunæ, eo plus humoris se capite collegisse tulerunt. Vnde & in Canticis Christus dicit ad Ecclesiam, Quoniam caput meum repletum est rore, & crines mei guttis noctis. Tum deinde minuitur & augetur, vt minor sit cum resurgit noua: & cum sit imminuta, cumleuitur. In quo grande mysterium. Nam & defectui eius compatiuntur elementa, & processu eius, quæ fuerint exinanita, cumulantur, vt animantium cerebrata, & maritimorum humida. Siquidem pleniores ostreæ reperiri solentur, multaque alia, cum globus lunaris adolefcit. De arborum quoque internis idem allegant qui hoc vsu proprio compererunt. Videmus ergo ortum eius & defectum, rationis esse, non infirmitatis. Numquam enim tantam rebes mutationem daret, nisi præstantem virtutem haberet, & gratiam à conditore collatam. Aërem quoque nonnulli etiam docti & Christiani viri allegauerunt lunæ exortu solere mutari: sed si id mutationis lunaris quadam fieret violentia, ad omnes ortus eius obtexeret nubibus cælum, pluuia fundere tur. Denique cum ante hos dies esset sermo de pluuia, quæ fore vtilis diceretur, ait quidam: Ecce neomenia dabit eam. Et quamuis cupidi essemus imbrum, tamen eismodi assertiones veras esse nolebam. Denique delectatus sum quod nullus imber effusus est donec precibus Ecclesiæ datus, manifestaret non de initiis lunæ sperandum esse, sed de proidentia & misericordia creatoris. Sanè Euripi cum exundent vndique secundum reliquas species lunæ, & acceptos fluctus refundant, vt etiam ipsi magno ferantur impetu: in ortu tamen eius stant placidi, quoad usque luna sine lumine est. At verò vbi eam dierum accessus retererit, tunc in suos cursus refluus reuertuntur. Ampotis quoque, quæ in Oceano esse perhibetur, cum reliquis diebus ordinem suum seruare dicatur, lunari exortu euidentis mutationis suæ fertur indicium dare: vt mare ipsum occidentale, in quo spectatur Ampotis, solito amplius accedat ac recedat, & maiore æstu feratur, tamquam lunæ quibusdam aspirationibus retrorsum trahatur, & iterum iisdem impulsibus in mensuram propriam refundatur.

De mysterio defectus & minutionis lunæ: de eius quoque laude, ac de ratione eorum qui eam magicis carminibus deduci posse credunt. CAP. VIII.

VNDE si miraris quomodo defectum luna patiat, cum tantam vim mutationis habeat suar: considera & in eo magnum esse mysterium, quod eius exemplo cognoscis, ò homo, nihil rerum humanarum, & mundanarũ totius creaturæ esse posse quod non aliquando resoluitur. Nam si etiam luna, qui tantum Dominus commisit ministerium, vt illuminet orbem terrarum, & crescit & deficit, quia omnia ex nihilo orta vsque ad perfectionem veniunt, & iterum perfecta minuantur: cælum enim & terra præteribunt, cur non id moderationis assumimus, vt neque in aduersis abiiciamus animum (qui enim omnia fecit ex nihilo, facile te quoque potens est ad summa & perfecta prouochere) & rursum non extollamur in prosperis, neque in potestate ali-

qua nos diuinitate iactemus, neque in viribus corporis aut pulchritudine gloriemur, in quo est facilis corruptio, crebra mutatio; sed manentem in futurum animi gratiam persequamur? Nam si te lunæ contristat occasus, quæ te semper reparat ac reformat: multo magis contristate te debet si anima profectu virtutis impleta cum fuerit, postea per inconstantiam mentis atque incuriam à suo deflexa proposito, studia sua sæpe commutet, quod est insipientiæ & inficientiæ. Vnde & scriptura ait, Stultus vt luna mutatur. Et ideo sapiens non cum luna mutatur, sed permanebit cum sole. Vnde non luna est particeps stultitiæ, quia non luna mutatur vt stultus, sed stultus vt luna. Denique semen iusti sicut luna perfecta in æternum manet, & testis in cælo fidelis. Aliud enim est fungi ministerio, aliud circumferri ingenio, & sensus infirmitate fixam non habere sententiam. Luna pro te laborat, & propter voluntatem Dei subdita est. Vanitatem enim creatura subiecta est, non sponte, sed propter eum qui subiecit in spe. Illa ergo non sponte mutatur, tu sponte mutaris. Illa congemiscit & comparturit in sua mutatione: tu non intelligis, & grularis frequenter. Illam redemptionem expectat, vt à communi totius creaturæ seruitio liberetur: tu & tuar redemptionis, & illius libertati affers impedimentum. Tua ergo, non suar stultitiæ est, quod dum tu expectaris, & nec serò conuerteris, adhuc & illa mutatur. Noli ergo lunam oculo tui corporis æstimare, sed mentis viuacitate. Minuitur luna vt elementa repleat. Hoc est verè grande mysterium, Donauit hoc ei qui omnibus donauit gratiam. Exinaniuit eam vt repleat, qui etiam se exinaniuit vt omnes repletet. Exinaniuit enim se vt descenderet nobis: descendit nobis, vt ascenderet omnibus. Ascendit enim, qui super omnes cælos, vt impletet omnia. Itaque qui exinaniuit aduenerat, de plenitudine sua Apostolos adimpleuit. Vnde vnus ex his dicit, Nam de plenitudine eius omnes nos accepimus. Ergo annuntiatur luna mysterium Christi. Non mediocri, in qua signum posuit suum: non mediocri, quæ typum dilectæ habet Ecclesiæ: quod significat Propheta, dicens, Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis donec extollatur luna. Et in Canticis Dominus de sua sponsa ait, Quoniam est hæc prospiciens tamquam diluculi, speciosa sicut luna, electa vt sol: Et meritò speciosa sicut luna Ecclesiæ, quæ toto mundo resulsit, & tenebras sæculi huius illuminas dicit, Nox precessit, dies autè appropinquauit. Pulchre ait, Prospiciens, quasi suos de superiore prospiciens, sicut habes, Dominus de cælo prospexit super filios hominum. Prospiciens ergo Ecclesiæ, sicut luna defectus habet & ortus frequenter: sed defectibus suis creuit, & his meritò ampliari, dum persecutionibus minuitur, & confessorum martyriis coronatur. Hæc est vera luna, quæ de fraternali sui luce perpetua lumen sibi immortalitatis & gratiæ mutuatur. Fulget enim Ecclesiæ nõ suo, sed Christi lumine, & splendori sibi accersit de sole iustitiæ, vt dicat, Vno autem iam non ego, viuit autem in me Christus. Beata planè, quæ tantum insigne meruisti. Vnde te non vis neomeniis, sed typo Ecclesiæ beatam dixerim. In illis enim seruis, in hoc diligeris. Quam ridiculum

Eccl. 17. Psalm. 71.

Psalm. 88.

Rom. 8.

Philip. 2. Ephes. 4.

1 Cor. 1.

Psalm. 71.

Cant. 6.

Rom. 13. Cant. 2.

Psalm. 137.

Cant. 4.

Galat. 2.

Psalm. 135.

Luce 21.

2. Cor. II.

Num. 21.
Ier. 3.
Exod. 7.
Act. 13.
Hegesip. lib.
3. cap. 2.

autem quòd te plerique credunt homines magicis G carminibus posse deduci? Aniles ista fabulae, ac vulgi opiniones. Quis enim opus Dei tanto ministerio deputatum, arbitretur Chaldaeis superstitionibus posse tentari? Lapsus sit ille, qui te transfiguratur in angelum lucis, & deductus voluntate propria, non carminum potestate. Sanè & in hoc quasi Ecclesia putaris posse de loco tuo & statione deduci. Multi tentant Ecclesiam, sed magicae artis ei carmina nocere non possunt. Nihil incantatores valent, ubi Christi canticum quotidie decantatur. Habet incantatorem suum Dominum Iesum, per quem magorum incantantium carmina, & serpentum venena euacuauit: & ipsa sicut serpens exaltatus, deuorat colubros Ægyptiorum. Ferale licet carmen immurmurer, hebetatur in Christi nomine. Sic & Elymā magum Paulus non solum magicæ artis infirmitate, sed etiam oculorum amissione cæcauit. Sic Petrus Simonem alta caeli magico volatu perentem, dissoluta carminum potestate deiecit & strauit.

Concluditur sermo de die quarto: redarguuntur qui ipsam diem superstitionis eandem contendunt. CAP. IX.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI QUARTI FINIS.

Summarium quinti Libri Hexaemeron.

A cap. I. usque ad cap. XI. agit de piscibus & aliis ex aqua productis, & de eorum naturis & proprietatibus, & quædam ad sensus mysticos redigit.

A cap. XII. usque ad cap. XXIII. agit de auiibus, & earum generibus & proprietatibus, & refert multa ad mores hominum.

In cap. XXV. & ultimo, pia ad Deum precatio claudit librum de opere quinti diei.

Capita quinti libri.

Continuat dictis præsentia, agit de obedientia aquarum ad producendum diuersa animantium genera: redarguit hominem, qui sibi datis non contentus, interdicta alimenta gustauit: & reptilia que dicantur, exponit. Cap. I.

De virtute huius sermonis, Producant aqua reptilia: & quòd multo plura in mari quàm in terra sint: de singulari quoque aquarum gratia, que ex uiuentibus in ipsis declaratur. Cap. II.

De multis ac diuersis piscium generibus & usibus: de pietate, puritate, & pudicitia ipsorum; ac redarguuntur homines hanc naturam puritatem labefactantes. Cap. III.

De bonitate maris aque in pisces suos, ut ex hoc discatur que sit parentis & filiorum necessitudo: quòdque propria natura, specialis usus, ac separata quedam à ceteris viuendi substantia sit piscium. Cap. IIII.

Piscibus dentes cur densi, & cur in eis minorem maior inuadit: & quòd ex eis humana vita præbetur exemplum. Cap. V.

Quòd homo sit piscis: unde homines in Euangelio boni & mali pisces dicuntur: quòd bonus piscis hamum, retia, ac sinum Petri non timeat. Cap. VI.

Quòd mare designat Euangelium, super quod fundata est Ecclesia: quòd coniuges mutuo se compari debent, exemplo viperæ; & circa id digreditur. Cap. VII.

Describit polyphi & cancri naturam, qua hominem instruit, ut propriis contentus, nec alios circumueniat, nec aliena inuadat. Cap. VIII.

De præsentia echini maritimi, futuram tempestatem aut tranquillitatem nauigantibus prænuntians; & unde tam exiguum animal hoc munus acceperit: ac de indulgentiæ Dei creatoris ingenti præconio. Cap. IX.

Quòd unumquodque genus piscium præscripta sibi habeat domicilia, cum increpatione humane auiditatis: qua

qua ratione etiam quædam genera quandoque murent loca, & unde hoc habeant ingenium: de specialibus quoque aliquorum piscium uirtutibus. Cap. X.

De piscibus & aliis que in Atlantico mari nascuntur aut sunt; cum conclusione sermonis de piscibus. Cap. XI.

Expleto de piscibus sermone, de auiibus negotium eleganter aggreditur. Cap. XII.

Dicitur de auiibus, ut aptius dicendis dicta connectat, de eis primò sibi agendum putat, que versantur circa aquas. Cap. XIII.

Reddit rationem cur post sermonem de piscibus, agat de auiibus que versantur circa aquas, & inde de pluribus earum generibus & differentiis differit. Cap. XIII.

Exorditur sermonem de gruibus, de quibus differit quomodo sollicitam exerceant custodiam, & volantes seruent ordinem, exemplumque exercende poliitiæ præbuerint hominibus: de statu antiquæ reipublicæ, & de causa humane incuriæ. Cap. XV.

De ciconiis, quemadmodum proficiscantur quòd pergendum putant: qualiter etiam à cornicibus deducantur, atque adiuuentur in bellis: & de carundem cornicum commendabili hospitalitate, humaneque negligentia increpatione: de illarum quoque erga patres suos pietate, & nostræ impietatis notatione. Cap. XVI.

De hirundinis materna sedulitate, industria ac pietate in filios: de commendatione præterea paupertatis ipsius, & molestia atque improbitate nostra, cum paupertas, inopia vel indigentia nobis occurrerit. Cap. XVII.

Vi ex usu & pietate cornicum discant homines amare filios: & de feminarum nostri generis, patrumque in filios impietate: & hinc de excusatione accipitrum & aquilarum, qui duram aduersus factus suos feruntur habere inclementiam: de pietate quoque fulicæ, que abdicatum aquila pullum cum sua prole connectit & nutrit. Cap. XVIII.

De turturis uiduitate, exhortationeque mulierum, ut discant quanta sit uiduitatis gratia, que etiam in auiibus prædicatur. Cap. XIX.

De natura & proprietate uulturum, que cum absque maris concubitu generent, insinuant non fuisse impossibile beatam uirginem sine viro peperisse. Cap. XX.

De natura & admiranda industria ac diligentia apum, que uelut quandam rempublicam curare uidetur. Cap. XXI.

Redit ad explicationem textus; describit aues iuxta corporis speciem: & agit de cygno, cicada, & apibus. Cap. XXII.

Describit ad mores hominum instituendos, naturam uermis Indici, chameleontis, leporis, locustæ, & se-leucis. Cap. XXIII.

De natura & proprietatibus auium nocturnarum, uidelicet lusciniæ, noctuæ, uespertilionis, & galli, quarum usu & exemplis admonemur & instruimur. Cap. XXIIII.

Cum prece & gratiarum actione Deo claudit sermonem de opere quinti diei. Cap. XXV.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIB. V.

AGENS DE OPERE QUINTI DIEI.

ET dixit Deus, Producant aqua reptilia animarum uiuentium secundum genus; & uolantia uolantia super terram secundum genus, secus firmamentum caeli. Et factum est sic. Et fecit Deus caete grandia, & omnem animam reptilium animalium, que producerunt aqua

secundum genus, & omne uolatile pernatum secundum genus. Et uidit Deus quia bona: & benedixit eis Deus, dicens, Crescite, & multiplicamini, & replete aquas que in mari: & uolantia multiplicentur super terram. Et factum est uespere, & factum est mane dies quintus.

Continuat dictis praesentia: agit de obedientia aquarum ad producendum diuersa animantium genera: redarguit hominem qui sibi datus non contentus, interdicitur alimentis gustant: & reptilia quae dicantur exponit.

C.A.P. I.

TERRA diuersis vestita germinibus videbat omnis, caelum quoque sole & luna geminis vultus sui luminibus, stellarumque insignitum decore fulgebant. Supererat elementum tertium, mare scilicet, vt & ipsi gratia viuificationis diuinae proueniret munere. Aethereo enim spiritu omnes terrarum foetus aluntur. Terra quoque semina resoluens, vniuersa viuificat; & maximè tunc prima verbo Dei iussa viderescere, viuificationis suae munere pullulabat, Vacabat aqua, & à diuinæ operationis ferriata beneficio videbatur. Haber adhuc creator quod illi conferat, quò munia terrarum possit aquare: reseruat ei, vt & ipsa proprium sibi, & speciale aliquod praerogatiuae collati sibi muneris vendicaret. Viuificabat prius terra, sed ea quae spirantem animam non habebant. Aqua iubetur ea producere quae viuicent animae vigorem dignitateque praerferent, & sensum tuendae salutis, & fugiendae mortis acciperent. Dixit itaque Deus, Producant aquae reptilia animarum viuentium secundum genus, & volatilia volantia super terram, secus firmamentum caeli. Venit mandatum, & subito aqua iustos fundebatur in partus: generare fluuij, viuificare lacus, mare ipsum coepit diuersa reptilium genera parturire, & secundum genus effundere quodcumque formauerat. Non exigui gurgites, non caenosa paludes vacabant, quin omnia datam sibi creandi assumere potestatem. Pisces exilabant de flumine, delphines praeludebant in fluctibus, concha saxis, ostreae adhaerebant profundis, adolecebant echini. Vae mihi, ante hominem coepit illecebra, abundantia copiarum, nostra mater luxuria. Ante hominem deliciae. Prior ergo hominum tentatio quam natura. Sed nihil natura deliquit: alimenta dedit, non vitia praescripsit. Haec tibi communia dedit, ne aliqua velut propria vendicares. Tibi suos fructus terra producit, tibi scaros & accipenser, & omnes foetus suos generant aquae: & his non contentus, interdicitur tibi alimenta gustasti. Ad inuidiam tuam omnia congeruntur, vt prauaricatio tua auuditatis oneretur. Sed neque quam multae species & nomina sint, possumus enarrare, quae omnia momento diuinæ praerceptionis animata sunt. Simul coibat forma corporis, & operabatur anima, vitalis etiam vigor relique virtutis. Repleta erat terra germinibus, mare impletur animantibus. Ibi insensibilia pullulabant, insensibilia versantur. In terris quoque aqua suas sibi vendicat portiones. Lambunt terram pisces aquarum, & ex ea sibi praedam requirunt. Culices quoque & ranunculi circa genitales strepunt paludes, & ipse audierunt Domini mandatum, dicentis, Producant aquae reptilia animarum viuentium. Scimus reptilia dici genera serpentium, eo quod super terram repant: sed multo magis omne quod natat, reptandi habet vel speciem vel naturam. Nam et si in profundum cum se demeruerint, aqua videatur fin-

dere: tamen cum supra innatant, repunt toto corpore, quod trahunt super quaedam dorsa aquarum. Vnde & David ait, Hoc mare magnum & spatiosum, illic reptilia quorum non est numerus. Quinetiam cum plerumque pedes habeant, & ambulandi usum, eo quod sint amphibia, quae vel in aquis vel in terris viuunt, vt sunt focae, crocodili, equi fluuiales, quos hippopotamos vocant, eo quod hi generentur Nilo in flumine: tamen cum in alto aquarum sunt, non ambulant, sed natant: nec vestigio vtuntur pedibus ad incedendum, sed tamquam remo ad reptandum. Siquidem & nauis acta remis labitur, & aquas sulcat carina.

De virtute huius sermonis, producant aquae reptilia, & quod multo plura in mari quam in terra sint, de singulari quoque aquarum gratia, quae ex viuentibus in ipsis declaratur. C.A.P. II.

Producant aquae reptilia, dixit Dominus. Breuis sermo, sed vehemens, & late patens, communem minimis & maximis naturam insudit. Eodem momento producitur balena, quo rana: eiusdem vi operationis nascitur. Non laborat in maximis Deus, non fastidit in minimis. Nec doluit natura parturiciens delphinus, sicut non doluit cum exiguos murices cochleasque produceret. Aduerte o homo, quanto plura in mari quam in terris sint. Numerata si porces omnia piscium genera, vel minorum, vel etiam maximorum: sepias, polypos, lithostracos, carabos, caneros, & in his innumerabilia sui generis. Quid dicam genera serpentium, dracones, murænas, anguillas? Nec praetermittam scorpiones, ranas, testudines, mustelas quoque, & canes, vitulos, cetæ immania, delphinus, focas, leones. Quid atrox etiam merulas, turdos, pauos quoque, quorum etiam colores in aibus videmus expressos: vt nigri merulae, paui diuerso colore dorsa & colla depicti sint, turdi alio varij, & cetera quorum sibi terra species & nomina vendicauerunt. Nam prius in mari ista ceperunt, diuersisque fluminibus. Siquidem aqua prior animarum viuentium reptilia diuino nutu imperata produxit. Adde hanc gratiam, quod ea quae timeamus esse & cauendum in aquis. Etenim noxia in terris, in aqua innocua sunt: atque ipsi angues sine veneno. Leo terribilis in terris, dulcis in fluctibus. Muræna, quae ferunt aliquid habere noxium, est ca praefiosior est. Rana horrens in paludibus, decora in aquis, omnibus ferè praestat alimentis. Plura si quis vult cognoscere, à diuersis locorum piscatoribus quaerat. nemo enim potest omnia comprehendere. Canes sanè & in mari caue, quos & in Ecclesia molestos esse & cauedos Apostolus docet, dicens, Cauete canes, caue te malos operarios. Mustele grauis in terris odor, in aquis suauis. Terrena se nouit vindicta feceris pisci: haec non minorè habet gratiam capta, quam libera. Neque te inhonoratum nostra praerceptione thymalle dimittam, cui à flore nomen inoleuit: seu Ticini te fluminis, seu amœni Atesis vnda nutrierit, hos es. Denique sermo testator, quod de eo qui gratam re-dolet feruicitatem, dictum faceret sit, Aut piscem olet, aut florem: ita idem pronuntiatum est piscis odor esse qui floris. Quid specie tua gratius? Quid suauitate

1. 103.

2. 65.

4. Reg. 6.

Philip. 3.

te iucundius: Quid odore fragrantius? Quod mella fragrat, hoc tu corpore tuo spiras. Quid loquar coruorum, quid etiam luporum teneritudines? Nescit hos lupos agnus timere. Tanta est aquarum gratia, quarum vituli iunguntur & leones, vt his propheticum illud dictum de Ecclesiae sanctitate iure conueniat: Tunc lupi & agni simul paacentur, leo & bos simul paleas manducabunt. Nec mirum, quando quidem etiam in Ecclesia aqua illud operantur, vt praedones abluta nequitia cum innocentibus comparantur. Quid etiam purpuras memorem, quae ornant regum conuiuia, amictus imbuunt? Aquarum est igitur quod in regibus adoratur: aquarum est species illa quae fulget. Adde porcos etiam Iudaeis gratos: quia nihil est commune quod non aqua abluat, & ideo communes eos sicut in terra editos aestimare non possunt.

De multis ac diuersis piscium generibus & vtilibus de pietate, puritate, & pudicitia ipsorum: ac redarguntur homines, hanc naturae puritatem labefactantes. C.A.P. III.

INumeri itaque vsus, innumera genera piscium. Alij oua generant, vt ij quos trucas vocant, & aquis fouenda committunt. Aqua igitur animat & creat, & adhuc mandati illius primi tamquam legis perpetuae munus exequitur, blanda quae dà mater animantium. Alij viuos foetus edunt de suo corpore, vt mustela, & canicula, & cetæ ingétia, delphines & focae, aliaque cetera huiusmodi. Quae cum ediderint partus, si quid forte insidiarum terroris praesenserint circa catulos quaequam moliri; quò tueantur eos, vel teneræ aratis pauorem materno affectu comprimant, aperire ora, & innoxio partus suos dente suspendere, interno quoque recipere corpore, & genitali feruntur alio abscondere. Qui humanus affectus hanc piscium pietatem possit imitari? Oscula nobis fatierati sunt, illis non satis est aperire viscera, natoque recipere, ac reuocare integros, atque iterum fotu quodam eos sui caloris animare, & spiritu alere, duosque in corpore vno viuere, donec aut securitate deferant, aut corporis sui obiectu natos suos defendant periculis. Quis haec videns, et si possit obtinere, non tantæ piscium pietati cedat? Quis non miretur & stupeat? Seruat natura in piscibus, quod non seruat in hominibus. Pleraque ex suspitione nouercalibus odiis appetitos suos occiderunt filios: aliae in fame, vt legimus, partus proprios comederunt. Humanis pignoris mater sepulchrum facta est: piscium proli parentis est vterus sicut murus: vallo quodam interno viscera pignora inoffensa conseruat. Diuersa igitur piscium genera diuersos vsus habent. Alij oua generant, alij viuos pariunt atque formatos. Et qui oua generant, non nidos texunt vt aues, non diuturni fotus laborem induunt, nec cum molestia sui nutriunt. Cecidit ouum, quod aqua gremio quodam naturae suae quasi nutrix blanda suscipit, & animal celeri fotu reddidit. Continuo enim tactu parentis animatum ouum cecidit, & piscis exiuit. Tum deinde quam pura & inuolata successit! Nullus alteri, sed generi suo miscetur: thymallo thymallo, lupus lupo, Scorpina quoque castitatem inuacuati conuubij generi suo seruat.

Itaque habet pudicitiam generis sui, sed venenū generis sui non habet. non enim percutit se corpore, sed reficit. Nesciunt igitur alienigena pisces aut adulterina contagia, sicut sunt ea quae cocuntur asinorum equarumque inter se genere, magna cura. hominum perpetrantur: vel rursus cum equis asinae miscetur: quae sunt vera adulteria naturae. Nā vtique maius est quod in natura colluionem committitur, quam quod in personae iniuriam. Et homo ista procuras, interpret adulterij iumctalis: & illud animal pretiosius putas, quod adulterinum, quam quod verū est? Ipse genera aliena confundis, diuersaque misces semina, atque ad viticos coitus plerumque cogis inuitos, & hoc industriam vocas? Hoc quia de hominibus facere non potes, vt diuersi generis commixtio fecum possit excudere, tollis homini quod natus est, & virum de viro exuis: abscessaque corporis parte sexui negas, spandone efficis: vt quod negauit natura in hominibus, impleret audacia.

De bonitate matris aquae in pisces suos, vt ex hoc discatur, quae sit parentis & filiorum necessitudo: quodque propria natura specialis vsus, ac separata quaedam à ceteris viuendi substantia sit piscium. C.A.P. IIII.

Quam bona autem mater sit aqua, etiam hinc considera. Tu o homo, docuisti abdicaciones partu in filios, separationes, odia, offensas: discce quae sit parentis & filiorum necessitudo. Viuere pisces sine aqua non queunt, nec à sui parentis consortio separari, neque à suae altricis discessu munere: & sit hoc natura quadam, vt separati moriantur illico. Neque enim vt omnia huius aëris viuunt spiramine, quia hauriendi spiritus & respirandi natura his non suppetit: alioquin sub aquis semper non possent viuere, non capientes spiritus infusione. Quod est nobis spiritus, illis est aqua. Sicut nobis spiritus, ita illis aqua viuendi ministrat substantiam. Nos intercluso commixtu spiritus, quia ne breui quidem spatio possumus exortes esse spiritus vitalis, statim extinguimur: pisces quoque sublato de aqua, sine substantia sui esse non possunt. Et causa manifesta est, quoniam nobis pulmo per thoracis laxiora penetrabilia recipit spiritum: & cum sit ipse poris plerisque penetrabilis, spiritus infusione interiorum calorè refrigerat. Thorax enim vt suscipit alimenta, ita superflua ciborum, & succos salubres, sanguinemque discernit. Fit pulmo porcius, vnde facilius ad eum potest aspiratio spiritus peruenire. Pisces vero brachias habent, quas nunc plicat & colligunt, nunc explicant atque aperiant. In hac ergo collectione & apertione dum suscipitur aqua, & transmittitur, respiratio minus videtur implere. Propria igitur natura est piscium, nec communis cum ceteris, specialis vsus, & à ceteris viuendi quaedam separata & secreta substantia. Propterea non nutriuntur, neque vt terrena animalia manus humanae tactu & delinimento aliquo delectantur, sed etiam si seruetur, in viuariis suis viuunt.

Piscibus dentes cur densi, & cur in eis minorè maior inuadit, & quod ex eis humana vite praeretur exphl. C.A.V.

Quid autè de densitate dicam dentium? Non enim vt bos aut ouis ex vna parte dentes habent,

Plinius lib. 9. hist. natural. cap. 17.

sed vtraque pars armata est dentibus; quia in aqua sunt, & si diutius cibum versarent, & non citò transmitterent, aquarum alluione de dentibus eorum esca posset auferri ac dilui. Ideo denfos & acutos habent, vt citò incidant, citò conficiant, cibum facile & sine aliqua mora & dilatione transmittat. Denique non ruminant, solus tamen scarus in his ruminare prohibetur: vt ferunt quibus aut euentus, aut vsus fuit, aut studium talia cõprehendere. Sanè nec ipsi à suis potentia euasere violentiam, & auaritia potentiorum subiecti vbique inferiores sunt. Quo quisq; infirmior, eo prædæ patet. Et pleriq; quidem herbis pasçuntur, ac minutis vermibus. Sunt tamen qui inuicem se deuorēt, & sua carne pasçantur. Minor apud illos esca maioris est: rursus ipse maior à validiore inuadit, & fit esca alterius, prædator alieni. Itaque vsu venit, vt cum ipse alium deuorauerit, ab alio deuoratur: & in vno ventrem vterque veniat cum voratore proprio deuoratus; sitque simul in vno viscere prædæ vindictæq; consortium. Et ipsis sponte hæc accreuit iniuria, sicut in nobis non ex natura cõcepit, sed ex auaritia. Aut quia ad vsum hominum facti sunt, aut quia in signu dati, vt in his nostrorum morum vitia videremus, & caueremus exempla, ne quis potior inferiorè inuaderet, daturus in se potentiori exemplum iniuriæ. Itaque qui alterum lædit, sibi laqueum parat, in quem ipse incidat. Et tu piscis es, qui visceram inuadis aliena, qui demergis infirmum, qui sedentem persequeris vsque in profundum. Caue ne dum illum se queris, incidas ipse in validiorem: & deducat te in alienas insidias, qui tuas vitat; priusq; tuam spectet arumnam, qui te persequente propriam reformidabat. Quid interest inter diuitem improbam cupiditatis ingluuie absorbentem infirmorum patrimoniam, & silurum de minorum piscium visceribus alium replentem? Defunctus est diues, & nihil ei sua spolia profuerunt: immò magis eum rapinarum suarum detestabiliorem fecit infamia. Captus est silurus, & inutilis præda detecta est. Quanti in eo reperuntur qui alios deuorauerant! Et tu diues habes in sinu tuo alterius prædatore. Ille habebat facultates pauperis, quas inuaserat: tu eum opprimens, duo patrimoniam tuis facultatibus addidisti, & adhuc tanto non satiaris augmento: & dicis quòd alios vindicaueris, cum eadem committas quæ visceris, iniusto iniustior, & iniquo iniuicior, auaro auarior. Vide neidem te qui piscem illi finis inueniat: hamu caue, caue retia. Sed præsumis de potentia, quòd nemo tibi possit resistere: præsumebat & silurus quòd hamu nemo sibi iaceret, nemo retia tēderet: & si incidisset, vniuersa diriperet: & tamen fuscinam non euasit, aut nexus vinculi validioris incurrit, quibus se non posset exuere. Sine dubio & hominum iniquitas quo grauiora commiserit, eo magis scelere suo tuta esse non poterit, quin aliquando dissoluat quod scelereum pretio constat difficilè posse vitari.

Quòd mare sit piscis; unde homines in Euagelio boni & mali pisces dicuntur: quòd bonus piscis hamum, retia, ac sinum Petri non timeat. CAP. VI.

Matth. 13.

Piscis ergo es, ò homo. Audi quia piscis es: Simile est regnum cælorum reti misso in mare, & ex o-

mnigenere piscium congreganti. Cum autem esset impletum, duxerunt id ad litus, & sedentes elegerunt optimos in vasibus suis, malos autem foras miserunt. Sic erit in cõsummatione sæculi. Exhibit angelus, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Surgo ergo boni & mali pisces, boni seruantur ad pretium, mali statim ardēt. Bonum piscem nec retia inuoluunt, sed eleuant; nec hamus internecat atque interficit, sed pretiosi vulneris perfundit sanguine: in cuius oris confessione bonum pretium reperitur, quo tributum apostolicum, & census Christi possit exolui. Sic enim scriptum est, dicente Domino, Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? A filiis suis, an ab alienis? Et respondenti Petro, Ab alienis, ait Dominus, Vade ad mare, & mitte hamum, & cum piscem qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies ibi staterem: illum sumens, da eis pro me & te. Noli igitur, ò bone piscis, Petri hamum timere, non occidit, sed consecrat. Noli quasi vilem te cõtemnere, quia vides corpus infirmum, habes in ore tuo quod & pro Petro & pro Christo offeras. Noli timere Petri retia, cui dicit Iesus, Duc in altum, & laxate retia. Non enim in sinistrum partem mittit, sed in dexteram, sicut iussus à Christo est. Noli timere sinum eius, quia dictum est ei, Ex hoc eris homines viuificans. Ideo misit retia, & complexus est Stephanum, qui de Euangelio primus ascendit, habens in ore suo staterem iustitiæ. Vnde confessione constanti clamauit, dicens, Ecce video caelos apertos, & filii hominis stantem ad dexteram Dei. Pro hoc pisce stabat Dominus Iesus: sciebat enim esse in ore eius pretium sui census. Denique glorioso martyrio & Petri iudicium atque doctrinam, & Christi gratiam locuples assertor impleuit.

Quòd mare designat Euangelium, super quòd fundata est Ecclesia: quòd coniuges maris se compari debet, exemplo viperæ: & circa id d'greditur. CAP. VII.

Nec te moueat quòd pro mari Euangelium posuit. Euagelium est, in quo Christus ambulauit: Euagelium est, in quo licet titubauerit Petrus, non tamen negauit, quando per dexteram Christi fide munimentum stationis inuenit: Euagelium est, de quo martyr ascendit: Euagelium est mare, in quo piscantur Apostoli, in quo mittitur rete, cui simile est regnum cælorum: Euagelium est mare, in quo Christi figurantur mysteria: Euagelium est mare, in quo Hebræus euasit, Ægyptius interemptus est: Euangelium est mare, in quo diuinæ gratiæ plenitudo est, & sponsa Christi Ecclesia, quæ supra maria fundata est, sicut dixit Propheta, Ipse super maria fundauit eam. Exiliis super vndas ò homo, quia piscis es: non te opprimant sæculi istius fluctus. Si tempestas est, pere altum: si serenitas, lude in fluctibus: si procella, caue à copuloso litore, ne te in rupem furens æstus illidat. Scriptum est enim, Estote astuti sicut serpentes. Et quia de serpentibus astutus propositum exemplum est, sumus astuti circa querenda & seruanda coniugia, diligamus tributa nobis cõsortia. Et si ij qui longinquus fuerant ortus sui tempore regionibus separati, inter se conuenerint, & si vir ad peregrina contenderit, nulla longinquitas, nulla

Matth. 17.

Luc. 5. Ibid. Act. 7.

Ibid.

Matth. 14. Ibid.

Exod. 14.

vsal. 23.

Matth. 10.

absentia

absentia complacitam minuat charitatem. Eadem lex præsentem absentemq; connectat, idem naturæ vinculu inter distates & consistentes cõiugalis charitatis iura constringat: eodem iugo benedictionis vtriusq; colla socientur, etiam si alter obeat separataram regionum longa diuortia: quia non corporis ceruicæ, sed mentis, iugum gratiæ receperunt. Viperæ nequissimum genus bestie, & super omne quod serpentina est generis astutior, vbi cõcundi cupiditatem assumpserit, murænæ maritimæ notam sibi requirit copulam, vel nouam præparat: progressaq; ad litus, sibilo testificata præsentiam sui, ad coniugalem amplexum illam euocat. Muræna autem inuitata non deest, & venenata: serpentis expetitos vsus suæ impertit coniunctionis. Quid sibi vult sermo huiusmodi, nisi ferendos esse mores cõiugis: & si absens est, eius operendam præsentiam: sit licet asper, fallax, inconditus, lubricus, temulentus? Quid peius veneno, quod in coniuge muræna non refugit? Vocata non deest, & serpentis lubricum sedula charitate complectitur. Ille tua mala portat, & leuitatis femineæ facilitatem: tu virum tuum non potes ò mulier sustinere? Adam per Euam deceptus est, non Eua per Adã. Quæ vocauit ad culpam mulier, iustus est vt eum gubernatore assumat, ne iterum femineæ facilitate labatur. Sed horridus & incultus est. Semel placuit. Numquid vir frequenter est eligendus? Comparem suu & bos requirit, & equus diligit: & si mutetur alius, trahere iugum nescit cõpar alterius, & se non rotum putat: tu iugalem repudias tuum, & putas sæpe mutandũ: & si vno defuerit die, suspicaris rituale: & statim incognitam, quasi cognitã pudoris exequeris iniuriam. Viperæ absentem requirit, absentem vocat, & blando proclamat sibilo: atque vbi aduentare comparem senserit, venenum euomit, reuerentiam marito deferens, & recundata nuptialem gratiam: tu mulier aduenientem de longinquo maritum contumelios repellis. Viperã mare prospectat, explorat iter cõiugis: tu iniuriã viam viro obstruis: tu litum moues venenum, non reuicis: tu coniugalis amplexus tempore dirum virus exæstuas: nec crubescis nuptias, nec reuereris maritum. Sed etiam tu vir, (possulum enim etiam sic accipere) depone tumorem cordis, asperitatem morum, cum tibi sedula vxor occurrat: propelle indignationem, cum blanda coniux ad charitatem prouocat. Non es dominus, sed maritus: non ancillam fortitus es, sed vxorem. Gubernatorem te Deus voluit esse sexus inferioris, non præpotentem. Redde studio vicem, redde amoris gratiam. Viperæ venenum suum fundit: tu non potes duritiam mentis deponere? Sed habes naturalem rigorem: debes temperare eum cõtemplatione cõiugij, reuerentia coniunctionis. Potest & sic, Nolite querere viri alienum thorum, nolite insidiari alienæ copulæ. Graue est adulterium, & naturæ iniuria. Duos primùm Deus fecit, Adam & Euam: hoc est, virum & vxorem. Et vxorẽ de viro, hoc est, de costa Adam: & iussit ambos esse in vno corpore, & in vno spiritu. Quòd vnum separas corpus, vnum diuidis spiritum: naturæ adulterium est. Sed hoc docet muræna: & viperæ, non iure generis, sed ardore libidinis expetitus amplexus. Dicite ò viri, qui alienã permolere

33. q. 5. c. Adã per Euam, cor luo par. 8. ca. 91. 32. q. 5. c. horrendus, cor luo par. 8. ca. 232.

Gen. 2.

A querit vxorem, cuius serpentis sibi adsciscere cupiat contubernium, cui etiam comparandus ipse serpen- titi sit. Fessinat ad viperam, quæ se in gremium viri nõ directò tramite veritatis, sed lubrico deniq; amoris infundit. Fessinat ad eã, quæ veneni suu refumit; vt viperã, quæ fertur peractò cõiunctionis munere, venenum quod euomerat, rursus haurire. adultera enim viperã est. Vnde & Salomõ ait, quòd is qui fuerit temulentus, cum per vini libido feruere conseruerit, tãquam à colubri icu extenditur, & tamquam à cornuta diffunditur illi venenum. Er vt scias quòd de adultera dixit, adiecit, Oculi tui cum viderint alienam, os tuu loquitur peruerfa. Nec quisquã velut cõtraria possuisse nos credat, vt & ad bonũ, & ad malũ viperæ huius exẽplo vteremur, cum ad institutionẽ nrã vtrũq; proficiat, si crubescamus aut fidẽ nõ exhibere dilecto, cui exhibet serpens; aut relinquens sancta cõiugia, lubrica & nocitura salutaribus præferamus: quod facit qui cum serpente miscetur.

Proverb. 23.

Ibid.

Describit polypi & cancri naturam, qua hominem instruit, vt propriis contentus, nec alios circumueniat, nec aliena inuadat. CAP. VIII.

ET quia de astutia cõcepimus sermonem subtexere, qua vnusquisq; fratrem suum circumuenire & decipere nititur, & in nouas se fraudes componere: vt quem vi obtinere nõ potest, circumscribat dolo, & fuce quodam artis obducatur: fraudulenti illud polypi ingenium non præteribo, qui vadofo in litore petram nactus, affigitur ei: atque eius nebuloso ingenio colorẽ subit, & simili specie terga obductus, plurimos piscium sine vlla suspitione fraudis allapso, dum notam non præcauent, & laxum opinantur, cassibus furtiuæ artis includit, & sinu quodã suæ carnis intercipit. Sic spontanea venit præda, & talibus capitur argumentis, qualia sunt eorum qui ingenium suum sæpe commutat, & diuersas nocendi artes mouent, vt singulorum mentes sensusq; pertentent, cum continentibus continentiam prædicantes, in cõtu intemperantium tamquam deij ab studio castitatis, & demersi intemperantiæ voluntatis: vt qui eos audiunt aut vident, incauta facilitate se credat: eosq; citius labuntur, dum distinguere non norunt, nec cauere quod noceat: dum grauior sit & magis noxia improbitas, benignitatis obumbrata velamine. Et ideo cauendi sunt qui crines suæ fraudis, & brachia longè latèq; dispergunt, vel speciem induunt multiformẽ. Et isti enim polypi sunt, nexu plurimos habentes, & callidorum ingeniorũ vestigia, quibus irretire possint quidquid in scopulos suæ fraudis incidit. Cancro quoque quas cibi gratia præstigijs struit! Namq; & ipse ostreo delectatur, & carnes eius epulum sibi querit. Sed quia vt apperens cibi, ita prospiciens est periculi: quoniam cum difficilis est venatio, tum periculosa: difficilis, quia testis validioribus esca interior includitur. nam velut muris quibusdam mollitiem carnis præcepti imperialis interpres natura munuit; quam medio testarum quodam sinu concauo nutrit ac fouet, & quasi in quadam valle diffundit: & ideo cassa omnia tentamenta sunt cancri, quia aperire clausum ostreũ nulla vi potest: & periculosum est si chelas eius includat, ad argumẽta confugit, & insidias noua

d iij

fraude molitur. Itaque quia omnia genera delectatione mulcentur, explorat si quando ostreū remotis in locis ab omni vento contra solis radios diptychum illud suum aperiat, & referet claustra testarū, vt libero aere visceris sui voluptatem quandam capiat: & tunc clanculo calculum immittens, impedit conclusionem ostrei, ac sic aperta claustra reperies, tutò inferit chelas, visceraque interna depascitur. Sunt ergo homines qui cancri vsu in alienæ vsu circumscriptionis irrepāt, & infirmitatem propriæ virtutis affu quodam suffulciant, fratri doli necitat, & alterius pascantur ærumna. Tu autem propriis esto contentus, & aliena te damna non pascant. Bonus cibus est simplicitas, innocentiæ interna depascitur. Quantum est enim quod hominē alat? Aut si quæris quod etiam aliis abundet ad gratiam, id quoque nō multum est. Melior enim est hospitalitas in oleribus cum gratia, quam vitulorum pinguium præparatio cum discordia. Vtatur ergo ingenio ad quarrendam gratiam, & salutem tuendam: non ad alienā circumscribendam innocentiam. Licet nobis vt i exemplis marinis ad profectum nostræ salutis, nō ad alienum periculum.

Proverb. 15.

ibid.

De præscientia echini maritimi, futuram tempestatem aut tranquillitatem nauigantibus prænuuntis; & vnde tam exiguum animal hoc munus acceperit: ac de indulgentiæ Dei creatoris ingenti præconio. C. A. P. IX. K

Echinus animal exiguum, vile ac despicabile (marinum loquor) plerūque index futuræ tēpestatis, aut trāquillitatis adnuntius follet esse nauigantibus. Deniq; cum procellam ventorum præfenserit, calculum validum arripit; eumq; velut saburram vehit, & tamquam anchoram trahit, ne excutiat fluctibus. Itaque non suis se librat viribus, sed alieno stabilit & regit pondere. Quo indicio nauæ velut signum futuræ perturbationis capessunt, & sibi præcauent, ne eos imparatos turbo improuius inueniat. Qui mathematicus, qui astrologus, quiue Chaldaus sic potest fiderum cursus, cæli motus & signa comprehendere? Quo ingenio ista collegit? quo doctore percepit? quis ei fuit tanti interpretis augurij? Sæpe homines confusione aëris vident, & sæpe falluntur, quod plerumque ea sine tempestate discutiat. Echinus non fallitur, echinum sua nequaquā signa prætereunt. Vnde exiguu animali tanta scientia, vt futura prænuunt? Quo magis in eo nihil est, quo tantā possit habere prudentiam, crede quod per indulgentiam Domini rerum omnium id quoq; M præscientiæ huius munus acceperit. Etenim si fœnum Deus sic vestit, vt miremur si pascit volatilia, si paratit coruis escam, (pulli enim eius ad Dominum clamant) si mulieribus dedit texturæ sapientiam, si araneam quæ tam subtiliter ac doctè laxos casset suspendit in foribus, sapientiæ nō reliquit immunè; si ipse virtutem equo dedit, & soluit de ceruice

Luc. 12. Ob. 38.

ibid. 39.

G eius formidinem, vt exulteret in campo, & occurrentibus regibus irrideat, odoretur bellum eimius, excitetur sono tubæ: si hæc irrationabilia pleraque, & alia insensibilia, vt scenum, vt lilia, repleuit suæ dispositione sapientiæ; quid dubitamus, quod etiam echino contulerit huius gratiam præscientiæ? Nihil enim inexploratum, nihil dissimulatum reliquit. Omnia videt, qui pascit omnia: omnia replet sapientia, qui omnia in sapientia fecit, vt scriptum est. Et ideo si echinum visitationis suæ exortem non prætermisit, si eum considerat, & futuro suū informat indicis, tua non considerat? Immo verò considerat, sicut testatur eius diuina sapiētia, dicens, Si respicit volatilia, si pascit illa, nōne vos pluris estis illis? Si fecerit agri, quod hodie est, & cras in ignem mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei?

Psal. 103.

Math. 6.

Quod vnumquodque genus piscium præscripta sibi habeat domicilia, cum increpatione humane auiditatis: qua ratione etiam quedam genera quandoque mutant loca, & vnde hoc habeant ingenium: de specialibus quoque aliquorum piscium virtutibus. C. A. P. X.

AN verò sine quadam dote naturæ manere piscibus etiam illam putamus gratiā, quod vnumquodque genus piscium præscripta sibi domicilia habet, quæ sui generis nullus excedat, non incurset alienus? Quis geometra his diuini habitacula, nullis rumpenda tēporibus? Sed geometram audiuiumus, thalassometram numquam audiuiumus, & tamen pisces mensuram suam norunt, nō muris vrbiū, portūque præscriptam, nō adificiis domorum, non agrorum finibus limitatam, sed mensuram eius quod oporteat, vt tantum satis sit viciniquæ quantum ad vsu abundet, non quantum auiditas quædam immoderata sibi vendicet. Lex quadam naturæ est, tantum quærere quantum sufficiat ad victum, & alimentorum modo sortem censere patrimonioj. Hoc genus piscium in illo sinu maris alitur & gignitur, illud in alio. Deniq; non reperies confusa genera piscium, sed quod hic abundat, alibi deest. Et iterum ille sinus maris cephalos alit, lupos ille ille faxatiles, locustas alius. Non est libera vagandi potestas, nec tamen aut interclusam montibus copia, aut fluiuis interlabentibus transitus impeditur, sed vsus naturæ impressus tamquam patriæ finibus vnumquemque sese tenere, & vltra incolas prodire facit suspectum. At nobis longè alia sententia, mutare exilio domos, incolarum fastidio teneri, aduenarum captare gratiam, transerre terminos perpetuos quos posuerunt patres nostri, agrum ad agrum iungere, domum ad domum. Deficit terra hominibus, sternuntur & maria. Rursus pro singulorum libidine inciditur terra, mare infunditur, vt insulas faciant, vt possideant freta, spatia maris sibi vendicant iure mancipij, pisciumq; iura sicut vernaculorū cōditione sibi seruitij subiecta commemorant. Iste, inquit, sinus maris meus, ille alterius. Diuidunt elementa sibi potentes. His ostreæ in fluctibus nutriuntur, his in viuario piscis includitur. Luxuriæ nec mare sufficit, nisi apothecas habeant ostrearum. Itaque atates earū numerant, & piscium receptacula instrunt, ne conuiuia diuitis mare non possit implere. Nā vicini

Proo. 22.

Esa. 5.

nomen

nomen quibus audiunt auribus? quibus oculis intuentur possessiones eorum? Quemadmodum dies nocteq; excogitat vt aliquid proximi auferat? Nūquid soli habitabitis super terram? clamat Propheta. Cognoscit hæc Dominus, & vindictæ reseruat. Quantum aliena à piscibus auiditatis rapina? Illi naturalia captant secreta, & vtra terminos orbis terrarum mare norunt, quod nullæ interpolant insulæ, nec terra aliqua interiæcet, vel vterius vlla sit posita. Illic igitur vbi diffusum latè mare omnem spectandi vsu, vtilitatis gratia nauigandi intercludat audaciam, condere se feruntur cæte, illa immensa genera piscium, æqualia montibus corpora, vt tradiderunt nobis qui videre potuerunt: illic quietum ærum exigunt, discreta ab insulis, & ab omnibus maritarum vrbiū contagiis separata. Habent suas regiones & habitacula distributa, manent in his inoffenso vicinorum limite, nec vago transitu mutationes quærunt locorum, sed tãquam patrium solum diligunt, & in his immorari dulce arbitrantur. Quæ ideo elegerunt, vt solitariam vitam remota possint arbitrorum interpellatione transigere. Sunt tamen aliqua genera piscium qui non ingenij facilitate loca mutant, sed fouedi partus necessitate, quæ oportuno atque legitimo procurantes tempore, vel plurimis locis à diuerso sinu maris innumeri velut communi consilio conuenientes, coniuncto agmine Aquilonis status perunt: & ad illud septentrionalium mare partium quadam naturæ lege conuertunt. Ducas, si ascendentes videas, rheuma quoddam esse, ita proruant, fluctūsque intersecant, per Propontidem in Euxinum pontum violento impetu profluentes. Quis piscibus hæc annuntiat loca, præcepta, tempora? Quis tribuit dispositionem viandi, comitandi ordinem, metas, & nauigandi reuertendi? Homines suum imperatorem habent, cuius expectatur imperium, proceedit refecta, proponuntur edita provincialibus, vt conueniant, tribunis militum litteræ diriguntur, dies statuitur, & plerique ad dies statutos occurrere nō queūt. Quis imperator piscium præceptū dedit? Quis doctor hanc tribuit disciplinam? Qui metatores itinera disponit? Qui duces iter dirigunt, vt nullius desit occurfus? Sed agnosco quis ille sit imperator, qui ordinatione diuina sensibus vniuersorum suum infundat imperium, qui tacitis mutis animantibus naturalis discipline ordinem tribuat: nec solum magna penetret, sed etiam per minima quæque se fundat. Diuinæ legi piscis obsequitur, & homines contradicunt? Piscis solemnitè obaudit mandata cælestia; & homines irrita faciunt Dei præcepta? An contemptibilis tibi videtur, quia mutus est, rationisq; expertus? Sed vide ne tu tibi magis incipias esse contempti, si irrationabilior deprehendaris. Quid autem rationabilis hoc piscium transitu, cuius rationem quidem verbis non explicant, sed factis loquuntur? Pergit enim æstatis tempore ad frerum Ponti, eo quod reliquo maris sinu hic sinus dulcor fit. Non enim tamdiu sol eo fretu, quandiu cæteris immoratur: cæque sit causa vt non omnem aquam exhauriat quæ dulcis atque potabilis est. Quis autem ignorat quod etiam ea quæ maritima sunt, aquis plerumque dulcibus delectentur? Denique dum flumina sequuntur, & ad super-

ibid.

riora ascendunt, frequenter alieni pisces generis capiuntur in fluuiis. Cum hæc igitur causa Pontum illis faciat gratiorem, vel quod æstus temperet solemnis illic status Aquilonis, tum oportuniorem cæteris iudicant, in quo generare & partus possint proprios enutrire: quod teneri fœtus laborem alienæ regionis ferre vbi possint, quos illic fouet aëris blandæ clementia. Itaque peracto munere omnes simul eo quo venerant agmine reuertuntur. Quemam ista fit ratio consideremus. Obiectus est Ponti sinus Boreæ, cæterorumque ventorum violentissimis flatibus: vnde grauis illic procella furit, & tempestates mouentur, ita vt de profundo arena verratur: cuius rei fluctus arenosus indicio est, qui ventorum motu insurgens altius, tum pondere grauior, haud dubiè non solum nauigantibus, sed etiam marinis ipsis animantibus intolerabilis habetur. Accedit illud, quod cum plurima & maxima Ponto flumina misceantur, hiberno tempore sinus ipse frigidiorè torrentium rigescat allapsu. Propterea pisces tamquam arbitri fluentorum, æstate illic aspirantis auræ clementiam captare consueverunt, cuius amonitate perfundi, rursus hyemis aspera declinare confédunt, & septentrionalis plagæ sæua fugientes, in reliquos se sinus conferunt, in quibus aut ventorum mollior fit placiditas, aut solis soletat vernare tempestes. Nouit igitur piscis parienti tempus, quod pro magno mysterio dixit Salomon in Sapientia: nouit tempus eundi atque redeundi, nouit tempus perfunctio-nis & iactationis, & nouit vt non queat falli: quia non rationis æstimatione, & disputationis arguimento vitur, sed inspiratione naturæ, quæ vera est magistra pietatis. Denique omnia animantia præscripta habent parienti tempora, homo solus indiscreta atque confusa. Reliquia genera clementiam temporis quærunt, mulieres solæ partus suos inle-menter effundunt. Vaga enim & intemperans libido generandi, vagam parienti artem exhibet. Pisces tanta maria transmittunt, vt vilitatem aliquam generi suo quærant. Nos quoque diffusa æquora transfretamus. Sed quæto honestius quod iuxta cælestinis amore, quam quod pecuniæ auiditate suscipitur? Denique illis ad pietatem, nobis ad quæstum transfusio deputatur. Illi sobolem præferunt omnibus mercibus chariorem, nos mercem longè imparem ad periculi vicem misera lucri cupidine reportamus. Itaque illi patriam reperiunt, nos derelinquimus. Illis nando incrementum generis acquiritur, nobis minuitur nauigando. Quis igitur neget diuinitus illis infusum ingenium esse huiusmodi atque virtutem? cum videat istos in Aquilonem tam solemnem obeunda fœcunditatis pereginationem viuaci ingenio componere, alios in exiguo corpore tantum validitatis assumere, vt maximas nauium plenis currentes velis, in medijs fluctibus sistant: sicut breuis pisciculus echensis tanta facilitate memoratur nauem ingentem statuere, vt quasi radicatam mari hæere videas, nec moteri. Aliquando enim immobilem seruat. An & huic putas sine creatoris munere tantum potuisse suppetere virtutis? Quid gladios loquat, aut ferras, aut canes marinos, aut balenas, aut zygenas? Quid etiam turturis centrum, & hoc mortuæ? Sicut enim viperæ os si quis

Ecles. 3.

calcauerit, grauius quam venenum nocere perhibetur, & immedicabile vulnus serpere, ita etiam turtur aculeo suo mortua amplius quam viua periculi afferre memoratur. Lepusculus quoque timidum animal in terris, in mari formidabile, citam, & quæ non facile possit auferri, corruptelam inquit. Voluit enim te creator nec in mari satis ab infidiaribus esse securum, ut propter pauca quæ nocent, quasi in excubiis positus armis fidei semper & scuto deuotionis accinctus, à Domino tuo debeas salutis sperare præsidium.

De piscibus & aliis quæ in Atlantico mari nascuntur aut fiunt, cum conclusione sermonis de piscibus. CAP. XI.

Veniamus ad Atlanticum mare. Quam ingentia illic & infinita magnitudinis carcel quæ si quâdo supernatant fluctibus, innare insulas putes, montes altissimos sursum ad cælum verticibus eminere. Quæ non in aëta, nec in litoribus, sed in Atlantici maris profundo feruntur videri, ut eorum conspectu nauæ à nauigandi in illis locis præsumptione reuocentur, nec secreta elementorum adire, supremæ terrore mortis vsurpēt. Sed iam assurgamus ipsi de profundo maris, & aliquantulum sermo noster emergat, atque ad superiora se subrigat. spectemus ea quæ vsitata multis, & plena sint gratiæ, quomodo aqua in salis vertatur soliditate, ut ferro sæpe cædatur: quod de Britannicis salibus nihil mirum, qui in speciem marmoris validi, eiusdem metalli niuocandore resplendent, salubres corporis cibo, & potui nimis grati. Quomodo etiam non indecorus lapis corallium in mari herba sit, si in aërem transferatur, in lapidis firmitatem solidetur. Vnde etiam ostris pretiosissimam margaritam natura infixit, quomodo eam maris aqua in tam molli carne solidauerit. Quæ difficile apud reges inueniuntur, ea in litoribus quasi vilia iacent vulgo, & in saxis asperis & cauitibus colliguntur. Aureum etiam vellus aqua nutrit, & lanam in memorati speciei metalli gignunt littora, cuius colorem nullus adhuc eorum qui fucis diuersis obducunt vellera, imitari potuit: adeo naturæ maritimæ gratiam humana implere nescit industria. Scimus qua sollicitudine vellera otium etiam minus pretiosa curentur: sint licet optima, nequam tamen his fucus innascitur. Hic naturalis color est, quem nullus adhuc fucus æquauit: hoc quoque pinnis est vellus. Sed & ipsi murices qui insigne dant regium, sunt maritimi. Et quæ pratorum gratia, vel hortorum amenitas potest cærulei maris æquiparare picturam? Aurum licet in pratis flores resurgant, auri quoque fulgorem in mari lana respicet: & illi cito marcescunt, ista diu duratura seruat. Lilia in hortis eminus nitent, vela in nauibus: illic odor, hic ventus aspirat. Quæ utilitas in folio! In nauibus quanta commercialia sua uitam narium, vela hominum salutem inuehant. Adde pisces salientes, & delphinas ludentes: adde rauco sonantes fluctus murmure, adiuce currentes naues ad littora, vel de litoribus excurrentes. Cùm è carceribus mittuntur quadrigæ, quanto studio spectantium & amore certatur? Equus tamen in vanum currit, non in vanum nauigia. Ille in vanum, quia vacuus: ista ad utilitatem, quia plena frumeti. Quid iis gratius, quæ

non verberantur, sed ventorum spiramine: vbi nemo refragator, sed omnes fautores sunt: vbi nemo vincitur quicumque peruenit, sed omnes puppes quæ peruectæ fuerint, coronantur: vbi palma merces salutis, victoria præmium regressionis est? Quantum etiam distat inter directos cursus ac reflexos! Isti perpetuantur, hi resoluuntur. Adiuce remis contexta littora, quibus vexillum exeuandi aura de cælo est. Itaque aurige plausum inanem referunt; hi soluant vota seruati. Quid de Iona dignum lo-

Hphetandi gratiam? Emendauit aqua, quem terrena deflexerant: psallebat in vtero cæti, qui marebat in terris. Et ut vtriusque redemptionis non præteratur elementi, terrarum salus in mari antè præcessit, quia signum filij hominis, signum Ionæ. Sicut iste in vtero cæti, sic Iesus in corde terræ. In vtroque re-

Expleto de piscibus sermone, de auiibus negotium eleganter aggreditur. CAP. XII.

ET cùm paululum conticuissem, iterum sermonem adorsus aio: Fugerat nos fratres dilectissimi, necessaria de natura auium disputatio, & sermo huiusmodi nobis cum ipsis auiibus euolauerat. Tit enim natura quadam, ut hi qui aliquid intuentur, vel dicendo exprimerent volunt, eorum qualitatem quæ vel intuentur vel loquuntur, assumant, ut & cum pigrioribus immoremur, & cum velocibus celeri rapiamur aspectu, stylo quoque aut tardiore vtamur, aut rapido. Itaque dum cauco ne mari demerfa præteream, & aquis operta melateant, effugit omne volatile: quia dum inclinatus imos aquarum gurgites scrutor, aërios non reperi volatus, nec vmbra saltem pennæ me præpetis reclinauit, quæ in aquis relucere potuit. Verum vbi omne negotium expeditum putauit, & absolutum me credidi, & diem quintum consummatum arbitratus sum, venit in mentem auium, quæ cùm eunt cubitum, quasi peracta lætæ munere, æthera cantu mulcere cõsuerunt: quod velut solemniter surgente & occidente die instaurare consueverunt, ut decursi vel adoriendi nocturni iuxta ac diurni temporis laudes suo referat creatori. Magnum igitur incertium excitandæ nobis deuotionis amiseram. Quis enim sensum hominis gerens, non erubescat sine psalmodum celebritate diem claudere, cùm etiam minutissimæ aues solemnium deuotione & dulci carmine ortus diurnum ac nocturnum prosecuantur? Redeat igitur nobis volaticus sermo, qui pene fuerat elapsus ex oculis, & aquilæ modo

modo alta petens, volatus suos obdlexerat nubibus, nisi quia oculos abluti aqua dum de gurgite leuamus ad cælum, speculati vacuum aëris volatibus ferri, ad necessitatem styli vacuimus esse reuocandum. Eritis vos iudices, qui estis aucupes verbi, vtrum cõsultius euolasset, an vtiliter in nostra retia sit relapsus. Nec vereor ne fastidium nobis obrepat in volatilibus requirendis, quod non obrepit in gurgitibus perscrutandis: aut aliquis nobis in disputatione obdormiat, cùm possit auium cõtibus excitari. Sed profecto qui inter mutos pisces vigilauerit, non dubito quod inter canoras aues somnum sentire non possit, quin tali ad vigilandum gratia prouocetur. Neque verò vile putetur quod potuit præteriri, cùm sit tertia pars in animantium creaturæ. Tria enim genera animantium esse non dubium est, terrenum, volatile, aquatile. Denique sic scriptum est, *Producit aqua reptilia animarum viuentium secundum genus, & volatilia uolantia super terram, secus firmamentum cæli secundum genus.* Reuocamur ad superiora sicut obliuiofi viatores, qui cùm inconsulto præterierint, in sua reuertentes vestigia, incuria: suæ multam repetito itineris labore suscipiunt. Est tamen etiam bonus viator qui dispensionem regressionis, reliqui itineris compendiosa celeritate compensat, ut mihi faciendum arbitror: maximè cùm de auiibus sermo sit, quæ solent oculos hominum volatu propriori præstringere. Quid enim conuenit iis immorari, in quibus celeritas placere consuevit? Auius igitur atque inusitatus in tali genere scriptiois sermo noster canoris auiibus resonare cõsuevit, ut mihi cygnea carmina, quæ etiam sub graui mortis imminenti terrore delectant? Vnde mihi illos naturalis modulosa cantilenæ, quibus etiam paludes sonora cantus edunt dulcissimi sua uitam? Vnde mihi uocem pistracii, dulcedinemque merularum? Vtinam saltem lusciniæ canat, quæ dormientem de somno excitet! Ea enim auis significare solet dici surgentis exortum, & effusorem diluculo deferre lætitiæ. Tamen si illorum sua uitas deest, sunt gementes rurtures, & rauca columbæ, tum etiam cornix plena uoce pluuia uocat. Vnde rurale auiarium sermone quo possimus, scientia quam nos rusticani docuerunt, persequamur.

De uersu de auiibus, ut aptius dicendis dicta connectat, de iis primò sibi agendum putat, quæ versantur circa aquas. CAP. XIII.

ET quoniam de aquatilibus diximus, arduum est ut subito ad aues cæli sermo noster ascendat. Et ideo de iis auiibus prius dicamus, quæ circa aquas maris fluminumque versantur, cum quibus possimus emergere. Itaque ab halcyone sermonem adoriāmur. Ea est auis maritima, quæ in litoribus scærus suos edere solet, ita ut in arenis oua deponat medio ferè hyemis. Nam id temporis fouendis habet deputatum partibus, quando maximè insurgit mare, litoribusque vehementior fluctus illidit, quò magis repetuntur placiditatis solemnitate auis huius eluceret gratia. Namque vbi vndosum fuerit mare, postis ouis subito mitescit, & omnes cadunt ventorum procellæ, statisque aurarum quiescunt, ac placidum vêtis fiat mare, donec oua foueat halcyon sua.

Septem autè dies fetus sunt: quibus decursis educit pullos, foetusque absoluit: illico alios quoque septem dies adiungit, quibus enutrit partus suos, donec incipiant adolefcere. Nec mireris tam exiguum nutrimenti tempus, cùm absolutio scærum tam paucorum dierum sit. Tantam autem gratiam minuscula auis diuinitus indulam habet, ut hos quatuordecim dies nautici præsumptæ serenitatis obseruent, quos & halcyonidas vocant, quibus nullos motus procellosæ tempestatis horrescant. Nonne vos paliferibus pluris estis? Dominus ait. Si igitur auis minusculæ contemplatione & insurgit mare, & repente comprimitur, atque aspera hyemis inter ingruentes procellas tempestatisque ventorum detergit nubila, fluctisque componit elementis omnibus subito insula tranquillitas: quantum præsumere debeas homo ad imaginem Dei factus, agnoscis; si tamen auiculæ istius fidem studio deuotionis imiteris. Illa tempestates videns insurgere, scire ventos, inter hyemem læua non reuocatur neque reflectitur, sed impellitur. Denique in litore sua oua constituit, vbi ea relabente fluctu madida ad hanc arenam suscipiat: nec insurgentes fluctus quos immurmurare atque allabi videt, reformidat. Et ne putes quòd ouorum uideatur habere contemptum, continuo vbi deposuerit oua, nidificat, & suo partu corpore fouet, nec saluti propriæ alluione litoris pertimescit, sed secunda de Dei gratia, uentis se committit & fluctibus. Parum est hoc. Adiangit totidem alios ad nutrendum dies, nec interpellari toto diebus infidi maris tranquillitatem veretur, tentatque meritum suum naturæ iam solemnitate fundatum, & teneros foetus non latibulis aliquibus abscondit aut tectis, nec includit cauernis, sed nudo & rigenti committit solo, nec defendit à frigore, sed diuino foru quò magis cætera despicitur, tutiores fore existimat. Quis non strum paruulus suos non vestimentis regat, tectisque abscondat? Quis non claudat eos septis cubiculo obruat? Quis non ita diligenter vndique fenestras obruat, ne qua possit aura vel leuiter penetrare? Merito quos tam sollicitè induimus ac fouemus, exuimus elementariæ celestis inuolucro: halcyon vero quos nudos proicit, eos diuino vestit indutu. Nec vos præterito mergi, quibus ab asiduitate mergendi nomen hoc hæsit, quomodo sæpe mergentes aurarum signa colligitis, & præuidentes tempestatem futuram, prope medio reuolatis ex æquore, & ad litorum tuta cum clamore contenditis. Quomodo etiam fulicæ quæ marino delectantini profundo, refugientes quam præferentis commotionem maris, in vado luditis. Ipsa ardea quæ paludibus inhærere consuevit, notas deserit sedes, imbrèque formidans, supra nubes uolat, ut procellas nubium sentire non possit. Confideremus diuersas volucres maris, quemadmodum imminente ventorum motu ad tutiora & tunc temporis dulciora sibi stagna se conferant, atque in abscondito terrarum sinu incognita sibi alimenta rimantur. Nocturnas autem anserum quibus non miretur excubias, qui vigilas suas etiam cantus asiduitate testantur. Denique eo etiam Romana Capitolia à Gallo hoste seruantur. Merito illis debens Roma quod regnas. Dij tui dormiebant, & vigilabant anseres. Ideo illis diebus anseri sacrificas, non Ioui, Ce-

dunt enim dij vestri anseribus, a quibus se sciunt esse defensas, ne & ipsi ab hoste caperentur.

Reddit rationem cur post sermonem de piscibus, agat de aui- bus quae versantur circa aquas, & inde de pluribus earum generibus & differentiis differat. CAP. XIII.

Vleherè autem post descriptionem piscium, de iis aui- bus quae affluat aquis, sermo successit, quia & ipsae similiter & vsu natandi delectantur & munere. Vnde prima cognatio videtur aui- bus istis esse cum piscibus, quoniam natandi communia quaer- dam videntur utriusque generi esse consortia. Secunda quoque cognatio omnibus aui- bus & piscibus est, eo quod volandi vsus, species sit natandi. Sicut enim aquam natando piscis incidit, ita auis aërem volatu celeriter fecit. Atque utriusque generi similiter cauda suppetit, alarumque remigum, ut pisces ad priora se alis subrigant, atque ad vteriora procedant: caudae quoque gubernaculo vel quod velint se facile conuertant, vel impetu quodam è regione iter suum dirigant. Aues quoque aëri volatibus suis velut aquis innatant, & quasi quaedam extendunt brachia: cauda quoque se vel ad superiora subrigunt, vel ad inferiora demergunt. Vnde quoniam in nonnullis idem vsus & species, ideo de aquis utriusque generis natiuitas diuina præceptione processit. Dixit enim Deus, *Producant aquae reptilia animarum viuientium, secundum genus; & volatilia volantia super terras secus firmamentum celi secundum genus.* Non immerito igitur quia de aquis genus utrumque producit, natandi proprietates utriusque suppeditat. Sanè cum & coluber lubricus, omnisque serpentes, (ideo enim serpendi nomen est inditum, quia non possint ambulare, sed serpere) dracones quoque simili modo ut pisces plerique sine pedibus sint: nullum auium genus pedum officio caret, quia omnibus victus è terris: & ideo pedum munere fulcitur, quia huiusmodi ad escam quaerendam indigent ministerio. Itaque aliae volucres vnguibus armantur ad raptum, ut accipitres & aquilae quae rapinam venationis exercet: aliae vel ad incendendum, vel ad cibum sibi parandum vsu ministerioque potiuntur accommo- do. Vnum autem nomen auium, sed genera diuersa. Quae quis possit memoria aut cogitatione comprehendere? Sunt itaque aues quae carne vescitur. Ideo his vngues asperi, curuati atque acutum os, velox volatus, quoniam rapta viuunt, ut possint facile corripere prædam quam sequuntur, prope vel ore vel vnguibus euiscerare. Sunt etiam aues quae reperito pascentur femine, aliae diuerso & fortuito cibo. Est etiam diuersitas copularum, quarum gratia carent quae intendunt rapinis. Nam propter auaritatem prædandi, vel propter insidias explorandi, nec ipsi inter se conueniunt, & ideo declinant sui copulam. Refugit enim auaritia consortium plurimorum. Deinde coniunctio facile ipsa se proderet. Ergo auius nihil est copulatorium præter iugale consortium. Ergo aquilis, accipitribusque hic vsus est vite. Contra vero palumbes, grues, sturni, corui atque cornices, etiam turdi gaudent connexionem. Alia quoque auium genera enchoria, quae manent in locis semper: alia aduentitia, quae obeunt regiones alias, & peracta hyeme reuertuntur. Sunt aliae quae hyeme re-

deunt, æstate peregrinantur à nobis: siue quod alia hyemis tempore ad calidiora se conferat, siue quod picaeque rursus astatem in iis locis exigant, quae amœniora nouerunt. Turdi denique autumnii fine, hyemis confinio, quasi exacta æstate se referunt. Quibus nos inhospitali immanitate molimur insidias, & diuerso genere nunc infida se decipere, nunc visco eos fallere, nunc laqueis captare contendimus. Ciconiae reditus, vexillum veris attollit. Grues qui alta petunt, amant frequenter peregrinari. Aliae aues ad manum se subiiciunt, & mensae affuescunt, tactisque mulcentur; aliae formidant: aliae iisdem quibus homines domiciliis delectantur, aliae secretam in desertis vitam deligunt, quae requirendi sibi victus difficultatem, libertatis amore compensant. Aliae vocibus tantum strepunt; aliae canoro delectant suauisque modulamine. Quaedam ex natura, aliae ex institutione diuersarum vocum obloquuntur discrimina: ut hominem putes locutum, cum locuta sit auis. Quam dulcis merularum, quam expressa vox psittaci est! Sunt etiam aliae simplices, ut columbae, aliae astuta, ut perdices; gallus elactantior, pauius speciosior. Sunt etiam vitae in auiibus & operum diuersitates: ut aliae ament in commune consulere, & collatis viribus velut quendam curare republikam, & tamquam sub rege viuere; aliae sibi quilibet prospicere, imperium recusare: & si capiuntur, indigno velint exire seruitio.

Exorditur sermonem de gruibus, de quibus differit quomodo sollicitam exercent custodiam, & volantes seruent ordinem, exemplumque exercendae politiae præbuerint hominibus: de statu antiquae reipublicae, & de causa humane incurviae. CAP. XV.

Auius igitur ordiamur, quae nostro vsui imitationem dederunt. In illis enim politia quaedam & militia naturalis, in nobis coacta atque seruilis. Quam iniussu & voluntario vsu grues in nocte sollicitam exercent custodiam! Dispositos vigilas cernas, & ceteris consortibus generis quiescentibus aliae circumuectae & explorant, ne qua ex parte insidiae tendantur, atque omnem deserunt impigro sui vigore tutelam. Post ubi vigiliarium fuerit tempus impletum, persuncta munere, in somnum se praemisso clangore componit, ut excitet dormientem, cui vicem muneris traditura est. At illa volens suscipit sortem, nec vsu nostro inuita & pigrior somno renuntiat, sed impigre suis excutitur stratis, vicem exequitur, & quam accepit gratiam, pari cura atque officio repraesentat. Ideo nulla desertio, quia deuotio naturalis: ideo tuta custodia, quia voluntas libera. Hunc etiam volantes ordinem seruant, & hac moderatione omnem laborem alleuant, ut per vices fungantur ductus sui munere. Praecedit enim vna cæteris praestitutum sibi tempore, & quasi ante signa praecurrit, deinde conuertitur, & sequenti sortem ducendi agminis cedit. Quid hoc pulchrius? & laborem omnibus & honorem esse communem, nec paucis arrogari potentiam, sed quaedam in omnes voluntaria sorte transcribi. Antiquae hoc reipublicae munus, & instar liberae ciuitatis est. Sic ab initio acceptam à natura exemplo auium politiam homines exercere ceperunt, ut communis esset labor, comunis

munis dignitas: per vices singuli partiri curas disce- rent, obsequia imperiaque diuidere, nemo esset honoris exors, nullus immunis laboris. Hic erat pulcherrimus rerum status, nec insolecebat quisquam perpetua potestate, nec diuturno seruitio frangebatur, quia & sine inuidia erat ordine muneris & temporis moderatione delata promotio, & tolerabilior videbatur quae communi cadebat sorte custodia. Nemo audebat alium seruitio premere, cuius sibi successuri in honorem mutua forent subeunda fastidia: nemini labor grauis, quem dignitas secutura releuaret. Sed postquam dominandi libido vendicare cepit indebitas, & suscepiat nolle deponere potestates, posteaquam militia, non ius commune cepit esse, sed seruitus, posteaquam non ordo factus est suscipiendae potestatis, sed studii vendicandae, cepit etiam ipsa laboris functio durius sustineri: & quae non est voluntaria, cito locum relinquunt incuria. Homines quam inuiti subeunt vigiliarium munia, quam agrè vnusquisque in castris periculum sortitus excubat, quod tuendum sibi regali præceptione committitur! Proponitur poena desidia: & tamen plerumque obrepit incuria, non seruantur excubiae. Necessitas enim quae inuito imponit obsequium, adest plerumque fastidium. Nihil est enim tam facile, quin habeat difficultatem quod facias inuitus. Ergo & iugis labor auertit affectum, & continua & diuturna potentia gignit insolentiam. Quem inuenias hominum qui sponte deponat imperium, & ductus sui cedat insigne, siatque volens numero postremus ex primis? Nos autem non solum de primo, sed etiam de medio saepe contendimus, & primos discubitus in conuiuiu vendicamus: ac si semel delatum fuerit, volumus esse perpetuum. Ideo inter grues æquanimitas in laboribus est, humilitas in potestatibus. Admonentur ut exercent custodiae vices, non admonentur ut de potestate decedant, quia ibi naturalis quies somni interpellanda, hic voluntariae sedulitatis gratia praestanda est.

De Ciconiis, quemadmodum proficiantur quod pergendum putant: qualiter etiam à cornicibus deducuntur, atque adiuuentur in bellis: & de eandem cornicum commendabili hospitalitate, humanaeque negligentiae increpatione: de illarum quoque erga patres suos pietate, & nostrae impietatis notatione. CAP. XVI.

Ciconias ferunt collecto proficisci agmine, si quod pergendum putant, & simul plerique circa Orientem locis inuehi, & quasi tessera militari pariter omnes moueri. Exercitum credas cum signis suis pergere, sic omnes viandi, comitandique & praecundi ordinem seruant. Cornices autem deducunt eas ac dirigunt, & velut quibusdam turmis stipitricibus proficiunt, ad eo vt adimenta quaedam bellantibus aduersus inimicas aues conferre credantur, & propriis periculis bella aliena suscipere. Cuius rei indicium est, quia nulla per interuallum illud temporis residere in iis locis reperuntur: & quia cum vulneribus reuertentes, manifesta quadam sanguinis sui voce certissime loquuntur iudiciis, grauium se certaminum subiisse conflictum. Quis igitur illis poenam desertionis indixit? Quis dereli-

ctae militiae supplicia praescripsit formidolosa, vt nulla proficendis hospitalibus turmis sese subtrahere nitatur, sed certatum omnes deductionis munere officioque fungantur? Discant homines hospitalia seruare iura, & ex auiibus cognoscat quid religionis hospitibus sit deferendum, quod obsequium deputandum, quibus cornices etiam pericula sua negare non soleant. His igitur nos inanus claudimus, quibus aues etiam animas suas conferunt? & quos illarum consortio proficiuntur discriminis, eos recti prohibemus hospitio? & quorum illarum bella suscipiunt, his nos bella frequenter inferimus? Mentior, si non Sodomitanis haec fuit causa supplicij: aut Aegyptius furor geri hospitae dum bellum conatur inferre, inhospitalitatis poenas insidiae naufragio plebis exoluit. Quam vero rationabilium excedat pietatem ac prudentiam auius huius elementia, considerandum, quam nec post exemplum quidem irrationabilium quisquam nostrum imitari poterit. Nam depositi patris artus per longævum senectutis plumarum tegmine alarumque remigio nudatos, circumstantes soboles pennis propriis fouet. Et quid dicam, collatio cibo pascit, quando etiam ipsa reparat naturae dispendia, vt hinc atque inde subleuantes senem fulcro alarum suarum ad volandum exercent, & in pristinos vsus desueta iam reuocent ipsi membra parentis? Quis nostrum leuare ægrum non fastidiat patrem? Quis festum senem suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis vt pius sit, non hoc seruulis mandat obsequium? At vero auius non est graue, quod pietatis est plenum non est onerosum, quod soluitur naturae debito. Non recusant aues pascere patrem, quod etiam praescripta necessitate sub terrore poenarum plerique hominum recusant. Aues non scripta, sed nata lex stringit. Aues ad hoc munus nullo praeccepto conueniunt, sed gratiae naturalis officio. Aues non erubescunt reuerendi senis membra portare. Est enim vectura pietatis: quod eoque frequenti refectione percrebuit, vt congruae mercedem remunerationis inueniret. Nam Romanorum vsu pia auis vocatur. Et quod vix vni imperatori consulto senatus delatum dicitur, hoc istae aues in commune meruerunt. Habent ergo aues istae decreta patrum ad propriae insigne clementiae. Pios enim filios patrum prius oportuit iudicio praedicari. Habent etiam vniuersorum suffragia. Nam retributio beneficiorum, anti-pelargosis nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cum re-latio gratiarum ciconiae vocabulo nuncupatur.

De hirundinis maternae sedulitate, industriae ac pietatis in filios, de commendatione praeterea paupertatis ipsius & molestiae, atque improbitate nostrae, cum paupertate, inopia, vel indigentia nobis occurrerit. CAP. XVII.

Habemus auariciae sobolis erga cultus patrios pietatis exemplum: accipiamus nunc maternae sedulitatis in filios grande documentum. Hirundo minuscula corpore, sed egregie sublimis affectu, quae indiga rerum omnium, pretiosiores auro nidos struit, quia sapienter nidiificat. Nidos enim sapientius, quam vt & volandi vaga libertate potatur,

Gen. 19.
Exod. 14.

am. 1. d. 8.
7. 10. 16.

Proverb. 16.

cy. 1. 1. 1.

Et hominum domiciliis parvulos suos & tecta com-
 mendent, ubi sobolem nullus in curset? Nam & illud
 est pulchrum, vt à primo ortu pullos suos humanæ
 vlti conuersationis affliccat, & præter ab inimica-
 rum auium insidiis tutiores. Tum illud præclarum,
 qua gratia domos sibi sine vilo adiutore tamquam
 artis perita componat. Legit enim festucas ore, cas-
 tû luto illinit, vt conglutinare possit. Sed quia lu-
 tû pedibus non potest deferre, summitatè pennarû
 aqua infudit, vt faciliè his puluis adhæreat, & fiat li-
 mus, quo paulatim festucas vel minutos furculos sibi
 colligat, atq; adhærere faciat: eo genere nidi totius
 fabricâ fruit, vt quasi pauimèti solo pulli eius intra
 ædes suas sine offensione versentur, nec pedem ali-
 quis intererat per rimulas texturarum, aut teneris
 frigus irrepat. Sed hoc industriae officium propè
 commune multis auib; illud verò singulare, in
 quo est præclara cura pietatis, & prudentis intelle-
 ctus & cognitionis insigne, tum quædam medica
 artis peritia, quòd si qua pulli eius fuerint cæcitate
 suffusi oculos, siue compuncti, habet quoddam
 medendi genus, quo possit eorum lumina interce-
 pto vsui reformare. Nemo igitur de inopia quera-
 tur, quòd vacuas pecunia proprias ædes reliquerit.
 Pauperior est hirundo, quæ vacua æris, abundat in-
 dustria. Ædificat, nec impendit: tecta attollit, & ni-
 hil aufert proximi: nec indigentia & paupertate ad
 nocendum alij compellitur, nec in graui filiorum
 imbecillitate desperat. Nos verò & paupertas afficit
 & inopiæ necessitas vexat, & perolque indigentia
 cogit in flagitium, impellit in cri-men. Lucri quoque
 studio in fraudes verlamus ingenium, aptamus af-
 fectum, atque in grauisimis passionibus spem de-
 ponimus, fractique animo resoluimur, improuidi
 & inertes iacemus: cum de diuina miseratione tunc
 sperandum amplius sit, cum præsidia humana defec-
 cerint.

*Vt ex usu & pietate cornicum discant homines amare filios:
 & de feminarum nostri generis, patrumque in filios im-
 pietate: & hinc de excusatione accipitrum & aquilarum,
 qui diuam aduersus fetus suos feruntur habere inclemen-
 tiam: de pietate quoque fulcæ, quæ abdicatum aquilæ pul-
 lum cum suis prole connectit & nutrit. C.A.P. XVIII.*

Discant homines amare filios ex usu & pietate
 cornicum, quæ etiam volantes filios comitatu
 sedulo prosequuntur, & sollicitæ ne teneritudine
 deficiant, cibum suggerunt, ac plurimo tempore nu-
 triendi officia non relinquunt. At verò scemina
 nostri generis citò ablaectant etiam illos quos diligunt:
 aut si ditiiores sunt, lactare fastidiunt. Pauperiores
 verò abiiciunt parvulos, & exponunt, & deprehen-
 sos abnegant. Ipsæ quoque diuites, ne per plures
 suum patrimonium diuidant, in vtero proprios nec-
 cant fetus, & parricidalibus succis in ipso genitali
 aluo pignota sui ventris extingunt, pritiisque aufer-
 tur vita quam traditur. Quis docuit nisi homo filios
 abdicari? Quis reperit tam immitia patrum iura?
 Quis inter naturæ fraternæ consortia fratres impa-
 res fecit? Vnius diuitis filij diuersa sorte cæduntur.
 Alius totius paternæ fortis adscriptionibus inunda-
 tur, alius opulenta hæreditatis patriæ deplorat ex-

haustam atque inopem portio-rem. Numquid natu-
 ra diuisit merita filiorum? Ex pari omnibus tribuit,
 quod ad nascendi atque viuendi possint habere sub-
 stantiam. Ipsa vos doceat non discernere patrimo-
 nio, quos titulo germanitatis æqualis. Etenim qui-
 bus dedistis communiter esse quòd nati sunt, non
 debetis his, vt id communiter habeant in quod à
 natura substituti sunt, inuidere. Accipitres feruntur
 in eo durâ aduerfum proprios fetus habere inclem-
 entiam, quòd vbi eos aduenterint tentare volatus
 primordia, nidis eiiciunt suis, continuoque elimi-
 nant, ac si morentur, propulsant pennis atque præ-
 cipitant, verberat alis, coguntque audere quod tre-
 pidant, nec vllum postea deserunt his munus ali-
 moniæ. Quid mirum tamen si rapere affluet, nutrire
 fastidiunt? Consideremus ad hoc eos esse genera-
 tos, vt etiam aues ad cauendum formido exerceat,
 ne patris curas relaxent, sed pericula declinanda
 prospiciant. Deinde cum his natura quadam præ-
 dandâ munus inoleuerit, magis à tenero pullos suos
 instituire videntur ad prædam, quam passus abdi-
 care cõpédiis. Cauet ne in tenera ætate pigrescant,
 ne soluantur deliciis, ne marcescât otio, ne discât ci-
 bum magis expectare quam querere, ne naturæ suæ
 deponant vigorem: intermittunt studia nutriendi,
 vt in vsu rapiendi audere compellant. Aquila quo-
 que plurimo sermone vsurpatur, quòd suos abdicet
 fetus: sed non vtrumque, verum vnum ex duobus.
 Quod aliqui fieri putauerunt geminandorum ali-
 mentorum fastidio. Sed id non arbitror faciliè cre-
 dendum, præsertim cum Moyses tantum testimo-
 nium pietatis in pullos suos huic dederit aui, vt di-
 ceret, Sicut aquila protegit nidum suum, & super
 pullos suos concupiuit, & expandit alas suas, & as-
 sumpsit eos, & suscepit super scapulas suas: Dominus
 solus ducebat eos. Quomodo ergo expandit alas
 suas, si occidit alteri? Vnde puto nõ auaritia nutrie-
 di cũ inclementè fieri, sed examine iudicandi. Sæper
 enim fertur probare quos genuit, ne generis sui in-
 ter omnes aues quoddam regale fastidium degeneris
 partus deformitas decoloreret. Itaque alleritur
 quòd pullos suos radiis solis obiiat, atque in aëris
 medio pio parvulos vnque suspendat: ac si quis re-
 percussus solis lumine, intrepidam oculorum aciem
 inoffenso intuenti vigore seruauerit, is probatur,
 quòd veritatem naturæ sinceri obtutus constantia
 demonstraerit: sin verò lumina sua præstrictus ra-
 dio solis inflexerit, quasi degener & tanto indignus
 parente reicitur: nec æstimatur educatione dignus,
 qui fuit indignus susceptione. Non ergo eum acer-
 bitate naturæ, sed iudicij integritate condemnat:
 nec quasi suum abdicat, sed quasi alienum recusat.
 Hanc tamen, vt quibusdam videtur, regalis auis in-
 clementiam, plebeia auis excusat clementia. Auis
 enim cui fulica nomen est, quæ Græcè dicitur
 Phene, susceptum illum siue abdicatum siue non
 agnitum aquilæ pullum cum sua prole connectit,
 atque intermiscens fuscis, eodem quo proprios fetus
 maternæ sedulitatis officio, & pari nutrimen-
 torum subministracione pascit & nutrit. Ergo Phe-
 ne alienos nutrit; nos verò nostros immitti crudeli-
 tate proicimus? Aquila verò si proicit, non quasi
 suum proicit, sed quasi degenerem non recogno-
 scit

Leuit. 12.

Luc. 2.

1. Tim. 5.

1. Cor. 7.

Deut. 32.

97
 scit: nos, quod peius est, quos nostros recognosci-
 mus, abdicamus.

*De turturis viduitate, exhortationeque mulierum, vt discant
 quanta sit viduitatis gratia, quæ etiam in auib; prædica-
 tur. C.A.P. XIX.*

Sed veniamus ad turturum, quam lex Dei velut
 castæ hostiæ munus elegit. Quæ cum Dominus
 circumcideret, oblata est: quia scriptum est in lege
 Domini, vt darent hostiam, par turturum, aut duos
 pullos colubarum. Hoc est enim verum Christi sa-
 crificium, pudicitia corporalís, & gratia spiritalis.
 Pudicitia ad turturum refertur, ad columbam gra-
 tia. Etenim turtur vbi iugalis proprij fuerit amissio-
 ne viduata, pertætam thalamos & nomen habet
 coniugij, eo quòd primus amor sefellerit eam dile-
 ctâ morte deceptam, quoniam & infidelis ad perpetu-
 am fuit, & amarus ad gratiam: qui plus doloris
 ex morte quam suauitatis ex charitate generauerit.
 Itaque iterare coniunctionem recusat, nec pudoris
 iura aut compliciti viri resoluti secedat, illi soli suam
 charitatem reseruat, illi custodit nomen vxoris. Di-
 scite mulieres quanta sit viduitatis gratia, quæ etiam
 in auib; prædicatur. Quis igitur has leges turturi
 dedit? Si hominem quero, non inuenio. Homo enim
 nullus est auis, quando nec Paulus auis est leges
 tenende viduitatis præscribere. Nam ipse ait, Volo
 ergo iuniores nubere, filios procreare, matres fami-
 lias esse, nullam occasionem dare aduersario. Et ali-
 bi, Bonum est illis si sic permanent: quòd si se non
 continent, nubant. Melius est enim nubere, quam
 viri. Optat Paulus in mulieribus, quod in turturibus
 perferat. Et iuniores hortatur vt nubant, quia mu-
 lieres nostræ turturum pudicitiam implere vix pos-
 sunt. Ergo turturibus Deus hunc infudit affectum,
 hanc virtutem continentie dedit, qui solus potest
 præscribere quod omnes sequantur. Turtur non vir-
 tur flore iuuentutis, non tentatur occasione illece-
 bra: turtur nescit primam fidem irritam facere, quia
 nouit castimoniam seruare prima connubij forte
 promissam.

*De natura & proprietate vulturum, quæ cum absque maris
 concubitu generat, insinuant non fuisse impossibile beatam
 Virginem sine viro peperisse. C.A.P. XX.*

Diximus de viduitate auium, càmq; ab illis pri-
 mùm exortam esse virtutem: nunc de integri-
 tate dicamus, quæ in pluribus quidem auib; ita esse
 asseueratur, vt possit etiam in vulturibus deprehen-
 di. Negatur enim vultures indulgere cõcubitu, &
 cõiugali quodam vsu, nuptialique copule sorte mi-
 sceri, atque ita sine vilo masculorum concipere se-
 mine, & sine coniunctione generari, natòsque ex his
 in multam longauitatem procedere, vt vsque ad cẽ-
 tum annos vitæ eorum series producat, nec faciliè
 eos angustij æui finis excipiat. Quid aiunt, qui solent
 nostra ridere mysteria, cum audiunt quòd Virgo ge-
 nerauit, & impossibile innuptæ, cuius pudorem
 nulla viri consuetudo temerasset, existimant par-
 tum? Impossibile putatur in Dei matre, quod in vul-
 turibus possibile non negatur? Auis sine masculino pa-
 rit, & nullus refellit: & quia virgo Maria peperit, pu-
 S. Ambr. rom. 1.

Luc. 1.

dori eius faciunt quæstionem? Nõne aduertimus,
 quòd Dominus ex ipsa natura plurima exempla an-
 tè præmiserit, quibus susceptæ incarnationis decorem
 probaret, & adstrueret veritatem?

*De natura & admiranda industria ac diligentia apium, quæ
 velut quandam reipublicam curare videntur. C.A.P. XXI.*

Nunc agè, quæ aues velut quandam republi-
 cam curare videantur expediã, atque vitæ
 huius ætates agere sub legibus. Hic enim reipublicæ
 vsus est, leges omnibus esse communes, atque ob-
 seruari eas deuotione communi. Vno omnes teneri
 vinculo, non alteri ius esse quòd alius sibi intelligat
 non licere: sed quod liceat, licere omnibus: & quod
 non licet, omnibus non licere. Esse etiam commu-
 nem reuerentiam patrum, quorum consilio repu-
 blica gubernetur, commune omnibus vrbis domici-
 lium, communis conuersationis officium, vnum
 præscriptum, omnibus vnum esse consilium. Magna
 hæc, sed quanto in apibus præstantiora, quæ solæ in
 omni genere animantium, communem omnibus
 sobolem habent, vnam omnes incolit mansionem,
 vnus patriæ clauduntur limine, in commune omni-
 bus labor, communis cibus, communis operatio,
 communis vsus & fructus est, communis volatus.
 Quid plura? Communis omnibus generatio, inte-
 gritas quoque corporis virginalis omnibus com-
 munis, & partus, quoniam neque vilo cõcubitu mi-
 scentur, nec libidine resoluuntur, nec partus quatit-
 tur doloribus, & subito maximum filiorum examen
 emittunt, è folijs & herbis ore suo prolem legentes.
 Ipsæ sibi regem ordinant, ipsæ sibi populos creant,
 & licet possit sub rege, sunt tamen liberæ. Nam &
 prærogatiuam iudicij tenent, & fidæ deuotionis af-
 fectum: quia & tanquam à se substitutum diligunt,
 & tanto honorant examine. Rex autem non forte
 ducitur, quia in sorte euentus est, non iudicium, &
 sæpe irrationabili casu melioribus vltimus quisque
 præfertur: neque imperitæ multitudinis vulgari cla-
 more signatur, quæ non merita virtutis expendit,
 nec publicæ utilitatis emolumenta rimatur, sed
 mobilitatis nut at incerto: neque priuilegio sucec-
 sionis & generis regalibus thronis insidet, siquidem
 ignarus publicæ conuersationis, cautus atque eru-
 ditus esse non poterit. Adde adulationes atque deli-
 cias, quæ teneris inolitæ ætatibus, vel acre ingenij
 enervare consuerunt; tum institutiones spadonum
 quorû perij; suo magis quæsiui, quam vsui publico
 animum regis inclinant. Apibus autem rex naturæ
 claris formatur insignibus, vt magnitudine corporis
 præstet & specie: tum (quod in rege præcipuum est)
 morum mansuetudine. Nam etsi habet aculeum, ta-
 men eo non vitur ad vindicandum. Sunt enim leges
 naturæ non scriptæ litteris, sed impressæ mori-
 bus, vt leniores sint ad puniendum, qui maxima po-
 testate potiuntur: sed & quæ non obtemperauerint
 legibus regis, penitenti condemnatione se multat,
 vt immortiantur aculei sui vulneri. Quod Perlarum
 populi hodiè que seruare dicuntur, vt pro commissi
 pretio, ipsi in se propriae mortis exequantur sen-
 tentiam. Itaque nulli sic regem; non Perla qui
 grauisimas in subditos habent leges; non Indi, non

populi Sarmatarū, tanta quanta apes reuerentia deuotionis obseruant, vt nullæ de domibus exire audeant, non in aliquos prodire pastus, nisi rex fuerit primò egressus, & volatus sibi vendicauerit principatum. Processus autem est per rura redolentia, vbi inhalantes horti floribus, vbi fugiens riuus per gramina, vbi amœna riparum, illic ludus alacris iuuentutis, illic campestre exercitium, illic curarum remissio. Opus ipsum suauē de floribus, de herbis dulcibus fundamina castrorum prima ponuntur. Quid enim aliud est fauus, nisi quædã castrorum species? Denique ab his præsepibus apū fucus arceretur. Quæ castra quadrata tantum possunt habere artis & gratiæ, quantum habent crates fauorum, in quibus minutæ ac rotundæ cellulæ connexionē sui inuicem fulciuntur? Quis enim architectus eas docuit hexagonia illa cellarum indiffereta laterum æqualitate componere, ac tenues inter domorum septa ceras suspendere, si pare mella, & intexta floribus horrea necare quodam distendere? Cernas omnes certare de munere, alias inuigilare querendo victum, alias sollicitam castris adhibere custodiam, alias futuros explorare imbres & speculari concursus nubium, alias de floribus ceras fingere, alias rorem infusum floribus ore colligere: nullam tamen alienis insidiari laboribus, & rapto vitam querere: atque vtinam raptorum insidias non timerent. Habent tamen spicula sua, & inter mella fundunt venenum, si fuerint læcesitæ, animasque ponunt in vulnerē ardore vindictæ. Ergo mediis castrorum vallibus humor ille roris infunditur, paulatimque processu temporis in mella coëgitur, cum fuerit liquidus ab exordio, & coalitu ceræ florūque fragrare mellis incipit suauitate. Merito quasi bonam operariam scriptura apem prædicat, dicens, Vade ad apem, & vide quomodo operaria est. Operationem quoque quàm venerabilem operatur, cuius labore reges & mediocres ad salutem sumunt. Appetibilis enim est omnibus & clara. Audis quid dicat Propheta? Mittit vtique te vt apicula illius sequaris exemplum, imiteris operationem. Vides quàm laboriosa, quàm grata sit. Fructus eius ab omnibus desideratur & queritur, nec pro personarum diuersitate discernitur, sed indiffereta sui gratia regibus pariter ac mediocribus æquali suauitate dulcescit. Nec solum voluptati, sed etiam salutis est: fauces obdulcat, & curat vulnera, intermis quoque medicamentum infundit vlcibus. Itaque cum sit infirma robore apis, valida est vigore sapientiæ, & amore virtutis. Denique regem suum summa protectione defendunt, & perire pro eo pulcherrime putant. In columi rege nesciunt mutare iudicium, mentem insectare: amisso fidem seruadi munere derelinquunt, atque ipsæ sua mella diripiunt, quòd is qui principatum habuit muneris, interemptus est. Itaque cum aues aliz vix in anno edant singulos fauces, apes geminis tractant, & duplici cæteris fœcunditate præponderant.

Redit ad explicationem textus; describit aues iuxta corporis speciem: & agit de cygno, cicada, & apibus. CAP. XXII.

Consideremus nunc quid sit quod ait, *producant aquæ reptilia animarum viuentium secundum genus, & volatilia volantia super terram secundum genus, secus*

firmamentum celi. Cur *super terram* dixerit, certum est, quia victum de terra querunt. Secus firmamentum autem celi quomodo, cum aquila vltra cæteras aues volent, & tamen ipsa non secus firmamentum celi? Sed quia Græcè & Latine dicitur quod Latine cælum appellamus: & quædam autem & vbi dicitur, id est, à videndo, ideo quòd aër perspicuus sit, & ad videndum purior, in aère volitãtia genera dixit animantium. Et ne moueat quod ait, *secus firmamentum celi*: non propriè firmamentum hic posuit, sed abusuè, eo quòd comparatione artherei illius corporis etiam iste aër quem possumus oculis comprehendere, quasi crassior & densior vicem habeat firmamenti. Nunc quia diximus, quæ volatilia quam naturam habeant & gratiam, & ea pauca de multis: neque enim vacat vniuersa describere, cum sint similia, atque eiusdem generis: tamen aues ipsæ quam inter se diuersitatem habeant, consideremus. Inuenimus enim cornicis pedes velut quibusdam digitis distantibus separatos atque diuisos, corui quoque atque pullorum aliter etiam formatos à natura pedes: auium verò quæ carne vescitur, cerninus quasi incuruos atque sinuatos ac velut ad prædam paratos. Ear verò quæ natandi habent vsum & consuetudinem, latos habent pedes, & membrana quadam digitos pedum sibi copulatos atque coniunctos. In quo admirabilis patet ratio naturæ, vt & illa ad volandum vel ad rapiendum cibum vsu accommodo fulciantur, & ista ad nataandum adiumenta habeant competentia, quò melius aquis possint supernatare, & quasi remis quibusdam, ita pedibus suis membrana illius extensione latioribus aquarum flucta propulsent. Cygnus quoque cur prociore collo vtatur, in promptu est, vt quia est paululum segnior corpore, nec facile potest aquarum inferiora penetrare, ceruicem extendat ad prædam, quæ quasi præuia reliqui corporis escam quam inuenerit, rapiat atque eruat è profundo. Adde & illud, quia suauior & magis canorus per procera modulos colla distinguitur, & longiore exercitatione purior longè refultat. Quàm dulcis etiam in exiguo cicadis guttute cantilena, quarum cantibus medio æstu arbuta rumpuntur, eo quòd magis canoræ meridianis caloribus, quo puriore aërem id temporis attrahunt spiritu, eo cantus resonant clariore. Nec apes ipsæ in suauē quiddam canunt. Habent enim gratiam in rauco illo vocis siue murmur suauitate, quam nos fracto tubarū sonitu lentius primùm videmus imitari, quo crepitu ad excitandos animos in vigorem nihil aptius æstimatur. Et hæc illis gratia manet cum pulmonem respirandi que munus atque vsum nequaquam habere prodantur, sed aërio vesci spiramine. Denique si quis eas superfundat oleo, prope necantur, eo quòd obstructis poris aërium spiramen illud haurire non possint: continuo que si quis acetum his superfundat, ilico reuiliunt, eo quòd vis aceti citò illos poros qui concretionē olei obstruuntur, humore feratur aperire.

Describit ad mores hominum institutos, naturæ vermis Indiciæ, chamæleonis, lepore, locustæ, & felencis. CAP. XXIII.

Et quia de volatilibus dicimus, non putamus alienum ea complecti quæ de verme Indico tradit

Arist. lib. 5. hist. animal. cap. 19.

Luc. 7. Matth. 23.

1. Cor. 15. ibid.

Coloss. 3.

Psal. 26.

Esai. 49.

Esai. 58.

2. Tim. 4.

1ob. 38.

tradit historia, vel eorum relatio qui videre poterunt. Fertur hic corniger vermis conuerti primùm in speciem erucæ, atque in eam mutari naturam, inde processu quodam fieri bombylus: nec eam tamen formam figuramque custodit, sed laxis & latoribus foliis videtur pennas affumere. Ex huius filis mollia illa Seres depeunt vellera, quæ ad vsus sibi proprios diuites vendicant. Vnde & Dominus ait, Quid existis in desertum videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Chamæleon quoque diuersas species fertur vario colore mentiri. Lepores certè (quod de proximo facillè cognouimus) hyeme albescere, æstate in suum colore redire non dubium est. Hæc ideo libauit, vt ad commutationis fidem quæ in resurrectione futura est, etiam ista exëpla nos prouocent: sed ita vt commutationem illam dicamus quam Apostolus euidenter expressit, dicens, Omnes quidem resurgemus, non omnes autem immutabimur. Et infra ait, Et mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere in corruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem. Plerique enim commutationis genus & formas quas non acceperant, interpretati, nequaquam præsumptionis indebitæ incongrua usurpatione caruerunt. Phœnix quoque auis in locis Arabiæ perhibetur degere, atque ea vsque ad annos quingentos longæuitate procedere. Quæ cum sibi finem vitæ adesse aduerterit, facit sibi thecam de ture & myrrha & cæteris odoribus, in quam impleto vitæ suæ tempore intrat, & moritur. De cuius humore carnis vermis exurgit, paulatimque adolefcit, ac processu statuti tēporis induit alarum remigia, atque in superioris auis speciem formamque reparatur. Doceat igitur nos hæc auis vel exemplo sui resurrectionem credere, quæ & sine exemplo, & sine rationis perceptione, ipsa sibi insignia resurrectionis instaurat. Et vtique aues propter hominem sunt, non homo propter aues. Sit igitur exemplo nobis, quia auctor & creator auium sanctos suos in perpetuum perire non patitur, qui aem vnicam perire non passus, eam sui semine voluit reparari. Quis igitur huic annuntiat diem mortis, vt faciat sibi thecam, & implet eam bonis odoribus, atque ingrediatur in eam, & moriatur illic vbi odoribus gratis foetor funeris possit aboleri? Fac & tu ò homo tibi thecam: expollans veterem hominem cum actibus suis, nouum indue. Theca tua, vagina tua, Christus est, qui te protegat & abscondat in die malo. Vis scire quia theca, quia protectio est? Phœnixa inquit, mea protexi eum. Theca ergo tua est fides: imple eam bonis virtutum tuarum odoribus, hoc est, castitatis, misericordiæ, atque iustitiæ; & in ipsa penetrabilia fidei suauitatem factorum præstantium odore redolentia totus ingredere: ea te amictum fide exitus vitæ huius inueniat, vt possint ossa tua pinguescere, & sint sicut hortus inueniat, cuius citò semina suscitantur. Cognosce ergo diem mortis tuæ, sicut cognouit & Paulus, qui ait, Certamen bonum certavi, cursum consummaui, fidem seruaui: quod reliquum est, reposita est mihi corona iustitiæ. Intrauit igitur in thecã suam quasi bonus phœnix, quam bono repleuit odore martyrij. Interrogabo te, si au-

tem responde mihi, vnde vultures mortè hominum signis quibusdã annuntiare cõstiterunt: quo indicio edocti atque instructi sint, vt cum bellum lacrymabile inter se aduerfæ acies instaurant, multo prædictæ volucres sequantur agmine, & eo significet quia multitudo hominū casura sit bello, futura præda vulturibus? Quod vtique ex specie instructionis humanæ quadam videntur ratione colligere. Vsq̃ ad locustam quoque gratia diuina penetravit, quæ cum agmine conferto regionis cuiusque occupauerit latitudinem, innoxio primùm fertur habitaculo, nec fructus inhospitali incurfione depascitur, nisi diuine signum præceptionis acceperit. Etenim sicut in Exodo legimus, ea quoque cælestis vitionem offensionis exequitur, præ ministra vindictæ. Hanc quoque auis deuorat selencis, (sic enim Græco auis hæc nuncupatur nomine) data ad remediū malorū quæ locusta consuevit inferre: cui creator inexplibilem dedit deuorandi naturam, vt insatiabili pastu plagam quam supra diximus possit extinguere.

De natura & proprietatibus auium nocturnarum, videlicet luscinia, noctua, vesperilionis, & galli, quarum vsu & exemplis admonemur & instrumur. CAP. XXIII.

Sed quid hoc est? Dum sermonem prodicimus, ecce iam & nocturnæ aues circumuolant, & in eo ipso in quo finiendum sermonem admonent, sui quoque astutem commemoratione producunt. Repetunt diuersæ auaria sua, quas vesper nocte cogit decedere, & se in latibulis suis abdunt, canoro occasum diei carmine profectentes, ne immunes abeat gratiarū, quibus creator suum omnis creatura collaudat. Habet etiam nox carmina sua, quibus vigilas hominum mulcere consuevit, habet & noctua suos catus. Quid autem de luscinia dicam, quæ peruigil custos cum oia quodam sinu corporis & gremio fouet, infœmum longæ noctis laborem cantilena suauitate solatur: vt mihi videtur hæc iustitia eius esse intentio, quòd possit non minus dulcibus modulis, quàm fotu corporis animare in foetus oia quæ foueat. Hæc imitatur tenuis illa mulier, sed pudica, incussum molæ lapidem brachio trahens, vt possit alimentum panis suis paruulis non deesse, nocturno cātu mœstum paupertatis mulcet affectum. Et quamuis suauitatem luscinia non possit imitari, imitatur tamen eam sedulitate pietatis. Noctua ipsa quemadmodum magnis & glaucis oculorum pupillis nocturnarum tenebrarum caligantem non sentit horrorem: & quo fuerit nox obfcurior, eo cõtra vsum auium cæterarum inoffensos exercet volatus. Exorto autem die, & circumfuso splendore solis, visus eius hebetatur, quasi quibusdam erret in tenebris. Quo indicio sui officio solis fungatur in tenebris. De cordis oculis loquor, quos habent sapientes mundi & non vident, in luce nihil cernunt, in tenebris ambulat, dum daemoniorum tenebrosa rimantur, & cæli alta se videre credunt, deserbentes radiò mundum, mensuram aëris ipsius colligentes. Porro autem a fide deij, perpetuæ caritatis tenebris implicantur, habentes in proximo diem Christi, & lumen Ecclesiæ, & nihil videntes: aperiant os

Præerb. 30.

Exod. 10.

Psal. 148.

Præerb. 6.

ibid.

quasi sciētes omnia, acuti ad vana, hebetes ad aeter-
na, & longæ disputationis anfractum prodentes in-
scientiæ propriæ cæcitate. Itaque dum cupiunt
subtilibus euolare sermonibus, quasi noctuæ in lu-
mine euauerunt. Vespertilio animal ignobile, à ve-
spere nomen accepit. Est autem volatilis, eadēque
quadrupes, & dentibus vitur, quos in aliis aibus
reperire non soles. Parit vt quadrupedia, non oua,
sed pullos. Volitat in aere auiū more, sed crepusculo
vespertino cōsuevit offundi. Volitat autē non aliquo
pēnarū, sed mēbranæ suæ fulta remigio, quo suspēsa
velut pennarū volatu circūfertur atq; vagatur. Ha-
bet & illud hoc vile animal, quod sibi inuicem ad-
hærent, & quasi in speciem botri ex aliquo loco pen-
dent: ac si se vltima quæque laxauerit, omnes resolu-
nūtur. Quod fit quodam munere charitatis, quæ dif-
ficilē in hominibus huius mundi reperitur. Est etiam
galli cantus suauis in noctibus: nec solum suauis, sed
etiam vtilis, qui quasi bonus cohabitator, & dormiē-
tem excitat, & sollicitum admonet, & vianem sola-
tur, processum noctis canora significatione prote-
ctans. Hoc canente latro suas relinquit insidias, hoc
ipse lucifer excitatus oritur, caelumque illuminat,
hoc canente mœstitiā trepidus nautæ deponit,
omnisque crebrò vespertinis flatibus excitata tem-
pestas, & procella mitescit, hoc canente deuotus af-
fectu exilit ad precandum, Iesus cantu spes om-
nibus redit, agris leuatur incommodum, miniuitur
dolor vulnerum, febriūsiū fragrantia mitigatur, re-
uertitur fides lapsis, Iesus titubantes respicit, erran-
tes corrigit. Denique respexit Petrum, & statim er-
ror abiecit: pulsa est negatio, secuta cōfessio. Quod
non fortuito accidisse, sed ex sententia Domini, le-
ctio docet. Sic enim scriptum est, quia dixit Iesus ad
Simonem, Non cantabit gallus, priusquam me ter
abneges. Bene fortis in die Petrus, nocte turbatur: &
ante galli cantū labitur, & labitur etiā tertio: vt scias
non inconsulta effusione sermonis esse prolapsū, sed
mentis quoque mutatione turbatum. Idem tamen
post galli cantum fit fortior, & iam dignus quem
Christus aspiciat. Oculi Domini super iustos. Agno-

uit venisse remedium, post quod iam errare non
posset: & in virtutem ab errore mutatus, amarissimē
fleuit, vt lacrymis suis deleret errorem.
*Cum prece & gratiarum actione Deo, claudit sermonem de
opere quinti diei. CAP. XXV.*
Respice nos quoque Domine Iesu, vt nos prop-
ria recognoscamus errata, soluamus piis steti-
bus culpam, mereamur indulgentiam peccatorum.
Ideo consulto sermonem protraximus, vt nobis
quoque gallus cantaret, & loquentibus subueniret,
quod si quod delictum obrepisset in verbo, culpam
Christe donares. Da quæsto lacrymas Petri, nolo la-
titiam peccatoris. Fleuerunt Hebraei, & per mare
sunt dehiscentibus vndis liberari. Latatus est Pharaō
quod Hebræos tenebat inclusos: & mari mersus
cum populo suo occidit. Exultauit & Iudas in mer-
cede proditiōnis suæ, sed ipse se mercedis laqueo
strangulauit. Fleuit errorem suum Petrus, & meruit
vt aliorum aboleret errores. Sed iam tēpus est quo
 finire sermonem & claudere debeamus. Tempus est
quo melius aut taceatur aut scetur, tempus est quo ce-
lebratur indulgentia peccatorum. Nobis quoque
gallus iste mysticus in sacris canter, quoniam iam
Petri gallus in nostro sermone cantauit. Fleat pro
nobis Petrus qui pro se bene fleuit, & in nos pia Cri-
sti ora conuertat. Appropere Iesu Domini passio,
quæ quotidie delicta nostra condonat, & munus re-
missionis operatur. Bonus Dominus dimittere iei-
unos non vult, ne quis deficiat in via. Si ille dicit,
Mitereor huius turbæ, quia triduum est quod perse-
uerant mecum, & non habent escam, & dimittere
eos ieiunos nolo, ne deficiant in via: cuius intenta
sermoni Maria apparatus recubabat epularum: quā-
to magis nos considerare debemus quia non multi
sunt qui in verbo Dei viuunt, & ideo refectio corp-
oris desideratur? Certè illius triduo nostrum hoc po-
stridie laboriosus est. Et ideo qui cum aibus lusi-
mus, cū gallo cātauimus, iam Domini canamus my-
steria, & ad corpus Iesu conueniant a quibus peccato-
rum ablutione renouatæ. Iam enim cætus ille ma-
gnus verum nobis Ionam reddidit: & gratulemur
quod factus est nobis vespere dies quintus, fiat no-
bis mātne dies sextus.

Luc. 22.

Exod. 14.

Matth. 27.
Luc. 22.

Matth. 15.

Luc. 10.

Matth. 24.

Isal. 102.
Iona 2.

Luc. 22.

Matth. 26.

Luc. 12.

Isal. 33.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI QVINTI FINIS.

Summarium sexti Libri Hexaemeron.

- A cap. I. vsque ad cap. II. preparat auditorem ad dicenda.
- A cap. III. vsque ad cap. V. describit formam corporis quorundam animalium.
- A cap. VI. vsque ad cap. VIII. agit de creatione hominis, & quod factus ad imaginem Dei, intelligitur, quo ad animam.
- A cap. IX. vsque ad finem libri, elimitius tractat quomodo homo Dei imago dicatur: & quomodo forma-
ro homine & consummata eius creatione Deum cessasse & requieuisse dicatur.

Capita sexti Libri.

- Preparat auditorem ad intelligendum sexti diei mysterium, veluti ad spectaculum quoddam ceteris longe
praclarus. Cap. I.
- Proposit dicenda, & ea eleganter dictis coniungens excitat auditorem, cum sui excusatione. Cap. II.
Quomodo

Quomodo per Dei verbum in constitutione mundi animantium generibus prescripta sit lex generationis
& successions: quod præterea volens ad usum hominis deriuare quæ genita sunt, non debet verita-
tem propriæ naturæ unicuique generi denegare; cum increpatius admonitione, vt homo more pe-
cudum viuere caueat: de quibusdam quoque animalibus quorum proprietates vitare debemus.
Cap. III.
De quadrupedibus quibusdam animalibus, in quorum natura est aliquid quod imitari debemus.
Cap. IIII.
Qua ratione Dominus aliis bestiis angustiora, aliis prolixiora colla formauerit: & elephantorum descri-
ptio quantum ad membra & proprietates eorum. Cap. V.
De huiusmodi hominis creatione, commendat ipsius dignitatem, & cum ad sui cognitionem hortatur.
Cap. VI.
Hominis creationem ab eius auctore exorditur: & hominem à quo originem ducat, & cuius imaginem ge-
rat, vt cognoscat, monet. Cap. VII.
Examinat quid sit imago Dei in homine: explicat de quo intelligitur dictum, Faciamus hominem, &c.
quod in sacrificio per animam contingit: vehementius excitat hominem, vt attendat sibi. Cap. VIII.
De præstantia, decore, & gratia humani corporis, ac ipsius membrorum. Cap. IX.
Absoluit sextum diem, & eius opus: quomodo Deum requieuisse dicatur, explicat, & ei gratias agit.
Cap. X.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIB. VI.

AGENS DE OPERE SEXTI DIEI.

ET dixit Deus, Producat terra animam
viuentem secundum genus, quadrupe-
des, & serpentes, & bestias terræ secundum
genus, & pecora secundum genus, & repentia
terræ secundum genus eorum. Et factum est
sic. Et fecit Deus bestias terræ secundum ge-
nus, & omnia pecora ad genus, & omnia re-
pentia terræ ad genus eorum. Et vidit Deus
quia bona. Et dixit Deus, Faciamus ho-
minem ad nostram imaginem, & ad similitu-
dinem nostram, & principatū habeat piscium
maris, & volatiliū cæli, & pecorum, & om-
nis terræ, & omnium repētium super terram.
Et fecit Deus hominem ad imaginem suam,
ad imaginem Dei fecit illum, masculum &
fœminam fecit eos. Et benedixit eis Deus, di-
cens, Crescite, & multiplicamini, & implete
terram, & dominamini eius, & potestatem ha-
bete super pisces maris, & super volatilia cæli,
iumenta & bestias terræ, & omnia repentia
quæ repunt super terram. Et Dixit Deus, Ecce
dedi vobis omnem herbam pabuli seminan-
tem semen quod est super terram, & omne li-
gnum quod habet in se fructum seminis se-
minalis vobis erit in escam, & omnibus bestiis

terræ, & omnibus volatilibus cæli, & omni-
bus repulibus quæ repunt super terram, quæ
habent in se animam vitæ: & omnem herbam
viridem in escam. Et factum est sic. Et vidit
Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde. Et
factum est vespere, & factum est mātne dies
sextus.

Preparat auditorem ad intelligendum sexti diei mysterium,
veluti ad spectaculum quoddam ceteris longe
praclarus. CAP. I.

SEXTUS iste est dies, quo mandant
creaturæ origo concluditur: & ideo
etiam sermonis nostri quem de rerum
exordiis assumpimus, finis paratur. Qui
est per quinque iam dies non medio-
cri labore nobis processerit, tamen hodierno die
maiore curarum accrescit formore, quia in hoc & su-
periorum dierum periculum est, & totius summa
certaminis. Etenim si in fidibus aut cætibus & athle-
tarum contentionibus crebris licet & maximis, ta-
men superiores dies sine villo coronæ transiguntur
dispensio, postremus autem dies habet sortem
coronæ, in quo & certandi periculum est, &
cedendi opprobrium, & vincendi præmium:
quanto magis in hoc tanto agone sapientiæ, tan-
to non paucorum, sed vniuersorum iudicio, cum
hodie nobis velut quædam certaminis corona pro-
cedat, maior sollicitudo angit, ne & superiorum
e iij

fundamus laborem dierum, & presentis subeamus pudorem? Neque enim eadem dicendi conditio, quae cauendi atque luctandi: cum in illis ludus offensionis, in isto lapsus sit mortis. Illic si pecces, spectantium fastidium est: hic damnus est auditium. Assiste igitur mihi tamquam corone iudices, & ingredimini mecum in hoc magnum & admirabile totius visibilis theatrae creaturae. Etenim si is qui explorans nouorum aduentus hospitum, toto eos circumducit urbis ambitu, praestantiora quaeque opera demonstrans, non mediocrem locat gratiam: quanto magis sine fastidio accipere debetis quod velut quadam sermonis manu per hanc communem vos circumduco patriam, & singularum rerum species & genera demonstro, ex omnibus colligere cupiens, quanto vobis creator vniuersorum gratiam vberior quam vniuersis donauerit. Vobis igitur haec corona proponitur, vos hodie cupio vestro iudicio coronare. Non enim nos athletarum modo marcentia ferta deposcimus, sed viride vestrae sanctitatis examen, quo decernatis per omnes quidem creaturas prouidentiam penetrare diuinam; & cum ceteris vobis commune corporeae fragilitatis esse consortium, praeter ceteris tamen vos animi virtute constare, quae sola nihil habet commune cum ceteris.

Proponit dicenda, & ea eleganter dictis coniungens excitat auditorem, cum sui exhortatione. CAP. II.

Nunc agere naturas bestiarum dicamus, & hominis generationem. Audio enim iam dudum aliquos insultare, dicentes, Quando aliena discimus, & nostra nescimus? Quando de reliquis animalibus docemur, & nosmetipsos ignoramus? Illud dicat quod mihi proferat, vnde me ipsum nouerim. Et iusta est quaestio: sed ordo seruandus est quem scriptura coeuit; simulque quia non possumus plenius nos cognoscere, nisi prius quae sit omnium natura animantium cognouerimus. *Producit (inquit) terra animam uiuentem secundum genus, quadrupes, & serpentes, & bestias terra secundum genus, & pecora secundum genus, & repentia terra secundum genus. Et factum est sic. Et fecit Deus bestias terrae, & omnia pecora ad genus, & omnia repentia terrae ad genus eorum. Et vidit Deus quia bona, & dixit Deus, Faciamus hominem, &c.* Hoc loco non ignoro quosdam bestiarum & pecorum & serpentium terrae species aliud retulisse: ut haec ad immanitates criminum, stultitiam peccatorum, nequitiam cogitationum referrent. Ego autem simplices naturas vniuersarumque generis accipio. Nec vereor, ne quis me pauperis conuiuiae praesumptioni conferendum putet, qui studio humanitatis complures roget, nec his quidquam nisi viles & visitatos apponet cibos, & tenui mensae pauperis apparatus plus reprehensionis incurrat ex fastidio coniuuium, quam gratiae referat ex hospitalitatis affectu. Nec enim Elifaeum amici quasi malum coniuuium agrestia apponentem olera refutarunt. Simile variis relationibus exquisitum illud & accuratum opipare conuiuium est, in quo phasiani aut turturis species apponitur, & in iis pullus manducatur, aut pullus infertur, & ostris est fartus, aut spondylis: aut poculum bibitur, quod diuerso colore atque odore in alienos mu-

etur sapores: maritima terrenis, terrena maritimis farciuntur. Hoc est reprehendere prouidentiam creatoris, qui nobis ad victum omnia donauit, quod non illa miscuerit. Sed haec dulcia prima videntur, & postea sunt amara. Quo enim copiosior fuerit luxuries, eo perniciosior in temperata est. Elifaeus autem amara apposuit, sed postea facta sunt dulcia. Denique qui ante in illo cibo morem putabant, postea in eo suauitatem & vitae gratiam sunt adepti. Neque rursus formidini est, ne plures videar inuitasse, quam possim pascere, & vobis panes deficiant verborum meorum: quia & Elifaeus etiam meritis imitabilis, nobis imitandus fide, non considerauit quantos panes haberet, sed quos haberet: diuidere omnibus voluit, & sufficere omnibus iudicauit. Itaque viginti panes hordeaceos diuidere in plebem iussit ministro. Et dixit minister, Quid dabo hoc in conspectu centum virorum? Et respondit, Da, & manducet, quonia haec dicit Dominus, Manducabunt, & relinquent. Fides igitur vestra faciet abundare pauperis linguae conuiuium. Nec vereor, ne ieiunia vos edaciores faciant, quod minus repleti & esurientes ac vacui reuertamini, quia scriptum est, Confirmat iustos Dominus, & in diebus famis saturabuntur. Multo pulchrius est hordeaceos panes non erubescere, & apponere quod habes, quam negare. Elifaeus qui sibi nihil reliquit, populis abundauit. Elifaeus ergo hordeaceos panes non erubuit apponere, nos erubescimus simplices intelligere creaturas, quae simplicibus & suis declarantur vocabulis? Caelum legimus, caelum accipiamus: terram legimus, terram intelligamus frugiferam. Quid mihi querere quae sit eius mensura circuitus, quam geometrae centum octoginta millibus stadorum aestimauerunt? Libenter fateor me nescire quod nescio, immo quod scire nil prodest. Melius est genera terrarum scire quam spatia: quae circumfuso mari, interiectis Barbarorum regionibus, suffusa atque inuis paludibus humo, quemadmodum possumus comprehendere, quod impossibile esse hominibus scriptura demonstrat, dicente Deo: Quis mensus est manu aquam, & caelum palmo, & vniuersam terram clausa manu? Quis statuit montes in libra, & rupes in statera, & memora in iugo? Et infra, Qui tenet gyrum terrae, & habitantes in ea sicut locustas: qui statuit caelum ut cameram. Quis igitur aequalem sibi cum Deo potestatem audeat & scientiam vendicare, ut quae Deus maiestatis suae esse proprio signauit oraculo, haec sibi homo ad cognitionem suppetere posse praesumat? Certè Moyses eruditus erat in omni sapientia Aegyptiorum: sed quia spiritu Dei accepit, quasi minister Dei inanem illam & usurpatoriam philosophiae doctrinam veritatis rationi posthabuit, & ea descripsit mihi quae nostrae spei accommoda iudicauit: quod terram fecerit Deus, quod produxerit terra iuxta Dei omnipotentis imperium operationemque, Domini Iesu virgulta de terris, & omnem animam uiuentem secundum genus. At non ille putauit dicendum, quantum de spatio aeris occupet umbra terrae cum sol recedit a nobis, diemque abducit, inferiora axis illuminas, & quae admodum in regione umbræ huius incidēs lunæ globus eclipsis faciat: quadoque nihil ad nos, quasi nihil profutura praeterit. Vidit

dit enim in sancto Spiritu, non illas marcescentis insipientiae vanitates sequendas, quae rebus inexplicabilibus mentem nostram occupant, luduntque operantur: sed ea potius describenda, quae ad virtutis spectantem profectum.

Quomodo per Dei verbum in constitutione mundi animantium generibus praescripta sit generatio, & successio: quod praeter ea volēs ad usum hominis deriuare quae genita sunt, non debet veritatem propriae naturae vnicuique generi denegare, cum increpatus admonitione ut homo more pecudum vivere caneat: de quibusdam quoque animalibus quorum proprietates vitare debemus.

CAP. III.

Inhaereamus igitur propheticis dictis, nec Spiritus sancti quasi villa despectui habeamus alloquia. *Producit (inquit) terra animam uiuentem secundum genus, pecora, & bestias, & repentia terra, &c.* Quid argumentamur alia, vbi euidenter creaturarum terrestrium natura formatur? Currit enim in constitutione mundi per omnem creaturam Dei verbum, ut subito de terris omnia quae statuit Deus animantium genera producantur, & in futurum lege praescripta, secundum genus sibi similitudinemque vniuersa succedant, ut leo leonem generet, tigris tigridem, bos bouem, cygnus cygnum, & aquila aquilam. Semel praecipit, in perpetuum inoleuit natura. Et ideo minister sui obsequium praebere terra non definit, ut praesca animantium species reparabili generis successione in nouas reparentur aetates. Sed vis ad usum hominis deriuare quae genita sunt? Noli veritatem vnicuique generi naturae propriae denegare, & multo magis ea ad gratiam aptabis humanam. Primum, quia omnia genera pecorum, bestiarum, ac piscium, in alium natura profrauit, ut alia ventre repant, alia quae pedibus sustententur, demersa magis quadrupedo corporis gressu, & velut affixa terris videas esse quam libera. Siquidem erigendi non habent facultatem, de terra victu requirunt, & ventris in quem deflectuntur, solas sequuntur voluptates. Caue o homo, pecudum more curuari. Caue ne in alium te non tam corpore quam cupiditate deflectas. Respice corporis tui formam, & speciem congruentem celsi vigoris assume. Si sola animalia prona pascuntur, cur te in edendo sternis ipse, quem natura non strauit? Cur eo delectaris, in quo naturae iniuria est? Cur noctes & dies cibo intentus, pecorum more terrena depasceris? Cur illecebris corporalibus deditus, ipsum te inhonoras, dum ventri atque eius passionibus deseruis? Cur intellectum tibi adimis, quem tibi creator attribuit? Cur te iumentis comparas, a quibus te voluit Deus segregari, dicens, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus? Aut si te edacitas equi intemperantiaque delectat, & ad hunc modum ad feminas voluptati est, delectat in frzno maxillas tuas chamogque constringi. Si crudelitas te pascit (ferarum haec rabies est, quae propter saeuitiam trucidantur) vide ne in te quoque crudelitatis tuae vertatur immanitas. Piger alius, & ad onus expositus sensuque tardior, quid aliud docet, nisi non viuacioris esse debere, nec desidia corporis animique pigrescere, confugere ad fidem, quae onera grauius alieuarē cōsueuerit? Fraudulenta vulpes foues se latibulisque demergens, nonne

indicio est infructuosum esse animal, odioque dignum propter rapinam, despectu propter infirmitatem, & ideo suae incautum salutis, dum insidiatur alienae? Perdicem astutam nouimus, & quae aliena oua diripiat, hoc est perdicis alterius, & corpore foueat suo: sed fraudis suae fructum habere non posse, quia cum eduxerit pullos suos, amittit eos: quia vbi vocē eius audierit quae oua generauit, relicta ea ad illam se naturali quodam munere & amore conferunt, quam veram filiam matrem ouorum generatione cognouerint, significantes hanc nutricis fungi officio, illam parentis. Itaque incaustum proprios fudit labores, ac fraudis suae pretio multatur. Vnde & Hieremias ait, Clamauit perdis, & congregauit quae non peperit. id est, oua congregauit, & clamauit quasi ouans suae fraudis effectu. Sed ludit operam, quia impenso labore alij educat, quos ipsa diuturnae totum sedulitatis animauerit. Huius imitator est diabolus, qui generationes creatoris aeterni rapere contendit, & si quos insipientes & sensus proprii carentes vigore potuerit congregare, fouens eos illecebris corporalibus, vbi primum vox Christi paruulis fuerit infusa, discedunt, atque ad eam se conferunt matrem, quae pullos suos sicut auis materno amore complectitur. Congregauit enim diabolus gentiles, quos non creauerat: sed vbi in Euangelio suam vocem Christus emisit, ad eum se potissimum contulerunt, quos sub umbra alarum suarum ipse suscepit, & matri dedit Ecclesiae nutriendos. Loco naturae suae superbus ferocia, aliarum ferarum generibus miscere se nescit, sed quasi rex quidam plurimorum dedignatur consortium. Qui etiam cibum fastidit hesternum, & ipsas suae caecae reliquias auerfat. Quae autem se ei sociare fera audeat, cuius voci tantus naturaliter inest terror, ut multa animantium quae per celeritatem possent impetum eius euadere, rugientis eius sonitu velut quadam vi attonita atque ista deficient? Nam de pardi specie nec scriptura siluit, quod varietate coloris, motus variis animae suae prodant. Dicit enim Hieremias, Si mutabit Aethiops pellem suam, & pardus varietatem? Non solum enim de figura, sed etiam de mobilitate furoris istud accipitur, eo quod tenebrosus & inquietus ac mobilis infidiae mentis atque animi mutationibus decoloratus populus Iudaeorum, boni propositi gratiam iam tenere non possit, nec ad emendationem vllam correctionemque remeare, qui semel ferina induerit immanitatem.

De quadrupedibus quibusdam animalibus, in quorum natura est aliquid quod imitari debemus. CAP. IIII.

Et etiam in natura quadrupedum quod imitari nos sermo adhortatur propheticus, quo exemplo caueamus desidia, exiguitate vel infirmitate corporis a virtutis studio non reflectamur, neque reuocemur ab vllis propositi magnitudine. Exigua est enim formica, quae maiora suis audet viribus: neque seruitio ad operandum cogitur, sed spontanea proposito prospicientia futura alimentorum subsidia sibi praestruit. Cuius ut imiteris industriam, scriptura commonet te, dicens, Confer te ad formicam piger, & amulare vias eius, & esto illa sapientior. Illa enim nullam culturam possidet, neque eum qui se

4 Reg. 4

ibid.

ibid.

ysai. 36.

ysai. 40.

ibid.

act. 7.

ysai. 31.

Ecl. 7.

Hier. 17.

Hierem. 33.

Proverb. 6.

dog habens, neque sub domino existens, quem admodum præparat escam, quæ de tuis laboribus sibi messim recondit: & cum tu plerumq; egeas, illa non indiget. Nulla sunt ei claustra horrea, nulla impenetrabiles custodiar, nulli iniolabiles acerui. Spectat custos, furtâq; prohibere non audet: aspicit sua damna possessor, nec vindicat. Nigro conuectatur agmine præda per campos, feruentemq; comitatu viantium, & quæ comprehendi angusto ore nõ possunt, humeris grandia frumenta trudentur. Spectata hæc dominus messis, & crubescit tam parca pia industria negare compendia. Quid autem de canibus loquar, quibus insitum est natura quadam referre gratiam, & sollicitas excubias pro dominorum salute prætere? Vnde ad immemores beneficij, & desides atque ignaues clamatur scriptura: Canes muti, nescientes latrare. Sunt enim canes qui nouerint latrare pro dominis, nouerint sua tecta defendere. Vnde & tu discere vocem tuâ exercere pro Christo, quâdo ouile Ecclesiæ incurrit lupi graues. Discere in ore tuo verbum tenere, ne quasi mutus canis commissam tibi fidei custodiam quodam præuaticationis silicio deseruisse videaris. Talis canis viator & comes angeli est, quem Raphael in libro prophetico non otiosè sibi & Tobij filio adiungendum putauit, quando perexit ut Asmodæum fugaret, firmaret copulam coniugalem. Memoriam enim affectus gratia pellicur dæmonium, stabilitur coniugium. Mutæ itaque specie bestię sanctus Raphael angelus Tobij iuuenis quem tuendum receperat, ad relationem gratiæ erudiebat affectû. Quis enim non crubescat gratiam bene de se merentibus non referre, cum videat etiam bestias refugere crimen ingrati? Et ille impertite alimonie seruant memoriam, tu non seruas salutis acceptæ? Vrsi insidians licet, vt scriptura ait, (est enim plena fraudis fera) tamen fertur informes vtoro partus edere, sed natos lingua fingere, atq; in speciem sui similitudinemque formare. Non miraris in fera tam pij oris officia, cui naturam pietas exprimit? Vrsi igitur partus suos ad sui effingit similitudinem, tu filios tuos instituire similes tui non potes? Quid quòd etiam medendi industria non prætermisit? Si quidem graui affecta cæde, & conlaucata vulneribus mederi sibi nouit herbæ cui nomen est phlomos, vt Græci appellant, vlcera subiiciens sua, vt folo curentur tactu. Serpēs quoq; pastu feniculi cæcitate repellit exceptam. Itaq; vbi oculos obduci sibi fenerit, nota remedia petit, nec fraudatur effectu. Testudo visceribus pasta serpentis, cum venenum aduerterit sibi serpere, origano medicinam suæ salutis exercet. Et cum sit volutabris palustribus mersa, curare se tamen proprio nouit antidoto, certòque auxilio sanitatis, potestates herbarum etiam ipsa scire se comprobat. Videas etiã vulpē lacrymula pinus medentem sibi, & tali remedio imminentis mortis spatia proferentem. Clamat ipse Dominus in Hieremiæ libro: Turtur & hirundo, agri passeris custodierunt tempora introitus sui: populus autem meus non cognouit iudicia Domini. Nouit hirundo quando veniat, quâdo etiam reuertatur: nouit etiam pia auis annunciare aduentus sui testimonio veris indicium: nouit etiam formica explorare seruitutis tempora. Nam

Esai. 56.

Tob. 6. & 11.

Thren. 3.

Hierem. 6.

cum aduerterit madidatos imbre fructus suos humefecere, explorato diligentius aëre quando iugem possit feruare temperiem, aceruos referat suos, & de cavernis foras suis humeris exportat, vt iugi sole propria frumenta siccet. Denique haud quaquã illis diebus omnibus rumpi de nubibus imbres videris, nisi cum fruges suas horreis proptius formica reuocauerit. Boues impendente pluuia ad præsepia se tenere nouerunt. Idẽ vbi naturali sensu mutationem calis collegerint, foras spectant, & vltra præsepia ceruices extendunt suas vna omnes specie, vt prodire se velle testentur. Ouis sub aduentum hycemis inexplabilis ad escam, insatiabiliter herbã rapit, eo quòd præsentiar asperitatem hycemis futuram, vt se prius herbæ pabulo farciat, quã gelu adurentem omnis herbã deficiat. Echinus iste terrenus quẽ vulgò hericium vocant, si quid insidiarum præferat, spinis suis clauditur, atque in sua fe arma colligit, vt quicquid, cum contingẽdum putauerit, vulneretur. Idẽmq; echinus futuri providens, geminas sibi respirandi vias munit, vt quando Boream flatu- rum collegerit, Septentrionalem obstruat: quando Noto cognouerit detergi aëris nubila, ad Septentrionalem se conserat, vt flatus declinet obuios, & è regione nocituros. Vnde dignam Domino laudem Propheta detulit, dicens, Quã magnificata sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti. Omnia penetrat diuina sapientia, implet omnia: idq; locupletius ex irrationabilium sensibus, quã ex rationabilium disputatione colligitur. Validius est enim naturæ testimonium, quã doctrinæ argumentum. Cuique animanti cognitum est quemadmodũ suã tæatur salutem: si virtus suppetit, resistendo: si velocitas, fugiendo: si astutia, præcauendo. Quis eas vnum medendi, herbarumq; docuit habere notitiã? Homines fumus, & sæpe specie herbarum fallimur, & plerumque quas salubres putamus, noxias reperimus. Quoties inter dulces epulas cibis letalis irripit, & inter ipsas aulicorum excubias ministrorum vitalia regum feralis esca penetrauit! Fera solo nouit odore noxia & profutura discernere: nullo prauio, nullo prægustatore carpitur herbã, nec lædit. Melior enim magistra veritatis natura est. Hæc sine vllius magisterio suauitatem sanitatis nostris infundit sensibus, eadem doloris acerbitem docet esse fugiendã. Hinc vita dulcor, mors amarior. Hæc commendat leuææ catulos suos, & immitem feram materno mollit affectu: hæc tigridis interpolat ferocitatem, & imminentem eam prædæ reuocat. Nã que vbi vacuum rapta sobolis cubile repererit, illico vestigiis raptoris insidit. At ille quamuis equo vectus fugaci, videns tamen velocitate feræ se posse præuerti, nec euadendi vllum suppetere sibi posse subsidium, technam huiusmodi fraude molitur: vbi se contiguum viderit, sphæram de vitro proicit. At illa imagine sui luditur, & sobolem putans reuocat impetum, colligere factum desiderans. Rursum inani specie retenta, totis se ad comprehendendum equitem viribus fundit, & iracundiæ stimulo velocior fugienti imminet. Ille iterum sphære obiectu sequentem retardat, nec tamen sedulitatem matris memoria fraudis excludit: castam versat imaginem, & quasi lactatura focus residet. Sic pietatis suæ studio

Psalm. 103. Sap. 7.

psalm. 6. c. 103.

dio decepta, & vindictã amittit & prolem. Quod nobis scriptura assert, quæ dicit, Filij, diligite patres vestros: parentes, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros. Natura hoc bestiis infundit, vt catulos proprios ament, foetus suos diligant. Nesciunt illæ odia nouercalia, nec mutato concubitu parentes à sobole deprauatũ, neque nouerunt præferre filios posterioris copulæ, superioris autem negligere. nouerunt pignora sua, nesciunt charitatis differentia, odiorum incertitia, offensionum discrimina. Simplex ferarũ natura est, nescit veritatis calumnias. Sic enim omnia temperauit Deus, vt quibus minus rationis daret, plus indulgeret affectus. Quæ fera pro catulis suis non ipsa potissimum se offerat morti? Quæ fera foetus suos, innumeris licet obfessa cuneis armatorum, non suis visceribus tegat? Ingruat licet telorum seges, illa tamen paruulos suos muto sui corporis septos immunes præstat periculi. Quid dicit homo, qui mandatum negligit, naturam oblitescit: filius patrem despicit, pater abdicat filium, & hoc putant esse, vbi damnatur foecunditas. Se potius pater damnat, qui facit irritum esse quod genuit. Et hoc putatur auctoritatis esse, vbi sterilitate natura multatur. Exortem rationis canem esse nemo dubitauerit: tamen si sensus eius vigorem consideres, cæseas cum sentiendi sagacitate vim sibi rationis adsciscere. Denique quod pauci in gymnasijs constituti, qui totam in discendo vitæ longuitatem contriuerint, vix potuerunt cognoscere, vt syllogismorum coniunctiones contexerent, hoc naturali canes eruditione cõprehendere, facillè poterit aestimari. Nam vbi vestigiũ leporis ceruicẽ repererit, atq; ad diuerticulum semita venerit, & quoddã viarum compitum quod partes in plurimas scinditur, obiens singularum semitarum exordia, tacitus secum ipse pertractat, velut syllogisticam vocem sagacitate colligendi odoris emittens. Aut in hanc partem, inquit, deflexit, aut in illam: aut certè in hunc se anfractum contulit: sed nec istam, nec illã ingressus est; superest igitur vt in istam se partem sine dubitatione cõtulerit. Quod homines vix prolixã compositæ artis meditatione compunt, hoc canibus ex natura suppetit, vt antè mendacium deprehendant, & postea falsitate repudiata inueniant veritatem. Nonne totos dies conterunt philosophi, propositiones sibi in pulcrem diuidentes, qui radio sibi describunt singulas, & ex tribus, cum vnã earum veram esse necesse sit, duas primò interficiunt tanquam mēdacio cõgruentes, & sic in ea quæ relicta est, vim veritatis in hære definitiunt? Quis tam tenax potest esse beneficij, & memor gratiæ? quando quidem pro domino etiam in latrones insillire nouerit, & extraneorum accessus prohibere no dominis sint parati? Sepe etiam necis illatæ euidencia canes ad redarguendos reos indicia prodiderunt, vt motu eorum testimonio plerumq; sit creditũ. Antiochiæ ferunt in remotiori parte vrbis crepusculo necatum virum, qui canem sibi adiunctum haberet. Miles quidam prædã di studio ministræ cardis extiterat, tectus idem tenebroso adhuc dici exordio in alias partes concesserat: iacebat inhumatũ cadauer, freques spectantiũ vulgus adibat, canis questu lacrymabili domini

dessebat ærumnã. Fortè is qui necem intulerat (vt se habet verus ita humani ingenij) quò conuersari in medio auctoritate præsumpta fidem adscisceret innocentia, ad illam circumspēctantis populi accessit coronam, & velut miserans appropinquauit ad funus. Tum canis sequestrato paulisper questu doloris, arma vltionis assumpsit, atque apprehensum tenuit, & velut epilogo quoddã miserabile carmen immurmurans, vniuersos conuertit in lacrymas, fidẽmque probationi detulit, quòd solum tenuit ex plurimis, nec dimisit. Deniq; perturbatus ille, quòd tam manifestum rei indicem, neque odij, neque inimicitiarum, neque inuidiæ, aut iniuriæ alicuius poterat obiectione euacuare, erimen diutius nequirit resellere. Itaq; quòd erat difficilius, vltionem perfectus est, quia defensionẽ præstare nõ potuit. Quid nos dignum nostro referimus creatori, cuius cibo vescimur, & dissimulamur iniurias, & sæpe inimicis Dei eas quas à Deo accepimus epulas exhibemus? Quid agniculis simplicibus, quos minucula paruulorum comparamus infantij? Sæpe ex his in magno grege agniculus per ouilia tota vagatus errat à matre, & cum eam reperire non possit, balatu frequẽtẽ absentem citat, vt resposurã vocem exciret, quò ab eius sono erranda replicet vestigia; multis licet versetur in millibus ouium, recognoscit vocem parentis, festinat ad matrẽ, lactis quoq; materni notos sibi fontes requirit; quamuis cibi desiderio teneatur & potus, transcurrit tamen aliena vbera grauida, licet humore lactis exundent, solam matrem requirit, solus sibi materni vberis pauperes succos significat abũdare. Illa quoq; inter multa agniculorũ millia solũ filium nouit, vnus quamuis plurimorũ balatus, eadem species, sed illa tamen factum suum discernit à cæteris, & solum filium tacito pietatis testimonio recognoscit. Pastor errat in discretionẽ ouium, agniculus in agnitionẽ matris nescit errare. Pastor fallitur specie, sed ouis pietate non fallitur. Vnus odor omnibus, sed tamen habet natura odorem suum domesticum, quem soboles cara speciali quadam videtur proprietate redolere. Habet suos vsus natura, & sensus domesticos. Vix infantulo ceperunt dentes prorumpere, & iam nouit sua armata tentare. Nondũ catulo dentes, & tamquam habeat, ore proprio se quarit vlciisci. Nondum ceruo cornua, & tamen frõte præludit, atque ea quæ nõdũ expertus sit tela minuitur. Lupus si prior hominẽm viderit, vocem eripit, & despicit eum, tamquam victor vocis ablata. Idẽ si se præuissum senserit, depõnit ferociam, non potest currere. Leo gallum, & maxime album veretur. Caprea vulnerata dyctamum petit, & de vulnere excludit sagittas. Norũ & bestię remedia sua. Leo æger simiam quarit vt deoueret, quo possit sanari. Leopardus caprẽ agrestis sanguinem bibit, & vim languoris euitat. Omnis fera ægra canis hausto currit sanguine. Vrsus æger formicas deuorat. Ceruus oleæ ramulos mandit. Ergo ferae nouit expectere ea quæ sibi prosint, tu ignoras, o homo, remedia tua? Tu necis quomodo virtutem eripias aduersario, vt te tamquam præuentus lupus effugere non possit, vt oculo tuæ mentis eius perfidiam deprehendas, & prior cursum verborum eius impediās, impudentiam eius, & acumen dispu-

1. Cor. 10.

Matth. 14.

tationis obrutas. Quod si te ille prauenerit, vocem tibi auferet: & si obmutueris, solue amictum tuum vt sermonem resoluas. Et si in te insurrexerit lupus, petram cape, & fugit. Petra tua Christus est. Si ad Christum confugas, fugit lupus, nec tertere te poterit. Hanc petram quasiuit Petrus cum titubaret in fluctibus, & inuenit, quia dexteram amplexus est Christi. Quid dicam alio homines delectari, & illud ad escam fumere, quod & leopardus fugit? Denique sicubi alium aliquis confricandum putauerit, leopardus inde exiit, nec resistit. Cuius venenata fera odorem non potest sustinere, id tu pro cibo sumis, & visceribus infundis internis? Sed medicatur interdum dolumus. Sumatur pro medicamento, non pro cibo: sumatur ab egrotantibus, non ab epulantibus. Medicamentum queris, & ieiunium fugis, quasi maius aliud remedium reperire possis. Ieiuni hominis sputum si serpens gustauerit, moritur. Vides quantum vis ieiunii sit, vt & sputo suo homo terrenum serpentem interficiat, & merito spiritalem. Quantam Dominus etiam minusculis infudit prudentiam! Tuttur nido suo, ne pullos suos incurlet lupus, squilae folia superiacit. Nouit enim quod huiusmodi folia lupi fugere consueverunt. Nouit auicula quomodo postteritum foueat suam, & tu ignoras, tu negligis quomodo aduersum lupos nequitiae spiritualis posteritatem vitae huius habeas tutiorem?

Qua ratione Dominus aliis bestiarum angustiora, aliis prolixiora colla formauerit: & elephantorum descriptio, quantum ad membra & proprietates eorum. C.A.P. V.

Sed reuertamur ad seriem creaturae, & consideremus qua ratione Dominus aliis bestiarum angustiora colla formauerit, vt leonibus atque tigridibus, visis quoque, aliis prolixiora, vt camelis & equis. Nonne euident causa est, quia illis feris quae carne vescuntur, non erat opus prolixitate ceruicis? Non enim in terras pascendi gratia ceruicem atque ora deiciunt, sed aut ceruicem inuadit, aut bouem outemque discernunt. Camelus verum cum sit altior, quomodo herbis minutissimis pasceret, nisi longiora visque ad terram colla ad usum passionis extendere? Itaque camelus pro ratione proceritatis suae prolixiora colla sortitus est: equus pro ratione, bos quoque simili modo. Hi enim pascuntur herbis. Elephans autem etiam prominentem promulscidem habet, quia cum sit eminentior cunctis, se inclinare ad pascendum non potest. Itaque promulscidis ad colligendum cibum vitur ministerio. Ea immani bestiae largi potus infundit humorem, ideoque concaua est, quo ad restringenda tanta belluae sitim plenos lacus hauriat, aut collecto stumine possit vndare potatem. Ceruix sane minor est quam poscattanti corporis moles, ne ea quodque oneri magis esset quam vsui. Ideoque nec genua inflectit, quia rigidoribus opus fuit curribus, quod velut columnis tanta possit machina sustineri. Calcaneum leuiter incuruat, rigent cetera pedum a summo visque ad imum. Nec sicut in anchylas nos saepe deponimus, ita se etiam bestia potest tanta desistere, meritoque; non voluendi se neque recubandi sumum cum ceteris animalibus potest habere communem. Fulcitur hinc inde trabibus maximis, vt in somnum aliquantulum sine periculo reflectatur, quia

pes eius nulla artuum coniunctione distinguit. Mansuetus igitur veluti quadam fulcra eorum quibus hic visus est, parantur ingenio: feris autem & agrestibus quia nemo huiusmodi quibus sustentari queant fulcra subternit, hinc venit visus periculi. Namque arbori innixi aut costas fricant, aut in somnum sese relaxant. haec non nunquam victa atque inflexa tanto corpore frangitur: ille vero qui sese in eandem refuderat, corrui, nec erigere atque eleuare se potest, ibique iacens interit, aut gemitu suo prodit sternitur, dum ventre careritque iuxta mollioribus ad vulnus patet. Nam dorsum eius caeteraque exteriora non vlla facile solent tela penetrare. Sunt autem qui propter ebur has illis insidias parent, vt arbores cas quibus se applicare consueverint, ex alia parte qua infrequentior visus eis sit, aliquantulum recedant: vt resedente se elephanto, pondus membrorum eius sustinere non possint, ruinaeque eius arcessant. Sed si quis ista reprehendit, reprehendat etiam altitudines aedificiorum, quae citius grauem minantur ruinae, & difficilior lapsa reparantur. Verum si illa aut propter pulchritudinem, aut propter speculam frequenter attollimus, haec quoque in elephatis probare debemus, qui magnam rebus bellicis usum ministrant. Inde gens Persarum ferax bellis, valida sagittis, omniumque telorum iactu, quia de superioribus ad inferiora validiore nisu tela torquentur, acies eorum velut gradientibus turribus septa procedit. In mediis campis tamquam de muro dimicant, & velut in arce quadam & specula collocati, spectant magis bella quam subeunt. Ita alieni a periculo videtur, tuti molibus bestiarum. Quis enim eos adire audeat, cum desuper iaculis facile figatur, inferius elephantorum conteratur incursum? Denique cedunt illis acies & armatorum cunei, & castra illa quadrata soluntur. Intolerabili namque impetu in hostes ruunt, vt nullo agmine bellatorum, nulla constipatione militum, nullo clypeorum retardentur obiectu: velut quidam mobiles motes versantur in praeciliis, & vt colles alto eminent vertice, mugitus fragore omnium perturbant confidentiam. Quid his faciat pedes, quamuis lacertis validus, & manu procerus, cum sibi septus armatorum populis gradienti murus occurrat? Quid faciat eques, cum equus eius perterrefactus tanta bestiae immanitate diffugiatur? Quid faciat sagittarius, quum desuper ferrata virorum corpora iaculidum sentire non possint: bestia quoque nec nuda facile penetrabilis ferro sit, & munita lorice obuias sine sui periculo acies faceret, & conterat turmas? Itaque vt immensa aedificia, ita elephanti fundamentis validioribus sustinentur; alioquin imparibus sulti pedibus intra breuem laberentur aetatem. Nunc autem & trecentis & amplius feruntur annis vitam producere, quia omnia sibi ad magnitudinem membra conueniunt. Ideoque non distincti vt nobis, sed coepecti artus sunt, quod sint robustiores. Quam cito hominibus, si diu steterint, aut velocius cucurrerint, vel iugiter ambulauerint, genua vexantur & plantae: Coniuncta enim & articulata facilius quam coepecta atque solidata, aut doloris sensum, aut casum offensionis admittunt. Et quid miraris, si vestiti armis timentur, quando quidem dentibus suis tamquam naturalibus spiculis semper armati sunt?

sunt? Promulscide sua quiddam inuoluerint, frangunt: pede quiddam compresserint, velut quodam lapsu ruinae ingentis exanimant. Inuolunt promulscide nemora ad sui escam, & quasi quidam altissimi dracones serpentis quos ceperint spidas flagellant. Plerumque eas in orbem colligunt, maxime cum de terra cibum legitur, aut potus hauritur. Documet itaque; nobis sunt, quod nihil superfluum sit creati, & tamen haec tantae molis bestia subiecta nobis, imperiis seruit humanis.

Dicturus de hominis creatione, commendat ipsius dignitatem, & eum ad sui cognitionem hortatur. C.A.P. VI.

Tenim quoniam de hominis creatura dicturi sumus, commendationem ei praestruere & praebare debemus. Videbatur nihil elephantis creatura habere robustius, nihil tam terribile vel procerum, nihil tam ferum quam leones vel tigrides sunt: & haec ferunt homini, & naturam suam humana institutione deponunt: obliuiscuntur quod nata sunt, induunt quod iubentur. Quid multa? Docentur vt paruuli, seruiunt vt infirmi, verberantur vt timidi, corriguntur vt subditi, in mores transeunt nostros, quoniam motus proprios perdididerunt. Mirabilis igitur natura in maximis, (mirabilis enim in excessis Dominus) mirabilis etiam in minimis. Sicut enim non minus plana camporum quam montium alta miramur, nec plus altitudinem cedri stupemus, quam vitis aut oleae breuis fecunditate: ita non amplius miror elephantum quia procerus est, quam murem qui terribilis elephanto est. Natura igitur haec potentia est, vt terribilia aliis, aliis metulosa sint. Est enim donata prerogativa quadam singulis creaturis, vt quibusdam priuilegiis propriis fulciantur. Formidabilis tauris elephans, murem timeret. Leo quidem rex ferarum comantes excaecit thoros excutit, exiguo scorpionis aculeo exagitatur, & veneno serpentis occiditur. Sed quis non miretur tam breui scorpionis aculeo vt incorporeum putes, ingentium corporum excire mortem? Nec hoc quilibet reprehendat, quod creator serpentes creaturis suis, aliaque vel animantium vel herbarum genera venenata miscuerit. Nata sunt enim haec ad correptionem nostram, non ad deformationem. Na que ignauis, aut infirmis, aut impiis plerumque offensionis atque terrori sunt, aliis vsui. Ita sunt haec vt paedagogi paruulis. Amari videntur, acerbi & molesti, formidabiles verbere, libertatem lasciuientiae negant, necessitatem disciplinae exigunt, pueriles animos ne luxu distillant, terrore constringunt, ideoque horum austeritate frugi euadunt, sobrii, continentes, laudi magis quam ludo dediti. Vides quid terribilia illa flagella proficiant? Sic & serpentes flagella sunt eorum quibus infirma animi aetas, & quaedam puerilis mentis est virtus: caeterum fortioribus nocere non possunt. Denique confidenti in Domino dictum est, Super aspitem & basilicum ambulabis, & coculcabis leonem & draconem. Paulum momordit vipera, & putabant eum quasi peccatorem vix de naufragio seruatum, veneno esse moriturum: sed posteaquam inuolabilis mansit, excussit in ignem operum, plus apud intuentes venerationis inuenit. Sed & ipse

ysai. 22.

zecli. 30.

ysai. 90. Aet. 28.

Dominus ad omnes ait, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa autem credentium haec dixit fore, vt serpentes manu mulecant, venena his atque omne mortiferum, etiam si biberint, nocere non possint. Tua igitur tibi magis incredulitas o homo, quam venena metuenda serpentium sunt. Time igitur illa, vt fultum dum formidantur illa, ad fidem prouocare te possint. Quod si Deum non times, vel vtricia perfidia venena formides. Nunc quoniam & elephatos vides tibi subditos, & leones esse subiectos, nosce te ipsum o homo: quod non (vt ferunt) Apollinis Pythij, sed Salomonis sancti est, qui ait, Nisi scias te forma in mulieribus, quamquam multo antea Moyses in Deuteronomio scripserit, Attende tibi o homo. Attende tibi, ait lex. Et propheta ait, Nisi scias te. Cui hoc dicit Formosa, inquit, in mulieribus. Quae est pulchra in mulieribus, nisi anima, quae in vtroque sexu praestantiam possidet pulchritudinis? Et merito decora est, quae non terrena, sed caelestia: non corruptibilia, sed incorrupta desiderat, in quibus decus perire non solet. Corporalia enim omnia processuratis, aut argutudinis inaequalitate marcescunt. Huic attende, dicit Moyses, in qua tu totus es, in qua melior tui portio est. Denique interpretatus est Dominus quis sis tu, dicens, Attende te vobis a falsis prophetis. Isti enim animam debilitant, mentem subruunt. Non igitur caro tu es. Quid enim est caro sine anima? gubernetaculo, metis vigore? Caro hodie fumitur, cras deponitur. Caro temporalis, anima diuturna. Caro amictus est animae, quae te induit quodam corporis vestimento. Non igitur tu vestimentum es, sed qui vestimento vteris. Ideo tibi dicitur, vt expolians veterem hominem cum actibus eius, nouum induas, qui non in corporis qualitate, sed in spiritu mentis, & agnitione renouatur. Non, inquam, caro es tu. Neque enim carni dicitur, Templum enim Dei sanctum est, quod est vestis. Et alibi, Templum Dei vos estis, & Spiritus sanctus habitat in vobis. Sed renouatis dicitur, & fidelibus, in quibus permanet spiritus Dei. In carnalibus autem non permanet, quia scriptum est, Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam carnes sunt.

Hominis creationem ab eius auctore exorditur: & hominem a quo originem ducit, & cuius imaginem gerat vt cognoscatur, monet. C.A.P. VII.

Sed iam ipsius creationis nostrae seriem consideremus. Faciamus inquit hominem ad nostram imaginem, & ad similitudinem nostram. Quis hoc dicit? Nonne Deus qui te fecit? Quid est Deus? Caro, an spiritus? Non caro vti que, sed spiritus. Cuius similis caro esse non potest, quia ipse incorporeus & inuisibilis est, caro autem comprehenditur & videtur. Cui dicit? Non sibi vti que, quia non dicit, faciam, sed faciamus. Non angelis, quia ministri sunt: serui autem cum domino, & opera cum auctore non possunt operationis habere consortium: sed dicit filio, etiam si Iudei nolint, etiam si Ariani repugnet. Sed & Iudaei conticebant, & Ariani cum suis paribus obmutescant, qui dum vnum a consorcio diuinae operationis excludunt, plures inserunt: & prerogatiuam quam filio

Matth. 13.

Carth. 11. Dent. 44. Cant. 14.

Matth. 3.

Celss. 31.

1. Cor. 31.

Ibid.

Geth. 6.

1. Jo. 4. 1. Tim. 6. Hebr. 1.

negant, seruulis donant. Sed esto, vt ad miniculo feruulorum ad operandum Deus, vobis indigniffi videatur. Si operatio communis est cum angelis Deo, numquid Deo & angelis imago communis est? Numquid angelis diceret, *Faciamus hominem ad nostram imaginem*. & ad similitudinem nostram? Sed qui sit imago Dei, audi dicentem, Qui eripuit nos, inquit, de potestate charitatum, & transtulit in regnum filij charitatis suae, in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum, qui est imago Dei inuisibilis, & primogenitus vniuersae creaturae. Ipse est imago Dei patris qui semper est, & erat in principio. Denique imago est qui dicit, Philippe, qui videt me, videt & patrem. Et quomodo tu cum imaginem viuam patris viuētis videas, dicit, Ostēde nobis patrem? Nō credis quia ego in patre, & pater in me est? Imago Dei, virtus est, non infirmitas: imago Dei sapientia est, & imago Dei iustitia est. Sed sapientia diuina est sempiterna iustitia. Imago Dei est solus ille qui dixit, Ego & pater vnum sumus: ita habēs similitudinem patris, vt diuinitatis & plenitudinis habeat vnitatem. Vbi dicit, *faciamus*: quomodo inaequalitas? Cum iterum dicat, *ad similitudinem nostram*: vbi est dissimilitudo? Sic & in Euangelio vbi dicit, Ego & pater, vtique non vna persona est: vbi autē ait, Vnum sumus; nulla est discrepantia diuinitatis aut operis. nō igitur in vtroque vna persona, sed vna substantia est. Et bene addidit, Sumus: quia semper esse diuinum est, vt coeternum credas, quem putabas dissimile esse. Aeternus est enim, de quo dicit Moyses, *Qui est, misit me*. Pulchrē etiam illud praemisit, Ego & pater. Nam si patrem praemisisset, tu minorem filium iudicares: sed praemisit filium, quem non conuenit credi patre superiorem. Adiunxit patrem, vt aduertas Deum patrem & filium eius ordinis praediuicio non teneri. Attēde, inquit, tibi soli. Aliud enim sumus nos, aliud sunt nostra, aliud quae circa nos sunt. Nos sumus, hoc est, anima & mens: nostra sunt corporis membra, & sensus eius: circa nos pecunia est, serui sunt, & vitæ istius apparatus. Tibi ergo attende, & te ipsum scito, hoc est, non quales lacertos habeas, non quantam corporis fortitudinem, non quantas possessiones, quantam potentiam, sed qualem animam ac mentem, vnde omnia cōsilia proficiuntur, ad quā operum tuorum fructus refertur. Illa est enim plena sapientia, plena pietatis atque iustitiae, quoniam omnis virtus à Deo est. Cui dicit Deus, Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos. Illa anima à Deo pingitur, quae habet in se virtutum gratiam renitentem splendoremque pietatis. Illa anima bene picta est, in qua elucet diuinæ operationis effigies. Illa anima bene picta est, in qua est splendor gloriae, & paternae imago substantiae. Secundum hanc imaginem quae resulget, pictura pretiosa est Adam ante peccatum: sed vbi lapsus est, deposuit imaginē caelestis, sumpsit terrestris effigiem. Sed fugiamus hanc imaginem quae intrare ciuitatē Dei non potest, quia scriptū est, *Domine in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilū rediges*. Et non intrat indigna imago, & quae intrauerit excluditur: quia non intrabit, inquit, in cam omne commune, & qui facit execrationem & mendacium, sed ille intrabit in eam, cuius in fronte agni nomen scriptum est. Anima igitur nostra ad i-

Celsi. 1.

1. Cor. 1. 16. 14.

1. Cor. 1. 16. 10.

Exod. 3. 16. 10.

Deut. 4.

1. Cor. 1. 16. 14.

1. Cor. 1. 16. 14.

1. Cor. 1. 16. 14.

1. Cor. 1. 16. 14.

maginem Dei est. In hac totus es homo, quia sine hac nihil es, sed es terra, & in terram resoluēris. Denique vt scias quia sine anima caro nihil est, Nolite, inquit, timere eos qui possunt corpus occidere, animam autem non possunt. Quid igitur in carne praesumis, qui nihil amittis, si carnem amiseris? Sed illud time, ne animę tuę defrauderis auxilio. Quam enim dabit homo commutationem pro anima sua, in qua non exigua sui portio, sed totius humanae vniuersitatis substantia est? Hæc est per quam ceteris ferarum autūmque dominaris animantibus: hæc est ad imaginem Dei, corpus autem ad speciem bestiarum. In hac pium diuinæ imitationis insigne, in illo cum feris ac belluis vile consortium.

Genes. 3. Math. 10.

Math. 16.

Genes. Cap. II.

ET consummata sunt cælum & terra, & omnis ornatus eorum. Et perfecit Deus in die sexto opera sua quæ fecit: & requieuit Deus in die septimo ab omnibus operibus suis quæ fecit. Et benedixit Deus diei septimo, & sanctificauit eum; quia in ipso requieuit ab omnibus operibus suis quæ inchoauit Deus facere. Hic liber creaturæ cæli & terræ, quando facta sunt, quo die fecit Deus cælū & terrā, & omne virgultum agri antequam esset super terram, & omne fœnum agri antequam exortum esset. Non enim pluerat Deus super terram, & homo non erat qui operaretur eam. Fons verò ascendebat de terra, & irrigabat omnē faciē terræ. Et finxit Deus hominē puluerem accipiens de terra, & insufflauit in faciē eius spiritum vitæ, & factus est homo in animam viuētem.

Examinat quid sit imago Dei in homine: explicat de quo intelligitur dictum, *Faciamus hominem*. &c. quod iustificatio per animam contingit: vehementius excitat hominem vt attendat sibi.

CAP. VIII.

SEd tractemus climatius quid factum sit ad imaginem Dei. Caro numquid ad imaginem Dei facta est? Non. Alioquin ergo in Deo terra est, quia caro terra est? Ergo corporeus Deus? Ergo infirmus vt caro, passionibusque subiectus? Et forte, caput tibi videatur ad similitudinem Dei, quia eminet: aut oculi, quia intuentur: vel aures, quia audiunt. Verum, si altitudinem spectes, num proceri videmur, quia paululū vertice eminemus à terris? Sed id non pudet, eō nos similes Dei dici, quia serpentibus cæterisque reptantibus, aut quia damulis atque ouibus aut lupis celsiores sumus? Et quāto in hac parte cameli nobis atque elephantū proceriores sunt? Obtutus est quidē præstans, spectare elementa mūdi, cognoscere quæ nullus annuntiet, sed tuus deprehēdat aspectus: verū hoc ipsum quātum est quod videmus, vt eo ad similitudinem Dei nos esse dicamus, qui omnia videt, spectat omnia, latentes deprehendit affectus, scrutatur cordis

1. Cor. 1. 16. 14.

cordis occulta? Non pudet hoc dicere, cum ipse metotum videre non possim? Quod ante pedes est, video: quod à tergo est, videre non possum. Ceruicem meam nescio, nō noui occipitium, renes meos videre non possum. Similiter quantum est quod audimus, cum id quod paululum distet, videre & audire non possum? Si interiori parietes sint, impeditur aspectus, impeditur auditus. Deinde corpus nostrum vno in loco heret, angusto includitur spatio. Omnes vero latiores sunt homine, omnes etiam velociores. Non ergo caro potest esse ad imaginem Dei, sed anima nostra, quæ libera est, & diffusis cogitationibus atque consiliis huc atque illuc vagatur, quæ considerando spectat omnia. Ecce nunc sumus in Italia, & cogitamus ea quæ ad Orientales aut Occidentales partes spectare videntur: & cum illis versari videmur qui in Perside sunt constituti, & illos videmus qui degunt in Africa: si quos cognitis nobis ea terra susceperit, sequimur proficiscentes, inhæremus peregrinantibus, copulamur absentibus, alloquimur separatos: defunctos quoque ad colloquium suscitamus, cōsque vt viuentes complectimur & tenemus, & vitæ officia his vsumque deserimus. Ea igitur est ad imaginem Dei, quæ non corporeo artimatur, sed mentis vigore: quæ absentes videt, transmarina visu obit, percurrit aspectu, scrutatur abdita, huc atque illuc vno momento sensus suos per totius orbis fines & mundi secreta circumferat: quæ Deo iungitur, Christo adhæret, descendit in infernum, atque ascendit, libera versatur in cælo. Denique audi dicentem, Nostra autem conuersatio in cælis est. Non est ergo ad imaginem Dei, in qua Deus semper est? Sed audi quia ad imaginem est Dei. Dicit enim Apostolus, Nos itaque omnes reuelata facie gloriam Dei speculantes, ad eandem imaginem reformamur à gloria in gloriam, sicut à Domini spiritu. Quia igitur cognouimus animam esse ad imaginem Dei, nunc consideremus vtrum de anima potuerit dici, *Faciamus hominem ad imaginē*. Sed audi & istud, quia anima nomine hominis nuncupatur. Scriptum est enim in Genesi: *Filius autē Ioseph qui facti sunt ei in Ægypto, animam nouem. Omnes autē animæ quæ egressæ sunt ex Iacob, septuagintaquinque. Et multo aptius anima vel homo Latine, vel Græcè *ψυχῆς* dicitur: alterū ab humanitate, alterū ab intueđi habēs viuacitate; quæ magis animæ quæ corpori conuenire non dubium est. Cui rei etiam illud iure conuenit dictum in Threnis Hieremias: *Bonus est Dominus sustinentibus eum, animæ quæ quarit eum*. De hominibus dixit, & animam adiciendam putauit. Melius enim querit ista si sola sit, abducens se à corporis cœno, & à cupiditate carnali. Ipsa est ad imaginem Dei, conformis Domini Iesu. Qui autem conformes filij Dei, sancti sunt. Sic enim legitimus, dicente Paulo, Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia concurrunt in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti: quos præficiuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & clarificauit. Vtrum igitur secundum corpus, an secundum animam iustificatio tibi*

Philip. 3.

1. Cor. 3.

Genes. 46. Exod. 1.

Thren. 3.

1. Cor. 1. 16. 14.

A conferri videatur, quæso respondeas. Sed dubitare non potes, cum iustitia, vnde iustificatio deriuata est, mentis tuæ vtique non corporis sit. Pictus es ergo à Deo, & pictus à Domino Deo tuo. Bonum habes artificem atque pictorem. Noli bonam delere picturam: non fūco, sed veritate fulgentem: non cæra expressam, sed gratia. Deles picturam mulier, si vultum tuum materiali candore oblinas, si acquisitione rubore perfundas. Illa pictura vitij, non de decoris est: illa pictura fraudis, nō simplicitatis est: illa pictura temporalis est, aut pluuia aut sudore tergitur: illa pictura fallit & decipit, vt neque illi placeas cui placere desideras, qui intelligit nō tuum, sed alienum esse quod placeas: & tuo displiceas auctori, qui videt opus suū esse delerū. Dic mihi, si supra artificē aliquem inducas alterū, qui opus illius superioris nouis operibus obducatur, nonne indignatur ille qui opus suum adulteratum esse cognouerit? Noli tollere picturā Dei, & picturā meretricis assumere, quia scriptū est, *Tollam ergo membra Christi, & faciam membra meretricis*. Absit. Quod si quis adulterat opus Dei, graue crimen admittit. Graue est enim crimem, vt putes quod melius te homo quàm Deus pingat. Graue est vt dicat de te Deus, *Nō agnosco colores meos, non agnosco imaginem meam, non agnosco vultū quem ipse formauit, reiicio ego quod meum non est*. Illum quære qui te pinxit, cum illo habet o consortium: ab illo sume gratiam, cui mercedem dedisti. Quid respondebis? Quod si graue est adulterare opus Dei, quid de illis dicemus qui interficiunt opus Dei, qui humanum sanguinem fundunt, qui vitam quam Deus donauit extorquent, qui dicunt, *Tollamus iustum, quia inutilis est nobis*? Vnde bene lectum est hodie, *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, vbi requiescant: filius vultus hominis non habet vbi caput suum reclinet*. Vulpes ergo se abscondit in fouea, auis se tuetur in nido: homo non absconditur in fouea, sed decipitur. Fouea verò os hominis est; fouea alta pectus est hominis, vbi sunt noxia & fraudulenta cōsilia, mala cogitationes. Tu ambulas, & alius tibi foueā parat. In medio laqueorū ambulas, quos absconderit tibi in via inimici tui. Ornata ergo circumspice, vt effugas sicut damula de retibus, & sicut auis de laqueo. Damula retia aspectus viuacitate declinat: auis deuitat laqueos, si ad superiora se conserat, & terrena superuolet. In superioribus enim nemo tendit retia, laqueum nullus abscondit. Ideo citius conuersatio in supernis est, huius nō solet in predam venire captura. Sed quid miraris si homo decipitur ab homine, quando filius hominis vbi requiesceret non habebat? Et ille quidē talē hominē fecit, in quo caput suum reclinaret. Sed postquam in pectore nostro non requies proximi cœpit esse, sed fouea, postea quā alter alteri necere cepit insidias, quem iuuare deberet, caput suum Christus auerit à nobis. Noli igitur esse fraudulētus, crudelis, immitis, vt in te Christus caput reclinet. Denique, cum fecisset pisciū belluas, cum fecisset ferarū genera & bestiarū, non requieuit. Requieuit autem postea quā hominem ad imaginem suā fecit. In quo requiescat, audi dicentē, *Supra quem requiescat, nisi super humilem, & quietū, & tremētē verba mea*? Esto ergo humilis & quietus, vt in tuo Deus requiescat affectu. Qui

1. Cor. 6.

Sapient. 2. 2. 1. 10.

Proverb. 17.

Ecl. 9.

Proverb. 6.

Philip. 3. Math. 23.

1. Cor. 1. 16. 14.

1. Cor. 1. 16. 14.

Math. 7.

1. Cor. 11. Esa. 49.

Esaia 27.

Cantic. 8.

Gen. 1. Psal. 138.

Ecl. 29.

1. Petr. 5. Mat. 15.

Prover. 6.

Hiem. 16. Luca 5.

Ecl. 29.

1. Cor. 9.

2. Tim. 2.

non requieuit in bestijs, multo magis non requie-
 se it in pectore bestial. Sunt enim animi bestiales,
 sunt feræ forma hominum indutæ, de quibus dicit
 Dominus. Attendite vobis à falsis prophetis, qui ve-
 niunt ad vos in vestitu ouium, intus autem sunt lupi
 rapaces. In his ergo non requieuit Deus: sed requie-
 uit in moribus humanis, quos fecit Deus ad imagi-
 nem suam & similitudinem, quado fecit masculum,
 qui non debet velare caput suum, quoniam vir imago
 & gloria est Dei. Huius viri animæ dicit, Ecce ego
 Hierusalé pinxi muros tuos. Nô dixit, Pinxi ventrè
 tuum: non dixit, Pinxi inferiora tua: sed dixit, Pinxi
 muros tuos: valida de afferens homini mutorum de-
 disse praesidia, vt si peruigil speculator in portis sit,
 obsidionis possit periculum propulsare. Dicit itaq;
 Non tibi voluptates dedi, non illecebras cupidita-
 tum, non incontinentia luxuria, non alieni decoris con-
 cupiscentiam: sed dedi tibi fundamenta muralia, dedi
 tibi turrium excelssâ fastigia, in quibus constitutus
 expugnari ab hoste non metuas, nec ingruentium
 legionum terribilia licet tentamenta formides. De-
 nique habes in Esaia, quia iusti anima dicit, vel Ec-
 clesia: Ego ciuitas munita, ego ciuitas obsessa. Muni-
 ta per Christum, obsessa per diabolum. Sed non de-
 bet obsidionem vereri, cui Christus adiutor est. Muni-
 tur enim gratia spiritali, & secularibus periculis
 obsidetur. Vnde & in Canticis habes dictum, Ego mur-
 us, & vbera mea turres. Murus est Ecclesia, turres
 eius sunt sacerdotes, quibus abundat & de naturali-
 bus verbum, & de moralibus disciplina. Cognosce
 ergo te decora anima, quia imago Dei es: cognosce
 te homo, qui gloria es Dei. Audi quomodo gloria.
 Propheta dicit, Mirabilis facta est cognitio tua ex
 me. hoc est, in meo opere tua mirabilis est facta ma-
 iestas: in consilio hominis tua sapientia prædicatur.
 Dum me intueor, quæ tu in ipsis cogitationibus oc-
 cultis & internis affectibus deprehendis, sciētia tuæ
 agnoscio mysteria. Cognosce ergo te ô homo quan-
 tus sis, & attende tibi: ne quando laqueis implicatus
 diaboli, fias præda venantis: ne forte in fauces tetti-
 llii leonis incurras, qui rugit & circum querens
 quem denoret. Attēde tibi, vt consideres quid in te
 intret, quid ex te exeat. Non de cibo dico, qui absor-
 betur & egeritur: sed de cogitatione dico, de sermo-
 ne assero. Non in te intret alieni tori concupiscentia,
 non irreat in tuam mentem: non rapiat oculus
 tuus transiuentis foemine pulchritudinē, animus non
 includat: non sermo tuus tentamentorum machinas
 necet, non in dolo prodatur, nô maledico proximum
 aspergat opprobrio. Venatorem te fecit Deus, non
 expugnatorem, qui dixit, Ecce ego mitto venatores
 multos: venatores nô criminis, sed absolutionis: ven-
 atores non culpæ vtique, sed gratiæ. Piscator Chri-
 sti es, cui dicit, Armôd eris homines viuificans. Sic
 mitte retia tua, sic mitte oculos tuos, sic mitte ser-
 mones tuos, vt nulli opprimas, sed alieus fluctuan-
 tem. Attendē, inquit, tibi. Sic stas, ne cadas: sic curre,
 vt ad brauium peruenias: sic certa, vt fape decernas,
 quia legitimo debetur corona certamini. Miles es,
 hostem diligēt explorata, ne tibi nocturnus irreat:
 athleta es, manibus aduersario propior esto quam
 vultu. Ne oculum feriat tuum, liber obtutus sit, ar-
 gutus in cessus, vt irruentem effundas, cedentem oc-

cupes, vultus vigilantis aspectu exeat, forti congres-
 su repellas. Quôd si fueris vulneratus, attende tibi,
 curre ad medicum, quare remedium pœnitentia.
 Attendē tibi, quia carnem habes quæ citò labitur.
 Veniat tibi bonus animarū medicus, sermo diuinus,
 aspergat tibi oracula Domini tam quæ medicamen-
 ta salubria. Attendē tibi, ne fiat verbum abscondi-
 tum in corde tuo iniquum. Serpit enim sicut venum,
 & letalia infert contagia. Attendē tibi, ne obli-
 uiscaris Deum qui fecit te, ne nomen eius in vanum
 accipias. Attendē tibi, lex dicit, ne cum manduca-
 ris, & satiatus fueris, & domos ædificaueris, & habi-
 tare cœperis, & pecoribus tuis repletus fueris, & au-
 ro & argento abundaueris, & omnibus quæcumque
 tibi fuerint, in multitudine exaltes te corde, & obli-
 uiscaris Dominum Deum tuum. Quid enim habes
 homo quod non accepisti? Nône hæc omnia sicut
 vmbra prætereunt? Nône domus tua hæc puluis est
 & ruina? Nône hæc omnia, fabulæ? Nône sæculi
 thesaurus, vanitas est? Nône tu ipse es cinis? Respi-
 ce in sepulchra hominū, & vide quid ex te nisi cinis
 & ossa remanebunt, hoc est, ex corpore tuo: respice,
 inquam, & dic mihi quis ibi diues, quis pauper sit.
 Discerne inopes ac potētes. Nudi omnes nascimur,
 nudi morimur. Nulla discretio inter cadauera mor-
 tuorum, nisi forte quôd grauius fœtēt diuitium cor-
 pora distenta luxurie. Quem audisti pauperem crudi-
 tate defunctū? Prodest illi inopia sua: exercet cor-
 pus, non opprimit. Nec tamē audiuimus iustum de-
 relictum, aut semen eius querens panem: quoniam
 qui bene operatur in terra sua, abundat alimentis.
 Attendē ergo tibi diues, quia & tu carnē portas sicut
 pauper. Attendē tibi pauper, quia anima tua pretiosa
 est: & si caro mortalis, diuturna anima: & si tibi deest
 pecunia, non deest gratia: & si nô est domus ampla,
 non diffusa possessio, calū patet, terra libera est. Om-
 nibus in commune elementa donata sunt, patent
 aquæ diuitibus atque pauperibus ornata mundi.
 Numquid pulchriora pretiosissimarum domorum
 aurata laquearia, quæ cæli facies, stellis insignita ful-
 gentibus? Numquid latiora diuitum rura, quam spa-
 tia terrarum? Vnde ad eos qui domum ad domū, &
 villā ad villam iungunt, dictū est, Numquid soli ha-
 bitabitis super terrā? Maiorē domum tu habes pau-
 per, in qua clamas, & exaudiris. O Israel, inquit Pro-
 pheta, quā magna est domus Dei, & ingens locus
 possessionis eius! magnus, & non habet finē, altus &
 immensus. Domus Dei diuiti est communis & pau-
 peri. Difficile est tamen diuitē intrare in regnū Dei.
 Sed forte doles quôd nullum tibi auratorum lych-
 norum lumen resulgeat. Sed multo illustrior tibi lu-
 mine circumfuso luna respundet. De hyeme forsitan
 quæreris, quia nulla tibi hypocausta anhelatibus
 ignibus vaporentur: sed habes solis calorem, qui tibi
 orbem terrarum temperet, & hyberno te defendat
 à frigore. An illos beatos putas, qui seruitiorum
 sequentium stipantur cateruis? Sed qui alienos pe-
 des requirunt, suis vt nesciunt. Denique à paucis
 præceduntur, à plurimis portantur. Nisi forte illud
 miraris, quôd abundant auro, argento, pecunia,
 Quantis abundans vides, quantis egeant non vides.
 Sed eburneis lectis accumbere pretiosum putas, &
 nô consideras pretiosiorē esse terram, quæ pauperi
 toros

Luc. 16.

Matth. 6.

Prover. 30.

Ibidem.

Ibidem.

Deut. 8.

Esa. 5.

Psalm. 36. Prou. 12. 28.

Esaia 5.

Bauch 3.

Mat. 19.

Ecl. 2.

toros graminum sternit, in quibus dulcis requies,
 suauis est somnus, quem ille aurea compositus ipon-
 da, tota peruigil nocte quatit, nec capit. O quanto
 te ille beatiorē iudicat vigilans quiescentem! Illud
 prætereo, quod multo est præstantius, quoniam iu-
 stus qui hic egerit, illic abundabit: & qui hic labo-
 rem tolerauerit, illic consolationē habebit. Qui au-
 tem hic receperit bona, illic mercedem eorum sper-
 are non poterit. Paupertas, alie mercedem suam
 referuat, census absfuit. Attendē ergo tibi pauper,
 attendē diues: quia in paupertate & diuitiis tenta-
 menta sunt. Ideo quæ sapiens dicit, Diuitiis & pau-
 pertatem ne dedeas mihi. Et qua ratione petierit
 hoc, dicit, Satis est enim homini habere quod sibi
 sufficit. Quia diuitia vt epulis ventrem, ita animum
 curis, solitudinibusque distendunt. Ideo quæ petit
 constitui sibi quæ opus sunt & sufficientia, Ne reple-
 tus, inquit, mendax fiam, & dicam, Quis me videt?
 aut factus pauper, furtum faciam, & iurem nomen
 Domini. Fuggenda igitur & cauēda sunt tentamenta
 mundi, ne pauper desperet, ne opulens insolescat.
 Scriptum est enim: Cū expuleris gentes, & cœperis
 vti terris eorum, ne dicas, Virtus mea & manus
 meæ hanc mihi possessionem parauit. Sic est qui op-
 es suas merito adscribit suo. Et ideo quasi probatus
 proprium non agnoscat errorē, sed longo trahit, fane
 peccatum. Nam si credat quôd accessio pecuniæ, aut
 fortuiti euentus, aut turpis astutia sit, non habet lo-
 cum insolentia, in quibus aut nulla laus, & inanis la-
 bor, aut cupiditas inuerecunda sit, modum nesciens
 ponere voluptati.

De præstantia, decore, & gratia humani corporis, ac ipsius membrorum. CAP. IX.

Et finxit Deus hominem, &c. Sed iam de ipso etiam
 hominis corpore aliqua dicenda sunt, quod præ-
 stantius cæteris decore & gratia esse quis abnuat?
 Nam est vna atque eadem omnium terrentiorū cor-
 porum videatur esse substantia, firmitudo & proce-
 ritas quibusdam maior in bestiis: forma tamen hu-
 mani corporis est venustior, status erectus & celsus,
 vt neque enormis proceritas sit, neque vilis & abie-
 cta pusillitas, tum ipsa habitudo corporis suauis &
 grata, vt neque beluina vaistitas horrore sit, nec gra-
 cilitas tenuis infirmitati. Ac primum omnium co-
 gnoscamus humani corporis fabricā instar esse mun-
 di. Siquidem vt cælum eminet aëri, terris maria, quæ
 velut quædam membra sunt mundi: ita etiam caput
 supra reliquos artus nostri corporis cerninus emi-
 nere, præstantissimūque esse omnium tamquam
 inter elementa cælum, tamquæ arcem inter reliqua
 vrbs mœnia. In arce autem hac regalem quandam
 habitare sapientiam, secundum prophetici dictum,
 Quia oculi sapientis in capite eius: hanc esse cæteris
 tutiorem, & ex illa omnibus membris vigorem pro-
 uidentiamque deferri. Quid enim robur & validitas
 lacertorum proficiat, quid velocitatis pedum, nisi ca-
 pitis velut principis sui imperialis quædam admini-
 culatur potestas? Ex hoc enim desinitur vt iuuer-
 sâ, aut omnia fulciantur. Quid agat fortitudo, nisi o-
 culo duce vtatur in prælium? Quid fuga, si desit ob-
 tutus? Carcer est torum corpus, tenebroso inhor-
 rens situ, nisi oculorum illuminetur aspectu. Quod

ergo sol & luna in cælo, hoc sunt oculi in homine.
 Sol & luna duo mundi lumina: oculi autem quædam
 in carne sidera fulgent desuper, & inferiora claro il-
 lustrant lumine, nec patiuntur noctis quibusdam nos
 tenebris implicari: speculatores quidam nostri die
 ac nocte excubant. Nam & ex fopore, membris cæ-
 teris citius excitantur, & vigilantes circumspiciunt
 omnia, viciniore enim sunt cerebro, vnde omnis
 manat vsus videndi. Neque verò præpropere quil-
 quam huc descendisse me credat, quôd relicto vertice
 oculos prædicem, cum alienum non sit, sum-
 mam rem in parte laudare. Oculus enim certum est
 esse capitis portionem. Capur itaque oculis explo-
 rat omnia, auribus occulta immatur, cognoscat abs-
 condita, audit quid aliquid agatur in terris. Ipse au-
 tem vertex capitis quàm suauis & gratus: Quàm spe-
 ciosa cælaris? quàm reuerenda in senibus? quàm
 veneranda in sacerdotibus? quàm terribilis in bel-
 latoribus? quàm decora in adolescentibus? quàm
 compta in mulieribus? quàm dulcis in pueris? A-
 lium sexum crinita, alium tonsa non decet. Ex arbori-
 bus licet, quæ humani sit gratia capitis, aestimare.
 In capite arboris omnis est fructus, sibi omnis est
 pulchritudo: illius coma nos aut à pluuuis regit,
 aut defendit à sole. Tollarbori comam, tota ar-
 bor ingrata est. Quanto igitur maior humani ca-
 pitis ornatus est, qui cerebrum nostrum, hoc est,
 sedem originisque nostrorum sensuum capillis
 capitis munit & vestit, ne aut frigore vexetur aut
 æstus: illic enim fons vniuersorum est: & ideo vbi in-
 iuria nocet, ibi gratia præminet. Quid sine capite
 est homo, cum totus in capite sit? Cū caput videris,
 hominem agnoscis. Si caput desit, nulla agnitio
 esse potest: ac et truncus ignobilis, sine honore, sine
 nomine. Sola arce fusa principum capita, & ducti
 vultus de arc vel de marmore, ab hominibus ado-
 rantur. Non immeritò igitur huic quasi consultori
 suo cætera membra famulantur, & circumferunt il-
 lud seruili gestamine sicut nomen, atque in sublime
 locatum vehunt. Vnde censoria potestate quô vult
 dirigit quorundam obsequia seruilorum, & præcep-
 ta singulis obeunda decernit. Videas imperatoris
 suo singula gratuito stipendio militare. Alia por-
 tant, alia pascunt, alia defendunt, & ministerium
 suum exhibent: parent vt principi, ancillatur vt do-
 mino. Inde velut quædam procedit tessera, quam
 debeant pedes obire regionem, quæ militiæ munia
 manus consummandis operibus exequantur, quam
 venter abstinenti vel edendi formam imposta te-
 neat disciplinæ. Huic frons libera, nudis aperta tem-
 poribus, quæ mētis habitum specie sui prodatur: nunc
 læta, nunc tristior: nunc directâ ad seueritatem, nunc
 ad lenitatem remissior, quæ signis forensibus inter-
 nam exprimat voluntatem. Imago quædam animi
 loquitur in vultu, fidei basis, in qua quotidie Domi-
 ni nomen inscribitur & tenetur. Eam geminæ spes
 superciliorū sequuntur, quæ oculis munimenta præ-
 tendunt, prætexunt gratiam: vt & venustas decoris
 arideat, & diligentia protectionis assistat. Si quid
 enim de capite sordium decidat, aut arena puluis,
 aut ros nebula, aut humescens verticis sudor, excipi-
 tur supercilio, ne teneras offensa acie visiones mol-
 lium perturbet oculorū. Adharēt velut quibusdam

Virgil. lib. 6. Aeneid.

montium supercilii oculi, vt & protegente montis cacumine tutiores sunt, & tamquā in summo locati, de quadam scena superiore vniuersa prospiciēt. Neque enim oportebat eos humiles esse, sicut aures, vel os, ipsōque narium interiores sinus. Specula enim semper in alto est, vt aduentum cateruarum hostilium explorari possit aduentus, ne improuiso occupent orientem vel vrbis populum, vel imperatoris exercitum. Sic latronum quoque cauentur incurtus, si exploratores in muris aut turribus, aut montis excelssi supercilio sint locati, vt desuper spectent plana regionum, in quibus insidia latronum laterē non possint. In mari quoque postus si quis terrā appropinquare se coniciit, in ipsa mali fastigia, & cella antennarum cornua voti explorator ascendit, & adhuc inuisibilem reliquis nauigantibus eminus terram salutat. At forte dicas, Si specula editor necessaria fuit, cur non supra summum verticem capitis oculi constituti sunt, sicut cancri vel scarabæis in summo sunt, quibus licet nullum caput appareat, colla ac dorsa tamen cætero corpore celsiora sunt? Sed illis testa valida, nec tam tenuis membrana ficut nobis, quæ facile possit offendi, rubōque & cæteris interscindi sentibus. Aliis quoque animantibus huiusmodi species vt possint oculos aut ad ceruicem conferre, vt equi ac boues, ac propemodum omnes feræ: aut ad alas suas, vt aues, quō tuta quiete potantur. Nobis autem & in summa propemodum corporis parte constituti oculos oportuit, tamquam in arce, & ab omni vel minima offensione defendi: quæ duo sibi compugnantiā videbantur. Nam si in humili essent propter tutamen, munus impediretur: si in vertice, patere ad iniuriam. Itaque ne vel vsui muneris aliquid detraheretur, vel ad propulandam iniuriam non prospiceretur, eo loci oculos constituit, cui supercilia desuper non minimum protectionis impertiant, subter malā aliquantulum eleuatā hand exiguum munitionis adiungant, interiorē partem sepiant nares, exteriorē quoque frontis malarumque gibbi extuberent: & licet osium compage connexa, & aquata confinia circumvallare videantur, inter hæc medijs sunt oculorum orbes, & tūri ad caendum, & ad intuentum liberi, & decori ad gratiam, utpote in crystalli speciem resurgentes. In quorum medio pupillæ sunt, quæ videndi munus operantur: ac ne qua incidentis iniuriæ offensione lædantur, pilis hinc inde confertis velut quodam vallo per circuitum muniuntur. Vnde tutum auxilium postulans Propheta ait, Custodi me Domine vt pupillam oculi, vt protectionis diuinæ fieret ei tam sollicita & tuta custodia, quā pupillam oculi tutissimo quodam naturæ vallo munire dignatus est. Simul quia innocentia & integritas leui forde aspersa violatur, & gratiæ suæ munus amittit, Et ideo prospiciendum ne quis eam puluis erroris oblimet, aut vlla vexet festuca peccati, quia scriptum est, Eice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eicere festucam de oculo fratris tui. Itaque propter oculos ferunt medendi periti cerebrum hominis in capite locatum, alios autem nostri corporis sensus propter cerebrum finitimo quodam esse domicilio constitutos. Initium enim neruorum & omnium sensuum voluntariæ commotionis cere-

brum est, atque inde omnis eorū quæ diximus causa manat. Initium autem arteriarum & insiti caloris, quo animantur & tepesunt vitalia, cor esse plerique arbitrantur. Sensuum autem singulorum vel organum nerui sunt, qui velut chordæ & fides quædā de cerebro oriuntur, & per partes corporis in lingua quæque officia deriuantur. Ideoque mollius est cæteris cerebrum, quia omnes suscipit sensus: eō enim nerui referunt vniuersa quæ vel oculus videt, vel auris audierit, vel odor inhalauerit, vel lingua increpuit, vel os saporis acceperit. Quod quia mole, ad compassionem aptius: quod autem durum ex aliquo rigore neruorum, ad agendū efficacius. Præstantissimum quoque audiendi munus est, & vsui suppar gratia. Ideo aures extantiores, vt & ornatus decorem præferant, & excipiant omne illud quidquid de vertice sordium humorisve defluxerit: simul vt in eam sinibus vox reperculsa sine offensione interioris ingrediatur anfractus. Nam nisi ita esset, quis non ad omnem fortioris sonum vocis attonitus redderetur, cum inter ipsa subsidia frequenter improuiso ictus clamore nos obfuscescere sentiamus? Tum velut quædam propugnacula videas prætere aduersus frigiditatis asperitatem, calorisque flagrantiam: vt neque frigus penetret ductus patentes, neque nimius adurat æstus. Sinuatio autem interiorum aurium, modulandi quædam numerum præstat & disciplinam. Siquidem per anfractus aurium quidam rhythmus efficitur, & modulū quibusdam ingressæ sonus vocis exprimitur. Tenaces præterea sermonis accepti ipsos esse anfractus aurium, vsus ipse nos docet. Siquidem velut in concavis montium, vel in recessu rupium, vel in anfractu fluminum vox auditur dulcior, & responsa suaui referens echo resultat. Ipsæ quoque sordes aurium non inutiles, quæ ligant vocem, vt tenacior sit in nobis & memoria sit, & gratia. De naribus autem quid loquar, quæ biuio & procerō foramine antrum quodam recipiendū odoribus præstant, vt non perfunditorie odor transeat, sed diutius inhæreat naribus, & earum ductu cerebrum sensuque depascat? Ideo diutius odor fragrat acceptus, quā sermo resonat, aut visus apparet. Plerumque quod momento breui fueris odoratus, toto die tibi spirat in naribus. Per eas quoque purgamenta capitis desuunt, & sine fraude atque offensione aliqua corporis deriuantur. Est etiam non mediocris sensus in tactu, atque in eo voluptas gratissima, sincerumque iudicium. Plerumque enim tactu probamus, quæ oculis probare nō possumus. Postremum quoque officium est oris aut linguæ, quod tamen omnibus vires ministrat. Nam neque oculi vigorem videndi haberent, nisi virtutem substantiæ corporalis acciperent, quæ cibo defertur & potu: neque aures audiendi, aut nares odorandi, aut manus tangendi, nisi corpus omne confortetur alimentis. Deficimus enim viribus, nisi eas cibi competentis assiduitate reparemus. Deniq; confecti fame, nullis oblectantur sensuum voluptatibus, sed quasi exortes eorum delinimenta non sentiunt. Quid ego describam dentium vallum, quo cibis conficitur, & plenæ sit vocis expressio? Quæ sine dentibus alimonia delectaret? Deniq; aut maturos plerique cernimus hoc ipso citius senescere, quod amissis dētibz nullam

Arist. lib. 3. de part. anim. c. 7. Galen. lib. 5. de vrb. par. cap. 9.

nullam possint cibi virtutem validioris assumere. Ideo muta infantia, quia nō habet hoc organum vocis. Lingua quoque non solum in loquendo, sed etiam in edendo munus pretiosissimum est. Ea enim velut plectrum loquentis, & quædam edētis est manus, quæ desinentem cibum dētibz suggerit & ministrat. Vox quoque aëris quodam remigio vehitur, & per inane portatur, eadēque vis quæ aërem verberat, nunc commouet, nunc demulcet audientis affectum, iratum mitigat, fractum erigit, solatur dolentem. Sit igitur nobis canorum commune cum auiibus. Sed apud quem, quō sono vocis vtatur, quod est rationale, non potest cum animatibus irratiōnabilibus esse commune. Nā & ipsi sensus cōmunes nobis sunt cum animantibus cæteris: sed tamen non eadem his cæteri animates industria vtuntur. Erigit bucula ad cælum oculos, sed quid spectet ignorat. Erigunt feræ, erigunt aures: omnibus est liber aspectus, sed soli inest homini eorum quæ aspicit affectus interpretēs. Spectat oculis ortus obitusque signorum, videt ornamentum cæli, miratur stellarum orbes, fulgores quoque diuersos intelligit astrorum, quando helpetus surgat, quando lucifer: cur ille vespertinus, hic matutinus irradiet: quos ortus Oriō habeat, quos luna defectus: quemadmodum sol suos norit occidat, circuitus quoque cursus sui solemnitate custodiat. Audiunt quoque animantes cæteri, sed quis præter hominem audiendo cognoscit? Secreta sapientiæ solus homo ex omnibus generibus quæ in terris sunt, auditur & meditatione & prudentia colligit, qui potest dicere, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Hoc est pretiosissimum, quod homo diuinæ vocis sit organum, & corporalibus labiis exprimit cæleste oraculum, sicut illud est, Clama. Quid clamabo? Omnis caro fœnum. Accepit quod diceret, & clamauit. Sibi habeant prudentiam suam qui cæli terrarumque spatia radio describunt. Sibi habeant intellectum suum, de quo dicit Dominus, Et intellectum prudentium reprobabo. Neque numeros orationis, & modulus musicæ sapientiæ hoc constituit loco, sed eam sapientiam desinio, de qua dicit Propheta, Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quid autem loquar de osculo oris, quod pietatis & charitatis est pignus? Osculantur scē & columbæ: sed quid ad humani osculi venustatem, & quo amicitia inigne humanitatique præfulget, in quo plenæ charitatis fides exprimitur? Vnde & Dominus velut prodigij signum in proditore condemnans ait, Iuda, osculo filium hominis tradis: hoc est, Charitatis inigne conuertis ad signum proditio- nis, & infidelitatis iudicium? pacis hoc pignore vteris ad officium crudelitatis? Bestialiter igitur oris obsequio inferentem potius necem, quā charitatis fœdera deferentem, diuinæ arguit vocis oraculo. Illud quoque præcipuum, quod soli homines ore exprimimus, quæ cor de sentimus. Itaque cogitationes tacitæ mentis, oris sermone signatur. Quid est igitur os hominis, nisi quoddā sermonis adytum, fons disputationis, aula verborum, promptuariū voluntatis? Absolutius velut quadam humani corporis regiā, in qua sit licet quædam quantitas portionis, forma tamen vniuersitatis est. Sequitur guttur, per quod toti corpori vitale commercium, & spiritus

huius commocatus infunditur. Succedunt brachia, & validi lacertorum tori, validæ ad operandum manus, & procerioribus digitis habiles ad tenendum. Hinc aptior vsus operandi, hinc scribendi elegantia, vt ille calamus scribæ velociter scribens, quo diuinæ vocis exprimuntur oracula. Manus est quæ cibum ori ministrat, manus est quæ præclaris enitet factis, quæ conciliatrix diuinæ gratiæ facris infertur altaribus, per quam offerimus & sumimus sacramenta cælestia: manus est quæ operatur pariter atque dispensat diuina mysteria, cuius vocabulo non dedignatus est se Dei filius declarari, dicente Dauid, Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me. Manus est quæ fecit omnia, sicut dixit Deus omnipotens: Omnia enim hæc fecit manus mea. Manus est totius corporis propugnaculum, capitis defensoria. Quæ cum sit loco inferior, totum verticem comit, & honesto venulato ornatu. Quis digne explicet pectoris cratem, ventri que molliem? Aliter enim viscera molliora non possent foueri, & intestinorum sinus duris haud dubie ossibus læderetur. Quid tam salutare, quā vt pulmo cordi finitimo limite iungeretur, vt cum exarferit cor ira & indignatione, pulmonis sanguine atque humore citius temperetur? Ideoque mollior pulmo est, quia madet semper, simul vt rigorem indignationis emolliat. Hæc ideo strictum percussimus, vt tamquā nō indocti obuia perstringere, non tamquam medici pleniū seruari videamur & persequi, quæ naturæ latibulis abscondita sunt. Lien quoque cum icore habet viciniam fructuosam: qui dum adsumit quo ipse pascatur, abstergit quidquid sordium deprehendit, vt per fibras icoris minuitur, ciborum possint tenues atque subtiles reliquæ transire, quæ vertantur in sanguinem, viribusque proficiant, & non cum fimo & sordibus egerantur. Intestinorum verò circumplexi orbes, & sine aliquo licet nodo, sibi tamē inuicem nexi, quid aliud nisi diuinā proficiantiam creatoris ostendunt, vt non citō esca pertranseat, & statim à stomacho decurrat? Quod si fieret, iugis famēs, & continua vorādi libido hominibus gigneretur. Exinanitis enim visceribus & exhaustis, dū momentaria effusione vacuarentur, necesse esset inexplabilem atque insatiabilem cibi & potus generari cupiditatem, quam sine dubio immatura mors sequeretur. Ideoque prouidē conficitur primum esca in vtero superiore, deinde in icore coquitur, quousque vapore digestus transfunditur succus eius in reliquas corporis partes, eaque substantia artus alitur humani, quam iuuenes accipiunt ad incrementum, senes ad perseverantiam: reliquum autem velut superfluum per intestina deducitur, & per illud ex trāverso ostiū deriuatur. Denique etiam in Genesi arca Noe ad fabricam humani corporis accipitur, de qua dixit Deus, Fac tibi arcam ex lignis quadratis, nidos facies in ea, & illines eam intus & foris bitumine, & sic facies arcam. Et infra, Ostiū verò facies ex tranverso, inferiora autem arca bicamerata & tricamerata facies. Hoc ergo significat Dominus, quod ostium ex posteriori sit parte, per quod egerantur ciborum superflua. Decorē enim creator noster dicitur reliquiarum à vultu hominis auertere, ne dum alium purgamus, inquinaremus aspectum. Simul

Psal. 44.

Psal. 137.

Esai. 66.

Gen. 6.

Ibidem.

Psal. 16.

Matth. 7.

Psal. 84.

Esai. 40.

Esai. 33. Cor. 1.

Psal. 50. Cantu. 1.

Iud. 22.

illud considera, quod ea quæ pudoris plena sunt, eo loci constituta sunt, ubi opera vestibus dedecere non possint. Venarum pulsus, vel infirmitatis internumtius, vel salutis est. Eadem tamen cum toto diffusæ sint corpore, neque nudæ atque intectæ sunt, & ita lenibus operiuntur visceribus, vt explorandi copia sit, & celeritas sentiendi, quando nulla est viscerum crassitudo quæ pulsam possit obducere. Ossa quoque omnia tenui operata sunt viscere, & reuincta neruis, præcipuè tamen capitis leui tacta sunt cortio. Vnde quod possint aliquod aduersum imbres & frigora habere munimen, capillis densioribus vestiuntur. Quid de genitalibus loquat, quæ venis è regione ceruicis per renes lumbosque deductis, suscipiunt genitalia seminis ad munus & ad gratiâ procreandi? Quid de officio pedum, qui totum corpus sine vlla sustinent oneris iniuria? Flexibile genu, quo præ cæteris Domini mitigatur offensa, ira mulcetur, gratia prouocatur. Hoc enim patris summi erga filium donum est, vt in nomine Iesu omne genu curuetur, cælestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur quoniam Dominus Iesus in gloria est Dei patris. Duo enim sunt quæ præ cæteris Deum mulcent, humilitas, & fides. Pes itaque exprimit humilitatis affectum, & sedule seruitutis obsequium: Fides æquat filium patri, atque vtriusque eandem gloriam confitetur. Rectè autem non plures, sed duo sunt homini pedes, quaterni enim pedes feris ac belluis sunt, bini autibus. Et ideo vnus quasi de volatilibus est homo, qui alta visû petat, & quodam remigio volitret sublimium cogitationum. Et ideo de eo dictum est, Renouabitur sicut aquilæ iuuetus tua:

Philip. 2.

Psalm. 3.

Psalm. 102.

quod quod propior sit cælestibus, & sublimior aquilis, qui possit dicere, Nostra conuerfatio in caelis est.

Abfoluit sextum diem, & eius opus: quomodo Deum requiescisse dicatur, explicat, & ei gratias agit. CAP. X.

SED iam finis sermoni nostro fit, quoniam consummatum est dies sextus, & mûdani operis summa conclusa est, perfectio videlicet homine, in quo principatus est animantium vniuersorum, & summa quædam vniuersitatis, & omnis mundanæ gratia creaturæ. Certè deferamus silentium, quoniam requieuit Deus ab omnibus mundi operibus: requieuit autem in recessu hominis, requieuit in eius mète atque proposito. Fecerat enim hominem rationis capacem, imitatorem sui, virtutum emulatorem, cupidum cælestium gaudiorum. In hunc requiescit Deus, qui ait, Super quem requiescam, nisi supra humilem & quietum, & trementem verba mea? Gratias ergo Domino Deo nostro, qui huiusmodi opus fecit in quo requiesceret. Fecit cælum, non lego quod requieuerit: fecit terram, non lego quod requieuerit: fecit solem, lunam, & stellas, nec ibi lego quod requieuerit: sed lego quod fecerit hominem, & tunc requieuit, habès cui peccata dimitteret. Aut fortè tunc iam futuræ dominicæ passionis præcessit mysterium, quo reuelatû est quia requiesceret Christus in homine, qui requiem sibi prædestinabat in corpore pro hominis redemptione, secundum quod ipse dixit, Ego dormiui, & requieui, & exurrexi, quoniam Dominus suscepit me. Ipse enim requieuit, qui fecit. Cui est honor, gloria, perpetuitas à sæculis, & nunc, & semper, & in omnia sæcula sæculorû. Amen.

Esa. 66.

Psalm. 3.

Act. 17.

Matth. 22.

Coloss. 3.

Psalm. 146.
Psalm. 144.
Rom. 11.

quod sicuti Deus vnus semper vbique totus est, omnia viuificans, mouens, & gubernans, sicut Apostolus confirmat, quod in eo viuimus, mouemur, & sumus: sic anima in suo corpore vbique tota viget, viuificans illud, mouens, & gubernans. Nec enim in maioribus corporis sui membris maior, & in minoribus minor, sed in minimis tota, & in maximis tota. Et hæc est imago vnitatis omnipotentis Dei quam anima habet in se. Quæ quoque quandam sanctæ Trinitatis habet imaginem. Primò in eo, quia sicut Deus est, viuut, & sapit: ita anima secundum suum modum est, viuut, & sapit. Est quoque & alia trinitas in ea, quæ ad imaginem sui conditoris perfectæ quidem & summæ Trinitatis, quæ ex patre & filio & spiritu sancto condita est. Et licet vnus illa natura, tres tamen in se dignitates habet, id est, intellectum, voluntatem, & memoriam. Quod idem, licet aliis verbis, in Euangelio designatur, cum dicitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: id est, ex toto intellectu, & ex tota voluntate, & ex tota memoria. Nam sicut ex patre generatur filius, & ex patre filioque procedit spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his item ambobus procedit memoria, sicut facillè à sapientè quolibet intelligi potest. Nec enim anima perfectæ potest esse sine his tribus, nec horum trium vnus aliquod quantum ad suam pertinet beatitudinem, sine aliis duobus integrum constat. Et sicut Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus est, non tamen tres dii sunt, sed vnus Deus tres habens personas: ita & anima intellectus, anima voluntas, anima memoria: non tamen tres animæ in vno corpore, sed vna anima tres habens dignitates: atque in his tribus eius imaginem mirabiliter gerit in sua natura noster interior homo, ex quibus quasi excellentioribus animæ dignitatibus iubemur diligere conditorem, vt in quantum intelligitur diligatur, & quantum diligitur, semper in memoria habeatur. Nec folus sufficit de eo intellectus, nisi fiat in amore eius volutus: immò nec hæc duo sufficiunt, nisi memoria addatur, quæ semper in mète intelligentis & diligentis maneat Deus: vt sicut non potest esse momentum quo homo non vtatur vel fruatur Dei bonitate & misericordia, ita nullum debeat esse momentum quo præsentem cum non habeat memoria. Et ideo iuste mihi videtur dictum, interioremem hominem imaginem esse Dei. Anima enim nominatur totus interior homo, quæ viuificatur, regitur, continetur lutea illa massa luteata succis, ne arefacta dissolatur. Deus dicitur vis illa ineffabiliter magna, & innumerabiliter sapiens, vt scriptum est, Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, & sapientie eius non est numerus, & incomparabiliter suauis, vt alibi dicit, Suauis Dominus vniuersis, & misericordies eius super omnia opera eius. Ex qua, & per quam, & in qua sunt omnia quæ sunt, reguntur omnia quæ sunt, continentur omnia quæ sunt. Omnia dico, ipsam viuificatam, quæ est totum: quod aliud est quam ipse qui fecit: qui non est factus, sed ipse est ex quo, per quem, & in quo. Quod Deus ex quo est, pater dicitur à nobis pauperibus sensu, pauperioribus verbis: quod qui ex eo, filius dicitur: quod quo, spiritus sanctus. Ideo au-

tem dicitur Deus pater, quia ipse est ex quo, & sapientia est qua ordinantur omnia, & dilectio qua se volunt omnia ita manere vt ordinata sunt. Ex quo ergo, & qui ex eo, & quo se diligunt ipsa duo, tria sunt, & illa tria ideo vnum, quia sic sunt ex vno illa duo, vt tamen ab eo non sint separata, sed ex ipso sunt, quia non à se, & in ipso, quia non separata, & ipsum ipsa quod ipse, & ipsum ipse quod ipsa, & non ipsum ipsa qui ipse, & non ipsa ipse quæ ipsa. Ista duo Deus est, & ipse Deus tria est, & vnumquodque horum trium Deus est, & omnia tria illa non dii, sed Deus est. Ad imaginem ergo suam conditor, vt dictum est, fecit animam hominis, quæ tota dicitur anima. Non autem aliud quam hominis animam significo cum mentem dico, sed propter aliud animam, & propter aliud mentem. Nam totum quod viuut, hominis anima est. Cum autem anima in se agit se, & ex se, & per se sola, mens dici solet: sensus vero ad sua ministeria implens, consuetus anima dicitur. Mens ergo scire gignit, & amat scire quod scit. Non illud scire dico, quo repente scitur res aliqua, quæ antè nesciri putabatur: sed illud vnde & aliquid & omne quidquid scitur vel nescitur, sciri potest. Illud enim scire mens gignit, & cum genitum est, scientia potest dici. Sunt ergo iam duo, mens, & quod ipsa mès scit: restat tertium vtriusque commune. Omnis mens quidquid scit, amat. Amor non minus quam inter duos est, amantem & quod amat. Vnus est ergo amorum amor, qui & tertius est. Non autem potest negari, hoc totum vnam esse animam, & vnam animam hæc tria esse. Sicut enim hæc tria verè vna anima sunt, sic non minus verè vna anima est hoc vnum, & hoc alterum, & hoc tertium. Comparet igitur se hæc creatura tam eminenti creatori suo supereminenti sibi, excepto hoc, & multum supra se amoto, quod omnis bonitas, & omne bonum, & omnis bonitatis & boni dulcedo creatoris à seipso est. Creatura verò nõ solum quod est, sed etiã quod talis est, ab alio est, non à se: & ipsa quod est, semper est, licet & ipsa anima modo quodã suo incommutabilis est. Nam semper anima est postquã esse cœperit, & scit, & scire vult. Comparet ergo, vt dixi, se anima eo modo quo potest, creatori suo, vt dicatur mens pater, quia gignit scire: dicatur scire filius, quia ex alio est, & non est aliud quam ipsum, ex quo est: dicatur amor spiritus sanctus, quia amorum est eorum qui se amant. Vnde in nostris scripturis sæpius amor, id est charitas, quæ in Deo est erga nos, & quæ à nobis in Deum, spiritus ipse appellatur. Et hæc de imagine.

1. Ioan. 5.
1. Cor. 8.
Genes. 1.

1. Ioan. 3.
Rom. 8.

Genes. 1.

1. Ioan. 4.
Psalm. 7.
Matth. 11.

De dignitate hominis ex ratione similitudinis sumpta. CAP. III.

NVNC verò de similitudine aliqua intellige, quæ minoribus cernenda est: vt sicut Deus creator qui hominem ad similitudinem suam creauit, est charitas, est bonus & iustus, patiens atque mitis, mundus & misericors, & cætera virtutum sanctorum insignia, quæ de eo leguntur: ita homo creatus est, vt charitatem haberet, vt bonus esset & iustus, vt patiens atque mitis, mundus & misericors foret. Quas virtutes quanto plus quisque in seipso habet, tanto propius est Deo, & maiorem sui conditoris gerit similitudinem.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

Summarium libelli de dignitate conditionis humanæ.

Agit de hominis præstantia super cæteras creaturas & ratione imaginis & ratione similitudinis, super verbis lib. Gen. cap. I. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem, &c.

Capita libelli.

- Quod nedum verbo, vt alia creatura, sed sanctæ Trinitatis consilio conditus est homo, & quare. Cap. I.*
- De dignitate hominis sumpta ex ratione imaginis. Cap. II.*
- De dignitate hominis ex ratione similitudinis sumpta. Cap. III.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE DIGNITATE CONDITIONIS HVMANÆ, LIBELLVS.

Quod nedum verbo, vt alia creatura, sed sanctæ Trinitatis consilio conditus est homo, & quare. CAP. I.

Gen. 1.

FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Tanta itaque dignitas humanæ conditionis esse cognoscitur, vt non solo iubentis sermone, sicut alia sex dierum opera, sed consilio sanctæ Trinitatis, & opere maiestatis diuinæ creatus sit homo: vt ex primæ conditionis honore intelligeretur, quantum deberet suo conditori, dum tantum in conditione mox dignitatis priuilegium præstitit ei

conditor, vt tanto ardentius amaret conditorem, quanto mirabilis se ab eo esse conditum intelligeret. Nec ob hoc solum quod consilio sanctæ Trinitatis sic excellenter à conditore conditus est, sed etiam quod ad imaginem & similitudinem suam ipse creator omnium eum creauit, quod nulli alij ex creaturis donauit.

De dignitate hominis sumpta ex ratione imaginis. CAP. II.

QUÆ imago diligentius ex interioris hominis nobilitate est consideranda. Primò quidem, quod

Ecdes. 7.
Esal. 48.

Esal. 92.

militudinem. Si verò (quod absit) aliquis per deia
vitiatorum, & diuortia criminum ab hac nobilissima
sui conditoris similitudine degener oberrat, tunc fiet
de eo quod scriptum est, Et homo cum in honore
esset, non intellexit, comparatus est iumentis quæ
sensum non habent, & similis factus est illorum. Qui
maior honor potuit homini esse, quã vt ad similitu-
dinem sui factoris conderetur, & eisdem virtutum
vestimentis ornaretur, quibus & conditor? De quo
legitur, Dominus regnauit, decorem indutus est: id
est, omnium virtutum splendore, & totius bonitatis
decore ornatus. Vel quod maius homini potest esse

dedecus, aut infelicioꝝ miseria, quã vt hac simili-
tudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem &
irrationabilem brutorum iumentorum delabatur
similitudinem? Quapropter quisque diligentius at-
tendat primæ conditionis suæ excellentiam, & ve-
nerandam in seipso sanctæ Trinitatis imaginem ag-
noscat, honorémque similitudinis diuine ad quem
creatus est, nobilitate morum, exercitio virtutum,
dignitate meritorum habere contendat, vt quando
appareat qualis sit, tunc similis ei appareat, qui se mi-
rabili ter ad similitudinem suam in primo Adã con-
didit, mirabiliusque in secundo reformauit.

1. Ioan. 5.
Rom. 5.

SANCTI AMBROSII DE DIGNITATE CONDITIONIS HVMANE
LIBELLI FINIS.

Summarium Libri de Paradiso.

- Cap. I. vsque ad cap. III. agit de loco paradisi, de fonte & quattuor fluijs ex eo procedentibus ad irri-
gandam terram, & de ligno scientiæ boni & mali.
- Cap. IIII. vsque ad cap. IX. quod Deus posuerit hominem in paradiso: quod præceptum & penam ei
statuerit, & nonnullæ circa ea emergentes quæstiones soluuntur.
- Cap. X. vsque ad cap. XI. quomodo mulierem formauerit, & bestias agri, &c. creataque ad Adam ad-
duxerit, vt nomina imponeret eis: & dubitationes soluuntur.
- Cap. XII. vsque ad finem libri agit de serpētis astutia, mulieris deceptione, & vtriusque condensatione.

Capita libri.

- Discutit quid, vbi, & qualis sit paradysus, cum explicacione sensus mystici. Cap. I.
- Cur lignum scientiæ boni & mali productum fuerit in paradiso: cur ibidem serpens: & quid nonnulli per
serpentem, per Adam & Eua intellexerint. Cap. II.
- Quæ subsidia habeat anima ex fonte paradisi, & quo quattuor dimanant flumina: quæ ve per ea intelligenda
sint. Cap. III.
- Quod vir extra paradysum factus est, sed in eum positus, cum examine verborum, operari & custodire.
Cap. IIII.
- Examinat præceptum de non edendo de ligno scientiæ boni & mali: & circa id emergentes difficultates
absoluit. Cap. V.
- Alias plures dubitationes circa idem præceptum Adæ datum, & Eua præuarcacionem excitat & diluit.
Cap. VI.
- Mors vnde acciderit homini, an à Deo, vel à ligno, vel aliunde, pertractatur. Cap. VII.
- Resolluntur quæstiones de prescientia Dei circa præuarcacionem Adæ, & opinionem boni & mali.
Cap. VIII.
- Cur Deus in cibo præceptum dederit, & cur addiderit penam, Morte moriemini. Cap. IX.
- Agitur de formatione mulieris, & soluuntur dubia circa id emergentia. Cap. X.
- Quomodo animantia adducta fuerint ad Adam: & soporis in eum immisi expositio mystica. Cap. XI.
- De serpētis sapientia qualis fuerit: quomodo is mulierem inuaserit: qualis eius responsio; & circa eam di-
greditur. Cap. XII.
- Quomodo tentamenta diaboli plena sint mendacij: & de deceptione mulieris, & lapsu Adæ: quemadmo-
dum etiam cognouerint se esse nudos, & succinctoria sibi fecerint, & quid significant. Cap. XIII.
- De voce Domini deambulantis ad vesperam, & increpacione Adam, Vbi es: cur præterea ante increpetur
Adam, cum mulier ante gustauerit: & quid mulier pro sua excusacione responderit, ac de mysterijs isto-
rum. Cap. XIII.
- Qua ratione mulieris peccatum venia dignum fuerit estimatum, & serpens delectationis typus sit: de eius
condemnatione; & discretione trium harum condemnationum. Cap. XV.

Ex Genes. Cap. II.

ET plantauit Deus paradysum voluptatis
in Eden ad Orientem: & posuit illic homi-
nem quem plasmauit. Et produxit Deus ad-
huc de terra lignum speciosum ad visum, &
bonum ad escam; & lignum vitæ in medio para-
dysi, & lignum scientiæ boni & mali. Fons au-
tem procedit ex Eden ad irrigandum para-
dysum, & inde diuiditur in quattuor initia.
Nomen vni Phison: hic est qui circuit omnem
terram Euilath, vbi est aurum. Terræ autem il-
lius aurum bonum est: ibi est carbunculus, &
lapis prasus. Et nomen secundi Geon: hic est
qui circuit omnem Æthiopiam. Et flumen
tertium Tigris: hic est qui vadit contra Assy-
rios. Et flumen quartum Euphrates.

Discutit quid, vbi, & qualis sit paradysus, cum explicacione
sensus mystici. CAP. I.

Plantauit Deus paradysum voluptatis in E-
den ad Orientem, &c. De paradiso ado-
riundus sermo non mediocrem æstum
nobis videtur incutere, quidnam sit pa-
radysus, & vbi, qualisve sit, inuestigare &
explanare cupientibus: maxime cum Apostolus siue
in corpore, siue extra corpus nesciat, raptum se
tamen dicat vsque ad tertium cælum. Et rursus, Scio,
inquit, huiusmodi hominẽ, siue in corpore, siue ex-
tra corpus, nescio, Deus scit, quoniam raptus est in
paradysum, & audiuit ineffabilia verba, quæ non li-
cet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor, pro me
autem non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis. Et
si voluero gloriari, non ero stultus, nam veritatem
dico. Ergo si huiusmodi paradysus est, vt cum solus
Paulus, aut vix aliquis Pauli similis, cum in hac vita
degeret, videre poterit: idem tamen siue in corpo-
re, siue extra corpus viderit, meminisse non possit;
audierit tantum verba, quibus prohibitus sit vulgare
quod viderat: quo tandem modo nos paradysi lo-
cum poterimus absoluere, quem nec videre potui-
mus, & si potuissimus videre, prohiberemur tamen
aliis intimare? Simul cum Paulus extolleret se reue-
lationum sublimitate sit veritus, quanto magis no-
bis timendum est id sollicitis indagare, cuius etiam
reuelatio obnoxia sit periculo? Non igitur hylen
hunc paradysum æstimare debemus: & ideo relin-
quamus Pauli esse secretum. Tamen quoniam hic
legimus à Deo paradysum esse plantatum ad Orien-
tem, & ibi esse positum hominem, & productum esse
omne lignum pulchrum ad visum; & bonum ad es-
cam: ipsius paradysi auctorem iam possumus inue-
nire. Quis est enim qui potuit fingere paradysum,

2. Cor. 12.
Ibidem.

nisi omnipotens Deus, qui dixit, & facta sunt, numquam indigens eorum quæ generari vellent? Ipse ergo plantauit paradysum, de quo dicit sapientia, Omnis plantatio quam non plantauit pater meus, eradicabitur. Bona angelorum plantatio, bona sanctorum. Sancti enim sub ficu & vite dicuntur requiescere in illo pacis futuræ tempore, in quibus typus est angelorum. Ergo paradysus est plurima ligna habens, sed ligna fructifera, ligna plena succi, atque virtutis, de quibus dictum est, Exultabunt omnia ligna siluarum: ligna semper florentia viriditate meritorum, sicut illud quod plantatum est secus decursus aquarum, cuius folium non defluet, quia totus in eo fructus exuberat. Hic ergo paradysus est. Locus autem eius in quo est plantatus, dicitur Eden, hoc est voluptas. Vnde & sanctus David ait, Et torrente voluptatis tuæ potabis eos. Legistis enim, Quia fons procedit ex Eden, qui rigat paradysum. Hæc igitur ligna quæ plantata sunt in paradiso, quasi profluo quoddam torrente spiritus irrigantur. De quo alibi ait, Fluminis impetus laticat ciuitatẽ Dei. Est autem ciuitas, illa quæ sursum est Hierusalem libera, in qua diuersa sanctorum merita pullulant. In hoc ergo paradiso hominem Deus posuit quem plasmauit. Intellige etiam quod non eum hominem qui secundum imaginem Dei est, posuit, sed eum qui secundum corpus. Incorporalis enim in loco non est. Posuit autem eum in paradiso sicut solem in cælo, expectantem regnum cælorum, quemadmodum creatura expectat reuelacionem filiorum Dei. Ergo si paradysus est in quo erant exorta virgulta, videtur paradysus anima esse quæ multiplicat semen acceptum, in qua virtus vnaquæque plantatur, in qua erat etiam lignum vitæ, hoc est sapientia, sicut dixit Salomon: quia sapientia non de terra exorta est, sed de patre. Est enim splendor lucis æternæ, & manatio omnipotentis gloriæ.

Psal. 148.
Psal. 25.
Matth. 15.
3. Reg. 4.
Micha. 4.

Psal. 95.
Psal. 1.

Psal. 35.

Psal. 45.
Galat. 4.

Reg. 3.

3. ap. 7.

Cur lignum scientiæ boni & mali productum fuerit in pa-
radiso: cur ibidem serpens: & quid nonnulli per serpentem,
per Adam, & Eua intellexerint. CAP. II.

ERAT autem lignum scientiæ boni & mali in
paradiso. Sic enim habes, Et produxit Deus lignum
speciosum ad visum, & bonum ad escam; & lignum vitæ in
medio paradysi, & lignum scientiæ boni & mali. Postea
videbimus vtrum & hoc lignum speciosum ad vi-
sum, & bonum ad escam fuerit, sicut dicitur. Eo enim
loci hoc oportunitus disputabitur, quo hominem ex
hoc gustantem ligno inuentum esse deceptum. In-
terim nihil habemus quod nunquam reprehendere de-
beamus, etsi rationem scire non possumus. Neque e-
nim in hac creatura mundi siqua nobis difficultia in-
tellectu videntur, & in comprehensibilia ingenio no-
stro, temerario quodam debemus condemnare iu-
dicio, vt creaturam serpentium, venenatiquæ alicuius
animantis: quippe homines qua ratione singula
quæque sint facta, intelligere adhuc & scire non pos-

lumus. Sic ergo & in scripturis diuinis non facile reprehendamus aliquid quod intelligere non possumus. Sunt enim plurima quae non nostro ingenio metienda sunt, sed ex altitudine diuinae dispositionis & verbi sancti aestimanda. Pone enim, sine prauidicio tamen assertionis futurae, ideo tibi hoc lignum scientiae boni & mali displicere, quia posteaquam gustauerunt ex eo homines, intellexerunt se nudos; attamen ad consummationem diuinae operationis, dicam tibi & hoc lignum in paradiso exortum, & a Deo esse permittum, vt possimus supereminentiam boni scire. Quomodo enim si non esset scientia boni & mali, inter bonum & malum discretionem aliquam disceremus? Nam neque quod malum erat, malum iudicaremus esse, nisi esset scientia boni: (malum enim discerni non potest, nisi per scientiam boni.) neque rursus quod bonum erat, sciremus bonum esse, nisi esset scientia mali. Cape exemplum de ipsa conditione humani corporis. Nempe habet & amaritudinem quandam fellis: quae si in commune propicias, ad salutem hominis utilis inuenitur. Ergo & quod malum putamus, plerumque non per omnia malum est, sed in commune vitale. Nam sicut fel in parte est corporis, & tamen ad totius utilitatem corporis prodest, ita utilitati omnium profuturam sciens Deus scientiam boni & mali, in parte constituit, vt in commune prodest. Denique serpentem in paradiso inuenis, vitique non sine Dei voluntate generatum. In serpentis autem figura diabolus est. Fuisse enim diabolum in paradiso etiam Ezechiel propheta docet, qui dicit super principem Tyri: In voluptate, inquit, paradisi factus es. Principem autem Tyri in figura accipimus diaboli. Numquid & hinc accusabimus Deum, quia thesauros eius altitudinis & scientiae absconditis in Christo & occultos comprehendere non possumus, nisi quos ipse reuelare dignatus est? Reuelauit tamē, vt sciremus etiam diaboli malitiam ad salutem prodesse hominibus. Non quod diabolus prodesse velit, sed quod malitiam eius etiam repugnantis conuertit nobis Dominus ad salutem. Denique huius malitia Iob sancti viri fecit esse virtutem & patientiam elatiorem. Huius malitia iustitiam eius exercuit, vt certaret & vinceret, & victoriam corona sequeretur: Nemo enim nisi qui legitime certauerit, coronatur. Ioseph quoque castimonia numquam ad nostri memoriam peruenisset, nisi domini eius contubernalis, ignitis diaboli spiculis incitata, tentasset eius affectum, & nisi postremo affectasset eius interitum, quod clarior esset castimonia viri, qui mortem pro castitate contempserit. Vis scire consilium Dei? Nempe diabolo autem necesse videtur iustis hominibus praeparari, exerceri quoque periculis filiorum; attamen Dominus etiam Abraham hac arte tentauit, vt immolari sibi filium ab eodem postularer. Qua tentatione Abraham fidelis est Domino comprobatus, quod ad deuotionis obsequio nec dilecti filij miseratione reuocatus sit. Ita ergo & lignum scientiae boni & mali in paradiso, quod erat speciosum ad visum, & bonum ad escam specie videbatur. Non enim vsu bonum ad escam erat, quoniam esca eius videtur hominibus obfuisse. Ergo est quod singulis noceat, in commune prodest, vt Iudae nocuit diabolus, sed omnes Apo-

stolos coronauit, qui malitiae eius tentamenta vicerunt. Itaque neque dubitandum, neque reprehendendum quod in paradiso diabolus erat, quando qui dem occludere sanctis non potuit iter ne quis accesserit. Neque enim iustus habitationem incolatus tamquam possessor eripuit. Esto enim vt aliquos desides atque vitiosos ab incolatu supernae possessionis auerterit, illud multo augustius, multoque pulchrius quod sanctorum orationibus excluditur cum completum fuerit illud: Videbam fatanam sicut fulgur de caelo cadentem. Ergo non metuamus eum, qui eoulsque infirmus est, vt & ipse casurus sit in terram. Accipit quidem tentandi licentiam, sed non accepit copiam subruendi: nisi sua sponte labatur infirmus affectus, qui sibi auxilium non norit accedere. Et ideo qua fraude tentauerit primum hominem, quidve in homine pertauerit esse tentandum, quo ordine, qua arte, cognoscere opus est, vt cauere possimus. Plerique tamen qui volunt in paradiso diabolum non fuisse, licet in caelo adstantem cum angelis legerimus, ne nostro sermone videantur offendi, secundum suam accipiant voluntatem interpretationem istius lectionis. Nam ante nos fuit, qui per voluptatem & sensum prauiarationem ab homine memorauerit esse commissam, in specie serpentis figuram accipiens delectationis, in figura mulieris sensum constituens, quam *ἐπιθυμιον* vocant Graeci: deceptam autem per sensum mentem asseruit, quam Graeci *ἡδονή* vocant. Recte igitur in Graeco *ἡδονή* viri figuram accepit; *ἐπιθυμιον*, mulieris. Vnde & quidam Adam *ἡδονή* terrenum interpretati sunt. Dominus autem virgines illas in Euangelio accensis facibus vel extinctis expectantes ipsi aduentum, pro sensibus vel integris sapientium, vel corruptis insipientium posuit. Nam si Eua, hoc est, sensus prima mulieris, accensas habuisset facies, numquam prauiarationis suae nos crinibus implicasset, neque ex illa virtutis immortalitate cecidisset.

Quae subsidia habeat anima ex fonte paradisi, e quo quattuor dimanant flumina: quae uerue per ea intelligenda sint.

CAP. III.

EST ergo paradisi terra quaedam fertilis, hoc est anima fecunda, in Eden plantata, hoc est in voluptate quadam, vel exercitata terra, in qua anima fit delectatio. Est etiam *ἡδονή* tamquam Adam: est & sensus, tamquam Eua. Ac ne haberes quod ad infirmum retorqueres naturae, velut ad obnoxiam in tolerandis periculis conditionem, considera quae habeat anima ista subsidia. Erat fons qui irrigaret paradysum. Qui fons, nisi Dominus Iesus Christus, fons vitae aeternae, sicut & pater? quia scriptum est, Quoniam apud te fons vitae: & Flumina de ventre eius fluent aquae vitae. Denique & fons legitur, & fluius, qui irrigat paradysum, vbi est lignum fructuosum, quod ferat fructum in vitam aeternam. Hic ergo fons, sicut legitur, procedit ex Eden, id est, ex anima tua. Vnde & Salomon ait, Bibe aquam de tuis vasis, & de puteorum tuorum fontibus. Hic est fons qui procedit ex illa exercitata & plena voluptatis anima: hic fons irrigat paradysum, hoc est, virtutes animae eminentissimo merito pullulantis. *Et diuiditur (inquit) hic fons in quattuor initia. Nomen est vni Phison:*

Ex Job. 28.

Coloss. 2.

Iob. 2. Iacob 5. 1. Tim. 2. Genes. 39.

Genes. 22.

Ezech. 44.

Lucas 10.

Origen. lib. 1. in Iob.

Orig. hom. 1. in Genes. lib. 2. in Iob.

Philo in lib. de mundi. 9. Pisco. ad Ath. 25.

Iob. 7. Psal. 9.

Plato lib. 4. de Republ.

Osee 2. Psal. 67.

Gen. 2. Ioseph. lib. 1. Antiquit. cap. 11.

Proverb. 5.

Psal. 18.

141
fons hic est qui circuit omnem terram Euilath, vbi est aurum. Terra autem illius aurum bonum est: ibi est carbunculus, & lapis prasius. Et nomen secundi Geon: hic est qui circuit omnem Aethiopia. Et flumen tertium Tigris: hic est qui vadit contra Assyrios. Et flumen quartum est Euphrates. Haec igitur quattuor sunt flumina. Phison secundum Hebraeos, Ganges autem secundum Graecos, fuit contra Indiam. Geon autem Nilus circuit terram Aegypti & Aethiopia. Mesopotamia autem dicitur, quod Tigris & Euphrates incluserint eam, eo quod inter duo haec flumina constituta sit, quod etiam longè positus nomen ipsum & opinio communis expressit. Sed quemadmodum fons dicitur sapientia Dei; (Fons enim est secundum Euangelium, dicens, Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Fons est & secundum Prophetam, qui ait, Venite & edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis.) Sicut ergo fons vitae est sapientia, fons gratiae spiritalis: ita fons virtutum est ceterarum quae nos ad aeternam cursum dirigunt vitae. Ex hac igitur anima quae culta est, non ex ea quae inculta, fons iste procedit vt irriget paradysum, hoc est, quaedam diuersarum fructu virtutum, quarum sunt quattuor initia in quae sapientia ista diuiditur. Quae sunt quattuor initia virtutum, nisi vnum prudentiae, aliud temperantiae, tertium fortitudinis, quartum iustitiae? Quae etiam sapientes istius mundi ex nostris asumpta, in suorum scripta librorum transtulerunt. Itaque sicut fons sapientiae, ita etiam flumina ista quattuor quaedam ex illo fonte manantia sunt fluenta virtutum. Phison igitur prudentia est, & ideo habet aurum optimum, & splendidum carbunculum, & prasium lapidem. Aurum enim pro inuentis prudentibus frequenter accipimus. Vnde & Dominus per Prophetam ait, Dedi illis aurum & argentum. Et Dauid de prudentibus dicit, Si dormitis inter medios cleros, pennae columbae deargentatae, & posteriora dorsii eius in specie auri: eo quod veteri & nouo qui in haereticis Testamento, in ipsa secreta sapientiae Dei disputationis posse vberate procedere. Hoc ergo bonum aurum dicit, non illud monetale corruptibile ac terrenum. Habet etiam splendidum carbunculum, in quo quidam animae nostrae viuunt igniculus. Habet & prasium lapidem, qui viride quiddam atque vitale coloris sui specie ostentare videtur. Virent enim arbuta quae viuunt, arescunt contra quaecumque moriuntur: viret terra dum floret, virent & femina dum prorumpunt. Et bene primo loco fluius hic positus est, qui secundum Hebraeos Phison dicitur, hoc est, oris mutatio, quia non vnam gētem, fed vniuersam ferē Indiam circumfluit. Non enim angusta quaedam, sed diues utilitatum prudentia est, quae pluribus prodest. Ideo prima. Vt si quis de paradiso fuerit egressus, velut quoddam eum prudentiae flumen excipiat, ne citò possit aflescere, sed per hanc ad paradysum facile reuertatur. Hic fluius à multis hominibus frequenter, pulchritudinemque & fertilitatem maximam habere perhibetur. Et ideo prudentia specie huius accipitur, quae plurimos fructus attulit in Domini Saluatoris aduentu. Atque in extrema terrarum fluit, quia per sapientiam omnes homines fuit redempti. Vnde & dictum est, In omnem terram exiit fons eorum, & in fines ter-

rae verba eorum. Secundus est fluius Geon, iuxta quem lex data est Israelitis, cum essent in Aegypto constituti, vt ex Aegypto recederent, & succincti lumbos ederent agnum, quod insigne est temperantiae. Castos enim & sanctificatos oportet Domini pascha celebrare. Et ideo iuxta istum fluium legitima primò obseruantia constituta est, quia significat nomen hoc quandam terrae hiatum. Sicut igitur terra quaecumque vel purgamenta vel fordes in ea sint, hiatu absorbet, ita castitas omnes corporis passionibus abolere consuevit. Meritoque ibi primùm obseruantiae constituit, quia per legem absorbetur carnale peccatum. Bene ergo Geon, in quo figura est castitatis, circumire terram Aethiopicam dicitur, vt abluit corpus abiectum, & carnis vilissimae restinguat incendium. Aethiopia enim abiecta & vills Latina interpretatione signatur. Quid autem abiectus nostro corpore? Quid tam Aethiopiae simile, quod etiam nigrum est quibusdam tenebris peccatorum? Tertius est fluius Tigris, qui vadit contra Assyrios, ad quem prauiaricator Israel captiuus est ductus. Hic fluius dicitur velocior esse omnibus. Quem incolunt Assyrii, hoc est dirigentes: hoc enim significat interpretatio. Ergo quicumque fortitudine animi prauiaricantia corporis vitia captiuauerit, dirigens ad superna, iste huius fluminis similis estimatur. Et ideo etiam fortitudo de illo qui est in paradiso fonte manat. Fortitudo autem quodam cursu rapido resistentia quaeque transuerberat, nec aliquibus cursus eius impeditorem horret obfaculis. Quartus est fluius Euphrates, qui Latine fecunditas atque abundantia fructuum nuncupatur, praefrens quoddam insigne iustitiae, quae omnem palcat animam. Nulla enim virtutum latiores videtur habere fructus, quam aequitas atque iustitia, quae magis aliis quam sibi prodest, & utilitates suas negligit, communi emolumenta praerponens. Plerique Euphratē *ἡδονή* *ἡδονή* dictum putant, hoc est a letando, eo quod hominum genus nullo magis quam iustitia & aequitate lætetur. Causam autem cur ceteri quae comment fluii, describuntur regiones locorum, quae Euphrates commeat, non describantur, illam accipimus, quia aqua eius vitalis asseritur, & quae foueat atque augeat. Vnde Perath eum Hebraeorum & Assyriorum prudentes dixerunt, quod est *ἡδονή* Graecè: contra autem fertur esse aqua aliorum fluminum. Deinde quia vbi prudentia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia; vbi temperantia, ibi intemperantia plerumque est, aut alia vitia: vbi autem iustitia, ibi concordia virtutum est ceterarum; ideo non ex locis quae fluit, hoc est, non ex parte cognoscitur. Non enim pars est iustitia, sed quasi mater est omnium. In his ergo fluminibus quattuor, virtutes principales quattuor exprimuntur, quae veluti mundi istius incluserunt tempora. Primū igitur tempus est mundi principio usque ad diluuium prudentiae fuit, quo in tempore iusti numerantur: Abel à Deo iustus ductus: & Enos, hoc est, homo ad imaginem Dei factus, qui sperauit inuocare nomen Domini Dei: & Enoch, qui dicitur Latine Dei gratia, raptus ad caelum: & Noe, qui & ipse iustus, & quaedam requietis directio. Secundum tempus est Abraham & Isaac & Iacob, reliquorumque numerus patriarcharum, in

Exod. 12.

Dan. 10.

Matth. 23.

Gen. 4. Genes. 5.

Genes. 6. Genes. 21.

quibus casta & pura quaedam temperantia religio-
nis effulsit. Immaculatus enim Isaac per repropiti-
tionem Abraham datus est filius, non tam corporalis
partus, quam diuine munus praeferens indulgentiae,
in quo vera immaculati figura praecessit, vt Aposto-
lus docet dicens: Quia Abraham dicitur sunt repropiti-
tiones, & semini eius. Non dicit, Et seminibus,
tamquam in multis, sed sicut in vno, Et semini tuo,
qui est Christus. Tertium tempus est in Moysae & cae-
teris prophetis. Deficit enim me tempus enarran-
tem de Gedeon, Barac, Sampson, Dauid, Samuel, &
caeteris prophetis, Anania, Azaria, Misael, Daniel, E-
liseo, qui per fidem deuicerunt regna, operati sunt
iustitiam, pereperunt repropitiiones, obstruxerunt
ora leonum, extinxerunt virtutem ignis, effugarunt
acies gladij, euasuerunt de infirmitate, fortes fue-
runt in bello, castra ceperunt exterorum. Non im-
merito igitur in his species fortitudinis est. Secti e-
nim loci, sicut ibi habes, tentati, in mastatione gla-
dij mortui. Circumierunt in capris pellibus, egen-
tes, angustiati, & doloribus afflicti, quorum meritis
non erat dignus orbis. In solitudinibus errantes, in
montibus, in speluncis, & in foueis terrae. Recte igitur
in his speciebus fortitudinis collocamus. Secun-
dum autem Euangelium digna est figura iustitiae, quia
virtus est in salutem omni credenti. Denique ipse
Dominus ait, Sine modo, sic enim decet nos imple-
re omnem iustitiam: quae quaedam parces caeterarum
est secunda virtutum. In quo enim aliqua harum,
quas diximus principales, est virtus, in eo etiam cae-
tera praesto sunt: quia ipsae sibi sunt connexae
concretaeque virtutes. Nam vtique Abel iustus, fortis-
simus ac patientissimus Abraham, prudentissimus &
propheta. Moyses vero cruditus in omni sapientia
Aegyptiorum, maiorem honestatem aestimauit Aeg-
ypti thesauris opprobrium Christi. Et quis sapien-
tior quam Daniel? Salomon quoque sapientiam po-
poscit, & meruit. Dicitur est ergo de quattuor vir-
tutum fluminibus, quorum potus est vitis. Et quia
Philoson aurum bonum terrae, & carbunculum, & la-
pidem prasium habere dicitur est, hoc quoque quale
sit consideremus. Videtur enim nobis tamquam au-
rum bonum Enos, qui prudenter Dei nomen scire
desiderauit. Enoch autem qui translatus est, & mor-
tem non vidit, carbunculus quidam est lapis boni o-
doris, quem operibus suis sanctus Enoch Deo detu-
lit, gratiam quandam factis & moribus spirans. Noe
vero tamquam prasium lapide vitalem colorem praer-
tulit. Si quidem diluuij tempore solus ac veluti futu-
rae constitutionis vitale semen in illa arca est refer-
uatus. Ergo bene paradus, qui pluribus fluminibus
irrigatur, secundum orientem est, non contra orientem:
hoc est, secundum illum orientem cui nomen
est Oriens, id est, secundum Christum, qui iubar
quoddam aeternae lucis effudit, & est in Eden, hoc
est, in voluptate.

Et apprehendit Deus hominem quem fecit, & posuit eum in paradiso operari & custodire eum. Et praecipit Dominus Deus Adae, dicens, Ex omni ligno quod est in paradiso ad escam, edes: de ligno autem quod est scientiae

boni & mali, non edetis ex eo, quia die autem manducaueritis ex eo, morte moriemini.

Quod vir extra paradysum factus est, sed in eum positus, cum examine verborum, operari & custodire.
CAP. IIII.

Et apprehendit Deus hominem quem fecit, & posuit eum in paradiso operari & custodire eum. Vides quoniam qui erat apprehenditur? Erat autem in terra plasmatio-
nis suae. Apprehendit ergo eum virtus Dei, spirans processus & incrementa virtutis: & in paradiso eum collocauit, vt scias apprehensum quasi astatum diuina esse virtute. Quo loci illud aduerte, quia extra paradysum vir factus est, & mulier intra paradysum: vt scias quod non loci, non generis nobilitate, sed virtute vnusquisque gratiam sibi comparat. Denique extra paradysum factus, hoc est in inferiori loco, vir melior inuenitur: & illa quae in meliori loco, hoc est, in paradiso facta est, inferior reperitur. Mulier enim prior decepta est, & virum ipsa decepit. Vnde Apostolus Petrus subiectas fortiori vasi mulieres sanctas viris suis velut dominis obedire memorauit. Et Paulus ait, Quia Adam non est seductus, mulier autem seducta in praeruaricatione fuit. Deinde contuendum, quia nemo debet sibi facile praesumere. Nam ecce illa quae in adiumentum facta est viro, praesidio viri indiget, quia vir caput est mulieris: ille autem qui adiumentum vxoris habiturum se credebat, lapsus est per vxorem. Vnde nemo debet facile alteri se credere, nisi cuius virtutem probat, nec arrogare sibi qui se pro auxilio putarit adfectum, sed magis si inuenierit fortiore, cui se putat esse praesidio, ab ipso gratiam mutentur, sicut & viros mulieribus honorem impertire Apostolus praecipit Petrus, dicens, Viri similiter cohabitantes secundum scientiam tamquam infirmiori vasi mulieri impartientes honorem, tamquam coheredi gratiae vitae, vt ne impediatur orationes vestrae. Ergo positus est in paradiso vir, facta est in paradiso mulier. Sed etiam tunc priusquam a serpente mulier deciperetur, habuit viri gratiam, quoniam de viro sumpta est: licet hoc sacramentum magnum sit, sicut Apostolus dixit. Et ideo causam vitae ex eo traxit. Ideoque de viro tantum scriptura dixit: quia posuit eum in paradiso operari & custodire eum. Non idem est operari & custodire. In opere enim quidam virtutis processus est, in custodia quaedam consummatio operis deprehenditur, eo quod quasi consummata custodiat. Haec duo ab homine requiruntur, vt & operibus noua quarat, & parta custodiat, quod est generale. Philo autem quoniam spiritalia Iudaico non capiebat affectu, intra moralia se tenuit vt diceret, haec duo quari, opera in agro, custodiam in domo. Et quamuis paradysus operibus, inquit, ruralibus non egeret, tamen quia primus homo lex proferitatis futurus erat, ideo legitimum etiam in paradiso specimen suscepit laboris, vt nos ad operationem, & custodiam debiti officij, & hereditariae successione munus adstringeret. Haec duo ergo à te exiguntur, siue moraliter, siue spiritaliter. Quod etiam Psalmus te propheticus docet, quia scriptum est, Nisi Dominus aedificauerit domum, in vanum laborauerunt

Galat. 3.

Hebr. 11.

ibidem.

ibidem.

Rom. 7.

Matth. 3.

Matth. 23.

Gen. 22.

Eccl. 7.

Heb. 11.

Eccl. 28.

2. Paral. 11.

Genes. 4.

Genes. 5.

Genes. 8.

Zach. 6.

5. p. 7.

Dist. 40. c. d. lud. autem.

1. Pet. 3. 1. Tim. 2.

Ephes. 5.

Iohan. 1. Iohan. 10.

Iohan. 17.

Gen. 2. infr. Ephes. 5.

phil.

Deut. 6. 104.

Rom. 7. Psal. 126.

borauerunt qui edificat eam. Nisi Dominus custo-
dicat ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiunt ea.
Vides illos laborare qui in operis sunt aedificationis
que processus, istos vero vigilare qui iam custodiam
perfecti operis receperunt. Vnde & Dominus Apo-
stolis quasi iam perfectioribus, Vigilate, inquit, & o-
rate, ne intretis in tentationem: docens perfecta na-
tura: magis & plenae virtutis gratiam esse seruandam,
nec quemquam etiam perfectiorem, nisi vigilauerit,
sibi debere esse securum.

Math. 26.

Examinat praecipuum de non edendo de ligno scientiae boni et mali: circa id emergentes difficultates absoluit.

CAP. V.

Et praecipit Dominus Deus Adae, dicens: Ex omni ligno quod est in paradiso ad escam, edes, &c. Qua ratione vbi praecipit ex omni ligno edendum, singulariter dixerit, Edes: vbi autem de ligno scientiae boni & mali pluraliter, Non edetis, dixerit, non otiosa quaestio. Verum si diligenter intedas, scripturarum auctoritate absolui potest. Quod enim bonum, hoc & faciendum: quod autem bonum & faciendum, consonans & adhaerens: quod vero turpe, hoc dissonans, incompositum atque discretum est. Et ideo Dominus vnitatem semper intendens, secundum vnitatem praecipit. Denique vnitatem operatur, qui fecit vtraque: vnum. Nec solum vtraque, sed etiam omnes vnum fecit. Omnes enim vnum corpus & vnum spiritum esse nos iussit. Per omnia autem primogenitus, cum sit in vnitatem cum patre, conuictissimus patri semper est, quia verbum erat apud Deum. Denique ait, Ego & pater vnum sumus, vt vnitatem sibi maiestatis & diuinitatis cum patre esse monstraret. Sed & nos vnum esse praecipit, & suae naturae vnitatisque similitudinem in nos gratiae adoptione transfudit, dicens, Pater, sicut ego & tu vnum sumus, ita & isti in nobis vnum sunt. Ergo vbi bonum praecipit, tanquam ad vnum praecipit, dicens, Edes. Vnitatem enim praeruaricari non potest. Vbi vero de ligno scientiae boni & mali dicit non esse gustandum, quasi ad plures dicit, Non edetis. Quod enim prohibitorium est, tamquam pluribus imperatur. Ego tamen aliud puto, & quid futurum sit, in ipso iam Dei sermone reperio. De omni ligno gustandum Adae soli praecipit, quem seruaturum sciebat: de ligno autem scientiae boni & mali non esse gustandum, iam singulariter, sed pluraliter dicit: sciebat enim praeruaricaturam mulierem, & ideo per pluralitatem ostendit non seruaturum, quia plurium discreta sententia est. Et quantum ad septuaginta virorum sententiam spectat, solutum est quod mouebat. Sed quia Symmachus vtrumque singulariter dicit, intelligimus id secundum, quia in lege quoque cum populum alloquitur Deus, singulariter loquitur, sicut habes, Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est: & Diliges Dominum Deum tuum. Nec mihi praerudicat Symmachii interpretatio, qui vnitatem patris & filij videre non potuit, etsi aliquoties in sermone & Aquila & ipse confessi sint. Nec quiquam de eo quod praeruaricaturam populum diuina mandata singulariter alloquitur, putet superiori obuium esse sermone, quia populus Iudaorum etiam singulariter data praerudicaturam violauit. Lex enim spiritalis est: & ideo alterum in sermone, alterum in praerudicaturam.

destinatione diuino populum Deus alloquebatur oraculo. Denique ait, Noe coques agnum in lacte matris suae. Facilis abhinc praerudicaturam caelestium series videretur, nisi quaestione plurimi commouerent. Quibus responderi oportet, ne simplices mentes malitiosa interpretatione traducant. Plerique enim quorum auctor Apelles, sicut habes in trigesimo & octauo tomo eius, has quaestiones proponunt: Quomodo lignum vitae plus operari videtur ad vitam, quam insufflatio Dei? Deinde si hominem non perfectum fecit Deus, vnusquisque autem per industriam propriam perfectionem sibi virtutis adfectionem: nonne videtur plus sibi homo acquirere, quam ei Deus contulit? Tertio obieciunt: Si homo non gustauerat mortem, vtique: quam non gustauerat, scire non poterat. Ergo si non gustauerat, nesciebat: si nesciebat, timere non poterat. Frustra igitur Deus mortem proterrore obiecit, quam homines non timebant. Dicamus igitur quod ibi lignum vitae, vbi etiam lignum scientiae boni & mali produxerit Deus. Habes enim quia produxit lignum vitae *in vltimo vbi ad Esaiam dicit, hoc est, in medio paradisi.* Apud nos enim *in medio paradisi & vita erat, & causa mortis.* Intellege quia non homo fecit vitam, sed vel operando, vel custodiendo mandata Dei potuit inuenire. Erat autem vita, sicut Apostolus dixit, abscondita cum Christo in Deo. Homo ergo siue in vmbra vitae erat propter vitam futuram, quia vmbra est nunc haec nostra vita in terra, siue in quodam pignore vitae, quia habebat insufflationem Dei. Habebat ergo pignus immortalitatis, sed in vmbra vitae positus: absconditam vitam cum Christo in Deo vulgari quodam tactu & aspectu videre & capere non poterat. Et nondum peccator, non tamen incorruptae inuulnabilisque naturae, vt ipse qui postea peccato lapsus est, nequaquam autem adhuc peccator. Denique in vmbra vitae erat. Qui autem peccatores sunt, in vmbra mortis sunt. Peccator enim populus, sicut Esaias docet, sedebat in vmbra mortis, cui lux orta per Dei gratiam, non per suae virtutis est meritum. Ergo inter insufflationem Dei, & escam ligni vitae, nulla discretio. Nec hominem quis potest dicere plus sibi posse acquirere, quam diuina ei largitate collatum est. Vtinam acceptum tenere possemus. Labor etenim nonoster eo proficit, vt quae tributa sunt resumamus. Tertium illud quod propositum est, quia qui mortem non gustauerat, mortem timere non poterat, facile ex communis naturae vsu absolutionem habet. Est enim natura insitum omnibus animantibus, vt etiam quae nondum sibi nocere experta sunt, quasi noxia reformident. Vnde enim columbae in ipso sui ortu visus terror accipitris? Vnde lupi ouibus? Formidabiles pulis mullis? Quod si in his quae irrationabilia sunt animantia, quidam de aduerso genere animantium naturalis est terror, vt etiam irrationabilia sensum fugienda mortis accipiant, quanto magis in primo homine rationis vtique plenissimo, naturalis quaedam opinio mortis debuit esse vitanda?

Exod. 23.

Coloss. 3.

Esai. 9.

Alia plures dubitationes circa idem praecipuum. Adae datus, & Eue praeruaricationem excusat & diluit. C.A.P. VI.

Rursus faciunt aliam quaestione hoc modo: Non semper malum est, non obedire praerudicaturam. Si

enim bonum est præceptum, honesta est obeditio: quòd si improbum præceptum, non obedire vile: ergo non semper malum est, non obedire præcepto, sed bono præcepto non obedire improbum est. Bonum autem est lignum cognitionis boni & mali, quando quidem Deus & boni & malum nouit. Ait enim, Ecce Adam factus est tamquam vnus nostrum ad sciendum bonum & malum. Si igitur bonum est, scientiam habere boni & mali; bona autem est quia eam Deus habet, videtur qui interdicat eam hominibus, non rectè interdicere; idque proponunt. Sed si intelligant quid sit cognoscere, quam vim habeat hoc verbum, & si intelligant quemadmodum oportet: Cognouit enim Dominus qui sunt ipsius: cognouit vtiq; eos qui vnum ex pluribus facti sunt, in quibus inhabitat, & in quibus perambulauit. Cognoscere nãq; nõ in sola & perfunctoria scientia est, sed in eorum operatione quæ oporteat fieri. Oportuit autem hominem obedire mandato, non obediendo autem præuaricatus est. Igitur qui non obediuit, errauit, quia præuaricatio peccatum est. Verumtamen si extenuare velint vim cognitionis, vt perfunctoriam scientiam boni & mali interdiciam putet, in eo quoque præuaricationis culpa est, non obeditum esse mandato, quia etiam tumultuarium scientiam boni & mali Dominus Deus putauit inhibendam. Alia quæstio: Qui non cognoscit bonum & malum, nihil à paruulo distat. Paruuli autem apud iustum iudicem nulla est culpa. Iustus ergo operator mundi numquam paruulum vocasset in culpam, propter quod non cognouerit bonum & malum, quia paruulus sine vilo esse crimine præuaricationis & culpæ. Verum cum in superioribus dixerimus, duplicè esse intellectum scientiæ boni & mali: si perfunctoriã scientiam accipimus, vtiq; falsum est quòd nihil distat à paruulo qui nõ cognoscit bonum & malum. Si autem falsum est quòd nihil distat à paruulo, ergo non paruulus Adam. Si non paruulus, adscribitur vtiq; ei quasi non paruulo peccatum. Si peccatum adscribitur, sequitur pœna peccati: quia dignus inuenitur pœna qui peccatum vitare non procurauit. Potest etiam fieri vt etiam qui scientiam non habet boni & mali, paruulus non sit: quoniam priusquam sciat puer bonum & malum, non credidit malitiæ. Et iterum habes, Quia priusquam sciat puer vocare patrem & matrem, accipiet virtutem Damasci, & ipsolia Samaritæ. Perfectus ergo qui operatur bonum, etiam si boni & mali scientiam non adeptus sit: vt multi priusquam sciant legè, ipsi sibi lex sunt. Quod Apostolus priusquam diceret, Non concupisces: malum esse concupiscentiam nesciebat. Deniq; ipse ait, Peccatum nõ cognoui nisi per legè. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Ad quam partem etiam puer potest esse perfectus iure naturæ, priusquam sciat concupiscentiam crimen esse, vel concupiscentiæ crimen admittat. Ergo secundum perfunctoriam scientiã noluit Deus hominem scire quod malum est, ne quasi imperfectus vitare non posset. Non obediendo autem mandato incurrimus in culpam: ergo culpam fatentur. Rursus autem si altam & profundam scientiam dicimus boni & mali, quæ quidem profunda scientia perfectum facit, non statim

Gen. 3.

2. Tim. 2. Ephes. 4. 2. Cor. 6.

Esa. 8.

Rom. 2. Rom. 7.

autem paruulus qui ad altam & profundam scientiam peruenire non potuit: rectè ergo sicut non paruulus condemnatur. Iterum quæstiones seruit: Qui nescit, inquit, bonum & malum, ne ipsum quidè nouit esse malum non seruare mandatum, nec ipsum bonum nouit quod est obedire mandato. Et ideo qui non nouerat, venia, inquit, dignus fuit, quia non obediuit, non condemnatione. Quæ quidem quæstio de his absolutionem habet quæ antè memorauimus. Considerare enim potuit homo ex iis quæ Deus antè ei contulerat, quòd insufflationem Dei accepit, quòd erat in paradiso voluptatis locatus, summam auctori obedientiam deferendam. Et ideo si vim nesciebat boni & mali, tamen quia tantorum auctori dixerat de ligno scientiæ boni & mali non esse gustandum, sedem præceptoris seruare debuerat. Nõ enim ab eo perita, sed fides exigebatur. Intelligebat vtiq; Deum omnibus præminere, idcòque personam iubentis spectare debuerat: & si non intelligebat vim qualitatemq; iustorum, sciebat tamen præceptoris deferendam esse reuerentiam, habebat in natura hanc opinionem, etsi non habebat iudicium boni & mali. Deniq; & mulier serpenti dixit, Ex omni ligno paradisi manducabimus, de fructu autem ligni quod est in medio paradisi, dixit Deus, Nõ manducabitis ex eo. Ita ergo sciebat obediendum esse mandato, vt diceret, Ex omni fructu manducabimus, quod Dominus imperauerat: de ligno autem quod est in medio paradisi, imperatũ à Deo dicit non esse gustandum, ne morte moreretur. Ergo qui sciuit deferendum esse mandato, sciuit vtiq; malum esse præuaricari, & ideo iuste præuaricata damnatur. Accipe aliud: Si assumptio de ligno scientiæ boni & mali ita operatoria erat, vt bonum & malum agnosceretur, quod videtur scriptura ostendere dum dicit, Quia vbi manducauerunt ambo, aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt quòd nudi essent, hoc est, aperti sunt oculi cordis, & cognouerunt turpe esse nudos se degere: sine dubio vbi gustauit mulier de ligno scientiæ boni & mali, peccauit, & se peccasse cognouit. Quæ igitur se peccasse cognouerat, vel virum ad peccati communionem inuitare non debuit. Illiciendo autem virum, & dando ei quod ipsa gustauerat, non vitauit, sed iterauit peccatum. Nam vtiq; si verè rationem spectes, eũ quem diligebat, non trahere ad consortiũ pœnæ, sed magis ab eo quod cognouerat ipsa esse peccatum, vel inscientem reuocare debuerat: quamuis videatur hæc mulier sciens quòd post culpam in paradiso esse non posset, metuisse ne sola de paradiso eiceretur. Denique abscederunt se ambo post culpam. Excludèdam igitur se esse cognoscens, consortio viri quem diligebat, noluit defraudari. Iterum accipe, Non cognitio mali malum est, sed eam actus implet malitiam. Non enim statim qui nouit malum, quod malum est facit: sed qui quod malum esse nouit, operatur. Incentiuum autè ad operandum quod malum est, aut iracundia aut cupiditas esse consuevit. Nec statim necesse est vt habens scientiã mali, faciat quod improbum nouit, nisi aut irascida aut cupiditate vincatur. Vnde quod diximus in centium peccandi, vel ira, vel cupiditas est, vel plerumq; formido, licet ex formidine

Gen. 3.

ibid.

Rom. 5. Sap. 1.

Matth. 10.

dine oriatur cupiditas, dum vnusquisque vult vitare quod metuit. Et ideo rectè iracundiam & cupiditatem reliquorum posuimus incentiua vitorum. Consideremus igitur vtrum Eua his ad vitũ stimulis incitata sit. Sed neque irascebatur marito, neq; cupiditate victa est: in secundo dumtaxat errat, vt edèdum viro daret quod iam ipsa gustauerat. Primò fuerat ipsa auctor erroris vt ipsa ederet, sequentisque fuit causa peccati. Quod enim iam gustauerat, desiderare non poterat: & gustando, mali fuerat scientiã consecuta. Malum igitur quod aduerterat, in virum deriuare non debuit, neque coniugem proprium præuaricatorem diuini facere mandati. Sciens igitur prudensque peccauit, & sciens virum in suum traxit errorem. Alioquin inuenietur falsus esse de ligno scientiæ boni & mali sermo, si etiam posteaquam de ea arbore manducauit, scientiam mali habere nõ potuit. Quòd si verus est sermo, cupiditatis vtiq; causam habere non potuit: licet plerique sic excusandã putent, quòd diligens virum ab eo timuerit separari, & hanc causam cupiditatis præcedant, quòd esse voluerit cum marito.

Mors vnde acciderit homini, an à Deo, vel à ligno, vel aliunde, pertractatur. CAP. VII.

Iterum alia quæstio subrepat, vnde mors acciderit Adæ, vtrum à natura ligni cuiusmodi, an vero à Deo. Si naturæ hoc ligni adscribimus, videtur ligni huius fructus viuificantis insufflationi Dei præstare, siquidem quem viuificauerat insufflatio, fructus huius ligni traxit ad mortem. Aut si Deum operatore mortis esse memoramus, dicunt quòd gemina eum opinio acculemus: quòd aut ita immitis, vt noluerit ignoscere, cum posset: aut si non potuerit, videatur infirmus. Videamus igitur quomodo diluendum sit. Nisi fallor, mortis causa inobedientia fuit: & ideo homo ipse sibi mortis esse causa, non habens Deum suę mortis auctorem. Neq; enim si medicus præscripserit agrotanti à quibus videatur cabendum, atque ille ab interditi nõ putauerit abstinendum, causa ei mortis est medicus: sed vtiq; ipse sibi reus mortis est propria. Itaque Deus quasi bonus medicus prohibuit ne Adã nocitura gustaret. Iterum accipe: Scire bonũ melius est, quam nescire: & ei qui bonũ sciat, pulchrius est scire etiã quod malum est, vt sciat prauum vitare, & vt prudens subeat custodia cautionem. Rursus autem non satis est hoc solum scire quod malum est, ne quomodo malum scias, scientia boni incipias defraudari. Pulchrius est igitur vt vtrumq; norimus, vt & quia scimus bonũ, fugiamus quod malum est: & ex eo quod cognoscimus malũ, boni gratiam præferamus. Sed ita debes vtrumq; scire, vt profudè noueris, & quod noueris exequaris, actũq; scientiæ corgruat. Alioquin tolerabiliorem scriptura iudicat eum qui vtrũque nesciat, quàm qui perfunctoriè vtrumque cognouit. Grauat enim scire, quod vel exequi vel vitare non velis. Grauat scire, sine vsu atque opere cognitionis profundæ. Deniq; obest ad existimationè medico scire quid proficit, & quid nocet agroti, nisi cognitione ea quemadmodum oportet vtatur: & ideo non est cognitio bona, nisi ea vtaris vt oportet. Item accipe: Nõ frustra lignum scientiæ boni & mali

productum est in medio paradisi: & si cuiq; homini productum esset, superflua interdictio. Sed neque frustra factum est, neque alij nisi homini factum est, qui mandatum accepit, vt non solo eo, sed eo cũ ceteris vteretur. Nam si multa discutias, complura reperies, & planè innumera, quæ ei qui vti nesciat, possint nocere. Nec ipsas diuitias inuenies fructuosas, si habes diues subsidia largitatis, neget alimèta pauperibus, excludat inopem subsidio destitutum, aliena extorqueat, quia praualeat potestatis. Pulchritudo ipsa, & gratior corporis forma frequenter in vitium quàm deformitas trahit. Numquid igitur quisquam deformiores quàm pulchriores filios habere desiderat, & inopes potius liberos suos cupit esse quàm diuites? Plura sunt huiusmodi quæ nõ ad impudentiam largientis referenda sunt, sed ad malè vtentis errorem. Et ideo vtentem accusandum potius quàm donantem.

Reselluntur quæstiones de prescientia Dei circa præuaricationem Adæ, & opinionem boni & mali. CAP. VIII.

Iterum quæstio: Sciebat præuaricatorum Deus Adam mandata sua, an nesciebat? Si nesciebat, non est ista diuinæ potestatis assertio: si autem sciebat, & nihilominus sciens negligenda mandauit, nõ est Dei aliquid superfluum præcipere. Superfluum autem præcepit pro otio plasto illi Adæ, quod eum nouerat minime seruaturum: nihil autem Deus superfluum facit, ergo non est scriptura ex Deo. Hoc enim obiciunt, qui vetus non recipiunt testamentum, & has interserunt quæstiones. Verum hi sua sententia & opinione vincendi sunt. Cũ enim noui testamenti non refutant fidem, exemplo sunt arguendi vt vetus credant: quoniam cũ sibi diuina præcepta & facta conueniant, vnus auctoris testamentum vtrumque liquet esse credendum. Discant igitur non superfluum, non iniustum etiam præuaricatorum præscriptum esse mandatum. Nam & ipse Dominus Iesus elegit Iudam, quem proditorem sciebat. Quem si per impudentiam electum putant, diuinæ derogant potestati. Sed hoc asserere non possunt, cũ scriptura dicat, Quia sciebat Iesus quis eum proditorum esset. Conticescant igitur repugnatores isti veteris testamenti. Sed quoniam etiam gentilibus, si fortè istud obiecerint, respondendum videtur, qui exemplum non recipiunt, rationè exigunt: accipiant etiam ipsi qua ratione Dei filius vel præuaricatorum mandauerit, vel elegerit proditorum. Venerat Dominus vnus omnes saluos facere peccatores: etiam circa impios ostendere suam debuit voluntatem. Et ideo nec proditorum debuit præterire, vt aduerterent omnes quòd in electione etiam proditoris sui, seruandorum omnium in signe prætendit, nec in eo lusus est vel Adã quia mandatum accepit, vel Iudas quia electus est. Non enim necessitatem Deus vel illi præuaricationis, vel huic proditoris imposuit, quia vterq; si quod acceperat, custodisset, à peccato abstinere potuisset. Denique nec Iudæos omnes credituros sciebat, & tamen ait, Non veni nisi ad oues perditas domus Israel. Ergo non in mandante culpa est, sed in præuaricante peccatum est. Et quod in Deo fuit, ostendit omnibus quòd omnes voluit liberare. Nec tamen dico quia

Matth. 10. & Ioan. 6. Ioan. 13.

1. Tim. 6.

Matth. 15.

1. Tim. 2.

prævaricationem nesciebat futurâ, in mō quia sciebat assero, sed nō ideo peregris proditoris inuidiam in te debuit deiciare, vt adligeretur Deo quod vterque sit lapsus. Nunc autem vterque redarguitur, atq; reconuincitur: quia & ille mandatum ne laberetur accepit, & hic etiam in apostolatus munus adfectus est, vt vel beneficio Dei reuocaretur à proditiōnis affectu: simul vt dum alij reuincuntur, prodesset omnibus. Non enim consileret peccatum, si interdictio non fuisset. Non consistente autem peccato, non solum malitia, sed etiam virtus fortasse nō esset: quæ nisi aliqua malitiæ fuissent semina, vel subsisteret vel eminere non posset. Quid est enim peccatum, nisi prævaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia præceptorum? Non enim auribus corporis de mandatis cælestibus iudicamus, sed cum esset Dei verbum, opiniones quædā nobis boni & mali pullularunt, dū id quod malum est, naturaliter intelligimus esse vitandum: & id quod bonum est, naturaliter nobis intelligimus esse præceptum. In eo igitur vocem Domini videmus audire, quod alia interdicit, alia præcipiat. Et ideo si quis nō obedierit illis quæ semel à Deo præcepta credimus, pœnæ obnoxius æstimatur: Dei autem præceptum non quasi in tabulis lapideis atramento legimus inscriptū, sed cordibus nostris tenemus impressum, spiritu Dei viuit. Ergo opinio nostra ipsa sibi legem facit. Si enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendit opus legis scriptum in cordibus suis. Opinio igitur humana sibi tãquam Dei lex est. Iterū hinc aliā faciūt quæstionē, vt ad vicē mandati eius quod diximus in hominis opinione consistere, hanc ipsam opinionem impressam à Deo nobis tãquam præscriptum diuinæ legis acculent. Nouerat, inquit, hominē peccaturū qui creauit eum, & has opiniones boni & mali impressit, an nō nouerat? Vt si dixeris quia nō nouerat, alienū à maiestate Dei sentias. Si autem dixeris quia sciens Deus peccaturū hominē, cōmunes tamē opiniones ei boni & mali impressit, vt propter admixtionem malorum vitæ perpetuitatem seruare non posset: sicut in illo non prælagum futuri, ita in hoc non bonum Deum significare videaris. Atque hinc argumentantur quia non est creatura hominis à Deo facta. Nā sicut supra ostendimus eos dicere quod non est mandatum Dei, sic & hic dicunt: Non ergo creatura hominis à Deo, quia Deus malum non fecit. Homo autem opinionem accepit mali, dum à malis præcipitur abstinere. Hoc autem genere alium bonum Deum, alium operatorem hominis, conatur asserere. Quibus respondendum est illico secundum opinionem suam. Si enim hominem nolunt à Deo factū, quia peccator est homo, & hoc refugit, ne bonus Deus peccatorem fecisse videatur, quia nō putant bonum qui fecerit peccatorem: dicant vtrum operatorem hominis à Deo factum putent. Si enim à Deo factus est ille (vt dicunt) operator hominis, quomodo bonus Deus operatorem mali fecit? Vtique nō bonus. Nā qui peccatorem facit non bonus, cauendum ne grauius fit operator peccatoris fecisse. Debit enim bonus Deus prohibere natiuitatem eius, qui peccati substantiam habebat

1. 2. sent. dist. 35. §. post hoc videndum.

1. Cor. 3. Rom. 2.

inducere. Quod si dicunt non esse genitum operatorem mali, requirendum vtrum bonus Deus potuerit inhibere quoquo modo incipientem malitiam, an non potuerit? Si enim non potuit, infirmus si potuit, & non fecit, non bonus. Ergo si sibi ista non congruunt, nec suæ sibi hæreticis conuenit opinio, neque, requiramus ne forte rationis fuerit, quia causa Deus siue geniti siue non geniti illius operatoris siueverit malitiam introire in hunc mundum, cum possit inhibere. Itaque seruantes vnum & eundem Deū bonum atque operatorem, id si possumus adstruimus, quod gratiæ vtrique conueniat, nec accusatio- nis eorum declinemus inuidiam, qui ita dicit, Quomodo bonus Deus qui non solum passus est introire in hunc mundum malitiam, sed etiam in tantam confusionem venire permisit? Verūm hæc accusatio tunc locum haberet, si ita animæ vim & intima secreta mentis insiceret, vt nullo pacto posset aboleri, & immedicabilium vulnerum menti atque animæ nostræ virus insideret: esset enim aptior huius querelæ locus, quod cū omnia possit Deus, hominem tamen perire fit passus. Verūm cū Deus nostris misericors respectū erroris remedia reseruauerit, abolendique omnis contagi nō aboleuerit facultatem, quomodo irrationabile vel inuisum est si permittit nostrum materiale tentari quadam trepidatione fragilitatis humanæ, vt fœneratione postea gratia per pœnitentiam delictorum in hominis rediret affectum, & fragilitatis suæ conscius, quod tam facile à diuinorum mandatorum serie deuiando trepidauerit, tamquam clauum animæ fluctuantis mandata cælestia timeret amittere, diuinæ misericordię plus tribuens quod recepit amissum, & sibi aliquid vi- sumpans gratiæ quod recuertatur.

Cur Deus in cibo præceptum dederit, & cur addiderit pœnam, Morte moriemini. C. A. P. IX.

Nunc quæ sit illa ratio consideremus, quid sit istud quod cū mandatum daret homini de illa admirabili beatæque vitæ prescribens, ne contra faciens morte moreretur, de manducatio & nō manducando putauerit esse mandandum. Sūt enim qui putant nequaquam mandatum istud conuenire cæli & terræ atque omnium creatori: nequaquam dignum incolis paradisi, quod dilla vita similibus angelorum sit. Et ideo non terrenum & corruptibile hūc cibum eis fuisse possumus æstimare, quia qui non bibunt neque manducant, erunt sicut angeli in caelo. Cū igitur in cibo neque præmium sit, quia esca nos nō commendat Deo: neque magnum periculum sit, quia non quod intrat in os, coinguntat hominem, sed quod ex ore videtur indignum tanto auctore præceptum, nisi hunc cibum ad illud propheticum referas, quod pro magno premio Dominus de sanctis pollicetur suis: Ecce qui seruiunt mihi, manducabunt, vos autē esurietis. Hic est enim cibus in quo vita definitur æterna, quo quisquis fuerit defraudatus, morte morietur. Quandoquidem panis viuus atq; cælestis ipse Dominus est, qui vitā dat huic mūdo. Vnde & ipse ait, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam æternam. Erat ergo panis aliquis de quo præscriperat edēdum paradisi incolis. Quis ille?

Matth. 22. 1. Cor. 3. Matth. 15.

Phil. 65.

1. 4. 6.

Psalm. 77.

Ioan. 4.

Evad. 21. 2. Cor. 18.

ille? Accipe quem dicat: Panem, inquit, angelorum manducauit homo. Est enim bonus panis, si facias voluntatem Dei. Vix scire quia bonus panis: Ipse filius manducauit hunc panem, de quo ait, Meus cibus est vt faciam voluntatem patris mei, qui in cælis est. Iterum videamus qua ratione Dominus Deus Adæ dixerit, *Morte moriemini*: quod interfit, vtrum aliquis dicat, *Moriemini*: an addat, *Morte moriemini*. Ostendere enim debemus nihil superfluum in Dei esse mandato. Itaque hoc arbitrator, quum duo sibi sint contraria, mors & vitæ, secū dum simplicem sermonem à vita viuere dicimus, à morte mori. Si autem geminare velis vtrumque, quia vita vitam facit, dicitur, Vita viuunt: sicut habes in lege. Et quia mors mortē facit, dicitur, Morte morietur. Nō est autē superflua ista geminatio. Est enim vita ad mortē, & est mors ad vitā: quia quis & dū viuunt moritur, & dum mortui viuunt. Fiant ergo quattuor distinctiones, vita viuere, morte mori, morti viuere, vitæ mori. Quum igitur hæc ita se habeant, vsus & consuetudinīs præiudicium debemus excludere, quia vsus hoc habet, vt cōmuniter dicatur viuere & qui vitæ viuunt, & qui morti viuunt: & communiter dicatur mori vel ille qui morti moritur, vel ille qui vitæ moritur. Itaque ex quattuor illis duo significat, vt dicat viuentem viuere, nec melius deteritūq; distinguat, & dicat morientem mori, nec inter malam & bonā mortem videatur esse discretio. Nam indiscreta quædam vita significatur, qualis irrationabilium aut etiam paruulorum, & indiscreta mors æque sequestratio. Igitur vsu cōmuni quid sit vita viuere, & quid sit morte mori, & quid sit viuere morti, & mori vitæ, consideremus. Puro enim secundum scripturas, quia vita viuere admirabilem quandam illā vitam, beatāque significet, & hunc viuendi vsum spirandique munus cum beatæ vitæ gratia veluti coniunctum, & quadam participatione permixtum demonstrare videatur. Hoc est enim vita viuere, virtute viuere, beatæ vitæ actus habere in istius corporis vita: Contra autem morte mori, quid est aliud, nisi cum morte corporis deformitatem significare morientis, cuius & caro communi viuendi munere defraudetur, & anima vitæ æternę vsum habere non possit? Est etiam qui vitæ moritur, vt qui viuunt corpore, sed actu moritur suo: quales illi sunt, de quibus ait Propheta, Descēdūt in infernum viuentes. Et illa de qua Apostolus dicit, Quoniam viuens mortua est. Quartum superest, quod sunt qui etiam morte viuunt, vt martyres sancti, qui vtrique moriuntur vt viuunt. Moritur caro, sed viuunt gratia mortuorum. Ergo abist à nobis vt participes mortis viuamus, sed contra participes vitæ moriamur. Sanctus enim nec vitæ istius se vult esse participem, qui ait, Cupio dissolui, & cū Christo esse: multo enim melius. Et alius, Heu me, quod incolatus meus prolongatus est! Dolens vtiq; cū cōfortia vite speret æternæ, istius vitæ fragilitate se contineri. Et ideo possum contrario dicere, quia est vita viuere bonum est, vitæ tamen viuere ambiguum sit. Potest enim dici quis vitæ viuere, hoc est, vitæ æternæ istius vita corporis militare. Potest etiā dici vitæ viuere, hoc est, vel quemcumque vel sanctum istius vitæ habere desiderium corporalis. Vt

Psalm. 54. 1. Tim. 5.

Philipp. 1. 1. 319.

verbi gratia, si quis ideo honeste putet esse viuendū, vt is longæuitatem vitæ bonis actibus consequatur, quales pleriq; infirmiores sunt quos hæc vita delectat. Sicut ergo vitæ viuere quid sit accepimus, quid sit morti moriamur, & vel morti viuere. Possunt enim esse qui moriantur morti, & qui viuunt vitæ. Nam qui non ita viuunt, vt secundum mortem animæ suæ viuunt, is morti moritur, quia non est obnoxius morti, id est, nexus cum ærumnosæ mortis amissit, non confringitur vinculum mortis æternæ. Mortuū est morti, hoc est, mortuus est peccatō, mortuus est pœnæ. Cui cōtrarium est pœnæ viuere, hoc est, quando quis viuunt ad pœnam, viuunt ad mortem. Qui autem moritur ad pœnam, moritur ad mortē. Est etiam qui in hac vita positus moriatur ad vitā, sicut ille qui ait, Viuo autem iam non ego, viuunt autē in me Christus. Peccato enim mortuus est, Deo viuunt, hoc est, mors in eo mortua est, sed vita viuunt, qui est Dominus Iesus. Ergo bona vita eorum qui Deo viuunt, mala vita eorum qui peccato viuunt. Est etiam media vita, vt animantium cæterorum, sicut habes scriptum: Producat terra animam viuentem secundum genus. Est vita etiam mortuorū, vt Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, quia Deus mortuorum nō est, sed viuorum. Sunt etiam quibus communitas est quædam mortis & vitæ, de quibus ait Apostolus, dicens, Si commortui estis, & coniuuetis. Si enim cōplantati, inquit, sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: scientes quia vetus homo noster simul confixus est cruci, vt destruat corpus peccati, vt vitæ non seruamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Sicut autem figuras multas vitæ diximus, ita etiam mortis inuenimus. Dicitur enim mors mala, secundum illud, Anima quæ peccat, ipsa morietur. Dicitur & mors communiter, sicut habes, Abraham vixit tot annos, & mortuus est, & appositus est ad populum suum. Dicitur etiam mors per baptismatis sacramentum, sicut habes, Consepulsi sumus cum illo per baptismum in mortem. Et alibi, Si autē mortui sumus cum Christo, eremus etiam quod simul viuemus cum illo. Vides quia hæc mors quidem appellatione dicatur, sed vitæ sit nostra.

Galat. 2.

Gen. 1. 1. 20.

Rom. 6.

2. Cor. 13. Gen. 25.

Rom. 6. 1. 10.

Et dixit Dominus Deus, Non est bonum solum esse hominem: faciamus ei adiutorem similem sibi. Et finxit Deus adhuc de terra omnes bestias agri, & omnia volatilia cæli, & adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea: Et omne quodcūque vocauit ipsum Adam animam viuam, hoc est nomen eius. Et imposuit Adam nomina omnibus pecoribus, & omnibus volatilibus cæli, & omnibus bestis agri. Adæ verò non est inuēto adiutor similis illi. Et immisit Deus foporem in Adam, & obdormiuit: & sumpsit vnā costam de latere eius, & repleuit locū eius in carne. Et edificauit Dominus Deus costam quam sumpsit de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adā. Et dixit Adā, Hoc nunc os ex ossibus meis, &

& caro de carne mea. hæc vocabitur mulier, quia de viro suo sumpta est. Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & adheret uxori suæ; & erunt duo in carne vna. Et erant ambo nudi, Adam & mulier eius; & non erubescabant.

Agitur de formatione mulieris; & solvantur dubia circa id emergentia. C.A.P. X.

Item alia quaestio, quia dixit Dominus, *Non est bonum solum esse hominem.* Primum omnium cognosce quia in superioribus ubi hominem finxit Deus de limo terræ, non addidit. Et vidit Deus quia bonum est, quemadmodum in singulis operibus suis. Nam si dixisset illic bonum esse quia homo factus est, inueniretur hoc esse contrarium, vt hic non esse bonum diceret, cum in superioribus bonum esse dixisset. Sed hoc ibi cognosce, vbi solum Adam fecit. Ceterum vbi communiter comprehendit & virum & mulierem factos, licet neq; ibi quidem dixerit specialiter, tamē quia postea habes; Vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde; euidenter declaratur bonum esse quod & vir fit factus, & mulier. Sed ex hac quaestione alia quaestio rursus emergit. Quomodo enim quando solus factus est Adam, nõ dictum est bonum esse factum Adam: quando autem & mulier ex eo facta est, tunc esse bona omnia comprehensum est? Licet illic omnem laudauerit creaturam, & vniuersitatis creatio sit probata, quoniam in homine creaturæ prædicata communitas est; tamen non videtur otiosum, quia ratione vbi solus factus est Adam, non solum nequaquam prædicatio boni complacito operi adiecta sit, sed etiam dictum sit non bonum esse solum hominē, cum sciamus quod antequam fieret mulier, non errauerit Adam: postea verò quam mulier est facta, prior diuinum præuaricata mandatum, etiam virum suum traxerit in errorem, & inuentium eius extiterit. Si igitur viro culpæ auctor est mulier, quemadmodum pro bono videtur adiecta? Verum si consideres quia Deo vniuersitatis est cura, inuenies plus placere Domino debuisse id in quo esset causa vniuersitatis, quam condemnandum fuisse illud, in quo esset causa peccati. Et ideo quia ex viro solo non poterat humani esse generis propagatio, pronuntiauit Dominus non esse bonum solum hominem. Maluit enim Deus plures esse quos saluos facere posset, & quibus donaret peccatum, quam vnum solum Adā, qui libet esset à culpa. Denique quia idem virtusque auctor est operis, venit in hunc mundū vt saluos faceret peccatores. Postremo nec Cain patricidij reū priusquam generaret filios, passus est interire. Ergo propter generationem successoris humanæ debuit mulier adiici viro. Deniq; hoc ipsa verba declarant dicentis Dei, non bonum solum esse hominem. Nam ut si mulier prior peccatura erat, tamen redemptionem sibi paritura, non debuit ab vñ diuinæ operationis excludi. Quamuis enim Adam non est seductus, mulier autem seducta & in præuaricatione fuerit: salua tamē, inquit, erit per filiorū generationem, inter quos generauit & Christum. Nec il-

Gen. 1.

s. August. lib. 2. contra Iul. Pelag.

1. Tim. 1.

1. Tim. 2.

lud otiosum, quod non de eadem terra de qua plasmatus est Adam, sed de ipsius Adæ costa facta sit mulier, vt sciremus vnam in viro & muliere corporis esse naturam, vñq; fontem generis humani, ideo non duo à principio facti vir & mulier, neque duo viri, neque duæ mulieres, sed primum vir, deinde ex eo mulier. Vnam enim naturam volens hominum constituere Deus, ab vno principio creaturæ huius incipiens, multarum & disparium naturarum eripuit facultatem. *Faciamus* (inquit) *ei adiutorem similem sibi.* Adiutorem ad generationem constitutionis humanæ intelligimus. Et verè bonus adiutor. Nam si pro meliore accipis adiutorem, maior quædam in causa generationis operatio mulieris reperitur: sicut istius terræ, quæ semina primò accepta cohibendo paulatim fori suo adolefcere facit, & producit in fetorem. In eo igitur adiutorium bonum mulieris; quamquam etiam inferior dicatur adiutor, vt & in vñ reperimus humano, quia dignitate potiores plerumque adiutorem meriti inferioris addeunt.

Quomodo animantia adducta fuerint ad Adam: & soporis in eum immisit expostio mystica. C.A.P. XI.

Specta nunc cur Deus adhuc finxerit de terra omnes bestias agri, & omnia volatilia cæli, & adduxerit ea ad Adā vt videret quid vocaret ea. Quia ratione hoc facti est, cum tantummodo bestias agri, & volatilia cæli ad Adam adduxerit Deus: Erant enim pecora secundum genus suum. Denique habes infra: *Quia imposuit Adam nomina omnibus pecoribus, & omnibus bestijs agri. Adæ autem non est inuentus adiutor similis illi.* Quæ igitur absolutio est, nisi quia indomitæ bestię, & volatilia cæli diuina potestate ad hominē deducantur? De pecoribus autem domitis congregandis & homo habuit potestatem. Itaque illud diuinę operationis fuerit, hoc e humanæ diligentie. Simul accipe qua causa omnia deducta sint ad Adam: vt in omnibus videret ex vtroque sexu substantiam constare naturæ, id est, ex masculo & femina, & ipse vñ exemplōque cognosceret necessarium sibi consortium mulieris adiectum. *Et immisit* (inquit) *Deus soporem in Adam, & obdormiuit.* Quis est iste sopor, nisi quia paulisper ad coniugium copulandum cum intendimus animum, veluti intentos oculos ad Dei regnum, inclinare atque insilfcere videmur ad quædam somnum istius mundi, & paulisper obdormire diuinis, dum in secularibus mundanisque requiescimus? Deniq; postea quam soporem immisit in Adā & dormiuit, tunc edificauit Dominus Deus costam quam sumpsit de Adam, in mulierem. Bene edificauit dixit, vbi de mulieris creatione loquebatur, quia in viro & muliere domus videtur quadam plena esse perfectio. Qui sine vxore est, quasi sine domo sit, sic experimur. Sicut enim vir publicis officijs, ita mulier domesticis ministerijs habilior æstimatur. Cõsidera quia ex corpore costā sumpsit, non ex anima portionē: hoc est, non animam ex anima, sed os de ossibus, & carnē de carne. *Hæc vocabitur mulier.* Ergo causam humanę generationis agnouimus. Sed quia perosq; mouet qui diligentius intuentur, quomodo il vel primò magnum munus Dei fuit circa homines, vt in paradiso homines locarentur, vcl postea magnorum remun-

33. q. 5. c. me illud.

Philo in lib. de mundi officio.

Gen. 1.

Matth. 7.

Gen. 3.

2. Cor. 12.

1. Cor. 12.

ibid.

neratio videretur esse meritorum, vt ad paradysum iustus vniquisque rapiatur, dicuntur etiam bestię, & pecora agri, & volatilia cæli in paradiso fuisse. Vnde plerique paradysum animam hominis esse voluerunt, in qua virtutum quædam germina pullulauerint. Hominem autem & ad operandum, & ad custodiendum paradysum esse positum, hoc est, mentem hominis cuius virtus animam videtur excolere, nec solum excolere, sed etiam cum excoluerit, custodire. Bestię autem agri, & volatilia cæli quæ adducuntur ad Adam, nostri irrationabiles motus sunt, eo quod bestię vel pecora, quædā diuersa sint corporis passionis, vel turbulentiore, vel etiam liguidiores. Volatilia autem cæli quid aliud æstimamus, nisi inanes cogitationes, quæ velut volatiliū more nostram circumuolant animam, & huc atque illuc vario motu sepe traducunt? Propterea nullus inuentus est menti nostræ similis adiutor, nisi sensus, hoc est, s. August. 2. contra Iul. Pelag. Similem sibi solum sibi solum post se potuit inuenire. Sed forte arguas, quia hæc quoque Deus in tali paradiso locauit, hoc est, passionis corporis, & vanitatem quandam fluctuantium vel inanium cogitationum, quasi ipse nostri fuerit auctor erroris. Considera quid dicat. Habere, inquit, potestatem piscium maris, & volatiliū cæli, & omnium reptantium quæ repunt super terram. Vides quod ille tibi tribucit potestatem, vt de omnibus iudicare tu debeas, singulorum genera iudicij tui febria definitione discernere. Vocauit ad te omnia Deus, vt supra omnia mentem tuam esse cognosceres. Cur quæ tibi similia minime reperisti, adfcicere tibi & copulare voluisti? Dedit tibi certè sensum quo vniuersa cognosceres, & de cognitis iudicares: meritoque de illo forecundum paradysum deficiet es, quia non potuisti seruare mandatum. Sciebat enim Deus esse te fragilem, sciebat iudicare non posse, ideo dixit quasi fragilioribus, Nolite iudicare, vt non iudicemini. Ergo quia sciuit infirmum te esse ad iudicandum, voluit obediẽtem esse mandato, ideo præceptum posuit. Quod si non præuaricatus esses, periculum incerti iudicij incidere nequiuisses. Itaque quoniam iudicare voluisti, ideo addidit, Ecce Adam factus est tamquam vnus ex nobis, vt sciat bonum & malum. Voluisti tibi arrogare iudicium, ideo penam prauis iudicij refutare non debes. Posuit tamen te contra paradysum, ne memoriam eius possis abolere. Denique iusti in paradysum sepe rapiuntur, sicut & Paulus raptus est in paradysum, & audiuit verba ineffabilia. Et tu si à primo celo ad secundum, à secundo ad tertium mentis tue vigore rapiaris, hoc est, quod primum vnusquisque homo est corporalis, secundo animalis, tertio spiritalis: si ita rapiaris ad tertium cælum, vt videas fulgorem gratiæ spiritalis: (Animalis enim homo quæ sunt spiritus Dei necit: & ideo tertij cæli ascensio tibi est necessaria, vt rapiaris in paradysum:) rapiaris ita sine periculo, vt possis diiudicare omnia, quia spiritalis diiudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur. Et fortasse quasi adhuc fragilis, audies verba ineffabilia quæ non licet homini loqui: & tunc quod acceperis referatur, & quod audieris custodito. Paulus Apostolus custodiebat ne laberetur, vel alios certe faceret errare. Aut fortasse ideo dixit

Paulus, *Quæ non licet homini loqui, quia erat ad hoc in corpore constitutus, hoc est, videbat istius corporis passionis, videbat iegem carnis suæ repugnantem legi mentis suæ.* Hoc enim malo intelligi, ne videamur quendam adhuc futuri periculi inactare errorem. Si enim vel propter hanc vitam securitas, vt nullos præuaricationis post hanc futuræ laqueos formidemus: ergo quicumque fuerit in paradiso ascensione virtutis, audiet mysteria Dei arcana illa atque secreta, audiet dicentem Dominum tamquam latroni illi à scelere ad confessionem reuertenti: *Hodie mecum eris in paradiso.*

Genesis Cap. III.

SERPENS autem erat sapientior omnium bestiarum quæ erant super terram, quas fecit Dominus Deus. Et dixit serpens mulieri, Quid itaque dixit Deus, ne edatis ab omni ligno quod est in paradiso? Et dixit mulier serpenti, Ex omni ligno paradysi manducabimus: de fructu autem ligni quod est in medio paradysi, dixit Deus, Non manducabitis ex eo, neque tãgetis ex eo, vt non moriamini. Et dixit serpens mulieri, Non morte moriemini. Scit enim Deus quia quacumque die manducaueritis ex eo, adaperietur oculi vestri, & eritis sicut dii scientes bonum & malum. Et vidit mulier quia bonum est lignum ad manducandum, & quia gratum oculis ad videndum, & speciosum ad intruendum: & accipiens mulier de fructu eius manducauit, & dedit viro suo simul, & manducauerunt ambo. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt quod nudi essent. Et assuerunt folia ficus, & fecerunt sibi succinctoria.

De serpentis sapientia qualis fuerit: quomodo is mulierem inuaserit: qualis eius responsio: & circa eam digredior. C.A.P. XII.

Serpens autem erat sapientior omnium bestiarum quæ erant super terram, quas fecit Dominus Deus. Cum dicit sapientior serpentem, intelligis quem loquatur, id est, illum aduersarium nostrum, qui tamē habet humani sapientiam mundi. Sed & voluptas atque delectatio bene sapiens dicitur, quia huius carnis appellatur sapientia, sicut habes, *Quia sapientia carnis inimica est Deo.* Et ad exquirenda delectationum genera astuti sunt, qui appetentes sunt voluptatum. Siue ergo delectationem intelligas, quædam est diuina aduersa mandato, & inimica sensibus nostris. Vnde sanctus Paulus ait, *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.* Si autem ad diabolum referas, verus inimicus est generis humani. Quæ autem causa inimicitiarum nisi inuidia? Sicut Salomon ait, *Quia inuidia diaboli mors introiit in orbẽ terrarum.*

Rom. 7.

confidit se à mortis corpore liberatum: & tu quem- quam opinaris scientem non posse peccare? Paulus dicit, Non enim quod volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago: & tu arbitraris homini prodesse scientiam, quæ delicti augeat inuidiam? Esto tamē vt perfectus peccare non possit. In Adā Deus omnes homines præuidebat, & ideo promiscuè generi non conueniente humano habere scientiam boni & mali, quam per carnis vitia, vt oportebat, exercere non poterat.

Quomodo tentamenta diaboli plena sint mendacij: & de deceptione mulieris, & lapsu Adæ: quemadmodum etiam cognouerunt se essendos, & succinctoria sibi fecerint, & quid significent. C. AP. XIII.

Dicamus igitur tentamenta diaboli plena esse mendacij. Vix enim vnum verum videtur ex iis quæ pollicitus est, reliqua falsa composuit. Sic enim habes, Et dixit serpens mulieri, Non morte moriemini. Ecce vnum falsum: nam morte mortuus est homo, qui secutus est promissa serpentis. Deinde addidit, Scit enim Deus quia quacumque die comederitis ex eo, adaperientur oculi vestri. Hoc solum verum, quia infra habes, Quia manducauerunt ambo, & aperti sunt oculi eorum. Sed & hoc verum quod noceret, Denique non omnibus aperire oculos vult, quia scriptum est, Videbunt, & non videbunt. Sed sitim agglutinatum mendacium est, quia adiunxit: Et eritis sicut dii scientes bonum & malum. In quo licet advertere idololatriæ auctorem esse serpentem, eo quod plures deos induxisset in hominum viderat errorem, quadam serpētis astutia. Et fessellit, dicens, Eritis sicut dii. Non solum enim sicut dii esse homines desiderunt, sed etiam qui quasi dii erant, quibus dictum est, Ego dixi, dii estis: sicut gratiam perdidit. Et vidit mulier quia bonum est lignum ad manducandum, & quia præstatum oculis ad videndum, & specio sum est ad intuentum. Infirma auctor iudicij, quæ de eo quod non gustauerat, iudicabat. Et ideo non facile, nisi id quod diligentius pertractauerimus, quod interiore probauerimus affectu, videtur ad opus aliquod esse sumendum. Accipiens (inquit) de fructu eius manducauit, & dedit viro suo simul, & manducauerunt ambo. Bene prætermisum est vbi decipitur Adam, quia non sua culpa, sed vitio lapsus vxoris est. Et aperti sunt (inquit) oculi eorum, & cognouerunt quod nudi essent. Et ante quidem nudi erant, sed non sine virtutum integumentis. Nudi erant propter morum simplicitatem, & quod amicum fraudis natura nesciret. Nunc autem multis simulationum inuolucris mens humana velatur. Ergo postquam spoliatus se illa sinceritate & simplicitate viderunt integræ incorruptæque naturæ, querere mundana & manufacta cœperunt, quibus nuda suæ mentis operirent: delectationes delectationibus, & mundi huius vmbrales voluptates velut folia foliis affluētibus, quibus obumbrarent genitale secretum. Nam quomodo clausos oculos corporis habuit Adam, qui omnia animantia ita vidit, vt his & nomen imponeret? Quomodo cognouerit non tunicam sibi, sed virtutū deesse velamina? Et asserunt (inquit) folia ficus, & fecerunt sibi succinctoria. Ficum hoc loco pro qua specie debeamus accipere, diuinari nos docet series lectio: quando quidem sanctos esse qui

sub vite & ficu requiescunt, scriptura memorauerit, & Salomon dixerit, Qui plātat ficum, comedet fructus eius. Et Dominus ad ficum venerit, sed ideo sit offensus, quod non inuenierit fructum, sed folia tantum. Docet ergo me Adam quid sint folia, qui posteaquam peccauit, de foliis ficus fecerit sibi succinctorium, qui de fructibus magis eius gustare debuerit. Iustus fructum eligit, folia peccator. Quis est fructus? Fructus, inquit, spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, modestia, continentia, castitas. Non habebat fructum, qui spiritum non habebat. Non habebat gaudium, qui præuariatius erat mandatum Dei. Non habebat continentiam, qui de interdicto sibi gustauerat ligno. Ergo quicumque præuariatur mandatum Dei, spoliatur atque nudatur: & sit ipse sibi turpis, vult se operire quibusdam ficus foliis, fortasse quibusdam inanibus vel vmbra-tilibus sermonibus, quos compositis mendaciis affluēt, & verbum de verbo fruētis, ad operiendam conscientiam suæ mentis, factique velamen peccator intexit, vt pudenda sua contegat, facit enim supra se folia, qui culpam velare desiderans, aut diabolū delicti memorat auctorem, & aut carnis præterdit illecebras, aut alium quempiā persuasorem pro-udit erroris. Et de scripturis diuinis frequenter promit exempla, quibus iustos in culpam perhibet incidisse, dicens, si forte in stupris fuerit deprehensus: Et Abraham cum ancilla concubuit, & Dauid alienam adamauit, & sibi adsciuit vxorem. Assuit enim sibi quædam folia, quædam exempla de propheti-carum serie scripturarum, fructum earum non putat requirendum. Nōne tibi videntur etiam Iudæi folia affluere, dum legis spiritualis verba corporaliter interpretantur? Quorum interpretatio fructum omnem viriditatis amittit, damnata maledictio ariditatis æternæ. Bona igitur interpretatio, hoc est, spiri-talis ficus est fructuosa, sub qua iusti sanctique re-quiēcunt. Quam qui plantauerit in animis singulo-rum, sicut Paulus ait, Ego plantaui, Apollo rigauit, &c. manducabit ex ea fructum. Mala autem inter-pretatio fructum ferre, viriditatem feruare non poterit. Quod igitur grauius est, hac se Adam inter-pretatione succinxit eo loco, vbi fructum magis casti-tatis se succingere debuisset. In lumbis enim quibus præcingimur, quædā semina generationis esse dicuntur. Et ideo male ibi succinctus est Adam foliis inuul-tibus, vbi futura generationis non fructum futu-rum, sed quædam peccata signaret, quæ manserunt vsque in aduentum Domini Saluatoris. Cæterum posteaquam Dominus aduenit, ficum inuenit incul-tam: rogatus ne eam iuberet excidi, vt coletetur permiserit. Et ideo iam non foliis, sed diuino sermone succingimur, quia ipse Dominus ait, Sint lumbi vestri præcincti, & lucerna ardentis &c. Vnde etiam pecuniam in zonis nostris portare prohibet. Non enim secularia, sed æterna debet zona nostra ser-uare.

Et audierunt vocem Domini Dei ambulantis in paradiso ad vesperam, & absconderunt se Adam & mulier eius à facie Domini Dei in medio ligni paradisi. Et vocauit Domini-

Proneb. 27. Matth. 21.

Galat. 5.

Genes. 16.

1. Reg. 11.

Matth. 21.

Mich. 4.

1. Cor. 3.

S. Aug. lib. 2. contra Iul. Pelag.

Luc. 13.

Luc. 12.

Matth. 10.

1. Cor. 12. Iud.

165

minus Deus Adam, & dixit ei, Adam vbi es? Et dixit Adam, Vocem tuam audiui in paradiso, & timui, quia nudus sum, & abscondi me. Et dixit illi, Quis tibi indicauit quod nudus es, nisi quia de ligno à quo præceperam tibi, ab hoc solo ne manducares, manducaisti? Et dixit Adam, Mulier quam dedisti mecum hæc mihi dedit de ligno, & manducaui. Et dixit Deus mulieri, Quid hoc fecisti? Et dixit mulier, Serpens decepit me, & manducaui.

De voce Domini deambulantis ad vesperam, & increpatione Adam, vbi es: cum præterea ante increpatur Adam, cum mulier ante gustauerit: & quid mulier pro sua excelsatione responderet, ac de mysterio istorum. C. AP. XIII.

Et audierunt (inquit) vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad vesperam. Quæ est ambulatio Dei, qui vbique semper est? Sed puto deambulationem quandam esse Dei per diuinam seriem scripturarum, in quibus Dei quædam versatur præsentia, cum audimus quia ipse aspicit omnia, & oculi Domini super iustos: cum legimus quia Iesus sciebat cogitationes eorum: cum legimus, Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Ergo dum hæc recensemus, quasi deambulantes cognoscimus Deum. Fugerat ergo peccator, non quo Dei posset latere conspectum, sed intra conscientiam suam latere cupiebat, opera sua lucere volebat. Iusti est enim facie ad faciem videre, quia iusti mens non solum Deo præsens est, sed etiam cum Deo disputat, sicut scriptum est, Iudicare pupillo, & iustificare viduam, & venite disputemus, dicit Dominus. Ergo cum legit peccator has scri-pturas diuinas, audit vocem Dei quasi ambulantis ad vesperam. Quid est ad vesperam, nisi quia culpam suam serò cognoscit, & serò venit quædam erroris præteriti verecundia, quæ errorē præuenire debuerat? Nā dū culpa seruet in corpore, & anima exagitat corporis passionibus, nō cogitat Deū sensus erratis, hoc est, non audit Deū ambulantē in scripturis diuinis, ambulatē in mētibus singulorū. Dicit enim Deus, Quoniam inhabitabo in illis, & inter eos ambulabo, & ero illorū Deus. Ergo cum in anima sensum potestatis redierit formido diuinā, tunc erubescimus, tūc nos gestimus abscondere: tunc in peccatorum nostrorum positi cogitationibus, in medio ligni paradisi vbi peccauimus, deprehendimur, latere cupientes, & arbitantes quod Deus non requirat occulta. Sed scrutator animorum & cogitationum vsque ad diuisionem animæ penetrans dicit, Adam, vbi es? Quomodo loquitur Deus? nū quid voce corporea? Non vtique, sed virtute quadam præstantiore, quàm vox corporis potest esse, fundit oracula, Hanc vocem eius propheta audierunt, hanc vocem fideles audiunt, impij non intelligunt. Vnde in Euā-gelio habes quod audiuit Euangelista dicentem patrem: Et clarificauit, & iterum clarificabo: sed Iudæi non audierunt. Dicebat enim, Tonitruum factum est. Illis ergo, sicut supra habes, quia sentiebatur deā-bulans Deus, qui non deambulabat, sic audiebatur loquens Deus, qui non loquebatur. Sed quid loqua-

tur, consideremus. Adam, vbi es? Adhuc in his remedium sanitatis est, quia audiuit Dei verbum. Denique Iudæi, qui sibi clauerunt aures ne audirent: hodieque non merentur audire. Deinde habent remedium, qui se absconderunt. Nam qui absconditur, erubescit: qui erubescit, conuertitur; sicut scriptum est, Confundantur & conuertantur omnes valde velociter. Deinde hoc ipsum quod vocat, indicium sanaturus est, quia Dominus quos miseratur, & vocat. Dicendo autem, Vbi es? non locum querit qui nouit arcanum, neque enim Deus clausos habebat oculos, vt non videret latentem. Et ideo dixit, Factus est Adam tamquam vnus ex nobis, quia aperuit oculos vt culpam suam videret, quam vitare non potuit. Magis enim postquam peccauimus, nescio quomodo nostra delicta cognoscimus: & tunc peccatum esse intelligimus, quod antequam peccaremus, non putabamus esse peccatum. Certè non quasi peccatum putabamus esse damnandum, nam si damnaremus, non admitteremus. Deus autem omnium videt culpas, & omnium delicta cognoscit: super omnem animam, super omnium occulta oculos habet. Quid est ergo, Adam vbi es? Id est, non in quo, sed in quibus es? Non ergo interrogatio est, sed increpatione. De quibus (inquit) bonis, de quibus beatitudinis, de qua gratia, in quam miseriam recidisti? Dereliquisti vitam æternam, & attumulus es morti, conspuleris errori. Vbi est illa tu bene sibi conscia conscientia? Timor iste culpam fatetur, latebra præuaricationem. Vbi ergo es? hoc est, non in quo loco queris, sed in quo statu. Quo te perduxerit peccata tua, vt fugias Deum tuum quem ante quærabas? Fortasse moueat cur ante increpatur Adam, cum mulier ante gustauerit? Sed à præuaricatione sexus infirmior cœperit, à verecundia & excelsatione fortior: vt femina erroris causa fuerit, vir pudoris. Et dixit mulier, Serpens decepit me, & manducaui. Veniabilis culpa quam sequitur confessio delictorum. Ideo non desperata mulier, quæ non reticuit Deo, sed magis confessā peccatum est, quam medicinalis secuta sententia est. Bonum est condemnari in peccato, & flagellari in delicto, vt cum hominibus flagellemur. Denique Cain quia voluit crimen negare, indignus iudicatus est qui puniretur in peccato, sed remissus est sine præscripto pœnæ, fortasse non tam maiori crimine patricidij (illud enim commisit in fratrem) quàm sacrilegij, quod Deo crediti mentendum, dicens, Nescio, numquid ego custos fratris mei sum? Et ideo accusatori diabolo eius accusatoru reseruat est, vt cum eius angelis flagellatur, qui cum hominibus noluit flagellari. Denique de talibus dictum est, Non est declinatio mortis eorum, & cum hominibus non flagellabuntur. Alia ergo ratio mulieris, quæ licet culpam præuaricationis incidere, tamen de paradisi lignis habebat adhuc virtutis escam: & ideo dixit peccatum suum, & reputatum est ei ad veniam. Iustus enim accusator est sui in principio sermonis. Neque enim potest quicum iustificari a peccato, nisi fuerit peccatum ante confessus. Vnde Dominus ait, Dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Ergo quia Eva ipsa confessā delictum est, minor sequitur & profutura sententia, quæ condemnaret errorem, & veniam non negaret, vt ad virum suum con-

2. Cor. 3.

Psal. 6.

Rem. 9.

Gen. 3. inf.

De panit. dist. 1. c. serpens. Er. Lib. 4. sent. dist. 17. §. hic oritur questio

Psal. 72.

Gen. 4.

Ibid.

Psal. 72.

Psal. 72. De panit. dist. 1. c. non potest. Er. lib. 4. sentent. dist. 17. §. hic oritur questio. Eja. 43.

Eja. 6.

Psal. 81.

De panit. dist. 2. c. vt cognouerunt.

Genes. 2.

Mich. 4.

1. Tim. 2.

Ephes. 5.

Deut. 6. & Matth. 4.

Gen. 27.

Ibid. Gen. 25.

Matth. 20.

1. Cor. 13.

Ephes. 5.

1. Tim. 2.

uerfa seruiret. Primum, ne eam facile delectaret errare: deinde ut sub fortiore vase locata non traduceret virum, sed magis viri consilio & ipsa regeretur. In quo quidem mysterium Christi & Ecclesie euidenter agnosco. Designatur enim Ecclesie ad Christum futura conuersio, & religiosa seruitus subdita Dei verbo, quae multo sit melior, quam saeculi huius libertas. Denique scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruius. Haec igitur seruitus Dei donum est. Denique inter benedictiones numeratur huius seruitutis obsequium. Nam & Isaac in loco benedictionis eam dedit Esau filio suo, ut seruiret fratri suo. Denique benedictionem ille poscebat, etsi vnam sibi cognouisset esse preceptam, tamen aliam postulabat, dicens, Numquid vna benedictio tibi est parer? Per hanc igitur seruitute ille qui per gulam primitias suas ante vendiderat, & studio venationis agrestis gratiam benedictionis amiserat, credidit se eo futurum esse meliorem, si typum Christi veneretur in fratre. Haec enim seruitute pollet populus Christianus, sicut & Dominus ad discipulos suos ait, Qui vult inter vos primus esse, sit omnium seruus. Denique hanc seruitutem operatur charitas, quae & spe maior & fide est. Vnde scriptum est, Per charitatem seruite inuicem vobis. Hoc est ergo mysterium quod ait Apostolus esse in Christo & in Ecclesia. Haec enim verè in praeuaricatione ante fuit, sed salua erit per filiorum generationem in fide, & charitate, & sanctificatione, cum castitate. Praeuaricata vtique in patribus generatio hominum, saluata per filios: vt quod in Iudaeis offenderat, in Christiana posteritate corrigeret.

Et dixit Dominus Deus serpenti, Quia fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus, & ab omnibus bestiis quae sunt super omnem terram: supra peccus tuum, & in vtero tuo ambulabis, & terram manducabis omnibus diebus vitae tuae. Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem, & inter semen tuum & semen mulieris. Ipsa tuum obseruabit caput, & tu illius calcaneum. Et mulieri dixit, Multiplicans multiplicabo tristitias tuas, & gemituum tuos. In tristitiis paries filios, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse tui dominabitur. Adae autem dixit: Quia audisti vocem mulieris tuae, & manducaisti de ligno paradisi, à quo praeeperam tibi ab eo solo non manducare, maledicta terra in operibus tuis. In tristitia manducabis eam omnes dies vitae tuae. Spinas & tribulos germinabit tibi, & māducabis fœnum agri. In sudore vultus tui manducabis panem tuum, donec reuertaris in terram ex qua sumptus es: quia terra es, & in terram redibis. Et vocauit Adam nomen mulieris suae Vita; quoniam ipsa est mater omnium viuentium. Et fecit Dominus Deus Adae & mulieri eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et di-

xit Deus, Ecce Adam factus est quasi vnus ex nobis, vt sciat bonum & malum. Et nunc ne quando extendat manum suam, & sumat de ligno vitae, & manducet, & viuat in æternum. Et emisit illum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram ex qua sumptus est. Et eiecit Adam, & collocauit eum contra paradysum voluptatis: & ordinauit Cherubim, & flammeam rhotophream versatilem ad custodiendam viam ligni vitae.

Qua ratione mulieris peccatum venia dignum fuerit estimatum, & serpens delectationis typus sit: de eius condemnatione, & discretionem iriū harum condensationū. CAP. XV.

Mulieris peccatum veniabile Deo visum est, eo quod noceret multas ad decipiendum vias esse serpentis: quia transfiguratur in angelum lucis, & ministri eius sicut ministri iustitiae sunt, falsa imponentes rebus singulis nomina, vt temeritatem dicant esse virtutem, & auaritia nomen imponant industriæ. Serpens enim mulierem decepit, virum mulier ad prauariationem de veritate deduxit. Serpentis typum accepit delectatio corporalis: mulier symbolum sensus est nostri, vir mentis delectatio. Itaque sensum mouet, sensus menti transfundit quam acceperit passionem. Delectatio igitur prima est origo peccati. Ideo que non miseris cur ante serpens damnatur iudicio Dei, secundo mulier, tertio vir. Secundum erroris ordinem, damnationis quoque ordo seruatus est. Delectatio enim sensum, sensus autem mentem captiuam facere confuevit. Vt scias autem quia serpens typus est delectationis, damnationem eius aduerte. *Supra peccus* (inquit) *tuum & in vtero tuo ambulabis.* Qui sunt qui in vtero suo ambulant, nisi qui ventri & gulae viuunt? quorum Deus venter est, & gloria in pendendis eorum, qui terrena sapiunt, & cibo onerati ad terrena curuatur? Bene ergo delectationi, quae cibis intecta, terram videtur māducare, ait: *supra peccus tuum, & in vtero tuo ambulabis, & terram manducabis omnibus diebus vitae tuae.* Tollēda est omnis excusatio diaboli, ne forte malitiae suae aliquid possit obtinere, vt dicat iniquitatem suam ex condemnatione venisse, & ideo ad nocendum hominibus pertinaciter obniti, quia ideo damnatus est vt noceret. Quod videtur esse proximum opinioni, si tamquam damnationis accipimus istam sententiam. Non enim Deus ad hoc serpentem damnauerat vt noceat, sed quid futurus esset, ostendit. Et quidem tentatio illa quod amplius hominibus proffit, superius demonstraui: sed tamen cum legerimus quod scriptum est, dicite Deo; Honorificantes me honorificabo, & contemptor mei honore priuabitur: licet nobis ex his verbis aliquid aestimare. Deus enim operatur quod bonum est, non quod malum. Ergo doceat te verba diuina, quia operatur gloriam, poenam relinquit. Honorificantes me, inquit, honorificabo: honorem bonorum operationis suae esse declarans. Et contemptores, inquit, mei: non dixit, Honore priuabo, sed, Honore priuabuntur, non suae operationi deputans eorum iniuriam, sed quid futurum esset ostendens. Ergo hic

1. Cor. 5.

Iuan. 13.

Philip. 3.

Esai. 43.

Rem. 6.

Philip. 3.

1. Cor. 9.

go hic non dixit, Facio te supra peccus tuum, & vtero tuo ambulare, & terram manducare omnes dies vitae tuae: sed *Ambulabis*, inquit, & *manducabis*: vt praedixisse magis de serpente quae futura sunt videretur, quam praescripuisse quid faceret. Terra enim tibi cibus erit, non anima. Nam & hoc peccatoribus prodest. Vnde & Apostolus tradidit huiusmodi in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Peccatore autem & ventre ait reptare serpētem, non tam propter corporis figuram, quam quod propter terrenas cogitationes de illa caelesti beatitudine sit lapsus. Peccus enim frequēter recessus quidam accipitur sapientiae. Et ideo Apostolus supra peccus Christi reclinat caput, non in terram deiecit. Ergo si sapientia diaboli seris immanissimis comparatur, quibus intra pedes peccus sit: & etiam homines qui terrena sapiunt, nec interiore affectu eriguntur ad caelum, vtero videtur reptare per terram: vtique ventrem animae nostrae non corruptibilibus faecali huius implere, sed magis Dei verbo satiare debemus. Bene igitur Dauid personam suscipiens Adae dicit, Humiliata est in puluere anima mea, adhaesit in terra venter meus. Adhaesit enim, dum configuratur serpenti, qui pascitur iniquitate terrena. Ideo que nos Apostolus configurari dicit oportere Christo, vt virtus Christi preceat in nobis. Quae sententia non putatur in serpentem grauis, cum etiam Adam qui leuius peccauit, tali condemnatur sententia. Scriptum est enim: *Maledicta est terra in operibus tuis. In tristitia manducabis eam omnes dies vitae tuae.* Videtur certe similitudo quaedam esse sententiae, sed tamen in ipsa similitudine magna discretio. Interest enim vtrum manducet aliquis terram, sicut serpenti dictum est quia terram manducabit: an vero sicut homini dictum est, *In tristitia manducabis.* Adiectio enim ista, *In tristitia*, discretionem facit. Discretio quam vim habet, confidit. Bonum est mihi in tristitia magis terram manducare, quam in delectatione, hoc est, vt in actu quodam & sensu corporis contristari videar, quam delectari in peccato. Multi enim propter nimias iniquitates non suscipiunt peccati conscientiam. At vero ille qui ait, Castigo corpus meum, & seruituti redigo: constitatur in nostrorum poenitentia peccatorum, quia sua tanta delicta

non habuit, vt in his contristari deberet. Denique & nobis suadet vtilem istam esse tristitiam, quae secundum Deum, non secundum saeculum est. Oportet, inquit, vos contristari in poenitentia secundum Deum, nam secundum Deum tristitia salutem operatur, saeculi autem tristitia mortem operatur. Sed & de veteri testamento accipe illos ad gratiam peruenisse, qui contristabantur in operibus corporalibus; illos vero in supplicio remansisse, qui delectabantur huius mundi operibus. Denique Hebraei qui ingemiscebant in laboribus Aegypti, iustorum gratiam consecuti sunt. Et quia panem in tristitia manducant, eadem donati sunt spiritali. Aegyptij vero, qui talia opera cum exultatione celebrabant, regi derelicti seruitutes, nullam veniam sunt adepti. Sed & illa distinctio, quod serpenti dicitur, quia terram manducabit, Adae autem, *In tristitia* (inquit) *manducabis: & in sudore manducabis, & manducabis fœnum agri*: vt quaedam intelligamus in his esse processum, vt quādo terram māducamus, in quadā malitia esse videamur: quando fœnum, in quadā processu: quando verò panem, cum consummata fuerit fortitudo. Ergo & nos habeamus processum vitae huius, sicut habuit & Paulus qui dicit, Viuo autem iam non ego, hoc est, non ego qui terram ante manducabam: non ego qui fœnum, quia omnis caro fœnum: sed viuio in me Christus, hoc est, viuio panis ille viuus, qui venit de caelo, viuio sapientia, viuio gratia, viuio iustitia, viuio resurrectio. Deinde considera quia non est maledictus homo, sed maledictus est serpens: nec terra in se maledicta est, sed *Maledicta* (inquit) *in operibus tuis*; quod ad Adam dictum est. Tunc terra maledicta est, si habeas opera terrena, id est, opera saecularia. Et maledicta non in vniuersum, sed vt spinas & tribulos generet, nisi fuerit humanae studio operationis excercita. Quod si eam excercuerimus, in labore quidem & sudore erimus, sed tamen panem manducabimus. Repugnat enim lex carnis legi mentis. Et laborandum nobis est ad desudandum vt castigemus corpus, & seruituti redigamus, & quae sunt spiritalia seminemus. Si enim carnalia seminauerimus, quae carnalia sunt metemus: si vero spiritalia seminauerimus, metemus ea quae sunt spiritalia.

1. Cor. 7.

Esod. 2.

Esod. 16.

Galat. 2.

Esai. 40.

Iuan. 6.

Iuan. 7.

Galat. 6.

1. Cor. 9.

Galat. 6.

1. Cor. 9.

S. AMBROSII DE PARADISO LIBRI FINIS.

Summarium Libri primi de Abel & Cain.

A cap. I. vsque ad cap. VI. agit de ortu, officiis, & mysterio duorum fratrum Abel & Cain, & quomodo Abel prelatas sit fratri.
A cap. VII. vsque ad finem libri, agit de oblationibus Deo faciendis: de duorum fratrum oblationum differentiis, & de reprobatione Cain.

Capita Libri.

Continuans hunc librum cum precedenti, agit de ortu Cain & Abel: & quid per hos duos fratres, & alios duos, Esau scilicet & Jacob intelligatur, exponit.
Mysterium duorum fratrum sequitur, interserens quaedam de patribus, & praecipue de sepultura Moysi latentia.
Agit de Abel, qui licet ortu sit fratre posterior, ei tamen dignitate praefertur, & id aptat ad hominum mores.

Malitia tempore precedit, virtus vero praestantia. duae mulieres voluptatem & virtutem designat: quot retibus hominem voluptas irretire conetur.
Voluptas ne tandem opprimat hominem, virtus occurrit: interponens Christum tētorem diabolum proficantem, docet quomodo tentationibus sit resistendum.
Quod virtus studio & laboribus paratur, Jacob exemplum, quo primatū adeptus est, adducitur: de Abraham, Moyses, & duobus fratribus mystica exponuntur.
Primus oblationis Cain defectus, quo mala eius oblatio conuincitur: & unde ad illam Deus non respexit, exponitur: docet ex lege quomodo ritē vota Deo soluenda sint.
Abraham, Zacchaei, & diuina testimonio scripturae monet nos ut citō sine mora Deo vota nostra soluamus.
Inchoatum prosequitur sermonem; redarguit Pharaonem de obeditionis procrastinatione; & quomodo offerenda Deo sit oratio ut ei placeat.
Alter oblationis Cain defectus explicatur, cum descriptione eorum que Domino offerenda sunt: exponitur mysticē primitiuorum oblatio.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS DE ABEL ET CAIN

LIBER PRIMVS.

Genesis Cap. III.

Adam verò cognouit Euam mulierem suam, quæ concepit & peperit Cain, & dixit, Acquisiui hominem per Deum. Et adiecit parere Abel fratrem eius. Et factus est Abel pastor ouium: Cain autem operabatur terram.

Continuans hunc librum cum procedenti, agit de ortu Cain & Abel: & quid per hos duos fratres, & alios duos, Esau scilicet & Iacob intelligatur, exponit.

CAP. I.

DE Paradiso in superioribus pro captu nostro, vt potuimus, quod Dominus infudit, sensus inuenit, digessimus, in quibus Adæ atque Eas lapsus est comprehensus. Nunc quoniam illa penes auctores non stetit culpa, sed quod peius est, deteriorem inuenit haredem, sequentem adoriamur historiam, & ea quæ secundum scripturas annexa sunt diuinas, nostro opere prosequamur. *Adam verò cognouit Euam mulierem suam, quæ concepit & peperit Cain, & dixit, Acquisiui hominem per Deum.* Quæ acquiritur, ex quo, & à quo, & per quid acquiritur, considerari solet. Ex quo, tamquam ex materia: à quo, quis auctor: per quid, tamquam per aliquod instrumentum. Numquid hinc sic dicit, *Acquisiui hominem per Deum*; vt Deū intelligas instrumentum? Non vti que, sed vt intelligas auctorem & operatorem Deum. Vnde magis Deo deulit, cum dixit, *Acquisiui hominem per Deum* vt & nos etiam aliquid acquiritur, vel omnes euen-

Atus secundos Deo magis deferre, quam nobis arrogare debeamus. *Et adiecit parere Abel.* Cum adiecit aliquid, quod prius erat, tollitur. Idque colligitur ex arithmetica portione, & animæ cogitationibus. addito enim numero, alius numerus aboletur superior: & cogitatio accedens excludit superiorem. Ergo cum adiecit Abel, aufertur Cain. Quod nomen interpretatione plenius deprehenditur. Cain etenim dictus est acquisitio, quod omnia sibi acquireret: Abel, qui omnia referret ad Deum pia deuotus mentis intentione, nihil sibi arrogans vt superior frater, sed totum tribuens conditori quod accepisset ab eo. Duæ itaque sectæ sunt duorum fratrum nomine compugnantes inuicem, & contrariæ sibi. Vna, quæ totum menti suæ deputat tamquam principali, & quasi cuidam cogitationis & sensus & motus omnis auctori, hoc est, quæ omnes inuentiones humano adscribit ingenio. Altera, quæ tamquam operatori & creatori omnium Deo desert, & eius tanquam parentis atque rectoris subdit omnia gubernaculo. Illa prior per Cain significatur, hæc posterior per Abel. Has duas sectas anima vna parturit: & ideo germanæ habentur, quod vno funduntur vtero. Sed contrariæ sunt: quare oportet eas, cum partu editæ fuerint, diuidi ac separari. Compugnantis enim hospitium vnum perpetuò esse non potest. Denique Rebecca cum duas naturas humani ingenij parturiret, vnam mali, alteram boni, eaque exilire intra vterum sentiret suum, (Esau enim typus erat malitiæ, Iacob figuram bonitatis gerebat) mirata quid illud esset quod discordiam quandam concepti cerneret factus, consuluit Deum vt passionem proderet, medelam daret. Itaque precanti est responsum redditum: Duæ gentes in vtero

vtro tuo sunt, & duo populi de ventre tuo exi- bunt. Quod si ad animam referas, eandem genitricem boni & mali intelliges: quia ex eodem fonte anima vtrumque demanat. Sed hoc sobrijs solet esse vtique iudicij, vt repudiato malo enutriat quod bonum est, atque confirmet. Prius ergo quam pariat, bonum est exhibere reuerentiam Deo debitam, vt ipsi totum deferat, sua non præferat. Cum verò genuerit confessionem qua defertur Deo, deponit cordis sui tumorem. Adiciens ergo Deus bonum animæ dogma Abel, abstulit improbum dogma Cain.

Mysterium duorum fratrum sequitur, interferens quadam de patribus, & præcipue de sepultura Moysi latens. C. A. P. II.

Ego tamen hoc loco secundum scripturam mysterium magis duorum populorum intelligo, quod Deus adiciendo Ecclesiæ suæ fidem pia plebis, abstulit perfidiam populi prauaricantis, quandoquidem verba ipsa hoc significare videantur, dicente Deo, Duæ gentes in vtero tuo sunt, & duo populi de ventre tuo exiunt. Hæc figura synagogæ & Ecclesiæ in his duobus fratribus antè præcessit, Cain, & Abel. Per Cain patricialis populus intelligitur Iudæorum, qui Domini & auctoris sui, & secundum Mariæ virginis partum fratris, vt ita dicam, sanguinem persecutus est. Per Abel autem intelligitur populus Christianus adhærens Deo, sicut & Dauid ait, Mihi autem adhærere Deo bonum est, & vt cælestibus se attereret, & à terrenis separaret, alibi, Defecit, inquit, anima mea in verbum tuum: eo quod ordinem viuendi atque vsum non in terrenis voluptatibus, sed in verbi agnitione posuisset. Ex quo cognoscitur, nec illud otiosè scriptum esse, sed perpèse atque examinatè, quod legitur in Regnorum libris: Et appositus est ad patres suos. Intelligi enim datur quod patrum similis fuerit fide. Vnde claret, non ad sepulchrum corporis, sed ad consortium vitæ relatum. Denique de Isaac non perfumtorie scripti putatur, quod requirès corporis istius speciem, quæ animæ suæ atterebatur, appositus sit ad genus suum, eo quod patris sui moribus adhæserit. Pulchrè autè ad genus ait, non ad populum, sicut alibi. Nam legitur aliis locis appositus fuisse ad populū suum. Sed isti non tam præstantes: præstantior autem qui paucorum similis fuerit, & non plurimorum. Plures in populo suo quàm genere: & præstantius dicitur paucorum similem esse, quàm plurimorum. Qui ergo Dei erat generatus promissione, qui ad sacrificium probanda pietatis electus, qui vnus vxoris, hoc est, solius sapiētiae societate cõtentus, superni illius generis, quod est vnum, sibi que semper conueniens, non plebeia vilis imitator, ad fruendus fuit scripturæ diuinæ testimonio. Etenim vbi labor doctrinæ meditatio, illic cum pluribus commune collegium, & quoddam populare consortium est. Audiendo enim plerique proficiunt, quos nominatim populum. Vbi autè non humana traditio, sed ingeniosa collectio sine vsu laboris disciplina percipitur, illic sublimis generis incorrupta sinceritas est. Et ideo Isaac tamquàm Dei munus ad genus suum magis quàm ad populum appositus legitur, vt diui-

norum potius quàm humanorum imitatore esse sedulum recognoscas. Beata & illi mens, quæ species & ipsum genus supergrediens, meretur audire quod dictum est ad Moysem cum separaretur à populo: Tu autem hinc sta mecum. Nam sicut in Isaac Dominicæ incarnationis typus humana generatio nis supergressus consuetudinem, vicit priores, ita vt in eo non vulgaris popularis que gratia, sed specialis prærogatiua præcelleret, sicut lectio docet: Abraham enim dicta sunt reprobationes, & femini eius: non dicit, vt seminibus, quæ in multis, sed sicut vni, hoc est, Semini tuo, quod est Christus: ita etiam in Moysè venturi doctoris figura, qui legem doceret, Euangelium prædicaret, impletet testamentum vetus, nouum conderet, cæleste populis alimentum daret, humanæ dignitate conditionis excelsit eoque, vt Dei donaretur nomine, sicut habemus scriptum, dicente Domino, Posuite Deum Pharaonis. Etenim victor passionum omnium, nec vllis captus sæculi illecebris, qui omnem istam secundum corpus habitationem cælestis puritate conuerfationis obduxerat, mentem regens, carnem subiciens, & regia quadam auctoritate castigans, nomine Dei vocatus est: ad cuius similitudinem se perfectæ virtutis vbertate formauerat. Et ideo non legitur de eo, sicut de cæteris, quia deficiens mortuus est, sed per verbum Dei mortuus est. Deus enim neque deflectionem aut diminutionem patitur, neque adiectionem caput. Vnde & addidit scriptura, Quia nemo scit sepulchrum eius vsque in hodiernum diem; vt translationem magis quàm interitum intelligas. Mors enim secessio quædam est animæ & corporis. Mortuus igitur est per verbum Dei, vt ait scriptura, non secundum verbum: vt aduertas, non nuntium mortis, sed gratiæ munus expressum, qui translatus magis quàm derelictus est, cuius nemo nouit sepulchrum. Quis enim in terris reliquias eius potuit deprehendere, quem secum esse Dei filius in Euangelio demonstrauit? Denique & Elias simul est vilis, qui translatus curru est, non sepultus nec mortuus legitur, viuit enim, qui cum Dei filio est. Moyses autem mortuus, per quod facta sunt omnia. Verbo autem Dei calli firmati sunt. Per verbum igitur Dei non lapsus operis, sed firmamentum est. Non ergo tamquam relapsus in terram deprehenditur corporis solutione, sed tamquam verbi cælestis operatione donatus & munere, vt quietè magis caro eius quàm bustum accepit. Bene autem inter Dominum & seruum seruatur distantia, vt prærogatiua Domini intelligas, serui gratiam. De Moysè legitur quia sepulchra eius nemo scit: de Christo autem, Sepulchra eius de terra sublata est: quia ille secundum mysterium legis expectabat redemptionem, vt resurgere: hic secundum Euangelij donum redemptionem non expectabat, sed donabat. Et ideo sepultura eius ignorata non est, sed eluata: quam diutius creatura tenere non potuit, quia per ipsum omnis creatura properauit à corruptionis seruitutis eluari. Nemo ergo scit sepulchrum Moysi, quia vitam eius omnes nouerunt. Christi autem sepulchrum vidimus, sed nunc iã nõ nouimus, qui resurrectione eius agnouimus. Debit enim cognoscit tumulus eius, vt resur-

Gen. 25.

Gen. 25. Or Rom. 9.

1. Reg. 2. Or 11.

Gen. 35.

Deut. 32.

Gen. 21.

Genes. 22.

Gen. 35.

1bid.

Deut. 5.

Galat. 3.

Exod. 7.

Deut. 34.

1bid.

Math. 17.

1. Reg. 2.

1bid.

Deut. 34.

1bid. 53.

1bid.

Rom. 8.

Math. 28.

M. 175

rectio manifestaretur. Et ideo in Euangelio tumulus summa expressione describitur: in lege non queritur, quia licet resurrectionem eius lex annuntiauerit, nobis tamen Euangelij series plenissime comprobauit.

Agit de Abel, qui licet ortu sit fratre posterior, ei tamen dignitate praefertur; & id aptat ad hominum mores.

CAP. III.

ERGO vt quod proposuimus compleamus, Adieci (inquit) parere. Abel hoc meliorem Eua, quae grauer antea peccauerat, ex se generauit sententiam, vt superioris sententia aboleret errorem. Mentior, nisi hoc in vniuersis comprobatur. Ita enim nascimur, vt ante infirmus infantiae sensus in nobis sit, postea pueritiae corporis tantummodo curam sciens, nullam cultum, nullam habens obseruantiam diuinorum. Vnde & euidenti naturae nouitate ortum Iesum Christum ex Virgine vt probaret Propheta, ait, Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel: butyrum & mel manducabit, & ideo priusquam sciat malum aut bonum, non erit malitia, vt eligat quod bonum est. Et infra, Priusquam sciat puer vocare patrem ac matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samaritae contra regem Assyriorum. Solus enim fuit qui non est captus saeculi huius vanitate, & carnali tumore: vt prope qui se humiliavit factus obediens vsque ad mortem: longè vnicuique nostrum dissimilis, quia nos frustra extollimur mente carnis inflati. Vnde & nemo sine peccato, nec vnus dici infans. Ille autem peccatum non fecit. Et ideo in nobis ante nascitur Cain seipsum praefertens: postea Abel generatur, in quo sit reuerentia diuinitatis. Prius ergo irrepit quod malum est, postea agnoscitur quod bonum est. Vbi autem bonum, ibi iustum: vbi iustitia, ibi sanctitas: hoc est, Abel qui adhæret Deo. Et factum est (inquit) Abel pastor ouium, Cain autem operabatur terram. Non est otiosum quod cum ante generatus sit Cain, vt lectio docet, praeratus sit hoc loco Abel: nec idem sit ordo nominum, qui est ordo naturae. Quid sibi vult mutatio ordinis, vt prius iunioris meminerit, vbi scribitur vitæ status, operisque vsus? Officiorum interrogemus distantiam, vt colligamus causam praerelationis. Operari terram vsu prius est, gratia inferius quam oues pascere. Hoc enim instar est cuiusdam doctoris & principis. Meritoque senior à vetustioribus inchoauit, iunior recentiora praetulit, quæ nullas spinas, nullos tribulos germinarent, nulli sententiae essent obnoxia. Denique peccati reus Adam de paradiso dimissus est voluptatis, vt operaretur terram. Rectè ergo vbi nascuntur hi fratres, seruatur etiam in praedicando ordo naturae: vbi verò exprimitur disciplina viuendi, seniori iunior antefertur: quia est tempore iunior, virtute praestantior est. Innocentia enim tempore posterior est quam malitia, & quadam supparitate: sed meritum nobilitate antiquior. Senectus enim venerabilis est, non annis cana, sed moribus. Et aetas, inquit, senectus vita immaculata. Vbi ergo generatio exprimitur, praerueniat Cain: vbi disciplinarum sit praedicatio, praercurrat Abel. Adolescentiam igitur, & ip-

Esa. 7.

Esa. 8.

Philip. 2.

Coloss. 2.

Iob. 14.

1. Petr. 2.

Gen. 3.

Sap. 4.

fam in exordiis iuuentutem variarum illecebris passionum feruere quis abnuat? Sed vbi maturior aetas accesserit, tamquam pubescens lasciuia tempore discussa tranquillitate refundi, & in quosdam portus quietos lassae animae nauigium subducere. Itaque graues motus nostrae ad olecentiae fida senectutis statione placidantur.

Malitia tempore praecedat, virtus verò praestantia: duae mulieres voluptatem & virtutem designant: quot veribus hominem voluptas irretire conetur. CAP. IIII.

NE ergo dubites talibus naturae admonitus exemplis, quod malitia praecedat tempore, sed iuuenescat infirmitate. Habet illa aetatis suspensum, virtus autem prerogatiuum habet illa, qua plerumque iusto cedit iniquis. Cuius rei testis est fidei diuina scriptura, quae docet Esau cognomine stultitiae viri celsisse patienter primatus suos fratri suo Iacob, ita vt diceret, Vt quid mihi primatus? Sed quos iste posthabuit, hos vir cognomine exercitacionis praeditus quaesivit mereri. Nonne tibi videtur Esau tamquam in agone victus, & propriae mentis infirmitate imparem se existimans, celsisse victori coronam, quem videbat nullis passionum illecebris inflecti, quarum ipse puluerè sustinere non poterat? Vt quid mihi, inquit, primatus? Apud ignauos enim nulla sunt insignia virtutis, apud sapientes prima habentur. studia enim virtutis quaedam instrumenta sunt. Itaque sicut bellator sine armis esse non potest, ita nec sine exercitatione virtus. Vnde & Dominus in Euangelio ait, A diebus Ioannis Baptistae regnum caelorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Et alibi, Querite regnum Dei, & ecce omnia praesto sunt vobis. Non dormientibus, neque otiantibus, sed vigilantibus & laborantibus pollicetur praemia, & labori merces parata est. Qui licet non suauis ad gratiam, tamen fructuosus ad praemium est. Docet hoc sermo legis, sicut scriptum inuenimus. Si fuerint, inquit, vni homini duae uxores, vna earum dilecta, altera odibilis: & pepererint ei ambae filios, dilecta & odibilis, & primitiuus fuerit filius mulieris odibilis: quae die haeredit reliquerit filios in substantia sua, non poterit primatum dare filio mulieris dilectae, omittens filium odibilis: sed primitiuum filium odibilis cognoscat, vt det illi dupla ex omnibus quae inueniuntur ei: quia ipse initium filiorum eius est, & ipsi debentur primitiae. Quam profunda latent mysterium secreta in litteris! Recognosce anima partus tuos, & odibilis istius mulieris quaere mysterium. Intra te ea inuenies, si requiras. Repere cogitationes, relege sensus tuos, & cui primitiae debeantur agnosces. Duæ enim mulieres vnicuique nostram cohabitât, inimicitias ac discordias disidentes, velut quibusdam zelotypiae contentionibus nostrae replentur animae domum. Vna earum nobis suauitati & amori est blanda conciliatrix gratiae, quae vocatur voluptas. Hanc nobis opinamur sociam ac domesticam, illam alteram immitte, asperam, feram credimus, cui nomen virtus est. Illa igitur meretricio procax motu, infracto per delicias incesu, nutantibus oculis, & ludentibus iaculis palpebris retia, quibus pretiosas iuuenum animas

Gen. 25.

Matth. 11.

Matth. 6.

Deut. 21.

Proverb. 7.

177

lib. 2.

ibid.

ibid.

Esa. 40.

Hierem. 51.

mas caput, (Oculus enim meretricis, laqueus A est peccatoris) quemcumque viderit sensu indignum praereunte in angulo in transitu domus suae, sermonibus adoritur gratiosis, faciens iuuenum volare corda, domi in quiete, in plateis vaga, oculis prodiga, pudore vilis, amictu diues, genas picta, Eternum qua verum decorem naturae habere non potest, adulterinis fucis affectatae pulchritudinis lenocinatur speciem, non veritatem. Vitiorem fucina comitatu, & quodam nequitiarum choro circumfusa, dux criminum, talibus verborum machinis murum mentis aggreditur humanæ: Sacrificium pacis est B mihi, hodie reddo vota mea: hac ex causa progressa sum obuiam tibi, desiderans faciem tuam, inueni te. Institus texui lectum meum, & tapers ab Aegypto strauit. A speris lectum meum croco, domum autem meam cinnamomo. Veni, fruamur amicitia vsque in diluculo: veni, & colluctemur cupidine. Hanc enim per os Salomonis speciem fornicariae videmus expressam. Nam quid tam meretricis, quam saecularis voluptas: quæ a fenestra domus suae intrat, oculis prima tentamenta praeludens: & penetrat citò, si tu in plateam prospiciens, id est, in publicas transeuntium vias, non in legis interna mysteria obrutum metis intendas. Ea profecto est quæ validioribus vinculis velut cubile quoddam consociatae nobis communitatis intexit, vt qui reclinauerit se, ligetur: & opprobriosae fraudis velamine operit corporis sui stratum, ad sollicitudos iuuenum animos, absentiam viri, hoc est, incuriam legis obtexens. Lex enim absente peccantibus est. Nam si adesset, non delinqueretur. Et ideo ait, Non enim adest vir meus in domo, abiit autem viam longissimam in uolucro pecunie accepto in manu. Quid hoc esse dicam, nisi forte quia diuites putant nihil esse quod non cedat suae pecunie, & in gratiam sui legem velint esse venale. Spargit odores suos voluptas, quia Christi odorem non habet. Thefauros demonstrat, regna promittit, amores spondet continuos, inexploratos concubitus pollicetur, sine paedagogo disciplinas, sine monitore sermones, vitam sine sollicitudine, mollem somnum, inexplabilem cupiditatem. Seducens eum inquit, multo blandimento sermonum, & laqueis laborum suorum alligans, domum ad usque attrahit. At ille secutus eam circumuentus. Nitebat aula regio luxu splendida, caelatis parietibus, & humido natabant pauimenta vino. Fragrabat vnguento humus, spinis cooperta piscium, & marcescentium iam floribus lubrica. Illic comestantium tumultus, contentantium clamor, litigantium caedes, contentus canentium, saltantium (strepitus, ridentium cachinnus, lasciuientium plausus, confusa omnia, nihil naturae ordine. Saltatrices tonitrua, & crispantes pueri eoma, epulantium cruditas, edentium ructus, ebriorum sitis, haesterna crapula, hodierna temulentia, repleta vomitu bibetium pocula, maiore odore ebrietatis, quam si recentia tantum vna fragrant. Ipsa in medio stans, Bibere, inquit, & inebriamini, vt cadat vnusquisque, & non resurgat. Ille apud me primitus, qui omnium perditissimus. Ille meus est, qui suus non est. Ille mihi gravior, qui sibi nequior. Calix aureus Babylonis in manu mea inebrians omnem terram, a vino meo biberunt omnes gentes.

Qui est ergo insipienter, diuertat ad me, & indigentibus sapientia praecipio, dicens: Panibus absconditis suauiter vtimini, & aquam furri dulciorem bibitis. Manducemus & bibamus, cras enim morietur. Transit vita nostra tamquam vestigia nubis, & tamquam nebula dissipabitur. Venite ergo, fruamur bonis quae sunt, & vtamur creatura tamquam in iuuentute celeriter. Vino pretioso & vnguentis nos impleamus, & non praereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescat. Nullum prae tunc sit quod non pertranseat luxuria nostra, vbi que relinquamus signa iactantiae. Haec omnia relinquuntur, nihil secum quis feret, nisi quod corporis voluptate perciperit. Denique ego istam institui philosophiam, nec est alia verior nisi ea quae bonum afferit quod suauis atque iucundum sit. Ergo vel philosophia vel sapientiae Salomonis credite.

Voluptas ne tandem opprimat hominem, virtus occurrit: interponens Christum tentatorem diabolum prostigantem, docet quomodo tentationibus sit resistendum.

CAP. V.

HI auditis, velut ceruus sagittatus in iecore haeret faucibus, quem miserans virtus, & casurum citò videns, improuisa occurrit, verita ne inter moras illecebris demulcentibus mens capiatur humana. Palam, inquit, apparui tibi non quaerenti me. Ne fallat imprudens, & circumueniat te mulier effrenata & luxuriosa, quae non nouit pudorem: sedet in foribus domus, in sella palam, in plateis aduocans praereuntes. Nunc igitur fili audi me, & intende verbis oris mei. Non declinet in vias eius cor tuum. Multos enim vulnerando deiecit, & sunt innumera biles quos trucidauit. Vix inferentur domus eius, deducetes in secessum mortis. Aufer igitur prauum os, & iniusta labia longè à te propelle. Oculi tui recta videat: noli intendere fallaci mulieri. Mella enim distillant à labiis mulieris fornicariae, quae ad tempus impinguat fauces tuas, postea vero amariorum felle inuenies. Dies me citius defecerit quam vitia eius exponam, quae tamen in Proverbiis ore sapientiae descripta atque expressa sunt. Non te vincat formae concupiscentia. Adulterina est, fucis illita, nequaquam sincero fulgens decore. Neque capiaris oculis, circumfusa enim retia sunt. Esto magis similis illius, & sequere eum qui salit super montes, & transiit super colles, prospiciens per fenestras, emittens super retia. Mala sunt voluptatis vincula. Oculos delectat, demulcet aures, sed mentem inquinat, multa mentitur, falsa adiungit, vera subducit, spondet pecuniam, aurum offert, sed aufert disciplinam. Tu autem accipe potius disciplinam quam pecuniam, & scientiam super aurum probatum. Melior est enim lapidibus pretiosus. Non te celabo quae summa eius seruntur, ne videar operire quae displicent in voluptate, & obumbrare quae placeant. Eleuat enim & extollit mentem suauis verbis, ostendit omnia regna terrae, dicens, Haec omnia tibi dabo, si proci dens adoraueris me. Ibi tu caue ne rapiaris praetelabentibus & non manentibus, in quibus magna tentatio est. Docuit te certè Dominus Iesus quæ eadem quæ aduersus huiusmodi tetrationes restat. Te h iij

Proverb. 9.

Esa. 22. Sapient. 2.

Proverb. 7.

Esa. 65.

Proverb. 9. Proverb. 7.

Proverb. 4. Proverb. 5.

Proverb. 6.

Ibid. Cant. 2.

Proverb. 8. Proverb. 3.

Matth. 4.

Luc. 4. rēderat diabolus primū laqueū gulæ, dicēs, Si filius Dei es, dic huic lapidi vt panis fiat. Respondit Dominus, Nō in pane solo uiuit homo, sed in omni uerbo Dei. Laqueū soluit hoc dicto. Posuit iterū diabolus secundum iactantiæ laqueum, qui etiam bonam mentem prosperis currentem femitis solet strangulare. Et duxit illum, inquit, in Hierusalem, & statuit eum super pinnam templi, & dixit illi, Si filius Dei es, mitte te hinc. Scriptū est enim quod angelis suis mandauit de te, vt conferrent te, quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidē pedem tuum. Itaque cum posset sine ullo periculo mittere se Dominus Iesus, cui suppetere spiritales volatus: tamē ne iactantiæ genus esset, respondit diabolo, Non tētabis Dominum Deum tuum. Simul docuit nos cauere, ne faciamus uoluntate diaboli. Si ergo uerē iactantia declinanda est, quanto magis nemo debet fallā iactare pro ueris? Tortius superest laqueus auaritiæ atque ambitionis. Offendit in monte posito omnia regna terræ in momento temporis. Bene in momento, quia diuturna esse nequeunt. Paululū expectā, & citō transeunt. Itaque qui sequuntur ea, in monte sibi esse uidentur, sed non sunt perpetui, sicut habes scriptum, Vidī impium super exaltatum & cœleuatū super cedros Libani, & transfui, & ecce non erat. Sed qui ea maximi facit, adorare uidetur diabolū, cui deus uenter est, & in pudendis gloria. Tu autem in Deo gloriā quare, qui tibi ait, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, à quo aeterna accipias, non temporalia. Tamen si quem etiam ista delectent, ab eo moderatius petantur, qui uerus omnium fons est. Nam & ipsa pecularia quæ possidere sibi uidetur diabolus, aliena sunt, sicut ipse dixit, Tibi dabo potestatem hanc uinuerſam, & gloriam eorum, quia mihi tradita sunt. Ab eo ergo spera, licet breuis uitæ non sit longum uiticium requirendum, tamen ab eo spera qui uinuerſam creaturam condidit, qui diabolo ea ad tēpus tradidit: non vt possideat, sed vt tēntet. Non enim poterat corona esse sine certamine. Probandi erant dubij, vt iusti coronaretur. Dedit itaq; diabolo ea, quia in his ipsis poena accipientis est, si uti nesciat. Quid est enim thesaurus luxurioso, nisi sumptus luxurij? Vnde non luxuriosus, sed frugi probatur. Et ideo utere quasi frugi iis quæ tibi apponuntur, vt non cum manducas multum, odibilis fias. Vigilar enim & tormenta uiro edaci. Et infra, Si coactus fueris in edendo, surge & uome, & refrigerabit te, & nō adduces corpori tuo infirmitatem. Plurimos itaque gula sua occidit, nullum frugalitas: innumeris uina nocuerunt, nulli parsimonia. Plerique inter epulas fudere animas, & mensas proprio replevere sanguine. Aliis cruditas uocē simul rapuit & sensum: & si aliquibus cruditas noxia non fuit, his ruinam fecit ebrietas, alios enim in crimen egit; alios est non in crimen, ad egoſtatem redegit. Postremō audi quos Christus excludat. Cūm intrauerit, inquit, paterfamilias, & clausit ostiū, incipietis foris stare, & pulsare ostiū, dicentes, Aperi nobis: & respondens dicit, Nescio uos: vnde estis? recedite à me operarij iniquitatis. Tunc incipietis dicere, Manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicit uobis, Nescio vnde estis. Audisti quid de manducan-

tibus dixerit. Audi nunc quid de ieiunantibus dicat: Beati qui nunc esuriunt & sitiunt, quia saturabuntur. Et infra, Vt uobis qui saturati estis, quoniam esurietis. Sed vis manducare, vis bibere? Veni ad cōuiuuium sapientiæ, quæ inuitat omnes cum magna prædicatione, dicens, Venite, & edite panes meos, & bibite uinum quod mifcui uobis. Delectant cantica quæ epulantem demulceant? Audi hortantem, audi cantantem Ecclesiam, non solum in canticis, sed etiā in Canticis canticorum: Māduca te proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres mei. Sed hæc ebrietas sobrios facit, hæc ebrietas gratiæ, nō temulentiæ est. Laritiā generat, nō titubatiā. Nec uerearis ne in cōuiuio Ecclesiæ aut grati odores tibi, aut dulces cibi, aut diuersi potus, aut cōiuui nobiles desint, aut decentes ministri. Quid Christo nobilis, qui in cōuiuio Ecclesiæ & ministrat & ministratur? Istius cōuiuui recumbentis annecte telaterei, ac te Deo conūſe. Nec fastidias mensam quam Christus elegit, dicens, Introiui in hortum meum soror mea spōsa, vindemiaui myrrham cum aromatis meis, māducaui panem meū cum melle meo, & bibi uinum cum lacte meo. In horto, hoc est, in paradiso est cōuiuuium Ecclesiæ, ubi erat prius Adam priūm peccatum committeret. Ibi recumbent Eua priūquam e. Ipam crearet & pareret. Ibi vindemiabis myrrham, hoc est, Christi sepulturam, vt conspultus cum illo per baptismum in mortem, quemadmodum ille surrexit ex mortuis, & tu reſurgas. Ibi manducabis panem qui confirmat cor hominis. Mel gustabis, quo tuarum dulcescat carnis fauicium. Vinum bibes cum lacte, hoc est, cum decore & sinceritate; sine quōd pura simplicitas sit, sine quōd immaculata gratia, quæ in remissionem sumitur peccatorum, sine quōd paruulos consolationis suæ lactet uerbis, vt ablectati in deliciis, in plenitudinem perfectæ artatis adoleſcant. Succede ergo in hoc cōuiuuium. An metuis ne angustior domus & breuis cōuiuuij locus te comprimat? O Israēl quā magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius! magnus, & non habet finem, altus & immēſus. Ibi fuerunt gigantes illi qui ab initio fuerunt statura magna, scientes proclium. Non hos elegit Deus. Et meritō non elegit, quia proclium, nō pacem sciebāt. Et ideo tu pacem dilce, vt eligaris à Deo. Sed ne forte incomptam domus magnitudinem putes, & diuersoria te columnata delectent. Sapientia aedificauit sibi domum, & sculpsit columnas septem. Ipse etiam Dominus Iesus multas mansiones apud patrem suum esse commemorat. In hac ergo domo epulaberis animæ cibos, potūſque mentis, vt postea non esurias, neque sitias uinquam. Qui enim māducat, manducat utique ad satiētam: & qui bibit, utique ad ebrietatem bibit. Sed hæc ebrietas pudicitia custos est. Illa uini ebrietas fomes libidinis, quo per carnes vaporantur interna uiscera, animus ignescit, anima exurit. Sequis criminum stimulus libido est, quæ numquam manere quietum patitur affectum. Nocte feruet, die anhelat, de fomno excitat, a negotio abducit, a ratione reuocat, aufert cōſilium, amātes inquietat, lapsos inclinat, castis infidiatur, potiendo inflammat, utique accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis scelerum sitis, nisi

Luc. 6.
Ibid.
Preterb. 9.
Cant. 5.
Eccli. 32.
Eccle. 5.
Ibid.
Baruch. 3.
Cant. 5.
Rem. 6.
Psal. 107.
erouerb. 24.
Ep. 28.
Ephes. 4.
Baruch 3.
Primo. 9.
Ioan. 14.
Ioan. 6.
Ephes. 8.

1. Cor. 6. morte amantis extingui non potest. Et ideo ait Apostolus, Fugite fornicationem, ut ueloci fugam tamquam furiosa dominæ declinare scintillam, & tetro seruitio exire possimus. Nam quid de auaritia dicam, insatiabili pecunia cupiditate, & quadam aris libidine, quæ quo plura abstulerit, eo magis inopem esse se credit? Omnibus inuida, sibi uilis, in summis diuitiis inops, affectu exnuat quod censu abundat. Nullus rapiendi modus, ubi nulla mensura cupiendi. Sic inflammat, sic igne suo pascit animum, ut hoc solo differat, quod illa formarum adultera sit, ista terrarum. Elementa concutit, mare sulcat, terram effodit, cælum uotis fatigat, nec sereno grata nec nubilo, condemnat prouentus annuos, serūſque terrarum arguit. Sed hæc ægritudo est animæ, nō sanitas. Denique Ecclesiastes dicit, Est languor malus quem uidi sub sole, diuitias custodiri in malis possidentis eas. Et supra, Qui diligit argentum, non satiaabitur argento. & Nec est finis acquisitionis eorum. Si queris thesauros, accipe inuisibiles & occultos, quos in cæli altissimis, non quos in terrarum uenis requiras. Esto pauper spiritus, & cris diues qualicumque censu, quia non in abundantia diuitiarum uita est hominis, sed in uirtute ac fide. Iste te diuitie uerū diuitem facient, si sis in Deum diues. Quod uirtus studio laboribus paratur; Jacob exemplū, quo primatum adeptus est, adducitur: de Abraham, Moysē, & duobus fratribus mystica exponuntur. CAP. VI. Adisti uoluptatis mysteria, audisti etiam copiarum nostrarum munera, quas ego nō suspellectili operiēdas, sed scripturæ nudis sermonibus demonstrandas putauī, ut sua ipsa luce fulgerent, & uocem ex se sibi inticem emitterent. Neq; enim sol & luna interprete indigent. Habēt interpretem fulgore sui luminis, quo totus repletus orbis est. Illis illuminatio est fides sine indice, quædam, ut ita dicam, intectata refus, quæ alieno nō indiget testimonio, & subito se uinuerſorum oculis effundit. Non ergo nuntiantur opera nostra, sed clamant, & se ipsa nuntiant. Sanē vt & hoc exigit laboriosum in nostris ducitur, non præterea, fides quod uirtus, studium desideratur, facta quaruntur. His enim tribus Dominus Iesus deuotionis humanæ officia definit, dicens, Petite, & dabitur uobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur uobis. Et infra, Omnis ergo qui audit uerba mea hæc, & facit ea, similis est uiro sapienti. Hæc qui studiosè fuerit profectus, primatus benedictionis accipiet, sicut patriarcha Jacob, qui continentia & fide humanarū supplantauit uestigia passio nuntia. Iste ait, Misericordiam mei habuit Deus, & sunt mihi omnia. Hanc itaque misericordiam nos fide, studio, operibusque meremur, quibus disciplinis inuenit Israēl gratiam Dei, & per ipsam omnia. Non enim mundi huius copias, sed uirtutum disciplinas sibi suppetere gaudebat. Has nobis substitutam heredes, quas sanctus Abraham in Isaac filio suo substituit sibi, omnem operum suorū deputans hereditatem sapienti & iusto uiro, nec uisum ius hereditarium ancillis uel ancillarum filiis derelinquens, sed cætu modo donationis munera. Perfectæ enim uirtutes totum accipiunt gloriæ patri monium, uisitatæ & medio cribus uale aliquid aspergiunt. Et ideo Agar, quæ aduena Latinè dicitur atq;

A accola, & Cethura quæ odorifera significatur, heredes non sunt. Qui enim mediis uirtutis disciplinis, accola, non inhabitator est sapientiæ. Odore aspersus, non fructu expletur. Sanitatem autem cibus, non odor inuehit, quia odor fructuum nuntius est. Principales itaque disciplinas sequentibus, & indigenas accolis agnoscimus præferendas. Hoc secundum ingenium. At uerò secundū mysterium, Abraham patrum gentium, semini suo legitimo, quod est Christus, hereditatem omnem fidei suæ derulit, quia in hac terra uelut aduena fuit, ut uitæ huius odorem magis quam fructum referret. Hæc cum audit mens, auctur it le à uoluptate, uirtutisque adiungit, ueri decoris admirans gratiam, purum affectum, simplicitate sententiam, medio creum uellem, (hoc est, non in persuasione sermonis, sed in ostensione spiritus, qualis est apostolica forma sententiæ) amicum sapientiæ atque pietatis omni pretiosiore auro resurgentem, tū ehorum prudentia, temperantia, fortitudinis, ac iustitiæ suscipiens, quæ fragrant odorem disciplinarum, incutientes reuerentiam, infundentes gratiam. Itaq; talibus mota, elegit studia uirtutis, quibus Jacob uir plenus exercitationis mentem intendit suam. Et ideo ouis pastor inducitur, eo quod imperitare corpori & sensibus eius ac uoluptatibus, uotique modū tenere, ne uelot uis uagetur incerta, præstantius estimatur quàm regere populos, uel præſe uerbibus. Difficilius enim quispiam se, quàm alterum regit. Animum vincere, iracundiam cohibere, cōpugnantesque leges carnis & mentis in unum cogere, immortalis cuiusdam est uiri, quem inferni porta non ceperit. Denique ipse sibi legissator uendicauit hoc munus, ut oues pasceret lethro, qui dicitur superfluous, & ageret in desertum: eo quod irrationabilem & superflui uulgariſque sermonis loquacitatem in secreta quædam lobriæ doctrinæ cōegit mysteria. Ideoque Aegyptiis abominationi erāt pastores ouium. Omnes enim qui corporis dediti passionibus humifmodi, & uoluptatibus indulgent suis, disceptatores uerbi doctoremque uirtutis quadam execratione declinant. Et ideo per anigmata hæc docuit Moyses apta Deo esse sacrificia, quæ refugit omnis incipies, hoc est, opera & præcepta uirtutis. Ideoque pastor Abel, Cain autem operator terræ legitur, qui in fratre suo uir incipiens formam speciēque uirtutis expressam ferre non potuit. Et factum est, post dies obtulit Cain ex fructibus terræ sacrificiū Domino. Obtulit quoque Abel & ipse de primitiuis opium suarum, & de apidibus earū. Et respexit Deus in Abel, & in munera eius: in Cain uerò & in sacrificia eius non respexit. Et contristatus est Cain uadē, & concidit uultus eius. Primus oblationis Cain defectus, quo mala eius oblatio conuincitur: & vnde ad illam Deus non respexit, exponitur: docet ex lege quomodo uir uos Deo soluendū sint. CAP. VII. ET factum est, post dies obtulit Cain ex fructibus terræ sacrificiū Domino. Duplex culpa: uia quod post dies obtulit, altera quod non ex primitiis fructibus. Sacrificiū autem & celeritate cōmendat.

Galat. 3.
Hebr. 11.
1. Cor. 2.
Prin. 16.
Gen. 32.
Gen. 30.
Rem. 7.
Exod. 32.
Gen. 46.
Gen. 4.
Psalm.

A. 9. meo, & ostium circuitus labiis meis. Et Paulus petit orari pro se: Vt aperiat mihi, inquit, ostium verbi, ad loquendum in mysterio Christi. Sed ille, ut pote electus ad Euagelij prædicationem, rectè sibi ostium verbi operat aperiri, quia de ore eius exibat salus gentium, de ore eius probat vita populorum. Nos autem claudamus ostium ne culpa intreret, ne lapsus aliquis sermonis exeat. Intrat culpa, si lapsus exierit. Audi quomodo intrat culpa. Ex multiloquio, inquit, non effugies peccatum. Exiit multiloquium, peccatum intravit, quia in multiloquio nequaquam qui exit sermo trutinatur, imprudenter labitur, licet ipsum ultra mensuram aliquid loqui grande peccatum sit. Et ideo caue ne imprudenter loquaris. Labia enim imprudenter inducent eum ad mala. Caue ne in oratione te extollas. Oratio enim humiliantis se nubes penetravit. Caue ne incautè Symboli vel Dominicæ orationis divulges mysteria. An nefcis quàm graue sit in oratione cõtrahere peccatum, vbi speras remedium? Certè Dominus per prophetam docuit hoc graue esse maledictum, dicens, Et oratio eius fiat in peccatum. Nisi forte mediocre id tibi putas esse. Dissidere est enim de potètia Dei, æstimare quod non audis, nisi clamaueris. Clamèt operatus, clamèt fides, clamèt affectus, clamèt passiones tuæ, clamèt sanguis tuus, sicut sancti Abel, de quo dixit Deus ad Cain, Vox sanguinis fratris tui ad me clamat. Audit enim in occultis, qui mûdat in occultis. Nos nisi loquentem aliquem audire non possumus: apud Deum loquentur non verba, sed cogitationes. Et vt hoc verum scias, dicebat Dominus Iesus ad Iudæos, Quid cogitatis mala in cordibus vestris. Non interrogantis vox ista est, sed scientis. Quod tibi manifestat Euangelista, dicens, Iesus autem sciebat cogitationes eorû. Sicut ergo filius nouit, nouit & pater. Filium nosse cognouisti, patrem nosse, audi consiliarium & testem patris dicentem, Scit enim pater vester quid vobis op' sit, antequam petatis ab eo. Coque ergo subincericiã tuam vapore Spiritus sancti coque etiam animi passiones verbi calore. Et si crudiores sunt passiones tuæ, nuper fortasse de Ægypto egredientes, operito cas, & lento calore excoque, ne fortiozem ignem dum ferre non possint, semiustulentur potius quàm coquantur. Sunt enim plurima quæ cruda displiceant, cocta delectent. Fove igitur pectore tuo alta mysteria, ne præmaturo sermone & infidis auribus vel infirmis quasi incocta cõmittas, atque auditor auertatur & cum horrore fastidiat: qui si coctiora gustaret, spiritalis cibi perciperet suauitatem. Diuinè autem Dominus Iesus & bonitatem te docuit patris, qui bona nouerit dare, vt quæ bona sũt, à bono possas: M & impèsè & frequenter monuit orandum, non vt fastidiosa continetur oratio, sed vt assidua frequenter effundatur. Plaxumque enim inanis gloria lögæ precationi, intermissæ autem profus obrept incuria. Deinde monet vt cum ipse veniam tibi posscis, tum maximè largiendam aliis noueris, quò precem tuam operis tui voce commendes. Apostolus quoque docet oradû sine ira & disceptatione, vt nõ turbetur, non interpoletur oratio tua. Docet etiam orandum in omni loco, cum Saluator dicat, Intra in cubiculum tuum. Sed intellige cubiculum non in-

clusum parietibus, quò tua membra claudantur, sed cubiculum quod in te est, in quo includuntur cogitationes tuæ, in quo versatur sensus tui. Hoc orationis tuæ cubiculum vbiq; tecum est, & vbiq; secretû est, cuius arbiter nullus est nisi solus Deus. Orandum autem præcipuè & pro populo doceris, hoc est, pro toto corpore, & pro membris matris tuæ: in quo mutua charitatis est insignè. Si enim pro te roges tantum, solus pro te rogabis. Et si pro se tantum singuli orent, minor precatoris est gratia. Nunc autem quia singuli orant pro omnibus, etiam omnes orant pro singulis. Ergo vt concludamus, si pro te roges tantum, solus, vt diximus, pro te rogabis. Si autem pro omnibus roges, omnes pro te rogabunt. Si quidem & tu in omnibus es. Ita magna remuneratio est, vt orationibus singulorum acquirantur singulis totius plebis suffragia. In quo arrogantia nulla, sed humilitas maior est, & fructus vberior.

Alter oblationis Cain defectus explicatur, cum descriptione eorum quæ Domino offerenda sunt: exponitur mysticè primitiuorum oblatio. CAP. X.

Sed iam tempus est aliò transire, quoniam de eo quod post dies obtulit Cain, plenè diximus. Factus est iudicium resupini, cum ipsa postulat voti matura esse debeat, ne videamur de humanis artibus, hoc est, mendandi peritia, herbarumque succis sperasse magis remedium, quàm de Deo subsidium poposcisse. Ad ipsum enim prius est confugiendum, qui nostræ curare possit animæ passiones. Verum homines quidam præpostero ordine antè sibi ab hominibus opem arcessunt: vbi autem humana subsidia defecerint, tunc opinantur diuini postulantid fauoris gratiam. Concluso ergo illo & conuicto Cain crimine, aliud oblationis vitium discantiamus. Obtulit (inquit) ex fructibus terræ, non à primis fructibus, primitias Deo. Hoc est primitias sibi prius vèdicare, Deo autem sequentia deferre. Itaque cum verè anima corpori tamquam seruo domina sit præferenda: vt que primitias eius, hoc est, animæ prius quàm corporis offerre debemus. Primitiæ animæ, primatus sunt bonarû disciplinarû. Quæ licet tempore posteriores sint, quàm corporis primitiæ, quæ sunt esca, incrementum, visus, auditus, & tactus, odor, vox (mens autem & sensus pars animæ) pars corporis est: tamen priores sunt disciplinis. Quarum primitiua est, puro corde & simplici sermone oblata Deo gratiarum actio. Hæc munera obtulit Abel, & ideo respexit Deus in munera eius, quoniam à primitiis obtulit. Accedit ergo quia de primitiis ouit, & de adipibus earum: considera quia non de insensibilibus, sed de animantibus obtulit. Plus est enim animalis quàm terrenus. siquidè animalis proximus spiritali est. Nò enim prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Quod animale, spirat, habet vitalem spiritum: non ita quod de terrarum est fructibus. Deinde obtulit non secundam, sed primam: nõ exigua, sed pinguis, qualia lex probauit, & iusit offerri, sicut scriptum est: Et erit, inquit, cum inducet te Deus in terram Chananzorû, sicut iurauit patribus tuis, & dabit tibi, tolles omne quod aperit vuluam masculinum Domino. Omne quod aperit vuluam de armentis & pecoribus tuis, quæ-

quæcumque nata fuerint tibi masculina, sanctifica Domino. Omne quod aperit vuluam asinæ, mutabis illud oue: si autem non mutabis, redimes illud. Quid tam profundi mysterii, tam altæ secretæque sapientiæ, quàm vt in venis quibusdam verborum simplicium deprehendas atque haurias vbertatem gratiæ spiritalis? Chananaei etenim mobiles & inquieti sunt. Cùm igitur in eorum terram fueris ingressus, quos aduertis propter leuitatè, inquietudinem, & instabilitatè morum, possessione deiectos, tu teneto constantiã. Non te vilis ratio, non leuis sermo perturbet. Hoc est enim Chananae, mobilis sermo, affectus instabilis, & in quieta cõtentio. Sed magis tranquillitatè cordis, & animi serenitatem placidus seruat, vt tãquam in salo tutã nauibus stationè portu quodã tuæ mentis inflexis. Hæc possessionè tibi Dominus pollicetur, & quodã sacramenti promittit vinculo, vt constantiam tuam firmet. Neq; enim ideo De' iurat, quòd fide creditis indigeat, aut testimoniõrû ad stipulationibus desitutus, suffragiũ sacramenti requirat, sicut homines qui fidè nobis adsciscimus sacramento, & ideo iuramus vt credamur vera dixisse. Deus autem & cùm loquitur fidelis est, cuius sermo sacramentũ est. Nò enim propter sacramentũ fidelis Deus, sed propter Deũ etiã sacramentũ fidele est. Qua ratione igitur Moyses iurantè Deũ inducit? Quia nos vñ quodã mortaliũ claudimur, & velut echini quodã nos vulgaris opinionis inuoluimus, aut velut cochleæ quæ nisi intra testæ operimentũ sint, spirare nõ possunt, nec aërem liberũ carpere aut sustinere: sic nos non nisi intra quodã humanæ consuetudinis latibula terrena versamur. Vnde quia illud verius solemus credere, quod iurando firmatur, ne totum claudicet fides, iurare describitur Deus. Qui ipse nõ iurat, sed iurantũ iudex, & vltor est periantũ. Deniq; scriptum est, Iurauit Dominus, & nõ pœnitèbit ei, tu es sacerdos in aternũ. Seruauit vtiq; quod iurauit, dedit nobis aternũ principè sacerdotũ: vt ætu quod iuraueris, ita noueris esse seruandũ, vt quia per te iuras qui non mentitur, scias eum futurũ, si mētariis, vltorem. Expulsis igitur inquietis & mobilibus cogitationibus, dabit tibi Deus vacuã possessionè cordis & mētis, vt eam cultu quodam tranquillitatis exerceas, & fructum ex ea capias, nec sustineas in ea Chananzos, hoc est, turbidos sensus recurrere, eradices gentilium vitiõrũ omne consèptũ, lucos eorum diras quibus obubratur veritas, & quidam cælestis liber visus cogitationis, horrore tenebrose disceptationis absceditur. Sed hoc nisi diuino donatus munere efficere nõ po-

tes. ideo ait, Dabit tibi Deus, hoc est, cogitationes optimas, placida cõsilia, trãquillas inuentiones. Cùm dederit hæc, tolles omne quod aperit vuluã masculinũ, & sanctificabis Domino. Non totum exigit à te Deus, qui totũ donauit. Multa enim ad vsum substantiæ largitur humana, & hoc nõ potest esse diuinũ sacrificiũ vbi est vñ natura. Edere, bibere, dormire, aliq; etiã ministeria corporis dono sunt tibi collata, nõ à te relata Deo munera. Quidquid autem sanctũ cogitaueris, hoc Dei munus est, Dei inspiratio, Dei gratia: sicut e contrario illa quæ cùm in vñ natura humanae sint, non coincidunt hominem, sed quæ exit de ore, furta, falsa testimonia, sacrilegia, hæc sũt quæ coinquinant hominem. Interiora ergo nostra mundemus, vt possit oblatio nõ displicere. Ibi quaramus omne quod aperit vuluam masculinũ, hoc est, iustum & principale, quod sanctificare Domino debeamus. Neque enim humor corporei coitus, conceptus partũq; sanctificat, quibus vuluã fœminea deslorato pudore virginitalis aperitur. Nam etsi mulier sanctificat virum, & vir mulierem, tam è plerumque contingit, virginis vuluam etiã sine cõiugij sanctitate referari. Neq; rursus sola virilis est gratia, mulier autem sanctificationis aliena est: aut vtriusq; sexus confusa natura est, vt uterque corporeos fundatur in partus. Habent sua munia viri, habent mulieres sexus sui officia discreta. Generatio ista fœces humanæ mulierem decet, impossibilis eadem viro. Ergo si carnis vsui non quadrat hic sensus, officia animæ discutiamus, istam sanè inuenio quæ nullo discreta sit sexu: & cum sexum non habeat, vtriusque sexus munera representat, nubit, concipit, parit. Et sicut fœminis dedit vuluam naturam, in qua vniuersiulq; animantis generatio per menstruas formatur atates: ista est quædam virtus animæ, quæ velut quodam vuluæ genitalis secreto cogitationum nostrarum suscipere semina, cõceptus fouere, partus soler edere. Neque enim aliter diceret Esaias: In vtero accepimus & parturimus spiritum salutis: nisi vuluam animæ nouisset. Harum generationum quædam fœmineæ sunt, malitia, petulantia, luxuriæ, intemperantia, impudicitia, aliq; que huiusmodi vitia, quibus animi nostri quædam eneruatur virilitas. Masculinæ sunt castitas, patientia, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia, quibus mens nostra & caro ipsa firmatur, & ad obediãa impigrè munia virtutis erigitur. Hos partus alius ille propheticus parturuit. Et ideo ait, In vtero accepimus & parturimus spiritum salutis. Masculum igitur & parturuit & peperit, qui spiritum salutis effudit.

S. AMBROSII DE ABEL ET CAIN LIBRI PRIMI FINIS.

Summariu Libri secundi de Abel & Cain.

A cap. I. vsque ad cap. V. agit de rebus Deo offerendis, & modo, & continuat inchoatum in priori libro sermonem.

A cap. VI. vsque ad libri finem tractat de culpa & pena ipsius Cain.

Capita Libri.

Coniungit dicta dicendis: & quòd animæ potiora Deo sunt offerenda: & quædam mystica ad hominum instructiones aprantur.

Quæ sit vis primitiarum, & utrum tempore æstimentur primitia in sanctitate: & quòd ante omnia fides nos debeat commendare Deo: quòdque ipsa cum operibus perfectis plenum & perfectum sit sacrificium, sicut & ipse Dominus docet, & verba legis significant.

Cap. II.

Auctoritate scripturæ confirmat dicta, & agit de mysteriis in lege recognoscendis ex verbis Domini in Evangelio laborantes ad se vocantis: quomodo etiam inquinamenta delictorum nostrorum lauare, & quo pretio crimina nostra redimere debeamus: de redemptoris quoque nostri per Leuitem significati in nos misericordia, cum morali & edificatiua affectus instructione.

Cap. III.

Qua ratione Moyses primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas appellauerit: cur non sit absurdum quòd facinorosi cohærent pis de duobus in Deo generibus virtutum, uno quo remittit, alio quo vindicat: quòdque semper egressus malitiæ virtutis operetur ingressum, sicut & ingressus malitiæ virtutem excludit, ut euangelicæ veritatis exempla comprobant.

Cap. IIII.

De apudibus & pinguedine sacrificiorum & hostiarum.

Cap. V.

Quid sibi velit quod Dominus ait, Si rectè offeras, non rectè autem diuidas, peccasti: quiesce, & de quattuor generibus quibus sacrificia commendabantur, quorum si aliquid desit, sacrificium nõ probatur, cum pulcherrima istorum morali interpretatione.

Cap. VI.

Quòd quia Cain ordinem diuisionis non seruauit, dictum sit ei, Peccasti, quiesce: & quemadmodum Deus omnia docuerit, & quid moraliter illud significet.

Cap. VII.

Quomodo Cain admonitus ut quiesceret, auxerit insolentiam, & flagitium acerbauerit: & quid sibi velit quod ait, Eamus in campum.

Cap. VIII.

Qua ratione interrogauerit Deus Cain ubi esset frater suus, & de ipsius redargutione atque condemnatione, cum morali intellectus explanatione.

Cap. IX.

Qua de causâ dixerit Deus: Omnis qui occiderit Cain, septies vindictam exoluet: & qua ratione signum super eum positum fuerit ne occideretur; cum morali interpretatione atque instructione.

Cap. X.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS DE ABEL ET CAIN

LIBER SECVNDVS.

Coniungit dicta dicendis: & quòd anime potiora Deo sunt offerenda: & quædam mystica ad hominum instructiones aptantur. CAPVT I.

Esai. 66.

Quos partus anima nostra parturiat, nec solum parturiat, secundum quod legitur, sed etiam pariat, & diebus pariat impletis, ne immaturos partus dies iudicij deprehendat. De his enim partibus dixit

Luce. 21.

Dominus Iesus, Vt prægnantibus & nutritibus in illis diebus. Maturus igitur absolualet hic partus, & cogitationes nostræ bonorum operum processibus explicentur, ut nihil imperfectum finis noster inueniat, nihil inexplicatum terminus vitæ nostræ offendat, nihil tamquam in incude positum vsus nostri operis derelinquat. Festina igitur anima formare partus tuos, properantius absolue, celerius quos generis enutrire. Quæ tanti forma sit partus, demonstrat Apostolus dicens, Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis. In hæc formam tota mentis nostræ coallescant viscera, & in illo genitili alio anima nostræ Christus refulgeat. Partus noster fides sit, nutrimenta nostra præcepta doctrinæ sint. His quædam cordis nostri imbuatur infantia, instituat pueritia, iuuenescat adole-

Galat. 4.

scencia, senecta canescat. Ætas enim senectutis vita est immaculata. Itaque ea demum bona est anima senectus, quam nulla perfidie inquinamenta maculauerint. Et ideo partus suos ab hac macula Paulus desedit: Ego vos, inquit, genui in Euangelio, ne cuius scæua insulurratio rudis fidei tentaret infantiam. Masculina igitur generabat, qui in virum perfectum pulpos quos docebat, fidei gestiebat vnitare concurrere, & in agnitione filij Dei perfectam plenitudinis Christi tenere mensuram. Hoc enim sacrificium acceptabile Deo nouerat, de quo scriptum est, Separabis omne quod aperit vuluam masculinam, Domino. Et quia addidit, Omne quod aperit vuluam de armentis & de pecoribus quæ sunt tibi, masculinum sanctifica Domino: ne quid obscuritatis habeat, consideremus. Dixerat de principalibus generationibus, hoc est, plenis capacibusque; rationis: addidit & de gregalibus, hoc est, reliquis velut plebeis sensibus, qui irrationabilibus comparantur iumentis. Quæ tamè cum à rectore aliquo gubernantur, facile mansuescunt, & imperata exequi, & iugum subire, & ad vocem magistri accelerare gradum aut sistere, aut desistere, aut aliqua munia sui operis quæ iubentur, humano quodam famulatu obire consueuerunt. Tantum valet institutio, ut vincat naturam. Itaque

Sapient. 4.

1. cor. 4.

Ephes. 4.

Exod. 13.

Ibid.

Exod. 13.

Deut. 8. & Luca 4.

Itaque illa quæ consortium nostræ substantiæ non habent, agnoscent tamen nostræ vocis imperium: & cum suæ naturæ nullam rationem habeant, nostræ naturæ rationem capeffunt, & quodammodo transfusum acquirunt. Equos videmus popularibus incitari studiis, gaudere plausibus, blanditiis delectari magistri. Toruos leones cernimus naturalem feritatem imperata mutare mansuetudine, suam rabiem deponere, nostros mores sumere. Et cum sint ipsi terribiles, discunt timere. Cæditur canis ut pauescat leo: & qui sua iniuria exasperatur, coercetur aliena, alteriusque exemplo frangitur. Quoties parata præda & cibo obuiò famem perpeti malunt, dum offensam magistri verentur? Quoties repentino impulsu motu, aperta ad morsus ora iussi resoluunt? Ita dum nostræ voluntati obsequuntur, suæ obliuiscuntur. Non ita illæ feræ, vel illa armenta equorum, vel genus omne pecudum quæ sine rectore vagantur villo, & omni dormitoris gubernaculo destituta exasperantur. Et ideo appositi sunt armentarij, opilioque, ceterique pastores, magistri quodammodo gregum, officia sua singulis animantium sibi commissorum pro conditione formantes. Videtur ergo & sensuum nostrorum quoddam genus aliud domitum & mansuetum, aliud indomitum, quod armentario quodam motu mentis velut deside atque resolutio prouat ad irrationabiles delectationes corporis: mansuetum autem quod velut duci cuidam moderationi mentis se subiciat & subdat. Quæ cumque ergo eius naturæ reguntur, ea sunt masculina atque perfecta: quæ cumque autem sine duce villo plebeia præsumptione quadam dominantur, velut ciuitatis alicuius, quæ regis optimatumque consilio priuata sit, ita corporis sui omnem statum & virilem vigorem muliebri quadam dissolutione effeminant. Ex his illa lex carnis est, quæ legem apostolicæ mentis impugnans, captiuam trahebat eam quadam lege peccati. Et ideo vt de illo mortis corpore liberaretur, spem suam Paulus omnem nõ in sua virtute, sed in Christi gratia reponere. Vnde liquet, quòd hæc commotiones quæ secundum legem mentis sunt, diuino fauore procedunt, alij autem sensus ex voluptate corporea. Illa igitur quæ sancta sunt, primitiua sunt nostrorum sensuum: ista velut de quodam grege sunt, & vilitate plebeia: quod variis videtur Moyses nominibus significasse Iudæis: Hoc enim declarat etiam illa aræ legis mystica, de qua ait, Initia aræ tuæ & lacus tui non nouissima facies. Primitiua filiorum tuorum dabis mihi. Sanctæ commotiones sensuum nostrorum, quæ secundum virtutes sunt, ipsæ sunt primitiæ aræ spiritualis: propterea etiam rurali aræ comparantur, in qua ventilantur frumenta. Sicut enim in hac rurali aræ excutitur triticum atque hordeum, & dum sæpius ventilatur, separatur à paleis, quia palea cæteraque purgamenta messis in diuersum leuis auræ spiramine dissipantur, illa verò quæ solidiora sunt, in locum eundem excusso puluere relabuntur: ita cogitationum nostrarum quæ tant solide atque optima, puram atque sinceram exhibent virtutis alimoniam, sicut scriptum est, Quia non in solo pane viuit homo, sed in omniverbo Dei: quæ autem inutiles sunt & vacuæ, dispersuntur vt fumus ac nebula: quia si

Rom. 7.

Deut. 33. Exod. 22.

Matth. 3.

Deut. 8. & Luca 4.

cut fumus oculis, sic iniquitas vtentibus. Et rectè fumo iniquitas comparatur, quæ velut quadam seculari caligine aciem mentis obducit. Et ideo Dominus dicit, Cum intraueritis in terram in quam induco vos, & cum manducare cœperitis de panibus terræ illius, offeretis oblationem separatam Domino, primitias conspersions vestræ, panem sicut oblationem de arca, sic offeretis primitias conspersionum vestrarum, & dabitis Domino. Consersio nos sumus, diuersorum clemetorum quadam commixtione compositi. Si quidem frigidum calido, & humidum sicco miscetur in nobis. Hæc consersio multas habet carnis illecebras, & plurimas delectationes, sed non sunt hi primitiui huius corporis sensus, quia ex anima & corpore constamus & spiritu. Hæc est consersio principalis, in qua sanctificati nos Apostolus cupit, sicut ait, Ipse autem Deus pater sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester & anima & corpus sine querela in die Domini nostri Iesu Christi seruetur. Cuius conspersions primitiæ spirituales sunt, hoc est, inuentiones & generationes sensuum qui ex vigore animæ procedunt. Sed non omnes primitiui sensus, nisi qui magistria & improbitatis atque omnis erroris exortes sunt. Sunt etiam necessaria: corporis delectationes, vt dormiendi, edendi, bibendi, decambulandi, & ceteri sensus huiusmodi, sed non in his primitiæ. Et ideo non in his, sed in illis Domini sacramentum, vbi castitas, pietas, vbi fides atque deuotio. Cuius rei manifestum & euident exemplum est oblatio patriarchæ Isaac, quem sacrificij modo obtulit pater nullius motu passionis inflexus humanæ, mundam offerens Deo hostiam vacuamque formidinis, & corporea cupiditatis immuncem, eam ipsa pietas patris deuotioni cederet immolantis.

Prover. 10. Num. 15.

1. Cor. 5.

1. Thess. 5.

Genes. 22.

Quæ vis sit primitiarum, & utrum tempore æstimentur primitia, an sanctitate: & quòd ante omnia fides nos debeat commendare Deo: quòdque ipsa cum operibus perfectis plenum & perfectum sit sacrificium, sicut & ipse Dominus docet, & verba legis significant. CAP. II.

Nunc consideremus quæ sit vis primitiarum, & utrum tempore æstimentur primitia, an sanctitate, hoc est, utrum omnia primogenita sanctificationem habeant primitiarum. Primitiæ etenim fructuum sanctæ secundum legem, quia in his optimum festinæ fidei sacrificium est: sed sunt sanctæ deuotione, non tempore, quia non prouentus sanctificat, sed deuotio. Denique vbi celer prouentus est, si deuotio moretur, offensam contrahitur. Non ergo omnia primogenita sancta, sed omnia quæ sancta sunt, sunt etiam primogenita. Denique Cain primogenitus, sed non sanctus. Sanctus quoque Israel Dei populus, sed non primus ætate, & tamè primogenitus appellatur, sicut scriptum est in prophetis: Primogenitus meus Israel. Et Leui sanctus, sed non primogenitus. Nã tertius Lyæ filius legitur, & tamen Leuitæ primogeniti nuncupati, quibus ab eo nomè est deriuatum. Scriptum est enim in Numeris, Ecce tui Leuitas de medio filiorum Israel pro omni primogenito qui aperit vuluam à filiis Israel, & erunt mihi Leuitæ. Mihi enim in qua die percussi omne

Num. 18.

Exod. 22.

Exod. 4.

Genes. 29.

Num. 3.

Hebr. 12.

Num. 3.

Psal. 57.
Num. 18.
Deut. 18.
Matth. 18.

1 Cor. 1.

Num. 28.

Leuit. 22.

Exod. 13.
Num. 22.

Leuit. 27.

Exod. 13.

primogenitū Aegypti, sanctificauit omne primogenitum Israel ab homine usque ad pecus. Ergo Leuita primogeniti nuncupati, qui sanctificatione utique carteris filiis Israel antelati sunt. Qua ratione primogeniti sunt, audi Apostolum dicentē, Sed appropinquatis Sion monti, & ciuitati Dei uiui, Hierusalem quae in caelo est, & decem millibus latantium angelorum, & Ecclesiarum primitiuorum, qui scripti sunt in caelo. Quattuor ordines fecit: montis Sion, ciuitatis Hierusalem, celebratae angelorum, & Ecclesiarum primitiuorum. Tulit ergo Dominus Deus de medio populi Israel Leuitas, quia non humanarum eos confortes uoluit esse curarum, sed diuinae religionis ministris. Et primogenitos sibi fecit qui uolum aperunt spiritalem: & ideo non errant ab uero natura, sicut diuersorum criminum peccatores, sed destituti saecularibus eliguntur. Vnde non habent cum plebea possessione consortium, nec in medio populi computantur, quia uerbu Dei in medio sui possident, sicut scriptum est in Euangelio, Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Et alibi, Medius uestrum stetit quem uos necessitis. Hinc ergo cognoscimus quod ante omnia fides nos commendare Deo debeat. Cum fidem habuerimus, elaboramus ut opera nostra perfecta sint. Si quidem hoc plenum est & perfectum sacrificium, sicut ipse Dominus docet, dicens, De donis & datis meis obseruabitis offerre mihi in diebus festis meis, nihil detrahentes, neque dispersentes, sed plena & integra & perfecta afferetes. Festus autem dies Domini est, ubi perfectarum uirtutum gratia est. Quae tunc perfecta sunt, si solitudinis saeculares, & corporales illecebras uictor animus, delinamenta uoluptatis excludat, liber a saeculo, Deo deditus, nihilque de tramite recte intentionis imminuēs, nec affectus sui tempora nunc luxuria diuidens, nunc labori. Solus itaque sapiens hanc celebrat solemnitatem, nullus alius. Immutē enim huiusmodi passionum animam reperire difficile est. Diuide ergo seculum ratione animae principalia & obediencia, & tunc quid masculinum quidue foemininum sit deprehendes. Nulla enim sine labore uirtus, quia labor processus uirtutis est. Quod etiam legis ipsius uerba significat, quae dicit, Omne quod aperit uulua asinae, mutabis oue. Immunda enim animalia lex a sacrificio separauit, & pro his ad uicem munda iussit offerri. Asinae ergo partum, hoc est immundum, iuber mutari oue, quae munda & apta sacrificio est. Hoc est secundum litteram. Ceterum si quis sensum spiritalis intelligentiae altius persequatur, considerabit quod asina laboriosum sit animal, ouis fructuosum. Fructus ergo dicit mundum laborem, ut finis operis fructus sit. Vel certe hoc modo, omnem laborem tuum, omnem industriam puro & simplici commendabis affectu. Si autem non mutabis, inquit, redimes. Iuber ergo secundum litteram ut animal aliud pro immundo animali offeratur, aut pretium, ne inter decimas fructuum uel minus aliquid uel immundum uideatur offerri. Intellectus autem profundior liberandam animam tuam docet, ut desinat ab his quae fructum non habent. Qui enim redimit se, liberat & quodam exiit debito. Relinquenda sunt opera quae uerum fructum bonorumque processum habere non possunt,

qualia sunt ista mundana, quorum usus non potest esse diuturnus. In quibus ipse nudus & uerum uacuum effectus est: & quamuis summo quaeritus fuerit labore, animam nihil iuuat. Ea enim quae seruitutem animae inferunt, inutilia sunt omnia, etsi non desit effectus. Magna uideatur praesentium uictoria, triumphantium gloria, sed frequenter ipsos uidemus qui uicerint, rursus bellorum subiacere incertis, & transferri ad hostem euentu praesilij, & eo ipso quo uictores ante fuerint, fieri miseres. Opus est ergo ut opera tua ad Deum dirigas, & eius tibi aspirare fauor. Athleta ipse qui suis, non alienis decerat uiribus, quoties cogreditur, dubios casus subire se credit. Et cum ad coronam peruenerit, infelicitas citius hanc mundi gloriam quam coronae ipsius folia marcescere. Gubernator cum in portus nauium subdlexerit, uix finem impositum labori putat, & statim quaerit laboris exordium. Soluitur corpore anima, & post finem uitae huius, adhuc tamen futuri ambiguo suspenditur. Ita finis nullus, ubi finis putatur. Vnde uotis & pura conscientia & spiritu charitatis adhaereamus Deo nostro, & diuinum nobis concilium fauorem, precantes, ut saecularibus curis tamquam ab immitibus & aggressibus dominis possimus absolui atque exui, mundanorumque exire seruituti, in libertatem supernae cognitionis, quae uera & sola est libertas, uocati.

Auctoritate scripturae confirmat dicta, & agit de uis uis in lege recognoscendis ex uerbis Domini in Euangelio laborantes ad se uocatis: quomodo etiam inquinamenta delictorum nostrorum lauare, & quo pretio crimina nostra redimere debeamus: de redemptoris quoque nostri per Leuitem significati in uis misericordia, cum morali & adfectuam affectus instructione. C.A.P. 111.

ET ut praecipuum legis exeplo adstruamus, cum deprimere Aegyptij Iudaeorum populum in operibus uariis, & luto ac lapide, ingemuerunt filij Israel, & Domini prouocauerit in se misericordiam. Vnde dixit ad Moysen, Ego exaudiui gemitum filiorum Israel quomodo Aegyptij in seruitutem deprimunt eos, & memor factus sum testamenti mei. Vade, & dic filiis Israel: Ego Dominus, & educam uos de potentia Aegyptiorum, & eruiam uos de seruitute eorum, & liberabo uos in brachio excelso, & iudicio magno: & sumam uos mihi in plebem, & ero uester Deus, & scietis quoniam ego sum Dominus Deus uester qui educam uos de potentia Aegyptiorum, & inducam uos in terram in quam extendi manum meam. Ecce quomodo populus Hebraeorum fructu mutat laborē, ut qui luto operabatur, spe regni operaretur aeterni. Et ideo Dominus in Euangelio inanem populorum gentium miseratus laborem, qui lateres construerent Iulente superstitutioni, & uoluptati corporis dediti, solidum fidei murum aedificare non possent, uelut ad quosdam asinae foetus locutus ait, Venite ad me omnes qui laboratis, & ego uos reficiam. Tollite iugum meum super uos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Qua uocatione plenius mihi uideor uerba legis & mysteria recognoscere, quia asinam aut commutandam uos docuit, aut redimendam pecunia: ut non solum asinae partum oue, hoc est, mundis immunda

1. Pet. 1.
1. Cor. 7.
Matth. 11.

Exod. 12.
Num. 3.

Exod. 34.

Exod. 9.

Matth. 11.

1. Tim. 2.
Genes. 18.

Prover. 11.

munda mutemus, sed etiam redimamus. Quod uideatur exprimi, si prius sacrificio purificationis, & mysterio baptismatis delictorum nostrorum inquinamenta lauemus, crimina quoque nostra bonis operibus, fideique pretio, & miseratione redimamus. Pretium nostrum sanguis est Christi. Vnde & Apostolus Petrus ait, Non auro uel argento redempti estis, sed pretioso sanguine. Et Paulus dicit, Pretio empti estis, nolite effici serui hominum. Vnde non otiose in sancto miramur Euangelio quod pullum asinae federit Dominus Iesus, quia populus gentilis cepit esse Christi hostia, qui secundum legem habebatur immundus. Vnde & de Leuitis scriptum est, quod sint redemptiones eorum, eo quod & sanctitate uitae suae & oratione peccata plebis leuant. In quibus figuralis agni praecessit mysterium ueri uentus Leuitem, qui proprii corporis passione tolleret peccatum mundi. Leuitis significatur susceptus pro me, uel ipse mihi leuis. Ipse enim perfecta uirtutis habet impertientiae populo sanitate indicium. Ipse ergo qui pro salute uniuersorum expectatus aduenit, pro me est uero editus uirginali, pro me oblatu, pro me gustauit mortem, pro me reuertit. In quo omnium hominum suscepta est redemptio, assumpta est resurrectio. Ipse est uerus Leuites, ut nos Leuitas faceret adhaerere Deo, ipsi continas preces fundere, de ipso salutem sperare, fugere terrena negotia, in Dei possessione numerari, sicut scriptum est, Domine posside nos. Ea est enim sola possessio, quae nullis obnoxia tempestatibus perpetuae gratiae ferat fructus. Redemptor Leuites est, quia uir sapiens redemptionis insipientis est. Qui tamquam medicus agrum insipientis animi fouet, & quaedam aspergit solidiora menti prudentiae medicamina, imitatus illum medicum qui de caelo uenit ut demonstraret hominibus prudentiae uias, & sapientiae semitas paruulis reuclaret. Videbat enim laborantes non posse sine remedio saluari, & ideo medicinam tribuebat agris. Ideo omnibus opem sanitatis derulit, ut quicumque perierit, mortis suae causas sibi adscribat, qui curari noluit cum remedium haberet quod posset euadere. Christi autem manifesta in omnes praedicetur misericordia, eo quod ij qui percut, sua pereant negligentia: qui autem saluantur, secundum Christi sententiam liberentur, qui omnes homines uult saluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire. Denique & Sodoma si habuisset quinquaginta iustos, non esset euerfa: & si decem habuisset, esset redempta, eo quod sermo remissionis peccatorum animam seruitute exuat, & disciplina plenitudo perfecta mentem non sinat edacilibidinum uapore consumi. Plurimum tamen refert, & morale aedificat affectum, si etiam numerum iustorum simpliciter accipiamus prodesse populo salutem. Comprimit & refecat inuidiam, confundit improbitatem, uirtutem incitat, auget gratiam. Nemo enim inuidere debet alteri laudem quae sibi proficitque inuidere quisque redemptorem suum dum suscipit, frequenter imitatur. Certē ueneratur, plerumque etiam diligit. Ipse etiam si se aliis profuturum sciat, iudis charitatem, & eaque gratia connectit populos, accumulatur aueritatem ciuium, uirium gloriam. Quam beata ciuitas quae plurimos iustos habet, quam celebrabilis ore omnium, quo-

modo benedicatur tota de parte, & beatus atque perpetuus eius status existimatur. Quam gaudeo cum aliquos mites ac sapientes diu uiuere uideo, cum uirgines castas, uideas graues aspicio longaeuas, uelut quandam incanant Ecclesiae curiam praetendat ipso quodam uultu & specie grauitatis, quod reuerentur, quod imitentur, quo ad omnem morum gratiam colorentur. Non enim ipse gaudeo, cum uiuendo multa subeant tædia saeculi huius, sed quia profunt pluribus. Similiter cum aliquis huiusmodi decidit, quamuis longa senectute depositus, afficior, quia destituitur grex iuuenum muro fenili. Denique periturae urbis uel malorum imminutionum uel futurae labis hoc primum indicium est, si decedant uiri consultores, uel etiam grauiores foeminae. Hinc primum ingruentium porta aperitur malorum. Sicut ergo urbs tota solidatur atque augetur coetu sapientium, uel obitu labefactatur: ita sermo grauis, & quidem senilis, plenus prudentiae stabilire uniuersumque animam, & confirmare mentem solet. Iam si accedat multarum lectionum usus, plurimorum praceptorum & consiliorum quidam senatus, uelut perpetuum urbis eius, quae in singulorum est praecordiis, statum efficit.

Qua ratione Moyses primogenitos & redemptores caterorum Leuitas appellauerit: cur non sit absurdum quod facinorosi cohabitent piis. de duobus in Deo generibus uirtutum, uno quo uemittit, alio quo uindicta: quodque semper egressus malitiae, uirtutis operetur ingressum, sicut & ingressus malitiae uirtutem excludit, ut euangelica ueritatis exempla comprobant. C.A.P. 1111.

DE o ergo primogenitos & redemptores caterorum Leuitas Moyses appellauit, quod maturioris & uittis sententiae uiri, altero senectutem quandam animae praeserant, altero redemptionem conferant. Vnde & ciuitates Leuitarum, redemptrices significauit Moyses: quia is qui confugit ad eam animam, in qua habitat Dei uerbum, quae urbis modo munita atque uallata sit, perpetuam libertatem acquirit sibi. Sicut enim in ciuitatibus Leuitarum erat poenarum remissio, ut si quis ad eas confugeret, qui non uoluntariam necem hominis admiserat, nulli eum occidere liceret, intra urbes dumtaxat positum Leuitarum: ita quae peccati proprii poenitet, quod aut imprudenter aut inuitus admisit, si Leuitarum adhaereat incolatui, & ab his praceptoribus qui Dei mandata dispensant, recedendum non putet, lex ipsa ab omni commisi flagitij poena supplicioque liberat. Nec absurdum putes quod facinorosi cohabitent piis, maculosi sacratiss. Opus enim habent purificari qui aliquo polluti sunt delictorum contagio. Et quodammodo diuerso genere causa concurrit. Sicut enim Leuites mundanis uoluptatibus abdicatis, exul est culpa: ita sanguinis reus, fugitiuus est patriae. Sed hoc interest, quod iste necessitate suos deserit propter metum legis, minister autem Dei humanarum confortis renuntiat passionum, & quadam carnalis illecebra se abdicat necessitate sine propter studia uirtutis. Etiam illud non abhorret a uero, quod & iste uelut quaedam in se manus iniicit, ut interficiat uoluptates sui corporis, & quandam suae carnis operetur in-

Isaia 3.

Prover. 11.

Num. 3.

Num. 35.

1. Cor. 5.
Num. 35.

1. Tim. 2.

se venas animæ diffundat. Ergo si tamquam pubescens adolescat fides, quæ defectum senescentis de notionis ablegat, & spiritu ferueat, & cõgrua distinctione teneatur mensura legitime diuisionis, & assiduitas commendat gratiam: tunc fit illud pingue, & tamquam adipale precatiois genus, de quo dicit scriptura, Impinguasti in oleo caput meum. Sicut enim agni multo lacte pinguescunt, & sicut oues bene pasta adipe nitent, ita apostolico succo pasta fidelium pinguescit oratio. Horu si desit aliquid quæ supra diximus, sacrificium non probatur. Ideoque dictum est ad Cain, *Si recte offeras, non autem recte diuidas, peccasti.* Namque mundus ipse distincte legitur factus, cum esset ante incomposita pars eius, quia terra erat inutilibilis & incomposita. Nempe lux primum facta est, & vocauit Deus lucem, & separauit Deus inter lucem & tenebras, & vocata sunt tenebræ: nox. Et per ordinem singula quod facta sunt legitimus, cælum, terra, ligna fructifera, animalia diuersa. Distributa autem sunt leuora superioribus, vt aer & ignis, & grauiora inferioribus, hoc est, terra & aqua. Vtique simul omnia fieri iubere potuit Deus, sed distinctioe seruare maluit, quam nos in omnibus imitemur negotiis, & maxime in vicissitudinibus gratiarum. In quibus non satis est reddere quod acceperis, sed commẽdare quod reddas. Nam si quis debitum soluat, & in referendo iniuriam faciat creditori, intolerabilius est vti que quam non reddidisse quod debebat. Non ergo quantitas solutionis, sed animus reddentis, & qualitas consideratur, & affectus. Recte igitur Cain obtulit, quia oblatio insignie deuotionis, & iudicium gratiarum est: sed non recte diuisit, quia ante omnia Deo debuit deferre primitias, vt à gratia inchoaret auctoris. Et enim diuisionis hic ordo est, vt prima secundis, non primis secunda præcurrant: & cælestia terrenis, non terrena cælestibus præferantur.

Quod quia Cain ordinem diuisionis non seruauit, di etiam sit ei: Peccasti, quiesce, & quemadmodum Deus omnia docuerit, & quid moraliter illud significet. CAP. VII.

SEd quia Cain confudit hunc ordinem, dicitur *Dei, Peccasti, quiesce.* Omnia docet Deus. Primum ne pecces, vt in Adam monuit: secundò si peccaueris, quiescas, vt in Cain doceris. Erubescere enim debemus, & condemnare peccatum, nõ defendere: quoniam pudore culpa minuitur, defensione cumulat. Et silendo corrigimur, contentione prolabimur. Sit saltem verecundia, vbi non est absolutio. Inde illud, Iustus in exordio sermonis accusator est sui. Et iterum ab ipso Domino alibi dictum legimus, Dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Quanta pudoris gratia, vt iustitiam teneat verecundia, quam culpa reatus abstulerit! Ideo autem ait, *Quiesce,* quoniam non habes quod excuses. Culpa ipsius ad te conuersio est. Non enim frater ei addicitur, sed error adscribitur, cuius ipse sibi auctor est. In te, inquit, reuertitur crimen quod à te cepit. Non habes in quo necessitatem magis quam mentem tuam arguas. In te reuertetur improbitas tua, tu princeps es illius. Bene ait, *Tu princeps es illius.* Etenim impietas mater quædam est delictorum: & qui grauiora peccauerit, in cætera faciliè prolabitur. Quomodo enim potest ab

humanis temperare qui diuina violauit, & hominibus bonus esse qui Deum læsit? Atrociorum igitur scelerum reatum vitia reliqua sequuntur, quoniam quod flagitiosa propenderint, eò inquinant cætera. Tu ergo princeps operis tui, tu dux criminis. Non te inuitum, non impudentem error attraxit, sed voluntarius reus iudicis, non lapsu fecisti dolum, quo te diuinæ iniuriæ reum ipse conuincis.

Quomodo Cain admonitus vt quiesceret, auerxit insolentiam, & flagitium acerbauerit: & quid sibi velit quod ait, Eamus in campum. CAP. VIII.

ADMONITVS autè vt quiesceret, auget insolentiam, acerbatur flagitiu. Quid igitur sibi vult quod ait, *Eamus in campum:* nisi quia locus nudus gignentium eligitur parricidio? Vbi enim frater habebat occidi, nisi vbi fructus deesset? Tamquam præfugiens natura tanti sceleris loco germina denegauerat: quia non conueniebat, vt idem solum & contagia parricidalis sanguinis reciperet præter naturam, & fructus secundum naturam germinaret. Merito ipse dicit, *Eamus in campum.* Non dicit, *Eamus in paradysum,* vbi poma florent, non in aliquem cultum & fructiferum locum. Ipsi parricidæ indicant fructum se sceleris habere non posse, nec penes eos fructum manere qui tantæ impietati præbuerint officium. Nam ipsam refugium elementorum benignitatem, vt iste Cain, qui videtur veritus, ne largior boni terra prouentus triste facinus impediret, & liberalitatis assuetudine generalis qua facit sibi socius & fructus varios germinare, in hoc quoque criminis apparatu vel muta specie sui fratrum reuocaret affectum. Latro diem refugit quasi criminis testem, lucem adulter erubescit quasi adulterij conficiam, parricida terrarum fecunditatem fugit. Quo modo enim poterat communis partus videre confortia, qui cõsortem sui sanguinis trucidabat? Ioseph in lacum mittitur sicum, Amnon intra domum occiditur. Iustum igitur natura est imperita iudicium, ea loca in quibus erat futurum parricidium, muneris sui dote priuando: vt ex innocentis soli quadam damnatione offenderet quanto forent noxiora futura supplicia. Propter scelus igitur hominũ & ipsa elementa damnantur. Denique David montibus, in quibus Ionathas cum patre interemptus est, perpetuæ pœnam sterilitatis optauit, dicens, Montes qui in Gelboe, neque ros neque pluuia cadat super vos.

Qua ratione interrogauerit Deus Cain ubi esset frater suus, & de ipsius redargutione atque condemnatione, cum moralis intellectus explanatione. CAP. IX.

NON consideremus qua ratione interrogauit Deus Cain ubi esset frater suus, quasi ne sciret occisum. Sed quod ad scientiam Dei spectat, negantem arguit, & insipienti quasi sciens respondit, *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra:* quod autem ad rationem profundam attinet, peccantes admonet ad pœnitentiam. Confessio enim, pœnarum compendium est. Inde in iudiciis secularibus impositi e quoleo torquentur negantes, & quædam tangit iudicem miseratio consentientis. Est quædam in peccatis verecundia, & pœnitentiæ portio crimen fateri, nec deriuare culpam, sed recognoscere. Mitigat iudicem

dicem pudor reorum, excitat autem pertinacia denegantium. Vult te prouocare ad pœnitentiã Deus, vult de se sperari indulgentiam, vult demonstrare tua confessione quod non sit auctor malitiæ. Nam qui peccatum suum ad quandam referunt, vt gentiles asserunt, decreti aut operis sui necessitatem, diuina arguere videntur, quasi ipsorum vis causa peccati sit. Qui enim necessitate aliqua coactus occiderit, quasi inuitus occidit. Ea verò quæ à nobis sunt, excusationem non habent: quæ autem præter nos sunt, excusabilia sunt. Sed quanto grauius peccato ipso, ad Deum referre quod feceris, & reatus tui inuidiam transfundere in auctorem non criminis, sed innocentia? Perpende autem parricidæ reponsonem. *Nescio* (inquit) *numquid cullos fratris mei ego sum?* Et si contumaciam prodat hic sermo, sonat tamen quia si bonum fratrem considerasset, custos debuit esse pietatis. Quem enim magis quam fratrem seruare debuerat? Sed quomodo germanitatis seruaret officiu, qui necessitudinis non agnouisset affectu? Aut quomodo fieri posset, vt naturæ obedientiam desereret, qui Deo reuerentiam nõ exhiberet? Negat primum quasi apud ignorantem, recusat fratrem munus custodiar, quasi exors naturæ, declinat iudicem quasi liber arbitrij. Quid miraris si pietatem non agnouit, qui non agnouit auctorem? Et ideo doceris hac serie scripturarum, fidem esse radicem virtutum omnium. Vnde & Apostolus ait, Quia fundamentum Christus est: & quidquid supra hoc fundamentum ædificaueris, hoc solum ad operis tui fructum, & ad virtutis proficere mercedem. Congruè igitur respondit Dominus tam impudenter neganti, dicens, *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Hoc est, cur nescis vbi est frater tuus? Solum eratis cum duobus parentibus, inter paucos frater te latere nõ debuit. An quia parentes tui accusatores esse non possunt? Nolo enim vt ea necessitudo que est auctõ salutis, fiat auctõ periculi. In te solo leges suas natura amiserit. Ideo ergo putas crimen latere, quia parentes accusatores non debent: Sed si me testem abnuis, & refugis arbitrum, vox sanguinis fratris tui testis est, quæ ad me clamat. Illa te maiore auctoritate arguit, quàm si frater uiueret. Solum eratis: quis eum potuit alter occidere? Si accusas parentes, parricidam probas. Potuit fratrem occidere, qui nõ parit parentibus. Potuit parricida esse, qui de parricidis se ortum probare desiderat. Et bene ait, *Vox sanguinis fratris tui clamat,* non frater clamat. Hoc innocentia & gratia germanitatis etiam in ipsa morte seruat. Non accusat frater, ne videatur parricida. Non accusat vox ipsius, non anima eius, sed vox sanguinis accusat, quem ipse fudisti, Tuum te ergo facinus, non frater accusat. Simul querela criminosa adimitur. Non potest de alieno testimonio queri, qui crimen proprio facinore confitetur. Minor est sermo quàm factum. Est tamen etiam terra testis, quæ cepit sanguinem. Et bene ait, *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra,* non dixit, de fratris clamat corpore, sed, de terra clamat. Et si frater parit, terra non parit. Si frater tacet, terra condemnat. Ipsa est in te & testis & iudex. Testis actoris, quæ adhuc parricidij

tui sanguine madet. Iudex asperior, quæ tanto scelere coinquinata est, vt aperiret os suum, & exciperet sanguinem fratris tui de manu tua. Et illa quidem aperuit os suum, quasi exceptura de fratribus verba pietatis, nihil timens cum fratres videret, quæ sciret ius germanitatis amoris incertium esse, non odij. Nam quomodo poterat parricidium suspicere, quæ adhuc nõ viderat homicidium? Sed tu effudisti sanguinem, cuius dolens ipsa contagiam, *Non augetur* (inquit) *virtutem suam dare tibi.* Quam innoceus vltio, vt quæ tam grauius violata fuerit, fatis habens non prodesse, non quærat nocere. Non mediocre etiam dogma quod ait, *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me:* quia Deus iustos suos audit etiã mortuos, quoniam Deo viuunt. Et merito pro viuentibus habentur, quia etiam si corporis gustauerint mortem, vitam tamen incorpoream capiunt, & illuminantur suorum splendore meritorum, luce quoque fruuntur æterna. Iustorum ergo audit & sanguinem, auertit se autem à precibus impiorum, quoniam etiam si videantur viuere, miseriores tamẽ sunt omnibus mortuis, carnem suam sicut tumulum circumferentes, cui infelicem infoderunt animam suam. Quid enim aliud esse quàm sepulta quæ intra humum voluitur, & terrenæ auaritiæ cupiditatibus ceterisque vitiiis includitur, vt gratiæ cælestis auram spirare non possit? Huiusmodi peccator à terra maledictus est, quæ est infima & postrema pars mundi. Superius vti que cælum, & quæ in cælo sunt, sol, luna, & stellæ, throni, dominationes, principatus, & potestates, Cherubim & Seraphim. Non est ergo dubium quod eum & superiora damnauerint, quem inferiora damnauerunt. Nam quomodo aboluitur paru illi cælestique sententiæ, quem nec terra potuerit absoluere? Et ideo gemens & tremens iubetur esse super terram. Euidens generalis que ratio, quia omni improbo mala ad sunt, & affutura sunt. Quæ ad sunt, tristitiam operantur: quæ futura, formidinet. Sed improbum plus præsentia, quàm futura sollicitat. Vnde & Cain dixit ad Deum, *Maior causa mei est, quàm vt dimittatur mihi: si derelinques me hodie, à facie tua abscondam me.* Nihil enim grauius quàm errantem à Deo desereri, vt se reuocare non possit. Mors peccatoris finem peccandi affert, vita autem diuino gubernaculo destituta precipitatur, & in grauiora prolabitur, vt si gregem pastor relinquat, incursum bestia: ita cum Deus deserit hominem, ingruit diabolus. Graue est, præsertim insipientibus, non habere rectorem. Serpit malitia, vulnus augetur, vbi medicina defuerit. Abscondit se autem qui velare vult culpa, & tegere peccatum. Qui enim male agit, odit lucem: & amat tenebras, & suorum quærit latibula delictorum. Iustus autè non abscondere à Domino Deo suo, sed magis se offerre consuevit, dicens, Ecce sum ego, qui non habet criminosa conscientiam quam timeat deprehendi. Merito ergo se abscondit male conficius, & ait, *Omnis qui inuenit me occidet me.* Angustæ metis homo præsentem mortem veretur, perpetuam negligit, & diuinum iudicium non reformidat. Interitum solum corporis deprecatur. Sed à quo timebat occidi, qui solos parentes habebat in terris? Potuit quidem & incursum bestiarum timere, qui legis diuinæ iura violauerat, nec præsumere de subiectis animalibus cæ-

7. salm. 22.

Gen. 1.

1. Cor. 3.

Gen. 37. 2. Reg. 13.

Genes. 2.

Prover. 18. Esai. 43.

1. Reg. 1.

Matth. 24. Sapient. 3.

Sap. 5.

1. Ian. 3.

Esai. 6.

teris, qui hominem docuerat occidi. Potuit & parentes timere, qui docuerat parricidium posse committi. Potuerunt enim & parentes de filio dicere, quod didicerunt posteri de parente.

Et dixit ei Dominus Deus, Non sic: omnis qui occiderit Cain, septies vindictam exsoluet. Et posuit Dominus Deus signum super Cain, ne qui eum inuenisset, occideret eum. Egressus est autem Cain a facie Dei, & habitauit in terra Naid contra Eden. Et cognouit Cain mulierem suam, & concipiens peperit Enoch. Et condidit ciuitate, & nominauit ciuitate de nomine filij sui, Enoch. Natus est autem Enoch Gaidad, & Gaidad genuit Mauiael, & Mauiael genuit Mathusala, & Mathusala genuit Lamech. Et sumpsit sibi Lamech duas mulieres, nomen vni Adda, & nomen secundae Sella. Et peperit Adda Iobel. hic fuit pater habitantium in tabernaculis pastorum. Et nomen fratris eius Iubal, hic fuit qui ostendit psalterium & citharam. Sella autem peperit & ipsa Thobel, & fuit ararius malleator aris & ferri. Soror autem Thobel, Noema. Dixit autem Lamech mulieribus suis Addae & Sellae: Audite vocem meam mulieres Lamech, auferate sermones meos: quoniam virum occidi in vulnus mihi, & adolefcentem in liuorem mihi: quia septies vindicatus est ex Cain, ex Lamech autem septuagies septies. Cognouit autem Adam Euam mulierem suam, & concipiens peperit filium, & nominauit nomen eius Seth, dicens, Suscitauit enim mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain. Et Seth natus est filius, nominauitque nomen eius Enos, hic sperauit inuocare nomen Domini Dei.

Qua de causa dixerit Deus: Omnis qui occiderit Cain, septies vindictam exsoluet: & qua ratione signum super eum posuit, fuerit ne occideretur, cum morali interpretatione atque instructione. CAP. X.

Nunc consideremus qua causa dixerit Deus, Omnis qui occiderit Cain, septies vindictam exsoluet, & qua ratione signum super eum ponitur ne occidatur parricida, cum prospectum non fuerit, ne innocens occideretur. Octauus est homo, habet rationale quo praestet ceteris, habet & quinque corporis sensus, habet etiam vocem, habet & generandi gratiam. Haec septem nisi illo rationabili regatur, subiecta morti sunt, & ideo stultus in his habet omne periculum sui. Qui ergo rationale illud amiserit, frustra de istorum sibi vltimo septem carnalium munerum blandietur. Dissoluntur haec omnia, nisi habentis quibusdam rationis adstricta sint. Mors itaque rationis, mortem operatur irrationabilium passio-

num. Sed illud melius, quod septimus numerus quietis & remissionis est. Ergo qui alij non pepercit peccatori, & munus ei remissionis peccatorum inuiderit, ipse sibi spem remissionis eripiet, & erit in eo pari mensura vindicta de gratia. Quod autem signum posuit super Cain ne quis eum occideret, reflectere voluit errantem, & beneficium suo inuitare ad correctionem. Ipsis enim nos facilius committere solemus, quorum habemus gratiam. Nec tamen magna concedit, sed in eo ipso imprudentiam insipientis vlciscitur. Qui cum esset perpetuus supplicis obnoxius, non remitti sibi poenam poposcit, sed vitam corporis huius seruandam putauit, in qua plus arumnae est quam voluptatis. Mors enim vna est in secessione animae & corporis, & in fine istius vitae: quae simul vt venit, omnes corporis dolores auferre, non augere consuevit. Metus vero qui hanc vitam viuentibus frequenter ingruunt, molestias, dolores, gemitus, diuersisque cruciatus grauitatum, & agritudinum vulnera plurimas etiam mortes generi humano inferunt, vt ista mors remedium esse videatur, non poena. Non enim peremptoria est, per quam non adimitur vita, sed ad meliora transfertur. Nam si nocentes moriuntur, qui gradum a peccatis reuocare noluerint vel inuiti: tamen finem non naturae, sed culpe adipiscuntur, ne plura delinquant, quibus vita scenus est delictorum. Si autem bonae spei compotes sunt, migrare magis quam deficere credendi sunt. Inferitur hoc loco dogma de incorruptione animae, quod ipsa vera & beata vita sit, quam vnusquisque bene conscius viuere multo purius ac beatius, cum huius carnis anima nostra deposuerit inuoluerum, & quodam carcere isto fuerit absoluta corporeo, in illum superiorem reuolans locum, vnde nostris insulsa visceribus compassionem corporis huius ingemuit, donec commissi gubernaculi munus impleat, vt carnis huius irrationabiles motus, rationabili ductu reget & cohercet. Inde est quod postea prophetae in captiuitatem cum populo Iudeorum transferunt, ne reliqua plebs sanctorum destituta praesidio, consilioque viduata, grauiorem subiret arumnam, sed magis frequentibus commonita oraculis prophetarum, ad Dominum Deum suum pio rediret affectu, ne aduersis captiuitatis attrita, prorueret in perfidiam peccatum, salutisque remedium desperaret. Redarguuntur itaque hoc in loco qui vnica hanc vitam putant esse quae fit in hoc saeculo (Omnia plena lapsus, plena meroris sunt) & redarguuntur simplici ferre gestorum. Ecce enim iustus, innocens, pius, propter gratiam deuotionis odia fratris incurrens, immaturus adhuc aui sublatu est parricidio: & iniquus, sceleratus, impius, etiam fraterna caede pollutus longauam duxit aetatem, duxit uxorem, posteritatem reliquit, vrbes condidit, & hoc meruit permissione diuina. Nonne in his aperte vox Dei clamat, Erratis, qui putatis hic esse omnem viuendi gratiam? Non intelligitis, non aduertitis senectutem hanc miseriarum esse veteranam, profectionemque aetatis, arumnarum stipendia, & Scyllaeo quodam vsu circumsonari nos quotidianis naufragiis, tundi fluctibus, in scopulosis habitaculis degere, & in his delectari, sicut illud non tam aeternum animal quam immortale malum? Ergo & isti Cain longaeuitas in-

Leuit. 24.

1. Cor. 5.

Sapient. 1.

dultra

dulta vindicta est, eo quod vixit in metu, & prolixum spatium multo cucurrit & infructuoso labore, qua poena nihil grauius quam vt quis ipse sibi maiora causa poenarum sit. Vide igitur quam perpetua vita iustorum, & nulla sit improborum. Iusti sanguis clamat & mortui, vita autem peccatoris absconditur. Tertium est, quoniam cum parricidium esset admissum, hoc est, scelus principatus; vbi peccatum obrepit, statim & lex diuina mansuetudinis prorogari debuit: ne si continuo vindicatum esset in reum, homines quoque in vindicando nullam patientiam moderationemque seruarent, sed statim reos supplicio darent. Diuinae autem sententiae prouidentia luitiusmodi est, vt magnanimitatem & patientiam doceret iudices, ne quis praeproperè rapèretur studio vindictae, & ipsa deliberationis immaturitate puniret innoxium, aut poenam acerbaret irati, nec tamè penitus inultum esse pateretur in eo qui nullam po-

nitentiam sceleris induisset. Repulit enim cum a facie sua, & a parentibus abdicatum, separatae habitationis quodam relegauit exilio, eo quod ab humana mansuetudine transisset ad sauitiam bestiarum. Verumtamen non homicidio voluit homicidam vindicari, qui mauult peccatoris correctionem quam mortem. Vnde in Lamech septuagies septies vindicatur, quia grauior culpa eius est, qui nec post damnationem se corripuit alterius: Cain impetu quodam improvido ante peccauerat: Lamech vtrique quod in altero reprehensum aduerterat, cauere debuerat. Suo quippe iudici sententia debebatur, ne quis passim reum esse ferendum putaret. Et vt ad mysterium venias, non debuit interimere eum qui vsque ad naturalem terminum mortis suae, agendae habebat spatium poenitentiae. Excusare posset quod se redemisset vel terra actione poenitentiae, nisi cum praematura poena rapuisset.

Etzech. 18.

S. AMBROSII DE ABEL ET CAIN LIBRI SECVNDI FINIS.

Summarium Libri de Noe & Arca.

- A cap. I. vsque ad cap. II. agit de interpretatione nominis Noe, de oraculo parentum, & significatione nominum filiorum eius.
- A cap. III. vsque ad cap. X. quod circa diluuij tempus hominum procreatio excreuerit: agit de gigantibus, de fabrica arcae: & quod etiam animalia rationis expertia fuerint punita diluuij.
- A cap. XI. vsque ad cap. XV. de animalibus in arca introductis, de duratione diluuij, de animantium interitu extra arcam repertis meminit.
- A cap. XVI. vsque ad cap. XXIII. de exsiccatione aquarum diluuij, de emissionem corui & columbae: de egressu Noe ex arca, & eius sacrificio.
- A cap. XXIII. vsque ad cap. XXXII. de creaturarum potestate homini tradita, de pacto quod non erit ulterius diluuium terram corrumpens; de exercitio Noe, & mysterio filiorum eius.
- A cap. XXXIII. vsque ad finem, de filiis Iapheth, de generatione Nemroth ex familia Cham.

Capita libri.

- Quod dignum sit vt iustus Noe qui ad renouandum semen hominum seruatus fuit, ad imitationem omnium describatur, vt & nos requiescamus ab omni istius mundi solitudine, operibusque iniquitatis, ac terrene conuersationis cura. Cap. I.
- De significationibus nominum trium filiorum Noe, & de instructione aciei, ac munitionibus bonitatis naturae, quae nos ad huius mundi praelia generauit. Cap. II.
- Quid significet quod secuturo diluuij non solum Noe, sed & vniversa generatio quam maxime abundauerit filiorum procreacione: & quomodo beneficij gratiam sequi debet sobria disciplina censura: qua etiã ratione Spiritus sanctus hominibus detur, non autem permaneat. Cap. III.
- Quod gigantibus qui fuerunt in terra aetate Noe, similes sint homines cultui carnis suae studentes: & qui dicantur filij Dei: & quo pacto Deus dicatur irasci, aut moueri, quem admodum etiam irrationabilibus propter hominis peccatum delecti, Noe tamen gratiam apud Deum inuenerit. Cap. IIII.
- Quomodo omnis terra dicatur fuisse corrupta, & tempus omnis hominis venisse ante Deum. Cap. V.
- De adificatione arcae, & quem admodum in ea descripta fuerit humani corporis figura: quodque nidi eiusdem, quibus singula corporis nostri membra significantur, bitumine intus & foris linienda sint, ne facile corrumpantur. Cap. VI.
- De comparatione arcae Noe ad arcam federis quo ad materiam ligni, glutini, & commotionis: quomodo etiam longitudo & latitudo arcae singulos humani corporis sensus denotent ad vsum aliquem esse compositos. Cap. VII.

Quid significet ostium ex aduerso in arca factum: & quemadmodum qui retrò erant, priores facti sint.

Cap. VIII.

Quid sit quòd inferiora arce bicamerata & tricamerata esse debeant: & quòd Deus per arce figuram uoluerit nos edocere quemadmodum à diluuiò intemperantia tuti essemus per remediù electionis iusti.

Cap. IX.

De tribus causis ob quas multa animantia, quæ peccandi sensum non habent, per diluuium subiecta sint pœnæ: cum altiori mystica quadam interpretatione.

Cap. X.

Quòd absumptis diluuiò omnibus animantibus, solus iustus se & domum suam seruat: & uerba textus ad litteram, & mysticè explicantur.

Cap. XI.

Qua ratione de iumentis mundis septem & septem, masculus & femina iubeantur in arcam induci; de immundis autem duo & duo, secundum naturalem atque moralem expositionem.

Cap. XII.

Qua de causa postquam ingressus est Noe in arcam, post septem dies diluuium factum fuerit: quare etiam cum satis fuisset quadraginta diebus dixisse diluuium fuisse, adiecit, & quadraginta noctibus: & qua ratione quadraginta diebus durauerit, quid præterea sibi uelit quod inquit Dominus, Et delebo omnem resurrectionem carnis à facie terræ, quid postremo quod dicitur, Et fecit omnia Noe quæ mandauit ei Dominus Deus.

Cap. XIII.

Qualiter sit considerandum quòd sexcentesimo anno Noe, uigesima & septima mensis factum sit diluuium: & quemadmodum omnes fontes rupti dicantur, ac cataraçtæ celi apertæ, tam secundum litteralem, quàm etiam altiore intellectum.

Cap. XIII.

Cur Dominus à foris arcam clausisse dicatur: & quomodo exundante aqua arca ferebatur super flumina aquarum, quæ quindecim cubitis super montes excelsos eminebat, iuxta litteralem & allegoricam interpretationem: cum explicatione eius quod scribitur, Delcui Deus omne quod erat super faciem terræ.

Cap. XV.

Explicatur textus, & examinatur, cur fecit potius mentionem bestiarum & iumentorum, quàm mitium animantium: qualisque fuerit spiritus quem Dominus induxit super terram ut cessarent aquæ.

Cap. XVI.

Quid sit quòd ait scriptura, Clausi sunt fontes aquarum, & cataraçtæ celi: & de explicatione loci illius ubi dicitur, Et sedit arca septimo mense, septima & uigesima mensis: & quid sit ostium arce quòd iustus aperuit ut emitteret coruum non reuersurum.

Cap. XVII.

Quid sibi portendat, quòd post coruum non reuersum columba dimissa dicitur, quòdque Noe extendens manum suscepit eam, & ad se introduxerit: quòdque septem aliis diebus tenuerit columbam, & iterum eam emisit.

Cap. XVIII.

Cur columba dicatur ad uesperum esse regressa cum ramo oliuæ in ore: & unde cognouerit Noe aquas defecisse: & de columba tertio post dies septem emissa, quæ tamen non regrediebatur.

Cap. XIX.

Quid sibi uelit illa adiectio, quòd scriptura alia die aquam minutam, alia siccitam terram commemorat: quomodo etiam Noe relictum arce denudauerit: & quòd ait primum mensem, uel secundum.

Cap. XX.

Quare Noe non sua sponte exiuerit arcam, sed expectauerit oraculum diuinum, quo sibi dicebatur, Exi de arca tu, & uxor tua, & filij tui. & quare in ingressu, ordinis delectus fuerit habitus, ut primò ipse & filij, deinde uxores ingrederentur; in egressu autem id commutatum, ut femina cum uiris exierint.

Cap. XXI.

Qua ratione Noe circa arcam nihil fecerit, nisi iussus à Domino, & tamen post egressum ab arca non monitus aram Deo edificauerit: & quare dicatur Deo, & non Domino, cur etiam iussus à bestiis & uolatilibus mundis ut offerret holocausta: quòdque sit quòd ait Dominus, Recogitans non adiciam maledicere terræ.

Cap. XXII.

De explanatione literali & morali eius quòd Dominus dixit, Semen & messis, hyems & aestas, die & nocte non requiescent.

Cap. XXIII.

De prerogatiua potestatis hominibus in cætera animalia attributa per id quòd Dominus benedixit Noe & filiis eius, dicens, Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. & quomodo intelligatur quòd subditur, Omnia reptilia quæ sunt uia, sint uobis in escam: cum tamen quedam reptilia sint uenenata.

Cap. XXIII.

An

An sub his uerbis quibus ait Dominus, Sicut olera pabuli dedi uobis omnia, oleribus magis quàm carnalibus epulis uti debeamus: & quemadmodum abstinere debeamus à sanguine, in quo est anima: ac de uerbis philosophorum opinionibus circa naturam anime.

Cap. XXV.

Quòd per hoc quòd ait, Etenim uestrum sanguinem & animarum uestrarum exquiram de omnibus bestiis, & de manu hominis fratris, detur intelligi hominem grauius peccare qui fratri insidiatur: & quis dicatur frater, quare etiam dixerit, Ad imaginem Dei feci hominem, & non ad imaginem meam; cum reprobatione opinionis philosophorum, qui negant Deum habere curam super homines.

Cap. XXVI.

Quomodo intelligendum sit quòd inquit Dominus, Non erit diluuium ut corrumpat omnem hominem, & quòd subdit, Arcum meum ponam in nube; & qualis fuerit arcus ille.

Cap. XXVII.

Qua ratione cum tres filios Noe, Sem, Cham & Iapheth, supra computauerit, hoc loco medij filij, id est, Cham generationem prius comprehenderit: & quomodo ille Chanæeorum auctor fuerit.

Cap. XXVIII.

Quomodo Noe egressus ab arca, factus sit agricola: & de differentia inter operatorem terræ, & agricolam, quid etiam sit quòd iustus primum uineam plantauerit, & non triticum aut hordeum: & quid sibi uelit quòd subdit, Bibit de uino, & inebriatus est: & de duplici specie ebrietatis, & gemina nudatione sapientis: ac de operimentis anima.

Cap. XXIX.

Quare non simpliciter dixerit, Vidit Cham nudationem patris; sed, Vidit Cham pater Chanaan: & cur Cham nudatum patrem riserit.

Cap. XXX.

De pietatis affectu in bonis filijs Sem & Iapheth, qui nudatum amictu patrem uidere cauerunt: & quomodo mens sapiens retrorsum ambulet, quid etiam significet quòd somno recedente Noe sobrius factus sit à uino: & quare scriptura Cham, quem primò medium inter filios posuit, postea minorem appellauerit, dicens, Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior.

Cap. XXXI.

De benedictione Sem filij, & quare Noe Dominum & Deum dixerit, & specialiter Deum filij sui Sem, & qua ratione cum Cham peccauerit, non ipsum, sed filium illius seruituti addixerit: & de benedictione filij Iapheth, & multiplici dilatatione bonorum; & de mysterio annorum Noe.

Cap. XXXII.

De posteritate Iapheth: & quòd in fule maris, ne dum terra, ei data sunt: & sensus mysticus explicatur.

Cap. XXXIII.

Qua ratione Cham illius improbi filium seniore Chus scriptura fuisse memorauerit: & quòd Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat uenator ante Deum: & de interpretatione nominis Nemroth: quòdque idem principium fuerit regni Babylonis.

Cap. XXXIII.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE NOE ET ARCA LIBER.

Genesis Cap. V.

HIC liber generationis hominum, qua die fecit Deus Adam, ad imaginem Dei fecit illum, masculum & fœminam fecit eos: & benedixit eis, & nominauit nomen eius Adam, qua die fecit eos. Vixit autem Adam annos ducentos triginta, & genuit ad figuram suam & ad imaginem suam filium, & nominauit nomen eius Seth. Facti sunt autem dies Adam, quos uixit postquam genuit ipse Seth, anni septingenti, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Adam quos uixit, anni nongenti triginta, & mortuus est. Vixit autem Seth annos ducetos quinque, & genuit Enos.

A Et uixit Seth postquam genuit ipse Enos, annos septingentos septem, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Seth, anni nongenti duodecim, & mortuus est. Et uixit Enos annos centum nonaginta, & genuit Cainan. Et uixit Enos postquam genuit ipse Cainan, annos septingentos quindecim, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Enos anni nongenti quinque, & mortuus est. Et uixit Cainan annos centum septuaginta, & genuit ipse Malaleel. Et uixit Cainan postquam genuit ipse Malaleel, annos septingentos quadraginta, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Cainan anni nongenti decent, & mortuus est. Et uixit Malaleel annos centum sexa-

ginta quinque, & genuit Iared. Et vixit Malaleel postquam genuit ipse Iared, annos septingentos triginta, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Malaleel anni octingenti nonaginta quinque, & mortuus est. Et vixit Iared annos centum sexaginta duos, & genuit Enoch. Et vixit Iared postquam genuit ipse Enoch, annos octingentos, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Iared anni nonaginta sexaginta duo, & mortuus est. Et vixit Enoch annos centum sexaginta quinque, & genuit Mathusala. Placuit autem Enoch Deo. Et vixit Enoch postquam genuit ipse Mathusala, annos ducentos, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Enoch anni trecenti sexaginta quinque. Et placuit Enoch Deo, & non inueniebatur, quia transtulit eum Deus. Et vixit Mathusala annos centum sexaginta quinque, & genuit Lamech. Et vixit Mathusala postquam genuit ipse Lamech, annos octingentos duos, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Mathusala quos vixit, anni nonaginta sexaginta noue, & mortuus est. Et vixit Lamech annos centum octoginta octo, & genuit filium, & nominauit nomen eius Noe, dicens, Hic requiescere faciet nos ab operibus nostris, & a tristitia manuum nostrarum, & a terra cui maledixit Dominus Deus. Et vixit Lamech postquam genuit ipse Noe, annos quingentos sexaginta quinque, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Lamech anni septingenti quinquaginta tres, & mortuus est. Et Noe erat annorum quingentorum, & genuit ipse Noe tres filios, Sem, Cham, & Iapheth.

Quod dixerit sit ut iustus Noe qui ad renouandum semen hominum reseruatus fuit, ad imitationem omnium describatur, ut et nos requiescamus ab omni istius mundi sollicitudine, operibusque iniquitatis, ac terrene conuersionis cura. CAPVT I.

Noe sancti adorimur vitam, mores, gesta, altitudinem quoque mentis explanare, si possumus. Nam cum ipsa propheta dixerit nihil difficultius quam hominis interiora comprehendere; quanto magis viri iusti mentem cognoscere? Etenim quem Dominus Deus ad renouandum seminem hominum reseruauit, ut esset iustitie seminariū, dignū est ut nos quoque describamus esse ad imitationem omnium, & requiescamus in eo ab omni istius mundi sollicitudine, quā quotidie diuersis exagitationibus sustinemus. Pudet filiis superuicere, & det cum tor aduerfa audiamus charissimorum, lucem hanc carpere: ipsarum Ecclesiarū ductos stitūs tēpstatēsq; vel præsentes subire vel animo re-

1. ierem. 17.

G ciperet, quis tā fortis ut patietur ferat? Et ideo nobis quoque affectanda hæc requies fuit, ut dñi Noe sanctū maiore intentione consideramus, respiciamus & nos, sicut omne genus in illo requieuit ab operibus suis, atq; tristitia. Vnde & Noe dicitur Latine iustus vel requies. Deniq; & parces eius dixerunt, quia hic faciet nos requiescere ab operibus nostris, & a tristitia manuum nostrarum, & a terra cui maledixit Dominus Deus. Quod utiq; si ad ea quæ facta sunt, referendum putes; cum diluuium sub eo factum sit, non requies hominibus, sed interitus videatur illatus: nec remissio malorum, sed cumulus miseriarum. Verum si iusti viri mentem consideres, aduerteris iustitiam solam esse quæ aliis potius nata, quam sibi: non quod vtile sibi est quarat, sed quod omnibus. Hæc nos requiescere facit ab operibus iniquitatis, hæc reuocat a tristitia: quia dum ea quæ iusta sunt gerimus, nihil timemus puræ conscientiæ securitate, non dolemus graui dolore. Nihil est enim quod maioris doloris sit, quàm culpæ reatus. Requiescamus igitur ab omni cura terrena conuersionis, quæ corpus nostrum atque animum frequētibus vexat doloribus, vitāmq; atterit.

De significationibus nominum trium filiorum Noe, & de instructione aciei, ac munitioibus bonitatis nature, quæ nos ad huius mundi prelia generauit. CAP. II.

Hic verò tres filij nati, Sem, Cham, Iapheth. Quæ nomina significant bonum, & malum & indifferens: ut & naturæ gratia bonitatem habuisse, & malorum tentamenta ei nequaquam defuisse, & indifferētibus, hoc est, velut supellectiliū virtutum abundasse videatur. Quia ratione autem malū in medio posuerit, ratio euidens est, quia naturæ bonū omnibus inest; nec quasi naufragos in lucē proicit, sed & suffulcit viribus, ut non opprimantur tentamentis malitiæ, nec tamquam inualidi secumbant; sed munit & vestit velut quibusdam tegumentis indifferētibus, quæ sunt salus, valetudo bona, pulchritudo, impigritia, diuitiæ, generis claritudo, ut ea dote muniti tueantur bonitatem naturæ, & malum illud includant ne possit nocere, & quasi clausum strangulent. Nōne cernimus velut aciem quādam virtutum ordinatam in præliū, ut inferiores in medio sint, dextra læuāq; velut in cornibus validiores, per quos tota acies robor accipiat? Vnde & quidam poeta Græcus ait, *χρῆς δ' ἐς μέσσην ἔλασσει*, hoc est, Malos autem in medium inseruit. Ita ergo & natura quasi bonus dux imperante Deo, quæ nos ad huius mundi prelia generare nouerit, quæ bona habet, primo ordine constituit; quæ officiant, secundo; quæ adiuuant, tertio, ut tamquam in medio inclusus hostis, geminatis, quo cumque se contulerit, opprimatur viribus, ne singulæ earum velut aquatis fatigentur præliis, & euadendi de angustiis naturalibus, ac serpendi latius facultatem haberet. Sed quia vbi generantur, hic ordo est; vbi autem generant, Iapheth primo loco scribitur, tertio Cham: ideo ne contraria nos posterioribus dixisse quæ arbitretur, etiam illius loci explananda ratio est. Bonum quidem, quod velut in quadam naturæ nobilitate est, præcedit, malum autem sequitur. Sunt enim cogitationes mentis contrariæ, quæ utique oriuntur postea.

1. Cor. 10.

Homerus Iliad. 4.

Genes. 10.

Hæc

Crates. 2. 1.

Hæc quamdiu velut intus clausa sunt, nec tamquam in herbis germinant, quodam sinu bonæ mentis fouentur ne prodeant. Nam quamdiu in voluntate est malum, non in entelechia, hoc est, in opere atque effectu, bonitas mētis gubernatoris velut auriga modo cohibet vel refrænāt malitiām tentantē profūperē: cum verò efferverit, atque in vlcus eruperit, ne possit latius serpere, & finitima contaminare, tūc iusta succedit prouidentia, ne illud indifferēs, quod secundum bonum dicitur, velut loco cedat, cum iam feruenti malo non possit resistere. Itaque ne latius fundat virus noxium, & plurimas inficiat generādo corruptiones: illud primum bonū, quod natura bonum est, dum locum mutat, ordinem mutat, ut quasi laborantī cornui opem ferat, & eam partem aciei suscipiat quæ plus laborat. Virtus enim bellatoris difficultioribus locis est necessaria: sicut etiam boni custodis præsentia ibi frequentior, vbi muri fragiliores. At ne qua pars sine defensione sit, dum illud bonum inclinatio sustinet, tunc illud indifferens locum superiorem suscipit, velut deputante sibi eam partem perfectiori bono. Nihil enim virtute perfectius. Indifferētia autem non habent robor validæ virtutis, sed eius augent & diffundunt gratiam. Vnde Iapheth dicitur est, quod latitudo significatur Latine.

Genesis Cap. VI.

Et factum est quando cœperunt homines multi fieri super terram, & filia nate sunt eis: videntes filij Dei filias hominū quod pulchræ sunt, acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant. Et dixit Dominus Deus, Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in aeternum, eo quod sunt ipsi carnes. Erūt autē dies illorum centum viginti anni. At gigantes erāt super terram in diebus illis. Et post illud, postquam ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, & genuerunt illis, isti fuerunt gigantes a saculo, homines nominati. Vidēs autem Dominus Deus quod multiplicatae sunt malitiæ hominū super terrā, & omnis cogitat in corde suo diligenter ad mala omnibus diebus: & considerauit Deus quod fecit hominē in terra, & cogitauit, & dixit Deus, Delebo hominem quem feci a facie terræ, ab homine vsq; ad pecus, & a reptilibus vsque ad volatilia cæli delebo, quia cōsideraui quod feci ea. Noe autem inuenit gratiam coram Domino Deo. Hæ autem generationes Noe. Noe homo iustus, perfectus existēs in generatione sua: Deo placuit Noe. Genuit autē Noe tres filios, Sem, Chā, Iapheth. Corrupta est autē terra coram Deo, & repleta est iniquitate. Et vidit Dominus Deus terrā, & erat corrupta, quia corrupti omnis caro viā suā super terrā: & dixit Deus ad S. Ambr. tom. 1.

A Noe, Tempus omnis hominis venit coram me, quia repleta est terra iniquitate ab eis: & ecce ego disperdam eos & terram. Fac igitur tibi arcam de lignis quadratis: nidos facies in ea, & illinies eā intus & foris bitumine. & sic facies arcā: Trecentorū cubitorū longitudo arcę, & quinquaginta cubitorū latitudo, & triginta cubitorū altitudo: colligens facies arcā, & in cubito consummabis eā a summo: at ostiū ex aduerso facies: inferiora arcæ bicamerata & tricamerata facies. Ego autē ecce inducam diluuiū, aquam super terram, ut interficiam omnem carnem in qua est spiritus vitæ subter cælum; & quæcumque sunt in terra moriūtur: & statuā testamentum meū ad te. Ingredieris autē in arcam tu & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorū tuorum tecū. Et ab omnibus iumentis, & ab omnibus bestiis, & ab omni carne, bina bina ab omnib⁹ induces in arcā, ut nutriās tecū. Masculus & femina erunt ab omnibus auibus volatilibus cæli secundū genus, & ab omnibus reptilibus reptantibus super terram secundū genus eorū: bina bina de omnibus ingrediantur ad te, ut nutriatur tecum masculus & femina. Tū autem accipies tecum ex omnib⁹ fescis quas comeditis, & congregabis apud te ipsum, & erunt tibi & illis ad manducandum. Et fecit Noe omnia quæcumque præcepit ei Deus, sic fecit.

Quid significet quod secuturo diluuiū non solum Noe, sed & vniuersa generatio quam maximē abundauerit filiorum procreatione: & quomodo beneficij gratiam sequi debet sobria disciplina censura, quæ etiam ratione spiritus sanctus hominibus detur, non autem permanent. CAP. III.

Nec solum sanctus Noe abundauit filiorum generatione, sed etiam vniuersa se effudit quam maximē eo tempore generatio. Quod non otiosum videtur. Secuturo enim diluuiū nō debuit æstimari defuisse gratiam fecunditatis illi generationi, quam diluuiā absorberunt: ut quod fuit humani generis abundantia, diuinæ deputetur gratiæ: quod diluuium secutum est, nostris adscribatur iniquitatibus, qui peccatis nostris auertimus Dei misericordiam. Sic & in posterioribus inuenies quod secuturam Ægypti sterilitatem præcessit totidem annorū fecunditas. Principale est enim virtutis inchoare a beneficiis, & præfeminare gratiam. Vnde & Dauid ait, Misericordiam & iudiciū cātabo tibi Domine. Præcedit beneficij gratia, sequitur censura sobriæ disciplinæ. Diuinū est igitur quod bona præmittuntur, nostrū quod mutantur. Ipse hoc declarat Deus, dicens, Non permanebit spiritus meus in hominibus, eo quod sunt ipsi carnes. Spiritus sanctus, spiritus sapientiæ est, spiritus cognitionis. Habet ergo sapientiam, habet

Gen. 41.

1. ier. 100.

1. ier. 23.

k

Exod. 31.

& disciplinam: sicut & de Beseleel, qui sacri tabernaculum diuino oraculo iussus est facere, ait scriptura. Quia repletus est spiritu prudentiæ & disciplinæ. Hic ergo spiritus datur hominibus, sed non permanet. Quia autem ratione non permanet, causa prodicitur, quia caro sunt. Carnis enim natura disciplina repugnat, quia voluptati obtemperat. Denique de solo Domino Iesu scriptum est, Super quem videris spiritum descendente de caelo, & manentem super eum, hic est qui baptizat Spiritu sancto. In eo manebat, quem nulla corruptelæ carnis impedimēta reuocabant, quo minus in corruptæ & impermixtæ ordinem disciplina teneret, cuius caro non vidit corruptionem.

1000. 1.

A. 7. 1.

Quod gigantes, qui fuerunt in terra etate Noe similes sint homines cultui carnis sua studentes: & qui dicuntur filij Dei: & quo pacto Deus dicitur iussa aut moseri, quemadmodum etiam irrationabilibus propter hominis peccatum delictis, Noe tamen gratiam apud Deum inuenit.

CAP. IIII.

AT gigantes erant in terra in diebus illis. Non potest enim more gigantes illos terra filios vult videri diuine scripturæ conditor, sed ex angelis & mulieribus generatos adserit, quos hoc appellat vocabulo, volens eorum exprime re corporis magnitudinem. Et consideremus, ne forte gigantum sint similes homines cultui studentes carnis suæ, animæ autē nullā curā habentes: sicut illi qui de terra secundum poeticam fabulam orti, mole corporis sui freti feruntur habuisse contemptum superiorum. An dispares æstimandi sunt, qui cum ex anima consentent & corpore, mentis vigori (quo nihil habet anima pretiosius) aduersantur, & se carnis huius imitatores velut materiam exhibent soliditatis hæredes: Itaque in vanum laborant, cælum votis vsurpantes superbis, & terrenis operibus incubantes, qui electione inferioris, & contemptu superioris confortij tanquam voluntariis obnoxij peccatis grauiori condemnantur seueritate. Plerumque angelos filios Dei vocat scriptura, quia ex nullo homine generantur. Itaque viros fideles filios suos dicere nō est aspernatus Deus. Sicut ergo viri probabilis vitæ filij Dei vocantur: ita quorum carnalia sunt opera, hos filios dicimus carnis, scripturam auctoritate. Dicit enim Ioannes Euangelista, Quia quotquot Dominū Iesū receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui credunt in nomine eius: qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Ideo postea habes, quia iratus Dominus est, quoniam quamuis cogitaret, hoc est sciret, quia homo positus in terra regione, carnem portans, sine peccato esse non possit (terra enim vult quidam tentationum locus est, caroque corruptelæ illecebra) tamen cum haberent mentem rationis apacē, virtutemque animæ insulam corpori, sine consideratione aliqua in lapsu ruerunt, ex quo reuocare se nolent. Neque enim Deus cogitat sicut homines vt aliqua ei noua succedat sententia, neque irascitur quasi mutabilis: sed ideo hæc leguntur, vt exprimat peccatorum nostrorum acerbitas, quæ diuinam meruerit offensam: tanquam conque inæreuerit culpa, vt etiā Deus, qui naturaliter nō mo-

100. 1.

100. 1. 81.

1000. 20.

1000. 1.

Esai. 55.

1000. 1.

uetur aut ira, aut odio, aut passione vlla, prouocatus videatur ad iracundiam. Minitatus est præterea quod deleret hominem. *Ab homine* (inquit) *vsque ad pecus, & à reptilibus vsque ad volatilia caeli delebo.* Quid læterat irrationabilia? Sed quia propter hominē illa facta erant, eo vtiq; deleto propter quem facta sunt, consequens erat, vt etiam illa deleterentur: quia nō erat qui his vteretur. Sensu autem altiore illud manifestatur, quia homo mēs est, quæ est rationis capax. Homo enim definitur animal viuum, mortale, ratio nabile. Principali igitur extincto, etiā sensus omnis extinguitur, eo quod nihil reliqui ad salutem superstit, cum salutis fundamentum defecerit. Ad condemnationem autem carcerorum, & ad expressionem pietatis diuinæ, dicitur Noe apud Deū gratiam inuenisse. Simul ostenditur quod hominē iustum non obambret aliorum offensio, quando ipse ad totius generis referuatur seminarium, qui nō generationis nobilitat, sed iustitiæ & perfectionis merito laudatur. Probati enim viri genus, virtutis præfapia est: quia sicut hominum genus homines, ita animarū genus virtutes sunt. Etenim familiæ hominum splendore generis nobilitantur, animarum autem clarificatur gratia splendore virtutis.

Quomodo omnis terra dicitur fuisse corrupta, & tempus omnis hominis venisse ante Deum.

CAP. V.

Corrupta est autem terra coram Deo, & impleta est (inquit) iniquitate. Causa terrenæ corruptelæ manifestata est, eo quod iniquitas hominum terram corruerit. Vnde & Dominus Deus ait, *Tempus omnis hominis venit coram me, quia repleta est terra iniquitate ab eis.* Tempus quidem omnium hominum in conspectu Dei, & in eius voluntate est. Non enim (vt vulgo aiunt) fatale decretum alligatur. Sed tamen spiritaliter hic dictum puto, quia in Euangelio Dominus redempturus hominum genus passionem sui corporis, & emundaturus sanguine suo, sacramentūque baptismatis, ait, *Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt & filius tuus clarificet te.* Ergo quia in diluuiū per arcam Noe seruata sunt reliquæ generis humani ad seminarium reparationis & renouationis futuræ, ideo præmissit hic, *Tempus omnis hominis venit coram me, quia repleta est terra iniquitate ab eis.* Hoc in figura. In veritate autem ait, Reliquiæ per electionem gratiæ salutæ factæ sunt. Idēque exclaimat Apollolus, dicens, Superabundat peccatū, vt superabundaret & gratia. *Corrupta* (inquit) *omnis caro viam suam.* Carnem hic posuit pro homine terreno, in quo carnis illecebra viā eius corruerit. Qui si intellexisset quod minus accepisset à Deo, nō vtiq; passus esset, vt caro obfaret animæ virtutibus. Itaque caro causa fuit corrupendæ vitam animæ, quæ velut origo & locus est quidam voluptatis: ex qua velut à fonte prorumpunt concupiscentiarū malarūque passionum flumina, latēque exundant. Quibus demergitur anime quoddā ex cussio gubernatore remigium, cum ipsa mens velut quibusdam tempestatibus & procellis vitæ, loco suo cedit. Pulchre autē ait, *Quia homo viam naturæ suæ corruit.* Nam viā suā in paradiso erat, in illo beatitudinum tramite, in illo virtutum flore, in illa incorruptibili gratia, quam viam terrenis inquinavit vestigiis. Alij habet,

Viam

Viam ipsius, hoc est Dei. Hoc solet verbo Domini declarari.

De edificatione arce, & quemadmodum in ea descripta fuerit humani corporis figura: quodque nidi eiusdem, quibus singula corporis nostri membra significauerunt, bitumine inuis & foris linienda sint, ne faciliē corrumperentur.

CAP. VI.

Sed iam de ipsa Noe arca dicendum: quam si quis velit impenius considerare, inueniet in eius edificatione descriptā humani figurā corporis. Quid est enim quod ait Deus, *Fac igitur tibi arcam de lignis quadratū?* Quadratum certē hoc appellamus, quod omnibus bene consistat partibus, & conueniat sibi. Itaque & Deus auctor nostri corporis, naturæque fabricator adstruitur, & opus ipsum perfectum esse iis sermonibus significatur. Quadrata autem hominis membra esse evidens ratio, si cōsideres pedus hominis, consideres ventrem pari mensura longitudo & latitudinis, nisi cum voluptatibus & epulis ventre distento, mensura naturalis exceditur. Iam pedes & manus, brachia, femora, & crura quadripertita quis non ipso vsu aduertat? Sūt autem plaraque eorum, etsi non eisdem longitudinis aut latitudinis, tamen quæ analogiam ita seruent, vt in iis quoque congrua mensura ratiōque concurrat: longitudo prolixior quā latitudo sit, latitudo quā altitudo. Et sicut arca trina distantia est, siquidem trecentorum cubitorum longitudinem, & quinquaginta latitudinem, & triginta cubitorum altitudinē seruandam esse præscriptū: ita & in nostro corpore summa est, & media, & minima distantia. Summa secundum longitudinem, media secundum latitudinem, minima secundum altitudinem: totum tamē corpus attextum ex singulis membris, quadratum videtur. Nā & in vsu ita est, vt eos quadratos dicamus, quos nec enormes proceritate, & validos robusti qualitate corporis aestimamus. Quid etiam sibi vult quod ait, *Nidos astus in arca,* nequamquam filendum videtur. Naturaliter enim dictum arbitror, eo quod omne corpus nostrum attextum est fiti nidos, vt spiritus vitalis omnes partes viscerū penetret, atque de principali nostro fundat se per artus singulos. Nidi quidam sunt oculi nostri, quibus se visus inserit. Nidi sunt nostrarum sinus aurium, per quos auditus se infundit, & velut in foueam altam reicit. Nidos est narium, qui ad se odorem attrahit. Nidos est quartus maior cæteris, hiatus oris, in quo nutritur donec adolescat lapos, & vnde vox euolat, in quo later lingua, quæ velut organum vocis sonos eius artifice suauitate modulatur. Et cum sit ipsa irrationabilis, rationabilem vocem exprimit. Nidos est hemicranium. Nidos est membrana illa quæ cerebrum fouet, & intrā cohibet. Nidi sunt viscera pulmonis & cordis. Spiritus quidē nostri, hoc est, eius quem carnis, & quo alimur in hac vita, nidos est pulmo: sanguinis autem & spiritus nidos est cor. Duo sunt enim eius vteri: vnus quo sanguinem velut quodam sinu suscipit, & transfundit in venas: alter quo rigatus ex illo superiori deducit in arterias iugi meatu. Ossā quoque validiora nidos habent. Sunt enim intus cauata, in quibusdam foraminibus est medulla. In visceribus ipsius mollioribus nidi cupiditatis aut doloris sunt. Et alia si quis

cōsideret, etiam plures nidos inueniet in hac fabrica humani corporis. Vnde puto & illum in Psalmo non solum mysticē, sed etiam naturaliter dixisse: Etenim passer inuenit sibi domum, & rurtur nidum vbireponat pullos suos. Est enim iam in hoc corpore nidos pudicitie, in quo erat nidos irrationabilis concupiscentiæ. Sed vbi antē partus deformes nutriebat libido, ibi nunc decoræ castitatis adolescit hæreditas. *Illinies* (inquit) *eam intus & foris bitumine.* Ex multis offibus, neruisque, & cæteris aliis constat humanum corpus. Et foris igitur & intus apta compage connexum sibi adhaeret, & habitudine propria quam æglo Græci dicunt, tenetur, vt intus clausus spiritus qui infunditur, vel spiritalis substantia quæ intus operatur, veluti geminis restricta vinculis nō euagetur: sed ad vnitatem aptam & continentē, connexionemque validam cohibetur. Ideo bitumine constringi arca iubetur, est enim bitumen vehemētis ad constringendum naturæ. Vnde Græcē dicitur *δοσπάλτος, τοσπυ τὴ συνάπτω*, quod distans connectat, nexūque cōstringat indissolubili, ita vt naturali vnitati sibi credas conuenire. Ob hanc causam intus & foris bitumine arca constringitur, ne cōnexio illa faciliē rumpatur.

De comparatione arce Noe ad arcam fedæ, quo ad materiam ligni glutini, & commotionis: quomodo etiam longitudo & altitudo arce singulos humani corporis sensus denotent ad vsū aliquem esse compositos.

CAP. VII.

Alibi autem, hoc est, in Exodo, etiam deauratur foris & intus arca illa, quæ in sanctis est mudi intelligibilis imitatrix imago. Sicut enim pretiosus aurum bitumine, ita illa quæ in sanctis est arca, quā ista præstator, Denique hic simpliciter ligna posuit, ibi autē ligna quidem, sed impurabilia comprehendit, declarans merita sanctorum. Ad didit etiam illic supportatoria immobilia esse, quod sanctorum statio stabilis & firma sit: quia vitæ probabilis tramitem virtutis ductu secuti sunt, corruptelæ declinantes consortia. Hæc autem arca, vt pote in diluuiū huc atque illuc motu impellebatur incerto, eo quod peccatorum status mobilis sit, & vitæ eorum quodam redundatium passionum diluuiū corruptioni obnoxie errore incōstanti vagentur. Nec illud prætereundum, quod cum dixisset, *Et facies arcam trecentorum cubitorum longitudine, & quinquaginta cubitorum latitudine, & triginta cubitorum altitudine:* addidit, *Colligens facies arcam, & in cubito consummabis eam à summo:* vt reliquo corpori mensuræ sibi cōueniētis, ad gratiā decore quadraret caput hominis, tamquā regale arca adligeret: ex quo cum sensus omnes ad cæteras partes corporis transfunderentur, tum maxime oculi, velut speculatores & custodes, naturæ appositi prouidētia, prope totū orbis nostri statū desuper contuerentur. Ipsaq; mens illuc locata secundum plurimorum sententiā, & maxime Salomonis, qui ait, *Oculi sapientis in capite eius:* quasi in aula imperiali virtutum concilium sibi contrahat, quo stipata comitatu & ipsa munitor sit, & tamquam ex edito quodam tuendi totius corporis regimen impertiat, respōsa proferat: per quæ possimus nos ipsos non solum retrō aspicere, nec solum quod ante pedes est videre, sed etiam cæli ipsius secreta pre-

Exod. 23.

Exod. 23.

k ij

bra: nec in eo aut operatoris providentia deseritur, aut substantia humana redarguitur. Similiter ergo nemo nunc arguat, quia caput & principale quoddam cæterorum animalium homo est: quod moriente non debet mirum videri, si cætera moriantur animalia. Tertium illud est, quia rationis expertia non propter se, sed propter hominem generata sunt animalia. hominis enim causa esse præcepta sunt, ut eorum subiectione, humana præstaret conditio. Denique gratiæ hominis attribuit Propheta, dicens, Omnia subiecisti sub pedibus eius, oves & boues uniuersas, in super & pecora campi, volucres cæli, & pisces maris: quia propter ipsum illa omnia: alia propter utilitatē, alia delectationis gratia, alia voluptatis. Consequens ergo erat, ut cum deleteretur homo à facie terræ, propter quem facta sunt, etiam ipsa pari deleterentur occasu. Hæc secundum simplicem lectionis expositionem. Altior autem & profundior interpretatio illud attexit, quòd ubi anima mole passionum curuatur graui, & quasi diuersarum cupiditatum mergitur æstu, terrenæ omnes cogitationes & concupiscentiæ in præceptis ruunt: quia peccator uniuersis, quo grauiora flagitia commiserit, eo fit infelicitior. Namque vsu atque exercitatione improbitas augetur, & impunitate nutritur audacia. Recedit itaque ab omni respectu honestatis, & in eo terrena omnia moriuntur letalis peccati acerbitate, quæ vera morte peccatorem deleat. Nemo enim grauius moritur, quam qui peccato viuunt. Moriuntur in eo actiones singulæ, moritur visus, qui peccatum annuntiat, qui mulieri fallaci intendit, qui capitur alieni vultus decore, quem oculi meretricis ligauerint, quem aspectus illaqueauerit fornicariæ. Annon videtur mori, qui sibi libidinis telum impresserit, qui spontaneus in foueam mortis irruerit? Moritur & auditus, cum infert crimina, cum sollicitans adulteri sermonem annuntiat, cum infert animis verba meretricis quæ seducit iuuenem multo blandimento sermonis, laqueis autem labiorum suorum illigat eum. Moritur vox silentio, si non confiteatur Deo. Moritur multiloquio, quia scriptum est, Ex multiloquio non effugies peccatum. Moritur per iracundiam, cum prætergreditur mensuram ultionis. Omnis postremo sensus moritur, si minister sit iniquitatis. Et ideo quia terrena omnia moriuntur diluuiò, solus autem iustus in æternum manet, ad ipsum dicitur, *statuam testamentum meum ad te*: quia ipse diuinæ est hæres gratiæ, ipse cælestis possessor hereditatis, beatissimorum confors bonorum. Et homines quidem cum moriuntur, patrimonium suum testamento transcribere solent: nec cedit hereditas donec viuunt testator. Deus autem cum sit sempiternus, transfundit iustis diuinæ hereditatem substantiæ: & ipse non indigens, donat sua sine villo donationis pendio, quem non grauat suorum confortes bonorum, magisque fruitur eo quo nos vtimur. Denique Dominus Iesus pauper factus est, cum diues esset, vt illius inopia ditaremur. Qui testamentum vtrumque suo cõsummauit sanguine, vt nos vitæ suæ cohæredes, & mortis faceret hæredes: quòd & vitæ haberemus cõfortium, & mortis beneficium. Multum autē tribuit iusto, dicendo, *statuam testamentum meum ad te*; eo quòd rationalis & fidelis vir, sit testamentum Dei.

psal. 8.

Præf. 5. & 6.

Præf. 7. Præf. 10.

Ibid.

1. Cor. 9.

1. Cor. 8.

G Ipse est enim hæreditas, ipse possessio, in quo virtus diuini testamenti est, in quo fructus iudicij, in quo hæreditas promissionis, de quo Dauid dicit, Ecce hæreditas Domini, filij merces, fructus ventris. Sed iam salua expositione profundioris mysterij, ad reliqua pergamus.

Nom. 18. Gen. 18. Psal. 116.

Genesis Cap. VII.

ET dixit Dominus Deus ad Noe, Intra tu & omnis domus tua in arcam, quia te vidi iustum coram me in generatione hac. Ex iumentis mundis introduce ad te septem & septem, masculum & feminam: ex immundis autē duo & duo, masculū & feminam: & de volucris cæli septem & septem, masculū & feminam; vt nutriatur semen in omnem terram. Adhuc enim diebus septem ego inducā pluuiam super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus: & delebo omnē refectionem carnis quam feci, à facie terræ, ab homine vsque ad pecus. Et fecit Noe omnia quæ eūque præcepit ei Dominus Deus. Noe autē erat annorum sexcentorum, & diluuium aque fuit super terram. Ingressus est autem Noe & filij eius, & vxor eius, & vxores filiorum eius cum eo in arcam propter aquā diluuij: & de iumentis mundis, & de iumentis non mundis, & de volucris, & de omnibus reptilibus reptantibus super terrā, duo & duo, de omnibus ingressa sunt ad Noe in arcam, masculus & femina, sicut præcepit Dominus Deus Noe. Et factū est post septem dies, & aqua diluuij facta est super terrā. In sexcētesimo anno, in vita Noe, secundo mense, septima & vigesima mensis, in die hac rupti sunt omnes fõtes abyssi, & cataractæ cæli apertæ sunt, & facta est pluuia super terrā quadraginta diebus & quadraginta noctibus. In die hac ingressus est Noe, Sê, Cham, Iapheth, filij Noe, & vxor Noe, & tres vxores filiorū eius cum eis in arcam: & omnes bestiar terræ secundum genus, & omnia iumenta terræ secundum genus, & omne volucre volante secundum genus, & omne reptile quod mouetur super terram secundum genus, ingressa sunt ad Noe in arcam bina bina ex omni carne, in quæst spiritus vitæ. Et quæ ingressa sunt, masculus & femina ex omni carne ingressa sunt ad Noe in arcam, sicut præcepit Dominus Deus Noe. Et clausit Dominus Deus à foris arcam, & factum est diluuiū quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & multiplicata est aqua, & eleuauit arcam, & exaltata est à terra:

&c

& inualuit aqua, & multiplicata est valdè super terram: & ferebatur arca super aquam. At aqua inualuit nimis valdè super terram: & cooperuit omnes montes excelso, qui erant subter cælum. Quindecim cubitos desuper exaltata est aqua, & cooperuit omnes mōtes: & mortua est omnis caro quæ mouebatur super terram, volatiliū, & iumentorū, & bestiarum, & omne reptile quod mouetur super terram: & omnis homo, & omnia quæcunque habent spiritum vitæ, & omnis qui erat super aridam, mortuus est. Et deleuit omne surgens quod erat super faciem terræ, ab homine vsque ad pecus, & reptilia, & volucres cæli. Et deleta sunt de terra, & remansit Noe solus, & qui cum eo in arca. Et exaltata est aqua super terram diebus centum quinquaginta.

Quod absumpsit diluuiò omnibus animalibus, solus iustus se & domum suam seruat: & verba textus ad litteram, & mystice explicantur. CAP. XI.

INtra (inquit) tu & omnis domus tua in arcam, quia te vidi iustum coram me in generatione hac. Manifestè fides prophetiæ sententiæ etiam hoc adstruitur loco: quia stultus sibi soli stultus est, sapiens autem sibi & plurimis sapit. Itaque Noe iusti merito etiam domus eius in diluuiò seruatur: sic in mari nauigantes, & in bello exercitus, si illis non desit gubernatoris peritia, istis imperatoris prudentia, à periculo tuti sunt aliena ope. Sed quia boni imperatoris bonus exercitus, ideo etiam laudem iusti in eo intelligimus non præteriti, qui talem instituit domum suam, vt virtutis fulgeret confortio. Meritoque inuenit salutē cognatio: nec repugnat, quia postea aut filius aut vxor offendit. Dormiebat iustus, cum erraret filius. Fœmina quoque, vt pote sexus fragilioris, mole periculi turbata, quæ totum orbem diuino incēdio perire crederet, quid miraris si virum non potuit sequi, cum ipse iustus ab angelis monitus vix euaserit? Quid autem mirum si homini obrepit error, aut se relaxat intētio? Argue ergo quia & iustus inebriatus est. Sed hæc loco suo reseruāda arbitror: nunc quod superest, consideremus. Pulchrè enim dixit, *quia vidi te iustum coram me in generatione ista*. Multi hominibus iusti videntur, pauci Deo saliter hominibus, aliter Deo. Hominibus secundum vitæ speciem, Deo secundum puritatem animi, virtutis veritatem. Homines quæ foris sunt probant: Deus quæ intus, examinat. Perpensè autem addidit, *in generatione ista*; vt neque superiores condemnaret, neque posteriores excluderet, restetque diluuium factum adstrueret interitu generationis eius, quæ non haberet consortium æquitatis. Hæc secundum litteram. Altior autem sensus prouocat nos vt hoc putemus vigorē mentis in anima esse, & animam in corpore, quod paterfamilias in domo sua. Quod enim in anima mens, hoc anima in corpore. Si mens tuta est, tuta est domus, tuta est anima: si anima incolumis, incolumis caro. Mens enim sobria passiones om-

Præf. 9.

Gen. 9. Gen. 19.

Infra ca. 9 huius libri.

1. Reg. 16.

nes cohibet, sensus gubernat, sermonem regit. Ideoque bene dicit Dominus iusto: *Intra tu*, hoc est, intra teipsum, intra tuam mentem, in tuæ animæ principale, ibi salus est, ibi gubernaculum, foris diluuium, foris periculum. Si autem intus fueris, & foris tutus es, quia vbi mens sui arbitra est, bonæ sunt cogitationes, bonæ sunt executiones. Si enim nihil vitij mentem obumbret, sinceræ cogitationes sunt. Si studio sit castitas, cordi sit temperantia, nulla inardescit flamma libidinis, nulla vlcera proferunt ægritudinis. Sobrietas enim mentis, medicina est corporis.

Quaratione de iumentis mundis septem & septem, masculus & femina iubeantur in arcam induci; de immundis autem duo & duo, secundum naturalem atque moralem expositionem. CAP. XII.

Nunc consideremus quia ratione induci in arcam iubet à iumentis mundis septem & septem, masculum & feminam: ab immundis autem duo & duo, vt nutriatur semen in omnem terram. Et, vt ego arbitror, inire mundam asserit hebdomadam, quia mundus & sacer septimus numerus. Nulli enim miscetur, nec ab alio generatur. Ideoque virgo dicitur, quia nihil ex se generat. Meritoque tamquam materni exors immuniq; partus muliebri copula, est hebdomas fœmineo nuncupetur nomine, virilis habet sanctificationis gratiam. Omnis enim masculus adaperiens vuluam, sanctus Domino vocabitur. Et in Propheta habes, Effudit, & peperit masculum, id est sanctum. Secundus autem numerus non est plenus, quia diuisus. Quod autē non est plenum, vacuum haberetur. Septimus autem numerus plenus, quia hebdomas, vt decas: & similis illius primis, quia facta est ad similitudinem illius, qui est semper, à quo profluunt, & mouentur quæ sunt in omni genere virtutes. Hæc naturalia. De moralibus autem vt dicamus, non est dubium quin rationale animę nostræ in quinque sensus diuidatur, & vocem & generatorium, quæ natura videntur esse fœminea, quia sensus nostri in materialia & sæcularia citò repunt: Vnde claret eos mollioris naturæ habere substantiam. Sed erudito & industrio viro munda omnia, quia sapientia exercitati viri & virtus, firmamentum his virili transfundit iudicio. Ergo prædicit & propositum gubernantis est, infirmioris sexus qualitas in fortiore substantiā transferre. Valida enim sapientis & fixa sententia est, non mutabilis vt stulti & insipientis, qui consilij nutat incerto: & vt improbi, qui non quod verum & iustum sit eligit, sed quod sibi commodum velit, scindit à vero, seceernit à iusto. Iustitia enim singulare est bonum, per se ipsam suo tanti spectatur pretio. Iniquitas verò velut diuidua parit, nunc odio inflexa, nunc quæstu ea quæ sunt diuidēda confundit. Stultus enim vt luna mutatur: & versicolor, aut humorum varietate difformis, animam suam in leprosi corporis speciem turpi contagione commaculat, salubres cogitationes noxiis læpe permiscens. Sed fortasse quia munda & immunda induci in arcam præcepit carnis animantia, iure mouere possit, quia dixi honestis disceptationibus indecoras non esse miscendas. Nec ego abnoo irrationabilium quidem, mundorum tamen mortuuum

Leuit. 25.

Exod. 34. N. 66.

Tit. 1.

Eccl. 17.

Ibid.

k iij

aliqua esse femina & quasi principia in anima nostra, G & eorum qui mundi non sint. Natura enim hominis contrariorum capax est, vt & malitiæ in ea sit vis, & virtutis ingressus. meritoque in principio libri huius qui est Genesis, per arboris speciem in paradisi medio, legisti boni & mali scientiam. De quo ligno scientiæ boni & mali præceptum est non esse gustandum, eo quod mens nostra, in qua est cognitio & disciplina, boni & mali recipit notionem. Itaque naturæ opifex, sicut ad propagandum, vel etiam reparandum genus animantia reseruaui, vt vniuersæ terræ animantium femine replerentur: H ita etiam corporis nostri terrenam substantiam vacuum non putauit passionum huiusmodi tamquam immundorum animalium relinquendam, quæ cum deliciis & luxurie tamquam vice diluuii ingurgitatur, memoratis fluctuat passionibus. Vbi autem sobrietate & continentia vnusquisque inundantium vacuaerit diluuium passionum, & quandam animæ retexerit siccitatem, viuificare incipit suum corpus, & animæ puritatem, cui regnum sapientia est.

Qua de causa postquam ingressus est Noe in arcam, post septem dies diluuium factum fuit: quare etiam cum satis fuisset quadraginta diebus dixisse diluuium fuisse, adiecit, & quadraginta noctibus: & quæ ratione quadraginta diebus durauerit. quid præterea sibi velit quod inquit Dominus, Et delebo omnem resurrectionem carnis à facie terræ, quid postremo quod dicitur, Et fecit omnia Noe quæ mandauit ei Dominus Deus. C. A. P. XIII.

Lud quoque studio est quærere, quæ causa est cur postquam ingressus est Noe in arcam, & induxit animantia, post septem dies diluuium factum sit. Non enim otiosum videtur quod, haud plures aut pauciores interpositi sint dies, sed tot quot in cõstitutione mundi fuerunt. Sex enim diebus factus est mundus, septimo die requieuit Deus ab operibus suis. Quo declarauit indicio, ipsum se esse auctorem mundi, atque diluuii. Mundum propter bonitatem suam cõdidit, diluuium fecit nostrorum merito delictorum. Admoniti sunt igitur homines vel ex numero dierum quibus mundus est conditus, quod conditorem suum non lacrymis solum & precatione, sed correptione mortuum reconciliare debuerant. Ergo spatium dedit ad penitentiam Dominus, magis volens ignoscere, quam punire, vt imminenti diluuii terrore suspensos, ad veniam cogeret postulatam: quod dum periculum futurae mortis horrescunt, impiccati atque iniustitiae renuntiarent. Secundum est, vt hinc quoque Domini supra modum clementiam misericordis colligamus: quia multo rû annorum offensionem à constitutione mundi, in finem vsque contractam, paucis diebus, si penitisset eos, voluit relaxare. Est enim Deus peccati immemor, virtutis remunerator, sicut ipse ait in Prophetâ, Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates, & memor non ero: tu autem memor esto, & iudicemur: die iniquitates tuas, vt iustificeris. Cum enim aduerterit veram animæ refusam esse virtutem, tantum ei honoris attribuit, vt non solum veniam superiorum indulgeat peccatorum, vcrum etiam gratiam & iustificationis impertiat. Expectauit ergo & septimo die ipso quo ab operatione requieuit, vt si venia po-

secratur, sequeretur correctio, & ab indignatione requiesceret. Illud quoque curâ fuit non prætermittere, eo quod diluuium factum dixerit quadraginta diebus, & addiderit, quadraginta noctibus. Scimus enim diem dici, quem sol terras illuminans signat: noctem, quam circumfusæ tenebræ à diei claritate determinant, & plarumque à nobis ita diem significari, vt noctem non comprehendamus, plarumque vt completamur. Significantes enim mensem triginta dierum, significamus & noctes. Vnde cum satis fuisset Moyß, dixisse diluuii fuisse quadraginta diebus, cur addiderit, *quadraginta noctibus*, queritur. Et aliqui ita acceperunt qui ante nos fuerunt, vt & vitorum & mulierû factus interitus demonstraretur, diem ad virum referentes, qui sit purior, similis lucis: noctem ad mulierem, quæ viro dormiente creata describitur: simul quia vir prior quasi auctor, qui virtutem moueat mulieris, atque in partus exciret, actu ille clarior publico, ista obscurior, tamquam domesticis clausa parietibus, & nocti proxima, secundo orta loco, & creationis suæ formatam iam costat viti debens gratiam: superiori quoque potioris obnoxia priuilegio, & pariendi vsu materialibus comparanda. Consonans in vtroque numerus periculi, quia peccata etiã consonantia: meritoque non distant spatia temporum, quia non distant merita delictorum. Non medio inter etiam scrutantur plerique quæ ratione quadraginta dies diluuii fuerit. Et possumus dicere materialium numerum trisilium, hoc est, delenda creaturæ deputandum: hebdomadam autem constitutioni totius mundi, hoc est latioribus. Sed fortasse referatur, quod quid etiam lex quadraginta diebus lata est, tot dies obseruaui Moyßes in monte Sina, & demoratus est, cum præscripta legis acciperet? Rectè ergo eodem numero declinandorum peccatorum præcepta tribuuntur, quo pœnæ culpa est perfoluta, vt cognoscamus quod de eodem vitæ tempore debeat ex correctione laus comparari, quo potest puniêda culpa committi. Vnde nunc iam non pœnæ præcipi sunt dies quadraginta, sed vitæ, vt hoc numero ieiuniis & orationibus crebrioribus nostrorum leuimus supplicia peccatorum, atque ad decreta legis intenti, deuotione ac fide nostrum corrigamus errorem. Itaque per Domini resurrectionem quadagesimus dies iam non habetur nouissimus, sed primus, atque inde vita numeratur, vbi antè mortis numerus ad cõsummationem mûdi & humani generis excidium computabatur. Et delebo (inquit Dominus) *omnem resurrectionem carnis à facie terræ*. O cælestium pulchritudo verborum, si quis se decore intellectu piæ mentis examinet! Indignatur Deus peccatis nostris, sed non obliuiscitur pietatis. Minatur supplicium, sed non permittit excidium. Moderatur vindictam, reuocat seueritatem. Deleturum se dicit omnem carnem, non à terra, sed à facie terræ. Florem decuit, radicem seruat: finit vt in profundo substantia virtus maneat humanæ, quæ in superficie labore, intus impassibilis perseveret, immunisque noxæ ad eorum substitutionem qui non sint reatu obnoxij, referuetur. Pulchre autè posuit, *Delebo*, tamquam litterarum apices, qui delentur sine fraude librorum, & sine imminutione tabularum. Atramentum deletur, sed lignum manet. Delentur elementa

elementa, vt scribantur plarumque meliora. Atramentum tollitur, substantia non exterminatur. Delebo, inquit, corrumpebam carnis, vt scribam incorruptionem. Delebo resurrectionem carnis à facie terræ, vt scribam in cælestibus resurgentes. Delebo de libro terræ, vt scribam in libro vitæ. Delentur Domine meus, Domine delentur citò elementa ferri, vt scribantur elementa Christi. Abolentur resurrectio terrena, vt cælestis gratia redundet. Veni Moyßes, præpara gremium, legem accipe, suscipe apices, quos iam misericordia diuina non delcat. Suscipe tabulas quas Dominus statuat in æternum. Vtinam ipse non frangas. Et ipsas mihi mea culpa sustulerat, nisi Dominus reddidisset. Iure quidem Moyßes indignatus est, ne haberent diuina priuilegia, qui non delerent obsequia. Sed puto quod non mihi eas, sed desideras frageris. Fregisti Iudæis, recepisti mihi. Præcæ sunt priores, vt posteriores manerent. Fregisti eas in peccatoribus Iudæorum. Quid enim proderat vt tabulas tenerent, quarum scripta tenere non possent? Ecce secundas tabulas dicunt se tenere, sed non tenent. Dicunt se legere diuina elementa, sed non legunt. Digito Dei scriptas esse tabulas Moyßes dicit: illi digito Dei non legunt, ferrum legunt. Atramentum videt, spiritum Dei non vident. Sed Ecclesia nescit atramentum, spiritum nouit. Ideoq; Paulus nouit scribere, non atramentum, sed spiritum Dei viu. O sacrilegum, o inceptum populum Iudæorum! Homo spiritu Dei scribit, & homo sub lege nutritus, & illi volunt Deum atramentum scripsisse, non spiritu. Ergo, vt ad superiora redeamus, delet Deus resurrectionem carnis, tamquam apicum scriptionem: quo declaratur quod superflua hominum natiuitatem propter impietatem eius delcuit specie litterarum: substantiam autem & conuersationem generis seruare humani voluit perpetuitate tabularum, vt ex ea semen reliquum pullularet. Cui sententiæ conuenire etiam illud videtur quod ait, *Delebo* (inquit) *omnem resurrectionem carnis*. Resurrectioni autem communi vlti naturæ cõtraria videtur esse purgatio, quia purgatione reciditur & reprimitur resurrectionis luxuria. Omne tamen quod purgatur, speciem amittit, substantiam suam seruat, atque meliorat. Repressit igitur Dominus purgatione diluuii corporum vsum, conuersationemque generationis eius quæ degenerauerat à decore naturæ, & accepti muneris venustate. Hæc secundum litteram. Quod autem ad altiore pertinet sensum, diluuii species typus est purgationis animæ nostræ. Itaque cum mens nostra se à corporalibus mundi huius illecebris, quibus antè delectabatur, abluerit: bonis quoque cogitationibus veteris colluuiem cupiditatis absterget, tamquam purioribus absorbens aquis turbidorum prius amaritudinem fluentorum. Et fecit (inquit) *omnia Noe quæ mandauit ei Dominus Deus*. Iustus mandata accipit, seruas imperia. Hic amici censetur loco, qui fecerit quæcumque exequenda suscepit: ille qui mutat obsequia, oneri seruitutis addicitur. Denique & Dominus Iesus dicit in Euangelio, Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. Iam non dicam vos seruos. Mâdatur ergo vt amico, mâdatur vt ei qui valida charitate, sobrio cõsilio ea quæ mandata sunt exequatur. Nec sefellit

A Dominum iudicium suum, impleuit iustus vnuerfas non partem, sed vnuerfa quæ mandata sunt ei: & ideo scripturæ diuinæ accepit testimonium. Nec superfluum putes, quia simul posuit Dominum & Deum. Nam & Deus in Domino, & Dominus in Deo, sed vt patris & filij intelligas commune præceptum. Aliqui tamen ante nos sic interpretati sunt, eo quod Dominum & Deum dicendo hoc loco, & vindicaturi & ignoscituri geminam expresse potestatem. Et quia hic vindicat prius in peccatores, ideo antè Dominum dixerit: quoniam verò postea, vt iusti seminariū propagaretur, indulget, ideo Deum postea nominauerit. Denique facturus mundum Deus dicitur: In principio fecit Deus cælum & terram. Et *Genesi* dixit Deus, Fiat lux.

Quid sit considerandum quod sexcentesimo anno Noe, vigesima & septima mens factum sit diluuium: & quomodo admodum omnes fontes rupti dicantur, ac cataractæ cæli aperte, tam secundum litteralem, quam etiam altiore intellectionem. C. A. P. XIII.

C EST etiam illa non perfunctoria consideratio, quod sexcentesimo anno Noe, mense secundo, vigesima & septima mensis sit diluuium. Secundum mensem veni esse temporis non ambigitur, quando augentur nascencia, ager parturit, terrarum pariter atque animantium fœtura se fundit. Tunc ergo fecit diluuii, quâdo dolor eorum maior foret, qui in sua abundantia puniebatur, tunc vltio terribilior tamquam dicentis Dei, Ecce omnia secundum liberalitatis diuinæ prouidentia gratiam diues natura generauit, omnia in vsum hominum germinauit terra fecundior, segretes spectantur, tritico & hordeo campi replentur, comæ arborum venturi fructus floribus vestiuntur: non deest terra obsequiis suis, non bestia defuit muneribus suis, quæ solemnes soluuntur in partus, vt homini nihil desit: homo solus partibus suis deest, nescit auctore suum, à quo ei omnia ministrantur, negligit conditorè. Despiciit homo remuneratorè suum, cû Deus opus suum non despexerit. Percant cum homine omnia, propter quem nata sunt omnia. In suis diuitiis consumatur homo, cum sua dote moriatur. Nihil ante hominem terra deliquerat, nullis errauit in fructibus: in homine solo se degenerasse cognoscit, spinas & tribulos pro fructibus ferens. Quod solum munus admirabile est, principale mentis interit. Cur igitur omnia illa seruatur? Ideo non post collectos fructus infunditur aqua, ne beneficium magis quam diluuium terra sentiret. Denique verno apud Ægyptios tempore, sed mense diuerso, Nilus exundat, vt iaciendis feminibus terra mollescat, & blandiore sinu, clementiore gremio femina missa suscipiat. Quod autem sexcentesimo Noe anno sit diluuium illud, videtur ostendere quia sexto die Adam creatus est. Idem numerus par & in auctore & in reparatore seruat, quia sors sexagesimi & sexcentissimi, sextus est numerus. Idem autem & primus & septimus mensis dicitur. Sed magis primû obseruare debemus, quod post diluuium verno tempore colendorum cura reparatur agrorum, & placidi atque vberis solis incipiat fœtura procedere. Quo significatur, nâquam Deum eo numero vel tempore interitum homi-

Gen. 2.

Gen. 2.

Es. 43.

Exod. 32.

Gen. 1.

Gen. 3.

Deut. 9.

2. Cor. 3.

Exod. 34.

A. B. 1.

Ioan. 15.

num fuisse facturum, quod fecit exordium, nisi immanibus delictis esset offensus. Simul veniam temporis & numeri ratio promittit, quod etiam iratus admonetur tam precedentibus causis beneficiorum suorum, ut non penitus deleat eorum substantiam, quos ipse donavit. *Et rupti sunt omnes fontes abyssi, & cataractae caeli aperte sunt.* Vim diluuij connemeter scriptura expressit, dicens, caelum & terram pariter esse commotae: quibus elementis constat istius mundi omne principium. Undique ergo influentibus aquarum molibus cõclusum genus hominum perurgitur. Hæc secundum litteram. Quod autem ad altiorum pertinet sensum, caeli symbolo mens humana significatur: terra autem appellatione corpus & sensus. Magna igitur naufragia, quando mentis pariter & corporis sensuumque omnium turbo & procella miscetur. Diligenter dicta pensemus. Plerumque fraus mentis & dolus suum exercet venenum: sed tamen sobrietas corporis & continentia obumbrant mentis improbitatem. Frequenter incerto fidei atque opinionis suae mens lubrica est, sed tamen caro delictis & luxuriae vacat, ut fragilitas errorem mentis excuset: sicut multi sunt haereticorum qui pratendere volunt corporis continentiam, ut assertionis suae fidem testimonio sobriæ carnis acquirant: celsi sensu hibrici, tamen quo minus turpes, aliquanto excusabiliores habentur. Cùm autem venena mentis, & contagia corporeae obsecenitatis, sensum omnem viciorũque constundunt, atque animus incerto lubricis motu, malitiae foedus atramento, crudelitate furoris effuscatus, etiam corporalibus flagitijs inicitur, tunc quoque affectus impatiens medioerium facultatum luxuriae cupiditate, effundendique libidine præcipitatur in facinus appetendæ salutis alienae: tunc magnum est diluuium omnibus pariter ingruentibus passionibus: tunc se insipientia, iniustitia, temeritas, improbitas, perfidia, de superiori parte tanquam cataracta mentis videtur effundere. Inde erumpit de corporis fonte terreni libido, temulentia, luxuria, postremo diuersorum criminum prolapsiones, quae penitus & corporis robur & vigorem mentis effocinant.

Cur Dominus à foris arcam clausisse dicatur: & quomodo exundante aqua arca ferebatur super flumina aquarum, quae quindecim cubitis super montes excessus eminebant, iuxta litteralem & allegoricam interpretationem: cum explicatione eius quod scribitur: Deleuit Deus omne quod erat super faciem terrae. CAP. XV.

Fratres, clausit Dominus à foris arcam. Sermo manifestus est secundum litteram. Claudenda fuit arca, & tuto sepienda munimine, ne eam vaga diluuij flucta penetrarent. Altioris quoque sensus non incongrua interpretatio, si corpus humanum (cui arca hæc quæ describitur, figuratur) septem corio, indicemus à frigore æstusque defendi, quod artifex Deus ad omnium membrorum protectionem naturalibus vestiuit exuvijs, & quodam circumfuso induit operimento, ut neque frigore congelascat, nec æstiuo calore soluat. Exundauit igitur aqua, & leuauit arcam, & ferebatur super summum aquarum. Non immerito exundante aqua, quãdo caeli cataracta aperta sunt, & de terra rupti sunt fontes aquarum & flu-

mina. Quod magna emphasi dictum est. Vbi enim eruptio, ibi irreuocabilis effusio sit necesse est. Nec retineri facilis ingentium prolapsio fluctorum. Manifestum est igitur quod scriptum est. Verum si altius spectandum putet; caro nostra diuersis agitatur fluctibus, & freti modo fluctuat passionibus, quibus huc atque illuc tamquam super vndas molestarum suarum nunc fame, nunc siti, nunc cupiditate, nunc gaudio, nunc dolore iactatur. Illud quoque non pretermittendum arbitror, quia scriptura non prateriit, quãtis numero cubitis aqua super terram fuerit. Quindecim enim cubitis super excelsos montes aquam fuisse dixit. Simplex itaque intellectus patet. Allegoria autem quinque sensus complectitur, qui sunt in corpore nostro velut excelsi mōtes, qui hanc carnem passionum obumbrant, & plerumque incurvantur bestijs, & exagitantur condensâ & opaca eorum. Vnde Dominus per nationum credentium fidem veniens ad Ecclesiam suam, venit à Libano sicut habent Cantica anticorum. Ita enim legitur, Ades huc à Libano spōsa, ades huc à Libano. Transibis & pertransibis à principio fidei, à cubilibus leonum, & montibus pardorum, quod gentes opuli, qui velut bestialium passionum graues patiebantur incursum, nunc altitudine fidei, & sublimitate deuotionis meant. Per hos igitur montes Christus aduenit, cõprimens euangelicis disputationibus feroces corporis motus, atque illam altitudinem cordis, & se extollentem superbiã obediaentia & humilitate sui destruens: meritoque fructus mansuetudinis perciperunt, quos antè grauium diluuiã passionum subtruebant. De numero autem cubitorum sic quidam ante nos aestimauerunt, quod quinque sensus triplicem collectionem habeant, eo quod videri visibile videt, & auditus audibile audit, & odoratus odorabile odoratur, & gustus gustabile gustat, & tactus quod tangibile substantia subiacet, tangit. Ideo quinque sensus tripliciter aestimati sunt, vel secundum illud, Scribe tibi tripliciter. Ego tamen commodius puto illud, ut sensus terreni hominis atque animalis & spiritalis accipiam, quos illa diluuij flucta transcendunt. Merito mortua est omnis caro quæ mouebatur. Quod & secundum litteram liquet, & propriè ac naturaliter carnis corruptelam indicio procellosae commotionis expressit. Cõmotio enim vitiosa non est, nisi per affectus corruptionem. Mōuet enim voluptates caro, & ipsa voluptatibus commouetur. Talis autem commotio corruptelã creat. Causa autem corruptelae, commotio istius mudi est, per quã anima vniuersi cuique degenerat. Cùm enim vitiosa passiones mētē mouent, corruptela generatur: cùm excitant studia virtutum, disciplina profectus est. Omnis igitur qui erat in arida, mortuus est. Nec enim poterant non moti quos tanti diluuij vnda demerferat. Hoc secundum scriptum sermẽque verborum, Ceterum si allegoriam quæras, non dubium est quia ex eplo ligni aridioris, quod simul ut labere coepit ignis exurit: ita anima nisi diuersarum humefcat rore virtutum, poculo quodam irrigata sapientiae, & fonte iustitiae atque irrigua castitatis, tamquam arefacta radice vitali, cupiditatum deflagrat incendio, vel profusiuo carnis illius procubibit. Vnde semper epulari debet animus bonorum operum

operum cogitationes, ut prudentia succo mens inebriata pinguescat, quod non facile diluuij corporalis cedat iniuriæ, atque arida incuria situ enirata moriatur. Ideo que nos admonet Dominus, à fonte sapientiæ non recedere, pocula virtutis haurire, ne quis sole iniquitatis arefactus, & procellam persecutionis sustinere non possit. Scriptum est enim, Quod si in humido hoc faciunt, in arido quid fere? Deleuit (inquit) Deus omne supergens quod erat super faciem terrae. Scripti euidens explanatio. Allegoria autem expofitam nobis declarat superbiam, quae se extollit in hac terrena fragilique substantia, & immemor diuorum humana despiciens, ipsum arrogans viri habitum ineffumq; deformat: quales describit Esaias Iudaeae filias oculorum micantes nitibus, & alta se ceruice iactantes. Sunt enim huiusmodi erigetes supercilia, inflato corde, elato peccatore, ceruice resupina: qui solum quidem vestigij pedum perstringant, toto autem se libret corpore, & inani suspendant examine: in priora gressu procedant, ad posteriora verticem reclinant: caelum spectent, terram autem fastidiã, tamquam ceruicis dolore fufixã, ut eam inclinare non possint. Hos igitur deleuit de libro vitæ Deus, dicens, Omnis qui se exaltat, humiliabitur: nec inter merita sanctorum commentis adherere facit caelestibus. Omnibus igitur qui extra arcam fuerunt interemptis, derelictus est Noe solus in arca cum iis qui cum ipso erant. Non indiget interpretatione sermo simplicior. Concurrit intellectus cum littera. Altior autem & interior significatio demonstrat iustum virum amatorẽque sapientiæ, tamquam arborem fructuosam, inter necatis quæ escam eius solebant arroderẽ, comam obumbrare, coartare processus ramorũ, velut exortem irrationabiliũ passionum solum remansisse cum suis. Sui autem sunt, purg animi disceptationes quæ virtuti adherent. Et bene addidit in arca remansisse, quasi vix credibile amputatis corporalibus passionibus videretur cum adhuc versari in corpore: quod licet iam terrenis careat contagijs, incorruptam licet, corporis tamen adhuc substantiam referuabat, & velut incorporeus corpore superferretur diluuiõ, non absorbebatur: corpus quidem gerens quasi in arce positus interno, sed qui corpus ipsum insuperabilis passionibus quasi incorporeus in medio tantorum motuum gubernaret.

Genesis Cap. VIII.

ET memor fuit Dominus Noe, & omnium bestiarum & omnium iumentorum, & omnium volatiliũ, & omnium reptilium reprantium, quæcumque erant cum eo in arca, & induxit Dominus spiritũ super terram, & cessauit aqua: & clausi sunt fontes aquarũ, & cataractae caeli, & remissa est aqua vadens à terra, & imminuebatur aqua post centũ quinquaginta dies. Et sedit arca in septimo mense septima & vicesima mensis super montes Ararath. Aqua diminuebatur vsque ad decimum mensem, apparuerunt autem capita montium in decimo mense, prima mensis. Et

factum est post quadraginta dies, & aperuit Noe fenestram arcae quam fecit, & misit coruum ad videndum si cessauit aqua: & exiens non est reuersus, donec siccaretur aqua à facie terrae. Et emisit columbam post eum, ut videret si cessauit aqua à facie terrae: & non inueniens columba requiem pedibus suis, regressa est ad eum in arcam, quia aqua erat super omnem faciem terrae. Et extendens manum suam suscepit eam, & introduxit eam ad se in arcam. Et expectatis vltra septem diebus alijs, iterum emisit colubam ex arca. At illa regressa est ad eum ad vesperam, habens folium oleæ & ramum in ore suo. Et cognouit Noe quod defecerit aqua à facie terrae: & expectans adhuc septem alios dies tenuit columbam, & iterum emisit eam, & non addidit reuerti ad eum vltra. Et factum est in primo & sexcentesimo anno vitæ Noe, primo mense imminuta est aqua à facie terrae: & denudauit Noe tectum arcae quam fecit, & vidit quod defecit aqua à facie terrae. In secundo autem mense septima & decima die arefacta est terra, & septima & vicesima mensis aperuit arcam, & dixit Dominus Deus ad Noe, Exi de arca tu & vxor tua, filij tui, & vxores filiorum tuorum tecum, & omnes bestiae quæcumque sunt tecum, & omnis caro à volatilibus vsque ad iumenta, & omne reptile quod mouetur super terram, educ tecum: & crescite & multiplicamini, & replete terram. Et egressus est Noe & vxor eius, & filij eius, & vxores filiorum eius cum eo: & omnes bestiae, & omnia iumenta, & omne volatile, & omne reptile quod mouetur super terram, egressa sunt ex arca. Et edificauit Noe altare Deo, & sumpfit de cunctis bestiis mundis, & de cunctis volatilibus mundis, & obtulit holocausta super altare. Et odoratus est Dominus Deus odorem suauitatis, & dixit Dominus Deus, Recogitans non adiciam vltra maledicere terram propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligenter super mala ex adolescentia sua. Non ergo adiciam percutere omnem carnem viuẽtem, sicut feci, omnibus diebus terrae: semen & messis, frigus & æstus, æstas & hiems, dies & nox non requiescent.

Explicatur textus, & examinatur cur fecit potius mentionem bestiarum & iumentorum, quàm vitium animalium: qualisque fuerit spiritus quem Dominus induxit super terram ut cessarent aquae. CAP. XVI.

Memor fuit Dominus Noe, & omnium bestiarum, & omnium iumentorum, &c. Mouetur plerique qua causa non dixerit scriptor quod etiam vxoris & filiorum Noe memor fuit Dominus, cum bestiarum & iumentorum fuerit memor. Sed cum dixerit quod Noe memor fuerit, in auctore & praeule domus necessitates eius reliquias comprehendit. Simul exprimi videtur quidam reliquiarum consensus necessitudinum. Etenim cum omnes inuicem sibi cari sunt, vna est domus: cum autem discrepant, separantur & scinduntur in plures domos. Vbi ergo charitas, ibi senioris nomine de quo pendet careri, domus omnis significatur: vt si quis arborem dicat, vtique comprehendit & ramo sibi quis ramus nominet, etiam fructus qui in ea sunt, pariter vno atque eodem sermone complectitur. Nec illud otiosum quod primo dixit, quia memor fuit Dominus Noe, deinde bestiarum, postea iumentorum: hoc est, cur non animata quae mitiora sunt, post hominem nominauit, sed ferociora. In quo videtur illa esse ratio, vt ea quae ferociora erant, vtriusque partis vicinitate manifestarent. Quod videtur etiam in illo versu poetico declarari: *ἡρώδης δὲ ἐβόων ἐλαφόν.* Hinc enim etiam poeta vsurpauit, vt dispositionem dimicaturum ita ordinare exercitus, quo inferiores collocaret in medio, quo magis hinc inde a fortioribus iuarentur, & dimicationem vtriusque partis assumerent. In his scripti series manifestatur. Altiore autem sensu certum est quod iustus in medio habet, non in parte cogitationes cordis sui: & quoad carpit hanc vitam, habeat necesse est in corpore tanquam in illa arca bestias graues. Nulla enim mens est, nulla anima quae non recipiat etiam malorum motus agrestes cogitationum. Itaque insipientis anima ferinus acuit motus, atque adoler venena serpentum, sapientis autem vigor mitigat & coercet. *Et induxit Dominus spiritum super terram, & cessauit aqua.* Non puto hoc ita dictum, vt spiritus nomine vetum accipiamus. Neque enim ventus poterat siccare diluuium. Alioquin cum mare vetis exagitetur quotidie, exinaniretur profecto. Nam quomodo non euacuaretur mare ventorum vi, cui cessisset toto diffusum orbe diluuium, vsque ad Herculis, vt aiunt, columnas, & mare magnum tectis montium excellitur verticibus exastuans? Spiritus igitur virtute inuisibili diluuium illud repressum esse non dubium est, caelesti operatione, non flatu. Vnde scriptum est, Omnia a te expectant, vt des illis cibum in tempore: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum conuertentur. Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terrae. Est ergo spiritus cuius operationi cedere vniuersa videntur, in quo calis ipsius virtus sit, sicut scriptum est, Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritus oris eius omnis virtus eorum: qui spiritus est creator vniuersorum, sicut etiam Iob dicit, Spiritus diuinus qui fecit me.

Hemerus liad. 4.

Psal. 103.

Psal. 32.

Iob. 33.

Quid sit quod ait scriptura, Clausi sunt fontes aquarum, & cataractae caeli: & de explanatione loci illius ubi dicitur, Et sedit arca septimo mense, septima & vigesima mensis: & quid sit ostium arcae quod iustus aperuit vt emitteret coruum non reuersurum. CAP. XVII.

Nunc consideremus quid sit quod ait scriptura diuina, Clausi sunt fontes aquarum, & cataractae caeli. Nec obscurum arbitror. His enim causis minuitur diluuium, quibus creuit. Erupti erant fontes aquarum, aperta fuerant cataractae caeli, vt vndique influentibus aquis terra inundaretur. Debuerant claudere ea ex quibus diluuii origo manauit, vt eius inciperet esse defectus. Hoc littera sonat. Subtilior autem interpretatio exprimit, eo quod diluuium animae vitio mentis & luxuriae corporalis influxerat, vt malitia passioni, passio malitiae misceretur: ingrediente medico Dei verbo ad visitationem animae quae diuina egritudine laborabat, disceptationum improbitate, & passionum acerbitate, prius debuerunt causae aegritudinis amputari. Principium enim medicinae est causas languoris incidere, ne diutius ea quae nocent, ad incrementum aegritudinis ministrentur. Quod nos etiam lex docet. Cum enim steterit lepra vt iam non diffundatur, tunc ait mundam esse lepra stationem quandam & mationem. Quidquid enim praeter naturam mouetur, immundum est. Haec igitur est animae sanitas, haec salubritas metus, vt afflictio cesset erroris, sistat culpa ne serpat. Cessante incertio culpae atque delicti, salus tuta est, atque inoffensus vigor animae se refundit. *Et sedit arca septimo mense, septima & vigesima mensis.* Nisi diligenter intendas, etiam secundum litteram difficilis loci istius comprehensio. Et primum omnium cauendum, ne quem septimi mensis repetitio crebra perturbet. Sic enim scriptum est, sexcentesimo anno, mense vero secundo, septima & vigesima mensis: postea apparuisse capita montium: deinde post quadraginta dies aperuisse ostium arcae sanctum Noe, dimissum coruum non reuertisse, dimissam columbam reuertisse vacuum, iterum dimissam reuertisse cum ramo oliuae, tertio post septem dies dimissam non reuertisse, tunc aduertisse Noe quod aqua omnis recessisset: ac sic annus conclusus ostenditur sexcentesimo primo anno Noe, in secundo mense, septima & vigesima mensis. Quod igitur ad explanationem apertam pertinet, eodem mense atque eodem die restituitur aequalitas terrae post diluuium, quo corrupta est incipiente infusione diluuii. Veris enim tempore omnes ager viret, & terra parturit fructus. Tunc incipiunt germinare arbores, germinare fructus. Diuitem ergo reformauit Dominus & restituit qualitatem. Mense igitur secundo, hoc est Aprili, (primus enim mensis Martius est, quo habet iustus natalem, quando notandum diuinitus aequalitas aestimatur, hoc est, octauo vt Romani putant, vel vt alij, quinto Kal. April.) mense, inquam, secundo, hoc est Aprili, septima & vigesima mensis coepit diluuium. Ver igitur initium anni aestimatur, non secundum vsum temporis, sed secundum naturae praerogatiuam, vt quia tunc spes anni inchoat, & incipit se fructus ostendere, tunc videatur anni esse principium. Septimus autem mensis secundum numerum qui Septem-

Leu. 13.

tember dicitur, computatur: quia etsi a Septembri mense annus videatur incipere, sicut iudiciorum praesentium visus ostendit (tunc enim seminum iactus) vere tamen ex quo plenior gratia se incipit demonstrare, ex eo anni origo subducitur: & ideo qui alia ratione primus putatur, diuersa aestimatione septimus habetur. Tunc ergo sedit arca, hoc est, in mense septimo, septima & vigesima mensis super montes Ararath. Ex illo minui diluuium coepit. Simul considera quia eisdem numeris quibus aliqua incipiunt, resoluuntur: vt diluuium coepit secundo mense anni, septima & vigesima mensis: centum quinquaginta diebus influxit diluuium, centum quinquaginta diebus alius cessit diluuium: quadraginta diebus nimia vis caelesti imbre & fontium eruptione exastuauit, quadraginta diebus alius exaetis visis sunt capita montium: vndecimo mense, primo die mensis dimisit coruum sanctus Noe, ita constat eodem numero quo cumulat est, diluuium esse imminutum. Vnde docet nos scriptura ordinem esse seruandum. Quod autem ostium sit arcae quod aperuit iustus, secundum corporis rationem supra dictum est. Secundum altiore autem interpretationem illud dicendum videtur, quod corporis sensus velut ostium similes habentur. Per hos enim tamquam per ostia ingreditur in nostram mentem velut quaedam sensibilia comprehensio. Ergo mens nostra per hos sensus respicere videtur, & maxime per visionem quae omnibus sensibus praestabilior aestimatur, quia domestica est luminis: & per eam aspiciens caelum, terram, maria, solem quoque, lunam, & stellas, quibus axis ornatur, intelligimus Deum esse operatorem mundi atque rectorem, nec sine auctore Deo tantorumque operum conditore haec potuisse fieri credimus, aut posse consistere. Per hanc igitur fenestram coruum primum iustus emisit. Querenda causa, nec tamen lateat quantum ad litteram pertinet: quia plerique quasi annuntium futurorum coruum aestimant, & voces eius obseruant, volatilisque rimantur. Sensus autem altior significat, quod omnis iustus quando mundare se incipit, quae tenebrosa sunt & immunda & temeraria, primo a se repellit. Siquidem omnis impudentia atque culpa tenebrosa est, & mortuus pacitur sicut coruus. Lumini autem vicina virtus, quae mentis puritate & simplicitate respundet. Et ideo tamquam emittitur & fugatur culpa, & separatur ab innocentia, vt nihil remaneat in viri iusti mente tenebrosum. Denique egressus coruus non reuertitur ad iustum, quia fugitans culpa omnis aequitatis, nec prohibita videtur & iustitiae conuenire. Denique euasisse se credit iniustus tamquam de vinculis, cum iustus ab eius se consortio separauerit, diluuii cuiusdam & corruptelae familiaris vt coruus, qui cum siccitatem terrae nusquam inueniret, non reuersus est, sed remansit donec siccaretur aqua. Considerandum etiam quare non regressum dixerit coruum donec siccaretur aqua a facie terrae, quasi vero postea sit regressus. Sed haec locutio familiaris est scripturae diuinae. Siquidem & in Euangelio habes scriptum de sancta Maria, quod non cognouerit eam Ioseph donec peperit filium, cum vtiq; nec postea cognouerit. Deinde quae est locutio ista vt diceret, donec siccaretur aqua S. Ambr. tom. 1.

math. 1.

à facie terre, non terra ab aqua: Et quid vis loquendi etiam hoc habere coëfueit. Tamen nonnulli ante nos aestimauerunt, eo quod immoderata quaedam videatur vis exprimi passionum hac locutione verborum, quia turbidus passionibus ac procellosis consumatur anima: deficientibus autem & velut arefcens virtutem resumant. Non redigitur culpa species in animam iusti, quasi siccam & mortuam derelinquens, & cui iam nocere non possit.

Quid sibi portendat, quod post coruum non reuersum columba dimissa dicitur, quodque Noe extendens manum suscepit eam, & ad se introduxit: quodque septem alis diebus tenuerit columbam, & iterum eam emisit. CAP. XVII.

Nec illud vacuum, quod postea columba dimittitur. Malitiam etenim simplicitas, & culpam virtus resoluit. Malitia igitur amat diluuium, consortium iustae mentis refugit, & quasi desolata, & sine aliqua statione remanet, nullam habes cum virtute communionem. Virtus autem redit, amans iustorum consortia, & largiente familiarior vtilitatis, quae conserat salutaria, & cauenda ea quae sunt nocitura commoneat: sicut columba dimissa cum videret cessasse aquam, reuera est tanquam plena iustitiae, vt ei a quo missa fuerat, nuntiaret quid adhuc cauere deberet, atque expectando, fructu meliore postea potiretur. Quod autem columba non inueniens requiem suam regreditur ad eum, manifestum indicium dedit per huiusmodi aues, quantum intersit inter malitiam & virtutem exprimi. Siquidem coruus ante dimissus, cum aliquanto videretur amplius exundare diluuium, visus est locum inuenisse residendi. Et certe non est huiusmodi coruus vt aliae aues quae in aquis conuersationem habere consueverunt. Cum ergo coruus vbi remaneret inuenisse videatur, columba autem non inueniret: euidentis ratio est altiore interpretatione signari, quia malitia inquietis passionibus & cupiditatibus, quibus corrumpitur anima, se miscere consuevit, & quasi cognatis & domesticis delectatur, ibique commorationem suam locat: virtus autem prima statim specie visionis offensa, regredi festinauit ad mentem in animamque iusti, quod illic diuersorium sibi tutissimum sit locatum: eo quod alibi tamquam columba, ita huiusmodi virtus stationem tutissimam inuenire non possit. Tardè enim inter astutias istius mundi & secularium fluctus cupiditatum portum solet inuenire simplicitas. Itaque sicut iustitia velut visenda gratia progressa paulisper, ad mentem optimam redire festinat, nec longius discedit a iusto: ita etiam iustus & studiosus virtutis vbi virtutem appropinquare cognouerit, gremium suae mentis expandit. Quid enim sibi vult quod vir studiosus virtutis Noe extendens manum suscepit eam, & introduxit ad se? Quod etsi secundum litteram planum videtur: non tamen facile colligas, nisi viri sapientis tibi nota sit consuetudo, qui velut speculatrice virtute vitare, & ei explorandum negotiorum gerendorumque praerogatiuam quandam videtur committere. Ea ergo virtus expedit naturas, vt si qua carni sibi videtur committere profecti, ei possit adiungere. Communis enim quaedam est bonitas sapientiae & liberalis &

diluuium recessit. Itaque non viri cum viris, sed fœmina cum viris exeunt, vt virilis in se interdicta permixtio, permixta autem virilis & fœminæ legitima forte coniugij copula videretur. Sensus autem altior hoc habet: vbi periculum est, viriles quædam & fortiores disceptationes menti adhareant, & eo se mens quasi quandam tucatur sobolem filiorum, quo tempestatibus & grauioribus passionibus acies quædam virilis occurrat. De cursu autem periculo, nihil obest si molliores cogitationes validioribus copulentur, non vt effœmiatentur à mollioribus fortiores, sed vt molliora sensus velut quibusdam viribus roborentur, cum omnia consilia nostra ad virtutem, iustitiam, integritatem, fortitudinem dirigantur, & quodam vsu seminarioque virtutum creaturæ atque adulescere possint validiora consilia. Non est igitur vtile cùm vitiolum aliqua confusio est, quæ mentem occupet, serere aliquas cogitationes atque generare & parturire mentem. Cùm autem comprehensæ fuerint cupiditates, & mens requieverit, tunc seminario quodam disceptationis accepto, virtutes possunt & bona opera germinari.

Qua ratione Noe circa arcam nihil fecerit, nisi iustus à Domino, & tamen post egressum ab arca non monitus aram Deo edificauerit: & quare dicatur Deo, & non Domino. Cur etiam sumpsit à bestiis & volatilibus mundus vt offerret holocausta: quidque sit quod ait Dominus, Recogitans non adiciam ultra maledicere terram. CAP. XXXII.

ET edificauit (inquit) Noe altare Deo. Qua ratione supra Dominus admonuit quæ faceret, & fecit Noe omnia: hoc autem quod non admonitus est fecerit, fortasse requiratur. Sed vtique Dominus non debuit quasi auarus mercedem gratiæ postulare, & iustus eam intellexit veram actionem gratiarum esse quæ non iuberetur, sed deferretur: itaque nec dilationem passus est. Etenim grata animi virtus passionem dubitationis excludit: qui autem debitum gratiæ vt à se exigatur expectat, ingratus est. Quod autem edificauit, inquit, Deo, & non dixit Domino, sed Deo: secundum nominis interpretationem, non coacta videtur hæc actio esse gratiarum quasi Domino, sed virtus iusti morigera & grata quasi Deo. Quod imperiale est, sequetur: quod beneficij, nominauit. Et sumpsit à bestiis & volatilibus mundus, & obtulit (inquit) holocausta. Littera evidens est, quod ea quæ in contaminata sunt, debemus offerre, in quibus affectus reluceat offerentis. Altior autem interpretatio hoc habet, quod bestia mundæ videntur sensus esse sapientis, volatilia autem intellectus, qui sunt longè subtiliores atque leuiore. Nunc verò consideremus diligentius quid sit quod ait, *Et dixit Dominus Deus, Recogitans non adiciam ultra maledicere terram propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligenter super mala ex adolescentia sua. Non ergo adiciam percutere omnem carnem, sicut feci omnibus diebus terre.* Et si vindicauerat in hominum genus, tamen cognouerat quia vindicta legis ad timorem proficit, & cogitationem doctrinæ, magis quam ad naturæ commutationem, quæ corrigi in aliquibus potest, in omnibus mutari non potest. Vindicauit ergo Dominus quod timereamus: pepercit, vt referatur. Et vin-

dicauit semel ad exemplum timoris, pepercit in reliquum ne dominaretur semper amaritudo peccati. simul quasi quis peccata cupiat sapius vindicare, asper magis quam censorius habetur. Ideoque dicit Dominus, *Non adiciam ultra maledicere terram propter opera hominum, id est, quia pietatem suam circa vniuersitatem hominum voluit declarare, & tamen securitatem & negligentiam quam mentibus humanis asserere non debuit: in paucos vindicat, plures reseruat.* Deinde cùm dicit, *Non adiciam percutere omnem carnem:* ostendit quod alleuet magis grummas hominum quam ingrauet, sciens quod penitus peccata hominum auferri non queat. Tamquam in proverbio, Si quis reti subtili haurire cupiat aquam, sic qui malitiam ex peccatoribus hominum conatur auferre. *Non adiciam* (inquit) *ultra maledicere terram propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligenter super mala ex adolescentia sua.* Vide quomodo studiose nos delinquere Deus significet, dicendo permanere super mala cor hominis diligenter: quo dicto significare videtur diligenter cor hominis ad peccata propendere, & in esse principali nostro lubricum delinquenti, & quod peius est, studium non deesse. Ideo enim ait, *Diligenter,* quasi solliciti simus ne immunitas culpa nobis possit obrepere. Deinde non in vnum malum dixit, sed *super mala.* Et ex adolescentia addidit. Ex illa enim ætate crescit malitia, licet alibi legerimus, quod nõ sit sine peccato nec vnus dici infans: sed & infantia sine peccato non fit propter corporis infirmitatē, diligentē autem & studiū peccandi incipiat à iuuetute: vt puer quasi infirmus peccet, iuuenis tãquam improbus, qui studiose cupiat peccata committere, & in criminibus gloriatur. Apud plerisque enim innocentia pro ignauia, & culpa pro laude habetur. Ita he luxuria & deliciis & adulteriorum affectibus iuuenes iactare consueverunt. Crescit ergo cum ætatibus culpa. Omne igitur genus hominum iam non consumendum declarat cùm dicit, *Non adiciam percutere omnem carnem:* sed in parte vindicta seruat.

De explanatione litterali & morali eius quod Dominus dixit, Semen & mens, hyems & æstas, dies & nox non requiescent. CAP. XXXIII.

Quid sit etiam quod ait, *Semen & mens, frigus & æstus, hyems & æstas, dies & nox non requiescent?* Secundum litteram significat, permãtura manentibus secundum institutionem Domini & statum suum incorrupta temporibus animalia, vel nemorosa futura omnia. Nam cùm corrumpuntur tempora, corrumpuntur etiam illa quæ temporibus suis quæque gignuntur. Si autem confusio sit temporū, quomodo possunt confusione facta ea quæ sunt gignentia permanere? Ergo tempora sunt que aut corrumpunt, aut reseruant, prout ipsa sui habuerint qualitatem. Ideoque annus ex contrariis ducitur, vere, autumnus, æstas, hyems, & acuit harmonia cantilenæ permixtis grauius & scitis videtur consistere. Sic ergo & mundus iste ex contrariis continetur, ære & terra, igni & aqua. Nostra quoque corpora frigore & calore, humore & siccitate, quandam naturæ ordinem seruant. Nam si naturalis ordo ac mensura confunditur, tunc necesse est sequatur interitus.

teritus. Ergo certum ordinem temporum Dominus remota confusione diluuij ad perseverantiam mundi promittit futurum. Altior autē sensus hoc habet, vt per semen intelligamus principium, per messem intelligamus finem. In vtroque salutis est causa. Alterum sine altero imperfectum est; quia vbi principium est, finis queritur: nec potest esse sublato sine principium, & finis in principium currit. Ergo semper in eadem recursum, dum in hoc mundo est, genus memorat humanum, vt cùm incipit annus finiatur, cùm finitur incipiat, non medio mūdus tempore resoluatur. Ita & mens quando aliquid videtur incipere, ad finem vsque contendat, & operis sui terminus querat. Quando finit aliquid opus, non quasi consummato opere finiatur, sed in alia recurrat opera, & semper incrementa virtutis exerceat: quandoquidem videt quod in fructus suos semper terra renouetur, qui diuersi vere & æstate, vt in partibus orientis, æstate, autumnusque nascatur, vt in partibus occidentis. Alio tempore terrarum seminaria partus suos educunt, alio autem tempore fructus arborum carpimus. Diuidi ergo fructus sunt necessarii, & voluptarij: necessarii ex seminibus terrarum, at verò ex arborum fructibus voluptarij. Itaque corpus nostrum tamquam vere, hoc est ære, cibo paciscitur naturali. Aer autem Græco nomine, ver Latino dicitur. Ideo scriptura de partibus orientis, & maximè Ægypti per quam transitus Hebræus, vel ex partibus Phœnicia: sumptis exemplum. Anima autem voluptariis, hoc est, sapientiæ fructibus alitur: cui iterum, vt corpori nostro contrarium frigus & æstus, ita timor & iracundia videntur aduersa. Sed quia in corpore est, & iracundiam habet & timorem, nec potest sine hac esse in corpore necessitate naturæ. Et ideo mens sapientis non deramnia iusta dispensat, ne iram & timorem permiscet, & fiat confusio quædam animo illius atque diluuium. Dies quoque & nox quod ait: per diem intelligis illuminationem virtutem, per noctem recognoscis tenebrosam insipientiam. Itaque & in timore tamquam in frigore potest esse illuminans virtus. Similiter & iracundiam potest reprimere temperantia, vt in timore aliqui non penitus resoluantur, & magis timorem dirigant ad opera virtutis. Verbi gratia, si persecutor insistat, vt plus Deū timeas, & perpetua magis supplicia quam presentia putes esse vitanda, quæ dum times, accendatis ad gloriam, perfidias iratus & sceleris. Rursus iracundia succensus, diuino commotionem timore modereris.

Genesis Cap. IX.

ET benedixit Deus Noe & filiis eius, & dixit eis, Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius: & timor vestri & tremor erit super omnes bestias terræ, & super omnia volatilia cæli; & super omnia quæ mouentur super terram: & omnes pisces maris sub manibus vobis dedi. Et omne volatile quod est viuens, vobis erit in escam. Sicut olea pabuli dedi vobis omnia: verumta-

men carnes in sanguine animæ non comedetis. Etenim vestrum sanguinem animarum vestrarum, de omnibus bestiis requiram illud, & de manu hominis fratris eius requiram animam hominis. Qui effuderit sanguinem hominis, pro sanguine hominis, eius effundetur: quia ad imaginem Dei feci hominem. Vos autem crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. Et ait Deus ad Noe, & filios eius cum eo, dicens, Ecce ego statuo pactum meum vobis, & semini vestro post vos, & omni animæ viuenti vobiscum in æternum, à volucribus & à iumentis, & omnibus bestiis terræ, quæcumque sunt vobiscum, ab omnibus exeuntibus ex arca. Et statuam pactum meum ad vos: & non morietur omnis caro ultra ab aqua diluuij, & non ultra erit diluuium aquæ vt corrumpat omnem terram. Et dixit Dominus Deus Noe, Hoc signum fœderis, quod ego do inter me & vos, & inter omnem animam quæ est vobiscum in generationes sempiternas. Arcum meum ponam in nube, & erit signum testamenti æterni inter me & inter terram; & erit cùm innubilauero nubes super terram, apparebit arcus meus in nube, & memor ero testamenti mei, quod est inter me & vos, & inter omnem animam in omni carne: & non erit aqua in diluuium ad dedendam vniuersam carnem. Et erit arcus meus in nube, & videbo illum, vt recorder fœderis sempiterni inter me & vos, & inter animam viuentem in omni carne quæ est super terram. Et ait Dominus Deus Noe, Hoc signum fœderis quod constitui inter me & inter omnem carnem quæ est super terram. Erant autem filij Noe qui egressi sunt de arca, Sem, Cham, Iapheth. Cham autem pater erat Chanaa. Tres isti sunt filij Noe: ab istis disseminati sunt super omnem terram. Et cepit Noe homo agricola esse terræ, & plantauit vineam, & bibit de vino, & inebriatus est, & nudatus est in domo sua. Et vidit Cham pater Chanaa nudationem patris sui, & egressus nuntiavit duobus fratribus suis foris. Et accipientes Sem & Iapheth pallium, imposuerunt super humeros suos, & perrexerunt retrorsum, & operuerunt nudatum patrem suum, & facies eorum nudationem patris sui non viderunt. Euigilauit autē Noe, & sobrius factus à vino, cognouit omnia quæ fecit ei filij sui iunior, & ait, Maledictus Chanaa,

lectationis feramur in vitium, sicut pleriq; iuuenili accensu calore, aut luxuria & delectatione flammati, aut auaritia rapti cupiditate) certe omnibus his medicina quaeratur, vt aliquis tegat huiusmodi infirmitatem suam, primum pudore quodam & verecundia, vt etiam si in lubrico sit adhuc positus delinquendi, det tamen emendationis insigne. Etenim plurimum interest, vt vitium peccata sua in actum desideret. In altero enim in turpis impudenticia, in altero tolerabilis verecundia spem futuræ correctionis ostendit. Alia est autem denudatio animæ, quæ velut quondam sarcinam corporis abiicit atque exurit, sicut sepulchrum quoddam carnis effugiens. Sepulchrum enim patens est guttur huiusmodi hominum, in quo sepulchro velut attrimulatur anima delectationibus & cupiditatum passionibus onerata diuersis. Exurit igitur se ad congesitione terrena, & quasi retia quadã circumfusã euadit atque effugit, quæcumque se ab omni nudauerit passionum laqueo, & omnem illam deformem speciem terrene labis auerterit, vt lucem videat decoris æterni.

Quære non simpliciter dixerit, Vidit Cham nudationem patris; sed, Vidit Cham patrem Chanaan: & cur Cham nudatum patrem riserit. C.A.P. XXX.

Quaro nunc cur non simpliciter dixerit, *Vidit Cham nudationem patris, sed, Vidit Chã patrem Chanaan?* vtique Chanaan natus non erat: cur ergo nomen addidit filij, nisi vt & vitio auctoris deformaretur hæreditas, & auctor filij nequitia grauarietur? Et pater igitur in filio, & in patre filius redarguuntur, habentes stultitiæ, nequitia, impietatis quoque commune consortium. Nec poterat fieri, vt bonum generaret filium, qui bono patri nequam filius, & naturæ & eruditionis degener exitisset. Hæc secundum litteram, Quod autem ad altiorem sensum pertinet, omnes mores pessimi erroribus delectantur alienis: nec solum erroribus, sed etiam iis quæ ipsi videntur mala esse, etiam si non sunt. Nudum enim Noe se non sentiebat, qui amictu erat indutus sapientia. Denique nec Adam in paradiso positus nudum se putabat, nisi posteaquam commisit præuaricationis errorem. Et reus, amictu sapientia ac iustitiæ, mandatorum caelestium præuaricatione nudatus, nudu se vidit, & folijs operiendum putauit. Ridet igitur Cham nudatum patrem videns. Omnis namque improbus quoniam ipse deius disciplinæ solus, aliorum lapsus non solum pro sui erroris felatio accipit, quod consortes inuenerit culpæ, verum etiam improbo lætatur affectu, tanquam sua ipse dicta correxerit. Mala mens ergo lætatur præter propositum aliquid accidisse sapienti, cum vtique corporis lapsus in vitio esse non debeat, etiam si lapsus putetur, nisi animus iudique inclinetur ad culpam. Postremò venialia iudicentur huiusmodi errata, non odio profæquenda, non habenda ludibrio. Sed mens, vt dixi, improba cum putat errasse sapientem, insultandi arbitratur ei, cuius sibi putat mores esse contrarios, quod peccatum suum velut tacito quodam sapientis testimonio redarguatur: eoque lætandum sibi, quod iusto viro nec eruditio profuerit, nec iustitia suffragata sit, nec ea quæ secundu corpus sunt, habuerint prosperos cursus. Hæc enim

vsal. 13.

Gen. 3.

Quaro summis bonis apud improbos aestimantur, in diuitiis aut honore posita, quæ tamen nullum fructu ad laudẽ virtutis conferunt. Propterea insipientia defensores videtur, qui virtutis amatorem prosperorum munere esse fraudatum, qui omne bonum temporalibus magis quam perpetuis aestimandum putant.

De pietatis affectu in bonis filiis Sem & Iapheth, qui nudatum amictu patrem videre cauerunt: & quomodo mens sapiens retrosum ambulat. quid etiam significet quod somno recedente Noe sobrius factus sit a vino: & quare scriptura Cham, quem primo medium inter filios posuit, postea minorem appellauerit, dicens, cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior. C.A.P. XXXI.

Quid est quod Sem & Iapheth imposuerunt pallium super humeros suos, & perrexerunt retrosum, & operuerunt nudatum patrem, & facies eorum nõ viderunt nudationem eius? Littera euidenter pietatis exprefsit affectum, quod nudatum amictu patrem boni filij videre cauerunt, ne paternareuerentia vel ipso minueretur aspectu. Siquidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Romæ vetus fuisse vsus dicitur, ne filij cum parentibus, & maxime puberes intrarent lauacrum. Sensus autem altior hoc habet, quia insipiens præsentia tantummodo videt quæ in oculis sunt, futura nõ respicit, præterita nõ cogitat: sapiens autem & præterita recordatur, & futura confidet. Omnis ergo mens sapiens retrosum ambulat, hoc est, præterita spectat, nec naturæ quodam vsu impeditur, nihil vacuum, nihil nudum suorum patitur esse gestorum. Operit quæ aliter gesta sunt, amictu quodam & gratia vel præsentis operis, vel futuri, vt nihil indecorum præterat, nihil inornatum relinquat. Vnde & Apostolus superiora obliuiscatur, priora appetebat: sed obliuiscatur, vt absconderet persecutionis errores, vt tegeret superiora delicta, bonis que operibus obumbraret. Beati enim & illi quorum recta sunt peccata: id est, si tegantur bonis operibus, & operiantur virtutum sequentibus disciplinis. *Et sobrius (inquit) factus Noe a vino.* Manifestum est, ex ebrietate intercedente somno sobrios fieri homines. Mens autem sobria est quando & præterita & futura cognoscit. Sobria ergo erat mens iusti etiam quando ebria putabatur. Est enim præclaru poculum inebrians iustos. Ille autem verè inebriatus erat, qui ridebat patrem. Qui enim neq; præterita generationis gratiam, neq; præsentẽ reuerentiam patris, neque futuram penam paternæ iniuriæ considerabat, verè ebrius erat, & quod putabat videre se, non videbat. Erat in illo profunda caritas, qui patrem videre non poterat. Nam si vidisset patrem, non vtique risisset. Neque enim ridendus, sed verendus est pater. Multo autem amplius mentem iusti insipientem videre non poterat. Quomodo enim videbat, qui in eo putabat dubietatis errorem, vbi erat perfectus sapienter caterarumque virtutum vapor? sicut scriptum est, Vapor est enim virtutis Dei. Quando enim mens magnis sobria est, quã tunc quando natura omnium rerum, temporumque presentium & futurorum ita spectat negotia, vt nulla in eo temporalis titubantia ebrietatis appareat.

Quaro

M. Cicero lib. 1. Officiorum.

vsalip. 3.

vsal. 31.

vsal. 22.

sapient. 7.

sup. 4. Eccl. 18.

3. Reg. 10.

supra cap. 2. huius libri.

Quaro etiam qua ratione cum ante mediu dixerit inter filios Cham, nunc iuniorẽ cõstituat. Sic enim scriptu est, *Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior.* Numquid ante scriptura in ordine generationis errauit? Non vtique. *Quid ergo? Contraria nunc scripta sunt? Non arbitror. Quomodo igitur soluitur, nisi iuniorẽ non atare, non tempore accipias, sed rudem sensu, & in quadam intellectus infantia confutitur, qui pro ueritate doctrinam ætatis nõ hauserit, nec perceperit senile consilium? Cui enim quidam sunt sensus hominum. Et ideo inquit, Cum veneris ad seniorum concilium, claude os tuum. Et alibi habet sententia: Discendum prius est quam loquendum. Aures ergo paratas habe, vt aliquid de sapientium consilijs consequaris. Lingua reprimenda est, auditio præparanda.*

De benedictione Sem filij, & quare Noe Dominum & Deum dixerit, & specialiter Deum filij sui Sem. & qua ratione cum Cham peccauerit, non ipsum, sed filium illius iuniorẽ ad dixerit: & de benedictione filij Iapheth, & multiplici dilatatione bonorum; & de mysterio annorum Noe. C.A.P. XXXII.

Benedicens filium Sem, ait Noe: *Benedictus Dominus Deus Sem; & erit Chanaan seruus eius.* Et Dominum & Deum dixit, & specialiter Deum filij sui cui nomen Sê est, eo quod Deus iustorum est, hoc est motium, non vallium, qui gratiam habeant virtutis excellere. Denique qua ratione cum filius eius Cham peccauerit, non ipsum, sed filium eius seruituti addixit? Et fortasse ideo, quod pater plus afficitur iniurijs filij sui, maxime quarum ipse reus & auctor existat, & vehementius contristatur sui peccati damnationem a filio persolutam, qui non tam suo quàm patris merito puniretur. Deinde quia doctrinæ paternæ discipulus esset filius, & pessimam amulus cogitationum, vno corpore vterque vteretur & mente, eadẽque malitia. Indifferenter igitur vel paternæ vel suæ malitiæ filius pretiu luit, quoniam improbitatis commune consortium est. Quod igitur pro patris soluit improbitate, sine dubio & pro sua soluit, culpæ eius reus: vel certè diutius pœna producitur cum etiã ad filium vsq; pertendit, & successoris afflictio in tẽpora multa profertur. Hoc secundum litteram. Cæterum non tam hæc homines quàm mores comprehenduntur, quorum in vtroque vna natura. Nam Cham calor, Chanaan commotio & inquietudo. Qui enim calidus est, vtique inquietus atq; commotior est. In duobus igitur erat vna passio, & vnus affectus. Itaq; cum alter addicitur, vterque damnatur. Cum autem sanctus Noe benedicens filium suum Iapheth, ait, *Dilatet Deus Iapheth, habitet in domibus Sem, & fiat Chanaan seruus eius:* diximus supra in Iapheth quasi indifferẽs bonum significari. Indifferentia autem latitudinem habet, quæ est in salute, vigore, decore, fortitudine, diuitijs, gratia, nobilitate, amicis, potestatibus, & cæteris. Sed hæc licet indifferentia bona sint, tamen plerisque nocuerunt, qui ea non cum sapientia & iustitia possederunt. Multos enim ebrios fecere diuitiæ, nobilitas & potestas superbos, pulchritudo luxuriosos, cultus suffragatio alienæ mentis corruperit castitatem.

Ergo pro vrentis affectu horum quæ diximus indifferentiæ sunt, quorum vsus aut virtutibus regitur, aut certè sine gubernatione virtutũ fraudũ esse incipiunt, quæ possunt esse vitiatu. Nunc quoniam post diluuium Noe dicitur vixisse trecentis & quinquaginta annis, nequaquam prætereundum putamus. Nam in trecentis crucem Christi significari certum est, cuius typo iustus a diluuiõ liberatus est. In quinquaginta Iubileus est numerus remissionis quo Spiritus sanctus missus a celo est, gratiam humanis pectoribus infundens. Perfecto igitur numero remissionis & gratiæ, iustus curriculum vitæ huius impleuit.

Genesis Cap. X.

Hæc generationes filiorum Noe, Sem, Cham, Iapheth: & nati sunt eis filij post diluuium. Filij Iapheth, Gomer, & Magog, & Madai, & Iaynan, & Thobal, & Mofoch, & Thiras. Et filij Gomer, Aschonez, & Rjphath, & Thogorma. Et filij Iaynã, Eliffa, & Tharhis, Citij, Rhodij. Ab iis diuisæ sũt insula nationu in terra eorum, vnuquisque secundum linguam in familijs suis, & gentibus suis. Filij autem Cham, Chus, & Mesraim, Phuth, & Chanaan. Filij autem Chus, Saba, & Euila, & Sabatha, & Regma, & Sabathacha. Filij autẽ Regma, Seba, & Dadan. Chus autem genuit Neroth. hic cepit esse gigas super terram. Iste erat gigas, venator ante Deũ, propter hoc dicitur quod Neroth gigas venator ante Deũ. Et fuit principiu regni eius Babylon, & Arach, & Achad, & Chalanne, in terra Sennaar. Ex terra illa egressus est Assur, & ædificauit Niniuẽ, & Rhooboth ciuitatem, & Chalach, & Dalem inter Niniuẽ & inter Chalach. hæc ciuitas magna. Et Mesraim genuit Ludim, & Anamiim, & Labiim, & Nephthiim, & Phetrusim, & Celuim. vnde egressi sunt inde Philisthiim, & Caphthurim. Chanaan autem genuit Sidonẽ primogenitum suum, & Chettæum, & Iebusæum, & Amorrhæum, & Gergesæum, & Euæum, & Arachæum, & Cynaũ, & Aradiũ, & Samarium, & Amathæum. Et post hæc difflminatæ sunt tribus Chanæorum: & facti sũt termini Chanæorum à Sidone, donec veniatur in Gerar, & Gazã, donec veniatur Sodomã & Gomorrhã, Adama & Seboim vsq; ad Lasa. Hi filij Chã in tribubus suis, secundum linguas suas, in regionibus suis, & in gentibus suis. Et Sem natus est & ipsi patri omnium filiorum Heber, fratri Iapheth maioris. Filij Sê, Elam, & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Arã, &

Leuit. 25. A. 2.

Cainan. Et filij Aram, Hus & Hul, & Gether, & Mes. Et Arphaxad genuit Cainan, Cainan autem genuit Sale, Sale autem genuit Heber: & Heber nati sunt duo filij, nomē vni Phalec, quia in diebus eius diuisa est terra: & nomen fratri eius Iectan. Iectan autem genuit Elmoadad, & Saleph, & Afarmoth, & Iared, & Adorā, & Aizal, & Decla, & Ebal, & Abimael, & Sabā, & Vphir, & Euilat, & Iobab. omnes isti filij Iectā. Et facta est habitatio eorū, de Messā vsque ad Sephar montem orientis. Isti filij Sē in tribubus suis, secundum linguas suas, in regionibus suis, & in gentibus suis. Hæ tribus filiorū Noe secundum cognationes eorum, secundum gentes eorum: ab istis disseminatæ sunt insulæ gentium in terra post diluuium.

De posteritate Iapheth: & quod insule maris, ne dum terra, ei date sunt: & sensus mysticus explicatur. CAP. XXXIII.

DE generatione Iapheth loquens, inquit, Rhodus & alie insule nationum, &c. Non immerito latitudo dicitur, quando etiam in alteram partem nature, hoc est maritimā, generatio eius processit. Verē enim tamquā latitudo nō fuit eo contenta quod in vltimū hominibus natura præscriperat, hoc est, terra possessione, verum etiam introgressa est mare, ad insulas vsq; processit. Hoc secundum litteram. Secundum altiore autem sensum, ea que extrā sunt, quæ dicitur bona, diuitiæ, potestates, honores quasi diffunduntur latius, nec tamen his contenti sunt diuites quæ in manibus & in conspectu sunt, sed lōgē latēq; diffundūt suas cupiditates, dum aut pecuniarum compendium de vltioribus queritur, aut honor à pluribus, aut potestas diffusor, aut cupiditas.

Quæ ratione Cham illius improbi filium seniorē Chus scriptura fuisse memorauerit: & quod Chus Nemroth gigantem

genuerit, qui erat venator ante Deum: & de interpretatione nominis Nemroth: quōdque idem principium fuerit regni Babylonis. CAP. XXXIII.

Nunc quaero, qua ratione Cham illius improbi filium seniorē Chus scriptura fuisse memorauerit. Duo genera terræ: vnū velut arenosum & puluerulentum, immō vt expressius dicam: puluis: aliud genus terræ fructiferum atque focundum, hoc est terra solidior & profūda. Quid igitur improbus nisi puluerem generat, ex quo generatio esse nō possit? Ideoq; Propheta puluerem impiis comparauit, dicens, Nō sic impij, nō sic, sed tamquam puluis quem proicit vētus à facie terræ. Eo quōd etiā secundum altiore sensum infēcunda sit impiorum anima, quæ fructus viles generare non possit. Quæ ratione etiam Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat venator ante Deum? Quid aliud puluis & arena generaret, nisi terrenum hominem, eo quōd impius cælestibus terrena preponat? Gigantes enim voluisse pugnare aduersum superna fabulæ inducūt, & terreno ascensu scandendum ad cælestia putauerunt. Altiore autem sensu illud significatur, quod qui terrenas diligit voluptates, & eas sequitur, putat his se posse ad Dei gratiam peruenire, & regnum cælestis huiusmodi erroribus deferendum: is aduersum cælestia contumaci præliatur affectu. Propterea & in proverbio est de eo qui deliquerit, sicut Nemroth gigas venator ante Deum. Nemroth autem per interpretationem dicitur Æthiops. Color Æthiops tenebras animæ squalorēque significat, qui aduersus lumen est, claritatis exors, tenebris inuolutus, nocti similior quā di. Venatoris quoque vltus in filiis, inter feras ac bestias conuersatio eius. Irrationabilis ergo miscetur irrationabilibus passionibus, & ea quæ sunt malitiæ agrestis atq; prædura, venator huiusmodi explorare cōsuevit, atq; his potiri atq; delectari. Deniq; Nemroth huius principium regni Babylon, hoc est confusio, eo quōd malitia & potestas non in simplicitate & puritate, non in distinctione virtutis, sed in confusione vitiorum est.

S. AMBROSII DE NOE ET ARCA LIBRI FINIS.

Summarium Libri primi de Abraham.

- A cap. I. vsque ad cap. VI. agitur de Abraham, præclarisq; eius gestis & virtutibus.
- A cap. VII. vsque ad cap. VIII. de Saræ eius vxoris, & mirabili illius conceptu & partu.
- A cap. VIII. vsque ad finem libri, de Abrahæ probatione per oblationem filij, de Saræ obitu, & de multipis filij.

Capita primi Libri.

- De huius libri titulo, auctoris intentione, tractandi ordine, rationisq; propositi negotij expositione. Cap. I.
- De fidei Abrahæ singulari deuotione, quam obedientia admirabili comprobauit. Cap. II.
- De ceteris Abrahæ virtutibus, videlicet prudentia, iustitia, charitate atque parsimonia: & quemadmodū rixas inter serulos suos ac nepotis eius exortas, fibrā discordiæ amputando sedauerit. Cap. III.
- De defensione immunitatis adulterij Abrahæ, qui ex ancilla filium suscepit. Cap. IIII.
- De hospitalitate Abrahæ hospitium explorantis aduentum, & angelos hospitio suscipientis; cum diligenti exhortatione ad hospitalitatis illius imitationem. Cap. V.

De

De aduentu angelorum ad Sodomam ciuitatem; de Lot hospitalitate eis exhibitā, Sodomorūque nefandis scelere, & hospitalitatis violatione. Cap. VI.
De pudicitia Saræ vxoris Abrahæ sapiens tentata, & tandem à Deo pulchra donata prole. Cap. VII.
De tentatione Abrahæ, & multiplici eius probatione. Cap. VIII.
De morte vxoris Abrahæ, fletuq; eius, & sepulture officio. Curat Abraham prouidere vxorem filio suo Isaac; mittit seruum qui ducit Rebeccam, & datur Isaac in vxorem. Cap. IX.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE ABRAHAM
LIBER PRIMVS.

Genesis Cap. XII.

ET dixit Dominus Abrā, Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam tibi monstrabo: & faciam te in gentem magnam, & benedicā te, & magnificabo nomē tuū, & eris benedictus: & benedicā benedicentes te, & maledicentes te maledicam: & benedicentur in te omnes tribus terræ. Et abiit Abram sicut loquutus est ei Dominus, & exiuit cum eo Lot. Abram autē erat annorum septuagintaquinque quando egressus est de Charrān. Et accepit Abram Sarām vxorem suam, & Lot filium fratris sui, & omnem substantiam eorum quam possederunt in Charrān. Et egressus est vt iret in terram Chanaan: & perambulauit Abram terram vsque ad locum Sychem, ad quercum excellam. At Chananæi tunc habitabant terram: & apparuit Dominus Abram, & dixit ei, Semini tuo dabo terram hanc. Et ædificauit illic Abram aram Domino, qui apparuit ei. Et recessit inde in montem contra orientem Bethel, & locauit tabernaculum sibi in Bethel versus mare, & Hai ad orientem: & ædificauit ibi altare Domino, & inuocauit in nomine Domini. Et abiit Abram, & vadens demoratus est in deserto. Et facta est fames in terra: & descendit Abram in Ægyptum vt habitaret ibi, quia inualuit fames in terra. Factum est autem, quando appropinquauit Abram vt ingrederetur in Ægyptum, dixit Abram Saræ vxori suæ: Noui ego quōd mulier pulchra es: erit ergo cum viderint te Ægyptij, dicent quōd vxor illius est hæc, & interficient me, te autem vendicabunt. Dic ergo quōd foror illius sum, vt bene mihi sit propter te, & vi-

uet anima mea propter te. Factum est autem, quando ingressus est Abram in Ægyptum, videntes Ægyptij mulierem quōd speciosa erat valdē: & viderunt eam principes Pharaonis, & laudauerunt eam ad Pharaonem, & induxerunt eam in domum Pharaonis: & cum Abram bene egerunt propter eam. Et fuerunt ei oues, & vituli, & asini, & serui, & famulæ, & muli, & camelī. Et afflixit Dominus Pharaonem afflictionibus magnis & saeuissimis, & domum eius propter Sarām vxorem Abram. Vocans autem Pharaon Abram, dixit, Quid hoc fecisti mihi? quare non dixisti mihi quia vxor tua est? sed dixisti mihi, quōd foror tua est: & sumpteram eam mihi vxorem? Et nunc ecce mulier tua ante te, accipiens recede. Et præcepit Pharaon viris de Abram qui deducere eum, & vxorem eius, & omnia quæcumque erant ei, & Lot cum eo.

De huius libri titulo, auctoris intentione, tractandi ordine, rationisq; propositi negotij expositione. CAP. I.

ABRAHAM libri huius titulus est, quoniam huius quoque patriarche gesta per ordinem cōsiderare animum iubuit. De quo nobis moralis primō erit tractatus & simplex. Nam etsi altiori disputatione processus quidam & forma virtutis, & species quædam exprimat, tamen forensia quoque actū eius vestigia spectare, virtutis profectus est. Etenim si ea quæ natura ad victū generauit hominum, non vnus, sed geminæ aut etiam vberioris gratiæ sunt: quanto magis ea quibus epulantur animi, non angusti, sed abundantioris vsus & multiplicis cibi esse æstimari conuenit? Non mediocre autē aut otiosum negotiū. Etenim cum Dominus Deus noster hunc locupleti benedictionis suæ dote donauerit, vt eius gratia profocaret ceteros, institutioque corrigeret; Moyse quoq; imitandū eundē nobis dēscipserit, vt corda hominū in vitij labentia, huius viri contuitu

S. Ambros. tom. I.

De ceteris Abraham virtutibus, videlicet prudentia, iustitia, G charitate, atque parsimonia: & quemadmodum rixas inter serulos suos ac nepotis eius exortas fibram discordie amputando sedauerit. C.A.P. III.

PRIMA S igitur partes sibi iusto ordine vendica- uir deuotio. Videamus & ceterarum virtutum gratiam. Mulcebatur sanctus Abraham nepotis pre- sentia, cui patrium affectum exhibebat. Incidit rixa inter serulos nepotis & patrii. Aduerit pruden- tior, serulorum dissensionibus dominorum con- cordiam solui solere, amputavit fibrâ discordiæ, ne contagium serperet. Tolerabilis enim putauit vt copula sequestraretur, quam gratia dirimeretur. Quod te facere oportet, si forte huiusmodi aliquid incidideris, vt seminariû dissensionis auferas. Neque enim tu fortior quam Abraham. Ille declinâda cen- sinit, non despicienda serulorum iurgia. Et si tu for- tior, eade ne alter infirmior, qui aurem præbeat ser- uulorum futuris. Frequenter indiuisa seruitia inter parentes discordiam ferunt. Diuide potius, vt man- eat amicitia. Indiuisa domus duo non sustinet. Nôrime melius est emigrare cû gratia, quam co- habitare cum discordia? Ipsa quoque cuiusmodi esse debeat diuisio, patriarcha edocet. Firmior diuidat, infirmior eligat, ne habeat quod queratur. Electio- nis enim sive partem non poterit calumniari. Non refidet occasio resiliendi, cui datur optio eligendi, nec diuisio grauat. Nam quo prudentior, eo cau- tior, vt nec in diuisione circumscriptur, nec in ele- ctione fraudetur. Diuisit Abram, quia non capiebat (in- quit) illos terra habitare simul, quia nimis diuites erant. Sæculare vitium, vt diuites terra nō capiat. Nihil enim satis est diuitum cupiditati. Quanto ditior quis fuerit, tanto audior ad possidendum est. Extendere agri terminos cupit, & vicinû excludere. Numquid huiusmodi Abraham? Minime, quamuis in princi- pio & ipse imperfectior. Vnde enim perfectio ante aduentum Christi? Nondum venerat qui diceret, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, se- que me. Tamen vt mini- me auarus electionem offert, vt iustus dissensionem amputat. Non sit (inquit) rixas inter me & te, & inter pa- stores meos & pastores tuos, quia homines nos fratres sumus. Nôrime ecce tota terra ante te est? Discede a me, si tu in sini- stram, ego in dexteram: si tu in dexteram, ego in sinistram. Et eleuauit oculos suos Lot, & elegit iniqua (regionem scilicet Iordanis) quia tota (inquit) irrigabatur antequam e- uerteret Deus Sodomâ & Gomorrhâ, sicut paradysus Dei. Plurimumque possessiones obuenerunt hereditariæ, a- lia vitiores, alia amœniores. Nô vtique in portio- ne secunde sunt. Nam incipit minui singularum me- ritum. Sed si non queunt partes de vitioribus con- uenire, conferatur amœnæ vitioribus. Diuersa ho- minum ingenia sunt: alios vitia, alios amœna dele- ctant. Infirmior amœnora eligit, vitiora fastidit. Villicus nonnumquam vitilis est, vel actor agri con- fertur urbano. Si insipiens fit elector, aut cocum eli- git, aut focalem, quem venustioris gratia putat, re- futat vitiorum. Plerumque etiam vbi fructus impar- es sunt, prudentior amœnora declinat. Citò inui- diam mouent, citò in se excitant mentem auari. Hic tamen nihil dixit scriptura de eo quòd alia pars vti-

Esaiâ 5. Math. 19.

lior, alia amœnior fuerit, ne studio Abraham cepisse oculos adolefcentis videretur. Amœnam partem v- nam descripsit, non addidit alteram vitiorum. Ne- cesse erat vt de tota regione duas partes faceret: deinde presentia, non absentia diuidebat. Vna regio capere vtrumque non poterat. Quod potuit summe esse iustitia, electionem obtulit.

Genesis Cap. XIII.

FACTUM est autem in regno Amraphel regis Sennar, Arioch rex Elasar, Chodor- laomor rex Elam, & Thargal rex gentium, fecit bellum cum Balla rege Sodomorum, & cum Barsa rege Gomorrhæ, & Sennar rege Adama, & Symor rege Seboin, & rege Balac. hec est Segor. Omnes hi conuenerunt in vallem Salfam. hoc mare Salis. Duodecim annis ipsi seruerunt Chodorlaomor: & tertio decimo anno recesserunt. In quattodecimo autem anno venit Chodorlaomor, & reges cum eo, & trucidauerunt gigantes in Astaroth, Carnain, & gentes fortes cum eis, & Emmaos in Sanc ciuitate, & Chorroas in montibus Seir, vsque ad Therebinthum Pharan, quæ est in solitudine. Et reuersi venerunt ad fontem iudicij: ipsa est Cades: & trucidauerunt omnes principes Amalec, & Amorrhæos, & habitantes in Afa- sonthamar. Egressus est autem rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ, & rex Adama, & rex Seboin, & rex Balac: hæc est Segor: & occur- rerunt cum acie eis in prælium in valle Salfâ aduersus Chodorlaomor regem Elam, & Chargal regem gentium, & Amraphel regem Sennar, & Arioch regem Elasar, & quattuor reges aduersus quinque. At vixis Salfâ, putei putei-bituminis. Fugit autem rex Sodomorum & rex Gomorrhæ, & ceciderunt illic: at qui remanserunt, fugerunt in montana. Ab- duxerunt autem equitatum omnem Sodomorum & Gomorrhæ, & omnes cibos eorum, & abierunt. Ceperunt etiam Lot filium fratris Abram, & suppellectilem eius, & abie- runt (erat enim habitans in Sodomis). Aduen- iens autem quidam saluatorum, nuntiauit Abram transitori. ipse autem habitabat apud quercum Mambre Ammor fratris Eschol, & fratris Aunan qui erant confederati Abram. Audiens autem Abrâ quòd captiuatus est Lot nepos eius, numerauit proprios vernaculos suos trescentos decem & octo, & persequutus est vsque ad Dan: & irruit super eos nocte ipse & pueri

Luce 12. 2. Tim. 2.

273 & pueri eius, & percussit eos, & persequutus est vsque ad Chobal, quæ est ad dextram Damasci: & reuocauit omnem equitatum Sodomorum, & Lot nepotem suum rediit, & sub- stantiam suam, & mulieres, & populum recep- pit. Exiuit autem rex Sodomorum, & rex Go- morrhæ obtinuit Abraham, postquam reuersus est à cade Chodorlaomor, & regum qui cum eo in valle Sane. hic erat cæpus regis Melchi- fedec. Et Melchisedec rex Salem protulit ipsi panes & vinum (erat enim sacerdos Dei sum- mi) & benedixit ei Melchisedec, & dixit: Benedixit Abram Deo altissimo, qui creauit cælum & terrâ, & benedictus Dominus Deus altissimus, qui tradidit inimicos tuos capti- uos tuos. Et dedit ei Abram decimam ex om- nibus. Dixit autem rex Sodomorum ad Abrâ: Da mihi homines, equos autè sume tibi. Dixit autem Abram ad regem Sodomorum: Est edam manum meam ad Dominum altissimum, qui fecit cælum & terram: si à filo vsque ad corri- giam calcementi sumam ex omnibus tuis, vt non dicas quòd ego ditavi Abram: præter ea quæ comederunt iuuenes, & partem virorum qui venerunt mecum, Eschol, Aner, Mambre: isti accipient partem.

Lot amœnam elegit, quæ citò prædonum oculis D incurrit. Hinc bellum inter reges, aduersariorum vi- ctoria, incolarum captiuitas. Itaque etiam Lot infir- mioris consilij pretium luit, non terrarum infecun- ditate, sed amœnitatis inuidia deceptus, vt etiam ipse captiuus abduceretur, quoniâ vitio seruilis ne- quitia: à potiore deslexerat, & partem flagitio forum elegerat. Sodoma enim luxuria atque lasciuia est. I- deoque declinatio Latina interpretatione dicitur Lot, quòd is vitia eligit qui à virtute declinat, & ad iniquitatem deflectit. Quo tempore Abram numerauit serulos suos vernaculos, & cum trecentis decem & octo viris adeptus victoriam, liberauit nepotem. Probatur di- uisionis aff:ctus, quando sic amabat nepotem, vt pro eo nec belli declinaret periculum. Quid est, numerauit? Hoc est, elegit. Vnde illud non solum ad sci- entiam Dei refertur, sed etiam ad gratiâ iustorum, quod in Euangelio dixit Dominus Iesus, Et capilli vestri numerati sunt. Cognouit autem Dominus qui sunt ipsius: eos autem qui non sunt ipsius, non dignatur cognoscere. Numerauit autem trecentos decem & octo, vt scias non quantitate numeri, sed meritum electionis expressum. Eos enim adsci- scit, quos dignos numero fidelium iudicauit, qui in Domini nostri Iesu Christi passionem crederent. Trecentos enim 7 Græca littera significat, decem & octo autem summam in exprimit. Fidei ergo me- rito Abraham vicit, non populoso exercitu. Denique eos quibus quinque regû arma cesserunt, cum pau- cis egressus vernaculis triumphauit. Sed qui vincit,

non debet arrogare sibi victoriam, sed deferre Deo. Hoc Abraham docet, qui triumpho humilior factus est, non superior. Sacrificium denique obtulit, decimas dedit: ideoque ei Melchisedec (qui interpre- tatione Latina dicitur rex iustitia, rex pacis) benedixit. Erat enim sacerdos summi Dei. Quis est rex iusti- tiæ sacerdos Dei, nisi cui dicitur, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, hoc est, Dei filius, sacerdos patris, qui sui corporis sacrificio patrem nostris repropitiavit delictis? Quantum au- tem illud quòd de præda victoriæ nihil voluit con- tingere, nec oblatum sumere? Minuit enim fructum triumphi mercedis susceptio, & beneficij arrodit gratiam. Plurimum enim refert, vtrum pecunia an gloria dimicauerit. Alter mercenarij loco ducitur, alter dignus habeatur conseruatoris gloria. Iure san- ctus de præda vsurpare aliquid vel oblatum recusat, ne dicat qui dedit, Quia ego diuitem feci eum: hoc solum sibi satis esse testatur, quod pastui præstanti iuuenem profecisset. Dicit aliquis, Cùm ipse vice- rit, quomodo dicit ad regem Sodomorum, Nihil sumam abs te: cùm præda vtique in potestate victo- ris fuerit? Docet militarem disciplinam, vt regi ser- uentur omnia. Sanè iis qui secum fuissent in adiu- mentum fortasse sociati, partem emolumentum tri- buendam asserit, tamquam mercedem laboris.

Heb. 7. Heb. 109. Hebr. 5.

23 g. 5. c. dicit aliqui.

Genesis Cap. XV.

POST hæc autem verba factû est verbum Domini ad Abram in visu dicens, Noli timere Abram, ego protegâ te, merces tua multa erit valde. Dicit autem Abram, Domine, quid mihi dabis? ego autè dimittor sine filiis: at filius Mafec vernaculæ meæ, hic Damascus Eliezer. Erat Abram, Quoniam mihi semen non dedisti, vernaculus meus mihi hæres erit. Et statim vox Dei facta est ad eum dicens, Non erit hæres tuus hic, sed qui exierit de te, ille hæres tuus erit. Eduxit autem eum foras, & dixit ipsi, Respice in cælum, & numera stel- las, si poteris numerare ipsas. & dixit, Sic erit semen tuû. Et creditit Abram Deo, & reputatum est illi ad iustitiâ. Dixit autem ad eum Ego Deus qui eduxi te de terra Chaldeorum, vt darem tibi terram hanc, vt hæres esses eius. Ait autem, Dominator Domine Deus, quomodo intelligam quia hæres eius sum? Dixit autem illi Dominus Deus, Sume mihi vitulum trimû, & capram trimam, & arietem trimum, & turturem, & columbam. Et accepit ipse omnia hæc, & diuisit ea media, & posuit ea contraria ad inuicem: at aues non diuisit. De- scenderunt autè volucres super corpora & di- uisiones eorum, & confedit illic Abram. Cir- ca solis autem occasum excessus cecidit super,

Abram, & ecce horror magnus & tenebrosus incubuit super eum: & dictum est ad Abram, Sciendo scies, quod peregrinatio erit semen tuum in terra non sua, & seruitio opprimetur, & nocebunt eis, & humiliabunt eos annis quadringentis: & gentem cui seruiet, iudicabo ego, dicit Dominus. Post hæc verò reuertentur huc cum suppellectili multa: tu autem ibis ad patres tuos cum pace, sepultus in sepelietur bona. Quarta autem generatione reuertentur huc. Nondum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum vsque nunc. Postquæ autem iam fuit sol ad occasum, flamma facta est, & ecce fornax fumigabunda, & lampades ignis quæ pertransierunt per media diuisa illa. In die illa disposuit Dominus fœdus Abram, dicens: Seminituo dabo terram hanc, à flumine Ægypti vsque ad flumen magnum Euphraten, Cenæos, & Cenezæos, & Cedmonæos, & Chertæos, & Pharezæos, & Raphaim, & Amorrhæos, & Chanaanæos, & Gergesæos, & Lebuzæos.

Ideoque quoniam sibi mercedem ab homine nõ questu, à Deo accepit, sicut legimus scriptum, quia post hæc verba factum est verbum Domini ad Abram in visu, dicens, Noli timere Abram, ego protegam te, merces tua multa erit valde. Non est serus ad remunerandum Dominus: & citò promittit, & multa largitur: ne infirmos animos per dilationem aliquam subeat poenitentia, contempnisset presentia: & velut quadam vltaria largitate compensat, vt vberiora restituat ei qui captus non fuerit oblatione presentium. Ab ipso quoque Domino mercedem quam postulet, consideremus. Non diuitias vt auarus expocit, nõ longauitatem vitæ istius vt meticolosus mortis, non potentiam, sed dignum quarit sui heredem laboris. Quid mihi (inquit) dabis? ego autem dimittor sine filiis. Et intra, Quoniam mihi semen (ait) non dedisti, vermaculus meus mihi hæres erit. Dicant ergo homines coniugia non spernere, nec sibi sociare impares, ne huiusmodi suscipiant liberos quos hæredes habere non possint, vt vel transfundenda hæreditatis contemplatione, si nullo contuitu pudoris mouentur, digno studeant matrimonio. Sed si Abraham sententia ad corrigendum minus proficit, accipe oraculum Dei huiusmodi condemnantis hæreditatem. Non erit (inquit) hæres tuus hic, sed alter qui exierit de te, ille hæres tuus erit. Quem dicit alterum? Peperit enim & Agar filium Ismael: sed non ipsum dicit, sed dicit sanctum Isaac. Et ideo addidit, Qui exierit de te. Ille enim verè exiuit ex Abraham, qui legitimo coniugio procreatus est. Sed per Isaac legitimum filium, illum verum legitimum possumus intelligere Dominum Iesum Christum, quem in principio Euangelij secundum Mattheum Abraham filium legimus, qui verè se Abraham gessit hæredem, auctoris illuminans successorem, per quem Abraham respexit in caelum, & splendo-

rem posteritatis suæ agnouit non minus illustrem, quàm stellarum caelestium fulget claritas. Sicut enim stella differt à stella in claritate, ita & resurrectio mortuorum, Apostolus dicit, eo quod resurrectionis suæ donans confortia, homines quos mors solebat terris abscondere, regni caelestis fecit esse participes. Quomodo autem Abraham propago diffusa est, nisi per hæreditatem fidei, per quam celo comparatur, conferimur angelis, & quamur stellis? Ideo ait, Sic erit semen tuum. Et credidit (inquit) Abraham Deo. Quid credidit? Christum sibi per susceptionem corporis hæredem futurum. Vt scias quia hoc credidit, Dominus ait, Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Ideo reputatum est illi ad iustitiam, quia rationem non quaesuit, sed promptissima fide credidit. Bonum est vt rationem præueniat fides, ne tamquam ab homine, ita à Domino Deo rationem videamur exigere. Etenim quàm indignum, vt humanis testimoniis de alio credamus, Dei oraculis de se non credamus? Imitemur ergo Abraham, vt hæredes simus terræ per iustitiam fidei, per quam ille mundi hæres factus est.

Genesis Cap. XVI.

SARA autem vxor Abram non peperit ei. Erat autem ipsi ancilla Ægyptia, cui nomen Agar. Dixit autem Sara ad Abram, Ecce iam conclusit me Dominus vt non pariam: intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex illa. Audiuit autem Abram vocem Sara: & accipiens Sara vxor Abram Agar Ægyptiam suam ancillam post decem annos habitatio nis Abram in terra Chanaan, & dedit eam Abram viro suo ipsi vxorem. Et ingressus est ad Agar, & concepit: & vidit quod in ventre habet, & inhonorata fuit domina coram ipsa. Dixit autem Sara ad Abram, Iniurias patior ex te, ego dedi ancillam meam in sinum tuum: vbi autem videt conceptum esse in vtero, sprete sum coram ab ea. Iudicat Deus inter me & te. Dixit autem Abram ad Sara, Ecce ancilla tua in manibus tuis, vt ere ea quomodo tibi placuerit. Et afflixit eam Sara, & fugit à facie eius. Inuenit autem eam angelus Domini super fontē aquæ, & dixit illi angelus Domini, Agar ancilla Sara: vnde venis, & quò vadis? Et ait, A facie Sara: domina: mea: ego fugio. Dixit autem ei angelus, Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sibi manibus eius. Et dixit ei angelus Domini: Multiplicans multiplicabo semē tuum, & non numerabitur præ multitudinem. Et ait ei angelus Domini: Ecce tu in vtero habes, & paries filium, & vocabis nomē eius Ismael: quia exaudiuit Deus humiliatiōnem tuam. Hic erit serus homo, manibus eius

contra

cōtra omnes; & manus omnium contra eum: & ante faciem omnium fratrum suorum habitabit. Et vocauit nomen Domini loquentis ad eam: Tu es Deus qui vidisti me, quia dixit, Etenim coram vidi cum qui apparuit mihi. propterea appellauit puteum, Puteum vbi coram vidi. ecce inter Cades & inter Barad. Et peperit Agar Abram filium, & vocauit nomen filij sui quem peperit ipsi Agar, Ismael. Abram autem erat annorum octoginta sex, quando peperit Agar Ismael Abram.

De defensione immunitatis adulterij Abraham, qui ex ancilla filium suscepit. C. A. P. I. I. I. I.

SEn fortasse dicat aliquis, Quomodo Abraham Snobis imitandum proponis, cum de ancilla suscepit filium? Aut quid sibi vult hoc, vt tantus vir huic errori fuerit obnoxius, cuius tanta opera miramur? Et ideo ne quodam more nauigantium, locum hunc, quem plerique vadofum putant, declinasse videamur, rationem eius explanare cordi est. Non abnuo quod Abraham de ancilla suscepit filium, vt cognoscas quod non superioris cuiusdam nature ac substantiæ fuit Abraham, sed vnus è numero & fragilitate vniuersorum hominum. Denique & de regione Chaldaeorum vocatus est, quos superstitioni vanæ intentos esse magis quàm ceteros accepimus: & ideo maiorem inuenit gratiam apud Deum, quia posterioribus renuntiavit, ad priora se extendit, vt sequeretur Deum. Proposuit enim ad imitandum tibi, vt & tu aduertas quod si peccatis renunties, possis emere Domini misericordiam. Mouere tamen aliquos potest, quod iam cum Deo loquebatur, & ad ancillam introiuit, sicut scriptum est, quia dixit Sara ad Abram, Ecce iam conclusit me Dominus vt non pariam: intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex illa. Et ita factum est. Sed consideremus primum, quia Abraham ante legem Moyfi, & ante Euangelium fuit: nondum interdictum adulterium videbatur. Pœna criminis ex tempore legis est, quæ crimē inhibuit: nec ante legem villa rei damnatio est, sed ex lege. Non ergo in legem commisit Abraham, sed legem præuenit. Deus in paradiso licet coniugium laudauerit, non adulterium damnauerat. Non vult enim mortem peccatoris: & ideo quod pramij est pollicetur: quod poenæ, nõ exigit. Mauult enim mitibus prouocare, quàm seuerioribus terere. Et tu peccasti cum gentilibus esses, habes excusationem: venisti ad Ecclesiam, audisti legem, Non adulterabis; iam excusationem delicti non habes. Tamen quoniam cum his mihi sermo est, qui ad gratiam baptismatis nomen dederunt: si quis tantum crimē fecit, sciat sibi tribuendam veniam, sed quasi ei qui crimen commiserit: in reliquam tamen abstinendum nouerit. Denique illi adulteræ quam in Euangelio obtulerunt Scribæ & Pharisæi, ignouit quidem Dominus superior, sed ait, Vade, & amodo vide ne pecces. Quod cum illi dicit, tibi dicit. Fecisti gentilibus adulterum, fecisti catechumenus: igit noscitur tibi, remittitur tibi per baptismum. Vade, & post hæc

vide ne pecces. Habes vnã Abraham defensionem. Secunda illa est, quod non ardore aliquo vagæ iuuentutis libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio conjugalem posthabuit torum, sed studio querendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post diluuium raritas erat generis humani: erat etiã religioni, ne quis non reddidisse debitum videretur naturæ. Denique & Lot sancti filia hanc causam querendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideo publici muneris gratia priuatam culpã prætexuit. Nec otiosum est quod vxor auctori facti inducitur, vt excusetur maritus, ne vago raptus errore credatur. Simul vt discant mulieres diligere viros, nec agitari vana suspitione pellicatus, aut inuidere priuignis, si ipsæ liberos non susceperint. Vxori bonæ cordi erit excusare apud virum sterilitatem suam: & ne causã esset viro quod liberos non haberet, iussit vt intraret ad ancillam. Hoc fecit Lya, hoc Rachel postea. Disce mulier zelum deponere, qui sæpe mulieres in furem incitat. Sed & vos moneo viri, maxime qui ad gratiam Domini tenditis, non commiseri adulterino corpori. Qui enim fe iungit meretrici, vnũ corpus est: nec dare hanc occasionem diuortij mulieribus. Nemo sibi blandiatur de legibus hominũ. Omne suprum, adulterium est: nec viro licet quod mulieri non licet. Eadem à viro quæ ab vxore debetur castimonia. Quidquid in eam quæ non sit legitima vxor, commissum fuerit, adulterij damnatur crimine. Ergo aduertitis quid debeatis cauere, ne quis sacramentis se indignum præbeat. Accipite etiam aliud, quia huiusmodi intemperantia soluit charitatem coniugij, superbas ancillas facit, iracundas matronas, discordes coniuges, concubinas prociaces, inuerecutes maritos. Simul vt ex domino conceperit ancilla, spernit dominam suã, tamquam ditior partu: domina se despicit dolat, maritum auctorem iniuriarum suarũ arguit. Denique Sara ipsa marito ancillæ suæ potestatem dederat, & postea dicit ad eum, Iniurias patior ex te, ego dedi ancillam meam in sinum tuum: vbi autem videt conceptum esse in vtero, sprete sum coram ab ea: iudicat Deus inter me & te. Quãtus dolor, quàm grauis querela sit fœminarum, lectione exponitur. Da improuidum & leuem maritum qui morigerari nesciat, & diuortij causas exhibet. Sed Abraham vir moderatus & prudens, Ecce (inquit) ancilla tua in manibus tuis, vt ere ea quomodo tibi placuerit. Maluit enim vxorem tenere, quàm famulam. Nec hoc tamen plenum remedium. Accepit potestatem irata vxor, & immoderatam vltione permissa vitur. Quod si Sara moderationem non tenuit, quæ tenebit? Ideoque scriptum est, Et afflixit eam Sara, & fugit à facie eius. Duo sunt quæ comprehendit scriptura, vt & dominæ grauem indignationem exprimeret, & ancillæ tumorem ac superbiam. Quod afflixit eam Sara, ad iracundiam affligentis refertur: quod Agar fugit, contumeliam seruili patientia non ferebat, quæ sibi herilis cõtubernij vendicabat fastidium: indignata est iniuriã, quæ induerat insolentiam, Denique interroganti angelo quò iret, respondit, A facie Sara domine meae ego fugio. Et hoc tumoris immodici, vt prius nomen diceret, postea dominam significaret. Illud ad iniuriam præ-

m iij

Genes. 16.

Genes. 21.

Matth. 1.

1. Cor. 15.

Ioan. 8.

Rom. 4.

Ibidem.

Gen. 11.

Philip. 3.

2. 4. 4. dicit Sara, & Lib. 4. sent. dist. 33. 8. quæritur hic.

Rom. 5. Genes. 2. Ezech. 18.

Exod. 20.

Ioan. 8.

Genes. 19.

Genes. 36.

1. Cor. 8. 32. 4. 4. 6. nemo.

missum, hoc ad expressionem personæ additū. Non placuit angelo ancillæ insolentia. Et ideo dixit illi, *Reuertere ad dominam tuam*. Vtique non latuisset angelum si vi suppliciorum victa fugisset, & magis reprehendisset verberantis sænitiam, quam fugientis diffidentiam. Sed vt ostenderet quia tamquam superba fugiebat, ne subiecta esset doming, addidit: *Et humiliare sub manibus eius*. Opto igitur vt hoc vitium nullus incidat: sed si quis incidit, disceat ancillam suam humiliare vxori suæ, ne dum vult ancillam vindicare, excludat vxorem.

Genesis Cap. XVII.

ERAT autem Abram annorum nonaginta, & apparuit Dominus Abram, & dixit ei, Ego sum Deus tuus, emerere in conspectu meo, & esto sine querela: & ponam fœdus meum inter me & inter te, & multiplicabo te valdè. Et cecidit Abram super faciem suam, & loquutus est ei Deus, dicens, Et ecce fœdus meum tecum, & eris pater multitudinis gètium: & non vocabitur vltra nomen tuum Abram, sed erit nomen tuum Abraham: quia patrem multarum gètium posui te. Et augebo te valdè, & ponam te in gentes, & reges ex te erunt. Et statuam pactum meum inter me & inter te, & inter semen tuum post te in generationes tuas, in fœdus sempiternum, vt sim tuus Deus, & femini tui post te. Et dabo tibi & femini tuo post te terram quam habitas, omnem terram Chanaan in pœssessionem æternam, & ero illis in Deum. Dixit Deus ad Abraham, Tu autem pactum meum custodies, & semen tuum post te in generationes tuas. Et hoc pactum quod obseruabis inter me & vos, & inter semen tuum post te. Circumcidatur omne masculinum vestrum, & circumcidatis carnem præputij vestri, & erit in signum fœderis inter me & vos. Et puer octo dierum circumcidetur vobis, omne masculinum in generationes vestras. Vernaculus domus tuæ, & pretio emptus ex omni filio alieno, qui non est de semine tuo, circumcisio circumcidetur: & erit testamentum meum in carne vestra in fœdus æternum. Et qui non fuerit circumcisus masculinus, & qui non circumciderit carnem præputij sui octauo die, peribit anima illa & exterminabitur de genere suo, quia testamentum meum interrupit. Et dixit Deus Abraham: Sara vxor tua nõ vocabitur nomen eius vltra Sara, sed Sarra erit nomen eius. Benedicam autem ei, & dabo tibi ex ea filium, & benedicam ei, & erit in gentes, & reges gentium ex illo erunt.

Et procidit Abraham in faciem suam, & risit, & dixit corde suo, Si mihi centum annorum nasceretur filius, & si Sarra nonaginta annorum pariet? Dixit autem Abraham ad Deum, Ismael hic viuat in conspectu tuo. Dixit autem Deus ad Abraham, Etiam, ecce Sarra vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Isaac: & ponam pactum meum ad eum in fœdus sempiternum, & femini eius post eum. De Ismael autem ecce exaudiui te, ecce benedicam ei, & augebo eum, & multiplicabo eum valdè. Duodecim gentes generabit, & dabo illum in gentem magnam. At pactum meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sarra in tempore hoc, in anno altero. Perfecit autem loquens ad eum: & ascendit Deus ab Abraham. Accepit autem Abraham Ismael filium suum, & omnes vernaculos suos, & omnes qui empti sunt, & omne masculinum virorum, qui in domo Abraham, & circumcidit præputia eorum in tempore diei illius, sicut loquutus est ei Deus. Abraham autem erat annorum nonaginta nouè quando circumcidit carnem præputij sui. Ismael autem filius eius annorum tredecim erat quando circumcisus est carnem præputij sui. In tempore diei illius circumcisus est Abraham, & Ismael filius eius, & omnes viri domus eius, & vernaculi eius, & empticij ex alienis gètibus.

Ergo Abraham & vnus de populo erat gentili, & causa posteritatis introierat ad ancillam, quia vxor eius sterilitatem suam obumbrare cupiens, auctor eius facti fuerat viro: & tamen nõ otiosum est quòd post hoc Deus statim, quia alia eius opera probaret, pro huius facti pœnitentia dixit illi, *Ego sum Deus tuus, emerere in conspectu meo, & esto sine querela*. Quasi adhuc plenè non emeruisset, qui desperaret sterilitis partum vxoris, & de ancilla posteritatem quæreretur, *Esto* (inquit) *sine querela*. hoc est, irreprehensibilis, vt de te vxor non queratur, nec quicquam tua facta reprehendat. Mutat ei nomè littera addita, vt Abram vocaretur Abraham, hoc est de patre vano (sicut habet Latina interpretatio) vocaretur pater sublimis, pater electus: vel de patre fieret pater filij. Vanus erat cum Deum nesciret: electus factus est postquam cognouit Deum. Pater erat cum de ancilla prolem haberet: sed pater filij non erat, quia non erat ei filius, qui non erat legitimo susceptus coniugio. Perierat Sara, & factus est pater filij. Circumcidi iubetur, accepturus veri seminis hæreditatem. Nonne euidenter circumcisio carnis, præceptum est castimoniz, vt aliquis refecet libidinem carnis, & indomitas luxu ac lasciuia refrænet cupiditates? Et enim circumcisio vocabulo id præscribitur, vt omnis impuritatis fœtor abstergetur, & incentiuum libidinis auferatur. Duabus vltimis defensionibus. Tertia quoque est, quam nobis Apostoli Paulus

buit auctoritas, qui ait, Illa quæ gessit Abraham vt de ancilla susciperet sobolem, in figura facta sunt, & secundum allegoriam dicta. Allegoria est cum aliud geritur & aliud figuratur, sicut etiam ipse Apostolus docet, dicens, Sub lege volentes esse, legem non legistis: Scriptum est enim, Quoniam Abraham duos filios habuerit, vnum de ancilla, & vnum de libera: sed is quidem qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per remissionem, quæ sunt per allegoriam dicta. Nam hæc sunt duo testamenta: vnum quidem à monte Sina in seruitutem generans, quæ est Agar. Duos populos ostendens de Abraham generatione manare: vnum Iudæorum, qui legis syllabis seruiat, eo quòd de ancilla in seruitutem videatur esse generatus: alterum Christianum, qui ad remissionem peccatorum cælestis gratie liberatè accepit. Quod ergo putas peccatum, adueris esse mysterium, quo ea quæ posterioribus erant futura temporibus, reuelabatur. Denique addidit, Vos autem fratres, secundum Isaac promissionis filij estis. Ideo nolite gloriari per opera legis, quoniam non iustificatur, inquit, homo ex operibus legis, nisi per fidè Iesu Christi. Et vt scias quia Christianus dixit, subiunxit, Et nos in Christum Iesum credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis. Agnoscamus ergo quoniam hæc quæ in figuram contingebant, illis criminari non erant: nobis autem erunt, si ad correctionem nostram scripta cauere nolimus: sed magis id agamus, vt cum simus liberi filij, quæ est Sarra, à legis laqueis eruamur, cum Abraham liberam tenuerit, ancillam eiecerit. Quo loci plerisque moueri scio. Si enim bona est circumcisio, hodieque teneri debuit: si inutilis, mādari non debuit, diuino præsertim oraculo. Sed cum Apostolus dixerit Paulus, Quia Abraham signum accepit circumcisiois: vtique signum non ipsa res, sed alterius rei est: hoc est, non veritas, sed indicium veritatis. Denique ipse exposuit & expressit, dicens, Signum accepit circumcisiois, signaculum iustitiæ fidei. Vnde non in eodè gradu intelligimus quia circumcisio corporalis signum circumcisiois est spiritualis. Ergo signum manit donec veniret veritas. Aduenit Dominus Iesus, qui ait, Ego sum via, veritas, & vita. Qui non partem exiguum corporis in signo, sed totum circumcidit hominem in veritate: E signum destruxit, veritatè induxit: quia posteaquam venit quod perfectum est, quod ex parte erat, euacuatum est: & ideo cessauit circumcisio partis, vbi refulsit circumcisio vniuersitatis. Iam enim non ex parte, sed totus homo saluatur, in corpore scilicet & anima. Scriptum est enim, Qui vult post me venire, abneget seipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Hæc est perfectio circumcisiois, quia per corporis oblationem redimitur anima, de qua ipse Dominus ait, Quoniam qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Superest illa nunc quaestiois portio, vtrum debuerit pars præmitti, quum esset ventura perfectio. Qui locus facilis est ad diluendum, si consideremus quibus pars mandata sit, quibus seruata id præscriptio. Pars enim mandata est secundum legem populo Iudæorum, illi dura ceruice, illi infirmo, illi qui Deum suum non cognouit. Quum ergo partem non potuerit sustinere, quomodo per-

fectionem seruare potuisset? Vt si puerulum litteris imbuis, à singulis litterarum elementis inchoadum est tibi, vt à singulis apicibus ad syllabas, à syllabis eum per ordinè ad nomina orationemque deducas. Nec potest mare quicquam nauigare intrepidus, nisi qui antè in fluminibus nauigauerit. Denique si quid aut conficiendi itineris, aut leuadi oneris puero velis prouectioque mandare, numquid quando onera sunt, aut æquandus labor? Ita igitur noueris his perfectionem circumcisiois esse seruata, qui Christi institutis validioribus idonei viderentur: vt & fideles probarentur, quorum multitudo innumera crucem suam tolleret, suamque pro Christo animam deuoueret: & increduli non possent resistere, qui in totius corporis immolatione quari salutem putarent, qui exiguum circumcisiois suæ sanguinem salutarem arbitrantur. Considerandum autem quòd in præputio positum vocauit Deus, in præputio adhuc manenti legitimi filij promissa est hæreditas, vt non Iudæorum tantummodo patrem, vt ipsi asserunt, sed omnium credentium auctorem per fidem credas. Sarra quoque ante circumcisioem viri in vnus litteræ adiectione nõ mediocri remuneratione benedicitur, vt principatum virtutis & gratiæ haberet, de qua nationes & reges gentium spondet futuros, vt in ipsa typus non synagoga, sed Ecclesiæ constitueretur. Quòd autem promissum ex ea filio risit Abraham, non incredulitatis, sed exultationis indicium fuit. Denique procidit in facie, qui adorauit & credidit, & adiecit, *Si mihi centum annorum nasceretur filius, & si Sarra nonaginta annorum pariet? Et dixit Abraham, Ismael hic viuat in conspectu tuo*. Non est incredulus in promissis, nec auarus in votis. Hoc est, Non dubito quòd facias vt & centum annorum seni dones filium, & naturæ auctor, naturæ metas relaxes. Beatus cui ista donantur: sed tamen etiam hic Ismael, quem habeo de vernacula, si viuat in conspectu tuo, abundat mihi gratia. Denique Dominus & probauit eius affectum, & petitionem non abnuic, & sua promissa firmavit.

Genesis Cap. XVIII.

APPARUIT autem illi Deus ad quercum Mambre, sedente ipso ante ostium tabernaculi sui in meridie. Et respiciens oculis suis vidit: & ecce tres viri stabant supra illum. Et cum vidisset illos, occurrit obuiam illis de ostio tabernaculi sui, & adorauit super terra, & dixit, Domine si vique inueni gratiam ante te, ne præterieris seruum tuum: sumatur aqua, & lauentur pedes vestri, & refrigerate sub arbore: & sumam panem, & manducate, & post hæc transietis in viam vestram, propter quod declinastis ad seruum vestrum. Et dixit, Sic fac, sicut dixisti. Et festinauit Abraham in tabernaculum ad Sarram, & dixit ei, Festina & conasperge tres mensuras simlaginis, & fac subcinericia. Et ad boues cucurrit Abraham, & vi-

culum tenerum & bonum fumpit, & dedit puero, & festinavit facere illum. Accepit autem butyrum & lac, & vitulum quem fecit, & apposuit eis: & manducaverunt illi. Ipse autem adibat eis sub arbore. Dixit autem ad illum, Vbi est Sarra vxor tua? Qui respondit, & dixit, Ecce in tabernaculo. Dixit autem, Reuertens veniam ad te secundum tempus hoc in horas, & habebit filiam Sarra vxor tua. Sarra autem audiuit ad ostium tabernaculi existens post eum. Abraham autem & Sarra prouecti erant diebus. Desiderat autem Sarra fieri muliebria. Risit autem Sarra in se ipsa, dicens, Nondum quidem mihi fuit vsque nunc: at dominus senex. Ait autem Dominus ad Abraham, dicens, Quare risit Sarra in se ipsa, dicens, Num verè pariam? ego consenui. Numquid impossibile erit apud Dominum verbum? In tempus hoc in horas reuertat ad te: & erit Sarra filius. Negavit autem Sarra, dicens, Non risi. timuit enim. Et ait illi, Non, sed risisti. Exurgentes autem viri inde, conspexerunt in facie Sodoma & Gomorra. Abraham autem simul gradiebatur cū eis comitans eos. At Dominus dixit, Non celabo Abraham puero meo quæ ego facio. Abraham autem futurus erit in gentē magnam & mulam: & benedicentur in ipso omnes gentes terræ. Scio enim quod præcipiet filiis suis, & domui suæ post se, & custodient vias Domini, vt faciāt iustitiam & iudicium; vt adducat Dominus super Abraham omnia quæcunque locutus est ad eum. Dixit autem Dominus: Clamor Sodomorū & Gomorra impletus est apud me, & peccata eorū magna valdè. Descendam itaque vt videam si secundum clamorem illorum venient ad me, consummant: sin autem, vt sciam. Et profecti viri inde petierunt Sodomā. Abraham autem erat stans coram Domino. Et appropinquans Abraham, ait, Numquid simul perdes iustum cū impio, & erit iustus sicut impius? Si fuerint quinquaginta iusti in ciuitate, perdes illos? Non remittes omni loco propter quinquaginta iustos, si fuerint in ea? Nequaquam facies verbum hoc, occidere iustum cū impio, & erit iustus sicut impius. Nequaquā, qui iudicas omnem terram, non facies iudiciū. Dixit autem Dominus, Si fuerint in Sodomis quinquaginta iusti, remittā omni ciuitati, & omni loco propter eos. Et respondēs Abraham, dixit, Nūc cœpi loqui ad Dominum, ego au-

tem sum terra & puluis: Si autē minus fuerint quinquaginta iusti in quadraginta quinque, perdes propter quadraginta quinque omnem ciuitatem? Et dixit, Non perdam, si inuenero illic quadraginta quinque. Et addidit vltra loqui ad eum, & dixit, Si inuēti fuerint illic quadraginta: Et dixit, Non perdam propter quadraginta. Et ait, Nūquid si locutus fuero Domine: Si autem inuēti fuerint illic triginta? Et dixit, Non perdam propter triginta. Et dixit: Postquam habeo loqui ad Dominū: Si autem inuēni fuerint illic viginti? Et dixit, Non perdam, si inuenero illic viginti. Et dixit, Numquid Domine si loquutus fuero adhuc semel: Si autem inuēni fuerint illic decem? Et dixit, Non perdam propter decem. Abiit autē Dominus vt cessauit loquens Abraham. Et Abraham reuersus est in locum suum.

De hospitalitate Abraham, hospitium explorantis aduentum, & angelos hospitio suscipiens, cum dilecti exhortatione ad hospitalitatis illius imitationem. CAP. V.

Diximus de Abraham deuotione ac fide, prudentia, iustitia, charitate, parsimonia: nunc etiam de hospitalitate dicamus. Est enim non mediocris ea virtus. Vnde & Apostolus principaliter eam in episcopo esse oportere gemine scriptiois docuit auctoritate, vt præsto sit aduenientibus, & occurrat obuiam, & itinera exploret, & adsit non querentibus, & rapiat prætergredientes. Ante ostium sedebat Abraham, sedebat in meridie. Quando alij quiescebant, iste hospitium explorabat aduentus. Merito illi Deus apparuit ad quercum Mambre, quia fructum hospitalitatis studiosissime requirebat. *Et respiciens, (inquit) oculis vidit, & ecce tres viri habant supra illum. Et cum vidisset illos, cucurrit obuiam illis.* Vide primò fidei mysterium. Deus illi apparuit, & tres aspectit. Cui Deus resulget, Trinitatem videt, nec sine filio patrem suscipit, nec sine Spiritu sancto filium confitetur. Hæc alibi plenius. Nunc moralis pertinet quædā propositum est loci. Non otiosus sedet, qui longè aspiciat: nec apexisse contentus, cucurrit obuiam. Festinavit occurrere, quia non satis est rectè facere, nisi etiam matures quod facias. Festinanter enim manducare pascha lex iubet. Vberiores enim fructus habet celerata deuotio. Disce ergo quam impiger esse debeas, vt possis præuenire hospitem, ne quis præueniat, & te boni muneris defraudet copia. Bona est hospitalitas, habet mercedem suam, primum humanæ gratiæ, deinde (quod maius est) remunerationis diuinæ. Omnes in hoc incolatu hospites sumus. Ad tempus enim habitandi habemus hospitium. Emigremus properè, caneamus ne si nos duri aut negligentes fuerimus in recipiendis hospitibus, etiam nobis post vitæ istius cursum sanctorum hospitium denegentur. Vnde in Euangelio Saluator dicit, Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula sua. Deinde etiam in hoc corpore possitis plerumque oboritur peregrinandi

1. Tim. 3. Tit. 1.

In libro de resurrectione.

Exod. 12.

2. Cor. 5. Hebr. 13.

Luc. 16.

Pro. 15.

Matth. 10.

Genes. 29.

Matth. 25. Reg. 17.

4. Reg. 4.

peregrinandi necessitas. Quod ergo aliis negaueris, id in te ipse decernis: & quod aliis detuleris, eo te facis dignum videri. Si omnes eam sententiam non suscipiendi hospites sequantur, vbi erit requies peregrinantibus? Relictis igitur humanis habitaculis, captabimus secessus ferarum, cubilia bestiarum. Sed pauperem præterdis. Non opes à te hospes requirit, sed gratiam: non ornatum conuiuium, sed cibum obuium. Melior est, inquit, hospitalitas cum oleribus ad amicitiam & gratiam, quam si vitulos occidas ad præsepia cum inimicis. Hæc est grata hominibus, & accepta Deo. Vnde Dominus Iesus in Euangelio, cum quicumque dederit hospitium potum aquæ frigida, calceatum asserit præmiorum non exortem futurum. Denique Iacob oues ad aquam Rachel, & gratiam reperit, & vxorem acquisiuit. Deinde qui seis an Deum suscipias, cum hospitem putas? Abraham dum peregrinantibus desert hospitium, Deum atque angelos eius hospitio suscepit: quamuis & cum hospitem suscipis, suscipias Deum. Sic enim scriptum in Euangelio legis, dicente Domino Iesu: Hospes eram, & collegistis me. quod enim vni horum minorum fecistis, mihi fecistis. Vnius horum hospitio vidua illa quæ suscepit Eliam, & exiguo cibo, perpetuum toto tempore famis inuenit alimentum, & mercedem accepit mirabilem, vt numquam de hydria farina defecit. Elisæus quoque defuncti pignoris resuscitatione donata resoluuit hospitij pensationem. Non sola tamen facilitas susceptionis, sed etiam sedulitas suscipiens & affectus queritur. Vtrumque te Abraham docet. Cucurrit obuiam, rogauit prior, dicens, *Domine, si vniue inueni gratiam ante te, ne præteritis seruum tuum: sumatur aqua, & lauentur pedes vestri, & refrigerate sub arbore: & sumam panem, & manducate, & post hæc transtis in viam vestram; propter quod declinastis ad seruum vestrum.* Tres videt, & vnum Deum appellat, ipsius solius se seruum fatetur. Deinde conuersus ad duos, quos ministros arbitrabatur, etiam ipsis deferre gestit obsequium: iam non iure debito seruitur adstrictus, sed blando sedulitatis nomine vsuque famulatus. *Et festinavit Abraham in tabernaculum ad Sarram, & dixit ei, Festina, & consperge tres mensuras simlaginis, & fac subcinericia.* Bonus maritus exortem religiosi muneris esse non parit vxorem, nec auarè sibi totum munus usurpat. Rectè igitur & pietatis & verecundiæ causa seruat. Quod pietatis est, vult esse commune: quod pudoris est, integrum manet Sarra. Ante tabernaculum vir hospitium explorat aduentus: intra tabernaculum Sarra ruetur fœminæ verecundiam, & opera muliebria tuto exercet pudore. Foris maritus inuitat, intus Sarra conuiuium adornat. Nec solum ipse festinat Abraham, sed etiam festinandum dicit vxori, sociam deuotionis ostendens, nec fide disparem, *Consperge (inquit) tres mensuras simlaginis, & fac subcinericia.* Græcè *ἰσχυρία* dicuntur, hoc est, abiectione, eo quod latere debet omne mysterium, & quali operum fidei fletorio, ne profanis temerè divulgetur auribus. Hoc pacatur diuina maiestas, hunc epulatur affectum, qui parcus loquendi sit, nec facit in medium ferat. Breuiter autem mysterium docet Sarra, vnius simlaginis tres mensuras faciens, quæ typum Ecclesiæ habet, cui dicitur,

A Latere sterilis, quæ non pariter umpe & clama, quæ non parturis. Hæc enim quæ intimo fidei spiritu fouet eiusdem diuinitatis trinitatem, pari quadam mensura atque reuerentia patrem, filiumque, & sanctum adorans spiritum, & maiestatis vnitatem concelebrans, personarumque proprietate distinguens, hæc deuotionem tuam fidei asserentia conspergit. Mulier simlaginem offert, hoc est, interiora spiritualis frumenti vel grani illius de quo dictum est, quod nisi in terram ceciderit, nullum fructum afferit. Vnde & prima vidit Dominicæ resurrectionis mysterium, & festinavit non passim omnibus, sed solis Petro & Ioanni intimare sacræ salutis nuntium. Vir currat ad boues, sumat vitulum, & sacramentum Dominicæ passionis festinato impiger studio, non lento otio remissus accipiat, tradat illud puero, qui innocentiam teneræ seruet ætatis, dolium nesciat, referre nõ nouerit, incorrupti corporis castimoniam custodiat. De quo puero ait Dominus Iesus, Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut puer iste, non intrabitis in regnum cælorum. Huic puero & similibus eius etiam sanctus Dauid diuinæ laudationis dispensat officium, dicens, Laudate pueri Dominum. Nec illud otiosum, quod occurrit ad boues, tenerum vitulum & bonum fumpit, & cum lacte apposuit. Denique & in Exodo cum pascha Domini declararet, ait Moyses, Agnus sine macula mundus, consummatus anniculus, maculus erit vobis ab ouibus & hædis. Sumetis & occidetis, inquit, illum tota multitudo synagoga: ad vesperum. Vnde & hic mercedis esse describitur, quando Abraham Domino offert hospitium. Sed ad cœnam vitulus immolatur, & cum lacte manducatur, hoc est, non in sanguine, sed cum fidei puritate. Bonus vitulus, vt pote qui peccata diluerit. Tener, quia non dura ceruice, sed molli iugum legis agnouit, crucis patibulum non recusauit. Et merito tener, de cuius capite & pedibus & intestinis nihil relictum est, & os non est contritum ab eo, sed totus epulantium cibo cessit. Talem nobis legis figurauit vmbra, *talem veritas Euangelij demonstrat. Manducauerunt (inquit) illi: Abraham autem adibat eis sub arbore.* Aduertimus officium commendare humilitatem. Abraham stabat, tu primam accubitionis partem occupas? Denique ea humilitas inuenit gratiam, vt promitteretur ei filius. *Dixit autem ad illum, Vbi est Sarra vxor tua? Qui respondit, & dixit, Ecce in tabernaculo.* Numquid ignorabat Dominus, qui in posterioribus Sodomorum futura excidia denuntiat, vbi Sarra esset? Sed docere nos voluit, quantus pudor esse debeat fœminarum, ne prociac occurru hospitium in se oculos insectant, (sua verecundia ministerium suum exerceant. Abraham quoque auribus tuis ingerit in tabernaculo Sarraa degere, vt dicas quid ab vxore exigas. Prouectior ætate iam Sarra iuuenilem custodit verecundiam, idè Dominus sponndit ei filium. *Desiderat (inquit) Sarra fieri muliebria.* Non otiosè additum, ne putares fœminæ adhuc possibilitatis fuisse vt pareret. *Risit autem Sarra in seipsa.* Quod iudicium futuri magis, quam incredulitatis arbitror. Risit enim (sicut adhuc nescis quid rideret) quod publicam esset in Isaac paritura lætitiā. Ideo negauit se risisse, quia ignorauit: idèo ri-

Isaia 54.

Galat. 4.

Ioan. 12.

Ioan. 20.

Matth. 18.

Isaia. 112.

Exod. 12.

Ioan. 19.

Matth. 23.

fit, quia prophetauit. *Exurgentes autem viri conspexerunt in faciem Sodomæ & Gomorrhæ.* Sicut visitatio Domini timentibus exhibetur, ita etiam impiis pœna peccati reponitur. Abraham deducebat hospites, ad humanitatis gratiam addebat obsequia, Sodomitæ pro pietatis officiis impuritas augebant flagitia. *Non celabo* (inquit) *Abrahæ puero meo quæ ego facio.* Senilis vtiq; ætatis Abraham superius scriptura significauit, quia nonaginta & nouem processisset annos: quomodo nunc puerum dicit? Sed cum immemorem senectutis exploratorem indefessum, cursu impigrum, standi patientissimum, deducendi studiosissimum expresserit, nonne conuenire nomen pueri videtur? Officiis meritis puer dicitur, qui senile nesciebat fastidium, puerificæ innocentiam & obsequium deferebat. Datur itaque iusto benedictionis gratia, & posteritatis hereditas. Offensa autem peccatorum exponitur. *Clamor* (inquit) *Sodomorum & Gomorrhæ impletus est apud me.* Magna Domini patientia, vt non statim peccatorem puniat, sed diu differat, expectans correctionem: nec commoueat ad viciscendum, nisi peccator mensuram excedat. Vnde & Dominus Iesus in Euangelio ad Iudæos ait, *Implete mensuram patrum vestrorum.* *Descendam itaque vt videam si secundum clamorem illorum uenientem ad me, conseruium: si uero, ut sciam.* Non ignorabat Deus peccata Sodomorum, sed propter te instruendum uerba huiusmodi loquebatur, vt tu propius seruetis eorum commissa in quos vindicandum arbitraris. *Descendam* (inquit) *ut videam,* hoc est, etiam tu descende cura, descendere indaginis studio, ne quid sit quod fallat aut lateat absentem, vt oculis facinus deprehendas. Eminus positi multa nescire possunt. Quem clamorem autem ait, nisi forte quia ei quem nihil latet, clamant omnia, clamare videntur singulorum crimina? Vnde ad Cain dicitur, *Sanguis fratris tui ad me clamat: hoc est, non latet, sed clamat patricidium tuum.* Itaque velut excitatur Deus flagitiorum nostrorum clamoribus, vt aliquando vindicet, qui libenter ignoscit. *Et profecti viri inde, petierunt Sodomam.* Quid sibi autem vult quod illi qui ad Abraham simul cum Domino venerant, Sodomam petierunt viri, nisi vt acerbaretur crimen eorum, si quos iustus honorauerat, his maiore sacrilegio impij vim conarentur inferre? Nam quod viros dixit, euidentem est ratio, quia speciem præferrebant viro- rum. Denique Abrahæ petenti ne simul perderet iustos tamquam iniquos, & interroganti, *Si fuerint quinquaginta iusti in ciuitate, perdes illos?* respondit, *Non perdam ciuitatem: si fuerint in ea quinquaginta iusti, & totum locum seruabo.* Et sic per ordinem interrogationum, & responsum vicem, etiam si decem iustos inuenierit in ciuitate, tamen propter paucorum iustitiam, impunitatem toti populo promittit. Vnde discimus quantum murus sit patriæ vir iustus, quemadmodum non debeamus inuidere viris sanctis, nec temerè derogare. Illorum etenim nos fides seruat, illorum iustitia ab excidio defendit. Sodomam quoque si habuisset viros decem iustos, potuit non perire.

Genesis Cap. XIX.

Genes. 17.

Matth. 23.

Genes. 4.

Ecdes. 9. Tob. 5.

Et factum est, quando eduxerunt eum foras, dixerunt, Saluans salua tuam ipsum animam: ne respexeris retrorsum, neque sis teris in tota circum regione: in montem saluare, ne forte simul comprehendaris. Dixit autem Lot ad eos, Quæro Domine, quia inueni puer tuus gratia coram te, & magnificasti iustitiam tuam, quod facis super me vt viuat anima mea: ego autem non potero saluari in monte, ne apprehendat me mala, & moriar. Ecce ciuitas hæc iuxta, vt fugiam ego illuc, quæ est parua, & saluabor. Non parua est, & saluabitur anima mea propter te: Et dixit ei, Ecce admiratus sum tuam faciem, & in verbo hoc ne euertam ciuitatē de qua loquutus es. Festina ergo saluari illic: non enim potero facere te, donec venias tu illuc. Propter hoc vocauit nomen ciuitatis illius Segor. Sol egressus est super terram, & Lot ingressus est in Segor: & Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhæ sulphur & ignē à Domino de celo; & subuertit ciuitates has, & omnē circa regionē, & omnes habitantes in ciuitatibus, & geminancia super terram. Et respexit vxor eius retrorsū, & facta est statua salis. Manicauit autē Abrahā diluculo in locū, vbi steterat coram Domino, & respexit super faciem Sodomorum & Gomorrhæorum, & super faciem circa regionis: & vidit, & ecce flāma de terra, sicut vapor fornacis. Et factū est cum subuerteret Deus omnes ciuitates regionis, vt recordaretur Dominus Abrahā: & emisit Lot de medio subuersionis cū subuerteret ciuitates, in quib⁹ habitauit in eis Lot. Egressus est autem Lot de Segor, & sedit in monte ipse & duæ filię eius cū eo (timuit enim habitare in Segor) & habitauit in spelunca ipse & duæ filię eius cū eo. Dixit autem senior ad iuniorē, Pater noster senior est, & nemo est super terrā qui ingrediatur ad nos, sicut conuenit vniuersæ terræ. Veni, & potemus patrē nostrum vino, & dormiamus cum eo, & suscitemus ex patre nostro semen. Potauerūt autē patrē suū vino in nocte illa, & ingressa senior dormiuit cū patre suo in nocte illa, & non sciuit cum dormiret ipse, & cum resurgeret. Factū est autē in crastinū, & dixit senior ad iuniorē: Ecce dormiui heri cum patre nostro: potemus cū vino & in nocte hac, & ingressa dormi cū eo, & suscitemus ex patre nostro semē. Potauerūt autē in nocte illa patrem suū vino, & ingressa iunior dormiuit cū patre suo: & non sciuit cum dormiret ipse, & resur-

geret. Et cōceperūt ex patre suo duæ filię Lot. Et peperit senior filium, & vocauit nomē eius Moab, dicens, de patre meo. hic pater Moabitaram vsque in hodiernum diem. Peperit autem & iunior filium, & vocauit nomen eius Ammon, filius generis mei, hic pater Ammonitarum vsque in hodiernum diem.

De aduentu angelorum ad Sodomam ciuitatem, de Lot hospitalitate eis exhibita, Sodomorumque nefando scelere, & hospitalitatis violatione. CAP. VI.

Venerunt autem duo angeli Sodomam vespere. Sodomam venerunt vespere, meridie ad Abraham: quia iusto resulget angelorum præsentia, impiis tenebras affert. Tamen potest referri etiam ad tempus Dominicæ passionis, quod vespere venerunt ad eum, qui à Sodomitanis contagionibus & rotius vrbis excidio erat liberandus. Vesper erat antequam Christus veniret: quia totus erat mūdus in tenebris. Vesper erat omnibus, quos immanium delictorum squalor tenebrosus vrgebat. Venit Dominus Iesus, redemit sanguine suo mūdum, lucem attulit. *Venerunt autem angeli duo Sodomam vespere.* Vbi gratia largienda est, Christus adest: vbi excedenda generitas, soli adiunt ministri, deest Iesus. *Sedebat autē Lot ad portam.* Emendauerant Lot sanctum aduersa captiuitatis, & sollicitiorem fecerant. Itaque processu ætatis didicerat imitari parentem. Ad portam itaque sedebat, vt exciperet aduenientes. Denique *exurrexit obuiam illis.* Perfectior cucurrit obuiam, iste exurrexit, et adorauit in faciem super terram, & dixit, *Ecce domini, declinate in domū pueri vestri.* Et coegit illos diuertere. Qui dicebant, *Non, sed in platea manebimus.* Commendatur hic iusti sanctitas, & angelorum gratia. Illi nolēbāt aduentum suum hospiti grauiorē videri: ille quidē inter quos habitaret, sciebat, tamen domum suam offerbat periculis, quibus auferret hospites. Certē quo tardius acquiescebat, diutius tentado, plenius comprobabant. *Viri ciuitatis Sodomorum circumdederūt domum ab infante vsque ad senem, totus populus pariter.* Præstruitur iudicij diuini æquitas, ne fortē quis diceret, *Quid peccauerunt pueri, vt omnes excidio inuoluerentur?* Ita nullus illic iustus, nullus innocēs fuit. Audi scripturam testificantem, quia *circumdederunt domum ab infante vsque ad senem, totus populus pariter.* Nulla ætas erat culpæ immunis, ideo nullus immunis exitij fuit. Et qui possibilitatē perpetrandi criminis non habuit, habuit affectum. Effecit vires senum, sed mens plena libidinis. *Sunt autem mihi duæ filię que non cognouerunt virum, educam eas ad vos, vniuersis eis sicut placuerit vobis, solum in viros istos ne faciatis iniquit.* Offerbat sanctus Lot filiarum pudorem. Nam et si illa quoque flagitiosa impuritas erat, tamen minus erat secundum naturam, quam aduersum naturam delinquere. Præferrebat domus suæ vircundia hospitalitatem gratiam, etiam apud barbaras gentes inuolabilem. *Et coegerunt virum Lot vehementer: & appropinquauerunt constringere ostium.* Extendentes autem vi-ri manus, attraxerunt Lot ad se in domum, & ostium domus clauerunt. Munitur ita pietatis locus, vt in offensa illic hospitalitas quoque foret, vbi nec germanitas

Gen. 18.

Leuit. 24.

Gen. 14.

Gen. 18.

32. q. 7. c. 1. offerebat.

Ino par. 9. ca. 115.

fatīs tuta fuit. Percusserunt quoque illos angeli cæcitate, ut etiam ostiū domus quod aperire cupiebāt, non reperirent. Vbi mirabilis quædam angelorum declaratur potestas, ut offusā impuris cæcitate, non reperirentur domus ostia. Simul etiam illud ostenditur, quia cæca est omnis libido, & quod est ante se non videt. Quòd verò hospitiū manibus reuocatus est sanctus Lot in domum, demonstrat quòd ille immemor periculi, memor fidei, non eripuit se periculo, sed obtulit. *Dixerunt autem viri ad Lot, Sunt tibi hic generi, aut filij, aut filie, educ de loco isto, quis perdemus nos locū istum.* Quòd generos habere Lot sanctus inducitur, & manifestata ei totius regionis euersione illos monere ut fugerent, docetur simul ne deserēdo eos, nec admonēdo, minus pius videretur circa filiarū maritus: vel erroris carū cauti ipsi assignarentur, quæ destituta virili confortio, concubitu inebriati expetissent patris. Non ergo indefensum finit scriptura virum sanctum relinquens, cūm & tradidisse maritis filias, & monuisse generos inducit. Sed vitium est illis quòd derideret eos, & tamen adhuc morabatur Lot ut persuaderet generis suis: & pene non profectus non euasisset, nisi vrgentibus angelis, & tenentibus manus eius, egredi coactus esset. Inquit enim, *Et factum est, quando eduxerunt eum foras, dixerunt, Salua salua tuam ipsius anima: ne respexeris retrosum, neque steteris in tota circum regione, &c.* Non ergo profectus, sed eductus est, & mādaturū accepit ne respiceret retrò, nec sisteret in tota regione illa, sed in montem ascēderet. Hoc cūm illi dicitur, omnibus dicitur. Si vis ergo & tu euade, ne respicias retrò, sed antè. Aspicite vbi Christus est, vt dicat tibi, *Vade retrò, sicut Petro dicit, Vade post me: vt Christum sequeretur, Christum videret. Retrò Sodoma est plena flagitij, retrò Gomorra vitia scaten, criminum regio. Ne tetigeritis, inquit Apōstolus, ne attaminaueritis, ne gustaueritis, quæ sunt omnia ad corruptelam. Fuge ergo Sodomā, relinque ocyus, desere elemēta huius mundi, ne te imminētia inuoluant pericula, non sistas fugiēs, nec in tota vitiorum regione remoreris. Et respexit vxor eius retrosum, & facta est statua salis. Qui non respexit retrorsum, euasit: quæ respexit, nō potuit euadere. Dixit autem senior ad iuniorē, Pater noster senio est, & nemo est super terram qui ingrediat ad nos, sicut conuenit vniuerse terre, veni, & potemus patrem nostrum vino, & dormiamus cum eo, & suscitemus ex patre nostro semen.* Excusantur filia sancti Lot, quia putauerunt non vicinæ regionis, sed totius orbis fuisse illud excidium, & se solas cum patre superstitēs omnibus populis remansisse. Et ideo, ne genus deficeret humanum, paternum petisse concubitu, vt semen generationis humanæ de patre suo suscitarent. Non ergo libidinis vitij fuit, sed generationis remediū, quod non puto criminis duci loco. Nam & Eua à viro sumpta, supra cuius costam edificata est mulier os de ossibus eius, & caro de carne eius, tamen propter seriem successionis humanæ viro mixta est. Subducitur tamen huic admisso conscientia viri iusti. Inebriat enim vino, quid gereret nesciebat. Vnde non mirum si puellas decepit opinio, quæ putarent totius populōs orbis perisse. Non eadem esset Lot sancti excusatio, qui audierat ab angelis locū illum, non totum mundum esse peritūrum. Sanè discimus

scimus vitandam ebrietatem, per quam criminā cauere non possumus. Nam quæ sobrij cauemus, per ebrietatem ignorantēs committimus. Parum est quòd ea inflammat libidinem, accendit cupiditates corporis: ipsam quoque mētē subruit, & animum capit, sensum extorqueat. Nesciunt quid loquantur qui nimio vino indulgent, iacent sepulti. Ideo que si qua per vinum deliquerint, apud sapientes iudices venia quidem facta donatur, sed leuitatis notatur auctores. Quanta ipsa deformitas, vt soluatur vires, incessus vacillet? Multi se fortes putant: num fortiores quàm Lot: nū continentiores quàm Noe? Nō vitij: vitia patriarcharum scriptura exposuit, quos vitos vino legitimus: sed vt tu disceres quid cauere. Ille nudus iacuit, iste filiarum erroru paruit. Et Noe iustus deceptus est, quia vini vis adhuc ignorabatur: sed in illo instructus es, ne tu ignorares. Lot filius se credit, & per senectutem madidam vino solutus commissit incestū ignorans, tu sic bibe, ne capiaris. Instruant patriarchæ non solum docētes, sed etiam errantes. Ideo iteratum est exemplum ebrietatis, vt consumetur magistrerium cautionis.

Genesis Cap. XX.

ET mouit Abraham illinc ad austrum, & habitauit inter Cades, & inter Sur, & habitauit in Geraris. Dixit autē Abraham de Sarra vxore sua, quia soror mea est. Timuit enim dicere quia vxor mea est, ne forte interficerent illum viri ciuitatis propter illam. Misit autem Abimelech rex Gerarū, & accipit Sarra. Et ingressus est Deus ad Abimelech nocte, & dixit, Ecce tu morieris propter mulierē quam accepisti. hæc enim commemoratur cum viro. Abimelech autē non tetigit eam, & dixit, Domine, gentē ignorantē & iustam nō interficies. Nō ipse mihi dixit, soror mea est? & ipsa mihi dixit, frater meus est? In puro corde, & iustitia manū feci hoc. Dixit autē illi Deus per somnium. Et ego cognoui quoniam puro corde fecisti hoc, & peperi tibi vt nō peccares in me: propter hoc nō sum passus te tangere illā. Nunc autem redde mulierem homini, quia propheta est, & orabit pro te, & viuēs. Si autē non reddideris, scito quòd morieris tu & omnia tua. Et manicauit Abimelech diluculo, & vocauit omnes seruos suos, & loquutus est secūdū omnia verba hæc in aures eorū. Timuerūt autē omnes viri valde. Et vocauit Abimelech Abrahā, & dixit ei, Quid hoc fecisti mihi? nūquid peccavi in te, quia fecisti super me, & super regnum meum peccatū grādē? Opus quod nullus fecit, fecisti mihi. Dixit autem Abimelech Abraham, Quid videns fecisti hoc? Dixit autē Abrahā, Dixi enim; Forsitā nō est

15.9.11. 15.9.11. 15.9.11. 15.9.11. 15.9.11. 15.9.11. 15.9.11. 15.9.11. 15.9.11. 15.9.11.

gen. 3.

Math. 16.

Colef. 1.

Gen. 2.

cultus Dei in loco isto, meq; interficere propter vxorem meā: etenim verè soror mea est ex patre, sed nō ex matre, facta est autē mihi in vxorem. Factū est quando eduxit me Deus de domo patris mei, & dixi ei, Hanc iustitiam facies in me: in omnem locum, quocumq; ingressi fuerimus illuc, dic de me, quia frater meus est. Accipit autem Abimelech mille didrachmas, & oues & vitulos, & seruos & ancillas, & dedit Abraham, & reddidit illi Sarra vxorē suam. Et dixit Abimelech Abrahā, Ecce terra mea coram te, vbi cumque tibi placuerit, habita. Et Sarra dixit, Ecce dedi fratri tuo mille didrachmas, hæc tibi erūt in pretium facietuæ, & omnibus quæ recū: & omnia verè loquere. Oratiit autem Abraham ad Deū, & sanauit Deus Abimelech, & vxorem suam, & omnes ancillas eius, & omnia iumenta eorum, & pepererunt: quia conclusēs conclusit Deus de foris omnē vuluam in domo Abimelech propter Sarra vxorem Abraham.

De pudicitia Sarra vxoris Abrahæ sapiens tentata, & rādem a Deo pulchra donata prole. CAP. VII.

Misit autem Abimelech rex Gerarum, & accepit Sarra. Et ingressus est Deus ad Abimelech nocte, &c. Ideo tentatur Sarra pudicitia, vt eligatur omnium. Nam & Abimelech in vxorem sibi eam sumpserat, & dixit ei nocte Deus, *Ecce tu morieris propter mulierem quam accepisti.* Habent quidem omnes viri mortis rēque concubitus nulla legitimi matrimoniij sorte celebrati suam culpam. Discite etiam qui ad gratiā baptismatis tenditis, velut quidam fidei candidati, continentia disciplinam sobriam. Nulli licet scire mulierem præter vxorem. Ideo que coniugij tibi datum est ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinqvas. Vincētis es vxori, noli querere solutionem: quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere: nam & aliam querere, cum habeas tuam, crimen est adulterij: hoc grauiss, quòd putas peccato tuo auctoritatem lege querendam. Tolerabilior est si lateat culpa, quam si culpa vsurpetur auctoritas. Nec hoc solum est adulterium, cum aliena peccare coniuge, sed omne quod non habet potestatem coniugij: tamen locus iste docet grauius crimē esse, vbi celebrati coniugij iura temerantur, & vxorius pudor soluitur. Ideo que cum prænderet Abimelech quòd vxorem alienam esse ignorauerit, quam sororem esse vir ipse suam dixerit, respondit ei Dominus, *Et ego cognoui quoniam puro corde fecisti hoc, & peperi tibi, vt non peccares in me: propter hoc non sum passus te tangere illam.* Cognouimus velut præulem custodē que coniugij esse Deum, qui non patiatur alienum torum pollui. Et si qui fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem violat, gratiam soluat. Et quia in Deum peccat, sacramenti cælestis amittit

consortium. Fortasse te moueat qua ratione Pharaon questionibus ab omnipotente Deo grauius afflictus sit, vt supra legitimus, cūm & ipse ignorauerit vxorem esse Abrahæ Sarra, quam sororem audierat: Abimelech autem nullam poenam exceperit. Verum cūm Ægypti regem noueris ducem fuisse vitiorum, qui quo plus habuerit licentiæ, eo plus flagitij commiserit: Abimelech autem & fidelis estimatus sit Deo, vt mererit audire, *Et ego cognoui quoniam puro corde fecisti hoc: rex non afflictionis, vt Ægyptius, sed monitionis, quod Gerarum quibus præerat, docet interpretatio: non est dubium ceteris operibus eius indignationem Domini esse reuocata, qui verè interioris arbiter est conscientie, & animi ac mentis interpret.* Denique non vt Pharaon ille conuentus à Moyse recusauit & spreuit mandatum Dei: nec obsequium distulit, sed statim vocauit Abraham, vxorem suam ei reddidit, pretio se ipse multauit quòd vidisset alienam, dotē pudoris exoluit. Hinc quoque colligi potest, Abimelech regem clementiora meruisse, quòd Abraham pro eo rogauit & impetrauit. Peperit enim & vxor eius, & ancilla eius, quas antè conclusērāt Deus propter Sarra vxorem Abraham: quod atque ad œconomiam pertinet, vt Sarra partus Dei donatus promissione, eam hoc fulciret testimonio, cūm adueras, Dei offensione & fecundas sterilecere, & rursum Domini voluntate sterile fecundari, iuxta quod scriptum est, *Nōne sterilem & parientem ego feci dicit Dominus.* Quamuis ad synagoga illud & Ecclesie mysterium dictum accipiatur, quia & synagoga partus habere desinit, quæ successiois fraudata est posteritate: & congregatio nationum, quæ sterilis erat cūm Deum ignoraret, partus habere cōtipit æternos. Vnde lectum est, *Lactare steriles, quæ nō paris: crumpe & clama, quæ non parturis, quoniam plures filij deserat magis quam eius quæ habet virū.*

Genesis Cap. XXI.

ET Dominus visitauit Sarra, sicut dixit: & concipiens peperit Abraham filium in senectute, in tempus sicut loquutus est ei Dominus. Et vocauit nomen filij sui qui fuit illi, quem peperit illi Sarra, Isaac. Circūcidit autē Abraham Isaac die octaua, sicut præcepit ei Dominus. Et Abraham erat annorum cētum, quando genitus est ei Isaac filius eius. Dixit autē Sarra, Risum mihi fecit Dominus. Quicūque enim audierit, congratulabitur mihi. Et dixit, Quis annuntiabit Abrahæ quoniam lactat infansem Sarra, quia peperi filium in senectute mea? Et creuit puer, & ablactatus est. Fecit autem Abraham conuiuium magnum qua die ablactatus est Isaac filius eius. Videns autem Sarra filium Agar Ægyptiæ, qui fuit ex Abraham, ludentem cum filio suo Isaac, &

Gen. 12.

Hebr. 4. Exod. 5.

Gen. 21.

Esai. 66.

Esai. 54. Galat. 4.

dixit Abraham, Et ecce ancillam, & filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Durum autem apparuit verbū valde coram Abraham de filio suo Ismael. Dixit autem Deus Abraham, Nō durum sit ante te de puero, & de ancilla. Omnia quæcumque tibi dixerit Sarra, audi vocem eius, quoniā in Isaac vocabitur tibi semen. sed & filium ancillæ in gentem magnam faciam eum, quia semē tuū est. Surrexit autem Abraham mane, & accepit panes & vtrēm aquæ, & dedit Agar, & imposuit puerum super humeros eius, & dimisit eā. Abiēs autem errabat per desertū iuxta puteum iuramenti. Defecit autem aqua vtris, & proiecit puerum subter vnā abietem, & abiēs sedit e regione eius de longē quasi arcus iactū. Dixit enim, Non video mortem filij mei. & sedit contrā. Clamās autem puer fleuit. Exaudiuit autem Deus puerum de loco vbi erat, & vocauit angelus Domini Agar de celo, & dixit ei, Quid est Agar? ne timeas: exaudiuit enim Deus vocē pueri de loco vbi est. Surge, accipe puerū, & tene manum eius: in gentem enim magnā faciam eū. Et aperuit Deus oculos eius, & vidit puteum aquæ viar, & abiit, & impleuit vtrēm, & potauit puerum suum. Et fuit Deus cum puero, & creuit, & habitauit in deserto. Factus est autem sagittarius, & habitauit in deserto Pharan. Et accepit illi mater eius vxorem de Ægypto. Et factum est in tēpore illo, & dixit Abimelech & Hochozad pronubus eius, & Phichol princeps exercitus eius ad Abraham, dicens, Deus tecū in omnibus quæcumque feceris. Nunc ergo iura mihi per Deum ne noceas mihi, neq; femini meo, neq; nomini meo: sed secundum iustitiam quā feci tecū, facies mecum, & terrā quam habitasti in ea. Et dixit Abraham, Ego iuro. Et increpauit Abraham Abimelech pro puteis aquæ, quos abstulerant ferui Abimelech; & dixit ei, Non sciuī quis fecit verbum hoc, neque tu mihi annuntiaſti, neque ego audiui, nisi hodie. Et accepit Abraham oues & vitulos, & dedit Abimelech, & disposuerunt ambo testamentum. Et statuit Abraham septem agnas ouīū solas. Et dixit Abimelech Abraham, Quid sunt septem agnæ ouium harum, quas statuiſti solas? Et dixit, Quia septem agnas accipies à me, vt sint mihi in testimonium, quia ego fodi puteū hunc. Propter hoc vocauit nomen loci illius, Puteum iuramenti, quia illic iurauerunt am-

bo: & posuerunt fœdus super puteū iuramenti. Surrexit autē Abimelech, & Hochozad pronubus eius, & Phichol princeps exercit⁹ eius, & reuersi sunt in terrā Philistiū. Et plantauit Abraham agrum super puteum iuramenti, & inuocauit ibi nomen Domini, & Deus æternus. Habitauit autem Abraham in terra Philistiū dies multos.

H Genitus est igitur Abrahæ filius Isaac, cum esset amorum centū. Et tu si perfectus fueris, habebis posteritatem lætitiæ, exultationis hæreditatem. Dixit autem Sarra, Risum mihi fecit Dominus. Quicquidque enim audivit, congruaturabitur mihi. Nō utiq; hoc de generatione hac intel ligitur, quæ casibus pleriq; obnoxia est, vt interdū nō generasse melius fuerit; sed de generatione qua vnuiquiq; peccator agēs pœnitentiā, cum redimitur à morte, angelis soler exhibere lætitiā. Et dixit Sarra, Quis annuntiabit Abrahæ quoniā lætetur infans? Moral is locus. Prouocatur scemina meminiſſe dignitatis suæ, & lætare filios suos. Hæc enim matris gratia, hic honos, quo se propriis cōmēdēt viris. Deniq; eos plus amare filios solēt, quos ipse matres lactauerint vberibus suis. Fecit autē Abrahā conuiuium magnum qua die ablactatus est Isaac filius eius. Nō mediocriter istud nec vſitatū. Nō enim quia à nutricia lacte subductus est puer, magnum conuiuium exhibuit Abrahā; sed quia idoneus habitus est Isaac fortioris gratiæ cibo, & virtutis alimento, non adhuc, vt Corinthij, lacte potandus, sed epulis solidioribus mādatorum cælestium mentis suæ lacertos firmans. Videns autem Sarra

K filium Agar Ægyptiæ, qui fuit ex Abraham, ludentem cū filio suo Isaac, &c. Prosperitatē citō sequitur inuidia. Pepererat Sarra, ablactauerat filium, vidit ancilla filij ludentem cum filio suo Isaac, &c. dixit ad Abrahā: Et ecce ancillam, & filium eius. non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Durū valdē hoc Abrahæ videbatur, vt eiceret filium suum, licet eum quem susceperat ex vernacula. Et tu noli te miscere ancillæ, ne suscipias ex illa filium, & vxor tua non patiatur cohæredem illum filio suo fieri. Vides enim hinc solui gratiā matrimonij. Certē si incidisti, & habes filium, eice ancillā, & filium eius. Melius est enim vt ancilla quam vxor recedat, & filius ancillæ quam legitimus eiiciatur. Quod si dubitaueris, si contēperis vxoris tuæ sententiam, & durū tibi visum fuerit, dicit tibi Deus quod dixit Abrahā. (quod illi enim dixit, tibi dicit, & omnibus dicit): Non sit durum ante te de puero, & de ancilla. Omnia quæcumque dixerit tibi Sarra, audi vocem eius, quoniā in Isaac vocabitur tibi semen. Nusquam alibi dixit, Audi vocem vxoris tuæ, nisi hic: id est, fecisti iniuriam vxori tuæ, & non mitigaſti affectum eius: suscepiſti ex ancilla filij, & non honorasti vxoris filium. Numquid potest in ancillæ filio semen tuum vocari? Non vtiq; in legitimo enim filio vera successio est. Sed vereris, quia filius tuus est, ne fortē eiectus intereat atque occidat. Non ei deerit mea gratia. Omnes alit Deus nosſer, sufficit vnuerſos, & iustos & iniustos. Denique & pluit super iustos & iniustos. Sicut fecit Abrahā, facito & tu. Et ecce ancillam, vt secura vxor & inoffensā maneat domi. Et ecce

M

Luc. 15.

1. Cor. 3.

Galat. 4.

Gen. 16.

Math. 5.

Galat. 4.

&c.

& ancillæ filium, vt non habeat hæreditatis consortium, qui non habet originis priuilegium.

Genesis Cap. XXII.

ET factum est post verba hæc, Deus tentauit Abraham, & dixit ad eum, Abraham, Abraham. Et dixit, Ecce ego. Et dixit, Accipe filium tuum dilectissimum, quem dilexisti Isaac, & vade in terram excelſam, & offeres mihi illum in holocaustum in vno montium, quem tibi dixerō. Exurgens autem Abraham diluculo, strauit asinum suum: & sumpsit secum duos pueros, & Isaac filium suum, & concidit ligna ad holocaustum. Surgens autem abiit, & venit in locum quem dixit illi Deus, die tertia. Et respiciens Abraham oculis suis, vidit locum à longē. Et dixit Abraham pueris suis, Sedetē hīc cum asino; ego autem & puer pertranſibimus vsq; illuc, & cum adorauerimus, reuertemur ad vos. Accepit autem Abraham ligna holocausti, & imposuit Isaac filio suo. Accepit & ignem ipse in manu, & macharam, & abierunt duo simul. Dixit autem Isaac ad Abraham patrem suum, Pater. Qui dixit, Quid est fili? Dixit autem, Ecce ignis & ligna, vbi est ovis ad holocaustū? Dixit autē Abrahā, Deus prouidebit sibi ouē ad holocaustum ſi. Pergentes autem uterq; pariter, venerunt in locū, quem dixit ei Deus: & ædificauit ibi Abrahā altare, & imposuit ligna; & colligens manibus ac pedibus Isaac filij sui, imposuit eū in altare supra ligna. Et extendit Abraham manum suam ad accipiendū gladium, vt iugularet filium suū, & vocauit eum angelus Domini de celo, & dixit ei, Abrahā, Abrahā. Ille autē dixit, Ecce ego. Et dixit, Non iniicias manū tuā in puerū, neq; facias ei quid quā. Nunc enim cognoui quia timeas tu Deū, & non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me. Et respiciēs Abrahā oculis suis, vidit, & ecce aries vnus suspēsus cornibus in virgulto Sabec. & abiit Abrahā, & accepit arietem, & obtulit eum in holocaustū pro Isaac filio suo. Et vocauit Abraham nomen loci illius, Dominus vidit: vt dicant hodie, In monte Domini apparuit. Et vocauit angelus Domini Abraham secūdō de celo, dicens, Per memetipsū iurauī, dicit Dominus: propterea quōd fecisti verbum hoc, & non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me: profectō benedicēs benedicā tibi, & multiplicās multiplicabo semē

tuum sicut stellas cæli, & sicut arenam iuxta labium maris: & hæreditabit semen tuū ciuitates aduersariorum: & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quoniā audisti vocem meam. Reuersus est autem Abraham ad pueros suos, & surgentes abierūt simul ad puteum iuramenti, & habitauit Abraham super puteum iuramenti. Factum est autē post verba hæc, nuntiatum est Abrahā, dicens, Ecce peperit Melcha & ipsa filios Nachor fratri tuo: Hus primogenitum, & Buz fratrem eius & Camuel patrem Syrorū, & Chazad, & Azau, & Phalas, & Ieldath, & Bathuel, & Bathuel genuit Rebeccam. Octo isti filij, quos peperit Melcha Nachor fratri Abraham: & cōcubina illius cui nomen Roma, peperit & ipsa Tabeæ, & Gaon, & Thaa, & Maacha.

D De tentatione Abrahæ, & multiplici eius probatione. CAP. VIII.

ET factum est post verba hæc, Deus tentauit Abraham. Aliter Deus tentat, aliter diabolus. Diabolus tentat vt subruat, Deus tētat vt coronet. Denique probatos sibi tentat. Vnde & Dauid dicit, Proba me Deus, & tenta me. Et sanctum Abraham probauit antē, & sic tētauit, ne si antē tentaret quā probasset, grauaret. Probauit eū cum exire de Chara iussit, & obedientem reperit. Probauit eū cum fidei titulo fretus liberauit nepotem, cum de præda nihil attigit, eūm promissit semini filium: & cum esset ceterum annorum, quamuis Sarra genitalia cōsideraret emortua, tamē credidit, nec fide hæsitauit, qui posset hæsitare ratione sterilitatis aut senectutis: probauit eum hospitij sedulitate. Probatum igitur, quasi fortiozem tentandum putauit maioribus, & quibusdam imperiis durioribus. Et hoc quidem exemplo docemur, quia veris probatur quis, tentatur autem compositis & fictis. Nō enim volebat Deus immolari a patre filium, nec impleri hoc munus volebat, qui arietem pro filio immolandum obtulit, sed tētabat affectum patris, si Dei præcepta præferret filio, si paternæ pietatis contemplatione vim deuotionis inflecteret. Et dixit ad eum, Abraham, Abraham. Repetitione nominis mentem excitat, vt esset paratior. Denique respondit illi, Ecce ego. Et dixit, Accipe filium tuum dilectissimum, quem dilexisti Isaac, & vade in terram excelſam, & offeres mihi illum in holocaustū in vno montium, quem tibi dixerō. Non finit otiosum esse affectum patris. A principio eū stimulat, & pungit pietatis aculeis, & filij nomē addit ad vim necessitudinis & amoris. Non satis putauit dixisse filium, adiungit, Dilectissimum, quem dilexisti Isaac. Quid est quod ait, Quem dilexisti; & non dixit, quem diligis? Postumus quidem vt ad defensionem scripturæ consuetudine diuina, quia præterita plerumque ponit pro futuris vel præsentibus, vt in Euangelio habes, Hic est filius meus dilectissimus, in quo cōplacui: cum vtiq; semper in filio placeat pater. Et in Psalmo habes, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis; Psal. 109.

Matth. 4. 17. 18. 12.

Gen. 14. 17. Rem. 4. Gen. 18.

22. 9. 2. c. 5. quodlibet. 5. non enim.

Matth. 3.

Psal. 109.

cām semper sedeat. Possunt tamen & dilectissimū ad prāiens accipere, & quem dilexisti ad id, vt non recētī quodam impulsu amoris, sed inloto diu & probato amore significare dilectum. Quod enim ad tempus agerur, ad tempus resoluitur: quod autem diu aut semper placuit, citō aboleri non potest. Potest & illud non absurdum videri, quia morituros plus diligimus. Hoc est, quā antē dilexisti: quasi iam non diligat immolandum. Nec otiosē addit nomen sancti Isaac, hoc est, cum quem suscepisti de vxore vniciū, suscepisti in senectute, suscepisti tamquam fidei tuę prēmium, remunerationem operū tuorum, suscepisti ex promissione Dei, non cōiugis fecunditate, ex qua alium sperare non possis. *Offeres mihi in holocaustum, sed prius vade in terram excellentiam. Interponitur spatium, ne præcipitari subito videatur affectus, vt illa dilatio obrepat pietatis gratia, desiderium patris. Adiecit, in vno motuum, quē tibi dixero. Et hic similitur, vt dum atcenderet senex, insisteret impetus, lassaretur dextera, deficeret intentio: dum montem disceret, deficeret apparatus. Exurgens autem non solum sequenti die, sed etiam diluculo, vt attulisse solus moras studio festinantis patris videtur. *Venit asinum, & suscepit secum duos pueros, & Isaac filium suum, & cōcidit ligna ad holocaustum.* Docemur parata omnia ad sacrificium Dei ferre, discimus etiam apparatus sacrificij, & ministerij munus ipsi nobis vendicare, non delegare alijs. Senex Abraham, & diues pecoribus, atque abundans seruitiorum, non quæsiuit comitatus sui agmina: ipse quoque ligna concidit, & obsequia maiora viribus suis non intermisit. *Surgens autem abiit, & venit ad locum quem dixit illi Deus, die tertia.* Cum duobus ipse tertio proficiscitur, hostiam suam secum ducts, & die tertia ad locum sacrificij venit. Salutaris hic numerus, & conueniens sacrificatur. Denique & in posterioribus Moyſes dicit ad Pharaoem regem Ægypti, *Viam trium dierum ibimus, & immolabimur*. Deo nostro, sicut dixit nobis. Et rectē tertia die celebratur trinitatis sacrificium. *Et respiciens Abraham oculus suis, vidit locum à longe.* Sollicitē explorat, qui properat implere. Quamuis senilem studio celeraret gradum, tamen hoc seruum putans præcedebat oculis: vigeabant singulorum officia membrorum, licet senilia membra non possent vigere. Soler hebescere vitis fenem, vt etiam propinqua non facillē conspiciant. Hic non solum vidit locum, sed etiam longē postitus aspexit. Nec dubitauit didisse, sed ait pueris suis, *Sedete hic cum asino, ego autem & puer pertransibimus vsque illic, & cum adorauerimus, reuertemur ad vos.* Merito typus in asino, quia & veritas in pullo asina. In hoc enim animante figuratur populus gentilium, M ante oneri subiectus, nūc Christo subditus. Isaac ergo, Christi passuri est typus. Venit in asino, vt crediturum populum nationū significaret. Ideoq; & Dominus cum ad subeundam pro nobis passionem veniret, pulum asinae soluit, quem ipse conscientia mitem atque mansuetum iam Christo sua terga credentem ascenderat. Quod autem ait, *Ego & puer pertransibimus vsque illic, demōstrat quod non deficeret in tanto apparatu pater, non cederet filius: aut quia pertransiret pietatis remedio tanti facinoris auferitatem. Addidit, Ad vos reuertemur.* Prophe-*

Gen. 18.
Gen. 17.

Gen. 13.
Gen. 14.

Exod. 5.
Exod. 3.

Ioan. 12.

uit quod ignorabat: ipse solus disponebat redire immolato filio, sed Dominus per os eius locutus est quod parabat. Captiosē autem loquebatur cum filiis, ne cognito negotio ad impediret aliquis, aut genitu obstrepere aut fletu. *Acceptit autē Abraham ligna holocausti, & imposuit Isaac filio suo: accepit & ignem ipse in manu, & machæram.* Consecratur sacris hostia ministerijs, & commendatur futura. Quæ pietatis hostia, pij antē ministerij vectura est. Ligna Isaac sibi vexit, Christus sibi patibulum crucis portauit. Abraham comitabatur filium, pater Christum. Nec Isaac solus, nec Iesus solus. Denique ait, *Solum me relinquetis, & non sum solus, quia addit pater mecum est.* *Dixit autem Isaac ad Abraham patrem suum, Pater, Quis dicit, Quis est filius?* Pulsatur pietatis vocabulis patris affectus, & fluctibus quibusdam hinc atque inde tunditur. Filius vocat patre, pater dicit filii, vt ipse verborum sono se recognoscat pater, quam impossibile est vt ferire possit, cuius se vulneri subicere optaret. Hæc nomina vitæ solent operari gratiam, non ministerium necis. hæc vocabula incitare ad pietatem, non ad mortem solent. Addit Isaac, dicens, *Ecce iugis & ligna, ubi est vis ad holocaustum?* Et hic propheta sermonē, non scientia. Ouis enim à Domino ad sacrificium parabatur. Respondit denique similiter & Abraham, *Deus prouidebit sibi omnia ad holocaustum filii.* Inflexibilis à studio deuotionis minister vocare filium frequenter non timet: ita erat intentionis soliditate fundatus: & hoc se meliorem patrem putabat, hoc sibi in perenne mansurum iudicabatur, si cum immolaret Deo. Non solum autem hoc prophetauit quod statim accidit, quia Deus prouidit sibi pro Isaac hostiam, & reddidit patri filium: vt cum illud magis, quod non hæc hostia diuine esset dispositionis, sed alia esset hostia quam Deus sibi pararet, vt mandaret orbem terrarum: illa effect omnibus acceptor, per quam multi patres offerrent filios suos, & separari in hoc sæculo à filiis non timerent. Quotidie offerunt patres filios suos, vt mortantur in Christo, & conspeliantur in Domino. Quanti patres occisis martyrio filijs latiores ab eorum tumulo reuenterunt. Venit Abraham ad locum sacrificio prædestinatum; & edificauit ibi Abraham altare, & imposuit ligna. Quanta molimina immolari, ne raptus subito ad immolandum æstimaretur? *Et colligatis manibus ac pedibus Isaac filij sui, imposuit eum in altare supra ligna.* Nec tibi filio manibus suis vincula pater, ne refugiendo filius, & vi ignis exustus peccatum incurreret. *Et dixit angelus, Abraham, Abraham.* Tenuit quodammodo manum eius diuina vox, & icū vibrantis occupauit dextera. Non semel vocauit, ne aut non plenē audiret, aut fortuitam vocem putaret. Sic reuocauit, quemadmodum imperauit. Reperit vocem, tamquam veritus ne præueneretur studio deuotionis, & vna vox impetum ferientis reuocare non possit. *Non miratus* (inquit) *manum tuam in puerum, neque facis ei quidaquam.* *Nunc enim cognoui quia timeas in Deum, & non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me.* Hoc est dicere, Affectum tuum inquisiui, non factum exegi. Tentauit mentem tuam, si etiam filio dilectissimo non parceres propter me. Non aufero quod donauit ipse, nec hæredem in iudeo, quem largitus sum non habenti.

Ioan. 19.
Ioan. 16.

Matth. 10.

22. q. 2. 4. 8
quibuslibet non enim.

benti. Nec otiosē hęc quoq; ei dilectissimum filium Adixit, vt illud quod supra dixit, *Quem dilexisti*, ita dictum ostenderet, ne æstimares quod iam diligere delisset. *Et respiciens Abraham oculus suis, vidit, & ecce aries vnus suspensus cornibus in virgulto Sabæ.* Qua ratione arietem? Quasi præstantem vtique cetero gregi. Qua ratione suspensum? Vt aduerteres hostiam illam non esse terrenam. Qua causa cornibus suspensum, nisi quod carnem suam virtute superiore à terris leuaret: iuxta quod scriptum est, *Cuius principium super humeros eius.* Quis vtique significatur, nisi ille de quo scriptū est, *Exaltauit cornu populi sui: Cornu nostrum Christus est, qui præfuit omnibus, sicut legitimus. Speciosus forma præ filiis hominum.* Solus cleuatus & exaltatus à terris, quemadmodum ipse nos docet, cum loquitur, *Ego non sum de hoc mundo, ego de superis sum.* Hinc vidit Abraham in isto sacrificio, huius passionem aspexit. Et ideo ipse Dominus ait de eo, *Abraham diem meum vidit, & gauisus est.* Vnde ait scriptura, *Vocauit Abraham nomen loci illius, Dominus vidit: vt dicant hodie, In monte Dominus apparuit, hoc est, quod apparuit Abrahamæ, reuelans futuram sui passionem corporis, qua mundum redemit: demōstrans etiā genus passionis, cum suspensum ostendit cornibus arietem: virgultum illud patibulum crucis est. Et in hoc ligno præstantissimus ductor gregis exaltatus omnia transit ad se, vt ab omnibus cognosceretur, vnde & ipse ait: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognosceitis quia ego sum.* Hinc quoque promeruit Deum Abraham. Vnde ait, *Profecū benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo semen tuum.* Hæc est tertia benedictio. Tres enim plenarias accepit benedictiones: Vnam post victoriam, qua liberauit nepotem, & occurrit illi Melchisedec, quando dixit ei Dominus, *Respice in cælum, & numera stellas si poteris: sic erit semē tuum.* Et creditit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Aliam quando iussus est Abraham nominari, & signaculum accepit circumcisionis. Tertiam hęc, quando dilectissimum filium suum in holocaustum Deo non dubitauit offerre. Hæc iterum benedictio præstitit superioribus. In illis enim propagationem seminis Abraham promisit futuram: in hac autem ait, *Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terre, quoniam audisti vocem meam.* Et nos ergo audiamus vocem Dei nostri, & obediāmus præceptis eius, si volumus apud eum inuenire gratiam.

Gen. 9.
Gen. 14. 8.

Gen. 44.

Ioan. 8.

Ibid.

Ioan. 12.
Ioan. 8.

Gen. 5.

Gen. 17.

Genesis Cap. XXIII.

FVIT autem vita Sarrae anni centum viginti septem: & mortua est Sarra in ciuitate Arbec, quæ est in cōualle. hæc est Chebron in terra Chanaan. Venit autem Abraham plāgere Sarram & flere. Et surrexit Abraham à mortuo, & dixit filijs Chet, dicens, Advena & peregrinus ego sum vobiscum: date ergo mihi possessionem vobiscum, & sepeliam mortuum meum à me. Responderunt autem filij Chet ad Abraham, dicens, Non domine, au-

di autem nos: Rex à Deo es tu in nobis: in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum: nullus enim nostrum non prohibebit sepulchrum suum à te, vt sepelias mortuum tuum illic. Surgens autem Abraham adorauit populum terræ, filios Chet: & loquutus est ad eos Abraham, dicens, Si habetis in anima vestra vt sepeliam mortuum meum à facie mea, audite me: Loquimini pro me Ephron filio Saar, & det mihi speluncam duplicem, quæ est eius, existentem in parte agri sui. Argento digno det mihi illam in vobis in possessionem sepulchri. Ephron autem sedebat in medio filiorum Chet. Respondens autem Ephron Chertæ ad Abraham dixit, audientibus filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem, dicens, Apud me est Domine, & audi me: Agrum & speluncam, quæ in eo, tibi do: coram omnibus ciuibus meis dedi tibi, sepeli mortuum tuum. Et adorauit Abraham coram populo terræ. Et dixit Ephron in aures coram populo terræ: Quoniam apud me es, audi me: Argentum agri accipe à me, & sepeliam mortuum meum illic. Respondit autem Ephron Abraham, dicens, Nequaquam Domine: audiui enim quadringentam didrachmas argenti sed quid vtique esset hoc inter me & te? Tu autem mortuum tuum sepeli. Et audiuit Abraham Ephron, & restituit Abraham Ephron argentum quod loquutus est in aures filiorum Chet, quadringentas didrachmas argenti probati mercatoribus. Et stetit ager Ephron, qui erat in spelunca duplici, quæ est secundum faciem Mambræ, ager & spelunca quæ erat in eo, & omnis arbor quæ erat in agro, quæ est in terminis eius in circuiu, Abraham in possessionem coram filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem. Post hæc autem sepeliuit Abraham Sarram vxorē suam in spelunca agri duplici, quæ est coram Mambræ. hæc est Chebron in terra Chanaan. Et confirmatus est ager & spelunca quæ in eo, Abraham in possessionem sepulchri, à filiis Chet.

De morte vxoris Abraham, fletuque eius, & sepulture officio.
CAP. XIX.

LOcus qui legitur, habet mortem vxoris, fletum mariti, sepulture officium, quibus maritalis affectus probatur. *Et surrexit Abraham à mortuo.* Docemur vt non diutius in hæreamus mortuis, sed quātum satis est officij deseramus. Festinauit autem pro loco sepulchri pretium soluere, cum gratis daretur, vt non in alienis locis, sed nostris potius ædific-

Eccli. 22.

cemus tumulos parentum vel proximorum. Sæpe enim cum alienationibus possessionum venales sunt quæ in iisdem locis sepulturæ sunt. Hoc autem ideo Abraham fecit, quia nondum erant huiusmodi Dei templa, in quibus fidelium in Domino reliquiæ cõderentur.

Genesis Cap. XVIII.

ET Abraham erat senior, prouectus diebus: & Dominus benedixit Abraham per omnia. Et dixit Abraham puero suo seniori domus suæ, principi suorum omnium: Pone manum tuam subter femur meum, & adiurabo te per Dominum Deum cæli & Deum terræ, vt non accipias vxorem Isaac filio meo de filiabus Chananæorum, cum quibus ego habito inter ipsos: sed in terrâ meam vbi ego natus sum ibis, & in tribum meam, & accipies vxorem filio meo Isaac inde. Dixit autem ad eum seruus, Si igitur non voluerit mulier venire mecum retrò in terram hanc, reducam filium tuum in terram, vnde egressus es inde: Dixit autem ad eum Abraham, Attēde tibi ne reducas filium meum illò. Dominus Deus cæli & Deus terræ, qui accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus sum, qui loquutus est mihi, & iurauit dicens, Tibi dabo terram hanc, & semini tuo; ipse mittet angelum suum ante te, & accipies vxorē filio meo inde. Quòd si noluerit mulier venire tecum in terram hanc, purus eris à iuramento meo hoc: tantum filium meum ne reducas illuc. Et posuit puer manum suam sub femore Abraham, domini sui, & iurauit ei de verbo hoc. Et accepit puer decem camelos de camelis domini sui, & de omnibus bonis domini sui cum ipso; & surgens profectus est in Mesopotamiam in ciuitatem Nachor. Et fecit quiescere camelos extra ciuitatē apud puteū aquæ ad vesperum, quando egrediuntur aquatrices, & dixit, Domine Deus domini mei Abraham, prosperum fac coram me hodie, & fac misericordiam cum domino meo Abraham. Ecce steti in fonte aquæ: at filii hominum habitantium ciuitatem egrediuntur ad hauriendam aquam. Et erit virgo cui vtique ego dixero, Inclina hydriam tuam vt bibam: & dixerit mihi, Bibe, & camelos tuos potabo donec vtique cessent bibentes, hanc præparasti seruo tuo Isaac. Et in hoc cognoscam, quòd fecisti misericordiam cum domino meo Abraham. Et factum est antequam perficeret

ipse loquens in mente, & ecce Rebecca egrediebatur, genita Bathuel filio Melchæ vxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam super humerum: & virgo erat speciosa aspectu valdè, quam vir non cognouerat. Descendit autem ad fontem, & impleuit hydriam, & ascēdit. Cucurrit autem puer in occursum ipsi, & dixit ei, Pota me parū aquæ de hydria tua. Illa autem dixit, Bibe domine. Et festinauit, & deposuit hydriam super brachiū suum, & potauit eum, donec cessauit bibēs. Et dixit, Et camelis tuis hauriā aquā, donec vtique omnes bibāt. Et festinauit, & euacuauit hydriā in adaquatorium, & cucurrit iterum ad puteum vt hauriret: & hausit aquam omnibus camelis. At homo considerabat eam, & tacebat vt cognosceret, si prosperam fecit Dominus viam suam, an non. Factum est autem quando cessauerunt omnes camelis bibere, accepit homo duas inaures aureas vnus drachmę ponderis, & duas virias in manibus eius, decem aureorum pondus earum: & interrogauit eam, & dixit: Filia cuius es? indica mihi: & si est apud patrem tuum locus nobis ad manendum. Et dixit ei, Filia Bathuel sum Melchæ, quem peperit Nachor. Et dixit ei, Palcæ & pabula multa apud nos, & locus ad manendum. Et complacens homo, adorauit Dominum, & dixit, Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham, qui non reliquisti iustitiam tuam & veritatem à domino meo Abraham, meque prosperè duxit Dominus ad domum fratris domini mei ad accipiendam vxorem filio suo. Et currens puella nuntiauit in domum matris suæ secundum verba hæc. At Rebecca erat frater, cui nomen Laban: & cucurrit Laban ad hominem foras ad fontem. Et factū est quando vidit inaures & virias in duabus manibus sororis suæ, & quando audiuit verba Rebecca sororis suæ dicentis, Sic loquutus est mihi homo: & venit ad hominem, stante ipso iuxta camelos prope fontem, & dixit ei, Huc ingredere benedicti Domini, & cur steteris foris? Ego autem præparauī domum & locum camelis. Ingressus est autem homo in domum, & destrauit camelos, & dedit paleas & pabula camelis, & aquam pedibus ipsius, & pedibus virorum qui cum eo, & apposuit illis panes ad comedendum, qui dixit, Non comedam, donec loquar ego verba mea. Et dixit, Loquere. Et dixit, Seruus Abraham sum ego. Dominus autem

autem benedixit domino meo valdè, & exaltatus est, & dedit ei oues & vitulos, aurum & argentum, & seruos & ancillas, camelos & asinos. Et peperit Sarra mulier domini mei filiū vnum domino meo postquam consenuit ipse, & dedit ipsi quæcumque erant ei. Et adiurauit me dominus meus, dicens, Non accipies vxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos ego habito in terra eorum: sed ad domum patris mei perges, & ad tribū meam, & accipies vxorem filio meo. Et dixi domino meo, Ne fortè non veniat mulier mecum? Et dixit mihi, Dominus Deus cui complacuit coram eo, ipse mittet angelum suum tecum, & prosperabit viam tuam, & accipies vxorem filio meo de tribu mea, & de domo patris mei: tunc innocēs eris à maledictione mea. Quando enim veneris ad meam tribum, & non tibi dederint, eris innocens à iuramento tuo. Et veniens hodie ad fontem, dixi, Domine Deus domini mei Abraham, si tu prosperam facis viam meam, in qua nunc ego ambulo in ea: ecce steti supra fontē aquæ, & filie hominum ciuitatis egrediuntur ad hauriendam aquam. Et erit virgo, cui vtique ego dixero, Pota me parum aquæ de hydria tua: & dixerit mihi, Bibe tu, & camelis tuis hauriam aquam: hæc mulier quam præparauit Dominus suo seruo Isaac; & in hoc cognoscam quòd fecisti misericordiam domino meo Abraham. Et factum est antequam ego perficerem loqui in mente mea, & ecce statim Rebecca egressa est, habēs hydriam super humerum: & descēdit ad fontem, & hausit aquam, & dixit ei, Pota me parum aquæ. & festinās deposuit hydriam suam à seipsa, & dixit, Bibe tu, & camelis tuis potum dabo. Et bibi, & camelos meos adaquauit, & interrogauī eam, & dixi, Cuius filia es? nuntia mihi. Illa autem dixit, Filia Bathuel sum ego, filij Nachor, quem peperit ei Melchæ. Et circūposui ei inaures, & virias circa manus eius, & complacens adorauī Dominum, & benedixi Dominū Deum domini mei Abraham, qui prosperauit me in via veritatis, vt acciperem filiam fratris domini mei filio suo. Si ergo facitis vos misericordiam & iustitiam cum domino meo, nuntiate mihi: si autē non, nuntiate mihi, vt reuertar ad dextram vel ad sinistrā. Respondentes autem Laban & Bathuel, dixerunt, A Domino egressa est res hæc; non poterimus tibi contradicere malum aut bo-

num. Ecce Rebecca coram te, tollens reuertere, & sit vxor filio domini tui, sicut loquutus est Dominus. Factum est autem cum audiret puer Abraham verba eorum, adorauit super terram Dominum. Et proferens seruus vasā argentea & aurea, & vestem, dedit Rebecca: & dona dedit fratri eius, & matri eius: & comederunt & biberunt ipse & viri cum eo existentes, & dormierunt. Et surgens puer mane, dixit, Dimittite me, vt vadā ad dominum meum. Dixerunt autem fratres eius & mater, Maneat virgo nobiscum dies quasi decem, & post hoc proficietur. Ille autē dixit ad eos: Ne detineatis me, & Dominus prosperauit viam meam; dimittite me, vt pergā ad dominum meum. Dixerunt autem, Vocemus puellam, interrogemus os eius. Et vocauerunt Rebecca, & dixerunt ei, Ibis cum homine isto? Illa autem dixit, Vadam. Et dimiserunt Rebecca fororem eorum, & substitūm eius, & puerum Abraham, & eos qui cum eo. Et benedixerunt Rebecca fororem eorum, & dixerūt ei, Soror nostra es, fias in millia millium, & semen tuum possideat ciuitates aduersariorum. Surgens autem Rebecca, & ancillæ eius ascenderunt super camelos, & abierunt cum homine. Et accipiens puer Rebecca, abiit. Isaac autem ambulabat per desertum iuxta puteum visionis. Ipse autem habitabat in terra ad Africum. Exiuit autem Isaac exercere se in campum ad meridiem: & respiciens oculis vidit camelos venientes. Et respiciens Rebecca oculis vidit Isaac, & desiliit à camelo, & dixit puero, Quis est homo ille qui venit in agro in occursum nostrum? Dixit autem puer, Hic dominus meus. At illa accipiens pallium, caput suum obnubere cepit. Et narrauit puer Isaac cuncta verba quæ fecit. Intrauit autem Isaac in domum matris suæ, & accepit Rebecca, & fuit illius vxor, & dilexit eam. Et consolatus est Isaac de Sarra matre sua.

curat Abraham prouidere vxorem filio suo Isaac, mittit seruum qui ducit Rebecca, & datur Isaac in vxorem.

Et Abraham erat senior, prouectus diebus, &c. Senuerat itaque Abraham, quod boni est patris, debuit vxorem prouidere filio: sed propter oraculum Dei non poterat redire eò, vnde iustus erat exire. Habitabat autem in terris Chananæorum, ex quorum genere legitimam successionem sibi quærere fugiebat. Et vocauit puerum seniore domus suæ, & dixit ei vt iret in Charan, & de proximis suis vxorem peteret iuniori domino suo. Disc hinc quòd etiam senioris

De habitu Abrahæ, & demoracione in deserto, descensuque in Ægyptum, quod etiam mens tunc probetur ac tentetur quando est in deserto, quid præterea significet quod Abraham descendens in Ægyptum dixit Sarra, ne se uxorem, sed sororem eius appellaret, quid etiam increpatio Abrahæ per regem Ægypti, uxori que restituitur, & abeundi licentia.

Discessus Abrahæ de Ægypto cum uxore sua Sarra quid significet: quid etiam quod eò inducitur rediisse, unde in Ægyptum descenderat, cur præterea diuitias eius scriptura expresserit: & virum Lot quoque nepos eius dines fuerit.

Qua ratione scriptum sit: Et Lot qui ambulabat cum Abraham, cur etiam dictum sit quod non capiebat eos terra, qui præterea sint pastores, & quorum animantium: que rixa inter pastores Abrahæ, & inter pastores Lot, & quomodo illam sedare curauerit Abrahâ: quanta quoque præmiserit ne Lot discedere cogereetur: de insolentia denique ipsius Lot, & electionis nescientia: & quid nos eligere debeamus.

Quomodo ex locutione Domini ad Abraham, & ostense sibi terræ promissione doceamur quantum mens superfluis portionibus & irrationabilibus exhaustis proficiat: quemadmodum etiam instruiamur ex triumpho quatuor regum contra quinque, quantum vitia vitis adiuncta noceant.

Quemadmodum ex oblatione Melchisedech admonetur mens plena prudentia ac iustitia, ut deuotior sit erga Dei cultum: quodque expeditione regis Sodomorum, ubi se uicisse putat, tentari se discat, & qualiter ex Abrahæ responsione contagium intemperantiæ declinare possit, cur præterea post euentum belli mercedem Dominus sponderit, quid denique significet quod Abrahæ cura posteritatis fuit: ac de mystica interpretatione totius sacrificij Abrahæ.

Quid sibi uelit quod post solis occasum excessus cecidit super Abraham: & quomodo ei non tam quæ futura erant declarabantur, quam præscribebatur quæ facienda forent, quid præterea singulariter per superiora auctor significari arbitretur.

Quid significetur oraculo Domini ad Abraham dicentis, Semini tuo dabo terram hanc, ad quid etiam pertineat Sarra uxor Abrahæ, quæ sterilis fuerat: & quid ancilla eius Agar significet, qua ratione præterea Sarra conclusa fuerit, & Agar filios pepererit.

Quid nos doceat oraculum quo dictum est Abrahæ, Cir cumcidatis omne masculinum uestrum, &c. quomodo etiam plerique moueantur ex hoc quod Dominus dixit, Quoniam qui non fuerit circumcissus masculus, &c. qua ratione præterea Sarre una littera fuerit addita, ac de futuri filij promissione: quid denique significet quod Abraham in faciem ceciderit: & de promissi confirmatione, & responsione Domini ad Abrahæ petitionem.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS DE ABRAHAM

LIBER SECVNDVS.

De continuatione huius libri ad præcedentem, cum profundioris intellectus apertiones, & qua ratione meti dicatur, sicuti & Abrahæ dictum est, ut exeat de terra, cognatione, & domo sua, quomodo etiam uolens perfectum purgationem consequi, a tribus se debeat distinguere.

Grarum ænigmata. Vnde non absurdum reor, referre ad altiora sensum, & per historiam diuersarum personarum, uirtutis formæ quendam processum explicare: maxime cum iam in Adam intellectus profundioris exordia degustauerimus. Adam etenim mentem diximus, Euam sensum esse significauimus, serpentis specie delectationem expressimus: sed ibi de summa beatitudine, & quadam naturali uirtutum amœnitate per circumuentionem sensus, & delectationis illecebram, deflexus ad culpam est, hic autem ad perfectum mentis speculari datur. Hoc enim legislator prouidit egit, ut quemadmodum lapsum mentis demonstrauit, ut illas erroris cauernas semitas; ita etiam processum mentis & quendam superiorem reditum significaret, ut quemadmodum infracta mens reformat

lib. 4.

MORALEM quidem locum profecti sumus, qua potuimus intellectus simplicitate, ut qui legunt, morum possint sibi haurire magisteria. Sed quia ex utraque parte acuta est acies gladij, ex utraque parte præliar: similiter uerbum Dei, quod est acutius omni gladio acutissimo, penetrâs uique ad diuisionem animæ, quocumque conuerteris, paratum inuenies & oportuum ut animam legentis pertranseat ad reuocanda prophetarum scriptura

Gen. 9.

mare se possit, cognoscere. Purgauerat enim A terram Dominus in diluuij infusione, lauerat humanæ colluuiouē fragilitatis: sed non satis erat ad uirtutum profectum, nisi ut instrueretur homo, quemadmodum se regeret & gubernaret. Abraham mentis loco inducitur. Denique Abraham transitus dicitur. Ergo ut mens quæ in Adam totam se delectationi & illecebris corporalibus dederat, in formam uirtutis speciẽmque transiret, uir sapiens nobis ad imitandum proposuit est. Denique Abraham secundum Hebræos & secundum Latinos pater dicitur est, eo quod mens paterna quadam auctoritate, censione & sollicitudine totum gubernet hominem. Hæc ergo mens erat in Charra, id est, in cauernis, obnoxia uariis passionibus. Ideoque dicitur ei, Exi de terra tua, hoc est, de corpore tuo. Exiit de hac terra ille cuius conuersatio in cælis. Et de cognatione, inquit, tua. Cognati sunt animæ nostræ corporis sensus. Diuiditur in duo anima nostra: in id quod est rationale, & in id quod est irrationabile. In eo autem quod est irrationabile, sensus sunt: ergo cognati sunt partis rationalis, hoc est mentis. Et de domo tua, inquit, exi, Domo mentis, prolatum est uerbum. Sicut enim paterfamilias habitat in domo sua, & in potestate habet quemadmodum regar domum suam; ita etiam mens in sermonibus nostris habitat, & gubernat uerba nostra, & uis eius ac disciplina in sermone elucet. Et bonus paterfamilias à primo vestibulo domus æstinatur: ita etiam de sermonibus nostris mens nostra perpenditur. Denique etiam modulom uocis pulsat & reuocat. Ergo qui uult perfectam purgationem consequi, distingat se ab his tribus, à corpore, à sensibus corporalibus, à uoce: in quibus sunt omnes corporis passionis, & circumscriptio sensuum quibus decipimur & illudimur. In nullo enim horum trium bonum. Non in carne, quamuis Epicuri schola, plerique etiam uoluptarij dirumpantur corporis delectatione. Neque in sensibus, qui sæpe luduntur, neque in sono uocis, quæ falsis plerumque animam demulcet cantibus, est perfectum bonum hoc incorruptibile. Manifesta autem fides. Mortuo etenim homine caro corrumpitur, sensus pereunt, uox amittitur, remanet mens immortalis, in corpoream vitam recipiens. Vnde in alteram terram uocatur plenâ beatitudine, ubi non falsa pro ueris, sicut in hac uita, sed uiam rerum cernat substantiam, eo quod excussa corporis & sensuum & uocis nebulosa quadam imagine, corruptibilem caliginẽ deponat, & reuelata facie beatæ uitæ gratiam lustret obtutu. Benedicam, inquit, te, & faciam te in gentem magnam. Immortalitatem spondet, cum genus promittit. Genus enim immortale uidetur esse, persona mortales sunt singulorum, ut hominum, ut eorum, ut ap. De quibus ait quidam,

Gen. 9.

Gen. 17.

Gen. 11.

Gen. 14.

Gen. 12.

Gen. 15.

Gen. 16.

Gen. 17.

Gen. 18.

Gen. 19.

Gen. 20.

Gen. 21.

Gen. 22.

Gen. 23.

Gen. 24.

De exitu Abrahæ, quemadmodum locutus est ei Dominus, & quod processus illius uiri propostus sit nobis ad imitandum, & scriptus ad experimentum: ac qualiter reformet se mens in Abraham, & per gradus & incrementa se colligat.

randum, & scriptus ad experimentum: ac qualiter reformet se mens in Abraham, & per gradus & incrementa se colligat.

EXIIT Abraham, quemadmodum locutus est ei Dominus. Hinc ferunt gentiles septem sapientum sententiam: Scire Deum; quasi inuentum suum: cum longè anterior non dico Abraham, sed Moyses fuerit, per quem lex data est, dicens, Post Dominum Deum tuum ambulabis. Exiit ergo Abraham: in quo non tam profectio eius, quam anima eius deuotio, & mentis libertas exiit de corporis uinculis, de illecebris delectationis. Denique sic habes, Exiit Abraham, quemadmodum locutus est illi Deus. Suprà habes, Exiit de Deum; in quo apertum imperium iuuentis expressum: hic habes quemadmodum locutus est illi Deus. Quasi quidam confabulationis affectus comprehenditur: omnia enim fecit quæ statuta sunt. Ante factum igitur Deum dicit quasi obnoxio, post factum loquitur quasi amico. Amicus est enim Deo, qui facit quæ imperata sunt. Vnde & in Euangelio suo dicit Dominus Iesus: Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego precipio uobis. Iam enim non dicam uos seruos. Sed (ut dixi) processus uiri sapientis propostus est nobis ad imitandum, scriptus ad exprimendum: nec perfectio. Adhuc enim reformat se mens in Abraham, quæ in homine prima lapsa est. Et ideo per gradus & incrementa se colligit. Vnde & addidit, Et exiit cum eo Lot, hoc est, declinatio. Id enim nominis significat interpretatio: eo quod ut uiantes incognitam carpentes uiam, semitis aliquibus sæpe falluntur, ut à directo deflectat tramite: & tamen si prudentes sunt, non deuiant, sed cunctabundi licet regionis ipsius cõuirtit uiam colligunt: ita & Abraham nutabundus quidem, tamen tramitem ueri sequebatur. Ducebatur plerumque falsa specie honorum, sed non penitus inclinabatur. Perfecti est enim non deflectere, prudentis non penitus declinare. Solus autem ille nunquam deflexit de quo scriptum est, Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabis nomẽ eius Emanuel: butyrum & mel manducabit: priusquam sciat aut profert mala, eliget bonum: quoniam priusquam sciat puer bonum aut malum, non credit malitiæ, ut eligat quod bonum est. Hoc Abraham facere non poterat, ut prius bona eligeret quam mala sciret: sed præceptis inhærebat calescens, ne declinaret à uero. Ideo etiam septuaginta & quinque annorum describitur exisse de Charra, quod septuagesimo perfecto remissionis numero sensus is fit qui possit insecti. Delectationes enim horum sensuum faciunt, ut non semper erecta sit mens nostra, sed aliquando se inflat, ut non intra cauernas corporis, aut intra latibula uoluptatis abscondat. Tamen etiam in his uinculis positus ita euasit, ut sumeret uxorem suam, & nepotẽ, & omnem animam uasumque possederat in Charra. Prudentes enim & continentes uirtutis atque animæ possessores sunt, decorem morum mansuetorum eligentes. Qui autem amatores corporis sunt, delectationibus eius irretitur: quia irrationabiliu in corporis habitudine omnis uirtus est, rationabiliu autem in uirtutibus animæ.

Gen. 15.

Gen. 12.

Gen. 15.

Gen. 12.

Matth. 1.

Esai. 7.

Gen. 12.

Gen. 12.

Gen. 12.

ac discipulis. Propterea scriptum est, quia possidebat animam suam, tamquam liberam regens, & nulli seruituti obnoxiam. Hoc ergo habet intentio doctoris, eo quod etiam in illis diuerticulis & anfractibus constitutus, vel adhuc aui recentioris, vel nondum perfectioris disciplinae, locum parentem ad vitia, non est ita inflexus ad culpam ut demigrare non posset. Denique mentem suam ab illa lubrica possessione defendit & transtulit.

De perambulatione Abrahæ usque ad locum ubi Dominum sibi apparentem vidit: quem quandiu Chaldaeus fuit, videre non poterat, quod etiam mens quâdam Chaldaicis erroribus inflectitur, Deum non videt, de edificatione quoque aie per Abraham, & inuocatione nominis Domini.

C.A.P. III.

ET perambulauit, inquit, Abraham usque ad locum Sychem, ad quercum altam. Nonne videtur superflua esse, nisi rationem requiras, cum & altitudinem quercus non prætermiserit? Sed ubi ratio est, nihil superfluum. Sychem enim vel humerus vel ceruix significatur, quod est laboris vel exercitationis indicium. Vnde & Iacob vir exercitatus filio suo Ioseph eam præcipuam dedit. Ergo quia neque sine dote naturæ, exercitatio ipsa per se perfectionem conferre potest, & naturæ gratia desinitur, si desit exercitatio: (est enim ingenuus adminiculū diligētia) inducitur in vir, ad cuius imitationem formaris, ad naturæ gratiam adiuncta exercitatione, ita fundatior & excelsior factus, ut usque ad quercum altam transiret. Quæ arbor ut alta, ita etiam robusta, indicio est, non facile animam Abrahæ sacculi huius procellis esse curuam, sed mansisse sublimem, ut se æternis inquisitionibus ad altitudinem diuinæ cognitionis eleuaret. Denique continuò apparuit illi Deus. Nusquam superius habes quod dicitur esse illi Deus. Vnde liquet eò referendum, quia quamdiu Chaldaus fuit, hoc est, non solum in regione, sed etiam in opinione Chaldaeorum, non poterat Deum videre, quem intra mundum querebat. Chaldaei enim mundum superiorem Deum dicunt, & erraticarum motu stellarum & fixarum cursu regi asserunt ea quæ terrena sunt, & quodam vinculo cohereri. Vnde & deos stellas appellauerūt, eò quod eas dominatum quandam habere supernum credant, quia quædam stellis ad terrena compassio est. Oportuit autem eos æstimare quia quod compatitur, non imperatorum ius, nec dominatum quasi Deus possit habere in eis quorum ægrefcit compassione, cum sit & ipse mortalis & corruptibilis. Mundus quoque cum sit factus, vtrique ipse Deus non est, sed operator & conditor eius. Ergo mens quamdiu Chaldaicis erroribus inflectitur, non videt Deum, quem in his quæ videntur, non in his quæ non videntur, esse putant. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ verò non videntur, æterna. Sed non temporalis Deus. Non igitur videtur. Non ergo mens ea videt Deum, quæ disciplinam Chaldaeorum sequitur. Vnde nec Abraham primum vidit. Quomodo autem poterat videre eum, supra quem alterum esse arbitrabatur? Vbi verò ad aliam demigravit, non regionem, sed veram religionem, paratam humilitati (hoc enim significat Chanaan) tunc Deum vide-

re cepit, & cum cognoscere esse Deum, cuius inuisibili virtute aduertit ea regi & gubernari. Hoc ergo scriptura docet, quia Abraham à stellarum obferuatione migrans, Deum vidit. Confirmatio testimonij adiungitur, quia in loco aram Domino edificauit, ei qui sibi apparuit. Impressus est enim typus iste validus in anima eius, & manifestata fides veritatis. Suppetit enim grato viro memoria, ingrato irrepit obliuio. Illi hærent à quibus adiuuatur, isti labuntur omnia quæ conferuntur. Statuit autem aram, sed non sacrificauit. Posset mouere, nisi meminisset processus mentis huius scripturæ serie seruari. Et ideo spectabat à Deo genus discere sacrificandi. Aduertebat enim irrationabilis animantis & mutæ pecudis sacrificium, dignam diuino cultu hostiam non videri. Nondum in Isaac typum cognouerat passionis futuræ, nondum Melchisedec dederat ei benedictionis gratiam, ut ista cognosceret. Recessit, inquit, inde in montem contra Orientem Bethel. Incrementum deuotionis, montis significat eminentia: cuius ascensio, indicium est verioris processus. Contra Orientem ideo, quia prophetabat venturum iustitiam solum, quod illic sapiētia pararet sibi domum, & inde per virginem suam prædestinaret exortum. Volebat enim cognoscere iam mysteriorum lumen accipere. Sicut enim sole mundus, ita splendore sapientia tota mens illuminabitur. Meritoque posuit contra Orientem Bethel. Domus enim Dei dicitur Bethlem in qua natus est Christus. Vnde ait per Prophetam Deus, Et tu Bethlem non es minima inter principes Iuda: ex te enim exiit princeps, qui regat populum meum. Non dixit contra Bethel, sed tabernaculum ipsum Bethel appellauit. Ecclesia enim iustorum est tabernaculum. Iam illa quis non miretur mysteria, quod Bethel iuxta mare Galilææ est ab Oriente? Etenim anima quæ meretur tēplum Dei appellari, vel Ecclesia, tunditur secularium curarum fluctibus, sed non subtrahitur: cadit, sed non labefactatur, commotiones fluctuum & insurrectiones passionum corporalium facilis premerit ac mitigare. Spectat aliorū naufragia ipsa immunis & exors periculi, parata semper ut illucescat sibi Christus, atque illuminatione iucunditatem acquirat sibi. Sicut enim oculi pascuntur primo diei lumine, ita etiam mens nostra alitur inuentis sapientia, & quibusdam eius radiis videtur splendescere. Visibiles enim solis radiis terræ vaporantur, inuisibiles autem radij cordis nostri penetrant interiores recessus. Iterum edificauit aram, & inuocauit in nomine Domini. Processus fidei, in Domini inuocatione significauit. Hoc adiecit superioribus.

De abiitū Abrahæ, & de moratione in deserto, descensuque in Ægyptum: quod etiam mens tunc probatur ac tenetur, quando est in deserto, quid præterea significet quod Abraham descendens in Ægyptum, dixit Sarrae ne se vxorē, sed sororem eius appellaret, quid etiam in conceptu Abrahæ per regem Ægypti, vxorisque restitutio, & abeundi licentia.

C.A.P. IIII.

ET abiit Abraham, & demoratus est in deserto. Tunc probatur mens, quādo in quodam deserto est, ubi nulla cupiditatum lasciuia, nulla abundantia pecuniæ, nullus sumptus luxuriæ. Vt in hoc deserto

deserto esse possum, deslitutus ab omni incertino cupiditatum, derelictus ab omni delinquēdi studio, expoliatus iactantia & tumore. Sed quia vel Deus nos tentari patitur, vel tentator incurrit cum sibi videtur in deserto mens esse quæta ab omni terrenarum voluptatum appetentia in Ægyptum impellitur, ubi compungi possit. Stimulus enim mentis, caro nostra est, & passionis eius compulsionis sunt nostre. Ipsa est Ægyptus nostra, hoc est caro nostra ipsa est afflictio. In hanc descendit mens nostra quādo cogitat quæ carnalia sunt: Tunc autem ascendit quando inuisibilia desiderat. Ideo & Abraham dicitur descendisse in Ægyptum, ut affligeretur. Patitur hoc mens nostra, inter dum separat se a corpore, secerat ut singulariter agar, in corporalibus intendere atque adherere cupiens. Interdum propter colligationē animæ & corporis inclinatur ad carnales voluptates, quibus infirma subicitur, fortior non tenetur. Afflictiones igitur forri viro coronæ sunt, inualido infirmitates sunt. Vnde & ille non timebat afflictiones, quibus probaretur meritò, qui dicit: Nam & cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed in omnibus sumus afflicti: foris pagna, intus mores. Sed ut descenderet in Ægyptum, fames coegit. Exoritur sæua mentis fames, quando appetentia carnis eius exundat, & expectat aquam saluti aduertit. Redigunt nos in angustias corporis, cum habendi cupiditas irrepit luxuria in anitae, & cordis iactantia tentantur omnes. Inflectitur etiam sobrius animus, descendit in Ægyptum, hoc est in afflictionem corporis. Sic tamen descendit, ut quasi aduena ad tempus incolere, non quali cuius possidere videretur. Iustus enim dixit, Aduena sum in terra hæc. Et alibi, Heu me, quod incolatus meus prolongatus est. Descendens autem Abraham in Ægyptum, hoc est, ad reros & barbaros mores, qui virtuti deserere nescirent: ne nocerent per inuidiam, dixit Sarrae, ne se vxorem eius diceret, sed fororem eius appellaret. Et hinc grande virtutis mysterium, cui citò inuiderur. Et ideo ut inuidiam reprimat, humiliorum se præstare debet. Non sibi principatum super omnes vendicet: non sibi soli sapientiam præcipuam artoget. Hæc est quamque sibi Salomon vxorem acquisiuit. Vxor enim præcipue est viro debita. Itaque omnes cupiunt tali se copula dignos videri, ut doceant aliquem sibi præferri. Quis tanta solus potiar pulchritudine? Soror autem quodam vel iure geramantatis, vel nomine plerisque sociatur. Et ideo verum amatorem suum integrum ab iniuria reseruat. Vnde videntes eam Ægyptij, qui non possent discernere, nec virtutis formam agnoscere, vulgari æstimantes iudicio, induxerunt ad tyrannum, hoc est, ad mentem superbam, quæ pondus sapientia non sustinuit, & ideo afflicta est. Etenim cum animam improbam virtutis intrauerit sermo, redarguit eam culpa, errorque pudore afficit, & prolapsionis torquet dolore. Namque dum in quadam sumus delinquendi libidine, nebulis quibusdam insipientia mens obducitur, & sumo quodam iniquitatis oculi eius caligant, ne videat eorum quæ concupiscit deformitatem. Sed cum omnis nebula transierit, & sapientia fulgor fulserit, grauius tormenta exercen-

tur in quodam malè conscij secretario. Itaque grauior nostra mens index est conscientia reatu, & iudicio penitentia. Quod si vel agra per culpam, vel inualida per infirmitatē non potuerit ferre ac perpeti virtutis presentiam, dimittit eam, à seque relegat ne patiat eam volui in se, & adherere cogitationibus suis. Et ut infirmiores oculi lucem refugiunt, ita mens inualida sapientia fulgorem non sustinet. Tales erant Geraseni, qui rogabant ut transferret de sinibus eorum Dominus Iesus. Denique & iste rex Ægypti ait ad Abraham, Quid hoc fecisti mihi? Quare non dixisti mihi quia vxor tua est, sed dixisti quia foror tua est, & sumseram eam mihi vxorem? Et nunc ecce mulier tua ante te, accipe, & recede hinc. Intueamur animo intemperantem aliquem, qui intuitus castitatis gratiam, quodam captus eius decore sequendam putet. Deinde pedissequus eius necies quibus colligata inflectit, & stipata aduenit, sobriacitatem scilicet, modestiam, ac verecundiam, pauperrimam cibi, fugam laiciuita, prociacitatis, peruliantia cautiorem feriam, sollicitam custodiam, subitò aut ebrietatis succensus calore, aut ipsius carnis æstu, ad occursum formæ decetioris nequaquam se teneat, nec legi carnis repugnet, nonne dicit, Putaui rē faciliorem, castimoniam sequi: supra humeros meos, supra vires meas est? Rarus cui ista iungatur. Vale castitas, recede recede de finibus sensuum meorum. Recurre citò eò vade huc venisti, non sustinco præsentiam tuam. Affligor grauius questionibus, dum tenendam te arbitror, quam tenere non possum. Conuersus deinde ad aliquem monitorem sui, qui studuerit in eius mentem inducere assuetudinem castimonie, allegans non arduam fore, nec impossibilem, sed pluribus sociam, finitimam studiis, cōuenientem voluntariis. Quid hoc, inquit, fecisti mihi? Quare non dixisti mihi quia vxor tua est? Hoc est, quæ non perfunctorie, sed legitimo teneatur coniugio, secum maximā vehat dotē, quæ inuocat graui onera matrimonij, & duræ tenus cōiunctionis. Sed dixisti fororem, nullis adstrictam legibus, & naturæ sociam, non iure aliquo dotalis census superbam ac potentem. Itaque imprudens onerum eius copulandam eam mihi & tenendam putaueram: sed intellexi quod pondus sit in ea & sarcina. Ecce mulier tua, id est, ecce persuasio tua ante te, accipe, & recede. Nolo ante me sit, nolo in meis cogitationibus. Tolle te hinc cum tuis consiliis, cum tua admonitione, citò tolle, citò recede, moras tuas non fero, afflictiones sunt mihi: satis est, quod ante deceptus sum. Et misit alumnos suos quibus vagatur plerumque mens intemperantior, voluens animo cogitationes luxuriæ, ambitionis, auaritiæ, & diuersas illecebras offerens, ut eliminaret, ac longe propellerent castimoniam, ne recursum faceret in eos fines quibus fuerat expulsa, quò secuta iam & arbitrij ferrioris libera, in peccatis suis redargui non formidaret.

Discessus Abrahæ de Ægypto cum vxore sua Sarra quid significet: quid etiam quod eò inducitur rediisse, unde in Ægyptum descenderat, cur præterea diuitias eius scriptura expresserit, & utrum Lot quoque nepos eius diues fuerit.

C.A.P.V.

Discersit itaque Abraham inde, habens secum vxorem suam Sarram, hoc est principalem, non seruentē. Ideo & dicitur illi, Audi Sarram vxorem tuam. Quæ enim seruitio delictorum se exiit, principatum habet, non seruitium. Mens ergo validior principalem virtutem secum habet, hoc est, imperitiam corporis sensibus, non obediens. Quæ de Ægypto secum omnia retulit, nihil ibi disciplinarum suarum amisit. Non colorata est intemperantia, insolentia flagitiorum, immodestia, non expoliata est amictu sedula sobrietatis, non exuta vestimento pudoris. Erat diues valdè, utpote cui nihil bonorum deerat, qui non alieni erat appetens, qui nullius indigebat quod suum dici veller. Hoc est enim esse diuitem, quod satis voluntati sit. Mensuram enim frugalitas habet, census non habet, cuius modus in arbitrio quaerentis est. Erat enim diues pecoribus, argento, & auro. Quid sibi hoc vult? Non mihi videtur in homine iusto faculares diuitias laudari. Vnde in pecoribus corporales sensus intelligo, quia & ipsi irrationabiles sunt, in argento sermonem, in auro mentem. Merito diues erat Abraham, quia regebat sensus irrationabiles. Denique & domuit, & mansuetos fecit, ut fierent rationabiles. Habebat sermonem fidei calore splendidum, purgatum spiritalis gratia disciplinæ, habebat mentem plenam prudentiæ. Et ideo auro comparatur mens bona, quia sicut cæteris illud præstat metallis, ita mēs bona in homine cæteris potior: est humane substantiæ portionibus. In tribus igitur census sapientis: in sensu, in sermone, in mēte: gradus quidam per ordinem factus, sicut etiam in Apostolo legitimus: Manet autem spes, fides, charitas, tria hæc, maior autem his est charitas. Et mens igitur maior est, quia ipsa est quæ molit spiritale fructum, ut purgationem sensuum sermonumque proferat. Seruatur vbique persona sapientis viri. Denique eò inducitur reidiisse Abraham, hoc est in Bethel, vnde in Ægyptum descendat, ut agnoscamus quod etiam iusti in domo Dei possit, & verbo Dei intenti tentantur quidem secularibus afflictionibus, sed non alienantur à domo Dei, & à custodia præceptorum calestium. Si vis contentus esse finibus, non extollis diuitiarum copiis, & rebus secundum gratiam voluptatum fluentibus, hoc scias esse mentis optima, meditari semper principium & finem, eò procedere, & inde egredi, hoc est, bonum. Bonum autem sapiētia est. Nemo enim bonus, nisi vnus Deus. Ab eò procedimus, creati per ipsum: ad eum reuertimur, quia cum Christo esse multo melius. Et ut scias quia bonū est congrue principium & finē, ipse ait bonus Iesus, Ego sum α & ω, principium & finis. Mens igitur nostra cum ipso semper sit: ab eius templo, ad eius verbo nunquam recedat. Semper in lectione scripturarum sit meditationibus, orationibus, ut sermo eius qui est, semper operetur in nobis, & ut quotidie procedentes in ecclesiam, vel domesticis incubantes orationibus, ab ipso incipiamus, & in ipso finiamus. Ita totus hic vitæ nostræ dies, & cursus ad se sumat principium, & in se desinat. Sicut enim à principio vitæ credere, & imitari, salus est: ita perseverantia usque in finem necessaria est. Est autem mentis optima diligentia, ut verbo Dei intentata nihil faciat

irrationabile vnde tristitia fubeat, ut iugiter actuum suorum bene conscia, latitiam bonæ seruet conscientiae. Quod enim bonum, hoc sine timore & sine tristitia est, id est, securitatis & gratiæ plenum. Possessio enim iusti grata est Deo, insipientium nullus gradus. Ideo Elaias appropinquante bono ait, Fugiet dolor & tristitia, & gemitus. Ioannes quoque in Apocalypsi, Et ille, inquit, Deus cum illis erit, & delebit omnem lacrymam de oculis eorum, & mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque dolor ulterius. In resurrectione enim iustorum latitia iugis erit & gratia, cum illud bonum coeperit esse cum suis, quando requiescent in sinu Abraham, positi in eius tabernaculo, quod inter domum vel sermonem Dei & gratiam fixum est: significans innocentiam fidelium agere gratias auctori suo, qui non habet vnde eos poeniteat in hoc mundo fuisse. Factis itaque simplicibus Abraham, magnarum institutionum documenta explicatur. Merito diues, qui etiam disputationes philosophorum diuites facit, qui de eius actu præcepta formarent sua. Eius ergo diuitias scriptura expresserat; supererat cognoscere, utrumnam Lot quoque nepos eius, & ipse, utpote eiusdem successione, diues fuerit. Sed scriptura cum pecoris tantum abundantem asserit. Vnde sic habet, Et Lot qui simul ambulabat cum Abraham, erant onces & boues, & armenta. Non habebat argentum, quia nondum iustus. Etenim argentum igitur lingua iusti. Non habebat aurum, quod habebat ille qui vidit Christi posteriora, de quo scriptum est, Et posteriora eius in specie auri. Vidit illi Abraham, sicut testatus est Dominus, dicens, Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Et ideo auri speciem habere meruit & possidere.

Quæstiones scripturæ sūt, Et Lot qui ambulabat cum Abraham. Cur etiam dicitur sicut quod non capiebat eos terra, qui præterea sint pastores. Et quorum animantium: quæ vixit inter pastores Abraham, & inter pastores Lot: & quomodo illam sedare curauerit Abraham: quanta quoque præmisit ne Lot discedere cogeret: de insipientia denique ipsius Lot, & electionis nescientia: & quid nos eligere debeamus.

C. AP. VI.

Nunc illud quoque nequaquam prætereundum arbitror, quod videtur etiam doctiores mouisse, quæ ratione sit scriptum, Et Lot qui simul ambulabat cum Abraham, quasi alter esset Lot, qui non ambularet cum eo, secundum quod accepimus. Et putant plerique non solum questionem. Ergo ut illis satisfaciamus, & à regula scripturæ non recedamus, vnam personam dicimus, duo negotia, quod in vno eodemque viro duas res significatur: numero vnus, officio duplex. Declinat enim dicitur Lot, sicut habet Latina interpretatio. Declinat autem quicquid ad bonum aut ad malum. Cum ergo Lot declinaret malum, hoc est, errorem, flagitium, crimen, iungebatur patruo: cum declinaret bonū, hoc est iustum, innocentem, sanctum, religiosum, sociabatur flagitio. Bene ergo dixit, Et Lot qui ambulabat cum Abraham, quia adhuc non elegerat Sodomā, non habitabat cum flagitiorum auctoribus. Postea enim cepit habitare in Sodomis, Ideoq; quasi à seipso mutatus velut

velut alter accipitur, non solum à iusto viro, sed à A seipso desciscens. Denique quia studio iam descendi coeperat à patruo, nō capiebat eos terra. Nulla enim spatia possunt satis esse discordibus. Quietis & pacificis etiam angusta abundant, dissans moribus etiam spatiosa arantur. Et quia à principio dixi mentem hic formari hominis, quæ à principio perfecta fuerat, sed per incrementa & gradus quosdam proficit, ideo ait, Non capiebat eos terræ hoc est, vna anima motus diuersos non recipiebat naturaliter sibi repugnantes. Potest tamen fieri ut interdum non omnia in vno eodemque perfecta sint: possit tamen aliqua vitia sua operire, vel motus suos temperare, aut si plura bona sint quibus pauciora vitia operiat, aut repentanam commotionem consilio maturiore reflectat. Verum si ex vtraque plura concurrant dissona ac repugnantes, habitatio discrepantium virtutum ac passionum in vna anima soluitur necesse est. Figurata ergo animam secundum philosophos terram appellauit. Nam & Salomon ait, Tamquam agricultura homo imprudens, quæ si focunda sit optimis segetibus fructibus, abscondere potest spinas: si vero spinæ concurrant aristis, secundi nulla est copia. Qui igitur pastores sint, & quorum animantium, & quæ rixa inter pastores Abraham & inter pastores Lot, consideremus. Pastores sunt magistri gregum, vel diligentes & sobrii, non finentes agrorum culta obterere pedis vestigio, atque aduti sentibus: vel negligentes & remissi, & qui non reuocent pecus suam, quod herbolæ & nō fructuosa pascatur, sed liberè vagari per varios agri fructus sinant. Iborum ergo pastorum solers custodia necessaria est, ne forte adscribatur diligentibus, quod excrūt negligentium incuria. Sed quia non sermo deuisibilibus, ideo cuius pecoris pastores sint, consideremus. Pastores hos definire possumus. Pastores, inquit, pecorum. Pecora autem sensus corporis irrationabiles significari accepimus. Qui sunt ergo pastores sensuum, nisi præceptores, & quasi quidam rectores gregum, duces eorum, vel monitores alicuius sermonis, vel mentis nostræ cogitationes? Qui si pastorali discipline gnari & tenaces sunt, non permittunt longius sensuum gregem vagari, & inutilibus ac noxiis inhærerē pabulis, sed prouido doctore reuocant, & frenos rationis admouent, atque obfistunt, renitētib. Mali autē præceptores, vel inutilis disceptationis permittūt eos impetu suo ferri, & in præruptū ac periculum ruere, & culta obterere, fructuosa depasci, ut si qui sunt in eadē anima virtutum huiusmodi fructus, eos quoq; dissipet. Hinc ergo cogitationum nostrarum discordia: cum caro repugnat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, non mediocri pugna est, quando ipse Apostolus vas electionis dominicæ dicit. Video legem carnis meę repugnantem legi mentis meę, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Sedare hanc pugnam ipse nequiebat, & ideo ad Christum refugit, dicens, Infelix ego homo, que me liberabit de corpore mortis hui? Hoc est, ne dilectio carnis ad hareat. Quis igitur est, qui his me soluat vinculis, & liberū faciat sensuum; ad sobrietatē animæ magis detorqueat, quam ad corporis temeritiam? Sed quia in terq; homines tantum non potuit rectorē inuenire, conuersus ad Deū: Gratia, inquit, Dei per Iesum Christū

Dominū. Si fortior non commisit viribus, quod corpus mortis euaderet, sed auxilij quesiuisset à Christo: quid nos facere oportet infirmiores? Hanc pugnam grauem esse cognouit Abraham, & ideo in principio cauendam putauit. Sapiēti enim pacis est studium, imprudenti amica iurgia. Non sit, inquit, rixa inter me & inter te, & inter pastores meos & pastores tuos, quia homines nos fratres sumus. Patruū legitimus Abraham, & Lot eius nepotem: quomodo cum fratrem appellabat? Sed aduerte quia causas concordatæ sapiens adhibet. Vnde præmisit, Homines nos sumus. Omnes autem homines vnius naturæ partus sunt, intra eius concepti viscera, & vno foeti atque effusi in terra. Vnde nobis iure quodā germanitatis velut fratres conuincimur, ab vno patre conditi, & vna matre tāquā fratres vterini editi. Et ideo cum simus rationabilis naturæ soboles, tamquā vterini nos diligere debemus amore mutuo, non impugnare ac perfecuti. Multo autem verius ad vnam animam refertur, cuius rationale cognatus habet, ut supra diximus, sensus irrationabiles: quod autem rationale, virtutū habet copulā. Vnde fraterna quadā sibi copulatur necessitudine vitia virtutēq; hominis: quia illa carnalis, istæ rationabiles animæ sunt. Caro autē atque anima velut quadam lege sociatæ coniungit, ex quibus homo constat. Homo igitur velut portiones suas foederare debet, atque ad pacē cogere. Sed quia nemo erat tantus qui carnem vinceret, ideo venit pax nostra, quæ fecit vtraque vnum, & mediū parietem mactici soluit, inimicitias in carne sua, legem mandatorū edictis euacuat, ut duos conderet in semetipso, in vno nouo homine faciens pacem, ut reconciliaret utroque in vno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso. Recet igitur se ut hominē infelicē dixit Apostolus, qui tantū bellū intra se pateretur, quod nō possit resingere. Deniq; cum de vna portuicula passionū, hoc est iracundia, diceret Salomon, Melior est, inquit, sapiens fortis: qui autem iracundiam continet, melior est quam qui vrbem capit. Beatus igitur qui hoc bellum euaserit: iam enim non aduena nec peregrinus, sed ciuis sanctorum & domesticus Dei, quem in terra positū terrena non quatiant. Hunc affectum seruare cupiebat Abraham. Ita ut vir pacificus ait, primò, Non sit rixa inter me & inter te. Inde ait, Et inter pastores meos, & pastores tuos. Tertium posuit, Ecce, inquit, tota terra ante te: hoc est, si non potest conuenire, cedo omnibus, totum cape si de loco aut possessione dissentio est. Quod si moribus non conuenit, discede à me. Quanta autem præmisit ne cogere diceret: Sed etiam hoc virtutis ac disciplinæ est. Dixit enim ante nos vir ex philosophiæ profectus disciplina, quattuor hæc bono viro inesse. Vt elaboraret primum, ut omnes amicos faciat. Secundum, ut si non potest amicos facere, certè nec inimicos. Tertium, ut si nec istud suppetit, ex sententia discedat. Quartum, si quis cedente persequitur, vindicta se ut potest. Sed illa tria superiora in Abraham non sermonibus nudis, sed veris operibus agnosimus. Quartum autem non ita est, quomodo etiam circa cedentem seruauit affectum parentis, ut eum non solum nō persequeretur, sed etiam captū erueret ac liberaret. Deniq; Apostolus eū tria illa doceat, quar-

Gen. 13.
Ibid.
Gen. 13.
Ibid.
I Cor. 13.
Luc. 17.
Gen. 13.
Marc. 10.
Philip. 1.
Apo. 1.
I Cor. 1.
Matth. 14.
Gen. 13.
Apo. 1.
Gen. 13.
Ibid.
Gen. 13.
Ibid.
Ibid.
Ibid.
Ibid.

Præf. 17.
Gen. 13.
Sapien. 7.
Cap. 1. Gen. 1. libri.
Ephes. 2.
Rom. 7.
Præf. 16.
Ephes. 2.
Gen. 13.
Gen. 14.
Ibid.

est, licet suffragetur huic assertioni quod ait, quia testamentum meum interrupit. Itaque hoc ad intelligentem magis quam ad infantem referendum videtur. Alij grauiora parentibus vel silentio minitantem putant Dominum Deum, quod plus timeant maiores, quando nec infanti parcitur. Mihi autem satis liquidò pater dictum de vniuersiuaque mente. Diximus enim masculi nomine mentem significari, quod sit validus mentis vigor, & animam in sui copulam trahat, sitque vehementior tamquam sexu potior, & virili validitate. Ergo hæc ratio est, quod omnis meus que nõ fuerit circumsisa à superfluis corporalibus, & purgata solemnè munere vt exuat se passionibus & vitis, peribit. Non caro, inquit, peribit, nõ homo, sed anima illa peribit, quia potuit salua fieri si habuisset purgationem. Nuda autem præsidij, & incircumcisi cordis colluione infirmior, salutem generis sui non potuit seruare. Omne autem genus videtur immortale, vt homo genus est, vt vllus species est. Homo semper dicitur, vllus non semper, immò non deficit vllus. Deficit qui fidem non habet, persona deficit vnius, conditio vel nomè hominum non deficit. Ex diuturno igitur & immo in id quod temporale est & noxiù peccator deducitur, qui mentis suæ adscribere debet infantie quod incantus fuit & intemperans, vel remissionem peccatorum non acquisiuit. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Vtique nullum excipit, non infantem, non aliqua præuentum necessitate. Habeant tamen illam opertam penarum immunitatem, nec scio an habeant regni honorem. Saræ quoque vna additur littera, scilicet, r, vt vocaretur Sarra. Quod vtrique par est, vt in superioribus, non vnius adiectione pensari litteræ. Non enim munus Dei est vna littera, sed virtus litteræ, quæ exprimit muneris diuini gratiam. Sarra enim dicitur *אַרְרָא*, hoc est, potestas mea, vel principatus me initium, vel regis. Sarra Græcè dicitur *ἀρρα*, Latinè, quæ regat. Illa mortalis, ista immortalis: illa specialis, ista generalis. Est namque in me prudètia, in me castimonia, in me virtus, in me iustitia, me solum regunt, & mihi dominantur, & sunt mortales. Moriente enim me, soluuntur & moriuntur etiam illa. Quæ autem prudentia generaliter dicitur, quæ castimonia, quæ fortitudo, cæteræque virtutes principales, generaliter principales, & regina quædam immortales, in his potestas est immortale & principale, sicut est regina Ecclesiæ, quæ non me vnam, sed vniuersos regit. Ergo speciem in genus, partem in vniuersitatem, corruptibilitatem in incorruptibilitatem conuersam videmus: quæ omnia Ecclesiæ conuenire certum est. Non enim specialis hæc, sed generalis ratio est: nec partis, sed vniuersitatis salus. Ideoque his præcedentibus cum vnumquemque prudentia sua ad hanc principalem & diffusam per omnes salutè duxerit, in qua fons sapientie iustitiæque est, requiritur generatio, & ille perfectus partus iucunditatis, cuius nomen est Isaac. nulla enim melior est voluptas quam emendatæ gratia conscientie. Hinc Epicurei traxerunt, summum bonum voluptatè esse, sed eam corporis magis inquinamento quam sobrietate mentis æstimauerunt. Quid est autem quod ait, Et

procidit in faciem Abraham, & risit? Et hic reuerentia significatur, quod timuit Deum velut libero risu lædere, quamuis risus lætitiæ declararet viri iusti, qui tantis gratulabatur promissis. Non enim dubitantis hic risus, sed credentis fuit. Similique cadunt ante Deum omnia, & mutantur & transcunt, sola illa immutabilis stat semper substãtia. Aut forasfæ & in hoc mysterio prophetauit Abraham Dominum Iesum, quod per susceptionem corporis & resurrectionem tanti complèda oraculi gratia foret. Adorant igitur non elementum terræ, de quo dictum est, Et adorare scabellum eius, quoniam sanctum est. Vbi enim corpus, ibi & aquilæ, quæ adorauerunt verstantem in corpore. Et dixit, inquit, in corde suo: Si mihi cætum annorum nasceretur filius, & si Sarra nonaginta annorũ pariet: Græcus *ἐν τῷ δρακόνι*, posuit, vt possimus æstimare quia cordi suo quasi altercanti secum dixerit, Si centenariò nasceretur filius, & nonagenaria pariet hoc est, aras generandi præterit. Sed Deo omnia sunt possibilia. Et ideo facile istud, vt senibus reuocet iuuentutis annos, vires refundat, sterilibus det fecunditatem. Nec illud prætereundum, quod promissã sibi generatione legitima respondit Abraham Deo: Ismael viuat hic in conspectu tuo. Iusti est etiam pro peccatoribus interuenire. Et ideo vel hoc credant Iudæi, quia & pro ipsis interuenit: nisi tamen credant. Hoc est enim viuere in conspectu Dei, digna Dei verbo negotia gerere. Oculi Domini super iustos. Vnde & Dominus ait, Etiam, Ecce Sarra vxor tua pariet tibi filium. De Ismael autem exaudiuit te. Etiam, cum dicit, confirmat promissã: confirmatiuum etenim verbum est. Et ideo prius generationem Ecclesiæ confirmat futuram, vt verum recognosceret Propheta se audisse, quod de Ismael dixit Deus: præuidens quia cæcitas ex parte Israël haberet cõtingere, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Itaque sicut testamenta hominum prius hæredem scribunt, postea legatum exprimit, melioribus hæreditatem, inferioribus legata: ita & Deum in testamento vsum, & nos hunc morem accepimus. Hæres scribitur natura bonus, nobilis, legitimum creatus coniugio: legato donatur inferior. Promittitur autem generatio sequenti anno, vt aduertas quam generationem pollicearur Dominus, hoc est, nõ illam veteri corporalis Sarra, sed iustum partum Ecclesiæ, qui esset futurus. Denique & infra ait, Reuertat ad te in tēpus hoc, in horas, & erit Sarra filius. In quo vtrumque possumus accipere, & hunc conuentum Ecclesiæ, & fidelium resurrectione. Tertio decimo quoque anno quod circumciditur Ismael, ratio euidens: quia is qui incipere habet vt cognitione formina, antè debet recidere in se ardorem libidinis, vt superfluis abstineat cõmixtionibus, coniunctioni tantum legitime referret. Mætē quoque sapientis hospitem esse decet, vt etiã aliis impertiat sui gratiam, & prudentie suæ fructũ aliis quoque diuidat, atque epulentur bonis doctrinæ cibis, epulũtque eius exhibeat desideratibus. Tunc præterea nesciat nisi secundum naturam viuere, in cuius instituto & ordine Dei lex est. Nulli se trãseruati cupiditati miscere nouerit, solius sapientie propter copulã. Mandatis Dei, sæculi istius gloriam, & quandã presentis laudis

laudis hæreditatem præferre nesciat. Atque vt altaris Domini suas immolet utilitates, ita iudicij i-

gnem non excipiat, neque reformidet, sed magis etiam vt alios eripiat, elaborat.

S. AMBROSII DE ABRAHAM LIBRI SECYNDI FINIS

Summarium Libri de Isaac & Anima.

A cap. I. vsque ad cap. III. describit primum animæ iustæ progressum.
A cap. I. III. vsque ad cap. V. describit secundum & tertium eiusdem progressum.
A cap. VI. vsque ad finem libri perficit quartum animæ progressum, & mutuam inter animam & spiritum charitatem exaggetat.

Capita libri.

- De commendatione sancti Isaac tam ex paterna origine & gratia, quam ex dominicæ generationis & passionis præfiguratione, quæ & nomine suo significatur: ac de apertione mysterij inter Christum per Isaac designatum, & animam representatam per Rebeccam.* Cap. I.
- De admonitione hominis vt intueatur qui sit, quo salutem suã vitamque tueatur, & quid sit homo: quidve ac qualis sit anima tam secundum sui naturam, quam per irrationabilem sui partem, qua obnoxia sit corruptioni.* Cap. II.
- De perfectæ animæ primique processus eius descriptione, quomodo charitatis impatientis, & verbi moras non ferens, rogabat vt oscula mereretur, & meruit desideratum videre.* Cap. III.
- De secundo perfectæ animæ processu, quo in sponsi cubiculum introducta, se ipsam cognoscat, vt mereatur perfectionem ascendere gradum, Rebecca exemplo.* Cap. IIII.
- De tertio ipsius animæ processu, quo cum in cubili & noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quaesitum non reperisset, aliquando rationibus suis gratia querentem reuocauit, adeo vt ab eius sponso propius vocaretur.* Cap. V.
- De summaria dictorum perstrictione, cum inductione & prosecutione quarti processus perfectæ animæ, quo ipsa iam dormiens, quamuis corde vigilaret, à sponso excitatur, vt continuo vocem pulsantis audiret: sed moram passa dum surgit (quia velocitatem verbi non potuit comprehendere) dum aperit ostium, transiit verbum, & ipsa exiit, & per vulnera charitatis requisitum vix tandem inuenit, & tenuit.* Cap. VI.
- De laudatione animæ à sponso, quod tam bene & constanter requisierit eum, & quod tam fidelis, & verbo potens, & fructibus secunda diuersis, quodque vna sicut columba habens spiritus vnitatem, in qua sit pax, quæ fecit vtraque vnum.* Cap. VII.
- Anima dum laudatur à sponso, verecundè refugiens coram laudari, & reuocata à sponso, quid dicat: de præconiis quoque bonæ animæ, singularique laude charitatis.* Cap. VIII.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE ISAAC ET ANIMÁ LIBER.

Genesis Cap. XXV.

ADIENS autem Abrahã accepit vxorem, cui nomen Cetturæ. Dedit autem illi Zambram, & Iectan, & Madal, & Madian, & Iesboc, & Sobæ. Iectan autem genuit Saba, & Dedan. Filij Dedan fuerunt Assurim, & Latufim, & Laomim. Filij autem Madian, Gephâr, & Apher, & Enoch, & Abida, & Raga.

Omnes isti fuerunt filij Cetturæ. Dedit autem Abraham omnem substantiam suam Isaac filio suo: & filijs concubinarum suarum dedit Abraham munera, & misit eos ab Isaac filio suo, adhuc viuente ipso, ad orientem in terram orientis. Isti autem anni dierum vitæ Abraham quos vixit, centum septuagintaquin-

que anni: & deficiens mortuus est Abraham in senectute bona, senex, & plenus dierum. Et appositus est ad populum suum. Et sepelierit eum Isaac & Ismael filij eius in spelunca duplici, in agro Ephron Saar Ethæi, qui est ã regione Mambre: agrum & speluncam quam possedit Abraham à filiis Chet. illic sepeliere Abraham, & Sarram uxorem suam. Factum est autem postquam mortuus est Abraham, benedixit Deus Isaac filio eius: & habitavit Isaac iuxta puteum visionis. Hæ autem generationes Ismael filij Abraham, quem peperit Agar Ægyptia famula Sarræ Abraham: & hæc nomina filiorum Ismael, & nomina generationu eius. Secundum nomẽ generationu eius primogenitus Ismael, Nabaioth, & Cedar, & Nabel, & Massan, & Masmã, & Iduma, & Masse, & Adad, & Theman, & Iatur, & Naphes, & Cedma. isti sunt filij Ismael: & hæc nomina eorum in mansionibus eorum, & in tabernaculis eorum, duodecim principes secundum gentes eorum. Et isti anni vitæ Ismael, ceterum triginta septem anni, & deficiens mortuus est, & appositus est ad genus suu. Habitavit autẽ ab Euila vsque ad Sur, quẽ est ante faciem Ægypti, donec veniatur ad Assyrios: ante facie omnium fratrum suorum habitavit. Et hæ generationes Isaac filij Abraham. Abraham genuit Isaac. Erat autẽ Isaac annorum quadraginta, quãdo accepit Rebecca filiam Bathuel Syri sibi uxorem. Deprecatus est autem Isaac pro Rebecca vxore sua Dominum, quia erat sterilis. Exaudiuit autẽ cum Deus, & concepit Rebecca in utero vxor eius. Exultabat autem infantes in ea, dixit autẽ, Si sic mihi futurum est fieri, quare mihi hoc? Abiit autem interrogare Dominu, & ait Dominus illi, Duæ gentes in utero tuo sunt: & duo populi ex ventre tuo diuidentur, & populus populum superabit, & maior seruiet minoru. Et impleti sunt dies vt pareret ipsa: & huic erant gemini in utero eius. Egressus est autem primogenitus rufus totus, & sicut pellis hispidus, vocauit autẽ nomen eius Esau. Et post hoc egressus est frater eius, & manus eius apprehendens calcaneu Esau: & vocauit nomen eius Iacob. Isaac autẽ erat annorum sexaginta, quando peperit eos Rebecca. Creuerunt autem iuuenes. Et fuit Esau homo sciens venari, rusticus: Iacob autem fuit homo simplex habitans domum. Dilexit autem Isaac Esau, quia venatio illius cibus ei:

Rebecca autem diligebat Iacob. Coxit autem Iacob coctionem lentis: venit autem Esau de agro deficiens. Dixit autem Esau Iacob: Ciba me de coctione tua rufa hac, quia deficio. Propter hoc vocatum est nomen eius EDOM. Dixit autem Iacob Esau: Vende mihi hodie primogenita tua. Dixit autem Esau: Ecce ego vado mori, vt quid mihi ista primogenita? Et dixit ei Iacob: Iura mihi hodie. Et iurauit ei. Vendidit autem Esau primogenita sua. Iacob autem dedit Esau panem, & coctionem lentis, & comedit, & bibit, & surgens abiit: & vilipendit Esau primogenita sua.

De commendatione sancti Isaac tam ex paterna origine & gratia, quam ex dominice generationis & passionis prafiguratione, quæ & nomine suo significatur: ac de apertione mysterij inter Christum per Isaac designari, & animam representatam per Rebecca. CAP. I.

In patre Abraham, sancti Isaac vel origo satis est nobis expressa vel gratia: cõ ad omnem redundat gloriam, quod tanto & tam imitabili viro natus ipse in præmium fuerit. Necnon & illud est mirabile, quod in eo dominice generationis & passionis figura præcesserit. Siquidem & sterilis anus ex promissione Dei concepit eum, vt crederemus quod potens est Deus facere, vt possit & virgo generare: & oblatu vnicius ad immolandum, qui & patri non periret, & impleat sacrificium. Itaque ipso nomine figuram & gratiam signat. Isaac etenim risus Latinè significatur. Risus autem insigne lætitiæ est. Quis autem ignorat quod is vniuersorũ lætitiæ sit, qui mortis formidolosæ vel pauore compresso, vel incore sublatu, factus omnibus est remissio peccatorum? Itaque ille nominabatur, & iste designabatur: ille exprimebatur, & iste annuntiabatur. Ipse est quem iam tunc persequebatur ancilla, ipse est propter quẽ iam tunc dicebatur, Eice ancillam & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Ipse est cui pater alienigenam acquisiuit sponfam. Ipse est mitis, humilis, atque mansuetus, qui veniente Rebecca, hoc est patientia, exiit in campum se exercere. Sapientis enim est segregare se à voluptatibus carnis, eleuare animam, atque à corpore abducere: hoc est enim se hominem cognoscere. Qui Chaldaorum sermone Enos dicitur, Latinè homo. Enos autem sperauit inuocare nomen Domini Dei. Non videtur itaque homo esse, nisi is qui in Deum sperat. Qui autem sperat in Deum, placet Deo, mutatur in melius, nec videtur degere in terris, sed quasi translatus adherere Deo. Ideo & de Enoch dicitur, quod non est inuentus, quia transfuit eum Deus: quod manifesta interpretatione signatur. Bonus igitur Isaac verus, vt pote plenus gratiæ, & fons lætitiæ. Ad quem fontem veniebat Rebecca vt impleret hydriam. Dicit enim scriptura, Quia descendens ad fontem, impleuit hydriam, & ascendit. Descendit itaque ad sapientiã fontem vel Ecclesia,

Genes. 21.
Genes. 22.
Genes. 23.
Genes. 24.
Genes. 25.
Genes. 26.
Genes. 27.
Genes. 28.
Genes. 29.
Genes. 30.
Genes. 31.
Genes. 32.
Genes. 33.
Genes. 34.
Genes. 35.
Genes. 36.
Genes. 37.
Genes. 38.
Genes. 39.
Genes. 40.
Genes. 41.
Genes. 42.
Genes. 43.
Genes. 44.
Genes. 45.
Genes. 46.
Genes. 47.
Genes. 48.
Genes. 49.
Genes. 50.
Genes. 51.
Genes. 52.
Genes. 53.
Genes. 54.
Genes. 55.
Genes. 56.
Genes. 57.
Genes. 58.
Genes. 59.
Genes. 60.
Genes. 61.
Genes. 62.
Genes. 63.
Genes. 64.
Genes. 65.
Genes. 66.
Genes. 67.
Genes. 68.
Genes. 69.
Genes. 70.
Genes. 71.
Genes. 72.
Genes. 73.
Genes. 74.
Genes. 75.
Genes. 76.
Genes. 77.
Genes. 78.
Genes. 79.
Genes. 80.

Genes. 2.
Ysa. 41.
Ierem. 20.
Cant. 4.
Genes. 46.
Gen. 6.
Ysa. 11.
Rom. 7.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.

clesia, vel anima, vt totum vas impleret suum, & hauriret puræ sapientiæ disciplinas, quas haurire ludæi de fonte profuso noluerunt. Quis iste fons sit, audi dicentem, Me dereliquerunt fontem aquæ viue. Ad hunc fontem currebat sitiens anima prophetarum, sicut & David dicit, Sitiuit anima mea ad Deum viuum, vt sitim suam vberate diuinæ cognitionis expleret, & insipientiæ sanguinem spiritualium rigata dilueret fluentorum. Hic est enim fluxus sanguinis, sicut significat lex, qui deoperitur, quando vir sedenti in diebus sanguinis sui mulieru miscetur. Mulier est delectatio corporis. Illecebram itaque caue, ne vigor mentis tua coitu quodam corporeæ voluptatis inflexus emollatur, atque in eius amplexus omnis resoluitur, & fontem eius aperiat, qui debet esse clausus & septus intentionis studio, & consideratione rationis. Hortus enim clausus, fons signatus. Namque mentis vigore resoboluto, sensum se corporales delectationes effundunt, perniciofa nimis, & in appetentiam plenam grauis periculi prouocantes: quas, si mentis viuide considerata mansisset custodia, refraxisset.

De admonitione hominis vt intueatur qui sit, quod salutem suam vitamque tueatur, & quid sit homo: quidve ac qualis sit anima tam secundum sui naturam, quam per irrationabiles sui partem, qua obnoxia sit corruptioni.

CAPVT II.

Intuere ergo o homo qui sis, quod salutem tuam vitamque tuearis. Quid est itaque homo? Vtrum anima, an caro, an vtriusque copula? Aliud enim nos sumus, aliud nostrum: alius qui induitur, & aliud vestimentum. Legimus in Genesi, Omnes animæ quæ descendendum in Ægyptum, de hominibus dictum. Et alibi dictum est, Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam carnes sunt. De alterutro igitur legitur, quia homo dicitur & de anima & de carne. Sed illa discretio est, quod vbi anima pro homine ponitur, significatur Deo adherens, non corpori, vt est illud, Anima benedicta omnis simplex. Vbi autem caro pro homine nuncupatur, peccator exprimitur, vt est illud, Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor, non cognosco. Non enim quod volo ago, sed quod odi, illud facio. Hoc iã posterius de vtroque. Alius est enim qui vult, alius qui odit, alius qui facit. Denique addidit, Si ergo quod odi, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est: nunc autem iam non ego illud operor, sed quod habitat in me peccatum. Illud quoque expressius: Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Et tamen cum vtrumque in se concertant hominem declarasset, hoc est, interiore & exteriori: in animæ magis quam in carnis parte se maluit constituere quod anima sua traheret captiua ad peccatum, in qua esse se mallet, & esse confirmat, dicens, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Tamquam ab extraneo hoste, ita se desiderat liberari à carne. Non ergo sanguis anima, quia carnis est sanguis: neque harmonia anima, quia & huiusmodi harmonia carnis est: neque aer anima, quia alius est statilis spiritus, aliud anima: neque ignis est anima, neque entelechia

anima: sed anima est viuens, quia factus est Adam in animam viuentem, eo quod insensibile atque examine corpus anima viuificet & gubernet. Est & præstantior homo, de quo dicitur, Spiritualis autẽ diuidicatur omnia, ipse autem à nemine iudicatur. Hic est præstantior ceteris. Vnde & David dicit, Quid est homo quod memores eius, aut filius hominis, quod visitas eum? Homo vanitati similis factus est. Non ille secudum imaginem Dei homo vanitatis est: sed qui illud amisit, & in peccatum decidit, & in materialia ista dilapsus est, iste homo est vanitatis. Anima igitur secudum sui naturam optima est, sed plerumque per irrationabilem sui obnoxia fit corruptioni, vt inclinetur ad voluptates corporis & appetentiam, dum mensuram rerum non tenet, aut fallitur opinionone, atque inclinata ad materiam, agglutinatur corpori. Sic rationale eius impeditur, & malitia repletur: quia dum intendit malitiam, eius se vitium replet, & fit defectu bonitatis intemperantior.

De perfecta anima primique processus eius descriptione, quomodo charitatis impariens, & verbi moras non ferens, rogabat vt oscula mereretur, & meruit desideratũ videre.

CAP. III.

Perfecta autem anima a ueritate materiam, omnem immoderatum, mobile, malignu refugit ac respuit: nec videt, nec appropinquat ad illius terrenæ labis corruptionem, diuinis intendit, terrenam autem materiam fugit. Fuga autem est, non terram relinquere, sed esse in terris, iustitiam & sobrietatem tenere: renuntiare vititiis, non vltibus elementorum. Fugebat David sanctus à facie Saul, non vti que, vt terras relinqueret, sed vt immitis & inobseruantis & perfidi declinaret contagium. Fugebat autem adherens Deo, sicut & ipse ait: Adhæsit anima mea post te. Abducebat se, & abducebat vititiis sæculi huius, exercebat animam suam sicut Isaac in campo, vel abalienabat, vel (vt alij habent) deambulabat. Nam hoc quoque ostendit cum virtutibus familiarare habere consortium, vt deambulet vniuersi: quæ in innocentia cordis sui, nullo vsu terrenis vititiis miscetur, atque irreprehensibilem viam inoffenso mentis carpat vestigiũ, nec vllum locum in se aperiat corruptioni. Talis erat Isaac cum Rebecca aduenientem expectaret, præparans se copulæ spiritali. Veniebat enim iam caelestibus dotata mysterijs, veniebat magna secum ornamenta aurium & manuum ferens, eo quod audita & operibus emineat Ecclesiæ pulchritudo, cui rectè dictum aduertimus: Esto in millia millium, & semen tuum possideat aduersariorum ciuitates. Decora igitur Ecclesia, quæ ex inimicis genitibus filios acquisiuit. Sed potest hoc etiam ad animã deputari, quæ passiones corpori subigit, & ad virtutum officia cõuertit, repugnantẽque motus sibi obediens efficit. Ergo vel anima patriarchæ videns mysterium Christi, videns Rebecca venientem cum vas aureis & argenteis, tamquam Ecclesiam cum populo nationum, mirata pulchritudinem verbi, & sacramentorum eius, dicit, Osculetur me ab osculis oris sui. Vel Rebecca videns verum Isaac, verum illud gaudium, veram lætitiã, desiderat osculari. Quid est igitur, Osculetur me ab osculis oris sui: Confide-

Genes. 2.
1. Cor. 2.
Ysa. 2.
Ysa. 143.
Ysa. 27.
De pen. diff.
2. c. vt cognouerunt. S. f. generat.
Ysa. 62.
Ysa. 100.
Genes. 24.
Ibidem.
Ibidem.
Cant. 1.

351

ra vel Ecclesiam iam diu promisso sibi per prophetas dominico aduentu per tempora multa suspensam, vel animam que eleuans se à corpore, abdicatis luxuria atque deliciis, voluptatibusque carnalibus, exuta quoque solitudine secularium vanitatum, iam dudum infusioem sibi diuinæ præsentiae, & gratiam verbi salutaris exoptat, commaceraui quod serò veniat, & affligi. Ideoque quasi vulneratâ charitate, cum moras eius ferre non possit, conuersam ad patrem rogare, vt mittat sibi Deum verbum: & causam qua sit ita impatiens, declarare, dicentem, Oseculetur me ab osculis oris sui. Non vnum osculum querit, sed plura oscula, vt desiderium suum possit explere. Quæ enim diligit, non est vnius osculi paritate contenta, sed plura exigit, plura vendicat, & ita se amplius dilectio commendare consuevit. Denique illa in Euangelio sic probata est, quia non cessauit, inquit, osculari pedes meos: & ideo remissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum. Ergo & hæc anima oscula verbi multa desiderat vt illuminetur diuinæ cognitionis lumine. Hoc est enim osculum verbi, lumen scilicet cognitionis sacræ. Osculetur enim nos Deus verbum, quando cor nostrum, & ipsum principale hominis spiritu diuinæ cognitionis illuminat, quo anima dotata charitatis pignore nuptiali, læta atque euans dicit, Os meum aperui, & duxi spiritum. Osculum est enim quo inuicem amantes sibi adherent, & vultum gratiæ interioris suauitate potiuntur. Per hoc osculum adheret anima Deo verbo, per quod sibi transfunditur spiritus osculantis: sicut etiam ij qui fe osculantur, non sunt laborum prælibatione contenti, sed spiritum suum sibi inuicem videntur infundere. Ostendens itaque non solum speciem verbi, & vultum quandam, sed omnia eius interiora diligere, adiungit ad osculorum gratiam: Quia bona, inquit, vbera tua super vinum, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Illa osculum poposcit, Deus verbum fe ei totus insudit, & nudauit ei vbera sua; hoc est, dogmata sua, & interioris sapientiæ disciplinas, & vnguentorum suorum dulci odore fragrauit. Quibus capta, iam dicit vberiorum esse iucunditatem diuinæ cognitionis, quam lætitiâ omnis corporeæ voluptatis. Aspirat enim in verbo odor gratiæ, & remissio peccatorum, quæ in totum diffusa mundum, omnia tamquam exinanito repleuit vnguento; quia per vniuersos grauis vitiatorum colluuiis deterata est. Propterea, inquit, adolescentulæ dilexerunt te. Attrahe nos, post odorem vnguentorum tuorum curramus. Bona quidem prudentia, sed dulcis misericordia. Illam enim pauci affequantur, hæc ad omnes peruenit. Propter hanc, inquit, indulgentiam tuam diligunt te anima renouata spiritum. Vnde & ad animam dicitur, Renouabitur sicut aquilæ iuuetus tua. Ad animam enim loquebatur, dicens, Benedic anima mea Dominum. Et ideo festinat ad verbum, & rogat vt attrahatur, ne fortè derelinquatur: quia currit Dei verbum, non est alligatum. Denique exultat tamquam gigas ad currentem viam. Et quia egressus eius à summo cælo, & occursum eius vtque ad finem eius: videns fe imparem tantæ velocitatis, dicit, Attrahe nos. Bona anima, quæ non pro se sola, sed pro omnibus rogat: Attrahe, inquit,

nos. Habemus enim cupiditatem sequendi, quam vnguentorum tuorum inspirat gratia. Sed quia cursus tuos æquare non possumus, attrahe nos, vt auxilio tuo fulta, vestigijs tuis possumus insistere. Si enim tu attraxeris, curremus & nos, & spiritalia velocitatis flabra capiemus. Deponitur enim sarcina quibus manus tua fulcro est: & oleum tuum infunditur, quo curatus est ille qui à latronibus vulneratus est. Ac ne impudens tibi videatur quod ait, Attrahe nos; audi dicentem, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Vides quod libenter nos attrahit, ne remaneamus sequentes. Sed qui vult attrahi, currat vt comprehendat: & currat, superiora obliuiscens, & ea quæ sunt priora appetens. sic enim poterit Christum comprehendere. Vnde & Apostolus ait, Sic currite vt comprehendatis. Vult & ista ad brauium peruenire, quæ desiderat comprehendere. Prudenter ergo rogat vt attrahatur, quia non omnes sequi possunt. Denique Petro dicenti, Quod vadis? respondit verbum Dei: Non potes me sequi modo, sequeris autem postea. Clauis ei commiserat regni cælorum, & sequendo se imparem iudicauit. Hanc tamen animam non distulit: quia non presumebat, sed rogabat. Denique ait, Introduxit me rex in cubiculum suum. Beata anima, quæ verbi ingreditur penetralia. Insurgens namque de corpore, ab omnibus fit remotior, atque intra semetipsum diuinum illud fit quo modo assequi possit, scrutatur & querit. Quod cum potuerit comprehendere, ea quæ sunt intelligibilia supergressa, in illo confirmatur, atque eo patitur. Talis erat Paulus, qui sciebat se raptum in paradysum: sed sine extra corpus raptum, sine in corpore, nec sciebat. Assurrexerat enim anima eius de corpore, & fe à visceribus & vinculis carnis abduxerat atque eleuauerat, factusque à semetipso alienus, intra semetipsum tenuit verba ineffabilia quæ audiuit, & vulgare non potuit, quia aduertit, ea loqui homini non licere. Anima ergo bona contemnit visibilia & sensibilia, nec consistit in eis, nec in suspiciendis his immoratur & resider, sed ascendit ad illa æterna & inuisibilia, & plena miraculis, puro sensu fe piæ mentis attollens. Etenim perfectiori student, solum illud bonum diuinitatis intendit, nec aliud quiddam requirendum putat; quia tenet quod summum est. Itaque vit huiusmodi, in quo est anima pulchritudo, solus sibi abundat, quia ipse sibi est satis. Nec solus aliquando est, cui præsul Dominus adest.

De secundo perfecte anime processu, quò in ipsi cubiculum introducta se ipsam cognoscit, vt meretur perfectiores ascendere gradum, Rebecca exemplo. CAP. IIII.

Denique in illud diuini illius introducta secretum, Exultamus, inquit, & lætetur in te, diligamus vbera tua super vinum. Non enim in diuitijs auri, argenti que thesauris, non in possessionum fructibus, non in potestatibus, non in conuiujs, sed in solo Deo exultat. Eadem tamen anima cognoscens se corporis societate fuscata, dicit ad alias animas, vel ad cælestes & appositas sacro ministerio potestates: Nolite aspicere me quod obfuscata sum: quoniam non est intuitus me sol. Filij matris meæ pugnauerunt

353

gnauerunt aduersum me: hoc est, impugnauerunt a corpore passionis, carnis illecebræ decolorauerunt me: ideo mihi sol iustitiæ non refulsi. Quo viduata me: sedio, deuotionem meam, & obseruantiam plenam seruari non potui. Hoc est enim, Vincam meam non custodiui, quia spinas & nõ vnam attulit: id est, faciens peccata pro fructibus. Et cum de verbo loquitur, irradiante sibi verbi splendore conuersa ad ipsum dicit, Vbi pascis? vbi manes in meridiano? Rectè dicit, Vbi pascis: quia regale est Dei verbum: Vbi manes, quia morale: In meridiano, quia mysticum. Siquidem quæ meridie Ioseph cum fratribus suis in conuiuio constitutus, futuro tempore mysteria reuelabat. Sed etiam Dauid ait, Reuecla ad Dominum viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet: & educet sicut lumen iustitiæ tuam, & iudicium tuum tamquam meridiem. Et ipse Paulus circumfussisse sibi lumen meridie asseruit, quando à persecutione est conuersus ad gratiam. Queritur ergo quod derelicta sit, quod destituta sit pauper ex diuite. Abundabat enim munere gratiarum, sed egere cepit vbi diuinæ præsentiae sibi copia denegata est: & ante vbi quasi mercenaria haberi postulat, quæ ideo vbi pretiosioris copulæ gratiæ vendicabat. Cui respõdit verbum Dei, Nisi cognoscas te decora inter mulieres, quæ queris quod relicta sis: nisi te cognoscas, nisi te pœniteat lapsus tui, nisi intentionem deuotionis approbes, nisi fides tua & sinceritas augeatur, querela nihil proderit. Ac fe, Nisi cognoscas te quia decora es, nisi pulchritudinem naturæ tuæ serues, & corporis te illecebræ non demergant, nec impedimenta detineant: nihil tibi naturæ melioris nobilitas suffragabitur. Cognosce igitur te, & naturæ tuæ decorem, & exi quasi exuta vinculis pedem, & nudo exerta vestigio, vt carnalia integram non sentias, vestigium mentis tuæ corporalia vincula non implicent, vt pes tuus speciosus appareat. Tales enim sunt qui ad regnum cælorum annuntiantium eligunt à Domino, de quibus dictum est, Quam speciosi pedes euangelizantium paccin: Talis Moyses, cui dicitur, Solue calciamentum pedum tuorum, vt vocaturus populum ad Dei regnum, prius carnis exuias deponeret, & nudo spiritu vestigioque mētis incederet. Hoc est ergo quod ait, Exi tu in calcaneis gregum, & pasc hæc ocos tuos in tabernaculis pastorum: quia per greges regnum intelligimus, eo quod potestatis sit gregibus præfide. Præfideat autem vnusquisque sibi quadam potestate regali, si coereat in se corporis luxus, & seruituti redigat carnem suam. Ideoque dictus est, Regnum Dei intra vos est. Vnde pulchrè ait ad animam, Exi, id est, exi à seruituti, exi à carnis imperio atque dominatu: & exi non in carne, sed in spiritu, exi ad regimen potestatis. Ideoque addidit, Pasc hæc ocos tuos, hoc est, rege ea quæ in sinistra tua sunt, nam si non regantur, facilè labuntur. Coerce petulantiam, lasciuam tui corporis, & luxuriam irrationabilem, edoma leues motus, pasc eos non in corporeis tabernaculis, sed in tabernaculis pastorum, qui regere gregem norunt. Sunt enim amabilia tabernacula Israel, sicut nemora obumbrantia super flumen: in quibus anima tamquã in prociñeu bellico sita bonam exercet militiam, incurfus explorat

hostiles. Virtutis labor querit victoriam, vt possit equæ illi quæ Salomonis est comparari, velox ad currentem, habilis ad partum: quoniam fecunditas animæ desideratur & queritur. Hæc ergo equa pretiosa, & curus Pharaonis veloces: quod aliqui ad Ecclesiam referunt & ad populum. Sed de hoc mysterio alibi sapius diximus, & maximè in Psalmocentesimo octauodecimo. Hoc autem loco de anima dicendum suscepimus. Huius equæ similis æstimatur hæc anima: hoc est, prophetica vel apostolica virtutis: eo quod in eorum annumeretur gregem, qui fecunditate prædicationi suæ totius orbis terrarum spatia refererunt, & quamuis in corpore constituti, nulla tamen cursus spiritalis sensere dispendia. Ideoque laudatur, quod cælesti sibi illuminante præcepto, iam speciosa, iam pulchra sit, quæ vultu præferat castitatis decorem, & redimicula ceruicis attollat, in qua sunt patientiæ & humilitatis insignia. Talis anima diligebat Isaac verus decorem, humilitatem, patientiam: & ideo partus eius auidè requirebat. Concepit autem Rebecca, & patientia sua nodum sterilitatis absoluit. Quæ autem pariat prophetica atque apostolica anima, confideremus, & quomodo pariat: *Abit* (inquit) *interrogare Dominum*, quia exultabant infantes in vtero eius. Nisi responsum accepit, *Dux gentes in vtero tuo sunt, & duo populi, &c.* eo quod nihil sponte præsumat, sed in omnibus summum Deum præselem poscat suorum consiliorum, simul plena pacis atque pietatis, duos populos sua fide & prædicatione conuectat, & tamquam vtero suo claudat.

Genesis Cap. XXVI.

FACTA est autem fames super terram, abfque fame priore quæ fuit in tempore Abraham. Et abiit Isaac ad Abimelech regem Philistinum in Gerara. Apparuit autem ei Dominus, & dixit, Ne descendas in Ægyptum: habitata autem in terra quam tibi dixero, & habitata in terra hæc, & ero tecum, & benedicam tibi. Tibi enim & semini tuo dabo terram hæc; & statuam iuramentum meum, quod iurauit Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli: & dabo semini tuo omnem terram hanc, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, eo quod obediuit Abraham pater tuus meæ voci, & custodiuit omnia præcepta mea, & mandata mea, & iustificationes meas, & omnia legitima mea. Habitauit autem Isaac in Geraris, & interrogauerit viri loci de Rebecca vxore sua; & dixit, Soror mea est. Timuit enim dicere quod vxor mea est, ne fortè interficeret eum viri loci pro Rebecca, quia erat pulchra aspectu. Fuit autem multo tempore illic. Prospiciens autem Abimelech rex per fenestrâ, vidit Isaac ludentem cum Rebecca vxore sua. Vocauit

Cantic. 1. Seru. 2. in Psal. 118.

Lucæ 10. Matth. 11.

Gen. 3. 4.

Psal. 36.

Act. 9.

Joan. 11. Matth. 16.

Cantic. 1.

2. Cor. 11.

Ibidem.

Rom. 10. ex Psa. 12. Exod. 3.

Cantic. 1.

1. Cor. 9. Luc. 17. Cantic. 1. Ibidem.

Nom. 24.

Ibidem.

autem Abimelech Isaac, & dixit ei, Vtique v-
 xor tua est: cur dixisti, quod soror mea est: Di-
 xit autem ei Isaac, Dixi enim, ne forte moriar
 propter illam. Dixit autem illi Abimelech:
 Quid hoc fecisti nobis: Ferè quis dormiuisset
 ex genere meo cum vxore tua, & induisses
 super nos ignorantiam. Præcepit autem Abi-
 melech omni populo suo, dicens, Omnis qui
 tetigerit hominem hunc & vxorè eius, mortis
 reus erit. Seminavit autè Isaac in terra illa, &
 inuenit in anno illo centuplicatum hordeum.
 Benedixit autem ei Dominus, & exaltatus est
 homo: & proficiens maior factus est, donec
 magnus factus est valdè. Fuerunt autem ei ar-
 menta onium, & armenta boui, & agricolatio-
 nes multæ. Inuiderunt autè ei Philistiim, & om-
 nes puteos quos foderat serui patris sui, ob-
 struxerunt eos in tẽpore patris sui Philistiim, &
 impleuerunt eos terra. Dixit autè Abimelech
 ad Isaac: Recede à nobis, quoniam potentior
 nobis factus es valdè. Et discessit Isaac inde,
 & mansit in valle Gerarorù, & habitauit illic.
 Et rursus Isaac fodit puteos aquæ, quos fode-
 runt serui Abraham patris sui, & obstruxerunt
 eos Philistiim, postquam mortuus est Abrahâ
 pater eius. Et posuit eis nomina secundû nom-
 ina quæ nominauit pater eius. Et foderunt
 serui Isaac in valle Gerarorum, & inuenit illic
 puteum aquæ viuæ. Et litem fecerunt pastores
 Gerarorum cum pastoribus Isaac, & dicentes
 suam esse aquam. Et vocauerunt nomen loci
 illius, Iniustitia. iniustitia enim affecerunt eum.
 Profectus autem inde, fodit puteum alium.
 Rixati sunt autem de illo: & vocauit nomè
 loci illius, Inimicitia. Profectus autè inde, fo-
 dit puteum aliû, & non pugnaverunt pro eo:
 & vocauit nomè eius, Latitudo, dicens, Quia
 nunc dilatauit Dominus nobis, & auxit nos
 super terram. Ascendit autem inde ad puteum
 iuramenti, & apparuit illi Dominus in nocte
 illa, & dixit, Ego sum Deus Abrahâ patris tui:
 ne timeas, tecum enim sum, & benedicâ tibi,
 & multiplicabo semen tuum propter Abra-
 ham patrem tuum. Et ædificauit tibi altare, &
 inuocauit nomen Domini: & fixit illic taber-
 naculum suum. Foderunt autem ibi serui Isaac
 puteum in valle Gerarorum. Et Abimelech
 iuit ad eum de Geraris, & Hochozath pronu-
 bus eius, & Phichol dux exercitus eius; & di-
 xit eis Isaac, Vt quid venistis ad me? vos au-
 tem odistis me, & expulistis me à vobis. Et di-

xerunt ei, Videntes vidimus quia Dominus
 erat tecum, & diximus, Sit imprecatio inter te
 & inter nos, & disponemus tecum fœdus, nõ
 facere nobiscum malum, sicut non abomi-
 nati sumus te nos, & quemadmodum vsi su-
 mus te bene, & dimissimus te cû pace: & nunc
 benedictus tu à Domino. Et fecit eis conui-
 uium, & comederunt & biberunt. Et surgen-
 tes mane, iurauit vnusquisque proximo: & di-
 misit eos Isaac. Et discesserunt ab eo cum sa-
 lute. Factum est autem in die illa, & venientes
 serui Isaac, nuntiauerunt ei de puteo quem fo-
 derunt, & dixerunt ei, Inuenimus aquam, &
 vocauit eum, Iuramentum. Propter hoc vo-
 cauit nomen ciuitati illi, Puteus iuramenti,
 vsque in hodiernum diem. Erat autem Esau
 annorum quadraginta, & accepit vxorem
 Iudith filiã Beor Chettæi, & Basemath filiam
 Elom Chettæi. Et erant contententes cum I-
 saac & Rebecca.

*Habitauit autem Isaac in Geraris, & interrogauerunt
 viri loci de Rebecca uxore sua, & dixit, Soror mea est. Re-
 becca non immeritò soror magis quam vxor appel-
 latur, eo quòd mitis atque pacifica anima commu-
 nis magis pietatis quam specialis copulæ nomen
 accipiat: & quia vniuersis magis quam vni le existi-
 met alligatam. Et rursus Isaac fodit puteos aquæ, quos fo-
 derunt serui Abraham, &c. Fodit puteos Isaac, & plu-
 rimos quidem. nam quos foderat Abraham pater
 eius, obstruxerunt, & impleuerunt terra post mor-
 tem Abrahæ alienigenæ. Præ ceteris verò fodit hos
 puteos: vnum in valle Gerarorum, & inuenit ibi pu-
 teum aquæ viuæ: litem fecerunt pastores Geraror-
 um cum pastoribus Isaac, eo quòd aquam sibi eius
 putei quali propriam vendicabant: & vocauit no-
 men eius, Iniustitia. Et fodit alium, in quo orta est
 disceptatio, & imposuit illi nomen, Inimicitia. Et
 fodit tertium, in quo lis nulla inter pastores com-
 missa est, & vocauit eum, Latitudo. Fodit & alium
 puteum: & nuntiatæ serui inuenisse se in eo aquam,
 vocauit eum, Puteum iuramenti. Quis hæc legens,
 terrena magis quam spiritalia opera esse arbitretur,
 quòd vel Abraham fodit puteos, vel Isaac, tanti
 videlicet patriarchæ, vel etiam Iacob, sicut & in E-
 uangelio reperimus, velut fontes quidam generis
 humani, & specialiter deuotionis ac fidei? Quid est
 enim puteus aquæ viuæ, nisi profunda altitudo do-
 ctrinæ? Vnde & Agar ad puteum angelum vidit, &
 Iacob ad puteum Rachel sibi inuenit vxorem. Moy-
 ses quoque secus puteum futuri locauit merita pri-
 ma coniugij. A puteo igitur visionis aperire Isaac a-
 dorsus est puteos, & bono ordine, vt eius putei aqua
 primùm rationabile animæ, oculumque eius dilue-
 ret & foueret, quòd vñum eius faceret clariorem.
 Fodit etiam alios puteos plures. Vnde & scriptum
 est, Bibe aquam de tuis vas, & de puteorum tuo-
 rum fontibus. Quanto plures fuerint, tanto est vberior*

*Ephes. 2.
 Iste 10.
 1. Ioan. 4.
 Rom. 5.
 Ibidem.
 Eccli. 2.
 Cantic. 4.
 1. Cor. 13.*

rior redundantia gratiarum. Fodit tamen puteum,
 quem foderat pater Abrahami, de quo litem fecerunt
 pastores Gerarorum, hoc est, maceria. Vbi enim
 maceria, ibi diuisio inter repugnantes, ibi iniu-
 stitia: & ideo vocauit iniustitiam. Alium quoque fo-
 dit, & orta diffensione vocauit eum Inimicitias. In
 quibus videtur elucere doctrina moralis, eo quòd
 sublato pariete maceriæ, solutæ sint in carne homi-
 nis inimicitia, & facta sint vtraque vnum in figura
 per Isaac, in veritate per Christum: meritoque post-
 ea pura aqua in eo puteo sit reperta, tamquam do-
 ctrina moralis, utilis ad hauriendum. Puteus quo-
 que Latitudinis quid aliud significat, nisi de natura-
 libus disciplinâ? Quia causa & latitudo dicitur, quia
 sine contentione, sine lite iam quietus atque securus
 est qui mundana hæc & sensibilia fuerit super-
 gressus. Vnde superatis iam aduersantibus & alieni-
 genis cogitationibus (quid enim tam alienû quam
 omnia secularia, quæ perpetua esse non possunt?)
 potest sapiens dicere, Dilatauit nunc Dominus nobis, &
 auxit nos super terram, quia terrena transcendit. Vlti-
 mus est puteus iuramenti, in quo ei visus est Deus,
 & ait, Ego sum Deus Abraham patris tui: ne timeas, tecum
 enim sum. Et benedixit ei. Hæc doctrina iam mystica
 est, habes hæc in Salomone: quia Proverbia eius
 moralia, Ecclesiastes naturalis, in quo quasi vanitates
 istius seipic mundum, mystica eius sunt Cantica
 canticorum. Habes & in Propheta, Seminante vobis
 in iustitia, vindemiate fructum vitæ, illuminate vo-
 bis lumen cognitionis. Hoc est enim lumen cogni-
 tionis, habere charitatis perfectionem. Ideòque di-
 ctum est, Ne timeas. Charitas enim timorem exclu-
 dit foras. Vt cognoscamus autem quia Salomon ita
 hos interpretatus est puteos, vt ad moralè doctrinâ
 & naturalè referret, & mysticâ in singulis libris suis,
 quos de moralibus, vel naturalibus, vel mysticis scri-
 psit, posuit hos puteos. Nã & in Proverbiis cum de-
 clinandam speciem diceret secularis illecebræ, ait,
 Bibe aquam de tuis vas, & de puteorum tuorum
 fontibus, & supereffluant tibi aquæ de tuo fonte. Et
 infra, Fons aquæ tuæ fit tibi proprius, & iucundare
 cum vxore quæ ab adolescentia tua, eo quòd aduer-
 sus tentamenta mundi remediû nobis vera sapien-
 tia sit, moralis quoque doctrina, quæ imaginè mun-
 danæ voluptatis meretriciis quibusdam illitam fu-
 cis irriguo suo diluat, & fluente sui fontis abstergat.
 De naturalibus quoque habes in Ecclesiaste dictum:
 Feci mihi piscinas aquarum ad irrigandum ex his
 saltum germinantem. Neque te moueat quòd pro
 puteo piscinas posuit: quia & Moyses puteum Lati-
 tudinis dixit, eo quòd à sollicitudine omni & angu-
 stis soluitur qui mundum hunc pia mente trans-
 cenderit. Non immeritò ergo piscinas habet Eccle-
 siastes, qui vidit nullam abundantiam esse sub sole:
 sed si quis abundare velit, in Christo abundet. Et de
 mysticis puteus superest nobis, quem etiam ip-
 sum reperimus in Canticis canticorum, dicente scri-
 ptura, Fons hortorum puteus aquæ viuæ, & impetu
 descendens à Libano. Etenim si mysteriorum alti-
 tudinem persequeris, puteus tibi videtur, tamquam
 in profundo sita mystica esse sapientia: si verò hau-
 rire velis affluentia charitatis, quæ maior & vberior
 est quàm fides & spes, tunc tibi fons est. Exuberat

enim charitas, vt & haurire eam cominus, & rigare
 eius affluentia hortum tuum possis, spiritualibus fru-
 ctibus redundantem. Et quia ipse puteus latitudinis
 est, qui charitatem habet, ideo dixit, quia vbi charitas
 est, ibi imperus magnus descendit à Libano. Ne
 quid autem moueat quòd & puteum & fontem e-
 undem dixit: etiam Euangelium te instruat, in quo
 scriptum est, Quia venit Iesus in ciuitatem Samariæ,
 quæ dicitur Sychar, iuxta prædium quod dedit Iac-
 ob Ioseph filio suo. Erat autem ibi fons Iacob. Et
 fatigatus, inquit, sedebat sic super puteum. Vnde ad
 mysticam doctrinam hunc referri puteum etiam ibi
 cognoscimus: quia ibi Samaritana illa, id est custos,
 (custos autem cælestium præceptorum) hauit de
 puteo illo diuina mysteria, cognoscens quia Deus
 spiritus est, & non in loco adoratur, sed in spiritu:
 & quia Messias venit, qui Christus est. Et ideo qui ad-
 huc expectatur à Iudæis, iam venit. Quibus auditis,
 mulier illa quæ speciem Ecclesiæ gerit, legis sacra-
 menta cognouit, & credidit. In ipso quoque Canti-
 corum libro Salomon hanc triplicem sapientiam
 euidenter expressit, sicut in Proverbiis dixerat: vt
 tripliciter sibi scriberet qui sapientiam eius vellet
 audire. Ait ergo in Canticis sponsa de sponso: Ecce
 pulcher es consobrinus meus, ecce pulcher es & de-
 corus, acclinatio nostra opaça, trabes domorum
 nostrarum cedi, lacunaria nostra cupressi. Possu-
 mus hoc de moralibus accipere. Vbi enim requie-
 scit Christus & Ecclesia, nisi in operibus suæ plebis?
 Denique vbi impudicitia, vbi superbia, vbi iniqui-
 tas erat, ibi ait Dominus Iesus, Filii autem homi-
 nis non habet vbi caput suum reclinet. De naturali-
 bus autem quid accipiamus? In vmbra, inquit, eius
 concupiu & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus
 meis. Qui enim terrena supergreditur, & cui mun-
 dana moriuntur (quoniam crucifigitur ei mundus,
 & ipse mundus) omnia quæ sunt sub sole, refugit &
 contemnit. De mysticis quoque ait, Introducite me
 in domum vini, constituite in me charitatem. Ete-
 nim sicut vineam suam vitis, ita Dominus Iesus po-
 pulum suum quasi vitis æterna quibusdam brachiis
 charitatis amplectitur. Considera singula. In mora-
 libus flos est, inter spinas liliû, sicut ipse ait, Ego
 flos cæpi, & liliû conualliu. In moralibus flos est,
 sicut in naturalibus sol iustitia, qui oriens & resur-
 gens illuminat, occidens obumbrat. Caue ne tibi
 occidat, quia scriptum est, Sol non occidat super i-
 racundiam vestram. In mysticis charitas est, quia
 plenitudo legis est Christus. Et ideo Ecclesia quæ
 diligit Christum, vulnerata est charitate. Hanc ita-
 que charitatem suscitauit & resuscitauit, donec vocem
 eius accipiat, & presentiam eius accersat: quia qua-
 situs non solum venit, sed etiam salis venit. Saliens
 super montes, & transfiliens super colles. Super ma-
 ioris gratiæ animas salit, inferioris transit. Vel sic,
 salis quomodo venit? Salto quodam venit in hunc
 mundum. Apud patrem erat, in Virginem venit, &
 ex virgine in præsepè transfiliuit. In præsepè erat, &
 fulgebat in cælo: descendit in Iordanem, ascendit in
 crucem: descendit in tumulum, surrexit è tumulo,
 & sedet ad patris dexterâ. Inde quatuor hinnitus cer-
 uorum, qui desiderat ad fontes aquarum, descendit
 ad Paulum, & circumfulsit eum, & exiliuit super Ec-

*Cantic. 3.
 1. Ioan. 4.
 Cant. 1.
 Matth. 8.
 Cant. 2.
 Galat. 6.
 Cant. 2.
 Ibidem.
 Ephes. 4.
 Rom. 10.
 Cant. 2.
 Ibidem.
 Luc. 2.
 Luc. 3.
 Marc. 16.
 Psal. 41.
 Act. 9.*

Ephes. 2. Cantic. 2. Esa. 24. Luca 12. Cantic. 2. Ibi d. n. 1. Cor. 7. Ioan. 16. Cantic. 2. Eccl. 9. Cant. 2. Ibi d. n. Luc. 13. Cantic. 2. Ibi d. n. Deut. 32.

G mento animae piorum induta; iam nuda non sunt, & hac illis est praemunitio. Ideoque & huic animae ait, Et veni tu columba mea integrameto petrae iuxta praemunitioem, ostende mihi faciem tuam, & insinua vocem tuam. Hortatur ad confidentiam, ut non erubescat crucem Christi, nec eius signaculum. Hortatur ad confessionem, vult omnes infidias dimoveri, ut bonus odor fidei spiret, ut dies fulgeat, ut aduersa noctis umbra non noceat: quonia[m] qui iuxta Christum est, dicit, Nox praecessit, dies appropinquauit. Est & umbra saecularium, quae praeterit: & Rom. 7. dies caelestium Christus, qui sanctis suis lucret. Accipit haec anima bona pignora caritatis.

De tertio ihsus anima processu, quo cum in cubili, & noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quaeritum non reperisset, aliquando orationibus suis gratia quaerentem reuocauit, adeo ut ab eius sponso propro vocaretur.

CAP. V.

Sed quia verbum Dei sicut capreola exiit, aut sicut hinnulus cervorum; semper vigilet anima, & praetendat quaerit eum, & quae tenere desiderat. Ideo quasi sublapsus sibi, In cubili, inquit, meo in noctibus quaerit quem dilexit anima mea. Qui bene quaerit, in cubili quaerit, in noctibus quaerit; nec die feriatus neque nocte sit. Nullum tempus vaacet ad pietatis officio: & si non inuenierit primo, perseueret in quaerendo. Ideoque dicit, Exurgam itaque, & quaeram in ciuitate, in foro, in plateis. Et fortasse ideo non inuenit adhuc, quia in foro quaerit, vbi lites sunt in plateis, vbi nundina rerum venalium. Non enim vlla Christus pecunia comparatur. Possumus & sic intelligere: In cubili quaerit Christum, qui quaerit eum cum tranquillitate, cum pace. In noctibus quaerit, quoniam per parabolas loquebatur. Posuit enim tenebras latibulum suum: & nox nocti indicat scientiam. Deinde quoniam quod dicimus in corde nostro, ea nos compungere in cubilibus debent. Sed tamen nec sic inuenit, & ideo dicit, Exurgam, id est, erigam & attollam intentionem meam, ut quaeram impigre, quaeram sollicitudine in cubilibus debeat. Sed tamen nec sic inuenit, & ideo dicit, Exurgam, id est, erigam & attollam intentionem meam, ut quaeram impigre, quaeram sollicitudine: introibo in ciuitatem. Est & anima quae dicit, Ego ciuitas munita, ego ciuitas obsessa. Est ciuitas munita per Christum, est ciuitas illa Hierusalem in caelo, in qua abundant diuinae legis interpretes, & disciplinae periti, per quos verbum Dei quaeritur. Quaram, inquit, in foro illius ciuitatis, in illo foro vbi tractant iura consulti, vbi oleum venditur, quod euangelicis virgines emunt, vt semper faces suae luceant, ne eas fumus iniquitatis extinguat. Quaram, inquit, in plateis, in quibus superest iumentorum aqua, de illis fontibus protumpeutes, de quibus Salomon dicit esse potandum. Dum quaerit igitur Christum, inuenit custodes qui in ministerio sunt ab his quaerit. Sed anima quae Deum quaerit, etiam custodes transit. Sunt enim mysteria quae etiam angeli concupiscunt videre, vnde Petrus ait, Nuntiata sunt (inquit) vobis per eos quibus euangelizauerunt Spiritu sancto misso de caelo, in quem concupiscunt angeli prospicere. Ergo cum tranferit custodes, verbum inuenit. Transiit Ioannes, qui verbum apud patrem inuenit. Multi quoque sunt qui in otio quaerunt Christum, & non inueniunt: & quaerunt eum in persecu-

Cantic. 1. Cant. 3. Math. 7. Math. 23. Luc. 24. Iam. 20. Math. 23. Ibidem. Math. 8. Luc. 6. Ioan. 2. Ibidem. Math. 28. Cant. 3. Cant. 3. De panni dist. 2. c. sed nec Adam. Cant. 3. Psal. 15. Cant. 3. Psal. 140.

tionibus, & cito inueniunt. Et ideo quasi post tetationes, quia in periculis fidelium suorum adest, quam modicum, inquit, cum transiit ab eis, inueni eum, tenui eum, & non dimisi eum. Omnis enim qui quaerit, inuenit: & qui inuenit, adherere debet, ne possit amittere. Et quoniam per Euangelium in terris, viderimus caelestia mysteria figurata, veniamus ad Magdalenam, veniamus & ad alteram Mariam. Consideremus quemadmodum Christum in cubili corporis sui, in quo desinitus iacebat, in noctibus quaesierunt, quando dixit illis angelus, Iesus qui crucifixus est quaeritis: non est hic, surrexit enim. Quis igitur quaeritis viuentem cum mortuis? Quis quaeritis in sepulchro cum qui iam in caelo sit? Quis quaeritis in vinctulis sepultura, vniuersorum vincula soluentem? Non sepulchrum huius sedes, sed caelum est. Ideo dixit vna ex his, Quae inueni eum, & non inueni eum. Tamen dum vadunt Apollolis nuntiare, miseratis quaerentes, occurrerit eis Iesus, dicens, Auete. Illae autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tenetur ergo Iesus, sed delectatur sic teneri, quia fide tenetur. Denique delectatur cum & illa mulier quae tetigit eum, & curata est sanguinis fluxu, de qua dixit, Tetigit me aliquis, nullo sentio virtutem de me exisse. Tange ergo, & fide tene eum, & constringe fideliter pedes eius, ut virtus de eo exeat ut sancte animam tuam. Et si dicat, Noli me tangere: tu tene, Semel dixit, Noli me tangere, quando surrexit: & forte illi dixit quae putabat furto esse sublatum, & non virtute propria resuscitatum. Denique in alio libro habes, quia tenentibus & adorantibus dixit, Nolite timere. Tene ergo & tu anima, sicut tenebat & Maria, & dic, Tenui eum, & non dimittam; cum dicobat ambar, Teneamus te. Vade ad patrem, sed non relinquant Euam, ne iterum labatur. Tecum eam ducito, iam non erantem, sed arborem vitam tenentem, tecum rape tuis pedibus inhaerentem. Tecum ascendam, noli me dimittere, ne iterum serpens venena sua fundat, ne iterum quaerat fœmineum mordere vestigium, vt supplantet Aedem. Dicit ergo anima tua, Teneo te, & inducam te in domum matris meae, & in secretum eius quae concepit me, vt cognoscā mysteria tua, vt hauriam sacramenta tua. Suscipe igitur Enā iam non ficulneae foliis adopertam, sed sancto amictu spiritu, & noua gratia gloriosam: quia iam non tamquam nudata absconditur, sed tamquam circumdata vestimenti splendore fulgentis occurrerit, quia vestit eam gratia. Sed nec Adam primo nudus erat, quando cum innocentia vestiebat. Videntes itaque eam filiae Hierusalem Christo inhaerentem, & adhuc ascendentem cum eo (dignatur enim quaerentibus frequenter occurrere, & descendere vt eos eleuet) dicunt, Quae haec est quae ascendit ad desertum? Desertum hic terra locus & incultus videtur, sensibus & spinis nostrorum obfœtus delictorum: mirantes videlicet quomodo anima quae ante in inferno derelinquebatur, inhaerens Dei verbo, & ascendat sicut vitis propago, in superiora se subrigens, velut fumus natus ex igne, atque alta petēs, ut praeter ea bonis odoribus fragret. Odor autem ille orationis pie redolet suauitatem, quae sicut igitur sicut incensum in conspectu Dei. Et in Apocalypsi legitimus quod ascendit fumus incensorum S. Ambr. tom. 1.

A ex orationibus sanctorum: quae incensa referuntur per angelum super altare illud aureum quod est ante sedem; & tamquam pie precationis suae fragrat vnguentum, quia de aeternorum & inuisibilium, non de corporalium petitione compositum est: praecipue tamen myrrham redolet & thus, eo quod peccatis mortua sit, & Deo viuat. Hanc igitur ascendentem & non resistentem videntes, & meritorum eius odoribus delectata, agnoscetes quoque Salomonis illius pacifici esse sponam, etiam conuata sedulo profequuntur vsque ad lectum Salomonis, eo quod ei vera requies in Christo debeat. Lectus enim sanctorum Christus est, in quo vniuersorum fœssa saecularibus praeglis corda requiescunt. In hoc lecto requiescit Isaac, & benedixit filium iuniorem, dicens, Esto dominus fratrum tuorum. In hoc lecto recubans Iacob benedixit duodecim patriarchas. In hoc lecto recubans archifsynagogi filia surrexit a morte. In hoc lecto iacens viduae defunctus, mortis vincula Christi vocatus voce dissoluit. Perducta igitur sponsa vsque ad sponsi requiem, nuptiales canunt, carne dicentes filiabus Hierusalem: Egredimini, & videre regem Salomonem in corona qua coronauit eum mater eius in die sponalium eius. Canunt epithalamium, & vocant ceteras potestates caelorum, vel animas, vt videant charitatem, quam circa filias Hierusalem habet Christus. Vnde & meruit coronari a matre quasi filius charitatis, sicut Paulus ostendit, dicens, Quia Deus eripuit nos de potestate tenebrarum, & translulit in regnum filii charitatis suae. Charitatis itaque filii & ipse charitas est, non ex accidentibus habens charitatem, sed habens ea substantia sua, sicut regnum, de quo dicit, Ego in hoc natus sum. Ideoque dicunt, Egredimini, id est, exite de solitudinibus & cogitationibus saeculi, exite de angustiis corporalibus, exite de vanitatibus mundi, & videte quare rex pacificus in die sponalium suorum habeat charitatem, quam gloriosus sit, quia corporibus resurrectionem dedit, & animas sibi coniunxit. Haec magni est corona certaminis, hoc praclarum munus sponalium Christi, sanguinis eius & passio. Quid enim plus potuit dare, qui sibi etiam non pepercit, & pro nobis in mortem animam suam obtulit? Ipse quoque Dominus Iesus delectatus fide anime huius, confessionis gratia, & collaudatis eius meritis, propius eam aduocat, dicens, Ades huc ad Libano spona, ades huc ad Libano transtribus & pertransibus a principio fidei, a capite Sanyr & Hermon, a speluncis leonum, a montibus pardorum: hoc est, Egredere de corpore, & totam te exue. Non potes enim mihi adeste, nisi ante peregrinatus a corpore: quoniam qui in carne sunt, peregrinantur ad Dei regno. Ades, inquit, ades. Bene repetiuit: quia sine praesens, sine absens, adeste & placere Domino Deo tuo debes. Adesto praesens, adesto absens, etsi adhuc in corpore es. Mihi enim omnes praesentes sunt, quorum fides mecum est. Adest mihi, qui exit de saeculo: adest mihi, qui me cogitat, me inuenit, de me sperat, cui ego portio sum. Adest mihi, qui abfuerit sibi: adest mihi, qui se negauerit sibi. Ille mecum est, qui intra se non est: quoniam qui in carne est, non est in spiritu. Ille mecum est, qui ex seipso egreditur: ille iuxta me, qui extra se fuerit: ille mihi integer, qui propter

Apoc. 8. Rom. 6. Cant. 3. Iam. 27. Rom. 4. Marti. 5. Luc. 7. Cantic. 5. Coloss. 1. Ioan. 8. Cantic. 3. Esai. 53. Cant. 4. 2. Cor. 5. Cantic. 4. Rom. 8.

Quid secundum scripturam sententiam sit mors, quid vita, & quae sit mors spiritalis.
 Mortem omnino esse bonam: tum quod sit finis peccati, tum quod ea mundum redemerit.
 Mortem non esse timendam: & qua ratione usum eius, dum in corpore sumus, imitari debeamus.
 Omnia hoc in mundo plena esse laqueorum.
 Varias huius vitae esse molestias.
 Mortem ipsam non esse terribilem, sed opinionem de morte.
 Animam non interire cum corpore.
 Animam non mori cum corpore, scripturae testimoniis comprobatur.
 Quae sit animarum post hanc vitam futura latitudo.
 De felicitate regni aeterni, & quibus modis eo contendere debeamus.

Cap. III.
 Cap. IIII.
 Cap. V.
 Cap. VI.
 Cap. VII.
 Cap. VIII.
 Cap. IX.
 Cap. X.
 Cap. XI.
 Cap. XII.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
 MEDIOLANENSIS DE BONO
 MORTIS LIBER.

Connoscit hunc librum cum praecedenti, & proponit dubium, quomodo mors non dicatur mala, licet sit vitae contraria.

CAP. I.

QUONIAM de anima superiore libro sermonem aliquem contexamus, faciliore viam putamus, de bono mortis conficere aliquid. Quae si animam nocent, malum quidem. Quod autem officiat animam, nec malum quidem. Quod autem malum non est, id etiam bonum: quoniam quod vitiosum, id malum: quod autem vitio caret, id bonum: ideoque bona malis contraria sunt, & mala bonis. Denique innocentia est, ubi non est nocendi voluntas: & noxius dicitur, qui non sit innoxius: misericors, qui remittat: immisericus, qui ignoscere atque in seculi nesciat. Sed forte aliquis asserit: Quid tam contrarium, quam vita mortis? Si ergo vita putatur bonum, quomodo mors non est malum? Et ideo quid sit vita, quid etiam mors, consideremus. Vita est spirandi munere frui, mors privari. Hoc autem spirandi munus apud plerisque in bonis ducitur. Hoc est ergo vita, frui bonis: mors contra, bonis exui. Et scriptura dicit, Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum: vitam bonum appellans, mortem malum: & illa sibi priora, & haec sibi confensens. Denique ut lectionis diuinam exemplo utamur, in paradiso est positus homo, ut ederet de ligno vitae, & ceteris paradisi lignis; de ligno autem in quo esset cognitio boni & mali, non ederet: qua die autem ederet, morte moreretur. Non seruauit praecceptum, & caruit fructu, atque eiectus de paradiso mortem gustauit. Malum igitur mors, quia pretio damnationis infertur.

Promissa distinctione de triplici genere mortis, propositum soluit dubium. CAP. II.

Sed mortis tria sunt genera. Vna mors peccati est, de qua scriptum est, Anima quae peccat, ipsa morietur. Alia mors mystica, quando quis peccato moritur, & Deo viuere, de qua ait Apostolus, Consepulsi enim sumus cum illo per baptismum in mortem,

Tertia mors est, qua cursum vitae huius & munus explemus, id est, animae corporisque secessio. Aduertimus igitur quod vna mors sit mala, si propter peccatum inoriamur: alia mors bona sit, quia si qui fuerit mortuus, iustificatus est a peccato: tertia mors media sit. Nam & bona iustus videtur, & plerique meruenda, quae cum absoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est vitium, sed nostrae infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitae istius capimur, & cursum hunc consummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quam voluptatis est. At non sancti ac sapientes vni, qui longauitate peregrinationis huius ingenitescunt, dissolui & cum Christo esse pulchrius aestimantes; denique diem generationis suae execrabantur, sicut ille qui ait, Pererat dies illa in qua natus sum. Quid enim est quo haec vita delectet, plena trummarum & sollicitudinum, in qua innumeratæ calumniae, & multa molestiae, & multae lacrymae eorum qui astringuntur molestiis, & non est, inquit, qui eos consoletur? Er ideo laudat Ecclesiastes defunctos magis quam viuentes. Et optimus, inquit, supra hos duos, qui nondum natus est, qui non vidit hoc malum. Et alibi idem Ecclesiastes meliorem longaeuo viro eum asseruit, quem abortu eiecit mater sua, quia non vidit haec mala quae sunt in hoc mundo, nec in has venit requebras, nec in vanitate ambulauit saeculi: & ideo tenebram hic magis habebit qui in hanc vitam non venit, quam ille qui venit. Quid enim boni est homini in hac vita, qui in umbra viuere, nec expleri potest cupiditatibus suis? Et si expleatur diuitiis, fructum quietis amittit, quia cogitur custodire quod misera auiditate quaesierit: ut miserius eas possideat qui prodesse non potuerit. Quid enim miserius quam ut custodia torqueat, quarum abundantia nihil proficit? Ita que si plena oneris vita, vitique finis eius allucinantum est. Allicuamentum est bonum, mors autem finis: mors igitur bonum est. Neque enim aliter gauisus est & Symeon qui responsum acceperat, non viuere se mortem nisi prius videret Christum Domini: & cum eum parentes in templum deducerent, suscepit manibus suis, & dixit, Nunc Domine dimitte seruum tuum in pace,

Deut. 30.
 Gen. 2.
 Gen. 3.
 Exod. 18.
 Rom. 6.

pace; quasi necessitate quadam teneretur in hac vita, non voluntate. Ita dimitti petit, quasi a vinculis quibusdam ad libertatem festinaret. Sunt enim velut vincula quaedam corporis huius cogitationes, & (quod est grauius) vincula tentationum, quae nos alligant, & ad iniuriam captiuitatis adstringunt quadam lege peccati. Vnde in exitu ipso videamus quendam animam decedentis paulatim soluat se vinculis carnis, & ore emissa euolet tamquam carcere corporis huius exuta gurgustio. Denique festinabat etiam sanctus David de hoc loco peregrinationis exire, dicens, Advena ego sum apud te in terra & peregrinus, sicut omnes patres mei. Et ideo tamquam peregrinus ad illam sanctorum communem omnium patriam festinabat, petens pro huius commorationis inquinamento remitti sibi peccata priusquam discederet de vita. Qui enim hic non acceperit remissionem peccatorum, illic non erit. Non erit autem, qui ad vitam aeternam non potuerit peruenire, quia vita aeterna remissio peccatorum est. Ideoque dicit, Remitte mihi vt refrigerer priusquam cam, & amplius non ero. Quid igitur tantopere vitam istam desideramus, in qua quanto diutius quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorum? Ipse Dominus ait, Sufficit diei malitia sua. Et Iacob dixit, Dies annorum vitae meae quos peregrinor, centum triginta, minimi & malini: non quia dies mali, sed quia nobis accessu dierum malitiae incrementa cumulantur. Nullus enim dies sine nostro peccato praeterit. Vnde egregie Apostolus ait, Mihi viuere Christus est, & mori lucrum: aliud ad necessitatem vitae referens, aliud ad mortis utilitatem. Christus enim nobis viuere est cui seruimus, cui oportet vt a sanctis suis in Euangelij praedicatione deferatur obsequium. Denique & Symeō qui ait, Nunc dimitte seruum tuum, propter Christum expectabat. Christus enim rex noster est, & ideo quod rex iubet, deferere non possumus & contemnere. Quantos Imperator terrae huius in peregrinis locis aut honoris specie, aut muneris alicuius causa iubet degere? Numquid hi inconsulto Imperatore discedunt? Et quanto amplius est diuini parere quam humanis? Viuere ergo seruo Dei Christus est, & mori lucrum. Quasi seruus enim non refugit vitam obsequium, & quasi sapiens lucrum mortis amplectitur. Lucrum est euasisse incrementa peccati, lucrum fugisse deteriora, & ad meliora transisse. Et addidit, Dissolui enim, & cum Christo esse, multo melius permanere autem in carne, magis necessarium propter vos. Aliud melius, aliud necessarium. Necessarium propter fructum operis, melius propter gratiam & copulam Christi.

Quid secundum scripturam sententiam sit mors, quid vita, & quae sit mors spiritalis. CAP. III.

Ergo quonia docuit Apostolus, eum qui euasit ex hoc corpore, si meruerit tamē, cum Christo futurum: quid sit mors, quid etiam vita, consideremus. Ita que scriptura docente cognouimus quia mors absolutio est animae & corporis, & quaedam hominis separatio. Soluimur enim hoc nexu animae & corporis, cum recedimus. Vnde & David ait, Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Vincula autem vitae huius, id est, coniunctionis no-

Psal. 38.
 Heb. 11.
 1. Cor. 7.
 Psal. 38.
 Matth. 6.
 Gen. 47.
 Philip. 1.
 Gen. 2.
 Iob 3.
 Eccl. 4.
 Ibid.
 Eccl. 6.
 Ad. 4.
 Philip. 1.
 Ibid.
 Ibid.
 1. Cor. 5.
 Psal. 119.

strae, quae ex anima constat & corpore, significari docet superior versiculus Psalmi huius: Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et ideo quasi propheta prauidens se cum sanctis, & qui pro deuotione animas suas in Christo deposuerunt, futurum, laetatur, quia & ipse obtulit se fideliter pro Dei populo vt aduersus Goliath singulari certamine dimicaret, & solus commune periculum & crimen resclerere; vel cum se morti pro Domini placanda offensione promptus obiceret, & pro salute populi laborantis diuinam ultionem paratus offerret. Sciebat enim gloriosius esse pro Christo mori, quam regnare in hoc saeculo. Quid enim praestitius, quam fieri Christi hostiam? Itaque cum frequenter ab eo legamus, Domino oblata esse sacrificia, hoc tamen loco addidit, Tibi sacrificabo hostiam laudis. Non sacrificio, inquit, sed sacrificabo: significans illud perfectum esse sacrificium, quando vnusquisque Domino corporis huius vinculis absolutus adhaerere, & offerret se hostiam laudis, quia ante mortem nulla est perfecta laudatio. Neque quisquam in hac vita potest definito praconio praedicari, cum posteriora eius incerta sint. Mors igitur solutio est animae & corporis. Denique & in Apostolo docuimus lectum, Dissolui, & cum Christo esse, multo melius. Solutio autem ista quid aliud agit, nisi vt corpus resoluatur & quieteat, anima autem conuertatur in requiem suam, & sit libera? quae si pia est, cum Christo futura sit. Quid igitur in hac vita aliud iusti agunt, nisi vt exuant se huius corporis contagionibus, quae velut vincula nos ligant, & se ab his molestiis separare contendant, renuntient voluptatibus atque luxuria; fugiant flammam libidinum? Nonne igitur vnusquisque in hac vita positus speciem mortis imitatur, qui potest ita se agere, vt ei moriatur omnes corporis delectationes & cupiditatibus omnibus, mundi; illecebris etiam ipse moriatur, sicut mortuus erat Paulus, dicens, Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? Denique vt sciamus quia est mors in hac vita, & bona mors, hortatur nos vt mortem Iesu in corpore nostro circumferamus. Qui enim habuerit in se mortem Iesu, is & vitam Domini Iesu in corpore suo habebit. Operetur igitur mors in nobis, vt operetur & vita. Bona vita post mortem, hoc est, bona vita post victoriam: bona vita absolutio certamine, vt iam lex carnis legi mentis repugnare non noverit, vt iam nobis nulla sit cum corpore mortis contentio: sed sit in corpore mortis victoria. Atque haud scio ipse, an maioris virtutis mors ista quam vita sit. Certē Apostoli moueor auctoritate dicentis, Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis. Vnius mors quantorum populorum vitam edificabat? Itaque docet & istam mortem in hac vita positam experendam, vt mors Christi in corpore nostro eluceat, & illam beatam qua corrumpitur exterior, vt renouetur interior homo noster, & terrestris domus nostra dissoluatur, vt habitaculum nobis caeleste referatur. Imitatur igitur mortem qui se a communionem carnis huius abducit, atque illis vinculis soluit, de quibus tibi dicit Dominus per Elaiam: Solue omnem colligationem iniustitiae, dissolue obligationes violentarum commutationum, dimitte contractos in remissionem, & omnem conscriptionem iniquam di-

Ibid.
 1. Reg. 17.
 2. Reg. 24.
 Psal. 119.
 Eccl. 11.
 Philip. 1.
 Psal. 114.
 Galat. 6.
 1. Cor. 4.
 3. August. lib. 4. cont. duas epist. velug. cap. 11. Reg. 7.
 1. Cor. 4.
 2. Cor. 5.
 Psal. 58.

veritatem virtus, per opinionem infirmitas. Opinio autem non mortis vtiq; sed vitæ est. Ergo illud grave vita magis inuenitur esse. Liqueat igitur quia mortis metus non ad mortem referendus est, sed ad vitam. Non enim habemus quod in morte metuumus, si nihil quod timendum sit vita nostra commisit. Etenim prudentibus delictorum supplicia terrores sunt; delicta autem non mortuorum actus sunt, sed viuentium. Vita igitur ad nos refertur, cuius actus in nostra potestate est, mors autem nihil ad nos: Est enim separatio animæ & corporis. Anima absolvitur, corpus resolvitur. Quæ absolvitur, gaudet: quod resolvitur, nihil sentit: quod nihil sentit, nihil agnoscit. Tamen si mors malum, quomodo iuvenes non timent fieri senes, nec finitimam morti verentur atatem? Patientiùsque deficit qui præsumpta morte deficit, quàm qui inopinata. His quæque qui mortem malè putant, aptum responsum arbitror, quia per vitam ad mortem est transitus, per mortem autem ad vitam reditus. Neque enim nisi qui mortui fuerint, possunt resurgere. Insuper autem mortem quasi summum malorum reformidant, sapientes quasi requiem post labores & finem malorum expetunt. Duabus autem ex causis mortem insipientes verentur: Una, quòd eam interitum appellat. interitus autem hominis esse non potest, cum anima superstes corpori sit, saluo quo quòd ipsum corpus maneat resurrectio. Altera autem causa, quòd pœnas reformidat, poetarum videlicet fabulis terrores, latratus Cerberi & Cocytii fluminis tristis voragine, & Charontem tristiore, furiant agmina, aut prærupta tartara, in quibus Hydra sauior sedem habeat. Tity quoque villicera reparandis fecunda suppliciiis, quæ vultur immanis sine villo sine depascitur. Ixionij quoque orbis perpetuam sub pœnæ atrocitate vertiginem, & saxi desuper imminentis super capita accubantium inter epulas impudentem ruinam. Hæc plena sunt fabularum: nec tamen negauerim pœnas esse post mortem. Sed quid ad mortem id quod post mortem est? Si autem quæ post mortem sunt, referantur ad mortem: eadem etiam quæ post vitam sunt, referantur ad vitam. Nulla ergo erunt supplicia quæ referantur ad mortem. Mors enim, ut supra diximus, absolutio est & separatio animæ & corporis. Non est autem mala solutio, quia dissolui & esse cum Christo, multo melius. Non igitur mala mors. Denique mors peccatorum pessima. Non vtiq; mors pessima generaliter, sed pessima specialiter peccatorum. Denique pretiosa iustorum. Unde liquet acerbitatem nò mortis esse, sed culpæ. Pulchre autem Græci à fine mortem appellauerunt. τῆς ἐσχάτης enim mortem appellant, eo quòd finis istius vitæ sit. Sed etiam somnum scriptura nuncupat mortem, sicut est illud, Lazarus amicus noster dormit, sed vado ut à somno suscitem eum. Somnus autem bonus, quoniam quies est, sicut scriptum est, Ego dormiui, & requieui, & surrexi, quoniam Dominus suscepit me. Dulcis igitur quies mortis. Denique Dominus suscitavit quiescentes, quia Dominus est resurrectio. Illud quoque egregium, quod ait scriptura: Ante mortem non laudaueris quemquam. Vnuiquique enim in nouissimis suis cognoscitur, & in filiis suis æstimatur, si bene filios suos instituit, & disciplinam competentibus erudiuit. Siquidem ad

negligentiam patris refertur dissolutio filiorum. Tum quia vnuiquisque quamdiu viuuit, obnoxius est lapsui, nec senectus immunis à crimine: ideo legimus quia Abraham mortuus est in senectute bona, eo quòd in bonitate proposito sit permansit. Mors igitur vitæ est testimonium. Nam si laudari ante gubernator non potest, quàm in portum nauem deduxerit: quomodo laudabis hominem prius quàm in stationem mortis successerit? Et ipse sui est gubernator, & ipse vitæ huius iactatur profundo. Quamdiu in saulo isto, tamdiu inter naufragia. Dux ipse nisi confecto prælio non fuit lauream, nec miles arma deponit, nec stipendij mercedem adipiscitur, nisi hoste superato. Mors igitur stipendiorum plenitudo, summa mercedis, gratia missionis est. Quantum autem morti dedit sanctus Iob, qui dixit, Benedictio morituri in me veniat? Nam etsi Isaac benedixerit filios suos moriens, & Iacob benedixerit patriarchas; tamen benedictionis illius gratia poterat solis benedictionum meritis deputari, vel pietati paternæ. Hic verò nulla prærogativa meritorum est, nulla pietatis, sed solius mortis priuilegiu: cum benedictio cuiusque morituri tantum virtutis habeat, vt cum sibi sanctus propheta optauerit. Ac per hoc cogitemus semper hunc versiculũ, & corde teneamus. Si quem viderimus pauperem moriturum, sumptu iuuenimus & dicat vnuiquisque nostrum, Benedictio morituri in me veniat. Si quem viderimus debilem, non deseramus: si quem in extremis positum, non relinquamus. occurrat & nobis dicere, Benedictio morituri in me veniat. Laudet & te vnuiquisque moriturus, vnuiquisque depositus auo, vnuiquisque confectus vulnere graui, vnuiquisque morbo absumptus, & iam morti proximus. Hic versiculus quantos benedici fecit quotiens mihi pudore incusati, si moriturum præteriri, si non visitaui grauitè ægrum, si fastidiui inopem, si captiuum non redemi, si senem spreui? Sit ergo in corde id semper, vt stimulet duriores, vt admoncat promptiores. Resonent te postrema verba morituri, & benedictionem tui egrediens corpore anima secũ vehat. Exipe etiã cum qui ad mortem ducitur, qui periturus erat, nisi tu subuenisses, vt dicas, Benedictio morituri veniat in me.

Animam non interire cum corpore. Cap. IX.

Quis igitur dubitet de bono mortis, cum id quod inquietum, id quod erubescendum, id quod inimicu nobis est, id quod violentum, id quod procellosum, & ad omnia vitia illecebrorum est, coqueat & iaceat, & quasi fera claudatur cauea sepulcri, relinquatur rabies eius exanimis, & emortua cõpagu vicerum in terrâ resoluatur: id autem quod familiare virtutibus, amicum disciplinis, studiosum gloriæ, sequax boni, Deo subditum est, ad illud sublime euolet, & cum illo puro & perpetuo bono atque immortalis maneat, ipsi adhæreat, & cum ipso sit, de quo cognationem ducit, vt quidam ait, Cuius & genus sumus? Non enim mori animam cum corpore manifestu est, quia non est de corpore. Non esse autem eam de corpore, scriptura multis modis edocet. Nam & Adã à Domino Deo nostro accepit spiritum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Et David ait, Conuertre anima mea

I cor. 15.
Virgilius lib. 6. Aeneid.
Supra. cap. 4. huius libri. vbi sup. 2.
psal. 33.
psal. 115.
Ios. 11. vsal. 3.
Ios. 11.
Eccl. 11.
1 Tim. 5.

mea in requiem tuã, quia Dominus benefecit tibi. Et in quo benefecerit, audi. Quia liberauit, inquit, pedes meos à lapsu. Vides gratulari cum mortis huius remedio, quia finis factus est erroris, quia culpa, non natura defecit. Vnde quasi exutus & liber, dicit, Placebo Domino in regione viuorum. Illa est enim viuorum regio. Denique illam animarum requiem, dicit terram esse viuentium, quòd peccata non penetrant, vbi virtutum viuunt gloria. Illa autem regio plena est mortuorum, quia plena delictorum: meritoque dictum est: Relinque mortuos sepelire mortuos suos. Sed & David alibi ait, Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditabit terrã, hoc est, Anima timentis Deum habitabit in bonis, vt semper in eis sit, & possideat ea. Quod potest etiã de eo accipi qui sit in corpore, vt & ipse sit timent Deũ, in bonis habitet, & in celestibus sit, & possideat corpus suum, & dominetur ei quasi in seruitutem redactò, & possideat hæreditatem gloriæ & celestium promissorum. Vnde & nos si volumus post mortem corporis huius in bonis esse, caueamus ne agglutinetur anima nostra huic corpori, ne commisceatur, ne in hæreat, ne trahatur à corpore, & tãquam ebria perturbationibus eius vacillet & fluitet, ne se ei credat atque eius delectationibus, vt committat se eius sensibus. Nam & oculus eius error & fraus est, quia fallitur visus: & auris eius deceptio est, quia & auditus illuditur, & sapor eius deceptio est. Ideo nò otiose dictum est, Oculi tui recta videant, & lingua tua non loquatur peruersa. Quod non esset dictum, nisi frequenter errarent. Vidisti meretricem, captus es vultu eius, & forma decoram putasti: errauerit oculi tui, peruersa viderent, aliena nuntiauerunt. Nam si verè vidissent, vidissent deformem meretricis affectum, inhorrentem procaciam, indecentem impudicitiam, marcentes libidines, terram colluuiem, animã vulnèra, conscientia vitæ cicatrices. Qui viderit, inquit, mulierẽ ad concupiscendũ eam, iam mœchatus est in corde suo. Vides quòd iste falsum quæsiuit, qui non veritatem, sed adulterium requisiuit. Videre enim quæsiuit vt concupisceret, non vt verum cognosceret. Errat igitur oculus, vbi errat affectus. Affectus ergo deceptio est; deceptio visus. Et ideo tibi dicitur, Ne capiaris oculis tuis, id est, non capiarit anima tua. Mulier enim virorũ pretiosas animas capit. Deceptio est auditus. Deniq; blandimento multo sermonis mulier fornicaria sæpe iuuenis cor seduxit, decepit, illudit. Ergo nò laqueis nos credamus & retibus istis quæ decipiunt & illudunt, quia corda tædant, impediunt cogitationes, quæ impediuntur nisi, impediuntur auditu, odore, tactu, sapore. Non sequamur illecebrosã & seductoria, sed sequamur illud quod bonũ est: illi adhæreamus, illud imitemur: illius præsentia, illius cõmuniatio nos meliores faciat, mores nostros coloret, illius quædam nos societas informet. Qui enim bono adhæret, assumit inde quod bonũ est, quia scriptũ est, Cum sancto sanctus eris, & cũ peruerso peruersus eris, & cũ innocente innocēs eris. Absiduitate enim atq; imitatione quædam similitudinis imago formatur. Ideoq; addidit, Quoniã tu illuminas lucernam meã Domine. Et enim qui appropinquat luminĩ, citius illuminatur, & plus in eo splendat æterni luminis

idem.
Ibid.
vsal. 26.
Matth. 8. vsal. 24.
Iob. 29. Gen. 27. Gen. 49.
Iob. 29.
Ios. 4. vsal. 20.
Matth. 5.
Ios. 6. vsal. 9.
Eccl. 11.
vsal. 17.
Ibid.

refulget è proximo. Ergo anima illa quæ adhæret inuisibili bono Deo atq; immortalĩ, & ipsa corporea hæc fugit, & terrena & mortalia derelinquit, sitque illius similis quod desiderat, in quo viuuit & pacitur: & quia immortalĩ intendit, non est ipsa mortalis. Quæ enim peccat, moritur, non vtiq; aliqua sui dissolutione, sed merito moritur Deo, quia viuuit peccato. Ergo quæ non peccat, nò moritur, quia manet in substantia sui, manet in virtute & gloria. Nam quomodo substantia eius interire potest, quam vtiq; anima sit quæ vitam infundit? Et cui anima infunditur, vita infunditur: à quo anima discedit, vita discedit. Anima ergo vita est. Quomodo enim potest mortem recipere, cum sit contraria? Sicut enim nix calorem non recipit, nam statim soluitur, & lux non recipit tenebras, nam statim discutit (insulso enim lumine, tenebrarum horror aufertur, sicut admoto igne niuium rigor definit) ita & anima quæ vitam creat, mortem non recipit, nec moritur.

Animam non mori cum corpore, scripturæ testimonio comprobatur.

CAP. X.

Sed hæc humana, illud diuinum, quod ait Dominus, Potestatem habeo ponendi animã meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Vides igitur quia non moritur cum corpore, quæ & ponitur & resumitur, & in manus Dei patris commendatur. Sed ne forte dicas speciale esse quod Christi est, quamuis ille quæ sunt hominis susceperit, tamen quia altioris est causæ istud adstruere, ne tẽpus crassinetur, audi dicentem, Quid scis an nocte hæc à te tua anima reposcatur? Numquid dixit, Moriaturo in te anima tua? Non, sed, reposcatur à te. Quæ data est, reposcitur, vel repetunt à te. Repetitur enim anima, non interimitur. Quod repetitur, manet: quod interimitur, non manet. Quomodo enim interimitur, de qua dixit sapientia Dei, non timendum quemquam qui potest corpus occidere, animam autem non potest? De qua dicit Propheta, Anima mea in manibus tuis semper. Semper, inquit, non in tempore. Et tu commenda animam tuam in manus Domini: non solum cum recedit è corpore, sed etiam cum est in corpore, est in manibus Domini, quia non vides eam vnde veniat, aut quò vadat. Est enim in te, & est cum Deo. Deniq; cor regis in manu Domini, & ab eo regitur & gubernatur. Cor replet mente, & mens animæ principale est, & virtus animæ. Non eam virtutem dico quæ in lacertis, sed quæ in cõsiliis, tẽperantia, pietate, atq; iustitia est. Si cor hominis in manu Domini, multo magis anima Si anima in manu Dei est, non vtiq; anima nostra sepulero simul cũ corpore includitur: nec busto tenetur, sed quiete pia fungitur. Et ideo homines frustra pretiosa strunt sepulcra, quasi ea animæ, & non solius corporis receptacula sint. Animarum autem superiora esse habitacula, scripturæ testimoniis valde probatur. Siquidem & in Eisdẽ libris legitur, Quia cum venerit iudicii dies, reddet terra defunctorum corpora, & puluis reddet eas quæ in tumulis requiescunt reliquias mortuorum. Et promptuarũ, inquit, reddent animas quæ his commendatæ sunt, & reuelabit altissimus super sedem iudicij. Hæc sunt habitationes de

1 Tim. 1.
Eccl. 18.
Ios. 10.
Luc. 23.
Luc. 12.
Matth. 10. vsal. 118. vsal. 30.
Ios. 3. vsal. 12.
4. Esdra. 7.
Ibid. Ios. 14.
Iij

Esai. 124. dicit, Convertere anima mea in requie tuam, quia Dominus benefecit tibi: quoniam eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu: Placebo Domino in regione viuorum. Placebo dixit, non placeo: hoc est, de tempore sibi blanditur futuro. Contraria sunt autem presentibus futura, & temporalibus aterna. Et ideo quoniam ibi viuorum regio, hic utique mortuorum. Annus mortuorum hac regio, ubi umbra mortis, ubi porta mortis, ubi corpus est mortis? Denique donatur Petro, ne porta inferi praeualeant ei. Porta inferi ista sunt terrana. Vnde & ille ait, Qui exaltat me de portis mortis. Sicut enim sunt portae iustitiae, in quibus sancti Domino consentent, ita sunt criminum portae in quibus impij Dominum negant. A udi quoniam regio ista sit mortuorum. Si quis igitur mortuum tetigerit, immundus erit. Immundus autem in conspectu Domini omnis iniquus. Si quis igitur tetigerit iniquitatem, immundus: & si quis in deliciis mortuus, quoniam quae in deliciis est, uiuens mortua est. Et qui infideles sunt, descendunt in infernum uiuentes; et si nobiscum uidentur uiuere, sed in inferno sunt. Si quis uisum accipit, rapinam facit, uita non uiuit, ut habes in Ezechiele. Si quis autem iustus iustificationes Domini custodit ut faciat eas, uita, inquit, uiuet, & uiuet in eis. Ipse est ergo in regione viuorum, in illa regione ubi uita non est abscondita, sed libera, ubi non umbra, sed gloria. Hic enim nec ipse Paulus uiebat in gloria. Denique in corpore mortis ingemi-

scibat. Audi dicentem, Nunc enim uita nostra abscondita est cum Christo in Deo: cum autem Christus apparuerit uita nostra, tunc & nos cum illo apparebimus in gloria. Festinemus ergo ad uita. Si quis uita tangit, uiuet. Denique tetigit illa mulier, quae tetigit simbriam eius, & a morte dimissa est, cui dicitur, Fides tua te saluam fecit, uade in pacem. Si enim qui mortuum tangit, immundus est: sine dubio qui uiuentem tangit, saluus est. Quaramus ergo uiuentem. Sed interim uideamus ne cum quaramus inter mortuos, & dicatur nobis sicut & mulieribus illis: Quid queritis uiuentem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit. Ipse quoque Dominus ubi se queri uellet ostendit, dicens, Uade ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad patrem meum, & ad patrem uestrum, Deum meum, & Deum uestrum. Ibi ergo quaramus eum, ubi quaesuit Ioannes, & inuenit. Ille cum in principio quaesuit & inuenit uiuentem apud uiuentem, filium apud patrem. Nos cum in temporum sine queramus, & complectamur pedes eius, & adoremus eum, ut dicat & nobis, Nolite timere, id est, nolite timere a peccatis saeculi, nolite timere ab iniquitatibus mundi, nolite timere a fluctibus corporaliu passionum; ego sum peccatorum remissio: nolite timere a tenebris, ego sum lux: nolite timere a morte; ego sum uita. Quicumque ad me uenit, morte non uidebit in aeternum: quonia ipse est plenitudo diuinitatis, & ipse est gloria, decus, perpetuitas a saeculis, & nunc & semper, & in omnia saecula saeculorum. Amen.

S. AMBROSII DE BONO MORTIS LIBRI FINIS.

Summarium libri primi de Iacob & uita beata.

Qua ratione ad perfectionem quispiam peruenire ualeat, & qualis sit uita perfecta, quam & beatus nuncupat sanctus doctor, describitur.

Capita primi Libri.

Quod ad uirtutum disciplinam, passionisque coercendas necessarius sit sermo prudens ac bonus, & mens rationi intenta: quodque docibilis sit uirtus: & quod licet ratio concupiscentiam eradicare, & corporales motus auferre non possit, mens tamen sobria refranare atque reprimere ualeat quamuis grauem passionem. Cap. I.

De ordine ac differentia passionum: & qua ratione temperantia quammaxime istarum passionum restinguat ardorem, corporalisque ferocitatis habenas: ac de magnis eiusdem temperantiae laudibus, quam & primis hominibus tenendam Deus mandauit, & lex docet, uniuersorumque infundit affectibus. Cap. II.

Quod sapientiam & disciplinam doceri scriptura testetur: ac de exhortatione ad studium, & eius commendatione: & quod nulli nostram adscribere debeamus culpam, nisi nostra uoluntati, qua uel peccato uel iustitiae seruimus, quod praeterea carnem iniuste quasi infirmam accusemus, cum affectus, non caro auctor sit culpe, quod denique considerandum sit in qua parte, an peccati uel iustitiae tolerabilior sit seruitus, & fructus uerbior. Cap. III.

Quantum Dominus homini contulerit per dationem legis, & gratiae adiunctionem: & quid lex operata sit in homine iuxta sententiam Apostolicam: ac de absolutione duarum questionum circa uerba Apostoli

Apostoli incidentium. Cap. IIII.
 Qua ratione lex non suffecerit, sed ultra eam necessaria fuerit gratia per mortem Christi donata: quodque nos etiam cum illo mori, resurgere, & uersari debeamus. Cap. V.
 Quid profuerit legis promulgatio: quantum etiam uilitatis atque consolationis homini attulerit gratia, & pignus charitatis Christi, cum incitatione ad reuersionem obsequij pro tantis beneficiis debiti, eorumdemque beneficiorum consolatiua inductione. Cap. VI.
 Qualis in nobis debeat esse Christi charitas: & quod nulla aduersa corporis uita beate munus imminuit: quodque in se habeat remunerationem suam qui Christum sic sequitur, ac beatus sit: quod etiam sic beata uita sit in hominibus, in quibus fuerit uita perfecta, & quae sit uita perfecta: quid denique uir perfectus querat, ac illi conueniat. Cap. VII.
 Quod quamuis sapiens deleatur sanitate corporis aut liberis, non tamen minus perfectus sit illa amittat, & quod nulla aduersa intolerabiliter ferat, cum expositione eorum quae ad formam iusti uiri requiruntur. Cap. VIII.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE IACOB ET VITA BEATA LIBER PRIMVS.

Quod ad uirtutum disciplinam, passionisque coercendas necessarius sit sermo prudens ac bonus, & mens rationi intenta: quodque docibilis sit uirtus: & quod licet ratio concupiscentiam eradicare, & corporales motus auferre non possit, mens tamen sobria refranare atque reprimere ualeat quamuis grauem passionem. CAPVT I.

N ECESSARIVS ad disciplinam bonus omnibus sermo, plenus prudentiae, & mens rationi intenta praecurrit uirtutibus, & passiones coeuret. Docibilis enim uirtus est: quae studio & discendo acquiritur, dissimulando amittitur. Alioquin nisi sermo bonus necessarius esset ad correctionem, numquam lex diceret, Non adulterabis. Sed quia nudus sermo ad monendum uilis, ad persuadendum infirmus est, ideo adhibenda est rationis recta consideratio, ut quod sermo bonus praescripserit, ratio plenius tractata persuadeat. Non enim seruili ad obediendum constringimur necessitate, sed uoluntate arbitria siue ad uirtutem propendimus, siue ad culpam inclinamur. Et ideo nos aut liber affectus ad errorem trahit, aut uoluntas reuocat, rationem secuta. Grauius uero causa culpa concupiscentia, quam tamen ratio emollit & comprimit. Emollire enim potest, eradicare non potest: quoniam animus qui est rationis capax, non est suauis passionum dominus, sed repressor. Neque enim flexi potest ut facilis ad iracundiam non irascatur, sed ut ratione se temperet, indignationem cohibeat, ac puniendo se reuocet, sicut & Propheta nos docet, dicis, Irascimini, & nolite peccare. Concessit, quod natura est: negauit, quod culpa est. Omnis ergo temperantia est de iis quae negantur, id est, sequenda est. Nam aut de naturalibus suscipitur, aut de moralibus. Aut enim naturalia temperat, aut moralia. Denique non excidit concupiscentiam, sed facit ne concupiscentiae seruiamus. Quis enim tantus, ut corporales motus pos-

fit auferre, nisi solus ille qui potuit de infructuosa ficulnea dicere, Ecce anni tres sunt ex quo ueni quaerens fructum in ficulnea hac, & non inuenio: succide ergo illam. Cui respondit seruus, Remitte illam & hoc anno, utique dum fodiam circa illam, & mittam cophinum stercoreis: & si quidem fructum fecerit sin autem, in futurum succides illam. Merito ad Dominum retulit, quia excidendae temporalis prolapsionis potestatem sibi ipse uendicare non poterat, sed Domino reseruabat. Denique quae de hominibus meliorem & fortiorem assumemus quam sanctum Dauid, qui cupiditate qua concupierat aquam de lacu Bethleem hostili interclusam exercitu, sibi auferre non potuit, potuit mitigare? Nam cum aliis deussisse non inueniamus, id est, tanto exercitu numero, cum utique multo minus regi deesse potuerit ex ceteris fontibus aqua: irrationabilem quandam concupiscentiam passus, desiderauit eam que hostium erat circumfusione uallata, unde sine maximo periculo non facile potuisset deferri. Itaque ait, Quis mihi dabit portum de lacu qui est in Bethleem ad portam? Et cum essent reperti tres uiri qui hostium castra praeciderent, & deserrent aquam summo desiderio desiderabat: cognoscens quod periculo alieno aqua sibi eadem constitisset, profudit illam Domino: ne sanguinem illorum qui eam detulerant, bibere uideretur. Quae res indicio est quod concupiscentia quidem rationem praeniat, sed ratio cupiditati resistat. Humani itaque quid passus est Dauid, ut irrationabiliter concupisceret: sed illud laudabile, quod irrationabilem concupiscentiam rationabiliter parato fraudauit remedio. Laudo uiros qui erubuerunt desiderium sui regis, & maluerunt finem eius uerecundiae uel periculo propriae salutis afferre: sed plus laudo cum qui erubuit in suo desiderio alienum periculum, & aquam dubiae sortis pretio quaesitam sanguinis comparauit: simul quasi repressa uictor cupiditate profudit aquam Domino, ut ostendat

deret quod concupiscentiam suam verbi consolatione restringeret. Potest igitur mens sobria impressione refranare ac reprimere quamvis grauius passionum, & feruorem omnem cupiditatis flagrantissimam refrigerare, deriuare alio motus, & recte rationis tractatione desuperare passiones. Etenim cum Deus hominem constitueret, & in eo mores sensuque plantaret, tunc motibus eius imposuit regale mentis imperium, vt omnes sensus motusque hominis eius vigore ac potestate regerentur. Adiunxit ad gratiam creaturam, vt mentem ipsam diuinis informaret preceptis, & sapientia instrueret disciplinis, quibus & cauenda nosceret, & legenda cognosceret. Mens igitur recta ratione tenens disciplinam sapientiae, vt diuina ac humana cognoscatur, eruditur in lege, per quam discit quas sibi subiciere debeat passiones.

De ordine ac differentia passionum: & qua ratione temperantia quammaximè istarum passionum restringat ardorem, corporalisque ferocitatis habeat, ac de magnis eiusdem temperantiae laudibus, quam & primis hominibus tenendam Deus mandauit, & lex docet, vniuersorumque insundit affectibus. **CAP. II.**

Passionum autem velut duces sunt naturalis delectatio & dolor, quae sequitur caetera. Illae enim complectuntur vniuersas, quarum vtraque non solum corporis, sed etiam secundum animam passiones sunt. Et quia diximus subesse his alias passiones: ante delectationem concupiscentia, post delectationem gratulatio est. Ante dolorem autem est timor, post dolorem tristitia, quam & primis hominibus tenendam Deus mandauit, & lex docet, vniuersorumque insundit affectibus. **CAP. III.**

Passionum autem velut duces sunt naturalis delectatio & dolor, quae sequitur caetera. Illae enim complectuntur vniuersas, quarum vtraque non solum corporis, sed etiam secundum animam passiones sunt. Et quia diximus subesse his alias passiones: ante delectationem concupiscentia, post delectationem gratulatio est. Ante dolorem autem est timor, post dolorem tristitia, quam & primis hominibus tenendam Deus mandauit, & lex docet, vniuersorumque insundit affectibus. **CAP. III.**

Gsolidatur. Pulchra enim ratio, quod nec beneficiis domini esse deberet ingratus, nec occultum posset esse peccatum, quod Deo teste committeret, quem latere non posset. Bona igitur ratio, quae & hostilem plerumque affectum exiit, & dolorem iniuriae sequitur. Denique & in acie plerumque victorem victo mitigat, & ferituri mucronem retardat, & rogante morti eripit: eo quod subiectis parcere iusta ratio persuadet. Nam de excludendo vel mitigando iniuriae dolore quis melior magister quam patriarcha Iacob, qui proprios coarguens filios Symeon & Leui, ait, Odiosum me fecistis, ita vt scelus videar. Et vtiq; vlti fuerant sororis iniuriam, quae contra instituta patria violato fuerat pudore temerata, nec potuit Iacob praecceptor disciplinae, custos pudoris, stuprum probare commissum, sed maluit insolentes ratione cohiberi, sciens quod indignationem ratio temperare posset. Temperantia est igitur quae refecat cupiditates, hanc primis hominibus tenendam mandauit Deus, dicens, De fructu autem ligni quod est in paradiso, non edetis, neque tangetis illud, ne moriamini. Et quia non est retenta, ideo transgressores virtutis egregiae, paradisi exules facti sunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet, & vniuersorum insinuat affectibus.

Quod sapientiam & disciplinam doceri scriptura refertur: ac de exhortatione ad studium, & eius commendatione: & quod nulli nostram adscribere debeamus culpam, nisi vobis voluntati, qua vel peccato vel iustitiae seruimus, quod praeterea carnem iniuste quasi infirmam accusamus, cum affectus non caro auctor sit culpa, quod de iure considerandum sit in qua parte, an peccati vel iustitiae tolerabilior sit seruimus, & fructus oberior. **CAP. III.**

Docere autem Dominum sapientiam & disciplinam scriptura testatur. De temperantia in lege, de caeteris in libro Iob, in quo scriptum est, Nonne Dominus est qui docet intellectum & disciplinam? Et in Euangelio Dominus ipse ait, Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Et alibi ad discipulos ait, Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris & filij & Spiritus sancti. Vnde autem discipuli didicere? Aut quid aliud ad Christum, nisi virtutum operari praeccepta discerant? Denique David ait, Venite filij, audite me, timor Domini docebo vos. Vtiq; timor Dei de numero virtutum est, quia, Initium sapientiae timor Domini: per quem adhaesit praeforma doctrinae, de qua Paulus ait, Gratias autem Deo, quod fuistis serui peccati, sed obediistis ex corde in eam formam doctrinae in qua traditi estis: liberi autem a peccato, serui facti estis iustitiae. Doctrina igitur facit, vt postquam peruenire ad iustitiam, potest igitur acquiri iustitia, discendo. Intendamus igitur studio in formam euangelicam doctrinae. Minimus studij plerumque pro maximo habetur. In studio enim sunt omnia per quod adhibetur obedientia: quae in vtramlibet partem propendit, aut culpam adiungit, aut gratiam. Haec nos in primo Adam trahit ad mortem, haec nos in Adam secundo ad vitam vocauit. Non est quod cuiquam nostram adscribamus aeternam, nisi nostrae voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexit. Non habent crimen quae inferuntur reluctatibus, voluntaria tantum

Gen. 25.

Gen. 39.

libi.

401

Gen. 6.

Gen. 24.

Gen. 1.

Gen. 3.

Gen. 6.

ibid. 1. Cor. 7.

Exod. 20. Job. 21.

Matth. 23.

Matth. 23.

Psal. 37. Eccl. 1.

Reg. 6.

ibid.

Gen. 3.

1. Petr. 1.

1. Petr. 1.

tatum commissa sequitur delictorum inuidia, quod in alios deriuemus. Voluntarium sibi militem elegit Christus, voluntarium seruum sibi diabolus auctionatur. Neminem iugo seruitutis adstrictum possidet nisi se prius peccatorum aere ei vendiderit. Quid carnem quasi infirmam accusamus? Membra nostra arma sunt iniquitatis, & arma iustitiae. Vidisti pauperem iniuriam accipientem, protexisti eum, membra tua arma periclitati sunt, quibus pauperem ab iniuria vindicasti. Vidisti egenum, donasti eum muneribus, dextera tua mortem a tuo pectore repulisti. Vidisti eum qui debebatur ad mortem, eripuisti eum, quia scriptum est, Eripe eum qui ducitur ad mortem: membra tua arma sunt iustitiae. Vidisti mulierem, castigasti corpus tuum, mortificasti libidines, prociacis meretricis oculos aersatus deruisti, membra tua arma sunt castimonie. Contra autem, si oculus tuus vidit mulierem ad concupiscendum eam, aperuisti vulnus, impreffisti telum corpori tuo, membra tua arma iniquitatis sunt. Vidisti possessionem pupillorum, & paternis eos expulisti sedibus, transfulisti terminos quos posuerunt patres tui, membra tua arma iniquitatis sunt. Affectus igitur, non caro auctor est culpae, caro autem voluntatis ministra. Non ergo vendat nos voluntas nostra. Clamat Apostolus: Nescitis quoniam cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obedistis, siue peccati in mortem, siue obediens ad iustitiam? Ergo si aut peccato seruimus aut iustitiae, consideremus in qua parte seruus tolerabilior, fructus vberior. Sed qui potest esse fructus in morte? Peccati enim stipendium mors: & ideo nullus in eo fructus est, sed pudoris stipendium: cum ea quae gestimus, erubescimus. Seruire autem iustitiae, libertas est. Qui enim vocatus est in Domino seruus, libertus est Domini. Similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi. Vtraque conditio optima, esse sub Christo, sub quo & pretiosa seruitus, & gloriosa libertas. Pretiosa seruitus, quasi tanti sanguinis pretio comparata: gloriosa autem libertas, quam nulla seruitus culpae, nulla peccatorum vincula constringunt, nulla flagitiorum onera, nulla criminum commercia degeneris nexui seruitutis addicunt. Disce humilitatem o homo, apostolici vim cognosce magisterij. Seruum te dicis? Libertus es: libere te iactas? Seruus es. Nam & ille qui quasi seruus redemptus est, libertatem habet: & iste qui quasi liber vocatus est, bonum est illi vt seruum Christi se esse cognoscat, sub quo seruitus tuta est, & libertas secura. Quis quasi idiota Paulum vel in ipso iure asserit? Sciuit enim discernere inter libertum & liberum, & ideo non perfructorie, sed proprie dixit: Qui enim vocatus est in Domino seruus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi. Reuera enim omnes Christi liberi sumus, nemo liber. Omnes enim in seruitute generati. Quid seruili conditione arrogantia libertatis assumus? Quid titulos nobilitatis versus seruilibus hereditas? Nescis quod te Adae atque Euae culpa macipauerit seruituti? Nescis quod redemerit te Christus, non emerit? Non auro, non argento redempti estis de vana vestra conseruatione, sed pretioso sanguine agni, clamat Apostolus Petrus. Ergo redemptus a Domino es, seruus es qui creatus es,

A seruus es qui redemptus es, & quasi Domino seruitutem debes, & quasi redemptori. Nec inferiorem putas libertinitatem sub Christo, quam libertatem esse. Ad dignitatem equalis, ad tuitionem praestator est, ad gratiam par, aduersus lapsum cauitior, aduersus superbiam tutior. Ita libertatem accepisti, vt meminis se manus floribus tui debeas, vt patrono tuo noueris legitimum obsequium deferendum, ne ab ingrato reuocetur libertas. Quid te beatus, qui sub domino regnas, & sub patrono militas?

Quantum Dominus homini contulerit per donationem legis, & gratiae adiunctionem: & quid lex operata sit in homine iuxta sententiam apostolicam: ac de absolute dvanarum questionum circa verba Apostoli incidentium. **CAP. IIIII.**

Quid autem est quod tibi non contulit Dominus? Legem dedit, peccatum prodidit, adiunxit gratiam. Lex peccatum denuntiavit, sed in conditione lubrica penitus cohibere non potuit. Cognoui enim peccatum quod nesciebam. Cognoui concupiscentiam esse peccatum: & hac occasione, peccati aera cumulata sunt: quia peccatum quod ante per ignorantiam in me mortuum videbatur, reuixit. Ego autem mortuus sum peccati vulnere. Cognitiono culpae quae mihi profutura videbatur, haec nocuit, vt scirem quod vitare non poteram. Peccatum enim prodidit, & per bonum denuntiationis suae peccati ipsius acruauit inuidiam. Itaque supra modum factum est peccatum mihi, quia cumulatam est denuntiatione mandati. Creuit enim culpa, cum proditur, nec cauetur. Quomodo ergo bonum mandatum, quod mihi mors est? Aut quomodo non est mihi mors, quod per bonum significationis suae demonstrando peccatum, operatum est in me mortem? Nam certum est quod mors mihi accessit, dum quod facio agnosco peccatum, sicut ipse Dominus ait, Si non venissem, & locutus non fuisset his, peccatum non haberent. Quid miraris igitur si lex quibusdam morti sit, cum mortui sit & Domini salutaris aduentus, per quem redempti sumus? Infidelis enim mortem sibi querit ex gratia, manet autem mandati gratia. Etenim sicut cognitio venenatorum poculorum consummatur ad disciplinam medicinam, sic diuina mandatum ad vitam aeternam. Sicut autem ei qui male vitatur noxiis potionibus, cognitio earum in malum vertitur & periculum: & quo magis venena cognouerit, hoc se intelligit amplius periclitari: sic forma mandati iis qui legem male interpretantur, vel demonstrata atque in cordibus peccata vitare non possunt, mortis auctor est. Sicut ergo bonum est antidotum, etiam si imprudenti aut in temperanti non bonum: sic bonum mandatum, etiam si imperanti non bonum: sic bonum mandatum, etiam si imperanti non bonum: sic bonum mandatum, quod alicui mors est. Respondum igitur habere prima propositio: quia potest esse bonum mandatum, quod mihi mors est: bonum per naturam salutaris praecipit, mors per imperantiam carnis. Et quia didicimus esse bonum mandatum, quod mihi mors est, nunc discutiamus quomodo non sit mors, & quomodo per bonum mihi operatum est mortem. Sic enim proponit Apostolus: Quod ergo bonum est, mihi mors est? Absit. Sed peccatum, vt

Reg. 3.

Reg. 7.

libi.

Joan. 15. Luc. 20.

Reg. 7.

quo non est portio hominis, sed perfectio; quæ non tã est in conditione hominis, quàm in operatione. Ea enim beatum facit. Huic igitur viro quid est bonum, nisi ipse sibi qui habet? Et ad est ei hoc bonum, & causa ei erit futurorum bonorum. De hoc bono dixit Salomon, Bibe aquam de tuis vasis, & de puteorum tuorum fontibus. Superfluunt tibi aquæ de tuo fonte, in tuas autem plateas discurrant. Sint tibi soli cõstituta, & nemo alienus particeps sit tibi. Fons aquæ tuæ sit tibi proprius. Vtere igitur interno bono tuo. Testimonium autem boni huius maximum, quoniam qui habet, alia non requirit. Quid enim requirat, qui inferiora despicit? Præstantissimo autem inhaereat, sicut scriptum est, Ceruus amicitia & pullus equi gratiarum cõuerfetur tecum. Amicitia autem præcedat te, & vna sit tecum in omni tempore. Bona enim virtutum amicitia, & summi boni charitas. Nihil itaque aliud querit perfectus ille, nisi solum & præclarum bonum. Vnde & dicit, Vnã petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ, & videam delectationẽ Domini. Neque verò cum tamquam angustus in opemque fastidias, quia vnus hominis velut solitaria societate contentus sit. Huius enim amicitia circumdatus plurimus erit. Abundat enim huiusmodi viro ad beatitudinem & ad possessionẽ boni, & ideo nihil aliud desiderat. Nihil enim quasi nouũ expetit, qui omnia habet. Nihil est enim boni quod nõ habeat, nec superfluis delectatur, sed necessariis, & eo ipso necessario quod non sibi, sed carni adherenti sibi necessarium sit: idque indulget quod ab interioris hominis proposito non discrepet, quod faciat vtraque vnum, & reconciliet exteriorem hominem iuxta atque interiorẽ Deo, vt fiat in vtroque vnus spiritus. Huius igitur propositi vir nec dispensans minuitur, nec aduersis frangitur, nec repagulis inhietur, nec suorum amissionibus mœlificatur. Ad cuius informationẽ dicit Apostolus, Nolumus autem ignorare vos fratres de dormientibus; vt non tristes sitis, sicut & ceteri qui spem non habent. Solatur enim se resurrectionis fide, & futuræ remunerationis gratia: nec recipit ea mente mœlitiã qua adheret Deo, & diuinæ præsentia voluptate lætatur. Qui autem contristatur his, non secundũ Deum contristatur. Quod autem non secundum Deum, hoc plenum stultitiã. A perfectio igitur abest huius mundi tristitia, quæ non secundum Deum, & omnis sollicitudo corporalis ærumnã. Huiusmodi enim inductioni mentis atque substantia non annumeratur habitu corporis, & quidam exterioris vsus naturæ, cum simul aduersus delicias corporis fragilitatẽque ipsam naturæ, orbitatis dispensia, contumelias, inuictus animus vniformẽ debeat seruare constantiã, vt corpus ipsum scindat, sensusque exuat carnis, qui beatitudinis palmam habere desiderat, cuius fructus non in vnus portione sit, sed in plurimarum, & si fieri potest, in omnium sit virtutũ cõsortio. Nescit igitur perfectus incommoda huius corporis, aut aduersa mundi, neque sentit, qui alienũ ab huiusmodi metu, ne occidant, animum gerit. Non enim vita perfectior si his careat definitur, sed si ista contemnat. Nam si ita definitur, vt ea esset beata vita, quæ ab huiusmodi casibus expers vacuã-

que reperiri possent: vtiq; hinc accedentibus nõ possent beatus aliquis definiti. Ea igitur sequestrata sunt, & hoc solum in æstimatione beatæ vitæ est requisitum, vt non in aliis, sed in possessione veri boni eius definitio teneretur: quoniam qui id habet, despuit cætera, nec requirit.

Quidã quamuis sapiens delectetur sanitate corporis aut liberis, non tamen minus perfectus si illa amittat; Et quod nulla aduersa intolerabiliter ferat: cum expositione eorum quæ ad formam iusti viri requiruntur. CAP. VIII.

Quæro nunc, vtrum sapiens delectetur sanitate corporis. Negare non possumus quod delectetur secundum naturam, & libentius accipiat non dolere aliquid quàm dolere, nisi forte pro Christo: pro quo, si causa poscat, & debilitatem corporis promptè accipiat, & totum corpus suum morti offerat. Idem tamen etiam præter causam fidei atque iustitiæ, si defit sanitas, nõ afficiatur animo, neque frãgatur dolore corporis, qui se potest virtutum perfectione solari. Quæro etiam, vtrum delectetur liberis. Quis istud abnuat? Neque enim durus & ferreus, sed perfectus queritur. Tamen et si amittat liberos, non ideo minus beatus, qui non ideo minus perfectus. Quod enim perfectum, beatum, quin etiam si aduersa toleret, quàm si secundis affuat, magis solet huiusmodi videri perfectus: quamuis neque si desint, neque si adsint externa commoda, aut læta corporis, decedere quidquam virtuti solet vel accedere. Sed pleriq; tã laudi fuit tolerasse aduersa fortiter, quàm non incidisse. Verũ hæc specie æstimantur, non pondere. Illud profundum puto, virum iustum nihil velle nisi illud solum & præclarũ bonum, huic soli intendere, hoc vnum in bonis ducere, non aliud cũ illo, sed solum ipsum semper desiderare, hoc delectari: cui si aliud adiungatur quod delectet eum, vt est filiorum suauitas: non illud amittitur, sed istud adiungitur. Non enim minuunt beatitudinem, quæ augere non possunt: quia plenum illud & inuolabile manet, in quod anima sese induit, & cui se inseruit & infudit. Manet semper inter aduersa & delectabilia perfecta virtus, neque aduersa de perfectione eius quodquam minuunt, neque delectabilia adiungunt perfectioni. Quid enim est quod is qui ad summum ascendit, aut damni de caducis sentiat, aut commoditatis? Neque verò quod grauissimum apud plebsq; habetur) se miserũ putabit si in captiuitatẽ vel ipse veniat, vel eius filij. Non enim intolerabiliter feret quod habet natura, vel quod videtur Domino. Denique iustus dixit, Bonum verbum quod locutus est Dominus: & Fiat pax & fides in diebus meis. Non vtiq; iustus iste Ezechias in filios deflexisse ærumnã captiuitatis gratulabatur, sed vlturati Domini obuiare non poterat, & ideo mandata eius æquanimiter suscipiebat vt seruuus. Accedit illud, quod æstimare poterat posse & in captiuitate meritum eminere virtutis. Neque enim minus beatus Hieremias in captiuitate, minus etiã Daniel, minus Ecdras, minus beati Ananias, Azarias, & Misael, quàm si in captiuitatẽ non incidissent: cum ideo in captiuitatem ducti sint, vt populo & præsentia in captiuitate solatia, & spem cuadenda: captiuitatis afferret. Perfecti

Prouer. 5.

ibid.

psal. 26.

eplos. 2.

1. Thess. 4.

1. Cor. 7.

Perfecti est enim viri, communitatẽ naturæ sustentare animi virtute, & ad meliora adducere, nec succumbere iis quæ pleriq; terribilia & formidolosa videntur, sed quasi fortem militem grauissimum casum sustinere in cursum, conflictus iubire: & quasi prouidum gubernatorem nauem in tempestate regere, atq; occurrendo in surgentibus fluctibus, magis vitare naufragium sulcãdo vndas, quã declinando. Non iste in persecutione pauidus, non in tormentis mollior, ne torquentem exasperet: sed quasi athleta fortis, qui repercutiat verberantẽ, si non cedis, certè se miserabilem præbeat, sed ostendat tamquam in laterna lumen, etiam inter asperas procellas & grauissimos flatus suã lucere nec extingui posse animi virtutem. Non iste in suorum iniuriis mollis, nec de sepulcro sollicitus sui corporis, cui sciat cælum deberi, non in captiuitate ciuica: plebis abiectior, sed sicut iudex feuerus, infidelium perfidiam errorẽque condemnans, vt Daniel, qui sacerdotum surta prodebat, & superstitiones eorum redarguebat, ostendens nulla veritate subnixus, sed fraudibus adumbratas. Talis vir postremò est perfectus, qui omnes velit bene agere, nihil que cuiquã acciderẽ mali: & si præter voluntatẽ eius acciderit, ipse tamen de propria virtute nil amittit. Sed forte aliquis putet, ægritudine atque imbecillitatẽ corporis impedimento esse ad perfectionis munus implendũ, eo quod non possint ad opera manuum factãque procedere. Verũ ea sibi iustus impedimentò esse non sentiet, ita quò etiam cũ qui illa miserabiliter defleat, corripiet, & quasi ignauum arguet, quod plus in corporis vsu quàm in animi virtute constituat, quod ea quibus facultates, cõmunes æstimare debeat, immò etiam in opibus diuidere, dispensare pauperibus, recidere voluptates proprias, tenuare sumptus, adhibere parsimoniam temperantia, sobrietatem tenere in prosperis, patientiam in aduersis, in dolore tolerantiam, magnanimitatẽ in periculis, sanitate perpetuè vota nescire, mortis imminentis terrore nõ conuicti, neque cum præstantiorem putare cui secundum naturam liberi, propinqui, salubritas, læticia, affluentia redaudauerint, quam cui illa defuerint: neque externis sæculi, sed virtutis domesticæ merito pensare.

psal. 63.

Dan. 14.

Prouer. 17.

4. Reg. 14.

Hieron. 1. Esdr. 7. Dan. 3.

Illam quoque formã iusti esse quis abnuat; vt nihil metuat, nihil reformidet, nisi virtutis dispensia, aliorumque vanas formidines comprimat, quas habeat de periculis solitudine, mortis timore, corporis infirmitate, vt doceat dissolui corpore, & esse cũ Christo multo melius, vt ostendat quia operationes non inpediuntur debilitatibus corporis, sed augentur, neque splendore generis, aut propinquorum subsidiis, aut opibus, sed bono commendantur affectu? Neque enim minus beatus Elias quàm Moyfies, eum alter cibi indigus, melotide vili, sine filiis, sine sumptu, sine comite: alter populi ductor, lætus sobole, succinctus potetia, diuerso genere meritum æquale fundauerint, sicut in Euangelio declarati est, quando cum Domino Iesu in resurrectionis gloria resulserit. Videtur enim parem his quasi paribus gloriae suæ testibus dedisse mercedem. Nec minus beatus Elias quàm Dauid, cum alter regibus subditus, alter regali potestate præditus, prophetica sanctificationis haud disparẽ sint adepti gratiam. Quid enim deest ei qui illud bonum possidet, & habet sibi semper comitem sociãque virtutem? In quo statu non potentissimus? In qua paupertate non diues? In quã generis ignobilitate non clarus? In quo otio non laboriosus? In qua debilitate non vegetus? In qua infirmitate non fortis? In qua somni quiete non feruatus, quem etiam quiescentem virtus propria non relinquit? In qua solitudine non stiparus, quem vita beata circumdat, quem vestit gratia, quem gloriæ amictus illustrat? Non minus etiã otiosus quàm cum operatur beatus, nec minus dormiens quàm vigilans gloriosus: quia non minus dormiens, quàm cum vigilat, incolumis & sanus est. Quando autem feriatas videri potest, cuius mens semper operatur? Quando autem solus qui cum illo semper bono est, de quo ait Propheta, Replebimur in bonis domus tuæ? Quando abiectus, cuius conuersatio est in exilo? Quando non decorus, qui ad illius decori & fortius boni se conformat similitudinem: qui etiam si membris solutus sit, tamen mente se erigat? Et tamquam ille qui cithara canere solitus, si eã dissipatam resolutis neruis & contractam viderit, & vsuum eius interruptum, abiciat eam, atque eius numeros non requirat, sed voce ipse se mulceat: ita & iste citharam corporis sui otiosam iacere patietur, corde se oblectabit, bonæ conscientia recordatione mulcebit, diuinis oraculis & scriptis prophetis alleuiabit, suauẽ illud & iucundum animo tenens, mente complectens, cui nihil triste possit accidere, cum semper ei diuinæ præsentia aspirat gratia, & ipse sibi adit summa animi tranquillitate perfusus.

Philip. 2.

Matth. 17.

psal. 64.

Ph. lip. 3.

2. Cor. 3.

S. AMBROSII DE IACOB ET VITA BEATA LIBRI PRIMI FINIS.

Summarium secundum Libri de Iacob & vita beata.

A cap. I. usque ad cap. III. ea Iacob Patriarche explicantur gesta, quæ in cap. XXVII. Lib. Genes. continentur.

In cap. III. notantur pauca quedam ex cap. XXVIII. XXIX. & XXX. Lib. Genes.

In cap. V. quedam alia ex cap. XXXI. eiusdem Libri.

S. Ambr. tom. I.

In cap. VI. obseruantur nonnulla loca, sed præcipua ex cap. XXXII. & XXXIII. eiusdem Libri. A cap. VII. usque ad finem libri super quibusdam verbis cap. XXXIII. & XXXV. dicti libri commendatur vita & finis Iacob Patriarchæ.

Capita secundi libri.

Post continuationem huius libri ad superiorem, docet quemadmodum Iacob beatus fuerit etiam cum patriam relinqueret, ac de definitione beati, & ex hoc quod sancto Iacob nihil horum que ad meritum beatitudinis spectant, defuerit.

Cap. I.

De excusatione parentum sancti Iacob quod iuniorem filium seniori prætulissent, simulque de cautela parentum circa filios obseruanda: & quali affectu Isaac & Rebecca de filiis certauerint: qua ratione etiam Iacob vicerit, ac de commendabili mysterio eorum que circa benedictionem ipsius facta sunt.

Cap. II.

Quid significet quod celebrat a benedictione postea senior frater aduenerit, & ut ipse benediceretur, cogendo elicuerit & impetrauerit, cur præterea ea conditione, ut fratri suo seruiret. comminatur Esau, ut Iacob fratrem suum occideret: sed mater prouidit ne parricidium sequeretur.

Cap. III.

De profectioe Iacob in Mesopotamiam ad Laban: de angelorum apparitione; & Iacob ditatione.

Cap. IIII.

Iacob diuina iussione in terram suam reuertitur ob inuidiam Laban & filiorum eius. qualis præterea vir iustus esse debeat, si inuidia fuerit exorta, indicatur. quid denique significet inquisitio Laban, & nihil sui apud Iacob inuentio; & ex hoc de beati Iacob excellenti commendatione.

Cap. V.

Quid significet quod proficiscenti Iacob angeli Dei occurrerunt: quid sibi etiam velit quod ipse fratri occurrens septies in terra adorauerit, quid præterea quod petiturus a fratre concordiam, in castris dormierit: quid denique lucta, & eius claudicatio designent.

Cap. VI.

De vindicta filiorum Iacob contra alienigenas ob Dinæ deflorationem, & ipsius Iacob mansuetudine: & de responso diuino ei facto ut exurgeret & ascenderet Bethel.

Cap. VII.

De commendabili sancti Iacob senectute, futurarumque ac dubiarum rerum, finis quoque vite sue præuidencia, atque agendorum dispositione.

Cap. VIII.

Qua ratione sanctus Iacob cum in ipsis mortis esset diebus, merito prædicandus fuerit beatus, ac de multiplici eius laude, præsertim in Patriarcharum benedictione, quod præterea neque Ioseph, neque Esaias, neque Hieremias, neque Daniel, neque mater Machabæorum cum filiis, negandi sunt fuisse beati; licet grauiam sustinuerint supplicia.

Cap. IX.

Quantæ laudis fuerit sacerdotum Eleazarus in suppliciorum constanti toleratione: quodque ideo non minus, sed magis fuerit beatus.

Cap. X.

De admirabili patientia ac fortitudine septem fratrum Machabæorum, quibus mater octaua addita fuit, qui suis supplicis meritum beate vite acquirerunt.

Cap. XI.

De singulari beate illius matris septem filiorum commendatione.

Cap. XII.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE IACOB ET VITA BEATA

LIBER SECVNDVS.

Genesis Cap. XXVII.

FACTVM est autem cum senuisset Isaac, & heberati sunt oculi eius ad videndum: & vocauit Esau filium suum seniore, & dixit, Fili. Et dixit, Ecce ego. Et dixit, Ecce cõseniui, & non scio diem mortis mee: nunc ergo sume apparatus tuum, & pharetram & arcum,

& egredere in agrum, & venare mihi venationem, & fac mihi edulia, sicut amo ego, & affer mihi vt comedam, & benedicat tibi anima mea antequam moriar ego. Rebecca autem audiuit loquentem Isaac ad Esau filium suum. Abiit autem Esau in agrum ad venandum venationem

nationem patri suo. Et Rebecca dixit ad Iacob filium suum iuniorem: Vide, ego audiui loquentem patrem tuum ad Esau fratrem tuum, & dicentem, Venare mihi venationem, & fac mihi edulia, & comedens benedicam tibi coram Domino. Nunc ergo fili mi audi me, sicut ego tibi præcipio: & abiens ad oues, accipe mihi inde duos hædos teneros & pulchros, vt faciam edulia patri tuo, sicut amat: & inferes patri tuo, vt comedat, & benedicat tibi pater tuus antequam moriatur. Dixit autem Iacob ad Rebecca matrem suam: Est frater meus vir pilosus, ego autem vir lenis: ne forte ergo atrectet me pater meus, & ego coram eo sicut despiciens, & inducam super me maledictionem, & non benedictionem. Dixit autem ei mater, Super me maledictio tua fili: solum exaudi vocem meam, & pergens, affer mihi. Abiens autem accepit, & attulit matri. Et fecit mater eius edulia sicut amabat pater eius. Et accipiens Rebecca stolam Esau filij sui senioris pulchram, quæ erat apud ipsam in domo, induit eam Iacob filium suum iuniorem: & pelles hædorum circumposuit circum brachia eius, & circa nuda colli eius: & dedit edulia & panes quos fecit in manus Iacob filij sui, & intulit patri suo, & dixit, Pater. Ille autem dixit, Ecce ego. Quis es tu fili? Et dixit Iacob patri suo: Ego Esau primogenitus tuus: feci sicut locutus es mihi: surgens sede, & comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima tua. Dixit autem Isaac filio suo: Quid hoc, quod tam cito inuenisti fili? Ille autem dixit, Quod tradidit Dominus Deus tuus coram me. Dixit autem Isaac Iacob, Accede ad me, & contrectabo te fili, si tu es filius meus Esau, an non. Appropinquauit autem Iacob ad Isaac patrem suum: & contrectauit eum, & dixit, Ipsa quidem vox, vox Iacob, at manus eius Esau. Et non cognouit eum: erant enim manus eius sicut manus Esau fratris eius pilosæ. Et benedixit ei, & dixit, Tu es filius meus Esau? Ille autem dixit, Ego. Et dixit, Affer mihi, & comedam de venatione tua fili, vt benedicat tibi anima mea. Et attulit ei, & comedit: & obtulit ei vinum, & bibit. Et dixit ei pater eius Isaac: Accede ad me, & osculare me fili. Et appropinquans osculatus est eum; & odoratus est odorem vestimentorum eius, & benedixit ei, dicens, Ecce odor filij mei tamquam odor agri pleni, cui benedixit Dominus: Det tibi Deus ad rorem cæ-

li, & ab vbertate terræ abundantiam frumenti & vini. Et seruiant tibi gentes, & adorent te principes: esto dominus fratris tui, & adorent te filij patris tui. Qui maledixerit tibi, maledictus erit: at benedicens tibi, benedictus. Et factum est postquam cessauit Isaac benedicens Iacob filio suo: & vt egressus est Iacob à facie Isaac patris sui, Esau frater eius venit de venatione; & fecit & ipse edulia, & obtulit patri suo, & dixit, Surgat pater meus, & comedat de venatione filij sui, vt benedicat mihi anima tua. Et dixit illi Isaac pater eius, Quis es tu? Ille autem dixit, Ego sum filius tuus primogenitus Esau. Expauit autem Isaac stupore magno valde, & dixit, Quis igitur, qui venatus est mihi venationem, & intulit mihi, & comedi de omnibus antequam tu venires, & benedixi ei, & benedictus erit? Factum est autem quando audiuit Esau verba Isaac patris sui, & clamauit voce magna & amara valde, & ait, Benedic & mihi pater. Ait autem illi Isaac, Frater tuus veniens cum dolo accepit benedictionem tuam. Et dixit, Iustus vocatum est nomen eius Iacob: supplantauit enim me iam secundò, & primogenita mea tulit, & nunc accepit benedictionem meam. Et dixit Esau patri suo, Non relicta est mihi benedictio, pater? Respondens autem Isaac, dixit Esau, Si dominum illum feci tuum, & omnes fratres eius seruos, frumento & vino stabiliu eum, tibi autem quid faciam, fili? Dixit autem Esau ad patrem suum: Num benedictio vna tibi est, pater? Benedic & mihi, pater. Compuncto autem Isaac, exclamauit voce Esau, & fleuit. Respondens autem Isaac pater eius, dixit ei, Ecce de pinguedine terræ erit habitatio tua, & de rore cæli desuper: super gladium tuum viues, & fratri tuo seruias. Erat autem cum depositis & solueris iugum illius ad collo tuo. Et iratus est Esau Iacob pro benedictione, qua benedixit ei pater eius. Dixit autem Esau in mente sua, Appropinquent dies luctus patris mei, vt occidam Iacob fratrem meum. Nutiata sunt autem Rebecca verba Esau filij sui senioris: & mittens vocauit Iacob filium suum iuniorem, & dixit ei, Ecce Esau frater tuus minitatur tibi occidere te: nunc ergo, o fili, audi vocem meam, & surgens fuge in Mesopotamiam ad Laban fratrem meum in Charran, & habita cum eo dies aliquot, donec auertatur furor & ira fratris tui à te, & obliuiscatur quæ fecisti ei: &

Glat. 4.

Rom. 9.

Rom. 12.

Mat. 17.
Joh. 15.

est qui regit, qui & habet sapientia principatum, quem habuit populus Iudæorum. Sed quoniam quod docebat, seruari non potuit: debet discere quod docere nesciuit. Hoc est igitur quod ait patriarcha Isaac: *Seruius fratri tuo. Erit autem cum deposueris os soluentis iugum illius à collo tuo: significans duos futuros populos, vnum ancillar filium, alterum liberæ. Seruit autem littera, libera est gratia, eumque populum qui litteræ intendit, tam diu seruum fore, quam diu spiritalis doctrina sequatur interpretem. Tunc quoque illud futurum est quod Apostolus ait, Vt reliquæ saluæ fiant secundum electionem. Seruius ergo fratri tuo, sed tunc senties seruitutis profectum, cum voluntarius potius quam coactus obedire ceperis fratri. *Ecce Esau frater tuus nuntiatur tibi occidere te nunc ergo, &c. Ota est inuidia, & minitabatur Esau quod post obitum patris fratrem occideret. Sed ne id accideret, discamus à Rebecca quem admodum prouidendum sit, ne inuidia iracundiam excitet, iracundia in patricidium prouat. Veniat Rebecca, hoc est, patientia, bona custos innocentia, suadeat ut ixa locum demus. Concedamus aliquid longius, donec tempore indignatio mollitur, offensiois subrepat obliuio. Itaque patientia nec exilium reformidat, sed impigre suscipit: non tam ut periculum salutis, quam ut incertium scelus declinetur. Mater quoque pia abesse sibi dilectissimum filium, tolerat plus ei collatura quem læsit, vtri que tamen consulens: ut alterum immunem à periculo, alterum integrum præstaret à crimine. Audiuimus quid corporeis ebria cupiditatibus intemperantia locuta sit, consideremus quid vera virtus agat. Nihil requirit nisi Dei gratiam, solum illud & summum bonum sequitur, solo contenta est, à quo accepimus omnia, ipsi autem nihil conferimus, quia nullo indiget, sicut ait Dauid, Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges. Quo enim indiget qui abundat omnibus, & nobis largitur vniuersa, omnia sine defectu ministrat.**

Genesis Cap. XXVIII.

AD VOCANS autem Isaac Iacob, benedixit ei, & præcepit ei, dicens, Non accipies vxorem de filiabus Chanaanæorum. Surgens fuge in Mesopotamiam, in domum Bathuel patris matris tuæ: & accipe tibi vxorem de filiabus Laban fratris matris tuæ. At Deus meus benedicat tibi fili, & multiplicet te: & eris in congregationem gentium. Et dabit tibi benedictionem Abraham patris mei tibi, & semini tuo post te, ad hæreditandum terram incolatus tui, quam dedit Deus Abraham. Et misit Isaac Iacob: & abiit in Mesopotamiam ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebecæ matris Iacob & Esau. Vidit autem Esau quod benedixit Isaac Iacob, & misit in Mesopotamiam Syriæ accipere sibi vxorem inde,

cum benediceret ei: & præcepit ei, dicens, Non accipies vxorem de filiabus Chanaanæorum. & audiuit Iacob patrem & matrem suam, & profectus est in Mesopotamiam. & vidit Esau quod malæ sunt filiæ Chanaan coram Isaac patre suo: & abiit Esau ad Ismael, & accepit Maeleth filiam Ismael filij Abraham, sororem Nabeoth, ad vxores suas vxorem. Et egressus est Iacob de Puteo iuramenti, & abiit in Charan: & occurrit loco, & dormiuit ibi. occidebat enim sol. Et tulit de lapidibus loci, & posuit ad caput suum, & dormiuit in loco illo, & somniauit. Et ecce scala firmata in terra, cuius caput perueniebat in cælum, & angeli Dei ascendebant & descendebant super eam. At Dominus firmatus erat super eam, & dixit, Ego Deus patris tui Abraham, & Deus Isaac, ne timeas: terra in qua tu dormis super eam, tibi dabo eam, & semini tuo. Et erit semen tuum sicut arena terræ: & dilatabitur ad mare & austrum, & ad aquilonem, & ad orientem: & benedicentur in te omnes tribus terræ, & in semine tuo. Et ecce ego tecum custodiens te in terra omni, quocumque perrexeris, & redueam te in terram hanc: quia non te derelinquam, donec faciam ego omnia quæcumque loquutus sum tibi. Et surrexit Iacob de somno suo, & dixit, Quia est Dominus in loco isto, ego autem non sciebam. Et timuit, & dixit, Quam terribilis locus iste: non est hoc nisi domus Dei, & hæc porta cæli. Et surrexit Iacob mane, & tulit lapidem, quem supposuit illic ad caput suum, & statuit eum titulum, & effudit oleum super summitatem eius, & vocauit nomen loci illius, Domus Dei. Et Lammaus erat nomen ciuitati prius. Et vouit Iacob votum, dicens, Si fuerit Dominus Deus mecum, & custodierit me in via hac, qua ego ambulabo, & dederit mihi panem ad comedendum, & vestimentum ad induendum, & reuersus fuero cum salute in domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem statui titulum, erit mihi domus Dei, & omnium quæ mihi dederis, decimam decimabo ea tibi.

Genesis Cap. XXIX.

ET eleuans Iacob pedes, abiit in terram orientis, ad Laban ex Bathuel Syro, fratrem Rebecæ matris Iacob & Esau. Et vidit, & ecce puteus in agro. Erat autem illic tres greges

omnium

ouium quiescentes in eo. ex puteo enim illo adaquabant pecora: lapis autem erat magnus super os putei: & congregabantur illic omnia pecora & pastores, & reuoluebant lapidem ab ore putei, & adaquabant oues, & rursus ponebant lapidem super os putei in locum suum. Dixit autem illis Iacob, Fratres, vnde estis vos? Illi autem dixerunt, Ex Charan. Ait autem illis, Numquid cognoscitis Laban filium Nachor? Illi autem dixerunt, Cognoscimus. Ait autem illis, Sanus est: illi autem dixerunt, Sanus est: & ecce Rachel filia eius venit cum ouibus patris sui. Et dixit eis Iacob, Adhuc est dies multa, nõdum ut congregentur greges: adaquantes oues, abeuntentes pascite. Illi autem dixerunt, Non possumus, donec congregentur omnes pastores, & reuoluant lapidem à puteo, & adaquemus oues. Adhuc eo loquente illis, & ecce Rachel filia Laban veniebat cum ouibus patris sui. hæc enim pascebat oues patris sui. Factum est autem ut vidit Iacob Rachel filiam Laban fratris matris suæ, & oues Laban fratris matris suæ: & accedens Iacob, reuoluit lapidem ab ore putei, & adaquauit oues Laban fratris matris suæ. Et osculatus est Iacob Rachel: quæ clamans voce sua fleuit. Et indicauit Rachel quod frater patris sui est, & quod filius Rebecæ est. Et currens nuntiavit patri suo secundum verba hæc. Factum est autem ut audiuit Laban nomen Iacob filij sororis suæ, currunt in occursum eius, & complexus eum osculatus est: & induxit illum in domum suam: & narrauit Laban omnia verba eius. Et dixit ei Laban, Ex ossibus meis, & ex carne mea es tu. Et fuit cum eo mensẽm dierum. Dixit autem Laban Iacob, Quia enim frater meus es, num seruius mihi gratis? Nuntia mihi, quid tua merces est. At Laban duæ filia erant, nomen maiori Lia, & nomen secundæ Rachel. At oculi Lia infirmi, Rachel autem pulchra aspectu, & decora facie valde. Dilexit autem Rachel Iacob, & dixit, Seruiã tibi septem annos pro Rachel filia tua iuniore. Dixit autem Laban, Melius tibi dare me eam, quam dare me eam viro alteri: habita mecum. Et seruiuit Iacob pro Rachel annos septem: & erant coram eo quasi dies pauci, eo quod diligeret ipse eam. Dixit autem Iacob ad Laban, Da mihi vxorem meam: impleti sunt enim dies, ut ingrediar ad illam. Congregauit autem Laban omnes viros loci, & fecit nuptias. Et fa-

cta est vespera: & accipiens Lia filiam suã, introduxit ad Iacob: & ingressus est ad eã Iacob. Dedit autem Laban Lia filia suã Zelphan ancillam suam, illi ancillã. Factum est autem mane, & ecce erat Lia. Dixit autem Iacob ad Laban, Quid hoc fecisti mihi? Nonne pro Rachel seruiui tibi: & quare decepti me? Dixit autem Laban, Non est sic in loco isto dare iuniorem antequam seniore. Imple ergo septena huius, & dabo tibi & hanc pro opere, quod operatus fueris apud me annos septem alios. Fecit autem Iacob sic, & impleuit hebdomadam eius: & dedit illi Laban Rachel filiam suam illi vxorem. Dedit autem Laban Rachel filia suã Ballam ancillam suam, illi ancillam. Et ingressus est ad Rachel. Dilexit autem Rachel magis quam Liam: & seruiuit ei septem annos alios. Videns autem Dominus, quod odio habetur Lia, aperuit vuluam eius: Rachel autem erat sterilis. Et concepit Lia, & peperit filium Iacob, & vocauit nomen eius Ruben, dicens, Quia vidit Dominus humilitatem meam, nunc me diliget vir meus. Et concepit rursus Lia, & peperit filium secundum Iacob, & dixit, Quia audiuit Dominus quod odio habeor, addidit mihi & hunc. Vocauit autem nomen eius Symeon. Et concepit adhuc, & peperit filium, & dixit, In hoc tempore apud me erit vir meus, peperit enim tres filios. Propter hoc vocauit nomen eius Leui. Et concipiens adhuc peperit filium, & dixit, Nunc adhuc hoc confitebor Domino. Propter hoc vocauit nomen eius Iudam: & cessauit parere.

Genesis Cap. XXX.

VIDENS autem Rachel quod non peperit Iacob, inuidit sorori suæ, & dixit Iacob, Da mihi filium, alioqui moriar ego. Iratus est autem Iacob Rachel, & dixit ei, Numquid pro Deo ego sum, qui priuauit te fructu ventris? Dixit autem Rachel Iacob, Ecce ancilla mea Balla; ingredere ad illam, & pariet super genua mea, & habebõ filios ex illa. Et dedit Ballam ancillam suam illi vxorem. Ingressus est autem ad eã Iacob: & concepit Balla ancilla Rachel, & peperit Iacob filium. Et dixit Rachel, Iudicauit mihi Deus, & exaudiuit vocem meam, & dedit mihi filium. Propter hoc vocauit nomen eius Dan. Et concepit adhuc Balla ancilla Rachel, & peperit filium

1 iij

secundum Iacob, & dixit, Auxiliatus est mihi Deus, & comparata sum cum sorore mea, & inualui. Et vocauit nomen eius Nephthalim. Vidit autem Lia quod cessauit parere, & accepit ancillam suam, & dedit eam Iacob uxorem. Concepit autem Zelpha ancilla Lia, & peperit Iacob filium. & dixit Lia, Felix facta sum. Et vocauit nomen eius Gad. Et concepit adhuc Zelpha ancilla Lia, & peperit Iacob filium secundum. Et dixit Lia, Beata ego, quia beatam dicunt me mulieres. Et vocauit nomen eius Aser. Abiit autem Ruben in die messis tritici, & inuenit poma mandragorae in agro, & tulit ea ad Liam matrem suam. Dixit autem Rachel Liae sorori suae: Da mihi de mandragoris filij tui. Dixit autem Lia, Non satis tibi quod accepisti virum meum? numquid & mandragoras filij mei accipies? Dixit autem Rachel, Non sic dormiat tecum nocte ista pro mandragoris filij tui. Regressus est autem Iacob ex agro vespere, & egressa est Lia in occursum ei, & ait, Ad me ingredieris hodie, quia mercede conduxisti me pro mandragoris filij mei. Et dormiuit cum ea nocte illa. Et exaudiuit Deus Liam: & concipiens peperit filium quintum Iacob. Et ait Lia, Dedit mihi Deus mercedem meam, eo quod dedi ancillam meam viro meo. Et vocauit nomen eius Issachar, quod est merces. Et concepit adhuc Lia, & peperit filium sextum Iacob. Et dixit Lia, Donauit mihi Deus donum bonum in hoc tempore, eliget me vir meus: peperit enim illi sex filios. Et vocauit nomen eius Zabulon. Et post hoc peperit filiam, & vocauit nomen eius Dina. Recordatus est autem Deus Rachel, & exaudiuit eam Deus, & aperuit eius vuluam: & concipiens peperit filium Iacob. Dixit autem Rachel, Abstulit Deus opprobrium meum. Et vocauit nomen eius Ioseph, dicens, Addidit mihi Deus filium alterum. Factum est autem vt peperit Rachel Ioseph, dixit Iacob Laban: Dimitte me, vt reuertar in locum meum, & in terram meam: redde mihi uxores meas & filios meos, pro quibus seruiui tibi, & abibo: tu enim scis seruitutem quam seruiui tibi. Dixit autem ei Laban, Si inueni gratiam coram te, augurarer vtique: benedixit me Deus tuo ingressu: distingue mercedem tuam ad me, & dabo. Dixit autem illi Iacob, Tu scis seruitutem quam seruiui tibi, & quanta erant pecora tua mecum. Parua enim erant, quae

cumque tibi erant coram me, & aucta sunt in multitudinem, & benedixit te Dominus in pede meo. nunc ergo quando faciam & ego mihi ipsi domum? Et dixit Laban illi, Quid tibi dabo? Ait autem illi Iacob, Non dabis mihi nihil: si feceris mihi verbum hoc, iterum pascam oues tuas, & custodiam. Transcant omnes oues tuae hodie, & separa inde omnem ouem fuscam in agnis, & omne subalbum & sparsum in capris erit mihi merces: & exaudiet me iustitia mea in die crastina, quia est merces mea in conspectu tuo. Omne quod non fuerit sparsum aut subalbum in capris, & fuscum in agnis, furatum erit apud me. Dixit autem illi Laban, Sic secundum verbum tuum. Et distinxit in die illa hircos sparsos & subalbos, & omnes capras sparsas & subalbas, & omne fuscum quod erat in agnis, & omne quod erat album in ipsis, & dedit per manum filiorum suorum gregem singulariter. Et posuit spatium viam trium dierum inter eos, & inter Iacob: Iacob autem pascebat oues Laban reliquas. Accepit autem filij Iacob virgam styracinam viridem, & nucem, & platani: & decorticauit eis Iacob cortices albas, circumtrahens viride. Apparuit autem in virgibus album, quod decorticauit varium: & apposuit virgas quas decorticauit in canalibus concharum aquae, vt cum venirent oues ad bibendum, in conspectu virgarum venientibus ipsis ad bibendum conciperent oues in virgas. Et pepererunt oues subalbas, & varias, & cineratas sparsas. At agnos separauit Iacob, & posuit coram ouibus arietem subalbum, & omne varium in agnis: & separauit sibi greges perse ipsum, & non miscuit eos ad oues Laban. Factum est autem in tempore quo conceperunt oues, in vtero accipientes, posuit Iacob virgas coram ouibus in canalibus, vt conciperent ipsae secundum virgas: quando autem pariebant oues, non ponebat. Facta sunt autem non signata Laban, at signata Iacob. Et ditatus est homo valde nimis: & fuerunt ei pecora multa, & boues, & serui, & ancillae, & camelii, & asini, & muli.

De profectioe Iacob in Mesopotamiam ad Laban, de angelorum apparitione, & Iacob ditione. CAP. IIII.

ET misit Isaac Iacob: & abiit in Mesopotamiam ad Laban, &c. Profectus est Iacob, & in itinere dormiuit (quod est quieti animi indicium) & vidit angelos Dei ascendentes & descendentes, hoc est, Christum

Math. 4.

Gen. 29.

Proter. 5.

Proter. 12.

Genf. 29.

Genf. 30.

Psalm. 140.

Num. 17.

Christum prauidit in terris, ad quem angelorum caterua descendit atque ascendit, obsequium proprio Domino pio praebitura seruitio. *Et eleuans Iacob pedes abiit, &c. & vidit, & ecce puteus in agro.* Venit autem Iacob ad puteum, vt biberet de suis vasibus, & de puteorum suorum fontibus, & supereffluerent ei aquae de suo fonte. Fons enim vitae in manibus iusti. Et venit ad Laban, & oues eius pauit. Iniquitas in-comitata residet, sapientia regendi officium non o-mittit, nescit vel in alienis vacare, nescit exul esse in peregrinis. Quomodo enim exul, quae vbique suum seruat, & in se habet quod possidet? *Et dixit Laban illi, Quid tibi dabo? &c.* Quasi mercenarius ingreditur iustus, & rector est: qui sibi gregem multarum praestantiūque virtutum splendore fulgentem, euangelicæ praedicationis ministerio colligebat, vt potaturis ouibus virgam styracinam & nucinam & de platano proponeret in canalibus, quod concupiscentes beatissime Trinitatis praefigurata mysteria, haudquaquam decolores fetus pia mentis conceptione formarent. Bonae oues, quae bonorum partus operum fidei sacrae non degeneres ediderunt. Per styracem significatur incensum & sacrificium versperinum, quod Deo patri defertur in Psalmo. Per nucinam virgam sacerdotale Christo munus defertur. Haec enim virga Aaron quae reposita floruit, qua sacerdotalis gratia sanctificationis emicuit. Per platano spiritualis fructus significatur veritas, quia arbori huic vitis annectitur, vt eius lacta consortio, in partus sese vberes fundat. Siquidē Dominicae muneris passionis, remissionemque omnium peccatorum adiuncta spiritus gratia dare consuevit.

Genesis Cap. XXXI.

AVDIUIT autem Iacob verba filiorum Laban, dicentium, Tulit Iacob omnia quae patris nostri, & de his quae patris nostri fecit omnem gloriam hanc. Et vidit Iacob faciem Laban, & ecce non erat ad eum sicut heri & tertia die. Dixit autem Dominus ad Iacob: Reuertere in terram patris tui, & in gentem tuam, & ego ero tecum. Mittens autem Iacob, vocauit Lian & Rachel in agrum vbi erant greges, & ait illis, Video ego faciem patris vestri, quod non est erga me sicut heri & tertia die. At Deus patris mei fuit mecum. Et ipsae fecitis, quod in omni fortitudine mea seruiui patri vestro: at pater vester decepit me, & mutauit mercedem meam decem agnorum; & non dedit illi Deus malefacere mihi. Si sic diceret, Varia erunt tua merces, & parient omnes oues varia. si autem diceret, Alba erunt tua merces, & parient omnes oues alba. Et abstulit Deus omnia pecora patris vestri, & dedit mihi ea. Et factum est, quando concipiebant oues, in vtero accipientes, & vidi oculis

meis eas in somnio, & ecce hirci & arietes ascendentes super oues & capras, subalbi & varij, & cinerati sparsi. Et dixit mihi angelus Dei per somnium, Iacob Iacob. Ego autem dixi, Quid est? Et dixit mihi, Respice oculis tuis, & vide hircos & arietes ascendentes super oues & capras subalbas & varias, & cineratas sparsas. Vidi enim quaecumque tibi Laban facit. Ego sum Deus qui apparui tibi in loco Dei, vbi vnixisti mihi illic titulum, & vouisti mihi votum. Nunc ergo surge, & egredere de terra hac, & vade in terram natiuitatis tuae. Et respondentes Lia & Rachel, dixerunt ei, Numquid est nobis adhuc pars hereditatis in iis quae patris nostri? non quasi alienae reputatae sumus ei? Vendidit enim nos, & deuorauit deuoratione argentum nostrum. Omnes diuitias & gloriam, quam abstulit Deus patris nostri, nobis erit & filiis nostris. Nunc ergo quaecumque tibi dixit Deus, fac. Surgens autem Iacob accepit uxores suas, & filios suos super camelos: & abduxit omnem substantiam suam, & omnem suppellectilem suam quam acquisiuit in Mesopotamia, & omnia sua, vt abiret ad Isaac patrem suum in terram Chanaan. Laban autem abiit ad tendendum oues suas. Furata est autem Rachel idola patris sui. Abscondit autem Iacob Laban Syro, ne indicaret ei quod fugit. Et fugit ipse, & sua omnia, & transiit flumen, & festinauit in montem Galaad. Nuntiatum est autem Laban Syro die tertia, quod fugit Iacob. Et assumens filios suos & fratres suos cum eo, persequutus est post eum viam dierum septem; & comprehendit eum in monte Galaad. Venit autem Deus ad Laban Syrum per somnium nocte, & dixit ei, Caue ne forte loquaris ad Iacob mala. Et comprehendit Laban Iacob. Iacob autem fixit tabernaculum suum in monte: Laban autem statuit fratres suos in monte Galaad. Dixit autem Laban Iacob, Quid fecisti? quare fugisti clam, & furatus es me, & adduxisti filias meas quasi captiuas gladio? Et si annuntiaasses mihi, misissem te cum laetitia, & cum musicis & tympanis & cithara. Non dignus habitus sum osculari filios meos, & filias meas? Nunc autem stultè egisti. Et nunc valet manus mea malefacere tibi: at Deus patris tui heri ait ad me, dicens, Custodi te ipsum, ne forte loquaris cum Iacob mala. Nunc ergo vade: desiderio enim desiderasti in domum

patris tui abire: quare furatus es deos meos? Respondit Iacob, & dixit Laban, Dixi enim, ne forte auferas filias tuas à me, & omnia mea. Cognosce ergo quid est tuorum apud me, & accipe. Et non cognouit apud eum nihil. Et dixit Iacob, Apud quem inuenti fuerint dei tui, non uiuet coram fratribus nostris. nesciebat autem Iacob, quòd Rachel vxor eius furata est eos. Ingressus autem Laban scrutatus est domum Lia, & non inuenit. Et egressus ex domo Lia, scrutatus est domum Iacob, & in domo duarum ancillarum, & non inuenit. Ingressus est autem & in domum Rachel. Rachel autem accepit idola, & iniecit ea in stramentis cameli, & sedit super eis, & dixit patri suo, Non grauer fer domine: non potero surgere coram te, quia quæ secundum consuetudinem mulierum mihi sunt. Scrutatus est autem Laban coram ipso in omni domo, & non inuenit idola. Iratus est autem Iacob, & rixatus est cum Laban. Et respondens Iacob, dixit Laban, Quæ iniquitas mea, & quod peccatum meum quòd persequutus es post me, & quòd scrutatus es omnia uasa domus meæ? Quid inuenisti de omnibus uasibus tuis? Pone hic coram fratribus tuis, & fratribus meis, & arguant inter duos nos. Hi mihi viginti anni ego sum tecum: oues tuæ & capra tuæ non fuerunt steriles: arietes ouium tuarum non comedi, à bestia comestum non attuli tibi: ego soluebam à me ipso furta diei, & furta noctis: fui combustus æstu diei, & glacie noctis: & fugiebat somnus ab oculis meis. Isti viginti anni ego sum in domo tua: seruiui tibi quatuordecim annos pro filiabus tuis, & sex annos in ouibus tuis, & decepisti mercedem meam decem agnis. Nisi Deus patris mei Abraham fuisset mihi, & timor Isaac, nunc vacuum me misisset. Humilitatem meam, & laborem manuum mearum vidit Deus, & redarguit te heri. Respondens autem Laban, dixit Iacob, Filia, filix meæ: & filij, filij mei: & pecora, pecora mea: & omnia quæcumque tu uides, mea sunt, & filiarum mearum: quid faciam istis hodie, ad filias earum quos pepere-
M runt? Nunc ergo ueni, disponamus fœdus ego & tu, & erit in testimonium inter me & te. Accipiens autem Iacob lapidem, statuit eum titulum. Dixit autem Iacob fratribus suis: Colligite lapides. Et collegerunt lapides, & fecerunt collem: & comederunt illic super col-

lem, & biberunt. Et uocauit eum Laban, Collem testimonij. At Iacob uocauit eum, Collis testis. Dixit autem Laban: Tumulus iste testis est inter me & te hodie: propter hoc uocatum est nomen loci, Collis testificatur. Et visio quæ dixit, Respiciat Deus inter me & te, quia discedemus alter ab altero. si humiliaueris filias meas, si acciperis vxores super filias meas, uide nullus nobiscum est, Deus testis inter me & te. Et dixit Laban Iacob, Ecce tumulus iste & titulus quem statui inter me & te, testis est. Tumulus iste & titulus quem statui, hic testis est. Si enim transgrediar ego ad te, neque tu transgrediaris ad me collem istum, & titulum istum in malitia, Deus Abraham & deus Nachor iudicabit inter nos. Et iurauit Iacob per timorem Isaac patris sui. Et sacrificauit sacrificium in monte, & uocauit fratres suos, & comederunt & biberunt, & dormierunt in monte. Surgens autem Laban mane, osculatus est filios & filias suas, & benedixit eis: & reuersus est Laban in locum suum.

Iacob diuina iustione in terram suam reuertitur ob inuidiam Laban & filiorum eius, qualis præterea uir iustus esse debeat, si inuidia fuerit exorta, indicatur, quid denique significet inquisitio Laban, & nihil sui apud Iacob inuenit: & ex hoc de beati Iacob excellenti commendatione.

CAPVT V.

Dixit autem Dominus ad Iacob, Reuerte in terram patris tui, & in gentem tuam, & ego ero tecum. Diuus ualde factus erat Iacob, bonum gregem nutritis Christo, quem fidei titulo, & uariarum uirtutum nobilitabat insignibus. Itaque nec sibi uidebatur angustus censu, fide opimus, & à Laba filiis ut opulentissimus in inuidiam vocabatur, qui suum gregem alieni gregis accessione cumulasset. Et dixit ei Deus, Reuerte in terram patris tui, & in gentem tuam, & ego ero tecum: ostendens nihil ei deesse, cui adesset omnium plenitudo uirtutum: hoc solum abundare perfectè, in hoc constare omnia, & omnia ad ipsum referri. Nihil ei superfluum aut necessariū, cui pax fida superpeteret, per quam reconciliaret quæ primò fuerant discrepantia. Nec mirum si pacem haberet, qui columnam statuerat & uixerat Deo, quæ est Ecclesia. Columna enim & firmamentum dicta est ueritatis. Eam uagit qui in Christum fidei, in pauperes misericordiarum fundit uinguentum. Nunc consideremus qualis uir iustus esse debeat, si inuidia fuerit exorta. Primum ut declinet eam: melius est enim sine lite abire, quam residere cum iurgio. Deinde ut talia possideat, quæ secum auferre possit, in nullo teneri ab aduersario possit obnoxius, sed dicat, Cognosce si quid tuorum est apud me. Et quæ sunt Laban, & nihil suum inuenit apud Iacob. Magnus uir & uerè beatus, qui nihil potuit suum amittere, nihil alienum habere: hoc est, nihil minus habere, nihil superfluum.

De parr. disp. 2. e. p. 27.

Genes. 3. Genes. 30. Item 5.

Job. 7.

Matth. 6.

Job. 10. 8.

1. Cor. 11.

Matth. 5. Genes. 31.

Item. 14.

fluum. Itaque ille perfectus est, cui nihil deest: iustus, cui nihil superest. Hoc enim est iustitia tenere mensuram. Quata uirtus, cui societas lucrum dabit, non irrogabat dispendium? Hoc est perfectum esse, adhaerentibus sibi commodi plurimum dare, nihil afferere incommodi. Denique is qui nocere cupiebat, inanem eum non potuit dimittere. Sapiens enim nunquam inanis est, semper in se habens amicum prudentiæ, qui potest dicere, Iustitiam inducbam, & uestiebam iudicium, sicut dixit Iob. Næque hæc mentis sunt interna uelamina, quæ nemo alius possit auferre, nisi eum aliquæ sua culpa despoliat. Denique sic despoliatus Adam, nudus inuentus est. At uerò Ioseph etiam uestimento exteriori relicto, nudus non erat, qui salua habebat indumentum uirtutis. Numquid ergo inanis sapiens. Nam quomodo inanis, qui de plenitudine Christi accipit & seruat acceptum? Quomodo inanis, cuius repleta est anima, quæ acceptæ gratiæ uestimenta custodit? Illud metuendum est, ne quis innocentiæ uelamen amittat, ne impij sacrilegæ persecutionis impressione, terminos iustitiæ prægressi, uestimentum animæ ac mentis eripiant. Quod non accidit, nisi prius aliquæ nox suæ iniquitatis exitu erit. Vnde & Dauid dicit, Si est iniquitas in manibus meis, decedam merito ab inimicis meis inanis, persequatur inimicus animam meam, & comprehendat. Nemo ergo ex inimicis potest tuam animam comprehendere, nisi prius inanis fuerit effecta. Nelli igitur metuere eos qui possunt auri argentique compilare thesauros. Isti tibi nihil auferunt. Hoc enim auferunt quod non habebas, hoc auferunt quod possidere non poteras, hoc auferunt quod non ornabat animam tuam, sed onerabat, hoc auferunt quod non locupletabat cor tuum, sed potius deprimebat. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit cor tuum: sicut legi audisti hodie. Multi seris portarum suarum includunt aurum suum: sed ij nec uentibus & claustris suis credunt. Multi uigiles adhibet, sed ipsi quoque plus ipsos solent timere custodes. Multi deforsu auro incubant, aurum eorum sub terra, & cor eorum sub terra. Caue ergo ne & tu cor tuum terræ uiuus infodias. Nō ergo auri istius metuēdi fures. Ille tibi cauendus est fcenerator, qui substantiam animæ tuæ scrutatur, si qua peccati grauioris ara contraxeris, qui cor tuum includit solo, qui animam tuam eo cespite obruit quo aurum tæxeris, qui mentem tuam centesimarum incurat uisur, & graui condit sepulcro, de quo nullus resurgit. Sequere sanctum Iacob, qui neq; de alienis uitiis quidquam habebat, neque suarum uirtutum erat inanis & uacuus, qui erat iustitia fructu repletus. Sed hæc moralia. Illud mysticū, quòd uenit ad eum Laban, hoc est, dealbatus (quia & satanas transfiguratur se in angelum lucis) & cepit ab eo sua requirere. Respondit ei Iacob, Cognosce si quid est tuorum apud me, hoc est, nihil tuorum habeo. Quære si quid agnoscis uictorum tuorum & criminum. Nihil mecum abstuli, fraudum tuarum dolique consortia vlla non habeo, omnia tua tamquam contagium refugij. Et quæsiuit Laban, & nihil suum reperit. Quam beatus uir, in quo inimicus nihil inuenit, quod suum posset dicere: in quo diabolus nihil offendit, quod suū agnosceret. Impossibile uidebatur istud in homine, sed typum gerebat eius qui dixit in Euangelio, Venit

huius mundi princeps, & in me inueniet nihil. Nihil est enim quidquid est diaboli, quod nullam potest habere perpetuitatem atque substantiam. Ipse autem est qui præfigurabatur in Iacob, Dominus Iesus, sponsus duorum coniugiorum, hoc est, legis & gratiæ, qui uirginem Rachel antè dilexit, & prædestinatum sibi in coniugium pio amabat affectu. Sed quoniam Lia tamquam lex subintrauit, & oculis infirmior obrepit tamquæ synagoga, quæ mentis cecitate Christum uidere non potuit, superabundauit gratia sanctæ Rachel, quæ supra primum illud est expectita coniugium, quæ Ecclesia principarum futurum iam tunc nominis sui interpretatione signabat. Beata Rachel, quæ abstulit opprobrium suo parru: beata Rachel, quæ abscondit cultus, erroricæ gentilium, quæ simulacra eorum plena esse immunditiæ declarauit. Nemo credat paternam Iesam esse reuerentiam, quòd stante patre sedit, quoniam scriptum est, Qui plus diligit patrem aut matrem quam me, non est me dignus. Vbi causa agebatur religionis, fides debuit habere sedem iudicij, & quasi rea stare perfidia.

Gen. 29.

Rem. 5.

Genes. 29.

Genes. 30.

Genes. 31.

Matth. 10.

Genesis Cap. XXXII.

ET Iacob abiit uiam suam: & respiciens uedit castra Dei castrametata, & obuiauerunt ei angeli Dei. Dixit autem Iacob, quando uidit eos, Castra Dei hæc sunt. Et uocauit nomen loci illius, Castra. Misit autem Iacob ante ad Esau fratrem suum in terram Seir, in regionem Edom: & præcepit eis, dicens, Sic dicetis domino meo Esau: Sic dicit seruus tuus Iacob: Cum Laban habitauim, & moratus sum vsque nunc: & fuerunt mihi boues, & asini, & oues, & serui, & ancillæ: & misi domino meo Esau nutiare, ut inueniat seruus tuus gratiam coram te. Et reuersi sunt nuntij ad Iacob, dicentes, Venimus ad fratrem tuum Esau, & ecce ipse uenit in occursum tuum, & quadringenti uiri cum eo. Timuit autem Iacob ualde, & dubitauit: & diuisit populum qui cum eo, & boues & oues in duas turmas. & dixit Iacob, Si uenerit Esau ad turmam unam, & percusserit eam, erit turma secunda ut saluetur. Dixit autem Iacob, Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac, Domine qui dixisti mihi, Reuertere in terram natiuitatis tuæ, & bene tibi faciam: sufficiat mihi ab omni iustitia, & ab omni ueritate quam fecisti seruo tuo. In uirga enim mea hac transiui Iordanem hunc: nunc autem factus sum in duas turmas. Erue me de manu fratris mei, de manu Esau, quia timeo eum ego, ne forte ueniens percutiat me, & matrem super filios. Tu autè dixisti, Bene tibi faciam, & ponam semē tuum sicut arenā maris, quæ non numerabitur præ multitudinem. Et

dormiuit illuc nocte illa : & accepit de quibus ferebat dona , & misit Esau fratri suo , capras ducentas , hircos viginti , oves ducetas , arietes viginti , camelos laetates & filios eorum triginta , boues quadraginta , tauros viginti , asinos viginti , & pullos decem : & dedit ea per manum seruis suis greges singulariter , & dixit pueris suis , Ite ante me , & spatium facite inter gregem & gregem . Et praecepit primo , dicens , Si tibi obuiauerit Esau frater meus , & interrogauerit te dicens , Cuius es ? & quod vadis ? & cuius ea quae vadit ante te dices , Serui tui Iacob , dona misit domino meo Esau , & ecce ipse post nos . Et praecepit primo , & secundo , & tertio , & omnibus antecedentibus post greges istos , dicens , Secundum verbum hoc loquimini Esau , cum inueneritis eum vos , & dicetis , Ecce seruis tuus venit post nos . Dixit enim , Placabo faciem eius in donis praecedentibus , & post hoc videbo faciem eius : forsitan enim suscipiet faciem meam . Et praecesserunt munera ante faciem suam . Ipse autem dormiuit nocte illa in castris . Surgens autem illuc nocte illa , accepit duas mulieres , & duas ancillas , & undecim filios suos , & transiuit transitum Iacob : & accepit eos , & transiuit torrentem , & traduxit omnia sua . Relictus est autem Iacob solus : & luctabatur homo cum eo usque ad mane . Vidit autem quod non potest ad eum : & tetigit latitudinem femoris eius , & emarcuit latitudo femoris Iacob , cum luctaretur ipse cum eo . Et dixit ei , Dimitte me : ascendit enim diluculum . Ille autem dixit , Non te dimittam , nisi mihi benedixeris . Dixit autem illi , Quod nomen tibi ? Dixit autem : Iacob . Dixit autem illi , Non vocabitur ultra nomen tuum Iacob , sed Israel erit nomen tuum : quoniam praeualuisti cum Deo , & cum hominibus potens . Interrogauit autem Iacob , & dixit , Indica mihi nomen tuum . Et ait , Quare hoc interrogas tu nomen meum ? Et benedixit ei illic . Et vocauit nomen loci illius , Facies Dei . Vidi enim Deum faciem ad faciem , & salua facta est anima mea . Ortus est autem ei sol , quando praeteriit Facies Dei . Ipse autem claudicabat femore suo . Propter hoc non manducant filij Israel neruum , qui emarcuit , qui est super latitudinem femoris , usque ad diem hanc : quia tetigit latitudinem femoris Iacob nerui , qui emarcuit .

Genesis Cap. XXXIII.

RESPICIENS autem Iacob , vidit , & ecce Esau frater eius veniens , & quadringenti viri cum eo . Et diuisit Iacob filios ad Lian , & ad Rachel , & duas ancillas : & fecit duas ancillas & filios earum in primis , & Liam & filios eius post : Rachel autem & Ioseph vltimos . Ipse autem praecessit ante eos , & adorauit super terram septies , donec appropinquaret fratri suo . Et accurrat Esau in occursum ei , & amplexatus eum , osculatus est : & cecidit super collum eius , & fleuerunt ambo . Et respiciens Esau , vidit mulieres & pueros , & dixit , Quid haec tibi sunt ? Et ait , Paruuli , quibus misertus est Deus serui tui . Et appropinquaerunt ancillae & filij earum , & adorauerunt : & appropinquauit Lia & filij eius , & adorauerunt : & post hoc appropinquauit Rachel & Ioseph , & adorauerunt . Et ait , Quid haec tibi sunt ? omnes turmae istae quibus obuiaui ? Ille autem dixit , Ut inueniat seruis tuis gratiam coram te domine . Dixit autem Esau , Sunt mihi multa frater , sint tibi tua . Dixit autem Iacob , Si inueni gratiam coram te , accipe dona per meas manus . propter hoc vidi faciem tuam , sicut si quis videret faciem Dei : & benedices mihi . accipe benedictiones meas , quas attuli tibi : quia misertus est mei Deus , & sunt mihi omnia . Et copulit eum , & accepit , & dixit , Descendentes gradiamur in rectam . Dixit autem illi , Dominus meus scit quod teneriores pueri , & oves & boues foetae sunt apud me . Si ergo virgea eos diem unum , morientur omnia pecora . Praecedat dominus meus ante seruum suum : ego autem fortis ero in via secundum ortum ambulationis , quae ante me , & secundum pedem puerulorum meorum , donec veniam ad dominum meum in Scir . Dixit autem Esau , Relinquam tecum de populo qui mecum . Ille autem dixit , Ad quid hoc ? Satis , quod inueni gratiam coram te domine . Reuersus est autem Esau in die illa in viam suam in Scir : & Iacob discedit in tabernacula , & fecit sibi domos , & pecoribus suis fecit tabernacula . propter hoc vocauit nomen loci illius , Tabernacula . Et venit Iacob in Salem ciuitatem Sicimorum , quae est in terra Chanaan , quando venit de Mesopotamia Syria : & castrametatus est secundum faciem ciuitatis . Et acquisiuit partem agri , ubi statuit ibi tabernaculum suum , ab Hemor patre Sychem , centum agnis . Et statuit illic altare , & inuocauit Deum Israel .

Quid

Quid significet quod proficiscenti Iacob angeli Dei occurrerunt : quid sibi etiam velit quod ipse fratri occurrens septies in terra adorauerit : quid petierit a fratre concordiam , in castris dormiuerit : quid denique lacta , & eius claudicatio designent .

CAP. VI.

ET Iacob abiit viam suam : & respiciens vidit castra Dei castrametata , & obuiauerit ei angeli Dei . Proficiscens tamen Iacob sancto , angeli Dei occurrerunt . Denique vidit castra Dei applicata , & ait , Castra Dei haec sunt . Perfectis enim & fidelibus diuina solent adesse praesidia . Perfectus autem , qui cogitat de reconciliatione fraterna , ita ut humilitate inuitaret , officis acquireret , munericibus quoque emendatam putaret . Dixit enim , Placabo faciem eius in donis praecedentibus . Occurrit itaque fratri cum muneribus , vxoribus & pignori sibi suis , ut etiam ipse indignaretur , necessitudinis obsequiis inflecteret . Et adorauit septies in terra . Quid sibi istud vult esse ? Lex dicit , Dominum Deum tuum adorabis , & ipsi soli seruis : & hic adorat intemperantem , iracundum , inantem parricidale flagitium . An terram adorauit , illam humano cruore concretam , serpentium infulam venenis , aut ieiuna infelicis glareae , aut duris atque asperis inhorrentem cauitibus ? Quid sibi etiam vult quod septies adorauit ? Haereret solutio , nisi illud occurreret quod Petro interroganti in Euangelio : Si frater meus in me peccauerit , quoties dimittam ei , usque septies ? Respondit Dominus Iesus , Non solum septies , sed usque septuagies septies . Hoc igitur propheticum spiritu sanctus Patriarcha significat , in adueniente respiciens , qui non solum usque septies , sed etiam septuagies septies veniam fratris laxari iuberet , ut eius contemplatione conuictus Esau , iniuriam quam se accepisse putabat , remitteret fratri : & quamuis lapsus , in gratiam rediret : quia propterea carnem suscepturum erat Dominus Iesus & venturus in terras , ut multiplicatam nobis donaret veniam delictorum . Denique petiturus a fratre concordiam , dormiuit in castris . Perfecta virtus habet quietis tranquillitatem & stabilitatem . Ideo Dominus donum perfectionis referuauit , dicens , Pacem meam relinquo vobis , pacem meam do vobis . Perfectorum est enim , non facile mundanis moueri , non turbari metu , non exagitari suspitione , non terrore concuti , non dolore vexari , sed quasi in litore tutissimo aduersum insurgentes fluctus saecularium procellarum mentem immobilem fida statione placidare . Hoc firmamentum Christianis mentibus Christus inuexit , pacem internam inueniens animis probatorum , ut non turbetur cor nostrum , neque exagitetur animus . Hanc pacem super omnem mentem esse Apostolus doctor asseruit , dicens , Et pax Dei quae exuperat omnem mentem , custodiat corda vestra , & Iesus in Christo Iesu . Fructus itaque pacis non perturbant in pectore . Denique vita iusti quieta est , iniustus autem inquietudinis & perturbationis plenus est . Itaque amplius suis suspitionibus affligitur impius , quam alienis plerique verberibus maioribusque vibices vulnerum in eius animo sunt , quam in eorum corpore qui ab aliis verberantur . Grate est intra se aliquem tranquillum esse , & sibi conuenire . Foris pax aut imperatoris sollicita prouidentia , aut manu militum quaeritur , aut bellorum prospero cedit

S. Amb. tom. I.

Auentu , aut internecione aliqua barbarorum , si in hostili motu arma conuertant . In ea pace nulla nostra virtus , sed euentus est . Certè gloria pacis illius ad imperatorem refertur , istius pacis fructus in nobis est , quae est in mentibus singulorum , quae tenetur affectibus . Istius pacis maior est fructus , quo spiritalis nequitiae tentamenta , quam quo arma hostilia repelluntur . Ista pax sublimior , quae corporaliu passionum excludit illecebras , perturbationesque mitigat , quam ea quae barbaricos sedat in curfus . Plus est enim clauso intra te hosti resistere , quam remoto . Itaque Iacob qui cor suum ab omni simulate mundauerat , ut pacificum affectum gereret , postquam promissit omnia sua , solus remansit , & luctatus est cum Deo . Quicumque enim saeculari negligit , ad imaginem similitudinemque Dei propius accedit . Quid est enim luctari cum Deo , nisi virtutis suscipere certamen , & cum superiore congregi , potioris que ceteris imitatorum fieri Dei ? Et quia insuperabilis erat fides eius atque deuotio , secreta ei mysteria Dominus reuelabat , tangens latitudinem femoris eius , eo quod ex eius erat generatione Dominus Iesus oriundus ex Virgine , qui Deo nec impar nec inaequalis esset , cuius crucem obstupesceret femoris latitudo signabat , eo quod diffusa per vniversum mundum remissione peccati , salutaris foret omnibus , qui stupore sui corporis ac sudore resurrectionem tribueret defunctorum . Unde non immerito exortus est sol sancto Iacob , cuius generi crux Domini salutaris illuxit : simul quia sol ei oritur iustitiae , qui Deum cernit , quia ipse est lumen aeternum . Claudicauit autem Iacob a femore suo . Propter hoc non manducant filij Israel neruum usque ad diem hanc . Utinam manducassent & credidissent . Sed quia non erant facturi voluntatem Dei , ideo non manducauerunt . Sunt & qui ita accipiant , quod ideo claudicauerit ab vno femore Iacob , quia duobus populis ex eius generatione manantibus , vnus stupor etiam tunc circa fidei gratiam declarabatur futurus . Ipse est ergo populus qui stupore perfidia claudicauit .

Genesis Cap. XXXIII.

EGRESSA est autem Dina filia Lia , quam peperit Iacob , ut cognosceret filias indigenarum : & vidit eam Sychem filius Hemor Heuatus , princeps terrae , & accipiens eam , dormiuit cum illa , & humiliavit eam . Et intedit animam Dinae filiae Iacob , & dilexit virginem , & loquutus est secundum mentem virginis ei . Ait autem Sychem ad Hemor patrem suum , dicens , Accipe mihi puellam hanc in uxorem . Iacob autem audiuit , quod polluit Sychem filius Hemor Dinam filiam suam . At filij sui erant cum pecoribus in agro . Tacuit autem Iacob , donec veniret ipsi . Egredius est autem Hemor pater Sychem ad Iacob , ut loqueretur ei . At filij Iacob venerunt de agro . Ut autem audierunt , conpuncti sunt viri , & triste fuit illis valde : quia turpe fecit in Israel Sychem , dormiens cum filia Iacob .

Ephes. 6.

Gen. 31.

Ibid.

Philipp. 2.3

Luc. 22.

Gen. 32.
Malach. 4.
Gen. 32.

Et non sic erit. Et loquutus est eis Hemor, dicens, Sychem filius meus elegit ex anima filiã vestram: date eam illi vxorem, & affinitatem contrahite nobiscum: filias vestras date nobis, & filias nostras accipite filiis vestris, & inter nos habitate. & terra ecce lata corã vobis, habitate, & negotiamini in ea, & acquirite in ea. Dixit autẽ Sychẽ ad patrẽ eius, & ad fratres eius, dicens, Inueniam gratiam corã vobis, & quodcumque dixeritis, dabimus: implete doctẽ valde, & dabo sicut dixistis mihi, & dabitis mihi puellã hanc in vxorẽ. Responderunt autem filij Jacob Sychem & Hemor patri suo cũ dolo, & loquuti sunt eis, quia polluerant Dinã sororem suam, & dixerunt eis Symeõ & Leui fratres Dinã: Non poterimus facere verbum hoc, dare sororem nostram homini habenti præputium: est enim opprobriũ nobis. Solũ in hoc assimilabimur vobis, & habitabim⁹ inter vos, si fueritis sicut nos, & vos in circumcidendo vestrũ omne masculinum: & dabimus filias nostras vobis, & de filiab⁹ vestris accipiemus nobis: & habitabim⁹ apud vos, & erimus genus vnũ. Si autẽ non audieritis nos, & circũcisi fueritis, accipientes filiam nostram, abibimus. Et placuerunt verba coram Hemor, & coram Sychem filio Hemor. Et non tardauit iuuenis facere verbũ hoc: incuberat enim filia Jacob. Ipse autẽ erat gloriosissimus omnium qui in domo patris sui. Venit autẽ Hemor & Sychẽ filius eius ad portã ciuitatis eorum, & loquuti sunt ad viros ciuitatis eorum, dicẽtes, Homines isti pacifici sunt, nobiscum habitẽt super terrã, & negotientur in ea. At terra ecce lata coram eis. Filias eorum accipiemus nobis vxores, & filias nostras dabimus eis. Solũ in hoc assimilabuntur nobis homines isti, vt habitent vobiscũ, vt sit populus vnus, in circũcidẽdo nostrum omne masculinum, sicut & ipsi circũcisi sunt: Et pecora eorũ, & quadrupedia eorũ, & omnis substãtia nõ nostra erit: Solũ in hoc assimilabimur eis, & habitabunt nobiscũ. Et audierunt Hemor & Sychẽ filii eius omnes exẽtes portam ciuitatis eorũ, & circũciderunt carnem præputij eorum omne masculinum. Factũ autem est in die tertio, quando erat in dolore, accipientes duo filij Jacob Symeõ & Leui fratres Dinã, vnusquisque gladium suũ, ingressi sunt in ciuitatem confidẽter, & interfecerunt omne masculinũ, & Hemor & Sychẽ filii eius occiderunt in ore gladij. Et tulerunt

Dinã de domo Sychem, & egressi sunt. At filij Jacob ingressi sunt super vulneratos: & diripuerunt ciuitatẽ, in qua polluerunt Dinã sororem suam. Et oues eorũ, & boues eorum, & asinos eorũ, quacumq; erant in vrbe, & quacumq; erãt in agro, tulerunt, & omnia corpora eorũ, & omnem supellectilem eorum, & vxores eorum captiuauerunt, & diripuerunt quacũque erant in ciuitate, & quacumq; erãt in domibus. Dixit autẽ Jacob Symeõ & Leui, O diõ sum me fecistis, ita vt malus ego sim omnibus habitantibus terrã, inq; Chanaanais, & in Pherezais. Ego autem paucissimus sum in numero: & congregati super me percutiet me, & delebor ego, & domus mea. Illi autem dixerunt, Sed sicut scorto vtentur sorore nostra?

Genesis Cap. XXXV.

DIXIT autem Deus ad Jacob, Surgens, ascende in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare. Deo qui apparuit tibi cũ fugeres à facie Esau fratris tui. Dixit autẽ Jacob domui suã, & omnibus qui cum eo: Tollite deos alienos de medio vestrum, & mundamini, & mutate vestimenta vestra: & surgentes ascendamus in Bethel, & faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit mein die tribulationis, qui fuit mecum, & saluauit me in via qua ambulauit. Et dederunt Jacob deos alienos, qui erãt in manibus eorũ, & in aures quã in auribus eorũ: & abscondit ea Jacob sub terebintho, quã in Sicimis: & perdidit ea vsque in hodiernũ diẽ. Et profectus est Israel de Sicimis. Et factus est timor Dei super ciuitates, quã in circuitu eorũ: & non persequuti sunt post filios Israel. Venit autem Jacob in Luza in terra Chanaã, quã est Bethel, ipse & omnis populus qui erat cũ eo: & edificauit ibi altare, & vocauit nomen loci, Bethel. Illic enim apparuit ei Deus, cũ fugeret ipse à facie Esau fratris sui. Mortua est autẽ Deborra nutrix Rebecca, & sepulta est inferius Bethel sub quercu: & vocauit Jacob nomen eius, Quercus fletus. Apparuit autẽ Deus Jacob adhuc in Luza, quando venit de Mesopotamia Syria: & benedixit ei Deus, & dixit illi Deus, Nomẽ tuũ nõ vocabitur vltra Jacob, sed Israel erit nomẽ tuũ. Dixit autem ei Deus, Ego Deus tuus: cresce, & multiplicare: gentes, & congregationes gentium erunt ex te, & reges de lumbis tuis exibunt: & terram quam dedi

dedi Abraham & Isaac, tibi dedi eam, tibi erit, & femini tuo post te dabo terram hanc. Ascendit autẽ Deus ab eo de loco, vbi loquutus est cum eo. Et statuit iacob titulum in loco quo loquutus est cum eo Deus, titulum lapideum: & fecit super eũ libamen, & effudit super eum oleũ: & vocauit iacob nomen loci in quo loquutus est cum eo illic Deus, Bethel. Discedes autem iacob de Bethel, fixit tabernaculũ suũ vltra turrim Gader. Factum est autem, quãdo appropinquauit Chabrather, vt veniret in Ephrata, peperit Rachel: & cũ pareret, difficile peperit. Factum est autem cũ difficulter ipsa pareret, dixit ei obstetrix, Cõfide, etenim iste tibi filius est. Factum est autem cũ emitteret ipsa animam (moriebatur enim) vocauit nomẽ ei⁹, Filius doloris mei. At pater vocauit nomẽ eius Bẽiamin. Mortua est autẽ Rachel, & sepulta est in via Ephrata. hæc est Bethleem. Et statuit iacob columnã supra monumentũ eius. hæc est columnã super monumentũ Rachel vsq; in diẽm hunc. Factum est autẽ quãdo habitauit Israel in terra illa, abiit Ruben, & dormiuit cum Balla concubina patris sui iacob. Et audiuit Israel, & malum apparuit in cõspectu eius. Erant autem filij iacob duodecim. Filij Lia, primogenitus iacob Ruben, & Symeon, Leui, iudas, Issachar, Zabulõ. Filij autem Rachel, Ioseph & Benjamin. Filij autem Ballã ancillã Rachel, Dã & Nephtholim. Filij autem Zelphã ancillã Lia, Gad & Aser. Isti filij iacob, qui fuerunt ei in Mesopotamia Syria. Venit autem iacob ad Isaac patrem suum in Mambre, in ciuitatẽ Agri, hæc est Chebrõ, in terra Chanaan, vbi habitauit Abraham & Isaac. Fuerunt autem dies Isaac quos vixit, annicentum octoginta. Et deficiens Isaac mortuus est, & appositus est ad genus suum senior, & plenus dierum. Et sepelierunt eum Esau & iacob filij eius.

De vindictã filiorũ iacob cõtra alienigenas ob Dinã defloratõẽ, & ipsius iacob misertudinẽ: & de respõsõ diuino ei factõ vt exurgeret & ascenderet Bethel. CAP. VII.

6m.34.

6m.32.

Egressi autem Dina filia Lia, quã peperit iacob, vt cognosceret filias indigenarũ: & vidit eã Sychẽ filius Hemor Heneus, princeps terrã, & accipiens eã, dormiuit cũ illa. Deniq; post factã suprà reuelatõẽ, cũ esset ab alienigenã filio Dina filia iacob deflorato virginitatis pudore temerata, fratres eius qui nõ intellexerunt mysteriũ, alienigenas, qui societatem fidei per coniunctionem generis offerebant, vindictã studio peremerunt. iacob autẽ qui morali mansuetudine cle-

mentia diligebat, vel mystico spiritu sacramentum congregandã ex gentibus præuidebat Ecclesiã, inuitus & dolẽs scenam illam exactã vltionis accepit. Vnde prophetanti aduentum Domini Iesu, responsum diuinum est datum: *Exurgens ascende in locum Bethel*, hoc est, in domum panis, vbi natus est Christus; sicut Michas Propheta testatus est, dicẽs, Et tu Bethleẽ domus Ephrata nõ es minima, vt sis inter principes iuda: Ex te enim exiet princeps israel, & egressus eius ab initio, à die sæculi. Verẽ domus panis, quẽ domus Christi est, qui nobis panis salutaris aduenit è cælo, vt iam nullus esuriat cibum sibi immortalitatis acquirens. Ibi iubetur habitare patriarcha, ibi altare facere Deo qui apparuit ei. Ibi deos accepit alienos, & abscondit eos sub terebintho: ibi quoq; sepulta est Rachel in via Ephrata, hæc est Bethleẽ. Ibi etiam columnã statuit iacob supra monumentum eius. Quanta myteria, quia ibi est Ecclesia Dei, in qua apparet Deus, & loquitur cum seruis suis! Ibi eripiuntur & absconduntur simulacra gentium. Fides enim Ecclesiã omnem obseruantiam gentilitatis aboleuit. Sed cur sub terebintho? Certẽ genus istud instructosum est. Ibi ergo sunt dij gentium, vbi nullus est fructus. Ibi inanres gentilium infodiuntur quas dederunt iacob, vt iam nouam linguam audire assuescant, veterem perfidiẽ sonum nesciant, obsurdescant aures eorum sacrilegio, & mundentur ad gratiam. Non immeritõ ibi sanctus Daniel falsum aduersus Susannam testimonium deprehẽdit. Ibi enim volebat adhuc radices suas locare perfidia, sed latere non potuit, quia à propheticõ spiritu deprehensã est. Congruus autem error presbyterij verã confessionis, vt ibi contaminatam disceret castitatem, vbi gentium defossa simulacra sunt. Sed veritas Ecclesiã nõ detexit perfidiam, sed abscondit, & aures gentilitatis obstruxit. Conuenienter quoq; ibi sepulta est sancta Rachel, quia omnes qui baptizantur in Christo, consepeliuntur cum eo. Sic enim docemur, dicente Apostolo, Cõsepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quemadmodum ille surrexit à mortuis propria virtute suscitatus, ita & nos per eius gratiam resurgamus. Tunc igitur verẽ absconditur omnis error gentilium, cũ quis fuerit ablutus à vitijs, quia confixus cruci verus homo noster nescit iam veteri seruire peccato. Cõpetenter etiam columnã statuitur supra monumentum Rachel, quia Ecclesia est columnã & firmamentum veritatis.

Gen. 35. Ier. 2. Mich. 5. Ioan. 6.

Gen. 35. Iud.

Sup. 14.

Dan. 13.

Rom. 6.

Ibid.

I. Tim. 3.

De commendabili sancti iacob senectute, futurarũque ac dubiarum rerum, finis quoque vitæ suæ præuidentiã, atque agendorum dispositione. CAP. VIII.

Senuerat autem iacob: atate iam senuerat & motus, sed certabant in eo impigra viuacitas iuuetutis, & tranquillitas senectutis. Est enim & senectus viuens gratia, & iuuentus cana consilijs, de qua dicit scriptura, Senectus enim venerabilis: &, *Ætas senectutis vita immaculata*. Senuerat ergo iacob, qui bonis operibus præuenit tempus longæuæ senectutis: vt fructum eius ante tempus carperet, & postremus eius in tempore nõ timeret. Beatus quidem & iuuenis quibene viuuit, sed magis beat⁹ est senex qui bene

Et non sic erit. Et loquutus est eis Hemor, dicens, Sychem filius meus elegit ex anima filiã vestram: date eam illi vxorem, & affinitatem contrahite nobiscum: filias vestras date nobis, & filias nostras accipite filiis vestris, & inter nos habitate. & terra ecce lata corã vobis; habitate, & negotiamini in ea, & acquirite in ea. Dixit autẽ Sychẽ ad patrẽ eius, & ad fratres eius, dicens, Inueniam gratiam corã vobis, & quodcumque dixeritis, dabimus: implete doctẽ valde, & dabo sicut dixeritis mihi, & dabitur mihi puellã hanc in vxorẽ. Responderunt autem filij Jacob Sychem & Hemor patri suo cũ dolo, & loquuti sunt eis, quia polluerant Dinã sororem suã, & dixerunt eis Symeõ & Leui fratres Dinã: Non poterimus facere verbum hoc, dare sororem nostram homini habenti præputium: est enim opprobriũ nobis. Solũ in hoc assimilabimur vobis, & habitabim⁹ inter vos, si fueritis sicut nos, & vos in circumcidendo vestrũ omne masculinum: & dabimus filias nostras vobis, & de filiã vestrã accipiemus nobis: & habitabim⁹ apud vos, & erimus genus vnũ. Si autẽ non audieritis nos, & circumcisi fueritis, accipientes filiam nostram, abibimus. Et placuerunt verba coram Hemor, & coram Sychem filio Hemor. Et non tardauit iuuenis facere verbũ hoc: incuberat enim filia Jacob. Ipse autẽ erat gloriosissimus omnium qui in domo patris sui. Venit autẽ Hemor & Sychẽ filius eius ad portã ciuitatis eorum, & loquuti sunt ad viros ciuitatis eorum, dicẽtes, Homines isti pacifici sunt, nobiscum habitẽt super terrã, & negotientur in ea. At terra ecce lata coram eis. Filias eorum accipiemus nobis vxores, & filias nostras dabimus eis. Solũ in hoc assimilabuntur nobis homines isti, vt habitent vobiscũ, vt sit populus vnus, in circumcidendo nostrum omne masculinum, sicut & ipsi circumcisi sunt: Et pecora eorũ, & quadrupedia eorũ, & omnis substantia nõ nostra erũt? Solũ in hoc assimilabimur eis, & habitabũt nobiscũ. Et audierũt Hemor & Sychẽ filii eius omnes exẽtes portam ciuitatis eorũ, & circumciderũt carnem præputij eorum omne masculinum. Factũ est autem in die tertio, quando erãt in dolore, accipientes duo filij Jacob Symeõ & Leui fratres Dinã, vnusquisque gladium suũ, ingressi sunt in ciuitatem confidẽter, & interfecerunt omne masculinũ, & Hemor & Sychẽ filiũ eius occiderunt in ore gladij. Et tulerunt

Dinã de domo Sychem, & egressi sunt. At filij Jacob ingressi sunt super vulneratos: & diripuerunt ciuitatẽ, in qua polluerunt Dinã sororem suã. Et oues eorũ, & boues eorum, & asinos eorũ, quæcumq; erant in vrbe, & quæcumq; erãt in agro, tulerũt, & omnia corpora eorũ, & omnem supellectilem eorum, & vxores eorum captiuauerũt, & diripuerũt quæcumque erant in ciuitate, & quæcumq; erãt in domibus. Dixit autẽ Jacob Symeõ & Leui, Odiõ sum me fecistis, ita vt malus ego sim omnibus habitantibus terrã, inq; Chanaanais, & in Phezais. Ego autem paucissimus sum in numero: & congregati super me percutiẽt me, & dolbor ego, & domus mea. Illi autem dixerunt, Sed sicut scorto vtentur sorore nostra?

Genesis Cap. XXXV.

Dixit autem Deus ad Jacob, Surgens, ascende in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare Deo qui apparuit tibi cum fugeres à facie Esau fratris tui. Dixit autẽ Jacob domui suã, & omnibus qui cum eo: Tollite deos alienos de medio vestrum, & mundamini, & mutate vestimenta vestra: & surgentes ascendamus in Bethel, & faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit mein die tribulationis, qui fuit mecum, & saluauit me in via qua ambulauit. Et dederũt Jacob deos alienos, qui erãt in manibus eorũ, & in aures quæ in auribus eorũ: & abscondit ea Jacob sub terebintho, quæ in Sicimis; & perdidit ea vsque in hodiernũ diẽ. Et profectus est Israel de Sicimis. Et factus est timor Dei super ciuitates, quæ in circuitu eorũ: & non persequuti sunt post filios Israel. Venit autem Jacob in Luza in terra Chanaã, quæ est Bethel, ipse & omnis populus qui erat cũ eo: & ædificauit ibi altare, & vocauit nomen loci, Bethel. Illic enim apparuit ei Deus, cum fugeret ipse à facie Esau fratris sui. Mortua est autẽ Deborra nutrix Rebeccæ, & sepulta est inferius Bethel sub quercu: & vocauit Jacob nomen eius, Quercus fletus. Apparuit autẽ Deus Jacob adhuc in Luza, quando venit de Mesopotamia Syria: & benedixit ei Deus, & dixit illi Deus, Nomen tuũ nõ vocabitur vltra Jacob, sed Israel erit nomen tuũ. Dixit autem ei Deus, Ego Deus tuus: cresce, & multiplicare: gentes, & congregationes gentium erunt ex te, & reges de lumbis tuis exibunt: & terram quam dedi

dedi Abraham & Isaac, tibi dedi eam, tibi erit, & femini tuo post te dabo terram hanc. Ascendit autẽ Deus ab eo de loco, vbi loquutus est cum eo. Et statuit Jacob titulum in loco quo loquutus est cum eo Deus, titulum lapideum: & fecit super eũ libamen, & effudit super eum oleũ: & vocauit Jacob nomen loci in quo loquutus est cum eo illic Deus, Bethel. Discedes autem Jacob de Bethel, fixit tabernaculũ suũ vltra turrim Gader. Factum est autem, quãdo appropinquauit Chabroth, vt veniret in Ephrata, peperit Rachel: & cum pareret, difficile peperit. Factum est autem cum difficulter ipsa pareret, dixit ei obstetrix, Cõfide, etenim iste tibi filius est. Factum est autem cum emitteret ipsa animam (moriebatur enim) vocauit nomẽ ei⁹, Filius doloris mei. At pater vocauit nomẽ eius Bẽamin. Mortua est autẽ Rachel, & sepulta est in via Ephrata. hæc est Bethleem. Et statuit Jacob columnã supra monumentũ eius. hæc est columna super monumentũ Rachel vsq; in diẽ hunc. Factum est autẽ quãdo habitauit Israel in terra illa, abiit Ruben, & dormiuit cum Balla concubina patris sui Jacob. Et audiuit Israel, & malum apparuit in cõspectu eius. Erant autem filij Jacob duodecim. Filij Lia, primogenitus Jacob Ruben, & Symeõ, Leui, Iudas, Issachar, Zabulõ. Filij autem Rachel, Ioseph & Beniamin. Filij autem Ballæ ancillæ Rachel, Dã & Nephthalim. Filij autem Zelphæ ancillæ Lia, Gad & Aser. Isti filij Jacob, qui fuerunt ei in Mesopotamia Syria: Venit autem Jacob ad Isaac patrem suum in Mambre, in ciuitate Agri, hæc est Chebrõ, in terra Chanaan, vbi habitauit Abraham & Isaac. Fuerũt autem dies Isaac quos vixit, annicentum octoginta. Et deficiens Isaac mortuus est, & appositus est ad genus suum senior, & plenus dierum. Et sepelierunt eum Esau & Jacob filij eius.

De vindicta filiorũ Jacob cõtra alienigenas ob Dinã defloratõẽ, & ipsius Jacob miserationẽ: & de respõsõ diuino ei factõ vt exurgeret & ascenderet Bethel. CAP. VII.

Gen. 34.

Gen. 32.

Egressa est autem Dinã filia Lia, quã peperit Jacob, vt cognosceret filios indigenarũ: & vidit eã Sychẽ filius Elie-mor Hæneus, princeps terræ, & accipiens eã, dormiuit cũ illa. Deniq; post factã supra reuelatõẽ, cum esset ab alienigenã filio Dinã filia Jacob deflorato virginitatis pudore temerata, fratres eius qui nõ intellexerũt mysteriũ, alienigenas, qui societatem fidei per coniunctionem generis offerbant, vindictã studio peremerũt. Jacob autẽ qui morali mansuetudine cle-

mentia diligebat, vel mystico spiritu sacramentum congregandã ex gentibus præuidebat Ecclesiã, inuitus & dolẽs scenam illam exactã vltionis accepit. Vnde prophetanti aduentum Domini Iesu, respõsum diuinum est datum: *Exurgens ascende in locum Bethel*; hoc est, in domum panis, vbi natus est Christus; sicut Michas Propheta testatus est, dicẽs, Et tu Bethleẽ domus Ephrata nõ es minima, vt sis inter principes Iuda: Ex te enim exiet princeps Israel, & egres-sus eius ab initio, à die sæculi. Verẽ domus panis, quẽ domus Christi est, qui nobis panis salutaris aduenit è caelo, vt iam nullus esuriat cibum sibi immortalitatis acquires. Ibi iubetur habitare patriarcha, ibi altare facere Deo qui apparuit ei. Ibi deos accepit alienos, & abscondit eos sub terebintho: ibi quoq; sepulta est Rachel in via Ephrata, hæc est Bethleẽ. Ibi etiam columnam statuit Jacob supra monumentum eius. Quanta mysteria, quia ibi est Ecclesia Dei, in qua apparet Deus, & loquitur cum seruis suis: Ibi eripiuntur & absconduntur simulacra gentium. Fides enim Ecclesiæ omnem obseruantiam gentilitatis aboleuit. Sed cur sub terebintho? Certẽ genus istud infructuosum est. Ibi ergo sunt dij gentium, vbi nullus est fructus. Ibi in aures gentilium infodiuntur quas dederunt Jacob, vt iam nouam linguam audire assuescant, veterem perfidiẽ non nesciant, obsurdescant aures eorum sacrilegio, & mudentur ad gratiam. Non immeritõ ibi sanctus Daniel fessum aduersus Susannam testimonium deprehendit. Ibi enim volebat adhuc radices suas locare perfidia, sed latere non potuit, quia à propheticõ spiritu deprehensa est. Congruus autem error presbyterij veræ confessionis, vt ibi contaminatam disceret castitatem, vbi gentium defossa simulacra sunt. Sed veritas Ecclesiæ nõ detexit perfidiam, sed abscondit, & aures gentilitatis obstruxit. Conuenienter quoq; ibi sepulta est sancta Rachel, quia omnes qui baptizantur in Christo, conspeliuntur cum eo. Sic enim docemur, dicente Apostolo, Cõsepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quemadmodum ille surrexit à mortuis propria virtute suscitatus, ita & nos per eius gratiam resurgamus. Tunc igitur verẽ absconditur omnis error gentilium, cum quis fuerit ablutus à vitis, quia confixus cruci verus homo noster nescit iam veteri seruire peccato. Cõpetenter etiam columna statuitur supra monumentum Rachel, quia Ecclesia est columna & firmamentum veritatis.

De commendabili sancti Jacob senectute, suuuarũque ac dubiarum rerum, finis quoque vite sue prudentia, atque agendorũ dispositione. CAP. VIII.

Senuerat autem Jacob: atate iam senuerat & moribus, sed certabant in eo impigra viuacitas iuuetutis, & tranquillitas senectutis. Est enim & senectus virens gratia, & iuuentus cana consilijs, de qua dicit scriptura, Senectus enim venerabilis: &, Etas senectutis vita immaculata. Senuerat ergo Jacob, qui bonis operibus præuenit tempus longæ senectutis: vt fructum eius ante tempus carperet, & postrema eius in tempore nõ timeret. Beatus quidem & iuuenis quibene viuunt, sed magis beat⁹ est senex qui bene

Gen. 35. Luc. 2. Mich. 5. Ioan. 6.

Gen. 35. Ibid.

Sap. 14.

Dan. 13.

Rom. 6.

Ibid.

1. Tim. 3.

vixit. Quod enim iuuenis sperat, adeptus est senior; quod senex fuit, operat hoc esse qui iuuenis est. Certè hic in quieti maris longiore sibi adhuc cursu manente, iactatur fluctibus; senex verò sicut in portu, ita in statione est senectutis. Erat itaque huiusmodi Iacob, qui vix speranda iuuenibus bona, incolunt & tuta gratia claua iam claua & obfignata tenebat. Quod autem possideas, eo cado adhuc speres, præstabilius est. Erat ergo senex Iacob, ad quem iuuenes aduersa temporis alicuius tempestate percussit, tamquam in portum sese recipiebat: ipse autem tamquam in specula vitæ huius postus sollicito præten-
en. 41.
en. 42.
en. 43.
en. 46.
en. 47.
en. 48.
en. 49.

Quæ ratione sanctus Iacob cum in ipsis mortis esset diebus, merito predicatus fuerit beatus, ac de multiplici eius laude præferri in patriarcharum benedictione, quod præterea neque Ioseph, neque Esau, neque Hieremias, neque Daniel, neque mater Machabeorum cum filiis, negandi sunt fuisse beati, licet grauia sustulerint supplicia.
 C. A. P. IX.

Dicit nunc aliquis, non beatum Iacob cum in ipsis mortis esset diebus, qui pene plura cum Deo quam cum hominibus alloquia miscebat: non beatum cum oculi eius grauarerent in senectute, & non posset videre. Videtur enim cecitas quibusdam esse grauis ærumna calamitatis. Sed tunc quoque beat' Iacob, qui discernere spiritu quod oculis discernere a peccatoque nò poterat. Videbat futura, qui æstimabatur non videre præsentia. Denique errauit & ipse Ioseph, vt quum ad dexteram eius filium suum seniosem, & ad sinistram ipsius, hoc est Iacob, applicuisset filium iuniorem, vt aratis ordo benedictionis ordinem seruaret, cum extendere dexteram suam super nepotem iuniorem, & sinistram super seniosem nepotem, & volenti filio patriam dexteram super Manassen seniosem conuolueret, respòderet, Scio fili, scio, & hic erit in populum, & hic exaltabitur, sed frater eius iunior maior illo erit. Et causam prælationis adiunxit, dicens, Semen eius erit in multitudinem gèntium. Ad eo, licet impedito corporis aspe-

ctu, melius videbat, vt videntem doceret errasse. Quis enim melius videt, quam qui videt Christum? Aut quis potest dicere oculis impeditum eum, qui videbat in Christo resurgentem Ecclesiam? Nonne igitur clarum est quòd debilitas beatitudinem impedire nò possit? Ille oculorum impeditus munere, ille defatigatus corporis viribus in lecto tamquam in sepulcro corpus relinquens, afflurrexit in se, & longè ab aliis, atque intra semetipsum sese colligens, præsentibus se rebus subduerat, & nouissimis diebus futura miscebat arati. Sic enim scriptum est, Gen. 45. Annuntiabo, inquit, vobis quæ occursum sunt vobis in nouissimis diebus. Quid igitur ei deceret, cui Deus aderat, qui ei profecturo dixerat, Descendam tecum in Ægyptum, & ego deducam te in perpetuum? Nec desuit, quando in eo Spiritus sanctus loquebatur. Quis tam potens in suo domicilio, quam iste in alieno? Quis tam abundans in vberitate, quam iste in fame? Quis tam fortis in iuuentute, quam iste in senectute? Quis tam actuosus in negotio, quam iste in otio? Quis tam velox in curriculo, quam iste in lectulo? Quis tam lætus in flore adolescentiæ, quam iste in mortis consuetudine? Quis tam diues in regno, quam iste in peregrino loco? Deniq; reges benedicebat. Nec immerito pauper non erat, qui nullo indigebat. Pauper nò erat, qui se pauperem non putabat. Et quis pauperem dicat, cuius cõuersatione dignus orbis terrarum non fuit? Et ideo conuersatus eius erat in celo. Hic verò prædius in diuitiis simplicitatis & sinceritatis, decoris magis nitore animæ, quam corporis pulchritudine, quæ marcescere non nouit, ætate impiger, cui liceret cum veller corporeo isto exire gurgustio, & superna paradisi mentis vigore penetrare, exultans spiritu, cum sepulcri extrema mandaret. Non enim terrene se tumulo claudendum, sed superno recipiendum domicilio præsumebat, & ideo tanquam alteri mandabat sepulcrum, sui autem securus, mortem illam immortalitatem putabat. Videbatur corporis implicatus impedimento, & vigilantia in futura tempora præcur-rebat affectu, dicens de persecutoribus Domini, qui de tribu Symeon & Leui auctores erant nequitia processuri: In consilio coru non veniat anima mea, & in confessum eorum non contendat viscera mea. Quis autem tam validus in virtute, quam fortis iste in infirmitate? qui dicebat: Maledictus furor eorum, quia pertinax: & ira illorum, quia indurata est. Diuidam eos in Iacob, & dispergam illos in Israel. Quis verò tam canorus cantibus, quam iste vocibus, qui toto auditus est mundo, qui per omnes populos, per omnes auditur arates? Quis tam suauibus numeris septem vocum oblocutus discrimina, quam iste septemplacit Spiritus sancti gratia resoluat? Qui licet membris resolutus, tamen artolens se animo, & erigens spiritu, corporis sui tamquam citharæ harmoniam dissoluta membrorum compage destruetam a ta mente dispiciens non requiebat, sed otiosam iacere humi patiebatur. Ipse autem cãtu se mulcebat interno, & prophetico se modulamine delectabat, dicens, Iuda, te laudabunt fratres tui, manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda, ex germine filij mi ascendisti: recumbens dormisti vt leo, &

ibid.
Galat. 3.
2. Cor. 5.
1. Pet. 21.
Hebr. 11.
Eccl. 2.
Eccl. 14.
Philipp. 2.
Gen. 49.
1. Cor. 15.
Coloss. 1.
1. Pet. 26.
Gen. 49.
Gen. 40.
ibid.
Hierem. 38.
Dan. 14.
1. Machab. 7.
ibid.
1. Machab. 6.

tãquã catulus leonis: Quis suscitabit illum? Et infra, Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuar a-naboladium suum. Hilares oculi eius a vino, & dentes candidiores lacte. Qui cantus dulcior, qui sonus suauior, quam remissio peccatorum, & resuscitatio mortuorum? Hunc cantum sanctus Dauid ille diuina organum vocis, & dominici sermonis interpres, citharæ cecinit spiritali. His modulis gratiæ, sublimem illum animum mentemque mulcebat. Hoc cãtu mundi istius aspera mitigauit, hoc sonitu sæculi dura molliuit, hoc psalterio terrorem mortis infregit, hæc suauitate chordarum inferna calcavit. Sed audiamus etiam quæ sanctus Iacob patriarcha admirabili illo suæ organo mentis increpuit: Nephthalim vitis remissa, porrigens in germine decorem. Filius meus ampliatos Ioseph, filius meus ad ampliatos, zelo appetitus filius meus adolescentior ad me reuertere. Et infra, Præualuit super benedictiones montium manentium, & desideria collium æternorum. Quid dulcius benedictione? Quid gratius æternitate? Et ipsa verba sunt cantus, & in verbis magna votorum sunt præmia, meritorum fastigia. Quid suauius sancto Ioseph, qui nos liberauit ab opprobrio, crucis dominicæ sacramentis? Sicut enim maledictum factus est Christus, vt maledictum solueret legis: & peccatorum factus est, vt mundi peccatum tolleretur: ita opprobrium factus est, vt gentilitatis opprobrium auferret. Sed illud opprobrium Christi, thesaurus Ægypti pretiosus æstimat' est. Et ideo Moyses Pharaonis regis aulam reliquit, & fidei elegit opprobrium, cui se opprobrio maria diuidebant. Ipse ergo Nephthalim vitis totum remissa per mundum vt omnibus populis vberate poculi spiritalis infunderet. Ipse est ampliatos, habens nomen super omne nomen: qui quoniã se pro omnibus obtulit morti, ideo audiuit a patre, Ad me reuertere. Loquebatur Iacob, & Deus audiebat. Ille benedicebat, & Deus personabat, dicens filio, Ad me reuertere; hoc est, post passionem reuertere. Reuertere ad sedem tuam, reuertere cum trophæo, reuertere ad me, vt te resurgentem defuncti sequantur, & tua potestate pariter atque exemplo resurgant, vt suas primogenitus ex mortuis, vt ad dexteram sedearis patris. Vnde & filius dixit, A modo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis Dei. Neget quis beatum Iacob in ipso mortis supremo, qui diuina fundabat oracula. Neget beatu Ioseph in carcere, vbi sapiëntiæ spiritu interpretabatur somniorum quæ audierat veritate, & futurorum seriem reuelabat. Neget beatum Esaiam, cum mediis secaretur: Hieremiam, cum mergeretur: Daniel sanctum, cum inter leones staret in trepidus, & prandium ei raptus ab angelo propheta deserret. Non vtique ideo beatus, quia alienu prædebat prandium, sed quia meritis suis impastat leonũ ora claudiebat. Quis autem non beatam dixerit matrem Machabeorum, quæ septem filiorum funeribus octauam se addidit ad laudem cælestis triumphu?

nere sacerdos, peritus in lege, maturus æui, cum oblatu es Antiocho persecutori, nec tentamentis potuisti capi, nec præmiis insecti, nec suppliciorum acerbitatibus frangi. Denique a blandimentis cepit, quia iudicabat tormenta sua posse superari. Erubescit, inquit, canitiem tuam, reuereor senectutem, minor prudentiam, cur abstinentum bonis epulis putres quas natura largitur. Relaxa istiusmodi pernicitiam, expergisere aliquando, dum adhuc malo tibi persuadere quàm extorquere, nec vitis supplicis facias, quod refutas ratione inuitatus. Ad hæc respondit senex, Nos Antioche non intentione ducimur, sed reuerentia legis tenemur, quæ a suilla carne abstinentum præcipit. Pulcherrimam iudicatas creaturam, negare tamen nò potes quòd potior sit temperantia, quàm voluptas: potior legis obedientia, quàm præuaricatio. Quòd si hoc leue putas, vt carne vescamur suilla: qui in minimis legem contempserit, quomodo in magnis tenebit? Aut si pretiosa est creatura huiusmodi, vendicaris: cum eo quod sit pulcherrimũ, defraudamur. Abstinentia autem nostra disciplina est castimonia. Dicitur enim refecare luxuriam, cupiditates vincere, excludere concupiscentias, delectationibus corporis obulare. Fortitudinis quoque exercitium est, penis pro lege nò cedere. Iustitiæ quoque insigne atque prudentia, vt quod sequendam elegimus timore Dei, morte proposita referuamus. Quis escam imperet liberis? Quis autem se ridendum præbeat? Quis autem in hoc ieruiat, & non ridebitur? Non sum ita senex, vt mihi nò iuuenescat animi fortitudo. Suspendis itaque cum hinc atque inde graui ter verberaretur, nec iam ferrent senilia membra verberum pœnas, lassatis carnificibus atque extensoribus, in terram deflexus, inflexibilem mentem gerebat. Et tunc quidam seu lo-gauam miserant ætatem, seu tentamentis circumuenire desiderans, Responde, inquit, tantummodo te manducaturum, nos te escæ eius immunem præstabitur. At ille clamans, Nequaquam, inquit, cõtingat mihi vt siam senex inuentum iuuenilis erroris, qui hucusque eram forma salutaris instituti. His ego ludibriis, vt paululu viuum lucrabor, & totius vitæ labores addicam breui viatico senectutis? Senectus portus debet esse, non vitæ superioris naufragium. Non te negabo lex patriæ, nò abiurabo vos sancta instituta maiorum, non decolorabo vos inflexibiles sacerdotales, non te perfidia puluere turpabo canities. Quid multa? In moriendo tormentis factus est carceris magistristerum persueuerantia, qui clectus erat ad infirmitatis exemplum. Beatus igitur, in quo non potuerunt tormenta rationem vincere. Annoti beatus, qui potuit virtute animi victor esse pœnarũ, pietatisque remigio seruare integram in tentis fluctibus passionem?

De admirabili patientia ac fortitudine septem fratrum Machabeorum, quibus mater octaua addita fuit, qui suis supplicis meritum beate vite acquirunt. C. A. P. X.
Post ipsum statuti sunt pueri septem cum matre. Insultare licet tyranno, qui dum callidè a sene incipiendum putat, magistrum eligit quòd discipulos faceret fortiores, quorum velut puerilem atatem præmiis prouocabat ad culpam, vrgobat terroribus

ibid.
ibid.
2. Machab. 7.
 t iij

ad formidinem. At illi nō degeneres tanto duci respōdent. Quid nos contemnis vel circumfcribis vt pueros? Pueri sumus, sed fides cana est, sed valida disciplina. Experire certē, subici quibus placet pœnis puerilia viscera, non inuenies corda puercilla, nec potentiores erunt tormentorum machina, quā legitimæ oblationis excubite. **Q**uam vicit senectus superabit amula senectutis puercitia. Sequimur patrem filij, discipuli doctorem. Collige suppliciorum instrumenta propōsita: meditationem patientia, nō terrorem infantia afferunt dum videntur. Insuper maximum natu eligi. At ille ridens, Rectē, inquit, nature ordinē seruas. Sed cur Dei legem temerandam putas? E t pro pietate quidē omnes maximi sumus, sed tamē à me inchoatū gaudeo. Quod queris tyrannē, confiteor nos summo Deo seruare: & doctes quid agere debeamus. Si tu tanta pertinacia vis extorquere veritatem, cur non omni virtute nos eā tenendam putemus? Quid plura? Adhibentur variorum genera pœnarum. Sed vicit pietas immanitatis furorem, exclusa est anima, non religio. Secundus accessit, nec degener fratri munia piæ confessionis implcuit. Et cum detraheretur membrana capitis, respondit, Ausertis quidem membranam, sed habeo galeam spiritalem, quam non potestis auferre. Et verē hanc galeam nemo auferre potest, sicut postea Apostolus docuit in Ecclesia Domini, quia caput viri Christus est, & eius sumus membra. Rectē puer istam diuino spiritu doctrinam apostolicam praeuidebat. Exuebant immanes bestiae corium capitis, & pardalidis feritatis sœuiebant: at ille deficiens, Quam dulce est, inquit, mori pro religione, quam suavis omnis acerbitas mortis pro pietate: quia manet horum remuneratio laborum. Tua sunt rex grauiora tormenta, tu tuis vehementius torqueris supplicijs, quia vides te vinci in potestate. Et hoc defuncto, tertium statui sibi iussit. Et cum eum partim tentaret insidiis, partim cupe- ret terrore percellere, respondit ad eum, Non faciam voluntatem tuam, non succumbam imperio tuo. Perbeatam illam fratrum meorum passionem, & nobilem vitam, non negabo piam germanitatē. **Q**ueris adhibere supplicia, quibus magis vigeas: hoc proficies asperitate pœnarum, vt maiora testimonia nostræ germanitatis accipias. Iussit itaque et linguam amputari. At ille exclamans, Victus es, inquit, Antioche, qui organum vocis abscondi iubes. Confessus es te respondere nō posse rationi, maiorque probas linguæ nostræ flagella, quam tua verbera. Nos enim tua verbera non timemus, tu nostræ vocis flagella non potes sustinere. Sed hæc pietatis flagella sunt, tua flagella perfridia. Sed etiā lingua sub- blata, grauius te suo cadens murmure flagellabit. E- uadere te putas Antioche si vocem eripias? Et tacē- tes Deus audit, & magis audit. Ecce aperui os meū, M non eripies cordis clamorē. Si lingua amputatur, san- guis clamabit, & dicetur tibi, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Audit enim sanguinis vocem, qui audit internas cogitationes. Tenebræ licet operiāt, & parietū septa circumdant, non dicat impius quia

1. Cor. II.

Gen. 4.

nullus sibi testis adsistat: explorat vniuersa, videt omnia Deus, nec est aliquod facinus quod possit late- re omnium iudicē Deum, qui cognoscit vniuersa ante quam fiant. Quid verba damus? Loquaciore sunt vulnera: etsi vulnera tegantur, etsi abscondatur cicatrix, non absconditur fides: nec tamē plaudas quod auferendo linguam, confessionē ei laudis eripias. Satis iam Deum sermone laudauī, nunc passione laude- mus. Et hoc perempto iussit quartum vinciri ad ro- tam, vt eius vertigine membris omnibus solueretur. At ille cum torqueretur immaniter: Dissoluīs, in- quit, corporis membra, sed adiungis gratiā passioni, nec eripis solatium morti. Est enim vox tonitruī in rota, quia in bono & inoffenso vitæ istius cursu ca- leste resultat oraculum, sicut in Ioanne & Iacobo fi- liis tonitruī resultabat. Itaque illud quod legi, nunc manifestus recognosco, quia rota intra rotā currit, nec impeditur. Teres enim vita sine vlla offensione in quavis passione versatur, & intra hanc quoque ro- ta currit. Currit lex intra gratiā, & obseruatiā legis intra diuinū curriculum misericordiæ est. Nam quo magis voluitur, plus probatur. Potius est hic ab impiis aduersa tolerare, vt ibi à Domino consolati- onem inuenire possimus. Et iste cōstūmans cur- sum suum, abruptis spirituum, animamque victorē effu- dit. Quintus cum sisteretur, caeso prius, eidem iussit ignes admoteri, subici incendia. Manabat è vulne- ribus cruor, & effusus vlceribus sanguis effusus ipsos flammularum extinguebat globos. At ille inter igniū crepitus audiebatur dicens, Gratias tibi Domine quod dedisti nobis dicere, Transibimus per ignem. Et sicut alibi idem tuus dicit Propheta, Ignē nos ex- aminat, sicut examinat argentum. A distabo tibi sicut aurū purgatus incendio: & si quid fuit culpæ, i- gnis exussit. Itaque & iste transfatus à corruptela ad incorruptionem, vitam exhalauit. Sexto quoque ad- mota tormēta sunt. Ait ille, Noli, inquit, frustra erra- re, & tu quæ hoc adscribere potestati, quod ista aduersi nos exerceas. Nostrorum hoc delictorum est pretiū vt peccantes puniamur. Et gratias Domino, quod hūc à nobis duplicia peccata exiguntur, vt ibi nobis consolatio deferatur. Gratias autem & tibi, quod tā durus & immitis es: vt talibus nostris supplicijs Do- minus in quem peccauimus, genti nostræ propitijs fiat. Nos quoque abieciamus ærumam, dum fidei passionibus delectamur. Et iste durus & asperis dila- ceratus supplicijs, appositus est ad fratres suos. Su- pererat iunior ex fratribus, & iam pudebat Antio- chum in matrem ætati se ita fuisse ludibrio. Itaque dolis eū desiderās circūferibere, pollicebatur hono- res, diuitias, amicitiam suam, consortium secretorū. At verō pia mater monēbat filium suum, dicens & M huic sicut ceteris. Nescio quemadmodum in vte- rum meum introitis, neque ego spiritum donauī vobis, neque membra formauī, sed hæc omnipoten- tis Dei munera sunt. Putauit Antiochus, videns ma- trem sollicitā, quod salutis eius timeret, ipsi quoque sua dere cepit, vt filium ab intentione sua reuocaret. At illa voce patria dicebat filio, Tu solus superes filij, sū- ma votorum meorum: tu postremus clausisti partus meos, tu postremus concludē gaudia mea. Miserere mei, quæ te in vtero tot mensium curriculo por- tauī, ne vno momento confundas senectutem

Ibid.

Eccl. 25, Hebr. 4, Sapient.

Jal. 76, Marc. 4, Ezech. 1.

Jal. 69, Jal. 16, Ezech. 67.

2. Machab. 1.

Ezech. 40.

2. Machab. 1.

meam, ne decolores tot fratrum tuorum trophæa, nec sacrum eorum comitatum relinquas, nec confortium deferas. Te adhuc isti expectant triumphis. Aspice in cælum, vnde haussisti spiritum, ad patrem omnium: aspice in terram, quæ tibi antē alimoniam ministravit: aspice ad fratres, qui collegam requisit: aspice ad matrem, quæ tibi lac dedit: reddē mercedem pijs sanguinis: noli à fratribus, noli à matre diuelli. Temporales opes sunt quas promittit Antiochus, tēporales honores: perpetua corona quæ à Deo omnipotente defertur. Vos mihi septem dierum lumina dedit Dominus, sextum iam diem clausi, & omnium opera bona valde. Debes mihi fili, vt quæ in illis sex laboraui, in te requiescam septimo, tamquam à sæculi operibus iam feriat. Itaque propitius se iuuenis, ait, Quid sustinetis? Et multa vociferans, quod nequaquam diuelli posset à fra- trum consortijs, quorum multo beatiore essent fu- nera quam regis imperia, cum vrgeret conuicij regem, & ipse acerbis excruciatos tormētorum gene- ribus, vitæ huius munus absoluit. Nouissima ma- ter oblata est neci. Quis hanc beatam neget, quæ quasi septem vallata muralibus, inter corpora filio- rum nullum sensit mortis incursum? Quis, inquam, dubitet de eius beatitudine, quæ septem turribus circumdata, in paradisi sedem caput extulit: quæ se- ptem filijs cinctis, sacratissimum Deo chorum, non solum canorum vocibus, sed etiam passionibus, ad concinendas Domini laudes cælestibus inuexit al- taribus: Quam bonus fidei partus, quam tutus por- tus iste pietatis, quam splendida lucerna Ecclesiæ, septeno fulgens lumine, & octauo vtre cunctis lumi- nibus oleum subministrans. De quibus pulchrē di- citur, Date partem illis septem, & illis quidem octo, eo quod in vtroque numero consortium gratiæ cōse- quantur, in lege nutriti, per gratiā coronati, septem tamquā in sabbato, octo tamquam in Euāgelio. Pia mater supplemento passionis adiuncta, quæ in tali- bus filijs integram pietatis formam & parturauit & peperit.

Gen. 2.

Ezech. 11.

De singulari beatæ illius matris septem filiorum commenda- tione. C. A. P. XII.

Recurrūt in memortiam sermones sanctæ scēmi- næ, dicentis ad filios, Ego vos genui, ego vobis succum lactis infudi: nolite nobilitatem vestram perdere. Sic alia matres reuocare à martyrio solent filios, nō vocare. At ista maternum in hoc ponēbat affectum, si filijs vitam magis perpetuā quam tem- poralem suaderet. Spectabat itaque pia mater filio- rum certamina, & quamuis maternorum viscerum compansio quateretur, tamen pietatis studio preme- bat dolorem. Et offerente Antiocho, cum posset salutem eligere filiorum, malebat periculum: com- presitque naturæ gemitus pœnas filijs optabat au- geri, vt mors citius appropinquaret. Videmus con- uersa vota matris in filios, ne quem superstitem de- relinqueret. Sed nec filij minores tali parente, qui se in- uicem cohortabantur, qui dicebant vno studio, &

A quadam animorum acie: Mortis aduersæ impetum petamus. Tunc enim viuemus, cum fuerimus mor- tui. Nemo pietatis ordinem derelinquat, nemo se subtrahat prælio triumphali. Non homini, sed Deo nostras deuouimus animas: non homini, sed auctori omnium militamus. Talis hæc pugna est, vt ille glo- riosus vicerit, qui crudelius occisus fuerit. Itaque nemo timuit nemo trepidauit, nullus ad mortē ex- tot fratribus pigrior fuit, sed omnes tāquā ad immor- talitatis viam, ita ad mortē per acerba supplicia cu- rruerūt: & mater consolata cernens filiorū agmina, tamquam pia anima sui membra corporis in filijs offerebat, & per artus proprios videbatur sibi sub- bire tormenta. Cadebant filij tormentis exulce- rati, mortui super mortuos adoluebantur, cor- pora super corpora volutabātur, capita super capita exciebantur. Refertus erat locus cadaveribus fi- liorum, non fleuit mater, non lamentata est, non o- culos cuiusquam presit, aut ora morientis clausit, nō lauit vulnera, scitens gloriosiores esse si cuiuerati & cōcreti pariter puluere & sanguine viderētur, qua- les solent de bello redire victores, qualia solent tro- phæa ex hostibus reportare. Non superacienda velamina, non prosequedas exequias, nisi suæ quo- que comitatu mortis arbitrata est. Quæ cithara dul- ciores ederet cantus, quam mortientis filij in tam grauibus supplicijs ediderunt? Erumpebat enim na- turæ gemitus, etiam inuitis. Spectātes preempto- rum cadauera, sicut fila chordatum audires hepta- chordum psalteriū triumphantibus gemitibus resalta- re. Non sic illecebrosi cantus Sirenum attraherent audientē. Illi enim ad naufragium trahūt, isti ad fa- crificij victoriā. Nec sic cygnea carmina aures ani- mūmq; mulcerēt. Cygni enim naturæ forte moriun- tur, isti moriebantur amore pietatis. Non sic rauca resonant secreto in nemore colūbarum murmura, vt vltima verba morientium cum summa fauante resonabant. Nec sic luna inter stellas resulget, vt in- ter filios mater: & cum eos ad martyrium illumina- tura deduceret, & cum amplexata victores in me- dio filiorum iaceret. O vera mater adamātē fortior, melle dulcior, flore fragrantior: ô indissolubile pīe- tatis vinculum, ô verē valida charitas sicut mors, durus sicut inferi, zelus deuotionis ac fidei. Nulla tantarum diluuiā passionum tuam potuerunt chari- tatem excludere, nulla inundare eam flumina tan- tarum acerbicatum. Sicut arca in illo mundi diluuiio totius orbis spātijs innocua ferebatur, ita & tu ad- uersus fluctus tam grauium passionum pietate im- mobilis restitisti: & cum posses salutem filiorum eli- gere, noluisti. Quo affectu vos prosequar sanctę ma- tris pia pignora: Quo penicillo sermonis mei ei descri- bam formæ vestrę & animalium similitudinem? Ste- titisti inter exercitus regios, quibus totus fuit orbis terrarum subactus, quos India quoque in extremi maris secreta refugiens declinauit, & soli de rege su- perbo sine bellico conflictu victoriam reportastis. Vicerunt in vobis sola arma pietatis, dedit pœnas tyrannus, & quia vos non potuit vincere, & quia atroci preemittis est morte.

Cant. 8.

Gen. 7.

Summariu[m] Libri de Fuga saeculi.

Super verbis Rebecca matris Gen. cap. XXVII. dicentis filio Iacob, Surge, fuge in Mesopotamiam: agit sanctus Doctor Ambrosius (mysticè locum interpretando) de fuga saeculi, ut declaratur cap. III. huius libri, in quo docet quomodo fugiendus sit mundus & caro, ut perueniat quis ad gratiam.

Capita Libri.

- Qua ratione homo impediatur ut à terrenis se exuere, mentemque eleuare, & semper ascendere sine diuino auxilio non possit: & quòd ascendere volens, non leta saeculi & amena, sed plena doloris & luctus sequi debeat. quòd etiam saluus esse volens, à Christo doceatur ut supra mundum ascendat, & hoc saeculum fugiat. Cap. I.
- Quòd etiam lex doceat saeculum esse fugiendum, & Deum sequendum; & de absolutione quatuor questionum secundum mysticum intellectum per adaptationem ad diuersa genera virtutum, iuxta quatuor quae posita sunt in lege circa vrbes ad refugia dispositas. Cap. II.
- Quòd praememorata virtutum genera etiam in Apostolo non adumbrata, sed expressa habeantur, ut ex dictis ipsius aperte demonstratur. Cap. III.
- Quid sit fugere saeculum, cum exhortatione ut fidei suffragio subnixi accedamus ad sedem gratiae, hoc saeculum & eius contagionem fugientes, neque fugere erubescerent, cum gloriosum sit ita fugere, quemadmodum ex fuga Iacob & aliorum sanctorum patrum demonstratur; & quam beata etiam sit fuga quam Iacob suscepit. Cap. IIII.
- Cur hinc fugere debeamus, & quomodo transire cum Moysè, ut videamus Deum, calceamenta pedum soluendo: quomodo etiam relinquere umbram huius vitae, & cù sancto David enolare, etsi non ut aquila, saltem ut passer, etiam si non ad caelum, saltem ad montes. Cap. V.
- Qua ratione volens fugere, velociter & diligenter fugere debeat: quòd etiam fugiendum sit, & ad quòd bonum animas nostras erigere debeamus. Cap. VI.
- Quòd non mediocri causa cur hinc fugere debeamus: quòdque non impigre malitia huius saeculi fugienda sit, & quid sit hinc fugere, cur etiam malitia in terris versetur & seniat: qua praeterea ratione Dominus Iesus vindictam diaboli auctoris malitiae distulerit, neque eadem sententia in ipsum & in hominem dicta sit. Cap. VII.
- Quomodo hinc animo fugere possimus, etsi corpore retineamur. quòd etiam hinc, quia tempus breue est, fugiamus, ne cum praeter eunte figura mundi opera nostra nosque ipsi praetereamus: quòd si canere velimus, mandata Dei non praetereamus, neque discipline alicuius profectum, quemadmodum Ioseph fecit, & in Sarra ostenditur, & sicut Iacob executus est. Cap. VIII.
- De exhortatione quòd hinc fugiamus, sicut fugit de patria sanctus Iacob, & sicut cerui fugiunt ad fontes aquarum, quos & David stitabat: quis quoque sit iste fons, & quid hunc fontem desiderans facere debeat, exemplo Susanna, quomodo etiam sicut Paulus & Lor fugerunt, nos fugere debeamus. quibus praeterea modis quis bene fugere possit. Cap. IX.

SANCTI

Hieron. 9.
Luc. 11.
Matth. 5.
Proverb. 7.
Eccl. 7.
Gen. 3.
Psal. 39.
Ibid.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS DE FUGA

SAECULI LIBER.

Qua ratione homo impediatur ut à terrenis se exuere, mentemque eleuare, & semper ascendere sine diuino auxilio non possit: & quòd ascendere volens, non leta saeculi & amena, sed plena doloris & luctus sequi debeat. quòd etiam saluus esse volens, à Christo doceatur ut supra mundum ascendat, & hoc saeculum fugiat. CAP. I.

REQUENS nobis est de effugiendo saeculo isto sermo, atque vitium quam facilis sermo, tam cautus & sollicitus esset effectus. Sed quod peius est, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offusio mentem occupat, ut quod studeas vitare, hoc cogites animòque voluas: quod cauere difficile est homini, exuere autem impossibile. Denique voti eam magis esse rem quam affectus, restatur Propheta dicendo: Declina cor meum in testimonia tua, & non in auaritia. Non enim in potestate nostra est cor nostrum: sed nostra cogitationes, quae improviso offusae mentem animùmque confundunt, atque aliò trahunt, quam tu propolueris, ad saecularia reuocant, mundana inserunt, voluptuaria ingerunt, illecebrosa intexunt: vnde ipso in tempore quo eleuare mentem paramus, insertis inanibus cogitationibus ad terrena plerumque deieciuntur. Quis autem tam beatus, qui in corde suo semper ascendat? sed hoc sine auxilio diuino qui fieri potest? Nullo profectò modo. Denique supra eadem scriptura dicit, Beatus vir cuius est ipsi auxilium abs te Domine, accèdit in corde eius. Beatus planè què delectatio non reuocat, quem nò inclinat voluptas, qui ad inferiora non respicit. Quod nec ipsius Lot vxor potuit euadere. Quo admonitus ex èplo Apostolus, posteriora obliuiscens, & ea quae sunt priora appetens, festinabat ad brauium: & peruenire meruit, qui ante se Christum videbat, à quo ad iustitiae vocabatur coronà. Et ideo peruenit ille qui seipsum sibi abnegauit, ut Christum lucraretur. Denique non ipse vivebat, sed vivebat in eo Christus. Nam quis inter tot passiones huius corporis, inter tantas illecebras huius saeculi, tutum atque intemeratum seruare potest vestigiùm? Respexit oculus, & sensum meum auertit: audiuit auris, & intentionem inflexit: inhalauit odor, & cogitationem impediuit: os libauit, & crimen retulit: tactus contigit, & ignem adoleuit. Intrauit mors per fenestram, dixit Propheta. Fenestra tua est oculus tuus. Si videas mulierem ad concupiscendum, intrauit mors: si audias sermones meretricios, intrauit mors: si luxuria sensus tuos capiat, penetrauit mors. Et ideo qui vult ascendere, non leta saeculi, non amena, non delectabilia, sed plena doloris & stertus sequatur. Melius est enim ire in domum luctus, quam in domum conuiuij. Denique nec Adam de paradiso descèdit, nisi delectatione deceptus esset. Pulchre igitur Dauid, qui periculosos etiam ipsos aspectus fuerat expertus, beatus illum dicit, cui spes omnis in Dei nomine est. Sic enim

A non respicit in vanitates, & infanias falsas si semper Christum intendat, semper Christum interioribus oculis aspiciat. Vnde iterum ad ipsum conuertitur ait, Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Vanitas circumspectus est, quia nihil prodest: vanitas est equorùm velocitas, quia mendax ad salutem est: vanitas theatrum est, vanitas ludus omnis. Omnia vanitas, inquit Ecclesiastes, quae in hoc saeculo sunt. Denique qui saluus esse vult, supra mundum ascendat, quare verbum apud Deum, fugiat hunc mundum, terras relinquat. Nò enim potest percipere illud quod est, & est semper, nisi prius hinc fugerit. Vnde & Dominus volens patri Deo appropinquare, ad Apostolos ait, Surgite, eamus hinc.

Quòd etiam lex doceat saeculum esse fugiendum, & Deum sequendum: & de absolutione quatuor questionum secundum mysticum intellectum per adaptationem ad diuersa genera virtutum, iuxta quatuor quae posita sunt in lege circa vrbes ad refugia dispositas. CAP. II.

DOcet etiam lex fugiendum saeculum, Deum sequendum. Quid enim aliud docet cum dicit, Disponetis vobis ciuitates ad refugium, & erunt vobis refugia, quòd refugiat homicida omnis qui percusserit animam inuitus? Et infra, Sex ciuitates ad refugia erunt vobis, tres ciuitates dabitis tras Iordanè, & tres ciuitates dabitis in terra Chanaan? Appetè quidem confugietibus ob crimen homicidij, refugia proposita sunt: sed si consideremus altius, quatuor sunt quae admonent profundius esse spectanda arcana lectionis istius. Vnum, qua ratione ex ijs ciuitatibus quae Leuitis in portionem sorte obenerunt, sex ciuitates ad refugium datae sint homicidij crimine laboratibus, cur non etiam aliarum tribuum ciuitates ad hoc munus deputatae. Secundum, qua ratione sex numero, non enim otiosè numerus hic praescriptus videtur, neque plurium neque pauciorum ciuitatum. Tertium, cur tres ultra Iordanem ciuitates, & tres in regione Chanaan dispositae sint, quae refugio peccantibus forent. Quartum, cur dinumeratio & definitio temporis comprehensa sit, intra quod habitet homicida in ciuitate refugij, quoad moriatur sacerdos magnus, & post mortem sacerdotis magni reuertatur homicida in ciuitate habitationis suae. De singulis ergo oportet dicere, atque ordine quo proposuimus, quaesita absolue. Competèter itaque Leuitarum ciuitates datas ad refugium, primò explicandùm est. Congruè autè prouisum liquet, quia Leuitae fugitares sunt mundi huius, ut placeat Deo: relinquunt parentes, filios, omnem cognationem, ut adherant vni Deo. Denique & Abraham dictum est, Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Sed fortè dicas, Leuita non erat. Sed habebat in lumbis suis Leui, ut legimus ad Hebraeos scriptum. Et Dominus Leuitis dicit, cum discipulis suis, hoc est Apostolis, dicit, Si

Psal. 118.
Psal. 33.
Eccl. 1.
Iohan. 11.
Iohan. 14.
Num. 35.
Iosef. 26.
Num. 35.
Ibid.
Deut. 18.
Gen. 12.
Heb. 7.
Luc. 9.

SANCTI AMBROSII

457

452

quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. quamquam ad omnes iam dictum sit: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in adoptionem. Venit plenitudo, reliquæ cessarunt, Christus enim omnes vocat. Omnibus patet, ut omnes sequantur, omnibus regnum propositum, & vita æterna. Ergo cui Deus portio est, nihil debet curare nisi deum, ne a terius impediatur necessitatis munere. Quod enim ad alia officia conferretur, hoc religionis cultui, atque huic nostro officio decerpitur. Hæc enim vera est sacerdotis fuga, abdicatio domesticorum, & quadam alienatio charissimorum, ut suis etiam se abneget, qui seruire Deo gessit. Rectè ergo fugaces fugacibus commendavit æternæ legis sanctio, ut qui hinc mundum oblitii sunt, eos recipiant qui peccata sua condemnantes atque opera, obliuionem vitæ superioris exoptent, & sæcularia qua gesserint, abolere desiderant. Fugitans igitur est suorum, sacri altaris minister. Unde Dominus quasi princeps sacerdotum, formam Leuitis in Euangelio dicit suo, dixit, Quæ est mater mea, aut qui sunt fratres mei? Hoc est, non agnosco matrem, non recognosco fratres, ignoro proximos. Mater mea & fratres mei ipsi sunt, qui audiunt verbum Dei, & faciunt. Solum ergo verbum Dei nouit minister, cum eos nouit in quibus operatur Dei verbum. Et ideo exul est mundi, fugitans corporis passionum, abdicat se omnibus, ut solus remaneat, sicut Elias dixit, Et ego relictus sum solus, sed non erat solus cum quo erat Dominus. Et ipse Christus relictus est solus. Sed non sum, inquit, solus, quoniam pater mecum est. Est etiam alia causa, quia Leuitæ ministri sunt Dei. Et ideo ipsorum ciuitates fugiunt homicidis per legem deputantur: quia ipsis est diuina mandata exequi circa eos qui crimen mortale admiserint. Nescit Ecclesia publicas leges, suas nouit. Ut dominico sacerdos obediat imperio, audi Leuitam dicentem, Tradidi huiusmodi hominem satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Percussus igitur Leuitico gladio, moriatur sensus carnis in nobis, ut uiuat anima nostra. Nisi enim sensus carnis occiderit, nullus potest esse fructus vitæ æternæ. Sex autem ciuitatum refugia sunt, ita ut prima ciuitas sit cognitio verbi, & ad imaginem eius forma viuendi. Quicunq; eam cognitionem fuerit ingressus, tutus a pœna est: secundum quod & Dominus ait, Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Et alibi, Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Hæc est igitur ciuitas velut metropolis, cui adiacent alia quinque ciuitates Leuitarum. Secunda ciuitas, consideratio diuinæ operationis, qua creatus est mundus. Tertia ciuitas, contemplatio potestatis regie, & maiestatis æternæ. Quarta ciuitas, propitiatoris diuinæ contuitus. Quinta ciuitas, legis diuinæ contemplatio, quæ præcipit quid faciendum sit. Sexta quoque ciuitas, portio legis, quæ præscribit quid non faciendum sit. Quanta abundantia diuinæ misericordie, quantæ diuinitatis pietatis eius, ut singulorum studia, fragilitatèq; humanæ conditionis considerans, quibus & inuiti ac reluctantes ad culpam ducuntur, & non voluntaria delicta victi illecebri-

se frequenter committimus, diuersa nobis refugia proponat, sex videlicet vrbium: ut quo numero mundus formatus est, eodem numero aduersus mundana vitia, & sæculi huius naufragia remedium provideatur. Primum igitur remedium, ut si cui boni propositi viro culpa irreperit, si sine vlla compendatione, si perfectam velit habere securitatem, ad ipsam rerum omnium arcem properet, ubi verbum est Dei, in illo sinu patricio, id est arcano ac recessu Dei, ubi est fons sapientie, vnde pro morte, vitæ æternæ hauriat potum immortale. Secundum est remedium, ut qui non potest cognitione boni illius prelibare, & tardior vel ingenio est, vel fidei comprehensione, quoniam veloci mentis vigore atque ingenij acumine ad cognitionis summam contenditur, saltem opera Domini consideret, atque ex his quæ facta sunt, tanti cõtempletur operis auctorem, quoniam ex his bonis quæ sunt in constitutione istius creature (bona enim valde sunt, sicut Dominus dixit) bonum illud summum atque æternum comprehenditur. Qui ordo rerum quæ disciplina? quæ gratia? Nõnne his quamuis tardum ingenium diligere auctorem suum prouocatur? Et enim si parentes quia nos genuerunt, amamus: quanto magis diligere debemus creatorem parentum, auctoremque nostrum? Ergo operatoria virtus Dei etiam non videtur, tamè ex suis operibus affirmatur: operatorumque opera sua produnt, ut intelligatur qui non comprehenditur. Unde & Dominus ait, Si mihi non creditis, vel operibus credite. Bona igitur etiam hæc ciuitas ad refugium, quæ adificatoris sui testificatur gratiam, & affectum nostrum excitat, ut eius simus cupiores, qui tantam nobis fabricam huius videatur contulisse pulchritudinem. Tertius ordo est, regalis potestatis contemplatione, ut subiciamur regi, si non deserimus tamquam parenti. Metu enim præsidetis plerumque fit obediens potestati, qui est salutis in gratus: ut necessitatem sobrietatis agnoscat, qui noluit ac nequiuit gratiam pietatis agnoscere. Corripit ergo necessitas, quem pietas prouocare debuerat. Hæc sunt tres ciuitates trans Iordanem, perfectiori prudentiæ ad refugium datæ: ut primò culpam fugiamus inductione animi cõformis ad imaginem Dei. Ita enim creati sumus, dicente Deo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Hæc ergo primæ illius ciuitatis lex est. Deinde si per fragilitatè carnis, & mundi illecebri, ita mentem nostram formare non possumus, reuerentia paternæ generationis, & sedulitate prolis peccatum leuemus. Charitas enim multitudinem peccatorum operit. Qui ergo ad imaginem Dei esse non poterit, sit ad plenitudinem charitatis. Illa ciuitas culpam excludit, dilæc soluit. Hæc denique lex secundæ ciuitatis: Dilæc Dominum Deum tuum cum toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Sed si rursus angusti animi & minuti sunt qui abundantiam charitatis & gratiam recipere non possunt, habes tertiam ciuitatem, ut diuinæ potestatis formidò te sobrium faciat, & insectat metus. Et hæc lex tertiæ, Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruias. Hæc igitur præcipuæ virtutes, & ideo paucorum, non plurimum, supra Iordanem positæ: ut exprimas quasi imago archetypum, diligas quasi

Gen. 2.
Iean. 1.
Ecdi. 1.
Rom. 1.
Gen. 1.
Rom. 35.
Hebr. 11.
Iean. 3.
1. Pet. 2.
Coloss. 1.
Coloss. 2.
Iean. 30.
Rom. 13.
Ibid.
Rom. 1.
Gen. 1.
1. Pet. 4.
Deut. 6.
Ibid.

1. Pet. 2.
Galat. 4.
Matth. 11.
12. 9. 1. c. con
paratio.

Luce. 14.

Matth. 12.

Ibid.

3. Reg. 19.

Iean. 1. 6.
Num. 35.

1. Cor. 5.

Num. 35.

Iean. 15.

Iean. 17.

per ea quæ facta sunt intelliguntur, id est, sempiterna virtus eius & diuinitas operibus eius cognoscitur. hæc est operatoria virtus. Tertium de imperiali potestate, quia verbum Dei regale est, & iudiciale, & plenum iustitiæ sacerdotalis, remunerationem bonorum actuum, & retributionem malorum veteris in iudicium suum seruans, de quibus ait Apostolus, Scimus autem quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Itaque qui veritatem & iustitiam Dei cognouit, non debet ea agere quæ morte digna sunt. Sequitur bonitas Dei propitiatoria vtrique, de qua dicit, An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis cõtemnis? ignoras quoniam bonitas Dei ad poenitentiam te adducit: id est, prouocat te, ut quia bonus est Deus, sperare possis tuorum peccatorum indulgentiam. Non vult enim vindicare, qui est paratus ignoscere. Subtexuit etiam legislationem, id est nomotheticen: ut si quis contemplatione diuinæ bonitatis resoluitur, & magis ad negligentiam quam ad poenitentiam prouocatur, legem sequatur: Quoniam & quicumque, inquit, sine lege peccauerit, sine lege & peribit: & quicumque in lege peccauerit, per legem iudicabitur. Lex autè gemina est, naturalis, & scripta. Naturalis in corde, scripta in tabulis. Omnes ergo sub lege, sed naturali. Sed non est omnium, ut vniuersique sibi sit lex. Ille autem sibi lex est, qui facit sponte quæ legis sunt, & in corde suo scriptum opus legis ostendit. Habes quæ bona legis sunt, quæ tamen non solum scire vel audire perfuntionem, sed etiam facere debemus. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Cognouisti etiam quæ mala sunt, & scripta. Naturalis operis magistra est. Scis non furandum, & seruum tuum si furum tibi fecerit, verberas: & si quis ad uxorem tuam affectauerit, persequendum putas. Quod ergo in aliis reprehendis, ipse committis: Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non adulterandum, adulteras? Secuta est etiam lex quæ data est per Moysen. Per legem autem agnitio peccati. Accepisti etiam quid declines, & ca agis quæ prohibita cognoscis: Lex autem quid operatur, nisi ut omnis mundus fieret subditus Deo, quia non solum Hebræo lata est, verum etiam aduenâ vocauit, quæ non excludit profelytum: sed quia & lex os omnium potuit obstruere, non potuit mentem conuertere, ideo vltimum remedium postremæ illius ciuitatis debebatur, in quo cessat refugium salutare, ut mors principis sacerdotum ab omni nos mortis liberaret formidine, atque exueret metu. Quis ille est, nisi de quo lectum est, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi? Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ. Accipe autem quia ipse princeps est sacerdotum. Pater iurauit de eo, dicens, Tu es sacerdos in æternum. Rectè in æternum, quia alij temporales omnes sub peccato: hic autem impræuaticabile habet sacerdotium. Omnes sub morte, hic autem semper viuens: quoniam qui saluare alios potest, ipse perire quemadmodum posset? Talis enim, inquit, nobis decebat. Recta locutio: Siquidem & apud eos qui verborum & elocutionum delectum habuerunt, huiusmodi inuenitur, dicente eorum

Gen. 2.
Iean. 1.
Ecdi. 1.
Rom. 1.
Gen. 1.
Rom. 35.
Hebr. 11.
Iean. 3.
1. Pet. 2.
Coloss. 1.
Coloss. 2.
Iean. 30.
Rom. 13.
Ibid.
Rom. 1.
Gen. 1.
1. Pet. 4.
Deut. 6.
Ibid.
Ibid.
Habac. 2.

Rom. 1.
Rom. 2.
Ibidem.
Exod. 34.
Rom. 2.
Ibidem.
Exod. 34.
Rom. 2.
Ibid.
Ibid.
Ibid.
Rom. 3.
Rom. 10.
Rom. 3.
Exod. 13.
S. Augustin.
lib. 4. 10.
dicitur epist.
Pelag. cap. 13.
Num. 35.
Iean. 1.
Iean. 3.
Psal. 109.
Ecdi. 7.
Ibid.

Quod prememorata virtutum genera etiam in Apostolo non adumbrata, sed expressa habentur, ut ex dictis ipsis aperite demonstratur. C. A. P. III.

HABEMUS hæc genera non adumbrata, sed expressa virtutum in Apostolo, dicente eo, ita quod in me est, promptus sum & vobis qui Romæ estis euangelizans. Non enim erubescit Euægelium. Virtus enim Dei est in salute omnium credentium: Iudæo primùm, & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur, id est, in eo qui credit. Denique addidit, Ex fide in fidem, sicut scriptum est, Iustus autem ex fide viuunt. In quo igitur iustitia Dei reuelatur, nisi in eo qui conformis est imaginis Dei: Habes primùm præceptum ad imaginem. Secundum, quia inuisibilia illius

aliquo, Locum editiorē quā victoribus decebat,
capit. Quod ideo nō præterij, vt sciamus quia Apo-
stolus non naturalibus magis quā vulgatis ut se-
cundum artem vtitur verbis. Talis ergo, inquit, no-
bis decebat, vt esset sacerdos, iustus, sanctus, inno-
cens, immaculatus, segregatus à peccatoribus, & ex-
cellior cælis factus. Hoc est igitur verbum, quod su-
pra cælos habitans illuminat omnia. Vnde & vnctus
naturaliter legitur à Deo patre; quia lumen est ve-
rum, quod illuminat omnem hominem venientem
in hunc mundum. Hoc est verbum Dei, in quo est
magnum sacerdotium, cuius Moyses in illo vesti-
mento principis sacerdotum indumenta describit
intelligibilia, quod virtute sua induit mundum; &
tamquam eo amictus fulget in omnibus. Induite-
tiam cognationem generis humani per huius cor-
poris susceptionem, & inenarrabilem charitatem,
infundens sc omnibus spiritu & plenitudine diuini-
tatis suæ, de cuius plenitudine omnes accepimus: vt
sciamus supereminentem scientiæ charitatem Chri-
sti, & implicamur in omnem plenitudinem Dei. Ca-
put est enim omnium Christus, ex quo totum cor-
pus producit, & mutua sibi connexione cōiungit,
incrementum sui in adificationem charitatis accipit.
Hoc est igitur verbum quod supereminet,
quod Moyses in illius arcæ testimonij adificatione
dicit: Immites in arcæ testimonij quæcumque dabo
tibi, & facies impositionem propitiatorij. Et infra,
Impones propitiatorium super arcā desuper, & im-
mites testimonia quæ dabo, & innotescam tibi in-
de, & loquar tibi desuper. hoc est inde vbi super ca-
los est, vbi apud patrem est, inde tibi loquar.

*Quid sit fugere seculum, cum exhortatione ut fidei suffragio
subnixi accedamus ad sedem gratiæ, hoc seculum ex eius
contagione fugientes; neque fugere erubescere, cum
gloriosum sit ita fugere, quemadmodum ex fuga Iacob
et aliorum sanctorum patrum demonstratur: Et quomodo
beatæ etiam sit fuga quam Iacob suscepit.*
CAP. IIII.

ACCEDAMVS itaque fidei suffragio subnixi, &
cuius remigiis subleuati, ad illam sedem gratiæ,
fugientes hoc seculum, & eius contagione. Hoc
est autem fugere, abstinere à peccatis, ad similitudi-
nem & imaginem Dei formam virtutum assumere,
extendere vires nostras ad imitationem Dei secun-
dum mensuram nostræ possibilitatis. Vir enim perfe-
ctus, imago & gloria est Dei. Vnde & Dominus ait,
Perfecti estote, sicut & pater vester cælestis perfe-
ctus est. Hoc est igitur simile esse Dei, habere ius-
titiā, habere sapientiam, & in virtute esse perfe-
ctum. Deus enim est sine peccato. Et ideo qui pec-
catū fugit, ad imaginem est Dei. Non est igitur du-
bium quod is qui à peccato abstinet, fugit. Vnde &
Apostolus clamat, Fugite fornicationē. Persequun-
tur enim nos peccatorum illecebraz, persequitur li-
bido. Sed tu fuge tamquā furiosā dominā. Quæ
si comprehenderit, nec die nec nocte requiescere si-
nit: exagitat, vrit, incendit. Fuge auaritiā, ne te in-
terius comprehendat. Fuge inuidiam, quæ non so-
lūm alienos, verū multo magis eum quem posse-
derit, lacerare conficitur. Fuge perfidiam, ne te suis

inuoluat retibus. Vnde & dominus ait, Cū autem
persequerentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.
Quod si in alia persequerentur vos, in aliam fugite.
Amen dico vobis, non consummabitur ciuitates Is-
rael, donec veniat filius hominis. Etenim quamuis
propter infirmitatem carnis fugam nobis findere
videatur, tamē melius fugit qui fugit illecebraz se-
cularē, vt nō teneatur diuitiarū suarū sollicitudo, non
theauri cōtemplatione, non vitæ istius cupiditate,
sed directā animi intentione festinat ad gloriā regni
cælestis, propter ad coronam, nec terrenorū con-
tuitu à sui corporis passione reuocetur. Fuga ergo
mors est vel celebrata, vel adumbrata. Et fortē illas
exprimit refugij legitimi ciuitates, vt confugiunt
ad virtutum culmina, quas pro præmis bono scēn-
ratori alibi dispensat, dicens, Quia in modico fidelis
fuit, eris potestatem habens super decem ciuitates.
Lex nouit sex ciuitates id est qui legem impleuit, quia
potuit dicere, Non veni soluere legem, sed implere,
perfectiore numerum remunerationis in dulget.
Nō ergo erubescamus fugere. Gloriosa enim hæc fu-
ga est fugere à facie peccati. Sic fugit Iacob matre
suadente. Dixit enim Rebecca, Exurgens, fuge in
Mesopotamiam. Sic fugit Moyses à facie regis Pha-
raonis, ne cum aula regia coinquinaret, ne irretiret
potentia. Denique pretiosus Ægypti diuitis asti-
mauit opprobrium Christi. Sic fugit etiam Dauid
à facie regis Saul, à facie Abesalon. Denique fugiē-
s augebat incrementa pietatis, qui & insidiatori pe-
percit, & paricidæ salutem rogauit. Sic fugit & po-
pulus Hebræorum, vt fides eius & vita inter fluctus
sibi aperiret viam. Fuga illa erat trames innocentiaz,
virtutis via, pietatis assumptio. Audeo dicere: Sic fu-
git Ionas in Tharsis, non corporis fuga, sed mentis
ascensionē, qui vique ad Christi ascēdit similitudi-
nem, vt fieret typus Christi. Sicut enim fuit Ionas
in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic
erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus &
tribus noctibus. Nam si sic non fugissem, nunquam de
ventre ceti esset auditus. Sed si dubitas, doceat te
Rebecca, quā beata sit fuga quam suscepit Iacob. Vnde
Suasit Rebecca, Fuge, inquit, in Mesopotamiam, &
Itac dicit, Surgens vade in Mesopotamiam in do-
mum Bathuel. In hymnis vel oraculis à plerisque
(vt ante nos scriptum est) Bathuel sapientia dicitur:
interpretatione autem Latina, filia Dei significatur.
In domum ergo sapientiæ mittitur Iacob, & acci-
pere admonetur vxorem à filiabus Laban, qui habi-
tabat in Charran, quod significat cauernas, in qui-
bus species est sensuū, qui sunt tamquam in cauernis
corporis, vt visus in oculis, auditus in auribus, odo-
ratus in naribus, in ore sapor. Qui enim delectatur
hoc mundo, & tripudiat in voluptatibus corporis,
obnoxius est sensuum passionibus, atque in his habi-
tat & diuersatur. Vnde ei dicit Rebecca habitatu-
rum paucos dies cum illo, non multo tempore, ne
corporei coloreretur voluptatibus, & seculi capiat
ilicebris. Periuadet autem habitare, vt disteat stu-
diosus disciplinæ, virtutis sensum, velut situs quos-
dam carnis atq; regiones, vt se cognoscat, & nouerit
vehementiam carnis quis & qua causa creatus sit, &
quemadmodum vnusquisque sensus operetur. Qui
viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum cam.

1. Cor. 6.
Matth. 5.
De parit. di.
2. c. similem.
Hebr. 4.
1. Cor. 11.
Matth. 5.
De parit. di.
2. c. similem.

Malē sic videt oculus. Videat ergo oculus, & fungatur
suo munere: non vt lubrica mentis imperio diri-
gatur ad lapsum, non vt vitiosum referat pro officio.
Breue ergo tempus ad cognoscendos sensus, vel po-
tius experiendos datur, & fortasse tenerioris adole-
scētiæ prima exordia: statimq; reuocatur, ne diutius
titubet in lubrico, & diuidua quadam inundatione
corporis huius facili mensurata animi interiora ve-
stigia. Cū autem vel expertus fuerit, vel steterit in
instabili & incerto, atque humido solo, reuocatur à
matre patientia vel perseverantia, quæ dicit, Mit-
tam ad te, & accersam te inde; vt & illic in lubrico
tutum portum inuenias sapientiæ, quæ te non sinat
tamquam in naufragio fluctuare, & reuersus perse-
uerare circa Dei noueris cultum, & sis in conuentus
gentium, significans eius fide ecclesiam gentiū con-
gregandam. Huius igitur patientiæ & perseverantiaz
instructus disciplinis, profectus Iacob copulam sibi
acquisiuit de sapientiæ domo, consortem propositi,
optimam dote prudentiam, cum qua vitæ tempora
sine vlla offensione transcurreret. Addit igitur
thesauro sapientiæ, variarum sibi ouium instituit
gregem: sedulum, rationally virtutū plurimarum
diuersitate fulgentem. Vnde & iactantiam carnis
eius recidit, quod significat femoris stupor, salua
sacra interpretatione mysterij. His ergo virtutibus
velut gradibus quibusdam mens eius ascendit in
cælum, & Dei secreta cognouit, & confirmatus est
& repletus, vt Laban scrutans domum eius, nihil
apud eum inane, nihil vacuum reperiret, nulla si-
mulacra, nullam offigiem vanitatis. Non enim apud
eum erat imago, sed veritas: non effigies ignauiaz,
sed solida forma iustitiæ, & veræ virtutis expressio
intelligibilis. Itaque Laban perferutus est domum
eius spiritalē, & non inuenit effigies. Plena enim
erat non figurariū, sed negotiorum. Potuisset autem
inuenire fundamenta virtutum & culmina, nisi ca-
citate cordis, & perfidia mentis calciginem detu-
lisset. Deniq; ea improbitatis cæcitate suffus mentem
Sodomitarum, ostium nequam sancti Lot in-
uenire poterunt. Vnde enim mens impia videre
potuit viri sancti vel exitum vel ingressum? Ipse
quoque Dominus in Euāgelio ait, Venit enim prin-
ceps mūdi huius, & in me inuenit nihil. Quomodo
nihil inuenire potuit in eo, in quo plenitudo diuini-
tatis habitabat corporaliter, de quo virtus exibat, &
sanabat omnes? Quomodo nihil inuenire potuit in
soliditate virtutis, vbertate sapientiæ, integritate ius-
titie? Ipse dixisti domine, Plenus sū: ipse dixisti, Mit-
te manum tuam in meum, & noli esse incredulus,
sed fidelis. Misit manū qui non credebatur, &
Dominum te & Deum reperit. Nō ergo tu vacuus,
sed ille cæcus & inanis princeps istius mundi, qui
nescit nisi sua cernere, nescit nisi sua inuenire: ea
quæ Christi sunt, nescit agnoscere. Aut si sic, quem-
admodum plerique habent, Non inueniet in me
nihil, hoc est, non inueniet in me malitiam, quia ma-
litia nihil est: non inueniet mortuū, quia mortuus
non est. Sed quomodo cum mortuū inueniret, qui
uiuificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tam-
quam ea quæ sunt? Non inueniet, inquit, peccatum
in me, quoniam mundi peccatū abstuli. Quomodo enim
nihil habet, qui omnia habet? Et (quod plus est)
S. Ambr. tom. 1.

Matth. 5.
Gen. 27.
Gen. 28.
Gen. 29.
Gen. 30.
Gen. 31.
Gen. 32.
Gen. 33.
Gen. 34.
Gen. 35.
Gen. 36.
Gen. 37.
Gen. 38.
Gen. 39.
Gen. 40.
Gen. 41.
Gen. 42.
Gen. 43.
Gen. 44.
Gen. 45.
Gen. 46.
Gen. 47.
Gen. 48.
Gen. 49.
Gen. 50.
Gen. 51.
Gen. 52.

A omnia habet quæ pater habet, sicut ipse ait, Omnia
quæ pater habet, mea sunt.
*Cur hinc fugere debeamus, & quomodo transire cum Moyse
et videamus Deum, calcamentum pedum saluando, quomodo
etiam relinquere vmbra huius vitæ, & cum sancto
David euolare, est non ut aquilas, saltem ut passer, etiam si
non ad cælum, saltem ad montes.* CAP. V.

FVGIAMVS ergo hinc, vbi nihil est, vbi inane est om-
ne q; magnificum putatur esse: vbi & qui se putat
quid esse, nihil est, & omnino nō est. Vidi, inquit im-
pium superexaltatum & eleuatum vltra cedros Li-
bani, & transiit, & ecce nō erat. Et tu tristi sicut Da-
uid, transi sicut bonus seruus, vt dicatur tibi, Transi,
recumbe. Transi sicut Moyses, vt videas Deum
Abraham, Isaac, & Iacob, & videas visum magnum,
hoc est, visum mysteriorum. Sed si videre vis, solve
calceamentum pedum tuorum, solve omne vincu-
lum iniquitatis, solve vincula sacculi, relinque cal-
ceamentum quod terrenum est. Ideo Iesus sine cal-
ceamento, auro & argento Apostolos destituit, ne
secū terrena portarent. Qui enim bonū querit, non
in calceamento, sed pedū velocitate & decore lau-
datur, dicente scriptura, Quam speciosos pedes euan-
gelizantium pacem, euangelizantium bona? Solute
ergo calceamentum pedum tuorum, vt speciosus sint
ad euangelizandum. Solute, dixit, non liga. Solute vt
transcas, & illum quem miraberis in terra impium,
nihil illic esse, nihil posse reperias. Transi igitur, hoc
est, fuge de terris, vbi malitia est, vbi auaritia. Ideo
dicit tibi Dauid, Declina à malo, & fac bonum. De-
clinare, fugere est vtiq;. Malū autē in terris, bonum
in cælo est. Vnde & addidit, Inquire pacē, & sequere
eam. Pax in cælo est. Denique de cælo veniens dicit,
Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.
Ergo quia fugienda & declinanda sunt mala, mala autē
in terris, in terris iniquitates: fugiamus terrena, ne
nos comprehendant iniquitates, quæ etiam sanctum
comprehenderunt Dauid, sicut ipse testatur, dicens,
Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non po-
tui vt viderem: eo quod fumo iniquitatis oculus a-
nimæ cæcatur, ne videat quæ sunt lucida. Sic ergo
& Laban bona Iacob videre non potuit, & princeps
huius mundi gloriam Christi. Sed fortē dicas, Cur
igitur Iacob ad Laban missus est, si Labā reprehēn-
sibilis? Si nomen consideremus, candidus dicitur
Latine. Ergo ad splendidiorem iubetur egredi Iacob,
Sed quia carnalis erat, melius intelligimus splendidi-
ora vitæ huius. Quasi nondum perfectus, primò
ad eum vadit, apud quē ad horam exultaret in luce
eius. Filios autem deteriores habebat, id est, tolera-
bilis nomen quā opera. Et ideo & matris confli-
o, & diuino oraculo, & ipsius Iacob amatoris disci-
plina: voluntate citò deseruit ac reliquitur. Ab-
scōdit autem simulacra sancta Rachel, id est Eccle-
sia, vel prudentia: quia Ecclesia inanes ideas & vanas
nescit simulacrorum figuras, sed veram nouit
Trinitatis substantiam. Denique vmbra aboleuit,
splendorem gloriæ manifestauit. Relinquamus
ergo vmbra, qui solem querimus: desereamus fumū,
qui lumen sequimur. Fumus, iniquitas
v

Galat. 6.
Psalm. 36.
Luc. 17.
Exod. 3.
Matt. 10.
Psalm. 37.
Psalm. 38.
Psalm. 39.
Psalm. 40.
Psalm. 41.
Psalm. 42.
Psalm. 43.
Psalm. 44.
Psalm. 45.
Psalm. 46.
Psalm. 47.
Psalm. 48.
Psalm. 49.
Psalm. 50.
Psalm. 51.
Psalm. 52.
Psalm. 53.

vt ab ipsis quos deceperat, diabolus vinceretur. Exercentur ergo decepti, vt & pretium luant facilitatis, & sumant studia virtutis, industriam cautionis.

Matth. 10. Vnde ait, Estote astuti sicut serpentes. Quare sicut serpentes? Vt & ille spolietur suo, & qui alios exuere voluit, amittat quæ sunt ipsius, non venena, sed merita natura. Denique deicitur ille cum tu ascenderis. Scriptum est enim, Videbâ satanam sicut fulgur, cadet de celo. Non fulgur inquit, sed sicut fulgur, quia suum lumen amisit, quod habebat antequam tibi tuum lumen vellet auferre. Verum forte dicas quia & de Salvatore legimus, quia sicut fulgur coruscans de sub celo, ita erit & aduertus filij hominis. Bene & ille sicut fulgur, quia hic supra fulgur. Deniq; fulgur de sub celo, lumen autem supra caelum. Ergo satanas sicut fulgur, quia amisit quod habuit, tu autem recepisti quod amiseras. Non enim ita circa illum sicut circa te soluta est sententia. Nam Christi gratia quæ te resoluit, illum adstrinxit. Manet enim maledictio directa in serpẽtem propter tuam deceptionem. Sic enim dictum est ad eum, Maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ. Omnia enim communis inimicus est, qui fuit hoc tuis bonorum, & pro ijs damnatur quos adhuc non læserat: quoniam qui hominem læsit, cui illa omnia subiecta sũt, læsit omnia. Communem etenim legem soluit, qua & ipse homini cum cæteris subditus est: ideo communi odio omnium atque execratione maledictio eius oneratur. Genus autem damnationis, non mors sed poena diuturna est. Super pectus, inquit, tuum & ventrem ambulabis. Premeda enim fuit noxia conscientia, & proterenda malitia, fraudulentiũque secretum tamquam à Dei facie relegandum: simul ostenditur quod terrena malitia sit, quæ in terram recurrit. Denique addidit, Et terram edes omnes dies vitæ tuæ. Describi quidem his natura serpentis videtur, sed magis omne vas malitiæ describitur, omnis serpens improbitatis, qui in vterum se deicit, atque intra se venenum suum claudit, & intus in pectore suo voluit, cogitationibus suis lubricus, & super fraudes suas ambulans, sicut dolis se ipse implicans, mouens semper atque exagitans sua venena cum cogitat, vntrem quoque, hoc est, seminarium cordis sui proterens. Vnde pulchrè David ait, Alienati sunt peccatores ab utero, errauerunt à ventre, locuti sunt falsa. Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut apidis furdæ & obstruētis aures suas, quæ non exaudiet vocẽ incantantium, & venefici, cum incantatur à sapiente. Propter hoc etiam illud pulchrè dictum videtur, quod in libro prophetico legimus: Ventrem meum doleo, vntrem meum doleo: quia ibi est malitia, vbi debet esse innocentia: & illud plus laborat, quod in nobis debet esse tranquillitas: quod nequitie vestigijs proculcatur, simulatur vnguibz, processu quodã improbitatis incrementõq; concutitur, vbi est genitale seminarũ posteritatis æterna. Videtur quidem hoc ad id esse referendum, quod dolebat perisse quos creauit filios & suscepit, sed multo magis quod in ventre suo verbi seminarium non habebant. Ideo ventrem suum dicit, quasi pretiosissimum. Pretiosus enim mentis vterus est, in quo fecundat leges consiliorum verbi semine puluare consuevit, & vitæ totius solent atque vir-

tutum ac disciplinarum quædam membra formari. Sed vt reuertamur ad propositum, quod malitiam Deum reprimendam, interimque abolendam putauerit, ait ad serpentem, Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem, & semen tuum & semẽ mulieris. Ipsa tuum obseruabit caput, & tu illius calcaneum. Vbi inimicitia sunt, ibi discordia est, non cordique studium: vbi nocendi studium, ibi malitia ponitur. Ergo discordia inter serpentem & mulierem, discordiæ malitia subest. Non est ergo sublata malitia. Denique seruatum est serpeni vt calcaneum mulieris & feminis eius obseruet, quod nocent, & venenum suum infundat. Non ergo ambulemus in terrenis, & serpentes nobis nocere non poterit. Sumamus euangelicũ calcaneum quo venenum serpentis excluditur, mortuus eius hebetatur, vt simus calcæti pedes in euangelium. Et fortasse ideo Moyses iubetur soluere calcamentum pedum suorum, vt numeret calcamentum Euangelij: vel quia non Moysi, id est, non prophetis, sed Apostolis prædicatio Euangelij debeat. Ea est quam supra diximus, dicta in serpẽtem sententia. In hominem quoque cuiusmodi dicta sit, consideremus. Maledictus ille qui auctor est culpræ: sed non maledictus est iste qui aliena fraude deceptus est: tamen quia non seruauit mandatum Dei, operum suorum labore damnatur. Maledicitur sanè terra, sed in operibus peccatoris, & maledicitur donec resoluatur in terram. Ideo ergo Deus suscepit carnem, vt maledictũ carnis peccatricis aboleret: & factus est pro nobis maledictum, vt benedictio aboleretur maledictionem, integritas peccatum, indolgentia sententiã, vita mortem. Suscepit enim & mortem, vt impleretur sententia, satisficeret iudicatio per maledictionem carnis peccatricis vsque ad mortem. Nihil ergo factum est contra sententiam Dei, cum sit diuinæ conditio impleta sententiæ. Maledictum enim vsque ad mortem, post mortem autem gratia. Mortui ergo sæculo sumus, quid adhuc sæculo decernimur? Mortui sumus cum Christo, quid adhuc vitæ huius actus requirimus? Mortem enim Christi in corpore nostro circumferimus, vt & vita Christi in nobis manifestetur. Non ergo iam nostram illam vitam, sed Christi vitam viuimus; vitam innocentiæ, vitæ castimonie, vitam simplicitatis, omniumque virtutũ. Cũ Christo resurreximus, in ipso vitam, in ipso ascendamus, vt serpẽs calcaneum nostrum quod vulneret, in terrenis reperire non possit.

Quomodo hinc animo fugere possimus, et si corpore retineamur: quod etiam hinc, quia tempus breue est, fugiamus, ne cum prætereunte figura mundi opera nostra, nosque ipsi prætereamus: quod si cauere velimus, mandata Dei non prætereamus, neque discipline alicuius profectum, quem admodum Ioseph fecit, et in Sarra ostenditur, et sicut Iacob executus est. CAP. VIII.

Vigiamus hinc. Potes animo fugere, est si retineris corpore. Potes & hic esse, & adesse ad Dominũ, si illi adhareat anima tua, si post ipsi cogitationibus tuis ambules, si fide nõ specie vias eius sequaris, si ad ipsum cõfugas. Est enim refugium & virtus, cui dicitur David, Ad te confugi, & non sum deceptus.

Gen. 3.
Gen. 3.
Gen. 1.
Gen. 3.
Ibid.
Psal. 57.
Hierem. 4.
2. Cor. 4.
Reg. 6.
2. Cor. 4.
Psal. 47.
Gen. 27.

Ergo quia Deus refugium, Deus autem in celo, & supra caelos: vtiq; hinc illud confugiendum est, vbi pax, vbi requies, ab operibus, vbi epulemur sabbatum magnum, sicut dixit Moyses, Et erunt sabbata terræ vobis ei. Epulatorii enim & plenum iucunditatis & tranquillitatis est, requiescere in Deo, & eius delectationẽ videre. Qui ergo confugimus ad Deum, ad mūdum reuertemur? Qui peccato mortui sumus, peccata repetemus? Qui renũtiauimus sæculo & vsui eius, iterũ in luto eius hærebimus? Fugiamus hinc, quia tempus breue est. Audi quomodo fugias. Et qui habent vxores, ita sint ac si non habeant: & qui stent, tamquam non stantes: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non possidentes: & qui hoc mundo vtuntur, tamquam non vtantur. Præter enim figura huius mundi opera nostra prætereant, ne etiam ipsi prætereamus, sed maneamus in veritate. Si maneamus in Christo, manemus in veritate, & cum eo manebimus, & non præteribimus, sed dicimus, Benedictio Domini super vos, benediximus vobis in nomine Domini. Qui enim prætereant, non possunt dicere, quia non dixerunt prætereantem viam, Benedictio Domini super vos, quem admodum dixit Propheta. Itaque si volumus non prætereant opera nostra, non prætereamus mandata Dei, non prætereamus requirẽdi Iesu Domini diligentiam, emendandi eius gratiam. Non prætereant enim illa mulier quæ vsque in Pharisæi domum ingressa, in qua Christus recumbebat, in pedes eius superfudit vnguentum. Non prætereamus disciplina: alicuius profectum, sicut etiam Ioseph adoleseculus non præteriuit, quia fratres suos requirebat, & ad eum festinabat locum, in quo pascebant oues, & cum cognouisset quia in Dothaim sunt, perrexit eo. Significatur autem illo verbo Dothaim, defectus idoneus, id est, vanum opinionum defectus non mediocri, sed perfectus & plenus, in quo profectus est anima. Sapiens enim quando minuit, addit. Deficiunt enim sæculares opinionones, quæ mulieribus infirmis comparantur. Vnde pulchrè quod ostēderetur Sarra ad profectũ venisse vt generaret risum & lartitiam: Defecerũt, inquit, Sarra fieri muliebria. Bona ergo defectu cupiditatum, defectu vanitatis, quia veritatis adfectio est. Vnde & sanctus David ait: Defecti in salutare tuum anima mea. Paritura enim erat quæ conceperat, vt promiserat Deus, paritura lartitiam, & sobriã illam iucunditatis ebrietatem, paritura ante expectatum partum, ingenij celeritate fortũ sapientiæ. Deniq; & de alijs Hebræis mulieribus habes, quia Hebrææ prius pariant quàm veniant obstetrices, eo quod animæ iustorum non expectent artes & disciplinas propter inuentionum genera, nec requirant adiumenta generandi, sed sponte partus suos fundant, expectationẽque præueniant. Nec minus impiger ad inueniendum, quàm ad exequendum Iacob: cui cum mater dixisset vt inferret patri elscas, definitionem genera suppetisse cernimus. Nam & citò inuenit, & inuentorum suorum auctorem testificatus est Deus, in quo & diligentia palma, & ingenij significatur virtus. Prima ergo definitio in inuentione. Quod inuenitur, quaritur: & quod quaritur, tem-

poris est: quod tẽporis est, vtiq; diligentiã est, quod autẽ præuenit vsũ tẽporis, Deus infudit, Deus dat: quod Deus dat; natura, non diligentia est. Ingeniũ igitur diuini est muneris, quod autẽ diuini muneris, hoc natura. Ingenium ergo natura est, inuentio diligentia: illud sine tempore, hoc indiget tempore. Ideo quæ illud in tempore præsto est, hoc in spatio temporis inuestigatur. Illud supra nos, hoc verò ad nos refertur. Querenti igitur patri cibũ verbi, (non enim in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei. Talem cibum quærebat Isaac, talem cibum esuriuit Petrus, quando vidit credituri gentilibz populi mysteria) Esau præsto non habuit cibum spiritualis & velocioris ingenij. Dum ille venatur & quarit, & prædurũ atque agrestem sermonem suggerere parat, præuenit Iacob celeri inuentione, & nuti, & propè domestica responsione suauẽ verbum ministrans, quò cum mulceret ac delectaret. Vnde miratus pater ait, Quid est hoc, quòd tam citò inuenire potuisti fili mi? Respondit Iacob, Quòd tradidit Dominus Deus tuus in manus meas. Prima definitio in interrogazione est, secunda in responso. Plena igitur omnia reperiens pater quæ erant vel ingenij, vel diligentia, definitionis consummationem concludit, dicens, Ecce odor filij mei tamquam odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Ager enim & naturale habet fertilitatis ingenium, & culturæ diligentiam temporalem: merito que in eo est plenitudo, cui vtrumque non deest. Simul cum addidit, Quem benedixit Dominus: videtur naturę gratiam prætulisse cultionis labori. Et confirmauit Esau, dicens, Iustè vocatum est nomen illius Iacob. Supplantauit enim me iam bis, & primogenita mea accepit. Sed forte dicas, In quo moram fecit, qui ad venationem a patre missus est? Sed considera quia & pater pronũtiauit quia paratum habere non posset quod spiritaliter petebatur, & ideo quia deficiebat ingenio, vel diligentia subsidium vi adieceret exigebat. Celeritatis quoq; admonet, qui ait, Cape arcum & sagittam. Accepit tamen & diligentia fructum, qui agnouit superius esse ingenij munus. Nec immeritò domesticos cibos destulit, qui de domesticis feminis sui sapientiæ sibi acquisiuit copulam. Bona autem diligentia cum sapientia, & inuentione cum ingenio naturali. Denique habes in promptu sapientiæ copulam sanctus Isaac, decambulabat in cæpo, immò abalienabatur. Et nos primò sapientiæ copulemur, & sic exeamus in cæpum quærere & inuenire cupientes. Multi enim sine sapientia malè quærunt, Et ideo Cain quia non accepit à Deo prudentiam, malè quæruit, malè exiuit in campum: Abel bene, qui perfectum sacrificij munus impleuit. Bonum enim sapientiæ sacrificium, bona est hostia fides, & omnis virtus. Denique sapientia interfecit suas hostias, & miscuit in cratere vinum iusti. Et ideo vt insipientibus gentilibz potum fidei daret, ad craterem suum conuocauit eos, dicens, Qui est insipiens, diuertat ad me. Et egeitibus sensu dixit, Venite & edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. De hoc cratere Plato in suos libros transferendum putauit, ad cuius potum euocauit animas; sed eas exlere nesciuit, qui potum non fidei, sed perfidia ministrabat.

Dent. 8.
Gen. 27.
Act. 10.
Gen. 27.
Ibid.
Ibid.
Ibid.
Ibid.
Gen. 24.
Gen. 41.
Preu. 9.
Ibid.

De exhortatione quod hinc fugiamus, sicut fugit de patria A
 sanctus Iacob, & sicut cervi fugiunt ad fontes aquarum,
 quos & David stitabat: quis quoque sit iste fons, & quid
 hunc fontem desiderans facere debeat, exemplo Susanna.
 quomodo etiam sicut Paulus & Lot fugerunt, nos fugere
 debeamus, quibus praeerea modis quis bene fugere possit.
 CAP. IX.

Gen. 28.

Psal. 41.
Psal. 35.
Psal. 41.

Dan. 13.

Ibid.

2. Cor. 11.
Ecl. 4.
2. Cor. 12.

Gen. 19.

FUGIAMVS ergo hinc, sicut fugit de patria fan-
 ctus Iacob. Sciebat enim veram patriam esse su-
 perioiorem. Fugiamus sicut cervi ad fontes aquarum,
 quos stitabat David. Sicut & anima nostra. Quis est
 ille fons? Audi dicentem, Quoniam apud te est fons B
 vitae. Huic fonti dicat anima, Quando veniam & pa-
 rebo ante faciem tuam? Fons enim Deus est. Sed qui
 hunc fontem desiderat, effundat super se animam suam,
 ut nihil passioni carnis relinquat, sed ubique anima
 superfluat. Pulchre ea effudit Sulanna, vt euaporare
 in cam posset invidia corporis, mortis formidines,
 vitae cupiditates. Effusa super ipsam anima, omne
 restinxit carnale desiderium, faculare studium. Quae
 etiam prodigioso fenum & impudentium preb-
 yterorum potuit flammam restinguere, nisi in his li-
 bidinis profluum redundasset. A quibus cum in-
 tenderetur calumnia, si assensus negaretur adulterio,
 ingenuit Susanna, & dixit, Angustiae mihi adfunt
 vndique. Si enim hoc fecero, morte aeterna peribo:
 sin autem, non effugiam manus vestras. Melius ta-
 men iudicavit crimen fugere potius quam pericul-
 um. Ploravit itaque cum crimine obijceretur, plora-
 vit cum sibi de pudica & casta adulteri iudicium
 vendicaret: non mortem deplorans, sed casti-
 tatis calumniam. Religionis iniuriam ploravit, &
 effudit super se non corpus, sed animam. Effudit
 enim corpus, si carnalibus acquiesceret. Denique cum
 morte danaretur, exclamavit quasi iudex reorum, ar-
 bitra calumniantium: & innocentis conscientiae au-
 thoritate diuinam sibi in iudicium accersit cogniti-
 onem: non timore mortis percita, sed arguentis cen-
 surae potestate praecelsa. Susanna ergo fugit saecul-
 um, & se Deo credidit, ad illam arcem civitatis aet-
 erna: fugiens, quae totum mundum complectitur,
 quoniam intra Deum sunt omnia. Fugit & Paulus, vt
 euaderet per fenestram in sporta demissus, (Spartum
 enim triplex rumpi non posse nouerat) sed fugit, vt
 Euangelium Domini toto orbe praedicaret: & ideo
 in paradysum raptus est. Et nos fugiamus per fene-
 stram, audientes praeccepta Domini, & visu sobrio,
 atque oculorum castitate seruantes. Fugiamus sicut
 Lot, Sodomitana crimina amplius quam supplicia
 formidans. Magis enim pius certa scelerum fugit

contagia, qui Sodomitanis domum clauit: nec co-
 habitans, nouerat eos, quorum flagitia nesciebat, &
 opprobria auerfabatur: nec fugies reperit eos quo-
 rum conuersationes non desiderabat. Fugit ergo si-
 cut Lot, qui renuntiat vitis, abdicat se incolarum
 moribus, qui post se non respicit, qui superiorem illam
 ciuitatem ingreditur introitu cogitationum suarum,
 nec recedit ex ea donec moriatur princeps sa-
 cerdotum, qui tulit peccatum mundi. Mortuus qui-
 dem semel est, sed moritur vnicuique qui baptiza-
 tur in morte Christi: vt conspeliatur cum eo, &
 resurgamus cum eo, & in nouitate vitae illius ambu-
 lemus. Bene fugis, si cor tuum non imitetur pecca-
 torum consilia, & cogitationes eorum. Bene fugis,
 si oculus tuus fugiat calices & phialas, ne fiat liuidus
 dum moratur in vino: si oculus tuus aliena declin-
 net, & lingua tua veritatem custodiat. Bene fugis si
 non respicias imprudens ad imprudentiam illius. Bene
 fugis, si auferas gressum pedum tuorum ex ore insipientium.
 Circa enim malis ducibus erratur. Sed si vis bene fu-
 gere, longè fac vias tuas ab eorum sermonibus. Mor-
 tuus est tibi princeps sacerdotum, tibi crucifixus
 est, vt clavis eius adhaereas. Te enim in illa carne &
 tua peccata susceperit: affixa sunt illius patibulo tuorum
 delictorum chirographa, vt iam mundo nihil
 debeas, cui semel renuntiasti. Et rectè nihil debes,
 cui suppetit dicere, Mihi enim mundus crucifixus
 est, & ego mundo: vt iam mortem non timeas, si ge-
 ras Christum, in quo potes dicere, Vbi est mors vi-
 ctoria tua? vbi est mors aculeus tuus? Tenem enim cum
 vetus ille homo noster affixus est cruci, destructum
 est peccatum, obtusus aculeus, vacuata culpa, vt vl-
 terius seruire flagitiis desinamus. Abiit enim vetus
 homo. Nunc autem iam non vetus homo in nobis,
 sed noua est creatura, habens in se similitudinem
 Christi, cuius mortis similitudine conspulti, ima-
 ginem vitae eius assumpsimus, alas gratiae spiritalis
 accepimus. Sic igitur volate, vt dicatur de vobis,
 Qui sunt isti qui vt nubes volant, & sicut columbae
 cum pullis suis: vt nebulae vestrae rorēt iustitiam, &
 columbae pariant simplicitatem. Sic nauigate quasi
 transfretates mundum, non pererrates, quasi naues
 Tharsis, vt ad intelligibiles portus cursum dirigatis,
 & conuehatis diuitias maris. Sic festinate vt dicatur
 de vobis, Leues facti sunt super aquilas. Ab ira enim
 ventura fugiendum videtis, quam declinare pote-
 runt qui per poenitentiam sibi spem locauerint eua-
 dendi, & recocillationis futurae fidem hausserint, per
 Dominum nostrum Iesum Christum, cui regnum
 est a saeculis, & nunc, & semper, & in omnia saecula
 saeculorum, Amen.

Nam 31.
Ioa. 1.
Rom. 6.

Prima 31.

Ibid.

Esai. 53.
Coloss.

Galat. 4.

1. Cor. 11.
Rom. 6.

2. Cor. 11.

Esai. 60.
Esai. 44.
Psal. 109.

Thron. 4.

S. AMBROSII DE EVGA SAECVLI LIBRI FINIS.

Summarium Libri de Ioseph Patriarcha.

A cap. I. vsque ad cap. III. explicatur quod Ioseph prae ceteris fratribus à patre magis erat dilectus: agitur
 de eius somnio, eiusque venditione per fratres, vt in cap. XXXVII. Gen. habetur.
 A cap. IIII. vsque ad cap. V. quod Ioseph in Aegyptum ductus, eunucho coquorum praefecto venditur,
 tentatur, accusaturque à femina, ponitur in carcere, vt habetur Gen. cap. XXXIX.
 In cap. VI. agitur de eunuchis, & ipsorum somnia interpretantur, vt habetur Gen. cap. XL.

In cap.

In cap. VII. Ioseph interpretatur regis somnium, qua de re praeceteris illustrius honoratur, vt in Gen.
 cap. XLI.

In cap. VIII. mittit filios Iacob in Aegyptum ad emendum triticum, vt habetur Gen. cap. XLII.

In cap. IX. & X. agitur de iis quae habentur Gen. cap. XLIII.

In cap. XI. scyphus argenteus reperitur in sacco Benjamin, & quadam exponitur mystice, vt in Gen.
 cap. XLIII. habetur.

In cap. XII. & XIII. Ioseph se fratribus declarat: qui ad propria reuertentes nuntiant patri illius glo-
 riam in Aegyptum, vt habetur Gen. cap. XLV.

In cap. XIII. Iacob cum vniuersa familia sua in Aegyptum descendenti Deus apparet, & confirmat pro-
 missa, vt legitur Gen. cap. XLVI.

Capita Libri.

Cur post tractatum de Abraham, Isaac, & Iacob, historiam de sancto Ioseph auctor prosequi curauerit:
 & qua ratione idem sanctus nobis tamquam speculum castitatis propositus esse debeat: vnde etiam à
 parentibus plus quam ceteri filij fuerit dilectus: quodque ea res inuidia causa fuerit, cur etiam inuidiam
 sanctorum discere debeamus.

Cap. I.

Qualis esse debeat affectus parentum, filiorumque gratia: & qua ratione Iacob reprehendus non fuerit,
 quia ceteris hunc puerum praeferebat, in quo & gratia diuina per visum somniorum resulsit, quid praec-
 terea somnia ista, patrique oburgatio, in quo pietas paterna non errabat, significent.

Cap. II.

Quod tanto somnio non incredulus fuerit Iacob patriarcha, qui futurae incarnationis mysteria videns, filium
 mittebat ad fratres: & de praecisione ipsius Ioseph à fratribus antequam ad illos appropinquaret, eorum-
 demque ad occidendum ipsam consilio: eiusdem quoque liberatione ac venditione, & de istorum aliorum-
 que circa haec concurrentium mysterio.

Cap. III.

De vediti Ioseph ductione in Aegyptum, atque eius emptione à praeposito coquorum, quidque hoc significet.
 de seruuitu praeterea ipsius mystica atque morali interpretatione.

Cap. IIII.

De singulari commendatione speciositatis & decoris, castitatis ac pudoris sancti Ioseph, eiusque impetitione
 à domina sua ad concubitum, & eiusdem adulterae telis: ipsius quoque Ioseph reuincatione, fuga, vestis re-
 lictione, accusatione, incarceratione, atque visitatione diuina.

Cap. V.

De spadonibus agit, quam fragilis viliisque eorum status: de eorum incarceratione, somniorum visione, & in-
 terpretatione: quod potentia & gloria huius saeculi nihil aliud sit quam somnium.

Cap. VI.

Reprehenditur spado, quod sui interpretis memor non fuerit: ministrorum regalium fastum quam sit fragilis
 ostenditur, honoratur Ioseph ob somniorum regis interpretationem: eius praemia & ornamenta declarantur:
 coniugio copulatur, habet filios, congregat triticum pro tempore famis.

Cap. VII.

De exhortatione Iacob ad filios vt descendant in Aegyptum, & emanant scias: & de perreptione decem fra-
 trum, iuniorum domi retento, ac de mysteriis praedictorum.

Cap. VIII.

De reuersione filiorum Iacob in Aegyptum postquam famis inualescebat, cum deductione Benjamin, &
 sumptione munerum Ioseph deferendorum, eorumque ad ipsum peruentione: & de mystica ratione isto-
 rum & incidentium circa haec.

Cap. IX.

De munerum paratione, & eorum illatione, instaurationeque conuiuij: cum morali atque mystica singulo-
 rum expositione.

Cap. X.

Ponitur scyphus argenteus in sacco Benjamin, inquisitus reperitur, ducuntur fratres ad Ioseph: & my-
 steria quaedam explicantur.

Cap. XI.

Quemadmodum sanctus Ioseph se manifestauerit vt à fratribus cognosceretur, & de aduocatione eorum
 ad se, accessuque ipsorum ad illum: quomodo etiam eos consolatus fuerit, cum mystica dictorum interpre-
 tatione.

Cap. XII.

De gaudio Pharaonis, quod Ioseph agnouisset fratres suos, & de exhortatione eius vt Ioseph inuiter fratres
 vt veniant cum patre, illorumque executione, & peruentione ad Iacob, narrationeque singulorum, &
 quod Ioseph adhuc viueret: & de mysteriis circa haec.

Cap. XIII.

De Israel patris elevatione, ac profectioe, & hostiarum circa puteum Iuramenti immolatione, eiusque per
 Dominum consolatione, ac descensu in Aegyptum cum animabus septuaginta, & de mysteriis praedictor-
 um, de ipsius denique Iacob ad filios adhortatione vt congregentur ad audiendum ea quae occurrunt a sint
 eis in nouissimis diebus.

Cap. XIII.

IOSEPH decem & septem annorum erat, pascens cum fratribus suis oves patris sui, existens iuuenis cum filiis Ballaë, & cum filiis Zelphe vxorum patris sui. Attulit autē Ioseph vituperium malum ad Israhel patrem suum. Iacob autem amabat Ioseph plusquam ceteros filios eius, quia filius senectutis erat ei. Fecit autem ei tunicam variam. Videntes autē fratres eius, quod eum amat pater ex omnibus filiis eius, oderunt eum fratres eius, & non poterant loqui illi nihil pacificum. Somnians autem Ioseph somnium, nūtiavit illud fratribus suis, & ait illis, Audite somnium hoc quod somniaui. Putabam nos ligare manipulos in medio agro, & surrexit meus manipulus, & stetit erectus: conuersi autem manipuli vestri adorauerunt meum manipulum. Dixerūt autem illi fratres eius, Numquid regnando regnaturus es super nos, aut dominando dominaturus es nobis? Et addiderunt adhuc odio habere eum propter somnia eius, & propter verba eius. Vidit autem aliud somnium, & narrauit illud patri suo & fratribus suis, & dixit, Ecce somniaui somnium alterum; sicut sol & luna & vndecim stellæ adorabant me. Et obiurgauit eum pater eius, dicens, Quid erit hoc visum quod somniaisti? Numquid venientes veniemus ego & mater tua & fratres tui, & adorabimus te super terram? Inuiderūt autem ei fratres eius: at pater eius seruauit verbum. Abierunt autē fratres eius pascere oves patris sui in Sychem. Et dixit Israhel ad Ioseph, Non fratres tui pascūt in Sychem? veni, mitā te ad eos. Dixit autem ei, Ecce ego. Ait autem illi Israhel, Vadens vide, si sani sunt fratres tui, & oves, & nuntia mihi. Et misit eum ex valle Chebron, & venit in Sychem: & inuenit eū homo errātem in agro. Interrogauit autem eum homo, Quid quæris? Ille autem dixit, Fratres meos quæro; nuntia mihi vbi pascunt. Dixit autem ei homo, Reverserūt hinc. audiui enim eos dicentes, Eamus in Dothaim. Et abiit Ioseph post fratres suos, & inuenit eos in Dothaim. Præuiderunt autem eum de longē, an-

tequā appropriaret ipse ad illos, & insauiebant ut occiderent eum. Dixit autem vnusquisque ad fratrem suum, Ecce somnator ille venit, nunc ergo venite & occidamus eum, & proiciamus eum in vnum lacum, & dicemus, Bestia mala deuorauit eum: & videbimus quid proderunt somnia illius. Audiens autem Ruben, abstulit eum de manibus eorum, & ait, Non percutiamus eum in animam. Dixit autem eis Ruben, Ne effundatis sanguinem: Hæcuite autem eum in vnum lacum qui in solitudine, manus autem nolite inferre illi, ut eriperet eum de manibus eorum, & redderet eū patri suo. Factum est autem quando venit Ioseph ad fratres suos, exuerunt Ioseph tunicam variam quæ circa eum: & accipiētes eum proiecerunt in lacum. Lacus autem siccus erat, & aquam non habebat. Sederunt autem maducare panem: & respicientes oculis, viderunt, & ecce viatores Ismaelitæ veniebant ex Galaad, & camelii eorum pleni erant aromatibus, & resina, & stacte. Ibant autem deducere in Ægyptum. Dixit autem Iudas ad fratres suos: Quid vile, si occiderimus fratrem nostrū, & absconderimus sanguinem eius? Venite, vendamus eū Ismaelitæ istis: at manus nostræ nō sint iniectæ super eum, quia frater & caro nostra est. Obedierunt autē fratres eius. Et præteribant homines Madianitæ mercatores: & extraxerunt, & ascendere fecerunt Ioseph ex lacu, & vendiderūt Ioseph Ismaelitæ viginti aureis: & deduxerunt Ioseph in Ægyptum. Reuersus est autem Ruben ad lacum, & non inuenit Ioseph in lacu: & rupit vestimenta sua, & reuersus est ad fratres suos, & ait, Puer non est in lacu, ego autem quod ibo adhuc? Accipiētes autem tunicam Ioseph, iugulauerunt hædum caprarū, & resperferunt tunicam variam, & attulerunt patri suo, & dixerunt, Hanc inuenimus: nosce si tunica filij tui est, annon. Et cognouit eā, & ait, Tunica filij mei est, bestia mala deuorauit eū, bestia rapuit Ioseph. Scidit autē Iacob vestimēta sua, & imposuit ciliciū super lumbum suum, & lugebat filiū suum dies multos.

multos: Congregati sunt autē omnes filij eius & filia, & venerunt consolari eum: & non voluit cōsolationem accipere, dicens, Quod descendam ad filiū meum lugēs in infernum. Et fleuit eum pater eius. At Madianitæ vendiderunt Ioseph in Ægyptum Petepthri eunuchō Pharaonis præposito coquorum.

Cur post tractatum de Abraham, Isaac, & Iacob, historiam de sancto Ioseph auctor prosequi curauerit: & quia ratione idem sanctus nobis tamquam speculum castitatis propositus esse debeat, vnde etiam à parentibus plus quam ceteri filij fuerit dilectus, quodque ea res inuidie causa fuerit, cur etiam inuidiam sanctorum discere debeamus.

CAPVT I.

SANCTORVM vita ceteris norma viuendi est. Ideo quæ digestam plenius accepimus seriem scripturarum, vt dicit Abraham, Isaac, & Iacob, ceterorūq; iustos legendo cognoscimus, velut quædam nobis innocentie tramitem virtute eorum referamus imitantibus vestigijs persequamur. De quibus mihi cum frequens tractatus fuerit, hodie sancti Ioseph historia occurrit. In quo eum plurima fuerint genera virtutum, præcipue tamen in signe effulserit castimonie. Iustum est igitur vt cum in Abraham didiceritis impigram fidei deuotionem: in Isaac sinceræ mentis puritatē, in Iacob singularem animi laborūque patientiā: ex illa generalitate virtutum in ipsas species disciplinarum intendatis animum. Nā licet illa sint diffusiora, tamen ista expressiora sunt: & quæ eo facilius mentem penetrent, quo magis circumscripta ac determinata sunt. Sit igitur nobis propositus sanctus Ioseph tamquam speculum castitatis. In eius enim moribus, in eius actibus lucent pudicitia, & quidam splendet castimonie comes, nitor gratiæ. Vnde etiam à parentibus plus quam ceteri filij diligebatur. Sed ea res inuidiæ fuit: quod silentio prætereundum non fuit. Hinc enim argumentum totius historie processit: simul vt cognoscamus perfectum virum non moueri vleiscendi doloris inuidia, nec malorum rependere vicem. Vnde & Dauid ait, Si reddidi retribuentibus mihi mala: Quid autē esset quod præferri Ioseph mereretur ceteris, si aut lædentes læsisset, aut diligentes dilexisset? Hoc enim plerique faciunt. Sed illud mirabile, si diliges inimicū tuum: quod Saluator docet. Iure ergo mirandus, qui hoc fecit ante Euangelium, vt læsus parceret, appetitus ignosceret, venditus nō referret iniuriam, sed gratiam pro contumelia solueret: quod post Euangelium omnes didicimus, & seruate non possumus. Discamus ergo & sanctorum inuidiā, vt imitemur patientiam: & cognoscamus illos non naturæ præstantioris fuisse, sed obseruationis: nec vitia nescisse, sed emendasse. Quod si inuidia etiam sanctos aduulsi, quanto magis cauendum est ne inflammet peccatores?

Qualis esse debeat affectus parentum filiorumque gratia: & quia ratione Iacob reprehendendus non fuerit, quia ceteros hunc puerum præferbat, in quo et gratia diuina per vi-

sum somniorum resulsit, quid præterea somnia ista, patrisque obiurgatio, in quo pietas paterna non errabat, significent. CAP. II.

Instruimur igitur qualis esse debeat affectus patrum, filiorumque gratia. Amare liberos dulce; & impensius amare, prædulce: sed frequenter amor ipse patrius, nisi moderationem teneat, nocet liberis: si aut nimia indulgentia dilectū resoluat, aut prælatio vnus ceteros ab affectu germanitatis auertat. Plus acquiritur filio, cui fratrum amor acquiritur. Hæc præclarior munificentia patrum, hæc ditior hereditas filiorum. Iungat liberos æqualis gratia, quous iustitæ æqualis natura. Lucrum pietas nescit pecunia, in quo pietatis dispendiū est. Quid miraris si propter fundū aut domum oriuntur inter fratres iurgia, quādo propter tunicam inter Iacob sancti filios exarsit inuidia? Quid ergo? Reprehēdendus Iacob quia præferbat vnum ceteris: Sed nec libertatem possumus auferre parentibus, ne eos plus diligant, quo plus credunt mereri, nec filiis resicere debemus sitidū plus placēdi. Deniq; & Iacob illū plus amabat, in quo maiora virtutū insignia præuidebat: vt nō tū filium pater prætulisse videatur, quāam propheta mysteriorū meritūq; variam tunicam fecit ei, quod significaret eum diuersarum virtutū amictū fratribus præferendum. Denique in puero adhuc resulsit diuina gratia. Siquidem somniauit, quod cum alligasset, vt sibi videbatur per vitium, manipulos cum fratribus suis, surrexit manipulus eius, & steterit erectus: conuersi autem fratrum manipuli, adorauerunt manipulum suum. In quo vtique futura resurrectio Domini Iesu reuelata est, quem & in Galiliam cum vidisset vndecim adorare discipuli, & omnes sancti cum resurrexerint adorabunt, fructus bonorum operum proferentes, sicut scriptum est, Venientes autem venient cum exultatione, portantem manipulos suos. Vnde fratres, licet somnio fidem per inuidiam derogarent, interpretationem tamē eius propriis sermonibus exprimentes responderunt ei, *Nūquid regnando regnaturus es super nos, aut dominando dominaturus es nobis?* Regem enim venturum visio illa signabat, quem omnis caro generis humani flexo adoraret genu. Vidit autem aliud somniū, & narrauit illud patri suo & fratribus suis, eo quod sol & luna & vndecim stellæ adorarent eum. Vnde obiurgauit illum pater eius, dicens, *Quid erit hoc visum quod somniaisti? Numquid venientes veniemus ego & mater tua & fratres tui, & adorabimus te super terrā?* Quis est ille quem parentes & fratres adorauerūt super terrā, nisi Christus Iesus, quando eū Maria & Ioseph cum discipulis adorauerūt, Deum verū esse in illo corpore constitutes, de quo solē dicitur, Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ & lumen? Obiurgatio autem patris quid significat, nisi duritiam populi Israhel? Ex quibus Christus secundum carnem, quem hodiēque Deum esse non credunt, nec volunt adorare quasi Dominum, quia ex se natum esse cognoscunt. Audiunt itaque resposita eius, sed non intelligunt: legunt ipsi quod eum sol & luna laudent, sed nolunt credere de Christo Iesu dictum esse. Itaq; Iacob typo fallitur alieno, sed suo amore nō fallitur. Pietas in eo paterna non errat, sed erraturæ plebis affectus exprimitur.

Mal. 7.

Matth. 5.

Matth. 23.

Psal. 115.

Psal. 148.

Matth. 10.

Rom. 9.

obediuit ei dormire cum ea, vt coiret cum ea. Facta est autem talis quaedam dies, & intrauit Ioseph in domum facere opera sua, & nemo erat in domo intus: & apprehendit eum vestimentis, dicens, Dormi mecum. Et relinquens vestimenta sua in manibus eius, fugit, & exiit foras. Et factum est vt vidit quod relinquens vestimenta sua in manibus eius, fugit, & egressus est foras, vocauit existentes in domo, & ait illis, dicens, Videte, introduxit nobis seruum Hebraeum illudere nobis: intrauit ad me, dicens, Dormiam tecum. & clamaui voce magna. Cum autem audiret ipse quod exaltaui vocem meam, & clamaui, relinques vestimenta sua apud me, fugit, & exiit foras. Et reliquit vestimenta apud se, donec venit dominus in domum suam: & loquuta est ei secundum verba haec, dicens, Ingressus est ad me seruus Hebraeus, quem introduxisti ad nos, illudere mihi, & dixit, Dormiam tecum. Vt autem audiuit quod exaltaui vocem meam, & clamaui, relinquens vestimenta sua apud me, fugit, & egressus est. Factum est autem vt audiuit dominus eius verba vxoris suae, quaeque loquuta est ad eum, dicens, Sic fecit mihi seruus tuus: iratus est ira: & accipiens dominus Ioseph, iniecit eum in carcerem, & in lacu, in quo vincti regis detinentur in munitione. Et fuit Dominus cum Ioseph, & effudit ei misericordiam: & dedit ei gratiam a principe carceris. Et dedit princeps carceris carcerem per manum Ioseph, & omnes adductos in carcere: & omnia quaecumque faciunt illic, ipse erat faciens. Non erat princeps carceris ex carcere sciens propter ipsum nihil. Omnia enim erant per manum Ioseph, eo quod Dominus cum illo erat: & quaecumque ipse faciebat, Dominus prosperabat in manibus eius.

De venditi Ioseph ductio in Aegyptum, atque eius emptioe a praeposito cocorum, quidque hoc significet: de seruitutis praeterea ipsius mystica atque moralis interpretatione.
CAP. IIII.

Ioseph autem deductus est in Aegyptum, & emittit eum, &c. Venditus est ergo Ioseph, & ductus in Aegyptum, emptus a praeposito cocorum. Non otiosa persona, quae cruda ciborum coqueret, vt epularentur animi fidei suauitate. Nullus enim cibus scientia & doctrina dulcior. Erat autem in Aegypto cruda perfidia, quam nullus diuiniae cognitionis ardor, & verae scientiae cupiditas nulla molliuerat, non eloquia Domini ignita decoxerat. Venditus est Ioseph in Aegypto, quia Christus venturus erat ad eos

quibus dictum est, Peccatis vestris venditi estis. Et ideo suo sanguine redemit, quos propria peccata vendiderant. Sed venditus Christus conditionis susceptione, non culpa, peccatis: pretio tenetur, quia peccatum ipse non fecit. Pretio igitur nostro, non suo, gra contraxit: chi rographum sustulit, scelerato remouit, exiit debitor: vnus exiit quod ab omnibus debebatur. Non licebat nobis exire seruitio. Suscepit hoc ille pro nobis, vt seruitutem mundi repelleret, libertatem paradisi restitueret, gratiam nouam, confortij sui honore donaret. Hoc de mysterio. Caterum quod ad moralem pertinet locum, quia omnes vult saluos fieri Dominus Deus noster, dedit per Ioseph etiam iis qui sunt in seruitute, solatium, attribuit magisterium, vt discerent etiam in vltima conditione posse mores esse superiores: nec vllum statum immunum esse virtute, si animus viuificusque cognoscat carnem seruituti subditam esse, non mentem: multosque seruos esse dominis liberiores, si in seruitute positi a seruilibus putent operibus abstinendum. Seruile est omne peccatum, libera est innocentia. Vnde & Dominus ait, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Quomodo enim non seruus omnis avarus, qui pro exiguo pecuniae luccello seipsum auctonatur? Timet enim ne cogesta amittat, qui non vtenda congessit: maiore periculo seruaturus, quo maiora quaesuit. Quomodo non mendicus, cui sunt parua quae possidet? Nam et si mihi diuus videatur, sibi eger: nec testimonij sua vota solatur, qui quod optat, nescit credere. Quomodo autem non ille seruus, qui subditus est libidini? Primum suis ardet incendiis, & peccati sui facibus exurit. Quibus recte dicit Propheta, Ambulate in lumine ignis vestri, & in flamma quam accendistis. Suscipit omnes metus, infidiatur: hominis singulorum: vt vnus cupiditate potiat, sit seruus omnium. Seruitur igitur, ac miseram quidem seruitutem, qui ipse sibi dominos facit, ipse vult habere quos timet. Nihil enim tam speciale seruitutis est, quam semper timere. Ille vero in quavis conditione seruitur semper liber, qui mundi amore non capitur, avaritiae vinculis non tenetur, metu criminis non alligatur: qui securus spectat praesentia, quem futura non terrent. Nonne videtur tibi iste in seruitute dominari, ille autem in libertate seruire? Seruiebat Ioseph, regnabat Pharaon: beator huius seruitus, quam regnum illius. Denique tota Aegyptus collapsa esset fame, nisi regnum suum consilio seruuli subdidisset. Habent igitur vnde gloriantur originale seruilis: seruiuit & Ioseph. Habent vnde se consolentur qui ex libertate in seruitutem aliqua necessitate venerunt. Habent quod imitentur, vt dicant conditionem se mutare posse, non mores: esse & in vernulis libertatem, & in seruitute constantiam. Habent quod etiam domini per seruos bonos sperent. Abraham filio per vernaculum inuenit vxorem. Benedixit Dominus domum Aegyptij propter Ioseph, & facta est benedictio Domini in toto caeu eius, & in domo, & in agris. Et conuertit (inquit) omnia quae cumque illi erant, in manus Ioseph. Aduertim quod ea quae domini gubernare non poterat, seruuli gubernari. Sed quid de priuata domo dispositionis eius seruuli adstrua, qui rexit imperium? Plus tamen est, quod ipse ante se rexit.

1. Para. coloss.

1. Tim. 4.

Reg. 7.

1. Cor. 8.

Esai. 50.

Gen. 44.

De

De singulari commendatione speciositatis & decoris, castitatis ac pudoris sancti Ioseph, eiusque impetione a domini sua ad concubitum, & eiusdem adulterae telis: ipsius quoque Ioseph recusatione, fuga, vestis restitutione, accusatione, incarceratione, atque visitatione diuina.
CAPVT V.

Et erat Ioseph speciosus facie, & decorus aspectu valde. Cum esset Ioseph speciosus facie, & decorus aspectu valde, venustatem sui vultus ad alienam non deriuauit iniuriam, sed ad suam seruaui gratiam: hoc se pulchriorem ratus, qui non dispendio castitatis, sed cultu pudoris speciosior probaretur. Illum esse verum decorem, qui non alienos oculos caperet, nec fragiles mentes vulneraret, sed iudicia acquireret vniuersorum, fraudi nulli futurus, laudi sibi. Iam si qua petulantibus aspexit oculis, illius crimen solius est quae male vidit, non huius qui male se posset videri: nec in eo quod visus est, culpa est. Non erat in potestate seruuli vt non videretur, maritus debuit cauere oculos vxoris. Sed quod ille nihil timebat de coniuge, arbitrabatur ille testimonium esse castimoniae, non remissionem curae. Disceant tamen viri cauere etiam oculos feminarum. Adamantur enim & qui nolunt adamari. Denique adamatus est Ioseph, qui amantem contempserat. Et bene excusauit eum scriptura, dicens, *Immisit oculos vxor domini eius in Ioseph*: hoc est, non ipse se ostentauit, nec cepit incautam, sed illa retia sua misit, & indagine sui capta est. Laqueos suos ipse parat, & suis haesit vinculis. Dixit autem illi, *Dormi mecum*. Prima adulterae oculorum tela sunt, secunda verborum. Sed qui non capitur oculis, potest verbis resistere. Suppetit defensio, vbi adhuc liber affectus est. Ideo scriptum est quia ille non voluit. Primum igitur congressionem mentis superauit, tamquam scuto animi irruentem repellens: deinde sermonem tamquam halsam vibravit, vt se illa reuocaret. *Et dixit vxori domini sui*. Recte vxor domini, non ipsa domina dicitur, quae non potuit extorquere quod voluit imperare. Nam quomodo domina, quae dominandi non habebat affectum, quae disciplinam dominam non tenebat, quae seruilis libidinis in centina praestabat? Ille dominus, qui amantis non excepit faces: qui lenocinantis vincula non sensit: quem nulla mortis formido perterret: qui maluit liber criminis mori, quam potentiae criminosa eligere consortium. Ille liber, qui turpe creditit vicem gratiae non referre. Denique non vt meticulosus exultat, nec tamquam periculi timidus cauet, sed tamquam beneficii herilis & innocentiae suae debitor fugit crimen ingrati peccatisque labem, & culpa contagium quasi iustus horrescit. Tertium spiculum adultera interpellandi affiduitate vibrabat, sed Ioseph non audiebat eam. Habet post prima verba quid caueas. Non solum lubrica, sed etiam procaz, importuna, petulans est libido, nec habet quod vereatur adultera. Quae dispendia pudoris prima non doluit, infidiatur vt capiatur. Denique officij sui & commissi muneris ingressum gratia, remotis arbitris ac domesticis, apprehendit eum vestimentis, dicens, *Dormi mecum*. Excusatur Ioseph scripturae testimonio, quia commissum a domino nequit de se ferere obsequium. Non enim

fatis est quod securus sui domus interiora quasi qui capi non possent, ingressus est: iustus debuit prouidere ne ferenti copiam daret, & eius illa peccato periret. Sed qui aduerari sibi domini sui videbat vxorem, neglecti officij etiam a domino cauere debebat offensam: simul adhuc sermonis, non comprehensionis putabat audacia. Excusatur quod ingressus est, praedicatur quod clapsus est. *Et relinquens vestimenta sua in manibus eius, fugit*. Non plures fecit vestimenta corporis, quam animi castimoniam. Reliquit tamquam non sua, quae adultera suis manibus detinebat: & aliena iudicauit, quae tactu impudicae poterant comprehendi. Magnus quippe vir, qui venditus, seruile tamen nesciuit ingenium: adamatus non redamaui, rogatus non acquieuit, comprehensus aufugit. Qui cum ab vxore domini conueniretur, teneri veste potuit, animo capi non potuit: ac ne ipsa quidem verba diu passus est. Contagium enim iudicauit si diutius moraretur, ne per manus adulterae libidinis incentina transiret. Itaque vestem exiit, crimen excussit, & relictis quibus tenebatur exiuit, spoliatus quidem, sed non nudus aufugit, qui erat tectior indumento pudoris. Non est enim nudus, nisi quem culpa nudauerit. Denique in superioribus habemus quod Adam posteaquam Dei mandatum prauaricatione deseruit, & peccati grauis ara contraxit, nudus erat. Vnde & ipse ait, *Vocem tuam audiui in paradiso, & timui, quia nudus sum, & abscondi me*. Intellexit enim se esse nudum, qui infulas diuiniae protectionis amiserat. Et ideo latebat, quia vestem fidei non habebat, quam vtique prauaricatione deposuit. Magnam rem vides. Ille nudus erat, qui tunicam non amisit: iste nudus non erat, qui vestimentis se exiit, quae in manibus adulterae dereliquit. Eadem scriptura illum nudum asseruit, huc abnuuit. Et ideo iste expoliatus se potius quam nudauit, qui incorrupta virtutum vestimenta seruabat, expoliatus se veterem hominem cum actibus suis, vt indueret nouum, qui secundum imaginem creatoris in agnitione renouatur. Ille autem nudus nesciuit, qui se iterum vestire non potuit, singulari spolio virtutis exutus. Vnde pelliceam accepit tunicam, quia peccator habere non poterat spiritalem. Reliquit igitur vestimenta Ioseph, & nudauit adultera: inuerecundiam, quae postea latere non potuit. Denique exiit foras, & ipsa adulterae sui tentamenta vulgavit, exaltans vocem suam, eo quod relicta vestibus Hebraeus aufugerat. Ipsa igitur quod celare debeuerat, prodebat, vt composito crimine laderet innocentem. Iustus autem accusare non nouit, ideo impunet hoc impudica faciebat. Illa igitur verum exitam dixerim, etiam aliena vestimenta seruantem, quae omnia amiserat velamina castitatis: illum satis ornatum, satis defensum, cuius vox non audiebat, & innocentia loquebatur. Sic Susanna postea dum tacet in iudicio, melius locuta est oraculo: & ideo prophetae meruit defensionem, quae propriae vocis non quaesuit auxilium. Illum ergo beatorem dixerim cum in carcerem mitteretur, quia subibat pro castitate martyrium. Bonum enim munus pudicitiae, sed minoris meriti cum periculum abest: vbi vero etiam salutis periculo defenditur, ibi plenius corona-

Lib. de parad. cap. 13.

Genes 3.

Coloss. 3.

Genes 3.

Daniel. 13.

Factum est autem vt audiuit dominus eius verba vxor-

1. Paral. 11.8.

Esai. 50.

S. Ambros. tom. 1.

ris sua, &c. accipiens Ioseph iniecit eum in carcerem. Inaudita causa, inexplorata fide veri, tamquam reus criminis in carcerem Ioseph mittitur: sed eum Dominus nec in carcere deserebat. Non turbentur innocentes cum falsis criminibus appetuntur, cum oppressa iustitia traduntur in carcerem. Visitat Deus & in carcere suos: & ideo ibi est plus auxilij, vbi est plus periculi. Sed quid mirum si visitat Deus in carcere positos, qui seipsum in suis in carcere inclusum esse memoravit, sicut habes scriptum, In carcere eram, & non venisti ad me? Quod non penetrat diuina misericordia? Inuenit Ioseph huiusmodi gratia, vt qui fuerat clausus in carcere, ipse potius carceris claustra seruaret, cederet munere clauicularius, inclusos omnes in potestate eius committeret, itaque Ioseph non solum carcerem non sentiebat, sed etiam alios quoque carceris leuabat a iurmana. Huius tamen iniuria auctor mulier est, sed mulier Aegyptiorum, quae proccas cum viris solita miscere sermones, lacessere verecundos, refugiētes insequi, pudentes perurgere, cum vitia sua non posset defendere, innoxios criminabatur, perfidiam miscens perfidiae, aliena tenens, & alios ipsa condemnans, modum nullum ponēs furori. Quae enim causa crudelitatis, nisi quod cupiditatibus suis obstiti videbat, & desideria sua verita assensione fraudari? En propter quod aperitur carcer, vt suscipiat innocentes: soluantur catenae reis, vt imponantur fidelibus: dimittantur veritatis adulteri, vt includatur qui fidei adulterium recusat.

Genesis Cap. XL.

FACTVM est autem post verba haec, peccauit praepositus pincernarum regis Aegypti, & praepositus pistorum domino suo regi Aegypti. Et iratus est Pharaon super duobus spadonibus suis, super praeposito pincernarum, & super praeposito pistorum: & posuit eos in custodiam in carcere, in locum vbi Ioseph iacebat ibi. Et commendauit princeps carceris Ioseph ipsos, & adlittit eis. Fuerat autem dies in carcere, & viderunt ambo somnium in vna nocte vnum: quorum visiones in somnij eorum pincerna & pistor erant regi Aegypti existentes in carcere. Intrauit autem ad eos Ioseph mane, & vidit eos, & erant turbati. Et interrogauit eunuchos Pharaonis, qui erant cum eo, dicens, Quare facies vestrae tristes hodie? Illi autem dixerunt: Somnium vidimus, & interpret illius non est. Dixit autem eis Ioseph, Nonne per Deum interpretatio somnij est? Narra ergo mihi. Et narrauit praepositus pincernarum somnium suum Ioseph, & ait illi sic: In somnio meo erat vitis in conspectu meo, in vite autem tres radices: & ipsa florens ferebat germina, maturos botryones

varum: & calix Pharaonis in manu mea. Et sumpsi vnam, & expressi eam in calice, & dedit calicem in manu Pharaonis. Et dixit illi Ioseph, Haec interpretatio eius: Tres radices, tres dies sunt. Adhuc triduum, & memorabitur Pharaon principatus tui, & restituet te ad officium tuum pristinum, & dabis calicem in manu Pharaonis secundum principatum tuum priorem, sicut eras vinum fundens. Sed memor esto mei per remcipium, cum bene tibi fuerit, & facies in me misericordiam: & memora eris mei ad Pharaonem, & educes me de carcere isto: quia furto surreptus sum de terra Hebraeorum, & hic nihil mali feci, & miserunt me in lacum carceris huius. Et vidit princeps pistorum quod recte coniecit, & ait Ioseph, Et ego vidi somnium. Putabam tria canistra farinarum tollere super caput meum: in canistro autem superiore ab omnibus generibus quae comedit Pharaon opere pistoris, & aues caeli comederunt illa a canistro capitis mei. Respondens autem Ioseph, ait illi, Haec interpretatio eius: Tria canistra, tres dies sunt. Adhuc tribus diebus, & auferet Pharaon caput tuum a te, & suspendet te in ligno, & comedent aues caeli carnes tuas a te. Factum est autem in die tertia, natiuitatis dies erat Pharaonis, & faciebat conuiuium omnibus seruis suis: & recordatus est praepositi pincernarum, & praepositi pistorum in medio seruorum tuorum. Et restituit praepositum pincernarum in principatum suum, & dedit calicem in manu Pharaonis: at praepositum pistorum suspendit, sicut coniecit eis Ioseph. Et non recordatus est praepositus pincernarum Ioseph, sed oblitus est eius.

De spadonibus agit, quam fragilis vultusque sit eorum status, de eorum carceratione, somniorum visione, & interpretatione, quod potentia & gloria huius saeculi nihil aliud sit quam somnium. C.A.P. VI.

Iratu est Pharaon super duobus spadonibus suis, super praeposito pincernarum, & super praeposito pistorum: & posuit eos in custodiam in carcere. De istis duobus spadonibus quid dicam? qui exemplo debent esse spadonibus ceteris, quod status eorum fragilis ac tenuis, & in voluntate regia spes omnis, quibus leuis offensa summum periculum sit, secundae autem res vile ministerium. Gloribatur alter quod esset vini praepositus, alter quod esset pistorum. Vterque offendit, missaque in carcerem, & commendati sancto Ioseph ab ipso carceris clauiculario, cum essent illic dies complures, viderunt somnium: & cum reuiceret eos Ioseph, tristes turbatosque animi offendit: quia turbabantur somnio, cuius interpretem non inuenirent.

Nonne

Nonne per Deum, inquit, interpretatio somnij est? Narra ergo mihi. Et narrauit praepositus pincernarum somnium suum Ioseph. Et ait illi sic. In somnio meo erat vitis in conspectu meo, in vite autem tres radices: & ipsa florens ferebat germina, maturos botryones tuarum: & calix Pharaonis in manu mea. Et sumpsi vnam, & expressi eam in calice, & dedit calicem in manu Pharaonis. Et dixit illi Ioseph, Haec interpretatio eius: Tres radices, tres dies sunt. Adhuc triduum, & memorabitur Pharaon principatus tui, & restituet te ad officium tuum pristinum, & dabis calicem in manu Pharaonis secundum principatum tuum priorem, sicut eras vinum fundens. Sed memor esto mei per temcipium, cum bene tibi fuerit, & facies in me misericordiam: & memora eris mei ad Pharaonem, & educes me de carcere isto: quia furto surreptus sum de terra Hebraeorum, & hic nihil mali feci, & miserunt me in lacum carceris huius. Alterius somnium non libet dicere. Meministi certe verborum meorum, quod etiam tunc refugerim eius interpretationem in eo, cuius exitum refugio, mortem perhorresco. De isto prius dicamus, qui sibi beatus videbatur, cum esset vini praepositus: & hunc summum credebat apicem omnis potentiae, quod regi calicem dabit. Haec gloria illius, haec magnificatio in hoc saeculo: hac defraudatus dolebat, huic redditus gratulabatur. Sed hoc somnium est, & omnis potentia seculi, somnium, non veritas est. Denique per somnium videt reddi sibi principatum suum. Et ita esse huiusmodi homines, qui in hoc saeculo delectantur secundis rebus: Sicut qui in somniis manducat & bibit videtur sibi cibo & potu, dum dormit, repleti, sed cum euigilauerit, incipit esurire amplius, & tunc intelligit quam inanis ille cibus & potus fuerit somniantis: sic qui dormit in hoc saeculo, nec oculos aperit ad mysteria diuina, quam diu somno grauat corporis, putat alicuius momenti esse hanc saecularem potentiam: quasi in somniis eam videt: vbi euigilauerit, deprehendit quam inanis huius saeculi voluptas sit. Considera nunc illum verum Hebraeum, illum non somnij, sed veritatis & praeclearae visionis interpretem, qui de diuinitatis illa plenitudine ac vbertate caelestis gratiae in hunc corporeum carcerem venerat, quem non potuit saeculi huius illecebra mutare, non vlla corruptela mundanae voluptatis euertere: qui tentatus non decidit, appetitus non appetiuit, postremo adulterina quadam synagoga manu veste corporis apprehensus, carnem exiuit, liber mortis ascendit. Calumniata est meretrix vbi eum tenere non potuit, quem carcer non terruit, non inferna tenuerunt: quin etiam quod veluti puniendus descenderat, inde alios liberauit: vbi ipsi stringebatur mortis vinculis, ibi laxauit ipse vincula mortuorum. Considera ergo istum Hebraeum dicentem illi praeposito spadonum, qui contraxerat offensam regiam, quae restituerat muneris suo: Memor esto mei per temcipium, cum bene tibi fuerit, & facies in me misericordiam, & memora eris mei. Ideo secundum repetiuit, Memor eris mei, quia sciebat non recordaturum quod euassisset iniuriam, cum potentiam recepisset. Ideo secundum admonuit, quia secundum liberauit, vt si prioris beneficij eius memoria non teneret, vel posterioris subiret, non despiceret auctorem salutis suae, non perfida praeruaricatione violaret. Sed, quod peius est, cito beneficij irrepit oblitio secundis rebus. In-

quit enim, Et non recordatus est praepositus pincernarum Ioseph: sed oblitus est eius. Redditus officio suo, non est memor factus interpretis, sed oblitus est eum. Sed et si ille obliuisceretur, Christus non obliuisceretur, sed loquebatur ei, & per seruum loquebatur, dicens ad eum, Memor esto mei per temcipium; hoc est, vel officij tui contemplatione quid audieris, recordare. Sed et si nunc oblitus es, memor eris mei, vt euadas periculum, qui oblitus es beneficium. Tamen elatus potentia non recordabatur. Et quanta haec potentia, vbi vini ministerium? En vnde omnis saeculorum, quia erat spadonum praepositus, qui vinum poculis regis ministrabant.

Genesis Cap. XLII.

FACTVM est autem post biennium, Pharaon vidit somnium. Existimabat se stare super flumen, & ecce quasi ex flumine ascendeabant septem vaccae pulchrae facie, & electae carnibus: & pascebantur in Achi. Aliae autem vaccae septem ascendeabant post ipsas de flumine, rutes facie, & graciles carnibus: & pascebantur apud illas vaccae apud labium fluminis. Et deuorauerunt septem vaccae rutes & graciles carnibus, septem vaccae pulchras facie & electas. Excitatus est autem Pharaon, & somniauit secundum. Et ecce septem spicae ascendeabant in propagine vna electae & pulchrae: & ecce septem spicae tenues, & a vento corruptae oriebantur post eas: & deuorabant septem spicae tenues & a vento corruptae, septem spicas electas & plenas. Excitatus est autem Pharaon, & erat somnium. Factum est autem mane, & conturbata est anima eius: & mittens vocauit omnes expositores Aegypti, & omnes sapientes eius, & narrauit eis Pharaon somnium suum, & non erat indicans illud Pharaoni. Et loquutus est praepositus pincernarum ad Pharaonem, dicens, Peccati mecum recordor hodie. Pharaon iratus fuit seruis suis, & posuit nos in custodia in domo praepositi coquorum, meque & praepositum pistorum: & vidimus somnium in nocte vna ego & ipse, vnusquisque secundum suum somnium vidimus. Erat autem ibi nobiscum iuuenis Hebraeus seruus praepositi coquorum, & narrauimus ei, & interpretatus est nobis. Factum est autem, sicut coniecit nobis, sic & accidit: meque restitui ad principatum meum, illum autem suspendi. Mittens autem Pharaon, vocauit Ioseph: & eduxerunt eum ex carcere, & totonderunt eum, & mutauerunt vestimentum eius, & venit ad Pharaonem. Dixit autem Pharaon Ioseph, Somnium vidi,

x ij

Matth. 25.

Isa. 29.

Num. 6.

Heb. 4. Act. 1. Ephes. 4.

& interpres non est illius: ego autem audiui de te dicentes, audientē te somnia, coniectare ea. Respondens autem Ioseph, dixit Pharaoni, Sine Deo non respōdebitur salutare Pharaoni. Loquutus est autem Pharaō Ioseph, dicēs, In somnio meo putabam stare iuxta labium fluminis, & quasi ex flumine ascendebant septem vaccæ electæ carnibus, & pulchræ facie: & pascebantur in Achi. Et ecce septem vaccæ aliæ ascendebant post eas ex flumine, malæ & deformes aspectu, & graciles carnibus, quales non vidi tales in omni terra Ægypti turpiores. Et deuorauerunt septem vaccæ graciles & turpes, septem vaccæ primas pulchras & electas: & ingressæ sunt in ventres earum, & non manifestæ fuerunt, quod ingressæ sunt in ventres earum: & aspectus earum deformes, sicut & prius. Suscitatus autē dormiui, & vidi rursus in somno meo, & quasi septem spicæ ascendebāt in propagine vna plenę & pulchrę: aliæ autem spicæ tenues, & à vento corruptæ pullulabant, vicinæ earum. Et deuorauerunt septem spicæ tenues, & à vento corruptæ, septem spicæ pulchras & plenas. Dixi ergo expōsitōribus, & non fuit indicans mihi illud. Et dixit Ioseph Pharaoni, Somnium Pharaonis vnum est, & interpretatio huiusmodi est: quęcumque Deus faciet, ostendit Pharaoni. Septem vaccæ bonę, septē anni sunt: & septem spicæ bonę, septem anni sunt. Somnium Pharaonis vnum est. Et septem vaccæ macrę quę ascendebant post illas, septem anni sunt: & septem spicæ macrę, & à vento corruptæ, septem anni sunt. Erūt septem anni famis. Verbum autem quod dixi, Quęcumque Deus faciet ostendit Pharaoni: Ecce septem anni venient vbertatis magnę in tota terra Ægypti. Venient autem septem anni famis post hæc, & obliuiscetur vbertatem in tota Ægypto: & consumet fames totam terram, & non cognoscetur vbertas terrę à fame futura post hæc. Valida enim erit nimium. Quod autem iteravit somnium Pharaō bis: quia verum erit verbum à Deo, & festinabit Deus facere illud. Nunc ergo considera hominem prudentem & sapientem, & constitue eum super terram Ægypti: & faciat Pharaō, & constituat præpositos super terram, & quintent omnes fruges terrę Ægypti septem annorum abundantię, & congregent omnes escas septem annorum venientium bonorum horum, & con-

gregetur frumentum sub manu Pharaonis: escæ in ciuitatibus custodiantur, & erunt escæ custoditæ terrę in septem annos famis, qui erunt in terra Ægypti, & non conteretur terra in fame. Placuerunt autem verba coram Pharaone, & coram omnibus seruis eius. Et ait Pharaō seruis suis, Numquid inueniemus hominem talem, qui habet spiritū Dei in se ipso? Ait autem Pharaō Ioseph, Quia ostendit tibi Deus omnia hæc, non est homo prudentior & sapientior te. Tu eris super domum meam, & in ore tuo obediet omnis populus meus: verumtamen throno superabo te ego. Dixit autem Pharaō Ioseph, Ecce constituo te hodie super omnem terram Ægypti. Et accipiens Pharaō anulum de manu sua, inseruit eum super manum Ioseph: & induit eū stola byssina, & circumposuit torquem auream circum colulum eius: & fecit ascendere eum super currum secundum eum, & prædicauit ante eum præco. Et cōstituit eum super omnem terram Ægypti. Dixit autem Pharaō Ioseph, Ego Pharaō, sine te non extollet quisquam manum suam in omni terra Ægypti. Et vocauit Pharaō nomen Ioseph Psonthonphanech. Et dedit ei Aseneth filiam Petephris sacerdotis Heliopoleos ipsi vxorem. Ioseph autem erat annorum triginta, quando stetit coram Pharaone rege Ægypti. Egressus est autē Ioseph à facie Pharaonis, & pertransiit omnem terram Ægypti. Et fecit terra in septem annis abundantię manipulos: & congregauit omnes cibos septem annorum, in quibus erat abundantia in terra Ægypti. Et posuit escas in ciuitatibus, escas agrorum ciuitatis, qui in circuitu eius, posuit in ipsa. Et congregauit Ioseph triticum quasi arenam maris multam valdè, donec non potuit numerare, neque enim erat numerus: At Ioseph fuerunt filij duo antequam venirent septem anni famis, quos peperit ei Aseneth, filia Petephris sacerdotis Heliopoleos. Vocauit autem Ioseph nomen primogeniti Manasses, quia obliuisci me fecit Deus omnium dolorum meorum, & omnium qui patris mei. At nomen secundi vocauit Ephraim, quia auxit me Deus in terra humilitatis meæ. Transferunt autem septem anni abundantię, qui fuerunt in terra Ægypti: & inceperunt septem anni famis venire, sicut dixit Ioseph. Et facta est fames in omni terra: in omni autem terra Ægypti erant panes.

Et

Et esuriuit omnis terra Ægypti. Clamauit autem populus ad Pharaonem pro panibus. Dixit autem Pharaō omnibus Ægyptiis: Ite ad Ioseph, & quod dixerit vobis facite. Et fames erat super faciem omnis terrę. Aperuit autem Ioseph omnia horrea, & vendebat omnibus Ægyptiis. Et omnes regiones venerūt in Ægyptum ad Ioseph, emere. inualuit enim fames in omni terra.

Reprehenditur spado, quod sui interpretis memor non fuerit: ministrorum regalium fastus quam sit frugibus ostenditur. honoratur Ioseph ob somnionum regis interpretationem: eius premia & ornamenta declarantur: coniugio copulatur, habet filios, congregat triticum pro tempore famis.
CAPVT VII.

Factum est autem post biennium, Pharaō vidit somnium, &c. Mentior, de hoc nostri spadonis tempore, nisi & dies conueniat: quia post biennium recepit officium, nec recordatus est, sed admonitus. Cognouit enim quod etiam regnum ipsum in hoc sæculo esset somnium, qui suo somnio non credit: didicit etiam regna esse somnia, nec ipsorum potestates esse perpetuas. Sed citò hunc locum prætereat dolor, ne ipsa commemoratione crudelitat: ne ipsius quidem sermonis mei meminisse delectat, quem tunc temporis vel effuderit dolor, vel extorserit Ecclesię contumelia. Admonitus ergo sui per somnium regis, ait, Peccatum meum recordor hodie. Sera quidem ista est, sed vtinam vera confessio. Post peccatum fateris, quod ante peccatum cauere debueras. Quam citò oblitus fueras, Memor esto mei. Scis nempe tunc temporis hunc fuisse sermonem: sed obtusas aures habebas fastu potentię, & vini ebrius non audiebas verba sobrietatis. Vel nunc memento mei, qui peccatum serò fateris. Qui rogas seruulum Christi, cur Dominum negas? Inebriare iam non vino, sed Spiritu sancto. Recordare quid passus sis, cū quo dormisti somnum tuū, & somniasti somnium. Et ipse præpositus erat, & præpositus epularum regis, quæ ad opus pistorum pertinebant. Sublimem se esse credebat, quia in potestate habebat panem regium, nesciebat multos anfractus esse huius potentię. Minabatur aliis, ipse mox supplicio dedendus extremo, nec audiuit eū, qui licet seruulus Domini, tamen loquebatur oraculum, quod ipsius iussu regis, de quo sibi plurimum blandiebatur, caput amissurus esset, esca autibus derelinquendus. Vel hoc te exemplum reuocare debebat vt perfidie non crederes. Sunt & alia exēpla de fastu & fragilitate ministrorum regalium, quæ posterioris temporis historia habet. Et Doech præpositus erat, & præpositus regis animalium, adde si placet, mulorum, hoc est, spadonum animalium. Hic quoque sacerdotem Domini detulit, & fraude regem commouit in sacerdotis periculum, & hic Syrus erat. Num inētor, quando & patria & facta conueniunt? Aman quod è cubiculo regis, & ipse præpositus, dum intradere Ecclesiās Domini improba temeritate contendit, populūque fidelem spoliare ac persequi,

grauibus sacrilegia suppliciiis expendit. Sed reuertamur ad istum vini præpositum, qui quasi multo ebrius mero beneficii auctorem oblitus est diu: aliquid tamen, vt regi prouideret interpretem, non quasi gratus, sed quasi callidus intimaui seriem rei gesta. Quo cognito, rex quoque eum iussit accesserit, educitūque de carcere interrogauit si posset interpretari sibi somnium. Cuius explanatione delectatus, remouit iniuriam, honorem detulit. Itaque videte si non presentibus & ista conueniunt. Iniuria illata est prius quàm cognosceretur à rege, gratia relata vbi regi est cognitus. Itaque rex vacat culpa, quia & id quod excepit vir sanctus iniurię, alienum fuit: & id quod recepit gratiæ, regis est proprium. Et dixit Ioseph Pharaoni: Somnium Pharaonis vnum est. Interpretatio huiusmodi est: quęcumque Deus faciet, ostendit Pharaoni. Septem vaccæ bonę, septem anni sunt: & septem spicæ bonę, septem anni sunt. Somnium Pharaonis vnum est. Et septem vaccæ macrę, quę ascendebant post illas, septem anni sunt: & septem spicæ macrę, & à vento corruptæ, septem anni sunt. Erūt septem anni famis. Verbum autem quod dixi, Quęcumque Deus faciet, ostendit Pharaoni: Ecce septem anni venient vbertatis magnę in tota terra Ægypti. Venient autem septem anni famis post hæc, & obliuiscetur vbertatem in tota Ægypto: & consumet fames totam terram, & non cognoscetur vbertas terrę à fame futura post hæc. Valida enim erit nimium. Quod autem iteravit somnium Pharaō bis: quia verum erit verbum à Deo, & festinabit Deus facere illud. Verus somnium, res recentis. Posterioribus priora cōsumpta sunt: & vbi erat antè vbertatis copia, ibi rerum omnium facta est indigentia. Quod si quis huiusmodi regi cōsiliū dedisset, vt aliquid de superioribus vbertate posteriori principatus sui seruaret atati, reliquo quoque temporis larga donandi assuetudine redundasset. Sed immodica aui superioris effusio etiā posteriora destituit, & homines diripiētes vniuersa, aliquid Ioseph ei adhibere volebant. Etsi non ego Ioseph, (quis enim istud?) clamabam tamen, vaccas illas pingues nō solum lasciuia, sed etiam incuriam diuinā significare reuerentię. De perfidis enim dictum est, Tauri pingues obfederunt me. Et de Iudæorum populo scriptum est, Impinguatus & incrassatus & dilatatus est, & dereliquit Deum factorem suum. Et ideo somnium illud redundantię sæcularis perpetuum esse non posse, sed fore tempus quo his fames dura succederet. Nec tamen hoc somnium vni aut duobus demonstratum arbitror, sed omnibus propositum, eo quod septem anni istius mundi qui pingues sunt, & sæculari vbertate opimi, absorbeantur ab illis sæculari quę futura sunt, in quibus perpetua quies & legis obseruantia spiritalis, quam Ephraim illa tribus patrū Deo fructuosa custodit. Bona vacca, non illa corporeo distenta vberē, sed abundans spiritalis lactis & gratię, super cuius decorem cervicis Deus federe se dicit, vt scriptū est, Ephraim vacca docta diligere victoriam. Ego enim trāsui super decorem cervicis eius, Non ergo impinguet caput nostrum oleum peccatoris, nec falsi fructus delectare nos debent, ne dicatur & de nobis: Seminauit impietatem, & iniquitates eius vindemiauit, Manducauit fructum saluum, quia speraui in euribus tuis. Nec me mouet quod habet spicæ macras & vento corruptas: quia & Da-

7. h. 5.

Gen. 40.

1. Agg. 21. & 22.

1. Ph. 7.

Psal. 21.

Dout. 32.

Gen. 48.

Ose. 10.

Psalm. 140.

Ose. 10.

1^a sal. 38.

1^a sal. 38.

Phil. 2.

1^a sal. 38.

1^a sal. 13.

Coloss. 2.

1^a Tim. 9.

1^a sal. 22.

1^a Cor. 3.

1^a Cor. 13.

1^a Cor. 13.

1^a Cor. 17.

1^a Cor. 17.

1^a Cor. 17.

1^a Cor. 17.

uid tunc melior erat, quando sicut aranea tabescebat: & spiritus contribulatus sacrificium Deo est: & illi praestantiores euadunt, quos in hoc saeculo grauius iniuriis spiritus malignus exercuit. Vnde magis mystica meruisse praemia Ioseph arbitror, quia de mysticis est locutus. *Et accipiens Pharaon anulum de manu sua, inseruit eum super manum Ioseph: & induit eum stola byssina, &c.* Quid enim sibi vult anulus digito eius insertus, nisi vt intelligamus pontificatum ei fidei esse delatum, vt alios ipse signaret? Quid stola, quae amictus est sapientiae, nisi tributum ei ab illo rege caelesti prudentiae principatum? Torques autem intellectum bonum videtur exprimere. Curus quoque significat fastigium sublime meritorum. Quis autem est qui ex gentibus accepit uxorem, nisi qui Ecclesiam ex nationibus sibi congregauit, & suscepit ex ea filium Manassen, per quem oblitus est omnium dolorum suorum quos habuit de sacrilegiis Iudaeorum? Suscepit alium quoque filium Ephraim, per cuius profectum claruit, quod suscepta in carne humilitas & diuinitatem non humiliavit, & gloriam cumulat. Denique quicumque famem patiebantur, ad Ioseph mittebantur. Qui sunt isti, nisi de quibus dictum est, Conuerterentur ad vesperam, & famem patientur vt canes? Erat autem famem non vnius loci, sed totius terrae, quia non erat qui faceret bonitatem. Ideo Dominus Iesus ieiunia mundana miseratus, aperuit horrea sua, & mysteriorum caelestium thesauros scientiae sapientiaeque patefecit absconditos, vt nulli alimenta decissent. Dixit enim Sapientia, Venite, edite panes meos. Et ideo ab illo solo dicitur, Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, qui saturatur ad Christo. Aperuit ergo horrea sua Christus & vendebat, non ara pecuniae, sed fidei pretium, & deuotionis stipendium quarens. Vendebat autem non paucis in Iudaea, sed vendebat omnibus, vt ab vniuersis nationibus crederetur. *Et omnes regiones venerunt in Aegyptum ad Ioseph emere.* Obtruncat enim eos fames. Omnes enim esurient, quos non paucis Christus. Emamus ergo alimenta, quibus famem possumus repellere. Nemo paupertatis suae contemplatione reuocetur, nemo vereatur qui argentum non habet. Non quantitur Christus argento, sed fide, quae argento pretiosior est. Denique emit eam Petrus, qui non habebat argentum. Argentum, inquit, & aurum non habeo, sed quod habeo do tibi: In nomine Iesu Christi surge & ambula. Et propheta Esaias dicit: Qui sititis, ite ad aquam: & quicumque non habetis argentum, ite, emite, & bibite, & manducate: emite sine argento & pretio vinum & adipem. Neque enim pretium quaesuit a nobis, qui pro nobis sanguinis sui pretium soluit: quia non auro & argento, sed pretioso nos redemit sanguine. Ergo id pretium debes quo redemptus es: est ille non semper exigat, tu tamen debes. Emic igitur tibi Christum, non eo quod pauci habent, sed eo quod omnes habent. Omnes habent per naturam, pauci offerunt per timorem. Suum est quod a te Christus reposcit. Ipse vitam omnibus dedit, ipse pro omnibus mortem suam obtulit. Solus pro auctore quod solutus es lege. Non mediocri isto contraeius est. Non omnes eum facili emunt, Denique illae virgines in Euangelio quas veniens sponsus ex-

clusit, ideo foris relictæ sunt, quia venale oleum non emerunt. Vnde dicitur eis: Ite potius ad vendentes, & emite vobis. Et negotiator non immerito praedicitur, quia vendidit omnia sua, & emit margaritam.

Genesis Cap. XLII.

VIDENS autem Iacob quia est venditio tritici in Aegypto, dixit ad filios suos, Vt quid pigri estis? Ecce audiui quia frumentum est in Aegypto. descendite illud, & emite nobis escas, vt viuamus, & non moriamur. Descenderunt autem fratres Ioseph decem emere triticum in Aegypto. At Benjamin fratrem Ioseph non misit cum fratribus suis. Dixit enim, Ne forte contingat eum infirmitas. Venerunt autem filij Israel in Aegypto emere triticum cum venientibus: erat enim fames in terra Chanaan. Ioseph autem erat princeps terrae: hic vendebat omni populo terrae. Venientes autem fratres Ioseph, adorauerunt eum in faciem super terram. Videns autem Ioseph fratres suos, cognouit eos, & alienatus est in eis, & loquutus est eis dura, & ait illis, Vnde venistis? Illi autem dixerunt, De terra Chanaan emere escas. Cognouit autem Ioseph fratres suos, ipsi autem non cognouerunt eum. Et recordatus est Ioseph somniorum quae vidit ipse, & ait illis, Exploratores estis, considerare vestigia regionis venistis. Illi autem dixerunt, Non domine, serui tui venimus emere escas. Omnes sumus filij vnius hominis: pacifici sumus, non sunt serui tui exploratores. Ait autem illis, Non, sed vestigia terrae venistis videre. Illi autem dixerunt, Duodecim sumus serui tui fratres in terra Chanaan: & ecce iunior cum patre nostro hodie, at alter non est. Ait autem illis Ioseph, Hoc est quod dixi vobis, dicens quod exploratores estis: in hoc manifesti estis. Per salutem Pharaonis non egredimini hinc, si non frater vester iunior venerit hic. Mittite ex vobis vnum, & accipite fratrem vestrum. Vos autem abducimini, donec manifesta fiant verba vestra, si dicitis verum, an non: si autem non, per salutem Pharaonis profecto exploratores estis. Et posuit eos in carcere dies tres. Ait autem illis die tertia, Hoc facite, & viuetis. etenim Deum ego timeo. Si pacifici estis, frater vester vnus detineatur in carcere: ipsi autem ite, & adducite emptionem frumentationis vestrae: & fratrem vestrum iunior em ducite ad me, & credentur verba vestra:

1^a Cor. 17.

1^a Cor. 17.

stra: si autem non, moriemini. Fecerunt autem sic. Et aiunt vnusquisque ad fratrem suum. Certè, in peccatis enim sumus pro fratre nostro, quia despeximus tribulationem animae eius, quando deprecabatur nos, & non exaudiuimus eum: & propter hoc venit super nos eribulatio haec. Respondens autem Ruben, ait illis, Non loquutus sum vobis, dicens, Ne iniuria afficiatis puerulum, & non exaudistis me: Ecce sanguis eius exquiritur. Ipsi autem non sciebant quod audit Ioseph: nam interpretes inter eos erat. Auersus autem ab eis stetit Ioseph. Et rursus accessit ad eos, & loquutus est illis. Et accepit Symeon ab eis, & ligauit eum coram illis. Praecipit autem Ioseph implere vasa eorum frumento, & redde- re argentum vnicuique in sacco, & dare illis commeatum in viam. Et factum est illis sic. Et imponentes triticum super asinos suos, abierunt inde. Soluens autem vnus sacco suum vt daret pabula asinis suis vbi manserunt, & vidit ligaturam argenti sui, & erat super os facci: & ait fratribus suis, Redditum est mihi argentum, & ecce hoc in sacco meo. Et obstupescatum est cor eorum, & turbati sunt adinuicem, dicentes, Quod hoc fecit Deus nobis? Venerunt autem ad Iacob patrem suum in terram Chanaan, & nuntiauerunt ei omnia quae acciderant eis, dicentes, Loquutus est homo dominus terrae ad nos dura, & posuit nos in carcerem, quasi explorantes terram. Diximus autem illi, Pacifici sumus, non sumus exploratores: duodecim fratres sumus, filij patris nostri: vnus non est, at iunior cum patre nostro hodie est in terra Chanaan. Dixit autem nobis homo dominus terrae: In hoc sciam quod pacifici estis: fratrem vestrum vnum relinquire hic mecum, at emptionem frumentationis domus vestrae accipientes abite, & adducite ad me & fratrem vestrum iunior em: & sciam quod non exploratores estis, sed quod pacifici estis, & fratrem vestrum reddam vobis, & in terra negotiamini. Factum est autem eum euacuarent ipsi saccos suos, & erat vnus cuiusque ligatura argenti in sacco ipsorum. Et viderunt ligaturas argenti sui ipsi & pater eorum, & timuerunt. Ait autem illis Iacob pater eorum: Me sine filiis fecistis, Ioseph non est, Symeon non est, & Benjamin accipietis: super me facta sunt ista omnia. Ait autem Ruben patri suo, dicens, Duos

filios meos interfice, si non adduxero illum ad te. Da illum in manum meam, & ego adducam illum ad te. Ille autem dixit, Non descendet filius meus vobiscum, quia frater eius mortuus est, & ipse solus relictus est: & contingeret illum agrotare in via qua ibitis, & deducetis meam senectutem cum tristitia ad inferos.

De exhortatione Iacob ad filios vt descendant in Aegyptum, & emant escas: & de perreptione decem fratrum, iunior domi retento: ac de mysterijs predictorum. CAP. VIII.

ET Iacob dixit ad filios suos, Vt quid pigri estis? Ecce audiui quia frumentum est in Aegypto: descendite illud, & emite nobis escas. Non semel hoc Iacob dixit, quotidie omnibus filiis suis dicit, qui seruis veniunt ad gratiam Christi: Vt quid pigri estis? Ecce audiui quia frumentum est in Aegypto. Ex hoc frumento granum est quod resurgit. Qui igitur famem sustinet, suae segnitiei debet adscribere. Ecce audiui (inquit) quia frumentum est in Aegypto. Citius vtique iuniores quam seniores cõsueverunt audire, dum foris positi multa circumuecti. Sed hanc negotiationem prius senex audit, sed ille senex in quo est fidei longaeua canities. Prior senex intelligit, sed ille senex in quo est venerabilis senectus, & atas senectutis vita immaculata. Nec omnes hanc negotiationem suscipiunt, nisi filij Iacob, & ipsi prouectioris aetatis. Ideo decem pergunt, non pergit iunior. Non misit eum pater, ne contingat (inquit) eum infirmitas. Adhuc obnoxius erat infirmitati Benjamin iunior. Patriarcha quidem legitur Benjamin, & ex tribu Benjamin ille Paulus praefigurabatur. Merito Iacob de eius infirmitate dubitabat, quia infirmatus est, sed vt sanaretur: caritatem passus est, sed haec infirmitas ad salutem. Denique illa caritas lucem attulit. Accepimus historiam, cognoscimus mysteria. Sine Benjamin patriarchae primò perreuerunt: sine Paulo Apostoli. Vterque non primus aduenit, sed accessit à primis vberiore mercem priorum suo fecit aduentu. Est (inquit) frumentum in Aegypto: hoc est, vbi maior fames, ibi maior vbertas est. Magnum frumentum in Aegypto. Denique & Deus pater dicit, Ex Aegypto vocauit filium meum. Ex isto grano illa fecunditas. Neque enim messis esse potuisset, nisi Aegyptij granum antè fouissent. Est ergo frumentum quod nemo antè esse credebatur. In hoc frumento negotiantur patriarchae. Et illi quidem argenti detulerunt, sed bonus Ioseph frumentum dedit, argenti reddidit. Non enim pecunia emitur Christus, sed gratia. Pretium tuum fides est. Hac emittit diuina mysteria. Portat autem frumentum hoc asinus ille antè immundus in lege, sed iam mundus per gratiam. Tenebatur Benjamin iunior domi, & patrio adhuc adhaerebat affectu. Tenebant cum legis vincula, mos paternus.

Genesis Cap. XLIII.

AT fames inualuit super terram. Factum est autem quando cõsummauerunt comedere triticum quod attulerunt ex Aegypto &

1^a Cor. 17.

1^a Cor. 17.

1^a Cor. 17.

1^a Cor. 17.

ait illis pater eorum: Iterum cunctes emite nobis paucas escas. Ait autem illi Iudas, dicens, Testimonio testatus est nobis homo, dicens, Non videbitis faciem meam, si non frater vester iunior vobiscum fuerit. Siquidem igitur miseris fratrem nostrum nobiscum, descendemus, & ememus tibi escas: si autem non miseris fratrem nostrum nobiscum, non ibimus: etenim homo ait nobis, dicens, Non videbitis faciem meam, si non frater vester iunior vobiscum fuerit. Ait autem Israel, Quid malè fecistis mihi, annuntiatum homini quòd est vobis frater? Illi autem dixerunt, Interrogans interrogavit nos homo & generationem nostram, dicens, Si adhuc pater vester vivit, & si est vobis frater. Et indicavimus ei secundum interrogationem hanc, Numquid sciebamus quòd dicit nobis, Adducite fratrem vestrum? Dixit autem Iudas ad Israel patrem suum, Mitte puerum meum, & surgentes ibimus, ut vivamus, & non moriamur & nos & tu & substantia nostra. Ego suscipio eum, de manu mea requirere illum: si non adduxero illum ad te, & staturo eum coram te, peccans ero in te omnibus diebus. Si non tardavisset, iam reuersi fuissetis bis. Ait autem illis Israel pater eorum: Si sic est, hoc facite: accipite de fructibus terræ in vasis vestris, & deducite homini dona refinæ & mellis, incensum & guttam, ilicem & nuces: & argentum duplex accipite in manibus vestris, & argentum quod reductum est in faccis vestris, reducite vobiscum, ne forte ignorantia est: & fratrem vestrum accipite, & surgentes descendite ad hominem. At Deus meus det vobis gratiam coram homine, & remittat fratrem vestrum vram, & Benjamin. Ego quidem sicut liberis orbatus sum, liberis orbatus sum. Accipientes autem viri dona ista, & argentum duplex acceperunt in manibus eorum, & Benjamin: & surgentes, descendunt in Ægyptum, & steterunt coram Ioseph. Vidit autem Ioseph eos, & Benjamin fratrem suum ex eadem matre: & dixit ei qui super domum suam: Introduc homines in domum, & occide victimas, & para. Mecum enim comedent homines panes meridie. Fecit autem homo sicut dixit Ioseph: & introduxit homines in domum Ioseph. Videntes autem viri quòd introducti sunt in domum Ioseph, dixerunt, Propter argentum quod redditum est in faccis nostris prius, nos introducimus,

ut calumnietur nos, & imponat nobis, ut accipiat nos in seruos, & afinos nostros. Accedentes autem ad hominem qui super domo Ioseph, loquuti sunt ei in porta domus, dicentes, Oramus domine, descendimus prius emere escas: factum est autem quando venimus ad manendum, & aperuimus saccos nostros, & hoc argētum vniuscuiusque in sacco eius: argentum nostrum ad pondus retulimus nunc in manibus nostris, & argentum aliud attulimus nobiscum emere escas. Non scimus quis iniecit argentum in saccos nostros. Ait autem illis, Propitius sit vobis Deus: nolite timere. Deus enim vester & Deus patrum vestrorum dedit vobis thesauros in sacculis vestris: at argentum vestrum probatum habeo. Et eduxit ad eos Symeon: & attulit aquam lavare pedes eorum, & dedit pabula afinis eorum. Parauerunt autem dona, donec intraret Ioseph meridie. Audierunt enim quòd illic debet prandere. Ingressus est autem Ioseph in domum, & intulerunt ei munera quæ habebant in manibus suis in domum, & adorauerunt eum in faciem super terram. Interrogavit autem eos, Quomodo habetis? Et ait, Sanus est pater vester senior, quem dixistis: adhuc vivit: Illi autem dixerunt, Sanus est pater noster, puer tuus, & adhuc vivit. Et ait, Benedictus homo ille Deo. Et inclinantes adorauerunt eum. Respicens autem oculis suis, vidit Benjamin fratrem suum ex eadem matre, & ait, Hic frater vester est iunior, quem dixistis ad me adducere? Et ait, Deus misereatur tui, fili. Turbatus est autem Ioseph, torquebatur autem viscera eius super fratre suo, & que-siuit flere. Ingressus autem in promptuarium ploravit, & lauit faciem suam, & egressus continuit se: & ait, Apponite panes. Et apposerunt ei soli, & ipsis per se ipsos, & Ægyptiis simul vescētibz cum eo per se ipsos. Non enim poterant Ægyptij simul comedere cum Hebræis panes. abominatio enim est Ægyptiis. Discubuerunt autem coram eo, primitivus secundum ætatem suam, & iunior secundum iuventutem suam. Stupefacti sunt autem homines, unusquisque ad fratrem suum. Tulerunt autem partes ab eo ad illos. Magnificata est autem pars Benjamin præter partes omnium quintupliciter ad eas quæ illorum. Biberunt autem, & inebriati sunt cum eo.

De reversione filiorum Iacob in Ægyptum postquam fames inuale-scebat, cum deductione Benjamin, & sumptione munerum Ioseph deferendorum, eorumque ad ipsum perventione: & de mystica ratione gestorum & incidentium circa hæc.

C.A.P. IX.

AT fames inualuit super terram, &c. Fames inuale-scebat, quia sero veniebat. Intercedit pro eo duo, Ruben & Iudas, hoc est, humilitas atque confessio. His vadibus apud patrem vitur, his committitur, quorum vnus primitivus, alius resuscitatus. Lex primitiva, Evangelium resuscitatum. His deducitur Benjamin iunior, & bonis odoribus comitatus advenit portans secum refinam, qua lapides marmorum connectuntur: eo quòd predicatione propria tamquam spiritali resina viuos lapides etiã ipse connecteret: portans etiam mel, quòd noxia vulneris interius excedunt sine aliqua acerbitate sectionis. Talis enim Pauli predicatio, ut putrem aboleret affectum, corruptumque euacuet humorem, disputationis suæ aculeo, vere magis agra mentis viscera cupiens quam fecare. Incensum orationis, & cassiam & guttam, sepultura insignia esse David propheta nos docuit, dicens, Myrrha & gutta & cassia à vestimentis. Venit enim Paulus crucem Domini predicare, illicem semper virētem, & nuces quarum testa durior, & fructus tenerior: meritoque virga sacerdotalis Aaron nucina, & Hieremie baculus humilino di. Argentum quoque duplex, & notiosa munera esse quis dubitet: cum & patriarchæ vita, & Apostoli sermo semper vireat in pectoribus singulorum, & eloquium sanctorum sicut argentum igne examinatum, præcepti salubris fulgore resplendat. Nec immerito duplex argētum referunt, in quibus Pauli præfigurabatur aduentus, qui laborantes presbyteros in verbo atque doctrina, duplici honore donabat. Vidit autem illos Ioseph, & Benjamin fratrem suum ex eadem matre. Iam videntur Hebræi, & videntur à Christo, qui verus Ioseph est, quando cum Pauli veniunt typo: & loquitur illis mitia atque manufeta, ut pariter cibum sumant. Suprà autem quia sine Benjamin venerunt, agnoscebat quidē eos, sed ab his se avertēbat, ut scriptum est: & loquebatur his dura, quia ipsi non agnoscebāt eum, à quo agnoscebantur. Pauli igitur merito profecerunt, quem Dominus Iesus tamquam iuniorem fratrem ex eadem matre generatum amplius ceteris fratribz diligebat. Advertant Iudæi quem Dominum negauerunt, qui etiam crucifixus, ex synagoga tamen tamquam ex eadem ortos parente plus diligit, si vel sero cognoscant suæ salutis auctorem. Sed priorum conscij delictorum non credunt tantam Christi esse misericordiam, ut donet peccatum, remittat iniuriam. Ideoque præfigurabantur in patriarchis quales essent futuri. Inuitabantur ad gratiam, ad salutis mensæ vocabantur coniuuium, & calumniam sibi parari, insidias fieri suspicabantur, & ceperunt ad hominem qui erat supra domum, in ianuâ domus causam suam agere velle. Adhuc dubitant introire, & ex operibus suis malunt iustificari, qui causam suam volunt adstruere, quam gratiam accipere: & ideo in portis redarguntur. Qui autem fructum vteri virginis expectat, & hæredi-

tatem Domini filij mercem negotiatur, non erubescit in porta, sed in exitu vitæ huius repellit inimicum, ne ad altiora properanti conficius culpa: grauioris obliſtat. Vnde mysticè illis respondit maior domus. Et is qui sit, intellige, cum legeris Moysen fidelē in tota domo eius. Maiores enim domus: Moyses, Petrus, & Paulus, & ceteri sancti sunt; Christus autem solus est Dominus, sicut scriptum est, Quia Moyses fidelis in tota domo eius tamquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda essent: Christus autem tamquam filius in domo sua, quæ domus nos sumus, si libertatem & gloriam spei tenuerimus. Hic ergo maior domus respondit illis: Propitius sit vobis Deus nolite timere. Deus enim vester & Deus patrum vestrorum dedit vobis thesauros in sacculis vestris: at argentum vestrum probatum habeo. Illi enim dixerunt, Argētum vniuscuiusque in sacculis nostris invenimus: ad pondus argentum nostrum retulimus. O magna mysteria, & euidenter expressa! Hoc est dicere: Cur inflamini? cur argentum vos habere vestrum in sacculis sæpius vsurpatis? Quid enim habetis quod non accepistis? Si autem accepistis, quid gloriamini quasi non accepistis? Iam saturati estis, diuites facti estis, quia argentum habere vos creditis, sed argentum vobis Deus patrum vestrorum dedit. Ille Deus vester, ille patrum vestrorum Deus est, quem negastis. Sed ignoscit, sed indulget, sed recipit si reuertamini. Ipse est qui vestrum non querit argentum, suum donat. Ipse vobis dedit argētum in sacculis vestris. Iam sacculi vestri argentum habent, qui lutum habebant: & ideo vester est qui dicit, Conscidisti faciem meam, & induisti me læticia. Lætitia: munus est Christus, ipse est argentum vestrum, ipse pretium vestrum. Non exigit à vobis Dominus Iesus frumenti sui pretium, non querit vestri pòdus argenti. Argentum vestrum reprobum est, argentum sacculi non est bonum. Argentum vestrum probatum acceptum habeo, hoc est, non illud materiale argentum, sed spiritale. Argentum vestrum habeo probatum, hoc est, quod fida deuotione quasi Iacob filij detulistis, quod sine damno datur, & sine dispendio numeratur: quandoquidem tali pretio detrimentum mortis excluditur, lucrum vitæ acquiritur.

De munere paratione, & eorum illatione, inſturationeque coniuuij, cum morali atq; mystica singulorū expositione. C.A.P. X.

Parauerunt autem dona, donec intraret Ioseph meridie. Acceleravit meridiem fides Pauli. Antè cæcus erat, postea cepit videre lumen iustitiæ: quoniam qui reuelat ad Dominum viam suam, & sperat in eum, Dominus quoque educit tamquam lumen iustitiam eius, & iudicium eius sicut meridiem. Et Abraham quando Deus apparuit ad illicem Mambræ, meridies erat, cui de præsentia Domini lux æterna fulgebat. Meridies est quando Ioseph verus in domum suam intrat ut prædeat. Tunc enim plus dies lucet, quando sacramenta celebramus. Ex intulerunt, inquit, ei munera. Nos munera inferimus, ille inflaurat coniuuium. Ille dicit, Apponite panes, quos soli Hebræi sumunt, Ægyptij manducare non possunt. Sed ante coniuuium quanta

Gen. 42. Gen. 43.

Gen. 44.

Num. 17. Hier. 1.

Gen. 44.

1. Tim. 5.

Gen. 42.

Num. 19. Rom. 11.

Rom. 10. Gal. 5.

Psal. 126.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

Psal. 29.

Psal. 71.

1. Cor. 9. Psal. 36. Gen. 18.

dignatio, qui vsus istius & sedulitatis & gratiæ? Morale mysterium. Adhuc de calumnia quam sibi à Ioseph fieri putabant, fratres suspecti erant, ille inuitabat ad prandium: horum natabat affectus, illius perseuerat gratia. Primus appellat, primus interrogat, *Quomodo habetis?* Et iterum ait, *Sanus est pater vester senior?* Superioris est inferiorem ad colloquium prouocare, dare sermonis fiduciam, quætere non solum de ipsis, sed etiam de parentibus. Respondent illi, *Sanus est pater noster, puer tuus.* Ille seniore dicit ut honoraret, illi puerum nominauerunt ut deserent humilitatis obsequium: quod sanctus honorata sit dignitatis, pueritia autem subiecta videatur, & propior verecundiæ quam superbit. *Respicit autem oculus suus, vidit Benjamin fratrem suum ex eadem matre.* Morale est, ut quos diligimus, eos videamus præ cæteris: & quos animi intentio tenet, priores eos obtutus offendat oculorum. Siquidem plerumque circa alia mentis occupatione districti, quos habemus ante oculos, non videmus: ita duce animo dirigitur noster aspectus. Vidit igitur Benjamin fratrem suum sanctus Ioseph, quem tenebat animo, quem oculis requirebat: quo absente fratres pene non viderat: nec solum vidisse contentus, quasi nesciret interrogauit, *Hic frater vester est iunior?* Consuetudo & gratia charitatis est ut dilectos nobis non solum oculis, sed etiam sermone teneamus. Agnouerat Ioseph dilectum suum, sed ideo interrogabat, ut quem tenebat animo, vox sonaret. Denique non expectauit ut responderetur, sed continuo benedixit eum, & turbatus est desiderij sui fructu. *Torquebantur autem visceribus eius,* quia complectendi eius quod desiderabat, libertas differebatur. Denique, *ingressus in promptuarium plorauit, & lauit faciem suam, & conuersus continuit se.* Grandis amoris aculei citò corda compungunt, nisi desiderij fræna laxentur. Vincebatur affectu Ioseph, differebatur consilio, ratio cum amore certabat. Fleuit, ut amoris pij æstus lacrymis temperaret. Hæc moraliter. Mystice autem: Vidit Dominus Iesus Paulum (oculi enim Domini super iustos) & dixit, *Hic frater vester est iunior?* Adhuc gerit artem, qui nondum maturam canæ fidei gerebat artem, nondum in virum perfectum excreuerat, in illam (sicut ipse ait) mensuram ætatis plenitudinis Christi. Denique adolescens legitur tantum ibi, vbi lapidantium Stephanum vestimenta seruabat. Et ideo Philemonem non adolescentiæ suæ, sed senectutis similem esse cupit, ut scripsit, Magis obsecro, cum sis talis ut Paulus senex. Ideo adolescentiores viduas prædicat declinandas, non propter ætatem, sed propter quandam pubescentium delictorum lasciuiam, immaturitatemque virtutis. Cæterum maior in iuvene quam in sene laus castitatis est. Puto etiam quod à vero non sit alienum illud si intelligamus, quia cum hic Paulus hæreret, & horrore correptus, quod cæcitas accidisset ei, inciperet tamen appropinquare dicendo, Domine, quid me vis facere? Ideo adolescentior dicebatur à Christo, ut qui vocabatur ad gratiam, excusaretur à culpa, quod ea lubrica fuisset ætatis. Denique vidit eum Christus, vbi lux circumfulsit eum. Et quia adolescentes ma-

Ath. 9.
Eph. 4.
Philom.
Ath. 9.

gis metu quam ratione reuocantur à vitio: adhibuit stimulum, & miseratus admonuit ne aduersus stimulum calcitraret. Turbatus est autem, sicut habes in Euangelio, quia turbauit se spiritu cum Lazarum resuscitaret, & ibi fleuit, ut prius lacrymis suis mortui delicta lauaret. Sed intrò fleuit, & lauit faciem suam. Cæcitas Pauli, stertus est Christi. Laui faciem suam, vbi lumen ei reparatur amissum. Laui faciem suam Christus, vbi baptizatus est Paulus, per quem à pluribus videretur. Ideo in conuiuio pars eius quintupliciter maior effecta est, quod haberet superioribus anteferi non solum mentis prudentia, sed etiam militia corporis, & gratia castitatis. *Biberunt autem, & inebriati sunt pater cum eo.* A principio fidei maior Paulo prerogatiua defertur, de quo dictum est ad Ananiam: Vade, quoniam vas electionis est mihi, ad sufferendam nomen meum coram gentibus. A principio inebriatur ebrietate, sed sobria, ut & ipse cum sanctis diceret, Et poculum tuum inebrians, quam preclarum est.

Ibidem.
Ath. 9.
Ibidem.
Phil. 21.

Genesis Cap. XLIIII.

ET præcepit Ioseph ei qui super domum suam, dicens, Implete saccos hominum escis, quæcumque potuerint tollere, & iniicite vniuscuiusque argentum in ore sacci: & scyphum meum argenteum iniicite in saccum iunioris, & pretium tritici eius. Factum est autem secundum verbum Ioseph, sicut dixit. Mane illuxit, & homines missi sunt ipsi & asini eorum. Exeuntibus autem ipsis ciuitatem, non aberant longè, & Ioseph dixit ei qui super domum suam: Surgens persequere post homines, & comprehendes eos, & dices illis, Quare reddidistis mala pro bonis? quare furati estis meum scyphum argenteum? non hic est in quo bibit dominus meus? ipse autem augurio auguratur in eo: mala perfecistis quæ fecistis. Inueniens autem illos, dixit eis secundum verba hæc. Illi autem dixerunt ei, Quare loquitur dominus secundum verba hæc? Absit seruis tuis facere secundum verbum hoc. Siquidem argentum quod inuenimus in sacis nostris, reduximus ad te de terra Chanaan: quomodo furaremur de domo domini tui argentum aut aurum? Apud quem inuentus fuerit scyphus seruorum tuorum, moriatur: & nos autem erimus domino nostro serui. Ille autem dixit, Et nunc sicut dicitis, sic erit. Apud quem inuentus fuerit scyphus, erit meus seruus: vos autem eritis mundi. Et festinauerunt, & deposuerunt vnusquisque saccum suum super terram:

terram: & aperuit vnusquisque saccum suum. Scrutatus est autem à seniore incipiens, donec venit ad iuniorem: & inuenit scyphum in sacco Beniamini. Et ceciderunt vestimenta sua, & imposuerunt vnusquisque saccum suum super asinum suum, & reuersi sunt retrò in ciuitatem. Ingressus est autem Iudas & fratres eius ad Ioseph, adhuc illo existente illic: & ceciderunt coram illo super terram. Dixit autem illis Ioseph, Quid rem hanc fecistis? non scitis quod augurio augurabitur homo qualis ego? Dixit autem Iudas, Quid respondeamus domino? aut quid loquemur, aut quid iustificabimur? At Deus inuenit iniquitatem seruorum tuorum: ecce sumus serui domino nostro & nos, & apud quem inuentus est scyphus. Dixit autem Ioseph, Ne mihi sit facere verbum istud. homo apud quem inuentus est scyphus, ille erit meus seruus: vos autem ascendite cum salute ad patrem vestrum. Appropinquans autem ei Iudas, dixit, Oro domine, loquatur seruus tuus verba coram te, & ne irascaris seruo tuo, quia tu es post Pharaonem domine. Tu interrogasti seruos tuos, dicens, Si habetis patrem aut fratrem. Et diximus domino, Est nobis pater senior, & puer senectutis iunior illi: & frater eius mortuus est, ipse autem solus relictus est matri suæ. At pater cum dilexit. Dixisti autem seruis tuis, Adducite eum ad me, & curam habebō illius. Et diximus domino meo, Non poterit puer relinquere patrem suum: si autem reliquerit patrem, morietur. Tu autem dixisti seruis tuis, Si non descenderit frater vester iunior vobiscum, non autem ceciderit videri faciem meam. Factum est autem quando ascendimus ad seruum tuum patrem nostrum, nuntiauimus ei verba domini nostri. Dixit autem pater noster, Ite rursum, emite nobis paucas escas. Nos autem diximus, Non poterimus descendere: sed si quidem frater noster iunior descenderit nobiscum, descendemus: non enim poterimus videre faciem hominis, fratre nostro non existente nobiscum. Dixit autem seruus tuus pater noster ad nos: Vos scitis quia duos peperit mihi vxor. Et egressus est vnus à me, & dixistis quod à bestia deuoratus est: & non vidi eum vsque nunc. Si ergo tuleritis & hunc ex facie mea, & acciderit ei languor in via, deducetis meam senectutem cum morore ad inferos. Nunc

ergo si intrauero ad seruum tuum, patrem autem nostrum, & puer non fuerit nobiscum: anima illius pendet ex anima huius: & erit cum viderit ipse non existentem puerum nobiscum, morietur: & deducet serui tui senectutem serui tui, patris autem nostri, cum tristitia ad inferos. Etenim seruus tuus suscipit puerum à patre meo, dicens, Si non adduxero illum ad te, peccans ero erga patrem omnibus diebus. Nunc ergo manebo tibi seruus pro puero, domesticus domini mei: at puer ascendat cum fratribus suis. Quomodo enim ascendam ad patrem, puero non existente nobiscum? ut non videam mala quæ inuenient patrem meum.

Ponitur scyphus argenteus in sacco Benjamin, inquisitus reperitur, ducitur frater ad Ioseph, & mysteria quadam explicantur. CAP. XI.

Implete saccos hominum escis, quæcumque potuerint tollere, & iniicite vniuscuiusque argentum in ore sacci: & scyphum meum argenteum iniicite in saccum iunioris. Scyphus argenteus solius sacco Benjamin inscribitur. Nesciebat hoc Benjamin. Non fallebatur Paulus, sed vocabatur. Mittitur post eum mane. Nox enim præcesserat cæcitatibus, dies fidei appropinquabat. Per ordinem singulorum prius inspicuntur sacculi. Docet te moralitatem scriptura diuina. Per ordinem autè discubuerunt in conuiuio coram eo, primitiuis secundum ætatem. Vides quod seniori locus illic sit deferendus. Per ordinem iterum requiruntur sacculi singulorum, ut scias electum Paulum celesti iudicio. Discussit cæteros, hunc prætulit. In nullius alterius sacco scyphus argenteus inuentus est, nisi istius. Quid sibi vult quod insertus est sacculo? Ioseph quidem inebriauit ut falleret scyphum missi, ut fratrem quem diligebat, pia fraude reuocaret. Sed resurgit mysteria diuina. Hoc inuenit in nobis Christus argentum, quod ipse donauerat. Habemus naturæ argentum, habemus & gratiæ. Natura opus est creatoris, gratia munus est redemptoris. Et si non possumus videre dona Christi, illè tamen donat & operatur occultè, & donat omnibus: sed seruari paucorum est, & non amittere. Non omnibus tamen donat omnia. Triticum multis datur, scyphus vni, qui propheticè & sacerdotali donatur munere. Non enim omnes, sed Propheta dicit, Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. In corpore igitur Pauli iam doctrinæ celestis eloquium resurgit, cum esset eruditus in lege. Sed quia adhuc iustitiæ Dei subiectus non erat, intra saccum erat scyphus, doctrina intra legem, lucerna intra modium. Missus tamen Ananias qui benedictionem daret, manum imponeret, saccum solueret, sacco soluto relixit argentum, & decidentibus squamis velut quibusdam facci vinculis statim vidit. Vinculum eius perfida erat, absolutio eius fides facta est. Et ideo tamquam soluto sacco, hoc

Gen. 13.
Gen. 43.
Phil. 15.
Ath. 22.
Ath. 9.

2. Cor. 3.
Ibidem.
Exod. 3.

Gen. 18.

est, deposito legis velamine, quod positum est supra cor Iudeorum, conuersus ad Dominum, liber à nexu, adeptus gratiam libertatis, ait, Nos itaque reuelata facie gloriam Dei speculantes, ad eandem imaginem reformamur. Solutio enim calceamento legis, nudo vestigio liberi sermonis Euangelium prædicabat. Tenebant enim cum Iudæi, & impedire cupiebant: sed vbi in eius sacco argentum resplenduit, sciderunt vestimenta sua, & reuersi sunt retrò. Libera ergo pro Christo Pauli prædicatio nudauit populum Iudeorum, & omnem eorum rescidit gratiam. Ideoque retrò regressi sunt, qui ante se videre non poterant. Retrò redeunt, qui Christum amittunt. Denique & in Euangelio eum corripere ad mortem Dominum Iesum, redeuntes retrò ceciderunt in terram. Meritò retrò reuertebantur, qui in terrenam labem ab illa cælesti gratia recidebant. Nolebant igitur moraliter redire sine fratre, mysticè sine Paulo reuerti: quo amisso asserebant in merorem deducendam parentis populi senectutem. Et ideo Iudas apud Ioseph remanere cupiebat, ne videret mala quæ inuenirent patrem suum: hoc est, iam præuidebat & cauere cupiebat mala quæ ventura erant populo Iudeorum. Sed cum adhuc hæc ipsa non esset in typo illi principum populi Iudeorum libera prædicatio, fleuit Ioseph, hoc est, in illo plorauit Iesus.

Genesis Cap. XLV.

Et non potuit Ioseph tolerare omnes adstantes ei, sed dixit, Emitte omnes à me. Et non adstitit nullus Ioseph, quando notus factus est fratribus suis. Et emisit vocem cum fletu. Audierunt autem omnes Ægyptij: & audibile fuit in domum Pharaonis. Dixit autem Ioseph ad fratres suos: Ego sum Ioseph. adhuc pater meus viuuit? Et non poterant fratres eius respondere ei: turbati sunt enim. Dixit autem Ioseph ad fratres suos: Accedite ad me. Et accesserunt ad illum, & ait, Ego sum Ioseph frater vester, quem vos vendidistis in Ægyptum. Nunc ergo nolite mœsti esse, neque vobis durum videatur quoniam huc me vendidistis. Ad vitam enim vestram misit me Deus ante vos. Hic enim secundus annus fames super terram, & adhuc reliqui quinque anni, in quibus non erit aratio, neque messis. Misit enim me Deus ante vos, vt relinquere vobis reliquias super terram, & nutrire vobis reliquias magnas. Nunc ergo non vos me misistis huc, sed Deus: & fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum totius domus eius, & principem totius terræ Ægypti. Festinantes igitur ascendite ad patrem meum, & dicite illi: Hæc dicit filius tuus Ioseph: Fecit me Deus domi-

num totius terræ Ægypti: descende ergo ad me, & non moreris, & habitabis in terra Gessen: & eris prope me tu & filij tui, & filij filiorum tuorum, oues tuæ, & boues tuæ, & quæcumque tibi sunt: & pascam te ibi (adhuc enim quinque anni famis) vt non delearis tu & filij tui, & omnis substantia tua. Ecce oculi vestri vident, & oculi Benjamin fratris mei, quia os meum loquens ad vos. Nuntiate ergo patri meo omnem gloriam meam in Ægypto, & quæcumque vidistis: & festinantes deducite patrem meum huc. Et cadens super collum Benjamin fratris sui, fleuit super eum: & Benjamin fleuit super collum eius. Et osculatus omnes fratres suos, fleuit super eos: & post hæc loquuti sunt fratres eius ad eum. Et diuulgata est vox in domo Pharaonis, dicentes, Venerunt fratres Ioseph. Et gauisus est Pharao, & familia eius. Dixit autem Pharao Ioseph, Dic fratribus tuis, hoc facite: Implete vehicula vestra tritico, & abite in terram Chanaan: & assumentes patrem vestrum, & substantias vestras, venite ad me: & dabo vobis ex omnibus bonis Ægypti, & comedetis medullam terræ. Tu autem præcipe hæc, accipere ipsos currus ex terra Ægypti filiis vestris, & vxoribus: & assumentes patrem vestrum, aduenite. Et ne parcatis oculis supellectilibus vestris: nam omnia bona Ægypti vobis erunt. Fecerunt autem sic filij Israel. Dedit autem Ioseph eis currus secundum dicta à Pharaone rege: & dedit illis cibaria in viam, & omnibus dedit duplices stolas. At Benjamin dedit trecentos aureos, & quinque mutatorias stolas: & patri suo misit secundum ipsa, & decem asinos ferentes de omnibus bonis Ægypti, & decem mulas ferentes panes patri suo in viam. Dimisit autem fratres suos, & abierunt. Et dixit illis, Nolite irasci in via. Et ascenderunt de Ægypto, & venerunt in terram Chanaan ad Iacob patrem suum: & nuntiauerunt illi, dicentes, Quia filius tuus Ioseph viuuit, & ipse est princeps totius terræ Ægypti. Et expauit mente Iacob. non enim credidit illis. Loquuti sunt autem ei omnia quæ dicta sunt à Ioseph, quæcumque dixit illis. Videns autem currus quos misit Ioseph vt assumerent illum, reuixit spiritus Iacob patris eorum. Dixit autem Israel, Magnum mihi est, si adhuc filius meus Ioseph viuuit: ibò, & videbo cum priusquam moriar.

Quemadmodum

Quemadmodum sanctus Ioseph se manifestauerit vt à fratribus cognoscereetur, & de aduocatione eorum ad se, accessuque ipsorum ad illum: quomodo etiam eos consolatus fuerit: cum mystica dictorum interpretatione.

CAPIT. XII.

Math. 15.

Mat. 65.
Mat. 61.
Mat. 62.
Mat. 65.

Mat. 18.

Math. 26.

Philip. 2.

Luc. 23.
Luc. 24.

Ibid.

Math. 28.
Ibid.

Et non potuit Ioseph tolerare omnes adstantes ei, sed dixit, Emitte omnes à me. Iussit Ioseph omnes recedere, vt cognoscereetur à fratribus. Non venerat enim, sicut ipse ait, nisi ad oues quæ perierunt domus Isaac. Et emittens vocem cum fletu: Ego sum, inquit, Ioseph. adhuc pater meus viuuit? Hoc est, expandit manus suas ad populum non credentem & contradicentem: nõ legatum neque nuntium quærês, sed ipse Dominus saluum facere volens populum suum: Ego qui loquebar, ecce adiuu, inquit: & palam factus nõ quærentibus me, appaereo iis qui me non interrogabant. Quid igitur aliud tunc clamauit, nisi, Ego sum Iesus, cum Pilato diceret, Tu dicis quia rex sum; ego in hoc natus sum: cum principi sacerdotum dicenti, Adiuro te per Deum viuum vt dicas nobis si tu es Christus filius Dei, referret, Tu dixisti. Amen dico vobis, a modo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis Dei, & venientem cum nubibus caeli? Hoc est ergo quod ait, Ego sum Ioseph, ego sum diuinæ potentia. Adhuc pater meus viuuit? Hoc est, ego patrem non nego, ego fratres agnosco, si aut vos fratrem, aut patrem filium recognoscat. Adhuc ergo populus meus viuuit, de cuius populi familia fratrem mihi elegi? Accedite ad me, quia ego ad vos appropinquauit, & eoulsque appropinquauit, vt per carnis susceptionem facerem me vestra confortem natura. Nolite vel participem fugere vestra societatis, si nõ agnosceitis auctorem salutis. Et accesserunt (inquit) ad illum, & dixit, Ego sum Ioseph frater vester, quem vos vendidistis in Ægyptum. Nunc ergo nolite mœsti esse, neque vobis durum videatur quoniam huc me vendidistis. Ad vitam enim vestram misit me Deus ante vos. Quam pia fraternitas, quam dulcis germanitas, vt etiam particidale excusetur admiffum, dicens diuinæ illud providentiæ fuisse, non impietatis humanæ: quandoquidem non ab hominibus oblatum ad mortem, sed à Domino missum sit ad vitam. Quid aliud habet illa Domini nostri Iesu Christi, qui fratres omnes pietate superauit, in cruce positi intercessio pro plebe, dicentis, Pater, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt? Quid aliud illa appellatio sanctitatis in medio discipulorum, dicentis, Pax vobis, ego sum, nolite timere? Et cum conturbati & conterriti existimarent se spiritum videre, iterum dixit ad illos, Quid turbati estis? & quare cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte, ecce manus meas, & pedes meos, quia ego sum ipse. Palpate, & videte, quia spiritus carnè & ossa non habet, sicut me videtis habere. Hæc ergo iam tunc futura posterioribus temporibus mysteria reuelata sunt. Denique ipsis exprimitur sermonibus, vt ipsum esse intelligamus & qui antè in Ioseph, & postea in suo locutus est corpore, quandoquidè nec verba mutauit. Ait enim tunc, Nolite mœsti esse. Et infra, Ascendite ad patrem meum, & dicite illi, Hæc dicit filius tuus Ioseph: Fecit me Deus dominum totius terræ Ægypti. Et in Euangelio ait, Nolite timere. Ite, nuntiate fratribus meis, vt eant in Galilæa, & ibi me videbunt. Et

S. Ambr. tom. 1.

infra ait, Data est mihi omnis potestas in celo & in terra. hoc est dicere, Diuinæ hoc fuit dispensationis vt acciperem potestatem, nõ acerbitalis humanæ. Nõ obiicit scelus, qui enumerat premium. Quod autem sequitur, Ad vitam enim vestram misit me Deus ante vos, est quod docet in Euangelio, dicens, Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Hæc enim merces & vita sanctorum, quòd etiam alios redemerunt. Illud quoque aduerte, non otiosè scriptum: Eritis prope me, & filij tui, & filij filiorum tuorum. Hoc est enim quòd dicit in Euangelio: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Quam euidentis quoque illud mysterium, quòd veluti completo omni mādato fratrem suum complectitur Benjamin, & cecidit super collum eius, sicut completo Euangelio Christus Paulum amplectitur quibusdam misericordiarum suarum brachijs, & interna opinione curuatum, velut à collo in caelum erigit. Vnde & ille erectus à Christo, ait, Nostra autem conuersatio in caelis est.

De gaudio Pharaonis quòd Ioseph agnouisset fratres suos, & de exhortatione eius vt Ioseph inuiter fratres vt veniant cū patre, illorumque executione, & perentione ad Iacob narrationeque singulorum, & quòd Ioseph adhuc viuere: & de mysterijs circa hæc.

CAP. XIII.

Et gauisus est Pharao quòd Ioseph agnouisset fratres suos. Vnde & diuulgata est vox in domo Pharaonis. Et hortatus est sanctus Ioseph vt fratres suos inuiter, vt veniant cū patre: & mādāt impleri eorum sarcinas tritico, & vehicula dari. Vnde hæc humanitas barbaro, nisi vt illud ostenderetur magnum mysterium, quoniã non inuideret Ecclēsia cum redimuntur Iudæi, & populus Christianus hac adiunctione letatur, & quibus potest subsidij iuuat, & mittit euangelizantes regnum Dei, quò maturius euocentur? Quibus dantur binæ stolas. Et alligat Paulum, cum eius dicta depromit, cui trecenti aurei & quinque stolas diuersi coloris cõferuntur à Christo. Trecentos aureos habet qui crucem prædicat Christi. Ideoque ait, Neque enim iudicauit me scire aliquid inter vos, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum. Et bene aureos accepit, quia non in sua fortis humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus prædicabat. Quinq; autè stolas accepit, vel sapientiæ multiplices disciplinas, vel quòd nullis sensibus corporalium captus illecebris, vbi alij periculum, ille teneret victoriam, qui omnes voluptates carnis singulari continentia & virtute superaret, cuius ingenium studiūque nulla corporis hebetaret infirmitas, qui cum esset in corpore, corpus se habere nesciret. Denique raptus in paradysum, siue in corpore siue extra corpus nesciens, audiuit verba ineffabilia, quæ loqui homini non liceret, qui postremū nihil terrenum oleret in terris, sicut ipse docet, dicens, Quia Christi bonus odor sumus Deo in iis qui salui sūt. Præcellit igitur Paulus, & eius exuberat portio, sed tamen habent & alij prædicatores gratiam suã, binas stolas accipiūt. Quas vti que? Dubitare nõ debet, quia legitis de sapientia dictum, Binas vestes fecit viro suo. Vna est mystica, moralis altera. Sed nõ omnes Apostoli, non omnes prophetae, nõ omnes pastores, non omnes virtutes, nõ omnes habet

Ibid.

Ibid.

Philip. 3.

1. Cor. 2.
Ibid.

1. Cor. 12.

1. Cor. 2.

1. Cor. 12.

y

gratiam curationum, non omnes linguis loquitur. Vbi diuersa merita, diuersa & premia. Mittuntur & patri munera. Filius honorat patrem. Christus populum suum inuitat promissis, inuitat muneribus. Portant hæc munera afini illi inuitat & laboriosi autem, nunc viles: portant in typo Christi munera, portantur in Euangelio munusculum largiorem. *Dimisit autem fratres suos, & abiierunt. Et dixit illis Ioseph, Nolite irasci in via. Quam bene docet ab iracundia præcauendum, quod ea possit etiam amantes sui separare germanos: & maxime in via fugiendam esse discordiam, vbi ipse viandi comitatus debet esse inuolabilis, & gratiæ habere consortium. Quid autem aliud ait Dominus lesus ex hoc corpore recessurus, cum discipulos dimitteret suos, nisi ne irascere in via, dicens, Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis? Vbi enim pax est, iracundia locum non habet, aبلغatur discordia, fugatur dissensio. Hoc est ergo quod ait, Pacem meam do vobis, id est, Nolite irasci in via. Et vide ne in hac via dicat, hoc est, in hoc cursu totius vitæ indignationem cauendam, quod ira sæpe etiam innocentes in crimine abducatur: quia dum iusto amplius irascimur, & volumus alienum comere peccatum, grauiora peccata committimus. Ideo Apostolus ait, Nō vos ipsos vindicantes charissimi, sed date locum iræ, hoc est, declinemus eam, ne nos illa corripiat. Vnde Dominus Iesus dimittens ad euangelizandum discipulos, misit eos sine auro, sine argento, sine pecunia, sine virga, id est, vt & incentiuu litis, & instrumenta eriperet vltionis. Et ascendenti (inquit) de Aegypto, & venerit in terram Chanaan ad Iacob patrem suum, & nuntiauerit illi dicentes, Quia Ioseph filius tuus vivit, & ipse est princeps totius terræ Aegypti. Quid est terra Chanaan: Quæ nuntabat. Quid igitur tam euidentem, quam Apostolorum tempora designari: Qui ingressi Iudæorum synagogas nutantes, Domini Iesu potentiam prædicabant, sicut habemus in Actis Apostolorum, dicente Petro, Hunc ergo Iesum resuscitauit Deus, cuius nos testes sumus? Dextera igitur Dei exaltatus, re promissione Spiritus sancti accepta à patre, effudit hoc donum quod vos videtis. Aduertimus certè quomodo & viuere eum, & terræ totius principè dicat, qui aperiens horrea sua spiritalis gratiæ donat omnibus vberitate. Hæc dicebant Apostoli, sed Iudæi non credebant, sed iniiciebant manus in eos, sed tradebant in custodia prædicatores salutis. Vnde & de Iacob scriptum est, *Expauit mente*. non enim credebat eis. Expauit affectu plebis incredulæ, sed postea quæ Christi gesta cognouit, tantis beneficiis & operibus delinitus resumpsit spiritum, dicens, *Magnam mihi est, si adhuc filius meus Ioseph vivit: ibi, & video eum priusquam moriar*. Primum & maximum fidei fundamentum, in resurrectionem Christi credere. Quicquid enim crediderit resuscitatum, festinus requirit, deuotus accedit, & intima Deum mente veneratur. Credit enim quod ipse non moriatur, si credat in resurrectionis auctorem.*

Genesis Cap. XLVI.

ET eleuans se Israel & omnia sua, venit ad puteum Iuramenti: immolauitque hostiam

Deo patris sui Isaac. Dixit autem Deus ad Israel in visu nocte, dicens, Iacob, Iacob. Ille autem dixit, Quid est? Et Dominus ait, Ego sum Deus patrum tuorum: noli timere descendere in Aegyptum: in gentem enim magnam faciam te ibi, & ego descendam tecum in Aegyptum, & ego reducam te in finem: & Ioseph mittet manus suas super oculos tuos. Surrexit autem Iacob à puteo Iuramenti: & tulerunt filij Israel Iacob patrem suum, & supellectilè, & vxores suas super currus quos misit Ioseph tollere ipsum, & tulerunt substantias eorum, & omnem possessionem quam possederunt in terra Chanaan: & ingressi sunt in Aegyptum, Iacob, & omne semen eius cum eo, filij, & filij filiorum suorum, cum eo filia, & filia filiarum suarum: & omne semen eius duxit in Aegyptum. Hæc autem nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt in Aegyptum cum Iacob patre eorum. Iacob & filij eius. Primo genitus Iacob, Ruben. Filij autem Ruben, Enoch, & Phallu, Afron, & Charmi. Filij autem Symeon, Iemuel, & Iamin, & Aod, & Achin, & Saar, & Saul filius Chananitidis. Filij autem Leui, Gerson, & Caath, & Merari. Filij autem Iuda, Her, & Aunan, & Selò, & Phares, & Zaira. Mortuus est autem Her & Aunã in terra Chanaan. Fuerunt autem filij Phares, Elron, & Iemul. Filij autem Issachar, Thola, & Phua, & Assum, & Sabram. Filij autem Zabulon, Sered, & Allon, & Achoel. hi filij Lia, quos peperit Iacob in Mesopotamia Syria: & Dinam filiam eius. Omnes animæ filij & filia, trigintatres. Filij autem Gad, Saphon, & Aggis, & Saunis, & Thafobã, & Aedis, & Aroedis, & Aroelis. Filij autem Aser, Lena, & Effua, & Ieul, & Baria, & Sara soror eorū. Filij autem Baria, Chobor, & Melchiel. hi filij Zelphæ, quã dedit Labã Lia filia suæ, quæ peperit hos Iacob, decem & sex animas. Filij autem Rachel vxoris Iacob, Ioseph & Benjamin. Fuerunt autem filij Ioseph in terra Aegypti, quos peperit ei Aeneth filia Petephris sacerdotis Heliopolcos, Manasses, & Ephraim. Fuerunt autem filij Manasse, quos peperit ei concubina Syra, Machir. Machir autem genuit Galaad. Filij autem Ephraim fratris Manasse, Satalaã, & Taam. Filij autem Satalaã, Edè. Filij autem Bèiamin, Bala, Bohor, & Asbi, Gera, & Noemã, & Anchis, Ros, & Mamphin, & Ophimin. Gera autem genuit Arad. hi filij Rachel, quos peperit Iacob, omnes animæ decè

& octo. Filij autem Dã, Afo. Et filij Nephthalim, A Asiel, & Gunis, & Issaar, & Sellem. hi filij Balã, quã dedit Laban Rachel filia suæ, quæ peperit hos Iacob, omnes animæ septem. Omnes autem animæ quæ ingressæ sunt cum Iacob in Aegyptum, quæ egressæ sunt de femoribus eius, absque vxoris filiorum Iacob, omnes animæ sexaginta sex. Filij autem Ioseph qui fuerunt ei in Aegypto, animæ nouem. Omnes animæ domus Iacob quæ ingressæ sunt in Aegyptum, septuaginta quinque. At Iudam misit ante se ad Ioseph, vt occurreret illi ad Heroum ciuitatem, in terram Ramesse. Iungens autem Ioseph currus suos, ascendit in occursum Israel patri suo ad Heroum ciuitatem. Et visus ei, cecidit super collum eius, & fleuit fletu multo. Et ait Israel ad Ioseph, Moriar ex nunc, quia vidi faciem tuam. adhuc enim tu visus. Dixit autem Ioseph ad fratres suos, Accedens nuntiabo Pharaoni, & dicam illi, Fratres mei, & domus patris mei qui erant in terra Chanaan, venerunt ad me: at viri sunt pastores (viri enim pecoris nutritores sunt) & pecora, & boues, & omnem substantiam suam adduxerunt. Si ergo vocauerit vos Pharao, & dixerit, Quod opus vestrum est? dicetis, Viri pecorum nutritores sumus serui tui ab infantia vsque nunc, & nos, & patres nostri: vt habitetis in terra Gessen Arabiæ. Abominatio enim Aegyptiis omnis pastor ouium.

De Israel patris eleuatione, ac professione, & hostiarum circa puteum Iuramenti immolatione, eiusque per Domini consolatione, ac descensu in Aegyptum cum animabus septuaginta quinque, & de mysterijs predictorum, de ipsius denique Iacob ad filios adhorratione vt congregentur ad audiendam ea quæ occurrunt sint eis in nouissimis diebus.

CAP. XIII.

ET eleuans se Israel & omnia sua, venit ad puteum Iuramenti, immolauitque hostiam Deo patris sui Isaac. Merito eleuatur qui festinat ad Christum. Fides præcedit deuotionem. Prius se eleuauit, postea immolauit. Ille enim bene immolat, qui cognitionem diuinitatis inuestigauerit. Dixit autem Deus ad Israel in visu nocte, dicens, Iacob, Iacob. Ille autem dixit, Quid est? Et Dominus ait, Ego sum Deus patrum tuorum, noli timere descendere in Aegyptum: in gentem enim magnam faciam te ibi. Ego descendam tecum in Aegyptum, & ego reducam te in finem.

S. AMBROSII DE IOSEPH PATRIARCHA LIBRI FINIS.

Summariū Libri de Benedictionibus Patriarcharum.

In cap. I. agit de benedictione Ephraim & Manasse filiorum Ioseph & nepotum Iacob, vt legitur Gen. cap. XLVIII.

A cap. II. usque ad finem libri agit de benedictionibus filiorum Iacob, vt habetur Gen. cap. XLIX.

Quemadmodum quæ ipsi legunt, non intelligit: & Moysen quem laudant abnegant, cum eius scripturis credere nolunt. Quid euidentius quam quod hoc loco inuitantur vt ad Ecclesiam Dei transeant, & qui antè intra Iudæ terminos coartabantur angustos, ad populum Dei migrent, qui ex toto orbe, ex omnibus nationibus congregatus in magnam factus est gentem? Denique in omnè terram exiit sonus eorum. Vocatur ergo à filiis suis Iacob, id est à Petro, Paulo, Ioanne, populus Iudæorum; inuitatur ad gratiam. Ipse quoque Deus noster proprio cum hortatur oraculo, spondet ei profectum fidei in unum suum fructum, dicens ei, *Ioseph immitte manus suas super oculos tuos*. Nō vti que sanctus patriarcha sollicitus erat à quo ei oculi clauderentur, licet etiam intellectu simplici moralis exprimitur affectus. Nam si eos quos diligimus, cupimus frequenter amplecti, quanto magis recessuri ex hoc corpore, ipso carorum piignorū tactu delectamur extremo, & hoc inuenitur viatico? Tamen mysticè licet nobis intelligere quod postea cogniturus Deum sit populus Iudæorum. Hoc est enim mysterium, quod verus Ioseph immitte manus super oculos eius, vt qui non videbat antè, iam videat. Veni ad Euangelium, lege quemadmodum cæcus ille sanatus sit, cui Iesus manum imposuit, & eius abstulit cecitatem. Non enim moriturus Christus manum imponit, sed viuens: aut si moriturus, rectè, quia prius moritur, vt reuiuiscamus. Nō enim possumus Deo viuere, nisi peccato antè moriamur. Descendit igitur in Aegyptum septuaginta quinque animæ, sicut scriptum est. Et hoc mysticè numero remissionis, quia post tantam duritiã, post tanta peccata haberentur indigni, nisi donaretur his remissio peccatorum. Occurrit illi Iudas, hoc est, cōfessio erroris. Hunc sui venturum Iudæorum populus prænuntium mittit. Ideo & Ioseph verus, id est, arbiter & interpret diuinitatis occurrit, quia præcedit iam confessio, quos antea perfidia possidebat. Interpret enim diuinitatis est Christus, quia Deum nemo vidit vquam, sed vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Hic senilis iam ætatis, & festum suscipiet vltimis tēporibus populum Iudæorum, non secundum illius merita, sed secundum electionem suæ gratiæ; & imponet manum super oculos eius, vt cæcitatem auferat. Cuius ideo distulit sanitatem, vt postremus crederet, qui antè non putauit esse credendum, & prerogatiuum superioris electionis amitteret. Vnde & Apostolus ait, Quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Gesta igitur patriarcharum, futurorū mysteria sunt. Denique ipse Iacob ait ad filios suos; Congregamini vt annuntiet vobis quæ occurra sunt vobis in nouissimis diebus. Congregamini, & audite Israel patrem vestrum.

Quod filij discere debeant reuerentiam & honorem deferre patribus, ut benedictionibus eorum digni habeantur, & de commendatione paterna benedictionis: quodque sanctus Ioseph benedictionem sumere festinauerit, & filios suos Manasse & Ephraim obtulerit, quos & Jacob benedixit: & de mystica huius benedictionis ratione.

De prophetica benedictione Ruben primogeniti, quae magis propheta quam benedictio est, & de errore Iudaeorum, atque mysteriis circa eam. Cap. I.

De prophetia eorum quae euentura erant filiis Symeon & Leui, quorum nominibus tribus designantur, & de confutatione opinionis Iudaeorum circa mysticam istius benedictionis interpretationem. Cap. II.

De benedictione Iuda, & mystica eiusdem significatione. Cap. III.

De benedictione Zabulon, & mysteriis illius. Cap. IIII.

De benedictione Issachar, & mystica eius expositione. Cap. V.

De prophetica benedictione Dan, ac mystico eiusdem intellectu. Cap. VI.

De benedictione Gad, & mystica eius interpretatione. Cap. VII.

De benedictione Aser, & de mysteriis eiusdem. Cap. VIII.

De benedictione Nephthalim, & mystica illius declaratione. Cap. IX.

De benedictione Ioseph, & qua ratione super omnes filios eum pater uerbis profecutus sit; ac de mystica illius benedictionis expositione. Cap. X.

De benedictione Benjamin, & mystica representatione eiusdem. Cap. XI.

De benedictione Benjamin, & mystica representatione eiusdem. Cap. XII.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS DE BENEDICTIONIBVS

PATRIARCHARVM LIBER.

Genesis Cap. XLVIII.

FACTVM est autem post uerba haec, nuntiatum est Ioseph quod pater suus turbatur: & assumens duos filios suos secum, Manassen & Ephraim, venit ad Iacob. Nuntiatum est autem Iacob, dicentes, Ecce filius tuus Ioseph uenit ad te. Et confortatus Israel sedit super lectum. Et ait Iacob ad Ioseph, Deus apparuit mihi in Luza, in terra Chanaan, & benedixit mihi, & dixit, Ecce ego augebo te, & multiplicabo te, & faciam te in congregationes gentium, & dabo tibi terram hanc, & semini tuo post te, in possessionem sempiternam. Nunc ergo duo filij tui qui nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam ego uenirem ad te in Aegyptum, mei sunt, Ephraim & Manasse, sicut Ruben & Symeon erunt mihi: at posteri quos genueris post haec, tui erunt. In nomine fratrum suorum uocabuntur in illorum hereditatibus. Ego uocem quando ueniebam de Mesopotamia Syriae, mortua est Rachel mater tua in terra Chanaan, appropinquante me secundum hippodromum

Chabrata terrae, antequam uenirem Ephrata: & sepeliri eam illic in uia hippodromi. ipsa est Bethleem. Videns autem Israel filios Ioseph, dixit, Qui isti? Dixit autem Ioseph patri suo: Filij mei sunt, quos dedit mihi Deus hic. Et ait Iacob, Adduc mihi eos, ut benedicam eis. At oculi Israel grauati fuerant praesentate, & non poterat uidere. Et applicuit illos ad eum, & osculatus est eos, & circumplexus est eos. Et ait Israel ad Ioseph, Ecce facie tua non sum priuatus, & ecce ostendit mihi Deus & semem tuum. Et eduxit eos Ioseph ad genibus eius, & adorauerunt eum in faciem super terram. Accipiens autem Ioseph duos filios suos, ipsum quidem Ephraim in dextera sua, a sinistris autem Israel; at Manassen in sinistra, a dextris autem Israel, & applicuit illos ei. Extendens autem Israel manum dexteram, imposuit super caput Ephraim (hic autem erat iunior) & sinistra super caput Manasse commutans manus: & benedixit eis, & ait, Deus, cui placuerunt patres mei in conspe-

ctu eius, Abraham & Isaac, Deus qui pascit me a iuuentute mea usque in diem hanc: angelus qui liberauit me ex omnibus malis, benedicat pueros istos, & inuocabitur super eos nomen meum & nomen patrum meorum Abraham & Isaac, & multiplicentur in multitudinem multa super terram. Videns autem Ioseph quia iniecti pater manum suam dexteram super caput Ephraim, graue illi visum est: & apprehedit Ioseph manum patris sui, ut auferret eam de capite Ephraim super caput Manasse. Dixit autem Ioseph patri suo, Non sic pater. hic enim primitiuus est: impone dexteram tuam super caput eius. Et non uoluit, sed dixit, Scio fili, scio. Et hic erit in populum, & hic exaltabitur: sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius erit in multitudinem gentium. Et benedixit eis in die illa, dicens, In uobis benedicetur Israel, & dicetur, Faciat uobis Deus sicut Ephraim & sicut Manasse. Et posuit Ephraim ante Manassen. Dixit autem Israel ad Ioseph, Ecce ego morior, & erit Deus uobiscum, & reducet uos in terram patrum uestrorum. Ego do tibi Sichemam praecipuam super omnes fratres tuos, quam accepi de manibus Amorrhaeorum in machara mea & arcu.

Quod filij discere debeant, reuerentiam & honorem deferre patribus, ut benedictionibus eorum digni habeantur, & de commendatione paterna benedictionis: quodque sanctus Ioseph benedictionem sumere festinauerit, & filios suos Manassen & Ephraim obtulerit, quos & Iacob benedixit: & de mystica huius benedictionis ratione.

CAPVT I.

PRIMUM omnium discimus, quantam parentibus reuerentiam deferre debeamus, cum legimus, quoniam qui benedicebatur a patre, benedictus erat: & qui maledicebatur, maledictus erat. Ideo hanc parentibus gratiam donauit Deus, ut filiorum pietas prouocetur. Prerogativa igitur parentum, disciplina est filiorum. Honora ergo patrem, ut benedicat te. Honoret pius patrem propter gratiam, ingratus propter timorem. Esti pauper est, & non habet diuitiarum copias quas relinquat filiis, habet tamen ultimam benedictionis hereditatem, qua sanctificationis opes successoribus largiatur. Et multo plus est beatum quam diuitem fieri. Festinabat Ioseph sumere benedictionem. Denique & filios suos obtulit, Manassen & Ephraim, quos benedixit Iacob: ut quia duodecim habebat filios, & tertiusdecimus erat futurus Apostolus Paulus, quasi posterior electus, tertiusdecima tribus de Manasse & Ephraim nepotibus sanctificaretur in utrumque diuisa, quod Paulus non extra paternarum numerum tribuum inueniretur, qui ueteris testamenti & noui egregius

praedicator, paterna benedictionis hereditatem sibi quoque facile profecisse comprobaret. Quam preclara & in hoc mysteria, quod Ioseph filios suos quos susceperat in Aegypto, Ephraim ad dexteram suam, ad sinistram autem Israel patris sui, Manassen autem ad sinistram suam, ad dexteram autem Israel, applicuit eos ante patrem. Extendens autem Israel manum dexteram, imposuit super caput Ephraim qui erat iunior, & stabat a sinistra uisus: & sinistram suam posuit super caput Manasse, qui erat ad dexteram, & ita immutatis manibus benedixit eos. In quo & Ioseph naturam ordinem seruauit, ut seniori filio plus deferret, sicut Isaac quoque in Esau priorem filium benedictionem praefere cupiebat. Sed minorem filium in typo iunioris populi credidit praefereendum, sicut erat ipse a matre praeratus. Denique Manasse ex obliuione Latina interpretatione signatur, eo quod populus Iudaeorum oblitus est Deum suum qui fecit eum. Et quicumque ex ea plebe crederit, tamquam ex obliuione reuocatur. Ephraim autem fecunditatem fidei interpretatione nominis pollicetur, qui auxit patrem, sicut ait ipse Ioseph, dicens, Quia auxit me Deus in terra humilitatis meae. Quod proprium est populi iunioris, qui corpus est Christi, augens patrem, & Deum proprium non relinquens. Denique spiritaliter de populis hoc esse mysterium senior declarauit. Nam cum filius putaret eum errasse uicio hebetioris aspectus, conuertere uoluit manus eius, dicens, Non sic pater hic enim primitiuus est: impone dexteram tuam super caput eius. Et non uoluit, sed dixit, Scio fili, scio. Et hic erit in populum, & hic exaltabitur: sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius erit in multitudinem gentium. Denique praefereendum Ephraim seniori germano, etiam benedictionis serie prophetauit, dicens, In uobis benedicetur Israel, & dicetur, Faciat uobis Deus sicut Ephraim & Manasse. Et ideo cum essent nepotes, in locum filiorum sunt adoptati, ut non essent auitae benedictionis expertes.

Genesis Cap. XLIX.

VOCAUIT autem Iacob filios suos, & ait, Congregamini, ut annuntiem uobis quae occurrura sunt uobis in nouissimis diebus. Congregamini, & audite filij Iacob, audite Israel patrem uestrum. Ruben primogenitus meus, tu uirtus mea, & initium filiorum meorum, durus portari, durus & temerarius, affectisti me contumelia, sicut aqua non efferueas. Ascendisti enim in cubile patris tui, tuic polluisti torum quos ascendisti. Symeon & Leui fratres summauerunt iniquitatem propositi sui. In consilium eorum non ueniat anima mea, & in congregationem illorum non contendat uiscera mea: quoniam in ira sua occiderunt homines, & in cupiditate sua subtrahuere uertu taurum. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & ira eorum, quia indurata est. Diuidam eos in Iacob, & dispergam illos in Israel. Iuda, te lau-

nostras, vt infirmaretur propter peccata nostra. Et factus est vir agricola, sciens terram suam bono seminare frumento, & fructiferas arbores alta radice plantare.

De prophetica benedictione Dan, ac mystico eiusdem intellectu. CAP. VII.

Dan indicabit populum suum tanquam & vna tribus in Israel. Et factus est Dan ipse serpens in via, sedens in semita, mordens calcaneum equi, & cadet eques retrorsum: salutem expectans a Domino. Simplex quidem intellectus hoc habet, quod etiam Dan tribus iudicem dederit in Israel. Etenim post Iesum Nane iudices fuerunt plebis de diuersis tribubus. Fuit autem & Sanson de tribu Dan, & iudicauit Israel viginti annis. Sed non huc prophetia significat, sed antichristum qui futurus est ex tribu Dan: sauius iudex, & tyrannus inhumanis, iudicabit populum suum. Tanquam serpens in via, sedens in semita, deicere tentabit eos qui viam ambulat veritatis, supplantare cupiens veritatem. Hoc est enim mordere equi calcaneum, vt veneni suffusione equus laucius, & vuln eratus dete serpentes, leuet calcaneum suum: sicut Iudas proditor tetatus a diabolo super Dominum Iesum leuauit calcaneum suum, vt deiceret equitem, qui se deiecit vt omnes leuaret. Cecidit igitur non prostratus in faciem, quasi dormitans, sed retrorsum, vt a superioribus ad priora se extendens, a Domino expectaret salutem. Sciebat enim se resuscitandum, & ideo iacentem Adam expectabat erigere. Vnde nos cum bene in via currimus, caueamus necubi serpens lateat in semita, & subruat vestigium equi, hoc est, corporis nostri, & deiciat subiro equitem dormientem. Nam si vigilamus, cauere debemus aliquatenus, & morsus declinare serpentis. No ergo nos opprimat somnus negligentiae, somnus saeculi, non opprimat diuitiarum somnus, ne & de nobis dicatur, Obdormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum. Sed fuit & equites dormientes, de quibus scriptum est, Dormierunt qui ascenderunt equos. Si auaritia peccus tuum vulneret, si libido inflammet, dormis eques, & ideo corpus tuum, hoc est, equum tuum non potes refranare. Vigila ergo, vt etiam si deiectus fueris, hoc est, mortuus fueris, non obdormias. Qui enim obdormiunt somnum suum, nihil inueniunt. Tu autem expecta salutem a Domino venturam, respice vt gratiam resurrectionis inuenias. Dormiebat Iudas, vnde verba Christi non audiebat. Dormiebat Iudas, & quidem somnum diuitiarum, qui mercedem de proditione quaerebat. Vidit eum dormientem diabolum, & oppressum auaritia somno graui: misit se in cor eius, vulnerauit equum, deiecit equitem, quem separauit a Christo. Hanc tribum benedixit Moyses, dicens, Da catulus leonis, & effugiet ex Basan, hoc est confusione. Vnde secundum Graecum magis intelligere debemus, ex quo Latinus transtulit, quod Dan ipse factus sit serpens in via sedens. Dan iudicium interpretatur. Et ideo graue iudicij periculum tribus ista subiit, cui serpens illapsum antichristum est, qui currentem suis fangent venenis. Sed tamen ipsa tribus liberabitur a confusione, cum fuerit confessus

equitem resurgentem, qui ait, Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego cum coram patre meo qui est in caelis: qui autem me confessus fuerit coram hominibus, confundam & ego cum coram patre meo qui in caelis est.

De benedictione Gad, & mystica eius interpretatione. CAP. VIII.

Gad tentatio tentabit eum, & ipse tentabit eum secus pedes. Tentatio est congregatio & astutia Scribarum & sacerdotum, qui Dominum de tributo Caesaris, & de Ioannis baptisate (vt docuit scriptura) tentabant, quibus Dominus Iesus in sua iustitia tetamentum reitorit. Secus pedes, hoc est continuu sine vlla deliberatione referes, quod tentates magis ipse concluderet. Dicentibus enim, In qua potestate haec facis? non ad quaesita respondit, sed etiam ipse proposuit, dicens, Interrogabo & ego vos vnum verbum: quod si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua potestate haec facio. Iterum dicentibus, Licet tributum dare Caesari, an non? ait, Quid me tentatis, hypocritae? Ostendite mihi numisma census. Et offerentes iteru interrogauit, Cuius est imago & superscriptio? Dicunt ei, Caesaris. Vbi igitur eos ligauit ipsorum sermonibus, ipsorum obligatione cōstrinxit. tunc ait illis, Reddite ergo qua sunt Caesaris, Caesari: & qua sunt Dei, Deo: vt contra verba sua venire non possent. Denique mirati abiectum ab eo. Sed non est mirum si secus pedes respondebat, qui ante pedes videbat. Exposuit Moyses eidentem haec prophetiam Iacob sancti esse de Christo. Sic enim ait, Benedictus qui ampliat Gad. Sicut leo requieuit confringens brachia & principes, & vidit ab initio suo, qua ibi diuisa est terra principum collectorum simul cum principibus populorum: Iustitiam fecit Dominus & iudicium cum Israel. Agnoscuimus itaque quis requieuit sicut leo, quis cōstrigebat brachia potentium, quis ab initio diuisionem tentationum vidit. Ibi igitur hiatus est terrae, qui absorbeat calumniantes, vbi tentatio perfidorum est.

De benedictione Aser, & de mysterio eiusdem. CAP. IX.

Aser pinguis eius panis, & ipse dabit escam principibus. Aser interpretatione Latina significat diuitias. Quis igitur diues, nisi vbi altitudo diuitiarum est sapientiae & scientiae Dei? Quis diues nisi Dominus Iesus, qui abundat semper, & nunquam deficit? Pauper venit in hunc mundum, & omnibus abundauit, vniuersos repluit. Quantus est in diuitiis, qui paupertate sua omnes diuites fecit? Sed pauper propter nos, diues cum patre. Pauper ille, vt nos ab inopia vendicaret, sicut Apostolus docet, dicens, Quia propter nos pauper factus est cum diues esset, vt illi inopia vos ditaremini. Cuius inopia ditat, sanat simbria, fames satiat, mors viuificat, sepultura resuscitat. Hic ergo diues est thesaurus, huius pinguis panis. Et bene pinguis, quem qui manducauerit, escure non poterit. Hunc panem dedit Apostolis, vt diuidentem populo credentium, hodieque dat nobis eum, quem ipse quotidie sacerdos consecrat suis

luis verbis. hic ergo panis factus est esca sanctorum. A Possumus & ipsum Dominum accipere, qui suam carnem nobis dedit, sicut ipse ait, Ego sum panis vitae. Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt: hic est autem panis qui de caelo descendit, vt si quis ex eo manducauerit, non moriatur. Et ne quis putaret quia de hac morte dicit quae per animam & corporis recessionem venit, & iure dubitet, cum sciat sanctos Apostolos hac morte esse defunctos, addidit, Ego sum panis vitae, qui de caelo descendit. Si quis manducauerit ex hoc, viuet in aeternum; hoc est, non de temporali vita dixi supra, nec de morte istius vitae, qua etiam si quis mortuus fuerit, tamen si panem meum acciperit, viuet in aeternum. Ille enim accipit, qui seipsum probat: qui autem accipit, non moritur peccatoris morte, quia panis hic remissio peccatorum est. Moyses quoque pulcherrime prophetauit in benedictionibus suis, dicens, Benedictus a filiis Aser, & erit acceptus fratribus suis, & intinget in oleo pedem suum, ferrum & as calcamentum eius erit. Et sicut dies tui, sic fortitudo tua. Non est quicquam sicut est Deus tuus in caelo, adiutor tuus, & magnus Dominus firmamentum: & proteget te Dei principatus, & per vires brachiorum potentium eiecit a facie tua inimicum, dicens, Peras. Et habitabit Israel solus confidenter super terram: Iacob in frumento & vino, & caelum ei cum nebula rosis erit.

De benedictione Nephthalim, & mystica illius declaratione. CAP. X.

Nephthalim vitis remissa, porrigens in germine decorem. Sarnemum vitis aliud amputatur, quod videtur inuile, ne cassa vitis farmentorum exultatione luxuriat, & aliud paulisper recidit ac remittitur, vt fructum afferat, cuius decus in generatione potrigitur: quia dum ad superna se subrigit, vitem amplectitur, & ad verticem ascendens iugi, quaedam colla vitium pretiosum palmitis vestit monili. Est & ille decorus in generatione, quia plenis palmitibus multos fructus exundat. Decorum hoc, sed multo illud pulchrius, quod haerentem palmitem viti significat spiritali, cuius nos farmentum sumus, & fructum afferre possumus, si maneamus in vite: sin autem, praeridimus. Sanctus patriarcha Nephthalim erat palmas abundans. Vnde & Moyses dicit, Nephthalim fatietas accipientium, replebitur benedictione a Domino, mare & Africum possidebit: exponens hoc quod Iacob dixerat, quid sit vitis remissa, hoc est, per fidei gratiam vinculis mortis exutus: in quo significatur populus Dei ad libertatem fidei, & vbertatem vocatus gratiae toto orbe diffusus, qui iugum Christi bono fructu vestiat, & ligna vera illius vitis, hoc est, mysteria dominicae crucis ambiat, nec timeat confessionis eius periculum, sed magis etiam in persecutionibus positus Christi nomine gloriatur. Hic est verè remissus a vinculis, qui nullo nexu formidinis alligetur. Vnde Propheta dicit, Exhibit, & tripudiat sicut vituli resoluti vinculis. Ideoque in germine suo decorem potrigit, quia in loco pacis collocatus, & super aquam refectionis educatus, per sacramenta regenerationis suae germinat

bonum verbi decorem, & assumitur in illam pulcherrimam Christi gratiam qui potest venustatem tui decoris augere. Denique super onnes decorus quod habet, donat: quia nemo potest donare quod non habet. Ideoque dicitur, Dominus regnauit, decorè induit. Induit enim decorè Ecclesiae gratiae, quae in illo laucro deponens feciditatem omnium delictorum, splendore gratiae caelestis enituit. Ideoque sponsus de ea dicit, Quae nã est haec proficiens tamquam diluculum, electa sicut sol, speciosa sicut luna, mirabilis sicut ordinatio?

De benedictione Ioseph, & qua ratione super omnes filios eum pater vberius profecutus sit, ac de mystica illius benedictionis expositione. CAP. XI.

Nunc vt tamquam epilogo quodam concludamus historiam, sicut & scriptura diuina conclusit, prophetiam sancti Iacob de sancti Ioseph nomine digeramus. Filius meus ampliat, Ioseph filius ampliat, & appetitus, filius meus adolescentior ad me reuertere. In quem consilia conferentes maledicebant, & intendebant in eum domini arcum, & contriti sunt cum potentia arcus eorum, & dissoluti sunt nervi brachiorum manuum eorum per manum potentis Iacob, ille qui praevalluit a Deo Israel pater tuus. Adiuuit te Deus meus, & benedixit te benedictione caeli summo, & benedictione terra habentis omnia. Propter benedictionem vberum & vultus, & benedictionem patris tui & matris tuae, praevalluit super benedictiones montium manentium: & desideria collium aeternorum erunt super caput Ioseph, & super caput cori quibus praevalluit fratrum. Quae causa est quod super omnes filios, Ioseph vberius profecutus est pater, nisi quia prafigurata in eam Christi videbat mysteria? Vnde benedicens illum magis qui expectabatur, quam illum qui videbatur, ait, Filius ampliat mens Ioseph. Quis est ampliat, nisi Christus, cuius gratia semper augetur, & sine processu sui non habet gloria? De quo & Ioannes dicit, Illum oportet crescere, me autem minuari: quia per illum illud salutare perfectumque nomen cumulata est in hoc mundo & abundauit gratia. Filius meus ampliat. Et ideo quia videbatur eum crescere fratres, & inuidere coeperunt. Intelligibilis autem Ioseph & zelum incidit ab iis quos magis fovebat. Denique dicebat, Non veni nisi ad oues perditas domus Israel. Et illi dicebant, Nescimus vnde sit. Ille curabat eos, & illi negabant eum. Filius (inquit) meus adolescentior. Reuera adolefcentior, qui erat penultimus natu. Denique & scriptura dicit, Amabat eum Iacob, quia filius senectutis erat illi. Quod etiam ad Christum refertur. Senescenti enim mundo & iam occidit illucescens Dei filius per Mariae virginis partum, serus aduenit, quasi filius senectutis secundum sacramentum suscepti corporis, qui erat ante saecula semper apud patrem. Vnde dicit ad eum pater, Ad me reuertere, vocans eum ad caelum de teris, quem propter nostram salutem miserat. Itaque resuscitans filium suum vniuentium, enactuauit consilium maledicentium. Vnde & Esaias dicit, Vanum consilium spiritus vestri. Et conuicia quae quasi iaculantes sagittas dirigebant, soluit omnia, contriuit eorum potentiam, qui in suis virtutibus, & non in Deo confidentes erant. Ille (inquit) qui praevalluit a

1. Ioh. Mat. 5.

catus mundi, lux sæculi, qui dixit, Ecce venio, & non videmus oculis, sed affectu tenemus: cui est venit. Ad quem accedamus in abundantia fidei, omnis honor & gloria. Vale fili, & nos dilige, adorantes & obsecrantes & sperantes in eum, quem quia nos te diligimus.

S. AMBROSII AD HORONTIANVM ENARRATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS AD SABINVM

ENARRATIO.

In qua super cap. II. Genesis, de paradiso, de que eius loco mysticè agitur.

AMBROSIVS SABINO.

EST O hexamero vtrū paradysum sub- H texerim, requirèdum putasti, & quam de eo haberem sententiam, significandum, idque velle te studiose cognoscere. Ego autem iam dudum de eo scripsi, nondum veterans sacerdos. Sententias autem de eo diuersas esse plurimorum cõperi. Nam Iosephus, vt pote historio-graphus, locum dicit refertum arboribus virgultisque plurimis, irrigari etiam flumine qui diuidatur in quattuor fluuios. Collecta etenim in vnum congregatione aquarum, non se penitus exinanit terra, & fraudant irriguis suis, sed hodieque in fontes prorumpit, & deducit meatus fluminum, quibus pignora sua quasi pia mater plenis lactat vberibus. Alij alias, omnes tamen congruunt, in paradiso & lignum vitæ radicatum, & lignum scientiæ quæ discernat bonum & malum, cætera quoque ligna plena vigoris, plena viuificationis, spirantia, & rationabilia. Ex quibus colligitur, paradysum in nostro principali, quod animatur & viuificatur animæ virtutibus, & infusione spiritus, posse videri. Denique Salomon in spiritu paradysum in homine esse euidenter declarauit. Et quia mysteria exprimit vel animæ & verbî, vel Christi & Ecclesiæ, ideo ait de virgine anima, vel Ecclesia quam volebat virginem castam assignare Christo: Paradysus conclusus, foror mea sponsa, paradysus conclusus, fons signatus. Paradysus Græcè, Latine hortus dicitur. Denique Susanna in paradiso erat, & sic legitur Latine. Et Adam in paradiso erat, & sic legimus. Ergo non te moueat quod alij codices Latini hortum habent, alij paradysum. Ibi ergo est casta vxor, vbi virgo. Licet virgo excepta habeat claustra & signacula sua, sed vtraque, in paradiso, vt aduersam astus corporis & carnis flagritiam refrigeretur virtutum vmbrauculis. Ergo paradysus in principali nostro est, siluæcês plurimarum opinionum plantarum, in quo principaliter lignum vitæ constituit Deus, id est, pietatis radicem. Ea est enim vitæ nostræ substantia, si Domino & Deo nostro debitos cultus deferamus. Constituit etiam scientiæ boni & mali seminarium. Homo enim solus in cæteris animantibus terrenis habet scientiâ boni & mali. Alia quoque illic plantaria diuersa, quorum fructus virtutes sunt. Sed quia scientiæ capax hominis affectus cognitus est Deo quod citius ad astutiam inclinaretur quam ad summum prudentiæ (neque enim iudicem qui fines cer-

Ioseph. lib. 1. antiquit. cap. 2.

Gen. 2.

2. Cor. 11.

cant. 4.

Dan. 13. Gen. 2.

Gen. 8.

Gen. 2.

Gen. 3.

Ibid.

Ecd. 37.

Gen. 2.

Gen. 3.

1. Cor. 11.

Ecd. 37.

Exa. 34.

Gen. 2.

Gen. 3.

vt ibi in lib. de spirit. mundi.

vt plerique experiri volentibus cum plures anulos A ferreos ad eum lapidem admoerint, omnes pari tenent modo: deinde si ei anulo cui adhaeruit lapis, alium admoceas anulum, & rursus per ordinem singulis substituas, licet in omnes penetret per ordinem ex illo lapide vis naturæ, tamen priores nexu vehemientiore constringit, posteriori remissiore: quanto magis humani generis conditio atque natura ex puriore statu in deteriorem lapsa est, quâdo nequiores attigit? Nam si per eas species minuitur natura quæ non sunt culpa capaces, quanto magis per animos atque artus labe pollutos scelerum virtus eius hebetatur? Vnde quia excreuerat malitia, abolita innocentia fuerat, non erat qui faceret bonitatem, non erat vsque ad vnum: venit Dominus qui reformaret naturæ gratiam, immo augetet, vt ibi superabundauit peccatum, superabundaret gratia. Ergo liquet & quia auctor hominis Deus, & quod Deus vnus, non multi dij, sed vnus qui mundum operatus est, & vnum, non multos mundos, vt dicunt philosophi. Primum igitur mundum creauit, deinde habitatorem mundi, cui totus mundus patria foret. Nam si hodie quocumque accesserit sapiens, vbique cuius est, vbique sua

omnia intelligit, nusquam se peregrinum, nusquam hospitem iudicat: quanto magis ille primus hominotus erat mundi incola, & vt Græci dicunt, πολίτης, opus Dei recens, confabulator assiduus, cuius sanctorum, complantatus virtutibus, præpositus omnibus terrenis animantibus, marinis, volatilibus, totum mundum suam possessionem putabat, quem Dominus tuebatur vt opus suum, neque vt bonus parens atque auctor deserebat? Denique: cõ vsq; creatum fouet, vt abdicatum redimeret, eliminatū reciperet, mortuum passione filij sui vniuenti resuscitaret. Est ergo hominis auctor Deus, & diligit opus suum operator bonus, nec derelinquit bonus pater, quem etiã sicut diues paterfamilias censu propriæ hereditatis redemit. Caueamus ergo ne hominem istum, id est, vniuenti, mulier illa, id est, passio sensuum nostrorum, delectatione & ipsa decepta atque illusa effœminet, & circumscriptum in leges suas & sententiam trahat. Fugiamus delectationem sicut serpentem, multas enim artes habet, & maximè in hominem. Nam alia animantia cibi aviditate capiuntur, homo quanto plures sensus oculorum auriumque habet, tanto maiora pericula, Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

De panit. dist. 2. c. primum homo.

Gen. 3.

S. AMBROSII AD SABINVM ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE ARBORE INTER-

DICTA ENARRATIO.

In qua agitur super cap. III. Genesis, de precepto homini dato super fructu arboris scientiæ boni & mali, & eius transgressione, & pœna influcta.

C. A. P. I.

EGIMVS IN Genesi Deum Adæ dixisse, Ex omni ligno quod est in paradiso ad escam, edes: de ligno autem quod est sciētig boni & mali, non edetis ex eo. quia die autē mādūcaueritis ex eo, morte moriemini. Multos scimus de hac arbore quæstiones vanas mouisse, quibus dicunt Adam non voluitate sed necessitate peccasse, quia in illa arbore scientiæ boni & mali erat mors. Qui dum hominis culpam excusare nititur, Deo conditori damnabiliter iniuriam faciunt. Qui bus ratio idcirco reddenda est, ne diutius vanas huiusmodi moueant quæstiones: aut adhuc cum animarum periculo, & æternæ salutis dispendio in errore taliter sentiendo iaceant: sed si volunt veritatem nosse, taceant & audiant (audiens enim sapiens, sapientior erit) ne stulta loquendo de Deo, eius bonitati conuicium inferant. Vna arbor fuit in medio paradisi, explorans hominis voluntatem: in ea vita pendebat per obedientiam, in ea & mors per transgressionem latebat: in ea apparuit hominis transgressio, in qua fuerat leuis præceptio. Deus dixit, Ex omni ligno quod est in paradiso ad escam, edes: de illa vero arbore quæ est in medio paradisi, non manducabitis, ne forte moriamini. In hoc verbo lex fuit a Deo posita homini, in

eo fuit pœna cum interminatione mortis cõstituta. Vnde mulier ad serpentem respondit, De fructu ligni quod est in medio paradisi, dixit Deus, Non manducabitis ex eo, neque tangetis ex eo, vt nō moriamini. Et diabolus dixit, Non morte moriemini. Stetit ergo homo inter Deum factorem, & diabolum deceptorem. Nam Deus mortem minatur, si arboris fructus tangatur: diabolus verò deos futuros eos esse promittit, si arbor illa violetur. Ideo inquit, Scit enim Deus quia quacumque die manducaueritis ex eo, adaperientur oculi vestri, & critis sicut dij scientes bonum & malū. Appetita est tandem venenosa dulcedo mortis, & contempta est salubritas perpetuæ vitæ. Sed dicit calūniator, Vides quia in illa arbore fuit mors. Respondemus vanæ quæstioni: Non fuit planè in ea arbore mors, sed per hominem inuenta. Sapiens dicit, Deus mortem non fecit; sed impij manibus & verbis accerserunt eam. Lex in arbore, probatio fuit hominis, non deceptio saluatoris. Nam si Deus hominem non amasset, nec fecisset eum, nec præmonuisset, si mortificare voluisset. Quod si homo antè non præmoneretur, nō esset misericordia (dices) sed facultas, nec iustitia, sed iniustitia. Verum opinandum non est quod Deus misericorditer fecisset hominem, & labefecisset iniustè. quod cum nec de homine præsumatur, quanto minus de Deo credendū est, qui fons pietatis & bonitatis est; & a quo omne datum optimum, sicut dicit Apostolus, descendit? Iacob. 1. z iiii

Gen. 3.

Ibid.

Sap. 1.

Iacob. 1.

Denique quis hominum aliquando opus suum pe-
 rire patitur, aut fabricam suam ruinæ tradit, aut
 filium quem genuit, in foueam mortis impin-
 git? Si etiam in homine vix hoc reperitur, quomo-
 do in Deum fuisse credas, qui fabricam suam, id
 est hominem, bene disposuit, & imminente eius
 ruina, in præcipitum ne caderet, suffulsit? Sed ad-
 huc stare non potuit. Quare? Quia audire noluit.
 Quid ergo imputamus Deo si Adam cecidit, qui vt
 caderet, Dei præceptum contempsit? Dic mihi: Ar-
 bor ipsa scientiæ boni & mali, bona fuit, an mala?
 Dicitur es, Mala vtique, de qua homo pomum ra-
 piendo lapsus est in mortem. Ergo arborene fuit ma-
 la, an transgressio mandati? Planè arbor, dices. Nam
 si mala non fuisset, homini mortem non propinaf-
 set. Hoc dices non intendens virtutem scriptura-
 rum: quoniam sicut scriptum est, in illa arbore fuit
 dinofcentia boni & mali, non malum. Nam scri-
 ptum est etiam, Et vidit Deus omnia quæ fecit, &
 ecce bona valde. Illud credis quod te in errorem
 inducat, & hoc non credis quod te adducat ad salu-
 tem?

54p. 8.

Gen. 3.

Gen. 2.
Gen. 1.

CAP. II.

Vis nosse qui calumniaris, quia arbor illa non
 fuit mala, sed bona, nec in ea facta est à Deo mors,
 sed homo serpente audiendo, sibi mortem ac-
 cersit, sicut sapiens testatur: Deus, inquit, crea-
 uit hominem in integritate, & imaginem propriæ
 similitudinis fecit eum: inuidia autem diaboli mors
 introiit in mundum? Percussor item: Ferrum bonum
 est, an malum? Sine dubio dicitur es, Malum.
 Quare malum, & non bonum, cum omnia quæ
 Deus fecit, bona sint valde? Si dices, Bonum:
 quare bonum dices esse ferrum, vnde homines pe-
 rimuntur? Audi ergo non ferrum esse malum, sed
 qui ad facinus vitur ferro, ipse malus est. Vis au-
 tem nosse quia bonum est ferrum? Vnus eo vitur
 ad putandam vineam, alius ad perpetrandum homi-
 cidium: alius se nutrit ferro, & alius innocentem
 perimit gladio: vnus ferro agrum colit, alius acie
 ferri sanguinem fundit: vnus operatur ferro vt vi-
 tam sustentet, suam, alius autem vitam perimit alic-
 nam. Nam iudex gladium portat, vt in reum ani-
 maduertat, innocentem absoluat. Adhuc audi si va-
 cat calumniator. Vinum bonum dicitur esse, an ma-
 lum? Puto quod dicitur bonum esse, non malum. Et
 hoc ad sobrietatis iudicium, non ad ebrietatis pre-
 iudicium. Ergo vinum est vinum, bonum valde.
 Bene quod in vino confessus es bonam Dei crea-
 turam, & ego confiteor bonum esse. Quare ergo vnus
 accipit ad sobrietatem, alius ad ebrietatem? Numquid
 quia vnus inebriatur, & turpis videtur, & aliquando
 inebriatus in foueam cadit, & mortem incurrit; ideo
 dicenda est mala Dei creatura? Non vtique: quando
 quidem alius sobriè bibit, & Deum in ipsa sobrietate
 benedicit. Cibi item quos nobis Dominus largitus est
 ad vtendum, non sunt mali, sed boni: & tamen si
 amplius quam conuenit sumantur, perniciosi sunt. Ideo
 scriptum est: In multis esicis erit infirmitas. Numquid
 ideo mala dicenda est Dei creatura, quia aliquibus nocet?
 Nequaquam, sed sicut docet Apostolus, Omnis crea-
 tura Dei bona est. Vertitur autem in perniciè bona
 Dei creatura ex praua vtentis mensura. Vnde quod

Rom. 13.

1. Tim. 4.

Ecl. 37.
1. Tim. 4.

est sui natura bonum, fit vsu malum. Scimus ali-
 quos nimio vino & cibo esse præfocatos, & morte
 præuentos: numquid in vino aut cibus fuit mors?
 Absit, sed intemperantia ciborum fecit eos in mor-
 tem cadere, quia dictum est, Exultatio cordis, & la-
 titia animæ vinum epotum in tempore sufficiens, &
 econtrà: Amaritudo animæ vinum potatum multum
 in irritatione & ruina. Sic & ferrum non ideo malum,
 quia cum eo latro perpetrat homicidium, sed ipse
 malus est, qui eo vitur ad perimendum hominem:
 ita & arbor illa non fuit mala, sed bona; hoc verò
 planè malum, quod homo Dei præceptum trans-
 gressus est. Homo ergo est qui facit malum. Ideo Sa-
 piens ait, Deus ab initio fecit hominem, & reliquit
 illum in manu consilij sui. Si volueris, conferuas
 mandata, & fidem facere beneplaciti. Apposuit tibi
 ignem & aquam, & ad quodcumque volueris exten-
 de manum tuam. Antè hominem vita & mors, &c.
 Malum est ergo homini ex mala eius electione: bonum
 verò est quidquid Dominus ad hominis vsum
 tribuere dignatus est.

Ecl. 31.
Ibid.

Ecl. 15.

CAP. III.

Ad. 10.

1. Tim. 2.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Gen. 2.
Gen. 3.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Gen. 3.

Gen. 3.

Gen. 3.

Gen. 3.

Gen. 3.

Gen. 3.

Gen. 3.

quæ explicanda forent. Sed quia hora præterit, &
 singula dicere nequimus, ne longitudo sermonis fasti-
 dium faciat auditoribus, solvere cogimur. Verum
 dum debitor dilationem petit, rogo ne debitor
 præcurat, & creditor absentiam procuret. Debitum
 ergo sermonem soluere procuro, sed creditores ab-
 ire vereor. Denique aliquos video, alios requiro.
 O creditor piger, cum veneris vt debitum exigas,
 quid tuam absentiam procuras? Debitor satis facere
 debito cupit, & creditor desidiosus absentem se fa-
 cit? Nouam rem video. Instat debitor creditori vt
 debitum accipiat, & creditor se excusat? Sed quid
 interest? Si creditor venire noluit, reddat debitor
 quod promissit.

CAP. III.

Ad. 10.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

diabolo liberum certamè habuit. Sed dices, Quare
 diabolo potius quam Deo obediuit, nisi sua electio-
 ne? Sed adhuc calumniator dicit, Quare dixit Deus,
 Morte moriemini, nisi quia ipse mortem fecit, ideo
 que hominem ea præmonuit? Respondeat tibi & in
 hoc, stulte calumniator, Si tu cum sis homo, habens
 filios, admones omnes, præcepto mandans vt te se-
 quantur & imitentur in omnibus; & si vnus eorum
 contemptor extiterit, & per malam conuersationem
 mortem inciderit, numquid eius mors tibi imputan-
 da est, & non potius ei qui tuam admonitionem cõ-
 temendo præcipitur in mortem? Sic nec Deo
 mors Adæ adscribenda est, qui hominem ante tras-
 gressionem ne in mortem laboretur præmonuit.
 Manifestum est autem Deum noluisse hominem pe-
 rire, nec fecisse mortem. Ad stipulari huic sapien-
 tissimus Salomon cum dicit, Deus mortè non fecit,
 nec latatur in perditione viuorum. Sed Adam Dei
 præceptum neglexit, & damnationem sibi prome-
 ruit. Reuera fratres, imperatoris sanctiones nemo
 sine periculo sui sanguinis contemnit: sed omnes
 suscipiunt cum tremore, & veneratione legunt vili-
 simam chartulam atramento scriptam, & velut di-
 uinos adorant apices. Scripturæ diuinæ leguntur,
 verba Dei sonant, ipse Dominus quodammodo præ-
 sens presentibus loquitur. Aut fastidiosè homines
 audiunt, aut (quod peius est) sedentes fabulis ope-
 ram nauant. Imperator longè positus in charta lo-
 quitur, & timetur, & quasi presens in illa charta ado-
 ratur: testimonium Domini cum recitatur, ab ali-
 quibus contemnitur? Ipsum prophetæ clamant, Ap-
 ostoli prædicant, Euangelistæ loquuntur, per seip-
 sum hominibus fabulatur, & nõ auditur? Audi præ-
 sentem Dei loquentem: Vbi fuerit, inquit, duo vel
 tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio
 eorum.

Gen. 3.
Ibid.

Sap. 1.

Matth. 18.

CAP. V.

Sed vtique, inquiet calumniator, Deus non de-
 buit hominem permittere vt peccaret. Sed stulti hoc
 dicunt, non considerantes quia Deus statuum non
 fecit lapideam aut ligneam, sed hominem perfectum
 condidit, & suæ mentis arbitrium: vt intelligeret quid
 boni appeteret, & quid mali contemneret: vt time-
 ret quod minatus est Deus, & contemneret quod
 persuaserat diabolus: & vt proposito sibi immortali-
 tatis præmio aurè cordis pararet, creatorisq; sui fer-
 uaret præceptum, non exterminatoris consilium.
 Nonne iustus hominè qui Dei præceptum cõtem-
 psit, diaboli deceptionem secutus culpamus, quam
 Deum qui hominem bonum valde, & ad eius simi-
 litudinem formauit? Homo ergo peccauit, Dei præ-
 ceptum paruificando, qui vtique debuit mortem ti-
 mere, & ad interdictam arborem non accedere. Si
 quisquam hominum imperatoris sæculi, vel iudicis
 præconem contempserit, non rapitur ad supplicium?
 Dei præceptum contempsit Adam, & ab aliquibus
 defenditur? Quare culpas Deum cum tuo pericu-
 lo, & non hominem sine tuo præiudicio? Quare in-
 culcas artificem, qui eius officium rite fundauit, fa-
 pienterque suffulcit: & defendis hominem, qui edi-
 ficio suo adesse noluit, qui diuini præcepti immem-
 or in vulnus trasgressionis impigit? Væ qui Adam
 defendis, & Deo iniuriam facis. Nunc te interro-
 go, responde mihi: Adam fuit bonus, an malus?

Sap. 8.

Diſturus es, Bonus; vt plena ſit tua deſenſio. Si ergo bonus fuit, quare vnum filium bonum, & alium parricidam genuit? Debit namque vt pote bonus, bonos ambos creare. Dices forte, Deo faciente fuit malus. Ergo ambos malos debuit generare. Quare ergo vnum innocentem, & alium effundentem innocentis ſanguinem procreauit? Vnum qui initiavit martyrrium, & alium qui patrauit parricidium? Quod ſi Cain eſt qui occidendus erat, occidit: reus ipſe non eſt, ſed genitor qui talem genuit, ſuſcipiet reatum, vt qui filium parricidam generauit. Si Adā inuitus peccauit, ergo Cain inuitus in iugulum fratris gladium fixit. Talem iuſtitiam tenent qui legi calumniantur, vt geniti ſunt mali, & eorum genitores ipſorum reatu teneantur obſtricti. Ecce Adam qui genuit latronem, & ecce Cain qui interfecit fratrem: quis ex duobus eſt reus, pater qui genuit, aut filius qui germanum crudeli morte peremit? Ceſſauit calumniator, tacuit blaſphemator, quāuis numquam aliquid veri dicat qui veritati calumniā facit. Vbi eſt calumniator? Reſponde mihi pro ſuſcepto munere, deſende quem viſque modò deſendebas. Quare ceſſaſti? quid iam taciuiſti? Ecce pro filij

reatu, reus tenetur Adam qui genuit parricidā. Dicit, non eſt reus. Exurrexit qui tacebat: Non taceo, inquit, reſponde planè & deſendo: Nec filius pro patre, nec pater pro filio reus eſt, quia ſcriptum eſt, Anima patris mea eſt, & anima filij mea eſt. Anima quæ peccauerit, ipſa punietur, quaſi eſt ſomno vigilans calumniator ille qui dormiebat, aperuit os, cepit loqui, ſed modò tacebit. Dic ergo: Nec pater pro filio, nec filius pro patre reus eſt: reſponde pro ſuſcepta calumnia, & ego pro Deo meo. Deſende Adā cauſam, & ego Domini mei iniuriam. Tu dicis non eſſe iuſtum vt reus ſit Adam pro filio, & ego conſentio. Ergo ſi patrem non inuoluit filij reatus, quare imputas Deo Adā peccatum? Et ſicut nō eſt iudicandum Adam pro Cain, ſic nec Deo quod Adam peccauit, imputemus. Deſine ſtulte calumniator (ſi tamen calumniator, & non potius blaſphemator dicendus eſt) deſine talia de Deo loqui, & talia delirare. Conſidera primum qui ſis, qualis, à quo factus ſis, & vide vtrum debeas de tuo factore id blaſphemare quod non audeas conſeruo tuo imputare. Deus autem pacis conterat ſatanam ſub pedibus veſtris. Amen.

S. AMBROSII DE ARBORE INTERDICTA ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS SVPER QVIBVSDAM CAPITIBVS LIBRI EXODI ANNOTATIONES.

Exod. Cap. VIII.

DIXIT autem Dominus ad Moysen: Ingrede ad Pharaonem, & dices ad eum, Hęc dicit Dominus: Dimitte populum meū, vt mihi ſeruiant. Si autem non volueris tu dimittere, ecce ego percutio omnes terminos tuos ranis: & eructabit fluuius ranas, & aſcendentes ingredientur in domos tuas, & in penetralia cubiculorum tuorum, & in lectos tuos, & in domos ſeruorum tuorum, & populi tui, & in maſſis tuis, & in furnis tuis: & in te, & in populum tuum, & in ſeruos tuos aſcendent ranæ. Dixit autem Dominus ad Moysen, Dic Aaron fratri tuo, Extende manum tua virgam ſuper fluuios, & ſuper riuos, & ſuper paludes, & educ ranas. Et extendit Aarō manum ſuper aquas Ægypti, & eduxit ranas. Et aſcendit rana, & operuit totam terram Ægypti. Fecerunt autem ſimiliter & incantatores Ægyptiorū incantationibus ſuis, & eduxerunt ranas ſuper terram Ægypti. Et vocauit Pharaō Moysen & Aaron, & dixit, Orate ad Dominum vt auferat ranas à me, & à po-

pulo meo: & dimittam populum, & ſacrificabunt Domino. Dixit autem Moysen ad Pharaonem: Conſtitue quando oraturus ſim pro te, & pro ſeruis tuis, & pro populo tuo ad delendum ranas à te, & à populo tuo, & à domibus veſtris: verumtamen in fluuiō remanebunt. Ille autem dixit, Cras. Reſpondit Moysen, Fier vt dixiſti: vt ſcias quòd non eſt alius præter Dominum. & auferentur ranæ à te, & à domibus veſtris, & à ſeruis tuis, & à populo tuo: verumtamen in fluuiō relinquentur. Egreſſus eſt autem Moysen & Aaron à Pharaone, & exclamauit Moysen ad Dominum proſitione ranarū, ſicut reſpondit Pharaoni. Fecit autē Dominus ſicut dixit Moysen: & mortuæ ſunt ranæ ex domibus, & ex habitationibus, & ex agris. Et congregauerunt illas cumulos, & computruit terra. Vidēs autem Pharaō quòd facta eſt requies, aggregauit eſt cor eius, & nō audiuit illos, ſicut loquutus eſt Dominus. Dixit autem Dominus ad Moysen, Dic Aaron, Extende manum tua virgam, & percute

percute puluerem terræ, & erunt ciniphes in tota terra Ægypti. Extendit igitur Aaron manum virgam, & percussit puluerem terræ: & facti ſunt ciniphes in hominibus, & in quadrupedibus, & in omni puluere terræ facti ſunt ciniphes in tota terra Ægypti. Fecerunt autem ſimiliter & incantatores incantationibus ſuis vt educerent ciniphem, & non poterūt. Et facti ſunt ciniphes in hominibus, & in quadrupedibus. Dixerunt igitur incantatores Pharaoni: Digitus Dei eſt hoc. Et induratum eſt cor Pharaonis, & non audiuit illos, ſicut loquutus eſt Dominus. Dixit autem Dominus ad Moysen: Surge mane, & ſta coram Pharaone, & ecce ipſe egredietur ad aquam, & dices ad eum, Hęc dicit Dominus, Dimitte populum meum, vt mihi ſeruiant in deſerto. Si autem non volueris dimittere populum meum, ecce ego mittam ſuper te, & ſuper ſeruos tuos, & ſuper populum tuum, & ſuper domos veſtras muſcam caninam: & implebuntur domus Ægyptiorum muſca canina, & terræ quæ ſunt in ipſa. Et glorificabo in die illa terram Geſſen, in qua populus meus eſt, in qua non erit vſquam muſca canina: vt videas quòd ego Dominus vniuerſæ terræ. Et dabo diuiſionem inter meum populum, & inter tuum populum: cras autem erit ſignum hoc in terra. Fecit verò Dominus ſic. Et venit muſca canina in multitudine in domos Pharaonis, & in domos ſeruorum eius, & in omnem terram Ægypti: & deſtructa eſt terra à muſca canina. Vocauit autem Pharaō Moysen & Aaron, dicens, Abeuntes ſacrificate Deo veſtro in terra. Et dixit Moysen: Non poſſibile fieri ſic: nam abominationes Ægyptiorum ſacrificabimus Domino Deo noſtro. Si enim ſacrificauerimus abominationes Ægyptiorum coram ipſis, lapidabimur. Viam trium dierum ambulabimus in deſerto, & ſacrificabimus Domino Deo noſtro, ſicut dixit nobis. Et dixit Pharaō, Ego dimittam vos, & ſacrificate Domino Deo veſtro in deſerto: ſed non longè procedetis ire. orate igitur pro me ad Dominum. Dixit autem Moysen, Ecce ego egrediar à te, & orabo ad Deum: & recedet muſca canina à te, & à ſeruis tuis, & à populo tuo cras. Non addas vltra Pharaō decipere, vt non dimittas populum ſacrificare Domino. Egreſſus eſt autem Moysen à Pharaone, & orauit ad Deum. Fecit autem Domi-

nus ſicut dixit Moysen: & abſtulit muſcā caninam à Pharaone, & à ſeruis eius, & populo eius, & non relicta eſt neq; vna. Et ingratiuauit Pharaō cor ſuum etiam in tempore hoc, & nō voluit dimittere populum.

Quæ Ægyptiorum abominationes Domino Deo noſtro ſunt immolande: qua via perueniatur ad Chriſti Eccleſiam, quidve in ea ſit agendum.

AMBROSIIVS IRENÆO.

MOVERI te ſignificasti mihi eo quòd legeris, Nam abominationes Ægyptiorū ſacrificabimus Domino Deo noſtro. Sed habuiſti quo ſtudio ſolueres, quia in Geneſi ſcriptū eſt quòd Ægyptij paſtores pecorū abominabatur, nō vtique propter hominē, ſed propter pecora. Illi enim aratro terrā inuertebant: Abraham autē, & Iacob, & poſtea Moysen, & Dauid, paſtores pecorū fuerunt, regalem quandā in hoc munere diſciplinā inuentes. Oderat ergo Ægyptij immaculata ſacrificia, id eſt, perfectā ſtudia virtutū, & plena diſciplinæ. Quod ergo vitioſi oderūt, hoc apud bonos ſincerū ac piū eſt. Opus virtutis deſeſtatur luxurioſis heluo, refugit Ægyptius: ita corpus quod illecebras diligit, auerſatur anime virtutes, abominatur imperiū, refugit virtutum diſciplinā, & omnia opera quæ huiusmodi ſunt. Quæ ergo Ægyptius refugit, Ægyptius ille & non homo, hæc tu amplectere, qui habes humanitatis ſcientiam. Illa autem declina quæ illi ſequuntur atque eligunt, quoniam duo ſibi iſta congruere nō poſſunt, prudentia & inſipientia. Itaq; ſicut iis quæ in quodam cenſu imprudentiæ atque intemperantiæ ſunt, abdicat ſe prudentia, abdicat continentia: ita eorum omnis exors inſipientis eſt atque incontinens, quæ in bonis atque in hæreditate ſapientis viri ſunt & continentis. Deniq; ſanctæ illæ tali coniugio Lia & Rachel, vna laborioſa, altera aspiratio fortis, refugientes non generis neceſſe ſtudent, ſed morū diſcrepantiā, cum Iacob exerciti viri ſermone edocēt eſſent quòd vellet declinere, vt Laban & filiorum eius inuidiam declinaret atque ignauiam, reſponderunt, Numquid eſt nobis portio aut hæreditas in domo patris noſtri? nōnne ſicut alienæ aſtimamur ei? Vendidit enim nos, & deuorauit pretium noſtrum. Ecce primum, quia ignauus & inuidus laborioſam & diſciplinā tenacem alienat à ſe ac refugit, ſeſeque cupit ſeparare: quoniam eas oneri eſſe cernit ſibi, & putat ſe lucrum feciſſe quòd alienauit eas, & hoc eſſe ſuum pretium iudicat, eūque fruſtrum voluptatis ſuæ. Nunc audiamus quomodo quæ habet virtus, non habeat ignauia. Aiunt enim, Omnes diuitiæ & gloria, quam abſtulit Deus patri noſtro, nobis erit, & filiis noſtris. Meritò Deo arbitro dicunt eſſe ſublata, quia ipſe eſt auctor bonorum, cuius gratia ignaui exiuntur, quia decorem hæreditatis diuinæ capere improbi atque inſirmi non queunt; ſuccedit autem intentus, & ſpiritus in ſe fortis habens. Quis autem fortis niſi ſolus Deus, qui omnia coarctet & regit? His ergo debetur hæreditas Dei. Vnde & Eſaias dicit, Eſt hæreditas

Psal. 118.
Ibid.

Gen. 31.

Psal. 17.

Gen. 31.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

seruientibus Domino. Et pulchre ait, Est hereditas. Ipsa enim sola hereditas est, alia non est. Neque enim caecus thesaurus, hereditas est, neque caduca omnia hereditatis habent commodum. Sola est illa hereditas, in quibus est portio Deus. Vnde David sanctus dicit, Portio mea Dominus. Et alibi, Haeres factus sum testamentiorum tuorum. Vides quae possideat iustus, mandata Dei, oracula eius, praecipra eius. In his diues est, in his pascitur, in his delectatur, quasi in omnibus diuitiis. Haec ergo possidentes Lia & Rachel, opes patrias non requirebant, in quibus erat pecunia adultera, irrationalibus species, & spiritalis espers vigoris. Denique quasi diuites & libere non cum diuitem, sed egentem arbitrabantur. Omnis enim bonarum & liberalium confors disciplinarum neminem insipientium diuitem putat, sed inopem atque egentem, abiectum quoque, est regalibus diuitiis affluat, & superbus auro suam iactet potentiam. Fugienda est igitur talium societas, etiam si aliqua generis copulentur necessitudine. Noxia sunt enim conuersiones cum insipientibus, & insipientes sobriam mentem ac decolorant: quia sicut adhaerens sancto sanctus eris, ita cum peruerso peruersus eris, sicut scriptum est. Frequenter enim accidit ut quis contra propositum suum intemperantem audiens, cum velit ipse continentiae disciplinam tenere, furo insipientiae coloretur, meritoque contraria sibi sunt & repugnantes, disciplinam atque insolentia. Vnde cum vir exercitatus earum sententiam quaereret, vocem emittunt probata iam diuturno exercitio virtutis: Numquid est nobis portio aut hereditas in domo patris nostri? Id est, consulis nos vtrum velimus ab eo recedere? Quasi verò non cognoueris quòd nullam habeamus cupiditatem eius societatis, neque nos dulcis saecularium diuitiarum cupiditas teneat, aut latitia luxuria. Haec sunt quae nos misera & nobis aliena duximus: haec vni quae plena inopiae atque egestatis arbitramur. Adiciunt ergo causam secessionis, quia veram gloriam, & boni thesauri copias amisit Laban, in quibus maximus vigor datus est mentis, & bona moneta imaginis Dei & similitudinis, quia spiritalem monetam amisit, quia splendida magis saeculi elegit, quam vera & vtilia vitae suae: quorum decor expertem diuinorum bonorum praeerit: quoniam ille quae putat pulchra, in iis se fallit ipsum & decipit. Vnde audi eius verba, & iudica. Secutus sanctum Jacob & filias suas, ne forte apud eas suorum vitiorum reperiret aliquid, & reuocandi eas se haberet auctoritatem, coarguens iustum, cum ratione esset redargutus, & nihil respondere ac referre posset, quo eum deberet tenere: Si nuntiafles, inquit, mihi, emisifscim te cum latitia & tympanis. In quo prodidit quid iustus fugerit, ne cum proferebatur, ne deduceret, ne tali comitatu stipatus procederet. Primum quòd multorum dominorum mancipio se subiecit non debuit, vt ab eo tanquam seruulus dimitteretur. Deinde quia vir exercitio intentus, & quaerens veram viam ad virtutem persequendam, non hominem deductorem, sed oracula quaesuit caelestia: Quae me quasi, inquit, hinc praeeperunt abire, & nunc comitantur viantem, Sed quomodo

me dimissifles? An cum latitia tua, quae plena est moelitudinis, cum tympanis scilicet atque organis immo dulata modulantibus, & sonis tibiarum suauibus, insuaui refultantibus sonis diffonis, crepibus discrepantibus, vocibus mutis, cymbalis animam ferientibus? His me delectari posse creditisti his reuocari? Hec sunt quae ego fugi: nec vereor verborum tuorum inuidiam. Fugi, ne me talia sequerentur, ne quid de tuis accipies abire. Nò enim talibus deductoribus ad Ecclesiam Christi peruenitur, ad quam uenit Iacob, vt eò deduceret populorum copias, inueheret nationum diuitias, postnitatem infunderet, fugiens umbras inanum rerum, praefrens insensibilibus simulacris virtutum spiritem decorem, plausibilibus praeponeis seria. Vides enim quemadmodum conuiuia gentiles adornent, festa annuntient, sed ea piis mètibz infestiora sunt: quia iis plerique decipiuntur, dulcibus capiuntur epulis, capiuntur saltantiu choris, dū ieiunia nostra fugiunt, dum ea sibi aspera putant, dum corpori noxia & molesta arbitrantur. An opinatus es quia aurum tuum desiderarem? Sed non habes aurum igne examinatum, quo iusti probantur. An quia argentum cuperem? Sed non habes argentum, quia splendor è allo qui celestis abiectiss. Sed fortasse speraui quòd adiceres mihi ad obsequiu seruulos tuos? Ego verò liberos quatuor, fugio seruos peccati. Sed forte comites itineris & duces viaru necessarij fuerunt? Vtinam sequi possent, ego illis monstrare Domini vias. Sed qui Deum necitis, vias eius quomodo nouistis? Vias eius ingrediuntur clecti à Domino. Non quicumque intrant eas, sed tamen nemo excluditur. Sequatur qui paratus est, ingrediatur viam quae ducit ad Mesopotamiam, vt qui cam petit, per aquas transeat, aquas Tigris atque Euphratis, fortitudinis atque iustitiae, per lacrymas poenitentiae, baptismum gratiae. In ea est virtus exercitii Dei. Omnes enim qui sunt in Ecclesia, Deo militant. In ea est grex ille insignis diuersarum virtutum, quem Iacob sibi elegit. Omnis enim sine signo anima, indocta & inrudita est, disciplinarum ne scia, quae autem insignita, eadem diues opum, & gratiarum opima. Ad eam qui venit, iratum fratrem reconciliet prius. Ad eam qui venit, Sichimam pretiosam illam & actuosam inhabitet virtutum officinam, vbi laxa castitatis grauis est vltio. Ad eam qui venit, lucretur cum Deo, vt ad imitationem eius se exerceat, ad humilitate Christi & passionis eius congre diatur. Tollat crucem suam, & Christum sequatur. Deniq; bonus congregator non emulatur, non in statur, immò etiam benedicit congregentem sibi tali munere. Sequamur ergo sanctum Iacob, & vias eius, vt perueniamus ad eas passiones, ad eas congressiones, perueniamus ad humerum, perueniamus ad patientiam matrem fidelium, & ad patrem Isaac, id est, iucunditatis capaxem, latitiae redundantem. Vbi enim patientia, ibi latitia: quia post tribulationes patientia, patientia autem probationem operatur, in qua est spes, de qua non confundimur: quoniam qui non fuerit confusus crucem Christi, nec Christus confundetur in eo. Vale fili, & non erubescas patre interrogare, qui non erubescis in passionibus Christi gloriari.

Exod.

Exod. Cap. XVI.

PROFECTI sunt autem ex Elim, & venit omnis congregatio filiorum Israel in desertum Sin, quod est inter Elim, & inter Sina. At quinta & decima die, mense secundo egressi ipsi ex terra Aegypti, murmurauit omnis congregatio filiorum Israel còtra Moysen & Aaron. Et dixerunt ad eos filij Israel: Vtinam mortui essemus percussi à Domino in terra Aegypti, quando sedimus super ollas carniu, & comedebamus panes ad satietatem, quid eduxistis nos in desertum hoc, vt occideretis omnem congregationem hanc in fame? Dixit autè Dominus ad Moysen: Ecce ego pluam vobis panes ex caelo, & egredietur populus, & colligent quod dici in diem: vt tentem eos si ambulabunt in lege mea, vel non. Et erit die sexta, & preparabunt quod inferat: & erit duplum quod cògregauerint quod per diem in diem. Dixit autem Moyses & Aaron ad omnem ceterum filiorum Israel: Vespere scietis, quòd Dominus eduxit vos de terra Aegypti, & mane videbitis gloriam Domini: quoniam audiuit murmur vestrum contra Deum. Nos autem quid sumus, quòd murmuratis contra nos? Et dixit Moyses, Dabit Dominus vobis vespere carnes comedere, & panes mane in saturitatem: quoniam audiuit murmur vestrum, quod vos murmuratis còtra eum. Nos autè quid sumus? Non enim contra nos murmur vestrum est, sed contra Deum. Dixit autem Moyses ad Aaron: Dic omni ceteru filiorum Israel: Accedite corà Deo, audiuit enim vestrum murmur. Quando autem loquutus est Aaron omni cògregationi filiorum Israel, conuersi sunt in desertum: & gloria Domini apparuit in nube. Et loquutus est Dominus ad Moysen, dicens, Audiui murmur filiorum Israel: loquere ad eos, dicès, Ad vesperam comedetis carnes, & mane saturabimini panibus: & scietis quòd ego sum Dominus Deus vester. Factum est autem vespere, & ascendit coturnix, & cooperuit castra. Mane autem factum est, cum cessasset ros in circuitu castrorum: & ecce super superficiem deserti minuterum vt coriandrum, album vt pruuina super terram. Videntes autem filij Israel, dixerunt alter alteri. Quid est hoc? Non enim sciebant quid erat. Dixit autem Moyses ad eos: Hic est panis quem dedit vobis Dominus mandu-

S. Ambros. tom. 1.

care: hoc verbum quod ordinauit Deus: Congregate ex eo vnusquisque ad proximos gomor, secundum caput iuxta numerum animarum vestrarum, vnusquisque in tabernaculis vestris colligite: Fecerunt autem sic filij Israel, & collegerunt qui multum, & qui minus: & metientes gomor, non abundauit qui multum, & qui minus habuit: vnusquisque ad proximos apud se collegerunt. Dixit autem Moyses ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane. Et non audierunt Moysen, sed reliquerunt quidam ex eo in mane. Et effebuit vermes, & computruit, & indignatus est contra eos Moyses. Et collegerunt illud mane mane, vnusquisque sufficiens sibi. quando autem in calebat sol, liquefcebatur. Factum est autem die sexta, collegerunt necessaria dupla, duo gomor vni. Ingressi sunt autem omnes principes congregationis, & narrauerunt Moysi. Dixit autem ad eos: Hoc verbum est quod loquutus est Dominus: Sabbata requies sancta Domino: cras quicumque coxeritis, coquite: & quaecumque elixaueritis, elixate: & omne superfluum relinquate illud in repositionem in mane. Et reliquerunt ex eo in mane, sicut praecipit eis Moyses: & non computruit, neque vermis factus est in eo. Dixit autem Moyses, Comedite hodie illud, est enim sabbatum Domino: hodie non inuenietur in agro. Sex dies colligetis, at die septima sabbatum, quod non erit in eo. Factum est autem in die septima, egressi sunt quidam ex populo ad colligendum, & non inuenerunt. Dixit autem Dominus ad Moysen: Vique quòd non vultis audire mandata mea, & legem meam? Videte, etenim Dominus dedit vobis diem hanc sabbata, propter hoc ipse dedit vobis die sexto panes duorum dierum: sedete vnusquisque in domibus vestris apud semetipsum: nullus vestrum egredietur ex loco suo die septima. Et sabbatizauit populus die septima: & vocauerunt illud filij Israel nomen eius, Man. Erat autem quasi semen coriadi album: at gustus eius vt similia in melle. Dixit autem Moyses, Hoc verbum quod praecipit Dominus: Implete gomor Man ad repositionem in generationibus vestras, vt videant panem quem comedistis vos in deserto, quando eduxit vos Dominus de terra Aegypti. Et dixit Moyses ad Aaron, Accipe vas aureum vnum, & immitte

A

in illud plenum gomor Man: & repones illud coram Deo in custodiam in generationes vestras, quemadmodum precepit Dominus Moyſi. Et reposituit illud Aaron coram testimonio in custodiam. At filij Israel comederunt Man annos quadraginta, donec venerunt in terram habitabilem. Man comederunt donec venerunt in partem Phœnicia. At gomor decima trium mensurarum erat.

Dominus Deus manna cur pluerit populo patrum, & non pluat nobis.

AMBROSIVS IRENÆO.

QUÆRIS à me cur Dominus Deus manna pluerit populo patrum, & nunc non pluat. Si cognoscis, pluit, & quotidie pluit de celo manna feruentibus sibi. Et corporeum quidem illud manna hodie plerisque in locis inuenitur, sed nunc non est tanti res miraculi, quia venit quod perfectum est. Perfectum autem panis de celo, corpus ex Virgine, de quo satis Euangelium te docet. Quanto præstantiora hæc superioribus. Illud enim manna, hoc est panem illum qui manducauerit, mortui sunt: hunc autem panem qui manducauerit, viuet in æternum. Sed est spiritale manna, hoc est, pluuia spiritualis sapientia, quæ ingeniosis & quærentibus de celo infunditur, & irrorat mentes piorum, & obdulcat fauces eorum. Qui igitur intellexerit infusionem diuinæ sapientia, delectatur, nec alium cibum quærit, nec in solo pane viuut, sed in omni verbo Dei. Qui curiosior fuerit, querit quid sit istud quod melle dulcius sit. Respondet illi minister Dei: *Hic est panis quem dedit vobis Dominus manducare.* Quid sit iste panis, aucti. *Verbum* (inquit) *quod ordinauit Deus.* Hæc ergo ordinatio Dei, hæc alimonia alit animam sapientis, & illuminat atque obdulcat, respiciens veritatis consilio, & mulcens tamquam fauo quodam, diuersarum virtutum suauitate & sermone sapientia: Fau enim mellis sermones sunt boni, sicut scriptum est in Proverbiis. *Ecce super superficiem deserti minutum uicorianandum.* Cur autem minutum sit, causam accipe: quia & granum sinapis minutum est, cui comparatur regnum celorum: & fides quæ sicut granum est sinapis, potest montes tollere, & iactare in mare. Et fermento simile est regnum celorum, quod abscondit mulier in farina mensuris tribus donec fermentetur totum. Et Moyſes caput vituli aurei comminuit sicut puluerem, & misit in aquam, & dedit populo bibere. Incrassatum enim erat cor eorum perfidia immanitate, ut emollietur, & fidei sumeret subtilitatem. Denique illa mulier quæ benemoluerit, assumetur: ea autem quæ malè emoluerit, derelinquetur. Emole ergo & tu fidem tuam, ut sis sicut illa anima quæ Christi in se charitatem exci-tat, quam mirantur ascendentes virtutes celorum, quòd sine offensione ascendat, & ex hoc mundo ascendat cum lætitia & iucunditate, sicut vitis propago, & sicut fumus se ad superna subrigat, fragrans

odorem resurrectionis piæ, & suauitatem fidei, sicut habes scriptum: *Quæ est hæc quæ ascendit à deserto sicut vitis propago, fumo incensa, odorificata myrrha & thure ab omnibus pulueribus vnguenti? Pulchrè subtilitatem eius expressit pulueris comparatione & vnguenti commemoracione, quia in Exodo legimus compositum subtile thymiama: illud verò est incensum propheticum, quod est sanctorum oratio, ut dirigatur in conspectu Domini, sicut & Dauid dicit, Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Denique Græcus, Καταψυχο θυραμα, dicitur. Et in Apocalypsi Ioannis legimus quia stetit angelus ante altare, habens thuribulum aureum, & data sunt ei thymiama multa de orationibus sanctorum omnium. Et ascendit, inquit, fumus thymiamaum orationum sanctorum de manu angeli in conspectu Dei. Et umbilicus animæ ac venter subtilis est illius quæ ascendit ad Christum. Ideo quæ laudatur voce sponsi dicentis, Umbilicus tuus crater tornatilis, non deficiens mixto, venter tuus aceruus tritici muniti inter lilia. Est enim in omni doctrina tornatus, & potus spiritalis non deficiens plenitudine, & celestium secretorum cognitione. Venter quoque anime mysticum, sicut umbilicus, quo ventre non solum fortem cibum sumit, quo corda firmantur, sed etiam suauem ac florulentum quo delectantur. Et fortassis hoc docuit Moyſes multis orationibus & piis illud mitigandum sacilegium. In libro quoque Regnorum cum se Dominus sancto reuelaret Elia, vox auræ tenuis præcessit, & statim se ei Dominus reuelauit, ut cognoscat eam quæ corporea sunt, crassa esse & pinguis: & quæ spiritalia, mollia & subtilia, ut non possint comprehendi oculis. Denique & spiritalis sapientia subtilis & mobilis legitur in libro Sapientia: quia est in illa spiritus intelligentia, sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, & mobilis, qui sermones suos molat prius, ne quid offendar vel in sensu, vel in alloquio. Denique Babylonii illi quæ destructur, dicitur, Et vox molæ non audietur in te amplius. Hoc igitur manna subtile erat, & ad diem colligebatur, in diem alterum non seruabatur, eo quòd inuenta sapientia in tempore sunt gratiora, nec tam miranda quæ spatio temporis reperiuntur, quam illa quæ præsentis funduntur ingenij viuacitate: siue quia futura reuelantur mysteria, eo quòd seruat manna vsque ad solis exortum, celsiui esse non possiet, id est, vsque ad Christi aduentum habere gratiam. Oriente autè iustitia sole, & splendidiorebus Christi corporis & sanguinis sacramentis resurgentibus, cessarent inferiora, & perfecta illa sumenda populo forent. Vale, & nos dilige, quia nos quoque te diligimus.*

Exod. Cap. XXIII.

ET Moyſi dixit, Ascende ad Dominum tuum & Aaron, & Nadab & Abiud, & septuaginta seniores Israel, & adorabunt à longè Dominum: & appropinquaret Moyſes solus ad Deum, ipsi autem non appropinquarent: at

De cõser. dist. 2. c. corporis. 1. Cor. 13.

Ioan. 6.

Matth. 4.

Prou. 16.

Luce 13. Luce 17. Luce 13.

Exod. 32.

Matth. 24.

Cantic. 3.

Exod. 30. Apoc. 146. Apoc. 8.

Cantic. 7.

Psal. 109. Exod. 31. 3. Reg. 19.

Sap. 7.

Apoc. 11.

Matth. 4.

at populus non simul ascendet eum. Ingressus est autem Moyſes, & narrauit populo omnia verba Dei, & iudicia. Respondit autem omnis populus voce vna, dicentes, Omnes sermones quos loquutus est Dominus, faciemus & audiemus. Et scripsit Moyſes omnia verba. Surgens autem Moyſes mane, ædificauit altare sub monte, & duodecim lapides in duodecim tribus Israel. Et misit iuuenes filiorum Israel, & obtulerunt holocausta, & sacrificauerunt hostias salutaris Domino, vitulos. Accipiens autem Moyſes dimidium sanguinis, infudit in crateram: at dimidium sanguinis effudit super altare. Et accipiens librum testamenti, legit in aures populi, & dixit, Omnia quæ loquutus est Dominus, faciemus, & audiemus. Accipiens autem Moyſes sanguinem, resperxit populum, & dixit, Ecce sanguis testamenti quod disposuit Dominus ad vos de omnibus sermonibus his. Et ascendit Moyſes & Aaron, & Nadab & Abiud, & septuaginta seniores Israel, & viderunt locum ubi stetit Deus Israel, & quæ sub pedes eius quasi opus lateris sapphiri, & sicut species firmamenti caeli puritate. Et electorum Israel non dissonuit neque vnus. Et apparuerunt in loco Dei, & comederunt & biberunt. Et dixit Dominus ad Moyſen, Ascende ad me in montem, & sta illic: & dabo tibi tabulas lapideas, legem & mandata quæ scripsi ut darem legè eis. Et surgens Moyſes, & Iosue qui adstabat ei, ascenderunt in montem Dei, & senioribus dixerunt, Manete hic quousque reuertamur ad vos, & ecce Aaron & Hur vobiscum: si alicui contigerit quæstio, accedat eis. Et ascendit Moyſes in montem, & cooperuit nubes montem: & descendit gloria Dei in montem Sinai, & cooperuit illum nubes sex dies. Et vocauit Dominus Moyſen die septima de medio nubis. At species gloriæ Domini quasi ignis ardens in vertice montis coram filiis Israel. Et ingressus est Moyſes in medium nubis, & ascendit in montem: & fuit illic in monte quadraginta dies & quadraginta noctes.

Examinaur cur Moyſes post oblatum sacrificium, postque immolatas Domino saluatares hostias, miserit dimidiam sanguinis partem in crateram, dimidiam autem fuderit super altare.

AMBROSIVS SIMPLICIANO.

MOTVM te eum legeres significasti mihi, quid sibi velit quòd Moyſes post oblatum sacrificium, & immolatas Domino saluatares hostias, dimidiam partem sanguinis in crateram miserit, di-

midiam autè ad altare effuderit. Sed quid est quòd ipse dubites, & à nobis requiras, cum fidei & acquirendæ cognitionis diuinæ gratia totum orbem peragraveris, & quotidianè lectiois nocturnis ac diurnis vicibus omne vitæ huius tempus deputaueris, acri præsertim ingenio etiã inintelligibilia completens: Vtpote qui etiam philosophia libros quàm à vero sint deij demòstrare soleas, & plerisque tam inanes esse, ut prius scribendum in suis scriptis sermo quam vita defecerit. Tamè quia collatio sermonis, vt pecuniæ, magno est vsui, atque ea maximus in communc emolumentum negotiationis profectus paratur: quòd mirabilis sit ista sanguinis diuisio, reticere non queo. Pars enim eius moralem sapientia disciplinam videtur significare, pars mysticam. Illa quæ in crateras mittitur, moralis est: hæc quæ ad altare effunditur, mystica: eo quòd diuino munere & aspi- ratione quadam humanis infundatur mentibus, vt conuenientia & fidei plena de Deo sentiant. Denique que locuti sunt de eius maiestate, & de celestibus, vel Apostoli, vel sancti Prophetæ, non nisi ex reuelatione demonstrata sibi loqui auli sunt. Vnde Paulus & raptum se in paradysum, & audisse se verba quæ non licet homini loqui, in epistola sua testificatus est. Stephanus quoque vidit celos apertos, & Iesum ad dexteram Dei stantem. Et Elias propheta vidit sedentem. Nam de Moyſe quid loquar, de quo dicit scriptura, quòd non surrexit amplius propheta in Israel sicut Moyſes, qui nouit Dominum facie ad faciem, in omnibus signis & prodigiis quæ fecit in terra Ægypti: Mystica ergo Deo libatur, qui splendore diuinæ sapientia, cuius pater & genitor est, inflammata anime vigorem, ac mentem illuminat. Sapientia autè Dei Christus, in cuius peccore recumbebat Ioanes, vt de principali illo secretò quæ sapientia haurisse diuina proderetur mysteria. Denique ipse confcius muneris hoc scripsit, qui sibi quod acciperat vèdicare, & suo assignare ingenio reformidabat. Sed & ipse Dominus dicebat Apostolis, os suum aperiens: Accipite spiritum sanctum, quò de clarauit se esse qui Moyſi dixerat, Ego aperiam os tuum, & instruam te quid debeas loqui. Ergo hæc sapientia diuina incannabilis, impermixta atque incorrupta sanctorum animis sui infundit gratiam, & cognitionem reuelat, vt speculentur eius gloriam. Illa autem moralis sapientia disciplina est, quæ mittitur in crateras, & ex illis percipitur atque hauritur. Crateræ igitur sensuum receptacula. Crateræ oculi sunt duo, aures sunt, nares sunt, os quoque, & alia: partes conuenientes muneris. Oculi enim visum recipiunt & ministrat, auditum aures, odorem nares, ora gustatum, & cætera. In istas crateras verbum illud in quo est principatus sacerdotij vel prophetia, effundit sanguinis sui partes, vt viuificet atque animet irrationabiles portiones, & faciat rationabiles. Denique ubi legis diuinæ præcepta enumerauit atque annuntiauit populo, theoria postea intelligibilis illius arcus testimonij vel candelabri vel thymiamaerij locutus, immolauit hostias & libauit, sanguinis partè effundens altaribus sacris, partè autem infundens crateris. Fit ergo diuisio mystica illius, hoc est, diuinæ moralis sapientia, & os enim diuisor est animarum atque virtutum, & os enim diuisor est animarum atque virtutum, & os enim diuisor est animarum atque virtutum.

Heb. 4. acutum, quod pertranſit ac penetrat vſque ad diuifionem animæ, virtutes quoque diſtinguit & diuidit, cuius miniſter Moyſes diuifione ſanguinis virtutum genera diſtinxit. Et quia nihil præ cæteris in lege, niſi Chriſti aduentus annuntiat, atque eius præfiguratur paſſio, vide ne iſta ſit hoſtia ſalutaris, quam verbum Deus in ſenectipſo obtulit, atque in ſuo immolauit corpore, quod primò moralem in Euangelio, ſed etiam in lege docuit diſciplinam, & in ſua patientia atque in ipſo actu & opere monſtrauit, tamquam in crateras ita in mores noſtros ſenſuſque tranſfundens velut ſubſtantiam quandam & vitalia ipſa ſapientia, quibus mentes hominum viuificauit ad virtutis ſeminarium, & inſtituta pietatis. deinde accedens ad altare effudit hoſtiæ ſua ſanguinem. Itaque ſiue ita hæc accipias, pius (vt arbitror) ſenſus eſt: ſiue ſecundum Salomonem velis, concurrat æquè, vt quia ſanguinem miſit in crateras Moyſes propheta, cognofcas ipſum eſſe ſanguinem de quo ſcriptum eſt: Quia ſapientia miſcuit in cratera vinum ſuum, dicens vt relinquereſt inſipientiam, & quærerent ſapientiam. Hauritur ergo de cratera ſapientia, hauritur diſciplina, hauritur intellectus, hauritur correctio, hauritur vitæ emendatio, hauritur morum & conſiliorum temperatio, pietatis gratia, virtutis incrementum, fons vberratis. Quòd verò ad altare effudit ſanguinem, intelligere licet ablutionem mundi, remiſſionem omnium peccatorum. Etenim ſanguinem illum ad altare quaſi hoſtiam effudit ad multorum exhaurienda peccata. Agnus enim hoſtia eſt, ſed agnus non irrationabilis naturæ, ſed diuinæ potètiæ, de quo dictum eſt, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Non ſolum enim mundauit ſanguine delicta vniuerſorum, ſed etiam diuina poteſtate donauit. An non tibi videtur effuſiſſe ſanguinem ſuum, de cuius latere ſupra ipſum paſſionis altare aqua cucurrit & ſanguis? Vale, & nos parentis affectu dilige, vt facis.

Exod. Cap. XXX.

ET facies altare thymiamatis, ex lignis imputribilibus facies illud: cubiti longitudo, & cubiti latitudo, quadrangulum erit, & duorum cubitorum altitudo. ex ipſo erunt cornua eius, & deaurabis illud auro puro, craticulam eius, & parietes eius in circuito, & cornua eius: & facies ei vertibilem coronam auream in circuito, & duos anulos aureos puros facies ei ſub coronam vertibilem eius per ſingula latera. Et erunt anſulæ veſtibus ad portandum illud in ipſis. Et facies veſtes ex lignis imputribilibus, & deaurabis eos auro: & pones illud coram velo exiſtente in arca teſtimonij, in quibus cognofcar tibi illic. Et adolebit in eo Aarò incenſum compoſitum ſubtile mane mane. Quando componet lucernas, adolebit in eo: & quando accenderit Aaron lucernas ſerò, adolebit in eo incenſum af-

ſiduitatis, ſemper coram Domino in generationes veſtras. Et non offeretis in eo incenſum aliud, oblationem & ſacrificium, & libationem non libabitis in eo. Et propitiabitur Aaron in cornibus eius ſemel in anno, à ſanguine purgationis peccatorum propitiationis ſemel in anno purgabit illud in generationes veſtras. Sanctum ſanctorum eſt Domino. Et loquutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Cum acceperis computationem filiorum Iſrael in viſitatione ipſorum, dabunt ſinguli pretium redemptionis animæ ſuae Domino, & non erit in ipſis plaga in viſitatione eorum, Et hoc eſt quod dabunt quotquot perambulant viſitationem, dimidiam partem didrachmi, quod eſt iuxta didrachmum ſanctum. Viginti oboli didrachmum, dimidia autem pars didrachmi oblatio Domino. Omnis qui intrauerit viſitationem à viginti annis & ſuprà, dabunt oblationem Domino. Qui diues eſt, non adiicit: & qui pauper eſt, non minorabit à dimidia parte didrachmi, cum ceperint dare oblationem Domino, exorare pro animabus ſuis. Et accipies pecuniam oblationis à filiis Iſrael, & dabis illam in opus tabernaculi teſtimonij, & erit filiis Iſrael memoriale in conſpectu Domini ad propitiandum pro animabus veſtris. Et loquutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Fac peluum æneam, & baſim illi æneam ad lauandum: & pones eam inter tabernaculi teſtimonij, & inter altare. Et effundes in illam aquam, & lauabit Aarò & filij eius ex ea manus ſuas & pedes ſuos, quando ingredientur in tabernaculum teſtimonij, lauabunt aqua, & non morientur: vel quando acceſſerint ad altare ad miniſtrandum & offerendum holocauſta Domino, lauabunt manus & pedes ſuos aqua, vt non moriantur. Et erit eis legitimum ſempiternum ei, & generationibus eius poſt eum. Et loquutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Et tu cape aromata, florem myrrhæ electæ quingentos ſiclos, & cinamomi odoriferi, dimidiū huius ducetos & quinquaginta ſiclos, & calami odoriferi ducentos quinquaginta, & caſiæ quingentos ſiclos ſanctuarij, & oleū ex oliuis vnum: & facies illud oleum chriſma ſanctum, vnguentum vnguentarij arte vnguentarij. Oleum chriſma ſanctum erit. Et vnges ex eo tabernaculum teſtimonij, & arcam teſtimonij, & omnia vaſa eius, & lucernam & vaſa eius, & altare thymiamatis, & altare

Heb. 4.

Galat. 3.

Præter. 9.

Heb. 9.

Ioan. 1.

Ioan. 19.

altare holocauſtorum, & omnia vaſa eius: & menſam, & omnia vaſa eius: & peluum & baſim eius & ſanctificabis ea, & erunt ſancta ſanctorum. Omnis tangens illa ſanctificabitur. Et Aaron, & filios eius vnges, & ſanctificabis eos vt ſacerdotio fungantur mihi. Et filiis Iſrael loqueris, dicens, Oleum vnguentum vntionis ſanctum erit hoc vobis in generationes veſtras: in carnem hominis non vngetur, & iuxta compositionem hæc non facietis vobis ipſis eodem modo: ſanctum eſt, & ſanctificatio erit vobis. Quicumque fecerit eodem modo, & qui dederit ex eo alienigenæ, exterminabitur ex populo ſuo. Et dixit Dominus ad Moyſen: Accipe tibi ipſi aromata, ſtacten, onychem, & galbanum boni odoris, & thus lucidiſſimum: a quale æquali erit, & facient illud thymiamata vnguentarium opus vnguentarij, mixtum, purum, opus ſanctum. Et conteres ex his ſubtile, & pones coram teſtimonio in tabernaculo teſtimonij, vnde cognofcar tibi illic. Sanctum ſanctorum erit vobis thymiamata. Iuxta compositionem hanc non facietis vobis ipſis: ſanctificatio erit vobis Domino. Quicumque fecerit eodem modo, vt olfaciat in eo, peribit de populo ſuo.

Exponit quid ſignificet didrachmum, cuius dimidium Hebraeus præcipitur offerre pro redemptione animæ ſuae, addens aliquod de ſtate & libertate.

AMBROSIVS IVSTO.

RVLCHRE admones, frater, vt epistolares fabulas, & ſermonem abſentium ad interpretationem conferamus oraculi cæleſtis, interrogans me quid ſignificet illud didrachmum, cuius dimidiū Hebraeus præcipitur offerre pro redẽptione animæ ſuae. Quid enim tam cõſociabile, quàm de diuinis rebus ſermonem cõtexere? Eſt autem dimidiū didrachmi, drachma. Redemptio autem animæ, fides. Fides ergo drachma, quam illa mulier in Euangelio, vt legimus, amiſſam diligenter requirit, lucernam accendens, & mundans domū ſuam: & ſi inuenerit, conuocat amicas & vicinas, petens congratulari eas ſecum, quòd inuenerit drachmam quam perdididerat. Magnam enim damnū animæ, ſi quis fidem amiſerit, vel gratiam quam ſidei pretio acquiſiuit ſibi. Et tu ergo accende lucernam tuam. Lucerna tua oculus tuus eſt, ille ſcilicet interior oculus mentis. Iſtam lucernam accende, quæ accipit oleum ſpiritale, & lucet in tota domo tua. Quare drachmam, redemptio animæ tuæ: quam qui amiſerit, turbatur: qui inuenerit, exultat. Eſt & redemptio animæ miſericordia. Redemptio enim animæ hominis, diuitiæ eius ſunt, quibus vtrique ſit miſericordia, quæ

ſumptu pauperes iuuat. Fides igitur gratia, gratia miſericordia, miſericordia redemptio eſt animæ, quæ drachma, hoc eſt, integro pretio ſummæ plenioris expenditur. Sic enim ſcriptum eſt, dicente Domino ad Moyſen: Cum acceperis computationem filiorum Iſrael in viſitatione ipſorum, dabunt ſinguli pretium redemptionis animæ ſuae Domino, & non erit in ipſis plaga in viſitatione eorum. Et hoc eſt quod dabunt quotquot perambulant viſitationem, didrachmi dimidiam partem, quod eſt iuxta didrachmum ſanctum. Viginti oboli didrachmum. Dimidia autem pars didrachmi oblatio Domino. Omnis qui intrauerit viſitationem à viginti annis & ſuprà, dabunt oblationem Domino. Qui diues eſt, non adiicit: & qui pauper eſt, non minorabit à dimidia parte didrachmi, cum ceperint dare oblationem Domino exorare pro animabus ſuis. Et accipies pecuniam oblationis à filiis Iſrael, & dabis illam in opus tabernaculi teſtimonij, & erit filiis Iſrael memoriale in conſpectu Domini ad propitiandum pro animabus veſtris. Ita ergo decrat vel diues qui plus offerret, vel pauper qui minus haberet, ſi in pecunia dimidium didrachmum illud, non in virtute eſſet. Vnde aduertendum quòd non materialis iſta, ſed intelligibilis drachma ſit quæ ex æquo ab omnibus conferenda æſtimatur. Denique etiam de illa cæleſti eſca (eſca autem & delectatio alimentis cæleſtis ſapientia eſt, qua veſcebantur in paradifo locati, qui erat inſufficientis animæ cibus, quem vocauit manna diuinus ſermo) ita legimus, diſtributionem ſumptam per ſingulas animas, vt æqualis fieret diuiſio. Et collegerunt ſecundum diſpoſitionem Moyſi, is qui plurimum, & qui minimum, & menſuram fecerunt gomor: & non abundauit, neque ſuperfluit ei qui multum, & ei qui minus, non deſuit. Vnuiquique enim per numero animarum quæ apud ſe erant in tabernaculis, collegerunt per ſingula capita gomor, id eſt menſuram ſeu conſummationem, ſicut habet interpretatio. Eſt autem menſura ſapientia: quæ ſi ſupra menſuram ſit, nocet, quia ſcriptum eſt, Noli eſſe multum ſapiens. Et Paulus docuit ſecundum menſuram dari diuifionem gratiarum, cum dicit, Quia vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, alij ſermo ſapientia, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodẽ ſpiritu, alij gratia ſanctitatum in vno ſpiritu, & diuidi eã gratiam ſecundum voluntatem ſpiritus. Quòd diuidit, æquitatis eſt: quòd autem ſecundum voluntatem ſuam diuidit, poteſtatis. Vel quia id velit vnicuique conferre quòd profuturum nouerit. Gomor ergo menſura eſt, & menſura vini, quod latificat cor hominis. Quid autem niſi ſapientia potus, iucunditas cordis eſt? Hoc eſt illud vinum quod miſcuit in cratera ſapientia, & offert bibendum, vt ſumamus nobis ſobrietatem & prudentiam, quod æqualiter tranſfundi oportet ſenſibus & cogitationibus noſtris, & omnibus motibus qui intra hanc noſtram ſunt domum, vt ſciamus poſſe abundare omnibus, deficere nulli. Plenius autem de ſanguine Chriſti intelligitur, cuius ad gratiam nil minuitur, nihil adiungitur. Et ſi parum ſumas, & ſi pluriã haurias, eadem perfecta eſt omnibus menſura redẽptionis. Paſcha quoque Domini, hoc eſt agnum, ita patres epulari iubentur, vt ſecundum numerum animarum epu-

Luc. 11.

Mat. 6.

Mat. 23.

Phil. in lib. de congreſſ. quæren. erud. gratia.

Eccleſ. 7. 1. Cor. 12.

Mat. 103. Præter. 9.

Exod. 12.

lentur suarum, neque plures, neque pauciores, neque aliis plus dari, aliis minus, sed secundum animas singulorum: ne aut fortiores amplius sumant, aut infirmiores minus. Gratia enim aequalis singulis diuiditur, redemptio diuiditur, donum diuiditur. Neque plures oportet esse, ne quis vacuus spei & redemptionis recedat. Plures sunt quando aliqui extra numerum sunt, sancti autem numerati sunt omnes, & capilli eorum. Cognouit enim Dominus quibus sunt ipsius. Neque pauciores, ne magnitudine gratiarum sit ad recipiendum infirmior. Et ideo omnes aequalitatem deuotionis & fidei deferre precepit ad pascha Domini, id est, ad transitum. Pascha autem est quando anima irrationabilem deponit passionem, sumit autem bonam compassionem, ut comparatur Christo, & transitum eius in se suscipiat, ut inhabitet in ea, & deambulet, & fiat eius Deus. Gratia itaque aequalis per omnes, virtus autem diuersa in singulis. Vnusquisque ergo portionem competentem suis viribus sumat, ne aut fortior indigeat, aut oneretur infirmior. Habes hoc in Euangelio, quia merces aequalis omnibus soluitur in vinea laborantium, sed pauci ad brauium, pauci ad coronam perueniunt, pauci dicunt, Reposita est mihi corona iustitiae. Alia est enim merces liberalitatis & gratiae, aliud virtutis stipendium, alia laboris remuneratio. Ergo didrachmum redemptio est, immo dimidium didrachmi. Redemit autem nos Christus a morte, redemit ad seruitute peccati, ne subiecti simus mundo, cui renuntiauius. Vnde Dominus in Euangelio dicit ad Petrum ut vadat ad mare, mittat hamum, & in ore piscis inuenitur staterem fumar, & det pro Domino & pro se, exigentibus didrachmum. Hoc est igitur didrachmum quod exigebatur secundum legem: sed non debebat illud filius regis, sed alienus. Quid enim se Christus redimeret ab hoc mundo, qui venerat ut tolleret peccatum mundi? Quid se ad peccato redimeret, qui descenderat ut omnibus peccatum dimitteret? Quid se redimeret a seruitute, qui se exinanierat, ut vniuersis libertatem daret? Quid se redimeret a morte, qui carnem suscepit, ut morte sua omnibus resurrectionem acquireret? Non utique opus habuit redemptione redemptor vniuersorum: sed sicut circumcisionem accepit ut legem impleteret, & ad baptismum venit ut impleteret omnem iustitiam: ita etiam didrachmum exigentibus, solutionem non recusauit, sed statim staterem pro didrachmo iussit pro se & Petro dari. Maluit enim supra legem soluere, quam id quod erat legis negare. Ostendit autem contra legem Iudaeos facere, qui ab vno didrachmum exigent, cum dimidium didrachmi exigendum Moyses praescripserit. Et ideo & pro se & pro Petro tamquam singulas drachmas in staterem solui mandauit. Bonus autem census Christi, qui staterem soluitur, quia statera iustitia est, iustitia autem supra legem. Denique finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti. Hic stater in ore piscis inuenitur: illius piscis quem capiunt piscatores hominum, illius piscis qui statera ponderat sermones suos, ut igne examinaros proferat. Hunc staterem nescierunt Iudaei, quem proditori dederunt. Lex autem dimidium didrachmi pro redemptione animae exigit, quam drachma Deo de-

putat, quia totum didrachmum vendicare non poterat. Vix enim in Iudaeo vel portio deuotionis poterat inuestigari. Qui autem verus est liber, verus Hebraeus, totus est Dei: totum quod habet, libertatis est. Nihil habet illius qui liberatem recusat, dicens, Dilixi Dominum meum, & uxorem & infantes, sed etiam ad eius refertur infirmitatem qui se subiecerit mundo, quod diligit mundum, vel *no. 22*, id est mentem suam, huius auctorem voluntatis. Nec solum ad uxorem, sed etiam ad delectationem refertur, quae domesticam non illam aeternam curam suscipit. Huic ergo ad limem & ostium suum dominus suus aurem pertulit ut meminerit sermonis sui qui seruitutem elegit. Et ideo tu Christiane istum ne imiteris, quia tibi scriptum est, non ut didrachmi dimidium (si tamen vis perfectus esse) Deo offeras, sed ut omnia tua vendas, & des pauperibus. Nec vt portionem seruitutis mundo recuses, sed vt totum te abneget, & Domini crucem tollas, & sequaris eum. Cognouimus itaque ideo dimidium didrachmi lege postulari, quia dimidium generi huius, mundi, id est, concupiscentiae seculari, & vsui domestico & posteritati seruabatur, quibus necesse erat & forte ex forte, id est, transmissiois deputati. Vnde & Dominus tentatibus se Pharisaeis subdola interrogatione vtrū suaderet cessum dari Caesari, respondit, Quid me tentatis hypocritae? ostendit enim nihil nisi a census. At illi obtulerunt ei denarium, in quo erat imago Caesaris. Air illis, Reddite quae sunt Caesaris, Caesari: & quae sunt Dei, Deo: ostendens illos ita esse imperfectos, qui sibi perfecti viderentur, vt prius Caesari quam Deo soluerent. Quibus enim prior esset cura mundi, ab us prius soluendum foret quod erat mundi. Vnde & ait, Reddite, id est, vos reddite quae sunt Caesaris, apud quos figura & imago inuenitur Caesaris. Illi ergo Hebraei pueri Ananias, Azarias, Misael, ille Daniel sapientior, qui non adorauerunt imaginem regis, qui non receperunt eam, qui nihil de illa mensa regis accipiebant, non tenebantur ad solutionem tributi. Nihil enim eorum quae sub rege tereno erant, possidebant. Ergo eorum imitatores non soluunt tributum, quibus portio Deus est. Ideo Dominus ait, Reddite, id est, vos reddite qui protulistis imaginem Caesaris, apud quos inuenitur: ego autem nihil de beo Caesari, quia nihil huius mundi habeo. Venit enim huius mundi princeps, & in me inuenit nihil. Nihil debet Petrus, nihil Apostoli mei, quia non sunt de hoc mundo. Et si in hoc mundo sunt, ego misi eos in hunc mundum. Sed iam non sunt de hoc mundo, quia mecum sunt supra mundum. Ergo quod diuinae legis est, solui iubetur, non quod Caesaris. Et tamen & ipsum perfectus, id est, praedicator Euangelij iam non debebat, qui plus predicabat. Non debebat filius Dei, non debebat & Petrus in adoptionem a patre aditus per gratiam: sed ne scandalizentur, inquit, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies ibi staterem, illum sumens daiis pro me & te. O magna mysteria, dat dimidium didrachmi quod lex iubebat, & non negat quod legis est, quasi factus ex muliere, factus sub lege: secundum incarnationem locutus sum. Ex muliere secundum

dum sexum, mulier sexus est, virgo species, sexus generis, virgo integritatis. In quo ergo venit sub lege, in eo factus est ex muliere, id est, in corpore. Et ideo didrachmum solui iubet pro se & Petro, quia vterque sub lege generati. Iubet ergo secundum legem solui, vt eos qui sub lege erant, redimeret. Et tamen staterem dari iubet, quod veteres imponerent ori suo, ne ex multiloquio peccatum admitterent. Et iubet dari in ore piscis repertum, vt agnoscerent verbum. Qui enim quod legis est, exigebant, cur quod legis est, nesciebant? Verbum enim Dei ignorare non debebant, quia scriptum est, Propet est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Totum igitur didrachmum Deo soluit, qui saeculo nihil referuauit. Deo enim iustitia soluitur, quae est mentis sobrietas. Deo soluitur sermonis custodia, quae est sermonis sobrietas. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Potest autem & drachma pro veteri testamento accipi, didrachmum pro vtriusque testamenti pretio, quia secundum legem vniuersumque per legem redimebatur. Qui autem secundum Euangelium redimitur, soluit drachmam secundum legem, sanguine redimitur Christi secundum gratiam, geminam habens redemptionem, & deuotionis & sanguinis. Nec enim fides sola ad perfectionem satis est, nisi etiam baptismatis adificatur gratiam, & sanguine Christi redemptus crucem accipiat. Bona ergo drachma quae Deo soluitur. Non est drachma denarius, sed diuersum est. Denique in denario imago Caesaris est, in drachma imago Dei, quia vnus est Dei, ad imitationem ipsius. Ab vno incipit, & in infinitum diffunditur: & iterum de infinito numero in vnum quasi in finem omnia reuertuntur: quia Deus & principium & finis omnium est. Vnde nec numerum monada, sed elementum numeri quibus ea cura est, appellauerunt. Et hoc propterea diximus, quia scriptum est, Ego sum a & o: primus, & nouissimus. & Audi Israhel: Dominus Deus tuus Deus vnus est. Et tu ergo ad similitudinem Domini vnus esto atque idem. Non hodie sobrius, cras ebrius: hodie pacificus, crastina die litigiosus: hodie frugi, crastina die incontinentis. Mutatur enim vnusquisque morum varietate, & sit alter, in quo non agnoscitur quod fuit, & incipit esse quod non fuit, sui degener. Graue est enim mutari in peius, sed esto sicut imago in drachma, immutabilis, eundem habitum seruans: hodie est. Videns drachmam, attende imaginem: hoc est, videns legem, attende in lege imaginem Dei Christum. Quia ipse imago Dei inuisibilis & incorruptibilis, luceat tibi velut in speculo legis. Confitere eum in lege, vt eum in Euangelio recognoscas. Si cognouisti in mandatis, recognosce in operibus. Vale, & si non instructus es didrachmum istud commissum mihi arbitraris, iterum si quid habes, committere ne dubitaueris.

Exod. Cap. XXXII.

ET videns populus quod tardauit Moyses descendere de monte, congregatus est populus ad Aaron, & dicunt ei, Surge, & fac nobis deos, qui precedant nos. Nam Moyses hic

homo, qui eduxit nos de terra Aegypti, non scimus quid factum est illi. Et dicit illis Aaron, Deponite in aures aureas, & quae sunt mulierum vestrarum & filiarum, & afferunt ad me. Et abstulerunt omnis populus in aures aureas, quae in auribus eorum, & attulerunt ad Aaron. Et accepit de manibus illorum, & formauit illud in stylo, & fecit illud vitulum costatilem. Et dixerunt, Isti dii tui Israhel, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Et videns Aaron, edificauit altare coram eo, & praedicaui Aaron, dicens, Festum Domini cras. Et mane surgens in crastinum, deduci fecit holocausta, & obtulit sacrificium salutaris: & sedit populus ad comedendum & bibendum, & surrexerunt ludere. Et loquutus est Dominus ad Moysen, dicens, Vade, celeriter descende. peccauit enim populus tuus quos eduxisti de terra Aegypti: egressi sunt citro de via quam praeccepi eis. Fecerunt sibi ipsis vitulum, & adorauerunt eum, & sacrificauerunt illi, & dixerunt, Isti dii tui Israhel, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Et nunc dimitte me, & iratus furore contra eos, delebo eos, & faciam te in gentem magnam. Et orauit Moyses coram Domino Deo, & dixit, Vt quid Domine irascaris furore in populum tuum, quos eduxisti de terra Aegypti in fortitudine magna, & in brachio excelso? Ne forte loquantur Aegyptij, dicentes, Cum malignitate eduxit illos ad interficiendum in montibus, & delendum eos de terra. Cessa ab ira furoris tui, & placabilis esto pro nequitia populi tui: memor Abraham & Isaac & Iacob tuorum seruorum, quibus iurasti eis per te metipsum, & loquutus es ad eos, dicens, Multum multiplicabo semen vestrum, sicut stellas caeli multitudine: & omnem terram hanc, quam dixisti dare semini eorum, & possidebunt eam in saeculum. Et placatus est Dominus de malo quod dixit se facturum contra populum suum. Et reuersus Moyses, descendit de monte, & duae tabulae testimonij in manibus eius, tabulae lapidae scriptae ex vtriusque partibus earum, hinc & hinc erant scriptae: & tabulae opus Dei erant, & scriptura, scriptura Dei fuit sculpta in tabulis. Et audiens Iosue vocem populi clamantium, dicit ad Moysen, Vox belli in castris. Et dicit, Non est vox praecinentium pugnam, neque vox praecinentium fugam: sed vocem praecinentium vinum ego audio. Et quando appropinquauit castris, vi-

dit vitulum, & choros: & iratus ira Moyses, G proiecit de manibus suis duas tabulas, & confregit eas sub monte. Et accipiens vitulum quem fecerant, combussit illum igne, & contriuit illum minutum, & disperit illum in aquam, & dedit bibere illa filiis Israel. Et dixit Moyses Aaron: Quid fecit tibi populus hic, quod induxisti super illos peccatum magnum? Et dixit Aaron ad Moysen: Ne irascaris domine: tu scis impetum populi huius, dicunt enim mihi, Fac nobis deos, qui precedant nos: nam Moyses hic homo, qui eduxit nos ex Aegypto, non scimus quid factum est illi. Et dixi eis, Cui est aurum, auferte. Et dederunt mihi, & conieci in ignem, & exiit vitulus hic. Et videns Moyses populum, quod dispersus erat (disperit enim eos Aaron ludibrium aduersariis suis) stetit Moyses in porta castrorum, & dixit, Si quis a Domino, veniat ad me. Congregati sunt igitur ad eum omnes filij Leui, & dixit illis, Haec dicit Dominus Deus Israel: Imponite vnusquisque gladium suum in femore suo, & pertranste, & redite a porta in portam per castra, & occidite vnusquisque fratrem suum, & vnusquisque proximum suum, & vnusquisque amicum suum. Et fecerunt filij Leui secundum quod loquutus est eis Moyses: & ceciderunt ex populo in die illa tria millia virorum. Et dixit eis Moyses: Impleuistis manus vestras hodie Domino, vnusquisque in filio & in fratre, vt daretur super vos benedictio. Et factum est post crastinum dixit Moyses ad populum. Vos peccastis peccatum magnum: & nunc ascendam ad Deum, vt depreer pro peccato vestro. Reuersus est autem Moyses ad Dominum, & dixit, Rogo Domine, peccauit populus hic peccatum magnum, & fecerunt sibi ipsi deos aureos: & nunc siquidem dimittis eis peccatum eorum, dimitte: si autem non, dele me de libro tuo quem scripsisti. Et dixit Dominus ad Moysen: Si quis peccauit coram me, delebo eum de libro meo: nunc autem vade, & duc populum hunc in locum quem dixi tibi: ecce angelus meus praebit ante faciem tuam. Quia autem die visitauero, & inducam super eos peccatum eorum. Et percussit Dominus populum pro factura vituli quem fecit Aaron.

Quid desinet quod ex auro a populo deos sibi poscente Aaron collato, caput vituli sit figuratum: & cur Moyses tam

durè indignatus fuerit, vt vnumquemque in proximo neminem in surgere iusserit.

AMBROSIVS ROMVLO.

HISTORICARVM genus propterea re-
pertum, vt quidam nobis cum absentibus sermo sit, in dubium non venit. Sed fit hoc vltimum exemplumque pulchrius, si inter parentem ac filios crebra & iucunda alloquia cedantur, vt verè inter defunctos corpore quadam imago referatur praesentiae. His enim adolefcit officis amor, sicut tuis ad me, aut meis ad te augetur litteris. Sed hoc multo locupletius proximis tue dilectionis experiri cepti affatibus, quibus me consulendum putasti quid sibi vellet quod Aaron aurum detraherit populo posceti sibi fieri deos, & quod ex auro figuratum sit vituli caput, vel quod Moyses tam durè indignatus sit, vt iuberet proximum quemque insurgere gladiis in necem proximi sui. Magnum est enim, nullum pati absentibus damnatum irrepere non solum suauitatis, sed etiam collationis & liberalis scienciae. Quid igitur de eo sentiam, quoniam exposcis, conferrandi magis quam exponendi studio loquar. Cum Moyses in monte Sina legem acciperet, populus erat cū Aaron sacerdote. Et quamuis frequenter ad culpam lubricus, tamen quamdiu lex dabatur, sacrilegio errasse non proditur. Verum vbi diuinum conticuit oraculum, peccatum irrepit, vt peterent sibi fieri deos? Sic enim dicunt, *Surge, & fac nobis deos qui precedant nos.* Coactus ergo Aaron petiit anulos eorum, & in aures mulierum: quae tradita in ignem misit, & conflatum est vituli caput. Neque excusare tantum sacerdotem possumus, neque condemnare audemus. Non imprudens tamen qui anulos Iudaeis & in aures abstulit. Etenim qui sacrilegium moliebantur, nec fidei signaculum habere poterant, nec ornamenta aurium. Denique & patriarcha Jacob abscondit in aures cum simulacris gentium: quae in Sichimis abscondit, vt nullus audiret superstitioses gentium. Pulchre autem dixit, *Deponite anulos & in aures aureas, quae sunt in auribus mulierum vestrarum.* Non quod virorum in aures relinqueret, sed quod viros non habere manifestaret. Congruè quoque in aures auferuntur mulieribus, ne iterum Eua vocem serpentis audiret. Et ideo quia sacrilegium audierant, confatis earum in auribus conflata est imago sacrilegij. Qui enim male audit, constare sacrilegium solet. Cur autem caput vituli exierit, sequentia docent: quia significabatur futurum quod Hieroboam posteriore tempore hoc genus sacrilegij induceret, vt populus Hebraeorum adoraret vitulos aureos: siue quod omnis perfidia simulis immanitatis atque insipientiae bestialis sit. Cuius rei indignitate percitus fregit tabulas Moyses, & comminuit vituli caput, atque in puluerem redegit, vt omnia impietatis aboleret vestigia. Dicit enim: *Iratus ira Moyses proiecit de manibus suis duas tabulas, & confregit eas sub monte: & accipiens vitulum quem fecerant, combussit illum igne, & contriuit, &c.* Fracta sunt ergo prima tabula, vt repararentur secundae, quibus per Euangelij praedicationem perfidia comminuta cuanuit. Sic Moyses typhum illum dissipauit

*H*is enim adolefcit officis amor, sicut tuis ad me, aut meis ad te augetur litteris. Sed hoc multo locupletius proximis tue dilectionis experiri cepti affatibus, quibus me consulendum putasti quid sibi vellet quod Aaron aurum detraherit populo posceti sibi fieri deos, & quod ex auro figuratum sit vituli caput, vel quod Moyses tam durè indignatus sit, vt iuberet proximum quemque insurgere gladiis in necem proximi sui. Magnum est enim, nullum pati absentibus damnatum irrepere non solum suauitatis, sed etiam collationis & liberalis scienciae. Quid igitur de eo sentiam, quoniam exposcis, conferrandi magis quam exponendi studio loquar. Cum Moyses in monte Sina legem acciperet, populus erat cū Aaron sacerdote. Et quamuis frequenter ad culpam lubricus, tamen quamdiu lex dabatur, sacrilegio errasse non proditur. Verum vbi diuinum conticuit oraculum, peccatum irrepit, vt peterent sibi fieri deos? Sic enim dicunt, *Surge, & fac nobis deos qui precedant nos.* Coactus ergo Aaron petiit anulos eorum, & in aures mulierum: quae tradita in ignem misit, & conflatum est vituli caput. Neque excusare tantum sacerdotem possumus, neque condemnare audemus. Non imprudens tamen qui anulos Iudaeis & in aures abstulit. Etenim qui sacrilegium moliebantur, nec fidei signaculum habere poterant, nec ornamenta aurium. Denique & patriarcha Jacob abscondit in aures cum simulacris gentium: quae in Sichimis abscondit, vt nullus audiret superstitioses gentium. Pulchre autem dixit, *Deponite anulos & in aures aureas, quae sunt in auribus mulierum vestrarum.* Non quod virorum in aures relinqueret, sed quod viros non habere manifestaret. Congruè quoque in aures auferuntur mulieribus, ne iterum Eua vocem serpentis audiret. Et ideo quia sacrilegium audierant, confatis earum in auribus conflata est imago sacrilegij. Qui enim male audit, constare sacrilegium solet. Cur autem caput vituli exierit, sequentia docent: quia significabatur futurum quod Hieroboam posteriore tempore hoc genus sacrilegij induceret, vt populus Hebraeorum adoraret vitulos aureos: siue quod omnis perfidia simulis immanitatis atque insipientiae bestialis sit. Cuius rei indignitate percitus fregit tabulas Moyses, & comminuit vituli caput, atque in puluerem redegit, vt omnia impietatis aboleret vestigia. Dicit enim: *Iratus ira Moyses proiecit de manibus suis duas tabulas, & confregit eas sub monte: & accipiens vitulum quem fecerant, combussit illum igne, & contriuit, &c.* Fracta sunt ergo prima tabula, vt repararentur secundae, quibus per Euangelij praedicationem perfidia comminuta cuanuit. Sic Moyses typhum illum dissipauit

Exod. 24.

Genes. 31.

Genes. 31.

3. Reg. 11.

2. Cor. 12. Iud. 20.

Est. 25. 1. Cor. 15.

1. Tim. 109. Luc. 19.

Luc. 14.

Num. 18. 1. Cor. 5.

dissipauit Aegyptium, & altitudinem extollentem A se compressit aeternae legis auctoritate. Vnde & Dauid ait: Et confringerit Dominus cedros Libani, & comminuet eas tanquam vitulum Libani. Itaque absorbit populus omnem perfidiam ac superbiam, ne cum absorberet impietas & arrogantia. Melius est enim vt vnusquisque praeualeat carni & vitiiis eius, ne dicatur de eo quia deuorauit cum mors praualens, sed dicatur magis: Deuorata est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Et de Domino dictum: De torrente in via bibet. Qui acetum accepit, vt absorberet vniuersorum tentationes. Quod autem occidi fecit a proximis proximis, filios a parentibus, a fratribus fratres, praecipuum euidentis, quia praefrenda est religio necessitudini, pietas propinquitati. Ea est enim vera pietas quae praeponeat diuinae humanis, perpetua temporalibus. Vnde & ipse Moyses dixit: *Si quis a Domino veniat ad me. Et congregati sunt ad eum omnes filij Leui, & dixit illis: Haec dicit Dominus Deus Israel: Imponite vnusquisque gladium suum in femore suo, & pertranste, & redite a porta in portam per castra, & occidite vnusquisque fratrem suum, & vnusquisque proximum suum, &c.* vt in contemplatione atque amore reuerentiae diuinae perimeret omnis affectus necessitudinis. Et occisa quidem scribitur tria millia hominum. Nec numeri inuidia mouemur, quia melius est paucorum supplicium vniuersos exui, quam in omnes vindicari. Neque verò aliquid durum videtur pro vindicta iniuriae caelestis. Denique sanctiora ceteris ad hoc munus eliguntur ministreria Leuitarum, quorum portio Deus. Nesciunt enim

suis parcere, qui nihil suum norunt: quoniam sanctis omnia Deus est. Est enim ille Leuita verus vltor & vindex, qui carnem interimit, vt feruet spiritum, qualis erat ille qui ait: Castigo corpus meum, & seruituti redigo. Quid autem tam proximum, quam caro animae? Quid tam proximum, quam sunt passionis corporis? Eas in se Leuita bonus interimit spiritali gladio, qui est verbum Dei, bis acutum & validum. Est & gladius spiritus, qui pertranst animam, sicut ad Mariam dictum est: Tuam ipsius animam pertranstabit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes. Nonne caro animae fraterno quodam copulatur consortio? Nonne etiam menti nostrae affinis & propinquus sermo est? Cum igitur comprimimus sermonem ne multiloquio peccatum incidamus, ius germanitatis abrumpinus, & fraternae vinculum propinquitatis dissolumus, irrationabile quoque suum anima tanquam cognatum rationabili vigore dissociat. Sic ergo Moyses docuit populum insurgere in proximos suos, per quos fides reuoicaretur, virtus impediretur, vt descaretur in nobis quidquid a virtute deum foret, confusum erroribus, vitiiis in nexum. Haec institutione populi meruit vt non solum deliniret indignationem diuinam, atque offensam auerteret, verum etiam conciliaret gratiam. Pro capti itaque nostro quid sentiremus, quoniam consuluit, expressimus. Ipse si quid melius habes, nobis comparticipato, vt ex te, & ex nobis discamus quid potius eligendum & sequendum sit. Vale, & vt filius nos dilige, quoniam & nos te diligimus.

1. Cor. 9.

Heb. 4. Luca 2.

Prover. 10.

S. AMBROSII IN EXODVM ANNOTATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, SVPER QVIBVSDAM CAPITV-
BVS LIBRI LEVITICI ANNOTATIONES.

Leuitici Cap. X.

ET accipientes duo filij Aaron, Nadab & Abiud, vnusquisque thuribulum suum, imposuerunt in eis ignem, & iniecerunt super ea thymiam, & obtulerunt coram Domino ignem alienum, quod non praeeperat Dominus eis. Et egressus est ignis a Domino, & deuorauit eos, & mortui sunt coram Domino. Et dixit Moyses ad Aaron: Hoc est quod loquutus est Dominus, dicens: In appropinquatibus mihi sanctificabor, & in omni congregatione glorificabor. Et copunctus est Aaró. Et vocauit Moyses Misael & Elisapha filios Oziel, fratris patris Aaron, & dixit eis: Accedite, & tollite fratres vestros de facie sanctuarij extra castra. Et accesserunt, & tulerunt eos in tu-

nica suis extra castra, quoadmodum loquutus est Moyses. Et dixit Moyses ad Aaró, & Eleazar & Ithamar filios eius relictos: Capita vestra cidara non denudabitis, & vestes vestras non scindetis, vt non moriamini, & super omnem cœtum erit furor. Fratres vestri, & omnis domus Israel lugebunt incendium quod incendit Dominus: & ab ostio tabernaculi testimonij nostri egrediemini, vt non moriamini. oleum enim vnctionis, quod a Domino, in vobis est. Et fecerunt secundum verbum Moysi. Et loquutus est Dominus Aaron, dicens: Vinum & siccera non bibetis tu & filij tui tecum, quando ingressi fueritis in tabernaculum testimonij, vel accedentibus vobis ad altare, vt

non peccatis. Legitimum sempiternum in generationes vestras, ad discernendum inter sancta & profana, & inter munda & immunda, & ad docendum filios Israel omnia legitima que loquutus est Dominus ad eos per manum Moysi. Et dixit Moyses ad Aaron, & ad Eleazar & ad Ithamar filios eius relictos: Accipite sacrificium relictum oblationibus Domini, & comedite illud azyma iuxta altare, quonia sancta sanctorum est. Et comedite illud in loco sancto, legitimum enim tibi est, & legitimum filiis tuis hoc ab oblationibus Domini. Sic enim preceptum est mihi. Et pectusculum segregationis, & brachium separationis comedetis in loco sancto tu & filij tui, & domus tua tecum. Legitimum tibi, & legitimum filiis tuis datum est de sacrificiis salutaribus filiorum Israel: brachium separationis, & pectusculum segregationis in oblationibus adipum offerent segregare segregationem coram Domino: & erit tibi, & filiis tuis, & filiabus tuis tecum legitimum aeternum, quemadmodum precepit Dominus Moysi. Et hircum qui pro peccato, quarens quasiuit Moyses, & combustus fuerat: & iratus est Moyses aduersus Eleazar & Ithamar filios Aaron, qui superfuerant, dicens: Quare non manducaftis quod pro peccato immolatum est, in loco sancto? Quoniam quidem sancta sanctorum est: hac vobis dedit manducare, ut auferatis peccatum synagoga, & intus manducandum est in loco sancto, sicut mihi preceptum est, ait. Cum ergo iratum eum vidisset Aaron, placide respondit ei: Si hodie obtulerunt pro peccato suo holocausta sua coram Domino, & acciderunt mihi talia, manducabo quod pro peccato obtulerunt hodie: numquid placebit Domino? Et audiuit Moyses, & placuit illi. Quid ista significant, consideremus. Nihil peccare, solius est Dei: emendare autem, corrigere erratum, & penitentiam gerere peccati, sapientis est. Id tamen est difficile in hac vita hominum. Quid enim tam rarum, quam vt inuenias virum qui se ipsum coarguat, & factum condemnet suum? Rara itaque confessio de peccato, rara penitentia, rara in hominibus verbi eius assertio. Repugnat enim natura, repugnat verecundia. Natura, quia omnes sub peccato: & qui carnem gerit, culpa obnoxius est. Ergo repugnat natura carnis, & illecebra faculi innocentie integritateque. Repugnat etiam verecundia, quia erubescit vniuersique propriam culpam fatentur, dum presentia magis quam futura cogitant. Studebat Moyses peccati vacuum reperire animam, vt exuius erroris deponeret, & nuda culpa sine vilo sui pudore discederet. Sed non inuenit, quia cito impetus irrationabilis praeuenit, & flamma quaedam celerrimi motus animam depascitur atque exurit eius innocentiam. Praeponderant enim futuris presentia, & violenta moderatis, & plura paucioribus, & iucunda feris, & asperis mollia, & tristibus lata, & illecebrosa rigidioribus, & praepropera tardioribus. Velox enim est iniquitas, que ad nocendum occasiones suggerit, quia veloces pedes eius ad effundendum sanguinem. Lenta autem virtus omnis & diuturna cunctatrix ante iudicat, & adorienda inspicit. Ita mens boni, speculatrix consiliorum suorum est, priusque examinat quid decorum atque honestum: iniquitas vero opere cogitationem antevertit. Pigna igitur & verecundia est penitentia, quia premitur & reuocatur presentium pudore. Solis enim intendit futuris, quorum spes sera, tardior fructus, & ideo petitio ipsa tardior. Inter haec spei & virtutis

quadragesima diebus & noctibus iugiter cum Domino fuit cum legem acciperet in monte; ille, inquam, cui Deus dabat quos loqueretur sermones, inuenitur magis Aaron fratris consilium quam suum probasse. Fuit ergo quilibet hominum Moyses prudentior & instructor? Atque ipsum Aaron postea cum Maria circa Aethiopiassa personam legimus errasse. Sed hoc ipsum diligenter discute, vbi Moyses scientia praeponderet, vbi Aaron consilio. Moyses magnus propheta, qui de Christo dixit: Sicut me, ipsum audietis. Et de quo ipse Dominus ait: Si Moysen & prophetas non audiunt, nec si quis ex mortuis ad illos abierit, credent. Ergo in causa prophetia praefertur Moyses sicut propheta: vbi autem causa & munus & officium sacerdotij est, praefertur Aaron sicut sacerdos. Tractemus ergo ipsum locum. Immolatus erat hircus pro peccato, & oblati in holocaustum. Quae sunt cum postea Moyses, & combustus fuerat. Et iratus est Moyses aduersus Eleazar & Ithamar filios Aaron, qui superfuerant, dicens: Quare non manducaftis quod pro peccato immolatum est, in loco sancto? Quoniam quidem sancta sanctorum est: hac vobis dedit manducare, ut auferatis peccatum synagoga, & intus manducandum est in loco sancto, sicut mihi preceptum est, ait. Cum ergo iratum eum vidisset Aaron, placide respondit ei: Si hodie obtulerunt pro peccato suo holocausta sua coram Domino, & acciderunt mihi talia, manducabo quod pro peccato obtulerunt hodie: numquid placebit Domino? Et audiuit Moyses, & placuit illi. Quid ista significant, consideremus. Nihil peccare, solius est Dei: emendare autem, corrigere erratum, & penitentiam gerere peccati, sapientis est. Id tamen est difficile in hac vita hominum. Quid enim tam rarum, quam vt inuenias virum qui se ipsum coarguat, & factum condemnet suum? Rara itaque confessio de peccato, rara penitentia, rara in hominibus verbi eius assertio. Repugnat enim natura, repugnat verecundia. Natura, quia omnes sub peccato: & qui carnem gerit, culpa obnoxius est. Ergo repugnat natura carnis, & illecebra faculi innocentie integritateque. Repugnat etiam verecundia, quia erubescit vniuersique propriam culpam fatentur, dum presentia magis quam futura cogitant. Studebat Moyses peccati vacuum reperire animam, vt exuius erroris deponeret, & nuda culpa sine vilo sui pudore discederet. Sed non inuenit, quia cito impetus irrationabilis praeuenit, & flamma quaedam celerrimi motus animam depascitur atque exurit eius innocentiam. Praeponderant enim futuris presentia, & violenta moderatis, & plura paucioribus, & iucunda feris, & asperis mollia, & tristibus lata, & illecebrosa rigidioribus, & praepropera tardioribus. Velox enim est iniquitas, que ad nocendum occasiones suggerit, quia veloces pedes eius ad effundendum sanguinem. Lenta autem virtus omnis & diuturna cunctatrix ante iudicat, & adorienda inspicit. Ita mens boni, speculatrix consiliorum suorum est, priusque examinat quid decorum atque honestum: iniquitas vero opere cogitationem antevertit. Pigna igitur & verecundia est penitentia, quia premitur & reuocatur presentium pudore. Solis enim intendit futuris, quorum spes sera, tardior fructus, & ideo petitio ipsa tardior. Inter haec spei & virtutis

Agit de response Moysi data ab Aaron pro eius filijs superstitibus, & a Moysse probata: & curra difficile tamque rarum sit in hac vita hominem peccati penitentiam gerere.

AMBROSIVS SIMPLICIANO.

VANTYS sit vniuersisque in suo munere, exemplo debet esse lectio, quae iure te mouit, quod Moyses ille quo nemo praesentius Deum vidit, neque surrexit amplius in Israel propheta qui Deum facie ad faciem sicut Moyses nosset, ille qui

Nam. 12.
Deut. 34.

virtutis molimina praecurrit impudentia, & specie praesentium poenitentia excluditur, & tanquam exurit affectus eius, & huiusmodi aboletur iniuria. Quareit ea lex, & non inuenit. Ambusta est enim feruore & fumo iniquitatis, & indignatio quaedam legis mouetur. Dicit Moyses deoradum fuisse poenitentiam in sancta sanctorum, sacerdotes quasi legiores increpat. Respondit Aaron, protidum debere esse iudicium sacerdotale, nec facile male sanae conscientiae committendum id muneris, ne fiat error priore deterior. Vase enim fetido vel oleum vel vinum facile corrumpitur ac deterioratur. Quomodo autem poterat vbi ignis alienus erat, peccatum exuri, & hoc sub conspectu Domini, cui & occulta sunt cognita? Numquid potest placere Domino si quis cum adhuc versetur in iniquitatibus, & iniustitiam corde inclusam teneat, dicat se agere poenitentiam? Simile est, ac si quis ager se sanum simulet, magis argrotabit; quia nihil ei prodesse potest simulatio sanitatis, cum verbo adumbratur, non vilo fulciatur virtutis subsidio. Ignis itaque alienus est libido. Ignis alienus est omne iniuste accenditur cupiditas. Ignis est alienus omnis ardor auaritia. Hoc igni nemo mundatur, sed exurit. Nam vbi iste ignis alienus est, si quis in conspectu se offerat Domino, ignis eum celestis absumit, sicut Abiud & Nadab, quos exulsi ignis caelestis pariter cum iis quae pro peccato sacris fuerat oblata altaribus. Qui ergo vult mundare peccatum suum, ignem a se remoueat alienum. Illi soli igni se offerat qui culpam non hominem exurit. Qui fit iste ignis, audi dicentem: Quia Iesus baptizat in Spiritu sancto & igni. Hic est ignis qui siccauit hamorrhoyssae per duodecim annos sanguinem profluentem. Hic est qui peccatum Zacchei abstulit dicentis quod dimidium bonorum suorum daret pauperibus, & si cui quidquam abstulit redderet quadruplum. Hic est ignis qui absterit culpam latronis. Ignis enim consumens est qui dixit ei: Hodie mecum eris in paradiso. Illos itaque sanauit, in quibus simplicem & puram reperit confessionem, nihil malignum, nihil fraudulenum. Denique Iudas ad remedium peruenire non potuit, cum diceret: Peccaui quod tradiderim sanguinem iustum: quia alienum ignem voluebat in peccatore, qui eum inslamauit ad laqueum. Indignus enim remedio fuit, quia non in ultimo mentis conuersus ingenuit, nec sedulo gessit poenitentiam. Tanta enim pietatis est Dominus Iesus, vt & ipsi donaret veniam, si Christi expectasset misericordiam. Hanc ergo culpam sacerdotes non auferunt, neque peccatum eius qui in solo se offert, & adhuc in studio delinquendi est. Non enim possunt epulari in eo quod plenum fraudis, & serpentis interius cicatricis est. Cibus enim sacerdotis est in peccatore remissione. Vnde ait princeps sacerdotum Christus: Meus cibus est vt faciam voluntatem eius qui misit me. Que est voluntas Dei, nisi ea, cum conuersus ingenueris, tunc saluus eris? In illo ergo subdolo cibus nullus est. Denique nec ipse epulandi suauitatem capere potest in quo non sincera & pura conscientia est. Amaritudo enim fraudis epulandi suauitatem obducit: nec permittit mala conscientia vt reficiat & pascat obnoxium animum poenitentia. Ideo ergo talis affectus, talis petitio, talis poenitentia

non est vsui aut voluptati sacerdotibus. Meritocue hircus ille qui pro peccato oblati est in holocaustum, quia non fuit sincera hostia, exustus est, quia in eius sacrificio ignis alienus repertus est. Non est itaque complacitum & acceptum sacrificium Deo. Non est enim acceptum, nisi quod fuerit in diuitiis sinceritatis & veritatis probatum. Ideo & alibi legis duos hircos, vnum in quo fors Domini, alterum transfusionis. Illum in quo fors Domini, offerri atque immolari pro peccato: illi vero in quo fors transfusionis, dimitti in desertum, vt accipiat populi iniquitates, vel alicuius peccatoris. Sicut enim duo sunt in agro, & vnus eorum assumitur, alius derelinquitur: ita sunt duo hirci, vnus qui ad sacrificium est vtilis, alius qui in desertum dimittitur. Hic nulli vsui, neque edendus, neque epulandus a sacerdotum filiis. Sicut enim ex iis quae alimenterum sunt, quod bonum est editur, quod inutile aut malum, proicitur: ita & bona opera epulatoria dicimus, quia sunt vsui. Non placebit ergo Domino si manducet sacerdos sacrificium in quo fraus sit oblationis, non sedula confessionis sinceritas. Et ideo hircus iste in desertum dimittendus est, vbi errauerunt patres nostri, errauerunt in eo, & non potuerunt ad resurrectionis terram peruenire, sed interitit a terra memoria eorum. Denique quae sint epulatoria opera, audi: Et erunt sabbata terrae vobis ecae. Epulatoria enim & refectoria requies in Deo, quae facit animi tranquillitatem. Vnde & nos etiam in sermone requiescamus. Vale, & nos, vt diligis, dilige, quia nos te diligimus.

Leuitici Cap. XII.

ET loquutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Mulier quae semen susceperit, & pepererit masculum, immunda erit septem dies: iuxta dies separationis menstrui eius immunda erit. Et die octauo circumcidet carnem praepitij infantis eius, & triginta & tres dies sedebit in sanguine purificationis suae. Omne sanctum non tanget, & in sanctuarium non ingredietur, vsquequo impleantur dies purificationis eius. Si autem feminam pepererit, immunda erit bis septem dies, secundum menstruum eius: & sexaginta dies & sex manebit in sanguine immundo eius. Et quando impleti fuerint dies purificationis eius in filio vel in filia, offeret agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbae, vel turturum pro peccato, ad osium tabernaculi testimonij ad sacerdotem, qui offeret illum coram Domino: & propitiabit pro ea sacerdos, & purgabit eam a fonte sanguinis eius. Haec lex parientis masculum vel feminam. Si autem non inuenerit manus eius quod satis est ad agnum, accipiet duos turtures, vel duos pul-

Exod. 34.
Exod. 4.
Nun. 12.
Deut. 18.
Leu. 16.
Leu. 15.
Leu. 15.
Leu. 16.
Psal. 106.
Psal. 108.
Nun. 14.
Leu. 25.
Leu. 16.
Psal. 106.
Psal. 108.
Nun. 14.
Leu. 25.
Leu. 3.
Leu. 9.
Leu. 10.
Leu. 13.
Leu. 14.
Leu. 23.
Leu. 27.
Leu. 4.
Leu. 10.

1. Cor. 5.
Leu. 15.

Matth. 24.

Leu. 16.
Psal. 106.
Psal. 108.
Nun. 14.
Leu. 25.

los columbarum, vnam in holocaustum, & G vnam pro peccato: & propitiabit pro ea facetedos, & purgabitur.

Explicatur causa, cur circumcisio que in veteri lege ut vtilis custodiatur, & ut necessaria precipiebatur, nunc in Evangelio ut inutilis & perniciosea repudietur: & solvantur quedam dubia.

AMBROSIVS CONSTANTIO.

ON mediocri plerisque mouet questio, qua causa circumcisio & veteris testamenti auctoritate quasi vtilis imperetur, & noui testamenti magisterio quasi inutilis repudietur, cum presertim Abraham primus oraculum circumcisionis celebrada accepit, qui diem Domini Iesu vidit, & gaudisus est. Quod vtiq; in euidenti est, quia non corporalibus, sed spiritalibus legis diuina intendit: & ideo veram dominici corporis passionem in arietis confixerit immolationem. Quid ergo dicemus secutum patrem nostrum Abraham vt id primus institueret quod eius non sequeretur hereditas? Aut qua ratione circumciditur infantulorum corpora, & in ipso ortu subiiciuntur periculis, & hoc imperari oraculo, vt discrimen salutis fiat de mysterio religionis? Quid hoc significat? Latet enim causa veri, & oportuit aut aperto aliquid mysterio significari, aut non periculoso mysteriorum indicio mandari. Cur vero signum testamenti diuini in ea datur parte membroru quae visu inhonestior aestimatur? Aut qua gratia ipse operator corporis nostri in ipso nostrae generationis exordio circumcidi opus voluit suum, & vulnerari, & cruciari, & abscondi partem quam velut necessariam (quia omnia disposuit ordinat) cum ceteris membris faciendam putauit? Aut enim praeter naturam est haec secundum corpus nostri, & non oportuit habere omnes homines quod esset praeter naturam: aut secundum naturam est, & non decuit amputari quod secundum naturae perfectionem creatum foret, cum presertim alieni a portione Domini Dei nostri id praecipue irridere soliti sint. Deinde cum propositum sit Deo, vt frequenter ipse testificatus est, plures ad sacrae obseruantiam prouocare religionis; quanto magis inuitarentur si non aliquid circumcisionis ipsius aut periculo aut opprobrio reuocarentur? Ergo vt ad prima redeamus, & propositum persequamur ordinem, de ipsa circumcisionis qualitate dicendum videtur. Cuius gemina debet esse defensio, quia duplex est accusatio. Vna quae irrogatur a gentilibus, altera quae ab iis qui de populo Dei sunt, aestimatur. Vehementer autem gentiliu, qui viros circumcissione signatos etiam opprobrio & illusione dignos arbitrantur. Sed etiam ipsorum sapientissimi quique ita circumcissionem approbant, vt electos suos erga cognoscenda & celebranda mysteria circumcidendos putent. Denique Aegyptij, qui & geometriae & colligendis siderum cursibus operam impendunt suam, impium iudicant sacerdotem qui nequaquam habeat circumcisionis insigne. Nam neque magici carminis sapientiam, nec geometriam, nec astronomiam

Ab. 15. Genes. 17. Iuan. 8.

Genes. 22. Rom. 4.

Genes. 17. Sapient. 8.

miam iudicant vim suam obtinere sine circumcissionis signaculo. Et ideo vt impetrandi vim operationi adhibeant suae purgationem quandam vatium suorum circumcissionis arcano celebrandam existimant. Reperimus autem in historia veterum, non solos Aegyptios, sed etiam Aethiops & Arabum & Phoenicum aliquos circumcissione erga suos vfos. Et hanc putant se adhuc probada vim seruari rationis, eo quod sui corporis primitiis & sanguinis initiati, insidias demonum quas illi generi nostro moliantur, exiguae partis arbitrentur consecrationibus destruendas: vt qui totius hominis salutem nituntur nocere, infirmari operationem suam putent circumcissionis sacrae vel lege vel specie. Arbitror enim quod in praeteritum ipse demonum princeps cessare suas artes erga noxiae operationis effectum aestimauerit, si ei nocere conaretur quem signaculo circumcissionis sacrae initiatum aduerteret, aut ei qui videretur in hoc saltem munere legi diuinae obtemperare. Iam qui singulorum membrorum officia diligenter expendit, non otiosam causam in hac membri huius portunculam aestimare poterit, quae ratione non solum circumcidatur puer, verum etiam octauo circumcidatur die, quando incipit mater pignoris nati in sanguine esse puro, quae ante octauum diem fertur in sanguine immundo sedere. Haec aduertum eos dicta sint qui nulla nobis vnitate fidei sociantur, & ideo tamquam aduersum diffidentes diffiditior disputandi locus. Responsum autem sibi huiusmodi habeant qui credunt in Dominum Iesum, quod nudare nolimus, cum aduersum opinionem gentiliu disputaremus. Nam si redempti sumus non corruptibilibus argento & auro, sed pretioso sanguine Domini nostri Iesu Christi (quo vtiq; vendente, nisi eo qui nostro iam peccatricis successione are quaesitum seruitium possidebat: sine dubio ipse flagitabat pretium, vt seruitio exueret quos tenebat obrutitos. Pretium autem nostrae liberationis erat sanguis Domini Iesu, quod necessario soluendum erat ei cui peccatis nostris venditi eramus. Donec igitur hoc pretium pro omnibus solueretur hominibus, quod dominici sanguinis effusione pro omnium fuit soluendum absolutioe, opus fuit singulorum sanguine, qui lege & consuetudinis ritu, sacrae praeccepta sequeretur religionis. Sed quia pretium pro omnibus solutum est, posteaquam passus est Christus Dominus, iam non opus est vt viritum sanguis singulorum circumcissione fundatur, cum in sanguine Christi circumcisio vniversorum celebrata sit, & in illius cruce omnes simul crucifixi simus cum eo, & consepulti in eius sepulchro, complantati similitudini mortis eius, vt vltra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est a peccato. Quod si quis, vt Marcion & Manicheus, reprehendendum Dei putat esse iudicium, quia vel oraculum de circumcissione celebranda eundem putauit esse, vel legem qua sanguinis effusio mandatur, necesse est vt is etiam Dominum Iesum reprehendendum arbitretur, qui non exiguum, sed multum sanguinem pro huius mundi effudit redemptione, & hodieque nos fundere iubet sanguinem nostrum pro tanto religionis certamine, dicens: Qui vult me sequi tollat crucem suam, & sequatur me.

Herodotus lib. 2. Iosephus lib. 1. Iosephus qui. cap. 10. cap. 10.

Genes. 17.

1. Petri.

Esa. 50.

1. Petri. 2.

1. Cor. 15.

1. Cor. 12.

Matth. 16.

me. Si autem nequaquam iusta est accusatio, cum aliquis totum se pro pietate offerat, & multi sanguinis se munder effusione, quomodo legem possumus reprehendere exigui stillam exigentem sanguinis, cum praedicemus Dominum Iesum multi effusione sanguinis, & totius corporis mortem imperantem? Nec ipsum circumcissionis signaculum & species feriebatur, quo populus Dei velut quodam sigillo signatus corporis, discernebatur a ceteris nationibus. Nunc autem Christi donatus nomine signum corporis nequaquam requirit, qui praerogatiuam diuinam meruit nuncupationis. Quid autem absurdum si propter pietatem aliquid doloris vel laboris inferri videbatur, quo plus deuotio per haec certamina probaretur? Pulchrum etiam vt ab ipsis viti inculpabilis insigne religionis adolesceret, & puderet vnquam quemque aetatis profectionis vel laboris vel dolori cedere, quorum vtrumque tenera infantia vicissit. Sed iam leui circumcissionis dolore non opus est Christiano populo, qui mortem Domini circumferens, per momenta singula fronti propriae mortis contemptum inscribit, vt pote qui sciat sine cruce Domini salutem se habere non posse. Quis enim acu vtatur ad praedandum, cum telis instructus sit validioribus? Tam illud quis facile resellendum aduertit, quia propositum est plerisque portuisse ad sacrae religionis prouocati obsequium, nisi essent doloris timore vel laboris contutu reuocati. Et potuit hoc terere maiorem, quod infantili plerique sustinebant sine periculo: Est tamen aliquos infantulorum Iudaorum cum dolore circumcisi corporis plagae, feruentis sustinere non poterunt, defunctos fuisse: sed hoc nec ceteros deterrebat profectioni arate robustos, & laudabiliorum faciebat eum qui praecceptis obedisset caelestibus. Quod si hoc in exiguo dolore arbitrantur confessionis fuisse obstaculum, quid de martyrio dicunt? Nam si reprehendunt circumcissionis dolorem, reprehendant & martyrii mortem, per quos cumulata non minuta religio est. In tantum autem abesse nocuisse fidei circumcissionis dolorem, vt probabiliorem fidem faciat dolor. Maior enim fidei gratia, si quis pro religione contemnat dolorem. Et hic magis habet praemium quam ille, qui quidem dolorem voluit circumcissione subire, vt gloriaretur in lege, & laudat ex hominibus magis quam ex Deo quaereret. Oportuit igitur circumcissionem ex parte fieri ante eius aduentum, qui totum circumcideret hominem. Ex parte enim debuit affluere humana conditio quemadmodum in id quod perfectum est creditur. Si autem oportuit circumcidi, in qua magis parte membrorum oportuit circumcissionem fieri quam in ea quae quibusdam videretur inhonestior? Vt iis quae putarentur ignobiliora esse membra corporis nostri, honestatem abundantiorum circumdarent: & quae inhonesta sunt nostra, honestatem abundantiorum haberent. Vbi enim magis vir sanguinis sui admoneri debuit, quam in ea parte qua ministerium exhibetur errori? Nunc tempus est vt & illis respondeamus qui dicunt: Si ea pars corporis nostri secundum naturam est, nequaquam eam amputari oportuit: si non est secundum naturam, non debuisse simul nasci. Qui quoniam tam arguti sunt, & ipsi

mihi respondeant, vtrum secundum naturam successio humana sit quae generationibus adolescit, an contra naturam? Si enim secundum naturam, numquam igitur intermittenda est. Et quomodo integritas virorum, virginitas puellarum, abstinentia viduarum, continentia coniugum praedicatur? Nihil ergo studium quaerenda successione ferri debuit. Sed ipse auctor natura non vtiq; generari obsecutus est, qui de se cum esset in corpore constitutus, praebuit magisterium, & hortatus est discipulos ad integritatem, dicens: Sunt spadones qui se castrauerunt propter regnum caelorum, qui potest capere, capiat. Cum sit autem homo compositus ex corpore & anima (satis est enim interim hoc dicere, & sile-re de spiritu) non est idem vtriq; secundum naturam, sed quod est corpori secundum naturam, id contra naturam est anima: & quod secundum naturam est anima, id contra naturam est corpori, vt si dicat, quod secundum naturam est visibili, id contra naturam est ei quod non videtur: & quod secundum naturam est ei quod non videtur, id contra naturam est visibili. Nihil ergo incongruum in hominibus Dei si fiant aliqua contra naturam corpori quae sint animae secundum naturam. Qui autem dicunt quoniam plures credidissent si circumcisio non fuisset, si sibi responsum hoc habeant, & quoniam plures crederent si martyria non essent: sed praestantior est fortitudo paucorum, quam remissio plurimorum. Sicut autem plurima baptismorum circumcisio praemittenda fuit, quia secutura erat circumcisio dominicae passionis, quam pertulit Iesus quasi agnus Dei, vt tolleret peccatum mundi. Haec ideo scripsimus, vt ostenderemus quia & debuit praemitti circumcisio quae foris est, vt & ea iam post aduentum Domini iure videatur exclusa. Nunc autem circumcisio est necessaria quae in occulto est, sicut Iudeus praestantior qui in occulto in spiritu, non litera: quoniam cum sint in vno homine duo homines, de quibus dictum est: Et si is qui foris est homo noster corrumpitur secundum desideria erroris, sed qui intus est, renouatur de die in diem. Et alibi: Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Interior est homo noster qui est ad imaginem & similitudinem Dei factus, exterior qui figuratus est limo. Sic deniq; & in Genesi duas tibi creaturas hominis ostendit, secundum creatum hominem significans. Sicut ergo duo homines, ita & gemina conuersatio est: vna interioris hominis, altera exterioris. Et quidem plerique actus interioris hominis perueniunt ad exteriorem hominem, quemadmodum castimonia interioris hominis transit etiam ad castitatem corporis. Qui enim adulterium cordis ignorat, idem vtiq; nescit corporis adulterium. Non tamen etiam illud est consequens, vt qui non adulterauit corpore, non adulterauerit etiam corde, secundum illud: Quonia qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam adulterauit eam in corde suo. Nam et si adhuc non sit adulter corpore, tamen iam affectu adulter est. Ergo est interioris hominis circumcisio. Nam qui circumciditur, totius carnis illecebras raquam

1. Cor. 7.

Matth. 19.

1. Petri. 3.

Iuan. 1.

Rom. 2.

2. Cor. 4.

Rom. 7.

Gen. 1.

Gen. 22.

Matth. 5.

Rom. 2.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

D

1. Petri. 2.

1. Cor. 15.

1. Cor. 12.

Matth. 16.

B

Rom. 4.

Esai. 40.

Luc. 3.

Gen. 49.

Rom. 2.

1. Cor. 2.

Math. 5.

Rom. 11.

Gen. 17.

Gen. 21.

præputium exiit, vt fit in spiritu, non in carne, & spiritu mortificet corporis sui actus. Et hæc est quæ in occulto est circumcisio, sicut Abraham antè in præputio erat, postea factus est in circumcisione. Sic interior homo noster quando est in carne, tamquam in præputio est: quando autem iam non est in carne, sed in spiritu, incipit esse in circumcisione, non in præputio. Sicut autem qui circumciditur, non totam carnem exiit, sed solum præputium, vbi corruptela frequentior: ita qui in occulto circumciditur, carnem illam exiit de qua scriptum est: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius vt flos fœni. aruit fœni, & flos eius decidit: verbum Domini manet in æternum. Et remanet caro, quæ videbit salutare Dei, sicut scriptum est: Et videbit omnis caro salutare Dei. Quæ sit ista caro, munda aures, vt intelligas. Talis ergo debet esse in occulto circumcisio, vt nullam habeat comparationem cum ea quæ foris est circumcisio. Et ideo qui in occulto Iudeus est, ipse præstat qui est a Iuda, cuius manus supra ceruicem inimicorum eius, qui recubans requieuit vt leo, & vt catulus leonis, quem laudant fratres eius. Ab hoc Iuda non deficit princeps, quia sermo eius principes facit, qui non subiciantur illecebris sæcularibus, & captiuentur voluptatibus istius mundi. Et quia ipse Iudas in hanc generationem venit, ideo plurimi qui postea generati sunt, præferuntur vt virtutum principatu gaudeant. Habemus itaque circumcisioem in occulto, & in occulto Iudæum, qui est spiritalis. Spiritalis autem, vt ipse Iudæus, diiudicat omnia, ipse autem a nemine diiudicatur. Debit ergo legis mandato præscripta circumcisio quæ ex parte erat, cessare, posteaquam venit qui circumcisioem faceret totius hominis, & implet circumcisioem legis. Quis autem est iste nisi qui dixit: Non veni legem soluere, sed implere: Quamquam si diligenter intendas, & illa sit ratio qua iam cessare debuerit præputij circumcisio, quia plenitudo gentium venit. Non enim gentibus circumcisio mandata est, sed semini Abraham. Sic enim habes in primo oraculo: Et dixit Deus ad Abraham: Tu autem testamentum meum obseruabis, tu & semen tuum post te in progenies eorum. Et hoc est testamentum meum quod obseruabis inter me & vos, & semen tuum post te in progenies eorum: Circumcidetur vestrum omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij vestri, & erit in signum testamenti inter me & vos. In fans octo dierum circumcidetur vobis, omne masculinum in progenies vestras. Vernaculus domus tuæ & pecunia emptus ab omni filio alterius qui non est ex semine tuo, circumcisioem circumcidetur: & erit pactum meum in carne vestra in testamentum æternum. Et incircumcisus masculus qui non circumcidet carnem præputij sui octaua die, exterminabitur anima illa de generatione illa, quia testamentum meum transgressus est. Hebræus quidem negat habere de octaua die, sicut Aquila significat. Sed non in Aquila omnis auctoritas, qui quasi Iudæus in littera præterit, nec posuit octauum diem. Interim & octauum diem & in signo datam circumcisioem audisti. Signum autem rei maioris indicium est, indicium veritatis futuræ, & datum testamentum Abraham & semini eius, cui dictum est: In Isaac erit

semen tuum. Ergo circumcidit Iudæum, vel domi eius natum, vel pecunia eius emptum. Non possumus deriuare hoc ad alienigenam aut profelytum, nisi fuerint in domo Abraham nati, aut pecunia eius empti, vel feminis eius. Denique nihil dixit de profelytis, de quibus quando voluit dicere, nominavit eos, sicut habes: Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad Aaron, & ad filios eius & ad omnes filios Israel, & dices ad eos: Homo homo à filiis Israel, & à profelytis qui sunt apposti vobis, quicunque fecerit holocaustum. Vbi ergo comprehendit eos, ibi lex eos tenet. Vbi oraculo non significantur, quomodo astringi videtur: Sic habes denique, Dic filiis Aaron, quando de sacerdotibus dicit. Habes quando & de Leuitis dicit. Ergo omnifariam claret etiam secundum litteram legis, quamquam lex spiritalis sit, secundum ipsam tamen litteram ad circumcisioem teneri non potuisse nationum populos, sed ipsam circumcisioem in signo fuisse donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, circumcisus corde, non exigua membri vnius parte. Ergo satis & excusata à nobis, & exclusa est Iudæorum manens hodieque circumcisio. Quod autem reprehensionem eam dicunt fuisse vel esse gentilibus, primum non habent reprehendere ipsi vel irridere quod alij consortes faciunt sui. Esto tamen, fuerit quod irridere. Quid hoc nos mouere debet, cum ipsa crux Domini Iudæis scandalum, Græcis stultitia, nobis autem virtus Dei sit atque sapientia: Et ipse Dominus dixerit: Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundar & ego cum coram patre meo qui est in caelis. docens nos iis quæ ridetur ab hominibus, non commouendos, si qua pro religionis obsequio deferuntur.

Leuitici Cap. XXVI.

Ego Dominus Deus vester: non facietis vobis ipsius manufacta, neque sculptilia, neque statuam erigetis vobis, neque lapidem insignem erigetis in terra vestra ad adorandum eum. Ego Dominus Deus vester. Sabbata mea seruabitis, & sanctuario meo timebitis. Ego Dominus. Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea obseruaueritis, & feceritis ea, dabopluuiam vobis in tempore suo, & terra dabit germina sua, & ligna camporum reddet fructum suum. Et apprehendet vobis tritura vindemia, & vindemia apprehendet semetipsum: & comedetis panem securitatem ad saturitatem, & habitabitis cum securitate in terra vestra. Et dabo pacem in terra vestra, & dormietis, & non erit vos exterrens. Et perdat bestias malas ex terra vestra, & bellum non transibit per terram vestram. Et persequemini inimicos vestros, & cadent coram vobis in cede. Et persequetur ex vobis quinque centum, & centum ex vobis persequentur decem millia: & cadent inimici

Gen. 17.

Leuit. 17.

Rom. 7. Rom. 11.

1. Cor. 1. Luc. 9.

mici

mici vestri coram vobis gladio. Et respiciam super vos, & crescere faciam vos: & multiplicabo vos, & statuam pactum meum vobiscum. Et comedetis antiqua antiquorum, & antiqua ex conspectu nouorum eferetis. Et ponam tabernaculum meum in vobis, & non abominabitur anima mea vos. Et ambulabo inter vos, & ero vester Deus, & vos eritis mihi in populum. Ego sum Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, cum essetis vos seruus: & confrégi vinculum iugis vestri, & duxi vos cum fiducia. Si autem non obedieritis mihi, neque feceritis præcepta mea hæc: sed inobedientes fueritis ipsis, & iudicia mea spreuerit anima vestra, ita vt vos non faciatis omnia mandata mea, ita vt dissipetis vos pactum meum: & ego faciam sic vobis: & obfirmabo super vos festinationem, & egestatem, & scabiem, & iterum, consumetes oculos vestros, & animam vestram liquefcentem. Et seminabit in vanum semina vestra, & comedent ea aduersarij vestri. Et obfirmabo faciem meam contra vos, & cadetis coram inimicis vestris: & persequentur vos odientes vos, & fugietis nullo persequente vos. Et si vsque ad hoc non obedieritis mihi, addam castigare vos plagis septies pro peccatis vestris, & confringam superbiis arrogantiæ vestræ. Et ponam vobis cælum sicut æneum, & terram vestram sicut ferream. Et erit in vanum vis vestra: & non dabit terra vestra semen suum, & lignum agri non dabit fructum suum. Et si post hæc ambulaueritis obliqui, & non vuleritis obedire mihi, addam vobis plagas septem iuxta peccata vestra: & mittam super vos agrestes bestias terræ, & comedent vos, & consument iumenta vestra, & paucos facient vos, & solitaria erunt viæ vestræ. Et si post hæc non correcti fueritis, sed ambulaueritis contra me obliqui, ambulabo & ego vobiscum furere obliqui, & percutiam vos & ego septies pro peccatis vestris: & inducam super vos gladium vlciscentem vltionem pacti. Et confugietis in vrbes vestras, & mittam mortem contra vos, & trademini in manus inimicorum, cum pertribulauero vos penuria panum. Coquent decem mulieres panes vestros in clibano vno, & reddent panes vobis in pondere, & comedetis, & non saturabimini. Si autem post hæc non obedieritis mihi, sed ambulaueritis contra me obliqui, & ego ambulabo vobiscum

in furore obliquo, & corripiam vos ego septies iuxta peccata vestra: & comedetis carnes filiorum vestrorum, & carnes filiarum vestrarum comedetis: & desolabo statuas vestras, & destruam lignea simulachra vestra. Et ponam cadauera vestra super cadauera idolorum vestrorum, & grauis erit anima mea vobis. Et ponam vrbes vestras solitarias, & desolabo sancta vestra, & non olfaciam odorem sacrificiorum vestrorum. Et desolabo ego terram vestram, & admirabuntur super illam inimici vestri, habitantes in illa: & dispergam vos in gentes, & consumet vos penetrans gladius: & erit terra vestra deserta, & vrbes vestræ erunt solitariae. Tunc complacebunt terræ sabbata sua omnibus diebus desolationis suæ: & vos eritis in terra inimicorum vestrorum. Tunc sabbatizabit terra, & complacebunt sabbata sua omnibus diebus desolationis suæ: sabbatizabit qui non sabbatizauit in sabbatis vestris, quando habitabatis ipsam. Et relictis ex vobis inducam pauorem in corde illorum in terra inimicorum suorum, & persequentur eos sonitus solij volantis, & fugient vt fugientes à bello, & cadent nullo persequente. Et contemnet frater fratrem suum sicut in bello, nullo incurrente. Et non poteritis resistere inimicis vestris, & peribitis in gentibus, & comedet vos terra inimicorum vestrorum. Et relictis ex vobis tabescent propter peccata sua in terra inimicorum suorum, propter peccata patrum suorum tabescent. Et confitebuntur peccata sua, & peccata patrum suorum, quoniam transgressi sunt & contempserunt me: & quoniam ambulauerunt coram me obliqui, & ego ambulau cum illis in furore obliquo, & perdam illos in terra inimicorum suorum. Tunc crubescet cor illorum incircumcisum, & tunc complacebunt scelera sua. Et recordabor fœderis Iacob, & fœderis Isaac, & fœderis Abraham recordabor, & terræ recordabor, & derelinquetur terra ab eis. Tunc expectabit terra sabbata sua, cum deserta fuerit illa propter eos. Et ipsi expectabunt sua peccata, eo quod iudicia mea spreuerunt, & præcepta mea despexerunt anima sua. Et sic existentibus ipsis in terra inimicorum suorum, non contempserunt eos, neque despexerunt eos, ita vt perderem illos, vt annihilarem pactum meum quod ad eos. Ego enim sum Dominus Deus illorum. Et recordabor pacti illorum prioris, quando eduxi illos

B ij

de terra Ægypti, de domo seruitutis coram gentibus, ut essem illorum Deus. ego Dominus. Hæc iudicia, & præcepta, & lex, quam dedit Dominus inter se, & inter filios Israel, in monte Sinai, in manu Moysi.

Examinatur cur Deus Iudeis interminatus fuerit, dicens: Ponam vobis celum sicut æneum, & terram vestram sicut ferream.

AMBROSIVS ROMVLO.

VM sis in agro, miror qua ratione de me querendum putaueris cur dixerit Deus: *Ponam vobis celum sicut æneum, & terram vestram sicut ferream.* Nam species ipsa agri & præfens fertilitas docere nos potest quanta clementia sit aeris, & cæli indulgentia, quando dignatur Deus vbertatem dare: quando autem sterilitas, quemadmodum clausa omnia, spissus aer, ut in rigorem aeris solidatus putetur. Vnde alibi habes

S. AMBROSII ANNOTATIONVM IN LEVITICVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS SVPER CAP. XXIII.

LIBRI NVMERI ANNOTATIO.

Numeri Cap. XXIII.

ET dixit Balaam Balac: *Ædifica mihi hæc septem altaria, & para mihi hæc septem vitulos, & septem arietes.* Et fecit Balac quemadmodum dixit ei Balaam, & obrulit vitulum & arietem super altare. Et dixit Balaam ad Balac: *Sta super sacrificium tuum, & ibo: si apparuerit mihi Deus in occurfu, & verbum quodcunque mihi ostendet, annuntiabo tibi.* Et abiit rectam, & apparuit Deus Balaam. Et dixit ad eum Balaam: *Septem altaria paravi, & imposui vitulum & arietem super altare.* Et immisit Deus verbum in os Balaam, & dixit: *Conuersus ad Balac, sic loqueris.* Et reuersus est ad eum, & ille steterat super holocaustis suis, & omnes principes Moab cum illo. Et assumens parabolam suam, dixit: *Ex Mesopotamia accersiu nit me Balac rex Moab, de motibus Oriëtis, dicens: Veni, maledic mihi Iacob: & veni, maledic mihi Israel.* Quid maledicam cui non maledicxit Dominus? Quid maledicam cui non maledicxit Deus: *A summis montibus conspiciam eum, & de collibus considerabo eum. ecce*

populus solus habitabit, & in gentibus non reputabitur. Quis dinumerauit semen Iacob? & quis numerabit populos Israel? *Moriatur anima mea in animis iustorum, & fiat semen meum ut semen hoc.* Et dixit Balac ad Balaam: *Quid fecisti mihi? Ad maledictionem inimicorum meorum vocavi te, & ecce benedixisti benedictione.* Et dixit Balaam ad Balac: *Nonne quæcumque immiserit Deus in os meum, hoc custodiam ad loquendum?* Et dixit ad eum Balac: *Veni adhuc mecum in alium locum, ex quo non videbis cum inde: sed partem aliquam eius videbis, omnes autem non videbis, & maledices mihi ei inde.* Et assumpsit eum in agri speculam super verticem excisi, & ædificauit ibi septem altaria, & imposuit vitulum & arietem super altare. Et dixit Balaam ad Balac: *Sta super sacrificium tuum, ego autem ibo interrogare Deum.* Et occurrit Deus Balaam, & immisit verbum in os eius, & dixit: *Reuertere ad Balac, & hæc loqueris: Et reuersus est ad eum, & ille steterat super holocaustum suum,*

suum, & principes Moab cum eo. Et dixit ei Balac: *Quid loquutus est Dominus? Et assumens parabolam suam, dixit, Surge Balac, & audi, auribus percipe testis filius Sepphor.* Non ut homo Deus, ut mentiar: neque ut filius hominis, ut muretur. Ipse dixisti: *Non faciet, loquetur, & non manebit.* Ecce ad benedicendum assumptus sum: benedicam, & non conuertar. Non erit labor in Iacob, neque apparebit dolor in Israel. Dominus Deus eius cum eo, gloriosa principum in eo. Deus qui eduxit eum ex Ægypto, gloria eius sicut vnicornis. Non enim est augurium in Iacob, neque diuinitio in Israel: & secundum tempus dicitur Iacob & Israel quid perficiet Deus. Ecce populus sicut catulus leonis confurget, & sicut leo superbiet. Non dormiet quoad deuoret prædam, & sanguinem vulneratorum bibat. Et dixit Balac ad Balaam: *Neque maledictionibus maledices ei, neque benedicens benedices ei.* Et respondens Balaam dixit Balac: *Non loquutus sum tibi, dicens: Verbum quodcumque loquutus fuerit Deus, hoc faciam?* Et dixit Balac ad Balaam: *Veni, assumam te in locum alium: si placuerit Deo, & maledic mihi illi inde.* Et assumpsit Balac Balaam super verticem Phogor, qui spectat in desertum, & dixit Balaam ad Balac: *Ædifica mihi hæc septem altaria, & para mihi hæc septem vitulos & septem arietes.* Et fecit Balac sicut dixit ei Balaam: & imposuit vitulum & arietem super altare.

Super verbis Balaam, eiusque in Israel benedictione, excitantur quedam dubis, & explicantur.

AMBROSIVS CHROMATIO.

ICTVM est: *Non ut homo Deus, ut mentiar, neque ut filius hominis, ut muretur.* Numquidnam mentitur Deus? Sed non mentitur, quia impossibile est mentiri Deum. Impossibile autem istud, numquidnam infirmitatis est? Non utique. Nam quomodo omnia potest, si aliquid efficere non potest? Quid ergo ei impossibile? Illud utique: quod nature eius contrarium est, non quod virtuti arduum. Impossibile, inquit, est ei mentiri: & impossibile istud non infirmitatis est, sed virtutis & maiestatis, quia veritas non recipit mendacium, nec Dei virtus leuitatis erroris. Ideoque sit Deus verax, omnis autem homo mendax. Veritas itaque semper in eo est, fidelis manet, mutare se & negare non potest. Si enim verum se negat, mentitur: mentiri autem, non virtutis sed infirmitatis est. Nec mutare se potest, quia natura eius non recipit infirmitatem. Hoc igitur impossibile eius, plenitudinis est, quæ minuere se &

augere non potest, non infirmitatis, quæ in eo quod se auget, imbecilla est. Ex quo colligitur impossibile Dei potentissimum esse. Quid enim potentius quam necesse quidquid infirmitatis est? Est tamen & aliud infirmum Dei, quod fortius est hominibus: & stultum Dei, quod sapientius est hominibus: sed hoc crucis, illud diuinitatis. Si ergo quod infirmum eius, potentia est: quod potentia, quomodo infirmum est? Sit igitur nobis positum, quia non mentitur Deus. Sed nec augurator augurij in Israel, secundum legem Dei. Quomodo ergo Balaam prohibitum se oraculo Dei dicit ne vadat ad maledicendum populo Israel, & tamen iuit, & occurrit ei angelus Domini qui eum prohiberet pergere, ita ut obstitere assina eius quæ vebat eum, & nihilominus & ipse dixit ei ut iret, sed hoc diceret quod sibi infunderetur? Si diuinitio non est in Israel, vnde isti oraculum Dei quod futura manifestauit, qui augur erat? Si oraculum Dei loquebatur, vnde meritum diuinæ aspirationis assumpserat? Sed non miraris infirmum auguri à Domino quod loqueretur, quando infirmum legis in Euangelio etiam principi sacerdotum, vni ex persecutibus Christum: Quia oportet vnum hominem mori pro populo. In quo non propheta meritum, sed assertio veritatis est, ut aduersariorum testimonio manifestaretur, quo perfidia non creditum, vocibus suorum augurum redargueretur. Ideo Balaam ille Chaldeus accitit ad fidem, ut Chaldeorum superstitio conticeretur. Non igitur contentis meritum, sed vocantis oraculum est reuelate Dei gratia. Quid igitur contraxit offensionem, nisi quia aliud loquebatur, aliud machinabatur? Deus enim vas mundum requirit, non immunditia inquinatum & fordibus. Tentabatur igitur Balaam, non probabatur. Erat enim plenus fallaciae ac doli. Denique cum primo consulisset verum ad illam vanitatis populum deberet pergere, & prohibitus esset, excusauit: postea missis legatis honoratoribus, promissis vberioribus, muneribus cumulatoribus illud, qui renuntiare debuerat, iterum consolandum putauit, quasi Deus aut pretio aut muneribus insecteretur. Respondit enim quasi auaro, non quasi ei qui verum quaereret: ut illuderetur potius, quam informaretur. Coepit ire, occurrit ei angelus in angusto, demonstrauit se assina, non demonstrauit auguri. Illi se reuelauit, istum obtriuuit: tamen ut aliquando & ipse cognosceret, aperuit oculos eius: vidit, & adhuc tamen non credidit euidenti oraculo: & qui vel oculis credere debuisset, inuoluta & ambigua respondit. Tunc indignatus Dominus, per angelum dixit: *Vade, & quæcumque tibi inspirauero, hæc dices: id est, non quæ vis, sed quæ cogitis loqui.* Quasi organum inane sonum meis præbebis sermonibus. Ego sum qui loquar, non tu: qui ea quæ audieris resultabis, & quæ non intelliges. Nihil proficies eundo, quia sine mercede remeabis pecunia, & sine profectu gratia. Denique ea prima vox eius est: *Quid maledicam cui non maledicxit Dominus?* Ut ostenderet non in sua voluntate esse benedictionem Hebræi populi, sed in Dei gratia. *A summis montibus conspiciam eum;* quoniam non oculis comprehendere possum hunc populum qui habitabit solus fines suos, non locorum possessione distet.

minans, sed virtutis incolatu, & morum singulariū G
proprietate, in æterna diffundens sæcula. Quis
enim annuncerabitur ei de nationibus aliis, qui fi-
nitimorum populorum excedit consortia iustitiæ
sublimitate? quis constitutionem generationis e-
ius colliger? Corpora quidem eorum humanis se-
minibus concreta & figurata aduertimus, sed de su-
perioribus & mirabilibus feminariis animæ eorum
pullularunt. *Moriatur anima mea in animis iustorum*,
moriatur hanc corporalem vitam, vt in animis iu-
storum illius æternæ vitæ adipiscatur gratiam. In
quo iam tunc sacramenti huius celestis & sacri ba-
ptismatis reuelata est magnificentia, per cuius o-
perationem moriuntur homines culpæ veteri, & i-
niquorum operibus, vt nouitate vitæ in consortia
iustorum transfigurati, in eorum mores resurgant.
Et quid mirum de hominibus, cum moriantur pec-
cato, vt Deo viuant? Hæc audiens Balac, indigna-
tus est, dicens: *Quid fecisti mihi? Ad maledictionem i-
nemicorum meorum vocauite; & ecce benedixisti benedi-
ctione.* Respondit ille: Calumniam patior de eo
quod nescio. Ego enim nihil meum loquor, sed
quasi cymbalum tinniens sonum reddo. Iterum a-
liud atque aliud transfūdus, cum veller maledicere,
benedicebat: *Non erit labor in Iacob, neque dolor in
Israel. Dominus Deus eius cum eo.* Et infra iubet pa-
rari aras septem & sacrificia. Vtique debuit dice-
dere, sed per infirmitatem mentis, & mutabilita-
tem sententiæ putabat quod auertere posset Dei
voluntatem. Ipse autem per excessum mētis aliud
cupiebat, & aliud loquebatur. Quam speciosa, in-
quit, habitacula tua Iacob. Tabernacula tua Israel
sicut memora obumbrantia, sicut paradisi super-
fluium, & sicut cedrus secus aquas. Exibit ho-
mo ex Iacob, & obrinebit multas gentes, & attol-
letur regnum eius in altum, in terris quoque ex-
tendit principatum suum in Ægyptum. Qui bene-
dicent eum, benedicentur: & qui maledixerint ei,
maledicti erunt. Quem igitur nisi Christi populum
significat quem benedicit Deus? In cuius medullas
verbum Dei descendit vsque ad diuisionem animæ,
artuum quoque & medullarū: in quo habuisset Bala-
am gratiam Domini, si id ex sententiā & affectus
sui proposito fecisset. Sed quia reuincitur mala mēs
consiliis suis, & occulta animi proditur exitu, ideo
sequebatur insidiis animus eius aperitur. Vnde &
dignam mercedem suæ inuenit malevolentie. Nā
cum aduerteret quod non posset in excessu mē-
tis positus maledicere, dat consilium regi, dicens:
Illa sunt oraculorum quæ Deus præcepit, accipe
consilium aduersus oracula Dei. Populus iste ius-
tus est, habet protectionem Dei, quia nō diuinationi-
bus & auguriis sese dedit, sed soli æterno Deo: ideo

cæteris fide præstat. Interdum tamen & fideles mē-
tes corporis labuntur illecebra, & formę lenocinio.
Sunt tibi mulieres plurimæ, & pleraque non inde-
cores pulchritudine. Virilis autem sexus nullo ma-
gis lubricus quam muliebri decore: citò capitur, &
maximè si ardor mentium alloquitis inflammatur
frequentibus, & quasi facibus inardescat, si spem-
tiundi hauriat, effectum differat. Iaciant igitur mu-
lieres tuæ vocibus suis hamos, nec difficiles primos
congressus suos præbeant, sed & visu faciles, & di-
ctu affabiles circumferant, & toto se circumfundat
exercitui, atque hos arte tractet viros, vt concubitu
non indulgeant, nisi amoris mutui fidem consortio
facilem comprobauerint. Sic enim poterunt cele-
stis protectione destitui, si ipsi à Domino Deo suo
facilem deuiauerint. Non igitur iustus Balaam, vt
pote consiliarius fornicationis & sacrilegij, sicut e-
uidenter etiam in Apocalypsi scriptum est Ioannis
Euangelistæ, dicente Domino Iesu ad angelum ec-
clesiæ Pergami: Habes illic renētes doctrinā Balaam,
qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis
Israel, manducare immolata, & fornicari: ita habes
& tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Quo appa-
ret inde Manichæorum sacrilegia manasse, qui mis-
cent atque adiungunt sacrilegium turpitudinis. Ergo
nec Deus iniustus, nec mutabilis eius sententia.
Deprehendit enim mentem eius, & occulta cordis,
& ideo tentauit eam quasi diuinum, non elegit qua-
si prophetam. Et vtiq; vel tantorum oraculorum
gratia, & reuelationum sublimitate conuerti debuit:
sed animus nequitie plenus verba promptis, non
fidem desult, consiliis infirmare cupiens quod an-
nuntiabat futurum. Et quia oracula fraudare non
poterat, consilia fraudulenta subministrabat, qui-
bus leues populi Iudeorum tentati quidem sunt, sed
non expugnati. Vnius enim viri sacerdotis iustitia
solutum est omne facinorosi hominis consilium:
multoq; mirabilius, per vnum hominem potuisse
liberari exercitum patrum, quam potuisse decipi.
Hoc munusculum sanctæ menti tuæ transmissi, quia
vis me aliquid de veterum scriptorum interpre-
tationibus paginare. Ego autem assumpsi epistolam
familiari sermone attexere, redolentes aliquid de
patrum moribus: quarum gustum si probaueris,
post hæc huiusmodi mittere non verecundabor.
Malo enim senilibus verbis de supernis rebus hal-
lucinari tecum, quod Græci dicunt *ἄδρασησται*, vt I-
saac veniente Rebecca futurę Ecclesiæ animo vi-
dens mysteria: malo, inquam, hallucinari tecum ver-
bis senilibus, ne videar artem desisse, quam concita-
rioribus desinare aliquid nec studiis nostris aptum
nec viribus. Vale, & nos dilige, quia nos te diligi-
mus.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE XLII FILIORVM

ISRAEL MANSIONIBVS, SVPER CAP. XXXIII.

LIBRI NVMERI TRACTATVS,

Numeri Cap. XXXIII.

ET hæ mansiones filiorum Israel, vt exie-
runt de Ægypto cum exercitu suo in manu
Moysi & Aaron: & scripsit Moyses profes-
siones eorum & mansiones eorum per ver-
bū Domini. Et hæ mansiones itineris eorum.
Profecti sunt ex Rameffe mēse primo, quin-
ta & decima die mensis primi: posttridie Pa-
schæ egressi sunt filij Israel in manu excelsa
coram omnibus Ægyptiis. Et Ægyptij sepe-
liebant ex ipsis mortuos omnes quotquot
percutit Dominus, omne primogenitum in
terra Ægypti. Et in diis eorū fecit vltionem
Dominus. Profecti autem filij Israel ex Ra-
messe, castrametati sunt in Socoth. Et profes-
ti ex Socoth, castrametati sunt in Ethā, quæ
est pars deserti. Et profecti ex Ethan, castra-
metati sunt ad Os eroth, quæ est cōtra Beel-
sepphon, & contra Magdalum. Et profecti
ex Os eroth, transferunt per medium maris
in desertum: & ambulauerunt viam triū die-
rum per desertum ipsi, & castrametati sunt in
Marah. Et profecti ex Marah, venerunt in
Elim. Erant in Elim duodecim fontes aqua-
rum, & septuaginta arbores palmarum, & ca-
strametati sunt illic apud aquas. Et profecti
ex Elim, castrametati sunt super mare Rubrū.
Et profecti à mari Rubro, castrametati sunt
in desertum Sin. Et profecti de deserto Sin,
castrametati sunt in Dephcha. Et profecti de
Dephcha, castrametati sunt in Halus. Et profes-
ti ex Halus, castrametati sunt in Raphi-
dim: & non erat illic aqua ad bibendum. Et
profecti ex Raphidim, castrametati sunt in
deserto Sinai. Et profecti de deserto Sinai, ca-
strametati sunt in Sepulcris concupiscentiæ.
Et profecti ex Sepulcris concupiscentiæ, ca-
strametati sunt in Aseroth. Et profecti ex A-
seroth, castrametati sunt in Rethma. Et profes-
ti ex Rethma, castrametati sunt in Remon
phares. Et profecti ex Remon phares, castra-
metati sunt in Lebna. Et profecti de Lebna,
castrametati sunt in Resfa. Et profecti de
Resfa, castrametati sunt in Calatha. Et profe-

cti de Calatha, castrametati sunt in Arfaphar.
Et profecti ex Arfaphar, castrametati sunt in
Arada. Et profecti ex Arada, castrametati sūt
in Maceloth. Et profecti de Maceloth, castra-
metati sūt in Thaath. Et profecti de Thaath,
castrametati sunt in Thare. Et profecti de
Thare, castrametati sunt in Metcha. Et profes-
ti ex Metcha, castrametati sunt in Esmo-
na. Et profecti ex Esmona, castrametati sunt
in Moseroth. Et profecti de Moseroth, castra-
metati sunt in Banciacham. Et profecti
de Banciacham, castrametati sunt in mōtem
Gadgad. Et profecti de monte Gadgad, castra-
metati sunt in Iethebatha. Et profecti de
Iethebatha, castrametati sunt in Ebrona. Et
profecti de Ebrona, castrametati sunt in A-
siongaber. Et profecti de Asiongaber, castra-
metati sunt in deserto Sin. Et profecti de de-
serto Sin (hæc est Cades) castrametati sunt
in Hor monte prope terram Edom: Et ascen-
dit Aaron sacerdos in montem propter ius-
sum Domini, & mortuus est illic in quadra-
gesimo anno exitus filiorum Israel de terra
Ægypti, mēse quinto, vna mensis. Et Aaron
erat trium & viginti & centum annorum
quando mortuus fuit in Hor monte. Et audi-
uit Chanaan rex Arad, & hic habitabat in
terra Chanaan, quando ingrediebantur filij
Israel. Et profecti ex Hor monte, castra-
metati sunt in Salmona. Et profecti de Sal-
mona, castrametati sunt in Phinon. Et
profecti de Phinon, castrametati sunt in
Oboth. Et profecti ex Oboth, castrame-
tati sunt in Icabarim, in eo quod vltra in
sinibus Moab. Et profecti ex Icabarim, ca-
strametati sunt in Dibon gad. Et profecti
ex Dibon gad, castrametati sunt in Elmon
deblathaim. Et profecti de Elmon debla-
thaim, castrametati sunt super montes Abarim
contra Nabo. Et profecti de sinibus A-
barim, castrametati sunt in Occidete Moab,
supra Iordanem, iuxta Hiericho: ibique ca-
strametati sunt inter Bethsimō, vsque ad Bel-

S. AMBROSII SVPER CAP. XXIII. LIB. NVM. ANNOTAT. FINIS.

SANCTI

Exod. 12.

Exod. 1.
Math. 3.

Iuc. 13.
Ysal. 17.

Prover. 10.

Esa. 9.

Rom. 7.

I. Cor. 4.

Exod. 12.

Hebr. 13.

Exod. 12.

Iosu. 15.

Gen. 33.

ibid.

Exod. 12.

ibid.

Exod. 13.

ibid.

est, quæ non immeritò comparatur auro. Nam sicut G in Rameffe, hoc est in commotione penitentia, debet proficisci in Socoth, hoc est, in tabernacula quasi per considerationem ambulare. Quod sicut ille qui aliò tendit, nec firmam habet domum, moratur in tabernaculis (vnde quid aliud est in tabernaculis habitare, quam peregrinari? sicut Apostolus ad Hebræos de patribus loquens testatur. Inquit enim: Confitetes quòd peregrini & hospites essent super terram.) & videns se peregrinum in terra, dicat cum Propheta: Advena ego sum in terra. Cõsideret item Apostoli diu: Non habemus hic manentem ciuitatem. Cognoscat denique quòd quamdiu est in corpore, peregrinatur à Domino, vnde reiciat ea quæ in mûdo sūt: quia cõcupiscentia carnis est, quia cõcupiscentia oculorũ, & quia superbia vitæ. Sequatur Apostoli consiliũ: Ne tetigeritis, ne gustaueritis, neq; attaminaueritis, quæ sunt omnia in interitũ ipso vsu. Sed ingemiscat habitatiõ quæ de celo est, sepe contendens placere Deo. Subcinericiorum coctio azymorũ docet, quòd expurgato eis veteri philosophorum nequitia & Iudaorũ malitia fermento, epuletur in azymis sinceritatis & veritatis. Memoria iugiter vnusquisq; nostrum teneat illud Domini præceptum dicentis: Intuemini & caute à sermõto Pharisæorum, & apostoli ne obliuiscatur cautionem: Videte ne quis vos deprædetur per philosophiam & inanem fallaciam. Deinde in Socoth indicitur computatio annorum quibus populus fuit in Ægypto: quia penitenti dicitur quòd debeat sicut hirundo clamare, & sicut columba meditari annos eius in amaritudine animæ suæ: nec de propitiõne peccati esse sine timore; sed dolere, & cum Propheta dicere: Et peccatum meum contra me est semper. Quòd non retrò aspiciat, pristinas appetendo vanitates, vt vxor Lot, & vt canis reuertens ad vomitum. Quin potius sicut semetipsum immunditiæ & iniquitati prostituit, ita exhibeat membra sua seruire iustitiæ in sanctificationem, vt quantum se glorificauerit & in deliciis fuerit, tantum errata sua corrigens & in se vindicans, sentiat tormentum & luctum. Demum festum & perpetua azymorum solemnitas præfinitur, hoc est, meditationis & operum perseverantia indicitur: quia qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Vnde Apostolus: In disciplina perseverate filij. Profectio igitur ex Rameffe ad Socoth est ad meliora.

Secunda mansio Socoth.

Secunda filiorum Israel profectio fuit in Socoth: ibique tentoria Ægypto relicta figentes, secundam mansionem habuerunt. Ideo dicit: *Profecti autem filij Israel ex Rameffe, castrametati sunt in Socoth.* Intentio sancti propheta Moysi, qui Dei mandato populi processum ex Ægypto vsque ad Iordanem descripsit, non fuit singula notare loca, ad quæ ei in vniuero itinere diuertere contigerit, sed illa tantum in quibus aliqua mysteria facta sunt. Socoth vrbis est in montanis, extra terram Ægypti; et tamen finitima, vt legitur in libro Iesu Nauc. Denique Socoth interpretatur tabernacula. Vnde Iacob quando ab Esaũ, qui ei à Mesopotamia reuertenti occurrit, se diuisit: Reuerfus est, inquit scriptura, in tabernacula. vbi alia translatio habet: Reuerfus est in Socoth, & subiungit ibi: Et fecit Iacob sibi domos, & pecoribus suis fecit tabernacula: propter hoc vocauit nomen loci illius Tabernacula. Et ibi alia translatio dicit: Appellauit nomen loci illius Socoth, id est, tabernacula. In hac quoque mansione coeuerunt farinam. Dicitur enim in libro Exodi: Et fecerunt ex farina subcinericios azymos. non enim fermentata fuit: eiecerunt namque eos Ægyptij. In hac fit insuper annorum cõputatio quibus Israel fuit in Ægypto. Inquit enim: At habitatio filiorum Israel, quæ habitauerunt ipsi & patres eorũ in terra Ægypti, &c. In hac tandem præcipitur vt huius ex Ægypto liberationis perpetuum extet apud eos memoriale. Inquit enim: Dixit Moyses ad populum: Recordamini dici huius, in qua egressi estis ex Ægypto, ex domo seruitutis: in manu enim forti eduxit vos hic Dominus. In hac demũ solemnitas azymorum, ritũque azyma comedendi præfinitur. Nã inquit: Sex dies comedetis azyma, at die septima festum Domino: non apparebit tibi fermentatum. Hæc quo ad litteram. Quo ad mysteria verò, dicimus quòd profectus filiorum Israel in Socoth, quòd interpretatur tabernacula, designat quòd qui mansionem habuit

Tertia mansio Ethan.

Tertia mansio est Ethan. Nam à Socoth recedentes filij Israel, peruenerunt in Ethan: ibique tentoria figentes, tertiam stationem peregerunt. Inquit enim: *Et profecti in Socoth, castrametati sunt in Ethan.* Ethan regio est inter Ægyptum & solitudinem: in qua est Petra oppidum, in cuius spelunca habitauit Samson cum ab allophylis infestaretur: Et sedit, inquit, in spelunca. Petra Ethan, qui locus erat valde munitus, vt testatur Iosephus. Erat autem hæc regio in principio solitudinis. Ideo dicit: *Et est pars deserti.* Regionis huius meminit Dauid propheta, dicens: Tu siccasti fluuios Ethan. In hac mansione primũ apparuit Dominus nocte in columna ignis, & die in columna nubis, ostendens iter populo ad terram vsque successions eorum: Et non deficit inquit,

columna

1. cor. 11.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

1. cor. 5.

columna nubis in die, & columna in ignis in nocte a murus à sinistris. Pharao verò cum suo exercitu submersus est in aquis vehementibus. Sic enim de eo scribitur: Et reuerfa aqua cooperuit currus & asinos, & omnem exercitum Pharaonis, qui ingressi fuerunt post eos in mare, & non relictus est ex eis vllus. Mansio, quia inueniunt aquas amaras, & quarum amaritudinem sentientes, bibere nequieuerunt, licet magna vexarentur siti. Operatio; quia mandato Domini Moyses ligno tetigit aquas: & quæ prius erant amarae, in dulcedinem versa, potabiles effectæ sunt, vnde sitim extinguere potuerunt. Per quæ primò significatur nobis, quòd ad gratiam peperantibus occurrit Pharao cum exercitu suo, hoc est, diabolus cum potestate ram forti, vt, sicut scriptum est, non sit quidquam in terra simile factum illi. Sed tandem vt Pharao cum exercitu submergitur in aquis vehementibus, ita & diabolus mittitur in stagnum ignis & sulphuris. Vnde nec ideo terreamur, vt desertionem faciamus. Deinde in mansione aquæ gustantur amarae, quoniam adhuc existentes in gratia multiplices manent tribulationum amaritudines. Vnde Ioannes Apostolus dicebat: Ego Ioannes frater vester & particeps in tribulatione. Immo Apostolus Paulus dicebat: Si extra disciplinam estis, adulterini & non filij estis. Denique in operatione; sicut verbo suo adest Dominus vt dulcescant aquæ, ita præstat in tribulationibus suam nobis præsentia, dicente Propheta: Cum ipso sum in tribulatione, vt afflictiones mitescant. Hinc Esaia proclamatur propheta: Si transferis per aquam, tecum sum, & flumina non cooperient te: & si transferis per ignem, nõ combureris. Ideo Stephano in dulcedinem fuerunt torrentis lapides: & Laurentio in refrigerium prunæ. Meritò igitur dicit Apostolus: Gloriamur in tribulationibus.

Quarta mansio os Eroth.

Quarta mansio dicitur os Eroth. Vnde sequitur, *Et profecti ex Ethan, castrametati sunt ad os Eroth, quæ est contra Beelsepphon, & contra Magdalum.* os Eroth alia translatio dicitur, Phairoth: vicus est & suburbium Magdali versus mare Rubrum, vt habetur in libro Exodi. In hac mansione indignatus Pharao quòd Israel Ægyptum desereret, comparato exercitu grandi eos insequitur, dicens: *Quid fecimus, vt dimitteremus filios Israel vt non seruirent nobis? Et subiungit: Iunxit ergo Pharao currus suos, &c.* Quo verò ad morale: Per os Eroth, quod os nobilium interpretatur, ostenditur quòd assumpta fortitudine in Ethan, ascendimus in os Eroth, quia nobilitamur in Domino. Quòd verò os Eroth sit vicus, non caret mysterio: vt primò parua quæque capiuntur. Est enim ordo vt à paruis ad magna veniatur. Periculosa namque semper fuit in initiis immoderata prosperitas æque ac aduersitas. Sicut ergo per suburbium ad urbem progredimur, ita per prima ad summa ascendimus. Denique Beelsepphon, quod est interpretatum, Dominus Aquilonis, diabolum designat: quia dixit, vt testatur Esaia propheta: Sedebo in monte sublimi super mōtes excellos ad aquilonem. Est igitur os Eroth contra Beelsepphon, id est, contra diabolum, qui stat semper vt aduersetur euntibus in Hierusalem, quæ in celo est. Ideo dicebat Apostolus: Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. Idem quoque designatur per Pharaonem populum insequentem.

Quinta mansio Marah.

Marah quinta est mansio. Sic enim dicit: *Et profecti contra os Eroth, transierunt per medium maris in deserto: & ambulauerunt viam trium dierum per desertum ipsi, & castrametati sunt in Marah.* Marah locus est in deserto Sur, tali vocatus nomine ob aquarum amaritudinem. Sic enim scribitur in libro Exodi: *Venerunt autem in Marah, & nõ potuerunt bibere aquam de Marah, amara enim erat, propter hoc vocatum est nomen loci illius, Amaritudo.* Circa hanc mansionem tria sunt consideranda: profectio, mansio, & operatio. Profectio, quia in huius itinere filij Israel Rubrum mare sicco vestigio transierunt. Nam dicit scriptura: Ad filij Israel perrexerunt per siccum in medio maris: & aqua erat eis murus à dextris, &

ibid. Exod. 15. Exod. 15. Iob. 41. Exod. 15. Apoc. 20. Exod. 15. Apoc. 1. Hebr. 12. Exod. 15. Psa. 90. Esa. 43. Afl. 7. Rom. 5.

Sexta mansio Elim.

Mansio sexta vocatur Elim. A Marah enim recedentes filij Israel, venerunt in Elim: ibi substituerunt, & ibi tabernacula erexerunt. Vnde dicit: *Et profecti ex Marah, venerunt in Elim. In Elim verò erant duodecim fontes aquarum, & septuaginta arbores palmarum: & castrametati sunt illic apud aquas.* Idem legitur in libro Exodi. Sed pulcher ordo, scilicet, virtutis progressus, qui semper tendit ad optima: ex tenebris ad lucem, ex ærumnis ad felicitatem. Ecce filij Israel, post Pharaonis & Ægyptiorum feuitias, post maris desertique discrimina, post triduana sitis ardorem, & Marah amaritudines, venerunt tandem ad palmas, venerunt ad fontes. Per quod insinuatur, quòd qui asperitatibus prægrauatur, eos tãdem læta & amœna loca subsunt: quoniam ad requiem non nisi per laborem, & ad gaudia nõ nisi per tristitia peruenitur. Venit populus ad palmas, sed prius Ægyptiorum plurimas sustinuit angustias. Venit ad fontes, sed prius trium dierum sitim, & aquarum amaritudines passus est. Nec tamen in his adhuc finis est itineris, nec vltima laborum requies, quia & grauiora manent. Sed cunctorum dispensator Deus, qui omnia suauiter disponit, interferit in ipso etiam itinere refrigeria quedam, vt iis refota, vique reparata anima promptior ad reliquos redeat labores. Denique obseruandum est, quòd Elim interpretatur Arices,

Sap. 8.

orig. lum. 27 in lib. Num.

Arietes verò duces sunt ovium. Ideo duodecim fontes, & septuaginta palmæ designant Christiani gregis ductores: nempe duodecim Apostolos, de quibus ita scribit Lucas: Elegit duodecim ex ipsis, quos Apostolos nominavit, & septuaginta discipulos quos sanctus Lucas alibi meminit, dicens: Designavit Dominus & alios septuaginta, & misit illos locos ante faciem suam. Quorum distinctione ponit Apostolos, agēs de Domini post eius resurrectionem apparitionibus. Inquit enim ad Corinthios: Visus est Cepha, & post hoc vndecim. & Deinde visus est Apostolis omnibus. Qui tamen omnes duces & magistri sunt gregis Domini. Quare de eis scriptum est: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Hauriamus igitur nos de vberibus huiusmodi fontibus, & bibamus: carpiamus quoque de solidis harum victoriæ palmarum fructibus, & manducemus alacriter, vt talibus cibo potūque refectioni validiores ad reliquas mansiones peragendas inueniamur.

Septima mansio mare Rubrum.

Septima mansio est iuxta mare Rubrum. Nam transitio mari Rubro, & Marah & Elim mansionibus peragratis, occurrit iterum filiis Israel sinus quidam ipsius maris. Et quia ibi applicuerunt, tentoriaque exerunt, ideo nunc ad mare castrametari dicuntur. Dicit enim: *Et profecti ex Elim, castrametati sunt super mare rubrum.* Sed observa quod videt mare, non tamē illud intrant (nā sufficit semel tantum intrasse & pertransisse): quoniam illud mare baptismi nostri figura fuit, vt Apostolos ad Corinthios scribit, dicens: Quia patres nostri omnes baptizati sunt in nube & in mari. Sed baptismus eorum in figura fuit, nostrum autem in veritate. Et quia baptismus iterandus non est: (cū scriptum sit: Vnus Deus, vna fides, vnū baptisma): sicut semel baptizari oportuit, ita & semel mare intrasse satis fuit. Nunc igitur pergenti ad promissam hereditatem populo iterum mare occurrit: vt illud videns, illiusque vndas aspiciens, cautius incedat, ne deterius aliquid cicōtingat.

Octava mansio desertum Sin.

Octava mansio est desertum Sin. Ideo dicit: *Et profecti à mari Rubro, castrametati sunt in deserto Sin.* Sed obseruandum quod tota hæc solitudo à mari Rubro vsque ad montem Sinai appellatur Sin. In qua filij Israel quinque habuerunt mansiones: nempe mare Rubrum, vt supra, hanc de qua agimus, & tres sequentes. Hæc autē specialis est, licet cōmuni nomine appelletur desertum Sin, ex nomine totius deserti: sicut & Moab nomē est ciuitatis & prouincie. Verū quia Sin interpretatur Rubus, significat nobis quod sicut octaua mansio venimus ad Sin, hoc est ad rubum, in quo actum est de liberatione filiorum Israel à seruitute Ægypti: ita in resurrectione, quæ per octauam intelligitur, veniemus ad rubum, in quo agitur de liberatione nostra à seruitute corruptionis: quam expectamus, vt Apostolus dicit: Et ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum expectantes, redemptionem corporis nostri. Et alibi: Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christū, qui reformabit corpus humilitatis nostræ

configuratum corpori claritudinis suæ. Et tunc videbimus rubum ardere & non comburi; quia corpus humanitatis nostræ morietur, sed non cōsumetur: immò resurget ad maiorem claritatem. Dicit Apostolus: Seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute. Oremus igitur Deum vt ad octauam mansionem venire valeamus, vel potius ipsa ad nos citò veniat.

Nona mansio Dephcha.

Nona mansio dicitur Dephcha: quæ in mansionibus deserti Sin tertia computatur. Recedētes enim filij Israel à mansionem quæ à communi nomine Desertum appellatur, venerunt ad hanc. Quare subiungit: *Et profecti de deserto Sin, castrametati sunt in Dephcha.* Hæc mansio in Exodo non habetur: sed à Deserto ad Raphidim tantum profectio scribitur. Sub silentio igitur præteritur hæc & sequens mansio; quia nō ille erat locus in quo per verbum Dei profectio-nes feriatim Moyfēs recenseret. Denique Dephcha sanitas interpretatur. Perfecta autem animæ sanitas est qua non potest peccare, sicut perfecta corporis sanitas est qua non contingit ægrotare: quod non nisi in resurrectione succedit. Tunc enim, sicut dicit Etaias propheta: In capite eorum laus & lætitia apprehendit eos: fugit dolor, mœror & gemitus. Vides igitur ordinem profectuum. Filij Israel de octaua mansionem assequuntur Dephcha: & nos à resurrectione perfectam animæ & corporis adipiscimur sanitatem, vt Ioannes Apostolus in Apocalypsi testatur, dicens: Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors vltrā non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrā. Sed quia animæ languor peccatum est (vnde dixit Propheta: Sana animam meam, quia peccavi tibi) languor animæ nostræ superbia est, auaritia est: ideo vnusquisque nostrum cordis & corporis genua flecens orat Dominum nostrum Iesum Christum, qui sanat omnes infirmitates nostras: & cum Propheta dicat: Sana me Domine, & sanabor: salua me, & saluabor. Dicit & cum Dauid: Sana me Domine, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.

Decima mansio Halus.

Decima mansio Halus est: ad quam à Dephcha profecti sunt filij Israel. Ideo dicit: *Et profecti de Dephcha, castrametati sunt in Halus.* In Exodo nec ista mansio distinctè nominatur, sed comprehenditur sub mansionibus à deserto Sin vsque ad Raphidim. Di enim dicit: Et profecti est omnis congregatio filiorum Israel ex deserto Sin per castra sua secundum verbum Domini: inuitt quod plures fuerint castrametationes & hospitia. Tria in hac mansione geruntur. Primò populus Dei gloriam intuetur, nam scriptum est in Exodo: Et gloria Domini apparuit in nube. Deinde pacitur carnis: Factum est vespere (vt ibi legitur) & ascendit coturnix, & cooperuit castra. Tertiò cibatur māna de celo. Sic enim Moyfēs populum alloquitur: Hic est panis quem dedit vobis Dominus ad manducandum: hoc est verbum, quod constituit Dominus. Per quæ monemur quod qui in decima quiescit mansio, id est in obseruatione legis (per denarium enim numerū lex significatur, quæ

quæ in decem verbis consistit, vt scriptum est: Et scripsit Moyfēs verba hæc decē in tabulis fœderis) Dei gloriam conspicit. Quare scitanti Propheta, quis habiturus in Dei tabernaculo, & quis in monte sancto eius requiesurus esset; respondetur, quod sedulus obseruator legis, dum dicitur: Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: qui loquitur veritatem in corde suo, &c. Et idem carne & manna caelesti pacitur; hoc est, pretioso Domini nostri Iesu Christi corpore. Cuius corpus est vera caro, dicentē Ioanne Apostolo: Caro mea verè est cibus: & verum est manna, non in typo, sed in veritate: Ego sum, inquit, panis viuus qui de celo descendi. Est vera caro propter veram humanitatem: est panis viuus propter diuinitatem. Cū igitur Christi corpus māducamus, diuinitatem & humanitatem participamus, vt Apostolus ad Corinthios scribit. Meritò autem beneficia hæc potiora in hoc loco præstantur. Nam Halus interpretatur labor. Laboranti autem congruum est vt Domini appareat gloria, quò præmij visione alacrius labores sustineat. Congruum est etiam vt subministretur cibus, quo refectus inchoatum fortius proficquatur iter.

Vndecima mansio Raphidim.

Vndecima mansio peragitur in Raphidim. Ibi enim populus duro fatigatus itinere refrigerium sumpsit. Ideo sequitur: *Et profecti ex Halus, castrametati sunt in Raphidim: & non erat illic aqua ad bibendum.* Eadē mansio scribitur etiam in Exodo: Et castrametati sunt, inquit, in Raphidim: non erat autem aqua populo ad bibendum. Hæc mansio trium admirabiliū operum prerogatiua maximè decoratur. Primò, mirabili educatione aquæ à petra. Nam populus motium asperitate & longitudine viæ fessus, magno sitis ardore flagrabat. Veniens autem Raphidim, visoque loco arido, aquire quearent, aduersus Moyfē iratus tumultuari cepit. Vnde locus iergij in scriptura nuncupatus est. At ille accepta virga petram Domini mandato percussit: illa verò percussa tam largam aquarum effudit copiam, vt populus ac iumētā omnem sitim extinguere possent. Quod admirans Dauid propheta, in hæc prorupit verba: Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt. Secundo, memoranda contra Amalechitas victoria. Nam populo suam hic stationem agente, Amalechitarum gentes ei obistere, cum vexare, cūque valido cōparato exercitu oppugnare cœperunt. At Moyfēs, cōsideratis populū visibus longi itineris defatigatione iam fractis, & ad repellendam hostium audaciam non satis aris, ad diuinum confugere decreuit auxilium. Vnde & resistendi hosti, & belli gerendi toto negotio penes Iosue relicto, ipse Deū oraturus in collem secessit. Sed (ō mira orationis potentia,) dum Moyfēs palmas tendebat ad caelum, præualebat Israel: dum verò remittebat, succumbebat. Aaron autem & Hur manus vsque ad solis occasum sustentantibus, adeptus est Iosue victoriam, vt scriptura dicit: Fugauit Amalech & omnem populum eius in occasione gladij. Tertio, prudenti consilio in moderandis rebus publicis Iethro. Nam cernens Iethro Moyfē eius generum in audicēdis vulgi causis diutius quàm par esset occupari,

& à diluculo vsque ad vesperum in his tempus omne consumi: consiliū vt iudices, tribunos, & alios belli pacisque præfectos institueret, qui populum iudicarent, causas audirent, litēs dirimerent, & breuiter leuia cuncta absoluerent, rebus tantum grauibus eius iudicio reseruat. Cui Moyfēs assensit, ideo scriptum est: Audiuit autem Moyfēs vocem fœderis sui, & fecit quæcumque dixit ei. Et quia Raphidim laus iudicij interpretatur, meritò in eius mansionem petra exhibet aquam: quia petra Christus custodiēt iudicium suæ aquam gratiæ exhibet. Nam scriptum est: Beati qui custodiunt iudicium, vincitur Amalech, qui iudicio damnatur diabolus: docetur recta populi administratio, quia scriptum est: Iudex sapiens docet populum suum. hic est qui iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur.

Duodecima mansio desertum Sinai.

Duodecima mansio habita est in deserto Sinai. Ideo subiungit: *Et profecti ex Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinai.* Celebratissima est mansio hæc: vbi Deus descendit in igne vt in monte, & Moyfēs purificato populo, Dei mandato in verticem montis ascendit, & cum eo loquutus est, & accepit præcepta decalogi. Ibi ostenditur exemplar fabricæ tabernaculi, ibi præcipitur victimarum multiplicatio, vaforum distinctio, indumenta Pontificis, Sacerdotum & Leuitarum ceremoniæ. Ibi numerus populorum Leuitarumque, & per singulas tribus populi distributio: oblationes quoque principum in hac mansionem descripæ sunt. Dux quoque argenteæ tubæ ad promouenda castra ibidem fieri iubetur: ibique præcipitur immundis super anima hominis, qui primo mense Pasche interesse non potuissent, vt mense secundo conuenirent: & qui longius habitabant, vel immundi fuerant, in secundo mense Pasche iussi sunt facere. Quod nimirum in typum intelligitur populi gentium, quæ cum demonis intoxicata fuerint, immundæ videbātur in anima, salubri verò fidei confessione in secunda natiuitate, quasi in secundo mense purificari præcipiuntur. Iubetur quoque in hac mansionem Nazareis, vt vinum vel siceram non bibant, nec acetū quidem ē vino vel siceram: nec vnam recentem comedāt, nec vnas quidem passas; quod & in Prouerbis præcipitur: Principes qui iracundi sunt, vinū non bibant; ne cūm biberint, obliuiscantur sapientiā. Quid ergo Nazareorum nō mine nisi abstinentium continentiumque vita significatur; quibus in vino luxuria prohibetur, in siceram omnis voluptas terrena? Siceram enim ex diuerso cōfiscitur genere, sicut voluptas ex diuersa vitiorum oritur colluue. Vnde illi vini bibere dicuntur, qui ad decipiēdos homines vmbras quasdā & imagines se simulant habere virtutum. Vna passā illi vescitur, qui propter humanos oculos abstinentiæ pallore inficiuntur, vt gloriam capiāt ab hominibus. Acetum autem hi bibunt, qui post vitæ sanctitatem in præteritis relabuntur vitis, & corruptione veteris nequitiae delectantur. Præcepit itaque Deus, vt qui sanctitatis inducunt titulum, cunctis creāt vitis, nullamque huiusmodi perturbationem, quæ statum mentis cœrta, appetant. In hac mansionem separātur de castris leprosi, semini sui, & immundi: leprosi do-

Arina, seminifui cogitatione, immundi opere: id est, heretici, schismatici, & luxuriosi: hi tamquam contagiosi & morbi di ad castris eiciuntur, ne contagione perfidia: vel morum suorum, vitā polluat innocentū. Denique anno vigesimo & supra annueruntur populi qui ad praeliū apti inueniuntur. Sed cur ab anno vigesimo, nisi quia hac arte contra vnumquemque vitiorum bella nascuntur? Ideo quae ad pugnam eliguntur, vt habeant contra libidinem cōficiunt, nec luxuria superentur. Hic etiam ab anno vigesimo & quinto Leuitis in tabernaculo seruire mandatur, & à quinquagenario custodes vasorum cōstituntur. Quid enim per annum quintum ac vigesimū in quos iuuentutis oboritur, nisi ipsa contra vnumquemque vitiorum bella significantur? Et quid per quinquagenariū, in quo Iubilaei ratione etiam terra quietescit, nisi aeterna requies edomita bello mētis exprimitur? Quid per vasa tabernaculi, nisi fidelium animarū figurantur? Leuitae ergo ab anno vigesimo & quinto tabernaculo seruiant, & à quinquagenario custodes vasorum fiunt: vt videlicet qui adhuc impugnantium vitiorū certamina per consensum delectationis admittunt, aliorum curam suscipere non praesumant. Cū autem tentantur bella subegerint, cū in apud se iam de intima tranquillitate securi probabiliter aestimantur, tunc animarum custodia deputari poterunt. Sed quis haec praelia sibi perfectē superare potest, cū Paulus dicat: Video alia legē in membris meis repugnantē legi mētis meae? Sed aliud est bella fortiter persequi, aliud bellis enerviter expugnari. In illis exercitatur virtus, ne quis extolli debeat, in his omnino extinguitur, ne subsistat. Praecipit dehinc lex Leuitae omnes pilos carnis radere: quia hi qui obsecratis diuinis assumuntur, debent ante Dei oculos à cunctis carnis cogitationibus mundi apparere, ne illicitas cogitationes mēs proferat, & pulchram animae speciem quasi pilis ex crescentibus deformem reddant. Post haec iubetur etiam fieri duae tubae, quarum clangore populi mouerentur ad praelium. Sic enim scriptum est de his ad Moysen: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles. & paulo post: Et cū concisus clangor increpauerit, mouebuntur castra. Per duas enim tubas exercitus ducitur: quia per duo testamenta, siue per duo praecipua charitatis ad praelium fidei populus vocatur: quae idcirco argenteae fieri praecipuntur, vt praedicatorum verba eloquij nitore resurgant, & auditorum mentes nulla sui obscuracione confundant. Idcirco autem ductiles, quia necesse est vt hi qui venturam vitam praedicant, tribulationum praesentium tunfione crescant. Bene autē dicitur: Cū concisus clangor increpauerit, mouebuntur castra: quia nimirum cū subtilior ac minutior praedicationis sermo tractatur, auditorum mentes contra tentationum certamina ardentius excitantur. Iam ab hinc promouentur filij Israel de monte Sina, & transiunt in Sepulcra concupiscentiae.

Decimatertia mansio Sepulcra cōcupiscentiae.

Decimatertia mansio habetur in Sepulcra concupiscentiae. Ideo inquit: *Et profecti de deserto Sinai, castrametati sunt in Sepulcra concupiscentiae.* Haec mansio ab euentu nomē accepit. Nam populus manna per-

tratus, carnes, pisces, pepones, & alia quae apud Aegyptios erant gulae incitamenta concupiuit, & aduersus Moysen tumultū excitauit. Quare iratus Dominus, misit coturnicum prope terram volantium innumerabilem copiam, quibus eorum gulam possent explere. Sed dicit scriptura: Caro adhuc erat in dentibus eorum: hoc est, antequam digereretur, percussit Dominus populum plaga magna valde: Et hinc, inquit, vocatum est nomē loci illius, Sepulcra concupiscentiae: quia ibi sepelietur populum desideratorem. Ex quibus docemur, vt qui cōuersationem reliquias saeculi, & Aegyptias ollas, id est, carnalium desideriorum seruore contēpsimus, non debere murmurare contra caelestē panē, nec virulenta Aegyptiorum appetere, quae sunt magnarū carnum, sed simplicem mannae cibum, id est, puram & caelestem vitam querere. Alioquin si post praecipua, angelicam escam, manāque caelestis vitae, suae doctrinae, rursum carnes Aegyptias, quae sunt carnales huius saeculi voluptates, & vetustorum concupiscentias vitiorum appetere voluerimus, statim ira Domini percussit torquebimur, desideria nostra vertentur in tumulos, vt simus sepulcra dealbata, quae fors apparēt hominibus speciosa, intus vero plena sunt omni spurcicia. In hac mansione Moyses in mandato Dei septuaginta viros seniores ex populo delegit, qui ad regēdam plebē ei adiutores forent: Et sustinebūt, inquit, tecum impetū populi, & non feres illos tu solus. Super quos postea spiritus descendit, & prophetauerūt. Quod in typo factū est: quoniam Spiritus sanctus in die Pentecostes Apostolis se infudit, vt & ad fundandam Ecclesiā sapientes essent, & ad regendā fortes: Attēditur (inquit, vt in Actibus Apostolorū legitur) vobis & vniuerso regi, in quo posuit vos Spiritus sanctus episcopos regere Ecclesiam Dei. Donū itaque virtutis caelestis quod olim in Moysē & in prophetis exiit, super Apostolos visibiliter apparuit.

Decimaquarta mansio Aferoth.

Decimaquarta mansio in Aferoth consummatur. Nam subiungit: *Et profecti ex Sepulcra concupiscentiae, castrametati sunt in Aferoth.* De eadem mansione alibi sic quoque legitur: A Sepulcra concupiscentiae profectus est populus in Aferoth. Hic Aaron & Maria soror, eo quod Moyses Aethiopiā alienigenam duxerat vxorē, satis ei procaeciter obrestrantur. Vnde illa cōtagione lepra illico peruisa ab aliorū consortio ad sanitatis vique tempus eiecta fuit. Quod noui figuram mysterij praetulit euidenter: nempe quod sacerdotalis illa plebs parum, zelo Christi saluatoris nostri, aduersus Ecclesiam ex gentibus congregatam insurrexerat foret. Quo perfidia impura liuore in Dei tabernacula non admittēda veniret, donec praesinitum claruerit tempus, quo plenitudo gentium consummaretur, vt ad Romanos scripsit Apostolus. Nam tunc tantum pristinam poterit recuperare sanitatem, cū septiformis ei spiritus gratia ad veniam fuerit suffragata. Verum quia Aferoth beatitudo interpretatur: merito à Sepulcra concupiscentiae in hanc itationē venit: quoniam nisi carnis concupiscentias quis sepelierit, ad aeternam beatitudinem peruenire non poterit. Idcirco inquit Apostolus: Caro & sanguis regnū Dei possidere

dere non possunt.

Decimaquinta mansio Rethma.

Decimaquinta mansio dicitur Rethma. Ideo sequitur: *Et profecti ex Aferoth, castrametati sunt in Rethma.* Verum quia alibi legitur: Et post haec profectus est populus de Aferoth, & castrametatus est in deserto Pharan: ne scripturae loca cōtrariari videantur, attendendum est quod hinc vsque ad Afiongaber, mansiones omnes, quae decem & octo enumerantur, omnes, inquam, sequentes ad trigesima vsque secundam, sub deserto Pharan nomine continentur. B Appellatur ergo mansio hac calibi Pharan, cōmuni nomine solitudinis cum caeteris multis, sed Rethma voce propria. Scriptura in alio loco Pharan commendat, dicens: Deus ab austro veniet, & sanctus de monte vmbroso Pharan. Sub hoc deserto viros duodecim ad terram explorandā mandato Dei Moyses destinauit, qui botrum vuae, mala punica, & ficus terrae retulerunt. Sub hoc deserto Dathan, Abiron & Core filij cum eorum familiis hiatu terrae ob seditionem forbentur. Sub hoc deserto Aaron sacerdos inter viuētes mortuosque medius constitutus, incensū oblatione Deum indignātem placauit, plagam cohibuit. Sub hoc deserto Aarō virum in tabernaculo arens posita, miraculo & genuitū & floruit: & alia plurima, prout in libro Numerorum legitur, gesta sunt, non tamen per singulas distributa mansiones. Per quae mysticē docemur, quod viri ad explorandam vberem terram missi, & huiusmodi à promissā Domini hereditate desperantem, Scribarum & Phariseorum praetulerunt imaginem. Sicut enim illi à Moysē missi sunt vt fecunditatem soli consideratione sollicita tractantes, populum ad eius ademptionem animarent: ita & isti per legem & prophetas, vt scripturarum inuestigatione Dominicum specularentur aduentum, in quo vitam aeternam consequi possent, consuturi sunt. Sed sicut illi spe possidendae hereditatis retraxerunt, vel ipse populus eorum relatione à Dei promissione se alienauit: ita & isti ne in Christum Dominum crederēt plebi fallacis diffuaserunt. Ideo in eos dicitur: Vae vobis qui tulistis clauem scientiae: ipsi nō introistis, & eos qui introibant, prohibuistis. Botrum verō quem retulerunt, Christus est. Ideo in Canticis canticorū dicit Ecclesia de Christo: Botrus cypri fraternus meus mihi in vincis Engaddi. Malum punicum ob eius tuborem sanguis Christi est. Vnde Elias: Vnde fuluor vestium de Botra? Ficus ob eius suauitatem lex euangelica: ideo iugū meum siuare est. Per Dathā & Abiron, quid aliud quam qui haereses & schismata in Ecclesiam introducunt, significatur: huiusmodi auctoritate contēpta, ab eo & Dei Ecclesia se segregantes, alias ecclesias, aliud altare, alios mores, vt Apollinaris, Nouatianus, & similes, somniat: & Dei ordinatione reiecta, proprias conātū statuere vanitates. Hereticis tādē schismaticisque terrae deglutitis voragine, Aarō sacerdos, id est, Christus Dominus sacerdos in aeternū secundū ordinem Melchisedec, cōstituitur medius ad placādum Deū: quia ipse sempiternum habet sacerdotiū, semper viuēs ad interpellandum pro nobis. Arida virga Aarō quae postea miraculo genuitū, Christi caro est, quae

A virga dicitur in Propheta: Egredietur virga de radice Iesse. Haec arida floruit, quia mortua resurrexit.

Decimasexta mansio Remon phares.

Decimasexta mansio Remon phares appellatur. Sequitur enim: *Et profecti ex Rethma, castrametati sunt in Remon phares.* Haec est mansio secūda in deserto Pharan, quae in nostra lingua diuisio sublimis interpretatur: quia vbi quis in Rethma, quod est os videntis, cōmoratus est; hoc est, perfectā rerum adeptus est intelligentiā, venit ad Remon phares, hoc est, ad sublimē diuisionē, qua à terrenis caelestia, & ab infimis sublimia separare potest. Nec immeritō: nam vigorato intellectu, crescentēque reū notitia, infunditur iudicium, quo à temporalibus aeterna, & à caducis perpetua discernuntur. Ideo per prophetam dicitur, Si eduxeris pretiosum à vili, quasi os meum eris.

Decimasextima mansio Lebna.

Mansio decimasextima in Lebna agitur, quare subiungit: *Et profecti ex Remon phares, castrametati sunt in Lebna.* Haec mansione mysticē docemur, quod in itinere huius vitae abluti corpore & mundi corde esse debemus, vt Apostolus ad Hebraeos scribit, dicens: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à cōscientia mala, & abluti corpus aqua munda. Id ipsum namque Lebna vocis interpretatio indicat. Sonat enim Latine Lebna idem quod dealbatio. Non est autem dealbatio, qua culpabiliter dicitur & paries dealbatus, & sepulcra dealbata: sed quam Propheta precatur, dicens: Lauabis me, & super niuem dealabor. quam Dominus per Prophetam pollicetur, dicens: Si fuerint peccata vestra sicut scenicium, quasi niuem dealbabo: & si fuerint sicut coccinum, velut lanam candidam efficiam. Haec dealbatio ex candore iudicij de Remon phares, & claritate visionum de Rethma, vbi verus Israelita suas peragit mansiones, potenter exurgit.

Decima octaua mansio Resfa.

Mansio decima octaua in Resfa peragitur. Vnde subiungit: *Et profecti ex Lebna, castrametati sunt in Resfa.* Mysticē hac mansione docemur quod quātus profecisse quis plurimum videatur, grandēque profectus fuerit consequutus, cum tamen tētationes non deserunt. Tātum enim iam profecerat Paulus Apostolus, vt & vsque ad tertium caelū raptus fuerit, audieritque arcana ineffabilia; nihilominus prodigijs adhuc tētationibus vrgeri se sentiebat. Vnde querebatur: Datus est mihi stimulus carnis, angelus satanae, vt me colaphizet. Tentationes tamen huiusmodi laudabiles esse, Iacobus Apostolus testatur, dicens: Omne gaudium existimate fratres, cū in varias tentationes incideritis: haec namque velut custodia quaedam homini adhibentur. Sicut enim caro quātus praecipua sit, nisi sale aspergatur, corrumpitur: ita & anima quantumuis perfecta, nisi assidujs saluatur tentationibus, relaxatur. Hoc autem, quia Resfa laudabilis tētatio interpretatur.

Decimanona mansio Calatha.

Decimanona mansio Calatha dicitur: ad quam filij Israel Resfa abeuntes peruenerūt. Vnde sequitur:

Matth. 28.

Matth. 13.

Hebr. 10.

Act. 23.

Matth. 23.

Psal. 50.

Psal. 11.

2. Cor. 12.

ibid.

Iacob. 1.

Hebr. 1.

Et profecti de Resia, castrametati sunt in Calatha. Calatha sonat Latine virga, & dominium significat. Iuxta illud: Virga aequitatis, virga regni tui. Merito autem post Resia sequitur Calatha: quoniam ubi anima in Resia tentationes superavit, ita fortis euadit vt ascēdat Calatha; hoc est, vt dominium acquirat necdum in inferiorum suarum virtutum, sed & totius mundi. Huc ascendit Apostolus, quādo dixit: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Castrametemur igitur & nos in hanc mansionem, vt carnem cum vitiiis & concupiscentiis crucifigentes, & facta eius mortificantes, dicamus cum Apostolo: Quod autem viuio in carne, in fide viuio filij Dei.

Vigesima mansio Arsfaphar.

Mansio vigesima est in Arsfaphar. Ideo dicit: Et profecti de Calatha, castrametati sunt in Arsfaphar. Animola itatio ista est, ad ardua quippe nos inuitat, nempe ad bella, & bella asperitima, & contra fortissimos & fauissimos hostes. De quibus dicebat Apostolus: Non est nobis lucta aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates huius mundi, aduersus tenebrarum harum rectores, &c. A quibus vergeri, vimque sibi inferri idē Apostolus sentiebat. vnde dixit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hoc autē, quia Arsfaphar tubę clāgor, sive rubiciniatio est, quod est belli signū. Nec immerito: quoniam animā superioribus mansionibus tot tantisque virtutibus se cernens armatam, contineri non potest quin procedat in medium, & se ad certamina necdum offerat, sed paratam se pręferat: quin & tubarū clangore reliquos etiam cum Propheta prouocet, dicens: Assumite arma, scuta adducite in pręlium, sternite equos, ascendite equites, proicite lanceas. Immo cum alio Propheta dicat: Prędicite hoc in gentibus, sanctificare bellum, suscite pugnatōres, accedite viri bellatores. Hoc bellum tractarunt & vicerunt patres, vt refert Apostolus ad Hebręos: Obtulerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, fortes facti sunt in bello. Plena igitur roboris ac spiritus hęc mansio est.

Vigesimaprima mansio Arada.

Vigesimaprima mansio Arada est. Ideo dicit: Et profecti ex Arsfaphar, castrametati sunt in Arada. Hęc quoque mansio longis est præconijs recolenda. Arada namque idonem effecit indicat. Adest pulcher ordo, sed obseruādi sūt proficientiū gradus, & series profectiū inspicenda est. Nam ubi anima tentationes superavit, vires inferiores premere audet: & ubi super eis imperiū habere se conspicit, aduersariis potestatis insulcat, carūmq; potentias necdum non timet, sed ad certamē prouocat. Nūc autē de victoria secura ascendit in Arada, id est, gloriatur in Domino in se idoneam effectam, & dicit cum Apostolo: Sufficiētia nostra ex Deo est, & qui idoneos nos fecit ministros noui testamēti. Oremus igitur Deum, vt & nos ad Arada peruenire, & ibi stationem habere valeamus.

Vigesimasecunda mansio Maceloth.

Mansio vigesimasecunda dicitur Maceloth. Idcirco subiungit: Et profecti de Arada, castrametati sunt in

Maceloth. Maceloth interpretatur ab initio: per quod innuitur, quod qui tendit ad perfectionem, vel eam aliquo modo assequitur se sentit, ad rerum initium, a quo vniuersa dependet, respicere, ad ipsūque cuncta referre debet; nec ab eo vniquam recedere. Deus est principium & finis, vt in Apocalypsi scribitur: Ego sum principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotēs. Ideo ad eum reducenda sunt omnia. Hunc vt principium recognoscebat Propheta, dum dixit: Nōnetu a principio Domine Deus meus sancte. Hunc recognoscebat Apostolus, dicens: Flecto genua mea ad patrē Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis familia in cęlis & in terra nominatur.

Vigesimatertia mansio Thaath.

Mansio vigesimatertia est Thaath. Ideo sequitur: Et profecti de Maceloth, castrametati sunt in Thaath. Verū quia Thaath longanimitatem seu tolerantiam Latine significat, per ipsam indicatur nobis, quod qui in via Dei proficere, aliique professe cōtendit, multa pati, multa equanimiter perferre necesse est. Idcirco Apostolis dicitur: in patientia vestra possidebitis animas vestras. Ad tolerantiam nos inuitat Apostolus, præcedentium patrum, Christi exemplum proponens. Inquit enim: Ideoq; & nos tātam habentes impostam nubem testium, deponentes omne pondus & circumstantes peccatum, per patientiam curramus ad propōitū nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei & consummatorem Iesum Christū. Dominus enim noster Iesus Christus multa erga homines mansuetudinis, tolerantia; malorum, prout dilucide recēditur in Euāgelijs, exempla, quō eius sequeremur velligia, vt Petrus Apostolus dicit, nobis exhibuit.

Vigesimaquarta mansio Thare.

Mansio vigesimaquarta dicitur Thare. Sequitur namque: Et profecti de Thaath, castrametati sunt in Thare. Thare Latine interpretatur stupor, Græcē θαρας, quæ est vehementis cuiusdam admirationis species, ex arduarum & insolitarum rerum visione proueniens. Nam cum aliqua insolita, naturæ verō impossibilia, humano se offerunt obtutu, quia in investigatione huiusmodi causæ sensus deficient, & ratio succumbit, mens stupet. Quod Daniel clarius expressit, dicens: Stupebam visionem, & non erat intelligens. Vnde cum paralyticum qui portabatur a quattuor, ad solam Domini vocē surrexisset, lectum in quo iacebat tulisset, & in domum suam abiisset, intuitus esset populus; quia hoc supra facultatem erat hominis, obstupuit. Ideo dicit sanctus Lucas: Et stupor apprehēdit omnes. De hoc agēs hieremias propheta, ait: Stupor & horribilia facta sunt in terra. Et quia in iis mansionibus multa præclara & admirabilia edita sunt opera, quorū causā nō potest humana mēs ratione cōprehendere; ideo tandem venit in Thare, hoc est in stupore: sic enim interpretatur. Vnde scriptum est: Stupebant autem omnes super magnalia Dei.

Vigesimaquinta mansio Metcha.

Mansio vigesimaquinta agitur in Metcha. Ideo dicit: Et profecti de Thare, castrametati sunt in Metcha.

Metcha Latine dicitur noua mors. Vt autem intelligatur quæ sit noua mors, est obseruandum quod triplicem mortem legimus in scripturis. Vna est mors corporis, qua terrestri domus nostra huius habitationis, vt Apostoli vtar verbis, dissoluitur, & a corporis tabernaculo anima recedit. De hac scribit Apostolus: Statutum est hominibus semel mori. Hac Abraham & propheta mortui sunt. hac morte omnes moriemur, & sicut aqua effusa super terram nō congregabimur. Alia mors est animæ, qua peccati contagio anima confecta moritur, non quidem in sui substantia, quæ mori nescit, sed in Dei viuificatione gratia. Nam merito peccati, sed in Dei viuificatione, spiritalis anima vitam amittit. Vnde dicit Apostolus: Quæ viuens mortua est. Mori autem tunc peccatum dicitur; quia anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Morietur autem Domino non naturæ infirmitate, sed demerito culpæ, quæ nō est ab hac vita recessus, sed lapsus erroris. Tertia est culpæ, qua carnis concupiscentia moritur, vt mens Deo viuatur, de qua Apostolus: Vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruat corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Nec id immeritō, nam sicut mortuus vita non est amplius obnoxius culpæ; sic renatus per gratiam non debet vterius seruire peccato. De qua morte loquitur Apostolus, dicens: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Huiusmodi mortuos redarguens idem Apostolus, dicit: Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid tamquam viuentes in mundo decernimini? Vna igitur mors est naturalis, alia pœnalis, tertia spiritalis. Hanc postremam designat Metcha, quæ noua mors dicitur, quia veterem innouat hominem, & nouam facit creaturam; dicitur Apostolo: Vetera transferunt, ecce facta sunt omnia noua. Itaque & nos hęc mansionem faciamus, vt peccatis mortui, iustitiæ perpetuō viuamus.

Vigesimasexta mansio Esmona.

Mansio vigesimasexta Esmona nuncupatur. Nam dicit: Et profecti ex Metcha, castrametati sunt in Esmona. Esmona Latine dicitur acceleratio: quod congruē huic mansioni aptatur. Nam ubi anima morte peccati per superiorem stationem in nouam euasit creaturam, sistere animo non potest, non otio torpescit, sed vterius progredit, & accelerat iter cōtendit. Viatoribus autem celeritas aptissima est: a propere populo patrum manducare pascha præcipitur, & festinant. Hinc Apostolis mandatum est: Neminem per viam salutaueritis. Sic Elisæus in Regnorum libro Giezi inuinxisse legitur: Accinge, inquit, lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade: & si inuenieris aliquem, non benedicas ei: & si benedixeris tibi quisquam, non respondeas ei. Nam opus Dei præproperam etiam festinationem exigit. Maledictus, inquit Propheta, qui facit opus Dei negligēter. Ideo discipulus ille qui citius Petro ad monumentum præcurrit, immodicē cōmendatur. In via Dei vel festinam oportet progressionem esse, vt diabolo; qui stat semper a dextris quō sanctis aduersetur, ceptū iter impediēdi spatium non relinquatur. Nos igitur qui peccatis mortui, iustitiæ per Metcha viuimus; non sequamur modō ad pal-

mam supernæ vocationis, sed in Esmona curramus festinantes ad propōitū nobis certamen. Festinantes namque pastores venerunt, & inuenērūt puerū Iesum.

Vigesimaseptima mansio Moseroth.

Mansio vigesimaseptima appellatur Moseroth. Dicit enim: Et profecti ex Esmona, castrametati sunt in Moseroth. Congruē nunc Moseroth succedit. Significat enim disciplinas. Vt qui festinationem in Esmona sibi adsciuit, eam modō ad comparandas disciplinas sapienter accersat. Et sit, quod Iacobus Apostolus docet, omnis homo velox quidem ad audiendum, Deus disciplinæ huius auctor est. Dicitur enim per Prophetam: Quis ascendit in cælum, & accepit eā, & eduxit eā de nubibus? Quis transiuit trias mare, & inuenit eā, & afferet eā auro electo? Nō est cognosceus viam eius, neque qui consideret semitas eius: sed sciens omnia cognosceit eam, & adiuuenit eam prudentia sua. Ideo ab ipso expectāda est, dicente Iacobo Apostolo: Siquis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo qui dat omnibus affluentem. Hęc Deum cuiusque opera reuelat, Doctrinā, inquit Salomon, est Dei disciplina, & electrix operū illius, eius custodia, virga coercionis est. Scriptum est enim: Plagæ & correptiones dant sapientiam. Legitur in Numeris hominem quendam in die sabbati ligna colligentē comprehēsum fuisse, coram Moyse & senioribus sisti mandatū, & tandem iussu Dei morte punitum, lapidibus obrutum: Morte, inquit, morietur homo, lapidabitur cum lapidibus omnis congregatio extra castra. Quod in hac mansionem aliqui factū putant. Hinc Apostolus quoq; dicebat: Peccantem corā omnibus argue, vt cæteri timorē habeant. Habeamus igitur stationem in Moseroth: id est, corruptionū mortificationem in disciplina ne cōsineamus.

Vigesima octaua mansio Banciacham.

Vigesima octaua mansio in Banciachā peragitur. Inquit enim: Et profecti de Moseroth, castrametati sunt in Banciacham. Qui in Dei disciplina stationem habet, studiū omne omnemq; operam, vt ne minimū quidem ex ipsa Dei lege violatū intercīdat, sedulo impendere debet: & vt Saluator ait, ne iota vnum aut vnus apex a lege prætereat. Debet enim illud Euāgelij mente perpetuō retinere, quo dicitur: Dico tibi: Non exies inde, donec etiā minimū quadrantem reddas. nā sicut nō prius scēnoris debitū euacuatur, quā totius sortis ad minimū vsque nūmuli quocūq; solutionis genere quantitas vniuersa soluitur: sic nec peccati pœna nisi charitatis reliquarūq; cōmpensatione virtutum vel stricta satisfactione dissoluitur. Non eluitur peccatum, fratres, nisi pœnis tam diu noxiū exerceatur, vt commissi supplicia erroris expendat. Dicebat Iacobus Apostolus: Qui totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Ponderanda est quoque illa Dei sententia, quæ in lege scripta est: Ego sum Dominus Deus tuus, Deus zelotes. Lex igitur Dei exactissima quaque censura examinanda, & omni qua potest maiori sedulitate seruāda, ne ab ea fortē excidamus. Hoc nos præfens mansio docet. Banciacham enim excolationem designat. Qui autem legem Dei percolat, ne minima quidem vel syllaba vel apex negli-

genter labatur, diligenter obseruat.

Vigefimanona mansio Gadgad.

Vigefimanona mansio habetur in monte Gadgad. Dicitur namque: Et profecti de Baneiam, castrametati sunt in montem Gadgad. Tentatio animae fideli, custodia, fortitudo & virtutis augmentum est. Nam anima iusti nisi tentationibus interdum agnosceri sentiret, necdum in custodia non maneret, quin potius, tamquam gratiarum copia disfluens relaxaretur. A Moyse sancto documentum hoc clare habetur. Dum populus lampades & montem fumigantem cerneret, vocisque audiret, & territus à Domino fugeret, dixit Moyses: Confidite, causa enim tentandi vos, venit Deus ad vos, ut sit timor eius in vobis, & non peccetis. Dicitur quoque fortitudo, nam anima à multiplicibus se tentationibus septem agnoscat, cautius incedit, & maiorem à Domino virtutem postulat, dicens cum Propheta: Misere mei Deus, quoniam multi bellantes aduersum me. Virtutis verò augmentum, quatenus anima tentationibus exercita purior egreditur. Ideo Salomon in Prouerbiis dicit: Sicut probatur in camino argentum & aurum, sic electa corda apud Dominum. Tentationibus animam proficere sanctus quoque Iacobus Apostolus testatur, dicens: Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae. Sunt igitur non fugienda sed expectanda tetationes. Vnde David propheta dicit: Proba me Domine, & tenta me. Progredientibus ergo in via Domini tentamenta frequentius ingeruntur, ut cautius fructuosiusque incedant. Hoc nobis mansio hæc insinuat: nam Gadgad tentamentum interpretatur. Ne igitur tantarum copia virtutum superiorum mansionum viator disfluere vel laberetur, superiori ista mansio succedit.

Trigesima mansio Iethebatha.

Mansio trigesima celebratur in Iethebatha. Vnde sequitur: Et profecti de monte Gadgad, castrametati sunt in Iethebatha. Tentationum experimento virtus iusti, ut in superiori mansione dictum est, magis conspicua clariorque elucescit. Hinc etiam Petrus Apostolus: Exultabitis nunc, inquit, si oportet contristari variis tentationibus, ut probatio vestrae fidei multo pretiosior auro quod per ignem probatur, inueniatur. Maiorem etiam per illum acquirit gratiam: ideo in libro Sapientiae scriptum est: Probata autem virtus corripit insipientes. Per illum in medio etiam nationis praua latens exerit se virtus & lucet. Ideo Apostolus Paulus ad Corinthios inquit: Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. Sincerior bonitas è tentationibus prodit: sicut purius argentum è camino ignis. Inquit enim scriptura: Quoniam in igne probatur argentum, & homines receptibiles in camino humilitatis. Cum igitur purior è tentamento bonitas veluti è camino exeat, merito nunc Iethebatha, quæ bonitas interpretatur, succedit.

Trigesimalprima mansio Ebrona.

Mansio trigesimalprima agitur in Ebrona. Ideo dicit: Et profecti de Iethebatha, castrametati sunt in Ebrona.

Gna, iustus quamuis in hac vita ad bonitatem etiam perfectam deuenerit, haud tamen animo sistit, nec praesenti contentatur statui: quin potius cuncta pertransiens, flagranti etiam desiderio ad meliora contendit. Hinc David propheta dixit: Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam: quoniam transibio in locum tabernaculi admirabilis, vsq; ad domum Dei. Ibi verò quiescet, ibi implebitur omne eius desiderium. Ideo alio in loco idem Propheta dixit: Satiabor Domine cum apparuerit mihi gloria tua. In hac vita non quies, sed perennis est transitus. Quare sponsus in Canticis canticorum ob cursus pernicitatem capree hinnuloque ceruorum assimilatur: vnde & salit super montes, & transiit super colles. Hoc nos docet mansio ista, quoniam Ebrona transitus est: ut quamuis ad bonitatem per superiore mansionem perueneris, omnia tamen sunt prætereunda; oportet te ad meliora transire, quousque venias ad illud bonum, quod est summum, & quod omne satiat desiderium, & in quo perpetuo permanere debeas.

Trigesimalsecunda mansio Asiongaber.

Mansio trigesimalsecunda dicitur Asiongaber: quod filij Israel applicuerunt. Vnde sequitur: Et profecti de Ebrona, castrametati sunt in Asiongaber. Postrema filiorum Israel in deserto Pharan statio hæc est. Nam vt in superioribus diximus, plurimas ambiens mansiones illa solitudo hucusque protendit: interpretatur verò consilia viri. Et rectè intentioni quadrat: quoniam qui tantas peregit mansiones, tot virtutum penetrauit sinus, tot charismatum spiramina sensit, tot se studiis perfectionum exercuit, iam desit esse puer sensibus, iam ad mensuram ætatis plenitudinis Christi peruenit, iam creuit in virum perfectum, & ideo viri consilia adeptus est; vt cum Apostolo dicat: Cum autem factus sum vir, quæ paruuli erant deposui. Quin potius altum adeptus est consilium, quia Salomon in Prouerbiis dicit: Aqua profunda consilium in corde viri. De consilio isto sapiens dicebat: Sine consilio nihil facias, & in faciendo ne te pecciteat. Quod non est illud, de quo queritur Dominus per Prophetam, dicens: Væ filij apostatae hæc dicit Dominus: Fecistis consilium non per me, & pactum non per spiritum meum. Sed illud, de quo sapiens: Cognito sapientis tamquam inundatio abundabit, & consilium illius sicut fons purus vite; quod custodit à malo: quia consilium bonum custodiet te, cogitatio autem sancta seruabit te. Huc ergo incunctanter pergamus, & nostra hic alacres teatoria erigamus, ut Deo in toto corde nostro, sicut David in consilio iustorum & congregatione, confiteri valeamus.

Trigesimaltertia mansio Sin.

Mansio trigesimaltertia est in deserto Sin. Quare subiungit: Et profecti de Asiongaber, castrametati sunt in deserto Sin. Octaua mansio supra eodem quoque nomine nuncupatur. Inquit enim: Et profecti à mari Rubro, castrametati sunt in deserto Sin. Sed attendendum quod hic locus alius ab illo est. Ideo infra subiungitur: De deserto Sin, hæc est Cades. Et alibi, dum populus in hac moraretur mansione, mittens nuntios Moyses ad regem Edom: Et nunc sumus, inquit, in Cades.

Num. 20. p. 1. 28. Num. 20.

1. Reg. 17. 4. Antiquit. 4. p. 3. Num. 20.

Num. 20.

Deut. 1.

Num. 20.

1. Cor. 14.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Cades ciuitate, ex parte finium tuorum. Hanc meminit David propheta, dicens: Et commouebit Dominus desertum Cades. Hic Maria Moysi soror die suum obiit, mortua & sepulta est, vt supra legitur. Quod Iosephus quoque describit, dicens: Tunc itaque sororem eius Mariam finis vitæ accepit, cum quadragesimum complexerit annum ex quo Egyptum dereliquit: sepelientque eam publicè nimis splendide. Hic denique penuria aquæ laborat populus. Quare iratus tumultuatur in Moysen: à quo petra iussu Dei mirabili virga percussa, aqua manauit copiosa. Vnde bibentibus cunctis cupiditas sitis ablata est.

Trigesimalquarta mansio Hor.

Mansio trigesimalquarta est in monte Hor. Dicit enim: Et profecti de deserto Sin (hæc est Cades) castrametati sunt in Hor monte prope terram Edom. Stationem apud Cades in deserto Sin filij Israel agentibus, Moyses ad Idumæorum regem, vt per illius fines viam sibi vnâ cum suo populo concederet, legatos misit: certiores tamen esse facturos, vt nec aquam sine pretio sibi exhiberi pofferent. Ille verò petitioni non consentiens, nec transitum cedens, respondit: Non transibis per me, alioquin bello in occursum tibi exibo. Quare populus mandatum Dei, vt in Deuteronomio habetur, ab eo declinauit: & de Cades egressus, ad Hor montem peruenit, & hanc quam legimus, habuit mansionem. Vbi iuxta Domini præceptum Aaron cum Moysse fratre & Eleazar filio in Hor montem ascendit: vbi Moyses verbo Dei pontificali bus Aaron in dumentis nudato, Eleazar filium cui propter ætatem potestatis obueniebat, vniuerso vel mirante populo qui ex aduerso stabat, protinus vestiuit. Ibi quoque Aaron vita functo, ad suumque populum apposito, Eleazar filius sacerdos pro Aaron patre suo declaratus est. Memorabilis est igitur ista mansio.

Trigesimalquinta mansio Salmona.

Mansio trigesimalquinta habetur in Salmona. Nam sequitur: Et profecti ex Hor monte, castrametati sunt in Salmona. Egressus ex Hor monte populus, non rectam quam ceperat, prosecutus est viam, sed Edom terram circumiens, mare Rubrum versus iter arripuit: vt iuxta verbum Domini, fratres suos bello non incesferet, nec profus laderet. Inquit enim: Ne moueat is contra ipsos bellum. Tot igitur viarum fatigatus anfractibus, manna pertusus, locutus est, inquit, contra Deum & Moysen. Quare iratus Dominus virulentos letiferosque serpentes qui morsu internebant in populum immisit: vnde petri populus multus nimis. De quibus meminit etiam Apostolus, dicens: Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. Tunc oranti Moysi pro serpentis extinctione, respondit Deus: Fac tibi serpentem æneum, & pone illum pro signo: & omnis morsus videns illum, viuet. Fecit Moyses iuxta mandatum Domini, & populus à plaga liberatus est. Verum quia Salmona interpretatur umbra, factum istud mansioni rectè aptatur. Serpens namque ligno suspensus, typus & umbra Christi fuit pro salute nostra in cruce pendens, si-

cut ipse exponit in Euangelio, dicens: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Frequentem igitur nos stationem istam, vt aspiciamus Christum pro mundi salute in cruce pendentem: quoniam salutaris est.

Trigesimal sexta mansio Phinon.

Mansio trigesimal sexta Phinon nuncupatur. Dicit namque: Et profecti de Salmona, castrametati sunt in Phinon. Linguae moderationem inter ea quæ homini non minus necessaria quam difficultas sunt, sanctus Iacobus Apostolus quoque enumerat sermone, dicens: Siquis in verbo non offendit, hic perfectus est vir, potens fratre circumducere etiam totum corpus. Ecce equis freno in ora mittimus ad consentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus. Ecce & naues cum tam magna sint, & à ventis validis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo quocumque imperus dirigentis voluerit. Ita & lingua modicum membrum est, & magna iactat. Ecce paruus ignis quam magnam suam incendit. Et lingua ignis est, vniuersitas iniquitatis: & carera quæ ibi sanctus Apostolus dicitur ad propositum facientia. Si tot mala homini è lingua immincant, quis illam moderatione non indigere, dicere audebit? Ideo sapiens id præcipit, dum dicit: Circumuailla possessionem tuam spinis, & ori tuo fac ianuam & seras: argentum tuum & aurum tuum conserua, & sermonis tui fac lateram, & ori tuo fac portam & feram. Verum cum statera, porta & sera pro lingua non facile ei occurreret, dicebat idem sapiens: Quis dabit mihi super os meum custodiam, & super labia mea signaculum? David verò propheta à Domino hæc dona præstari agnosces, Dominum his precabatur verbis: Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ circum labia mea. Lingua moderatio in hac mansionem suam habet sedem. Nam Phinon oris parsimonia interpretatur. Curemus igitur & nos nostram hic stationem habere, vt quæ, quædo, quomodo & quibus loqui deceat, scire valeamus, & os nostrum meditetur sapietiam, & lingua nostra iudicium loquatur.

Trigesimal septima mansio Oboth.

Mansio trigesimal septima dicitur Oboth, quod demum filij Israel applicuerunt. Sequitur ergo: Et profecti de Phinon, castrametati sunt in Oboth. De hac mansionem alibi legitur: Et profecti filij Israel, castrametati sunt in Oboth. Verum attendendum quod maiora perniciosioraque tentamenta quibus anima in hac vita impugnatur, demonum illusiones, magorumque ac Pythonum præstigia omnium consensu astimantur. Ij namque maleficiis magicisque artibus, vt diuinitatis culturâ ab hominibus cordibus eliminant, ea efficere proestantur que diuina: tantum naturæ sunt possibilia. Vnde eius potestati perpetuo resistere audent. Sed eadem vanitatibus eorum detectis, artibusque profertatis, virtus semper diuina supereminet. Magi coram Pharaone Moysi resistere audebāt: suisque virgas fieri dracones contendebant. Sed tandem Moysi virga dei proderat.

et virtute in colubrum versa, in magorum dracones insiliens, eos illico deuorauit. Nam a Moysse non errore, non praestigijs, sed veritate ista fiebant, ideo mirabili potentia subsistebant. Legitur etiam in Actibus Apostolorum, quod dum praedicaret Paulus Apostolus coram Sergio Proconsule, qui verbum Dei audire cupiebat, resistebat, inquit, Elymas magus, quarens auertere Proconsulem a fide. Denique dum ab Apostolo argueretur, cecus effectus est, ita ut circumiens, inquit, quaereret qui ei daret manus. Ideo in lege eorum commercium cauceri praecipue iubetur. Inquit enim: Anima quae secuta fuerit ventrilos, vel incantatoris ut fornicetur post eos, obfirmabo faciem meam contra animam illam, & perdam illam de populo suo. Haec statio ad magos perdendos colitur. Nam Oboth in magos interpretatur. Adeamus igitur & nos ad Oboth, crigamus ibi tabernacula nostra, ut in protectione Dei caeli commemorantes, non timeamus a timore nocturno, non a sagitta volante in die, non a negotio perambulante in tenebris, nec ab incurfu & daemone meridiano.

Trigesimaoctaua mansio Ieabarim.

Mansio trigesimaoctaua vocatur Ieabarim. Sic enim habetur: *Et profecti ex Oboth, castrametati sunt in Ieabarim, in eo quod ultra, in finibus Moab.* De hac mansione in alio loco clarius legitur: Et discedentes (inquit) ex Oboth, castrametati sunt in Ieabarim, in deserto quod est in conspectu Moab ad orientem solis. Propter quod meminisse oportet, quod Idumaei, ut in superioribus diximus, per eorum terras transiitum filiis Israel praestare hostiliter recusarunt. Vnde diuerentes ab eis, Moabitarum fines circumire coacti fuerunt. Hinc dicitur quod in finibus Moab ad orientem venerunt. Ieabarim vero aceruū lapidum transcuntium sonat: quod est Ecclesia iustorum. Lapidis enim transeuntes iusti sunt. Ij namque propter eorum firmitatem lapides appellantur: de quibus Petrus Apostolus scribit, dicens: Et ipsi tanquam lapides viui superaedificamini domus spiritalis. Iustis vero firmitas recte adscribitur, eo quod ipsi nec fluctuant, nec circumferantur omni vento doctrinae: vnde in Euangelio domui supra firmam petram fundata, in quam descendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti, & non cecidit, comparantur. Transeuntes etiam dicuntur: quia secundum Apostolum, consentent quod hospites & aduenae sunt super terram. Denique merito Ecclesia dicitur aceruus lapidum: quia ipsa est columna & firmamentum veritatis. Habemus igitur & nos stationem in Ieabarim, ut secundum Apostolum Paulum, teneamus propositam spem, sicut anchoram animae tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis. ut iuxta Apostolum quoque Petrum, praescientes caueamus, ne errore nefariorum abducti excidamus a propria firmitate.

Trigesimanona mansio Dibongad.

Mansio trigesimanona habetur in Dibongad. Sic enim legitur: *Et profecti ex Ieabarim, castrametati sunt in Dibongad.* Verum de hac mansione longè diuersum in alio loco legi videtur. Nam scriptum est: Et

discedentes ex Oboth, castrametati sunt in Ieabarim, in deserto quod est in conspectu Moab ad orientem solis. Inde discesserunt, & castrametati sunt in vallem Zared, haec ibi. Si ergo in valle Zared castrametati sunt, dices, Quomodo in Dibongad? Verum ibi locus communis, hic vero proprius exprimitur. Est enim Dibongad circa vallem Zared, quae est inter fines Amorrhæorum & Moabitarum. Mystice verò Dibongad apiarium tentationum significat. Quo docemur, quod quamuis iustus perfectio ni vel summæ proximæ existat, haud tamen ei tentationes desunt. Quod est diuina cautela prudentia, ne a recto descendentibus successibus anam arripiamus. Hinc Iob dicebat: Beatus homo quem corripuit Dominus: increpationem omnipotentis ne renuas. Quod est diu in carne sumus, tentationes nobis amaræ videntur, mirifice nihilominus ad futuram nobis vitam proficiunt; dicente Apostolo: Omnis quidem disciplina in praesenti videtur non esse gaudij, sed meroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitia. Accedamus ergo nos, & in hanc mansiōnem ingredi festinemus: scientes quod a Domino interdum corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Certā quoque spem habeamus, quod non patietur nos Deus supra id quod possumus tentari, sed faciet cū tentatione prouentum, ut possumus sustinere.

Quadragesima mansio Elmon deblathaim.

Mansio quadragesima in Elmon deblathaim a filiis Israel peragitur. Sic enim scribitur: *Et profecti ex Dibongad, castrametati sunt in Elmon deblathaim.* Vox hæc Elmon deblathaim sicut est duplex, ita & duo indicat, nempe contemptum sicui, hoc est, contemptum terrenæ dulcedinis. Ficus namque dulcedinē ostendit. Vnde Hieremias propheta vidit ficus bonas, bonas valde. Et Saluator noster esurise, Scribarum Phariseorumque amaritudines desecens, accessit ad arborē ficū, ut saltē in plebe aliqua inueniret dulcedinē; & cum nō inuenisset nisi folia tantum, maledixit ei, dicens: Numquā ex te fructus nascatur. Contemptus ergo terrenarū delectationum ad caelum properanti apprimē necessarius est, nam nisi volupatum illecebras, & ea quæ in terris delectare videntur, neglexerimus, ad caelestia nos ipsos erigere non possumus. Ideo Apostolus admonet, dicens: Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Immo sapere terrena, cōfusio est. Ita scribit Apostolus: Gloria in pudendis ipsis, qui terrena sapiunt. Verum quia nostra consuetudo in cælis est, qui cum Christo surreximus, omni cordis alacritate, calcatis mundi illecebris, in huius mansiōnis tabernacula ingrediamur, quæ sursum sunt querentes, vbi Christus est in dextera Dei sedēs: contēdamusque sine absentibus sine praesentibus placere Domino Deo nostro.

Quadragesimaprima mansio Abarim.

Mansio quadragesimaprima fit a filiis Israel in montibus Abarim. Nam sequitur: *Et profecti ex Elmon deblathaim, castrametati sunt super montes Abarim contra Nebo.* Verum longè alienum videtur huic, quod alio in loco de hac mansiōne legitur. Nam inquit: Castrametati sūt in valle Zared: inde discedē-

tes, castrametati sunt trans Arnon in deserto quod eminet a finibus Amorrhæorum. Ex quibus verbis videtur quod filij Israel non in montibus Abarim, sed in deserto trans Arnon mansiōnem post Elmon habuerint. Sed nulla est diuersitas: quoniam Abarim in deserto est trans Arnon. Quod ergo alibi sub communi, hic sub proprio nomine scriptura expressit. Vnde subiungit: Est enim Arnon fines Moab inter Amorrhæos: & ibi habetur mons Abarim, ad cuius radices iuxta Amorrhæos Arnon labitur amnis. Dicitur verò mons Abarim trans Arnon non ad transitum Hebræorum, sed ad situm terræ sanctæ, sicut mos est Moyfi in hac descriptione. Nā in libro Deuteronomij legitur: Hæc verba quæ locutus est Moyses omni Israel trans Iordanem in deserto ad occidentem. Moyses tamen Iordanē nullatenus transiit: erat ergo citra ad Hebræorum viam, trans verò ad terræ sanctæ situm. Sub hac mansiōne ad Seon Amorrhæorum regē legatos Moyses destinavit, ut ei cum populo per suas terras commeatum praberet, absque omni suorum profusā latione: Trāsbimus, inquit, per terrā tuā, non declinabimus neque ad agrū, neque ad vineā, neque bibemus aquā de puteo, via regia transibimus. Seon vero id omnino recusans, dura respondit: immo valido exercitu armato, ad fluium Arnon, quā Israel transiurus erat, ut viam impediret, oppugnantique resisteret, protinus descendit. Sed diuina factum est virtute, ut rege in praelio extincto, Hebraei Amorrhæorum populū in occasione gladij percussissent, eorumque terras vastantes depopularint. Interim Og rex Basan ut auxilium Amorrhæo praberet amico, ingeniter copias armat, quibus Israel hostiliter impugnatu rus aggreditur. Sed Israel superna dimicans ope, & ipsum in bello regem peremit, exercitum omnem extinxit, vniuersam denique terram eorum subegit: vnde cum insigni victoria grandes diuitiarum copias reportauit. Quæ omnia Iosephus suo sermone perscripsit.

Quadragesimasecunda mansio apud Iordanē.

Mansio quadragesimasecunda habetur in campestribus Moab apud Iordanem. Ideo dicitur: *Et profecti de finibus Abarim, venerunt ad occidentem Moab, supra Iordanem iuxta Hiericho: ibique castrametati sunt apud Iordanem inter Bethsimon, usque Bethshim in occidentē Moab.* Alio in loco mansiōne eandē meminit scriptura, dicens: Et discedētes filij Israel, castrametati sunt ad occidentē Moab, apud Iordanem, iuxta Hiericho. Denique postrema huius laboriosi diuturnique filiorū Israel itineris a Moysse per verbū Dei descripta mansiō hæc est. In qua licet plurima dicta gesta que sint memora tu digna, pauca tamē hæc enarrabimus. Primum Balac Moabitarum rex cernēs filios Israel tanto proficere incrementō, tam que fecidīs eorum res prosperari successibus, magnam rerum suarum formidinem concepit, ut in iis que ad populū Madian prælucutus est, appareret. Inquit enim: Nunc linget congregatio hæc omnes qui in circuitu nostro sunt, sicut linget vitulus virentia ex campo. Quare armis hanc eos palam inuadere ausus, deliberavit, ne saltem potentiores efficerentur, ad occultas artes confugere. Vnde Balaam magum ad se accer-

tum rogauit, ut imprecationibus maleficisque eius artibus populū malediceret, perderetque. Quod ab illo nec suasionibus nec muneribus, diuina obfistente prouidentia, obtinere vniquā potuit: quin immo ipse magus Domino eo os aperiente, bona precatus est populo, felicēque praedixit successus: Quam pulchræ, inquit, tuæ domus Iacob: tabernacula tua Israel tamquam valles obumbrantes, tamquam horti super fluium, & velut tabernacula quæ fixit Dominus, & infra: Benedicentes te, benedicti sint, & maledicentes te, maledicti sint. Item: Orietur stella ex Iacob, & exurgit homo ex Israel. Deinde quia Madianitarum amore mulierum populū deserto vero Deo ad idola diuerteret, Phinees Eleazar filius, Aaronque nepos zelo zelatus pro Domino exercituum, antequam per licentiam fortius grassaretur iniquitas, Hebræum & Madianitem foemina in fornicatione comprehensos, & coram Moysse adductos, publicè euaginato pugione peremit: cuius exemplo prouocati plerique, arrepti in fornicarios armis insurrexerunt, & ad interfectionem cæsa sunt die illa vigintiquattuor hominum millia. Quare peremptis fornicariis, reconciliatus est cum populo Deus: Et cessauit, inquit, plaga a filiis Israel. Insu per quia Chanaanorum terra, ad quam filij Israel possidentem pro verbum Dei tendebant, è viciniam prominebat; ipsique terræ sanctæ per quadraginta & plures annos fugientis serē iam oras predebant: & quia non nisi armata manu, viribusque in fractis illā capere ipsis praestabat: idcirco Eleazar sacerdos nouam populū ad bellum apti computationem facere Dei mandato decreuit, in qua præter tribum Leui, ad specialem Dei cultum destinatam, & mulieres, sexcenta millia & mille septingenti triginta viri, à viginti annis & supra, ad bella parati, ut scriptura inquit, enumerati sunt. Alia verò quam plurima ad religionē Dei; cultum, necnon ad rempublicam bello pacēque moderandā spectantia, Moyses Eleazarque sacerdos in hac mansiōne in ordinē redegerunt, quæ ne in nimis longum nostram protraherent lectionem, vel quia sæpius aliis in locis eā digessimus, nunc omittenda censuimus. Silentio tamen prætereundum non duximus, quod Moyses extremum sibi tandem per verbum Dei instare diē agnosceus, declarato sibi successore populique duce, mandato Dei, Iesu Naue, praescriptique benedictionibus ac maledictionibus, quibus obseruatores pruaricator esse diuinæ legis inuerrerent, necnō prænuntiatis singulis tribubus quæ in illos singillatim superuentura forent, super montem Nebo cōsēdit, indeque amplā optimamque Chanaanorum regionem, terram vtiq; lacte & melle manantem, patribus repetitis etiam oculis promissam, monti Nebo ex aduerso posuit, & oculis perlustrauit, & animo considerauit, & ut Apostoli verbis utar, è longè salutauit. Quo denique peracto, dixit illi Dominus: Ostendi terram hanc oculis tuis, sed illic non ingredieris. Et cōsēstim per verbū Dei mortuus est; & sepultus in valle. Et sepulcrū eius nemo nouit vltique in hodiernū diē. Hic finis Moysi, mansiōnumque populū iussu Dei in ordinem recensitarum. Cæterum nonnulla mystica nunc explicanda forent, nisi horum pleraque per tractatū præsentē sparsissemus.

alia verò in aliis locis explicaffemus. Illud denique G
obferuandū operæpretium iudicauimus, quòd vni-
uerfus hic transitus ideo cōmēmoratur, propterea q;
omnis hic cursus consummandus proponitur, vt ad
Iordanē Dei fluitū demum perueniētes, diuinę yn-
dis sapientiæ irrigemur, vt per omnia purificati, pro-
missionis terrā Deo tandē miserante intrare, & cum

S. AMBROSII DE XLII. FILIORVM ISRAEL MANSIONIBVS
TRACTATVS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS SVPER CAP. XXII.
DEUTERONOMII, ANNOTATIO.

Deut. Cap. XXII.

NE videns vitulum fratris tui, aut ouē eius H
errantia in via, contemnas ea: reductio-
ne reduces ea fratri tuo, & reddes ea. Si autem
nō appropinquat ad te frater tuus, neq; nosti
eum, duces ea intrò in domum tuam, & erunt
tecum quoad quærat ea frater tuus, & reddes
ea illi. Sic facies asino eius, & sic facies vesti-
mento eius, & sic facies in omni amissa re fra-
tris tui: quæcūque perierint ab eo, & inuenies
ea, nō poteris negligere. Si videbis asinū fra-
tris tui, aut vitulum eius, qui ceciderit in via,
non despicias ea, subleuans subleuabis cū eo.
Non erit vestitus viri super mulierem, neque
inductur vir stola muliebri: quoniam immū-
dus est Domino Deo tuo omnis qui fecerit
hæc. Si autem obuiaueris nido auium ante fa-
ciem tuam in via, vel in omni arbore, vel in
terra pullis, vel ouis, & mater incubat super
pulos aut super oua, non capies matrem cū
filiis, dimissione dimittes matrem, at filios te-
nebis tibi: vt bene tibi sit, & longæuis eris.
Si ædificaueris domum nouam, facies coro-
nam domui tuæ, ne facias cædem, si ceciderit
cadens ab ea. Non seminabis vineam tuam
diuerso semine, ne sanctificetur fructus & se-
men quod seminaueris cum vinea tua. Non
arabis in boue & asino in idipsum. Non in-
dueris adulterata veste, lana & lino in idipsum.
Funiculos facies tibi in quattuor fimbriis ve-
stium tuarum, quibus operiris in ipsis. Si au-
tem quis duxerit vxorem, & cohabitauerit cū
ea, & odio habuerit eam, & imposuerit illi oc-
casionarios sermones, & obiecerit ei nomen
malum, & dixerit: Vxorem hanc accepi, &

ingressus ad eam non inueni eius virginitatē:
& tollens pater puellæ & mater, ferent virgi-
nitatem puellæ ad fenatam ad portam, & di-
cet pater puellæ fenatui: Filiam meā hanc de-
di homini huic vxorem, & odio habens eam,
ipse nūc imponit ei occasionarios sermones,
dicens: Non inueni filia tuæ virginitatem. en
hæc virginitas filia meæ. Et expandent veste
coram fenatu ciuitatis: & apprehēdet fenatus
vrbs illius hominem illum, & corripient il-
lum, & condemnabunt illum centum siclis,
& dabunt patri puellæ, quoniam diffamauit
nomen malum super virginem Israeliticam:
& illius erit vxor, nec poterit dimittere eam
omni tempore. Si autem in veritate fuerit ser-
mo hic, & non inuenta sit virginitas puellæ,
eiicient puellam ad fores domus patris eius,
& lapidabunt eam viri ciuitatis illius in lapi-
dibus, & morietur: quoniam fecit nefas in fi-
liis Israel, vt fornicarium faceret domum pa-
tris sui: & auferetis malum ex vobis ipsis. Si
autem inuentus fuerit homo dormiens cum
muliere maritata viro, occidētis vtrumque:
virum dormientem cum vxore, & vxorem: &
auferetis malum ex Israel. Si autem fuerit
puella virgo desponsata viro, & inueniens
eam homo in ciuitate, dormierit cum ea, e-
ducetis vtrumque ad portam ciuitatis eorū,
& lapidabuntur in lapidibus, & morientur:
puellam, quia non clamauit in ciuitate; &
hominē, quia humiliavit vxorē proximi sui,
& auferetis malum ex vobis ipsis. Si autem in
agro reperit homo puellam desponsatam,
& vim inferens dormierit cum ea, occide-

ris hominem dormientem cum ea solum, at
puellæ facietis nihil: non est puellæ peccatum
mortis. quoniam sicut si quis insurgat homo cō-
tra proximum suum, & occiderit eius animā, sic
res hæc, quoniam in agro inuenit eam: clamauit
puella desponsata, & qui auxiliaretur nō erat
illi. Si autē quis inuenit puellam virginem
quæ non desponsata est, & vim faciens illi
dormierit cum ea, & inuētus fuerit: dabit ho-
mo qui dormiuit cū ea, patri puellæ quinquā-
ginta siclos argenti, & eius erit vxor, quia hu-
miliauit eam: non poterit dimittere eā omni
tempore. Nō accipiet homo vxorē patris sui,
& non reuelabit operimentum patris sui.

Examinatur causa, cur lex prohibuerit mulieres viri veste vi-
nili, atque viros muliebri indui stola.

AMBROSIVS IRENÆO.

ERTVLISTI ad me quasi filius, quæ-
siuiste aliquos à te, quid sibi velit, quòd
tam seuerè lex immundos eos dixerit
qui alieni sexus vterentur vestibus, vel
viros scilicet vel mulieres. Sic enim scri-
ptum est: Non erit vestitus viri super mulierem, neque in-
duetur vir stola muliebri: quoniam immundus est Domino
Deo tuo omnis qui fecerit hæc. Et si verè discutias, incon-
gruum est quòd ipsa etiā abhorret natura. Cur enim
homo nō vis videri esse quod natus es? Cur alienā ti-
bi assumis speciem? Cur mentiris formā, vel tu sce-
mina viri? Suis vnū quemq; sexū induit natura indu-
mentis. Denique diuersus vsus, diuersus color, mo-
tus, in cellus, diuersæ vires, diuersa vox est in viro &
femina. Sed etiā in reliqui generis animantibus alia
species leonis, alia leonæ, alia vis, alius sonus: alia
tauri, alia vitulæ. In ceruis quoq; quātū distat sexus,
tantum discrepat species, vt eos etiā eminus pos-
sis discernere. In auiibus verò etiā propria ad ve-
stitum est inter eos & homines comparatio. In illis
enim sexum naturalia ipsa indumenta discernunt.

A Pau mares speciosi, feminae non item pennarū va-
rio pinguntur decore. Fasianis quoque diuersus co-
lor, qui distinguat sexus discretionē. Quid in pullis?
Quam canora vox galli, nocturnisque vicibus solē-
ne munus ad excitandū & canendum? Numquid il-
la mutant speciem suam? Cur nos mutare desidera-
mus? Et quidem Græco more in fluxit vt feminae
vilibus quasi succinctioribus tunicis vtantur. Esto
tamen vt illæ imitari videantur melioris sexus na-
turam: quid viri qui inferioris sexus mentiri speciē
volunt? Mendacium & in verbo turpe est, nedum
in habitu. Denique in templis, vbi mendacium fi-
dei, ibi mendacium naturæ. Illic assumere viros
muliebrem vestem, gestūque femineum, sacraua
puratur. Vnde lex dicit: Quoniam immundus est Do-
mino Deo tuo omnis qui fecerit hæc: hoc est, vir qui stola
muliebrem induerit. Arbitror autem quòd non
tam de veste, quàm de moribus dixerit, vel de vsu-
bus nostris atque actibus, quòd alius virum, alius
femina debeat actus. Vnde & Apostolus ait, qua-
si interpretis legis: Mulieres vestrae in ecclesia taceat.
Non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse,
sicut lex dicit. Si quid autem volunt dicere, domi-
viros suos interrogent. Et ad Timotheum: Mulier
in silentio discat cum omni subiectione. Docere au-
tem mulieri non petmitto, neque dominari in viris.
Quam deforme autem virum facere opera mulie-
bria? Ergo & pariant, ergo parturiant qui crispant
comam sicut feminae. Et tamen illæ velantur, isti
bellantur. Verum habeat excitationem qui patrios
vsus sequuntur, sed tamen barbaros, vt Persæ, vt Go-
thi, vt Armenij. Maior quidem est natura quam pa-
tria. Quid de aliis dicimus, qui hoc ad luxuriam de-
riuandum putant, vt calamistratos & torquatos ha-
beant in ministerio, ipsi promissa barba, illos remissa
coma? Meritò illic non seruatur castimonia, vbi nō
tenetur sexus distinctio. In quo euidētia naturæ
magisteria sunt, dicente Apostolo: Decet mulierem
non velatam orare Deum? Nec ipsa natura docet
vos. Quod vir quidē si comā habeat, ignominia est
illi: mulier verò si capillos habeat, gloria est illi, quo-
niam quidem capilli pro velamine ei sunt. Hæc sunt
quæ referas requirentibus. Vale, & nos vt filius dili-
ge, quia nos te vt parentes diligimus.

S. AMBROSII IN DEUTERONOMIUM ANNOTATIONIS FINIS.

Summarium prioris Apologiæ David:

In Cap. I. examinatur apparatus adulterij & homicidij à David perpetrati, vt habetur lib. II. Regum
cap. XI. circa que nonnulla discutimur dubia.

A cap. II. vsque ad cap. VII. agitur de lapsu ipso, & penitentia David, vt habetur lib. II. Reg. cap. XII.

Capita prioris Apologiæ David.

Qua ratione propheta David apologiam arripuerit auctor stylo scribere, cum recitatione historie de adul-
terio & homicidio per eum commissis, excusatione quoque ipsius ex eo quòd indicari non debeat quem
Deus iustificauit. Cap. I.

De confessione peccati ipsius David, & de excusatione eiusdem. quemadmodum etiam lapsus in pec-

carum sepius proficit: & qua ratione diuina prouidentia curatum sit, ut sancti aliquando laberentur.

Cap. II.

Qua ratione Deus suos athletas in variis certaminum generibus exercitet & experiatur: & quomodo talia nobis facta sint in figuram, cum multarum allego-riarum adductione.

Cap. III.

Quale fuerit peccatum Dauid, & qualis penitentia: quemadmodum etiam multi fortissimi viri in errorē prolapsi sint.

Cap. IIII.

Quomodo Dauid lapsus proprium peccatum deplorans, Domini misericordiam non desperauerit: & de re-quisitione ouis abductæ.

Cap. V.

Quibus operibus Dauid potuerit regere peccatum: & quomodo iustos peccata sequantur, malos autem pre-cedant.

Cap. VI.

De pugna Dauid contra progeniem gigantum: & quemadmodum aquam sumpserit ex lacu Bethleem, quæ tamen non biberit.

Cap. VII.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS PRIORIS APOLOGIÆ

DAUID LIBER.

II. Reg. Cap. XI.

ET factum est, vertente anno, in tempore **E**gressus regum, misit Dauid Ioab & ser-
nos suos cum eo, & vniuersum Israel, & va-
stauit filios Ammon, & obsederunt contra
Rabbath: & Dauid habitabat in Hierusalem.
Factum est autem in tempore post meridiem,
& surrexit Dauid à lecto suo, & deambulabat in
solario domus regiae: & vidit à solario mulie-
rem lauante[m] se, & mulier pulchra aspectu
valde. Et misit Dauid, & requisit[m] mulie-
rem, & dixerunt: Nónne hæc est Bethsabee
filia Eliam, vxor Vriæ Chetthæ? Et misit Da-
uid nuntios, & tulit eam: & ingressus est ad eam,
& dormiuit cum ea. & hæc erat sanctificata
ab immunditia sua. Et reuersa est in domum
suam, & concepit mulier: & misit & nuntia-
uit Dauid, & dixit: Concepi ego. Et misit Da-
uid ad Ioab, & dixit: Mitte mihi Vriam Chet-
thæum. Et misit Ioab Vriam ad eum. Et venit
Vrius ad Dauid. Et interrogauit eum Da-
uid, si valeret Ioab, & si valeret populus, & si
valeret bellum. Et dixit Dauid Vriæ: De-
scende in domum tuam, & laua pedes tuos.
Et egressus est Vrius à facie regis, & egressa
est post eum portio regis. Et dormiuit Vrius
in vestibulo domus regis cum omnibus ser-
uis domini sui: & non descendit ad domum
suam. Et nuntiauerunt Dauid, dicentes quòd
non descendit Vrius in domum suam. Et ait
Dauid ad Vriam: Nónne de via venisti tu?
quare non descendisti in domum tuam? Et

ait Vrius ad Dauid: Arca & Israel & Iudas ha-
bitant in papilionibus, & dominus meus
Ioab & serui domini mei super faciem campi
castrametati: & quomodo ego ingrediar in
domum meam, vt comedam & bibam, &
dormiam cum vxore mea? Per vitam tuam,
& per vitam animæ tuæ non faciam rem hæc.
Et dixit Dauid ad Vriam: Mane hic & ho-
dic, & cras te dimittam. Et mansit Vrius in
Hierusalem in die illa, & crastina: vocauit au-
tem eum Dauid, & comedit coram se & bi-
bit, & inebriatus est: & egressus est vespere, &
dormiuit Vrius in cubili cum seruis domini
sui, in domum autè suam non descendit. Et
factum est mane, & scripsit Dauid epistolam
ad Ioab, & misit in manu Vriæ. Scripsit au-
tem in epistola, dicens: Trade Vriam in pre-
lium forte, & reuertimini à tergo eius, & per-
cutietur & morietur. Et factum est cum ob-
sideret Ioab in vrbe[m], & dedit Vriam in lo-
cum vbi sciebat quoniam viri fortitudinis e-
rant ibi. Et egressi sunt viri ciuitatis, & bella-
bant aduersum Ioab: & ceciderunt de populo
de seruis Dauid, & mortuus est Vrius Chet-
thæus. Et misit Ioab, & nuntiauit Dauid om-
nia verba prelij. Et præcepit Ioab nuntio,
dicens: Cum compleueris tu vniuersos ser-
mones belli loquens ad regem, & erit si ascen-
derit ira regis, & dixerit tibi: Quare accessistis
ad vrbe[m] vt præliaremini? Nónne sciebatis
quòd percutiemini de muro? Quis percussit

Abi-

Abimelech filium Hiero-boal? Nónne mulier **A**
proiecit super eum fragmen mole de muro,
& mortuus est in Thabes: quare accessistis ad
morum? & dices: Et seruus tuus Vrius Chet-
thæus mortuus est. Et venit nuntius Ioab ad re-
gem in Hierusalem, & nuntiauit Dauid om-
nia quæ loquutus est Ioab. Et dixit nuntius
ad Dauid, quòd præualuerunt viri ad-
uersum nos, & egressi sunt viri ad nos in a-
grum, & venimus contra eos vique ad por-
tas vestibuli: & sagittauerunt sagittarij ad
seruos tuos ex muro, & mortui sunt de ser-
uis regis, & seruus tuus Vrius Chetthæus mor-
tuus est. Et dixit Dauid ad nuntium: Hæc di-
ces ad Ioab: Non malum sit in oculis tuis
de verbo hoc, quoniam quandoque quidem
sic, quandoque autem sic consumet gladius:
conforta bellum tuum aduersus vrbe[m], &
destruas eam, & fortifica eam. Et audiuit
vxor Vriæ quòd mortuus esset vir suus Vrius,
& planxit super virum suum. Et transiit lu-
ctus, & misit Dauid & accepit Bethsabee in
domum suam, & facta est ei in vxorem, &
peperit ei filium.

Qua ratione propheta Dauid apologiam arripuerit auctore
stylo scribere, cui recitatione historie de adulterio & ho-
micidio per eum commissis, excusatione quoque ipsius, ex
eo quòd iudicari non debeat quem Deus iustificauit.

CAPVT I.

APOLOGIAM propheta Dauid præsen-
ti arripimus stylo scribere, non quòd ille
indigeat hoc munere, qui tantis meritis
enituit, virtutibusque effloruit, sed quia
plerique gestorum eius lecta serie, non
introspectantes vim scripturarum, vel occulta my-
steriorum, mirantur quomodo tantus propheta ad-
ulterij primò, deinde homicidij contagia non de-
clinauerit. Ideo nobis studio fuit ipsum recensere
historiam, qua patuisse peccato videtur. Namque
legimus, vt audistis, quòd deambulans Dauid in so-
lario domus suæ regiae, prospexit lauante[m] se mu-
lierem, (nomen illi Bethsabee) formæ gratia, & vul-
tus decore præstanti admodum, quibus illecebris
delinitum, potiendæ eius sumpsisse affectum. Erat
autem mulier viro nupta, Vriæ nomine, cui manda-
tis regis composita est scena necis. Nam etsi nihil
ad impedimentum cupiditatis, plurimum tamen ad
verecundiam adulterij obstat vita eius æstimaba-
tur. Itaque vt à planioribus exordiamur, quem
Deus iustificauit, tu diiudicas? Pro minimo mihi
est, inquit Paulus, vt à vobis diiudicer; aut ab hu-
mano die: sed neque me ipsum diiudico. Et adhuc
erat in corpore situs, adhuc tentationis obnoxius.
Sed ideo se non diiudicabat, quia spiritalis à nemi-
ne diiudicatur, nisi à solo Deo. Denique subdidit:

S. Ambros. tom. I.

Qui diiudicat me, Dominus est. Itaque nolite ante **A**
tempus iudicare. Sed Dauid iam tempus impleuit,
& gratiam meruit, & iustificatus à Christo est, quan-
do quidem Dauid se dici filium ipse Dominus gra-
tulabatur, & qui cum ita confitebantur, illumina-
bantur. Cur hominem Dei à præmio in iudicium
vocas? Iudicauit iam de eo Dominus, de quo dixit
ad Salomonem: Si ambulaueris in conspectu meo,
sicut ambulauit pater tuus in sanctitate cordis & ius-
titia, vt faceret secundum omnia quæ mandauit ei.
Hic ergo iudicio Dei dignus an præmio est, qui fecit
secundum omnia mandata cælestia, ambulans
in iustitia & sanctitate cordis? Vbi aliorum vitia &
peccata delitescunt, ibi Dauid virtutis & gloriæ suæ
diuinum accepit testimonium. Et de eius peccato
disputamus otiosi, pro cuius merito & gratia alio-
rum peccata releuata sunt? Nam cum offendisset
Salomon quòd non custodisset mandata Domini,
& regnum eius disposuisset Deus scindere in pluri-
mas partes, ait ad eum: Verumtamen in diebus tuis
non faciam hoc propter Dauid patrem tuum. De
manu filij tui accipiam illud. Verumtamen non totum
regnum accipiam, sceptrum vnum dabo filio
tuo propter Dauid seruum meum. Iustificante igitur
Domino, quis est qui raptum diiudicet virum?
Quod Deus, inquit, mundauit, tu commune ne di-
xeris. Saluo tamen iudicio cælesti, quo etiam ipse
tantum honorificat prophetam, in eius actus mor-
rèque ingredi. Non miraris hominem, & angelis
adæquandum iudicas, plurimum vitæ suæ, inuò à
pueritia in diuitiis, honoribus, imperiis demoran-
tem, in multis tentationibus positum, semel tantum
locum errori dedisse, & ei errori quo etiam angeli
cælorum, vt scriptura commemorat, de sua virtute
& gratia deiecti sunt?

II. Reg. Cap. XII.

ET visâ est mala res quam fecit Dauid co-
erari domino: & misit Dominus Nathan
prophetam ad Dauid, & ingressus est Nathan
ad Dauid, & dixit ei: Indica iam mihi iudicium
hoc: Duo viri erant in vna ciuitate, vnus di-
ues, & alter pauper: & erant diuiti greges ouiu-
um, & armenta bouum multa valde; & pauperi
non erat quidpiam aliud quàm ouis vna par-
ua, quam possedit & fouit, & nutriuit eam, &
nutrita fuit cum eo, & cum filiis eius pariter,
de pane eius manducabat, & de calice eius bi-
bebat, & in sinu eius dormiebat, & erat ei sicut
filia sua. Venit autem viator ad virum diui-
tem, & pepercit vt sumeret de grege ouium
suo, & de armento bouum suo, vt faceret viro
peregrino venienti ad se: & tulit ouem viri
pauperis, & immolauit eam, & fecit epulas vi-
ro qui venierat ad se. Et iratus est Dauid nimis
indignatione aduersum virum, & dixit ad Na-
than: Viuit Dominus, quoniam filius mortis

D

est vir qui fecit hoc: & quem restituit in quadruplum, eo quod fecit rem hanc, & quia non pepercit. Et dixit Nathan ad David: Tu es vir qui fecisti hoc. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego vnxi te in regem super Israel, & ego elegi te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, & vxores eius in sinu tuo, & dedi tibi domum Israel & Iuda: & si pauca tibi sunt, ad dam tibi sicut hæc. Et quare contempsisti verbum Domini, vt faceres malum coram eo? Vriam Chettarū percussisti in gladio, & vxorem illius accepisti tibi ipsi in vxorem, & cum interfecisti in gladio filiorum Ammon. Et nunc non auferetur gladius de domo tua in sempiternum, causa huius, quia contempsisti me, & accepisti vxorem Vriæ Chettarū tibi ipsi vxorē. Hæc dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super te mala de domo tua, & tollam vxores tuas corā te, & dabo eas proximo tuo, & tu non morieris vxoribus tuis coram sole hoc: quoniam tu hoc fecisti in occulto, & ego faciam hoc verbum coram omni Israel, & in conspectu solis huius. Et dixit David ad Nathan: Peccaui Domino. Et dixit Nathan ad David: Et Dominus abstulit peccatum tuum, & tu non morieris vxoribus tuis quia irritans irritasti in inimicis Dominum in verbo hoc, & filius tuus qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathā in domum suam. Et percussit Deus puerum quem peperit vxor Vriæ David, & ægrotabat. Et deprecatus est David Dominum pro puero, & ieiunauit David ieiunio, & ingressus est & mansit super terram. Et surrexerunt seniores domus eius ad eum, vt eleuaret eum de terra, & non voluit, neque cœnauit panem cum eis. Factum est autem in die septima, & mortuus est puer: & timuerunt serui David nuntiare ei quod mortuus esset puer, dicentes: Quod adhuc puero viuente loquebamur ad eū, & non audiebatur vocem nostram: & quomodo dicemus ad eum quod mortuus est puer? & faciet mala. Et vidit David seruos suos quod mustitarent: & sensit David quod mortuus esset puer. Et dixit David ad seruos suos: Si mortuus est puer? Et dixerunt: Mortuus est. Et surrexit David de terra, & lauit se & vnxit se, & mutauit vestem suam: & ingressus est in domum Dei, & adorauit eum: & ingressus est in domum suam, & petiuit panem vt comederet. Et dixerunt ei serui sui: Quis sermo iste quem feci-

sti? Adhuc enim infante viuente ieiunasti & flebas, & vt mortuus est puer, surrexisti & comedisti panem, & bibisti vinum? Et dixit David: Adhuc puero viuente ieiunauī & fleui, quia dixi: Quis nouit si miserebitur mei Dominus, & viuēt infans? Nunc autem mortuus est infans: quare igitur ieiunabo ego? Nūquid potero vt reducam eum? Ego vadam ad eum, ipse autem non reuertetur ad me. Et consolatus est David vxorem suam Bethsabæe, & ingressus ad eam, & dormiuit cum ea: & concepit, & peperit filium, & vocauit nomen eius Salomon. Et Dominus dilexit eum, & misit in manu Nathan prophetæ, & vocauit nomen eius Ieddida in verbo Domini. Et expugnauit Ioab Rabbath filiorum Ammon, & cepit urbem regni. Et misit Ioab nuntios ad David, dicens: Expugnaui Rabbath, & cepi urbem aquarum: & nunc congrega reliquam partem populi, & castrametare contra ciuitatem, & cape eam tu, ne preoccupem eam ego urbem, & vocetur nomen meum super eam. Et congregauit David omnem populum, & profectus est aduersum Rabbath: & expugnauit eam, & cepit eā. Et tulit diadema regis eorum de capite eius, & pondus eius talentum auri, & lapidis pretiosi, & erat super caput David. Et spolia ciuitatis asportauit multa valde. Et populum qui in ea eduxit, & posuit in ferra, & in tribulis ferreis, & ascisi ferreis, & circumegit eos per aciem: & sic faciebat vniuersis ciuitatibus filiorum Ammon. Et reuersus est David & omnis populus in Hierusalem.

De confessione peccati ipsius David, & de excusatione eiusdem: quemadmodum etiam lapsus in peccatum sepius proficit: & qua ratione diuina providentia curatum sit, vt sancti aliquando laberentur. C.A.P. 11.

Vnusquisque nostrum per singulas horas quam multa delinquit, nec tamen vnusquisque de plebe peccatum suum confitendum putat. Ille rex tantus ac potēs nec exiguo quidem momento manere penes se delicti passus est conscientiam, sed pramatura confessione atque immenso dolore reddidit peccatū suum Domino. Quem mihi nunc facile reperias honoratum ac diuitem, qui si arguatur alicuius culpe reus, non molestē seruat. At ille regio clarus imperio, tot diuinis probatus oraculis, cum à priuato homine corripere quod grauiter deliquisset, non indignatus infremuit, sed confessus ingemuit culpe dolore. Denique Dominum dolor intimum mouit affectus, vt Nathan diceret: Quoniam peccauit mouit affectus, vt Nathan diceret: Quoniam peccauit vt Dominus abstulit peccatum tuum. Maturitas itaque venia, profundam regis fuisse penitentiam declarauit,

idem. 8. f. 11.

ibid.

1. Cor. 11.

idem.

De peccatis 3. c. 11. c.

ibidem. 8. denique p. minim.

declarauit, quæ tanti erroris offensam traduxerit. Alij homines cum à sacerdotibus corripiuntur, peccatum suum ingravant dum negare cupiunt aut defendere, ibique eorum lapsus est maior, vbi speratur correctio. Sancti autem Domini qui consummare pium certamen gestunt, & currere cursum salutis, sicubi fortè vt homines currerent naturæ magis fragilitate quam peccandi libidine, acriores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo maiora reparantes certamina, vt non solum nullum atulisse æstimetur lapsus impedimentum; sed etiam velocitatis incentiua cumulasse. Ergo si currentium non soluitur cursus, cum fortè aliqui ceciderint, non luctantium contentio, sed inoffensa manent certamina; quinetiam plerique post vnum aut alterum lapsum, gratia maior vicerunt: quanto magis agonem pietatis ingressi, non debent vnus prolapsionis offensione censerī, cum beatus sit qui se potuerit reparare post lapsum? quoniam post mortem quoque resurgere, munus beatorum est. Alias quoque prodesse peccatum possumus comprehendere, & prouidentia Domini sanctis obrepisse delicta. Propositi enim ad imitandum nobis sunt, & ideo curatum est vt & ipsi aliquando laberentur. Nam si inoffensum à vitis inter tot lubrica huius seculi curriculum peregissent, dedissent nobis occasionem infirmioribus æstimandi, cuiusdam superioris eos naturæ ac diuinæ fuisse, vt delictum recipere, & culpæ consortium habere non possent. Quæ opinio vtique, vt exortes nos illius substantiæ, ab impossibili imitatione reuocaret. Præterit igitur paulisper illos Dei gratia, vt nobis ad imitationem vita eorum fieret disciplina, & sicut innocentia, ita & poenitentia magisterium de eorum actibus sumeremus. Ergo dum lapsus eorum lego, cōsortes etiam illos infirmitatis agnosco: dum credo consortes, imitando esse præsumo. Admonet etiam Apostolus Paulus prope xiffie Dominum Deum nostrum, ne vel reuelationum sublimitate, vel secundo operum continuante processu, humanus etiam in sanctis extolleretur affectus; nec sibi deputarent, virtutisque attribuerent suæ, quod diuina sibi operatione foret collatum. Ergo ne in tantum iudicium merent, atque in perfidie foueam deciderent, passus est Dominus illis subintrare culpam, vt & ipsi aduenterent diuinis se auxiliis indigere, ducemque salutis suæ querendum esse cognoscerent. Denique Paulus infirmitatem sibi profuisse testatur, dicente Domino roganti sibi, vt à se stimulus carnis suæ discederet: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate consummatur. Meritoque gloriatur in infirmitatibus, sciebat enim virtutis abundantia plurimos etiam sanctos sine remedio corruisse. Quanto igitur commodius vni aut duabus reprehensionibus locum dedisse, quam traxisse in perpetuum diuinitatis offensam?

Quæ ratione Deus suos athletas in variis certaminum generibus exercitet & experietur: & quomodo talia nobis facta sint in figuram; cum multarum allegoriarum additione. C.A.P. 111.

Quid etiam illa adiciam quæ ex ipso vsu concicere possumus, quia plerisque cum probau-

rimus in aliquo officio, eisdem quasi industriis atque impigros in alio munere volumus experiri? Quam multi athletæ cum in isto certandi genere præualuerint, ad aliud genus vocantur certaminis? Quid si & te Dominus Deus tuus cum aliquod specimen virtutis dederis tuæ, in alio virtutum genere vult probare? Iob sanctum currētem inoffensē, tentari, cum filiorum etiam interitu, & corporis totius vlceribus passus est, vt in hoc quoque eius virtutem probaret, si nec iniuriis nec acerbitatibus coactus deuotionē sui minneret affectus. Num liquet quod etiam sanctum David fide nobilē, præstantissimum mansuetudine, manu fortè probare voluerit, quem admodum vitium tegeter, lapsum emēdaret, vt nos doceret quemadmodum admissum possumus occurrere peccatum? Nisi fortè vilis causa alicui videretur, vt propter nostram correctionem tantus erraret propheta, cum propter omnium redemptionem infirmitates nostras Christus susceperit, qui peccatum pro nobis factus est, cum peccatum non cognouerit. Et indignum æstimatur, nec verisimile creditur, quod David propter posteritatis profectum vnus lapsus opprobrium inciderit, cum ipse Dominus sit pro nobis factus opprobrium, sicut ipse ait: Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis, & alibi: Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me? Ergo futuræ dispensationis mysterium in suis antè præmisit. Et seruuli quidem conditionis suæ peccata portant, ideo non potuerunt etiam & ipsi exortes esse peccati. Dominus autem vnus suscepit alienum, ideo solus fuit sine consortio delictorum. Ad summam Apostolo quoque docente, cognouimus in figura gesta esse complura quæ temporibus gesta superioribus sunt. Nam cum dixisset in deserto patres à serpentibus vulneratos non aliter potuisse sanari, nisi Moyse serpentem suspendisset æncum, quo viso letales illi morsus infusionēque veneni noxiæ curabantur, subiicit: Hæc autem in figura facta sunt illis ad nostram correctionem. In figura æneus serpens tamquam confixus cruci, quia verus serpens crucifigendus generi annuntiabatur humano, qui serpentis diaboli venena vacuaret, in figura maledictus, in veritate autem qui totius mundi maledicta deleret. Alibi quoque idē ad Galatas ait: Quia duos filios habuit Abraham, vnū de ancilla, & vnum de libera. Et subdidit: Sed is quidem qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem: quæ sunt per allegoriam dicta. Quid sit per allegoriam, sequentibus exposuit euidenter, dicens duas illas generationes, vnam de ancilla, alteram de libera, duo esse testamenta. Vnum quidem à monte Sina in seruitutem generans, in quo monte legem Moyses accepit à Domino. Alterum autem ab Hierusalēni, quæ est libera, quæ in Isaac filios, hoc est, in libertate gratiæ, non in litteræ seruitute generauit. Seruis enim pœna decernitur, liberis confertur gratia. Nonne in typo geminæ plebis Iacob duas accepit vxores, ex quibus diuersam sobolem procreauit? Cur patriarcha Iudas propriæ nurus post filij sui mortem legitur expetisse concubitum, quo geminorum partus est editus, nisi vt figura Domini Iesu

Iob. 1. & 2.

1. Cor. 1.

1. Cor. 10.

Num. 21.

1. Cor. 10.

Galat. 3. Galat. 4. 1. Ibidem.

Exod. 24.

Genes. 29.

Genes. 38.

vtroque præcederet testamento: quorum alterum in typo futuræ mortis eius est conditum; alterum in Euangelij veritate, duos populos esse generandos, quorum posterior in crucis signo sepe omnem ac munitionem populi superioris incidere: sic est populus manu prior, ortu posterior. Vel quia ipse Dominus Iesus natus ex tribu Iuda opera sua ante præmisit, quam nobis ex Virgine naceretur. Quid de Ioseph loquat, qui à fratribus appetitus, exutus patris vestimento, in lacum missus, in seruitutem venditus, euidens Dominicæ incarnationis expressit indicium, eo quod ille dilectus patri cum esset in Dei forma, non rapinam arbitrarer esse se æqualem Deo, sed ipse se exinaniret, & formam serui accipiens veniret, & se vsque ad mortem crucis humiliaret: cuius precio & emptus & venditus à suis fratribus, genus redemit humanum? In cuius typo Dauid minor electus ex fratribus, vnctus in regnum, solus belli grauis periculo, singulari certamine vnictum populum liberavit, triumphauit in decem milibus, ita vt puellæ cum tympanis psallerent: Saul triumphauit in milibus, Dauid in decem milibus. Que figura in illis iuuenulis, nisi animarum que triumphalem Psalmum concinunt Christo? Genuit etiam ex te duos filios, vnum incestum, alium parricidam, eo quod incestus & parricidalis populus affixam patibulo crucis carnem proprii iugulaturus esset auctoris. Denique in tertio Psalmo Abesalon titulus prænotatur, & passio Domini prophetur. Quid de Salomone sancto loquat, cuius posteriora cum graui errore non carant, vulgus tamen Iudicum ipsum existimat venisse pro Christo? Et quam multas grauis erroris offensa reuocauit? Maior itaque culpa plus profuit ne supra hominem crederetur qui vitio caruisset humano. Fuit igitur in eo inuidiosa sapientia, & culpa sua foria, que hominem comprobarat. Quid igitur obstat quo minus Bethsabee sancto Dauid in figura sociata fuisse credatur, vt significaretur congregatio nationum, que non erat Christo legitimo quodam fidei copulata coniugio, quod transfuerariis quibusdam foret vestibus in eius gratiam præter legis ingressura præscriptum, in qua nuda mentis sinceritas, & aperta simplicitas, lauari iustificante mysterio, veri Dauid & regis æterni mentem traduceret, lacefferet charitatem? Merito venit oculus, & qui falleret principem mundi tamquam Viam illum, qui interpretatione dicitur lumen meum, transfigurantem se in angelum lucis. Venit, inquam, in hunc mundum, & venit occultus, tamquam adulter intravit, vt ius legitimum vindicaret.

Quale fuerit peccatum Dauid, & qualis poenitentia: quem admodum etiam multi fortissimi viri in errorem prolapsi sint.
Cap. IIII.

Minimus allegorias validas, vt arbitramur, & in figura fuisse textum huius historię comprobauimus: nunc superiora repetamus, & tamquam exutum spiritalibus indumentis introspeciamus errorem. Peccauit Dauid, quod solent reges: sed poenitentiam gessit, fleuit, ingemuit, quod non solent reges. Confessus est culpam, obsecrauit indulgentiam, humi stratus deplorauit ærumnam, ieiunauit,

orauit, confessione solæ testimonium in perpetua secula vulgato dolore transmisit. Quod erubescit facere priuati, rex non erubuit cõfiteri. Qui tenentur legibus, audent suum negare peccatum, dedignantur rogare indulgentiam, quam petebat qui nullis legibus tenebatur humanis. Quod peccauit, conditionis est: quod supplicauit, correctionis. Lapsus cõmunis, sed specialis confessio. Culpam itaque incidisse, naturæ est: diluisse, virtutis. Quis gloriatur, conditio est: qui se habere cor? Nec vnus dicit infans mûdus esse? scriptura testimonio declaratur. Da mihi aliquem sine prolapsione delicti. Validissimus omnium Samson legitur, qui leonem etiam suis manibus stragulauit, sed vtinam amor em suum suffocare pomisset. Messes incedit allophylorum, & ipse mulieris vnus arsit igniculo. Iphthie victor ab hoste remaneat, sed vexilla referens triumphalia, suo vnctus est sacramento, vt pietatem occurrentis filie parricidio remunerandam putaret. Prin-ũ omnium quod opus fuit tam facile iurare, & incerta vouere pro certis, quorum nesciret euentũ: Deinde ad quid sacramenta tristia Domino Deo reddidit, vt cruentis soluat sua vota funcribus? Nec de sacerdotibus silendum arbitror, ne nostra videar dissimulare delicta. Aaron ipse summus sacerdos, quo duce pariter ac Moyses Rubrum pede mare trãssit populus Hebræorum) rogatus à plebe vt deos sibi faceret quos adorarent, aurum poscebat, in ignem misit, & caput vituli figuratum est, cui sunt oblata sacrificia. Quo indicio claruit auri cupiditatem materiam esse perfidie, & auaritia studio sacrilegia solere generari. Iterum tantus sacerdos locũ incidit offensionis cum sorore sua Maria. Nã dum fratri vtique obtrẽtaret quod alienigenam duxisset vxorẽ, illico Maria contagio maculosa carnis effloruit. Quo loci, euidens fuit figura mysterij, quod sacerdotalis ille populus patrum fraterno populo posterioribus temporibus derogaret, & Ethiopissæ illius nesciis sacramentum. Nam si cognouisset, non reprehendisset, quod cum veteri mysterio conueniret. Itaque cum Iudæus est qui ex gentibus conuenit, dicit esse commune, & vult à lege læternere, lepram habet, quam non poterit euadere, nisi spiritalis ei legis agnitio ad veniã fuerit suffragata.

Quomodo Dauid lapsus proprium peccatum deplorans, Domini misericordiam non desperauerit: & de restitutione operis abducat.
CAP. V.

Ergo & Dauid qui sciebat hominem se esse, natum lapsi, veniam postulauit, Domini autem non desperauit misericordiam. Nec parabola à mysterio videtur diserepare. Quis enim diues, nisi Dominus noster Iesus, qui de se ait, vt hodie lectum est, quod homo quidam cum diues esset, abiit in regionem longinquam accipere regnum, & reuertit? Et verè diues erat maiestatis sue opibus, & diuinitatis propriæ plenitudine, cui angeli & archangeli, virtutes & potestates, & principatus, throni & dominationes, Cherubim & Seraphim inaccessibiles obsequio seruiebant. Sed tamen cum diues esset, reliquit nonaginta & nouem in motibus oues, & vnã ouem que lassa remanserat, requisitũ. Hanc princeps istius

istius mundi, contemplatione illius diuitis egenus & pauper, quasi filiam alimentis propriis nutrebat. Merito itaque defecerat, cui substantia erat cibus facili. Errauerat hæc ouis in Adam, insidius sollicitata serpente. Et non mala ouis, que erat verbi plena, vt pote rationalis hebdomadis filia, & sancti munus auctoris; tamen non pretiosus aliquibus, sed vilibus pauperis diu opibus alebatur. Denique de pane eius (inquit) manducabat, & de calice eius bibebat, & in sine eius dormiebat. Nõ bona esca. Æthiopum, noxius calix aureus Babylonis, qui gentes inebriat. Non vitilis somnus est dormientes, malo vigilare. Denique turbati sunt omnes insipientes corde, obdormierunt somnum suum, & nihil inuenierunt. Hospitij igitur gratia, quia susceperat hospitem, vt ei epulas exhiberet, illam pauperis ouem abstulit. De suis enim vel gregibus vel armentis si quod animal immolaret, nobis prodesse non poterat; quod, nisi immolasset, non redemisset. Infirmities igitur nostræ fragilitas in sua carne hospitali quodam susceperat affectu, cuius leuanda causa vel potius rescicienda, carnem suã salutari illi obtulit passioni, vt & cibum nobis vitæ præberet æterna. Et bene ouem dixit scriptura, qui erat Virgines partus. Bene dignus morte pronuntiatur diues iste iudicio prophético, quia & Caiphæ prophetauit, dicens: Exedit vnus hominem mori pro populo. Morte autem Dominus Iesus tali dignus electus est mortis, qui tolleretur peccatum mundi. Pulchre quoque addidit: *Ouem resistite*; quia carnem propriam resuscitauit, carnem illam virginalis integritatis reddidit. Nec illud otiosum quod ait: *In quadruplum*. Quadruplum enim resurrectio mortuorum, sicut docet Apostolus, dicit: Seminat in corruptione, surgit in incorruptione; seminat in ignobilitate, surgit in gloria; seminat in infirmitate, surgit in virtute; seminat corpus animale, surgit corpus spiritale. Resuscitetur planè in quadruplum ouem etiam illo modo quo potest homo dicere: Si cui aliquid abstuli, reddo quadruplũ. Conuenienter etiam illud adiecit: *Quia non peperit*. Non enim peperit sibi Christus, vt omnibus subueniret. Ideo que dictum est à Domino Iesu Christo ad seruum suum Dauid, vt mysterium declararet: *Quoniam tu hoc fecisti in occulto, & ego faciam hoc verbum coram omni Israel, & in conspectu solis huius*. Et primò quidem nesciens sacramentum, commotus est Dauid indignatione, sed non errauit affectu. Postea vero vbi cognouit mysterium magnũ (magnum enim sacramentum Christi & Ecclesiæ) videns remissionem futuram omnium peccatorum, præuidens fulgorem gratiæ per lauacrum regenerationis, & infusionem Spiritus sancti, ait securus venia: *Peccauit Dominus*; vt & ipse in eorum veniret cõsortium, quibus culpæ remissio perueniret.

Quibus operibus Dauid poterit tegere peccatum: & quomodo istos peccata sequantur, malos autem præcedant.
CAP. VI.

Aduertis quemadmodũ peccatum proprium deplorauerit? Quis igitur miretur ei esse dimissum? Nunc consideremus opera eius quibus potuit tegere peccatum. Etenim quia non potest sine pec-

cato esse humana fragilitas, cauedum ne plura peccata sint quam opera virtutum. Quod magna vi sapientiæ suæ sanctus Paulus expressit, dicens: *Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quorundam autẽ & subsequuntur*. Hoc est, non inuenitur quisquam illibatus à culpa, habet quis bona merita, habet & vitia atque peccata. Omnia itaque nostra quasi in trutina ponderantur. Si bonis igitur factis peccata preponderant, præcedunt ad iudicium. Vergit enim peccata quasi in profundum, vergunt quia & manifesta sunt vel pondere atque acerbitate, vel multitudine. Quorundam autem, inquit, & subsequuntur, hoc est, eorum qui seegerint iobitè, sed fragilitate conditionis dederint aliquando etiam errori locum, bona facta præcedunt, mala sequuntur. Hi honestiores, sed tamen vt homines lapsi sunt leuiores vitis & erratis. Ergo iustos sequuntur peccata, non præcedunt: iniustos præcedunt, & præponderant peccata quæ vergunt, sequuntur autem si qua rectè facta sunt, quasi quodam præiudicio peccatorum præuentium prægrauata. Similiter & facta bona manifesta sunt: lucent enim opere virtutum, & splendore meritum: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt. Ergo talia non teguntur, non obumbrat ea charitas, quæ operit multitudinem peccatorum. non operit bonorum operum gratia, non abscondit virtutum multitudo, quia nuda & intectã produunt. Nõ enim est in iis qui dicat: Sub vmbra alarum tuarum protegeme. Crux enim Domini omnes abolet atque abscondit errores. Quis igitur magis operit & texit quam sanctus Dauid, qui & alibi ait: *Et in vmbra alarum tuarum speraui, donec transeat iniquitas*; Et sic dilexit Dominum, vt nimia charitate peccatum omne regeret atque absconderet. Etenim si Apostolus Petrus lapsum suum confessione charitatis absconderit, Domino dicente ei tertio: *Simon Ioannis amas me? (vt quem tertio negauerat, tertio fateretur, atque ita tertio quodam dilectionis velamine lapsum trina negationis absconderet:)* si quia semel Petrus fleuit, veniam reportauit; quanto magis Dauid, qui lauabat per singulas noctes lectũ suum, & lacrymis stratum suum rigabat: cui erant lacrymæ suæ panes die ac nocte; qui cinerem tamquam panem manducabat, & potum suum cum lectu miscerat? Etenim si eius qui cõuersus ingenuerit, miseretur Iesus: si Petrum aspexit, & ille fleuit: quanto magis qui diu fleuit, à conspectu Domini non recessit? Negauit Petrus, & non fleuit: quia non respexerat Iesus. Negauit secundò, & non fleuit: quia non respexerat Dominus. Negauit tertio, respexit Iesus, & statim fleuit, & fleuit amarè. Ideo Dauid qui semper fleuit, dicebat: *Oculi mei semper ad Dominum*. Quia semper videbatur à Christo, dicebat: *Per exitus aquarum descenderunt oculi mei*. Sed iam etiam facta eius consideremus. Quis non tantarum laude virtutum vnus criminis obumbraret inuidiã? Diuino electus examine, statim probauit indignum se tanto nõ esse iudicio. Proceffit in prælium, & trepidantibus cæteris solus allophylum Goliath verborum iactantia, & immanis corporis mole terribilem, concurrenti simul fide ac virtute profstrauit. Vnius fortitudo facta est vnictorum victoria. Con-

feratur, si placet, priuatum crimen, & triumphus omnium: mors vnus, & tantorum quos liberauit à morte, vita populorum. Veniamus ad alia. Insidias patiebatur à rege, vitam eius querebat extingueri; sed dispositione diuina in eius rex potestatem traditus, cum totus pateret ad vulnus, ferituris sociis Dauid sanctus occurrit, & à corpore peritari vulnus letale retrorsit, dicens: Nolite tangere Christum Domini. Quinetiam inimici illius vltus est mortem; depulauit interitum, & debuit sibi imperium diu distulit, quod sciebat Deo auctore deberi. Quo solo docuit omnes homines non præcipiendum regnum, etiam si debatur, sed expectandum vt suo tempore deferatur. Vt inam hunc viri imitari essent posterii: non tantas bellorum pertulissimus acerbitates. Arguis quòd vnum occiderit, non consideras quot docuerit quemadmodum pax orbi Romano perpetua seruaretur. Quam graui adhuc inuis vassitate, quã publico quodam totius orbis funere appetiti, nec regis exolumus? Hei dira supplicia! Inde adhuc nobis barbarus hostis insultat, dum parata aduersum se in nos arma vertuntur. Sic vires ceciderunt publicæ, sic Romana virtus suis motibus fracta confouit; dum publico rapitur parricidio, quod paternæ solitudinis religione suscipitur. Ideoque eò vique præcauit, vt cum Adoniam filium regnum sibi usurpare comperisset, & ferere conuentus; non eum qui præcipere gestiebat, sed eum qui expectaret eligeret. Saltabat ante arcem potentissimus regu, & cum à propria reprehenderetur vxore quòd denudatus esset ante faciem puellarum, respondit: Coram Domino nudabor adhuc, & ero nugax ante oculos tuos, vt honorificetur, inquit, Dominus qui me pro patre tuo adiecit in regnum, docens contuitum regalis potentia non habendum, vbi religioni exhibetur obsequium. Specta aliud memorabile. Parricida filius regnum patrum violenter inuaserat, cedeat primò pater eius furori, & locum prelij declinabat, vt vel sic impie à furore respiceret. Bello quoque interesse noluit, rogauit ad prælium profecturos vt parcerent filio. Securus erat victoriæ qui rogabat vt parcerent. Nec pietatis alienus, qui perire debere etiam impium filium non putabat. Fleuit, & magno lætu deplorauit exitum parricidæ, dicens: Filius meus Abeffalon, quis dabit mihi mortem pro te, filius meus Abeffalon? Vindicandū putabat eum qui pro paternæ vindicta pietatis occiderat. Quam verò iniuriæ patiens & doloris? Cedeat, vt dixi, filij sui Abeffalon furori, vallatus cætera lcuâque validis bellatoribus. Maledicebat ei vir cui nomen Semei, cruentum appellans, & viri sanguinis, dignò, que iudicio Domini deicctum esse de regno. Sed ne talibus quidem mouebatur conuiciis, mouebantur autem comites eius. Denique vnus ex sociis (Abeffala nomen viro) minatus est quòd iniuriæ pretium caput eius auferret; sed rex conuersus ad Abeffala, quid mihi, ait, & tibi est fili Saruia? Ideo maledicit mihi, quoniam Dominus dixit illi vt maledicat. Quam moraliter docuit quòd iniuriarum vel periculorum nostrorum tempora, tentationum certamina, & examina probationum sint, & ideo nò sine diuino ea irrogari solere iudicio? Exercetur bonus athleta conuiciis, exercetur laboribus & periculis,

vt dignus sit cui deferatur corona iustitiæ: & ideo ferenda patienter sunt quæ putantur aduersa. Denique & alibi te docet scriptura diuina, dicente iusto: Si bona accepimus de manu Domini, quæ mala sunt cur non sustineamus? Et addidit sanctus propheta, dicens: Ecce filius meus qui exiuit de ventre meo, quærit animam meam. Si autem Iemineus maledicit mihi, dimitte illum vt maledicat, quoniam dixit illi Dominus, vt videat humilitatem meam, & retribuam mihi Dominus pro maledictio hoc. O altitudo prudentiæ! ò insigne patientiæ! ò deuorandæ contumeliæ grande inuentum! Mueris, inquit, Abeffala, quòd mihi maledicat extraneus, quem parricidio petit filius? Dominus dixit ei vt maledicat mihi. Sed non est maledicus Dominus, nec delectatur contumeliis. Vide quom fangula diligenter custodiatur. Non accusat Dominus quasi auctorem iniuriæ, sed magis laudat quòd patiatur nos minora perpeti, vt maiorem veniam peccatorum adipiscamur. Ecce verboru contumelia parricidij leuauit arumnam, absoluit procacem, cuius maledicta plus proficit, quæ diuina remuneratione donantur. Quis secum talem nò compendet iniuriam, vt quem homo læsit, eum Deus meliorum retributione soletur?

De pugna Dauid contra progeniem gigantum, & quemadmodum aquam sitinorit ex lacu Bethleem, quam tamen non biberit. CAP. VII.

Alia quoque eius gesta consideremus. Pugnauit aduersus progeniem gigantum, quando vnus ex illis versantem in prælio regem penè percussit, quos ausus tamen aduersarius excepta pretio mortis exoluit. Hoc quoque precepto gentis victæ ferocis triumpho, iterum in valle Titanum bellum immane suscepit, nò minus aduersus hostem, quam aduersus naturam. Sitiens enim cum versaretur in bello, quod biberet nò habebat. Quis mihi potum, inquit, dabit de lacu qui est in Bethleem ad postas? Erat autem inter lacum & sanctum Dauid interitus hostis, & media hostilium septa castrorum. Præciderunt tres viri multitudinem aduersariorum, & impleuerunt aquam de lacu qui erat in Bethleem, & obtulerunt regi bibendam: sed rex noluit bibere, & libauit illam Domino. Dignum etenim tanto munere fuit, vt quæ erat viuida virtutis insigne, fieret pietatis sacrificium. Dixitque dignam prophetico spiritu sententiam: Non contingat mihi hoc facere à Domino, ne sanguinem virorū qui abierunt, ex animis illorū bibam. Vicit ergo naturam, vt sitiens non biberet, & exemplum de se præbuit, quo omnis exercitus tolerare sitim disceret. Exercuit etiam subditos ad virtutis officium, vt etiam per pericula regali imperio voluntarij milites obtemperarent. Quòd autem noluit bibere, declarauit probandorum militum se imperasse gratia, non sitis victum necessitate, prospexit etiam ne cui regum bibendi vsus alienis periculis quæreretur. Postremò pie vnus conscientia deprecatur, eo quòd aqua tot virorum quæ sita sanguine, suauitatem bibendi habere non posset, quæ proposita mortis horrore constaret. Quòd si altius velis spectare, & introspicere mysterium, sitiebat Dauid non aquam de lacu qui est

est in Bethleem, sed oriundum ex Virgine Christum spiritu præuidebat. Volebat ergo bibere non aquam fluminis, sed potum gratiæ spiritualis: hoc est, non aquarum sitiebat elementum, sed sanguinem Christi. Denique non bibit oblatam aquam, sed Domino libauit, significans sitire se Christi sacrificium, non naturæ fluentem: illud sacrificium in quo esset remissio peccatorum, illum sitire se fontem æternum, non qui periculis quæreretur alienis, sed pericula aliena depelleret. Tot igitur operibus, tam mirandis, vnus sanguinem tectum non credimus? Meritò vox sanguinis Abel iusti clamauit ad Dominum, quia nullis Cain impius operibus tegebatur, quia parricidalis erat, quia non confitebatur flagitium, sed negabat. Dauid verò occiderat quidem virum minimè reum, sed occiderat non studio crudelitatis impulsus, sed vt obumbraret pudorem, tegeret verecundiam conscientia. Non audeo dicere quòd vi criminis fuerit oppressus (neque enim oppressus est, qui sciuit quemadmodum à ruina illa peccari se posset leuare) dico tamen quòd vi tentationis inflexus sit. Dixerat enim supra: Proba me Domine, & tenta me, vix renes meos & cor meum. Et alibi: Ego autem dixi in mea abundantia, non mouebo in æternum, & igne me examinauisti, & nò est inuenta in me iniquitas. Voluit enim cum subiacere Dominus tentationi, ne supra hominem sibi aliquid arrogaret: Nam virtus in infirmitate consumatur. Neque enim cruento fecit affectu: nihil minus sancto propheta adscribi potest, qui etiam vita decedens, suprema voce conuenit Salomonem filium, vt innocentem sanguinem à se tolleret, quem fuderat dux eius exercitus Ioab, quãdo Abner, eum de incedua societate tractaret, dux licet aduersarij agminis, insidijs appetitus occubuit, quem fleuit, & post luctum eius ambulans, depositis insulis potestatis, exequiarum iusta curauit. Quo factò, docuit etiam aduersarij fidem promissam esse seruandam, honorandam quoque & in hoste virtutem. Nonne tam miti suæ hereditate pietatis, etiam huius naturum deterfit erroris? Quam præclarum autè, quòd tribus oblati sibi conditionibus quam vellet eligeret, quando numerato populo contaxit offensam,

cum propositum esset vtrum triennio famem super terram fieri veller, aut tribus mensibus fugere à facie inimicorum suorum persequentium se, aut tri-duo fieri mortem in terra, tertium elegit, quòd Domini se mallet quàm hominum committere potestati. Dominus enim citò miseratus ignosceret. Itaque sic ait: Angustia sunt mihi valde in his tribus, sed magis incidam in manus Domini (quoniam misericordia Domini magna est valde) quàm in manus hominum incidam. Hac humilitate, prudentia, mansuetudine fecit (vt verbis scripturæ vtar) habere Dominum propriæ commotionis poenitentiam. Denique sic scriptum est: Quia poenitentiam habuit Dominus super malitiam. Quam verò illud etiam admirabile, quòd angelo ferientis plebem, se obtulit dicens: Grex iste quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Quo factò statim dignus sacrificio iudicatus est, qui absolutione assumabatur indignus. Nec mirum si tali sua oblatione pro populo, peccati sui adeptus est veniam, cum Moyses offerendo se Domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleuerit. Texit igitur peccata sua, an non? Sed quis hoc neget, cum hic ipse docuerit propheta, quòd remittantur iniquitates, tegantur peccata, non imputentur à Domino? Peccatum remissum sibi esse docuit, sicut scriptum est: Delictum meum agnosco, & iniustitiam meam non operui. Dixi, pronuntiabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Si dixit, Pronuntiabo, & veniam meruit antequam pronuntiaret: quanto magis vbi de se pronuntiauit, dicens: Iniquitatem meam ego agnosco, remissum est ei omne peccatum? Licet specialiter de hoc & Nathan responderit: Et Dominus absoluit peccatum tuum. Ergo remissionem meruit iniquitatis, & texit charitate: operuit peccata sua, & texit operibus bonis. Nec imputatur est ei peccatum, quia non fuit in eo dolus malitiæ, sed lapsus erroris. Deinde quia non fuit improbitatis æstus, sed vmbra mysterij. Et tamen confessus est delictum suum, agnouit iniquitatem, vidit laucrum, & vidit, & credidit. Dilixit multum, vt nimia charitate tegere quemuis posset errorem.

S. AMBROSII PRIORIS APOLOGIÆ DAVID FINIS.

Summarium posterioris Apologiæ Dauid.

A cap. I. vsque ad cap. III. excusat sanctus Doctor ipsum Dauid apud gentiles, & eos hortatur vt respiciant & conuertantur.
In cap. IIII. redarguit Iudæos & hereticos sacram scripturam de filio Dei perperam interpretantes.
A cap. V. vsque ad finem libri docet Christianos mysteria que sub Dauid peccato latent: & partè Psal. mi quinquagesimi mysticè exponit.

Capita posterioris Apologiæ Dauid.

Dicendorum occasionem proponit, & ad ea rectè intelligenda preparat auditorem. Cap. I.
Quo ordine, & apud quos homines Dauid erratis causam sanctus Doctor sit defensurus explicat. Cap. II.
 D iij

Gentiles monet, ne tam errantem, quam penitentem David respiciant, quia sicut illud est hominibus peccare, ita hoc rarum in regibus.
Iudeos perperam credentes, David qui obnoxius fuit peccato, esse filium Dei, redarguit: & pravam quorundam hereticorum de filio Dei interpretationem explodit.
Corroborat rationes aduersus Iudeos adductas, & sermonem ad Ecclesiam conuertit.
Ecclesiam docet, cur David, ac plerique alij Dominici generis auctores in errorem labi permisi sint: & ut inde facilius mysteria eruatur, historiam homicidij & adulterij ipsius David recenset.
Diuino innocato spiritu incipit detegere mysteria, quae sub David & Bethsabee adulterio, & ipsius partu latent.
Quid domus regia, in qua deambulat David, quid nudatio & lauatio Bethsabee, quidve quod statim nuda visa amata sit significet declarat.
Quod melius est detegi ac nudari cum Ecclesia, quam vestiri & velari cum synagoga.
Captata rursus attentione, aliud mysterium in adulterio Davidico latens, nimirum incarnationis uerbi diuini scrutatur.
Ex parabola Nathan de one, diuine & paupere, elicit allegoriam.
Rex David ante tribunal diuina maiestatis confidenter peccatum fatetur, & diuinam implorat misericordiam ob beneficium incarnationis, ac merita passionis Christi.

Cap. III.

Cap. IIIII.

Cap. V.

Cap. VI.

Cap. VII.

Cap. VIII.

Cap. IX.

Cap. X.

Cap. XI.

Cap. XII.

**SANCTI AMBROSII EPISCOPI
 MEDIOLANENSIS, POSTERIORIS APOLOGIAE
 DAVID LIBER.**

Titulus Psalmi quinquagesimi.

Cum ingrederetur Nathan propheta ad David, quando ipse intrauit ad Bethsabee uxorem Vria.

Die eorum occasionem proponit, & ad ea recte intelligenda preparat audientem.
CAP. I.

PLE ROSQUE Psalmi titulus, quem auditis legi, fortasse offendit: quod uenerit ad David Nathan propheta, cum intrauit ad Bethsabee: simulque non medicrem scrupulum mouere etiam potuit Euangelij lectio quae decursa est, in quo aduertitis adulteram Christo oblatam, eandemque sine damnatione dimissam. Nam profecto si quis ea auribus accipiat otiosus, incontinentium erroris incurrit, cum legerit sancti viri adulterium, & adulterij absolutionem: humano propemodum diuinoque lapsus exemplo, quod & homo putauerit adulterium esse faciendum, & Deus censuerit adulterium non esse damnandum. Lubrica igitur ad lapsum uia uel ueniat, uel concupiscentiae. Accedit illud, quod ipsas facies iuuenilis lasciuiae uidentur accendere, quia adulterium suum non erubuerit, non celauerit, sed quadam diuini carminis predicatione uulgarit. Quid ergo? tam impudens, tam improuidus sanctus David fuit, ut ipse suum cantaret opprobrium: maxime cum ipse in alio quoque qui hodie decursus est Psalmus, dixerit: Vique quod peccatores Domine, vique quod peccatores gloriabuntur? Alios de peccato gloriari prohibet, & ipse etiam sacro carmine gloriatur? Quomodo ista distinguimus? Esto tamen,

David petulanter errauit, numquid & Christus errauit, ut putemus eum non rectum habuisse iudicium? Bene ergo quasi ad eos David hodie prophetauit, dicens: Intelligite insipientes, & stulti aliquando sapite. Quomodo enim Christus potuit errare? Fas non est, ut hoc ueniat in sensus nostros. Qui planctum aurem, non audit? aut qui finxit oculum, non considerat? Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam? Christus ergo interrogare culpam, & accusationem iustam audire nesciuit? Christus petulantiam potuit approbare? Christus qui corripit gentes, arguendam adulteram non putauit? Christus qui nouit uisus cuiusque cordis interna, & scientiam docet legis; aut falli potuit errato, aut contra legis seriem iudicare? Et quomodo ipse dixit: Non ueni legem soluere, sed adimplere? Christus qui condemnat occulta, potuit dissimulare uulgata? Christus qui fecit tempora, potest necire tempora? Qui nouit cogitationes hominum uanas, non nouit etiam criminolas? Et ideo satis illis responsum sit, qui cum creatorem negare non possunt, negant tamen potentiam creatoris: qui cum sapientiam fateantur, insipientiam afferunt, obiciendo ai imprudentiam futurorum. De quo possemus latius dicere, sed alius propositus nobis uidetur esse tractatus. Et licet diuersarum series decursa sit lectio, in eandem tamen assertionem proficiunt, & maxime Psalmi titulus & euangelica lectio. Sed quamuis

quamuis conueniat una assertio, tamen iuxta ordinem lectionum sit ordo tractatus: & ideo de titulo Psalmi prius tractandum uideretur.

Quo ordine, & apud quos homines David errantis causam sanctus Doctor sit defensurus explicat. CAP. II.

PROPOSITA est historia, quae adulterium habeat & homicidium. Nam ita reperimus in libro scriptum esse Regnorum, quia David rex, cum deambularet in domo sua, lauantem se Vria uidit uxorem, amauitque illico, & iussit accersiri. Deinde uirum eius innocentem (ut scriptura inducit) bellatoribus obitici iussit accerrimis, ut vi opprimeretur hostili. Haec facta sunt, nec negantur, quomodo igitur defenduntur? Bene admonet euangelica lectio, etiam cum peccatum appareat, sobrium tamen debere esse iudicij iudicium: ac memorē unum quemque esse oportere suae conditionis & meriti. Saep enim etiam in iudicando inatus peccatum iudicij est, quam peccati ipsius de quo fuerit iudicatum. Nam si praescriptum est a quibusdam sapientibus mundi, ut in iudicando caueatur ne maior poena quam culpa sit, idque seruatur: quanto magis id seruandum uideretur, ut unusquisque de alio iudicatus, de se ipse prius iudicet, ne in alio errata condemnet, cum ipse grauiora commiserit? Quis igitur tu, qui David sanctum uirum iudicas? Gentili dico, Iudaeo dico, Christiano dico: & ideo tripertito mihi distinguendus esse uideretur tractatus, vnus aduersus gentiles, alius aduersus Iudaeos, tertius apud Christianos.

Gentiles monet, ne tam errantem, quam penitentem David respiciant, quia sicut illud est hominibus peccare, ita hoc rarum in regibus. CAP. III.

PRIUS ergo aduersus gentiles mihi sermo est, qui plerumque obiectione consuerit: Ecce quomodo Christiani innocentiam sequuntur, fidem praefertunt, religionem uenerant, castitatem docent, quorum principes & homicidia & adulteria fecisse produntur. Ipse David, de cuius femine, dicitis, nasci Christus elegit, homicidia sua & adulteria decantauit. Et quales possunt esse discipuli, quorum tales magistri sunt? Quid igitur? Negamus factum, aut repudiamus magistrum? Nihil horum. Sed qui speciem obicit, communiter consideret. Species facti est, communitas natura. Nihil ergo mirum si intra generalitatem species est. Agnosco enim hominem fuisse David, & nihil mirum: agnosco commune, ut homo peccet. Nec enim noua infirmitas conditionis humanae, immo magis mirum uideretur si homo peccato careat, quam si in peccatum incidat. Fecit igitur peccatum sanctus David, nullo ambiguo uos tenebo, fecit adulterium, commentus est homicidium, & commentus est & peregit. Peccauit, quod solent reges: sed poenitentiam gessit & fleuit, quod non solent reges. Rogauit ueniam, non arrogans potestatis, sed infirmitatis suae conficius: prostratus in terram cilicio se operuit, oblitus imperij, memor culpa. Quem mihi tu huiuscemodi reperias uirum, qui in potestate constitutus non magis peccata sua diligit, culpam

praedicet, crimina defendat, qui putet sibi quod non deceat non licere, qui se legibus obstringat suis: & quod per iustitiam non licet, nec per potestatem licere agnoscat? Non enim soluit potestas iustitiam, sed iustitia potestatem. Nec legibus rex solutus est: sed si peccat, leges suo soluit exemplo. An fieri potest, ut qui de aliis iudicat, suo ipse sit liber iudicio, & in se suscipiat, in quo & alios adstringat? Bonus ergo David: & multo admirabilior qui potestatem uicit, quam qui amorem. Castitas enim corpori nonnumquam defertur, frequenter erroris potestas Deo subditur: & facilius reperias qui se in amore cohibeat, quam in potestate moderetur. Non ergo ignoscis quod minus est, in quo maiora miraris: Lubrica in omnibus hominibus & prona natura peccandi: lubrica etiam in bonis moribus licentia potestatis, & oblatio facultatis. Non enim distat ira regis ab ira leonis: & qui stimulat illum & admisceatur, peccat in animam suam. Caue ergo ne simulet aliquis potestatem, ne castibus anima irretita corporeis, uicio se non possit exuere. Non ergo mirum, si etiam David specie lapsus est potestatis: sed multo amplius admirandum, quod fidei contemplatione reuocatur. Videtis igitur quod potestas haec secularis frequenter nihil proficit, & plerumque obstat. Sepe enim culpa exitus, in auctoritate est potestatis. Noli igitur tu quicumque es rex, de potentia & facultate praesumere. Cor enim regis in manu Domini. Noli tibi de populorum subiectione blandiri, quia non saluabitur rex per multam uirtutem, nec gigas saluus erit in multitudine uirtutis suae. Non enim in altis tabernaculorum fastigijs, pretiosisque tectorum culmine, sed super timentibus cum beneplacitum est Domino, & in eis qui sperant super misericordia eius. Lubricam igitur uideamus ad uita potestatem, nec tamen semper inflexam dixerim: quoniam regali potestate sublimem & David legitimus cultus auxisse diuinos, & Salomonem templum Deo consecrasset. Nunc illud quod perstrinximus asseramus, facultatem imperandi, incontinentium esse peccandi: & secundum historiam seriem profequamur. Non adulterasset David alieni ius tori, & foederati pacta coniugij, nisi nudam & lauantem mulierem de domus suae interioribus uidisset. Et ideo bene scriptum est: Non intendas in mulieris speciem: & non condempnas mulierem. Et alibi: Ad omnes irreuerentes oculos caue: nihil de continentia tua & uirtute praesumas. Etenim fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnosceretur: & ideo causam primo peccati fuge. Nemo enim diu fortis est. Neque fragili tantum, sed omni homini dicitur: Non te uincat concupiscentia forma: si non vis uinci, non congredeare peccatis, ne de te uita coronentur: neque capiaris oculis, neque abripiaris palpebris. Valis tibi mulier uideatur ad pretium, sed fortis ad uirtutum: quia uirorum pretiosas animas capit. Difficile est itaque, ut quisquam libidinis irretitus illecebris, immunis euadat. Nec mea tantum hoc sententia difficile iudicatur, sed etiam sancti Salomonis Prouerbiis impossibile iudicatum est, qui suo ductus exemplo ait: Ligabit quis ignem in sinu, uestimenta non comburent: uel ambulabit quis super carbonem ignis, pe-

Reg. 2.

Genes. 8.

Prouer. 19.
Prouer. 20.

Prou. 21.

Psal. 32.

Ibidem.

1. Paral. 23.

2. Paral. 6.

2. Reg. 11.

Eccles. 25.
Eccles. 26.

Ibidem.

Prouer. 6.
Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

1. Cor. 8.

Psal. 93.

1. Reg. 11.

1. Reg. 25.
1. Reg. 21.

1. Reg. 7.

Ibidem.

1. Reg. 11.

1. Paral. 6.

1. Reg. 11.

1. Reg. 12.

des autem non comburent: Caue ergo & tu, ne intra G
sinum tuæ mentis ignem libidinis & amore accendat: ne corporeum vestimentum illo animi consumatur in incendio, ac perpetuam resurrectionis amittas: vel certè vestigiis tuæ mentis vratur, si per libidinum faces tibi putaueris esse gradiendū. Nam qui vratur corde, cõburi corpore. Omnibus igitur modis lasciuæ mulieris vitandus occurfus est. Et ideo prudentiam, inquit, adquire tibi amicam, vt te custodiat ab vxore aliena & fornicaria: ne te laqueis laborum suorum tenet obligatam, & crinibus erroris inuoluat. Itaque vnde debeas cauere meretricem, Propheta te docuit: vt à fenestra caueas eius ingressus. A fenestra enim domus suæ intrat. Fenestra eius, est oculus: & ideo ad omnes irreuerentes oculos caue, ne per fenestram introeat amor, libido penetret. Etenim mulier fornicaria illicitu visu amatorem: & nisi petulantem obtutum mentis animique compescas, mors ingreditur per fenestram. Nõ est desidiõla petulantia meretricis, non otiosa lasciuia: quæ facit iuuenem volare corda, vt propriæ mentis nequeant tenere constantiam, & huc atque illuc sequido amore rapiantur. Caue ergo huiusmodi mulierem, quæ pedibus non quiescit, foris errat, in siditiam per angulos, oculis ligat, verbis inlicitis, inlicitis lectum intexit suum, & tapetis ab Ægypto stratis. Neque enim de cogitatione diuina, sed de seculari illicebra assumit ornatum: quæ merito vitium suum dicit absentem, quoniam non potest ad altera omnis Christum habere præsentem. Vides igitur quantis retribus etiam sanctorum corda capiuntur? & ideo ne miseris, si etiam sanctus Dauid captus est. Vir quidem magnus, & qui allophyllum immanem corpore, armis quoque bellicis inhorentem, fide vicerit: sed vtinã se ipse viciisset, vtinam sicut illum aduersarium strauit, sic interiorè aduersarium suum sternere ac superare potuisset. Grauior est pugna eius qui intus, quam illius qui foris dimicat. Sed quid de solo Dauid loquor? Accersamus etiam alios ad tractatum huiusmodi, ne imbecillitatem Dauid magis, vnus scilicet hominis putemus, quam naturæ conditionis fuisse infirmitatem. Samson validus & fortis leonem suffocauit: sed amorem suum suffocare non potuit. Vincula soluit hostium: sed suarum nõ soluit nexu cupiditatum. Messes incendit alienas: & vnus ipse mulieris accensus igniculo, messem suę virtutis amisit. Salomon templum Deo cõdidit: sed vtinam corporis sui templum ipse seruastr. Verum ad ipsum à quo discessit, reuertatur oratio. Triumphauit Dauid in decem milibus, sed errauit in viginti & amplius milibus: & quia errauit, hominem se esse cognouit, confessus est culpam, veniam preceperat, etiam dicens ad Dominum: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum. Si Dauid infirmus, tu fortis: Si Salomon lapsus est, tu immobilis: Si Paulus primus peccatorum, tu potes primus esse sanctorum? Ergo si errauerunt iusti, errauerunt tamquam homines: sed peccatum suum tamquam iusti agnouerunt. Si iusti pœnæ atrocioris exceperunt sententiam, tu quemadmodum tibi ipse impunitatis proponis, cum scriptura dicat: Si iustus vix saluus fit, peccator & impius vbi pare-

bit: Aduertitis ergo, quam plerumque etiã bonum propositum subruat causa peccandi: & ideo causas ipsas primò fugere & vitare debetis. Non vis amore capi: noli in speciem mulieris intendere: quia oculi tui cum viderint alienam, os tuum loquetur peruersa, & iacebis tamquam in corde maris, & sicut gubernator in magno turbine. Magnam enim faciunt tempestatem multitudines cupiditatum: quæ velut in quodam freto corporis nauigantem hinc arque inde perturbant, vt gubernator sui animus esse non possit, die ac nocte caliginem amoris ignorans. Oculis igitur excitatur libido, sed ebrietas succenditur. Omnis enim ebriosus & fornicator, pauper fiet. Nec tibi de potentia blandiaris potandi. Nec ebrius es, & qui non inebriatus est diluio, inebriatus est vino. Sed ille naturam vini ignorabat (non enim ante potauerat) tu in illo didicisti cauere quid debeas. Lot per somnum deceptus est: & tu si non vis decipi, somnum mentis tuæ discute, ne ebrio illudat filius aut filia dormienti. Non pietas illic, sed ebrietas ridetur: nec pater illic, sed dormiens circumscriptur. Vis non aduri noli ad ignè accedere. Vis non præcipitari inuitantia fuge, prærupta euita, caue caduca, declina labantia. Vides igitur in illis qui iusti esse meruerunt, non alteram fuisse naturam, sed alteram disciplinam. Post primi namque hominis lapsus, iustam que sententiã, cum in vno carnis damnatus sit appetitus, vitium traxit conditio, infecit culpa naturam, sed naturæ ipsius vitium fides temperauit, & deuotionis intentio mitigauit offensam. Conuertimini igitur ad Dominum gentes, scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos. Scitote quoniam caro sumus & puluis. Relinquamus ergo quæ fecimus: & ipsum nostrum veneremur auctorem, qui vitam dedit, peccata donauit, qui solus potest dicere: Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates vestras, & memor nõ ero. Magnus planè & misericors Deus, qui beneficium confert, nec beneficij munus exprobrat. Miramini quòd Dauid regem fecit, victorẽmque multarum gentium? Sic seruos suos conseruit euehere. Non avarus munerum, nec beneficij parcus, nec gratiæ angustus & frugi: sed opulens largitatis, quos redemit à peccato, auget in præmio. Hæc aduersum gentiles.

Iudæos perperam credentes Dauid qui obnoxius fuit peccato, esse filium Dei, redarguit: & prauã quorundam hæreticorum de filio Dei interpretationẽ explodit. C. A. P. IIII.

ET quoniam tripertitam diuisionem tractatus huius pollicitus sumus, vnam aduersus gentiles, aliam aduersus Iudæos, tertiam apud Ecclesiã: nunc contra Iudæos videtur esse tractandum. Quid igitur nobis propositum sit recenseamus. Titulus, *In finem* P sal. 79. *Psalmus Dauid, cum ingrederetur ad eum Nathan propheta, quando intrauit ad Bethsabee.* Nempè historia hæc & aduulterum Dauid inducit & homicidam, & huc vos Iudæi dicitis esse Dei filium? Sed Deus, Deus virtutum est, non criminum. Et de hoc dicit Deus pater: Thronus eius sicut dies cæli. Qui dolum fecerit, peccata non vicerit, quomodo dicitur filius Dei, quia scripti est: Nemo sine peccato, nisi vnus Deus? Si igitur non potest non esse Deus qui Dei filius est, vtique

vtique Dei filius, arbiter iustitiar, non est obnoxius culpa. Qua autè opinione vel Dauid Dei filium iudicatis, vel Salomonem putatis? An quia scriptum est: Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis: & quia titulus Psalmi septuagesimiprimi in Salomonem dicitur esse compositus? Sed quem Salomonem dicat aduertite. Salomon enim pacificus est: hoc habet interpretatio. Psalmus in eum dicitur, quem verè scimus esse pacis auctorem. Quomodo autem Salomò pacificus: Non hoc Ioab sanguis ostēdit, quem inter altaria templi iussit occidi: non Adonias pœna, quem affectatè affinitatis regiarum percussit, nec matris obsecratione ab indignatione reuocatus. Quomodo autem in Salomonem Dauid filium existimatis conuenire quod scriptum est: Quia permanebit cum sole & ante lunam in sæcula sæculorum, cum ille breuis vite adeptus vsuram, angustis terminis viuendi spatium transegerit? Quomodo autè de eo dicitur: Dominabit à mari vique ad mare, cum ille intra Syriam constitutus, hoc est, intra vnus regionis prouinciã, circumscriptos fines habuerit imperij: solus autem Christus vsque in orbis totius terminos suis propagarit imperium? Solus enim iste est, de quo bene Psalmi series prophetauit, quia reges Arabum & Saba dona adducent: & adorabunt eam omnes reges terræ, omnes gentes feruent ei. Hunc enim nouimus gentibus vnuerfis & nationibus imperantem: incircumscripto imperio, interminata potestate. Non ergo Salomon Dei filius. Sed qua ratione eum Dei filium putauistis? An quia sapiens fuit? Sed hic sapientiam postulauit, vt quam non habebat, acciperet: Christus ipse sapientia est, naturaliter in vnuersum habens quod in rebus humanis Salomon accepit per gratiam. Denique quod accipitur ex tẽpore, in tẽpore possidetur. Salomon enim sapientiam nec principio sui habuit, nec in fine possedit. Neque enim habere se credit quod poposcit: & postea auersus à Dei cultu, non quasi sapiens, sed quasi insipiens lapsus est, vt offenderet. Offendit in tantum, vt etiam quod meruerat amitteret. Cur igitur huc Dei filium credidistis? An quia templum Deo condidit? Sed hinc Dominum & Deum non esse credere debuilistis, quia scriptum est: Nisi Dominus ædificauerit sibi domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. In vanum laborauit, qui ædificauit id templum, quod subiectus ignis exussit. An quia Dauid patri ipsius dictum est: Non tu ædificabis mihi domum: sed cum tu dormieris, excitabo semen tuum post te: Verum ibi quoque templum nõ corporale, non materiale promittitur (neque enim Deus in manufactis habitat) sed templum est sancta Ecclesia, quæ vtique nõ humana sed cælesti virtute fundatur. Nam si præstantioris licet, sed humanæ tamen virtutis opera miremur, multos huiusmodi perierimus, quos et Dauid & Salomone cõparare possumus. Et ideo vbi operis æqualitas est, non est excellẽtia potestatis. Nec plures possumus dicere Dei filios, cum vnus Dei filium legerimus, sed non ex beneficiis suis quæ in parentes nostros contulit, facienda est iniuria Dei filio. Multi enim præclari viri: sed per vnium Iesum Naue stetit sol contra Gabaon. Videtis sum vltra Dauid regis processisse virtutem. Terre-

nis enim Dauid, non sideribus imperauit. Videtis etiam solem ministrum esse, nõ dominum, qui etiam voci seruierit humanæ. Stetit tamen: quia in Iesu & typum futuri agnoscebat, & nomen. Neque enim in sua virtute Iesu Naue, sed in Christi mysterio cælestibus luminibus imperabat. Designabatur enim Dei filium in hoc sæculum esse venturum, qui mundani luminis concordentis & iam vergentis in tenebras, virtute diuina differret occasum, lucem redderet, inuheret claritatem. Enoch quoque raptus est ad cælum: sed tamen ille raptus est, hic regressus. Raptus est ille, ne malitia mutaret cor eius: ipsam malitiam sæculi hic aboleuit. Elias curru atque equis ascendit ad cælum, Christus autem descendit è cælo: nec curru & equis, vt ille, descendit: quia ille aliter nequiuit, hic autem propria virtute remauit. Elias in Iordane leprosum laurare præcepit, vt ab omni contagio mûdaretur: hic in Iordane totum diluit mûdum. Moyses ipse cui crediti sunt populi Iudæorũ, aquam diuisit: & ille quidem diuisit elementa, quia non diuisit potentiam Trinitatis. Separauit moles aquarum, quia patrem non separauit à filio. Videtis quanti viri, & qualium documenta operum dereliquerint. Quemadmodum igitur quos pares Dauid regi vel Salomoni virtute cognoscitis, conditione impares iudicatis, vt Salomonem Dauid filium putetis ad Dei sedere dexterã: præsertim cum ipse Dauid euidenter de quo dictum est, expresserit. Neque enim de filio suo dixerit: Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexteram meam. Quomodo enim filium suum dominum nominaret? Lex prohibet, repugnat religio, abhorret fides: vt ad dexterã Dei omnipotentis mortalem hominem loceas. Alius est ille qui sedet ad dexteram, qui corpus suscepit, non qui cepit à corpore: qui ante luciferum genitus est, id est, ante omnium luminum claritatem: quoniam ipse creauit variorum luminum dignitates. Nam Salomon vtique post luciferum est, Salomon sacerdos non fuit: & ideo dici ei à Domino omnipotentem non potuit: Ex vtero ante luciferum genuit te. Dicit ei non potuit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec: maxime cum illo tempore quo Salomon fuit, secundum ordinem Aaron, non secundum ordinem Melchisedec, fuerint sacerdotes. Adhuc enim sacerdotes sanguinem hircorum atque taurorum pro peccatis plebis & errioribus offerbant. Postea verò quam Christus aduenit, qui semetipsum pro salute obtulit mundi (vt quos taurorum sanguis laiare non poterat, Christi sanguis ablueret) semetipsum offerre pro hostiis sacerdotes. Itaque vna questio Dominus noster Iesus Christus omnium hæreticorum ora sepsit, sacrilegia conclusit. Non solum enim Iudæos, sed etiam Photinianos, & Arianos, & Sabellianos hac redarguit quæstione: & ideo nobis (quonia Iudæos defecisse iam ceruimus, & illã execrabilem perfidiam imminutã) iam de Arianis, qui non multum à Iudæis differunt, Photiniansque & Sabellianis, aliqua in istius quæstionis tractatu perstringenda sunt. Taceat ergo Photinus, qui Christum Dauid filium, non Dei dicit: & taceat, damnatus voce cælesti, Quomodo enim dicit Christum filium Dauid esse, cõ ipse Dauid dixerit in libro Psalmorũ:

Proter. 7.
Hier. 9.
Prou. 26.
Prou. 9.
Ibidem.
1. Cor. 7.
Eccli. 47.
Iudic. 14.
Iudic. 16.
Iudic. 19.
3. Reg. 8.
1. Reg. 18.
Psal. 6.
3. Reg. 11.
1. Tim. I.
1. Petr. 4.

Isaie 10.
Eccli. 46.
Deut. 4.
Isaac 10.
Genes. 5. 5.
Eccli. 44.
1. Reg. 4.
4. Reg. 1.
Eccli. 44.
4. Reg. 5.
Exod. 14.
Psal. 109.
Matth. 22.
Ibidem.
Heb. 7.
Leuit. 16.
Ibidem.
Heb. 9.

Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si David, inquit, Dominum illum vocat, quomodo filius est? Non ergo David filius, sed Dei filius Christus. Taceat etiam Sabellianus; & cum legit Dominum Domino dixisse, intelligat non eundem & ipsum esse, qui dicit, & cui dicitur. Nec enim sibi pater dixit: Sede a dextris meis; nec sibi dixit: Ponam inimicos tuos. & aliquando intelligant omnes, filium esse qui a dextris sedet: & hanc distinctionem inter patrem filiumque custodiant, ut sit distinctio patris & filij, quod aliis pater, alius filius: quia vna in sede, vna maiestate potiuntur: & sedent, non pro discerniculo dignitatis, nec pro ordine potestatis, sed pro copula charitatis: in quo vnam patris & filij intelligent potestatem, in quo & Arius conticebat, qui contraria Sabellio erroris vrget vestigia. Audiat Dominum Domino dicere, audiat ad dexteram patris filium sedere: & desinat de sermone atque ordine hominum diuinitati facere questionem. Nec argumetur hic, quia pater dicit, Sede: legimus enim & alibi, etiam sine patris dicto, sedere filium, sicut scriptum est: Et sedet a dextris Dei. Et alibi: Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram Dei. Ipse est enim cui dicitur, Sede. Qui filius hominis nominatur, audit quasi homo, Sedet: sedet versus quasi Dei filius. Quid hac potest dici precellentis potestate, qui etiam carnem hominis ad dexteram Dei collocavit? & infirmum illud conditionis humanam (postquam tamen verbum caro factum est) diuinitati copulauit artem? Sed quid hoc est? Postquam Photinus obmutuit, Arius conticuit, Sabellius vocem perdidit, adhuc tamen hereses diuersa contra Ecclesiam exercentes ora conspicio. Nam ecce Manichæus, & Valentinianus, & omnis deriuatio Manichæorum eo telo nititur, quod alij sunt perempti: & fidei prejudicium, fidei refutatione molitur. Ait enim detestanda heresis: Ecce negauit Christus filium se esse David: & idem, inquit, credendum est quod non suscepit carnem. Quibus aperitissimè, in ipso principio Euangelij, scriptura respondet, cum dicit: Liber generationis Iesu Christi filij David. Cur igitur aut alibi David filius dicitur, aut alibi David filius negatur: nisi ut intelligas aliud esse, secundum substantiam diuinam esse filium, aliud secundum carnis susceptionem? Nam secundum substantiam diuinam, Dei filius est: secundum carnem, filius David. Itaque vbi generatio secundum carnem describitur Saluatoris, David filius nominatur: vbi verò plenitudo confessionis exigitur (cum designatur generatio Saluatoris) non vult se David filium, sed Dei nominari. Designatio enim maiestatis, eius naturam interpretatur. Sed iam redargutis sexus interpretationibus, ad Ecclesiam sermo vertendus est.

Corroborat rationes aduersus Iudeos adductas, & sermonem ad Ecclesiam conuertit. C.A.P. V.

Verum quod sæpe titulum quinquagesimi Psalmi repetimus, non præsumptionis, sed infirmitatis exemplum est. Vno enim die vel per angustias ingenij, vel per fragilitatem vocis omnè seriem non possum explere tractatus. Et ideo die superiori ad-

uersus Iudeos noster sermo directus est, quos quidem coulesse documenta fidei subegerit, ut Christus in caelesti solio locaretur: quod vti que in hominem non potest conuenire. Neque enim alium nisi Dei filium ad dexteram Dei sedere, credendum est. Non alius vti que nobis sedere ad dexteram patris nisi Dei filius (remotis omnibus ambiguis) assumendus est. Rursus quoniam scriptura habet: Ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam: idem vti que Dei filius carnè ex Maria suscepisse credendus est, in qua prophetici fructus est ventris: vt verè successionem originis recognoscas, illumque Dei filium (factum postea filium hominis per susceptionem carnis) in patris throno caelestis sedere non dubites. Neque enim Christus sedet aliquam regalè hanc habuit in saculo: vt putares aliam sedem David seminari esse promissam, cum ipse maxime dixerit Dominus: Regnum meum non est de hoc mundo. Conclusi itaque vndique, cò perfidia suar tentamenta deriuant, vt incredibile esse asserant, quod Deus suscepit carnem. Qua ratione autem non potuerit suscipere, explicare non possunt. Quæro enim, vtrum impossibilitatis an iniuriæ causa existiment, carnem à Deo suscipi nequiuisset. Si impossibilitatis, aliquid ergo impossibile Deo. Nihil verò est quod facere voluerit, & facere nequiuerit. Superest ergo vt aut voluisse aut noluisse doceatur. Quod autem maius indicium voluntatis, quam quod ipse dixit: Palmam apparui non querentibus me, expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem? Si ergo voluit & potuit, an putamus eum causâ iniuriæ noluisse? Et quam diuinitas sui sentit iniuriam? Expers enim est contumeliæ, neque subiecta nostris est passionibus. Neque enim caro vel detrimentum diuinitati asserre potuit vel augmentum. Qui tamè hoc obiciunt, quod Dei filius carnè suscipere non potuerit: Si gentiles, cur deos suos humana specie vios esse testantur? An rex eorum, què illi suis diis omnibus anteponunt, prodigiales formas potuit pro amore suscipere: Christus carnem hominis, quem ad imaginem sui fecit, atque illud præstantissimum opus suum suscipere pro mundi salute non potuit? & pulchrius illis videtur, propter adulterium alieni tori, quam propter redemptionem omnium speciem carnis assumptam? Quod si Iudeus hoc obicit, quomodo legit: Ecce Virgo accipiet in vtero, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel: quod est interpretatum, Nobiscum Deus? Quomodo legit: Ecce qui loquebar adsum? Quomodo autem lectum asserit: Ecce sicut panthera & sicut vrsus aporiatum occurram eis? Dei ergo filius carnem suscipere non potuit pro redemptione omnium, cum ipse negare non possint, quod pro nostrorum supplicio peccatorum, affectum quandam Deus ferinæ crudelitatis induerit: vt qui natura pius est & misericors, nostrorum tamen scelorum atrocitate commotus, affluat etiam quandam feritiam bestiarum? Sed iam quia & superiore die & hodie Iudæis satis responsum arbitror: apud vos mihi fratres dilectissimi, prophetici facti ratio præstanta est. Enim cum primum legeretur hic Psalmi titulus, quod venerit Nathan ad David, cum intrauit ad Bethabece, diximus plurimos sericæ historiæ huius offendi, & ideo tractatum eius adsumptum tripartitum.

tripertitum. Diuisionemque tractatus ita putauimus esse faciendam, vt apud gentiles lapsus conditionis non negaretur, correctio erroris adstrueretur: apud Iudeos autè ideo lapsum esse sanctum David doceremus, ne atque perfidia claudicaret, cumque; vel Dei filij desinerent credere, quem viderent cõmunione conditione obnoxium fuisse peccato: Christiani verò, surgentis Ecclesiæ mysteria possint aduertere. Tripartita ergo diuisio facta est: vna secundum naturam, alia secundum fidem, tertia secundum gratiã: nec infirmitas excludit à venia, & fides excusat à culpa: gratiam quoque promissam iam dudum sacramenta conciliant.

Ecclesiam docet, cur David ac plerique alij Dominici generis auctores in errorem labi permisi sint: & vt inde facilius mysteria eruat, historiam hominidij & adulterij ipsius David reuocet. C.A.P. VI.

Peccauit David, ne totus mundus erraret: peccauit sibi, vt nobis omnibus emendaret: postremo peccauit in corpus suum (qui enim fornicatur, in corpus suum peccat) peccauit in corpus suum, vt in Christi corpore redimeretur. Ecce quem vix defendendum putabamus, iam cernimus prædicandum. Quis enim est qui nolit diuinam in se magis munera, quam humana opera prædicari? Arbitramur enim secundum Apostolum, iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Iustificetur ergo ex fide David, qui per legem peccatum agnouit, sed peccati veniam ex fide credidit. Iustificetur David, quia in peccato eius surrectura Ecclesiæ mysteria resulerunt. Dicit aliquis, quia ratione & adulterij & parricidij commiserit, Dominici generis auctor electus à Deo? At ego aliud dico: Talis auctor Dominici fuit corporis eligendus. Quid est enim corporatio, nisi remissio peccatorum? Et ideo exors peccati esse non potuit, vt diuinam gratiam & exemplo præferret & nuntio. Denique ea dispositione Bethabece & Thamar inter auctores Dominici generis cõputantur: quarum altera adulterium fecit, altera commisit incestum. Ea dispositio est & Achab & Iechonias (sicut Matthæus Euangelista descripsit) adnumerantur maioribus Christi: vt omnes homines redempturus, beneficium à suis maioribus inchoaret: simul ne qui se subiecit vsque ad corporis passionem, nobilitatem captasse immaculatæ originis videretur. Hominum enim ista iactantia est, non alienam gloriam sed suam querere: & tamè inter ipsos homines maior virtutis quam nobilitatis est gratia. Simul edendum exemplum fuit, vt intelligerent omnes, maioribus probra non posse posteris esse dedecori: quodque vnusquisque successionis maculam propriæ merito possit abolere virtutis. Vides quantos & quam grauitur criminosos Dominicæ generationis series comprehendat: de quorum origine propter te nasci Christus non erubuit? Et hæc si credas, diuinæ misericordie munera sunt: & hoc caelestis insigne est potestatis. Superabundauit enim peccati, vt superabundaret gratia. Non fuit igitur David exceptus, vt culpa, vt esset electus ad gratiam. Sed iam mysteria ipsius recenseamus historiæ, & ex ipsis scripturarum fontibus hauriamus: atque vt omnem seriem mysteriorum introrsicere possimus, textum ipsius repetamus. S. Ambr. tom. 1.

mus historiæ: Sic nempe in libro Regnorum meminimus expressum, quod David cum lauanteum videret Bethabece Vriæ vxorem, adamauerit: deinde domum venire præceperit, cum absens esset virum. Non multo post maritum eius regressum esse, nuntiantem euentum belli, religiosum lanè & deuotum virum, qui belli tempore non putauerit sibi ingrediendam domum, cum socios bello videret intentos, nec domesticis in tabernaculis, sed in præliaribus tentoriis excubantes. Postea iussu David in bella reuocatum, sub ea præceptione, vt obiceretur aduersariis bellatoribus, quò morte viri liberam copiam potendiæ mulieris rex haberet. Et hic nonnulla est peccati verecundia, & pudor culpæ, quod latebram quæsiuit erroris: & iniustæ necis nec auctòritatem sibi iure regie potestatis assumpsit, sed iniuriam declinauit. Culpam fateor: sed tolerabilior est quæ premitur verecundia, quam quæ insolentia prædicatur. Mortuus est igitur Vrius, bellatoribus obiectus, sed postea iidem qui eum peremerant, iussu David (expugnata vrbe) sunt interempti. Hæc est historiæ series, in qua profunda licet spectare mysteria.

Diuino inuocato spiritu incipit detegere mysteria, quæ sub David & Bethabece adulterio, & ipsius partu latent. C.A.P. VII.

Et quoniam David non defendendum (neque enim meo eget auxilio) sed excusandum recepit, vel potius prædicandum, ne in tanto mysteriorum profundo vacilem, iustum est vt eius ore vtatur, cuius vtor historia. Vtor ergo respositorio prophætico, dicens: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Nemo enim sine Spiritu sancti infusione, tanta diuini recessus potest spectare mysteria. Etenim si ille titus propheta, Spiritus sancti petit sibi munus infundi, quid facere infirmus debeo, quum præsertim Apostolus sanctus populi quoque se putet precibus adiutari, vt aperiantur ei ostium ad loquendum mysterium verbi? O si mihi ostium illud Christus dignetur aperire! Pulsemus tamen. Solet enim exaudire pulsantes, quia ipse dixit: Pulsate, & aperietur vobis. O si mihi ipse se referet, quia Christus est ianua: ipse intus, ipse extra; ipse via quæ ducit, ipse vita ad quæ contēdimus peruenire! Veni ergo Domine Iesu, & aperi nobis fontes tuos, vt bibamus de aqua, quam qui bibit, non sitiet in æternum. Vel si de fonte adhuc tuo haurire non possumus, dignare concedere vt de puteo saltem haurire possimus, vnde potum Samaritanæ illi adhuc dubitanti polliceris. Et tu quidem de fonte omnibus polliceris, sed dubitantibus, vt illi Samaritanæ, fons tuus adhuc altus est puteus. Bibamus & nos aquam caelestium secretorum. Et quoniam ad fontem tuum meruimus peruenire, liceat nobis imaginem saltem mysteriorum videre caelestium. Itaque nisi fallor, per prophetam Spiritum sanctum intelligimus: per adulteram autem, licet synagogæ fornicationes varias æstimare. Et ideo multo antè cernimus reuelatum ex Spiritu sancto, ex familiaribus dæmonij (quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem) Dominum Iesum esse generandum, qui quidè quasi Iudæ ex adultera familia natus est, sed

Lib. de Sacramento, cap. alij.

S. Aug. lib. 6. Conf. cap. 3. Ephes. 1. Heb. 1. Psal. 131. Rom. 1. Ephes. 1. Ioh. 13. Psal. 134. Efa. 67. Rom. 10. Nam. 13. Coloss. 4. Luc. 11. Ioh. 1. 1. Cor. 2. Luc. 11. Ioh. 1. 1. Cor. 2. Ioh. 4. 1. Ioh. 7. Ioh. 4. Rom. 9. Rom. 9.

2. Reg. 11. Gen. 49. Rom. 9.

Rom. 7.

quasi immaculatus ex Virgine. Erat sub lege, erat quasi sub viro familia Iudaeorum. Abolenda fuit legis obsecrancia, vt veritas substitueretur & gratia. Habemus vnu mysteriu, accipite & aliud: ita tamen vt memineritis ex prima conceptione Bethsabae natum esse paruulum qui mortuus est, postea natum esse Salomonem. Illum paruulum, ex conceptione futurius: istum vero Salomonem, iam ex professione coniugij. Liqueat igitur per Dauid intelligi prophetam, per prophetam populum propheticu, ex quo & synagoga. Primus illo qui natus est (quoniam degenerauerat a maioribus suis per flagitia formatus, & per vitia concretus populus Iudaeoru) ad resurrectionis eternitatem peruenire non potuit, nec in virum perfectum crescere, sed in exigua sensuum paruitate, & quadam virtutis defecit infantia. At vero ille qui postea ex legitima conceptus est copula, populus Christianus, ille sapiens atq; pacificus (hoc enim Salomonis interpretatione referatur) ad incanam longaeuam resurrectionis aetatem, atque ad regnum illud caeleste peruenit. Per illum autem populum lex soluta, per istum gratia reformata est. Accipite etiam tertium mysterium. Quod Dauid Hebraei dicunt, Latini humiliatum interpretantur. Quis est autem vere humiliatus, nisi ille qui non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo: sed forma serui accipiens humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem? Hic igitur est qui significatur Dauid, excelsus per naturam, sed humiliatus per misericordiam: sublimis in diuinitate, sed mitis in corpore. Itaque vbi humiliatus, ibi obediens. Ex eo enim nascitur obedientia, ex quo humilitas, & in eo desinit. Quum enim obediens dicitur factus vsque ad mortem (mors autem non diuinitatis, sed corporis fuit) non vtrique obediencia diuinitatis fuit illa, sed corporis: nec humilitas maiestatis illa, sed carnis. Itaque quantum ad susceptionem corporis spectat, apostolica lectio, in quo Christi fuerit humilitas declarauit: quod vero ad naturam spectat diuinitatis, euangelica lectio referauit: quam pio prosequuti estis assensu, cum audiretis legi, dicente Dei filio: Ego & pater vnum sumus. Vnum enim diuinitate sunt filius & pater: sed non vnum sunt, corporis sacramentum, & diuinitatis eternitas. Nec solus tamen Apostolus humiliatum dixit esse Dominu, sed ipse quoque se humilem esse memorauit, dicens: Quonia mitis sum & humilis corde. Et tamen non sola interpretatione, sed etiam manifesta appellatione signatum est, quia scriptu est: Inueni Dauid seruum meum, in oleo sancto meo unxi eum. Et infra dicit: Pater meus es tu. & Ego primogenitu ponam illum, excelsu pra regibus terrae. Ergo Dauid que querebamus inuenimus: seruum quidem specie, sed dominum in veritate.

Quid domus regia, in qua deambulabat Dauid, quid nudatio & lauatio Bethsabae, quid ve quod statim nuda visa amara sit significat, declarat. CAP. VIII.

2. Reg. 11. Leon. 14.

Hic ergo Dauid intra domum deambulauit sua. Quae vtrique domus est Christi, nisi illa de qua dicit: Quia apud patrem mansiones nostrae sunt? In illa ergo regia situs, humana conditionem nudam vidit, & miseratus adamauit. Erat enim adhuc nuda

virtutum, quia per insidias serpētis, genitalibus erat naturae suae exuuiis destituta. Vidit ergo Dauid mulierem nudam lauante se. Queramus que sit ista nuda: est videlicet humana conditio, omnibus vestimetis exuta, naturae carens amictu, immortalitatis & innocentiae spoliata velamine. Nudus est enim qui peccato nudatur & culpa. Denique ille primus nostri generis peccator (atq; vti nam solus) antequam peccaret, nudum se esse non sensit, posteaquam peccauit, nudum se esse vidit: & ideo tegendum folijs putauit, quia nudum se esse cognouit. Factus est igitur sibi nudus, posteaquam factus est reus culpa. In illo nudata est omnis humana conditio, per successionem naturae, non solum culpa, sed etiam arumnae obnoxia. Ergo ille se nudum sensit & vidit. Vnde ita est omnis nostra conditio, vt qui se nudum putauerit, nudum se videat & sentiat. Deniq; qui diuitias concupiscit, nudus est: qui contemptum, opulentiam est. Adeo quod suus cuique sensus arumna est, & sua cuique virtus expers iniuriarum est. Ergo humanam conditionem primo per legem sibi Christus in coniugium vendicauit, quam repudiavit postea. Vnde & ait: Quis liber repudij matris vestrae, quod dimisit eam? Hoc igitur genere Christus familiam suam nudam vidit, & amauit. Amat enim sanctam Christus animam. Denique amabat Iesus Lazarum & Mariam. Amabat Christus Ecclesiam suam, quamuis nudam, quamuis nullo adhuc virtutum decore vestitam. Denique vt sciamus proposita disputationi scripturarum seriem conuenire, dicamus Ecclesiam nudam, dicamus quarentem, festinantem, & lauantes se ante domum Christi, quando baptizabat Ioanes in Iordane, dicens: Ego quidem baptizo vos aqua, in poenitentia, qui autem venit post me, fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare: ipse vos baptizabit Spiritu sancto. Ergo quando baptizabatur plebs in poenitentiam, Christum vtrique domui eius iam vicina querebat, vt perueniret ad gratiam. Querebat ergo in Ioanne Christu Ecclesia, dicens: Annuntia mihi quem dilexit anima mea: ipsum causam desiderij, ipsum causam lauacri sibi esse commemorans, sicut habes: Fusca sum & decora, filia Hierusalem, vt tabernaculum Cedar, vt pellis Salomonis. Habes caulam qua ratione se laua re gestiat, quae fusca se esse commemorat. Nam quasi interroganti Ioanni, qua ratione plebs multa concurrens gestiret lauare, respondit: Fusca sum & decora filia Hierusalem. Quia fusca est, lauare desiderat: quia decora est, videri nuda non metuit. Nolite, inquit, aspiceret me, quia offuscata sum, quia non est intuitus me sol. Ergo fuscamur quando non videmur a Christo: quando videmur, albescimus. Vidit ergo eam ille cui nuda sunt omnia, & interna peccatoris occulta esse non possunt, quia scrutator est renem & cordis. Nihil huic rectum, nihil est inuolutum. Vidit Ecclesiam suam nudam, & vt vidit, adamauit. Vidit nudam dilectam, & quasi filius charitatis adamauit. Videte quemadmodu inuitet, videte quemadmodu vocet. Non hic adulterij opprobria, sed mytheria castitatis sunt. Totae es, inquit, formosa amica mea, proxima mea, & reprehensio non est in te. Ades huc a Libano sponsa, ades huc a Libano, transibis & pertransibis a principio fidei. Et bene

Gal. 1.

1. Cor. 13.

Gal. 1.

Matth. 24.

Matth. 24.

Matth. 24.

Matth. 24.

Matth. 24.

Matth. 24.

Matth. 24.

Matth. 24.

Matth. 24.

Matth. 24.

Matth. 24.

bene a principio fidei. Ergo vbi fidem habes, adulterium timere non debes. Fides enim coniugij est, frater adulterij. Sed vt adesse possit a Libano, ante praemisit, dicens: Exurge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea, perfecta mea. Proxima, vtiq; fidei desiderio: formosa, decore virtutis: columba, gratia spiritali. Pennae enim columbae deargentatae, aeternam illam significant potestatem: & columbae volatus, sancti Spiritus praesentiam declarauit. Vocat igitur ad se eam Christus vt veniat, quoniam spiritalibus iam praeterit dotata veniebat. Quia ecce, inquit, hycems praeteriit, imber abiit, discessit sibi, flores visui sunt in terra. Videte quemadmodum sancta inuicetur Ecclesia. Hycems, inquit, discessit sibi, ne hycem nuda formidet: hycem, non temporis sed infirmitatis, quae agrum animae fecundum omni flore dissipat. Est enim hycems non terreni solis, est hycems mentis, quando animo frigus inlabitur, quando vapor animi cuanescit, quando soluitur vigor sensus, quando nimius humor exundat & mentem grauat, quando interior caligat aspectus. Et ideo ait Dominus: Videte ne fiat fuga vestra hycem vel sabbato. Bonum enim vt tunc dies iudicij vel mortis adueniat, quum viget animi blanda temperies, quum caeleste mysterium serena luce resplendet, quum cor nostrum ardet in nobis. Tunc enim Christus est praesens, sicut testantur in Euangelio Ammaon & Cleophas, dicentes: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, quum in via aperiret nobis scripturas? Viget autem animus, quando etiam flos videtur in terris. Quis est iste flos boni odoris, nisi ille qui dixit: Ego flos campi, & lilium conualium? De quo & in Faia scriptum est, Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Radix vtiq; familia Iudaeorum est, virga Maria, flos Mariae, Christus. Qui quando nostra resplendet in terra, & in agro animae redolet, vel in Ecclesia sua vernat, nec frigus possumus timere, nec pluuia veteri, hunc expectare iudicij diem. Et ideo Ecclesia vt hunc florem videret, omni studio festinabat, sicut ipsa testatur, dicens: In cubili, in noctibus quaesiu quem dilexit anima mea: quaesiu eum, & non inueni: vocaui eum, & non exaudiuit me. Exurgam itaque & circumibo in ciuitate, in forum & plateas, & quarum quem dilexit anima mea. Quaesiu, & non inueni eum. Inuenierunt me custodes qui circumeunt ciuitatem, & me percusserunt, tulerunt pallium meum. Videtis quemadmodum queraur quae desiderat inuenire, vt non timeat vulnerari. Sed haec vulnera non metuenda sunt, sed optanda: quia vulnera charitatis sunt, sicut ipsa dicit: Vulnerata charitatis ego sum. Bona charitatis vulnera. Deniq; viliora vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici.

Quod melius est detegi ac nudari cum Ecclesia, quam vestiri & velari cum synagoga. CAP. XI.

Meritò ergo nuda, quia pallium perdidit: aut fortassis ideo nuda, quia nonnumquam virtutis est, opertum non habere peccus, cor non habere velatum. Deniq; velata illa, hoc est vestigam, quae habebat velam in lectione veteris testamenti, quod modo reuelatur, quoniam in Christo cuacuatur: velatam, inquam, synagoga Christus despexit &

sprenit: vnde hodieque velamen super cor Iudaeoru est positum. At vero ea quae tota ad Dominum mente conuertitur, nuda est atque perspicua. Cum enim quis conuersus fuerit ad Dominum, velamen auferretur, vt gloriam Dei speculantes videre possimus. Denique etiam alibi nudam esse, virtutis indicium est, quia scriptum est: Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquina-bo illos? Quam igitur tunicam exuerit, & non inuenit quemadmodum induat eam, de scripturis si possumus, reuelemus. Est enim quaedam tunica corporalis, sunt cupiditatum quaedam intexta velamina: & ideo interdum melius est nudum esse corpore, quam corde velatum. Vnde etiam Paulus nos admonet, expoliari multo esse melius quam superuestiri, dicens alibi: Expoliari vos veterem hominem cum actibus suis, induite nouum qui renouatur in agnitione, secundum imaginem eius qui creauit eum. Ergo quae expoliata est, & pedes lotos habet, nescit quemadmodum inquinari possit. Obluiscitur enim per gratiam, quod hauserat per naturam. Magnus igitur hic & iustus amor mulieris, ante Dauid regiam se latantis. Verum non solum lauit, sed etiam vocauit, vt in eodem accepimus libro, dicente sancta Ecclesia: Veni frater meus, exeamus in agris, requiescamus in castellis, diluculo surgamus in vineas, videamus si floruit vitis. Non solum igitur lauat, sed etiam Christum ad se venire prouocat & inuitat, dicens: Tibi dabo vbera mea. Nec sua tantum, sed etiam noua ac vetera pollicetur, sicut habes: Noua & vetera frater meus seruaui tibi. Et quasi amoris impatiens quaerit admissiculum aliquius, a quo Christus rogetur vt veniat. Videte astuantem, videte desiderantem. Quis dabit, inquit, te frater mihi lactente vbera matris meae? Et qua ratione quaerat, & qua gratia inuitet, & quae admodum possit tenere demonstrat, quemadmodum foris morantem expectet ostendit, & vt domum suam ingrediat, implorat dicens: Inueniens te foris, osculabor te, assumam te, & adducam te in domum matris meae, & in secretum eius quae concepit me. Vides quemadmodum nuda sit, quae non potest tectum habere secretum intemeratae vtrique naturae, secretum intimae conscientiae, non resignatum aliqua temeritate vitiatorum. Hortus enim clausus, est Ecclesia sancta, & immaculata virginitas, quae ideo hanc gratiam meretur a Christo, quia verbum Dei quaesiu, desiderauit, inuenit, aduigilans ante ostia sapientie, sicut ipsa dicit: Beatus vir qui audit me, & homo qui vias meas custodierit, aduigilans meis ostiis quotidie, custodiens postes mei introitus. Exitus mei, exitus sunt vitae. Sic Ecclesiae suae Christus speciem concupiuit, & parauit sibi eam vxorem addescere. Sed quia erat sub lege (sub lege enim Petrus, Ioannes, ceterique apostolici viri) prius non obseruatae corporalis vinculis relaxandos putauit. Quamuis enim lex religiosa, lex iusta, sicut Viria persona inducitur (qui tam religiosus & castus fuit, vt regressus e bello vxorem non recognosceret, nec intraret ad eam) tamen quia Virias in Dauid, hoc est viro humili, copulam cognouit Ecclesia, a synagoga coniunctione discedens, locu futuris nuptijs praeparauit. Vnde & Ioanes typum accepit legis, qui quauis effect ex parte

1040.3.
Marc. 6.
Luc. 16.

Rom. 7.

Rom. 3.

2. Reg. 11.

1040.5.
1040.1.

Rom. 11.

tribus, parati vias Domini nuntiavit, & Ecclesie copulam prophetabat: & ideo occisus inducitur, vt defectum legitime observationis ostenderet. Lex enim & prophete vsq; ad Ioannem. Ergo iam Viras occisus est in typo legis, vt synagoga legis laqueis solueretur: quonia quae sub viro est mulier, viuente viro ligata est legi: si autem mortuus fuerit vir, soluta est a lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, si iuncta fuerit alteri viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est a lege viri, ita vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Ergo non adultera humana conditio, quae licet sub lege fuerit, tamen abolita quodammodo obseruantia legis, in gratiam vedita est. Legis autem obseruantiam non Christus aboluit: vnde & Viras non Dauid occidit, sed occidit a bellatoribus viras est: hoc est, profanari ritum obseruantiae ex lege veniunt, per incursionem barbarorum & captiuitatem ludaeorum passus est Christus. Denique Viras, lux mea dicitur. Quae autem Christi lux, nisi lex & Euangelii? Si enim crederetis Moyse, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Quia lux Christi in lege praecessit, cuius postea in Euangelij gratia quasi in hebramyxo spiritu vniuersa mundi huius impleuit. Hinc ergo legi carne sustulit, Ecclesiam sibi iunxit: cuius legis lumē populus hostilis imminuit, quando legis sancta violauit. Imminuta ergo lux Dei est in populo Iudaeorum, quia caecitas ex parte in Israel cōtigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret.

Captata versus attentione, alius mysterium in adulterio Davidico latet, nimirum incarnationis verbi diuini, seruat.
C.A.P. X.

Sperest adhuc & quartum mysteriū, quod quaestio placidis accipiatis auribus, & mentem nostrā non verba pendatis. non enim in verbo est regnum Dei, sed in virtute. Adulterium factum est, & homicidium factum. Hoc est quod dictum est ad Prophetam: Sume tibi baculum nucinum. Et alibi virgam nucinam legimus, per quam intelligimus ius quoddam & summam prophetiae, quae more nucis foris amara, dura in medio, tenera intus est & fructuosa. Et si igitur in historia amariora auditis, in typo dura cognoscitis, sperate tamen in mysterio fructuosa. Adulterium, inquam, in typo salutis est factum: non enim adulterium omne damnandum est. Denique ad Prophetam dictum est: Vade, accipe tibi vxorē fornicariam. Dominus iubet cum ea quae fornicaria fuerit esse coniugium: cuius coniugij (vt supra diximus) fructus est Christus. Namq; filio qui ex fornicatione est natus, a Domino nomen impositum est Iezrahel, quod est diuina generatio. Si ergo pia illa copula fornicaria, etiam ista vtique pia societas adulterij copula est. Sed illa de Iudaeis. De diuinis autē non audeo, licet pius, adulterium nominare, ne quē vel sonus sermonis offendat, licet sensus venerator in promptu sit: quod potest tamen cautius dici, etsi non expressus, est disparibus copulis contubernium pius factum est, quando scilicet verbum caro factum est. Non sunt legitima confortia diuinitatis & carnis: nec vt quodam fœdere conueniente naturae, caro anima: & anima carni, ita etiam diuinitas & caro iusti seruant quodammodo tori legem.

Suscipit carnem Deus, assumpsit animam, per iniustitiam nec legitimam incarnationem cōfortium fecit esse legitimum, vt sit Deus omnia in omnibus. Denique vt scias esse mysterium, interpretare vocabula. Dauid enim accipis in typo Christi. Bethabec filia sabbati, aut filia plena, vel puteus dicitur iuramenti. Quid igitur expressus, quā quod filia sabbati caro Christi est? quia misit Deus filium suum factū ex muliere, factū sub lege. Eadem plena, quia in passione eius legis est plenitudo, vel quia plena Spiritus sancti. Iesus enim plenus Spiritu sancto recessus est a Iordane. Eadem etiam puteus iuramenti, hoc est, religionis & fidei. Et bene puteus, quia flumina de ventre eius fluent aquae viuae. Hanc ergo assumens sibi Deus verbū, copulam fecit esse legitimum: quod mysterium etiā illa nuptia declarauit, quae sunt in Canticis canticorum, quibus Christo Ecclesia, & spiritui caro nubit. Et ideo circumcurfabat & quarebat vbique Dei verbū, quia vulnerata, quia nuda, quia adultera in omnibus (etsi immaculata in Christo) quarebat caro misera redemptorem. Hāc sibi Christus iunxit, vt immaculatam redderet: hāc sociavit, vt auferret adulterium. Et quia sub lege erat, moriendum fuit vt liberaretur a lege, vt per illā mortem velut quoddam legis & carnis matrimonium folueretur. Mortua est igitur in Christo caro, vt nos mortificati legi per corpus Christi (sicut Apostolus dixit) essemus alterius qui ex mortuis surrexit, & passionis cupiditatēq; carnis, & cogitationes peccatorum, quae per legem erant in membris nostris, in illa morte moreretur: nos autē soluti a lege mortis, quasi noua Christi copula, in nouitate spiritus resurgeremus. Et tamen qui legem in Christi carne soluerunt, eamq; putauerunt esse violandā, omnes iussu Dauid a bellatoribus intercepti sunt. Quo indicio ostenditur, id quod posteriora docuerunt, esse signatum, quod eorum qui Christū interfecerunt nullus euaserit: idq; euidentissimē reuelatur, eos quos ante mortem assumpserat Iesus, sicut Iudaeos, perisse partulos & infirmos: eos verō quos post mortem adsciuit in numerum filiorum, regno esse seruatos. Vnde iuxta hoc mysterium conuenit, quod primus in Iudaeis fuerit infirmus vt postea in Christianis fieret fructus aeternus. Sed iam ad nuntium transcamus.

Ex parabola Nathan de oie, diuite & paupere, elicit allegoriam.
C.A.P. XI.

In superioribus tractatus nobis de illo inuidioso adulterio & homicidio Dauid propheta fuit: de curisq; mysteriis non solum nihil quod condemnaretur, sed etiam quod laudaretur inuenimus. Nūc tractatus incipit esse de nuntio: quem decursu Psalmi titulus iam saepe repetitus ostendit. Sic enim est: *Psalmus Dauid in sinem, cum venisset ad eum Nathan propheta, cum intrasset ad Bethabec.* Itaque & hae pars historiae retexenda est, quae huiusmodi est. Diues, inquit, & pauper intra vnā erant ciuitatem. Diuiti multa armēta, multae oves: pauperi vna ouis, quae de pane & vino pauperis alebatur, & in sinu eius dormiebat. Venit hospes ad diuitem, diues neque de armēto suo, nec de gregibus suis aliquid abstulit, sed vnā ouē pauperis occidit. Hoc vbi cognouit Dauid:

1. Cor. 15.

Galat. 4.

Luc. 4.
Luc. 7.

Cantic. 1.
Cantic. 2.

Ephes. 5.

Rom. 7.

1. Reg. 7.

1. Reg. 11.

Rom. 3.

Nath. 5.

1. Reg. 33.

1. Reg. 11.

Morietur, inquit, vir ille, & restituet in quadruplum. Respondit Nathan: Tu es. Deinde aperuit ei caeleste mandatum dicens mandasse Dominū, quod multa illi bona sublato de pastorem numero contulisset, quōd; in eū suam misericordiā profudisset, & ideo quonia peccato exasperasset Dominum, abducēda eius omnia, rapienda ab hostibus, depopulandā domū. Tunc ait ille: Peccaui. Et respondit Nathā: Quonia peccasse te confiteris, remittet tibi Dominus peccatum, sed filius tuus qui natus est ex Bethabec, morietur. Hoc filio aegrotante, Dauid fleuit, humi iacuit, cilicio se operuit, ieiunauit: vbi mortuum cognouit, gloriolam iacuit, cœnauit, alios consolatus est. Videre quā multa. Primō omnium, quod Deus pius & misericors est, & quae nobis aduersa contingunt, pro pretio nostri erroris excipimus. Didicimus igitur captiuitatem pretium esse peccati: haec enim decernitur poena pro crimine. Deinde illud aduertimus, quod regum lapsus, poena populorum sit. Sicut enim eorum virtute seruamur, ita etiam errore periclitamur. Vnde optandum est nobis, vt regem gloriosum atque perfectum habere possimus. Nos ergo qui regem volumus habere perfectum, Deum nolumus habere perfectū? An verō illi possunt velle hominem esse perfectū, qui Deum nolunt esse perfectū? Illud etiam breuiter textus operatur historia, vt aduertamus quā citō venia spes sequita sit. Non meheret autem, quod Nathā denuntiavit ei: hoc est, inferior propheta. Grauis enim verecundia pudorq; delicti, ab inferiore reprehēdi. Videtis quod culpa gratiā minuatur? Sciebat Nathan, quod Dauid nesciebat: adeo caligat animus, obumbratus quadam nube vitiorem. Deinde hic est Nathan, qui in superioribus Dauid acceptum Domino prophetauit, vt doleret eodem redargutum esse peccatum, quo prophetauit meritum fuerat praedicatum. Sed iam mysterium requiramus. Duo, inquit, viri erant in vna ciuitate, vnus diues, & alter pauper. Quis est hic diues aut pauper, nisi fortē vnus populus Iudaeorum, & alter populus Christianus? Ille diues in lege, diues eloquijs Dei sibi creditis, diues prophetiis, diues oraculis: hic verō pauper. Sed nolite hanc refugere paupertatem, quā sequitur regnum caelorum. Scriptum est enim: Beati pauperes spiritu, quonia ipsorum est regnum caelorum. Bona paupertas, quae quod habuerit, non amittit. Bona paupertas, quae si thesaurum non habet pecuniae, habet tamen thesauros scientiae atque sapientiae. Nolite filij quasi viles despicere paupertatem. Ille pauper clamauit, & Dominus exaudivit eum. Nolite quasi magnis inuidere diuitiis. Diuites eguerunt & esurierunt. Sed si vultis habere bona, Dominum quareite. Inquirentes enim Dominum, nō desicient omni bono. Ergo nolite reculare omnem paupertatem. Pauper erat Petrus, & quem donaret nummulum non habebat: sed pretiosorem omni pecunia donabat salutē. Pauper ille erat Lazarus in Euangelio: sed ille qui ante in ostro diues iacebat & purpura, optabat post exitum vitae stillante digito pauperis refrigerari. Quamuis ille ostro superbus regio & purpuratus vestibus, vulnera pauperis diues fastidiosus horruerit, tamen in inferis locatus optabat eo loci fuisse quo Lazarus. Quo loco lectio non

videtur pecuniarum diuitem pauperemque describere, sed eum pauperem, qui pro fide & deuotione vulnera corporis nō horruerit, famem ieiuniumque tolerauerit. Dū igitur haberet populum Iudaeorum in suis gregibus plurimas copias hostiarum, tamen vnā ouiculam quam populus ille pauper habebat eripuit, gloriosa illi subitiens passio. Vis scire quā ouem? Sicut ouis ad victimam ductus est. Qui pane pauperis alebatur, & potu pauperis utebatur, & in sinu pauperis dormiebat. Nostris enim alebatur alimentis, in nostri peccatoris gremio quiescebat. Nam in Iudaeorum sinu quiescere se non posse memorauit, dicens: Filius hominis non habet vbi caput reclinet. Et venit hospes, inquit, ad virum illum diuitem. Quis est iste hospes, nisi miserabile peccatū? Et enim culpa in hīc mūdum tamquā hospes intrauit, aliena nostrae & peregrina naturae. Itaq; non de suis gregibus hostiā obtulit, sed accepit ouiculā pauperis, & occidit. Cuius quidē passio licet ad sacrificiū salutare profecerit, tamen videtur ille sui fuisse furoris augmentum, & cibus culpe, incētiūmq; peccati: Deniq; Iudas panē accepit a Christo, & tunc magis repletus est diabolo: quia non accepit ex fide, qui tam hospitali Domino proditionem parabat. Et ita ut est Dauid ad virum illū. Diximus quod per prophetam Iudaeorum populus declaratur, & ideo sub hac figura se ipse condemnat. Dignus est mortue vir ille qui fecit hoc, & ouiculā restituit in quadruplum, hoc est, periturum populum Iudaeorum, sed cumulatoribus bonis fructurum populum Christianum: quia praestabilior est praesentibus, status qui ex resurrectione debetur. Propositum mihi fuit (vt meminisse dignamini) aduersus eos qui homicidium adulteriumque sancti Dauid arguendum putant, qualicumque meo respondere sermone: & ita fauore vestra vnanimis tractatus nostri cursus euasit, vt praedicandus ore omnium videretur, quem putabamus non posse defendi. Sed quoniam nostro vir sanctus auxilium non indiget, iam ipse vobis pro se loquatur, & factum suum ipsum oratio defendat.

Rex Dauid ante tribunal diuinae maiestatis confidenter peccatum fatetur, & diuinam implorat misericordiam ob beneficium incarnationis, ac merita passionis Christi.
C.A.P. XII.

Miserere (inquit) mei Domine, secundum magnam misericordiam tuam. Noua, nisi fallor, coniunctio ista sermonis, vt magna misericordia diceretur, & nō facile alibi lectū memini; & ideo quae sit magna misericordia debemus aduertere. Nam etsi magnā misericordiam non facile legimus, legitimus tamen magnam Dei virtutem. Et ideo considerantes quae magna sit virtus, coniecere poterimus, quam misericordiam magnam voluerit designare. Legimus enim in sancto Hieremia: Quis es Domine? Tu fecisti caelum & terram, in magna virtute tua, & brachio excelso. Virtus ergo magna caelum fecit. Quae est virtus magna? Patris, an filij? Magna vtique patris virtus est: ipse enim per filium caelum fecit & terrā, sicut habes: In principio fecit Deus caelum & terrā. Sed tamen & filius magna virtus est. Nam cum virtutem patris filium legeris, sicut habes Christum Dei sapientiam atque virtutem, vtique cum virtus

Esa. 53.

Luc. 9.
2. Reg. 12.

1040.13.

1. Tim. 3.

1. Cor. 1.

patris filius sit, magna virtus est filius. Quemadmodum igitur omnipotens donetur, quem fatemur magnam Dei esse virtutem? Hæc igitur magna virtus cæli fecit, quia cælum fecit & filius, sicut habes: Omnia per ipsum facta sunt. Ergo si & pater fecit & filius, vtiq; facti unitas, operationis indicat unitatem. Nō ergo operatio patris & filij discrepat. Si autē vna opera, vna vtiq; operationis potestas, & maiestas vna factorū est. Hæc de patre & filio. Quid ergo silemus de spiritu, præsertim cum scriptura nos diuina nō patiatur silere? Dat enim locus opportunissimū testimoniu, ad sancti Spiritus unitatē cū patre & filio comprobandam, vt eius quoque operationem ab opere patris & filij dissociare nequeamus. Legimus enim magnam virtutem patris esse, quōd cælū fecit magnam virtutem etiam filium esse, quoniam cælū fecit, nec solum fecit, sed etiam firmavit. Verbo enim Domini cælū firmati sunt. Ergo si & fecisse & firmasse cælum, magnæ virtutis est, etiam Spiritum sanctū ad maiestatem magnæ virtutis separare nō possumus, quia scriptū est: Et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Namque cum cælum fieret & terra, susperferetur spiritus. De quo alibi ait propheta David: Emittes spiritum tuum & creabuntur. De quo etiam alibi dicit: Quoniam video cælos tuos, opera digitorum tuorum. Non enim corporalibus digitis Deus cælum fecit, sed spiritus gratia septiformis: illo videlicet digito, de quo habes in Euangelio: Quōd si in digito Dei cæciō dæmonia, hunc enim digitum alibi spiritū dixit, sicut habes: Quōd si spiritu Dei dæmonia cæciō. Si igitur digitus Dei spiritus est, quoniam brachiū Dei filius est, vtiq; spiritus cooperatus patri & filio, per unitatem operationis cælū fecit & terram. Ideo enim digitum filius nuncupavit, vt tamquam vnus corporis, ita diuinitatis exprimeret unitatem. Itaque si magna virtus cælū cōdidit, vtiq; magna sapiētia cælum condidit, quia scriptum est: Omnia in sapientia fecisti. Didicimus igitur quæ magna sit virtus, colligamus nunc quæ magna sit misericordia. Si magna virtus cælos fecit, & magna misericordia debet esse de cælo, & magna iustitia debet esse de cælo. Iustitia enim de cælo propexit, & misericordia venit de cælo. Magna ergo facta misericordia, quia verbū caro factū est, & habitavit in nobis. Ergo magna virtus cælos fecit, magna virtus cælos inclinavit, sicut legimus: Et inclinavit cælos, & descendit. Quo ostēditur numquam diuinitatis suæ exors fuisse Dei filius, nec cum inter homines versaretur: quoniam et si suscepit quod non erat, non desistit tamen esse quod erat. Itaque cum dicitur: Et inclinavit cælos, & descendit: non tā videtur cælos inclinasse, quā ipse de cælo descendisse. Nam cum pater filium alloqueretur in terris situm, angeli ministrarent, non tam mutasse videretur sedem Dei filius, quā transiit. Ergo didicimus magnam esse misericordiam. Itaque si magna misericordia est descendisse de cælo, quæ sit multitudo miserationum distinguere atque intelligere debemus. Sequitur enim: Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Non enim idē significat vterq; verficulus: sed illud ad incarnationem refertur, hoc verō quod sequitur, ad eas referendū videtur quæ Deus in carne suscepit iniurias,

quia ieiunavit, quia esuriuit, quia fleuit, quia vapulavit, quia crucifixus est, quia mortuus, quia sepultus est. Hæc enim carnis, nō diuinitatis insignia sunt. Et necessarii sunt, vt ærariarū multitudinē miserationū multitudo depelleret, profuturo nobis Dominicæ certamine passionis. Nō enim sua peccata debebat, qui peccatū nullū fecerat: sed quia peccatū factū est, nostra erāt delēda peccata, sicut David dixit: Dele iniquitatē meā. Quid est dele? Videamus hoc verbū: nō enim otiosum est. Deniq; & alibi ait: Ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero. Sūt profectō altē impressa quædam conscientia nostræ: vlcera delictorum, & quædam mentium nostrarum animorumque vibices, quæ errorum nostrorum obducuntur vlcerebus. Habet ergo culpa characteres suos & apices, quibus proditur: quod nō ingenio nostro aspingimus, sed prophetica auctoritate signamus. Scripta est ergo, & vbi scripta sit vide. In tabulis, inquit, cordis tui. Hoc est, ibi scripta est culpa series, vbi etiā forma virtutis: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Sed quæ bona sunt, nō atramento scribuntur, sed spiritu Dei viuū: quæ autem vitiosa, graphio ferreo & vngue adamantino. Talis propemodum scriptura, qualis est pena peccati. Scribitur illa graphio ferreo, hoc virga ferrea coercetur, sicut scriptū est: Reges eos in virga ferrea. Alia est illa virga recta, virga regni tui: hæc supplicio coercet noxios, illa innoxios gubernat imperio. Ergo scripta est culpa, videamus vbi. Non foris, sed intus in corde tuo & in pectore tuo. Sicut enim prope est verbum in ore tuo & in corde tuo, sic insidit in ipso corde exprimitur figura peccati, & erroris effigies. Intus igitur est culpa, intus & virtus. Et ideo Dominus: Sentio, inquit, de me virtutem exisse: vt ostenderet quæ bona sunt de interiore procedere, & contrā, quæ mala sunt de interiore procedere. Nō enim quod intrat, inquit, in os coquinatum hominem, sed quod exit de ore. De corde enim tuæ cogitationes procedunt; & ideo caue ne de corde tuo malæ cogitationes prodeant, quæ te posteriore tempore arguant & accusent. Non enim Deus testimoniu ad reuincendum te argumētū quicquidiget, tua te ipsa culpa accusat & prodit. Deinde bene in hoc Psalmo David dicit: In multum laua me ab iniquitate mea, & a delicto meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum contra me est semper. Væ enim mihi quod latere cupio, & latere nō possum. Quomodo enim latebo, qui inscripta in pectore meo gero meorum indicia delictorum? Nudabitur in illo iudicij die vnusquisque pectus, testimoniu reddente omnibus conscientia sua, & inuicem accusantibus cogitationibus, aut etiā defendentibus, in die qua iudicabit Dominus occulta hominum. Quis pudor ille, cum prodi omnibus ceperit quod putabamus occultum: cum aperire se ceperit vnusquisque imago delicti, vt vnusquisque sui criminis serie reuincatur? Quis pudor, cum illum quem despiciabilem in hoc seculo iudicabas, videris esse prælatum? illum seruum tuum, illum quem iuxta sæculi huius astutias ineptum & inhabilem arbitrabaris, simplicitatis suæ diuitis cognoueris honoratū? Ergo dū viuimus, confugiamus ad eum qui potest delere peccatum. Nec vergamus quōd graphio ferreo

ferreo scriptum est, & vngue adamantino: hic enim A portas ferreas adamantināsque confregit. Nec timeas culpam fateri. Confessus est David, agnouit iniquitatem suam, agnouit errorem, & ideo ait: Quoniam iniquitatem meam ego agnosco. David agnoscit, & tu non agnoscis? David fatetur, & tu negas? Paulus se nocentem clamat, & tu innocētē asseris? Non est igitur maximus erubescendi locus, quando cum plurimis peccati mixta consortia sunt. Sequamur tamen studium corrigendi. Neque rursus pauas, ne culpæ confessio teneatur ad pœnam. Bonus enim & misericors Deus non solum culpam ignoscere contentibus, sed etiam præmia corrigētibz impertire consuevit: si tamen vnusquisque sibi donari petat, quod intelligit nō latere. Dic ergo iniquitates tuas, vt iustificeris. Dei vox ista est volentis ignoscere: Dei vox ista est, promittentis quōd tuum velit delere peccatum. Tibi peccati (David dicit) & malum coram te feci. Hoc est, et si homines non vident, tu vides: et si homines me diiudicare non possunt, qui participes delictorū sunt; tu tamen iudex es singulorum qui expers es delictorum. Quamlibet in corde intimo cogitationes noxiæ lateant, coram te tamen sunt, qui potes dicere: Quid cogitasti mala in cordibus vestris? Nempe Christus hoc dicit: Qui ergo nouit quid in corde sit scriptū, potest delere quidquid in corde conscriptum est. Cui se fatetur noster David non solum in seipso, sed etiam in primo homine peccasse, dum præcepta diuina temerantur. Quo licet adquerere quemadmodum omnes hæreses, dum se impugnant, in se recurrat. Itaque Ariani dum patris & filij separant potestatem, in eum furiosè exitū disputationis incurrunt, vt cum Manichæis eorum concurrat assertio. Illi enim dicunt, alterum Deum esse veteris, alterum noui testamenti. Quam profanam assertionem Ecclesia sancta condemnat, quæ vnū Deum legit, quia vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipsum: & vnus Dominus Iesus, per quem omnia, & nos per ipsum. Vtiq; omnipotens potestas & vna patris & filij declaratur, vt nec patrem à noui testamenti gratia secernamus, nec rursus ab instauratione mundi filium separemus. Denique consideremus vtrum idem Deus vtriusque sit conditor testamenti. Nempe omnes in primo homine peccauimus, & per naturæ successione, culpa quoque ab vno in omnes transfusa successio est. In quem ergo peccauit? In patrem, an in filium? Vtiq; in eum qui mihi credidit, quod non seruando peccauit. Mandatum est homini, vt ab omnibus gustaret quæ erant in paradiso, sed lignum scientiæ boni & mali non tangeret. Adam ergo in singularibus non est. In illo enim conditio humana deliquit, quia per vnū in omnes porransiuit peccatum. Video summam mihi creditam, video quæ præuaricationis æra cōtraxerim, dum vetita & interdīcta degustō. Hinc debeo commissæ fortis vsuram, quia creditū mandatorum caelestium scœnus, intemerata fides seruare non potuit. Agnouimus creditum, agnoscamus etiā creditorem. Creditoris nempe ius est vt exigat & relaxet: & ideo idem relaxat, qui ius habet exigēdi. Cum igitur in Euangelio Christus dixerit mihi: Remissa sunt tibi peccata tua: nōnne eundem intelligo dominum fortis, quem arbitri veniā recognosco? Aut si pater credidit, & filius relaxauit, non per unitatem, vt nos dicimus, sed vt Ariani asserunt, per distantiam potestatis, alius Deus credidit, alius relaxauit? Vnde incurrunt, vt Manichæorum perfidiam non euadāt. Deinde vnū dicendo bonum Deum aduertant quos laqueos dementia suæ incidant. Si bonus est qui credidit, quomodo nō est bonus qui relaxauit? Ergo cum illis partem habeat Ariani, eorum assertione cōueniunt. Nec mirum si quis semel deniare cepit à vero, nexibus se alieni erroris inuoluat. Et ideo vna est sentētia, quæ hæreticorum omnium machinas destruat, vt vnus potestatis, maiestatis, atque virtutis Trinitatem esse credamus, & ideo quod filius fecit, non separemus à patre, nec ab eo quod pater mandauit, filiu legere gemus. Ita enim fiet, vt non alterum Deum veteris, alterum noui testamenti inducamus: sed per unitatem potestatis & filius in patre, & pater intelligatur in filio: & filius scœneretur in patre, & pater relaxet in filio. Nam & pater dimittit peccatum, filium que dimissile iam diximus. Accipite quia dimittit & pater. Dimitte, inquit, nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vtiq; ex persona nostra hoc filius patri dicit. Nec ideo dicit, quasi dimittere ipse nō possit: sed ideo dicit, vt tu unitatem potestatis intelligas. Denique si auctoritatem quæris in filio: iam vos: inquit, mūdi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis. Dimittit sermone, dimittit imperio: sed cum ratione dimittit, dicens: Vade, & post-hac vide ne pecces. Habes auctoritatē, quia vetera donauit: habes iudiciū, quia futura præscripsit.

S. AMBROSII POSTERIORIS APOLOGIÆ DAVID FINIS.

Summariū libri de Elia & ieiunio.

- A cap. I. vsque ad cap. XI. agit de essentia & virtute, origine & utilitate ieiunij, Elie & aliorum patrum exempla inferendo.
- A cap. XII. vsque ad cap. XIX. de ebrietate & eius malignitate, & de vini potatoribus, & eorum prauitatis detestatione.
- A cap. XX. vsque ad finem libri, de ebrietate & abstinentia, & earum virtute: & quomodo ille vt curatur ad brauium, & vt festinetur ad gratiam, sint necessaria.

- Qua ratione diuinum ad patres resolutauerit oraculum, ut egredientes ad bellum tuba canerent: & cur nos etiam tuba canere debeamus. *Cap. I.*
- Quam magna virtus sit ieiunij, quamque speciosa ac valida eius militia, exemplo Christi, atque sancti Elie comprobata. *Cap. II.*
- Quid sit ieiunium: & de ieiunio sancti Ioannis, & qualis esca à nobis querenda sit. *Cap. III.*
- De origine & antiquitate ieiunij, à quo primus usus mundi cepit, quod in paradiso pro prima lege constitutum fuit: quòdque ieiunium operiat id quod gula denudauerit. *Cap. IIII.*
- Quòd ebrietas Noe obdormire fecerit, & per ignorantiam nudauerit: quòdque ebrietas seruitutem & incestum induxerit: & quomodo Abraham non ministrauerit vinum in suo conuiuio, neque Ioannes eo usus fuerit, neque Moyses amaritudines aquarum vino temperauerit. *Cap. V.*
- De lege ieiunij à Moysè data, & de ieiunio eiusdem: & quòd sterilitatem matrum Samson & Samuels abstinentia vini fecundauerit: quibusque cibis Eliseus filios prophetarum aluerit. *Cap. VI.*
- Quòd tres pueri Hebræorum ieiuni in caminum ignis intrantes, non solum non lesi, sed & illic refrigerati fuerint: & quòd Daniels ieiunium etiam leones ieiunare docuerit. *Cap. VII.*
- De utilitatibus ieiunij, & de escarum laqueis, & inquietudine & periculis conuiuiorum. *Cap. VIII.*
- Qua ratione potentes prohibeantur uina bibere, & de ieiunio Iudith: quòdque Hester pulcior facta sit ieiunio, Aman autem sue ebrietatis pœnam exsoluerit: ac de multis excellentibusque ieiunij præconiis. *Cap. IX.*
- Quemadmodum mystica mensa ieiunio comparetur: & qua fames faciat acceptabile ieiunium, quidque sit quod dicitur: cum ieiunatis, unguite capita vestra. & de duplici capite, ac de unguento sobrietatis, & oleo letitiæ. *Cap. X.*
- Quòd amara optabiliora sint dulcioribus: & quomodo esca ad horam dulcis, in posterum exemplo Esau amarior efficiatur: & quòd nihil prosit ieiunium ad iactantiam factum. *Cap. XI.*
- Quemadmodum ebrietas in omne facinus præcipitet: & de conuiujs lubricorum hominum. *Cap. XII.*
- De conuiujs præliatorum & fortissimorum adolescentum; & de potu ad æquales calices: & de furoris poculo. *Cap. XIII.*
- De reprehensione eorum qui conuiuia illicita præparant: & quòd maior sit vis vini, quam veneni. *Cap. XIII.*
- Quid de ebrietate Esaias loquatur: & quòd non solum vinum, sed etiam sicera inebriet: & quid significet, calix aureus Babylon in manu Domini: & quomodo vas Apostolorum fictile sit. *Cap. XV.*
- De magna ebrietatis detestatione. *Cap. XVI.*
- De ostentationibus & sacramentis potantium, que violare nefas arbitratur: & quomodo sæpe vino secretiora hominis extorqueatur: quòdque frequens ingurgitatio interiora hominis absumat. *Cap. XVII.*
- Quomodo etiam femine usque ad ebrietatem bibant, & inde in plateis inuerecundos sub conspectu adolescentulorum intemperantium ducant choros: & quid boni sit sobrietas, quid mali intemperantia. *Cap. XVIII.*
- Quid sibi sperare debeant bene pasti & luxuriosi: & de visione Tyri: quòdque mare nulla necessitate, sed sola humana intemperantia inquietatum fuerit: & quomodo luxuriosi nauibus assimilentur. *Cap. XIX.*
- Quis dicatur cantus meretricis, de quo in Esaiâ: Eritque post annos septuaginta Tyrus ut canticum meretricis: & de misericordia medici, & saluatoris gratia, & quibus modis querenda sit. *Cap. XX.*
- Quomodo intelligendum sit illud propheta: Ecce venit Dominus disperdere orbem terrarum: & quomodo athleta simus, quibus multis certaminibus in stadio currendum est pro brauiis: & ideo sobrietate & abstinentia exercitio nobis opus sit. *Cap. XXI.*
- Qua ratione corpus nostrum ieiunijs castigandum sit, comestationisque indecoræ fugienda, ne succumbentes in stadio, exortes uenia, multis fautoribus merorem afferamus: & de ablutione aquæ baptismatis: quòdque festinandum sit ad gratiam. *Cap. XXII.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS DE ELIA ET IEIUNIO
LIBER.

III. Reg. Cap. XVII.

ET dixit Elias Thesbites, qui de habitato-
ribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus
Deus Israel, cui adisti coram eo, si erit annis
his ros & pluuia, nisi per verbum oris mei. Et
factum est verbum Domini ad Eliam: Vade
hinc contra orientem, & abscondere in tor-
rète Cherith, qui est contra faciem Iordanis.
Et erit, de torrète bibes aquam, & cornu præ-
cipiam vt pascant tibi. Et abiit & fecit Elias
iuxta verbû Domini, & sedit in torrente Che-
rith, qui est contra faciem Iordanis. Et corui
deferebant ei panes & carnem mane, & panes
& carnem vesperti, & de torrète bibebat aquam.
Et factum est post dies & siccatus est torrens,
quia non facta est pluuia super terram. Et factus
est sermo Domini ad Eliam, dicens: Surge:
& vade in Sareptam Sidonis, & habitabis
ibi: ecce præcepi ibi mulieri viduæ vt pascat
te. Et surrexit Elias, & abiit in Sareptam Sido-
nis in portam ciuitatis: & ecce mulier ibi vi-
dua colligebat ligna, & clamauit post eam E-
lias, & dixit ei: Accipe iam mihi paululum
aquæ in vase, & bibam. Et perrexit vt accipe-
ret: & clamauit post ipsam Elias, & dixit ei: Ac-
cipies iam mihi & buccellam panis in manu
tua, & comedam. Et dixit mulier: Viuit Do-
minus Deus tuus, si est mihi subcinericius, ni-
si quantum pugillus farinæ in hydria, & pa-
rum olei in lecytho: & ecce ego colligo duo
ligna, & ingrediar, & faciam illud mihi & fi-
liis meis, & comedemus & moriemur. Et di-
xit ei Elias: Confide, ingredi & fac secundum
verbum tuum: sed fac mihi inde subci-
nericum paruum in primis, & afferes mihi
tibi autem facies & filiis tuis in vltimo. Quia
hec dicit Dominus Deus Israel: Hydria farinæ
non deficiet, & lecythus olei non minuetur
vsque in diem qua dabit Dominus pluuiam
super terrâ. Et abiit mulier, & fecit iuxta ver-
bum Eliæ: & dedit ei, & comedit ipse, & ipsa,
& filij eius. Et hydria farinæ nõ defecit, & le-
cythus olei nõ imminutus est, iuxta verbum
Domini quod loquutus est in manu Eliæ. Et
factum est post hæc, & ægrotauit filius mu-
lieris dominæ domus, & erat læguor eius for-
tis valdè, donec non relictus est in eo anhelus
vitæ. Et dixit mulier ad Eliam: Quid mihi
& tibi homo Dei? Ingressus es ad me vt re-
memorares iniquitates meas, & interficeres
filium meum? Et ait Elias ad mulierem: Da
mihi filium tuum. Et accepit eum de sinu eius,
& portauit eum in cœnaculum in quo ipse se-
debat ibi, & collocauit eum super lectum suum.
Et exclamauit Elias ad Dominum, & dixit:
Domine Deus meus etiãme viduam cum
qua ego habito cum ea, tu afflixisti vt interfice-
res filium eius? Et inflauit puero ter, & in-
uocauit Dominum, & dixit: Domine Deus
meus reuertatur iam anima pueri huus in eum.
Et factum est sic: & reuersa est anima pueri in
eum. Et exclamauit puer, & tulit eum de cœ-
naculo in domum, & dedit eum matri suæ. Et
ait Elias: Vide viuit filius tuus. Et dixit mu-
lier ad Eliam: Ecce cognoui quoniam homo
Dei es tu, & verbû Domini in ore tuo verum.

III. Reg. Cap. XVIII.

ET factum est post dies multos, & verbum
Domini factum est ad Eliam in anno ter-
tio, dicens: Vade, & ostēde te Achab, & dabo
pluuiam super faciem terræ. Et iuit Elias vt
appareret Achab: & erat fames vehemens in
Samaria. Et vocauit Achab Abdiam dispen-
satorem domus: & Abdias erat timēs Domi-
num valdè. Et factum est cum percuteret Ie-
zabel prophetas Domini, & tulit Abdias cen-
tum prophas, & abscondit eos per quinquagenos
in duabus speluncis, & aluit eos in pane
& aqua. Et dixit Achab ad Abdiam: Age
& transeamus in terra ad fontes aquarum, &
in cūctos torrentes; si fortè inueniamus her-
bam, & sustentabimus equos & mulos, & non
interibunt à nobis iumenta. Et diuiserunt
sibi viam vt irent in ea: Achab iuit in via vna,
& Abdias iuit in via altera solus. Et erat Ab-
dias in via solus: & ecce Elias in occursum ei.
Et festinauit Abdias, & cecidit super faciem

suam, & ait: Si tu es domine mi Elia? Et dixit G Elias ad Abdiam: Ego sum, vade, dic domino tuo: Ecce Elias. Et dixit Abdias: Quid peccavi quod tu tradis seruum tuum in manus Achab, vt interficiat me? Viuit Dominus Deus tuus, si est gens aut regnum, quod non misit me dominus meus ad quarendum te. & dixerunt: Non est. Et adiurauit regnum & regiones eius, & non inuenit te, & nunc tu dicis: Vade, & nuntia domino tuo: Ecce Elias. Et erit si ego recessero à te, & spiritus Domini asportabit te in terram quam non noui, & recedam vt nuntiam Achab, & non inueniet te, & interficiet me: & seruus tuus timens Dominum ab infantia sua. Numquid non nuntiatum est tibi quæ feci domine mi, cum interficeret Iezabel prophetas Domini; & accipi de prophetis Domini ceterum viros, & abscondi eos per quinquagenos in speluncis, & alui eos in panibus & aquis? Et nunc tu dicis: Vade, & dic domino tuo: Ecce Elias: & interficiet me. Et dixit Elias: Viuit Dominus exercituum, cui adfui in conspectu eius, quia hodie apparebo ei. Et abiit Abdias in occursum Achab, & nuntiauit ei. Et cucurrit Achab, & abiit in occursum Elia. Et factum est vt vidit Achab Eliam, & ait Achab ad Eliam: Si tu es ipse peruertes Israel? Et dixit Elias: Non peruerto ego Israel, sed tu & domus patris tui, cum dereliquistis vos Dominum Deum vestrum, & abiistis post Baalim. Et nunc mitte & congrega ad me vniuersum Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, & prophetas lucorum quadringentos, qui comedunt mensam Iezabel. Et misit Achab ad omnem Israel, & congregauit omnes prophetas in monte Carmeli. Et accessit Elias ad omnem populum, & ait ad eos: Vsq; quod vos claudicabitis in ambobus poplitibus vestris? Si est Dominus Deus, ite post eum: si autem Baal est, ite post eum. Et non respondit populus verbu. Et ait Elias ad populum: Ego remansi propheta Domini solus, & propheta Baal quadringenti & quinquaginta viri. Dent igitur nobis duos boues, & eligant sibi vnum, & in frustra cadant, & imponant super ligna, & ignem non apponant: & ego faciam bouem alium, & ignem non apponam: & clamate in nomine deorum vestrorum, & ego inuocabo in nomine Domini Dei mei. Et erit Deus qui exaudierit in igne, iste est

Deus. Et respondit omnis populus, & ait: Bonus sermo quem loquutus es. Et dixit Elias prophetis Baal: Eligite vobis bouem vnum, & facite primi, quia vos multi: & inuocate in nomine deorum vestrorum, & ignem non supponatis. Et acceperunt bouem, & fecerunt: & inuocabant in nomine Baal de mane vsque ad meridiem, & dixerunt: Audi nos Baal, audi nos. Et non erat vox, & non erat auditus: & transflicbāt in altare quod fecerunt. Et facta est meridies, & subsannauit eos Elias Thebites, & dixit: Inuocate in voce magna, ne forte exercitium aliquod est ei, & simul ne forte dat responsum ipse, velne forte dormit, & excitabitur. Et inuocabant in voce magna, & incidebant se iuxta ritum suum in cultris & in lanceis vsque ad effusionem sanguinis super eos, & prophetauerunt vsque quod transiit meridies. Et factum est vt tempus meridiei, vt ascenderet sacrificium, & non erat vox, & non erat auscultatio: & dixit Elias ad populum: Accedite ad me. Et accessit omnis populus ad eum; & curauit altare destructum. Et accepit Elias duodecim lapides iuxta numerum tribuum Israel, sicut loquutus est Dominus ad eum, dicens: Israel erit nomen rium. Et edificauit lapides in nomine Domini, & curauit altare Domini dirutum. Et fecit aquæductum qui capiebat duas metretas seminis in circuitu altaris, & posuit ligna super altare quod fecit: & diuisit in membra holocaustum, & posuit super ligna, & construxit super altare. Et dixit Elias: Accipite mihi quattuor hydrias aquar, & fundite super holocaustum, & super ligna. Et dixit secundò: Facite. & secundò fecerunt. Et dixit tertio: Facite. & tertio fecerunt. Et ibat aqua in circuitu altaris, & aquæductum impleuit aqua. Et cum esset tempus vt offerretur sacrificium, & accessit Elias propheta, & dixit: Domine Deus Abraham & Isaac & Israel, hodie cognoscat omnis populus iste quia tu solus Dominus Deus Israel, & ego seruus tuus, & propter te feci hæc omnia. Exaudi me Domine, exaudi me, & cognoscat populus iste quia tu Dominus Deus, & tu conuertisti cor populi post te. Et cecidit ignis à Domino de celo, & deuorauit holocaustum, & ligna & aquam quæ erat super ipsum, & aquam quæ erat in aquæductu, & lapides & puluer linit ignis. Et vidit omnis populus, & cecidit super faciem

ciem suam, & dixerunt: Verè Dominus est Deus, Dominus ipse est Deus. Et dixit Elias ad populum: Apprehendite prophetas Baal, nullus saluetur ex eis. Et apprehenderunt eos, & duxit eos Elias in torrentem Cifon, & interfecit eos ibi. Et ait Elias Achab: Surge, & comede & bibe, quia vox soni pluuia. Et surrexit Achab vt comederet & biberet. Et Elias ascendit in Carmelum, & inclinauit se super terram, & posuit faciem suam inter genua sua, & dixit puero suo: Ascende, & prospice viam maris. Et ascendit, & contempletus est puer, & ait: Non est quidquam. Et ait Elias: Reuertere, & aspice septem vicibus. Et factum est in septima, & ecce nubes parua quasi vestigium viri, adducens aquam de mari. Et dixit: Ascende, & dic Achab: Iunge currum tuum, & descende, ne occupet te pluuia. Et factum est vsque hæc, & hæc, & celum contenebratum est in nubibus & vento, & facta est pluuia grandis. Et equitauit Achab, & abiit in Iezrahel: & manus Domini facta est super Eliam, & adstrinxit lumbum suum, & currebat ante Achab vsque ad Iezrahel.

III. Reg. Cap. XIX.

ET nuntiauit Achab Iezabel omnia quæ fecerat Elias, & quomodo occidit prophetas in gladio. Et misit Iezabel ad Eliam, & dixit: Hæc faciant mihi dei, & hæc addant, quod hac hora eras ponam animam tuam sicut animam vnus ex illis. Et timuit Elias, & surrexit & abiit iuxta animam suam, & venit in Bersabee quæ est Iuda. Et dimisit puerum suum ibi, & ipse perrexit in deserto viam diei, & venit & sedit super iuniperum, & petiuit animam suam vt moreretur, & ait: Sufficiat nunc Domine, tolle iam animam meam à me, quia non melior sum ego super patres meos. Et dormiuit, & obdormiuit sub planta ibi: & ecce quidam angelus tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede. Et respexit, & ecce ad caput suum subcinericius panis siligineus, & lectythus aqua. Et surrexit Elias, & comedit & bibit, & reuersus dormiuit. Et reuersus est angelus Domini secundò, & tetigit eum, & dixit ei: Surge, & comede, quia multa à te via. Et surrexit, & comedit & bibit: & abiit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus vsque ad montem Cho-

reb. Et ingressus est illuc in speluncam, & mansit ibi. Et ecce verbum Domini ad eum, & dixit: Quid tibi hæc Elia? Et dixit Elias: Zelans zelatus sum Domino omnipotenti, quia dereliquerunt te filij Israel: altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt in gladio: & derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam vt auferant eam. Et ait: Egredieris, & stabis coram Domino in monte: & ecce Dominus transibit, & spiritus grandis fortis dissoluens montes, & conterens petras coram Domino: non in spiritu Dominus. & post spiritum commotio: non in commotione Dominus. & post commotionem, ignis: non in igne Dominus. & post ignem vox auræ tenuis, & ibi Dominus. Et factum est vt audiuit Elias, operuit vultum suum in pallio suo, & egressus est & stetit iuxta speluncam: & ecce ad eum vox, & dixit: Quid tibi hæc Elia? Et dixit Elias: Zelans zelatus sum Domino Deo omnipotenti, quia dereliquerunt pactum tuum filij Israel: altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt in gladio: & derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam vt auferant eam. Et ait Dominus ad eum: Vade & reuertere in viam tuam, & venies in viam deserti Damasci: & vnget Azael in regem super Syriam, & Iehu filium Nameffi vnget in regem super Israel, & Elisæum filium Saphat de Abelmeuila vnget in prophetam pro te. Et erit qui saluatus fuerit de gladio Azael, occidet Iehu: & qui saluatus fuerit de gladio Iehu, interficiet Elisæus. Et derelinquam de Israel septem milia virorum, omnia genua quæ non incuruauerunt genu Baal, & omne quod non adorauit eum. Et profectus est Elias inde, & reperit ibi Elisæum filium Saphat, & ipse erat arans in bobus. Duodecim iuga bouum erant coram eo, & ipse in duodecim. Et abiit ad Elisæum Elias, & proiecit super eum pallium suum: & reliquit Elisæus boues, & cucurrit post Eliam, & ait: Deosculabor patrem meum & matrem meam, & sequar te post te. Et dixit ei: Vade, reuertere: quid feci tibi? Et reuersus est à tergo eius, & tulit iuga bouum, & macinavit & coxit ea in instrumentis bouum, & dedit populo, & comederunt. Et surrexit & abiit post Eliam, & ministrabat ei.

Qua ratione diuinum ad patres resurrexerit oraculum, et egredientes ad bellum iubs conuenire: & cur nos etiam iube conuenire debeamus. Cap. I.

Num. 10.

ysal. 80.

Luc. 4.

Ibid.

Gen. 3.

Matth. 4.

Luc. 4.

3. Reg. 16.

3. Reg. 17.

Ibid.

Ibid.

3. Reg. 18.

4. Reg. 1.

4. Reg. 2.

3. Reg. 19.

4. Reg. 2.

IVINVM ad patres resaltauit oraculum. **Q**uid est enim ieiunium, nisi vitæ imago celestis? Ieiunium refectio animæ, cibus mētis est. Ieiunium, vitæ angelorum, ieiunium, culpe mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citius pervenitur: hoc gradu Elias ascendit, antequam currum. Hanc hereditatem sobrietatis & abstinentiæ ad cælum abiens discipulo dereliquit. In hac virtute & spiritu Eliæ venit Ioannes. Denique in deserto & ille vacavit ieiuniis. Esca autem eius erat locusta, & mel siluestre. Et ideo qui vitæ humana possibilitatem continentia supergressus fuerat, non homo, sed angelus æstimatus est. De ipso legitur: Etiam pluquam propheta. Hic est de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante te. Quis humana virtute equos igneos, currus igneos potuisset ascendere, regere currus aëreos, nisi qui naturam humani corporis, incorruptibilis ieiunij virtute mutasset? Sed de Eliæ gestis plurimam frequentem diuersorum librorum sermone digessimus: & cauendum arbitror ne in eadem recurramus, cum præsertim in opere suo ipse laudetur. Imitretur ergo illum, & eam escam queramus cuius virtute quadraginta diebus ac noctibus progredientes, ad supernorum possimus cognitionem venire. Non enim omnis esca materialis, nec omnis cibus corporalis. Est cibus mentis, ut diximus, quo epulatur anima, de quo ait Dominus: Meus cibus est ut faciam voluntatem patris mei qui in cælis est. Hic cibus angelorum est, ut diuino famulentur imperio. Nulla illis cura mensurarum, nullus conuiuiorum usus, nulla repositæ epulæ, nullus vini potus aut siceræ, nulla distentio corporis, nulla ventris offensio.

Quam magna virtus sit ieiunij, quamque speciosa ac valida eius militia; exemplo Christi atque sancti Eliæ comprobata.

Cap. II.

Magna virtus ieiunij, & tam speciosa eius militia est, ut ieiunare delectaret & Christum; tam valida, ut ad cælum homines eleuaret. Et ut humanis magis quam diuinis vtat exemplis, Eliæ ieiunio ore vox emissa cælum clausit sacrilego populo Iudæorum. Etenim cum à rege Achab altare esset idolo Baal constitutum, ad verbum prophetæ tribus annis & sex mensibus ros & pluuia non cecidit super terram. Digna pœna, quæ intemperantiam diguè coetercet, ut cælum impiis clauderetur, qui terrena polluerant. Dignum etiam, ut ad condemnationis regis sacrilegi propheta ad viduam in Sareptam Sidoniæ mitteretur: quæ quoniam deuotionem cibo prætulit, meruit ut ariditatis publicæ sola non sentiret ærumnam. Itaque non defecit hydria farina, cum torrentis fluuenta deficeret. Quid eius reliqua contexam? Ieiunus filium viduæ ab inforis suscitauit, ieiunus pluuia ex deposuit, ieiunus ignes de cælo eduxit, ieiunus currum raptus est ad cælum, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam. Tunc denique plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiuno ore statuit fluuenta Iordanis, & redundantem fluminis aluam repente siccatum, puluerulento transiitgrauit vestigium. Merito illum dignum cælo diuina iudicauit sententia, ut cum ipso raperetur corpore, quoniam celestè vitam viuerebat in corpore, ac superne vsium conuersationis exhibebat in terris.

Quid sit ieiunium: & de ieiunio sancti Ioannis, & qualis esca à nobis querenda sit.

Cap. III.

Quid est enim ieiunium, nisi vitæ imago celestis? Ieiunium refectio animæ, cibus mētis est. Ieiunium, vitæ angelorum, ieiunium, culpe mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citius pervenitur: hoc gradu Elias ascendit, antequam currum. Hanc hereditatem sobrietatis & abstinentiæ ad cælum abiens discipulo dereliquit. In hac virtute & spiritu Eliæ venit Ioannes. Denique in deserto & ille vacavit ieiuniis. Esca autem eius erat locusta, & mel siluestre. Et ideo qui vitæ humana possibilitatem continentia supergressus fuerat, non homo, sed angelus æstimatus est. De ipso legitur: Etiam pluquam propheta. Hic est de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante te. Quis humana virtute equos igneos, currus igneos potuisset ascendere, regere currus aëreos, nisi qui naturam humani corporis, incorruptibilis ieiunij virtute mutasset? Sed de Eliæ gestis plurimam frequentem diuersorum librorum sermone digessimus: & cauendum arbitror ne in eadem recurramus, cum præsertim in opere suo ipse laudetur. Imitretur ergo illum, & eam escam queramus cuius virtute quadraginta diebus ac noctibus progredientes, ad supernorum possimus cognitionem venire. Non enim omnis esca materialis, nec omnis cibus corporalis. Est cibus mentis, ut diximus, quo epulatur anima, de quo ait Dominus: Meus cibus est ut faciam voluntatem patris mei qui in cælis est. Hic cibus angelorum est, ut diuino famulentur imperio. Nulla illis cura mensurarum, nullus conuiuiorum usus, nulla repositæ epulæ, nullus vini potus aut siceræ, nulla distentio corporis, nulla ventris offensio.

De origine & antiquitate ieiunij, à quo primus vsus mundi cepit; quod in paradiso pro prima lege constitutum fuit: quodque ieiunium operari id quod gula demandauerit.

C. A. P. IIII.

Itaque ne terrenum quis aut nouellum putet esse ieiunium, primus vsus mudi à ieiunio cepit, quando lux clara respenderit. Secundus dies in ieiunio, quando cæli factum est firmamentum. Tertio die pabulum terra germinauit, natura obsequium præbuit, ieiunium tamen celestis disciplina seruauit. Quarto die luminaria facta sunt solis & lunæ, & adhuc ieiunium: Quinto die produxerunt aquæ reptilia animarum viuentium, & volatilia volantia super terram secus firmamentum cæli: & vidit Deus quia bona, & benedixit eis, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete aquas quæ sunt in mari, & volatilia multiplicentur super terram: & adhuc ieiunium. Denique benedixit eis, sicut scriptum est, & dixit: Crescite, & non dixit: Edite & manducate. Sexto die bestia sunt creata, & cum bestiis orta edendi potestas est, & vsus eorum. Vbi cibus cepit, ibi finis factus est mundi. Vbi cepit sua incrementa necesse, ibi ceperunt diuina circa eum opera ferriari. Quo iudicio declaratum est, quod per cibos mundus haberet imminui, per quos desit augeri. Nemo delictum sciebat, nemo pœnam timebat, nemo nouerat mortem. Plantauit Dominus paradysum ad gratiam

Gen. 3.

Gen. 9.

Diff. 35. c. 1. in principio.

Ibid.

3. Reg. 19.

Luc. 1.

Matth. 3.

Matth. 11.

Ibid.

4. Reg. 2.

Libro de illi.

Gen. 3.

Gen. 3.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

tantiam, non per intemperantiam. Adhuc enim vinum nesciebatur. In principio generis humani ignorabatur ebrietas. Primus ipse platurit vincam, vidit naturam, sed ignorauit potentiam. Itaque vinum nec suo pepercit auctori. Quid mirum si cum Dominus ipse creaturas suas laudauerit, & iste miratus est? Itaque cum eum delectaret reperti muneris gratia, tantum vehemeter creata infusos semis artus, turbauit noua potio. Dormitauerunt, inquit, qui ascenderunt equos. Ascendit corporis voluptates iustus, & obdormiuit. Sed illius ebrietas nobis suadet sobrietatem. Semel enim inebriatus est Noe. Vbi enim malum ebrietatis agnouit, iunctum suum ad remedium temperauit, non effudit ad vitium. Vnde & Apostolus ait: Modico vino vttere propter frequentes tuas infirmitates. Manebat antequam vinum inueniretur omnibus incoacta libertas, nemo sciebat à consorte naturæ suæ obsequia seruitutis exigere. Non esset hodie seruitus, si ebrietas non fuisset. Obreperat quidem iam fraternas prælationis inuidia, manebat tamen adhuc paternæ pietatis reuerentia. Laxa pietas est, dum ridetur ebrietas. Non illis itaque solis nocent vina quos tentant, sed & illis amplius, quorum oculis temulenta ebriorum membra nudantur. Hinc rictus irreuerens nascitur, hinc libido flammatur, ut multo maiore temulencia eos vina perturbet; quorum oculos ac mentes inebriauerint, quam quorum membra prostrauerint. Legimus etiam quod patrem Lot inebriauerint filie in monte, ad quem timentes incendium Sodomitaram confugerant, & habitabat in spelunca. Conuenit ebrietati atque concurrit artas, sexus, solitudo, locus ferarum magis latibulis, quam humanis aptior domiciliis. Fuit itaque ebrietas origo incesti, pessime generatricis partus deterior. At non Abraham vina in suo conuiuio ministrabat, sed immolabat vitulum, butyrum & lac etiam angelis hospitibus exhibebat. Cæli Dominum, mudi agnoscebat auctorem: vinum tamen exhibere non poterat. Sed rectè illic deest materia peccati, ubi erat remissio peccatorum. Denique annuntiauit eum Ioannes neque manducans panem, neque bibes vinum. Qui enim Christum annuntiat, ab omni vitiorum incentiuo præstare se debet alienum. Vicit igitur sanctum Noe, vel etiam Lot Abraham nepotem ebrietas, quorum alter cum ieiunaret diluuiio superstes fuit, alter incendio. Moysen quoque cognouimus sitienti populo amaritudines aquarum temperasse, non vina. Cui petra aquam vomuit, potuit & vini abundantia non desse. Denique dixit Deus: Percuties petram, & exiet aqua ex ea, & bibet populus. Non dixit: Exiet vinum populo. Periculosum enim erat vinum populo ministrare, quod fortiores ferre vix possent.

Denique Moyses de ieiunio legem dedit, de vino non dedit. Ipsum quoque ieiunantem non voces magnæ, non fulgura & nubes inmensa

De lege ieiunij à Moyse data, & de ieiunio eiusdem: & quod sterilitatem matrum Samson & Samuels, abstinentia vini fecundauerit; quibusque cibus Eliæ filios prophetarum aluerit.

C. A. P. VI.

Denique Moyses de ieiunio legem dedit, de vino non dedit. Ipsum quoque ieiunantem non voces magnæ, non fulgura & nubes inmensa

Exod. 19.

Exod. 24.

F

Nvdatus erat Noë quando inebriatus est, texit cum pietas filiorum. Sed nudatus erat per ignomiam S. Ambr. tom. 1.

675

non fumigās Sina perterruit. Neque verò introisset in nubem, & vocem Dei loquentis de medio ignis sine periculo salutis audisset, nisi munitus armis ieiunij fuisset. Quadraginta enim diebus ieiunavit in monte cum legem acciperet à Domino Deo nostro. Et in superioribus quidè montis lex dabatur Moyfi ieiunanti, in inferioribus populo manducati prævaricario sacrilega luxu accendebatur epulantium. Quo spectaculo motus fregit tabulas Moyses, indignum indicans ut ebrio populo lex daretur. Itaque tabulas legis, quas accepit abstinentia, conteri fecit ebrietas. Quid verò alia dicam? Nónne sterilitatem matris Samson, vini abstinentia fecundavit, & parientem fecit ex sterili? Quoniam iuxta præceptum Domini vinum non bibit. Nónne Annam nõ manducantem exaudivit Dominus, & infecunditatem eius solvere ieiunia? Ex quibus duo generati, vnus fortissimus, alius obseruantissimus, dignos se præbuerunt quæ ieiunio gremio diu toti, & quodã abstinenti cõfili vtero viderentur. Idem itaque Samson, qui matris sobrietate generatus est, allophylorum insultantium sibi ebrietate periit. Elisæus vates à magistro quidem didicerat parsimoniam, cum filios aleret prophetarum, vitis agrestis grumulis mensas onerabat & in epulis siluestribus oleribus, hospitalis humanitatis implebat officium. Quorũ offensi amaritudinē, cum manducare non possent, leuis farina aspersione omnẽ illam amaritudinẽ temperavit, abstinentiã propheticaẽ munere veneni vires euacuans.

Quod tres pueri Hebræorum ieiunio in caninum ignis intrantes, non solum non lesi, sed & illic refrigerati fuerint: & quod Danielis ieiunium etiam leones ieiunare docuerit.
CAP. VII.

Est quedam creatura natura, quam amiantum vocant, necesse igni consumi: quæ imposita focis ignescit, illico sublata de flama tamquam aquarum infusione mundata respendet. Talia erant Hebræorum corpora pueroꝝ, quæ ieiunio in amiantum transformata naturam, vapore ignis non ad dispendium sui, sed ad gratiam vtcebantur. Denique cum furenter fornacis incendia, vt vltra quadraginta cubitos flamma per circuitum funderetur, consumens plurimos quos repererat Chaldæoꝝ, qui naphtha, picẽ & stappa atque sarmento alimenta ignibus ministrabant: vbi, quia ieiunij ingressi sunt, discusso ardore flammæ in medio fornacis statum toris restigerantis spiritu hausere, ita vt eorum nullus capillus capitis exureretur, quia illã quoquẽ ieiunia comam paucant. Daniel vir desideriorum, trium hædomadarũ ieiunio leones quoque docuit ieiunare, missus in lacum, & in adamantis rigorem abstinentiæ soliditate mēbra duratus non patuit vulncri. Sic cum constrinxerant ieiunia, vt in eius corpore ferarum morsibus locus esse non posset. Clausa tenebant feri leones ora, quæ abstinentia propheta sancti comprimebat, vt ea aperire non possent, meriti quibusdam vinculis alligata. Ieiunium itaque virtutum ignis extinxit, ieiunium ora obtulit leonum, ieiunium maris fluente solidavit, ieiunium petram soluit in fontes aquarum, virtute ieiunij cõtra suam mutata naturam, & fluctus obriguit, & petra inundavit.

De vitulianibus ieiunij: & de escarum laqueis, & iniquitate & periculis conuiuioꝝ.
CAP. VIII.

Sed quid vetulstis vt exemplis, cum abundet ieiunium etiam præsentium muneribus gratiarum? Quis deterioravit domum suam ieiunio? Quis imminuit facultates? Cui non suspecta luxuries? Cui non venerabilis abstinentia? Cuius torum appetiuit parsimonia? Cuius pudorem non læsit ebrietas? Ieiunium continentia magisterium est, pudicitia disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, misericordiarum expensã, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia iuuentutis. Ieiunium est infirmitatis leuamen, alimentum salutis. Nemo crudelitatem ieiunando incidit, nullus per continentiam ieiunij sanguinis sensu, immò nullus nõ representat & repulit. Bonum itineris viaticum, bonum totius vitæ. In mari sedat naufragia, cibum seruat, qui graue dicunt ieiunium esse, respondeant quis ieiunium defecerit. Multi in prandio, plerique dum vomunt epulum, fudere animam. Quod postremò animal ieiunium sibi causam fuisse mortis ingemuit. Per escam laqueus non cauetur, in esca hamus lateret, & cibus inducit in retia, cibus visco etiam aues illigat, cibus volantes deponit ad mortem. Quæ non propter ventrem pericula? Muta animalia crimen nesciunt, & in hoc solo tamquam pro crimine puniuntur. Ieiunium sobrietatis mentis est, hoc vigent sensus, in hoc iudicia tractantur, in conuiuio pocula, Ieiunium custodit disciplinam, luxuriam lequitur inopia. Luxuria mater est famis, secundum propheticum dictum. Ieiunium quietem diligit, luxuria inquietudinem. Ieiunium otia querit, luxus seclatut negotia. Obsonator antequam luceat, fores pulsat alienas, & tamquam bellũ aliquod imminuat, excitat dormientes. Turbarum vides, anhelantem aduertis, interrogas quæ causa perturbationis sit. Poscit, inquit, dominus meus, vbi vinum melius vaneat, querit vbi durior vulua curetur, vbi iecur mollius, vbi phasianus pinguior, vbi piscis recentior. Currit per diuersa: & cum inuenerit, summo cursu properat. Inquietat dominum somnolentum, auditionatur pretia. si pretium mouerit piscis, nusquam meliorem asserit inueniri, immò deesse. Hæri, inquit, tempestas, hodie procella, vix istum potui latentem deprehendere. Multi concurrunt in macellum: si tu reddideris, alter plus dabit, & quid exhibebis in prandio? Istius vini ille natalis est, hæc ex illo lacu lecta ostreatalis fit de singulis licitatio. Hæc quadam agitur inter obsonatorem & pastorem. Turbatus addicit patrimonium, rogat adhuc per quos suorum bonorum iura minuantur. Curritur ad coquinam, fit ingens strepitus, fit tumultus. Tota exagitur familia, maledicunt omnes, quòd nulla his requies detur. Tandem aliquando da requie coquo. Instar statuæ pincernæ dextera summo gelu riget. Ille in frigida exercet manus, illi marmora lauant, Mundant paumenta vino madida, & spinis cooperata piscium: & quanti dum ambulant vulnecantur. In ipso conuiuio clamor epulatiũ, gemitus vapularum. Si quis forte displicuit amicis, illi ridet, tu indignaris. Sileat aliquando domus à multis perturbacionibus

bationibus hæc atque illuc discurrentium, à sono animalium animatum, vacet fumo, & semiuoluntorum nidore. Non coquinam, sed carnificinam putes: prælium geri, non prandium curari: ita sanguine omnia natari. Malè domini seruitur gula, quæ semper expetit, numquam expletur. Quid enim insatiabilis ventre? Hodie suscipit, & cras exigit. Cum impletus fuerit, disputat de continentia: cum digesserit, vale virtutibus dicit, querit luxuriam. Inter pocula philosophia prædicatur, inter philosophos vina laudantur. Vigilia inquit, & cholera, & tortura homini insatiabili: manducatur, & paulo post pœnitet: non illum diutius sua intemperantia delectant. Attendere diutem qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, cuius ad ianuam mendicis ille Lazarus iacebat plenus viceribus, cupiens saturari ex his quæ de mensa cadebant diuitis. Paulo post cum esset mortuus, cepit rogare positus in inferno, vt extremum digitũ sui pauper ille in aquam intingeret, & refrigeraret linguam eius, quæ ardebat incendio. Vbi illæ copigebat ebrietates: Sicut, qui inebriabatur: abundat, qui mendicabat. In ipso conuiuio dum bibunt, sitiunt: & cum inebriati fuerint, amplius bibunt. Quasi aperto gurgite vinum iam non bibitur, sed infunditur: poculum non libatur, sed exsinitur.

Quæ ratione potentes prohibeantur vina bibere, & de ieiunio Iudith: quòdque Hester pulchrior facta sit ieiunio, Aman autem suæ ebrietatis poenam exsoluit: ac de multis excellentibusque ieiunij præconis.
CAP. IX.

Spinæ, inquit, nascuntur in manibus ebriosi, & ipse vulnerat, & vlcera sibi in pectus adigit. His spinis scidit vestimentum fidei quod accepit, & thesaurum suum seruare non poterit. Omnis enim ebriofus & fornicator egebit, & induet se scissa vestimēta insipientia. Et ideo potentes vinum prohibentur bibere: ne cum biberint, obliuiscantur sapientiam. Denique bibent vinum in ebrietate potētes, qui Holoferni principi militiæ regis Assyriorum se tradere gestiebant: sed non videbant formina Iudith, ieiunans omnibus diebus viduitatis suæ, præter festorum dierum solemnitates. His armis munita processit, & omnem Assyriorũ circumuenit exercitum. Sobrius vigore consilij abstulit Holofernis caput, seruauit pudicitiam, victoriam reportauit. Hæc enim succincta ieiunio, in castris prætenderat alienis: ille vino sepultus iacebat, vt icem vulneris sentire non posset. Itaque vnus mulieris ieiunium innumeros strauit exercitus Assyriorũ. Hester quoque pulchrior facta est ieiunio. Dominus enim gratia sobrietatis augebat. Omne genus suum, id est, totum populum Iudæoꝝ ad persecutionis acerbitate liberavit, ita vt regem sibi faceret esse subiectum, nõ libidinis ardore flammatum, sed caelesti misericordie conuersum, ita vt & poena reuocaretur in impium, & honor facris redderetur altaribus. Itaque illa quæ triduo ieiunavit continuo, & corpus suum aqua lauit, plus placuit, & vindictam retulit. Aman autem dum se regali iactat conuiuio, inter ipsa vina poenam suæ ebrietatis exsoluit. Est ergo ieiunium reconciliacionis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam feminas fortiores augmento gratia. Ieiunij

nescit foeneratorem, non fortem scenotis nititur: non redolet vsuras mensa ieiunantium; & semiuoluntorum continentis viri paternæ centesimæ non vexant viciam oppignorata sobrii viri defuncti: non descenerata excludit hæredem aula ieiunij. Etiam ipsis ieiunium conuiuus dat gratiam. Dulciores post famem epulæ sunt, quæ assidue fastidio sunt, & diuturna continuatione vilescent. Conditum cibi ieiunium est. Quanto audior appetentia, tanto esca iucundior. Commendat sitis poculum, nescit vinum querere. Ieiunus quidquam hauserit, transmittit ad satietatem, non ad iudicium nari suspendit. Vni etiam pretiosa degenerant: quorum autem difficilis possessio, eorum grata perfusio. Ipse sol post noctem gratior, ipsa lux post tenebras splendidiore: & post vigillas sopor dulcior: ipsa salus post agritudinis tentamenta iucundior. Ab ipso mundi conditore didicimus sæpe diuersitatibus cumulari gratiam. Patrocinator ergo & conuiuio famem, vt gratior fiat mensa ieiunij.

Quemadmodum mystica mensa ieiunio comparatur: & quæ fames faciat acceptabile ieiunium: quidque sit quod dicitur: Cum ieiunatis, conuicite capita vestra: & de duplici capite, ac de conuicentio sobrietatis, & oleo lactis.
CAP. X.

Mystica quoque mensa ieiunio comparatur. Illa mensa, de qua dicit Dauid: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Mensa ista famis acquiritur pretio: & poculum illud inebrians sobrietate caelestium sacramentorum, sicut queritur. Dixit enim Dominus: Qui sitit, ite ad aquam: & quicumque non habetis argentum, ite & emite, & bibite & manducate. Et alibi ait: Ecce qui seruiunt mihi, manducabunt, vos verò esurietis. Ecce qui seruiunt mihi, bibent, vos autem sitietis. Qui vos, nisi qui ante potatis? De quibus supra dixit: Parasti daemionis mēsam, & impletis Fortunæ poculum. Ergo si ad mensam illam venerabilem ieiunia sancta nos perducit, si hæc fame illa quæ sunt æterna mercamur, quid de iis dubitamus quæ in vsu humano sunt, quòd etiam suauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, sed fames quæ Dei timore suscipitur. Considera: Quadagesima totis præter sabbatum & Dominicam ieiunatur diebus. Hoc ieiunium Domini Pascha concludit. Venit iam dies Resurrectionis, baptizantur electi, veniunt ad altare, accipiunt sacramenta, sitientes totis hauriunt venis. Merito dicunt singuli refecti spiritali cibo, & spiritali potu: Parasti in conspectu meo mēsam: & poculum tuum inebrians quàm præclarum est. Non sola autem fames queritur, sed planè disciplina ieiunij. Denique alius dicitur: In diebus ieiuniorum vestroꝝ inuenitis voluntates vestras, & omnes subditos vestros stimulatis. Ad iudicia & rixas ieiunatis, & pulsatis pugnis. Vt quid mihi tale ieiunium, ita vt audiat in clamore vox vestra? Non hoc ieiunium ego elegi, & diem ad humiliandum animam tuam hominem: nec si flectas vt circumdum collum tuum, eiserit etiam & cilicium subternas, nec sic vocabitis ieiunium acceptum. Non tale ieiunium ego elegi, dicit Dominus. Quod ieiunium improberis, audiuimus nõ: audiamus quòd sit probabile. Sed solum omnem

Exod. 32.

Iudic. 13.

1. Reg. 1.

1. Reg. 16.

4. Reg. 4.

Plinius lib. 36. c. 19. De discordia. 5. cap. 93.

Dan. 3.

Ibid.

Dan. 9.

Dan. 14.

Exod. 15.

Psalm. 22.

Esai. 55.

Esai. 63.

Ibid.

Psalm. 22.

Esai. 58.

colligationem iniustitiae tuae, dissolue obligationes violentarum commutationum, dimitte contractos in remissionem, & omnem conscriptionem iniquam diruimpe: Frange esurientem panem tuum, & egenos non habentes tectum induc in domum tuam: & si videris nudum, cooperi eum: & domesticos feminis tui non despicias. Vides quae species sit & forma ieiunii, quis mentis habitus? ut orationi vaces, & in lege Dei die ac nocte medieris. Ipsa figura corporis plena iustitiae gravitate, nullus robur ebrietatis circumfusis genas intuentium offendat aspectus, sed vultus casto micet pallore reuerendus, sermo grauior, oculus verecundior, gressus stabilior atque moderatior. Plerumque enim in turbatore incessu proditur motus animorum. Vultus intentior, & quidam cogitationis suae arbiter, & tacitus cordis interpret, ut neque tristitiam praetextat, neque soluiatur risu incontinenti. Non enim superfluum hoc putes nostrae commotionis, cum sapientia dicat in Euangelio: Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritae tristes. Ideo dicit hypocritas, eo quod simulatione alienam personam induat, sicut in scena qui tragedias canunt, pro eorum dictis quorum personas gerunt, motus suos excitant, ut aut irascantur, aut mereant, vel exultent. Affectus enim isti, ut ieiunare videantur hominibus magis quam Deo, cupientes probari, quod faciebant Iudaei. Ideo nobis dicitur: Vos autem cum ieiunatis, vngite capita vestra, & faciem vestram lauate, ne pareatis hominibus quia ieiunatis, sed patri vestro qui est in abscondito: & pater vester qui videt in abscondito, reddet vobis. Quid est, vngite caput vestrum? Sed & luxuriosi dicunt: Vino & vnguentis nos repleamus. Vnguentum enim se vngunt, qui corpori odoris gratiam quaerunt. Sed & illa vnguenta libidinis illecebras mouere consueverunt. Aliud est sobrietatis vnguentum, de quo dicit Ecclesia ad ipsorum suum: Vnguentum eximianum nomen tuum: aliud oleum quo artus animae & quaedam membra pinguefcunt. Vnde & David dicit: Impinguasti in oleo caput meum. Et hoc est oleum latitiae, quo vnctus est Christus a Deo patre, ut praee omnibus suis emineret confortibus. Hoc iubet vngere caput nostrum, ut oleo latitiae obducatur omnis simulata tristitia, ne videaris ieiunium tuum vendere hominibus, ne videaris contristati in anima tuae salute. Nemo enim tristis coronatur, nemo mactatus triumphat. Vnge ergo caput tuum, ubi sensus sapientis sunt. Oculi enim sapientis in capite eius. Ad mysteria vocaris, & nescis: discis eum veneris. Et reminiscere illud: Sicut vngentus in capite, quod descendit in barbam Aaron. tunc cognosces quid sit: Vngite caput vestrum, quando placueris Deo, ut tibi sua patefaciat sacramenta, & det gratiam spiritalem. Est & aliud caput mysticum. Quod est illud? Audi: Caput mulieris vir, caput autem viri Christus. Mitte in Christum, mitte etiam in caput eius vnguentum. Caput eius Deus est. Illa mulier Ecclesiae typum gerens, quae in caput eius misit vnguentum, confessa est eius diuinitatem: & quae in pedes eius misit, confessa est eius passionem. Vtraque laudatur. Et tu fac quo lauderis, quo remissionem accipias peccatorum. Laua faciem tuam, emunda animam tuam peccatricem, laua illam, &

Psal. 1.

Matth. 6.

Ibid.

Sapient. 2.

Cantic. 1.

Psal. 22.

Psal. 44. & Hebr. 1.

Ecd. 2.

Psal. 132.

Matth. 6.

1. Cor. 11.

Ibid.

Matth. 26.

Luc. 7.

omnem conscientiam tuam. Index enim facies plerumque est conscientiae, & quidam tacitus sermo mentis, cum aut peccato compungimur, aut integritate letamur. Noli hanc exterminare faciem, laua illam, & omnem sordem conscientiae tuae dilue. Exterminat faciem suam qui aliud corde gerit, aliud foris praetendit. Non nos velut quodam peripetasmae operiamus: quod intus est, foris luceat: quod foris est, intus operetur. Nemo in ieiunio culpam includat, praeferat innocentiam. Ieiunium etenim culpae interfectorium est.

Quod amara optabiliora sunt dulcioribus: & quomodo esca ad horam dulcis, in posterum exemplo Esau amator efficitur: & quod nihil profici ieiunium ad iactantiam factum. CAP. XI.

Nemo amarioribus praeproptet dulciora. Dulcis voluptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cum in intimis puerorum visceribus vermes ex cibi indigestione nascuntur, extingui non queunt nisi cum amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inolefcit asperior, quorum odore moriantur: ita profundum animae virtus ingressa ieiunii, culpam latentem interfecit. Quid Esau seruum fratri suo fecit? Nonne esca ad horam dulcis, amara in posterum? Quid Iacob dominum fratri dedit? Nonne contemptus cibi, ad tempus amarior, sed salubris in reliquum? Ipsa corpora dulcibus frequenter insantur, & melle ieiunium tenditur, idem ramed esca amaritudine temperatur. Ideo non mediocris, sed laudata quaestio: De manducante exiit esca, & de forti dulcedo. Alij habent: Et de tristi dulce: Graeci codices maxime. Sed & forte laboriosum est. Exit enim dulce de tristitia vel labore. Noli ergo te iactare cum ieiunas, noli gloriaris, nihil tibi prodest ieiunium. Quae enim ad ostentationem sunt, non in futurum fructum extendunt suum, sed praesentium mercede consistunt. Elias in deserto erat, ne quis eum ieiunantem videret, nisi soli corui qui eum pascerent. Elias in deserto erat, ubi non inueniretur esca, nisi amara. Ioannes in deserto erat, ubi solalocustas & mel siluestre inueniret. Ieiunantibus epulae pio angelorum ministerio deferebantur. Prandebat Daniel inter ieiunantes leones. Ille prandebat alienum prandium, ferre non tangebant suum. Ieiunantibus epulae volat, prandentibus pedes vacillant. Ieiunantibus manna de caelo descendit, epulantibus culpa praeruaricationis ascendit.

Quemadmodum ebrietas in omne facinus praecipit: & de coniuuiis lubricorum hominum. CAP. XII.

Sed quid est hoc? Du de ieiunio disputo, strepitus audio coniuuiorum. Nisi fallor, in sermone meo redoluit prandium. Sonus ergo litterarum inuitat, impatientiae exempla non terrent. Etenim qui ieiunantem, & ea quae legis vniq ferentem, expectare non passus est populus, utique sedit manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Videmus sacrilegium ebrietati fuisse coniunctum. Nam sicut mater fidei, continentia,

Gen. 27.

Iudic. 14.

1. Reg. 17. 1.

1. Reg. 17. 4.

Matth. 3.

Dan. 1.

Exod. 16.

Exod. 16.

Exod. 16.

Ibid.

continentia: ita perfidia mater, ebrietas est. In quod facinus non ista praecipit? Sedentes in foribus tabernarum homines tunicam non habentes, nec sumptum sequentis diei, de imperatoribus & potestatibus iudicant, immo regnare sibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui sunt in veritate inopes. Aurum donant, dispensant pecunias populis, ciuitates aedificant, qui non habent unde capponi potus sui pretium soluant. Feruet enim vinum in his, & nesciunt quid loquatur. Diuites sunt dum inebriantur: mox ubi vinum digesserint, cecidit se esse mendicos. Vno die bibunt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma confurgunt, calicibus tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, & ipsum sanguinem vina fuderunt. Quam forte sibi homines videntur in vino, quam sapientes, quam disertis, quam etiam pulchri ac decori, cum stare non possint? Menses titubat, lingua balbutit, pallor exanguis ora suffudit, foetor ebrietatis horrore fit. barbari in ferru ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora fauciorum vini lacrymas fundere, miserabiles epilogos decatate. Habet enim hoc temulentorum, ut & molliat & resoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis emollit ferrum durum, ita & vini incendio omnes superborum hominum cor liquefcit. Etiam sibi in vino aequales videntur, nullus inferior. Non pauper diuiti cedit, ut pote qui pauperem se esse nescit. Non infirmus validus, cui omnis in bibendo est sortitudo. Non mendicus locupletior, non ignobilis honorato: sed cum bibunt, illum regem habent qui bibendo superauerit ceteros. Meritoque scriptum est: Aequalis vita hominibus, vinum in ebrietate. Sed vtinam & quod sequitur audires: bibas illud moderate, vt sis sobrius. Non habes quod accuses vinum, in incunditatem creatum est, non in ebrietatem ab initio. Exultatio animae & cordis est, si moderate bibas: immoderatio autem potus in iracundiam coniecit, & ruinas multas efficit. Sed forte dicant has esse potationes vulgarium & leuissimum hominum. Veniamus ergo ad potentium & fortissimorum coniuuium. Non ego hic vnguentos adolescentulos aut coronatos rosas proferam, qualem ferunt illum fuisse qui delibutus vnguentis, redimitus floribus, subnixus meretricibus, antelucano potu ebrius, & diurno cereorum comitatus lumine, philosophi auditorium disputantis ingressus sit. Quo audito, coronas, vt aiunt, sensim detraxerit, vnguenta detulerit, scortis valedixerit: philosophus postea tantus euaserit, vt esset sobrietatis exemplum, qui fuerat ante ebrietatis ludibrium. Non emendatum illis inuideo, doceam tamen genus eorum luxuriae ad me non esse simulatum. Certe ille si respicit ad vino, fuit tamen semper temulentus sacrilegio.

De coniuuiis praedictorum & fortissimorum adolescentum, & de partu ad aequales calices: & de sororis poculo. CAP. XIII.

Iterum hinc ad coniuuium praedictorum veniamus. Inter arma prandendum est. Stipatores hi sunt bellici, qui ministrant, succincent auro, & Babylonicis lumbos suffulti baltheis: aureis torquibus nitent col-

la, infantium aureis bullis zonam tegunt; aureis thecis cultros includunt suos, quibus dimicent cum epulis diuidendis. Assunt pueri coma nitentes, ex gente barbarica ad hos vsus electi, per singularum distincti aratum vices. Cernas poculorum diuersorum ordines, aciem ordinatam putes, vasa exposita aurea & argentea, pompam arbitreris, cornu in medio vini plenum, non epularis sed praerialis instrumentum bucinae, quod discumbentes in certamen accendat. Primo minoribus poculis velut vilitari pugna praedidit. Verum haec non sobrietatis est species, sed bibendi est disciplina. Etenim vt tragicomediarum actores primo sensum vocem excitant, donec viuae vocis aperiant iter, vt postea magnis possint clamoribus personare: ita isti quoque in principio praeforis se exercent poculis, vt irritet sitim, ne forte restinguat eam, & satiati postea bibere non possint. Ergo ubi res calere coeperit, poscunt maioribus poculis: feruor inardescit. Aridus cibus siti exarsit, & ubi imminui vasa coeperint, poru meracior reparantur. Certant pocula cum ferculis, & inter moras saepe geminantur. Deinde procedente potu longius, contentiones diuersas, & magna certamina quis bibendo praecellat. Nota grauis, si quis se excuset, si quis temperandum forte vinum putet. Et haec donec ad mensas personarum secundas. At ubi consummatae fuerint epulae, & putes iam esse surgendum, tunc de integro potum instaurat suum: & cum consummauerint, tunc inchoare se dicunt, tunc deseruntur phialae, tunc maximi crateres quasi instrumeta bellorum. Ac ne immoderati hoc arbitreris, mensura proponitur, certatur sub iudice, sub lege decernitur. Agonothetes illic furor est, stipendium debilitas, victoriae praemium culpa, pender anceps diu & dubius belli euentus. Furor enim illic est praerialis. Cedunt pincernarum manus vina fundentium, & coquorum labores calida ministrantium, cedunt qui mensuras ipsas bonas superfluentes diligenter librant examine ne quid effundat: non cedunt bibentes. Sola illa vni sine excusatione certamina. In bello si quis se inferiorem viderit, arma conuertit, & meretur veniam: hic si quis calicem conuertat, vtgetur ad potum. In scammate si quis te manu leuat, exors quidem palmam, sed immunis iniuriae es: in coniuuiis etsi manum reuocet a vino, ori eius infunditur. Omnes inebriantur, victores victique omnes ebrii iacent, plerique sopiti. Nec portari eos ad sepulcrum licet, priusquam qui pascit, de omnibus vindictam viderit, vt vlciscatur dispensandum. Qui autem damna non sentit, hanc mensam suae gloriae putat, si ex ea vulnerati omnes ac faucij tamquam de arena exeant. Spectaculum triste Christianorum oculis, & miserabilis species. Certas iuuenes terribiles visu hostibus de coniuuiio portari foras, & inde ad coniuuium reportari: repleti vt exhauriant: & exhauriri, vt bibant. Si quis verecundior fuerit, vt erubescat surgere, cum iam immoderatos potus tenere non possit, anhelare vehementius, sudare, gemere, signis prodere quod pudet confiteri. Ibi vnusquisque pugnas enarrat suas, ubi fortia facta praedicat, narrat trophaea. Vno madidi & somnolenti nesciunt mente quid lingua proferat. Vnusquisque sterit & potat, dormit & dimicat: & si quando

confutretum fuerit, viri pralatores stare non possunt, gressu vacillant. Rident seruli dominorum opprobria, manibus suis portant militem bellatorem, imponunt equo. Itaque hæc atque illæ tamquam nauigia sine gubernatore fluctuât, & tâquam vulnere icti in terram deliunt, & tâquam seruulis. Alij referuntur in scutis, sit pompa ludibrij. Quos manè insignes armis spectaueras, vultu minaces, eosdem vesperi cernas etiam à puerulis rideri sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore marcentes.

De reprehensione eorum qui conuiuia illicita preparant: & quod maior sit vis vini, quam veneni. CAP. XVIII.

Quis tale miscuit fororis poculum? Quistantum infudit mentibus venenum? Periclitatur homo vitum esse de corpore, & ipse sibi reus est insanie voluntarie, corruptelæ spontaneæ: & tamen nec vos excusamini qui vocatis vt amicos, & emititis vt inimicos. Quanto melius in terram tua vina fudisses? Sed & terra inebriat, & superiores etiam ipsas feras reddit vt vini contigerit odor. Denique vindemiæ tempore si vineam intrare voluerint, solent ebrietate succendi. Quid te delectant damna sine gratia? Rogas ad iucunditatem, cogis ad mortem: inuitas ad prandium, efferre vis ad sepulcrum. Cibus promittis, tormenta irrogas: vina præterdis, venena suffundis. Omne enim quidquid nocet, venenum est. Tollit sensus, viscera exurit, somnum infestat, caput vexat. Etiam maior vis vini quàm veneni est. Denique venenum vino excluditur, non vinum veneno. Meritò Deus per Moysen non solum veneno, sed etiam draconum veneno viaum comparauit, dicens: Furor draconum vinum eorum, & ira aspidum insanabilis. Et pulchrè additur, Insanabilis. Multi enim reliquorum serpentium veneno curantur, nemo ebrietate. Cerrè veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia est ebrietatis ad corporis sanitatem, menti etiam crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidie venenum, vini declarati nomine. Ait enim supra de alienigenis, qui nescirent Deum: De vinea enim Sodomorum vinum eorum, & vitis eorum vitis Gomorrhæ: vna eorum vna fellis, botrus amaritudinis in ipsis.

Quid de ebrietate Esaius loquatur: & quid non solum vinum, sed etiam ficera inebriet: & quid significet, Calix aureus Babylon in manu Domini: & quomodo vas Apostolorum fictile sit. CAP. XV.

Pvtatis me tamquam vino crapulatum, intemperantius ieiunij prædicatione hunc miscuisse sermonem? Et adhuc secundum prophetas fortissimos viros quæta præterij, quæta minora dixi, quàm Dominus locutus est? Audistis quid per Moysen dixerit, audite quid in libro sermonum Esaiæ scriptum sit. Inuenitur enim Dominus huiusmodi verbis vsus, & ait: Væ iis qui confurgunt mane, & sectantur siceram, qui ebrj sunt vespertina, vinum eos cõburet. Cum cithara enim & psalterio & tympanis vinum bibunt: opera autem Domini non respi-

ciunt, & opera manuum eius non considerant. Cui væ, inquit, cui iudicia, cui tumultus? Diuersa singulis, temulentis omnia. Væ enim iis qui ebrj sunt vesperi. Quid ergo illis qui & ante vesperam, & frequentes in luce madent? Ergo væ sibi debuit. Habent concertationes, conferunt lites, in eadem profiliunt, & veniunt ad iudicia, vel vocantur. Habent ergo & iudicia tamquam rei. Fit nonnumquam grauior tumultus, quia vino mens peruertitur ebrjosi, & nõ meminit regis, nec magistratus, vt scriptum est: Et omnia aperta facit loqui, & nõ meminerunt cum biberent, amicitia, nec fraternæ necessitudinis. Sed non post multum sumunt gladios: & cum à vino merfi fuerint, & surrexerint, non meminerunt ipsi quæ gesserint. Habent ergo etiam dignam mercedem tumultus. Præteream cerrè ego citharam, psalteria, tympana, quæ cognouimus conuiujs huiusmodi frequenter adhiberi, vt vino & cantu excitentur libidines. Plerique etiam Perfico more mulieres dignas temulentorum consortio induci iubent, & ab his phialas accipiunt, atque illis se substernunt sedentibus. Et hunc ritum sacratæ habent obseruationes in ebrietatis ministerium. Habent ergo vinum & Barbari: libenter his Romanis indulget, vt & ipsi soluuntur in potus, & eneruat ebrietate vineantur. Nec solum vinum ebrietatem facit, sed ficera. Denique Hebraei omnem potum qui inebriat, ficeræ nomine vocant. Non immeritò ergo væ illis qui mane ebrietatis potum requirunt, quos conueniebat Deo laudes referre, præuenire lucem, & vacare orationi, occurrere Soli iustitiæ, qui nos visitat, & exurgit nobis, sinos Christo non vino & ficeræ surgamus. Hymni dicuntur, & tu citharam tenes? Psalmi canuntur, & tu psalterium sonas aut tympanum? Meritò væ, qui salutem relinquis, mortem eligis. Vix diluculum, & iam cursatur per tabernas, vinum quæritur, excutiuntur tapetes, accubitus festinant sternere, lagenas argenteas, aureos calices exponunt. Væ, inquit, ista quærentibus. Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram. A vino eius biberunt omnes gentes, ideo commota sunt. Et subitò cecidit Babylon, & contrita est. Calix ergo aureus contritus est, quia Babylò cõtrita est, quæ est calix aureus. Sed quamuis auro se iactet & pretio, in Domini & ipsa est potestate. Denique diuina indignatione conteritur. Qua ratione calix aureus? Quoniam qui à veritate deficit, quærit illecebram, vt specie saltem pretiosa ad bibendum aliquos possit illicere. Constitue ante oculos tuos pompam huius sæculi, vide speciosam illecebram, sed inanem gratiam. Non seducant te aurea vasa & argentea. Habemus & nos thesaurum in vasis fictilibus. Vas Apostolorum fictile est, sed in eo thesaurus est Christi. Væ siceram manè sectantibus. Aureum est hoc vas, poculum est, & in eo poculo venenum mortis, venenum libidinis, venenum ebrietatis. Hoc qui biberit, commouetur & cadit. Commouetur non solum corpore, sed etiam corde turbatur. Commoueri enim peccati est.

De magna ebrietatis detestatione. CAP. XVI.

Deniq; Cain exiens à cõspectu Dei, habitauit in terra Naid, quod per interpretationem significat

cat cõmotionem. Ergo qui calice aureo inebriatur, peccato mouetur. Quid te sub maledicto constituis Cain illius paricidæ, vt tremens atq; profugus mouearis? Sed & persecutores Domini transeuntes mouebant capita sua. Exagitiabat enim eos spiritus nequam, qui repleta à se corpora mouere consuevit. Et ille cum defuerit, tremor definit: ebrietas autem perpetuum dat tremorem. Sudant vino corpora temulentorum: si leuius ea tetigeris, exprimis vinum. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incensium insanie, ebrietas venenum sapientiæ. Hæc sensus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnentes. Si quidem naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammari, cohibere se non queunt, & in bestiales libidines excitantur, vt nullum tempus præscriptum habeant quod doceat indulgere concubitu. Vocem amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excidunt. Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens semefas epulas cum interiorum viscerum erore fundentium. Mentior nisi eadem Dominus per Hieremiam locutus est, dicens: Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & non surgetis. Hinc etiam vanæ imagines, incerti vsus, instabilis gressus, vmbrae sæpe transiliunt sicut foculeas. Nutat quis cum facie terra, subitò erigi & inclinari videtur, & quasi vertatur, timentes in faciem ruunt, & solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus tamquam maris fluctuantis fragor, & resonantia fluctu litora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij riuu soluntur incondito, alij inconflabili mœrore deplorant, alij certentibus irrationabiles pauores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somnium est, somnus his mors est: excitati nullis vocibus possunt quãtolibet stimulo impulsu petas, nisi respicerint, cui-gilare non possunt. Vnde bene Hieremias huiusmodi hominem tamquam superfluum creaturam deflendum putat. Quid est homo ebrj, nisi superflua creatura? Itaque sic ait: Sicut fletum Iazer deflco te vinea Sabama: deserta est ciuitas Iazer. Et infra: Vinum in torcularibus tuis manè non calcauerunt, neque vesperè fecerunt celeuma. Iazer, Moab, Sabama & Segor, factura superflua est. Moderatio enim naturalis est: supra mēsurā quidquid est, superfluum habetur. ita est ebrietas, quæ fletu prophætico deploratur. Vnde ait Apostolus: Nolite inebriari vino in quo est luxuria, sed inebriamini spiritu. Est ergo ebrietas culpa, est & gratia. Est forte hæc naturæ, quæ gratia, qui ad imaginem & similitudinem Dei facti, Spiritu sancto repleti esse debemus.

De obstinationibus & sacramentis potantium, quæ violare nefas arbitrantur: & quomodo sæpe vino secretiora hominis extorqueantur: quodque frequens ingurgitatio interiora hominis absfamiat. CAP. XVII.

Quid autem obstationes potantium loquar? Quid memorè sacramenta, quæ violare nefas arbitrantur: Bibamus, inquit, pro salute imperatorum, & qui non biberit, sit reus in deuo-

nis. Videtur enim nõ amare imperatorē, qui pro eius salute non biberit. O pia deotionis obsequium! Bibamus pro salute exercituum, pro comitum virtute, pro filiorum sanitate. Et hæc vota ad Deum peruenire iudicant, sicut illi qui calices ad sepulchra martyrum deferunt, atque illic in vesperam bibunt, & aliter se exaudiri posse non credunt. O stultitiam hominum, qui ebrietatem, sacrificium putat: quæ æstimat illos ebrietate placari, qui ieiunio passiones sustinere didicerunt! Quot de intemperantia conuiuij nouimus ad tormenta venisse? Dum per ebrietatem de imperio suo certant, & sibi regna promittunt, aliis honores pollicentur, infelices ad penam ducti sunt, qui quid dicerent, nesciebant. Vnde plerique, boni iudices ea quæ per ebrietatem dicta sunt, esse tenenda ad crimen non putauerunt. Plerique etiam vino vtuntur vt equales: & quibus tormenta non eliciunt vocem proditiōis, eos tentant bibendo, vt patriæ statum, salutem ciuium, defensionis suæ prodant consilia. Virtus enim plerumque vincit dolorem, fidem autem potus excludit. Cognoui plerosq; fiducialis exulceratos nomen suū negasse. Quis inter cyathos textit, quod latere cupiebat? Quid retea audita: Mihi nõ poculi, sed profluuij genus esse videtur, quod in ora hominum tâquam per fistulas aut canales vina funduntur. Hos homines an vtres verius æstimauerim? Et tamen ipsi vtres, si immoderata transfusio fit, sæpe rumpuntur. Per cornu etiã fluentia in fauces hominum vina decurrunt, & si quis respirauerit, commissum flagitium, soluta acies loco motus habetur. Aqua decurrens à Libano cautes rumpit & soluit, quomodo mollibus putant nequaquam nocere visceribus vinolentorum impetus fluentorum? Elephas quoque ferunt promiscide haurire aquæ plurimum, eosdem tamē ad sedandam sitim moderato potu esse contentos. Sed si forte ab aliquo caupone fuerint mercede fraudati, indignantes, reple re concautum promiscidis, nõ vt bibant, sed effundant, atque ita momentarijs inundationibus irrigare eius tabernam, de quo se putarint vindicandos. Siccando ad potum subitò lacus, ac repente funduntur, natant omnia. Cui non mirum, tam immania beluarum corpora superfluum nil tenere?

Quomodo etiam fœmine vsque ad ebrietatem bibant, & inde in plateis inuerecundos sub conspectu adolescentulorū intemperantium ducant choros: & quid boni sit sobrietas, quid mali intemperantia. CAP. XVIII.

Sed quid de viris loquamur, quando etiam fœminas, quas oportet sollicitorem castitatis sobrietatisque adhibere custodiã, vsque ad ebrietatē bibunt? Deinde surgentes, quas etiam inter secreta domus vel audiri ab alienis non conuenit vel videri, prodire audent in publicum non velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in ecclesia iubet, domi viros suos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuerecundos sub conspectu adolescentulorum intemperantium choros ducunt, iactantes comã, trahentes tunicas, scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, irritantes in se iuuenum libidinis motu histronico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio.

pias puluerē, subeas aëstius solis flagrantiam. Grauis estus, sed dulcis victoria. Molesta caligo pulueris, sed speciosa tolerantia. Nemo stadium puluerulentus ingreditur, sed puluerulentum reddunt certamina. Ibi colligitur puluis, ubi palma proponitur. Nemo iterum nitidus coronatur: puluerulentum decet victoria. Veni ergo Domine Iesu, exeat corona tua, admitte victores in requiē, victos ad compunctiōnem. Et si disperdideris orbem terrarum, plura sunt inuisibilia opera tua, quam quæ vidimus. Qui angustioris est animi, illa nō cernit, dolet quōd disperdas orbem terrarum. Sed qui nouit spectare quæ inuisibilia sunt, gaudet ut venias, & omnes liberes. Gaudet athletæ qui possunt dicere: Veniat regnum tuū, fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Gaudet creatura mundi, ut à vanitate mundi illius liberetur, quæ nunc congemiscit & parturit, quia vanitati etiam illa creatura subiecta est, donec multiplicetur adoptio filiorum, & totius corporis redemptio cōpleatur. In bono ergo disperdet orbem terrarum. Erīt etenim cælum nouum, & nox nō erit amplius. Denique reuelabit, inquit, faciem eius, ut reuelata facie spectemus gloriam Christi.

1. Cor. 6.
Rom. 8.

Apo. 21.
Epec. 22.
1. Cor. 3.

Quæ ratione corpus nostrum ieiunij castigandum sit, comestationesque inde coram fugienda, ne succumbentes in stadio, exortis venias, multis fautoribus macerem afferamus: & de ablotione aquæ baptismatis: quōdque festinandum sit ad gratiam. CAP. XXII.

Aduertamus ergo in stadio constituti, quantis aut delectationi aut dolori erimus, qui nunc fautores nobis sunt, ne pro nobis incipiāt erubescere. Sicut enim erit gaudiū in cælo super vno peccatore penitentiam agēte, ita erit mœstitia super vno peccatore, si exors veniā, cursum huius vitæ confecerit. Castigemus ergo corpus nostrum ieiunij, fugiamus inecoratas comestationes. Caueamus ne nobis dicatur: Vlulate à vino. Ne veniat Moyses, & Leuitas aduocet: & quicūque paratus ad Dominū armatam dexteram gerat, separet se ab his qui māducando & bibendo grauiā contraxere peccata. Et hodie Moyses venit, cum lex recenseretur: Moyses vocat, cum lex præcipit. Apostolus docet ut separemus nos ab omni fratre inquietē agente. Percutiamus eum gladio spiritali, qui est verbū Dei. Non fratris, non propinqui accipiamus personam, sed omnem immundū à Christi fecernamus altari, ut emundet & corrigat lapsus suos, quō ad sacramenta Christi redire mereatur. Si quis autem non est baptizatus, securior conuertatur, & remissionem accipiat

Luc. 15.

Ose. 1.
Exod. 32.

2. Thess. 3.
Ephes. 6.

S. AMBROSII DE ELIA ET IEIUNIO LIBRI FINIS.

SANCTI

In quo quadragenarius ieiunij numerus commendatur ex Elie ieiunio, & tanguntur aliqua ex cap. XVII, XVIII, & XIX, lib. III. Regum.

ROPITIA diuinitate, fratres, ecce iam atpenē transegitus quadragesimæ indicata ieiunia, & præcepta Christi Domini abstinentiæ deuotione compleuimus.

Supereſt nunc, ut quemadmodum famulus eius Elias hunc sacratissimum numerum obseruando, gratiam meruit: ita & nos hoc ipsum tempus custodiendo mereamur, sitque similis remuneratio in perceptione præmij, quorum similis labor est in obseruatione ieiunij. Elias enim cum esset clausus humanis iniquitatibus cæli, & nulla mundanis desuper pluuiarum stillaret vberitas, atque omnia longæ siccitatis squalore languerent, & esset famis magna vniuerso generi humano (quoniam enim cælum pluuiam non dabat, nec terra pabulum germinabat: tunc Elias sanctus referauit ieiuniis suis cælum, terram orationibus fecundauit. Illius enim siccitatem conuertit in pluuiam, huius sterilitatem resoluit in partum. Tanta enim eius precibus orbem terrarum imbrum largitas irrigauit, ut arida renouiscerent, mortua resurgere, languentia sanaretur. Et ita rebus cunctis fontium quidam meatus infusus est, ut purificatione facta per pluuiam, omnia creaturarum vitia lauarentur, atque inundationis illius beneficio totius mundi species innouata conſurgeret. Igitur & nos eadem que Elias obseruantes ieiunia, adhibitis precibus clausum cælum nostris cōpetētibus referemus, quatenus illos lauacri salutaris imber illuminet. Clausum enim illis est cælum, quamdiu nondum de cælo Spiritus sanctus adueniens eorum corda viuificat: siccitatem quodammodo patiuntur, quia nondum gratia baptismatis irrigantur. Laborant etiam fame magna, quoniam velut esurientes cælestia sacramenta desiderant. Reseremus ergo illis cælum, ut adueniente desuper spiritali pluuiā, eorum terra lauacri irriguo fatietur, & delictorum sterilitate deposita incipiāt fructus germinare virtutum. Erenim cælestis imber vitia peccatorum diluit, iustitiæ incrementa producit, discutit aridum concupiscentiæ puluerem, lætificat vilem castissimamque puritatem, obruit auaritiæ sordidam fecem, nutrit æternam misericordię largitatem. Sicut enim superueniente Eliæ pluuiā omne pabulum terræ produxit, ita & superueniente Christi lauacro omnem iustitiam animæ germinauit. Et sicut illic pluuiarum fontes irrigauerunt orbem, ut viuificarentur

1. Cor. 3.
1. Pet. 3.
Math. 23.

1. Reg. 17.

Math. 3.

1. Reg. 18.

1. Sam. 4.

Gen. 5.
4. Reg. 2.

1. Reg. 19.

Gen. 4.
Hebr. 11.

1. Reg. 18.

tur herbarum mortificata iam seminata: & fons baptisimatis irrigat genus hominum, ut animarū mortificata corda viuificet. Hoc ergo obseruantium ista ieiunia est meritum, ut orationibus eorum aut inuocetur mundus, aut fratres denuō renascantur. Reserandum igitur competentibus nostris est cælum, quoniam adhuc clausum est apud illos. Clausum est enim cælum illis, quoniam mysterium nōdum peruenit Trinitatis. Clauso enim sibi cælo, super cælū quid agatur ignorant: nec scire possunt quæ sit filij patrisque substantia, nisi prius mundi elementa trāscenderint. Tunc enim poterit quis Trinitatis aspiciere diuina mysteria, cum cælos sua virtute habuerit apertos, sicut beatus Stephanus martyr referauit sibi martyrio suo cælos, & statim vidit ad patris dexteram Saluatorem, secundum quod ipse ait: Ecce videro cælos apertos, & stantem Iesum ad dexteram Dei. Ergo cui clausi sunt cæli, agendum est ut aperiantur illi, quatenus super cælos Christum possit aspiciere. Nam quamdiu clausi sunt homini, Christū nō potest videre regnare. Quemadmodum autē clausi cæli aperiendi sunt, inquirere nos oportet. Puto autem aliter eos aperiri non posse, nisi clanes Petri Apostoli sumperimus, quas Domino largiente suscepit, sicut ipse dixit: Tibi dabo clauēs regni cælorum. Immo rogemus Petrum ut ipse nobis tamquam bonus ianitor regis cælestis aperiat. Quæ autem ista clauis sit, diligentius requiramus. Clauē Petri, fidem esse dixerim Petri, per quam cælos aperuit, penetravit inferna securus, maria calcavit in trepidus. Tanta enim apostolicæ fidei virtus est, ut cuncta illi elementa pateant, hoc est, non illi angelicæ claudantur ianuæ, non portæ præualeant tartari, non aquarum fluentia subsistant. Ista autem ipsa clauis quam fidem dicimus, videamus quemadmodū constet, quemadmodum solida sit. Arbitror illam duodecim artificum operatione constatam. Duodecim enim Apostolorum Symbolo fides sancta concepta est, qui velut periti artifices in vnum conuenientes, clauem suo consilio conſlauerunt. Clauem enim quāquā ipsum symbolū dixerim, per quod referantur diaboli tenebræ, ut lux Christi adueniat, aperitur conscientie clauis peccata, ut iustitiæ fulgeant opera manifesta. Igitur hæc clauis ostendēda est fratribus nostris, ut & ipsi tamquam discipuli Petri inferna sibi referare, cælos aperire consuecant.

Mat. 7.

Math. 16.

S. AMBROSII DE IEIUNIO ELIÆ SERMONIS FINIS.

Summarium libri de Nabuthe Iezraelita.

A cap. I. vsque ad cap. VI. ostendit quod pauperes diues opprimit: quantum autem malum hoc sit, ostenditur, & diuites redarguntur.

A cap. VII. vsque ad cap. XIII. ostendit quod diuites bona cumulare debent ut pauperibus eroget; & explicantur quedam verba textus.

A cap. XIII. vsque in finem libri, quod diuites diuitiarum custodes sunt, & exponuntur quedam scripturae loca ad rem ipsam facientia.

Capita Libri de Nabuthe.

Quomodo exemplo Nabuthe Achab regis Israel pauperes quotidie à diuitibus opprimantur, cum tamè natura omnes aequales produxerit. Cap. I.

Quod homines quanto ditiores censu, tanto pauperiores affectu: & quos insatiabilis auaritia gradus habeat: & quid hæc vox, Da mihi, præ se ferat. Cap. II.

Quod omnia animantia socialia sint, & commercium viuendi querant: solus autem homo confortem excludat, solisque omnia possidere contendat: & quàm turpe sit, agrum paternum pro vili vsu alienare. Cap. III.

De reprehensione diuitum, qui magis alienum quàm suum panem manducant; & quod ideo miserè luant paupertatis erumnas. Cap. IIII.

Quod mensa diuitum, multorum pauperum instruitur sanguine: & de patre qui cogebatur à diuite, cuius mensæ vinum defuit, ut filium venderet: & quomodo saepe mulieres incitamenta sint extorsionis à pauperibus. Cap. V.

Quod nullæ diuitiæ aliquid conferre possint contra imminem fati necessitatem: & unde diuites appellentur: quodque diues dormire non possit, nec ipse se quietum esse patiatur. Cap. VI.

Quod diuites qui humanitatis prædicatione imitari deberent sanctum Ioseph, potius de bonis faciant mala, quàm de malis bona acquirant: & in quæ horrea diuites frumenta condere debeant. Cap. VII.

De admonitione diuitis ut timeat, & spe vana non fallatur; ac reprehensione eorum qui dicunt nihil dandum pauperibus, quia Deus eos maledixerit ut egerent. Cap. VIII.

Quomodo Iezabel, quæ est auaritia, promittat diuitibus contra iustitiam possessionem quam desiderant. Cap. IX.

De consuetudine diuitum qui contristantur si aliena rapere non possunt: & quid facere debeant ut Deus vel eorum preces exaudiat, vel eorum ieiunium respiciat. Cap. X.

Quid est, quod duo falsi testes attestati sunt Nabuthe Deum benedixisse & regem: & quomodo diuites cum calumniati nocuerint, simulent se dolere: & quid sibi velit quod meretrices lauerunt se in sanguine Achab. Cap. XI.

Quod omnis auarus pauperiorem se iudicat, eo quod sibi deesse arbitretur quicquid ab aliis possideret: & quomodo Elias Achab inuenisse dicatur: quomodo etiam diues puteum suum exundantem vsu aliquo exercere, non otio corrumpi sinere debeat. Cap. XII.

Quàm stulta sit superbia diuitum gloriantium de nobilitatis profapia: & quod meritum heredum non in auro, sed in virtute consistat. Cap. XIII.

Quomodo diuites custodes sint & serui diuitiarum: & ideo illas potius pauperibus erogare debeant pro melioribus rebus acquirendis. & de pauperibus abundantibus, & diuitibus egentibus. Cap. XIII.

Quod omnes viri diuitiarum insipientes dicantur, & corde turbati, & quomodo dormiant somnū suum: quomodo etiam dormitarint qui ascenderunt equos. Cap. XV.

Quomodo diuites quiescere & seruari debeant à flagitiis, & confiteri Domino in fide, humilitate, & deuota oratione: & quod multi diuites propter perfidiam perierint. Cap. XVI.

Quemadmodum Achab dicatur commotus ante faciem Dei, ut in diebus eius non inducerentur super eum mala: & quod Dominus etiam circa indignos promissa sua seruet. Cap. XVII.

SANCTI

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE NABUTHE
IEZRAELITA LIBER.

III. Reg. Cap. XXI.

ET factum est post verba hæc, erat vinea Nabuthe coram populo, dicentes: Benedictum Nabuthe Iezraelite iuxta domum Achab regis Samariæ. Et locutus est Achab ad Nabuthe, dicens: Da mihi vineam tuam, & erit mihi in hortum olerum, quoniam propinquat domui meæ: & dabo tibi pro ea vineam aliam bonam magis quàm ea: si verò placuerit tibi, dabo pecuniam pretium pro vinea ista tua. Et dixit Nabuthe ad Achab: Non mihi fiat hoc à Domino, ut dem tibi hæreditatem patrum meorum. Et venit Achab ad domum suam confusus & contristatus super verbo quod loquutus est ad eum Nabuthe Iezraelites, & dixit: Non dabo tibi hæreditatem patrum meorum. Et spiritus Achab turbatus est, & dormiuit super lectum suum, & velauit faciem suam, & non manducauit panem. Et egressa est ad eum Iezabel vxor sua, & dixit ad eum: Quid spiritus tuus turbatus est, & non es tu comedens panem? Et dixit ad eam: Quoniam loquutus sum ad Nabuthe Iezraelitem, dicens: Da mihi vineam tuam argento: si autem non vis, dabo tibi vineam pro ea. Et dixit: Non dabo tibi hæreditatem patrum meorum. Et dixit ad eum Iezabel vxor eius: Tu nunc sic facis regnum super Israel? Surge, & manduca panem, & redi ad te: ego dabo tibi vineam Nabuthe Iezraelitæ. Et scripsit Iezabel litteras in nomine Achab, & signauit anulo illius: & misit illas ad seniores, & ad liberos eos qui morabantur cum Nabuthe. Et erat scriptum in litteris, dicens: Ieiunatio ieiunium, & constituite Nabuthe in principio populi, & constituite duos viros filios iniquitatis ex aduerso eius, ut falsum testimonium perhibeant aduersus eum, dicentes: Benedictum Deum & regem. & educate illum extrà, & lapidate eum, ut moriatur. Et fecerunt viri ciuitatis maiores natu, & liberi habitates in vrbe eius, sicut misit ad eos Iezabel, & scriptum erat in litteris. Et præceperunt ieiunium, & sedere fecerunt Nabuthe in principio populi: & veniunt duo viri filij iniquorum, & sedere fecerunt ex aduerso eius: & testificati sunt contra eum viri rebellionis Nabuthe coram populo, dicentes: Benedictum Deum & regem. Et eduxerunt eum extra ciuitatem, & lapidauerunt eum in lapidibus, & mortuus est. Et miserunt ad Iezabel, dicentes: Lapidatus est Nabuthe, & mortuus est. Et factum est, ut audiuit Iezabel dicentes: Lapidatus est Nabuthe, & mortuus est: dixit Iezabel ad Achab: Surge, & posside vineam Nabuthe Iezraelitæ, quia non dedit tibi argento, quia non est Nabuthe viuens, sed mortuus est. Et factum est, cum audisset Achab quia mortuus est Nabuthe, concidit vestimenta sua: & post hæc surrexit Achab, & descendit ad vineam Nabuthe Iezraelitæ, ut possideret eam. Et dixit Dominus ad Eliam Thesbitem, dicens: Surge, & descende in occursum Achab regis Israel, qui est in Samaria: ecce ipse in vinea Nabuthe, quia descendit ibi ut possideat eam: & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Occidisti, & possidisti? Propter hoc hæc dicit Dominus: In loco in quo linxerunt canes sanguinem Nabuthe, in quo lingent canes sanguinem tuum: & meretrices lauabunt se in sanguine tuo. Et abiit Elias ad Achab. Et dixit Achab ad Eliam: Sij inuenisti me, inimice mi? Et dixit Elias: Inueni, quia venundatus es frustra, ut faceres malum in conspectu Domini, ut irrites eum. Hæc dicit Dominus: Ecce ego induco super te mala: & accendam post te, & destruiam Achab mingentem ad parietem, & clausum, & relictum in Israel: & dabo domum tuam sicut domum Hieroboam filij Nabat, & sicut domum Baasa filij Achia, pro irritationibus quibus irritasti & peccare fecisti Israel. Et Iezabel loquutus est Dominus, dicens: Canes comedent eam in antemurali Israel. Mortuum Achab in ciuitate comedent canes, & mortuum eius in agro comedent volucres cæli. Verumtamen non fuit sicut Achab, qui venundatus est ut faceret malum coram Domino, quemadmodum mutauit Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est valde, ut ambularet post abominationes secundum omnia quæ fecit

Amorrhæus, quem destruxit Dominus à facie filiorum Israël. Et factum est, ut audiuit Achab sermones istos, & conscidit vestimenta sua, & operuit se cilicio, & ieiunauit, & dormiuit in sacco, & ambulabat demisso capite. Et factus est sermo Domini ad eliam Thebitem, & dixit: Vidisti quemadmodum commotus est Achab à facie mea? Eo quod compunctus est à facie mea, non inducam in diebus eius mala, sed in diebus filij sui inducam mala super domum eius.

Quomodo exemplo Nabuthe & Achab regis Israël pauperes quotidie à diuitibus opprimuntur, cum tamen natura omnes æquales produxerit. CAP. I.

AVT HE historia tempore verus est, vsu quotidiana. Quis enim diuitum non quotidie concupiscit aliena? Quis opulentissimorum non exturbare contendit agellulo suo pauperem, atque inopem auiti raris eliminare finibus? Quis contentus est suo? Cuius non inflammat diuitis animum vicini possessio? Non igitur vnus Achab natus est, sed, quod peius est, quotidie Achab nascitur, & numquam huic saculo moritur. Si vnus occidat, affurgunt plurimi: plures qui rapiant, quam qui amittant. Non vnus Nabuthe pauper occisus est: quotidie Nabuthe sternitur, quotidie pauper occiditur. Hoc metu percitum humanum genus cedit iam suis terris, migrat cum paruulis pauper onustus pignore suo, sequitur vxor illacrymans, tamquam ad bustum profecatur maritum. Minus tamen deplorat illa, quæ desit suorum funera: quia etiam amittit coniugis præsidium, sepulcrum habet: etiam filios non tenet, tamen exules non dolet, non ingemit grauiora funeribus tenera proles ieiunia. Quousque extenditis diuites insanas cupiditates? Numquid soli habitabitis super terram? Cur eicitis consortem naturæ, & vendicatis possessionem? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata est, cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quæ omnes pauperes generat. Neque enim cum vestimentis nascimur, nec cum auro argentoque generamur. Nudos fudit in luccm, egenos cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra, quos edidit, nescit fines possessionum sepulcro includere. Cæpes angustus atque & pauperi abundat & diuiti: & terra quæ viuentis non cepit affectum, totum iam diuiti caput. Nescit ergo natura discernere quando nascimur, nescit quando desicimus. Omnes similes creat, omnes simili claudat gremio sepulcri. Quis discernat species mortuorum? Red operi terram, & si potes, diuiti deprehende. Eruderato tumulū, & si cognofcis egentē, argue: nisi fortē hoc solum, quod cū diuite plura pereit. Serice vestes, & auro intexta velamina, quibus diuitis corpus ambitur, dāna viuentū, non subsidia defunctorū sunt. Vnguentū accipis diues mortuus, & foetidus es: perdis alienā gratiam, nec acquirit tuam. Hæredes relinquis qui litigent

cum hæredibus, relinquis depositum magis hereditarium quam commo dum voluntarium, qui quod relictum est minere ac violare formident. Si frugi hæredes sunt, custo diunt: si luxuriosi, exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condemnas sollicitudine, aut malos dimittis, quod tua facta condemnent.

Quid homines quanto diuiores censu, tanto pauperiores affectu: & quos insatiabilis auaritia gradus habeat: & quid hæc vox, Da mihi, præ se ferat. CAP. II.

SED quid, arbitraris quod dum viuis abundas omnibus? O diues, nescis quam pauper sis, quam inops tibi ipsi videaris, qui te diuitem dicis? Quanto plus habueris, plus requiris: & quamquam acquisieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, non restinguitur. Quasi gradus quosdam cupiditas habet: quo plures ascendit, eo ad altiora festinat, vnde sit grauior ruina lapsuro. Tolerabilius tamen iste cum minus haberet, census contemplatione medioctria requirebat: accessione patrimonij accessit cupiditatis augmentum. Non vult esse, degenere votis, pauper in desiderijs. Ita duo intolerabilia simul iungit, ut ambitiosam spem diuitis auget, & non deponat mendicitatis affectum. Denique docet nos scriptura diuina quam miserè egeat, mēdicet abiectē. Rex Achab in Israël erat, & pauper Nabuthe. Ille regni opibus affluens, iste angustij soli cespitem possidebat. Nihil pauper de possessionibus diuitis concupiuit, rex sibi egere visus est, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videretur: qui contentus est suo, an qui concupiscit alienum? Alter certe pauper censu videtur, alter est pauper affectu. Affectus diues egere non nouit, census abundans nequit auari peccus explere. Ideoque diues cupidus in inuidia possessionis, & paupertatis querela est. Sed iam scripturæ verba consideremus: *Et factum est, (inquit) post hæc verba, erat vinea Nabuthe Ierxaite iuxta domum Achab regis Samariae. Et locutus est Achab ad Nabuthe, dicens: Da mihi vineam tuam, & erit mihi in hortum oleorum, quoniam propinquat domus mea: & dabo tibi pro ea aliam vineam bonam: si vero placuerit tibi, dabo pecuniam pretium pro vinea ista. Et dixit Nabuthe ad Achab: Non mihi fiat hoc à Domino, ut dem tibi hereditatem patrum meorum. Et turbatus est spiritus Achab, & dormiuit super lectum suum, & velauit faciem suam, & non manducauit panem.* Expofue rat supra scriptura diuina quia Elifæus cum esset pauper, reliquit boues suos, & cucurrit ad Eliam, & occidit eos, & erogauit populo, & adhæsit prophetae. Ad condensationem igitur præmissa sunt diuitis, qui in isto rege describitur, eo quod habens beneficia Dei, sicut iste Achab, cui Dominus & regnum donauit, & pluuiam Eliaë vatis oratione concessit, diuina mandata violauerit. Audiamus ergo quid dicat: *Da mihi, inquit. Quæ alia vox egentis est? Quæ vox alia stipē publicè postulantis, nisi, Da mihi? hoc est: Da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi subsidium habere non possum. Da mihi, quia non est mihi panis ad victum, nummus ad potum, sumptus ad alimentum, ad indumentum substantia. Da mihi, quia tibi Dominus dedit vnde largiri debeas, mihi non dedit. Da mihi: nisi*

nisi tu dederis, habere non potero. Da mihi, quia scriptum est: Date elemosynam. Hæc quam abiectā, quam vilia? Non habent enim humilitatis affectum, sed cupiditatis incendium. In ipsa autem deiectione quanta impudentia? *Da mihi (inquit) vineam tuam.* Confiteatur alienam, ut possit indebitam. *Et dabo (inquit) tibi pro ea aliam vineam.* Diues quod suum est quali vile fastidit: quod alienum est quasi pretiosissimum concupiscit. *Si vero placuerit tibi dabo pecuniam.* Citò reprehendit errorem suum, pecuniam offerendo pro vinea. Nihil enim vult alienum possidere, qui totum desiderat suis possessionibus occupare.

Quod omnia animantia socialia sint, & commercium vitendi quarant: solus autem homo consortem excludat, forsque omnia possidere contendat: & quomodo turpe sit agrum paternum pro vili vsu alienare. CAP. III.

ERIT mihi (inquit) in hortum oleorum. Hæc erat igitur omnis insania, hic omnis furor, ut spatium vilibus oleibis quaereretur. Non tam ergo ipsi cupidus quasi vile possidere, sed alios vultis excludere. Maior vobis cura de pauperum spolijs, quam de vestris emolumentis est. Inturiam vestram putatis, si quid pauper habeat quod dignum possessione diuitis aestimetur. Damnum vestrum creditis, quidquid alienum est. Quid vos delectat naturæ dispensia? Vniuersis creatus est mundus, quem pauci diuites vobis defendere conamini. Non enim terrena tantum possessio, sed caelum ipsum, aër, mare, in vsum paucorum diuitum vendicatur. Hic ager, quem tu diffusis includis possessionibus, quantos alere populos potest? Numquid angeli diuisa caeli spatia habent, ut tu terram positus distinguas terminis? Clamat Propheta: *Vae iis qui iungunt domum ad domum, & villam ad villam.* Arguit eos inefficacis auaritiæ. Fugiant enim cohabitare hominibus, & ideo excludant vicinos. Sed fugere non possunt: quia cum hos excluderint, alios rursum inueniunt: & cum illos propullauerint, ad aliorum necesse est eos viciniam peruenire. Soli enim super terram habitare non possunt. Anis auius se associat: denique ingentis plerumque agminis volatu caelum obtexitur: pecori adiungitur, piscis piscibus: nec dānum ducunt, sed commercium vitendi, cum plurimum comitatum capessunt, & quoddam munimentum solatio frequentioris societatis affectant. Solus tu homo consortem excludis: includis feras, struis habitacula bestiarum, destruis hominum. Inducis mare intra prædia tua, ne desint beluæ: producis fines terræ, ne possis habere finitimum. A uidiuimus vocem diuitis aliena querentis: audiamus vocem pauperis propria vindicantis. *Non fiat (inquit) hoc mihi à Domino, ut dem tibi hereditatem patrum meorum.* Quasi quandam contagionem sui, pecuniam esse diuitis arbitretur, quasi dicat: Pecunia tua tecum sit in perditionem, ego autem hereditatem patrum meorum non possum vendere. Habes quod sequaris diues si sapias, ut non vendas agrum tuum pro nocte meretricis, non transfundas ius tuum pro sumptu comestationis, deliciasque impensis, non ad iudices domum tuam ad ludum aleæ, nec ius hereditariæ pietatis

amittas. His auditis turbatus est spiritus auari regis: & dormiuit super lectum suum, & velauit faciem suam, & non manducauit panem. Lugent diuites, si non potuerint aliena dissipere: si suis pauper non cesserit facultatibus, vim meroris tegere non possunt. Dormire desiderant, velant faciem suam, ne quidquam in orbe terrarum alienum videant, ne quidquam in hoc mundo non esse suum nouerint, ne audiant vicinum iuxta se aliquid possidere, ne audiant pauperem sibi contradicentem. Horum animæ sunt, quibus dicit Propheta: *Mulieres diuites exurgite.*

De reprehensione diuitum, qui magis alienum quam suum panem manducant, & quod ideo misera luan paupertatis erimus. CAP. IIII.

ET non manducauit (inquit) panem suum: quoniam quaerebat alienum. Etenim diuites magis alienum panem quam suum manducant, qui raptu viuunt, & rapinis sumptum exercent suum. Aut certe non manducauit panem suum, volēs se morte multare, quod ei aliquid negaretur. Compara nunc affectum pauperis. Nihil habet, & ieiunare voluntarius nisi Deo nescit, ieiunare nisi ex necessitate non nouit. Diuites eripitis quidem pauperibus vniuersa, aufertis omnia, nihil relinquitis: paenam tamē pauperum vos potius diuites sustinetis. Illi ieiunant, cum non habeant, vos cum habetis. A vobis igitur prius paenam exigitis, quam pauperibus crogetis. Vos igitur vestro affectu luitis miseræ paupertatis ærummas: & pauperes quidem non habent quo vtantur, vos autem nec ipsi vtimini, nec alios vti finitis. Erutis aurum de metalli venis, sed rui sum absconditis. Quantorum vitas in illo infoditis auro? Cur illa seruantur, cum legeritis de auro diuites? Thesauros condit, & ignorat cui congregat eos? Hæres otiosus expectat, hæres fastidiosus increpat, quod serò moriamini. Odit incrementa hereditatis suæ, ad damna festinat. Quid igitur miseris, quando nec apud illum cui laboratis, gratias referunt? Propter illum totis mœstam diebus toleratis famem, cotidiana mensæ vestræ damna metuentes: propter illum diuitia aggeratis ieiunia. Noui ego diuitem in agrum proficicentem, panes breuiore vrbē delatos numerare solere, ut pro numero panis aestimaretur quot dies in agro futurus esset. Nolebat obsequium aperire hortum, ne quid de condito minueretur. Panis vnus singulis diebus deputabatur, qui tenacem vix satiare possit. Comperi etiam viti fidem, si quando ei ouum esset appositum, queri quod pullus esset occisus. Hoc ideo scribo, ut cognofcatis vindicem esse Dei iustitiam, quæ lacrymas pauperum vestro vlciscatur ieiunio.

Quod mensa diuitum, multorum pauperum instruitur sanguine: & de patre qui cogebatur à diuite, cuius mensa virinum defuit, ut silium venderet: & quomodo sepe mulieres incitamenta sint extorsionis à pauperibus. CAP. V.

Quam religiosum esset ieiunium, si sumptum contuuij tui deputares pauperibus? Tolerabilior ieiunio

Esa. 5.

Job 1.

Esaia 37.

Psal. 38.

Job 8.

Psal. 75. rexi, quoniam Dominus suscepit me. In hoc qui fa-
Cantic. 6. culo dormitant, digni habiti increpatione caelesti,
 qui ascenderunt equos, quos refranare non pote-
 rant. Legimus alibi dicentem Ecclesiam suae animam:
Psal. 75. Posuit me currus Aminadab. Si ergo anima currus
 est, vide ne equus caro sit: agitator autem vigor men-
 tis, qui regit carnem, & motus eius velut quosdam
 equos prudentiae habenis coarctet. Dormitauerunt
 ergo qui ascenderunt equos, corporis voluptates, nullo
 eas moderamine gubernantes. Unde & ascen-
 sores eos quam equites vel agitatores maluit nuncupare.
 Agitator enim cum disciplina & arte pro arbitrio
 suo equos agit, vel currentes incitat, vel restitit
 indomitos, vel reuocat fatigatos, vel mansuetos
 pro sua voluntate conuertit. Unde cum reciperetur
 Elias, & curru quasi ad caelum ferretur, clamauit
 ad eum Elias: Pater pater agitator Israel, & eques
 eius, hoc est, qui populum Domini bono ductu regebas,
 constantiae merito hos accepisti currus, hos equos
 ad diuina currentes, quia moderatorem te humanarum
 mentium Dominus comprobauit, ideo tanquam boni
 amica certaminis victor aeterno praemio coronaris.
 In Habacuc quoque propheta lectum est, ad ipsum
 Dominum dictum: Ascende super equos tuos, &
 equitatus tuus salus. Agitauit enim Apostolos
 equos, quos per diuersa mundi direxit, vt toti
 orbi Euangelium praedicarent. Ascende, ait, quasi
 rector equorum, non quasi ascensor. Ascendit enim
 eques non tantummodo vt sedeat, sed vt regat: eo
 quod desidiosus, piger & somnolentus perferre
 non possit mentis incellum. De equite autem lectum
 est: Et eques cadet retrorsum, expectans salutem a
 Domino. Etenim quia nemo sine lapsu est: etiam si
 quis ceciderit, & terrenis aliquibus vitiis fuerit im-
 plexus, si tamen non abiicit spem resurgendi, fre-
 tus miseratione diuina perueniet ad salutem. De
 ascensore vero manifestum est indicium, quod reprehensibilis
 habeatur, quando Moyses ipse ait in cantico
 Exodi: Equum & ascensorem proiecit in mare. Et
 in Zacharia locutus est Dominus, dicens: Percuriam
 omnem equum in amentia, & ascensorem eius in
 insipientia. Non dixit solum equum sed & ascensorem,
 quomodo & in Exodo habes: Equum & ascensorem.
 Vbi est enim ascensor, qui non potest equum
 proprium gubernare, equus fertur in praecipitium,
 & indomito furore in praerupta & periculosa raptatur.
Psal. 32. Quid igitur vobis in equis confiditis diuites?
 Mendax est equus ad salutem. Quid in curribus
 vobis plauditis? Hi in curribus, & hi in equis, nos
 autem in nomine Dei magnificabimur. Ipsi obligati
 sunt, & cecidere: nos autem surreximus & erecti sumus.
 Nolite amare adhiñientes, nolite fremere libidinis
 excitari. Terribilis est Dominus, & cui nemo possit
 potens & diues resistere, iudicium caeleste iaculatur.

Quomodo diuites quiescere & feruari debeant ad flagitium, & consulti Domini in fide, humilitate, & deuota oratione: & quod multi diuites propter possidiam perierint.
 C.A.P. XXVI.

Bonum est vt iam quiescat, & ad flagitium feriantes reuereantur Domini potestatem. Ideo dictum est patriciae Cain: Peccasti, quiesce, vt modum

peccato suo poneret. Cogitationes vestrae confiteantur
 Domino. Non dicaris: Non peccauimus. Dixit sanctus
 Paulus: Etsi nihil mihi conscius sum, addidit tamen:
 Sed non in hoc iustificatus sum. Et vos etiam nihil
 estis concilij, consecramini tamen Domino, ne quid sit
 quod vos praetereat. Qui enim constitetur Domino,
 etsi reliquias cogitationis adhibuerit ad confessionem,
 diem festum mentis celebrabit arcano, & epulabitur
 non in fermento malitiae & nequitiae, sed in azymis
 sinceritatis & veritatis. Itaque in conclusione
 conuertit ad vos Propheta dicit: Orate, & reddite
 Domino Deo vestro. id est, Nolite dissimulare,
 diuites, dies instat, orate pro peccatis vestris, reddite
 pro beneficiis quae habetis muneribus. Ab ipso
 accepistis quod offeratis: ipse est quod ei soluitis.
 Dona, inquit, mea & data mea: hoc est, quae offeritis
 mihi dona, data sunt mea: ego ea dedi vobis atque
 donavi. Denique Propheta ait: Quoniam bonorum
 meorum non egesset tibi offero, quoniam non habeo
 quod non dedisti. Fides est quae dona conciliat,
 humilitas est quae oblata commendat. Fide Abel
 plurimum hostia obtulit Deo. Ideo super Cain fratris
 munera placuit munus Abel, quia fide vicit. Na
 vnde pauperis hostia magis quam diuitis placet? quia
 pauper fide ditior est, sobrietate locupletior: & cum
 sit pauper, ex illis est de quibus dicitur: Tibi offeret
 reges muneribus. Non enim purpuratis offerentibus,
 sed motus proprios regentibus Dominus Iesus delectatur,
 qui corporali laetitia mentis dominentur imperio.
 Orate ergo diuites, non enim habetis in operibus
 quod placeat. Orate pro peccatis vestris atque flagitiis,
 & reddite Domino Deo vestro muneribus. Reddite
 in paupere, in egeno soluite, in inope fecerite.
 Quem vltorem timetis, facite vobis debitorum. Non
 accipia, inquit, de domo tua vitulos, neque de gregibus
 tuis hircos, quonia mea sunt omnes ferae siluarum.
 Quidquid obtuleritis, meum est, quia totus orbis
 meus est. Non exigo quod meum est, est quod de vestro
 mihi possitis offerre. Studio deuotionis & fidei,
 non sacrificiorum ambitione delector. Tantummodo
 o homo, immola Deo sacrificium laudis, & redde
 altissimo vota tua. Aut certe, si placet, sic accipiamus.
 Quoniam dixit obdormisse somnum suum diuites,
 increpationes praemisit Domini in eos, terrorem
 subtexit, portetiam praedicauit, cui nec diuites
 resistunt, & conuersus ad vniuersos, ait: Diuites
 dormitent, diuites increpentur. Vos orate, & reddite
 Domino Deo vestro omnes qui in circuitu eius
 offeritis muneribus, id est, gratias agite pauperes,
 quia non est personarum acceptor Deus. Illi diuitias
 struant, condant pecuniam, auri agerent & argenti
 fauros: vos orate, qui aliud non habetis: vos orate,
 qui hoc solum habetis, quod est auro pretiosius & argento.
 Vos reddite muneribus, qui a Domino non receditis,
 qui estis in circuitu: quoniam qui cratis longae
 facti estis propere. Qui autem propere sibi videntur esse
 per diuitias ac potentiam, longae facti sunt propter
 auaritiam. Nemo enim foris est, nisi quae culpa
 excludit, sicut eiecit Adam de paradiso, & Eua
 excludit. Nemo longae, nisi quem flagitia propria
 relegauerint. Ergo vos propere positi orate & reddite
 muneribus terribili Deo, & ei qui auert principum
 spiritum, terribili apud reges terrae, eo quod nullo
 dimatur

C. P. 4.

dimatur diuitis pretio, nullo inflectatur potentium
 supercilio, qui culpae pretia discriminat, qui quo
 plus alicui contulerit, eo plus exigit ab eo. Saul con-
 tulit regnum: sed quia mandatum non custodiuit, &
 regnum amisit & spiritum. Multos reges gentium
 propter perfidiam populo patrum Dominus fecit esse
 captiuos. Et vt iam de proposita loquamur historia,
 Achab regem celestibus ingratus beneficiis ita iussit
 occidi, vt canes eius vulnera lamberent. Etenim
 quia pauperis vineam concupierat, nequaquam
 tantis opibus expletus imperij, infra omnem inopiam
 redactus a Domino, non qui vulnera eius lauaret,
 inuentus est, non qui corpus operiret. Defecit
 circa eum hominum humanitas, canum successit
 asperitas. Dignos plane sui ministros funeris
 avarus inuenit.

Quemadmodum Achab dicatur commotus ante faciem Dei, vt in diebus eius non inducerentur super eum mala: & quod Dominus etiam circa indignos promissa sua seruet.
 C.A.P. XXVII.

Hoc loco oritur illud quaestio, quomodo legimus
 dixisse Dominum ad Eliam: *Vidisti quem admodum
 commotus est Achab a facie mea? Non inducam in
 diebus eius mala, sed in diebus filij eius inducam mala
 super domum eius.* Aut quomodo dicitur quia valet
 apud Dominum poenitentia? Ecce rex commotus est
 a facie Dei, & ibat plorans, & contulit vestimenta
 sua, & operuit se cilicio, & erat indutus sacco ex illo
 die quo interfecit Nabuthae Iezraelitam, ita vt Deum
 misericordia commoueret, & mutaret sententiam.
 Ergo aut poenitentia non valuit nec inflexit Domi-

num misericordem, aut oraculum falsum est. Nam
 Achab & victus est & occisus. Sed considera quia
 Iezabel habuit vxorem, cuius ducebatur arbitrio, quae
 auerit cor eius, & nimis sacrilegis execrabilem fecit,
 & hunc eius poenitentiae reuocauit affectum. Dominus
 autem non potest mutabilis aestimari, si confessionis
 immemori non putabat esse seruandum, quod
 promiserat contenti. Accipe & aliud: Dominus
 etiam indigno seruauit tenorem sententiae suae,
 sed beneficia circa se diuina ipse non tenuit.
 Intulerat ei bellum rex Syriae, qui & ab eo victus
 est, captiuus quoque libertati donatus, & remissus
 ad regnum est. Nam primo congressu Achab vicit
 & fugauit hostem: secundo vicit, & captum imperio
 suo reddidit. Quod Achab non solum euasit, sed
 triumphauerit, diuina fuit sententia, dicente
 propheta: Ecce ego trado omnem hanc turbam hodie
 in manus tuas. Quod autem postea vinceretur,
 sua fuit culpa, dicente vno ex filiis prophetarum
 ad proximum suum: Occide me. Et non uoluit
 homo occidere eum. Et dixit: Eo quod non
 obedisti verbo Domini, ecce tu recedes a me,
 & interficiet te leo. Et recessit ab eo, & inuenit
 eum leo, & interfecit eum. Et post hoc alius
 propheta addidit ante regem Israel, & dixit
 ad eum: Haec dicit Dominus, quoniam dimisisti
 tu virum exterminationis de manu tua, ecce
 anima tua pro anima illius, & populus tuus
 pro populo illius. Liqueat igitur his oraculis
 quod Dominus etiam circa indignos promissa
 sua seruet: sed impios aut stultitia sua
 opprimi, aut alia praeruaricatione damari,
 etiam si prima praeruaricationis laqueos
 euaserint.

S. AMBROSII DE NABVTHE IEZRAELITA LIBRI FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS SVPER CAP. VI. LIBRI IIII. REGVM SERMONES.

IIII. Reg. Cap. VI.

Et dixerunt filij prophetarum ad Elisaeum:
 Ecce iam locus in quo nos habitamus coram
 te, angustus a nobis. Eamus iam vsque ad
 Iordanem, & tollamus inde vir trabem vnam,
 & faciamus nobis tegmen vt habitemus ibi.
 Et dixit Elisaeus: Ite. Et dixit vnus mansuetus:
 Veni cum feruis tuis. Et dixit Elisaeus: Ego
 ibo vobiscum. Et abiit cum eis: & veniunt ad
 Iordanem, & caedunt ligna. Et factum est,
 cum vnus succideret trabem, cecidit ex manubrio
 ferrum in aquam: & clamauit vir, & dixit:
 Heu iam domine, & ipsum mutuo acceptum.
 Et dixit homo Dei: Vbi cecidit? Et indicauit
 ei locum. Et fregit Elisaeus lignum, & misit
 illum:

& supernatauit ferrum. & dixit Elisaeus: At-
 tolle, & accipe tibi. Et extendit manum suam,
 & accepit illud. Et rex Syriae erat pugnans
 contra Israel, & consuluit seruis suis, dicens:
 In loco illo & illo faciemus insidias. Et misit
 homo Dei ad regem Israel, dicens: Attende
 vt non transuamus locum illum, quia ibi Syri
 insidiantur. Et misit rex Israel in locum
 quem dixit ei homo Dei, & obseruauit inde
 non semel neque bis. Et obstupuit cor regis
 Syriae de verbo hoc, & vocauit seruos suos,
 & dixit ad eos: Non nuntiatis mihi quis
 tradidit me regi Israel? Et dixit vnus de
 seruis eius: Nequaquam domine mi rex,
 sed Elisaeus propheta qui in

Israel, indicat regi Israel omnia quaecumque loquutus fueris in cōclau cubilis tui. Et dixit rex: Ite, & videte vbi est iste, & mittēs capiam eum. Et annuntiauerunt ei, dicentes: Ecce in Dothaim. Et misit equos & currus, & exercitum grauem: & venerunt nocte, & circumdederunt ciuitatem. Et confurrexit minister hominis Dei vt furgeret manē, & egressus est: & ecce exercitus circumiēs ciuitatem, & equi & currus. Et dixit puer eius ad eum: O domine, quid faciemus? Et dixit Elisæus: Non timeas, quia qui nobiscum, plures sunt super eos qui sunt cum eis. Et orauit Elisæus, & dixit: Domine aperi oculos eius, & videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons totus plenus equorum, & currus ignis in circuitu Elisæi: & descenderunt ad eum. Et orauit Elisæus ad Dominū, & dixit: Percute iam gentem hanc cecitate. Et percussit eos Dominus cecitate, iuxta verbum Elisæi. Et dixit Elisæus ad eos: Non hæc via, & non ista ciuitas: venite post me, & ducam vos ad virum quem queritis. Et duxit eos in Samariam. Et factum est, vt ingressi sunt in Samariam, dixit Elisæus: Domine aperi oculos istorum, & videant. Et aperuit Dominus oculos eorum, & viderunt, & ecce ipsi in medio Samariæ. Et dixit rex Israel ad Elisæū vt vidit eos: Si percutiens percutiam pater? Et dixit Elisæus: Non percuties: quos captiuos cepisti in gladio tuo & arcu tuo, tu percuties. Appone eis panes & aquam, & comedant & bibant, & vadat ad dominum suum. Et apposuit eis præparationem magnā, & comederunt & biberunt, & misit eos, & abierunt ad dominum suum: & non addiderunt vltra accincti Syriæ venire in terram Israel. Et factum est post hæc, & congregauit filius Ader rex Syriæ vniuersa castra sua, & ascendit, & obsederunt contra Samariam. Et facta est fames magna in Samaria. Et ecce obfidebat contra eam, donec fieret caput asini octoginta siclis argenti, & quarta pars cabi stercoreis columbarum quinque siclis argenti. Et erat rex Israel transiens per murum: & mulier clamauit ad eum, dicens: Salua me domine rex. Et dixit ei rex: Non, saluet te Dominus: vnde te saluabo? de area, vel de torculari? Et dixit ei Rex: Quid est tibi? Et dixit ei mulier: Mulier hæc dixit mihi: Da filium tuum, & comedamus cum hodie, & filium meum comedemus cras. Et coximus filium meū, &

comedimus eū: & dixi ei in die alia: Da filium tuum, & comedamus eum: & abscondit filium suum. Et factum est, vt audiuit rex verba mulieris, scidit vestimenta sua, & ipse transibat per murum. Et vidit populus, & ecce saccus in carne eius intrinsecus, & ait: Hæc faciat mihi Deus & hæc addat, si stabit caput Elisæi filij Saphar super ipsum hodie. Et Elisæus sedebat in domo sua, & seniores sedebant cum eo. Et misit rex virum de facie sua ad eum, & antiquam veniret nuntius ad eum, Elisæus dixit ad seniores: Vidistis quod misit filius homicidæ iste vt auferat caput meum? Videte vt venerit nuntius, claudite ostium, & illidite eū in ostio: nõne vox pedum domini eius post eum? Adhuc ipso loquente cum eis, & ecce angelus descendit ad eum, & ait: Ecce hoc malum à Domino, quid deprecabor Dominum amplius?

De sancto Elisæo propheta sermo primus.

NEPER me dixisse memini, quod hostium tumultus bellicosos timere minime debeamus, nec quamlibet copiosam hostium multitudinem formidare: quoniam, sicut ait Apostolus, maior est qui in nobis est, quam qui in mundo. hoc est, potentior est ad protegendos famulos suos Christus, quam diabolus ad instigandos inimicos. Quamuis enim idem diabolus colligat sibi turbas, & crudelias armet infania, tamen facile destruantur, quia melioribus populum suum Saluator circumdat auxiliis. Ait enim Propheta: Immittet angelum Dominus in circuitu tentionum eum, & eripiet eos. Quod si angelus Domini timentes eum de periculis eripit, non potest timere barbarum qui timuerit Saluatorem, nec potest metuere hostis impetum qui Christi præcepta seruauerit. Præcepta enim Christi, arma sunt Christianis, & diuinus timor terrorem à nobis expellit hostilem. Arma autem hæc nostra sunt quibus nos Saluator instruxit, oratio, misericordia, atque ieiunium. Ieiunium enim melius quam murus tuetur, misericordia facilius liberat quam rapina, oratio longius vulnerat quam sagitta. Sagitta enim non nisi proximè conspectum percutit aduersarium, oratio autem etiam longius positum vulnerat inimicum. Sic namque Elisæus propheta cum eum vellent rex Syriæ captiuare, ac suę subdere ditioni, multique eū armatorum cinsisset agminibus, non est terribus, non turbatus, sed annuntiant puer ait: *Noli timere, plures enim nobiscum sunt, quam cum illis.* O fides sancti propheta: nõ timet aduersarios quos prospicit, quoniam scit angelos secum esse quos credit. Nõ metuit terrenas infidias, quia caelestia adesse sibi nouit auxilia. *Plures* (inquit) *nobiscum sunt quæ cum illis.* Mira res, plures è caelo defensores meretur sanctitas, quæ in terris oppugnatores adduxit improbitas. *Plures nobiscum sunt, quam cum illis.* Videte

Videte beatitudinis meritum: propheta nuntiat etiã de multitudine, cum puer adhuc incertus sit de salute. Spirituales oculi carnalibus quanto plus cernunt? Hic perpicit armatorum numerum, & ille non cernit defensionis indicia. Quæta est diuina misericordia? Desertur hominibus beneficium, nec videtur auxilium: periclitantem consequuntur, & nesciunt. Hæc est enim pietas Saluatoris, vt interueniat salutem, ac non se prodat aspectu: sentiat beneficium, & non cernatur obtutus. Vnde errat qui putat cum prosperè aliquid gesserit, propria se fortitudine superasse. Scire enim debet quod aduersarij meritis magis quam virtute vincuntur, & non tam virtute quam sanctitate superantur, sicut sanctus Elisæus hostes suos non armis superabat, sed oratione vincebat. Nam cum idem ministro suo ad depellendum eius timorem plures adesse diceret defensores, nec metus ab illo posset auferri, tunc orauit ad Dominū, dicens: *Domine aperi oculos eius vt videat: & aperti sunt oculi eius, & vidit, & ecce mons totus plenus equitatu; & reliqua.* Oratio ergo propheta aperuit oculos pueri. Nõ mirum si oratio aperuit oculos, vt videret exercitus. non mirum inquam, si novos inferit oculos, qui noua promereretur auxilia. Aut cur nõ aciei producat obtutum, qui acies instruxerat angelorum? Cur, inquam, non oratione sua hebetudinem pupillarum detegeret, qui meritis suis caliginē nubium penetrauit? Necessariò ergo sanctus Elisæus hoc factò ministro formidoloso præstitit securitatem, cui iam refuderat claritatem: dispulit formidinem cordis à quo remouerat visionis cæcitatē, geminòque eum remunerans beneficium, absoluit eius metum, absoluit obtutum, minus timere cepit post quam plus videre promeruit, nam & pacem pariter promeruit, & vifum. In montibus ergo cernuntur armati, apparet eos verè descendisse de caelo, quorum aduentus primùm in montibus reperitur. Ipsa enim locorum proximitas hoc demonstrat, quod descendentes de caelo non nisi iuga collis sibi vicina calcaverint. Tunc igitur orauit Elisæus, & omnem hostilem exercitum cæcitate percussit. Non mirum si aduersariis cæcitatē intulit, qui famulo largitus est claritatem: & si hostibus auertit vifum, qui ministro præstat aspectum. Vbi sunt qui dicunt, plus quam preces sanctorum hominum adiuuasse posse? Ecce vna oratio Elisæi totum exercitum vulnerauit, & vnus propheta meritis omnis est hostium numerus captiuatus. Quæ cateruæ regum, quæ turba militū talem victoriam perpetrarunt, vt ita hostes prosternerent, vt de illis nullus o cumberet? Hæc est vera, hæc incruenta victoria, vbi sic aduersarius vincitur, vt de vincētibus nemo lædatur.

De eodem sermo alter.

MIRVM forsitan videtur, quod ante dies aliquot sancti Elisæi gratiam describentes diximus in defensionem ipsius de caelis auxilia descendisse, & armatos equites siue quadrigas eū diuinitus affuisse, aditisse etiam circa ipsum quadrigam igneā. Magna quidem res, sed in viro sancto miranda non est. Quid enim mirum si is auxilia meretur è caelo, S. Amb. tom. I.

cuius animus semper in caelo est: sicut ait Apostolus: *Nostri autem cōuersatio in caelis est.* Ergo si nostra cōuersatio in caelis est, & caelestis cōuersatio potest esse nobiscum: hoc est, vt qui vita viuimus, angelorum rectè consortium mereamur. Est ergo sanctè viuētibus quædam inter se cognatio, cōiunctio atque societas: nec inter est vtrum in caelis manent, an in terris: angelici sint habitus, vel humani, dummodo in iis sit eadem vita vel sanctitas. Cōuersatio enim connectit quos separant elementum, & diuersis licet corporibus diuidantur, iisdem tamen actibus coniunguntur. Atque ideo fit vt sancti sibi quodam consortio coherentes, à se inuicè nõ discedant: & modò angeli ad terras veniant, modò homines ad caelestia transferantur; ac profectu meliore quibus vita communis est, incipiunt illis viuēdi etiã elementa esse communia. Sed dicit aliquis: Frequenter audiuius angelos ad homines descendisse, audire etiam cupimus quando homines ad caelestia transmigrant. Manifestares est, & in promptu posita. Elias magister Elisæi nõne angelis ducentibus raptus ad caelum est, & quadriga ignea impositus quasi in quodam triumpho victor ascendit? Victor enim extiterat non gentium barbararum, sed sæcularium voluptatum. Siquidem grauiores inimici sunt prauis moribus, quam hostes infesti: vt facilius intelligamus hoc tempore malignitatem hostium vinci posse quam morum. Ergo Eliam angeli ad caelum perferunt, Elisæum angeli in terris custodiunt. Sed quid mirum, si angeli qui magistrum portauerant, discipulum tuebantur, & noua quadam obsequia quæ patri exhibuerant, etiam filio deferrebat? Ipse enim Eliæ spiritalis est filius, ipse eius hæres est sanctitatis. Rectè autem Elisæus Eliæ spiritalis filius dicitur, qui ascendens ad caelum, spiritum duplicem ei suæ gratiæ dereliquit. Cum enim data esset facultas Elisæo vt peteret quid vellent prius quam ab eo reciperetur Elias, petiuit vt duplex spiritus Eliæ fieret in ipso. Tunc dixit Elias: Durè petisti, sed fiet tibi. O hæreditas pretiosa, in qua plus hæredi relinquatur quam habetur: plus consequitur qui accipit, quam possideret qui largitur. Pretiosa planè hæreditas, quæ dum à patre transfertur ad filium, meritòrum quodã fenore duplicatur. Igitur Elias cum simplicem sanctitatis ipse haberet spiritum, Elisæo duplicem dereliquit. Mirum ergo in modum plus Elias gratiæ dimisit in terris, quam secum portauit ad caelos: & licet ipse ad altiora totus transfertur corpore, apud filium tamē maiore manet sanctitate. De Elisæi autem meritis quid dicamus, cuius hæc prima laus est quod patrem voluit gratia superare, dū dari sibi amplius postulat, quam scit apud eum esse qui possidet? Auarus quidem est in petèdo, sed idoneus in promerèdo. Dum enim à patre plus exigit quam habebat, facit eum meritis suis plus prestare quam poterat. Nam cum idem Elisæus post ascensum sui magistri venisset Hiericho, & rogaretur à ciuibus vt in eadem consisteret ciuitate, dixerunt: Commoratio oppidi bona est, sed aquæ malæ & steriles sunt. Tunc præcepit sibi dari vas fictile, & recedendo in eo sale veniens ad exitus aquarum proiecit in aquas, dicens: Hæc dicit Dominus: Sanauit aquas istas, non erit ex eis moriēs neque steriles, & sanatæ sunt aquæ

Philipp. 3.

4. Reg. 2.

4. Reg. 6.

4. Reg. 2.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

vsque in hunc diem. Videte ergo Elisæi quanta sint G
merita, cuius prima in ciuitate hospitalitas, filiorum
est magna fecunditas. Dū enim sterilitatem auertit
aquarum, successione largitur hæredum. Nō enim
hoc factō vnū Elisæus sanauit hominē, aut vnus
domus præstitit medicinam, sed totius ciuitatis po-
pulum reparauit. Si enim tardius hoc fecisset, inter-
ueniente sterilitate senescentibus cunctis ciuitas sine
habitatore remansisset. Igitur Elisæus dum cu-
rauit aquam, curauit & plebem, & dum fontem be-
nedixit vndarum, fontem quandam indulsit ani-
marum. Nam sicut sanctificatione eius de occultis
terræ venis aqua sana produiuit, ita de occultis vuluæ
visceribus soboles sana processit. Non enim sola tā-
tum fluente benedixit Elisæus, quæ fontium iam
gremio tenebantur, sed & illa quæ humido terræ so-
lo adhuc indisereta paulatim erant in posterum de-
fluxura. Vnde ait scriptura, ad exitus aquarum be-
nedixisse Elisæum, vt stillantem aquam prius sancti-
ficatio suscipere, quàm sinus fontis includeret. Igitur
quoniam dicit Apostolus Paulus: Hæc in figura
contingebant illis: videamus ergo ipsa figura quam
habebat veritatem, hoc est, requiramus quæ sit ista
ciuitas quæ sterilitate laborabat, vel quid sibi velit

vas fictile, quid etiam vt aspersi sales afferant suauitatem. Legimus in eodem Apostolo dictum esse de Ecclesia: Lætare sterilis quæ non parit, crumpe & exclama quæ non parturit. Ergo Ecclesia est illa sterilis ciuitas, quæ ante aduentum Christi aquarum vitio, hoc est, sacrilegio gentilium populorum sterilitatem sustinens, Deo filios procreare non potuit: at vbi venit Christus, velut vas fictile assumens corpus humanum, sanauit aquarum vitia, hoc est, rescavit sacrilegia populorum: & statim Ecclesia quæ erat sterilis, cœpit esse fecunda. Vnde & Apostolus dicit: Lætare sterilis quæ nō parit, erumpe & clama quæ non parturit: quia multi filij de terra magis quàm eius quæ habet virum. Plures enim filios ex ea Ecclesia quæ erat sterilis, procreauit, quàm synagoga quæ erat fecunda, susceperit. Aspersi autem sales qui sint qui attulerunt medicinam, facillè cognoscemus, dicit Dominus ad Apostolos suos: Vos estis sal terræ. Ergo si Apostoli salibus comparati sunt, rectè figura completur. Sicut tunc effusi de vasculo sales condierunt aquas, ita & nunc missi à Salvatore Apostoli populos condierunt vniuersos, vt ablata sterilitate vitiorum, prolem incipiant germinare virtutum.

ibid.
1. Cor. 10.

OPERV M SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS
EPISCOPI TOMI PRIMII FINIS.

Summarium libri de Tobia.

Virtutes patientie, & cetera beati Tobia virtutes describuntur: vsuraria prauitas multis reprobat argumentis: feneratorum fraudes, & eorum pœnæ & mala explicantur.

Capita libri de Tobia.

Quod humiliter ac patienter vir iste iustus, misericors & hospitalis iulens captiuitatis arumnam, quam ab viris quibus predictus fuerat, subit commouens magis mirum quàm priuatam dolens: quodque nullam humanitatis officium illo sit prestantius quod desuictis corporibus confertur. Cap. I.
De commendatione sancti viri, qui dum cecitatem incidit, non ingemuit, nec conquestus fuerit: & quod diligenter cauebat ne quid furuum damnum suam int. aret: quod etiam pecuniam quam proximo suo commodaauerat, in tanta indigentia non pepserit: quod propterea in hoc, quod pecuniam commoda uir, & non conserauit, ut si seruaerit officium: & de dupli seruaerit, cum detestatione exorabitur ac multi sanior, & commendatione boni. Cap. II.
De detestatione duricie & auaritie feneratorum. Cap. III.
Quæ ratione feneratoris iude & diabolo comparatur: & quid significetur nominibus creditoris debitori seruire & sortis. Cap. IIII.
Quomodo pecunia feneratorum nunquam quiescat: quomodo etiam imprudenter recipentes sub vsura mutui, si iam multos acquirant amicos, cum quibus epipare & splendide conuenerit, qui tamen excelsa pecunia suis feneratori diuertendis relinquuntur: & de aliorum seua patientia. Cap. V.
De nequitia feneratorum, qui aliena damna arbitrantur sua lucra, et quomodo sui fingant rectorum suæ iniustitia. Cap. VI.
De incipatione adulescentium, qui sub vsura pecuniam mutui recipiunt, & de vulnere remedium querunt: & quam tristis his sit fauies creditoris occursum: & de induciis per eos postulatis, parum eam profuturis. Cap. VII.
Quod pro paterno debito nonnunquam liberi in auctionem deducantur, & publicè sub hasta vendantur: & quomodo obligatus feneratori venditus dicatur. Cap. VIII.
Quod fenerator peccati nostri diabolus sit, & de comparatione ipsius ad vsurarium: & quod idem sit exactor qui se creditorem appellat. Cap. IX.

Quod à feneratoribus defunctorum cadauera aliquando teneantur pro pignore, & eis tumulus donegetur. & quod nihil interest inter sumus & senus, inter mortem & sortem. Cap. X.
De vsura ab aleatoribus exorta: & de inuisibili lege aleæ, cui subiacentur etiam feracissimi homines. Cap. XI.
De uisibili feneratorum exactione, & de variis vocabulis ab eis sub honestate specie excogitatis: & quod feneratoris pecunia sit eccidua, & imitetur naturam serpentium. Cap. XII.
Vnde dicatur vsura: & quemadmodum simul nascatur & emittatur, & iam nata parturiat, semperque inextinguibilis atque insatiabilis sit. Cap. XIII.
De vsura diuina lege prohibita: & quod secundum Catonem fenerator sit hominem occidere: quodque omne quod prater sortem accipitur, sit vsura, quocumque vocabula appelleretur. Cap. XIV.
Quomodo intelligatur illud Deuteronomij: Ad alienigena vsuram exigere, non autem à fratre: & de maledictione vsurari secundum Ezechielem. Cap. XV.
Quibus Dominus in Euangelio doceat feneratorum: & quod feneratori Deo peccatorum appelleretur: & quis possit esse bonus fenerator, & quare bonus vsurari. Cap. XVI.
An liceat mutuum dari recipere pignora. Cap. XVII.
Quid feneratorum, & quibus secundum legem statuta, & quod etiam iustus & pauper hoc facere ualeat. Cap. XVIII.
Quomodo patres nostri gentilibus feneratorum: & quomodo hodie sacerdotes feneratori debeant. Cap. XIX.
Quod sit illud pignus quod lex reddi iubet ante sola occasum: & de triplici pignore. Cap. XX.
De reprehensione debitorum mutuum recipientium, & postmodum commendantis in gratiarum in redditione faciendis: & de obligatione mala & lapidum supermolari prohibita. Cap. XXI.
Quem feneratorum imitari debeamus. Cap. XXII.
An fenerator excuset quod etiam superiores nostri id fecerint, & quod antiquum sit vsurarum exercitium: & quomodo Tobias neque pignus neque fideiorem receperit: quo pacto etiam qui pro alieno debito fideliere debeat. Cap. XXIII.
De aliis uirtutibus Tobia: & quomodo mercenarius merces sit soluta. Cap. XXIII.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS DE TOBIA
LIBER.

TOBIAS.

Cap. I.

LIBER sermonū Tobia, filij A Tobiel, filij Ananiel, filij Adui, filij Gabael, de femine Afael, ex tribu Nephtholim, qui captus est in diebus Ene messari regis Assyriorum è

femine familia nostræ, & genui ex ea Tobiam. Et quando captiuus ductus fuit in Niniuen, omnes fratres meos, & qui de genere meo, edebant de panibus gentilium: ego uero custodiui animam meam ne māducarem, quia memor fui Dei in tota anima mea: & dedit altissimus gratiam & formam in conspectu Enemessari, & fui eius emptor. Et profectus sum in Madian: & tradidi Gabelo fratrem meum in Ragas Mediæ argenti talenta decem. Et cum mortuus esset Enemessarius, regnauit Sennacherib filius eius pro eo: & uia eius cessauerunt, & non amplius potui ire in Madian: Et in diebus Enemessari eleemosynas multas faciebam fratribus meis. Panes meos dabam esurientibus, & uerimenta mea nudis. Et si quempiam de genere meo uidebam mortuum & proiectum in muro in Niniue, sepeliebam eum: & si quempiam occidit Sennacherib rex quando uenit fugiens de Iudea, sepeliui eum furatus. multos enim perdidit in furore suo. & quæ sita sunt à rege corpora, & non sunt inuenta. Pergens autem vnus Niniuitarum, manifestauit regi de me quod sepeliebam eos, & absconditus sum. Cognoscens autem quod quæror ut moriar, timens secessi. Et direpta sunt omnes substantiæ meæ, & non est relictum mihi quidquam, præter Annam uxorem meam & Tobiam filium meum. Et non transierunt dies quinquagintaquinque, vsquequò occiderunt eum duo filij eius, & fugerunt in montes Ararath. Et regnauit Afsaradan filius eius pro eo. Et constituit Achiacharū Anacl filium fratris mei su per omnē computatione patris sui, & super

2. Paral. 32.

4. Reg. 18. Eja. 37.

Thisbe, quæ est à dextris prope Nephtholim in Galilæa supra Afer. Ego Tobias uis ueritatis ambulauit & iustitiæ omnibus diebus uitæ meæ. Et eleemosynas multas faciebam fratribus meis & genti meæ, qui ambulauerunt mecum in regionem Assyriorum in Niniuen. Et quando eram in regione mea in terra Israel, iuniore me existente, omnibus tribus Nephtholim patris mei recessit à domo Hierosolymorum, quæ electa est ab omnibus tribubus Israel, vt sacrificarent omnes tribus. Et sanctificatum est templum tabernaculi altissimi, & adificatum est in omnes generationes sacculi. Et omnes tribus quæ recesserant, sacrificabant Baal potestati, & domus Nephtholim patris mei: & ego solus ibam multoties in Hierusalem in festiuitatibus, sicut scriptum est omni populo Israel in præcepto sempiterno, primitias & decimas foetuum, & primitiua habens, & dabam illa sacerdotibus filiis Aaron ad altare omnium foetuum. Primam decimam dabam filiis Aaron ministrantibus in Hierusalem: at secundam decimam uendebam, & ibam & expendebam illam in Hierusalem per singulos annos: & tertiam dabam quibus conueniebat, sicut præceperat Debbora mater patris mei, quia orphanus relictus sum à patre meo. Et cum factus essem uir, accepi Annam uxorem de S. Ambr. tom. 2.

omnem gubernationem. Et orauit Achiacharus pro me, & veni in Niniuen. Achiacharus autem erat pincerna, & ab anulo, & gubernator, & computator. Et constituit cum Afardan secundo: erat autē patruelis meus. Cū autem redij in domum meam, & restituta est mihi Anna vxor mea, & Tobias filius meus.

Cap. II.

In quinquagesimo festo, quod est sanctum septem hebdomadarum, factum est pradiū bonum mihi: & accubui vt manducarem. Et vidi cibaria multa, & dixi filio meo: Vade, adduc quemcunque inueneris de fratribus nostris indigentem, qui memor est Domini: & ecce expecto te. Et veniens dixit: Pater, vnus de genere nostro strangulatus proiectus est in platea. Et ego antequam gustarem, ego exiliens tuli eum in quandam domum, quousque occideret sol. Et reuersus lotus sum, & manducaui panem meum in tristitia: & memor fui prophetiæ Amos, sicut dixit: Cōuertentur festiuitates vestræ in luctum, & omnes lætitiæ vestræ in lamentationem. Et fleui, & cum occidit sol, abij, & effodiēs sepeliui eum. Et propinqui deridebant, dicentes: Non adhuc timet hic interfici pro negotio isto, & fugit, & ecce iterum sepelit mortuos. Et in eadē nocte dormiui scēdatus iuxta parietem aulae: & facies mea discooperta erat, & nō sciebam quod passeruli in pariete erāt. Et oculis meis apertis, immiserunt stercus passeruli calidum in oculos meos: & factæ sunt albugines in oculis meis. Et abij ad medicos, & non profuerunt mihi. Achiacharus autē nutrebat me, quousq; profectus sum in Elymada. Et vxor mea Anna seruiebat in muliebribus, & mittebat dominis: & retribuuerunt ei & ipsi mercedem, addentes etiam hœdum. Cū autē venisset ad me, cœpit balare. Et dixi ei: Vnde hœdulus? numquid furtiuus est? Redde illum dominis, non enim licitum est māducare furtiuum. Ipsa autem dixit: Dono datus est mihi supra mercedem. Et non credebam illi, & dicebam: Redde illum dominis, & erubescam ad eam. Illa autem respondens mihi dixit: Vbi sunt eleemosynæ tuæ & iustitiæ tuæ? ecce cognita omnia tecum.

Cap. III.

Et tristatus fleui, & orauit cum dolore, dicēs: Iustus es Domine, & omnia opera tua, & omnes viæ tuæ misericordia & veritas: & iudicium verum & iustum tu iudicas in æternū. Memor esto mei, & respice in me. Ne me vlciscaris ob peccata mea & ignorātiās meas, & patrum meorum qui peccauerunt corā te. Non obedierunt enim præceptis tuis: & dedisti nos in direptionem & captiuitatē & mortem & parabolā improperij omnibus in quibus dispersi sumus. Et nunc multa iudicia tua sunt & vera. De me fac pro peccatis meis & patrum meorum, quoniam non fecimus præcepta tua. Non enim ambulauimus in veritate corā te: & nunc secundum placitū coram te fac meū. Præcipe recipere spiritum meum, vt peream & fiam terra: quoniam vtile mihi mori, quā viure, quia opprobria mendosa audiui, & tristitia est multa in me. Præcipe absolui me de necessitate iā in æternū locū, ne auertas faciem tuam à me. In eadē die contigit filiæ Raguelis Sarre in Ecbanis Mediæ, & hęc opprobriari ab ancillis patris sui, quoniā erat tradita viris septem, & Asmodæus nequā dæmonium occidit eos, antequam essent ipsi cū ea vt in mulieribus. & dixerunt ei: Non intelligis quod suffocaueris viros tuos: iam septem viros habuisti, & vnus eorum non est nominata. Quare nos verberas pro eis? Si mortui sunt, vade cum illis, ne videamus ex te filium aut filiā in æternū. Hęc cū audisset, tristata est valde, vt suffocaretur, & dixit: Vna quidē sum patri meo, si fecero hoc, improperiu ipsi est, & senectam eius deducā cū dolore in infernū. Et deprecata est ad fenestram, & dixit: Benedictus es Domine Deus meus, & benedictū nomen gloriæ tuæ sanctum & honorabile in sæcula. Benedicāt te omnia opera tua in sæculū. & nunc Domine oculos meos & faciē meā in te dedi. Dixi vt absoluas me de terra, & vt non audiam ego amplius improperiu. Tu cognoscis Domine quod munda sum ab omni peccato viri, & nō coinquinaui nomē meū, neq; nomē patris mei in terra captiuitatis meæ. Vnigenita sum patri meo, & nō est ei filius qui sit heres ei, neq; frater propinquus, neq; existēs ei filius, vt seruē me ei vxorē. Iam perierūt mihi septē, ad quid mihi reliquū viure? Et nisi videtur tibi interficere me, præcipe respicere in me & misereri mei, & nō audite me amplius improperiu. Et audita est oratio

uo amorū in conspectu gloriæ summi Dei: & missus est Raphael vt curaret duos, Tobie vt decorticaret albugines, & Sarra filiā Raguel vt daret Tobie filio Tobie vxorē, & ligaret Asmodæum nequam dæmonium, quoniā ad Tobiam attinet hæreditare eā. In eodem tempore reuersus Tobias, introiuit in domū suā, & Sarra filia Raguelis descendit de superiori cubiculo suo.

Cap. IIII.

In die illa recordatus est Tobias de argento quod tradidit Gabelo in Rages Mediæ, & dixit intra se: Ego petij mortem: cur nō voco Tobiam filium meum, vt ei ostendam antequam moriar ego: Et vocans eum dixit: Fili, si mortuus fuero, sepeli me, & ne despexeris matrem tuam, honora eam omnibus diebus vitæ tuæ: & fac quod placitum est ei, & ne tristitia afficias eam. Memento fili quod multa pericula vidit propter te in vtero. Cū mortua fuerit, sepeli eā apud me in vno sepulcro. Omnibus diebus fili, Domini Dei nostri memor esto: & ne velis peccare & trāsgredi præcepta eius: & iustitiā fac omnibus diebus vitæ tuæ. Et ne ambules in viis iniquitatis, quia faciente te veritatem, prosperitates erūt in operibus tuis, & omnibus facientibus iustitiam. De facultatibus tuis fac eleemosynam, & ne inuideat tuus oculus in faciēdo eleemosynā. Ne auertas faciem tuam ab omni paupere, & à te non auertetur facies Dei. Quemadmodū tibi fuerit secundum multitudinem, fac ex eis eleemosynam: si paucum tibi fuerit, iuxta paucum ne timeas facere eleemosynā. Præmium enim bonum thesaurizas tibi in diem necessitatis, quoniam eleemosyna à morte liberat, & nō sinit intrare in tenebras. Donum enim bonum est eleemosyna omnibus facientibus eā coram altissimo. Attēde tibi fili ab omni fornicatione: & vxorem primū accipe de semine patrum tuorum, & ne accipias vxorem extraneam, quæ non est de tribu patris tui, quoniam filij prophetarum sumus: Noe, Abraham, Isaac, & Iacob, patres nostri ab æterno. Memor esto fili quod omnes isti acceperunt vxores de fratribus suis, & benedicti sunt in filiis suis, & semē eorum hæreditabit terrā. Et nunc fili diliges fratres tuos, & non superbias in corde tuo de fratribus tuis & filiis & filiabus populi tui accipere tibi ex eis vxorem,

quoniā in superbia perditio & non stabilitas multa, & in inutilitate diminutio & indigētia magna. nā inutilitas mater est famis. Merces omnis hominis, quicumque operatus fuerit tibi, apud te nō remaneat, sed redde ei statim. Et si serueris Deo, reddetur tibi. Attende tibi fili in omnibus operibus tuis, & esto eruditus in omni conuersatione tua, & quod oderis, nemini facias. Vinum ad ebrietatem nebibas, & ne ambulet tecum ebrietas in via tua. De pane tuo da esurienti, & de vestimentis tuis, nudis. De omni quod superfuerit tibi, fac eleemosynam: & ne inuideat tuus oculus dum feceris eleemosynam. Effunde panes tuos super sepulturam iustorum, & ne des peccatoribus. Consilium ab omni sapiente require, & ne despicias omnino consilium vile, & in omni tempore benedic Dominum, & ab ea pete vt viæ tuæ rectæ fiant, & omnes semitæ tuæ & consilia tua prosperentur: quoniam omnis gens non habet consilium, sed ipse Dominus dat omnia bona: & quem vult humiliat, sicut vult. Et nunc fili, memor esto præceptorum meorum, & ne delcantur de corde tuo. Et nunc indico tibi decem talenta argenti, quæ dedi Gabelo fratri Gabriæ in Rages Mediæ. Et ne timeas fili, quod mendici facti sumus. Sunt tibi multa, si timueris Deum, & recesseris ab omni peccato, & feceris quod placitum est coram eo.

Cap. V.

Et respondens Tobias dixit: Pater, faciā omnia quæcūque præcepisti mihi: sed quomodo potero accipere pecuniam, nō cognoscens eum? Et dedit ei chirographum, & dixit ei: Inquire tibi hominem qui car tecū, & dabo ei mercedem dum viuo, & recipe vadens pecuniam. Et iuit ad quærendum hominem: & inuenit Raphaelē qui erat angelus, & nō cognouit, & dixit ei: Si potes ire mecum in Rages Mediæ, & si expertus es locorū: Et dixit ei angelus: Ibo tecū, & apud Gabelū fratrem nostrū moratus sum. Et dixit ei Tobias: Sustine me, & dicā patri meo. Et dixit ei: Vade, & ne moreris. Et ingressus dixit patri: Ecce inueni qui ibit mecum. Ille autē dixit: Voca eum ad me, vt cognoscā cuius tribus est, & si fidelis est ad eundem tecum. Et vocauit eum, & ingressus est, & salutauerunt se inuicem. Et dixit ei

Tobias: Frater, de qua tribu & de qua familia tu es? ostende mihi. Et dixit ei: Tribu & familiam tuam requiris, an mercenarium qui eat cum filio tuo? Et dixit ei Tobias: Volo frater cognoscere genus tuum & nomen. Ille autem dixit: Ego de genere Azariae & Ananiae magni & fratris tui. Et dixit Tobias: Sanus venias frater, & ne mihi irascaris, quia quaesivi tribum tuam & familiam tuam cognoscere: & tu es frater meus de honesta & bona generatione. cognosco enim Anania & Ionathan filios Samariae magni: quoniam iuimus simul in Hierusalem ad adorandum, offerentes primitiua & decimas foetuum, & non errauerunt errore fratrum nostrorum. & radice magna es frater. Sed dic, quam tibi ero mercedem daturus: drachmam in die, & necessaria sicut & filio meo? Et in super addam tibi supra mercedem, si sani reuersi fueritis. Et coplacuit eis hic. & dixit ad Tobiam: Paratus sis in viam, & prosperemini. Et parauit filius eius quae ad viam. Et dixit ei pater eius: Vade cum homine hoc, & in caelo habitans Deus prosperet viam vestram, & angelus Dei eat vobiscum. Et exierunt ambo ut proficiscerentur, & canis pueri cum eis. Fleuit autem Anna mater eius, & dixit ad Tobiam: Quid misisti puerulum nostrum? nonne baculus manus nostrae est dum ingreditur ipse & egreditur coram nobis? Argentum argenteum vinam non precessisset, sed reliquiae filij nostri fiat. Sicut enim datum est nobis viuere a Domino, hoc sufficiens nobis est. Et dixit ei Tobias: Ne curam habeas soror: saluus perueniet, & oculi tui videbunt eum. Angelus enim bonus ibit cum eo: & prosperabitur via eius, & reuertetur saluus. Et cessauit flere.

Cap. VI.

Ille autem euntes viam, venerunt vesperem ad Tigrim fluium, & manserunt ibi. At puer descendit ut lauaretur, & saltauit piscis de flumino, & voluit deuorare puerum. At angelus dixit ei: Apprehende piscem. Et tenuit piscem puer, & proiecit eum in terram. Et dixit ei angelus: Incide piscem, & accipiens cor & iecur & fel, reponere securum. Et fecit puer sicut dixit ei angelus: piscem autem affantes comederunt. Et pergebant ambo quousque appropinquauerunt Ecbatani. Et dixit puer angelo: Azaria frater, quid est cor & iecur &

fel piscis? Et dixit ei: Cor & iecur, si aliquem perturbat daemionium aut spiritus nequam, fac fumigare haec coram viro aut muliere, & non perturbabitur amplius. Felle vngere hominem qui habet albugines in oculis, & sanabitur. Cum autem appropinquassent Rages, dixit angelus puero: Frater, hodie manebimus apud Raguel, & ipse cognatus tuus est: & est ei filia vnigenita nomine Sarra. loquar pro ea ut detur tibi ipsa in uxorem: quia ad te attinet hereditas eius, & tu solus es de genere eius; & puella formosa & prudens est. Et nunc audi me, & loquar patri eius. Et quando reuersi fuerimus de Rages, faciemus nuptias: quia scio Raguelem, quod non dabit eam viro alteri secundum legem Moysi, vel reus erit mortis; quia hereditatem te oportet accipere, aut omnem hominem. Tunc dixit puer angelo: Azaria frater, audiui ego puellam datam fuisse septem viris, & omnes in cubiculo mortuos esse: & nunc ego solus sum patri, & timeo ne ingressus moriar, sicut & qui prius, quoniam daemionium amat ipsam, quod non iniuria afficit quemquam praeter accedentes ad eam. Et nunc ego timeo ne moriar, & deducam vitam patris mei & matris meae cum dolore super me in sepulcrum eorum: & filius alius non est eis, qui sepeliat eos. Dixit autem ei angelus: Non es memor sermonum quos praecipit tibi pater tuus super accipiendam tibi uxorem de genere tuo: Et nunc audi me frater, quia tibi erit in uxorem, & daemionij nullam rationem habet, quia nocte hac dabitur tibi ipsa in uxorem: & si ingressus fueris ad cubiculum, sumes cineres incensuum, & impones de corde piscis & iccore, & facies fumigare: & odorabit daemionium, & fugiet, & non amplius redibit in saeculum saeculi. Quum autem accesseris ad eam, surgite ambo & clamate ad misericordem Deum, & saluabit vos & miserabitur. Ne timeas, quoniam tibi haec parata erat a saeculo: & tu eam saluabis, & ibit tecum, & existimo quod tibi erunt ex ea filij. Et ut audiuit Tobias haec, dilexit eam, & anima eius adhaesit ei valde. Et venerunt in Ecbatana.

Cap. VII.

Et venerunt in domum Raguelis: Sarra vero obuiam exiit eis, & salutauit eos, & ipsi illam. Et introduxit eos in domum, & dixit

xit Raguel Ednae vxori suae: Quam similis iuuenis Tobiae consobrino meo? Et interrogauit eos Raguel: vnde estis fratres? Et dixerunt ei, Ex filiis Nephthalim captiuis in Niniae. Et dixit eis: Nostis Tobiam fratrem nostrum? Illi autem dixerunt: Nouimus. Et dixit eis: Sanus est? Illi verò dixerunt: Et viuunt, & sanus est. Et dixit Tobias: Pater meus est. Et exiit Raguel, & osculatus est eum, & fleuit: & benedixit eum, & dixit ei: Honesti mei & boni hominis filius. Et audiens quod Tobias perdidit oculos suos, contristatus est, & fleuit. Et Edna vxor eius, & Sarra filia eius lacrymatae sunt. Et susceperunt eos alacriter, & occiderunt arietem ouium, & parauerunt cibaria multa. Dixit autem Tobias Raphaeli: Azaria frater, loquere de iis quae dicebas in via, & perficiatur negotium. Et communicauit sermonem Ragueli, & dixit Raguel ad Tobiam: Manduca & bibe, & hilaris sis: te oportet filiam meam accipere: verumtamen ostendam tibi veritatem. Dedi filiam meam septem viris, & quum ingressi sunt ad eam, mortui sunt in nocte: sed in praesenti hilaris sis. Et dixit Tobias: Non gustabo quidquam hinc, quousque steteris & statuaris ante me. Et dixit Raguel: Curam habe eius ex nunc secundum iudicium tu frater es ipsius, & ipsa tui. at misericors Deus prosperet vobis bona. Et vocauit Sarram filiam suam: & venit ad patrem suum, & accipiens manum eius, tradidit eam Tobiae vxorem, & dixit: ecce secundum legem Moysi curam habe illius, & duc ad patrem tuum. Et benedixit eos, & vocauit Ednam vxorem suam, & accipiens libellum scripsit conscriptionem, & signauit, & ceperunt manducare. Et vocauit Raguel Ednam vxorem suam, & dixit ei: Soror, prepara alterum cubiculum, & introduce eam. Et fecit sicut dixit, & introduxit eam illum, & lacrymata est. Et suscepit lacrymas filiae suae, & dixit ei: Forti animo esto filia: Dominus caeli & terrae det tibi gaudium pro tristitia tua hac, forti animo esto filia.

Cap. VIII.

Postquam verò perfecerunt cenare, introduxerunt Tobiam ad eam. Ille autem vadens recordatus est sermonum Raphaelis: & accepit cinerem incensuum, & imposuit

cor piscis & iecur, & fecit fumigare. Quando autem olfecit daemionium odorem, fugit in superiora Aegypti, & ligauit illud angelus. Ut autem conclusi fuerunt ambo, ascendit Tobias super lectum, & dixit: Surge soror, & orabimus ut misereatur nostri Dominus. Et coepit Tobias dicere: Benedictus es Dominus Deus patrum nostrorum, & benedictum nomen tuum sanctum & gloriosum in saecula. Benedicant te caeli & omnes creaturae tuae. Tu fecisti Adam, & dedisti ei adiutorium eam firmamentum vxorem eius. ex istis factum est hominum semen. Tu dixisti, non bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile ei. Et nunc Domine, non propter fornicationem ego accipio sororem meam hanc, sed in veritate. Praecepte miserere mihi, & cum hac senescere. Et dixit secum: Amen. Et dormierunt ambo nocte. Et surgens Raguel, abiit & effodit sepulcrum, dicens: Num & hic morietur? Et venit Raguel in domum suam, & dixit Ednae vxori suae: Mitte vnam ancillarum, & videat si viuunt: si autem non, ut sepeliam eum, & nemo sciat. Et introiit ancilla aperiens ianuam, & inuenit duos dormientes: & egressa nuntiauit eis quod viuerent. Et benedixit Raguel Deum, dicens: Benedictus es Deus in omni benedictione munda & sancta: & benedicant te sancti tui, & omnes creaturae tuae, & omnes angeli tui & electi tui benedicant te in omnia saecula. Benedictus es quod letificasti me, & non est factum mihi quemadmodum putabam, sed secundum magnam misericordiam tuam fecisti nobiscum. Benedictus quoniam misertus es duobus vnigenitis, fac eis Domine misericordiam: perfice vitam eorum in sanitate cum letitia & misericordia. Iussit autem seruis replere terra sepulcrum. Et fecit eis nuptias dierum quatuordecim: & dixit ei Raguel, antequam complerentur dies nuptiarum cum iureiurando ne exiret ipse, viquequod implerentur quatuordecim dies nuptiarum. Et nunc accipies medietatem substantiae suae, ut iret cum salute ad patrem, & reliqua, quando moriares & vxor mea.

Cap. IX.

Et vocauit Tobias Raphaelem, & dixit ei: Azaria frater, accipe tecum puerum, & duos

camelos & vade in Rages Mediæ ad Gabelû, & porta mihi argentum, & cum adduc ad nuptias, quoniam iuravit Raguel non exiturum me. Et pater meus numerat dies, & si tardauero multum, tristabitur valdè. Et abiit raphael, & mansit apud Gabelum, & dedit ei chirographum. Ille autem obtulit theculas in sigillis, & dedit ei. Et manè surrexerunt simul & venerunt ad nuptias. Et benedixit Tobias vxorem suam.

Cap. X.

ET pater eius Tobias computabat vnumquemque diem. Et vt impleti sunt dies via, & non veniebant, dixit Tobias: Numquid confusi sunt, numquid mortuus est Gabelus, & nemo ei dat pecuniam? Et tristabatur valdè. Dixit autem ei vxor: Periiit puer, quoniam moratus est. Et cœpit flere eum, & dixit: Non curæ est mihi filii, quoniam dimisi te lumen oculorum meorum. Et Tobias dicit ei: Tace, ne verbum habeas, sanus est. Et dixit ei: Tace, ne seducas me, periiit puer meus. Et ibat quotidie in viam extra, quæ profecti sunt. Per dies autem panem nõ manducabat, at noctes omnes non cessabat flere Tobias filium suum, quousque completi sunt quatuordecim dies nuptiarum, quas iuravit Raguel facere eum ibi. Dixit autem Tobias Ragueli: Dimitte me, quoniam pater meus & mater mea iam nõ sperant videre me. Dixit autem ei focer eius: Mane apud me, & ego mittam ad patrem tuum, & manifestabunt ei quæ de te. Et Tobias dicit: Non, sed mitte me ad patrem meum. Surgens autem Raguel, dedit ei Sarram vxorem eius, & dimidium bonorum, corpora & iumenta, & argentum, & benedicens eos misit. Dicens: Prosperet vos Deus filij, Deus cæli antequam ego moriar. Et dixit filia suæ: Honora foceros tuos: ipsi nunc parentes tui sunt. vtinam audiam tuam famam bonam. Et osculatus est eam. Et Edna dixit ad Tobias: Frater dilecte, restituat te Dominus cæli: & der mihi videre tuos filios è Sarra filia mea, vt lætificer coram Domino. Et ecce trado tibi filiam meam in depositum, & ne tristitiam inferas ei. Post hæc proficiscebatur & Tobias benedicens Deum. Et prosperam fecit viam eius: & benedicebat Raguellem & Ednam vxorem eius.

Cap. XI.

ET profectus est, quousque appropinquarent ipsi in Niniuen. Et dixit Raphael ad Tobias: Cognoscis frater, quomodo reliquisti patrem tuum: præcurramus ante vxorem tuam, & præparemus domum: accipiam ad manum fel piscis. Et abierunt, & iuit canis post ipsos. Et Anna sedebat circumspiciens filium suum in via, & præcognouit eum venientem. & dixit patri suo: Ecce filius tuus venit, & homo qui iuit cum illo. Et Raphael dixit: Scio ego Tobia, quod aperiet oculos pater tuus. Tu igitur lini fel in oculos eius, & compunctus deteret & abiiciet albugines, & videbit te. Et currens Anna cecidit super collum filij sui, & dixit ei: Vidi te fili, abhinc moriar. & fleuerunt ambo. Et Tobias exiit ad ianuam, & offendit. At filius eius currit ad eum, & apprehendit patrem suum, & sparsit fel super oculos patris sui, dicens: Confide pater. Vt autem compuncti sunt, attriuit oculos suos, & decorticatæ sunt ab angulis oculorum eius albugines, & videns filium suum cecidit super collum eius, & fleuit, & dixit: Benedicteus Deus, & benedictum nomen tuum in sæcula: & benedicti omnes sancti tui angeli, quia flagellasti, & misertus es: & ecce video Tobias filium meum. Et introiuit filius eius gaudens, & annuntiauit patri suo magnalia quæ facta fuerant in Media. Et exiit Tobias in occursum nurus suæ, gaudens & benedicens Deum ad portam Niniues. Et mirabantur videntes ipsum ambulantem, quia vidit. Et Tobias cõfitebatur coram eis, quod misertus fuisset eius Deus. Et vt appropinquauit Tobias ad Sarram nurû suam, benedixit eam dicens: Venias sana filia. Benedicteus Deus qui duxit te ad nos, & pater tuus & mater tua. Et factum est gaudium omnibus iis qui in Niniue fratribus suis. Et venit Achiacharus, & Nasbas consobrinus eius: & factæ sunt nuptiæ Tobia cum læticia per dies septem.

Cap. XII.

ET vocauit Tobias Tobias filium suum, & dixit ei: Vide fili, vt des mercedem homini qui venit tecum, & addere ei oportet. Et dixit ei Tobias: Pater, non lædor dans ei dimidium eorum quæ attuli, quo-

quoniam me adduxit tibi sanum, & vxorem meam curauit, & argentum meum attulit, & te similiter curauit. Et dixit senex: Iustè fit ei. Et vocauit angelum, & dixit ei: Accipe dimidium omnium quæ attulisti, & abduc saluus. Tunc vocans ambos occultè, dixit eis: Benedicite Deum, & ipsi confitemini, & magnificentiam date ei, & confitemini coram omnibus viuentibus pro iis quæ fecit vobiscum. Bonum benedicere Deum, & exaltare nomen eius, sermones Dei honorificè ostendentès. & ne cunctemini confiteri ei. Mysteriû enim regis, bonum abscondere; at opera Dei reuelare, honorificum. Bonum facite, & malum non inueniet vos. Bonum oratio cum seiuinio & elemosyna, & iustitia. Bonum parû cû iustitia, quàm multû cum iniustitia. Bonû facere elemosynâ, quâ thesaurizare aurû. Elemosyna enim à morte liberat, & ipsa emûdat omne peccatum. Facientes elemosynas & iustitias, replebuntur vita: at peccantes, hostes sunt suæ vitæ. Non abscondam à vobis omne verbum. Dixi autem mysterium regis abscondere, bonum: at opera Dei reuelare, honorificum. Et nunc, quando orasti tu & nurus tua Sarra, ego induxi memoriam orationis vestrae coram Sancto. Et quâdo sepeliebas mortuos, similiter aderam tibi. Et quando non cunctatus fuisti surgere & relinquere prandium tuum, vt abiens cooperires mortuum, nõ lauitisti me benefaciens, sed tecum eram. Et nunc misit me Deus ad sanandum te, & nurrum tuum Sarram. Ego sum Raphael, vnus de septem angelis sanctis, qui offerunt orationes sanctorum, & ambulat ante maiestatem Sancti. Et turbati sunt duo, & ceciderunt in faciem, quia timeuerunt. Et dixit eis: Ne timeatis, quia pax vobis erit. At Deum benedicite, quia nõ mea gratia, sed voluntate Dei nostri veni. vnde benedicite eum in sæcula. Omnibus diebus apparebam vobis, & non manducaui neque bibi: sed visionem vos videtis. Et nunc confitemini Deo, quoniam ascendo ad eum qui misit me: & scribite omnia quæ consummata sunt in libro. Et surrexerunt, & nõn amplius viderunt eum: & cõfitebantur opera magna & mirabilia Dei.

Cap. XIII.

ET vt apparuit eis angelus Domini, & To-

bias scripsit orationem in exultationem, & dixit: Benedicteus Deus viuens in sæcula, & regnum eius: quia ipse flagellat & misertetur, deducit ad inferos & reducit: & non est qui effugiat manum eius. Cõfitemini ei Israel in conspectu gentium, quoniam ipse dispersit nos inter eos. Ibi ostendite magnificentiam eius, & exaltate eum in cõspectu omnis viuentis: quoniam ipse Dominus noster, & Deus ipse pater noster in omnia sæcula. Et flagellabit nos in iniquitatibus nostris, & iterum miserebitur. Et congregabit nos ex omnibus gentibus, vbi dispersit nos inter eas. Si conuersi fueritis ad eum in toto corde vestro, & in tota anima vestra, vt faciatis ante eum veritatem, tunc cõuertetur ad vos: & non abscondet faciem suam à vobis, & videbitis quæ faciet vobiscum. Et confitemini ei in toto ore vestro, & benedicite Dominum potestatis, & exaltate regem sæculorum. Ego in terra captiuitatis meæ cõfiteor illi, & ostendo fortitudinem & magnificentiam eius genti peccatrici. Quis cognoscit si volet vos, & faciet misericordiam vobis? Deum meum exalto, & anima mea regè cæli, & exaltabit magnificentiam eius. Dicant omnes, & cõfiteantur ei in iustitia. Hierusalem ciuitas sancta flagellabit te in operibus filiorum tuorum, & rursum miserebitur filios iustorum. Confitere Domino, quoniam bonus: & benedicte regem sæculorum, vt iterum tabernaculum eius ædificetur in te cum gaudio, & lætificet in te captiuos tuos, & diligat in te miseros in omnes generationes sæculi. Gentes multæ à longè veniēt ad nomē Domini Dei, munera in manibus habentes, munera regi cæli. Generationes generationum laudabunt te, & dabunt exultationem. Maledicti omnes qui oderunt te: benedicti erunt omnes qui diligunt te in sæculum. Latere & exulta in filiis iustorum, quoniam cõgregabuntur & benedicent Dominum iustorum. O beati qui diligunt te, gaudebunt super pace tua! Beati qui tristi fuerunt in omnibus flagellis tuis, quoniam in te gaudebunt videntes omnem gloriam tuam, & lætabuntur in æternum! Anima mea benedicat Deum regem magnum, quia ædificabitur Hierusalem sapphiro & smaragdo, & lapide pretioso. muri tui & turres & propugnacula in auro mûdo: & plateæ Hierusalem beryllo & carbunculo & lapide è Saphir ster-

nentur. Et dicent omnes vici eius, Alleluia, & laudabunt dicentes: Benedictus Deus qui exaltauit omnia secula.

Cap. XIII.

ET cessauit confiteri Tobias. Et erat annorum quinquaginta octo quando perdidit visum, & post annos octo respexit. Et faciebat elemosynas: & apposuit timere Dominum Deum, & confiteri ei. maxime autem senuit. Et vocauit filium suum, & sex filios filij sui, & dixit ei: Fili, accipe filios tuos, ecce senui, & ad discedendum a vita sum. Vade in Mediam filii, quia credidi quaecumque loquutus est Ionas propheta de Niniue, quod subuertetur. In Media autem magis erit pax vsq; ad tempus: & quod fratres nostri in terra dispergerunt a bona terra. Et Hierusalem erit deserta, & domus Dei in ea comburetur, & deserta erit vsque ad tempus. Et iterum miseretur eorum Deus, & conuertet eos in terram. Et edificabunt domum non qualis prior, vsquequod compleantur tempora seculi. Et post hæc reuertentur de captiuitatibus, & edificabunt Hierusalem honorifice: & domus Dei in ea edificabitur. Et in omnes generationes seculi edificatio gloriosa, sicut loquuti sunt de ea propheta. Et omnes gentes conuertentur verè ad timendum Dominum Deum, & confodient idola sua. Et benedicent omnes gentes Dominum, & populus eius confitebitur Deo. Et exaltabit Dominus populũ suum: & gaudebunt omnes qui diligunt Dominum Deum in veritate & iustitia, facientes misericordiam fratribus nostris. Et nunc filii, abi in Niniue, quoniam omnino erunt quæ loquutus est propheta Ionas. Tu autem serua legem & præcepta, & esto amator elemosynarum, & iustus: vt tibi beneficit. & sepeli me bene, & matrem tuam necem: & non vltiã maneat in Niniue. Filii, vide quid fecit Aman Achicharo, qui nutriuit eum, vt è luce duxit eum in tenebras, & quantum retribuit ei. Et Achicharus quidem saluatus est, illi verò retributio data est, & ipse descendit in tenebras. Manasses in elemosyna erat, & saluatus est de laqueo mortis quem fixerunt ei: Aman autem incidit in laqueum, & periit. Et nunc filii, vide quid elemosyna facit, & quomodo iustitia liberat. Et hæc ipse dicit, defecit anima eius

in lecto (erat autem annorum centum quinquaginta octo) & sepeliuit eum honorifice. Et quando obiit Anna mater eius, sepeliuit eam cum patre suo. Abiit autem Tobias cum vxore sua & filiis in Ecbatana ad Raguelem focerum suum: & senuit honorifice, & mortuos foceros suos sepeliuit gloriose: & hereditate acquisiuit substantiam eorum, & Tobia patris sui. Obiit autem & ipse annorum centum viginti septem in Ecbanis Media. Et audiuit antequam moreretur ipse, destructionem Niniues, quam in captiuitatem cepit Nabuchodonosor & Assucrus. Et gauisus est, antequam moreretur, super Niniue.

Quam humiliter ac patienter vir iste iustus, misericors & hospitalis tulerit captiuitatis ærumnam, quam ob virtutes quibus præditus fuerat subiit, communit magis iniuriam quam priuatam dolens: quodque nullum humanitatis officium illo sit præstantius quod defunctis corporibus confertur. CAP. I.

LECTO prophético libro qui inscribitur Tobias, quamuis plenè vobis virtutes sancti Propheta scriptura insinuauerit, tamen compendiarie mihi sermone de eius meritis recensendis & operibus apud vos vtendum arbitror, vt ea quæ scriptura historico more digessit latius, nos strictius comprehendamus, virtutum eius genera velut quodam breuiario colligentes. Fuit Tobias vir iustus, misericors, hospitalis, & ob virtutes quibus præditus fuerat, subiit ærumnam captiuitatis: quam ferebat humiliter atque patienter, communem magis iniuriam quam priuatam dolens. Nec sibi virtutum suffragia nihil profuisse deplorans, sed magis eam sibi contumeliam minorem peccatorum suorum pretio illatam arbitratas, meruit edidit, ne quem ex filiis captiuitatis mortuum sepultura daret. At ille interdicto non reuocabatur, sed magis incitabatur, ne deserere officium pietatis mortis metu videretur. Erat enim misericordia pretium, mortis poena. Talis flagitij deprehensus reus, vix tandem per amicum potuit directo patrimonio egenus & exul restitui suis. Iterũ in his versabatur officiis: & si quid alimenti foret, peregrinum cum quo cibum sumeret, quærebat. Itaque cum à sepultura sessus reuertisset vna die, appositis sibi edendi subsidij, misso filio quærebat consorti conuiuij. Dum cõiuna accessit, nuntiatis in sepulchri corporis reliquijs, cibũ deseruit: nec putauit pium vt ipse cibũ sumeret, cum in publico corpus iaceret exanime. Hoc illi quotidianum opus, & magnum quidẽ. Nam si viuentes operire nudos lex præcepit, quanto magis debemus operire defunctos? Si viantes ad longiora in domum deducere solemus, quanto magis in illam terram profectos, vnde iam non reuertuntur? Ego, inquit Iob, super omnem infirmum fleui. Quis infirmior defuncto, de quo dicit scriptura alibi: Super mortuum plora? Ecclesiastes autem

autem ait: Cor sapientũ in domo lucos, cor autem stultorum in domo epularũ. Nihil hoc officio præstantius, ei conferre qui tibi iam non possit reddere, vindicare à volatilibus, vindicare à bestiis confortis nature. Fera hæc humanitatem defunctis corporibus detulisse produntur, homines denegabunt?

De commendatione sancti viri, qui dum cæcitatem incidit, non ingenuerit, nec conqueſtus fuerit: & quod diligenter cauebat ne quid furtiuum domũ suam intraret: quod etiam pecuniam quam proximo suo commodauerat, in tanta indigentia non poposcit: quod præterea in hoc quod pecuniam commodauit & non fecerant, iusti seruauerit officium: & de duplici fœnore, cum detestatione execrabili ac mali fœnoris, & commendatione boni.

CAP. II.

TAM sancto sessus officio Propheta dum requisit iuxta parietem aulae, cadente de passerum nido stercore, albugine cæcitatem incidit, nec conqueſtus ingenuerit, nec dixit, Hæc merces laborum meorum? Fraudari magis se doluit obsequiorum, quam oculorum munere: nec cæcitatem poenam, sed impedimentum putabat. Et ne quid furtiuum domum suam intraret, cauebat: sed victum mercede coniugis leuabat. Denique plus honestati quam necessitati consulens, cui sua deerant, alimoniam commodauerat proximo suo, quam toto vitæ suæ tempore in tanta indigentia non poposcit. Vix vbi se festum vidit, & depositum senectute, insinuauit filio: non tam cupiens commodatum poposcere, quam sollicitus ne fraudaret heredem. Quod igitur commodauit pecuniam, & nõ fecerant, iusti seruauerit officium. Malum est enim fœnus, quo quæruntur vsuras: sed non illud fœnus malum, de quo scriptum est: Fœnera proximo tuo in tempore necessitatis illius. Nam Dauid ait: Iustus miseretur & cõmodat. Aliud illud fœnus iure execrabile, dare in vsuram pecuniam, quod lex prohibet. Sed Tobias hoc refugiebat, qui monebat filium ne preceptum Domini præteriret, vt ex substantia sua elemosynam faceret, non pecuniam fœneraret, non auerteret faciem suam ab vilo paupere. Hæc qui monet, cõdemnat vsuras fœnoris, ex quo multi quæstum fecerunt, & multis commodare pecunias negotiatio fuit. Et quidẽ eam prohibuerunt sancti. Quo grauius malum fœnus est, eo laudabilius qui illud refugit. Da pecuniam si habes, profit alij quæ tibi otiosa est. Da quasi non recepturus, vt lucro cedat si reddita fuerit. Qui non reddit pecuniam, reddet gratiam: si fraudaris pecunia, acquires iustitiam. Iustus est enim qui miseretur & commodat. Si amittitur pecunia, comparatur misericordia. Scriptum est enim: Qui facit misericordiam, fœnerat proximo.

De detestatione diuitiæ & auaritiæ fœneratorum. CAP. III.

MULTI dispensij metu non fœnerant, dum fraudem vererentur. Et hoc est quod petentibus consueuerunt referre. Horum vniciuique dicitur: Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & non abscondas illam sub lapide in perditionem. Pone the-

aurum tuum in præceptis altissimi, & proderit tibi magis quam aurum. Sed obsurdauerunt aures hominum ad tam salutaria præcepta, & maximè diuites ac illo sua pecuniæ aures clausas habent. Dum pecuniam numerant, responsa non audiunt. Simul vt aliquis necessitate constrictus, aut pro fuorum redemptione sollicitus quos captiuos Barbarus vedit, rogare cõperit, statim diues vultum auertit, naturam non recognoscit, humilitatem supplicis non miseretur, necessitatem non subleuat, fragilitatem communem non considerat, stat inflexibilis, recuspinus, non precibus inclinatur, non lacrymis mouetur, non ciuitatibus frangitur, iurans quod non habeat, imò & ipse fœneratorem requirit, vt necessitatibus subueniat suis. Quid addis diuitiæ & auaritiæ tuæ iuramentum? Non absolueris perituro, sed ligaris. At vbi vsurarum mentio facta fuerit aut pigrioris, tunc abiecto supercilio fœnerator aridet, & quem antè sibi cognitum denegabat, eundem tanquam paternam amicitiam recordatus osculo excipit, hereditaria pignus charitatis appellat, flere prohibet. Quæremus, inquit, domi si quid nobis pecuniæ est, frangam propter te argentum paternũ quod fabrefactum est, plurimum damni erit, quæ vsuræ compenſabunt pretia emblematum? Sed pro amico dispendium non reformidabo, cum reddideris, reficiam. Itaque antequam det, reficere festinat: & qui in summa subuenire se dicit, vsuras exigit. Kalèdis, inquit, vsuras dabis. fœnus interim, si non habueris vn de restituas, non requiro. Ita vt semel det, frequenter exigit, & semper sibi debere efficit. Hac arte tractat virum. Itaque prius eum chirographis ligat, & adstringit vocis suæ nexibus. Numeratur pecunia, addicitur libertas, absoluitur miser minore debito, maiore ligatur. Talia sunt vestra diuites beneficia. Minus datis, & plus exigitis. Talis humanitas, vt spoliatis etiam dum subuenitis. Fœcundus vobis etiam pauper est ad quæstum. Vsurius est egenus, cogentibus vobis habet quod reddat: quod impèdat, non habet. Misericordes planè viri. Quem alij absoluitis, vobis addicitis. Vsuras soluit, qui vltiũ indiget. An quidquam grauius? Ille medicamentum quærit, vos offertis venenum. Panem implorat, gladium porrigitis. Libertatem obsecrat, seruitutẽ irrogatis. Absolutionem precatur, informis laquei nodum stringitis.

Quaratione fœneratores Iudæ & diabolo comparantur: & quid significetur nominibus creditoris, debitoris, fœnoris & fortis. CAP. IIII.

HANC præcipuè iniustitiã deplorat sanctus Dauid, dicens: Vidi iniquitatẽ & contradictionẽ in ciuitate, & non defecit de plateis eius vsura & dolus. Itaq; cum proditiõẽ Iudæ subiiceret, hoc præmisit: siue quod vltra sacrilegiũ inuidiam, coniuratis Dominicæ necis fœnoris crimen accesserit, siue quod tantũ sacrilegiũ satis abundeq; vsura fœnotis vltiũ irret. Mali fœneratores, qui dederunt pecuniam vt interficerent auctorem salutis: mali & isti, qui dant vt interficiant innocentem. Et iste quoque qui pecuniam acceperit, vt proditor Iudas laqueo se & ipse suspēdit. Ipsum Iudam hoc maledictio pu-

Ionas. 1.

Ephes. 7.

Eph. 18.

Iob. 30.

Iob. 30.

Ecc. 22.

autem

Psal. 108.

tauit esse damnandū, vt sciretaretur scenerator eius subfatiā: quia quod proferiptio tyrannorum, aut latronū manus operari solet, hoc sola sceneratoris nequitia consuevit inferre. Doctiores autem ipsi sceneratori putant diabolum comparandum, qui vires animæ, & pretiosa mentis patrimonium scenerat, quodam vlturarie iniquitatis sic sumptu capit, sic auro illicet, sic reatu inuoluit, sic caput pro thesauro reposcit. Quid vobis iniquius, qui nec sic capitis solutione estis contenti? Quid vobis iniquius, qui pecuniam datis, & vitam obligatis & patrimonium? Accipitis aurum argentūque pro pignore, & adhuc illum debitorem dicitis, qui vobis plus reddit, quā accepit? Vos creditores asseritis, qui amplius debetis. Vos, inquam, dicitis creditores, qui non homini, sed pignori creditis. Bene scenus appellatur quod datus: ita vile ac scenum est. Sortem dicitis quod debetur. Etenim velut vna ferula misera fors voluitur, perituri debitoris luenda supplicio. Stant pallentes rei ad fortis euentum. Non sic trepidant de quorum damnatione fors ducitur: non sic deiecti ac suspensi pauitant, de quorum captiuitate expectatur fortis euentus. Illic enim vnus captiuitas, hic plurimorum addicitur. Et fortius ideo fors, quia in euentu sunt patrimonium quæ sub hac arte voluūt. Magnum & memorabile beneficium Dei hoc specialiter ore prophético prædicatur quod in patres contulit, quia ex vlturis & iniquitate liberavit eos. Et proprie ait, Ex vlturis liberavit eos, quia vltura infortem seruitutem. Quasi diceret: Ex seruitutis vinculo creptos reddidit libertati. Graue vocabulum debitorum. Debita, peccata dicuntur. Debitor quocumque criminosis appellantur. Sic enim & isti sicut & illi de capite decernunt. Culpa tamen habent nomen suum, vt factorum diuersitatem. Debita quamuis diuersæ quantitatis, vnum habent nomen, vnum onus, vnum periculū. Nescit ergo quid polcat infelix, qui pecuniā petit mutuā: quid accipiat, ignorat.

Quomodo pecunia sceneratorum numquam quiescat: quomodo etiam imprudenter recipientes sub vlturis murio statim multos acquirat amicos, cum quibus opiparè & splendide conuiuuntur: qui tamen exhausta pecunia soli sceneratori dilacerandi relinquuntur: & de illorum sera poenitentia.
CAP. V.

Non nouit pecunia sceneratoris vno diutius loco stare, solita trāsire per plurimos. Vno teneri facculo nescit, versari ac numerari expetit: vltum requirit, vt acquirat vlturā. Fluctus est quædam maris, nō fructus. Pecunia numquam quiescit. Labitur: velut scopulo illisa, ita gremium debitoris percutit, & cōtinuū relabitur eō vnde processit. Cum murmure venit, cum gemitu reuertitur. Frequēter tamen placidum stat ventis mare, semper scenoris vnda iactatur. Mergit naufragos, expuit nudos, vestitos exiit, insepultos relinquit. Nummum ergo petis, & naufragum suscipis. Hinc Charybdis circumstrepit, hinc Sirenæ quæ voluptatis specie, & canoræ dulcedinis suauitate in vada deductos cæca, repentendæ domus (vt ferunt fabulæ) spe & cupiditate fraudabant. Statim venditores vnguenti & diuer-

Homerus in 12. Odys.

Esai.

Glarum specierum irruunt velut quidam canes sagaci prædæ vagantis odore perfricti, venatores, aucupes, caupones quocumque miscentes mero aquam, qui nobilitatem vetulsi generis & patriæ & natalem diem vini circumsonent: circumstantes repentè parafiti quem ante solebant spernere, salutat, deducit, ad lætitiā prouocant, ad sumptum incitant, dicentes: Venite, & fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter, vino pretioso & vnguentis nos impleamus, & non prætereant nos flos temporis. Coronemus nos rosas antequam marcescant, nullum pratrum sit quod non pertranseat luxuria nostra, vbique relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars & hæc est fors nostra. Et verè fors omnis illorum facta est, tu autem remanes exors bonorum. Nō tales sortes tibi scriptura monstrauit. Non inter tales sortes David memorat dormiendum, dicens: Si dormiatis inter medias fortes. Nam si in medio illarum dormisset sortium, id est, veteris & noui testamenti, non te pecunie cupiditas in voraginem terribi scenoris demersisset, gratia spiritalis fidei tibi dedisset argentum, & in speciem auri diuine sapientie in institutione formasset. Etenim si nos vnum testimonium diuine scripturæ posuimus, & luxuriosum illud conuiuium declinauimus, vtrique potuit & iste saluari, si oraculis cælestibus inhaesisset. Reuertamur tamen ad conuiuium, non vt eius degustemus epulas, sed cauendas aliis demonstremus. Oneratur mensa peregrinis, & exquisitis cibis, adhibentur nitentes ministri, magno empti pretio, sumptu pascedi maiori, bibitur in noctem, dies conuiuio clauditur, ebrietas deficit. Surgit ille vini plenus, vacuus opum, dormit in lucem, vigilas somnium putat. Etenim vt in somniis sibi videtur subito diues ex paupere, sic etiam egenus ex diuite. Dum defluit interim pecunia, vltura superfluit, tempus minuitur, scenus augetur, thesaurus exinanitur, fors accumulatur, paulatim conuiui se subtrahunt, sponsores conueniunt, manè scenerator pulsar ad ianuas, queritur dies solutioni transisse præscriptos, iurgii vigilantem adoritur, in somnis dormiētem excitat. Non noctes quietæ, non dies suauis est, non sol iucundus. Distrahunt paulatim deauratæ ac sericæ vestes, & vaneuunt dimidio minoris. Pōnit cum lachrymis ornamenta coniuui iam tristior, empta carius, vendenda vilius. In auctione pueri constituntur mensæ ministri, & malè affluenti emptorem auertunt. Offeritur pecunia creditorum. Vix inquit, hæc soluit vlturam: caput debes. Reddit exhausto patrimonio capitis reus, & imminuto scenore accipit inducias, tristiores bellicis, quasi post biduum prælaturus. In bello enim incerta victoria, hic certa inopia. Illic se clypeo tegit, hic nudus occurrit. Illic lorica pectus includit, hic totus carcere includitur. Illic manus telis onerat, armat sagittis: hic are vacuas offert vinculis alligandas. Ducitur plerumque vterque captiuus. Ille habet quem accuset aduersum belli euentum, hic præter se quem accuset non habet. Nihil est intolerabilius hac miseria, quæ excusari non potest. Acerbat conscientia pondus iniuriæ. Tunc secum reputat, tūc scripturas recordatur, tunc dicit: Nōnem mihi scriptum est: Bibe aquam

Sapientia.

Psal. 67.

Ibid.

Primer.

mihi

mihī cum puteo sceneratoris, vbi & aqua includitur? Suauiora erant olera cum securitate, quā alienæ epulæ pasta: cū sollicitudine. Non oportuit aliena querere. Si incideram debita, de meis oportuit fontibus remedium querere. Erant domi vasa minutoria. Melius erat ministerium deesse, quā cibum: melius vestē venalem proponere, quā libertatem addicere. Quid profuit quod publicare paupertatem meam vercundatus sum? Ecce alius publicauit. Ego nolui nutritores vendere, ecce alius adiudicat. Sera hæc consideratio. Tunc decuit metuisse nis, quum acciperes aliena: tunc decuit succurrere, quum vulnera prima proferperent. Melius fuerat in principio tenuere sumptum, & necessitatem debiti, rei familiaris angustias allenare, quā vt ad horam ditatus alienis, postea exuereris & propriis.

De nequitia sceneratorum qui aliena damna arbitrantur sua lucra: & quomodo sibi fingant rectoriolium suæ iniustitiæ.
CAP. VI.

Acusamus debitorem, quod imprudentius se gesserit. Sed tamen nihil nequius sceneratoribus, qui aliena damna lucra sua arbitrantur: & dispendio suo deputant quidquid ab aliis possidetur. Aucupantur heredes nouos, adolefcentulos diuites explorant per suos, adiungunt se, simulantes paternam & auitam amicitiam, volunt domesticas eorum cognoscere necessitates. Si quam causam inuenerint, accusant vercundiam, pudorem arguunt, quod non antè de se speratum atque præsumptum. Sin vero nullos laqueos alieuius necessitudinis offenderint, intexunt tabulas, aiunt nobile prædium esse venale, amplam domum, accumulatur prouentus fructuum, annuos redditus exaggerant, hortantur vt coemant. Similiter faciunt pretiosas vestes, & monilia nobilia prædicantes. Neganti se habere pecuniam, ingerunt suam, dicentes: Vere vt tua: defrutibus emptæ possessionis pretium multiplicabis, debitum reddes. Præterdunt alienos fundos adolefcenti, vt cum suis expolient, tendunt retia. Simul vt indagine cincta spatia fuerit ingressus, cogit eum in retia cautionum, laqueos vlturarum, petunt obligari sibi auitum pratorium, paternū sepulcrum: præstituitur dies solutioni, dissimulatur conuentio, quando potest solutio sustineri. vbi satis securum reddiderint, repente ingruunt, & instant vehementius, causanti incubūt dicentes: Tu possides tua prædia, nos nostram pecuniam non habemus. Aurum dedimus, lignum tenemus. Tibi fructuum emolumenta procedunt, nobis nihil accrescit pecuniæ. Otiosa causatio est, saltem renouetur chirographum.

De increpatione adolefcentum qui sub vlturis pecuniam mutuo recipiunt, & de vulnere remedium querunt: & quomodo tristis his sit facies creditoris occurrentis: & de induciis per eos postulat, parum tamen profuturis.
CAP. VII.

Itaque dum primū adolefcentis nihil putat de uestibus suis aut possessionibus esse vendendum, S. Amb. tom. 2.

ad hæc facienda poscit dilationem. Vltura applicatur ad sortem, accumulatur centesima. Iam suspicari incipit, iam malum suum agnosceret. Die ac nocte vlturam cogitat: quidquid occurrit, sceneratorum putat: quidquid crepuerit, vocem sibi videtur sceneratoris audire. Si habes, cur non soluis? si non habes, cur malum malo adiungis, & de vulnere remedium queris? Cur quotidie obfidionem patris sceneratoris, expugnationem times? Vetus sententia est: Sceneratoris & debitoris inuicem sibi occurrentium, prospectum amborum facit Dominus. Alter quasi canis prædam requirit, alter quasi fera prædonem declinat. Ille quasi leo querit quem deuoret, iste quasi bos iuenculum prædonis impetum reformidat. Ille quasi accipiter vnguibz olorem querit inuadere, iste quasi anser aut fulica maui se vel in prærupta deiicere, vel in profunda demergere, quā istum humani corporis accipitrem sustinere. Quid quotidie fugis? Etsi non occurrat scenerator, occurrit tibi inopia tamquam bonus cursor. Ambos ergo videt Dominus, sceneratorem, & debitorem. Occurrentes sibi spectat ambos: testis alterius iniquitatis, alterius iniuriæ. Illius auaritiā condemnat, huius stultitiā. Ille gressus debitoris singulos numerat, aucupatur desensus: iste cōtinuū post columnas caput obitatur. Nullam vlturam habet debitor auctoritatem. Ambobus in digitis vlturam reperitur sapius calculatio. Par cura, sed dispar affectus. Alter lætatur incremento scenoris, alter cum iugio debitionis affligitur. Ille quæstus numerat, hic ærumnas. Quid fugis hominem quem poteras & non timere? Quid fugis? aut quousque fugies? Si quis pulsauerit nocte, sceneratorem putas, sub lecto illico: si quem subitò intrare senseris, tu foris exilis. Canis latrat, & cor tuum palpat, sudor effunditur, anhelitus quatit artus, quæris quid mentiaris, vt sceneratorem differas: & cūm dilationem impetraueris, gaudes. Scenore tuo simulat se scenerator grauari: sed libenter impertit, quasi venator qui feram cinxerit, securus prædæ. Tu oculus caput, amplecteris genua, & quasi ceruus sagitta toxico ictus paululūm procedens tamquam victus veneno procumbis: aut quasi piscis qui fuscina fuerit infixus, quocumque fugerit, vulnus vehit. Et verè piscis ille in esca mortem deuorat, ille hamum glutit, dum cibum querit. Sed tamen hamum nō vidit, quæ tegit prædā, tu hamum cernis, & glutis. Hamus tuus scenus est creditoris: hamum voras, sed vermis te semper obrodit. Ipse est esca quæ decipit. Itaque & tibi scenoris nec cibis vsui est, & hamus vulneri. An ignoras quia semel illaqueatus nodo, se magis, si fugiat, ipse cōstringit, & intra retia positus fugiendo magis deiciat super se retia: in piteas fugis, cum intra parietes tutus esse non posses.

Inueniet te cūm voluerit scenerator. Denique vbi tempus impleueris, sicut luppis nocte irruit, dormire non sinit, ex lecto ad publicum trahit, aut tabulis venditionis cogit subscribere. Vt furoris pudoris dispendium, subscribis illic, venditurus auitum sepulcrum. Paternam sanè vt patretur aliquid vercundia, emittit icinum solum, iactatur quod infecunda vendiderit, dispendiis onerauerit emptorem, & superioris tem-

Primer.

1. Petri. 5.

Primer.

Primer.

Ecl. 9.

poris adscribuntur dispendiis damna presentis. Mox & laudata venduntur, & inferuntur iam non instrumenta, sed vincula. Tamen adhuc querendi fidei iussores. Tribuuntur iudicia: non ut pradam libertatis inueniat, sed ut consortem seruitutis adiungat, qui se faciet arumnoso. At quid iuuare potest aliena calamitatis accessio? Iam & amici fugiunt, conuiuium non recognoscunt. Ipse quoque conspectus omnium refugit, & ut pugil ictus varios concertantium, ita iste honestorum vitat occursum, & sollicitus vbi in aliquem offenderit, vigilanti exit obitu. Redi paratus ad vincula, redit mortem optans, cogitans eam sibi si moreretur, quietem inferre. Redi miser se ipse condemnans, quod alienam pecuniam non refugerit, & feneratoris se aeri deuinxerit. O quantos miseros aliena fecerunt bona! Quid, inquit, tibi vt bibas aquam Geon? Quid, inquam, tibi vt biberes calicem feneratoris? Multi, inquit, mutuati ad tempus, & necessitatibus consuluerunt suis, & pecuniam reddiderunt. Et quanti se propter fœnus strangulauerunt? Illos consideras, hos non enumeras? Reminisceris euasisse aliquos, non reminisceris oppetisse? Nummos redditos imputas, laqueos appetitos non computas? Quos deformitati tam de decorose conuentionis plerique verecundiores ad contumeliam, fragilliores ad iniuriam, expetito interitu prætuluerunt, opprobrium vitæ amplius quam mortis supplicium pertimescentes.

Quod pro paterno debito nonnumquam liberi in auctionem deducantur, & publicè sub hasta vendantur: & quomodo obligatus feneratori venditus dicatur. C.A.P. VIII.

Vidi ego miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in auctionem deduci, & teneri calamitatis hæredes, qui non essent participes successione: & hoc tam immane flagitium non crubescere creditorem. Instat, vrget, addicit. Mea, inquit, nutriti pecunia, pro alimonia seruitutem recognoscant, pro sumptu licitationem subeant. Agitur hasta de pretiis singulorum. Non immerito hasta agitur, vbi caput quaritur: non immerito ad auctionem peruenitur, vbi fors poseitur. Hæc est feneratoris humanitas, hæc debitoris stultitia, vt filiis quibus non reliquit pecuniam, libertatem auferat, pro testamento chirographi dimittat, pro emolumento hæreditatis, syngraphæ obligationis. Quid sibi vult paterni in liberos scriptura maledicti, vbi nulla est impij offensæ peccati? An potest durius aliquid esse maledictum, grauiusque quam seruitus? Et illa sæpe post mortem habet defunctus compendia, quod non sperat miseris filiorum. Vendit plerumque & pater liberos auctoritate generationis, sed non voce pietatis: ad auctionem pudibundo vultu miseris trahit, dicens: Soluite filij gulæ meæ sumptum, soluite paternæ mensæ pretium. Vomite quod non deuoratis, reddite quod non accepistis. Hoc meliores, quod vestro pretio redimitis patrem, vestra seruitute paternam emitis libertatem. Esto vt aliquid qui subuenire possit, accedat. Quis tantam expleat charybdim? quis rationes feneratoris agnoscat? quis auaritiæ fatiet? quæ non iste pretia

exaggeret, cum viderit redemptores? Nō enim suo magis lucro quam alieno detrimento pascitur. Vera profectō est, vt pote Dei, diuina sententia, qui cum iratus esset propter impietatem populi ludæorum, quod post deos alienos abirent: Cui, inquit, vendidi vos feneratori? Venditur enim qui obligatus feneratori fuerit, & venditur non vno pretio, sed quotidiano: venditur non cum definitione, sed cum accessione diurna. Noua vsurarum auctio per menses singulos, noua sub quotidiana licitatione venditio. Qui plus obtulerit, trahit: semper venalis addicitur, numquam quasi venditus æstimatur. Magna igitur vis cælestis sententiæ. Non satis iudicauit Dominus dicere: Cui vendidi vos? sed addidit, feneratori. Offensus nihil potuit grauius inuenire, quo vindicaret in perfidos. Derelictus ex postulat, cur ita fugerint salutis auctorem, quasi feneratori eos aliquid Dominus vendidisset, digna pœna. Dominum relinquentes habent serui quod amplius quam carceris pœnas & vincula reformident, habent liberi quod paueant pro libertatis incuria. Simul illud aduerte, quod fœneratio præuaricationis materia iudicata sit: quod is facile recedat à Domino, qui feneratori se potuerit obligare. Fœnus enim radix mendaciæ, causa perfidiæ est. Ego, inquit, vos non vendidi, sed peccatis vestris venditi estis. ergo qui se feneratori obligat, ipse se vendit, & quod peius est, vendit se non aere, sed culpa.

Quod fenerator peccati nostri diabolus sit: & de comparatione ipsius ad vsurarium: & quod idem sit exactor, qui se creditorem appellat. C.A.P. IX.

Quis iste peccati est fenerator, nisi diabolus, à quo Eva mutata peccatum obnoxia successione, vsuris defeneratori omne genus humanum? Denique quasi malus fenerator chirographum tenuit, quod postea Dominus suo cruore deleuit. Etenim quod mortis erat scriptum apicibus, debuit morte dissolui. Fenerator ergo diabolus. Denique ostendebat Saluatori diuitias suas, dicens: Hæc omnia tibi dabo, si prociendes adoraueris me. At verò Dominus aris solutor alieni, nihil ipse debebat, qui poterat dicere: Ecce venit huius mundi princeps, & in me suum nihil inuenit. Nihil debebat, sed soluebat pro omnibus, sicut ipse testatur, dicens: Quis non rapuit, tunc exoluebam. Quid distat malitia huius, & principis mundi? Fenerator pecuniæ caput obligat, manum tenet, sorte ducit. O nomen triste de dulci! Dominus ouem centesimam liberatit, Illa centesima saluta, hæc mortis est: & terra bona centuplum fructum reddit. Væ iis qui dicunt quod amarum est, dulce: & quod dulce, amarum! Quid amarum vsura? quid dulcius gratia? Nōne hoc ipso sermone quo centesimam appellat, reuocare deberent in memoriam redemptorem, qui venit centesimam ouem saluare, non perdere? Quis grauior exactor est? Et hoc triste nomen. Deniq; Dominus ait: Populus meus, exactores vestri circumscribit vos. Et in Euangelio habes: Dum vadis cum aduersario tuo ad magistratum, da operam liberari ab illo, ne forte perducat te ad iudicem, & index tradat te exactori, & exactor

exactor mittat te in carcerem. Quis iste sit exactor agnosce, qui etiam nouissimum quadrantem exigat, & idem se creditorem vocat, atque in hoc etiam nomine fraudem facit: vt qui veneni pocula melle illinit, vt sub grato odore mors lateat, atque illita calicis ora vim fraudis abscondat. Creditor pretextitur, quasi fidelis: & quasi incredulus, ad quæ fidelis oppignorat.

Quod à feneratoribus defunctorum cadavera aliquando tenentur pro pignore, & est tumulus denegatur: & quod nihil interest inter funus & fœnus, inter mortem & sortem. C.A.P. X.

Quoties vidi à feneratoribus teneri defunctos pro pignore, & negari tumulum, dum fœnus expolcitur? Quibus ego acquieui libenter, vt suum constringerent debitorem, vt electo eo fideiussor euaderet. Hæc sunt feneratoris leges. Dixi itaque, Tenete reum vestrum: & ne vobis possit clabi, domum ducite, claudite in cubiculo vestro, carnificibus duriores: quoniam quem vos tenetis, carcer nō suscipit, exactor absoluit. Peccatorum reos post mortem carcer emittit, vos clauditis. Legum feritate defunctus absoluitur, vobis tenetur. certè hic sortem suam iam memoratur impleisse. Non inuideo tamen, pignus vestrum seruate. Nihil interest inter funus & fœnus, nihil inter mortem distat & sortem. Personat funebre vlulatu fœneris vsura. Nūc verò capite minutus est quem cōuenitis, vehementioribus tamen nexibus alligat, ne vincula vestra non sentiat, durus & rigidus est debitor, & qui non iam nouerit erubescere. Vnum sanè est quod non timere possitis, quia poscere non nouit alimenta. Iussu igitur leuari corpus, & ad fœneratori domum exequiarum ordinem duci: sed etiam inde clausorum magitus ad alta personabant. Ibi quoque funus esse crederes, ibi mortuos plangi putares. Nec falleret sententia, nisi quod plures constabat illic esse morituros. Victus religionis consuetudine fenerator (nam alibi suscipi pignora etiam ista dicuntur) rogat vt ad tumuli locum etiam reliquæ deferantur. tunc tantum vidi humanos feneatores, grauari me: tamen ego eorum humanitatem memorabar proficere, ne postea se quererent fraudatos esse, donec feretro colla subiecti, ipsi defunctum ad sepulcra deducerent, grauiori mœnore deflentes pecunia: lux funus.

De vsura ab aleatoribus extorta: & de inuicibili lege aleæ, cui subiiciuntur etiam ferocissimi homines. C.A.P. XI.

Aliud non minoris acerbitalis accipite. Oblatiuam istam aleatorum cōuenicula: & perdenis arumnam, commoderatam suam iudicet: spondent pro singulis. Varios primò fors ludit euentus, ad diuersos sæpe transfertur victoria, stipendiæque vicissim atque arumna mutantur. Omnes vincuntur & vincunt, fenerator solus acquirit. Penes alios inane manet nomen quod vicerit, penes feneratorum solum fructus est, non annuus, sed momentarius, illi soli faciunt lucrum in omnium detrimento, illis solis est vsura: victoria, Videas reli-

quos subito egentes, repente diuites, deinde nudos, singulis iactibus statum mutates, versatur enim eorum vita, vt tessera. Voluitur census in tabula, fit ludus de periculo, & de ludo periculum. quot propositiones, tot proscriptiones, Clamor plaudetium, fletus despoliatorum, gemitus deplorantium. Sed & hos creditor vt tyrannus damnat, vnumquemque forte capitali, agitat hastas, feralem instituit de singulorum exuuiis auctionem. Alios proseriptioni addicit, alios seruituti, non tanti occisi sub tyrannis sunt. Vitæ igitur hanc aleam rectius dixerim quam pecuniæ, sub momento fertur, quod valeat in æternum. Ebrietas iudicat, & nullus appellat. Habet & alea suas leges, quas fori iura non soluant. Notatur (si credi potest) infamia qui putaret retinendum, & infamiam sententia grauius quam censura iudicialis iniuri opprobrium: quonia qui apud iudicem damnantur, apud illos gloriosi sunt: qui apud illos damnantur, apud iudicem criminosi sunt. Nobile constituit Moyses seniorum iudicium: hi tamen de leuioribus iudicabant, verbum graue, hoc est, de potioribus negotiis Moysi iudicio referuare consueverant. Hic dicitur, Aleonum consilium iudicauit, & plus eorum timeatur potentia, quam dæmonum. Inter has seras viuis fenerator atque verferis. His bestis cibum eripis, his tetrior astimaris, his crudelior plus timeris. Ferunt Hunnorum populos omnibus bellum inferre rationibus, feneratoribus tamen esse subiectos: & cum sine legibus viuant, alex solius legibus obedire, in prociectu ludere, tesseras simul & arma portare, & plures suis quam hostilibus ictibus intire. In victoria sua captiuos fieri, & spolia suorum perpeti, quæ pati ab hoste non uouerint. Ideo numquam belli studia deponere, quod victi alex ludo, cum totius prædæ munus amiserint, ludendi subsidia requirunt, belladi periculo. Frequenter autem tanto ardore rapi, vt cum ea (quæ sola magis æstimant) victus arma tradiderit, ad vnum aleam iactum vitam suam potestati vel victoris vel feneratoris addicat. Denique constitit, quod quidam eorum & imperatori Romano cognitus in fide pretium seruitutis quam sibi tali sorte superata intulerat, supplicii imperatae mortis exoluerit. Premitt ergo fenerator etiam colla Hunnorum, & eos vrget in ferrum, premit Barbaros suæ terrore seruitutis.

De odibili feneratorum exactione: & de variis vocabulis ab eis sub honestatis specie excogitatis: & quod feneratoris pecunia sit cecidna, & imitetur naturam serpentum. C.A.P. XII.

Quid etiam tetrius eo qui hodie fœnerat, & cras exigit? Est odibilis, inquam, homo huiusmodi. Oblatio quidem blanda, sed immanis exactio. Verum ipsa oblationis humanitas facit ad exactiōis seruitutem: protulit pecuniam, hypothecas exigit, & in suis apothecis recondit. Vna pecunia à feneratoribus datur, & quam multa à debitoribus exiguntur? Quanta sibi fecerunt vocabula? Nummus datur, & fœnus appellatur. Sors dicitur, caput vocatur. Es alienum scribitur, multorum hoc capitum immane prodigium, numerosam exactiōnem efficit. Syngrapham nuncupat, chirogra-

Heie. 2.

Es. 50.

Ibid.

Math. 4.

Iam. 14.

Es. 53.

Luc. 8.

Es. 53.

Es. 53.

Iam. 14.

exactor

Exod. 12.

phū nominat, hypothecās flagitat, pignus vsurpat. Fiducias vocat, obligationem asserit. Vsuras prędicat, centesimas laudat. Echidna quędam est fęneratoris pecunia quę tanta mala parturit. Echidna tamen fecunda pęnis viscera trahens, partu suo rumpitur, & sobolem parit non sui degenerem. matrem enim illa moribus suis scindit. Illic ergo vbi nascitur venenū, primū probatur. Pecunia autem fęneratoris omnia mala sua concepit, parit, nutrit, atque ipsa magis in sobole sua crescit, tristi prole numerosior. Non minus flexuosa quā serpens, atque in orbem se totam colligens, vt caput seruet. Reliquo flagellat corpore, illud solum producit ad vulnera, spiritus ingentibus quos comprehenderit ligat, solo capite interficit: saluo capite etiā reliqua pars eius dilapidata fuerit, reuulsit. Diuersa quoque serpentibus sunt conueniēdi & parturiendi tēpora: pecunia fęnebris die inita: conuentionis crescentibus serpit vsuris, quę parturire non nouit, quia dolores magis ipsa in alios transfundit. Ibi dolores vt parturientis. Vnde etiam *rogatus* Gręci appellauerit vsuras, eo quod dolores partus animę debitoris excitare videantur. Veniunt Kalendę, parit fors centesimam. Veniunt menses singuli, generantur vsurę. Malorum parentum mala proles. Hęc est generatio viperarum. Creuit centesima: petitur nec soluitur, applicatur ad forem. Fit maledictū propheticum, dolus in dolo, vsura improbi feminis fętura deterior. Itaque non iam centesima incipit esse, sed summa: hoc est, non fęnoris centesima, sed fęnus centesimę.

Vnde dicatur vsura: & quemadmodum simul nascatur & enurriatur, & iam nata parturiat, semperque inexplebilis atque insatiabilis. CAP. XIII.

Vsuram quoque ab vsu arbitror dictam, quod vt vestes vsurę vsuris patrimonia scindantur. *Tōros* Gręce lugubre sonat: partum enim qui vox doloris est, significat. Quid ibi potest esse boni, quod a dolore incipit, & ab obligatione? Lepores ferunt generare simul & educare, & continuo parturire. Illis quoque tocoglyphis generatur & supergeneratur vsura, enutritur ac nascitur, & nata iam parturit. Radices quoque arborum primō plantantur vt prendant: cum prenderint, tunc virescere incipiunt, postea pullulare. At verō pecunia fęnebris vix plantata iam pullulat. Semina tempore erūpūt, animalia tempore pariunt (Tempus enim pariendi, & tempus moriendi: tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum est: tempus occidendi, & tempus sanandi. Et infra: Tempus acquirendi, & tempus reddendi: tempus custodiendi, & tempus expellendi, vt Ecclesiastes ait) pecunia fęnebris hodie seminatur, cras fructificat: semper parit, & numquam interit; semper plantatur, vix euellitur. Vult semper fęnerator acquirere, numquam perdere; numquam custodire, pecuniam suam semper fundere; numquam sanare, semper occidere. Et quia bonus ad omnia magister Ecclesiastes liber est, Salomoni ipsi paulisper inhareamus. Non satiabitur oculus, inquit, videndo, & non satiabitur auris auditu, nec fęnerator expletur accipiendo nec affe-

ctus eius quotidianum numerādi aris satiabitur auditu. Et iterum: Omne quod fuit, vsuram est quod erit. Crescit semper pecunia, ortum nescit auaritia, nescit vsura ferias. Omnes, inquit, torrentes vadunt in mare, & mare non adimpletur. Mare istud fęnerator est. Omnium patrimonia tamquam fluctus absorbet, & ipse nescit expleri. Mari tamen plerique vtuntur ad quassum, fęneratore nemo vititur nisi ad dispendium. Illic multorum commodum est, hic vniuersorum naufragium. Multa sunt animatia quę citō generare incipiunt, sed citō etiam generare desistunt. Sors citō generat, & numquam desinit: immō cum exordium crescendi acceperit, in infinitum extendit augmentū. Omne deinde quod crescit, cum ad naturę suę formam atque mensuram magnitudinemque peruenit, vacat incremento: sed fęneratorum pecunia tempore semper augetur, & vltra formam maternę fortis se extendens, modum non tenet. Pleraque etiam animantium cum ceperint ea quę ex his orta sunt generare, tamquam effectus viribus vium generationis amittunt: fors autem fęnoris cum fuerit crescentibus exęquata centesimis, & vetustatem suę renouat, & partus solitos adiunctione multiplicat.

De vsura diuina lege prohibita: & quod secundum Catonem fęnerare sit hominum occidere, quodque omne quod preter forem accipitur sit vsura, quocumque vocabula appellatur. CAP. XIII.

Non nouum nec perfunctorium hoc malum est, quod veteris atque diuinę pręscripto legis inhibetur. Populus qui despoliauerat Agyptum, qui pede transferat mare, monetur a fęnoris pecunia cauere naufragia. Et cum de aliis peccatis semel aut multum iterata admonitione pręscripserit, de fęnora sapius intimaui. Habes in Exodo: Quod si pecuniam fęneraueris pupillo, orphano, pauperi, apud te non suffocabis eum, non impones illi vsuram. Ostendit quid sit suffocare, id est, vsuram imponere. Strangulat enim, & quod peius est, animam laqueat creditoris. Quo sermone & predonis violentiam, & deformis vodium mortis expressit. Quod si pignus acceperis vestimentum proximi tui, ante solis occasum restitues. Illud est enim opertorium eius tantum, hoc vestimentum turpitudinis eius in quo dormiet, quod si proclamauerit ad me, exaudiam eum. Audistis fęneratores quid lex dicat, de qua dixit Dominus: Non veni legem soluere, sed adimplere? Quam Dominus non soluit, vos soluitis? Vsuram, inquit, petere, suffocare est. Hoc quoque foris serō est dictum a quibusdam eorum prudentibus, quid est, inquit, fęnerare? Hominem, inquit, occidere. Sed vtique non Cato prior quā Moyses qui legem accepit. Multo ille posterior. Si pignus acceperis vestimentum propinqui tui, ante solis occasum restitues illud, ne nudati appareat turpitudō. Vos autem exiitis atque nudatis, & non redditis. Videte ne sol occidat super auaritiam vestram, ne sol iustitię vobis occidat, quia iustitiam non tenetis, aut sol iniquitatis super flagitia vęstra condatur.

Dies

Dies quoque perit inuito, nox irruit sicut Indę qui cum diabolus misisset in cor eius, surrexit ad prodicionem, & facta est nox. sol enim iustitię occiderat ei, & recubuerat super eum. Qui in cor eius intravit, fecit illi tenebras, vt lucis non videret auctorem. Ibi miser perit in illo conuuiuo, quo alij saluantur. Reddite vestimentum debitori, in quo dormiat, & quietus sit. Si nolueritis reddere, exaudiam, inquit, eum: quia misericors sum. Si vos non exauditis, ego exaudiam, ego miserebor, ego non despiciam inopis precem. In Deuteronomio quoque scriptum est: Non exiges a fratre tuo vsuram pecuniar, & vsuram escarum, & vsuram omnium rerum quascumque fęneraueris fratri tuo. Si alienigenę credideris, vsuram exiges ab eo, a fratre autem tuo non exiges. Vides quantum pondus in verbis sit. Noli, inquit, exigere vsuram a fratre tuo: hoc est, cum quo habere debes omnia communia, ab eo tu vsuram exigis? Frater tuus confors naturę, & cohęres gratię. Noli ab eo exigere amplius, a quo durum est repetere quod dederis, nisi cum habuerit vnde soluat. Et quia plerique fugientes pręcepta legis, cum dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia vsuras exigunt, sed de mercibus eorum tamquam vsuram emolumenta percipiunt, ideo audiunt quid lex dicat: Neque vsuram, inquit, escarū accipies, neque omnium rerum quas fęneraueris fratri tuo. Fraus enim ista & circumscriptio legis est, non custodia. Et putas te pię facere quia a negotiatore velut mutuum suscipis? Inde ipse fraudem facit in mercium pretio, vnde tibi soluit vsuram, et audis illius tu auctori, tu particeps, tibi proficit quidquid ille fraudauerit. Et eca vsura est, & vestis vsura est, & quodcumque forti accedit, vsura est. Quod velis ei nomen imponas, vsura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis? cur velamen obtrexis? Si illicitum est, cur incrementum requiris? Quod peius est, hoc vitium plurimum est, & maxime diuitum, quibus hoc nomine struantur cellaria. Si quis instaurandum cōuiuium putat, ad negotiatorem mittit, vt absynthiaci cupellam sibi gratis deferat: ad cauponem dirigit, vt Picenum vinum aut Tyriacum requirat: ad lanium, vt valium sibi procuret: ad alium, vt poma sibi adornet. Itaque humanitatem iudicant quę alieno periculo constant. Tu bibis, & alius distillat lactymis? Tu epulatis, & alios cibo tuo strangulas? Tu symphonia delectaris, & alius miserabili deplorat vlulatu? Tu poma degustas, & alius spinam vorat? Numquid colligunt de spinis vvas, aut de tribulis ficus? Spina vsura est, spina centesima est, tribulus est fęnus, malę vrit. Quomodo potes fructum habere de spinis? Si istic fructus de spinis non nascitur, illic nascetur æternus? De ærumnis ditaris, de lacrymis lucrum quęris, de fame aliena pasceris, de exuiis despoliatorum hominum cudas argentum: & iudicas te diuitem, qui stipem possis a paupere? Sed audi quid dicat Saluator: Vt vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram.

Quomodo intelligatur illud Deuteronomij: Ab alienigena vsuram exiges, non autem a fratre: & de maledictione vsurarij secundum Ezechielem. CAP. XV.

Ed forte dices, quia scriptum est: Alienigenę fęnerabis; & non consideras quid Euangelium dicat, quod est plenius. Sed hoc inter sequestremus, legis ipsius verba considera: Fratri tuo, inquit, non fęnerabis ad vsuram, sed ab alienigena exiges. Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorrhæus, nisi hostes? Ibi, inquit, vsuram exige. Cui meritō nocere desideras, cui iure inferuntur arma, huic legitime indicantur vsurę. Quem bello non potes facile vincere, de hoc citō potes centesima vindicare te. Ab hoc vsuram exige quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat qui vsuram flagitat, sine gladio & de hoste vlciscitur qui fuerit vsurarius & exactor inimici. Ergo vbi vis belli, ibi etiam vis vsurę. Frater autem tuus omnis, fidei primū, deinde Romani iuris est populus. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesię laudabo te. Denique in Leuitico pręscripsit etiam lex vsuram a fratre non esse poscendam. Sic enim habes: Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vsuram, & in amplius recipiendum non dabis illi escas tuas. Generaliter hęc sententię Dei omne fortis excludit augmentum. Vnde & David & benedictum estimauit, & dignum habitatione cęlesti, qui pecuniam non dedit in vsuram. Si ergo qui non dedit, benedictus: sine dubio maledictus qui ad vsuram dedit. Cur ergo maledictionem potius eligis quā benedictionem? Potestis enim benedicti esse si velitis, potestis iusti esse. Homo enim iustus, secundum Ezechiel, qui pignus debitoris reddiderit, & pecuniam suam in vsuram non dederit, & superabundantiam non acceperit, & ab iniustitia auertit manum suam. Iustus est, inquit, iste: vita viuet, dicit Dominus. Qui autem pignus nō reddidit, & in simulacra apposuit oculos suos, iniquitatem fecit, cum vsuram dedit, & superabundantiam accepit: hic vita non viuet. Omnes iniquitates istas fecit, morte morietur, sanguis eius super ipsum manet. Vide quomodo fęneratorem cum idololatra copulauit, quasi criminem æquaret. Elige ergo quod dulcius est. Cui semper tristis? cur semper amarissimū? cur semper sollicitus? Procedat aliquando a vobis misericordia, procedat veritas. Obligetur mendacium, fraus odio sit. Docuisti periurium. Fęneratorum sacramentum dicitur, vbi paratur periurium. Periuratis frequenter, cum reddita fuerit pecunia, quod syngrapha non appareat: peieratis postea, quod non receperitis pecuniam. Nolite ergo semper miseri esse, semper auari, sepe męsti. Leones sunt, & feritatis suę mutant: De manducante, inquit, exiuit eca, & de forti exiuit dulce. Gręcus & de tristi habet. Sic inuenimus. Tamen de forti hoc intelligitur, quia leo fortis est feritate: & qui serus, tristis. Et de vobis qui pecuniam deuorastis & auaritiam, exeat misericordia. Hęc est enim eca egenorum. Et de tristi exeat dulce, vt dimittatis ei qui non habet vnde soluat. Quid trahitis peccata vt fune longo, & iugi loro vitula? Quod fit vitique, cum fęnus productis. Tenetis pauperem debitorem, velut ibi fit aliqua gratia, vbi nulla spes commodi. Et hoc secundum auaritiam vestram loquitur.

Quibus Dominus in Euangelio docet fęnerandum: & quod

Arist. lib. 5. hist. anim. ca. vit. Plinius lib. 10. hist. natur. ca. 62.

Psal. 47.

Matth. 3. Psal. 54.

Arist. lib. 6. hist. anim. ca. 33. Plinius li. 8. cap. 55.

Ecl. 3.

Ibid.

Ecl. 1.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

A

B

C

D

E

F

Deut. 23.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

feneratoris à Deo peccatores appellentur: & quia possit esse bonus fenerator, & querere bonus usuras.

C.A.P. XVI.

Luc. 6.

Ibid.

Prover. 29.

1. cor. 8.

Et erum Dominus in euangelio talibus magis eximitat feneratorum, à quibus redhibito non speretur. Si enim ait: Et si mutuum dederitis à quibus speratis recipere, quæ vobis est gratia? Nā peccatores peccatoribus feneratorum, vt recipiāt. verū tamen amate inimicos vestros, & benefacite eis, & mutuū date nihil sperātes, & erit merces vestra multa in celo, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus super ingratos & malos. Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Aduertitis quod nomen fenerator à Domino accepit, quod nomen etiam qui feneratori vestro fuerit obligatus. Peccatores, inquit, peccatoribus feneratorum, vt recipiant. Vterq; peccator, & fenerator, & debitor, vos autē, inquit, amate inimicos vestros. Nō discutiat quid mereatur inimici, sed quid vos facere oporteat. Date mutuū iis, à quibus non speratis vos quod datum fuerit recepturos. Nullum hic damnū est, sed compēdium. Minimum datis, multum recipietis. In terra datis, & id vobis soluetur in celo. Fœnus amittitis, mercedem magnam habebitis. Feneratoris esse definitis, filij eritis altissimi. Eritis misericordes, quō vos patris eterni proberis heredes. Sed feneratorum vos delectat & vsuram vocabulum. Id quoq; non inuideo. Docebo quomodo boni feneratoris esse possitis, quomodo bonas quaratis vsuras. Dicit Salomon: Fenerator Domino qui miseretur pauperi, secundum datum autem eius retribuet ei. Ecce bonum fœnus de malo factum est. Ecce irreprehensibilis fenerator, ecce vsura laudabilis. Nolite ergo iam inuidentem me vestris commodis aestimare. Putatis quōd hominem subtraham vobis debitorē? Deum prouideo, Christum subrogo, illum demonstro qui vos fraudare non possit. Feneratorate ergo Domino pecuniam vestrā in manu pauperis. Ille adstringitur & tenetur: ille scribit quidquid egenus acceperit. Enāgelis, eius cautio est. Ille promittit pro omnibus indigentibus, ille dicit fidem. quid dubitatis dare? Si quis vobis diues huius sæculi offeratur, qui fide promittat sua pro aliquo debitore, statim numeratis pecuniam. Pauper est vobis Dominus cæli, & conditor mundi huius: & adhuc deliberatis quem ditorem queratis fidei ussorem? Sed allegatis: Quare pauper factus est, cum diues esset? Vidistis ergo quia fides eius diues est, fides eius idonea est: pauper factus est, cum pro nobis soluerit, & adhuc paupertas ipsius non decipit. Nos enim diuites fecit, quos pauperes putatis. Dicit enim Apostolus: Pauper factus est enim diues esset, vt illius inopia vos ditaremini. Bona inopia, quæ largitur diuitias. Nolite ergo paupertatem timere, vt sitis diuites. Date otioiam pecuniam, & recipietis fructuosam gratiam; & pauperum subuenietis necessitatibus, & vobis custodiæ sollicitudo minuatur. Non peribit quod pauper acceperit, & vobis quod dederitis inopi, sine custode seruabitur. Quōd si incrementum vsurarum queritis, in lege benedictio, in Euangelio caelestis est merces. Quod si inuani benedictione, quid maius est celo? Si cælarum desideratur vsura, ea quoque præstō

est, sicut legimus. Is enim qui miseretur pauperis, ipse pacetur.

Prover. 22.

An liceat mutuum dari recipere pignora. C.A.P. XVII.

Reddite ergo pignora quæ tenetis, quoniam fidei ussorem idoneum reperistis. Sed obmurmurat adhuc, dicentes, quia licet tenere pignora, & se lege defendunt. Aiunt enim: Scriptum est in Deuteronomio: Si fuerit tibi debitum à proximo tuo quodecumque, non introibis in domum ipsius pignere pignus, sed foris stabis, & homo apud quod est debitum tuum, proferet tibi pignus foras. Si autem homo ille pauper fuerit, non dormies in pignore ipsius, sed redditione reddes ei pignus ipsius ad occasum solis, & dormiet in vestimento suo, & benedicet tibi, & erit in te misericordia coram Domino Deo tuo. Et alibi, inquit, scriptum est: Non pignerabis molam neque lapidem superiorem tuo, quoniam hic pignerat, &c. Et alibi: Non accipies pignus vestimentum viduæ. Vnde argumentantur, pignora interdita, non omnia, sed specialiter pauperis & viduæ. Molam quoque & lapidem superiorem molæ prohibitum pignerari. Sed cum per Ezechielem prophetam dicat Dominus, iustum esse qui pignus reddidit, iniustū qui tenuit: vtique non speciale aliquod, sed generaliter omne pignus suadet reddendum esse, cum dicat Iob: Conserptionem quam habui aduersus aliquem iuramento conceptā, imponens coronam legebam: & si non scindēs eam reddidit, nihil accipiens à debitore. Cū Dominus nihil ab iis quibus mutuum dederimus, sperandum esse præcipiat: quomodo pignus secundum legem putant retinendum esse?

Quid feneratorum, & quibus, secundum legis statuta, & quōd etiam iustus & pauper hoc facere valeant.

C.A.P. XVIII.

At ne pari recrudescant modo, & dicant etiam se ad feneratorum incitari legis oraculo, quia scriptum est: Feneratoribus gentibus multis, tu autem non mutaberis: tempus est, plenius & expressius disputare & docere quid feneratorum, & quibus legis statuta præscribūt. Præcedit enim feneratoris causa pignoris causa. Mutuabitur, inquit, peccator, & nō soluet: iustus autem miseretur, & tribuet. Audis debitor quid debeat declinare, audis creditor quid debeat imitari. Et infra: Iuuenis fui, & senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius querens panem, tota die miseretur & fenerator. Vnde huic iusto quod tota die fenerator? Ergo diues iustus est: & quanto ditior vnusquisque fuerit, tanto iustior. Qui plus habet vnde fenerator, ipse erit iustior. Sed difficile dicitur intrat in regnum celorum. Quid ergo fenerator? dic mihi sancte Dauid. Contra me protuli testimonium, nisi mihi subuenies. Tu mihi ergo expones quid fenerator. Dixisti enim: Beatus qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in iudicio. Inueni quid fenerator iustus. Petrus quoque doceat me & ipse quid fenerator, qui dixit inopi attendenti ad se & ad Ioannem: Argentū & aurum non habeo. Nihil

Nihil ergo dabis pauperi Apostole: Das tamen, & plus das quā alij. Das inopi, quod alij dare nō possunt. Das inopi, quod egerē non possit. Das inopi, quod etiam diuites accipere concupiscunt. Das inopi, quod ij qui istud argentum & aurum habent, cōferre non norunt, quia auaritia eos impedit. Das inopi, quod eum diuitibus faciat ditorem. Incitasti animum meum, concupisco hoc donum tuum. Dic citō, rogo, quid des. Noli me diu suspensum reddere, cupio petere si citō solues. sed soluisti citō: non distulisti inopem, non despexisti precem pauperis, nō diutius eum desperare fecisti, non vacuus ad templum ascendisti, dicens: Argentum & aurum nō habeo. Non illi soli plenis manibus ascendunt qui argentum & aurum habent. Ascendit & pauper non vacuus, ascendit & ille non vacuus qui aurum & argentum non habet. Audiamus quid dicit iste pauper: Sed quod habeo, inquit, do tibi: In nomine Iesu Nazareni surge & ambula. O optanda paupertas, o ditior inopia! Claudicabat, cui diuites dabant. Vnus pauper dedit, & statim qui claudus erat, sanus est factus. Habet ergo iustus quod fenerator, sermones suos fenerator. Hoc est iustus argentum. Eloquia enim Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum probatū terrę, purgatum septuplum. Hoc fenerator qui legem accepit, qui legem meditatur, qui legem exercet. Hoc fenerator Petrus, hoc fenerator Paulus, quibus dicitur vt ad viros nationum pergerent. Ad Cornelium centurionē Petrus, cui dicitur: Surge, vade nihil dubitans, quoniam ego misi illos, & iurrexit & iuit. Et infra dixit: Numquid vetare potest quis ne aqua baptizentur ij qui Spiritum sanctū acceperunt? Iussit; eos baptizari. Hoc est: Feneratoribus gentibus, vt peccata dimittas, debita auferas: tu autem non mutaberis. Mutuatur enim peccator, & non soluet peccata sua, quia peccator est. Paulo dicitur: Feneratoribus gentibus: qui missus est ad gentes. Ioanni dicitur: Feneratoribus gentibus: quibus dictum est: Ite, baptizate eos. Dicitur populo patrum: Si custodieris mandata Dei, benedictus eris, & feneratoribus gentibus multis. Denique non de pecunia dici significant sequentia: Princeps eris gentibus multis, tibi autem nemo dominabitur. Constituet te Dominus Deus tuus in caput, & non in caudam: & eris tuus supra, & non subter, si audieris vocem Domini Dei tui. Et sequitur: Si autem non audieris, maledictus tu in ciuitate, & maledictus in agro. Et infra: Maledicta progenies ventris tui. Non pecunia vtique benedictum facit, sed cognitio Dei, prædicatio verbij, si gratiam Domini feneratoris, si indigentibus eloquia Domini conferamus, si obseruemus mandata caelestia. Et è contrā, maledictum non facit si desit pecunia quæ feneratoris: sed si desit studiū, si desit obseruatio caelestium statutorum, maledictus eris.

Quomodo patres nostri gentibus feneratorum: & quomodo hoc dic sacerdotes feneratorum debeant. C.A.P. XIX.

Denique mysterium Ecclesiæ euidenter exprimitur. Primum enim dixit ad discipulum legis: Si audieris legem, & custodieris, feneratoribus gentibus, quod factum est à patribus nostris. Feneratorum Moy-

ses gentibus, qui profelytos acquisiuit, feneratorum Iesus Naue, feneratorum Gedeon, feneratorum Samuel, David, Salomon, Elias, Elifaeus: & si quis volebat verbum cognoscere, pergebat ad eos. Regina Austri veniebat audire sapientiam Salomonis. Vbi accepit populus Iudæorum non custodire legem, cœperunt aduenā, hoc est, ex populo nationū qui in Dominum Iesum crediderunt, interpretationem scripturarum feneratorum illi vetusto populo. Feneratorum Timotheus patre Græco ortus verbū Iudæis, cū sacerdotium recepisset. Feneratorum hodieq; sacerdotes in Ecclesia verbum Iudæis, qui de synagoga ad Ecclesiam transierunt. Feneratorum & nouam & vetustam pecuniam. Ftenim quam habuerunt, iam non habent. Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt. Pecuniam habent, & nō habent, quia vsus eius ignorant, pretium eius nesciunt, figuram eius & formam non cognouerunt. Nam si cognouissent, numquam auctorem pecuniae denegassent, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos. Qui quidem rediens accepto regno, iussit vocari seruos suos quibus dedit pecuniam, & eos qui feneratorum pecuniam, prædicauit: ei autem qui pecuniam tenuit otiosam Domini sui, respondit: Sciebas quōd ego homo austerus sum, tollo quod non posui, meto quod non seminavi: & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens vtique cum vsuris exegissem illam? Audistis quæ pecunia boni feneratoris sit, quæ pecunia bonas acquirat vsuras, quæ pecunia non infamet feneratorum, non opprimat debitorem, quam pecuniam non arugo possit obducere, non tinea demoliri: quæ pecunia non de terreno sit, sed de aeterno: quæ pecunia diuitem faciat accipientem, nec aliquid imminuat feneratorum. Hæc pecunia vsuram habet: non vt centesimam eius quod dederis portionem, sed centuplum ferat fructum. Expande igitur sinum mentis, vt huius pecuniae numeratam tibi suscipias quantitatem. Intende cordis obtutu, vt agnoscas pecuniam huius imaginem & inscriptionem. Certè hæc pecunia excute, tabulam supra mensam animæ tuæ, quæ scabulis virtutibus sit, quadratum constitue, conde in thesauro pectoris tui, de quo doctus scriba deponit noua & vetera. Vides qualis hæc pecunia sit, quemadmodum creditorem, debitoremque inuia in se coniungit nomina. Qui inuechebat in feneratorum, iam prouoco debitorem. Huius ergo feneratorum pecuniae vos esse desidero, vt ad vos qui mutuū sumant, sponte festinent: per quam non nummum, sed regnum possitis acquirere: per quam non maledicta queratis, sed benedictionis gratiam. Hanc pecuniam feneratorum populus nationum, qui scit accipere feneratorum, qui scit cernere, qui scit excutere. Recusasti indicta feneratorum spiritualis, egere accepisti. De te ergo dictum est: Mutuabitur peccator, & non soluet. Tibi dicitur: Aduena qui est in te, ascendet super te, tu autem descendes in imum. Nescit summum, qui Christum ignorat. In inferno semper est, qui non ascendit ad Christum. In summo autem populus qui verbum recipit, hic habet fidei patrimonium omne. De hoc dicit lex: Hic tibi feneratorum, tu autem non feneratorum ei. Hic tibi erit pauper, tu autem eris cauda. hoc est ille erit prinus, tu vlti-

Esa. 9. et 19.
Ioan. 8.
Rom. 10.

mus & abiectus. Auferam a Iudæa caput & caudam, initium & finem. Initium Christum, qui interrogatus quis esset, respondit: Initium, quod & loquor vobis. Finem quoque Christum dicit: Ipse est enim finis legis ad iustitiam omni credenti. Ergo qui non credit ad iustitiam, nec initium, nec finem habet, sed ipse finis sui est.

Quod sit illud pignus quod lex reddi iubet ante solis occasum: & de triplici pignore.

CAP. XX.

Deut. 24.
2. Cor. 1.
2. Tim. 2.
Ibid.

Cognouimus scenus legitimum, cognoscamus & pignus quod lex reddi iubet ante solis occasum. Quid sit istud, audi dicentem Apostolum: Dedit Deus pignus spiritum in cordibus nostris. Tripliciter & pignus, & commendatum, & depositum dicitur. Pignus dicitur quod pro mutuo aere susceptum est: commendatum quod custodia causa alicui commisitimus. Vnde ait Apostolus: Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est commendatum meum seruare in illum diem. Depositum quoque idem docuit quod esset, dicens: Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum qui habitat in nobis. Nūquid spiritus commendati auri argenteque custos est, aut per Spiritum sanctum pecunia custoditur? Spiritale igitur pignus custoditur ab spiritu, ne aues cali veniant, & auferant illud de cordibus nostris. Petamus ergo vt custodiat in nobis Christus hoc pignus quod ipse donauit, & depositum suum commēdatumque conseruet. Nihil enim accepit a nobis, sed ipse nobis creditit quod nostrum non erat. Et ideo detrimendo honestatis afficitur, qui depositum violarit alienum. Si commendatum hominis nulla debemus fraude violare, quanto magis diuini & spiritalis depositum bona fide seruare nos congruit, ne existimationis grauius damna subeamus? Hoc igitur pignus est quod lex prohibet pignerari, & violenter auferri. Sic enim habet scriptura: Si debitum tibi fuerit a proximo quodcumque, non introibis in domum ipsius pignerare pignus: & homo apud quem est debitum tuum, proferat tibi foras pignus. Si autem homo ille pauper fuerit, non dormies in pignore ipsius, sed redditione reddes ei pignus ipsius ad occasum solis, & dormiet in vestimento suo, & benedicet te, & erit in te misericordia. Dices itaque mihi: Ecce lex auferri pignus prohibuit, non suscipi: pauperi autē iussit reddi, nō omnibus. At de corporalibus quidē pignoribus sanctus etiam Euidras docuit nos, quod iā fœneratores aduersus patrum vestrorum non possitis venire professionē. Nā cum iuberentur qui fœnerauerant & acceperant aliena pignora, vt restituerent ea, dixerit: Reddemus, & ab ipsis nihil quaeremus. Boni patres, qui statuerunt pignora debitorū esse reddēda: boni etiā fœneratores, qui responderunt quod & pignora redderēt, & pecuniā non requirerent quam dedissent. Et sententia nos paternæ cōsionis his adstringit, & professio creditorem. Est autem & aliud pignus quod lex spiritalis prohibet auferri: & si datū fuerit, reddi iubet ante solis occasum, quod homo debitum reddat, & ipse protulit. Debitor est autem omnīs qui audit verbū regni & non intelligit, venit malus, & rapit quod feminatum est in corde ipsius. Noli ergo introire in domum eius, vt illud pignus accipias. Vā enim

qui scandalizauerit vnum de pusillis istis! Si sua stultitia amiserit pignus suum, tu nō habebis delictum. Si autem pauper fuerit, reddi pignus ante solis occasum. Pignus autem, vestimentum est. Si sibi diues videtur, ipse se decipit si pignus tradiderit suum. Si autem pauper, qui non habet diuitias spiritus, reddet illi vestimentum suum ante solis occasum. Si de corporali ageretur pignore, vtique magis per diē reddendum fuit, ne turpitudō nudi corporis diurno lumine proderetur. tenebræ enim nudum non produnt. At si hoc moueret quod non haberet pauper quo dormiens tegi posset, vtique aut stragulum aut amictum diceret esse reddendum. Nunc autem dicendo vestimentum, tunicam magis significat qua induimur atque vestimur. Redde ergo pauperi tunicam suam, vt dormiat in ea noctu. Nōne tibi videtur illum pauperem significare, qui cum tunica vna iubetur pergere, alteram non requirere, emissus a Christo ad Euangelium prædicadum? Ipse est enim pauper spiritu, qui dormire possit. Nam satiato diuitiis, non est qui finat eum dormire. Dormit enim pauper somnum resurrectionis, quem diues dormire non potest, quia a diuitiis & voluptatibus suffocatur. Dormit Christus quietem dicentis: Ego dormiui & quietui, & surrexi. Hac est tunica illa desuper texta, qua erat indutus Christus, quam scindere nō poterunt illi milites quos agnosci. Nullus enim eorum vestimentum Christi scindit, sed diuidit: sicut scriptum est: Diuiserunt vestimenta mea sibi, & super vestem meam miserunt sortem. Diuiserunt sibi Euangelistæ vestimenta eius, & super vestem eius, hoc est, super prædicationem Euangelij, qua vestitur hodiēque Dominus Iesus, miserunt sortem. Illā vtique sortem, quæ cecidit super Matthiam, vt Apostolorum duodecim numero, excluso nomine proditoris, adiungeretur. Bene autem de Euangelistis dictum est quia miserunt sortem. Sors enim veluti diuino pendet examine. Et ideo quia non in potestate propria sunt locuti, neque omnes eadem omnia, sed pleraque dixerunt diuersa, quæ alius non dixerat, sancti Spiritus gratiam velut sortito illis ea tribuisse cognoscimus, quæ loquerentur singuli de operibus Domini Iesu, vt eius gesta sibi describēda pro eius nutu diuiderēt. Est & alia tunica quam demonstrat Apostolus, dicens: Induite Dominum Iesum. Hac est tunica quæ inhonestæ operis nostræ, & in iis abundantiore honestatem circumdat in Christo. Induimus viscera misericordiæ in Christo, induimus crucis gloriam, quæ Iudæis scandalum, Græcis stultitia videbatur. Illi erubescant, qui eam erubescendam putant: nobis autem abisti gloriari, nisi in cruce Domini Iesu. Hac ignobilis nostrā, honorem abundantiore habent, quia per passionem Domini regnum nobis paratur æternum. Quo enim quis plus peccauerit, eo plus diligit. Conspiciamur igitur Domino Iesu, vt participes resurrectionis eius esse mereamur. Expulsius veterem hominem cum actibus suis, in diuam nouum, in quo remisso peccatorum est. Bonus ergo amictus atque vestitus, verbum Dei. Hoc vestitu filij Noe pudenda patris operuerunt, accipientes super humeros vestimentum, & retrorsum pergentes, ne viderent virilia patris, hoc est, corporea quæ habent pudorem quædam

Ioan. 8.
Mat. 24.
Luc. 16.
Rom. 16.
Math. 10.
Math. 13.
Luc. 8.
Ibid. 19.
Ibid. 27.
Rom. 17.
Ibid. 29.
Ibid. 31.
Ibid. 32.
Ibid. 33.
Ibid. 34.
Ibid. 35.
Ibid. 36.
Ibid. 37.
Ibid. 38.
Ibid. 39.
Ibid. 40.
Ibid. 41.
Ibid. 42.
Ibid. 43.
Ibid. 44.
Ibid. 45.
Ibid. 46.
Ibid. 47.
Ibid. 48.
Ibid. 49.
Ibid. 50.
Ibid. 51.
Ibid. 52.
Ibid. 53.
Ibid. 54.
Ibid. 55.
Ibid. 56.
Ibid. 57.
Ibid. 58.
Ibid. 59.
Ibid. 60.
Ibid. 61.
Ibid. 62.
Ibid. 63.
Ibid. 64.
Ibid. 65.
Ibid. 66.
Ibid. 67.
Ibid. 68.
Ibid. 69.
Ibid. 70.
Ibid. 71.
Ibid. 72.
Ibid. 73.
Ibid. 74.
Ibid. 75.
Ibid. 76.
Ibid. 77.
Ibid. 78.
Ibid. 79.
Ibid. 80.
Ibid. 81.
Ibid. 82.
Ibid. 83.
Ibid. 84.
Ibid. 85.
Ibid. 86.
Ibid. 87.
Ibid. 88.
Ibid. 89.
Ibid. 90.
Ibid. 91.
Ibid. 92.
Ibid. 93.
Ibid. 94.
Ibid. 95.
Ibid. 96.
Ibid. 97.
Ibid. 98.
Ibid. 99.
Ibid. 100.

dam generationis humanæ. Et ideo qui videre voluit, angustioris animi dignam mercedem recepit, vt seruus fieret. Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati. Vnde ille terrenus remansit. Hoc pauperi nemo tollat vestimentum, aut si tulerit, sol non occidat super despoliatum eum, antequam restituit, & ne peccatum pauperis fœneratori possit adscribi, & non solum suo, sed etiam alieno incipiat laborare peccato. Hoc pignus in hac sæculi nocte reddatur, hoc vestimēto in his mundi tenebris induatur. Hoc pignus illius Dominicæ sortis est, nō illius contrariæ. Legimus enim duas sortes in Leuitico, de quibus dictum est: Vnam Domino facies, alteram transmisoris. Transmissor sortem suam ad fœneratores transmiserit. Serui Domini in sorte sunt Christi. In hac sorte constituit Aaron, cōtrariæ sortis exclusit ærumnam, eum inter duas partes populii constitutus, mortem a defunctis serpere in sortem viuorum sui corporis non permisit obiectum. Huius sortis bonum pignus est, verbi amictus. Hanc vobis tunicam nemo auferat debitorum, hanc tunicam nulli oppigneretis, si vultis nunquam turpitudinem sustinere, vt dormiatis inter medios cleros, sicut Aaron, dormiatis inter duo testamenta, vt dormiatis somnum resurrectionis, & vos reparare possitis. Hoc est vestimentum quod etiam si oppigneraueritis, recipiendum, in Proverbiis sanctus Salomon præcipit, dicens: Aufer vestimentum tuum: præterit enim iniurius. Sapientiæ vestimentum est ex illis vestimentis quæ ex bysso & purpura sapientia sibi fecit: hoc est, indumentum fidei constat ex prædicatione cælestium, & Dominicæ sanguine passionis. Bysso ætherea figurantur, purpura sapientia sibi fecit: hoc est, indumentum fidei constat ex prædicatione cælestium, & Dominicæ sanguine passionis. Bysso ætherea figurantur, purpura sapientia sibi fecit: hoc est, indumentum fidei constat ex prædicatione cælestium, & Dominicæ sanguine passionis. Bysso ætherea figurantur, purpura sapientia sibi fecit: hoc est, indumentum fidei constat ex prædicatione cælestium, & Dominicæ sanguine passionis.

A Deducito quod expensis diuersis est erogatum, vt saluum habeas quod superstit: quomodo Dominus de multis dispensationibus Iudæorum ex multo illo ratio cinio peccatorum consummavit tandem atque breuiavit, vt reliquæ saluæ fierent per electionem gratiæ, & seruarentur ad semen, per quos inter mortuam spem synagogæ resuscitaret.

De reprehensione debitorum mutuum recipientium, & postmodum commodantibus ingratorum in redditione faciendā: & de obligatione molæ & lapidis supermolares prohibita. CAP. XXI.

QVAM deforme est vt pro beneficio ei qui te adiuuit rependas molestiam, cum istū fraudaueris cui debes, postea in tempore necessitatis tuæ non inuenies creditorem? Quam indignū, vt cum victum tuum sustentare non queas, cum adhuc nihil debeas, putes quod & victum tuum possis & debitum sustinere? Antē cogita vnde dissoluas, & sic mutuum sume. Fructus, inquit, agrorum capio. Sed qui non abundat vbi, quomodo abundabit contracti fœnoris incremento? Sed possessionem meam vendo. Et vnde fructus, quibus vtas ad sumptum? Fœnus non pecunia sua soluitur, sed augetur: numerando coacturatur & crescit. Deinde non cogitas humilitatem & verecundiam postulantis? Donec accipias, ocularis manus fœneratoris, humilias vocem tuam, ne clarior sonitus vocis tuæ aures eius offendat, ne plures te audiant deprecantē. Paupertas non habet crimen, nulla indigentia infamia est: sed debere, verecundum est non reddere, verecundius. Postulabis dilationem cum cœperis conueniri in tempore præscriptæ solutionis: pro pecunia afferes tadia, causaberis de tempore, excusationes strues. Et cum totum promiseris, ne in vniuersum fraudare videaris, vix dimidium restitues. De amico inimicum facies, pro honore referes contumeliam, pro benedictione maledictum. Quam hæc opinionem ladan considerā, quam à viro bono discerpent recognosce. Ergo dum liber es à vinculis, ipse te reuoca à iugo & onere seruitutis. Diues es? non sumas mutuum. Pauper? non sumas mutuum. Diues es? nullam pateris petendi necessitatem. Pauper es? considera soluendi difficultatem. Opulentiā vsuris minuitur, paupertas vsuris non leuatur. Numquam enim malum malo corrigitur, nec vulnus curatur vulnere, sed exasperatur. Hoc vide, ne dū pecuniam petis, molam tuam obliges, aut lapidem supermolarem. Mola est enim quasi simlago conficitur, qua molit simlaginem vna mulier quæ affumitur, & altera relinquitur. Fortasse illa assumitur quæ semper molit verbum Dei, vt habeat simlaginem, & spiritalē facit farinam. Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio. Custodi molam suam, interpretatur scripturas, seruat sibi lapidem supermolarem. Illa autem relinquitur quæ oppignerat molam suam. Cum autem aliquis emoluerit perfuntoriē, oppignerat lapidem qui est super molam. Quis iste sit lapis, quaero. Legisti: Lapidem quē reprobauerunt edificantes, hic quæsit est in caput anguli. Quare super molam? Quia ipse est qui molentes iuuat. Ipse est qui dicit: Scrutamini scripturas, in quibus putatis vos vitam æternam habere,

Luc. 8.
Deut. 24.
Nemi. 5.
Deut. 24.
Mat. 13.
Mat. 15.

Rom. 11.
Ecl. 19.
Deut. 28.
Mat. 23.
1. Cor. 5.
Ibid. 117.
Ioan. 5.

LUC. 10. Dicit. 14.

Noli fœnerator hunc lapidem supermolarẽ oppi- gnere, ne cadas super illum. Omnis enim qui ce- ciderit super hunc lapidem, conqussabitur: super quem autem ceciderit, comminetur illum. Nec vidua pignus suscipias. Graue etiam secundum litterã vt visum instrumentumque viuendi egeno auferas, aut vidua pignus detrahas: sed grauius, si animę que verbi vidua est, verbum teneas, vt ei sterilitatem viduitatis inducas.

Quem fœneratorem imitari debeamus. CAP. XXII.

LUC. 7.

Atque vt sciatis quod hæc amantis affectu sua- deam, vt sciatis quod liceat bene fœnerare, ostendã vobis quã fœneratori debeatis imitari. Duo, inquit, debitoris erant vni fœneratori, vnũ debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtrifque. Quis ergo eum plus diligit? Respondens Simon Phari- sæus dixit: Æstimo quia is cui plus donauit. Et lau- data est sententia eius, dicente Domino: Rectẽ iudicasti. Rectẽ iudicauit Pharisæus, qui malẽ cogita- uit: putans quod ignoraret magis Dominus peccata mulieris, quam donaret. Sed laudatur eius senten- tia, vt exultatio ei omnis adimatur. Plus remissum est Ecclesie, quã congregata est ex populo natio- num, quoniam plus debebat: sed & ipsa plus soluit, non exigenti, sed donanti. Dedit aquam pedibus Christi, quã sua peccata mūdauit. Osculata est pedes ferens pacis insignia. Misit oleum in pedes eius, mi- sericordiam & ipsam pauperes conferendo. Isti sunt pedes Christi, in his innocens ambulat Christus. Et capillis capitis sui terit. Christus enim humiliatur, quicunque habet humilitatis affectum. Et ideo in- quit: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Aduerte quod Dominus & misericordiam impertit vt liberalis, & iudicium cum miseratione dispensat. Ante donauit per gratiam, sed quibus do- naret sciebat. Non habet quod excuset Iudæus. Mihi quasi peccatori plura donauit, illi quasi ingra- to minora concessit. Sciuit tamen quod & ille qua- si ingratus non possit soluere quod accepisset, & Ec- clesiam memor gratiæ eo plura soluerit, quo plura me- ruisse.

An fœneratores excuset, quod etiam superiores nostri id fecerint, & quod antiquum sit vsurarum exercitiũ: & quomodo Tobias neque pignus, neque fideiussorem receperit: quo pacto etiam quis pro alieno debito fideiussore debeat. CAP. XXIII.

Reg. 5.

Habetis ergo quem sequamini fœneratorem, si vultis laude donari, si vultis non esse quod reprehendatur à nobis. Nos enim non personã ob- rectamus, sed auaritiã. Nec fallit, dixisse aliquos, cum ante biduum tractatus noster eorum compun- xisset affectũ: Quid sibi voluit Episcopus aduersus fœneratores tractare, quasi nouũ aliquid admissum sit, quasi id non etiam superiores fecerint, quasi non vetus sit fœnerare? Verum est, non ego abnuo: sed & culpa vetus est. Denique peccatum ab Adam: ex illo culpa, ex quo & Eua: ex illo prauaricatio, ex quo & humana cõditio. Sed ideo Christus venit, vt in- ueterata aboleret, noua cõderet: & quã inueteraue- rat culpa, renouaret gratia. Ideo se passioni obtulit,

vt renouaretur spiritu, & abfolueret vniuersos. Dia- bolus Eua decept, vt supplantaret virum, obli- garet hereditatem. Quid fœneratores faciunt? Decipiunt defœneratos, obligant fideiussores. (Sed non Tobias pignus quaesuit, aut fideiussorem po- poscit.) Currendum est igitur vt fideiussorem re- quiras, vt cum tuis nominibus adstringas. Ecce pa- rarur alter inimicus. Nam cum non habueris vnde debitum soluas, ille pro te tenebitur. Inueniris in eo circumuentor & fallax, qui amicum deceperis. Ille nudabitur, ille pro te in vincula ducetur. Illum gra- uiozem exactorem creditore patieris, qui allegat. Stimula ciuem tuũ quẽ spondesti. Ita fiet vt ipse quoque esse incipias ingratus, & præterea illud quod scriptũ est: Gratiam repromissoris ne obliu- scaris: dedit enim pro te animam bonã. Necessẽ est dicas: Quis enim te quærebat fidem dicere? Nam nisi tu fidem dixisses, ego nõ accepissem pecuniam. Adulterinam accepi pecuniã, es afro admixto mihi dedit, vtiã te nõ obtulisses. Fortasse creditor te sub ornauit, vel tu illum. Ergo caue ne alieno te obli- ges debito, ne hoc quoque vendidisse dicaris: ne si quod tibi (vt habet vis amicitia) debetur, aut debi- tor dederit gratiã, vt à te videatur emisse. Aut si vis interuenire, moueris amici obsecratus oratis, erube- sces negare: ita interueni, vt si debitor soluendo nõ fuerit, de tuo noucis esse soluendum. In hæc para- tus accede. Legisti enim: Non spondeas super virtu- tem tuam: si enim sponderis, quasi restitutus cog- ita. Et infra: Recipe proximum tuum secundum virtutem tuam, & attende tibi ne cadas: id est, ne maiore te obliges numismatis quantitate quam fer- re possunt & exoluere tuatum copia facultatum. Si enim quod habes tradas, amisisti opes, non amisisti fidem. Tãma tuã damna non sentis, redemisti ami- cum sine tua fraude. Alibi quoque id te monent Proverbia Salomonis dicentis, Spondens spõde amico tuo, quem admodum qui obligat se sponsozem amicum suorum. Si autem non habes, audi quid Salomon dicat: Noli te dare in sponsonem, erube- scens perionam: si enim non habueris vnde soluas, auferent stramentum de sub lateribus tuis. Bonus ergo fœnerator acquirit gratiam, improbus exe- crationem.

De aliis virtutibus Tobie: & quomodo mercenariõ mercis sit soluenda. CAP. XXIII.

Sed non his tantum virtutum finibus contentus fuit sanctus Tobias: mercenariõ quoque sciuit sol- uendam esse mercedem, dimidium vsque obtulit, meritõque pro mercenariõ angelũ inuenit. Et tu vnde scis ne fortẽ iustum aliquem mercede fraudes, puniũve infirmum? Vã enim illi qui scandalizauerit vnum de pusillis istis. Qui scis an in eo angelus sit? Neque enim dubitare debes quod in mercenariõ possit esse angelus, cum ipse Christus possit, qui in minimo quoque esse consuevit. Redde ergo merce- nariõ mercedẽ suam, nec eũ laboris sui mercede frau- des, quia & tu mercenariõs Christi es, & te conduxit ad vincã suã, & tibi merces reposita est carlestis. Nõ ergo lædas seruũ operantem in veritate, neque mercenariũ dantem animam suam. Nõ despicias inopem qui vitam suam suo exercet labore, & mer- cede sustentat. Hoc est enim interficere hominem, vita

vita suã ei debita negare subsidia. Et tu mercena- rius es in hac terra. Da mercedem mercenariõ, vt & tu possis dicere Domino cum precaris: Da merce- dem Domine sustentibus te. Tobias tibi dicit: Lu- xuria mater est famis. Dicit etiam: Mercedem omni homi- ni qui penes te operatus fuerit, redde eadem die, & non ma-

neat apud te, & merces tua non minorabitur. Dicit tibi: Noli vinum bibere in ebrietatem. Dicit tibi: De pane tuo comunica esurientibus. Vide quid te fœnerare cupiat: Et de vestimentis tuis nudos tege. Ex omnibus quã abunda- uerint tibi, fac elemosinam. Omni tempore benedic Domini. In his itaque fœnus æternum est, & vsura perpetua.

SANCTI AMBROSII DE TOBIA LIBRI FINIS.

Summarium libri primi de Interpellatione sancti Iob.

A cap. I. vsque ad cap. VI. quã fragilis atque imbecilla hominis vita sit describitur, & quod perturba- tionibus & incommodis Dei fauore iustis consolationes succedunt, enarrando sancti Iob vitam vsque ad cap. XII. A cap. VII. vsque in finem libri exaggerantur humane conditionis miserie ex beati Iob vita, per ea quã habentur vsque ad cap. XVII.

Capita Libri primi de Interpellatione.

De approbatione per scripturam & exempla sanctorum, quod consolationes, præcipue quã ex spe futuro- rum habentur, omnibus presentibus incommodis & perturbationibus quã in hac vita sunt, incompara- biliter preponderent.

Cap. I.

Quomodo beatus Iob amissis omnibus præter uxorem, tanquam bonus athleta perturbationibus non cessa- rit, nec certare recusauerit.

Cap. II.

Quod misera conditio hominis & quasi mercenaria sit, & se nisi ex aliena misericordia sustentare nõ pos- sit: quodque vana somni delectatio pena potius quam requies sit dicenda.

Cap. III.

Quomodo amici Iob ad consolandum eum venerint: & quod optimum solamen in aduersitatibus sit à cul- pa vacare.

Cap. IIII.

Quomodo intelligatur illud: Qui facit montes inueterascere, &c. & de commotione columnarum: quomodo etiam sol iussus non oriebarur, & quomodo Dominus supra mare tanquam pavimentum ambulat: & agit de multiplici hominis tribulatione, & veloci humane vite cursu.

Cap. V.

Deplorat vir sanctus suas & communes hominum calamitates.

Cap. VI.

Quid significet illud: Quare obscriptisti aduersum me mala, & apposuisti mihi adolescentiã peccata: simili- ter & illud: Mortalis filius mulieris, breuis vita est, &c. præterea etiam istud: Cum autem dormierit homo, non resurget vsque dum celum assuatur, &c.

Cap. VII.

De intelligentia illius: Utinam in inferno me conseruares, absconderes autẽ me donec desinat ira tua, &c.

Cap. VIII.

De reprehensione eorum qui curiosius inquirunt secreta altitudinis sapientiã Dei: quãque beatus sit il- le qui sapientiã inuenit: & que sit vera sapientiã.

Cap. IX.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE INTERPELLATIONE S.

I O B LIBER PRIMVS.

I O B

Cap. I.

HOMO quidam fuit in terra Hus, Iob nomen ei: & erat homo ille ve- rax, immaculatus, vir simplex & re- ctus, & timens Deum, abstinens ab omni mala re. Fuerunt autem ei filij septem,

& filia tres. Et fuerunt pecora eius oues septẽ mille, camelorum tria millia, iuga bouũ quin- genta, & alinae feminae quã pascebantur quingentę, & famulatus multus nimis, & ope- ra magna crant ei in terra: & erat homo ille

magnus eorum qui à solis ortu. Conuenientes autem filij eius adinuicem, faciebant conuiuium vnusquisque sua die, assumentes simul & tres sorores suas, vt comederent & biberent cum eis. Et cum consummati essent dies conuiuij, mittebat Iob, & purificabat eos, confurgens diluculo, & offerens pro eis sacrificia secundum numerum eorum. Dicebat enim Iob: Ne quando peccauerint, & benedixerint Deum in corde suo filij mei. Sic igitur faciebat Iob cunctis diebus eorum. Et fuit sicut dies hæc, & ecce uenerunt filij Dei vt assisterent coram Domino, & diabolus venit in medio eorum. Et dixit Dominus diabolo: Vnde uenit? Et respondens diabolus Domino, dixit: Postquam circuiui terram, & deambulauit eam quæ sub cælo est, adsum. Et dixit ei Dominus: Considerasti igitur mète tua contra seruum meum Iob, quoniam non est ei similis ex his qui sunt in terra, homo sine defectu, vir simplex & reclusus, & timens Deum, continens ab omni mala re? Respondit autem diabolus, & dixit coram Domino: Nunquid frustra Iob timet Deum? nonne tu circumuallasti exteriora eius, & interiora domus eius, & omnium quæ sunt ei in circuitu: operibus manuum eius benedixisti, & pecora eius multa fecisti in terra? Sed mitte manum tuam, & tange omnia quæ habet, nisi in faciem tuam benedixerit tibi. Tunc dixit Dominus diabolo: Ecce omnia quæcûque sunt ei, do in manu tua, sed eum ne tetigeris. Et egressus est diabolus à Domino. Et fuit sicut dies hæc, filij Iob & filij eius bibebant uinum in domo fratris sui senioris, & ecce nuntius venit ad Iob, & dixit ei: Iuga bouum arabant & femine æ sine pascebantur adherentes eis, & irruit Saba, & captiuas duxerunt eas, & pueros interfecerunt in gladiis: saluatus autem ego solus ueni vt nuntiarem tibi. Adhuc hoc loquente, uenit alius & dixit ad Iob: Ignis à Deo cecidit de cælo, & combussit oues, & pastores consumpsit similiter: & saluatus ego solus ueni vt nuntiarem tibi. Adhuc hoc loquente uenit alius nuntius, & dixit ad Iob: Chaldei impoferunt tres turmas, & circueiunt camelos, & captiuos tulerunt eos, & pueros interfecerunt in gladiis: euasi autem ego solus, & ueni vt nuntiarem tibi. Adhuc hoc loquente alius nuntius uenit, dicens Iob: Filij tuis & filiabus uescantibus & bibentibus

Capud fratrem suum seniore, repente uentus magnus irruit ex deserto, & tetigit quatuor angulos domus, & corruit domus super filios tuos, & mortui sunt: euasi autem ego solus, & ueni vt nuntiarem tibi. Sic surgens Iob scidit uestimenta sua, & totondit comam capitis sui, & cadens humi adorauit, & dixit: Ipse nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus & reuertar illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, sic & factum est: sit nomen Domini benedictum. In his omnibus quæ acciderunt ei, nihil peccauit Iob labijs coram Domino, & non dedit sulcitiã Deo.

Cap. II.

FVit autem sicut dies hæc, & uenerunt filij Dei vt adstarent coram Domino, & diabolus uenit in medio eorum vt adstaret coram Domino. Et dixit Dominus diabolo: Vnde tu uenit? Tunc dixit diabolus coram Domino: Postquam discursi eam quæ sub cælo, & deambulauit uniuersam, adsum. Dixit autem Dominus ad diabolum: Considerasti igitur seruum meum Iob, quod non est secundum eum ex his qui in terra, homo innocens, verax, sine defectu, pius, abstinentes ab omni malo, adhucque adhæret innocentia? Tu autem dixisti, substantiam eius frustra perdere. Suscipiens autem diabolus dixit Domino: Pellem pro pelle, & omnia quæcûq; sunt homini pro anima sua dabit: quin immo autem mitte manum tuam, & tange ossa eius & carnes eius, si non in faciem tibi benedictet. Dixit autem Dominus diabolo: Ecce trado tibi eum, tantum animam illius serua. Et egressus est diabolus à Domino, & percussit Iob vlcere malo à pedibus vsque ad caput. Et accepit sibi testam, vt sanie raderet, & ipse sedebat intus in cinere. Et dixit ei uxor sua: Usquequod tolerabis? sed dic quoddam uerbum contra Deum, & morere. Ille autem inspiciens eam, dixit: Vt quid tamquam vna stultarum mulierum loquuta es? Si bona suscepimus de manu Domini, mala non sustinebimus? In his omnibus quæ acciderunt ei, nihil peccauit Iob labijs coram Deo. Cum audissent autem tres amici eius mala omnia quæ superuenissent ei, uenerunt vnusquisque de propria regione ad consolandum eum, Eliphaz

Eliphaz Themanorum rex, Baldad Sauchorum tyrannus, Sophar Minæorum rex. Et uenerunt ad eum vnanimiter, vt consolarentur & uisitarent eum. Cum autem uiderent eum procul, non cognouerunt. Et exclamantes uoce magna plorauerunt, scindentes vnusquisque suam uestem, & spargentes terram, assederunt iuxta eum septem dies & septem noctes: & nemo illorum loquutus est ad eum uerbum. Videbant enim plagam grauem existentem, & magnam ualde.

Cap. III.

ET post hoc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo, dicens: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dixerunt, Ecce masculus. Noxilla sit tenebræ, & non requirat eam Dominus desuper, neque ueniat in eam lumen: capiant autem eam tenebræ & umbra mortis, superueniat in eam caligo, & turbetur dies illa & nox illa. Auferant eam tenebræ, non sit inter dies anni, neque numeretur inter dies mensium. Sed nox illa sit dolor, & non ueniat super eam lætitia neque gaudium: sed maledicat ei qui maledicit diei illi, qui futuri sunt suscitare Leuiathan. Obtrebrentur stellæ noctis illius, & non maneant, & in illuminationem non ueniant, & non uideat luciferum orientem: quia non conclusit ostia ventris matris meæ, abstulit enim laborem ab oculis meis. Quare enim in ventre non mortuus sum, ex utero autem egressus sum, & non statim perij? Quare autem obuiauerunt mihi gentes, cur autem uera fuxi? Nunc utique dormiens siletem, somnians autem quiescerem cum regibus consiliariis terræ, qui gloriabantur in gladiis: aut cum principibus, quorum multum aurum, qui impleuerunt domos suas argento: aut sicut abortiuum exiens de matrice matris, aut sicut infantes qui non uiderunt lucem. Illic impij seditauerunt furorem ire, illic quieuerunt defessi corpore, vnanimiter autem uincti non audierunt uocem exactoris. Paruus & magnus illic est, & seruus non timens dominum suum. Quare enim data est his qui sunt in amaritudine lux: uita autem quæ sunt in doloribus animabus? Qui desiderant mortem, & non consequuntur, effodientes quasi thesauros, gaudentes autem fuerunt si repererint. Mors uero requies, cuius uia abscondita est. conclusit

enim Deus contra eum. Ante enim cibos meos suspirium uenit mihi, & fundentur quasi aquæ rugitus. timor enim quem cogitavi, uenit mihi, & quem timueram occurrit mihi: neque pacem egi, neque siliui, neque quicui, uenit autem mihi indignatio.

Cap. IIII.

Respondens autem Eliphaz Themanites, dicit: Si ceperimus loqui ad te, molestus accipies? Vim autem uerborum tuorum quis feret? Si enim tu admonuisti multos, & manus debiles consolatus es, languentes erexit in uerbis, genibusque impotentibus fiduciam circumposuisti. Nunc autem uenit super te dolor, & tetigit te, tu autem accelerasti. Numquid non timor tuus est in stultitia, & spes tua, & malitia uia tua? Recordare igitur, quis existens mundus perit, aut quando ueraces radicibus perierunt: quemadmodum uidi arantes absurda: qui autem feminauerunt ea, dolores merent sibi. Mandato Dei peribunt, & spiritu uia eius interibunt. Rugitus leonis, uox autem leonæ, superbia autem draconum extincta est. Myrmicoleon perit, eo quod non haberet prædam: catuli leonum defecerunt ad inuicem. Ad me autem dictum est: Abscondite in furto, utrum non suscipiet mea auris indecentia ab eo? In horrore ab uisione mea nocturna incidens timor super homines, horror autem mihi occurrit & tremor, & ualde mea ossa concussit: & spiritus in faciem meam irruit, horruerunt autem mei pili & carnes. Surrexi, & non cognoui, uidi, & non erat forma ante oculos meos, sed auram & uocem audiui. Quid enim, numquid mundus erit mortalis coram Domino? aut ab operibus suis inculpabilis uir? Si contra pueros suos non credit, contra autem angelos suos obliquum quid excogitauit. Eos autem qui habitant domos luteas, ex quibus & ipsi ex eo demluto sumus, percussit eos tinea in modum, & à mane usque ad uesperam non amplius sunt: eo quod non potuerunt ipsi se adiuuare, perierunt: abstulit reliquum eorum in eis, perierunt eo quod non habuerunt eis sapientiam.

Cap. V.

VOca autem si quispiam te audiet, aut si aliquem angelorum sanctorum uidebis,

Etenim stultum interficit iracundia, deceptum autem occidit inuidia. Ego autem vidi stultos radices iacentes, & maledixi pulchritudini eorum statim. Longè fiant filij eorum à salute, & conterentur in portis minorum, & non erit qui eruat. Quæ enim illi messuerunt, famescens comeder, ipsi autem ab armatis tollentur. Absorbeatur eorum fortitudo: non enim egredietur de terra labor, neque de montibus germinabit dolor; sed homo nascitur labori, pulli autem aquilaram sublimia volant. Verumtamen & ego deprecabor Dominum; Dominum autem omnium inuocabo. Qui facit magna & inuestigabilia, glorioſaq; & mirabilia, quorum non est numerus. Qui dat pluuiam super terram, qui mittit aquam super eam quæ sub cælo. Qui facit humiles in sublimi, & perditos erigit. Qui cogitationes destituet versutorum, & non facient manus eorum veritatem. Qui apprehendit sapientes in prudentia, consilium autem peruersorum abstulit. Per diem occurrent eis tenebra, at in meridie palpent quasi in nocte. Percant in bello, impotens autem egredietur de manu potentis. Sit pauperi spes, iniusti autem obstruatur. Beatus homo quem corripuit Dominus, increpationem autem omnipotentis ne renuas. Ipse enim dolere facit, & rursus restituit; percussit, & manus eius sanauerunt. Sexies de necessitatibus te eruet, in septima verò non tanget te malum. In fame eruet te de morte, in bello autem de manu ferri soluet te. A flagello linguæ te absconder, & non timebis à malis venientibus. Iniustos & iniquos deridebis, à bestiis autem feris non timebis. Bestiæ enim feræ pacificæ erunt tibi: postea scies quòd pacifica erit tua domus, & visitabis speciem tuam, & non peccabis. Scies quoque quòd multum semen tuum: at gemina tua erunt tamquam omnis herba agri. Ingredieris in sepulcrum, sicut triticum maturum in tempore messis, aut sicut acruus aræ ad tempus comportatus. Ecce hæc sic inuestigauimus, hæc sunt quæ audiuius. Tu autem cognosce tibi, si quid fecisti.

Cap. VII.

Respondens autem Iob, dicit: Vtinam quidem quispiam appendens appenderet meam iram, at dolores meos tolleret in sta-

tera vnanimiter. Etiam arena marina grauior erit, in hoc verba mea conculcata sunt. Sagittæ enim omnipotentis in corpore meo sunt, quarum indignatio ipsarum ebibit meum sanguinem, cum inceperim loqui pungunt me. Quid enim? Nonne frustra rudet asinus agrestis, sed cibos quærens? si & rumpet vocem bos in præsepi habens escam? si comedetur panis sine sale? si est gustus in verbis vanis? non potest enim mea quiescere anima. Factorem namque video cibaria mea sicut odorem leonis. Vtinam det & veniat mea petitio, & spem meam det Dominus. Incipiens Dominus vulneret, in fine autem non me perimat. Sit mea ciuitas sepulcrum, in qua super muros saltabam, in ea non abstineam. non enim fefelli verba sancta Dei mei. Quæ enim mea virtus, quia sustinebo? aut quod meum tempus, vt iusserat anima mea? Numquid fortitudo lapidum fortitudo mea, aut carnes meæ sunt ænea? Numquid non in ipso confidebam? Aditiorum autem à me recessit, negaui me misericordia, visitatio autem Domini despexit me. Non aspexerunt me fratres mei sicut torrens deficiens, aut sicut fluctus præterierunt me. Qui me verebantur, nunc irruerunt in me sicut nix aut gelu concretum. Quem admodum liquefactum calore existente, non cognitum est vbi erat, sic & ego derelictus sum ab omnibus. Perij autem, & exul factus sum. Videte vias Themanorum, semitas Sabæorum, qui despiciunt & confusionem debebunt, qui in ciuitatibus & pecuniis confiderunt. Cæterum quia & vos venistis ad me immiserabiliter, itaque videntes meum vulnus timete. Quid enim? Numquid aliquid vos postulauit, aut à vobis fortitudine egeo, vt salutis me de inimicis, aut de manu potentum liberetis me? Docete me, ego autè obmutescam. Si quid erraui, dicite mihi: sed vt videtur, inania veracis verba. Non enim à vobis fortitudinem peto, neque increpatio vestra verbis me sedabit: neque enim vestrum sermonem verbi feram, nisi quòd in pupillum irrutis, insultatis autem in amicum vestrum. Nunc ego inspiciens in facies vestras non mentiar, sedete iam & non sit iniustum, & rursus iusto conuenite. Non enim est in lingua mea iniustitia: aut non guttur meum meditatur intellectum?

Cap. VII.

Nonne piraterium est vita hominis super terram? & sicut mercenarij quotidiani vita eius? aut sicut famulus timens dominum suum, qui se sub illius vmbra obtegit? aut sicut mercenarius expectans mercedem suam? Sic & ego expectaui menses vacuos, noctes autem dolorum datæ mihi sunt. Si dormierim, dico: Quando dies? si autem surgam, iterum: Quando vesper? Plenus sum doloribus à vespera vsque ad mane. Firmetur mihi corpus in putredine vermium, liquefacio autem glebas terræ, sanie radens. At vita mea est leuior fabula; in spe autè vacua perit. Memento igitur quia vêtus vita mea, & non amplius reuertetur oculus meus ad videndum bonum. Non circumpiciet oculus videntis me, oculi tui in me, & non amplius sum, sicut nubes purgata de cælo. Si enim homo descenderit in infernum, non amplius vnquã ascendet, neque cognoscat eum amplius locus suus, neque reuertetur vltra in propriam domum. Verum igitur nec ego parca ori meo, loquar in necessitate existens spiritus mei, aperiam amaritudine animæ meæ compressus. Numquid mare sum aut draco, quia constituiſti in custodia? Dixi quòd consolabitur me lectulus meus, referam autem ad me ipsum priuatè sermonè stratui meo: Terres me insonnis, & in visionibus me percellis. Liberabis à spiritu meo animam meam, à morte autem ossa mea. Non enim in sæculum viuam vt patiens sim: recede à me. inanis enim mea vita. Quid enim est homo, quia magnificasti eum; aut quia apponis mentem in eum? aut speculationem eius facies vsque ad mane, & in requiem eum iudicabis? Vsquequò nõ sinis me neque dimittis, vsquequò deglutiam saluam meam in dolore? Si ego peccaui, quid possum tibi facere qui scis mentem hominum? Quare posuisti me contrarium tuum, sum autem in te onus? & cur non fecisti iniquitatis meæ obliuionem, & purificationem peccati mei? Nunc quidem in terram reuertar, manè autem surgens non amplius sum.

Cap. VIII.

Respondens autem Baldad Sauchites dicit: Vsquequò loqueris hæc? spiritus mul-

tiloquus oris tui. Numquid Dominus iniuriam faciet iudicans? aut qui omnia facit, turbabit iustitiam? Si filij tui peccauerunt coram eo, dimisit in manu iniquitatis eorum: tu autem diluculo surge ad Dominum omnipotentem deprecans: si mundus es & verax, deprecationem exaudiet tuam; restituet enim tibi habitaculum iustitiæ. Erunt quidè prima tua pauca, at nouissima tua indicibilia. Interroga generationem primam, inuestiga secundum genus patrum (hæsterni quippe sumus, & non scimus, vmbra enim nostra est vita super terram) numquid non hi te docebunt & non renuntiabunt, & ex corde educet verba? Numquid viret scirpus absque aqua? aut eriget pratium sine potu adhuc existens in radice, & nõ meritum fuerit? antequam bibat omnis herba non arefcet? Sic igitur erunt vltima omnium qui obliuiscuntur Domini. Spes enim impij peribit, inhabitabilis enim eius erit domus; sicut tela aranei, eius eueniet tabernaculum. Si fulciuerit domum suam, non stabit; apprehendente autem ipso, nõ permanebit. humidus enim est sub sole: & de sterquilinio suo ramus eius egredietur. Super acerum petrarum dormit: in medio autem silicij viuert. Si verò absorbuerit, locus mentietur eum. Non vidisti talia, quoniam subuersio impij talis, ex terra verò alium germinabit: nam Dominus non proiciet innocentem. Omne donum impij non accipiet, veracium autè os implebit risu, & labia eorum confessione. At inimici eorum iuduentur confusione, habitaculum autem impij non erit.

Cap. IX.

Respondens autè Iob dicit: In veritate nonui quia ita est. quomodo enim erit iustus mortalis apud Dominum? Si enim voluerit iudicio contendere cum eo, non audiet illum, vt non contradicat ad vnum verbum eius ex mille. Sapiens namque est intellectu, fortisque & magnus. Quis tam durus, vt in conspectu eius possit subsistere? Qui facit montes inueterascere, & nesciunt, & euerit eos iracundia. Qui commouet orbem terrarum à fundamentis, & columnæ eius quatuntur. Qui dicit soli, & non oritur: aduersus autem sidera consignat. Qui extendit cælum solus, & qui ambulat sicut in pavimento supra mare.

Qui facit vergilias, & hesperum, & septen-
trionem, & aultri ministerium. Qui facit ma-
gna & inuestigabilia, gloriosaque & im-
mensa, quorum non est numerus. Si præter-
ierit me, non video: & si me prætergressus
fuerit, neque sic sciam. Si discesserit, quis re-
ducat? aut quis dicet ei, Quid fecisti? Deus cu-
ius inflexibilis ira, ab ipso autem curuata sunt
cere quæ sub cælo. Si autem me audierit, dis-
cernit verba mea. Si enim iustus fuero, non
exaudiet me, iudicium eius deprecabor. Si au-
tem vocaui, & audierit, non credo quod
exaudiuit me, ne caligine me conerant: multas
autem contritiones fecit mihi in vanum. Re-
spirare me non sinit: repleuit autem me ama-
ritudine. Et quia virtute est potens, nemo po-
test iudicio eius resistere. Si fuero iustus, lin-
gua mea errat: si autem fuero irreprehensibi-
lis, prauus euadam. Si impius fui non noui
animæ, nisi quod ablata est à me vita. Quapro-
pter dixi, magnum & potentem disperdit ira,
quoniam impij in morte graui: iusti autem
irridentur. Datus enim in manus impij,
vultus iudicum eius operit. Si autem non ip-
se, quis est? At vita mea est velocior cursore:
transiit, & nihil vidit, tamquam nauis vesti-
gium, aut aquilæ volantis & quærētis escam.
Si enim dixero, Obluiscar loquens, cum in-
clinauero vultu gemam. Concitior omnibus
membris, noui enim quod non infontem me
sines. Postquam autem sum impius, ad quid
frustra laboro? Si enim lauero niue, & mun-
dauiero manus puris, abundè in forde me
intinxisti, abominata est autem me vestis. Non
enim est homo sicut ego, cui contra iudica-
bor, vt eam vnanimiter in iudicium. Si qui-
dem esset mediator noster, & arguens & diu-
dicans in medio vtriusque, auferat à me vir-
gam, at timor eius non me circumagat, & non
timebo, sed loquar. non enim sic cōscius sum.

Cap. X.

Labrans anima mea, gemens dimirtam
lin me verba mea: loquar amaritudine a-
nimæ pressus, & dicam ad Dominum: Ne me
impium esse doceas, quare me ita iudicas? An
bonum tibi est si iniustus ego sim, quoniam
repulisti opera manuum tuarum, & consilio
impiorum intendisti? Numquid sicut mor-
talis videt, sic vides? aut vita tua sicut ho-

minis, aut anni tui sicut viri, quia exquisisti
iniquitates meas, & peccata mea inuestiga-
sti? Nosti quia impie non gessi: sed quis est
qui de manibus tuis eruatur? Manus tuæ pla-
stauerunt me, & fecerunt me, postea conuer-
tisti & percussisti me. Memento quia lutum
me fecisti, & in terram me resolues. Nunquid
non vt lac me mulsisti, & confecisti me sicut
caseum? Corio & carne me induisti, ossibus
& neruis me inseruisti. Vitam autem & mise-
ricordiam in me posuisti, & visitatio tua pro-
texit spiritum meum. Hæc habens in te, noui
quia omnia potes, impossibile autem tibi ni-
hil. Si enim peccauero, custodies me: ab ini-
quitate autem immaculatum me non fecisti.
Si impius fuero, vt mihi si sum iustus, non
possum me erigere, plenus sum enim confu-
sionis. Inuestigor sicut leo ad necem: rursus
autem transmutans grauiter me perdis, in-
staurans in me examen meum. Ira in me ma-
gna vsus es, induxisti enim in me tétationes.
Quare de vtero me eduxisti, & non mortuus
sum: & oculus me non videret, & sicut non
existens fuisset? Cur de vtero in tumultum
non translatus sum? Numquid non paucum
est tempus vitæ meæ? Dimitte me requiesce-
re parum, antequam ego vadam vnde non
reuertar, in terram tenebrosam & caliginos-
sam, in terram tenebrarum sempiternarum,
vbi non est lumen, neque videre vitam mor-
taliū.

Cap. XI.

Respondens autem Sophar Mingus, dicit:
Qui multa dicit, & reaudiet, aut & ver-
bosus putat iustus esse? Benedictus genitus à
muliere, qui breuis vitæ est. Ne multus in ver-
bis sis, non enim est qui respondeat tibi. Ne
quidem dicas, Quoniam purus sum operi-
bus, & irreprehensibilis coram eo. Sed quo-
modo vtrique Dominus loquatur ad te, &
aperiat labia sua tecum? Postea renuntia-
bit tibi secreta sapientiæ, quod duplex erit
ad id quod secundum te: & tunc scies quod
digna tibi euenerunt à Domino eorum quæ
peccasti. Numquid vestigium Domini inuen-
ies, aut ad vltima venisti quæ fecit omni-
potens: Excelsum cælum, & quid facies? profun-
diora autè his quæ in inferno, quid nosti: aut
longiora mensura terræ, aut latitudine maris?
Si autè subuerterit omnia, quis dicet ei, Quid
fecisti?

fecisti: Ipse enim nouit opera impiorum, vi-
dens autem indecentia, non dissimulabit; ho-
mo autem in cassum animatur verbis. Morta-
lis autem genitus de muliere, sicut asinus so-
litararius. Si enim tu mundum posuisti cor-
tium, expandis autem manus ad eum. Si ini-
quum quid est in manibus tuis, procul fac il-
lud; iniustitia autem in habitaculo tuo non
habitet. Sic enim splendet tua facies, sicut
aqua pura. exus autem sordem, & non time-
bis. Et laboris obliuisceris, tamquã vndã quæ
preterit, & non timebis. At oratio tua sicut lu-
cifer, de meridie autè orietur tibi vita. Confi-
dēsque eris, quoniã est tibi spes, de cogitatio-
ne verò & cura apparebit tibi pax. Requie-
scēs enim, & non erit qui bellum moueat in
te. Transmutati multi te deprecabuntur, salus
autem eos relinquet. Nam spes eorum perdi-
tio, oculi autem impiorum tabescent.

Cap. XII.

Respondens autem Iob, dicit: Ergo vos e-
stis domini, aut vobiscum morietur sap-
ientia? Et mihi quidem cor sicut vobis est:
iustus enim vir & integer factus est in substan-
tiationem. In tempus enim statutum paratus
fuerat cadere ab alio, domusque eius destrui
ab iniquis. Veruntamen nullus confidat
prauus existens innocentem futurum, qui
prouocant Dominum. Quomodo non &
scrutatio eorum erit? Sed interroga quadru-
peda, si tibi dicant: aut volatilia cæli, si tibi re-
nuntient: narra autem terræ, si tibi dixerit, &
exponent tibi pisces maris. Quis non nouit
in omnibus his, quod manus Domini fecit
hæc: si non in manu eius anima omnium vi-
uentiū, & spiritus omnis hominis. Auris qui-
dem verba discernit, guttur autem cibos gu-
stat. In multo tempore sapientia, in multa
autem vita scientia. Apud ipsum sapientia
& potentia, ipsi consilium & intellectus.
Si destruxerit, quis ædificabit? si clauerit
contra homines, quis aperiet? Si prohibue-
rit aquam, siccabit terram: si autem immi-
serit, perdidit eam subuertens. Apud ip-
sum potentia & fortitudo, ipsi scientia &
intellectus. Adducens consiliarios captiuos,
iudices autem terræ stupidos fecit. Collo-
cans reges super thronos, & circumligauit
zona lumbos eorum. Emitrens sacerdotes
captiuos, potentes terræ subuertit. Com-

mutans labia fidelium, intellectum senum
nouit. Effundens ignominiam super princi-
pes, humiles sanauit. Reuelans profunda de
tenebris, eduxit in lucem vmbram mortis.
Decipiens gentes, & perdens eas, prosterrens
gentes, & reducens eas. Immurans corda
principum terræ, decepit autem eos via quam
non nouerant: palpent tenebras & non lucē,
errent autem sicut ebrius.

Cap. XIII.

Ecce hæc contemplatus est meus oculus,
& audiuit auris mea: & noui quæcumque
& vos scitis, & non imprudentior sum vobis.
Veruntamen ego ad Dominum loquar, ar-
guam autem coram eo si voluerit. Vos verò
estis medici iniusti, & sanatores malorum o-
mnes. Sit autem vobis obmutescere, & eua-
det vobis in sapientiam. Audite increpatio-
nem oris mei, iudicium autem labiorum meo-
rum attendite. Numquid non coram Domi-
no loquimini, coram eo autè dicitis Domi-
num? numquid verebimini? vos ipsi iudices estis.
Bonum si inuestigauerit vos, si enim omnia
facientes adderis ei, nihilominus redarguet
vos. Si autem & latenter vultus mirabimini,
numquid non reuolutio eius versabit vos?
Timor ab eo irruet in vos, recedet autè à vo-
bis elatio tamquam cinis, ac corpus lutum.
Obmutescite, vt loquar, & quiescam à furo-
re: accipiens carnes meas dentibus, animam
autem meam ponam in manu mea. Si me ce-
perit potens, quoniam & princeps est, profe-
dò loquar & redarguam coram ipso, & hoc
mihi euadet in salutem. non enim coram eo
dolos ingreditur. Audite, audite verba mea,
renuntiabo enim vobis audientibus. Ecce e-
go propè sum iudicio meo, noui ego quod
iustus apparebo. Quis enim est qui iudicabi-
tur mihi, quoniam nunc obmutescam, & defi-
ciam? Duobus autè ne vteris, tunc à facie tua
non abscondar. Manu à me abstine, & timor
tuus non me terreat. Postea vocabis, ego autè
tibi obediã: aut loqueris, ego autè tibi dabo
responsum. Quot sunt peccata & iniquitates
meæ, doce me quæ sunt: cur à me absconderis?
Putasti autem me contrariū tibi: aut tãquam
folium quod mouetur à vento vereberis, aut
sicut sceno quod fertur à spiritu, cōtrapositus
es mihi. Quare obseruasti aduersum me ma-
la, & apposuisti mihi adolescentiã peccata?

Posuisti meum pedem in impedimento, obseruasti autem mea omnia opera. in radicibus pedum meorum venisti, quod veterascit sicut vter, aut sicut vestimentum quod comeditur à tineâ.

Cap. XIII.

Mortalis filius mulieris brevis vitæ est, & plenus iracundiæ. Qui sicut flos floruit, & decidit; discedit autem ut umbra, & non resistit. Nonne & ab hoc ratio quaeritur? & hunc fecisti intrare in iudicium sub conspectu tuo. Quis enim mundus est à forde? sed nemo; etiam unius diei sit vita eius super terrâ. Numerabiles autem menses eius apud te. In tempus posuisti, & non transgrediatur. Recede ab eo, ut quiescat, & latificabit vitam sicut mercenarius. Est verò arboris spes, si enim fuerit excisa, adhuc viridescet, & ramus eius non deficiet. Si autem senuerit in terra radix eius, vel in petra mortua fuerit, truncus eius ab odore aquæ germinabit, faciet autem messem sicut nouella planta. Vir autem defunctus abiit, & cadens mortalis homo non ultra est. Tempore rarefcit mare, fluuius autem desolatus aruit: cum autem dormierit homo, non resurget vsque dum cælum assuetur, & non excitabuntur de somno suo. Vitam in inferno me conferuare, absconderes autem me donec definat ira tua, & statuas mihi tempus in quo memoriam mei facias. Si enim mortuus fuerit homo, viuet consummans dies vitæ ipsius. Sustinebo donec iterum fiam: donec vocabis me, ego autem te obaudiam, at opera manuum tuarum ne despicias. Numerasti autem meas adinventiones, nec præteribit te quidquam ex peccatis meis. Signasti autem meas iniquitates in sacco, & notaasti quid inscius præterui. Et verum tamē me non cadens deciderit, & petra senescet de loco suo. Lapides cauaerunt aquæ, & demerserunt aquæ supina cumuli terræ: & expectationem hominis perdidisti. Expulisti eum in finem, & abiit: impoluisisti ei faciē, & emisisti. Multis autem existentibus filiis eius, non nouit, si quæ pauci fuerint, non scit: sed carnes eius doluerunt, at anima eius plorauit.

Cap. XV.

Respondens autem Eliphaz Themanites, dicit: Numquid sapiens responsum da-

bit intellectus spiritus, & impleuit laborem ventris, arguens in verbis quibus non oportet? In sermonibus quibus nulla utilitas, non & tu expulisti timorem? consummasti enim, verba talia coram Domino. Reus es verbis oris tui, non discreuisti verba potentum. Redarguat te tuum os, & non ego, at labia tua testimonium dent contra te. Quid enim, numquid primus hominū natus es? aut ante colles inductus es? ordinem Domini audisti, in te autem venit sapientia? Quid enim nosti, quod non nouimus? aut quid intelligens, quod non & nos? Et senex & antiquus in nobis, grauior patre tuo diebus. Pauca quæ peccasti, verberatus es, valde supra modum loquutus es. Quid ausum est cor tuū? aut quid tulerunt oculi tui, quoniam iram rupisti coram Domino? Protulisti autem ex ore verba talia: Quis enim existēs homo, quoniam erit irreprehensibilis? aut ut futurus iustus natus de muliere? Si in sanctis non credit, cælum autem non mundum coram eo: sine autem abominatus & impurus vir bibēs iniustitiam quasi potionem? Renūtiabo autem tibi, audi me: quæ utique vidi, renuntiabo tibi: quæ sapientes dicent, & non absconderunt patres eorum. Ipsi soli data est terra, & non venit alienus in eos. Omnis vita impij in cura, anni autem numerabiles dati potenti. At timor ipsius in auribus suis cum visus fuerit iam in pace agere, veniet eius subuersio. Non credat auersum esse à tenebris: destinatus est enim iam in manus ferri, ordinatus est in cibos vulturibus. Nouit autē in se quod manet in ruinam. Dies tenebrosa ipsum versabit, necessitas autem & tribulatio ipsum comprehendet sicut dux præfectus cadēs: quoniam sustulit manus corā Domino, & contra omnipotentē cervicē indurauit. Cucurrit autē contra eū in iniuria in crassitudine tergi scuti eius, quoniam abscondit vultum suum in adipe suo: & fecit femorale in cruribus. Habiter ciuitates desertas, ingrediatur autem domos inhabitatas. Quæ verò illi præparauerunt, alij auferent: neque dicitur, neque maneat eius facultates. Non mittat in terra vmbra, neque fugiat tenebras. Germen eius tabefaciat ventus, decidat autem eius flos. Nō credat quod permanebit, inania enim euadent ei. Inciso eius ante tempus corrumperetur, & ramus eius non floreat. Comedatur tamquam agrestis ante

ante tempus, decidat autem sicut flos oliuæ. Testimonium enim impij mors: ignis autem comburet domos muneris accipientium. In ventre capiet dolores, euenient autem ei vana, at venter eius feret dolum.

Cap. XVI.

Respondens autem Iob, dicit: Audiui talia multa, consolatores malorum omnes. Quid enim, numquid ordo est verbis venti? aut quid molestum erit tibi, quoniam respondes? Et ego secundum vos loquar. Vitam supponeretur anima vestra pro mea: postea insultabo vobis verbis; & mouissem utique super vos cum planctu caput meum. Sit fortitudo in ore meo, motui autem labiorum non parciam. Si enim loquar, non delebo vulnus: si autem & tacuero, quid minus vulnerabor? Nunc verò laceratum me fecit fatuum putridum, & adhæsit mihi in testimonium factus sum, & surrexit in me mendacium meum, secundum faciem meam respondit. Ira vsus deiecit me, fremuit in me dentibus; sagittæ piratarum eius in me inciderunt. Telis oculorum insultauit acuto, percussit me in genibus, vnanimiter autem decurrerūt in me. Tradidit enim me Dominus in manus iniustorum, in impijs proiecit me, pacificum disperfit me. Accipiens me capillis euulsi, constituit me tamquam signum. Circumdederunt me lanceis percutientes in renes meos, non parentes effuderunt in terram bilem meam. Iniecerunt mihi ruinam super ruinam, cucurrerunt ad me potentes. Saccum conseruerunt super cutem meam: at robur meum in terra extinctum est. Venter meus combustus est à fletu, in palpebris meis umbra mortis. Iniustum autem nihil fuit in manibus meis, oratio autem mea munda. Terra non cooperias in sanguine carnis meæ, neque sit locus clamori meo. Et nunc ecce in caelis testis meus, at conscius mei in excelsis. Veniat mea oratio ad Dominum, coram eo autem stillet meus oculus. Sit redargutio viro coram Domino: & filio hominis proximo suo. Anni autem numerabiles venerūt, via autem per quam non reuertar ambulō.

Cap. XVII.

Pereo, & spiritu circumferor: oro autem sepulturam, & non impetro: precor labo-

rans, & quid faciam? furati sunt autem meas facultates alieni. Quis est hic, manu mea ligetur? quoniam cor eorum absconderūt à prudentia, propter hoc non exaltabis eos. Partinuntiabit mala, oculi autem mei in filiis contabuerunt. Posuisti me fabulam in gentibus, risus autem eis euasi. Cæci facti sunt ab ira oculi mei, obsessus sum valde ab omnibus. Stupor tenuit veraces super his, iustus autem super iniquum suscitetur. Teneat fidelis suam viam, mundus autem manibus recipiat audaciam. Quinimodò omnes nitimini, & venite iam: non enim inuenio in vobis verum. Dies mei transierunt in horrore, disrupti sunt articuli cordis mei. Noctem in diem posui, lumē propē à facie tenebrarum. Si enim sustinuerō, infernus mea domus; in caligine autem stratus est meus lectus. Mortem inuocaui patrem meum esse, matrem autem meam esse & sororem putredinem. Vbi igitur mea est spes, aut bona mea videbo? Aut mecum in infernum descendent, aut vnanimiter in sepulcrum descendemus?

De approbatione per scripturam & exempla sanctorum, quod consolatio, præcipue quæ ex spe futurorum habentur omnibus presentibus incommodis & perturbationibus quæ in hac vita sunt, incomparabiliter præponderent. C. A. P. I.

M VITAE nobis perturbationes in hac vita esse subeundas, scriptura diuina frequentibus demonstrat locis: multatque suppetere consolationes, quibus animus capax vigor, & recti conscientia absorbere debeat, quæ presentium incommodorum sunt, spectare quæ habeant perpetem iucunditatem. Preponderant enim consolationes perturbationibus: quia & presentium sedationem afferunt, & spem futurorum. Vnde Apostolus Paulus: Indigna sunt, inquit, passionis huius temporis ad superuenturam gloriam. Indigna utique ad consolationis comparationem, nō ad fructum redemptionis. Quæ est tam præclara cuiusquam vita in terra, ut adæquare cælestem gloriam possit? Quid sublimius Paulo, qui tantum periculorum subiit, tantum dolorum atque infirmitatum absorbit? In his quas Christi nomine subiit passionibus, quotidie, ut ipse dicit, moriebatur, & nihil indignum perpeti se in hoc tempore pro tanta gloriæ spe atque expectatione cælebat. Elias famem, insidias, morti (que terrores, laborum acerba tolerabat: & tamen solus ille igneis curribus, equis igneis de cælo deductis ad terras, & de terris reuectis ad cæli, omne meritum huius militiæ abscondit, atque ultra humana omnia gratiam pij ascensoris euexit. Nam de Petro, quid loquar, qui crucem suam futura remuneratione in-

Rem. 8.
2. Cor. 11.
1. Cor. 15.
3. Reg. 18.
4. Reg. 2.

K iiii

Genes. 4

catoris orationem, sicut à Deo Cain dictum est par- ricidæ, aperiens os suum terra in sanguine carnis ob- scondit. Maledictus, inquit, à terra, quæ aperuit os suum accipere sanguinem fratris tui de manu tua; quoniam operaberis terram, & non adder virtutem suam dare tibi.

De reprehensione eorum qui curiosus inquirunt secreta alti- tudinis sapientiæ Dei: quàmque beatus sit ille qui sapien- tiam inuenerit: & quæ sit vera sapientiæ. CAP. IX.

Iob. 17.

ELebiliter igitur sanctus deplorat vitæ istius tem- pora: Peruo (inquit) & spiritus circumferor, oro autem sepulturam, & non impetro, precor laborans. Et quid faciam? Dies mei transierunt in horrore, disrupti sunt articuli cordis mei. Nec tamen derogat iudicio Dei. Scit enim profundam esse altitudinem sapientiæ & sci- entia Dei, & inscrutabilia iudicia eius, atque inue- stigabiles vias eius. Non calcauerunt (inquit) eam filij se glorificantium, nec transiit per eam, leo. Quis enim po- tuit vias eius comprehendere, quæ abditè occulta penetrant? Vnde (inquit) inuenta est sapientiæ: aut quis lo- cutus disciplina: Nescit homo viam eius, nec inuenta est in hominibus. Abyssus dixit, Non est in me: & mare dixit, Non est mecum. Non tibi licet scire ô homo alta sapien- tia: ideo tibi scriptum est: Noli altum sapere, sed ti- me. Quid curiosi quæris inuestigare quod tibi non expedit scire, nec cognoscere datur? Paulus audiuit aliqua secreta sapientiæ, quæ prohibitus est aliis in- timare, & ideo raptus est in paradysum, raptus vsque ad tertium cælum, vt audiret ea quæ in terris audi- re non poterat. Si quæ audiuit homo, non licuit ei loqui, quemadmodum quod non audiuit inquit? Imperatoris huius in terris non licet tibi scire con- silia, & vis scire diuina: Non licet tibi curiosus inue- stigare quæ in terris geruntur, & curiosus requiris quid supra cælum agatur? Cur tu disputas vnde na- ta sit sapientiæ? Nescit homo viam eius, nec in hominibus inuenta est sapientiæ. Non in Moysè, non in Aaron, non in Iesu Naue fuit, non in ipso Dauid qui ait: In- certa & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi, vnde ipse dixit in posterioribus: Velut inuentum factus sum apud te. Supra te est scire ô homo alti- tudinem sapientiæ, satis est tibi vt credas. Si enim non credideris, inquit, nec intelligetis. Abyssum scire non potes, abyssum non potes comprehendere, quomodo altitudinem sapientiæ comprehendes? Abyssus dixit, Non est in me; & tu potes dicere quia in te est sapientiæ? Abyssus ergo dixit, Non est in me, quia ipse Dominus dixit: Non derelinques animam meam in inferno. Et Apostolus dixit: Qui descendit in abyssum, hoc est Christum ex mor- tuis deducere. Ergo si interrogatur abyssus, Vbi est sapientiæ? respondet: Non est in me, quia surrexit. Si interrogatur mare, Vbi est sapientiæ? dicit, Me- cum non est, quia calcavit me, nec fluctus mei eam

Rom. 11.

Iob 28.

Ibidem.

Rom. 11.

1. Cor. 12.

Psal. 50.

Psal. 72.

Esai. 7.

Psal. 15.

Rom. 10.

Iob 28.

Matth. 14.

turbare potuerunt. Et tu ergo in hoc seculi istius positus freto noli perfectam illam Dei sapientiam in hoc mundo querere: quia mundus eam non cognouit. Sed si vis eam inuenire, calca fluctus huius mundi, sicut calcavit Petrus, & ambula super aquas huius saculi, & porriget tibi dexteram sapientiæ, sicut porrexit & Petro: quia nemo fuit quem non saculi huius vnda turbauerit. Turbavit Abraham, tur- bauit & Moysen, turbavit & Petrum. Moyses per mare transiit, & per mare peditem duxit exerci- tum, sed antè & ipse turbatus est. Petrus super aquas calcavit, sed merisus fuerat corpore, quia infirmio- ris fidei vestigio claudicauit. Ergo noli sapientiam in mari querere, quia non dixit cum mari se futu- rum Dominus Iesus, sed cum discipulis suis, vt ali- qua ex parte eum cognoscerent, quibus ait: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sa- culi. Beati cum quibus est, vti nam & nobiscum sit. Sed nobiscum mare est, Petrus cum Christo, quia & ipse calcavit mare. Nobis aurum cordi atque ar- gentum est, sapientia autem supra aurum, non in au- ro est. Ideo qui sapientiam habere cupiebat: Argen- tum (ait) & aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi: in nomine Iesu Christi Nazareni surge & am- bula. Quia aurum non habebat, in nomine Christi habebat piæ operationis gratiam. Ideo & tibi dicitur: Est tibi sapientiam in interioribus. & infra: Latuit in omni hominem, & a volatilibus celi abscondita. Nec homines sciebant vbi erat, nec angeli, quia ipsi sunt axes cæli, de quibus dictum est: Et vidi an- gelum volantem per cælum. Nemo potuit noscere sapientiam, quia nemo nouit filium nisi pater, & ne- mo nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius re- uelare. Ipse ergo reuelauit Ioanni cum quo esset sa- pientiæ: & ideo dixit ille, non quod suum erat, sed quod sapientia infudit ei: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum. Nescit sapientiam interioribus, nescit malitia. Interioribus enim tenere eum non potuit, qui dixit: Vbi est mors victoria tua? vbi mors aculeus tuus? Nescit etiam malitia, quia dixit: Quærent me mali, & non inuenient. Possunt dicere: Audiuimus gloriam eius. Solus est Deus qui nouit eam, quia Deus (inquit) bene constituit viam eius. Ipse enim nouit locum eius, quod sit receptaculum sapientiæ, audi discipulum eius dicentem: Vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Agnouit enim patrem filius, quia ipse ait: Sicut agnouit me pater, & ego agnosco patrem. Aequa mensura est cognitionis, vbi veritas potestatis est. Pater ergo qui omnia fecit, nouit ventorum libram, aquarum mensuram: ipse vidit sapientiam, cum præparauit eam, & enarrauit eam per prophetas suos, sicut & filius patrem enarrauit, quem nihil præterit, & dixit: O homo, quid vis profunda scire sapientiæ quæ supra te sunt? Timere Deum sapientiæ est, abstinere à malo disciplina est.

Iob. 1.

Matth. 14.

Exod. 14.

Matth. 14.

Matth. 18.

Matth. 18.

Iob 28.

Apoc. 14.

Matth. 18.

Iob. 1.

1. Cor. 13.

1. Tim. 1.

Ecdesi. 1.

Iob. 1.

Iob. 10.

Iob 28.

Summarium libri secundi de Interpellatione sancti Iob.

A cap. I. vsque ad cap. III. vulgarem hominum questionem examinat, cur iusti affligantur, impij vero bonis affluant, continuando enarrationem super alia quædam capita a libri sancti Iob. In cap. V. concludit, cum iustos in hoc seculo affligi sit bonum; nedum non timendas, sed optandas esse affli- ctiones.

Capita Libri secundi de Interpellatione Iob.

Quod plerique etiam prudentes moueantur cum viderint iniustos affluere rebus secundis, iustos autem fre- quenter in hoc seculo affligi. Cap. I.

Quomodo sanctus Iob in aduersis fortior factus sit: & tacendo irridendoque suos conuiciatores redargue- rit, ostendens quod à Domino Deo sua tentatio venerit. Cap. II.

Quantum boni sit taciturnitas, & quod multi per sermonem decepti sint: quàm pulchrum etiã sit ridere cum nobis maledicatur, ex eo quod iniuriarum cumulus bona conscientia non præiudicet. Cap. III.

Qua ratione si propter peccata hominibus eueniant mala, impij tanta bonorum copia abundet. Cap. IIII.

Quod orandum potius nobis hic sit, subire laborem, quàm rerum temporalium abundantia affluere, propter diuersum & contrarium utriusque finem, eo quod sic vera sapientia inueniatur. Cap. V.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE INTERPELLATIONE S.

IOB LIBER SECVNDVS.

Iob Cap. XVIII.

RESPONDENS autem Baldad Sau- chites, dicit: vsque quod nõ cessabis? Mane, vt & ipsi loquamur. Quare vt quadrupedes tacuimus corã te? interfecit te ira. Quid enim, si tu mortuus fue- ris, inhabitabilis quæ sub cælo: aut subuertetur môtēs à fundamētis: & lumen impiorum extinguetur, & non eueniet eorum flama: Lum- en eis tenebræ in tabernaculo, at lucerna in eo extinguetur. Venentur minimi facultates eius, erret autem eius consiliū. Immittatur pes eius in laqueo, in rete inuoluatur. Veniãt super eum laquei, roborabit in eum sitientes. Absconditus est autem in terra nucus eius, & decipula illius in semitis. In circuitu perdãt eum dolores, multi circum pedem eius veniãt in fame angusta, ruina autem ei præparata est indecens. Comedantur eius rami pedum, comedat autem eius pulchra mors. Scindatur de tabernaculo eius fanitas, teneat autem eum necessitas accusatione regia. Habitabit in ha- bitaculo eius in nocte eius, dispergentur de- centia eius in sulphure. Deorsum radices eius siccabuntur, & sursum corruct messis eius. Me- S. Ambr. tom. 2.

moriam eius pereat de terra, & erit nomen ei in faciem extraneo. Expellat eum de luce in tenebras, & ab orbè terrarum transtulerunt eum. Nõ erit notus in populo eius, neque saluatus in subcælesti domus eius. Sed in rebus eius vi- uent alij, super eum genuerunt vltimi, primos autem tenuit stupor. Hæc sunt domus iniustorum, hic autem locus ignorantium Dominu.

Cap. XIX.

RESPONDENS Iob dicit: vsque quod afflicta facietis animam meam, & occidetis me sermonibus: Cognoscite solum quod Dominus fecit me sic, loquimini contra me. Nõ reuerentes me incumbitis mihi, nempe iam in veritate ego erraui, & apud me inhabitat error. Loquutum esse verbu quod non oportet, & verba mea errant & nõ in tempore. Sine autem, quoniã in me magnificamini, in siltatis verò mihi opprobrio. cognoscite igitur quod Dominus est qui turbauit, munitionem autẽ eius in me exaltauit. Ecce rideo opprobrio, & non loquar: clamabo, & nõdum iudicium. In circuitu circumædificatus sum, & non

S. AMBROSII DE INTERPELLATIONE S. IOB LIBRI PRIMI FINIS.

Summarium

transibo, in facie mea tenebras posuit. At gloriam meam a me exiit, abstulit coronam de capite meo. Dilaniavit me in circuitu, & abiit, excidit autem sicut arborem spem meam. Grauius mihi ira usus est, reputavit autem me sicut inimicum. Simul ac venerunt eius tentationes in me, viis meis circumdederunt me insidiatores. A me quidem fratres mei recesserunt, cognouerunt alienos plus quam me. Amici mei immisericordes facti sunt, neque adiunxerunt me proximi mei. Et qui nouerunt meum nomen, oblitii sunt mei. Vicini domus, ancillaeque meae, alienus sui coram eis. Seruum meum vocaui, & non obediuit. Os autem meum deprecabatur, & supplicabam uxori meae. Aduocabam adulans filios concubinarum mearum, ipsi autem in saeculum me auersati sunt: quando resurgo, contra me loquuntur. Abominati sunt me qui cognouerunt me: quos autem amaueram, insurrexerunt mihi. In pelle mea putruerunt carnes meae, at ossa mea in dentibus habentur. Misere mini mei, misere mini mei o amici, manus enim Domini est quae tergit me. Cur autem me persequimini sicut & Dominus, & de carnis meis non saturamini? Quis utique det ut scripta sint verba mea, ut posita sint ea in libro in saeculum, in stilo ferreo & plumbeo, aut in petris in sculpra esse? Noui enim quia aeternus & potens est qui soluturus est me in terram, & suscitaturus pellem meam quae portauit haec. A Domino enim haec mihi confecta sunt, quae ego mihi conscius sum, quae oculus meus vidit, & non alius, omnia autem mihi consummata sunt in sinu. Si verò dicetis: Quid dicemus coram eo, & radicem sermonis inueniemus in eo? Caueat & vos à tegmine, furor enim in iniquos superueniet, & tunc cognoscent ubi est eorum materia.

Cap. XX.

Respondens autem Sophar Minaeus, dicit: Non sic putabam contradicere te haec, & non intelligitis magis quam ego. Disciplina confusionis meae audiam, & spiritus ex intelligentia respondet mihi. Nonne haec nosti à principio, ex quo positus est homo super terram? Caudium impiorum ruina grauior, laetitia autem iniquorum perditio. Si ascenderint in caelum eius dona, & sacrificium eius

nubes attingerit. Quando enim videatur iam firmatum esse, tunc in fine peribit. At qui cognouerant eum, dicent: Vbi est? Sicut in somnium quod auolauit, non inuenitur: volauit autem sicut visio nocturna. Oculus aspexit, & non addet, & non amplius aduertet eum locus suus. Filios eius perdant minores, manus eius vrant dolores. Ossa eius repleta sunt adolescentia eius, & cum eo in tumulto terrae dormient. Si dulcis fuerit in ore eius malitia, abscondet eam sub lingua sua. Non parceret ei, & non derelinquet eam: & congregabit eam in medio gutturis sui, & non poterit adiuuare eum. Fel aspidis in vtero eius, diuitiae iniuste congregatae euometur, de domo eius extrahat eum angelus. Furorem autem draconum fugat, occidat verò eum lingua serpentis. Non videat mulsonem pastorum, neque pascua melis & buryi. In vana & inania laborauit, diuitias de quibus non gustabit. Sicut caro neruosa quae non manditur, quae non bibitur. Multorum enim impotentum domos fregit: tabernaculum autem rapuit, & non extruxit. Non est eius salus facultatibus, in desiderio suo non saluabitur. Non sunt reliquiae cibis eius, propter hoc non florebut eius bona. Cum autem videatur iam saturatus esse, artabitur: omnis verò necessitas super eum veniet. Si quomodo impleuerit ventrem suum, immitat in eum furor ire, lauet in eum dolores, & non saluetur de manu ferri, vulneret eum arcus aeneus. Pretereat per os eius sagitta, stellae autem in tabernaculis eius. Deambulent in eo timores, omnes autem tenebrae ei permaneant. Deuolet eum ignis qui non incenditur, vexet autem eius aduena domum. Reuelet eius caelum iniquitates, terra autem insurgat ei. Inundet domum eius perditio in finem, dies irae superueniat ei. Haec pars hominis impij à Domino, & possessio eorum quae sunt ei à speculatore.

Cap. XXI.

Respondens autem Iob, dicit: Audite audite verba mea, ut sit mihi à vobis haec consolatio. Portate me, ego autem loquar, postea non deridebitis me. Quid enim? numquid hominis mea redargutio? aut cor non irascatur? cum inspexerit in me stuporem habente, manum ponentes in maxilla. Si recordatus fuero, stupui, habet autem meas carnes dolores.

Quare

Quare impij viuunt, inueterauerunt autem & in diuitiis? Semen eorum secundum animam, at filij eorum in oculis. Domus eorum recte stant, non est illis timor, non est in eis flagellum à Domino. Bos eorum non fecit abortiuum, saluata est autem eorum in ventre habens, & non offendit. Manent sicut oves perpetuae, at pueri eorum ludunt accipientes psalterium & citharam, & delectantur voce psalmi. Consummarunt in bonis vitam suam, in requie autem inferni dormierunt. Dicit autem Domino: Descende à me, vias tuas scire nolo. Quid omnipotens, quoniam inseruiemus ei? aut quae utilitas, quoniam obuiabimus ei? In manibus enim non fuerunt ei bona, opera autem impiorum non aspicit. Verumtamen & impiorum lucerna extinguetur, superueniet eis subuersio, dolores autem eos habebunt à furore. Erunt sicut paleae ante ventum, aut sicut puluis quem abstulit turbo. Deficient filios facultates eius, retribuet ad eum & cognosceat. Videant oculi eius suam interfectionem, à Domino autem non saluetur. Quoniam voluntas eius in domo eius cum eo, & numeri mensium eius diuisi sunt. Numquid non Dominus est qui docet intellectum & scientiam? ipse autem sapientes discernet. Hic moritur in potentia stultitiae suae, totus in abundantia & gratia. Interiora autem eius plena adipe, medulla verò eius supereffluit. Ille autem conficit in amaritudine animae suae cursum vitae: nihilque boni epulatus finem accipit. Simul quidem in terra dormiunt, putredo autem eos operuit. Itaque noui vos, quoniam audacia incubitis mihi, quoniam dicetis: Vbi est domus principis, & ubi est tegmen tabernaculorum impiorum? Interrogate praetereuntes viam, & signa eorum non alienabitis. Quoniam in diem perditionis subleuatur malus, in diem furoris eius ducetur. Quis renuntiabit in faciem eius via eius? & ipse fecit: quis retribuet ei? Et ipse ad sepulcrum ductus est, & in aceruo vigilauit. Dulces fuerunt ei lapides torrentis, & post eum omnis homo abibit, & ante illum innumerabiles. Quomodo autem mihi adiuuetis inania? at me quiescere à vobis nihil.

Cap. XXII.

Respondens autem Eliphaz Themanites, dicit: Numquid non Dominus est, docens

intellectum & scientiam? Quid enim cura est Domino, si tu fuisti operibus irreprehensibilis? Numquid utilitas, quoniam simplicem facies viam tuam; aut rationem tui faciens redarguet te, & simul veniet tecum in iudicium? Numquid non malitia tua est multa, innumerabilia verò tua sunt peccata? Pignerabas quidem à fratribus tuis frustra, vestimentum autem nudorum abstulisti. Neque aqua sitiētes potasti, sed esurientium subtraxisti frustum panis. Miratus es quorundam vultus, habitare autem fecisti pauperes in terra. Viduas dimisisti vanas, pupillos autem affixisti. Igitur circumdederunt te laquei, & vrstite te bellum in decēs. Lumen tibi tenebrae euasit, dormiētē autem aqua te operuit. Numquid non excelsa habitans aspicit? at iniuria latos humiliavit. Et dixisti: Quid nouit fortis? numquid per caliginē iudicabit? Nubes latibulum eius, & non videbitur; & gyrum caeli perambulat. Numquid semitani aeternam custodies, quam calcauerunt viri iniusti, qui comprehēsi sunt immaturi? Fluuius fluens fundamenta eorum, dicētes: Dominus quid faciet nobis? aut quid inducet nobis omnipotens? qui impleuit domos eorum bonis: consilium autem impiorum longē ab eo. Videntes iusti riserunt, irreprehensibilis autem subannauit eos: nisi destructa est substantia eorum, & reliquias eorum deorat ignis. Esto autē durus, si sustinueris, postea fructus tuus erit in bonis. Suscipe de ore illius interpretationē, & recipe verba eius in corde tuo. Si autē reuersus fueris & humiliaueris te ipsum coram Domino, longē fecisti à tabernaculo tuo iniquitatem. Sedebis super aggerem in petra, ut petra torrētis Ophir. Erit igitur tuus omnipotens adiutor ab inimicis, purum autem reddet te sicut argentum igne probatum. Postea cum audacia loqueris coram Domino, cum resperxeris in caelum hilariter. Cum oraueris autē tu ad eum, exaudiet te, dabit verò tibi reddere vota. Restituet tibi tabernaculum iustitiae: in viis autem tuis erit lux. Quoniam humiliavit se ipsum, & dices: Superbiuit; & inclinatum oculis saluabit. Saluabit innocentem, & saluus esto immundis manibus tuis.

Cap. XXIII.

Respondens autē Iob, ait: Et iam noui quod ex manu mea redargutio mea est, & ma-

L ij

nus eius grauis facta est super meum gemitu. **Q**uis igitur nouerit quod inueniam illum, & ueniam in terminu? Dicam autem meum iudicium, at os meum replebo redargutionibus. Sciam uero sanitate, quae mihi dicet, sententiam autem quae mihi renuntiabit. Si in multa fortitudine superueniet mihi, postea in minis me utetur. Veritas enim & redargutio ab eo, educat autem in finem meum iudicium. In prima enim ambulabo, & non amplius sum: haec autem in nouissimis, quid noui? Sinistra quae fecit ipse non restitit, circumiciet dextera, & non uidebo. Nouit enim iam uiam meam, probauit autem me sicut aurum. Egrediar in praecipitis eius: uias enim eius custodiu, & non declino a praecipitis eius, & non praeteream, in sinu autem meo abscondi uerba eius. Si autem & ipse iudicauit sic, quis est resistens ei? Nam ipse uoluit & fecit, propter hoc super eum studui. Admonens autem curam habui eius super hoc, a facie eius celer ero, considerabo & perterritus ero ex eo. Dominus emolliuit cor meum, & omnipotens uisit me. Non enim noueram quod superuenient mihi tenebrae, ante faciem autem meam operuit caligo.

Cap. XXIII.

Ut autem Dominum non latuerunt horum, impij autem confinia transgressi sunt Gregem cum pastore diripuerunt: subiunctorium pupilli abdlexerunt, bouem uiduae pigrauerunt. Deiecerunt impotentes de uia iusta, pariter absconditi sunt mansueti terrae. Euaserunt autem sicut asini in agro, super me egressi suam actionem. Dulcis fuit eorum panis in iuniores. Agrum ante tempus, non suum demesserunt; infirmi autem in uincis impiorum absque mercede & cibo operati sunt. Detrahitis uelimentis nudos fecerunt dormire multos: plerique quorum animae operimentum ademerunt, stillicidiis humefcebant montium: & quia tegumentum decrat, petra sese operiebant. Rapuerunt pupillum ab ybere, cum autem qui cecidit humiliauerunt. Nudos sopierunt iniuste, esurientium autem frustum panis abstulerunt. In tenebrosis iniuste insidiati sunt, uiam autem iustam non nouerunt, qui de ciuitate & domibus propriis eiecerunt. Anima puerorum genuit ualde, ipse autem cur horum speculationem non

fecit: Super terra existentibus illis & non cognouerunt, uiam autem iustitiae non nouerunt, neque semitas eius ambulauerunt. Cum cognouit eorum opera, tradidit eos in tenebras, & nocte erit sicut fur. Et oculus adulteri obseruauit tenebras, dicens: Non considerabit me oculus, & operimentum uultus posuit. Perfodit in tenebris domos, interdiu sigillauerunt se ipsos, non cognouerunt lucem. quoniam uiam simul eis in aurora umbra mortis, quoniam cognosceret tumultus umbrae mortis. Leuis est super faciem aquae, maledicta sit pars eorum super terram, appareant autem plantae eorum in terra arida. Ulnam pupillorum rapuerunt, postea ad memoriam ductum est eorum peccatum. Sicut nebula torris non apprensus factus est, reddantur autem ei quae fecit: conteratur uere omnis iniustus sicut lignum immedicabile. Sterili enim non benefecit, & mulieris non misertus est. Furore subuertit impotentes, cum steterit igitur, non credat in suam uitam. Debilitatus non speret sanum esse, sed cadet morbo. Multis enim nouit sublimitas eius, marcuit autem sicut malua in ardore, aut sicut spica a calamo sponte decidens. Si autem non, quis est qui dicit mendacia me dicere, & ponet in nihil uerba mea?

Cap. XXV.

Respondens autem Baldad Sauchites, ait: Quid enim proceum aut timor ab eo qui facit uniuersum in altissimo? Non enim aliquis putet quod est dilatio praedonibus: super quos autem non uenit insidiatio ab eo? Quomodo enim erit iustus homo coram Domino? aut quis mundauerit se natus de muliere? Si luna ordinar, & non illucet, stellae autem non mundae coram eo. Sine autem, homo putredo, & filius hominis uermis.

Cap. XXVI.

Respondens uero Iob, dicit: Cui appositus es, aut cui auxiliaturus es? numquid non cui multa fortitudo, & cui brachium robustum est? Cui dedisti consilium? nonne cui omnis sapientia? Aut quem insequeris? nonne cui maxima potentia? Cui renuntiauerunt uerba? spiritus autem cuius est egressus ex te? Numquid gigantes nutrietur, sub aqua & uicinis

cinis eius? Nuda inferna in conspectu eius, & non est amictus nequissimis. Qui extendit boream in nihilum, suspendit terram super nihilum. Alligat aquam in nubibus suis, & non est rupta nubes sub pedibus eius. Qui tenet uultu solij, qui expandit super illud nebulam suam. Praeceptum circumdedit in faciem aquae, usque ad consummationem lucis cum tenebris. Columnae caeli distulerunt, & timuerunt ab increpatione eius. Virtute cooperuit mare, disciplina autem strauit ceru. Claustra caeli formidant eum: praeccepto mortificauit draconem prauaricatorum. Ecce haec partes uiae eius, & super humorem sermonis audiemus in eo: uirtutem tonitruum eius, quis intelligit quando faciet?

Cap. XXVII.

Ad huc autem addens Iob dixit proceum: **A**uiuit Dominus qui sic me iudicauit, & omnipotens qui amarum fecit meam animam. Siquidem adhuc halitu meo existente, spiritus autem diuinus circumexistens mihi in naribus. Non loquentur labia mea iniqua, neque anima mea meditabitur iniusta. Ne mihi sit iustus uos ostendere, donec moriar: non enim amouebo innocentiam meam. Iustitiae autem attendens non tradam: non enim conscius sum mihi quod illicita fecerim. Verum tamen sint inimici mei sicut subuersio impiorum: & in me insurgentes sicut perditio iniquorum. Et quae enim est spes impio, quoniam continet? Numquid si confidit in Domino, saluabitur? aut deprecationem eius exaudiet Dominus? Aut cum uenerit ei necessitas, num habet aliquam sermonis audaciam coram illo? aut sicut cum inuocauerit, ipse exaudiet eum? Sed iam renuntiabo uobis quid est in manu Domini: quae sunt apud omnipotentem non mentiar. Ecce iam omnes nostis, quod uana uanis iniicitis. Haec pars hominis impij a Domino: possessio autem potentium superueniet ab omnipotente super eos. Si autem multi fuerint filij eius, in occasionem erunt: si uero uiri euaserint, mendicabunt. At superstities eius morte morietur, uiduas autem eorum nemo miserabitur. Si congregauerit sicut terram argentum, sicut lutum autem praeparauerit aurum. Haec omnia iusti vendicabunt, at pecunias eius ueraces habebunt. Euasit autem domus eius sicut tinea, & sicut tela araneae. Dormiet diues, & nihil adiciet: aperuit oculos suos, & iam non est. Occurre-

runt ei sicut aqua dolores, nocte autem abstulit eum caligo. Tolle eum uentus urens, & abibit, & uentilabit eum de loco suo. Et iniiciet super eum, & non parceret, de manu eius fuga fugiet. Pulsabit super eum manus suas, & exhibilabit eum de loco suo.

Cap. XXVIII.

Et enim argento locus unde fit: locus autem auro unde conflatur. Ferrum quidem enim de terra fit, aes autem sicut lapis inciditur. Ordinem posuit tenebris, & omnem terminum ipse scrutatur, lapis tenebrae, & umbra mortis. Incisio torrentis a calce, at qui obliuiscens uiae iustae, infirmati sunt ex mortalibus. Terra ex ea exhibit panis, subtus eam uersa est sicut ignis. Locus sapphiri lapides eius, & tumulus aureus eius semita. Non nouit eam uolabile, & non inuitus est eam oculus uulturis. Non calcauerunt eam filij se glorificantium, nec transiuit per eam leo. In rupe extendit manum suam, subuertit autem a radicibus montes. Ripas fluuio excidit, omne autem pretiosum uidit meus oculus. Profunda fluuio reuclauit, ostendit autem suam potentiam in luce. At sapientia unde inuenta est? aut quis locus discipline? Nescit homo uiam eius, neque inuenta est in hominibus. Abyssus dixit, Non est in me: & mare dixit, Non est mecum. Non dabit conclusum aurum pro ea, & non appendetur argentum commutatio eius. Et non comportabitur auro Ophir in onyche pretioso & sapphiro. Non adaequabitur ei aurum & uirum: & commutatio eius supellecilia aurea. Excella & sublimia non commemorabuntur: & trahent sapientiam in interiora. Non adaequabitur ei topazium Aethiopiae, auro puro non comparabitur. At sapientia unde inuenta est? qualis autem locus est intellectus? Latuit omnem hominem, & a uolatilibus caeli abscondita est. Interitus & malitia dixerunt: Audiuimus gloriam eius. Deus bene constituit uiam eius: ipse enim nouit locum eius. Ipse quae sub caelum totum intuetur, uidens quae in terra, omnia quae fecit: uentorum libram, & aquarum mensuram quando fecit. Hic uidens numerauit, & uiam in concussione uocis. Tunc uidit illam, & enarrauit eam, cum praeparasset inuestigauit. Dixit autem homini: Timere Deum, sapientia est: abstinere a malo, disciplina est.

ad vos intelligam, & ecce non fuit ipse Iob redarguens, respondens eius verba ex vobis. Ne dicatis: Inuenimus sapientiam Domino addentes, homini autem commisit loqui talia verba. Timuerunt, non responderunt amplius, antiquos fecerunt ex ipsis sermones. Expectaui, non enim loquuti sunt, quonia steterunt, non responderunt. Respondens itaque Eliu dicit: Rursus loquar, plenus enim sum verbis, perdit me spiritus veri: at venter meus sicut vter multi feruens ligatus, & sicut follis fabri ferrarii ruptus. Loquar, ut requiescam cum aperuerim labia: hominem enim non verebor, quinetiam neque mortalem non reuerbor: non enim scio mirari personam. Si autem non, & metineam comedant.

Cap. XXXIII.

Verumtamen audi Iob verba mea, & sermonem auribus percipe meum. Ecce enim aperui os meum, & loquuta est lingua mea. Mundum meum cor verbis, intellectus autem laborum meorum munda cogitabit. Spiritus diuinus qui fecit me, spiraculum autem omnipotentis est docens me. Si potueris, da mihi responsum, ad hæc expecta, sta ante me, & ego ante te. De luto confectus es tu sicut & ego, de eodẽ perfecti sumus. Non timor mei te stupefaciet, neque manus mea grauis erit in te, sed dixisti in auribus meis: Vocẽ verborum tuorum audiui, quonia dicitis: mundus sum cum non peccauerim, immaculatus enim sum, non iniquitatem non feci, accusationem autem contra me inuenit. Arbitratus est autem me sicut aduersarium: posuit in ligno meum pedem, custodiuit autem vias meas omnes. Quomodo enim dicitis: Iustus sum, & non exaudiuit me? æternus enim est superior hominibus. Dicitis autem: Cur iustitiæ meæ non exaudiuit omne verbum? Semel loquutus est Dominus, secundò autem in somnium aut in meditatione nocturna, aut sicut cum incidat grauis timor super homines. In dormitionibus in cubili, tunc reuelat mentem hominum, in speciebus timoris talibus illis exterruit. Auertat hominẽ de iniustitia, at corpus eius à ruina liberat. Pepercit autem animam eius à morte, & non cadere ipsum in bello. Rursus autem increpauit illum in molitie in cubili, & multitudinem ossium eius

debilitauit. Omne autem comestibile frumenti non potest accipere, & anima eius cibum desiderabit: quousque putrescant eius carnes, & ostendat ossa eius vacua. Appropinquauit in mortem eius anima, at vita eius in inferno. Si fuerit mille angeli mortiferi, vnus eorum non vulnerabit eum. Si cogitauerit corde reuerti ad Dominum, renuntiet autem homini suam accusationem; at iniquitatem eius ostendat, resistet vt non cadat ipse in mortem. Reiuuenscere faciet eius corpus sicut vnctionem in pariete, at ossa eius implebit medulla. Mollificabit eius carnes sicut paruuli, restituet autem eum virum factum in hominibus. Deprecatus Dominum, & accepta ei erunt, ingredietur autem vultu puro cum enarratione. Reddet hominibus iustitiam, postea accusabit homo ipse se ipsum, dicens: Qualia conficiebam, & non digna scrutatus est me qui peccaui? Libera animam meam ne pergat in interitum: & vita mea lucẽ videbit. Ecce hæc omnia operatur fortis vias tres cum viro, sed liberauit animam meam de morte, vt vita mea in luce laudet eum. Auribus percipe Iob, & audi me: obmutescẽ, & ego sum, loquar. Si est tibi sermo, responde mihi, loquere: volo enim iustum esse te. Si autem non, tu audi me: obmutescẽ, & docebo te sapietia.

Cap. XXXIII.

Respondens autem Eliu, ait: Audite me sapientes, crudiri auribus percipite bonum. Quonia auris sermones probat, & guttur gustat escam. Iudicium elegimus ipsis, cognoscamus in medio ipsorum quod bonum. Quoniam dixit Iob, Iustus sum: Dominus amouit meum iudicium. Mentitus est autem iudicio meo, violenta sagitta mea sine iniustitia. Quis vir vt Iob, bibens subsannationem sicut aquam, qui non peccauit, neque impius fuit, neque omnino communicauit cum facientibus iniqua, vt ambularet cum impiis? Non enim dicas: Quoniam non erit speculatio ipsi à Domino. Ideo prudentes corde audite me, ne mihi sit coram domino impium esse, & coram omnipotente turbasse iustitiam. Sed reddat homini secundum quod facit vnusquisque eorum, & in semita viri inueniet eum. Putas autem Dominum absurda facturum? aut omnipotens conturbabit iudicium, qui fecit terram? quis autem

autem est faciens subcaelestem, & que insunt omnia? Si enim voluerit continere, & spiritum apud eum detinere, finietur omnis caro simul. Omnis enim homo in terram redibit, vnde & formatus est. Si autem non admonitus es, audi hæc, auribus percipe vocem verborum. Vide tu facientem iniqua, & perdentem malos, existentem æternum iustum, impium facis? dicens regi: Iniquus es, impiissimus principibus. Qui non veritus est personam honorabilis, neque nouit honorem ponere adultis, mirari personas eorum; vana autem ipsis euenient clamasse & orasse virum: vsus est enim iniquẽ, exclusus impotentibus, ipse enim conspector est operum hominum, lauit autem illum nihil eorum que faciunt. Neque est locus vt abscondatur facientes iniqua, quoniam non in virum ponet adhuc. Nam Dominus omnes inspicit, qui comprehendit inuestigabilia, gloriosaque & excellentia, quorum non est numerus. Cognoscens eorum opera, & verter noctem & humiliabuntur. Exinxit impius, conspicui autem coram eo, quod declinauerunt à lege Dei: iustificationes eius non cognouerunt. Vt adducerent ad eum clamorem pauperis, & clamorem egenorum exaudiet. Et ipse silentium præbebit, & quis condẽnabit? & absconder faciem, & quis videbit eum? Et super gentem & super hominem simul qui regnare facit hominẽ hypocritam ob difficultatem populi, quoniam ad fortem dicens: Accepi, non alienabo, sine me ipso videbo, tu ostende mihi: si iniustitiam operatus sum, non addam. numquid à te soluet eam, quoniam tu expulisti? quoniam tu eliges, & non ego, & quid nosti, loquere. Ideo prudentes corde dicet hæc, vir autem sapiens audiuit meum verbum. Iob verò non intellectu locutus est, at verba eius non in scientia. Verumtamen disce Iob, ne dederis amplius responsonem, quemadmodum stulti. Ne addamus super peccata nostris, iniquitas autem in nobis computetur multa loquentibus verba coram Domino.

Cap. XXXV.

Respondens autem Eliu, ait: Quid hoc patisti in iudicio? Tu quis es, quoniam dixisti: Iustus sum coram Domino? Quoniam dices: Quid faciam cum peccauerim? Ego autem tibi dabo responsum & tribus amicis.

Suspice in caelum, & vide, contemplare nebulas, quod atræ à te. Si peccasti, quid facies? si autem & multa deliquisti, quid potes facere? Quoniam igitur iustus es, quid dabis ei, aut quid de manu tua accipiet? viro simili tui impietas tua, & filio hominis iustitia tua. A multitudine calumniari clamabunt, vociferabuntur à brachio multorum. Et non dixit: Vbi est Deus qui fecit me, ordinans custodias nocturnas, diuidens me à quadrupedibus terræ, & à volucribus cæli? Illic clamabunt, & non exaudiet, & ab iniuria malorum. Indecentia enim videre non vult Dominus, ipse enim omnipotens conspector est perficientium iniqua, & saluabit me. Iudicare autem coram eo, potes laudare eum vt est. Et nunc quoniam non est qui consideret iram eius, & non nouit in delicto valde. Et Iob frustra aperit os suum, in ignorantia verba ponderat.

Cap. XXXVI.

Adens autem Eliu adhuc ait: Expecta me paululum amplius, vt doceam te: adhuc enim in me est sermo. reperens scientiam meam longam, operibus autem meis iusta dicam in veritate, & non iniusta verba iniuste intelligens. Cognosce verò quoniam Dominus non repellet innocentem. Potens fortitudine cor impiorum non viuificabit, & pecunias mendicorum dabit. Non auferet à iusto oculos suos, & cum regibus in folio collocabit eos in victoriam, & exaltabuntur. Et vincit in manicis comprehendentur in fune paupertatis. Et renuntiabit eis opera eorum & delicta eorum, quoniam fortes erunt. Sed iustum exaudiet, & dixit: Quoniam reuertentur ex iniquitate. Si audierint & seruierint, complebunt dies suos in bonis, & annos suos in gaudiis. Impios non saluat propter non velle ipsos scire Dominum, & quoniam admoniti inaudientes fuerunt. Et hypocrita corde ordinabunt furorem; non clamabunt, quoniam ligauit eos. Moriatur igitur in iuuentute anima eorum, at vita eorum vulnerata ab angelis: eo quod compresserunt debilem & impotentem, iudicium autem mansuetorum exponet. Et præterea quoniam decepit ex ore inimici, immensa confusio sub ea, & descendit mensa tua plena pinguedine. Non deficiet à iustis iudicium, furor autem

in impios erit, propter impietatem donorum quæ susceperunt in iniustitiis. Ne te declinet voluntaria mens, deprecationis in necessitate existentium impotentum, & omnes robustos fortitudine. Ne protrahas noctem, ut ascendant alij pro eis, sed caue ne facias indecentia: ab his enim liberatus es à paupertate. Ecce fortis confirmabit in fortitudine sua, quis enim est secundum eum potens? quis autem est scrutans eius opera? aut quis quod dixisti fecit iniusta? Memento quòd magna opera eius sunt, quorum dominati sunt viri. Omnis homo nouit in eo, quicumque vulnerati sunt mortales. Ecce fortis multus, & non cognoscemus, numerus annorū eius & infinitus. Numerabiles autem ei stillæ pluiæ, & infundentur pluuia in nubem. Fluent antiquitates, inumbrauerunt autem nebula in indicibilibus tonitruis. Et si composuerit extensiones nubis, æqualitatem tabernaculi sui. Ecce extendit super illud nubem suam, & fundamenta maris abscondit: in eis enim iudicabit populos, dabit escam forti. In manibus abscondit lumen, & præcepit de ea in occurrētī. Renuntiabit de eo amico eius possessio, & de iniustitia.

Cap. XXXVII.

ET propter hanc turbatum est cor meum, & defluxit de loco suo. Audi auditionem in ira furoris Domini, & meditatio de ore eius egredietur. Sub toto celo principatus eius, & lumen illius super alas terræ. Post eum clamabit voce, tonabit in voce iniuriæ suæ, & non commutabit eos, quoniam audiet vocem eius. Tonabit fortis in voce sua mirabili, horam posuit bestiis: norunt autem cubilis ordinem. In his omnibus nō exurgit tua sententia, neque mutabitur tuum cor à corpore. Fecit enim magna quæ non nouimus, disponens niui. Esto super terram, & tempestas pluuiarum potentia suæ. In manu omnis hominis subsignat, ut sciat omnis homo suam infirmitatem. Ingressæ sunt feræ sub tectum, quæ uerunt autem in cubili. De penetrabilibus veniunt dolores: à promontoriis autē frigus, & à vento forti dabit glaciem. Gubernat aquam sicut uoluerit, & electum format nubes. Disperget nubilum lumen eius; & ipse circuitus peruertit in gubernaculis in opera

corum. Omnia quæcumque utique præceperit eis, hæc coordinata sunt ab eo super terram siue in disciplinam, siue in terram eius, siue in misericordia inuenit eum. Auribus percipe hæc Iob; sta admonere potentiam Domini. Nouimus quoniam Dominus posuit opera eius, lumen qui fecit è tenebris. Scit discretionem nubilorum, magnæ autem ruinae malorum. Tua vestis calida, quiescit autem super terram à noto. Firmabit cum eo in antiquitates, fortes ut inspectione in infusionis. cur doce me, quid dicemus ei? & cessabimus multa dicentes: Numquid liber aut scriba mihi adfuit, ut hominem cum steterim silere faciam? Omnibus autem nō visibile lumen, lucidum est in antiquitatibus, sicut ab eo in nebulis. Ab aquilone nubes splendentes, in his magna gloria & honor ab omnipotente, & non inuenimus alium similem fortitudini eius. Qui iusta iudicat non putas exaudire eum; ideo timebunt eum homines, timebunt autem cum & sapientes corde.

Cap. XXXVIII.

Postquam autem cessauit Eliu à sermone, dixit Dominus Iob per turbinem & nubem: Quis iste abscondens consilium, continens uerba in corde, me autem putat abscondere? Cinge sicut vir lumbum tuum, interrogabo autem te, tu uero mihi respōde. Vbi eras, in fundando me terram? Nuntia autem mihi, si scis intellectum? Quis posuit mensuras eius si nosti? aut quis qui induxit funem super eam? super quo anuli eius confixi sunt? Quis est qui misit lapidem angularem in ea, quando facta sunt astra? Laudauerunt me uoce magna omnes angeli mei. Concluserunt mare portis, quādo fluctuabat de ventre matris suæ procedens. Posui ei nebulam uelamentum, caliginem autem eam quasi pannis inuolui. Posui ei terminos, circumponens claustra & portas. Dixi autem ei: Usque huc uenies, & non transgredieris, sed in te ipso conterentur tibi fluctus. Aut in te ordinaui lucem matutinam, lucifer autem sciuit suum ordinem? Apprehendere alas terræ, excutere impios ex ea. Et tu accipiens terræ lutum, formasti animal, & loqui potens ipsum posuisti super terram? Abstulisti ab impiis

impiis lumen, brachium autem superborum confregisti? Venisti in terram maris, in uentibus autem abyssi deambulasti? Aperiantur tibi timore ianua mortis; ianitores autem inferni uidentes te stupuerunt. Admonitus fuisti latitudinem subcaelestis? nuntia ergo mihi quanta est? Quali autem terra habitat lux, tenebrarum quoque qualis locus? Si duxeris me in terminos earum, si autem & scis semitas eorum? Noui igitur quoniam tunc natus es, numerus autem annorum tuorum multus. Venisti in thesauros niuis, thesauros autem grandinis uidisti? Repositum est tibi in horam inimicorum in diem belli & pugnae. Unde autem egreditur pruina, aut dispergitur aufer in subcaelestem? Quis præparauit pluiæ impetuosa fluxum, uiam autem tumultui: ut plueret super terram ubi non uir, desertam ubi nō est homo in ea. Ut saturaret inuia & inhabitabilem, & ut produceret exitum herbe uirentis. Quis est pluiæ pater? Quis autē est qui genuit guttas oris? ex ventre cuius egreditur gelu? Glaciem autem in celo quis peperit? quæ descendit sicut aqua fluens. Vultum abyssi quis tabefecit? composuisti autem uinculum Pleiadis, & septem Orionis aperuisti? aut aperies Mazuroh in tempore suo, & Vesperum cum coma sua duces eum? Scis uersiones cæli, aut quæ sub cælum simul facta? Vocabis nebulam uoce, & tremore aquæ impetuosa obediēt tibi: Mittes fulmina, & ibunt, dicent autē tibi: Quid est? Quis dedit mulieribus texturæ sapientiam, aut variegatiuam scientiam? Quis numerat nebulas sapientia, cælum autem in terram declinauit? Fusum est sicut in terra puluis, conglutinaui autem ipsum, sicut lapide cubum? Capies leonibus cibum, animas autem draconum implebis? timuerunt enim in cubilibus suis, sedent in siluis insidiantes? Quis autem præparauit coruo escam? pulli enim eorum ad Dominum clamauerunt, uagantes, cibos quærentes.

Cap. XXXIX.

Si nosti tempus partus capræ siluestris in Spectra; obseruasti autē dolores partus certuarum? Numquid mensis earum plenus partus; dolores autem earum soluisti? Enutriuisti earum fetus extra timorem; dolores

autem earum emittes? Abrumpēt filij earum, implebuntur in genimine, egredietur & non reflectent ipsis. Quis est qui dimisit asinum agrestem liberum, uincula autem eius quis soluit? Posui habitaculum eius desertum, & tabernacula eius terram falsam. Deridens tumultum ciuitatis, accusationem autem exactoris non audiens. Considerabit montes pascuum suum, & post omne uiride querit? Voleat tibi unicornius seruire, aut dormire in præsepi tuo? Ligabis in loris iugum eius, aut trahet tuos sulcos in agro? Fiduciam habuisti in illo, quoniam multa fortitudo eius, derelinques autem ei opera tua? Crederes quòd reddet tibi semen, inducet autem tibi arcam? Ala eorum quæ delectantur gloriosa, si comprehenderit ciconia & accipiter? Quoniam relinquet in terram oua sua, & in puluerem calesciet. Et oblita est quoniam pes sparget, & bestia agri conculcabunt. Indurauit filios suos ut nō se in uanum laborauit sine timore. Quoniam tacuit ei Deus sapientiam, & non diuisit ei in intellectu. Secundum tempus in altitudine extollet, deridet equum & ascensorem eius. Aut tu circumposuisti equo potentiam, induisti autē collum eius timorem? Circumposuisti ei armaturam, gloria autem pectorum eius audacia? Effodiens in pede superbit, egreditur autem in campum in fortitudine, occurrens iaculo. Deridet, & non auerteret à ferro. In eo autem gloriatur arcus & gladius, & ira desolabit terram, non crediderit quousque signum det tuba. Tuba autem significante dicit, Euge; à longè autem olfacit bellum cum saltu & clamore. Ex tua scientia stetit accipiter, expandens alas immotus, aspiciens quæ ad austrum? In tuo præcepto exaltatur aquila, uultur autem in nidis suis sedens habitat? In eminentia petrae & abscondito, illic existens querit cibos, de longè oculi eius speculantur. Pulli eius pollutuntur in sanguine, ubicumque autem fuerint mortui, statim inueniuntur. Et respondit Dominus Iob, & dixit: Numquid iudicium cum idoneo iudicas? arguens Deum respondit ei. Respondens autem Iob, ait Domino: Quid adhuc ego iudicor admonitus & redarguēs Dominum, audiens hæc nihil existens? Ego uero quam responsonē dederim ad hæc? Manum ponā in ore meo. semel loquutus sum, in secundo autem non addam.

Cap. XL.

Amplius autem respondens Dominus, dixit Iob de nebula: Minime, sed accinge sicut vir lumbum tuum, interrogabo autem te, tu verò mihi responde. Numquid repelles meum iudicium? putas autem me aliter tibi respondisse? aut ut appeteas iustus? Numquid brachium tibi est contra Dominum? aut voce secundum eum tonas? Resume altitudinē & potentiam, gloriam autem & honorem induere. Mitte angelos ira, omnem autem contumeliosum humilia, superbum quidem exingue, putrefac autē impios statim. Absconde in terrā simul extrā, at facies eorum ignominia imple. Et ego confitebor vti que, quòd potest dextera tua saluare. Sed enim ecce bestias apud te, scænum sicut boues comedit. Ecce autem fortitudo eius in lumbis, at potentia eius in vmbilico ventris. Exiit eandem vt cupressum, at nerui eius complicati sunt. Latera eius latera ænea, at tergum eius ferrum fusile. Hoc est principium fictionis Domini factum, vt eluderetur ab angelis eius. Accedens autem ad montem presuptū, fecit gaudium quadrupedibus in tartaro. Sub omnigenas arbores dormit, iuxta papyrus & calamum & siluam. Obumbrant autem ei arbores cum ramis, & rami plantæ. Si fuerit inundatio, non senserint: confidit quoniam offendet Iordanis in os eius. In oculo eius accipiet eum, intortus perforabit narem. Duces draconem in hamo; circumpones autem circumculum circum nasum eius? aut ligabis anulum in nare; armilla terebrabis labium eius? Loquetur autē tibi deprecationes supplicationis molliter? ponet tecū pactū; accipies autē eum seruum sempiternū? Illud in eum sicut auem, aut ligabis eum tamquam passerē puero? Pascuntur autem in eo gentes, diuidunt eum Phœnicum generationes? Omne nauigabile conueniens non ferant; pellem vnam caudæ eius, & in nauigijs piscatorum caput eius? Impones ei manum, memor belli facti in corpore eius, & non vltra fiat, non vidisti eum.

Cap. XLI.

Neque in diebis miratus es? neque timuisti quoniam præparatum est mihi? Quis enim est mihi resistens? aut quis resistet mihi,

G & sustinebit? Si omnis subcælestis mea est, non tacebo propter eum, & sermonibus potentia miserabitur æqualem ei. Quis reuelabit faciem indumenti eius? in rugam pectoris eius quis vti que ingrediatur? Portas vultus eius quis aperiet? in circulo dentium eius timor. Interiora eius scuta ænea, coniunctio quidem eius sicut smirites lapis. Vnus vni agglutinatur, spiritus autem non ingrediatur eum. Sicut vir fratri suo agglutinabuntur: conueniunt, & nõ auellentur. In sternutatione eius splendet lumen, at oculi eius species luciferi. De ore eius procedunt lampades accensæ, & iaciuntur craticulæ ignis. De naribus eius procedit fumus camini accensi igne carbonum. Anima eius carbones, flamma autem de ore eius procedit. In collo eius habitat potentia, ante eum currit perditio. Carnes corporis eius coherentes sunt, effundit in eum, non commouebitur. Cor eius induratum est vt lapis, stetit autē sicut incus impulsata. Cum versus fuerit ipse, timor bestiarum quadrupedibus in terra saltantibus. Si occurrerint ei lanceæ, non timebunt hastam sublatam & thoracem. Reputauit quidem ferrum paleas, æs autem vt lignum putridum. Reputauit apium quidem scænum, non vulnerabit eum arcus æneus. Vt calamus reputati sunt mallei, deridet autem concussionem igniferam. Lectus eius obelisci acuti, omne autem aurum maris in illum sicut lutum. Indicibilis feruere facit abyssum tamquam officina ferrarij. Reputauit autem mare tamquam spongiam, at tartarum abyssi sicut capiuū, estimauit abyssum in deabulationem. Nõ est quidquam in terra simile illi factū, vt illudatur ab angelis meis. Omne sublime videt, ipse autē rex omnium qui in aquis.

Cap. XLII.

Respondens autem Iob Domino, ait, No-
ui quòd omnia potes, impossibile est autem tibi nihil. Quis enim est qui celat à te cõ-
siliū? parcens autem verbis, & te putat abscondere. Quis renuntiabit mihi quæ nõ noueram, magna & mirabilia quæ non noram? Audi autem me Domine, vt & ego loquar. Interrogabo te, tu autem me doce. Auditionem quidem auris audiui tuæ prius, nunc autem oculus meus vidit te. Idcirco vilipendi me

Me ipsum, & liquefactus sum, reputaui autem me ipsum terram & cinerem. Factum est verò postquam loquutus est Dominus omnia verba hæc Iob, dixit Dominus Eliphaz Themanitæ: Peccasti tu & duo amici tui, nõ enim loquuti estis coram me verum nullum, sicut seruus meus Iob. Nunc autem accipite septem vitulos, & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob, & faciet libationem pro vobis. Quoniam si non faciem eius accipiam, nam si non propter eum, perdidissem vti que vos. Non enim loquuti estis verum contra seruum meum Iob. Abiit autē Eliphaz Themanites, & Baldad Sauchites, & Sophar Minæus: & fecerunt sicut præcepit eis Dominus, & soluit peccatum eis propter Iob. At Dominus auxit Iob. Cum orasset autem ipse & pro amicis suis, dimisit illis peccatum. Dedit autem Dominus dupla quæcūque erat prius Iob in duplicatione. Audierunt autem omnes fratres eius & sorores eius omnia quæ acciderunt ei, & venerunt ad eum, & omnes qui uiderant eum à primo. Cum comedissent verò & bibissent apud eum, consolati sunt eum, & mirati sunt in omnibus quæ induxit in eum Dominus. Et dedit ei vniquisque agnam vnam, & quadradrachmium aureū sine signo. At Dominus benedixit nouissimis Iob magis quàm prioribus. Fuerunt autem pecora eius, oues decem & quattuor mille, camelis sex mille, iuga bouum mille, asinæ sceminae pascentes mille. Nascuntur quoque ei filij septem & filia tres, & vocauit quidem primam Dien, at secundam Casian, at tertiam Amalthææ cornu: & non inuentæ sunt secundum filias Iob meliores eis in subcælesti: deditque eis pater hæreditatem inter fratres. Vixit autem Iob post plagam annos centum quadraginta. Et vidit Iob filios suos & filios filiorum suorum, quartam generationem. Et mortuus est Iob senior, & plenus dierum.

Quòd plerique etiam prudentes moueantur cum viderint iniustos affluere rebus secundis, iustos autem frequenter in hoc sæculo affligi.

SUPERIOR nobis disputatio fuit de interpellatione sanctorum, quàm fragilis & imbecilla conditio sit humana, quæ nusquam sui habeat firmitatem, nisi in protectione cælesti: ea verò nobis hodie sumenda est, qua vulgus hominum, plerique

que etiam prudentium, valdè mouentur, cum vident iniustos affluere rebus secundis, iustos autem frequenter affligi in hoc sæculo. Et verè lubricus hic locus, in quo etiam sancti vix potuerunt veræ opinionis tenere vestigium. Denique turbatus est & ipse Dauid, qui in superioribus dixerat: Occulta sapientia tuæ manifestati mihi. Verum tamen confirmauit se ipse postea, & perfectæ rationis viam inuestigauit. Iob quoque sanctus cum tribus illis veteribus amicis qui ad consolandum venerant, de ea opinione in sermone luctatus est. Vniusque igitur disputationes in medium proferamus. Digni enim sunt qui nobis magisterium viuendi afferant, quandoquidem in aduersis positi, plus Deo placere meruerunt. Audiamus igitur vtrumque suo ordine. In crepuerant vehementer sanctū Iob, Eliphaz Themaniorum rex, & Baldad Sauchæorum tyrannus, & Sophar Minæorum rex, eo quòd propter peccata sua tatum supplicij sustineret. Infirmo etenim ingenio non aduertebant quòd Dominus eum tentandum dedisset, vt athleta Dei tætionibus cruditus, ad maioris gloriæ coronam perueniret. Non videntes itaque tantum sapientia sacramentum, angusti cordis timore, ne viderentur iniustitia Deum arguere, qui penis affici innoxium perpereretur, in sanctum Iob penarum merita retorquebant dicentes, quia omnis vita impij in sollicitudine, & diuitiis iniuste congregata euomentur: omnia quæ patitur homo graua in terra, propter peccata sua eum perpeti. Qui etiam si in rebus prosperis sit, perpetuari ei secunda non posse, & tãquam somnium citò euanescere, vt non inueniatur locus eius, letitiam autem impiorum esse grauiorem ruinã. Ideoque etiam sanctum Iob à prosperis in aduersa mutatum, & delictorum suorum pretio ex summis in vltima corruisse: labi eum qui se affereret innocentem, cum portio impij huiusmodi sit, vt superueniens in eum à Domino indignatio iungat ei dolores, & interitus domum eius inuoluat.

Quomodo sanctus Iob in aduersis fortior factus sit: & intendendo quos conuictiores redarguerit, ostendens quòd à Domino Deo sustentatus venerit.

C.A.P. II.

Avidebat hæc sanctus Iob, & quasi athleta fortis in stercore sedens, in tantis vilicibus & seruis doloribus vulneris, totum corpus diris perfusus vlcibus, mysteria loquebatur: nec acquirendis propriæ remedijs agnitudinis, sed sacris vacabat sermonibus. Fortiores itaque sermones agræ hominis, quàm illorum qui non agrotabant. Illi enim loquebantur iustitias, sed non secundum scientiam: prædicabant diuina iudicia, penas reorum præmia sanctorum, sed reū à iusto discernere nesciebant. Quem enim Dominus iustum pronuntiavit, eum eodem nabant iniustitia, arcessabant iniquitatis. Ignorabant ergo quid vni cuique conueniret. At vir sanctus Iob discernere spiritu quomodo vni cuique oportet loqui: fortior sanè quàm ij, qui sani & incolumes videbantur. Et quid dicam fortiozem inuentum ceteris? Fortior seipso inuentus est. Fortior ager,

Tob. 2.
2. Cor. 12.

quam cum sanus fuerat, secundum quod scriptum est: Virtus in infirmitate consummatur. Ergo & Iob cum infirmaretur, tunc validior erat. Non enim agrotabat animo, etsi doleret corpore: quia non erat in carne eius anima, cuius passionibus non adhaerebat: sed in spiritu, cuius virtute se texerat. Ideo ergo non carnis gemitus & corporis infirmitates, sed voces spiritus loquebatur, quibus vrgeret, non quibus cederet. Et primo quidem lenius, ut illis pudorem incurreret, quia vrgebat iustum iniuste, dicentes quod minor peccatis suis supplicia sustineret: & non erubescerent ipsi peccatores falsis accusare innocentem. Esto, inquit, ego eruaerim, & apud me deuius ille inhabitet, qui meritis hominum offundit errores; & loquat verbum quod non oportet, sicut vos dicitis, & errent verba mea, nec oportune sermo meus promatur: cur vos in me insillitis & educiainini, non considerantes quia a Domino mihi venit ista tentatio, qui me vallo quodam perturbationum arbitratus est sependum? Exerceor aduersis, circumvallatus vndique laboribus & periculis, & insultatis adhuc volentes opprimere quem deberetis leuare. Ecce rideo in opprobriis, & non loquar nec respondebo conuiciis vestris. Non enim vos estis qui iudicatis, sed qui iudicat me, Dominus est, & ipse tamen iudicij tempus nondum aduenit. Quid opus clamare ante iudicij? Bonum est tacere dum expectatur qui iudicat. Bonum est conuicium conuicio non referre, ne & nos inter detrahentes adnumeremur. Imitemur ergo hunc virum, qui silentio suo redarguebat conuiciantes. Ostendebat enim virtutem animi sui, quem contumelia non mouerent: & conscientiam innocentiam manifestabat, qui obiecta non recognosceret, sed quasi aliena rideret. At vero si nobis aliquid obiciatur: dum nos purgare volumus, acerbamus: dum vlcisci cupimus, confitemur: cum dicat scriptura vt aertas dedecoris sermonem, & auferas vestimentum tuum: Præterit enim iniuriusus. Tacemus ergo, vt prætereat, ne vestimentum nostrum prouocatus exurat. Scriptum est enim: Noli incendere carbones peccatoris, ne forte exuraris in igne flammæ eius. Propterea ergo sanctus tacet: & si seruus proteruit, & si pauper conuiciatur, tacet iustus: & si peccator opprobria iacit, iustus ridet: & si infirmus maledicit, iustus benedicit. Tacebat pauid cum Semci filius Gera malediceret, Iob ridebat, Paulus benedicebat, sicut ipse ait: Maledicimur, & benedicimus. Magisterio quippe diuino processus humanæ virtutis excreuit, quia iam venerat qui ex infirmis faceret fortiores, & audierat dicentem: Benedicite maledicentes vobis, & orate pro calumniantibus vos. Quod verbo dixit, exemplo probauit. Denique & in cruce positus de persecutoribus suis conuiciantibus sibi ait: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt: vt oraret pro calumniantibus, quibus poterat ipse dimittere. Iob ergo ridebat, quia nondum venerat Christus, cui soli seruabatur magnarum prerogatiua virtutum, quia ipse est virtutum principium, sicut dixit: Dominus creauit me principium viarum suarum.

Tob. 7.

Tob. 19.

Ibid.
1. Cor. 4.

Rom. 12.

Prover. 27.
Ibid.

Ecdi. 8.

2. Reg. 16.
Iob. 19.
1. Cor. 4.
Matth. 5.

Luc. 23.

Iob. 19.

Prover. 8.

Quantum bonum sit taciturnitas, & quod multi per sermonem decepti sint: quem pulchrum etiam sit videre cum nobis

maledicitur, ex eo quod iniuriarum cumulus bone conscientie non præiudicat. C. A. P. III.

ET ridens tacebat. Qua ratione tacendum sit, edocet: Clamabo, & nondum iudicium. Ipse (inquit) Dominus turbauit me: hoc est, ipse Dominus voluit hæc me perpeti. Tamquam muralibus tentationis clausus non possum effugere, donec placeat Deo destruere altitudines tentationum mearum. Nunc enim si clamo, nondum iudicium. Adhuc in agone sum, adhuc luctor, adhuc certamen superest mihi. nondum enim exiit corona. Nemo autem nisi qui legitime certauerit, coronatur. Debeatur illi certamen tertium, amiserat omnia sua, id est, patrimonium cum filiis. Patiebatur vulnera caro eius, manebat vt tentationes verborum vinceret. Non mediocre certamen. Sermo deceptus est Adam, verbo vitæ Samson. Nihil enim sic penetrat animam sicut sermo fucatus: nihil iterum sic mordet, vt durior sermo. Multi cum vicerint adhibita tormenta, sermone duritiam non sustinerunt. Laborat Iob, sed sustinebat, & verborum ictus iuxta vulnerum onera portabat. Vidit cum agonotheta suus, de nube & turbine manum laboranti dedit, & obluentans graui lapsu cecidisse pronuntiatur, victorem asseruit, coronam detulit. Quid autem pulcris, quam rideere cum maledicitur nobis? Gaudere enim debemus si aliena dicantur. Primum quidem, quia volens inimicus aliquid dicere aduersum nos quod crimen adfingeret, non inuenit quod verum est, sed falsa pro veris composuit. Deinde, quia dixit ipse Dominus in Euangelio de huiusmodi criminatione que innocentibus falso irrogatur propter iustitiam: Gaudere & exultate, quoniam merces vestra multa est in celo. Tacere ergo debet qui recognoscit obiectum, ne vulnus exasperet, & scindatur cicatrix: tacere & qui non recognoscit. audit enim alterius, non suum crimen. Quod si referat, suum facit: si tacet, retorquet, & conuiciantem vulnerat. Tacere debet etiam ille qui de memorata mercede præsumit. Non enim patitur præiudicium, cui non est iudicium. Et si fuerit præiudicium in sæculo, non erit in iudicio Dei. Deinde vt cognoscat quia non præiudicat contumelia bone conscientie, audi sanctum Iob dicentem, locupletior vtique testem quam si imperio orbis Romani potius esset: Nunc obtusecam & despiciam: si nunc mihi præiudicium est, tunc a facie tua non abscondam. Hæc ergo parcius in exordio respondit, vt admoneret illos iudicij Dei, atque ab insolentia & furore reuocatos quasi bonus medicus faceret respicere. Sed posteaquam eos aduertit perferuare in contumeliis, plura & fortiora repetiuit, & tamquam pugno eos validiore percussit, qui verborum suorum saxis lapidabant innocium. Audite (inquit) audite verba mea, vt sit mihi a vobis hæc consolatio: portate me, quia fortiora loquar, graue erit pondus verborum meorum. Dicam & ego secundum opinionem vestram, eo quod multi abundat in hoc sæculo rerum secundarum successibus, & alij grauantur ære. In ærumna positi sunt, & videntur secundum hoc sæculum peccatorum merito deserui. Quod & si dicam, nolite redire quasi vobis acq̄ueuero: & si peccator sit, non sum homini reus, quia sub peccato est & ipse qui iudicat,

Iob. 19.

2. Tim. 1.

Iob. 1.

Iob. 2.

Gen. 3.

Indic. 16.

Iob. 38.

40.

Iob. 12.

Gen. 1.

Gen. 2.

Gen. 3.

Gen. 4.

Gen. 5.

Gen. 6.

Gen. 7.

Gen. 8.

Gen. 9.

Gen. 10.

Gen. 11.

Gen. 12.

Gen. 13.

Gen. 14.

Gen. 15.

Gen. 16.

Gen. 17.

Gen. 18.

Gen. 19.

Gen. 20.

iudicat, & sibi in potestatem vëdicat. Aut si iudicor quasi homo, cõmune est istud, increpari nõ debeo. Infirmitas conditionis est, non specialis improbitas.

Qua ratione si propter peccata hominibus eueniant mala, impij tanta bonorum copia abundant. C. A. P. IIII.

Ed dicite mihi: Si propter peccatum meum hoc spatior, sicut obicitis, quare impij viuunt? Nec solum viuunt, sed etiam repleti sunt diuitiis, & fructus multiplicant, sed etiam filii potantur, abundans domus eorum? Hæc euidenter specie bona, sed altiori mysterio inuenies; quoniam quæ putantur bona, non sunt bona: & quæ putantur mala, non sunt mala, & potiora illis æstimantur. Inueniunt autem & in diuitiis; & in deliciis dixit, vt non tam diuturna diuitiarum possessio, quam inueterata copiarum molestia significata videatur, sicut vidit Ecclesiastes, diuitias culti diri in malis possideti eas, quæ percutit in sinu a districtione ac sollicitudine. Percunt enim quæ hic relinquuntur, & mortuo professe non possunt. Habuit igitur defunctus ex illis sollicitudinem, requiem inuenire nõ potuit, qui reliquit quod erubesceret, nec secum abstulit quod teneret: longè dispar ab eo de quo scriptum est: Beatus homo qui repleuit desiderium ex his, non confundetur cum loquatur inimicis suis in porta. Cui hæreditas Domini est, & merces ex Maris virginis fructu: hic in exitu sapientiarum laudibus prædicatur, quoniam non habuit quod erubesceret, qui nihil eorum quæ sunt sæculi concupiuit, sed aduersarium depositis veteris hominis exuuiis, teulo continentie vulnerauit, vt obistere ei in huius vitæ fine non posset vulnere claudus, & virtutum admiratione confusus. Habes ergo non esse laudabilem qui inueteratus in pecunia cupiditatis sit, non renouatus in perceptione gratiæ. Videamus aliud. Semen eorum (inquit) secundum animam: id est, non inter istos habetur. Iusti enim in spiritu seminant, & de spiritu metent vitam æternam. Illi verò qui secundum animam seminant, spiritalia metere non possunt; quia animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei: stultitia enim illi est, & non potest scire quæ sunt spiritus: & ideo non repletur spiritalibus, sed iudicatur. Filij eorum in oculis, id est, quæ faciunt, ideo faciunt vt videantur ab hominibus, non quia boni consulunt vt hoc eligant quod futuro iudicio comprobetur. Filios ergo scriptura pro operibus frequenter vsurpat, eo quod locupletior in bonis factis quam in filiis sit nostra posteritas. Vnde & Ezechias de graui ægritudine liberatus: Ex hodie, inquit, filios faciam qui nuntiabunt iustitiam tuam Domine Deus salutis meæ, & non cessabo te benedicere cum psalterio omnes dies vitæ meæ. Bona enim posteritas deuotionis & fidei, quæ captiuitati nesciunt succumbere, quam filij Ezechie pertulerunt. Et addidit, dicens: Non est illis timor, non est in eis flagellum a Domino. Iustus autè dicit: Quoniam flagellatus sum tota die, & optat flagellari, vt recipiatur a Domino: & vult timere Dominum, quia timor Domini initium sapientie est. Nec beatitudinem putat si non abortit bucula sua, sicut putant stulti. Per bouem enim quid significatur, nisi ruralis cultura labor? qui semper redit in orbem, & num-

quam definit: sed cum expleri videtur, reuocatur in exordium. Isti sunt qui colunt Sodomam & Gomorham. Ergo qui colunt Ægyptum, glebæque terrarum aratro quodam mentis solida inuertunt, laborem sibi pariunt, & dolorem metunt. Ideo bucularum non abortit, sed parit, vt augeatur labor eorum, & quæ conceperunt, omnia generant sine timore Dei. Iusti autem longe aliter gloriantur. Non enim in abundantia diuitiarum, nec in partu pecorum, sed in Domino gloriantur, dicentes: De timore tuo in vtero accepimus, & parturimus spiritum salutis. De iustis ergo dicitur, quia spiritum salutis generauerunt, quem acceperunt de timore Dei, non de malitia huius sæculi, de qua legimus: Ecce parturii iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Melior ergo abortus quam partus secularium. Deniq; de homine qui in hoc sæculo venit, & vanitatem mundi huius & tenebras pertulit longæuitate diuturna, Ecclesiastes pronuntiauit quia melior illo abortiuus. Huic enim requies magis quam illi, qui non expertus varietatem sæculi, in qua etsi mille annos quis vixerit, quod bonum est videre non potuit. Fugisse ergo hæc magis est gratiæ, quam subisse. Et fortasse moueat illud quod adiunxit: Quia manent sicut oues perpetuæ, pueri autem eorum ludunt accipientes psalterium & citharam, & delectantur voce psalmi. Consummarunt autem in bonis vitam suam, in requie autem inferni dormierunt. Distingue hæc, & quia spiritalis es, diiudica. Impij autem sicut æterni sunt, non æterni, quia non possunt æternitatem accipere ab eo qui non sit æternus. Non ergo potest dare quod non habet, nec potest illuminare, quia non possidet lucem, sed transfiguratur se in angelum lucis, vt decipiat incredulos. Transfiguratur autem se simulatione fallæ lucis, non splendore perpetuæ claritatis. Vnde & Saluator ait: Videbam satanam sicut fulgur cadentem de celo. Nec fulgur est, sed sicut fulgur. Considera hæreticum aliquem intentum abstinentiæ corporis, & contemplationi celestium sacramentorum, sicut æternus putatur, non habet æternæ vitæ stipendium, quia falsam habet imitationem, qui fidei non habet veritatem. Huius paruuli ludunt: sicut illa quæ cum luxuriata fuerit, nubere vult. Luxuriata est in psalterio & cithara, id est, in sono vocis, non in sacramentorum profundo, vt labijs resultaret, non in corde conferrct.

Gen. 13.

Eccl. 10.

Iob. 7.

Eccl. 6.

Iob. 27.

1. Cor. 2.

2. Cor. 11.

Luc. 10.

1. Tim. 5.

2. Sa. 29.

Quod orandum potius nobis hic sit, subire laborem, quam rerum temporalium abundantia assilire, propter diuersum & contrarium vtriusque finem, eo quod sic vtraque sapientia inueniatur. C. A. P. V.

Huiusmodi itaq; in bonis sæculi consummauerunt vitam suam, hanc vtiq; qua viuere, non illam cuius mercedem sperabant, & ideo in requie inferni dormierunt, nõ in requie celestis. Nos autè oremus, hic potius laborẽ subire, vt in regno cælorum consolationem quietis æternæ mereamur adipisci, Magna enim illecebra delinquendi est res affluentiæ secularium. In superbia enim extollit, obliuio nem auctoris infundit. Considera illum diuitem in Euangelio super ostru & purpuram recubentem, cuius de mela micæ iustus ille pauper Lazarus colligebat, Luc. 16.

Nōne tibi videtur diues ille ad Deum dicere: *Di-*
scede à me, vias tuas scire nolo? Et verè scire noluit huius-
 modi vias Domini. Si enim voluisset, cognouisset.
 Sed quia plena sunt laboris, fugiuntur & declinan-
 tur à perditis. Quasi ebrius itaque non recogno-
 scit salutis auctorem. Denique conuersus ad com-
 potatores suos: Manducemus, inquit, & bibamus:
 quid enim prodest si seruiamus ei: aut quæ utilitas si
 obuiemus illi? Hæc itaque dicit secularium abun-
 dantia rerum temulentus, quia non continuò in sæ-
 culo scelerum merita rependuntur. Supinabatur
 enim, quia in manibus ei ad voluptatem omnia sup-
 petebant, & conficius impicitatis suæ, cuius pœna se-
 questrabatur, putabat quòd Deus impiorum scelera
 non videret. Huius ergo stulticia respondet sanctus
 Iob. Noli esse securus ac dissolutus, astimans quòd
 ad te in hoc sæculo Domini flagella non veniant.
Veniunt autem & lucerna impiorum extinguetur: ad tem-
 pus lucet, non habet lucem æternam. & ipsis quam-
 uis sæculum faucat (quia eius qui principatum ha-
 bet in hoc sæculo, faciunt voluntatem) solet venire
 rerum subuersio, & dolores ab ira & indignatione
 cælesti, vt ventilantur sicut palea à vento. Iniusti si-
 cut palea ventilantur, iusti sicut triticum. Denique
 audi dicentem Petro Dominum: Ecce satanas ex-
 petiuit vos vt ventilet sicut triticum, ego autem ro-
 gavi pro te vt non deficiat fides tua. Deficiunt illi
 qui sicut palea ventilantur, non deficiunt qui ad simi-
 litudinem illius grani est quod cecidit, & resurrexit
 plurimorum fructum accessione cumulat. Ideo
 dicit Propheta: Heu me, quia factus sum sicut qui
 colligit stipulam in messe. Stipula igitur quæ citò
 excutitur, impietas comparatur & pulueri. Ideo post-
 quam dixit: *Erunt sicut palea ante ventum;* subtextit
 versiculus statim dicens: *Aut sicut puluis quem abstulit*
vento. Denique vt cognoscas quia impius sicut pul-
 vis citò fatiscit atque euanescit, habes in primo Psal-
 mo dictum: Non sic impij, non sic, sed tamquam
 puluis què proicit ventus à facie terræ. Et facit di-
 cretiones inter iustum & impium. *Hic* (inquit) *mo-*
uitor in stultitia sue potentia, totus in abundantia & gratia:
interiora autem eius plena sunt adipe, medulla verò eius super
effluit. Ille autem conficit in amaritudine animæ suæ cursum
vite, nihilque boni epulatus finem accipit. cui pro meritis
 suis quid potest dignum representari? In sepulcra
 inducitur, & in tumulo vigilat suo. Ne hæc quidem
 pœna mediocri, mortis requiem non habere, de-
 ferri eum non ad terram viuentium, sed ad tumulos
 mortuorum. Qui viuunt enim, non inter mortuos
 querunt, sed in Abraham sinu vitam carpit æternam.
 Ideo viri illi duo in veste fulgenti dicebant ad mul-
 lieres: Quid queritis viuentem cum mortuis? Non
 est hic. Deinde enumerat scelera impiorum, quòd
 confinia transcenderint, & cum pastore diripuerint
 gregem, subiunctorum pupilli abduxerint, pigne-
 rauerint bouè vidua, agrum demeruerint nò suum,
 infirmi autem in vineis eorum sine mercede & cibo
 operati sunt: detractis vestimentis nudos fecerint

Sapient. 2.
Iob. 21.

Ibid.
Iuan. 14.

Iob. 21.

Matth. 3.

Iuc. 22.

Iuan. 12.

Micah. 7.

Iob. 21.
Ibid.

Psal. 1.
Iob. 21.

Psal. 147.
Luc. 16.

Luc. 24.
Iob. 24.

dormire. Plerique quorum animæ operimentum
 ademerint, stillicidiis humescebant montium: &
 quia tegumentum decrat, petra sese operiebant, Ra-
 piebantur pupilli ab verberibus matrum suarum, la-
 ppi opprimebantur, qui magis erigi debuissent. Esi-
 rientes fraudabantur cibo, & anima infantulorum
 grauiter ingemitebat. Numquid hæc ignorare po-
 tuit, quem nihil preterit? *Nuda infirma in conspectu*
eius, & non est amictus nequissimi; quia latere non
 possunt: *Extendit boream in nihilum, suspendit terram su-*
per nihilum; *alligans aquam in nubibus suis, & non est ru-*
pta nubes sub pedibus eius. Columna celi dissiluerunt, & ti-
muerunt ab increpatione eius. Virtute compescuit mare, disci-
plina autem stravit eum. Clausura celi formidant eum, pre-
cepto mortificauit draconem præuicatorum. Virtutem ton-
trui eius quis intelligit? In tantis ergo flagitiis, quæ spes
impio est? Numquid si confidit in Domino, saluabitur? Di-
 cam (inquit) vobis, quid sit in manu Domini, & definite
 inanibus inania addere. Et describit quàm miserabilis
 impiorum portio sit. Quòd etsi plures habeant
 filios, sine posteritate sunt, quibus deest bonorum
 meritorum successio. Illa enim vera posteritas, quæ
 non in terris, sed in cælo est. Huiusmodi ergo viris
 hæreditas inopia est, & mors successio. Cùm diuitias
 coaceruauerint, mendicabunt: quia cùm superflites
 fuerint, indigebunt, & morientur qui requiem in-
 uenire non possunt. *Viduas eorum nemo miserabitur,* sed
 manebunt deserta, atque omnis copulæ solatio de-
 stituta. Et si congregetur pecunia sicut terra, atque
 vt lutum preparatum fuerit aurum, inanis erit sicut
 aranea substantia eorum, & omne patrimonium eo-
 rum tamquam à tinea consummabitur. *Dormiens*
diues nihil adiciet: aperuit oculos suos, & iam non est.
 permanet in doloribus. Nihil enim sunt omnia quæ in
 hoc mundo sunt. Aurum in metallis, argentum
 in metallis. De metallo eruitur, & in metal-
 lum reuertitur. Quid enim aliud nisi metallum
 est mens auari? quæ tamquam defossium tenet
 quidquid receperit, & in venis terræ ac latibus ab-
 scondit, eo quòd vti nesciat. Quotidie aurum de
 metallis promitur, de auaro proferre quis po-
 tuit? Cùm igitur nihil proficit: vana fames auri, quia
 qui congregauerint, labitur. Miserrandi profectò qui
 deseruerunt viam iustam, & obliui sunt eam, cui pre-
 tiosi lapides haudquaquam sunt comparandi: diffi-
 cilis inuestigatu, imperuia superbis, interclusa iac-
 tantibus, humilioribus plana, aperta sapientibus.
 Et ideo sapientiam debemus querere, vt ambule-
 mus in via iusta, per quam aduersarius ille sicut leo
 rapiens & rugiens, qui percurrit hunc mundum, tran-
 sfire non potuit. Sed qui sapientiam vult inuestigare
 non in abyssu eam querat, sicut philosophi, qui ar-
 bitrantur quòd ipsi sua sponte, suo ingenio, profun-
 da eius possint cognoscere. Non in mari eam requi-
 rat. Etenim vbi tempestas, vbi procella vèti est, non
 potest ibi esse sapientia. Sed ibi querat, vbi est tran-
 quillitas mentis, & pax: quæ super omnem intelle-
 ctum est. Decursa est igitur interpellatio sancti Iob.

Iob. 26.

Iob. 27.

Ibid.

Iob. 13.

400.10.

1. Pet. 5.
Iob. 28.

400.10.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS SVPER CAP. VII.

IOB SERMO.

*In quo humana vite miseria docet: quòd propter Christi assistentiam hostes humana salutis non
sunt timendi: quòd sumpto cibo Deo largitori gratia sunt agenda.*

REQVENTER admonui vos fratres, vt a
 dum licet, tempus in spatio est, saluti
 vestra omnibus modis consuleretis, &
 in hacvita breui, vitã vobis prouideretis
 æternam. Sapient enim quisque intelligit quòd hæc
 vita homini non ad quietè data sit, sed ad laborem:
 hoc est, vt hæc laboret, & in posterum requiescat. Hic
 autem requies nulla est. Tantis enim malis hæc vita
 repleta est, vt comparatione eius mors remedium
 putetur esse, non pœna. Nam ideo breuem illam
 Deus fecit, vt molestia eius quia prosperitate non
 poterat, temporis exiguitate finiretur. Denique
 sanctus Iob dicit: Piraterium est vita hominis super
 terram: hoc est, siue quòd homines in hac vita
 omnia experiantur mala. Piraterium enim Latine
 tentamentum dici potest. Seu certè pirateriũ, quòd
 in hac vita circa homines diabolus tamquam pirata
 defrauat. Piraterium enim habitaculum piratarum
 est. Tandiu ergo in piraterio sumus, quamdiu in
 hac carne positi prædonum spiritualium tentationi-
 bus subiaceamus: quamuis in hac ipsa vita etiam car-
 nales nobis piratæ non desunt, minus tamen eos ti-
 meo, qui etsi auferunt patrimonia, non possunt au-
 ferre iustitiam: si aurum tollunt, Christum tollere
 certè non possunt: si diripiunt argentum, non pos-
 sunt diripere saluatorem. Quis igitur non festinet
 habere sibi Christum, quem non possit ab eo nec
 prædo diripere, nec hostis auferre, nec captiuitas
 separare? Qui enim habet Christum, hominem non
 veretur inimicum. Quid enim facturus sapiens? Pe-
 cora eius abducat? hoc etiã morbi lues facere con-
 suevit. Armenta diripit? istud damnum abactores
 tolerando iam didicit. Ipsum fortassis occidet? non
 illi admouet ædia, sed remouet. hoc enim illi intu-
 lit, quod maiore cum molestia febris afferret, præ-
 fertim cùm dicat Dominus: Nolite timere eos qui
 occidunt corpus, animam autem non possunt occi-
 dere. Illi igitur spirituales plus metuendi piratæ sunt,
 qui nò solum corpora hominum, sed & animas spo-
 liare consueverunt: qui non tam aurum mundi, quàm
 aurum fidei auferre nituntur: qui nò tam sæculi sub-
 stantiam quàm Christi sapientiam deprædantur.
 Nam ipsi spirituales hostes nobis carnales immittit,
 vt probeur in tribulatione positi, quàm simus cõ-

fidentes in Deo, quàm de solo ipso remedium pos-
 stulemus. Sunt enim quidam qui in tribulatione pos-
 siti dicant malis artibus hostes vincere, & iidem eos
 artibus debere superari, desperantes de Deo, à da-
 monibus victoriam flagitantes. Miseri homines, nesciunt
 quid faciant, quid loquantur. Dum enim rebus suis
 metuunt, obliui sunt religionis ac fidei. Qui
 res quidem suas fortè non perdēt, sed quod est ampli-
 us, suas animas perdididerunt. Dicit sanctus Iob: Si
 bona exceperimus de manu Domini, quare non & mala
 tolerabimus? hoc est, si bonis superuenientibus
 iucundamur, quare non & aduersis accedētibz
 confortemur? Aduersa tolerare, sapienti virtutis
 exercitium, insipienti præuicationis est occasio.
 Dixi ergo frequenter, vt in hac vita breui, vitã vo-
 bis prouideatis æternam: quod dolco cur hoc fa-
 cere contemnatis. Cùm enim icinadum dicimus,
 præter paucos nemo icinuat. Cùm elemosinas fa-
 ciendum, maior auaritia vos constringit. Orare au-
 rem, & gratias Deo agere quid sit, plerosque de vo-
 bis etiam arbitror ignorare, qui surgentes primo di-
 culculo non nisi de prandio cogitent: cùm pranderint,
 somno se tradant, numquam diuinitati gratias
 referentes, quæ illis & prandium ad refectonem,
 & somnum dederit ad quietem. Vtique tu Christiane
 si es utilis, meminisse debes cuius panem comedis,
 & ei laudem dicere. Dic mihi, nonne si aliquid
 de tuo cuicumque largiris, expectas vt tibi gratias
 agat, vt benedicat domum de qua ei humanitas sit
 tributa? Qui si fortè gratias non agit, quemadmodum
 dū à te denotatur ingratus? Ita ergo & à nobis expec-
 ctat qui nos pascit Deus, vt pro præstitis ab eo cõ-
 fectis illi gratias referamus, & saturati donis ipsius, laudes
 ei dicamus. Hæc enim beneficiorum est retributio
 diuinorum, vt cùm refecti fuerimus, bene nos con-
 stitemur acceptos. Cæterum si accipientes diuina
 munera, taciti & immemores fuerimus: tamquam
 ingrati & indigni eorum subministracione fraudabi-
 mur: vt Deum quem beneficis non cognouimus,
 malis ingruentibus requiramus, & aduersis stimule-
 mur ad rogandum, qui prosperis gratias non egimus
 ad fruendum: sicut nunc contingit, vt qui in
 pace pigri fuimus ad laudes referendas, modò in tri-
 bulatione trepidi existamus ad pericula deploranda.

Iob. 2.

Iob. 14.

Psal. 22.

SANCTI AMBROSII IN CAP. VII. IOB SERMONIS FINIS.

M iij

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS IN VNVM ET VIGINTI

PSALMOS DAVID ENARRATIONES.

IN LIBRVM PSALMORVM DAVID

ARGVMENTVM.

QUONIAM summum virtutis incentiuum proposuit Deus futura beatitudinis delectationem: idcirco vehemens quoque calcar erroris, delectationem diabolus excogitauit. Vtriusque sententia prestat indicium primus humani generis Adam à Domino Deo in paradiso voluptatis positus, ut aeterna delectatione fruereetur, ad virtutem future sobolis prouocandam. Neque enim erat incognitum Deo, locum eum errori daturum, & ceteris propositam spem salutis esse debere, qua in præreptam humanam sedem generi contenderent reformari. Et idem per speciem serpentis præfigurauit delectationis illecebram, uxoriam persuasionem deceptus. Occasione igitur accepta aduersarius per delectationem mihi operatus est mortem. Itaque quod diuina gratia tributum erat ad vitam, factum est mihi in mortem: eoque faciliorem inimicus assensum hominis habuit ad lapsum, quo speciem prætendit naturæ. Delectarunt enim opera sua Dominum: delectarunt prima natura exordia. Quæ videns Dominus ait: Bona valde. Laudant angeli Dominum, psallunt ei potestates celorum, & ante ipsum initium mundi Cherubim & Seraphim cum suauitate canore vocis suæ dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus. Innumera angelorum milia assistunt, seniores & turba magna sicut voces aquarum multarum concinunt: Alleluia. Ipsum axem celi fert quorundam sermo, quadam perpetui concentus suauitate versari: ut si assuetudo permitteret, sonus eius extremis terrarum partibus audiretur. Nec id ab ipsius naturæ usu alienum videtur: quandoquidem vox emissa gratiore plausu in montibus resulter, & suauiore sono ipsi reddant quod acceperint. In scopulis quoque ipsis & lapidibus reperit natura quod delectaret. Aliorum specula, aliorum usus delectat aut gratia. Fera ipse atque aues loci amenioris aut modulatiois vocis delectatione mulcentur. Lactantibus quoque paruulis aut seneritas terrori est, aut blanditiæ voluptati. Naturalis igitur delectatio est. Vnde & David sanctus, qui aduerterat unde homo & qua esset fraude deiectus (nam si tenuisset infusam sibi à Domino aeternæ illius celestisque delectationis gratiam, nec secularibus captus amisset illecebris, numquam tam miserabilis erumne subiisset iniurias) reparare eam studens ac reformare psallendi munus celestis nobis instar conuersationis instituit. Etenim licet omnis scriptura diuina Dei gratiam spiret, præcipue tamen dulcis Psalmorum liber: quandoquidem ipse Moyses qui plano gesta maiorum sermone descripsit, ubi tamen per mare Rubrum populum patrum memorabili admiratione transduxit, demersum afficiens regem Pharaonem cum suis copiis, in maiora ingenium attollens suum, quia maiora viribus suis fuerat assecutus, canticum Domino cecinit triumphale. Maria quoque tympanum sumens, ceteras hortabatur, dicens: Cantemus Domino: gloriosè enim honorificatus est: equum & ascensorem proiecit in mare. Ipse etiam Moyses cum legem Domini legisset, quod eius memoriam peccatoribus affigeret audientium, per canticum locutus est, dicens: Audi calum, & loquar: Expectetur sicut pluuia gereret audientium, per canticum locutus est, dicens: Audi calum, & loquar: Expectetur sicut pluuia cloquium meum: & descendant sicut ros verba mea, sicut imber super gramè, sicut nix super fennum. Delectatur igitur cantio Deus non solum laudari, sed etiam reconciliari. Inde & Moyses tunc maxime cantico usus est, quando celum testificabatur & terram, ut salutem suam celestis sono gratiæ concinentem audius mundus audiret, & sacre suauitate dulcedinis in æternum legis obseruantiam mentibus inoleret humanis. Denique legis tabule priusquam cantico firmarentur, per indignationem Moysi fractæ & comminutæ sunt. Vbi vero tali signaculo consecratæ sunt, humana loci ira non habuit, quia sanctificatio eam sacre suauitatis exclusit. Canticum itaque Domini sicut ros mollior descendit è celo, & fidem hominum sicut gramen imbre quodam gratiæ spiritalis infudit. Duo igitur cantica in libris Moysi, tamquam duo mundi oculi, cælique lumina, totum corpus operis eius illustrant. At vero David principaliter à Domino ad hoc munus electus est: ut quod in aliis rarum præminere reliquo in opere videretur, in hoc iuge & continuum resulgeret. Vnum canticum legimus in libro Iudicum, reliqua historie more decursa, quibus expressa

Gen. 1.
Gen. 3.

Gen. 1.

Gen. 3.
Rom. 7.

Gen. 1.
Esa. 6.
Apo. 4.
& 19.

1. Tim. 3.

Exod. 14.

Exod. 15.

Deut. 31.

Deut. 31.

Exod. 32.

Deut. 31.

Iudic. 5.

sunt gesta maiorum. Vnum Esaias canticum scripsit, quò legentium corda mulceret: in reliquis terribili turba correptionis infremuit. Canticum ei ne ipsi quidem inimici obicere potuerunt, qui eum propter alia dicta usque ad necem sunt persecuti. Vnum Daniel, unum Habacuc. Salomon ipse licet innumera cantica cecinisse dicatur, unum tamen quod Ecclesia receperit, Canticorum canticum dereliquit. In aliis igitur singula aduertere licet. Historia instruit, lex docet, prophetia annūtiat, correptio castigat, moralitas suadet.

In libro Psalmorum profectus est omnium, & medicina quædam salutis humana. Quicumque legerit, habet quo proprie vulnera passionis speciali possit curare remedio. Quicumque certare voluerit, tamquam in cõmuni animorum gymnasio, & quodâ stadio virtutū diuersa genera certaminū reperiens præparata, id sibi eligat, cui se intelligit aptiorem, quò facilius perueniat ad coronam. Si quis gesta recensere maiorum studeat, atque imitari velit, intra unum Psalmum totam paternæ historie seriem accipit comprehensam, ut thesaurum memoria compendio lectionis acquirat. Faciliora quoque videntur quæ breuius explicantur. Illud etiam quantæ altitudinis, quod breui intervallo offensionum aduersa distinxit, & reconciliationis secunda subtexit: ut simul cognosceres, quid incredulitatis obesset offensa, quid fides prompta conferret. Si quis vim legis explorat, quæ tota in vinculo charitatis est (qui enim diligit proximum, legem impleuit) in Psalmis legat quanto dilectionis affectu pro totius plebis opprobrio repellendo periculis se grauius solus obicere: in quo non impari charitatis gloriam triumpho virtutis agnoscat. Si quis correptionum seua formidat, audiat dicentem: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me. & discat quemadmodum debeat irati iudicis temperare censuram. Si quis patientiæ cognoscere gestit exemplum, legat in Psalmis: Si reddidi retribuētibus mihi mala. & aduertat quia præceptum euangelicum spiritu præuidit, virtute præuenit. Habes itaque illud prouerbiale: Quia mansuetus homo, cordis est medicus. Si quis præterea aduersus nequitie spiritalis incursum vult esse munitus, quid magis quàm psallendum sibi esse nouerit? Psallebat David adolescentior, & Saulis nequam spiritus fugabatur, qui eum ante adstringebat. De virtute autem prophetiæ quid loquar? Quod alij annuntiauerunt per aigmata, huic soli palam atque apertè videretur esse promissum, ut Dominus Iesus ex eius semine nasceretur, sicut dixit ad eum Dominus: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. In Psalmis itaque nobis non solum nascitur Iesus, sed etiā saluatur illa suscipit passionem, quiescit, resurgit, ascendit ad cælum, sedet ad dexteram patris. Id quod nemo presumpserrat hominū dicere, hoc solus hic Propheta annuntiauit: postea ipse Dominus in Euangelio prædicauit. Omnes præterea scriptores in suis scriptis exempla posuerunt aut aliqua dicta superiorum: Psalmi nihil præter quod suum est habent. Quid igitur Psalmo gratius? Vnde pulchre ipse David: Laudate, inquit, quoniam bonus est Psalmus: Deo nostro sit iucunda decoraque laudatio. Et verè. Psalmus enim benedictio populi est, Dei laus, plebis laudatio, plausus omnium, sermo vniuersorum, vox Ecclesiæ, fidei canora confessio, auctoritatis plena deuotio, libertatis letitia, clamor iucunditatis, letitiæ resultatio. Iracundiam mitigat, solitudinem abdicat, mororem allenuat. Nocturna arma, diurna magisteria. Scurum in timore, festum in sanctitate. Imago tranquillitatis, pignus pacis atque concordia, cithara modo ex diuersis & disparibus vocibus vnâ exprimens cantilenam. Diei ortus Psalmum resultat, Psalmum resonat occasus. Mulieres Apostolus in ecclesia tacere iubet: Psalmum etiam bene clamant. Hic omni dulcis atati, hic vtrique aptus est sexui. Hunc senes rigore senectutis deposito cantant, hunc veterani tristes in cordis sui iucunditate respondent. Hic iuuenes sine inuidia cantant lasciuie, hunc adulescentes sine lubricæ aratis periculo & tentamento concinunt voluptatis, iuuenecule ipsæ sine dispendio matronalis psallunt pudoris, puellula sine prolapsione verecundia, cū sobrietate grauitatis hymnum Deo inflexæ vocis suauitate modulantur. Hunc tenera gestit pueritia, hunc meditari gaudet infantia, quæ alia declinat ediscere. Ludus quidam est iste doctrina, maioris profectus, quàm cum seria iraditur disciplina. Quantū laboratur in ecclesia ut fiat silētium cum lectionis legatur? Si vnus loquatur, obstrepunt vniuersi. Cum Psalmus legitur, ipse sibi est effectus silentij. Omnes loquuntur, & nullus obstrepit. Psalmi reges sine potestatis supercilio resulant. In hoc se ministerio David gaudebat videri. Psalmus cantatur ab Imperatoribus, iubilatur à populis. Certant clamare singuli, quod omnibus proficit. Domini Psalmus canitur, foris recensetur. Sine labore percipitur, cum voluptate seruatur. Psalmus dissidentes copulat, discordes sociat, offensos reconciliat. Quis enim non remittat ei, cum quo vnâ ad Deum vocem emiserit? Magnum planè vnitatis vinculum, in vnum chorum totius numerum plebis coire. Disparis citharæ nerui sunt, sed vna symphonia. In paucissimis chordis sæpe errant digiti artificis, sed in populo spiritus artifex nescit errare. Psalmus nocturni pauperis solatium, diurni laboris requies. Institutio incipientium, perfectorum cõfirmatio. Angelorū ministerij, militia celestis, hostia spiritalis. Psalmi & saxa respondent. Psalmi

Esa. 12.

Dan. 3.
Habac. 3.

Psal. 77.

Rom. 13.

Psal. 6.

Psal. 77.

Præterea 14.
Ephes. 6.
1. Reg. 16.

Psal. 131.

Luc. 14.

Psal. 146.

1. Cor. 14.

1. Reg. 6.

mus canitur. & ipsa etiā saxosa pectora molliūtur. Videmus flere præduros, fleēt immisericordes. Certas in Psalmo doctrina cū gratia simul. Catur ad delectationē, discitur ad eruditionē. Nā violētiora præcepta non permanent: quod autem cum suauitate perceperis, id infusum semel precordis non consuevit elabi.

Quid est quod non tibi occurrit Psalmos legenti? In his lego canticum pro dilecto, & sacra desiderio charitatis inflammor: in his torcularia diuini mysterij recognosco: in his reuelationum gratiam resurrectionis recensco testimonia, repromissionis munera: in his disco vitare peccatum, dedisco erubescere penitentiam delictorum. Tantis rex, tantus propheta suo me prouocauit exemplo, ut aut commissum studeam extenuare peccatum, aut non commissum cauere. Quid igitur Psalmus, nisi virtutum est organum? Quod sancti Spiritus plectro pangens Propheta venerabilis, celestis sonitus fecit in terris dulcedinem resulcare. Simul cum ille in sibus & choris, hoc est, in reliquis mortuis diuersarum vocum modulatus discrimina, diuine laudationis ad caelestia dirigeret cantilenam, docuit utique prius nobis peccato esse moriendum, & tunc demum in hoc corpore diuersa opera discriminanda virtutum, quibus ad Dominum deuotionis nostre gratia perueniret, ut occupatis intentione celestium nulla irrepere terrenorum libido virtutum simul animus celestis gratie suauitate nitefceret. Merito igitur tāti ministrum muneris Dominus laudans ait: Inueni Dauid secundum cor meum. Aiunt etiam, eorum qui cithara canunt peritiores intus canere, ut ferunt fabule de Aspendio citharista: causas quoque modulaminum, & quaedam claustra rhythmorum in superiore parte esse psalterij. Docuit ergo Dauid intus nos canere oportere, intus psallere: quem admodum canebat & Paulus, dicens: Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mēte. & ad superiorem intuitum vitam nostrā actūsque formare, ne delectatio dulcedinem excitet corporis passionis, quibus non redimitur nostra anima, sed grauat: cum ad redemptionem anima sua psallere se sanctus Propheta memorauerit, dicens: Psallam tibi in cithara sanctus Israel: gaudebunt labia mea cum cantauero tibi: & anima mea, quam redemisti. Sed iam Psalmi istius qui propositus est nobis, ingrediamur exordia.

Psal. 44. Psal. 8. 80. & 83. Psal. 50.

Act. 13. Mt. T. Cicero actioe 3. in Verrem.

1. Cor. 14.

Psal. 70.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM PRIMVM DAVID PRÆFATIO.

BEATVS vir qui non abiit in consilio impiorum. Quam aptum, quam oportunum principium! Namque ut ij qui agonis aliquam solemnitate receperint exhibēdam, proponere præmium solēt, iactare coronā nobilitatem, quod certaturi studio maiore conueniant, nisi que propensiore decertēt: ita Dominus noster Iesus regni caelestis gloriā, perpetuā quietis gratiam, vitā æternā beatitudinē, ad virtutis humanæ incentiua proposuit. Imperator quoque cum progreditur ad bellum, donatiū militi, & promotiones dignitatum numeris militari-bus pollicetur, ut spes commodi faretur laborem, & metum abscondat periculi. Velut præco igitur magni Imperatoris sanctus Dauid hortatur milites, athletas vocat, præmium exprimit, dicens: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.* A præmio cepit, ut pondus futuri certaminis eleuaret: mercedem præmisi, ut vnusquisque presentium rerum sollicitudines ac labores corde transilens, ad emendam beatitudinem futurorum auida festinatione contendere. *Beatus* (inquit) *vir.* Quid plus potuit homini donari, quam quo nihil amplius potuit Deo apostolica auctoritate deferri? *Beatus enim, & solus potens, & rex regum, & Dominus dominantium Deus dictus est.* Ille solus potens, ille rex regum, ille Dominus dominantium, beatitudinis tamen nō superegitur potestatem. Donauit nobis appella-

1. Tim. 6.

tionis eius commune consortium, quæ digna æstimata est honore diuino. Consideremus nunc qua ratione, *beatus vir*, dixerit: & non magis, beati homines: cum vterque sexus vocetur ad gratiam. Nūquid ad consortio beatitudinis excludit mulieres, quia virum solum beatum nuncupauit? Absit. Quia nec a consortio creaturæ exclusit Deus feminas, quia prius virum condidit. Dixit enim Deus: *Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & scēdum similitudinem nostrā.* Et fecit, inquit, Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum: masculum & feminam fecit eos. In homine vterque signatur, in viro sexus exprimitur. Sed quemadmodum cum homo dicitur, vterque comprehenditur: ita cum vir nominatur, & mulier cuius vir ille sit intelligitur. Denique hæc vocabitur, inquit, mulier, quoniam de viro suo sumpta est. Accedit illud, quoniam quorsū natura eadem, eorum operationes utique non possunt esse discretæ: & quorum opus æquale, eorum utique equalis & merces. Virum igitur scriptura dicendo, consortem copulæ non prætermisit: quia & hominem dicendo, consortem non tacuit naturā. Itaque quemadmodum illic hominem factum legimus, & cum sit vna natura, tamen principalem sexū prius creatum negare non possumus: ita & hic cum legimus virum, de principali portione sexum quoque supparem recognoscimus. Paria igitur studia virtutis, quia par prærogatiua est creaturæ autem

autem sexum discutias, vbi non corporis a te, sed animæ certamina postulantur, quæ sexum nō habet? Non ergo illic discernas honorem, mercedem diuidas, vbi nō discernitur sexus. Non incaute tamen, si prior vocetur ad exercitium, qui fuit posterior ad lapsum. Que malè cœpit, sequi debet, non præcedere: ut vel post experimentum sit verecundior. Malè Eua naturæ ordinem prætermisit: expectare debuit præcedentem. Astutē serpens a posteriore cœpit, ideo Propheta ad superiorem reuertitur: eum utiq; qui lapsus non esset, nisi esset posteriore secutus. Denique prius nos reuocauit a lapsu, quam ad palmam victoriæ prouocauit. *Beatus* (inquit) *vir qui non abiit in consilio impiorum.* Vide vbi beatus appelleris, o homo. Non in diuitiis, non in potestati-bus & honoribus, non in nobilitate generis, aut decore & pulchritudine, non in corporis salubritate: in quibus nihil naturæ est bonum. Denique non solum facilem commutationē habent in contrariā, verumetiam ministerium ad culpam exhibēt ei qui vti his nesciat. Quis enim iustus propter pecuniam? Quis humilis in potestati-bus? Quis misericors propter nobilitatem? Quis castus propter decorem? Illecebrōsa hæc magis sunt ad peccatum, quam fructuosa ad virtutis profectum. Quid sibi deinde vult quod maluit dicere: *Non abiit, & non stetit,* quasi de præterito; cum potuerit dicere: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stat, & in cathedra pestilentie non sedet?* Vide dogma. Non enim statim beatus, qui non est impius aut peccator, propter incerta exitus. Non enim otiosè scriptum est: Ante mortem ne laudaueris aliquem. Ergo dum in hac vita quisquam est, nō potest definita prædicatione laudari, qui parere adhuc possit errori. Ille autem qui vitam sine offensione concluderit, iure beati appellatione cēsetur, quia vitur consortio beatorum. Sed forte dicas: Quare ratione ergo alibi dixit: *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem?* Non enim dixit beatum qui intellexerit, sed eum qui intelligit: quoniam qui bonum operatur, in ipso opere & quo probentur inueniunt, remunerationem sui in ipso opere consequentes. Siquidem beate fructus est conscientia, bonū factum. Qui autem a malo temperant, non si semel aut bis declinauerint culpam, statim beati: sed si poterint culpæ contagium per omne vitæ suæ tempus euadere. Nūc illud occurrit, cur beatum dicere maluerit, nō eum qui pietatis aliquo sit fundus officio, sed eum qui ab impiorum consilio temperauerit. Videtur enim magis laudandus qui virtutis munus impleuerit, quam qui peccatum euaserit. Siquidem nec bos, nec equus, nec lapis in peccato esse consuevit, aut sedere in cathedra pestilentie. Sed illa beatitudinis non habent fructum, quæ virtutis nō habent sensum. Nam quomodo perueniunt ad legis præmium, quæ non habent sequendæ legis affectum? De rationabilibus ergo propositum est, hoc est de nobis. Nobis autem initium bonorum, abstinentia peccatorum est: quoniam legimus: Declina a malo, & fac bonum. Hic enim ordo est disciplina: ut ab inferioribus ad perfectiora contendas, ne terrearis mole maiorum, qui leuior exordio debeas prouocari. Scalarum enim similem esse scriptura

1. Tim.

1. Tim. 4. 0.

1. Tim. 3.

1. Tim. 6.

nos docet pietatis ascensum, per quas vidit angelos Domini ascendentes & descendentes sanctus Iacob, vir exercitationis, qui nobis propositus est, ut per illū cognosceremus gradū virtutis paulatim nos proferre debere, & ita posse ab imis ad summam contendere, si per processum gradiamur exiguos ad ea quæ videntur humanæ altiora natura. Has tibi scelas semper habeto propositas. Ne timeas o homo gradus hos ascendere disciplina. Primus gradus vicinus est terræ, sequens similis est priori. Sic per æquales gradus ad summam conuenientia videbatur. o homo primum illum velut vilissimum gradum. Ille primus ascēsus te à terris separat. Aërem calcas, vbi ab humo eleuaueris vestigiū. In virtute post-tus surgendo liquisti terram. Terram relinquis, si culpam declinas. Exorditū ergo profectionis ad virtutem, est abstinerē a peccato. Ut sciamus autē hanc disciplinam esse doctrinæ, audi legem dicentem: Non adulterabis, non homicidium facies. Imperfectis enim ista præcepta conuenientia videbatur. Denique ipse Dominus Iesus sciens imperfectū a quo interrogabatur quibus ad vitam æternam operibus perueniret, respondit ei: Non adulterabis, nō homicidium facies, non furtum facies, &c. Deinde dicēti quod fecisset illa omnia, adiecit perfectiora, dicens: Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo. Tantūmque abesse docuit inter malorum declinationē, & imitationē bonorū, ut hæc abnueret, qui illa sibi facilia iudicabat. Sed quia nec illa ascenderat, ideo ad hæc se aptare non potuit. Nam si dilexisset proximum, potuisset pauperibus subsidia sui patrimonij non negare. Ideoque gradū primū legis ascēnde, ut possis ad Euāgelij caeleste fastigium peruenire. Vnde arbitrari quod quasi sub lege positus, morem legis in primo Psalmo secutus, ex tua persona sanctus Propheta magis cauenda denūtiat, quam sequenda proponat: In quadragesimo autem Psalmo, qui ex persona dicitur Saluatoris, adhortatio magis virtutis fiat, quam erroris depressio. De passione enim Saluatoris loquitur, & ideo Euāgelij dispensator etiam, sicut possumus æstimare, cum audiamus dicentem: *Beati misericordes.* Et in Psalmo itaque propriis passionis & in Euāgelio misericordiam coronauit. Sed adoriamur iam Psalmi explanationem, & virtutem inspiciamus prophetiam.

Gen. 28.

Exod. 20.

Math. 19. Ibid.

Psal. 40.

Math. 5.

Psalms primus David.

BEatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentie non sedit.

BEatus vir qui non abiit in consilio impiorum. Possimus dicere tres esse species peccatorum, quas hic putamus expressas: cogitationis, operationis, permātionis: beatusque cum significari, qui & non cogitauerit quod malū est. Nā quomodo potest beatus esse, qui suis cogitationibus accusatibus in die iudicij reuincendus est? Et iāsi hominem fecerit, testem refugit, accusatorem euasit: se tamē sui accusatorem vitare non poterit, quem maxime debet timere, quia & ac-

Rem. 2.

Præter. 10.

Præter. 10.

Psalm. 25.

1. Ioan. 1. Iob. 14.

Esai. 48.

Rom. 7.

cusatorum habebit, & confit etiam reū. Beatus ergo est qui & nō cogitauerit quod malū est, & nō operatus fuerit peccatū (quia interdū & sine cogitatione delinquimus: Ex multiloquio enim non effugimus peccatū) & non perseverauerit in peccato. Vel sic: Qui & nō cogitauerit quod fuit erroris, vel in cogitatione non steterit: vel certe non perseverauerit in iis cogitationibus quas plenas erroris aduerterit. Sed hæc utrum rectē conueniāt, qui legerit, æstimabit. Nā qui semel malē cogitauit: nec stare in eo debuit, nec perseverare. Sed ceteri non perseverauerit, beatus esse non potuit: quia stetit in eo quod improbē cogitauit. Et si non stetit, tamen eo ipso quod cogitauit malē, utrum habeat beatitudinis fructum, clementem aliquem querere debet interpretē. Postremō quia nemo potest dicere mundum se habere cor: cetero ut veniabilis cogitatio sit, numquid veniabilis operatio peccatorum? Postremō si veniabilis statio, numquid etiā plena beatitudinis, eo quod non perseverat in crimine? Deinde qui non cogitauerit quā improba sunt, quomodo in peccato stare potuit, aut perseverare? ut beatus sit, qui tria hæc iure seruauerit. Certē ordo diuersus est. Primum est enim, ut nō perseverauerit in peccato: secundum, ut non steterit in eo: tertium, ut non cogitauerit quod esset erroris. Qui enim non perseverauerit, potuit tamen stare: qui non stetit, potuit cogitare: qui autem nec cogitauit, verē beatus est. Vnde alteram quoque traditionem non prætmittendam putauit, quōd tres gradus recto ordine factos asseramus: ut qui beatus vult esse, non abeat in consilio impiorum; hoc est, in eorū cogitationibus non ambulet: deinde non stet in via peccatorum: tertio, non sedeat in cathedra pestilentia. Factus ergo Christianus, vel ad gratiam tendis, abstine ab impiorum consiliis, ut possis dicere: Ne perdas cum impiis Deus animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam. Nec cogites quæ sunt impia. Quæ sunt illa, nisi quæ in Dei excoGITANTUR iniuriarum? Pietas enim prima in Deum, secunda in parentes. Et quidem inimicus inserit frequenter diuersa mentibus nostris: & ideo cautē Propheta cogitationes magis quā infulsiones improuias putauit ad crimen tenendas. Abstinuisti ergo ab impiorum consiliis: Rectē: nō tamē statim beatus. Caue etiam ne in via peccatorum steteris. Quanto examine scripturæ diuina verba ponuntur? Etenim quia omnes sub peccato sumus, non ā te exigit quod vitia naturæ est, ut peccatum non facias: quia nec vnus dici infans sine peccato: sed ut non maneat in peccato quadam statione diuturna. Nō omnes impij: ideo reuocaris ab omnibus cogitationibus, & coniurationibus impiorum: sed omnes peccatores: ideo admoneris ut desinas peccare. Fuerit adolescentioris lapsus ætatis, debet cum maturitatis emendare processus. Ergo in grauiora non abeat, in leuioribus non stes. Habes hoc & in Esaiā dictum ā Domino: Exi ā Babylone, fugiens ā Chaldaeis. Hoc est: Etsi intraisti in confusione vitiōrū, exi. Nō oportuit intrare. Sed ingressus es, carnis lege cogente, & captiuante te in lege peccati. Exi, egreedere vel seruis, exue te seruitio graui. Non potuisti non introire in peccatum per fragilitatem: datur tibi exire peccato per sobrietatem. Exi

ergo de Babylone, fugiens ā Chaldaeis. Babylon confusio est, quæ virtutum ordinem non tenet. Confusa enim illecebris mente delinquimus. Chaldaei sunt qui siderum cursus vanæ studio superstitionis explorant, & impia serunt gentilitatis errores. Ab his fuge, ne te capiāt, ne te graui laqueo captiuitatis innectant. Abrahā Chaldaeus fuit, sed fugit ā Chaldaeis, & ante legē tu sub lege natus es, fuge ab impiis. Ille hereditatem patrum respuit, ut fidei possideret: tu successorem corporis derelinque, hereditatem deuotionis acquirē. Si autem in peccato non steteris, nec sic beatus: adhuc habes quo carere debeas. Multæ sunt illecebræ, multi ā virtute deflexus. Grauiā irritantia sunt voluptatum, grauis fomes auaritiæ, cupiditas potestatum, honoris ambitio: quæ velut veneno quodam nentes hominum, & quadam animas pestilentia vitiōrum tabe contaminant. Hæc est cathedra pestilentia, super quam sederunt Scribæ & Pharisei, qui imponunt hominibus onera grauiā, ipsi autem digito nolunt ea mouere. Has cathedras de templo Saluatoris eiecit eorū qui se de honore iactarent, primatus quererent dignitatum: eorum qui sacerdotio vel primatu honoris vterentur ad quæstum: eorum qui indulgentias gula nequaquam debitam continentia præstare custodiam. Hæc vera est pestilentia. Denique Heli filij erant filij pestilentia. In hac quadam sede vitiōrum prohibet nos scriptura ceruicem inflectere, virisque totius corporis reclinare. Aduerte igitur proprietates.

Et in via peccatorum non stetit. Viam dicit vitæ huius cursum, in dubium non venit; cum ipsa scriptura dicat: In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi, & esse consentiens aduersario tuo cito, dum es cum illo in via. Etenim quoniā cursum vitæ huius currimus, habemus semitam per quam ambulemus quotidie, donec perueniamus ad finem. Etsi non videmus corporaliter ire, progredimur. Nam sicut in nauibus dormientes ventis aguntur in portus, etsi nullus quiescentibus sensus est nauigandi, tamen cursus eos vrget ad finem, & impellit ignaros: sic vitæ nostræ spatio desuente, ad proprium vnusquisque finem cursu latente deditur. Vnde dicitur: Surge qui dormis. Tu enim dormis, & tempus tuum ambulat. Et vide ne dum diu dormis, prætereat tempus. Ideo etsi dormis, cor tuum vigilet, cor tuum non ferietur. Si cor otiosum non sit, non sunt otiosa tempora tua. In via es o homo, ambula vt peruenias, ne te nox in via occupet, ne consumatur dies vitæ antequam progressum virtutis acceleres. Viator es vitæ huius: omnia transeunt, omnia post te sunt. Omnia in hac via cernis, & transis. Vidisti amenitatem arborum, herbarum viriditatem, puritatem fontium, & quodcumque; huiusmodi quo delectantur oculi. Inuit spectare, delectauit parumper attendere. Dum attendis, pertransisti. Iterum dum ambulas, incidisti copulosum & confragosum iter, concaua rupium, prærupta montium, densa siluarum. Tædiant parum, iterum transisti. Talis hæc vita est, cuius nec prospera permanent, nec aduersa diuturna sunt. Ergo quasi in via locatum neque secunda extollant, neque aduersa refrangant: nec plaufibilia remorentur, nec moesta de-

Gen. 11.

Gen. 11.

1. Iob. 7.

Math. 23.

Mar. 11.

1. Reg. 1.

1. Iob. 7.

1. Iob. 7.

Ephes. 5.

Cantic. 5.

1. Iob. 12.

1. Iob. 17.

1. Iob. 13.

1. Iob. 7.

1. Iob. 7.

1. Iob. 7.

1. Iob. 22.

1. Iob. 8.

1. Iob. 12.

1. Iob. 12.

1. Iob. 25.

1. Iob. 17.

tineant. Festina semper ad finem, festina vt peruenias. Elige tamen viam antequam curras. Duæ viæ sunt: vna iustorum, altera peccatorum. Vna æquitatis, altera iniquitatis, de qua dixit Propheta: Et vide si via iniquitatis in me est. Non solum ergo vita nostra via est, sed etiā in ipsa vita nostra aut virtutis via est, aut iniquitatis. Caue igitur ne in te gestus suos collocet auaritia, & sis via criminis: ne improbitas, ne libido, & sis via iniquitatis iteratibus detrita flagitiis. Licet tibi eligere quos sequaris: aut iustos, aut iniustos. Iustorū via angustior est, iniustorū latior. Illa sobrietatis angustior, hæc ebrietatis latior, vt possit capere fluctuantes. Hæc habet sæculi huius illecebras, illa habet futurorū premia. In istis fructus præsentior, in illis spes tardior. Quæ enim suaui sunt, non differunt diuturna expectatione perfusionem, sed habent præsentem. Quod autem serum est, labore quaritur, quod beata cogitatione vix capitur: quia oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ preparauit Deus diligentibus se. Difficile solemus credere quæ non videmus: & ideo anima æstuat, & huc atque illuc velut oculos quosdā circumfert cogitationes suas. Tunc illi occurrunt diuersæ rerum species, seque offundunt. Si ad sempiterna intendat, virtutem eligit: si ad præsentia, voluptatem præponit. Graue & iniquū certamen aduersus delectationes præsentium. Hic libertas est cupiditatum, illic seruitutis iniuria, facere quæ non vis, & ab iis quæ desideraueris, abstinere. Hic conuiuium, illic ieiunium. Hic intemperantia gaudiorum, illic perseverantia lacrymarum. Hic saltatio, illic oratio. Hic cantus dulces, illic gemitus graues. Scriptum est quidem: Cor sapientium in domo luctus, & cor stultorum in domo epularum. Melius est audire increpationem sapientis, magis quā virum audientem canticum stultorum. Sed pauci hæc audiunt, pauciores sequuntur. Allicet homines magis dulces peccati, quod ad præsentem insuit & impinguat audientis affectum, quā triste virtutis, quæ fidei spem velut quodam cortice amari laboris inuoluit. Beatus ergo atq; mirabilis, qui taliū viarum positus in electione, nō fuerit illecebris voluptatis inflexus, vt gradū suū super vadosa & praua constituat. Non dicitur ei: Vt qui dereliquisti semitas directas, abeūdo in vias tenebrarū. Cognouimus igitur quæ sit via peccatorum, in qua standum non esse Propheta nos admonet, sed & Ecclesiastes docet, qui ait: Noli stare in sermone malo, hoc est, non persistere in sermonibus malis, similiter & operibus improbandis. Quomodo in bonis sit standum, sanctus idem Propheta præcipit, dicens: Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. In Hierusalē standum est, de Babylone fugiendum. Et Moysi dicitur: Tu autē hic sta mecum, qui de Ægypto fugit, & cum Domino stans perseverabat. Et in Euangelio, qui steterūt quæ ad horam vnde decimam, & equalem mercedem operantibus acceperunt. Et quæ steterunt virgines vsque ad aduentum sponsi, ad nuptias simul introire meruerunt. Quæ autem discesserūt, & postea reuertentur, Dominicæ excluduntur auctoritate sententia. Didicimus ergo non stare in via peccatorū, stare autem in virtutis officio, quia scriptum est: Tu autem fide sta. Nunc consideremus quid sit:

Et in cathedra pestilentia non sedet. Et quidem præmissimus, quōd non simplex confessus in huiusmodi quod in vsu est folio reprehendatur. Quid enim inuidiæ haberet ad culpam? Sed cum oculi Domini semper super fideles terre sint, tanquam sub conspectu imperatoris locati, & velut in ministerio quodam positi, stare debemus. Miles in prociuitate stat, non sedet. Miles in armis non se reflectit, sed excitat atque erigit. Ideo quæ militibus Christi dicitur: Ecce nunc benedicite Dominū omnes serui Domini, qui statis in domo Domini. At contrā iniquitas in talento plumbeo sedet, eo quōd fixa in peccato, se ab eo separare nō possit. Etenim inueterati in errore, & studiosē flagitiis inhærentes, sedere dicuntur, qui nolunt assurgere, nec audire dicentem: Surgite postquam sederitis. Denique hic ipse propheta alibi ait: Sederunt principes, & aduersum me detrahebant. An ignoramus quōd tantam vim habeat inueterata consuetudo peccandi, vt excludat naturam? Quæ cum sit medicabilis ad salutem, diuturno tamē tempore passionibus deprauata immedicabilis inuenitur. Non ergo permaneamus in vitiis, sed vnusquisque etiam aliquando fuerit, exiliat ā culpa sicut scriptum est de muliere meretrice: Ne intēdas in eam oculus tuum, sed exili, ne moreris: exili antequā te anni inuentus inueniant. Sed (quod grauius est) plerique luxuriam corporis nec abventi erubere canit, & vsque ad senectutis ætatem vitam produxerunt maculosam. Intimis enim concepta visceribus lues culpa, processu temporis coaceruatur. Caue igitur ab impiorum consiliis, non penetret huiusmodi consilia mentem tuam, ne dicatur de te: Alligabit quis ignem in sinu, vestimenta autem non comburet? Etenim qui semel in sinu mentis flagitij flammam seruentis adoleuerit, citō corporis sui vestimenta comburet. Et vt in stipulam ignis exiliens, inheret ac permanet, donec omne quod corripuit absumat: ita vel exigua scintilla peccati si quo vitiōrum fomite fuerit excitata, incendij grā de excitat. Noli ergo stare in peccato. Postremō posuisti vestigiū supra voraginem culpa, citō aufer pedem: ne supra plantam tibi ascendat pollutio, & lapsu faciliore deceptus, supra lutum resideas. Cauenda ergo prima sunt vitia, ne in plura deinde grauiora proserpant. Etenim sicut ij qui se in luto versant, quo magis volutantur, eo amplius inquinantur: ita qui semel sciluto improbitatis asperserit, nisi ab eo velociter exiliat, grauius sibi dedecoris sui cœnti per singulos dies lutulentæ conuersationis obducit. Itaque graui odore tetra illius ac flagitiosa voraginis contrahitur quædam animarum pestilentia, corruptoque salubrium cogitationum spiramine, lues æstuantium passionum miseranda grassatur. Hinc letale se mentibus virus infundit, hinc subrepat ægritudo corporibus, languor animis. Est enim malus languor, erroris languor, auaritiæ languor, inexplibilis cupiditatis languor. Istę diuitiæ sunt, vt dicit Ecclesiastes: Est languor malus quem vidi sub sole, diuitias custodiri in malum possidentis eas. Dic mihi o Ecclesiastes, quæ causa malus hic languor sit. Respondebit, quia multos auara spes deuorat. Infatibilis edacitas cupiditatis est. Nescit satiari argento qui concupiscit argentum. Distendunt di-

Psalm. 100.

Psalm. 134. Zach. 5.

Psalm. 126.

Psalm. 118.

Psalm. 7.

Psalm. 6.

Ecl. 5.

1. Iob. 17.

ibid.

uitiar, non expleat. Et si quis satiatus fuerit diuitiis, non est, inquit, qui finat eum dormire. Et quidem omnes dies eius in tenebris, & luctu, & iracundia multa, & languore, & ira. Quomodo enim potest dormire, qui sollicitam auri exeret custodiam, qui damna formidat, qui lucra cogitat, qui vfuras computat, qui hypothecas numerat? Malus ergo languor, qui bonam aufert mentis quietem. Est languor malus luxuria, libido, concupiscentia, delectatio, secularis ambitio, quæ citò corrumpit salutem sobrietatis. Omnis postremò mundi huius corruptela, pestilentia est. Ne ergo terigeritis, ne attaminaueritis eam. Lues est, contaminat: morbus est, pollut. Ne gustaueritis quæ sunt omnia ad corruptelâ ipso vsu, vt Apostolus dixit, qui & alibi clamat: Radix omnium malorum est auaritia. Morbos excitat, dolores inserit. Denique qui eam appetierunt, interuerunt se multis doloribus. Ista est pestilentia, quæ plerumque neq; calidos, neq; frigidos, sed quod & calidus est deterris & frigidis tepidos facit, vt euomat ex ore Domini Iesu, quos propter graua peccata reiecerit. Ista est quæ non paucorum, sed omnium excitat egritudines. Omne caput in dolore, omne cor in mœstia. A pedibus vsque ad caput peccatorum vlcera. Omne caput in dolore, quado qui sapientes aestimantur, dolore cruciantur auaritia. Sensus enim sapientis in capite eius: quod referri potest etiam ad Ecclesiæ præminentes. Omne cor in mœstia, quando sapiamus quæ sunt carnalia, & corporeis voluptatibus aciem nostræ cordis offundimus. Vnde ait Dominus ad huiusmodi, quod dederit illis cor carneum. A pedibus tamen vsque ad caput serpit lues dira morborum, quando labor contagio, quado cõpatiuntur alij si quis effectû libidinis defraudetur, vidua pudorem expugnare nõ potuit, agrum inuadere: & agrè cuncti inuicem languores transferunt. Quotiens ingemiscunt seniores quod diu potare non possint: quotiens dolent quod scortari deserint, eum scortandi habeant voluntatem? quotiès inter fabulas ebriorum virtutes probro sũt, peccata laudi, honestas ludibrio, continentia risui, misericordia vanitati? Isti sunt morbi qui mala sua in multos transferunt. A paucis corruptela ad omnes peruenit. Sedent in consilijs derogantes sobrijs, ructantes crapulam: sedent in tabernis de ebrietate certantes. Inter hos meretrix plena vino, huic aridens, illum adurens, & omnes ardore inflammans libidinis. Verendum si transeat, erubescit, à singulis carpitur: si flagitiosus, omnium ore laudatur, & tanquam morbus transit in animas singulorum. Qui enim in flagitijs celebris, plurimos ad imitationem adducit erroris. Itaque dum peccatum imitatur alienum, suum facit malum. Non sedes inter eos, quos sanctus Propheta fugiebat. Illu imitare, fugientem vtique, non sedentem, qui ait: Non sedi in consilio malignantium, & cum iniqua gerentibus non introibo. Qua ratione eos fugiebas David, explicita nobis. Demonstrat has partes, vt & nos eas fugere possimus, ne inficiamur earum contagio: Corrupti sunt, inquit, & abominabiles facti sunt: non est qui faciat bonitatem, non est vtique ad vnũ. Generaliter ergo ad omnes flagitiosos potest referri, deinde specialiter ad irrisores bonorũ, quos

Celest. 3.

ibid. 1. Tim. 6.

ibid.

Apo. 3.

Esa. 1.

Ecl. 2.

Eccl. 11.

Isal. 25.

psal. 13.

Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.

Hoc est, beatus ille qui hæc facit consilio, ratione, prudentia. Potest enim & paruulus non per virtutem, sed per impossibilitatem & inscientiam delinquendi, ab iis quæ dicta sunt abstinere. Potest & irrationabili pecudi conuenire, cui nulla vis cõsiliij, nullus sensus erroris est. Hoc est ergo quantum quod sequitur, in quo definitio beati viri à pecude discernitur: quia vir sapiens subditus legi est voluntate, non necessitate. Plurimum enim refert: quia in voluntate, mercedis est fructus: in necessitate, dispensationis obsequium. Ita enim docuit nos Apostolus, dicens: Si volēs hoc ago, mercedē habeo: si inuitus, dispensatio mihi credita est. Ordo autem conueniens, vt primò diligas legem, secundo vt mediteris. Qui diligit, ex voluntate facit mandata legis: qui timet, inuitus obseruat. Hanc disciplinam docendi etiam Dei iustitiam in lege accepimus. Sic enim scriptum est: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est, & Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima, & ex tota virtute tua. Et erunt verba hæc ego præcipio tibi hodie, in corde tuo & in anima tua: & demonstrabis ea filiis tuis, & loqueris in eis sedens in domo, & ambulans in itinere, & in quiete, & in vigilia. Et ligabis eam in signum in manu tua, & erunt immobilia ante oculos tuos: & scribes ea super limina in domicilijs tuis, & in ianuis tuis. Et intra: Et nunc Israel, quid abs te postulat Dominus Deus tuus, nisi vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in omnibus vijs eius? Sapientia quoque dicit: Concupiscente ergo sermones meos, diligit illos, & habebitis disciplinam. Clara est, & quæ nunquã marcescit sapientia, & facillè videtur ab iis qui diligunt illam, & inuenitur ab iis qui querunt illam. Legitimè ergo docemur à sancto Propheta voluntatem in lege habere, meditatione scẽdum legem. Voluntas in lege non solum in studio, sed etiam in facto est. Prior voluntas, secunda operatio. Denique & Dominus dicens tibi: Si vis, potes me mundare: respondit: Volo, mundare. quò ostenderet operationibus nostris voluntatem præuiam esse debere. Denique lex voluntarios quaerit: quia lex Domini irreprehensibilis est, conuertens animam. Nemo autem conuertitur, nisi qui voluntate conuertitur. Voluntarius autem abscondit, & sensum furatur laboris. Ideoque die & nocte in lege meditatur: in quo non tam continua legendi postulat intentio, quàm seruandæ legis affectus. Ille enim plene meditatur, qui ipse sibi lex est, scriptum in corde suo opus legis intendens. Aquila tamen diem tantummodo posuit, non etiam noctem. Quod non tam à cæteris discrepans, quàm aliò rferens posuit: quoniam qui legem meditatur semper in luce est, noctem non habet. Etenim cuius lucent opera, nõ potest vtique in tenebris ambulare: quia iustitia eius sicut lumen effulget. Meditatur ergo

1. Cor. 9.

1. Cor. 6.

ibid.

Deut. 10.

Sep. 6.

Math. 8.

psal. 18.

Rom. 2.

Philip. 4.

Phil. 10.

psal. 10.

psal. 12.

psal. 15.

psal. 3.

1. Cor. 9.

psal. 1.

psal. 8.

psal. 8.

psal. 9.

psal. 14.

psal. 13.

psal. 31.

psal. 10.

psal. 5.

psal. 59.

psal. 69.

psal. 101.

ergo legem vita nostra, meditetur conuersatio, mediretur actus, meditetur intellectus mysteriorum cœlestium. Lex enim exemplar est & vmbra cœlestium, vmbra futurorum bonorum, quæ is qui credit in lege, in Euangelio recognoscit. Meditatur in tenebris & dicitur est, & in aduersis positus, & in prosperis. Lex enim præcipit vt diligamus Dominum. Qui diligit, in omni statu suo debet seruire diurnæ charitatis affectum. Pater diligit filium, diligit etiam cum arguit, diligit etiam cum verberat baculo. Qui enim parit baculo suo, odit filium suum. Nos quoque Dominus castigat, & diligit. Itaque etiam cum digna coercionem committimus, ille tamen diligit, qui etiam recipit offensum. Castigat enim Dominus omnem filium quem recipit. Et tu cum castigaris, dilige: quia ideo castigaris, vt recipiaris. Nam quid grande est si tunc diligas Dominum Deum tuum, cum tibi abundant omnia, cum frueris optatis, cum honoribus, facultatibus, vt recipiaris. Et homini, à quo acceperimus beneficium, gratiam referre conuenimus. Denique cum laudaretur Iob iudicio cœlesti, hoc retulit diabolo, minime mirum si gratus esset Deo, cui tanta suppeteret affluentia prosperorum. Sed tunc probandum, si illa amittat vniuersa, & pij cultoris præster officiũ. Hæc igitur prima virtus, vt non frangaris aduersis, non extollaris secundis. Id te lex docet, vt in afflictione non relaxes intentionem, nec desperationem induas. Victor nõ dicas: Virtus mea & fortitudo mea hæc tribuit mihi: sed omnia noueris diuinæ misericordie deputanda. Clamat Esaia: Non confundetur qui in angustia est vsque in tẽpus. Hoc primũ bibe. Quid est, hoc primũ bibe? Sequetur tremus mystica, persequatur moralia, quæ docet littera. Propter errorum graua, graues contritiones & vexationes populi dicitur futurus. Et oportuit eas præcedere, vt sequeretur misericordia. Bibe ergo primam tribulationem. Per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Bibe, vt sensus tribulationis peioris tui infundatur intermis. Bibe compatiens affectum, merentis dolorem. Cum enim conuersus ingemueris, tunc Dominum tibi reconciliabis offensum. Hoc ergo primũ bibe, vt sis in dolore & angustijs. Cito lætitia infundit errorem. Pinguis factus & inersatus populus recessit à Domino. Prodest tibi cor habere contritum. Hoc primũ bibe, vt sacrificium tuum accipiatur à Domino. Doceat te Apostolus quid sit, Hoc primũ bibe: hoc est, tribulationis poculũ. Tribulatio enim patientiã operatur. Nõ potest esse patientia, nisi antè fuerit tribulatio. Tribulatio, inquit, patientiam operatur, patientiã autẽ probatione, probatio verò spem: spes autem non cõfundit. Bibe primam tribulationem, vt postea tibi tot virtutum pocula ministrerentur. Et vt scias quia bibitur tribulatio, audisti dicentem hodie Prophetam: Potasti nos vino compunctionis. Et in posterioribus ait: Et potum dabis nobis in lacrymis in mensura. In mensura petit potum, non supra mensuram: ne forte non possit. Denique quã bono hoc precare affectu, suo probat exemplum, qui potum suum cum fetu miscebat, vt Domini in se inclinaret misericordiam. Bibe ergo hoc primũ, vt bibas & secundum, S. Ambros. tom. 2.

Nunc iam tempus est vt inseramus mystica. Bibe primũ vetus testamentum, vt bibas nouum testamentum. Nisi primũ biberis, secundum bibere non poteris. Bibe primũ, vt stum mitiges: bibe secundum, vt bibendi fatietatem haurias. In veteri testamento compunctio, in nouo lætitia est. Vide quẽ admodum Dominus artibus diaboli pro suis servulis obuiauerit. Ille cibo fraudis decepit vnũ, vt in vno omnes circumueniret. Iesus autem cibo salutis omnes redemit, vt in omnibus & illum qui deceptus fuerat reformaret. Ille calicem aureum Babylonis excogitauit, vt quicumque biberent, plus tricerent: & quia potus placere non poterat, auri pretio illiceret ad bibendum. Propinauit de vino suo, cui metalli suffragia requisit. At verò Dominus Iesus aquam de petra effudit, & omnes biberunt. Qui biberunt in typo, satiati sunt: qui biberunt in veritate, inebriati sunt. Bona ebrietas, quæ infunderet lætitiã, non afferret confusionem. Bona ebrietas, quæ sobriã stabiliret mentis incessum. Bona ebrietas, quæ vitæ munus rigaret æternã. Hoc ergo poculum bibe, de quo dixit Propheta: Et potulum tuum inebrians, quã præclarum est. Nec te moueat quòd Babylonis aureum poculum est: quia & tu bibis poculũ sapientiæ, quæ sit auro argenti que pretiosior. Vtrique ergo poculum bibe, veteris & noui testamenti: quia in vtroque Christum bibis. Bibe Christum, quia vitis est. Bibe Christum, quia fons est, quæ vomuit aquam. Bibe Christum, quia fons vitæ est. Bibe Christum, quia flumen est: cuius impetus lætificat ciuitatem Dei. Bibe Christum, quia pax est. Bibe Christum, quia flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Bibe Christum, vt bibas sanguinem quo redemptus es. Bibe Christum, vt bibas sermones eius. Sermo eius testamentum est vetus: sermo eius testamentum est nouum. Bibitur scriptura diuina, & deuoratur scriptura diuina, cum in venas mētis ac vitæ animæ succus verbi descendit æterni. Denique non in solo pane viuunt homines, sed in omni verbo Dei. Hoc verbum bibe, sed ordine suo bibe. Primũ bibe in veteri testamento, inde fac citò vt bibas & in nouo testamento. Vnde & tanquam festinet, dicit: Regio Zabulon, & terra Nephthalim, & cæteri Paraliã inhabitantes, & trans Iordãnem Galilææ gentium: populus qui ambulabat in tenebris, lucem vidit magnam: qui habitatis in regione vmbre mortis, lux fulgebit super vos. Bibe ergo citò, vt lux tibi effulgeat magna. Lux non quotidiana, non diei, non solis, non lunæ, sed lux illa quæ vmbra mortis excludat. Nam qui in vmbra mortis sunt, lucem vtique solis aut diei videre non possunt. Et quasi requirenti tibi vnde tantus splendor, tanta gratia sit, respondet: Quoniam puer natus est nobis, filius datus est nobis. Puer, quia ortus est Virgine est: filius, quia ex Deo natus tãtæ auctor est lucis. Puer nobis natus est. Nobis, qui credimus nõ Iudais, qui non crediderunt. Nobis, non hereticis: nobis, nõ Manichæis. Nobis natus est: quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Nobis natus est, quia carnem suscepit ex Virgine, quia homo natus est ex Maria. Caro nascitur nobis, verbum datur. Quod nostrum est, inter nos natum est: quod supra nos est, nobis donatum est. Satis excurrimus, N

Genes. 5.

1. Ion. 6.

1. Ion. 5.

Num. 20.

1. Es. 48.

psal. 25.

Proser. 8.

1. Ion. 15.

1. Cor. 10.

1. Ion. 4.

psal. 45.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

1. Ion. 7.

ut putamus: sed non otiose, ut doceremus quia & in tribulationibus diligere Dominum debemus, nec recedere ab eo, quoniam & latitiae tribulatio saepe succedit, & latitiae tribulationi. Denique qui tribulatione non frangitur, & legem sequitur, beatus est.

Et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo.

Quae ista beatitudo est, quae ligno comparatur, nisi intelligamus in paradiso, illo beatorum loco, lignum vitae in medio lignorum aliorum de terra productorum? Inter multa enim ligna quae erant speciosa ad aspectum, & bona ad cibum, etiam hoc lignum Deus produxit in medio paradisi, ut caetera ligna eius viriditate florent. Quod esse hoc lignum dicimus, nisi per quod nobis salus venit: Et lignum hoc terra produxit, quia cum Virgo genuerit, quae erat terra, secundum auctoris sententiam, quae in hominem dicta est: Terra es, & in terram ibis. Pulchre quoque in medio legitur lignorum aliorum, quia erat in medio dilectum. Vel quia in medio erat mentis & cordis, sicut ipse ait: Medius vestrum stat, quem vos necistis. Et alibi ait: Ego autem in medio vestrum sum. Denique & de ipso Salomō dixit: Lignum vitae est omnibus percipientibus eum. Qui ergo beatus est, imitator erit Domini lesu, qui est lignum vitae, lignum sapientiae, plantatum in vtero Virginis voluntate patris: a quo in perpetuum mansurum plantatur, ut fructum daret in tempore suo. Non enim potuit ascerere ista plantatio, quae habebat vbertatem in se manentem gratiae spiritualis. Denique plenus Spiritu sancto Iesus regressus est ab Iordane. Hi sunt decursus aquarum, de quibus dicit Euangelium: Flumina de ventre eius fluent aquae vivae. Hoc autem dicebat de spiritu quem incipient accipere qui credituri erant in eum. Est & alia traditio: quia sunt aquae de quibus prohibet nos bibere Hieremias, dicens: Quid tibi & viae Aegypti, ut bibas aquam Geon? Est & Tygris fluvius Assyrios praeterfluens. Est & Euphrates in Babyloniam tendens. Est & Phison, qui Latina interpretatione oris dicitur commutatio, circumiens terram Euilath, ubi est aurum, & aurum terrae illius bonum, & lapis carbunculus, & lapis prasius. Merito os illic commutatur, ut non teneatur promissorum fides, sed sit in ore dolus, ubi est aurum bonum. Avaritia enim fidem frangit, nec tener verborum simplicitatem. Ornamenta quoque pretiosa mentem animamque commutat: ut aliud in pectore, aliud in sermone sit. In illis ergo regionibus fluminum fuerunt Iudaei ut captivi abducti in Aegyptum, & ad Assyrios, & ad Babylonios, ubi super flumina Babylonis sedebant, & flebant suae calamitatis arumnam; ut idem ipse Propheta testatur. Illic suspenderunt organa sua, & omnem deposuerunt laetitiam, ubi grauiora tolerarunt. Denique reliqua decem tribus ad Assyrios ductae sunt: duae autem Iuda & Benjamin tantquam grauioris reae flagitij in Babyloniam transferunt. Atrocior enim sacerdotis filia adultera quam caetera puniuntur: quia sacerdotalis generis gratiam turpi opprobrio decoloravit. Sicut illi ergo in

tentionibus grauisimis fuerunt, ita multis tentationibus se Saluator noster obiecit, ut nulla tentationis nostrae certamina praeteriret. Plantatus ergo recte dicitur secus decursus horum fluminum, non in ipsis decursibus: ut finitimum, non demersum intelligas. Fuit illi congressio prima carnis & sanguinis. Denique ait: Pater, transfer a me calicem istum: sed non quod ego volo, sed quod tu vis. Fuit diuitiarum obiecta tentatio, cum omnia regna terre ei inimicus offerret, si precidēs Dominus adoraret eum. Habes duorum fluminum decursus, Geon & Phison. Fuit illi colluctatio aduersus principes mundi: fuit in ipsa passione certamen aduersus tentatores, quos Perias Hebraea appellat interpretatio: qui falsa testimonia deferebant. Aduersus eos qui dicebant: Descendat nunc de cruce, & credimus ei: quae diabolus suggererat. Habes Tigri & Euphratem flumina. Quadrisperitum autem nobis certamen esse etiam Apostolus comprehendit, dicens: Quia non est nobis lucta aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, aduersus mundi huius rectores & tenebrarum, aduersus spiritualia nequitiae quae sunt in caelestibus. Hi sunt flumij qui de paradiso exeunt. Vnde puto quod is qui in paradisiu[m] gessit redire, hos debeat transire decursus aquarum. Quod non otiose expressit idem ipse sanctus Propheta, demonstrans quod qui tentationes omnes subegerit, debet sibi iam paradisi requiem sperare. Itaque sic ait: Per decursus aquarum descenderunt oculi mei. Sicut enim romphaea est in ingressu paradisi ignea, ut qui redit, per ignem reuertatur, vnde peccata sua, probet aurum suum: ita qui redit, per hos decursus redit. Meritoque dicunt sancti: Transiuntur per ignem & aquam. De istis decursibus & Esaias dicit: Si transeas per aquam, flumina non te concludent. Quae flumina? Audi dicentem David de iis qui festinabant ad paradisiu[m]: Forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem. Quamuis nonnulli de istis quatuor tentationibus etiam illud accipiunt: Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Ut ambulauerit in incarnatione, conculcauit in passione, vel in traditione regni conculcet, quod patri tradet, cum omnem euacuauerit principatum. Pulchre autem Aquila non *μεταπεριουδελου* dixit, hoc est transplantatum, eo quod primo sit plantatum in Virgine, postea transplantatus in paradisiu[m]: sicut dixit ad latronem: Amen amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso. Hoc lignum igitur fructum dabit in tempore suo. Ligna terrena fructum non dant, sed ferre dicuntur. Sed lignum vitae ac sapientiae dat fructum, hoc est, largitur & donat. Rursus illud occurrit: Si lignum est sapientiae, cur in tempore dabit, & non semper? Ne forte graue sit nobis hoc sentire de Christo: sed tu qui legisti, quia dispensatorem fidelem & prudentem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram, in tempore vtique, non semper, turbari vtique non debes. Potest sapientia semper fructum dare: sed quia sapientia est, debet sapienter dare, dispensare prudenter. Tunc debet semper dare, quando nos plenam mensuram mererem accipere. Sicut hic extremum tempus fructum, ita & illic dabit fructum

Tob. 13.

Genes. 2.

Genes. 3.

Luc. 22. Iuan. 1. Luc. 22. Prouer. 3.

Luc. 4.

Iuan. 7.

Hier. 2. Genes. 2.

Psal. 136.

4. Reg. 17.

4. Reg. 25. Leuit. 21.

etum bonis indefinentibus, ut resurrectionis eius confortium capere, ac seruare possimus. Nunc non possumus, in hoc saeculo non suffinemus. Hic enim corruptela est, & cauendum fuit ne corrumpemur bonos fructus, quos lignum vitae daret: quia nunc corrupti, illic autem incorrupti: quando & mortui, inquit, resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem. Quid ergo proderat morituro accipere, quod eimors habebat auferre? Nouit ergo sapientia quibus quando dare debeat, quae nec folium amittit ligni sui. Et ideo qui fructus sit sapientia, quod folium consideremus.

Et folium eius non defluet: & omnia quaeque faciet prosperabuntur.

Fructus, interior est: folium, quo fructus vel à sole torrenti, vel à frigore defenditur. Fructus videtur esse fides, pax, doctrina, excellentia verae cognitionis, iustitio mysteriorum, ratio. Hos fructus bona vita custodit: mala etiam si percipit, amittit. Peccator autem dixit Deus: Quare tu enaras iustitias meas? In mysticis fructus est, in moralibus folium. Nam virtutes sine fide, folia sunt: videntur virere, sed prodesse non possunt. Agitantur vento, quia non habent fundamentum. Quanti gentiles habent misericordiam, habent sobrietatem, sed fructum non habent, quia fidem non habent? Labitur cito folia, ubi ventus flauerit. Et aliqui Iudaei habent castimoniam, sedulitatem lectionis multam, & diligentiam, sed sine fructu sunt, & versantur vt folia. Haec forte sunt folia quae Saluator in illa sicut reperit, sed fructum non inuenit. Mystica saluant, & à morte liberant: moralia autem ornamenta decoris sunt, non subsidia redemptionis. Praestare autem mystica moralibus etiam ipse Dominus docet in Euangelio suo, dicens de Maria, quae sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius, cum Martha circa ministerium festinaret, & quereeret quod foror eam circa mensae ministerium non iuaret: Martha Martha, Maria optimam partem sibi elegit, quae non auferetur illi. Si quae Christo ministrabat ad mensam, non conferebatur ei quae verbum cupiebat audire: quem operantem studiose cognitionis aeternae conferre poterimus? Ita tamen, vt nec illius operationi fides, nec huius cognitioni, sicut Mariae, desit operatio: ne vel folia sine fructu sint, vel fructus sine munimētis naturalibus sit intellectus, & pateat iniuriarum. Possimus etiam illud intelligere, quia foliis se texerunt Adam atque Eua, corporea vestimenta quarentes, eo quod resurrectio Domini corporis prophetaretur: quia nec caro, quae antea vice foliorum interire consueuerat, peritura esset in Christo: iustorumque omnium, qui secundum Euangelium ad imitationem ligni sapientiae nati ex Virgine, vitam suam actusque formarēt. Nam Graecus ita dixit: *ὁ πῶν καρπὸν αὐτῆς δώσει*, quod potest ad beatum referri. *καρπὸς καρπὸς δώσει* Graecae: Latine autem sic dicitur, vt sit: Beatus: qui dabit fructum in resurrectione scilicet sua, quando potest perpetuum dare. Potest & sic, *ὁ πῶν καρπὸν αὐτῆς, ὡς ἔλεος*: vt referatur ad lignum, cuius facta omnia prosperabuntur.

In quo euident testificatio est quia de Salvatore dictum est. Cuius enim nisi ipsius facta possunt vniuersa laudari, & prosperos habere exitus? Aquila autem, Dirigentur, ait: quod ad quemcumque hominem referendum videtur, quem dirigit Dominus fauore caelesti. A Domino enim dirigitur gressus viri: & orationem suam in conspectum Dei Dauid propheta dirigi postulauit. Sed & ipse Dominus direxit opera sua, vt nullo erroris curarentur anfractu. Sequitur:

Non sic impij, non sic: sed tamquam puluis quem proicit ventus à facie terrae.

Hoc est, non sic vt beatus vir, qui ideo beatus, quia non abiit in consilio impiorum, quia in peccato non stetit, in consilio pestilentium non sedit, volentium vel credentes, pie vel viucentes peruertere: qui voluntatem habuit in lege, & meditabitur in ea. Aut (sicut Aquila posuit) resonabit in lege: vt praeccepta legis resonet vita eius, mores resistent: sicut illorum quorum in omnem terram exiuit sonus. Fortē hic sonus doctrinae hominum exeat, illic autem ubi facie ad faciem dabitur videre, plenior quaedam verbi fieri videatur expressio. Non ergo licet beatus iste qui haec fecerit, qui erit tamquam lignum plantatum, cuius gesta omnia prosperabuntur, ita erit & impius. Ideo repetitur vel qui scripsit, vel qui postea addidit (vt quidam putant) quod confirmatio fieret repetita sententia, ita dicendo: *Non sic impij, non sic*: qui erunt tamquam puluis. Sunt enim terreni: & sicut puluis proicitur à facie venti, ita & isti proicientur & dissipabuntur à Spiritu sancto, qui terrae fertili atque fecundae animae salutaris sicut ventus Auuster aspirare consuevit. Huic vento dicitur in Canticis: Veni Auuster, vt elemētia aeris mollioris cordis nostri arua laxentur, quae brumali gelu stricta recipiēdis gremium seminibus denegabant. Bonum est nobis vt hic ventus aspires, qui natus Tharsis ferentes vero Salomoni quae ad templum eius necessaria videntur, ritos deducat in portis. Sed tunc iste ventus aspirat, si Borea ille grauis ventus flare desierit. Ideo vel Ecclesia vel anima pia dicit: Exurge Borea, & veni Auuster. hoc est: Tu Borea recede, & veni Auuster, aspira horum mentem, vt flores non decutias, sed reserues. Anima igitur plena floribus pietatis hortum habet, vel ipsa hortus est, qui fructus ferat. Anima quae impietati patet, puluerem habet, qui est infecundus ad fructum: Fructiferam quidem illam fecit Dominus, sed ipsa sibi collegit impietatis puluerem. Quid te iactas o plene impietatis? An quia honoribus es potens, & abundas diuitiis? Non aduertis quia puluis es? & tu dispergeris & dissipaberis. Vidi, inquit, impium super exaltatum & eleuatum super cedros Libani: & transiit, & ecce non erat. Quid gloriaris quia multa te seruitia ambiunt, multi amici tegunt latera tua, plurimi te equi sequuntur? Quorum nobis enaribus proficiamus, & tamquam maiorum tuorum genus: Praefers diuitias, quia conuiuuiis pacis sodales. Vtinam egenos pasceres: vtinam non iocorum ministras, sed votorum adiutores. Iactas quia prodeunt ilico ceditur, & homines te tamquam feram declinant aut bestiam. Nam haec esse aliquid putas?

Hier. 4.

Mat. 25.

Gen. 15.

Marth. 4.

Iuan. 14.

Mar. 15.

Ephes. 6.

Genes. 2.

Psal. 118.

Genes. 3.

Psal. 118.

Genes. 3.

1. Cor. 11.

Psal. 65.

1. Cor. 11.

Psal. 43.

Psal. 123.

Psal. 96.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Prouer. 26. Psal. 140.

Psal. 18. 1. Cor. 13.

Cantic. 4.

2. Paral. 9.

Prouer. 27. Cantic. 4.

Psal. 36.

Non audis quia ea omnia tamquam umbra pretereant? **G** Quid iuuant consulariæ prætextæ, aut nitentes auro triumphales palmarum? Nudus exibis: nemo illic cõsulem recognosceret. Quid profunt innumeræ possessiones publicæ sunt, nõ tuæ. Hodie tu tenes, cras alius. Cùm tu exieris, alius intrat. Vix mouisti pedem, alius gressum intulit. Quanti ante te illic fuerunt, quanti post te dominabuntur? & hoc putas esse priuatum? Quem vnquam a morte diuitiæ redemerunt? Immo quem non ad mortem diuitiæ coegerunt? Quem ab inferis suæ reuocarunt opes? Quem potentia excusauit a pœna? Puluis est impietas, sicut puluis est impiorum portetia. Caliginem infert, dare salutem non potest. Simul vt vehemens flare cœperit spiritus, spargit eam atque dissoluit. Aerem turbat, solum nudat, vt puluis proicitur, deficit vt fumus, liquefcit vt cera. Hinc plerique non medicrem mouerunt quæstionem, vturum perituram naturam videatur asserere scriptura diuina, maximè quia alibi dicit: Communiam eos vt puluerem ante faciem venti, & vt lutum platearum delebo eos. Et alibi: Ecce confundentur & reuerbentur omnes aduersarij: erunt enim tamquam non sint. Primum ergo interrogo, vturum impietatem secundam naturam putent esse, an præter naturam. Si secundam naturam asserant, errare eorum opinionem certum est. Denique dicant, vturum naturæ peccatum conueniat, an non. Sed certum est, peccare, deuiare esse ab eo quod est secundum naturam. Quid igitur tam ineptum, quam vt dicant minus videri, impium esse, quam peccare: cùm omnium acerbissimum sit, quidquid in Dei fieri videtur iniuriam? Quod si impie agere, non est præter naturam: viuere ergo impie, secundum naturam est, nec peccati loco habendum, nec dignum reprehensione existimandum. Nemo enim reprehenditur, qui operatur secundum naturam. Vnde concluditur, quia impietas præter naturam est. Quomodo igitur cum perditione consuetudinis, & *Sancti non peccata peccatis*, hoc est, perituras naturas inducit scriptura, cùm impietas nõ vtique naturalis sit, sed præter naturam? Quod enim non habet, non amittit: nec potest ea substantia petire, quæ non fuit. Nam & puluis conuotus, aut in aqua substantiam transfertur, aut in aerem, aut in ignem: hoc est, in aliam videtur sepe transire naturam. Non ergo in nihilum deficit, sed in aliud trãsit. Quid obstat igitur quin & ille qui verbi virtute & ratione comminuit vt puluis, non in nihilum dissipetur, sed commutetur in melius, vt ex terreno fiat spiritalis homo, & vt lutum platearum sic deleatur, vt tollatur quidquid asperum ac fordium videtur, remaneat quidquid planum ac mundum est? Et quod ait de aduersarijs Hierusalem: Erunt sicut qui non sunt: vtique potuit dicere, Non erunt. Sed cùm dixerit, Confundentur & reuerbentur: vtique intelligis quia erunt per substantiam, & profectum conuersionis, sed non erunt quasi aduersarij, quod fuerunt. Itaque per improbitatis defectum, non erunt, erunt fide ac deuotione mutati. Denique & alibi ex peccatoris persona dicitur: Et iram Dei sustinebo, quia peccauit, donec iustificet iudicium meum. Conuertere enim Deus cupiens peccatorem, punit eum & viit, vt purget. Vnde ait: Et educet me in lucem.

Psalm. 143. Psalm. 43. Job 2. Psal. 67. Psal. 17. Psal. 41. 2. Cor. 5. 1. Cor. 15. Psal. 17. Psal. 41. Michæ 7. Maluch. 3. Michæ 7.

Nam & ceram vrit ignis, & liquefcit vt purgetur. Et nos per ignem probamur. Et fumus consumpto omni materiali expurgatur, neque natura tranfit. Itaque & anima purgata ab omni labe, in id quod est deficit, non in id quod non est; vt ait Balaam: Morietur anima mea in animis iustorum: vt moreretur lapsus eius, & quidam improbitatis vsus; tranfret autem in consuetudinem, vitamque iustorum. Omnia enim Deus salua vult esse. Vnde & Salomon ait: Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Fecit animam vt sit: creauit hominem in incorruptionem, quem ad imaginem sui fecit: sed homines a naturæ munere deuiantes, obnoxios fecere se morti, vt quasi terreni corruptantur. Sed Deus per tribulationes ad penitentiam cogit, vt per penitentiam vratur & consumatur illud accidens malum improbitatis, & pereat: & locus ille animæ, qui erat accidentis impietatis possessio, pateat ad receptionem virtutis & gratiæ. Certum est autè animæ naturæ esse pretiosam, quæ ad similitudinè Dei facta, receptionè omnis virtutis admittit: vt pote quæ cognitionis superne non sit fraudata consortio. Nunc illud superesse arbitramur, quod in multotum ore versatur, qua ratione Deus, cuius sine voluntate nec passer vilissimus cadit, & apud quem capilli capitis numerati sunt, dixerit per Esaiam: Sic omnes gentes, vt stillicidium de vrceo, & sicut momentu statere æstimatæ sunt, & vt sputu æstimabuntur. Ita ergo peribunt omnes gentes vt stillicidium de vrceo, & vt sputu perit, & ad nullos vsus proficit: Sed tu qui nosti quia gētes nõ eo vtique pro nihilo habuit Deus nosse, vt & Abraham dixerit: Benedicentur in te omnes gentes: & per Dauid locutus sit ad filium, dicens: Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & infra: Omnes gentes seruient ei, qui legisti: Quia obtulit Deus filium suum pro omni gente, vt saluos faceret peccatores: debes hoc loco vim diuinæ sententiæ considerare. Comparatione etenim creaturaru caelestium, quæ multæ sunt, nempe angelorum, archangelorum, principatum, potestatum, thronorum, dominationum, milium, & decem milium, & innumerabilem milium, gentes vt stillicidium de vrceo æstimatæ sunt. Nam sicut caelum adeo maius est quam terra, vt a plerique comparatione caeli terra vt punctum sit æstimata: ita & eius plenitudo. Ex illa igitur plenitudine caelesti tamquam gutta cadens æstimatæ sunt gentes. Quomodo enim poterant maximæ videri, cùm ipsa terra in qua sunt gentes, minima mundi portio sit, & omnium quæ operatus est Deus, tamquam stateræ exigua inclinatio gentes sint? Simul cognosce per hanc stateram omnia Deum cum iustitia condidisse, & in ipsis gentibus inesse quiddam naturaliter, in quo iustitiæ videretur vel exiguum esse momentum, & sputu ipsum tamquæ ex vniuersitate totius corporis interiore existere portionem. Magis ergo hic misericordia prædicatur: quoniam qui venit querere quod perierat, nec stillicidium illud quasi vile contempsit, sed alleuauit momentum stateræ, & sputo illi substantiam corporis donans, dignatus est omnes gentes in vnum corpus Ecclesiæ congregare. Inter gentes autem & Israel annumerari potest nequaquam expres diuinæ iustitiæ: quia ipse Moyses dixit de Israel:

Sapient. 2. Num. 23. Sap. 1. Sapient. 2. Genes. 2. Matt. 10. Lucæ 12. Psal. 40. Genes. 22. Psal. 71. Psal. 43. 1. Tim. 1. Chis. 1. Psal. 67. Dan. 7. Heb. 11. Esaiæ 40. Sapient. 11. Lucæ 19. Iean. 11.

Israel: Ecce populus sapiens, & disciplina tenax, gens magna. Et vt scias quia supra meritum nostrum Dei bonitas redandauit, Apostolus hunc propheticum locum interpretatus, ait: Conclufit Deus omnia in incredulitate, vt omnium miseretur. & subiunxit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei: quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius: Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Hunc autem locum præmitens Propheta, ait: Sic omnes gentes vt stillicidium de vrceo æstimatæ sunt, & reliqua: vt agnoscas intellectum illum cum interpretatione apostolica conuenire. Sed quid euidentiùs eo, quod perituras naturas non videatur inducere, cùm ipse subiecerit sanctus Propheta.

Ideo non resurgit impij in iudicio: neque peccatores in consilio iustorum.

Non dixit: *Non resurgunt*, quia resurgunt quidem, sed non resurgunt in iudicio. Qui autem resurgit, est vtique, & manet: sed quia nõ credidit in Christum, iam iudicatus est: & ideo non venit in iudicium, quem peracti iam manet pœna iudicij. Et de resurrectione quidem plurima diuinam scripturarum sunt testimonia, quæ non prætermisimus in libris consolationis & resurrectionis. De eo autem quod ait: *Non resurgunt impij in iudicio*: secundum Euangelium absoluta sententia est, quia non omnes iudicabuntur. Apostolus autem ait: Omnes enim oportet nos stare ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Et putant plerique esse contraria: nec aduertunt quia Saluator de perisidixit atque impijs, qui non crediderunt in Dominum Iesum. Sic enim ait: Qui credit in me, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Hoc autem est iudicium, quia venit lux in hunc mundum, & dilexerunt magis homines tenebras quam lucem, erant enim mala ipsorum opera. Liqueat igitur de quibus dictum sit: hoc est, de ijs qui nõ crediderunt in Dominum Iesum. Apostolus quoque est dixit: omnes, de ijs vtique dixit qui crediderunt, sed actuum suorum rationem in die iudicij reddiduri sunt. Denique ipse alibi ait: Quia testimonium conscientiæ nostræ in die iudicij reuelabitur, cùm inuicem cogitationes nostræ aut accusabuntur, vt scriptum est, aut defendent: & patebit cordis occulta. Quid autem hoc euidentiùs quod ait alibi: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur: Immutabuntur enim iusti in incorruptionem, manente corporis veritate. Daniel quoque dicit: Iudicium sedit, & libri aperti sunt. Ostendit ergo iudicium futurum, maximè cùm alibi idem dicit: Multi qui sedent in tumulo terræ, exurgent: isti in vitam æternam, & isti in opprobrium & confusionem æternam: & intelligentes splendebunt sicut splendor celi, & de iustis multis sicut stelle lucebunt. Quod istud est iudicium sedentium iudicium, & qui libri aperti, nisi conscientia nostræ, velut libri peccatorum nostrorum sereni continentur? Quamquam hoc ipsum vile sit æstimare quasi humani simile iudicij. Aliud est Chri

si iudicium, vbi conscientia ipsa se prodit, quæ latere non potest occultorum arbitrium: vbi cogitationes lucent apud eum, qui adhuc cogitantibus dicebat: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Cùm Iudæis diceret, dicebat omnibus: ne quis putaret quod occulta possent esse quæ cum fallerent: ne quis putaret quod parietibus clausis testem occultis erroris effugeret. Idcoque & Euangelista resatur, dicens: Iesus autem sciebat cogitationes eorum. Quomodo ergo ait: Libri aperti sunt? Non vtique atramento scripti, sed vestigijs delictorum, & flagitiorum inquinamento. Aperitur liber conscientia tuæ, aperitur liber cordis tui, culpa nostra recitabitur. Est ibi liber, vbi est tabula. Immo sunt libri inscripti, vbi sunt inscriptæ tabula, quas inscribit Spiritu sancto apostolica doctrina, sicut legitimus dicente Paulo: Epistola nostra vos estis, inscripta non atramento, sed spiritu Dei vini: nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Sũt ergo tabulae cordis inscriptæ Spiritu sancto: istæ recitabuntur. Si bene egeris, manebit scriptura. Vide ne tollas Spiritus sancti gratiã: vide ne deleas, & scribas atramento flagitia tua, ne veniat dies iudicij, & dicat iudex: Recitentur libri, recitentur tabulae gestorum eius, & dicat tibi: Ego scripsi tabulas tuas, cur delesti apices meos? Ego scripsi dona mea, quomodo delesti munera mea, & scripsisti opprobria tua? Non legisti quia scribo? Nõ tibi dixi per os Prophetæ mei: Lingua mea calamus scribæ: velociter scribentis? Iudicium autem verbi est. Multi ergo dormientium in tumulo terræ surgent: qui bene egerunt, in resurrectionem vitæ: qui malè egerunt, in resurrectionem iudicij. Quod Daniel ait, In vitam æternam, hoc Saluator in resurrectionem vitæ dixit. Item quod ait Daniel, in opprobrium & confusionem: Saluator dixit, in resurrectionem iudicij. Vnde non expedit nobis ad iudicium venire: immo expedit non venire: ne aut prædånati videamur, aut in hac labe vitiorum subeamus tanti pondus iudicij. Propheta rogat ne intret Dominus in iudicium cum seruo suo: quanto magis nõ iudicium Domini timere debemus? Pone quia misericors Dominus ignoscat. Quanta prodentur quæ latere credebam: Qui pudor, quæ confusio erit, cùm ipse qui alios profitebar docere, in eo deprehendar in quo alios arguebam? Et ideo quoniam & Saluator duo genera resurrectionis posuit, & Ioannes in Apocalypsi, dicens: Beatus qui habet partem in prima resurrectione: (isti enim sine iudicio veniunt ad gratiam, qui autem non veniunt ad primam resurrectionem, sed ad secundam reseruantur, isti veniunt donec impleant tempora inter primam & secundam resurrectionem: aut si non impleuerint, diutius in supplicio permanebunt) ideo ergo rogemus vt in prima resurrectione partem habere mereamur. Sunt qui resurrexerunt in passione Christi: & isti planè beati, quia acceperunt Christi gratiã, & audierunt vocem eius, de qua scriptum est: Venit hora, quando audient mortui vocem filij Dei: & qui audierint, viuent, & ingressi sunt in sanctam ciuitatem. Puto quod magis illam significet supernam, quam istam Hierusalem, quam reliquit, quam incusauit, quod in istam pedibus, in illam autem supernam meritis intrauerunt. Sed & illud caueamus, vt

2. Cor. 5. Math. 9. Recl. 23. Lucæ 6. Dan. 7. 2. Cor. 5. Psal. 44. Daniel. 12. Iean. 5. Psal. 141. 1. Cor. 9. Rom. 2. Iean. 5. Apo. 20. Psal. 141. 1. Cor. 9. Rom. 2. Matt. 27. Iean. 5. Matt. 27. Heb. 12. Matt. 23.

hic positi fargamus de tumulo terræ. Sunt qui vi-
uentes sepulcro sunt circumdati, & repleti mortuis,
quorum guttur sepulcrum est, non loquentium ver-
ba vitæ, sed mortis. Si hic resurrexerimus à mor-
tuis, & illic resurgemus. Si hic non fuerimus ossa a-
rida, sed acceperimus rorem verbi, humorem Spiritus
sancti: & illic viuemus. Si hic nos excitauerit Ie-
sus voce sua magna, vt excitauit Lazarum, & per di-
scipulos suos soluerit à vinculis mortis, & induxerit
in Bethaniã, vbi erat Lazarus, hoc est in domum o-
beditionis, & adhibuerit hic conuiuio suo: & illic
cum eodem recumbemus, & illic cum eo semper e-
pularimur, & illic nobis redolebit vnguetum, quod H
solus proditor dolebat effusum. Ergo *impij non resur-
gunt in iudicio*: hoc est, in portionem eorum qui iudi-
cium subituri sunt: *nec peccatores resurgunt in consilio ius-
tarum*. Vides quia surgunt impij, & non surgunt in
iudicio iustorum: quia peccatores etiam non resurgunt
in consilio iustorum, resurgunt tamẽ in iudicio. Vnde
videntur qui bene crediderunt, & fidem suam etiam
operibus executi sunt, ipsi non iudicati, sed surgere
in consilio iustorum. Peccatores autem qui non
possunt inter iustos surgere, surgent in iudicio. Ha-
bes duos ordines. Tertius superest impiorum, qui
quoniam non crediderunt, iam iudicati sunt: & i-
deo non resurgunt in iudicium, sed ad pœnam. Di-
lexerunt enim magis tenebras quàm lucem. Et
ideo iudicium eorum pœna est, & fortè pœna tene-
brarum. Et poterat quidem intelligi quòd ij qui
mala opera habent, credentes tamen in Christum,
volentes quidem rectè viuere, sed victi illecebris
peccatorũ, dilexerunt plus tenebras quàm lucẽ: id
est, vtrumque dilexerunt, sed magis tenebras. Sed
quia de illis præmisse qui non crediderunt: sic acci-
piendum puto, quòd dilexerunt tenebras, & nõ lu-

cem. Lux enim Christus. Qui ergo non crediderunt
luci, absurdum est vt lucem vel dilexisse credantur,
quam nescierunt. Nescierunt enim, neque intelle-
xerunt, in tenebris ambulans: sicut scriptum est. Se-
quitur.

Quoniã nouit Dominus viam iustorum,
& iter impiorum peribit.

Aduerte sensum: *Non resurgunt impij in iudicio: quo-
niam nouit Dominus viam iustorum*. Vias eorum vtique
nouit, quorum dirigit gressus. Sunt enim gressus
hominum, qui à Domino diriguntur. Diriguntur à
Domino & viæ viri. Has nouit Dominus vias, quæ
sunt rectæ, quæ ad illam viram tendunt dicentis: E-
go sum via, & veritas, & vita. Hæc bona est via. Tor-
tuosa autem est via sæculi. Non dignatur illam viam
nosse. Illos enim agnoscit, qui sunt ipsius, qui ope-
rantur opera eius. Qui autem operantur iniquita-
tem, his dicit Dominus: Dicedite à me omnes o-
perarij iniquitatis: non noui vos. Non per ignoran-
tiam, sed per id quòd indigni sunt scientia Dei, ne-
sciuntur. Pulchrè autem ait: *Et iter impiorum peribit*.
Separauit Latinus, vt iter diceret, & tamquam di-
creuit iter à via: Græcus autem in vtroque viam di-
xit. Non otiose tamen Latinus: quia & Dominus,
Ego sum via, dixit: non dixit, Ego sum iter. Perire
autem iter impiorum dixit, non impios. Seruat eo-
rum substantiam: qui si conuertantur, solum iter
impietatis amittit: quod nec ab initio fuerit, nec
erit. Quod accidens igitur est, perit: quod substan-
tium, manet. Pereunt autem ita impij, quomodo
dicitur: Anima quæ peccat, ipsa morietur: vt pec-
cati aculeo, non omni substantiæ suæ dissolutione
morianitur.

S. AMBROSII IN PSALMVM I. DAVID ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID
VIGESIMV PRIMVM ENARRATIO.

Titulus Psalmi XXI.

In finem, pro susceptione matutina, Psalmus ipsi David.

Psalmus XXI.

Deus, Deus meus respice in me, quare me
dereliquisti: longè à salute mea verba
delictorum meorum.
Deus meus clamabo per diem, & non exau-
diens: & nocte, & non ad insipientiã mihi.
Tu autem in sancto habitas, laus Israel.
In te sperauerunt patres nostri: sperauerunt,
& liberaisti eos.

Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: in te
sperauerunt, & non sunt confusi.
Ego autem sum vermis, & non homo: op-
probrium hominum, & abiectio plebis.
Omnes videntes me deriserunt me, loquuti
sunt labiis, mouerunt caput.
Sperauit in Domino, eripiat eum: saluum fa-
ciat eum, quoniam vult eum.

Quoniam

Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre,
Ipse mea ab vberibus matris meæ, in te
proiectus sum ex vtero.
De ventre matris meæ Deus meus es tu, ne
discesseris à me.
Quoniam tribulatio proxima: quoniam non
est qui adiuuet me.
Circumdederunt me vituli multi, tauri pin-
gues obfederunt me.
Aperuerunt super me os suũ, sicut leo rapiens
& rugiens.
Sicut aqua effusa sunt, & dispersa sunt omnia
ossa mea.
Factum est cor meum tamquam cera lique-
scens in medio ventris mei.
Aruit tamquam testa virtus mea, & lingua
mea adhæsit faucibus meis: & in pulue-
rem mortis deduxisti me.
Quoniam circumdederunt me canes multi,
consilium malignantium obfederunt me.
Foderunt manus meas & pedes meos, dinu-
merauerunt omnia ossa mea: ipsi verò cõ-
siderauerunt & inspexerunt me.
Diuiserunt vestimenta mea sibi, & super ve-
stem meam miserunt sortem.
Tu autem Domine ne elongaueris auxilium
tuũ à me, ad defensionem meam conspice.
Ereue à framea Deus animam meã, & de ma-
nu canis vnica meam.
Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicor-

nium humilitatem meam.
Narrabo nomen tuum fratribus meis, in me-
dio ecclesiæ laudabo te.
Qui timetis Dominum, laudate eum: vniuer-
sum semen Iacob glorificate eum.
Timeat iam eum omne semen Israel: quo-
niam non spreuit neque despexit depre-
cationem pauperis.
Neque auertit faciem suam à me, & cum cla-
marem ad eum, exaudiuit me.
A te laus mea, in ecclesiã magna confitebor
tibi, vota mea reddam in conspectu ti-
mentium eum.
Edent pauperes & saturabuntur, & lauda-
bunt Dominum qui requirunt eum, vi-
uent corda eorum in sæculum sæculi.
Reminiscantur & conuertentur ad Dominum
vniuersi fines terræ.
Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ fa-
milie gentium.
Quoniam Domini est regnum, & ipse domi-
nabitur gentium.
Manducauerunt & adorauerunt omnes pin-
gues terræ, in conspectu eius cadent om-
nes qui descendunt in terram.
Et anima mea illi viuuit, & semen meum ser-
uiet ipsi.
Annuntiabitur Domino generatio ventura,
& annuntiabit iustitiam eius populo qui
nascetur, quem fecit Dominus.

PSALMI qui lectus est seriem decursuri,
diligenter prius debemus intendere
quid in supercriptione contineat: vt co-
gnita eius origine, intelligentiam ipsius
facilius continquamus, & manifestato capite possint
rectius membra distribui. Inscribitur enim ita: *In fi-
nem, pro susceptione matutina, Psalmus ipsi David*. Nisi sal-
lor, susceptio matutina solis ortum semper anteu-
nit, & prius quàm orbem radiorum clarus splendor
illuminet, matutinum noctium tenebris terminum
ponit, ac resoluta sensim caliginum cæcitate, rebus
cunctis facies quædam ac lumen infunditur: & cum
veluti sub vna materie tenebrarum mundus in con-
fusione iacuerit, interveniente matutino diuersa
specierum varietate distinguitur, hoc est, cum o-
mnia cæca fuerint, oculi omnium reparantur. Nox
enim quodammodo aufert oculos mundo, aurora
restituit: atque ita antè matutina susceptione per-
frumitur, vt gloriosius postmodum solis splendore
potiamur. Sed quoniam sicut dicit Apostolus: Lex
spiritualis est, & spiritalibus spiritalia comparanda
sunt: solẽm hic iustitiæ arbitror designari, hoc est,
Christum Dominum, qui nobis ignorantia tene-
bris, & peccatorum cæcitate submersis, celestis do-
ctrina suæ lumen infudit, & quos non habebamus

oculos cordis inseruit, & velut radios quosdam A-
postolos suos misit, qui nos de nocte terribima de-
linquentiæ liberarent, & paulatim resolutis in no-
bis tenebris peccatorum, matutina susceptione cõ-
suecerent, vt perfecti facilius possimus tolerare so-
lis ardorem: hoc est, primùm nos præceptis simpli-
cioribus erudirent, quòd capaciores efficerent cæle-
stium secretorum, Huius itaque solis iustitiæ matu-
tino, peccatorum caligo tota perimitur: sicut ipse
Propheta ait ex persona Domini: In matutinis in-
terficebam omnes peccatores terra: hoc est, orien-
te in nobis sole iustitiæ, qui habitaculum Domini
sumus, omnis cogitatio iniqua superuitur, Cuius
solis etiam beatus Salomon meminit ex persona re-
putantium sibi ac dicentium peccatorum: Sol non
ortus est nobis, & iustitiæ lumen non luxit nobis.
Hanc quoque matutinam susceptionem in Euan-
gelio sancto possimus adscribere Mariæ Magdale-
næ, quæ maturè ac diluculo ad monumentum vigi-
lans, Saluatoris resurrectionem Domini prima sus-
cepit: & clarescente mundi sole, solis iustitiæ ortum
præ omnibus sola cognouit, ac susceptione quidem
matutina gausa est diem redditum, sed magis gauis-
a Christum à mortuis suscitatum: atque in ipsa com-
pleta est prophetia: Ad vesperum demorabitur se-

tus, & ad matutinum lætitia. Totus autem hic Psal-
mus digestus est ex persona Domini Saluatoris :
quippe cum plata de eo in nouo sint posita testa-
mento. Dicit itaque: *Deus Deus meus respice in me: &*
reliqua. Quare assumpti hominis agit causam, & in-
terrogare quodammodo videtur, dicens: Deus om-
nium, qui es Deus meus, quare me dereliquisti? ni-
hil enim mihi conficius sum. Secundum Prophetam
enim nesciebat peccatū, nec erat dolus in ore eius.
Hæc autem dicit, vt manifestaret propter nos se ef-
se derelictum, quorum peccata portabat: ac viden-
tes disceremus pro ipso sancto & iusto mori, cum
pro peccatoribus ille moreretur. Denique hac voce
in passione vsus est, sicut in Euangelio legimus: Eli
eli, lamma sabachani? hoc est? Deus Deus meus,
quare me dereliquisti? Hac, inquam, voce vsus est, vt
quod propheta annuntiauerat, rei exitus approba-
ret. Et quoniam sequentia penè manifestata sunt,
illum inspiciamus yericulum, in quo ait: *Ego autem*
sens vermibus, & non homo. Cur totius Domini crea-
tura vermiculo se voluerit comparari. Possimus
hoc quidem humilitati primitus assignare, quæ san-
ctorum virtus est maxima, sicut sanctus Moyses an-
te Deum mutum se animal profiteretur: Dauid puli-
cem se sæpe commemorat. Sed magis illud accipi-
endum puto, quoniam vermibus nulla extrinsecus
admixture alieni corporis, sed de sola & pura terra
procreatur, ideo illum comparatum Domino: quon-
iam & ipse Saluator de sola & pura Maria genera-
tur. Legimus etiam in libris Moyfi de manna ver-
miculos procreatos. Digna planè & iusta compara-
tio. Si quidem de manna vermibus gignitur, &
Dominus Christus de Virgine procreatur. Quin
potius ipsam Mariam manna dixerim: quia est sub-
tilis & splendida, suaui & virgo, quæ velut caliculus
veniens, cunctis ecclesiarum populis cibum dulci-
orem melle defluxit. Quem qui edere aut man-
ducare neglexit, vitam in semetipso habere non
poterit, sicut ipse Dominus ait: Nisi quis manduca-
uerit meam carnem, & biberit meum sanguinem,
non habebit vitam in semetipso: sed potius ipse ci-
bus in iudicium conuertetur, sicut Apostolus dicit:
Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi man-

1. Cor. 9.
Esa. 53.
1. Pet. 2.

Matth. 27.

Exod. 4.
1. Reg. 26.

Exod. 16.

1. Cor. 6.

1. Cor. 11.
Exod. 16.

ducatur. Quod filius Israel subtiliter prophetatum est
in veteri testamento. Manna enim illis contra di-
uina præcepta tractantibus, vermes effecti sunt: id
est, contumaciæ vltiores & iudices. Quæ similitudo
Christum indicat Dominum: quem qui suauem ci-
bum & dulcem potum haurire neglexit, iudicem
patiatur, sicut ipse ait: Neque enim ipse pater iudi-
cat quemquam, sed omne iudiciū dedit filio. Nam
quod idem sit vermis & iudex, alibi Propheta testa-
tur, de peccatoribus dicens: Vermis eorum non
moriatur, & ignis eorum non extinguetur vsque in
hodiernum diem. Quod autem ait: *Diuiserunt vesti-
menta mea sibi, & super vestem meam miserunt sortem:*
hoc factum in Euangelio reperimus, quod milites
qui crucifixerunt Saluatorem, in quattuor partes e-
ius sibi diuiserunt vestimenta: vestem verò eius quæ
assuta non erat, ferebat desuper contexta, sorte per-
ceperunt. Quæ igitur ista vestimenta sunt, videamus,
qui milites, quodve etiam vestimentum. Vestimen-
ta esse puto prophetias, vel scripturarum cele-
stium lectiones, quibus Christi Domini annuntia-
tum est sacramentum: quas prophetias vnium can-
nentes, & vnium per omnia nuntiantes, aduersarij
Saluatoris, hoc est peruersi hæretici, qui quotidie in
illum tamquam milites manus impias ingerunt, hoc
est, pio sua diuidunt sibi voluntate, & vnus corporis
vestimenta per varia membra distribuunt, atque
spoliantes Dominum, sua falsa dogmata vestiunt.
Vestem autem eius quæ non erat contexta, sapien-
tiam eius cælestem postsumus approbare, quia erat
desuper contexta. Nostra enim sapientia, hoc est
humana, consuitur. Assuitur enim cum liberis da-
mus ad studia grammaticis, tradimus philosophis,
erudimus eos, vt sapientia in illis quæ non erat, ac-
quiratur. Domini autem sapientia non assuta est,
non quæ sita. Non enim didicit a magistro, sicut ipsi
Iudæi dicunt: Quomodo hic litteras nouit, cum
non didicerit? Et ipse dicat: Mea autem doctrina
non est mea, sed eius qui me misit: hoc est quod ait,
desuper contexta, quo vestimento, vel quibus om-
nibus vestimentis Ecclesia catholica semper amicta
est, sicut Propheta ait: Assuit regina à dextris tuis in
vestitu deaurato.

1. Ioh. 5.

Esaie 66.

1. Ioh. 19.

1. Ioh. 17.

1. Ioh. 17.

1. Ioh. 35.

1. Ioh. 8.9.

1. Ioh. 8.4.

1. Ioh. 4.4.

1. Ioh. 1.

1. Ioh. 2.

1. Ioh. 3.

1. Ioh. 6.8.

1. Ioh. 8.

1. Ioh. 13.

1. Ioh. 16.

1. Ioh. 17.

1. Ioh. 18.

1. Ioh. 19.

1. Ioh. 20.

1. Ioh. 21.

gnum gentis eius iam fuerat dissolutum. Ergo ipse
qui tenet in omnes sæculat sapientia principa-
rum, cum diceret non posse formam iustitia eom-
prehendi, nisi antè discutendam iniustitia seriem
putauisset, exemplum attulit quod id qui velint au-
rum querere, prius se luto obliuant. Aurum itaque
iustitia, iniustitia lutum est. Quod à nostris quoque
prius dictum esse non dubium est, cum scriptum sit:
Vt lutum platearū delebo eos. Et verè lutum: quia
eos inquinat qui sibi appropinquaerint. Fugiamus
ergo iniustitiam, ne luteis sordibus inquinemur, at-
que in eius voraginem non pes nofter exterior, sed
(quod est grauius) mens nostra mergatur. Et philo-
sophia quidem aurum se querere dicit, sed lutum
versat, quæ diuinitatem quærit in stultis: sed vasa fi-
guli virga confringeret. Nos aurum querimus, quo
corpora nostra mundemus, mortificationem Iesu
Christi in corpore nostro circumferentes, vt & vita
Iesu Christi in corpore nostro manifestetur. Bonum
aurum, sanguis est Christi, diues ad pretiū, profluus
ad lauandum omne peccatum. Ordinem diximus,
titulum consideremus.

Titulus Psalmi XXXV.

In finem, seruo Domini Dauid.

In toto Psalterij corpore solus hic titulus est quo
Psalmum seruo Domini se scripsisse testatur. Quis
iste est seruus Domini, videamus: quid Psalmi series
significet, cui dictus hic Psalmus sit: audiamus ad
quem loquatur. Domine, inquit, in cælo misericor-
dia tua, & veritas tua vsque ad nubes. Iniustitia tua si-
cut montes Dei, iudicia tua abyssus multa. Cui hoc,
nisi filio Dei dicitur? Hæc enim non humanæ, sed
diuinæ sunt potestatis. Sed quid sibi vult quod ser-
uus Domini dici Psalmum hunc titulum declarauit,
cum orationem Moyfi hominis Dei maluerit quam
serui Domini in posteriori titulo nuncupare? Quod
ergo consilium Prophetæ fuerit, non intelligo, vel
potius ipsius Domini saluatoris, qui locutus est in
Propheta. Verè iudicia eius sicut abyssus multa, vt
seruo honorificentiam referuaret, sibi conditionem
seruitutis adscriberet. Videor mihi intelligere, vi-
deor hausisse aliquid de gratia spiritali. Aduersus ini-
ustitiam, vt diximus, Psalmus hic scriptus est: & ideo
plus grauat iniustitia perdidit, qui Christum
Iesum Dominum recipere noluerunt: cum ille pro-
pter ipsos suscepit seruitutem. Quid enim tam ini-
quam, quam ingratos fuisse tantis beneficiis: vt qui-
bus ille salutem daret, hi sanguinem eius effunderent?
Denique alibi cum de sua passione loqueretur,
ad aceruandam Iudaicæ impietatis inuidiam sic ait:
Ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribu-
lor, velociter exaudi me. Pauper & dolens ego
sum. Veni Paule, interpreta te nobis quæ ratione
Dominus cæli atque terrarum se pauperem dixerit,
quæ sit ista paupertas. Tu certè illum diuitè dixisti.
Quomodo idem diues & pauper est? Audiamus tes-
timonium Pauli. Scitis, inquit, gratiā Domini no-
stri Iesu Christi: quia propter vos pauper factus est,
cum diues esset: vt vos eius inopia ditaremini. Veni
& tu Esaiā, interpreta te nobis quomodo se dolen-
tem dixerit Christus, qui dolores vulnerum sanare

confuevit. Medicus venit, vt curaret ægros. Quid
ipse habuit quod doleret? Audiamus etiam Esaiæ
testimonium. Pro nobis, inquit, dolet: & nos affi-
mauimus cum esse in dolore. Expressit medici affe-
ctum: qui etiam ipse nullum vulnus habuit quod
doleret, tamen compassus est vulneratis. Hoc igitur
in Psalmo Dominus exprobat Iudæis: Ego propter
vos pauper, ego pro vobis dolens, & vos mihi ma-
nus impias intulistis, dicentes: Tollamus iustum, quia
inutilis est nobis. Iniiciamus lignum in panem eius.
Bene panem dixit pro carne eius. Ille alimentum
detulit, isti pro beneficio retulere supplicium. Non
mirum ergo si esuriunt, qui sibi vitæ æternæ alimo-
niam denegarunt. Pulchre etiam duo ista iunxer-
unt: Iniiciamus lignum in panem eius. Nesciebat
quid loquerentur Iudæi, & mysterium loqueban-
tur. Paradisum nobis crux reddidit Christi. Hoc est
lignum quod Adæ Dominus demonstrauit, dicens
de ligno vitæ quod esset in medio paradisi, eden-
dum: de ligno autem scientiæ boni & mali non e-
dendum. Errauit Adam, mandata non tenuit, in-
terdictum gustauit. Per lignum cepimus esurire,
quia suum caro accepit alimentum. Ideo Dominus
in Christo carnem iunxit & lignum, vt fames anti-
qua cessaret, vitæ gratia redderetur. Beatū lignum
Domini, quod omnium peccata crucifixit: beata
caro Domini, quæ victum omnibus ministravit. De
paupertate igitur & dolore Domini idonea, vt ar-
bitror, sanctorum protulimus testimonia, quorum
alter vidit & dixit, alter est electus vt diceret. Ipo-
rum igitur qui probati sunt, de seruitute Domini
testimonia iterum proferamus, immò sua quæ de se
ipse locutus est in vtroque. Audiamus ergo quid di-
cat. Sic dicit Dominus, qui finxit me ex vtero ser-
uum sibi ad congregandum Iacob & Israel ad eum.
Aduertimus ergo quod propter congregationem
populi formam suscepit seruitutis. Audis Iudæe,
& pro gratia contumeliam refers: & hoc ad perfidi-
am deriuas, propter quod magis credere debuisti.
Ad te vocandum venit, & conuiciaris: Ex vtero ser-
uum se dixit. Audi Ariane. Ex quo vtero? Paululum
suprà recurre. Ex vtero, inquit, matris meæ vocauit
Dominus nomen meum. Quod nomen eius sit au-
diamus, quo cum pater vocauit. Ecce Virgo in v-
tero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen
eius Emmanuel: quod interpretatur, Nobiscum
Deus. Quod nomen quid aliud est nisi filius Dei?
Accipe aliud, Dixerat quidem & Gabriel ad Ioseph
de Maria: Pariet filium, & vocabis nomen eius Ie-
sum. Accipe Dei vocem. Et tu Bethleem Iudæ non
es minima inter principes Iudæ: ex te enim exiit
princeps qui regat populum meum. Aduerte my-
sterium. Ex vtero Virginis idem & seruus exiit &
dominus. Seruus ad operandum, Dominus ad im-
perandum: vt regnum Deo in hominum mentibus
radicaret. Vtrinque vnus: non alter ex patre, alter
ex Virgine, sed idem qui ante sæcula ex patre, ipse
postea carnem suscepit ex Virgine. Ideo ergo & ser-
uus vocatur, & dominus. Propter nos seruus, sed in
vinitate diuinæ substantiæ Deus ex Deo, princeps
ex principe, æqualis ex æquali. Neque enim dege-
nerem genuit, in quo se ipse complacere memora-
uit. Magnum, inquit, tibi est vocari puerum meum,

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

1. Ioh. 11.

Esaie 53.

S. AMBROSII IN PSALMVM XXI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXV.

P R Æ F A T I O.

DICTVRVS Propheta in Psalmo trigé-
simo quinto quæ esset forma iusti, antè
formam expressit iniusti. Neque enim
postsumus cognoscere quæ sit forma
iustitiæ, nisi cognoscamus quæ sit ini-
quitate effigies. Sunt enim sibi aduersæ atque con-
trariæ. Namque in altera simplex habitudo naturæ,
in altera fallax versutia nequitia. Alia virtutū ima-
gines præfert, alia vitiorum commercia præterdit.

Conuenire autem hunc ordinem & ipsa ratio do-
cet: & si de contrariis sumenda sunt testimonia, ipsi
doctores philosophi confessi sunt, dum sequuntur.
Quis autem dubitet longè anteriorem Dauid Plato-
nis fuisse temporibus? quem non solum magister
eius, sed nec aui quidem aorum eius videre potue-
runt: cum ille in principio regni fuerit Iudæorum
(quod per innumera annorum curricula propaga-
tum existit post tempora captiuitatis, quibus reg-
num

1. Reg. 16.

4. Reg. 19.

1. Reg. 16.

4. Reg. 19.

Esaie 49.
Izal. 144.

Philip. 2.

Hebr. 1.
Heb. 2.

Psal. 144.
Rom. 10.

Heb. 2.
Philip. 2.

Rom. 6.
Rom. 8.

vt statuas tribus Jacob. Scruat vbique suæ vocabula dignitatis. Magnus Deus, & magnus puer: nec in carne magnitudinis suæ nomen amittit, cuius magnitudinis nullus est finis. Meritoque securus, cum in forma Dei esset, vt Apostolus dicit, non rapinam arbitratas est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & specie inuentus vt homo: humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Hic est ergo æqualis quasi Dei filius. Hic serui formam in carne suscepit, hic mortem gustauit, cuius magnitudo non habet finem: quia finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti: vt in ipsum omnes credamus, hunc in timo adoremus affectu. Bona seruitus, quæ omnes liberos fecit. Bona seruitus, quæ nomen super omne nomen adquisiuit. Bona humilitas, quæ fecit vt in nomine eius omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur quoniam Dominus Iesus in gloria est Dei patris. In hunc ergo finem dirigitur hic Psalmus, vt & nos serui finem ad iustitiam, non superbi ad arrogatiam. Seruitutis enim stipendium, libertas est: stipendium autem arrogatiae mors est. Sed iam ipsam Psalmi sermone adortiamur.

Psalmus David trigesimus quintus.

Dixit iniustus vt delinquat sibi: non est timor Dei ante oculos eius.

Dixit iniustus, &c. sed quid dixerit, nõ expressit: & ideo sic intelligendū arbitror, quia quidquid dicit iniustus, peccati est. Omnis enim iniustitia, peccati: quoniam vbi organum viciosum, quomodo potest cantus non esse vitiosus? Degeneris materiae decolor partus est. Quid quid ergo loquitur iniustus, iniquitas est, quæ in suum refertur auctorem: sicut vitæ peræ partus, qui primò suam seindit parentem, vt frequens sermo est. Sibi ergo delinquit. Nihil hac sententia subtilius dictum arbitror. In illis qui sibi sapientiam sæculi vendicauerunt, nihil tale legi, nihil tale cognoui. Nec mirum: quandoquidem illi humano ingenio locuti sunt, hoc insudit spiritus Dei, spiritus veritatis, quia iniustus sibi delinquat, sibi generet vulnera, se ipse confodiat. Nam sicut spinæ nascuntur in manu cæcrosi, vt scriptura asserit: ita & iniusti sermone nascuntur quæ compungant loquentem. Loquitur iniustus, & interior eius conscientia vulneratur: quia in omni sermone quem loquitur, non est fraudis immunis. Cuius enim grauior est pœna, quam eius qui pro omni sermone det pœnas? Serpens aliis insudit venenum, iniustus sibi. In eum enim refunditur quidquid effuderit. Iniustus igitur & aliis inutilis, & sibi noxius: iusti autem vita fructuosa aliis, sibi dulcis. Dicit enim Salomon: Fili, si sapiens eris, tibi sapiens eris, & proximi: si autem malus euaseris, solus hauries mala. Aduertimus ergo quia iustitia aliis est potius nata, quã sibi. Commune commodum, non suum expectat, & alienum bonum pro suo ducit emolumento. Beata & præclara iustitia, cuius bonum omnibus proficit. Ex vno proficitur, atque ad omnes peruenit. Iustus David, qui parcebat inimico, & malebat inno-

Arist. lib. 5.
hif. anim.
cap. ult.
Phil. lib. 10.
hif. natur.
cap. 62.
2. Petr. 1.

Prover. 26.

Prou. 9.

1. Reg. 24.

centiam suam, quàm vitam tueri, ne malo publico vindicaretur, atque appetendi principis in malis quoque causis exemplum ederet, si ipse vindictam de insidiatore sumpisset. Iustus Abel, qui de ouibus suis quæ ei Dominus dederat, primitias Domino purauerit offerendas: & ideo plus placuit Deo, quia mortem non fecit, denotionem probauit. Sed hoc impius ferre nõ potuit, iustitiam præuicator, radix iniquitatis: & ideo fratrem occidit, quia hostia eius Deo magis quam oblatio sua fuerat cõprobata. Sed ille occisus Deo loquebatur in voce sanguinis sui, hic viuus à facie Domini repellatur: & cũ adhuc à Domino pœna cessaret, torquebat eum suorum conscientia peccatorum. Latebat miser tremens & timens: & cũ adhuc percussor desisset, ipsa sese iniusti vita cruciabat. Acceperat signum, ne eum aliquis occideret: non vt vitæ suauitate frueretur, sed ne mors auferret erumnam, vt percussorẽ suum quotidie timendo pateretur. Meruerat quidẽ vt percussor inhiberetur: sed sine vlla intermissione ipse sibi suus carnifex erat, ipse percussor. Quæ pœna maior, quã timere quod vitare non possis, nec quod timueris euadere? Vnde præclare David exprimens conuentionem grauissimã conscientie peccatricis, ait: Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum coram me est semper. Offuditur enim nobis vtrix nostri imago peccati: nec quietum reum esse permittit, inferens miseram seruitutem: atque in sua vincula trahit, vt enodare se nõ queat, quoniam volens ipse se vendidit, cui liberum erat delictorum ara non capere, & libertatem innocetie referuare. Ita que dum oramus, peccatum offunditur: vbi somnus sensum corporis relaxauit, peccatum recurrit. Semper nobis error noster tamquam malus exactor occurrit, vel tamquam improbus fenerator conueniens debitorem. Vnde Dominus ait: Qui facit peccatũ, seruus est peccati. Sed iustus nouit quemadmodum peccatorum suorum vincula dissoluat, nec expectat accusatorẽ, sed præuenit, vt confitentium alieuet omne delictum: ne habeat quod aduersarius criminetur. Ideoq; scriptura tibi dicit: Iustus in principio sermonis accusator est sui. Vocem enim eripit aduersario, & quasi dentes quoddam paratos ad prædam criminationis infestã, peccatorum suorum confessione constringit. Dixit Iudas Iscariotes vt delinqueret sibi. Quid dixit: Quem osculatus fuero, ipse est: tenete eum. Hoc dixit, & se ipse proprio ore egit in mortem. Quantos putamus in ipso fuisse tortores, vt sibi ipse tam grauis pœnæ exactor incumberet, & semetipse laqueo strangularet: *Dixit iniustus vt delinquat sibi.* Locutus est iustus: Ecce ego pastor male feci, & grex iste quid fecit? Et remissum est omne peccatum. Dixit ergo iustus, & sibi profuit. Dixit Cain: Numquid ego custos sum fratris mei? Et sibi ipse mentitus est. Dixit Ananias omne se venditi sui turis pretium pertulisse, & mentitus est sibi, qui potuit minus offerre sine fraude. Ideo que præclare ait: Et mentita est iniquitas sibi. Sibi enim antè mentitur, qui in suum mentitur exitum: sibi delinquit, qui sibi innocetiam eripit suauitatem. Quis enim puritate & simplicitate peccatoris dulcior fructus? Quis cibis suauior, quàm is quem animus bene sibi conscij, & mens innocetis epu-

Gen. 4.
Heb. 11.
Iohan. 3.

Genf. 4.

ibidem.

Psal. 50.

Iua. 14.

Iuan. 8.

Matth. 18.

1. Reg. 24.

Matth. 18.

Matth. 6.

2. Reg. 14.

Genf. 4.

Act. 5.

Psal. 16.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

latum? At verò iniquitas velut quodam plumbeo talento (vt scriptura testificatur) conscientiam grauat. Meritoque David ait: Sicut onus graue grauata sunt super me. Et Salomon: Sicut vna acerba dentibus, & fumus ocalis: ita iniquitas omnibus vtetibus ea. Grauis pœna quæ cibum impedit, aspectum obducit, & (quod est amplius) oculis mentis internæ tenebrosam offundit caliginẽ, vt quod verũ est, videre nõ possit iniustus: ideoq; delinquit sibi qui sibi quæ pretiosa sunt eripit. Dicit ergo iniustus, vt delinquat sibi. Iustus autem loquitur, vt & aliis & sibi proficiat. Ille loquitur ad perniciem, hic loquitur ad salutem. De iusto enim & fidelibus dictum est: Corde creditur ad iustitiam, ore confessio fit ad salutem. Illius lingua vulnerat, lingua autem prudens sanatur. Vnde cũ expostularet David cum rege Saul, quod oblitus beneficij, salutis ingratus eum persecueretur ad mortem, à quo totiens iam videret esse seruatum, & vitam eius appeteret qui vitam suã pro regis salute periculis obtulisset: ait sibi fructum non perire iustitiam, qui insidiatorem suum in manus suas à Domino sibi traditum non peremisset. Ab iniustus iniquitas prodiuit, venenum à serpentibus effusum est, venenum & iniquitatis arma perierunt. Ideo scriptum est: *Dixit iniustus, vt delinquat sibi.* Quid dixit? Ponam thronum meum super nubes, & ero similis altissimo. Effectum non habent verba, sed peccatum habent. Inanis quidem pompa iactantia, sed superbia spiritu criminosa, non timet conuicio maiestatem violare diuinam. Etenim si vllus Dei timor eius inest affectu, non in conspectu Dei plena doli gerenda sibi ausu temerario credidisset, quasi Deus non possit occulta cognoscere, qui scrutator est interiorum. Spectat omnia Deus: nihil est quod cum prætereat, nemo qui fallat: cui omnia presentia quæ futura sunt, & manifesta quæ latent. Etenim si sol iste mundanus clausis plerumque domesticiorum habitaculis suum lumen interserit: quãto magis Deus summus, æternus, etiam secreta penetralia mentis humanæ, atque omne angelorum consilium scientia sua scrutatur & præuenit? Quid ergo aliud agit iniustus, nisi vt iniquitatem sibi queat & odium? Sic enim scriptum est:

Quoniam dolose egit in conspectu eius, vt inueniret iniquitatem suam, & odium.

Quid est, inuenire? Omnis enim qui quærit, inuenit. Ergo si malum quæratur, agitur vt inueniatur. Sed quemadmodum laudabilis est ille qui bonum quod quæsuit inuenit: ita inuenibilis qui laborauit vt malum quod quæserat inueniret. Bonis enim rebus, non flagitiis atque criminibus laborem nostrum nos oportet impendere. Quid igitur nisi lumen stultitiæ atque dementiæ est, odium quærere, iniquitatem malis artibus inuenire, quam bonus nemo quæsuit? Quomodo igitur improbi iniquitatem suam & odium quærant, consideremus. Nempe Herodias erat Terrarcha: Philippus legitimo nexa coniugio, regis abundans opibus potestatis: quæ Herodem Romanum adusque tendentem quasi germanum mariti, hospitij & affinitatis iure suscepit: cum quo decepta suam copulam, non multo post relicto viro consortij sui iura intulit. Nonne ea

quæsuit iniquitatem & odium, quæ coniugium deseruit, vt inueniret adulterium? Et quia sanctus Baptistia nuptias illicitas constanter increpuit, dicens Herodi: Non licet tibi cum vxorem habere, quæ maritum cõtra legem reliquit, & fratri mariti quasi ex lege conuenit: commota est adultera, vt eum vellet occidere. Sed cognito quod Herodem ad necem iusti non facillè posset inficere, excogitauit quia via istud efficeret. Natalis erat Herodis, quem luxu nimio (vt plerisque regibus mos est) celebrare consueuerat. Adornauit filiam, vt in conuiuio regis pignus regale saltaret. Et cum placuisset Herodi, quod displicere debuit patri: obtulit ei, vt quod vellet præmium pro saltationis opprobrio postularret. Matrem illa consuluit: cuius in pulsi capite Baptistæ poposcit. Victus Herodes, quia sacramento se constrinxerat daturum quidquid neptis propria petisset, iussit occidi Ioannem, & caput eius afferri. Quod allatum puellæ dedit, & illa mari suæ pertulit. Verum est ergo quod iniquitas & odium requirantur: quandoquidem ea mulier quod facili petitione impetrare non poterat, prauis artibus excogitatae fraudis elicit. Quid de Iuda proditore loquar, qui quæsuit auaritiam, & inuenit sacrilegium, dicens: Quid vultis mihi dare, & ego cum vobis tradam? Nec expletus pauperum spoliis, ad plenitudinem criminum grauissimorum crimina ferendo peruenit, pia miscens charitatis sacramenta flagitiis, cum diceret: Quem osculatus fuero, ipse est, tenete eum, vt verè de eo dictum dubitari non queat:

Mar. 6.

ibidem.

Matth. 26.

ibidem.

Verba oris eius iniquitas & dolus: noluit intelligere vt bene ageret.

Verba oris eius, &c. Oscula labijs ferebat, offundebat venena peccatoribus. Meditabatur acerba supplicia, gratia pignus afferebat. Bene ergo Propheta addi fecit: *Noluit intelligere vt bene ageret.* Non enim per naturam delinquit, sed per voluntatem. Denique Apostolus erat, audiebat quotidie diuina mandata, dicebat caeleste mysterium: potuit intelligere vt bene ageret, si voluisset. Videbat sanari paralyticos, cæcis refundi lumen, mortuos resuscitari: non debuit intelligere quod Deus esset, qui talia posset operari? Sed intelligere noluit, quia auarus homo & pecuniæ intentus à cognitione diuinitatis vigorem suę mentis auertit. Vnusquisque enim qui se flagitiis ingurgitauerit, non vult intelligere quæ caelestium mandatorum sunt, ne reuocetur à vitis. Vide illum fugientem intelligere, qui ait: Tenebræ operunt me, & circumdant parietes, quis scit an videat Dominus? Non vult enim quærere & inuenire quod Deus omnia videat atque cognoscat: ne metu retrahatur à crimine. Vide regem Achab petentem à Nabuthæ vineam eius: cognosce respondentem illum: Absit vt cedam hereditatem patrum meorum. Non debuit intelligere quod iusta reserbat: Sed, *noluit intelligere vt bene ageret,* & aliena non quæreret. Non debuit intelligere quod vero Elias Deo seruiet, cum videret in verbo Eliæ clausum caelum tribus annis & sex mensibus, & ad preces eius pluuias esse demissas, vt arida omnia rigarentur: Sed noluit intelligere, ne perfidiam condemnaret, sequeretur fidem. Quin etiam inquit:

Matth. 10.

Iuan. 13.

Matth. 15.

Iuan. 3.

Iuan. 12.

Prover. 18.

Eccl. 23.

3. Reg. 21.

Luca 4.

Iacob. 5.

Iniquitatem meditatus est in cubili suo: G
admittit omni via non bona, malitiam autem
odio non habuit.

Iniquitatem meditatus est in cubili suo; ubi verum que-
rere debuisset. In cubilibus enim compungere nos
debent nostra peccata, non in ipsis delinquenda
committi, dicente Propheta: Quae dicitis in cordi-
bus vestris, & in cubilibus vestris compungimini.

Psal. 4. Adstitit (inquit) omni via non bona: malitiam autem odio
non habuit. Non immerito iniusta meditatur, qui in
via erroris adstitit, & malitiam diligit, quam odisse
deberet. Plus dixit, adstitit, quasi iam dudum in
via nequitiae diuturna statione permaneat. Ille enim
beatus, qui in via peccatorum non stetit, non is qui
in ea stare non desinat. Et ideo prima praecpta sunt

Psal. 1. sancti prophetae David, impietatem fugere, in peccato
non stare, in lege meditari: ut intelligas quae
bona sunt, & iusta atque iniusta secernas. In omni-
bus igitur radix est spectanda gignendis, ne eam in-
utilis ab exordio fucus inficiat: grauioraque multo
sunt animorum vitia, quam virgultorum. Cauendum
ergo praeceteris, ne humano ingenio malitiae
vltus inoleat, atque omnis aetas secutura degeneret.

Mat. 7. Arbor enim mala fructus malos facit. Nam si
plerumque quod volumus hoc agimus, & vitare non
possumus: & quod odio habemus, hoc facimus vici
quada aut delectatione flagitij, aut obreptione pec-
cati: quomodo possumus vitare quod amamus? Ad-
stringimur & inuiti, quomodo possumus voluntarij
non teneri? Vixit excoluit Paulus erroribus quoti-
diana decertatione luctando, ut vinculis captiuitatis
exutus, per Christi gratiam seruetur: & tu putas
quod adsistendo delictis possis ad caelestium re-
promissionum merita peruenire? Luctando corona
queritur, non reluctando: studio, non refugio com-
paratur. Certantibus quoque diuinae misericordiae
suffragia postulanda sunt, vt corona iustitiae pro la-
borum meritis deferatur. Denique quid sequatur
consideremus.

2. Tim. 2. Domine in caelo misericordia tua; & ve-
ritas tua vsque ad nubes.
Iustitia tua sicut montes Dei; iudicia tua
sicut abyssus multa.

Nonne huic locum secutus est Paulus, vt diceret:
Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore
mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Do-
minum nostrum. Vbi enim mens humana turbatur,
& certaminum dura atque aspera nos fatigant, Do-
mini auxilium postulandum est. Ideoque conuersus
ad Dominum, ipsum inuocat & implorat, vt labo-
rantibus adiutor assistat. Misericordia ergo petenda
de caelo est, & veritas Dei ex prophetarum oculis
colligenda, qui quasi nubes mysteria diuinae cog-
nitionis obtexunt. Posuit enim tenebras Deus latibu-
lum suum: vt primo pluuia mysticae fertilitatis ac-
cipias, & tunc infusus rore caelesti fulgorem referat
lucis agnoscas, vt possit dicere: Ex plenitudine
eius accepimus. Quis enim potest secreta Dei facile
comprehendere, cuius iustitia sicut montes Dei: vel
(sicut Aquila posuit) vt montes validi: eo quod vali-
dae virtutis plena praecpta sint. Vnde & Apostolus

Eccl. 39. Psal. 17. 100. 1.

videns esse sublimia quae audiuit, dicit: O altitudo
diuitiarum sapientiae & scientiae Dei: quam inscruta-
bilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius!
Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis con-
siliarius eius fuit? Altitudinem itaque diuitiarum sa-
pientiae retulit ad altitudinem motum. Audi quom-
odum montium. Ipse enim Dei filius mons magnus
est: & ideo ascende in hunc montem qui euangeli-
zas Sion, vt stes radiceus & platurus in Christo. Est
& mons quasi sapientia Dei, est mons quasi iustitia,
est mons quasi scientia Dei, est mons quasi sanctifi-
cacio, est mons quasi redemptio, est mons quasi re-
surrectio. Demonstrat nobis hos motus scriptura,
quae dixit: In ipso autem vno estis in Christo Iesu,
qui factus est sapientia nobis a Deo, & iustitia & san-
ctificacio & redemptio. Vel quia angelus factus
est Dei filius, prophetis propheta: cuius iudicia
sicut abyssus multa. Audi: Abyssus abyssum inuocat
in voce cataractarum tuarum. Id est, scriptura veteris
testamenti, noui aduocat seriem testamenti, ad
consummationem sanctificationis, & plenitudinem
gratiae, sonum quodam atque profuuiio redundan-
tiae spiritalis.

Homines & iumenta saluos facies Domi-
ne: sicut multiplicasti misericordiam tuam Deus.

Filij autem hominum in protectione ala-
rum tuarum sperabunt.

Inebriabuntur ab vbertate domus tuae, &
torrentem voluptatis tuae potabis eos.

Homines & iumenta saluos facies, &c. Quid est, homi-
nes & iumenta: Rationabiles vtique, & irrationabiles.
Rationabilibus iudicia, irrationabilibus misericor-
dia. Alij reguntur, alij nutriuntur. Ideoque addidit:
Filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt.
Id est, non generatio viperarum, sed filij hominum,
qui ad imaginem & similitudinem Dei viuunt, non
in pascuis, sed in conuiujs collo cantur. Alij enim in
loco pascuorum, alij in priuilegio sacramentorum.
Imperfectis succus lactis, perfectis mensa refectio-
nis, de qua dixit: Paraisti in conspectu meo mensam.
In qua panis viuus, id est, verbum Dei: in qua olcum
sanctificationis, quo impinguntur caput iusti, & sensus
firmatur interior, vt aboleatur olei peccatorum.
in qua etiam poculum illud inebrians quam praec-
clarum, vel quam validum. xpo. 7. 17. enim dixit Grae-
cus. Validum enim, quo abluuntur flagitia vel de-
lentur. Bona ergo ebrietas poculi salutaris. Sed est
alia ebrietas de redundantia scripturarum: est & a-
lia ebrietas per infusionem Spiritus sancti. Denique
illi qui diuersis linguis in Apostolorum Actibus lo-
quebantur, multo pleni audientibus videbantur.
Domus ergo Ecclesia est: vbertas domus, redun-
dantia gratiarum: torrentis voluptatis, Spiritus san-
ctus. Nec te nome aut mos torretis offendat, quod
aliquando aridior aut exilior sit, vt cuius soleant
fluenta cessare. Cessauit & hic noster, cessauit ali-
quando torrens profuuij spiritalis in populo Iudaeo-
rum. Quid dicam, torrens cessauit, cum mare cessa-
uerit, sicut lectio hodierna nos docuit, dicere Deo:
Ecce ego in crepatione mea desolabo mare, & po-
nam flumina deserta, & arefient pisces eorum, vtique
Iudaeorum

Psal. 33. 100. 6. Psal. 38. Psal. 140. Psal. 21.

Psal. 33. 100. 6. Psal. 38. Psal. 140. Psal. 21.

Iudaeorum, sua ariditate perfidiae, vt enatae non pos-
sint? Cessauit ergo torrens propter synagogae sacri-
legia: quia erat illa plebs fide arida, sterilis operibus,
captiua peccatis. Quid enim fueret, non bibentibus,
vel contaminantibus sacros meatus, cum ipsum
fontem necarint? Bonus torrens, qui illis cessauit,
vt nobis abundaret, & sitim humanae cupiditatis a-
uerteret, sicut torrens in austro. Vnde & scriptura
dicit: Surge aquilo, & veni auster, qui arbulculas pa-
radisi perficere conueit. Diximus sensum, etiam e-
locutionem consideremus, cur torrentem voluptatis
dixerit potabis eos, & non torrente, quasi de tor-
rente; nisi quia auiditatem bibentium voluit expri-
mere, quasi torrentem ipsum vellet ebibere si pos-
sent? Hic est forsitan torrens voluptatis quem in
Genesi legimus, fontem qui abluat paradysum, & di-
uiditur in quattuor flumina, quae circumueit totam
terram. Ex hoc fonte virtutes profluunt spirituales:
prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Bonus
fons, gratiae & splendoris eiusdem atque naturae, cuius
& illud flumen, de quo in posterioribus dicitur:
Fluminis impetus iustificat ciuitatem Dei. Aptissi-
maeque subdidit.

Quoniam apud te est fons vitae: & in lumi-
ne tuo videbimus lumen.

Etenim post commemorationem caelestium be-
neficiorum, iure gratiae referuntur auctori Domino
nostro Iesu Christo, qui vt fons irriguus descendit in
terras, quod ariditatem nostri pectoris irrigaret: idem
est splendor gloriae Dei patris, & imago substantiae
eius, & ideo in lumine eius vero, quod illuminat om-
ne hominem venientem in hunc mundum, videbi-
mus, inquit, patrem: quia Deus lux est. Recte etiam
dicitur: In lumine tuo videbimus lumen: secundum illud:
Qui me vidit, vidit & patrem. Apud te ergo fons vi-
tae, praesentem videbimus patrem. Sicut enim tu a-
pud patrem eras in principio Deus verbi: ita apud
te semper est pater, qui in te est. Est enim apud i-
psum, in quo est. Prophetatur autem aduentus Do-
mini Saluatoris, qui venturus in terram diceret: E-
go & pater vnus sumus. Id est, vnus sumus lumen,
sicut vnus nomen. Per luminis & nominis vnita-
tem ambo vnus sumus, immo trinitas vnus in
vnitate substantiae, sed distinctione vniuersiuique per-
sonae. Trinitas distinctionem significat persona-
rum, vnitas potestatem. Potest & ad patrem dici: Quo-
niam apud te est fons vitae, id est, ex quo vita proce-
dit, quod erat verbum, quod & semper erat, quia a-
pud te erat. Omnia per ipsum & in ipso facta sunt:
& ipse est vita vniuersorum: & ipse te nobis manife-
stauit, vt corda hominum ad cognitionem tuae ma-
iestatis illuminaret.

Præterde misericordiam tuam scientibus te,
& iustitiam tuam iis qui recto sunt corde.

Prærogatiua praetenditur, vt mereantur miseri-
cordiam quibus cognitionis tuae meriti suffragatur.
Denique in posterioribus etiam vilioribus personis stu-
ditu scientiae agnoscentibus suffragatum, dicitur Do-
mino: Memor ero Rahab & Babylonis scientibus me.
Id est, meretricis illius Rahab, & confusiois illius
memor ero apud scientes me, vel inter ipsos, quia
S. Ambr. tom. 2.

meretrix illa me agnouit, quem populus non agnouit.
Inter illos ergo qui me scierunt, commemorabitur
Rahab, vt dignum fidei praemium adificatur. Vnde
& in Euangelio dictum aduertimus: Meretrices &
publicani praecedent vos in regno caelorum. Sed
quia inualidus sumus ad exequendum, licet deuoti
ad credendum: tu praetende misericordiam tuam in te
credentibus, quod deuotioni & fidei facta quoque: no-
stra conueniant: nec studium mentis nostrae desti-
tuat corporis huius infirmitas, sed in ipsis tentationi-
bus & infirmitatibus gloriemur, in quibus gloriaba-
tur Apostolus, dicens: Libertissimè itaque gloriabor
in infirmitatibus meis, vt praetendat in me virtus
Christi. Pulcherrimè itaque addidit:

Non veniat mihi pes superbiae, & manus
peccatorum non moueat me.

Superius quidam accipiunt torrentem voluptatis,
in tentationibus fortitudinè, sicut est martyr: qui-
bus placuit Deo exhibere suavis & grati certaminis
voluptatem. Etenim si hyemes pro tetationibus ac-
cipiuntur: vnde & orandus Dominus admonet, ne
fiat fuga nostra hyeme aut sabbato, hoc est, vel in te-
tatione, vel otio: hyeme autem crescit torrens, &
adimpletur atque intumescit: torrens vtique: pro gra-
uiore tentatione potest accipi, quae est in persecutio-
nibus. Et ideo bene torrens voluptatis dicitur: quia
vbi superabundauit peccatorum pericutionis, superab-
undauit & gratia confessionis. Vide virtutum pro-
pheticae distinctionis. Primo iniustum exposuit, qui
vel in corde suo vel in sermone dicit vt sibi delin-
quat, vel in se delinquit. habet enim Graecus codex
Eo iura, id est, in seipso: sed non omnes. Et forte ideo,
quia insipiens in corde suo dicit: Quia non est Deus.
Ne forte & iniustus intra se dicat, & intra se delin-
quat: licet Deum palam negare deum sit: iniustitia
autè plei: pro laude profitentur. Rapere enim
nocere etiam iis qui non laeserint, & circueuere, ple-
riq; sibi existimant gloriosum. Ergo primo iniusti vi-
ta exposuit, postea sacramentum diuinae cognitionis
adiunxit, vt timentes Deum, iniquitatem & iniustitiam
declinemus. Praecem addidit, vt ab iniustorum con-
sortio iustos suos liberare dignetur: vt in iis quoque
qui mundo sunt corde, iniustitia diuina praetendat
quasi speculatrix pia, ne nobis peccatorum velut
hostium incursum obrepat, & capiat dormientes. I-
deo vigilandum est, semper castra Domini munienda
sunt: quia nocte aduenit inimicus & aduerfarius,
quando somno sensus tenetur, cibo corpus distendi-
tur. Orandum vt iustitia Dei praetendat in nobis,
quae in infirmitate positos faciat fortiores, vt possit
vnusquisque nostrum dicere: Cum infirmor, tunc
potens sum. Deinde etiam specialiter pro se orat: vt
nos doceat quemadmodum orare debeamus ad
Dominum. Non veniat (inquit) mihi pes superbiae, id
est, non in superbiam incidam. Denique & alibi me-
minit sui, dicens: Neque ambulauit in magnis. Hic ora-
uit, ibi impleuit. Non impleset, nisi orasset. Cauenda
superbia, quae etiam in prosperis supplantat. De-
nique gratius Adam in paradiso cecidit; quam si
cecidisset in terra. De altissimis cadere, praecipitium
est: in planis, lapsus vocatur. Ideo pes erat super-
bi, quia caput non tenet. Oculi enim sapientis in
Eccl. 2.

Psal. 13. 1. Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

capite eius. Non mirum ergo si errat vestigium, vbi G oculus nō habetur. Præcedat oculus, vt pes sequatur. Quomodo enim in tenēbris viator incedat? Cito pes offendit in nocte, si quasi quidam mūdi oculus viam luna non monstret. Et tu in nocte es faculi, monstret tibi Ecclesia viam: ex alto te iustitiæ sol illuminet, vt lapsum timere non possis. Et quia pedē dixerat superbiæ, addidit: *Et manus peccatorum non moueat me.* Etenim sicut sancti membra sunt Christi, ita impij membra sunt diaboli. *Manus peccatorum non moueat me.* id est, actus eorum qui peccant, non me de iustitiæ statione dimoucant. Plerumque enim, dum videmus peccatores prosperis abundare successibus, nutamus affectu, & quasi quadam peccatorum manu de radice virtutis auclimur. Cauendum ergo ne quos in domo Dei manus diuina plantauit, manus aduersa supplantet. Pulchrè tamen hoc dicit qui à persecutoribus verberatur. Qui aurem mouentur de radice sua, qua iam Christo inhaerant, cadunt. Vnde addidit.

Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare.

Quid est: *Ibi ceciderunt?* Vtrum vbi est superbia, vbi est manus peccatorum? An vbi stabant, vbi erant antè plantati, ibi ceciderunt? An in vicino, an in continenti, quasi in ipso tempore, in ipso loco? Et videtur ambiguum. Sed alibi docemur quid sit *ibi*, vbi dicitur: *Ibi dolores sicut parturientis.* Bonus dolor ei cui partus est fidei, quo Christus in Ecclesia

formatur & nascitur. Et alibi dicit: *Memor ero Rahab & Babylonis scientibus me.* Et ecce alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopi, hi fuerunt ibi. Id est, vbi scientes me, vbi fundamenta in mōtibz sanctis, ibi & alienigenæ: quia & ipsi in me putauerunt esse credendum. Ibi ergo ceciderunt, vbi magis stare duerunt: quia & in paradiso cecidit Adam, & Christus in ruinam venit & in resurrectionem: vt ruina sit perdidit, iustorum autem & fidelium resurrectio. Denique *expulsi sunt*, quia iniusti in loco sancto stare non poterant. Vnde & Apostolus dixit: *Et tu qui stas, vide ne cadas.* Et vtique ei dixit qui nō corpore, sed fide stabat. Possumus & in futurum intelligere *ibi*, vt est: *Ibi erit stetit, & stridor dentium.* Nudus ibi pergam. Quam breuis in exitu & quanta conclusio. Non sum, inquit, superbus, vt peccem: nō peccem, ne mouear: non mouear, ne cadam; non cadam, ne expellar, sicut Adam de paradiso expulsus est, quia in ipso pes superbiæ stare nō potuit. Nec scit stare superbiæ: si ceciderit, non nouit resurgere. Et ideo pulchrè iste & in superioribus locutus est de superbis: *Hi in curribz, & hi in equis: nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur.* Hoc enim stabile, illud infirmum. Et *subiecit: ipsi obligati sunt & ceciderunt: nos vero surreximus, & erecti sumus.* Et in libro Michæe prophete scriptum est: *Noli supergaudere mihi inimica mea, quia cecidi: sed resurgam. Cecidimus enim in hoc mundo: sed in Christo resurreximus.* Cui est honor, gloria, virtus, perpetuitas, & à sæculis, & nunc & semper, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM XXXV. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXVI.

ENARRATIO.

Præfatio in Psalmum David XXXVI.

MNIS scriptura diuina, vel naturalis, vel mystica, vel moralis est. Naturalis in Genesi, in qua exprimitur quomodo facta sunt cæli, mare, terra, & quædam modis mundus ite sit constitutus. Mystica in Leuitico, in quo comprehenditur sacerdotale mysterium. Moralibus in Deuteronomio, in quo secundum legis præceptum vita humana formatur. Vnde & Salomonis tres libri ex plurimis videntur electi: Ecclesiastes de naturalibus, Cantica canticorum de mysticis, Prouerbia de moralibus. Sed quia omnium Psalmorum corpus vnum est, idcirco nihil in his diuisum est atque distinctum, sed prout se obtulit ratio, nulla intermissa doctrinæ istiusmodi disciplina est. Namque & naturalem euidentissimè cōprehendit, dicendo de angelis atque virtutibus, sole & luna & stellis, & lumine cæli cælorum, & aqua quæ super cælos est: quia ipse dixit, & facta sunt: ipse ma-

dauit, & creata sunt. Statuit ea in sæculum sæculi, præceptum posuit, & non præteribit. Et de mysticis locutus est, cum de occultis, & sacre vñtionis vnguento, & de cōsumatione scripserit tabernaculi. Quorū multiplex gratia: quoniam multifariam & multis modis locutus est Dominus in prophetis. Nā & venturum præfatus est Dei filium principem sacerdotum, & passurum esse pro nobis, & sanguine suo mundaturum nostra peccata, tituli Pro torcularibus declarauit: & resurrecturum Psalmus resurrectionis expressit: & alius postea titulus indicauit, in quo terra eius est restituta, cōmutationis quoque vniuersorum futuram fidei sacramentis. Et de moralibus plura contextuit, diuersaque virtutum genera demonstrauit: & dedit præcepta viuendi, quibus vlcera nostrorum sanauit errorum: in moribus renouauit humanos, atque intimos mutauit affectus: sicut docet Psalmus trigesimaltertius, quem etiam

etiam Petrus sanctus in epistolâ suam tamquam medicamentum nostris peccatoribus affixit: atque iste qui nobis hodierna lectione proposuit est. Nam isti præ cæteris ethici reperiuntur: sed iste diffusior, qui trigefimus sextus inscribitur. Nam et si ille paulatim & lucidus est, iste tamen dulcior, quoniam ille me docuit cohibere linguam à malo: iste desinere ab ira, indignationem relinquere. Ille præcepit sine dolo loqui: iste instituit esse mansuetum, qui præmia mansuetudinis demonstrat. Quæ maiora fomenta sunt cordis humani, quam mansuetudo atque simplicitas: quibus & dolor omnis acceptus leuatur iniuriæ, & labes criminis omnis excluditur? Ad hæc igitur manum medicamentum mittamus: vt vulnera nostra curemus: ne si velimus dicere quod dālos curare possimus, dicatur nobis: *Medice cura te ipsum.* Ergo quod etiam non medicis, sed vulgo quoque solet esse commune, vt medicinam pauci proficiantur, plurimi tamen remedia eius aliqua scire se dicant, vel quod medicorum pueri faciunt, nos quoque alieno medicamento remedium indigentibus deferamus. Diues magistrum adhibeat, pauper ministrum. Qui perfecti altitudinem capit, sumat ex ipso: qui planiora desiderat, in valle pascatur, vt paruulus. Qui stinium meruit, de riuuulo bibat: & qui profundum pauet, ad litus enatet. Pulchrè autem sanctus David in superiore Psalmo iniusti vitam describit, hic iusti, ibi iniustus exponitur, hic iustus instituitur. Ille sibi delinquit, hic tollit etiam aliena peccata. Et ideo quod primum medicamentum sit iustitiæ, consideremus.

Psalmus David trigefimus sextus.

Noli subæmulari inter malignantes.

Primum discamus quid sit *subæmulari*: licet minor vis sermonis huius sit in Latino quam in Græco. Nam & in bono æmulationem legimus, & in malo. Denique Apostolus dicit: *Bonum est æmulari in bono semper.* Et supra ipse dixit: *Æmulantur vos non bene: sed excludere vos volunt, vt illos æmuletur.* Et iterum ipse ait: *Æmulamini meliora charitatis.* Et ad Romanos habes: *Dico ergo, nūquid sic offenderunt vt caderent? Absit, sed illorum delicto salus est gentibus, vt illos æmulentur.* Et infra: *Vobis enim dico gentibus: Quamdiu ego sum gentium Apostolus, ministerium meum illustrabo, si quo modo æmuler carniem meam, & saluo faciam aliquos ex ipsis. hoc est, afficiam carnem meam.* Denique *ὁ ἐξ ἐπιπόρευσε* Græcus habet. Nam & hic: *ὁ ἐξ ἐπιπόρευσε* ἵνα ἴσθαι ἵνα ἴσθαι ἵνα ἴσθαι habet: *ὁ ἐξ ἐπιπόρευσε* ἵνα ἴσθαι ἵνα ἴσθαι, hoc est: *Noli malignis in æmulatione excitare: quoniam illi nō de bono, sed de malo certant.* Quid est, in æmulationem excitare? Exemplo si possumus aperiamus. Intemperantes mulieres quædam sunt, quæ aliorum coniugum corda sollicitant: quos cum consuetudini suæ probroque subdidit, non contentæ erroris sui habere secretum, student coram iugalibus eorum suam iactare flagitium, vt eas in zelum sui excitent & inflament, triumphum quandam de dolore proborum mentium & commotione captantes. Quæ æmulatione feci-

nea tori proprij contumeliam non ferentes, soluit complaciti vincula coniugij, aut quotidiana rixa decertant. Firque ex æmulatione discordia, ex dissensione dissidium, quo domus tota turbetur. Exemplo igitur proteruæ mulieris cognosce qui legis, partes esse nequissimæ detestabilisque versutiæ, improba æmulatione alterius animum commouere: aliudque esse zelum, aliud paræseli. Hæc est enim praua æmulatione, quæ bonorum subintrat affectum: quæ etiam Iudæus errauit, qui à vero bono Euangelicæ disciplinæ, deua legis æmulatione deflexit, sicut de se Apostolus ait, quòd secundum æmulationem legis pericuebatur Ecclesiam Christi. Ergo quamuis Deus noster ingratissimè Iudæorum offenderet frequenter affectibus & querelis, tamen assumpti semel & electum sibi populum minimè relinquebat: sed synagoga vt meretrix proac irritare eum cepit in æmulationis amaritudinem, praua iactationis se miscendo sacrilegijs. Denique dixit ad sacerdotem Aarō: *Fac nobis deos quos adoremus: & vituli caput adorare cœperunt.* Vnde per canticum magnum Moysi Dominus in ore ipsius resoluauit, dicens: *Ipsi excitauerunt me in æmulationem in non Deo: irritauerunt me in simulacris suis. Ego autem excitaui eos in æmulationem in non gente: in natione insipienti irritabo eos.* Quomodo Dominus condemnauit synagoga propter meretricios mores, quòd ipsorum in eos versutiæ retorqueret, vt suo afficerentur ingenio, qui Dominum Deum suum à quo assumpti fuerant, grauibz sacrilegijs resutauerunt, deos sibi quos colerent eligentes, assumens è contrâ sibi Ecclesiam de profanis, quos prelatos sibi sine lege, sine gratia, Iudæorum populus ingemisceret: atque amplius in æmulationem illorum excitaretur affectus, quo viliorum facta esset electio. Nam antè quò afficeretur ille populus non habebat, cum solum se à Domino consideraret electum. Vbi verò aduertit adscitam ex nationibus conueniam plebem, quæ sibi legem Domini, prophetarum oracula: restanter nouum, Deum vendicaret, tunc demum ex cruciati nimio cœpit affectu, posteaquam se repudiati esse cognouit. Denique si videat gentilium carremontias, non mouetur, si audiat profectum Ecclesiæ, misera torquetur inuidia. Complertur ergo in Iudæa, Ego in æmulationem eos excitabo in non gère. Accedit ad cruciatus grauioris arumna, quòd sibi videntur esse prelati, qui ne gentis quidem, alicuiusve nationis nomen atrollant. Nam omnis cōgregatio cuiusque regionis nomē sibi vendicare cōsuevit, vt Ægyptij, Æthiopes, Syri, Iudæi, Arabes, prouinciæ suæ terrarum que suarum vocabulij præferunt. Nos de diuersis populis congregati, vocabulum nobis vnius gentis non possumus usurpare: & ideo quia nomen non habebamus in terris, de cælo accepimus, vt Christi populus diceremur. Sed hoc gentilis stultitiam putat, Iudæus opprobrium. Verum est ergo quod scriptum est, quia vltus est Deus propriam contumeliam, Ecclesiam sibi ex nō gente quaerendo, & eam ex gente insipientie vetusto illi atque regali populo præferendo. Quæ sit gēs insipiens quæ prelata sit, audi dicentem: *Quoniam stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientes.* Et iterum: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in*

hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Reddidit ergo non intulit Dominus emulationis communionem ut esset non in forma imitationis, sed in poena iniquitatis. Denique Latinus interpres volens distinctionem facere inter emulationem virtutis, & emulationem offensionis, ait: Numquid amulamur Domino? hoc est: Numquid Domino offensionem emulationis inferimus, ut de iis edamus quae immolata simulacris sunt: sicut Iudaei eum, sacrificando simulacris, exasperauerunt? Quod si inter homines exci- tandae emulationis offendit intentio, & frequenter si persona exasperati superior invenitur, inentori emulationis fraudi esse consecuit: cuius stulticia est maiestatem irritare diuinam, & offendiculo emulationis incescere, ubi nulla vitionis est difficultas? Non debemus igitur malignis amulandi aduersum nos aculeos ministrare, qui etiam non laeserunt, inuidig stimulis excitantur ut nocent, sicut Cain fratrem occidit, quia magis illius sacrificium acceptum esset quam quod ipse putauerat offerendum. In quo non amulatus Abel, sed inuidus Cain praerelationis gratiam caelesto paricidio persequitur est. Non enim ille fratris voluit obumbrare sacrificium, sed feruare sacrificij disciplinae: ut primitias nulla desidia moratur, nec aliqua in vltis proprios deriuata usurpatione violaret. Saul quoque triumphatorem Palaestinarum Dauid prophetam, & propria conseruatorae salutis, iuencularum sibi sermone praeratum tentauit insidiis, teli iaculo parauit occidere. Ac pene sanguinem generi fuderat in nocentis, nisi vulnus ille sinuati corporis inflexione elocisset. Quae ibi malitia, si iuenculae dixerunt: Saul in milibus, Dauid in decem milibus: Quam atrox autem inuidia regis Saul, qui sermonis errorem in innocentis exitum deriuauit?

Neque amulatus fueris facientes iniquitatem.

Non repetiuit quod dixerat, sed mutauit. Aliud est enim subamulari, aliud amulari. Subamulatio astutiam habet, amulatio simplicitatem. Sed tamen etiam ipsa cauta debet esse simplicitas & prouida, ut nouerit quid cauendum sit. Neque enim otiose dictum est: Estote astuti sicut serpentes, & simplices sicut columbae. Spiritalis ergo debet esse astutia, quae seruet salutem, dolum nesciat. Spiritalis debet esse simplicitas. Videtur autem etiam alio loco distinctione subamulationis scriptura fecisse, cum dicit: Et auferetur zelus Epre, & inimici Iudae peribunt. Non erit emulus Ephrem Iudae, & Iuda non vexabit Ephrem. At ibi autem habes: Sic & vos, quoniam emulatores estis spiritualium ad edificationem Ecclesiae, quarite ut abundetis. Emulatores pro bonis & bonae rei imitatoribus posuit, amulum pro obliquo & inuido. Primum est ergo, ne malignos ad emulationis malignitatem lascissas: secundum, ut non amuleris iniquitatem facientes. Plerumque enim videmus pij fraude aliquos & astutia quassisse diuitias, & peruenisse ad honores, amulatione deformi vias eorum sequi gestunt, ut ad diuitias & honores similia arte perueniant, & in contrahendo coniugio circumscribant adolescentulas.

Quoniam tamquam fenum velociter auferent: & tamquam olera herbarum cito decident.

Quid enim prodest, cum ipsa diuitiae & omnis gloria secularis tamquam fenum cito auferat, & tamquam olera herbarum in ipsa specie sui floris intercidant? Omnis caro fenum, & omnis gloria hominis ut flos feni. Noli ergo magnopere affectare quod perpetui esse non possit. Noli esse amulus & obliquus: noli esse contentiosus & decertator in zelo. Vnde & Aquila dixit: Noli concernere in malignantibus, Symmachus, Noli contendere. Noli etiam esse imitator iniquitatis & fraudis, sed esto apostolicae doctrinae, propheticae gratiae, sanctorumque virtutis imitator, ut fructum feras, & messem bonitatis recondas, sicut Ioseph, qui multitudine frumenti famem diuturna sterilitatis exclusit. ut Habacuc, qui prandium messiorum deferendo, eleuatus ab angelo aeris tramitis iter carpsit, & redditus terris inter saeuos leonum strepitus pio prophetae dulce conuiuium ministravit. Recte ergo dicit propheta:

Spera in Domino, & fac bonitatem: inhabitata terram, & pasceris in diuitiis eius.

Quae est terra quam suadet inhabitandam, nisi anima tua, quam bene debes excolere, frequenter spiritalibus inarare vomeribus, ne longo inhorrescat situ? Bonus enim agricola quotidiana operatione & peruiigili sollicitudine exercet agrum suum, & propria cura custodit, ne deuaftet ea aper de silua, & fructus maturos raptor eripiat. Ara ergo terram tuam, ut cum venerit qui seminat verbum, animam tuam inueniat preparatam: ne supra inculta cordis tui decadat semen, & veniant aues caeli, & diripiatur quod fuerit seminatum. Quae sit ergo terra, audi dicentem: Ecce exiit qui seminat, alium supra petram, alium supra terram bonam. Quod autem supra terram bonam, ij sunt qui in corde bono audientes verbum retinent, & fructum afferunt per patientiam. Mundum sit ergo cor tuum, munda sit anima tua, ut fructum bonitatis possis afferre, hoc est, gratiae spiritalis. Bonitas enim fructus est spiritus sancti, sicut scriptum est: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, modestia, continentia. Hi sunt fructus quorum diuitiis pacemur, & vberitate satiamur. In hac terra vitem illam fructiferam iustus Noc plantauit, de fructu eius bibit, atque intimo corde solutus est, quando eum laudabili pietatis amictu induit virtutum suarum geminata posteritas. Alio quoque loco nobis istas propheta sanctus diuitias demonstrauit, quibus erat diues in Christo, & omnibus quae ad vitam aeternam conducerent, abundabat. Er reuera quis ditior, quam qui diues in Domino est, ut possit dicere: In via testimoniorum tuorum delectatus sum quasi in omnibus diuitiis: Quid enim poterat deesse viro qui caelestibus ditabatur oraculis? Et ideo suadet hoc psalmo ut thesaurum illum nobis quaeramus aeternum, & delectationem eius acquisitione capiamus. Ideoque ait:

Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Quare non dixit tuas, sed cordis tui? Petitiones exterioris hominis inferiorique communes sunt: nec omnes probantur a Christo: quia lex carnis legem mentis frequenter repugnat. Quae autem interioris sunt hominis, qui renouatus est spiritu, illas petitiones Dominus petito donat effectus. Vnde & alibi ait: Tribuat tibi Dominus secundum cor tuum, & omnes petitiones tuas confirmet. Secundum cor ait, non secundum appetentiam carnis: & illas petitiones, inquit, quae prodeunt ex intimo corde, confirmet, non quae ex carnis huius illecebra & voluptatibus dirigitur.

Reuela ad Dominum viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet.

Et educet sicut lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum sicut meridiem.

Reuela ad Dominum viam tuam. Hoc solo versiculo qualis esse debeas declarauit. Quis enim reuelat viam suam, nisi qui Deo occultum suorum arbitrorum suorum interioris constitutus? Bene ait, reuela: hoc est, aperit conscientiam tuam, ne eam saeculi istius grauet ymbra vel carnis. Prorumpentia femina si fuerint obumbrata, tenuantur: soli obiecta pinguescunt. Quid de feminibus loquor? Ipsas arbusculas, quo minus se in altum subiciant, ymbra siluestris interneat, & prohibet brachia ramosa diffundere. Pulchre autem dicit: Reuela ad Dominum viam tuam: quia natura hominum prona peccato, velut quoddam menti nostrae velamen obducit, ne nostra Domino peccata fateamur, qui potest vulnera nostra sanare: ut erubescat quis ore proprio postulare medicinam, ne coram hominibus sua prodantur opprobria. Premittit igitur intra hominem conscientiam, cum latere non possit: & tamdiu differt, quoad vulnus effereat: ut iam non fidei salubritate, sed immedicabili atrocitate vlcis derogatur. Reuela (inquit) ad Dominum viam tuam: hoc est, aperit viam tuam, noli abscondere, sicut abscondebatur Cain, qui latere cupiebat. Omnis enim qui male agit, odit lucem. Reuelabat David viam suam, qui ait: Dico ergo opera mea regi. Aperi sensum tuum, ut nihil sit quod times reprehendi. Reuelauit & Paulus, qui praesumptus dicit: Nihil mihi coescius sum. Is actus, ea vita sit, ut via tua coram patre tuo luceat, qui in caelis est. Sed quia obnoxia fragilitate omnis humana conditio est, & non nostrae est potestatis iter nostrum ex voluntate dirigere: ideo tibi dicit: Spera in eum, & ipse faciet, hoc est: ut aperiat viam tuam, nec talem te esse permittat, ut fugias lucem dum times prodi: & diligas tenebras, ut possis tua occultare flagitia, dicens: Tenebrae operiunt me, quis scit si videt altissimus? Quomodo enim potest qui adulterium molitur, non noctem suis accommodam quaerere tentamentis? Qui fallum cogitat testem suae fraudi adhibere, qui corruptelam iudicis captem, ut opprimat innocentem, iniquitatis non explorare secretum: Latro solitudines obfidet, noctis tenebras oppeditur, ut sceleri cedat effectus. Iniquitas ergo tene-

brae sunt: Deus lux est. Et si tu velis tuam occultare iustitiam, Deus eam educit in lucem: nec patitur latere iudicium quo ea quae bona sunt elegisti: quae improba refutasti. Nec solum facit tuum lucere iudicium, sed lucere sicut meridiem, quando se sol iste in splendorem totus effundit. Meridies erit quando Ioseph cum fratribus epulabatur, non vltus iniuria, sed oblitus.

Subditus esto Deo, & obsecra Dominum.

Non solum ut subiectus sis Deo moneris, sed etiam ut obsecres Dominum, quo possis tuae studium subiectionis implere: sicut & supra non solum reuelare viam tuam te conuenit, sed etiam sperare in Domino. Bona autem subiectio, non abiecta, non vilis, sed gloriosa atque sublimis. Ille enim Deo est subditus, qui facit Domini voluntatem. Denique quis ignorat quod sapientia mentis praestantior quam carnis sapientia sit? Sapientia mentis subiecta est Dei legi: sapientia carnis non est subdita, Et addit Apostolus: Nec enim potest. Esto ergo subditus, hoc est, proximus Christo: ut legem impleas. Denique Christus faciendo voluntatem patris, legem impleuit. Et ideo finis est legis, & plenitudo est charitatis: quia diligens patrem, effectum omnem eius adhibuit voluntati. Vnde pro gloria Apostolus dixit: Cum autem subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit illi qui sibi subiecit omnia: ut sit Deus omnia in omnibus. Et ipse de se ait: Nonne Deo subdita est anima mea? ab ipso enim salutare meum. Denique pro pietate erat, non pro infirmitate, Ioseph & Mariae parentibus subditus. Gloria autem Christi maxima, ut se vnuerforum hominum peccatoribus infundat, & omnes reuoceat ab impietate perfidia, & gentilitatis affectu, ut sibi faciat esse subiectos. Cum autem sibi subiecerit omnia, cum intrauerit plenitudo gentium, cum saluus factus fuerit omnis Israel, & toto orbe vnus fuerit corpus in Christo: tunc erit & ipse subiectus, munus suum Deo patri offerens, & quasi princeps omnium sacerdotum, & caelestibus compos altaribus, ut sit sacrificium fides omnium. Pietatis ergo est ista subiectio, quod erit subiectus in corpore Dominus Iesus, cuius nos sumus corpus & membra. Esto ergo homo subiectus Christo, hoc est, subditus sapientiae Dei, subditus verbo, subditus iustitiae, subditus virtuti: quia haec omnia Christus est. Omnis homo Deo se subieciat, Non enim vnus, sed omnes docet ut subiciant cor suum, subiciant animam suam, subiciant carnem suam, quod sit Deus omnia in omnibus. Subiectus ergo est qui plenus est gratia, & suscipit iugum Christi, & mandata Domini strenue & incunctanter exequitur. Sine subiectione autem, qui se frustra extollit, sensu propriae carnis inflatus, insolens deo tionis, & piae declinans obseruantia seruitutis, quam ipso iure naturae auctori debemus aeterno. Postremo qui sine peccato est, subiectus est Christo, quoniam redemptus a Domino est. Qui autem in peccato est, non potest dici liber, sed seruus, quem grauius tenet vincula peccati. Sequitur:

Ne amulatus fueris eum qui prosperè dirigitur in via sua, faciens iniquitatem.

Euidenter hinc quid superius senserit, intimavit: Non excitandos malignos æmulatione ad malignitatem, neque imitandos facientes iniquitatem. Non enim iniquitas, sed prosperæ res quæ proueniunt iniqua gerentibus, non sæpe sollicitant ut eos puteamus imitandos, quod ad eorum possimus peruenire successus, dicentes: Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo, obtinuerunt diuitias. Et dixi: Ergo sine causa iustificati cor meum, & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die. Si igitur flagellatus est David, cauere debemus ne & nos flagellemur: & dicatur nobis quia diuitias, honores, potestatis, generationi huius videantur esse disposita quasi vaga & incerta pecunie opera, iniquitatisque compendia, non quasi præmia vlla virtutis: ideoque velut somnium veniant, & cum somno resurgente deficiant. Ipsos athletas, cum vicerint, certum est coronari, non antequam vincant. Nobis lucra cum sæculo est. Vince ante sæculum vt coronam petas. Nemo ante coronatur, nisi certamen impleuerit. Qui stadium currunt, numquid ante brauium accipiunt, quam stadium percurrerint? Quanti priores in exitu cadunt, & cursus sui celeritate fraudantur? Numquid tu Deo quam Paulus acceptor? Ille vas electionis, ille gentium doctor numquam sibi in hoc sæculo coronam ausus est postulare. Denique audi dicentem: Certamen bonum certauit, cursum consummaui, fidem seruauit. Quod reliquum est, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die. Paulus ille raptus in tertium caelum, qui audiuit arcana quæ non licet homini loqui: vtrum corpore esset raptus, an sine corpore, nescit: sicut ipse testatur est. Paulus ergo dicit, in illa die coronam sibi esse reddendam, tu hinc tibi vt reddatur insistas? Imple ergo certaminis tui tempus. Non semel athleta luctatur, nec semel præliatur miles vt stipendia sua possit implere: & tibi non cum vna passione luctamen est. Superiores si euaseris passionibus, ira succedit: & ideo tibi dicit scriptura.

Define ab ira, & relinque indignationem: ne æmuleris vt nequiter agas.

Sunt multa vitia quæ obrepunt insipientibus. Ira grauis passio est: plerumque accendit inuitum: & volentem mitius vindicare, in furorem rapit, vt perimat quem putauerit coercendum. Commotus, gladio sæpe transferat innocentem. Amicos & fratres per indignationem plurimi peremerunt. Ideo Sapiens dicit: Ira perdit & sapientes. Salomonis dictum est, quia non solum quocumque de medio homines, sed etiam ipsos perdat ira sapientes. Et David sapientem monet, dicens: Define ab ira, ne cum accenderis eam, illa non desinat priusquam te eius flamma consumat. Relinque (inquit) indignationem, hoc est: Naturæ rapit, mouet affectus, culpa te alicuius excitat vel offensat vt indigneris: sed non vt quæquaque, vt modum nescias. Relinque eam, finem impone, ne te in peccatum trahat. Hoc est quod supra dixit: Irascimini, & nolite peccare. Non enim hortatur vt irascaris, sed ad tempus cedit affectui. Dat tamen medicamentum, ne diuitius vis uictris serpat. Irascimini quod ait, tuæ est passio. Medicus enim non statim adhibet medicamenta

languori. Si dolor fuerit, fermenta adhibet, vt mitescat dolor. Si febris exarsit, remedij tempus expectat. ipsum potum sitientibus negare consuevit. Non dicit: Nolite febrere, cum vapor feruet ægroti: sed dicit, Expecta, desinat febris, digeratur commotio. Sic & Propheta non potuit dicere homini, cuius caro vt variis morborum, ita commotionum passionibus excitatur: Non irascere, sed dicit: Define ab ira, & indignationem relinque, ne pecces. Ira enim grauis est magistra peccati. Alius quoque medicus dicit: Sol non occidat super iracundiam vestram: ne dum diu differis, veniat ille qui calefactum corporis somno excitare consuevit, & stimulet te, inferat tibi cogitationes, & in secreta tui cordis immergat, dicens: Vindica iniuriam tuam, virum te esse cognosce. Feminea infirmitas est, non capere vindictam. Ergo contemnere te debuit seruus? frater decipere? amicus illudere? & tu adhuc tuam non vlcisceris contumeliam? Proscribas necesse est: gladio oportet infurgas, & dolorem tuum aduersarij morte soleris. Vir fuit ille qui suum occidit inimicum, merito prædicatur: quia ita se vindicauit, vt alius irrogare ei non auderet iniuriam. His stimulis seruis accenditur, plus mouetur, vt compleatur quod scriptum est: Ira perdit & sapientes. Ergo tunc audias eum, ne emuleris vt nequiter facias.

Quoniam qui nequiter agunt, exterminantur: sustinentes autem Dominum hæreditate possidebunt terram.

Exterminantur qui radices non habent, sicut olera vel scænum. Olera in firmis manducet. Tu autem vitæ inserere in agro tuo, vineam insitue. Et si uenerit Achab qui tibi dicat: Da mihi vineam tuam, vt olera mihi seram: noli ei adquefcere, ne ex cõsensu tuo caduca ferat, abscondat tæstina. Ideo Nabuth inter sanctos habetur, quia maiorum suorum hæreditatem ne regi quidem putauit esse credendam: & lapidari maluit, vt vineam suam non daret in direptionem. Hæreditas maiorum, fides vera est. Exteritur Ariani regali subnixi potentia, qui templum Domini putarent sibi esse tradendum, supplicia acerbamini tantas. Sed absit vt apud mentem Dominum seruientem præpõderat magis pena formido, quam forma pietatis. Non præualuit perfidia, quia fides restitit. Est etiam quædam vinea in peccatoribus fidelium, de qua dicit Elaias: Vineam factam esse dilectam in cornu, in loco vberis. Hanc vineam Dominus plantauit in cordibus nostris: & ideo legitimus dicentem Deum: Ego te plantaui vitem fructiferam, totam veram. Nemo ergo de agro animæ nostræ hanc auferat vitem: quia benedicta est ea vitis. Ideo dicitur est de sanctis: A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati sunt. Bonum est ergo habere intra te torcularia vino redundantia, vt fluat tibi vinum in vas tuum de vinea Sorech, poculum illud inebriat quam præclarum. Sorech enim vinea, noui principij noua est æquitas. Vnde & dicitur nobis: Cantate Domino canticum nouum, magnificate nomen eius ab extremo terræ. Hæc ergo vinea uvas faciat, non iniquitatem. Ideo relicta est vinea Iudæorum, quia iniquitatem fecit, vt scriptum est, & non iudicium. Nos ergo fructum feramus in Christo, vt perpetui esse

esse mereamur. Sustinentes enim Dominum hæreditate possidebunt terram. Illam vti que viuicium terram. Est quædam terra caelestis, quæ fructum caelestibus ferat, de qua ait: Credo videre bona Domini in terra viuicium. Hæc terra multo hominum sudore ventri ministrat alimenta: illa terra bona Domini sine vilo labore fructificat, in qua iustorum diuturna possessio, & pia mentis hæreditas est. Et bene ait: Sustinentes autem Dominum hæreditate possidebunt terram. Hæc est enim terra quæ non præterit. Nam caelum & terra præteribunt, verba autem Domini non præteribunt. Et ideo nec illa intelligibilis terra poterit præterire paradisi, in qua sunt qui Dominum verba conseruat. In hac terra collocatus est Adam, vt fructum æternæ careret vitæ: sed quia verba Domini seruire non voluit, ideo in possessione quam acceperat, manere non meruit. Qui autem verba Domini custodit, confidenter dicit: Expectans expectaui Dominum, & respexit me. Adam autem quoniam non expectauit Dominum (quomodo enim expectauit qui refugit?) & offerre se timuit: ideo nec Dominus eum videre dignatus est. Oculi enim Domini super iustos. Hunc autem eouique videre nolebat, vt quæreret, dicens: Adam, vbi es? Qui quæritur, pro absente habetur. Fides est quæ nos repræsentat Deo: perfidia quæ facit impios exulare. Nullus itaque absens est Deo, nisi qui se absentem fecerit. Et ideo dicit: Fiat tibi scædum fidem tuam. Qui enim ignorat ignorabitur. Ergo Adâ quasi peccator locum suum seruire non potuit. De paradiso eiectus, in castellum est relegatus, vt ageret poenitentiam. Accepit dilationem, ne continuo penitus intrerit, vt salua fieret Eua per generationem filiorum, fidem sancti Abel, prophetarum gratiam, Ecclesiæ posteritatem. Sed qui per hæc redimi noluerit, & in peccato perseverandum ducit, de eo dicit Propheta:

Et adhuc pusillum, & non erit peccator: quares locum eius, & non inuenies.

Quomodo enim peccator esse poterit in futurum, cum peccatis locus diuturnus esse non possit? Hæc est enim terra quæ aperuit os suum, vt sanguinem susceperit innocens. Et ideo in hac terra locus est peccatorum. Præterit terra, quomodo peccatoris locus poterit inueniri? Ego arbitror quod ideo firmamentum inter aquam & aquam Deus esse præcepit, vt a virtutibus peccata discerneret, & superior aqua quæ laudat Dominum, vacua esset erroris, inferior peccato esset obnoxia, denique illa Deum videt, hæc non videt. Quæ super caelos, videt: quæ in abyssis, non videt. Vnde etiam dictum est: Viderunt te aque Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt turbatae sunt abyssi, multiplex sonitus aquarum. Merito turbatae abyssi fuerunt quæ tenebræ sunt deformes, & ideo pacem habere non possunt. Vnde rogauit legio demoniorum vt in abyssum mitteretur, & se cum magno tumultu precipitauit in fluctus, vt porcorum gregem quem repererat, strangularet. Peccatores itaque abyssum petunt, vbi caligo tenebrarum referuata est.

Manfuerunt autem possidebunt terram, & de-

lectabuntur in multitudine pacis.

Merito terram possident, in quibus Deus ipse requiescit: sicut diuino per Elaiam resultauit oraculo, dicens: Supra quem requiescam, nisi supra humilem & quietum, & tremetem verba mea? Qui sunt mansueti, nisi quos nullus stimulus dissonis exagitat, non ira perturbat, non leuitia exasperat, non rabies crudelitatis inflamat? Et ideo quia non vna, non epulas, non diuitias, sed pacem Domini dilexerunt in corpore constituti, pro illa delectatione corporalium voluptatum quæ se putarunt esse fraudados, vt gratiam adipiscerentur æternam, delectabuntur in multitudine pacis, quam Dominus noster Iesus in diebus suis generi donauit humano: sicut propheta quæ non mentita est, comprehendit, asserens: Orietur in diebus eius iustitia, & multitudo pacis, donec extollatur luna. Quæ igitur est pax qua cunctæ Ecclesiæ multiplicatus est populus, nisi illa de qua Dominus dixit: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis? Dedit pacem, qui animorum bella sedauit. Sequitur:

Insidiabitur peccator iusto, & fremet super eum dentibus suis.

Dominus autem irridebit eum: quoniam prospicit quod veniet dies eius.

Et fremet super eum dentibus suis. Indignantis quidem & effructis in iracundiam consuetudo est, dentibus fremere. Sed habent etiam maligni dentes fueros, quibus non resonare, sed lacerare consueuerunt. Insidia, commenta, nequitia, dentes sunt peccatoris. Insidiatur ergo peccator iusto, qui inuidet. Iusti enim vita redarguit peccatorem, quem tacite maiore auctoritate condemnat, quam si clara voce loqueretur. Sed iustus timere non debet fremitum peccatoris: quia improbitas non potest esse perpetua. Insidia temporales sunt: munimenta autem virtutis æterna. Mors peccatoris omnem eius potentiam fraudemque dissoluit, Plus adiecit:

Gladium euaginauerunt peccatores, extenderunt arcum suum vt deciant pauperem & inopem, vt vulnerent rectos corde.

Gladium euaginauerunt peccatores, &c. Quis est gladius peccatoris, nisi contrarius gladio Spiritus sancti? Docuit hunc scriptura me gladium, docuit Apostolus, dicens: Quia habemus lorica m iustitiæ, & scutum fidei, & galeam salutis, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Ergo verbum Dei, gladius Spiritus sancti est. Econtrario vti que gladius spiritus nequissimi, verbum est malum. Hoc Petrus apostolus Ananiam & Sapphiram sermonis sui quodam ense percussit. Hoc gladio Paulus Elymæ aduersantem disputationibus suis, oculorum lumen eripuit, & noctem cæcitatibus infudit. Considera nunc mihi iurgantes peccatores, atque acerba iactantes, & insolentia eriminationum opprobria proferentes: nonne si eos audias, dices: Gladium euaginauerunt peccatores: quando sermo turpis tamquam de vagina petulanti ex ore profertur, quem cohiberi par fuit & recondi? Similiter vt gladius verbum Dei dicitur, &

Ibid.

Coloss. 2.

Iohan. 1.

Iohan. 3.

Ipsal. 117.

Marc. 3.

Iohan. 13.

Iohan. 1.

1. Iohan. 1.

Ihien. 4.

Rom. 6.

Iohan. 12.

clare dixit Euangelista: Quod factum est in ipso, vita est. Alexandrini quidem & Egyptij legunt: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. & interposita distinctione subiicit: In ipso vita est. Salua sit fidelibus illa distinctio: ego non vereor legere. Quod factum est in ipso, vita est. & nihil habet quod teneat Arianus, quia non illius venena considero, sed lectionis sacre consuetudinem recognosco. Non enim dixit: Factum est verbum ante omne principium. Non dixit: Factum est verbum, sed si quod dixerit audire desideras: Verbum, inquit, erat apud Deum. Erat apud Deum, quod cum ipso operabatur, cum ipso dominabatur. Non dixit, Factum est verbum: sed dixit, Deus erat verbum. Deus autem non factus, sed factor est & creator. Aperi aures, & audi: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Discis esse filium, in quo diuinitatis est plenitudo. Aperi aures adhuc paululum, & audi dicentem: Quod factum est in ipso, vita est. In ipso, inquit, factum est: non Dei verbum factum est. Aut si hoc mouet te ad calumniam, quia dixit: In ipso factum est: numquid & Deo patri calumniaris, quia Dei filius dixit: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestetur opera eius, quia in Deo sunt facta: Aut quia dicitur dixit: Confitebor tibi Domine, quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem. hoc est, conuersus es mihi in salutem, operatus es ad salutem? Posses aliis vt, sed nolo mihi credas, ne putes argumenta esse ingenij, non testimonia veritatis. Ipe tonitru filius, ipse qui in Christi peccatore recumbebat, ipse cui secreta sua Dominus non tacebat, cui Petrus innuit vt Dominum interrogaret, & ille interrogauit, & Dominus reuelauit: ipse exponat quid scierit de eo quod ait: Quod factum est in ipso, vita est. Audi ergo interpretantem, quia tuas Ariane calumnias iam canebar. Quod erat ab initio: & quod audiuius, & vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostre scrutatae sunt de verbo vita, & vita apparuit. Caro ergo est quae in Christo apparuit, vel Christus in carne: ipse nostra in omnibus vita est. Ipsi diuinitas, vita est: ipsius aternitas, vita est: ipsius caro, vita est: ipsius passio, vita est. Vnde & Hieremias ait: In vmbra eius viuemus. Vmbra alarum, vmbra crucis, vmbra est passionis. Ipsi mors, vita est: ipsius vulnus, vita est: ipsius sanguis, vita est: ipsius sepultura, vita est: ipsius resurrectio, vita est: vniuersorum. Vis scire quoniam mors ipsius vita est? In morte, inquit, ipsius baptizati sumus, vt cum ipso in nouitate vitae ambulemus. Et ipse ait: Amen amē dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram moriatur, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum afferit. Ipse granum pro nobis corpore solutus & mortuus est, vt fructum multum afferret in nobis. Mors itaque eius fructus est vitae. Quod factum est ergo in ipso, vita est. Caro facta est in ipso, vita est. Infantia facta est in ipso, vita est. Iudicium factum est in ipso, vita est. Mors facta est in ipso, vita est. Remissio peccatorum facta est in ipso, vita est. Vulnus factum est in ipso, vita est. Illusio facta est in ipso, vita est. Diuisio facta est in ipso, vita est. Sepultura facta est in ipso, vita est. Resurrectio facta est in ipso, vita est. Vide quanta in ipso facta sunt, qui-

bus vita nostra facta conuersio est, vt quae perierat, redderetur. Ad postremum veditio facta est in ipso, vita est. Redemptio facta est in ipso, vita est. Ad mortem veditus est ad Iudae, emptus ad Iudaeis ad mortem, vt pretioso eius sanguine nos redimeremur ad vitam. Haec est vita quae facta est, haec est vita quae apparuit, haec est vita quam audiuius, haec est vita quae erat apud patrem: quia ipse qui erat in principio, ipse postea est natus ex Virgine, vt esset vita moriturus. Ipsum hunc propositum nobis locum interrogemus. Quid est, hominem in Christo? hoc est, factum in Christo, in quo facta sunt omnia, siue sedes, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant: hoc est, in virtute eius. Homo ergo in Christo, qui factus est ad imaginem eius & similitudinem. Homo in Christo, qui totus in Christo sit. Sicut enim per vnitatem & plenitudinem diuinitatis pater Deus totus in filio est, & filius in patre: ita per intentionem & pietatis affectum (vt exempli vice, nō comparationis vtamur) homo totus in Christo est. Qui enim adheret Domino, vnus spiritus est. Homo ergo in Christo, non ille terrenus, non ille peccati, sed homo Christi. Quid ergo mouet: Quod factum est in ipso, vita est: si & homo, praecipue interior, in ipso factus est, in ipso crucifixus, in ipso renouatus, in ipso sepultus, & cum ipso cōsepultus, in ipso resuscitatus: Quid mouet (vt dixi) quia scriptum est: Quod factum est in ipso, vita est: cum homo dixerit: In Deo faciemus virtutem? Si quaeis quae vita sit quod factum sit in ipso, accipe: Nempe vita, Ecclesia est. In ipso facta est, in eius costa, in ipso resuscitata Eua: Eua autem vita, hoc est quod factum est: quia Eua quae perierat, salua facta est per Ecclesiam: hoc est, per filiorum suorum generationem, sicut scriptum est: quia delictum superioris sobria emendauit haereditas. Vnde & ipse Paulus raptus est ad vitam, qui ante erat persecutor ad mortem. Prolixius euagati sumus, vt de eo homine qui non in solo pane, sed in omni verbo Dei viueret, diceremus. Reuertamur ad Psalmum. Et ideo immaculati non confundentur in die iudicij, & in diebus famis saturabuntur.

Inimici verò Domini, mox vt honorati fuerint & exaltati, deficientes sicut fumus deficient.

Deficientes sicut fumus deficient. Graecus ὀφθαλμοὶ habet, hoc est, defecerunt. Vides subito aliquem ad potestatem venisse, & honoris insignia: sublimem iudicas. Vides illi esse successum: nonne dices de eo: Vbi honoratus & exaltatus est iste? Defecit. Ideo plus dixit Graecus: quia vbi honorari & exaltari quis creditur, ibi defecit proprio praenititur, vt meatus fluminum praeriteris citius quam venisse cōprehendas: & dum ventura operis fluente, ta adhuc expectante fluxerunt. Contrā, humiles atque mansueti dum subiciuntur ad diuitibus & opprimuntur, exaltati sunt a sua humilitate, & subito resurserunt. Ideo Paulus in infirmitatibus sibi placuit, non in virtutibus. Sed consideremus, ne quis putet eum in reuelationibus gloriatum, & repectam ea, vt se ipse defendat humilitatis magistrum. Scio, inquit, hominem

Ioh. 11.

1. Iohan. 1.

2. Cor. 11.

Coloss. 1.

1. Cor. 8.

1. Cor. 11.

Ibid.

1. Cor. 6.

1. Cor. 13.

1. Iohan. 1.

1. Cor. 1.

Ipsal. 117.

1. Cor. 13.

1. Tim. 2.

2. Cor. 11.

1. Iohan. 1.

Math. 4.

Ipsal. 6.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

Ibid.

nem in Christo ante annos quattuordecim, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit, raptum eiusmodi vsque ad tertium caelum. Ante annos quattuordecim reuelatum sibi dixit, & tamen reuelationem tam diu apud se tenuit & repressit: nec dixisset, nisi vile nobis iudicasset vt diceret: ne nos reuelationibus extolleremus. Si enim in tanta gratia non est gloriatu Paulus, nec nos gloriari oportet. Iuuenis ipse non gloriatu est, senex gloriaretur? Deinde raptum se vsque ad tertium caelum negare non potuit: & tamen vtrum in corpore, an extra corpus factus esset, se ignorare testatus est. Non ergo de scientia, sed de ignorantia gloriatur, & Dei circa gratiam praedicat. Quod scientiae est, negat: quod charitatis est, confitetur. Scientia enim in flat, charitas verò aedificat. Et iterum, raptum eiusmodi hominem dixit: quemadmodum raptus esset, vtrum in corpore, an extra corpus, incertum sibi esse memorauit. Vide stateram sapientiae. Constituit vnum in Christo, & se alterū, qui ait: Nescio. Quod alienum est, attollit: quod suum, humiliat. Et audiuit, inquit, verba ineffabilia. Non dixit, Audiui: sed quod alter audierit, non negauit. Verecundē itaque restem se maluit significare quam vatem, & refugit videri caelestium arbiter secretorum. Testimonium enim dicere, veritatis est: meritum elationis non refugere, gloriantis. Ideo quae ait: Pro huiusmodi gloriabor, pro me autem non gloriabor. Quid est autem quod ait, audisse hominem illum in Christo, quae nō licet homini loqui? Quomodo hoc conuenit, vt non licuerit homini loqui, quae licuerit homini audire? Si ipsi homini qui audiuit, non licet loqui, quomodo ei creditum est audire quod non permixtum est loqui? Quae ista distant est? Si alteri homini qui esset exterior, quomodo potuit homo cognoscere quod homini non licebat audire? Vnde videtur nō gratia loquendi illi homini defuisse qui esset in Christo, cui non defuit: sed eis qui audierent, locum, tempus, meritum defuisse. Ille enim in caelo audiuit: & ideo non competere iudicatum est, vt id loqueretur in terris quod audisset in caelo, cum in ipsa terra sit ista discretio, vt quod in altera regione canitur, in altera non canatur, secundum quod scriptum est: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Denique Hebraei non canebant in terra captiuitatis, quod in sua patria canere consueuerant. Haec terra, captiuitatis est: alia terra, libertatis est. Ista peccati, illa quietis aeternae: vellestris ista, illa caelestis. Ergo in caelo illa nunc praedicat Paulus, quae in terris antē praedicare non poterat. Inter perfectos enim secreta sapientiae sunt loquenda. Attamē quid commemoratio istius reuelationis operatur, nisi vt doceat quod in reuelationibus minimē gloriandum sit, sed in infirmitatibus: quia infirmitas, & remediū reuelationis, & virtutis exercitium est. Cōtra autem reuelatio, elationis lubricum est. Namque ne reuelationis sublimitate extolleretur ipse Paulus, qui raptus in tertium caelum est, stimulum carnis accepit. Subuenit ergo infirmitas, ne gratia in periculum verteretur. Vtilior ergo infirmitas quam gratia. Eadem quoque infirmitas, officina virtutis est: sicut ipsi Apostolo testificatus est Dominus: quia virtus in infirmitatibus consummatur. Denique iste ipse

A post reuelationem rogauit remedium sanitatis, & non impetrauit. In infirmitate autem remedium non quaesuit, sed cursum consummauit, & coronam inuenit.

Mutuarur peccator, & non soluit: iustus autem miseretur, & tribuit.

Hoc quoque personae conuenit Pauli: quia *infirmus miseretur, & tribuit.* Vide illum Domini eloquia diuidentem, vide argentum Domini fenerantem. Vnam mnam accepit, duas reddidit. Duas accepit, quattuor reddidit. Quinque accepit, decem reddidit. Nō ligauit in sudario quod acceperat, sed nummularis erogauit: & quod erogauerat, cum vsuris recepit. Ita & accipientem a peccato maximo liberauit, ne apud eum pecunia Domini depireret: & ipse vt decem ciuitatibus praesiceretur emeruit. Quae sunt decem ciuitates, in epistolis recognosce quas scripsit: estū Apostoli praescripto numero non teneantur, quibus dictum est: Ite per orbem vniuersum, & praedicate Euangelium vniuersae creaturae. Hic ergo ab Hierusalem in Orientem & Illyricum & Italiam Domini pecuniam dispensauit. Er ne quis putaret quod suam feneraret, Domini esse pecuniam testabatur, dicens: His autem qui matrimonio iuncti sunt, denuntio non ego, sed Dominus, vxorem a viro non discedere. Et alibi: Quid experimentum quaeritis eius qui in me loquitur Christus? Denique ipse rex ita dixit, in quo figura est Domini: Oportuit te pecuniam meam committere nummulariis, Meam, inquit, non tuam. *Infirmus ergo miseretur, & tribuit.* Quomodo tribuat, audi dicentem, Per omnes ecclesias doceo, Peccator autem mutuarur, & non soluit. Vide diuitem mutuantem, & non reddentem: pauperem accipientem, & continuō remunerantem, ne diutius in aere alieno sit. Haec moralia, Vide nunc pauperem mysticum, id est, simplicem & timentem Dei nomen, audientem verbum de castitate, & soluentem: audientem de misericordia, & soluentem: audientem de placiditate, & nō irascentem. Diuitem verò illum arrogantem & superbum, audientem quidem, sed post se reiciientem sermones Dei: audientem de condemnatione luxuriae, & magis luxuriantem. Denique Ecclesia soluit quod accepit, synagoga non soluit, Cognosce Ecclesiam soluere. Tui, inquit, erant, & mihi eos dedisti, & verbum tuum seruaerunt. Et alibi: Ipse enim pater diligit vos, quia vos me diligitis. Reddidit ergo Ecclesia quam accepit a domino pecuniam charitatis: sed synagoga non reddidit. Ideo quae de Iudaeis dicitur: Si non venissem, & locutus non fuisset his, peccatum non haberent. Nunc autem exculationem non habent de peccato suo: quia audierit vtique, & non crediderit. Probatum est ergo quia mutuatū sunt peccatores, & non soluerunt. Peccator igitur eget semper: iustus autem abundat & tribuit, cuius diues est conscientia. Ideo quae Iudaei in suis diuitiis egerunt: Diuites egerunt & esurierunt: Christiani autem in diuitiis simplicitatis suae non defecerunt. Bonus ergo iustus. Et ideo addidit scripturam

Quoniam benedicentes cum possidebunt

Luc. 19.

Ibid.

Marc. 8.

Rom. 15.

1. Cor. 7.

2. Cor. 13.

Math. 23.

1. Cor. 14.

Ibid.

Iohan. 17.

Iohan. 16.

Iohan. 15.

Ipsal. 33.

2. Cor. 8.

terram: maledictes autem cum disperibunt.

Quomodo iustus possidet terram, aut quam terram, cum scriptura dicat: Numquid soli habitabitis super terram? & alibi: Vae habitantibus super terram, quod in crepationis est atque maledicti. Cuius ergo terrae benedictio possessio est? Non illius quae tenebris absconditur, & amaritudinibus impletur, sed illius quae fluit mel & lac, id est, habens gratia suauitatis, & fulgorem iuciae aeternae. Accipe mellis boni suauitatem, immo supra mel. Fugiet dolor & gemitus & tristitia, quia suauitas gratiae amaritudinem humanae fragilitatis excludit. Et alibi: Et delebit omnem lacrymam de oculis eorum: & mors non erit amplius, neque luctus. Accipe etiam lacis nitorem. Et non indigebunt lucerna, & lumine solis. Ipse enim Dominus illuminabit super illos, & regnabit in saecula saeculorum, amen. Est etiam mysticus iustus, qui miseretur & tribuit, qui omnia verba quae accepit a patre, dedit nobis, & peccatorum nostrorum nobis ara dimisit, & sanguinem suum pro nostris debitis soluit: ut non in scenore essemus alieno, sed in suo ere bonus creditor nos haberet. Est & peccator ille qui congregauit quae non peperit, & mutuatus est quod non tenebat, nec vult restituere quod accepit. Audiat quia mutuatus est diabolus: Tibi, inquit, dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorum (quia mihi tradita sunt, & cui volo, do illa) si proci-des adoraeris me. Nequissime, accepisti ad tentationem, non ad mortem; hoc est: Accepisti ut probarentur Dei seruari, non ut extinguerentur. Accepisti ut Deus adoraretur, non ut negaretur. Accepisti scularia, cur eripis quae aeterna sunt? Accepisti quae mundi sunt, cur vis auferre quae Christi sunt? Da illa cui vis: non inuidemus. Cur nobis a te quae nos volumus inuidetur? Tu adorari vis, qui omnibus nequior, ipsa quoque indignus es seruitute?

A Domino gressus viri dirigentur: & viam eius cupiet.

Gressus viri dirigentur. Gressus, Graecus διαβήματα dixit, hoc est, transitus. Et ideo dicitur tibi: Si transieas per aquam, fluminate non concludent. Transi ergo, noli cessare: sicut bonus viator cum venerit ad aliquod viae signum, non stat, sed pertransit, & tu in via es quam diu in hoc cursu es constitutus. Paulus si stetit, cursum suum non consummasset. Vide ne ideo dicat: Et tu qui istas, vide ne cadas. Non enim qui transiit, potest timere ne cadat. Vidi, inquit, impium superexaltatum, & eleuatum super cedros Libani: & transiit, & ecce non erat. Videns ergo impium superexaltatum, qui non stetit, non offendit. Si stetit, & miratus illum fuisset, & secutus esset, offendisset, & cecidisset sicut impius. Ideo Moyses videns rubum relucere & non ardere, ait: Transiens videbo hoc visum magnum. Qui transiit de hoc saeculo, magnum visum videt. Qui soluit vincula istius nexu, quo ligamur huic corpori, visum magnum videt. Moyses in Exodo legitur, multa videt miracula in Exodo. Non tanta alius videt qui non est in Exodo. Idem Moyses transiit: transiit & populus patrum; quia de terra captiuitatis exibat. Dirigebantur itaque a Domino gressus eorum, quibus per no-

stem ignis columna lucebat, per diem nubis: ut nec diei arbor afficeret commeautes, nec impedimentum viantibus tenebrae noctis afferrent. Et tu domerere factis, vultique deposce vt gressus tui a Domino dirigantur, ne moueantur pedes tui: quia scriptum est: Mei autem penae moti sunt pedes, paulominus effusi sunt gressus mei. Cauendum est quod ne rectam semitam derelinquas, & diuerticula te viarum tortuosarum decipiant. Ideo dicit: Parate viam Domino, rectas facite semitas eius. Paremus ergo viam Domino Deo nostro in metibus nostris. Rectas faciamus animorum semitas, ne labamur. Non effundatur gressus nostri sicut vxoris Lot, quae post se respexit, & gressus tenere non potuit, sed effusi sunt, cum in salem esset repente conuersa. Non effundatur sicut Aegyptiorum, quorum gressum maris fluctus effudit. Ipsi Hebraeis qui cum Moysse erant, quia peccauerunt in deserto, ceciderunt vestigia pedum, ne in terram repromissionis intrarent. Nonne etiam de his pulchre dicitur quia effusi sunt processus eorum, quorum spes lapsa, in vanum effusus labor, vota sunt destituta? Considera enim aliquem per aliquot annos habuisse studium probitatis, castitatis custodiam, vitam attentiore affectum, pia propositum seruitutis, sedulae observationis officium; subitoque eum esse mutatum, discessisse de monasterio, valedixisse ieiuniis, continentiae renuntiasse, indulgere deliciis, studere luxuria. Dudum de monasterio exierunt, & nunc luxuria sunt magistri, disseminatores incontinentiae, incontentores peulantiae, obtrcctatores pudoris. Nonne de his pulchre dixeris: Effusi sunt gressus eorum: quos bene vixisse poenituit. Egerunt itaque noui generis penitentiam pro virtutibus, & non agunt pro deliciis. Sed hi ex nobis exierunt, dicit Ioannes: sed non erant ex nobis. Si enim ex nobis fuissent, nobiscum perseuerassent. Hi ergo viam suam condemnauerunt, quibus conuenit dici: O qui dereliquisti semitas rectas, abeundo in vias tenebrarum! o qui latamini in malis, & gauderis in euerfione mala, quorum semita praua, & flexuosi cursus eorum, sicut lubricus & flexuosus auctor ipsorum: cur o disse cepisti viam rectam, & iustum consilium deseruisti? Non vos direxit Dominus. Quem autem dirigit Dominus, via eius cupiet, & ipsius semitis delectabitur. Verumque tamen intelligi potest: & quod ipse qui a Domino dirigitur, viam Domini cupiet; quia duce ipso omnis leuatur labor, omnia impedienda remouentur, inuentia subministrantur: & quod ipse Dominus non aspernat, sed libenter accipit viam viri quem ad virtutem ipse direxerit. Pulchre autem viri gressus dirigi dicuntur a Domino, quia non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, sine offensione seruare vestigium. Qui enim plantat & rigat, nihil sunt: sed qui dat incrementum Deus. Ipsi soli gloria virtutum iure defertur.

Cum ceciderit, non conturbabitur: quia Dominus confirmat manum eius.

Iustus etiam cadit interdum: sed si iustus est, cum ceciderit, non conturbabitur. Quod conditionis est, cadit quod iustitiae, resurgit: quoniam iustum Deus non derelinquit, sed confirmat manum eius. Quae ratione

Psalm. 5. Apoc. 8.

Esai. 45. Psal. 35.

Apoc. 21.

Apoc. 22.

Ioan. 15.

Apoc. 5.

Hier. 17. Luc. 4.

Esai. 43.

1. Cor. 9. 1. Cor. 10.

Psal. 36. inf.

Exod. 3.

Exod. 14.

ratione non pedem, sed manum dixit: Nisi forte ea, A quoniam qui cadit, non magis pedelabitur, sed infirmus lubrico saepe dicitur, vel offendit in petra. Hic autem iusti casum intellige, id est, fortioris. Denique de populo qui luctatur, si genu fixerit, vel pede lapsus fuerit, pro victo habetur. Athleta qui luctandi peritiam habet, & ad coronam luctatur, etiam volens genu figit, vt vincat. Et si lapsus fuerit, non excluditur: & si ab eo qui superior sit, prematur, manibus tamen se sustinens, iure decertat: nec aufertur brauium, nisi fuerit suffus in ventrem, aut distentus vinculo lacertorum. Inde oriuntur crebra certamina, quia multa & incognita plerisque sunt genera ruinae. Nam casus eos proprie appellant ruinae. Graece enim πλάσμα nuncupatur. Ergo quum stringitur & vrgetur, saepe se voluit, & sit supra qui inferior habebatur, superiorumque dum surgit elidit: quod videtur scriptura significare cum dicit: Vniuersum stratum versasti in infirmitate eius. Itaque de eo dicitur: Cum ceciderit bonus athleta, non conturbabitur. Plerique enim volunt teneri, quod maturus vincant, qui de arte praesumunt. Sed etiam si assignatus, vt ipso verbo vtar, & primo & secundo fuerit, non excluditur: licet ei interdum reparare luctamen: & vincere saepe contingit, & cedere eum qui secunda contentione superauerit. Ita ergo etiam iustus est offencilum incurrit & ceciderit, non relinquat tamen studium deuotionis & fidei, sobrietatem teneat, penitentiam gerat, saepe se reparat. Ideo interrogat Petrus: Si peccauerit in me frater meus, quotiens remittam ei? vsque septies? Et respondit Dominus: Non solum septies, sed etiam septuagies septies. Vt scias autem quia athleta sumus, & impellimur, & alij ruit, & plerique eliditur, audi dicentem: Suffulcit Dominus omnes qui ruit, & corrigit omnes elisos. Vnde & ipse de se dicit David, vel ille qui locutus est in Propheta: Impulsus subuersus sum vt caderem, & Dominus suscepit me. Iesus enim non cecidit, sed impulsus est. Etenim cum ipse conuertat elisos, quomodo ipse potuit elidi? Iusti autem, cum ceciderit, posse resurgere, testatur scriptura, quae dicit: Numquid qui cadit, non adiciet vt resurgat? aut qui auersus fuerit, non reuertetur? Vae iis qui auertunt auersione impudenti, dicit Dominus. Vtinam quidam inelustabilis & insuperabilis sit Christi athleta, & in omni aetate, in omni virtutum genere gloriosus, sicut ille ait: Sed in omnibus superamus propter eum qui nos dilexit. Quid est in omnibus? Sunt athletae qui vocentur pueri, ephebi, viri, hoc est, πῦρ, ἔφηβοι, ἄνδρες. Etiam scriptura has in luctatoribus nouit aetates, dicitur David: Iste auertas faciem tuam a puero tuo, & luuenis sui, & senii. Vnde & Ioannes ait: Scribo vobis pueri, quia cognouistis patrem. Scribo vobis iuuenes, quia vicistis malum. Scribo vobis patres, quia cognouistis eum qui est ab initio. Maturior itaque ad patres scribens, maturos designat fidei deuotionisque processum. Virtutum ergo istae, non infirmitatis aetates sunt. Neque enim sine virtute puer est, qui cognouit patrem Deum virtutum. Ex illo puero isti sunt pueri, qui prius quam sciret vocare patrem aut matrem, accepit virtutem Damasci, & spolia Samariae. Ipse est puer qui natus est nobis, filius qui datus est nobis: cuius principium

super humeros eius. Ipse nos docuit pueritiam esse virtutem, dicens: Sinite pueros, & nolite eos prohibere ad me venire. Et alibi: Amen amen dico vobis, nisi conuerfi fueritis, & efficiamini sicut pueri iste, non intrabitis in regnum caelorum. Ipsa quoque corporis fortitudine pueri plerumque viros vincunt. Et vtique si aetatem pueritiae consideremus, non potest puer aut vsum omnem scire, aut vim subire luctandi. Nouimus tamen quod frequenter pueri quos non poterant portare, vicerunt. Adeo vigor animi infirmitatem excludit aetatis. Quales autem pueri, tales & ephebi, hoc est spirituales. Nouit scriptura adolescentem Paulum, iam proximum conuersioni. Nouit & Eutychem adolescentem, qui cum sermonibus Pauli intentus haereret, somno victus de tritecto cecidit, & resurrexit. Nouit & Ioannem adolescentem in Christi pectore recumbentem, qui tam fortis fuit, vt persecutionem non timeret, malum vinceret. Hic est puer qui patrem genitalem reliquit, sequutus eum patrem quem cognouit aeternum. Adolescentem amicum sindone Dominum sequebatur tempore passionis, qui sua omnia dereliquerat. Maturior, Deum verbum in principio ipso semper fuisse atque esse cognouit, & manere in se probauit. Viros quoque scriptura nos docuit spirituales, Agabo propheta dicente: Virum hunc cuius est zona haec, sic alligabunt Iudaei in Hierusalem. Et Festus ait: Vir quidam est relictus a Felice in custodia. Ante passionem suam Paulus adolescens dicitur, in passione vir significatur: qui cursu consummato esset iam proximus ad coronam. Cognouimus aetates pro fide & deuotione certantium, cognouimus etiam certamina singulorum. Haec quoque scriptura nos doceat teneor. In hoc itaque saeculari agonae luctantur qui simplici quodam & legitimo genere luctantur, & ligaturis tantum corporis certant, verberare non norunt: qui palaestra vocantur. Alij qui caede, & pulueris iactum membrorum nexibus miscent, omni sibi verberandi iure permisso: quos πύρρῶν vocant; eo quod omnis litris & pugnae aduersum se habeant potestatem. Alij qui caestibus aduersum se decernunt, & dilaceratis capitibus cruentantur. Hi πύρρῶν feruntur. Haec omnia certamina subiit Paulus Apostolus: sicut ipse demonstrat, cum dicit: Quoniam non est nobis pale aduersum carnem & sanguinem, sed aduersum principes & potestates, & (vt compendioso vtar) aduersus nequitas spirituales. In Latinis plerisque colluctatio reperitur, in Graecis omnibus πύρρῶν scribitur. πύρρῶν enim Graecorum, lucta est Latinorum. Et vere pale, quia caro & sanguis, & nequitas spirituales patientia & continentia corporis, & animi moderatione superantur. Ita, furor, caedes, arma sunt diaboli. Alibi quoque plagis supra modum casum se esse significat, dicens: In plagis supra modum, in mortibus frequenter. Hierosolymis autem pugnis se esse percussum: vbi cum interuentibus militibus aliquando cessasset Iudaei percutere Paulum, ipse pontifex Ananias circumstantibus iussit percutere os eius, cui respondit Apostolus: Percutere incipiet Deus, paries dealbate. Et tu sedens iudicatus me secundum legem, & contra legem iubes me percuti? Sciuit profecto referre, qui grauiore pugno pontificem repercutit. Ipse enim corporaliter

Exod. 13.

Psalm. 71. Item. 2. Esai. 40.

Exod. 14. Num. 26.

Psalm. 140.

1. Cor. 13.

1. Cor. 14.

1. Cor. 13.

1. Cor. 14.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Luc. 18. Matth. 18.

1. Cor. 7. 1. Cor. 20. 1. Cor. 13.

1. Cor. 4.

1. Cor. 14. 1. Cor. 1.

1. Cor. 21. 1. Cor. 25.

2. Tim. 4.

Ephes. 6.

2. Cor. 11.

1. Cor. 13.

Quoniam Dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos: in aeternum conseruabuntur.

Iniusti punientur, & ceteri impiorum peribit.

Iusti autem haereditate possidebunt terram, & honorificabunt Deum in saecula saeculorum.

Heb. 4.

Rom. 2.

Psal. 33.

Genes. 26.

Iob. 26.

Ephes. 4. Galat. 4.

Ipsa. 1.

2. Cor. 4.

Ephes. 2.

Philipp. 3.

His versiculis demonstrat Propheta quod pertineamus ad Dominum, & ipse arbiter cogitationum operationumque nostrarum sit, spectans merita singulorum, qui nihil sine iudicio agit, sed malos & bonos actus iudicio discernit. Declinandum ergo est a malo, & faciendum bonum. Ne bona malaque confundas, prius est ut crimine carcas, postea ut innocetie fructum deferas, quod possis esse perpetuus. Noli putare quod Deum tua peccata praeceat. Sic enim plerique labuntur. Ipse vniuersa cernit & damnat, & impiorum semen exterminat. Semen vti que non corporalis generationis, sed mentis internae & impietatis successione. Nam vti que Iob de semine Esau genitus scripturae testificatione signatur. Quomodo ergo semen Esau perit in Iob, cum tantus iste vir fuerit, ut venturum in terras Dominum praeiuderet, qui cetum istius saeculi diabolum subiugaret? Ergo hoc quaeritur, ne malitia transfundatur in posteror. Hoc per baptismatis sacramentum Christus operatur, vt exuat vniuersisque quod natus est, induat quod renatus: fiat non famula heres, sed gratia, vt perpetui domicili habitacionis aeterna sibi possit adquirere. Qui autem habitare meruerit in saeculi saeculi, & ipse honorificabit Deum in saecula saeculorum. Vbi moralibus iustum instituit disciplinis, vt qualis deberet esse, te doceret, quae vt exerceat perfectae forma iustitia, ad sapientiam & theorematum mentem vult eius assurgere: & excitat eius intentionem, vt spectet intento corde caelestia, & diuina intra se voluat oracula, atque ad ea quae complacent Deo, suum informet affectum: sit meditatus in lege, nec vlla eum Domini mandata praeterant. Modos diuini sacramenti cognosce. Denique abhinc vide in praecipis sanctum prophetam assurgere.

Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.

Superiora moralia, haec intelligibilia. Quod est iusti os quod meditabitur sapientiam, nisi interior homo? Duo sunt enim homines in singulis: vnus interior, alter exterior. Interior cogitat quae mentis sunt, quae mentis sunt loquitur; exterior quae sunt corporis. Tamen adueniens Dominus vtrumque coniunxit, & duos in vno homine condidit, ne diuersis sese impugnent motibus, sed inuicem sibi voluntatum suarum vnitatem locentur. Ideo os iusti meditabitur sapientiam. Iam enim & ipse exterior homo iusti in interioris hominis transusus est disciplinam: & in eius conformatus naturam, ipsius exercet officia, vt caro meditetur quod mentis internae est. Sed hoc incredibile tibi videatur, audi Apostolum dicentem, quia Dominus Iesus transfigurabit corpus humilitatis nostrae, vt conforme fieret corpori gloriae suae. Quis audeat dicere carnem sine pecca-

to, carnem assumptam ex virgine, carnem spiritu Dei in Mariam superueniente generatam, quae in nullo discrepauit a sapientiae disciplinis, interioris hominis exortem fuisse virtutum, nec in vltus eius transire potuisse, cum supra hominem fuerit quod tactu eius sanabantur aegroti, caecis refundebatur aspectus, mortui resurgere? Competenter ergo scriptum est: Os iusti meditabitur sapientiam: eo quod totus homo sit spiritalis, non vti que terrenus. Quilibet enim terrenus, tales & terreni: & qualis caelestis, tales & caelestes. Abiit ergo terrenus, remansit caelestis. Ideoque in tempora redemptoris referens Propheta, meditabitur, dixit: licet vnus e pluribus meditatur. Nec abhorret a sensu, quia prophetarum spiritui futura pro praesentibus sunt. Alij putant os pro mente dictum. Pochre autem istud expositum nobis Salomon, dicens: Narratio iusti semper in sapientia: stultus autem sicut luna mutatur. id est, quod saepe variatur, nec in sua perseueret sententia, & tamquam in tenebris lumen videatur offundere, nec tenere. Sit ergo tibi semper in corde & ore meditatio sapientiae, & lingua tua loquatur iudicium, lex Dei tui in corde tuo sit. Ideo tibi dicit scriptura: Loqueris in illis sedens in domo, ambulans in via, dormitans, resurgens. Loquamur ergo Dominum Iesu, quia ipse est sapientia, ipse est verbum, & verbum dei. Na & hoc scriptum est: Aperi os tuum verbo Dei. Ipsum spirat, qui sermones eius resonat, & verba meditatatur. Ipsum semper loquamur. Cum de sapientia loquimur, ipse est. Cum de virtute loquimur, ipse est. Cum de iustitia loquimur, ipse est. Cum de pace loquimur, ipse est. Cum de veritate & vita & redemptione loquimur, ipse est. Aperi os tuum Dei verbo. Scriptum est: Tu aperi, ille loquetur. Ideo dixit David: Audiam quid loquatur in me Dominus, Et ipse Dei filius dicit: Aperi os tuum, & adimplebo illud. Sed non omnes vt Salomon possunt percipere sapientiae perfectionem: non omnes vt Daniel. Omnibus tamen pro possibilitate infunditur spiritus sapientiae, sed omnibus qui fideles sunt. Si credas, habes spiritum sapientiae. Ideo Plaltes dicit: Credidi, propter quod locutus sum. Cum crederis, accipies loquedi gratiam. Et qui credit, redimitur: & qui orat, redimitur, si pite intendat orationibus, & in oratione assidens sit. Diem praenuntiat, noctem frequenter, soli matutinus occurrat, vt ante ipse illuminetur a Christo, quam terra solis exortu. Et qui psallit, redimitur: & qui compungitur, redimitur. Ideo semper meditare, semper loquere quae Dei sunt, sedens in domo. Domum possumus accipere Ecclesiam, possumus accipere domum interiorum in nobis: vt intra nos loquamur. Sedent iudices in Hierusalem: sederunt sedes in iudicio. Sedit etiam iudicium consilium, & libri aperti sunt, Propheta dicit: & tu cum consilio omnia fac. Cum consilio de factis tuis iudica, cum consilio vinu bibe: cum consilio loquere, vt effugias peccatum, ne incidas per multiloquiū. Sedens loquere tecum, quasi qui iudices. In via loquere, ne vniqua vaces. In via loqueris, si in Christo loquaris, quia via Christus est. In via loquere, tibi loquere Christo. Audi quomodo illi loquaris: Volo, inquit, viros in omni loco orare, leuantes puras manus sine ira & discipatione. Loquere o homo dormitans, ne tibi

897
tibi sonus mortis obrepat. audi quomodo dormitas loquaris. Si dederis somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob. Vincere naturam diligentia, excludere corporis somnum. Naturam nobis formare non possumus, possumus diligentiam. Homo erat nauis: indulgebat aliquid somno per noctem, sed excluderetur somnus, lauans per singulas noctes lectum suum, & lacrymis irrigans stratum suum. Ideo memor erat in stratu suo semper Domini sui, & in ipso meditabatur, vt diluculum praenuniret, & in tenebris ei illucesceret Christus, dicens: Surge qui dormis. Nam B in omnibus haec gratia est: sed potest esse & in pluribus diligentia. Ne igitur expeas vt exiter te Christus, sed potius Christum excita. Excitat eum qui de ipso dormitans cogitat. Situ illum excitaueris, & ipse te excitabit a somno, resuscitabit a morte, dicens tibi: Exurge a mortuis. Cum surges ergo vel resurges, ipsum loquere, vt impleas quod iuberis. Audi quomodo te Christus excitet. Anima tua dicit: Vox fratris mei pulsata ad ianuam. Et Christus ait: Aperi mihi foras mea sponsa. Audi quomodo te excites Christum. Anima dicit: Adiuuaui vos filia Hierusalem, si suscitaueris & resuscitaueris charitate, Charitas est. Audi etiam quomodo dormis loquaris. Ego dormio, & cor meum vigilat. Hec communiter. Attolle nunc paulo altius mentem tuam. Loquere sedens in domo, in hac terrestri domo huius habitacionis, quae dissoluitur, in qua peregrinamur a Domino. In corpore enim isto positi, dum superueit magis quam expoliari volumus, exulamus a Christo, & grauitur ingemisimus. In hac sedens ergo confitere peccata tua: quia sedisti, & non stetit, & non distixit: Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Loquere magis, & noli occultare delicta. Loquere sedens, vt audias dicentem: Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Loquere in via ambulans, id est, carpens vite istius cursum. Hic loquere, ne illic obmutescas: sicut ille obmutuit qui angelo Christo ante non credidit: postea tamen cum credidisset, vocem recepit. Loquere dormiens & quiescens, conspultus in Christo, vt cum ipso in nouitate vitae resurgas. Loquere etiam sepultus in tumulo: sicut loquebantur animae sanctorum, petentes de mortis auctore vindictam: Viquequo Domine sanctus & verus non iudicas & vindicas sanguinem nostrum? Loquere postremum cum surgis, sicut docuit ille qui dixit: Ego dormiui, & quiesciui, & resurrexi: quoniam Dominus suscipiet me, et illic ergo os iusti meditabitur sapientiam. donec ad sublimiora tabernaculi secreta caelestis, ac sacra plena iuuentutis aetate latitiae ipse perueniat: quemadmodum scriptura nos docuit, dicente David: Haec recordatus sum, & effudi super me animam meam: quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vique ad domum Dei. In voce exultacionis & confessionis, sonus eupulantis. Ergo & sedentes in hac corporea domo, & egressi hinc, atque ambulantes in via, cum rapiemur, si meremur, obuiam Christo: & dormientes loquemur. Accipe tertiam & quartam, quae se anima elenat iusti. Est enim quidam spiritalis somnus intelligendus, de quo Salomon ait: Si enim sedearis, sine timore eris: si dor-

tibi sonus mortis obrepat. audi quomodo dormitas loquaris. Si dederis somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob. Vincere naturam diligentia, excludere corporis somnum. Naturam nobis formare non possumus, possumus diligentiam. Homo erat nauis: indulgebat aliquid somno per noctem, sed excluderetur somnus, lauans per singulas noctes lectum suum, & lacrymis irrigans stratum suum. Ideo memor erat in stratu suo semper Domini sui, & in ipso meditabatur, vt diluculum praenuniret, & in tenebris ei illucesceret Christus, dicens: Surge qui dormis. Nam B in omnibus haec gratia est: sed potest esse & in pluribus diligentia. Ne igitur expeas vt exiter te Christus, sed potius Christum excita. Excitat eum qui de ipso dormitans cogitat. Situ illum excitaueris, & ipse te excitabit a somno, resuscitabit a morte, dicens tibi: Exurge a mortuis. Cum surges ergo vel resurges, ipsum loquere, vt impleas quod iuberis. Audi quomodo te Christus excitet. Anima tua dicit: Vox fratris mei pulsata ad ianuam. Et Christus ait: Aperi mihi foras mea sponsa. Audi quomodo te excites Christum. Anima dicit: Adiuuaui vos filia Hierusalem, si suscitaueris & resuscitaueris charitate, Charitas est. Audi etiam quomodo dormis loquaris. Ego dormio, & cor meum vigilat. Hec communiter. Attolle nunc paulo altius mentem tuam. Loquere sedens in domo, in hac terrestri domo huius habitacionis, quae dissoluitur, in qua peregrinamur a Domino. In corpore enim isto positi, dum superueit magis quam expoliari volumus, exulamus a Christo, & grauitur ingemisimus. In hac sedens ergo confitere peccata tua: quia sedisti, & non stetit, & non distixit: Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Loquere magis, & noli occultare delicta. Loquere sedens, vt audias dicentem: Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Loquere in via ambulans, id est, carpens vite istius cursum. Hic loquere, ne illic obmutescas: sicut ille obmutuit qui angelo Christo ante non credidit: postea tamen cum credidisset, vocem recepit. Loquere dormiens & quiescens, conspultus in Christo, vt cum ipso in nouitate vitae resurgas. Loquere etiam sepultus in tumulo: sicut loquebantur animae sanctorum, petentes de mortis auctore vindictam: Viquequo Domine sanctus & verus non iudicas & vindicas sanguinem nostrum? Loquere postremum cum surgis, sicut docuit ille qui dixit: Ego dormiui, & quiesciui, & resurrexi: quoniam Dominus suscipiet me, et illic ergo os iusti meditabitur sapientiam. donec ad sublimiora tabernaculi secreta caelestis, ac sacra plena iuuentutis aetate latitiae ipse perueniat: quemadmodum scriptura nos docuit, dicente David: Haec recordatus sum, & effudi super me animam meam: quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vique ad domum Dei. In voce exultacionis & confessionis, sonus eupulantis. Ergo & sedentes in hac corporea domo, & egressi hinc, atque ambulantes in via, cum rapiemur, si meremur, obuiam Christo: & dormientes loquemur. Accipe tertiam & quartam, quae se anima elenat iusti. Est enim quidam spiritalis somnus intelligendus, de quo Salomon ait: Si enim sedearis, sine timore eris: si dor-

mas, suauiter requiesces, & non timebis pauorem qui superueniat tibi, neque impetus impiorum superuenientes tibi. Cum suauitate requiesces, & pauorem & superuenientes impiorum impetus non timebis, si lingua tua loquatur iudicium Dei, & semper illud ante oculos habeas, vt peccato locum nullum relinquas: & noueris quod delicti pretium supplicij retributione soluetur. Ipse enim hoc in nonagesimo interpretatus est Psalmo, dicens: Non timebis a timore nocturno, & a sagitta volante per diem: a negotio perambulante in tenebris, ab occurru & daemomio meridiano. Cadent a latere tuo mille, & decem milia a dextris tuis: ad te autem non appropinquabit. Veritatem oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Iustus enim cum loquitur iudicium Dei, vel cum loquitur quae iusta sunt, & veri plena iudicij, non cum iracundia loquitur, non ex animi merentis afflictione, non ex dolore, non ex aliqua passione, sed loquitur ex veritate, loquitur ex aequitate: vt non propendat affectu, sed quae loquitur, vero pendat examine. Iudicat enim quae dicenda sunt, vel non promeda. Cui simile est illud: Labia sapientium alligata sunt sensu: eo quod omnia quae loquuntur, vero sensu conuenire videantur, & sensus sui prudentia intelligant quae loqui debeant vel tacere: vt quae silenda sunt, cohibeant claustro quodam nexuque labiorum: in iis autem quae oporteat dici, labiorum vincula resoluuntur. Merito ergo praemisit: Os iusti meditabitur sapientiam. Meditatio enim diuturna plenum poterit habere iudicium: quod loquitur iustus in tempore, cum ea quae perfecta sunt, facie ad faciem viderit. Nunc enim de iis quae non comprehendimus, loqui vera non possumus. Denique nec Paulus praesumpsit dicere, qui raptus in paradysum audiuit secreta caelestia: sed volens non in iis errare quae diceret, ait: Quam inscrutabilia sunt iudicia Dei, & inuestigabiles viae eius? Nunc autem absolutus corpore, forsitan inuuestigabilium viarum genera, & iudicia eius, quae sicut abyssi multa sunt, comprehendit. Adhuc iustitiae forma describitur: & augetur, dicente scriptura.

Lex Dei eius in corde ipsius: & non supplantabuntur gressus eius.

In corde iusti lex Dei est. Quae lex? Non scripta, sed naturalis. Iusto enim non est lex posita, sed iusto. In corde eius lex est, non perfuntorie, sicut in labijs Iudaorum. Corde enim creditur ad iustitiam. Qui credit, & loquitur: qui autem loquitur, non continuo credit. Denique non creditur populus, de quo dictum est: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè est a me. Si igitur gentes cum ea quae legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex, cognoscentes quae sequi debeant vel cauere: quanto magis fidelis & iustus, qui ad imaginem & similitudinem Dei uiuit, decora nouit & honesta decernere, & vti legitimo quodam naturalis sapientiae gubernaculo, ne eius supplantetur vestigia, sicut Esau, quem propter gule auaritatem frater supplantauit vt caderet, atque in mortem vestigia eius effudit? Quo magis iustus est quisque, eo magis illi insidiatur inimicus: & ideo ait scriptura:

Psal. 90.

Psalm. 119.

Ecclesi. 20.

1. Cor. 13.

2. Cor. 12.

Rom. 11.

Psal. 35.

Rom. 2.

1. Tim. 1.

Rom. 10.

Esaie. 29.

Rom. 2.

Genes. 25.

Genes. 27.

Considerat peccator iustum, & querit perdere eum.

Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius: nec damnabit eum, cum iudicabitur illi.

Considerat peccator iustum. Videns peccator quia iustus in ore suo loquitur, & in corde meditatur sapientiam, quia in lingua sua iudicium loquitur, & in corde suo legem Domini custodit: mortem peccati ei conatur inferre: sed dominus tuetur eum. Et ideo non timeamus insidias peccatoris: quoniam Deus pro nobis est. Si ergo Deus pro nobis; quis contra nos? Propterea non derelinquet iustum suum Deus, nec damnabit eum cum habuerit de ipso iudicium. Verus enim iudex est: & ideo iustitia non potest periclitari. Vnde & Aquila dixit: Nec damnabit eum in iudicando eo. Symmachus: Nec damnabit eum in iudicando. Sed quia Septuaginta viri sic posuerunt: Cum iudicabitur illi: putamus quod ad illud respexerit, quod scriptum est: Quoniam ipse Dominus veniet in iudicium. Sed in quod iudicium? Audi dicentem: Tibi soli peccavi, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Ideo ergo præbet se Dominus audiendum, ut de se iudicetur: quod magis vincat. Quomodo se præbeat, audi: Populus meus, quid feci tibi? aut in quo contritasti te? aut quid molestus tibi fui? Responde mihi. Quia ex Aegypto eduxi te: & de domo servitutis liberaui te. Et alibi: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor esto, & iudicemur. Graue hoc iudicium, cum Dominus de se postulat contra hominem iudicari. Quid enim respondeas ei qui vniuersa tibi contulit, omnibus te præfecit? Subiecit tibi Aegyptios, ad quos hospes adueneras, insectantes postea mari meruit. Ille te tuos deleuit hostes, atque subuertit. Ille te creauit & condidit, ille suo sanguine te redemit: & tu tradis te ut seruis eius inimico? ille tibi omnia peccata dimisit, & tu grauiora committis? Vocat te, in iudicium venies: quid responsurus es ei, qui nisi iterum tibi donet, peristi? Ideoque videns sanctus Dauid hac quadam moralitate Dei amplius se grauari, iudicium refugit, misericordiam poscit, dicens: Et ne intres in iudicium cum seruo tuo: quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Confitetur se in tenebris sicut mortuum sæculi collocatum. Cautè sicut mortuum sæculi dixit, nõ mortuum. Non enim mortui sæculi sunt qui moriuntur in Christo. Illi autem sunt mortui sæculi, qui omnem vitam suam qua vixerunt in sæculo, in interitum & morte constituunt. Et ideo quasi desperatus ad remedium confugit, dicens: Citò exaudi me Domine, quia defecit spiritus meus. Talis enim iudicij proposita sibi oblatione defecit in quo examinanda veritas foret potius quam misericordia conferenda. Tamen tam pius est Dominus, ut et si nemo iustificetur in conspectu eius viuens, quis enim quamuis iustus non obnoxius est peccato? aut cuius talis est vita, ut digna iudicetur Dei similitudine? vbi que ad imaginem & similitudinem Dei factus, debet sicut Deus sine peccato esse, ita & is

qui ad imaginem eius est, sine peccato esse. Qua ergo dignus est poena qui gratia tantam dominicæ operationis, & similitudinem diuini decoris amisit? Sed quia misericors est: etiam si ipse se iudicio subiciat, iustum tamen non iudicat, sed iniustum. Iusto parcat, quasi conditionis fragilitate peccanti iniustum punit, quasi qui detestetur ingratum. Deinde etiam si multa habeas opera iustitiæ, noli esse impatiens atque arrogans, quod præmia tibi iustitiæ in hoc sæculo existimes flagitanda, aut indignè tibi aduersa accidisse aliqua conqueraris. Quamdiu enim viuus, certamen tibi debetur, non præmium.

Expecta Dominum, & custodi vias eius: & exaltabit te, ut hæreditate possideas terram: cum perierint peccatores videbis.

Expecta dominum, nempe, vel auxilium vel remuneratorem Dominum: & custodi vias eius, hoc est, expecta, & eius quem expectandum putas, madata conferua. Et si cõteraris, et si affligaris, et si agnitudine deficias, tamen expecta Dominum, non te confundet spes. Veniet Dominus, & exaltabit te, ut hæreditate possideas terram. Liqueat superiorem esse terram, exaltatur a Domino. Vides autem cum perierint peccatores. Tunc enim iustorum remuneratio erit, cum iudicium fuerit de meritis impiorum. Sed non vno genere pereunt peccatores. Antè tibi pereunt, si eorum potentiam, diuitias non mireris: si non te moueat cum eos honoribus, liberis, amicis abudare cognoueris. Hæc enim sæculi sunt, & sæculum sæculari subiacet malignitati: & princeps mundi iis qui sibi seruiunt, fauet, secundum illud: Omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me. Quid queris ut ea tibi dentur, cum ipse impius qui dat, in eis diutius esse non possit? Trãsit etiam ipse: quomodo possunt non transire quæ contulit? Tu modò constantem animum gere, iustitiam tene, nemo te moueat, & videbis nihil esse impium. Denique audi dicentem:

Vidi impium superexaltatum, & eleuatum super cedros Libani.

Et transiui, & ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.

Vidi impium. Vidi eum in sæculo hoc, vidi oculis corporis. Vidi etiam eleuantem se & superexaltantem sermonibus suis, æstimantem se aliquid esse, qui nihil est. Quomodo se superexaltat? Ponam, inquit, thronum meum super nubes: & ero similis altissimo. Exaltat se, ut videas eum super cedros Libani superexaltatũ. Cedri & ipsæ altæ sunt, & in monte sunt altissimo. Meritò ergo superexaltatæ sunt: & superexaltatus videtur impius, qui se in illo monte constituit, de quo scriptum est: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti: Tollere, & iactare in mare. Huic, Cui Dæmonio, inquit, a quo iste inuasus fuerat & oppressus, quem miramini esse sanatum. Ideo charitatem magis habet in Christo, quam potestatem in diabolo. Vides cedrũ in monte altissimo superexaltatam: sed vento frangitur, sed

sed igni exurit, sed veritate dissoluitur. Ita est diues in sæculo. Fulget quidem splendore quodam gratiæ sæcularis vt Libanus, nixus est mundi potentia, opibus & diuitiis exultat. Videtur tibi aliquid esse antequam dicas: Transiens videbo. Sicut enim Moyse animo & mente transiuit materialia, & Deũ vidit ita & tu si transas hinc, ad Dei gratiam vestigium tuæ mentis attollès, videbis eum nihil esse qui in hac terra sibi potentissimus videbatur. Ideo anima tuæ dicit, menti tuæ dicit Deus verbum: Ades huc à Libano sponda, ades huc à Libano: transibis & pertransibis. Si transas sæcularia, pertransies ad paradisiũ. Audi transiuentem: Memento mei Domine cum veneris in regnum tuum. Audi iterum pertransiuentem: Amen amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso. Quid est, ecce non erat? In principio vtique verbum erat. Et qui verbum videt, qui particeps verbi est, vtique, & ipse est: quia verbũ Dei tempus est. Et sermo qui de ipso est, non est, est & non, sed est: & manet in eo qui sequitur Deum. Qui autem nescit verbum, non est, quia nõ adhæret ei qui dixit, Ego sum, qui sum. Qui autem adhæret ei, vnus spiritus est. Vbi autem spiritus, ibi & vita. Ideo tibi dicit scriptura de Deo: Qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ nõ sunt, tamquam ea quæ sunt: hoc est, vocat gentes quæ non erant, rãquam populũ suum qui erat. Erant enim patres nostri, qui erant electi Dei. Et alibi dicitur: Cognouit Dominus qui sunt ipsius, non cognoscit eos qui non sunt. Et Esther ait: Non des virgam regni tui iis qui non sunt. Rectè ergo iustus dicit: Et transiui, & ecce non erat. hoc est, vidi eum superexaltatum in seculo antequam considerarem quia nihil est sæculum. Vbi autè transiui mēte supra mundum, vidi quia iam non erat qui antè erat superexaltatus in hoc mundo. Et tu si iustus es, transi à presentibus ad ea quæ futura sunt: & transibunt tibi præsentia. Cælum & terra transibunt: verba autem mea non præteribunt. Iusto ergo omnia transiunt. Transi impius, similis vanitati, & dies eius sicut ymbra prætereunt. Nec solum prætereit iusto præsentia, sed etiam cum ad ea quæ sunt futura intenderit, iam ista prætereunt. Vide quomodo iusto præsentia prætereire. Vtique temporibus Dauid propheta: synagoga erat, Ecclesia ex gentibus non erat: & tamen futuris quasi præsentibus dicit: Benedicite gentes Deum nostrum. Deinde supra ait: Ascendit Deus in iubilatione. Transiuit perdidit ventura tempora, non ætate, sed mente: & resurrectionem Domini multo post sæculo futuram pia fidei deuotione celebrat, dicens: Pfallite Deo nostro, pfallite regi nostro, pfallite sapienter. Quasi interesset ipsis Christi & Ecclesiæ nuptialis copulæ sacramenta, ita tripudiat & gaudet. Causam quoque celebritatis expressit, dicens: Regnabit Dominus super omnem terrã. Ergo si nos prætereamus, & illa prætereire quæ futura sunt, nobis videtur: vt si in nauigando terram prætereas, illam quoque videas prætereire, & quasi à te discedere. Sæpe nauat, maximè in tempestate, fugiunt terram. Et tamen cum eã fugiunt nauigantes, ipsa potius fugere videtur à nauigantibus. Et tu si fugias mundum hunc, & ipse te effugiet: si prætereas terram hanc, & ipsa te prætereit. Et tu in mari hoc nauigas, & in hoc sæ-

culo fluctuas. Fuge terram, saxa habet, lapides habet sicut scriptum est: Lapides de via proiicite. Si festines per aerium hoc profundum ad portum diuinæ voluntatis, videbis tibi hæc omnia prætereire. Quid enim interest vtrum præterierint, an tibi ea iudices præterisse? Est & alius impius qui videtur exaltatus & eleuatus super cedros Libani: & si transas, non erit, nec locum eius inuenies. Vide mihi scribam Iudaicum reddentem seriem veterum scripturarum; sed non sequentem. Audis quia labiis reddit, miraris vt doctum. Interrogas quid sentiat: respondet secundum litteram, percurrit historiam. Superexaltatus videtur tibi & eleuatus si litteram cogites. Transi ad intelligentiam spiritalem, quia lex spiritualis est; vides illum nihil esse, tum dicitis: Vidi impium superexaltatum: & transiui, & ecce nõ erat: & quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. Quæsiui eum vbi esse deberat: vbi vita est, non illum inueni. Non erat ibi vbi vita erat, quia mortuus erat, & ideo nec locus eius inuentus est. Qui enim mortui locus, qui non erat, nec fuit vquam? Non enim fuit, qui in littera erat. Littera enim occidit, spiritus autem viuificat. Quæsiui ergo eum, vt inuenirem: ille se non præbuit, vt inueniretur: hoc est, ego eum volui conuertere, ille se mihi præbere noluit vt conuerteretur. Feci quæ erant querentis: ille refugit ea quæ esse deberant querentis. Denique anima quæ conuerti vult, verbum requirit: & cum inuenit, dicit: Tenui eum, & non dimittam eum, hoc est, Dei filium, Dei verbum. Iniustum autem qui sanari noluit, quæsiui eum, & non inueni eum, & ideo non illum inueniteris.

Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quia sunt reliquiæ homini pacifico.

Iniusti autem disperibunt: simul reliquiæ impiorum interibunt.

Custodi innocentiam, &c. Qui custodit innocentiam, æquitatem videt: quoniam qui mundus est, Deum videt; cuius virga recta est, directã iustitia, vt auerfetur eos qui declinauerint ad studia prauitatis. Bona innocentia, quæ Deum videt. Denique alij posterunt: Custodi perfectionem. Perfectus est enim qui militiam nescit, nec doli nouit. Ideo, inquit, custodi perfectionem, quia sunt reliquiæ homini pacifico. Reliquiæ dicuntur hominis de corpore mortui, de eius exiuiis. Ideo reliquiæ, quia post mortem hominis videntur superesse. Superfuit enim quæ seruatur ad resurrectionem. Oporet enim hoc corruptibile induere incorruptionem, & hoc mortale induere immortalitatem. Ergo magis reliquiæ sunt hominis spes resurrectionis, & fides conuersionis, & gratia dilectionis: quoniam impij non resurgunt in iudicium. Vita autem iustorum nota est Deo, & iudicio Domini comprobatur. Huic loco pulchrè illud conuenit: Reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Iniusti autem disperibunt: simul reliquiæ impiorum interibunt. Iustorum reliquiæ virtutes sunt: impiorum reliquiæ, improbitas, atque perdidit peccatum. Eadelebuntur vt non sint.

Salus autem iustorum à Domino: & protector eorum in tempore tribulationis.
Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus: & saluabit eos, quia sperauerunt in eum.

Math. 24.

Salus autem iustorum à Domino. Non à saeculo, non ab elemento. Caelum & terra prateribunt. Non committo salutem meam caelo, quia & ipsum pre-

terit, quia de pluribus caelis dictum est: Ipsi peribunt, tu autem permanes. Deo soli committo, qui permanet, qui potest peccata donare, ut protector meus sit in tempore tribulationis, & adiuuet me, & liberet me, & eripiat me à peccatoribus iudicii sui tempore: & saluum me faciat, quoniam speraui in eum. In ipsum solum speraui. Non vult enim nos & sibi & alij seruire. Qui ipsi soli seruit, liberatur: quoniam ipsi est laus, gloria, perpetuitas à saeculis, & nunc & semper, & in omnia saecula saeculorum. Amen.

Psal. 101. Heb. 1.

S. AMBROSII IN PSALMVM XXXVI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXVII ENARRATIO.

Præfatio in Psalmum XXXVII.

Titulus Psalmi XXXVII.

In commemorationem diei sabbati
Psalmus David.

DE poenitentia duos iam dudum scripsi libellos: & iterum scribendum arbitror. Primum, quia vtile est vel quotidie veniam delictorum precari: deinde, quoniam in illis duobus libellis adhortatio poenitentiae vel profectus est, si geratur: nunc quemadmodum agi poenitentia debeat, exprimendum est. Nihil enim prodest agere, nisi ita agatur ut oportet. In quo sanctus David sequendum nobis proposuit magisterium, qui ideo mihi videtur gustasse peccatum, ut doceret quemadmodum peccatum posset aboleri. Vnde enim medicina nisi de vulnere sumpsit exordium? Dum prima aetas generis humani docet alios quod sibi profuit, & quemadmodum vulnus suum sanauerit, aliis ostendit, vsus artem fecit, & aegritudo magisterium. Ipsa est enim prima & valida secta medicinae, quam experientia non coniectura formauit. Ideoque ab experientia, *ἐμπειρία* primò medici sunt vocati, & ex ea secta cetera deriuatae sunt, atque ab ea vsum quandam suae sumptere virtutis. Quid autem est ad cohortationem poenitentiae validius, quam quod sanctus propheta David peccatorum nostrorum nos docuit poenitere? Quis enim dedignetur humiliare se Deo, cum rex se humiliauerit? Aut quis dubitet affligere animam suam, cum propheta tantus afflixerit, soluens pretium lacrymarum pro redemptione peccati? Et quamuis toto scriptorum suorum corpore gerenda poenitentiae præcepta diffunderet (quis enim eius Psalmus non medicamentum est conscientiae peccatricis? cum alibi quemadmodum impulsus sit, alibi quemadmodum conuulsus, ostenderit: ut non solum quemadmodum sint sananda, sed etiam quemadmodum cauenda vulnera, demonstraret, & suo nos doceret exemplo, quis autem stare se credat, ubi lapsus est etiam fortior?) tamen in trigesimo septimo Palmo maior vim doloris interni, & lamentabilis deplorationis expressit. Denique in exordio ipse nos titulus admonet huiusmodi præcepta formari. Sic enim legimus,

Psal. 117. Psal. 29.

Plena poenitentiae definitio, commemoratio est delictorum, ut vnusquisque peccata sua velut quodam quotidiani sermone castiget flagello, & commissa sibi flagitia condemnet. Sic enim docemur, dicente Domino: Dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Et Apostolus ait: Ore confessio fit ad salutem. Sed forte moueat, quia non dixit, Peccatorum commemorationem, sed diei sabbati, aut sicut alius habet) sabbatorum. Quid est autem sabbatum, nisi requies futurorum, seuamen praesentium, quo lex iubet hominum opera feruari, onera deponi? Quae sunt grauiora onera, nisi nostra peccata? Haec donuntur in sabbatorum diebus: hoc est, in hoc vita istius tempore. Septem enim diebus hebdomadae omnis concluditur: sex diebus mundus iste formatus est, septimo die requieuit Dominus ab opere suo: qui in nostra manufactudine requiescit, sicut ipse dixit: Super quem requiescam, nisi supra humilem & mansuetum? Absolue ergo omni sabbato & allena pondus errorum, ut securus ad illius futuri sabbati requiem peruenire merearis. Nam si hinc peccata graua portaueris, illic requiem non habebis. Exonera igitur tuam mentem, reice omnia quibus conscientia grauatur: & premitur, ne fiat fuga tuahyeme vel sabbato. Vita haec in labore est, illa in requie. Leuiorem te seculi huius reperiat consummatio, ne oneratus peccatis fugere non possis. Antè fuge, ut praeruenias. Fugit saeculum, qui seculi illecebris non tenetur, qui se omni cura eius absoluit. Fuge iram futuram, hoc est, iudicii diem. Fugit eam qui egerit poenitentiam. Sic enim definiuit Baptista Ioannes, dicens: Generatio viperarum, quis vobis demonstrauit fugere ab ira vettura? Facite ergo fructus dignos poenitentiae. Audistis hodie legi quia Ioanes baptizabat

Esai. 45. Rom. 10.

Exod. 20. Heb. 4.

Hier. 17. Exod. 20.

Esai. 66.

Math. 24.

Math. 3.

bat in Aënon iuxta Salim. Aënon dicitur oculus suppliciorum. Hoc habet interpretatio. Qui ergo baptizari eligit, supplicia prauidet. Et ideo confugit ad baptismatis sacramentum, ut peccatum omne deponat, ne obnoxius incipiat esse supplicii. Et forte supplicia prauidet qui baptizatur baptismò poenitentiae: ar vero ille gratiam spectat, qui baptizatur in Christo. Baptismus ergo Ioannis, oculus suppliciorum est: baptismus Christi, oculus gratiarum. Tamen si in Aënon baptizabat Ioannes, iuxta ascendente baptizabat. Hoc enim & ista habet interpretatio, ut Salim dicatur ipse ascendens. Proximus ergo erat Christo, qui eius nuntiabat aduentum. Etenim filius hominis qui descendit de caelo, ipse est & qui ascendit in caelum, ut impleret omnia. Sed quia qualis caelestis, tales & caelestis ille ascendit in caelum, qui terrena deponens conspeliatur in Christo, ut cum Christo resurgat à morte peccati ad nouitatem vitae, haereditatisque consortium, ut fiat sicut scriptum est, Dei haeres, Christi cohaeres. Vera ergo medicina est gerere poenitentiam: quae tunc legitime praedicata est, quando medicus venit à caelo, qui non exasperaret vulnera, sed sanaret. Bonus medicus, qui docuit quemadmodum in hac terra corporis nostri remedia quaereremus, cum flos nobis herbae salutaris oriretur, qui de peccato damnauit peccatum in carne. Antidotum ergo facta est caro, quae erat venenum antè peccatum, quia erat illecebra peccatorum. Audi quemadmodum antidotum caro. Dei verbum factum est caro: misit manum in caernam aspidum, venenum euacuauit, peccatum abfuit: id est, de peccato damnauit peccatum in carne. Et ut hoc possit plenius considerari, ipsum Apostoli capitulum recensentiam. Nam quae ita scriptum est: Deus mirrens filium suum in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleteret in nobis, ut non secundum carnem ambulemus, sed secundum spiritum. Venit ergo Dei filius in similitudine carnis peccati. Non vtiq; in similitudine carnis venit, qui veram carnem suscepit: sed in similitudine carnis peccati, id est, carnis peccatricis. Facta enim erat fraude & veneno insula serpentis caro nostra peccati. Postquam est obnoxia facta peccato, facta erat caro mortis: quia erat morti debita. Huius carnis iam reat, iam prauidicatur similitudinem Christus in sua carne suscepit: quia etiam naturalem substantiam carnem suscepit, non tamen, contagia vlla suscepit, nec in iniquitatibus conceptus, & natus est in delectis, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed de Spiritu sancto natus ex Virgine est. Quid ergo est: De peccato damnauit peccatum in carne? Vtrum de similitudine carnis peccati? an quia peccata nostra Christus non vsu, sed qualitate suscepit: non crimine sed suae misericordiae sacramento, & peccatum pro nobis factus est, qui peccatum ipse non fecit? An verò quia de ista carne peccati, hoc est, nostra hac obnoxia & prauidicata damnauit peccatum in carne, docendo quemadmodum in carne positi non secundum carnem ambulemus, sed secundum spiritum? Peccatum quippe est secundum carnem ambulare: quia luxu & voluptatibus & lasciuibus &

carnis cupiditatibus viuunt, qui secundum carnem sapientiam conuerfatur. Sapientia enim carnis inimica est Deo. Vnde qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Ideoque peccatum datur de peccato: qui se à carnis vitiiis alienando, secundum spiritum viuunt, totus Deo deditus, & caelestibus intentus oraculis, propter quod Christus aduenit, ut non suam, id est carnis, sed Dei faceret voluntatem. Si quis ergo illum sequatur, ut faciat quae placent Deo, & carnis suae comprimat appetentiam: imitator est Christi. Quid senserimus, expressimus. Qui legis, elige quid sequaris. Nullus error, ubi simplex pictus affectus, atque omnis fidelis est sensus. Danauit peccatum Christus suscipiendo similitudinem carnis peccati, ut delicta nostrae carnis aboleret. Damnauit peccatum, ut peccata nostra in sua carne crucifigeret, factus pro nobis ipse peccatum, ut nos in ipso effemus iustitia Dei, qui eramus captiuitas mortis, & praeda serpentis. Ergo pietatis est susceptio peccatorum ista, non criminis. Per hoc peccatum nos Deus æternus absoluit, qui filio suo proprio non pepercit, sed peccatum cum fecit esse pro nobis. Deinde damnauit peccatum Christus in carne de ipsa carne peccati, quae iudiciali quodam rigore & auctoritate censoria odit vicia quae amare consueuerat, & horret impudicitiam, quam voluptatem putabat. Segregat se à lasciuibus, abdicat à cupiditatibus, renuntiat criminibus atque flagitiis, propulsa auaritia, quae virilitatem quandam carnis effeminat. En tibi illi Christi imitatore, & ipsum de peccato peccatum in carne damnantem. Sic curro, inquit, non ut in incertis: sic luctor, non ut aëra cadens, sed castigo corpus meum, & seruituti redigo: ne cum aliis praedicauerim, ipse reprobus efficiar. Non superfluò (ut arbitror) euagati sumus; quia & hoc ad medicinam hominis pertinebat: cui medicinae prospiciens Deus, sicut terram istam salubres herbarum iuxta atque arboris succos ferre praecipit, quibus carnis vulnera curarentur: ita etiam praecipit salutaribus repleuit diuinarum seriem scripturarum quibus infirmitas animae sanaretur. Itaque quam graue est ut muta animalia medicari sibi nouerint, & vulneribus suis herbas salubres requirant, deligere non refutent: & hominum industria non requirant, quibus etiam medicus est missus, qui medicinae salutaris in veteribus scripturis temina demonstraret, & noua ipse deserret? Quam multa itaque salubria sunt, quae noxia perfunctorie iudicantur? De ipsa terra sumamus exempla. Serpens alie venenum, morsus noxios habet, vulnerat carnem: sed in ipso quoque eius veneno antidotum reperies, si requiras. Denique caro eius exurit, cuius puluere theiaca conficitur: qua veneni vis conluit hebetari, ut nocere non possit. Non terra ergo in vitro, quae serpentem generat: sed ille qui nescit cauere serpentem, ipse serpens potest tibi prodesse, si intelligas: immò si medici praecpta non spernas, imitandum disce quem putas esse fugiendum. Et forte, inquit, astuti sicut serpentes, & simplices sicut colubae. Serpua caput tuum sicut serpens: & si laceratus toto corpore fueris, renuiesces. Caput tuum Christus est, quia caput ipse est viri. Si seruaeris fidem, etiam mortuus fueris sicut serpens, & tu resurges. Imitare ser-

1. Cor. 10.

Ioan. 6. Galat. 3.

Rom. 8. 2. Cor. 5.

Rom. 8. 2. Cor. 5.

1. Cor. 5.

Eccle. 3. 8.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

pentem, qui exteriorem suum exiit, ut renouetur interior. Imitare serpentem, qui venenum suum e-
 nomit. Beatus & tu si cogitationes tuas malas cuo-
 mas, & malitiæ tuæ venena deponas. Celebris sermo
 est, & scriptor auctoritate robustus, serpentem
 aquis appropriantem mystice sibi femina: anguis
 sponsare concubitus: illam propria consulentem salu-
 ti, ea spondere lege petitos sui visus, si serpens ven-
 enum enomat, captumque obedire iussit, arma de-
 ponere, ac proprii more conuentus caput ori eius
 inferere: atque vbi calefere cœperit consuetudo,
 seu naturæ quadam violentia, seu libidinis ardo-
 re feminam stringere ora, morsuque libidinis of-
 culis premeret, atque ita caput serpētis abscondi. Non-
 ne in natura serpentis mysterium fidei recognoscis?
 Serpens ille paradisi prior feminam ad culpam adul-
 terium prouocauit: sed vbi venenum eius effusum
 est in hunc mundum, soboles illius femina: circū-
 uentionem parentis, & fraudem vltæ serpētis, armis
 cum suis exiit, & caput illius amputauit. Quod si
 venena prauauerint, & peccatum in quo est acu-
 lens mortis, itreperit: vtere medicorum exemplo,
 tibi serpens vel serō moriatur. Conteras eius ve-
 nenum, corpusque comminuas, & admixtum salu-
 taribus succis noueris temperandum, ut non solum
 vim suam & virus amittat, sed etiam fiat remedium
 de veneno. Moritur autem tibi serpens ille intelli-
 gibilis, si tu moriaris peccato, & tibi tua peccata mo-
 riantur. Sic conteritur eius venenum, si te tua facta
 compungant: sic omne virus eius aboletur, si bonis
 operibus tegas, & fidelis confessione abstergas cri-
 men admittum. Audi quemadmodum virtus dra-
 conis ipsius conteratur. Conterat, inquit, Deus sa-
 ranam sub pedibus vestris. Contere primò cor tuū,
 in quo erat draconis cubile, vt non inueniat vbi
 possit habitare. Contere draconis carnes. Carnes
 eius, peccata nostra sunt. Ideo tibi dicit Deus: Epul-
 antur in eo gentes. Et infra: Præcurrit mors eicar-
 nes autem corporis eius sunt: adhærentes ei. Sicut e-
 nim sancti, corpus & membra sunt Christi: ita pec-
 catores qui peccatum non deserunt, sed peccato in-
 hærent, corpus draconis & membra sunt. Ideo nos
 Christi corpus epulamur, illi autem corpus epulatur
 draconis. Nos epulamur qui Christo adhære, cõ-
 tendimus, remissionem quotidianam & veniã pec-
 catorum. Illi autem qui peccatis quotidie peccata
 connectunt, continuationem flagitiorum epulan-
 tur & criminum. Contere igitur has carnes, & super
 eas contritionem tui cordis asperge. Deinde mitte
 super os eius Iordanis aquam. Iordanis enim descen-
 sio & ascensio est: quoniam qui in fontem sacrum
 descendit, & ascendit, vt quæ superiora sunt qua-
 rat. Descendit enim in mortem Christi, qui baptiza-
 tur in Christo, & in resurrectionem eius ascendit. Si
 autem iam baptizatus eras, mitte aquam lacry-
 marum, non mendacem, sed veram, vt de profun-
 do clamans ad Dominum Deum tuum, vt dicatur de te:
 Vox audita est in Rama, fletus & vlulatus multus,
 Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia
 non sunt. Rachel Ecclesia est, in qua benedicitur
 plebs Dei. Ipsa pro te fleat, ipsa tua peccata deplorat
 & fleat plurimum, vt consolationem facillè non ad-
 mittat, quemadmodum qui plurimum dolent. Ideo

consolari se noluit, quoniam qui eras, esse desisti.
 Sed hac perferentia doloris & fletus emeratur vt
 dicat: Filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat,
 & inuentus est. Aut forte consolari se noluit Ra-
 chel in filiis Iudæorum, quia non sunt: quos vtique
 ideo genuerat, vt essent: & ideo non admisit con-
 solationem occisis paruulis ab Herode, quia nec
 in aduentum Iesu crediderunt, mensuram sceleris
 adimplentes, vt & paruulos interficeret, vt inter eos
 filius Virginis neceretur. Ergo Ecclesia Domini
 in Iudæis consolari se noluit, quia non sunt in Chri-
 stianis autem qui ex nationibus congregati sunt e-
 pulatur & gaudet, quoniam cœperunt esse, qui non
 erant. Misisti ergo aquam Iordanis, aquam gra-
 tiæ: hoc primum bibe. Misisti aquam lacryma-
 rum, aquam pœnitentiæ. hoc secundum est po-
 culum, vt primum repares. Bibe aquam de tuis va-
 sis, bibe aquam de tuis fletibus, vt dicas: Et potum
 meum fletu temperabam. Fletus ergo tuus, potus est
 tuus, & lacryma tua: cubis est tuus. Fuerunt, inquit,
 mihi lacrymæ mea panis. Si lacryma panis, habes
 ex peccato iniquitatis cibum conuersionis, secundum
 illud quod legis in Evangelio: Quoniam cui
 plus dimittitur, plus diligit. Vnde sæpe videmus
 aliquos qui ante negligentes fuerunt Christiani,
 peccato aliquo commisso fieri diligentiores, & ex
 illo per pœnitentiã euadere solere perfectos. Sicut
 igitur ex peccato conuersio, ita remedium de vene-
 no. Audi hoc remedium. Iustus in principio sermo-
 nis accusator est sui. Venenum, peccatum est: re-
 medium, accusatio sui criminis. Venenum, iniquitas
 est: confessio, remedium, prolapsionis. Et ideo verè
 remedium de veneno est, si dicas iniquitates tuas, vt
 iustificeris. Sed iam Psalmum adoriamur, vt ipse nos
 doceat quemadmodum agenda pœnitentiã sit. Ita-
 que sic incipit.

Psalmus trigessimus septimus.

Domine ne in ira tua arguas me: neque in
 furore tuo corripas me.

Qui pœnitentiã agit, paratus esse debet ad op-
 probria perferenda, iniuriasque subcundas, nec cõ-
 moueri, si quis ei peccati sui crimen obiciat. Cùm
 enim ipse accusare se debeat, quemadmodum alium
 non sustinet arguentem? Quod si ab homine argui
 timere non debet, quanto magis à Domino Deo
 suo, cui omnes etiam in iis quæ sunt occulta pec-
 camus: cùm præsertim condemnatio præsentium,
 absolutio futurorum sit. Qui autem non condem-
 nantur in sæculo, cum hominibus non flagellabun-
 tur. Vix mihi si de me dicatur: Recepit mercedem suã.
 Si bonum factum hac condemnatur sententia: in
 quanto magis crimen grauat? Nam si misericor-
 dia facili facta sermo est, fructu fraudatur æternò:
 quanto magis iniquitatis pœna acerbi scenoris ac-
 cessione differtur? Ergo qui pœnitentiã agit, offerre
 se debet ad pœnam, vt hic puniatur à Domino, non
 ad supplicia æterna seruetur: nec expectare tempus,
 sed occurrere diuinæ indignationi. Vide facta Da-
 uid eius precibus conuenire. Offenderat Domi-
 num, quia numerari iusserat populum. Confessione

præuenit Dei nuntium, peccasse se valde, & nimis
 stultè fecisse commemorans: non quasi admoneret
 oblitum, sed quasi vrgeret morantem, ne diutius cõ-
 motionem differret offensã. Peccauit, inquit, val-
 de, quoniam verbum hoc feci. Et aunc Domine de-
 le iniquitatem serui tui. Quomodo autem deleatur
 peccata, audi dicentem: Solutum est peccatum
 eius, quia recepit de manu Domini duplicia pecca-
 ta sua. Non ergo penitus sibi peccatum remitti pos-
 sultat, sed moderata solutione deleri: hoc est, vt in
 futurum eius memoria deleatur. Denique quasi in-
 terpellantis voce conuentus Dominus ne vindicta
 commissi protelaretur erroris, misit ad eum Gad
 prophetam: & ille venit ad regem, & dixit ei: Quid
 fieri velis, elige: triennij famem super terram, aut tri-
 bus mensibus fugere te à facie inimicorum tuorum,
 & illos persequentes: aut triduo fieri mortem in tẽ-
 ra. Et nunc vide quid respondeam illi qui misit me.
 Vide docentem Deum qua moderatione eius indig-
 natio leniatur, si non penitus verbera recusamus,
 sed qualitate leuandi, non euitandi supplicij pos-
 tulemus. Tria proposuit, vt quod moderatius pu-
 taret eligeret. Vide etiam quemadmodum ad pœ-
 nitentiã prouocat, vt nos offeramus iniuriã: eli-
 gere pœnam mandans, ut in ipsa pœna electionis
 quædam prerogatiua seruetur, & reo suo blandiatur
 hoc verbo. Et dixit Dauid ad Gad: Angustia mihi
 sunt in his tribus: sed magis incidam in manus Do-
 mini (quoniam magna est misericordia illius) quàm
 in hominum manus. Numquid donari sibi pœnam
 proposcit erroris? Quod si fecisset, impudentiã no-
 taretur, qui moderationi diuinæ fuisset ingratus.
 Nam plurimum suffragatur reo verecunda cõfessio:
 & pœnam quam defensione euitare non possumus,
 pudore leuamus. Elegit non quod à flagello esset
 impune, sed quod moderatius iudicaretur: vt Dei
 lenitati magis, qui nosset ignoscere, quàm homi-
 num se committeret potestati, qui mensuram vlti-
 onis frequenter excederet. Miseretur itaque, qui
 nescit errare: nõ miseretur, qui erroris est patriceps.
 Nec festellit sanctum Dauid fides sua, sed in ipsa
 quoque offensione gratiã diuinã miserationis eme-
 ruit. Nam qui proposuerat mortem triduo exercere
 in terra: ne vnum quidem diem passus est prætere-
 re, sed ad horam prout libenter indulsit, & (vt
 verbo scripturæ vtari) habuit pœnitentiã super ma-
 litiam. Vide quomodo de scriptura hortatur vt & tu
 pœnitentiã non refugas, si sequaris Deum, quem
 sequi debes. Bene addidit, Super malitiã: quia
 videtur omnis dura esse vindicta. Ideo & dies iudi-
 cij, dies dicitur mala, de qua beatus est qui per Deum
 liberatur, vt scriptum est: In die mala liberabit eum
 Dominus. Et dixit, inquit, videtur Dominus vt re-
 mitteret manum suam. Vide autem quia quando
 vult Dominus ignoscere, dat gratiã & fiduciã
 deprecanti. Et vidit Dauid ferientem angelum, &
 dixit: Ecce ego sum, ego peccauit, & ego pastor ma-
 le feci, & ista oues quid fecerunt? Fiat manus tua in
 me, & in domum patris mei. Si mandauerat Do-
 minus angelo vt parceret, quomodo feriebatur adhuc
 angelus: nisi quia Dominus etsi vult ignoscere, vult
 rogari, & vt rogetur hortatur? Nec vidisset ho-
 mo angelum ferientem, nisi Dominus eius oculis an-

gelum reuclasset. Vnde & Elifæus dicit: Domine a-
 peri nunc oculos pueri huius, vt videat. Et aperti
 sunt oculi pueri eius, & vidit montè equis repletum
 & carribus in circuitu propheta: Nec te moueat
 quòd persona vilior serui quàm propheta vel re-
 gis, quia vilior & equorum & currum species quàm
 sanctitas angelorum. Et fortasse aliquibus perfun-
 ctiori legentibus durum videatur quòd Dauid ille
 humilis corde atque mansuetus, qui parcebat ini-
 micis, mortem magis populi elegit, quàm suam si-
 gam, aut famem super terrã. Famem populi vitauit,
 quia grauior morte & omnibus suppliciis habetur,
 quam sequitur etiam pestilentia, quæ caelum conta-
 minat, mortem acceruat. Suam fugam non proposcit,
 propter illud, quia propheta pro populo deprecari
 poterat, sicut factum est, populus pro propheta in-
 teruenire non poterat. Scriptum est enim: Si popu-
 lus errauerit, sacerdos orabit pro eo: si sacerdos er-
 rauerit, quis rogabit pro eo? Et tamen vbi vidit occi-
 di populum, ipse se angelo ferientem obrulit, vt
 ipse potius pro populo feriretur. Plus est quòd nec ipsa
 perteritus specie mortuorum gladio se obrulit,
 quàm si sermonem proposcit conditionis oppressit.
 In electione itaque rationem secutus est, in dolo-
 re pietatem. Vide autem Domini gratiã, quòd &
 ipse à propòsita conditione deslexit. Numquid ali-
 quod miserationis est crimen, quia plus minatur, &
 minus exigit, qui in remuneratione præmiorum
 sua promissã custodit, in exactione pœnarum præ-
 scriptarum renouet: Cùm irascitur in reum, differt:
 cùm miseretur, præparat vt absoluat: et eret, vt corri-
 gat: admonet, vt emendet: præuenit, vt ignoscat.
 Vnde & alibi ait Propheta de Domino: Calix in
 manu Domini vini meri plenus est mixto, verum ta-
 men fœx eius non est exinanita. Ad terrendum plenus
 est calix, ad ferendum non est exinanitus. Plenus
 erat calix cum mors per triduum mandaretur: sed
 occurrit misericordia Dei, tenuit manum angeli
 priusquàm calicem istum exinaniret. Vt scias autem
 quia calix pœna vel gladius est, audi dicentem: Ac-
 cipe calicem vini meri huius de manu mea, & pota-
 bis omnes gentes ad quas ego mittam te, & votaberis,
 & insaniet à facie gladij. Et ad Hierusalem dicitur:
 Bibisti calicem iræ de manu Domini: calicem enim
 ruinæ bibisti, & exinanisti, nec erat qui te consolae-
 retur. Hierusalem supra mensuram bibit, quia su-
 pra mensuram peccauit. Ecclesia Christianiorum cali-
 cem iræ exinanire non nouit, sed exinanitum vn-
 guentum: propter quam se Christus exinanuit, vt
 vbique fragraret. De manu Domini hoc munus ac-
 cepit: poculum autem mortis ignorat. Duos calices
 lego, vnum mortis, alterum vitæ. Mortis calicem suo
 Christus exinanuit in sanguine: & nouum calicem
 misitruit, vt dicamus: Calicem salutaris acci-
 piam. Noui calix est testamenti, qui in remissionem
 effunditur peccatorum. Effunditur hic calix, & fœx
 eius non inanitur, quia mundat omne delictum. Di-
 ximus quemadmodum in vlciscendo insecrat Do-
 minus commotionem suam: dicamus quemadmodum
 in remunerando suauitatem nostram precationem,
 & doceamus exemplo. Audi illum ex duobus
 latronem dicentem Domino: Memento mei Do-
 mine cùm veneris in regnum tuum. Respondit Do-

Genes. 3.

1. Cor. 15.

Rom. 16. litter. 9.

Iob. 40. Iob. 41.

1. Cor. 12.

Iob. 40.

Coloss. 3. Rom. 6.

Psal. 119. Hier. 31.

3. Reg. 8.

1. Sam. 21.

Psal. 40.

1. Sam. 21.

1. Sam. 21.

1. Sam. 21.

1. Sam. 21.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

4. Reg. 6.

Psal. 131. 1. Reg. 26.

1. Reg. 2. 2. Reg. 24.

Psal. 74.

2. Reg. 24.

Hier. 25.

Psal. 51.

Cantic. Philip. 2.

Psal. 119. Math. 26.

Luc. 23.

minus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. ille adhuc rogabat ut meminisset sui cum venisset in regnum: & Dominus cum nodum venisset, etiam regnum caeleste tribuebat. Quam velox misericordia? Tardius votum precantis, quam remunerantis est praemium. Ideo ergo Dauid moderationem tenuit, non remissionem oravit, dicens: *Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.* Furor Graece θυμὸς dicitur, & ira impetus. Hoc ergo Latinus voluit exprimere. Neque in ira, neque in ipso impetu ira arguas me, aut corripias. Correctio autem, eruditio est. Ipsa Graece dicitur παιδεία, de qua dicitur: Beatus homo quem tu erudieris Domine. Non enim Deus passioni patet, ut irascatur, cum sit impassibilis: sed quia vindicat, videtur irasci. Nobis hoc videtur, quia ipsi cum commotione vindicare consuevimus. Plerumque tamen & homines inueniuntur cum vindicant non moueri, sed summa patientia celebrare vindictam, exercere tormenta. Cur ergo mireris in Deo, si hoc interdum in homine recognoscas? Vindictam autem iram esse diximus. Denique versus habet ut dicamus de quoquam punito, quia iram incidit legum. Non quia legum iram, sed quia legum seueritatem incidit. Sic & alibi de decem plagis Aegyptiorum ait: Misit in eos iram per angelos malos, id est vindictam. Lex enim nescit irasci, sed scit legum minister. Nescit ergo irasci qui auctor est legum: cui terrendi est voluntas, non puniendi. Imitamini ergo Imperatores exemplum diuinum, ut sitis in statuendis legibus seueriores, in exigendis suppliciis misericordes. Seueritas legum insolentem restringat audaciam, misericordia principum reos subtrahat poenae. Recognoscit igitur Propheta culpam suam, videt vulnera, curari postulat. Qui sanari vult, argui non reformidat: sed non vult argui in furore, sed in verbo Dei. Verbum Dei, sanitas est. Sic enim legimus: Misit verbum suum, & sanauit eos. Non vult erudiri in ira, sed in doctrina: ut si medicum roges ne fecerit vulnus tuum, sed medicamentum apponat, vrget medicamento, sed non secat. Denique est dolor, sed non supra mensuram doloris. Mordet, sed non eruentat. Et addidit:

Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi: & confirmasti super me manum tuam.

Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi. Eadem videtur dicere, quae sanctus Iob: sed diuersa sunt. Nam & ille ait: Sagittae enim Domini in corpore meo sunt, quarum furor bibit sanguinem meum, cum incipio loqui, compungunt me. Ille de vulnere sui corporis queritur: hic deplorat animae suae vulnera. Et forte hic agit poenitentiam de peccato, ille causam agit infirmitatis humanae: & quasi nostrae imbecillitatis assertor, ad remedium operis auxiliu creatoris exposcit. Hic igitur precatur, ille patrociniatur. Ideoque vehemens huius est dolor, quia animae vulnera grauiora quam carnis sunt. Ille dicit sagittas Domini in suo esse corpore, iste deplorat infixas. Illius sanguis bibitur, huius effunditur. Ille compungitur, hic vulneratur. Illum manus Dei tetigit, super hunc graui pondere confirmata est. Hic animam suam deflet illusionibus esse completam, ille

suum corpus vlcibus. Manum autem Dei, virtute intelligimus puniendi. Hae manus regem Aegyptiorum propter Abrahamae iniuriam ob tentatam Sarre pudicitiam flagellauit. Hae manus Aegyptiorum currus, equos & populos Rubri maris demersit profundo. Hae manus metem grauauit regis Saul, ut gratiam sui conseruatoris odisset: & pro prauaricatione caelestis imperij desertus a focis, interemptis quoque filiis destitutus, victus ab hostibus (quo spectaculo nihil est deformius regi) gladium in se suum ipse conuertit, ne captiuus senex viueret filiis & regno superstes. Hanc manum Dauid in se ipso expertus & liberis, alterius incestu, alterius paricidium deplorauit, & (quod pio patri grauius est salutis suae exitiis) simul sibi opprobria sobolis, & pietatis defleuit excidia: quorum alter ad incestum accessus de germanitatis affectu, alter ad paricidium armatus est studio castitatis. Vide quemadmodum illos in grauissimis criminibus confinia lufere virtutum. Vtinam aut ille sororem non amasset, aut hic non vindicasset. Ad postremum & ipse patriae finibus pulsus a filio, fugiebat hostem, quem optabat haeredem: metuebat vincere, ne pietatis dispendio vinceretur. Sed forte aliquis dicat: Quomodo in paricidio vel in incestu manus fuerit Dei, cum opus illud inimici sit? Cognoscamus igitur quoniam & ubi diabolus vulnerat, sagittae Domini vulnerare dicantur. Nempe sic legimus, quod cum in concilio angelorum sanctum Iob seruulum suum Dominus conuersus ad diabolum praedicaret, ut vreretur inuidus, & humani generis aduersarius (laus enim inferioris, est demnatio eius est qui de statu superioris deiectus est) responderit diabolus quia non gratis Iob Dominum veneretur, qui nutu Dei omnibus abundaret. Sed mitte, inquit, manum tuam, & tange omnia quae habet: videamus si non in faciem te benedicat. Et Deus potestatem dedit diabolo ut mitteret manum suam in omnia quae haberet Iob. Quibus gestis cum sanctus Iob immobilis in sua fortitudine permaneret, quia non est motus Iob aut interitu filiorum, aut dispendio facultatum: iterum Dominus ad diabolum dixit, illudens ei, quod dissipasset omnia quae habuerat Iob, filios eius interemisset, ipsum tamen nequaquam mouere de virtutis statione potuisset. Et ille respondit: Quaecumque habet homo, pro anima sua dabit. Sed mitte, inquit, manum tuam, & tange carnem & ossa eius. Et accepit iterum potestatem ut mitteret manum suam in corpus eius: tamen ut animam ipsius custodiret. Et perfudit vlcibus sanctum Iob, ubi est egressus a Domino. Aduertimus ergo quod manus Domini dicatur, ubi est hominis diabolo infestante tentatio. Si quidem & Iob manum Domini dixit esse quae se tetigit, & sagittas Domini esse memorauit sagittas piratarum: Et tradidit, inquit, me in manus iniusti. Ipse itaque absoluit: quia cum diabolus vulnerat, Domini sunt sagittae, qui vulnerandi permittit diabolo potestatem. Denique si mades ut tuus seruulus verberetur, nonne etiam si ab astante alio caedatur, a te dicitur verberari? Est & illa ratio, quia Dominus ideo dat tentatori potestatem, ut hominum in tentationibus probetur affectus. Ideo fit persecutio, ut si des luceat, virtus excellat, mens interna omnibus mani-

manifestetur. Ergo tentatio quasi sagitta penetrat interiora hominis, & quasi gladius Dei, qui scrutatur interna. Gladius autem verbum est Dei, validum, & acutius omni gladio acutissimo: de quo gladio audi dicentem Mariae Symconem: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut reuelentur multorum cordium cogitationes. Verbo enim Dei omnia reuelantur, in cuius conspectu nuda & aperta sunt omnia. Anima ipsa videtur, medullae interiores, cogitationesque manifestae sunt: nec vlla postremo est creatura (ut scriptura dicit) quae se a cognitione eius abscondat. Ergo vendamus omnia, ut verbum emanemus: ipsumque in nostris vlcibus recondamus. Ipse postremo diabolus testificatur: Quia omnia dat homo quae habet, pro anima sua, nec dignum illud pretium totius patrimonij pro redemptione vnus animae cofitetur. Quid parcimus patrimonio, quod & ipse diabolus vile iudicat pro salute? Parum dixi pro salute: parum esse & pro errore testatur. Denique, haec omnia, inquit, tibi dabo, si procidens adoraueris me. Nec solum diuitias mundi, sed etiam honores & regna monstrauit. Si tanto constat ut diabolus adoretur, quantum Christianus debet offerre, ut cum Christo resuscitetur? Sed diabolum dimittamus quasi hircum emissionis in desertum. Neque enim fidelis assertor est veritatis, etsi aliquando transfiguret se in angelum lucis. Abundant nobis diuinarum testimonia scripturarum, quibus instrui-mur nihil esse in homine pretiosius fide, nullum tantum esse patrimonium quod salutis nostrae atque animae pretio transferatur. Fide Abraham patriam suam reliquit & terram, & proximis etiam quos videbat: & eum quem non videbat, tamquam aspiciens sequebatur. Moyses quoque animae suae pretium maius omnibus Aegypti diuitiis aestimauit. Quid de viris sublimibus loquar? Rahab meretrix alienigena illa de saeculo, tamen animam suam non solum contemptu omnium quae habebat, sed etiam vitae periculis putauit esse redimendam: quae exploratores Iesu Naue ciuibus suis quaerentibus denegauit, & hostes patriae, legatos tamen fidei, maluit occultare quam prodere. Non eam minae ciuium, non bellorum pericula, non incendia patriae, non suorum discrimina terruerunt. Disce vir, disce Christiane quomodo verum Iesum sequi debeas, quando femina contempsit omnia sua, & Iesum in figura propter similitudinem nominis est secuta. Vnde praclare Salomon dixit: Diuitiae viri, redemptio animae eius. Redime ergo animam tuam. Vilis est pecunia, sed fit pretiosa per fidem. Vilis est cum conditur, pretiosa cum dispergitur. Sic enim scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in saeculum saeculi. Si igitur talis fueris, ut possis contemnere non solum omnia tua, sed etiam ipsam carnem tuam pro iustitia, contemne, quia nulla potest locupletior esse possessio: (possessio enim pretiosa, homo mundus) & si flumina te superiora concluderint, transibis. Nam etsi dederit tentandi tui Dominus potestatem, mandat tamen diabolo ut animam tuam ipse custodiat: secundum quod scriptum est: Ut destruas inimicum & defensore. Tentat enim ut aduersarius, defendit ut seruus. Scriptum est enim: Et volet tibi vnicornus seruire. Seruit enim, qui non ex volun-

tate sua quod optat exequitur, sed ex necessitate mandatis imperialibus inuitus obtemperat. Vide altitudinem Christi, quemadmodum retorfit in diabolium malitiae suae pretium. Ille nos cogit, quod odio habemus, hoc facere. Non enim quod volo, hoc ago, ut Apostolus dixit: sed quod odi, illud facio. Retorfit in illum Dominus, ut & ipse plerumque non faciat quod vult: sed quod odit, hoc faciat. Denique animam quam vult expugnare, custodit. Nos corruptelam carnis condemnamus, & sequimur: ut illa vidua quae promissam marito fidem irritam facit, & postea nubere vult: quod ante fugiebat. Ille inimicus est sanctis, & defensor adhibetur, quod amplius puniatur: ut nocere non audeat, qui nocere desiderat. Et quanto tolerabilius est amare virtutes, etsi implere non possis: quam odisse virtutes, quibus nocere non possis?

Non est sanitas in carne mea a vultu irae tuae: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.

Non est sanitas in carne mea a vultu irae tuae. Exposuit nobis hunc locum Esaias: Peccauimus, & tu iratus es nobis. Qui est tamen irae Domini vultus? Ne forte ille, quia oculi Domini super facientes mala. Si enim oculi Domini super iustos, quomodo a vultu irae Dei infirmatur Propheta? Vnde & illud considera, quod ipse Dauid in posterioribus dixit: Quoniam ex omnibus tribulationibus eripuisti me, & super inimicos meos respexit oculus meus. Sicut enim bona iustorum respicit, ita & peccatorum occulta deprehendit. Nisi forte ad Christum hoc referas, qui ab omnibus, a quibus conterebatur, ereptus est, quando se exiit a populo Iudaeorum, qui eum frequentibus sacrilegiis & quotidianis impietatibus conterebant: & inimicos suos vocauit ad gratiam, quos oculus Dei vidit & amauit. Ergo quia pius est Deus, nequaquam est desperandum. Et si irascitur, ignoscit: & si percutit, sanat: & si tradit in ianuarum carnem, spiritum saluat. Noli ergo timere carnis infirmitatem: quia sanctus cum infirmatur, potentior est. Quid autem est quod ait: Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum? Quae sunt ista ossa? Vtrum animae, an corporis? Sed non tanta esset doloris cura corporei, ubi & anima laborat: cum sancti sit velle carnem propter animam flagellari: sicut se flagellabat & Paulus, ne eius reprobaretur assertio. Sunt quaedam interioris ossa hominis, sicut & membra sunt caetera, oculi mentis, & nares; sicut Iob dixit: Spiritus diuinus qui est in naribus meis. Sunt ergo & ossa, quibus charitatis quaedam compago formatur. Vnde & Adamae dixit de conforte charitatis, & cohaerere gratiae vitae: Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea. Quod Apostolus interpretatus ait: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Christi autem & Ecclesiae sacramentum non carnale, sed spiritale esse quis dubitet: cum bonus quisque in ipso coniugio non carnis, sed virtutis decore teneatur, & mores diligat in vxore, non versus? Denique audi quia non secundum carnem loquitur, sed secundum virtutem interiorem: Non est absconditum os meum, quod fecisti in occulto. Virtus itaque non

psal. 93.

psal. 77.

psal. 106.

Iob. 6.

Iob. 19.

Iob. 4.

Luc. 2.

Iob. 4.

Iob. 13.

Iob. 2.

Mat. 24.

Luc. 16.

1. Cor. 11.

Mat. 16.

Genes. 12.

Iob. 11.

Ibidem.

Ipsa 2.

Ibid.

Primer. 13.

Psal. 111.

Primer. 12.

Esai. 43.

Iob. 2.

Psal. 8.

Iob. 39.

Rem. 7.

1. Tim. 3.

Esai. 64.

Psal. 33.

Ibidem.

Psal. 53.

Habac. 3.

1. Cor. 5.

2. Cor. 12.

Galat. 5.

1. Cor. 9.

Iob. 27.

Genes. 2.

Ephes. 5.

Psal. 139.

2. Cor. 7.

Esai. 50.

Esai. 3.

Ecle. 2. 1. Reg. 25.

Coloss. 2. 1. Cor. 11. Ephes. 4.

Zach. 5. Psal. 2.

Matt. 11.

Esai. 45.

Ibidem. Esai. 1.

caro est, quæ Dei patris nouit abscondita. Ergo non est pax animæ virtutibus, quando ante oculos nobis nostra peccata concurrunt, & offundunt se mentibus nostris. Et hoc bene interpretatus est gentium doctor electus, in epistola secunda ad Corinthios dicens: Nam & cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed in omnibus sumus afflicti: foris pugna, intus timores. Illum Macedonum peccata vexabant: quanto magis propria vnumquemque nostrum peccata perturbant, vt requies nobis esse non possit? Grauior aduersarius nobis culpa est nostra, quæ sollicitat otiosos, affligit sanos, contristat lætos, inquietat placidos, exagitat mites, excitat dormientes. Rei sumus sine accusante, sine tortore cruciamur, sine vinculis adstringimur, sine venditore vendimur. Vnde & scriptura dicit: Peccatis vestris venditi estis. Hæc igitur peccata sunt quæ contra nos semper sunt, vt dixit Propheta: Vendiderunt nos, & dominantur nobis. Seruus qui venditur, superiore seruitio exit, vt ad dominum alterum migret. Nos nec superiorum iugum deponimus, & ad noua peccata curuamur. Vnde & ingemit sanctus, dicens:

Quoniam iniquitates meæ superposuerunt super caput meum: & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.

Quoniam iniquitates meæ superposuerunt, &c. Hoc est, iniquitates meæ supertransierunt caput meum, & supereminet mihi, vt sensus meos depriment. Oculi enim sapiētis in capite eius. Et ideo Nabal malus erat & durus, quia sensus eius malitia & iniquitas obstruebant. Vnde & Abigææ verbum ferre non potuit, sed obduruit cor eius, & quasi infirmus occubuit. Aut vide ne hoc sit caput, de quo ait Apostolus: Quia non tenet caput, mente carnis inflatus. Hoc autem caput Christus est, quia omnis viri caput Christus. Hoc est caput quod per compaignationes & colligationes totius plebis crescit in incrementum Dei: quia in omnibus nobis per singula mēbra sua Christus assurgit. Ergo quando nos ingrauant nostra peccata, & talento quodam iniquitatis plumbeo ad terrena deprimumur, dirumpamus vincula eorum, & proiciamus à nobis iugum ipsorum: vt possimus oculos nostræ mentis attollere, & audire dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Denique Ægyptum auaritia onerabat, pecunia vexabat, mercatus Æthiopes, sicut scriptum est: Labor Ægypti, & mercatus Æthiopum, & Sabaim viri excelli ad te transibunt. Laborauit Ægyptus antequam cognosceret veritatem: sed iam non laborat postquam transiit ad Christum. Sequuntur volentes Sabæi viri, qui antè fugiebant: quia tenent eos vincula charitatis, quæ adamantem fortiora sunt. Pulchre & illud Esaiæ huic loco aptatur: Omne caput in dolore, & omne cor in mœstitia: à pedibus vsque ad caput est vulnus, cicatrix, ac plaga, cum feruore. Feruet enim iniquitas cum dominatur, super caput nostrum sese extollens, & locum occupans,

ne eum Christus magister teneat pœnitentiæ. Non mediocrem vim habent istæ iniquitates, si consideres hominem illum iniquitatis qui venturus est secundum opera satanæ in omni virtute & signis & prodigijs mendacibus, & omni seductione iniquitatis: quem cauendum nobis Apostolus demonstrauit, quia operationem erroris accipiet, vt probentur fideles, iudicentur infidi. Merito ergo sub iniquitatibus positus, & (quod peius est) suis, corruptas esse & computruisse dicit cicatrices suas à facie insipientiæ suæ: quia leuantem onera iniquitatum tardius remedium sequebatur. Tamen & Iob sancto qui saniem radebat suorum vlcera, persulfus vlcerebus à pedibus vsque ad caput, sanitas est refusa: & Lazarus pauper qui iacebat ad ianuam diuitis, lambentibus vlcera eius canibus, de cicatricum suarum foetore sublatus, ab angelis in Abraham sinu est collocatus. Est ergo & sancto Dauid spes & remedium sanitatis, quia non vnguentum redolent, sed foetorem suorum vulnera peccatorum: & quia affligitur his atque curuatur, & non delectatur. Specta nunc epheborum aliquem lasciuum, & egregie libidinosum, qui in stupris vitam suam exigit, more illius diuitis in bysso & ostro iacentē, atque epulantem quotidie splendide, cui natent pauimenta vino, regatur humus floribus & spinis cooperta piscium, incensis diuerforum thymiamatum odoribus triclina compleantur, quemadmodum se beatum putet, & bene se olere iudicet: cumque grauiataque diuturna animæ suæ vulnera gerat, & corruptum sanguinem fluat, nullum tamen foetorem suæ cicatricis accipiat: obstruētas enim cœno nares habet, nec potest dicere: Spiritus diuinus, qui est in naribus meis. Ideo diues ille remedium salutis inuenire non potuit, pauper inuenit. Denique alter apud inferos in supplicio, alter in requie. Inuenit ergo perpetuæ salutis remedium etiam sanctus propheta Dauid, qui foetere sibi animæ suæ vulnera fatebatur, & à facie insipientiæ suæ computruisse sibi cicatrices proprias loquebatur. Sed est & insipientia, quæ per stultitiam prædicationis credentibus salutem afferat. Refugit ergo Propheta euangelico iam spiritu sapientiam istius mundi, qua non cognoscitur Deus: quæ tegit sua vulnera, non reuelat ad Dominum. Melior igitur insipientia, quæ oculos habet vt videat vlcera sua, quàm sapientia quæ non habet. Et ideo insipientiæ suæ obtutu admonitus spiritali tantus rex, afflictum se miserius protestatur, vt remedium possit pœnitentiæ reperire, quod Iudas qui agrum de iniquitatis mercede possedit, reperire non potuit.

Miseriis afflictus, & curuatus sum vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar.

Curuatus sum vsque in finem. Vsque in quem finem? In finē scilicet pœnitentiæ. Vel vt amplius & mysticè intelligas, vsque in finem, hoc est, vsque ad Christum, qui finis legis est: qui se passus est verberari, passus est corpus suum mortuum vulnerari: sed nullum foetorem pœnitentiæ, odorē verò omnem gratiæ vulnera illa redolebant. Denique non tabes mortis de vulnere eius, sicut hominū cæterorum, sed fons vite scaturiuit æternæ, vt scriptura nos edocet, dicens: Et saliet

917

Et saliet aqua cum delectatione de fontibus Saluatoris. Exiliuit ergo de vulnere aqua, vt nos biberemus salutē. Bibent omnes peccatores terræ, vt peccata deponant. Vide singula. Miseriis afflictus est Christus, vt beatos faceret homines, qui erant in miseris constituti. Nemo miserum cum qui sit iustus appellet, quia ipse dixit: Vos nemo facit miser. Curuatus est ille, vt nos erigeremur: contristatus est ille, vt nos lætificaret, secundum quod scriptum est: Si enim ego contristo vos, & quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? Qui contristatur ergo ex Domino Iesu Christo, ipse lætificatur a Christo, & ipse lætificatur à Christo. Ideo ergo & nos non perfunctoriē satisfaciendū à nobis esse cognoscimus. Curuemur vsque in finem, id est, non solum Christo fidem, sed etiam passionum nostrarum perseuerantiam deferētes, & gaudeamus in passionibus nostris, sicut & Christus gaudebat in passionibus suis: quas ille suscipiebat pro seruis, nos subeamus pro Domino. Hic ergo finis. Vt adimpleam, inquit, quæ defunt tribulationum Christi in carne mea pro corpore eius, quæ est Ecclesia, cuius sum factus minister. Videmus quid nobis suscipiendum sit, qui ministerium sacerdotale suscepimus: vt non solum pro nobis, sed etiam pro Ecclesia Domini sustinere fortiter passiones corporis debeamus. Dauid autem addidit & animæ passiones. Denique ipse ait:

Quoniā anima mea completa est illusione: & non est sanitas in carne mea.

Incuruatus sum & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.

Quoniam anima mea completa est illusionibus. Aduertimus hinc laborem animæ maiorem esse quàm carnis. Denique quibus anima illusionibus compleatur intellige, eo quod in tentationibus diabolus ei videatur illudere & insultare quasi grauius laboranti. Symmachus tamen ait lumbos, in quibus seminaria sunt generationis humanæ. Vnde præcinctos lumbos habere te præcipit sapientia Dei, ne tua castimonia resoluatur. Denique vt scias quia in lumbis sunt libidinis commotiones, quæ plerumque excitantur à diabolo, quando contendit dissipare membra Christi, & facere membra meretricis: Ecce, inquit, fortitudo eius in lumbis, & virtus eius in vtero. In lumbis viri semina sunt: in vtero autem foemina. Illudit ergo diabolus in his, vt faciat adulterium, incestum, fornicationem. Et ideo qui fornicatur, in corpus suum peccat, non extra corpus. Primum, quia infirmatur caro quæ in libidinibus dissoluit, & non seruat moderamina castitatis: deinde, quoniam seminaria quæ debent soboli proficere procreanda, inquinamentum corporis, non fructum posteritatis operantur. Inde itaque dicuntur illusiones fortasse, quod in his corporis æstus sine coitus celebritate frequenter illudat. Vnde bene Septuaginta viri animæ illusiones dixerunt, eo quod diabolus affectus alicuius illudens, in vanum studeat vires eius effundere, virtutem vacuare, resolueret fortitudinem. Ideoque alibi ait: Et renes mei resoluti sunt. In quo nos etiam beatus confirmat Apostolus, quod non illusiones animæ, nō carnis infirmitatem

A metuere debeamus: quia & animæ & corporis nostri Christus est virtus: qui curat ægros, quasi medicus: confirmat validos, quasi omnium fortitudo. Denique et si foris homo noster corrumpitur, sed renouatur interior de die in diem. His itaque animæ illusionibus fatigatus incuruauerat & humiliauerat se nimis sanctus Dauid, non quod iniquitatibus superponentibus se supra caput eius (vt diximus) locū daret, aut inimico cederet, qui in posterioribus docet ei non esse cedendum, dicens: Quanta malignè operatus est inimicus in sanctis tuis, & gloriati sunt qui oderant te, in medio festi tui? Posuerunt signa sua signa, & non cognoui sicut in via supra summum. Quasi in silua lignorum securibus consciderunt ianuas eius. Inimicis meis, inquit, signa iniquitatis suæ supra summum ponentibus. Quid est summum, nisi caput tuum, vbi sensus sunt, vbi Christus est sapientia? Ego non cognoui; id est, non acquieui, non his consensi, & meæ sententiam cogitationis adiunxi. Vnde & alibi habes: Non cognoui verbum nequam. &: Declinantes à me malignos non cognoscebam. Denique cum omnia nouerit Christus, peccatum non cognouit. Cognoscit enim quæ sua sunt, id est, quæ virtutum sunt, non quæ flagitiorum. Ideoque scriptura dicit: Cognouit Dominus qui sunt ipsius. Iniquis autem dicit: Discedite à me, quia non noui vos. Et per Hieremiam locutus est, dicens: Sicut agnus ductus sum ad immolandum, & nesciui. Quomodo nesciebat quod futurum antè prædixerat? Sed nesciui, inquit, cogitationes eorū, id est, malitiam eorum. Nolo scire quæ sanguinis sunt. Denique non congregabo conuenticula eorū de sanguinibus. &: Deleo iniquitates eorum, & memor non sum. Nolo scire quæ remissurus adueni. Non cognoui ligna quæ ardeant, nec quæ in aceruo lignorum sunt posita, vel stipulam vel fœnum, vt citius ea nutrimentis suis flamma consumat. Illa volo scire quæ maneat, vt fructum suæ mercedis accipiant. Illa volo scire quæ supra fundamentum ædificata sunt, vt meliorentur: non quæ in via, vbi ea diripiunt transeuntes. Illa volo scire quæ vitis sunt, illa certè ligna quæ ferant fructum, non ea quæ in faeces collecta ad incendium præparantur. Id est, non sum illis arbiter & socius, quæ caduca sunt. Non ergo societas alicuius rei, sed societas eriminosa in culpa est: Quia ratione autem nō cognouit in infructuosis & fragilibus gloriantes? Quia malis operibus & iniquitatis suæ securibus euertunt animæ fidelis ingressus, & crudelibus factis scindunt piæ mentis vestibula, ne per ea possit Christus intrare. Debet autem vnusquisque portas suas & ianuas custodire, vt cum venerit Christus & pulsauerit, dicant ministræ potestates quæ præeunt & præcurrunt: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales. Verè principes, qui se bene rexerint, vt inanimas eorum Christo ingressus sit. Simile quoque illud est Salomonis: Si spiritus habētis potestatem ascenderit aduersum te, locum tuum non relinquis: quia cura mitigabit delicta magna. Diligentia enim & fides superiorem locum tenet, inferiorem perfidia. Ideo ascendat ad te bona diligentia, quæ insidias excludit inimici, & auferit peccatum, ne malitia potestatem habentis nocere possit. Hanc videt Eccle-

sed cum vellent accusare, praeuentos: quoniam vul- nera sua ipse patefecerat, sui accusator existens: & ideo vim accusationis eorum esse annullatam: locu- tos autem fuisse vana, quae confesso culpam nocere iam non possent. Exclusi igitur à criminationis in- uidia, dolum adhibebant, vt insurgerent, & mihi in- sultarent, quò me stimularent ad aliquam commo- tionem.

Ego autem velut surdus non audiebam: & sicut mutus non aperiens os suum.

Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.

Velut surdus non audiebam. Hoc est, malorum ego dolum videns, *velut surdus non audiebam.* Considera vim sermonis. Non dixit, quia simulabam non me audire quae dicerent, sed, *non audiebam*, dixit: quòd intentione mentis vocem loquentis excluderet, nec aperiret os suum, sicut mutus. Beatus qui potest tantam habere virtutem, vt laceffitus non irascatur, commotus se nolit vlscisci: inimici hoc agunt vt pro- uocent ad iracundiam. Maledicunt vt maledicamus: criminantur, vt crimen retorqueamus: conuiciantur vt excitent nos ad vicissitudinē contumeliae. Vnde praclare Petrus de Domino Iesu in epistola sua po- suit: Qui cum malediceretur, nō remale dicebat: cū pateretur, non cōminabatur. Ad eius ergo similitu- dinē atque imaginē iustus suae vitę cupiens instituta formare, accusatus tacet, laesus remittit, dissimulat laceffitus, & non aperit os suū: vt illū imitetur, qui sicut agnus ad victimā ductus, non aperuit os suum. Et cum possit habere quod referat, magis vult silere quàm dicere. Ipse enim Dominus Iesus cum accu- saretur, tacebat: & cum percuteretur, non repercu- tiebat. Denique percussus respondit: Si malē locu- tus sum, testimonium perhibe de malo: si bene, quid me caedis? Vide quemadmodum quasi verē infir- mus, & quasi is qui se vindicare non posset, puerili quodam loquebatur affectu. Ita ergo & tu si habeas quo redarguas arguentem, melius tacebis: ne redar- guendi vicissitudine commotionem tuam prodas. Melius est enim dissimulare iniuriā, quàm cum redarguis vindicare. Bonus mutus, qui loqui malē ne- scit: cuius ex ore crimen exire non nouit. Hic est mutus verē beatus, qui cum tacet, intra se loquitur. Dominus dat mihi linguam eruditionis, vt sciam quando oporteat me dicere sermonem. Talia lo- quebatur intra se Zacharias cum obmutuisset. Et verē quia loqui ei non profuerat, ne loqueretur ob- mutuit: & vt loqueretur, exauditus à Christo est. Denique scripsit quod Christus exaudiret: & vo- cem recepit, quam Christus indulsit, & gratiam ad- iunxit, quam antè non habuit, vt prophetaret eum, cuius mandatis antè non credidit. Quid de Domi- no omnium virtutum loquor, cum mulier Susanna nec sexus infirmitate turbata cum se ad periculum mortis cognouit addictam, vocem emisit? Accu- satus, & tacebat. Ducebatur ad mortem, & silen- tio se tegebat, ne nudaret pudorem. Intra se tamen loquebatur Deo, qui eam magis audiuit tacentem. Quae si voluisset loqui, forsitan non esset audita. Et tu ergo qui proposuisti satisfacere pro delictis Do- mino Deo tuo, illi soli interiore corde purga, illum

contuere qui potest peccata diluere. Adiuuat te, qui putauit arguendum. Denique cum malediceretur Dauid, & eius dux Abessa iniuriam regis veller vl- scisci, dixit ad eum Dauid: Dimitte illum, vt maledi- cat, quoniam dixit illi Dominus: si fortè videat hu- militatem meam, & retribuatur mihi Dominus bona pro maledicto hoc. Vides igitur quòd à conuician- tibus adiuueris vt Dominus audiat te, & peccatum tuum remittat? Nam cum ipse accusator tui esse de- beas, & coaceruare flagitia, tēque ipsum offerre sup- plicio: quomodo negare obiecta desideras? Pœni- tentia patientiam quaerit, patientia mitigat delicta magna. Quomodo irasceris aliis, tuā ipse reus con- scientiā? Quomodo commoueris, cum debeas esse miserabilis? Qui arguitur, & (quod est amplius) à se- metipso, curare debet sua vulnera, non alterum vul- nerare. Nemo alium vulnerando se sanat. Medice cura te ipsum. Si medicus, quanto magis reus prius curare se debet? Confiteris peccatum tuum, & me- dicum te profiteris in alienū? & si veritatis est quod retorques, temporis non est. Peccatori enim dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? Vt supras tibi vt de lege arguas, qui cōtra legem ipse fecisti? Quid lacrymarum tempus amittis? Quid concertando vanos sermones aut audis aut loqueris, cum tibi scriptum sit: Non accipias auditum vanum, cum le- geris in Euangelio, pro omni sermone otioso iudi- cium esse subeundum: Et si alius loquitur, tace: & si alius conuiciatur, aurem tuam obstrue. Dauid ta- cendo vicit aduersarios suos: & quia sicut mutus fa- ctus est, vocem recepit, quia conuersus ad Domi- num loquebatur, dicens:

Quoniam in te Domine speravi, tu exau- dies me Domine Deus meus.

Quia dixi, ne aliquando exultēt in me ini- mici mei: & dum commouentur pedes mei, in me magna loquuti sunt.

Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper.

Quoniam iniquitatem meā annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.

Quoniam in te Domine speravi, &c. Tacebat Dauid, loquebantur inimici, prouocabant vt aliquid & ipse loqueretur. Dicebant: Audiamus vocem tuam. In- tra se ille tacitus loquebatur. Quid opus est vt ista audiant quibus prodesse non possunt? *In te Domine speravi:* tibi soli loquor: tu audi, qui exaudire potes. *A te semper poposci, ne aliquando exultent in me inimi- ci mei:* quia etsi peccaui, tu peccatum dimittis: etsi e- go cecidi, tu resuscitas; ne habeant vnde exultare possint qui peccatis latantur alienis. Plus enim ac- quisiuimus, qui plus peccauimus: quia beatiores facit tua gratia, quàm nostra innocentia. Habemus hunc sensum & in libro Michaeae prophetae: Noli gaudere super me inimica mea quia cecidi, sed re- surgam. Non est grauis infirmitatis ruina, si non sit etiam voluntatis studium. Habe voluntatem sur- gendi, praesto est qui faciat vt resurgas. Dixit ergo Dauid in corde suo, petens vt exaudiretur à Domi- no, & vt non exultarent in eum eius inimici, petens etiam

1. Petr. 2.

Esai. 53. Hier. 51.

Ioan. 18.

Esai. 50.

Luca 1.

Psal. 23. Dan. 13.

etiam vt in conuersionis suae proposito permaneret, ne dum propositi sui gressus quasi quidam pedes suae animae commouentur, in eum aduersarij superba & magniloquentiae plena loquerentur, vt faciunt qui insultare desiderant. Tamen si moueatur vt homo, paratum ad flagella se dicit, vt vel supplicio soluat errorem. Etsi cessent flagella Domini, se tamen do- lore proprio memorat flagellari, vt non inueniat culpa quod damnet, quam poena praenerit. Hoc est ergo quod ait: *Et dum commouentur pedes mei, in me magna locuti sunt.* Eo quòd tam prompti sunt ad in- sultationis ludibria, vt in commotione pedū meo- rum paratam habuerint magniloquentiam. vel cer- tē sic: *Dum commouentur pedes mei,* putantes quòd ca- derem, superba iam & magniloqua sunt locuti. Sed quia ipse in posterioribus penē motos pedes suos dixit: ne quid orietur hinc serupuli, considera hic doceri nos affectum poenitentiae, ibi opinionem e- ius erroris excludi, quòd diuitiae & successus pro- sperior flagitiosorum nos mouere non debeant. Consuetudo autem locutionis in scripturis diuinis huiusmodi reperitur. Sic enim & alibi: Dum con- uerteret Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati. Quamquā sanctus non in ostensione verborum, sed in virtute spiritus probari se velit. Sensus ergo nobis spectandus est semper: quem et- iam ipsum frequens translatio ex Hebraeo in Grae- cum, ex Graeco in Latinum attenuare consuevit. Ad omnia itaque superiora pulchrum remedium, quòd in flagella paratus est, & offert se Domino, vt qua placuerint Deo, flagella sustineat. Elegisse quidem lego sanctum Dauid flagelli genus, quod aequani- miter sustineret. Sed elegit, quia de tribus ei condi- tionibus eligendae vnus necessitas mandabatur. V- bi autem non mandatur, ad omnia paratus est Dei seruulus, seu corporalem aegritudinem subeat, seu fugam à facie inimici, siue obitum filiorum; quos non timet pramittere, quia recipere potest imper- teritus. Nam & sciens quòd si hic fuerit punitus supplicio temporali, leuare in futurum perpetuae possit poenam aegritudinis. Rogat ergo recipiatur peti- tio sua, & castigetur ipse, vt recipiatur. Castigat e- nim Dominus omnem filium quem recipit. Si ser- uulum tuum videas peccata propria consistentem, vitro offerre se poenae, inflecteris, ignoscis: & de Do- mini miseratione dissidis: ludex ipse cui non licet in plurimis causis à gladio temperare, quia legibus ser- uit, potest tamē lucrum donare poenarum: & tu ad- huc trepidas quid à legum domino & misericordiae auctore deposcas, cui lex voluntas est, & donandi ius: si tamen tu petas tibi tua peccata donari, nec cōsideres honores tuos, aut erubescas amicos tuos, ne dignitatem tuā deflexisse videaris. Amicus Dei, propheta Dei, rex ab ipso electus Deo, & vnctus in regnum, flagellis se spontaneus offerrebat, nec eru- bescebat: & tu erubescis? Non multum ista verecun- dia tibi opitulabitur cum ad iudicium Dei veneris: sed pudoris te istius poenitebit cum in cōspectu non solum hominum, sed etiam angelorum & omnium potestatum caelestium constitutus cōperis peccata propria nō negare. Quomodo excusabis, cum tanta commiseris? Praetendes conditionis infirmitatem, quia nemo sine peccato? Respondebitur tibi: De-

buiisti ergo agere poenitentiam, dederam remedium: cur refutaisti? Subtexes pudorē, quòd honores tuos erubueris: Dicit: Si tu erubuiisti me coram amicis tuis, & ego te erubescam coram patre meo qui est in caelis. Disce verum esse quod scriptum est, quia est verecundia adducens peccatum. Dauid in conspe- ctu suo dolorem suum ponebat, ne vnquam obli- uisceretur: Dauid iniquitatem suam ipse pronuntia- bat: Dauid de peccato suo, non de opibus cogita- bat: Dauid non erubescerebat sua recensere peccata, ne deus erubesceret in meo iudicio constitutus: & tu erubescas? Non esset hodie in requie seruulus meus Iob, si erubisset tres illos reges amicos suos: nec ipse Dauid, si erubisset delicta propria confiteri. Ergo quia nō erubuit mihi sua aperire peccata: nec ego erubescam ei mea secreta referare. Et quia verque eorum non erubuit factorum suorum pre- tium in mea ponere potestate, meo se iudicio volū- tatiue committere: nec ego de talibus seruulis eru- bescam, vt appellem amicos, qui meam studuerint facere voluntatem. Ideoque, quoniam illi antè in mœrore, nunc in consolatione: tu quia in deliciis, nunc in supplicio. Chaos inter vos magnum est: vt neque illorum ad te gratia, nec tua ad illos possit poena transire. Audis ergo quid dicat Dauid? Audi, dum tibi corrigere, & emendare permittitur. Si hic emendaueris, illic requiesces. Non te dulcia mundi & saeculi huius amœna delectent. graue enim fel mouere consueverunt. Non ille incunda quarebat positus in regno, qui potius eligebat mortem san- ctorum, quàm vitam flagitiosorum.

Inimici mei viuunt, & confirmati sunt su- per me: & multiplicati sunt qui oderunt me iniquē.

Qui retribuunt mala pro bonis, detrahe- bant mihi: quoniam subsecutus sum iustitiam.

Inimici mei viuunt, &c. Quanto illustrior ille, qui quotidie moriebatur, vt populum suum viuificaret, & corpus suum mortis vulneribus offerebat? sicut ipse ait: In mortibus frequenter. Mors enim hone- sta, redemptio vitae est etiam decoloris, aut innoxiae firmamentum. Exitus autem mortis in manu vitae. Et ideo malebat Apostolus quotidie mori, vt vita suae meritum comprobaret. Scriptum est enim: Nō laudes hominem in vita sua. Qui enim viuunt, mo- riantur: qui moriuntur, resurgent. Propior ergo sa- luti est qui moritur vt resurgat, quàm ille qui viuut vt moriatur. Quis est autem qui quotidie moritur, nisi qui mortem Domini Iesu sua carne circumfert, vt omnia ei peccata moriantur? Confirmati autem & multiplicati sunt inimici Dauid in hoc saeculo: sed non idoneum firmamentum, nisi eius qui con- firmatur à Christo. Denique illi confirmantur in se- culo: qui oderunt iustum iniquē. Non ergo iustum odium, sed iniustum cum odissent iniquē. Sed vide distantiam. In posterioribus ait: Qui oderunt me gratis, hic habet: *Qui oderunt me iniquē.* Sed ibi ex persona Christi, hic ex persona sua. Vbi ex persona Christi loquitur, gratis odio habetur: vbi ex sua, in- iquē. Homo enim potest vni alicui vulneri non pa- tere, vt pote iniustitiae, intemperantiae, impudicitiae:

Luce. 9. Eccl. 4.

Psal. 37.

Iob 42.

Ioan. 16. Luca 16.

1. Cor. 15.

2. Cor. 11.

1. Cor. 15. Eccl. 11.

1. Cor. 15. 2. Cor. 4.

Psal. 68.

1. an. 8.
Heb. 7.

aliis autem vulneribus patet. In Christo autem nulla causa esse potuit qua peccati alicuius potuerit vulnus accipere, immunis a culpa, & integer a delicto, atque immaculatus a vitio. Sunt autem qui putant utrumque Psalmum ex persona Christi esse decursum, qui pro nostris peccatis satisfacere patri. Hic ergo dicebat se appetitum contra iustitiam, illic contra gratiam. Et bene addidit, ut probaret se iniuste appetitum: *Quoniam subsecutus sum iustitiam.* Quanta vis verbi in vnius syllabae adiectione, ut subsecutum se diceret iustitiam, non secutum? Propior est enim qui subsequitur, quam ille qui sequitur: & suppar, quam par: & successio haredis magis quam cessio nuncupatur. Et tamen quavis subsequatur iustitiam non suae virtutis putat esse, sed gratiae caelestis, si non deseratur a Christo; eoque orat impensius, dicens:

Ne derelinquas me Domine Deus meus: ne discesseris a me.

Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meae.

Ne derelinquas me Domine. Hoc est, homines me dereliquerunt, amici mei impugnaverunt dilectum sibi proximum: non appropinquarunt. Fugiebant me quasi mortuum, & abominati sunt, quia peccata mea tibi aperire desideravi, tibi confiteri, quia flagellis tuis me obtuli vulnerandum, quia elegi cicatrices vulnerum super epulas regum, & iactantiam potestatum. Tu solus me non derelinquas, tu haereas servulo tuo, qui de terra suscitatus in opem, & de stercore erigis pauperem. Tuo comitatu fretus, frequentior me ambientibus populis aestimabo. Computruerunt quidem cicatrices meae: sed adhuc tuorum verberum desidero cicatrices, quae sanatis vulneribus obducuntur, ut postea nullum vlcus appareat.

Psalm. 112.

Hier. 30.

1. Tim. 22.

Rom. 7.

Bonae triumphalium vulnerum cicatrices, quibus victores huius terreni praelii gloriantur. Quanto illustriora vulnera, quae pro fide & nominis tui gloria videntur excepta? Ista est cicatrix quae caelum aperit, regnum acquirit, immortalitatem inuenit. Haec ergo est cicatrix beata, quoniam beati qui lauerunt stolas suas in sanguine agni. Sic coepit stola esse gloriae, caro mortis: in qua & Paulus ante periclitabatur electus Dei, nisi petisset se liberari de corpore mortis huius, ut legimus. Et ideo qui sumus in hoc corpore mortis, oremus ne bonus ille dilectus Dei medicus nos derelinquat, quem patriarcha David ne a se discederet precabatur. Ipsi nos committamus, parati quo velit curari medicamento. Nemo dicit medico corporis sui, quemadmodum sit curandus. Nouit medicus, quae singulis vulneribus medicamenta conueniant, cuius vlceris putredo ferro sit amputanda, ne in totius corporis serpat exitium. Si dixerit medicus medicinae genus quo curari aeger debeat, & ille fastidiat: discedit medicus, & aegrum relinquit.

Hebr. 12.
2. Tim. 4.

Vide eum qui curari velit, omni genere medico acquiescentem. Attende ordinem. Aperit primo vulnera sua medico, & dicit: Cura me: sed rogo ne in ira tua; quia non sustinet irae medicinam infirmitates meae. Medicina Christi, correptio est. Corripit enim Deo quem vult conuercere. Ideo & Paulus ad medicum

dicit: Argue, obsecra, increpa. Non ergo recusat curari, qui petit argui, sed leuari vult poena, ne in ira arguatur, & impetu irae corripatur. Et vide processum. Primo petit argui: postea (quod maius est) corripitur. Deinde non solum confitetur peccata sua, sed etiam numerat & accusat. Non vult enim latere sua delicta. Nam ut febres in alto sitae non queunt mitigari, cum foras eruperint, spiritus afferunt desinendi: ita peccatorum morbus dum tegitur, inardescit; si confessionibus proditur, euaporat. Et ideo iustus accusator est sui in principio sermonis, priusquam contagio vlceris serpat intrinsecus. Grauat enim conscientiam memoria delictorum, nisi medicina poscatur. Et si differt medicus, aeger offerre se debet, ut citius secetur: sicut offerrebat se David in flagella Domini, dicens: Ego in flagella paratus sum. & alibi: Fiat manus tua in me, hoc est: Redde mihi duplicia peccata, dumodo hic vindicabis. Noli me deserere, noli auertere faciem tuam a me: noli dedignari atque horrescere fetorem vulnerum meorum. Et Iob seruus tuus percussus erat vlcere a pedibus usque ad caput, & remedium suae sanitatis inuenit: licet illud vulnus virtutis fuerit, istud erroris. Fetebant vulnera, quae medici curare non possent. Locutus es Domine mysteria sacramentorum tuorum, manifestasti venena serpentis, & solius sermonis tui medicamento serui tui curata sunt vulnera, quia tu eum non deseruisti: & non derelinquas me Domine Deus meus ne discesseris a me.

Homines me dereliquerunt, quia sordent illis vulnera mea, quae pietati tuae putauit esse referenda. Illi dicunt: Exi a nobis, quia peccator es tu: discede, ne nos polluas. Tu autem Domine curas, & non pollueris: adiuuas, & non contaminaris: quia Deus salutis meae es, & manus tua non perdet, sed sanare consuevit. Compleuimus Psalmum etiam cum eius interpretatione versiculi quem Graeci nonnulli codices habent, sed omnes Latini. Nam ante responsum proximum versiculus est: Et proiecerunt me sicut mortuum abominatum; hoc est, illi qui reddebant mihi mala pro bonis. Sed tu, ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris a me. hoc enim sequitur: id est, Tu ne derelinquas, qui mortuum fetentem curare consuevit. Denique habemus hoc in Euangelio. Nam cum venisset ad monumentum Lazari, & dixisset: Tollite lapidem; ait Martha: Iam foetet. quatuor-duanus est enim; respondit ei: Non dixi tibi, quia si credideris, videbis gloriam Dei? Et clamauit Lazarus, & sanus exiuit. Credamus ergo & nos, ut de vulneribus nostris acquiramus medicinam salutis, & futuram gloriam. In orationibus igitur & obsecrationibus, cum dolore & laerymis exigenda poenitentia est, ut illam gloriam Dei videre mereamur. Neque moueat quod luctus, dolor, commaceratio corporis, grauissima passiones sunt. Et si grauissima videntur, tamen indignae sunt huiusmodi passiones ad superuenturam gloriam: sicut testis tibi est Apostolus Paulus. Non pigeat ergo nos hic leuiores ferre, ut ibi plena laudis & gloriae possimus adipisci, pro temporalibus laboribus perpetua praemia reportantes, per Dominum Iesum: cui est laus, honor, gloria, perpetuitas a saeculis, & nunc, & semper, & in omnia saecula saeculorum. Amen.

Propter 18.
Psalm. 37.
1. Paral. 2.
Esai. 40.
Iob. 2.

1. Cor. 9.
1. Cor. 1.
Iob. 14.
Iob. 11.
Iob. 10.

Psalm. 14.
Psalm. 54.
Iob. 11.
Iob. 10.

Psalm. 84.
Psalm. 34.
Iob. 11.
Iob. 10.

Rom. 8.
Ephes. 6.
Iob. 11.
Iob. 10.

2. Cor. 4.
Propter 19.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXVIII.

ENARRATIO.

Titulus Psalmi XXXVIII.

In finem pro Idithum canticum ipsi David.

In superiore Psalmo expressa forma poenitentiae est, in hoc sequenti patientiae forma signatur. Quem Psalmum David scripsit, & Idithum viro disciplinis Leuiticis & sacerdotalibus erudito canendum dedit: qui ante arcam Domini Psalmodum serie pangendi solertissimus praecinebat. Ergo quia non Idithum scripsit hunc Psalmum, sed propheta David, & Idithum viro canendi perito psallendum dedit: ideo sic inscriptus est titulus. Denique etiam in saecularibus scriptis alij erant qui scribebant, alij qui in scena vel cantica vel comaedias vel tragaedias canere consueuerant. Et illi quidem coronam Olympicam postulabant: vnde & *Griviuor* hymnum eorum scripta in fine testantur. David autem qui non haec festa coronarum marcentium requirebat, sed illam incorruptibilem & incontaminatam remunerationum caelestium hereditatem pio desiderabat affectu, hymnum non victoriae *Griviuor*, sed ei scripsit, qui victoriam in se credentibus impertiebat, qui finis est omnium quae pia mente deposcimus. Siue enim sapientiam quaeras, siue virtuti studeas, siue veritati, siue viae atque iustitiae, siue resurrectioni, in omnibus tibi sequendus est Christus, qui est virtus Dei atque sapientia, veritas, via, iustitia, resurrectio. Ad quem igitur contendas, nisi ad perfectionem omnium, summamque virtutum? Et ideo tibi dicit: Veni, sequere me. hoc est, ut ad consummationem virtutum peruenire merearis. Ergo qui sequitur Christum, ipsum pro possibilitate sua debet imitari, ut praecpta eius secum ipse meditetur, & diuorum exempla factorum. Et ideo David secum ipse meditabatur, quod Christum in se locutum esse retinebat: ut cum aliqui ei essent molesti, & eum ad contentionem lacerare conarentur, patientiam indiceret, certandi studia declinaret, ex quibus inanis strepitus & iurgia frequenter oriuntur. Ideoque cum sancto David plerique eius virtutibus inuidetes, qui eum de proposito mansuetudinis, & humilitatis affectu crederet diducendum, frequenter ingruerent, ipsa quoque praecipue nequitiae spiritalis in caelestibus, aduersus quae graue luctamen est iustis, ad commouendum eum ministros suae improbitatis impellerent: ne inter obstrepentium crebra certamina, & disceptationum tumultus sermo aliquis sibi offensionis excideret, tacere sanctus Propheta proposuit. O validum scutum, circumspecta munitionis silentium. O fidelissimum stabilitatis fundamentum: in quo si quis potuerit stare, lubricum verbi timere non possit. Multi enim etiam stabili corde firmati, incauti tamen, sermonis fluctuantis errore saepe ceciderunt. Videns igitur huiusmodi insidiis & vano concertantium

strepitu se Propheta tetari, intra se ipse tacitus conferebat, legem sibi taciturnitatis imponens: & cum taceret, insultantibus sibi, & ut loqueretur aliquid prouocantibus, qualia solent insolentium esse certamina atque sermones: Responde nobis, si de aequalitate praesumis. Vides & tu esse te victum, & nihil habere quod referas? cum se propere ad vocem conuicis videret impelli, se ipse reuocabat, ut loqueretur in corde.

Psalmus trigessimus octauus.

Dixi, custodiam vias meas: ut non delinquam in lingua mea.

Dixi: hoc est, proposui, confirmavi, imperavi mihi, locutus sum cordi meo: *Custodiam vias meas.* Si aliis dixissem, sermo meus stare deberet: quanto magis stabile debet esse quod mihi ipse constitui? Si quis alienum fallat, indecorum est: si quis proximum, graue: quanto igitur grauius, si quis se ipsum eo quod sibi promiserit, putet esse fraudandum, ut ipse sibi infidelis suo iudicio & despicibilis aestimetur? Cui enim idoneus videri potest, qui sibi vilis est? Tenemus igitur animae constantiam nostrae, ne in offensionem labia loquendi festina prorumpant. Et Iob plagam suam silentio vicit, & tolerantiam suam taciturnitate superauit. Non bene creditur carni. Vicissimus, si Eua tacuisset. Ergo primum illud processit ex voce peccatum, & serpens ille nequissimus atque versutus per vocem nos ante tentauit. Atque vtinam aut Adam surdus fuisset, aut Eua obmutuisset. Ille, ne vocem suae vxoris audiret: ista, ne loqueretur marito, & lubricae vocis ministerio serpens in virum venena transfunderet. Cain quoque etiam patricidio naturam violauit humanam, & obliterauit impius iura pietatis, tamen per vocem sacrilegium sceleri suo addidit, ut negaret Deo necati fratris interitum. Quid de singulis dicam? Populus ipse electus a Domino, cui tacitus Moyses aperuit mare, ingratus caelestibus beneficiis obmurmurabat: quo diuinam contraxit offensam. Deinde ipsum ducem inuicillius atque inuitati itineris Moysen respuit, & a fratre eius Aaron deos sibi fieri quos coleret, postulauit. Vnde etiam ipse considerans tanta vocis pericula: *Dixi* (inquit) *custodiam vias meas.* Quae sint autem istae vias hominis, quae & magnopere praecauenda, ne quid grauioris offensionis incurrant, admonet nos tantus Propheta diligentius considerare. Admonet etiam Salomon eius filius paternae mentis interpres perspicacius examinare, qui scripsit: Tria mihi sunt impossibilia intelligere, & quartum quod non agnosco: Vestigium aquilae volantis, &

Psalm. 37.

1. Paral. 25.

1. Cor. 9.
1. Cor. 1.

1. Cor. 1.
Iob. 14.

Iob. 11.
Iob. 10.

Psalm. 84.
Psalm. 34.

Ephes. 6.

Propter 19.

Iob. 2.

Genes. 3.

Genes. 4.

Exod. 14.
Exod. 16.
Exod. 37.

Propter 37.

viam serpentis in petra, & semitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute. Talis via mulieris adulteræ, quæ postquã egit, abluta, nihil egisse se dicit iniqui. Tria ergo impossibilia sibi esse dixit ad intelligendũ, & quartum, quod ille habens inter homines sapientia signaculum, non agnosceret: viarum videlicet viri in iuuentute processum. Quarum igitur est vel inexplicabilis vel difficilis agnitio, potest facilis eorum esse custodia? Vnde non immeritò ipse Dauid delictorum iuuentutis suæ non defensionem obtulit, sed obliuionem rogauit: Delicta, inquit, iuuentutis meæ, & ignorantie meæ ne memineris. Non immeritò igitur Salomon dixit se nõ agnoscerẽ quod pater eius (in quo maior Dei gratia fuit) se ignorasse testatus est. Et fortasse delicta iuuentutis ad feruorẽ retulit carnis, ignorantia autem ad verborum prolapsionem: quæ non ex sententia nostra, sed impetu quodam & cursu loquendi plerumque funduntur: quod periculosum esse Propheta cognoscens, ait: Credidi, propter quod locutus sum. Supra fundamentum ergo virtutis vox tuta est; sine fundamẽto, lubrica. Ideo quasi quodam tubæ sono scripturæ diuinæ electus interpretis increpuit: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Fides credentium principalis est, confessio executionis. Quomodo igitur proposuerit sanctus Propheta Dauid, aut propter quid custodire vias suas, audiamus: *Ut non (inquit) delinquam in lingua mea.* Si hoc cauet Propheta, tu non caues? Si hoc metuit, in quo Dei gratia loquebatur: tu non metuis, qui erroris verba non refugis, & theatralibus sermonibus delectaris? Tu non reformidas, cui scriptum est in Euangelio, quia pro omni otioso verbo rationẽ es redditurus? Si pro otioso verbo periculum est, quãto magis pro criminoso? Non omne quod otiosum, & criminosum: sed omne quod non fructuosum, periculosum atque eradicabile. Omnis enim arbor non faciens fructum, excidetur, & in ignem mittetur. Cum mouetur animus & exagitur stimulantibus aduersariis, obstrepentibus, illudentibus, criminãtibz, excidit verbum commotionis. Ideo silentiũ & tutum est, & decorum, quod seruat cum grauitate cautelã. Quid enim labia nostra, nisi quædam nostra vincula sunt? Denique vinculis labiorum suorum vnusquisque constringitur. Ideo sapiens in tempore tacet, & secum ipse considerat quo tempore loqui debeat. De quo præclare ipse Salomon: Labia sapientis alligata sunt intellectu. Quando ergo vides illudentibus proteruis sapientem tacere, dic: Ligauit iste intellectu labia sua: hoc est, prudenter tacet, ne labiorum suorum vinculis alligetur. Posuit ori suo custodiam: sepit aures suas spinis, veetẽm adhibuit foribus oris sui, seruat thesaurum cordis sui, & argentum eloquij sui, vt examinatum & purgatum quãdo oportet proferat: ne quisquam prius fur in cor eius aut perturbator irrumpat, & ad eos captiuum trahat, quibus flagitia sua vendat. Meditabatur Iudas Christum vendere: sed reuocabat eum tanta Domini gratia, & quædam paternæ delinimenta pietatis, quibus furor eius mollebat: neq̃ erupisset in scelus, nisi se in cor eius, quia Christum fallere se putabat, aduersarius demersisset. Non ergo dubites quando aliqui tibi molesti sunt volenti seruare iu-

stitiam, ministros esse illius nequissimi, qui omnium auctor est flagitiorum. Videbat Dauid propheticis oculis, agnoscebat eius figuram: ideo tacebat, ne illius faceret volũtatem, qui turbare gestit affectum. Premebat vocem, claudebat portas suas silentio, prætendebat in eo patientia, & taciturnitatis vigilabat custodia, ne inimicus obreperet, ne de castris oris vagus aliquis sermo & incautus exiret. Ideo fortior est patiens, qui seipsum continet, quã qui vrbes capit. Iustus ipse sibi castrum est, ipse sibi peruigil custos. Cum sibi ergo ipse prætenderet, loquebatur in suo corde:

Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator aduersum me.

Adest semper inimicus, qui semper insidiatur. Etsi illum non vides, adest: etsi illum non sentis, incurfat. Si non vides, videnti crede. *Consistit (inquit) peccator aduersum me.* Qui videt peccatum suum, videt etiam peccatorem sibi in iis quæ gesserit illudentem. Qui autem peccatorem præuiderit, potest vitare peccatum. Videbat Dauid consistere aduersum se peccatorem, quando Semei maledicebat & lapidabat regẽ suum, & clamabat: Exi vir sanguinũ. Neque enim tam præruptus foret, vt nec tanti regis reuerẽtia, moueretur, nec armatũ eius timeret exercitum, cum vnus de exercitu eius conuiciantem potuisset occidere: sed amentem diabolus fecerat, qui eum impellebat ad mortem. Ideo Dauid aduersus auctorem magis præliabatur, quã ministrum persequebatur. Quid enim magnum, de homine inualido vindicari, quem ad furorem alter vrgebat, in cuius nece peccator habuisset voluntatis effectum? Non gladio diabolus, sed verbo Dei vincitur. Ideo taceat lingua hominis, Dei verbum loquatur. Denique & Christus tacebat ante Pilati iudicium constitutus, vt nobis daret formam tacendi: quia lingua corporis facilis est ad errorem, procliuus ad lapsum. Sunt autem & qui tacentes loquantur, sicut Moyses qui stabat attonitus, & tacebat: cui dixit tacenti Deus: Quid clamas ad me? Vt Susanna, quæ tacuit in periculis suis, & Dominus exaudiuit eam. Ergo etiam si in te verbum Dei sit: & tacebis in Dei verbo, & tacitus clamabis, vt audiaris à Christo. Meditare ergo quæ Christi sunt, quæ secum meditabatur propheta Dauid, in quo ea quæ secum in hoc Psalmo meditatum esse se dicit, antè in eo locutus est Christus. Sic enim scriptum est: Ergo autem cum in aliquo mihi molesti essent, inducbam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuertetur. Quid est, in aliquo? Quia tunc maximè aut sermo importunus elabatur, aut affectus mouetur, quando vel in dolore aliquo & tristitia sumus, vel indignatione animus ægrefcit, vel aliquibus sollicitudinibus impeditur, aut disceptationibus occupatur. Qui igitur molesti? Primum de ipso auctore peccati & angelis suis intellige: deinde de iis qui malunt sequaces eius esse quã Christi. Impellitur vxor, vt sancti Iob: amicus, quod in illo ipso libro manifestatur: filius, vt Abessalon: seruus, libertus, domesticus; quia inimici hominis etiam domestici eius, vt exagitant eum singuli. Quod igitur remedium aduersus huiusmodi animorum

Psal. 24.

Psal. 115.

Rom. 10.

Matth. 12.

Matth. 5.

Prov. 5.

Ecl. 20.

Prov. 15.

Ecl. 28.

Psal. 11.

1. Cor. 13.

animorum egritudines, nisi patientia, nisi silentium? Et (quod est grauius) ille te magis laceffit qui beneficiis tuis vsus sit: & inter ipsos amplius ille exasperat, qui plus tibi debeat: quò magis ingrati hominis acerbitate, aut vilis alicuius personæ indignitate mouearis. Ergo iustus, etsi amicus ei est insolens, dolet pro amico, quia idcirco amicus suus labitur, quia à tentatore impellitur. Si pro amico dolet, multo magis pro vxore, pro filio, si eos quoque sibi insolentes experiatur. Et si frater exagitat, vt Esau sanctum Iacob: dolet, & quærit sibi fratrem reconciliare, vel fugere à facie eius, vt Rebecca suadebat, ne iracundia fratris occasione nocendi aliquam reperiret. Et si proximus aut domesticus, dolet: & si minister aut libertus aut seruus, fert patienter, & in his omnibus tacet, ne ei respondeat à quo eum cernit impelli. Conuiciatur ergo ex domesticis aliquis? dolet & tacet. Conuiciatur libertus? tacet. Conuiciatur seruus? tacet. Sic vincitur qui laqueum eius animæ perescam vocis extendit. Tace ergo & tu cum tibi indignus conuiciatur. Tace cum tibi seruus, & maxime tuus, contumeliam facit, & dic in corde tuo: Ego taceo, tu autem ne taceas Domine. & adde: Ne discedas à me; vt Dauid propheta dicebat, hoc est, ne solum me impugnantibus derelinquas. Non est enim solus, cui Deus præsens est. Accipe testimonium: Ecce, inquit, venit hora vt dispergamini vnusquisque in sua, & me solum relinquantis: sed non sum solus, quoniam pater mecum est. Iustus ergo aduersus insultantes sibi tacet, iustus orat. Audi iustus orantem: Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam. Iustus maledicentibus sibi benedicit: vt faciebant Apostoli, sicut Paulus asserit, dicens: Maledicimur, & benedicimus. Iustus diligit inimicos suos. Vide quemadmodum paulatim per gradus singulos ascendere docetur ad incrementa virtutum, dicente Domino: Diligite inimicos vestros. Iustus orat pro calumniantibus: quia & hoc præcipit Dominus, adiungens: Benefacite iis qui oderunt vos, orate pro calumniantibus & persecutibus vos. Ipse est per omnia iustus, qui hæc custodit & seruat. Primum, quia tacet, & non respondet inimicis. Deinde, quia orat: hoc est, non est otiosus affectu. Et qui orat, bona orat, non ea quæ cuique possint suo inimico nocere. Plus est ergo orare, quã tacere. Iustus maledicentibus sibi benedicit. Plus est & hoc quã orare pro se. Securus enim sui benedicit ei quẽ non timet, aut etiã ei quẽ antè metuebat. Iustus diligit inimicũ. Plus est diligere, quã benedicere: quia maior est mentis dilectio, quã sermonis gratia. Iustus benefacit ei cuius odiis appetitus est. Iustus orat pro caluniãntibus. Bona charitas, & pietas bona, vtrumq; Dei, & vtrumque est Deus: quia charitas est Deus, vt dixit Ioannes in epistola. Ideo vtrumq; conuictum est: Diligite inimicos vestros, & orate pro calumniantibus & persecutibus vos. Plenitudo legis est charitas: sed etiam hæc Euangelij plenitudo, pro calumniantibus & persecutibus nos iubet orare, vt peccatis eorum veniam postulemus: sicut diuino iudicio Iob sanctus electus est, cuius oratio regum illorum calumniantium iusto aboleret offensam. Ergo etsi infirmus es, ora: etsi fortis es, ora. Infirmus pro te oras, for-

Prov. 16.

Ecl. 27.

1. Reg. 16.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

tis pro inimico tuo oras. Bonum scutum infirmitatis, oratio. Tu oras, & Dominus te protegit. Bonum scutum etiam triumphantis, vt inimicũ tuum quem possis ferire defendas, ne ab aliquo trucidetur. & (quod est maius) à Christo, qui dixit: Mihi vindicta, ego retribuam. Hæc est oratio quæ in sinu conuertitur deprecantis, fructum referens eorum quæ voluit impetrare, vt dona eius ad animam ac mentem recurrant, quæ poposcit à Domino: sicut in posterioribus hic idem Propheta te docuit, dicens: Sic benedicã te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas. Tamquam adipe & pinguedine repleatur anima mea. Ipse est finis animæ, secretum orationis eius, penetralia voluntatis, & quædam recurrentium votorum intima receptacula. Vnde & iusti in Abrahæ sinu requiescere leguntur: quòd in eius gratia, in eius requie, in eius placiditate requiescant, qui conformem ei induerint fidem, & eandem in bonis operibus fecerint voluntatem. Sed fortè miretur aliquis, quomodo Dominus dixerit per os Dauid quòd humiliabat in ieiunio animam suam; quomodo ipse Dauid ait in posterioribus: Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Verum ex his considera aliud esse quod ad sapientiam mentis refertur, aliud quod ad humilitatem cordis. Sapientia mentis sublimis est, sapientia autem carnis non debet inflari. Humiliabat ergo Dauid in ieiunio animam suam, vt castigandum nostræ carnis tumorem doceret. Exaltabat animam Propheta, per sublimem Dei gratiam: quoniam & qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Nec solum superbus retunditur, & humilis attollitur digna remuneratione meritorum, sicut primum est intelligendum: sed (quia verbum Dei ex omni parte acutum est, velut gladius qui ex duabus acutus est partibus) ego arbitror posse intelligi, quia & qui se exaltat, nouit se humiliare: & qui se humiliare nouit, etiam exaltare se nouit. Quod Paulus ostendit, dicens: Ego autem didici in quibus sum, sufficiens esse. Scio & humiliari, scio & abundare. Ergo & Dauid non humiliter sentiendo de Christo, quem humiliat & deiciunt Ariani, exaltabat animam suam: hoc est, sensus vigorem, fidei gratiam, virtutem humilitatis pio representabat affectu. Ideo ergo dicebat:

Obmutui, & humiliatus sum, & filii à bonis: & dolor meus renouatus est.

Obmutui. Quia nouerat quando se humiliare deberet, & nouerat quando silere deberet. Obmutuit, ne ipsa litigiosa cum obiurgantibus contentione perstreperet: humiliatus est, vt tumorem deiceret superbiorum, vel vt ipsos quomodo humiliare se deberent, suo doceret exemplo. Siluit à bonis, quia bona conscientia non eget defensione verborum, quæ suo nixa est testimonio, ipsa sui iudex. Ideoque iustus dicit: Quis contradicui, aut quis resistat mihi? Et Paulus dicit: Mihi enim pro minimo est vt à vobis diiudicer, aut ab humano die. Aduersum calumniantes & peccatores iustus suo iudicio contentus est: meritorum autem

Rom. 12.

Psal. 34.

Psal. 62.

Luc. 16.

Psal. 34.

Psal. 130.

Psal. 34.

Psal. 130.

Luc. 14.

Heb. 4.

Philip. 4.

2. Cor. 1.

Ecl. 50.

1. Cor. 4.

Ibidem. Psal. 102.

suorum iudicium Christo referuat. Ideoque addit: Qui diiudicat me, Dominus est. Pulcherrime eum iudicem elegit, qui nulla fraude fallatur, vt eum nec occulta pratereant, nec infirmæ conditionis lapsus offendat: qui fragilitati norit ignoscere. Ad omnia igitur vtile silentium. Si peccatum agnoscis, tace: ne negando exaggeres. Si non agnoscis, tace, securus de innocentia. Non possunt aliena verba crimen affigere, quod propria non recepit conscientia. Sequitur: *Et dolor meus renouatus est.* Adhuc in inferiore virtutis gradu positus hæc verba deponit: quod dolor sibi peccatorum veterum obiectione renouatus sit, quæ deleta iam obduxisse videbatur obliuio, vel bonorum operum texerat compensatio. Denique in posterioribus quasi fortior dicit: *Viderunt me, & mouerunt capita sua:* eo quod minarentur, & nocere non possent. Et addit: *Maledicent illi, & tu benedices.* Et hoc quasi validior loquitur, negligens iniuriæ vel pudoris: cui benedictio Domini pro omnibus abundaret. Ergo in isto Psalmo trigesimo octauo quasi in quadam meditatione, nondum tamen in omni locatus perfectione virtutis, dicit sibi dolorem esse renouatum. Validissimus enim cicatricis offensionem sentire non nouit, nec plagam potest timere qui fortior est. In ipso pugilum certamine solet plerumque qui fortior est expectare vt inferioris ictu aliquo laessatur, quod acrior offensus insurgat: ita exercitatione nimia atque patientia roboratus, vt tamquam insensibilis ad dolorem, plagam sentire non possit, percussus ridet, laessitus minatur. At verò inferior si fortè ictum ferientis supra obductam cicatricem veteris vulneris exceperit, renouatum sentit dolorem. Sic est cui obiciuntur peccata superiora, quæ competenter doluit atque desieuit, vt satisfactione congrua vulneri peccatorum suorum obduceret cicatricem. Si perfectus est, tacet conuiciantibus, nullo sibi dolore renouato: quia etsi peccauit, securus est: quia sine penitentia sunt Dei dona: & ideo quæ semel donauit, resolueret ac renouare non solet, cum ipse dixerit: *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates, & memor non ero.* Si autem imperfectus & immemor celestium præceptorum, dolor ei tamquam rescissa cicatrice reparatur.

Psal. 108. Ibidem.

Ibidem.

Rem. 11.

Esais 43.

Exod. 3.

Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.

Graviora vulnera, sicut nouimus, caustico medicamento vel admoto igne curantur. Ergo vir sapiens ipse medicus est sibi: & si medicus est, vulnus suum curat. Ideoque si non plenè consummatus est ad offensa habitudinem sanitatis, vaporatur eius cor, habet febrem, ignescit ad obiecta conuicia. Et si tacet, vel intra se teritur. Lapis si ad lapidem teratur, ignem excutit. Ita etiam bona conscientia pudore succeditur, si renouetur ei suorum recordatio delictorum. *Et in ipsa meditatione ignis exardescit.* Non malus ignis, qui adurat, sed non exurat. Talis ignis quem Moyses in rubo vidit, quando rubus vrebatur, sed non exurebatur. Est ergo ignis qui peccatum minuit, & suo culpam ardore depascit. Est & ignis qui celestium scripturarum meditationibus excitatur, velut ille de quo dicit Hieremias: *Et erat*

ignis flammigerans in ossibus meis. Aut ille de quo Cleophas, & qui simul iter agebat, quando post resurrectionem eis se Christus adiunxit, sermone mutuo conferebant, dicentes: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis cum aperiret nobis scripturas?* Ideo & Dominus venit, vt ignem hunc in terram mitteret, quo illuminaret animas vniuersorum, studium accenderet, crimen exureret.

Loquutus sum in lingua mea: notum fac mihi Domine finem meum:

Et numerum dierum meorum qui est, vt sciam quid desit mihi.

Loquutus sum in lingua mea. Bonus ignis, qui fecit vt Propheta loqueretur. Et vide ne ipse sit ignis qui visus est, quando in die Pentecostes in vnum locum discipulis congregatis, decidit cum vi magna super eos Spiritus sanctus, & linguis variis loquebantur. Sic enim scriptum est: *Quia visa sunt linguæ eorum dispersita: tamquam ignis.* Hic est ergo qui dixit ad Hieremiam: *Ecce dedi in os tuum verba mea ignem.* Hanc ergo & David linguam ignis accepit, vt diuinæ cognitionis succensus ardore loqueretur: *Notum fac mihi Domine finem meum.* Non de morte sua quærit (neque enim hic finis resurrectionis) sed de eo sine quærit, de quo Apostolus dixit: *Quia ille finis, quando Dominus Iesus tradet regnum Deo patri, & euacuabit omnes principatus & potestates, & quando mors nouissima omnium destruetur, vt mala deficient, & bona æterna succedant.* Et ideo dictum est: *Fugit dolor, tristitia, & gemitus.* Hunc finem in hominibus operabatur & Paulus, dicens: *Et quis est qui latificat me, nisi qui contristatur ex me? Obiurgando enim dolorem, tristitiam, gemitus excitabat, vt ageret penitentiam, qua irremediabilem veniam & salutem, cuius Deum non penitenter, mererentur. Ille igitur qui verus est finis, non vnus erit finis, sed omnium. Quo modo ergo finem meum dixit? Sed considera quis loquatur. Vtique homo, vel vnus ex hominibus vsus communitate substantiæ, vel qui ad formam vniuersorum describitur, & ad perfectionem consummati hominis eruditur. Vnde & addidit notum sibi fieri numerum dierum qui est, vt sciat quid desit sibi. Ad perfectionem vique quid desit, non ad istius corporis vitam, de qua propheta David cupiebat absolui, dicens: *Heu me quia incolatus meus prolongatus est, & habitauit cum habitantibus Cedar.* Denique dierum numerum cognoscere volebat, non etiam noctium. Hic enim dies & noctes sunt. Ibi ergo dies soli, ibi lumen perpetuum atque diuturnum. Et ideo addidit: *Qui est. Qui est, non qui transeat.* Cæli enim & terra præteribunt, fides autem permanet, & dies Christi: quia heri & hodie ipse est, & in sæcula. Quem autem numerum quærat, accipe. In domo, inquit, patris mei mansiones multe sunt. Dat ergo vni cuique locum Dominus Iesus, hoc est, aptam pro vniuersiusque meritis mansionem. Vni quisque enim in suo ordine. Præcessit ergo, vt pararet in se credentibus locum. Vnde & dixit: *Si abiero, & para uero vobis locum, iterum venio ad vos, & accersam vos ad me ipsum: vt vbi ego sum, & vos sitis: & quò vado scitis, & viam**

Eph. 4.

nom. 6.

1. Tim. 3.

Psal. 107.

Ibidem.

Hier. 1.

Esais 65.

Apo. 2.2.

Esais 60.

Hier. 17.

1. Cor. 9.

Eph. 6.

Psal. 89.

1. Cor. 15.

1. Tim. 2.

Eph. 40.

Matt. 24.

Hebr. 13.

1. Tim. 14.

1. Cor. 15.

1. Tim. 14.

1. Tim. 14.

1. Tim. 14.

& viam scitis. Est ergo via per quam resurgens Christus ascendit. Et ille quidem ascendit super omnes cælos ad Dei sedem: homines autem à primo cælo ad secundum, & deinceps à secundo ad tertium, & ab illo per distinctiones ferè ad septimum cælum, atque in ipsam apsidam & summitatem cælorum qui merentur ascendunt. Si ergo numerus viarum est, & numerus mansionum, & vique numerus dierum est, per quos ad cæli altitudinem peruenitur.

Ecce veteres posuisti dies meos: & substantia mea tamquam nihilum ante te.

Ecce veteres posuisti dies meos. Alius habet: *Palæstus posuisti dies meos.* Si secundum Septuaginta viros veteres accipimus dies, hoc est, secundum veterem hominem, intelligimus exactos. Sed vetus homo noster affixus est cruci. Ergo & vetus dies præterit, nouus venit. Alius enim dies hominis, alius dies Christi, quem Abraham vidit, & gauisus est, de quo & David ait: *Hic est dies quem fecit Dominus, exultemus & lætemur in eo.* Sanctus ergo in die Domini exultat, in die nouo, in quo Deus Dominus illuxit nobis, & dedit nouam lucem in innoxiam vitam & integram reformatis. Ideo vir iustus securus nouæ lucis & gratiæ Dei: *Et erit, inquit, cælum nouum, & terra noua, & nouum lumen.* Non enim lucerna & lumen solis illic lucebit, aut luna: sed Dominus illuminabit super populum suum. Illa ergo desideravi, illa exoptavi: & ideo diem hominis non requisivi. Quòd si palæstas accipimus dies, ex nomine intelligimus plenos certaminis & laboris: quoniam palæstæ luctatores in agone dicuntur, qui luctantur ad coronam. Ergo quia & nobis lucta nõ solum aduersus carnem & sanguinem est, sed & aduersus spiritualia nequitia in cælestibus: dies nostri, hoc est vitæ istius, in labore sunt & dolore. Vnde & in posterioribus ait: *Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum, in ipsis septuaginta anni.* Si autem in potentatibus, octoginta anni: & plurimum eorum labor & dolor. Vnde & Apostolus Paulus abundanter cæteris Apostolis laborauit, vt legitimè certando ad coronam quam cuperet, perueniret. Sed tamen quia & architectorum mensuræ palæstæ dici feruntur, quibus ad structuræ numerum vel modum spatij colligendum, ædificia metiuntur, locumque eum in quo ædificia sunt locanda, & per Esaiam locutus est Deus: *Quis mensus est manu aquam, & cælum palmo, & vniuersam terram clausa manu? quis statuit montes in pondere, & rupes in statera? videamus ne fortè hic sensus hoc sermone sit colligendus, quòd cognitos dies omnium habeat Deus: cui nihil immensum sit, qui omnia mensura quadam suæ scientiæ comprehendat, nihilque ei sit inæstimabile, nihil inexamatum atque innumerabile, qui ait: *Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt.* Hoc ergo dicit Propheta: *Ecce nouisti dies meos: non te pratereunt quotidiani actus mei: peccata mea ante oculos tuos posuisti: & ideo substantia mea tamquam nihilum ante te.* Quid enim est homo, quia memor eius est? Homo vanitati similis factus est. Homo, licet in peccato, si aliquid habeat probitatis atque virtutis, rectè cæteris terrenis animantibus antefertur, & in conspectu*

animalium quibus est præpositus, antecellit: in conspectu autem Dei tamquam nihil est eius substantia. Vnde & alibi ait: *Quoniã non iustificabitur in conspectu tuo omnis homo viuens.* Quod Symmachus manifestius expressit, dicens: *Et vita mea tamquam nihilum ante te.* Sunt autem qui breues putant dies dictos, quia Symmachus *αὐτὰ μὲν* posuit. *αὐτὰ μὲν* autè palmus est; & quia palmo mensus dicitur Deus cælum (palmas autem portio manus est metientis; & aliquid comprehendentis) ideo tamquam breues dies æstimant nuncupatos, cum cognitio Dei per mensuram (vt supra diximus) possit intelligi. Cælestis autem ista cognitio, vt ad mensuram facta sint omnia. Non ergo breues, sed magni dies Prophetæ possunt intelligi, quos Deus mensus est palmo, quo mensus est cælum. Neque enim breues suæ vitæ dies diceret, qui postea ait: *Heu me quia incolatus meus prolongatus est: nisi fortè quia propter peccata hominum breuioribus vitæ istius dies fecit Deus, quæ antè & nongentis & septingentis annis extendebatur, & nunc intra centum annorum curricula claudatur.* Sic ergo intelligendum est: *Ecce peccato obnoxios dies meos nosse.* Dies enim vitæ huius, quæ peccato est obnoxia, breues sunt: dies autem vitæ æternæ, sine fine. Aut certè sic (nostrum est enim argumentis quærere veritatem, tuum est eligere quid sequaris) Ne peccatum, inquit, cresceret, abbreviasti dies vitæ humanæ qua viuimus in his terris: & tamen cum maturior in hoc breui cursu istius vitæ finis sit peccatorum, mortis celeritate substantia mea tamquam nihilum ante te: quia etsi ad imaginem & similitudinem Dei facti sumus, grauat tamen nos in hoc corpore constitutos quedam terrena contagio, quæ non graualet, si nos exuere magis veterem hominem cum induimus gratiam, quam superuacillare malle. Minorem etiam laborem nobis expoliatus homo vetus quam superuacillare afferret. Nam quod expoliamus, abiicimus: quod superuacillamus, induimus. Et ideo ingemiscimus & laboramus, donec mortale hoc veteris hominis indumentum, & errori effectum obnoxium, nouitate suæ vitæ spiritualis absorbeat: vt si supra venenum plurima mella fundantur, agrè ac nimis serò veneni virus aboletur. Aqua etiam multa diu cum veneni melle luctatur, si non illud expuat, sed absorbeat. Ideo laboriosa penitentia, suavis gratia: quia peccatum expoliatur, vbi gratia est: absorbetur, vbi penitentia: ibi remittitur, hic absconditur. Et ideo scriptum est: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Et requieuit paulisper, ingemiscens humanæ conditionis ærumnam, quia dixerat:

Verumtamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens.

Et quamquam in imagine Dei ambulet homo: tamen vanè conturbatur.

Theaurizat, & ignorat cui congregat ea.

Verumtamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Et post diapsalma resumpto spiritu ait: *Quamquam in imagine Dei ambulet homo: tamen vanè conturbatur. Theaurizat, & ignorat cui congregat ea.* Vide quomodo antè

Psal. 119.

Esais 40.

Psal. 119.

Gen. 5.

Ecl. 18.

Tob. 14.

Gen. 1.

Sap. 2.

2. Cor. 5.

Eph. 4.

2. Cor. 5.

Psal. 37.

R

asperitatem suae sententiae temperavit, postea ratione suae vocis absoluit. Temperavit dicendo, Quia in imagine Dei ambulat homo. Beatus homo, qui ad similitudinem Dei per fidem ambulat. Beatus, qui in te fidem habes: beator si avaritiam non haberes. Aliud bonum mentis est aeternum, aliud vanum, carnalis cupiditatis incendiū. Fides enim Deo militat, avaritia tētatorū. Ista cōgerit quod sibi profuit: illa quod proficiat alienis. Quid igitur tam vanum, quā nescire cui labore heredi? Quis enim scit si sibi filius aut nepos proprius superuiuat? Saepē conditis tabulis testamenti scriptus haeres funerco ambitu testatorem praecedit ad tumulum, aut hereditatē superstes absorbet, aut luxuriosus dissipat, aut stultissimus non tuetur, aut proscriptus amittit. Si quem ergo videris studiosē diuitias congregantem, dic & tu: Vanē conturbatur: thesaurizat, & ignorat cui congregat ea. Neque enim secum potest auferre quae possidet: & cum morietur, relinquet alienis diuitias suas. Succedit frequenter inimicus & ingratus, & decessori successor insultat. Quos ille dilexit, iste persequitur: quos ille nutriuit, hic vendit. Graecus tamen non habet: *In imagine Dei: sed tantummodo, In imagine.* In qua ergo imagine ambulat homo? In ea utriusque ambulat, ad cuius similitudinem factus est: id est, ad imaginem Dei. Imago autem Dei Christus: qui est splendor gloriae, & imago substantiae eius. Christus ergo imago Dei venit ad terras, ut iam nō in vmbra ambularemus, sed in imagine. In imagine autem ambulat, qui sequitur Euangelium. Ideo discipulo suo dicit: Vade retro me, ut me sequaris. Ideo errauit populus Iudaeorum, quia in vmbra ambulauit. Ideo non errat populus Christianus, quia in imagine ambulat, habens solem sibi iustitiae refulgentem. Bona imago, non ceris picturā fucata radiantis, sed plenitudine diuinitatis expressa. In qua imagine & pater simul videtur & filius: quia per vtrumque eorum vnitas operationis effulget. Et si iam resurrexerit Christus, tamen in Euangelio nobis adhuc eius imago monstratur. Lego quod Lazarū suscitauerit: & patris opus & filij credo. Filij vocatus, pater audiuit, Lazarus ambulauit. Lego quia eū dāmones fatebantur: fatebantur & patrem, qui Dei filium precabantur. Fatebantur & ipsum, quia per ipsum eiciebantur. Scriptum est enim: Quod si in Beelzebub eiicio dāmonia, filij vestri in quo ciiciunt? Primum igitur vmbra praecessit, secuta est imago, erit veritas. Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in caelestibus. Vmbra Euangelij & Ecclesiae in lege, imago futurae veritatis in Euangelio, veritas in iudicio Dei. Ergo quae nūc celebratur in Ecclesia, eorum vmbra erat in sermonibus prophetarum: vmbra in diluuiō, vmbra in Rubro mari, quādo baptizati sunt patres nostri in nube & in mari: vmbra in petra quae aquam fluxit, & populū sequebatur. Nōne illud in vmbra erat sacrosancti huius mysterij sacramentum? Nōne vmbra erat aqua de petra, quasi sanguis, ex Christo, quae fugientes se populos sequebatur ut biberent, & non sitirent: redimerentur, & non perirent? Sed iam discessit vmbra noctis & caliginis Iudaeorum, dies appropinquauit Ecclesiae. Videmus nunc per imaginem bona, & tenemus imaginis bona. Vidimus principem sacerdo-

tum ad nos venientem, vidimus & audiuius offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, ut possumus, sacerdotem, ut offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur. Immo ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur. Et ipse quidem nobis apud patrem aduocatus adstir: sed nunc cum non videmus, tunc videbimus cum imago transierit, veritas venerit. tunc iam non per speculum, sed facie ad faciem ea quae sunt perfecta videbuntur. Ascende ergo homo in caelum, & videbis illa quorum vmbra hic erat vel imago. Videbis nō ex parte, non in aenigmate, sed in consummatione: non in velamine, sed in luce. Videbis verū illum & aeternum atque perpetuum sacerdotem, cuius hic imagines videbas, Petrum, Paulum, Ioannem, Iacobum, Matthaeum, Thomam. Videbis perfectum hominem iam non in imagine, sed in veritate. Qualis enim caelestis, tales & caelestes. Vtique & ipsi iam in gloria vel decore, iam in resurrectionis gratia, non in corpore mortis, & corruptionis deformitate. Vide ne eō deferas imaginem terrestres, vbi lux caelestium est. Hic si quis tyranni imagines habeat, qui iam victus interiit, iure damnetur. Quomodo tu hostis & aduersarij imaginem in ciuitate veri Imperatoris inducis, nisi ut ipse te damnet? Etsi volueris imaginem terrestris inferre, cōtradictet tibi princeps istius mundi, & dicit: Mea est imago haec: & quae offers, mea sunt. Quid facies deprehensus, cum tibi dixerit: Mea est avaritia, mea est ambitio, mea diuitiae, quarum imaginem in te recognosco? Ipse est enim aduersarius & defensor. Quod si fueris qualis Iacob, dices Labe, qui se transfiguratur in angelum lucis: Recognosce si quid tuorum in me inuenis. Tunc ille requiret, & non inueniens confutatus abscedet: quia abscondisti atque obliterasti omnia simulacra vitiorum. Beatus qui potest dicere: Veniet huius mundi princeps, & in me suum inueniet nihil. Quae sua sunt enim, quarit ille, non illa quae Christi. Si ergo quae sunt Christi sequeris, noli quas non habeas affectare diuitias, augere quas habeas: & diuitem te sibi sentiat pauper. Induc in domum tuam in opem, frange panem esurienti, & nudum operi, ut tibi thesaurus condatur in caelo qui tecum transeat. Pauper Christus est factus cum diues esset, ut nos sua inopia diuites faceret. Noli ergo propter diuitias vanē conturbari, excitari de somno, cogitare quemadmodum pecuniam tuam serues, opes tuas augeas, de nocte procedere, excubare ad iudicis domum ut aliena diripias, litem moueas pauperi, verearis exactorem tributi. Vana est ista cōturbatio: & ideo iustus dixit:

Et nunc quae est expectatio mea? nōne Dominus: & substantia mea ante te est.

Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me: opprobrium insipienti dedisti me.

Et nunc quae est expectatio mea? Spes & patientia nostra Christus est: ipse factus est redemptio nostra, ipse est nostra expectatio; ut dicamus singuli: Expe-

Expectans expectaui Dominum, & respexit me. Respice ergo nos in iudicio tuo. Respiciat super nos misericordia tua: ut qui de merito diffidimus nostro, per tuam misericordiam liberemur, in cuius potestate est animae nostrae vitaeque substantia. Et ideo non timeamus corporis mortem, sed cum qui potest animam nostram vel seruare vel perdere, cuius substantiae virtus est quam Deus ad similitudinem sui pectoribus infudit humanis. Quisquis igitur habet istam substantiam animae suae, dicit: *Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me.* Non vnus criminis lapsum fatetur, qui ab omnibus se iniquitatibus solui precatur. Scit enim quod, nisi Dominus ignoscat, nemo saluus esse possit quicumque natus est sub peccato, quem ipsa noxiae conditionis hereditas adstrinxit ad culpam. *Opprobrium (inquit) insipienti dedisti me.* Quis est insipiens, nisi qui peccatum facit, & eligit mala pro bonis? Ergo qui auctor est peccatorum, ipse insipiens magis quam eius minister. Cum peccamus igitur, in opprobrium tradimur aduersario, ut ille nos quasi inimicus in die iudicij accuset & prodatur. Suscipiamus ergo opprobrium crucis Christi, quod suscepit Moyses, & Aegypti thesauris regalibus praetulit: & ideo non est insipienti in opprobriū traditus. Alij habent codices: *Opprobrium insipienti tradidit me.* Sed magis Dauid eam consuetudinem habet, ut sua magis opprobria & peccata fateatur, ne de peccatis suis erubescat & opprobriis, qui scit in confessione esse veniam, & in peccati sui condēnatione iustitiam. Denique ex his quae sequuntur, manifestatur hic sensus, quia subiicit:

Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti me: amoue à me plagas tuas.

Obmutui, & non aperui os meum. Hoc est, dedisti me in opprobrium insipienti: ideo obmutui, & non aperui os meum, ne peccata maiora contraherem. Agnouit voluntatem tuam, ut ad tempus erubescerem, & postea saluus fierem veniam postulando. Prodest ergo interdum & opprobrium. Siquidem etiam ipse prodest carnis interitus, ut testificatur Apostolus, dicens: Tradidi eum in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Opprobrium quoque prodeste Dauid ipse testatus est, dicens ad Abesslam: Sine maledicat mihi Ieminaeus, quoniam dixit illi Dominus: ut videat humilitatem meam, & retribuet mihi Dominus bona pro maledicto hoc. Et revera vidit opprobrium eius Dominus, quod stens ibat & excalcatus, operito capite, & amouit eius opprobrium. Liqueat igitur quia cum datus in opprobrium Dauid fugerit, & humiliatus sit, & nudis pedibus Domino satisfecerit, & lapides iacentē non repercusserit, & in maledicentem non permiserit vindicari, & post haec regno suo integro restitutus sit: quia & opprobrium à Domino sit, & profit magis sustinere opprobriū, quā refellere. Denique victoria post secuta est. Ergo opprobrium prodest. Sed quid est quod addidit: *Quoniam tu fecisti me?* Nōne ideo obmutuissē se dicit, & non aperuisse os suum, quia agnouit Domini voluntatem, & propterea patienter se pertulisse, ut satisfaceret Domino per opprobrium pro peccato? Vnde & adiunxit: Amoue à me plagas tuas.

Quomodo hoc sibi cōgruit, quod in superiore Psalmo flagellis se obtulit, hic flagella à se postulat amoueri; nisi quia soluit iam de manu Domini duplicia peccata sua, erubescendo, opprobria sustinendo? Compunctiones cordis sunt, sunt & cogitationū, sunt & increpationum flagella. Videmus tamen ne ideo dixerit ante Deum esse substantiam animae suae, quia non impugnaret aduersarius eam, nisi potestatem accepisset à Domino. Quod enim fecit Dominus, & tuetur. Denique angelus in circuitu est hominis, qui praetendit ne quis noceat ei. Nō discedit angelus, nisi iussus à Domino, ut suus athleta deceret. Ergo quasi substantia Domini praesumit veniam sibi iniquitatum suarum à conditore suo posse cōcedi. Et ideo rogat, quia nouit auctorem suum misericordem. Deinde quia datus sit in opprobrium, non resistit, sed patitur aduersum se assistere peccatorem, & silet substantiae suae conscientia, quae bona est, & potest corporis ferociam refranare, ut virtus succedat, culpa ponatur. Postremo quia factus à Domino est, citius sibi posse donari peccatum confidit exstimat, qui fortitudinē manus Domini potuerit sustinere. Et hoc utriusque bonae substantiae est, etsi à fortitudine manus Domini defecisse se dicat. Fortis manus sicut malē percussit, sic citō sanat. Quae fortis ad vulnus, fortis & ad remedium est. Vnde & ipse ait: Percutiam, & sanabo, ut non meminerit vulneris, qui sanatus euasit. Denique haec manus Domini sancto Iob omnia abstulit, & omnia repraesentauit, immo omnia cumulo auxit, ut amissa geminaret. Non ergo te moueat quod defecisse se dicit. Est qui deficit, & fortior surgit. Suffulcit enim Dominus omnes qui ruunt, & corrigit omnes elisos. Cum virtute enim surgit quicumque corrigitur. Defecit Paulus à fortitudine manus huius. Cecidit persecutor, & surrexit Euangelij praedicator. Hoc est quod ait:

A fortitudine manus tuae ego defeci: in increpationibus super iniquitatem erudisti hominem.

Et tabescere fecisti sicut araneam animam eius: verumtamen vanē conturbatur omnis homo.

A fortitudine manus tuae ego defeci. Et addidit: *In increpationibus super iniquitatem erudisti hominem: & tabescere fecisti sicut araneam animam eius.* Graecus *ὡς ἀράχνη* dixit, hoc est, *pro iniquitate: & integrum versum, ὡς ἐλεφθαρὴς ὡς ἀράχνη ἐπέδενεσεν ἀσπρον* posuit: quod est, *In increpationibus pro iniquitate erudisti hominē.* Ideo Sapiēs dixit: Quis mihi imponet cogitationū mearū flagella? & quis dabit mihi labiorū meorū signaculū? Ut cor suū ipse suis cogitationibus flagellaret, & signaret labia sua: quod & vetera peccata minueret, nec alia loquendo renouaret, quod propriis increpationibus eruditus, exercitia virtutis indueret. Tabescit autem anima, quando peccatum deponitur, vel cum anima tabescit, culpa deponitur: incrassatur, cum peccata cumulantur. Vnde ait Dominus de peccatoribus: Non permanebit in his spiritus meus in aeternum, quoniam carnes sunt. Et alibi scriptura dicit: Incrassatum est cor populi huius. Ideo &

1. Cor. 4.
Matth. 22.

Ecl. 1.

Psal. 143.

quentes, & nostros diligamus inimicos. Nouos enim hausimus mores, vt pro persecutibus nos precem Domino deferamus. Maledicentes ecce benedicimus. Nescimus opera nostra iactare, aut celare peccata. Angelorum etiam more nuptias refutamus. Quid multa? De illo ærumnoso peccatore beatus homo factus est, iam non respiciens in istius mundi varias vanitates. Vanitas enim vanitatum, & omnia vanitas, totus hic mundus est, sicut dixit sapiens Salomon. Quid enim nisi vanum est ea sequi quæ perseuerare non possunt, & omnia tamquam vmbra prætereunt? Infantiæ autem falsæ aut certamina ista bellorum, in quibus pro temporali possessione sanguis tantus effunditur, aut contentionum theatralium distensiones, aut Circensium plena furoris studia declarantur, aut hæreticorum doctrina ferilis, aut pseudoprophetarum in modum oraculorum cælestium simulati gestus, verba cõposita. Sic enim dicit Propheta:

Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius: & non respexit in vanitates, & insanias falsas.

Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.

1. Cor. 14.

Esaie. 20.

Gen. 3.
Gen. 7.

Gen. 8.
Gen. 9.

Psal. 127.

Coloss. 2.

1. Cor. 2.

1. Cor. 1.
Gen. 9.

Et non respexit in vanitates, & insanias falsas. Sunt ergo & veræ insanias, & forsitan prophetarum, qui in excessu mentis positi prophetabant, repleti Dei spiritu, vt quibusdam insanire viderentur, cum propriæ salutis immemores, nudi plerumque & excalceati, sicut Esaïas sanctus, per populos currerent: vociferantes non quæ ipsi vellent, sed quæ à Domino iuberentur. Ex his igitur intelligitur affuisse remedium salutis: quoniam qui expectabatur, adest. Expectauit eum Adam de paradiso ciecus, vt longo liberaretur exilio. Expectauit eum in Noe iusto, qui ad semen futurorum est reseruatus, vt ex eo iustitiæ semina in hominibus pullularent. Ipsum putabat publicæ salutis auctorem, qui diluuiio superstes esse meruisset. Ipsum sapientiæ principem, qui excoluisset vitem, & ex eius fructu inebriatus foret. Quid est enim vitis nisi sapientiæ? sicut aperuit nobis David cælestis interpres oraculi, dicens: Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Eo quod in ipso esset sapientiæ plenitudo, quæ expectabatur in Christo, qui nouo repletus sapientiæ sacramento, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, inusitatum nobis deferre mysterium properauit, vt nudus iaceret, & exuberantis sapientiæ pocula inaudita profueret: vt obliti superiorum, in nouos mores & nouam sobrietatem vitæ resurgeremus æternæ, quod per stultitiam prædicationis Deus agnosceretur, quem per sapientiam non cognouit hic mundus. Deniq; in figura illa dormiētis & nudati patris, qui stultitiam risit, maledictus est: qui venerati sunt, benedictionis gratiam sunt adepti. Ideoq; qui mortem vnigeniti filij Dei patris & creatoris omnium ad offendiculum aut opprobrium nostræ fidei obiectam esse crediderint, peccatorum suorum nexibus ad perpetuam maledictionis ærumnam tenentur adstricti: qui verò eam pro totius humani generis ab-

soluione suscipiunt, virtutis æterno præsidio fulciuntur. Crux enim Christi Iudæis offendiculum, Græcis stultitia, vt Apostolus dixit: nobis autem qui credimus in Dominum Iesum, virtus Dei atque sapientia est. Expectatus est in Moyse, cum scinderet vndas maris, & impossibile viribus humanis, pedestris viæ aperiret in fluctibus iter: sequeretur petra, & vomeret aquas, vt sitientium patrum in medio deserti viscera interna satiaret. Expectatus est & in Aaron principe sacerdotum, qui inter viuos ac mortuos medius stetit, & per serpentem statuit lucem mortis, ne à cadaueribus defunctorum ad viuientium transiret interitum. Quid enim tam proprium Christi, quam aduocatum apud Deum patrem ad stare populorum, mortem suam offerre pro cunctis, repellere necem, vitam reformare perituris? Expectatus est & in Iesu Naue, & certè venit: qui & potestatem suam & nomen accepit, vt & populum in terram repromissionis induceret: & verè Iesu nomine vocaretur. Siccauit fluentia, conuertit amnem in suum fontem, solem statuit donec consummaret in virtute victoriam. Sed adhuc figura erat illa, non veritas. Denique verus ei dux militiæ cælestis effulsit, & adorauit eum Iesus Naue, quamuis nondum in corpore verus astitit, sed adhuc venerat in figura: Quando igitur verus aduenit? Audi dicentem:

Annuntiaui, & locutus sum: multiplicati sunt super numerum.

Sacrificium & oblationem noluit, corpus autem perfecisti mihi.

Annuntiaui & locutus sum. Quid euidentius, quam quod cum Euangelij sui munere nobis Iesus verus aduenit? Ipse locutus est, & innumeri credentium populi congregati sunt, qui vix singuli antè credebant. Ipse venit in carne, & cessauit sacrificium Iudæorum. Cessauit oblatio pro peccato, quia peccatorum remissor aduenerat. Non erat remedium necessarium legis, vbi legis auctor adstabat.

Holocausta & pro peccato nõ postulasti: tunc dixi: Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me, vt faciam voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

In capite libri scriptum est de me. Scriptum profecto de Christo est in principio veteris testamenti, quod venturus esset, vt in redemptione hominum, Dei patris faceret voluntatem, quando scriptum est quia Euam in specie Ecclesiæ ad hominis adiumenta formauit. Quid enim nobis in hac corporis infirmitate, & sæculi istius perturbatione præsidio potest esse, nisi sola Ecclesiæ gratia, qua redimimur: & fides nostra, qua viuimus? In capite libri scriptum est: Os de ossibus meis, & caro de carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quis iste sit qui locutus est, aut de quo istud sit sacramentum, audi dicentem: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Vnde & admonet vt sic diligit homo vxorē suam, quemad-

1. Cor. 1.
Exod. 14.
Exod. 17.
Num. 16.
Num. 21.
1. Ioan. 1.
Iosua. 1.
Iosua. 3.
Iosua. 10.
Iosua. 5.
Dan. 9.
Hebr. 9.
Hebr. 10.
Esaie. 35.
Psal. 53.
Matth. 26.
Iosua. 10.
Matth. 10.
Matth. 26.
Iosua. 1.
Iosua. 1.

Matth. 26.
Hier. 31.
Ioan. 3.
1. Cor. 1.
Psal. 21.
Ioan. 16.
Psal. 87.
Psal. 138.
Psal. 21.
Hier. 17.
Psal. 23.
Iosua. 14.
Psal. 91.
Luc. 11.
Ioan. 6.
Matth. 26.
Luc. 22.
Iosua. 3.
Luc. 6.
Apoc. 1.
Prou. 27.
Matth. 27.
Act. 1.
Hebr. 12.
Matth. 27.

quemadmodum Ecclesiam Christus: quoniam membra sumus corporis eius, de carne ipsius, & de ossibus eius. Quæ igitur maior salus, quam esse cum Christo, & ei vnitate quadam corporis adhærere, in quo nec macula sit vlla, nec forditudo peccati? Scriptum est in capite libri, quod Abel iusti placuit hostia Deo, displicuit oblatio parricidæ. Nonne aperte significauit Dominus Iesus offerendum se esse pro nobis, vt in sua passione noui sacrificij gratiam consecraret, ritum populi parricidalis aboleret? Quid autem expressus, quam, quod à sancto patriarcha oblatum est filius, & aries immolatus est? Nonne aperte ostendit hominis carnem, quæ omnibus terrenis est communis animantibus, non diuinitatem vnigeniti filij Dei obnoxiam futuram sacræ vulneri passionis? Scriptum est in capite libri, venturum hominem qui potestatibus cælestibus imperaret. Impletum est quando Dominus Iesus venit in terras, & angeli ministrabant ei: sicut ipse dignatus est dicere: Ex hoc videbitis cælos apertos, & angelos Dei ascendentes & descendentes ad filium hominis. Scriptum est in capite libri: Agnus sine macula, mundus, maturus, masculus, anniculus erit vobis, & occidet eum omnis synagoga. Quis iste sit agnus, audistis dicentem: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Hic est qui occisus est ab omni populo Iudæorum: quem adhuc hostili odio persecutur. Et illum quidem oportebat pro omnibus mori, vt in eius cruce fieret remissio peccatorum, & sanguis ipsius mundi inquinamenta lauaret. Sed vae illis qui auctorem salutis propriæ negauerunt! Fecistis, inquit, consilium, sed non per me. Quomodo poterat probare parricidium, qui consilium non probabat? Et tamen quanta pietas? Abhorrebat quidem à consilio: sed si conuerterentur, remedium non negabat. Scriptum est etiam, nõ solum in capite, sed in omni legis complexionem, venturum hominem ad conseruandum hominum genus, qui omnia vellet quæ Deus vellet. Vnde intelligis quoniam diuinitatis eiusdem est, qui eiusdem est voluntatis. Vnde etiam ad sacrificium passionis voluntarius accessit, meritòque prædixit: Voluntariè sacrificabo tibi. Sed forte dicas, quomodo in Euangelio dixit: Pater, si possibile est, transfer à me calicem hunc: sed non sicut ego volo, sed sicut tu vis? Et videtur quidem esse distantia voluntatis: verum intelligimus aliud esse quod secundum vnitatem diuinitatis exprimitur, vbi dicit: Ego & pater vnus sumus: aliud quod secundum hominis est locutus affectum, quem innuit cautum esse debere, nec præsumere quod facile implere nõ possit: ne dum præmium querit, incidat sacrilegium. Vnde ait: Cum persecuentur vos in hac ciuitate, fugite in aliam. Meritò ergo subiturus corporis passionem, coepit contristari, & moestus esse: & assumptis Petro & duobus filiis Zebedæi, Tristis est anima mea, antè præmisit: & subiecit postea: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Spiritus promptus est, caro autem infirma. Vides vbi que cum secudum hominem loquitur, secundum hominem orare, secundum hominem tristem esse, secundum hominem dixisse: Pater meus, si possibile est. Quod vtique non impossibile Deo: sed hominis est dubitare, Dei confirmare. Ideo promptiores assumpsit, quasi electos

ultimi iudicij sui testes, qui verborum eius agnoscerent sacramentum. Denique alij dormiebant: isti soli fida mente vigilabant. Vnde & per Hieremiam nondum suscepto corpore ipse ait: Ego sicut agnus innocens ductus vt sacrificetur, & nesciui. Quid est quod nesciat sapientiæ Dei, quæ in arcano patris semper est, & ideo enarrauit omnia filius Dei, quia Dei patris ipse sapientiæ est? Quomodo præsciuit se sicut agnum esse ducendum, & quod duceretur nescisse se dicit? Aut quomodo in superioribus per os ipsius David ait: Deus Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti? Quomodo derelinquitur à patre filius, qui ait: Et non sum solus, quia pater mecum est. & alibi: Traditus sum, & non egrediebar. & alibi: Exsurrexi, & adhuc tecum sum: nisi vt aduertat quod hominum sensum exprimit, qui putat se à Domino, quando sunt in periculis, derelictos? Denique audi quod sequitur: Longè, inquit, à salute mea verba delictorum meorum. hoc est, alia verba sunt delictorum, alia sacramenta salutis æternæ. Non præiudicant verba virtuti: suis viribus substantia diuinitatis fulcitur. Homo videtur, homo auditur, Deus in operibus agnoscitur. Et tamè de hoc homine dictum est: Et homo est, quis cognoscet eum? Quid est quis? Non quo nemo, sed quo rarus, quo sapiens, sicut illud: Quis ascendet in montem Domini? Quis sapiens & intelliget ea? Denique alibi: Vir inspiens non cognoscit ea, & stultus non intelligit hæc. Et tu ergo cum legis Euangelium, quasi sapiens & non stultus cognosce quæ legis: illuminet te sapientiæ fulgor æternæ. Verba quidem sunt, sed & ipsa mundant, & ipsa illuminant, & ipsa confirmant, & ipsa viuificant. Vnde ait Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos relinquemus te? Denique vt aduertemus quod secundum hominem locutus est, paulo post dixit: Ecce appropinquat hora vt filius hominis tradatur in manus peccatorum. Et Iudæa osculanti ait: Iuda, osculo filium hominis tradis? hoc est, venenum infundis osculo, quo gratia charitatis infunditur? osculo, quod sacræ pacis insignie est? osculo, quo amicitia fida firmatur? osculo, quo fides sancta signatur? Hoc ergo osculo tradis periculo, quem propter osculi commercium venerari deberes? Et tradis filium hominis homo, qui propter hominum salutem descendit de cælo? Sic enim scriptum est: Filius hominis qui est in cælo, ipse est qui descendit de cælo. Filium hominis tradis, qui te ex peccatore apostolum fecit? Filium hominis tradis, qui venit vt in sanguine suo omnium peccata dilueret? Ego osculum non nego: ipse videris, qui violaueris osculi sanctitatem. Annon legisti quod vtiliora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici? Nec immeritò grauiore telo tantæ dignationis percussus est Iudas, quam si eum fulmine percussisset. Denique patientiam Domini ferre non potui, cuius maiestatem prodidit, vt sibi tanti sceleris reatus posset abluere: sed abiit, pecuniam refudit: hoc est, condemnauit auaritiā suam tantæ impietatis auctorem, pretium perfidiæ synagogæ reddidit. Non excusatur proditor, qui penitentis locum inuenire non potuit: sed aceruatur sacrilegium Iudæorum, qui etiam proditoris vocibus arguuntur. Ille suum crimen agnouit, dicens quod tradiderit

fanguinem iustum: isti & pretium sceleris receperunt, & acrioribus studiis iustitiæ principem persecuti sunt. Ideo ad istorum omnium perpetuam condemnationem latro crucifixus absoluitur, quia ille Christum in suppliciis agnouit, quæ isti in beneficiis non agnouerunt; & peccatum suum confessus est Christo, qui sciret ignoscere: quia in cruce sua regnum Domini mente conspexit, quod in conuiuio Christi Iudas videre non potuit. Ideo precationem latronis vox secuta est cælestis huiusmodi: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Tripudiabas draco, quod Apostolus subtraxeras Christo: plus amisisti quam sustulisti, qui latronem vides in paradiso esse translatum. Nemo est qui possit excludi, quando receptus est latro. Minister tuus eò peruenit, vnde ipse delectus es. Subtexuimus ista propter illum versiculum, quia dixit: *Vt faciam voluntatem tuam, Deus meus volui*: hoc est, diuinitatis mihi tecum pater vna substantia est: quia inseparabilis maiestas & potètia Trinitatis. Sed alia vox carnis, & tamen ad voluntatem Dei & ipsa confensit, dicens: Non quod ego volo, sed quod tu vis. Et alibi: Si non potest hoc transire, nisi illud bibam, fiat volùtas tua. Communis affectus est mortem timere, quam suscepit Christus, vt crucifigeret, sicut crucifixus & carnem. Mihi enim est luctatus, vt mihi vinceret. Et si caro Christi fortis, nec peccato obnoxia, tamen peccata suscepit: infirmitates suscepit, etsi nihil habuit quod doleret. Denique audi dicentem, quia pro nobis dolet, donec eiiciat in veritate iudicium. Non enim alteram carnem, sed hanc suscepit, vt Apostolus docet, dicens: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc immortalitatem. Et si de Virgine natus est & Spiritu sancto, tamen hominis est filius, quia homo virgo. Et ideo quod natum est ex carne, caro est: & qui natus est de homine, homo dicitur, mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Propterea incorruptibilis suscepit hanc carnem, vt faceret incorruptibilem: & immortalis, vt faceret immortalitatem. Si quis ergo eum sequitur, induet immortalitatem. Si quis voluntatem eius faciet, non morietur in æternum, sed dicit ei Christus: Hodie mecum eris in paradiso. Quid est hodie? hoc est, de nocte transfisti, mecum eris in lumine. Noli tenebras formidare, quem æterna lux suscepit. Pulchrè etiam subiunxit: Mecum eris in paradiso, hoc est, noli dubitare de carne: & me in carne vidisti. Noli timere ne & tu cadas de paradiso, sicut cecidit Adam: sed audi quia mecum eris, quo presente cadere non possis. Ceciderat caro in paradiso antequam susciperetur à Christo. Ibi eris susceptus, vbi & ille qui suscepit, quia non mentitus est, dicens: Volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum. Non recedet pastor à gregibus suis: licet iam lupum in paradiso timere non possis; cui dictum est: Videbam satanam sicut fulgur de caelo cadentem. Ideo ante consummationem aduersarius deiicitur in incendium, catenis quoque perpetuis alligatur, vt tu iam nullas insidias pertimescas. Et Adam vt caderet, à serpente deceptus est, & flexus est ab vxore. Ideo iam nullæ in paradiso nuptiæ, sed omnes erunt sine celebritatibus nuptiarum, sicut angeli in caelo. Non dixerat Adæ: Mecum eris: quia sciebat illum casurum, vt redimeretur à Christo. Fe-

lix ruina, quæ reparatur in melius: ideo iam pius pastor, bonus negotiator gregem suum & mercè propriam non reliquit. Erit quidem & adhuc in paradiso cum angelis pugna serpenti, donec deiiciatur. Sed qui cum Christo est, timere non poterit. Adam cum Christo non fuit quando deceptus est. Nam si cum Christo fuisset, in eius præceptione mansisset, nec perire vtique potuisset. Non mansit in Christo, quia non in eius sermone permansit. Denique audi de iis qui manent in Christo: Si manseritis, inquit, in me, & verba mea in vobis manserint: quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis. Et infra: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in mea dilectione. Vis scire quia cum Christo Adam non erat? Dixit ei Dominus: Adam vbi es? Quem vtique quasi absentem requirit, non autem diceret: Vbi es? si eum in se manere cognosceret. Sed quis eum absentem fecerit, audiamus. Absconderunt se, inquit, ambo à facie Domini. Omnes vident Christum: sed qui se abscondit, abscondetur: quoniã qui ignorat, ignorabitur. Cognoscit enim eos Dominus qui sunt ipsius. Ille omnes suos vult esse, quos condidit & creauit. Vtinã tu homo non fugias, & te ipse à Christo abscondas. Ille etiam fugientes requirit, & absconditos non vult perire, sed clamat dicens: Adam, vbi es? hoc est, homo, vbi es? Ego te in lumine posui, vt tenebras requisisti. Denique in paradiso, vbi semper matutinus erat dies, vespere est factus: quoniam omnia peccata tenebrosa sunt. Ideoque audierunt vocem Domini Dei deambulantis ad vespeream in paradiso. Simul cognosce mysterium. Manè errasti ad vespeream liberaberis. Quomodo enim vespere, vbi Christus est? Nam licet sedes eius supra caelum caelorum, tamen in sanctis suis Christus est. Quomodo ergo vespere vbi Deus est, cum Deus lux sit? Denique Saulo in itinere lux refulsit, quãdo ei Christus occurrit. Vnde etiam lumine Dei refulgente cæcatus est persecutor. Cur ergo cæcatus, nisi quia non agnouerat Christum? Nam si cognouisset lucis arbitrum, non amisisset lumen oculorum. Denique vbi agnouit, recepit. Indicio est quod non agnouerit Christum, quia audita voce: Saule, Saule, quid me persequeris? respondit: Quis es Domine? Non quæsisset quis esset, si cognouisset. Vnde & Dominus quasi ignoranti dicit: Ego sum Iesus, quem tu persequeris. Durum tibi est aduersus stimulum calcitrare. Et ille dixit: Domine quid me vis facere? Vide congruentia vtriusque magisteria. Medicus minatur, vt corrigat: terret, vt curet: æger primò medici personam requirit, si sit idoneus à quo sanari se posse præsumat. Vbi medicinæ audiuit auctorem, remedium poposcit, salutem inuenit. Denique accedentem non solum expulit cæcitatem, sed etiam lucem quam non habuerat accepit, vt Christum videret, quem antea non viderat. Sed videamus sequentia, repetito tamen versiculo, de quo videtur esse tractatus: *Ecce venio, vt faciam voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.*

Annuntiaui iustitiam tuam in Ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo, Domine tu cognouisti.

De superiore itaque versiculo intelligimus: Ecce venio,

Luc. 23.1
Matth. 26. Luc. 23.
Apo. 12.
1. Ioan. 5.
Matth. 14. Matth. 26.
Esa. 53.
Esa. 42.
1. Cor. 15.
Matth. 1.
Ioan. 3.
1. Tim. 2.
Ioan. 11. Luc. 23.
Ibid.
Genes. 3.
Ioan. 17.
Luc. 10.
Apo. 20.
Genes. 3.
Matth. 22.

venio, non solum vt voluntatem tuam faciam, sed etiam legem tuam in medio cordis mei. Alij habent: In medio ventris mei. Est enim veter & mentis, qui semine verbi concipit spiritum, de quo Esaias dixit: In vtero accepimus, & parturimus spiritum salutis. Hoc vtero parturiuit & Paulus, qui ait: Filioli mei quos ego parturio donec formetur Christus in vobis. Christus ergo non in ventre corporis, sed in animæ quodam ventre formatur. Hoc ventre Apostolus genuit, sicut scriptum est: Ego vos per Euangelium genui. Ideo alij habent: In medio cordis; alij, In medio ventris: vt interioris hominis veterem intelligas, qui in medio esse cordis accipitur, in quo naturalis legis præscripta seruamus: quæ non solum custoditur, sed etiam fit in cordibus nostris. Vnde & scriptum est, quia non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Sunt enim qui naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, sicut gentes quæ legem non audiunt, & sibi lex sunt, qui cognita sibi legis præcepta conseruant. Ergo quasi gentilis populi congregator, personam nostram suscepit hoc loco Christus, vt diceret facere se legem in medio cordis sui. Si quidem populus nationum legem quam nõ audiuit impleuit, vt agnosceret Christum, quem populus Iudæorum qui legem acceperat, nõ recepit, nec cognoscendum putauit, quia scriptum est: Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israel autem me non cognouit. Hic ergo credentium venter est, in quo Spiritus sanctus operatus est, & cum semine spiritali implere cõsuevit: sicut testificatur in Euangelio Dominus Iesus, qui ait: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ex illo flumine ista sunt flumina, de quo legimus. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. De quibus ergo fluunt huiusmodi flumina spiritalia, de his bene dicitur: Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina vocem suam. Eleuabunt flumina fluctus suos à vocibus aquarum multarum. hoc est, à vocibus aquarum spiritalium, quæ supra caelos Deum laudant. Qui eleuauerit vocem suam, hic potest dicere bene: *Annuntiaui iustitiam tuam in ecclesia magna.* Quid est quod addidit, magna, nisi quia fuit antè non magna? Quæ est magna, nisi de totius orbis terrarum partibus congregata: quando ab Oriente & Occidente, Septentrione & Meridie populi gentium sunt vocati? Alibi tamen legimus magnã ecclesiam: Confitebor tibi Domine in ecclesia magna, in populo graui laudabo te. Ibi ergo ecclesia magna, vbi populus grauis: hoc est, non inquietus & mobilis, qui sedit manducare & bibere, & surrexit ludere. Grauis populus est qui fidem Deo suo seruat, & qui non aliqua leuitate mutetur, neque nutet & fluctuet, sed charitate sit fundatus in Christo, vt possit dicere: Cõfido enim quia neque mors, neque gladius, neque tribulatio separare me possit à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Qui autem prædicat in ecclesia magna, non abscondit iustitiam Dei in corde suo, sed exaltat viribus vocem suam, annuntians Christum. Non timet eum coram populo prædicare, nõ erubescit crucem eius, sed gloriatur in illa Domini passione. Non sequitur litteram legis, sed eruit profunda mysteria, quibus reuelat Domini Iesu glo-

riam, quem lex significauit esse venturum ad Ecclesiam, quæ magna est congreganda. Iustitia igitur fides est. Denique credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: *Ecce labia mea non prohibebo, Domine tu cognouisti.* Sic & alibi: Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam.

Iustitiam meam non abscondi in corde meo, veritatem tuam & salutare tuum dilexi.

Non abscondi misericordiam tuam & veritatem tuam à consilio multo.

Tu autem Domine ne longè facias miserationes tuas à me: misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me.

Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem.

Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Complaceat Domine vt eruas me, Domine ad adiuuandum me respice.

Confundantur & reuerentur simul qui quærunt animam meam, vt auferant eam.

Auertantur retrorsum & reuerantur, qui volunt mihi mala.

Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi, Euge, euge.

Exultent & lætentur super te omnes quærentes te Domine: & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

Ego verò mendicus sum & pauper, Dominus sollicitus erit mei.

Auditor meus & protector meus es tu, Deus meus ne tardaueris.

Iustitiam meam. Ad patrem dicit: *Iustitiam meam non abscondi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dilexi.* Totus ex persona Christi Psalmus iste est: ideo *iustitiam meam* dicit: licet non arroganter & homo possit dicere iustitiã suam, qui Deo credit, & fidem suam sibi reputari ad iustitiam cõfiteatur. Veritatem misericordiam diligit, qui fidem prædicat veram, & peccata dimittit. Ideo enim Christus aduenit, vt fidem statueret, remissionem tribueret peccatorum. Et quia ex persona Saluatoris totum hunc esse diximus Psalmum; ne fortè dicant Apollinaristæ: Ecce corpus, dixit, perfecisti mihi, non etiam animam: audiãt in inferioribus Psalmi huius dicentem: *Confundantur & reuerentur simul, qui quærunt animam meam, vt auferant eam.* hæc sunt quæ in hoc Psalmo difficultiora arbitrati sumus: reliqua plana & facilia, nec indiga interpretationis existimauimus: cum, si in tractatum incidant, alio Psalmo in quo videntur esse repetita, rectius prosequemur, fauente Domino Iesu: cui est laus, honor, gloria, perpetuitas à sæculis, & nunc & semper, & in omnia sæcula sæculorũ Amen.

Esai. 26.
1. Cor. 14.
Ioan. 15.
Ibid.
Genes. 3.
Ibid.
1. Cor. 14. 2. Tim. 1.
Ibid.
Genes. 3.
Esai. 3.
Esai. 1.
Ibid.
Ibid.
1. Petr. 3. Ephes. 3.
1. Ioan. 1. Act. 9.
Ibid.
Ibid.
Matth. 8.
Ibid.
Ibid.
Ibid.
Esa. 40. Rom. 1. Galat. 6.

Genes. 15.
Rom. 4.
Psal. 138.

Rom. 4.

Act. 15.

Psal. 39. sup.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID

XL. ENARRATIO.

Titulus Psalmi XL.

In finem, Psalmus ipsi David.

BONO ordine qui in superiore Psalmo dixit: Ecce venio: in hoc iam venit, & patitur: & ideo quadragesimus Psalmus inscribitur, quia quadraginta diebus ieiunavit Dominus Iesus, vt eo numero consummaret hominis qui perierat perfectionem. Sicut enim per appetitiam interditi fructus amiserat gratiam, ita per ieiunium reparari eius virtutem oportuit: vt qui perierat in Adam, repararetur in Christo. Ideo ergo in finem, quia ipse finis est spei nostrae, ad ipsum studia nostra dirigimus, ad ipsum vota nostra conferimus, quia ipse est plenitudo, ipse est consummatio vniuersorum, ipse omnium summa virtutum. Ideo ipsi David, quasi ei qui solus ex omnibus in sua carne nostra peccata suscepit: qui solus Dei agnus peccatum totius mundi abstulit: qui solus chirographum decreti sanguinis sui effusione deleuit, & tulit de medio, atque suffixit cruci: quasi sapientia, sciens quomodo vetus peccatum mundi solueret: quasi redemptio, quomodo hominem renouaret a culpa: quasi sanctificatio, quomodo eum sanctificaret ad gratiam. Hinc ergo titulus, hoc principium.

Psalmus quadragesimus.

Beatus qui intelligit super egenum & pauperem.

Aperi aures tuas, qui incipis sacramenta dominicæ cognoscere passionis. Ideo tibi dicitur: Qui habet aures audiendi, audiat. Ideo surdo illi & muto aures & labia tetigit Dominus in Euangelio, vt sciret quid audiret in mysterio, quid etiam loqueretur, & quando loqueretur. Neque enim otiose scriptum est: Dominus mihi dedit linguam eruditionis, vt scirem quando oporteat sermonem dicere. Scire ergo debes quid audias, scire quid loqui debeas, scire etiam quando loqui debeas. Audi ergo dicentem: *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem.* Beatus quidem qui compatitur pauperi, qui haurit eius necessitates: scit quid mali inopia afferat indigenti. Sed quid sibi vult istud exordium in Domini passione? Verum est quidem quod propter pauperes passus est: sed tamen ipse corripuit Iudam dicentem de illo vnguento quod effuderat Maria super pedes Christi: Potuit hoc venundari trecentis denariis, & dari pauperibus. Idem & ceteri Apostoli senserant, sed alio affectu. Ille per auaritiã, isti per misericordiam. Iudas enim furto prospiciebat, discipuli pauperum alimoniam consulebant. Quibus in comune respondit: Sinite illam, vt in diem sepulturæ meæ seruet illud. Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper. Ergo alius intelligendus est hic

G beatus qui intelligit super pauperem. Hic de fide dicit, alibi de misericordia. Prior ergo fides, secunda misericordia. Cũ fide, pretiosa misericordia: sine fide nuda; sine fide, instabilis. Fides enim virtutũ omnium stabile fundamentũ est. Beatus ergo qui intelligit super Christi inopiam & paupertatem: qui propter nos pauper factus est, cum diues esset. Diues in regno, pauper in carne: quia suscepit hanc pauperum carnem. Pauperes enim facti sumus nimis, quia virtutum exuuias pretiosas fraude serpentis amisimus, exclusi de paradiso, cieciti de patria, in exilium relegati, ipso quoque nudati corporis integimento: quod antea virtutum septa munibant, postea delicta nudarunt. Si ergo egenus & pauper in carne vti que egenus & pauper in carnis istius passione. Non ergo in diuitiis suis, sed in nostra passus est paupertate. Ideoque non plenitudo diuinitatis, quæ in illo corporaliter habitat, vt scriptura testatur, sed caro passa est. Hoc intellige, hoc persequere, id tene, ne dicatur tibi: Noluit intelligere super egenum & pauperem. Nam si hic dubitas, certè in illo Psalmo qui aduersus proditorem Iudæ ex persona dicitur Saluatoris, de illo versiculo dubitare non poteris, in quo ait: Et persecutus est hominem inopem & mendicum. Intellige ergo paupertatem Christi, vt diues sis intellige infirmitatẽ eius, vt accipias sanitatem: intellige crucem eius, vt non erubescas: intellige vulnus eius, vt vulnera tua cures: intellige mortem eius, vt adquires vitam æternam: intellige sepulturam eius, vt inuenias resurrectionem. Sed forte dicas: Quomodo diues in paupertate Christi? Et si mihi ingenium deficiat, tamen non deficiunt diuinarum subsidia lectionum, cum dixerit Apostolus: Quoniam Dominus Iesus pauper factus est, cum diues esset, vt vos eius inopiam ditaremini. Quæ ergo ista paupertas quæ diuites facit? Consideremus eam, intendamus in ipsum venerabile sacramentum. Quid purius potest eo esse atque simplicius? Non taurino quisquam perfunditur sanguine, vt sacra dicuntur habere gentilium: non hircorum atque arietum cruore peccator lauatur: (neque enim quisquam ita purificatur, caro enim lauatur, non culpa diluitur:) sed exiliet, inquit, aqua cum delectatione de fontibus saluatoris: & paratur in conspectu tuo mensa cælestis, & poculum inebrians quàm præclarum. Hæ sunt diuitiæ simplicitatis, in quibus est Christi pretiosa paupertas. Est & in moribus paupertas bona: vnde & Dominus dixit: Beati pauperes spiritu. Et in Psalmis inuenimus quia Dominus humiles spiritu saluabit. Est & in collatione tenui paupertas abundans, si abundet fides. Vnde Apostolus ait: Et profunda paupertas eorum abundauit in diuitiis simplicitatis eorum. Vt autem & ex aliis

Psal. 39.
Matth. 4.
Luc. 19.
Genes. 3.
Apo. 1.
Ican. 1.
1. Petr. 3.
Ican. 1.
Coloss. 2.
Ephes. 2.
Coloss. 3.
Ebr. 13.
Luc. 8.
Marc. 7.
Esaia. 50.
Psal. 11.
Marc. 26.
Ican. 12.
Ibid.

Esaia. 53.
Matth. 26.
1. Cor. 13.
Hebr. 11.
1. Cor. 8.
Psal. 77.
Genes. 3.
Luc. 15.
Ebr. 11.
Coloss. 2.
Ebr. 11.
Ebr. 11.
Psal. 108.
Matth. 22.
Ican. 5.
Esaia. 53.
Ican. 5.
Matth. 6.
Ebr. 11.
Ican. 2.
Matth. 5.
Psal. 33.
1. Cor. 8.

aliis vocibus eius intelligamus quia ipse se pauperem dixerit, habemus alibi scriptum: Pauper & dolens ego sum: hoc est, quia pro nobis doleret, vt legimus. Neque enim in se habuit quod doleret. Si ergo pro nobis dolet, vt Esaia interpretatus est, qui eum vidit in spiritu; pro nobis vti que tristis erat: iuxta quod animam suam tristem appellauit vsque ad mortem, tamen non propter mortem: & carnem dixit infirmam quæ mortis subiicit infirmitati, vt aculeum mortis infringeret, quod nos in die iudicii liberaret, quam non perfunctoriẽ malam dixit, sic enim subtexit:

In die mala liberabit eum Dominus.

Quoniam amara videtur, quæ plures adiudicat pœnæ. Via enim virtutis angusta est, lata delicti. Ideo ratiore in virtute ambulant, plures in fragitio versantur. Quo fit vt inferior eorum sit numerus, qui præmia remunerationis accipient, quàm qui ob præcium grauiũ peccatorum sortem aduersam iudicij reportabunt. Quasi dolens igitur dixit malam iudicij diem. Nam si angeli in vniuersis peccatoris absolutione latantur, quanto magis homines in tantorum condemnatione hominum macerabuntur? Et bene dolet pro ea oue quam humeris suis ipse reportauit, & ad ouile suum reuocauit erratẽ. Affectu nostro loquitur Dei filius: quia nobis dies iudicij acerbior est, quàm timemus. Omnibus mala videtur, quia plena terroris est, qua Deus non solum forensia hominis, sed etiã occulta diiudicat, qua cogitur vnusquisque aperire quod fecit, aut quod sensit. Ideoque multi damnantur, pauci coronantur. Sed etiam ipsi qui coronantur, dolebunt. Iusti enim coronabuntur. Iustus autem quasi suam putat fratris ærumnam. Et quis ego sum qui de illa iudicem, qua homo angelorum concilii inseretur? Ipsius Domini audiamus sententiam: Veniet, inquit, hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij hominis: & procedent qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Iudicabitur ergo qui mala egerunt: & ideo mala dies & aspera ab ipso iudice nuncupatur, vt scias quia ipse nobis compatitur in euangelio, qui compassus est in prophetis. Sed & sic possumus accipere, *In die mala*, hoc est, in tempore malo. Mundus enim in malo positus est: & ideo mali dies istius mundi: & abudat dici malitia sua. Non mediocre est vt hic liberemur ab insidiis peccatoris. Qui fuerit hic liber à crimine, ibi erit liber à pœna, & seueritatem iudicij subire non poterit. Et ideo votis opus est & precibus quotidianis, & aduocatione pontificis magni, de quo dicit Ioannes Euangelista: Aduocatum habemus apud patrem Dominum Iesum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Hic ergo aduocatus noster & propitiatio pro peccato totius sæculi, orat pro eo qui intelligit & credit in Christum, & dicit:

Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum.
Et emundet in terra vitam eius: & non tradat eum in manus inimici eius.

Dominus conseruet eum. Conseruet à periculis, viuificet tamquam in mortis tenebris constitutum, beatum facere bonorum operum accessione dignetur. *Et emundet* (inquit) *in terra vitam eius.* Bene addidit, *In terra*: quia nisi hic mundatus fuerit, ibi mundus esse non poterit. Vel certè hoc modo: *Emundet in terra.* Quomodo enim quis mundus in luto, cum terra eum oblinat? ergo Domini manus est necessaria, quæ fecit de terra corpus, vt ipsa mundare dignetur. *Et non tradat eum in manus inimici eius.* Quis est inimicus, nisi leo ille qui circuit rugiens, quærens quem deuoret? Alij habent: *Et non tradat eum in manus inimicorum eius.* Animas pro manibus posuit, eo quod inimicorum animæ bonis insidientur, & cogitationibus suis iustum contentur euertere. Dicuntur & animæ pro hominibus: Omnes animæ ex Iacob, quæ descenderunt in Ægyptum, septuaginta quinque. Ideo & David maluit Dei se committere potestati, quàm insidiis inimicorum qui parcere sua voluntate nescirent. Sequitur:

Dominus opem ferat illi supra lectum doloris eius: vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius.

Quis est lectus doloris, nisi caro infirmitatis? Et bene lectus doloris, quia corpus est mortis, de quo se liberari deprecatur Apostolus, vt tamquam de tumulo quodam possit assurgere, in quo ægra iacet anima, & quasi quodam decumbit in lectulo. Symmachus lectum miseræ dixit: Aquila grabatum miseræ: expressus Septuaginta viri lectum doloris putauerunt esse dicendum. His ergo versiculis vtendum est apud eos qui diutius infirmitate corporis detinentur, vt habeant medicinam Dei, quod sani esse mereantur. Lectus ergo animæ, caro infirma est: cuius ægritudini anima nostra compatitur: quæ si habeat adiutorem Dominum, dicit ei: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Quo confortatus Dei verbo qui ager erat, surgit & tollit lectum suum in quo iacebat, & redit in statum pristinum sanitatis. Hoc est in domum suam regredi, vt habitat in domicilio robustissimæ valetudinis. Qui habitat, regit: qui regit, virtutis habet sibi gratiam suffragatẽ. Sed etiam stratum omnem versat Dominus in infirmitate languentis, cui adesse dignatur. Quod versatur, statum mutat: aut ex sanitate in ægritudinem, aut ex ægritudine ad sanitatem. Hic ergo qui ægrotat, vertat se ad remedium sanitatis. Sic ergo Dominus Iesus et si vulneratus est propter peccata nostra, tamen non in illa infirmitate permansit, sed se ipse versauit in melius ad vniuersorum salutem. Itaque passione infirmitas est soluta, mors resurrectione. Sicut ergo se ipse versauit ad populorum redemptionem, nec sensit aculeum mortis, aut vulneris infirmitatem: sic eum qui in se credit, et si grauius ægrotantem, vt à morte liberet, versat ad vitam. Omnem ergo stratum, hoc est, vniuersorum hominum infirmitatem in sua infirmitate versauit. Suscepit enim infirmitates omnium in sua carne, crexit se in crucem, & versauit omnium infirmitates in sui corporis infirmitate. Vnde dicit Esaia: Liuore eius nos sanati sumus. Habent hoc luctatores, vt se subiiciant iis quibus congregiuntur atque lu-

Rom. 4.
1. Petr. 5.
Genes. 46.
1. Paral. 21.
Rom. 7.
Luc. 5.
Esaia. 53.
Rom. 6.
Esaia. 53.
Ibid.

Ioan. 19.

Luc. 23.

2. Cor. 5.

Matth. 27.

Ioan. 11.

Abr. 3.

Psal. 44.

Cant. 1.

Hebr. 5.

Ioan. 20.

Luc. 24.

stantur, vt opprimi posse videantur, & subito cum G
 aestimantur elisi, quadam arte se veriant, vt effundat
 superiorem. Cadit qui portabatur : & is qui porta-
 bat, superior inuenitur, vt sternat vrgentem. Spiritu-
 tali itaque palæstra Dominus Iesus onera nostra
 suscipiens, in illa se passionis suæ congressione sub-
 iecit & in infirmitatis specie, vt eum aduersarius homi-
 nem parem cæteris iudicaret, quem facile posset
 opprimere: diuinitatis arma deposuit, humanitatis
 tegmen assumpsit. Securus victoriæ propius tenta-
 tor accessit. In costa eum telo militis voluit vul-
 nerare, reputans & hunc sicut Adam per costâ posse
 prosterni. Sed vulneratus latere Dominus Iesus vi-
 tam produxit è vulnere, euacuauit omne peccatû,
 deiecit aduersarium, cui mortem latronis eripuit: &
 in illa morte, in illa sui corporis sepultura cum æsti-
 maretur elisus, sua se virtute verfauit: cecidit aduer-
 sarius, Dominus resurrexit. Sequitur:

Ego dixi, Domine miserere mei: sana ani-
 mam meam, quia peccaui tibi.

Potest ex persona regis Dauid hoc dici: qui vidēs
 in spiritu tantam victoriam & gratiam Christi, pet-
 tit vt in illa remissione peccatorum omnium & sui
 misereatur: quoniam ipse etsi legibus, quasi rex, non
 teneretur humanis, Deo tamen obnoxium se pro
 peccatis suis esse cognoscit. Confitetur ergo peccat-
 um suum, vt accipiat remissionem, & generalis in-
 dulgentiæ munus inueniat. Potest & ex persona Sal-
 uatoris hoc exprimi, qui nobis misericordiam Dei
 postulat, & peccasse se dixit, quia pro nobis peccat-
 um factus est. Simul nos docet, cum in aliquo su-
 mus aduersus inimicos Dei certamine constituti, vt
 Dei imploremus auxilium: ipsi peccata nostra fa-
 teamur, & tunc maxime cum vrgemur & terimur:
 cum dolore & amaritudine prosternamur, ne ta-
 cuisse videamur: quod medicina citius nostris vulne-
 ribus deferatur vt sanati aduersario resistamus.
 Quomodo enim potest congruere vulneratus? Vnde
 discimus quia peccatorum nostrorum aculeis vulne-
 ramur? Vultus medicum querit, medicum con-
 fessionem exigit. Hinc quoque magis ac magis ape-
 riri Saluator sacramentum suæ incipit passionis:
 quod cum Euangelio concordare non dubium est.
 Nam maledicebant ei Iudæi, mortem eius expete-
 bant: infidiabantur, vrgabant, crescentem quoti-
 die gloriam operis eius nō ferentes. Hoc ergo pro-
 phetia annuntiat, quod in Euangelio cōpletum est.

Inimici mei dixerunt mala mihi: quando
 morietur, & peribit nomen eius?

Amentes, qui vitæ auctorem mori posse crede-
 bant: sed vota eorum Ecclesia destruebat, credens
 quod etiam mortuus secundum corporis conditi-
 onem, suum nomen augetet: & ideo psallebat ei, di-
 cens: Memor ero nominis tui in omni generatione
 & generationem. Repetebat: Vnguentum exinanit-
 um est nomen tuū. Moriantur illi qui te mori posse
 præsumunt, non moriar ego quæ te noui vitæ ar-
 bitrum, salutis auctore. Nouimus enim quod tem-
 pore passionis & resurrectionis orabant discipuli
 congregati, quando eis Maria Magdalena resurre-
 xisse Dominum nuntiavit, & quando eis clausa ia-

na Dominus se in corpore resurrectionis ostendit,
 quando Thomas vulnera eius vidit, & credidit. In-
 sultabant ergo Iudæi quasi mortuo: sed Dominus
 viuentem se Apostolis reuelabat. Cum ergo diceret
 Iudæi: Ecce mundus totus post eum abiit: cum di-
 cerent quia mirabilibus operibus seducit populum:
 quid aliud dicebant, nisi: *Quando morietur, & peribit
 nomen eius?* Et ideo in eius passione clamabat: Tolle,
 tolle hunc, & Crucifigatur, crucifigatur. Factum est
 quod petebat, sublatus à terra est: resurrexit, ad cæ-
 lum ascendit, & regnum suum de nouis paradisi fe-
 dibus reformauit. De Iuda quoque proditore euidēs
 propheta subtextitur in his versiculis qui sequuntur:

Et ingrediebatur vt videret, vana locutus:
 cor eius congregauit iniquitatem sibi.

Egrediebatur foras, & loquebatur in id-
 ipsum.

Sic distinctum Græcis in codicibus inueuimus.
 Ingredebatur ergo Iudas, quærens prodere Salua-
 torem, vt videret quid ageret, quid velle queretur,
 vt eum caperet in sermone, & Iudæis annuntiaret.
 Sed nihil inueniebat, qui nihil intelligebat. Bene ait
 scriptura quia intus cum Iesu non erat, qui de do-
 ctrina eius recesserat, & institutiones eius relique-
 rat. Volebat intrare, sed penetrare nō pot erat: quia
 cum sua excludere perfidia. Omnis enim impudi-
 cus, aut auarus, aut immundus (quod est idolorum
 seruitus) non habet hereditatem in regno Christi &
 Dei. Non solum ergo ingredi molebatur, & non
 ingrediebatur: sed etiam volebat videre, & non vi-
 debat. Deniq; loquebatur Iesus in parabolis: sed nō
 audiebat Iudas. Denique diuina nō videbat myste-
 ria. Non enim omnes audiunt verbum Dei, qui sibi
 videntur audire. Nā si omnes audirent, non diceret
 Iesus: Qui habet aures audiendi, audiat. Et ideo quia
 non audiebat, neque videre poterat, loquebatur va-
 na pro veris, & putabat quod Iesum falleret, dicens:
 Potuit hoc venundari, & dari pauperibus; cum fur-
 tis suis, non pauperibus prouideret; appellans rabbi
 atque doctorem, à cuius magisterio deuiabat: cuius
 cor (in quod se immerserat diabolus) congregabat
 sibi & augebat iniquitates. Sibi enim erat iniquus,
 sibi iniustus: sibi delinquebat, qui intra se dolū me-
 ditabatur, qui latere non poterat. Non enim cir-
 cumueniebatur Iesus, qui prodebat volens, & te-
 stificabatur: Vnus ex vobis me tradet. Deniq; con-
 fessus est Iudas, dicens: Numquid ego sum, rabbi? Et
 Dominus ait, Tu dixisti. Nec sic intellexit Iudas
 quod cognosceretur. Nam si intellexisset, non pro-
 didisset. Sed nihilominus, *egrediebatur foras, & loque-
 batur.* Aptus versiculus aduersum eos qui secretum
 alicuius prodit. Pulchrè ait: *Egrediebatur foras.* Foris
 enim lupi, foris prædones: intus Moyses in nube
 cum Iesu. Foris Iudæi, intus Zacharias sacerdos in
 templo. Foris multitudo, intus Spiritus sanctus in
 cordibus nostris clamat, abba patrè. Foris aduersa-
 rius noster sicut leo peruigilat ad rapinam. Foris in-
 fideles, intus fideles. Et ideo eos qui foris sunt, iudi-
 cabit Deus: eos autem qui intus sunt, Christus ab-
 soluit. Egrediebatur igitur Iudas, & loquebatur. E-
 grediebatur de fide, egrediebatur de consilio &
 numero

Psal. 40.
Infr.
Psal. 54.

Ioan. 2.

Ioan. 13.
Matth. 26.

Eccl. 58.

Psal. 34.

Matth. 26.

Ioan. 2.

Matth. 26.

Genes. 1.

Eccl. 58.

numero Apostolorum. Egrediebatur de conuiuio
 Christi ad latrocinium diaboli. Egrediebatur de gra-
 tia sanctificationis ad laqueum mortis: qui vana ad
 perfidos loquebatur. Egrediebatur foras, qui vitæ
 internæ mysteria relinquebat. Egrediebatur, qui
 scripturæ interiora non nouerat. Si enim scisset, in-
 tellexisset dicentem: Numquid qui dormit, non ad-
 iiciet vt resurgat? Intellexisset etiam illud: Tu verò
 homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui sem-
 per mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei am-
 bulauimus cum consensu. Non intellexit ergo hūc
 Psalmum, non centesimum atque octauum, non al-
 ios, non alia testimonia scripturarum. De quo bene
 Euangelista dicit Ioannes, & de cæteris infideli-
 bus: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Si
 enim ex nobis fuissent, nobiscum mansissent.

Aduersum me insufurrabat omnes inimi-
 ci mei, aduersum me cogitabant mala mihi.

Non manebat ergo cum Apostolis proditor, qui
 foras exibat, & cum perfidis insufurrabat. Quo verbo
 vna est scriptura diuina, demonstrans sine auctori-
 tate esse perfidiam, quæ timet quod loquitur depre-
 hendi. Fideli autem dicitur: Exalta viribus vocem
 tuam. En quod deciderat apostolus Iudas, qui mis-
 sus erat fidem gentibus pleno auctoritatis præco-
 nio prædicare, vt in aurē insufurraret infidiatoribus
 magistri sui quod timeret audiri. Nōne iudicio
 suo se ipse damnauit? Sed erubescere auctori, quod
 facere non timebat. Erubescere, quia aduersus vi-
 tæ suæ sanctificationis & honoris auctorem cogita-
 bat mala, nec gratiam beneficiis rependebat, sed
 mala pro bonis bono referebat magistro: quod etiā
 sæculi homines damnare consueverunt. Erubescere
 ingratus deprehēdi, erubescere auarus videri, cum
 pro pecunia auctoris sui salutem proderet. Erube-
 scere videri perfidus: similiter & Iudæi, qui aduer-
 sus fidei magistrum falsos testes perfidi suborna-
 bant, vt dicerent quod prædicasset templum Dei
 quod Salomon condidit, destruendum: cum ille de
 templo sui corporis significasset: Soluite hoc tem-
 plum, & in triduo excitabo illud. Verè foris erant,
 qui à cognitione verbi cælestis erant exclusi.

Verbum iniquum proposuerunt aduer-
 sum me: numquid qui dormit, non adiciet
 vt resurgat?

Verbum iniquum. Id est, illicitū, & contra ius & fas
 sermonem proposuerunt, mihi facientes de huma-
 no sanguine pactiones, quem sceleratissime vendi-
 dit Iudas, Iudæi quoque emendum non minore
 scelere crediderunt, vanissimi homines, quasi qui
 dormit, inquit, non adiciat vt resurgat. Quid sit ad-
 iectio, consideremus. Naturale est omnibus terre-
 nis animantibus, & volatilibus cæli, & piscibus ma-
 ris nasci & mori. Homini, quem pretiosiore cæte-
 ris terræ animantibus Deus fecerat, hanc præcipuè
 contulit gratiam, vt mortuus reuiuifcat. Hæc ergo
 adiectio dicitur ad renouationem vitæ superioris.
 Denique & Ezechia regi cum præscripsisset Domi-
 nus quod vitæ suæ tempus impleffer, & per Esaiam
 mandasset vt ordinaret domum suam, quia moritu-
 rus esset, atque ille orasset ad Dominum, & fleuisset

A fletu magno, misertus Dominus mandauit ei: Ecce
 adicio ad tempus tuum annos quindecim. Et alibi
 sanctus Dauid ait: Dies super dies regis adicies an-
 nos eius. Inuētum ergo homini quod addatur: Deo
 autem addi nihil potest, quia scriptum est: Non
 est adiciere, neque minuire, in quo perfecta & ple-
 na sunt omnia. Et si Christus resurrexit, vtique in
 eo quod assumpserat resurrexit: in quo plenitudini
 diuinitatis eius nihil vel decedere potuit, vel acce-
 dere. Deus enim incorporeus & immortalis est,
 cuius summa natura & plenitudo virtutum, sine vlla
 carnis accessione signatur. Caro autem dispensati-
 onis in Christo est: quam miserationis titulo, & pie-
 tatis iure suscepit, vt captiuam redimeret, ablueret
 contaminatam, mortuam resuscitaret. Et pulchrè
 ait: *Numquid qui dormit, non adiciet vt resurgat?* Non
 dixit, non adiciatur: sed, *non adiciet vt resurgat,* eo
 quod ipse se Dei filius resuscitauit, sicut supra dixi-
 mus dixisse eum Iudæis: Soluite hoc templum, &
 in triduo excitabo illud. Adiectionem accepit caro
 quasi sumpta de homine, suscepta de Virginē. Sed
 quasi Deus adiectionem ipsam operatus est, qui vir-
 tute propria resurrexit, vt esset suæ resurrectionis
 operator. Cum igitur legas quod & pater filium, &
 filius ipse se resuscitauerit: agnosce operationem
 illam diuinæ fuisse virtutis: quia patri & filio vna
 virtus, communis operatio: quandoquidem vna
 atque eadem substantia Trinitatis est. Sed quid ego
 cæteros arguo? dicit Dominus Iesus: Quid mirum
 si populus me non cognouit, & cruci adiudica-
 uit, cum Apostolus meus mercedem prodicionis
 exegerit, cum conuiuia meus mortem meam ven-
 diderit?

Etenim homo pacis meæ, in quo speraui,
 qui edebat panes meos, ampliavit super me
 supplantationem.

Aliqui Iudam excusandum putant, quia resudit
 pecuniam quam pro mercede prodicionis acceperat.
 Sed ecce quia supra Iudæorum condemnatur
 infidelitatem. Cui enim plus datum est, plus exigitur
 ab eo. Quid verò de aliis querat? *Homo* (inquit)
pacis meæ, cui pacem meam dederam, pacem meam
 relinquere volueram; persecutoribus deductis me
 tradidit, & fessit me, in quo speraui. Numquid
 ignorauit proditorem sui futurum, de quo antè præ-
 dixit: Vnus ex vobis me tradet? (hoc autem dice-
 bat de Iuda, sicut scriptum est in Euangelio.) Non
 vtique, sed quod amplius condemnaret eum, de fide
 eius sperasse se dixit. Aquila, *Confisus eram,* dixit:
Symmachus posuit, Confidebam. Plus enim graua-
 mus eum in quo plurimum spei vel fiducia habuisse
 nos dicimus, si postea spem nostram opinionemque
 destituit. Simul ostendit quantā vis diuinæ sancti-
 ficationis sit, quæ excludat malitiā, & deprauatum
 emendet ingenium, si forma propositi melioris ac-
 cedat. Quantos scimus esse conuersos? Mutatus
 est Zacchæus ille publicanus, & ad quæstum aua-
 rō intētus affectu, qui postea quadrupli redhibitio-
 ne soluit errorem, condemnauit in se auaritiā, tem-
 poris superioris abiurauit lucra, compenfauit in
 pauperes, si decisset exactor. Latio ipse nequitiam
 suam proposito meliore mutauit, agnouit in cruce

Christum, confessus est Dei filium, regem voce propria nuncupavit. Quo tempore iusti plerique nutabant: ipsi certe latebant Apostoli: carnifex ipse Centurio non negavit. Quid de tempore Evangelij loquor? Rahab meretrix erat, quæ perfidiæ atque in temperantiæ se alebat stipendiis. Tamen ubi exploratores vidit quos miserat Iesus Naue, fidem induit, & periculo imminente iustitiam servavit: nec susceptos prodidit, sed humanitate protexit. Ideo ergo sperasse se dicit, quasi iure præsumpserit ut Apostolus superiora deponeret, æteriora sequeretur: & qui sanctificandi alios munus acceperat, ipse in se sanctitatis gratiam custodiret, & sinceritatis inhæreret officiis. Bene ait, *Speravit*: quia homini dedit eligendi arbitriū quid sequatur. Posui, inquit, ante te bonum & malum. Si malum elegeris, non natura delinquit, sed eligentis affectus. Si unusquisque hominum condénatur qui malum elegerit: quid de Iuda dicimus, qui prodidit eum qui copulabatur suavitatis conuiuij? *Qui edebat* (inquit) *panes meos, ampliavit super me supplantationem.* Quid est quod addidit, *Panes meos*? Potuit dicere: *Qui edebat panes mecum*: nisi illam intelligas quæ specialis est Christi, hoc est, verbi cælestis alimoniam. Non enim in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. Denique alibi dicit: *Qui semper mecum dulces capiebas cibos.* Quibus versuculis bene vtimur aduersus eos qui necandos esse crediderint cum quibus videntur epulati. Gentes hoc custodire memorantur hostes plerūque, latrones etiā, ut parcāt iis cum quibus recordentur se inisse conuiuiū. feræ ipsæ pabulorum societate mitescunt. Vnde propter huiusmodi affectum gratiæ cōiuiualis, si verba consideremus, nō otiosè dulces cibos dixit. Quomodo enim dulces, qui citò corrumpuntur? Sed vide ne dulces cibos dixerit verba vitæ. Hos enim cibos nulla amaritudo corrūpit, nulla mortis corruptela contaminat. Vnde & semper dixit. Nō enim semper edere quis poterat. Semper autem verbo Dei possumus inhærerere, & noctibus & diebus, si in lege Dei die & nocte meditemur. Quid est etiam, *ampliavit*? Græcus *ἠμεγαλυνεν* dixit, hoc est, magnificauit. Vtrumque nobis exposuit Dominus quod mouere nos posset, dicens in Euangelio: *Qui māducat mecum panem, leuauit super me calcaneum.* Vnde assumptus hic sermo sit cōsideremus. Fuimus, inquit, increduli, errantes, seruientes desiderijs & voluptatibus varijs. Fateamur errorem, ut diluamur. Et ego vidi aliquem puer athletam, cum elisisset aduersarium, frōtem ei percussisse calcaneo: quod signum fuit quod insultauerit victo. Hoc est quod ait: *Magnificauit super me supplantationem.* Quo verbo insultantis iactantiam declarauit. Leuauit ergo & Iudas super Christum calcaneū suum, cum proderet eum: sed non leuauit impunè. Adhuc Adam calcaneum leuat: quod à serpente est vulneratum. Et vti que ei pedes lauerat Christus. Audierat dicentem: *Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.* Sed quod lauit gratia, inquinauerat perfidia. Iudas ergo calcaneum leuauit ad vulnus. Verè non tenuit caput, qui calcaneum super Christum leuauit. Adam super se leuauit, hic super Christum: & ideo eum serpens grauius quàm ceteros vulnerauit. Leuauit calcaneum suum, qui fraudulentū oscu-

lum porrigebat, quod supplantaret auctorem. Ideoque scriptum est in Propheta: *Ampliavit super me supplantationem.* Esau quoque ait de fratre suo: *Bis me iam supplantauit.* Qui supplantat, dolum facit quod aduersarium elidit aut vulnerat. Ideo & Iudas supplantasse dicitur, quia osculo suo vulnus infixit, quo inuadendi Saluatoris signum persecutoribus demonstrauit. Supplantauit ergo quasi serpens, quia serpens ore venenum infundit, & vulnerat dente calcaneum. Et hic enim non diuinitatem Christi, sed corporis extremum calcaneum vulnerauit. Leuauit etiam Iudas calcaneum quasi luctator insolens & superbus, quod caput percuteret Saluatoris: sed caput Christi ferire non potuit, quia caput Christi Deus. Suum sanè caput informis laquei nodo ligauit, vt remedium sibi salutis auferret. Vide si piè potes illud aptare quod in Genesi dixit sanctus patriarcha Iacob cum de filiis prophetaret: *Dan iudicabit populū suum tāquam vna tribus in Israel.* & *Fiat Dan sicut serpens in via, sedens in semita, mordens calcaneum equi: & cadet equus retrorsum, salutem expectans à Domino.* Legimus quidem quod Samson de tribu Dan iudex fuerit in Israel. Sed alius hic significatur futurus, qui ex ea tribu progressus populum supplicijs sacrilegæ impietatis affliget, antichristus ille, qui sedebit in tēplo tamquam sit Deus, verè iudicium, quod habet interpretatio. Dan enim iudicium significatur. Et pulchrè dixit quia populum suum iudicabit, qui perpetuæ pœnæ fiet obnoxius. Qui enim non credit, iam iudicatus est. Qui autem credit, non iudicabitur: quia credit in Dei filium animæ suæ redemptorem: & ideo tamquam iudicij liber dicit: *Qui diiudicat me, Dominus est.* Iudicaturus est ergo populum impietatis, non plebè. Illi enim iudicantur qui cadunt ruina perfidiæ, non qui resurgunt fidei libertate. Sedebit igitur in via, & insidiabitur in semita sicut serpens, vt vulneret transeuntes, & mordeat equi nostri calcaneum, animam enim fidelium non poterit vulnerare. In qua autem via sedebit, & in qua semita, nisi ex quibus Christus Dominus (vt legimus) nationū populum vocauit ad cœnam suam, dicens: *Exi in vias, & circa sepes, & compelle vt intrent, vt impleatur domus mea?* Et quia similiter Iudas amplificasse super Christum legitur supplantationem, videtur hoc loco ipse signari quod mordere haberet calcaneum equi quo Christus Dominus vebatur. Vnde dictum est: *Equitatus tuus salus: quod caro eius, mundi totius erat susceptura peccatum, vt salus pro exitio, & vita æterna pro morte succederet.* Vulneratus est ergo equus solus, non mendax ad salutem. Vulneratus est equus qui mundi totius peccata suscepit, & onera nostra portauit: & non fuit fatigatus. Vulneratus est equus qui ad furorem concubitus adhinnire nesciuit. Et ideo fortassis Ioāni Euangelistæ cælum apertū, & albus equus est demonstratus, super quem sedebat habens in capite diadema multa, & in femore suo nomen scriptum: *Rex regum, & Dominus dominantium.* Albus erat, qui erat immaculatus, quia nulla peccati inquinamenta cognouerat. Nam si libido tenebrosa est, rectè sanctimonia relucet & splēdet. Hic ergo equus est vulneratus, sed nō retardatus. Denique cum ipso vulnerere

Matth. 26.
Matth. 27.
Ios. 2.
Philip. 3.
Deut. 30.
Matth. 4.
Psalm. 54.
Ios. 11.
Ioan. 13.
Tit. 3.
Ioan. 13.
Genes. 3.
Ioan. 13.

Genes. 27.
Ioan. 18.
i. Cor. 11.
Matth. 27.
Genes. 49.
Ibid.
Iudic. 13.
2. Thess. 2.
Genes. 49.
Ioan. 5.
i. Cor. 4.
Genes. 49.
Matth. 8.
Luc. 20.
Habac. 3.
Psalm. 32.
Esai. 53.
Hier. 5.
Apost. 19.
Luc. 15.
Luc. 23.

de tumulo resurrexit, cucurrit ad cælū supra omnes angelos & archangelos, velocior omni equitatu militiæ cælestis inuentus: supra equos etiā illos igneos quibus Elias raptus est. Et meritò velocior, qui super omnes cælos & supra cælum cælorum ad sedem Dei omnipotentis ascendit, & sedet, vt scriptura nos docuit, dicens: *Videbitis abhinc filium hominis sedētem ad dexteram virtutis Dei.* Hic itaque equus in figura & antè est demonstratus tempore Machabæorum, super quem sedebat dux ille militiæ cælestis aureis armis resurgens, qui Heliodorum depeculatore illum depositi vidualis, cæterorumque quæ sacræ fuerant cōmendata custodiæ, & strauit & perculit, & prostratū Oniæ sacerdotis precibus vitali vsui reformauit. Vnde verè in eo arma aurea resulsunt, quia solus equum hunc sedit, & vicit, in quo nullus culpæ immunis euasit. Non Enoch, qui raptus est ne malitia mutaret cor eius. Non Abraham, non Isaac, non Iacob, nō Moyses. Omnes enim sub peccato, omnes sub morte. Denique regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen. Solus iste est qui peccatum non fecit: solus est Christus sui peccatum abstulit mundi: qui dixit morti: *Vbi est mors victoria tua? vbi est mors aculeus tuus? Quomodo ergo ampliavit super hunc supplantationem suam Iudas, & cecidit equus retrorsum? Quod in Iuda est, dolum fecit: quod in Christo, volēs passus est.* Sæpe videmus fortiolem velle percuti, vt acrior laceffent insurgat, vehementius excitetur. Mordit ergo serpens calcaneum equi, virus suæ fraudis euomuit: volens equus se ipse deiicit, volens cecidit, vt nos leuaret. Quid est tamen, quod ait scriptura: *Et cadet equus retrorsum? Cur retrorsum, nisi vt regeret se sequentes? Retrorsum erat Petrus, cui dixit: Vade retro me.* Retro erant Apostoli & cæteri discipuli. Ideo retrorsum cecidit, quia super quos cadit, saluat. Omnis enim qui super hunc lapidem, inquit, ceciderit, conuassabitur: supra quē autem ceciderit, emundabit eum. Alij habent, Ventilabit eum. Alij, Comminuet. Qui enim ventilat frugem, mundat à paleis: qui comminuit aliquid, in puluerem redigit, vt mollitia pulueris vel poculo salubri vel reliquo medicinæ vsui sine vlla perturbatione proficiat. Vnde colligimus cauendum ne quis semel per baptismum susceptus à Christo, ex eius decidat corpore, hoc est, excutiatur ab Ecclesia. Ipsa est enim mortis ruina perpetuæ. Illum autem qui venit crediturus in Christum: vt eum mors Christi inueniat, crux eius assumat, clauus infigat, sanguis infundat, sepultura quoque eius inuoluat, gratia resurrectionis attollat, de somno suscitetur, à morte viuificetur: illum, in quā, à sæculo liberat, à peccato mūdatur, sanat à vulnere, à duritia impietatis inslectit, ad māfuetudinem pietatis emollit, vt circumeiso corde, suauem illum & incomprehensibilem hauriat spiritum, bibat poculum salutis æternæ. Cecidit ergo equus retrorsum. Accipe & aliud, cur retrorsum: quia post ipsum omnes, nemo ante ipsum. Cecidit ergo non sibi, sed omnibus: vt duritiam cordis nostri super nos cadendo molliret. Cecidit super Adam, quem quærebat, vt inueniret. Retro cum quæsiuit, vt supra humeros suos bonus pastor imponeret, secumque paradiso in illius redemptione la-

tronis inueheret. Sed fortè dicas: *Et persecutores ceciderunt retrorsum.* Sic enim scriptum est: *Quia sacerdotum ministri quos adduxerat proditor Iudas, & cæteri qui ad cōprehendendum venerant Dominum Iesum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.* Hoc est quod & ego dico, quia super peccatores voluit cadere, non super iustos. Iustus enim medico non indiget, sed peccatores. Si Apostolorū umbra sanabat, quanto magis caro Christi quos tangit, à morte defendit? Denique leprosum tetigit, & sine dilatione mundauit. Vt scias autem qui legis, quia & persecutores suos voluit liberare, testem Christi interroga. Nam cum inueheretur Petrus in Iudæos quod principem vitæ interfecissent, remedium demonstrauit, vt agerent pœnitentiam, qua remitti sibi peccatum quod admiserant, mereretur. Quid autem dubitas quod ideo cecidit vt resuscitaret, cum ipse dixerit: *Percutiā, & sanabo?* Verborum tamè vide distantiam. In Genesi habetur: *Cadet equus retrorsum, salutem expectans à Domino.* hoc est, vt oculos non auertat, actio mentem propriam non rescedat, resurrectionis suæ prerogatiuam vendicet, & diuina se resuscitet potestate. Hic autem habetur: *Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.* Qui terrenus est, in terram cadit: qui cælestis, cælo inhæret. Etsi corpore cadit, virtute non cadit: nec iis quæ sua sunt, sed quæ sursum, semper intendit. Semper enim ad patrē respicit, vt eius circa nos impleat voluntatem. Vtinam & isti nō abiissent retrorsum, sed Christum exceperint, sicut excepit Ioseph, & sepeliuit eum in monumento nouo. Qui fidelis est, in terram non cadit. Qui infidelis, cadit, & descendit in inferiora terrarum, sicut scriptum est: *Descendant in infernum viuentes.* Ergo persecutor super terram, & in infernum cadit: Christus super resurrectiones, Christus super petram, Christus super Ecclesiam. Audi quomodo super Ecclesiam cadat. Retro erat Petrus, & sequebatur eum cum à Iudæis ad Caiphæ domum synagogæ principis duceretur. Ipse est Petrus cui dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Vbi Petrus, ibi Ecclesia: vbi Ecclesia, ibi nulla mors, sed vita æterna. Et ideo addidit: *Et portæ inferi nō praeualebunt ei: & tibi dabo clauēs regni cælorum.* Beatus Petrus, cui non inferorum porta praeualuit, non cæli porta se clausit: sed contrariò destruxit inferni vestibula, patefecit cælestia. In terris itaque positus cælum aperuit, inferos clausit. Potest & illud conuenire huic loco, quod Samaritanus descendentem de Hiericho hominem vulneratum illū à latronibus non prateriuit, sed suscepit eū, & vulnera eius curauit, infundens oleū & vinum, & imposuit supra iumentum suum, & duxit ad stabulum. Quid dubitas de equo bono, cum bonum & iumentum legeris? Cum legeris in sanctam Hierusalem & equites multos & plurimos cū quadrigis & curribus introire? Nec te moueat quod legisti: *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.* Ipsi obligati sunt, & ceciderunt. Sed Elias non cecidit, qui in curru introiuit. Vbi enim Dei nomen est, ibi nullus obligatur: sed absoluuntur vniuersi. In nomine autem Dei nostri & pauper est tutus & diues, & nobilis & ignobilis, & infirmus

Ioan. 18.
Luc. 5.
Matth. 8.
Act. 2.
Deut. 32.
Gen. 49.
Ioan. 18.
Coloss. 3.
Ioan. 17.
Matth. 27.
Psalm. 54.
Matth. 26.
Matth. 16.
Ibid.
Luc. 10.
Esai. 66.
Psalm. 19.
4. Reg. 2.

& potens. Fidei nō prāiudicat opes, si tamē uti opibus nouerimus. Et ideo nomē Dei in se habēs dicit:

Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam illis.

Quod utique non quasi de resurrectione dubitās dicit, qui potestatem habebat dicere: Soluite templum hoc, & triduo excitabo illud: sed formam dat homini, ut misericordiam à Deo, & resurrectionem de Deo speret. Deinde non resuscitari se petit, sed resuscitari sibi postulat Matthiam in locum Iudæ, ut apostolicus numerus impleatur. Etenim quia necesse habebat perire filius perditionis, ut scriptura impleretur, oportebat in locum ipsius subrogare filium salutis. Tertium accipe: Resuscitari se, hoc est corpus suum, poscit. Corpus autem Christi, Ecclesia est. Et quia Iudas figura erat infidelis populi Iudæorū, qui pecunia vel emit vel vendidit Christum (quod faciunt qui plures ducunt pecuniā quam religionem) pro interitu plebis infidelis significat Ecclesiam sibi gratiam resurrectionem. Vnde & ipsa dicit in Canticis: Si suscitaueritis & resuscitaueritis charitatem: cum quæreret de iuueculis Christum; quia Christus charitas est. Quod autē ait: *Retribuam illis*: hoc intelligimus, quia florētis Ecclesie processibus cruciabuntur, & tunc cognoscent quæ pœna perfidie sit, cum aduerterint qui fidei sit splendor, & gratiæ. Vel quia bonus Dominus est, qui poterat dicere: Retribuebant mihi mala pro bonis: & medium verbum est retributionis, vel in bono, vel in malo: retributum in bono esse se dicit: quia etsi cecitas in Israel ex parte continget, tamen cum plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel Christi misericordione saluabitur. Et subiicit:

In hoc cognoui quoniā voluisti me: quoniam non letabitur inimicus meus super me. Superius de passione sua loquutus est quasi homo: hinc iam aperit maiestatem suam, quod solus sine peccato, solus cui peccator insultare nō potuit, solus quem pater ut unicum filium dilexerit. Quare ratione ergo inimicus non est lætatus super eum? Quia etsi mortem suscepit pro nobis, resurrexit tamen: & ipse insultauit inimico, cuius victoriam destruxit, & aculeum mortis infregit. Et nos licet in sæculo mœsti sumus, atque in mœrore nostro & contritione cordis animisque nostri lætetur inimicus; tamen resurgens eius gaudium destruimus. Vnde & Michas dicit: Noli super me gaudere inimica mea, quod cecidi: quia resurgam. Resurrectio est ergo qua inimici omnia vincula soluuntur, triumphus omnis aboletur. Sequitur:

Propter innocentiam autem meam suscepisti me, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum. Innocens nulli nocet, in neminem peccat. Ideo sine peccato, sine dolo Christus, scripturæ diuinæ auctoritate signatur. Hoc igitur & hic declaratur, ubi dicit: *Propter innocentiam autem meam suscepisti me*. Quæ autem susceptio significatur? Nā & alibi legimus: Suscepisti me ex utero matris meæ. Ergo quia ab omni concretionem generationis humanæ mundus est natus, qui de spiritu est natus & virgine: ideo cum pater suscepit, quia ortum illius nulla corporæ generationis cōcretio uisitata suscauit. Suscepit cum resurgentem, quia nulla cum offensio prolapsionis aspersit. Immaculatus ad patrē rediit, à quo immaculatus exiuit quando descendit in terras. Vnde dicit ei pater: Filius meus es tu, ego hodie genui te: hoc est, generationis meæ in te priuilegium recognosco, quæ nulla macula potuit inquinare peccati. Ita inter peccatores ueritatus es, peccata omnium suscepisti, peccatum pro omnibus factus es, maledictum pro omnibus factus es: sed nullus usus potuit ad te transire peccati. Ita inter peccatores ueritatus es, quasi inter angelos ueritatus es. Fecisti terram esse quod cælum est: ut & ibi peccatum tolleretur. Hodie te genui, in quo complacui. Probasti te filium, qui implesti in omnibus patris uoluntatem. Hodie te genui, in quo lucem immaculatæ proles agnosco. Heri mihi & hodie ipse es, & in sæculum. Nox in te nulla est, quia totus es dies. Bene confirmatus in conspectu patris dicitur in æternum, qui apud patrem semper est: & uerè in conspectu eius, cuius splendor est gloriæ, & imago substantiæ. Sed quemadmodum complacet in filio pater, ita & filius benedicit patrem. Pater enim honorificat filium, & filius honorificat patrem.

Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo & in sæculum: fiat, fiat.
Benedictus Dominus Deus Israel. hoc est, populi Deum uidentis, qui & Dominum suum & Deum credit. *A sæculo & in sæculum: fiat, fiat.* In Hebræo habet: *Amen amen*: ut asseruerunt qui librum legerunt Hebraicis litteris scriptum. Græcus hoc loco *ἕως ἄνω, ἕως ἄνω* dixit: quod est *Fiat, fiat*. Quod uerbum diuersas significationes habet, ut sit interdum imperantis, interdum precantis, interdum confirmantis aliquid. Imperantis est cum superior inferiori statuit quid faciendum sit vel sequendum. Precantis est, sicut illud: *Fiat uoluntas tua*. Nō enim Deo quis imperat, sed precem fundit. Confirmantis est cum benedicit propheta, vel sacerdos, vel factus aliquis, & populus respondet: *Fiat, fiat*. Hic ergo magis confirmatio mihi uidetur benedictionis, quam oratio vel deprecatio, maximè quia repetitio ipsius facta sermonis est. Et uidetur Hebræus quidem sermo mutatus: sed idem sensus expressus. Sicut enim cum sacerdos benedicit, populus respondet, Amen, confirmans benedictionem sibi, quam plebi sacerdos à Domino deprecatur: ita in Psalmo responsum est: *Fiat, fiat*; quasi, Amen, amen. Amen autem confirmationis uerbum euidenter ostenditur in Euangelio, ubi Dominus cōfirmans sermonem suum dicit: *Amen dico uobis*. Maior autem vis est ubi repetitum est sermo: quod in libro Euangelij secundum Iohannem frequentius inuenimus; quia ipse maximè de cælestibus & profundis mysteriis est locutus, sicut scriptum est: *Amen dico tibi*: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei. Et alibi: Amen amen dico uobis: Si quis petierit à patre in nomine meo, dabit uobis. Abundant duo exempla, reliqua uerò si quis quaesierit inueniet. Indicium quoque est libri finiti, *fiat, fiat*. Nam

in quinque libros diuisum uidetur esse Psalterium. Primus liber hoc Psalmo finitur, hoc est quadragesimo. Et pulchrè usque ad passionem Saluatoris quadragesimus Psalmus est comprehensus, qui finem libro daret: quoniam passio Domini finis est quadragesimæ: ut secundus liber à mysteriis renouationis inciperet: qui liber, utpote quinquagesimæ, perfectiora sacramenta complectitur. Nam & baptismatis prænuntiat sacramenta cum dicit: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarū, & requiem sanctorum, qui ad tabernaculum cælestis peruenerint: & spiritus sancti descensionem, quādo effusa est gratia spiritalis in quadam uoce cælestium cataractarum: quia uirtute magna spiritus ferebatur, ut legitur in Actibus Apostolorum: & ingressum renouati hominis ad altare, & Saluatoris ascensum, & sanctificationem propositi uirginalis. Qui liber finitur in psalmo septuagesimo primo, quo regnū Christi pacificū toto orbe diffusum prophetico sermone annuntiat, remissioque peccatorum: ubi cum benedictionem Domini pramississet, subtexuit: Et replebitur maiestatis eius omnis terra: fiat, fiat. Tertius quoque liber finitur octogesimo octauo Psalmo: & ibi habet: Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat. Quartus liber finitur Psalmo centesimo quinto; & ibi habet: Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo & usque in sæculum: & dicit omnis populus: fiat, fiat. Quintus liber usque ad finem est, ubi pro hoc uerbo Propheta dicit: Omnis spiritus laudet Dominum. Sed iterum forsitan te moueat, quomodo quinque libros asseram, cum unum Psalterium sit. Sed etiam Euangelium unum est, & quattuor libros esse negare non possumus. Unum autem Euangelium esse, & alibi (ni fallor) intimauius: & si iterū exigitur, facile possumus edocere, cum Saluator dixerit: Amen dico uobis: Vbicumque prædicatum fuerit hoc Euangelium. Et Apostolus: Miror quod sic tam citò transferamini in aliud Euangelium, quod non est aliud, nisi si qui sunt qui uos peruertunt. Et alibi: Notum enim facio uobis fratres Euangelium. Nec usquam habes aliter de corpore isto quattuor librorum nisi Euangelium significatum. Denique quia unū corpus est Psalmorum scriptura dixit: Scriptum est enim in libro Psalmorum. Et iterum, quia plures Psalmi sunt, tamquam libri, dixit etiā alibi: Necessè est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moyse, & Prophetis, & Psalmis de me. Pulchrè autem quinque libri & unum Psalterium: quoniam quinque sensibus homo exterior uiuificatur, & rursus quinque spiritalibus sensibus ille absconditus cordis homo noster cōsumatur interior, qui solus ante Deum locuples Petri Apostoli testimonio reperitur. Qui habet, inquit, aures audiendi, audiat. Habes unū sensum. Et sicut sunt qui oculos habent, & non uident: ita sunt qui oculis non uidentibus plus uideri creduntur. Vnde & propheta dicebantur uidentes, etiam qui oculis non uiderent. Bonus etiam ille odor, de quo Apostolus dixit:

Ioh. 2.

Act. 1.

Ioh. 17.

Coloss. 1.

Cantic. 8.

I. Ioh. 4.

Psal. 34.

Rom. 11.

Ioh. 8.

Matth. 3.

I. Cor. 15.

Micha. 7.

I. Petr. 2.

Psal. 138.

A Bonus odor Christi sumus Deo. vnde & Iob dicebat: Et spiritus diuinus, qui est in naribus meis. Idē ergo est odor Christi & Spiritus sancti Deo: quia unus odor est Trinitatis. Est & interior cibus, de quo dixit Dominus: Meus cibus est ut faciam uoluntatem patris mei qui in cælo est. Est & interior tactus, quō Christum tetigit uuluer illa in Euangelio, quæ per duodecim annos sanguinē profucebat, nec à medicis acceperat sanitatem, sed accepit à Christo. Fidei tactus est quo tangitur Christus. Denique eam homines non uidebant, sed uidit Iesus, & se uidisse testatus est, dicens: Tetigit me aliquis. nam & ego cognoui uirtutē de me exisse. Cognitio Christi, collatio sanitatis est. Ergo quoniam decem sensus homini ineffe manifestum est: ideo Dauid, qui & foris & intus canebat, foris corpore, intus corde; dicit in Psalmo: In decachordo psalterio psallam tibi. Psalterium ergo est homo cōsummatum in Christo: in quo sicut arte concinentium fila chordarum, ita conuenientium resonant opera canora uirtutum, ut possit dicere: Psallam tibi in cithara sanctus Israel: exultabit labia mea cum cantauero tibi: & anima mea, quā redemisti. Paulus ait de se: Foris pugne, intus timores. Hic & intus & foris gaudet: sed ille adhuc in certamine, iste in redēptione: quia redēptionē animæ suæ se meruisse cognouerat. Qui psallit, in lætitia est: qui luctatur, in sollicitudine. Verū & Paulus sciebat psallere, sed adhuc se processibus referuabat, cum foret plenius comprobatus, ut psalleret, & ideo dixit: Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Et quia geminum psallēdi officium demonstrat, geminam quoque uocem esse scriptura edocuit, Propheta dicente: Uocem meam ad Dominum clamaui, uocem meam ad Deum, & intendit mihi. Quid est mea? Potuit enim dicere: Clamaui ad Dominū. Sed quæ nostra est uox, nisi ista quæ melior est, quæ necesse est errare? Nam ex multiloquio peccatum incurrimus, & vitare non possumus. Illa uox Prophete est quæ ad Deum peruenit, quæ tacente Moyse clamauit ad Dominum: qua etiam in orationibus suis Anna clamabat, cum oris sui labia non moueret: & impetrauit filium, quem antè diu nō impetrauerat, cum corporis uoce clamasset. De hac uoce dixit Dominus: Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrē tuum, qui est in abscondito: & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. Quid est reddet? hoc est, quod deprecatus es, quod orasti. Sicut enim peccatores de manu Domini recipiunt peccata sua duplicia, ita è contrario iusti recipiunt cum effectu propria postulata. Audi quomodo recipiant: Ascendit oratio tua ad Deum, & descendit ad te. Vnde & in Psalmo legimus: Et oratio mea in sinum meum conuertetur, ut fructum scilicet referat postulanti. *Benedictus Dominus Deus Israel*, qui tanta nobis aperuit mysteria, *à sæculo & in sæculum*: id est, ex infinito in infinitum: *fiat, fiat*.

Secundus liber psalterij.

psal. 40.

act. 2.

ibid.

psal. 71.

tertius psal. terij liber.

psal. 88.

quartus psal. terij liber.

psal. 105.

quintus psal. terij liber.

psal. 150.

lib. 1. in. l. u. in. p. r. o. u. o.

Matth. 26.

Galat. 1.

I. Cor. 15.

act. 1.

luc. 24.

psal. 5.

I. Petr. 3.

luc. 8.

psal. 133.

I. Reg. 9.

Ioh. 3.

Ioh. 8.

Ioh. 14.

primus liber psalterij.

in

2. Cor. 2.
Iob. 27.
Ioh. 4.
Luc. 8.
Ibid.
Psal. 143.
Psal. 70.
2. Cor. 7.
Psal. 48.
I. Cor. 14.
Psal. 76.
Proter. 10.
Exod. 14.
I. Reg. 1.
Matth. 6.
Esai. 40.
Act. 10.
Tobi. 11.
Psal. 34.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID

XLI. ENARRATIO.

Quæ sub titulo de Interpellatione Dauid circumferabatur.

Præfatio in Psalmum XLI.

MVLTI quidem deplorauerunt infirmitatem fragilitatis humanæ: excellentius tamen cæteris sanctus Iob, & sanctus Dauid. Ille superior, directus, vehementer & acer, & quasi grauibus exasperatus doloribus maiore cothurno: hic blandus, placidus atque mansuetus, mitiore affectu: vt verè, quem imitandum sibi proposuit, cerui imitaretur affectum. Nec te moueat, si tantum prophetam ferè similitudine videar prædicare, cum legeris ad Apostolos dictum: Estote astuti sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Sed tamen quamuis istiusmodi similitudines piis adstruantur exemplis, sitq; innocens & mitis natura ceruorum, illum ceruum ad imitationem Prophetæ propositum hoc loco arbitror, de quo Salomon paternæ mentis assertor in Prouerbiis dixit: Ceruus amicitia, & pullus gratiarum confabuletur tibi. Verus enim Dei filius in semetipso naturam quam animantibus ipse donauit expressit, qui in hunc mundum tamquam ceruus aduenit: & cum his se mira simplicitate iungebat, à quibus ei parabantur insidia. Fertur enim huiusmodi ceruorum esse simplicitas, vt cum se exagitari viderint, his sese equitibus adiungant, qui ministerio fraudis appositi, fugæ specie ac simulatione societatis inductos, ad retia vsque deducant. Ita ergo Dominus, tamquam ignarus periculi atq; improuidus, Iudæis dolum sibi struentibus admiscebatur, & societatem Iudææ proditoris sibi adsciuit, cuius simulatione funesta, vsque ad crucis laqueos & passionis retia peruenit. Vnde conuersus ad eum dixit: Iuda, osculo filium hominis tradis? Et hoc quidè modo venit ad synagogæ retia, volensq; se induit: sed non implicitus est, nec instructus, qui omnes resoluit. Denique eminebat super retia. Et quia eum sui non susceperant, vocabat Ecclesiam, & suam ei gratiam cõferebat, sicut ipsa sancta Ecclesia in Canticis protestatur, dicens: Adiuravi vos filia Hierusalè in virtutibus & fortitudinibus agri, ne suscitaueritis, & ne excitaueritis charitatem, vsquequod voluerit. Petit ergo in odore agri què olebat sanctus Iacob, id est, illa fide, illa deuotione excitari sponsum suam à filiabus Hierusalem vt festinet ad sponsum, & excitari eius in se charitatem, aut etiam ipsum excitari, quia charitas sponsum est. Deus enim charitas est, sicut dixit Ioannes. Sed ille non est passus se ab eis excitari, quia sponte properabat, egressus de thalamo, exultauit vt gigas tunc currendam viam. Vidit eum sponsa, & vocè venientis audiuit, subitoque conuersa ait: Ecce hic aduenit saliens in montes, transiliens super colles. Maiores enim salit, minores transilit, ne piæ festinationis impedimenta patiatur. Similis est, inquit, consobrinus meus capræ, hinnuloque

ceruorum super mōtes Bæthel. Bonus ceruus, cuius mons est domus Dei, in quam tanta celeritate currebat, vt sponsæ vota & desideria præueniret. Denique quem de longinquo venientem viderat, repente sibi adesse cognouit, vnde & ait: Ecce hic stat post parietem nostrum, prospiciens per fenestras, eminens per retia. Respondet consobrinus meus, & dicit mihi: Exurge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea, quia ecce hyems præteriiit, imber abiit, recessit sibi, flores visi sunt in terra. Hyems, synagoga est: imber, populus Iudæorum, qui solem videre non potuit: flores Apostoli sunt. Et addidit: Messis incisionis aduenit, vox turturis audita est in terra nostra. Messis illa, Ecclesiæ fides est: vox turturis, pudicitia est.

Psalmus quadragesimus primus.

Sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum: Sicut desiderat anima mea ad te Deus.

Cerui similitudinem suscipit etiam Christus, quia veniens in terras serpentem illum diabolum sine vlla sui offensione prostruit: cui calcaneum suum obtulit, sed eius venena non sensit. Vnde dictum est ei: Super aspidem & basiliscum ambulabis. Simus ergo & nos cerui, vt super serpentes ambulare possimus. Erimus cerui, si vocem Christi sequamur, quæ nos & præparat ceruos, & facit morsus serpentium non timere: ac si qui fortè fuerint vulnerati, aufert eorum dolorem, soluendo delictum. De his ceruis dicit Dominus ad Iob: Obseruasti partus ceruarum, numerasti autem menses earum, plenos partus? Dolores autem earum soluisti, enutristi filios earum, vt non timeant? Audi quomodo non timeant filij ceruarum talium. Doceat te Esaias, dicens: Et puer paruulus mittet manum in cauernam aspidum, & non illis nocebunt. Et vt agnoscas quod Ecclesiæ filios significare videtur, addidit: Partus autem earum emittes, dirumpent filij earum, & multiplicabuntur in generatione, exhibunt & non reuertentur retrò. Nemo enim mittens manum ad aratrum, & aspiciens retrò, habilis est regno Dei. Merito ergo ceruus factus est Dominus, vt talis sibi ceruos Domini vox præpararet, de quibus ait: In nomine meo dæmonia eiciunt, linguæ loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Tollebant enim serpentes, cum spiritu oris sui sancti Apostoli de latebris corporum eruerent nequitias spirituales, nec venena mortifera sciebant. Denique cum exiliens de sarmetis Paulus vipera momordisset, videtes Barbari pedentem viperam de manu eius, putabant repente moriturum. At ille stabat intrepidus, nec vulnere mouebatur, nec veneno infundebatur.

Iob. 2.

Psal. 41.

Math. 10.

Prouer. 5.

Ioan. 13.

Luc. 22.

Cantic. 2.

Ioan. 1.

Cantic. 2.

Genes. 27.

1. Ioan. 4.

Psal. 18.

Cantic. 2.

Ibid.

Iob. 27.

Psal. 16.

Math. 3.

Psal. 54.

Genes. 3.

Psal. 90.

1. Cor. 13.

1. Cor. 5.

Philip. 1.

Ibid. 14.

Esai. 11.

Iob. 39.

Luc. 9.

Psal. 18.

Mar. 16.

Math. 5.

Psal. 103.

Ecl. 11.

Act. 18.

fundebatur. Vnde videtes eum, non tamquam hominis conditione genitum, sed tamquam Dei gratia editum, supra hominem esse arbitrabatur. Vide ceruum viperam de latebris eruentem, spiritu diuino qui erat in naribus eius, sicut dixit Dominus ad Iob. Conuersus, inquit, Paulus in spiritu, & respiciens cum dolore ait ad Pythonem: Præcipio tibi in nomine Domini nostri Iesu Christi, continuo exire ab ea. Et exiit eadem hora. Vide ceruum venientem ad baptismum, qui sacri fontis ablutus irriguo, omnia persecutionis venena reiecit. Vide ceruum Dominum Iesum, quando venit ad Ioannem Baptistam, & dicente sibi Ioanne: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me: respondit: Sine modo. Et hoc dicto, in aquas, salutem sitiens publicam, tota auiditate descendit. Sed iam satis nobis in exordio tractatus, sicut in principio anni, more vulgi ceruus allusit. Pergamus ad cætera:

Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?

Estuat sanctus, nec sese capit. Maior animi magnificentia, quam cuiuslibet corporis magnitudo: & securus meriti, de terrenis ad cælestia euolare desiderat, sicut & alibi dicit ipse: Quis dabit mihi penas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Hic enim sunt laquei, quibus etsi non implicatur iustus, tamen impeditur: hic dolores & sollicitudines, illic lætitia, ibi gratia: hic postremo corporis vincula, quæ Paulus soluere gestiebat, vt omnibus exutus impedimentis, Domino liber assisteret. Hoc ergo stitabat anima Dauid, vt iam non per fidem, sed facie ad faciem Deum videret, nec solum peregrinaretur à corpore, sed corpore solueretur. Dissolui enim & cum Christo esse multo melius, quia iusto mori est lucrum. Et grande quidem lucrum carere peccato, delictorum illecebris non moueri. Quis enim mundus à sorde, quando nec vnus diei vita hominis in terra caret delictorum contagio? Viuendo ergo damna contrahimus innocentia, morte finem erroris adipiscimur. Lucrum ergo morte acquiritur, vitæ autem vsu tamquam miseris debitoribus vsurarij nominis ad reatum fœnus augetur. Et bene sitit anima, quæ festinat ad fontem, non aquæ istius, sed vitæ æternæ, de quo supra dixit: Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Merito ergo Dauid properabat peruenire & apparere ante faciem Dei, cuius vultus lumen est, quia omnes quos Dominus spectat, illuminat.

Fuerunt lacrymæ meæ mihi panis die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Vbi est Deus tuus?

Ibi bene lacrymæ panis sunt, vbi esuritur iustitia. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Sunt igitur lacrymæ quæ panis sunt, & confirmant cor hominis. Cui disputationi etiam illud Ecclesiastes conuenit dictum: Mitte panem tuum ante faciem aquæ, quia vbi panis cælestis, ibi aqua gratia: quoniam rectè accipiunt substantiam verbi & mystica rationis alimentum, quibus flumi-

na aquæ vitæ de ventre labuntur. Similiter quoque hic panis ibi viuus, vbi aqua lacrymarum, & fletus est penitentia. Sic enim scriptum est: In fletu exierunt, & in consolatione reuocabo eos. Beati ergo quorum panis lacrymæ, qui ridere meruerunt, quia beati qui fletis.

Horum memor effudi super me animam meam: quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei.

Sanctus sese colligit ab his quæ foris sunt, & supra se effundit animam suam, vt anima supra corpus effusa infirmitatem carnis abscondat, tegat corpus ad penitentiam, & virtus vbique animæ mentisque prætendat. Vnde & in posterioribus dicit: Effundam in conspectu eius orationem meam. Vbi effunditur oratio, ibi peccata sunt tecta. Quorum autem memorem se dicit? Eorum vtique quæ desiderabat vt venirent, & appareret in conspectu Dei, vt eius aulam illam videret æternam, in qua spatiabatur animo, & præsumpto delectabatur ingressu: Quoniam ingrediar (inquit) in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei.

In voce exultationis & confessionis, soni festa celebrantis.

Quis non erigeret animum, qui posset sperare, in tabernaculo cælesti beata illa sibi confortia reseruari? Non immeritò flebat iam Propheta, quoniam verfabatur in terris, cui cælestia tabernacula debebantur, & quem aulæ potètis expectabat introitus. Denique illam solam omnibus regni sui opibus præferbat, sicut ipse testificatus est alibi, dicens: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, & vt videam delectationem Domini. Delectatio Domini in Ecclesia est: Ecclesiaverò est imago cælestium. Etenim postquam umbra præteriiit, imago successit. Umbra synagoga est. In umbra lex, in Euangelio veritas. Ideo in Euangelij lumine veritatis imago resulget. Flebat igitur Propheta, quia differebatur plena gratia bona & referta lætitiæ. Denique & in posterioribus dicit: Heu me, quia incolatus meus prolongatus est. Et ideo interpellabat Dominum, quia ad meliora properabat. Et licet in ipsis afflictionibus sæculi magna esset consolatio præsentium, spes futurorum: tamen quia infirmæ conditioni plerumque futura tædio sunt, præsentis vexatione, ideo & sancti Prophetæ insurgentibus corporis fluctibus anima turbabatur.

Quare tristis es anima mea: & quare conturbas me?

Nolo mireris si propheta animam suam dicit esse exagitatam, cum dixerit ipse Dominus Iesus: Nunc anima mea turbata est. Qui enim suscepit infirmitates nostras, nostrum quoque suscepit affectum, in quo & tristis erat vsq; ad mortem, non propter mortem. Mors enim voluntaria mortificationem habere non poterat, in qua futura erat vniuersorum lætitia, vniuersorum refectio. De qua & alibi dixit: Exurrexi, & vidi, & somnus dulcis factus est mihi. Bonus somnus qui fecit non esurire esurientes, non sitire siti-

Ioan. 7.

Esai. 31.

Math. 5.

Psal. 124.

2. Cor. 5.

Psal. 26.

Esai. 10.

Ioan. 1.

Psal. 119.

Ioan. 12.

Esai. 53.

Math. 26.

Hier. 31.

Esai. 49.

Matth. 26.
Luc. 11.

2. Cor. 3.

4. Reg. 5.

Matth. 3.

Luc. 3.

Matth. 15.

Exod. 2.
Exod. 3.

Psal. 118.
2. Cor. 4.

Psal. 67.

Luc. 2.

Hebr. 4.

Ibid.

Ibid. 9.

res, quibus sacramentorum dulcedinem preparauit. Quomodo ergo anima eius timore turbata est, qui fecit aliorum animas non timere? Tristis ergo vique ad mortem, donec consummaretur gratia: quod probatur ipsius testimonio, dicentis de morte sua: Baptismate habeo baptizati, & quomodo angor, dum perficiatur? Turbatus igitur Dauid lubricis anfractibus seculi dixit: *Quare tristis es anima mea: & quare conturbas me?*

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus.

Quando anxii sumus & solliciti, spes nos futurorum expectatione confirmet. Vide singula: *Spera* (inquit) *in Deo, quoniam confitebor*. Non confiteor, sed confitebor; hoc est, tunc melius confitebor, quando reuelata facie gloriam Domini speculatus, in eandem imaginem reformabor. Subito cum se consolaretur, in se reuersus ait:

Ad me ipsum anima mea conturbata est: propterea memor ero tui de terra Iordanis & Hermonim, a monte modico.

Ad me ipsum anima mea conturbata est. Id est, qui alios confirmare debeo, ipse conturbor. Et quia ex me non habeo firmamentum, de auctore sumamus. *Propterea* (inquit) *memor ero tui de terra Iordanis & Hermonim*. Memor est de terra Iordanis, in quo gratia memoria deuotionis accumulatur. In Iordanem Naaman Syrus ille descendit, & mundus a lepra factus est. In Iordane baptizatus est Christus, quando forma lauacri salutaris instituit. Iordanis nomen descensionis significat, quia descendit Dominus Iesus, qui a contagio delictorum vicinos Iordanis fluminis emundauit. Hic fluuius exit contra Aegyptum, & diuidit terram repromissionis. Ergo qui turbatur, si boni consulit, contra Aegyptum exit, & sequitur viam lucis. Hermonim etiam viam lucernae interpretati sunt. Exi ergo prius contra Aegyptum, si vis lumen Christi videre. Exiuit Chanaan a sinibus gentium, & Christum inuenit, cui dicebat: Miserere mei fili Dauid. Exiuit & Moyses ex Aegypto, & propheta factus est, & remissus ad populum, ut de terra afflictionis populum liberaret. Lucerna autem in Christi corpore. Hae tibi lucerna viam monstrat. Vnde & sanctus Dauid ait: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Lucerna, quod illuminauerit animas vniuersorum, & in tenebris viam monstrauerit. Euangelium, via lucernae est. In umbra lucet, id est in saeculo. Vnde & alibi habes: Niue dealbabuntur in Selmon; id est, in umbratione. Iordanis quoque Christus, qui diuidit terram. Quomodo diuidat, audi: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ad reuelandas multorum cogitationes cordium: eo quod sit nostrarum diuisor animarum, qui in intima cordis secreta descendat, & cogitationes mentium deprehendat. Hic gladius verbum est Dei viuum. Denique ad Hebraeos sic legis: Viuum est Dei verbum & validum, & acutius omni gladio acutissimo, penetratque ad diuisionem animae & spiritus, artuumque & medullarum. Hic est fons Siloa, qui dicitur missus, quoniam Christus a patre dixit se esse missum. Est & illa diuisio quae colligi-

tur ex eo quod vtramque ripam Iordanis intrinsecus coluerint Iudaeorum, quoniam filius hominis qui posterioribus temporibus descendit a caelo (verus ille Iordanis, verus ille terrestrius atque caelestis diuisor) possessionem diuiduam patribus dedit: vnam quae possideretur in terris, alteram quae futurae vitae meritis seruaretur. Quorum vtrumque conuenit soli Christo, vel caelestia diuidere, vel occulta deprehendere. Interiora enim diuidit, qui occulta deprehendit, quod est vtique diuinitatis insigne. Denique sic habes scriptum, quia Dominus dixit: Laetabor & diuidam Sichimam. Haec est illa magnifica portio, quam Iacob filio suo Ioseph praestantior omnibus deputauit. Vnde ait: Ego do tibi Sichimam, magnificam super fratres tuos, quam accepi de manu Amorrihorum, in gladio meo & sagitta. Quae diuisio soli Domino debetur, quae verbo, hoc est, spiritali illo veri Salomonis gladio comprehenditur. Quid est solus? Patri sine Christo, aut Christo sine patre? Minime. Cum solum dico patrem, filium non separo, quia in sinu & secreto patris filius est. Cum solum filium dico, & patrem iungo, sicut iunxit & filius, dicens: Ecce venit hora, vt me solum relinquatis: sed non sum solus, quoniam pater mecum est. Sic ergo & pater solus beatus & solus potens dicitur, vt ab eo filius non sequestretur, qui in patre semper est. Denique praeclare Ioannes: In principio erat verbum, sed sine patre non erat. Et Deus pater erat, sed sine verbo non erat, quia verbum erat apud Deum. Haec Sichima Ecclesia est. Ipsam enim elegit Salomon, cuius latentem sibi dislinxit affectum. Haec Sichima Maria est, cuius animam gladius Dei transiit & diuidit. Haec Sichima, est ascendens, sicut interpretatio habet. *Quae sit ascendens*, audi dicentem de Ecclesia: *Quae est quae ascendit dealbata innites super fratrem suum?* Haec est actinosa, quae Graece *ἀκτινώδης* dicitur, quod fide operibusque resplendet: cuius filius dicit: Opera vestra luceant coram patre meo, qui in caelis est. Memor ergo est Dei Dauid de terra Iordanis & Hermonim, a monte modico. Quis est mons modicus? Consideremus ne forte diuinitas Christi, mons magnus. Denique caelum & terram compleo, dicit Dominus. Si ergo diuinitas Christi mons magnus est, vtique incarnatio eius mons exiguus est. Vtrumque ergo Christus, & mons magnus & minor: magnus verè, quia magnus Dominus & magna virtus eius: minor, quia scriptum est: *Minorasti eum paulominus ab angelis*. Vnde & Esaias dicit: *Vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem*. Idem tamen & ex magno minor factus, & ex minore magnus. Ex magno minor, quia cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, & formam serui accepit: ex minore magnus, quia dicit Daniel: *Et lapis qui elisit imaginem, factus est mons magnus, & impleuit omnem terram*: Lapis hic qui sit requiris, agnosce. Lapidem quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. Idem tamen cum & exiguus videretur, magnus erat. Cui rei adscriptur Esaias, dicens: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cuius principium super humerum eius, & vocabitur magni consilij angelus*. Omnia propter te Christus. Lapis propter te, vt tu aedificeris: mons propter te, vt tu ascendas. Ascende ergo super montem,

Ioan. 8.
Iosua. 14.

Hier. 17.
Psal. 59.

Gen. 48.

3. Reg. 3.

Ioan. 1.

Ioan. 16.
1. Tim. 6.

Ioan. 1.

Cantic. 6.

Luc. 2.

Cant. 8.

Matth. 5.

Hier. 23.

Psal. 146.

Psal. 8.

Esai. 53.

Philipp. 2.

Dan. 2.

Psal. 117.
Matth. 21.

Esai. 9.
Coloss. 3.

Psal. 17.
Ibid. 4.

Ibid. 9.

1. Tim. 10.
Matth. 5.

Psal. 35.

Psal. 55.
1. Tim. 3.

Ioan. 1.

Esai. 26.

Matth. 5.

Hier. 23.

Psal. 146.

Psal. 8.

Esai. 53.

Philipp. 2.

Dan. 2.

Psal. 117.
Matth. 21.

Esai. 9.
Coloss. 3.

rem, qui caelestia petis. Ideo inclinauit caelum, vt tu esses vicinior: ideo surrexit in verticem montis, vt te eleuaret. Non immerito ergo abyssus abyssum inuocabat, vt iste mons fieret exiguus, de quo Propheta ait:

Abyssus abyssum inuocat, in voce cataractarum tuarum: omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transferunt.

In die mandabit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius.

Abyssus abyssum inuocat. Non praeualebat vetus testamentum ad istius mundi redemptionem: inuocabat, & quasi ad auxilium arcessebat nouum testamentum. Clamabat lex, annuntians Euangelium. Erat enim semiplena, & ideo erat necessarium, vt veniret qui legem impleret. Finis enim legis Christus, ad iustitiam omni credenti, qui venit legem implere, non soluere. Quomodo abyssus lex, audi Dauid dicentem: Iudicia tua abyssus multa. Simul hinc intellige, vtrumque vnus esse sapientiae testamentum, quod quasi suum venit implere. Cataractas autem intelligimus profunda verborum, & vim caelestis eloquii: quae fluxere nobis sicut imber a caelo. Ergo remedium tædiorum omnium Christus, & scriptura diuina: atque in tentationibus vnum refugium. Denique vbi aduertit Dauid quod eleuationes fluctuum saecularium super se venirent (quas necesse est plurimas subeamus in istius saeculi vitæ) memor Domini miserationum quas innumeris promissit oraculis, ad preces conuersus interpellat Deum: scies quod misericordia eius in luce mandatur, id est in lege, quia lex praecepta tua: in tentationibus autem quasi in noctis tenebris, manifestatur. Vnde tamquam viator qui repatriare desideret, & peruenire quod tendat, confragoso tamen vitæ huius itinere fatigatus, ducem arcessit, & alleuamentum obsecrat.

Apud me oratio Deo vitæ meae, dicam Deo: susceptor meus es.

Bene nota iam sibi quærit auxilia, & promissi auctorem conuenit, atque vilitati muneris praebitor: vt in subueniendo si meritum hominis offendit, diuinum non offendat exemplum. Dicunt aliqui: Quomodo suscepit eum Deus? Vt hoc adstruamus, veni mecum ad scripturæ sacrae exordium: & vide quomodo Dominus manibus suis de luto hominem figurauerit. Vnde & hic in posterioribus dicit: Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me. Quasi figulus quidam fabricam carnis est operatus humanæ. Et ad Hieremiam dicitur: Descende in domum figuli, & audies illic verba mea. Figulo vtique saepe contingit, vt dum vas fingitur, cadat de manibus eius: & iterum colligat lutum, vt vas reformet. Denique & Hieremias dicit: Descendi, & vidi quomodo cecidit vas, quod ipse faciebat manibus suis. Et iterum, inquit, fecit vas aliud, quomodo placuit ei. Rectè ergo susceptor dicitur, qui manibus suis nos ipse suscepit, ipse plasmavit. Humani figuli vasa sunt illa, alia in honorem, alia in contumeliam. Omnes sumus vasa fictilia: & si rex sit aliquis, tamè fictile vas est. Vnde

de & Paulus: Habemus, inquit, thesaurum istum in vasis fictilibus. Et propheta de rege dicit: De pretiatus est Iechonias sicut vas, cuius opera non sunt necessaria. Et addidit: Terra audi verbum Domini: scribe virum istum abdicatum. Quasi patrio iure, Deus noster filios solet abdicare degeneres: ideo & in terra eos scribit, quia filij terræ sunt. Vnde cum Iudæi accusarent adulteram, Dominus Iesus digito scribebat in terra. Iusti autem non in terra scribuntur, quibus dicitur: *Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in caelo*. Suscepit ergo nos Dominus, quando nos finxit: suscipit & quando nos iubet nasci. Vnde & iustus ait: *Suscepisti me ex vtero matris meae*. Cuius matris? Priusquam te formarem in vtero, noui te. Quos format, & exeuntes quoque suscipit. Et priusquam exires de vulua matris, sanctificauit te. Susceptor est qui suscepit manibus, vt generis humani operator dicitur: & qui visitatione susceperit, vt protegat. Vnde alibi ipse dicit Propheta: *Qui habitat in adiutorio altissimi, dicet Domino, susceptor meus es tu, & refugium meum*. Prima susceptio est operationis, secunda defensionis. Denique audi Moysen dicentem: *Extendens alas suas assumpsit eos, & suscepit eos super scapulas suas*: sicut aquila suscipit, quæ foetus suos examinare consuevit, vt teneat atque enutriat, quibus veri indolens paratus, & incorruptæ gratiam naturæ ad stipulari aduertit: aut repellat, in quibus degeneris originis infirmitatem in tenera adhuc ætate deprehenderit.

Quare mei oblitus es, & quare me repulisti: & quare contristatus incedo dum affligit me inimicus?

Quare mei oblitus es? Deus non obliuiscitur. Impossibile est enim vt obliuiscatur, cui omnia quæ sunt facta & futura presentia sunt: sed nostra peccata meritum obliuionis ei infundunt, vt obliuiscatur eos quos indignos sua visitatione cognouerit. Eos enim cognouit Dominus, qui sunt eius. Tamè vbi aliqui iniquitatem operantur, his dicit: *Non noui vos*. Quis ergo qui possit Deo dicere: *Quare mei oblitus es?* Sed tamen commune hoc sanctis, nobisque infirmis est. Sanctus dicit quasi meriti sui conscius: & tamen quo sanctior, hoc humilior. Quod si vix sanctus dicit, quid ego dicam peccator, nisi ad illud referam: *Quare operis tui oblitus es?* quare visitationis tuæ oblitus es? postremo, quare infirmitatis meae oblitus es? Quid est enim homo, nisi quia visitas eum? Non ergo obliuiscaris infirmum. Memento Domine quia infirmum me fecisti: memento quia de puluere me finxisti. Quomodo stare potero, nisi solidatur hoc lutum semper intendas: vt de vultu tuo soliditas mea prodeat? Cum auerteris faciem, turbabuntur omnia: si intendas, vae mihi, non habens quod in me aspicias, nisi contigua delictorum: nec deseri vile, nec videri est: quia dum videmur, offendimus. Possumus tamen æstimare, quia non repellat quos videt: quia emundat quos aspicit. Ignis ante eum ardet, qui crimine exurat. Bonum est ergo nobis, vt non repellamur. Ideo queritur Dauid, quia repulsum se credidit, qui fuerat ante susceptus. Denique in posterioribus dicit: *In te confirmatus sum ex vtero*. Sed & supra scriptum habemus:

2. Cor. 4.
Hier. 2. 2.
Ibid.
Hier. 17.
Ioan. 8.
Luc. 10.
Ibid.
Psal. 138.
Hier. 1.
Psal. 90.
Deut. 32.

Sapient. 3.

2. Tim. 2.
Matth. 7.

Psal. 8.

Psal. 6.

Iob. 10.

Psal. 103.

Iob. 2.

Psal. 70.

Psal. 21.

Zuc. 23.

Ibid. Ioan. 1.

Psal. 109.

Psal. 87.

Psal. 21.

Ionae. 2.

Esai. 7. Esai. 8.

In te proiectus sum ex utero: de ventre matris meae Deus meus es tu. Bonum est & proiici, sed in Deum. Denique ex persona Christi, hoc in vigesimo primo Psalmo dicitur: qui verè in patrem de utero proiectus est Virginis. Non enim terrena cum excepere morientem. Vnde in cruce positus, cum emitteret spiritum, ad patrem ait: In manus tuas commendo spiritum meum. Non ergo addant, Domine, vt psalter faciant, quod neque in Latino codice inueni meo, neque in Graeco, neque in Euangelio, quod est euidentius. Denique supra dixerat: Pater dimitte illis hoc peccatum. Et ideo tamquam patri, in manus eius commendare se spiritum suum, in cuius sinu semper est filius: quamquam, etsi addant quod dixerit Domine, considerent quod quasi homo in morte positus hoc loquatur. Ergo proiectus est de utero in patrem, de ventre matris suae, hoc est, definiuit quod ille vterus qui proiecit eum, vter est matris. Pater autem dixit: Ex utero ante luciferum genui te. Non proiecit vtique pater filium, à quo nunquam digressus est filius, sicut ipse ait: Traditus sum, & non egrediebar. Non proiecit eum, cui eiusdem substantiae vnitate connectitur. Potest ergo & sic legi, In te proiectus sum ex utero de ventre matris meae, vt sequatur, Deus meus es tu, ne discedas à me. Potest & sic, De ventre matris meae Deus meus es tu, quoniam in utero positus à te numquam recessi, tecum eram, qui tamquam Ionas in utero ceti positus, te pro populo deprecabar. Et verè de matris suae ventre cum Deo erat, secundum quod scriptum est: Quoniam priusquam sciret puer bonum aut malum, elegit quod bonum est. Et antequam patrem vocaret aut matrem, virtutem Damasci & spolia Samariae depradatus est: vt gentibus euocatis regnum patri pie deuotionis acquireret.

Dum confringuntur ossa mea, exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei: dum dicunt ipsi mihi per singulos dies: Vbi est Deus tuus?

Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei & Deus meus.

Quare tristis es anima mea? Prima interpellatio querelam habuit, quod comperendinarentur bona quorum iam fructus desiderabatur. Secunda interpellatio, quod expectatus prudentibus Christi differerebatur aduentus, quem lex annuntiauerat, quem prophetae pollicebantur: & eo impatientius aestuabant corda iustorum, quoniam ad redemptionem cognouerant esse venturum vniuersorum. Quorum vniuersorum? Quibus euangelico tramite via virtutis aperiret, bonorumque operum semitas demonstraret: sicut ipse dixit in Proverbiis: Dominus creauit me principium viarum suarum. Ideo ergo dicebatur ei, Vbi est Deus tuus? quia adhuc non venerat Christus, sed sperabatur. Sauebat ergo diabolus, vt obtereret quos sciebat in aduentu Domini credituros: & diuersis afflictabat exitiis. Interpellat ergo Dauid, vt morantem excitet, & questu

Prover. 8.

prophético festinare urgeat, admoneat subuenire. Habemus similitudinem huius interpellationis etiam in posterioribus, vbi dicit idem Propheta: Vt quid repulisti nos Deus in finem? Et ibi aperte, quod congregationis suae oblitus sit, & virgam hereditatis suae abiecerit, flebiliter deplorauit: & quod in plebe Dei insurrexerint eius inimici, de quibus ait: Et gloriati sunt qui oderunt te, in medio festi tui. Fortè hic versiculum videretur Assyrios designare, qui triumphauerunt populum Iudaeorum, nisi sequeretur: Posuerunt signa sua signa, & non cognouit. Signa semper in bello sunt, quae praeliuros praerire consueuerunt, & agmen ducere militare. Vnusquisque numerus aut legio signa sua sequitur. Et si dispersi fuerint bellorum tumultu, eo vbi signa sua prospexerint esse, quamlibet longè positi reuertuntur. Vnusquisque ductor haec signa constituit, & sequenda praescribit. Sed sunt etiam alia signa, quae victor hostis imponit, & tamquam captiuus obseruanda decernit: sed qui fidelis est miles, propria signa sequitur, non agnoscit aliena. Quae sunt aliena signa, intensius & impensius consideremus. Signum suum posuit Deus in frontibus singulorum: ibi quoque antichristus sua signa ponet, vt proprios recognoscat. Sed qui in occulto Iudaeus est, ille vterus confessor dicit: Posuerunt signa sua signa, & non cognouit. Posuerunt diabolus & ministri eius, sed ego nesciui illa: quia non consensi artibus eius, non acquieui imperiis eius. Posuit Assyrius Nabuchodonosor signa pueris Hebraeorum, & mutauit illis nomina: & praecipit vt adorarent imaginem eius, & recederent à solemnibus patrum suorum, ritibusque Chaldaeos posthabita Deilege sequerentur. Constituit hoc rex: sed statuit Daniel in corde suo, vt regalis mensae contagia declinaret. Rectè ergo ei conuenit dicere: Signa non cognouit aliena. Iustum erat vt Hebraei pueri adorarent imaginem regis. Responderunt ei: Non adoramus imaginem tuam. Aperte dixit vnusquisque eorum: Posuerunt signa sua signa, & non cognouit: id est, non sum expertus, non villo consensu recepi, non aliqua societate in me transuli. Vnde & de Dei filio legimus quod peccatum non cognouit. Et alibi habes: Qui custodit mandatum, non cognoscerit verbum nequam: cum liquidò clareat, quia non cognitio improbitatis, sed societate criminosa sit. Ipse etiam Dauid in posterioribus dicit: Declinantes autem malignos à me, non cognoscebam. Vbi autem voluerint haec signa aduersarij deponere, declarat: Sicut in via, inquit, super summum, quasi in silua lignorum securibus conciderunt ianuas eius in idipsum, in bipenni & ascia deiecerunt illud. Quid hoc sibi vult, nisi vt ostendat quia fides nostra non quasi in via esse debeat, ne veniant volucres caeli, & auferant eam, sicut verbum illud, quod legis in Euangelio non debere circa vias & semitas seminari? Ergo sancti volentes fidem huiusce aduersarij eradicare, qui non vident signa sua in corde eius, tentauerunt quasi in via, id est, in periculo collocare. Cor autem in summo est: quia oculus sapientis in capite eius. Et posuerunt signa quasi in silua lignorum: quae cito exuruntur igni, aut securibus conciduntur. Exit enim ignis de filiis, & exurit etiam cedros Libani. Hoc autè faciendum

Psal. 73.

Ibid.

4. Reg. 25.

Psal. 109.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 9.

Psal. 73.

Psal. 67.

Psal. 109.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

dum putauerunt, vt polluerent diuini nominis tabernaculum, quod est in nobis. Sicut enim templum Dei sumus, ita sumus & tabernaculum Dei, in quo festa Domini celebrantur. Ergo tu o homo summum tuum custodi, vt conuassess capita inimicorum verticem capilli perambulantium. In superfluis enim perambulant, non in sanctis. In vertice capilli, non in vertice deuotionis & fidei. Et si spiritus potestatem habentis in te ascendat, vt habes in Ecclesiaste, locum tuum ne derelinquas. Etenim superiorem te Christus constituit quem ad imaginem Dei fecit. Tene ergo superiorem fidei & pietatis locum, quem à Deo accepisti: vt superior factus, ascendentem de inferioribus, hoc est, de terrenis & secularibus, spiritum nequam facile repellas, & signa eius non suscipias in pectore tuo, non occupet animum tuum vestibula, nec introitus mentis tuae, & quasi in silua lignorum ignibus suis caduca & fragilia populetur, aut securibus suis ianuas tui cordis excidat. Sit igitur in nobis non silua, sed vinea, sit porta nostri oris & cordis clausa diligentibus, ne hostis introeat. Cito deicit ianuam, si patentem eam inuenerit. At verò Christus pulsat, non deicit, qui confortauit o Hierusalem seras portarum tuarum. Christus

A manu pulsat vt aperias, aduersarius securibus concidit: & ideo scriptum est, ne securis & malleus in domum Dei intret. Foris debet esse superbia & fallacia, non intus. Foris enim pugna, pax intus, quae supra omnem intellectum est. Non scindatur ferro anima tua, sed vt anima Ioseph, ita anima tua per ferrum pertranseat, ne principale tuum, velut quoddam tabernaculum verbi, in ipso fidei principio & doctrinae spiritalis diruatur ingressu. Fundatus enim vsu atque exercitatione immobilis perseverat, nec locum dat ei qui in summum (quasi transfigurans se in angelum lucis) conatur ascendere: qui si in nobis sua signa non viderit, auctoritatem resistendi habere non poterit. Ergo ne affligat nos inimicus, ne ossa nostra confringat, non deficiamus perseverare in Christo, vt dicat de nobis: Triduo iam perseverant mecum, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Beatus cui ipse cordis dederit firmamentum, vt deficere non possit in istius vitae tramite constitutus. Non deficit qui sperat in Domino, atque ei intimo confitetur affectu, quando quidem eques ille cuius equi calcaneum serpens momordit, etsi retrò cecidit, deceptus tamen non est, quia salutem expectauit à Domino.

S. AMBROSII IN PSALMVM XLII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLII.
ENARRATIO.

Psalmus David quadragesimus secundus.

Iudica me Deus, & discerne causam meam: de gente non sancta: & ab homine iniquo & doloso eripe me.

quoque causam suam à persecutorum gente deposcit, ne malis generis sui & posteritatis haeredibus, profapia totius Iudaici generis implicetur.

Quia tu es Deus meus, fortitudo mea: quare me repulisti, & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

TERTIA Prophetae interpellatio, quae in medio hominum nequitas exercetium constitutus, causam suam ab eorum contagio cupit separari. Quod multi ad Dominum Iesum referendum putant, eo quod ipsius solius est non timere iudicium, qui vincit cum iudicatur. Habet enim à viro iniquo iudicium, in quod volens Christus ingreditur, vt habes scriptum: Popule meus quid feci tibi, aut in quo contristavi te? Ceterum cum omne iudicium illi dederit pater, non quasi infirmo vtrique, sed quasi filio: quod potest ipse subire iudicium? Si iudicium patris arbitrantur filio esse subeundum, pater vtique non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificat patrem. Pater honorat filium, & tu diiudicas? Hoc eo posuimus, ne quis nos arbitraretur quasi metu quæstionis in locum Domini subrogare personam. Prophetae, quum sanctus Dauid preuidens spiritu, insurrecturos Iudaeos aduersus Domini passionem, suae fidei iudicio roboratus non pertimescat. Discerni

Non immeritò turbatur, qui videt sibi aduersus carnem & sanguinem esse luctamen, atque in seipso sibi graue esse naufragium, & in suo corpore tempestatem, quam sustinere non valeat, nisi caeleste auxiliu suffragetur. Nemo enim grauior homini hostis, quam domestici eius. Quid autem tam domesticum quam sibi homo, & suae carnis infirmitas? Et ideo festinat Propheta, & toto precatur affectu, vt Christus adueniat fortitudo vniuersorum, qui suscipiat omnes infirmitates, & faciat vtraque vnum, vt compugnantes sibi metis & carnis inimicitias, sublato soluat pariete, qui internum (quo minus in concordiam conueniret) diuidebat affectum. Ergo quia in seipso sibi erat pugna, erat & à proximis, qui legis & aequitatis immemores, laqueos fraudis & insidias praeparabant, speratumque differerebatur remedium: repulsum se arbitrabatur, quasi recusaret venire qui promiserat remedio se futurum.

Psal. 50.

Psal. 3.

Michae. 6.

Luc. 8.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

Psal. 73.

3. Reg. 6. Philip. 4.

Psal. 104.

1. Cor. 11.

Matth. 15.

Gen. 49.

Ephes. 6.

Michae. 7.

Galat. 5.

Esai. 53.

Ephes. 2.

Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

Tamquam ab spe lucescentis diei in tenebrarum profunda reuocatus, orat ut squalorem huius seculi repellat lux irradiaret, eterna adesset veritas, quae fallacem imaginem mundi huius aboleret. Adfuit Deus votis, qui solet & improuisus adfistere, & non rogantibus se manifestare, sicut ipse ait: Palam factus sum non quaerentibus me. Et piis ad stipulatus oratis, votorum seriem celeri praenit effectum: subitoque in Ecclesiam & in tabernacula sua sanctum Prophetam deduxit in spiritu, atque ante oculos eius sacrum altare constituit, in quo futura totius mundi esset redemptio, & vniuersorum toto orbe remissio peccatorum. Videns ergo in spiritu illam dulcedinem sacramentorum caelestium, illam mensam quae repellit atterentium insidias (sicut ipse in superioribus dixit: Parasti in conspectu meo mensam aduersum eos qui conterunt me) ait:

Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui letificat iuuentutem meam.

Pulchre dixit: *Et introibo*, quasi Adam. Eiecti eramus de paradiso Domini, ex quo Adam peccati sui conscius vultum Domini declinavit. Decorum quoque addidit: *Et introibo ad altare Dei*, quasi in conspectum Dei rediret. Aduersus enim erat muneribus nostris, quando Cain parricidae illius munera non probauit. Latebat Cain alienus a Domini conspectu, furens effera vi animi, quod in fratris sui Dominus respexerat munera, in sua autem non respexerat; sub offensione proprios reliquit haereditas. Occiderat autem Abel, non sibi, cuius & sanguis clamabat ad Dominum, sed occiderat omnibus nobis. Nullius prope iam sacrificium probatur, quia non erat qui faceret bonitatem, non erat usque ad vnum, quando nec Deo fides, nec fratri germanitatis pietas seruata est. Venit Dominus Iesus ut resuscitaret Adam. Resuscitatus est & Abel, cuius munera placuerunt Deo. Obtulit semetipsum Dominus Iesus, id est, primitias corporis sui, in sanguinis asperione, melius loquente, quam sanguis Abel locutus est in terra. Respexit Deus in eius munera, ex quo ipse reconciliationis diuinae gratiam, bonis reliquit haereditibus. Recte igitur sanctus Dauid, quasi ex persona reconciliati hominis ait: *Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui letificat iuuentutem meam.* Adstruamus hunc locum si possumus etiam alterius prophetae exemplo, quemadmodum & hominis aueratus sit Dominus primum sacrificia, & postea sit eidem reconciliatus. Habemus in Esaias libro scriptum dicente Domino: Quid mihi multitudo sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus? Plenus sum, id est, abundo meis, vestra non quaero: holocaustum arietum, & adipem agnorum, & sanguinem taurorum nolo & hircorum, nec sic veniatis in conspectu meo. Et vtiue a foetu pecorum obtulerat Abel sacrificium in quo placuerat Deo: sed typum non requirebat, qui expectabat sacrificij veritatem. Expectabatur enim passio Domini salutaris. Quis enim, inquit, ista requisit de manibus vestris? Calcere regiam

meam non apponetis. Et infra: Quum extenderitis manus ad me, auertam faciem meam a vobis. Sed lauamini, mundi estote, auerte malitiam ab animis vestris. Iudicate pupillo, & iustificare viduam, & venite disputemus, dicit Dominus. Claret igitur quod & ante aueratus sit Dominus sacrificium hominis, & postea reconciliatus, ut respicere in nostra sacrificia dignaretur. Ideo ergo securus intrat, qui ad Domini ingreditur misericordiam. Denique bono seruo dicitur: Intra in gaudium Domini tui. De seruo autem nequam dicitur: Eiecite illum in tenebras exteriores. Ideo & Adam eiectus de patria caelesti & illa sede paradisi, in insulam peccati est relegatus. Recte ergo dicit scriptura: Renouamini insulae, quia peccatorum fluctibus, sicut insulae in istius mundi freto circumuenimur. Ista ergo insulae per aduentum Domini peccatorum remissione renouatae sunt; id est, homines in lauacro medij inter aquas quasi insulae constituti, tundeantur vndarum molibus, sicut insulae consonoris peccatorum relidentibus fluctibus, in quibus ante velut fraudum scopulis erant simplicibus crebra naufragia, quia dolus erat in corde, in ore blandicia. At vero posteaquam Dominus Iesus, in quo dolus non est, adueniens in hunc mundum, caelestis expositione doctrinae humanarum profunda mentium serenauit, & tranquillitatem refudit affectibus singulorum, auferens sepe mendaciam, quasi quaedam portuum coepere appropinquatibus esse suffugia, ut vnusquisque nauigium suae quietis in proximi aut fratris constituat affectu, & in secessu quodam pie mentis haereat litorali. Non immerito ergo tamquam renouatus clamat Dauid: *Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui letificat iuuentutem meam*: ut qui supra se inueterasse inter inimicos suos dixerat (vix in sexto legimus Psalmo) hic ait iuuentutem sibi esse inueteratae prolapsionis humanae senectute renouatam. Renouamur enim per lauacri regenerationem, renouamur per Spiritus sancti infusionem. Renouabimur etiam per resurrectionem, sicut in posterioribus dicit: Renouabitur sicut aquila iuuentus tua. Quomodo renouemur, audi: Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealabor. Et in Esaias ait: Si fuerint peccata vestra ut phoenicium, vt niuem dealabor. Recte renouatur, qui de tenebris peccatorum in lucem virtutum mutatur, & gratia: vt qui tetra prius colluione sordebat, supra niuem albescenti nimis fulgore resplendat.

Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus: quare tristis es anima mea: & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus.

Confitebor tibi in cithara. Habet citharam suam anima nostra. Neque enim diceret Paulus: Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente: nisi haberet citharam quae pleetro sancti Spiritus resuleret. Cithara est caro nostra, quando peccato moritur, vt Deo viuat. Cithara est caro nostra, quando septiformem accipit spiritum in baptismatis sacramento. Testudo enim dum viuat, luto mergitur:

Esaias. 65.

Psal. 22.

Gen. 3.

Gen. 4.

Ibid.

Psal. 13.

Gen. 4. Hebr. 9. Hebr. 12.

Esaias. 1.

Hebr. 11. Esaias. 1.

ur: vbi mortua fuerit, tegmen eius apratur in usum canendi, & pie gratiam disciplinae, vt septem vocum discrimina numeris modulantibus obloquatur. Similiter caro nostra, si viuat illecebris corporalibus, in quodam caeno viuat, & voragine voluptatum. Si luxuria moriatur atque incontinentia, tunc veram vitam resumit, tunc edere incipit bonorum operum dulce modulamen. Dulcis sonus est castimoniae, dulcis sonus timentium Deum.

Denique in omnem terram exiit sonus eorum. Dulcis sonus est fidei, quae annuntiat, vt scriptum est, in vniuerso mundo. Hic sonus a nobis exeat ad Deum, sicut exiit a Theffalonicensibus, vt etiam non canentes canamus, & bonorum concentu operum Dominum praedicemus: cui est honor, gloria, perpetuitas a saeculis, & nunc & semper, & in omnia saecula saeculorum. Amen.

SANCTI AMBROSII IN PSALMUM XLII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMUM DAVID XLIII. ENARRATIO.

Titulus Psalmi XLIII.

In finem filiis Core intellectus, Psalmus Dauid.

PSALMI titulus est: *In finem filiis Core intellectus*. Vbi passionis Dominicae, & baptismatis, & ingressionis ad altare sacrosanctum, decursa mysteria sunt: docet sanctus propheta Dauid quemadmodum athletam suum, cuius nomen teneatur in agone sanctorum, Christus exerceat. Sicut enim sine labore nostro, non ex operibus, sed ex fide per gratiam suam nobis peccata donauit, & ad coronae petitionem indulgentissimus nos & benignus admittit, nec superiora nobis fecit obesse flagitia, quibus tanto certamine iudicaremur indigni: quaritur enim etiam in iis qui lustrale certamen hoc subeunt, etiam disciplina viuendi ita rursus ne tanta peccatorum donatione resoluti, in superiora flagitia vel desidiam reuertamur: Psalmus iste nos admonet multa nobis & grauius certamina esse proposita, vt nemo nisi qui legitime certauerit, coronetur. Luctandum est igitur aduersus carnis huius illecebras, & feruorem sanguinis. Luctandum est aduersus nequitias spirituales. Nemo grauior domestico aduersario, nemo nocentior hoste eo cui caelestis substantiae potentia suffragatur. Cum dico nemo, diuini memento sermonis, quem dixit Dominus: Quia maior ex natis mulieris Ioanne Baptista nemo. Nam qui natus est ex Virgine, ipse super omnes est: & ideo neminem vereamur, qui Christum habemus: quoniam si Christus pro nobis, quis contra nos? Certemus ergo usque ad finem, vt euacuat omnibus quae aduersum Iesu Domini voluntatem in nostro ante corpore militabant, verae exercitiis virtutis intenti, soli Deo nostro & Domino seruiamus. Hic enim finis, vt scriptum est: primitiae Christus: deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & patri, cum euacuat omnem principatum & potestatem & virtutem, vt mors nouissima destruat, & incipiamus Deo esse subiecti, regnum in nobis caeleste seruantes, vbi erat ante colluio peccatorum. Merito ergo, *In finem filiis Core intellectus*. Psalmus in-

scribitur, vt in eo cognoscendo non vulgaris auditus, sed intellectus spiritalis operetur. Denique Aquila Psalmum disciplinae posuit. Et ideo tibi dicit scriptura: Da in disciplinam cor tuum, aures tuas praepara sermonibus intellectus. Et alibi: Ad sciendum sapientiam & disciplinam. Sapientia est quae sensu scaturit: disciplina, in habitudinem quandam naturae coalita forma virtutum, & mentis confirmata sententia scientiae disciplinis. Intelligere quoque obscurum sermonem atque dictiones prudentiae & aenigmata. Prouerbiorum scriptura nos docuit, cuius auctoritate colligimus has prudentiae principales esse virtutes: eo quod sapientia semper quasi mater fecunda parturiat, disciplina quasi feuerior magistra distingat, intellectus quasi diligens quassator inueniat, & veram iustitiam iudiciumque rimetur. Docemus haec sacrae testimoniis lectionis. Sapientia dicit: Ego quasi fons a paradiso, dixi: Rigabo meum hortum, & adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam. Na cogitationes suas menti hominis, & bonos sensus quasi pia mater infundit. Accipe etiam testimonia discipline: Fili ne neglexeris disciplinam Dei, nec defeceris ab eo correptus. Quae enim diligit Deus corripit. Seuera quidem in corripiendo, sed dulcis in corrigendo est disciplina: ne fluitemus & vagemur errantes, sed recipiamur a Christo. Disciplina enim non examinata errat, vt scriptum est. Sed pro conuersatione hic posuit disciplinam. Tamen sicut sapientia, ita & disciplina & perfecta & imperfecta eodem nomine nuncupatur. Sed vbi sine adiectione vel disciplina vel sapientia nuncupantur, definitionem perfectionis accipiunt. In examinata ergo fluitat disciplina, sed examinata non fluitat. De intellectu quoque eadem scriptura definit, quia intellectus bonus est omnibus qui eum faciunt: intellectus autem cum in se & sapientiae gratiam habeat, & ordinem disciplinae, vtiue doceatur quod & sapientia & disciplina bonae sunt eis qui earum instituta suis ministeris exequuntur. Diximus de titulo, Psalmum adoriamur.

Psal. 41.

Psal. 42.

Gen. 11.

Psal. 6.

Tit. 5.

Psal. 101.

Psal. 50.

Esai. 1.

Esai. 1.

Mat. 11.

Mat. 3.

Rom. 8.

1. Cor. 14.

1. Cor. 15.

Psal. 18. Rom. 1.

1. Theff. 1.

Prouer. 23. Prouer. 1.

Ibidem.

Exod. 24.

Prou. 3. Hebr. 12.

Prouer. 10.

Psal. 110.

Psalms David quadragesimustertius.

Deus auribus nostris audiuius.

Sic Symmachus. Theodotion verò, *In auribus nostris*, dixit: sicut & Septuaginta viri. Quid est, quod ait: *Auribus nostris*? Quasi non satis esset, *Audiuius*. certè si hoc placuerat: *Auribus audiuius*, plenum erat. cur ergo additum est, *Nostris*? Quid sibi hoc vult, nisi vt intelligas illa esse nostra, quæ mentis sunt, & ea esse meliora, quàm quæ istius corporis? Et ideo quasi de alio dicit hic ipse Propheta: Non timebo quid faciat mihi caro. Et alibi: Voce mea ad Dominum clamauit, vox mea ad Deum, & respexit me. Illa vox mea, quæ auditur à Christo, non quæ resultat in publico. Non vult igitur suum esse, quod corruptibile atque terrenum est, qui ad imaginem Dei & similitudinem meminit se creatum. Denique scriptura nos edocet, prius ad imaginem Dei hominem esse formatum, postea de luto factum. Quasi superior ergo (superior enim qui antiquior) & gubernator & rector huius corporis animæ vigor dicit: *Auribus nostris audiuius*. Quis iste est, nisi cui dicitur: Qui habet aures audiendi, audiat? Sunt enim qui aures habent, & audire mysteria non possunt: de quibus dicit Iesus in reuelatione Ioannis: Foris canes & veneficos & impudicos: quibus flagitiorum cupiditas, & ærugo pecuniæ aurē obstruit audiendi. Consideremus igitur quæ audisse se dicant, vel à quibus audisse commemorent.

Et patres nostri annuntiauerunt nobis, opus quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.

Qui sunt isti patres nostri? Titulus habet quia *Psalms* filiis Core scriptus sit, vt ab ipsis canatur, qui psallendi munus receperant, & in huiusmodi officium fuerant deputati. Core autem & Dathan & Abiron cum aliis qui aduersum Moysen & Aaron insurrexerant studio contumaci, terræ hiati in deserto vorati sunt & necati. Quibus mortuis, qui alij patres eorum filiis mirabilia opera Domini annuntiare potuerunt? In maleuolam enim animam non ingreditur sapientia. Si sui ergo patres non annuntiauerunt filiis, alieni multo minus, qui declinarunt sobolem perfidorum. Qui sunt itaque isti patres? Vide ne illi, de quibus dictum est: Interroga patrem tuum, ipse tibi dicet. Interroga quando legis Paulum: vel si non legis, & mouet te aliquid, in ipso require. Ipse est enim bonus pater, qui potest docere & formare in nobis Dominum Iesum: sicut ipse testatus est, dicens: Filioli mei, quos ego parturio, donec formetur Christus in vobis. Ostendit tibi hos patres Euangelista Ioannes, qui ait: Dico vobis patres, qui cognouistis quod est ab initio. Isti sunt patres, quorum senectus vita immaculata est. Ideo in conuentu seniorum appone digitum ori tuo, vt audias quod tibi proficit, & vitæ æternæ sacramenta cognoscas: ne interstrepas insolens tyro doctoribus: & qui adhuc discere debeas, docere præsumas. Quid igitur isti patres annuntiauerint Core filiis, audiamus: *Opus* (inquit) *quod operatus es in diebus antiquis*. Qui sunt isti dies in quibus Deus magna & mirabilia operatus sit, requiramus. Et docet nos scriptura esse aliquos præclaros dies in quibus refulserint facta diuina,

cum lectum sit, quia sol in tenebras conuertetur, & luna in sanguinem, priusquam veniat dies Domini magnus & illustris. Et erit, quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. In ipso enim die Christus hominibus resurrexit, & ideo specialiter de ipso dictum est: Hic est dies quem fecit Dominus: exultemus & lætemur in eo. Cū igitur omnes dies Deus fecerit, huic tamē diei præ cæteris diuini operis prerogatiua delata est, quo peccatum omne sublatum est. Dies autem alij peccatorum sunt. Hic ergo est dies quem illuminauit sol ille iustitiæ. Nam & ipse ortus suos & occasus habere cōsuevit. Vnde & scriptum est: Orietur in diebus eius iustitiæ, & abundantia pacis. Sunt ergo dies Christi quibus orta iustitiæ est, & pacis abundantia: sunt dies Christi quibus orta sapientia est. Audi quomodo exoriatur sapientia: Si quis videtur sapiens esse inter vos in hoc sæculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Ideo dicit sapientia quæ stultitia huius mundi elegit: Dominus creauit me principium viarum suarum in opera sua. Sicut enim in diebus Ozia regis, & in diebus Nabuchodonosor exorta perfidia est, dominata captiuitas: sic in diebus Domini Iesu exorta est fides, quæ splendorem suæ claritatis & luminis toto orbe diffudit. Qui enim meliores dies, quàm quibus refulsit nobis visio Dei, sicut dixit Iacob: Sic enim scriptum est: Vidi Deum facie ad faciem: & salua facta est anima mea. Et cōtinuò exortus est ei sol. Quis iste sol, nisi qui dies fecit fulgere iustitiæ, quibus in terra natus est Christus ex Virgine? In specie vidit Iacob, & Deū vidisse se dixit: in veritate viderunt Iudæi, & non crediderunt. Ideo illis breuiati sunt dies, nobis illuminati: quoniam illis deficiebat dies, nobis appropinquarebat. Vnde Iudaicam sanctus David refugiens cecitatem ait: Ne deducas me in dimidiū dierum meorum. Sic enim dies Domini magnus & illustris est, utiq; non prolixitate tēporis, sed iustitiæ vel gratiæ claritate. Ergo sunt dimidij dies, quibus breuiantur dies impietatis caligine, & squalore perfidiæ: quibus occidit sol super prophetas, sicut scriptū est. Namq; vt iustis oritur sol iustitiæ, sic occidit infidelibus. Sed occurrit illud quod dicit Dominus: Propter electos breuiabuntur dies. Et videtur cōtrarium, nisi diligenter aduertas, & superiora repetas. Dicit enim Dominus: Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic Christus, aut ecce illic, nolite credere. Surgent enim pseudo-christi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Et ideo ne decipiantur electi, admonet Dominus quid sequendum sit, vt non falsorum prophetarum sermone capiamur, neque nos eorum aliqua prodigiosa facta decipiant. Sed tunc credamus Christum esse venturum, cū dies pleni iustitiæ coeperint refulgere. Christus enim pleno maiestatis suæ lumine reuelabitur: & sicut fulgur exit ab Oriente, & toto lumen suum vsque in Occidentem orbe diffundit: sic & filius hominis cum suis angelis veniens illuminabit hunc mundum, vt credat omnis homo, & salua fiat omnis caro. Non ergo credamus antichristo, de quo dicent falsi prophetæ: Hic est Christus. Dies enim perfidiæ erunt antichristi dies. Non credamus iis qui dicent: Christus in deserto, Christus in penetralibus. Iam enim

Psal. 55.
Psal. 76.

Genes. 1.
Genes. 2.

Luc. 8.

Apo. 22.

1. Paral. 26.
Num. 16.

Sapient. 1.

Deut. 32.

Galas. 4.

1. Ioan. 2.

Sapient. 4.
Ecles. 32.

enim omnia plena sunt Christi, vbi appropinquare cœperit Christus. Sed cū viderimus facta quæ Christus in Euangelio suo antè prædixit, tunc credamus eius aduentum: ne dum verum quærimus lumē, in infidelitatis tenebras incidamus. Cauenda ergo signa perfidiæ, quibus breuiantur dies, atque minuuntur. Sol enim obscurabitur, stellæ cadent. hoc est, iusti Dei. Sunt enim qui fulgeant sicut stellæ in cælo. Cū hæc videris, crede adhuc tardare Christum. Vbi enim Christus, ibi fides clarior. Vbi antichristus, ibi dies dimidij: de quibus vtique non quereretur David propheta, si ad temporis breuitatem videretur esse referendum, cū ipse alibi dixerit: Heu me quod incolatus meus prolongatus est. Quomodo enim aut illum dilatatum incolatum cælestem, aut hunc terrenum comperendinatum doleret, qui antè poposcerat, ne in dimidium dierum suorum deduceretur, cū dierum breuitas celerandi cursus istius compendium videretur afferre? Vnde colligitur & illud quod ait: Honora patrē & matrem, vt longæuus sis super terram: quomodo intelligere debeamus. Multi enim qui honorant, citò sæpe rapiuntur, vt immatura ætate moriatur. Multi etiam qui minus deserunt parentibus suis, longæuæ fruuntur stipendiis senectutis. Et nisi longæuitatem illam vitæ accipiamus æternæ, inuenitur scriptura destitui subsidio veritatis. Vnde Græcus expressius dixit: Vt sis multorum dierum: hoc est, *πολυμερος*. Quicumque enim cultus pius sedulo seruat officio, à tenebris noctis alienus, in dierum luce versatur. Et ideo qui legit Deuteronomium: Leget, inquit, illum omnibus diebus vitæ suæ. Nō vtique noctibus, sed diebus: quia dies fulget legenti mysteria veritatis, & diuinæ pietatis oracula. Consideremus se-

Manus tua gentes disperdidit, & plantaisti eos: afflixisti populos, & expulisti eos.

Scimus quidem quod multas gentes eradicaerit Dominus & euerterit, vt possessionē sibi Iudæorum populus inueniret: quarum gentium terras Abrahamæ femini daturum se Dominus declarauit. Sed cū *Psalms* iste Euangelium Domini, & tempora aduentus eius annuntiet, non mihi videtur quæ superius à Iudæis gesta sunt recensere, sed futura signare, quemadmodum crediturus esset populus nationum. Confirmat igitur fidem Ecclesiæ antequam nuntiet, & victorias pietatis eius enumerat: quæ non in brachio, neque in gladio suo feras expulit gentes, & non certamine bellico turmas fugauit hostiles, sed mansuetudine ac fide terras inimicorum sine vllō cruore possedit. Fides enim sola pugnavit: & ideo triumphos meruit, quos non reuocaret perfidia, sed aueret: quia persecutionibus suis non vincitur Ecclesia Domini, sed probatur. Quæ sunt igitur istæ gentes quas vicerit Ecclesia, cognoscamus. Vetera dico vocabula, sed mysteria noua. Chananæi sunt, Chettæi, & Amorrhæi, Pherezæi, & cæteri, quorum infra vocabula digeremus. Hæc autem populorum sunt nomina: sed passionum infirmitates, & humanorum incētia & opprobria peccatorum designant. Quod primum est igitur, homo in Christo ipse se domuit, & ipse se vicit, vt sibi uiue-

ret. Sibi enim uiuit, qui Deo uiuit, vt vitam Christi uiuat æternam. Non ergo pugnavit militaribus armis, & ferreis telis populus Ecclesiæ, sicut pugnavit populus Iudæorum. Ille in figura pugnavit, nos pugnamus in spiritu. Ille aduersum alienigenas pugnavit; nos ipsi bellum habemus in nobis: & ideo prius nobis vincēde sunt proprii corporis passiones. Audi pugnantem Apostolum Paulum aduersum gentem Chananæorum: Video, inquit, legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Nunc se erigit caro nostra, nunc deiicit. Erigit mētē, deiicit potestati: & vbi se virgeri viderit, constantiam deserit, & ad subiectionem parata ducitur in legem peccati, vt fidem deferat, perfidiæ succumbat: & Chettææ infirmitatis indicio destituta vero, cedat mendacio, seruiat crimini, adquiescat errori, & tamquam Amorrhæus loquatur amara pro dulcibus. Fides enim dulcis amara perfidia est. Vnde præclare Petrus quid fides esset expressit, dicens: Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus. quomodo igitur vis vt discedamus à te? Captus enim cælestium suauitate verborum, discedere nolebat à Christo. Qui autem negat Christum, ipse se separat à Christo. Sed neque versuta Amorrhæorum disputatio eiusmodi, quæ per philosophiam nonnullos à veritate transducit: neque Iebusitorum turpis abiectio, quæ se subiicit atque substernit cursum currentibus sæcularem, qui non potest esse perpetuus, sed in portis deficit mortis, de quibus exaltatum David propheta se gaudet: neque Cinæus, qui per suam pecuniam possidetur, sicut insatiabili auarus affectu: neque Cenezæus, qui putat in diuitiis possessionem esse perpetuam, & vanam spem constituit in caducis, atque inani opinione se lætat: neque Raphaim, qui profiteretur aliis se ferre medicinam, cū vulnera sua curare non possit: & ideo si quis ad huiusmodi medicum confugerit, necesse est prius patrimonium suum omne consumat, quàm profectum sanitatis accipiat: sicut illa mulier in Euangelio quæ per duodecim annos fluentem sanguinem corporalium voluptatum sistere non potuit, nisi posteaquàm confugit ad Christum. Intellexit enim quod nemo perfectus medicus, nisi qui descendisset è cælo: de quo cognouerat dictum: Misit verbum suum, & sanauit eos. & aduertit de ipso dictum: Ecce dedi verba mea in os tuum, & constitui te hodie super gentes & regna, eradicare, & destrucere & perdere, & ædificare, & plantare. Nam licet frequenter Deus loquutus sit in prophetis, in quo tamen expressius quàm in suo loquutus est filio? qui virtutem omnem exprimens patris ait: Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit. Non ergo Hieremias, qui tempore captiuitatis susceperit exilium, sed Dominus Iesus suis verbis eradicauit ex intimis peccatoribus vitia gentilium, perfidiam nationum, & versutarum cogitationum praua commenta destruxit, atque omnia vestigia iniquitatis aboleuit. Deinde infudit postea fidem, & continentiam disciplinam, ne tamquam in vase corrupto confusione vitiorum coacercentur sacramēta virtutum. Vnde pulchrè Apostolus dicit: Sed regnavit mors ab Adam vsque ad Moysen. Quid est Moyses, nisi lex?

Galas. 2.

Rem. 7.

Deut. 1.

1. Ioan. 6.

Coloss. 2.

Psal. 9.
Num. 24.

Lucas 8.

Psal. 106.

Hier. 1.
Hebr. 1.

1. Ioan. 7.

Rem. 5.

Rom. 10.
Rom. 5.

Exod. 17.

Ibidem.

Esa. 53.

Philip. 2.

Luc. 23.
Hier. 1.

Exod. 15.

Psal. 26.

Mat. 5.
Mat. 11.

Psal. 117.

Luc. 2.

Quoniam ipse interpret est legis: finis autem legis Christus. Regnavit ergo peccatum in hoc mundo, & in peccato mors, & in peccato mors, & in peccato mors, & in peccato mors, & in peccato mors. Docuit quidem nos Moyses leuare ad Dominum manus, pijs cultus instituens disciplinam. Docuit quemadmodum Amalech verusitiam vinceret: ut si mores nostros & opera leuaremus ad Christum, sic destrui posse perfidiam. Sin verò deiiceremus animam, inclinaremur affectum, & à continentia studio auerteremus ingenium, ut persuasio nos vana superaret: nullum remedium futurum, nisi Iesus depressa iam brachia Moyfi tamquam infirmitatem legis attolleret, & sua misericordia sustineret. Sed infirmum adhuc fuisset legis auxilium, nisi ipse Iesus venisset in terras, qui in se nostras susciperet infirmitates, quem solum nostra peccata grauari non possent, nec inclinare manus eius, qui se inclinavit vsque ad mortem, mortem autem crucis: in qua expandens manus suas, totum orbem qui erat periturus, erexit: leuauit iacentes, atque ad se omnium gentium fidem traxit, dicens homini: Hodie mecum eris in paradiso. Hoc est ergo disperdere atque plantare, ut vitiosa eradicentur, meliora plantentur in pectoribus singulorum. De quo præclare Moyses in Exodi cantico ait: Inducens plantato eos in montem hereditatis tuæ, in præparatum habitaculum tuum: petens ut induceret Dominus populum suum in illa præcella virtutis sapientiaque plantaria, ibique plantaret in opera sua, & institueret præceptorum cælestium disciplinis, atque in eo præpararet sibi suæ sanctificationis habitaculum: quod vtique non hereditario iure, nec nostrorum contemplatione meritorum, sed pro sua gratia Dominus conferre dignatur. Quomodo enim, vbi manere non potuimus, eò redire possemus, nisi privilegio fulti redemptionis æternæ? Et ideo pulchrè dixit Propheta:

Quoniam non in gladio suo possederunt terram, & brachium suum non liberauit eos: Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacuit tibi in illis.

Quoniam non in gladio suo possederunt terram. Quænam terra est, quæ non brachio capiatur, non gladio possideatur, nisi terra repromissionis, de qua hic ipse dixit Propheta: Credo videre bona Domini in terra viuientium? Non immeritò igitur eius tam præclara possessio est, in qua non sæculi aduersa dominantur, sed Domini bona æterna fructificant. Idcircoque non gladio acquiritur, sed mansuetudine possidetur, sicut Dominus Iesus testificatus est, dicens: Beati mites, ipsi enim possidebunt terram. Nemo ergo impacificus, nemo arrogans aut superbus, sed mansuetus & humilis corde, qui nihil sibi arroget, sed totum ad gratiã referat, non in sua fortitudine gloriatur, sed dextera Dei credat se esse protectum, dicens: Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me. Gladio quoque Dei memoret se esse seruatum, illuminatum quoque Dei vultu omnipotentis: in quibus omnibus Christus est protector, vt dextera; defensor, vt gladius. Vnde & Symeon dixit ad Mariam: Et tuam ipsius animam per-

transibit gladius. Gladius enim Dei verbu est, quod acutius omni gladio vsque ad diuisiones animæ cogitationesque pertransit, vt nulla cognitionem eius occulta prætereant. Vultus quoque paterni splendor est Christus; & ideo dicit: Qui me vidit, vidit & patrem. quasi splendor gloriæ eius, & imago substantiæ. Ad ipsum ergo omnia iure referenda sunt. Ipsi Moyses, ipsi Aaron, ipsi etiam patres sacrabant vniuersa quæ gesserant, vt de hostibus triumpharent. Neque enim in sua confidentia dixit Iesus Naue: Stet sol contra Gabaon: sed quia præsumebat in Christo, quem ducem militiæ cælestis agnouit, & suppliciter adorauit: & ideo gentes feras eradicare promeruit, & populum patrum in terram repromissionis inducere, quia nihil suis operibus deputabat, credens indigna esse opera hominum tanta gloriæ remuneratione cælestis, quam Dominus ex sua magis misericordia, quam pro nostrorum cõtemplatione factorum statuit in se credentibus conferendam. Vnde & Abraham impigrè Deo credidit, vt apud eum iustificationis gratiam reperiret, quam mercedem sui operis collocaret. Vberiora enim dona sunt largietis, quam merces operantis. Propterea & illi qui æqualitatem mercedis inuiderat, respondit Dominus: Si ego bonus, oculus tuus quare nequam? Patres ergo nostri, vt pote proximi & heredes patriarcharum, plantati in terra repromissionis, nõ suis hoc meritis vendicabant. Ideo nec Moyses eos induxit, ne legis hoc existimetur esse, sed gratiæ. Lex enim merita examinat, gratia fidem spectat. Vnde præclare Apostolus fidem patrum secutus ait: Sed neque qui plantat, est quidquam, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Non enim Iesus Naue qui induxit, neque qui plantauit eos, sed Deus qui incrementum populo dedit, habet gloriæ principatũ. Nec te moueat quia superius dixit: Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos. Hinc enim colligis quia non omnis qui plantat, aut qui rigat, incrementum dat: sed qui incrementum potest dare, potest ipse plantare: sicut gentes plantasse dicitur Dominus. Ipse enim plantauit, qui plantationis donauit effectum. In iis tamen qui per fidem Christi Domino placere meruerunt, cui soli à patre dicitur Deo: Filius meus tu es, in te cõplacui. Qui ergo participes Christi sunt, ab eo placendi gratiam consequuntur. Et pulchrè ait: Complacuit tibi in illis: vt distantia videatur iure seruata. Rectè enim Deus in filio cõplacet, quia æqualis est patri, nec in vilo decolor inuenitur: quia cõplacet diuinæ iure naturæ, & vnitæ substantiæ. Et rectè cõplacet in filio pater: quia pater honorificatur in filio, sicut in patre filius. In nobis autem Deo cõplacuit: quia nobis ipse donauit vt ei placere possemus. Piè autè & hoc homini specialiter donatum, nõ arrogatiũ vsurpatũ scriptura nos docuit. Decet enim vt in iis cõplacat Deo, quos ad similitudinẽ suã fecit, & quos per imaginẽ suã voluit prærogatiuam gratiæ habere cælestis. In imagine ergo sua Deus complacet: in iis autè qui secundũ imaginẽ ipsius sunt, cõplacet Deo. In his autè suũ munus, & suum donum: quod tunc reuelabitur, cum perfectũ illud aduenerit: quia cũ apparuerit quid simus, similes ei erimus, vt scriptũ est. Ergo qui non in brachio suo, hoc est, in sua operatione præsumit, sed

Hebr. 4.

Ioan. 14.
Hebr. 1.

Ioan. 10.

Ioan. 5.
Ioan. 1.

Genes. 15.
Rom. 4.

Mat. 20.

Deut. 34.

1. Cor. 3.

Ioan. 35.

Psal. 43.

Ibidem.

Mat. 1.

Mat. 17.

Genes. 2.

1. Cor. 13.
1. Ioan. 3.

Mat. 13.

1. Tim. 6.

1. Cor. 6.

1. Tim. 20.
1. Tim. 10.

Genes. 15.
Rom. 4.

Hebr. 1.

1. Cor. 10.

1. Cor. 3.

Ioan. 35.

Psal. 43.

Ibidem.

Mat. 1.

Mat. 17.

Genes. 2.

1. Cor. 13.
1. Ioan. 3.

Mat. 13.

in Dei gratia, credens quòd non facta sua vnumquemque iustificant, sed fides prompta, dicit Domino:

Tu es ipse rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob.

Non perfunctorius sermo est, vt dicas: Tu es ipse rex meus. Non quicumque hoc dicit, sed in quo Dei regnum est. In quo autem regnat Deus, vtique in eo peccata non regnant. Non enim Deo regnum est commune cum crimine. Quis autem dicit, Deum meum, nisi qui ipsi exhibet plenum reuerentiæ & pietatis affectum? Iusto enim dicitur: Ego sum Deus tuus. Denique & Thomas vbi tetigit manu propria latus Christi, & euentia indicia indubitata resurrectionis inuenit, respõdit: Dominus meus, & Deus meus. Dominus, quia redemit seruos suos: Deus, quia non solum resurrexit, sed etiam ipse se suscitauit. Mandauit autem salutes Iacob: quia in singulis oraculis salus est. In singulis quoque salus est mansionibus: salus in ministeriis angelorum, qui ad protectionem hominũ deputantur. Ex mandato ergo Dei salus homini, non ex sua operatione confertur. Deus enim maluit vt salus homini fide potius quam operibus quæreretur, ne quis gloriaretur in suis factis, & peccatum incurreret. Qui autem gloriatur in Domino, fructum pietatis acquirit, & iactantiæ crimen euadit. Hic igitur est qui potest dicere:

In te inimicos nostros vētilabimus cornu.

Quid est ventilare? Dedit Dominus cornua pluribus animantibus, vt possint se à ferarum incurfione defendere. Ideoque & bos leoni frequenter resistit, vrsum proterit. Cervus quoque quamuis sit pauidus, tamen & ipse cornibus se tuetur. Aries quoque arietat lupum. Ergo ea quæ cornua habent animalia, ventilare dicuntur. Sed homo cornua nõ habet. Quomodo ergo ventilat? Vnde: Vide scriptura quid dicat: In te (inquit) inimicos nostros vētilabimus cornu. Cornu nostrum es tu Domine Iesu. Et ideo sicut non in brachio nostro præsumimus, ita nec in cornibus nostris ventilandi habemus præsidium, sed in Christo. Habet enim fides cornua sua, quæ mutatur à Christo. Si quidem nõ otiose in benedictionibus Moyfi legimus: Qui visus est in rubo, veniat super caput Ioseph, & super verticem eius, glorificatus inter fratres suos primogenitus: tauri decõr ipsius, cornua vnicornui cornua ipsius: in ipsis gentes ventilabit simul vsque ad extremum terræ. Hæc decem milia Ephraim, & hæc milia Manasse. Quis est in rubo visus Moyfi, nisi primogenitus Dei filius, qui ait: Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob? Ideo se demonstrauit humanis aspectibus, quia venturus erat vt ab omnibus videretur. Ideo rubus vrebatur, & non exurebatur: quia terram istam quæ nobis spinas germinabat & sentes, disponebat vrere per continentiam disciplinam, non consumere per mortis ærumnam. Vnde dicit Propheta: Vre renes meos, & cor meũ. Reuelauit ergo futurum quoddam corporei splendoris indicium, quo per resurrectionem caro ista fulgeret. Quid enim significabat ignis innoxius, nisi lumina resurgentium? Vnde præsumpsit Apostolus

dicere: Quia sicut stella à stella differt in claritate, ita & resurrectio mortuorum. Hic ergo inquit: Veniat super caput Ioseph, vt exaltet caput populi sui. Veniat etiam super verticem, vt verticem capilli perambulet, amputaturus superflua delictorum, sanctificaturus ornamenta virtutum. Hic est glorificatus inter fratres suos, sicut ipse dicit: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Quæ maior est gloria, quam peccatoribus nationum cognitione diuinitatis infundere? Quem in visione vidit Ioseph, quum manipulum eius adorarent fratrum manipuli, adorarent eum sol & luna cum stellis. Manipulus ille in figura carnis accipitur. Omnis enim caro foenum. Foenum hoc nostrum suscepit, vt suum triticum germinaret, & fructum resurrectionis afferret. Quæris testimonium? Audi de se dicentem: Nisi granum tritici cadens in terram moriatur, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Denique vt scias quia de Dei filio dicit Moyses, ait: Glorificatus inter fratres suos primogenitus. Vtiq; non Ioseph erat primogenitus inter filios Iacob, sed Ruben. nam Ioseph post plurimos erat. Sed primogenitus dicitur, qui venturus erat vt nationum populos congregaret. Vnde pulchrè ait scriptura: Tauri decõr eius. Sicut enim taurus ducit armentum, ita Christus plebem gentium duxit ad Ecclesiam, inducit ad pascua, vt possit dicere: In loco pascuæ ibi me collocauit: super aquam refectionis constituit me. Huius tauri decõre perpetuo capta nostræ fragilitatis armenta, secuta sunt præcedentem, vt vitam adipisceretur æternam. Mugiu hic taurus, & mors refugit. Leo rugit: & quis non timet? Verè maxima taurus victima, vt ab aduersariis assumamus testimonia. Quæ maior enim victima, quam quæ mundi totius peccatum suo cruore mundauit? Audi quia ipsum taurum dicit etiam sanctus Propheta Iacob cum reuelaret Domini passionem, quem Iudæi postea persecuti sunt. In furore, inquit, suo subneruauerunt taurum. Et vt aperiret quia de Iudæis dicebat, addidit: Diuidam eos in Iacob, & dispergam illos in Israel. Hic est homo qui luctatus est cum Iacob, & femur eius tetigit: quo tactu, patriarche neruus obstupuit: significans ex eius successione secundum carnem se esse venturum, qui subneruandus esset à populo Iudæorum in sui corporis passione. Quod non intelligentes mysterium, statuerunt ne neruũ manducarent filij Israel. Et ideo sacri sanguinis se redẽptione fraudarunt, salutiferæ quoque passionis se beneficiis abdicarunt, ne vitæ mereantur æternæ: quia scriptũ est: Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis in vobis ipsis vitã. Qui autem manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habebit vitã æternam. Accipe aliud. Quid est neruus, nisi quo corpus omne constringitur? Corpus Christi Ecclesia est, quæ vinculo stringitur charitatis. Quid aliud in Christo Iudæi, nisi charitatis vinculum omne soluunt? Meritò Petrus sacerdos eligitur, qui sparto charitatis diuinæ triplici se ligauit. Accipe adhuc quia ipsum significauit Moyses. Adiecit: Cornua vnicornui, cornua ipsius: in ipsis gentes vētilabit. Sed noli timere quia ventilat. Dixit enim: Percutiam, & sanabo. Bona cornua, quibus inclusit orbem ter-

1. Cor. 15.

Deut. 33.
Psal. 67.

Psal. 21.

Genes. 37.

Esai. 40.

Ioan. 12.

Deut. 33.

Genes. 49.

Genes. 30.

Psal. 22.

Amos 3.
Virg. lib. 2.

Georgic.

Genes. 49.

Ibidem.
Genes. 32.

Ibidem.

Ioan. 6.

Coloss. 1.
Ephes. 4.

Eccles. 4.
Ioan. 21.

Deut. 33.

1. Pet. 5.

Dan. 7.

Ioan. 1.

Deut. 33.

Rom. 11.

1. Reg. 18.

Deut. 33.

Psal. 148.

1. Reg. 2.

Genes. 49.

Psal. 18.

Genes. 49.

Genes. 24.

Genes. 49.

Ephes. 1.

Psal. 117.

Apoc. 19.

Psal. 97.

Num. 10.

Psal. 80.

Psal. 71.

rarum. Bona cornua, quibus leonem illum nostrum G
aduersarium ventilauit. Bona cornua, quibus fecit
vt cornua aduersarij timere nequeamus, quia & sa-
tanus habet cornua sua, sicut testificatur Daniel, di-
cens: Videbā & cornu illud quod faciebat pugnam
cum sanctis, & inualecebat eis, donec venit anti-
quus dierum. Hic est antiquus dierum. Quis autem
vnicornuus, nisi vnigenitus Dei filius, & vnicum
Dei verbum, quod erat in principio apud patrem?
Quod verbum suis cornibus gētium populos mor-
tificauit, & viuificauit, vt fierent in decem milia E-
phraim vsque ad terminos terræ, & vsque in milia H
Manasse: eo quod crediturus esset in eam populus
nationum, qui totum repleret orbem terrarum: cre-
diturus esset postea etiam populus Iudæorum, ex o-
bliuione conuersus ad gratiam. Oblitus est enim sa-
lutem suam, qui tam serò conuerteretur ad Chri-
stum. Ideo Saul in milibus, Dauid in decem mili-
bus: quia durus in paucis, mansuetus in pluribus.
Neque tamen abnuo si quis quasi ad Ioseph dictum
putat: Primogenitus tauri decor eius: & sic distin-
guendum putat, quia dedit & sanctis suis cornua.
Exaltauit enim cornu populi sui. Et Anna mater
prophetę Samuel dicit: Exultaui cor meum in Do-
mino: & exaltatum est cornu meum in Deo meo.
Habuit vtique & Ioseph in Domino cornua spirita-
lia. Accipiatur itaque Ioseph, dummodò in ipso fi-
gura sit Christi, cui dicitur: Ioseph filius meus ampli-
ficatus, filius meus iunior, ad me reuertere. Neque
enim Ioseph ad Iacob reuertit, sed Christus à mor-
tuis resuscitatus ad patrem Deum reuertit, vt scri-
ptum est: A summo cælo egressio eius, & occursum
eius vsque ad summum eius. Esto tamen vt de Ioseph
accipiat, Reuertere ad me: quia populus re-
uertit in terram Chananorum, in qua antè habita-
uerant patriarchę. Vnde dicit Isaac ad Iacob: Non
accipies vxorem à filiabus Chananæorum: & misit
eum in Mesopotamiam, vt ibi sibi coniugem repe-
raret. Numquid ei insidiati sunt domini sagittarum?
Numquid ipse propter benedictionem vteri ma-
terni in toto orbe benedictus est, & non Dominus
Iesus, quem virgo generauit? Et ideo non solum su-
pra homines, sed etiam supra angelos & archange-
los, & supra omnem sublimitatem cælestium bene-
dictus est potestatum, sicut scriptura testatur, di-
cens: Benedictus qui venit in nomine Domini: Deus
Dominus, & illuxit nobis. Dominus enim Deus ipse
est rex regum, & Dominus dominantium, domi-
nus eorum quæ habentur in cælis. Propter hæc cor-
nua Domini Iesu, & Dauid in voce tubæ corneæ
canens auditus à Christo est: & Moyses docuit sa-
crificium ritus tubæ sonitu esse celebrandos, sicut
scriptum est: Canite in initio mensis tuba. Cui hoc,
nisi nobis scriptum est? Menses enim ab initio lunæ
veteres obseruare consueuerant. Luna autem Ec-
clesia est: quæ spiritualibus & euangelicis prædica-
tionibus in abundantia pacis, vt Propheta dixit, ex-
tollitur. In Christo ergo ventilabimus inimicos
nostros.

Et in nomine tuo spernemus insurgentes
in nos.

Quid est nomen, nisi quo propriè vnusquisque

significatur, quod ei non sit commune cum cæteris?
Homo enim commune vocabulum est. Nisi addas
qui vocetur, non potest declarari. Nomen ergo pro-
prietatis vniuscuiusque est, quo possit intelligi. Vnde
arbitror quod & Moyses volens proprium Dei & a-
liquid de eo speciale cognoscere, quod non esset
commune cum cælestibus potestatibus, interrogauit:
Quod est nomen tuum? Denique cognoscens
mentem eius Deus, non respondit nomen, sed ne-
gotium: hoc est, rem expressit, non appellationem,
dicens: Ego sum, qui sum: quia nihil tam proprium
Dei, quàm semper esse. Qui ergo negant Christum
coæternum patri, videant quia Deum negant, cuius
est semper esse, nec aliquando non fuisse. Hac ergo
cognitione proprietatis diuinæ Moyses insurgens
in se volebat spernere: vel, vt Aquila aut Symma-
chus dixerunt, calcare resistentes sibi tamquam ser-
pentes & scorpiones: quos etiam Dominus dicit in
Euangelio esse spiritualibus vestigijs proterendos, vt
viam nostram impedire non possint, quæ ducit ad
secreta paradisi. Habemus ergo in nobis studium
diuinæ cognitionis. Habemus Dei verbum, quod
est nomen patris. Hac verè proprietatis Dei, quia pa-
ter Christi est: & ideo in nomine patris venit, qui
venit vt patris faceret voluntatem. Et ideo ait: In
nomine patris veni, & non me suscepistis: si alius ve-
nerit in nomine suo, illum suscipietis; significans Iu-
dæos in antichristum credituros, qui in Christum
credere noluerunt. Ergo qui in Christum credit,
non in arcu suo, nec in gladio suo sperat, sed in no-
mine eius spem victorię locat. Et ideo ait:

Non enim in arcu meo sperabo: & gla-
dius meus non saluabit me.

Liberasti enim nos ex affligentibus nos: &
eos qui oderunt nos, confudisti.

In Deo laudabimur tota die: & in nomine
tuo confitebimur in sæcula.

Non enim in arcu meo sperabo. Sed si in arcu speran-
dum est, in Dei certè arcu sperandum est, quem po-
suit in nube, vt à diluio genus humanum timere
desineret. Isto enim arcu nos protegit: quo & iacu-
latur sagittas, quibus percutiat inimicos & aduersa-
rios nostros. Vnde & ait: Liberasti enim nos ex affli-
gentibus nos: & eos qui oderunt nos, confudisti. In Deo lauda-
bimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in sæcula. Audi
quomodo nos liberet: quia sagittis quæ iaculantur
è cælo, terræ nostræ interiora penetrantur, vt mo-
tus omnis terrenus intereat & quiescat: sicut in po-
sterioribus ait: De cælo iaculatus es iudicium: terra
tremuit, & quieuit. Sic igitur liberamur, dum con-
funduntur inimicæ & aduersariæ potestates, vel sa-
pientia carnis istius retusa cælestibus imperatis, in
suis criminibus erubescit, & flagitiorum suorum pu-
dore confunditur: adulter in libidinis suæ flammis,
& vesani amoris incendio: auarus in immodicæ cu-
piditatis ardore, qui aliena rapiendo, quo plura in-
uaserit, eo maiora desiderat: ebriosus in temulentia:
facinorosus in scelere: qui & hic confunduntur gra-
uissimè, sed multo amplius confundentur cum viderint
sanctos Domini resurgentes, & euangelicum
illud impleri quod ait Dominus: Multi dormientium
in terræ

Dan. 12.

Psal. 117.

1. Cor. 10.

Luc. 10.

Ioan. 5.

Psal. 33.

Job 1.

Psal. 93.

Psal. 43. inf.

Rom. 11.

Rom. 10.

Esa. 65.

Rom. 11.

Ibidem.

Psa. 65.

Ioan. 5.

in terræ monumentis resurgent: isti in vitam aeter-
nam, & hi in opprobrium & perpetuam confusio-
nem. Cum cæperint ergo illi resuscitari in confu-
sionem perpetuam, sanctus Domini dicit: *In Deo lau-
dabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in sæcula.*
Opulentus in diuitiis laudatur, luxuriosus in conui-
uijs, scortator in nocte, potens in hac vita quæ ha-
bet non ætes: sanctus autem nõ in hac vita, sed in Deo
laudabitur, qui Domino per omnia placere gesti-
uit, qui potest dicere: Fortitudo & laudatio mea
Dominus. Laudabitur tota die: quia honestè egit, &
opera sua non abscondit & crimina, sed regi patefecit
æterno, in die ambulans, non in tenebris & oc-
cultis. Vnde Apostolus: Sic vt in die honestè am-
blemus: hoc est, non in gancis atque gurgustijs,
non in cubilibus & impudicitijs, in quibus stul-
tus se putat parietibus esse testum, vt possit Dei
scientiam præterire, cum inuclata apud Deum y-
niuersorum flagitia sint, & occulta diuinæ cog-
nitioni peccata hominum esse non possint. Ergo
sanctus laudabitur in futurum, quia non quæsi-
uit præsentium laudem, sed gratiam futurorum. Vi-
de tamen distantijs. Hic dum est, in Domino glori-
atur: illic in Domino laudabitur, & pro breui tem-
pore mercedem æternitatis accipiet. Aquila tamen
posuit: In Domino gloriabimur tota die. Symma-
chus ait: Deo hymnum dicemus per omnem diem.
Concordat omnium sensus, vt non desinamus cir-
ca Dei laudes siue hymnum dicendo, siue diuinam
per omnia momenta gloriam concinendo. Qui en-
im hymnum dicit, puro corde & spiritaliter dicit,
& omne genus passionis excludit humana, vt nullo
mœrore, nullius doloris acerbitate impediatur eius
officium, exasperetur eius affectus, sed hymnum di-
cens Deo immobilis atque irreuocabilis perseue-
ret: sicut ipse Dauid, qui ait: Benedicam Dominum
in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Sicut
Iob, qui amissis filiis, interemptis omnibus suis, di-
reptis facultatibus, ait: Dominus dedit, Dominus
abstulit: sit nomen Domini benedictum.

Nunc autem repulisti & confudisti nos:

Cum ipse sanctus Dauid alio loco dixerit: Quia
non repellat Dominus plebem suā, quomodo hoc
loco ait: *Repulisti nos*, præsertim cum hæc de plebe
dicat, quæ non mediocria insignia propriæ virtutis
enumeret? Neque enim mediocre est dicere quod
tempestates & variæ tentationes super se venerint,
& obliuisci non sint Dominum Deum suum, & iniquè
non egerint in testamento eius, & cætera quæ se-
quuntur. Vnde etiam Apostolus sanctus interpreta-
tur, & dicit quod eò vsque non repulerit plebem
suam Dominus, vt posuerit loquentem eum: Tota
die expandi manus meas ad plebem non creden-
tem, & contradicentem. Cuius sermonis auctoritate
subnixus ait: Dico igitur: Nūquid repulit Deus hæ-
reditatem suam? Absit. Nam & ego Israelita sum, ex
femine Abraham, de tribu Benjamin. Non repulit
Deus plebem suam, quam præsciuit. Sed potest hoc
loco dici quoniam ideo non repulit plebem, quia
reliquæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ
sunt. Et videtur in paucis non repulisse quidem po-
pulum: tamen non totum populum, sed ex eo plu-

rimos repulisse. Vnde addidit ponendo responsum
Dei, quod non solum in paucis seruauerit plebem,
sed etiam septem milia virorum sibi reliquerit qui
non curauerunt gentia Baal. Verum fuerit hoc di-
ctum ab Apostolo secundum Euangelium, quoniam
Dominus transierat ad gētes: responsi autem diuini
tempus referatur ad zelum adhuc fidei feruentem,
quando etiam prophetarum gratia redundabat po-
pulo Iudæorum. Vnde si Eliæ tempore negauit Do-
minus à se plebem repulsam, multo magis tempore
Dauid, vel filiorum Core, quo adhuc fides electi
populi prænitebat. Tamen vt & ipsum sanctum Da-
uid interrogemus, quomodo Dominus plebē suam
non repulerit, colligamus. Nam cum sit Deus ap-
proprians, non elongians, sicut habet scriptura
veteris testamenti: vtique qui appropriat, non repel-
lit. Est enim misericordiæ diuinæ, vt nulli causā sit
mortis, & omnes putet esse redimēdos. Sed vide ne
ille repellatur qui se elongat à Domino, sicut dicit
Dauid: Quoniā ecce qui se elongant à te, peribunt:
perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Quid est,
abs te fornicatur? Quia turpitudinis suæ ludibrijs te
relinquunt, & à te recedunt, & à præceptis tuis de-
uij sunt. Denique alibi habes scriptum: Adulteros
autē iudicabit Deus. adulteros enim iudicat Deus
dispensans eos à se. Repulisti ergo, hoc est, alienan-
do abs te perdidisti eos. Ergo qui se à Domino se-
parat, ipse à Domino separatur. Et qui non cogno-
scit Dominum, à Domino non cognoscitur: & qui
ignorat, ignoratur: sicut ipse Dominus dixit: Dices-
dite à me omnes operarij iniquitatis, nescio vos.
Non enim scire dignatur iniustitiæ ministros &
iniquitatis auctores. Peccator ergo non repellitur,
quia ipse se repellit. Hoc igitur genere dicit: *Nunc
autem repulisti & confudisti nos.* Quomodo tamen re-
pellat Deus, qui sequitur versiculus exponit:

Et non progredieris Deus in virtutibus
nostris.

Deus quando non adiuuat, repellere videtur. V-
nusquisque enim qui adiumenta non sentit diuini-
tatis sibi opitulatione conferri, repulsum se putat
atque desertum. Quid est autem quod ait: *Non pro-
gredieris Deus?* Et quid sibi vult quod Deus interdum
aut progredi dicitur, aut egredi, aut exurgere, aut
descendere? Non enim corporaliter Deus mouetur,
aut de aliquo loco exit, aut ad alterum transit,
qui supra omnia est: aut verè exurgit, quasi in ali-
quo iaceat cubili, vel in aliqua sede corporaliter se-
deat: sed hæc dicuntur vt tu intelligas quando & ad
quem egredi dicatur, & ad quem exurgere. Legi-
mus enim in hoc ipso Psalmo: Exurge, quare obdor-
mis Domine? Et considerandum ne quando nostris
improbabilibus actibus obdormire videatur, vt in
Euangelio legimus, cum adhuc imperfecti essent
Apostoli, quod his Iesus Christus dormiebat. Ver-
um vbi metu naufragij & timore perculsi sunt,
Christum excitauerunt dormientem. Perfidis ergo
dormit Dominus Iesus, fidelibus vigilat. Denique
& qui fidelis est, intrat ad eum, & à negligente Deus
videtur exire, atque discedere. Certè imperfectos
& adhuc infirmos attrahit ad se Dominus, sicut legi-
stis dicentes iuueculas: Attrahet nos, post odorem
psal. 105.

Exod. 24. vnguentorum tuorum curramus. At verò Moyses qui iam fortior erat, & electus à Domino, & ascendere legitur & intrare ad Dominum Deum suum, sicut scriptum est: Et ascendit Moyses in montem, & circumdedit nubes montem, & descendit maestas Dei in montem Sina, & cooperuit eum nubes sex diebus; & vocavit Dominus Moysen die septimo de media nube. Aspectus autem maiestatis Domini tamquam ignis ardens super verticem montis coram filiis Israel. Et intravit Moyses in mediam nubem. Sicut ergo hic Moyses intrabat in nubem ubi primum ad montem vocatus à Domino est: ita in posterioribus perfectior, cum ipse intraret in tabernaculum suum, descendebat ad eum colūna nubis, & stabat ad ostium tabernaculi: & stans totus populus adorauerunt vnusquisque ad ostium tabernaculi sui: in nube autem Dominus. Posuit enim tenebras latibulum suum. Vt scias autem quia de Domino dicit: Et locutus est, inquit, Dominus ad Moysen. Quòd autem extra castra tabernaculum Moysi positum esse commemoratur, vt occurreret Deo, non videtur esse contrarium. Qui enim Deum quærit, quasi ad Deum intrat, & tota mente ad cognitionem eius ingreditur. Iustus ergo intrat ad Dominum, sicut Moyses intrabat in nubem: in nube autem Deus. Denique, Ecce Dominus venit in nube leui. Et in Euangelio habes scriptum: Cum autem oras, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Ergo intus quasi in cubiculo tuo Deus est. Audi etiam alibi quia intus est Deus. Ecce, inquit, Dominus procedet de loco suo, & descendet & ascendet super excelsa terræ, & mouebuntur montes sub eo, & valles liquefcent. Scriptura hoc dicit: & iam tunc significabat quòd desereret populum Iudeorum, & transfret ad gentes. Denique & in Psalmo hoc inuenimus expressum, cum dicit Dauid: Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultauit tamquam gigas ad currendam viam. His igitur generibus reperimus egressum Dei, aut eius ingressum: sicut & Dominus dicit Iesus quia ad virum timentem veniat: Ecce, inquit, sto ad ianuam, & pulso: & si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad eum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Hęc igitur diximus propterea quòd ait Propheta: *Repulisti nos, & non progredieris Deus in virtutibus nostris.* Simpliciter autem & illud accipimus, quia Deus progressus est in virtutibus Iudeorum, quando Iesus Naue ducem militiæ cælestis adorauit: & ideo sine ferro vicit, & sine vlla obsidione destruxit urbem Hiericho, quæ habebat validissimos muros. Quando enim progressus est in virtutibus seruorum suorum Deus, victoria consecuta est. Nam progressus est angelus ad Ezechie præcès, & strauit innumeras copias Assyriorum. Sed interdum & quos vult in certamine coronari Dominus, veluti derelinquit ad tempus, vt fide vincat, nec rebus secundis & prosperis deuotio remittatur. Denique sæpe qui prosperorum cursu, & secundorum vsurpatione ceciderunt, corriguntur aduersis. Ideo frequenter inuenimus Iudeos post victoriam lapsos, post seruitium correctos: quia precibus & deplorationibus Deum ad se redire fecerunt. Vnde

& illud quod secundum hominem dictum est, & hominis affectu, huic sententiæ non repugnat, quia dixit Dominus: Deus Deus meus respice me, quare me dereliquisti? Non quòd derelictus sit Dominus, qui ait alibi: Quoniam solus non sum, quia pater mecum est; sed quia secundum carnem hominis & affectum, qui in certamine graui est constitutus, derelictus videtur à Domino. Denique non otiose ait scriptura quia post tentationem primam discessit ab eo diabolus vsque ad tempus, hoc est, vsque ad certamen. Vbi enim magnum certamen sacræ passionis aduenit, iterum aduersarius ad tentamenta successit. Homo autem quando velut in ambiguo constitutus est, putat se à Deo suo esse desertum. Sed quemadmodum hoc secundum carnem affectum accipimus, quia sibi homo visus est derelictus, cuius processum operatus est Christus in corpore suo: ita etiam diuinitate sciebat se numquam derelinqui à patre, quia ipse dixit: Ego in patre, & pater in me: & solum se non esse significauit. Substituit etiam versiculum istum:

Auertisti nos retrosum præ inimicis nostris: & qui oderant nos, diripiebant sibi.

Nò bene progreditur qui retrosum auertit: quia nemo mittens manum in aratrum, & respiciens retrò, habilis est regno Dei. Denique vxor Lot quia retrò respexit, ad verticem montis, hoc est, ad superiora peruenire non potuit: sed in salem cõuersa est, quæ species citò soluitur, nec potest vsum habere diuturnum. Sic sunt qui temporalia sequuntur, & non sequuntur æterna: & hinc infatuantur à stultitia sua, & futurorum gratiam habere non possunt. Sunt tamen qui retrò positi obliuiscuntur superiorum, & ad priora se extendunt, vt ad brauium valeant peruenire. Et Petro dicitur: Vade retro me satana: vt in melius prouocetur. Et in numero prior est, qui post Christum est. Ideo ergo *præ inimicis*, quia illi nos affligunt, & insectantur: Domine retrorsum nos esse voluisti, vt extedamus nos ad priora, & semper ante nos attendamus, persequentes inimicos nostros, & eorum locum transire cupientes. Denique sic Theodotion habet quomodo Septuaginta viri, hoc est, quomodo iste versus expositus est. Aquila habet, *Auertisti nos retrò ab affligente: Symmachus, Ordinasti nos nouissimos ab omni aduersario.* Contraria nobis quæ sunt, nisi voluptaria istius sæculi, & plena deliciarum atque lasciuia, quæ sunt incertiua luxuria: Vxor Lot decepta est, quia post se habebat luxuriam Sodomitanorum, & regionis eius illecebras. Vnde decepta est: quia post se respexit. Et tu ergo ne ad inimicos tuos respicias. Posuit te Deus nouissimum in sæculo. Vel: Qui humilitate se vltimum facit, non conuertitur retrò, sed semper antè respicit. Vt scias autem qui sint inimici tui, audi dicentem: Audi Israel: Quid est quòd in terra es inimicorum, pollutus es in mortuis? Quis tamen tam inimicus & hostis tuus, quam princeps istius mudi, & eius socij, qui persecuti sunt vsque ad crucem Dominum Iesum, eius potentiam nescientes? Si enim cognouissent, numquam Dominum maiestatis crucifixissent. Ergo tu si nouissimus es, noli inimicos tuos sequi, sed sequere Dominum Iesum, & crucem eius leua, & insiste vestigiis

Exod. 24.
Exod. 33.
Psal. 17.
Exod. 33.
Ibidem.
Exod. 24.
Esa. 19.
Matt. 6.
Michae. 1.
Psal. 18.
Apo. 3.
Iosue 5.
Iosue 6.
Esa. 37.

Psal. 21.
Ioan. 16.
Luc. 4.
1. Cor. 4.
Philip. 3.
Ioan. 14.
Luc. 9.
Genes. 19.
Eccles. 2.
Philip. 3.
Mar. 8.
Genes. 19.
Matt. 11.
Philip. 3.
Ioan. 14.
1. Cor. 11.

giis eius. Qui enim Christum sequitur, post se non respicit, id est, ad luxurias atque illecebras peccatorum: & ideo potest dicere cum sanctis: Non recessit retrò cor nostrum. Vnde intelligitur quòd & is qui ante inimicos suos est, corde sit nouissimus atque postremus, si ad illos respiciat, & carnalibus potius quam spiritalibus affectu mentis intendat. Potest etiam qui nouissimus est, corde prior esse, si ea quæ in cælo sunt consideret, & non quæ in terris. Audi qui nouissimus in sæculo, inter primos sit apud Christum: Puto quia Deus non Apostolos nouissimos ostendit sicut morti destinatos, vt spectaculum simus huic mundo, & angelis & hominibus. Nouissimum se dixit, & idem tamen quòd primus esset ostendit, cum dicit: Nostra autem conuersatio in cælis est. Sequitur: *Et qui oderunt nos, diripiebant sibi.* Miraris forsitan quòd cum in posterioribus (vt diximus) summam habeant fidei constantiam qui loquuntur: hinc dicant quòd ab iis qui oderant eos, diripiebantur. Sed non te ista perterreat. Multi enim hinc diripiuntur, & tamen merita eorum à Christo non queunt separari. Rapiiebantur Apostoli, cædebantur virgis, in carcerem trudebantur, separabatur à se, & tamen cum Christo manebant: immò hoc ipso quòd rapiiebantur à perfidis, eorum merita crescebant, & gratia in cælestibus augebatur. Nò enim statim qui ab hominibus diripitur, etiam vincitur. Vide Apostolum Paulum gratulantem in periculis suis, vide gloriantem quòd per fenestram in sporta demissus sit. Vide quemadmodum sanctus Hieremias, sanctus Ezechiel, sanctus Daniel in captiuitate deducti, & ab Assyriis direpti, nullam tam captiuitatem propriæ fidei pertulerunt, nec in testamentum Domini deliquere, qui seruauerunt in captiuitate etiam legis præcepta diuinæ, nec de interdicitis cibis putauerunt contra institutionem maiorum aliquid vsurpandum. Vnde bene Theodotion dixit: *Et qui oderant nos, insultabant super nos.* Insultatio enim inimicorum non affert præiudicium bonis mentibus, sed nec direptio inimicorum. Ideo quæ sanctus dicit, qui certus est quòd direptio sibi obesse nò possit: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? & cætera. Sed in his omnibus superamus & superuincimus per eum qui dilexit nos: scientes quòd neque mors, neque vita, neque angelus, neque potestates, neque præsentia, neque futura separare nos possint à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Ergo qui talis est, nò separatur à Christo. Vnde etiam si corporaliter diripiatur, spiritaliter tamen liber est: & non solum direptioni obnoxius nò est, sed etiam rapinam sibi laudabilem quærit: sicut illi, de quibus scriptum est: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Victor est itaque qui in terrenis positus, captiuus perfidiæ esse non nouit: nec solum ei non diripitur quod præclarum est, sed magis ipse diripit quod æternum est.

Facti sumus sicut oues escarum.

Sunt etiam qui fiant oues escarum. Bonus Dominus noster Iesus Christus, quia factus est ouis epulationis nostræ. Quæris quomodo factus sit? Audi dicentem: Pascha nostrum immolatus est Christus.

Et considera quemadmodum parentes nostri in figura diripientes agnum manducabant, significantes Domini Iesu passionem, cuius quotidie vescimur sacramento. Per ipsam igitur ouem facti sunt greges escarum, sicut Aquila dixit: vel greges in escas, sicut Theodotion locutus est: vel pasqua edentium, sicut Symmachus dixit. Sed bona est epulatio, non solum non metuenda sanctis, sed etiam concupiscenda. Aliter enim ad regnum cælorum non potest perueniri, cum ipse Dominus dixerit: Nisi manducaueritis meam carnem, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam æternam. Probatum est igitur quòd Dominus noster sit cibus epulationis, vel alimentum edentium: sicut ipse ait: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Et vt scias quia hæc omnia propter nos facta sunt, ex quo ille descendit, ex illo sanctus ait: Nos omnes vnus panis sumus. Non ergo timeamus quia facti sumus oues escarum. Sicut enim Domini caro, & sanguis ipsius nos redemit, ita etiã Petrus pro Ecclesia multa tolerauit. Multa etiam sanctus Apostolus Paulus, & cæteri Apostoli pertulerunt, cum cæderetur virgis, cum lapidarentur, cum in carceres truderentur. Illa enim toleratia iniuriarum, & vsu periculorum, Domini fundatus est populus, & Ecclesia incrementum est cõsecuta, cum cæteri ad martyrium festinarent, videntes per illas passionces nihil Apostolorum decessisse virtutibus, sed etiam propter hanc breuem vitam immortalitatem illis esse quæsitam. Quod ostendit etiam qui sequitur versiculus, quia dixerunt.

Et inter gentes dispersisti nos.

Similiter Theodotion dixit. Aquila autè & Symmachus, *In gentibus, aut inter gentes ventilaisti nos.* Missi sunt enim sancti Apostoli ad gentes, & dispersi sunt inter gentes, sicut & propheta sancti, de quibus supra diximus, vt illa dispersione fructus plurimi nascerentur. Vt enim Dominus noster Iesus Christus sicut granum cecidit in terram, & mortuus est, vt multum fructum afferret: ita etiam dispersi sunt Apostoli sancti, vt bonum inter gentes semen afferrent, quò ad eorum similitudinem fructus gentium pullularet. Denique scriptura hoc dicit dixisse Dominum: Quia propterea vos misi, vt vos eatis, & fructum plurimum afferatis, & fructus vester maneat. Factus est ergo Dominus sicut semen, secundum quod dictum est ad Abraham: Multiplicabo sementuum, quod interpretatus Apostolus dixit: Et semini tuo, quod est Christus. Semen ergo omnium Christus. Et ideo se cadere passus est & spargi, vt conforme corpori suo transfiguraret corpus humilitatis nostræ. Hoc ergo semen salutare omnibus hominibus pullulauit, & ex illo ad eius imaginem figurati, quasi semina Apostoli sancti missi sunt per diuersa atque dispersi, vt agrum Ecclesiæ gentes cõgregatæ diuersis fructus resfulgeret toto orbe terrarum. Istæ ergo dispersiones dicuntur, sicut etiam in posterioribus idem Dauid dicit: *Ædificans Hierusalem Dominus, & dispersiones Israel congregans.* Dispersi sunt enim vt novos fructus facerent, & postea veluti triticum nouum Ecclesiæ horreis inueheretur. Hęc autem dispersio non in inferioribus fit, hoc est, non in terra, sed in cælo. Denique legis hoc præce-

1. Cor. 10.
Ibidem.
1. Cor. 10.
1. Cor. 21.
Matt. 28.
Ioan. 16.
Ioan. 15.
Genes. 22.
Galat. 3.
Philip. 3.
Matt. 28.
Psal. 146.
Matt. 13.

Exod. 12.
Ioan. 6.
Ibidem.
1. Cor. 10.
1. Cor. 21.
Matt. 28.
Ioan. 16.
Ioan. 15.
Genes. 22.
Galat. 3.
Philip. 3.
Matt. 28.
Psal. 146.
Matt. 13.

Dent. 30. pta confirmant, per quam dicit Dominus: Si fuerit dispersio tua à summo cælo vsque ad summum cæli, inde congregabo te, dicit Dominus. Quæ est dispersio à summo cælo vsque ad summum cælum? Quis iste tantus, qui sic potuerit disseminari? Si homo in terra natus est: ab imo, nõ à summo cœpit. Si ista te mouent atque perturbant, redi ad superiora istius sancti Prophetæ, & audi quis ille sit tantus qui huiusmodi in terris segetes fecundauit, vt fructus earum ad cælestia receptracula perueniret. Est autem ille sponsus qui quasi gigas percurret hanc viam totam, inuiam aliis, sibi peruiam: & ex illo cœpit peruia iam esse mortalibus: ita tamen, vt isti ascenderent: solus tamen ille ipse antè descenderet, vt postea sancti eius mereretur ascendere. Audi ergo quomodo disseminatio fuerit de cæli summo ad cæli summum. A summo, inquit, cælo egressio eius, & occurfus eius vsque ad summum eius. Cui homini hoc possit attribui? Moyses in verticem Sinæ montis vix ascendit, & hoc quia vocatus à Domino est, & hortatus est voce cælesti. A summo cælo quis descenderet nisi Christus, qui & cum descendit in terras, manebat in cælo? Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælis. Vides ergo quia & cum descenderet & ascenderet, ipse erat & manebat in cælo. Ipse enim dixit: Cælum & terram ego compleo, dicit Dominus. Ipse est, qui est in cælo. Hæc de dispersione satis dicta sint. Cæterum quod ait: *Ventilasti nos*: etsi verbo distat, sensu congruit. Sicut enim illi qui dispersi sunt, probati, ita etiam qui vētilati sunt, ad probationem peruenire meruerunt. Sicut enim triticum si ventilatur, & à paleis separatur, mundum est: si autem vētilatum non fuerit, mundum esse nõ poterit, sed exat paleis concretum atque permixtum: ita etiam homo nisi tentationibus fuerit ventilatus, fragilia quæque veluti paleas à se non potest separare. Vnde etiam ad Petrum dictum est: Simon ecce satanas expostulauit vt ventilat vos sicut triticum: ego autem rogavi patrem meum, vt non deficiat fides tua. Vide quid dicit, & intellige. Ventilatur Petrus, vt Christum negare cogatur. Incidit in tentationes, quædam locutus est quasi plena palcarum: sed locutus est verbo, vt fundatior esset affectu. Denique fleuit, & paleas suas lauit, & illis tentationibus meruit vt pro se Christus interueniret. Quanto maius est patrocinium, quàm perturbationis illius tentamentum? Et ideo plus quàm passus est acquisiuit. Acquisiuit enim Christum sibi patrocinatorem. Cogitur autem & aduersarius sanctos Domini ad sua damna tentare. Dum enim tentat meliores reddit, vt qui tentatur, possit alios instituere, qui sibi ipse inualidus videbatur. Denique Petrus Ecclesiæ præponitur postquam tentatus à diabolo est. Ideoque antè significat Dominus quid sit illud quod postea eum pastorem elegit Dominici gregis. Nam huic dixit: Tu autem conuersus confirma fratres tuos. Conuersus est ergo sanctus Apostolus Petrus ad bonam frugem, & ventilatus est sicut triticum, vt esset ipse cum sanctis Domini vnus panis, qui nobis esset alimentum. Dum enim Petri actus legimus, Petri præcepta cognoscimus, sit nobis vitæ æternæ & salutis alimentum.

Vendidisti populum tuum sine pretio. Emendi & vendendi videtur æqualis quidem esse contractus: sed tamen si ementis & vendentis affectum consideres, vnusquisque sibi viliores vendit, & complacitum emit. Vt enim præter id genus hominum loquamur qui negotiationem vendendis mancipiis exercent: nõ facile quisquam vendit nisi eum qui sibi displiceat, & quem vsui suo inhabilem putet: & iterum, vnusquisque emere desiderat eum quem vtilitati vel ministerio accommodum iudicauerit. Sed & ipsi qui vendendis mancipiis sumptum exercent suū, & sectantur lucra, vtique ita viles habent eos quos vendunt, vt eis viliores sint quàm pecunia: & sæpe etiam ipsi quos negotiationi suæ magis habiles existimauerint, malunt tenere quàm vendere. Ita ergo & Deus viliores vendidit, potiorum emit. Vendidit populum Iudæorum, non inclementia Dei, sed sua culpa: quibus rectè dicitur: Ecce peccatis vestris venditi estis, & propter iniquitates vestras dimisi matrem vestram. Hoc itaque genere venditus populus Iudæorum, emptus est populus Christianus. Ille peccatis venditus, hic emptus sanguine. Vnde Petrus ait: Non corruptibilibus argento vel auro empti estis, sed pretioso sanguine. Cuius est sanguis pretiosus, nisi agni illius immaculati, hoc est, Domini nostri Iesu Christi? Ergo sine pretio populus Iudæorum, pretiosus autem populus Christianus. Ille pretium non habet, quia peccatum habet: iste in pretio est, cui peccatum remissum est. Vnde rectè Ecclesiæ filius dicitur: Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum. Si tibi dicitur, Ne seruus fias hominum, & perdas propriam libertatem: multo magis dicitur tibi, Ne seruus fias peccati; & iterum, Ne seruus fias serpentis, inimici, & aduersarij: sed seruias soli Domino, qui propria te redemit charitate, quia ipse est suorum remissum seruulorum. Non vendit ergo Dominus nisi seruum malum: non vendit vtique bonum. Nam etsi Ioseph venditus est, non dixit tamen Propheta, A Domino venditus est Ioseph: sed, In seruum venditus est Ioseph, quem fratres proprij vendiderunt, quem Dominus tamen in figura propriæ passionis redemit à seruitute, renouauit ad gratiam. Venderunt itaque eum fratres, & acceperunt pecuniam: sed Dominus eum non solum libertati reddidit, sed etiam dignitate cumulauit. Figuram autem in eo fuisse Domini Iesu ostendit scriptura, quæ dicit: Filius meus zelo appetitus, ad me reuertere. & alibi: Primogenitus tauri decor eius, eo quod exaltauerit Deus pater cornu Christi sui. Qui ergo venditur, vilis & sine pretio est, quasi qui non sit. Vnde & Aquila dixit: Tradidisti populum tuum, vt non esset. Et Symmachus: Tradidisti populum tuum sine substantia. Non sunt enim, qui repudiantur à Christo. Sunt autem qui eliguntur à Domino: quoniam Dominus vocat quæ non sunt, tamquam quæ sint. Et electæ sunt gentium nationes, vt destrueretur perfidia Iudæorum. In nihilum ergo traditus est ille populus, quia peccato suo venditus erat. Nullam enim habet culpa substantiam. Vnde dictum puto: Et non fuit multitudo in commutationibus eorum.

Hoc est: Gratis nos disperfit per nationes. Neque enim tu quidquam per commutationem accipis, vt animam tradas hominis. Nihil enim tibi gratius est animæ conuersione. Sed si conuerti detrectat, ipsa se tradit in nihilum, vt peccato & flagitio mancipetur. Ideo tu sine pretio & sine commutatione degenerem populum vendidisti. Vnde in posterioribus ait: Non enim est illis commutatio. Quare non est illis commutatio? quia non timuerunt, inquit, Deū. Duplex autem intellectus quare commutationem non habuerit populus erroris: quia non potest homo argento vel auro vel possessionibus redimere animam suam. Quam enim dabit commutationem animæ suæ; quum illa temporalia vel caduca sunt, anima autem permaneat vel ad præmiū vel ad poenam? Non fuit autem illa commutatio etiam in impijs, quæ est in resurrectione, de qua dicit Apostolus: Omnes resurgemus, non omnes immutabimur. Potest quoque & sic intelligi, quia etsi pauci redempti immutari meruerunt, vt Abraham, Isaac, Iacob, Moyses, non tamen ad omnes commutatio ipsa peruenit. Est etiam illud, vt non sit multitudo in commutationibus grauium peccatorum, secundum quod scriptum est, quia quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia in iudicium: quorundam autem & subsequuntur. Quæ graua sunt atque manifesta, præcedunt, & sine vlla dubitatione merguntur: quæ autem leuiora sunt, bonis operibus sæpe releuantur. Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Vbi autem iniquitas propendet, nulla bonorum operum commutatione reuocatur. Ergo & si quis redemptus est de populo Iudæorum, non ideo redemptus, quia multam habuit æstimationem sui, nec quia multitudinem habuit in commutatione sua: sed redemptus est gratis, quod te docet Apostolus, dicens: Reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Vbi autem gratia, non vtique merito operum, nec iustificatione virtutum, sed liberalitate donantis, electione redimentis: quod æquè scriptura te docuit, dicente Apostolo Paulo: Si autem gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia. Quid ergo? Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus. Quare non sit consecutus, agnosce: quia se iustificare cupiebat, quia operum suorum iactantiam requirebat, quia fidem non detulit, nec gratiam recognouit: & ideo electio consecuta est, quæ vocantem audiuit, audientem suscepit. Merito ergo in persona populi illius dicitur:

Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, illusionem & derisum iis qui sunt in circuitu nostro.

Qui sunt isti vicini, seu finitimi, & quæadmodum ad viciniam Israelitæ populi pertinuisse videantur, non est facile discernere, si spiritalis vicinia requiratur, habens quoddam lumen cognitionis ad inuestigandum mysterium Christi, præsertim cum in ipso libro Salomonis qui inscribitur Ecclesiastes, didicerimus quia quò magis queritur sapientia, eo profundior iudicetur. Sic enim scriptum est: Dixi, sapientiam requiram, & ipsa longè facta est à me, lon-

gè magis quàm erat. & In profundo altitudinè quis inueniet eius? Vnde diffidètia oboritur mihi scrutari diuinitus inspiratæ scripturæ mysteria, & eius examinare sermones: quod ille dignè potuit, qui inter perfectos sapientiâ loquebatur. Ego perfectos video, nec immeritò perfectos dixerim, cum videam vos sensus exercitatos habere ad discretionem boni & mali, sed & ipse tamen qui sciebat solidiores capere cibos, adiumenta quærebat, vt in eo verbum Domini curreret. Nec iste quoque sine precatione hoc potuit vsurpare, vt laudatio eius iucunda fieret Deo. Non enim vsurpantis, sed precantis assertio est. Tamen ne penitus refugisse videamur, consideremus qui vicini tribubus fuerint Iudæorum. Nam vt vetera recensamus, Philistiim tribui Iudæ finitimi habebantur: ex alio latere iidem tribui Ruben appropinquabant. Ammonitæ quoque in deserto erant: & qui erant in finibus Tyri & Sidonis, Galilææ copulabantur, hoc est, tribui Zabulon, & tribui Nephthalim, quæ erant in Galilæa; sicut Esaias dixit: Terra Zabulon, & terra Nephthalim, & trans Iordanem Galilææ gentium. Vnde potest quis colligere quæ proprietates vnus cuiusque singularum fuerit tribuum, vt certis quibusque finitimis iungerentur, quò paulatim etiam gētibus infunderetur cognitio cælestium sacramentorum. Quod vtique potest intelligi de illa muliere Chananæa, quæ exiuit de finibus suis vt Domino Iesu occurreret transeunti, & posthabitis simulacris suis adoraret verum salutis auctorem: cui testimonium dedit Dominus noster Iesus Christus quòd magna esset fides eius. Resplendebat quidem iam gratia Euangelij, & præsentia lumen augustinæ: sed tamen quia sponte exiuit, & misericordiam postulauit, & Dominum pia voce cōfessa est, & quasi fastidio habita, in clamore petitionis propriæ perseuerauit: non mediocrem prærogatiuam accepit istiusmodi mulier, quæ prima exiuit de gentium nationibus, & perseueranti obsecratione tantum Domini testimonium meruit reportare. In quo quidem loco velut dubitasse quosdam cognoui quid sit quod ait: Nõ sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel: quasi nobilitatem generis electi ad saluandas animas Dominus quærisse videatur, qui venit vt omnes redimerentur. Sed ostendere dignatus est propositum, quòd eos quos primò elegerat, nequaquam refutare cupiebat, & sæpe deuos & errantes paterno quodam reuocare quærebat affectu. Sed vbi ipsi auctorem proprium reliquerunt, sciens se Deum montium esse, & regnum cælorum non à fastidientibus, sed à cogentibus diripi, paulatim conuersus ad gentes est, vt & nationum plus probaretur affectus, & illorum merito pertinacia condemnaretur. Quid deinde sibi vult quod ait: Non licet accipere panem filiorum, & mittere catulis? Vtique filios dixit Israelitas, hoc est, populum Iudæorum: catulos autem populum nationum. Quid ergo? Diuitum aut nobiliorum est accipere sacramenta cælestia, & non eorum qui magis ad cognitionem mysterij cælestis pio mentis seruire contendunt? Et si Israelita fuerit aliquis remissus & negligens vel contumax, qui reiciat post se sermones Dei; Chananæus autem qui impigrè velit adquirendis mentem intendere sacramentis

ille potius qui dissimulat, quam iste qui desert studium, preferendus est? Non utique. Et ideo diligenter oportet intendi quid expresserit, qui cum dixisset: Non licet accipere panem filiorum, & mittere catulis: respondente Chananæa, Quia & catuli canum edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum: studium eius humilitatemque laudavit, quæ non sibi profundam sapientiæ à primordio vendicavit, quamvis de finibus Tyri & Sidonis iam esset egressa: sed micæ quædam verbi salutaris quæ de mensa dominorum suorum caderent, crederet colligendas. Qui enim diligenter & subtiliter scripturæ verba rimatur, is ad altitudinem mysteriorum peruenire consuevit. Vnde & huic dicitur: Magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. hoc est, ut aperiat tibi ostium verbi, & resurgat vitæ æternæ salubre mysterium. Ergo qui vicinus est, exeat, & Christum videre desideret, & in oratione clamet, sicut ista Chananæa exiit de finibus suis, & Christum vidit, & iugi voce clamavit, ut eius misericordiam reportaret. Creditibus itaque Chananæis Iudeus in opprobrio sit, quia ipse non credidit: & illud sibi doleat, & derideri se ab iis qui in circuitu sunt, ingemiscat. Et videtur prophetia hæc esse de nationibus credituris: quia Iudeorum delicto salus in gentibus: & quæ illis in figura gesta sunt, ad cognitionem nostram profecisse Apostolo auctore cognouimus. Et verè in opprobrium positi sunt gentibus, quia gentes opprobrium crucis dominicæ omnibus diuitiis sæcularibus prætulere. Qui autem crucem illam putavit opprobrium, & quasi opprobrium refugit, is verè in diuturno mansit opprobrio. Tamè quia non secundum carnem Israelitæ videntur, qui potuerunt dicere: Quia iniquè non egimus in testamento Domini, nec recessit retro cor eorum à Domino: vide ne iis se in circuitu positus illusioni & derisui fuisse commemorarent, de quibus dicit Dominus: Circum dederunt me vituli multi. Circū dederunt enim eum persecutores, quando secundū consiliū voluntatis suæ subiit passionem. Vnde & alibi ait: Circumdātes circumdederunt me, & in nomine Domini vitus sum in eos. Ideo melius est viam rectam tenere, in qua facinorosi ambulare non possunt. Citò cadunt, qui non in directione ambulant. Vnde & illi quando voluerant Iesum Dominum comprehendere, ubi respexit eos, ceciderunt. Propter hos igitur qui in circuitu ambulare consueverunt, angelum Dominus apposuit, qui à tergo insidiantes repellat inimicos. Præterit igitur angelus Domini in circuitu timentium eum, & eos tuetur atque custodit. In circuitu enim impij ambulant, sicut scriptum est. Vide itaque distantiam. Impij in circuitu ambulant: angelus autem præterit in circuitu eorum qui non ambulant in circuitu: & ideo præterit ut eruat iustos ab insidijs persequentium. Iusti ergo spirituales Israelitæ videntur esse qui hæc loquuntur: eo quod tentationibus sæculi subiacerint, & opprobrium fuerint vicinorum: hoc est, eorum qui Hierusalem patriam non incolbant. Illusioni etiam fuerunt spiritualibus nequitii & potestatis, contra quas iustis lucta esse consuevit. Denique historia te doceat quod abducti Iudæi in Babyloniam, etsi propter peccata sua videbantur esse sub-

Matth. 15.

Ibidem. Coloss. 4.

Rom. 11. 1. Cor. 10. Heb. 11.

Psal. 43. inf.

Psal. 21.

Psal. 117.

1. Cor. 18.

Psal. 33.

Psal. 11.

Ephef. 6.

iectioni, tamen multo meliores gentibus habebantur. Peiores enim erant in circuitu eorum, qui insultabant eis, cum ipsi peccatorum grauium essent mole curuati. Primus ergo intellectus de captiuis patribus vsurpandus est, quibus insultauerunt Assyrii, illudentes eis in Babylonia: quibus etiam rex ille nequissimus dominabatur Nabuchodonosor. Secundus intellectus ad altiora referendus, quod sanctissimus rex diabolus est, ipse est Assyrius Nabuchodonosor, qui bonis insidiari solet, ut eos in peccatum trahat per carnis illecebram. Attende igitur hunc regem eo loco ubi dicit Apostolus: Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducet me in lege peccati: hoc est, in illa lege carnalis illecebræ. Aduersarius est, qui vrget obnoxios, iustos fatigat. Vnde pulchrè posuit Aquila: Spretionem & pompam posuisti nos iis qui in circuitu nostro sunt. Ita enim despiciabiles aestimabantur, qui theatrum facti sunt huic mundo, & angelis & hominibus: quia etsi in testamento non peccent Dei, nec carnis illecebris reflectantur à Domino, tamen quasi in pompa quadam circumferri videntur & despici: quandoquidem peccatores humilitati iustorum insultare consueverint, ut opprobrium ducant crucem Domini saluatoris, humilitatemque iustorum. Denique quasi in quadam pompa theatri constitutus Apostolus dicit: Placeo mihi in iniuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis. In istis placet sibi, qui omnia quæ mundi sunt, detrimentum putat, ut Christum lucrificat: ipsum solum siue per vitam siue per mortem requirens (quia ei viuere Christus est, & mori lucrum) ut inueniatur in eo. Adiciunt adhuc isti Israelitæ, dicentes:

Posuisti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis.

Quibus gentibus positi sunt in parabolam, nisi credituris? Ea enim quæ acciderunt Iudæis, in similitudine figuræ facta sunt, ut fieret nobis typus & figura excidium Iudæorū, atque ex illa similitudine per parabolam solutionem præsentibus requiramus, quod exemplum eorum cauere possimus. Deinde quia Iudaicæ res omnes quasi parabolæ sunt, hoc est, quasi figure, egent solutione. Denique Dominus Iudæis in parabolis loquebatur, ut imperiti non intelligerent, intelligerent sapientes; ut intelligebat Apostoli; & in quo mouebantur, interrogabant Dominum: Iudæi autem nec intelligebant, nec iterum discere non intellecta cupiebant. Quid sit parabola, accipe. Abraham duos filios habuit: vnum de ancilla, & vnum de libera. Non intelligebat hoc Iudæus nisi secundum litteram. Nesciebat quis de filiis duobus acciperet hereditatem patris, quia ad carnalia propendebant. Egebat parabola solutione. Venit gentium doctor, & fides nationum: & intellexit quod duæ illæ mulieres duo sint testamenta: vni à monte Sina, quod in seruitutem generauit populum Iudæorum, quod est Agar. Et ideo Sina, quod per interpretationem mensuram eius significat. Mensura autem, legis est: superabundans autem gratia est. Sina quoque merces dicitur, & conuenit populo Iudæorum qui iustificari se mercede operū quam fidei gratia

2. Reg. 17.

Rom. 7.

1. Cor. 4.

Sapient. 2. Cor. 6.

Philipp. 3.

Philipp. 1.

Philipp. 3.

1. Cor. 10.

Matth. 13.

1. Cor. 9.

1. Cor. 10.

1. Cor. 9.

1. Cor. 3.

Ibidem.

1. Cor. 7.

Rom. 7.

gratia maluerunt. Ergo quæ sub lege erat Hierusalē, cum filiis suis seruiebat: quæ autem sursum est Hierusalē, libera est. Et ideo Sarra, quæ principalis dicitur, libertatem habet, quod princeps sui sit qui iustus atque integer est. Ex duobus igitur testamentis duo populi: vnus Iudæorum, alius nationum. Ille nationum qui in Christo credidit: ille Iudæorum qui non credidit, & seruit. Ipse est secundum carnem natus: quia secundum carnem interpretatus est scripturam diuinam, & secundum litteram, non secundum spiritum. Qui autem de libera natus est, per reprobationem: hoc est, cui reprobatio ex fide, ipse est Ecclesiæ filius, tenens gratia libertatem: propter quem Ecclesia dicit: Expelle ancillam, & filiū eius. non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Et Apostolus ait: Itaque fratres, non sumus ancillæ filij, sed liberæ. Hæc est ergo solutio, quia quod ignorabat Iudæus, fides gentium soluit, infusa à Paulo doctore mentibus nationū. Ideo ergo illorum gesta nobis in parabola sunt. Sed & Dominus dixit: Factus sum illis in parabolam: aduersum me exercebantur qui sedebant in porta. In parabolam autem factus, quia dicitis, inquit: Medice, cura te ipsum. In parabolam factus est, quia sedentes in porta increpabat. In exitu enim non otiosi, sed exerciti esse debemus. Ideoque scriptū est: Videte ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbatho: hoc est, non in otio, sed in negotio. Ergo pigri sedebant Iudæi, quia stare non poterant: qui veræ Hierusalem atria nesciebant. Si enim scirent illam Hierusalem, requisissent. Isti ergo fatigati in porta sedebant. Nec solum dixit, sedebant, sed etiam, oderant Dominum in portis redarguentē. In porta enim erat, qui subiturus erat sui corporis passionem, per quam migraret à terris, rediret ad cælum. In porta erat cum diceret: Ambulate dum lucem habetis. Quid est ergo: Factus sum illis in parabolam, nisi quia finis legis est Christus, & mors eius soluit ænigmata prophetarum: eaque quæ antè Iudæis erant incognita cum prophetaretur, postea manifestata sunt Dominicæ passionis effectu? Factus est illis in parabolam, quia quasi vilem se præbuit, ingerens se illis, nec refugiens eorum seditiones, & perducens eos ad tempus beneplaciti sibi, ut moreretur pro omnibus hominibus, quod illius sanguine genus hominum mundaretur. Similiter in parabola scriptum est: Non alligabis os boui trituranti. Soluit hanc parabolam Apostolus, dicens: Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique dicit? Nam propter nos scripta sunt. Quis est qui arat, nisi qui in spe arat, ut in iudicio Domini metat? Et ideo quasi boni agricolæ, ubi per spem in arata fuerit terra nostra continentia corporali, non carnalia, sed spiritualia seminemus: quoniam de carnalibus corruptela colligitur, de spiritualibus vita æterna acquiritur. Typus igitur & figura nobis sint gesta maiorum. Typus lex scripta in cordibus nostris, ut nobis in ea quædā futurorū figura, non veritas sit. Lex ergo quasi figura sit nobis: Euangelium quasi lumen & signaculū veritatis. In parabola ergo Dominus ostendit se Iudæis, sed non intellexerunt parabolam, quia medicum non receperunt qui curaret animas laborantium, & omni ægritudine & inæqualitate in commoditatis absolueret. Factus est etiā in

parabolam, quia carnem suscepit, quam crucifixerunt Iudæi, non intelligentes parabolam spiritalem. Eousque enim non intellexerunt, ut cum auctorem vitæ crucifigerent, & suspensam in cruce cernerent carnem Domini salutarem, mouerent caput. Nam si intellexissent, utique non insultassent, sed ingemissent. Et tamen ipsa commotio capitis illis in parabolam cessit, ut non hoc significaret quod illi sentiebant, sed quod mysteria declarabant. Illi enim secundum vulgi vsum insultantes Domino mouebat caput suum, sicut qui iustis insultare desiderant, si forte eos viderint in hoc sæculo fatigari, mouent caput. Quæ commotio capitis geminum intellectum habet. Reprehensibiles enim videntur secundum scripturæ auctoritatem qui mouent caput, cum dicat & Matthæus: Qui transibant, blasphemabant Dominum Iesum, mouentes capita sua. & Marcus: Qui præteribant. Transcuntes autem quod reprehensibiles aestimentur, docet hic ipse Propheta, qui dicit de vinea Sabaoth: Et vindemiant eam omnes transcuntes viam. Denique & qui sequitur versus, hoc signat: Deuastauit eam aper de silua, & singularis ferus depastus est eam. Et in posterioribus ait: Et non dixerunt transcuntes viam: Benedictio Domini super vos. eo quod qui transit, & non stat in atrijs Domini, non dat benedictionem. Ita ergo Iudæi mouebant caput super Dominum Iesum, ut præterirent, qui firmum solidumque fidei vestigium habere non poterant. Mouebant autem caput suum, quorum caput Christus esse debuerat, quæ non debuit dimouere & deturbare perfidia Iudæorū. Sed quia non passi sunt membra se esse Christi, ideo caput eorum non fuit Christus. Non erat etiam lex caput eorum, quia expoliabantur & lege à populo nationum. Non fuit his caput verbum Dei: quia amiserant prophetas, & Apostolos non habebant. Hoc de reprehensibili commotione capitis dictum sit. Est tamen & laudabilis capitis commotio: reprehensibilis Iudæis, laudabilis populo nationum. Quid est enim caput, nisi in quo sensus sunt? Oculi enim sapientis in capite eius: quos moueri oportet oculos, id est, mentis tuæ sensus, ne aliquo torpore pigrescant. Moue ergo prudentiam tuam, moue sapientiam, moue cogitationes tuas cælestium collatione sermonum, & propheticorum disputatione verborum, ita ut non pecces in testamento Dei, sed fides firma sit. Sunt enim hæretici qui mouent sensus suos, ut perfidiam tamen, non fidem excitent. Sed iam expressius de ipsa capitis commotione quæ in similitudinem populis est posita, dicendum est. Quis est caput populorum, nisi Christus? Caput enim mulieris vir, caput viri Christus. Sed & lex caput intelligibilis mulieris. Denique sub lege tãquam sub viro est populus Iudæorum, quia lex νόμος dicitur Græcè: & ideo synagoga νόμος quasi masculo copulata est: sed legi corporali, non spiritali: hoc est, ritui legis Iudaico, cuius vinculis alligata est, legitimi nesciens sacramenta coniugij. Si autem mortua fuerit lex, hoc est, legis interpretatio corporalis, tunc plebs quasi mortuo coniuge priorè legitime nubet secundo viro, qui ex mortuis resurrexit. Est etiā caput mulieris huius Euangelium. Vnde quidam mysticè interpretati, mortificato ritu Iudaico, tam-

Matth. 27.

Ibid. Marc. 15.

Psal. 79.

Ibid.

Psal. 128. Psal. 133.

Matth. 27.

1. Cor. 11.

Ecl. 2.

1. Cor. 11. Rom. 7.

1. Cor. 7. Rom. 7.

Philip. 3.
Hebr. 12.
Ecl. 4.

domus vestra deserta. Sunt autem qui etiam in confusione sua gloriantur, sicut illi de quibus dicit Apostolus, quia gloria eorum in confusione ipsorum: quibus contraria est gloria Christi, qui crucem suscepit, nec confusionem refugit. Quam nos quoque minimè timere debemus, nec formidine aut fastidio declinare, ne peccatum supra nos adducat, quæ potest adducere gratiam vitæ. Est enim & confusio nis gloria: ut si in multis gentiles incidas vel philosophos, & illi tibi obiciant crucem Christi, & verbo respondere non possis, nec salutaria quisquam audiat verba referentem, est confusio, sed à voce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & persequentis. Et ideo noli respondere insipienti ad insipientiam eius. Esto sicut homo mutus & tacens, & quasi non audiens verba insultantium & obloquentium: non quòd respondere nequeas, sed quòd respondere non debeas. Omni enim rei tempus. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Tacendum est, quando paratum non inuenis auditorem: loquendum est, quando Dominus linguam eruditionis indulget, ut sermo tuus operetur in affectibus audientium. Quomodo autem te audiat, qui ideo tibi obloquitur, eo quòd salubrem tuum nolit audire sermonem? Aut quomodo tibi acquiescat, qui persecutor est, & velit te sibi vindicare? Aut, ut Aquila dixit, vel Symmachus, ut vlciscatur & puniat in te quòd Christi hæreditas ad gentes videatur esse transfusa? Longè itaque ista confusio à confusione & opprobrio peccatoris. Istius enim conscientia illuminatur, qui oblitus non est Dei sui; illorum confunditur, quorum ingenium caligat atque perturbat recordatio delictorum. Et ideo bene sibi conscij dicunt:

Prov. 26.
Psal. 37.

Ecl. 3.

Esaie 50.

A. 13.
Ecl. 4.

Hæc omnia venerunt super nos, & obliti non sumus te, & iniquè non egimus in testamento tuo:

Et non recessit retrò cor nostrum: & declinasti semitas nostras de via tua.

Quoniam humiliasti nos in loco afflictationis, cooperuit nos umbra mortis.

Quoniam humiliasti nos in loco afflictationis. Videtur versiculus hic vltimus non concordare superioribus. Nam quomodo declinarunt ij quibus diuinitatis nulla obrepfit obliuio, nec alicuius iniquitatis conscientia, nec vlla desidia? Sed si consideres quia iustus vix saluus fit, intelligis profectò & ipsius nò numquam titubare vestigia, & auctore declinationis eorum Deum videri: quia ipse quoque patitur iustos sæpe tentari, quòd magis probentur tationibus eruditi. Quis est autem tam fortis, ut nequaquam in tentatione moueatur, nisi Dominus adiutor ei adsistat? Denique conturbatus est & ipse propheta David, quia dixit in sua abundantia, Non mouebo in æternum. Aut quis est ille quem locus afflictationis, & terræ corruptela non moueat, quòd diuina sententia neminem exceperit qui sit ab exercitio & à fatigatione terræ huius immunis, cui dictum est: Maledicta terra in omnibus operibus tuis: spinas tibi & tribulos germinabit? Denique ipse Paulus dominicæ vas electionis, à maledictione veteris sententiæ absolutus Domini Iesu passione, ta-

1. Petr. 4.

1. Petr. 1.

Psal. 29.

Gen. 3.

A. 9.

men captiuum se duci in legem peccati vehementissimè deplorauit, nec quemquam nisi Christum à quo liberaretur inuenit, cum cum lex sui corporis & umbra mortis vrgeret. Diximus sensum: sed expressius qui locus sit afflictationis, considerare nos conuenit. Vtrum hic mundus, qui in maligno positus est, an verò caro nostra, in qua anima nostra humiliatur, dum in istius carnis descendit societatem: an aduersa quibus exercemur in hoc corpore constituti, in quo ingemisimus grauati, quòd nolumus spoliari, sed superuestiri. Grauis enim labor est dū expectamus ut absorbeatur mortale hoc à vita, quo nos expoliare debemus. Minore enim labore expoliatur, quàm absorbetur. Et vide ne ea diuersitas sit expoliantis se & expectantis ut absorbeatur à vita. Expoliat gratia, absorbet pœnitentia. Expoliat sublimitas mentis, absorbet diligentia. Quomodo autem dubites quòd afflictationis hic locus sit, vbi corpus est mortis, in quo operit nos etiam umbra mortis? Et ideo ad lucernam illam semper debemus intendere, quæ est verbum Dei, ut sciamus quemadmodum nostri animi semitas dirigamus, & vestigia mentis internæ, ut lux animorum soluat tenebras corporales. Pulchrè autem Aquilæ interpretatio quemadmodum intelligere debeamus locum afflictationis, expressit dicendo: Quoniam humiliasti nos in loco Sirenium; ut non caro in vitio sit sui natura, sed ea quæ carnem corruptibilem esse fecerunt. Deniq; Syrenes, quarum secundo & tertio mentionem fecit scriptura diuina, quasdam fuisse puellas Gentilis tradit historia, quæ vocis suauitate, canentes illecebris, audiendique studio illectos nauigantes ad lit' admouere nauigia prouocabat: eòq; (cum gratiâ vocis sequeretur) copuloso in loco naufragium facere solitos verustas posteris tradidit. Earum autem interpretatio hæc est, voluptas vocis, & quædam adultatio. Ita ergo sæculi voluptas nos quadam carnali adulatione delectat, ut decipiat. Ut ergo illic non litus in vitio erat, sed canora dulcedo, quæ faciebat asperitatem litoris non cauerit ita non caro in vitio, sed ea quibus caro ista sollicitatur & fluctuat. Denique mare, si tēpestas desit, quietum est: si procella sæuit, periculosum. Et septuaginta virorum videtur cum his sententia conuenire, cum dicunt quia scriptum est: Quoniam humiliasti nos. Cuius interpretationis testimonia de scripturis sunt nobis accersenda diuinis. Ait enim Deuteronomium: Si exieris in pugnam aduersus inimicos tuos, & tradiderit tibi eos Dominus Deus tuus in manus tuas, & deprædatus fueris spolia eorum, & videris in ea deprædatione mulierem bona specie, & cohabitaueris cum ea, & infra: Si nolueris eam postea, dimittes eam liberam, quia humiliasti eam. Vides ergo quoniam non natura sui eam, sed is qui ei integritatem pudoris eripuit, humiliasse perhibetur. Humilitas ergo operis est, per quod caro ista peccati corpus effecta est, & locus afflictationis. Iterum alibi: Si puella virgo desponsata fuerit viro, & inueniens eam homo in ciuitate, dormierit cum ea, educentur ambo ad portam ciuitatis suæ, & lapidabuntur, & morientur: iuuenula, quia non clamauit in ciuitate, nec inuocauit hominem qui subueniret: & vir, quia humiliasti mulierem proximi sui. Et hæc eadem

Rom. 7.
Ibid.

1. Ioan. 5.

2. Cor. 5.

Rom. 7.
Psal. 118.

2. Cor. 5.
Sapient. 5.

Esaie. 55.
Hier. 50.
Micha. 1.

Hom. 11.
12. Odys.

1. Iacob. 1.
Ecl. 4.

Deut. 21.

Ibid.

Rom. 7.
Deut. 21.

Matth. 11.
Luc. 14.

Ibid.

eadem

Ibid.

Gen. 3.

2. Cor. 5.
Sapient. 5.

Philip. 2.

Rom. 8.
Rom. 3.

Philip. 2.
Hier. 17.

Philip. 2.

Hebr. 1.

Matth. 11.
Luc. 14.

Psal. 5.

Matth. 6.

Ibid.

eadem est huius causa sermonis, ut à corruptore humiliata dicatur. Tertium quoque habes de hac re testimonium, & plura, si quæras. tamen de eodem libro audi: Si quis inuenit virginem quæ nò fuerit desponsata, & vim faciens ei, dormierit cum ea, & inuentus fuerit, dabit homo qui dormiuit cum ea, patri iuueculæ quinquaginta denarios, & erit vxor eius, quia humiliasti eam; nec poterit dimittere eam per omne tempus, propter quòd humiliasti eam. Ipse sermo repetitus est, ut intelligas quia non conditio carnis videatur nos humiliare, sed culpa. Nec tamen negare possumus quòd multis humilietur & caro, loco ipso, illecebris ipsis, fragilitate quoque, quæ paruit errori. Licet enim non à mediocri aduersario serpente decepta sit Eua, habebat tamen non mediocrem gratiam, antequàm peccatū irreperet. in conspectu erat Dei Adam, in paradiso vigeat, caelesti gratia refulgebat, loquebatur cum Deo. Nūquid eum humiliatum antè legisti, nisi posteaquàm præuicatio eum humiliasti sua? Cuius vitij hæreditatem ad nos vsque transmisit, ut in hoc corpore constituti nolimus peregrinari de corpore, & a deo se ad Deum gestit attollere, sed corruptibile hoc corpus grauat animam, terrenaque habitacula præponderant, ut mens deuota Deo frequenter inclinatur ad fructum, nec se subiicere Deo possit: quoniam subiectionem sui sapientia carnis ignorat, quæ nostrum inuoluit affectum. Dicentes hæc de nobis, quid de carne Domini nostri Iesu Christi dicemus? Qui utique suscepit carnis istius veritatem: & ideo semetipsum humiliasti usque ad mortem, mortem autem crucis. Diligenter attende, & considera singula. Vide quia volens suscepit hanc formam corporis nostri, & tuæ obsequia seruitutis, in similitudinem hominum factus, non in similitudinem carnis, sed in similitudinem hominum peccatorum. Omnis enim homo sub peccato. Ideo & specie inuentus ut homo, ut scriptum est de eo: Et homo est, quis cognoscet eum? Homo secundum carnem, sed vltra hominem secundum operationem. Ut homo, inquit, humiliasti semetipsum: quia ad eos Deus venit qui humiliati fuerant, liberandos. Ipse se ergo humiliasti propter nos. Non ergo corpus illius corpus mortis: siquidem corpus est vitæ. nec caro illius, umbra mortis: siquidem fulgor est gloriæ. nec in eo locus afflictationis: siquidem in illo corpore omnibus gratia consolationis. Humiliasti se, ut disceres quid sit humilitas. Denique audi dicentem: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Ille se humiliasti, ut tu exaltareris. Qui enim se humiliat, exaltabitur. Sed non omnes qui humiliantur, exaltabuntur. Multos enim crimen humiliat ad ruinam. Humiliatus est autem Dominus usque ad mortem, ut de portis mortis exaltaremur. Ecce, vide gratiam Christi, vide beneficia eius. Posteaquàm Christus aduenit, hæc caro quæ erat umbra mortis, cepit per gratiam Domini refulgere, & habere lumen proprium. vnde & dictum est: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Sed vide de quo oculo dicat: non de exteriori, sed de interiori: Si oculus, inquit, tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Interior utique est oculus, qui totum hominis cor-

pus illuminat. Interior est etiam oculus, qui affert toti corpori cæcitatem; quia scriptum est: Si autem nequam fuerit oculus tuus, totum corpus tuum tenebrosum erit. Vides iam in vno homine vnde tenebræ nascantur, vnde lumen oriatur. Ipse ergo tibi es caligo, vel lumen. Caligo, iniquitatis est; tenebræ, peccatorum; lumen, innocentia. Ipse tibi ergo es vel iniuriæ auctor, vel gratiæ. Operatio diuina nihil errat. Lumen in teipso est, quia innocens infantia tua est. Pura mens hominis ante adolescentiæ lubricum, & iuuetutis errorem. Tu tibi ergo tenebras fecisti esse quòd lumen est. Denique idem oculus, hoc est, sensus hominis, tenebrosus est in peccatore, splendor in innocente. Nec illud prætereamus quòd Symmachus ait: Afflixisti nos in loco deserto. Ideo affligimur, quia interdum destituimur protectione caelesti: & regio ista sub maledicto est, velin lubrico sæculari. Necdum quoque benedixerat terram suam Dominus noster Iesus Christus: & ideo laborabant, nec ad lumen pictatis eius oculorum spiritualium intendebatur obtutus. Deinde quia voluptas & delectatio mundi frequenter irrepit, vnde non vinculis hominis illius ligare nos atque vincire debemus, nec cera aures claudere, sed auertere aurè quotiescumque aliena à fide, & contraria vel aduersa vtilitati nostræ aliquis existimat obloquenda, ne in eo sermone operiat nos umbra mortis. & si quid tale profertur, nos tamen Dei verbū debemus inferere, quòd mentis nostræ oculos fulgore disputationis illuminet. Sequitur:

Ibid.

Genes. 3.
Psal. 84.

Hom. 11.
12. Odys.

Luc. 11.

Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum: Nonne Deus requirit ista? ipse enim nouit occulta cordis.

Quia propter te morte afficimur tota die: æstimati sumus ut oues occisionis.

Quid est quòd ait: Nonne Deus requirit ista? Quasi si non requirat, ignoret? Et sic requirit Deus obliuionem tuam quæ irrepfit, ut auferat eius omne vestigium. Vnde & Aquila dixit, Inuestigabit ista: Symmachus, Inueniet ista. Nam utique qui nouit cordis occulta, quomodo quærit; cui etiam ea quæ sunt interiora, manifesta sunt? Siquidem apud Deum conscientia vniuscuiusque se prodit, & cogitatio hominis apud eum se aut condemnat, aut purgat. Denique Aquila visio nes cordis dixit, eo quòd videat cor nostrum, & omnis nostri cogitatio cordis in promptu sit apud Deum, atque ei cogitationum nostrarum imago resplendeat. Bene illud ait Aquila, In te morte afficimur: quoniam in Christo mori, arduum est, sed gloriosum: & in ipso moritur, qui pro eius nomine sacra passione est coronatus. Sed quid miraris quòd requirentem Deum occulta cordis versiculus iste declaret, cum alibi Deum scrutatorem legeris cordis? Quid etiam miraris si verbis nostris maiestas diuinæ substantiæ, explicari non possit, cum ait Apostolus: Nolite ante tempus quid iudicare, donec veniat Dominus, qui illuminabit occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo? Tenebras cordis sæpe loco criminis legimus, immò propè vbi-

A. 1.
Rom. 2.

Hebr. 4.
A. 20.

Hierem. 17.
1. Cor. 4.

Exurge Domine, adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum.

Oblinisceris inopiam nostram. De qua inopia dicit sanctus Propheta quod in obliuionem venerit Dei? Aut quæ est ista inopia, quam excidisse Domino conqueritur? Non otiosa ista est inopia, nisi fortè ea quæ protectorem Deum & remuneratorem habere consuerit. Si enim est inopia, cui patet regnum cælorum, rectè isti inopiam suam diuinis excidisse sensibus arbitrantur, qui animam suam humiliatam in puluere deplorabant, & ventrem suum in terra hærare dicebant. Qui autem in terra hærent, videntur diuina protectione priuari. Quæ sit ergo ista inopia, audi: Beati pauperes spiritu: ipforum enim est regnum cælorum. Si ergo beata paupertas est, cui patet cælum, terrenas istas diuitias negligamus, corporalem redundantiam declinemus. Sequamur vestigia Apostolorum, ante quorum pedes vnusquisque quod habebat pecuniæ ex suorum agrorù pretio conferebat, vt pauperibus dispensaretur. Istam igitur inopiam euangelicam hi sancti viri multo antè exercere cœperunt, & ideo dicebant: Oblinisceris inopiam nostram. Tale est hoc, quale illud apostolicum: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Bona ergo paupertas, quæ à pietate procedit, & virtutum exercitatione suscipitur. Nec solum inopiam, sed etiam tribulationem suam in obliuionem Deo venisse deplorant. Bonæ sunt & tribulationes quæ sunt propriæ iustorum: qui non pro meritis suis, sed pro pietate eas sustinent: in quibus iustus non atteritur, sed dilatatur: sicut sanctus Propheta declarat, dicēs: In tribulatione dilatasti mihi. Et ipse Dominus Iesus ait: In tribulatione inuocauit

Dominum, & exaudiuit me in latitudinem. Dilatauit sancto Apostolo Paulo, quando ei oculorum lumen eripuit. Ita enim confessus est Christum, quæ negabat antea. Ideo vas electionis esse promeruit. Denique vt scias quia dilatauit Paulo Dominus Iesus, audi ipsi Apostolum dicentem: Os nostrum patet ad vos o Corinthij: cor nostrum dilatatum est. Aperi ergo os, confitere Christum, quia plenitudo est; vbi plenitudo, ibi etiam latitudo. Et quasi bonus magister, qui discipulos habere optaret æquales, nos quoque hortatus est vt dilataremur, dicens: Dilatamini & vos. Cùm autem Deus alicui in tribulatione dilatatur, tunc fiet latitudo cordis sicut arena maris innumerabilis. Quæ sit ista inopia, audi dicentem sanctum Salomonem: Optaui, & datus est mihi sensus: & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ. Vt enim acciperet sapientiam à Deo, non diuitias, non nobilitatem, non potestatem, sed sapientiam postulauit: & in illa, omnia quæ etiam nõ postulauit, inuenit. Vnde scriptura dicit, quia talis erat latitudo cordis eius sicut arena maris innumerabilis. Vnde hanc percipias latitudinem, ait de se ipse cognoscens: In latitudine cordis tui describe eam. Et ideo qui habet sapientiam, non in occulto teneat eam, non ad momentum, sed canat eam in exitu: vbi que quod sentit, cū auctoritate prædicet. Symmachus autem pro tribulatione afflictationem posuit. Siue tamen afflictatio sit, siue tribulatio, opus est vt nos maneamus in Domino, nec ab eodem recedamus: quoniam præfule Domino & assistente nobis omne certamen fortiter possumus sustinere. Si autem Dominum negligamus, & longè nos faciamus à Domino, facimus nobis aduersarium fortio-

S. AMBROSII IN PSALMVM XLIII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLV. ENARRATIO.

Titulus Psalmi XLV.

In finem, filiis Core pro occultis, Psalmus Dauid.

ITVLVS Psalmi huius ita inscribitur: In finem, filiis Core pro occultis, Psalmus Dauid. Quid est, pro occultis? Occultorum habuisse se cognitionem per reuelationem Domini Iesu, in quinquagesimo quoque Psalmo sanctus Propheta commemorat, dicens: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quæ autem illa sint occulta, in Euangelio sancto docemur, dicente Dei filio, quod mysteria sapientiæ abscondita sunt sapientibus, & paruulis reuelata. Hæc sunt illa; ni fallor, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Dominus diligentibus eum.

Ergo in occultis cordis nostri occulta sapientiæ recondamus, non temerè aliquibus diuulgemus, nisi sacramentorum consortibus, quos Dominus vocauit ad gratiam suam, qui se in abscondito vult rogari, quoniam solus est qui abscondita & occulta cognoscit. Denique ipse Dominus ad percipiendâ legem solum Moysen, non absque Iesu tamen, in montem voluit ascendere. In Euangelio quoq; Petro, Ioanni, & Iacobo solis ex omni numero discipulorum resurrectionis suæ gloriam reuelauit. Ita occultum suum voluit esse mysteriū: & admonerat frequenter, ne cui facile quæ viderant annuntiarent, ne offencilum quiquam subiret infirmior, qui vim sacra-

sacramentorum fluctuanti ingenio haurire nõ posset. Denique ipse Petrus nesciebat quid diceret, qui tria tabernacula Domino & seruulis crederet esse facienda. Deinde fulgorem gloriæ Domini transfigurantis se sustinere non potuit: sed in terram cecidit, ceciderunt & filij tonitruui Iacobus & Ioannes, & nubes operuit eos: nec potuerunt furgere, nisi postquam Iesus venit, & tetigit eos, & iussit vt surgeret, & formidinẽ sequestrarent. Introierunt ergo in nubem, vt abdita & occulta cognoscerent: atque ibi audierunt vocem Dei dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo complacui: ipsum audite. Quid est, Hic est filius meus dilectus? Hoc est, noli errare Simon, vt seruulis filium Dei cõferendum putes. Hic est filius meus. Non Moyses filius, non Elias filius: quamuis alter aperuerit mare, alter clauerit cælum. In verbo enim Domini vterq; naturã vicit elementis: sed illi ministerium præbuerunt, hic est qui solidauit aquas, cælum siccitate clausit, & quando voluit, in imbres resoluit. Vbi testimonium resurrectionis adsciscitur, ad stipulantur ministeria seruulorum. Vbi gloria Domini regētis ostēditur, seruulis splendor absconditur. Namque ipsos stellarum globos sol exortus obducit, & omnia carum lumina mundano sub sole vanescunt. Quomodo ergo sub æterno sole iustitiæ, atque illo fulgore diuino videri poterant stellæ carnales? Vbi ergo sunt illa lumina quæ nostris antè oculis quodam miraculo refulgebant? Tenebræ sunt vniuersa, comparatione lucis æternæ. Alij ministeriis suis Deo placere festinant: hic solus est verum lumen & æternum, in quo pater complacet, vel in quo beneplacitum est mihi, vt meum sit quidquid hic fecit: & quidquid ego feci, filij opus esse iure credatur. Ipsum audite dicentem: Ego & pater vnum sumus. Non dixit, Ego & Moyses vnum sumus. Non dixit sibi & Elia vnum diuinæ gloriæ esse consortium. Quid tria tabernacula præparatis? Non in terris habet iste tabernaculum, sed in cælo. Audierunt Apostoli, & ceciderunt pauore turbati. Venit Dominus, & leuauit eos, & iussit ne cui dicerent quod vidissent. Huic ergo tua occulta seruato, cui dauid sua occulta mādabat, dicens: Ab occultis meis mūda me Domine. Munda enim debent esse receptacula, in quibus sunt pietatis occulta mysteria. Et ideo tibi dicitur: Bibe aquam de vasis tuis, & de puteorum tuorum fontibus: & in plateis supereffluant aquæ tuæ, vt irriguo fonte munderis. Ideo tibi dicitur: Vino torcularia tua redundant. Ideo dicitur: In tribulatione inuocaui te, & liberaui te, & exaudiui te in abscondito tempestatis: probaui te in aqua contradictionis. Est enim quædam in tribulationibus interna peccatorum sæua tempestas, quando sunt foris pugne, intus timores. Est aqua contradictionis, quando velut quodam maritimi falis æstu fluctuant nostræ cogitationes, nec vlla in profundo metium definitionis stabilitate placidantur. Tunc tempestas in abscondito, tunc aqua contradictionis, quæ solo potest Christi sermone sedari, quo peccata nobis nostra dimittit, secundum quod ipse dignatus est dicere: Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Loquere Domine Iesu: verbum tuum medicina est, verbum tuum lumen est, verbū tuum

nostræ colluionis ablutio est, verbum tuū fons est. Tu loqueris, & culpa lauatur. Et quia de abscondito tempestatis & de aqua contradictionis ductus est sermo, omnia nobis factum est Dei verbum. Caro factum est, vt carnem seruaret. Aqua factum est, vt aquam contradictionis sua gratia temperaret, & amaritudinem impietatis auferret. Ideoq; scriptum est: Aqua alta verbum in corde viri. Alibi verbum, alibi iterum consilium. Ibi enim bonum consilium, vbi bonum est Dei verbum. Et ideo tibi lex dicit: Attende tibi ne fiat tibi verbū malum in corde tuo; & dicat Iesus: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Misit enim Deus verbū suum vt sanaret hominem, non vt perderet. Hoc verbū medicina est, non pœna. Hoc verbū in corde tuo & in ore sit tuo. Hoc verbum sit in occultis, vbi diabolus insidiatur: intret verbum, exeat diabolus. Nam si irreperit diabolus, Christus recedit: quomodo recessit à Iuda postquam se diabolus in cor eius immerfit. Et tu ergo dic: Ab occultis meis munda me Domine: ne diabolus insidietur in occultis, sicut leo in cubili suo. Quod si Christi occulta piè fidelitèrque seruaueris, insidiã diabolo locus esse nõ poterit. Ideoq; in Psalmo nono Dauid de occultis scribens Domini sacramētis, quod est conuersio peccatorum, vocatio gentium, Dei regnum, præparatio cordis, iudicium pauperum, resectio inopum, antè de occultis pectoris tui atq; secretis exterminandum aduersariū dicit: ne sedeatin occultis interficere cupiens innocentē. Ideoq; tibi dicitur: Intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito. Illò tua descendat oratio, vbi eam audiat qui scrutatur abscondita: ibi tuam patientiã deprehendat, vel tegendæ iniuriæ, vel iactantiæ declinandæ. Occultat enim sapiens iniuriam suam. Ibi est latibulum sapientiæ. Posuit enim tenebras latibulū suum. Quærent me mali, & non inueniēt. Ideo Abraham puteum fodit, vt aquã qui quæreret, inueniret. Ideo puteum fodit Isaac. Ideo Dominus Iesus sedebat ad puteum, erat autem ibi fons Iacob. Sedebat ad puteum, vt quæreret. Fons ibi est, vbi Christus est. Fons est, vt aquæ supereffluant requirentibus: quò & vniuersa carnis vel flagitia diluantur, vel restinguantur incendia. Hæc ergo est altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, vt mali eam non inueniant, boni quærant, atque in eius adquirendæ studio & meditatione versentur. Vis scire quàm verum sit? Audi sapientiæ ipsius verba: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Pulsa ergo ianuam, quia Christus est ianuam. Pulsa ostium verbi, vt aperiat tibi ad eloquendum mysterium Christi, & absconditos in Christo sapientiæ possis inuenire thesauros. In ipso nostra sapientiã, in ipso vita nostra abscondita est: sicut Paulus asseruit, qui vsque ad tertium raptus est cælū, vt audiret ea quæ homini non licet loqui. Quanta occultorum est disciplina? Licet scire homini, & nõ licet loqui. Scire vita est, loqui mors est. Cognoscentes ergo quia finis occultorum, qui Græce σκόπος dicitur, hic est, atque hæc summa, vt & indigni nõ apprehendant sapientiæ disciplinam: sed qui desiderium habent (vitæ tamen & fidei meritis suffragantibus) cognitionem diuinorum capere sacramentorum, labori-

bus & quotidianis exercitationibus defudant, vt intentionis suæ fructum mereantur adipisci: nonum Psalmum & quadagesimū quintū diligentius legamus, vt absconditā in mysterio sapientiā fideli possimus mēte cōprehendere. Soli enim isti de occultis titulum prætulērunt. Sed iam Psalmum adoriamur.

Psalmus quadagesimus quintus.

Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.

Quid est, *Deus noster*? Hoc est, eorum qui in te credimus. Sic & alibi: Domine refugium factus es nobis. Nobis, inquit, credentibus, non incredulis: nobis quærentibus, non refugientibus veritatem. Ille enim hoc potest dicere qui in solius Dei præsidio suæ constituit spem salutis. Nobis ergo refugium factus es; & nostrum refugium & virtus, qui sumus ex populis nationum. Iudæi te negauerunt, Iudæi non te receperunt: & ideo es conuersus ad gentes, vocasti nos, & refugium factus es nostrum, & virtus es nobis. Vis scire quia de nobis qui sumus ex gentibus, dictum sit? Crux Domini Iudæis offendiculum, Græcis stultitia: nobis autem virtus Dei atque sapientia est. Et infra: Ex ipso autē vos estis in Christo Iesu, qui factus est sapientia nobis à Deo. Vtique Paulus non de Iudæis, nec de gentibus dixit, sed de iis qui conuersi ad Dominum Iesum, prædicarent suæ salutis auctorem. Cōfugisti ergo ad Christum? Non deseras fundamentum, confirmatorem tuum non derelinquas: vt te qui suscepit, ipse tueatur, & mercem suam pius animarumstrarum negotiator agnoscat. *Adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.* Bene nimis ad vtrumque respondit, & vt in tribulationibus quæ nos nimis inuenerunt, & adiutor nimis possit intelligi. Quanto enim maiores tribulationes fuerint, tanto maiora nobis & vehementiora adiumenta sunt necessaria. Et ideo plerumque fit vt in grauioribus & asperioribus certaminibus coronemur, qui lacrymis & gemitibus & orationibus frequentioribus æternæ opem nobis diuinitatis adsciscimus.

Propterea non timebimus dum turbatur terra, & transferuntur montes in cor maris: Sonuerunt & turbatae sunt aquæ eius, conturbati sunt montes in fortitudine eius.

Quo fit vt non timeamus cum terra nostra turbatur, & transferuntur montes: quia si tu pro nobis, quis contra nos? Timere non possumus fragilitates istius carnis, quæ timore ac metu frangitur, flammatur cupiditatibus, luxuria mollitur, deliciis eneruatur, vaporatur febribus, dolore vexatur, exanimatur angustiis. Vel cum transferuntur illi montes in cor maris, de quibus dixit Saluator: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, non solum de ficulnea facietis, sed etiam si monti huic dixeritis, Tollere, & iactare in mare: nihil impossibile erit vobis. Misit se hic mons in cor Iudæ, & mentem eius graui tempestate turbauit, diuersarū exagitans fluctibus passionum. Sicut enim terrarum fertilitati fecunda

bonis operibus & deuotionis ac fidei fructibus anima comparatur; vt odor Iacob, sicut odor agri plenitudo etiam procellosi maris inquietudini figuratur animus eius qui quierus esse nō nouit, & amarum cogitationibus excitat graues fluctus. Denique nec osculo suo Dominus Iesus Iudæ proditoris amaritudinem temperauit. Suscepit osculum proditor, infudit venenum, mortem irrogauit: cuius aculeum quidem Christus obrudit, sed solus proditor non euasit. Et vt euidenter mortem huiusmodi nobis manifestaret, alibi quoque cum dæmonium ab homine iussisset exire, Apostolis interrogatibus qua causa illud ipsi eiicere nequiuissent, ait: Nō eiicitur hoc genus nisi in oratione & ieiunio. Et addidit: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, Transi hinc illud, manu significans quis ille mons esset quem posset perfecta transferre fides. Perfecta enim fides grano sinapis comparata est, dicente Apostolo: Et si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem non habeam, nihil mihi prodest. Sunt etiam qui ita distinguunt: *Et transferuntur montes: vt sequatur: In cor maris sonuerunt & turbatae sunt aquæ eius: conturbati sunt montes in fortitudine eius.* Non bonæ aquæ quæ sonant, atque turbantur, & potum præbere non possunt. Meliores sunt quæ pertransseunt, sicut scriptum est: inter medios montes pertransibunt aquæ, & potabunt omnes bestia agri: suscipient onagri in sitim suam. Denique vbi legio dæmoniorum perit & accepit potestatem vt introiret in porcos, magno impetu se precipitauit in mare, & aquæ illæ gregis sui præcipitatione turbatae sunt. Alibi quoque idem Dauid propheta sic posuit: Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt. hoc est, bonæ virtutes, quæ verbi cælestis cognitione sunt placida, non sonitu & fragore terribiles. De malis autē virtutibus quid dicit? Et conturbatae sunt abyssi, multitudo sonitus aquarum. Abyssi Deum non vident, & ideo turbationibus semper obnoxia sunt. Et exposuit quid essent abyssi: Multitudo, inquit, sonitus aquarū. Nam & bestia illa antichristus ex abyssu ascendit, vt aduersus Eliā atque Enoch, qui propter testimonium Domini Iesu terris sunt redditi, præliaretur, vt legimus in Ioannis Apocalypsi: cui datū est os loquendi magna, vt aduersus Deum plena furoris conuicia & sacrilegij personaret. Sonuerunt ergo aquæ, id est, immundi spiritus, cum turbarentur videntes opera Dei, in Domini salutaris aduentu appropinquare sibi iudicium pertimescentes. Sonuerunt & turbatae sunt aquæ in Domini passione. Vnde & dictum est: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Et alibi scriptura dicit: Perit memoria eorum cum strepitu. Diabolus sonum querit, Christus silentium. Denique sicut agnus coram tōdente, sic non aperuit os suum. Et alibi, Non clamabit, neque contendet, nec quisquam audiet in platea vocem eius, donec eiiciat in victoria iudiciū. Quæ est ista nisi de serpente victoria? In hac fortitudine filij Dei conturbati sunt montes, cum diabolus & ministri eius viderent mortuos resurgentes. Isti sunt montes qui turbantur. Illi montes qui transferuntur in paradysum, quibus dicitur: Hodie mecum eris in paradiso. Et alius cui dicitur: Si eum volo manere

Psalm. 89.

1027.1. Act. 13.

1. Cor. 1.

Ibid.

2. Tim. 2.

Rom. 8.

Luc. 17.

Ioan. 13. Luc. 8.

manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. A Et Enoch qui raptus est ne malitia sæculi mutaretur.

Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei: sanctificauit tabernaculum suum altissimus: Deus in medio eius, & nō commouebitur.

Post Domini passionem quid aliud sequi debuit, nisi quia de corpore Domini flumen exiuit, quando de latere eius aqua fluxit & sanguis, quo lætificauit animas vniuersorum, quia illo flumine lauit peccatum totius mundi? Est & fluvius qui de Edē exit, & circuit vniuersam terram, verbum Dei, quo paradysus intelligibilis irrigatur, & omnis anima vocatur ad gratiam Christi, dicente ipso Dei verbo: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Cui ego dederō aquam, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ex illo enim vnico Dei verbo quattuor fluuuorum prudentiæ & fortitudinis, temperantiæ quoque & iustitiæ fluentia manarunt. Alij enim per spiritum datur sermo sapientiæ, alij fides in eodem spiritu, alij gratia curationum in vno spiritu, alij operatio virtutum. Hæc enim operatur omnia vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Hi sunt impetus fluminis, cum se in gratiam inferiorū operationis atque virtutis spontanea diuisione transfundit. His igitur fluminis superni meatibus ciuitas illa in qua Deus inhabitat, irrigatur, & sanctificatur altissimi tabernaculum, omnis anima quæ inhabitatur à Christo, vel corpus illud quod Virgo generauit, de quo Gabriel angelus dixit: Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Bonum tabernaculum, quod nulla potuerunt obumbrare peccata. Admirabile templum Dei, & aula cælestis, quod solum corrumpi non potuit, sed intra triduum resurrexit, resuscitatum ab ipso qui mortuus videbatur. Nec mirum, quando Deus in medio ciuitatis eius erat, nec commotus est: siue quia nullus peccati prolapsione commotus est Dei filius, nec alicuius erroris offensione titubauit, aut corporalis illecebræ nutu impulsus: siue quia non reliquit animam eius Dei gratia, sed inseparabilis in ea mansit, quod ab omni colluione delicti immaculata durauerit. Vnde & ad patrem Dei filius dixit: Nec derelinques animam meam in inferno. Ergo quia suberat ei nec in carne peccare, diuine ait: Ego in patre, & pater in me. Et alibi: Traditus sum, & nō egrediebar. Ab eo vti que non egrediebatur, cui dixit postea: Exsurrexi, & adhuc tecum sum. Vbi autē aliquis grauius peccat, commouetur in eo Deus, vt ab eo transeat. Vnde & Adæ peccanti deambulare visus est, & Stephano stare: quia ille in præuaricatione lapsus est, hic in martyrio coronatus. Et in Zacharie libro ita scriptum est: Ambulabit in commotione indignationis iræ suæ Dominus. Simile & in Euangelio dictum est Iudæis: Ecce derelinquetur vobis domus vestra deserta. Derelinquit enim Dominus Iudæos, & statim secuta est ruina synagogam. Quod si eam Christus non deseruisset, numquam eam supremum sequutum esset excidium. Aperimus ergo quod dictum est: *Deus in medio eius non commouebitur.* Sequitur:

Adiuuabit eam Deus manē diluculo.

Manē diluculo. Quo significatur quia resurrectio matutina adiumentorum nobis cælestium subsidia confert, quæ noctem repulit, diem refudit, dicente scriptura: Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illucescet tibi Christus. Vide autem mysterium. Vespere passus est Christus: ideo & secundū legem ad vespem agnus occiditur. Manē surrexit. Sic enim scriptum est: Vna autem sabbatorum venit Maria Magdalene ad monumētum manē, cum adhuc esset obscurum, & vidit lapidem amotum ab ostio. Ad vespem mundi occiditur, deficiente iam luce: quia in tenebris erat hic totus mundus, & maioribus fuisset tenebrarum squaloribus inuolutus, nisi Christus nobis è cælo lux æterna venisset, innocentia tempora generi resurus humano. Passus est ergo Dominus Iesus, & sanguine suo nostra peccata deleuit, lux refulsit conscientie purioris, & dies respanduit gratiæ spiritualis. Vnde & Apostolus ait: Nox præcessit, dies appropinquauit. Euigilauius igitur, iam non dormiamus. Vestem lucis induimus, non in amictum tenebrarum conuersationis atque exuuias reuertamur. Comestationibus atque deliciis, quæ nocturni sunt temporis, valediximus: sobrietatem elegimus, cuius gratia Iacob primatus quos non habebat inuenit. In aliis quoque codicibus inuenitur: *Adiuuabit eam Deus vultu suo.* Quid hoc quoque significet, ipse Propheta nos docet. Namque ipse in posterioribus dixit: Ostende faciem tuam, & salui erimus. Aspectus ergo Dei, salus nostra est: atque in eius vultu nostrum est adiumentum. In quo quanta vis sit, diuina scriptura declarat, quæ non otiose attexuit quod respexit Deus super munera Abel, super Cain autem non respexit: & ideo contristatus est Cain, quod sacrificiū suum Deo displicuisse cognouit, placuisse germani. Vnde & illud quod hodie in Psalmi responsorio decantatum est, plurimum nostræ conduit assertioni: Expectans expectaui Dominum, & respexit me. Quem Dominus respicit, saluat. Denique in Domini passione cum titubaret Petrus sermone, non mente (sicut ipse Petri sermo titubantis fidelior sit, quam doctrina multorum) respexit cum Christus, & Petrus fleuit: quo proprium lauit errorem. Ita quem visus est voce denegare, lacrymis fatebatur.

Conturbatae sunt gentes, inclinata sunt regna: dedit vocem suam altissimus, & mota est terra.

Aduentu Domini saluatoris aduersariae potestates cum sua legione turbatae sunt iussæ ab humanis, exire corporibus, & peccata vt mitterentur in porcos. Turbati nequissimis potestatibus, necesse fuit turbati cultores simulacrorum, inclinari quoque regna peccati. Erat enim graue regnum, quod sibi in graue seruitium subiugauerat omnium animos peccatorum. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Regnū autē peccati mortis est regnū: quod diu toto orbe præualuit. Vnde & Apostolus ait: Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Venit veritas, figura cessauit. Venit vita, regnum mortis euauit. Venit remissio peccatorum, & peccati vincula re-

Gen. 5. Sapient. 4.

Luc. 22.

Matth. 17.

Gen. 2.

Ibid.

1. Cor. 13.

1. Cor. 12.

Psalm. 103.

Luc. 8.

Psalm. 76.

Ibid.

Genes. 1.

Psalm. 76.

Apo. 13.

Matth. 17.

Psalm. 2.

Psalm. 9.

Esai. 53.

Esai. 42. 6.

Matth. 11.

Luc. 13.

Ioan. 21.

Gen. 5. Sapient. 4.

Luc. 22.

Matth. 17.

Gen. 2.

Ibid.

1. Cor. 13.

1. Cor. 12.

Psalm. 103.

Luc. 8.

Psalm. 76.

Ibid.

Genes. 1.

Psalm. 76.

Apo. 13.

Matth. 17.

Psalm. 2.

Psalm. 9.

Esai. 53.

Esai. 42. 6.

Matth. 11.

Luc. 13.

Ioan. 21.

Gen. 5. Sapient. 4.

Luc. 22.

Matth. 17.

Gen. 2.

Ibid.

1. Cor. 13.

1. Cor. 12.

Psalm. 103.

Luc. 8.

Psalm. 76.

Ibid.

Genes. 1.

Psalm. 76.

Apo. 13.

Matth. 17.

Psalm. 2.

Psalm. 9.

Esai. 53.

Esai. 42. 6.

Matth. 11.

Luc. 13.

Ioan. 21.

Gen. 5. Sapient. 4.

Luc. 22.

Matth. 17.

Gen. 2.

Ibid.

1. Cor. 13.

1. Cor. 12.

Psalm. 103.

Luc. 8.

Psalm. 76.

Ibid.

Genes. 1.

Psalm. 76.

Apo. 13.

Matth. 17.

Psalm. 2.

Psalm. 9.

Esai. 53.

Esai. 42. 6.

Matth. 11.

Luc. 13.

Ioan. 21.

Ephes. 6.

Rom. 6.

Matth. 11.

Esai. 61.

Eiere. 28.

30.

1. Cor. 7.

Philem.

Matth. 27.

Psal. 23.

soluta sunt. Antè etiam leuiora delicta mortis nexibus stringebantur, post aduentum autem Domini salutaris etiam grauiora flagitia sunt remissa. Inclinata sunt ergo regna spiritalium nequitiarum quæ sunt in cælestibus, quia cultus simulacrorum & illecebra peccati cœpit imminui euangelicæ prædicatione doctrinæ. Inclinata est perfidia posteaquam cœpit fides in nationum regnare pectoribus. Inclinantur regna peccati, cum legitur: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Inclinauit omnia regna perfidiæ voce sua Dominus, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos. Hanc vocem dedit altissimus, & omnes eum secuti sunt populi nationum, dura peccati regna fugientes, & perpetuæ mortis atrocitatem, atque intolerabilem flagitiorum omnium seruitutem, cum polliceretur fessis requiem, captiuis remissionem, seruientibus libertatem, & excussio iugo ferreo Babylonij regis, iugum suum suauè ceruicibus fidelium subrogaret, ne vacua colla gentiliū rursus inimicus catenis suæ iniquitatis adstringeret. Christus enim quos alligat, liberat: & quos adstringit: absoluit. Deniq; qui seruus vocatus à Domino est, libertus est Domini: & qui liber vocatus, seruus Christi est. Ideoque in suis vinculis Paulus gloriatur, dicens: Paulus vincus Iesu. Quod sub aliis contumelia est, sub Christo gloria est. Dedit vocè suam in passione Dominus, & vniuersa elementa tremuerunt, omnis terra commota est, vt ritus ille gentium solueretur, fieretque terra Domini, & plenitudo eius, vt scriptum est, cessarent auguria perfidorum, & sacrificium impietatis cognitio fidei & studium deuotionis abolerent. Dat vocem suam Dominus K quotidie, & resultat in cordibus singulorum, vt terrenum omne decidat eius qui bene credit affectu, atque omnes interiorum sensus animorum ab errore, à corruptione luxuriæ & dissolutione ad cognitionem cælestium sacramentorum, & studium castitatis, à nequitia ad virtutem pia confessione moueantur. Motos ergo eos dicit qui in terra sunt; vel quia terra erant omnes homines, in quibus erat terrena corruptio, quia oculos mentium ad sublime gratiæ cælestis eleuare atque attollere nesciebant, nec poterant dicere:

Deus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.

Deus virtutum nobiscum: cum quibus non erat nisi prolapsionis incentor, & auctor erroris. Sed posteaquam vox Domini in Euangelio resultauit, audet propheta dicere: Deus virtutum nobiscum. Bene dicit: Deus virtutum nobiscum, qui credidit quòd Virgo in vtero concepit, & peperit. Audemus & nos dicere: Deus virtutum nobiscum, posteaquam Emmanuel, hoc est, Deus cœpit esse nobiscum. Vbi ergo Emmanuel, ibi Deus virtutum nobiscum. Susceptor noster Deus Iacob. Imitemur ergo patriarcham Iacob, odorè eius, virtutem eius, laborem eius. Sicut enim Abraham opera facere debemus, vt filij eius appellari iure mereamur: ita etiam exercitia atque certamina sancti Iacob subire debemus, vt Deus Iacob Deus noster esse credatur. Nam si opera Iacob, vel (quia illum equare non possumus) studia operis eius ac fidei non

agnoscat in nobis: quomodo quasi Deus Iacob nos iuare dignabitur? Cum hæc diceret, ecce per Spiritum sanctum præsens imago ei insula est futurorum: & videns ex graui perturbatione bellorum pacem toto orbe diffusam in aduentu Domini salutaris, clamat ad vniuersos, dicens:

Venite, & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram.

Auferens bella vsque ad fines terræ, arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni.

Venite, & videte. Venite, ad congregationem spectat: videre, ad intentionem, & cognoscendam studium veritatis. Videte, inquit, opera Domini plena miraculis, in quibus magnarum sunt signa virtutum. Denique *τέτρα* Græcè, admiranda dicuntur Latine. Non ergo quasi prodigialis horroris accipias opera Domini, sed quasi plena admirationis. Præclare posuit *super terram*, id est in terram. *Auferens bella vsque ad fines terræ, arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni.* Et verè antequam Romanum diffunderetur imperiū, non solum singulari vrbium reges aduersum se præliabantur, sed etiā ipsi Romani bellis frequenter ciuilibus atterebantur. Pugnauit Marius aduersus Cinnam. In vtraque parte Romanus fufus est sanguis. Sylla surrexit, & Mario victori rursus ciuilia bella commouit. Lepidus Sertoriūque rebelles se Romano imperio præbuerunt. Cæsar Pompeium est persecutus, & Galliarum furorem excitauit aduersus arma Romana. Deuicto seniore Pompeio, iuniorum in Hispaniarum partibus debellauit. Quid Triumuiros loquar, ex hostibus amicos, ex amicis rursus in hostiles tumultus esse progressos? maria quoque Aetiaco bello infecta sanguine Romanorum? Vnde factum est, vt tædio bellorū ciuiliū Iulio Augusto Romanū deferretur imperium: & ita prælia intestina sedata sunt. Hoc autè eo profecit, vt rectè per totum orbem Apostoli mitterentur, dicente Domino Iesu: Euntes, docete omnes gentes. Illis quidè etiam interclusa barbaricis montibus regna patuerunt, vt Thomæ India, Matthæo Persia. Sed tamen quò plura obirent spatia terrarum, in exortu Ecclesiæ potestatem Romani imperij toto orbe diffudit, & dissidentium mentes, terrarumque diuortia donata pace composuit. Didicerunt omnes homines sub vno terrarum imperio viuentes, vnius Dei omnipotentis imperium fidei eloquio consistere. Abstulit ergo bella vsque ad fines terræ, quòd factum esse non dubium est. Sed videne bella infirmitatis abstulerit, quæ sunt in corde titubantium. Qui enim terrena transferit, iam non dicit, Foris pugna, intus timores: sed dicit; Nostra autem conuersatio in cælis est. Transi ergo mundum, vt incipias esse supra mundum. *reges* enim transire est: vel, vt dicam expressius, transfretare. Abstulit ergo Dominus bella quæ mouebat nobis nequitia spiritalis: & deuicto diabolo pacem suam nobis reliquit. Arcum confringit, de quo ignita aduersarij iacula spargebantur: & scuta perfidiæ combussit igni, vt scutum fidei inuolabile permaneret.

Vacate,

Vacate, & videte quia ego sum Dominus.

Vox Domini post bella sedata. Vacate, vt nulla animarum sit occupatio, ne offusio secularium perturbationum, internæ oculum mentis obducatur. Vacate, inquit, ab erroribus, vacate à perturbationibus, vacate à peccatis: quia omnis qui peccat, non vidit Deum, nec cognouit eum: sicut in epistola sua dixit Ioannes Euangelista. Vacate ergo studio cognoscendæ diuinitatis: nolite terrenis operibus occupari. Ideo rex Ægyptiorum augeti iubebat numerum, & laterum, & cætera onera Iudæorum, ne cognoscerent Deum, & cultui sacro vacaret, offensus Moyfi & Aaton voce sanctorum, qui dicebant: Dimitte populum Dei, vt eamus & sacrificemus Domino Deo nostro.

Exaltabor inter gètes, & exaltabor in terra.

Exaltabor inter gentes. Erat sublimis Dominus in excelsis, id est, in angelis & archangelis, in patriarchis & prophetis, qui de illo sublimia sentiebant, nec eum terrenis imaginibus & simulacris scrupulis conferebant. Sed non erat sublimis in populis nationum, qui Deum suum in antris & spelæorum latibulis requirere videbantur. Denique reprehenditur Magdalena, quæ Christum quasi mortuum flebat, & quasi sepultum quærebat in tumulo. Vnde dicit ad eam Christus: Maria quid ploras? quem quæris?

S. AMBROSII IN PSALMVM XLV. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID

XLVII. ENARRATIO.

Titulus Psalmi XLVII.

Psalmus cantici filijs Core, secunda sabbati.

PSALMI huius titulus hic est: *Psalmus cantici filijs Core, secunda sabbati.* Boni filij Core, & psalmis iā superioribus approbati, eo quòd congruis sensibus, & cogitationibus ad virtutum studia conuenientibus in semetipsis pangeret spiritale psalteriū, & cognitioni diuinitatis peruigili specula mentis intenti, cælestium mysteriorum digni forent haurire secreta. Et ideo cum Psalmodum ante arcam Domini quotidie canendorum munus & officium recepissent, videntur electi vt Psalmum cantici in secunda sabbati specialiter reciperent concinendum. Etenim quibus rectè videbatur esse commissum vt ascensionem Domini ab inferis resurgentis voce sua psallerent, his vtique deferendum fuit vt ipsum resurrectionis diè munere suo ministerioque celebraret. Quid est enim secunda sabbati, nisi Dominica dies, quæ sabbatum sequebatur? Dies autem sabbati erat dierum ordine posterior, sanctificatione legis anterior. Sed vbi finis legis aduenit, qui est Christus Iesus (finis

numquid eum qui posset auferri? Audiuit vocem, & recognouit eum, & volebat cōtingere, & ait Dominus: Noli me tangere, quem putas mortuum. Ad patrem vado. Miraris quòd in tumulo non inuenisti, quem cælestia præstolantur? Aut fortè reprehenditur, quia Christum nisi fides perfecta non tangit: sicut hæmorrhoiis plena cum tetigit fide. Vnde ait Dominus: Tetigit me aliquis: sentio enim de me virtutem exisse. Quo dicto agnouit in se illa quòd exente fuerat virtute curata: & statim confessa est sui conscia quòd Dominum ipsa tetigisset. Vnde Dominus ait: Fides tua te saluā fecit, vade in pace. Exaltatus autem in terra Dominus est, secundum quòd ipse ait: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Vel quòd facta est potestas eius sicut in cælo & in terra. Et repetit, dicens:

Deus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.

Deus virtutum nobiscum. Repetit quòd supra dixerat. Repetitio autem confirmatio est. Vel quia non solum quando natus ex Virgine est, factus est nobiscum Deus: sed etiam post resurrectionem ipse dixit: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem mundi. Cui est honor & gloria, perpetuas à sæculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Matth. 28.
Luc. 16.
Hebr. 4.
S. Ambr. tom. 2.

Rom. 10.
Luc. 16.
Hebr. 4.

Matth. 28.

Ioan. 20.

Matth. 27.

exhibere ministerium, vbi est non exemplar, non umbra, sed veritas: primam dicimus sabbati, sicut est scriptum: Vespere autem sabbati, quæ lucescit in primam sabbati. Nihil pulchrius, nihil expressius. Ante resurrectionem sabbatum dixit, post resurrectionem primam sabbati nuncupauit. Ioanes quoque Euangelista dicit: Prima sabbati venit mane Maria Magdalene cum adhuc tenebræ essent. Tenebræ pro tempore, mane pro gratia. Sed isti expressius secundum Euangelium, quasi reciso velamine: Dauid autem sub lege positus & modulationem tenuit debite cantionis, & mysterium non repressit, vt secunda sabbati diem Dominicam declararet: quod Iudæis ordinem numeri putaret esse seruatum, & spiritale sacramentum agnosceret reuelatum. Audiamus igitur quid dicat qui in secunda sabbati Deo psallit:

Psalmus quadragesimus septimus.

Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in loco sancto eius.

Nō ergo vbiq; Deus magnus & laudabilis est? Verum ille quidem vbiq; magnus & potens est, sed angusta mens non capit magnitudinem diuinæ eius potestatis & gratiæ. Quāto autem magis appropinquat Deo nostra cognitio, tanto præcellentior eius nobis videtur esse maiestas. Denique Thomas qui antè dicebat: Nisi videro in manibus eius fixuras clauorum, & mittā manum meā in latus eius, non credam: vbi misit digitum suum, & euidentia resurrectionis cognouit indicia, admirans intra se Dei gratiam: Dominus, inquit, meus, & Deus meus. Tunc ergo plenissimè diuinitatē eius dominationēque confessus est, vbi eum resurrexisse non dubitauit ab inferis. Denique in Sion hymnus Deum decet, & votum ei soluitur in Hierusalem. Quid igitur mirum si in ciuitate cælesti, & in illo superno & æthereo loco potentia eius vehementius prædicatur? Addidit:

Dilatans exultationē vniuersæ terræ: mons Sion latera Aquilonis, ciuitas regis magni.

Deus in gradibus eius dignoscetur, cum suscipiet eam.

Dilatans exultationem vniuersæ terræ. Rectè suprā dixit: Magnus Dominus. nam verè magnus dicitur, quia istius terræ in qua antè intolerabilem peccatorum germina pullulabant, vbi erat mæror, tristitia & gemitus, exultationem toto orbe diffudit. Itaque hominum conscientia quæ antè flagitiorum suorū gurgitibus demersa iugebat, nunc per indulgentiam Christi, & remissionem peccatorum, metu absoluta latatur. Conuenit igitur & si ita intelligamus vt diximus: sed quia in vetustis exemplaribus aliquibus reperimus *εὐχὴ ἀγαλλιάματι πύσης τῆς γῆς*, id est, bonæ radicis exultatione vniuersæ terræ; sensum quidem eundem aduertimus: quia diuina in nobis Dei patris dona laudantur, qui dedit nobis exultationem bona radice fundatam, Deum videlicet Iesum, veram & fecundissimam vitem, de qua

Isa. 35.

Esaiæ. 61.

Hier. 2.

sacramenta fluxere caelestia: in quibus est perpetua & diuturna læticia, quod his abluatur omne peccatū, & conscientia interna mundetur. Elocutionēque conuenire cognoscimus: quia bene radicata exultatione lætamur, qui exultamus in Christo. Seculi enim læticia temporalis est, perpetua autē læticia eius qui gaudet in Domino. *Mōs Sion latera Aquilonis, ciuitas regis magni.* Deus in gradibus eius dignoscetur, cum suscipiet eam. Quæ sit exultatio vniuersæ terræ, euidenter expressit, quoniam Dominus Iesus Ecclesiam sibi ex peccatoribus congregauit. Itaque qui erant antè latera Aquilonis, id est, socij & inherentes diabolo, cui dicitur: Exurge Aquilo, & veni Auster: facti sunt Christo fideles. Ipsi sunt enim de quibus dicitur: Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion. Facti sunt itaque mons Sion per gratiam Christi, & baptismatis sacramentum. Aquilonis intelligibilis grauis flatus, qui prius tempestates asperrimas & procellas humanis mouebat affectibus, cœpit suos amittere, qui vexabat alienos. Gētem omnem euerterat Iudæorum, nationes omnes suo reuinctas tenebat imperio, ipsius erāt latera, hoc est, aspirabant cum eo. Sicut enim principis latera dicimus stipitatores eius & comites, & sicut mulier latus est viri, eo quod morigera ei societate iungatur: ita latera erāt diaboli qui faciebant ipsius voluntatem. Ij ergo nunc sunt mons Sion, qui Deum speculantur æternum, & ipsi noctibus & diebus intendūt. Vide Paulum cum persequeretur Ecclesiam Dei, latus Aquilonis fuisse: vide nunc cum legitur in Ecclesia, montem esse speculatorium, per quem Christi gloriam cognoscimus, & videmus. Et quia Græcus montes dixit, hoc est *ὄρη*, vide quomodo seruuli Christi mōtes sint. Montes in circuitu eius: in quibus est Ecclesia Domini, quæ est ciuitas regis magni. Simul quia Dominus secundum cæli tractum in Venerario passus est, qui erat locus in latere Aquilonis. Ibi autem & mons Sion, ibi Hierusalem quæ in terris. Vide ne id quoque videatur expressum, quia congregatio plebis Dei, quæ erat Aquiloni coniuncta per culpā, Ecclesia Christi est facta per gratiam, vt iam non synagoga, sed Christi Ecclesia nuncupetur. Et quia reliquæ Iudæorum per electionem gratiæ saluæ factæ sunt, in ipsis Deus cognoscitur, in Petro, Ioāne, Iacobo, qui graues & excelsi viri velut fundamenta & culmina sunt Ecclesiæ. Quasi fundamenta graues, quos nulla grauis Aquilonis flabra concusserint, sed immobile fidei seruauerint fundamentum, ne Ecclesia tota nutaret. Præcellsi quasi culmina, qui verticem eius turribus suæ virtutis erexerint. Etenim sicut in operibus suis conditor, & in ædificationibus suis ædicator agnoscitur, vt etiam si nomen non audias, tamen ex operum qualitate artificem deprehendas: (& quid mirum de humanis, cum ipse creatoris æterni, qui non videtur à nobis, inuisibilia tamē per ea quæ facta sunt, intelligamus?) ita in excelsis & magnis domibus (quæ domus nos sumus si libertatis & gloriæ fundamentū vsq; ad finem firmū tenuerimus) Deus habitator agnoscitur, vt Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Ipse enim verus Deus, qui tales viros præceptorū suorum institutione fundauit. Ergo sicut in illis se Deū demōstrauit æternū, ita, inquit, cum regis magni suscipiet ciuitatem,

H

I

K

L

M

Cant. 4.

Psalm. 124.

Prover. 27.

Genes. 2.

2. Tim. 2.

Psalm. 1.

1. Cor. 15.

Psalm. 124.

Rom. 11.

Galat. 2.

Prover. 27.

Matth. 7.

Rom. 1.

Hebr. 3.

Ioan. 6.

Genes. 27.

Isa. 4.

Zach. 29.

Luc. 17.

Esaiæ. 43.

Psalm. 2.

Rom. 7.

Prover. 28.

Luc. 22.

Matth. 27.

Matth. 10.

ciuitatē, gradibus eius receptionem suæ cognitionis infunder, vt fiant docibiles Dei, qui mandatum eius & audierint, & putauerint exequendum: ne ab illius domus ædificatæ in petra firmitate degenerent.

Quoniam ecce reges terræ cōgregati sunt, transierunt in vnum.

Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, cōmoti sunt, tremor apprehēdit eos.

Reges terræ congregati sunt. Boni reges, qui sui corporis possunt se præbere rectores, ab ipsa patriarchæ Abraham origine & institutione manantes, qui docuit peccatum posse superari. Ideo verus rex, qui flagitiis esse nesciuit obnoxius, in quo culpæ & erroris illecebra regnare non potuit. Vnde & dictum est ad huiusmodi virum à filiis Cher: Rex à Deo tu es nobis. Tales ergo reges terræ, qui carni imperitarent, congregati sunt, vt in vno essent corde, & in vno spiritu; sicut legimus: Quia multitudo credentium habebat vnam animam, & cor vnum, & non erat in his aliqua separatio. Ij sunt qui transierunt in vnum, non tam locum, quàm affectum atque propositum. Probato enim dicitur: Transi, recumbe. Neque enim mediocris virtutis est, ab improbis ad honesta, à terrenis ad æterna transire, & carnalis vitæ consuetudinem commutare, omnemque eius abolerē vsū, novos mores assumere, totūque statum conuersationis veteris detorquere. Meritoque dicitur ei: Si transcas per aquam, tecum sum. Cum transeunte est Deus, non cum desistente. Ij ergo qui intra semetipsos erant antè discordes, vbi in vnum mente & studio conuenerunt, recepta pace quæ fecit vtraque vnum, & inimicitias in carne sua medij parietis destructione dissoluit, admirati sunt vel eum qui in gradibus suis dignoscitur, vel homines ita esse conuersos, vt qui antè diabolo seruiebant, nunc Domino Iesu iusti pietate seruitij mancipati sint. Et quia reges sui corporis in semetipsis vim nō mediocris laboris experti (neque enim facile atque mediocre est animum vincere, refecare cupiditates, edomare carnis lasciuia, auerruncare luxuriam, quæ repugnabat & Paulo, vt captiuum sub peccati lege constringeret) sicut gratiam in iis qui virtute procefferant, mirabantur: ita etiam ne quis relaberetur in vitia de superiore virtutum deiectus fastigio commouebantur. Procliuis enim & mutabilis in vtrumque est humana conditio, vt quæcumque intenderit, eō propendat & vergat: vel ad studia virtutum, vel ad illecebram delictorum. Et ideo non mediocri quatiēbantur affectu, ita vt ex formidine tremor apprehenderet eos, considerātes illud quod scriptum est: Quia in locis impiorum ingemiscunt iusti. Denique vide Petrum amarissimè flentem quod ei error obreperit, & virtutem suæ mentis prolapsione corporeæ fragilitatis inflexerit: meritoque à Christo suppressè reprehensum quod ausus sit vsurpare constantiam, nec obnoxiam consideraret naturam. Et hic quidem per gratiam emendauit errorem, sed Iudas mansit in crimine, perseuerauit in gemitu: Iustus erat cum Apostolorum numero neceretur, sed quia supplātatus à diabolo est,

in locis nunc deplorat & ingemit impiorum, quod de gratia sit relapsus ad pœnam. Ergo cadentibus huiusmodi viris, qualis fuit proditor Iudas, vel Saul à Domino Deo suo accitus ad regnū, etiam fortes viri trepidabant.

Ibi dolores sicut parturientis.

Conferentes deinde viri fortes quanto certamine perueniretur ad finem, quantæ contritiones iustorum, quantæ sollicitudines, qualis aduersarius; quanta diuturno labore contentio, quātā amaritudines propofiti terroris, quæ vincula continentia, quæ conscientia verbera, non mediocriter conturbabantur ne quis tantis vel laboribus vitæ austerioris cederet, vel doloribus. Sunt enim ibi dolores acerbi & graues: id est, in Ecclesia, in illa ciuitate regis magni sunt dolores sicut parturiētis, donec formetur Christus in nobis. Neque enim sine dolore Paulus erat cum videret in Galatis insipientibus doctrinæ suæ tardiorē profectum. Ideoque dicebat: Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis. Testificatur & Dominus in Euāgelio graues esse parturiētis dolores, cum dicit: Mulier cum parturit, tristitiam habet, quia venit dies eius: cum autem peperit, iam non meminit tristitiæ propter gaudium: quia natus est puer in hoc mūdo. Magnus ergo labor vt aliquis sibi Christum adquirat, ne sine gubernatore quasi nauis in sæculi istius salo fluctet. Denique Apostoli tristes erant cum se Christus ad patrem rediturū esse memoraret, quod absente rectore destituti se putarent. Gaudiū Christus est. Ipse est & puer, quem parturit qui in vtero suæ mētis accepit spiritum salutis. Qui pepererit, & enutritur, exultat: qui parturit, quatitur atque compungitur. Bonum est vt & parias, & enutrias eum. Non coquas agnum in lacte matris suæ, ne dicatur tibi: Væ in vtero habentibus & nutrientibus. Sic enim Christus natus est ex Maria: vt agnoscas eum, sicut bos agnouit possessorem suū: & scias quia ipse te creauit, & maiores tuos ipse possedit. Non cum quasi paruulum nutrias, sed quasi verum atque perfectum Deū ex vtero & perfecto Deo noueris adorandum. Sic eum Magus adorauit, vt non in lacte matris agnum coqueret, sed quasi Deum veneraretur æternum. Denique vt eum inueniret, cælum aspiciebat, non ergo quærebat in terris, quem de cælo fulgens stella monstrabat. Ideo cum Maria non parturiuit, sed peperit, quia & Dominum salutare sciebat ex se esse generandum, sicut ipsa testatur, dicens: Magnificat anima mea Dominum: & lætatus est spiritus meus in Deo salutari meo. Ibi ergo dolores sicut parturientis. Dolor est vt parturias: dolor est vt enutrias, quem in principio debes habere perfectum. Ideoque plerique grauitè conteruntur, sicut versiculus significat qui secutus est:

In spiritu vehementi cōteres naues Tharsis.

Dum ad fidei persecutionem Dei famuli peruenire desiderant, commacerant corpus suum castigando seuerius, & redigendo in ministerium seruitutis, ne reproberentur qui fuerant iam probati. Hoc autem faciunt in spiritu valido atque vehemēti. Est enim spiritus cōsilij atq; virtutis, vt omni abstinentia

Ioan. 13.

1. Reg. 15.

1. Reg. 12.

Galat. 3.

Galat. 4.

Ioan. 16.

Ibid.

Esaiæ 26.

Exod. 23.

Matth. 24.

Esaiæ 1.

Deut. 32.

Matth. 23.

Ibid.

Luc. 1.

1. Cor. 9.

Esaiæ 11.

Esaiā 35.

Philip. 1.

2. Tim. 4.

Psal. 106.

2. Petr. 1.

Ionā. 1.

2. Paral. 20.

Ibid.

3. Reg. 10.

Ibid.

dissoluant corpus suum, quò omnes eius euacuent voluptates, vt dicatur illis: Conualescite manus remissæ, & genua dissoluta. Cùm enim solutus quis fuerit ab ista compage terrena, tunc fortior ad vitam refurgit æternam. Mètiór, nisi ad stipulatur scriptura, quæ dicit, Dissolui & cum Christo esse, multo melius. Qui dissoluitur, incipit esse cum Christo. Et alibi: Tempus meæ resolutionis instat. Qui ergo meditatus fuerit seipsum dissoluere per abstinentiam, diem passionis suæ timere non poterit. Et bene ait spiritum vehementem, naues diciturus. Naues autem de corporibus dixit, quæ vago diuersarum passionum fluctu mouentur, & citò merguntur, nisi habeant gubernatorem. Vnde & alibi ait: Qui descendit mare in nauibus. Bene autem nauigant, qui in nauibus Christi crucem sicut arborem præferunt, atque inde explorant sabra ventorum, vt corpora sua dirigant ad sancti Spiritus gratiam, in ligno Domini tuti atque securi: nec permittunt naues suas vago fluctu errare per maria, sed ad portum salutis & ad consummationem gratiæ cursus sui directione contendunt, vt fida statione potiantur, quò dissolutæ cursus suos possint in resurrectione reparare, vbi naufragium timere non possint. Et nos igitur circumspèctemus hanc gratiam, speculatores eius simus, exploremus eam, vt fiant corpora nostra naues Tharsis. Tunc enim caro ad seruitutem redigitur, cùm ad Dei intendimus gratiam: vt id quòd amarum ad tempus sit, sicut est ieiunium, non quòd dulce & voluptarium, sequamur. Tharsis ergo est speculatoriū gratiæ, intelligibilis ciuitas, vt Sion superior. Ad eam festinabat Ionas. De ea dicit scriptura, quia sociatus est Iosaphat Ochoziæ regi, & sic placuit vt facerent naues, & irent in Tharsis. Sed quia impio se cõiunxit, ideo missus est ad eum propheta, qui diceret ei: Destruxit Dominus opus tuum, & contritæ sunt naues tuæ, & non poterunt ire in Tharsis. Quo significatur, quòd præuaricantium mandatum Dei opera ad consummationem gratiæ peruenire non possint. Ad Salomonem autem, vt pote sapientem & pacificum virum, naues de Tharsis cum auro & argento & dentibus eburneis sine vlla offensione veniebant, & eò ipse mittebat. Habebat enim cum rege Hiram sacræ negotiationis spirituale cõmercium, & mutuæ gratiæ cõcertantis affectum. Has ergo naues ij qui regali in se auctoritate potiuntur ad coercendam ferocia corporale, videntes ex corruptibilibus incorruptas, ex maculosis summa gratiæ luce fulgentes, ex dissolutis atque detritis esse renouatas, viuere ex mortuis, ex sepultis resurgere, celebri sermone commemorant:

Sicut audiuimus, ita & vidimus in ciuitate Domini virtutū, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eam in æternum.

Suscipimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.

Sicut audiuimus, &c. Audiuimus extra ciuitatem, vidimus in ciuitate, cui Deus est lumen æternum. Fulget enim dies sine sole mundano, luna non quæritur: fundamentum eius non temporale, sed æter-

num est. *Suscipimus* (inquit) *Deus misericordiam tuam in medio templi tui.* Si ad filium Dei dicitur, templum ita intelligimus, secundum quod ipse de corpore suo dixit: Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud. Verè templum Dei corpus est Christi, in quo est nostrorum purificatio peccatorum. Verè templum Dei caro illa, in qua nullū peccati potuit esse contagium, sed ipsa pro delicto mundi totius fuit sacrificium. Verè templum Dei caro illa, in qua Dei imago fulgebat, & corporaliter plenitudo diuinitatis habitabat: quoniam ipse Christus est plenitudo. Ergo ad ipsum dicitur: *Suscipimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.* Quod quid est, nisi quod ait: *Medius vestrum stat, quem vos nescitis; hoc est, in medio vestri est, & non videtur.* Si autem ad patrem refertur: quid est, *In medio templi tui*, nisi quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi? In illo ergo templo *suscipimus* (inquit) *miseri-* *cordiam tuam:* hoc est, verbum quod caro factum est, & habitauit in nobis. Sicut enim redemptio Christus, ita & misericordia. Quæ autem maior misericordia quam quòd pro nostris flagitiis se præbuit immolandum, vt sanguine suo mūdum lauaret, cuius peccatum nullo alio modo potuisset aboleri? Etenim si de sanctis viris Apostolus dixit: *Templum Dei vos estis, & spiritus sanctus habitat in vobis:* quanto magis carnem Domini Iesu templum Dei dixerim, qui semper plenus Spiritu sancto legitur, & ipse testificatur, dicens: *Sentio de me virtutem exisse; quæ virtus omnium vulnera acerba sanabat: Potest & illud intelligi quod dixit suscepisse se cū populo Dei misericordiam in medio templi eius: quoniam ipse Ecclesiam suam fūdauit, & propagauit in æternum: quoniam ipse verè cum filio suo vnigenito hanc gratiam plebi suæ contulit, quem ædificator ē etiam demonstrauit, dicens: *Hic ædificabit mihi ciuitatem; quæ diffusa toto orbe terrarum, fecit vt tota terra plena laudis eius esset & nominis.* Sicut enim scriptum est: *Laudis eius plena est terra: ita scriptum est: Datum est ei nomen super omne nomen, vt in nomine Iesu, omne genu curuetur, caelestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quòd Dominus Iesus in gloria est Dei patris.* Vnde propriè dixit Propheta:*

Secundum nomen tuum Deus, ita & laus tua in fines terræ: iustitia plena est dextera tua.

Non mirum est si plenus est iustitiæ Dei, qui est dextera Dei. Idem autem est virtus Dei, & iustitia Dei, vt & secundum id quòd iustitiæ Dei plenus est, eam iustitiæ plenitudinem in eo esse quam pater habet, noueris: & secundum id quòd virtus & Dei patris & sapientia legitur, nihil in eo diuinæ maiestatis intelligas esse diuersum, sed omnia accepisse à patre filium, & omnis gloriæ paternæ filium splendorem esse cognoscas, & eius characterem substantiæ: qui ita expressit patrem, vt in eo totus sit pater, sicut in patre totus est filius. Et quia vidit in spiritu Propheta laudes Christi terris in omnibus prædicandas: velut epilogo quodam faciens suscepti sermonis excessum, ad lætitiā nos & cultum nominis eius hortatur, dicens:

Lætetur

Lætetur mons Sion, & exultent filia Iudææ, propter iudicia tua Domine.

Lætetur mons Sion. Id est, qui confidunt in Domino, sicut ipse postea interpretatus est, dicens: *Qui confidunt in Domino sicut mōs Sion, &c.* Ipse Dominus Iesus, qui est mons & altitudo Ecclesiæ suæ quæ Christū suū toto speculatur affectu, lætetur fide eius & deuotione quæ complacuit Deo: quoniam repudiata est infidelis. Potest igitur & hoc piè intelligi, quoniam etiam superior omnibus ipse est mons, in quem is ascendere iubetur qui fidem prædicat, dicente scriptura: *In montem excelsum ascende qui euangelizas Sion.* Exultent, inquit, animæ confidentes tibi. Ipsæ sunt filia Iudææ illius in qua notus est Deus. Nam ista Iudæa quæ in carne est vel littera, non agnouit Dominum. Nam si agnouisset, etiā recepisset. Sed non agnouit quem non recepit, & iudicia eius refugit: quibus eos non ex patre Abraham, sed ex diaboli semine manare memorabat: quoniam omne peccatum semen inimici est. Confessionis autem filia peccatum non faciunt, sed obumbrant. Et ideo beati quorum tecta sunt peccata. Meritòque exultabunt filia confessionis propter iudicia Domini, cùm cognouerint iudicia eius, & vias eius, quæ in hoc sæculo inscrutabilia & inuestigabilia sunt hominibus. Et cùm facie ad faciem spectare cõeperint veritatem: tunc illa quæ nūc videntur inascrutabilia, comprehendent, & eorum cognitione gaudebunt.

Circumdante Sion, & complectimini eam, narrate in turribus eius.

Qui intelligunt Sion, circumdant eam, & complectuntur suis sensibus, vt teneant, & non dimittat eam: ne sibi speculatiuæ disciplina virtutis possit auferri. Ideo illa in Canticis dicit: *Tenui eum, & nō dimittam eum; quæ Dei sapientiam requirebat, & complectebatur iustitiam Dei brachijs charitatis, & quibusdam fidei & deuotionis lacertis.* Ipse est enim piæ mentis amplexus. Comprehendamus ergo & nos quantum possumus interna mysteria veritatis, & scribamus ea atque affigamus ea sensibus nostris, virtutisque caelestis oraculi: quam vt assequeretur Moyses ille peritus in omni sapientiā Ægyptiorū, in montem ascendit, atque in nubem intrauit, vt operta & occulta cognosceret, adhærēte sibi socio Iesu: quia nemo sine vero Iesu potest incerta sapientiæ & occulta comprehendere. Et ideo in specie Iesu Naue, veri Saluatoris significabatur affutura præsentia, per quem fierēt omnes docibiles Dei, qui legem aperiret, Euangelium reuelaret. Ergo qui Sion circumdederint prudentia sua, & complexi fuerint intellectu ascendentes super turres eius, narrant desuper ei qui non potuerit ascendere in turres eius, quid agendum, vel quid cauendum sit. Murata est enim ciuitas Dei: idēq; alibi dicit Dominus: *Eccce ego Hierusalem pinxi muros tuos. Distincta est turribus, de quibus insidiator possit, si appropinquare cõperit, deprehēdi.* Habet ille exercitus suos, quibus animas Dei obsidere consuevit, ad-

mouere machinas, vt possit turres expugnare munitas. Sed vos, inquit, narrate in turribus. Est enim in turribus Hierusalē abundantia. Prædicare iustitiam, monete custodiam. Sapientia enim in exitu canitur, & in murorum altissimis prædicatur. Et alibi iterum dicit: *In muris tuis constitui custodes, diebus ac noctibus in finem non tacebunt.* Narrate ergo sine intermissione, sine fine. Aduersarius vigilat, circumit, & rabie ferina quærit quos inuenerit deuorare. Ideo semper canendus est Dominus, qui dētes leonum conterat, & ora confringat, vt nobis nocere non possint.

Ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite gradus eius, vt enarretis in progenie altera.

Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, & in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula.

Ponite corda vestra in virtute eius. Id est, vt virtutem eius intelligatis: & distribuite gradus eius, vt enarretis in progenie altera. Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, & in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula. *Solpeus* dicit Græcus hodièque excelsas & turtitas domos. Vnde Propheta cùm de ciuitate Dei & inhabitantibus eam loqueretur, *distribuite* (inquit) *gradus eius:* hoc est, mansiones eius altas atque sublimes in caelestibus. Quo docet ordinem seruandum esse meritum. Vnusquisque enim in suo ordine. Vnde & Dominus ire præparare se dicit discipulis mansiones, vt pro suorum ratione meritum digna vnusquisque habitacula cõsequatur, in quibus requiem illam carpat æternam. Sunt etiam sublimia & alta præcepta, in quibus sunt occulta pietatis mysteria, & theoremata sermonum caelestium. Hæc, inquit, distribuite, & pro captu vnusquisque diuidite, quantum possit vnusquisque ingenio proprio comprehendere. Neque enim omnibus Paulus eadem disputabat. Aliis nihil prædicabat nisi Christū Iesum, & hunc crucifixum, non in persuasione sapientiæ verbi, sed in ostensione spiritus atque virtutis. Inter perfectos autem sapientiam loquebatur: quia non quibat vnuerfus populus percipere sapientiam in mysterio quæ abscondita est. Ideo enim eam Christus abscondit, vt eam stulti non intelligat, prudentes studiosius quærant, & enarrent in progenie altera, quæ spiritus foret virtute perfectior: quoniam generatio superior per infirmitatem fidei perfectæ sapientiæ cognoscere sacramenta nō potuit. Et ideo signum quærebat, veritatem repudiabat, cùm vtiq; non veritas signi, sed signum veritatis sit. Vnde respondit ei Dominus: *Generatio nequam & adultera signum quærit; & signum non dabitur ei nisi Ionæ propheta.* Ad arguendam itaque perfidiam Iudæorum, Ionæ exemplum accersitur, eo quòd Niniuitæ signo crediderunt, & prædicationem Ionæ qui fuerat in vtero ceti, sequendam putarunt: Iudæi autem nec post resurrectionem Domini Iesu crediderunt; qui de corde terræ post triduum resurrexit, & viuit ac regnat per omnia sæcula. Amen.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID

XLVIII. ENARRATIO.

Psalms quadragesimus octauus.

AVdite hæc omnes gentes ; auribus percipite omnes qui habitatis orbē terræ.

In principio ipso vocem Domini salutaris agnoscimus gentes vocantis ad Ecclesiam, vt errori renuntient, veritatem sequantur, & pij cultus munus agnoscant. Sed quia serpentis venenis infecta erant corda successione humanæ, & peccatis obnoxia conscientia dum desperat veniam, se reuocare non poterat: remedium pollicetur, indulgentiam sponte pietatis suæ largitate promittit, vt reus non timeat, bene cōscius gratuletur, quod bono Domino exhibeat ministeriū seruitutis, qui noverit peccata donare, honorare virtutes. Denique eadem ferie vocationis etiā in Euangelio nos Dominus adhortatur, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum supervos, & discite à me, quia mitis sū, & humilis cordē. Deinde iugū suū suauē, & onus leue esse cōmemorat: quoniā qui desperauerit medicinā, sanus esse nō poterit. Et ideo omnibus grata est mansuetudo, quæ vulnera interiorū curat animorū. Vturus igitur ad ægrotos, vturus vt medicus, qui graua vlcera nostra curaret, medicamenta proponit vt videant homines, & ad remedium salutis fida sedulitate concurrant. Sic illa in Euangelio meruit sanitatem, quæ profluuio sanguinis per duodecim annos laborauerat. Audiuit medicum venisse, festinauit contingere, dicens: Si tetigero simbriam vestimēti eius, salua ero. Intra se hoc dixit, & Christus audiuit, & tetigit simbriam vestimenti eius, & virtus de Saluatore processit, quæ curauit ægram, firmavit inualidam, profluuium statuit, pietatem probauit. Similiter ergo & hic omnes gentes vocat ad sapientiæ fontem atque prudentiæ, redemptionem omnibus pollicetur, vt nemo trepidet, nemo desperet, vbi nullus excipitur, sed omnis anima inuitatur ad gratiam, vt sine pretio redimatur à crimine, & fructum vitæ adipiscatur æternæ. Hic sensus est Psalmi: quem suo ordine digeremus, cum explicauerimus superiorū vim qualitatemque verborum. Præcipiuntur enim audire gentes, & auribus percipere qui inhabitant orbem terræ. Illum vtique orbem, de quo supra dixit: Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & qui habitant in eo. Ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum. Quam Græci οἰκουμένη dicunt, eo quod inhabitetur à Christo, sicut ipse dixit: Quoniam in habitabo in illis. Inhabitat enim, vt impleat quæ vacua videbantur. Quæ est ergo οἰκουμένη, nisi sancta Ecclesia templum Dei, & habitaculum Christi? Nec incongruè Latini dissono quidem sermone, sed pari sensu orbem terræ nuncupauerunt;

Esaiæ 55.
Genes. 3.

Matth. 11.

Ibid.

Luc. 5.
Esaiæ 55.

Matth. 9.

Ibid.

Prover. 8.

Esaiæ 52.

Psalms. 23.

Leuit. 26.
2. Cor. 3.

Geo quod vita sanctorum qui inhabitabantur ab spiritu, sicut rota in orbem sine vlla cursus sui offensione voluatur. In tribulationibus igitur fundatur Ecclesia, in tempestatibus & procellis, in sollicitudinibus & mœrore, in rebus aduersis & in fluminibus præparatur. In quibus fluminibus? Audi dicentem. Eleuauerūt flumina vocem suam. Audi & in Euangelio: Qui credit in me, sicut dicit scriptura: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de spiritu quem accipere incipiebant credentes in eum. In his ergo fluminibus præparatur Ecclesia, in quibus profluit Dei gratia. Hi sunt fluuij qui aure percipiunt verbum Dei, & loquuntur, vt verbum infundant pectoribus singulorum. Ideoque scriptura discretionem fecit, dicendo: *Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem terræ.* Possunt omnes audire, non omnes tamen auribus percipere, nisi electi Dei. Ideoque Saluator dicit: Qui habet aures audiendi, audiat. Illas aures dicit interioris hominis spirituales, cuius & nares legimus, dicente Iob: Spiritus diuinus qui est in naribus meis. Non omnes homines has aures, & has nares habent. Alia est enim forma corporis, alia gratiæ spiritualis. Qui spiritualis est, audit omnia, diiudicat omnia: animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus Dei. Hic enim terrigena est, ille cælestis. Ideoque addidit:

Quique terrigenæ, & filij hominum: simul in vnum diues & pauper.

Hoc dicit, vt ostēdat quod vniuersos vocat. Nam quis est terrigena, nisi filius hominis? Quis est spiritualis, nisi Dei filius? Ille ex sanguine concretus & carne, & viri voluptate generatus, iste ex Deo natus. Alius diues in omni verbo & scientia, alius pauper, gratia tamen diues: quia & pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Econtrario est & diues in superbia, & pauper in humilitate. Omnes vocantur ad Ecclesiam, vt omnes redimantur à Christo. Qui æger est, medicum inuenit: qui sanus, sapientiam acquirit, captiuus redemptorem, liber remuneratorem. Omnes ædificat scriptura diuina. In ea inuenit vnusquisque quo aut vulnera sua curet, aut merita confirmet. Simul autem in vnum diuitis & pauperis facta vocatio, in quandam humilitatem æqualitatemque nos prouocat: vt neque diues fastidiat inopem, neque diuiti pauper inuideat, sed vtrumque sibi gratia vna cōnectat; quia & Dominus pauper factus est, cum diues esset, vt idem & pauperum saluator esset & diuitum. Et subtexit:

Os meum loquebatur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

Merito omnes vocantur, quia omnibus sapientiæ fons

2. Co. 6.

Psal. 92.
Ioan. 7.
Eccli. 24.

Luc. 8.

Iob. 27.

1. Cor. 2.

Sapient. 7.
Ioan. 1.
1. Cor. 1.

2. Cor. 8.
Psal. 33.

2. Tim. 3.

2. Cor. 8.

fons abundat, nec thesauro pecuniario comparatur quæ pretiosior thesauris omnibus declaratur. Ideoque nec diues auertitur, nec pauper excluditur: quia sapientia non facultates discriminat, sed voluntates. Ille aptior, qui prior affectu, & proximus disciplina. Quod si meditatio cordis prudentiam loquitur, quanto magis perfecta doctrina? Deinde admonemur non tumultuarium proferre sermonem, sed exercitio quodam meditationis, & statera mentis internæ examinare dicenda: quia scriptum est alibi: Abominatio Domino duplex statera, & iugum dolosum non bonum coram eo.

Inclinabo ad parabolam aurem meam: aperiam in psalterio propositionem meam.

Sapiens auditor intendit, atque inclinatur aurē suā vt intelligat parabolam figuram. Ipsum aurem suā dicit Saluator, qui aurem habet audiendi. Aperit etiam Dominus clausam propositionem suam, cum aptum organū sibi & vas electionis inuenerit: quod psalterium vocat, cuius similis Paulus dulcis gratiæ cantilenam neruis omnibus sibi concinentibus resultauit, sancti Spiritus plectro interiorē chordā exteriorēque pulsando, vt & lingua oraret & mēte. Ideoque ait: Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Huiusmodi ergo virū Christus multo antē promittit, per quem manifesta ret abscondita, & inuoluta prophetici obscuritate sermonis aperiret. Bonum psalterium, cum fidei vita consentit, & caro anime, virtuti aspirat voluntas. Hoc est dulce psalterium, vbi canora est disciplina viuendi, vt impleatur illud quod scriptum est: Clara erit lingua mutorum. Sequitur:

Vt quid timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me.

Hoc est, cum os meum loquatur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam, in die iudicij timere quid possum? Nisi forte calcanei mei iniquitas mihi sit abluenda. Alia est iniquitas nostra, alia calcanei nostri, in quo Adam dente serpentis est vulneratus, & obnoxiam hereditatem successione humanæ suo vulnerē dereliquit, vt omnes illo vulnerē claudicemus. Vnde Dominus discipulis pedes lauit, vt lauaret venena serpentis: & Petrus reprehenditur, quod excusabat ne sibi Dominus pedes lauaret. Ideoque dictum est ei: Nisi lauero tibi pedes, non habebis mecum partem. Quo audito nō solum pedes, sed etiam manus obtulit abluendas & caput. Cui Dominus respondit: Qui lotus est, nō habet necesse vt lauet, nisi pedes, sed est mundus totus. Ergo Dauid dicit: Iniquitates meæ superposuerunt super caput meum: qui se nouerat in iniquitate esse conceptum, & in delictis à matre generatum: Dominus autem qui sua peccata non habuit, nec cognouit proprias iniquitates, ait: *Iniquitas calcanei mei circumdabit me:* hoc est, iniquitas Adæ, non mea: sed ea non potest mihi esse terrori. In die enim iudicij nostra in nobis, non alienæ iniquitatis flagitia puniuntur. Vnde reor iniquitatem calcanei magis lubricum delinquendi, quam reatum aliquem nostri esse delicti. Meritoque Dominus qui pro nobis vniuersa suscepit: Lauemus, inquit, & pedes, vt calcanei

Eccl. 24.
Iob. 7.

Eccl. 18.

Prover. 20.

Prover. 1.
Eccl. 8.
Matth. 13.

1. Cor. 14.

Psal. 77.

Esaiæ 55.

Psal. 48. sup.
1. August. li. 1. cap. 2. contra Iulian. Pelag.

Ioan. 13.

Ibid.

Psal. 37.
Psal. 50.

1. Petr. 2.

2. Cor. 5.

Eccl. 18.

Esaiæ 53.
Ioan. 13.

lubricum possimus auferre, quod fida statio possit esse virtutum, ne paterno quis errore labatur, qui suo paratus est stare proposito. Non metuat lubricum hereditatis, qui cupit vestigium tenere virtutis. Iniquitas ergo calcanei nostri præuaticatio est Adæ, per quem prolapsus est in contemptum & dissimulationem cælestium mandatorum. Est etiam iniquitas calcanei, Iudæ hæsitanda proditio. Calcanei ideo, quia scriptum est: Qui manducat mecum panem, leuabit super me calcaneum suum. Bene & ibi suum, & hic meum dixit. Suum, quia Christus sine iniquitate, hæc autē solius iniquitas proditoris: meum autem calcaneum, quasi vltimum sui corporis Iudam Christus appellat, cuius nos sumus corpus & membra. Apostoli præstantiora & actiuosa membra sunt Christi, Iudas calcaneum, quasi extrema pars corporis serpenti obnoxia, & patens vulnere. Primum ergo calcaneum Adam, secundum calcaneum Iudas. Ille lapsus totius hereditatis, hic solius proditoris, qui hereditatem implicare non potuit, quia iam non carnales sumus, sed redemptoris hereditas, scriptura dicente: Est hereditas seruentibus Domino. Est & illa iniquitas calcanei sui, quæ circumdedit Christum. Circumdātes, inquit, circumdederunt me, & in nomine Domini vltus sum in eos. Calcaneus eius synagoga est, decor & gloria vultus eius Ecclesia; sicut scriptum est: Dominus regnauit, decorē induit. Illi ergo sunt calcaneus, de quibus dicit:

Qui confidunt in virtute sua: quique in abundantia diuitiarum suarum gloriantur.

Frater non redimit, redimet homo: nec dabit Deo propitiationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ. Et laborabit in aeternum: & viuet vsque in finem.

Quique in abundantia diuitiarum suarū gloriantur. Rectè hæc dicta sunt: Diuites enim eguerunt & esurierūt. Quod de Iudæis dictum est. Sed & omnes qui luxuriosè viuunt, & non tenent caput, calcaneum Christi sunt. Sed hæc generalia, quæ latè patēt. Carterum specialiter de Iudæa locutus est proditore, qui sibi validus & diues apostolatus gloria videbatur. Denique de passione Domini sermo contextitur: *Frater non redimit, redimet homo: nec dabit Deo propitiationem suam, & pretium redemptionis animæ suæ.* Hoc est, vt quid timebo in die mala? Quid enim potest mihi nocere, qui non solum non indigeo redemptore, sed ipse omnium sum redemptor? Alios liberos faciā, & pro me ipse trepidabo? Ecce faciā noua omnia, quæ supra ipsum germanitatis affectum sint atque pietatem. Quem frater eodem matris utero effusus in lucem redimere non potest, quia parilis naturæ infirmitate retinetur, redimet homo, sed ille homo de quo scriptum est, quia mittet illis Dominus hominem qui saluabit eos, qui de seipso dixit: Queritis me occidere, hominem qui veritatem locutus sum vobis. Sed quamuis homo sit, quis cognoscit eum? Quare nemo cognoscit? Quia sicut vnus Deus, ita & vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Ipse

Genes. 3.

Ioan. 23.

1. Cor. 12.

Gen. 3.

Esaiæ 54.

Psal. 117.

Psal. 92.

Psal. 33.

Coloss. 2.
Ioan. 13.

Esaiæ 43.

Esaiæ 19.

Ioan. 8.

Hiere. 17.
1. Tim. 2.

Ioan. 3.

1. Tim. 2. est solus qui redimet hominem, vincens pietate ger-
 Rom. 9. manos: quia pro alienis sanguinem suum fudit, quē
 Ioan. 15. nemo potest offerre pro fratre. Itaque corpori pro-
 Rom. 5. prio non pepercit ut nos redimeret à peccato, & de-
 dit semetipsum redemptionem pro omnibus, sicut
 Veritatem dico, non mentior. Sed quare solus hic
 redimet? Quia nemo potest eum æquare pietate, vt
 pro seruulis suis animam suam ponat, nemo integ-
 ritate. Omnes enim sub peccato: omnes Adæ illius
 subiacent prolapsioni. Solus redemptor eligitur,
 1. Petr. 2. qui peccato veteri obnoxius esse non possit. Ergo
 Coloss. 2. per hominem Dominum Iesum intelligamus, qui
 suscepit hominis conditionem, vt in carne sua pec-
 catum omnium crucifigeret, & chirographum vni-
 uersorum suo cruore deleteret. Sed forte dicas: Quo-
 modo redēpturus frater negatur, cum ipse dixerit:
 Narrabo nomen tuum fratribus meis? Sed nō quasi
 frater nobis, sed quasi homo Christus Iesus, in quo
 2. Cor. 5. Deus erat, peccata dimisit. Sic enim scriptum est:
 Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.
 Ioan. 1. In illo Christo Iesu de quo solo dictum est: Quia
 verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Non
 ergo quasi frater, sed quasi Dominus habitauit in
 nobis, cum habitaret in carne. Cum igitur reconci-
 liauerit Deo mundam, vtique ipse reconciliatione
 2. Cor. 5. non eguit. Pro quo enim peccato suo propitiaret
 Deum qui nulla peccata cognouit? Denique didrach-
 mum poscentibus Iudæis, quod pro peccato da-
 batur ex lege, dixit ad Petrum: Simon, reges terræ à
 quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an
 ab alienis? Respondit Petrus: Ab alienis. Cui dixit
 Dominus: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non facia-
 mus illis offendiculum, mitte hamum, & cum piscē
 qui primus ascenderit tolle, & aperto ore eius inue-
 nies staterem: illum tollens, dabis pro me & pro te.
 Ostendit ergo quod non pro se propitiationem de-
 beat peccatorum, quia seruus peccati non erat, sed
 ab omni erat liber errore. Filius enim liber, seruus
 est in reatu. Ergo liber iste ab omnibus nec pre-
 tium redemptionis animæ suæ dat, cuius sanguinis
 pretium poterat abundare ad vniuersa mundi to-
 tius redimenda peccata. Rectè ergo alios liberat,
 qui pro se nihil debeat. Plus adiicio: Non solum pro
 se Christus pretium non debet suæ redemptionis,
 aut propitiationem pro peccato, sed etiam si de fi-
 deli quocumque homine accipias, possit intelligi,
 quia nō debeant singuli propitiationem suam, quia
 propitiatio omnium Christus est, & ipse est vniuer-
 sorum redemptio. Cuius enim hominis sanguis
 iam idoneus est ad redemptionem sui, cum pro re-
 demptione omnium suū sanguinem Christus effu-
 derit? Est ergo cuiusquam sanguis qui Christi possit
 sanguini comparari? Aut quis tam potens homo
 qui pro se propitiationem suam dare possit supra eā
 propitiationem quam in se obtulit Christus, qui
 solus Deo mundum reconciliauit per suum sangui-
 nem? Quæ maior hostia? quod præstantius sacrifi-
 cium? qui melior aduocatus, quàm qui pro pecca-
 tis omnium factus est deprecatio, & animam suam
 dedit pro nobis redemptionem? Non queritur ergo
 propitiatio aut redemptio singulorum, quia om-
 nium pretium sanguis est Christi, quo nos redemit

Dominus Iesus, qui solus patrem reconciliauit, &
 laborauit vsque in finem, quia nostrum laborē ipse
 suscepit, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis,
 & ego reficiam vos. Vide laborantem: Laborauit cla-
 mans, rauca facta sunt fauces meæ. Et alibi: Issa-
 char quod bonum est concupiuit, requiescens inter
 fortes. Et infra: Supposuit humerum suum ad labo-
 randum, & factus est vir agricola. Ergo homo non
 dabit iam propitiationem suam nec redemptionē,
 quia semel ablutus est à peccato per sanguinē Chri-
 sti. Laborabit tamen vt seruet præcepta viuendi,
 & à mandatis cælestibus non recedat. Dum viu-
 it, in labore sit, & perseueret in eo, vt uiuat in finem,
 ne & ipse morte moriatur, cum sit iam redemptus à
 morte. Qui autem seruauerit mandata vitæ, non vi-
 debit interitum, cum viderit mori eos qui sibi sapien-
 tissimi & prudentissimi in hoc sæculo videbantur.
 Quod specialiter ad Scribas & Phariseos spectat,
 qui sibi cathedras in synagogis vendicant, quasi sa-
 pientiæ principatum. Hi verè frustra laborant, cum
 putant quia per didrachmū liberētur, cum spiritale
 pretiū redemptionis animæ suæ, atque illud singu-
 lare dominici corporis sacrificium, inani quadā le-
 gis interpretatione contempserint, refugientes bap-
 tismatis sacramentum. Neminem enim sanguis re-
 dimit hircorum atque taurorum, sed omnes vnus
 sanguis liberat Christi, cuius in Leuitico figura non
 veritas est. Non enim didrachmo, sed illius solius
 sanguinis pretio liberamur.
 Non videbit interitum, cum viderit sapien-
 tes morientes: simul insipiens & stultus peri-
 bunt, & alienis relinquēt diuitias suas.
 Et sepulcra eorum domus illorum in sæ-
 culum, tabernacula eorum in progenie & ge-
 neratione: inuocauerunt nomina eorū in ter-
 ris ipsorum.
 Non videbit interitum, &c. Simus ergo docibiles
 Dei, vt nemo nostrum videat interitum in illo die
 quando damnabuntur morte perpetua sapientes is-
 tius mundi, vel principes Iudæorū, quādo simul in-
 sipiens & stultus peribunt. Non idem est vtrumque.
 Stultus est qui nihil sapit, & stulta intelligit: in-
 sipiens, qui mala sapit. Dixit insipiens, quia non est
 Deus. Quomodo iniquus, non qui æquitatē nesciat,
 sed qui improbitate cordis sui iniqua committat:
 improbus quoque dicitur, eo quod probitatem ma-
 litia sua destruere velit, non quia probitatē ignoret.
 Ipsi ergo insipiens & stultus quando pereunt, alie-
 nis relinquunt diuitias suas. Suum enim & legitimū
 stultitiæ & improbitatis hæredem reperire nō pos-
 sunt. Legitimi enim dicimur, quia filij Dei sumus. Si
 autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæ-
 redes autem Christi: si tamen compatimur, vt & si-
 mul glorificemur. Insipientes ergo diuitias nō ha-
 bent, quia nec hereditatem habent. Non habent di-
 uitias infidi, nō possessionē. Fidelis enim totus mun-
 dus possessio est. Non habent hereditatē, quia sola
 est hæreditas seruientibus Domino. Suas autem di-
 uitias habent. Ideoque auarus dicit: Nō habeo quod
 congregem fructus meos. Non enim verus fructus,
 sed avari fructus, pecunia est. Et Dominus auaro di-
 cit:

Math. 6. Gen. 49. Math. 11. Ioan. 8. Math. 3. Hebr. 3. Hebr. 9. Leuit. 17. Ioan. 6. Math. 23. Math. 8. Eph. 5. Act. 2. Psal. 15. Luc. 24. Math. 27. 1. Ioan. 3. Rom. 8. Psal. 14. Luc. 12.

cit: Vade, vende bona tua, & veni, sequere me. Non
 enim perfectū bonum est patrimonium, sed hæc sūt
 avari bona, quæ in emolumento aliquo constituta
 sunt. Vnde, inquit, quia putas tua esse, cum tua non
 sint, quia ad alios fluminis modo transeunt: & se-
 quere me, vt bonum immortale cognoscas. Sapien-
 tes ergo in interitum deducuntur, quibus Deus abs-
 condit quæ paruulis reuelauit. Peribunt simul, & in
 vno eodemque loco erunt insipiens & stultus, &
 alienis relinquēt diuitias suas: quia non inuenit nequi-
 litia legitimum successorem. Et sepulcra eorum domus il-
 lorum in sæculum, tabernacula eorum in progenie & genera-
 tione: inuocauerunt nomina eorum in terris ipsorum. Vbiq;
 scriptura sepulcra pro vilibus ducit: quibus degene-
 res & vita huius cupidi comparantur. Sepulcrū pa-
 tens est guttur eorum. His ergo qui ad diem & de
 die viuūt, sepulcra pro domibus sunt. Domus enim
 iustorum non in terra est, sed in cælo; sicut Aposto-
 lus docuit, dicens: Nostra autem conuersatio in cæ-
 lis est. Ipsa est domus nostra, quæ domus est Chri-
 sti. Vnde ait scriptura: Et Moyses quidem fidelis in
 tota domo eius, tamquam famulus in testimonium
 eorum quæ dicenda essent: Christus verò tamquam
 filius in domo sua. Piis ergo domus est Ecclesia, piis
 patria cælum est. Ideoque iustus ait: Aduena ego
 sum apud te in terra & peregrinus, sicut omnes pa-
 tres mei. Luxuriosis domus sepulcrum est. Denique
 tamquam in sepulcro viuunt, qui possunt dicere:
 Manducemus & bibamus, cras enim moriemur: resur-
 rectionem ante oculos non habentes, ideoque; tu-
 mulis suis affixi atque attumulati adhærent, quia re-
 suscitari se posse non crediderunt. Habitaculum ergo
 illis in suo busto est, & tabernaculum eorum in
 progenie & generatione terrena est, qui vermes sui
 corporis hæredes relinquunt: vt hinc tantum sit me-
 moria eorum, & in æternum transire non possit. De-
 nique nomina eorum in terris ipsorum: quia opera eorum
 corruptibilia atque terrena. Et ideo ibi scribuntur
 eorum nomina, vbi viuere maluerunt. Qui autē e-
 leuauerūt opera sua, iis dicitur: Nolite gaudere quia
 dæmonia vobis subiecta sunt, sed gaudete quia no-
 mina vestra scripta sunt in cælo. Hinc ergo intelli-
 gimus quia non otiosè Dominus eos arguit qui ædi-
 ficabant sibi sepulcra vel tumulos prophetarum, &
 exornabant ea. Condemnantur enim Iudæi qui
 prophetis quos occiderant, terrena solatia, non æ-
 terna præmia deferebant. Ideoque prohibet vt di-
 scipulus suus sepeliat patrem, quia æterno patri si-
 ne cessatione esse debet intentus. Et in Esaiæ libro
 scriptum est: Quid tibi est hic, quia ædificasti & ex-
 cidisti tibi sepulcrum? Et reprehenditur Maria quæ
 Christum in tumulo requirebat. Relinque sepulcra,
 quæ reliquerunt qui audita voce Domini in ipsius
 passione surrexerunt de tumulis. Noli inter mortuos
 habitare, qui viuus. Audi vocem resuscitantis Iesu:
 Surge qui dormis, & exurge à mortuis, vt lumē tibi
 Christi infundatur æternum. Lumen eius Spiritus
 sanctus est, qui Apostolis sanctis in dispersione lin-
 guarum tamquam ignis illuxit. Sequitur.

Hæc via eorum in offendiculum ipsis, &
 postea in ore suo complacerebunt.

Quia non intellexit homo cum in honore esset
 (est autem honor, quia ad imaginem Dei factus est,
 factus est rationis capax) comparatus est iumentis
 quæ sensum non habent: qui autem intellexit, ange-
 lis comparatur. Et ideo hic bonorum operum cla-
 ritate magnificatus est, ille sicut equus adhiñiens
 æstimatur colluione viuēdi, quæ viē offendiculum
 affert in turpitudine & obscenitate viuētibus. Insi-
 pientia enim viri contaminat vias eius. Huiusmodi
 autem viri viuunt secundum appetentiam suā, quæ
 offendiculum creat, & post offendiculum compla-
 cebunt in ore suo, sed non in corde. Non enim boni
 de quibus dicitur: Ore suo benedicebant, & corde
 suo maledicebant. Quo responsum est etiam iis qui
 habent in codicibus suis ita scriptum: Et postea in ore
 suo benedicent. Verbum enim tuū propē, & in ore tuo
 sit, & in corde.

Sicut oves in infernum deducuntur, mors
 depascet eos:

Et dominabuntur eorum iusti in matuti-
 num, & auxilium eorum veterascet in infer-
 no à gloria eorum.

Mors depascet eos. Qui noluerunt vt pasceret eos
 Christus, depascet eos mors. Quis ergo dimittat
 bonum pastorem qui pro ouibus suis animam suā
 ponit, quia pertinet ad eum gregis sui cura? Aut
 quis eligat mercenariam mortem, quæ operum pes-
 simorum digna mercede referatur? Simul cognosce
 o homo quia Christus verus est pastor, qui suos pas-
 cescit ad vitam. Mors subintravit, quæ ad interitum
 adducit alienos, & deuorat eos quibus potest pro-
 pter eorum flagitia præualere. Quibus licet in hac
 vita studium potentiæ fuerit & diuitiarum, vt aliis
 dominarētur, sed in resurrectione erit seruitus, cum
 iustus matutinus splendor illuxerit: quorum figura est
 quod Iacob dominus præponitur fratri. Misericabilis
 itaque seruitus, vt eo tempore quo alij vocantur in
 gloriam splendoris & luminis, horum gloria vetera-
 scet, & consumatur in tenebris inferorum. Meritoq;
 de his dicitur: De honore suo & gloria suā expulsi
 sunt: quia temporalis hæc gloria.

Verum tamē Deus liberabit animam meā
 de manu inferni, cum acceperit eam.

Ne timueris cum diues factus fuerit ho-
 mo, & cum multiplicata fuerit gloria do-
 mus eius:

Quoniam non cum morietur accipiet om-
 nia: neque simul descendet cum eo glo-
 ria domus eius.

Liberabit animam meam de manu inferni. Bene hoc
 dicit, qui sciebat animam suam in inferno non dere-
 linquendam. Descendit enim vt captiuos absolue-
 ret de faucibus inferorum, non vt in his captiua re-
 maneret. Ergo quoniam hæc, quæ in isto sæculo
 fuerat, nobiscum transire nō possunt, ideo tibi dicitur:

Homo cum in honore esset, nō intellexit,
 comparatus est iumentis quæ sine sensu sunt,
 & similis factus est illorum.

Gen. 2. Psal. 8. Hiere. 5. Prov. 18. Psal. 61. Rom. 10. Ioan. 10. Gen. 25. Psal. 15. Ephes. 4.

Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: Quoniam non cum morietur accipiet omnia: neque simul descendet cum eo gloria domus eius.

1. Tim. 6. Noli, inquit, expauescere diuitias & potentiam diuitis, & gloria seculari, quoniam caduca illa sunt, & citius abeunt quam venerunt. Solum est iste thesaurus: euigilas, & recessit, quoniam qui potuerit crapulam mundi istius dormire, & sobrietatem virtutis asumere, ista contemnit, & pro nihilo pecuniam ducit. Neque timueris cum multiplicatam gloriam domus alicuius potentis audieris. Inspice diligenter, & vacua est, quae nihil habet in se de fidei plenitudine. Et quid de domo dicam? Vacuus erat totus hic mundus antequam numero credentium cum Christus impleret. Ideoque scriptum est: Iudicabit inter gentes, replebit ruinas. Quid enim aliud erat ante in hoc mundo, nisi ruina perfidia? Quid est ruina? Audi dicentem: Vbi ruina, ibi & aquila. Id est, vbi ruina, ibi & resurrectio. Ruina, vacua firmitatis est: resurrectio, plenitudo viuendi est. Ideoque nos Adae illius ruina vacuauit: sed Christi repleuit gratia. Ideo se ille exinanauit, ut nos repleret, atque in carne hominis plenitudo virtutis habitaret. Quid sit ruina, cognosce. Dum viuunt homo, infusus est spiritu: vbi mortuus fuerit, vacuus utique huius vitalis est spiritus. Multo magis vacuum facit amissio gratiae spiritualis, quae gratia replere consuevit, ut possimus dicere: Quoniam nos omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia. De alio dicitur: In vacuum laborauit: iustus autem sicut odor agri pleni. Quid autem non vacuum quod saeculare atque mundanum, cum recte dixerit qui mundum istum sobria virtute contempsit: Nudus sum natus, nudus & moriar? Numquid secum quis potest auferre quae possidet? Hic omnia derelinquit, solus intrat in tumultum, & vacuum illius diuitis est sepulcrum, quem nec ipsa terra capiebat. Vnde dictum est: Numquid soli habitabitis super terram? Numquid descendit in illud sepulcrum gloria domus eius, aut copia? Vide vim scripturae. Gloria saeculi non descendit cum peccatore, sed gloria virtutis ascendit cum innocente. Et ut compediosius dicamus, gloria hominis cum ascendente ascendet, cum descendente non descendet. Quod gratiae est ac virtutis, ascendet. In paradysum ascenditur, in infernum descenditur. Descendant, inquit, in infernum viuentes. Ideoque Lazarus pauper per angelos in Abraham sinu est eleuatus. Diues luxuriosus eleuans in inferno oculos suos rogat Abraham ut mittat pauperem, & digito suo ostingat linguam eius, quo requiem aliquam in ardore maximo constitutus possit adipisci. Vide illum pauperem bonis omnibus abundantem, quem sancti Patriarchae requies beata circumdabat. Vide hunc vacuum, qui sibi in hoc saeculo abundare omnibus videbatur, cuius anima in vita ipsius benedicebatur: sed nunc iners morte cruciatur. Vnde pulchre sequitur:

S. AMBROSII IN PSALMVM

Quoniam animam eius in vita ipsius benedicent: confitebitur tibi cum benefeceris ipsi.

Benedicent, inquit, cum benedictione terrena. Stulti homines, qui praesentia, non futura considerant. Benedicent eum asseclae eius atque parasiti. Ipse quoque beatum se putat, si agrum aliquem quem desiderabat inuaserit. Confitebitur tunc Deo, cum ei in hoc saeculo secunda succedunt: quando autem aduersa contingunt, impio ore maledicit. Hoc ergo dicit, quia saecularis non agit gratias in paupertate positus & aduersis: iustus autem in angustiis magis Dominum grato benedicit affectu. Denique diabolus ad Deum dicit: Quid mirum si te benedicat Iob? Abundant ei omnia. Sed mitte, inquit, manum tuam, & tange ea quae possidet: videamus si in faciem te benedicet. Et dedit ipsi Dominus potestatem ut quae saeculi essent huius, auferret: carnem ipsius vlceris atrocitate perfunderet. Iob tamen Deum benedicebat, dicens: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.

Introibit usque in progeniem patrum eius, usque in saeculum non videbit lumen. Et homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis quae sensum non habent, & similis factus est illorum.

Introibit usque in progeniem patrum eius. Ideo, inquit, iste in progeniem patrum suorum introibit. Qui est pater impiorum, Dominus declarauit dicens: Vos ex patre diabolo estis. Sunt & illi patres de quibus dicitur: Relinque mortuos sepelire mortuos suos. Ideo & Moabites usque in tertiam & quartam generationem prohibiti sunt introire in Ecclesiam Domini, ut filij eorum propter peccata patrum suorum introirent in eorum generationem, quorum facta imitabatur & mores. Vnde & scriptum est: Filij adulatorum in consummatione erunt. Ergo qui non illum patrem qui in caelo est sequitur, sed illum terrena colluione viuentem, in progeniem terreni patris intrat. Qualis enim terrenus, tales & terreni: ut sit eius vita terrena, requies nulla post mortem. In aeternum non videbit lumen; quoniam temporale quaesuit. Ille autem qui Christi secutus est gloriam, qui desiderauit illud lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, inueniet & videbit lumen aeternum: quia cum Christus redemit a morte. Tunc ergo cogitabit secum, quia cum in honore esset, non intellexit: & ideo erit similis iumentorum qui similis debuit esse angelorum, per Domini nostri Iesu Christi gratiam: cui est honor, gloria, perpetuitas a saeculis, & nunc, & semper, & in omnia saecula saeculorum. Amen.

XLVIII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID QVINQVAGESIMVM ENARRATIO.

Hac sub titulo de Apologia David in aliis impressionibus circumferebatur.

Praefatio in Psalmum David L.

VM priorum gestorum suorum historiam sanctus propheta subiecerit, nempe de prodicione Doech Syri, cuius est titulus in Psalmo quinquagesimo primo, & Zyphaorum, quae comprehendit titulo videtur Psalms quinquagesimo tertij, istam quae posterior est, praemisit historiam; cum Doech ante prodiderit vel Zyphai, quam regnum David propheta susciperet. Quandoquidem regem Saul fugiens, adhuc per diuersa deserta exul errabat: Bethabee autem iam cum regnaret, accepit. Cur ergo secundum gestorum ordinem Psalms quoque ordo non quadrat? Quia non tam ordinem quam mysterium gestis voluit conuenire: ideoque numerum remissionis aptare huic voluit historiae. Quinquagesimus enim numerus remissionis est, sicut in Euangelio Dominus ipse nos docuit, dicens: Duo debitores erant cuidam sceneratori, vnus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta, non habentibus illis unde redderent, donauit utrisque. Quis ergo eum plus diligit? Et in lege habes, quia Iubilaus dicitur numerus quinquaginta annorum recursus, celebrabilis admodum, quo debita vacuantur, confirmantur Hebraeorum libertates, possessionum refusiones. Hunc numerum lati celebramus post Domini passionem, remissa culpa totius debito, chirographo quoque vacuato ab omni nexu liberi, & suscipimus aduenientem in nos gratiam Spiritus sancti, die Pentecostes vacante ieiunio, laus dicitur Deo, alleluia cantatur. Denique & puellae pater illius quae per vim concubitus nulli desponsata pertulerit, quinquaginta didrachmata argentea accipiet, ipsa autem in coniugio permanebit. Hoc etiam numero vitia vertuntur in gratiam. Magnus igitur Psalmus, quo docemur quemadmodum agenda poenitentia sit.

Psalmus quinquagesimus.

Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam: Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.

Quis nostrum, etiam si confiteatur delictum suum, non perstringendum potius, quam repetendum putet? quis secundo repetat, aut tertio? Vide quot versibus tantus propheta peccatum suum resonet, quam nullus versus sine confessione delicti sit. Congessit omnia simul, iniquitates suas & iniustitiam personando, iungens delicta peccatis: atque ea saepe repetendo, merito magnam misericordiam poscit.

Nec solum magnam misericordiam, sed etiam multitudinem miserationum. Quod ergo peccatum huiusmodi non emundet? Ille pro vno peccato miserationum multitudinem deprecatur, nos pro pluribus peccatis vix semel eius misericordiam credimus obsecrandam. Deinde legimus, quia in virtute sua magna, & brachio suo excelso populum suum de terra Aegypti liberauit, quando traduxit eum per mare Rubrum, in quo fuit figura baptismatis. Si ergo virtus magna in figura fuit sacramentorum, quanto magis in veritate eorum magna misericordia est? Recte quoque illic poscitur miserationum multitudo, vbi multitudo peccantium est.

In multum laua me ab iniustitia mea, & a delicto meo munda me.

Non tam sapius, quam plenus lauari petit, ut conceptam sordem possit eluere. Nouerat secundum legem plura quidem mundandi esse subsidia, sed nullum plenum atque perfectum. Ad illud ergo perfectum tota intentione festinat, quo iustitia omnis impletur, quod est baptismatis sacramentum, sicut ipse docet Dominus Iesus. Nam cum venisset ad Ioannem, ait Baptista: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondit Dominus: Sine modo. sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Sed posteaquam baptizatus est Christus, & Spiritus sanctus super eum tamquam columba descendit, & pater filium signauit a caelo, iustitia omnis impleta est. Ideo Propheta dicit: In multum laua me ab iniustitia mea. Gradis enim squalor & macula non exiguo sed multo auferitur lauacro. Quod si quis aliter accipere vult, potest ita suum formare intellectum: Mundat sermo diuinus, mundat nostra confessio: ille dum auditur, ista dum promittitur. Mundat bona cogitatio, mundat honesta operatio, bona quoque usus conuersationis. His mundatus, vnusquisque facilius haurit, & tamquam in se rapit splendorem gratiae spiritualis. Denique non vna infusione velleris statim pretiosus succus irradiat, sed primum succo ignobili vellus inficitur, deinde alii atque alii succis naturalis eius species frequenter eluitur, & diuerso sepius colore mutatur, ac sic postea velut plenioris lauacri adhibetur infectio, ut purpura verior atque perfectior fulgor irrutilet. Sicut igitur muricum plurimum in purpura infectione, ita in lauacro regenerationis miserationum est multitudo caelestium, ut iniquitas deleatur. Itaque qui in multum lauatur, ab iniustitia mundatur & a delicto, & peccandi quandam inolitam studiis ac moribus deponit habitudinem, & obliuiscitur qualitatem. Et bene lauatur ab iniustitia vel ini-

Isal. 51.
Isal. 53.
1. Reg. 22.
1. Reg. 23.
Ibid.
Leuit. 25.
Luc. 7.
Leuit. 25.
Dist. 7. G. c. sine deber. m. m.
Coloss. 2.
36. q. 2. c. de mique.
Deut. 22.

Exod. 14.
Psal. 135.
Leuit. 11.
1. Cor. 13.
Hebr. 10.
Math. 3.
Ibid.
Ioan. 15.
1. Ioan. 1.

Hiere. 1.

sacrificium, nec ingredi sanctuarium donec legitimo ritu mundetur a foetu. Ideo in quo voluit Dominus nulla huiusmodi originis esse contagia, dicit illi: Priusquam te formarem in utero matris tuæ, & prophetam in gentibus posui te. Quis tantus, cui tam magna delata sunt? Numquid Hieremias? Non utique. Ille enim non in gentibus propheta propositus, sed in Iudæa tantum; licet nunc etiam in nationibus, quæ in Iesum Dominum crediderunt. Vide igitur ne illi dicatur, qui antequam nasceretur ex Virgine, iam dudum erat, & erat semper, & operabatur in utero Mariæ constitutus, & ita sanctus erat, ut sanctificaret prophetas suos, in quo solo & conceptus virginis & partus sine ullo fuit mortalis originis inquinamento. Dignum etenim fuit ut qui non erat habiturus corporeæ peccatum prolapsionis, nullum sentiret generationis naturale contagium. Merito ergo David flebiliter in se deploravit ipsa inquinamenta naturæ, quod prius inciperet in homine macula quam vita. Dum hæc dicit, & peccatorum specialium atque communium colluuiem confitetur, subito ei splendor veritatis, & candor gratiæ spiritualis effulsit. Supergressus enim umbram spiritu prophetico ipsa vidit mysteriorum sacramenta caelestium, quorum typum Moyses præfiguravit in lege. Vulneratus igitur charitatis vulnere, & indaganda captus veritatis cupiditate, in superioriæ suæ mentis extendit intuitum, & in futura prospiciens, thesauros sapientiæ & scientiæ vidit in Christo, prævidit baptismatis sacramentum, & miratus gratiam, exclamavit subito, dicens:

Ecce enim veritatem dilexisti: incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Coloss. 1.

Non incerta mysteria, quia certa sunt: nec incerta secreta & arcana sapientiæ, sed non manifesta. Hoc enim significat, quia nullis adhuc essent manifestata. Quod enim oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, hoc præparavit Deus diligentibus se. Videns igitur ea, dicit: Ecce iam non in umbra, nec in figura, nec in typo, sed in veritate lux aperta respundet. Ecce nunc veritatem aspicio, splendorem veritatis agnosco, nunc te maiori Domine Deus noster veneror affectu. *Ecce enim veritatem dilexisti*, non per speculum, non in ænigmate, sed facie ad faciem te mihi Christe demonstras, in tuis te teneo sacramentis. Hæc sunt tuæ vera sacramenta sapientiæ, quibus mentis occulta mandantur. Itaque iam lætus atque securus, quod vibrasset ei sapientiæ plenitudo, dicit ad Dominum:

Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.

Exod. 12.

Bene & veteris testamenti sacramenta non euacuat, & euangelica docet mysteria præferenda: hyssopo mundari secundum legem postulat, lauari secundum Euangelium concupiscit: & supra niuem se existimat, si locus fuerit, dealbandum. Per hyssopi fasciculum aspergebatur agni sanguine, qui mundari volebat typico baptismo. Lauatur autem, qui diluitur æterni fontis irriguo: & supra niuem dealbatur, cui culpa dimittitur. Denique de ipsa anima

Leuit. 14.

dicitur: Quæ est hæc, quæ ascendit dealbata? Antequam baptizaretur ipsa est quæ dicebat: Nigra sum & decora filiæ Hierusalem. Erat enim nigra, tenebroso peccatorum horrore deformis: sed postquam abluta per baptismum remissionem meruit delictorum, dealbata ascendit ad Christum. Inde & per Esaiam Dominus locutus est, dicens: Si fuerint peccata vestra sicut phœnicium, ut niuem dealbabo: id est, si cruenta, si tetra, mundabo. Hæc est nix intelligibilis, de qua ait quod Domini Iesu in Euangelio resulserint vestimenta sicut nix: eo quod peccatum non cognouerit. caro enim qua se induit, ab omni fuerat munda delicto. Quid miraris si vidit baptismatis sacramenta, cum supra dixerit, ubi descripsit passionem Domini: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocavit, super aquam refectiois educauit me. Et alibi: Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit. Et de ipso sacramento plenius dixit: Parasti in conspectu meo mensam, impinguasti in oleo caput meum, & poculum tuum inebrians, quam præclarum est. Merito ergo iste quoque exultans ait:

Auditui meo dabis gaudium & lætitiā: & exultabunt ossa humiliata.

Probasti Domine Iesu quia nunquam verba tua prætereunt. Probasti illud euangelicum quod dixisti: Multi prophetæ & iusti voluerunt videre quæ vos videtis, & audire quæ vos auditis. Ecce David solo lætatur auditu, quia futura esset peccatorum remissio: & propheta quia exultabunt ossa humiliata. Sicut enim omnia iusti ossa dicunt: Domine, quis similibi tibi sic exultabunt ossa humiliata. Humiliantes enim animam suam iusti dicuntur, ergo ossa virtutes dicuntur. ipsa enim velut quidam animi motus humiliantur peccatis, & exultant gratiæ caelestis munere. Dicuntur & ossa populi Ecclesiarum. Vnde habes dictum & in Psalmo: Non est absconditum os meum, quod fecisti in occulto. Os suum Ecclesiam dixit, & plebis deuotæ conuentus sacros, quoniam sumus membra corporis Christi de carne ipsius, & de ossibus eius. Hoc igitur dicit, quia Ecclesia Domini omnia opera diuina cognoscat, & fidem resurrectionis accipiet. Sequitur:

Auerte faciem tuam a peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Visitata est deprecatio, ut eos quos læsimus, obliuisci offensionis propriæ postulemus. Moraliter ergo Deum rogat Propheta ut auertat faciem suam a peccatis eius, & tamquam obliuia peccatorum eius assumat. Sed quia omnia spectat, & nihil cum præterit, obliuisci non potest, sicut nos, quos breui intervallo temporis quæ cognouerimus, memoria subterfugit. Ideo bene agit ut faciem suam auertat, non ab ipso, ne deficiat destitutus: sed a peccatis, ut vires non possint habere peccata ipsius. Quos enim aspicit Dominus, illuminat, & in vultu Domini pietas atque indulgentia est. Ideoq; hic ipse ait: De vultu tuo iudiciū meum prodeat. De vultu enim Domini venia, non pœna procedit. Rogandus est ergo vt nos aspiciat, auertat autē faciē suam a peccatis nostris, vt deleat ea. Quæ enim non aspici-

Cantic. 8. Cant. 1.

Esai. 1.

Matt. 17. 2. Cor. 5.

Psal. 22.

Psal. 28.

Psal. 22.

Matt. 24.

Matt. 13.

Psal. 34. Luc. 18.

Psal. 138.

Ephes. 5.

Hebr. 4.

Psal. 103.

Psal. 30.

Psal. 16.

Psal. 43.

Psal. 43. Psal. 43. Psal. 43.

Matt. 3.

Psal. 2.

Matt. 9.

Psal. 18. Psal. 4.

Matt. 10. Matt. 5.

1. Cor. 4. Coloss. 3.

Psal. 102.

Psal. 142.

cit, delet: & quæ deleuerit, ea cum eorum memoria sepelientur, sicut ipse Dominus ait: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non eris: tu autem memor esto, & iudicemur. Peccatum autem aut donatur, aut deletur, aut tegitur. Donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis, tegitur per charitatem. Similiter & iniquitas, quæ æstimatur habitudo mentis iniusta: licet Ioannes in epistola cum qui fecerit peccatum & iniquitatem fecisse dixerit, sicut habemus scriptum: Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Peccatum est iniquitas, quia in peccato ipso iniquitas est. Tamen ut nobis videtur, omne peccatum est iniquitas: iniquitas autem operatrix culpæ aut delicti. Plus est ergo ut ipsa iniquitas deleatur, excidatur radix & seminarium peccatorum: mala tollatur radix, ne malos fructus ferat: aboleatur erroris omnis affectus, vniuersa iniquitatum genera tollantur. Itaque quemadmodum intrans in animam sapientis disciplina, imprudentiam tollit, & scientia ignorantiam: sic perfecta virtus iniquitatem, & remissio peccatorum delet omne peccatum. Vnde præclare Apostolus ait: Quia donauit nobis peccata Dominus Iesus, delens chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum, inquit, de medio tulit, affigens illud cruci. Deleuit sanguine suo atramentum Enæ, deleuit obligationem hæreditatis obnoxia. Fides igitur peccatum minuit. Et ideo Dominus dimittens peccata dicebat: Confide filii, remittuntur tibi peccata tua.

Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis.

Superius mundari ab occultis se petit, hic postulat cor mundum creari sibi: quod ei prouenit qui renouatur spiritu. In nouo enim homine cor mundum est, in quo veterum delictorum fuerit deleta colluies, nec inscripta manserit aliqua iniquitatis effigies. Grande autem munus, cordis esse mundi. Vnde pulchre Salomon: Quis gloriabitur castum se habere cor? Et Dominus in Euangelio: Beati mundo corde, ipsi enim Deum videbunt. Propterea etiam David cor mundum habere cupiebat, ne a facie Domini proiiceretur. In quo autem cor mundum est, innouatur in eius interioribus spiritus. Viscera enim velut interiora sunt animæ. Sicut enim viscera sunt interiora corporis, ita sunt & intelligibilia viscera animæ, ut sunt viscera misericordiæ, ut sunt interiora quæ benedicunt Dominum, de quibus ait: Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora mea nomen sanctum eius. Viscera autem animæ adinventiones sensuum sunt, bonæ cogitationis studia, virtutum perseverantia, postremo illæ quæ Græcè *ενοπιου* dicuntur. Rectus autem spiritus, qui bene dirigit, qui deducit in viam rectam: hic est spiritus veritatis, vel certe recta hominis conscientia nullis inflexa peccatis, vel spiritus qui in homine est. Non prætermisimus quid alij sentiant, tamen nobis videtur, quoniam de mysteriis dicit lectio, & futuræ gratiæ renouationis exprimitur, Spiritusque sancti infusio postulat. Denique sequitur:

Ne proiicias me a facie tua, & spiritum

sanctum tuum ne auferas a me.

Si quis nos offenderit seruulorum, auertere ab eo vultum solemus. Plerique autem diuitum amandare consueverunt mancipia sua, & per agellos relegare, & hæc pœna grauior æstimatur. Denique solent magis se offerre verberibus. Si apud homines hoc graue ducitur, quanto magis apud Dominum Deum nostrum? Quasi non hinc dolor parricidalis (reprimendus quidem si qua cum pietas temperare potuisset) eruperit, quod faciem suam Deus a Cain muneribus auertit, respexit autem super munera Abel. Itaque tacito vultu alterum innocentem pronuntiauit, alterum peccatorem. Ergo quasi vltimus seruus humiliat se: & quasi in peccato deprehensus, & offensus reus, obsecrat ut flagelletur potius, quam proiciatur a facie Domini. Quomodo proiciatur Deus a facie sua, audi dicentem: Mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Qui non emendatur, a facie eius in tenebris constituitur. Ideo iustus ne tenebras patiat, ait: Vultum tuum Domine requiram. Vbi enim Domini vultus, ibi lumen est, sicut scriptum est: Faciem tuam illumina super seruum tuum. Denique ubi primum intuitus Petrum, illuminauit. Grande igitur supplicium, proiici a facie Dei. Proiectus est Adam de paradiso, nec immerito, ipse enim ante se absconderat a facie Dei. Exiuit & Cain a facie Dei, non solum post parricidiale commissum, sed etiam quædo Deum putauit esse fallendum, ut crimen negaret. Peccator igitur excluditur a facie Dei, iustus autem dicit: Ecce ego. Denique ipse David cum videret interire populum, semetipsum obtulit, dicens: Ego sum, ego peccaui, & ego pastor malè feci. & sic ira Domini mitigata est, & venia donata. Simul ostendit quia sancti permanent, criminosi proiciuntur. Ideoque seruanda est nobis gratia spiritualis, ne propter peccata nostra auferatur a nobis. Non enim proicitur in quo Spiritus sanctus est, sed inoffenso muneris sui fructu studet se Domino semper offerre, sicut ille qui dicenti Domino: Numquid & vos vultis abire? respondit: Ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus. Simul illud considerandum, quia non auferatur spiritus nisi Domini voluntate, sicut non datur nisi Domini voluntate. Qui vtrique cum datur, non quasi coactus operatur, sed pro sua voluntate diuiditur, sicut scriptum est, dicente Apostolo: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Cum igitur non auferatur nisi Domini voluntate, apparet quia vna Trinitatis voluntas est.

Redde mihi lætitiā salutaris tui, & spiritum principali confirma me.

Cui debetur lætitiā salutaris, redditur: redditur autem rationali naturæ. Lætitiā verò & gaudium fructus est spiritus. Firmamentum quoque nostrum spiritus principalis est. Denique is qui principali confirmatur spiritu, non est obnoxius seruituti, nescit seruire peccato, nescit fluitare, nescit errare, nec studio nutat incertus, sed firmatus in petra solido stabilitur vestigio. Quem putamus dici spiritum principalem? Plerique spiritum rectum ad Dominum referunt Iesum, qui peccatum mundi abstulit,

Gen. 4.

Gen. 4.

Matt. 22.

Psal. 26.

Psal. 118. Lucæ 22.

Genes. 3.

Genes. 4.

Esai. 6. 2. Reg. 24.

Esai. 59.

Ioan. 6.

Ioan. 3. 1. Cor. 12.

Galat. 5.

Ioan. 1.
1. Cor. 2.
Psalm. 24.
Psalm. 122.
1. Cor. 2.

& omne hominum genus sui sanguinis effusione renouauit: & ideo dictum est: Spiritum rectum inuoua in uisceribus meis. Spiritum autem sanctum, de quo dicit: Et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me, spiritum intelligit ueritatis: spiritum uero principalem, Deum patrem arbitrantur. Quam moraliter autem ait: Ne proicias me a facie tua? Fideliter timet auferri sibi quam acceperat gratiam. Ideoque alibi ait: Oculi mei semper ad Dominum. Et in posterioribus: Ecce sicut oculi seruatorum in manibus dominorum suorum, & sicut oculi ancillae in manibus dominae suae: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. Certum hic est spiritus, auctor & princeps, qui regat mentem, confirmet affectum, quod uelit trahat, & in superiorem uiam dirigat. Sunt & qui acceperunt spiritum hominis, qui in ipso est. Ideo ait Apostolus: Quis enim scit hominum quae hominis sunt, nisi spiritus qui in ipso est? Qui potest scire omnia, & quem hominis ocula non fallunt, potest in homine habere principatum.

Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur.

Ille praecipuus est gubernator, qui scopuloso in litore nauim gubernat. Ille doctor bonus, qui duriora acuit ingenia ad eruditionis profectum. Ille bellator egregius, dux mirabilis, qui timidiores accendit in praelium, exploratisque locorum ingenijs fulcit, ut infirma uirium commoda stationis oportunitate compenset. Ille similiter magnus etiam fidei zelator, qui iniquos docet. Vnde pulchre ait: Docebo iniquos. Non dixit: Docebo iustos (nouerunt enim iusti uias Domini) sed, *iniquos* (inquit) *docebo*. Denique auctor prudentiae & magister omnium dicit: Non ueni iustos uocare, sed peccatores. Et medicus ille caelestis: Non opus est sanis, inquit, medicus, sed infirmis. Siue igitur ex persona illius qui gentes uocauit, siue ex sua, bene posuit: *Docebo iniquos uias tuas*, quia commutare uiciosos affectus potest, propositumque conuertere doctrina caelestis: & operatio diuina sacrilegis pectoribus studia pietatis infundere, ut hi qui sine lege uiuebant, conuertantur ad Dominum. Verum qui ante auertebantur, regalis quoque exemplo poenitentiae, qui iniquitates & acerbam exercent flagitia, corrigantur: & fide atque opere conuersi, doctrinae remedium salutaris accipiant, ingrediantur Domini uias, in quibus nullus erroris anfractus, nulla diuerticula praecipitis prolapsionis offendant. Sicut enim bonae uitae specimen & uirtutis exemplar in iis uiris est, qui inoffensa uita suae tempora percurrerint, ita qui antea actis renuntiantes flagitijs uel incredulitatis erroribus emendauerint cursum posterioris aetatis, his ad imitandum propositi sunt qui uel opere uel cogitatione labuntur. Sequitur:

Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meae: & exaltabit lingua mea iustitiam tuam.

Libera me de sanguinibus. Et ad Vriae mortem potest referri, quod mandatae necis eius conscius, ueniam tanti poscat admitti: & quamuis rex legibus absolu-

tus, suae tamen reus sit conscientiae. Quibus uinculis se enodari desiderans, diuinum sibi precatur auxilium, ut ab omni criminis perpetrati labe mundetur. Et reuera cum mitis & corde mansuetus egregia semper dederit sanctus Propheta suae mansuetudinis & pietatis insignia, ita ut aduersarijs suis frequenter ignouerit, atque ab eorum nece putauerit abstinendum, non est mirum quod tam grauius doleat fundendi sanguinis innoxij sibi obrepisse peccatum. Ideo liberari se a sanguinibus, hoc est, a peccatis mortalibus postulat. Laudauit Dominum Deum suum, iustitiam Domini praedicauit. Ideoque addidit: *Exaltabit lingua mea iustitiam tuam*.

Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.

Qui laudat Dominum, ab inimicis suis erit saluus, ut scriptum est. Et certe supra dixerat in quadragesimo nono Psalmo: Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas? Cum ergo per os suum dixerit quod peccatorem prohibuerit Deus suas enarrare iustitias, utique ipse enarrando iustitiam Dei, declarauit commissum hoc nequaquam sibi imputatum esse peccatum. Et addidit: *Labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam*. Os peccatoris Deus claudit, ne loquatur iustitias Dei: iusti aperit ut loquatur. Cuius ergo labia aperit, hunc peccati absoluit reatu. Illius autem aperit labia Dominus, qui accipit uerbum in apertione oris sui. Vnde & Apostolus petit se adiuuari orationibus plebis, ut aperiat sibi ostium uerbi ad loquendum mysterium Christi. Linguam uero pro sermone accipimus eius qui exultat in Dei laudibus. Vnde & illud sic aestimatur: *Lingua mea calamus scribae uelociter scribens, sermo infusus Prophetae*. Quod si ex persona Christi dictum accipimus, uide ne scriba sit uelociter scribens uerbum Dei, quod animae uiscera percurrat & penetret, & inscribat in ea uel naturae dona uel gratiae. Lingua autem sit sanctum illud corpus ortum ex Virgine, quo uacuata sunt uenena serpentis, & Euangelij opera toto orbe celebranda decursa sunt. Accedit ad euacuandum peccatum, quod humilitate suscepit. Contriuit cor suum, quod magis sacrificium Dominus elegit quam holocausta pro peccatis, quae secundum legem offerri solebant. Denique supra ait: *Holocausta & pro peccato non postulasti, tunc dixi, Ecce uenio: id est, non rapinam arbitratus esse me aequalem Deo uenio formam serui accipiens: uenio in specie susceptionis humanae, in ueritate crucis, mortis humilitate obedientiam probaturus, ut inobedientia deleatur*. Merito ergo & hic dicit:

Quoniam si uoluisses, sacrificium dedissem utique: holocaustis non delectaberis.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Sicut supra dixi, certum est mysterio conuenire quod ipse Dominus Iesus uideatur hic quoque ex sua persona loqui, qui superius illud personae suae euidenti testificatione deprompsit. Ipse enim uerus Dauid manu fortis, uerus, humilis, atque mansuetus, primus & nouissimus: aeternitate primus, humilitate

Matt. 9.
Ibidem.

Ephes. 2.

2. Reg. 11.
Rom. 2.

humilitate uultimus: per cuius obedientiam humani generis culpa deleta, refusa iustitia est. Ipse inquam Iesus uibratae finis & legis, aduenit humilitatis magister, docere superbos sensu, & tumore cordis inflatos, ad mansuetudinem & simplicitatem esse migrandum. Quomodo igitur in typo eius mysterij peccatum imputari potest, cum in ipso mysterio sit remissio peccatorum? Nisi forte ideo Dauid iniquitatem suam, peccatumque confessus est eius admitti, ut & ipse ad remissionem peccati, & gratiam mysterij pertineret.

Benedic Domine in bona uoluntate tua Sion, & aedificentur muri Hierusalem.

Quid sibi uult quod uir peccatum suum confitens, de Sion & Hierusalem psallit, dicens: *Benedic Domine in bona uoluntate tua Sion, & aedificentur muri Hierusalem*: nisi quia accelerare ei placet Ecclesiae congregationem per uocationem gentium: quae non ancillae filij, sed liberae Hierusalem illius quae in caelo est, fidei suae profapiam toto orbe diffunderet, & spiritalium septa murorum doctrinae apostolicae fundaret assertionem? Muri itaque Hierusalem fidei propugnacula, disputationum munimenta, uirtutum culmina sunt. Muri Hierusalem Ecclesiarum conuentus sunt toto orbe fundati. Ecclesia enim dicit: Ego murus, & uera mea turris. Et bene muri Hierusalem, Ecclesiarum conuenticula sunt, quoniam quilibet bona fide atque opere ingreditur Ecclesiam, sit supernae illius ciuis & incola ciuitatis quae descendit de caelo. Hos muros lapidum aedificat structura uirorum. Videtur igitur Hierusalem ueram & Sion dixit:

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM L. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID LXI.
ENARRATIO.

Titulus Psalmi LXI.

In finem, pro Idithum, ipsi Dauid Psalmus.

IN FINEM nostrum indubia consuetudo est, ut festinemus ad finem, & eorum quae legimus uel uidimus & audiimus, uelimus summam cognoscere. Vnde titulus ipse otiosos nos esse non patitur, nec feriatis praeterire auribus desiderij communis indicium. Praeteris enim, licet etiam caeteris clareat, diuinum tamen in huiusmodi Psalmo resulget oraculum. Vnde diligentius quid sit finis consideremus. Finis enim dicitur τέλος, & summa rei eius quam uolumus explicare. Finis dicitur Christus: quia ipse est finis legis, sicut scriptum est: Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Finis etiam dicitur, quia ipse est principium & finis. Ergo isti Psalmi qui titulatur, *In finem*, aut de Christo sunt, aut ipsi Christi. De Christo, cum ipse

Cum benedixeris in bona uoluntate tua Hierusalem & Sion.

Tunc acceptabis sacrificium iustitiae, oblationes & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

Tunc acceptabis sacrificium iustitiae: hoc est, sacrificium corporis Christi, qui ait, cum de propria passione loqueretur: *Aperite mihi portas iustitiae, & ingressus in eas confitebor Domino*. Et in Euangelio ait ad Ioannem: *Sine modo, sic enim oportet nos implere omnem iustitiam*. Et infra: *Beati qui perfectionem patiuntur propter iustitiam*. Iustitia Christus est. Sacrificium ergo Christi acceptabile futurum patri asserit. Hoc est ergo de quo & supra ait: *Sacrificate sacrificium iustitiae, & sperate in Domino*. Haec est iustitia spiritalis, oblatio & holocaustum feruentis deuotionis, & infusionis Spiritus sancti, quod dicit futurum, cum ad illud spiritale Domini altare coeperint admoueri animae credentium, quae renuntiantes uoluptatibus atque delicijs, tamquam aratrum in uisceribus suis ducant, ut fructus possint ferre pie culturae. Vel certe ita, cum benedixeris Ecclesiam ex gentibus acquisitam, & spiritale sacrificium iustitiae coeperit frequentari, tunc & martyres sancti, qui suum pro Christo corpus obtulerint exarandum, tamquam uiculi sacris altaribus offerentur, sicut in Apocalypsi Ioannis scriptum inuenimus, quia sub altari erant animae eorum qui pro Domini Iesu nomine corpora sua obtulerunt martyrio, ut Christi sibi gratiam mercarentur: cui est honor & gloria, laus, perpetuitas cum Deo patre & Spiritu sancto a saeculis & nunc & semper, & in omnia saecula saeculorum. Amen.

Rom. 10.

Galat. 4.
Hebr. 12.

Coloss. 4.

1. Petr. 2.
1. Tim. 2.

Hebr. 4.

1. Petr. 2.
Hebr. 10.

Psalm. 39.
Philipp. 2.

Rom. 10.
1. Tim. 2.

Ecol. 47.

Psalm. 117.

Matt. 3.
Matt. 5.

1. Cor. 11.

Psalm. 4.

1. Petr. 6.

1. Paral. 25.

1. Ioan. 2.

Psalmus sexagesimus primus.

Nonne Deo subdita erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.

Suscepturus carnem hominis Dominus noster Iesus, ut in se eam ipse mundaret, quid prius quam peccati veteris debuit abolere contagium? Nam quia per inobedientiam culpa irrepserat, dum mandata diuina temerantur, obedientiam utique præ cæteris debuit reformare, ut seminarium erroris excluderet. Fibra enim inde manauerat: & ideo sicut bonus medicus radices prius vlceris debuit amputare, ut medicamentorum salubre remedium vulneris ora sentirent. Frustra enim cicatricem curaueris, si serpent interiora contagia: immò acerbatur vulnus, si foris claudatur, cum interius virus exarsuat. Nam quid proderat donasse peccatum, si peccandi maneret affectus? Hoc erat non sanare cicatricem, sed claudere. Voluit itaque mundare vulnus, ut affectum sanaret, ne inobedientiæ sordes vlla remaneret. Suscepit ipse obedientiam, ut nobis eam transfunderet. Sic enim oportebat: ut quoniam per inobedientiam vnus hominis peccatores confisuti erant plures, per vnus rursus obedientiam iusti constituerentur multi. Vnde valde errare eos res indicat, qui carnem hominis à Christo aiunt esse susceptam, affectum negant: & contra ipsius Domini Iesu venire consilium, qui hominem ex homine tollunt, cum homo sine affectu hominis esse non possit. Nam caro sine affectu, & præmij immunis & culpæ est. Illud ergo suscipere debuit & sanare, vnde culpa manauerat, ut originem erroris & quasdam prorumpētis delicti fores clauderet. Vnde ego hodie hominem agnoscerem Dominum Iesum, cuius carnem non video, affectum lego: vnde inquam hominem eum agnoscerem, nisi elurisset, nisi sitisset, nisi stetitisset, nisi dixisset: Tristis est anima mea vsque ad mortem? Denique scriptum est: Et homo est, quis cognosceret eum? Sed homo per ista cognoscitur, qui per opera diuina supra homines æstimatur. Itaque ipse eousque se hominem credi volebat, cum Deus esset, ut se appellaret hominem, dicens: Quid me queritis occidere, hominem qui veritatem locutus sum vobis? Nec solum hominem, sed etiam filium hominis diceret, sicut ait: Quem me dicunt esse homines filium hominis? Vnde ille summam tenere fidei pronuntiatum est, qui & Dei filium cognouit, & hominem non negauit. Ipse igitur vtrumque vnus, inseparabilis numero, & agnosendus operis distinctione, non varietate persone. Non enim alter ex patre, & alter ex Maria: sed qui erat ex patre, carnem sumpsit ex virgine: affectum assumpsit ex matre, ut infirmitates nostras ipse suscipere. Vnde ait Propheta: Et pro nobis dolet. Quomodo dolebat meo dolore, si meum non gerebat affectum? Homo, inquit, in plaga, & sciens ferre infirmitatem. Itaque quasi homo infirmatus est, quasi homo doluit, & nos quasi hominem æstimauimus eum esse in doloribus: sed quasi victor infirmitatum, non infirmitatibus victus, pro nobis non pro se dolebat, & infirmatus est non propter sua, sed propter nostra peccata, ut nos suo lauore sanaret. Quid vtrique est

G homo in plaga, & sciens ferre infirmitatem, nisi quia plaga habebat compassionem? A ut quomodo sciebat ferre infirmitatem, si sensum infirmitatis excluderat? Quod enim portamus, hoc pro onere sustinemus. Suscepit ergo peccata nostra, ut portaret: suscepit etiam, ut purgaret. Denique scriptum est: Et peccata multorum ipse purgauit. Ideo ipse hereditate possidebit multos, & fortium partietur spolia. Ibi enim maior triumphus, vbi mens interna mundatur. Quod portat igitur, ad remissionem pertinet: quod purgat, ad correctionem. Suscepit itaque compassionem nostram, suscepit & subiectionem. Quod enim subiecit sibi omnia, suum est: quod subiectus est, nostrum est. Ideoque ait: *Nonne Deo subdita erit anima mea?* Anima, inquit, subdita, non diuinitas: anima subiecta, non Dei virtus. Virtus enim Dei non potestati subdita est, sed vnitati, & consortio eius vtitur potestatis. Illa subiecta est, quæ humana conditionis fragilitate plerumque mutatur, non quæ mutari non potest. Anima carni compatitur, & animæ caro, quæ sibi quodam contubernio copulantur. Illa subiecit, quæ tristis est, quia scriptum est: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Illa subiecit, quæ suscepta, non ex Deo patre nata: quamquam ipsa subiectio non in specie quidem infirmitatis sit, sed in operatione virtutis: dispensationis magis temporariæ arbitra, quam perpetuo seruitio mancipata. Vnde & ait: *Nonne Deo subdita erit anima mea?* Cur dixit erit, si sempiterna subiectio est? Sed quia filius Dei qui loquebatur, æternus est, animam autem suscepit ex tempore, ideo futuram subiectionem animæ suæ dicit. Per ipsam ergo obedientiam, per ipsam humilitatem: quæ tamen non ad infirmitatem potentiam suscepta sunt, sed ad magistrerium disciplinæ. Ipse enim Dominus Iesus cum esset in Dei forma, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, in specie inuentus ut homo: humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, sicut Apostolus dicit: non iugem & perpetuam, sed temporalem subiectionem cupiens declarare qualis sit suscepta cum carne, & deposita cum ipsius corporis seruitute. Sic etiam ad Hebræos scriptum est. Nam cum proposuisset exemplum, dicens: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec: subiecit idem Paulus: Qui in diebus carnis suæ preces & supplicationes obtulit ei qui posset liberare eum de morte, cum magna voce & lacrymis: & exauditus ab illo metu. Et quâquam esset filius, didicit ex his quæ passus est, obedientiam: & consummatus obtemperantibus sibi causa factus est salutis æternæ: vocatus à Deo sacerdos secundum ordinem Melchisedec. Nonne igitur euidenter clamauit Apostolus, dicens obedientiam illam & humilitatem non diuinitatis fuisse, sed carnis? Quod enim discitur, temporale est. Quasi homo ergo ex his quæ passus est didicit obedientiam, ut consummaretur in carne, & per obedientiam transfusam in nos successionem causa fieret nobis salutis æternæ, quibus antè per inobedientiæ hereditatem primus ille Adam causa factus est mortis. Subiectio ergo magistrerium virtutis humanæ, non diuinæ immunitio potestatis est. Nam si illum minorem & in-

Rom. 5.

Ibidem.

Matt. 16.
Hic. 17.

Ioan. 8.
Mat. 8.
Matt. 16.

Esai. 53.

Ibidem.

1. Pet. 2.

Esai. 53.

1. Cor. 15.

Hebr. 2.
1. Cor. 15.
Ioan. 3.

Ioan. 10.

Matt. 16.

1. Ioan. 5.

Ioan. 8.
Ioan. 16.

Esai. 52.

Ioan. 15.

Philip. 2.

Hebr. 5.
Ibidem.

Rom. 5.

æqualem patri dicunt, quia erat subditus patri Deo, numquid & matre ideo minor, quia erat subditus matri? Lectum est enim de Ioseph & Maria: Et erat subditus illis. Sed pietas omnibus nobis non descendio, sed incremento est, per quam omnibus nobis Dominus Iesus fidem infundit & gratiam, ut nos spiritu fideli subditos patri faciat Deo: & ideo nouo & profundo consilio Apostolus ait quod ipse patri erit subiectus in nobis, cum fuerit in omnibus plenitudo fidei, & quedam deuotionis vnitas. Nunc enim quamdiu sententiis discrepamus, quodammodo regnum Christi minoramus: quia nondum ei subiecta sunt omnia, cuius regnum vnitas est. Cum autem subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit illi qui sibi subiecit omnia: ut sit Deus omnia in omnibus, sicut scriptum est. Nunc enim potestate supra omnes est: sed opus est ut sit in omnibus voluntate. Voleat autem, cum omnia in nobis cognouerit sui plena, & vacua delictorum. Nondum igitur subiectus est patri, quia nondum omnia & in omnibus Christus. Cum autem fuerit omnia & in omnibus Christus, erit omnia & in omnibus Deus. Vnde colligitur vnum esse regnum patris & filij, & etiam spiritus sancti: quia qui filium receperit, recipit & patrem, recipit & spiritum sanctum: quia vna potestas, vna gratia, vna operatio Trinitatis est. Meritoque addidit Dominus: *Ab ipso enim salutare meum.* quasi diceret: Nolite turbari quia dixi animam meam fore Deo subditam. Anima erit subdita, quæ vestri est portio: salutare autem meum ab ipso, hoc est, quia à patre & in patre semper sum. A patre enim veni in hunc mundum: etsi videtis hominem, Dei filium credite. Cum venerit autem paracletus quem ego mittam vobis à patre meo, spiritus veritatis, qui à patre meo procedit, ille testimonium perhibebit de me. Et filius à patre procedit, & spiritus ab ipso procedit. De vnitatem ergo diuinitatis ambiguum nihil. Ideoque concupit David hoc salutare Dei nobis dari: quia ipse est vita æterna, si & patrem verum Deum cognoscamus, & filium, quem pro nostra certum est salutare venisse. Sed non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Assertionem suam diuinitatis sequestrat, & dispensationis humanæ repræsentat officium. Ideoque adiunxit statim:

Etenim ipse est Deus meus, & salutaris meus, defensor meus: non mouebo amplius.

Hæc vtrique quasi homo loquitur, quia in Deo spem nostram debemus reponere, ne facile labamur: quamquam in eo quod locutus est, *Non mouebo amplius*, ostendat habere se diuinæ insignia potestatis. Habes enim alibi dicentem: Adhuc ego semel cælum & terram mouebo. Mouit diluuius, quando præter arcam Noe caro omnis interiit. Mouit cum Sodoma & Gomorra sacro igne consumptæ sunt. Hæc supernæ indignationis indicia sunt. Sed quia elegit genus hominum Dominus magis seruare quam perdere, non mouebitur amplius ad indignationem, qui venit ad misericordiam: venit ut redimeret nos suo sanguine, non ut nostrum effunderet. Venit ut se offerret pro nobis, & quasi bonus negotiator mercem suam proprii corporis passione seruaret. Et cum hoc diceret, leuauit oculos suos, &

Luca 2.

1. Cor. 15.

Hebr. 2.
1. Cor. 15.
Ioan. 3.

Ibidem.

1. Ioan. 5.

Ioan. 8.
Ioan. 16.

Ioan. 15.

Ioan. 17.
Philip. 2.

Esai. 2.
Hebr. 12.
Genes. 7.
Genes. 19.

A vidit hinc persecutores, inde nequitas spiritales in vnum conuenire, & ait.

Quouisque irruitis in hominem, interficientes vnuerfos, tamquam parietem inclinatum, & maceræ impulsæ.

Quouisque irruitis in hominem? Hoc est: Quid delere genus festinatis humanum? Nescitis me pro omni redemptione venisse? Obtuli me pro cunctis, ut omnes mea oblatione protegerem. Hominem ergo aut pro humana omni accipimus multitudinem: aut si de vno accipimus, de ipso dictum intelligimus. Irruitis, sed in hominem, quia supra Deum irruere non potestis: sicut habes alibi: Quid me queritis occidere hominem? Neque enim diuinitas morti poterat esse subiecta, sed humana susceptio. Si ergo in me irruitis, & me vultis tenere: quid eos qui mecum sunt, vultis occidere? Satis est vobis habere quæ queritis. Non quæro consortem passionis, qui ad salutem omnium adiutor non ego. Non requiro legatum, nuntium non præmitto: sed ipse me obtuli non querentibus: me tradidi non comprehendentibus, ut liberarem eos qui mortis laqueis fuerant comprehensi. Irruitis igitur tamquam parietem inclinatum, & maceræ impulsæ: signari quia veni non ut inclinarem parietem, & maceræ impellerem, sed ut soluerem. Veni enim pax, ut faciam vtraque vnum, medium parietem maceræ soluens, qui carnem & animam diuidebat, ut vnus sentire non possent: & ideo caro animæ regnabat, & subdita imperio eius esse non poterat, quia obiecti parietis obstaculo gubernaculis eius parere non poterat. Lex igitur carnis legi mentis aduersabatur. Hunc parietem veterum inimicitiarum velut murum sustulit Dominus Iesus, & peruios fecit esse conuentus mentis & carnis, ut in vnum cocuntes, id quod erat vtrique salutare sequerentur. Paries ergo quædam eminentia delictorum est. Vnde ad pontificem Iudæorum dicit Paulus: Percutere te incipiet Deus, paries dealbate. Paries enim luto camentisque construitur. Hinc edificabant Ægyptij ciuitates, quando Iudæi lateres facere cogebantur. In Ægypto lutum conficiebatur, & populus Dei peccatum illic operabatur. Ideo gemebat: ideo exauditus & liberatus est à peccato. Ideo lex data, promissa gratia: ut lex peccatum ex parte reseccaret, gratia omne donaret. Et cum hæc nobis conferret, hæc pro nobis subiret, nos pretium eius repellebamus. Vnde ait:

Veruntamen pretium meum voluerunt repellere: cucurri in siti, ore suo benedicebāt, & corde suo maledicebant.

Pretium meum voluerunt repellere, quædo scilicet pretium referente Iuda proditore, Iudæi in loculum mittere noluerunt, dicentes: Non licet nobis mittere in carbonem, quia pretium sanguinis est. Damnatur hic iudicio suo proditor, qui refudit pretium quod accepit: infirmus ad sacri muneris testimonium, sed validus sceleris sui testis. Vnusquisque enim grauior accusator est sui, & inexcusabilem in se fert ipse sententiam. Principes synagoga suo condemnant se iudicio. Profitentur enim pretium esse

Ephes. 6.

Esai. 53.

Ioan. 8.

Ioan. 18.

Esai. 63.
Esai. 65.
Hebr. 2.

Ephes. 2.
Galat. 5.

Rom. 7.
Ephes. 2.

Ath. 22.
Exod. 1.

Exod. 3.
Exod. 20.

Matt. 27.

Ibidem.

ibidem.

Epist. 2.

Matt. 27.

ibidem.

1071. 4.

1071. 19.

1071. 4.

Hier. 2.

1. Cor. 10.

Eccl. 1.

Mar. 15.

Psal. 21.

Matt. 27.

sanguinis quod dederunt, dum arguunt refundentem. Nam si recipiendam non fuit, nec soluendum fuit. Atque utinam aut non dedissent, aut quia dederant, nec recepissent. Repudiarunt enim quod in carbonam mittere noluerunt, & emerunt inde agrum in sepulturam peregrinorum. Merito ergo gentiles, quibus agri eius qui morte emptus est Christi, sepultura profecit, iam non sunt aduenae atque peregrini, sed ciues sanctorum facti sunt, & domestici Dei, quia conspeliuntur Dei filio: Iudaei autem qui passionis eius pretium repudiarunt, peregrinantur a Christo. Tolerabilior illis vel in hoc proditor, quod confitetur errorem: illi autem crimen suum excusando acerbant. Verecundior est enim confessio post delictum. Impudenter igitur refellebat commune sacrilegium confidentem, dicentes: Quid ad nos? tu videris. Quid enim dicebat proditor, nisi hoc: Peccaui quod tradiderim sanguinem iustum? Quod erat crimen tradentis, quomodo suscipientis non poterat esse peccatum, cum scelus sceleri sit adiunctum: ut quem scelerate emerit, sceleratius trucidarent? Cucurri (inquit) in siti. Verum est quidem quod Dominus noster Iesus sitiuit. Beata Domini sitis: quia sitiuit pro nobis, & maxime in passione. Denique dixit: Sitio. Tunc itaque sitiebat, quando de latere suo restinctura sitim omnium viae aquae fluente fundebat. Denique scriptum est: Flumina de ventre eius fluent aquae vitae. Sed in Graeco mediè positum est, quia ἐδραμον & singularem & pluralem numerum significat. Ergo etiam, cucurrerunt, iuxta Graecum possumus intelligere, diximus autem quid exprimat cucurri, hoc est, festinaui sitim omnium suscipere, ut vniuersos perpetui fontis vbertate satiarem (cui enim dederam aquam, non sitiet nec hic nec in futurum, sicut dictum est ad Samaritanam) nunc dicamus quid significet, Cucurrerunt in siti: hoc est, festinauerunt ut perfidia suae aestu fontem viuam negantes aeterna fauces suas ariditate siccarent, sicut ipse Dominus ait: Me dereliquerunt fontem aquae vitae, & fecerunt sibi contritos lacus. Nec mirum si sitierunt, qui aquam fontis aeterni tenere non poterant, lubrici perfidia suae rimis. Sitierunt ergo, quia se potu priuauerunt spiritali, quem hauserant de consequenti petra. Vnde & Symmachus ait: τὸ δὲ λαλῶν ἐστὶν εὐλόγημα. hoc est, placuit illis in mendacio, cum obicerent falsa pro veris. Omne mendacium sitim habet, veritas vbertatem, quae in perpetuum perseverat. Et quam citò probauit, quia cucurrerunt in mendacio. Ore suo (inquit) benedicebant, & corde suo maledicebant. Misera perfidorum sitis, qui aliud tenebant corde, & ore aliud loquebantur. Vbi autem fidei exundat vbertas, corde creditur ad iustitiam, ore confessio fit ad salutem. Quomodo autem benedixerint ore, & corde maledixerint, series passionis ostendit, cum dicerent: Descendat nunc de cruce. Stulti, de morte surrexit, & non crediderunt, quomodo si de cruce descenderet credidissent? Sperauit in Domino, eripiat eum: liberet nunc eum, quoniam vult eum: quia illudentes potius quam optantes ista dicebant, & interrogabant vtrum esset Dei filius, verbis pacifica loquētes, corde accusationem sacrilegij cogitantes. Sed haec mystica: veniamus ad moralia. Etenim quoniam nō semel appetitur Chri-

stus: appetitus est semel in suo corpore quod suscipit in Virgine, appetitus est frequenter in eo corpore quod est Ecclesia. Nos enim sumus corpus Christi & membra. Appetitur & in singulis sanctis suis & innocentibus, qui Domino se dicarunt. Recordamur aliquem proximè ab omnibus appetitū, à suis destitutum ac proditum, qui dudum in fuggestu locatus imperij, subito egens omnium ab ipsis quorum haereditarium fuerat sortitus obsequium, cepit vrgeri, ingruentibus in exitium, inferentibus mortem, nullo auxiliatore, nullo iam socio sui, nullo comite. Quid aliud melius dixerit, quam quod ex ipso cui se denouit, acceperat: Nōne Deo subdita erit anima mea? Hoc est, quid persequimini? quid furitis? quid insultatis? Carnem potestis interficere, animam non potestis. Vitam istam corporis potestis eripere, meritum non potestis extinguere. Scriptum est enim: Nolite timere eos qui possunt occidere carnem, animam autem non possunt: sed potius eum timete, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Anima ergo quae Deo subdita est, non est humanae subdita potestati. Ab ipso enim vitae fructum sperat aeternae, & perpetuae salutis auxilium. Ille ergo cui me tradidi, & necatum tuebatur, & mortuum resuscitabit, & vlscetur occisum. Raptus est iustus, ne malitia mutaret cor eius. Mors ergo ista magis peccati fuga, quam morientis est detrimentum. Etenim ipse est Deus meus, & salutaris meus, defensor meus: nō mouebo amplius. Qui labitur, commouetur, eo quod de integritatis & innocentiae suae quadam statione descēdat. Semel enim in petra Christi locatus, lubricum non debet habere vestigium, sed tenere status proprii firmitermentum. Vnde immobilis dicitur qui seruat immobilem voluntatem, & propositum aliquod intentione animi fidelis exequitur. Nam & Dei immobilem voluntatem legimus, sicut habes ad Hebraeos: In quo amplius Deus ostendere volens haeredibus repromissionis immobilitatem voluntatis suae, interposuit iurandum. Rectè ergo immobilis voluntas Dei, quae nullius peccati mouetur illecebris. Homines verò mobiles, lubrici ad delinquendum, faciles ad errandum. Denique de Iudeis dictum est: Transeuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua. Et ipse Dominus in Psalmo ait: Omnes qui videbant me, aspernabantur me: & locuti sunt labiis, & mouerunt caput. Caput omnium Christus est. Melius est igitur ut maneat Christus in nobis, quam aliqua nostri commotione moueatur. Vnde Iudaei mouentes capita sua dicebant: Tolle à terra hunc hominem. Hunc Geraseni rogabant ut de finibus eorum recederet: Ecclesia autem tenuit eum, nec dimisit eum. Ideo illa quae tenuit eum, possidet: illi qui mouerunt, tenere non possunt. Pulchrè autem ait Euangelista quia transeuntes mouebant capita sua. Transeuntes, non stantes. Stramus in atrijs sanctis, praeterimus in plateis. Sacerdos praeteriit, Leuita pertransiuit, stetit ille qui vulnera inflicta curauit. Et ideo illi non dixerunt qui transibant viam: Benedicito Domini super vos: benedicimus vos de domo Domini. Stantes enim, non transeuntes sunt pedes benedicientium. Denique & vincam cuius soluta munitio est, transeuntes vindemiant, non manentes.

Coloss. 1.

1. Cor. 13.

Verit. expon. ad necem Gratiani imp.

Matt. 10.

Sapient. 4.

Matt. 7.

Hebr. 6.

Num. 23.

Matt. 27.

Psal. 21.

Epist. 4.

Act. 22.

Luc. 8.

Cantic. 5.

Matt. 27.

Psal. 133.

Luc. 10.

Psal. 128.

Psal. 79.

Thren. 2.

Psal. 143.

Psal. 108.

Psal. 33.

Psal. 65.

Deut. 5.

Mar. 8.

Matt. 4.

Mar. 8.

Philipp. 1.

Matt. 26.

1071. 18.

1071. 17.

Psal. 108.

Sapient. 2.

1073 nentes. Transeuntes sibilant, sicut in Threnis Hieremiae legimus: Tenuerunt super te manus omnes transeuntes per viam: sibilauerunt, & mouerunt caput suum super filiam Hierusalem. Ideo sacerdos nō potuit coronari, Leuita non potuit, quia trāsierunt, & tamquam umbra praeterierunt. Stephanus autem martyrio coronatus est, quia stantem videbat Dominum Iesum, immobilem, non praeterentem. Immobilis ergo fide Stephanus immobilem Christum videbat: nullo erat mortis timore commotus. Non mouit se Stephanus, non mouit se Christus. Commoti sunt filij proditoris, de quibus dicitur: Commoti amouentur filij eius, & medicent. Egret enim & mendicat qui mouetur: Inops peccator, diues est iustus: quia nullo bono deficit, qui Dominum semper inquit. Et quia inde tractus est sermo, quia dixit, Nō mouebo amplius: quod moueri ad culpam sit, ostendit ipse Dauid, dicens: Qui posuit animam meam ad vitam, & non dedit commoueri pedes meos. Vnde & sancto dicitur à Domino Deo nostro: Tu autem hic sta mecum, quoniam qui Deo proximus est, lapsus non potest esse vicinus. Omnis enim culpa velut aduersario nisu de loco deicere, & de proprio statu mentem mouere consuevit: quod vel ab hoste vel ab luctamine tractum videtur. Perturbat ira, incendit libido, stimulat inuidia, excruciat auaritia, timor deicit, mœror affligit. Et Petro dictum est à Domino Iesu: Veni retro me. Non dixit, Vade retro (hoc enim diabolo soli dixit) sed, Veni retro me. Non est enim retro, qui post Christum est. Sed quia errabat Petrus, sicut Dominus ipse ait ad ipsum: Quia non sapias, inquit, quae Dei sunt, sed quae sunt hominum: ideo retro me veni, ut incipias non humana, sed diuina sentire. Ideo & hic iustus rapiendus è terris ait: Non mouebo amplius. Dissolui enim, & cum Christo esse, multo melius. Non enim labi poterit qui coeperit esse cum Christo: quia mors iusto non naturae finis, sed culpae est. Inter has voces subito videt agmina persequentium, & inter pericula positus non de se sollicitus, sed de his quos liberare cupiebat, ait: Quosque irruitis in hominem, interficientes vniuersos? Si me queritis, cur alios vultis occidere? Offero me ipse pro multis, quia pro omnibus solus se ille potuit offerre, qui auctor est omnium. Ipsi ergo quem sequebatur imitator, ait: Si me queritis, finite hos abire, ut impleteret sermo quem dixit Iesus: Quia non perdi ex ipsis quemquam praeter vnum (hoc enim in alio libro sententia Domini comprehendit) qui tamen sua magis perit voluntate, quam mea seueritate punitus est. Et cum ego me sponte offeram, irruitis & incumbitis tamquam parieti inclinato, & maceariae impulsae. hoc est: Apex dudum nobilis sedis augustae, & circumfusi toto orbe Romano validus quondam murus imperij, sicut paries inclinatus, aut maceris impulsae collabor. Sed esto, ad mortem me vsque appetierunt, quæsierunt ad necem, dicentes: Tollamus iustum, tollamus misericordem, quia grauis est nobis etiam ad videndum: sed etiam existimationem meam, castimoniam meam sauciandam falsis calumniis putauerunt. hoc est enim, Pretium meum cogitauerunt repellere: quia pretium nostrum pudicitia est, quae nos separat à pecudibus, angelis

1074 iungit. Pretium nostrum misericordia est, quae nos dum confertur inopibus, redimit à morte. Pretium nostrum fides est, quae omnes homines gentili errore & seruitute depressos Christo acquisiuit. Pretium nostrum bona existimatio est, quia vniuscuiusque nostrum meritum series aestimatur. Pretium nostrum munditia atque simplicitas est, quia scriptum est: Possessio pretiosa vir mundus. Nihil enim pretiosius viro simplici. Vnde Apostolus pulchrè, Abundauit, inquit, in diuitiis simplicitatis suae. Quid enim simplicitate ditius? quae sicut bonus pater familias satis sibi abundat, & sua puritate contenta, non querit alienum, nec abrodit, sed de se ceteros fingit. Innocens enim credit omni verbo, nec se in artes varias saepe commutat: sicut astutia, quae ut sit cauta, timet omnia, nec se consiliis suis credit: verfat suas ipsa sententias. Simplicitas autem timere non nouit. Hoc igitur genere pretium iusti repellere tētauerunt, et si possit & illud intelligi, quia aurum eius manibus accipiebant, corde intimo repellebat praedam tenentes, fidem negantes. Vnde & ait: Cucurri in siti, eo quod fidem quaereret, & inuenire non posset: destitutus à sociis, à propriis derelictus. Sic Dominum Iesum legimus in Euangelio & esurisse, & sitisse, cum esuriret fidem nostram, sitiret opera nostra, quaerere videretur aliena. Aut ut ad sitim corporis referamus, quanta indignitate dicit, Cucurri in siti: hoc est: Ego sitiebam, cum alij mea vina ructarent: & ex illo suggestu sublimis imperij, opulentiaque regali, ad extrema sitis plebeia quadam vilitate deductus sum. Et quia Graecus habet ἐδραμον, quod significat & cucurri singulariter, & cucurrerunt pluraliter, potest & sic intelligi: Cucurrerunt in siti, quorum fauces aestu nimio fundendi mei sanguinis aruerunt. Sicut enim est sitis fidei, ita & perfidia. Sitim illam iustus sitit, qui ait: Sitiuit anima mea ad te Deus. Istam perfidi, quorum lingua praesiti aruit. Quam sitiuit ille qui inter conuiuij dapes & pocula constitutus, innocentis conuiuiae necem moliebatur Augusti? Nōne tibi videbatur impie, cum manducares, caedem parares, quod humana sub dentibus tuis ossa crepitarent: cum vinum biberes, & parricidium cogitares, quod illis poculis sanguinem tibi innocentis infunderes? Ita prorsus alienus non solum ab imitatione, sed etiam à lectione diuina, ut non tibi veniret in mentem versiculus ille Psalmorum: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, atque ille alius, cuius meminit in Euangelio ipse Dominus Iesus: Qui edit mecum panem, leuabit super me calcaneum suum. Quid tibi facia Ephraim? quid tibi faciam Iuda? Plures reliquisti nobis proditionis tuae & fraudis haeredes. Haec enim etiam ad proditorem Iudam potest per apostrophem deriari, Prodidisti vitam, regnum, Dominum. Sed Iesus Dominus semel in se, frequenter in serualis suis proditur. Quod enim vni horum minimorum fecistis, mihi (inquit) fecistis. Tu commissos tibi loculos & pecunias pauperum suscepisti, iste prouincias sibi creditas. Tu Apostoli honorem, illem ilitiae dignitatem, administrationis infulas. Numero honores eius, ut crimen exaggerem. Conuiuij violastis vterque consortium: tu tamen de conuiuio ad pro-

Tob. 12.

Prouer. 12.

2. Cor. 8.

Prouer. 14.

Prouer. 10.

Matt. 4.

1071. 19.

Psal. 41.

Eccl. 41.

Psal. 54.

1071. 18.

Osee 6.

Matt. 25.

1071. 12.

Matt. 12.

1071. 13.

ditionem surrexisti, iste ad necem. hoc est, tu licet in scelere, verecundior, qui negasti quod inferendam necem credideris Domino quem prodebas, qui pretium refudisti, ne residere apud te merces parricidij videretur. Iste non solum tenuit acceptam, verum etiam extorsit non oblatam mercedem proditoris. Iste non solum deceptus non est alieno mendacio, sed sefellit suo, & sefellit vt occideret. Et cum ille conuiuium recusaret, qui se videret esse perimendum: iste sacramentum obtulit, ne qua periret sibi cumulandi pars criminis. Postremo superioris proditoris pecunia profecit ad sepulturam peregrinorum: iste sepulturam integram suo principi denegavit. Nec desuit qui manus lauaret, dicens: Innocens sum à sanguine iusti huius: in quo se Pilatus non diluit, sed inquinavit: & implicauit, non exiit. Nam etsi nullum pondus in perditorum iudiciis, tamen vinculum maius in confessionibus. Iustos enim non absoluit sententia, sed sua vita. Iniusti seipso vehementius suis vocibus alligant, qui alios alligare non possunt. Tamen ne huic quoque deesse confessio propria videretur, iuravit vt peieraret. Lauit manus cum Euangelium tangeret, ne quid deesset exemplo. Lauit aqua manus, vt sceleratius inquinaret innocentis sanguine. Nec Herodes desuit, cui alter Pilatus se placiturum credidit, si captum principem destinasset. Quid illud quoque dicam, quod is quoque vestem dealbatam indutus est ad illudendum, postea quoque regia veste donatus est ad moriendum, ne amisisse honorem debitum videretur? Nam etsi scelere interiit, ius tamen collatae sibi potestatis etiam mortuus referuabar, eorum ipsorum à quibus negabatur, vel ministerio, vel assensu. Addebatur huic tanto sceleri pompa feralis: nisi is qui impatienter ista desebat, cognitis quae parabantur, iusto commotus dolore increpasset victorem superbum, tyrannis illa non regibus inferri solere. Sic horrorem flagitij, si citus deposuit terribili sceleris apparatus. Nec petitor igitur sepulturae desuit, etsi Ioseph ille qui iustus dicebatur, desuit. Sed longè Maximus fauor denegabat, quod ipse Pilatus auferre non potuit. In quo parricidae humanitas desuit, innocenti tamen non desuit gratia: & ad tempus assumpta patientia, vindicta paululum comperendinata est. Ideoque ait:

Verumtamen Deo subiecta esto anima mea: quoniam ab ipso est patientia mea.

Etenim ipse est Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus; non emigrabo.

In Deo salutare meum, & gloria mea: Deus auxiliij mei, & spes mea in Deo est.

Non emigrabo: Hoc est, Numquid sepultura corpori negata, perpetuae quietis mansionem mihi abstulit? Habeo habitaculum meum in Domini tabernaculo, & in sancto monte eius requiescam: non emigrabo humano scelere, qui Domini fauore susceptus sum: quia neque mors, neque gladius, neque tribulatio à charitate Christi me separare poterunt. Non enim innocens de tabernaculis iustorum, sed peccator emigrat. Migrat Iudae proditoris haereditas, de quibus & similibus eorum merito dicitur:

Commoti amoueantur filij eius, & mendicent, eiciantur de habitaculis suis. Quod bene & ad Dominum Iesum Christum refertur, qui cum descendisset in terras vt crucifigeretur, vt sepeliretur, non emigravit à patre, sed in patre mansit. Traditus sum, & non egrediebar. Nec deposuit quod erat, sed referuauit: nec desuit esse in Dei forma, sed perseuerauit, non imminuta per susceptionem corporis Dei gloria, sed manente, triumphum acquisiuit, potentiam non amisit. Vnde ipse ait: A modo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis. Vnde conuocatos gentium populos, & acquisitos patri suo sanguine, hortatur ad fidem, dicens:

Sperate in eum omnes conuentus plebis: effundite coram illo corda vestra: quia Deus adiutor noster in aeternum.

Sperate in eum omnes conuentus plebis. Hoc est, non solus Israel, sed omnes, inquit: nec sola reliquia, sed etiam gentium plenitudo: nec sola gentes, sed Israel. Cum enim intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus erit. Quis potest diuina mysteria comprehendere, quorum tanta multitudo est, vt iure Paulus miretur, meritoque dixerit: O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae Dei! Repulsa gentes sunt, vt eligeretur Israel: caecatus est postea Israel propter vocationem gentium: & caecati Israel reliquia secundum electionem gratiae saluae factae sunt, postquam intravit gentium plenitudo. Ita culpa Israel profuit gentibus, fides gentium Israelitem populum liberauit. Effundite (inquit) coram illo corda vestra. Qui induit fidem, prius perfidiam debet exuere, euacuare cor suum omni labe malitiae, vt capax fiat cor eius gratiae spiritalis. Ideoque Apostolus ait: Renouamini spiritu mentis vestrae. Cum enim effunditur vetus malitia, noua sumitur gratia, qua vnusquisque renouatur. Dicit ergo filius Dei: Effundite coram illo corda vestra: quia sciebat patrem esse dicturum: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Est etiam illa traditio, vt cor nostrum videamur effundere, quando omnes cogitationes alicui & voluntates nostri cordis aperimus. Ergo iactemus in Deum cogitationes nostras, nec aliquid eum latere credamus. Effundamus cor nostrum coram ipso: effundimus autem, cum disceptationes exinanimus humanas.

Verumtamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum.

Si vani filij hominum, & mendaces filij hominum, possunt non vani esse filij Dei: qui non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Nam filij hominum videntur sibi ponderare aequitatem, & grauitate seuerioris iudicij examinare iustitiam, duri aliis, remissi operibus iniquis, sermone cefores. Vnde Salomon ait: Execrabile Domino duplex pondus, & statera fallax non bona. In quo significat eos qui rapinam inexplibili corde meditatur, & sobrietatem fronte praetendunt. Tales Scribae Iudaeorum sunt, qui onera grauius aliis obseruantiae durioris imponunt, non habentes

tes rectum iugum animae suae, sed propensa iniquitate curuati: ipsi autem suorum refugi praecceptorum sunt. Inuenitur itaque in auaritia tamquam in radice vitiorum omnium, quae sit caput iniquitatis & fomes: quam homo renuntians mundo, & consecutus Christo per baptismatis sacramentum, qui sit mortuus saeculo, declinare debet atque defugere.

Nolite sperare in iniquitate, & rapinam nolite concupiscere: diuitiae si fluant, nolite cor apponere.

Vides quia fluunt, non vides quia praeterfluunt: Nudus es natus, nudus moriturus es. Quid excipere quæris quod tecum auferre non possis? Fluunt quæ miraris: quomodo veniunt, sic transeunt & recedunt. Solus Iordanis retrorsum conuersus est, in quem descendisti: qui te admonet vt in ipsum naturae fontem & originem reuertaris, quæ te nudum, non veste amicum edidit, vt discas superflua non requirere. Hoc quod erubescis, esse te nudum, culpa docuit, non natura. Nulla enim esset verecundia genitalium, si culpa non esset. Neque enim cetera animalia vestiuntur vt tegantur, neque vestiuntur vt muniantur. Satis munita sunt omnia naturae suae tegmine: nos dum superflua quarimus, tegmè naturae amissimus, ius commune perdidimus. Ideoque in hoc Psalmo adscribitur doctrina medicabilis, quia vel Idithū vel seipsum illius nomine exercitio spiritali subeundis tetationibus erudiuit, vt in angustiis quis positus subiiciat se Deo: & si peccauit antè, peccare desinat, nec reciduo errore moueatur.

Semel loquutus est Deus, duo haec audiui:

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM LXI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID LXXII.
ENARRATIO.

Hæc sub titulo de Interpellatione Dauid circumferebatur.

Titulus Psalmi LXXII.

Defecerunt Psalmi Dauid filij Iessæ, Psalmus Asaph.

Idem tamen inseruit in hoc Psalmo septuagesimo secundo, in quo ipse sub Asaph nomine protestatur quod eius fuerit principium prolapsionis, & non mediocri dolore perstrictus sit, cum videret peccatores in hoc mundo affluere diuitiis, abundare rebus secundis; se autem, qui iustificauerit cor suum esse in afflictionibus & ærumnis. Nec mediocrem traxisse offensam in exordio, sed postea per Domini flagella correctum, & illuminatum diuinæ cognitionis gratia, veræ didicisse seriem traditionis. Nusquam autem inuenio sanctū Asaph aliquibus aduersis fuisse vexatum: at verò sanctus Dauid plurima grauias &

quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicique iuxta opera sua.

Semel loquutus est Deus, & plura audita sunt, quia non per litteras & syllabas est loquutus. Loquutus est per ænigmata, loquutus est per visiones, loquutus est per diuisiones gratiarum, loquutus est per spiritum singulorum, Nos autem plura loquimur, & vix audimur. Semel loquutus in lege est, eadem iterum loquutus est in Euangelio. Aut fortè (vt ego puto) quia multifariam loquutus est in prophetis, nouissimè autem loquutus est in filio suo. Semel loquutus est, quando loquutus in filio est: & audita sunt etiā illa quæ antè audita non erant ab iis quibus loquutus fuerat per prophetas. Semel ergo loquutus est in nouo testamento, & vetus auditum est testamentum, quod non audiebatur, quia ipse Dominus dixit de populo Iudaeorum: Videbunt, & non videbunt: audiet, & non audient. Audient aure corporea, sed non audient mentis auditu. Nobis ergo, hoc est Ecclesiae, semel loquutus est, & duo audita sunt: quia & illa audiimus & intelleximus, quæ non intellexerant qui legerunt, non audierunt qui audierunt. Solus enim Christus aurem aperuit humanam ad cognoscenda mysteria, solus libri signaculum soluit, & resoluit ænigmata prophetarum. Ideoque ipse reddet vnicique secundum opera sua: in quo & qualitatem operum comprehendit: vt aut complurium & meliorum restituat præmia meritis singulorum, aut contra & numero grauemur & acerbitate meritorum. Cui est honor & gloria, perpetuas à saeculis & nunc & semper, & in omnia saecula saeculorum. Amen.

1. Paral. 1. 6.

periculorum plena tolerauit, de suis enim laboribus G dicit. Vnde & Psalmus non quasi sancti Asaph, sed quasi sancto Asaph, vt docet titulus, superscribitur, quod ex Græco Plalterio apertius manifestatur, vt videatur Dauid etiam huic Asaph, sicut & aliis, canendum quem scripserat ipse Psalmum dedisse. Sed quia scriptum est in ipso titulo, defecisse Psalmos Dauid; quomodo autem defecerunt, cum decursis bis decem Psalmis, postea Psalmum Dauid titulorum inscriptionem comprehendit vsque in vltimum finem? Ideo sequestrata huiusmodi definitione, quæ sit Psalmi series consideremus, & à primo versiculo interpellationis propheticae ducamus exordium.

Psalmus septuagesimus secundus.

Quam bonus Israel Deus rectis corde?

Elucet in principio emendationis profectus. Nemo enim potest Deum bonum fateri, nisi hic qui non ex successibus commodorum suorum, sed ex celestium mysteriorum profundo, & diuinæ dispositionis altitudine, bonitatem eius cognoscit, quæ non specie presentium, sed futurorum utilitate pensanda est. Iusto itaque semper bonus est Deus, & cum torquetur doloribus corporis, & cum affligitur acerbitate pœnarum, semper dicit: Si bona accepimus de manu Domini, quæ mala sunt cur non sustineamus? Gratulatur hic se conteri, vt in futurum consolationem inuenire possit, sciens quoniam qui bona receperit in hac vita, habet mercedem suam. futura præmia sperare non poterit, qui non luctatus, non exercitatus sit diuersorum certamine præliorum. Qui verò siue iuste siue iniuste afficitur in hoc sæculo, gratulatur vel quòd hic soluat pretia delictorum suorum, vel quia nouit eam esse apud Deum vberiore gratia, si iniuste pro eius nomine, aut pro bono aliquo opere acerba aliqua patiatur, secundum quod scriptum est: Quia nulla est gloria si peccantes punimini & suffertis, sed si beneficientes, & patientes: hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia Christus pro nobis mortuus est, relinquens vobis exemplum vt sequamini vestigia eius: qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur, non maledixit: cum pateretur, non comminabatur. Ergo iustus etiam si in equileo sit, semper iustus est, quia iustificat Deum, & minora se peccatis suis dicit sustinere. Semper sapiens est: non enim aufertur equulei tormentis vera perfectio; sapientia. Non amittit quod est, quia timorem excludit foras studio & proposito charitatis: nouit vt sapiens dicere, quia indigna sunt quæ in hoc corpore sustinemus, remuneratione futuræ gloriæ: & omnes huius temporis passiones superuenturam mercedem æquare non possunt. Bonus igitur huic semper est Deus, qui nouit quo tempore metat. Et ideo quasi bonus agricola hic arat agrum suum quodam rigidioris abstinentiæ vomere, hic stirpat quadam falce virtutum amputatrice vitiorum, hic stercoreat humiliando se vsque ad terram, sciens quia Deus de terra suscitauit inopem, & de stercore erigit pauperem. Denique Apostolus Paulus nisi & se estimasset vt stercorea, numquam Christum potuisset sibi acquirere. Hic custodit fructus suos, vt illic securius recondat.

1. b. 2.

Luc. 16.

1. Tim. 2.

1. Petr. 2.

1. Ioan. 4. Rem. 8.

2. Cor. 4.

Psalm. 112. Philip. 3.

Semper itaque ei bonus Deus, quia semper quæ bona sunt de Deo sperat. Accipe aliud: Quam bonus (inquit) Deus Israel rectis corde? Non ergo omnibus bonus est Deus. Ille quidem omnibus bonus est, quia saluator est omnium, maxime fidelium. Et ideo venit Dominus Iesus, vt saluum faceret quod perierat. Venit enim vt peccatum mundi tolleretur, vulnera nostra curaret. Sed quia non omnes medicinam expetunt, sed plerique refugiunt, ne medicamentis compungatur vis vlcere, ideo volentes curat, non adstringit inuitos. Accipiunt igitur sanitatem qui medicinam expetunt: illi autem qui refutant medicum, nec requirunt, bonitatem medici quam non experiunt, sentire non possunt. Qui autem curatur, etiam sanatur. Ideoque his bonus est medicus quos sanauit. His igitur bonus est Deus quibus peccata donauit. Qui autem insanabile peccatum habet mentis suæ vlcere, quomodo potest medicum bonum æstimare, quem refugit? Pulchre autem Apostolus, vt præmissimus, explanauit quia & omnibus bonus est Deus, qui vult omnes homines saluos fieri: & maxime fidelibus diuinæ pietatis prærogatiua seruat, quibus & voluntas Dei opitulatur & gratia. Sed & Psalmista dicendo: Quam bonus Deus Israel rectis corde; ad ipsorum sententiam retulit, qui aliter de Deo sentire non norunt, nisi quia bonus ad omnia & in omnibus est. Denique & in sequentibus exponit ipse quid senserit, dicendo.

1. Tim. 4. Luca 19. Ioan. 1.

1. Tim. 2.

Psalm. 31.

Galat. 4.

Ioan. 14.

Exech. 13. Prouer. 1.

Mei autem penè moti sunt pedes, paulo minus effusi sunt gressus mei:

Quia zelauit in peccatoribus, pacem peccatorum videns.

Quia non est reclinatio morti eorum: nec firmamentum in plaga eorum.

In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.

Mei autem penè moti sunt pedes. Non vtique pedes corporis appellat gressus, sed directionem mentis & gressum, de quo alibi dicit: Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me. Ideo semper petendum est vt dirigat Dominus nostrorum animorum vestigia, ne labantur, & lubrico quodam erroris effusa, stabilitatem sui tenere non possint. Prolapsionis autem ea causa est, quòd pacem æmulatus est peccatorum. Æmulati autem debemus quæ bona sunt, non ea quæ plena dedecoris, sicut & Paulus Apostolus expressit, dicens: Bonum est autem æmulari in bono semper. Nec te moueat quòd pacem in malo posuit: quia & in Euangelio habes esse pacem quam respuit Christus, vt ipse ait: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat ego do vobis. Est enim pax quæ non habet offendiculum, est quæ habet. Quæ ex dilectione est, non habet offendiculum: quæ ex simulatione, habet. Ideo & Propheta ait: Pax pax, & non est pax. Refugiamus ergo pacem peccatorum: conspirant enim aduersus innocentes, cocunt vt iustos opprimant, viduam exterminent, vel expugnent eius pudorem. Et ideo non est reclinatio morti eorum. Non declinatio, vt plerique codices Latini scripti sunt, sed reclinatio. Quando

Psalm. 68. Psal. 1.

Psalm. 33. Rom. 6.

Psalm. 40.

Luc. 16.

Psalm. 37. Ibid.

Ibid.

Ibid.

Hebr. 12.

Matth. 5.

Psalm. 68.

Rom. 3. Gal. 3.

Quando enim laboramus, & incuruamur ad opus aliquod, atque inclinamur, nos reclinare consueuimus. Peccatores autem grauius scilicet delictorum, & maxime impij se reclinare non possunt, de quibus dictum est: Et dorsum eorum semper incurua. Non enim se erigunt ad caelestia, qui Christo non adhererunt. Et ideo non resurgunt cum eo, quorum mors pessima, sicut scriptum est: Mors peccatorum pessima. Qui autem Christo commoritur, & consepelitur cum illo, non solum reclinatur, sed etiam resuscitatur. De quo pulchre illud conuenit dictum: Vniuersum stratum versasti in infirmitate eius; maxime si martyr sit, cuius infirmitas passione soluitur, mors resurrectione. Vidimus illum diuitem qui indutus purpura & bysso in hoc sæculo recubebat, & epulabatur quotidie splendide, de cuius mensa quæ cadebant pauper Lazarus colligebat, quemadmodum in tormentis positus in inferno se reclinare non poterat, sed vix ad Abraham, non totum se, sed oculos erigebat, rogans vt mitteret Lazarum qui extremum digiti sui in aquam intingeret, & linguam eius refrigeraret. Ergo illius morti reclinatio non erat, nec firmamentum in plaga eius. Nil enim profuit flagella post mortem. Et ideo Dauid dum esset in istius corporis vita, in flagella se preparabat, vt cum Dominus reciperet castigatum. Considera iterum mihi sanctum Iob, qui perfusus erat vlcerebus, & concutiebatur omnibus membris, & plenus erat totius corporis sui doloribus, glebas terræ vulnerum suorum sanie & humore dissoluens, quemadmodum cum se in hoc corpore positus reclinare non posset, requiem mortis inuenerit, ideoque conscius sui dixit: Mors viro requies. Is igitur in plaga non motus est, nec nutauit sermone sui lubrico, qui in illis omnibus nihil peccauit labiis suis, sicut scriptura testatur, sed magis plagæ suæ reperit firmamentum, per quam confirmatus in Christo est. Ergo & Iob & Dauid, quia flagellati hic sunt, firmamentum habuerunt in plaga sua, quia flagellat pater filium quem recipit: qui autem hic non flagellatur, ibi non suscipiuntur vt filij. Ideoque in laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, vt in perpetuo cum diabolo flagellentur.

Ideo obtinuit eos superbia, cooperti sunt iniquitate & impietate sua.

Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum: transferunt in dispositionem cordis.

Cooperti sunt iniquitate. Malum vestimentum iniquitas, quod si quis voluerit in nobis tenere, remittere nos oportet, ne incipiat in iudicium venire nobiscum: & si quis tunicam nostram quam accepimus spiritalem auferre conetur, remitte pallium iniquitatis, sume opertimentum fidei atque patientiæ, quo se Dauid operiebat in ieiunio, ne amitteret tegumenta virtutis. Ipsum ieiunium opertimentum est. Denique nisi sanctum Ioseph texisset sobrietas ieiunia, adulteræ proteruitas exuisset. Quo ieiunio si se tegere voluisset Adam, nudus non fuisset effectus. Sed quia de ligno scientiæ boni & mali contra interdictum caeleste gustauit, & imperatum

S. Ambri. tom. 2.

ieiunium præuaricatus est incontinentiæ cibo, nudum se esse cognouit. Quòd si ieiunasset, fidei seruauisset exuias, nec se aspexisset in eum. Non ergo nos induamus iniquitate & impietate, ne de aliquo nostrum dicatur: Et induit se maledictione. Male se induit & Adam, qui dum quærit integumenta foliorum, maledictionis excepit sententiam. Induerunt se maledictione Iudæi, de quibus scriptum est: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum: transferunt in dispositionem cordis. Adeps dicitur pingue. Sicut enim anima bonis pasta, & referta virtutibus, tamquam adipe & pinguedine repletur, vt scriptum est: sic iniquitas quæ quasi ex adipe procedit, non tenuis & exilis significatur, sed plena vitiorum. Denique non fortuito quodam lapsu in errorem incidere, sed consilio & dispositione in sacrilegium transferunt.

Cogitauerunt & locuti sunt nequitia: iniquitatem in excelsis locuti sunt.

Posuerunt in caelum os suum; & lingua eorum transiit in terra.

Ideo reuertetur huc populus meus; & implebit dies vitæ suæ.

Et dixerunt: Quomodo scit Deus? & si est scientia in altissimo?

Ecce ipsi peccatores & abudantes in seculo, obtinuerunt diuitias.

Posuerunt in caelum os suum. Ponere in caelum os suum quid sit, docet nos ille ex fratribus adolescentior, qui regressus ad patrem dixit: Pater peccaui in caelum, & coram te. Ponunt autem in caelum os suum, qui sibi criminum auctores, natiuitatibus putant quadam necessitate deferri. Hi nec caelo nec terris parcere solent, vt cursu quodam stellarum arbitrentur vitæ hominis gubernari. Nihil providentiæ, nihil bonis moribus derelinquunt. Atque vitam & isti, sicut ille vnus de duobus adolescentibus, reuertissent: bonus Dominus remedium non negasset: & tamen etiam ipsis si volunt sanari, reseruat Dominus regressionis gratiam, vt qui in Israel expulsi sunt per cordis proprii cæcitatem, per plenitudinem Ecclesiæ reuertantur, & non vacuos dies vitæ istius ducant, sed plenos habeant bonæ operationis & fidei, quum repleuerit eos Dominus gratia spiritali. Quomodo autem reuertantur, accipe. Quia cæcitas, inquit, ex parte Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Sed quia mysterium oportebat impleri, vt concluderet Deus omnia in incredulitate, id est, redergaueret atque conuinceret (cum enim duo contendunt, si vnus superior sit, dicitur, Conclufit alterum) ideo per suam misericordiam vt subditus fieret Deo mundus, regressus quidem est populus in hæredibus, sed is celeri errore traductus est. Vt Deum non crederet occultorum esse præscium. Sed Dominus illis, vt quandoque redimantur, salutis futuræ gratiam reseruauit, dicens: Ideoque reuertetur huc populus meus. Quid est huc? Id est, ad me, ad æquitarem & iustitiam meam, ad cultum meum. Et implebit dies vitæ suæ. Quod vtrumque sic accipies, vt populus quidem

Psalm. 108.

Psalm. 62.

Luc. 15.

Rom. 11.

Ibid.

Ibid.

Rom. 3.

Z

redimatur qui crediderit in eo. Et si non redimatur qui non crediderunt, tamen redempti populi Deo prærogatiua defertur. Isti ergo in errorem positi dixerunt: *Quomodo scit Deus? & si est scientia in altissimo?* Putant enim non esse in Deo scientiam, quia peccatores abundant prosperis sæcularibus. & adhuc inducit eos loquentes: *Ecce ipsi peccatores & abundantes in sæculo, obtinuerunt diuitias.* Habes hoc in Euangelio planius expressum, ubi Simon ille Pharisæus videns quod mulier illa peccatrix venit in domum eius, & super pedes Christi effudit unguentum, dicebat intra se: *Hic si esset propheta, sciret utique quæ & qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est.* Sed patientia Dei non præiudicat veritati, & præscientia eius & prouidentia hoc ipso amplius probatur, quod in peccato positus successu affluit sæcularium prosperitatum. Quod fortior videns ridet, incautus traducitur & mouetur. Denique Psalmista dicit:

Et dixi, Ergo sine causa iustificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas:

Et fui flagellatus tora die, & vindex meus in matutinis.

Si dicebam, Narrabo sic: ecce generationi filiorum tuorum sic disposui.

Et dixi, Ergo sine causa iustificauit cor meum. Hoc est, Video illos abundare, video illis commoda omnia secundari, me autem conteri atque exagitari tentationibus plurimis. Frustra ergo dedi me innocentiae atque ad studia sobriæ conuersationis intendi. Et pulchrè ait: *Laui inter innocentes manus meas:* ut non arrogare sibi summam innocentie, sed sedulum deferre studium videretur. Interea non impune huiusmodi à se sermonem exisse testatur. Nā tota die flagellatū se memorat, quia frustra iustificare se Domino cor suum dixerat: post flagella autem continuo secuta est prauæ opinionis correctio. Statim enim *vindex meus* (inquit) *in matutinis:* id est, in aperto & perspicuo, lux enim veritatis comprehendens eum, nō sicut hæc sentire quæ dixit. Reuincbat itaq; & redarguebat me veritatis lumen offusum animo meo, eo quod non rectè dixerim: *Sine causa iustificauit cor meum.* Locutus sum enim illa tamquam in tenebris constitutus, & recordanti illa mihi cor compungebatur.

Compuncto autem corde illuminabatur affectus, ut fieret in corde meo ignis flammigerans, qui faciebat in me dici spiritalis principium. Illuminata itaque oriente mihi die, & quasi in multis matutinis positus intelligebam quia extra constitutionem generationis filiorum Dei factus sum. Qui cum primò credidisset, eo quod operator mundi prouidens generationi humanæ, omnia ad vtilitatem nostri vel tristia, vel ea quæ parum delectent fecerit, tam bonam sententiam postea prauis opinionibus turbatus amiserim. Conferendam itaque cum corde meo, & dicebam mihi: *Si narrabo sic, quia sine causa iustificauit cor meum,* occurrebat mihi Dei vox, dicens: *Ecce generationi filiorum tuorum sic disposui:* id est, Ecce his scripturis inuenis o tu Adā, quia disposui generationi filiorum tuorum, quia fortuito diuitiæ ad impios, non aliquo merito deferantur, nec præmia virtutis sunt emolumenta thesauri; nec econtrario inopia pœna peccati est,

sed indiscretè veniunt ista, quæ modo fluminis quodam sæculi profluuium volutantur. Et existimabam & videbar mihi cognoscere hoc esse verum, hoc congruere diuinæ prouidentiae & conuenire, me autem frustra in iis turbatum esse, in quibus adhærere non debui. Ideo sequitur:

Existimabam me cognouisse: & hoc labor est ante me, donec introeam in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimo.

Quia propter eorum tergiuersationes posuisti eis bona: deieicisti eos cum alleuarentur.

Itaque quia videbar mihi veram scientiam comprehendisse, & cognitionem rei ipsius esse affectus, dicebam mihi: *Hoc labor est ante me, donec introeam in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimo.* Id est, solus mihi superest labor ut ingrediar in sanctuarium Dei, ubi est Cherubim, id est, cognitionis profundum, & non labor qui est in incertis & vanis opinionibus. Narratio enim fatui, sicut sarcina in via. Ideo ingrediamur aditum cognitionum sacrarum, atq; interiora penetralia veritatis, ut non sit nobis labor. sapientia enim nos à sensu laboris abducit. Deniq; non est labor in Iacob. Causa autem laboris ignorantia est, quoniam qui nescit iustis reposita esse præmia, non reficitur à laboribus, sed magis imprudentiæ suæ labore curuatur & frangitur. Ingrediamur igitur sanctuarium Dei, ubi sunt Cherubim, in quibus est recordatio sacræ cognitionis, & veri illius atque æterni luminis. In illo candelabro imago respicet, quo possumus intelligere in nouissimo. Sæctus etenim in vltimo cognoscit, & perfectam sapientiam processu ætatis adipiscitur, dicens: *Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum quis est, ut sciam quid desit mihi.* Quis est finis, nisi ille cum traditur regnum Deo patri, quando reuelatur occulta sapientiæ? Hinc finem nostri certaminis requirebat Propheta, cupiens cognoscere quid suæ deesset perfectioni. Finis enim disciplinæ nostræ & studiorum, perfectio est. Hæc ergo prima vera ratio cognitionis, quia fortuito accidant quæ in sæculo sunt secunda illa: *quia propter eorum tergiuersationes posuisti eis bona,* id est, successus profluus sæcularium commodorum, & abundantiam diuitiarum: ne causarentur propter inopiam, seu acerbitate alicuius doloris & luctus, minus fuisse deuotos atq; in culpâ latrocinij, & direptionis studium, necessitate egestatis impulsos. Non enim ad tranquillitatem vite vsuramq; lætitiæ diuitiis opimati, aut honoribus eleuati sunt, sed ut querela excluderetur, coacerbaretur ærumna. Deiciuntur itaque dum alleuantur huiusmodi. Non enim viri gratia, sed ruina est, ubi nec diuturni vsus muneris reseruat, & adimitur excusatio delinquendi. Quod enim grauioris pondus querelæ, quam illud diuinum quod habes in Michææ prophetæ libro: *Popule meus quid feci tibi? aut in quo contristauit te? aut quid molestus fui tibi? Responde mihi. Nonne eduxi te de terra Ægypti, & de domo seruitutis liberaui te? Ecce quomodo deiciuntur impij dum alleuantur, querela eorum excluditur, pœna acerbatur. Cælestibus enim beneficiis inuitati, deserere non debuerunt vitæ securitatis & prosperitatis datore, cui magis debuerat obrepere-*

1. Job. 36.
2. Tim. 2.
Exod. 25.
Ecd. 21.
Num. 25.
Exod. 25.
1. Thess. 5.
1. Cor. 15.
1. Job. 38.
1. Cor. 15.
1. Job. 48.
1. Tim. 12.
1. Tim. 49.
1. Cor. 15.
Michæ. 6.
1. Cor. 15.

re. Sed sicut iustitia Dei magna, ita etiam seuera vindicta. Quando enim impius perseuerare consuevit de quo & alibi habes scriptum: *Vidi impium super-exaltatum & eleuatum sicut cedros Libani, & transiui, & ecce non erat: & quasiui eum, & non est inuentus locus eius.* Incredibilis celeritas extinctionis eius. Vides subito impium in hoc sæculo potentem: dum tu transis, ille iam non est. Quanta est enim umbra in terra? quam non diuturna? Transpone vestigiū, & umbra præterit. Aut si hic aliquid mouer, ad ea quæ futura sunt attolle mentis vestigiū, & inuenies illic impium non futurum, quem hic esse credebas. Non enim est, qui nihil est. Denique Dominus eos cognouit qui sunt eius: qui autē nō sunt, eos non agnoscit, quia ipsi eum qui est non agnouerunt. De ipsis ergo & hic dicit:

Quomodo facti sunt in desolationem? subito defecerunt, & exterminati sunt propter iniquitatem suam, velut somnium exurgētis.

Domine in ciuitate tua imagines ipsorum ad nihilum rediges.

Velut somnium exurgētis: Id est, ita deficiunt & euanescent impij sicut somnium exurgētis à somno primū: quia in tenebris sunt, & in tenebris ambulauerunt, nec refedit aliquid eorum boni operis vestigiū, sed similes eorum qui somnium vident. Qui autem somniat, in nocte somniat, nox autem in tenebris. Filij tenebrarū sunt priuati sole iustitiæ, & splendore virtutis, dormientes semper, & non vigilantes, de quibus bene dicitur: *Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt.* Etenim cum animæ eorum à corpore separata, tamquam resoluti à corporis somno nihil inuenerint, nil tenebunt: & quod se tenere arbitrabantur, amittent: quoniam stultus & inspicens quem diuitiis exundauerit, relinquet alienis diuitias suas, neque simul ad inferna descendet cum eis gloria eorum. Sequentia quoque demonstrant quomodo impius non inueniatur, sed intereat. Quoniam imago eius in ciuitate Domini illa superiore Hierusalem non inuenitur. Dominus enim pinxit nos ad imaginem & similitudinem suam, sicut ipse docet, dicens: *Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos.* Si bene egerimus, manet in nobis ista imago cælestis: & si malè quis agit, deletur in illo hæc imago (illius utique qui descendit de cælo) & est in eo imago terreni. Vnde & Apostolus dicit: *Sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus imaginem huius cælestis.* Bonorum ergo imagines perseuerant, & in illa Dei ciuitate resplendent. Si quis autem ad grauiora peccata deflexerit, nec egerit pœnitentiam, imago eius aboletur vel deiecitur, sicut Adam de paradiso eiectus est & exclusus. Qui cumque autem piè honestèque se gesserit, intrat in ciuitatem Dei, & infert imaginem suam, ut in illa Dei fulgeat ciuitate. *Domine in ciuitate tua imagines ipsorum ad nihilum rediges.* Quia isti in lumine fulgere non possunt, qui tenebrosis se operibus induerunt. Exemplum accersamus de sæculo. Vide quemadmodum in ciuitatibus bonorum principum imagines perseuerent, delectantur verò imagines tyrannorum. Hæc ergo considerans, animoque intendens

A sanctus Propheta delectatus est, qui fuerat antè turbatus. Vnde ait ipse:

Quia delectatum est cor meum, & requieuerunt renes mei.

Et ego ad nihilum redactus sum, & nesciui: & velut iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.

Delectatum est cor meum. Nam cum cognouissem quia Deus humana curat & respicit, *requieuerunt renes mei,* hoc est, ex maxima fatigatione veteris imprudentiæ requieui per agnitionem boni cælestis & gratiæ. Sunt enim quidam renes animæ, qui vexantur in nobis per ignorantiam laborem: hi resoluuntur ad requiescendum cælestis agnitione doctrinæ, & quasi pulchro quodam fulcro cælestium præceptorum subnixi fouentur. Tunc, inquit, intellexi quia vanè fatigabar, quoniam id quod verum est nesciebam, & *velut iumentum factus sum.* Pulchrè addidit, *Apud te.* Comparatione enim cælestium homo quid est, nisi iumentum irrationabile? Nam stellæ cum sint lucidæ, vanescunt solis exortu. Et Moyses ait: *Non sum idoneus ab hesternis die, ex quo cœpisti loqui cum seruo tuo; tenui* (inquit) *voce, & tardiloquus sum.* Ita ergo & homo, non dicam Christi, sed angelorum comparatione mutum videtur esse iumentum. Sed tamen nemo desperet, quia homines & iumenta saluos facit Deus. Et ideo quia non ex me, sed ex te didici, tibi adhærebo semper, ut desinam esse iumentum, & dicas mihi: *Tu autem hæc sta mecum.* Circumfusus enim Dei gratia homo incipit esse, qui per imprudentiam prætendebat insensibilitatem, & insipientiam bestialem. Homo enim probatur, si capax sit rationis & gratiæ.

Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria assumpsisti me.

Tenuisti manum dexteram meam. Itaque à mutis animalibus separatam se esse gaudet, & in hominum ascitum esse confortia, quæ Deus visitat & tuetur. Quid enim est homo, nisi quia memor est eius Dominus, aut quia à Domino visitatur? Vnde quasi visitatus ab eo dicit: *Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria assumpsisti me.* Sic accepimus, & secundum Græcum sic conuenit. Dixit autē Græcus: *επέτα τινος τῆς ἁπὸς τῆς δεξιᾶς μου,* id est, *tenuisti manum dexteram meam.* Bene dirigitur, cuius dexterā manu sua tenet. Potest dicere: Dominus à dextris meis, ne cōmonear. Adā si à dextris suis Dominū habuisset, nō esset aserpente deceptus. Sed quia oblitus est mandatū Dei, & voluntatē serpentis impleuit, manum eius diabolus tenuit, & ad lignū scientiæ boni & mali extendi fecit, ut interdicta decerpere. Præiudicatum est in illo omnibus, & cœpit vniuersis aduersarius à dextris stare. Vnde & illa in Iudā maledicti forma processit: Et diabolus stetit à dextris eius. Si illud maledictum graue, maxima est ista benedictio, quia maledictionis duræ vincula laxantur. Ideo Dominus Iesus ad dexterā sibi diabolū statuit, sicut in Zachariæ libro legimus. Hominis enim

1. Job. 36.
2. Tim. 2.
Exod. 4.
1. Job. 35.
Deut. 5.
1. Job. 8.
1. Job. 15.
Gen. 3.
Rom. 5.
1. Job. 108.
Zach. 3.
Z ij

causam locumque susceperat. Ibi ergo stetit, ubi A-
 dæ stetit hæreditas. Quasi bonus athleta permisit
 eum ad dexteram sibi stare, ut eum retrorsum repel-
 leret, dicens: Vade retrò satana. Itaque aduersarius
 loco deiectus recessit: tibi autem ne diabolus à dex-
 tris staret, ait: Veni sequere me. Præuidens igitur
 Dauid aduentum Domini, qui nos à potestate ad-
 uersarij liberaturus descendit è cælo, ait: Domi-
 nus à dextris est mihi, ne commouear. Cui autem
 à dextris erat diabolus, mouebatur. Merito ergo &
 hic ait: *Tenuisti manum dexteram meam*, id est, ut ià pec-
 care non possim: ut ille lubrico antè fluctuabundus
 vestigio, nuda iam possim statione consistere. Quàm
 bene hoc Apostolus dixit, quando eum turbatum
 Dominus vidit, & extendens dexteram manum
 suam turbari non passus est, atque intrepido firma-
 uit incessu? Liberatus itaque Petrus quid aliud est
 locutus, nisi hos propheticos versus: *Tenuisti manum
 dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum
 gloria assumpsisti me?* Quæ est dextera, nisi actiua ani-
 mæ virtus? Quæ si Domini voluntate dirigatur, ni-
 hil aliud desiderat, nil querit, nullas mundi huius
 opes, nulla adiumenta deposcit: Ideo dicit sanctus
 Dauid:

Quid enim mihi restat in cælo; & à te quid
 volui super terram?

Defecit cor meum & caro mea, Deus
 cordis mei, & portio mea Deus in æter-
 num.

Quoniam ecce, qui elongant se à te, pe-
 ribunt: perdidisti omnes qui fornicantur
 abs te.

Mihi autem adherere Deo bonum est, po-
 nere in Domino spem meam:

Ut annuntiem omnes prædicationes tuas
 in portis filia Sion.

Quid enim mihi restat in cælo? Hoc est: Tu portio
 mea es, abundas mihi ad omnia, nihil quæsiui a-
 liud nisi ut te partem haberem, nulli me cælesti, ut
 gentiles, subdidi creaturæ, nullas sæculi huius diui-
 tias, & voluptatum illecebras concupiui. Nullius e-
 geo, qui à te assumptus sum: nec superest in cælesti-
 bus quod amplius quærâ. Nihil habens, omnia ha-
 beo, quia Christum habeo, cui pater altissimus non
 pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū. quo-
 modo ergo non cum illo omnia nobis donauit? si-

cut Apostolus dixit: Omnia enim in Christo, per
 quem omnia, & in quo constant omnia. Omnia ergo
 in illo habens, aliam non quæro mercedem, quia ip-
 se merces est vniuersorum. Ideoque perfectio dixit:
 Tolle crucem tuam, & sequere me. Qui illum
 sequitur, non præmio ducitur ad perfectionem, sed
 perfectione consummatur ad præmium. Imitatores
 enim Christi non propter spem boni sunt, sed pro
 amore virtutis. Christus enim per naturam bonus,
 non propter præmij cupiditatem. Ideo passus est,
 quia bene facere eum delectauit, non quia incre-
 mentum gloriæ ex sua passione quærebat. Ideo qui
 illum imitari cupit, non quod sibi, sed quod aliis
 prosit, operetur. Vnde non immerito deficit sibi, a-
 liis autem virtutis incremento valet. Et conue-
 nienter dicit: *Defecit cor meum & caro mea, Deus cordis
 mei.* Neque enim possunt perpetua succedere, nisi
 terrena defecerint. Deficit ergo caro, quando mor-
 tificationem quæ sunt carnalia, deficit & illi qui mor-
 tificationem Iesu Christi in sua carne circumferunt.
 Mors enim Christi in illis operatur ut omnis erro-
 rum moriatur illecebra. Vnde colligitur quia & cor
 hominis deficit quando mortificantur cogitatio-
 nes malæ quæ à corde procedunt, ut terrena omnia
 abscondat obliuio, & fiat Deus cordis eorum, qui
 mundo corde Deum videre mereantur, ut appro-
 pinquent ei, & non se segregent. Deus enim appro-
 pians, non repulsor appropriantium est: omnibus
 enim vult salutis causa esse, non mortis. Denique
 neminem repellit, nisi qui se ab eius conspectu pu-
 tauerit sequestrandum. *Quoniam ecce* (inquit) *qui elon-
 gant se à te, peribunt.* Vnusquisque enim operibus
 suis pietati tuæ sese aut iungit aut separat. Fugit enim
 Deum qui operatur ea quorum cognitione metuat
 deprehendi; sicut ille qui tectus parietibus & cir-
 cumfusis tenebris à Domino Deo sese existimat
 non videri. videtur autem, cum dicitur: *Perdidisti om-
 nes qui fornicantur abs te.* Sicut enim mulier quæ for-
 nicatur, non adhæret viro suo, nec vna caro efficitur
 cum eo, nec vnus spiritus est, sed diuidit sese ac
 separat fornicando: ita quæcumque anima non ad-
 hæret Deo, sed vanis idolorum cultibus in seruiens
 fornicatur & diuidit se sacrilegij obsecnitate, &
 longè fit à Domino, quæ propè esse deberet. Pe-
 rit autem qui separatur à Domino. Vnde sanctus
 qui Dei iudicium reformidat, semper adherere
 vult Christo, & in eo spem suam ponere, ut laudet
 Deum: cui est honor, gloria, perpetuitas à sæculis
 & nunc & semper, & in omnia sæcula sæculorum.
 Amen.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM LXXII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
 MEDIOLANENSIS, EX VERBIS PSALMI
 DAVID CIIII. TRACTATUS.

Psalmus David CIIII.

Alleluia.

Confitemini Domino, & inuocate no-
 men eius: annuntiate inter gentes ope-
 ra eius.

Cantate ei, & psallite ei: narrate omnia mi-
 rabilia eius.

Laudamini in nomine sancto eius: lætetur
 cor quærentium Dominum.

Querite Dominum, & confirmamini:
 querite faciem eius semper.

Mementote mirabilem eius quæ fecit,
 prodigia eius & iudicia oris eius.

Semen Abraham serui eius, filij Iacob ele-
 cti eius.

Ipse Dominus Deus noster, in vniuersa
 terra iudicia eius.

Memor fuit in sæculum testamēti sui, ver-
 bi quod mandauit in mille generationes,

Quod disposuit Abraham, & iuramenti
 sui Isaac:

Et statuit illud Iacob in præceptū, & Israel
 in testamentum æternum:

Dicens, Tibi dabo terram Chanaan, funi-
 culum hæreditatis vestræ.

Cum essent ipsi numero modici, paucissi-
 mi & incolæ in ea:

Et pertransierunt de gente in gentem, & de
 regno ad populum alterum.

Non reliquit hominem nocere eis, & cor-
 ripuit pro eis reges:

Nolite tangere christos meos, & in pro-
 phetis meis nolite malignari.

Et vocauit famem super terram, omne fir-
 mamentum panis contriuit.

Misit ante eos virum, in seruum venunda-
 tus est Ioseph.

Humiliauerunt in compedibus pedes eius,
 ferrum pertransiuit anima eius,

Donec veniret verbum eius, eloquium Do-
 mini vssit eum.

Misit rex, & soluit eum: princeps populi, &
 dimisit eum.

Constituit eum dominum domus suæ, &
 principem omnis possessionis suæ:

Ut erudiret principes eius sicut semeti-
 ipsum, & senes eius prudentiam doceret.

Et intrauit Israel in Ægyptum, & Iacob ac-
 cola fuit in terra Cham:

Et auxit populum suum vehemēter, & fir-
 mauit eum super inimicos eius.

Conuertit cor eius ut odirent populū eius,
 ut dolum facerent in seruos eius.

Misit Moysen seruum suum, Aaron quem
 elegit sibi.

Posuit in eis verba signorum suorum, & pro-
 digiorum suorum in terra Cham.

Misit tenebras, & obscurauit, quia exacer-
 bauerunt sermones suos.

Conuertit aquas eorum in sanguinem, &
 occidit pisces eorum.

Edidit terra eorum ranas, in penetralibus
 regum ipsorum.

Dixit, & venit cynomya, & cinifes in om-
 nibus finibus eorum.

Posuit pluias eorum grandinem, ignem
 comburentem in terra ipsorum.

Et percussit vineas eorum & ficulneas eo-
 rum, & contriuit omne lignum finium eo-
 rum.

Dixit, & venit locusta, & bruchus cuius nō
 erat numerus:

Et comedit omne fœnum in terra eorum, &
 comedit omnem fructum terræ eorum.

Et percussit omne primogenitum in terra
 eorum, primitias omnis laboris eorum.

Et eduxit eos in argento & auro: & non e-
 rat in tribus eorum infirmus.

Lætata est Ægyptus in profectioe eorum:
 quia incubuit timor eorum super eos.

Expandit nubem in protectionem eis: &
 ignem ut luceret eis per noctem.

Petierunt, & venit coturnix: & pane cali-
 saturauit eos,

Dirupit petram, & fluxerunt aquæ: abierunt
 in siccis flumina.

Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod
 ad Abraham puerum suum:

Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in læticia.

Et dedit illis regiones gentium, & labo-

res populorum possederunt:

Vt custodiant iustificaciones eius, & legem eius requirant.

De vera libertate ac seruitute eleganter disputat: solumque sapientem illa gaudere, hac vero insipientem tantum seruire validissimis argumentis comprobatur.

AMBROSIVS SIMPLICIANO.

PROXIME cum veteris amoris vsu familiaris inter nos sermo caderetur, delectarite insinuasti mihi cum aliquid de Psalmistæ mysteriis, vel de Pauli Apostoli scriptis coram populo ad disputandum assumerem, quod eorum profundum in consiliis vix comprehendatur, sublime in sententiis audientem erigat, disputantem accendat: tum quia in plerisque ita se ipsi suis exponant sermonibus, ut is qui tractat, nihil inueniat quod adiciat suum, ac si velit aliquid dicere, grammatici magis quam disputatoris fungatur munere. In eo tamen, tum quonia & veteris affectu amicitia, & quod plus est, paterne gratia amorem recognosco: (nam vetustas habet aliquid cum pluribus consociabile, patrius amor non habet) tum quia non icinè me fecisse iam quod postulas arbitratus es, parebo voluntati tuæ: admonitus præsertim & prouocatus exemplo meo, quod mihi non difficillimum, quia non magnum aliquem sed me ipsum imitabor, cum in meos non magnos aliquos vsus reuertor. Et de consiliis quidem, cum beatæ vitæ imago atque effigies nostro sermone exprimeretur, putamus eam factam complexionē, ut pluribus fortasse aliis, tibi certè amanti nostri nō inprobemur; licet difficilior sit tuo iudicio quam plurimum non displicere, sed iudicij pondus affectu abluas, eoque mihi blandior. Hæc autem epistola quoniam te absentem offendit, de Psalmo est CIII. qui hodie lectus est, & de sententiis Pauli Apostoli, qui nos à seruitute in libertatem vocat, dicens: Pretio empi estis, nolite fieri serui hominum: ostendēs libertatem nostram in Christi esse sapientia. Quæ sententia magno a philosophis fluctuata atque iactata est disputationis molimine, dicentibus quia omnis sapiens liber, omnis autem insipiens seruus. Sed multo hoc prius Dauid filius dixit, qui ait: Stultus sicut luna mutatur. Sapiens enim non metu frangitur, non potestate mutatur, non attollitur prosperis, non tristibus mergitur. Vbi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia & fortitudo. Sapiens ergo idem est animo, non minuitur, non augetur rerum mutationibus: nec ut paruulus fluctuat, ut circumferatur omni vento doctrinæ, sed manet perfectus in Christo, fundatus charitate, radicatus fide. Sapiens ergo defectus rerum ignorat, & varium animum nescit, sed fulgebit sicut sol iustitiæ, qui in regno patris sui fulget. Vnde tamen hoc plenius hauserit philosophia, de qua patrum disciplina & prudentia, consideremus. Nonne primus Noe, cum aduertisset quia insipienter filius suus Cham riserat nudatum patrem, maledixit ei, dicens: Maledictus Chanaa, seruus domesticus erit fratribus suis: & præposuit ei fratres eius dominos, qui sapienter

patris senectutem honorandam putarunt? Nonne etiam fons ille disciplinarum omnium Iacob, vbertatem disputationis huius omnium pectoribus infudit, qui sapientiæ merito prælatus est fratri seniori? Denique pater pius qui inter duos filios affectu certaret paterno, sed discreparet iudicio) affectus enim necessitudini deseruit, meritis autem iudicia formantur) cum diuideret alteri gratiam, alteri misericordiam: sapienti gratiam, insipienti misericordiam, quia ad virtutem se propriis viribus erigere non poterat, nec spontaneum gressum attollere, benedixit eum ut seruiret fratri suo, & esset ipsius seruus: ostendens ita deteriore esse insipientiam, ut remedio ei seruitus sit, quia stultus regere se non potest: & nisi moderatorem habeat, præcipitatur propriis voluntatibus. Diligens ergo pater & consulens, seruum cum fratri sui fecit, ut eius regeretur consilio. Ideo inconsultis populis sapientes quique adhibentur rectores, qui plebeiam insipientiam vigore proprio regant, ut potentia specie dominentur, quod vel inuitos auctoritate potestatis subiciant ad obediendum prudentioribus, & obsequendum legibus. Imposuit igitur insipienti velut indomito iugum, & cui in gladio suo viuendum dixerat, libertatem negauit, ne temeritate laboraret: præfecit ei fratrem, cuius auctoritate & moderatione subiectus proficeret ad conuersionem. Et quia seruitus habet discretionem (est enim necessitatis infirmior, voluntatis fortior, quia pulchrius est bonum quod non ex necessitate fit, sed ex voluntate) ideo ei primò iugum imposuit necessitatis, postea benedictionem ei voluntariæ subiectionis impertiuit. Non igitur natura seruum facit, sed insipientia: nec manumissio liberum, sed disciplina. Denique Esau liber natus est, & seruus factus est: Ioseph venditus in seruitutem est, & electus est ad potestatem, ut suis emptoribus imperaret. Non dedignabatur tamen obsequium sedulitatis, sed tenebat virtutis fastigium, conseruabat libertatem innocentia, integritatis auctoritatem. Vnde pulchre Psalmista ait: In seruum venundatus est Ioseph: humiliauerunt in compedibus pedes eius. In seruum, inquit, venundatus est, non seruus factus. Humiliauerunt pedes eius, non animam eius. Quomodo enim humiliata est anima, de qua dicit: Ferrum pertransiuit anima eius? Nam cum aliorum animas peccatum transeat (ferrum enim peccatum est, quod est penetrabile) Ioseph sancti anima ita non patuit peccato, ut magis peccatum ipsa penetraret. Denique nec herilis illecebræ flexus est delinimento: nec immeritò flammam non sensit libidinis, quia maiore diuinæ flagrabat ardore gratia. Vnde & hoc pulchre de eo dictum est: Quia eloquium Domini vssit eum: quo restinxit ignitas diaboli sagittas. Quomodo

1. cor. 7.

Cicero in Padox. 5.

Ecl. 23.

Ephes. 4.

Matth. 13.

Gen. 9.

Ephes. 6. Genes. 41. Gen. 47.

Ibid.

Genes. 37.

3. Esdras. 4.

Ecl. 10. Prover. 17.

Prover. 22. Luc. 12. Matth. 25.

Deut. 15.

Deut. 28.

Esaie 55.

Deut. 21.

Ibid.

do hic seruus, qui erudiuit principes populi in illa frumentaria dispensatione, ut futura inopia cōsulerent & prouiderent? Aut quomodo seruus, qui totam terram acquisiuit, & vniuersum populum Ægyptiorum in seruitutē redegit? Non ut conditionem seruitij ignobilis irrogaret, sed ut tributum constitueret, præter possessionem tamen sacerdotalem, quam à tributis immunem reseruauit, ut apud Ægyptios quoque inuolabilis haberetur religio sacerdotalis. Nō fecit igitur eum seruum venditio. nam utique negotiatoribus erat venditus, verum si pretium spectes, multos inuenies qui emunt sibi puellulas formæ elegantioris, quarum amorem capti turpi seruitio se dederunt. Videbatur Apeme concubina Darij regis sedens ad dexteram eius, auferens de capite eius diadema, & suo imponens vertici, palmis faciem eius sinistra manu verberans, quam rex aperto ore intuebatur, gaudens si quādo arrideret ei mulier: quod si ea indignaretur, miserū se atque afflictū putaret, vt potestate submissa blanditiis obtexeret, & conciliari sibi eam deprecaretur. Sed quid ista magno allegamus ambitu? Non videmus plerumque in potestatem piraticam vel immanium Barbarorum redactos parentes à filiis redimi? Numquid leges pecuniæ potiores quam leges naturæ? Numquid in seruitute accersitur pietas? Pleriq; emptores leonibus, sed ita subiciuntur versa vice, vt si exasperatos eos excutere ceruice toros viderint, fugiant & delitescant. Nihil ergo præiudicat pecunia, quæ plerumq; sibi dominos emit: nihil tabulæ auctoriales, quibus empor frequenter adiudicatur atque addicitur. Cōtractus non mutat genus, nec sapientia libertatem adimit. Deniq; famulo sapienti multi (vt scriptum est) seruiunt liberi: & est seruus intelligens qui regat dominos stultos. Quem ergo magis liberum censet? Sola est sapientia libera, quæ diuitibus pauperes præficit, & quæ seruos propriis scenerare dominis facit, scenerare non pecuniā, sed intellectum, scenerare talentū illius dominici æternique thesauri qui numquam corrumpitur, cuius & vsura pretiosa est; scenerare illud intelligibile elocutorum argētum caelestium, de quo lex dicit: Scenerabis gētibus, tu autē nō mutuaberis. Quod Hebræus scenerauerit gentibus, ipse autē non accepit à populis doctrinam, sed tradidit, cui aperuit Dominus thesaurum suū, vt gentes pluuia sermonis sui faceret humescere, & fieret princeps gentium, ipse autem supra se principē nullum haberet. Liber ergo qui sapiens est, pretio emptus oraculorum caelestium: illo auro, illo argento sermonis diuini, pretioq; emptus sanguinis (non enim minimū est emptorem agnoscere) pretio emptus gratia, qui audiuit & intellexit dicentē: Qui sitis ite ad aquam: & quicumq; non habetis argentum, ite, emite, & bibite, & manducate. Liber est ille, qui progrediens in bellū, si viderit mulierem bonā aspectu, & deprædatus opes inimicorum suorum, repertam illic concupierit eam, dempris superfluis, & indumento captiuitatis detracto, in vxorē eam sibi copulauerit, iam non seruam, sed liberam, intelligit enim famulatu prudentiam & disciplinam non subiacere, Ideoque lex dicit: Non venūdabitur pecunia. Omne enim

pretiosum non est dignum. Et Iob dicit: Attrahe sapientia in interiora. Nō illi comparabitur Æthiopia topazion, quod auro habetur argētoque pretiosius. Sed non ille solum liber qui dominum licitorem non pertulit, aut tollentem digitum nō vidit: sed ille magis liber, qui intra se liber est, qui legibus naturæ liber est; legem sciens naturæ præscriptam esse moribus, non conditionibus, & mensuram officiorum consentaneam non hominis arbitrio, sed naturæ disciplinis. Vtrum igitur iste liber tibi tantummodo, an quidam censor videtur, & præfectus moribus? Vnde verè ait scriptura, quia pauperes diuitum prepositi erunt, & priuati utique administrantium. An tibi liber videtur qui pecunia suffragium sibi emit: qui plausum populi magis quam iudicium requirit prudentium? Ille ergo liber est qui popularibus auris mouetur? ille qui reformidat sibi vulgi? Sed non ista libertas, quam manumissus accipit, & palma licetoris donatus acquirit. Non enim munificentiam, sed virtutem libertatem esse arbitror, quæ non suffragiis deseruit alicui, sed magnanimitate propria vindicatur ac possidetur. Sapiens enim semper liber est, semper honoratus, semper is qui præsit legibus. Deniq; iusto non est posita lex, sed iniusto. Iustus enim ipse sibi lex est, non habens necesse longius sibi arcessere formam virtutis, quam corde inclusam gerat, scriptum habēs opus legis in tabulis cordis sui, cui dictum sit: Bibe aquam de tuis vasibus, & de puteorum tuorum fontibus. Quid enim nobis tam proximum quam Dei verbum? Hoc est verbum in corde nostro, & in ore nostro, quod non videmus & tenemus. Sapiens ergo liber, quoniam qui ea facit quæ vult, liber est. Sed non omnis bonæ voluntatis, sed sapientis tantum est, omnia quæ bona sunt velle. Odit enim malum, quia quod bonum est elegit. Ergo si quod bonū est elegit, arbiter electionis, & eligens operationis liber est, quia quod vult facit. Liber ergo sapiens. Sapiens omnia quæ facit, bene facit. Qui autem bene facit omnia, rectè facit omnia. Qui verò rectè facit omnia, utiq; inoffensè, & irreprehensibiliter, & sine damno & commotione sui facit omnia. Cui igitur hoc subest, vt inoffensè faciat, faciat irreprehensibiliter, faciat sine commotione sui, sine damno; nihil insipienter facit, sed sapienter omnia. Qui autem sapienter facit, nihil habet quod metuat. Metus enim in peccato est. Vbi autem nulla formido, ibi libertas: vbi libertas, ibi potestas faciēdi quod vult. Solus ergo sapiēs liber est. Etenim qui neq; cogi potest, neq; prohiberi, is nequaquam seruus: sapientis autem est neq; cogi, neque prohiberi: non est igitur seruus sapiens. Prohibetur enim qui non fungitur iis quæ desiderat. Quæ autem desiderat sapiens, nisi ea quæ virtutis & disciplina sunt, sine quibus esse non potest? In ipso enim sunt, nec diuelluntur ab eo. Quod si diuelluntur, iam non sapiens, qui sit sine virtutis vsu ac disciplina, quibus ipse se fraudet si non sit voluntarius virtutis interpres. Quod si cogitur, manifestum est quod inuitus faciat. In omnibus autem factis aut à virtute correctiones sunt, aut à malitia prolapiones, aut media ac indifferentia. Virtutis nō coactus, sed voluntarius executor est sapiens, quoniam omnia quæ placent agit: malitiæ fugiās, nec fornium

Prover. 3. Job. 28.

Prover. 22.

1. Tim. 3. Rom. 2.

Prover. 5. Deut. 30.

Cicero in Padox. 5.

eius admittit. Indifferentibus ita non mouetur, vt
vllis momentis sicut vulgus hominū huc atq; illuc
inclinetur, sed tamquam in statera mens eius æqua
lance p̄deat, vt neq; ad voluptaria propendat, neq;
omnino ad ea quæ sunt auerſanda, vel leuiter studiū
inclinat suum, sed immobilis maneat affectu. Vnde
liquet quia nihil inuitus facit sapiēs, neque cogitur:
quia si seruus esset, cogeretur. liber igitur est sapiēs.
Apostolus quoque sic definit, dicens: Non sum ego
liber? non sum Apostolus? Sed adeo liber, vt cum
subintrassent quidam, tentare libertatem eius, nec
ad horam (vt ipse ait) cederet subiectioni, vt veritas
Euangelij prædicaretur. Qui ergo non cessit, volēs
prædicauit. Vbi voluntas, ibi merces voluntatis.
Vbi necessitas, ibi obsequium necessitatis. Melior
ergo voluntas quam necessitas. Velle ergo sapientis
est, parere & seruire, insipientis. Hæc etiam Apostoli
definitio dicentis: Si enim volens hoc ago, mercedem
habeo: si autē inuitus, dispensatio mihi credita
est. Sapienti igitur merces defertur, sapiens autem
ex voluntate facit: liber itaque secundum Aposto-
lum sapiens. Vnde & ipse clamat: Vos enim in liber-
tatem vocati estis, tantum ne libertatem in occa-
sione carnis detis. Sequestat à lege Christianum,
ne inuitus videatur legi succumbere, vocat in Euā-
gelium, quod volētes & prædicant & operantur. Iu-
dæus sub lege, Christianus per Euangelium. In lege
seruitus, in Euangelio libertas, vbi cognitio sapientia.
Omnis ergo qui Christū recipit, sapiens: qui autē
sapiens, liber: omnis igitur Christianus & liber &
sapiens. Docuit me tamen Apostolus quod vltra ip-
sam libertatē sit, vt & seruire libertas sit. Cum liber,
inquit, essem, omnium me seruum feci, vt plures lu-
crificarem. Quid est, vltra libertatē, nisi habere spi-
ritum gratiæ, habere charitatem? Libertas enim li-
berum facit hominibus, charitas amicum Deo. Vnde
ait Christus: Vos autem dixi amicos. Bona chari-
tas, de qua dicitur: Per charitatē spiritus seruite in-
uicē. Seruiuit & Christus, vt omnes liberos faceret.
Manus eius in cophino seruiuerunt: qui non rapinam
arbitratus esse se æqualem Deo, formam serui accepit,
& omnia omnibus factus est, vt omnibus salutē
afferret. Cuius imitator Paulus, & quasi sub lege
erat, & quasi sine lege viuēbat pro eorum vtilitate
quos cupiebat lucrari: & infirmis volens fiebat in-
firmus, vt eos confirmaret: & currebat vt comprehenderet,
& corpus suum castigabat, vt potestatem
aereas in Christo triumpharet. Est ergo sapienti &
seruire libertas. Vnde colligitur quia stulto & impe-
rare seruitus est: & (quod peius est) cum paucioribus
præsit, pluribus dominis & grauioribus seruit. Ser-
uit enim propriis passionibus, seruit cupiditatibus
suis, quarū dominatum nec nocte potest fugere, nec
die, quia intra se dominos habet, intra se seruitium
patitur intolerabile. Gemina enim seruitus est, altera
corporis, animorū altera. Domini autē corporis
quidem homines, animorū autem malitiæ & passio-
nes, à quibus sola animi libertas sapientem vendi-
cat, vt seruitio ei liceat exire. Queramus igitur illum
verē sapientem, verē liberum, qui quamuis sub plu-
rimorum dominatu degat, liberē dicit: Quis est qui
mecum iudicio contendat? Tu solus manum tuam
à me abſtine, à cuius conspectu non potero me ab-

scondere, & timor tuus non me percellat. Quem se-
cutus Dauid rex ait: Tibi soli peccaui. Regali enim
subnixus fastigio, quasi legū dominus legibus reus
non erat, soli Deo obnoxius tenebatur, qui domi-
nus est potestatum. Alium audiliberum: Mihi au-
tem pro minimo est vt à vobis diiudicer, aut ab hu-
mano die: sed neque me ipsum diiudico. nihil enim
mihi sum conscius. qui autem diiudicat me, Domi-
nus est. Vera libertas hominis spiritualis, quia diiudi-
cat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur, nec à
quocumque creaturæ particeps, sed soli Deo se sub-
ditum nouit, qui solus sine peccato est, de quo dicit
Iob: Viuit Dominus, qui sic me iudicat. Solus enim
ille potest iudicare iustum, cuius in cōspectu cælum
non est mūdum, nec stellarum pura & clara lumina.
Quis est qui Sophoclea in mediū ferat carmina di-
cētia: Iupiter mihi præest, nullus autem hominum?
Quanto antiquior Iob, quanto vetustior Dauid? Ag-
noscant ergo de nostris se habere, quæcumq; præ-
stantiora locuti sunt. Quis igitur sapiens, nisi qui ad
ipsa peruenit diuinitatis secreta, & manifestata sibi
cognouit occulta sapientia? Solus igitur sapiēs, qui
duce Deo vus est ad cognoscenda veritatis cubilia,
& mortalis homo immortalis Dei hæres & succes-
sor est factus per gratiam, & quidem iucunditatis
particeps, sicut scriptū est: Propterea vnxit te Deus,
Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis. Si quis
igitur propius ipsa introspectat rerum negotia, co-
gnoscat quanta sapienti adiumenta, & quanta in ip-
sis insipienti refragia sint; quod huic adiumento li-
bertas, illi impedimento seruitus sit. Insurgit enim
sapiens quasi victor debellatis à se ac triumphatis li-
bidine, timore, ignauiā, mœstitudine, cæterisque vi-
tiis, donec ea de possessione suæ mentis eliminat, &
omnibus terminis finibusque suis propulset atq; ar-
ceat: quoniam dux cautior nouit excursus cauere
latrocinantiū, & quædā furta belli, quæ iniquissimi
animæ nostræ aduersarij ignitis sæpe pertantāt spi-
culis. Sunt enim nobis quædam & in pace prælia, &
in bello pax. Vnde & ille ait: Foris pugna, intus ti-
mores. Sed in his omnibus superamus propter eum
qui dilexit nos. Dicit hoc, quia neque angustiis, ne-
que persecutionibus, neque fame, neque periculo mor-
tis terretur. Qui verò hæc timet, qui mortem reformi-
dat, quomodo non seruus? Seruit profectō, & mi-
seram quidem seruitutē. Nihil enim sic animam
ad omnē seruitutē deiicit, quomodo formido mor-
tis. Quomodo enim se erigat abiectus & vilis sen-
sus atque ignobilis, demersus in omnem infirmitatis
voraginem vitæ huius cupiditate? Vide quam
seruus: Abscondam me, inquit, & ero gemēs & tre-
mens super terram: & erit, omnis qui inuenerit me,
occidet me. Itaque quasi seruus signū accepit, nec
sic tamen necem potuit euadere. Seruit igitur pec-
cator formidini, seruit etiam cupiditati, seruit a-
uaritiæ, seruit libidini, seruit malitiæ, seruit iracun-
diæ, & videtur sibi liber: sed magis seruit, quam si
sub tyrannis positus. Illi autē liberi sunt, qui legibus
viuunt. Lex autē vera sermo rectus, lex vera non in-
sculpra tabulis, nec cre incisa, sed impressa mētibus,
atq; infixā sensibus, quando sapiens non sub lege,
sed ipse sibi lex est, opus legis in corde suo continēs,
naturali sibi stylo & quadā inscriptione formatum.
Tantumne

1. Cor. 9.

Galat. 2.

1. Cor. 9.

Galat. 5.

1. Cor. 9.

Ioan. 15.

Galat. 5.

Psal. 80.

Philip. 2.

1. Cor. 9.

ibid.

Philo in lib.

quod omnis

probus lib.

1. b. 13.

Psal. 50.

1. Cor. 4.

1. Cor. 2.

Iob. 27.

Iob. 15. & 25.

Philo ibidem.

Psal. 50.

ibid. 4.

Rom. 13.

Psal. 44.

ibid. 11.

Plutarchus in

uita Alexan-

dræ magni.

Philo in lib.

quod omnis

probus lib.

Ephes. 6.

2. Cor. 7.

Rom. 8.

Gen. 4.

2. Cor. 3.

Rom. 2.

Dem. 3.

Tantumne igitur cæcitatē est, vt nō videamus ma-
nifestas rerum expressiones, & virtutum imagines?
Et quā indignum, vt populi integri obediant hu-
manis legibus, quō sint libertatis participes: sapien-
tes autē veram legē naturę expressam ad imaginem
Dei, veramq; rationem signiferam libertatis negligant
& derelinquant, cum in ea tanta libertas sit,
vt paruuli seruire vitii nesciamus, alieni ab ira, ex-
ortes auaritiæ, ignari libidinis? Quā miserū igitur,
vt qui nascimur in libertate, moriamur in seruitute!
Sed hoc fit leuitate animi, atq; infirmitate morum
quia curas inanes volumus, & operamur superua-
cua. Sapientis autē cor, actūq; & opus radicatum
esse decet atq; immobile. Hoc docuit Moyses quādo
manus ei grauiores fiebāt, ita vt vix sustineret eas.
Iesus Naue. Ideoq; vincebat populus quando non
perfunctoria gerebantur opera, sed plena ponderis
atque virtutis, non nutantis animi, nec titubantis
affectu, sed fundatæ mentis stabilitate. Ergo sapiēs
extendit manus suas, stultus autem contrahit; sicut
scriptum est: Quia stultus cōplexus est manus suas,
& vorauit viscera sua, carnalia magis cogitās quā
spiritalia. At non filia Iuda, quæ expandens manus
clamauit ad Domiam: Tu scis quia falsum testi-
monium aduersum me dicunt. Melius est arbitrata
non peccare, & incidere in calumnias accusantium,
quā peccatum subire sub impunitatis velamine.
Ea ergo contemptu mortis seruiuit innocentiam.
Sed nec filia Iephthe, quæ votum patris de immo-
latione sua proprio atque hortatorio firmavit assen-
su. Non enim ego de contemptu mortis libros phi-
losophorum de promo, aut gymnosophistas Indo-
rum, quorū præ cæteris Calani laudatur responsum
Alexandro, cum eum iuberet sequi: Quamē, inquit,
laude dignum Græciā petere polcis, si possum cogi
facere quod nolo? Et verē plenus auctoritatis ser-
mo, sed magis mens libertatis. Denique & episto-
lam scripsit. Calanus Alexandro: Amici persuadent
tibi manus & necessitatem inferre Indorum philo-
sophis, nec in somnis quidem vidētes nostra opera.
Corpora transferes de loco ad locum: animos non
magis coges facere quod nolunt, quā saxa & ligna
vocem emittere. Maximum ignis viuentibus cor-
poribus dolorem gignit & corruptionem: super
hunc nos sumus. viui enim exurimur. Non est rex
neq; princeps qui extorqueat à nobis facere quod
non proposuimus. nec similes sumus Græciæ philo-
sophorum, qui verba pro rebus meditati sunt ad o-
pinionis celebritatem. Nobis res sociæ verbis, &
verba rebus: res celeres, & sermones breues. in vir-
tute nobis libertas beata est. Præclara verba, sed ver-
ba: præclara constantia, & viri præclara epistola, sed
philosophi. Apud nos autem & puellæ de mortis
appetentia sublimes vsque ad cælum erexere virtu-
tum gradus. Quid Theclam, quid Agnē, quid Pela-
giam loquar, quæ rāquam nobilia vitulammina pul-
lulantes, ad mortem quasi ad immortalitatem festi-
nauerunt? Inter læones virgo exultauit, & rudentes
bestias expectauit intrepida. Et vt nostra cum In-
dorum gymnosophistas conferamus: quod ille ver-
bis gloriatus est, sanctus Laurentius factis probauit,
vt viuus exureretur, & flammis superstes diceret:
Verfa, manduca. Haud degener Abrahamidarum,

& Machabæorum concertatus puerorum; quo-
rum alij super flammam canebant, alij cum exure-
rentur non rogabant vt parceretur, sed inuehebantur,
vt amplius persecutor inflāmaretur. Liber igitur
sapiens. Quid autem sublimius sancta Pelagia, quæ
vallata periculis, priusquam tamen in eorum
conspēctum veniret, aiebat: Volens morior, nemo
me continget manu, nemo oculo proteruo violabit
virginem. mecū feram pudorē, mecum incolumem
verecundiam: nullum prædones lucrum suæ capiet
insolentiæ. Pelagia Christum sequetur, libertatem
nemo auferet, nemo captiuam videbit liberam fide-
m, insignemque pudicitiam, & proſapiam pru-
dentia. Quod seruum est, hic manebit nullos in
vſus debitum. Magna igitur piæ virginitatis liber-
tas, quæ septa agminibus persecutorum, inter ma-
xima pericula integritatis & vitę nequaquam incli-
nata est. At non ille cui dominatur ira: subiicitur
enim iugo peccati. Homo enim iracundus pecca-
tum effodit. Qui autem peccatum facit, seruus est
peccati. At non ille liber, qui seruit auaritiæ. non
potest enim possidere vas suum. Non ille liber, qui
seruiens desideriis & voluptatibus vago fluitat er-
rorē. Nō ille liber, qui curuatur ambitu (seruit enim
alieno imperio) sed ille liber, qui potest dicere: Om-
nia mihi licēt, sed ego sub nullius redigar potestate.
Esca ventri, & venter escis. Ille liber, qui ait: Quid
enim libertas nostra iudicatur ab infideli consciencia?
Libertas igitur sapienti conuenit: quoniam qui
illigat lapidem in fundibulo, similis est ei qui dat
imprudenti claritatem: seipsum vulnerat, sibi que
potius dum intorquet iaculum, affert periculum.
Certē sicut tormento acerbatur, & germinatur ma-
lum saxi ruina, sic insipientis in libertate ruina ve-
hementior est. Recidenda igitur insipienti potestas,
non adicienda libertas est. Seruitus enim ei conue-
nit. Ideo que addidit: Spinæ nascuntur in manu er-
briosi, seruitus autem in manu imprudentis, quia fi-
cut ille suis vulneratur poculis, ita insipiens suis fa-
ctis. Ille bibendo se peccato inferit, iste operando
se culpæ adiudicat, & factis suis trahitur in seruitu-
tem. Videbat se Paulus in captiuitatem trahi à lege
peccati, & ideo vt liberaretur, confugit ad liberta-
tis gratiam. Non sunt igitur liberi insipientes, qui-
bus dicitur: Nolite fieri sicut equus & mulus, qui-
bus non est intellectus. In fræno & chamo maxillas
eorum constringe, qui non appropinquant tibi,
Multa flagella peccatorum: quia multis flagellis
opus est vt eorum imprudentia coerceatur. Disci-
plina hoc exigit, nō inclementia. Denique qui par-
cit baculo suo, odit filium suum: quia vnusquisque
grauius suis peccatis flagellatur. Grauiā enim deli-
ctorum pondera, grauiā criminum verbera, sicut
onus grauatur graue, & infligunt animæ cicatrices,
& putrescere faciunt mentis vlcera. Deponamus
igitur tam grauem seruitutis sarcinam, renuntiemus
luxuriæ ac deliciis, quæ nos quibusdam adstringūt
nexibus cupiditatum, & vinculis ligant. Nihil enim
profunt delicia stulto. Et qui à pueritia dederit se
deliciis, manebit in seruitutē, vt viuens mortuus
sit. Recidatur ergo luxuries, delicia refecentur. Et
si quis fuit luxuriosus, valedicat superioribus. Re-
cisa enim vinea fructū affert, semiputata frondescit,

2. Mach. 7.

Prou. 29.

Ioan. 8.

1. Theſſ. 4.

1. Cor. 6.

ibid.

Prou. 26.

ibid.

Rom. 7.

Psal. 31.

Prou. 13.

Psal. 37.

Prou. 19.

Prou. 29.

1. Tim. 5.

Prov. 2.4.

1. Cor. 9. Rom. 6.

Ibid.

Matth. 5.

Præter. 22. Esaiæ 59. Esaiæ 53. Esaiæ 1. Præter. 24. Iob. 31.

neglecta luxuriat. Ideoque scriptum est: Tamquam agricultura homo imprudens, & tamquam vinea homo egens sensu. si reliqueris eum, desertus erit. Colamus ergo corpus hoc nostrum, castigemus illud, redigamus ad seruitutem, non illud despiciamus. Sunt enim membra nostra arma iustitiæ, sunt & arma peccati. Si eleuentur, arma iustitiæ sunt, ut peccatum in his non dominetur: si mortuum fuerit peccatum, non regnabit in eo culpa, & erunt membra nostra à peccato libera. Non obediamus igitur cupiditatibus eius, neque exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato. Si videris mulierem ad concupiscendam eam, membra tua arma peccati sunt. Si locutus es ad sollicitandam eam, lingua tua & os tuum membra peccati sunt. Si abstulisti terminos à patribus positos, membra tua arma peccati sunt. Si festinasti velocioribus pedibus ad effundendum innocentium sanguinem, membra tua arma iniquitatis sunt. Contra si vidisti egenum, & induxisti in domum tuam, membra tua arma iustitiæ sunt. Si eripuisti iniuriam accipientem, vel eum qui ducebatur ad mortem; si seidisti chirographum debitoris, membra

tua arma iustitiæ sunt. Si confessus es Christum (arma enim intellectus labia sapientis) labia tua membra iustitiæ sunt. Qui potest dicere: Oculus eram cæcorum, pes claudorum, pater infirmorum; membra eius membra iustitiæ sunt. Ergo liberati à peccato, quasi pretio empti sanguinis Christi, non subiiciamur seruituti hominum vel passionum. Non erubescamus peccatum nostrum fateri. Vide quam liber qui poterat dicere: non reueritus sum multitudinem populi, ut non annuntialem in conspectu omnium peccatum meum. Qui enim confitetur Domino, exiit à seruitute. Iustus enim accusator est sui in principio sermonis. Non solum liber, sed etiam iustus: sed iustitia in libertate est, & libertas in confessione. Simul enim ac confessus quis fuerit, absoluitur. Denique: Dixi, pronuntiabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Mora ergo absolutionis in confitendo est, confessionem sequitur peccatorum remissio. Sapiens est igitur qui confitetur: liber cui peccatum dimissum est, nullam contrahens æram peccati. Vale, & nos dilige, ut facis, quia & ego te diligo.

S. AMBROSII IN PSALMVM CIII. TRACTATVS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, EX PSALMO DAVID
CIX. SERMO PRO DIE PENTECOSTES.

Psalms David CIX.

Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Virgam virtutis emittet tibi Dominus ex Sion: & dominare in medio inimicorum tuorum.

Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum tuorum: ex vtero ante luciferum genui te.

O SSE vos credo, fratres, quæ sit ratio quod venerabilem hunc Pentecostes diem non minore lætitia celebremus, quam sanctum Pascha curauimus: & quod eadem deuotione huius solemnitatis obseruantiam decurrimus, sicut illius obsequia festiuitatis impleuimus. Tunc enim, sicut modo fecimus, ieiunauimus sabbato, vigiliis celebrauimus, orationibus pernoctantes institimus: unde necesse est, similis obseruatiæ similem lætitiæ subsequatur. Est lætitiæ planè consimilis. Tunc enim ab inferis resurgentem suscepimus Saluatorem, modo autem Spiritum sanctum expectamus à cælis. Tunc anxij & solliciti Christi precabamur aduentum, modo trepidi & ieiuni Paracleti desideramus aduentum.

Iurauit Dominus, & non penitebit eum: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec.

Dominus à dextris tuis confregit in die iræ suæ reges.

Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum.

De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.

In omnibus enim Deus salutem prouidit humanæ. Tunc enim nobis ad resurgendum tartara Saluator aperuit, modo nobis ad regnandum Paracletus cælestia reseruit: & quibusdam quasi profectum gradibus, tunc de morte ad vitam didicimus remeare, modo autem de terris ad cælos meditamur ascendere. Hæc autem omnia operatur in nobis Christus Dominus, qui priusquam rediret ad cælos, promisit discipulis suis, dicens: Cum autem ascendero, rogabo patrem meum, & mittet vobis alium Paracletum, qui vobiscum sit in æternum, spiritum veritatis. Unde credendum est, ad patrem peruenisse Christum, cum videmus ad Apostolos descendisse Paracletum. Credendum inquam est, sicut ait de Saluatore David, in Dei dextera confidere: quia cernimus Spiritum

ritum sanctum, sicut promisit Dominus, in discipulis exultare. Ait ergo propheticus Psalmus: *Dixit Dominus Domino meo: Sede ad dexteram meam.* Secundum consuetudinem nostram illi confessus offertur, qui aliquo opere perfecto victor adueniens honoris gratia promeretur ut sedeat. Ita ergo & homo Iesus Christus passionis sua diabolum superans, resurrectione sua inferna reserans, tamquam perfecto opere ad cælos victor adueniens, audit à Deo patre: *Sede ad dexteram meam.* Nec mirum si vnus sedis offertur filio confessus à patre, qui vnus est substantiæ & naturæ cum patre. Cur autem ad dexteram filius esse dicatur, moueat aliquem fortasse. Licet enim dignitatis gradus non sit, ubi plenitudo diuinitatis est: tamen ideo ad dexteram sedet filius, non quod præferatur patri, sed ne inferior esse credatur. Et ideo ad dexteram filius, quia secundum Euangelium ad dexteram oues, ad sinistram verò constituentur hædi. Necesse est ergo ut ouium partem primus agnus obtineat, & secuturo immaculato gregi locum dux immaculatus anticipet, sicut ait Ioannes in Apocalypsi, dicens: Hi sunt qui sequuntur agnum quocumque vadit, qui se cum mulieribus non coinquinauerunt. Refert ergo propheta David: *Dixit Dominus Domino meo: Sede ad dexteram meam.* hoc est Dominus pater Domino Deo Christo filio throni sui offert sublimem cõfessum, & honoris gratia ad dexteram

suam illum æterna sede constituit. Legimus in Actibus Apostolorum, dicente beato Stephano cum lapidaretur à Iudæis: Ecce video cælos apertos, & Iesum stantem ad dexteram Dei. Videamus ergo quæ sit ratio quod idem Dominus à David sedens prophetur, stans verò à Stephano prædicatur. Primum omnium Deus qui incorporeus & inuisibilis est (est enim spiritus, sicut ait Dominus: Deus autem spiritus est) sedere aut stare quomodo potest: deinde autem quali subsellio sedeat Deus, qui infinitus est & immensus, intra se ipse magis creaturam cunctam continet? Hæc autem propterea à sanctis viris dicta arbitrator esse de domino, non quod sint contraria sibi, sed ut modò eius potentia, modò misericordia describatur. Nam utique pro potestate regis sedere dicitur, pro bonitate intercessoris stare suggeritur. Ait enim beatus Apostolus: Quia aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum. Iudex ergo est Christus, cum residet: aduocatus est, cum assurgit. Iudex plane Iudæis, aduocatus Christianis. Hic enim stans apud patrem, Christianorum licet peccantium causas exorat: ibi residens cum patre Phariseorum persequentium peccata condemnat. Illis indignas vehementer ulciscitur, his interueniens leniter miseretur. Hic stat, ut suscipiat Stephani martyris spiritum: ibi residet, ut condemnet Iudæi proditoris admissum.

S. AMBROSII IN PSALMVM CIX. SERMONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, EX PSALMO DAVID
CXVII. PRO SANCTO DIE PASCHÆ SERMO.

Psalms David CXVII.

Alleluia.

Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. Dicit nunc domus Israel quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. Dicit nunc domus Aaron, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.

Dicant nunc omnes qui timent Dominum, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.

De tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me in latitudine.

Dominus mihi adiutor, & non timebo quid faciet mihi homo.

Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.

Bonum est confidere in Domino, quam

confidere in homine. Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus.

Omnes gentes circueuerunt me, & nomine Domini vltus sum in eos.

Circumdantes circumdederunt me, & nomine Domini vltus sum in eos.

Circumdederunt me sicut apes fauam, & exarserunt sicut ignis in spinis, & nomine Domini vltus sum in eos.

Impulsus euersus sum ut caderem, & Dominus suscepit me.

Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.

Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum,

Dextera Domini fecit virtutem, dextera

Act. 1.

Dominus exaltavit me.

Dextera Domini fecit virtutem: non moriar, sed viam, & narrabo opera Domini.

Castigas castigavit me Dominus, & morti non tradidit me.

Aperite mihi portas iustitiae, ingressus in eas confitebor Domino.

Hac porta Domini, iusti intrabunt in eam.

Confitebor tibi quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.

Lapidem quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli.

A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.

G Hic dies quem fecit Dominus: exultemus & laetemur in eo.

O Domine saluum me fac iam, o Domine bene prosperare iam.

Benedictus qui venit in nomine Domini: benediximus vobis de domo Domini.

Deus Dominus, & illuxit nobis: constituite diem solemnem in condensis, usque ad cornua altaris.

Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Confitebor tibi quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.

Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia eius.

NON immerito fratres hodierna die Psalmus hic legitur, in quo Propheta exultandum praecipit & letandum. Omnes enim creaturas ad huius diei festiuitatem Dauid sanctus inuitat. Nam in hac die per resurrectionem Christi aperitur tartarus, per neophytos Ecclesiae innouatur terta, caelum per Spiritum sanctum referatur. Apertus enim tartarus reddit mortuos, innouata terra germinat resurgentes, caelum referatū suscipit ascendentes. Denique ascendit latro in paradysum, sanctorum corpora ingrediuntur in sancta ciuitate: ad viuos mortui reuertuntur, & profectu quodam in resurrectione Christi ad altiora cuncta elementa se tollunt. Tartarus quos habet, reddit ad superos: terra quos sepelit, mittit ad caelum: caelum quos suscipit, repraesentat ad Dominum. Et vna eademque operatione Saluatoris passio cleuat de imis, suscitrat de terrenis, collocat in excelsis. Resurrectio enim Christi defunctis est vita, peccatoribus venia, sanctis est gloria. Omnem ergo creaturam ad festiuitatem resurrectionis Christi Dauid sanctus inuitat, dicens: *Hic dies quem fecit Dominus: exultemus & laetemur in eo.* Ait ergo exultandum in hoc die, quem fecit Dominus, & letandum. Sed dicit aliquis: Si in hoc die gratulandum est, iis utique gratulandum est, quos dies ipse completur: caelum autem & tartarus extra huius mundi diem sunt constituta. quomodo igitur possunt ea elementa ad festiuitatem huius diei vocari, quae huius diei ambitu non tenentur? Sed hic dies quem fecit Dominus, penetrat omnia, vniuersa continet, caelum & terram, tartarumque complectitur. Lux enim Christi non parietibus obstruitur, non elementis diuiditur, non tenebris obscuratur. Lux inquam Christi dies est sine nocte, dies sine fine, ubique splendet, ubique radiat, utique non deficit. Quod autem iste dies Christi sit, Apostolus dicit: *Nox praecessit, dies autem appropinquauit.* Praecessit, inquit, nox, non sequitur: ut intelligas superueniente Christi lumine, & diaboli tenebras effugari, & peccatorum obscura non subsequi, & iugi splendore praeteritas caligines depelli, subrepentia delicta prohiberi. Nam quia hic dies Christus, caelum, terram,

tartarumque collustret, scriptura testatur. Quod enim super terram fulgeat, dicit Ioannes: *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Quod in inferno luceat, ait Propheta: *Qui sedebant in regione umbrae mortis, lux orta est illis.* Quod in caelis dies iste permaneat, refert Dauid dicens: *Ponam in saeculum saeculi semen eius, & sedem eius sicut dies caeli.* Quis autem est dies caeli, nisi Christus Dominus, de quo dicitur per Prophetam: *Dies diei eructat verbum?* Ipse est enim dies filius, cui pater dies diuinitatis suae eructat arcanum. Ipse inquam est dies, de quo ait Propheta: *Et ambulemus in lumine Domini.* Sicut ergo diem caeli nox omnino non sequitur, ita & Christi iustitiam peccatorum tenebrae non sequuntur. Semper enim dies caeli splendet; lucet, & fulget, neque aliqua potest obscuritate concludi: ita & lumen Christi semper micat, radiat, coruscet, nec aliqua potest delictorum caligine comprehendi. Vnde ait Euangelista Ioannes: *Et lux in tenebris lucet, & tenebrae eam non comprehenderunt.* In resurrectione ergo Christi elementa omnia gloriantur. Nam & solem ipsum arbitror esse in hac die solito clariorem. Necessesse est enim ut sol in eius resurrectione gaudeat, in cuius passione condoluit: & cuius mortem lugubri quadam caligine prosequutus est, eiusdem vitam nitidioris lucis splendore suscipiat: & tamquam bonus minister, sicut tunc obscuratus est ad exequias sepulturae, modo coruscet in resurrectionis obsequium. In passione enim Christi caliginum se nocte circumdedit, & Iudaeorum facinus mundo teste congenuit. Indicium enim quoddam doloris in sole est, tanto sceleri officium luminis denegasse, & vltione quadam Iudaeorum oculis tenebras infudisse: ut quorum mentem caecitas inuaserat, eorum oculos caecitas occuparet; nec luceret eis mundi lumen, a quibus fuerat lumen salutis extinctum. Damnatio igitur quadam ingeritur Pharisaeis, ut tenebras in die iudicij peccatoribus reprobis iam apud superos patiantur. Apud superos ergo crucifixo Christo immorantur tenebrae. Quid mirum si apud superos sunt tenebrae, cum lux descendit ad inferos? Igitur fratres, omnes in hoc die sancto

sancto exultare debemus, nullus se a communi letitia peccatorum conscientia subtrahat, nullus a publicis votis delictorum sarcina reuocetur. Etenim peccator in hoc die de indulgentia non debet desperare: est enim prerogatiua non parua. Si enim latro paradysum meruit, cur non mereatur veniam Christianus?

Et si illi Dominus cum crucifigitur miseretur, multo magis huic miserebitur cum resurgit. Et si passionis humilitas tantum praestitit confitenti, resurrectionis gloria quantum tribuet deprecanti? Largior enim ad praestandum solet esse, sicut ipsi scitis, lata victoria, quam addicta captiuitas.

S. AMBROSII IN PSALMVM CXVII. SERMONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID CXVIII. ENARRATIONES.

Argumentum in Psalmum CXVIII.

ICT mystica quaeque veluti tubae sono increpuit Dauid propheta: tamen in eo quantum excellat ethica, Psalmi huius declarat gratia. Siquidem cum suavis omnis doctrina moralis sit, haec tum maximè suauitate carminis, & psallendi dulcedine delectat aures, animumque demulcet. Vnde plerisque locis moralium sententias Psalmorum tamquam stellarum lumina, quae lucet atque emicant in orbe, sanctus Propheta diffundit. Centesimum verò & octauum decimum Psalmum, velut pleni luminis solem meridiano feruentem calore, in perfecta libri constituit aetate: ut neque matutini ortus semiplena exordia, neque vespertini occasus quidam senilis defectus, claritatis aliquid perfecto splendore deciperent. Quem per singulas Hebraeorum digestit litteras, ut quemadmodum paruulorum ingenia primis litterarum elementis legendi usum addiscunt: ita nos huiusmodi elementis usum discamus viuendi. Litteris autem singulis octonos versiculos adscripsit, ut simul & vnitate doceret (vnitas enim coerces omnia & regit, cui subiecta sunt) & purgatione legitimae sanctificationis adstrueret. Octaua enim die solemnis purgatio ex lege est: & octaua die circumcisionis solemnitas impleri statuta est: quia totus mundus coinquinatus erat peccatis nostris, & totis septem pollutus diebus. Vbi autem resurrectionis dies aduenit, conuiuificati Domino Iesu surreximus, & erecti sumus, in nouitate vitae ablutionis gratiam praefereutes. Meritoque primogenita offerimus Deo in figura primogeniti filij Dei, & pro eis castitatis & simplicitatis animantia (spiritalis sacrificium Deo acceptum) non quarta aut quinta die, ne immundum aut inconsummatum sit; sed octaua qua omnes in Christi resurrectione non solum resuscitati, sed etiam confirmati sumus. Vnde licet in baptisate plena sit statim purgatio: tamen quia ablutionis ipsius sacrificique rationem baptizatus debet cognoscere, non offert sacrificium, nisi octauum ingrediatur diem: ut inuauat quod informatus agnitione sacramentorum caelestium, & non quasi rudis, sed quasi rationis capax, tunc demum suum munus altaribus sacris offerat, cum coeperit esse instructor; S. Ambr. tom. 2.

ne offerentis in scitia contaminet oblationis mysterium.

Titulus Psalmi CXVIII.

Alleluia.

Titulus Psalmi, Alleluia est: hoc est, laus Deo. In iis enim verè Deus laudatur, in quibus est peccatorum remissio. Denique in superiore Psalmo passio Domini quae totum abluuit mundum, praemissa est, ut dignos faceret populos qui Deum immaculato ore laudarent. Ipsa quoque litterarum elementa, ut omnia Hebraea nomina, non sunt rationabilis interpretationis vacua atque immunia, quorum significationes locis suis aperiemus. Psalmus centesimus decimus mihi ita scriptus videtur: & centesimus vndecimus per has litteras in Hebraeo in principiis versiculorum digestus est, & est totus ethicus. Denique vicens & binos versus habent, & singulis versibus singulae explicantur sententiae. Vnde & per metra asseruntur esse descripti.

In primum octonarium enarratio.

Aleph.

Prima littera Aleph dicitur, cuius interpretatio doctrina est. Sollicitus ergo auditor plenos doctrinae versus esse qui sequuntur, debes praesumere.

BEati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.

Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.

Quam pulcher ordo, quam plenus doctrinae & gratiae. non prius, *Qui scrutantur testimonia eius*, dixit (potuit enim conuenire secundum litteram) sed prius, *Beati immaculati in via*. Antè enim vita quam doctrina quaerenda est. Vita enim bona etiam sine doctrina habet gratiam, doctrina sine vita integritatem non habet. In maleuola etenim anima non cadit sapientia. Ideo ait: *Quaerit me mali, & non inuenit: quia improbitate caecatur mentis* S. Ambr. tom. 2.

Sapient. 2.

Osee 10.

Psal. 1.

P. 2. 2.

Cant. 1.

Ephes. 5.

Cant. 1.

Ibid.

Gen. 3.

Esai. 3.

Esai. 40.

Psal. 64.

oculus, & caligante sibi iniquitate mystéria profunda inuenire non potest. Primum ergo exercenda est vita: militia, corrigendi mores. Cum hæc instituerimus ad cursum debitum, ut sit offensionis correctio, puritatis gratia: tunc ad studia percipiendæ cognitionis veniamus suo ordine & via. Prima igitur sunt moralia, secunda mystica. In illis vita, in his cognitio: ita ut si perfectionem requiras, nec vita sine cognitione, nec cognitio sine vita sit. Vtrumque ad stipule tur alteri. Ideo que ait scriptura: Seminate vobis ad iustitiã, vindemiate ad fructum vitæ, illuminare vobis lumen cognitionis. Nô prius illuminare, sed seminare: nec solum seminare prius ad iustitiam, sed etiam vindemiate, inquit, ad fructum vitæ, & sic illuminare lumen cognitionis: ut perfectio non solum consistat, sed etiam receptis fructibus approbetur. In primo quoque Psalmo hunc ordinem tenuit ut in via ambulandum doceret prius, & tunc in lege meditandum. Qui enim non abiit in consilio impiorum, utique de pietatis via & iustitiæ semita non recessit: merito que in via ambulans beatus pronuntiatur: & die ac nocte meditationem legis exercens, habet gratiam beatitudinis. Quam institutionem secutus Salomon, librum de Proverbiis scripsit, in quo moralem locum vberius expressit, naturalem in Ecclesiaste, mysticû in canticis canticorum: quamquam si diligenter discutias, & in Proverbiis mystica pleraque reperies, & in Canticis moralium suauitatem. Nam utique, mysticum est: Sapientia ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem, interfecit suas hostias. In Canticis canticorum & mysticum, & morale, in quo blâditiarum suauitas & affectus amantis exprimitur. Osculetur me ab osculis oris sui, quoniam optima vbera tua super vinum, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Constitue ergo virginem desponsatam multo tempore, & iusto feruentem amore, quæ multa præclara opera dilecti probabilium testium assertione cognouerit, desiderijs suspensam, dilatam frequenter iam non ferentem moras, quæ omnia fecisset ut sponsum videret, aliquando votis positam suis, ad improuissum sponsi aduentum gaudio turbatam, non querere primordia salutationis, non verborum vires, sed statim quod desiderasset exigere. Ita ergo & sancta Ecclesia quæ in primordiis mundi desponsata in paradiso, præfigurata in diluio, annuntiata per legem, vocata per prophetas, diu redemptioem hominum, Euangelij decorem, dilecti expectasset aduentum, impatiens moræ in oscula ruit, dicens: Osculetur me ab osculis oris sui. Et delectata osculis adiicit: Quoniam optima vbera tua super vinum. Et ut moralius dicamus, intellige mihi carnem illam quæ madefaeta fuerat in Adam serpentis veneno, quæ criminum marcebat fetore, quæ procedebat in fliabus Sion alta ceruice, & nutibus oculorum; & itine pedum trahens tunicas, & pedibus suis ludens, crinium cincinnis & compositis vultibus, atque redimiculis & omni affectato decore plus de decens: eandem plurimis edoctam oraculis quod venturus esset qui serpentis illecebris exclusis, sancti Spiritus infunderet gratiam, ut omnis caro videret salutare Dei, omnis caro ad Deum veniret, inartisse desiderio: sed metuentem ne ut impatiens, ut

lasciua, ut luxuriosa, ut querula, sicut antè fuerat, displiceret, & longiore quam ferre iam poterat, morantis aduentus Domini expectatione quateretur: non immurmurantem tamen, nec transgredientem, sed leuâtem in omni loco puras manus sine ira & disceptatione, in habitu ordinato, cum verecûdia & sobrietate ornantem se, nô intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa, sed iis quæ castitatis & bonæ conuersationis decerent gratiam, orare dicentem: Osculetur me ab osculis oris sui, quoniam optima vbera tua super vinum. Iam volebat adherere Christo caro, iam festinabat innubere, ut esset vnus spiritus, & fieret caro Christi, quæ erat antè meretricis. Osculetur, inquit, me. Osculatur nos Dei verbum, quâdo sensum nostrum spiritus cognitionis illuminat. Et tamquam despiciens omnes iucunditates & delectationes suas, cælestibus cupiens inhærere mādatis, ait: Quoniam optima præcepta testamentorum tuorum super omnem appetentiam carnis, & seculi voluptatem. Meminerat enim se in Eua antè sic lapsam: ut dum voluptatem corporis præfert mādatis cælestibus, ait: Vnguentum exinanitum nomen tuum. hoc est, totus immundis impuritatis diuersorum facinorum fœtebat hic mundus; nunc spirat vbique suauitas pudicitiae, vnguentum fidei, nos integritatis. Et à moralibus venit ad mystica, dicens: Introduxit me rex in cubiculum suum, exultemus & lætemur in te, diligamus vbera tua super vinum. Simplex est enim osculû, negotiosum autem cubiculi secretû. In ipso quoque Euangelio pulcherrimus de moralibus locus est, ut vnusquisque vas suum mundet, dicente Domino: Pharisæe cære, munda prius quod intus est calicis & paropfidis, ut fiat & id quod foris est, mundum. Nam nisi se vnusquisque intus mundaerit, etiam si foris speciosus videatur & iustus, similis erit dealbatis sepulcris, ut foris quidem iustus videatur, intus verò sit foetidus. Sic est doctrina sine vitæ innocetia. Sed nec ipsa doctrina potest mercedem habere, vbi gratiam non habet innocentie. Peccatori enim dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? Sed reuertamur ad propositum Psalimum.

Beati (inquit) immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui seruantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Primus versus moralis, secundus mysticus. Quis hoc dicit? Propheta utique, quiungebatur carnis alloquio, & dicit hoc post eum Psalimum quo descripta est Domini nostri Iesu Christi passio. Vbi ergo & diuina sacramenta reuelata sunt, & induit Dominica resurrectionis lætitiã, & passionis degustauit gratiam, vidit iustorum congregationes, populorum redemptionem, peccatorum salutem, mortuorum resurrectionem, sanctificationem sacramentorum, exclamauit dicens: *Beati immaculati in via.* hoc est: Ecce maledicta terra in Adam cepit habere beatitudinẽ, si tamen legem Domini nô derelinquat. Ecce immaculatus est homo, qui erat antè pollutus. Quam pretiosum est custodire præceptum Domini, quam pretiosum etiam præcepti ipsius scire mysterium? Sed quis est immaculatus? Non utique qui in quacumque via ambulat, sed qui in Christo ambulat. Ipse enim dixit: Ego sum via. In hac via qui ambulat, errare nô nouit, si tamẽ ab hac

Math. 25.

1. Tim. 2.

Cant. 1.

1. Cor. 6.

Cantic. 1.

Ibid.

Math. 23.

Ibid.

Psal. 49.

Psal. 117.

Genes. 3.

Prover. 3.

Iuan. 14.

Prover. 6.

Deut. 5.

Philipp.

Rom. 10.

Rom. 3.

Apoc. 2.

Iud. 33.

1. Cor. 7.

Ecli. 23.

Esai. 43.

Psal. 43.

Esai. 33.

ab hac via numquam recedat. Est & lex via: & ideo ad dum qui in lege Domini ambulat, immaculatus est; nec ambulare in hac via desinat, ne immaculatus esse desistat. Non declinet in dexteram aut læuam, non titubet, non resistat, non expectet, sed ambulet superiora obliuiscens, & ea quæ sunt anteriora appetens, ad destinatum sequatur brauium: festinet, contendat vsq; in finem. Finis enim legis est Christus. Multi volunt ambulare in via, sed nô vsq; ad finem. Non ambulant Iudæi vsque ad finem, qui nô vsque ad Christum ambulat. Non ambulat Manichæus in via, qui legem refutat: sed ambulat vera fides, quæ & legem suscipit, & plenitudinem legis agnoscit. Si quis ergo in via ambulat, scrutetur testimonia Domini. Quod licet mysticum sit, tamen etiam moralia in se habet: quoniam melius potest ambulare in via qui scrutatur Domini testimonia. Nam ut quis intemperantissimo captus adulterinæ cupiditatis æstu, & victus libidine, vel indulgens flagitiis, qui repugnare nolit appetentiæ suæ carnis, cõuersus huc atq; illuc, si neminẽ fortè videat flagitij sui restẽ, in facinus ruit: idem tamen quamuis inueniat paratam occasionem potiendi, explorat diligenter omnia, in diuersum oculos suos, incuriosus iustitiæ, sollicitus famæ, detorquet frequenter, erubescens testimonium erroris, qui non erubescit errorem: ac si quem fortè spectatorẽ cognouerit facinoris sui, verecundia sequestrat intemperantiã: & quãuis cum ancilla vel meretrice vulgari, vbi nullum sit deprehendendi periculum, tentamenta molitur libidinis, pudore tamen inceptum deserit, quanto magis si quis alleuet mētis oculos, & consideret plena esse angelorum omnia, æra, terras, mare, ecclesias, quibus angeli præsunt (mittit enim Dominus angelos suos ad defensionem eorum qui hæredes futuri sunt promissorum cælestium) concepto potest renuntiare peccato? Vnde ista turba innocetium, nisi ex illis peccatoribus? Eadem natura est omnium, sed diuersa disciplina. Circūcisio nihil est, & gentilitas nihil est: sed obseruantia mandatorum Dei, naturæ ipsius auget gratiam; merita commutat ille qui dicit: Tenebræ in circuitu, & parietes me operiunt, peccatorum meorum non erit memor altissimus. Non reueritus esses angelorum præsentiam, si præsentem esse crederes? Non metueres non dicam facere, sed loqui, aut etiam cogitare quod prauum est, si tibi diuina scriptura suauisset, quia Deus cogitationum arbiter, secretorum testis est verax, sicut ipse ait: Estote mihi testes, & ego testis, dicit Dominus Deus, & puer meus quem elegi? Hominem vereris præsentem, Dei patris & filij nô vereris præsentiam? sed non vis credere, ne possis cauere: non vis audire cum legitur quia Deus nouit occulta hominum, ne incipias scire quod timeas, & timere ne pecces. Audi ergo scripturam diuinam, ut conuertaris à via praua & maligna. Noli sicut cæcus oculis corporalibus, aut sicut surdus (qui eo quod non potest videre nec audire præsentem, solum esse se credit, & in plurimorum cœtu, dum putat nullum esse præsentem, perperare adoritur quod arbitratur esse secretum. non potest enim videntes videre qui non videt,) similiter & tu mentis cæcatus oculis æstimare quod sine teste delinquas, quia homi-

nis præsentiam declinare potuisti. Plures sunt qui redarguunt, quàm quos cauere potuisti. Ipsum te fugere tui accusatorem non potes, quem conuenit propria conscientia. Et si negas aliis, tibi non negas. Et si homini inficiaris, Deo fateris. Et si uolueris negare, tuæ te cogitationes reuincunt. Elisarò assistebant angeli, quos videbat: & ideo agmina hostiũ non timebat, sed timebat puer eius qui angelos non videbat. Aperuit oculos eius ad vocẽ prophetæ gratia Dei, vidit angelorũ exercitus, & credit esse præsentem, quos antea, quia non videbat, putabat absentes. Et tu lege prophetam vt videas, lege vt aperiat oculos tuos, nec te hostilis legio percreat, & obsessum esse te credas, qui liber es, qui munitus es spiritualibus turmis, si prophetam non derelinquas. Cum tibi propheta loquitur, quia Deus dixit: Ego cæli & terram cõpleo: cum tibi propheta dicit, quia plures nobiscum sunt, quia in circuitu nostro angeli sunt: attolle oculos mentis, & videbis non solum angelos, sed etiam Deum, qui dicat tibi: Aperi mihi soror mea, proxima mea. Pulsat ad ianuam etiã quando tu dormis: si tamen vel excitatus cuigiles, vel uocatus ianuam tui pectoris aperias, introibit. Quod si fugias lectionẽ propheticã, si domi non legas, in ecclesia audire nolis: nonne sicut ille qui auerso conuiuet obtutu ne videat quod possit videre, claudit oculos ne aspiciat, cui potestas videndi est: aut sicut in furore pleriq; iniicere manus oculis suis: ita & tu primò auerteris cõnienti magis dissimulatione, quàm refragatione prærupta? Nam cum ad ecclesiã venis, & Christianum te asseris, sanus videris, aperis oculos quibus possis videre: sed dũ audire dissimulas quæ leguntur, claudis ne videas tibi, et si aliis videre videris: iniicis etiã quãsdã perfidia & intemperantiæ manus oculis animæ tuæ, & cæcitatẽ inferis cordi tuo (quod est grauius) voluntariã, ut videns non videas, audiens non audias. Putas te solum esse cum fornicaris, & non recordaris quia oculi Domini vident orbem terrarum? Non audis dicentẽ: Ecce venit hora vt dispergamini vnusquisque in sua, & me solũ relinquantis: sed nô sum solus, quia pater mecum est? Adest ergo pater, adest & filius, ad sunt ministri, ad sunt Cherubim & Seraphim, qui dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus: plena est terra maiestatis tuæ. Plenus est enim mūdus sanctarum virtutũ, quia plenus est nequitiarũ. Plenus est orbis terrarum remediis, quia plenus est laqueis. Putas quod in lupanari Christus te nô videat, quem videt lupanar ingrediẽtẽ? Putas quod in adulterio te non deprehendat, quem videt adulterium cogitãtem? Num parietes refugit, qui spectat errores? & secretũ criminis auersatur, qui scenam criminis intuetur? An putas tunc primũ te intrare meritorium, cum fornicem meretricis ingrederis? Intraisti iam, quando cogitationes tuas meretrix introiuit. Intraisti iam, quãdo ad potiendã prostibuli cupiditatẽ gressu mentis intraisti. Pulsasti lupanaris fores, quando ad mulieris concupiscendã decorem oculos mētis aperuisti. Et si verũ audire vis, quomodo te in lupanari non vidit Christus, quando te vidit qui adulterando in corde tuo te ipsum lupanar effecisti? Denique ipse dicit Dominus Iesus: Qui viderit mulierem ad cõcupiscendũ eam, iam adulterauit eam in cor-

Rom. 2.

4. Reg. 6.

Hiere. 32.

4. Reg. 6.

Cant. 5.

Apoc. 3.

Esai. 6. 2.

Math. 13.

Prover. 15.

Iuan. 16.

Esai. 6.

1. Iuan. 2.

Ecli. 9.

Math. 5.

de suo. Vnde tamen tam religiosus in opinione, qui tam probrosus in crimine? Sed acquiesco tibi quod Iesus te nolit videre, nolit reuincere, qui nolit accusare; nolint videre & angeli: sed videt diabolus, qui tecum introiuit, immo qui te introduxit, vident ministri eius qui te circumdederunt, ne videres angelos Dei, vidit Belial, vidit legio, qui te impulerunt, ne quis reuocaret, ne quis teneret. Noli putare quod collodium tibi præstet silentij, qui vollet tecum supplicij habere consortium. Studet plures similes sui videre, & in eo habet gloriam quod plures perditos fecerit. Ipse est incentor, ipse accusator, ipse in Iudam introiuit, ipse eum ad proditorem impulit, ipse misit ad laqueum. Quanti dicturi sunt in illo die aduersus eum: Tu nos circumuenisti, tu impulisti. Exemplum quæris? Accipe dicentem Euam, præuicacitatis suæ auctorem fuisse serpentem. Sed illum implicuit, nõ se absoluit. Cui respondit Dominus: Nõ præceperã ne gustaretis de ligno solo quod est in medio paradisi? Respondebit & pluribus: Diabolum audistis suadentem noxia, me non potuistis audire vitalia mandantem? Et ideo opremur iustitias.

Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt.

Tu mandasti madata tua custodiri nimis.

Non solum mandasti, inquit, custodiri mandata tua, sed etiam custodiri nimis. Quando hoc mandauit? In paradiso quidem mandauit Adã vt custodiret mandata. Sed fortasse non mandauerat nimis custodire: & ideo lapsus est, ideo inflexus voce mulieris suæ, ideo deceptus erat à serpente, putã quod si in parte aliqua recederet à mandato, non penitus erraret. sed quia semel à semita mandatorũ recessit, totam deseruit viam, inuenit cum serpens extra viã, & expoliãuit, omnibũque nudum reliquit. Ideo Dominus, quia lapsus erat qui in paradiso erat, postea te per legem, per prophetas, per Euangelium, per Apostolos monuit, vt nimium custodias mandata Domini Dei tui. Omne, inquit, verbum otiosum quod locutus fueris, reddes pro eo rationem. Noli dissimulare: ab aliquo mandato iota vnum aut vnus apex non præterit. Noli recedere de via. Si in via ambulans vix tutus es à latrone, quid facies si te extra viam vagantem inuenierit? Dirigantur gressus tui: & ne infirmus sis ad dirigẽdũ, precare vt dirigat Dominus vias tuas, sicut hic propheta optat.

Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.

Tunc non confundar, cum perspiciam in omnia mandata tua.

Vtinam dirigantur viæ meæ. Alibi dicit: Expectans expectaui Dominum, & exaudiuit me: & statuit pedes meos in petra, & direxit gressus meos. Roga ergo & tu vt Dominus dirigat vestigia mētis tuæ, quod possis Domini custodire iustificationes. Non confunderis cum respexeris in omnia madata eius. Ante enim confusus es in Adam & Eva. Denique nudus factus es, operuisti te folijs, quia confundebaris: abscondisti te à conspectu Dei, quia erubescabas, ita

vt tibi diceret Deus: Adam, vbi es? Cum ille dicit, tibi dicit. Adam enim interpretatione Latina homo dicitur. hoc est, Homo, vbi es? Et Adam respondit: Timens, quia nudus eram, & tota mente confusus, ante conspectum tuum venire non ausus sum. Ergo ne confundamur, custodiamus mandata Domini, & custodiamus omnia. Nam si quis vnum mandatum custodiat, & aliud præuicacetur, nihil ei prodest. Custodiuit se aliquis à sanguine, non custodiuit ab adulterio, vtique in vno contictus, punitur etiam legibus sæcularibus: nec prodest ei alterius criminis abstinentia, si in altero fuerit deprehensus.

Confitebor tibi in directione cordis, in eo cum didicero iudicia iustitiæ tuæ.

Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque.

In directione cordis. Aduertis quas vias dirigas, in eo cum didicero iudicia iustitiæ tuæ. Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque. Hoc loco mystica plenius cognoscere se velle testatur, vt ingrediatur penetralia mysteriorum cælestium, & aperiantur sibi thesauri sapientiæ & scientiæ in Christo absconditi. Vnde & Salomon ait: Attrahere nos post te: in odorem vnguentorum tuorũ nos curremus. Introduxit me rex in cubiculum suum. Et fortasse illud quod ait supra: Osculetur me ab oculis oris sui: significat Spiritus sancti superuenientis gratiam, sicut angelus ad Mariam dixit: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Quando autem introduxerit eam rex in cubiculum suum, passionis tempus, lateris compunctio declarat, sanguinis effusio, sepulturæ vnguentum, resurrectionis mysterium: vt osculum quasi sponsa acceperit, in cubiculum autem Christi sit introducta Ecclesia, non iam quasi tantummodo desponsata, sed etiam quasi nupta: nec solum thalamum sit ingressa, sed etiam legitima: clausas copulæ consecuta sit. Ideoque quasi in thalamo sita ait: Colligatio guttæ frater meus mihi, inter media vbera mea requiescit. Quod si cubiculum quærimus, ipse nos edocet qui ait: Tu autem cum orabis, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito. Cubiculum Ecclesiæ, corpus est Christi. Introduxit eam rex in omnia interiora mysteria, dedit ei clausas vt aperiret sibi thesauros scientiæ sacramentorum, clausas antea fores panderet: cognosceret quiescentis gratiam, defuncti somnum, virtutem resurgentis. In illo cubiculo iustitias Domini Iesu nupta reperit. Quæ sunt illæ iustitiæ? Vtique sacramenta baptismatis, sicut legimus; qui cum venienti ad baptismum diceret Ioannes: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? respondit Iesus: Sine modo: sic enim decet nos adimplere omnem iustitiam. In illo cubiculo iustificationes Domini didicit, cognouit consilium Dei, sicut scriptum est: Quia omnis populus audiens, & publicani iustificauerunt Deum, baptismo Ioannis: Pharisei autem & legisperiti consilium Dei spreuerunt in se, non baptizati ab eo. Quod illi spreuerunt, nos eligamus, & sequamur

qui ait: Tu autem cum orabis, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito.

Cubiculum Ecclesiæ, corpus est Christi. Introduxit eam rex in omnia interiora mysteria, dedit ei clausas vt aperiret sibi thesauros scientiæ sacramentorum, clausas antea fores panderet: cognosceret quiescentis gratiam, defuncti somnum, virtutem resurgentis.

In illo cubiculo iustitias Domini Iesu nupta reperit. Quæ sunt illæ iustitiæ? Vtique sacramenta baptismatis, sicut legimus; qui cum venienti ad baptismum diceret Ioannes: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? respondit Iesus: Sine modo: sic enim decet nos adimplere omnem iustitiam.

In illo cubiculo iustificationes Domini didicit, cognouit consilium Dei, sicut scriptum est: Quia omnis populus audiens, & publicani iustificauerunt Deum, baptismo Ioannis: Pharisei autem & legisperiti consilium Dei spreuerunt in se, non baptizati ab eo. Quod illi spreuerunt, nos eligamus, & sequamur

sequamur consilium Dei, quo nihil potest esse sublimius: hoc enim diuinum, quo fit remissio peccatorum. Cum didicerit itaque iustitias Domini, Deum timens non confundetur. Denique & Paulus ait: In nullo confundar. Et quia nullus potest perfectus esse sine fauore Dei, neque tutus: ideo rogare debet ne penitus eum relinquat Deus, Nam supra rogauit Dauid ne derelinqueretur, dicens, Ne derelinquas me domine Deus meus. hic ait: Ne derelinquas me vsquequaque: hoc est, multum. Supra forte quasi adhuc imperfectus, & in magnis perturbationibus positus se derelinqui timebat: hic autem iam fortior non timet derelinqui vt tentetur, sed rogat ne penitus derelinquatur. Plerumque enim derelinquit Deus quos vult probari: penitus autem derelinquit quos deserit. Dereliquit penitus Iudam: non dereliquit autem sanctum Iob, in cuius patrimonio ius tyrannidis aduersario tribuit, in cuius corpus potestatem diabolo dedit, in animam autem non dedit. Nam si dedisset in animam, penitus dereliquisset eum. Numquid non ideo derelictus est Iob, vt relictus probaretur, probatus coronaretur? Dereliquit igitur Iudam, cui ait: Quod facis, fac celerius. Dereliquit enim penitus quem sceleris sui permittit effectui. Alios autem non dereliquit Apostolos, quos cum vidisset esse turbatos, quia dixerat: Quo ego vado, vos non potestis venire; addidit, Non turbetur cor vestrum. Et infra: Iterum venio, & accipio vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Denique turbatus Petrus qui derelinqui timebat, ait: Domine, quo vadis? Vidit Dominus turbari eum, & respondit ei: Quod ego vado, non potes me modo sequi: sequeris autem postea. Sic & in mari cum titubaret, clamauit ad Christum, & porrexit ei dexterã Christus ne penitus derelictus periret. Nemo autem debet inflari quod numquam derelinquatur, vel dolere quod aliquando derelinquatur. Siquidem ipse filius se dicit derelictum, sicut habes: Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? Et ille quidem numquam derelictus à patre est, cū quo pater semper est. Scriptum est enim: Ecce iam venit hora vt dispergamini vnusquisque in sua, & me solum relinquantis: sed non sum solus, quoniã pater mecum est. Sed secundũ corpus in quo est traditus passioni, vox ista processit, quoniam derelinqui nobis videmur quando sumus in periculis constituti. Vnde & Paulus ait de patre Deo: Qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Dereliquisse videtur, quia non pepercit qui tradidit morti, sed non penitus dereliquit, cui dicitur: Quia non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

In octonarium secundum enarratio.

à Beth.

Superiorum octo versuum non absurda nobis accidit disputatio: ideoque & sequentia persequi studium fuit. Et primum litteræ secundæ, hoc est Beth, interpretatio consideranda est, quæ in Latinum conuersa, confusio dicitur. Sed qui viam suam corrigit, non confundetur. Verum quia is qui corri-

git, ante in errore fuit (quomodo enim corrigitur, nisi quod ante deflexit?) vtique in lapsu positus, & adolescentiæ luxu, ac lasciuæ ætatis captus illecebris, vbi ad iuuentutis prouectus confinia sobria mente respicit, tamquam confusus animo, quomodo erubescenda deponat, & plena probitatis assumat, diu secum voluit, & diuersis fluctuans cogitationibus librat atq; examinat, quæ retro sunt obliuiscens, & ea quæ sunt anteriora appetes, quemadmodum viam suam corrigit, offensionemque adolescentioris ætatis serua iuuentutis fronte prætexat. Vnde ne diu dubitet huiusmodi, & in incerto hæreat, dat Propheta consilium, quasi cum eo ipse delibrans. Tunc enim salubriora consilia credimus, si propensiore meditatione examinata videantur. Sed ipsa deliberationis susceptio docta definitione distinguitur, vt diuersarum cogitationum anfractus conuersus auferat, dicens:

In quo corrigit iuuenior viam suam? In custodiendo verba tua.

In quo corrigit, &c. Hic deliberantis est finis, quo viam suam corrigit. Et respondet: In custodiendo verba tua. Et bene ad Deum conuersus respondit deliberanti, quasi prece atque oratione delata consilium hoc Domini inspiratione reperiret, vt non præsumptionis humanæ, sed dignationis diuinæ remedium crederetur. Mens enim nostra verborum cælestium conspersa seminibus, quæ ante degenerabat in stirpibus, meliores cultus edere, fructusque afferre incipit. Dirigamus igitur semitas nostras, nec tortuosi serpentis sequamur anfractus. Vię enim Domini rectæ; peruerse autem viæ errantium, de quibus dicitur: Væ qui reliquerunt semitas rectas. In ordinem seges læta porrigitur, atq; in versum quandam vinceta ponuntur, ceruorum cursus director, vulpecula flexuosus. Ideo de Herode dicitur: Ite, dicite vulpi illi, quia deflexerat à via recta, nec iter suũ in iuuentute correxerat: dignus Hieremiæ threno, quo desentur peccatores, qui iugũ verbi in iuuentute suscipere recusarunt. Ideo captiui ducti sunt, ideo desolatũ tamquã mortui, quia vitæ nescierunt semitas, & digna opẽra cadauerum busto non declinauerunt. Flēs ergo mortẽ perpetuam Iudæorum dicit Hieremias: Bonũ est viro cum tollit iugũ in iuuentute: sedebit singulariter, & silebit, quia tulit in se. Nõ solum tollere iugum verbi, sed in iuuentute debemus tollere. Si enim sero tollamus, incipimus penitentiam superiorũ magis habere, quã tenere gratiam. Præueniamus ergo iuuentutis annos correctione cõgrua, vt magis dicamus singuli: Deus qui pascit me à iuuentute mea. quam recordationem habentes lapsuum desleamus, dicentes: Delicta iuuetutis meæ, & ignorantie meæ ne memineris. Hoc debilitatis est remediũ, illud robor salutis. Salutis medicina vulneri quæritur: gratia sanitati. ideoq; ait: bonũ est viro cū tollit iugũ in iuuetute. Ei autẽ qui post decursũ iuuetutis annos iugum tulerit, non est statim perfectum bonum. Stimulant enim eum peccata sua, exagitat conscientiam consuetudo peccandi, & vsus erroris instabilẽ facit. Luctandum est diu huiusmodi viro, vt abolefaciat inueterata atq; diuturna. Huic in periculo res est, illi in

2.Tim.1.
Luc.13.
Sapient.4.
Hierem.1.
Dan.13.
Sap.4.
Ysa.118.
Inf.4.
Eccl.28.
Matth.19.
Exod.7.
Num.14.
Gen.48.
Thren.3.
Ezobr.12.
Ysaie 50.

cognoscere? Cui respondetur quod illa via viri in iuuentute non cognoscantur, quae sunt secus vias serpentis in petra, & secus semitas naui fluctuantis, & vestigia volantis aquilae, quae vngues asperos habet, praedam includit, & supra nubes volat, in aere errat, in mari piscem interficit: & tamen impossibile non est hoc quartum sicut illa tria. Cognoscit enim Dominus qui sunt ipsius, & vult ut sciat se vnusquisque, sciat se populus Dei. Sed esto non cognoscantur errantium viae, sicut dicit Dominus: Non noui vos, discedite a me operarij iniquitatis. hic autem iuuenior qui potest corrigere viam suam, fortasse iuuenior sit aetate, non moribus, & habeat in primo flore iuuetutis suae senilem intellectum, de quo ait: Canicis autem est intellectus hominibus, quibus maturitas consilij, grauitasque suppetit. Vnde & Hieremiae dicitur: Noli dicere quia iuuenis sum. Et utiq; erat aetate iuuenis, sed prohibet eum iuuenem se dicere, qui esset maturioris prudentiae. Daniel quum puer esset, accepit spiritum quo dignus senectutis primitiis haberetur, vt redargueret senes, ipse non senior longauitate, sed gratia. Erat enim in illo aetas senectutis vita immaculata. Cui bene competit Dauidicum illud dicere: Super seniores intellexi, ideoque tamquam de veterani consilij, & senilis scientiae viro diuinum pronuntiauit oraculum: Quis prudentior quam Daniel? Nunc illud aduertamus, si possibile est vt corrigat iunior viam suam, annon. Si non est, ergo metitur Propheta: sed quia non mentitur, possibile est. Ita tamen possibile, vt quod impossibile videatur, fiat possibile, si custodiat iunior verba Dei: si autem non custodiat, impossibile. Vnde illud euangelicum: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum caelorum. Quod quamlibet impossibile esse dixit, sic tamen intelligimus impossibile esse, quia diuites non custodiunt mandata Dei: si autem custodiant, sit possibile quod impossibile videbatur. Hic est camelus qui intrat per angustam viam: quae illum ante capere non poterat concupiscentem, capit custodientem mandata diuina. custodientem autem verba Dei Moyses quasi senior elegit: & nunc quibus hoc spiritu Dei committitur officij, vt eligat seniores viros, eligat sine dubio inter seniores iuuenem corrigentem viam suam in custodiendo verba Dei. Et si senioris aetatis virum elegerint: non quasi longauum utique elegerunt, sed quasi custodientem verba Dei, quod si reperitur in iunior, utique & ipse est eligendus. Liqueat igitur ex his quod non senectutis longauitas eligatur, sed custodia verborum Dei. Denique ipse Moyses Iesum Naue & Caleb iuuenes praeter ceteris approbat, quorum consilium in terrae electione magis quam multorum seniorum & ipse sequutus est, & Deus praetulit. Vnde & illud de Iacob quod supra diximus: Deus qui pascit me a iuuentute mea, manifestat nobis de eo dictum, qui tulerit iugum verbi in iuuentute sua, & recedens ab Esau & similibus eius, sedit singulariter, in se tempus expectans, quo possit cum disciplina proferre sermonem, & propterea spiritali est donatus alimento, adhuc aui integer, sed veteranus consilio. Neque enim dignum est vt credamus quod tantus patriarcha de corporali cibo dixerit: Deus qui pascit me a iuuen-

tute mea: qui nec corporalem panem desiderabat quum diceret: Si Dominus Deus mecum est, & det mihi panem manducare, & vestem indui, omnium quae das mihi, decimam decimabo tibi. Nam si patres nostri spiritalem escam manducauerunt, & spiritalem potum biberunt; quanto magis sanctus Iacob cibo pascus est spiritali? Ille quoque intellectus hoc loco suppetit, nec alienus a vero est: quia iuuenior ex congregatione gentium populus: qui antequam in Christo crederet, tortuoso errabat anfractu, in eo corrigit viam suam, quia Dei verba custodiuit, quae noluit custodire populus Iudaeorum: & ideo ille viam salutis inuenire non potuit. Consideremus & sequentem versum.

In toto corde meo exquisiui te, ne repellas me a mandatis tuis.

Si Deus repellit vnumquemque quem repellendum putat, videamus ne excusationem ei tribuat, qui cum sequi Deum velit, repulsus sit. Et primum quemadmodum bonus Deus non repellit sequentem, nisi ipse mereatur repellere, sicut ipse Dominus ait: Vulpes foueas habent; & ideo quasi vulpem repellit. Et alibi: Quia omni habenti dabitur: ab eo autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Cui addendum, nisi ei qui toto corde exquirat Deum, vt quod deest naturae, id Dei operatione acquirat & gratia: sicut Salomon, qui ex toto corde exquirens Deum, sapientiam postulauit: & quia non opes sibi regias, sed diuine munus gratiae depoposcit, accipere meruit sapientiae disciplinam, repletus est Dei spiritu, vt cognosceret mandata omnia. Qui autem non habet, vt in corde suo exquirat Deum, & facit quidem opus Dei, sed negligenter facit, maledicto subiectus est, sicut legimus: Quia maledictus omnino qui opus Dei facit negligenter. Merito ergo repellitur, quia maledicto dignus est: quia polluit magis & impedit opus quod negligenter putauerit exequendum. Consideremus ergo vtrum bonitas sit, repellere ab opere negligentem, an vero retineri. Et imaginem rei huius ex aliis sumamus artibus. Curat medicus egrotum, sed negligenter: desidia medici virus alta vulneris serpit. Quanto igitur melius remoueri huiusmodi medicum qui tempus terit, cum profectum nullum sentiat vulneratus, vt curandi officium ad eum medicum transferatur qui maturius possit aegroto sua diligentia subuenire? Nonne clementior est qui repellit nihil proficientem, quam qui retinet ad discrimen aegroti? Constitue aliquem praepositum aedificantibus, vel etiam textentibus, qui debeat summam operis explicare, vtrum is tibi probabilior videtur si in id diligenter insitat, ac si quem forte incuriosum aduerterit de iis qui operantur in domo aliqua construenda, repellat eum, melius credens non aedificare, quam hiantibus rimis aedificata dissolui, atque aliquem in eius substituat locum qui cum diligenter aedificet? Similiter etiam texturini praepositum repulso negligentium, vt substituat diligentes, ne longa texturinum corrumpat incuria, non magis probabis quam illum qui desides in sua negligentia perseverare patiatur? Transi nunc ad eos qui mandata aedificant, & legem intexunt, & animam vnus cuiusque receperunt sanandam. Nonne si quis

Gen. 28.
1. Cor. 10.
Ysa. 87.
Ysa. 49.
Matth. 3.
Matth. 23.
3. Reg. 3.
Hier. 48.
1. Petr. 2.
Rom. 2.
1. Petr. 2.

quis eorum aedificat domum Dei cum iustitia, texit indumentum cum diligentia, sanat animam cum gratia, opus bonum facit? Si vero incuriosus ac remissus aliquis fabri textoris medici spiritalis locum occupet, vt sacerdos summus, vt presbyter, vt minister altaris sacri: nonne commodius est non subire vnumquemque id muneris quod implere non queat, quam subeuntem neque ipsum strenue suscepto fungi munere, & eripere locum alteri qui nauiter eum possit tueri? Quid quod etiam ipsi consulitur, qui remissior cum sit repellitur, ne plus offensionis contrahat? Quid sit autem repellere, consideremus. Lectum est enim: Sicut vulnerati dormientes proiecti in monumentis, quorum non meministi amplius, & quidem ipsi de manu tua repulsi sunt. Aduertamus igitur quos vulneratos & proiectos in monumentis repellit, quorum non meminerit amplius. Isti sunt qui a mandatis Dei repelluntur. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? Et qui a mandatis Dei repelluntur, repelluntur utique de manu Dei. Et bene prospexit ne quis de manu Dei videatur eripi: quia nemo potest quemquam rapere de manu Dei. Qui ergo priuatur muneris suscepti officio vel gratia, non rapitur, sed reicitur, vt dixit Dominus Iesus ad Hierusalem: Quotiens volui congregare filios tuos, & noluiisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Abstulit illis sanctificationem, altare thymiamatis, & orationis sacrarium, propitiatorium, altare sacrificiorum, sacerdotum & leuitarum ministeria: & tamen cum haec sublata essent omnia quae secundum legis mandata habebant, ait Apostolus, Numquid repulit Deus hereditatem suam? Non, inquit, repulit, sed conclusit omnia in incredulitate, vt omnium miseretur. Sunt ergo qui ad tempus a mandatis propter misericordiam repelluntur, sicut & illis consulitur qui vomuntur. Nam quemadmodum manens in corpore quod vomendum est, plus acescit: ita qui debet excludi, si retineatur, nec se corrigat, totum corpus exulcerat. Merito itaque angelo Laodiciae dicitur: Haec dicit testis fidelis & verus: Scio opera tua; quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus esses, vel calidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Aperte negligentiam grauiori damnat iudicio quam imprudentiam. Frigidus est enim qui fidem nescit: calidus est qui spiritus sancti fervore successus est. Qui enim calorem fidei non habet, tolerabilius illi fuerat fidem non accepisse, quam neglexisse. Est enim tepidus peior frigidus, vt Iudaeus qui sibi videtur fidem habere quam non habet. Quanto tolerabiliorem causam gentilis habet, qui potest dicere: Non cognoui legem, non audiui prophetas, ideo non credidi: quam ille qui legit omnia, ex quibus veterum Iesum crederet, & non credidit? Neuter quidem excusatur, nec ille qui legit, nec ille qui legere noluit: sed plus delinquit qui negauit quod legerat, quam qui opera non fecit quae facienda non nouit. Quanta autem fidei & iustitiae gratia est, vt in ore Dei sit qui fidem tenet, & opera exercet iustitiae: & quantum amittit quem euomuerit ex ore suo Dominus Iesus, & ex suis visceribus eiecerit: quam pius tamen, qui & iustos in ore suo tenet, & iniustos non ante euomit quam denuntiet euomendos, vt vel huiusmo-

di admonitione conuersi, dignum aliquid efficiat quod non vomantur. Nunc tertium versiculum consideremus.

In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.

Propterea ergo mysterium regis bonum est abscondere. Peccat enim Deo, qui commissa sibi mysteria putauerit indignis esse vulganda. Periculum itaque est non solum falsa dicere, sed etiam vera, si quis ea insinuet quibus non oportet. Quod vitium quadripertitum est, vel adulationis, vel auaritia, vel iactantiae, vel loquacitatis incauta: quia dum adulari vult aliquis ei cui loquitur, effundit mysterium. Nonnulli etiam studio lucri mercedem conditionis sequuntur, vt regenda silentio vendant loquendo. Alij, vt plura nosse videantur, & scientiam suam iactent, aperiant quod celare deberent. Plerique dum sine iudicio loquuntur, verbum emittunt, quod reuocare non possunt. Ideo vir laudatur serius, & non otiosus. Erat homo abscondens sermones suos, vt Apostolus Paulus, qui nouit quid loquatur singulis, & quando quid loqui debeat. Vnde & Corinthiis dicit: Lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Ideo hos in transitu vidit: manet autem apud Ephesios, quod ostium sibi magnum apertum esset, notum facere gentibus mysterium Christi. Ideo & Salomō tempus tacendi, & tempus esse loquendi docet. Praeter ceteris autem Dominus Iesus in Euangelio declarat suo, dicens simile esse regnum caelorum thesauro abscondito in agro. Vtiq; non aurum, non argentum, non pecunia comparari potest regno caelorum: sed eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, quibus ipsam regnum acquiritur. Hunc ergo thesaurum sapientiae & cognitionis absconditum in agro, in quo plantata sunt verba scripturarum caelestium, quum inuenerit homo, abscondit illum in corde suo, nec diuulgat eum, sciens quia si diuulgauerit Babylonis thesaurum Dei, magnam offensam contrahet, vt dicatur ei sermone prophético: De semine tuo accipiet & facient spadones in domo regis. Per quae significatur, quia is qui prodiderit diuina mysteria, posteritatem animae suae, seminariumque meritorum habere non possit. Caue ergo ne diuitias tuas perfidis prodas: & si amicitia simulent non illis aperias interiora domus tuae, non referes thesauros regios, quos Babylonij scire non debent, ne veniant & capiant posteros tuos, & seminarium virtutis abscondant. Hoc est quod etiam in Euangelio dicit Dominus: Nolite mittere margaritas vestras porcis. Ideo bene facit qui abscondit eloquia Domini in corde suo, sicut abscondebat propheta Dauid, sicut Maria quae conseruabat omnia verba Domini Iesu in corde suo. Etenim si bonum est viro sermones suos abscondere, quanto magis sermonem Dei cordis nostri gremio debemus operire, debemus abscondere? Quarto versu dicit:

Benedictus es Domine, doce me iustitias tuas.

Non enim quicumque dixerit: Domine Domine, ipse intrabit in regnum caelorum, sed qui voluntatem Dei fecerit. Ideo iste qui correxerit viam suam

Tob. 12.
Matth. 7.
Iob. 38.
Prov. 10.
Esaie 50.
1. Cor. 3.
1. Cor. 16.
Eccl. 3.
Matth. 13.
Ysa. 17.
Matth. 13.
Esaie 39.
Ibid.
Matth. 7.
Luc. 2.
Prou. 25.
Matth. 7.

à iuuentute sua, custodierit verba Dei in toto corde, quæserit Dominum Deum suum, nec repulsus sit à mandatis Dei, & dignus habitus cui committeretur arcana sapientiæ, absconderit ea in corde suo, ne peccaret Deo; quasi habens eloquia Dei, gratias agit dicens: *Benedictus es Domine.* & sic desiderat ipsum doctorem habere, cupiens cognoscere secreta legis. Et quemadmodum interpretationem habeat: Si emeris puerum Hebræum, & seruerit tibi annis sex, &c. quibus præmissum est, has iustitias discere, quas proponit in conspectu filiorum Israel: hæc à Domino quarit discere, quæ homines docere non poterant, nisi Deus ante docuisset: quæ posteaquam à Christo didicerunt Apostoli, Ecclesia dicit: Introduxit me rex in cubiculum suum, hoc est, in illud secretum suum, in quo sunt thesauri scientiæ & cognitionis suæ. Ideo tibi dicitur: Cum oras, intra in cubiculum tuum, quod significat mentis animique secretum. In hoc cubiculum iustitiarum sponsa se poposcit induci, cum post odorem vnguenti excurreret, quod semper fluit, & nunquam deficit. Ideo quasi edoctus Propheta iustitias quinto versu dicit:

In labiis meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui.

Et quomodo alibi dicit: Iudicia tua sicut abyssus multa? Quomodo Apostolus ait: O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei: quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum Domini? Si inscrutabilia sunt iudicia, quomodo ait Propheta: *Pronuntiaui omnia iudicia oris tui?* Sed fortasse non eadem sunt iudicia Dei, quæ iudicia oris eius. Si alia sunt, bene dicitur: Cogitationibus tuis quis similis erit? Et ideo inscrutabilia sunt iudicia eius: quia ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Si autem eadem, nullus nisi Christus hoc dicit, qui potest dicere: Ego & pater vnum sumus. Distinguamus tamen, nec vereamur ne impugnet se velut contrariis scriptura venerabilis. Consideremus enim quia non dixit: Iudicia oris eius sicut abyssus multa: sed, iudicia tua, dixit, nec Apostolus posuit, Inscrutabilia iudicia oris eius: sed, Inscrutabilia iudicia eius. Possumus enim iudicia Dei æstimare, quæ occulta nobis non patefecerit: iudicia autem oris eius, quæ annuntiauerit, id est, quæ per os prophetarum loquutus est. Os enim Dei propheta intelligitur, cui dicitur: Clama. Et ille ait: Quid clamabo? Et inspiratum est ut diceret: Omnis caro fœnum. Quod utique loquutus, oris Dei functus officio est, quia loquutus est iudicium Dei. Ergo prophetica oracula iam non sicut abyssus, sed etiam ipsa abyssus: quia nemo potuit in cælo & in terra aperire librum, nisi Christus. Veniamus nunc ad sextum versum.

In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.

Alij in auro, alij in argento, alij in vestibus, alij in possessionibus, vinetis, oleis, segetibus, alij in operibus picturæ, marmorum, in diuersis denique singulis delectationes habent: spiritalis in via testimoniorum celestium delectatur, tãquam omne possidens patrimonium: in omnibus diues, sicut Apосто-

lus dicit: Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei quæ data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in ipso, in omni verbo, & in omni scientia. Tantum doctrina Apostoli Corinthij profecerunt, ut qui antè non poterant nisi, sicut paruuli, lac solum bibere, postea in omnibus diuitiis abundaret cognitionis & verbi. Delectabatur ergo David in omnibus diuitiis, cognitionis, scientiæ, sapientiæ, & in omni actu bonorum operum. Et si quis nunc intentus diuinis, triplicem illâ sapientiâ hauriat disciplinam, θεωρητικὴν, πρακτικὴν, λογικὴν, bonus studio percipiendæ cognitionis, pulchrior erit exequendæ rationalis moralisque doctrinæ gratiam tenens. Qui prophetica ænigmata Dei spiritu reuelante cognouit, Euangelij altitudinem in operibus cõprehenderit & consiliis, apostolici sermonis moralitatem aduerterit: is tamquam in omnibus diues, yberem capiet voluptatem. Et quia suavis est corporalis voluptas, ideo non quasi pro gratiæ qualitate cum spiritalibus comparatur, sed quasi ad testimonium suauitatis arcessitur. Siquidem & Apostolus docet inuisibilia & sempiterna Dei à nobis per ea intellecta esse quæ facta sunt. In Canticis quoque habemus scriptum: Equæ meæ in curribus Pharaonis assimilauit te proxima mea. In quo dum velocium equorum cursui similitudo Ecclesiæ cõparari videtur, æstimatur diues eius gratia. Non igitur vnam equam diuitis regis accipias, sed absolute pro equitatu, ut sæpe diximus, qualis ouis illius est pro grege ouium. Pharaon igitur ut potentissimus rex, & prædiues habebat equos potentes: vnde & scriptura dicit: Currus Pharaonis, quasi potentissimum genus ad bellorum usum, & subsidium præliandi. Denique his curribus Pharaon fugientes Hebræos facile comprehendit. Sicut ergo equi iuncti concorditer trahunt currum, & patienter suscipiunt iugum, & portant congrua cum gratia, & iugum illius susceptione mansuescunt: sic & congregatio nationum gentilibus indomita moribus se antè iactabat. Vbi verò suscepit iugum dicentis: Tollite iugum meum super vos, quia leue est: & onus meum, quia suauis est: & cepit sponsa Christi concordia & mansuetudine populi esse sublimis, & toto circumferri orbe: tamquam currus equis velocibus supra mundum rapta ascendit ad sponsum. Denique & in posterioribus Canticorum partibus dicit: Posui te sicut currus Aminadab. Multos currus habet in se Ecclesia, quos omnes spiritalibus habentis Dominus regit: & vna anima multas cogitationes habet, quas Domini habena restringit & reuocat, ne quod in præruptum nos ter hic currus feratur. Aminadab autem interpretatione, significatur Pater beneplaciti, cuius filius legitur in Numeris Naafon princeps populi. Quis sit, intelligis interpretatione, serpentinus: & agnoscis istud, si repetas: quia sicut serpens, pependit in ligno qui te redemit. Ergo anima currus est Dei, ut ira eius, & libido, & timor, & omnes sæculares concupiscentiæ refrænentur. Ecclesia quoque currus est Dei, quæ regenda est gubernaculis Christi, ne diuersorum populorum motus eam diffensionescq; perturbent. Ille quoque Naafon bene intelligitur Christus, quia virga Aaron conuersa in serpentem, illos serpentes Ægyptios deuorauit. Has ergo diuitias habeamus, his de-

delectemur, ut currant nobis equi rationabiles, & & commoremur in præceptis eorum. Et ideo ait:

In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas:

Et in tuis iustitiis meditabor, non obliuiscar verborum tuorum.

In mandatis tuis exercebor. Qui exercetur in verbis Apostolorum, Iesu Domini mandata cognoscit, & considerat vias eius, quibus finis est Christus, qui ait: Ego sum via. Et in tuis iustitiis meditabor, non obliuiscar verborum tuorum. Admonet hic locus memores scripturarum nos esse debere, & iustitias eius non solum sermone, sed etiam operis imitatione meditari. Non enim qui disputat legem, & non faciunt quæ legis sunt, sed qui factores legis sunt, iustificantur.

In Octonarium tertium enarratio.

Gimel.

Tertia littera secundum Hebræos est Gimel, quæ Latine retributio dicitur. Denique primo statim versu hoc dicitur:

Retribue seruo tuo, viuam, & custodiam verba tua.

Retribue seruo tuo. Quomodo supra ipse David ait: Non secundum peccata nostra reddas nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis: & hæc poscit retributionem? Illa videtur vox peccatoris esse, hæc bene sibi conscij, qui præmia boni operis exposcat. Vnde possumus etiam hoc intelligere, quod de eius persona Psalmus iste formetur, qui natus ex Virgine pro totius mundi redemptione ad dexteram patris sedere præsumat, sicut ipse ait: Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis. Non est tamen alienum, nec arrogans, si etiam David remunerationem à Domino Deo suo pro egregijs laboribus postulet. Prærogatiua est fidei atque iustitiæ, de Domini favore mercedem usurpare. Denique reprehenditur Petrus, quia super fluctus ambulans, humano magis dubitauit affectu, quàm apostolica auctoritate præsumpsit. In Euangelio quoque docemur habere fidem, & non habitare de iis quæ supra hominem sunt gerendis. Merito ergo David in superioribus quasi adhuc imperfectus, secundum peccata sibi reddi refugit atque declinat: in hoc autem Psalmo qui est posterior, quasi fundatus virtutis processu, retribui sibi secundum fidei operisque certamina deprecatur. Siquidem etiam Paulus, qui ante dixerat: Non sum dignus vocari apostolus, postea ait: Reposita est mihi corona iustitiæ, quæ reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius. Et Apostolus ibi pollicetur, hæc autem verecundia adhuc precatur: quod utique non insolentis arrogantia, sed innocentis est conscientia, ab ipso cui serueris, petere mercedem: quæ desperare, segnitici est materia: sperare autem, incertium laboris est. Pete igitur confidenter, si merita suffragantur, ut talia petendo studiosius elaboras,

quod ea petitione sis dignior. Quis athleta si desperet coronam, descendat in stadium: aut si eam postulet victor, offendat? Probatio spem facit, spes confidentiam. Iusti ergo talis oratio est, delectatur Dominus tali precatione, ut pro puritate conscientia vtaris auctoritate. Tamen quod minus videatur petitio arrogans, bene addidit, *Seruo tuo*: in quo & humilitatis est gratia, & præmium seruitutis. Qui enim vocatus est in Domino seruus, libertus est Domini. Quare non præsumat fauorem Domini, tam pretioso emptus sanguine? Magnum tibi est vocari puerum meum, quasi ad seruum dicitur. Si quis ergo est seruus, & bene seruit Domino, & nihil facit quasi seruus peccati, sed qui dicit: Seruus inutilis sum; quod debui facere, feci: bene is dicit, *Retribue seruo tuo*. Gloriosa seruitus, qua pro nobis seruiuit & Christus. Beata seruitus, qua & tu seruis: sed ita, si nihil possit aduersarius de tuo sibi seruitio vindicare. Amat ergo Christus boni libertatem serui. Denique in Canticis dicit: Quàm speciosa facta sunt genæ tuæ sicut turturis, ceruix tua sicut redimicula. Vultus liberior est ubi est castitatis conscientia: & portare Christi iugum suauis est, si ornamenta putes ceruicis tuæ esse, non onera. Attolle ergo oculos semper ad Dominum Deum tuum, & quære Deum, & inuenies. Erige ceruicem, redimicula non vincula geris. Muta quoque animalia redimiculis gaudent, & phalerari sibi magis quàm nudari videntur. Genæ sicut turturis præferent insignia verecundia, redimicula ceruicis libertatis attollent fiduciam. Leue est enim iugum Christi, & ideo ceruix eo non premitur, sed leuatur. Similitudines, inquit, auri faciemus tibi ex distinctionibus argenti, quoad usque rex est in declinatione sua. Ex iis enim qui ex lege sunt & prophetis, medio critter antè crediderant gloriam Domini Iesu: sed hæreditas eius diffusa per populos, quo frequentius examinata, hoc amplius est approbata. Crebræ enim persecutiones Ecclesiæ, iustorum nobis titulos, martyrij victorias ediderunt. Itaque sicut aurum bonum, ita Ecclesia quum vritur, detrimenta non sentit, magis fulgor eius augetur, donec Christus veniat in regnum suum, & reclinet caput suum in Ecclesiæ fide. Qui quum venisset ad oues perditas domus Israel, non habebat ubi caput suum reclinaret: nunc autem iam redolet fides, ideoque dicit Ecclesia: Nardum meum dedit odorem suum. Et dicit cum præsumptione, expectans retributionem. Fragrat vnguentum gratia, ex quo Virgo generauit, & Dominus Iesus sacramentum incarnationis assumpsit. Colligatio, inquit, guttæ consobrinus meus mihi: inter vbera mea requiescet. Corpus enim suscipiens Dominus Iesus, charitatis se vinculis illigauit, & non solum se membris nostris & passionibus naturalibus, sed etiam cruci vinxit: ideoque sicut colligatio in Ecclesiæ fide, & morali requiescit gratia. Botrus Cypri, consobrinus meus in vineis Engaddi. Engaddi, si locum querimus, regionis cuiusdam quæ in Iudæa est, locus sic dicitur, in quo opobalsamum gignitur: si interpretationem, tentatio Latine significatur. In illis enim vineis lignum est, quod si quis compungat, vnguentum emittit: hic fructus est ligni. Si non incidatur lignum, non ita fragrat & redolet: quum autem cõpunctum fuerit artificis manu, tunc lacrymam di-

Hebr. 5.

Luc. 13.
Ioan. 19.

Luc. 8.

2. Cor. 8.

Luc. 13.
Matth. 27.

Ioan. 1.
Ioan. 19.

Habac. 2.
cant. 1.

Matth. 9.

Luc. 9.

Esai. 43.

Psal. 87.
Psal. 21.

Rom. 7.
Hier. 9.
Psal. 140.

Prout. 10.
Num. 19.

Matth. 8.

Ephes. 5.

Esai. 49.

stillat: sicut & Christus in illo tentationis ligno crucifixus illacrymabat populum, vt peccata nostra dilueret, & de visceribus misericordiae suae fundebat unguentum, dicens: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Tunc ergo in ligno compunctus est laeae, & exiit de eo sanguis & aqua, omni vngueto suauior, accepta Deo hostia, per totum mundum odorem sanctificationis effundens: & quasi balsamum ex arbore, sic virtus exibat e corpore. Vnde ait: Seditio virtutem exisse de me. Inde opobalsamum expressius dicitur, eo quod compunctione ligni balsamum per cauernam punctiois erumpit. Compunctus igitur Iesus odorem remissionis peccatorum & redemptionis effudit. Nam & constrictus erat, verbum cum esset, homo factus: & pauper factus, cum diues esset, vt nos illius inopia ditaremur. Potens erat, & despiciendum se praebuit, ita vt Herodes sperneret eum, & illuderet ei. Terram mouebat, & herberat in ligno: caelum obducebat tenebris, mundum crucifigebat, & crucifixus erat: inclinabat caput, & exibat verbum: exinanitus erat, & replebat omnia. Descendit Deus, ascendit homo: verbum caro factum est, vt caro sibi verbi solum in Dei dextera vendicaret. Vulnus inflictum erat, & fluebat unguentum. Scarabaeus audiebatur, & Deus agnoscebatur. Respondit & Christus: Ecce es bona proxima mea, ecce es bona. Quoniam cognouerat Ecclesia mysterium, & pro totius mundi redemptione crucifixum Dominum Iesum praedicabat, meruit audire: Ecce es bona, quae me bonum dicis: & ipsa bona es, quae vidisti gloriae meae decorem, & ipsa speciosa es & decora. Quid est autem Christum dicere, Bona es, & decora es, nisi illud euangelicum: Constantis est filia, remissa sunt tibi peccata tua? Ergo cui Christus peccata donauit, recte dicit: *Retribuere seruo tuo, viuam, & custodiam verba tua.* Non habet in retributione quod desperet, quia Dominus Iesus venit mundum saluare, non perdere. Ideoque immemor est iniuriae, memor gratiae, sicut in prophetico libro testificatur ipse, dicens: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero, tu autem memor esto, & iudicemur: dic tu prius iniquitates tuas, vt iustificeris. Quicumque ergo dicit iniquitates suas Deo, iustificatur: & quicumque iustificatur, retributionem non timet, sed exposcit: qui retributionem non timet, viuere. Sed quare dixit, *Viuam*: & non dixit, *Viuo*: Quia haec vita non est loco praemij, quae in loco mortis est. Delet Propheta in puluere mortis se esse deductum. Apostolus cupit ex hoc mortis corpore liberari: & putamus quod de hac vita sibi blandiatur Propheta? Omnia hic plena mortis sunt. Intrat mors per fenestram, intrat per ostium, nisi Dominus ostium tuum ponat custodiam. Denique ex multiloquio peccatum nascitur. Lege mandata legis, inuenies scriptura: Qui viuus mortuum cogitauerit, inquinatur. Quatos tagimus mortuos? inter quatos mortuos versamur? Ideo tibi auctor vitae dicit: Relinque mortuos sepelire mortuos suos. Ideo tibi alibi dicitur: Surge qui dormis, & exurge a mortuis. Quomodo tibi diceretur: Surge a mortuis, nisi inter mortuos viueres? Ponamus te mundum esse ab operibus mortuis, & peccati colluione. Quomodo mundus es, qui in corpore mortis es, qui inter sepulcra viuus mortuorum? Oportebat

primu loqui mortuis, vt prodiret de sepulcris suis. Indigemus ergo purgatione, quia tetigimus mortuos. Lex nos mīdari iubet. Quis tantus, vt supra legem sit? Ipsum Nazaraum sanctum Dei lege, si is tetigerit mortuum, lex immundum pronuntiat. Ideoque radit caput suum, & deponit capillum quasi non sanctum, & iterum orat vt exaudiatur, qui ante propter mortui contactum orare non potuit, irrationabiles duxit dies, quia irrationabili appropinquauerat. Deponit igitur mortua, & superflua capitis sui, vt Christo reconcilietur. Ergo si Nazaraeus purificatur, & nos purificari oportet, omnes contigimus mortuum. Quis enim gloriabitur castum se habere cor? aut quis audebit dicere purum se a peccatis? Sit aliquis fortasse qui in sermone non deliquerit, licet rarus sit iste, de quo Deus dicat, sicut de sancto Iob: ille non peccauit labiis suis: tamen non semper habere potuit mudas cordis sui cogitationes. inicit se diabolus in cor hominis. Pone, parata semper & per uigili custodia quisquam cor suum seferit, tamē in medio peccatorum versatur, necesse habet etiā ipse purificari, vt Esaias cum dixisset: Miser ego, quoniam immunda labia habeo, & in medio populi versor immunda labia habentis: statim descendit vnus de Seraphim, & contigit labia eius carbone, vt immunda eius labia mundaret. Non vnū est baptisma: vnū est quod hic tradit Ecclesia, per aquam & spiritum sanctum, quo necesse est baptizari catechumenos. Est & aliud baptisma, de quo dicit Dominus Iesus: Baptismo habeo baptizari, quod vos nescitis. Et utique iam baptizatus in Iordane fuerat, sicut superiora declarant: sed sit hoc baptismum passionis, quo etiā sanguine suo vnusquisque mudatur. Est etiam baptismum in paradisi vestibulo, quod antea non erat: sed posteaquam peccator exclusus est, coepit esse romphaea ignea, quam posuit Deus, quae antea non erat, quando peccatum non erat. Culpa coepit & baptismum coepit, quo purificentur qui in paradysum redire cupiebant, vt regressi dicerent: Transiuimus per ignem & aquam. Hic per aquam, illic per ignem. Per aquam, vt abluantur peccata: per ignem, vt exurantur. Sed quod est grauius, & hic ignem, & illic sustinemus. Quis est qui in hoc igne baptizatur? Non presbyter, non episcopus, non Ioannes, qui ait: Ego vos baptizo in poenitentiam: non angelus, non archangelus, non dominationes, non potestates, sed ille de quo Ioannes ait: Qui venit post me, fortior me est, cuius non sum dignus calcementa portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne. Habet ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Non de hoc baptismo, quod fit per sacerdotes Ecclesiae, dictum ipse Dominus testificatur. Siquidem post consummationem saeculi missis angelis qui segregent bonos & malos: hoc futurum est baptisma, quando per caminum ignis iniquitas exuretur, vt in regno Dei fulgeant iusti sicut sol in regno patris sui. Et si aliquis vt Petrus sit, vt Ioannes, baptizatur hoc igni. Veniet ergo baptista magnus (sic enim eum nomen, quomodo nominauit Gabriel, dicens: Hic erit magnus) videbit multos ante paradisi stantes vestibulum, mouebit romphaeam versatilem, dicet iis qui

Num. 29.
Num. 6.

Prov. 20.
Iacob. 3.
Iob. 1.

Esai. 6.

Ioan. 3.
Luc. 12.
Matth. 3.

Gen. 3.

Psal. 85.

Matth. 3.

Ibid.

Matth. 13.

Ibid.

Luc. 1.

Gen. 3.

qui

Matth. 25.
Esa. 66.

Ezech. 22.

Psal. 4.
Iacob. 3.
Iob. 25.

Matth. 25.

Psal. 65.

1. Cor. 3.

Matth. 25.
Iob. 16.

Iob. 8.
Psal. 38.

Esai. 9.

Thren. 4.
Iob. 44.

Psal. 16.
1. Cor. 5.

1. Cor. 13.
AII. 9.

Psal. 118. inf.

Psal. 114.

Num. 19.

Coloss. 2.
Hebr. 8.

Ioan. 1.
Psal. 16.
Luc. 19.

qui a dextris sunt, non habentibus graui peccata: Intrate qui praesumitis, qui ignem non timetis. Praedixeram enim vobis: Ecce venio sicut ignis. Et per Ezechiel dixeram: Ecce proficiscar in Hierusalem, & insufflabo in vos in igne irae meae, vt tabescatis a plumbo & ferro. Veniat ergo ignis consumens, exurat in nobis plumbum iniquitatis, ferrum peccati, faciatque nos aurum sincerum. Vrat renes meos, & cor meum, vt bona cogitem: ea quae castitatis sunt, concupiscam. Sed quia hic purgatus, iterum necesse habet illic purificari: illic quoque nos purificet, quando dicat Dominus: Intrate in requiem meam. vt vnusquisque nostrum vnus romphaea illa flammea, non exultus, introgressus in illam paradisi amoenitatem, gratias agat Domino suo, dicens: Induxisti nos in refrigerium. Qui ergo per ignem transierit, intrat in requiem. Transit a materialibus atque mundanis ad illa incorruptibilia atque perpetua. Alius iste ignis, quo exurantur peccata non voluntaria, sed fortuita, quem parauit seruulis suis Dominus Iesus vt eos ab ista commoratione, quae permixta est mortuis, emundet: alius ille ignis, quem deputauit diabolo & angelis eius, de quo dicit: Ite in ignem aeternum. quo ille diues ardebat, qui stillari sibi de Lazari digito poscebat humorem. At vero Lazarus in Abraham sinu recumbens, vitam carpebat aeternam, quam sibi promittit Propheta, dicens: *Viuam, & custodiam verba tua.* Viuam, ait, quasi nondum viuens. hic enim in vmbra viuimus. Ergo ista vita in corpore, vmbra est vitae atque imago, non veritas. Denique in imagine ambulat homo, & in regione vmbrae mortis consistimus. Sed si quis non ad terrena oculos mentis intendat, sed ad spiritalia erigat, vt possit dicere: Spiritus ante faciem nostram. Christus Dominus: dignus erit qui dicat: In vmbra eius viuemus, Christus enim vita est: & ideo qui in vmbra Christi viuunt, in vmbra vitae est. Meritoque alibi dicit sanctus Dominus: In vmbra alarum tuarum protege me. Omnes ergo, etiā sancti, in vmbra sunt quādiu sunt in corpore, non perfecte vident, sed ex parte cognoscunt. Ipse Paulus ait: Ex parte enim cognoscimus, Ipse uis electionis, cui Christus oculos reddidit, & sua illuminauit gratia, non facie ad faciem, sed per speculum videbat. Et David reuelari oculos suos petit, vt remoueretur vmbra, quae integrum oculorum impediabat obtutum. Regionem autem hanc mortuorum esse quis dubitet, cum sanctus ipse dicat: Placebo Domino in regione viuorum? Quia perfecte hic placere nemo potest, vbi etiam si fieri possit vt sua peccata non habeat, in ipsa tamen mortuorum regione viuendo, purificatione indiget, quae a contagione eum regionis huius absoluat. In vmbra igitur hic viuimus, & ideo in vmbra custodimus verba Dei. Et vt exemplo vtamur, utique ante eram sub vmbra legis, quando custodiebamus neomenias & sabbata, quae sunt vmbra futurorum: sicut hodieque Iudaei, qui verum sabbatum non vident, qui exemplari & vmbrae deseruiunt. Nos quoque secundum Euangelium nunc viuimus, vmbrae sequimur verborum Dei. Nathanael sub arbore ficus videtur, David in vmbra alarum Domini Iesu sperare se dicit, Zacchaeus in arborem symcomori ascendit vt Christum videret. Nobis quoque expandit manus suas Iesus, vt totum mundum obum-

braret. Quomodo non sumus in vmbra, qui crucis eius protegimur velamento? Quomodo non sumus in vmbra, quos crucifixus a malignitate saeculi, & corporis ardore defendit? An nescimus quoniam verbum Dei veniens in hunc mundum, non sicut verbum aduenit, quale in principio erat, quale erat apud Deum, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: Venit in nube leui: & cum esset virus altissimi, obumbravit Mariae, vt transfiguraret corpus humilitatis nostrae conforme fieri corpori gloriae suae. Sicut ille ergo mutauit formam, cum ex Virgine nasceretur: ita & nobis sermones Dei transfigurati videntur cum leguntur in Euangelio, cum species eorum videtur in scripturis quali per speculum, quia tota veritas hic non potest comprehendi. Cum autem venerit quod perfectum est, non iam per descensionem, non per speciem vt transfigurari, sed integra atque expressa veritate resplendet. Neque te moueat quod ait: *Et custodiam verba tua.* quasi multa, & non vnum verbum. Nam qui vnum verbum cognouerit, multa verba custodit. In vno enim multa sunt, & in multis vnum est. Probandum est igitur quomodo vnum verbum multa sint, & multa verba vnum verbum sit. Nec est difficile doceri, cum dixerit Apostolus, quia ipse est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturae, in quo creata sunt omnia in caelestibus & in terra, siue visibilia siue inuisibilia, siue sedes, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt. Vnum est igitur verbum quod operatur in singulis: & cum in singulis operatur, operatur omnia in omnibus. Hoc verbum vnicum apud patrem se diffusit in plurima, quia de plenitudine eius omnes accepimus. Itaque si videas singula omnium quae creata sunt in ipso, videbis in singulis vnum verbum esse omnium, cuius pro captu nostro participes sumus. In me verbum est humanum, in alio verbum caeleste, verbum angelorum, plerique sunt qui habent verbum dominationum & potestatum. Verbum est iustitiae, verbum castitatis, verbum prudentiae, verbum pietatis, verbum etiam virtutis. Sic vnum verbum multa sunt, & multa verba vnum sunt. Nec vero arduum istud aestimari, cum legimus quia omnia potest spiritus sapientiae. Itaque sicut alij datur per spiritum sermo sapientiae, & alij sermo scientiae secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij gratia curationum in vno spiritu, alij operatio virtutum, alij spiritus cognitionis, alij spiritus consilij plenioris, alij spiritus fortitudinis, alij pietatis spiritus, & in omnibus vnus atque idem spiritus est, diuidens singulis prout vult: ita est spiritus prophetarum, est spiritus Apostolorum, est etiam artificum spiritus, sicut & Beseleel & Ooliab, quos impleuit Dominus spiritu diuino sapientiae & scientiae, & omnis artis, vt facerent amictum & tabernaculum atque altare. secundum sensum quem dedit his Deus, sed etiam ceteris sapientibus intelligere & facere omnia opera, secundum omnia quae Deus imperabat. Itaque fecerunt quae non didicerant, nec viderant, secundum ea quae his spiritus Dei demonstrabat. Et plerisque videtur alius Apostolorum spiritus, alius prophetarum, & diuersus in singulis: sed non est diuersus, sed vnus est spiritus, diuidens genera di-

Esai. 65.
Cantic. 2.
Ioan. 1.

Philip. 2.
Esai. 19.
Iob. 1.
Philip. 3.

1. Cor. 12.

Coloss. 1.

1. Cor. 12.
Ioan. 1.

Sapient. 7.
1. Cor. 12.

Esai. 11.
1. Cor. 12.

Eccles. 7.
Exod. 35.

Exod. 35.

1. Cor. 12.

Bb

S. Ambros. tom. 2.

uerfa virtutum. Vnde non dubium videri debet, si aliis verbum apostolicum, aliis propheticum, aliis euangelicum, aliis verbum operatorium est datum: & vnum est verbum diuidens se singulis pro nostra possibilitate, vel pro sua voluntaria largitate. Hoc verbum igitur, quod est caput omnium, hic per speculum video, & ideo verba Dei hic custodire non possum: sed cum videro gloriam eius reuelata facie, tunc viuam, & ita viuens etiam verba diuina custodiam. Ideo ergo secundo versu dicit:

Adaperi oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.

Qui adaperiri sibi oculos petit, utique & grauari intelligit. Neque enim medicum rogat, nisi qui remedium aegritudini suae poscit. Dicit ergo iste ad medicum venientem de caelo: Adaperi oculos meos. Si turbatus est oculus, facile dolor omnis sedatur collyrio. sin vero acies eius humoris suffusione prae- teritur, maiora remedia quaeruntur. Est ergo sicut in oculis corporis, ita etiam in oculis animae huiusmodi quaedam passio, quae ingrauescat necesse est, nisi bonus medicus velamen illud abstulerit, & nebulam quandam concreti humoris, quae impedire, vel potius operire, ne videat quae videbat, mentis aestimatur obtutum. Irrepit aegritudo veteris fermenti, eo quod non exuimus vel gentilem, vel Iudaicam suffusionem, quum primum veniremus ad Ecclesiam, non audiuimus dicentem boni medici discipulum: Expoliantes vererem hominem cum actibus suis, induite nouum, qui renouatur in agnitione secundum imaginem eius qui creauit eum. Superuestiuit ergo se aliquis, non expoliavit: serpit grauior aegritudo, grauat oculos diuturnum velamen, non potest quicquam illud auferre, non angelus, non virtutes, non dominationes, non potestates. Manet velamen, lectionem impedit, visionem obducit, quod non reuelatur, inquit Apostolus, hoc est, a quocumque alio, nisi in Christo fuerit euacuatum. Quum vero conuerfus huiusmodi fuerit ad Dominum, auferetur velamen. Habes igitur quomodo auferas velamen quod manet supra oculos cordis tui. Conuertere ad Dominum, & velamen cadet. Conuerfus est Paulus, ad benedictionem Ananiae velut squamam ceciderunt ab oculis eius: & vidit, qui per triduum ante non viderat: simul oculus corporis animaeque sanatus, quia medicamentum ei medicus demonstraerat ille de caelo, de quo scriptum est: Misit verbum suum, & sanauit eos, & ex omnibus infirmitatibus suis liberauit eos. Non est medicus iste de terris, qui omnes curat infirmitates, & populos integre sanat. Mitte ergo pater medicum istum, veniat verbum tuum, aperiat oculos meos. Et Apostolorum oculi clausi erant, nisi eos Iesus aperuisset. Denique duobus ex his euntibus in castellum cui nomen Emmaus, quum interpretaretur scripturas, & benediceret eos: Aperti sunt, inquit, oculi eorum, & cognouerunt eum. Ergo nisi Iesus aperuisset nobis oculos, nemo vidisset: nisi Iesus sustulisset velamen, nulli Evangelij gratia resulisset. Et Petrus clausos habebat oculos, & Ioannes clausos habebat oculos, & Iacobus clausos habebat. Denique in monte grauari erat somno, sed excitante maiestatis fulgore diuinum, oculos cordis

sui aperuerunt. Et quia siti in corpore, plene videre non poterant, obumbravit eos nubes, ne corporis oculos gloriae caelestis fulgor hebetaret. Quis igitur tantus ut aperiat oculos, & legis videat sacramenta, nisi ei Christus demonstraret? Non Moyses tantus. Denique iubente Domino virgam proiecit, & facta est serpens, & fugit ab ea: apprehendit iterum caudam serpentis, & facta est virga: & adhuc non cognoscebat mysterium, quo declarabatur descensurum in terras Dominum Iesum, qui quum se exinanisset, poni in crucem, & proici pateretur in tumulum, quasi serpens de virga factus: quia in tumulum proiectus, de quo secundum oracula legis resurgens, in gloriam Dei, diuinamque sedis regale consortium de serpente remearet. Apprehendamus ergo & nos caudam serpentis illius crucifixi, ut potestatem eius regiam possimus agnoscere. Et illa quae in pedes eius misit vnguentum, tenuit eum. Caudam ergo serpentis apprehendit Moyses, & apertum est os eius. Non ergo locutus esset de eo, nisi ipse Dominus os eius aperuisset. David adaperiri sibi oculos hic petit, & in superioribus dixit: Quis ostendit nobis bona? Erat sub lege nutritus, sciebat quia lex umbram habet futurorum bonorum: ipsa bona iam non per umbram, sed apertis oculis videre cupiebat. Nouerat quia exemplari & umbram caelestium mysteriorum seruiebant, qui secundum legem Moyse deseruiebant. Volebat ipsam cultus diuini comprehendere veritatem, & ideo ut ab oculis suis velamen decuteret, conuersus ad Dominum deprecabatur, dicens: Adaperi oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Intelligebat vere militiam esse caelestem, quam possit vnusquisque ex lege cognoscere, cui tamen Dominus reuelasset. Quis enim de terrenis ad caelestia, de umbram ad claritatem, de exemplari ad penetralia veritatis humano gradu sine diuino ductu posset ascendere? Quis potest considerare altare illud caeleste, verumque illud templum, sacerdotes & leuitas, non istos secundum carnis officia, sed illos secundum spiritus gratiam? Denique hanc solam sibi gratiam pro maximis optauit David, dicens: Vna petij a Domino, hac requiram, ut inhabitem in domo Domini omnes dies vitae meae: & ut videam delectationem Domini, & considerem templum eius. Quis poterat cognoscere quod offerret diues magni munus, secundum quod potest manus eius, ut soluatur eius peccatum? Quis poterat intelligere, si non haberet quis offerre, verbi gratia, arietem, quia non soluebatur eius peccatum? Quis poterat aduertere quae essent illae immundiciae, quas soluit non lex quam putant Iudaei, sed lex spiritalis, quam Paulus agnouit? Quis poterat videre remissiones peccatorum veras, quarum exemplar in lege, veritas in Evangelio est, dicente Domino Iesu: Dimissa sunt tibi peccata, non per hircorum sanguinem, sed per hostiam sui corporis? Ille utique diues in lege, qui perfectam maiestatis in Christo plenitudinem confitendo, & quasi eam quibusdam ad illud altare caeleste fidei manibus offerendo, peccatum suum soluerit. Ille videt verum sacerdotem, qui videt principem sacerdotum: ille templum verum considerat, qui audit dicentem: Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud. Magnum templum, de quo virtus exibat, & curabat omnes. Mirabile illud alta-

re, in quo vnus agni sacrificium tulit peccata mundi. Ille praestantissimus leuita, qui venit ut non ministerium exigeret, sed ut omnibus exhiberet suae ministerium passionis, cui portio Deus, qui hic nihil possederit, ut omnia possideret. Quid autem dicam de Hebraeo, quem lex sex tantummodo iubet seruire annis, & septimo anno exire a seruitio? Quis iste Hebraeus seruus? Quis Hebraeus liber poterat intelligi? Quis tantus, ut annos aeternos in mente habens, videat verum Hebraeam, qui non in perpetuum manet seruus: sed sex annis seruilis functus obsequio, septimo anno gratiam libertatis adipiscitur? Cuius videtur Isaac patriarcha seruitutis & libertatis non ignorasse mysterium, qui ait: Seruus fratri tuo, & erit cum deposueris & solueris iugum eius a collo tuo. significans fore tempus, quo & si quis seruerit, hic positus, fratri suo, postea tamen exactis annis, qui sex istis diebus, atque istis quos hic exigimus mensibus colliguntur, soluat iugum a ceruice sua, quod sit septimo anno remissionis. Coniicere possumus verum Hebraei typum in Ioseph, qui portauit seruitutis iugum, sed eum culpa non cepit, non carcer inclusit, non Aegyptus decolorauit. Coniicimus in Petro, Ioanne, Iacobo, qui creati & instituti sub iugo legis, soluerunt tamen fratris sui Iudaicum iugum, vbi legitima tempus quietis aduenit, quando resulsit his remissio peccatorum: & hoc tamen hic in umbra adhuc gestum comparatione caelestium. Quanta autem quies illa, quae ex lege coniicitur, in Evangelio reuelatur, dicente Domino Iesu: Volo ut vbi ego sum, & isti sint mecum? Quam beatus, qui istius habitationis fructum, quietis consortium illic potuerit promereri? Tunc intelligit quid sit aperuisse oculos ut videret mirabilia de lege Dei. Bene admonuit lectio Evangelij quae decursa est, in qua sanatus est leprosus ille, qui ait: Si vis, potes me mundare: in voluntate Domini constituens potestatis effectum. Cui respondit similiter: Volo, mundare. Praemissa pictas voluntatis, sequuta potestatis auctoritas est. Omnibus dicit Iesus, Volo: qui non vult esse peccatum. Velle Christi, commune in omnes est: mundari, fidei est credentis in Christum. Et tetigit eum. Tetigit eos, quorum fide tangitur. Denique dicit: Tetigit me aliquis. sentio enim virtutem exisse de me. Habes operationem immaculati corporis, habes remissionem diuinitatis. Sed ut plenius sanaretur, aperuit oculos eius, dicens: Vade, ostende te sacerdoti. Multos sacerdotes habebat synagoga: sed qui oculos aperit falsos non vidit sacerdotes, verum aspicit. Quis est verus sacerdos, nisi ille qui est sacerdos in aeternum? Et ideo pater dixit ad eum: Tu es sacerdos in aeternum. Aperuit ergo oculos eius, & vidit, & intellexit quale munus pro emundatione sui debet offerre. Beatus qui audit haec, quanto beatior qui videt, qui se vero potest ostendere sacerdoti, ut non habeat quod timeat in se videri, qui se prius aspicit facie reuelata? Nam nisi ipse se prius viderit, non audebit se ostendere, sicut Adam qui se occultare cupiebat, quia se non agnoscebat. Sed iam etiam id quod sequitur consideremus.

Aduena ego sum in terra: ne abscondas a me mandata tua.

Non cuiuscumque vox ista est, sed eius qui terrenis renuntiauerit voluptatibus, & omnis mundanae cupiditatis exuerit affectum. Ille est in hac terra aduena, qui potest dicere: Nostra autem conuersatio in caelis est. qui suam habet in Domino portionem, qui potest dolere quod diutius viuat in terris, qui vitam huius longauitate lassatur, cui prolixitas habitationis huius fastidio sit, quam sanctus aueratur, & dicit: Vae iis qui habitant in terra. Qui dissolui non timeat: & si soluatur, praesumat se cum Christo futurum: hic vere peregrinus in terra est, quia sanctorum est caelis. & domesticus Dei, & thesaurum sibi condidit in caelo. Non utique is exiens de Aegypto, in hanc intelligibilem Aegyptum remeare desiderat, nec deposita senectutis & mortis paucis conuinia, nec horrea struit messibus recondendis iam alienis victurus atatibus, sed sola diues virtutum fecunditate, ea congregat quae sibi nec senectus perditum dare, nec mors possit auferre. Meritoque dicit:

Concupiuit anima mea desiderare iudicia tua in omni tempore.

Quod utique non facit nisi liber a vinculis, nec solum a vinculis sollicitudinis saecularis, sed etiam a vinculis charitatis humanae. Vincula complura sunt in hoc saeculo: vincula sunt desideria viuendi, vincula sunt oblectamenta voluptatum, vincula sunt honorum, vincula coniugij. Denique dicit tibi bonus magister: Solutus es ab uxore: ne quaesieris uxorem. Nec tamen peccat qui uxorem acceperit, sed incedit sibi vincula mentis, quia sollicitus est quomodo placeat uxori. Beatior esset, si Deo soli placere desideraret. Cernis autem quia ligatus est, quia sui non habet corporis potestatem. Ergo quia mandatum Dei est, quod legis, oraculo, & apostolico sermone depromptum est, ne quis uxorem, diuitias, honorem, necessitudines Deo praeferat: qui autem praetulerit, sit obnoxius iudicij Dei: ideo prius poscit ne abscondat ab eo Deus mandata sua. Qui enim mandata Dei cognouerit, & custodierit, non refugit iudicia diuina, sed desiderat, meritoque tamquam reuelatis sibi mandatis ait: Concupiui desiderare iudicia tua in omni tempore. Non dixit: Concupiui iudicia: sed, Concupiui desiderare. Sicut enim vita viuere plus est quam viuere (viuere namque commune etiam huius est vita, vita autem viuere beatorum est) sic concupiscere ut desideremus iudicia Dei, plus est quam desiderare iudicia. Concupiscimus enim desiderare, quasi non sit potestatis nostrae desiderium, sed gratiae Dei. Cum enim Dominus oblectari nos viderit cupiditate desiderij iudiciorum suorum, sobrium auget affectum. Cum autem peccamus, non concupiscimus desiderare iudicia Dei. Neque enim aegrotus vti desiderat, vel incidi, ut possit recipere sanitatem. Refugit qui grauius aegrotat, ne vratur, ne incidatur, ne alligetur, ne ablineat a cibo. Qui autem salutarem habet valetudinem, medico securus occurrit. Vnde etiam Dominus non otiose ait: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum. non solum desiderans, sed etiam geminato desiderio concupiscens remissionem tribuere peccatorum. Concupiscamus ergo & nos desiderare iudicia Dei.

1. Cor. 11.

Bona cōscientia quæ cum examinatur, probatur. Et concupiscamus desiderare in omni tēpore, vt nullū momentum bonæ prætereat vacuum cupiditatis.

Increpasti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

Philip. 2.

Cum Dominus Iesus per obedientiam genus humanum redemerit, iustitiam reformauerit, serpens autem per inobedientiam peccatum introduxerit, quid vitij habeat superbia, hinc æstimare possumus, cuius auctor diabolus est, quem inducit Propheta dicentem: Ponam thronum meum super nubes, & ero similis altissimo. Itaque cum sit nequissimus, vt honorem non dederit Domino Deo nostro, peiores tamen discipulos erudiuit. Ille enim se sic exaltauit, vt vellet æquari & similis esse altissimo: discipulus autem eius, vt significatur ab Apostolo, indignaturus est æqualem se similemque æstimari Deo.

1. Ioan. 1.

Esa. 14.

Scriptum est enim: Cum reuelatus fuerit homo iniquitatis, & filius interitus, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus. Magister igitur similem honorem præsumit, hic superiorem. Ideoque & Dominus ad discipulos suos dixit: Maiora his facietis, vt quibus serpens plus ademerat, quam ipse amiserat, maiora Christus facere donaret, quam ipse in terris fecerat. In se enim voluit principē mundi fallere, in discipulis triumphare. Itaque à tātō volens crimine vindicare humanum genus, introduxit Phariseum & publicanum in templo orantes: & docuit, etiam si bona cetera habeat, quod magis superbus offendat, quam humilis, qui nulla virtutum dote subnixus sit. Studet enim supplantare diabolus bonis operibus intentos. Quantum laborauit Phariseus ille ne raperet aliena, ne iniustus esset, ne adulteraret? Quantum laborauit ne peccaret, sicut peccabat publicanus? Quantum laborauit vt bis in sabbato ieiunaret? Quantum laborauit vt decinam daret omnium quæ acquireret? Quis nostrum hæc facit? Quanti habent possessiones, & soli incubat fructibus, & solis sibi messes reconduunt? Aduertit hoc diabolus, & perfudit eum vlcere graui, vt non teneret caput, mente carnis inflatus: & in eo in quo laudabilis fore crederetur, ibi reprehensibilior iudicaretur. Agebat enim gratias Deo quod non esset raptor, adulter, iniustus. Quam noxiè ei iuctatus est serpens, & grauibus eum spiris ligauit? Superiorem fecit, vt de altiore deiiceret: inferiorem se præbuit, vt sublimiorē casu grauiore prosterneret. Mala ruina est arrogantiæ, quæ superiorem subruit. Mala hæc iucta serpētis, qua se in plurimos torquet anfractus. Inflare volebat & Paulū. Quem Paulum? Illum utique Apostolum, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum. Et pene deceperat, ita vt stimulū carnis suæ, qui se humiliabat, rogaret auferri. Sed bonus Dominus, qui Paulum infirmitatibus vellet facere fortiorem, adhibuit ei angelum fatang, vt suis diabolus artibus vinceretur. Nō mentiebatur Phariseus, immò etiam vera dicebat: sed omnis qui se exaltat, etiā si vera dicat, offendit. Denique probatior Phariseus ingressus est templum, quam publicanus: & tamen condemnatus exiuit. Quantum crimen superbi, vt ei etiam adulteri præferantur. Denique Dominus, qui aliis donat, super-

2. Thess. 2.

Ioan. 14.

Ibidem.

Luc. 18.

Luc. 12.

Coloss. 2.

Luc. 18.

Galat. 1.

2. Cor. 12.

Ibidem.

Luc. 18.

Ibidem.

1. Matt. 21.

bis resistit, & tamquam concreditur iis qui se exaltant, sibiq; hoc certamen vendicat: & qui aliis comparitur, arrogantes increpat: quia nihil grauius, quā vt fratres nostros pauperes superbo oculo despiciamus, conformes nobis intolerabili repellamus fastidio, nostra indignos gratia iudicātes, quia sunt inopes: quum paupertas facilius sit Deo quā thesaurus acceptior. *Maledicti* (inquit) *qui declinant à mandatis tuis*. Suprà dixerat: Ne abscondas à me mādāta tua. & ideo quasi reuelata sibi mādāta cognoscens, condēnat eos qui declinauerint à mandatis cælestibus. Et bene dixit: *Qui declinant*. directum enim mandatum est: ideo ab eo nemo desleat. Monet autem qua ratione hic dixerit: Ne abscondas à me mandata tua. Quod enim absconditur, obscurum fit & occultum; cum suprà dixerit: Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos. Si lucidum mandatum, quomodo absconditur, cum lucernam nemo ponat sub modio? Nisi fortè lucidum est vnum mādātum, multa autem mandata abscondita sunt. Nam iudicia tua, inquit, sicut abyssus multa. non iudicium sicut abyssus, sed iudicia dicuntur. Vide autem ordinem. Suprà ait: Ne repellas me à mādātis tuis. in sequenti ait: Ne abscondas à me mandata tua. hic ait: *Maledicti qui declinant à mandatis tuis*. Verè maledicti qui declinant à mandatis tuis, qui referre gratiam debuerunt: primò, quia non sunt repulsi: secundò, quia non abscondi à se diuina mandata meruerunt. Declinat ergo aliquis quod optauit.

Aufer à me opprobrium & contemptum: quoniam testimonia tua exquisiui.

Si contemptus opprobrij loco ducitur, quomodo scriptum est: Cōtemptibilia mundi elegit Deus? Sed considera quia mundi contemptibilia dixit, non Dei. Quod enim in hoc mundo contemptibile, hoc pretiosum est apud Deum. Denique humilitas in hoc mundo contēnitur, sed Dei iudicio comprobatur. Et si publicanus se humiliauerit, exaltatur. Audi quem pro nihilo non habeat Deus. Qui cumque sanctus est, qui sine macula viuuit, veritatem custodit, nō appetiuit proximum suum, ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, omnia que malitiæ sunt reprobauit: talis etiam si sit gentilis, deuotione humilitatis à Deo comprobatur. Superbi autem velut phariseus, arrogantia sua pro nihilo ab illo æstimantur. Denique gentilitas nō est, deuotio autem manet in aternū. Caue ergo ne Christo opprobrio sis, nō mihi quicumq; maledicat, & quasi peccatorem despiciat. Quam graue, si Christus dignum opprobrio ducat? Vt tibi, inquit, Corozaim & Bethsaida, quæ condemnantur quia non egerunt pœnitentiam delictorum suorum. Nos ergo agamus, vt à nobis auferatur opprobrium. Quis autem est qui non est opprobrio dignus? Qui exquisiuit Domini testimonia. Multi quidem sunt qui volunt inferre opprobriū seruis tuis, sed ipsi sunt magis probrosi: quia pro nomine tuo pati opprobrium, gloriosum est. Et ideo ait:

Etenim sederunt principes, & aduersum me detrahebant: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.

Vox

supra 7. 5. Act. 5.

Matt. 26. Matt. 27. Ioan. 19.

Psal. 18. Luca 11.

Isaia 49.

Psal. 35.

Luc. 10.

Act. 4.

Act. 5.

Isaia 1.

Hiere. 31.

1. Paral. 24.

Daniel. 13.

Phos. 6.

Sapient. 2.

Vox martyris est, qui perductus ad iudicium persecutorum, cum cogereur idolis immolare, & constanter resisteret: iudices autem sedentes in tribunalibus stipati officiis, indignantes quod suis non obsecundaretur imperiis, cum conferrēt quo dignum supplicio censerent, stabat intrepidus dicens: *Sederunt principes, & aduersus me detrahebant*. Est etiam Domini vox ista, cū conuenisset presbyteriū plebis, & principes sacerdotum & scribæ, & ad concilium Iudæorum deductus esset dicentium: Quid adhuc desideramus testes? audiuius enim de ore ipsius. Et cum staret ante præsidem, & duceretur ad crucem, quid pulchrius diceret, quā, *Sederunt principes, & aduersus me detrahebant*? hoc est, me itante sederunt principes. Et quia tribunalium fulcro sublimes erant, Dominum non videbant. Sederant ergo elati fastigio principatus, nec principem principum cogitabant. Sed parum hoc. *Aduersus me* (inquit) *detrahebant*. Ego eorum redemptor adueneram, ego veneram vt omnium peccata mundarem, vt recuperarem amissos, restituerem paradiso sancti Iacob hæreditatem: & illi *aduersus me detrahebant*. Et ideo imitatores mei, discipuli mei, nolite iniuriam erubescere, si steteritis ante principes pro nomine meo, cum ego steterim pro vestra salute. Denique traditus in custodiam Petrus cum cæteris Apostolis, & postera die statutus ante concilium, constanter dicebat: Principes populi, & seniores Isracl, si nos hodie diiudicamur quod benefactum sit homini infirmo, in quo iste saluus factus sit, notum sit omnibus vobis, & omni plebi Isracl, quod in nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste adstat coram vobis sanus. hoc est, vos estis qui statuistis & Christum. Gloriæ loco ducimus istam iniuriam, quia arguimur pro ægroti hominis sanitate: hanc hæreditatem seruulis Saluator omnium dereliquit. At illi conferebant inter se, dicentes: Quid facimus istis hominibus? Et dimiserunt eos. Gloriabatur ergo Petrus, & vnusquisque Apostolorum, quia digni habitus sunt qui iniuriam pro Christi nomine sustinerent. Recte ergo tunc dicerēt singuli: *Etenim sederunt principes, & aduersus me detrahebant*. Sederunt principes aduersus Esaiam, & disputauerunt vt secaretur: sed non timebat eos qui dicebat: Audite principes Sodomorum. Sederunt aduersus Hieremiam, vt mitteretur in lacum. Sederunt aduersus Zachariam, qui occisus est inter templum & altare. Sederunt aduersus Susannam, & contra castitatis feminam iudicabant. Sed vt ostenderetur principum bonum non esse cōcilium, excitauit pueri spiritum Dominus, & quā principes reā mortis pronuntiauerant, eandem propheta totius innoxia criminationis absoluit. Sūt & alij principes qui aduersus nos detraçant, de quibus dicitur: Quoniam nō est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinē, sed aduersus principatus & potestates, aduersus mūdi huius rectores tenebrarū harum, aduersus spiritalia nequitia, quæ sunt in cælestibus. Isti sedent & explorant qui iustus sit in hoc sæculo, qui Christianus intentē Deo seruiat, studiosus boni operis & facti. Detraçant de eo, dicentes: Insidiamur illi, impediamus eū, prohibeamus eum efficere quæ desiderat: conteramus eius mentem,

frangamus animum eius aduersis frequentibus ac repentinis: & si Deo probatus est propter iustitiam, rogemus dari nobis tentationes eius. Neq; enim in tantum propheta, tentationum eius quas plurimas subiit, potestatem habere potuissent, nisi Dominus probandi sui militis ansam dedisset, vt maiore cum gloria coronaret. Quis igitur regem Saul excitauit in eum, nisi spiritus malus, sicut legimus, qui se dolebat excludi quotiescumque Dauid vel citharæ sono, vel honorum consiliorum operumq; fidibus ac neruis mentem regis animūque mulcebat? Quis excitauit Doech Syri nequitiam, vt sanctum virum proderet, & hospitem humanitatem deduceret in periculum sacerdotis? Quis inflammat ardoem Ammon, vt domum inceſtaret propheticā, & contristaret animū patris alterius inceſti libidine, alterius iniuria, & qui aliis prophetabat, domus suæ mala prouideri non potuerit? Quis armauit furorē Abessalon, vt patrem domo excluderet, & parricidali persequeretur prælio? Sed cum propè viribus regni iam esset sanctus inferior, hoc vno incēsa aduersum se diaboli restinxit spicula, quod cum filius necem peteret patris, ille tamen salutē filij pietatis mandabat affectu. Ergo principes populi, vt Achitophel, & ceteri bellantium duces sederunt. Trahebant principes populi cum Abessalon aduersus prophetam. Et ideo dicit: *Etenim sederunt principes, & aduersus me detrahebant: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis*. Aduertimus arma iusti, quibus omnes aduersariorum repellat impetus. Alibi ait: Circuierunt me, & expugnauerunt me gratis: pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam. hic ait quod studium ei non exercendæ ad belli artes fuerit iuuentutis, non decipiendi aduersantis astutia vlla cordis, vt illum vinceret quem videbat: sed aduersum eos præliabatur quos non videbat, maiorque in eo pietas quā virtus corporis militabat. Itaque in Dei exercebatur iustificationibus, vt contrario icū diabolus vulneraret. Ille cum ab intentione iustitiæ & studio deuotionis, occupationibus bellicis conabatur abducere, hic magis se diuini operis & cultus meditatione occupabat. Itaque Dominus protexit eum, in quem sperauit, cum quo loquebatur, cui toto adhærebāt affectu. Iustus enim aut cum Deo loquitur orando, aut diuina loquitur opera laudando: & semper loquitur opera Dei, ne loquatur os suum opera hominum. Nihil terrenum iustus loquitur, nihil mortale agit. Ideoque dicit:

Etenim testimonia tua meditatio mea est, & consilia mea iustificatio tua.

Aduertis quid doceat, quod hæc debeant esse consilia iusti, vt meditetur mandata Dei, & exerceatur in Dei laudibus & oraculis, vt iustificet Dominum semper. Qui facit quæ Deus mandat, quæ credit Deo placere, Deum iustificat. Quod ex lectione Euangelij possumus intelligere, dicente Euangelista, quia Pharisei spreuerunt consilium Dei, non baptizati baptismo Ioannis: Publicani autem iustificauerunt Deum, baptizati ab eo. Ideo Dominus ad Ioannem dicentem: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? respondit: Sine modo, sic enim oportet nos implere omnē iustitiā.

Bb iij

106 1. & 2.

1. Reg. 13.

1. Reg. 16.

1. Reg. 22.

1. Reg. 13.

1. Reg. 15.

1. Reg. 17.

1. Reg. 18.

1. Reg. 15.

Psal. 108.

Psal. 116.

Luc. 7.

Matt. 3.

Qui ergo facit mandata Dei, iustificat Deum, quia facit eius iustitiam: & bonum est ut consilium Dei sequantur hominum consilia: quia Dei consilium certum semper, nostra autem plerumque incerta consilia ex rerum probantur euentu.

In octonarium quartum enarratio.

Daleth.

Quarta littera secundum Hebræos Daleth, significat Latine timorem, vel (ut alibi inuenimus) natiuitatem. Sed utrumque potest congruere & conuenire sensui. Natiuitas enim eorum est quæ generantur in hoc sæculo, per quam intelligimus corporalia & materialia, quæ sunt caduca: & ideo à timore non distat. Ex corporalibus enim & materialibus nascitur timor. Quid enim est terrena natiuitas, nisi timor? Denique inde cœpit versus:

Adhæsit pauimento anima mea: uiuifica me secundum verbum tuum.

Per pauimento terram intelligimus, per terram materialia. Peccatori autem dictum est: Terra es, & in terram ibis. eo quod diuinis mandatis inhærendum non putauerit, sed in materialia & corporalia deflexerit, cui impressa fuerit vitæ huius sæcularis delectatio. Denique eiectus de paradiso, hoc est, ex illo sublimi & cœlesti loco, ad quæ raptus est Paulus, siue in corpore, siue extra corpus nesciis: ex illo ergo eminenti loco deiectus in terram, deplorat Adam dicens: Adhæsit pauimento anima mea. Sicut alibi ait: Humiliata est in puluere anima mea, adhæsit in terra venter meus. Pœnitentiam gerentis hæc vox est, qui meminisset adhærentem se Deo nescisse nec potuisse discernere (quod non disceuit & Paulus) utrum in corpore esset an extra corpus: ita infirmitatem pigritiamque corporis minimè sentiebat, cui Domini adhærebat præsentia. Spiritus ergo propheticus, qui dolorem expressit, vel Dominus, qui suscepit eius infirmitatem, personam representat Adæ, & assumit eius affectum. Loquatur ergo Adam: Adhæsit pauimento anima mea. Qui antè beatissimum auram carpebat ætheream, curas vitæ huius & tædia nesciebat: is nunc sollicitudine mundi huius, luxuriæ studio, pecuniæque cupiditate curuatus, ut vulpis foueis se inserit, latibulisque terrestribus. Merito adhærebat pulueri, qui se leuare non poterat, nisi eum supra crucem suam Christus leuasset. Merito adhærebat pauimento, qui se abscondebatur à Christo. Non adhæret pauimento, cui dicit Iesus: Sequere me. Non adhæret pauimento qui audit & sequitur legem dicentem: Post Dominum Deum tuum ambulabis, & ipsi adhærebis. Quomodo ergo pauimento adhæreat vnusquisque, quomodo Deo, audi dicentem: Qui adhæret meretrici, vnus corpus est: qui autem adhæret Deo, vnus spiritus est. Terra ista quam gerimus, meretriciis quibusdam nos illecebris capit, & quasi vultus quosdam voluptatum, corporaliumque delectationum fucus illinit, ut lateat in his veritas, & forensi quadam specie decipiant appropinquantés. Sed quum interiorem oculum mentis ad tempus obduxerint, postea tamen decusso velut quodam puluere voluptatum

huiusmodi decore, quàm sit isanis gratia sæculi huius aut corporis, facilè deprehenditur. Bonum est igitur adhære Deo, nec inflexam ceruicem habere ad mundi. Ideoque Ecclesiæ vel forti animæ dicit Sapia: Sicut turris Dauid ceruix tua, quæ ædificata est in Talphioth, mille clypei pendent in ea, omnia iacula potentium. Erecta enim ad Deum ceruix, & iugo Christi habilis, quæ nulla in terras illecebrarum inflexione curuetur, sicut Christi regalis est turris, cui iugum suum Nabuchodonosor non possit imponere. Condidit enim turrim illam Dauid, ille manu fortis, & supra murorum ædificauit excelsa, ut subsidio pariter & decori sit. Subsidio, quia hostem præuidet & repellit: decori, quia non solum inter humilia, sed etiam inter excelsa supereminet. Ita tamen subsidio vel decori, si habeat in se verbi dogmata velut quædam phalerarum monilia: habeat etiam iacula potentium prophetarum, quæ aduersus omnem extollentem se altitudinem laceris quibusdam fidei diriguntur. Noli igitur in puluerem mortis deducere animam tuam, cui Dominus etiam naturalem altitudinem tribuit, & vigorem quo se excitet & assurgat. Vnde etiam de hac coniunctione animæ & corporis dictum oportune accipitur, eo quod in naturali vitæ nostræ mysterio connexa anima corpori velut humi reptet, & pauimento adhæreat: partim propter hoc terrenum habitaculum, partim quia corpus istud de terra est. Et regionis igitur diuersoriam, & materia ipsa corporis nostri huic concurrunt sententiæ. Ideoque pulchre Apostolus de mortis huius corpore liberari cupit: quia carcere quodam claudimur, & in quodam luxuriæ gurgustio siti, tenebris inuoluimur delictorum. Ergo secundum voluntatem Dei ambulemus, ut adhære dicamur Deo. Nam qui secundum corporis appetentiam viuit, caro est: qui secundum præcepta Dei, spiritus est. Non ergo fiat anima nostra caro, hoc est, ut dicamur caro, sicut & illi qui in diluuiio perierunt, de quibus dictum est, Quia caro sunt: sed magis caro nostra obediens animæ gubernaculo, fiat anima, & hoc appellari mereatur nomine, sicut appellata est familia patriarchæ Iacob, & generationis eius sancta posteritas. Sic enim scriptum est: Hi filij Balæ quam dedit Laba Rachel filia suæ: peperit hæc Iacob animas septem. Et ibidem: Omnes autem animæ quæ intrauerunt cum Iacob in Ægyptum, quæ exierunt de femoribus illius, præter vxores filiorum, sexaginta sex. Et in principio Exodi legimus: Erant autem omnes animæ de Iacob quinque & septuaginta. Ergo illi qui habitabāt cum Ioseph, & de Ægypto exierunt, animæ sunt. Qui autem cum essent angeli Dei, hoc est, vitæ probitate angelorum imitantes gratiam (qui enim non ducunt vxores, & quæ non nubunt, erunt sicut angeli in celo) qui ergo cum angeli viderentur, capti sunt decore femineo, hi caro sunt, sicut Dominus Deus dixit: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum, propter quod caro sunt. Et merito expertes libidinis angelis comparantur; caro non sunt, quia non sunt in carne, sed in spiritu, quales erant illi qui doctorem Apostolum sequebantur, quibus ait: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu. Qui autem corporea sceminarum capiuntur

Gen. 6. Hier. 5. Cant. 4. Hier. 27. 1. Paral. 11. 1. Reg. 17. Rom. 6. 2. Cor. 10. Psal. 21. 2. Cor. 5. Genes. 2. Rom. 7. Rom. 8. Genes. 6. Psal. 31. Prouer. 18. Genes. 3. Mat. 23. Psal. 93.

tur libidine, caro sunt: atque vtinam caro tantum, & non etiam equi adhinnientes, quia in vxorem, inquit, proximi sui adhinniebant. Rogat ergo qui deiectionem animæ suæ sentit ad pauimento vsque curuata, ut viuificetur secundum verbum Dei, quod animas ad se trahit quascumque, & miseratione sui leuare cupiens abducit à terris. Viuificatur autem anima quæ vias ambulat Christi, peccato mortua, Deo viuēs, ita ut mors peccati dominatum in ea post hæc habere non possit, posteaquam consepulta cum Christo iustificata est à peccato. Sed qui viuificari cupit, vias suas antè pronuntiet. Ideoque secundo versu ait:

Vias meas pronuntiaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.

Pulchro ordine ad iustificationes Dei perueniendum putat, ut primùm sua peccata fateatur. Sic enim docemur & alibi: Dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Itaque scire debemus quid sit vias suas ambulare hominem, & vias Dei. Qui facit voluntates carnis, & viuit secundum concupiscentiam mundi huius, vias suas ambulat, quibus delectatur & gaudet. Qui autem venit voluntatem facere patris sui qui in cælis est, cuius cibus est ut mandatum Dei compleat, qui non quærit quod sibi voluptati sit, sed quod placeat Deo: ille viam Domini pergit, illam viam quæ ait: Ego sum via, veritas, & vita. Vides ergo quia ille viuit secundum verbum Dei, qui viam ambulat Christi. Ipse etiam Dominus Deus in Deuteronomio docet quomodo in viis suis ambules, dicens: Et nunc Israel quid Dominus Deus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, & seruias Domino Deo tuo ex corde tuo, & ex tota animâ tua custodias mandata eius & iustitias eius? Liqueat igitur alias vias esse carnis, alias Dei: & si quis velit ambulare vias Dei, sciat ei prius esse vias carnis & corporis & sæcularis sapientiæ deferendas. Relinquens itaque eas Dauid, pronuntiat, & apud Deum non tacet. Confiteatur errores, non tacet lapsus. Simile illi hoc dixit: Annuntiabo aduersum me iniquitatem meam Domino. Si enim se accusauerit iustus, vocem parati accusatoris excludit, qui solet acerrime peccata, & vniuscuiusque exaggerare flagitia. Obstruit ergo os eius, qui ipse de se fuerit antè confessus, & præstruit veniam confitentis. Verecundia excusat reum, pudor suus accusat auctorem. Qui enim sua delicta non tacuit, videtur in se doluisse quod fecit, in diabolo prodidisse quod suasis. Ideoque ait scriptura: Iustus in exordio sermonis accusator est sui. Qui se accusat, etsi peccator est, iustus esse incipit, quia nec sibi parcat, & Dei iustitias confitetur, quem putat latere nihil posse. Vtinam Adâ se prius accusare quàm celare voluisset. Sed non satis est ut confiteamur errorem: verum etiam si corrigi volumus, à Domino postulemus ut doceat nos iustificationes suas, ne postea errare possimus. A Domino igitur doceri petit, quia vnus est magister noster, ut ait Christus: Nec otiosè hoc petit, non enim ille beatus quem docet homo: sed quæ tu erudieris Domine. Vbi que meminit sui, nec putat satis esse ut doceat eum iustificationes suas Dominus Deus noster, sed addidit:

Viam iusticiarum tuarum insinua mihi, & exercebor in mirabilibus tuis.

Vide ordinem. Prius est ut dicamus Domini iustificationes, deinde ut gradus quosdam iustificationum & ordinem nouerimus, quid prius, quid consequens esse debeat. Nam scire quid facias, & ordinem nescire faciendi, non est perfectæ cognitionis, offendunt plerumque præpostera. Denique iustus est qui se in exordio sermonis accusat: iniustus autem, qui quod prius negauerat confitetur. Ille verecundiæ inuenit gratiam: hic notam incurrit impudentiæ. Ita ordinis ignorantia conturbat negotiorum naturam, formamque meritorum. Ille autem qui didicerit primò mysteria Dei, deinde ordinem mysteriorum, exercetur in mirabilibus Dei. Græcus ἀδολοχῶσιν posuit, quod dicit Latinus, hallucinabor. In quo videtur esse aliqua sermonis offensio secundum vulgarem consuetudinem, quia ἀδολοχῶσιν vulgo æstimatur, vel hallucinari, plus quàm oportet aliquid loqui, & superfluum dicere quod audent fastidio sit: & videtur esse præter ordinem, quum ordo rerum videatur afferre fastidium; ut si causam velis enarrare aliquam, & ordinem non serues, auditor autem ad rerum festinet exitum, superiora fastidit. Sed nõ potest plenè instrui, nisi qui ordine sui cuncta cognouerit, vnde non solum factum deprehenditur, sed etiam facti pondus, & facientis affectus. Ideoque Dauid quasi bonus sui iudex atque arbiter, prope vsque ad fastidium vult doceri, & vel superfluo immorari tempore, quàm necessarium ordinem præterire. ἀδολοχῶσιν enim vel hallucinatio, videtur longa quædam esse meditatio, & morosa quædam mentis intentio: à quo non longè abest exercitium vel animi vel corporis. Nam ut ille qui exercet membra sua palæstra, diutius exercet ut roborerit: ita qui exercet mentem suam in scripturis diuinis vel in consiliis, diutius exercere debet. Exiuit in campum Isaac. Græcus dixit ἀδολοχῶσιν, Latinus deambulare, vel exerceri. Rebecca veniebat, typus in ea præfigurabatur Ecclesiæ, parabantur nuptiæ, in quibus sacramentum foret magnum. Videns patriarcha ista mysteria, exiuit in campum, diffundens acrimoniam suæ mentis, & deambulans in innocentia cordis sui. Diuersis vtique cogitationibus exercebat animum, & in mirabilibus mysteriis delectabatur: cuius ut imitator euaderet sanctus Propheta, doceri iustificationes Dei, & viam iusticiarum celestium cognoscere gestiebat, ut non dormiret anima eius sæculi istius somnum, nec mundaniæ captus vanitatis illecebris, à persequenda veritate intentione difflueret. Qua ratione ergo doceri velit, subtexuit dicens:

Stillauit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

Stillauit. Aliqui codices habent, dormitauit, quia ἐνώσειεν & ἕσειεν duabus litteris diffonât. Potuit interpres vel antiquarius scriptor hic falli. ἐνώσειεν dormire est, ἕσειεν stillare. Perfectus non dormitat, qui diuinis animum intendit mysteriis, denique ipse alibi dicit: Si dederò somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, sed vigilat semper: & si

1. Cor. 14. Galat. 2.

Psal. 113.

1. Cor. 11.

Deut. 5.

Num. 20. Num. 33.

Exod. 13.

Psal. 98.

Exod. 13.

Esa. 19.

Luc. 1. Esa. 19.

& incipiant esse qui non erant. Et ideo quia via etiam vita est, secundum illum qui ait: Ego sum via, veritas, & vita: viam quaeramus, ut vitam habere mereamur. Audiamus ergo illum qui viuit in Christo. Viuit autem qui ait: Sed nos qui viuimus, benedicimus te Domine. In Christo enim Iesu etiam quicumque mortuus fuerit, viuuit. Audiamus, inquam, quid dixit ut viuere.

Legem mihi constitue, Domine, viam iusticiarum tuarum, & quaeram illam semper.

Miles qui ingreditur iter, viandi ordinem non ipse disponit sibi, nec pro suo arbitrio viam carpit, nec voluntaria captat compendia, ne recedat a signis, sed itinerarium ab imperatore accipit, & custodit illud, praescripto incedit ordine, cum armis suis ambulat, rectaque via consistit iter, ut inueniat commutatum parata sibi subsidia. Si alio ambulauerit itinere, annonam non accipit, mansionem paratam non inuenit, quia imperator iis iubet haec praeparari omnia qui sequuntur, nec dextera nec sinistra a praescripto itinere declinat, meritoque non deficit qui imperatorem sequitur suum. Moderate enim ambulat, quia imperator non quod sibi utile, sed quod omnibus possibile, considerat: ideo & stantias ordinat, tri-duo ambulat exercitus, quarto requiescit die. Eliguntur ciuitates, in quibus tri-duum, quatrimum & plures interquantur dies. si aquis abundant, commercii frequentantur: & ita sine labore conficitur iter, donec ad eam urbem perueniatur, quae quasi regalis eligitur, in qua festis exercitibus requies ministreretur. Hanc legem viandi esse praescriptam Christo ducente sanctis commitantibus recognoscas velim. Profecti sunt enim & patres nostri de terra Aegypti per longa spatia terrarum, quorum stantiae omnes, mansionesque descriptae sunt, donec Cades, id est, ad sanctam terram perueniretur. Ista sunt stantiae filiorum Israel, quas descripsit Moyses ex praeccepto Domini. Aduertimus ergo quis, has ordinauerit mansiones, quomodo ambulare oporteret filios Israel. Praebat enim illos Deus per diem in columna nubis, ut refrigeraret viantibus: noctu autem in columna ignis, ut viam ostenderet ambulatibus, & tenebras dimoueret. Lex viarum columna erat & ignis & nubis. Denique in columna nubis loquebatur ad eos, ubi volebat exercitum requiescere labore itineris, non mouebatur columna ignis, nec transibat nebula lucis. Quando autem volebat exercitum mouere, prouehabatur & columna ignis in nocte, columna autem nubis in die. Illa autem columna nubis specie quidem praecedebat filios Israel, mysterio autem significabat Dominum Iesum in nube venturum leui, sicut dixit Esaias, hoc est in virgine Maria, quae nubes erat secundum hereditatem Euae, leuis erat secundum virginitatis integritatem. Leuis erat, quae non homini quaerebat placere, sed Domino. Leuis erat, quae non in iniquitate conceperat, sed spiritu superueniente generabat: nec in delicto, sed cum gratia parturiebat. Aliter quoque hanc interpretationem sumere licet. Venit in nube leui Christus in Aegyptum, hoc est, venit in susceptione corporis in hoc saeculo. In nube venit, quem nebula corporis obumbrabat. Sed leuis erat caro,

quam nulla sua grauabant delicta. Quomodo enim peccatis grauaretur suis, qui auferebat omnium peccata populorum? Ecce, inquit Ioannes, agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Ante hesternum lectum est, quia stabat Iesus, & habebat vestimenta sordida: mea enim peccata portabat. Sumpsit vestimenta nostra, ut nos splendore immortalitatis indueret. Venit in nube leui quasi iustitia: iniquitas enim in talento plumbeo sedet, Christus in corde iustorum, quos peccata non onerant. Et ideo bene lectum est hodie: Quid retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi? Pro nobis verbum suscepit carnis infirmitatem, pro nobis esuriuit, vapulauit, crucifixus est, mortuus est, ut nobis, in quibus ante vita ignobilis & degener habebatur, inciperet mors esse pretiosa. Sed reuertamur ad confectionem itineris, & ordinem mansionum. Et tu sequere spiritualiter hanc legem viandi, ut ex eas ex Aegypto, & inde promouens fige tabernaculum in Socho. haec prima tibi statio sit. Socho prima mansio est, significans tabernaculum. Fige ergo tabernaculum quod in te est, mentisque tuae stationem confirma, ut radicans atque fundatus maneat in fide Christi. Sequitur mansio in Mara, hoc est, in amaritudine. Non omnes mansiones aequales sunt. Inde ventum est in Helim, ubi fontes duo decim sunt, & septuaginta arbores palmarum. Post amaritudinem, ne populus deficeret, debuerunt amena & fecunda succedere. Inde Raphidin, quod est laudatio iudicij, inde sequitur Sina, habens in se & populi tentationem, & legis promulgationem. Variantur merita mansionum, quia nulli iugis in hoc saeculo viuendi potest esse successus. Bonus igitur imperator alibi manna esurienti populo ministravit, alibi potum de petra fluere, quo sitim populi restingueret, augusta prouisione praecipit, alibi legem dedit, alibi triumphos donauit, ut his beneficiis fatus exercitus nullum prolixi itineris sentiret laborem. Itaque in illo populo typus fuit, in nobis veritas. Nos igitur committamus iter nostrum ductui Domini Iesu, qui legem primo introduxit, & antea per Iesum terram re-promissionis in possessionem populo suo dedit. Sed etiam quando Moyses videbatur ductor esse, aderat illi Iesus: aderat autem illi non palam, nec aperte ductorem aut principem populi sese gerens. Expectabat enim donec Moyses templum expleret suum, quo completo successit Iesus. Itaque si consideres scripturam dicentem: Erunt dies eorum annicentum viginti: videbis mysterium plenitudinis temporum ex centum viginti annis, post quos & Moyses in monte requieuit, & Iesus manifeste mansionum suscepit principatum, ut iam non sub legis timore sit populus, sed resuscitatus a mortuis fructu vitae fruatur aeternae. Ambulemus igitur secundum legis doctrinam: via nobis lex Dei sit. Hanc viam ambulans Ecclesia dicit: Ego flos campi, & lilium conuallium, sicut lilium in medio spinarum. In totam enim terram fides populi credentis exiit, & in spatio posuit pedes suos Christus. Et ideo pulchre ait flos se esse campi. Flos erat etiam Paulus, qui dicebat: Bonus odor Christi sumus Deo. Et vere flos, qui poterat noua & vetera de sui cordis proferre thesauro. Pulchre etiam lilium dicitur Ecclesia

1. Cor. 11.

Zach. 3. 1. Petr. 2.

Zach. 5.

Psal. 115. 1. Petr. 3.

Exod. 12.

Coloss. 2. Exod. 15.

Exod. 17. Exod. 19.

Exod. 16. Exod. 17.

Exod. 19. Exod. 17. 1. Cor. 10.

Genes. 6.

Deut. 34.

Cantic. 2.

Psal. 30.

1. Cor. 2.

Matth. 13.

Cantic. 2.

Cantic. 5. Esa. 63.

Cantic. 1. Cantic. 2.

Ibidem.

Ibidem.

Hebr. 10. Coloss. 2. Exod. 20.

Num. 28.

Deut. 15. Leuit. 25.

Cantic. 2. Leuit. 25. Leuit. 23.

clesia. Sicut enim lilium fulget, ita etiam splendent opera sanctorum. Pulcherrime etiam dictum est, Lilium conuallium, quia in humilibus magis elucet gratia. Sed hoc lilium in medio spinarum, hoc est, inter Iudaeos & haereticos, hoc est, inter sollicitudines huius saeculi, quae mentem hominis animamque compungunt. Possimus etiam aliter accipere, quia sicut lilium inter spinas eminet, ita super omnes conuentus Ecclesia Dei resulget. Refert etiam considerare quod hoc lilium splendore circumfusum sit, intus autem quod habet, rubeum sit, boni & ipsi odoris, eo quod caro Christi velut morali diuinitatis claritudine circumsepta, caelestis habuerit protectionem gratiae. Denique in posterioribus ait: Fratrenus meus candidus & rubeus. Candidus claritate diuina, rubeus specie coloris humani, quem sacramento incarnationis assumpsit. Meritoque & ipsum quod est rubeum, bene olet, quia caro Christi sine peccato est, quam perfidi contrectantes, manus suas inquinauerunt, sancti venerantes, pietatis odore fragrant. Accipit hunc odorem Dominus Iesus fragrans Ecclesiae suae, & ait: Ecce proxima mea bona. Et Ecclesia dicit ad Christum: Ecce bonus fratrenus meus, ecce es bonus tamquam malum in lignis siluae. Huiusmodi pomum odorem gratum habet, ut ceterorum pomorum fragrantiam vincat. Christus ergo affixus ad lignum sicut malum pendens in arbore, bonum odorem mundane fundebat redemptionis, quae peccati grauem deterfit fetorem, & vnguentum potus vitalis effudit. Tamquam malum, inquit, in lignis siluae, ita consobrinus meus in medio filiorum, eo quod super prophetas & Apostolos intima corda hominum verborum suauitate mulcebat. Sed non solum odor, verum etiam cibus suauis in malo est. Ergo cibus suauis est Christus. In vmbra, inquit, eius concupiui & sedi. Legem enim acceperat, hanc sequebatur, hanc eurrebat viam. In lege itaque requiescens, in vmbra Christi requiescebat. Bona vmbra, quae nos ab iniquitatis sole defendit. Cui autem dubium quod lex vmbra sit Christi? Quid est lex diei festi, neomeniae, sabbatorum, nisi vmbra futurorum? Qui dies secundum legem Moyse, ut videamus sex dies, & iterum septimum diem, & sic perpetua saecula? Qui mensis secundum legem Moyse, ut sciens mensem, sciam primam mensis neomeniam, & vera sancta in neomeniis offerenda? Qui secundum legem Moyse annus, sex illis diebus constat, de quibus ait: Sex annis seruiet Hebraeus, & septimo anno liberabitur: ut inueniantur sex anni quibus aliquis operatur terram, septimo autem anno remittit illam profelytis, & pauperibus, & bestiis terrae? Qui septimus annus quo conceduntur debita omnia Hebraeis? In hac vmbra requiescebat patrum fides, prophetarum sancta deuotio. Dicit ergo congregatio religiosa, vel sancta anima: In vmbra eius concupiui & sedi. Vmbra eius est iubilans annus. Quis enim eius mystica videt, ut facie ad faciem cognoscat, quae anno quinquagesimo complenda lege praescripta sunt? Vmbra sunt dies festi secundum legem primo mense, decima die mensis usque ad quartamdecimam, & inde usque ad vigesimam primam mensis. Quae vmbra est celebritas illa inter primum & septimum mensum,

in tempore illo anonymo? Vmbra est, sanctificata libertas in sabbato. Vmbra est dies festus septimi mensis neomeniae, & memoriale tubarum septimi mensis, dies decimus, dies expiationis. Vides quia monas & decas duo festi dies. Item quintusdecimus dies, dies tabernaculorum per octo dies. In vmbra haec omnia. In vmbra prima dies vocata, & octaua dies vocata in vmbra, quae in scenopegiis praescripta secundum legem. Constitue mihi aliquos ex circumcisione credentes, in lege doctos, obseruantiae sollicitos viros, & nunc Euangelij agnitione illuminatos, spiritali saginatos gratia. Dicit in his Ecclesia quae videt Christum, quae sponsum recipit, quae cibo eius pascitur: In vmbra eius concupiui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Qui fructus eius dulcis, nisi praedicatio Dominicae passionis, ut ipse ait: Ecce haereditas Domini, filij, merces fructus ventris? Qui enim dulcior fructus potest esse in faucibus nostris, quam remissio peccatorum? Et bene flos est Ecclesia, quae fructum annuntiat; hoc est, Dominum Iesum Christum, de quo dictum est Mariae: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Ergo ubi gustauit fructum suauitatis, impatiens ad perfectiora festinat, dicens: Introducite me in domum vini, constituite in me dilectionem, confirmate me in vnguentis, stipate me in malis, quia vulnerata charitatis ego sum. Laxa eius sub capite meo, & dextera eius complectetur me. Adiuravi vos filiae Hierusalem in virtutibus & fortitudinibus agri, si suscitaueritis & excitaueritis dilectionem usquequo voluerit. Merito quaerit eum, merito desiderat, quia bene omnia in hoc cursu atque itinere disposuit imperator noster. Primum omnium fidei fundamento tabernaculum hoc confirmandum putauit. Deinde si qua est nobis aspera atque arida & praerupta mansio, imperator tamen iste turbata discernit, arida irrigat, deserta foecundat. Si quid amaritudinis, si quid tentationis, si quid infirmitatis est, ductor noster & amara temperat, & sollicita mitigat, dura dissoluit, & inualida confirmat. Sic ubi vult requiescere rex terrae exercitum suum, non ignobile vicum, non commeatibus indigentem, non arenosa & nuda gignentium, sed urbem aedificiis nobilem, refertam & vberem copiarum, aut agrum amoenum & virentem pascuis, aut nemorosa & campetria stantiis oportuna decernit. Ergo si reges terrae norunt commoda providere sequentibus se, quanto magis Deus qui bonus est, nouit quemadmodum profutura disponat diligentibus se? Ac primum si incognitum carpendum est iter, duces eliguntur viarum, qui praecurrant agmini. Sed hoc imperatores isti inuitiosum sibi arbitrantur: Deus autem praebat cum Hebraei facerent iter. Denique in columna nubis loquebatur ad eos. Et ut scias quia praebat: Deus, inquit, praebat illos: interdum quidem in columna nubis ostendens illis viam, noctu autem in columna ignis: & non deficiebat columna nubis interdum. Hanc praecedentem nobis columnam sequens Ecclesia, non deficientem, ne ipsa deficeret, vmbra eius refrigerabatur, & ideo dicit: In vmbra eius concupiui, & sedi, & dulcis eius fructus in faucibus meis quia a Domino pascebatur, & deducta in locum

Ibidem.

Ibidem.

Cantic. 2.

Psal. 126.

Luc. 1.

Cantic. 2.

Luc. 11.

Exod. 13. Psal. 98.

Exod. 13.

Cantic. 2. Psal. 26.

Cantic. 2. pascuum, & aquam refectiois. Introducite me in domum vini. Iis copiis preparatis querit progredi ad aliam mansionem, in qua mysteriorum gratiam, & latitiae capiat suauitatem. Hinc quoque promouens verum iter, ait: Constituite in me dilectionem.

Ibidem. Bona statua, ubi plenitudo est charitatis. Confirmate me, inquit, in vnguentis, stipate me in malis. Habes alias mansiones, ad quas Ecclesia cum delectatione succedit. Ista mansiones sunt crucis Christi & sepulturae, in quibus vulnerata est Ecclesia, sed vulnere charitatis. Vulnus enim est quod Christus excepit, sed vnguentum est quod effudit. Pomum est quod pependit. Hoc pomum gustauit Ecclesia, & ait: Et fructus eius dulcis in faucibus meis. Et ut scias quia pomum est Dominus, legisti supra: Tamquam malum in lignis filuae, ita confobrinus meus. Nos quoque vulnus fatemur cum praedicamus Christum crucifixum: sed bonus odor sumus Deo, quia crux Christi Iudaeis scandalum, Graecis stultitia, nobis autem virtus Dei atque sapientia est. Hoc vulnere Ecclesia vulneratur, cum Saluatoris sui praedicat mortem, sed hoc vulnus est charitatis. Denique qui non credit, negat: qui diligit, confitetur. Manichaeus negat, Christianus fatetur, & ideo scriptum est: Vtiliora vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici. Pulchre ergo dicit Ecclesia: Quia vulnerata charitate ego sum. Nudemus membra nostra bono vulneri, nudemus sagittae electae. Sagitta haec, Christus est, qui dicit: Posuit me sicut sagittam electam. Bonum est ergo hac vulnerari sagitta. Non mediocri mansionis iste processus: non omnes possunt dicere quia vulnerati sunt dilectione. Dicebant Apostoli cum pro Christo lapidarentur, & Christum praedicarent. Dicebat Paulus cum ter virgis caederetur, & die ac nocte Christum adorandum gentibus disputaret. Dicunt hoc martyres, qui vulnerantur pro Christo: & quia vulnerari pro eius meruerunt nomine, plus diligunt. Ad hanc ergo veniens mansionem Ecclesia, ad hunc processum, ut pro Christo filios suos offerat, ut excipiat vulnera charitatis, quasi bona fidei alimenta reperiens, pietatisque fructus, gustauit ipsa, & hortari cepit caeteros, dicens: Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus sicut malum. Et in malo vulnus est, sed tamen suaue est. Venit iterum ad vallem Botryonis, vidit ingentis vnam magnitudinis, quam duo portare vix poterant, vnus qui praecederet, alius qui sequeretur. Gustauit mysterium in Iesu Naue, gustauit in Caleb, qui dicebant populo: Vidimus terram profluentem mel & lac. Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus. Et addidit Ecclesia dicere: Laeta eius sub capite meo, & dextera eius complectetur me. Adiurauit vos filiae Hierusalem in virtutibus & fortitudinibus agri, si suscitaueritis & excitaueritis charitatem vsquequo voluerit. Et istae mansiones sunt via regali incedentis Ecclesiae. Multae enim sunt mansiones apud patrem meum: testificatur Dominus Iesus, &: Ecce venio, & accerso vos. Bona mansio sapientiae, & siue in laeta eius, siue in dextera, bona mansio, quia via regalis est. Ideoque sapientes nuntij dicunt: Via regali ibimus, non di-

uertemus in dextera neque in sinistra, quoad usque transcamus terminos tuos. Hoc dixerunt missi a Moyse nuntij ad regem Edom, hoc est, terreni: quia terrena omnia, siue in dextera siue in sinistra, mala sunt. Mala mansio insipientia, mala mansio intemperantia, & ideo pertransit has mansiones Hebraeus, non diuertit ad eas, sed pertransit ut perueniat ad sinistram sapientiae & dexteram, & in ipsis maneat, ubi diuitiae simplicitatis, ubi gloria, ubi longitudo vitae est. Longitudo enim vitae in dextera eius, ut ait Salomon: in sinistra autem eius diuitiae & gloria. In dextera vita est, in sinistra requies. Utinam super sinistram eius requiescam, ne quaram ceruicalia. Vae enim iis qui assunt ceruicalia, Ezechiel dicit. Has mansiones praeparat Ecclesiae suae bonus ductor, & per vias sapientiae dirigit iter eius. Denique laudat sapiens vias eius. Via eius viae bonae, & omnes semitae eius in pace. Sed quia sapientia, honestas, claritas, ita perfecta sunt, si habeant charitatem (plenitudo enim legis charitas est) suscitari & excitari vult charitatem. Suscitari in veteri testamento, excitari in nouo. Charitas Deus est, ut legimus, charitas Christus est. Suscitatur ut leo, & catulus leonis, ut Iudaei ascendat ex germine. Resuscitatur ut dormiens, ut recumbens: quia non humana, sed sua & patris maiestate est suscitatus a mortuis. Vnde ait scriptura: Quis suscitabit illum? Non enim poterat illum aut angelus, aut potestas suscitare aliena, cum ipse alios resuscitaret. Ergo cum hic dicit: Si suscitaueritis aut excitaueritis charitatem vsquequo voluerit: de iis dicit qui resurrectionem eius possunt congrue praedicare, ut audientibus ardorem fidei & deuotionis accendant. Vel suscitatur Christus in iis qui primum accedunt, excitatur in iis qui postquam accesserint, dormierunt. Dormit ergo Christus negligentibus, suscitatur in sanctis. Habet ergo Ecclesia per quam gradiatur, habet tabernacula mansionum, in quibus requiescunt sancti, de quibus iste est qui dicit: *Legem mihi constitue Domine viam iustitiarum tuarum.* Bene ait: *Constitue*, ut in pectore eius immobilis & fixa permaneat, nec aliquo saeculi turbine ab eius conuellatur affectu, ut ipse lex sit sibi, opus habens legis scriptum in corde suo, *Et quaram* (inquit) *illam semper.* Non est enim mediocre quod requiritur paradisi gratia, Dei regnum, angelorum consortium, immortalitatisque domicilium. Non ergo vno die quæritur, nec duobus, aut paucis mensibus, sed queritur semper, & queritur per omnia: ut meritum multa concurrant suffragia. *Quæram* enim & omne tempus significat, & per omnia. Cum dicit igitur: *Quæram semper*, sine fine dicit esse quærendum. Sed non satis est quærerere, nisi intelligas etiam quod requiris. Ideoque ait:

Da mihi intellectum, & perscrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.

Quærendum primum, deinde intelligendum perscrutandumque legis omne mysterium, & in corde custodiendum. Quis autem potest custodire legem Dei, nisi intellectum acceperit? Qui autem

autem intelligit & scrutatur, scrutando in semitam mandatorum deducitur. In quo illud aduertendum, quia lex est iustitia, mandatum iudicium, sicut & in hac littera legimus. Est legis via: State in viis legis. Est via iustitiarum, secundum primum versiculum. Est & testimoniorum via: In via testimoniorum tuorum delectabar. Est & via mandatorum: Viam mandatorum tuorum cucurri. Interrogemus ergo has vias, ut dicatur nobis: State in viis legis, & interrogate semitas aeternas, & videte quae via melior, & ambulate in ea. Quum omnes igitur ambulauerimus vias, veniemus in omnium finem viarum, qui ait: Ego sum via. Christus ergo finis viarum, ipse enim est finis legis ad iustitiam omni credenti. Hinc audeo dicere, quia finis iustitiarum Christus, qui est iustitia: finis testimoniorum Christus, de quo dictum est: Estote mihi testes, & ego testis, dicit Dominus, & puer meus quem elegi. Aduertimus igitur quantum nobis ambulandum sit ut veniamus ad Christum. Ambulandum in lege, quia finis legis Christus est. Sine lege ergo non peruenitur ad Christum. Vnde manifestum est quod haeretici qui legem veteris non accipiunt testamenti, etsi dicant quod Christum teneant, tamen non possunt tenere finem qui initium non tenuerunt. Ipse Iesus est initium & finis. Oportet igitur ut ambulemus secundum legem spiritalem, ut veniamus ad legis finem Dominum Iesum. Oportet ut sequamur testimonia, ut peruenire possimus ad magni testimonium Dominum Iesum. Oportet etiam ut in praecipis Domini ambulemus, ut perueniamus ad magnum praecipitum, de quo legisti: *Dictum est antiquis, Non occides: ego autem dico vobis: hoc est, super omne praecipitum dico.* Itaque non usurpatorie dixerim, sed vere, quia sicut sunt sancta sanctorum, ita praecipitum est praecipitorum. Sed ut ista seruare possimus, intellectum petamus a Domino. Intelligamus quid sit circumcisio. Circumcidit Iesus petris gladius, & abstulit opprobrium Aegypti a filiis Israel: Petra Christus est. Circumcidat te verbum Dei, & gladius oris eius, & sic Aegypti carebis opprobrio. Non igitur corporis, sed cordis intelligenda est circumcisio. Si intellexeris legem, seruabis eam in corde tuo. Iudaeus in corde legem non seruat, sed in labiis legem recitat, & legem ignorat. Denique populus hic, inquit, labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me. Quomodo potest legem tenere, qui longe est a legis auctore? Tertius versiculus quid habeat, consideremus.

Deduc me in semitam mandatorum tuorum, quoniam volui eam.

Quis hoc dicit, nisi qui sequitur Christum? Non potest alius hoc dicere, nisi qui illud exequitur quod scriptum est: Post Dominum Deum tuum ambulabis, & ipsi adhærebis, quia ipse te deducit. Quomodo deducat, audi: Nisi quis tulerit crucem suam, & post me sequutus fuerit, non est me dignus. Praecedit ergo Christus, ut nos sequamur, praecedit verbum. Principium Christus est, ideo sapientia dicit: Dominus creauit me principium viarum suarum. Aduertimus quod & principium Christus, & finis viarum sit. Non vereor ne quis dicat: Creatum ergo Christum asseris? Respondebo: Ita creatum dico, S. Ambr. tom. 2.

quemadmodum factum legi, hoc est, factum ex muliere, factum sub lege: hoc est: secundum susceptionem carnis creatum, secundum quod est natus ex Virgine. Creatus est, ut redimeret creaturas: homo factus est, ut homines a morte perpetua liberaret. Creatus est ut vias mihi demonstraret aeternas, quibus homo redire possit ad Dei regnum. Ergo quia principium est viarum Dei, hoc principium sequamur. Primum viam noui ingressus est testamenti, ut viam deuotionis sterneret nobis. Si ieiunamus, ante nos ille ieiunauit: si pro nomine eius sustinemus iniurias, prius ille sustinuit pro nostra redemptione. Ceruices suas posuit in flagella, maxillas suas in palmas: ascendit crucem, ut doceret mortem non esse metuendam. Denique quasi praecedens ait Petro: Tu me sequere. Et ideo Petrus cursum consummauit, quia secutus est Christum. Sequitur versus quartus.

Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam.

Vtilitatem alij habent: & puto quod ideo mutatum sit, quia utilitas bonae rei videtur esse expectanda potius quam declinanda. Sed quia plerique lucrum pecuniarum utilitatem suam putant esse, ideo si legimus utilitatem, non animae utilitatem accipere debemus Prophetam declinare, sed utilitatem pecuniae. Sanctus enim lucra ista non nouit, sed omnia haec detrimentum arbitratur, ut Christum lucretur, & recte. Quod enim putamus lucrum esse pecuniam, damnum est animae, quia virtutis est detrimentum. Ergo secundum eos qui ita acceperunt, ut optet Propheta inclinare cor suum in testimonia, & non in auaritiam, & nos congruimus assensu: atque utinam precem sancti sequentes & oremus quod ille orauit, & quod oramus imitemur effectu. Quid enim mihi prodest si orem ut auertat cor meum Deus ab auaritia, & ipse diebus ac noctibus pecuniae quæram compendia? Si oramus sermone, compatiamur & mente. Audit sensum nostrum Iesus, & cognoscens duobus istis non conuenire, sermone, & cupiditati, non exaudit loquentem. Et ideo qui bene volebat orare, dicebat: Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Ita magis audit orantem, si aspernetur auaritia. Sed quia inualidi sumus, & plerumque volentes auertere cor nostrum a pecunia vel auro, vel argento, capimur aspectu, & agrum aut aedificium videntes alienum concupiscimus, bene addidit Propheta, dicens:

Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua viuifica me.

Etenim qui in via est Dei, vanitates non aspicit. Via perfecta Christus est. Qui igitur in Christo est, quomodo potest vanitates aspicerere, cum Christus in carne sua omnes mundi huius crucifixerit vanitates? Auertamus igitur oculos nostros a vanitatibus, ne quod oculus viderit, animus concupiscat. Mystica enim differamus interim. Utinam haec interpretatio- ne possimus reuocare ad diuersa Circensium ludorum atque theatralium spectacula festinantes. Vanitas est illa quam cernis. Pantomimum aspicias, vanitas est: luctatores aspicias, vanitas est, quia cernis eos de vili luctantes corona. Illi enim veri sunt luctatores, C e

Hier. 6. psal. 118. sup. sed. Hier. 6. 2. Cor. 8. Prover. 3. Ezec. 13. Rom. 10. Rom. 13. 1. Ioh. 4. Gen. 49. Ibidem. Osee 6. Math. 5. Euid. 30. & 40. 1. Cor. 10. Hier. 4. Rom. 2. Ioh. 29. Math. 15. Dan. 10. Math. 10. Psal. 8. Hier. 1.

Galat. 4. Hier. 6. Job. 40. Math. 4. 1. Pet. 2. Esai. 50. Ioh. 21. Philip. 3. Iacob. 4. 1. Cor. 14. Mich. 2.

qui aduersum huius seculi luctantur illecebras. Nō capiat oculos tuos palæstra membrorum. Equos currentes aspicias, vanitas est: quia vanè currunt, qui ascendentes saluare non possunt. Denique recursus ipse te doceat, quia vanè currunt, qui nō directū conficiunt iter, obliuiscetes superiora, & ea quæ anteriora sunt appetentes. Ante nos est Christus, ante nos brauiū eius, ad quod peruenit qui non in incertū currit, nec reuocauit cursum suum, sed incitauit. Ad hunc dirige oculos tuos, auerte ab spectaculis, auerte ab omni sæculari pōpa. Sicubi populares cognoueris plausus, auerte oculos tuos ab his, inflecte, deprime, & serua eos, vt erigas melioribus. Erige ad cælum, vel nocte stellarum monilia, orbem lunæ decorum, vel die solem aspice. Specta mare, terram circumspice, vt opere facta diuino omnis creatura te pascat. Quæ formarum gratia in ipsis bestijs? Quantus decor in hominibus? Quanta in auibus pulchritudo? Hæc intueri, & non videbis iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Hæc vide, & non introibit mors per fenestras oculorū tuorum. Si videris mulierem ad concupiscendum eā, intrauit mors per fenestram. Si videris possessionē minoris aut viduæ, & concupieris diripere eam, intrauit mors per fenestram. Si videris aliena monilia, aurum, argentum, & concupieris vt extorqueas, intrauit mors per fenestram. Claude ergo hanc fenestram, cūm videris alienæ mulieris pulchritudinē, ne mors possit intrare. Oculi tui ne videant alienā, nec lingua peruersum loquatur. Tuā ergo fenestram claude, ne morti pateat intranti, sed etiā alienam fenestram caue. A fenestra enim domus suæ intrat fornicaria. A fenestra sua intrat, cum aliquem petulantis oculi tentat lasciua. Occlude igitur hanc fenestram verbi ostio, ne capiaris oculis meretricis, & abripiaris palpebris eius. Sed non est vna fenestra per quam mors cōsuevit intrare. Est & fenestra verborum, per quam sermones commeant meretricis. Et ideo te ab aliena vxore custodi, ne te sermonibus gratiosis adoriatur. A fenestra enim domus suæ intrat. Intrat mors per oscula: & ideo caue, ne te laqueis labiorū suorū alliget. Intrat mors si meretrix te osculetur. Intrat mors si citò acquiescas loquēti. Intrat mors si multum loquaris. Multiloquio enim peccatum incurritur. Intrat mors etiam si non loquaris, & Christum timeas confiteri. Ore enim confessio fit ad salutem. Intrat mors etiam per cauernas aurium: & ideo aures sunt spinis sepiendæ, vt illecebras meretricij sermonis excludas. Hæc moralia. Sunt etiam mystici oculi: quos auertere debes a vanitate. Est enim & sensum vanitas, quam oculi animæ tuæ videre non debeant, quia illi eam vident, quos Apostolus damnat. Vnde ipso magis auctore discamus quæ vanitas, & qui oculi sint. Manifestum est enim esse plerosque qui vanitate sensus sui obscurati sunt corde, & alienati a via Dei propter ignorantiam quæ in ipsis est, propter cæcitatē cordis eorum: illos tamen gentes Apostolus dicit. Ignoret igitur gētilis ille quod non didicit, ignoret quod non credidit, tibi ignorare non licet quod confiteris. Christus non in vanitate venit, sed in virtute: non in antiquitate, sed in nouitate: non inslauit sensum hominis, sed viuificauit: non cæcitatē cordis,

sed illuminationem mentis operatus est. Inflam-
mauit cor tuum, vt comprehenderes quæ manda-
torum cælestium ratio, quæ animæ substantia, quæ
vitæ futuræ gratia, in quo statu post hæc erimus.
Erige igitur mentem, vt vere naturali ingenio. Ad i-
maginem Dei factus es, vt superna aspicias, & terrena
non quæras. Noli curuare ceruicem tuam mundi
premendam pondere, noli inhiare auro atque argē-
to, ne te sæculi vinculis alligandū præbeas. Ideo
dixit Dominus: Nolite possidere aurum atque argē-
tum, ne nos auri atque argenti cupiditas auara possi-
deat. Noli ergo inferere collū tuum diaboli laqueis.
Strangulat auaritia pauperem in hoc sæculo, sed in
perpetuum diues suis laqueis suffocatur: cuius sensus
in vanitate est, in tenebris ambulat, qui in iis
laborat quæ sibi prodesse nō possunt. Vanitas est sol-
licitudo vitæ huius. Vnde non in crapula & ebrieta-
te, non in deliciis corporis, sed in cognitione præ-
ceptorum cælestium delectationem nostram debe-
mus ponere. In vanitate currit, qui sibi successibus
videtur affluere sæcularibus, qui tamquam vmbra
prætereunt. Auerte igitur oculos tuos, ne vani-
tatē videant. Sed non satis est vt tu auertas, ne fortē
velis & non possis, si offundat tibi diabolus vanita-
tum spectacula, inuentia inferat voluptatum, pete
vt Dominus auertat oculos tuos. Et hæc gratia Dei,
& hoc munus est Domini, vt oculos animæ nostræ
a negotiis mundi huius auertat. Beatitudo enim om-
nis a Domino est. Beatus autem vir, cui nomen
Domini spes eius, & non respexit in vanitates & in-
sanias falsas. Qui non respicit hæc, beatus est: qui
autem respicit, insanus atque furiolosus est: & ideo re-
spiscat vnusquisque a furore sæcularium cupidita-
tum, quæ ita mentē animūque perturbant, vt cō-
pos sui esse non possit. Si in nauigio fluctuante sis cō-
stitutus, auertis a sentina oculos, ne vomitū moueat
tibi. Si in ciuitate ambulans aliquid fœtidi odoris
offendas, longè refugis atq; declinas. Si quid occur-
rat quod horreat oculus tuus, clauditur aut auertitur.
In salo sæculi huius fluctuas, influit sentina vitiorū.
In hoc nauigio tui corporis mouetur æstus cupiditatum,
& non auertis oculos animæ tuæ ne videāt sentinam
libidinum, ne aspiciant mundi huius ster-
cora, ne fœtor immundus nares repleat tuæ men-
tis, in quibus Spiritus sanctus esse consuevit, vt pos-
sis dicere: Spiritus diuinus qui est in naribus meis?
Nares igitur animæ tuæ a fœtore auertantur criminū
diuersorū. Est enim in his velut quoddā insigne
iudicij. Vnde dicitur sponsæ: Nares tuæ sicut turris
Libani, prospiciens faciē Damasci. eo quod vnguē-
tum veri sacerdotis, quod descēdit de capite in bar-
bam, hoc est, odor ille diuinus, odor gratiæ spiritalis,
qui de patre in Christo erat, & sacramento incarna-
tionis descendit in terras, vt omnia fuso replerentur
vnguento, emineat præcelsi potestate iudicij, &
nares repleat animæ, vt benevolentia discernat, &
foetida: olentia sanctorum (qui possunt dicere: Christi
enim bonus odor sumus Deo) a fœtidis peccatorū.
Hæc sunt nares sicut turris Libani præcelsæ supra
mundum, & ideo prospicit faciem Damasci, gen-
tilem scilicet populum, odorans fidem eius, cuius
gratia delictorum suorum detergit fœtorem. Facies
igitur Damasci, fides est gentium nullo obumbrata
amicū,

Philipp. 3.
1. Cor. 9.

Psal. 54.
Eccles. 9.

Matth. 5.
Prouer. 23.

Deut. 7.
Prou. 6.

Prou. 23.
Eccles. 26.

Prou. 6.

Prou. 7.

Ibid.

Prou. 10.
Rom. 10.

Eccles. 28.

Ephes. 4.

Gen. 1.

Matth. 10.

Psal. 143.

Psal. 39.

Psal. 110.

1. Cor. 4.

Rom. 10.

Iob. 27.

Cant. 7.
Psal. 132.

2. Cor. 2.
Cant. 7.

amicū, nullo adoperta vestitū, nuda ac libera, cælo
magis intenta quàm terris. Hanc speculantur &
prospiciunt nares Ecclesiæ, quod suaue in ea & odo-
rum est aspirationis & gratiæ colligentes. Et bene
nares eius sicut turris Libani, quia in sacrificijs odor
suauis Ecclesiæ est, in quibus est boni odoris hostia,
remissio peccatorum. Sume igitur has nares, o ho-
mo, vt a graueolentibus florulenta secernas, & tunc
viuificabit te Dominus. Cū enim aduerterit quod
de ipso petis, vt auertat oculos mētis tuæ a vanitate,
cooperatur animæ tuæ, vt si specie aliqua capitur,
aut duritia aut infirmitate nō fleat, fleat eā iu-
go verbi, & habentis suis regat, vt voluntate Dei ab-
ducatur a vitijs, & vitæ odore capiat æternæ. Nō e-
nim hæc vita perfecta est, sed est vita in vmbra. Ideo
vt homo Christus Iesus ex Virgine nasceretur, ob-
umbravit virtus altissimi matrem futuram, quia in
vmbra descendit, ab vmbra incipiens operari salu-
tatem hominis, & consummaturus claritate solis æ-
terni. Vmbra est ergo vita hæc: festina ad solem, vt
te defendat ab vmbre huius frigore, & calorem tibi
profundat æstiuum. Et ideo suadet orandū ne fiat
fuga nostra hyeme vel sabbato, non tempus diemq;
significans, sed frigere nos meritis prohibens, & bo-
norum operum esse iucios. Disce nunc quæ admo-
dum auertat oculos eius qui misereatur Dominus, a
vanitate. Ex his enim quæ sequuntur, hoc intellige-
re possumus. Subiecit enim:

Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.

Initium esse sapientiæ timorem Domini dicit
Propheta. Quid est autem initium sapientiæ, nisi sæ-
culo renuntiare? Quia sapere sæcularia, stultitia est.
Deniq; sapientiā huius mundi, stultitiam esse apud
Deū, Apostolus dicit. Sed & ipse timor Domini nisi
secundū sciētiam sit, nihil prodest, immo obest plu-
rimum. Siquidem Iudæi habēt zelum Dei, sed quia
non habent secundum sciētiam, in ipso zelo & ti-
more maiorem contrahunt diuinitatis offensam.
Quod circūcidunt infantulos suos, quod sabbata
custodiunt, timorem Dei habent: sed quia nesciūt
legem spiritalem esse, circūcidunt corpus, nō cor
suum. Ignem sabbato adolere formidant, cū lex
sanctificationis die libidinum ignē prohibeat accē-
di. Et quid de Iudæis dico? Sunt etiam in nobis qui
habent timorem Dei, sed non secundum sciētiam,
statuentes duriora præcepta, quæ non possit huma-
na conditio sustinere. Timor in eo est, quia videntur
sibi consulere disciplinæ, opus virtutis exigere: sed
inscitia in eo est, quia non compatiuntur naturæ,
non æstimant possibilitatem. Non sit ergo irratio-
nabilis timor. Etenim vera sapientiā a timore Dei
incipit, nec est sapientiā spiritalis sine timore Dei: ita
timor sine sapientiā esse non debet. Basis quædam
verbi est timor sanctus. Sicut enim simulacrum ali-
quod in basi statuitur, & tunc maiorem habet gratiā
cū in basi statua fuerit collocata, standique acci-
pit firmitatem: ita verbum Dei in timore sancto me-
lius statuitur, fortius radicatur in pectore timentis
Dominum, ne labatur verbum de corde viri, ne
veniant volucres, & auerāt illud de incuriosi & dis-
simulantis affectu. Sed etiam verbo Dei timor

ipse aptari ad vtilitatem & constabiliri videtur, vt
non sit alienus sciētia, sicut basis accepta statua nō
est aliena gratia. Timor ergo verbi est locus, sicut in
pace locus eius. Timor quædam statio verbi, verbū
timoris est disciplina. Plenus enim disciplina timor
non nutat ad lapsum. Et quia basim verbi timorem
diximus: ne quid alienum a scripturis posuisse nos
quisquam putet, accipiat lectum de Dei verbo in
Canticis canticorum: Crura eius columnæ mar-
moreæ fundatæ super bases aureas, significans co-
lumnas esse Ecclesiæ Apostolos, qui fundati sunt in
timore sancto. Nam sicut Petrus, Iacobus, Ioannes
& Barnabas columnæ esse videbantur Ecclesiæ, sic
& quicumque vicerit hoc sæculum, fit colūna Dei,
quam confirmat qui dicit: Ego confirmaui colūnas
eius: ita & basis aurea timor plenus disciplina, quia
initium sapientiæ est. In timore ergo sapientium
apostolica prædicatio tamquam basim super auream
columnam firmatur. Christi igitur eloquio &
apostolico sermoni tribunal est timor iusti, & basis
aurea plena prudentiæ, simulacrum autem bonū
tamquam effigies veritatis, sermo sanctorum. Et vi-
de tamquam basim auream esse sanctorum timorē:
Lege Esaiam: vide quantis subiēcerit timorē, vt fa-
ceret irreprehensibilem & bonum timorem. Spiri-
tus, inquit, sapientiæ & intellectus, spiritus consilij
atque virtutis, spiritus cognitionis atq; pietatis, spi-
ritus timoris Domini. Quātis timorem subiēcit, vt
haberet quod sequi possit: informatur per sapientiā,
instruitur per intellectum, consilio dirigitur, virtute
firmatur, cognitione regitur, pietate decoratur. Tol-
le timori Domini ista, & est irrationabilis & insi-
piens timor, vnus ex illis: Foris pugna, intus timo-
res. Quibus afflicus esset & Paulus, nisi habuisset Do-
minum consolantem. Nec otiosum est in Prouer-
bijs: Tunc intelliges timorē Domini. Quid est tunc?
Cum sapientiā inuocaueris, & prudentiæ dederis
vocem tuam: & si quæsieris illam vt pecuniam, &
vt thesauros scrutatus fueris eam, tunc intelliges
timorem Domini. Et ideo tamquam basim super
bonam dicit: Statue seruo tuo eloquium tuum in timore
tuo. Plena disciplinæ oratio, per quam docemur,
quemadmodum debeamus orare vnusquisque. Ser-
mo doctrina est deprecandi. Et quia docuit nos ora-
re, qui sit istius orationis effectus, ostendit septimus
versus.

Aufer a me opprobrium meum quod sus-
picatus sum: iudicia enim tua dulcia.

Quod suspicatus sum. Subobscurè dictum vide-
tur, sed explanauit Apostolus quod hic videbatur
obscurum, vbi ait: Nihil quidem mihi conscius sum,
sed non in hoc iustificatus sum. Sciebat enim se esse
hominem, & sibi cauebat vt poterat, ne post susce-
ptam baptismi gratiā peccaret: ideoque delicti cō-
scius sibi non erat, sed quia homo erat, peccatorē se
fatebatur, sciens vnū esse Iesum lumen verū, qui
peccatum non fecit, nec est inuentus in ore eius do-
lus, ipsum solum iustificari qui verè alienus esset a la-
psu. Similiter ergo Propheta etsi peccatum declina-
re cupiebat, tamen quasi Deum repulso rem peccati
esse sui cupiebat. Volebat auferri opprobrium quod
suspicatus est, vel quia cogitauerat in corde, & non
Cc ij

Psal. 75.

Cant. 9.
Eccles. 2.

1. Pet. 3.
Psal. 74.

Cant. 5.
Psal. 110.

Esai. 11.

2. Cor. 7.

Prou. 2.
Ibid.

E

1. Cor. 4.

1. Pet. 2.

fecerat, & poenitentia licet abolitum, suspectus tamē erat ne forte adhuc maneret eius opprobrium, & ideo Deū precatur ut illud auferat, qui solus no-
uit quod nescire potest etiā ipse qui fecit. Denique
alibi ipse dixit Propheta: Scis opprobrium meum.
Quamquam istud opprobriū Christi sit, quod non
est verum opprobrium, sed gloria Dei. Crux enim
Christi Iudæis scandalū, Græcis stultitia. Illis ergo
opprobrium, mihi virtus est, per quam aduersarium
repello, sæculum vinco. Mihi sapientia, per quam in-
sapientiæ laqueos euado. Hoc opprobriū thesauri
Ægypti Moyses prætulit, maius æstimans Ægypti
thesauris opprobrium Christi. Si opprobrium tuum
gloria est, Domine Iesu, quanta est gloria tua? Tuæ
igitur gloriæ participatione quid erimus, cuius su-
mus opprobrio gloriosi? Dorsum meum posui in fla-
gella, maxillas meas in palmas, os autem meum nõ
auerti à cõfusione sputorum. Ecce opprobriū tuum
Domine, in quo salus est vniuersorum, in quo mun-
di redemptio: per quod opprobrium cœpimus non
crubescere qui crubescēbamus: non confundi, qui
confundebamur. Denique scriptum est: Accedite
ad eum, & illuminamini, & vultus vestri non erube-
scent. Hoc opprobrium auferri à nobis nolumus,
opprobrium crucis Domini Iesu, quo nostra aufe-
runtur opprobria. Sicut enim maledictum factus est,
ut nostra maledicta deleret, homo factus est, vt le-
uaret hominis infirmitates: ita opprobrium factus
est, vt omnium auferret opprobria. Non vno tẽpore,
non semel abstulit opprobria: aufert quotidie,
peccatum incidimus, non vnum, sed multa, cooper-
ti sumus opprobrio & confusione. Venimus ad bap-
tismum, dilutum est omne peccatum, & cum pec-
cato opprobrium. Abstulit opprobrium meū Do-
minus Iesus opprobrio suo, quia crucifixus est mihi:
quia quicūque baptizati sumus in Christo, in morte
ipsius baptizati sumus. Nõ habeo igitur quod aufer-
ri petam, sed si post baptismum incidi opprobrium,
debeo agere poenitentia, vt dicam: *Aufer à me oppro-
brium meum.* Si non agā poenitentia, quomodo dicā:
Aufer à me opprobrium meum: cum hoc ipsum peccati
opprobrium sit, quia non ago poenitentiam? Si autē
poenitentiam vt oportet ago, rectē dico: *Aufer à me
opprobrium meum quod suspicatus sum: iudicia enim tua dul-
cia.* Quid timeo cõfiteri? quid timeo dicere peccata
mea? Quid vereor opprobrii mei mentionem facere
apud eū, cuius iudicia dulcia sunt? Quod seuerū in
aliis, in Christo dulce est, in Christo suaue est, quia ip-
se suauis est. Deniq; gustate & videte quoniam sua-
uis est Dominus. Dulcia iudicia cõfiteri, quia ipse
dicit: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas,
& memor non ero: tu autem memor esto, & iudice-
mur: dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Dulcia iudi-
cia agenti poenitentiam, quia ipse dixit: Gaudium
erit in cælis super vno peccatore poenitentiam agē-
te, quàm in nonaginta & nouem iustis qui non in-
digent poenitentia. Si dulcia sunt igitur iudicia Do-
mini, suauitatis fructus percipere elaboremus. Vis
scire quàm dulcia iudicia Domini? Non resurgunt
impij in iudicio. Qui autem in iudicio resurgunt,
habent spem veniæ: quoniam crediderunt. Impij nõ
sunt, peccatores esse possunt, fidem habent: & si
culpam non declinarunt, per fidem credit. Qui au-

tem credit in ipsum, non iudicatur. Dulcia ergo
iudicia credentibus. Qui autem non credunt, non
Christi iudicio damnati sunt: qui venit non vt iudic-
et mundum, sed vt saluet & redimat: sed impietatis
sua subire iudicium, qui in remissionem peccatorū
credere noluerunt. Non enim possunt ad eius per-
tinere beneficium, quem cognoscere refutarunt.
Ergo qui non crediderunt in eum, iudicio eius vi-
dentur indigni. Iudicium enim eius quid sit, agno-
sce dicente ipso: Hoc autem iudicium est, quia lux
venit in hunc mundum. Dulce ergo, quod lux est:
dulce iudicium, quod præcepit misericordia. Sic en-
im scriptum est: Misericordiam & iudicium cõtabo
tibi Domine. Et quia cognouit dulcia iudicia, dicit:

Ecce concupiui mandata tua, in tua iusti-
tia viuifica me.

Bona iudicia auctoritate agit. Ecce amat liberta-
tem fidei, qui libertatem dedit. Diligi se gaudet, qui
ideo venit in hunc mundum, quia hunc mundum
dilexit. Amari exigit, qui omnes amat, quia charitas
est. Cõcupiuit mandata Dei vt bonus seruus, vt cul-
tor sedulus. Concupiuit nõ vt amator meretriciam
copulā, non vt auarus pecuniā, non vt luxuriosus la-
sciuiā. De illis enim lex dicit: Non concupisces. Do-
minū autem Deū præcepit diligēdum, & tenero, id
est, tenaci quodā atque materno amandū cupidita-
tis affectu. Et quia amicus est qui diligit, seruus est
qui timet, quasi amicus qui omnia fecerit quæ præ-
cepit ei Dominus: Vos, inquit, amici mei estis, si fe-
ceritis quæ ego præcipio vobis. *In tua iustitia viuifica
me,* audet & dicit, eo quod illa sit vera vita, quæ viu-
it secundū Dei iustitiam, qua viuebāt Apostoli, immo
patri viuunt. Sunt enim qui viuentes, mortui sunt: &
qui mortui, viuunt. Denique alij descendunt in in-
fernum viuentes, alij cum sint corpore mortui, me-
ritis suis viuunt. Sunt enim qui non gustabunt mor-
tem; donec videāt filium hominis die iudicij reuer-
tentem, quando cum gloria sancti resurgent.

In Octonarium sextum enarratio.

Vau.

Sexta littera Vau, cuius interpretatio est, Est & il-
le. Alius interpres ait, Non est alius.

Et veniat super me misericordia tua Do-
mine, salutare tuum secundum eloquiū tuum.

Quid significet interpretatio litteræ, quoniam
subobscura est, ex Psalmi serie colligendum puta-
ui. Nam cum Propheta postulet: *Veniat super me mi-
sericordia tua Domine, veniat salutare tuum:* non est du-
bium quem videre deprecatur, hoc est, in quo fru-
ctus & misericordiæ veniat & salutis. Denique in
superioribus idem poposcit in Psalmo octogesimo-
quarto, in quo euidentius Domini Iesu propheta-
uit aduentum. Nam terram quā benedici postulet,
satis notum est, illam videlicet quæ peccatum in A-
dam contraxerat, cui dicitur: Terra es, & in terram
ibis. Maledixerat autem Deus non elementū terræ,
neque

neque substantiam aut naturam carnis, sed in ele-
mento carnem præuaricatricem. Benedicatur ergo
in Christo terra, hoc est caro, vt à priore maledictio
soluatur. Benedicatur caro, quam benedictus filius
Dei assumpta hominis conditione suscepit. Et ideo
subdidit: Deus tu conuertens viuificabis nos, &
plebs tua lætabitur in te. Ostende nobis Domine
misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Au-
diam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniā
loquetur pacem in plebem suam, & super sanctos
suos, & in eos qui conuertunt ad ipsum cor suum.
Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius,
vt inhabitet gloria in terra nostra. Totus hic locus
Iesum Dominū sonat, qui viuificauit mortuos, La-
zarū antè passionem, plurimos tẽpore propriæ pas-
sionis. Ipse est misericordia, vt pote remissio pecca-
torum. Ideo dicit: Ostende, quem videre posset in
corpore. Nam Deum in maiestate sua videre non
poterat, quia Deum nemo vidit vquam. Auidus
Propheta desiderat videre, quem sperat tenere: quē
si viderit, desiderat propriis manibus comprehen-
dere. Ideoque ait: Et salutare tuum da nobis. Salu-
tare Dei virtus est, salutare Dei Christus est, & ideo
propè timentes hoc salutare. Longè erat Christus à
nobis, longè erat à nationibus: descendit in terras,
factus est propè, cœpimus non timere. Nā qui Chri-
stū timet, nõ timori est subditus, sed deuotioni. Pic-
tatis hic timor, non infirmitatis est. Denique nihil
deest timentibus eum. Quomodo autem factus sit
prope, audi: Vt inhabitet, inquit, gloria in terra no-
stra. Quis est gloria, nisi Dominus Iesus? Vnde & A-
postolus Paulus ait: Deus Domini nostri Iesu Chri-
sti, pater gloriæ. Merito complacet in eo pater, quia
patri gloria est. Hunc qui à patre separat, maiorem
quisquis æqualem patri non putat, inferiorem & pa-
trem iudicat, cum alio verbo patrē plus laudare nõ
possit, cuius summa laus gloriæ Christus est. Rogat-
ur ergo vt veniat salutare Dei. Ille est qui rogatur,
hoc est, Dominus Iesus, & non est alius, sicut habet
littera interpretatio: & vel sic non solus pater roga-
tur. Est & ille, hoc est, & filius qui rogatur, & roga-
tus aduenit, & salutare mundo dedit. Ideo
hoc est saluator, ideo Iesus, sicut angelus dixit: Quia
saluum fecit populum suum. Quum inuocaret igitur
Propheta, aderat: vt probaret illud, Quia adhuc
loquentibus nobis dicit, Adsum. Adest, quia susci-
tatus à filiabus Iudæ, quasi excitatus à filiabus Hieru-
salem, audit Ecclesia sonum vocis eius, & dicit:
Vox consobrini mei. Ecce hinc aduenit saliens su-
per montes, transfiliens super colles. Manipularis
est liber, multas habens personas nobiles, velut ma-
nipulos triumphales: multosque actus significans,
quos intelligere magis quàm expressos tenere pos-
sumus. Nam quasi aduentem sponsum audierit,
cum aliquibus pariter venientibus colloquentem di-
cit sponsa: Vox consobrini mei. Dum loquitur cū
filiabus Hierusalem, & rogat vt excitent & suscitent
sponsum, subito tamquam de longinquo missæ vo-
cis sonum sentiens, dicit: Vox consobrini mei, an-
nuntians quem nuntari sibi antè quærebat, quem
cupiebat ab aliis suscitari, sua prece resuscitatum
à patre venire iam credens, læta dicit: Vox con-

sobrini mei. Bene addidit, consobrini mei, vt non
alia, sed consobrini sola sibi eius vendicaret adue-
tum. Ecce, inquit, iste aduenit. Adhuc ego eum que-
ro, & ille iam venit, adhuc ego suffragia capto vt ve-
niat, & ille iam proximus est. Ego suscitari mihi cha-
ritatem cupio, ego me vulneratam charitate puto,
& ad me plus charitas ipsa festinat. Ego dixi: Veni,
ille salit & transilit. ego rogo eum venire cum gra-
tia, ille gratiarum operatur augmenta: & dum venit,
incrementa gratiæ secum vehit, & veniendo acqui-
rit, quia studet etiam ipse suæ placere dilectæ. Salit
super excelsa, vt ascendat ad sponfam. Sponfæ enim
thalamus tribunal est Christi. Salit super Ecclesiam,
transilit super synagogam. Salit super gentes, transilit
super Iudæos. Videamus salientem. Salit de cælo in
Virginē, de vtero in præsepe, de præsepio in Iorda-
nem, de Iordane in crucem, de cruce in tumulum, in
cælum de sepulcro. Proba mihi Dauid salientem,
proba currentem. Tu enim dixisti: Exultauit tam-
quam gigas ad currendam viam, à summo cælo e-
gressio eius, & occursum eius vsque ad summum eius:
nec est qui se abscondat à calore eius. Ergo & nunc
salit, & nunc currit de corde patris super sanctos
suos, de Oriente super Occidentem, de Septentrione
super Meridiem. Ipse est qui ascēdit super Occasum,
ipse super cælos cælorum ad Orientem. Ipse ascen-
dit super montes, ipse super colles. Vtinam ego mi-
ser dicam, dicat anima mea: Ecce iste aduenit, & ad-
uenit non super terrena, non super valles, sed adue-
nit saliens super montes. Deus enim, Deus mōtium
est. Vbi ergo salit? Super montes salit. Si sis mons, sa-
lit super te. Salit super Esaiam, salit super Hieremiā,
salit super Petrum, Ioannem, Iacobum. Montes in
circuitu eius. Si non potes mons esse, nec præuales,
esto vel collis, vt super te Christus ascendat, & si
transilit, ita transiliat, vt te transitus eius umbra
custodiat. Diximus de Christo & Ecclesia, dicamus
de anima & verbo. Anima iusti sponsa est verbi, hæc
si desideret, si cupiat, si oret, & oret assiduo, & oret
sine vlla disceptatione, & tota intendat in verbum,
subito vocem sibi videtur eius audire quem non vi-
det, & intimo sensu odorem diuinitatis eius agno-
scit: quod patiuntur plerumque qui bene credunt.
Replentur subito nares animæ spiritali gratia, & sen-
tit sibi præsentia eius statū aspirare quem quærit, &
dicit: Ecce iste quem requiro, ipse quem desidero.
Nõne cum aliquid de scripturis cogitamus, & ex-
planationē eius inuenire non possumus, dum dubi-
tamus, dum quærimus, subito nobis quasi super mō-
tes altissima dogmata videantur ascendere: deinde
quasi super colles apparet nobis, illuminat men-
tem, vt infundat sensibus quod inuenire posse dif-
ficile videbatur? Ergo quasi ex absente sit præsens
verbum in cordibus nostris. Et rursus cum aliquid
nobis subobscurum est, tãquam subducitur verbū,
& tamquam absentis aduentum desideramus. Et
cum iterum apparet, ostendit se nobis, tamquã præ-
sens sit nobis in iis quæ requirimus cognoscendis:
Salit ergo in vniuersum; corde frequenter: transi-
lit & exit, & reuertitur, si sequaris, si requiras, si tibi
fidelij gratia disceptatione doctorum verbū quod
exierat atque transierat, postules exsuscitari, sicut il-
la quæ quæsiuit & inuenit, quæ dixit: Frater meus
C c iij

transiit, anima mea exiit in verbo eius. Ergo & si super montes salit, sequere: & si super colles, sequere. Reperiuntur enim in montibus & in collibus venatores Domini, qui inuestigant eos qui capiuntur ad vitam. Sic enim dixit per Hieremiam Deus: Ecce mitto multos piscatores, & multos venatores, & venabuntur eos super omnem montem, & super omnem collem. Ibi ergo populus Dei quaeratur, & inueniatur in Petri & in Pauli doctrina, gratia, disciplina, vt non in conualle sint, vbi fletus, sed in montibus, à quibus vnumquemque Christus illuminat. Et cum Petrum legimus, Christus illuminat. Et cum Paulum legimus, Christus illuminat. Curauit Paulus, Christus illuminauit, quonia inuocato Domini Iesu nomine resurrexit, cuius sanatus est munere. Suscitauit mortuam Petrus, Christus illuminauit. Et ideo ait: Illuminans tu mirabiliter à montibus aeternis. Nos igitur qui montes esse non possumus, stemus in montibus vel in collibus, vt cum miserit piscatores suos Dominus, & venatores, vt venentur eos qui super omnem montem sunt, vel super omnem collem, id est, in legis & prophetarum praeceptis, & noui & veteris testamenti cognitione omnem habentes conuersationem, inueniant nos paratos, & velut bonas colligant spicas oportuno missi messorum tempore: quia si quis extra montem aut collem fuerit repertus, colligi velut bona spica non poterit ab iis, qui (vt comparationis faciamus alterius mentionem) triticum à paleis separare mittentur. Plurimarum igitur operationum solertes ministros Dominus habet. Iidem piscatores, iidem etiam venatores sunt, atque messorum. Si in tempore messis, quo diriguntur isti metere, maturus expectes, salientem in montibus poteris intueri, & videbis Dominum Iesum similem capreolae, aut hinnulo ceruorum super montes Bethel. Salit enim super Ecclesiam, quae est domus panis, eo quod fidelium corda confirmet. Merito sicut capreola, quia caprea in altis pascitur. Dorcas dicitur à vidēdo. Dorcas enim visus acutior est. Quid hoc apertius Christo, qui patrem vidit, quem vidit nemo? Aut si quis vidit in Christo, ipse filius reuelauit. Merito sicut hinnulus ceruorum: hinnulus quasi filius, cui paternam inoleuerit vis naturae, vt eum occulta non lateant, serpentes fugiant, venena non laedant. Denique eductus de latibulis suis serpens qui educebatur ex homine, dicebat: Quid venisti ante tempus torquere nos? Spectemus ergo salientem hunc hinnulum, vt non possimus timere serpentem. Non timebat Dauid. Denique de his dicebat serpentibus:

Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speraui in verbis tuis.

Quasi bonus ceruus qui bibisset de fontibus aquarum, nequaquam humanorum serpentium spiras, & maledicorum venena metuebat. Coluber illi non erat noxa, sed praeda. Cibum erat serpenti virus alloquij, & cibum laudis. de quo dicebat: Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est. Saginabatur venenatorum sermonibus. Illi sibi obreftationum ora tollebat, & sermonibus odij circumdabant innocentem. Bonus ceruus inter multos colubros positus nontu-

mebat, ceruus amicitiae & pullus gratiarum. Simulabant charitatem, fundant obreftationem: ego autem, inquit, orabam. Bonus ceruus in medio viperarum innocuus pascebatur. Illi trifidulis ore linguis micabant, hunc autem sancta pascebat oratio, immo cibum obreftantibus offerēbat. Respondit obreftantibus sibi verbum. Verbum enim cibum est. Denique non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei. Viderunt me, inquit, & mouerunt capita sua. Maledicebant, ego autem benedicebam. Maledicebant qui obreftabant: benedicebam, qui verbum Domini praedicabam. Quam bonum est ferre conuicium, & non referre: Deum praesulem acquirit, qui conuicanti nescit irasci. Denique quanta patientiae gratia dicentis: Maledicet ipsi, & tu benedices? Beatus qui maledicta non sentit. Beatus quem maledicta non permouent. Non enim potest maledicto moueri, qui maledicta hominum diuinam munere benedictionis excludit. Non potest sentire maledictum, qui habet verbum: & non potest referre maledictum, cui in ore semper est verbum. Sed est etiam bonus serpens, quem iste ceruus non laedat. Estote, inquit, astuti sicut serpentes. & Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. In serpente eneo figuratus est meus serpens. In ligno illo exaltatus est meus serpens. Bonus serpens, qui de odore suo remedia, non venena fundebat. Potest non timere serpentes, qui hunc nouit adorare serpentem. De hoc serpente dicit illa quae diligit: Ecce hic stat post parietem nostrum prospiciens per fenestras, eminens super retia. Respondit consobrinus meo, & dicit mihi: Surge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea, quia ecce hyems praeteriit, imber abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra. Serpens profectus est, qui decursa hyeme amictu corporis se volebat exuere, vt specioso decore vernaret. Idem ergo est ceruus & serpens. Ceruus habet cornua legis & gratiae. Cornua eius duo sunt testamenta, velox gressu, impiger incessu, qui totum facile orbem percurrat vno momento, vbi que celebrabilis. Serpens quoque bonus cuius priora detes legis imordeant, posteriora non vulnerent Euangelij lenitate. Caput defendit à vulnere, qui legem venit non soluere, sed tueri ab interpretationibus perfidorum. Caudam in flagella diffundit liberam, cupiens aduersarios magis flagellare quam perdere. Bonus coluber in gremium dilectae, atque in ipsum intimam finem mentis facilis illabitur, & tactu nullo implicans ignem ossibus, praecordia ipsa depascitur. Pulchre lectum est hodie: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Celebramus enim diem quo reuelata sunt populis corpora sanctorum martyrum, qui velut boni serpentes depositis carnis exuiis, tentationum hyemalium rigore superato, & Spiritus sancti renouati gratia, aethera mundo luce fulsere, missi vero vt agni in medio luporum. Lupi sunt enim persecutores, lupi sunt haeretici omnes: docere nesciunt, yulare consueverunt. Sed nemo moueatur si in medium luporum mittitur. Beneficio Christi & lupus ipse mutatus est. Bēiamin lupus rapax, Apostolus Paulus factus est, non iam insidiator ouium Christi, sed defensor & custos. Cum hoc lupus versari libet, per hunc lupum factum est vt simus tui

tuti in medio luporum. Nemo iam veretur lupos, cum his pascitur, sicut scriptum est: Tunc lupi & agni simul pascentur. Sed iam consideremus quid sit quod ait Propheta:

Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis vsquequaque, quia in iudiciis tuis speraui.

Viderat Ecclesia vel anima iusti salientem sicut hinnulum super montes: repente proximum aspiciens post parietem domus suae, prospicientem per fenestras, eminentem super retia, exultat & gaudet, quia etiam ipsa amatur à sponso, qui tamquam & ipse vulneratus charitatis decore, dilectae primo cum abesset, ad oscula rogatus affuerit. Rogatur enim cum dicitur: Osculetur me ab osculis oris sui. Deinde preces sponsae blandiciaeque non spreuerit, dilecta sibi vbera praebentis, atque in interiora domus eam benignum induxerit. Deinde tamquam lasciuientis ludens amore, quia velit pertentare sensus amantis, saepe egressus vt quereretur à sponsa, saepe regressus vt inuitaretur ad oscula, adstiterit post parietem, prospexerit per fenestras, emines super retia, vt non totus abesset, nec quasi totus intraret, & ipse ad se sponsam vocaret, vt veniendi ad se inuicem fierent grauiora commercia, amorisq; vim mutuis adolerent sermonibus. Exurge, inquit, veni proxima mea, formosa mea, columba mea. Et tu si habes fundamentum parietem, non illum medium qui domus vnus separaret membra, sed aedificatum supra fundamentum Apostolorum & prophetarum, vt copaginata eius structura crescat in templum, nec determinet eius interna, sed muniat. Si habes ergo in te aedificationem Dei, & ad Orientem pateant semper fenestrae tuae, veni verbum, stat post tuum parietem (oculi enim Domini super iustos) prospicit per fenestras tuas. Quae sunt fenestrae istae? Legimus fenestras, de quibus dicit Hieremias: Intrauit mors per fenestras, per quas intrauit auaritia, intrauit libido. Oculus tuus fenestra est. Si videris mulierem ad concupiscendum eam, intrauit mors per oculum tuum. Si videris possessionem viduae put minoris, & concupieris inuadere, in defensam putans aetatem esse vel sexum (sed non sunt indefensi, quos Dominus vult esse defensos) intrauit mors per fenestram. Si videris decorem mulieris, aut thesauros minoris, & tuas excitaueris cupiditates: intrauit mors per fenestram. Sicut ergo per haec intrat mors, intrat & vita. Si decorem puellae aspiciens sacrae, venereris Dominum Iesum, quod in teneris annis venerit aetas senectutis, vita immaculata: & ipse filiam tuam offeras, vt pio consecretur velamine: si possessionem minoris non tamquam sollicitus inuador aspicias, sed quasi parēs sedulus religioso tuearis affectu: per has fenestras prospicit Christus, vt vocet sponsam eminentem super retia. Bene eminentem, quia solus est quem retia non inuoluerint peccatorum. Omnes intra retia erant, immo adhuc intra retia sumus: quia nemo sine peccato nisi solus Iesus, quem non cognoscentem peccatum, peccatum pro nobis fecit pater. Etenim tradidit eum laqueis, tradidit eum retibus, mittens eum non in peccato, in quo erant omnes homines, sed in similitudine carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne. Peccatum erat caro

secundum illud, quin haereditario erat damnata maledicto. Peccatum erat illecebra & ministra peccati. Venit Dominus Iesus, & in carne peccato obnoxia militiam virtutis exercuit. Facta sunt membra nostra iam non arma libidinis, sed arma virtutis. Naque vbi erant incentiua libidinis, ibi nunc sunt domicilia castitatis. Hic ergo venit ad laqueos, sed voluntarius: venit ad retia, sed securus. Plena erat omnia laqueis, referta retibus. Audi dicentē: In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi. Et in libro Sapiētiā Syrah moneris vt cognoscas quia in medio laqueorum ambulas. Quot vitia, tot retia: quot peccata, tot laquei haereditarij iam te nexus tenebant. Venit ad laqueos Iesus, vt Adam solueret: venit liberare quod perierat. Omnes retibus tenebamur, nullus alium eruere poterat cum seipsum non posset eruere. Talis ergo necessarius fuit quem vincula generationis humanae delictis obnoxia non tenerent, non cepisset auaritia, non ligasset dolus. Is solus erat Iesus, qui cum huius carnis se circumdedisset vinculis, captus non erat, non erat alligatus: sed dirumpens ea atque dissoluens, ad se magis vocauit Ecclesiam, prospiciens per laqueos, eminens super retia, vt & ipsa disceret vinculis non teneri. Denique eousq; non longē à vinculis fuit, vt pro nobis subiret & mortem: sed tamen non seruus mortis effectus, sed liber inter mortuos. Liber enim erat, qui soluenda mortis potestatem habebat. Denique ipse te doceat, qui ait: Soluite hoc templum, & in triduo suscitabo illud. Audiamus itaque quid dicat: Exurge, veni proxima mea. hoc est, surge à mortuis, exurge à vinculis, quibus circumdata tenebaris. Exurge, quia ego resurrexi tibi: solue vincula iniquitatis, quia ego iam solui tibi: veni, quia iam retia tibi soluta sūt. Virgo peperit, puer natus ex virgine est. Nihil debet muliebri haereditati, quia quae si filius mulieris non tenetur. Cerne medium parietem maceriae iam solutum, qui internorum affectuum concordiam diuidebat, & in diuersum excitabat dissensiones corporalium passionū. Veni ergo secura, cupio videre faciē tuam, & audire vocem tuā: veni vt iam me non per retia videas, sed facie ad faciē vultibus amatoris dilecta potiaris. Ethicē ista decursa sūt. Mystica autem illa, si possumus, vel linea intueamur extrema. Sedebat intra domū sponsa deuota Domino, intra parietem legis & prophetarum spiritualium lapidum aedificatione fundamentum, qui claudebat atq; vallabat domū regiam plenam iucunditatis atque laetitiae. Mirabatur thesauros regios, & intuebatur sollicitē, cupiens sapientiam, quae has sibi diuitias demonstraret, adsciscere. In secreto erat, sed secreti ipsius interpretem requirebat. Venit dominus Iesus saliens super montes. Nobis sero videbatur venire, sed ille properabat. Saliebat denique & transiliebat, vt Iudeorum corporalia & saxosa dogmata transiliret. Adstiterit post parietem domus, quae erat in veteri testamento, prospiciens per legis fenestram, prophetarū caernas. Nondum erant domus illius aperta vestibula, nondum clauēs scientiae portarū claustra patefecerant, quibus legis claudebantur interna. De superiore tamen, hoc est, spiritali parte prospectans, Ecclesiam vocat, vt per legem & prophetas, Euangelij vertice sublimis assut-

gens, retia Iudaicæ interpretationis & nodos in-
 pido calcet vestigio. Ideoque proxima vocatur, vt
 adhæreat Christo, mundana non querat: ideo for-
 mosa, vt speciosos euangelizantium pedes proterat:
 ideo columba, vt spiritalia petat, terrestria derelin-
 quat. Ecce, inquit, hyems præterit, imber abiit, di-
 scessit sibi, flores visi sunt in terra. Ante aduentum
 Christi hyems erat, venit Christus: fecit æstatem.
 Tunc omnia erant florum indiga, nuda virtutum:
 passus est Christus, & omnia cœperunt nouæ gra-
 tiæ fœcundari germinibus. Imber abiit luxuriæ pro-
 fluentis, & nubila tetræ ora flagitiis, æstiuam iam puræ
 conscientiæ serenitate laxantur. Ideo non euadunt,
 quorum fuga hyeme fit, quia non sequuntur Domini
 passionem: non tollit crucem suam, & Christum
 sequuntur. Imber impedit flores, at nunc flores vi-
 detur in terra. Boni flores Apostoli, qui diuersorum
 scriptorum atque operum suorū fuderunt odorem.
 Tempus secūdi aduenit, quo matura in horreis fru-
 menta conduntur: & qui metit, mercedem accipit.
 Vox turturis audita est, quia inuenit sibi nidum. Ec-
 clesia enim domus est castitatis. Ficus, quæ propter
 infœcunditatem iubeatur excidi, fructus iam ferre
 cœpit. Vineam translata ex Ægypto, iam non ma-
 ceriis destructa depositis, incuratur à bestiis, nec in-
 formis sentibus, sed odora iam floribus, quæ solebat
 facere spinas, fructu curuescit vuarum. Merito igitur
 sanctus Dauid pascha Domini celebrans, & fer-
 uenti spiritu tempora ingressus æstiuam, qui in verbo
 Dei fructus varios colligebat, hycemis aduersa decli-
 nans ait: *Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis usque-
 quaque, quia in iudiciis tuis sperans.* **Q**uantus labor est,
 vt verbum percipias? Quantum iterum periculum,
 si amittas? Et ideo tibi dicitur: Noli negligere gra-
 tiam quæ in te est. Excole diligenter quasi bonus
 agricola campum tuum, vt pascantur agni tui, & sa-
 ta tua floreat. Non auferatur ex ore tuo verbum,
 ne fortè factis verba tua non congruant, & de-
 formet iniquitatis opera magisterium disciplinæ. Tol-
 litur ex ore verbum, cum dicitur peccatori: *Quare
 tu enarras iustitias meas?* Et ipsa obmutescit facun-
 dia, si ægra sit conscientia. Veniunt aues cæli, etiam
 ipsa tollunt verbum ex ore tuo. Sunt enim tēpora
 tentationum, quæ tollunt verbi semen de saxo, ne ra-
 dicem habentes, nec etiam fructum afferant. Nunc
 consideremus, vtrum etiam ex corde possit auferri
 verbum veritatis. Radicatum enim verbum atque
 depressum, & infixū mētibus nostris, difficile auferri
 potest. Deniq; dictū est à Domino: *Quare tu enar-
 ras iustitias meas? Non dixit: Quare cogitas iustitias
 meas? Et assumis testamentū meū per os tuum? non
 dixit, Per cor tuum. Sermo mihi cohibetur indigni
 animi, non obstruitur penitentia: insolentiam pro-
 hibet, non excludit correctionem. Cavendū tamen
 est ne & ipsa interiorum corda turbetur, & offundat te-
 nebras malitia, vt cor vanis cogitationibus obca-
 ratū lucē veritatis amittat, fulgorēmq; verbi capere
 non possit. Si igitur Dauid orat ne auferatur ex ore
 suo verbum, & si auferatur, nō vsquequaque, id est,
 non penitus auferatur: quis tantus est, qui in pos-
 sate sua gratiam disputationis esse commemoret,
 præsertim si vita redarguat quod doctrina præsu-
 mat, & iudicio Dei damnanda committat? Is enim*

qui in iudiciis Dei sperat, seruare potest verbum
 veritatis: quia dum veretur pœnam, custodit gra-
 tiam. Ideoque ait:

*Et custodibo legem tuam semper, in æter-
 num, & in sæculum sæculi.*

Semper in æternum, & in sæculum. Duo dixit, cum
 vnum satis esse posset, si vnum significare voluisset.
 Sed quia non solum in præsentī vitæ huius tempore,
 sed etiam in futuro post huius vitæ curriculum
 custodienda lex promittitur: ideo arbitror quia &
 secundum eos qui exemplari & vmbra seruiunt cœ-
 lestium, & secundum eos qui in cælestibus siti se-
 cundum veram legem cultus Deo deferunt, polli-
 cetur sibi esse viuendum, vt & hinc & ibi legem custo-
 diat. Hinc exemplari, in speculo, in ænigmate: illic
 in ipsa facie veritatis. Possumus & illud intelligere,
 quia *ἡ γὰρ χάρις* non solum id significat quod dicitur,
 Semper, sed etiam id quod, Per omnia: quia ille
 per omnia legem custodiat, qui cum sit eruditus in
 lege, sub lege natus, & supra legem deuotionis suæ
 gradum promouens, liberatur à lege. Christus enim
 nos redemit à maledicto legis: & ideo non sine lege
 Dei, sed in lege factus est Christi. Aut certè sic per
 omnia legē custodiemus, si legitimā pueritiæ atque
 adolescentiæ disciplinam, iuuentutis conuersationem,
 senectutis maturitatem, tramitemque singulis
 præscriptum ætatibus nequaquam vitæ nostræ vsus
 excedat. Similiter etiā animæ nostræ quædam esse
 videntur ætates, per quas percurrit & transit, vt pos-
 sit dicere: *Cursum consummaui.* Denique animæ
 ætas est illa, de qua dicitur: *Et ætas senectutis vita
 immaculata.* Per omnia ergo legem custodit, qui &
 in his corporis nostri ætatibus, & in illis animæ no-
 stræ processibus non deuiarit à lege.

*Et ingrediebar in latitudine, quia testimo-
 nia tua exquisiui.*

Qui secundum mandata angustam & artam gra-
 ditur viam, ambulat in latitudine. Vnde legimus: In
 tribulatione dilatasti mihi. Et alibi: In tribulatione
 inuocavi Dominum, & exaudiuit me in latitudine.
 Sapiens enim in cordis sui ambulat innocentia, &
 de eius fonte supereffluunt aquæ super eius plateas,
 qui mentem suam non intra corporalia & terrena
 concludit, sed dirigit ad cælestia, vt cōuersatio eius
 in cælo sit. Audi nullas angustias sentiētem: Pressu-
 ram, inquit, patimur, sed non angustiamur. Et quo-
 modo coangustari poterat, cuius os semper pate-
 bat, ne credentes coartarentur? Ipse exponit quid
 fit ingredi in latitudine. dicit enim: *Quia erit cor-
 pus angustatum est, cor nostrum dilatatum est.* Non
 angustamini in nobis: coartamini autem in visceri-
 bus vestris. Coangustari in Paulo non poterant, in
 quo erat altitudo sapientiæ, & fidei latitudo. Quo-
 modo enim poterat coartari in eo, qui erat vas ele-
 ctionis æternæ? Sed coartabatur in semetipsis: quia
 improbus in seipso coartatur, malitiæ suæ laqueis
 strāgulatus. Constitue mihi auarum, villarum quo-
 tidie terminos proferentem, excludentem vicinos.
 vtrum is tibi dilatari, an coangustari videtur, quem
 terra ipsa non capit? Quantumcūque spatia domus
 suæ

Rom. 10.

Cantic. 2.

Matth. 24.
Luc. 14.
2. Cor. 2.

Cant. 2.
Ioan. 4.
Psal. 83.
Luc. 13.
Psal. 79.
Esaiæ 5.
Zach. 8.

1. Tim. 4.

Prouer. 27.

Psal. 49.

Luc. 8.
Ibid.

Psal. 49.

Act. 5.

Cant. 2.

Ibid.

Rom. 10.

1. Petr. 2.
Psal. 67.

1. Cor. 3.

Hebr. 8.
Philip. 3.

1. Cor. 13.

Act. 22.
Galat. 3.
1. Cor. 9.

1. Tim. 4.
Sapient. 4.

Matth. 7.
Psal. 4.
Psal. 117.
Psal. 100.

Prou. 5.

Philip. 3.

2. Cor. 4.
2. Cor. 6.
Ibid.

Act. 9.
Esaiæ 5.

suæ porrexit, clauditur angustis opinionis suæ fi-
 nibus, cui, quod habet, non est satis. Sed nō talis est
 qui potest dicere: *Et ingrediebar in latitudine.* Addi-
 dit etiam causam: *Quia testimonia* (inquit) *tua exquisi-
 sui.*

Et loquebar de testimoniis tuis in cōspe-
 ctu regum, & non confundebar.

Gratè conuenit ista vox martyri, qui vocatus ad
 sacrilegium, exprobratibus sibi regibus crucifixum
 Iesum non erubescere: sed magis gloriabatur in
 cruce Christi, & illam mundi salutem esse testimo-
 niis cælestibus adstruebat. Hos vocat Christus in
 sponsa dicens in Canticis canticorum: *Et veni o col-
 umba mea in tegimento petrae iuxta præmunitio-
 nem.* hoc est, veni iuxta Euangelium. Propugnacu-
 la fidei tuæ gesta sunt Christi: muri tui subsidia ver-
 ba sunt Domini: passio dominici corporis tua vir-
 tus est. Ostende mihi faciem tuam, & insinua vo-
 cē tuā: quia vox tua suavis est, & facies tua pulchra.
 Suavis est vox, quia ore confessio fit ad salutem: &
 decora facies, quæ non erubescit auctore, non con-
 funditur redemptore. Ostendit ergo faciem suam,
 signaculum crucis præferens: & insinuat vocē suam,
 auctoritatem prædicationis assumens. In tegimen-
 to enim corporis Christi, quo redempta est pec-
 cato, munimentum gratiæ spiritualis inuenit, vt salu-
 taria sibi & sentiat & loquatur. Suavis ergo vox quæ
 in diuinis testimoniis loquebatur: decora facies,
 quæ in conspectu regū non confundebatur. Possu-
 mus & illos reges intelligere, quibus dicitur à Pe-
 tro: Vos autem genus electum, regale sacerdotium,
 gens sancta, populus in adoptionem. Sunt enim re-
 ges qui offerunt in Hierusalē sapientiæ suæ munera,
 quibus data est gratia verbum loqui, & quadam po-
 testate regali flectere populos, & animas mulcere
 sanctorū, non erubescētes in eo, quia nihil alienum
 ab honestate loquuntur: quos nemo redarguat &
 repellat, quasi non sint digni quos idoneos Christus
 ministros noui fecerit testamenti, & iam in illo non
 erubescētes, eo quod non metuerent ne confun-
 derētur disceptantium contraria assertione supera-
 ti. Rex igitur est qui non erubescit, ne in actu re-
 prehēndatur, redarguatur in sermonibus, eo quod
 & vita debeat esse fundatus & verbo. Itaque quam-
 nis perfectus ita esset Propheta, vt non erubesceret
 in conspectu regum: tamen meditabatur in præcep-
 tis Dei omni vitæ suæ tempore, & opera sua eleua-
 bat, nihil agens quod terrenis cupiditatibus adhæ-
 reret. Ideoque ait:

Et meditabar in præceptis tuis, quæ dile-
 xi nimis.

Pulcherrimus ordo iste, vt primò meditemur, &
 eorum præceptorum quæ diligimus, sit nobis assue-
 ta meditatio. Meditatione enim mandatorum cœ-
 lestium operis boni vsus inolefcit. Nam sicut medita-
 tioni verborum finis memoria est, vt quæ medita-
 mur verba, teneamus: sic meditationis præcepto-
 rum cælestium intentio vel finis operatio est, actus-
 que directus ad implenda præcepta diuina: quæ nisi
 quis diligat, implere non poterit: nec solum diligat,
 sed etiam nimis diligat. Ideo prius posuit: *Et medita-*

bar in præceptis tuis, quæ dilexi nimis. Et iubecit:

Et leuavi manus meas ad præcepta tua
 quæ dilexi nimis, & exercebar in iustifica-
 tionibus tuis.

Et leuavi manus meas. Post meditationem etenim
 bonum est leuare actus nostros ad præcepta Dei,
 atque id facere cum charitate & gaudio, vt non ex
 necessitate sit bonum nostrum: non cum mœrore
 atque mœstitia, sed volūtarium: quia seruus inuitus
 facit, amicus voluntarius. Nos autem studeamus vt
 dicatur nobis: *Iam non dicam vos seruos, sed ami-
 cos: quia quasi amici mandatum Dei ex volun-
 tate fecistis. Qui autem meditatur & diligit, & ac-
 tus suos leuat, vt faciat quæ placeant Deo, is de-
 bet non negligere nec transcurrere mandata diui-
 na, sed exercere se in his, immorari plurimum,
 iustificationes Dei crebro reuoluens sollicitæ men-
 tis affectu.*

In octonarium septimum enarratio.

1. Zain.

Littera secundum Hebræos Zain, significat latinè,
 ductor: alibi significat, huc. Quid sibi velit ista
 interpretatio, non satis liquet, nisi fortè vt vnusquis-
 que se regat, & ipse sui ductor sit. Vel huc, id est, quod
 litteræ huius versiculi vocant, dirigat iter. Merito-
 que in primo statim versu requiem suam postulat,
 quia ipsius litteræ septimus numerus est quietis,
 Quæ autem maior requies, quam vt in verbo Dei
 requiescat, atque eius se gratia & consolatione demulceat?

Memento Domine verbi tui seruo tuo, in
 quo mihi spem dedisti.

Verbum Dei deiectos nos atque depressos ad cæ-
 lestem gratiam prouocauit, vt desideremus æterni-
 tatem, despiciamus præsentia, temporalia recuse-
 mus, futura & inuisibilia requiramus. Vocat igitur
 nos ad se Dei verbum, sicut habes scriptum: Venite
 ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego
 reficiam vos. Ideoque sequamur vocatē Domini
 Iesum, vt à sæcularibus ad perpetua trāseamus, nō-
 que ipsos regere valeamus. Ergo Dauid vocatus
 erat verbo Dei, & spem in eo habuit, quoniam sæpe
 respōsis erat inuitatus cælestibus quibus remunera-
 tionē fidei meritorumque speraret fore, sicut habes
 scriptū dicente Deo per Nathan prophetam: *Acce-
 pi te de ouili ex vno grege, vt sis in principem super
 populū meum Israel, & eram tecū in omnibus qui-
 bus ingrediebaris: & exterminavi omnes inimicos
 tuos à facie tua. Et infra: Et requiem tibi dabo ab
 omnibus inimicis tuis. Quo responso accepto ait
 Dauid: Quis sum ego Domine Deus meus, & quæ
 domus mea, quoniam dilexisti me in his, & mino-
 rata sunt minima hæc in conspectu tuo Domine, &
 locutus es pro domo serui tui in longinquum: Et in-
 fra ait: Et nunc Domine Deus meus, Domine tu es
 Deus, & verba tua sunt vera, & locutus es pro seruo
 tuo bona hæc: & nunc incipe & benedic domum
 serui tui, vt sit in æternū in conspectu tuo, quoniam
 tu Domine Deus meus locutus es, & benedictione*

2. Cor. 9.
Philem.
Ioan. 15.

1. Zain.

2. Cor. 4.

Matth. 11.

2. Reg. 7.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

tua benedicetur domus serui tui in aeternum. Hoc igitur responso & aliis inuitatus David sperare non desinit, & propheticae fidei auctoritate conuenit Dominum, ut meminerit promissorum suorum, quorum immemor esse non soleat. Sanctis enim quodcumque sponderit, implere consuevit, nostrarum immemor iniquitatum, suarum non immemor sponsonum. Denique scriptum est: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor esto, & iudicemur. Vult obliuisci quaecumque minitatus fuerit peccatoribus, si vias aliquando conuertant: vult etiam conueniri, ut si quis proposita secutus virtutibus praemia bene certauerit, fructum remunerationis expectet, quinetiam exigat, sicut habes scriptum: Certamen bonum certavi, cursum consummaui: reposita est mihi corona iustitiae. Non est enim arrogans vsurpatio, sed fidelis: quia verum Deum non posse fallere consistitur. Ideoque admonet & David, dicens: Ut meminerit Dominus verbi sui, quo nos ad sperandum prouocat, ut terrenis renuntiemus, inhaereamus caelestibus. Dicit ergo David: Certamen certatus sum, brauium peto verbi tui, quod promissisti mihi: memor esto promissorum tuorum, quae spondesti seruo tuo. Non vsurpatorie speraui, quae ut sperarem ipse fecisti. Seruus sum, expecto alimentum a Domino: miles sum, exigo ab imperatore stipendium: vocatus sum, postulo ab inuitate promissum. Verecunde autem auctoritatem suae fidei temperauit, dicendo se seruum: quia oculi seruorum in manibus dominorum suorum. Haec ex persona David propria bene prompta sunt. Ceterum si quis informatione cuiusque hominis considerat, potest Leuitis communia promissa librare, sicut habes: Date Leui veros eius, date Leui manifestos eius. Potest etiam populis credentibus, populis electis alloquium istud aptari, potest & surrecturae Ecclesiae conuenienter aptari, cui per typum Ioseph primo in typo eius nominis, deinde per tribum in prima electionis haeredes transfusa est diuina promissio, dicente Moyses: Primogenitus tauri decor eius, cornua vnicorni cornua eius, in ipsis gentes ventilabit simul usque ad terminum terrae. Vnicum sciam verbum Dei hoc prophetatur oraculo, toto per gentes orbe fundendum. Hoc ergo surrecturae Ecclesiae promissum David verecundus sui, impatiens vero communis profectus morantis exigere videtur. Et addidit.

Haec me consolata est in humilitate mea, quoniam verbum tuum viuificauit me.

Haec spes, quae verbo tuo obuenerit mihi, consolata est me, ut tolerarem acerba praesentium. Dum facit Paulus contra nomen, non habet spei consolationem: dum patitur pro nomine, haurit de spe consolationem; & fidelis factus quomodo nos consoletur accipere. Quis nos separabit, inquit, a dilectione Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an periculum, an gladius: sicut scriptum est: Quia propter te morti tradimur tota die, aestimati sumus ut oves occisionis. Et qua ratione illa patienter tolerari possint, addidit: Sed in his omnibus superamus, propter eum qui nos dilexit. Ergo si quis vult aduersa superare, si est persecutio, si est periculum, si

mors, si aegritudo grauis, si incurfus latronum, si facultatum proscriptio, si quidquid eorum quae putantur in isto aduersa saeculo: facile superantur si sit spes quae consoletur. Nam etsi illa acciderint, tamen grauia esse non possunt dicere: Existimo enim quod indignae sint passionis huius temporis ad futuram gloriam. Quisquis enim meliora sperat, numquam leuioribus frangitur. In tempore igitur humilitatis nostrae spes consolatoria est, quae non confundit: tempus autem tentationum, tempus humilitatis animae nostrae arbitror. Humiliatur enim anima nostra dum traditur tentatori, duris examinanda laboribus, ut luctetur & exerceat, congressum contrariae experiens potestatis: sed in his tentationibus viuificatur alloquio Dei. Haec est enim animae nostrae vitalis substantia, qua alitur, pascitur, gubernatur. Nec quidquam aliud est quod viuere faciat rationabilem animam, quam alloquium Dei. Sicut enim augetur sermo Dei in anima nostra, dum suscipitur, dum intelligitur, dum comprehenditur: ita etiam vita eius augetur. Et quemadmodum est contratio alloquium Dei deficit in anima nostra, ita & incurrit eius vita defectum. Itaque ut connexio ista animae & corporis nostri spiritu vitali animatur atque alitur & tenetur: ita verbo Dei & spiritali gratia anima nostra viuificatur. Vnde omni genere studere debemus, ut reliqua omnia posthabentes, congregemus nobis alloquia Dei, & congeramus in principale nostrum, in sensus, in sollicitudines, considerationes, aduersusque nostros: ut alloquiis diuinarum scripturarum facta nostra conueniant, nec a serie praceptorum caelestium actus nostri discordare videantur, quod possimus & nos dicere: Quoniam eloquium tuum viuificauit nos.

Superbi inique agebant nimis: a lege autem tua non declinaui.

Maximum peccatum in homine superbia est, quandoquidem inde manauit nostri origo delicti. Hoc telo nos primum diabolus vulnerauit, & percussit. Nam nisi homo serpētis persuasionem deceptus sicut Deus esse voluisset, & verum falsumque cognoscere, quod penitus discernere humana fragilitate non poterat: ideoque quod sequeretur acceperat, ne temeraria vsurpatione de illa paradisi felicitate decideret: nisi, inquam, homo suis non contentus finibus, interdicitā temerasset, numquam feralis culpa ad nos transfisset haereditas. Et quid de homine dicam? Ipse diabolus per superbiam naturae suae amisit gratiam. Denique dum dicit: Ponam thronum meum super nubes, & ero similis altissimo: confortis excidit angelorum, cuius criminis digna mercede damnatus, hominem sibi participem requisit, in quem confortium suae transfunderetur offensae. Quid igitur hoc peccato potest esse deterius, quod a Dei coepit iniuria? Ideoque scriptura dicit: Dominus superbis resistit. Tamquam suae contumeliae propulsator, veluti quoddam suscepit aduersus superbiam speciale certamen. Tamquam dicat: Meus iste aduersarius est qui me laesit, mihi debetur ista congressio. Vnde & Apostolus multiplicis culpa materiam esse superbiam declarauit, dicens de haeretico: Quia ei quae secundum pietatem est doctrina non acquiescit

acquiescit superbus, nihil sciens, sed languescens circa quaestiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiae, contentiones, sacrilegia, suspiciones malae, confusions hominum mente corruptorum, & a veritate alienorum, existimantium quatum esse pietatem. Quatorum itaque expressit causam esse delictorum superbiam: Vnde David commendare volens deuotionem suam nonnulla superbiorum iniquitate attentatam, ait: Superbi inique agebant nimis. Non solum iniquitatem agentium, sed etiam nimiam iniquitatem pariter declarauit, quae conueniret superbis. Quorum ne aliquo tentaretur contagio, audi alibi dicentem: Superbo oculo, & inflati bibe corde, cum hoc non edebam. Itaque quoniam quanta vis mali in superbis esset, expresserat: quemadmodum vinceretur, debuit nos docere. Meritoque quasi bonus doctor demonstrat remedium, qui exaggerauit venenum. Audi ergo quomodo excludas virus superbiam: A lege (inquit) tua non declinaui. Lex igitur Dei sola potest superbiam virus hebetare, quae informauit virum deuotioni deditur, docens quali se regere debeat cautione. Multi enim non solum alieni a fide, sed etiam qui videntur non mediocria scripturarum praeccepta gustasse, tentari solent prosperis superbiorum processibus, videtes eos qui prauaricantur legem, impietatis arbitros, arrogantes, contemptores fidelium, extollentes se aduersus eos qui humiliant cor suum secundum timorem Dei, & praeccepta caelestia, abundare in hoc saeculo diuitiis, praeconiis, honoribus, potestatibus, eisque quo grauiora commiserint, affluentiores successus commodorum saecularium foecundare: contra autem iustos viros plerumque laborare inopia, amissionibus filiorum, sterilitatibus coniugum: quo exagitati atque turbati, sensum mentis inclinant, vt putent Dei in hoc quoddam errare iudicium, non tenentes caput veritatis: quo euidentissimè comprehenditur non in hoc saeculo, sed in futuro repositam nostrorum remunerationem esse meritum. Sed paucorum est istud aduertere. Denique in principiis etiam David ipse tentatus est, sicut habes scriptum: Ecce ipsi peccatores & abundantes in saeculo, obtinuerunt diuitias, & dixi: Ergo sine causa iustificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & sui flagellatus tota die? Ita igitur & nostrum vnusquisque, qui perfecti non sumus, haec videt dicit: Vbi est prouidentia Dei? vbi iustitia? Superbus iste abundat, arrogans iste locupletatur, impius iste beatus & potens est: iustus autem ille vides quemadmodum iacet deiectus atque despectus, quemadmodum ipso victu indiget, afficitur contumeliis ab isto impio, ab isto insolente conculcatur, excluditur? Non mediocris vti que ista tentatio est, nisi ad ea quae sunt ventura prospicias, nisi praecceptis plenius caelestibus instruaris. Denique & David putabat se ante haec cognoscere, sed nesciebat: & ideo anxius fluctuanti animo laborabat. Vnde ait: Et aestimabam me cognouisse, & hoc labor est ante me, donec ingrediar in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis. In quibus per id quod se extulerunt superbi, vidit propheticis spiritus deiectiones fore, & ait, Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, & exterminati sunt propter iniquitatem suam, sicut somnium exurgentis?

Cognouit igitur impiorum successus in hoc saeculo somnij esse similes, non veritatis, quorum emolumenta tam diu videntur esse, dum dormiunt. Vbi dormierint somnum suum qui videbantur sibi portare, iam sitiunt: qui epulabantur, esuriunt: nihil solidum ex isto somno perfectumque referentes. Et bene somnum suum dormiunt saeculares viri, qui licet saeculo vigilent, Deo dormiunt, De quibus bene sanctus Iob, qui eorum ante affluentiam mirabatur, ait: Quia sicut palea iactantur a vento, & sicut puluis turbine dissipantur: moriuntur autem cum amaritudine animae suae, nihil manducantes, nihilque boni habentes. Iustus autem habes bonae fiduciam conscientiae, in suis magis nouissimis gratulatur, & se vitae huius exitu a laboribus intelligit liberari, mercedemque boni operis & factorum requirit, dicens: Reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & omnibus iis qui diligunt aduentum eius. Sed hoc ille ait, qui poterat dicere: A lege autem tua non declinaui. In quo non solum boni operis elucet gratia, sed etiam intimae puritatis conscientiae. Lex enim non solum agenda munus informat, verum etiam secreta emundat mentis affectum. Non enim solum in operibus, sed etiam in ipsis occultis secundum legem Domino militamus, quia lex dicit: Non fiat verbum occultum in corde tuo, iniustitia: vt non solum nihil in opere factis delinquas cum superbos videris gloriari, nec sermone labaris; sed ne in corde quidem intimo, dum de Dei iudicio disceptas, contrahas iniquitatis offensam: quae quo putatur occultior, eo frequentior esse consuevit: quia puto hoc viri sancti esse propositum, quo putat vnusquisque quod huiusmodi disceptatione velut septus visceribus suis, conscientiae suae credat, cum ipse sui acculator in die iudicij sit futurus; qua reuelantur cordis abscondita, testimonium perhibente conscientia accusationibus nostris. Cuiusmodi igitur sit propositum viri sancti, hoc euidentius loco exponitur. Primum enim memor esse debet promissorum caelestium, secundum quae viuentibus merces statuta debetur. Deinde aliud propositum viri sancti est, vt etiam si in periculis & in aduersis positus sit: spe tamē quam haurit ex serie diuinarum scripturarum, se debeat consolari. Tertium propositum, vt etsi impios & sacrilegos videat, & superbos inique agentes, abundare diuitiis in hoc saeculo: non quasi incredulus declinet a lege, sed in eius semitis perseueret, & fugiat superbiorum contagia. Contaminat enim omnis immundus: immundus autem superbus, de quo scriptum est: Immundus ante Deum omnis tumidi cordis. Quartum propositum viri sancti, vt memor sit iudiciorum caelestium, sicut David asserit, qui dicebat.

Memor fui iudiciorum tuorum quae a saeculo sunt, & me consolatus sum.

Nisi enim vnusquisque legis instructus & formatus exemplis, credat semper vera esse Dei iudicia, cito declinat a lege. Qui autem praeterita reperit, & diligenter colligit seriem vetustatis, cognoscit quod neque peccator poenam suae improbitatis euadat, neque iustus aequitatis suae praemium defraudetur. Re-

Exch. 18. Leuit. 16.

Esai. 43.

Esai. 1. 2. Tim. 4.

Hebr. 6. 2. Reg. 7.

Psal. 122.

Deut. 33.

Ibid.

Act. 9. 2. Tim. 1.

Rom. 8.

Psal. 43.

Rom. 8.

Ibid. Rom. 5.

Deut. 8.

Ephes. 4.

Ibid. 100.

Ibid. 12.

Ibid. 72.

Coloss. 2. 1. Cor. 5.

Ibid. 72.

Ibid. 11.

Ibid. 72.

Ibid.

1. Tim. 6.

Esai. 29.

Iob. 21.

2. Tim. 4.

Deut. 15.

Rom. 20.

Psal. 72.

Prover. 16.

Genes. 3. textit enim animo quod ab initio Adá propter mandati cælestis præuaricationem de paradisi eiectus sit incolatu; & Cain parricidalis sceleris pretium diuinæ sententiæ auctoritate damnatus exoluerit: quod Enoch propter deuotionem raptus ad cælum, terrenæ malitiæ virus euaserit: quod Noe propter iustitiam diluuij victor, generis factus superstes humani sit: quod Abraham propter fidem seminarium posteritatis suæ toto orbe diffuderit: quod Israel propter laborum tolerantiam, populum credentium proprii nominis signaculo consecrauerit: quod ipse David propter mansuetudinem regali honore donatus, senioribus fratribus antelatus sit: quod Elias propter zelum Dei, curru eleuatus in aerem, cælestis sedis hospitium noui generis acquiserit incolatu. Hæc qui nouit retexere, habet vnde gratiam suæ consolationis acquirat: e contra, qui non nouit, non habet vnde consoletur. Quapropter custodiamus iudicia Dei, quia iudicia Dei vera, iustificata in semetipsa, desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum, & dulciora super mel & fauam: etenim seruus tuus custodit ea. Custodiendi igitur dulcia sunt diuina iudicia, negligenti autem ea amara esse non dubium est: quia non aduertit in opprobrij turpitudine peccatorum propositum sibi diuinæ euentum esse sententiæ. Qui autem bene sibi conscius est, non turbatur vtique, dicens: Hæredes sumus Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatiamur, vt & simul glorificemur. Sed quis nostrum huiusmodi, vt se diuinorum iudiciorum serie consoletur? Terribilia sunt peccatoribus etiam humana iudicia, quanto magis diuina formidini sunt? Denique vt hoc illa quæ æterna sunt, colligamus exemplo, videmus in hoc sæculo innocentes lætos ad iudicium festinare, odisse moras, celeritatem affectare iudicij: reos autem refugere & pauere, differre, vitare, mœstificari denique cum diem iudicij audierint constitutum. Beatus itaque ille qui illud cæleste iudicium lætus expectat. Scit enim sibi regnum cælorum, angelorum consortium, coronam quoque bonorum repositam esse meritorum. Consideremus nunc quod sit aliud propositum viri sancti, & ex sequentibus æstimemus.

Puſſillanimitas detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

Non est hoc commune cum multis. nam plurimorum est contristari si quam ab aliquo patiantur iniuriam, si læsi, si appetiti, si decolorati sint. Nostra enim causa est: nos infirmiores fraudi nobis aliquos dolemus fuisse. At verò qui fortior est, non propriam contumeliam dolet, sed aliena peccata: & in sua iniuria lapsum alterius ingemiscit: & causam se fuisse deplorat lædentis erroris. Exemplum accipe apostolicum. Paulus enim peccatum flebat alienum, sicut ipse ait: Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas. Et cum ipse tristaretur, eos ipsos quos arguebat, contristari nolebat. Denique addidit: Non vt contristemini, sed vt sciatis quæ charitatem habeam in vobis abundantius. Contristari enim volebat vsque ad poenitentiam lapsos, nõ vsque ad mœstitiam profundiorum, tantum vt eorum qui arguebantur, mœstitia

gaudium fieret arguenti. Vnde ait: Si enim ego contristo vos, quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? Arguit itaq; vt alleuet diuturnitatẽ mœstitiæ, quo poenitentia fieret in salutem: damnat, vt absoluat: excludit, vt recipiat: non ignoscit, vt liberet. Ideo talis Paulus, quia bene peritus in lege, cognouerat præceptum dicentis: *Puſſillanimitas detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam.* Dolebat David, non quia contemnebatur, non quia ipse appetebatur, sed quia lex Dei relinquebatur: & eorum qui hoc faciebant, dānum dolebat, quod perirent Deo. Sicut bonus pater in phrenesi constituti filij, cum ab eo maledicatur, verberetur, afficiatur iniuriis, non suam sed ægroti deslet ærūnam: & contumeliam dolet, nõ quod sibi sit irrogata, sed quia per furorẽ quid faciat eger ignorat: ita vir bonus cum videt peccatorem nõ reuereri, non honorare etiam canos senioris, quo præſente faciat aliquid indignũ, non agnoscere quadam peccandi infania, quàm indecora & inhonesta committat, quasi moriturum dolet, quasi desperatum à medicis ingemiscit: & vt bonus medicus primò monet, deinde etiam si grauiam patiatur, tamen tamquam ille ægrum, etsi cædat; sustinet; & si maledicatur, nõ relinquit: & quidquid potest medicinæ adhibere, non denegat: nec tamquam contumacem deserit, sed tamquam bene de se meritum omni studio sanare contendit: exercens non solũ artis peritiam, sed etiam mentis benignitatem. Ita ergo etiam iustus & cum contemnitur à peccatore, non auertitur: & cum læditur, furoris illud putat esse, non improbitatis: magisque vulnere eius medicinam afferre desiderat, & compatitur & dolet: non propter se, sed propter illum qui desperato laborat incommodo, & dicit hunc vnum ex fratribus sic laborare, sic affici, vt faciat mihi iniuriam: qui si agnosceret me, honoraret vtique, non læderet. Quid enim? Læsus est meo facto, vt habeat lædentis affectum? Ergo cum non suppetit causa lædendi, non potest culpa esse propositi. Ergo si iustus sum, afficior propter charitatem, propter dilectionem, propter Ecclesiæ damnum, propter corporis detrimentum. Possum etiam illud dolere, quod etiam si ego lædentem non læserim, & non sum mihi conscius quod eum in me aliquibus iniuriis excitauerim, tamen causa illi fuerim lapsus eius, quod innocentẽ me lædendo delinquat, quod factus sim ei materia peccati. Hoc ergo dolet David, & ideo dolet, quia cum vnum membrum patitur, & cætera membra compatiuntur. Ideo fortè & illud positum est: Iustus in exordio sermonis accusator est sui. Nam etsi possit iustus habere nihil in se quod accuset, & iustus nõ esse (quia nemo sine peccato præter vnum Deum) & possit etiam peccator hoc ipso iustus esse, quia accusator est sui, secundum illud: Dic iniquitates tuas, vt iustificeris: attamen forsitan etiam aliquibus non videatur absurdum vt etiam de illo dictum sit, quod iustus sit qui se accusat pro alio, etiam si in se nihil habeat quod accuset. Quam igitur in his omnibus sancto David viri iusti persona conueniat, consideremus. Accusauit se nullo accusante, peccatum confessus est proprium, quando percussus est in corde, eo quod numerauit plebem. Qui & dixit ad Dominũ: Peccaui Domine,

ibid. 2. Cor. 7. 1. Reg. 15. 4. Reg. 3. Psal. 18. Gen. 8. Apoc. 22. Luc. 21. 2. Tim. 4. 2. Cor. 2. Ibid. 1. Cor. 11. 1. Reg. 18. Marc. 10. Esai. 43. 1. Paral. 21.

Domine, quod fecerim hoc verbum: & nunc Domine aufer iniquitatem serui tui, quod deliqui vehementer. Itaque quamuis scriptura habeat quod apposita est ira Dei vt irasceretur in Israel, quod regis prolapsio excusari videretur: tamẽ cum vidiſſet angelum qui stragẽ plebis efficiebat, percutientis ictui seipsum obiecit, dicens: Ecce ego peccaui, & ego pastor malignum feci: & hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Quasi iustus ergo accusator sui fuit in ipso sermonis exordio, & peccatum suum agnouit, & iniquitatem propriam confitendo, iustificatus est in semetipso. Alibi quoque de Viriæ morte coargutus à propheta ait: Peccaui Domino, cui responsum est, propter poenitentiam ablatum à Domino eius esse peccatum. Item loco cum Semei malediceret ei, & lapidaret eum septũ bellatoribus, per quos vindicare se posset, patienter ferebat, ne verbo quidẽ referens contumeliam: quin etiam cum Abeſſa dux eius caput maledicentis vellet auferre, ait rex: Quid mihi & tibi est fili Sartaia? Quod maledicit mihi, Dominus dixit ei maledicere David. Primum igitur culpam eius excusauit, & causam ad Domini retulit voluntatem. Secundo in suum meritum retorſit, vt non illum errasse, sed se meruisse significaret. Tertio maledictionẽ illius sibi non solum nõ nocere, sed etiam prodesse memorauit, sicut scriptum est: Et dixit David ad Abeſſa, & ad omnes pueros eius: Ecce filius meus qui exiuit de semine meo, quærit animam meam: quanto magis filius Iemina? Granditer impetum fregit vltoris. Quomodo enim maledictum extranei pro regis iniuria vindicaret, cum filij adhuc parricidium inultum maneret? Nõ vtique extranei maledictum, & filij parricidium æqua esset læcpenſandum. Et addidit: Sine illum maledicere, quoniam dixit illi Dominus, donec videat humilitatem meam, & retribuatur mihi Dominus bona pro maledicto. Est & aliud iusti propositum longè omnibus perfectius & potentius, interuenire pro persequentibus, & excusare peccantes; quod legimus in Euangelio dicente Domino Iesu cum crucifixus esset à perfidis: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Liquet igitur his magisteriis doctrinæ cælestis quod iustus se accusare malit, quàm aliũ deformare. Denique de Ioseph cui desponsata erat Maria mater Domini, scriptum est quod cum eam grauem vtero vidisset, cum esset iustus, noluit eam traducere: & vtique nullum adhuc audierat oraculum. Ita non solum ab vltionis atrocitate, sed etiã ab accusationis seueritate persona iusti aliena est: potiùsque ducit suam remissionem accusari quod nõ vindicauerit, quàm alienum crimen vrgere. Sed dices, Quomodo dixit ipse David: Lætabitur iustus cum viderit vindictam impiorum? Mihi videtur quia lætetur quod ipse euaserit, non quia impij puniantur. Quæramus aliud propositum ex sequentibus. Itaque dicit:

Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.

Meritò peregrinationibus non frangebatur, superbos declinabat, eorumque prosperis successibus non mouebatur. Consolabatur se in iudiciis cæ-

lestibus, angebatur in alienis peccatis, quia cantabiles habebat iustificationes Dei. Quæ enim bene tenemus, cantare consueuimus: & quæ melius cantantur, melius nostris adhærent sensibus. Nõ ergo perfunctoriè tranſeamus quæ legimus, vt tunc tantum cum legimus ea, in memoriam eorum redire videamur: sed etiam cum abest codex manibus, tãquam animantia quæ probantur & munda habentur in lege, etiam quando non pascuntur, ruminare consueuerunt, ex semetipsis alimenta sibi recondita proferentia, ita & nos de nostræ memoriæ thesauro, de interioribus nostris ruminandũ nobis pabulum spiritale promamus. Hymni nobis, canticum nobis, psalmi nobis iustificationes Domini sint. Psallamus spiritu, psallamus & mente: ne si obliuiscuerimus, in tẽpore necessitatis dicatur vniciuque nostrum: Abieciſti sermones meos post te. Ideoq; vt expelleretur & eliminaretur obliuio à domo sancta sua, cantores sibi fecit rex verus Salomon, qui toto spiritu inquirenda cognitioni diuinitatis intẽderent, ne psallentes deessent Ecclesiæ suæ, quorum cantu nequam spiritus fugaretur, sicut David sancti docemur exẽplo, quo psallente malus ille spiritus expellebatur, qui Saul regis corda vexabat. Propheta quoque vt prophetarent, psallendi peritum iubebant psallere, quod suaui inuitata dulcedine spiritualis infunderetur gratia. Et in Euangelio legimus in domo patris illius filium recuperantis percipuisse symphoniam, qua epulantes delectabantur fideles, perfidus autem impatienter audiebat. Dulcis igitur cantilena, quæ non corpus effœminat, sed mẽtem animũque confirmat. Ideoque canticum dicitur Domini tẽstamentum, quia remissionem omnium peccatorum, Dominiq; iustitias in scripturis Euangelij suauis mentis exultatione concinimus. Ipse quoque Dominus nõ dedignatus est dicere: Cantauimus vobis, & non saltatis. Cantauit nobis in Euangelio veniam delictorum: debuerunt Iudæi mentem attollere, nõ histriónico corporis motu, sed sancto spiritu. Non fecerunt, ideo reprehenduntur. Sed etiam corporis saltatio in honorem Dei laudabilis habetur. Denique saltauit David ante arcam Domini, & vidit Melchol filia Saul cum saltantem, & percutientem in organis in conspectu Domini, & ait ad eũ postquam se domum recepit: Quid vtique honorificatus est rex Israel, quia denudatus est hodie in oculis puellarum suarum ancillarum, sicut vnusex saltatoribus? Et dixit David ad Melchol: Saltabo in conspectu Domini. & Benedictus Dominus qui elegit me super patrem tuum, & super omnẽ domum illius, vt constitueret in principem super plebem eius Israel & Iuda: saltabo in conspectu Domini, & denudabor adhuc sic, & ero nugax in conspectu tuo, & cum puellis cum quibus dixisti me nudatum, glorificabor. Et Melchol, inquit, filia Saul non erat filius vsque in diem mortis eius. Euides itaq; exemplum quod Propheta qui & percutiebat in organis, & saltauit ante arcam Domini, iustificatus est: & illa quæ reprehendit eum, sterilitate damnata est. Sed non satis est vt aliquis cantabiles habeat iustificationes Dei, nisi terrenarum exuat se vitio sollicitudinum. Ideoque addidit: *In loco peregrinationis meæ.* Conuenit sibi, siquidem & alibi ait: *Aduena sum*

1. Reg. 11. 1. Cor. 14. Psal. 49. 2. Paral. 5. 1. Reg. 16. 4. Reg. 3. Luc. 15. Luc. 7. 2. Reg. 6. Ibid. Ibid. Psal. 57. 1. Paral. 21. Ibid. Ibid. Ibid.

Ephes. 2.

2. Cor. 5.

Dani. 3.

Psal. 70.

Exod. 15.

Psal. 1.

Matth. 7.

1. Cor. 12.

Psal. 6.

Psal. 118. inf.

Ecl. 23.

Psal. 33.

Rom. 2.

ego in terra hac. Vnde & Apostolus non vult nos in domo Dei, fidei vocatione aduenas esse & peregrinos, sed ciues sanctorum & domesticos Dei. Qui enim domesticus Dei est, exul est mundo: qui conuersatur in caelestibus, peregrinus est terris. Peregrinabatur in hoc mundo Hebraei tres illi pueri, naturam incendij non sentientes. Cantabiles habebant iustificationes Dei, cum hymnum Deo de creaturarum laudatione cantarent. Deinde qui cantat, vacuus est, & diuersarum cogitationum curas releuat, culpas relegat, sequestrat auaritiam, & non solum corporis voce, sed etiam metis suauitate se mulcet. Non enim tamquam mcestus inopiae solitudine, sed tamquam liber ab omnibus corporalium affectibus passionum canebat idem Propheta: Psal- lam tibi in cithara sanctus Israel. Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea qua redemisti. Cantabat haec laetus tamquam his melioribus epulis pasceretur. Epulabatur enim animus pie deuotionis alimento. Non solum itaque hymni & psalmi, sed etiam legis praecipua cantabilia sanctis sunt. Denique cantauit Moyses qui legem accepit, cum praeteregressus pedibus mare seruati populi ductor iustificationes Domini praedicaret. Superest adhuc propositum egregium viri iusti: quia omni tempore circa Dei laudes esse debet intentus, non solum die, sed etiam nocte. Ideoque addidit.

Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam.

Videamus si & ille memor est qui vocat Dominum verbo, non custodit autem mandata diuina. De quo dictum est satis, quia non quicumque dicit, Domine domine, acceptus est: sed qui operibus bonis fidelem suum probare potuerit affectu. Fides ergo, probitas, innocentia memorie probant. Quod autem ait: Memor fui nominis tui, plena deuotio est: quia nemo dicit Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. Hoc nomen inuocetur diebus ac noctibus, nullum tempus praedicandi vacuum sinat sancta deuotio praeterire. Si studentes igitur doctrinis saecularibus perparum somno indulgent: quanto magis qui Deum cupiunt cognoscere, non debent somno corporis impediri, nisi quantum naturae satis est? Dauid per singulas noctes lectum suum lacrymis diluebat: surgebat etiam noctis medio, ut Domino confiteretur: & tu totam noctem sopori existimas deputanda? Tunc magis tibi orandus est Dominus, tunc praesidia postulanda, culpa cauenda, quando videtur habere secretum: tunc maxime quando tenebrae in circuitu meo, & parietes me operiunt, considerandum quia Dominus omnia intuetur abscondita. Ne dixeris ergo circumfusus tenebris: Quis me videt? Et quem vereor septus parietibus & inclusus? Quia vultus Domini super facientes mala. Deinde si arbitrum non vides, teipsum non vides? Tuae conscientiae testimonium non vereris? Nescis illam caliginem noctis, non oportorium, sed incentiuum esse peccati? Cum somno & cibo feruent corpora, tunc etiam vigor mentis sopore laxatur, somno resoluitur, tunc irrepit impuri libido concubitus, tunc perturbatur cor, squalor immunditiam non veretur, castitatis puritas non consideratur, pudicitiae gloria non

recensetur. Nox erat quando Iudas prodidit, quando Petrus negauit. Illo igitur praecipue tempore iustificationes Dei animo retexendae sunt, relegendamandata hortatoria. Illa de castitate praecipua non absint, ut his occupata mens flagrantiam libidinis, carnis restinguat ardorem. Tene illud animo: Laubo per singulas noctes lectum meum. Quis enim stupris deditus, flagitiis inuolutus, lauat per singulas noctes lectum suum? Nescit flere qui secula committit: & cum sit ipse lacrymabilis, non habet culpa lacrymas suae. At ille qui castigat corpus suum, & sui sollicitus gubernator est, atque ingemiscens & dolens lapsus superioris offensam, querit quomodo abluat sletibus poenitentiae: hic lauat per singulas noctes lectum suum. Non dormiamus ergo totis noctibus, sed maximam partem earum lectioni & orationibus deputemus. Audi Ecclesiae vocem querentis etiam in noctibus Christum: In cubili, inquit, meo in noctibus quaesui quem dilexit anima mea. Accipe secundum litteram. Quaesuit in noctibus orando, deprecando, etiam lacrymis deplorando. Quaesuit in noctibus, quia posuit tenebras latibulum suum, ut quaerere eum sollicitius disceremus. Quaesuit igitur in prophetis Ecclesia ex gentibus congregata, & ideo credidit. Denique aduentus dominici testimonia de prophetis Euangelistae psalmisque posuerunt. Vnde scriptum est, quia nox nocti indicat scientiam. Quaesuit in noctibus, in persecutionibus & aduersis, in tribulationibus & laboribus duris. Nox est omnibus quibus non est perfecta securitas. Vnde ait Dominus: Veniet nox, quando nemo potest operari. Cum in hoc mundo sum, lux huius mundi sum. Non ergo operemur in tenebris. Si enim lucent opera nostra, non operamur in tenebris, sed in lumine. Dies est quibus adest Christus: nox est quibus se denegat. Non magnum ergo si tunc Domino gratias agas, quando in prosperis & secundis es: sed si tunc adhaereas Christo, quando te persecutor exagitat, quando aliqua procella perturbat. Amisisti filium? In illo dolore, in illa nocte, in illa destitutione memento Domini Dei tui, ne quasi non exauditus, ingratus sis, & in tua prauariceris avaritia. Pulsus es in exilium? Memento Domini Dei tui, ne patriae interdictae charitatem Deo praeferas. Alicuius diuitis oppressus potentia amisisti proprias facultates, indiges sumptu? Memento Domini Dei tui, ne nox te egestatis abducat a deuotionis affectu. Hoc est enim mandatum legis, ut in nocte magis quaeras, quando magis exaudiaris a Domino, & possis dicere: In tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me in latitudine. Sed nec quaerere perfuntorie abundat ad gratiam, sed ut insistas & intendas muneri. Denique ista vel Ecclesia vel anima qua requisit in cubili, quaesuit in noctibus: primo non inuenit, quia fortasse in cubili quaesuit: sed posteaquam surrexit, & abiit in ciuitatem (vide ne illa ciuitatem in qua Dominus celebraturus pascha discipulos destinauit, dicens: Ite in ciuitatem ad quendam (posteaquam in foro, ut dixi, quaesuit, inuenit quem dilexit, ubi oleum venditur, quod expectantes spiritum emere confuerunt, ubi ius, ubi leges. Si lex spiritalis, & forum est utique spirituale, ubi disputant periti legis aeternae. Quod forum non litibus tumultuosum est,

Ioan. 18.

Psal. 6.

1. Cor. 9.

Psal. 6.

Cant. 3.

Psal. 17.

Psal. 18.

Ioan. 9.

Ioan. 3.

Ephes. 5.

Psal. 117.

Cant. 3.

Matth. 26.

Matth. 25.

Rom. 7.

est,

est, sed Christi tribunalibus gloriosum. Vbi quaesuit, inquam? In foro, & post quaesuit in plateis, de quibus hi qui ad patris familias euangelici praedium conuenirent, colligebantur: qui vocati excusandum se ab huiusmodi epulis non putarunt. Posteaquam in foro, inquam, & plateis quaesuit, incidit in eos qui circumeunt ciuitatem, & tunc demum potuit inuenire quod quaereret, fortasse quod in tribulatione & metu posita magis inueniat gratiam. Denique posterius ait: Inuenerunt me qui circumeunt ciuitatem, tulerunt mihi pallium. Habuit ergo certamen, sed qua ratione supra non tulerint pallium, haereo reperire, nisi forte quia ibi interrogasse se dixit: Numquid quem dilexit anima mea, vidistis? Quae Christum loquebatur, nec exuta est pallio, & quem quaerebat inuenit. Disce quemadmodum quaeratur Christus. Ab his utique qui non perfuntorie quaerunt, violenter retinet: sicut ista qua ait: Tenui eum, & non dimisi eum. Fide inuenit, meditatione constrinxit. Si bonos custodes accipimus, utique angeli sunt. Qui vero angelos transiit, verbum inuenit: ideo non multum interualli fuit cum transiit ab his & inuenit Iesum. Quomodo ergo infra tulerunt pallium, nisi forte quia processu operis siue fidei Ecclesia dum nudatur, a Domino plus amatur, expoliens se veterem hominem ut nouum induat, quem non operiunt indumenta, sed mentis secreta clarificant: aut quia amictum sapientiae saecularis ad Christum ventura deposuit? Et Noe exutus est pallium posteaquam coepit esse perfectior. Simus ergo memores iustificationum caelestium, ut dum eas secreta mentis voce cantamus, memores simus in nocte nominis Domini, & dicamus ut scriptum est:

Haec facta est mihi, quoniam iustificationes tuas exquisiui.

Haec facta est mihi. Hoc est, haec memoria facta est mihi, ut memor essem & in nocte nominis tui, non ebrietate sopitus, non epulis resolutus in somnum, non curis saecularibus occupatus, ne obliuia mihi tuae uenerationis irreperent: sed quotidiana meditatione membra castigans, & intentionem mentis exercens, ut assiduitate fiat nobis cursus iste sollemnis, ut Dominum Iesum etiam in noctibus toto ueneremur affectu, cui est gloria, laus, perpetuata a saeculis, & nunc, & semper, & in saecula saeculorum. Amen.

In octonarium octauum enarratio.

¶ Heth.

Octaua littera Heth, qua interpretatione Latina dicitur pauor. Sanctorum pauor esse consuevit. Denique pauor cecidit in Abraham, cum sacrificium offerret plenum mysterij spiritalis. ipse quoque Dauid ait: Ego dixi in pauore meo, omnis homo mendax. Religionis enim reuerentiam significat magis quam inimitatem timoris: licet etiam ipse timor secundum Deum sanctus sit. Initium enim sapientiae timor Domini. Ergo qui timent Deum, sapientes sunt: qui autem sapientes, beati. Beatus enim quem tu erudieris Domine, & de lege tua doqueris eum, hi quoque qui timet Deum, beati sunt,

sicut exempli extat auctoritas, quia beati omnes qui timent Deum. Hoc ita colligitur, quia timentes Deum, & sapientes sunt, & beati. Sanctus igitur timor Domini, quia uere sanctorum est pauor. Denique praemissa hac littera, statim sequitur persona iusti, dicens:

Portio mea Dominus, dixi custodire legem tuam.

Codices plerique hunc versiculum qui primus est litterae octauae, ultimo loco litterae habent septimae. Sed secundum Hebraeos emendatus apud Gregos Psalmorum liber hunc uersum docuit nos octauae litterae copulandum. Deinde ordo ipse & numerus uersuum ita conuenit, ut ab eo incipiat octaua littera. Portio (inquit) mea Dominus. Quam rarus in terris qui potest dicere: Portio mea Dominus; quam alienus a uitiis, quam segregatus ab omni labe peccati, qui nihil habeat commune cum saeculo, nihil mundi huius uendicet sibi, cui non sit corporalium possessio cupiditatum, quem non inflammet libido, non stimulet auaritia, non lasciuia effecinet, non luxuria decoloret, non sternat ambitio, non maceret inuidia, non aliqua negotiorum saecularium cura sollicitet, uerus minister altaris, Deo non sibi natus. Leui enim (ut habet interpretatio) significat ipse mihi assumptus, significat & ipse meus, significat & tantum assumptus, significat & assumptus mihi. Ipse idem & mihi Leui & Deo est: quomodo idem & mihi sacerdos & Deo est, & mihi aduocatus, & Domini deprecator; pro me offerens sacrificium, & idem se offerens Domino. Denique & alibi Leui interpretatione dicitur, pro me. Etenim si a me nominetur Leui, pro me est. Si pro me offerat, pro me est: si pro me interueniat, pro me est. Sin autem uocetur a Domino, ipse mihi dicitur: hoc est, non alij tributarius, non decimarius, non de possessione munificus. ipse mihi, hoc est, tamquam abundans: pro his omnibus, non ab hoc decimas, non fructus, non dona quaero, non munera, ipse mihi pro munere est, ipse est pro tributo, non in possessione sua munificus mihi, sed ipse mihi possessio, ipse meus fructus, ipse meus sensus, assumptus mihi, vel assumptus a me. Non potest hoc sine diuina esse gratia. Sicut enim possessio non potest mea esse nisi emero ea, sic non potest esse Leui, nisi fuerit assumptus a Domino. Cum enim assumptus fuerit, recte dicitur ipse meus. Denique cum Moyse dictum esset ut populo Iudaeorum per tribus singulas diuideret incolatus, & distribueret singulis tribubus portiones, tribu Leuitica exceptit Deus, dicens: Filius Leui non erit portio neque fors in medio fratrum suorum, quia Dominus Deus pars eorum est. Et alibi: Ego Dominus portio eorum. Negatur his terrena diuisio, ut ipsi dum saecularem sibi non uendicant portionem, fiat caelestis possessio. Vel hoc solum nouerint possidere, hoc est, fidei & deuotionis obsequium, multo ditiores quam qui possessionum suarum spatia ampla diffundunt. Quantumlibet fines suos extendant, & terra deficit, & mare includit insanas cupiditates, & pendunt tributa maiora quam fructus sunt. At uero iste nihil possidens, nulli nisi Deo militat, supra terram eius est portio, non eum terra deficit.

Psal. 127.

Psal. 118.

2. Tim. 2.

Deut. 10.

Deut. 18.

Leuit. 18.

1. Cor. 3.
Galat. 6.

1 Sam. 14.

ibid.

Matth. 10.

Matth. 23.

ibid.

Matth. 19.

Esai. 120.

Leuit. 26.
2. Cor. 6.

ibid.

Esai. 40.

1. Cor. 14.

non mari clauditur. Cui portio Deus est, totius possessor est natura. Pro agris igitur ipse sibi satis est, habes bonum fructum, qui numquam possit perire. Pro domibus satis est sibi, ut sit habitatio Domini, & templum Dei, quo nihil potest esse pretiosius. Quid enim pretiosius Deo? Aut quid deest ei viro qui potest dicere: Non contingat mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? Non potest in hoc princeps mundi huius sibi confortium vindicare, in quo nihil suum inuenit. Ideoque Dominus qui venit docere ut fieret nobis Deus portio, ait: Venit enim huius mundi princeps, & in me inuenit nihil. Meritoque imitatores sui esse volens, ait: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam. Vnde Petrus ostendens in Deo portionem sibi esse, non in saeculo, ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazaraei surge & ambula, hoc est, haec est fors mea, id est, portio mea Christus est. In nomine igitur Christi Iesu surge & ambula, hoc est, in portione mea diues sum, in portione mea potens sum: merito tales praesumo fructus istius portionis, ut salus & vita donetur: quia hoc est istius patrimonium portionis quam elegi mihi. Dixit hoc claudo, & surrexit qui erat claudus ab utero matris suae. Quomodo ergo Petrus poterat portionis suae damna sentire, qui naturam damna reparabat? Quare non habes argentum atque aurum Petre, dic nobis: dic etiam quid sit istud quod habere te dicis, quia omnia quae habebas, te reliquisse dixisti. Sic enim loquutus es Domino: Ecce nos omnia dereliquimus, & secuti sumus te. hoc est, non quaesiuimus quae saeculi sunt, non quaesiuimus partem de possessionibus, sed te elegimus portionem. Reliquisti ergo omnia Petre quae habebas, vnde habes quod habere te dicis? Surgit claudus, & sono tui sermonis erigitur. Sanitatem aliis donas, qui indigebas ipse tuae salutis auxilio. Reliquisti ergo quae habebas, & cepisti quae non habebas. Christus tibi portio, Christus tibi possessio est. Illius nomen tibi munificum, illius nomen tibi est fructuosum, illius nomen tibi tributa dependit, & bona tributa, non pecuniae, sed gratiae. Portio tua non ariditate siccatur, non imbre diluitur, non frigore vritur, non tempestate quassatur. Per diem sol non vret te, neque luna per noctem. Serua portionem quam elegisti. Ea est enim portio, quam terrenae partes aequare non possunt. Quid enim est quod conferri possit his, de quibus Deus dicit: Et inhabitabo in illis? Quid magnificentius hospite caelesti? Quid beatius possessione diuina? Et deambulabo, inquit, inter eos. Alij queruntur de sui ruris angustis, in te Deo est ampla possessio, in quo deambulare se dicit, hoc est, laxae spatia habitationis inueniens, qui terram includit manu. Sic enim scriptum est: Quis mensus est manu aquam, & caelum palmo, & vniuersam terram clausa manu? Cui mundus angustus est, tu ei ampla es domus. Portio (inquit) mea Dominus. Dicit hoc martyr. Ipsi ergo viuamus, cui mori est gloriosum. Aliis verbis quam bene dixit hoc Paulus ostendens nullam habere se in hoc saeculo portionem. Sic enim scriptum est: Usque ad hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis vapulamur, & instabiles sumus, & laboramus,

operando manibus nostris. Maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus. Tamquam purgamenta huius mundi facti sumus omnium iustitiam usque adhuc. Fortasse moueat quod purgamentum se esse dixit. Non enim est, sed hoc saecularibus videtur, qui putant summam in diuitiis esse gloriam, vel decorem. Nonne isti vniuersos purgamenta esse putant, quicumque illis obsequuntur propter diuitias, & mirantur eos propter opes, timent propter potentiam, laudant propter nobilitatem? Sed haec omnia Paulus detrimenta magis putabat esse, quam comoda. Ideoque ait: Quae mihi lucra fuerunt, haec duxi propter Christum detrimenta esse, propter eminentem scientiam Christi Iesu Domini mei, propter quae omnium detrimentum passus sum, & aestimo stercore, ut Christum lucrifaciam. Aestimo, inquit, non est haec mea, sed aliena sententia. Frequenter enim aestimatur pauper ille irridendus & execrandus propter illuuiem vestium, aut vulnere cicatrices, eo quod in terra nullam habeat portionem, & tamen portio eius in caelo est. Anima eius ibi sibi patrimonium collocauit, quia audiuit Iesum dicentem: Nolite thesaurum vobis condere in terra: sed thesaurum, inquit, vobis condite in caelo. Sed hoc diuites audire non possunt. Clausas aures habent, & sono aeris obtusas: nummus magis illis resonat, quam verba diuina. Denique accessit quidam diues ad Dominum, qui portionem Dominum non habebat. Habebat enim multas possessiones, sed Dominus non inter multa numeratur. Non enim dignatur habere cum saeculo confortium. Quae enim portio iustitiae cum iniquitate? Dicit ergo hic diues: Quid faciens vitam aeternam possidebo? Respondit ei Dominus: Mandata nostri? Non homicidium facies, non adulterabis, non falsum testimonium dices: ostendens vitam aeternam in his esse mandatis. At ille iustificare se volens, dicit: Haec omnia feci, quid mihi restat? Ad quem Dominus ait, volens ei se fieri portionem, non pecuniam, non possessiones, sed utique verum Deum: Si vis perfectus esse, vende omnia quae habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo, & veni sequere me. Verum ille cui portio aurum atque argentum erat, sine quibus esse non poterat, & cum quibus Dominus illi portio esse non poterat, contristatus est. Vnde Dominus pronuntiauit impossibile esse ut diues intret in regnum caelorum: sed quod impossibile per humanas cupiditates, hoc per diuinam gratiam sola posse esse possibile. Alibi quoque ait: Quicumque reliquerit patrem aut matrem, domum aut fratres aut sorores, centuplum accipiet in hoc saeculo, & vitam aeternam possidebit. Forsitan dicas: Utique qui relinquendo domum (per domum autem totum censum intellige) qui relinquendo propinquos Deum secutus fuerit, portio Domini est, & portio Deus illi est; habet etiam vitam aeternam: & quia accepto centuplo fit in hoc saeculo diues: diues, inquit, intrat in regnum caelorum. Deinde si centuplum dat Dominus eorum quae etiam simpla impedimentum afferre consueverunt ad perceptionem hereditatis aeternae: centum ergo possessiones reddit pro vna possessione, centum pondera auri pro vno pondere. Multos quidem in hoc saeculo qui sua pauperibus

Matth. 5.
Genes. 17.

Luc. 23.

Philip. 3.

Sapient. 3.

ibid.

Matth. 6.

Psal. 115.
Rom. 7.

Luc. 18.
2. Cor. 6.
Luc. 18.

ibid.

Rom. 8.

Coloss. 1.
Rom. 3.

Matth. 19.

Psal. 39.

Sapient. 7.

ibid.

peribus donauerunt, vberiore thesauro locupletati. Aucter dilationem, vbi inuenit iusti confessionem. Sanè alibi ait: Hodie mecum eris in paradiso. Futurum promittit, sed id quod futurum est, vnius diei spatium non patitur protelari. Denique potuit dicere: Mecum eris in paradiso: sed addidit, hodie; ne dilatione gratia minueretur. Sed non illi soli dicit Dominus Iesus, Hodie mecum eris in paradiso: sed & tibi dicit, Mecum eris in paradiso: si confitearis Dominum Iesum, si eius patrocinium tibi postcas, si & ipse dicas: Memento mei Domine dum veneris in regnum tuum. Sed tibi non dicit, Hodie mecum eris: dicit martyri, Hodie mecum eris in paradiso. Tibi non dicit, quia adhuc in hoc febrienti corpore constitutus es, in hoc concupiscenti, in hoc terrena adhuc desideranti, sed cum potueris dicere: Diripiisti vincula mea, hoc est, soluisisti cursum istius vitae, liberaisti me ex hoc mortis corpore, tunc tibi dicit: Hodie mecum eris in paradiso. Habes igitur homo inter multa proposita etiam huiusmodi portionem. Proposuit tibi Dominus in portione possessiones, in portione aurum, in portione argentum, in portione honores, in portione nobilitatem. Proposuit etiam in portione seipsum. Habes igitur plurimas portiones, elige quam putas. Non te numerus perturbet, sed exciter gratia: non te labor auertat, sed fructus inuitet. In portione diuina gemitus & labores sunt. Vnde & sanctus Apostolus, cui portio Deus erat, ait: Haeredes sumus Dei, cohaeredes autem Christi: si tamen compatimur, ut simul glorificemur. Vides quia vbi hereditas Christi est, ibi debeat esse compassio. Qui autem compatitur, non perfunctorie compatitur: sed ut passiones Christi in corpore suo impleat, sicut implebat & Paulus. Implebat & Hieremias, qui ait sub hac ipsa littera: Misericordia Domini est quod non defecimus, quia non sunt consumptae miserationes eius. renouabit illas sicut lux matutina. Multi sunt gemitus mei, & cor meum defecit. Sors mea Dominus, dixi: ideo sustinebo eum. Qui ergo sustinuit Dominum, sors Domini est. Vnde & David qui ait: Sustinui Dominum, & respexit me. hoc loco portionem sibi Deum esse profitetur. Quam rarus qui istud vsurpet sibi, non nobilitate, non diuitiis vsurpatur. Denique rex ille diues ait: Sum quidem & ego mortalis homo similis omnibus, ex genere terreno illius qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro: decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine ex semine hominis, & delectamento somni conuenientis, & ego natus hausi communem aerem, & in similiter facta decidi terram, & primam vocem similem omnibus emisi plorans, in inuolumentis nutritus sum, & curis magnis. Et addidit: Nemo enim ex regibus habuit aliud natiuitatis initium. Vnus ergo omnibus est in-

troitus ad vitam, & similis exitus. Et quia vidit commune esse natiuitatis exordium, elaborauit esse portio Dei, & inuocauit, & venit in cum spiritus sapientiae. Sed luxuriosi aliam partem eligunt, qui dicunt: Vino pretioso & vnguentis nos impleamus, & non praeereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescant. Et infra: Quoniam haec pars nostra, & haec fors. Quam magnum contemnere diuitias, sed quam rarum hoc ipsum est. Utique & Moyses potuit regis esse successor, nutritus a regis filia. Potuit ergo esse non solum quasi Pharaon, sed ipse Pharaon potuit esse. Vterque enim homo, sed omnis potentia hominis in affectu est. Moyses noluit rex esse cum posset, sed opprobrium Christi thesauris Aegypti arbitratus est praefereendum: & fugiendo potentiam, potentior factus est. Factus est enim in deum regi Pharaoni. Rex erat Pharaon, sed deus non erat: Moyses factus est illi deus, hoc est, regi ipsi terribilis, quem rex metueret & timeret. Sed haec erat potentia sanctitatis. In talium congregatione deorum Deus stat atque discernit. Et tu si vis tamquam Deus peccatoribus esse terrori, regibus reuerentiae, ut tamquam Deo tibi videantur esse subiecti, quia operaris in Dei nomine: contemne quae saeculi sunt, & Dominicae passionis opprobrium contende omnibus praefere diuitiis. Opprobrium dico quod illis videatur opprobrium, hoc est Iudaeis scandalum, gentibus stultitia, nobis autem virtus Dei atque sapientia. Sed hoc Pharaon opprobrium putans, hoc est, inopiam, ignobilitatem; contumelias, maluit diaboli esse quam Dei portio: & ideo qui Deo subiectus esse volebat, intercessionem hominis ipse se subiecit. Ergo quia portio Dei erat sanctus propheta David, recte ait, *Domi custodire legem tuam*. Spiritalem utique legem dicit, sicut & Paulus ostendit. Nam qui corporaliter legem interpretati sunt, non custodiunt legem, sed prauaricantur. Veniamus ad secundum versum, qui ita est:

Deprecabor vultum tuum, Domine, in toto corde meo: miserere mei secundum verbum tuum.

Legimus in veteri testamento quod deprecatus sit Moyses ut vultum Dei videret, & responsum sit ei: Nemo videbit faciem meam, & viuere. Mystice hoc primam intelligamus. Moyses legis figuram accipit: lex per occulta mysteria nuntiavit Christum, non autem facie ad faciem sicut Euangelium demonstrat. In ipso enim facie ad faciem loquebatur, nam licet in Euangelio homo natus ex Virgine apparuerit: verbum tamen se per opera demonstrat. & fortasse hoc declaratum fuit Moyse, quod populus Iudaeorum moriturus esset, & quod cum facie ad faciem Christum vidisset, non crederet. Quod si ad legem referas, etiam finis legis Christus est, secundum illud apostolicum: Finis enim legis est Christus ad iustitiam omni credenti. Et mortua est legis interpretatio corporalis, vbi Dominus Christus Iesus spiritalem eius gratiam demonstrat. Vel certe quia omnes qui Christum vidimus, & baptizati in Christo sumus, mortui sumus peccato, quia viuentes legis vinculis tenebamur. Vbi autem in Christo

Rom. 7.

Exod. 33.

Gen. 1.

Exod. 3.

Ibid.

Ecdi. 18.

1. Cor. 15.

Matth. 18.

2. cor. 12.

Rom. 8.

Philip. 3.

mortui sumus, mortificati utique; sumus legi per corpus Christi, ut sumus alterius qui ex mortuis resurrexit. Sed hoc mysticum est. Morale autem historiae veteris facit nos meminisse debere, quae est de sancto Moysse, qui rogavit Deum ut se demonstraret ei, & facie ad faciem eum videret. Norat utique; sanctus vates Domini quod inuisibile Deum facie ad faciem videre non posset, sed deuotio sancta mensuram supergreditur, & putauit Deo etiam hoc esse possibile, ut corporeis oculis faceret id quod est in corporeum comprehendere. Non reprehensibilis hic error, sed etiam grata cupiditas atque inexplabilis, quod Dominum suum velut manu tenere, & obtutu oculorum videre cupiebat. Sciebat enim ad imaginem & similitudinem Dei factum esse hominem. Quando enim electus a Domino Deo est ad populum liberandum, impletus est spiritu sapientiae. Viderat angelum illum & faciem eius in gloria. Denique fulgente eius lumine pauefactus est, & vidit rubrum viri, & non exuri. Visu cepit fulgorem, quem miratus accessit, cupiditate & gratia prouocatus, ut diligentius fulgorem illum in rubro consideraret. Itaque si tantum accepit ardorem, tantam subiit cupiditatem cum angelum vidisset in flamma ignis de rubro, ut licet pauore apprehensus considerare non auderet, considerare tamen vellet: quanto magis vultum Domini corporaliter videre desiderabat, dicens intra se: vultum illum plenum lucis, plenum gloriae, plenum virtutis, plenum diuinitatis quem esse dicam? Non plus possum dicere vel sentire de Deo. Cum enim consummauerit homo, tunc incipit: & cum finierit, tunc aperiatur, ut scriptum est, quia incomprehensibilis est Dei aeterna maiestas. Irritus quidem erat postulationis effectus, sed affectus probabilis serui, qui ultra naturam suam deuotione progressus de Domini angelis aestimabat, quantum de Domini vultu plus desideraret, quo cupiditatem suam gestiret explere. Nouerat in ipso homine aliam post mortem futuram gloriam, aliam claritatem. Sicut enim stella differt a stella in claritate, ita & resurrectio mortuorum. Quae etsi seminatur in corruptione, surgit tamen in incorruptione, surgit in gloria, surgit in virtute, surgit corpus spiritale. Qui ergo haec scire poterat, merito praesumebat ut vultum Dei videre cuperet, quem esset obita corporis morte visurus. Talem certe etiam formam receperat, talem Dominus iam probabat, ut non distaret ab angelis caelestis minister & executor oculi. Et ideo cum sciret quia angeli pusillorum quotidie viderent faciem patris qui in caelis est, putauit quod iam eam videre deberet, tamquam oblitus corporis, & carne deposita, sicut ille qui in corpore adhuc positus, cum raperetur in paradysum, utrum in corpore, siue extra corpus raptus esset ad tertium caelum, nescire se dixit. Sancti enim etiam cum gerunt corpus, non sunt tamen in carne, sed in spiritu, quoniam qui in cupiditate & conuersatione sunt carnali, Deo placere non possunt. Sancti autem conuersatione in carne non sunt, sed in caelo, sicut Paulus ostendit. Et quid dicamus de probabili desiderio vultus diuini? Homines qui sunt, si quem nobilem, si quem fortem, si quem sapientem esse audiunt, tamquam supra hominem arbitantes, concupiscunt videre. Proccedit imperator, cui ius regiae datum est potestatis,

cui commissa pars est orbis terrarum, concurrunt omnes, & in tanta multitudine illum solum aspiciere gestiunt, & de fulgore purpurae plus quiddam esse in vultu imperatoris existimant. Miraris si Dei desiderabilis vultus est, cum conformem sui hominem humanus omnis miratur affectus? Hinc datur intelligi etiam illud, quod imperatori vnusquisque nullius reus criminis gessit occurrere. Nam & si crimine habeat conscientia, tegunt illud tamen cordis occulta, dummodo publico non sit inuolutus reatu, nec sit aliquid eius crimine expressum. Denique vbi rei aliqui fuerint adnotati, & imperatori se & ipsis iudicibus offerre prohibentur, quemadmodum turpes lenonum meretricumque personae a conspectu vel iudicis, vel imperatoris arcentur, ne turpissimorum vitus offendat vultus regis claritatem. Qui autem bene sibi conscius est, nullius criminis reus, quasi innocens prodit in medium. Ex his ergo sancti Moysi comprehendamus affectum. Videre Dei vultum quasi innocens volebat, velut quodam vultu conscientiae desiderabat aperire ei faciem mentis internae. Cognosci plenius gestiebat & Moyses, & ipse sanctus Dauid, qui alibi ait: Proba me Domine, & teta me. Non enim vellet probari si in se crimen agnosceret, nec teta si passionibus grauibis se sciret obnoxium. Liber igitur a peccato, Deo se cupidus offerebat. Sed fortasse quia adhuc frequentioribus Dei visitationibus mundus a vitio non foret, nec fuerit in principio perfectus, utpote cui ante paululum dictum erat, Solue calceamentum pedum tuorum: illud utique; calceamentum quod de Aegypto detulerat, hoc est, corporeae conuersationis inuolucrum. Quando autem id dictum sit, considera. Nondum ei dictum erat: Faciam te in deum regi Pharaoni. Adhuc homo erat: processu ei debebatur, ut in deum fieret, & ideo dictum est ei: Solue calceamentum. De homine dixit: Desiste hominis habere peccata, & videbis faciem meam. Qui enim faciem meam videt, debet esse sine peccato. Sed quia homo sine peccato esse non potest, ideo ut in Dei appellatione possit excrecere, commonetur. Et quid de Dei appellatione dicam? Esto angelus, hoc est, diuini minister imperij, obsequere mandatis Domini. Cum fueris angelus, videbis faciem Domini. Magnum est videre Dei vultum. Lex tibi dicit ut tertio te offeras coram Domino. Ipse Dominus Iesus ait: Beati mundo corde: ipsi enim Deum videbunt. Aduertis quid a te exigatur, ut videas Deum; cui vitae proposita sit praerogativa videndi Deum. Emunda igitur cor tuum, ut quasi nouus crebris renouato spiritu. Omnes pollutas cogitationes de corde tuo abiice, nihil sit quo tuus inquinetur affectus: simplex mens, pura sinceritas sit. Talibus se Dominus cum inuolucrum corporis deposuerint, demonstrare dignatur. Nunc de reliqua ipsius versus parte dicamus. *Miserere* (inquit) *mei secundum verbum tuum*. Misericordia quidem iustitiae portio est, ut si velis donare pauperibus, haec misericordia iustitiae est, secundum illud: Disperdit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in aeternum. Deinde quia conformis tuus, iniustum est si non adiuetur a socio, quam praesertim Dominus Deus noster terram hanc possessionem omnium hominum voluerit esse communem, & fructus omnibus ministrare: sed auaritia possessionum

sup. 14.

cliff. 2.

cmf. 2.

cm. 1.

sup. 2.

cm. 3.

cm. 2.

Exod. 3.

Exod. 7.

Exod. 3.

Exod. 33.

Exod. 34.

Matth. 5.

psal. 50.

psal. 111.

psal. 111.

Genes. 4.

3. q. 4. c. 2. ff. miss. 4. Deut. 19. 1. Reg. 15.

sessionum iura distribuit. Iustum est igitur, ut si aliquid tibi priuatum vendicas, quod generi humano, immo omnibus animantibus in commune collatum est, saltem aliquid inde pauperibus adspargas: ut quibus iuris tui consortium debes, his alimenta non deneges. Est etiam misericordiae donare peccatum: & misericordiae est, & iustitiae est. Denique iustitiae adscribit scriptura diuina veniam peccatorum, secundum illud quod hodie lectum est: Benedictum lignum per quod fit iustitia; maledictum autem quod fit per manus hominum. Superius ad crucem Domini retulit, posterius ad errorem gentilium, qui ligna venerantur. Iustitia autem quae est crucis, nisi quod ascendens illud patibulum Dominus. Iesus Christus, peccatorum nostrorum chirographum crucifixit, & totius orbis peccatum suo cruore mundauit? In quo ergo iustus Deus, nisi in eo quia sciuit quod de limo terrae hominem figurauit, quae terra utique corruptelae obnoxia est, ac vitio lubricae passionis? Propterea ergo Dominus, qui secundum animam te ad imaginem & similitudinem sui fecit, hoc est, rationalem, iustum, pudicum, (in eo enim ad imaginem Dei es, si sis iustus, ut sis imago iustitiae, si sis castus, ut immaculata in te figura praefulgeat.) sciens ergo secundum corporis fragilitatem corruptelae patere hominem, quasi iustus fragili lubricaeque naturae delicta concessit. Ac ne forte dicat aliquis: Cur ergo Adam maledicto sententiaeque subiacuit? numquid iniustus Deus? Non utique; sed quia quasi fragili atque infirmo quid caueret ante praescripsit, (infirmus enim non usurpare debet sed obedire mandatis) ideo praerogationis reum tenuit, quem prolapsioni addixit. In illum igitur iusta seueritatis processit sententia, quia scire voluit quod scire non profuit. Nobis autem qui haereditario vinculo tenemur adstricti, qui in hac carne sumus, quae priorum praerogatione detrita iam atque assuefacta peccatis non poterat emergere, quasi iustus indulgit, Iuste enim ignouit heredi, qui praerogatione laborabat auctoris. Est ergo iusta misericordia, est etiam iniusta misericordia. Denique in lege scriptum est de quodam: Non miseraberis illius. Et in libris Regum legis, quia Saul propterea contraxit offensam quia miseratus est Agag hostium regem, quem prohibuerat sententia diuina seruari. Ut si quis latronem filii deprecantibus motus, & lacrymis coniugis eius inflexus, absoluendum putet, cui adhuc latrocinandi aspires affectus: nonne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exitia cogitant? Certe si gladium reprimat, vincula dissoluit, laxat exilium; cur latrocinandi qua potest clementiore via non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Deinde inter duos, hoc est, accusatorem & reum pari periculo de capite decernentes, alterum si non probasset, alterum si esset ab accusatore conuictus, non id quod iustitiae est index sequatur, sed dum miseretur rei, damnet probantem: aut dum accusatori fauet qui probare non possit, addicat innoxium. Non potest haec dici iusta misericordia. In ipsa Ecclesia, vbi maxime misereri decet, teneri quam maxime debet forma iustitiae, ne quis a communionis consortio abstentus, breui lacrymula atque ad tempus parata, vel etiam vberioribus aetibus commu-

nionem quam plurimis debet postulare temporibus, facilitate sacerdotis extorqueat. Nonne cum vni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsionis contagium prouocari? Facilitas enim veniae, incentiuum tribuit delinquendi. Hoc ideo dictum est, ut sciamus secundum verbum Dei, secundum rationem dispensandam esse misericordiam debitoribus. Medicus ipse si serpentis interius inueniat vulneris cicatricem, cum debeat resicare vlceris vitium, ne latius serpat, tamen a secandi vrendique proposito lacrymis inflexus egroti, medicamentis tegat quod ferro aperiendum fuit: nonne ista inutilis misericordia est, si propter breuem incisionis vel exustionis dolorem corpus omne tabescat, vitae usus intereat? Recte ergo & sacerdos vulnus graue, ne latius serpat, a toto corpore Ecclesiae quasi bonus medicus debet abscindere, & prodere virus criminis quod latet, non fouere: ne dum vnum excludendum non putat, plures faciat dignos quos excludat ab Ecclesia. Iure ergo Apostolus diuino nos hortatur exemplo, dicens: Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate. ostendens Iudaeorum populum iure esse a corpore Ecclesiae separatum, ne perfidiae virus contaminaret Ecclesiam: populum autem gentium bonitate Domini receptum, & obedientiae munere gloriarum. Iure igitur huic diuina pietas suffragatur, quamdiu in diuina bonitate permaneat. Si vero & ipse desciscat, pro criminis sui qualitate damnabitur. Qua gratia Dominus & lux & ignis esse describitur, ut in tenebris ambulanti luceat quasi lumen, ne diutius possit errare qui quaerit luminis claritatem. Ei autem qui multa fuerit operatus quae manere non debeant, sed ardere, ignis est Dominus, ut operis nostri foenum stipulamque consumat, atque vtili nos faciat saluos detrimento, sicut aurum quod dum excoquitur, plus probatur. Fortasse dicat aliquis, qua ratione scripsit Propheta: *Miserere mei secundum verbum tuum*. Verbum enim Dei iustitia est. Si igitur iustitia fretus erat, cur misericordiam antea praemisit? Aut si misericordiam requirebat, cur eam ad mensuram iustitiae putauit esse poscendam? Qui enim bene agit, & bene viuit, opus non habet misericordiam, quia misericordia a peccato liberat. Denique non diuitibus, non fortibus & felicitate subnixis misericordia conferri consuevit a nobis, sed egentibus vel debilibus, vel iis qui ex diuitiis in paupertatem aut captiuitatem, aut necessitatem aliquam deciderunt. Ergo qui eget misericordia, peccator est: qui autem peccator non est, utique iustus est, & non eget misericordia Dei. Secundum quid igitur vnusquisque, hoc est, secundum quem statum eget misericordia, aut iustitiam habeat, considerandum est. Aliter enim eget iustitia Dei angelus, aliter homo. Aliter eget misericordia archangelus, aliter homo. Angelica enim natura non utique ita corruptelae obnoxia est, ut natura generis humani: & ideo illa eget misericordia Dei, ne possit errare, & auersa a se Dei gratia labatur in vitium. Homo autem etsi iam firmiore proposito est, tamen propter contractorum seriem peccatorum, misericordiam Dei quaerit. Itaque etsi uterque misericordia Dei indiget, aliter tamen angelo

miseriordia, aliter homini debetur. Leue enim vitium in angelo iudicio grauiore cęsetur. Peccatum quoque adolescentiæ in homine, mitiore sententia quàm peccatum senectutis astringitur, & citius relaxatur. Propheta igitur in isto versiculo diuidit causas, vt & misericordiam quasi homo postulet, quia nemo sine forde peccati: & iustitiam quasi propheta deponat: vel certè, quoniam licet peccauerit sicut homo, & quasi peccator misericordia egeat; tamen correxit errorem, penitentiam gessit, abstinuit à temulentia delinquendi sobrietate virtutis. Petit ergo iustitiam secundum verbum Dei, quia verbi Dei sententia est, vt conuersis venia donetur, si legitime est facta conuersio.

Cogitauit vias meas, & cõuertit pedes meos in testimonia tua.

Diuiduus sensus; aut quia vias superiores meas cogitauit plenas lapsus atque peccati, & ideo vt remissionem peccatorum possum mereri, morum conuersione, studioque virtutum *conuerti pedes meos in testimonia tua*, vt non iam meis gressibus, quibus antè sum lapsus, sed testimoniorum tuorum itineribus ambulare, quo tuorum semitæ mandatorum me errare non sinerent, nec vestigiũ in deuia & tortuosa deflecerem. Frequenter enim ignorantes iter, si strata viarum sequantur, perueniunt quò desiderant peruenire, & carent erroris anfractu. Sin autem vsurpent scire quod nesciunt, & putent aliqua sequenda compendia, à publici actus itinere recedentes, erroris labyrinthos frequenter incurrunt, vt eos de itinere deflexisse pœniteat: & ideo post multa laborum dispendia ad iter quod reliquerat redire cõuertunt. Hic ergo sensus vnus est: alius autem ita

Cogitauit vias meas; non superiores, sed futuras, vt antè meos actus cogitationibus præuenirem, ne inconsulta operatione progressus, aliquid in ipsis actionibus offensionis incidere: vt si agere aliquid velim, antè cogitem vtrum agendum sit illud quod desidero, aut quo agendum modo: similiter si alloquendum, vtrum alloqui debeam, deinde publicè an secreto loqui, præsentibus aliquibus, aut nullis: sicut illud est, vt si velis fratrem corripere, primò solus corripas; secundò præsentibus duobus aut tribus testibus; tertio, si non audierit, coram Ecclesia. Itaque si prætermisso ordine velis coram ecclesia fratrem increpare, quem antè monere debueras, erratũ ipse cognoscis. Omnia igitur cum cogitatione facito, vt non te pœniteat operis tui. An verò si viã ingressus, cum veneris ad compitũ aliquod (ita enim appellatur plurimarum velut quidam concursus viarũ) si nescias quod iter ingredi debeas, stas tamen & cogitas ipse tecum, vtrum primam, an secundã, an tertiam, an quartam, vel certè quintam, si ita est, viam eligas quam sequaris, nec putas prius adoriendũ iter, quàm animo definieris, & pleniore mētis intentione decideris. Stas igitur cogitans quæ sit via quæ in ciuitatem ducat, ad quam tibi putas esse pergendum. Quanto igitur magis animo debes ac mente consistere qui ad regnum cæleste contendis, & cogitare tecum, quia non omnis via illò ducit, non omnis via illò dirigit ad Hierusalẽ illã quæ in cælo est: Sunt viæ quæ malos exitus habet, quas

diaboli tentamenta triuerunt: & ideo exitus earum, exitus mortis sunt. Hæ nempe sunt viæ, de quibus legisti in Prouerbiis: Quia sunt viæ quæ videntur viro rectæ esse, vltima autem earum aspiciunt in profundum inferni. Est autè via angustior illa quæ ducit ad Dei regnum. Volens ergo eam ingredi viam quæ ad Deum ducit, non circumspicies, non tecum ipse tractabis, non considerabis, ne facili capiaris affectu, si viæ latitudine prouocatus ingrediaris iter quod ad inferna deducat: Cogita ergo antè atq; perpède quid facias. Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, iam adulterauit eã in corde suo. Hic vtiq; cogitauit vt videret mulierẽ, vt videret ad concupiscendum: sed mala hæc cogitatio relinquat vias suas. Alius non cogitauit quidem, sed subito aspexit, & captus est, & vidit, & concupiuit, & ideo lapsus est. Quòd si fragilem suum considerasset affectũ, & ante timuisset ne cum vidisset mulierẽ oculo, caperetur animo, vti que non prospexisset ad mulierẽ, ne concupisceret eam. Videns ergo mulierem nõ direxit pedẽ suũ in testimonia Domini: qui si ante lapsum suum cogitare potuisset, forsitan direxisset. Vnusquisque ergo prius cogitet quo modo videat mulierem, vt non videat ad concupiscendum eam, aut non attendat in eam. Si autè videns repente, vel bona cogitatione fundatus dirigat pedem suũ ad testimonia Domini, ne in captiuitate permaneat: vtiq; ei profuit cogitatio. Postremò amãs mulierem, si auerterit non tantũ pedem, sed & mentem, vt diligens & concupiscens Christum, consideret iudicium eius, testimonia eius de præmiis castitatis, & relinquat vias concupiscentiæ, sequatur vias Christi: & habebit laudem in eis, si contemplantur Dominum Iesum contemnat carnis ardorem, flammãque libidinis quasi quodam fonte restinguat, allidat teneras & infirmas cupiditates ad petrã Christi. Cogitet ergo, vt eadem repetam, quemadmodum videat, quemadmodum loquatur. Bene cogitauit qui dixit: Pone Domine custodiam ori meo: ne fortè dum mens inflammat ardorẽ, lingua sermo ne labatur, aut multiloquio incauto etiã quod mēs non cogitauit, incurrat loquendi facilitate: cogitet quemadmodum pedem suum dirigat, manum ad se ferat, ne impetu indignationis impulsus, cum repellere debeat iniuriam, ipse alteri ictum notabilis cædis illidat. Cogitandum est igitur quid geramus. Vbi enim præcedit cogitatio, maturitas operationis adhibetur. Itaque pes iste, fidei vestigium est, quem meditatione perpensa à corporalibus motibus ad testimonia diuina deflexit. Quid igitur profit cogitare antè, quod postea facturus sis, docet versiculus qui sequitur.

Paratus sum, & nõ sum turbatus, vt custodiam mandata tua.

Vbi cogitatione quis præuenit quod acturus est, semper paratus ad agendum est, semper fixus & validus, vt non queat subita aliqua accidentiũ offensione turbari. Nulla eum stabra scopulosa nimis ambitionis excutiant, nulla procella atq; tempestas iniustæ inuasionis exagitat, non perulantis oculus meretricis illaqueat. Oculus enim meretricis, laqueus amatoris est. In aliena miser capitur possessio-

ne qui improuiso igne præuentus, possessionem suæ mentis amittit. Si persecutio ingruit, inuenit iam paratum, vt vbi possit esse perturbatio salutis incertæ, ibi sperata sacri corona certaminis, prouida futuri meditatione demulceat. Sed maledictis obrectatorũ frequenter obroditur. Cogitet quia non est discipulus super magistrũ, neq; seruus supra dominũ. Si supra Dei filium opprobria exprobrantur: nefanda ceciderunt, quemadmodum seruus exortem eorum sperare se poterit? Ideoque mentem suã preparare debet, vt cum ista acciderint, turbare se non queant. Præparet animum, & meditatione componat, vt possit dicere, si tamen possit: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames? &c. Quare autem non separetur adiecit: Sed in his omnibus superamus, inquit, propter eum qui dilexit nos. Meritoq; confirmatus ait: Cõfido enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neq; potestates, neque præsentia, neque futura separare nos poterunt à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Multa Apostolus dixit, contra quæ lucta nobis est, sed alia facilia sunt, vel certè nõ huius temporis aut loci, vt discutere omnia debeamus quæ sint quæ nos separare possint à charitate Dei, nisi diligentius resistamus. Illud nunc quod videtur obscurius, non prætermittimus, quia ait: Neque altitudo, neq; profundum: quæ sunt grauius tentamenta. Denique habes in Esaia scriptum ad regem Achaz: Pete tibi signum à Domino in profundum, aut in altum. Respondit ille: Non petam, neque tentabo Dominum. Mysticum illi propositum est, sed non intellexit, & veritus est ne tẽtare Dominum videretur si signum peteret in altum, aut in profundum. Dominus autè volens grauius tentamenta remedio supplantare diuino, ait: Ecce virgo concipiet in vtero. Hoc est magnum signum, quod altitudinis & profundit tentamenta destruxit. Dominus enim Iesus non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, neque quæ sua sunt requisit, sed formam serui accepit, humiliavit se vsque ad mortem. Itaque neque elatus est potestate, neque mortis quadam deiectione turbatus. Hoc igitur signum proponitur regi, vt petat sibi remedium, per quod nec regiæ potestatis extolleretur supercilio, nec certè ærumnæ alicuius exceptione perturbaretur, vt erat corde turbatus cum bellum sibi videret ab Assyriis inferri. Diuini igitur exemplo oraculi volumus ostendere quæ essent hæc grauius tentamenta, quibus remediũ solus potuit Christus afferre. Verum tamen & propheticum sermone facile est docere sarcinam quandam horum tentamentorum. Hæc enim tentamenta duo maxima sanctus Salomon oratione propria declarauit, & rogauit vt posset excludere, dicens: Diuitias autem & paupertatẽ ne dederis mihi, sed ordina mihi quæ opus sunt, & quæ abundant: ne repletus mendax fiam, & dicã, Quis me videt? aut pauper rapiam, & periurẽ nomen Dei. Potes igitur tu ista tentamenta contemnerẽ, quæ formidauit Salomon, qui sapientiam postulauit & meruit? Diues erat, timuit extolli: pauper fieri formidauit, ne paupertatis necessitate abstinentiã gratiam non teneret. Quàm multi qui videbantur sancti esse, ceciderunt ab altitudine cordis sui: Quàm multi aliqua necessitate deiectione non potue-

runt contenti esse in iniuria, qui fuerant virtutum exercitio roborati: Rarus Iob inuenitur in terris, qui & diuitias amisit & filios, & vibicibus corporis exarabatur, cum vermes toto corpore fluerent: à Dei tamen charitate non potuit separari. Paremus igitur affectum nostrum, ne imparatum vis repentina perturbet. Denique sciens Dominus citò nos frangi solere, ait etiam Apostolis: Non turbetur cor vestrũ, neque formidet. Si te cupiditas appetentiãque tentauerit, lege Euangelium, dicat tibi Iesus: Non turbetur cor tuum. Si quis terror ingruerit, dicat tibi Christus: Non turbetur cor tuum, neque formidet. Si qua supplicia persecutor infixit, lege Euangelium, dicat tibi Iesus: Non turbetur cor tuum, neq; formidet. Lege Apostolum dicentem: Indignę enim passiones sunt huius temporis ad superuenturã gloriam. Si in mari nauiganti grauis fluctus insurgat, tempestas atra desaiuiat, tibi dicat Iesus: Ego sum, noli turbari. Veniens igitur in certamẽ aliquod magnum & graue, dic prius: *Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.* Et quid de sæcularibus dicam? Esto paratus non solum aduersus ea quæ vides, sed etiam aduersus ea quæ non vides. Foris, inquit, pugna, intus timores. In te ipso tibi bellum est, bonum est vt in tranquillitate sit animus tuus, & in quadam serenitate. Sed gubernator ille melior est, qui in tempestate nauim gubernat. Rege igitur te ipsum, quando turbatur animus, mens fluctuat. Laudauerim virtutem gubernatoris qui nullas procellas senserit, & cursum nauigij direxerit nulla tempestate iactatus? Sed illum laudauerim, qui aduersus ventos renititur, insurgit aduersus fluctus, nõ timet vel cum in altum eleuatur vndis nauigium, vel cum ad profundi ima deponitur. Ita & ille laudandus est gubernator sui qui ea quæ aduersa sunt, vincit patientia, virtute superat, secundis non extollitur, aduersis non frangitur. Bellum tibi est etiam aduersus nequitias spirituales. Aduertis cum quantis tibi est prælium? Et ideo meditare ista tuo animo, vt procedens ad prælia dicas: *Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.*

Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuam non sum oblitus.

Funes peccatorum, &c. Hoc est, funibus me circumdederunt peccatores, vt mea implicarent vestigia, ne possim incurfus eorum præuidendi celeritate euitare. Non ergo illi funes sunt, de quibus scriptum est: Funes ceciderunt mihi in præclaris. Sunt etiam funes illi quibus vtuntur qui terminos metiuntur agrorum, limitẽsque distinguunt, & possessionum spatia determinant. Tenduntur ergo illi funes quoad possessio vniuscuiusque diffunditur. Sic factus est funiculus hereditatis suæ Israel. Boni ergo illi funes. Isti autem funes quibus trahuntur peccata, vt fune longo, & vt loro iugi vitulæ, iniuicatas. Vitula enim indomita plus se iactat & excutit cum tenetur, nec acquiescit imperio, nec adstringitur vinculo, sed magis cum loro retrahitur, exasperatur. Itaque nec coacta se subiicit, nec tamen libera vinculorum est. Sicut ergo trahit vitula loro iugi, quæ etsi non tenetur è proximo,

ergo illi funes. Isti autem funes quibus trahuntur peccata, vt fune longo, & vt loro iugi vitulæ, iniuicatas. Vitula enim indomita plus se iactat & excutit cum tenetur, nec acquiescit imperio, nec adstringitur vinculo, sed magis cum loro retrahitur, exasperatur. Itaque nec coacta se subiicit, nec tamen libera vinculorum est. Sicut ergo trahit vitula loro iugi, quæ etsi non tenetur è proximo,

ne qui improuiso igne præuentus, possessionem suæ mentis amittit. Si persecutio ingruit, inuenit iam paratum, vt vbi possit esse perturbatio salutis incertæ, ibi sperata sacri corona certaminis, prouida futuri meditatione demulceat. Sed maledictis obrectatorũ frequenter obroditur. Cogitet quia non est discipulus super magistrũ, neq; seruus supra dominũ. Si supra Dei filium opprobria exprobrantur: nefanda ceciderunt, quemadmodum seruus exortem eorum sperare se poterit? Ideoque mentem suã preparare debet, vt cum ista acciderint, turbare se non queant. Præparet animum, & meditatione componat, vt possit dicere, si tamen possit: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames? &c. Quare autem non separetur adiecit: Sed in his omnibus superamus, inquit, propter eum qui dilexit nos. Meritoq; confirmatus ait: Cõfido enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neq; potestates, neque præsentia, neque futura separare nos poterunt à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Multa Apostolus dixit, contra quæ lucta nobis est, sed alia facilia sunt, vel certè nõ huius temporis aut loci, vt discutere omnia debeamus quæ sint quæ nos separare possint à charitate Dei, nisi diligentius resistamus. Illud nunc quod videtur obscurius, non prætermittimus, quia ait: Neque altitudo, neq; profundum: quæ sunt grauius tentamenta. Denique habes in Esaia scriptum ad regem Achaz: Pete tibi signum à Domino in profundum, aut in altum. Respondit ille: Non petam, neque tentabo Dominum. Mysticum illi propositum est, sed non intellexit, & veritus est ne tẽtare Dominum videretur si signum peteret in altum, aut in profundum. Dominus autè volens grauius tentamenta remedio supplantare diuino, ait: Ecce virgo concipiet in vtero. Hoc est magnum signum, quod altitudinis & profundit tentamenta destruxit. Dominus enim Iesus non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, neque quæ sua sunt requisit, sed formam serui accepit, humiliavit se vsque ad mortem. Itaque neque elatus est potestate, neque mortis quadam deiectione turbatus. Hoc igitur signum proponitur regi, vt petat sibi remedium, per quod nec regiæ potestatis extolleretur supercilio, nec certè ærumnæ alicuius exceptione perturbaretur, vt erat corde turbatus cum bellum sibi videret ab Assyriis inferri. Diuini igitur exemplo oraculi volumus ostendere quæ essent hæc grauius tentamenta, quibus remediũ solus potuit Christus afferre. Verum tamen & propheticum sermone facile est docere sarcinam quandam horum tentamentorum. Hæc enim tentamenta duo maxima sanctus Salomon oratione propria declarauit, & rogauit vt posset excludere, dicens: Diuitias autem & paupertatẽ ne dederis mihi, sed ordina mihi quæ opus sunt, & quæ abundant: ne repletus mendax fiam, & dicã, Quis me videt? aut pauper rapiam, & periurẽ nomen Dei. Potes igitur tu ista tentamenta contemnerẽ, quæ formidauit Salomon, qui sapientiam postulauit & meruit? Diues erat, timuit extolli: pauper fieri formidauit, ne paupertatis necessitate abstinentiã gratiam non teneret. Quàm multi qui videbantur sancti esse, ceciderunt ab altitudine cordis sui: Quàm multi aliqua necessitate deiectione non potue-

ergo illi funes. Isti autem funes quibus trahuntur peccata, vt fune longo, & vt loro iugi vitulæ, iniuicatas. Vitula enim indomita plus se iactat & excutit cum tenetur, nec acquiescit imperio, nec adstringitur vinculo, sed magis cum loro retrahitur, exasperatur. Itaque nec coacta se subiicit, nec tamen libera vinculorum est. Sicut ergo trahit vitula loro iugi, quæ etsi non tenetur è proximo,

ergo illi funes. Isti autem funes quibus trahuntur peccata, vt fune longo, & vt loro iugi vitulæ, iniuicatas. Vitula enim indomita plus se iactat & excutit cum tenetur, nec acquiescit imperio, nec adstringitur vinculo, sed magis cum loro retrahitur, exasperatur. Itaque nec coacta se subiicit, nec tamen libera vinculorum est. Sicut ergo trahit vitula loro iugi, quæ etsi non tenetur è proximo,

Iob. 14.

Ezech. 18. 33.

Ecd. 33. Math. 18.

Ecd. 18. Ecd. 32.

Ecd. 12.

Prou. 14.

Math. 7.

Math. 5.

Rom. 8.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Iob. 1. Iob. 2.

Iob. 14.

1. Cor. 8.

1. Cor. 8.

2. Cor. 7. Rem. 8.

Ephes. 6.

Ephes. 6.

Psal. 119.

Deut. 32. Esai. 5.

Proverb. 5.

Luc. 5.
Esaie 49.
Esaie 52.

Luc. 23.

Psal. 2.
Hier. 32.

Esaie 58.
Tob. 4.

Pror. 24.
Pror. 5.

Iacob. 1.
Rom. 7.

Luc. 13.

ibid.

Gen. 10.
Gen. 25.
Gen. 27.

Esaie 45.
Osee 11.

tenetur tamen, nec se explicat, & absoluit: ita trahit vnusquisque peccator indomitis moribus iniquitates, qui putat se liberum, quia non est iugo subditus, subiectusque iudicio: & nescit quod non sit exutus, sed magis ut illa vitula & ipse se implicat suorum nexibus peccatorum. Hi sunt ergo funes delictorum nostrorum, quibus inuoluimur & ligamur. Et ideo Saluator, qui habet in potestate peccatum dimittere, dicitis qui sunt in vinculis: Exite. Vtinam & mihi dicat: Exi de vinculis tuis, exi de nexibus peccatorum tuorum: solue funes erroris tui, quibus circumdatus & ligatus es. Et si enim nequissimus sum omnium, & derestabilis sum vsu peccatorum, illo tamen iubente liber ero, qui sub vno momento latrociniij damnatum reum supplicio eripuit, constituitque in regno suo. Sunt ergo vincula quibus constringimur, et si videamur nobis liberi. Beatus qui haec soluit sibi vincula. Et ideo Dauid ait: Dirumpamus vincula eorum: & abiciamus a nobis iugum ipsorum. Non manu utique visibilia vincula dicit esse rumpenda, sed inuisibiles criminum nexum morum conuersione & fidei professione soluendos. Aut si manu, & tunc opera manus tuae eroga pauperibus, debiles eleuato, redime captiuos: & soluisti vincula tua. Eleemosyna enim a peccato liberat. Eripe cum qui ducitur ad mortem: hoc est, eripe eum intercessione, eripe gratia tu sacerdos, aut tu imperator eripe subscriptione indulgentiae: & soluisti peccata tua, eruisti te a vinculis: Vinculis enim peccatorum suorum vnusquisque constringitur, sicut ipse legisti. Ligat nos vinculis carnis illecebra. Vinculum nostrum auaritia est, vinculum nostrum ebrietas est, vinculum nostrum concupiscentia est, vinculum nostrum superbia est. Sicut & diaboli vincula. Denique scriptum est: Hanc autem filiam Abraham, quam ligauit satanas decem & octo annis. Ligat nos diabolus criminum nexu, ligat nos vinculo fornicationis, vinculo adulterij, vinculo perfidiae, qua Christus negatur: vinculo inuidiae, qua frequenter etiam frater appetitur: vinculo crudelitatis, qua nonnumquam socius & conformis occiditur. Haec sunt vincula quibus ligatus vnusquisque ita inclinatur, ut animam suam leuare non possit, nec obtutus ad caelum mentis erigere, nisi ei dixerit Dominus: Dimissus es ab infirmitate tua; & munere eum suae benedictionis exerit. Haec sunt sceleratorum vincula, quibus dure peccatores ligant diabolus & ministri eius: vel certe Neroth, hoc est amaritudo: vel certe Esau, hoc est, terrenus & callidus. Isti enim venatores erant, qui feras laqueis captare consueverunt, & muta animantia vinculis illigare. Inutiles venatores, qui capiunt bestias, quae in pompa spectaculo populari praebent ministerium crudelitati. Denique nullum inuenimus in diuinis serie scripturarum de venatoribus iustum. At vero alia vincula sunt Domini Iesu, quem sequuntur, inquit, alligati vinculis: hoc est, vinculis adstricti charitatis, fidei vinculis alligati. Licet sic possit intelligi: Alligati vinculis Christum sequuntur: hoc est, peccatorum & criminum remissorem, fontem indulgentiarum, redemptionis auctorem. Sequamur ergo vincula Christi, fugiamus vincula venatorum: ne dum incedimus, dum ignoramus, laqueos eorum pes nostrae

mentis incurrat: ne animae nostrae ceruicem nexibus inferamus. Insidiantur enim quasi pessimi venatores: & quando prosperorum euentu animum relaxamus, ac secundis rebus remittimus, nec excubias cautionis habemus intentas, tunc plus iactant laqueos suos, aut in via qua ambulamus abscondunt vt cum fuerint eorum laqueis innexa vestigia, trahant quod securum supplantent viantem, vel collo adstricto strangulent commentantes. Noli ergo alta ambulare ceruice, sicut filiae Iudae. Altis enim ceruicibus cito laqueus innodatur. Noli ad saecularia mentem animumque defigere, sed circumspecte oculis animae diligenter (quia pluit laqueos super peccatores) ne cadentes illigare te possint: quos poteris evitare, si legem Domini non obliuiscaris. Etenim etiam qui ligatus est, si sibi sit conscius libertatis, obliuisci libertatem suam non desinit, & causam nonnumquam dicit e vinculis, eamque sibi legum praescripto defendit, ac iudicio frequenter absoluitur. Ergo & tu si peccaueris, memor esto legis. Si peccaueris, memor esto Christi, qui te liberat, dicens: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero. Ipsum diebus ac noctibus tene, ipsi tua confitere peccata. Docet te Propheta quomodo teneas Dominum Iesum.

Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustitiae tuae.

Non satis est dies ad deprecandum, surgendum est & nocte, & media nocte. Ipse Dominus pernoctauit in oratione, vt te proprio ad deprecandum inuitaret exemplo: & utique peccatis tuis ille indulgentiam postulabat. Postulabat a patre, operabatur propria potestate. Non tibi dicit Propheta, vt tantummodo media nocte surgas, sed vt surgas nocte, & maxime nocte media. Nocte enim surgendum antequam praeferat dicens: Memor fui in nocte nominis tui Domine. Potest vnusquisque memor esse, & non surgere: potest vnusquisque & surgere, & cum surrexerit, ea quae proprio arbitrio sederint, postulare. Ad didit: Media nocte surgebam, docens te surgendum esse media nocte. Nec otiosum est quod adiunxit: Ad confitendum tibi, hoc est, vt illo maxime tempore deprecari Deum, & propria debeamus desistere peccata: nec solum praeteritis veniam postulare, sed etiam praesentia declinare, futura cauere. Multa enim illo in tempore tentamenta proserpunt. Tunc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit: coquitur cibus, potusque digeritur. Stomachus aeger, mens somnolenta, animus occupatus est. Itaque aut quiescenti calor soporis augetur, aut vigilanti nondum plenior refusus est vigor, qui errorum cauere possit incurfus. Tunc igitur tentator assistit, tunc retia iacit, quibus turbare possit mentem improvidam. Tunc spirituales nequitiae tenebras offundunt, tunc omne nefas suadere contendunt, quando nullus arbiter culpa, nullus criminis conscius, nullus potest esse erroris tectus. Tunc varias disceptationes peccatori dormitantis infundunt, vt primo de statu mentis delicias reluctantem, & aliquorum qui sancti habentur, proponatur exemplum, quod illi aliquando deliquerint, sed postea veniam sint adepti, & texerint superiora delicta. Nam etsi omnem emendatio-

Hier. 5.

Psal. 141.

Esaie 3.

Psal. 10.

Esaie 43.

Luc. 6.
Hebr. 7.

Supra.

Ephes. 6.
Ecl. 23.

ibid. 5.

ibid. 23.

Exod. 12.

ibid.

Ephes. 5.

Act. 16.
Psal. 49.

Act. 16.

dationem nostri inimicus exosus sit, tamen ad tempus, vt sobriae mentis virum possit elidere, praetendit futuram indulgentiam, vt praesentia peccata persuadeat: & cum impulerit aliquem ad erroris assensum, si viderit eum iam non amore virtutis a culpa, sed poenae contemplatione reuocari, inserit varias disceptationes, vt dicat sibi: Quis me videt? Et tenebrae circumdant me, & parietes: quem vereor? Non videt altissimus, non ad eum peccata nostra perueniunt, non dignatur spectare quae turpia sunt. Haec utique vsu exemploque cognoscimus. Nemo enim potest esse expertus tentationis. Itaque vt tempus habile hoc tentamentis, ita etiam tempus est poenae: quod ex lectione diuina possumus edoceri. Non enim otiose Dominus Deus noster cum posset quocumque momento primitiua Aegyptiorum extinguere, hoc tamen tempus dolori & luctui peccatoribus oportunitus indicauit. Sic enim scriptum est: Quia media nocte primogeniti Aegyptiorum ab exterminatore sint interempti. Ideoque sanctus Moyses propheta, vt hoc praeniret tempus, ac sine Hebraeorum fraude transfret, agnum ante immolauit, hoc est vespere, vt manducantes eum, & pascha Domini celebrantes, non occuparentur exterminatoris insidiis, ne inermes & vacuos spiritalis alimeti nocturna spicula tenebrosi hostis opprimerent. Haec diligenter intende, prudenter intellige, sollicitè require. Non perfunctorie ista dicuntur, sed diuina tibi mysteria declarantur. Praueni & tu insidias tentatoris, instaure prius caeleste conuiuium. Indictum est ieiunium, caue ne negligas. Et si te fames quotidianum cogit ad prandium, vt immoderata declinet ieiunium, tamen caelesti magis te seruato conuiuio. Non epulae paratae extorqueant, vt caelestibus sis vacuus sacramentis. Differ aliquantulum, non longe finis est diei: immo plerique sunt eiusmodi dies, vt statim meridianis horis adueniendum sit in ecclesiam, canendi hymni, celebranda oblatio. Tunc utique paratus assiste, vt accipias tibi munimentum, vt corpus edas Domini Iesu, in quo remissio peccatorum est, postulatio diuinae reconciliationis, & protectionis aeternae. Suscipe ante Dominum Iesum tuae mentis hospitio. Vbi corpus eius, ibi Christus est. Cum hospitium tuum aduersarius viderit occupatum caelestis fulgore praesentiae, intelligens locum tentamentis suis interclusum esse per Christum, fugiet ac recedet, & tu mediam noctem sine ulla offensione transibis. Admonet etiam sacrificium vespertinum, vt numquam Christum obliuiscaris. Non potes obliuisci, cum lectum ascendes eius Domini, cui in occasum precem fuderis dici, qui esurientem te sui corporis epulis expleuerit. Etenim quod vespere cogitaueris, cito cum euigilaueris recensebis. Excitabit te ipse Dominus Iesus, admonebit vt surgas, & eo tempore arma orationis assumas, quo solet incurfare tentator. Vnde non otiose Paulus Apostolus & Silas trusi in carcerem, cum in neruo pedes haberent, media tamen nocte surgebant mentis vestigio, exorabant Dominum, & laudis sacrificium deferebant. Ideoque vbi non defuit deuotionis officium, adfuit etiam solutionis remedium. Subito enim media nocte terrae motus factus est gradis, ita vt mota sint fundamenta carceris, valuae apertae,

omnium vincula soluta sint. Audis quemadmodum si ligatus fueris, quibus manibus, quibus operibus ipse te soluas, quemadmodum custodes timere non possis: Surge igitur ad precandum. Ea hora est, qua tentator nocere consuevit, & nequitia consuevit irruere. Ea hora est, qua solet aduersus tentationes graues remedium venire caeleste. Excubandum tibi est, ne qua fraude vincaris: prouidendum vt eo tempore quo potes vincere, nequaquam vincendi tempus amittas. Et quia orationem subeundam media nocte diximus, non minus etiam de eiusmodi hora diei dicendum videtur. contraria enim diei nox est. Quid enim luci commune cum tenebris? Et ideo aduersa sibi eadem nocturna est diurna. Sicut enim media nocte primitiua Aegyptiorum exterminator occidit, & ex eo cognoscitur quod ea maxime hora operetur aduersarius: ita e contrario quod meridiano tempore virtus diuinae lucis operetur. Vnde & Abraham circa meridiem sobrias tendebat excubias, & boni aliquot expectabat euentus, leuans oculos suos, ac finitima perlustans, quod eo tempore aduenientem gratiam sibi quaereret. Illo igitur tempore cum duobus angelis suis diuinus ei hospes aduenit, illo tempore Christum suscepit hospitio: illo tempore illa quae legis & intelligis, celebrata mysteria sunt. Quando enim magis debuit fidelem virum diuina illuminare praesentia, quam quo lux diei plenior resfulgeret? Meritoque etiam sanctus Ioseph receptis fratribus, & accersito iunioris germano, quem maxime diligebat, meridie instaure conuiuium. Erat enim meridies in sancti Ioseph pectore, quando laetas epulas fratribus splendidis gratiae ministrabat, suauissimisque cibos alloquij diuidebat: vt cum illi poena fratris metuerent appetiti & venditi in seruitutem, ille diuino iudicio ipsis diceret esse prouisum, vt in Aegyptum deduceretur, qui famem sustentibus alimoniam non negaret. Habemus ergo in nobis meridiem. Meridies est ei, cui iustitiae sol resfulget, & cuius opere bono, vel cogitationibus innoxius, & pura mente atque sincera pascitur Christus. Disce igitur quemadmodum tibi ipsi fias meridies. Reuela, inquit, Domino viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet, & educet sicut lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum sicut meridiem. Vbi enim vera est fides, ibi veri luminis gratia est. Vbi innocentiae prolixior custodia, virtutumque longa meditatione processus: ibi splendor bonae conscientiae diu permanens, ibi intelligibilis est meridies, ibi & tu Christo mentis tuae epulas exhibebis, & in diuitiis eius etiam ipse pascetur: ita vt non luminis praematurus veri sequatur occasus, nec quidam studiis tuis tenebrosus cito vespere incumbat, & opera bona interiectus impediat. Quod si tentationum nox aduenit, non immerito media nocte surgendum, & orandum diu, & protrahenda psalmis tempora, donec veniat dies, & illucescat tibi Christus. Vide igitur ne & per diem tibi media nox fiat, quo mundi princeps tenebrosus & squalidus plenitudinem tibi tentationis offundat. Surge igitur, & excita tuam mentem, non dormitat qui custodit te, si te non reperiat dormientem: sed surget, si & ipse fuerit tuae animae vigiliis excitatus: & imperabit vento, & fiet tranquillitas in tuo pectore, quod diuersarum procellarum turbine flu-

2. cor. 6.
Exod. 12.

Gen. 18.

Gen. 43.

Gen. 45.

Malach. 4.

Psal. 36.

Job. 3.

2. petr. 1.
Ioh. 3. 4.

Ephes. 5.
Psal. 120.

Marc. 4.

Matth. 25. Et uabat. Surgendum igitur nobis est media nocte. solet enim sponfus media nocte venire. Caue ne te dormientem inueniat, caue ne facē tuam nō queas somnolentem accendere. Surgendum, inquam, & Domino confidendum est, ut gratias agas. Confitēda etiam eius iudicia aeterna, & quidquid nobis boni accidit, eius iustitiā deputemus: ac siue diuites sumus, siue salubriter ualemus, iustitiā Domini deferamus: quia iustus est, ut opus suum tueatur ac seruet, ut quos nudos indotata quadam naturā forte in hanc proiecit corporis infirmitatem, vigore animi, & misericordiā suę dote pauperes vestire dignetur. Quod utique omni agendum tempore manifestum est, ut nec die, nec nocte, nec ullo tempore à gratiarum actione debeamus vacare.

Particeps ego sum omnium timētium te, & custodientium mandata tua.

Psal. 44. Habet & Christus participes atq; cōsortes suos. Denique Dauid probat, dicēs: Vni te Deus, Deus tuus oleo latitię prę confortibus tuis. Habet participes carnis, quia carnē suscepit: habet prophetiā, quia prophetam, inquit, vobis suscitabit Dominus Deus vester de fratribus vestris: tamquā me, ipsum audietis per omnia quęcūque loquetur vobis. Erit autem, omnis anima quę non audierit prophetā illum, exterminabitur de plebe. Ipse est verus propheta, qui sine alterius munere futura cognoscit: qui ea quę ventura erant, locutus est in prophetis. An nō est propheta, qui facit alios prophetare? Ipse est qui auditur sicut lex, quia & lex est ipsius. Denique si Moyses, inquit, & prophetas nō audiunt: nec si quis ex mortuis ad illos abierit, credent. Ideo quę populus Iudæorum quia non audiuit hunc prophetam, de plebe exterminatus est: ut populus Dei esse desineret, qui antē populus Dei dicebatur. Habet confortes baptisimi, quia baptizatus pro nobis est: habet confortes iustitię, quia ipse iustitia est, & nobis de suo dedit sui habere consortium: habet cōsortes veritatis, quia ipse veritas est, & nos tenere voluit veritatem: habet cōsortes resurrectionis, quia ipse est resurrectio: habet confortes immaculatę vitę, quia ipse immaculatus est. Et quicumque in nouitate vitę ambulauerit, quicumque tramitem iustitię tenuerit, particeps Christi est. Habet etiam tribulationis suę participes: ideo quę qui particeps eius esse cupiebat, dixit: Nūc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quę defunt tribulationum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Sepultura quoque eius participes sumus. Quisquis enim consepultus est cū ipso per baptismum in mortem, particeps eius est. Ideo quę ipse Apostolus adstruens quam nobis gratiam dederit Dominus Iesus, ait: Particeps enim Iesu Christi facti sumus. Sed & ille particeps Christi est, qui lugētum mœsto cōsolatur affectu: qui in carcere constitutum proprio non defraudat officio: qui lecto ægrotantis assidet, non ut capiendę hęreditatis tendat aucupium, sed ut morbi vim sollicito mitiget ministerio, ut sedulo fessum sermone demulceat: qui nudos vestiāt, esurientes reficiāt. In his enim frequenter est Christus, sicut ipse ait: In carcere erā, & venistis ad me: nudus

eram, & operuistis me. Quod enim vni eorum fecistis, mihi fecistis. Si oderim mendacium, particeps Christi sum: quia veritas Christus est. Si fugiam iniquitatem, particeps Christi sum: quia Christus iustitia est. Beatus qui hoc potest dicere. Sicut enim membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic cōiunctum omnibus timentibus Deum, qui non dicat alteri, Nō es de corpore meo: hoc est, nō dicat pauperi diues, non ignobili nobilis, nō ægro sanus, non fortis debili, non imperito sapiēs dicat: Nō estis mihi necessarij. Particeps corporis Christi est, quod est Ecclesia. Sed qui sciat quod ij qui vidētur in Ecclesia debiles, pauperes, imprudentes, etiam peccatores, abundantiori indigeant honestate, & maiore præsidio fulciendi sint: Qui hoc nouerit, ipse potest dicere: Particeps ego sum omnium timentium te. Qui cōpatiatur magis huiusmodi hominibus, quā fastidiat eos: compatiatur infirmis, ut sciat quod vnum corpus omnes sumus, & membris membra connexa, ut alterum sine altero esse non possit: & cū alterum dolet, compatiatur alteri. Iste ergo rectē potest usurpare huius vocis auctoritatem. Vide autem quā verecundē Propheta dixerit: Particeps ego sum timentium te. Non dixit imitantium, sed timentium. Initium enim sapientię est timor Domini. Inter iudeos se constituit humilitate, cū veteranos deuotione superaret. Sed tamen & timere virtutis est, quia scriptum est: Timete Dominum sancti eius. Sed ne aliquib; timor iste nō sanctus videatur (quia sunt qui ignaua formidine pertimescunt, & hebeti trepidant metu) addidit: Et custodientium mandata tua. ut ostenderet se sancti timoris esse consortem. Aut sic: Potest quidem timere corde deuotus, sed opere piger, ut sit religiosus affectu, otiosus actu. Non tamen potest piger esse, qui mandata Domini custodit. Qui ergo timet, custodit: ergo eius est custodire, qui timeat. Sanctus itaque hoc dicit: ego autem hoc mihi usurpare non possum. Quanti enim sunt qui timeant Deum, & non illis compatiatur: Querunt opē, & ferre nolo misericordiam: indigent sumptu, & nō adiuuo. Quisquis autem hęc facit, ipse potest dicere se timentium Christum esse consortem.

Misericordia tua Domine plena est terra, iustificationes tuas doce me.

Quomodo misericordia Domini plena est terra nisi per passionem Domini nostri Iesu Christi, quā futuram prauidentis quasi promissam Propheta cōcelebrat? Prophetis autem ea quę ventura sunt prauidentibus, moris est ut quasi iam decursa memorent quę posterioris ætatis sunt. Plena est ergo terra misericordia Domini, quia omnibus est data remissio peccatorū. Super omnes sol oriri iubetur. Et hic quidem sol quotidie super omnes oritur. Mysticus autē sol ille iustitię omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, & omnibus resurrexit. Ideo autem passus est, ut tolleretur peccatum mundi. Si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat: ut si quis clausis fenestris radios solis excludat, non ideo sol non ortus est omnibus, quia calore eius se ipse fraudauit: sed quod solis est, prerogatiuam suam seruat: quod imprudentis est, communis à se gratiam lucis excludit. Super

Super omnes pluuia est, & hoc diuinę misericordię deputatur, quia pluit super iustos & iniustos. Aut certē sic interpretandum, quod misericordię diuinę plena sit terra, quia Domini est terra, & plenitudo eius: ipse super maria fundauit eam, & super flumina pręparauit illam. Etenim per Ecclesiam in omnes gentes diffusa est misericordia Domini, in omnes gentes diffusa est fides. Fortasse dicas: Quia ratione non dictum est, Misericordia Domini plenum est cælum? Quia sunt etiam spirituales nequitie in cælestibus, sed non illę ad commune ius indulgentię Dei, remissionemque pertinent peccatorum, quibus ignis seruatur æternus: & illę quę cælestium vel potestatum vel ministeriorum sunt, licet auxilio Domini fulciantur, tamen non tanta eius indigent misericordia, quanta ea quę sunt inferiora atque terrena. Non enim illa carnis inuolucro vestiuntur, in qua est frequētis erroris illecebra. Ideo quę in superioribus ait idem Propheta: Quia cælum cæli Domini, terram autem dedit filiis hominum. Vnde & cælum purius & defæcatus ab omni labe peccati est, longēque remotus ab illo de quo scriptum est: Sicut volatilia cæli. Hoc enim cælum velut medius quidam inter cælum & terram ærius locus dicitur, in quo sunt etiam spirituales nequitie in cælestibus. Nam in illo non appellatiuo, sed vero cælo, etiam si diabolus legerimus in conspectu Dei angelorum non defuisse concilio, puto tamē nulla operari tentamenta nequitie. Denique scriptum est, quia angeli amauerunt filias hominum, eo quod terrenis capti detineantur illecebris princeps mundi istius ac ministri eius, in quibus nequitia spiritalis venenis quibusdam carnis huius imbuta, & humanis infecta criminibus. Ideo quę Dominus in Euangelio suo ait: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Non eadem est illic iniquitas vicinum possessionis finitimo rure depellere, viduā hęreditatis fraudare compendiis, minores confortij iure detrudere, intra lignum denique & quodcumque argenti atque auri vel æris metallum velut effigiem quandam cælestem includere potestatem. Hęc cū sint maximi plena sacrilegij, in cælis vacant, in terris frequentantur. Verbo Domini cæli firmati sunt, non terra firmata est: & ideo iustificationes Dei ab ipso Domino vult doceri, quia difficile est in terra magistrū huiusmodi reperire, qui ea doceat quę ipse non viderit. Ad illum igitur doctorem intimo Propheta contendit affectu, qui solus magister est verax. Quomodo enim potest homo qualiverum docere quod nesciat, cū ipse sit mendax? Merito quę ait Dominus, ut nemo super terram vocet sibi quemquā magistrum, quia vnus est magister omnium. Et quomodo posset Dauid alium doctorem querere, cū ipse de Deo dixerit: Qui docet hominem scientiam? Docet autem Deus, & mentes illuminat singulorum, & claritatem cognitionis infundit, si tu aperias ostia cordis tui, & cælestis gratię recipias claritatem. Quando dubitas, diligenter inquiras. Qui enim querit, inuenit: & ei qui pullat, aperitur. Multa obscuritas est in scripturis prophetis: sed si manu quadam mentis tuę scripturarum ianuam pulses, & ea quę sunt occulta, diligenter examines, paulatim incipies rationem colligere doctorum, & a-

perietur tibi non ab alio, sed à Dei verbo, de quo legisti in Apocalypsi quod agnus librum signatum aperuit, quem nullus antē aperire poterat: quia solus Dominus Iesus in Euangelio suo prophetarū ænigmata, & legis mysteria reuelauit: solus sciētia clauim detulit, & dedit aperire nobis. Dicunt se Iudæi habere clauim scientię, sed non habent. nam si haberent, ipsi ingrederentur, ipsi agnoscerent penetralia scripturarum. Nunc autem vā vobis scribę & pharisæi, qui abstulistis clauim scientię, & ipsi non introistis, & introeuntes prohibuistis. Quomodo enim clauim potestis habere scientię, qui scientię negastis auctorem? Et ideo ad ipsum conuersus Dauid, ait: Tu me (inquit) doce iustificationes tuas, quia tu es vera iustitia. Tu doce quę sapienter dicta sunt, quia tu es sapientia. Tu aperi cor meum, quia aperuisti librum. Tu aperi illud ostium quod in cælo est, quia ipse es ianua. Per te si quis introierit, regnum illud possidebit æternum. Per te si quis intrauerit, non decipietur: quia falli non potest quicumque domicilium fuerit veritatis ingressus.

In octonarium nonum enarratio.

v Teth.

Non littera Teth, cuius interpretatio est, Exclusio. Quid est exclusio? Numquid sicut domo aliquis excluditur, hospitioque deicitur, ita qui excluditur à Dei regno, bonis illius fraudatur, sicut illę exclusę sunt virgines, quę secum oleum non tulerunt: & dum venit sponfus, extinctę sunt faces earum, atque emendo oleo inflammandisque facibus occupatę fecerunt moram, & ingressio iam sponso introire cupientes leguntur exclusę? Non arbitrator. Nam quomodo diceret bonis sanctus Propheta, si esset deiectus atque exclusus à Dei regno: Iucunditatem fecisti cum seruo tuo? Nec Propheta meritum huiusmodi intellectum videtur admittere, nec series subditorum. Audis dicentem: Suavis es Domine, & in iucunditate tua doce me iustificationes tuas. Audis dicentem: Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti, & potest dicere quod sit exclusus à regno, qui non est exclusus à lege? Quid ergo intelligimus? Hęc interpretatio. Obscuritatē sensus sui sermo videtur offundere. Vocant merita Propheta, vocat eius gratia, vocat subiectorum series, ut altioris intellectus aliquid debeamus eruerre, & occurrit in interpretatione quod interdum excludamur in bono. Scriptum est enim: Perfecta charitas timorem excludit foras. Et generaliter quidem charitas excludit timorem. Ut miles qui imperatorem diligit, bella pro imperatore suscepta non metuit: ut seruus amans dominū, quamuis per deuiā & prærupta mittatur, tamen omnia pericula Domini amore contemnit, ac si quis dominum petat, seipsum offerre non trepidat: ut qui trans mare positos filios videre desiderat, non metuit naufragia liberorū charitate, ingreditur maris fluctus, subit incerta nauigij, & metum discriminis leuant desideria filiorum. Quā pulchrē etiam de martyribus dicitur, qui verē militāt Christo, qui persecutiones, vngulas, gladios, incendia nō timentes, infestis se regibus obtulerunt? Timorē etenim quem pote-

Thren. 3.

Rem. 8.

Thren. 3.

1. Cor. 5.

Thren. 1.

Thren. 4.

Ibidem.

Psal. 4.

2. Reg. 12.

Ibidem.

Prov. 5.

Sapient. 5.

rant habere pœnarum, excluderunt amore martyrij. Hunc sensum autem esse interpretationis huius, etiam de Threnis Hieremiæ possumus approbare. Nam & ibi sub hac littera scriptum est: Bonus est Dominus sustinentibus eum, animæ quæ querit eum. Bonum est viro cum portauerit iugum graue à iuuentute sua: sedebit singulariter, & silebit, quia tulit iugum graue. Hæc utiq; quid aliud adstruunt, nisi bonæ exclusionis hanc interpretationem videri? Quis enim sustinet Dominum nisi studio charitatis? Quis est qui sperat, nisi qui quod optat, & diligit? Quod enim speramus, per patientiam expectamus. Ergo qui sperat, sustinet: qui sustinet, impatientiæ utique excludit affectum. Quis est qui portat iugum graue à iuuentute sua, nisi qui deliciis renuntiat, luxuriâ fugit? Quis est qui singulariter sedet, nisi qui sæcularibus voluptatibus abdicatis, molestiarum omnium excludit tumultus? Iste ergo nil timere poterit, qui charitatis gratia vim timoris absorbit. Est & alius qui excludatur in bono, ut ille qui apostolica auctoritate sublatus è medio plebis est: & quia malum opus fecit, traditus est in carnis interitum, ut eius spiritus saluaretur. Ex quo intelligimus, quia in bono excluditur qui iubetur agere pœnitentiam ut humilietur, & compungatur corde. Hæc enim reconciliationis solent esse suffragia. Denique etiam Hieremiæ scripta sub hac littera id videntur significare. Sic enim legimus de Hierusalé illa terrena: Immunditia eius ante pedes eius. Non fuit memor nouissimorum suorum, & cecidit validè, nõ est qui consoletur eam. Vide Domine humilitatè eius, quia magnificatio eius inimicus. Et quia humiliatur Hierusalem, meritò postea ei dicitur: Defecit iniquitas tua, filia Sion. Et omni qui pœnitentiam egerit, lacrymisq; propriis peccata destuerit, bene dicitur: Defecit iniquitas tua. Alibi quoq; sub hac littera dicit Hieremias: Boni erant vulnerati gladio, quàm vulnerati fame. Abierunt compuncti à natiuitate agrorum. Compungimur igitur, quando nostrorum agimus pœnitentiã delictorum, compungimur etiam recordatione delictorũ. Vnde ait propheta Dauid: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Qui autem compungitur, utique delectationem excludit erroris: & qui agit pœnitentiam, excludit pudorem, sequestrat verecundiam flagitij confitendi, ut recuperandæ spem salutis inueniat. Meritòque & ipse Dauid ubi cognouit errorem: Peccaui, inquit, Domino. Tantus rex, tantus propheta non erubuit peccatum proprium confiteri, & ideo dictũ est ei: Et Dominus abstulit peccatum tuum. Sublato igitur peccato, ait:

Iucunditatem fecisti cum seruo tuo, Domine, secundum verbum tuum.

Multa videntur in hoc sæculo iucunda esse, quæ non sunt: multa suauia, bona plurima. Luxuries videtur esse iucunda, sed exhausto fit amara patrimonio. Dulcis libido cum feruet, sed eadem horrida & execranda cum proditur. Suaues epulæ cum sumuntur, sed fecidæ cum egeruntur. Bona multa in hoc sæculo, dũ viuimus, æstimantur, quia vsui nobis sunt, ut pecunia, honor, aurum, argentum, possessiones:

eadem nihil possunt prodesse defunctis, hic omnia relinquuntur. Quinetiam maiori dolore quis moritur, cum his se fraudari copiis ingemiscit. Non est ergo iucunditas vera, nisi illa quæ secundum verbum Dei est, ut quis bonorum meritorum atq; virtutum subsidiis gaudeat esse munitum. Hac Dauid iucunditate vel bonitate Dei lætatur, quia iugum graue à iuuentute portauit & sustinuit, atq; expectauit Domini in se gratiã, non præripuit, qui sæpe occidendi regis Saul tributa sibi copia, maluit tamè expectare à Domino deferendi tempus imperij, quam occiso rege præripere. Semper Deus bonus est: ideoque & Paulus ait: Vide ergo bonitatem & seueritatè Dei. Bonitas enim in omnes est, seueritas in paucos. Denique subdidit idem Apostolus: In eos quidem qui ceciderunt, seueritatem, in te autem bonitatem. Si enim non cecidissent, utique vterentur & ipsi bonitate Dei. Nã & tibi ideo bonus est, quia permanes: quòd si non permãseris in bonitate, & tu excideris. Non ergo Deus propterea bonus esse desinit quia tu lapsus es, & indiges seueritate. Si quidem est & seueritas Dei in bonitate, ut recurrat vnusquisque castigatus, pedè referat à peccatis, & ad virtutum tramitem, bonamque conuersationem recurrat. Denique docet & de illis qui ceciderunt, Apostolus: Quia si non permanerint in incredulitate, inserentur. Potens enim est Deus iterũ intererere illos, ut quemadmodum inserta virgulta, ita & homines vel caudicibus quibusdam virtutis inserti, bonorũ fructus possint ferre meritorum. Accusène medicum crudelitatis, quia putrefactas vulnerum fibras ferro putauerit exsecandas: quia noxia & serpentina vlcera igni adusserit, ne virus in vltiora proferperet: vel quia magister discipulum verberauerit negligentè, ut metu verberum indueret diligentiam? Castigare enim amantis est, non execrantis: & ideo bonitatis est, non crudelitatis. Rectè ergo & Dominus vbiq; est bonus, & cum remittit flagitia, & cum peccata castigat. Castigat enim Dominus quem diligit. Castigatus est etiam Dauid. Vnde ait: Et fui flagellatus tota die. Sed vir sapiens, qui intellexit castigationem illam sibi Domini profuisse, ait: Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine, secundum verbum tuum. hoc est, Etsi ad tempus amara visa est mihi castigatio secundum carnem, secundum mœstitiã corporis, tamen secundum verbum tuum castigatio illa fructus bonitatis attulit. Illam mihi castigationem intelligo profuisse, illa castigatione me à vitiis esse reuocatũ, illa castigatione nõ diu aliquid in me licuisse flagitiis, per illam castigationem Domini nihil in me aduersario licuisse, nil morti. Denique castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me, ipse Propheta memorauit. Castigatur enim qui recipitur: qui autem non recipiuntur, non flagellantur. In laboribus enim hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Ideoque supra ait: Quàm bonus Israel Deus rectis corde? Ergo bonus omnibus, quia omnes recto vult esse corde. Qui autè cor declinauerit, ipse à se gratiam diuinã bonitatis auerit.

Iucunditatem & disciplinam & scientiam doce me, quia in mandatis tuis credidi.

Iuxta Apostolum, bonum intelligimus, quia dixit:

Ecd. 41.

Thren. 3.

1. Reg. 23.

26.

Rem. 11.

Ibidem.

Hebr. 12.

1. Cor. 7.

Psal. 6.

1. Thim. 10.

Hebr. 12.

Ibidem.

Hebr. 12.

Prov. 3.

Psal. 72.

Hebr. 31.

Psal. 117.

Hebr. 12.

Psal. 72.

Ibidem.

Genes. 3.

Rem. 11.

Matt. 11.

Ecd. 5.

Hebr. 12.

1. Cor. 7.

Psal. 6.

1. Thim. 10.

Hebr. 12.

1. Cor. 7.

Psal. 93.

Philipp. 3.

dixit: Vide ergo bonitatem Domini. Iuxta Euangelium, suauè accipimus. Dixit enim: Tollite iugum meum, quia leue est: & onus meum, quia suauè est. Dixit enim, τὸ φορτὸν μὲν ῥηπρὸν. Vnde meritò bonitatè Dei ab ipso querit doceri, ne fortè quis perfunctoriè accipiens bonum Deum esse, in erroribus perseveret, quòd per misericordiam Dei sciat impunitatem suis dari posse peccatis, quũ etsi indulgeat Dominus, tamen foeda est conuersatio, in criminibus semper harere. Non ergo bonitas ista vulgaris est, sed quæ semper disciplinæ expectet profectum. Ideoque qui intelligit altam Dei esse bonitatem, doceri desiderat etiam disciplinam. Nam plerique auertuntur à studio disciplinæ, dum eam seueram & tristem arbitrantur: sed perspicacior sensu intelligit quòd disciplina si tristis ad tempus sit, posterioribus fiat iucunda temporibus. Sed est disciplina vel correctio seuerior, est etiam moderatior. Moderatior, de qua dicit Dominus: Corripiam eos in auditu tribulationis eorum. Est seuerior, quæ est in ira & furore correctio. Vnde refugiens eam correptionem dicit: Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me. Et Hieremias: Corripe nos Domine in iudicio, & non in furore. Omnis ergo disciplina, etsi ad tempus habeat amaritudinem, habeat perturbationem, postea tamen pacificos fructus generare consuevit. Sed qui perit doceri bonitatem & disciplinam, debet petere etiam scientiam doceri. Nisi enim habeat scientiam molesta est disciplina, molesta correctio. Quid sit scientia, doceat te Salomò, qui ait de Domino Deo nostro: Ipse enim mihi dedit eorum quæ sunt cognitionem veram. Et alibi hic idè Propheta ait: Qui docet hominè scientiam. Qui autem petit scientiam, credit mandatis Dei. Aliud est autem in mandatis Dei credere, aliud mandatis credere. Qui enim mandatis Dei credit, citò efficit ut sit in mandatis Dei, & in ipsis conuersetur. Per fidem igitur scientia assumitur, per scientiam disciplina. Quod enim scimus placere Deo posse, in eo nos conuersatio ipsa delectat. Denique scriptum est: Nostra autem conuersatio in cælis est. Præcessit scientia, sequuta est cõuersatio. In mandatis autem Dei credere, est in ipsis esse, & credere quia vera sunt. Nisi enim credideris mandatis Dei, eorum utique scientiam, quæ per mandata Dei docemur, habere non poteris.

Priusquam humiliarer ego deliqui, propter hoc verbum tuum ego custodiui.

Priusquam humiliarer ego deliqui. Alia editio habet, Priusquã humiliarer, ego nesciui. Vnde putat aliqui quòd hominis anima hoc dicat: Priusquã humiliarer, ut in hoc lutum corporis introirem, tua quæ nõ legerã, mandata nesciui. Sed quia Septuaginta virorum sententias magis sequitur Ecclesia, & hic sensus est planior, & nihil offensionis admittens quod possit aliquibus scrupulum commouere: ideo accipiamus, humiliarer ita dictum, eo quòd peccato videatur humiliatus. Propter peccatum enim tentationes sæpe nascuntur. Denique Adam & Eua post culpam utique eiectionis sunt. Ergo humilitatis nostræ causa peccatũ est, vel humiliationis, non enim hoc fugio. Potest enim de aduersis plerumque in-

telligi humilitas, ut est illud: Bonum mihi quòd humiliasti me, ut discã iustificationes tuas. & Nisi lex tua meditatio mea sit, tunc forsitan perissem in humilitate mea. & Humiliatus sum valde. Hic ergo ostendit humilitatem ortã esse de culpa. Et quia culpa præcessit, ideo humiliatum se ostendit, hoc est, attritum tentationibus & aduersis, & traditum anxietatibus: quemadmodum & ille qui traditus est à Paulo in interitum carnis, humiliatus utique est, ut postea posset reconciliationem mereri. Sed quamuis humilitas ista, hoc est, velut quædã deiectionis perturbationis, non virtutis sit, virtutem tamè sæpe generat, & fit non pœna, sed remedium delinquentis. Nã si peccatis tuis tribuas quòd humiliatus es, quid quid acciderit, in te retorques, & ex eo incipies esse iustus, quia te ipse condemas. Iustus enim accusator est sui in exordio sermonis. Nec potes indignum te iudicare humilitate, qui propria errata cognoscis, in quibus erubescendo non utique extolleris, sed humiliaris. Vides ergo quia ideo humiliatus es, quia deliquisti, & nõ seruaisti eloquia Dei. Vnde serua diligentius, ne pecces, ne iterum quia deiectionis sis, tristitia absorbearis, & fiat tibi deiectionis tua incrementum iniquitatis, quæ deberet correctionis esse occasio. Etenim in tentationibus homo, sicut aurum in conflatorio comprobatur. Vides Propheta quid dicit: Priusquam humiliarer (inquit) deliqui. Iure ergo tentationibus traditus est, quoniam delinquebat. Delinquebat autem, quia Dei eloquium non tenebat. Verum inde ordinem emendationis inuenit, vnde culpa processerat. Cœpit esse subiectus eloquio diuino, & culpa desinit.

Bonus es Domine, & in bonitate tua doce me iustitias tuas.

Etiam vsus disciplinæ sæcularis accepit, ut vnusquisq; iudicè suum laudet. Vnde Apostolus sequens diuinarum ordinem scripturarum, cum diceret causam, ita cœpit: De omnibus quibus accusor, rex Agrippa, à Iudæis, æstimo me felicè, apud te incipientem rationem reddere. Et infra: Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis. Ergo si laudantur homines, in quibus plerumque aliena laudantur: quanto magis vnusquisque Dei sibi gratiam conciliare debet, ut dicat: Bonus es Domine. Nam si hoc dicatur homini, ut esse admoneatur quod forsitan non sit, & bonitatis etiam ipse prædicatione mitefeat, terroremque immitis deponat affectus: quanto magis Deo laus sua est deferenda, qui nisi bonus esset, super terram stare quis posset? Proprium autem Dei est ut bonus sit. Denique in Euangelio habes quia arbor bona fructus bonos facit. Fructus eius angeli sunt, fructus eius homines sunt: hoc est, rationabiles sancti, si Domini præcepta custodiunt. Fructus eius sunt ij qui nascuntur in terris, fructus eius sunt virtutes hominum. Meritò ergo arbor bona bonos fructus facit. Prius igitur radix laudetur, ut fructus possit probari. Sed & alibi ait idem Dominus Iesus: Et pater vester, qui bonus est, dabit bona data petentibus se. Sed quamuis bonus Deus sit, cuius etiam amara plus profunt (non enim inferuntur ut noceant, sed ut corrigant) rogatur tamè ut in bonitate sua doceat nos iustitias suas. Considera medicum vtilia appo-

Infra.

Psal. 141.

1. Cor. 5.

Prover. 18.

2. Cor. 2.

Sapient. 3.

1. Cor. 26.

Ibidem.

Psal. 103.

Luc. 18.

Matt. 7.

Rem. 11.

Matt. 7.

Hebr. 12.

mentem medicamenta vulneribus, ea tamen quæ mordeant vlcis virus: aut certè ferro putrefacta reserantem: cum in eo ipso bonus sit medicus, quia vtilitatem operatur ægroti, & facit quod prodesse nouerit: tamen quia æger dolorem aut non vult aut non potest sustinere propter infirmitatem affectus sui, rogat vt medicus eum quadam bonitate & suauitate sua curet, & non asperitatem adhibeat medicamentorum, non ferro incidat vulnerum fibras: aut si aliter non potest, vt cum moderatione faciat, & quadam subtilitate mitiget vim doloris. Et ideo in Euangelij bonitate melius docentur iustificationes Dei, quàm in legis seueritate. Opus autem iustitiæ iustificatio est. Vnde scriptum est quia Pharisæi se iustificare noluerunt, non baptizati baptismo Iohannis. In eo enim iustificationem nõ fecerunt, quia noluerunt agere pœnitentiam delictorum: quam Propheta in bonitate vult agere, vt ei fiat peccatorum remissio sine atrocitate damnationis, cum remissionis gratia.

Multiplicata est super me iniquitas superbiorum: ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

Quanto magis quis Deo seruire desiderat, tanto magis in se excitat aduersarios: & tamquam athleta fortis coronam iustitiæ reportare desiderans, irritat in se plurimos & laceffit, qui inuident nostro profectu. Quod etiam in posterioribus euidenter ostendit. Cum odio habentibus pacem, eram, inquit, pacificus. Nihil tamen tranquillitas eius proficiebat, vt eos qui pacem oderant, sua tranquillitate componeret, & eorum studia comprimeret. Cum loquebar illis, impugnabant me gratis: hoc est, cum causas impugnandi non haberent, tamen impugnandi studium non deponebant. Ita ergo multiplicantur siue nequitia spiritalis, siue homines, & multiplicatur iniquitas eorum super iustum. Verbi gratia, si filium iustus amittat (quod sæculi vsu sæpe contingit) si amittat patrimonium, vel diuersis afficiatur incommodis rerum, vel corporis infirmitatibus, tunc dicunt superbi: Vbi est iustitia eius? vbi misericordia? Ecce quia sic multatus est, ecce quia ei innocentia sua nihil prodest. Ideoque ad vitæ huius specimen extrahendum, tres illi sancto Iob specie amici, obrectatione autem inimici, probitatis atque iustitiæ eius inuidi, exprobrantes grauiam opprobria congeriebant: & qui venerant ad consolandum, insultare cœperunt. Sed iustus his non mouetur, ideoque nec Iob frangebatur. Denique in amissionibus filiorum vel patrimonij dicebat: Dominus dedit, Dominus abstulit: sit nomen Domini benedictum. Ergo & in aduersis positi dicamus: Bonitatem fecisti cum seruo tuo. Potest enim Dominus in melius mutare quæ facta sunt, vt Iob sancti habemus exemplum: & quæ amissa sunt, reddere. Potest quis & amissis filiis generare meliores. Nūquid Deo est difficile meliora donare? Potest etiam si nihil donet, hoc ipso tamen iusto esse prospectum, si fortè futuri improbi rapti sunt, ne mutaret malitia cor eorum. Similiter & de patrimonio, quasi nõ videamus plurimos propter opes patrimonij in periculum salutis esse deductos, plurimis ex diuitiarum abundantia

ortam esse causam peccandi. Qui enim non habet quod donet, adscribi ei culpa non potest quod non donauerit, qui autem habet quod donet, & nõ dat, vtique obnoxius esse incipit peccato.

Coagulatum est sicut lac cor eorum: ego autem legem tuam meditatus sum.

Subtile cor sanctorum, coagulatum est verò cor superbiorum. Vt enim lac natura sui purum, speciosum atque sincerum est, sed corruptione coalescit: sic mētis & cordis humani natura pura, sincera, perspicua est prius quàm vitiorum admixtione coalescat. Coagulatio enim lacte fit quadam concretio, nec suauitatem habens eandem, nec gratiam. Ita homines, qui ante sedulitate gratiæ, suauitate verborum, laetis speciem præferbant nulla inuidia corruptam, si cœperint inuidere, coagulantur in vitium cor eorum, & fit de suauitate amicitia amaritudo malevolentia, & insuavis quidam horror inuidia. Ergo coagulatum est cor per superbiam, per inuidiam, quæ lenitate naturæ fluētem benevolentiam malitiæ concretione vitiarunt. Iniquorum ergo cor coagulatur, iustus autem humiliatur, legis præcepta meditando, qui habet humilitatis magisterium.

Bonum mihi quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas.

Hoc sequutus Apostolus: Placeo mihi, ait, in infirmitatibus, in iniuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis. Cum enim complacet in infirmitatibus, & non frangitur animo, nec cedit iniuriam, discere iustificationes Dei & meruit & impleuit. Ergo hic, humiliasti me, hoc est, diuersis têtationibus & incommodis exercuisti. Quod aperuit & Symmachus, scribens: Profuit mihi quod afflictus sum, vt discerem iustitias tuas. Ergo qui humiliatur, non deiciat animum, neque frangat, sed magis humiliando proficiat, vt superbium humilitate sua mitiget, insolentes morum seueritate confundat, contumeliosos patientia sua frangat, avaros nonnumquam etiam æquanimitate dispendij à iurgij intentione deducat. Sic enim legisti: Quia iustificata est sapientia à filiis suis, dum Christus se offert supplicio, dedit iniuriis, non subducit opprobriis, nec à confusione sputorum auertit faciem suam: & ideo omnes sapientia sua instruxit, & liuore sanauit.

Bonum mihi lex oris tui, super milia auri & argenti.

Non quicūque hoc dicit, immo rarus hoc dicit: id est, qui legem Dei auro atque argento præfert, qui potest propter legem Dei omnia relinquere. Sed nec Christus huc reperit, nisi deis quos ipse docere dignatus est. Petrus hoc dixit, & probauit effectu, quia plures legem quàm aurum habuit. Ideoque ait: Aurum & argentum non habeo. Non avarus hoc dicit, qui defosso auro incubat. Non dicit pecuniosus, qui quotidiana emolumenta sollicito rimatur affectu, qui quotidie opes aggerat, qui hereditatis tendit aucupia, qui circa ægotantis leætulum indefessas exercet excubias. Hic aliqui legem oris Dei tamquam legem verbi Dei accipiunt, vt si dicas: legem

legem dexterae Dei. Bene ergo & hoc conuenit Petro dicenti: Verba vitæ aternæ habes, & nos relinquemus te? hoc est, Lex oris tui super milia auri & argenti est, & possumus tantum delerere bonum, & sæculi huius emolumenta captare? Sed Moyses lex oris Dei potest dici, per quem Dominus loquutus est, & dedit legem.

In octonarium decimum enarratio.

Iod.

Decima littera apud Hebræos Iod, quæ Latina significatione confessio dicitur, vel certè desolatio. Nec discors ac dissonans videtur interpretatio. Siquidem qui desolati sunt, citius confitentur. Magis enim secūdis rebus animus extolli solet: cum autem vrgetur aduersis, tunc demum implorat auxilium. Nam in iis quæ humilia sunt, hunc vsum esse cognoscimus, vt cui succedunt prospera, animus elatior fit: cui mundi huius infesta sunt ex potentia alicuius aduersa, tunc confugiat, tunc opem querat, vt vel rogando superioris mitiget potestatem, vel se viribus armet adiunctis, ne quasi inferior potentioris viribus opprimatur. Denique Hieremias sub hac littera sic ait: Manus suas extendit qui tribulat in omnia desideria eius. Vidit enim gentes introuentes in sanctificationem suam, quibus mandasti ne introirent in ecclesiam tuam. De Hierusalem vtique hoc dicit Propheta, cuius deplorat ærumnam, cuius præcessit desolatio ac destitutio, vt postea sequeretur confessio. Castigat enim Dominus omnem filium quem recipit. Recepturus igitur Hierusalem, antè captiuitatis flagellauit ærumnis. Nimium enim insoluerat, & inflato sese corde iactauerat, vt caput tenere non posset Dominum Iesum, id est, humilitatem, gratiam, iustitiam, sapientiam: hoc est, veræ fidei magisterium non teneret. Et ideo Dominus castigauit eam, qui moderator omnium nouit quemadmodum vnumquemque castiget. Vt enim medicus grauiora vulnera asperioribus medicamentis curare cõuenit, ita & Deus noster grauiora peccata maiore seueritate castigat. Sed ipsa castigatio ad salutem proficit. Dixit enim Dominus: Percutiam, & ego sanabo. Denique de Hierusalem spem cepit Hieremias propheta promittere. Nam in posterioribus sub hac littera ait: Dabit percipienti maxillam suam, & satiabitur opprobriis. Dabit in sepulturam os suum, si tamen est spes. In Euangelio Dominus Iesus docens virtutem insignem patientiæ, ait: Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram. Vult enim discipulos suos & iniuriarum esse patientes, nec referre facile, ne dum ferire potens iniuriam faceret, indicium humilitatis non exhiberet. Patientia enim humilitatis indicium est. Et ideo quoniam desolata erat ac destituta Hierusalem: Dabit, inquit, percipienti maxillam suam, vt non se subducatur iniuriæ, nec declinet cordis dolorem, sed percipienti maxillam offerat. Vtrumque intelligi potest, siue ei qui percutere incipiat, siue ei qui iam percusserit, vt illud euangelicum compleatur: Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram. Et propheticè hoc positum est, vt doceret Hierusalem, hoc est, plebis Iudaicæ ecclesiam non aliter esse seruandam, nisi per Euangelij disciplinam: vt cum cœ-

perit Euangelij præcepta seruare, & operibus implere mandatum Domini Iesu, tunc iugum captiuitatis de suæ animæ ceruice deponat, & se subdat iugo Christi. Et satiabitur, inquit, opprobriis. Non dixit, Subibit opprobrium. Facile est enim vnam aut alteram contumeliam sustinere. Addidit, Satiabitur opprobriis, quo facilius Domini moueat misericordiam, opprobriorum complurium deformitate miserabilis. Quod vtique ex libro Regnorum potes intelligere. Quippe cum conuiciaretur Semei filius Gera sancto Dauid, virum sanguinarium appellans, & malediceret ei quando fugiebat filium suum Absalon: patricidalia ad tempus bella declinans tacebat rex, & summum patientiæ insigne præstabat. Etenim cum tentationis suæ tempus intelligeret, vt ei patricidale prælium moueretur, magis humilem se volebat videri, quod Domini mitigaret offensam, quàm exasperandum eius arbitratur in sua tentatione iudicium, si fortè suas iniurias vlti iret. Vnde & populi duci Absalon vindicare cupienti ait: Quid mihi & tibi est fili Saruia? Ideo maledicit mihi, quoniam Dominus dixit illi vt maledicat. Ecce filius meus qui exiuit de vtre meo, quarit animam meam. Si autem modò extraneus maledicit mihi, dimitte illum vt maledicat, quoniam Dominus dixit illi, vt videat humilitatem meam: & retribuet mihi Dominus bona pro maledicto hoc. Quod & propheticè dixit spiritu, & probauit euentu. Cum enim repleta fuerit humilitas, peccatū soluitur. Denique & in Esaiæ libro habes quia dixit Dominus: Sacerdotes loquimini ad cor Hierusalém: consolamini eam, quia repleta est humiliatio eius, solutum est peccatū eius: quia accepit de manu Domini duplicia peccata sua. Aduersis igitur quia vbi desolatio, ibi humilitas. Desolationem enim sequitur humilitas iusto ordine, humilitatem patientia, patientiam probatio, probationem cõsolatio. Quod habes & in Apostolo scripti: Quia tribulatio patientiam operatur, patientiam autem probationem, probatio autem spes: spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui vtique nostrorum consolator est affectuum. Quod autem ait: Dabit in sepulturam os suum, ostendit quandam supradictam patientiam taciturnitatem, vt tamquam sepeliat os proprium ne loquatur, & velut quodam aggere virtutum obstruat, ne vocem doloris emittat, tantum pondus asserens patientiæ quam spes foueat, vt vocem ipsam velut busto quodam ac tumulo sepeliat ac includat, quam nulla extorquere, nulla excitare possit iniuria. Huius ergo litteræ interpretationem, vt potuimus, explicauimus: veniamus ad Psalmum.

Manus tuæ fecerunt me, & parauerunt me: da mihi intellectum vt discam mandata tua.

Magno commedationis exordio vsus est, vt opus Dei esse se diceret, quod facilius circa operis sui gratiam fauor inclinaretur auctoris. Grandis enim prærogatiua est in rebus humanis, vt aliquis operibus & beneficiis faueat suis: nec meritum spectet alienum, sed in suæ gratiæ munus intendat, ne videatur abrogare quod ipse donauit. Itaque etsi de luto corporis nostri substantia sit, & carne induamur, corpus

Luc. 7.

Eccles. 2.

Psal. 119.

Ibidem.

Ephes. 6.

Iob. 4.

Iob 35.

Iob 2.

Iob 16.

Iob 19.

Iob 32.

Iob 1.

Supra.

Iob 42.

Ibidem.

Sapient. 4.

Eccle. 5.

Eccle. 11.

2. Cor. 8.

Ioh. 6.

Num. 12.

Exod. 19.

1. Pet. 2.

Ibid. 77.

Thren. 1.

2. Cor. 12.

Ibid. 12.

Coloss. 2.

Hier. 31.

Luc. 7.

Esai. 50.

1. Pet. 2.

Deut. 32.

Thren. 3.

Matth. 5.

Baruch. 3.

Thren. 3.

Act. 3.

Matth. 5.

Genes. 2.
Sapient. 7.
Iob 10.
Ecl. 17.

ossibus intezatur & neruis, tamen quod simus pretiosissimum opus Dei, nemo dubitauerit. Nam & fabricam ipsam humani corporis si quis considerare velit, nihil poterit in terra pretiosius iudicare. Est enim homo statur celsus, vultu decorus, caesarie gratus: non in alium ceterorum more curuatus animalium, sed ipso naturae iure sublimis, qui in caelum libero spectet obtutu, nulla captiuae seruitute cervicis depressus in terram, sed tamquam propriae conficius libertatis, & locuples sui testis auctoris. Verumtamen in ceteris animantibus membrorum forma laudetur, in quibus praeter gratiam corporis nihil est aliud quod requiratur. Homo in eo est pulchrior, quod non videtur: non in corpore, quod videtur: in se habens aeternitatis gratiam, & praesentium venustatem. Quae enim videntur, temporalia sunt: quae autem non videntur, aeterna. In hoc terrestri hospitio indutus habitacione caelesti, cui simul competat & in terris videri, & Deo coniungi. Magnam sane munus, si se ipse cognoscat, & quaedam forma iustitiae, mundo magis quam sibi nasci. Vnde Salomon ait: Grande homo, & pretiosum vir misericors: virum autem fidelem opus est inuenire. Et verè magnus est qui diuini operis interpretis est, & imitator Dei. Homo est enim qui potuit dicere: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Terram excolit, mari tamquam possessione vitur, caeli ornamenta grandis miratur assertor. Euanerat rerum natura, nisi qui ea vteretur, diuina prouidentia esset adiectus. Denique postquam fecit Deus caelum & terram & maria, posteaquam omnia reptilia, volatilia, animantia protulit, hominem fecit, quem animantibus viuentibus anteferet. De quo non immeritò caelestis sententia resultauit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cetera dixit, & facta sunt: mandauit, & creata sunt: vt homo fiat, specialis quidam Dei accedit hortatus, vt tamquam laborantis Dei in huius munere creaturae significetur operatio. Deus quidem expers laboris est, sed tamen scripturae verba quid aliud, nisi studiosam tui ob gratiam operationem eius ostendunt? Ergo si Deus maiore quodam studio te creauit, cur ipse tui studium derelinquis? Si Deus in te laborauit, qui laborare non nouit, cur ipse fugitans sis laboris? *Manus tuae* (inquit) *fecerunt me, & parauerunt me*. Clamat ad Deum Propheta: Opus tuum, Domine, ne deserat, non derelinquas. Te auctorem conuenio, te teneo conditorem, praesidia aliena non quero. In adiumentum accingere, qui accinctus es vt creares. Dic ipse Dauid quid senseris, cur dixeris: *Manus tuae fecerunt me*. Sed dixisti inferius: Domine retribues pro me, Domine misericordia tua in saeculum, opera manuum tuarum non omittas, hoc est dicere: Bestias non fecerunt manus tuae, sed dixisti: Producant aquae reptilia animarum viuentium: & produxit terra secundum genus quadrupedia, & reptilia, & bestias terrae. Me autem, inquit, fecisti, meis manibus figurasti: hoc est, non figurasti bestias manibus tuis, non reptilia, non volatilia: *me autem fecerunt manus tuae, & parauerunt me*. Non mediocre opus est quod paratum est, cum sapientia vnumquodque disponitur & paratur. Denique sapientia dicit: Cum pararet caelos, cum illo eram. Quod de homi-

2. Cor. 4.
2. Cor. 5.

Prover. 20.

1. Cor. 11.
Gen. 1.

Ibidem.
Psal. 148.

Ecl. 17.

Psal. 137.

Ibidem.

Genes. 1.
Iob 10.

Sap. 1.

Prover. 3.

nibus dicit idem Propheta: Vox Domini praeparantis ceruos. Quae vox Domini Dei est, nisi, Faciamus hominem? Qui sunt isti cerui, nisi inimici serpentibus, qui super aspides ambulat, & venena non sentiunt? Non vile igitur, non corporale arbitror quod parauit Deus. Nolce te ipsum homo, tuae animae dicitur in Canticis canticorum: Nisi cognoueris te formosa in mulieribus. Cognosce te anima, quia non de terra, non de luto es, quia insufflauit in te Deus, & fecit te in animam viuentem. Opus magnificum est homo, Dei inspiratione formatum. Attende tibi, vt lex dicit tibi, id est animae tuae. Saecularia te & mundana ne teneant, terrestria non moerentur. Ad illum tota intentione festina, ex cuius inspiratione consistis. Grande, inquit, homo, & pretiosum vir misericors: virum autem fidelem opus est inuenire. Disce homo vbi grandis, vbi pretiosus sis. Vilem te terra demonstrat, sed gloriosum virtus facit, fides rerum, imago pretiosum. An quidquam tam pretiosum quam imago est Dei? Quae primum tibi fidem debet infundere, vt in corde tuo resurgat quaedam auctoris effigies: ne qui mentem tuam interrogat, non agnoscat auctorem. An quidquam tam pretiosum, quam humilitas, vt naturam corporis animaeque perspicies, altero te subicias, altero te recognoscas? Prona in vitium carnis illecebra, misericordia suadet quia quod alteri contuleris, tibi soluis: quidquid à te procedit, in te recurrit: & quidquid feceris, tibi proficit. Viuacis animae vigor, sensus rationis & intellectus capax atque iudicij, vt digna domus tanto habitatore videatur, non amittet suae prerogatiuam naturae, vt hominis nomen amittat. Scriptura enim cum hominem dicit, qui est ad imaginem & similitudinem Dei: peccantem autem non hominem, sed aut serpētem, aut equum adhinnientem feminis, aut vulpeculam, aut iumentum vocare consuevit. Nolite fieri sicut equus aut mulus, quibus non est intellectus. In campo & frano maxillas eorum constringe, qui non appropinquant tibi. & Dicite huic vulpi, de Herode iniquens. Et generatio viperarum à Ioanne plebs hominum dicitur. Magnum ergo opus Dei es, o homo, & magnum est quod dedit tibi Deus. Vide ne quod Deus tribuit, amittas. Magnum illud munus, quod es ad imaginem Dei: & hoc in te punitur magis. Deus enim non punit similitudinem suam, sed cum punit qui ad similitudinem Dei factus, hoc quod accepit, seruare non voluit. Punitur ergo illud quod ad similitudinem Dei esse desistit, hoc est, peccatum tuum. Nam suam Deus non damnat imaginem, nec illam incendium mittit aeternum, sed magis vindicat imaginem suam de eo qui imagini illi fecit iniuriam, vt per malitiam quod eras, homo esse desineres, & non fieres mulus ex homine. Vindicatur ergo imago, non condemnatur. Vindicatur quasi expulsa, non condemnatur quasi rea. Postquam enim peccasti, aliud esse coepisti: & illud quod eras, esse desisti. Quomodo igitur punitur in te, quod in te non inuenitur? Nam si inueniatur in te imago Dei & similitudo, non supplicio incipis dignus esse, sed praemio. Ita imago illa qua ad imaginem & similitudinem Dei factus es, non condemnatur, sed coronatur. Condemnaris autem in eo, quod ipse mutatus

Psal. 28.
Genes. 1.
Psal. 90.

Cant. 1.
Genes. 2.

Deut. 4.

Prover. 20.

Ecl. 17.

Genes. 8.

Sapient. 2.
Hier. 5.
Psal. 48.
Psal. 31.

Lucas 13.
Lucas 3.

Prover. 20.

Psal. 31.

ES VT

Psal. 48.

Iob 10.
Psal. 102.

Esai. 45.
Esai. 66.

Iob 10.
Gen. 1.
Hebr. 1.

Gen. 5.

Esai. 9.
Heb. 2.

Apo. 8.
Daniel. 7.

Rom. 6.
Ephes. 2.
Ioh. 16.
Esai. 6.
Hebr. 1.

Apo. 5.

Psal. 32.

Genes. 2.

Genes. 4.

Genes. 2.

es vt fieres ex homine serpens, mulus, equus vulpecula. His enim nominibus iam nos scriptura damnauit, quia exuti caelestis imaginis ornamento, etiam nomen hominis amittimus, qui gratiam hominis non tenemus. In aliquibus tamen codicibus inuenimus: *Manus tuae fecerunt me, & plasmauerunt me*. Nec istud alienum, quia & Iob dixit: Manus tuae plasmauerunt me & fecerunt. Vnde & hic edicitur, vt meminerit Deus quia puluis sumus: vt vberioris gratiae munus infundat, nec infirmum opus deserat. Gubernator fluctuante nauigio plus laboris impendit, quam cum secundo labitur fluctu, aut ventorum flatu suppario prosperante procurrit. *Manus tuae* (inquit) *plasmauerunt me*. Manus dicit pluraliter, non manu. At verò alibi ait: Ego manu mea solidaui caelum. & Manus mea fecit haec. In hominis constitutione videtur non abundare, quod toti mundo vt fieret abundauit. Caelum vna firmavit manus, vt scriptum est: & vtraque Dei manus hominem figurauit, vt legimus. Caelum non ad similitudinem, homo ad similitudinem. Angeli ad ministerium, homo ad imaginem. Esto vt & angeli ad imaginem, scriptura tamen de homine locuta est quod sit ad imaginem. Habemus enim aliquid quod fortasse angeli non habeant. Vbi enim abundauit peccatum, superabundauit gratia. Nobis est natus Christus ex Virgine. Legimus enim: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Nobis carnem suscepit, immo potius nos in illa carne suscepit, quando filium hominis in Dei sede constituit. Non lego angelos in Dei sede nisi stantes, nisi ministerium deferentes. Non lego angelos, sed homines consepultos Christo, & in Christo resuscitados. Denique ait Apostolus, Quia conuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluificati, & simul suscitauit, simulque sedere fecit in caelestibus in Christo Iesu. Filius ergo hominis ad dexteram Dei, non angelus, non archangelus, nec Cherubim & Seraphim. Illi laudant, filius hominis sedet. Filius hominis angelorum ore laudatur, quod angelos malos vicerit, de nequitis spiritalibus quae sunt in caelestibus, triumphauerit: quod fecerit similes angelorum homines, in quibus ante erant contagia mortuorum. Verbo, inquit, Domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Homo quoque spiritu Domini perfectionem vitae, consummationemque virtutis accepit. Inspirauit in eum Dominus spiritum vitae, & factus est homo in animam viuentem. Vita ergo nostra cepit ex inspiratione diuina: sed vita haec secessione animae corporisque dissoluitur, inspiratio autem diuina non soluitur. Et ideo intellige aliud esse quod figuratum est, aliud quod factum est vel paratum. Meritoque dupliciter habes scriptum de homine. Primum enim scriptum est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & dominabitur, inquit, vel principatum habebit. & fecit Deus hominem ad imaginem Dei. Secundo autem loco ita scriptum est: Quia accepit Deus puluerem de terra, & plasmauit hominem. Vbi puluis, ibi plasmatio: vbi autem non puluis, ibi non terra, non materia, sed incorporeum, sed admirabile: ibi non materia, sed immateriale. Quod enim secundum imaginem est, non est in corpore, nec in materia, sed in anima ra-

tionabili. Ibi operatur, ibi ostenditur homo ad similitudinem & imaginem Dei, vbi iustitiae, vbi sapientiae, vbi omnis forma virtutis assumitur. Si intelligas imaginem, videbis ad imaginem. Homo enim non est imago Dei, sed ad similitudinem factus. Alius est imago Dei inuisibilis, primogenitus vniuersae creaturae, per quem facta sunt omnia. Ille non ad imaginem, sed imago: tu non imago, sed ad imaginem. Habes ergo in tua substantia aliquid de imagine & similitudine Dei, quod sit diuine simile imagini. Propterea imago ad eum qui est ad imaginem venit, & querit imago eum qui est ad similitudinem sui, vt iterum signet, vt iterum conformet, quia amisti quod accepisti. Insufflauit enim tibi Deus, vt inspirationis suae dono haberes gratiam, quam tibi tua culpa sustulerat: factus eras in animam viuentem. Audi quid dicat: non in carnem, sed in animam viuentem. Sed quia peccator signaculum tenere non potuit, & in crimine positus non sapiebat quae Dei sunt, sed quae hominum; propterea venit Dominus noster Iesus Christus, vt legisti in Euangelio, & à mortuis resurgens cum clausos discipulos reperisset, claustris ingressus est manentibus, & dixit: Pax vobis. Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Cumque hoc dixisset, insufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum. Videte ergo quae manus fecerint hominem, aut quem hominem fecerint? Illum vti que quem secundum Christum induimus, expoliantes veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, qui renouatur ad agnitionem secundum imaginem eius qui creauit eum, vbi non est seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Christum ergo induimus, sicut & alibi dictum est: Christum induitis. Accepimus Spiritum sanctum, qui non solum nostra peccata dimittit, sed etiam nos facit sacerdotes suos alius peccata dimittere. Ideo ait Propheta: Tu sinxisti me, & posuisti super me manum tuam. Finxit per lutum, posuit per gratiam spiritalem. licet plerique hunc Psalmum ex persona dictum Saluatoris accipiant. Audi quia manus Domini etiam spiritus dicitur. Clamat Iob: Spiritus diuinus, qui fecit me. Ista sunt ergo manus quae hominem parauerunt, Christus & spiritus. Ergo Dominus Iesus & corporis auctor est nostri, qui primum fecit hominem ad imaginem, & postea de luto plasmauerat, vt totum hominem saluum faceret, sicut ipse dixit in Euangelio: Mihi irascimini quia totum hominem saluum feci in sabbato. Quod specialiter Ecclesia docet, quia non solum anima, sed etiam caro nostra saluatur. Anima per cognitionem Dei, caro per resurrectionem: quorum alterum docuit diuini auctoritate sermonis, alterum propriae resurrectionis exemplo. Hic est ergo homo geminae substantiae. Alia est enim facti substantia, alia insufflata. Ista de Dei spiritu, illa de limo. Propterea ait Iob: Resuscitabit corium meum, quia quod de limo est, resuscitatur. Terra enim in terram redit: quod autem statutum est vt principatum haberet super cetera animantia, id praestantius esse intelligis. Luti etiam bestiis nobiscum commune consortium est, & ideo animae specialis prerogatiua donata est, vt homo ceteris animantibus imperet: sed vt possit

Sapient. 2.
Coloss. 1.

Exech. 34.

Genes. 2.

Matth. 16.

Ioh. 20.

Coloss. 3.

Galat. 3.
Ioh. 20.
Matth. 18.

Psal. 138.

Iob. 32.

Genes. 1.
Gen. 2.

Ioh. 7.

Iob 19.

Sap. 7.

Iob 19.

Genes. 1.

Ee iij

Genes. 9.
Rom. 14.

Psal. 8.

2 Tim. 2.
Ephes. 11.
1 Cor. 12.

Ibidem.

2 Reg. 5.

Matt. 13.

Matt. 5.
Ibidem.
Matt. 7.

imperare, debet Deo esse subiectus. Docetur igitur G
seruire, vt ad regnum peruenire mereatur. Qui enim
seruit Christo, placet Deo. Qui seruit Christo, seruit
vtique veritati, ideo debet nescire mendacium. Qui
seruit iustitiae, debet repellere iniquitatem. Qui ser-
uit immaculato, debet tenere castimoniam discipli-
nam. Qui seruit luci, debet odisse tenebras peccato-
rum. Ergo quia corpus infirmum est, visitationem
Domini postulemus. Vnde Propheta ait: Quid est
homo quod memor es eius? aut filius hominis, quo-
niam visitas eum? Et nunc in reliqua versiculi por-
tione ait: *Da mihi intellectum vt discam mandata tua.*
Spiritalem igitur se esse cognoscit Propheta per
gratiam Spiritus sancti. Etenim intellectum dari à
Domino, in apostolica lectione didicisti. Propheta
verò primo loco sapientiae, inde intellectus donum
inter munera gratiarum constituit. Et quia vnicui-
que datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, ideo
Dei donum petit Propheta. *Da mihi intellectum vt dis-
cam mandata tua.* Sed vide ordinem. Intellectus præ-
mittitur, vt scientia sequatur. Nam nisi quis intel-
lexerit, doctus esse non poterit. Doctrinam igitur in-
tellectus facit, non memoria. Nihil enim prodest
multa legisse, nisi intelligas ipse quæ legeris. Et in
Apostolo post manifestationem spiritus, sermonem
scientiæ legisti postea substitutum, vt scias intellè-
ctum memoriæ præferendum, & illum posse habe-
re scientiam, cui ante intellectus affulserit. Simul &
humilitatem considera. Si Propheta intellectum
dari sibi postulat, quis tam arrogans, qui profiteatur
in sua potestate esse intelligentiam? Intellectum pe-
tit, vt ipse se nouerit, & naturam suam possit scire ratio-
nem. At illi qui de rerum natura disputant, cæli scri-
tantur plagas, qui se ipsos scire non possunt, putant
intelligentiam sine Dei dono posse concedi. Vnde
& nos humilitatem debemus assumere, ne extollamur
si forte vnam aliquam de scripturis parabolam
cognouerimus: aut quia interdum secundum litte-
ram planè legimus, si forte secundum litteram ali-
quid intelleximus, doctrinam nobis assumamus sci-
entiam. Propheta ille qui accepit Spiritum sanctum,
postquam vnctus est in regnum, vnctus est in
prophetam, centesimum octauum decimum Psal-
mum scribens, intellectum sibi dari poscit vt man-
data Dei intelligat: & scit, nisi à Domino acceperit
gratiam, intelligere eius se mandata non posse. In
Euangelio quoque lego quia proponebat parabolas
Dominus Iesus, & Apostoli non intelligebant.
Denique explanationem proposita: parabolæ pos-
tulabant. Ipse Dominus Iesus cum diceret, vt legi-
sti in libro Euangelij secundum Matthæum scriptum:
Beati pauperes spiritu, subicit in posterioribus: Qui
autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in re-
gno cælorum. & in alio loco: Omnis qui audit verba
hæc, & facit ea, similis erit viro sapienti. Nō ergo qui
audit tantummodo, similis erit, sed qui facit quæ au-
dierit. Ergo neq; qui facit sine auditu, neq; qui au-
dit sine facto potest esse sapiētī similis, sed qui audit
& facit. Audiam⁹ igitur, vt intelligamus, faciamus,
vt intellexisse nos quod audiuius, cōprobemus.

Qui timent te, videbunt me, & letabun-
tur: quia in verba tua super speraui.

Fortasse aliquibus videatur hoc esse contrarium,
quia iustus dicit: *Qui timent te, videbunt me, & letabun-
tur.* Multis enim iustus grauis est cum videtur. De-
nique in Euangelio plerique Dominum Iesum vi-
dere non poterant, sicut Geraseni rogabant eum vt
abiret de regionibus eorum: & alij ei transitum de-
negabant, quando tantum per eos transire volebat.
Vnde puto quod sicut illic Iudaicæ forma impietas
exprimitur, ita hic Ecclesiæ gratia reuelatur. Pro-
phetat enim totum orbem replendum esse timore
diuino, & ideo quasi timentes Deum sanctorum di-
cit cognitione letari. Qui enim videt iustum & gau-
det, etiam ipse vult esse iustus. Pulchrum est enim vt
eo in aliis delectetur, quod vult ipse in se seruare si
possit. Est enim insitum bonis, vt castum pudicus,
prudenter sapiens affectu pio diligit, misericors li-
beralē, & virtutes suas in aliis amet. Plerisque enim
iusti aspectus, admonitio correctionis est, perfectio-
ribus verò lætitia est. Quam pulchrum ergo vt vi-
dearis & prosis? Bonum ergo vir iustus. Propterea
denique Paulus Apostolus ascendit Hierosolymam,
vt iustos videret: & cum Petro mansit diebus quin-
decim, vt ex eius aliquid cohabitatione proficeret.
Propterea ipse Paulus & Barnabas, cum Hierosoly-
mam ingrederentur, magnificè excipiebantur ab
Ecclesia, ab Apostolis, & maioribus natu. Cum au-
tem abire vellent, ne discederent rogabantur: & vt
postea de Paulo legimus, cum lacrymis deduceba-
tur. Nam si est tanta vis in naturalibus, vt animal vi-
sum profit ieticis, ita vt mortui quoque corpus e-
ius animantis prodesse dicatur, si fuerit demonstra-
tum iis qui huiusmodi inciderint passionem: dubi-
tare possumus quod iusti sanet aspectus? Ergo vile
animal irrationabile tantam virtutem habet, vt san-
nare possit hominem momento exiguo, quo vide-
tur: homo iustus, si tamen cum fide ab eo conspiciat-
ur qui vtilitatem ab eo percipere desiderat, nihil
conferet? Nōne vel ipsi oculorum radij virtutem
quandam videntur infundere iis qui fideliter eum
videre desiderant? Sed quemadmodum iustus lati-
ficat cor innocentium cum videtur: ita & improbi
iustorum cognitione torquetur, quia vel tacitis san-
ctorum moribus arguitur. Torquet castitas incon-
tinentiam, auaritia liberalitas, impietas fides.
De hoc quoque parile vilis animantis sumamus ex-
emplum. Nam sicut prodesse diximus mutum ani-
mal cum videtur, ita obesse percipimus lupum si a-
liquem videndo præuenerit. Vocem enim feruntur
amittere quos prior lupus viderit. Basiliscus quo-
que (hic est noxius serpens) si quodcumque prior vi-
derit animal, fertur occidere: & allegatur statim necari,
qui potuerit à serpente huiusmodi præuideri. Ipse quoque
serpens mori dicitur si fuerit hominis præuentus aspectu.
Ergo si tanta virtus vel in oculis serpentis vel in oculis
prior viderit, possit occidere: non est virtus in oculis
iusti, qui repletus virtutis est gratia, cum præsertim
tantum operetur fides, vt & illa quæ fimbriam Do-
mini tetigit, sanaretur, & ille cui intendit Dominus
Iesus, statim ex eius oculis gratiam sanitatis hauriret?
Sed qui videt iustum, debet scire quid videat. non
illum videt in corpore, non in vestimento, non in
patrimonio, non in vultu, sed intus videt. Non in-
quam

Sapient. 2.
Luc. 8.
Luc. 9.

Luc. 7.

Matt. 25.

Prover. 20.
Galat. 1.
Act. 15.

Act. 20.

Plin. lib. 30.
hist. natur.
c. 11.

Prover. 17.

Matt. 25.

Ibidem.

Plin. lib. 8.
cap. 22.

Ibidem lib. 29.
cap. 4.

Matt. 9.
Luc. 9.

quam illum videt, nisi eius viderit mentem, nisi eius A
sermonē intenderit, nisi sensum illius potuerit com-
prehendere, sapientiam de tractatu eius assumere.
Tunc igitur lætabitur, cum ista perpexerit, cum ista
cognouerit. Ita ergo & nos sicubi audiuerimus ius-
tum, festinemus videre, sicut illa mulier quæ audi-
uit in domo Pharisei discumbere Dominum Iesum,
& ingressa est, & eius pedes perfudit vnguento. Illius
imitatores simus: quia Ecclesiæ in illa muliere figu-
ram esse quis dubitet? Sicubi ergo iustus sedeat, si-
cubi accumbat, festinemus videre eum. Pretiosum
est videre virum iustum, vt videas eum secundum
imaginem Dei. Quod foris est, nihil prodest: quod
intus est, sanat. Sanè & in eo qui foris est, illum qui
intus est frequenter aspiciamus: vt si viderimus pau-
perem, illum ad cuius similitudinem factus est, ho-
noremus in paupere, de quo ait: Deditis mihi man-
ducare: quia quod vni eorum deditis, mihi deditis.
Qui enim coronat imaginem imperatoris, vtique
illum honorat, cuius imaginem coronauit: & qui
statuam cōtempserit imperatoris, imperatori vtique,
cuius statuam conspuitauerit, fecisse videtur iniuriam.
Gentiles lignum adorant, quia Dei imaginem putant:
sed inuisibilis Dei imago non in eo est quod videtur,
sed in eo vtique quod non videtur. Vides ergo quia
inter multas Christi imagines ambulamus? Caueamus
ne coronam ne coronam imagini detrahere videamur,
quam vnicuique Christus imposuit. Caueamus ne ali-
quid detrahamus iis quibus debemus adiungere. Sed,
quod peius est, non solum non honestamus pauperes,
sed etiam dehonestamus, destruimus, persequimur:
& ignoramus quas Dei imagini congeramus iniurias,
cum factos ad imaginem Dei putamus esse lædendos.
Qui enim irridet pauperem, exacerbat eum qui fecit illum.
Sed aderit ille qui dicat: Esuriui, & non deditis mihi
manducare: sitiui, & non deditis mihi bibere: æger eram,
& non visitastis me. Et quanto ista leuiora sunt, quam
si dicat: Iniurias mihi fecistis, nudastis me, verberastis
me: Quem si quis interrogauerit: Quando tibi iniurias
fecimus? quando spoliauimus? quando etiam verbera-
uimus? dicit: Quando vni horum minimorum fecistis,
mihi fecistis. Propterea caueamus diligentius ne cui
vel minimo contumeliam irrogemus: ne ipsi Domino
in illis minimis contumeliosi fuisse videamur. Qua
ratione autem dixerit: *Qui timent te, videbunt me, &
letabuntur:* ipse exposuit dicēs: *Quia in verba tua
super speraui.* hoc est dicere: Intus me viderunt,
intus me retigerunt, intus me aspexerunt, vbi spem
assumpsit de tuis verbis, vbi tua verba percipi.
Beati ergo qui vident iustum, & lætantur, quia sperant
in Dei verba. Quam multi autem sunt qui oderunt
iustos: quia perscrutantur Dei verba qui iusti sunt,
& cum aliquos doctos audiunt, impie eos propter
doctrinam vitare consueverunt.

Agnoui Domine, quoniam iusta iudicia tua,
& in veritate tua humiliasti me.

Quoniam iusta iudicia tua. Qui potest intelligere que
sunt diuinae prouidentiae, vtitur eo sermone quo v-
sus est propheta sanctus Dauid: quia omnia iudicio
Dei fiunt, vt ægrum corpus aliquis habeat aut salu-
bre, vt diues, vt pauper sit, vt moriatur iuuenis, vel

senex. Si quis intendat scripturis diuinis, intelliget
hæc fieri iudicio Dei. Nihil enim est præter Dei sci-
entiam. Exemplum quærimus? Non est absconditum.
Siquidem Iob nunquam amisisset proprias fa-
cultates, nisi esset traditus aduersariæ potestati. De-
dit enim Dominus diabolo potestatem in facultates
eius, vt tentaret qualem amisso patrimonio haberet
affectum. Dedit in filios, dedit in corpus eius, vt
probaret, num defunctorum dolore liberorum, aut
cruciatu corporis à constantia mentis animique
defatisceret. Dominus quidē nouerat fortem, sed
in illo docere atq; examinare nos voluit vtrum
imitatores eius esse possemus. Denique & Abraham
tentauit, quando filium senis vnicum sibi petiit
immolari. Sciebat vtique mentem Abraham. Sed
sciens tentat Dominus, sicut legisti in Euangelio,
quia cum interrogasset Dominus Iesus discipulos
quot panes haberent, & illi respōdissent quia quin-
que tantum, ait: Quid sunt inter tantos homines? &
subiecit Euangelista: Hoc autem dicebat tentans
eos. sciebat enim quid facturus esset. Qui ergo ius-
tus est, examine iustitiæ suæ agnouit, quia Dei iusta
iudicia sunt: vel secundum Græcum, quia Dei iudicia
sunt ipsa iustitia. Sed hoc vt agnosceret, fecit
præmissa precatio, quoniam intellectum sibi dari
poposcit vt mandata Dei disceret. Accepta ergo in-
tellectus & cognitionis gratia, agnouit iusta esse
Dei iudicia. Agnoscere autem perfecti est. Denique
aliud est credere, aliud agnoscere. Fides timentis;
agnitio est sapientis. Qui enim timet, rationem non
querit: sapiens autem & agnitionem eorum inuesti-
gat quæcumque percipere desiderat. Credidi, in-
quit, propter quod locutus sum. Cognouit autem
intelligēs quod locutus est. In quo iusta iudicia Dei
sunt: quia per labores & tribulationes & afflictiones
ad cælestem præmium peruenitur. Sicut enim certan-
tibus athleticis corona defertur iusto iudicio homi-
num, ita legitime certantibus Christianis diuino iudicio
palma decernitur. Vincenti, inquit, dabo sedere
mecum in sede mea. Vita ergo nostra examina-
tur igne sicut splendor argenti, vt virtus certami-
nibus approbetur. Transiuimus, inquit, per ignem
& aquam, & induxisti nos in refrigerium. Per hæc
igitur vera iudicia tua esse cognoui. Humiliatus enim
sum vt hæc viderē: quia ij qui exaltati sunt corde,
oculos ad veritatem aperire non possunt. Cum autē
humiliamur, peccata nostra cognoscimus, & ipsa
humilitate delicta nostra purgamus. Humiliatus sū,
inquit, & saluum me fecit. In veritate ergo humiliatus
est qui humiliatus est ad salutē: nec vanè pertulit
passionē, qui salutē veritatis secutus est. Distat igitur
inter cognoscere & timere, vt eò reuertamur. Deni-
que Euangelij lectio docere nos debet. Ait enim Do-
minus ad eos qui credebant ei ex Iudæis: Si manseritis
in verbo meo, cognoscetis veritatem, & veritas liberabit
vos. Si manseritis, inquit, cognoscetis. Vides ergo
quia non à principio potuit cognoscere quicumque
Deum timens verbū eius audiuit. Non solum autem
nō idem est timor & cognitio, verum etiam non idē
est fides & cognitio. Siquidem etiam Apostolus docuit
diuersa esse munera gratiarū. Alij enim, inquit,
per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo
scientiæ secundum eundem spiritum, alij fi-

Iob 1.

Iob 2.

Genes. 22.

Ioh. 6.

Ibidem.

Psal. 115.

Act. 14.
2 Tim. 2.

Apo. 3.

Psal. 16.
Psal. 65.
Prou. 16.

Psal. 114.

Ioh. 8.

1 Cor. 12.

des in eodem spiritu. Si ergo alij fides datur, alij cognitio: vides quia ubi fides, non statim cognitio. Vbi autem cognitio, & fides est & prudentia, nec ab ea possumus separare. Habuit ergo cognitione sanctus Dauid, utpote propheta perfectus, quando quidem ita perfecte cognouit, ut humiliaretur in ipsa veritate. Siue ergo in aduersis positus, agnouit probationis gratiam: ea quae laboriosa & aduersa sunt, sustinenda iustum autem esse Dei iudicium: & ideo bene certantes numquam deseri vel relinqui, & coronam his post laborem posse deferri: siue in secundis & prosperis positus, cognouit etiam diuitias rerum, diuersosque successus, tentationis causam solere suppetere, ut is qui his utitur, rerum prosperitate tentetur. In eo igitur propheta Dauid laudandus, quia cum ista agnosceret, humiliabatur, ut humilitate sua vel prosperorum excluderet tentamenta, vel aduersorum subiret constanti aequanimitate tolerantia. Non ergo magnopere laudabilis esset propheta, si laudaret iudicia Dei vsus affluentia secundorum. Quid enim magnum facimus, si quando in secundis sumus, laudamus Deum, quando in diuitiis sumus, quando nullis vexamur iniuriis? Illud est magnificum, si subiectus iniuriis, contumeliis, iudicium Dei laudes: si vexatus aegritudine, iudicia Dei praedices: si te inopia non reuocet quo minus laudes iustitiam Dei. Ergo semper laudanda sunt iudicia Dei, sicut scriptum est: Exultauerunt filiae Iudae propter iudicia tua. Quae sunt filiae Iudae, nisi animae religiosae, animae Ecclesiae quae Iesum Christum Dominum confitentur, quae videntes rationem iudiciorum tuorum semper exultant? Qui enim non ex aliquo secundorum prouentu, sed ex cognitione rationis induit latitiam, is in exultatione perpetua constitutus est.

Fiat nunc misericordia tua ut exhortetur me, secundum verbum tuum seruo tuo.

Ut exhortetur me. Aliqui codices habent in hoc loco: Ut consoletur me. Sed etiam in Apostolo legitur exhortationem pro consolatione dictam, & consolationem pro exhortatione. Magna est ergo misericordia Dei, quae non solum remissionem tribuit peccatorum, sed etiam certantibus adhibet exhortationis calcaria, ne suscepti certaminis passiones imbelli formidine derelinquant. Non ergo misericordiam quasi is qui victus cedat, aut ut veniae precator implorat, sed ut Dei miseratione succinctus, maiora viribus tanto munere fultus expediat. Egregiam & singularem Prophetam spectato virtutem. Alius enim humiliatus aruinis posceret ut circa eum tentamenta desinerent, & sedare Dominus aduersa dignaretur, ne tribulationum procella in eum saureret: iste autem tamquam athleta fortis & patiens, qui exerceri & angere animam suam tribulationibus nosset, non tristitia dimouere, non impugnatia declinare desiderat, non omne illud desinare quod fatigationem & laborem afferret, exposcit, sed magis in tempore laboris sui aduersus tentationum procellas dari sibi verbum consolationis exposcit, ut possit forti quae ingruunt mente tolerare, ne aliqua moestitia perturbatione lassetur. In eo igitur obsecrat misericordiam Dei, ne auxilio destitutus, ceptam mili-

tiam derelinquat. Denique adhortationem diuinam esse misericordiae, euidens testimonium docet. Moyse enim dicit Deus: Miserebor cui misertus ero, & misericordiam praestabo cui misericordiam praestitero. Igitur non est volentis neque currentis, sed miserantis Dei est. Fortè dicas: Ergo non debemus vel velle vel currere? Atqui negligentes Deus deserere consuevit. Non ergo hoc dicit, sed quid dicat consideremus. Non volentis neque currentis hominis perseuerantia est. Non est enim in hominis potestate, sed miserantis Dei est, ut possis complere quae ceperis. Denique iterum Moyse dicit: Quia in hoc ipsum te suscitavi, ut ostendam in te virtutem meam. Colligitur igitur adhortationem diuinam misericordiae deputandam. Vnde sequitur: Ergo cui vult miseretur, & quem vult obdurat. Hunc miseratus hortatur, illum non reuocat execratus. Et verè misericordia est Dei nostrarum militum passio, per quam nobis peccata minuuntur. Denique Lazarus pauper quia in hac vita tolerauit mala complurima, in gremio Abrahae requiem consolationis inuenit: ille autem diues qui consolationem habuit in saeculo, post curricula vitae huius fructum quietis amisit. Quem si miseratus esset Deus, castigasset potius in hoc saeculo, ut postea non flagellaretur. Denique Iob licet grauiter flagellatus, & quidem flagellis plurimis inopia, amissionis filiorum, doloribus corporis, opprobriis amicorum, consolatione tamen fruitur aeterna. Ergo quanto maiores tribulationes fuerint, tanto verberior consolatio referuatur. Et tamen ne cadas atque succumbas: quanto maiores tentationes videris, tanto magis roga verbum Dei, ut adhortationem tibi afferat: sicut rogauit & Paulus, qui ait: Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus omnis consolationis, qui nos exhortatur in omni angustia, ut possimus & ipsi consolari eos qui sunt in omni tribulatione, per exhortationem qua & ipsi aduocamur a Deo: quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita per Christum abundat etiam consolatio nostra. Tanta vi apostolicae petitionis rogat ut consolationem accipiat a Domino in omni tribulatione, quo non solum ipse induat tolerantiam, verum etiam alios consoletur, ut & ipsi possint propriae mentis angustias sustinere. Si igitur ipse in omni tribulatione idoneus fueris approbatus, tunc demum dignus eris qui consolationem accipias in omni tribulatione. Et tamen non omnis passio digna consolatione est: sed quae passio pro Christo est, haec consolationem Christi meretur. Pulchre autem addidit: secundum verbum tuum seruo tuo. Ipse enim Dominus pro suo nomine praestantibus auxilium pollicetur, dicens: Cum ergo tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquamini, sed pater meus qui loquitur in vobis. Ergo ne impares simus certamini, diuinum semper oremus auxilium, ut nobis tribuat adhortationem. Si enim habeamus eum qui nos exhortetur, non facile cedimus. Plerique autem habent: Qui consolatur nos: nec abhorret a vero. Instigantibus enim aliquem blanda quaedam est exhortatio, quae

L. b. 3. sent. dist. 24. s. post hoc.

Psal. 47.

2. Cor. 1. Rom. 8.

Exod. 33. Rom. 9.

Exod. 9. Rom. 9. Ibidem.

Lucas 16.

1. Cor. 11. Iob 1. Iob 2.

Iob 19.

Iacob 5.

2. Cor. 1.

Matt. 10.

Cor. 1.

quae certantem studio laudis accendat, & velut quadam consolatione demulceat, ne laborum asperitate reuocetur.

Veniant mihi miserationes tuae, & viam: quia lex tua meditatio mea est.

Cui lex Dei meditatio est, huic praesto sunt misericordiae, ut viuat in aeternum. Quomodo enim beatus quis potest esse sine miseratione diuina? Beatus autem qui in Domini lege die ac nocte meditatur. Sed qui meditatur in lege, eruditur in lege: & quem lex erudierit, Dominus erudit, qui locutus est legem. Ideoque scriptum est: Beatus quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Discamus ergo & nos in lege meditari, non auocemur saecularibus illecebris, non occupemur impedimentis, sed semper ad legem simus attenti. Scriptum est enim: Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. Hoc in veteri testamento. Audi dicentem & in nouo: Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Et maxime hanc meditationem sacerdotibus necessariam ostendit, ad Titum scribens: Quia debet episcopus amplecti eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Quod utique sollicitae atque intentae meditationis est, non perfunctoriae lectionis. Et ad Timotheum scribens ait: Attende lectioni, exhortationi, doctrinae. Lectio enim frequens, nec intermissione aliqua destituta, doctrinae munus operatur. Quod autem poscit ut viuat, frequenter ostendimus huius corporis vitam verae vitae gratiam non habere, sed illam veram vitam fore, cuius bona vnusquisque sanctorum credit se videre in terra viuentium. Quod credimus nos viuros, non praesens utique, sed futurum est.

Confundantur superbi, quoniam iniuste iniquitatem gesserunt in me: ego autem exercebor in praecipis tuis.

Confundantur superbi. Superius ait idem Propheta: Si reddidi retribuētibus mihi mala. Nunquid hic maledicit iis qui in se iniqua gesserunt? Non utique. Videbat enim charitatem etiam inimicissimis deserendam quam venisset Euangelij praedicator. Vnde arbitror, quia quasi medicus velit eos ipsos sanare qui laeserint, ut iniquitatis suae contemplatione conuerti, de propriis flagitiis erubescant: in quo non solum prophetica incipiunt probare patientiam, verum etiam emendare suam insolentiam. Pudor enim plerumque corrector est nostri: & dum incipit nos pudere commissi, ne diutius pudeat, deserere quae erubescenda sunt, admonemur. Non ergo maledicit Propheta, sed quasi bonus medicus velit illos cognoscere quid fecerint, ut cum in suam conscientiam receperint, quanta suorum sit colluies delictorum, incipiant erubescere, erubescētes autem possint prioribus renuntiare peccatis. Consideremus nunc aliquos fornicantes, inequantēs viduis ac pupillis, aliena rapiētes, & in his non solum non erubescere, sed etiam gloriari solere, tamquam vel pulchritudinis vel potentiae suae titulos deferentes: de quibus bene dixit Apostolus, quod eorum gloria in confusione ipsorum: eo detestabiliores ipsis criminibus suis, quod cum

tanta committant, non confundantur. Verum eorum si quis postea veniat in Ecclesiam, credat in Dominum Iesum, audiat Euangelium, compungatur corde, tunc demum incipiet quam atrocia & graua deliquerit agnoscere, & in iis quae agnouit, erubescere. Quid sit autem exerceri in praecipis Domini, quomodo existimarem, nisi quia quod dixit: Ego autem exercebor in praecipis tuis; in lege didicisti: hoc est, si bos aduersarij ceciderit vel iumentum, ut non deserendum existimes, sed potius eleuandum. Quod autem ait: Iniuste iniquitatem gesserunt: in quem hoc dicatur considera; si in eum qui fortè iuste iniquitatem gerat, id est, si laesus per legem se cupiat vindicare, iuxta praecipia Moyse iuste videtur facere iniquitatem, sed non secundum Euangelij praecipia. Et ideo ait: Non veni vocare iustos, sed peccatores. quia Iudaei ad vindicandum se auctoritate legis vtuntur. Habes hoc & in Apostolo: Sobrii estote iuste. Non solum sobrios nos, sed etiam iuste sobrios esse debere docuit. Etenim potest aliquis & sobrius esse, & non iuste sobrius; ut sobrius sit a vino, & non sit sobrius aequitate atque iustitia. Est enim crapula iniquitatis. Potest & aliquis ebrietati & luxuriae semper indulgens, dum aliena tamen diripere conatur, eo occupatus studio sobrius esse a vino, & non sobrius a rapina: nec iste iuste sobrius. Ideo Apostolus admonet ut sit in nobis iusta sobrietas. Denique addidit: Et nolite peccare. Qui enim peccat, etsi sobrius sit, non potest tamen tamquam iuste sobrius praedicari. Ideo supra: Nolite, inquit, seduci; hoc est, ne alieni erroris ebrietas vos faciat temulentos: Corruptum bonos mores colloquia mala, eo quod ore & labiis infidelium tamquam ebrietas quaedam moribus audientis infunditur. Meritoque addidit: Sobrii estote iuste, & nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidam habent: ut sobrius ille sit qui non habet ignorantiam Dei, nec titubat ebrietate perfidiae: iuste autem sobrius, in quo operum gratia cum fidei sobrietate resplendet.

Conuertantur ad me qui timent te, & qui sciunt testimonia tua.

Conuertantur ad me. Alius habet, maxime iuxta Graecum: Conuertantur mihi. Si ad me legitur: conuertantur qui timent Deum, ne commissis propriis erubescant, vel certe luant supplicia delictorum: conuertantur autem ad Dei seruulum, propheticaeque doctrinam, ut dediscant pudenda committere, & tanti emendatione doctoris exuant mores suos, delictorumque labe deterfa, virtutum induant disciplinam. Si autem ita legitur: Conuertantur mihi: hoc est, quoniam exercetor in praecipis tuis, conuertantur mihi iam non peccanti, iam non erranti. Conuertantur, inquit, qui timentes te propriis renuntiauerunt peccatis, ut consortio iustorum Propheta ad verius prouocatur, & ipse de ea gratia quae in ipso est, plurimum conferat audientibus. Conuertantur igitur iam non peccante me, iusti ad iustum. De testimoniis autem puto iam non opus esse repetere, cum ante iam dictum sit.

Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, ut non confundar.

Psal. 1.

Psal. 93.

Psal. 36.

Rom. 10.

Tit. 1.

1. Tim. 4.

Psal. 26.

Rom. 8.

Psal. 7.

Matt. 5.

Hebr. 5.

Prov. 2.

Philip. 3.

Exod. 23.

Exod. 21.

Matt. 9.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Supra.

Quanto excellior est Propheta vel munere propheta, vel regni gratia, tanto magis sequitur humilitate, & docet quid nos debeamus imitari, eo quod propheta tantus immaculatum cor fieri sibi deposcit. Supra postulavit: Cor mundum crea in me Deus. Non dixit fac, sed crea, ut de integro cor eius instaret & munder. Maior quidam in hoc sermone ambitus est. Grande enim cor est à Domino creatum, quod recipiat verbum de caelestibus virtutibus ac potestatis. Grande cor quod recipiat ipsum Dominum dicentem: Inhabitabo in illis, & deambulabo in ipsis. Ut hæc igitur recipiat, creatori sibi cordis sui non angelum fieri, sed ipsum Dominum deprecatur, qui caelum creavit & terram. Et bene ait, Immaculatum: quia cor hominis quadam velut indecentiam cogitationum colluione maculatur. Si cogitatio ipsa polluit, quanto etiam facta ipsa contaminant? Noli extraordinariis cogitationibus aduersa naturæ contaminare penetralia, ne id inquinamento graui polluas quod putas habere te mundum. Manus lauas quasi possis crimina eluere, cum mentem tuam vel nudis cogitationibus inquinatam lauare non possis. Et Pilatus manus lauit, sed cor suum lauare non potuit. Mansit scelere pollutus, quamuis manus suas aquæ infusione lauisset. Audi quia & cogitatio inquinat: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod exit de ore. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemias. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Si ergo intus coinquinaris, prius munda quod intus est. Si quod intus est mundaueris, & exteriora mundasti: ut si aqua turbida inluat, frustra putas lacum esse mundandum. Si fons profluat cœnolentus, receptacula terfisse nihil proderit, cum in fonte sit vitium. Ipse tibi ante purgandus es, ut fluat omne quod purum est. Cor tuum cogitationum tuarum est scaturigo. In illo fonte vel turbida aqua impuritatis euomitur, vel sinceræ pietatis vnda prorumpit. Didicisti cor esse mundandum, disce quemadmodum mundes. Mundat hunc fontem iustificatio legitima, hoc est, confessio peccatorum. Denique publicanus ille qui peccata propria fatebatur, iustificatus magis de templo quam pharisæus exiuit, quia ieiunia sua & munera pharisæus atque innocentiam præferebat. Munda ergo aquam tuam, illam aquam de qua dictum est: Aqua alta consilium in corde viri. Bonam tibi aquam natura dedit, nisi eam cœno tuo polluas: ipsa te diluit, si pura, si simplex, si etiam naturalis sit, si nihil habeat sordidum atque terrenum. Quid mali est si ea aqua quæ mundare debeat, polluat? Sed non est aqua tua quæ te polluit. Ista aqua aliena est. Denique dictum est tibi: Ab aliena aqua abstine te. Aliena aqua mentitur & fallit, & contrarium naturæ profluit. Ideo ait: Filij alieni mentiti sunt mihi. Nam si alieni non fuissent, utique non sefellissent. Nemo enim gloriatur castum se habere cor, quemadmodum Salomon dixit: sed qui gloriatur, in Domino gloriatur, qui sanctis suis cor mundum creare dignatus est, & immaculatum facere iustificationibus suis. Quæ sint iustificationes, audisti dicentem: Dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Ergo qui iniquitates suas dicit, iustificatur: qui autem iustificatur, non con-

funditur, quia pudorem peccatorum matura confessione præuenit.

In octonarium undecimum enarratio.

Cap.

Undecima littera Caph, quæ Latina interpretatione significat, Curuati sunt. Sonus interpretationis ipse nos docet quid sit curuari. Qui enim inclinatur in terram, curuari videtur. Vnde ait Propheta sub hac littera: Paulo minus consummauerunt me in terra. Curuatur autem qui agit poenitentiam, eo quod ceruicem suam curuat dum humiliatur ad Dominum, & interiori magis ceruicem, id est, ceruicem mentis & cordis. Nam de hac ceruice dictum est: Nec si flectas ut circum collum tuum. Qui enim cor suum non flectit, frustra ceruicem suam flectit. Docet etiam Hieremias propheta humilitatem hac interpretatione signari. Ait enim sub hac littera in Threnis: Quia non repellit in æternum Dominus; quia cum humiliauerit, miserebitur secundum multitudinem misericordiarum suarum: quia non humiliavit ex toto corde suo, neque repulit filios hominum. Bonum ergo curuari, ut humiliemur Domino, & Dominus misereatur. Denique & in superioribus sub hac littera idem Hieremias propheta ostendens gemisus & humilitatem plebis, ait: Omnis populus eius ingemiscens, quærentes panem, dederunt desideria sua in escam ut reficiat animam. Vide Domine & aspice quia facta est sine honore. Ergo qui animam suam quærit refectioem, humilitate curuetur, quod possit citius ad Domini peruenire misericordiam. Ideoque tamquam curuatus multo amplius anima ac mente quam corpore, exorsus est Dauid, dicens:

Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum speraui.

Non visitatus sermo nos capiat, ut tamquam corporeas fatigationes defectionem huiusmodi iudicemus. Neque enim hoc solum dixit, Defecit anima mea; sed, defecit in salutare tuum. Itaque ut de usu capiamus exemplum, si verbi gratia dicamus: Defecit ille in illam, videtur exprimi hoc verbo quod totus in mulieris desiderium cupiditate transferit. Et quidquid est quod vehementer experimus, nisi eius maturiorem habeamus effectum, id nos videtur longa quadam intentione lassare. Amor impatiens die noctuque meretricias fores pulsans, si diutius potendi desideria differantur, ipsa deficit expectatione dum sperat: in quo utique non finis amoris, sed incrementum est. Et quidquid est desiderabile, si non contingat desideranti, deficit in illud, & quasi ipsam deponit animam qui desiderat: si tamen spes propior assurgat, dat vires spes proxima. Si autem absentia sit dilecti, eo ipso quo absentem desiderat quæ concupiuit, animæ suæ patitur defectionem. Itaque quanto longius est illud quod desideratur, tanto magis deficit qui desiderat. Id ergo deficere est, in id vnumquemque totis studiis migrare quod diligit: illud cogitat, illi adhæret, illud personat quod receperit diligendum, in id quadam animæ defectione transfunditur: ut si mater filij expectet præsentiam, quemadmodum expectabat Tobij vxor filium peregrinantem, deficiens à desiderio, & in angustiis constituta,

constituta, & tamquam resoluta viribus. Quid enim aliud nisi defectum quendam eius verba significant? Sed quo magis lassatur affectus, eo amplius amor crescit: & quo diutius abest qui desideratur, eo expectantis desideria maiore quadam vi amoris ignescunt. Caro deficit, sed cupiditas alitur & augetur. Hinc ergo colligere possumus quid sit: Defecit in salutare tuum anima mea. Etenim spiritui adhærens anima deficit ab eo quod est anima, & fit vnus spiritus: quoniam qui adhæret Domino, vnus spiritus est. Itaque sanctus & timens Deum, nescit aliud desiderare, nisi salutare Dei, quod est Christus Iesus. Illum concupiscit, illum desiderat, in illum totis intendit viribus, illum gremio mentis fouet, illi se aperit & effundit, & hoc solum veretur ne illum possit amittere. Itaque quanto maiore desiderio excitata fuerit anima cupiens adhære saluari suo, tanto magis deficit. Ergo ista defectio imminutione quidem fragilitatis, sed assumptione virtutis operatur. Denique ipse alibi dicens: Sitiuit in te anima mea; subiecit infra: Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Qui enim sitit, cupit semper adhære fontis, nec aliud sibi nisi aquam expetere & contingere videtur, ut ipso pascatur affectu. Suscipiens ergo me Dei dextera, animæ meæ inhians, & de sua virtute mihi impatiens, facit eam esse quod non erat, ut dicat: Vno autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Disce autem etiam hoc exemplo defectionem istam nimiam esse cupiditatis. Concupiscit, inquit, & deficit anima mea in atria Domini. Antè concupiscens, & quasi totam se effundens in concupiscenciam, longo sine suspensa defectione dissoluitur. Denique quomodo deficiat anima in salutare Dei, Hieremias docet. Et factum est, inquit, in corde meo ut ignis ardens, flammam in ossibus meis, & dissolutus sum vndique, & ferre non possum. Hoc igitur inflammatus desiderio, ait Dauid: Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum speraui. Rectè speraui dixit in verbum. Antè enim spes præcedit, & inde sequitur defectio. Speraui autem in verbum quod prædicatum est esse venturum, quod potest intelligi de Dei verbo: Aut certè in verbum speraui, qui verbo caelesti credidit, quo Domini nostri Iesu Christi annuntiatum aduentus, vel quo eius gloria declaratur. Ergo Propheta considerans quæ legerat, & cernens quod cum adesset corpori velut quibusdam ligatus vinculis huius vitæ, aberat à saluari Dei, concupiscebat, desiderabat, deficiebat, & toto dissoluebatur affectu, ut totus illius fieret quod desiderabat: sicut etiam in posterioribus ipse dicit: Effundo in conspectu eius orationem meam, tribulationem meam ante ipsum pronuntio, in deficiendo ex me spiritum meum. Deficit enim eius spiritus, immò ab eo deficit spiritus suus, qui se ipsum negat ut adhæreat Christo. Vnde semitæ eius cognoscuntur à Domino, quia non sunt carnis, sed Christi semitæ. Etenim requirerunt Deum via Christus est. Et nos igitur concupiscimus illud æternum salutare Dei, non concupiscimus pecuniam, quam auarissimi concupiscunt, non concupiscimus alienæ vxoris decorem, non ambitionis exagitemur desiderio, non seculari intendamus gloriæ, non fallacis circumscriptionis studiis occupemur, non proximum circum-

uenire iniquitate cupiamus, non postremo partes vulpium simus in terrenæ voluptatis interiora demersi, tamquam exules æternorum, & de illa supernæ spei præsumptione deiectioni. Attollat igitur se anima nostra deficiens viribus suis, ut adhæreat saluari Dei, qui est Christus Dominus Iesus, quod interpretatione dicitur Domini salus. Ipse est enim salus vera, veritas, virtus atque sapiens. Qui igitur deficit sibi, ut virtuti adhæreat, amittit quod suum est, accipit quod æternum est.

Defecerunt oculi mei in verbum tuum, dicentes: Quando consolaberis me?

Supra *ὀφθαλμοὶ*, hic *ὀφθαλμοί*: ibi in salutare defecit anima, eo quod concupiscit eum cuius passione seruata est, hic in verbu Domini Prophetæ oculi defecerunt. Et videamus ne quemadmodum illic adhærens Christo anima deficit, & fit vnus spiritus, ita & deficiant oculi ut fiat vna mens. Oculi enim mentis isti sunt, oculi scilicet interioris hominis, non hi oculi qui ministerio funguntur obtutus. Est enim oculus & mentis & carnis. Sed ille cæcus est oculus qui non videt quæ diuina sunt, qui frustra mētē carnis inflatus est. Est & alius oculus, sensus Christi, quo Ecclesia videt Christum, sicut ipse dicit ad spōsam: Corde nos cœpisti ab vno oculorum tuorum. Meritò vno oculo Christus videtur, quia non videtur oculo carnali: aut quia duos oculos habens Ecclesia, moralem & mysticum, fidei oculo plus videt Christum. Mysticus enim oculus acutior est, moralis dulcior. Et fortasse isti oculi sunt, quibus Paulus videbat æterna, vbi cœpit corporalia non videre. Denique qui Christum non videbat priusquam oculos amitteret, vidit eum posteaquam visum amisit oculorum. Vidit eum qui dixit: Quis es Domine? Videbat utique Christum, quem etiam Dominum fatebatur. Et infra: Domine, inquit, quid me vis facere? Non ergo videbat eum, cuius expectabat imperium? Quibus igitur oculis videre Paulus plus cœpit, nisi iis quos nobis ipse monstrauit, dicens: Orabo spiritu, orabo & mente? Denique ut scias quia vidit orando: Factum est, inquit, reuertente me in Hierusalem, cum orarem in templo, pauorem habui, vidi illum dicentem mihi: Festina, & exi citius de Hierusalem: non enim recipient testimonium tuum de me. Isti ergo oculi in verbum Dei deficiunt, & dicunt: Quando consolaberis me? Istis oculis prophetæ dicebantur videntes, quia per reuelationem ea quæ erant abscondita, mente cernebant. Quid est oculus deficere? De corporalibus dicamus, ut intelligamus de spiritualibus. Nonne quando aliquem desideramus & speramus adfore, eò dirigimus oculos, vnde speramus esse venturum? Itaque contenti diu quotidiana expectatione deficiamus. Sic Anna circumspiciens in viâ, sollicitis aduentum filij explorabat excubiis, Sic Dauid propheta currete de prælio altero post alterum qui nutiaret, positus in turre exploratoribus interrogare de salute filij pater sedulus gestiebat. Sic teneræ vxor ætatis de specula litorali, indefessa expectatione coniugis præstolatur aduentum, ut quicumque nauim viderit, illic putet coniugem nauigare, metuâtque ne videdi gratia dilecti alius anteuertat, nec ipsa possit prima dicere: Video

Tob. 11.

1. Cor. 9.
Psal. 38.
Psal. 41.

Ioan. 10.

S. Ignatius in
epist. ad Smyr-
naeos, & Ori-
genes homil.
35. in Lucā.

Ioan. 1.

Luc. 10.

Act. 6.
1. Cor. 4.

te marite, sicut Anna dicebat ad filium: Video te fili, amodò libentius moriar. mortis videlicet dolore exoptati, conspectus suauitate non sentiens. Ergo ut illa quæ aduenienti viro se optat offerre, ablegatis omnibus domesticis occupationibus, semitas viantis aut pedum vestigia legit: sic Propheta curis exutus sæcularibus, interiorum oculorū in verbum Dei peruigil custos vsque ad defectionem sui intendebat obtutus; corpus suum redigēs seruituti, & animam suam ad humilitatis patientiam araneæ modò tabescentis erudiens. Desiderabat enim sicut ceruus fontes aquarum, & stiebat in Dominum Deum suum, cupiens eius videre præsentiam, & apparere ante faciem Dei: nimioque desiderio & vehementi cupiditate deficiens, tunc se habiliorem iis quæ à Domino posceret impetrandis, prophetica gratia præsumebat. Et nos igitur intendamus cor nostrum, vt possimus intelligere series scripturarū, & verbum vitæ nobis venire à Domino postulemus, atque intellectum dari. Si quis de longinquo verbum Dei obtutu mentis aspexerit, nondum planum atque distinctum, is velit quibusdam oculis interioribus verbi nauigium appropinquare animæ suæ cernit. Quo autem expressius videre coeperit, eo magis quasi ad portum veritatis festinat accedere, vt sit proximus inuendæ. Defecerunt ergo oculi Prophetæ in verbum Dei, dicentes: *Quando consolaberis me?* Si oculi isti significati sunt, quibus cernimus & videmus, dicere debuerunt: *Quando consolaberis nos?* hoc est, non singulariter, sed pluraliter. Sed quia oculus mentis & oculus carnis vnus oculus fuit, & tunc homo consolatione fulcitur, cum caro & mens diuersa non cupiunt, sed vnum desiderant, vnum requirunt: ideo intenti ad eum qui ait: *Ego & pater vnum sumus: isti quoque oculi vnum esse se confitentur, quia vno atque eodem desiderio officioque funguntur.* Desiciebat ergo in verbū Prophetæ. Nos autem otiosos nos putamus, si verbo tantummodò studere videamur: & plaris æstimamus eos qui operantur, quàm eos qui studium cognoscendæ veritatis exercent? Dicunt enim plerique: *Ecce homo, & opera eius, quasi qui verbo studeat, non operetur: cum magis opus istud quàm cætera sint.* Si enim opus iustitia est, si opus temperantia, si opus fortitudo: vtique, opus est etiam sapientia. Istæ enim quattuor principales virtutes habentur. Nam si operatur Christus secundum quod iustitia est, vtique operatur secundum quod verbum est. Et operabatur cum esset in principio apud patrem. Denique per ipsum omnia facta sunt, vt scias operatorem omnium esse, & opus nostrum esse Christū Iesum. Etenim secundum quod verbum est, verbum inquirentibus, grande opus verbum est. Vnde cum Martha festinaret circa ministerium, Maria autem verbum Domini audiret: ea quæ audiebat, ei quæ ministrabat meruit anteferri. Dicenti enim Marthæ: *Domine non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare: Dic ergo illi vt me adiuuet, respondens dixit Dominus: Martha Martha, Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur illi.* Ita verbum cognoscere maius opus esse quàm ministrare, diuinæ auctoritate sententiæ definitur. Sed fortasse dicat aliquis dictum esse ab Apostolo: *Quia nō in ser-*

uone regnum est Dei, sed in virtute. Scriptum non nego, sed in quo sermone, cognosce. nempe quæ inflatus effuderit, qui audientibus sermo prodesse nō possit, qui sine ostensione sit spiritus atque virtutis, hunc sermonem Paulus non dignatur cognoscere. Vult enim magis virtutem sermonis commendare. Denique nolebat talem suam esse Apostolus sermonem, qui in infirmitate veniebat vt alios saluos faceret, & fortiores in timore & tremore: vt timentes, nihil metuerent nisi Dominum Iesum: tremētes, pacem eius tranquillitatemque seruarent. Audi ergo qualem Apostolus sermonem habebat. Et sermo, inquit, meus & prædicatio mea non in persuasione humanæ sapientiæ verborum, sed in ostensione spiritus & virtutis: quia fides non in forensi sermone sapientiæ, sed in ostensione spiritus, sed Dei virtute firmatur. Ergo in sermone sanctorum virtus est, in sermone autem forensi isto ac philosophico vanitas mundi. Virtutem autem esse in sermone sanctorum, etiam iste Propheta te doceat, qui ait: *Dominus dabit verbum euangelizatibus virtute multa.* hoc est, vt multa possint virtute Euangelii prædicare. Probatum est ergo quod in Euangelij prædicatione sit virtus. Prædicatio autem Euangelij, sermo sanctorum est. Ita dubium non refidet quin in sermone sapientis sit virtus.

Quoniam factus sum tamquam vter in gelicidio: iustificationes tuas non sum oblitus.

Factus sum tamquam vter in gelicidio. Vox ista, vox iusti est, qui mortificauerit suum corpus. Recte enim vter dicitur iustus, qui expoliatus non nudus inueniatur. Vter namque de exuuis fit animantis mortui. Igitur & nos peccato moriamur, vt viuamus Deo, atque repleti spiritus iucunditate, & suauitate letitiæ, erimus exuuiæ spirituales, carentes infirmitate corporea, & integro mentis sinu infusam nobis diuinorum mysteriorum gratiā reseruantes. De his vtribus dicit, quia vinum nouū in vtres novos mittit, qui volunt vtrumque seruire, & corpus, & gratiā. Non effluat igitur tuus hic vter, non rimosus sit, non tereno inueterascat situ, nec vinum nouū veteres vtres rumpat, quo scindantur vtres, fundatur gratia. Non iterum sole iniquitatis & nimia vi caloris arefcant, sed feruentium viscerum cupiditates diuersæ niuali quodam frigore temperentur. Frigescat æstus libidinis, & quodam continentia gelu, ieiuniorumque restinctus, matutina ratione perficitur: quando sicut ros, ita super terram nostram Dei verba descendunt, sicut imber super gramen: & sicut nix super scænum. Nescit vter bonum ista nix lædere, nix quæ diuini splendore fulget eloquij. Nix hæc refrigerat, non adurit: fecundat fata, non internecat. Nix hæc præceptio continentia est, quæ calorem facit corporeum frigere, & omnem naturæ interioris restinguit ardorem. Et fortè ideo cum Iesus resurrectionis suæ demonstraret gloriā, vestimenta eius erant candida sicut nix: vt non solum ipse alienus æstimaretur à contagione peccati, verum etiam vt quicumque resuscitatur, congelatis coniugij cupiditatibus resurgere frigidus videretur. In resurrectione enim neque nubunt, neque vxores ducunt, sed

1. Cor. 2.

Ibid.

Ibid.

Coloss. 2.

Psal. 67.

1. Cor. 9.
2. Cor. 5.
Rom. 6.

Matth. 9.

Esai. 55.

Matth. 17.

Matth. 2.

sed

Matth. 22.

1. Cor. 15.

Gen. 5.

Matth. 24.

Galat. 5.

2. Cor. 4.
1. Cor. 9.

Deut. 32.

Exod. 32.
Deut. 32.
Psal. 22.

Hiere. 13.

Rom. 6.
Rom. 8.

2. Petr. 2.

sed erunt sicut angeli Dei in caelo. Boni ergo vtres frigidi, hoc est, in gelicidio constricti pruinis, non libidinis calore resoluti. Vtrem autem corpus hoc dici, licet ex pluribus locis, tamen etiam inde intellige, quod Adā & Eua vbi imaginem deponere cælestis, quam antè portabāt, imaginem terreni hominis induētes, tunicas dicti sunt vestiti esse pelliceas. Corporales enim eos de spiritualibus fecerat culpa commissa. Nec illud absurdum ad intelligendum, quod ita se dicat factum Dauid sicut vtrem in gelicidio, eo quod in asperitate licet positus glaciali, mortificauerit tamen corpus suū ne sentiret hyemis illius asperitatē, quam Saluator dicit grauem futuram esse fugientibus. Sicut enim glaciem non sentit vter, quia pellis est mortui: ita mortuus peccator Propheta frigus peccati sentire non poterat. vel certè quod non frangatur necessitatibus, nec resistat carmenti, sed molliori ductu animæ se insecat imperiis, & in hoc mundi gelicidio non arefcit, vel quia corpus afflictionis sumus, & mortē Domini Iesu semper in nostro corpore circumferre debemus. Hic est vter qui castigat corpus suū, nō vt ille incefatus & obesus populus, qui sedit manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Hic est vter qui inebriat non vino, sed spiritu, in quo non botryo amaritudinis, non draconum furor, non furor aspidum, sed poculum inebrians quàm præclarum. In hoc ergo gloriatur Dauid, quia factus est sicut vter in gelicidio, operationē peccati non sentiens. Et bene peccatum gelicidio cōparatur. Sicut enim gelicidii ad nullum vsū vtile est, ad nullam operationem: sic culpa nulli prodest vsui, nulli operationi: & ideo sicut gelicidium declinanda est, ne noceat & adurat. Bonum ergo mihi est fieri sicut vtrem in gelicidio, vt non possim obliuisci iustificationes Domini, sed earum liquore perfusus refrigeretur omnis feruor internæ cupiditatis. Non ergo vacuum, sed plenum hunc vtrem esse oportet, plenum spiritus, plenum iustificationum: vt peccata mea ipse confitear, vt luxuriam carnis meæ comprimam. Moriendum est enim mundo, vt viuamus Deo. Si autē viuamus carni, mors vtique est carnis prudentia: viuere nō possumus Deo, quia inimica est Deo carnalis ista sapientia, & vita sæcularis.

Quot sunt dies serui tui? quando facies mihi de persequentibus me iudicium?

Potest sic accipi: *Quot sunt dies serui tui?* quasi dicat: *Quanti sunt dies humani? quantum tempus, quantum spatium? Cur inuidetur tam breui vitæ, ne tranquillo cursu istius sæculi perfruamur? Cur in breui spatio tam multi persequentium nos laquei tenduntur? Adfuit iam iudicium, in quo poena est perfidorum, in quo persecutoribus digna impietatis suæ pretia redduntur. Vel sic: Quousque insultare poterunt, quousque inquietare, qui nos diuersis modis quærunt affligere? Non serus erit terminus. Etenim Propheta quasi celeritatem transcurrendæ istius vitæ, non annorum, sed dierum æstimatione subducit, dicens: *Quot sunt dies serui tui?* Et bene dies dixit, non solum moras annuas prophetica visione transcurreret, verum etiam splendidum sibi vitæ huius curriculum virtutum lumine declararet.*

A Meritoque securus ait: *Quando facies mihi de persequentibus me iudicium?* Mihi, inquit, iudicium de persequentibus facies, non de me persequentibus iudicium dabis: quoniam non resurgunt impij in iudicio. Sed mihi, inquit, da iudicium, vt cum remuneraueris innocentiam, fidem prouehas, misericordiā coronas, impij persecutores meritorum poenis prophetico iudicentur. Non absurdum etiam illud, vt quia breues dies & pauci sunt istius vitæ, non diutius gratiam suam Dominus circa prophetam suam differat, sed ipsi iudicium de persequentibus faciat. Nam hic quoque iudicium est de persecutoribus. Siquidem qui non credunt in Christo, iam iudicati sunt. Iudicium autem hoc est, quod dedit seruulis suis Dominus Iesus, dicens: *Habebitis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici.* Et verum iudicium, in quo torquetur inimicus, sicut ipse confessus est, dicens: *Quid venisti antè tempus torquere nos?* Hoc ergo deposcit virtutum stabilitate fundatus Propheta, vt subiiciatur sibi non homo, sed ille qui locum sibi in homine vendicauit. Vnde & Apostolus ipsum magis in hominis peccata putauit esse dandū, ipsum subiiciendū, de quo ait: *Cōterat Deus fatanā sub pedibus vestris citò.* Ex hoc ergo persecutore iudicium sibi fieri gestit, vt fidei prophetice vestigiis aduersarius conteratur, & cōminuat eū sub pedibus suis Propheta sicut puluere ante faciem vtri: & in hac corporis sui militia constitutus, quauis dies vitæ breues sint, triūphum tamen de aduersario adipiscatur, quò reformati hominis in veterem gratiā, quæ antè delictorū vinculis tenebat adstrictū, & feruentis libidinis lassabat æstu, libertatem ingemiscat, potestatem sentiat. Subiectus est igitur aduersarius secundum Domini sententiam. Etenim Dominus Iesus veniens in hunc mundū per virginis partū, subiecit animæ nostræ omnes contrarias potestates, vt fide tua, verbo tuo, cōuersatione tua & operibus cōterantur. Si ergo nō cōteris aduersarium, tua culpa est, qui permiffa nō vteris potestate. In nobis est igitur vt aut subiiciatur aduersarius, aut resulter. Si enim actus noster Deo displiceat, incipit aduersarius superbire. si autē bonis inhæreamus operibus, exerceamus studia castitatis, iustitiæ, continentia; calcamus serpentem & scorpionē. Calcamus enim serpentem pedibus castitatis, cōterimus & scorpionē continentia vestigiis, verecundia; iustitiæque gressibus: ne possit excutere. Possumus ergo & in hac breui vita triumphum de aduersariis habere perpetuum.

Narrauerunt mihi iniusti exercitationes, sed non sicut lex tua Domine.

Bene optat iudicium sibi fieri de persequentibus, qui non solum opera iusti impedire, verum etiam fidem superflua narratione subvertere conati sunt. Etenim quasi fabulæ cuiusdam naniæ narratas sibi dicit *ἀδολογία*, hoc est, superfluas loquacitates. Narratores enim superflui, sicut hirundines, disputationis suauitatem loquacitatis continuatione corrumpunt, vt Aristotelis sententia est. Superflua igitur loquitur hæreticus, qui nō loquitur veritatem, non loquitur secundum legem. Qui autem fundatus in lege est, nouit à veris falsa discernere: spiritualis

Tit. 3. Psal. 49. Psal. 5. Ioan. 14. Psal. 49. Ioan. 10. Psal. 49. Ioan. 10. Psal. 1. 2. Cor. 4. Ios. 10. 1. Tim. 3. Ephes. 6. Hebr. 12. 1. Tim. 3. Ioan. 15.

eruditione doctrinae, heretica ab euangelicis dogmata separare. Ideoque ne multi decipiatur, iubetur a Domino tacere peccator. Peccatori enim dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? Conticefcit igitur perfidia, quae tramitem veritatis tenere non nouit, quae Dei praecipua non seruat. Cur enim per os suum assumunt peccatores Euangelium veritatis, in quorum ore veritas non est? Omnia autem praecipua Dei veritas, Christus autem veritas. Non ergo est Christus in disputationibus perfidorum, qui dicit perfido: Os tuum abundauit nequitia, & lingua tua concinnauit dolum. Lingua enim quae vult adstruere mendacium, dolum vti que necit asfertis. Sed huiusmodi fur est, & cum fure concurrere. Multi enim fures sunt, qui verbum Dei non ad vtilitatem suam furantur & rapiunt, sed ad fraudem: & patrimonium quoddam caelestium scripturarum in sua furto detorquent, adulterina sibi compendia coligentes, dolo magis quam veritate quaesita. Sed hi sunt qui miscent aquam vino, tamquam caupones pessimi, adulterantes verbum Dei, & insincerum proferentes quidquid perfido & tamquam ebrio ore deprompserint: & ideo aliena loquuntur a lege. Vnde eos bene Propheta refutat atque reprehendit, sciens quid praescripto legis acceperit. Recte ergo ait sequenti versiculo:

Omnia praecipua tua veritas: iniuste persecuti sunt me, adiuua me.

Quasi bonus miles bella non refugit, nec conflictus quamuis grauium praeciorum bellator pauescit assuetus: sed fidelis & prouidus aspirare sibi diuinitus orat auxilia, & pia deuotionis fidelia sibi adiumenta deposcit. Ideoque non perit ut persecutiones quiescant, sed in persecutionibus se postulat adiuuari. Sciebat enim quod omnes qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutiones patiuntur. Manult ergo persecutiones pati, ut pie viuere in Christo possit. Et bene non vnam persecutionem, sed multas persecutiones dixit: nec expressit vocabula persecuti, quia multi persecutores, non solum quos videmus, sed etiam quos non videmus. Persequitur nequitiae spiritales, persequitur haereticus, Iudaeus, gentilis. Omnes ergo sub persecutoribus, qui volunt pie viuere: quia ubi multi persecutores, nullum a persecutionibus vacat tempus pie viuere gestienti. Et fortasse cum persecutiones non patimur, tamquam condemnati habemur, quia nequaquam pie viuere volumus in Christo. Nam utique cum sit definita sententia quod omnes qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutiones patiuntur: videtur is qui persecutiones non patitur, abdicatus, quod non sit pie intentionis in Christo, deuotionem etenim fidei praecia persequuntur. Si desint certamina, vereor ne desse videatur qui certare desideret. Omnia (inquit) praecipua tua veritas. Quae praecipua nisi illa: Si me persecuti sunt, & vos persequuntur? Haec praecipua Dauid anterior licet incarnationis sacramento, iam tamen audiebat in spiritu, & quasi Christi discipulus non subtrahebat se passionibus, sed certaminibus offerebat. Sciebat hoc solum sibi ad gloriam fructuosum, hoc ad custodia saluam tutum, ut frequentibus exercitiis iusti pietas confirmaretur. Cito enim fides inexer-

citata languescit, & crebris otiosa tentatur incommotis. Remissas excubias callidus insidiator irripit: assuetum bello virum externa fraus infruit, & gloriosa prouehit palma victoria. Pax ergo fidei, corruptelae materia est. Quam pulchre nobis persecutionis processere tempora. Intentus erat intimae ad Deum mentis affectus, illi adharebat, nec vllas cogitationes obstrepentes sibi precatis animus sentiebat, totis visceribus fundebatur oratio, & quidam miscebatur sermo cum Domino: quotidiana meditatio habebat iam contemptum periculi, & vsu calcandae mortis receperat: quod quia amissimus exercitium, tentant otia quos bella non fregerant. Periculosa igitur & pacis otia. In pace plures persecutiones esse coeperunt. Nullus erat tempore persecutionis adulator, qui callida mentem adulatione tentaret. Non vacabat animo, corporis delectatione dissolui, & huiusmodi quae secundis rebus excitari solent, admittere passionibus. Ideo Apostoli cum caderentur, includerentur, exultabant quod illis iniuriis aeternae gloriae meritum lucrabantur, qui digni fuerat pro Christi nomine iniurias sustinere. Non illis erat cura de patrimonio, studium de potestatibus & honoribus, non de praelatione, quae etiam iustos exagitare consuevit: sed ille se praeferrere putabat, qui esset pluribus verberibus flagellatus. Merito ergo Dauid occasiones expetit triumphandi, & certandi copiam pro deuotionis eruditione non metuit, qui nouerit persecutiones iniquorum proficere ad incrementa virtutis. Non enim dixit: Quia persecutiones patior, adiuua me: sed, iniuste, (inquit) persecuti sunt me, adiuua me. Potest enim quis & persecutiones pati, sed non iniuste: quia est etiam iusta persecutio, si oderimus obsecenos, si infestis simus iniustis, si iniquos velimus opprimere, ne pluribus noceat, si auarum fraudis suae compendiis exuamus, si execremur insolentiam superbiorum. Qui autem pro fide, pro iustitia, pro castitate persecutionem patitur, bene is dicit: Iniuste persecuti sunt me, adiuua me.

Paulo minus consummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

Non superfluo diuinum quaesuit auxilium, qui sciebat sibi aduersus fortes esse certamen, pluraque sibi praecia praeparata dimicaturum nunc aduersus nequitias spiritales, quae sunt in caelestibus, nunc aduersus calorem sanguinis, & innumeras corporis huius illecebras, quarum nexu vario & diuturna colustatione lassatus, pudendo corruisset certamine, nisi fidei se radice tenuisset. Discamus cauere quem gerimus. hic nobis hostis domesticus, hic inimicus grauis est nostri ipsius corporis. Inflammatur vino, ardet libidine, decore mulieris occurfantis accenditur, spe alitur, desperatione vritur, illecebris exurit, non euaporat affectu, timore turbatur, metu frangitur, luxuria mollitur, lasciuia dissoluitur, labore afficitur, sollicitudine fatigatur, passione conteritur. Miraris si inter tot aduersarias passionum vires se etiam iustus tenere vix possit, cum impares simus etiam singularum certamini? Quem vel sola libido non vendicet? quem non subiuguet auaritia? quem formido non quatit? quem luxuria non eneruet? quem lasciuia non emolliat? quem non sup-

Gen. 3. Gen. 4. Gen. 9. Gen. 19. Psal. 72. Hebr. 12. Ephes. 6. Supra octon. 3. vers. 1. Rom. 6.

plantet ebrietas? Quasi conscius igitur carnalis infirmitatis, & explorator persecutionis hostilis, dicit: Paulo minus consummauerunt me in terra. In hac vti que terra, in qua Adam primus corruit, & pudenda prolapsione deiectus, totius gressum futurae posteritatis inflexit. In hac terra, in qua Cain munera fraterna dolens suis esse praelata, ruina est stratus inuidiae. Denique vox fraterni sanguinis clamauit a terra. In hac terra Noe sanctus, quem totius orbis diluuium in tantis procellis & fluctibus peruigilem probauerunt: ubi tamen otioso curas laxauit corpore, ibi fomno ebrietatis offendit, quando mediastino filio delirante, contumeliam paternae pietatis incurrit, docens periculosa otia secura esse virtuti. In hac terra Lot reuerendi parentis imitator, quem non luxuriantis Sodomitanae plebis decolorauit impuritas, non flamma Sodomae ardentis inuoluit, venabilis quidem ignorantiae, pudendae tamen commixtionis non euasit incestum. Virtus iste flammis mulierum, quem sulphurea flamma non vssit. In hac terra etiam Dauid propemodum consummatum esse se dixit. Siquidem pene motos pedes suos, & gressus suos paulo minus sensit effusos, quia diuitias saeculares, & successus corporalium prosperorum loco beatitudinis aestimauit peccatoribus abundare. Propter quod etiam flagellatus est, sed flagella iusto remedia salutis sunt. Castigat enim Dominus quem recipit. Vnde etiam Dauid conuersus ad Domini charitatem, atque in eius eruditus praecipis, non ignorans quod caducis caduca fortuito quodam deferatur euentu, & quia non diuitiarum abundantia, sed virtutum gratia vitae probabilis merita pensantur, dilexit magis quam reliquit mandata Dei, quibus solis potuit ingruentes nequitias spirituales, & insurgentes huius corporis appetitus in hac tam fragilis naturae infirmitate superare. Magna igitur virtus, quae sub tantis persecutionibus constituta, & penes oppressa, tamen suum non est oblita praesidium, nec mandata Dei dereliquit. Ideo quia solum sibi Deum profuisse cognouit, preces ad Dominum dirigens, ait versu sequenti:

Secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

Viuifica me. Quam viuificationem sui postulet, supra diximus: quia non id precatus est quod habebat, sed quod desiderabat: id est, ut viueret in aeternum, intelligens vitae beatitudinem in hoc fluctuanti & infido nobis corpore esse non posse, cuius imbecillitas propositum animae derelinquat. Opus est ergo misericordia Dei, ut continua & perpetua sit in hoc corpore viuificatio, quod quotidie iustus Deo viuatur, peccatoque moriatur. Si enim culpa moriatur in nobis, erit vita Deo viuens, & custodia praeciorum caelestium perseuerans: quam utique ille custodit, qui viuificatur a Domino. Denique viuificari se ante poscit a Domino, & postea custodiam mandatorum caelestium pollicetur. Non enim communis haec vita custodit caeleste mandatum, sed illa quae munere fulcitur aeterno per operationem gratiae spiritualis. Possumus etiam sic intelligere, quia iam Propheta quae erant legis agnouerat, optat aductus dominici misericordiam, ut accipiat praecipua quibus

A lex adimpleatur: ut non solum adulterium sciret esse vitandum, sed etiam concupiscentiam adulterij declinandam. Os enim patris Iesus Dominus locutus est in Euangelio, eum qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, in corde suo adulterium perpetrasse. Quantum Euangelio profecerunt studia castitatis, quo non solum turpioris facti, sed etiam studij degeneris ablegatur opprobrium? Qui sunt autem de quibus dicit quod paulo minus consummauerunt eum in terra, nisi persecutores? De quorum vno ait Dominus Iesus: Ite, dicit vulpi illi, hoc est, de Herode. Et alibi cum se fraudulenter interrogari aduerteret, dixit: Vulpes foucas habent, & volucres caeli nidos ubi requiescant; eo quod fraudulenter in terrestrium passionum quibusdam latibulis demorentur. Vnde etiam Sason binas vulpes sibi nexuit, ad quarum caudas alligauit faces, & dimisit eas per messes allophyllorum, per hanc figuram significans, quod improbi ac fraudulenti homines, & maxime haeretici, liberam linguam habeant ad lastrandum, sed exitus impeditos: aut religiosa principia, sinem vero fraudis suae incendio deputatum. Ideoque & trecentas vulpes dimisit; eo quod perfidi crucis quidem se praedicatione commendare desiderant, sed mysterium eius tenere non possunt, qui hac praedicatione composita & falsa atque simulata vere magis fructus conantur alienos: cum vti que vera crux Domini non exurat aliena merita, sed fecundet. Meritoque scriptum est in Canticis canticorum: Prendite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, ut vineae nostrae floreat. Quo ostenditur quod vel Dominus Iesus, vel Ecclesia fraudulentorum dolos a vineis suis exterminandos esse praecipiat, ne pauculus vineis noceant, quia adultis iam vitibus nocere non possunt. Haereticus enim imperfectum teta-re potest, non potest supplantare perfectum.

In octonarium duodecimum enarratio.

Lamed.

Lamed littera duodecima est, cuius interpretatio, cor: vel ut alia interpretatio habet, seruo. Vnde videtur admonere vel prudenter haec intel ligeda, vel sollicitè seruanda praecipua. Nam hoc primus statim versiculus admonet. Cor etenim sibi mundum creari in superioribus hic Propheta, ut legimus, postulauit. Cor sibi prudens dari orauit a Domino filius huius Salomon. Qui ergo habet cor mundum, qui habet cor prudens, ipse intelligit seriem subditorum versusum atque virtutem. Vnde & alibi inuenimus: Cor vnum, vel cor aliud, quod nulla illecebra huius saeculi impediatur, & carnis possit inturbare sapientia. Qui autem habet cor, seruat mandata Dei: quem admodum legisti de Maria, quae conseruabat omnia Domini Saluatoris in corde suo vel dicta, vel gesta. Circumcidamus ergo cor nostrum: nihil corporeum, nihil vile quaramus: vile autem omne terrenum. Nihil ergo terrenum, nihil saeculare, nihil corporeum, nihil leue atque mutabile in eloquiis constituiamus caelestibus. Eloquia enim Domini, eloquia casta, ut in his mysteriorum caelestium immaculata & pudica sinceritas spirituali interpretatione respice-

deat. Non adulterina quadam opinione misceamus terrena diuinis, & illud inuolabile sacramentum prophetica visionis, aut perennis oraculi, naturæ nostræ æstimatione violemus. Ideo enim addidit: Argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum: vt tamquam boni numularij spiritu examinemus prophetici sermonis argētum, fecernentes Domini pecuniam, atque ab omni labe terrena salutaris fontis infusione purgantes, vt Christo dignè sentire videamur, qui ait: Nolite thesaurizare vobis in terra, vbi ærugo & tinea exterminat: sed thesaurizate vobis in cælo. The-saurus tuus est fides, pietas, misericordia: thesaurus tuus Christus est. Noli eum æstimare de terris, hoc est de creaturis, quia dominus verbi creatura est. Maledictus, inquit, homo qui spem habet in homine. Sed mihi salus per hominem venit. Vide tamē quid scriptura vetus dixerit: Et homo est, & quis cognoscet eū? Ille ergo homo non humana mihi, sed diuina potestate omnia peccata donauit, Deus in corpore Dominus Iesus mundum reconcilians sibi, quem redimebat à culpa. The-saurus noster pretiosus intellectus est. Si terrenus intellectus fuerit, si fragilis, hæretica eum tinea & impietatis ærugo consumet. Leuemus ergo & erigamus sensus nostros, nec impossibile iudicemus vt hæc humani corporis infirmitas ad cognitionem mysteriorum cælestium prouehatur, cum iam ad nos Dominus Iesus, in quo absconditi erant scientiæ sapiētiaque thesauri, diuina sua miseratione descenderit, vt clausa referaret, aperiret latentia, reuclaret occulta. Veni ergo Domine Iesu, aperi nobis & istius prophetici sermonis ianuam, multis enim clausa est, et si prima specie aperta videatur.

In æternum, Domine, permanet verbum tuum in cælo.

Vides etiam in te permanere debere quod etiā in cælo permanet ac perseuerat? Serua ergo verbū Dei, & serua in corde tuo, & ita serua, ne obliuiscaris. Serua legem Domini, & meditare, ne iustificationes Domini de tuo corde labantur. Docet te litteræ interpretatio vt serues diligenter. Docet Prophetia in subditis, dicēs: Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc fortè perissem in humilitate mea. In æternū non obliuiscar iustificationū tuarum. Legis ergo meditatio facit, vt tempora tribulationis, tempora quibus humiliamur aliquibus aduersis, sustinere & tolerare possimus: vt neq; humiliato nimis, neque deiecto frangamur affectu. Denique Dominus non frāgi nos humilitate vsq; ad desperationē vult, sed vsque ad correptionem. Vnde & Hieremias sub hac littera in Threnis ait: Vt humiliaret sub pedibus omnes vincos terræ, vt declinaret iudicium viri cōtra faciem altissimi, ad condēnandum hominē cum iudicatur, Dominus non dixit. Et infra: De ore altissimi non exibuit mala. Humilitas ergo quæ à Deo est, plena iustitiæ, plena est æquitatis, quia non exeunt mala de ore Domini. Deniq; qui humiliabatur à Domino, dicebat: Humiliatus sum, & saluum me fecit. Ergo sicut prudenter considerandum est, quando humilitas à Domino sit causa probationis, quando etiam ipsa ab homine inferēda humilitatis

impressio, quæ tamē ipsa solet patientia & magnanimitate tolerari: ita etiam sapienter considerandum, quid sit in æternum in cælo verbum Domini permanere, vel sicut aliqui codices habent, in sæculū: quia Græcus εἰς τὸν αἰῶνα posuit, quod diuersè interpretati sunt translatores. Alij in æternum, alij in sæculum. In sæculum ergo permanet Domine verbum tuum in cælo. Et quomodo ipse dixisti: Cælū & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt? In sæculū permanet verbū, non vltra sæculum & sæcula? Sæcula enim temporis sunt. Cælum ergo & terra, id est, istius mundi opera præteribunt, & tempora permanent? Alius qui spiritalis est, & iudicat verba legis: In æternum (inquit) Domine, permanet verbum tuum in cælo. Æternitas enim verbi manentis, opinionē verbi præterentis excludit. Quomodo autem permanet verbum in cælo, si ipsum cælū præterit? Et quomodo possunt stare culmina, si cadant fundamenta? aut quomodo permanet habitator in habitatione sua, nisi & habitatio perseueret? Sed fortè illud occurrit, quia scriptum est: Erit cælum nouū. Verū nec sic solubile, quia nec hoc potest permanere quod præterit, nec illud potest dici mansisse, cum cœperit. Tinea intellectum tuum scindet, si putes verbum Dei sicut cælum vel incipere, vel præterire. Vnde si virtutem prophetici sensus cognoscere volumus, primum in his quæ visibilia & sensibilia sunt, eum consideremus, vt ex eo quæ sunt intelligibilia manifestemus. Si verbum Dei in cælo permanet, imitemur cælum vbi permanet verbum: permanet ordo solemnium cælestium statutorum, & beneficiorum Domini crebræ vices solemnibus muneribus perseuerant. Supernis nempe vel pluuiis, vel calore, vel fotu aeris huius infunditur terris, atque alitur larga fecunditas. Cælo annus labitur per dies ac menses, & tempora autumnū atque hyemem, veris quoque & puræ digestus æstatis. De cælo vitæ tuæ imaginem cape: etiam quando non germinas fructum, sere tamen semen ad fructum. Sūt semina quæ de cælo sunt, & seruntur in terris. Est etiam superna vindemia. vnde ait Prophetia: Serite vobis ad iustitiam, vindemiate ad fructum. Et quando non florent opera tua, fouo tamen semina tua, ne lasciuiendo luxurient. Quod luxuriat in flore sermonis, tenuatur & hebetatur in fructu. Fructus ipsos vsque ad maturitatem decoque. Imitatores etiam ipsius cælestis simus elementi. nō semper sole feruet ardētī, frequenter nubibus tegitur, pluuiis vehementibus inhorrescit, iactis niuibus tegit terram. Non ergo sit in te diuturna lasciuiā, succedant mœsta senilium curarū tempora, & tamquam incana maturitas agrum hunc tui corporis reprimat. Vtilior sæpe tristitia est, quæ comitem solet habere grauitatem. Nūquid vlla in ipso est sole præuaricatio? Nōne quotidianos cursus suos seruat? Numquid continuos non nouit luna defectus, & commissi munus deserit ministerij? Hisdem nempe vicibus annus redit, eodē statu reparantur tempora, hisdem obsequiis reformantur. Sol diem illaminat, tempora statuta custodiēs. Fulget splendoribus luna nocturnis, & lux eius in tenebris micat. Stellarum nitentium rutilat globus, solē nique statione & cōuersione ac demutatione funguntur. Lex vna diuersis, constitutorum semel vices

Matth. 24.

1. Cor. 2.

Esaiæ 65.

Rom. 1.

Esaiæ 55.

Gen. 1.

Gen. 8.

Osee 10.

Ecl. 1.

Ibid.

Zach. 11.

Matth. 6.

Hiere. 17.

1. Cor. 15.

Hiere. 17.

2. Cor. 5.

Sup. 7.

Matth. 6.

Coloss. 2.

Apoc. 5.

Proverb. 3.

Infra.

1. Cor. 10.

Thren. 3.

Ibid.

Psal. 114.

cursum custodire, nec fines transire præscriptos. Manet ipsa immutabilis demutatio, & conuersio vertere ordinem suum nescit. Vna omnium obedientia, discretis muneribus indiscretam præscriptæ constitutionis tenet concordiam. In cælo ergo permanet verbum, satanas de cælo cecidit: quia non habebat in cælo locum, propterea cecidit. Quod cecidit nisi in terras? Ideo hic adulteria, homicidia, ebrietates abundare cœperunt. Inde exclusus acrior ad nos venit, & tentationes solito asperiores tamquam iratus exercet. In cælo igitur permanet verbum, quia inde deiectus est diabolus: in terris non permanet, quia huc totus aduenit. Et vide vtrum hic permanere verbum possit in nobis, vbi tantos laqueos diabolus asperit: qui cum esset in cælo, nec ibi verbum poterat permanere. Deniq; quia & ipse verbū non tenuit, cecidit è cælo. In cælo ergo verbū permanet & quod secundum verbi dispositionem regitur & gubernatur. Sed quia & ipsum cælum præterit, ideo non dixit in sæcula permanere, sed in sæculū: quamquā propterea prætereat, vt fiat nouū cælum & noua terra; nouum testamentum, vt facie ad faciem gloriam Domini videre possimus. Veruntamen quia & in cælo fuit vitis locus (nam vtiq; non cecidisset inde aduersarius, nisi in criminibus deprehensus: nā & stultus vt luna mutatur, & cælum ipsum tenebris obducitur) videtur vtiq; non de elemento dictum, sed de virtutibus potestatisque cælestibus. Sunt enim sanctæ virtutes in cælo, in quibus nihil lubricum atque terrenum sit. Sunt etiam in terris cæli qui enarrant gloriam Dei. Qui sunt isti cæli? Audi dicentem: Sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus & imaginem huius cælestis. Isti igitur sunt cæli, qui etiam in terris positi audent dicere: Nostra autem conuersatio in cælis est. Isti sunt cæli, in quibus fides, grauitas, continentia, doctrina, vita cælestis est. Nam quemadmodū terra dictus est, qui lapsus ex illa præuaricatione cælestis gratiæ, & in hæc terrena deiectus, præuaricationis suæ se vinculis religauit: ita e contrario cælum dicitur, qui vitam angelorum custodia integritatis exercet, & corpus suū continenti sobrietate moderatur: mentē quoq; suā miti tranquillitate cōponit: pecuniā pauperibus misericordii liberalitate dispensat. Est ergo & in terris cælū, in quo possunt virtutes esse cælestes. Cælum mihi thronus, ego magis iusti affectū quā elementū intelligo. Illū puto cælum, ad cuius animā venit Christus, & pulsat ianuam, & si aperuerit, ingreditur. Nec solus ingreditur, sed etiam cū patre, sicut ipse ait: Ego & pater veniemus, & mansioē apud eum faciemus. Vides igitur quod verbum Deus & otiosum prouocat, & dormientem excitat? Qui enim venit, & ianuam pulsat, vult semper intrare. Sed in nobis est quod nō semper ingreditur, non semper manet. Pateat aduenienti ianuam tuam, aperi ianuam tuam, expande gremium mentis tuæ, vt videat diuitias simplicitatis, thesauros pacis, suauitatem gratiæ. Dilata cor tuum, occurre soli lucis æternæ, qui illuminat omnem hominem. Et illud quidem verū lumen omnibus lucet: sed si quis fenestras suas clauserit, æterno lumine se ipse fraudabit. Excluditur ergo & Christus, si tu mentis tuæ ianuam claudas: & si possit intrare, non vult tamen

Luc. 10.

Esaiæ 14.

Apoc. 12.

Ecl. 28.

Matth. 24.

Apoc. 21.

1. Cor. 3.

Iob. 4.

Ecl. 27.

Psal. 18.

1. Cor. 15.

Philip. 3.

Esaiæ 66.

Apoc. 3.

Iuan. 14.

Apoc. 3.

1. Cor. 8.

Iuan. 1.

A importunus irruere, non vult inuitos cogere. Ortus ex virgine, processit ex aluo, vniuersa totius orbis irradians, vt luceret omnibus. Capiunt qui desiderant fulgoris perpetui claritatem, quam nox nulla interpolat. Soli enim huic quem quotidie cernimus, nox tenebrosa succedit: sol autē iustitiæ numquam occidit, quia sapientiæ numquam succedit malitia. Beatus ergo ille, cuius pulsatiuanum Christus. Ianuam nostra fides est, quæ totam domum, si fuerit robusta, communit. Per istam ianuam Christus ingreditur. Vnde & Ecclesia dicit in Canticis: Vox fratris mei pulsat ad ianuam. Audi pulsantem, audi introire cupientem: Aperi mihi foror mea sponsa, columba mea, perfecta mea: quia caput meū repletum est rore, & crines mei guttis noctis. Considera quādo maximè pulsat ianuam tuam Deus verbum, cum repletū est caput eius rore nocturno. In tribulatione etenim & tentationibus positos visitare dignatur, ne quis fortè succumbat victus ærumnis. Repletur ergo caput eius rore vel guttis, quādo corpus eius laborat. Tūc ergo vigilandū, ne cum sponsus venerit, recedat exclusus. Si enim dormias, & cor tuum non vigilet, discedit antequā pulset. Si cor tuum vigilet, pulsat, & aperiri sibi ianuā poscit. Habemus ergo animæ nostræ ianuam, habemus & portas, de quibus dictum est: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Est ergo & cælum in iis in quibus portæ sunt æternales. Si has fidei tuæ portas velis attollere, intrabit ad te rex gloriæ, triumphū portans propriæ passionis. Habet etiā iustitia portas. Nam etiam de his legimus scriptum, dicente Domino per Prophetā suum: Aperite mihi portas iustitiæ. Et infra ait propheta Dauid: Lauda Hierusalem Dominum, Lauda Deum tuum Sion: quoniam confortauit sedes portarum tuarum. Est ergo anima quæ habet ianuam, est quæ habet portas. Ad hanc ianuam venit Christus & pulsat, pulsat & portas. Aperi ergo illi: vult introire, vult sponsam inuenire vigilātem. Noli ergo bono amatori facere moras, citò recedit, & tu somno corporis tui videris exclusisse pulsantem. Excludis enim cum desidiosus es, cum piger, cum somnolentus. His repagulis Christus excluditur. & si castus, & si sobrius sis, caue ne negligens sis. Maiorem Christo facit iniuriam, qui aduenientem repellit. Nonnumquam etiam, si moraris, mittit manum suā per fenestram, sicut ait sponsa: Frater meus misit manum suam de prospectu, & venter meus conturbatus est super eum. Exurrexi ergo aperire fratri meo. Manus meæ distillaucrūt myrrham, digiti mei myrrha pleni. Primum ergo tamquā de prospectu mittit manum suam, quando Deus esse operibus æstimatur. Vnde ait: Si mihi non creditis, vel operibus credite. Deinde augetur amor, & intimis visceribus conceptus inolefcit. Inde intelligibili vtero, in quo est receptaculum verbi, seminibus eius infusus, plenitudinem eius corporaliter inhabitantem haurire anima nostra desiderat. Non enim turbatur vterus foeminarum, nisi quæ fuerint aluo graues. Surgit igitur anima, vt aperiat Dei verbo: sed dum se expandit atque aperit, vt opera mundi istius verbi receptione mortificet, sicut ille qui ait: Mortificationem Domini Iesu in corpore nostro circum-

Malach. 4.

Apoc. 3.

Cant. 5.

Ibid.

Ibid.

Psal. 23.

Psal. 117.

Psal. 147.

Apoc. 3.

Cant. 5.

Ibid.

Iuan. 10.

Coloss. 2.

1. Cor. 4.

ferimus. ergo dum aperit, transit sponſus. Vult enim ſemper quæri, frequentius inueniri: & ſi clauſam inuenerit ianuam, pulſat: & ſi per moram fuerit exclusus, recedit: Sed citò redit, & iterum pulſat, vt vel poſtea ſponſam inueniat præparatam. Poſeſt quidem & ſic accipi: Frater meus trãſiuit, ſicut legimus quòd penetrauit dilectã intima medullarũ, & quẽ admodum ad Mariam dictum eſt: Et tuam ipſius animam pertransibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes. Denique addidit ſponſa animam ſuam exiſſe in verbo eius, quod ſit quando anima peregrinatur à corpore, & Deo præſens eſt. Explanauimus igitur vt potuiſmus, quid eſſet: *In æternum Domine, permanet verbum tuum in cælo.* Poſſumus tamen & ſic intelligere, quia in cælo magis permanet in æternũ, vbi angeli & archangeli, Cherubim & Seraphim: quoniam homines quamuis ſancti ſint, tamen affectus eorum sæpe mutatur. Nunc gaudemus, continuo mœremus, irascimur, ingemiscimus. In ipſa pœnitentia non vult nos ſatis contriſtar i Apoſtolus, ne triſtitia abſorbeamur. Vbi ergo iracundia, vbi triſtitia grauis, non permanet ibi verbum. Denique de ſolo Domino Ieſu dictum eſt à Ioanne, quia vidit Spiritum ſanctum deſcendentem de cælo ſicut columbam, & manentem ſuper eum. Nam & prophetæ non ſemper propheta-bant, ſed cum infunderet his gratiam ſpiritus prophetaandi. Denique nec Dauid præſciuit quid annuntiaſet Nathan propheta miſſus à Domino: & vtique inferior Nathã propheta cognouit quod Dauid præſtantior nesciebat. Et alius dixit propheta: Celauit à me Dominus. Vnde & plerique accipiunt in cælo permanere Dei verbum, in poteſtatibus cœleſtibus, in quibus non ſunt affectuum varietates. Aliqui autem de ipſa accipiunt Trinitate, quæ ſola immutabilis ſit: & ideo in cælo permanet verbum, id eſt in patre, quia verbum dixit: Ego in patre, & pater in me.

In generatione & generationem veritas tua: fundasti terram, & permanet.

In generatione & generationem veritas tua. Multi ſunt qui dicuntur dij, ſed non ſunt. Ergo in gentibus mendacium eſt, in Eccleſia veritas. Hanc tamen veritatem habuit primò ſynagoga, quæ habebat eloquia Dei. Eſt enim veritas & in veteri teſtamento, quæ fuit ante in populo Iudæorum. Notus enim in Iudæa Deus. Deus autem veritas eſt: ergo in Iudæa veritas. Fuit igitur veritas in patribus, Moÿſe, & Ieſu Naue, in Samuel, in Dauid, Elia, Eliſæo, & in illis ſeptem milibus virorum qui non curauerunt genua ante Baal. Sed quia poſterior ſoboles Iudæorum à patrum moribus deuiauit, reſeſſit ab illis veritas, & ad Eccleſiam venit. Reſeſſit enim ab illis quando dixerunt de Domino Ieſu: Tolle, tolle, crucifige eum. Tradiderunt enim veritatem, & elegerunt iniquitatem. Omnes ergo aliæ generationes veritatis exortes, omnium hæreticorum generationes non tenent veritatem: ſola Eccleſia veritatem pio affectu poſſidet: quia generatio Iudæorum, quæ ante eam poſſidebat, amiſit. Populus ergo Iudæorum, prior fidei generatio, & ideo infantior & infirmior, quia lubrico adoleſcentiæ ſtare non potuit: populus

autem Chriſtianus, fidei ſecũda generatio, ideo robuſtior & venerabilior, quia maturior ſeneſcunt illa generatio legis, hæc gratiæ. Vnde & alibi ait: In generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam. Fundaſti terram, & permanet. Quomodo fundaerit Deus terram, ſcriptura nos docuit, dicente Propheta: Deus ſapientia fundaui terram, paraui autem cælos in intellectu. Terra autem tamquam fundamentum eſt, in qua conſiſtimus: licet ipſam in meditullio cæli eſſe, & is qui foris eſt ſermo cõcelebret, & ſcriptura ſignificare videatur, dicente Iob: Suspendens terram in nihilo. Includitur ergo orbe cæleſti: & ideo ſol noctibus non videtur, quia gyrando in inferiore inuenitur orbis parte cæleſtis. Sed non eſt cura ſanctis, axem cæli & elementorum ſpatia philoſophico more numeròſque deſcribere. Quid enim hoc prodeſt ſaluti? Quia ſancti ſpiritibus ſemper intendunt, & vitæ æternæ profutura vel cognoſcere geſtiunt, vel docere. Denique hunc locũ pulchrè nobis aperuit Eccleſiaſtes, ſpiritualem eſſe, non materiale dicens: Quæ abundantia homini in omni labore ſuo quo laborat ſub ſole? Generatio vadit, & generatio venit, & terra ſtat in ſæculum. hoc eſt, quæ abundantia ſpirituali homini laboranti ſub ſole iuſtitia? Et ſubiicit: Generatio vadit, & generatio venit. Vadit generatio, quia diuites eguerunt & eſurierunt. Qui ante abundabant gratia, poſtea tamen propter perfidiam ſuam egere cœperunt. Qui autem pauperes erant populi nationum, iam per fidem Chriſti ſatiantur & abundant, ſicut ſcriptum eſt: Edent pauperes, & ſaturabuntur. Audierunt enim dicentem: Abundantes in omni verbo. non in pecuniis vtique, non in auro & argento, ſed in omni verbo, inquit, & cognitione. Et alibi ait: In diuitiis ſimplicitatis. Hæ diuitiæ ſunt ſalubres: nam copiæ ſæculares ſalutem afferre non poſſunt. Qui autem habuerit abundantiam ſpiritualem, huius terra fructifera ſtat in ſæculum, bene fundata radice virtutum: vel anima bonos vtique germinans fructus, vel caro nullis cupiditatibus mobilis ad prolapſionem. Hanc terram circuit ſol iuſtitiaſe ſalutaris, de quo ſcriptum eſt: Et oritur ſol, & occidit, & in locum ſuum trahit. Ipſe Oriens illuc vadit ad Auſtrum, & gyrat ad Aquilonem: grãdo gyrat ſpiritus, & in gyros eius conuertitur ſpiritus. Oritur ſol iuſtis, occidit autem iniuſtis: oritur tranquillitati pietatis, occidit iracundiæ. Vnde ait: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Hinc poteſt colligi quia iuſdem oritur & occidit, quorum & vitia ſepeliat, & illuminet gratiam. Mortuus eſt enim peccato, vt Deo viuere: hoc eſt, peccato ſumus in illo mortui, vt Deo in perpetuum viuereſmus. Vide ipſum myſterium prænuntiatum: Et oritur, inquit, ſol, & occidit, & in locum ſuũ trahit. Hoc eſt quod ait Dominus: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me ipſum. Traxit enim ad ſe omnium ſtudia, vt vel peccata noſtra crucifigeret, vel bonũ ingenium ad iuſtitiam prouocaret. Aduerte quemadmodum trahat ad ſe: Pater, volo vt vbi ego ſum, & iſti ſint mecum. Et ad latronem ait: Hodie mecum eris in paradifo. Aduerte quomodo omnia trahat. Exaltatus eſt in cruce, & totus credidit mũdus. Ipſe Oriens, inquit, vadit ad Auſtrum, & gyrat ad Aquilonem. Ille

Cant. 5.
Luc. 2.
Cant. 5.
2. Cor. 5.
1. Cor. 2.
Marc. 1.
2. Reg. 12.
4. Reg. 4.
Iacob. 1.
Ioan. 14.
1. Cor. 8.
1. Tim. 3.
Rom. 3.
Pſal. 75.
3. Reg. 19.
Rom. 11.
Ioan. 19.
Luc. 15.

H
I
K
L
M

Pſal. 88.
Prouer. 3.
Iob. 26.
Ecc. 1.
Ibid.
Pſal. 33.
Pſal. 21.
1. Cor. 1.
Ibid.
2. Co. 8.
Prouer. 11.
Malach. 4.
Ecc. 1.
Ephes. 4.
Rom. 6.
Ecc. 1.
Ioan. 12.
Luc. 23.
Ecc. 1.
Ibid.

Ille vtique Oriens, qui ait: Oriens nomen eſt mihi. A quo ſemper oritur piis, nõquam occidit. Ipſe Oriens populo Hebræorum ad Auſtrum iuit, ad molliorem populũ, luxuria magis feruentis corporis lubricum, quàm impietatis immanitate prædurum: aut certè ad nobiliorem plebẽ, quæ erat genus electum, vendicans ſibi patriarcharum proſapiam. Sed quia perſeuerabat in vitiis, nec emẽdabat errorem: ideo ſol iuſtitiaſe gyrauit ad gentes, quæ ante eloquiis cæleſtibus defraudata, immanes & ignobiles habebantur. Aquilo enim grauis ventus, & populi nationum. Sed qui erant graues ante perſidia, nunc B ſuper aquilas leuioreſ facti ſunt fide atque pietate, poſtquam venit qui diceret: Ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te: dicam Aquiloni, adduc: & Africo, ne prohibeas. Et in Euangelio: Venient ab Oriente & Occidente, ab Aquilone & Auſtro, & recumbent in regno Dei. Et ecce ſunt nouiſſimi, qui erant primi: & ſunt primi, qui erant nouiſſimi. Denique & ipſe Pſalmiſta ait: Mons Sion, latera Aquilonis ciuitas regis magni. hoc eſt, qui erant Aquilonis latera, populus factus eſt regis æterni, qui ſolus eſt magnus Dominus. Sed C fortè dicas: Quomodo in Cãticis eſt dictum: Exurge Aquilo, & veni Auſter? Plerique enim accipiunt quaſi proiciatur Aquilo, & inuitetur Auſter. Quod ſi ita accipiunt, exturbatur ab Eccleſia perſidiaſe glacialis aſperitas, ne fiat fuga noſtra hyeme vel ſabbato, & inuitatur Auſtralis verna temperies. Aut certè: Exurge Aquilo: hoc eſt, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Populus nationum, qui diu ante dormiſti, euigila aliquando, & illuceſcet tibi Chriſtus. Poſtremo omnes inuitantur ad Eccleſiam, & ſynagogaſe populus, & gentiliũ, ſed prius ſynagogaſe, quia priores ex Iudæis Apoſtoli crediderũt, per ipſos poſtea nationum populi congregati ſunt. Vide ergo venientem ſolem noſtrum ad Auſtrum, poſtea gyrantem ad Aquilonem: Hieruſalem, Hieruſalem. Venit vtique ad eam, quam etiam vocare dignatus eſt. Sed hæc Hieruſalem terrena eſt, quæ occidit prophetas, hoc eſt, ſynagoga Iudæorum. Quotiẽs, inquit, volui congregare filios tuos, ſicut gallina pullos ſuos, & noluiſti? Ecce relinquetur domus veſtra deſerta. Gyrauit igitur ad gentes, gyrãdo autem D gyrauit ſpiritus Dei, & in gyros ſuos conuerſus eſt, vt fieret Deus omnia, & in omnibus. Ideo ſanctus cælum dicitur, quia vicinior eum claritas ſolis ſemper illuſtrat. Habet ſplendorem ſuum domeſticum, vt tenebras noctis non ſentiat. Ideo Eccleſia & cælum dicitur, & mundus, quòd habeat ſanctos angelis & archangelis comparandos, habeat etiam pleroſque terrenos. Dicitur & orbis terrarum, qui eſt fundatus ſuper maria, & ſuper flumina præparatus. Denique quaſi orbis terrarum dicit Eccleſia: Nolite aſpicere me, quoniam ſulca ſum, quia non reſpexit me ſol: eo quòd velut pruini hyemalibus, gelũque conſtrictam gentilis erroris congregatiõnem gentium ſol iuſtitiaſe diu indignam eſtimauerit, quam ſerena vultus ſui luce luſtraret. Nonne tibi videbatur hiberni rigor temporis, quãdo notus erat in Iudæa tantummodo Deus? Nunc autem plenitudo lucis eſſulget æſtiã, quando omnia & in omnibus Chriſtus. Nonne terra Domini, & plenitudo

eius? Et verè orbis terrarum in Eccleſia, in qua non Iudæus tantummodo aut Græcus, non Barbarus aut Scythæ, non ſeruus aut liber, ſed omnes in Chriſto vnũ ſumus. Sol omnibus fulget, dies omnibus lucet. Ideo quæ ait:

Dispositione tua permanet dies, quoniam vniuerſa ſeruiunt tibi.

Dispositione tua permanet dies. Nam niſi ita accipias; quomodo permanet dies, cum poſt breue momentum diei ſequatur occaſus, & fiat noctis ſucceſſio? Sed ſunt quibus ſemper dies eſt, illis vtique quibus Chriſtus a deſt, qui dicit: Ambulate dũ lucẽ habetis. Hic eſt dies quem vidit Abraham, dies remiſſionis peccatorum, de quo legis: Hic eſt dies quem fecit Dominus, exultemus & lætemur in eo. Sunt ergo ſancti quibus ſol numquam occidit, quia Dominus lux eorum eſt, ſicut ſcriptum eſt: Et erit illis Dominus lumen æternum. Exprefſit cauſam permanentis diei, atque ſubtexuit: *Quoniam vniuerſa ſeruiunt tibi.* Videtur itaque ſignificare futurum illud, quando nox non erit amplius, & non indigebit lucernæ vel ſolis lumine, quoniam Dominus illuminabit eos. Qui ſunt illi? Supra ait, dicens: Et ſerui eius ſeruiẽt ei. hoc eſt, Domini facient voluntatem. Nunc enim nos omnes ſeruiſmus. Quomodo autem tradiderit regnum Deo & patri, tunc ſubiecta erunt omnia ei, qui ſibi vniuerſa ſubiicit, acquirẽs omnium fidem per vnigeniti paſſionem. Subiectio igitur mentium facit ſedulam ſeruitutem. Ergo cum omnes crediderint in Dominum Ieſum, tunc vniuerſa Deo ſeruiẽt, vt ſit Deus omnia, & in omnibus. Nunc autem non omnes ſerui Dei, quia plerique ſerui peccati. Qui enim peccatum facit, ſeruus eſt peccati. Dominus autem non vult cum aliis conſortium habere dominatus. Permanet ergo dies immutabilis. Potuit ergo dicere, Permanebit: ſed prophetis futura pro præſentibus præſto eſſe videntur in ſpiritu.

Niſi quia lex tua meditatio mea eſt, tunc forſitan periſſem in humilitate mea.

Lucebat Propheta vt dies, cui meditatio lex erat. Etenim oleum luminis accipiebat ex lege. Denique ne in corpore mortis lux diei poſſet extingui, ambulabat in lege, & ideo ambulabat in lumine. Alioquin (inquit) *periſſem in humilitate mea.* Humilitas non ſemper virtutis eſt, ſed etiam afflictionis: hoc eſt, non ſemper voluntaria, ſed etiam quæ ex neceſſitate ſuſcipitur, quando aliqua afflictione tẽtamur. Alioquin nemo perit in humilitate, quæ magis ſeruare conſuevit. Ergo quando in afflictionis tempore ſumus, & quatimur aduerſis, meditatio nobis in lege ſit, ne imparatos procella tẽtationis affligat. Athleta niſi exercitio palæſtræ prius fuerit aſſuefactus, nõ audet ſubire certamen. Vngamus igitur oleo lætioni noſtræ mentis lacertos. Sit nobis tota die ac nocte exercitij vſus in quadã cæleſtium ſcripturarum palæſtra, artũque animorum noſtrorum ſalubris ſpiritualium ſerculorum eſca confirmet, vt cum aduerſariis aſſiſtere cœperit, & puluere noſtræ tẽtationis aſperſerit, ſtemus intrepidi: nitamur non vt in incertum, nec vt aera cædentes. Melius percutimur verberati, ſi percutienti maxillam alteram præ-

Zach. 6.
Ephes. 2.
Prouer. 27.
Hier. 4.
Pſal. 43.
Luc. 13.
Matth. 20.
Pſal. 7.
Ibid.
Cant. 4.
Matth. 24.
Ephes. 5.
Ecc. 1.
Matth. 23.
Ibid.
1. Cor. 15.
Matth. 22.
Pſal. 23.
Cant. 1.
Malach. 4.
Pſal. 75.
Coloſſ. 3.
Pſal. 23.

Coloſſ. 3.
1. Ioan. 2.
Ioan. 12.
Ioan. 8.
Pſal. 117.
Eſai. 60.
Apo. 22.
Ibid.
1. Cor. 15.
Ibid.
Ioan. 8.
2. Cor. 6.
Prouer. 6.
Rom. 7.
Pſal. 37.
Ecc. 2.
1. Cor. 9.
Matth. 5.

Dent. 32.

1. Cor. 9.

Iob. 2.

Iob. 1.

Genes. 3.

Iob. 2.

Iob. 19.

Genes. 37.

Genes. 39.

Ibid.

beamus, si vindictam non requiramus, sed ei qui dixit: Mihi vindictam, ego retribuam: causam vindictæ integram referemus. Cædimus aerias potestates, si nos ipsos castigare nouerimus. Castigabat carnem suam Paulus, vt aduersarios verberaret: & seruituti redigebat corpus suum, vt dominaretur inimicis. Exerceamur igitur indefesso meditationis vsu, exerceamur ante certamen, vt simus certamini semper parati: & cum frequentior aduersarij ictus ingruerit, nunc inopia, nunc rapina, nunc orbitate, nunc corporis ægitudine, nunc mœrore animi, nunc terrore mortis, & acerbitate pœnarum, dicat vnusquisque nostrum qui potuerit sustinere ac perpeti: *Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan perissem in humilitate mea.* Quanta simul coaceruata sunt vt in illa afflictione Iob sanctus periret? Sed quia patriarcharum moribus informatus, oraculorumq; cælestium & naturalis legis erat institutione firmatus, ideo in tentationibus tantis perire nō potuit. Denique cum amisisset tam amplas subito facultates, charissimos filios: quasi is cui meditatio quotidiana esset in lege diuina, ait: Nudus exiui de ventre matris meæ, nudus ibo eò. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Perfusus etiam corporis totius vlceribus, cum tentaretur vxoris alloquii, qui meminisset Adam sic esse deiectum dum propriæ credit vxori, respondit: Sicut vna ex insipientibus mulieribus locuta es. Quod si illam quasi sapientem voluisset audire, ipse sapiens non fuisset. Tentatus etiam diuersis alloquiis amicorum, cum fidei stabilis, immobilisque patientiæ præmia meruisset à Domino, nōne dicebat: *Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan perissem in humilitate mea?* Quam gratè hoc dicit hodie qui in martyrio plurima flagella sustinuit, equuleo & vngulis, plumbo, laminis ardentibus, gladioque comprobatus? Potuit enim perire, nisi meditatus in lege, grauiora præsentibus futura supplicia credidisset. Quanta sanctus Ioseph pertulit, quam acerba, quam dura? Primum fratrum odia, degeneris seruitutis ærumnas, parentibus defraudatus, ablegatus exilio, negotiarorum vernula, & Ægyptij ignobilis vile mancipium. Quæ potuit nobilis prospiciæ puero grauior esse tentatio, quam vt tanto familiaris splendore deiectus, seruiret apud Ægyptios? Est consolabilis seruitus, seruire vel iustis. Æquitate Domini leuatur iniuria seruitutis. Tanto igitur genere deiectus, satis gratum habebat si ministro regio suum obsequium probaretur. Nec hoc quidem satis fuit ad tentationis acerbicatem: reedit aduersarij ad suas artes, totasque vires suas omni fraude cōmouit, vt per mulierem laqueos innoxia neceret cōscientiæ. Concitauit in eum libidinis stimulis vxorem domini sui, quæ adulteros à seruolo concubitus flagitaret: vt si acquiesceret, crimen impleteret: si recufaret, incidere offensam, noxam calumniæ nō euaderet. Denique trusus in carcerem, & innocens inter noxios estimatus, ab eo amplius cœpit vrgeri, cui fidē suam cum periculis præstitisset. Sed quia contumeliæ virum frangere nequiuert, mutata est tentatio, longè asperior specie prosperorum. Plurimos enim supplantauerunt secundæ res, quos supplicia acerba

non fregerant. Producitur è carcere nutu regio, interpretatur somnium, eligitur vt honore præstator omnibus Ægyptiis, vt regi secundus, esurientibus populis alimenta diuideret. Obiiciuntur ei fratres, qui eum ad seruitutis iniuriam non fraterno amore vendiderant, vt vel contumeliæ & appetitæ salutis dolore tentatus excuteret germanitatis affectum. Sed vir iustus oblitus est contumeliæ, cum lauit gratiam: eoque se magis fratrem voluit exhibere, quo fratres ipse non fuisset expertus. Denique hoc munere & fratres recepit, & patrē pia fraude quæsiuit. Quid igitur aliud melius diceret sanctus Ioseph, quam istud ad Dominum: *Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan perissem in humilitate mea?* Fertur prophetæ cuidam (& plerique ferūt de Esaia in carcere posito) cum mole imminētis vrgeretur exitij, dixisse diabolum: Dic quia non à Domino locutus es quæ dixisti, & omnium in te mentes affectūque mutabo: vt qui indignantur iniuriā, absolutionem cōferant. Sed ille gratius iudicauit pro veritate supplicium, quam pro adulatione beneficium. Quod vtique non fecisset, nisi meditatione legis fuisset exercitatus. Sit ergo nobis quotidiana lectio pro exercitio, vt quæ legimus, meditemur imitari. In hac desudemus virtutum palæstra, vt cum increperint tentamenta, non tamquam inexercitatos, non tamquam inexpertes spiritalium ciborum, & attenuatos ieiunio lectiois tentationum tempus inueniat. Quod si athleticis epulis pastam animam nostram potuerit inuenire, si sit euangelicus succus in nobis, si apostolicis escis maturitas nostræ mentis toros; animæque robusta solidauerit: si frequentis meditatione memoria tenax præceptorum cælestium parata ad tempus exempla deprompserit, nulla tentationum poterit nos perturbare congressio.

In æternum non obliuiscar iustificationum tuarum: quoniam in ipsis viuificasti me.

Lex secundum Apostolum pædagogus est paruulorum, donec ad perfectiæ fidei maturiorē, quandam veniamus ætatem. In lege autem mādāta sunt iustificationes, testimonia iustitiæ præcepta. Viuificabimur ergo in lege. Vnde ait Apostolus: Lex autem non est ex fide, sed qui facit illam, viuet in ea. Sed quia idem suprā ait: Quoniam in lege nemo iustificatur: intelligis vtique quia iustificatio legis, specics est & imago, non veritas. Secundum veritatem ergo & perfectionem nemo iustificatur in lege, secundum speciem iustificatur. Ergo sanctus Propeta, qui adhuc in legis iustificatione viuebat, viuebat autem fulgorem Euangelij; quasi memor veteris disciplinæ legis, tamquam pædago vtili gratiam seruabat. Considera aliquem excedentem ex ephibis in diuitiis & honoribus constitutum, pædago suo honorificentiam referuatam habere, cuius officii informatū se esse cognosceret, vt maturiorem regere possit ætatem. Monet siquidem etiam ipsa lex, vt his quæ nobis aliquando profuerunt, nequam esse debeamus ingrati. Nam sicut habemus in veteri testamēto, pascha celebratū est in Ægypti finibus, cum adhuc sub rege Pharaone positi patres nostri deploraret miseræ seruitutis iniuriā: & postea liberati

Genes. 41.

Genes. 41.

Genes. 43.

Ecd. 48.

Iesu. 1.

1. Tim. 4.

Galat. 3.

Ibid.

Ibid.

Ibid. 10.

Rom. 4.

Galat. 3.

Exod. 12.

Iesu. 5.

Exod. 13.

Dent. 6.

Iuan. 1.

Iob. 9.

Iuan. 14.

Psal. 114.

Coloss. 1.

1. Cor. 6.

Iuan. 14.

Coloss. 1.

Matth. 19.

Ibid.

Ibid.

Matth. 10.

Iuan. 13.

Luc. 22.

Malach. 26.

liberati rursus in terra repromissionis pascha celebratū: superius ad cōmōtionē, posterius ad recordationē. Si quis ergo interroget Hebræū, qua ratione in Ægypto pascha celebratū est, respōdebit: Quia regi Pharaoni adhuc seruitutis vinculo obnoxij tenebamur. Ille agnus patrum populum liberauit, ille agnus vocauit ad libertatem, ille agnus maris profunda solidauit, vt Ægyptū trāfire possemus. Quotiens ergo pascha celebramus, meminisse debemus veteris seruitutis, & nouæ libertatis: quid fuerimus, & quid acceperimus. Non enim potest plenè quis intelligere quid acceperit, nisi meminerit antè quid fuerit. Non ergo obliuiscamur, quia Dominus Iesus agnus Dei, mundi hostia, soluit nos grauium nexibus delictorum, quibus Pharaon ille teterrimus, non vnus Ægypti, sed sæculi istius princeps vinculo seruitutis grauis nos tenebat adstrictos. Non obliuiscamur in æternum, vt cum venerimus in illam verè terram repromissionis, vbi est regio viuorum, meminerimus quanta hic nobis Pharaon dirus intulerit, quid perpeffi in hoc sæculo simus, quibus tandem erepti malis, & agamus gratias eripiēti nos Domino Iesu, qui perturbatorem omnium fecit esse captiuum.

Tuus sum ego, salua me Domine: quoniam iustificationes tuas exquisiui.

Tuus sum ego. Facilis vox, & communis videtur, sed paucorum est. Satis rarus est enim qui potest dicere Deo: *Tuus sum.* Ille enim dicit, qui adhæret Deo totis sensibus, qui aliud cogitare non nouit. Ille hac voce vtitur, qui potest dicere Domino: Ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Numquid hac voce vtitur audis pecuniæ, honoris, potestatis? Multis non est satis Deum scire, & quidem pluribus. Tanti populi, tantæ nationes, tanti diuites paupertatem putant Domino seruire, & qui supra omnes est, illis exiguis & angustus est: illis non est satis Dei filius, in quo sunt omnia. Denique ille diues in Euangelio, cui dictum est: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus: Deum sibi non sufficere iudicauit. Denique & contristatus est, quasi pluris esset quod relinquere iuberetur, quā quod eligere. Ille ergo dicit, *Tuus sum*, qui potest dicere: Ecce omnia reliquimus, & sequuti sumus te. Apostolorum itaque vox ista est, nec omnium tamen Apostolorum. Nam & Iudas apostolus fuit, & in conuiuio Christi inter Apostolos recumbat. Dicebat & ipse, *Tuus sum*: sed voce, non corde. Venit & introiuit in eum satanas, & cœpit dicere: Non est tuus Iesu, sed meus est. Denique ea quæ mea sunt, cogitat: quæ mea sunt, in pectore suo voluit: tecum epulatur, & tecum pascitur: à te panem accipit, à me pecuniā: tecum bibit, & mihi tuum sanguinem vendit: tuus est apostolus, & meus mercenarius. Nō potest dicere sæcularis, *Tuus sum*, plures enim dominos habet. Venit libido, & dicit, Meus es: quia ea quæ sunt corporis, concupiscis: in illius adolescentulæ amore te mihi veditisti; in illius cōcubitu meretricis pretium pro te annumeravi, Venit auaritia, & dicit: Argentum & aurum quod habes, seruitutis tuæ pretium est: possessio quam tenes, iuris tui emptio, venditio libertatis tuæ est. Venit luxuria, & di-

cit: Meus es, vnus diei conuiuium, pretium tuæ vitæ est. Ille sumptus epularum, tui capitis licitatio, tui est summa contractus: & quod peius est, caro emptus es pretio, vilior cibo es tuo: pretiosior est vnus diei mensa tua, quàm totius temporis vita. Inter calices te redemi, inter epulas acquisiui. Venit ambitio, & dicit tibi: Planè meus es. Nescis quòd ideo imperare aliis te feci, vt mihi ipse seruires? Nescis quòd ideo potestatem in te contuli, vt meæ te subicerem potestati? An ignoras ipsi Domino Saluatori dictum esse ab huius mundi principe, cum ei ostendisset omnia regna mundi: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me? Ante ergo ipse subiicitur, qui alios vult habere subiectos. Veniunt omnia vitia, & singula dicunt: Meus es. Quem tanti competunt, quàm vile mancipium est? Quomodo ergo tu qui huiusmodi es, potes Christo dicere: *Tuus sum?* Respondebit tibi ille. Non quicumque dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: non quicumque dicit mihi, *Tuus sum*, meus est. Meus planè es, si vocem non redarguat conscientia, si sermonem tuum animus aut opera non refutent. Ego non nego meum esse eum qui ipse se non neget, aut certè si pro me seipsum sibi abneget. Nolo habere seruulum plurimis dominis seruiētem. Nam quomodo meus est, si mihi dicat verbo, *Tuus sum*: & operibus neget, & factis se diabolo adiudicet & obstringat? Non est meus quem libido succendit, quia mea est castitas. Non est meus quem cura spoliandi minores exagitat, quia mea largitio est. Non est meus quem aura mobilitatis inquietat, quia mea tranquillitas est. Non est meus vini crapula temulentus, illuue ambitionis impurus, gloriæ sæcularis cupidus, ebrius in periculum, qui non potest sobriæ moderationis seruare vestigium. Pax sum ego, litigare nō noui. Vt quid mihi eum de quo veniat diabolus, & dicat: Meus est? Nam mihi sua colla curauit, mea in illo plura reperio: nomen sibi tuum vendicat, & meum munus. Non est ergo Christi, nisi qui est alienus à crimine: non est Christi, nisi qui potest semper se Christi seruulum demonstrare. Nam si quis mutabilis est, vt ego, qui aut mœrore mutor, aut indignatione, non est Christi. Venit ira, & dicit: Meus est. ante horam meus erat, spero quòd iterum meus fiat. Venit tristitia, & dicit: Meus est. ante horam in mea possessione fuit, in meo iure: erigere animum præ mœrore non poterat, nec oculos leuare: & si triste aliquid acciderit, ad me illico reuertetur. Quis ergo est Dei, nisi qui potest dicere: Nihil mihi conscius sum? Ideo dicebat Paulus Apostolus, seruus Iesu Christi, quia nulli alij obnoxius tenebatur. Ego autem nunc Dei mei sum, nunc tristitia, nunc iracundiæ, nunc verbi otiosi: & ideo qui plures dominos habet, non potest dicere: Domine Iesu, tuus sum. Vnde arbitror etiam de huiusmodi dominis dixisse Paulum: Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cælo, siue in terra: nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Iesus, per quem omnia, & nos per ipsum. Verbi igitur totus erat Apostolus Paulus; ideo dicebat: Quoniam experimentū quaritis eius qui in me loquitur Christus. Ille ergo dicebat, Christi sum: & respondebat ei Dominus, Meus es. Qui verè dicit, *Tuus sum*: audit

Matth. 4.

Matth. 7.

1. Iuan. 3.

Luc. 9.

Luc. 16.

Tit. 1.

Ephes. 2.

1. Cor. 4.

Rom. 1.

1. Co. 8.

2. Cor. 13.

à Domino, Meus es. Deniq; Dominus ad Ananiam G cum mitteret eum ad sanandum Paulum, ait: Vade, quoniam vas electionis est mihi. Et quia perseueravit Christi esse, quasi impleto certamine coronam meruit inuenire iustitiæ. Rectè ergo propheta Dauid dixit: *Tuus sum*, qui semper in Deo mansit. Et qua ratione dixerit: *Tuus sum*, addidit: *Iustificaciones tuas exquisiui*. hoc est, nihil aliorum quæsiui, sed id solum quod tuum est desideravi. Alij quærunt mollitia pretiosa, ego solas iustificaciones tuas quasi quædam ferta iustitiæ. Alij domum ad domum, villam ad villam iungunt, quasi soli habitare possint in terra hac, & elementum volunt occupare commune: alij possessionem aeris ipsius vendicare: mihi in tuis iustificationibus omne patrimonium est. Nescio possidere nisi quod tui iuris est. In tuis eloquiis spiritalis mihi cura refulsit argenti. Mihi portio Deus est. *Tuus sum ego*, quia pars mihi hæreditatis non in auro, non in argento est, sed in Christo Iesu.

Me expectauerunt peccatores vt perderent me: testimonia tua intellexi.

Vt perderent me. Potest vox ista conuenire martyrio, in quo positus sanctus iam de iudicio persecutoris egressus dicat: *Me expectauerunt peccatores vt perderent me*. hoc est, adhibuerunt omnia genera pœnarum, omnes artes persuasionum, sed de proposito abducere nequiverunt. Vicit fides vitæ huius illecebram corporisque cruciatum, expectauerunt peccatores vt de me triumphum referrent: sed gratias Christo, qui mihi dedit de persecutoribus triumphare. Redite victi, qui sperabatis vos esse victores: redite deiecti, qui veneratis superbi. Vbi est mors victoria tua? vbi est mors aculeus tuus? Nô tua iam, sed nostra cœpit esse victoria: quia in te vincimus, in qua antea vincebamur. Bene ergo dicit martyr: *Me expectauerunt peccatores vt perderent me*. Post momentum, immò in corpore adhuc positus videt deducendum choros, angelorum gaudia. Qui enim super vnus peccatoris conuersione latantur, quanto magis in passione iustorum? Videt gloriam, & ait: *Me expectauerunt iusti, vt deducerent me*. Videt Dominum Iesum, & ait: *Me expectauit Christus, vt coronaret me*. Aliter qui vult intelligere: Multi, inquit, peccata persuadere, atque ex pectore fidem extorquere conati sunt mihi, aliud adulterium, aliud hominis necem, aliud oppressionem viduæ vel pupilli, aliud aliud, & putabant me suis retibus esse capiendum. *Expectauerunt me, vt perderent*, contagione peccati: sed ego non illecebris peccatorum mentem ad studio diuinæ cognitionis auerti, nec intentionem meam Domine à mandatorum tuorum ferie declinaui, sed intellexi testimonia tua. Si enim non intellexissem, peccatores me vtiq; illi perdidissent. Quæ intellexi vtiq; sensu, etiam operibus secutus sum. Neque enim nudus intellectus est, sed quem etiam facta testantur. Denique beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Ille vtiq; intelligit super egenum & pauperem, qui largitur pauperi. Nam quid prodest misereri inopis, nisi alimoniam eidem largiaris?

Omnis cõsummationis vidi finem: latum mandatum tuum valde.

Non possumus in omnibus vim Græci sermonis exprimere: maior in Græco plerumque vis & pompa sermonis est. τὸ λόγος dicitur Græcè, quod nos Latine & finem dicimus & cõsummationem. τὸ τέλος autem & consummationis ipsius finis est: sicut finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti. Habes scriptum: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Consummatio ergo sæculi, finis sæculi est: finis autè omnium Christus. Consummationes autem multæ. Est consummatio, & resurrectio ad salutem. Consummatum quoque opus, dicitur perfectum opus. Cõsummata malitia dicitur plena, id est, cui nihil desit ad studium & artem nocendi. Est cõsummatio hominis, & multæ consummationes, donec ad perfectum veniat. Legimus ergo & consummationem sæculi, legimus & finem. De consummatione sæculi supra posuimus exemplum, quam sequitur resurrectio. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Post resurrectionem cõsummatio: vnusquisq; autè in suo ordine, primitiæ Christus, deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt: deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum & potestatem. Ergo consummationem sæculi sequitur finis, iuxta Apostolum. Vnde colligitur quod sequatur finis omnem consummationem. Mundus in maligno positus est, vt dixit Ioannes: ergo & sæculum in maligno est; mundus plenus peccati. Consummauerat malitiam suam mundus, sicut consummauerat Saul, cuius videns cõsummatam malitiam Ionathas filius in Dauid propheta, eidem nuntiavit vt declinaret & fugeret. Est ergo consummatio malitiæ, consummatio peccatorum. Venit agnus Dei, qui tulit peccatum mundi, qui est Christus Iesus. Finis legis, principium & finis, & remissio peccatorum. Hunc finem cõsummationis vidit Propheta in spiritu, qui cõsummatum sæculi aboleret errorem, vidit sanguine eius diuersa omnium peccata mundari. Bene ergo dixit: *Omnis consummationis vidi finem*. hoc est, vidi consummati adulterij remissorem, vidi consummatæ luxuriæ atque lasciuia, consummatæ crudelitatis atque sauitiæ, omnis postremò flagitij per crucem suam delicta donantem. Est & etiam consummata virtus, consummata sapientia, cõsummata iustitia, sed habet finem. Finis omnium virtutum Christus, qui finis est legis ad iustitiam omni credenti. Vides quia finis est fidei? Bene ergo ait: *Omnis consummationis vidi finem*. Nunc quia consummationis finem agnouimus, agnoscamus quid sit: *Latam mandatum tuum valde*. Legimus quòd angusta sit porta per quam ingrediatur qui æternam vitam fructu adipiscuntur. Rara enim virtus, difficilis est passio tolerantiæ. Plures sunt qui sæculi huius spatio sa sectentur, qui dicant: Angusta & arta nobis est via quæ ad Dominum ducit: cõterimur in illa, relinquamus eam. Quomodo ergo dicit Propheta latam mandatum Dei, & valde latum? Ideo quia angustæ viæ latum mandatum necessarium est. Denique hic ipse Propheta ait: In tribulatione dilatasti mihi. Et iterum: In tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me in latitudine. Hæc latitudo mandatorum cælestium cor Prophetæ dilatabat, dilatabat & Apostoli.

Act. 9. 2. Tim. 4.

Esai. 5.

Psal. 72. Psal. 15.

1. Cor. 15.

Luc. 15.

Psal. 40.

stoli. Denique & ipse dicebat: Os nostrum patet ad vos, ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Dispensando enim cælestia mandata cor suum dilatauerat: & quod antè persecutionis perfidia coartabat, hoc Christi amplificauit gratia. Et qua ratione latum mandatum? Ne nos coartaremur angustiis mandatorum. Vnde ait: Non angustamini in nobis. Si hoc Paulus, quâto magis Christus, qui clausa referauit? Ergo dicit: Nolo coarteretur in me populus meus in angusto virtutum tramite, debet latitudo præcepti mei vianibus esse solatio, ne quis deficere possit aut cõteri. Ambulemus ergo in Dei mandato, quia satis latum est. Est enim latum mandatum sapientia, quæ in exitu canitur, in plateis autè siudicialiter agit. τὸ λόγος enim Græci sermonis est, quæ Latine dicitur latitudo. Dilatemus igitur cor nostrum, vt recipiamus apostolica vim sententiæ, quæ ait: Capite nos. Recipiamus ergo eius sermones in cor nostrum, induamus viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam. O homo quàm latus es, si ad amplitudinem præceptorum cælestium sinum mētis tuæ expandas? Quam latum mandatum est charitatis? Diligite, inquit, inimicos vestros. Omnes vtiq; affectu charitatis inclusit, qui non excludit inimicos. Quis enim videtur exceptus, cum recipiatur inimicus? Vnde Apostolus ait: Si fieri, inquit, potest, cum omnibus hominibus pacem habentes. Non potest hoc Iudæis dici, non gentibus, vt cum omnibus pacem habeat. Illi vix suos diligunt, Christiano etiam inimicos non licet non amare. Christianum cum dico, perfectum dico. In Christo enim plenitudo diuinitatis est: cuius nomē vocas, cuius vocabulum geris, interpretationem vocabuli perfectionemque cur refugis? Audi latum mandatum: Benedicite eos qui persequuntur vos, & nolite maledicere. Ille qui latum dicit esse mandatum, probauit supra, dicens: Illi quidem detrahebant, ego autem orabam. Quid orabas Dauid? dicito nobis ipse. Sed dixisti. Legi enim dicentem: Maledicite illi, & tu benedices.

In octonarium tertiumdecimum enarratio.

Mem.

Mem littera Hebræa tertiadecima sonat in Latini, Ex intimis, vel vt alij, Ignis ex vltimis. Et vtrumque non discordat a textu. Nam statim primum versus internorum viscerum charitatem exprimit, quæ vtiq; ex vltimis procedit medullis, & quodam nexu caloris implicatur ossibus. Deniq; in Threnis Hieremiæ textus litteræ huius hoc continet: Ex alto suo misit ignem in ossibus meis. Bonus ergo Deus qui nobis immittit vnde diligetes eum, meritum sub cõspectu eius inuenire possumus. Quem mittat ignem, ipse nos doceat. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur? Bonus ignis quem desiderat omnium Saluator accendi, cum præfertim ipsum Deum legerimus ignem esse, qui nostra peccata consumat, in intimisque pectoribus nostris diuinæ cupiditatem agnitionis infundat, vt ardeat in nobis cor nostrum cum legimus diuinum seriem scripturarum, si fortè aliquid quo aperiantur prophetica lectio occultata, intellectu assumamus spiritali. Hoc igne Cleophas cor suum disto.

S. Ambr. tom. 2.

cebat ardere, cum ipsi & socio eius Christus scripturas aperiret. De hoc igne dixit Dominus in libro Ezechiel: Ego recipiam vos in medio Hierusalem sicut recipitur argentum, æs, & ferrum, & plumbum in medio, &c. Et insufflabo super vos in igne iræ meæ, & constabimini in medio eius sicut constatur argentum in medio fornacis. Profunda in verbis vritatis videmus mytheria. Totum hoc spiritale. Quibus precibus emerget, vt veniat Dei verbum, intret Ecclesiã, fiat ignis consumens, vt exurat fœnem & stipulam, & quidquid est sæculare consumat? Graue plumbum iniquitatis, quod in plerisque est, liquefiat igne diuino, & ferreus quidam peccati rigor superno mollescat incendio. Meliorentur vasa aurea & argentea, vt omnis sapientium sensus, omnis sermo prudentium, flagrantium passionum calore recoctus incipiat esse protiosior. Bonus ignis charitatis, quo corpus omne Ecclesiæ in mutuum adolescit gratiã. Bonus ignis dilectionis, quo vnusquisque sanctus ad reuerentiam sui auctoris accenditur. Sed qui Deum diligit, non perfunctorie diligit, sed diligit legem eius, præcepta custodit, iustificat cor suum, non dictorum sonora prædicatione, sed studiofa imitatione factorum. Doceat igitur nos Deus quemadmodum sanctis suis ipse diligitur. Sic inquitis Propheta dicit:

Quomodo dilexi mandatum tuum, Domine, tota die meditatio mea est.

Diligentis circa studium cognoscendæ legis hæc vox est, quæ instruit perfectionem hominis, quam totus hic Psalmus informat. Et quoniã maximum mandatum in lege esse cognouit, vt diligamus Dominum Deum nostrum ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra: sui imitatione nos quoque, quos crudire studet, vult esse perfectos, dicens: *Quomodo dilexi mandatum tuum Domine*. Hoc ipso charitatis crescit affectu, quòd ipsum testem aduocat, cui munus dilectionis impenditur, nec speciem sed plenitudinem charitatis tali conuentione testatur. Hac vsus est Petrus: Tu scis, inquit, Domine quia diligo te. Sed qui diligit Deum, legem eius diligit, sicut Maria diligens filium, omnia verba eius in corde suo materno conferebat affectu. Diligens te, feci voluntatem tuam, scriptum est. Ideo commisit Christus Petro vt pasceret gregem suum, & Domini faceret voluntatem, quia charitatem eius agnouit. Qui enim diligit, ex voluntate facit quæ sibi sunt imperata: qui timet, ex necessitate. Iraque Domini operationes seruulorum suorum spontaneas probat, potius quàm coactas. Ideo ex seruus liberos facit, vt magis voluntatum nostrarum munera, quàm necessitatum obsequia conferamus. Non potest dicere Marcionita: *Quomodo dilexi legem tuam*: qui legem non suscipit. Non potest dicere Iudæus, qui legem spiritalem ignorat, & litteram legis nudam, non sensum legis intellectuq; meditat. Solus ergo dicit Christianus, qui multum iam legis cognitione profecerit, qui non pœnam legis pauido corde formidet, sed diuina mysteria veri Hebræi, veri sabbati, veræ remissionis intrepido mireretur affectu. Verè ergo diligit qui sine tristitia, sine timore, vo-

Gg

luntario potius studio quam coacto præcepta conseruat.

Super inimicos meos intelligere me fecisti mandata tua: quia tu es.

Cito probauit diurnæ meditationis effectum, quando intellexit super inimicos suos Domini mandatum. Sed quos habet inimicos Propheta, qui aut sui populi viros legitima debet charitate complecti, aut alienigenas euangelica prædicatione inuitare ad Dei gratiam? Feræ consortem naturæ suæ diligunt: quomodo dilectionem cõformis sui Propheta respuerit? Esse igitur iustam aliquã causam oportet qua ij quos significat, iure videantur inimici. Ea quæ sit, possumus inuestigare si meminerimus quia alibi idem iste dixit: Super inimicos tuos tabescebam, & iusto odio oderam illos. Istos ergo euangelica auctoritate suos inimicos dicit esse, quia inimici sunt Dei. Nam si is qui non relinquit parètes propter Dei nomen, non est Deo dignus: quanto magis qui diligit eius inimicos, acceptus Deo esse non poterit? Quos ergo inimicos habet? Si gentiles, quomodo super eos intellexit, quos prophético creditur spiritu prauidebat? Denique vt benedicat & ipsi Dominum, in superioribus adhortatus est. Et quæ magna laus, super eos intelligere qui metalla & saxa venerando, similem rigorem stuporis attraxerint? Quos igitur habet inimicos, nisi hæreticos? Ipsi enim sunt impugnatores fidei, veritatis inimici. Quos inimicos, nisi Iudæos? Ipsi enim sunt grauiores inimici, qui ex amicis facti sunt inimici. Super eos intelligit, qui legem spiritalem esse intelligit.

Quid ergo prodest lex, si finem legis ignores, si mysterium nescias, si sacramenta non noueris? Iudæis ex ouibus agnus occiditur pro celebritate paschali: nobis pro redemptione mundi vnigenitus Dei partus virginis immolatur. Quid proficiunt Iudæi, quod sanguine agni domos & postes suos illinunt? Nihil vtiq; quoniam ligna his aut saxa prodesse non possunt. Nobis proficit omne mysterium, qui abhorre credimus à gratia spiritali, vt habitationes nostras sanguine pecudis cruetemus, ora nostra cruore tingamus, sed corpora nostra sacramento crucis dominicæ consecremus, & confessione mortis Domini nostri Iesu Christi sanctificemus oris alloquia. Corde enim creditur ad iustitiã, ore autē confessio fit ad salutē. Quid prodest quod Hebræi aurē serui pertundunt subula, & præputia sui circumcidunt corporis? Non intelligunt penitus quid lex diuina discernat. Signa sunt ista, non veritas. Sed ille intelligit, qui cor suum spiritali circumcissione castificat, vt colluuiem omnem corporeæ labis emundet. Ille intelligit, qui subulam & aurem mentis vigore transcendit, & illam animam quam pertransiuit gladius ad reuelanda cordis occulta, perpetuæ præmio libertatis attollit: vel examinandis sermonibus sollicitè seruiens, quoscunq; virtutis suæ aure susceperit, mysterio sanctificat spiritali. Azyma sibi Iudæus quorãnis facere cõsuevit, & nescit se malitiæ esse fermentum. Sed qui intelligit quid sit, vetus expurgare fermentum, ne totam massam corrumpat: veterem hominem cū actibus suis expurgat, vt fiat noua cõspersio veritatis. Iudæo ista dicta sunt, & Christianus

audiuit: quia dum aurem suam ille subula pertundit, audire non potuit, vulneratam aurem gerens, non legis; sed stultitiæ suæ subula cruentauit aurem suam, illa audiendo quæ spiritaliter reuelantur. Perforauit aurem suã ferro. Maluit enim in ferrum quàm in verbum credere. Ideo Iudæus seruit, ideo liber esse non meruit, ideo nec completi temporis ei gratia suffragatur, quia plenitudinem temporis non recepit, quo filius Dei missus est ad salutem, & venit ad redemptionem factus sub lege, natus ex virgine, victor mortis, largitor resurrectionis. Magna ergo vulnus illi, cui Christus non resurrexit. O vulnus quod sarciri non possit, nisi fortè relinquat subulã, & sumat sibi gladiũ quo Christi nomen non refutet, vel quo corporalia à spiritalibus, vmbra à veritate distinguat: sumat Dei verbum, gladiũ bis acutum, & ex illo diuino ore doceatur, mandatum Domini præscriptum legis agnoscere, quod non temporalis habeat obseruantiam celebritatis, sed salutaria & sempiterna remedia succo gratiæ spiritalis infundat. Tota ergo die in lege meditare, non perfunctoria tibi debet esse transcurso. Si agrum emere velis, si mercari domum, prudentiorem adhibes, & quid iuris sit, diligenter consideras: & ne in aliquo fortè fallaris, tibi ipse non credis. At nunc tu ipse emendus es tibi, de tuo pretio tracta. considera qui sis, quod nomen habeas; quid acquiras tibi: non agrum, non pecuniam, non gemmarum monilia, sed Christũ Iesum, cui nulla possint pretia, nulla ornãmẽta conferri. Adhibe tibi consiliarios, Moysen, Esaiã, Hieremiã, Petrum, Paulum, Ioannẽ, ipsum magnũ consiliarium Iesum Dei filium, vt acquiras patrem. Cum his tractandum, cum his conferendum est tibi, tota meditandum est die. Sic meditabatur Dauid, & hæc erat illi sola meditatio. Nõ secularibus animus traducebatur illecebris, non pecuniaria coaceruandi patrimonij cupiditate flagrabat, non proferendi limitis, excludendique finitimi anxius curarum æstus, ab studio meditationis intentum reflectebat affectum. Quidquid poterat temporis dies habere, hoc totum sola sibi in lege meditatio vendicabat. Sed etiam hoc parum est diligenti, qui velit ad beatitudinis gratiam peruenire. Beatus enim die ac nocte meditatur in lege. Angustior dies est meditatione doctrinæ. Non tantus dies in tempore, quantus meditatus in lege. Vnde vide ne illud magis videatur significare, quod ei qui in lege meditatur, semper dies est, & lumẽ sine defectu quod nullæ tenebræ noctis interpolent. Alioquin, quomodo negligentior in processu operis declararet, quem diligentior in ipsis operis sui Propheta principiis esse voluisset? In die ergo meditatur legis & Euangelij prædicator. Et fortasse illi qui nouum non recipiunt testamentum, in nocte legerunt, & ideo nescierunt neque intellexerunt. Vnde etiam Saluator, ne nos legeremus in tenebris, admonet ambulandum in dei, dicens quia nõ offendit qui in die ambulat. videt enim gratiam lucis. Qui enim ambulat in tenebris, scopulum offensionis incurrit.

Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est.

Doctrinam

Doctrinam profitentur scribæ Iudæorum, quia legem & prophetas ipsi priores habere meruerunt. Sed illi profitentur docere, & non docent. Ei autem populo qui ex gentibus credidit, competit dicere: Super omnes docentes me intellexi: quia illi non intellexerunt. Respondet Iudæus: Vnde habuisti intelligere? Scriptum est: Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: seniores, & dicent tibi. Ego sum pater tuus, me interroga. Sed et si interrogaero, nõ respondebitis mihi, dixit Iesus: & ex illo noui respondere, & ex illo supra illos intelligo quod non intelligebant, quia testimonia didici, quæ illi non nouerant. Didici: Qui sequitur me, tollat crucẽ suam, Didici: Diligite inimicos vestros. Et ideo optat anathema esse Paulus pro fratribus genere, inimicis fide. Videretur inconueniens esse verediciã prophetali huiusmodi vsurpatio, eo quod præsumperit dicere quod super omnes docentes intellexerit, cum vel legem Moyses acceperit à Domino, & populo eius instituta tradiderit; Aaron sacrificiorum omnium decurso ritu sacerdotalem doceret disciplinam, Iesus Naue significauerit, quemadmodum circumcisio possit iterari, Samuel vnctionis propheticæ pariter ac regiæ sacramenta monstrauerit. Videretur, inquam, incõgrua præsumptio, nisi præmisisset superiora, quibus non immeritò super docentes intellexisse se comprobaret. Debit hanc asumere confidentiam, qui docebatur à Domino: & mādatur quo docebatur, Domini erat: & ipse Dominus, qui docebat. Meritò super omnes intellexit, quem docebat ipsa sapientia. Vnde & alibi ait, Beatus quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Ostendit igitur, quod diuinum est, homines docere non posse: & ideo qui docere præsumunt, nesciunt, sed agnoscit discipulus qui docetur. In quo? Propter donum scientiæ quod de Spiritu sancto fuerat consecutus. Moralis quoque suavis locus est, quod multi docentes sunt, qui id quod non intelligunt, docere se dicunt: & plurimi sunt discipuli qui studio suo assequuntur & industria quod non didicerunt à magistris. Denique ante nos quidam interesse dixit inter docentes atque doctores, fortasse hoc arbitratus, quia doctores sunt alieno iudicio ad hoc munus electi, docentes autem qui propria vsurpatione hoc sibi munus assumpserint. Sed cedant necesse est ei doctores quoque, quem testimoniorum meditatione cælestiũ doctrina Dei docentis imbuerit.

Super seniores intellexi, quia præcepta tua exquisiui.

Nec hoc quidem difficile, vt is quem Dominus docuerit, super seniores intelligat. siquidẽ Dei gratia erogata doctrina, maturitatem ætatis supergrediatur senilis. Cùm enim ætas senectutis vita immaculata sit, vtiq; doctrina vitæ immaculata senilem præstat ætatem. Denique excusanti Hieremiæ quod iuuenis esset, responsum est: Noli dicere, Iuuenis sũ. eo quod nõ æstimaretur iuuenis definitio, ne diuina, qui canam haberet prudentiam, quæ sanctificationis cælestis gratia reluceret. Verumtamen non mihi videtur se ipsum laudare Propheta, & præferre senioribus, cum legerit: Non te prætereat

narratio seniorum: & ipsi enim didicerunt à patribus. Nam & alibi Sirach dixit sapientia: Vbi sunt senes, non multum loquaris. Sed nouit quibus se præferat senioribus, inueteratis scilicet in peccato, & veterno impietatis, atque senio perfidiæ delirantibus. Isti sunt seniores plebis qui Dominum Iesum Pilato prædidi tradiderunt. Conuenerunt enim sacerdotes, & scribæ, & seniores, vt ait Marcus. Et iterum: Fecerunt sacerdotes concilium cum senioribus, vt eum traderent. Et aduersum Apostolos, in Actibus eorum, quod seniores Israel conuenerint, Petrus sanctus & Lucas Euangelista testantur. Non ergo senili derogauit ætati, sed voce populi iunioris, indocilem Dei vetustum illum dierum Iudæorum fore populum prophetauit, qui quod in iuuentute sua nõ acquisierit, & in senectute inuenire non potuit. Namque à principio frequentibus Dominum exasperauit offensis. Cuius igitur gratiam cum esset iuuenis non poterat emereri, huius aduentum senex non meruit agnoscere, huius donum tenere non potuit. Speciosum autem incanæ iudicium senectutis: & veterani consilij scientia, intellectus maturitate, non vitæ longæuitate præfertur. Exquiramus ergo mandata Dei, vt super seniores intelligamus. Fugiamus viam lubricam peccatorum, vt possimus præcepta custodire cælestia. Hoc enim declarant sequentia. Super seniore Esau intellexit Iacob iunior frater: quia cùm senior Esau prærogatiuam sibi benedictionis priuilegio ætatis exposcit, reliquit epulas mitiores, dum quærit agrestes. Profecto illo in venationem, iunior frater vestimenta eius accepit, & mihi tradidit populo nationũ, materno vsus consilio. Illam ergo sapientiã stolã quam habuit antea populus Iudæorum, induit me Rebecca. Stola eius bona, lex & propheta. Hac stola ille populus est nudatus, nos induti sumus. Induit nos mater illa Hierusalem, quæ in cælo sursum est. Accedimus ergo ad patrem, offerimus illi epulas mitiores, patientiæ cibos, misericordiæ lenitatem, intellectus suauitatem. Accipio benedictionem, præripio fratri seniori gratiam spiritali. Venit ille, irascitur: non inuenit quod accipiat. Mater occurrit, & pio nos hortatu informat. Residet penes me stola illa bonis in texta mandatis.

Ab omni via maligna prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua.

Verè dignus qui super seniores intellexerit, quandoquidem diuino est honoratus spiritu, vt seniores doceret nõ solum intellectus veritatem, verueriam peccati fugam, culpæque cautelam. Itaq; cùm fragilitas humana prona sit vt labatur non ad vnum affectibus malum, sed vniuersum toto vestigio feratur in vitium, & currentem cuncta in præceptis suscipiant probra: docet quemadmodum vitæ istius lubricam declinans semitam, itineris huius anfractus viantem implicare non possit. Prohibui (inquit) pedes meos à maligna via, hoc est, ab istius sæculi vanitate, quia saxulum in maligno positum est. Dubium quidquid est, & ancipitis effectus, hoc malignũ est, vt lux dubia, maligna dicitur: ita malignum est, quidquid admisceat malitiæ tenebras veritati. Reuoca ergo ab istius mudi lubrico pedes animi tui, &

Gg ij

Leuit. 19. A. B. 13.

Psal. 138.

Matt. 10.

Psal. 66.

Psal. 113. 1. Tim. 6.

Exod. 12. 1. Cor. 5.

Exod. 12. Habac. 2.

Rom. 10. Exod. 21.

1. Cor. 10. Hebr. 10.

Luc. 2.

Exod. 12. 1. Cor. 5. Galat. 5. Coloss. 3.

1. Cor. 5. Exod. 21.

Galat. 4.

Luc. 22. Hebr. 10. Hebr. 4.

19. 1.

Esaiæ 9.

Psal. 1.

Psal. 81.

Ioan. 11.

Ibid.

Rom. 3. Matth. 23.

Deut. 32.

Luc. 22.

Matth. 16. Matth. 5. Rom. 9.

Exod. 19.

Exod. 28.

Isa. 5. 1. Reg. 16.

Supra ver. 2.

Psal. 93.

1. Cor. 12. Sapient. 4. Hier. 1.

Ibid. Eul. 8.

Ecl. 32. Dan. 13.

Marc. 14. Marc. 15.

A. B. 4.

Ecl. 25. Psal. 94.

Ecl. 25.

Genes. 25.

Genes. 27.

Galat. 4.

Genes. 27.

Genes. 8.

Prover. 18.

1. Ioan. 15.

Ezech. 34. cant. 2. Psal. 109.

Ioan. 17.

Psal. 83.

1. Reg. 17.

Philipp. 2.

Luc. 14. & Esai. 61. Ioan. 6.

Supra.

Ioan. 12. prouer. 6. Ioan. 1.

Ibid.

Esai. 9.

Act. 12.

Act. 9.

2. Cor. 4. Math. 25.

3. Reg. 19.

recreamur ac reficimur, cum ea quæ scripta sunt degustamus, vel summo ore libata frequentius ruminamus. His pascuis grex Domini saginatur. Bona etiam Christi pascua, montes conuallium (nam & in his pascit Christus sicut capreolus aut hinnulus ceruorum) hoc est, in splendoribus sanctorum, qui sicut luminaria istius mundi sedula humilitate fulgentes, virtutum diuersarum præstant cacumine, & supra mundum meritis suis eminent. Isti sunt de quibus dicitur: De hoc mundo non sunt, sicut & ego non sum de hoc mundo: quia supra mundum sunt qui Christum sequuntur. Conuallis autem mundus est. Ideoque disposuit in cõualle fetus, eo quod in hoc mundo fetus sint lactymæque. Et prouidens Dominus disposuit in hoc mundo testamentum suum, vt magis hinc fleamus peccata nostra, quàm flenda feruemus. Pascua nostra etiã isti versiculi sunt, de quibus hodie tractaturi sumus, in quibus Dauid dicit: Pascebam oves patris mei: ostendens veram lucernam, docens humilitatem. In talibus pascuis verus Dauid, verus humilis, & manu fortis, qui non rapinam arbitratus est esse se æquale Deo, sed semetipsum exinaniuit, & homo natus per virginis partum, humiliavit se vsque ad mortem, oves patris sui diuina prædicatione pascebat, cum secundum scripturas suum probaret aduentum, cum quinque panibus & duobus piscibus quinque hominum milia satiaret. Hæc ergo nostra sunt pascua, hæc eorum qui possunt dicere: Quam dulcia faucibus meis verba tua. Hæc eorum pascua sunt qui dicunt:

Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lux semitis meis.

Pascitur os nostrum verbo, cum loquimur mandata Dei verbi, Pascitur & oculus noster interior lucernæ spiritualis lumine quæ nobis in hac mundi nocte præluceat, ne sicut in tenebris ambulantes, incertis titubemus vestigiis, & viam veram inuenire nequeamus. Intelligibilis enim pedum gressus, intelligibilis & lucerna, quia verbum Dei lucerna est. Nonne hoc in principio erat verbum apud Deum? Quomodo ergo lucerna est? Nonne hoc erat verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Quomodo ergo lucerna dicitur? Esaias clamat: Populus qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam. quomodo hinc dicitur lucerna? Sed videamus ne forte idem verbum Dei aliis magna lux sit, aliis lucerna. Mihi lucerna, angelis lux est. Petro lux erat, quando adstitit ei angelus in carcere, & lumẽ refulsit ei. Paulo lux erat, quãdo eunte ad persequendum populum Christianum circumfulsit eum lux de cælo, & audiuit dicentẽ sibi: Saule, Saule, quid me persequeris? Et magna quidem lux. Denique lucernæ Pauli lumẽ euauit, vbi diuinæ splendor lucis emicuit. Et verè lucerna est mihi Christus, quando is nostro ore recensetur. Lucet in limo, fulget in vase fictilibus ille quem habemus in vasis fictilibus. Lumen lucernæ est: mitte oleum, ne deficiat tibi lumen lucernæ. Et oleum non oleæ terrestres, sed illud oleum cælestis gratiæ quo vngentur propheta. Oleum tuum humilitas est, quo ceruicis nostræ dura mollescunt. Oleum tuum misericordia tua est, quo etiam collisa scopu-

lis peccatorum fouentur corpora. Hoc oleum vulnerato illi à latronibus descendenti ex Hierusalem, euangelicus ille Samaritanus infudit, qui videns eum, misericordia motus est, & alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum. Hoc oleum curat ægros. Misericordia enim à peccato liberat. Hoc oleum lucet in tenebris, si opera nostra luceant coram hominibus. Hoc oleum lucet in Ecclesiæ solemnitatibus. Denique quibus oleum non defuit, nec lumen fidei defecit, sed cum lampadibus in locum nuptiarum introire meruerunt. Quæ autem in vasis suis oleum non tulerunt, hoc est, non habuerunt fidem, non prudentiam, non misericordiam animæ in hoc cõstitutæ corpore, merito infidelitatis exclusæ sunt. Ideo & tu habeto semper lucernam ardentem, vel lucentem facem. Si enim neque lucerna, neque lampas tua luceat, stulta virgo diceris, nec introibis in thalamum sponsi tui superioris, sed remanebis in tenebris cæcitatibus, quasi qui oderis lucem, ne opera tua flagitiosa prodatur. Omnis enim qui malè agit, odit lucem. Habeto fidẽ, habeto prudentiam, vt semper habeas in vasis tuis oleum misericordiæ, deuotionis gratiam, quia prudentes acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus suis. Vngite o homines lampades vestras: cum ieiunatis, vngite caput vestrum. Infundamus mentibus nostris oleum, vt corpus nostrum lucidum sit. Luceat tibi semper lucerna verbũ Dei, luceat & lucerna corporis tui oculus tuus. Conscientia tua lucens bene in hoc corpore lucernæ lux est, quia ipsa est oculus tuus. Si purus oculus tuus, si conscientia tua munda sit, munda est caro tua. Si autem in te est tenebrosa conscientia tua, etiam corpus tuum cõscientiæ tuæ nocte tenebrosus erit. Lucernæ ergo & nos sumus toto operi corpore, vix aliquid exiguum habentes vnde lucere possimus. Denique & Ioannes lucerna erat, sicut dixit Dominus de eo: Ille erat lucerna ardens, & illuminans. Bona lucerna, quæ lumen accipiebat à Christo, vt lucere posset in hoc sæculo. Merito ardẽs, merito illuminans, qui erat nũtius Christi, illuminans prædicatione fidei pectora singulorum. Sed & istis lucernis dedit vt lux mundi essent, dicens ad Apostolos: Vos estis lux mundi. Ergo si gloria sanctorum nunc sicut lucerna, nunc sicut lux mundi fulget in hoc sæculo, quid dicimus de verbo Dei, quod & lucerna est pedibus meis? Et fortasse vbi non sunt tenebræ, non est lucerna verbum Dei, sed supra lucernam, quia lux est. Tenebræ iis non sunt qui vident lucem. Denique tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Et fortasse secundum legem lucerna est verbum Dei, secundum Euangelium lux magna est. Iudæis lucerna est, sed lucerna sub medio. Lucet lex, sed nõ videtur, quia operata eorum doctrina est & contagione vitiorum, & cæcitate perfidiæ: populo autẽ nationum lux est. Denique populo qui sedebat in regione vmbrae mortis, lux orta est eis. Aperi igitur fenestras tuas, vt splendor tibi magnæ lucis introeat. Paratum fac candelabrum tuum, vt lux tua non operiatur integumento corporis tui, & mensura terrenæ huius fragilitatis, sed supra mēsurā corporeæ infirmitatis animæ tuæ virtute præfulgeas. Aut si ad mēsuram teneris, vide ne deficiant ipsæ mensuræ, nec supereffluant: sed bonis

Luc. 10.

Marc. 6. Tob. 4. Math. 6. Math. 25.

Ibid.

Ioan. 3.

Math. 25. Math. 6.

Ibid.

Luc. 11.

Ioan. 5.

Luc. 1.

Math. 5.

Math. 13.

Math. 5.

Esai. 6. & Act. 28. Esai. 9.

4. Reg. 31. Levit. 24. Levit. 19.

Math. 5.

Exod. 27. Sap. 7.

Ibid.

Exod. 27.

1. Cor. 12. Philipp. 3.

Rom. 11. Ioan. 11.

Math. 16.

Math. 14.

Luc. 11. Luc. 12.

Exod. 27.

bonis feminibus sint contentæ. Non sit otiosus sermo tuus, non ferietur & vacet verbum tuum, ne fiat lucerna sub modio. Potens est Deus qui super candelabrum constituat lucernam tuam, vt luceat omnibus qui in domo sunt, & qui ingrediuntur vt lumen videant. Candelabrum principale nostrum est. Pone sermonem in principali tuo, & omnibus luceat qui ingrediuntur in Ecclesiam. Accipe & aliud candelabrum. Considera os tuum, considera & sermonem tuum. Nonne os tuum candelabrum est, & verbum tuum lucerna est, cum de ore tuo profertur? Hæc lucerna semper tibi luceat, hoc est, verbũ tuũ luceat, & numquam extingatur. Quæris vt doceã quomodo non possit extingui? Scriptum est: Lumẽ iusti semper inextinguibile est, lumen autẽ impiorum extinguetur. Hoc lumen erat lucernæ, quæ lucebat in tabernaculo testimonij, & hodie lucet in Ecclesia, vir sapiens. Hic est oculus Ecclesiæ, qui non dicit manibus, hoc est operantibus (cum sit quidem angustis opertus, sed non angustus ad intelligendum.) Non estis mihi necessarij. Ergo super candelabrum lucebat, vt dicebat: Nostra autẽ conuersatio in cælis est. Nam & Dauid tota mente iam conuersabatur in cælo, & adhuc tamen dicebat: *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Aut fortasse quasi bonus magister mihi præire cupiebat, vt lumen sequi discerem, & illius pedibus ambularem. Ostendit ergo mihi lucernam: hanc sequar in istius ignorantia tenebris, in istius corpore fragilitatis operimento constitutus, vt Christum sequens, nullum lapidem offensionis incurram. Errabat Petrus in tenebris ignorantia, negabat Christum esse moriturum, quia adhuc non videbat moriturum & resurrecturum esse pro nobis. Conuersus ad eum Dominus ait: Vade post me. Ostendit illi lucernam quam deberet sequi, post me, dicens. Sequitur verbum Dei confirmatus est: postea cepit inherere Christo, timens ne iterum aliquo laberetur errore. Nonne & ipse qui dicebat: *Lucerna pedibus meis verbum tuum:* ad hanc lucernam festinauit cum diceret in mari: Domine iube me venire ad te super aquam? Sed quia nõ sequebatur lucernam, motus est atque titubavit naturæ vehemētioris mole turbatus. Sequamur ergo lucernam hanc, & sicut in nocte ambulemus ad lumẽ. Multæ foueæ, multi scopuli in istius sæculi caligine non videntur. Præfer tibi lucernam quã Propheta monstrauit, vide quò debeas transferre vestigiũ, contuere vbi pedem ponere mentis internæ, per singulos cura sit gressus, nulli credas tuum nisi præunte lucernæ istius luce processum: nõ vbi putas quòd luceat, ibi gurgis est. videtur lucere, sed polluit: & vbi putas solidum esse vel siccum, ibi lubricum est. Sed & si lucerna tibi longius sit, sit ergo fides tibi itineris tui præuia, sit tibi iter scriptura diuina. Bonus est cælestis ductus eloquij. Ex hac lucerna accende & tu lucernam, vt luceat interior oculus tuus, qui lucerna est tui corporis. Multas habes lucernas, accende omnes, quia dictum est tibi: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes. Quia multæ sunt tenebræ, multæ sunt lucernæ necessariæ, vt meritum nostrorum in tantis tenebris lumen eluceat. Ista lucernas lex significauit semper lucere debere in tabernaculo testimonij, non illas quas lu-

dæi accendunt quotidie. Illæ sub vmbra lucent, & extinguuntur quotidie: quia quod faciunt, non vident: quod legunt, nesciunt: accipientes secundum litteram quod præcipitur secundum spiritũ. Tabernaculum enim testimonij corpus hoc nostrum est, in quo Christus aduenit, per amplius & perfectius tabernaculum, sicut scriptum est, vt per sanguinem suum intraret in sancta, & conscientiam nostram ab omni opere mortuo & labe mundaret, quò in corporibus nostris quæ suorum testimonio & qualitate factorum, cogitationum nostrarum abscondita & occulta tēstantur, lucernarum modo luceat nostrarum lux clara virtutum. Ista sunt lucernæ ardentes, quæ diè ac nocte in templo Dei lucent. Si templum Dei in corpore tuo seruas, si membra tua membra sunt Christi, lucent virtutes tuæ, quas nullus extinguit, nisi eas tuum crimen extinxerit. Hoc lumine castæ mentis, & piæ deuotionis solemnitate nostræ festa resplēdeant. Luceat ergo semper lucerna tua. Arguit Christus etiam eos qui vtuntur lucerna, si non semper vtantur, dicens: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes. Nõ ad horam exultemus in lumine. Ad horam exultat, qui audit verbum in ecclesia, & gaudet, egressus autem obliuiscitur quod audiuit, & negligit. Iste est qui sine lucerna in domo sua ambulat: ideòq; in tenebris ambulat, quia opera tenebrarum facit, in comessationibus & ebrietatibus, in cubilibus & impudicijs, in contentionibus & amulationibus, indutus vestimenta diaboli, non Christũ. Hæc sunt quando verbi lucerna non lucet. Numquam ergo negligamus verbum Domini, ex quo nobis omnium origo virtutum est, vniuersorumque operum quidam processus. Si membra corporis nostri sine luce operari rectè non queunt (nam pedes vacillant sine lumine, & manus errant) quanto magis ad verbi lumẽ dirigenda sunt animæ nostræ vestigia, atque mentis incessus? Sunt & manus animæ quæ bene tangunt (vt tetigit Thomas dominicæ resurrectionis indicia) si verbi præsentis nobis lumen luceat. Hæc lucerna accensa sit in omni verbo, in omni opere. Ad hanc lucernam gressus noster forensis internusque moueatur. Sed iã progrediamur ad cætera, & fiat *pedibus meis lucerna verbum Dei, & semitis meis lux.* Pedibus lucerna satis ad ambulandum, sed semitis non est satis ad illuminandum: idẽ verbum tamen & pedibus lucerna est, & semitis lux est: quia idem vnigenitus Dei filius & delinquentibus aduocatus, & remunerator est fortibus, peccatorum remissor, præmiorũ largitor. Itaque cui lucerna fuerit verbum Dei, huic quocũque pergat, luceat semitæ, sicut lucebant sancto Dauid: & ideo quasi in lumine ambulans dicit:

Iuravi, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.

Vox ambulantis in lumine est cū auctoritate dicere: *Iuravi, & statui.* Qui enim statuit, non mouetur, nõ metuit ne cadat: quia plus est statuere, quàm stare. Stat igitur Dauid mētris statione fundatus, nec timet ne in his mundi tenebris possit errare. Si enim metueret, nõ iuraret: si trepidaret vtrũ diuina posset custodire iudicia, nõ cum iurifuradi statueret sacramento: Nemo bene iurat, nisi qui potest scire quod

iurat. Iurare igitur, iudicium scientiæ, testimonium conscientiæ est. Et bene iurat, qui ad lucernam verbi pedes suos dirigit, qui lucē in semitis suis cernit. Lux tibi præeat, si iurare disponis: id est, cognitio veritatis præcedat, ut vinculum sacramenti tibi non possit nocere. Vbi religio sanctior, ibi fides veritatis est plenior. Denique ideo Dominus qui venit docere paruulos, imbuere nouos, firmare perfectos, ait in Euangelio: Nō iurandum omnino. quia infirmis loquebatur. Denique non ad solos Apostolos loquebatur, sed ad turbas. Voluit enim te non iurare, ne periures. Et addidit: Non iurare neque per cælū, neque per terram, neque per Hierosolymam, neque per caput tuum, per hæc videlicet quæ subiecit non sunt tuæ potestati. Iurauit Dominus, nec poenitebit eum. Iuret ergo ille quem sacramenti sui poenitere non poterit. Et quid iurauit Dominus? Quia Christus in æternum sacerdos est. Numquid incertum, numquid impossibile erat quod iurauit Dominus? Numquid poterat esse mutabile? Noli ergo vsurpare exemplum sacramenti, qui implendi sacramenti non habes potestatem. Quid igitur iurauit Dauid? *Custodire iudicia iustitiæ Domini.* In nullo videlicet iam perfectum, iam instructum diuinæ iustitiæ mouebat iudicia. Quāti mouentur cū vident iustum aliquē orbatum liberis, dispendiisque frequentibus ad vltimā egestatis deductum necessitatem, ut ipsa alimētorum subsidia habere non possit, fractum agritudi-
ne graui, & perpetua debilitate vexatum, ut obire nequeat comunis officia naturæ? Sed qui firmus est, non mouetur, & is magis intelligit iustitiam Dei prædicandam, quia corripit Dominus quē diligit. Numquid nō frequentius corripitur filius quā seruulus? Iniusta ergo pietas patris, magis quā Domini severitas? A superioribus exercet pater filium, quā dominus vernaculum. Sed dura patris nō æstimantur impartita flagella, quia vult filium meliorem esse quā seruulum. Eruditio ergo plena iustitiæ est. Orbatus est sanctus Iob liberis suis, in quos Dominus potestatem diabolo dedit. Numquid iniustus Deus? Absit. Immō iustus, quia probaturus iustum suum, per huiusmodi exercitia in quibus eius est probata patiētia, magis dignum qui probaretur, effecit. Quo enim clarius meritum coronati, hoc vberior iustitia coronantis. Nudatus est facultatibus cū diues esset, & hæc Deo subiit permittente dispendia. Non erant pecuniæ iam damna, sed vitæ, cū deesset alimonia ademptis omnibus. Quis accuset iustitiam Dei, cū Iob si non omnem amisset pecuniam, nō tantam inuenisset gratiam? Athletam suum nudū vngere voluit Deus oleo patiētiae, ut & subeundo faceret certamine fortiorē, & emere-
ndo præmio digniorem. Perfusus totum corpus vlcere graui sedebat in stercore, radens saniem sæuis vlcerum vibicibus defluentem: & hoc permittit Domini diabolus intulerat iusto viro. Videretur vicisse sibi diabolus, nisi accepta quam poposcerat potestate, esset etiam ipse superatus. Quid igitur fuit illa tentatio, quid in ipsa facultatum, desitutio filiorum, tolerantia vulnere, nisi exercitium fidei, insigne patientiæ, eruditio gloriosa virtutis, confessio plena victoriæ, ut qui ante contradicentem habebat diabolū, postea non haberet? Nemo ergo dura pu-

ter esse, quæ iusta sunt. Non videbantur dura ei qui poterat dicere, Nudus natus sum, nudus exibo. Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. Benedicit enim Dominum iustus cū laborat, peccator cū luxuriatur. Non ergo ex infirmitate nostra vis æstimanda iustitiæ est, qui durū putamus esse quid quid per imbecillitatē animi ferre non possumus. Tolle persecutiones, & martyres defunt. Sed & persecutores Deus atque potestates sæculi est passus assurgere, ne deessent qui vincerent Christo. Quis tunc non dixit infirmus: Domine cur dedisti plebem tuam in potestatem persequētium? Sed quis hodie neget beatiores illos esse qui passi sunt, quā illos quos nulla vexarunt supplicia persecutorum? Iustus ergo oprat probari, tentari non timet. Qui enim statuit custodire iudicia Dei, non timet tentationes. Vbi statuit, nisi in corde? Illic enim radicati & fundati esse debemus, non fluitantes, neque mobiles omni vento doctrinæ. Intus ergo statuamus in corde nostro, in pectore, in animo, ut nobis fiat illud propheticum: Cogitationes iustorum semitæ. In his semitis bene ambulat iustus: ideoque dicit: Proba me Domine, & tenta me. Denique hoc loco auctoritati respondens suæ, qui iurauerat & statuerat custodire iudicia iustitiæ Dei, probari se voluisse dicit, qui humilitatem subeundam credidit esse pro Christo: Ideoque ait:

Humiliatus sum nimis Domine, viuifica me secundum verbum tuum.

Non solum humiliatum, sed etiam nimis humiliatum se esse gaudet. Beatus qui gloriatur humilitate magis quā potestate. Potestas decipit, humilitas non destituit. Bona humilitas, quæ etiam in Christo laudem virtutis inuenit. Hanc in illo plus veneror quā creationem: quia creati ad laborem sumus, redempti ad quietem. Denique ipse aduocās populos ad misericordiam suam, de humilitate propria gloriatur, dicens: Palam factus sum non quærentibus me, apparui iis qui me non interrogabant. Et alibi: Scapulas meas dedi in flagella, maxillas meas in palmas, faciem autem meam non auerti à confusione sputorum. Rectè ergo Dauid humiliare se voluit, ut tribulationum Christi in se ipso quod deesset impleret. Potest & ipse hoc ex sua persona per os Dauid locutus dixisse, *Humiliatus sum nimis*: qui dixit in Euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiā. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris. Discamus ergo ab eo, qui docere nos voluit quod proficeret ad salutem, & nobis dicit, Discite à me. Non est mediocre quod dicit, Discite: sed addidit, A me discite. Non facile potest quisquam humilitatem docere inflatus, quamuis sit humana præditus sapientia, mens enim inflatur quam superbia carnis extollit. Et qui paupertate cōtentus est, non est cōtētus iniuria: & qui potest ferre verberum poenas, exagitur verborum contumeliis: & qui potest administrationem contemnere, dolet sibi aliquem honorificentia esse prælatum. Grande est in omnibus humilitatis tenere mensu-

Math. 5.

Ibid.

Psal. 109. Ebr. 7.

Psal. 72.

Ebr. 12.

Iob. 1.

Iacob. 1.

Iob. 2.

Ibid.

Eul. 10.

Philip. 2.

Psal. 50.

4. Reg. 20.

Gen. 37.

Psal. 114.

1. Reg. 18.

1. Reg. 19.

Psal. 114. 2. Reg. 12.

2. Reg. 24.

Ibid.

Ibid.

Supra.

Iob. 1.

Psal. 25.

Ephes. 4. Prou. 12. Psal. 25.

Iob. 5.

Esaia 67.

Esaia 58.

Coloss. 1.

Math. 11.

Ibid.

Coloss. 2.

mensuram. Superbia hominem prima deiecit. Quapropter dum plus volumus, etiam quod minus est solemus amittere. Bona humilitas, quæ nihil appetendo, totum quod contemnit adipiscitur. Ipse enim Dominus Iesus se humiliavit, ut nos eleuaret, & humiliavit vsque ad crucem: propter quod exaltavit illū, inquit, Deus, ut in nomine eius omne genu flectatur. Quanta fecit Dominus, audeo dicere, & nō flexi ei genu: Sed flexi ei postquā se humiliavit. Sic enim, hoc est, per humilitatem, per crucem sibi Ecclesiam congregauit. Dauid rex erat, incerta & occulta sapientiæ sibi patefacta testatur, & ideo se magis humiliabat. At verò Ezechias cecidit ab altitudine cordis sui. Ille laudabilis rex, qui de obsidione, de egritudine beneficiis Domini mirabilibus est liberatus, cecidit per superbiam, & gratiam meriti superioris imminuit. Quid fuisset Ioseph, si humilis non fuisset? Sciuit sibi ipse obfuisse, quod prælatus erat fratribus: etiam pius amor miseriæ prælationis inuenerat. Prælatio armauit fratres, humilitas conciliauit extraneos. Prælatio concitauit germanos, humilitas regem subditū fecit: ut verè quasi ex persona Ioseph dictum putemus, quod hic ipse supra dixit: Humiliatus sum, & saluū me fecit, quamquam si consideremus quæ iste tolerauit, ex persona sua eū dixisse reperiemus. Nam Golia superato occurrerant iuenculæ psallentes: Saul in milibus, Dauid in decem milibus. Commotum est fel regis, & quærebatur eum occidere: & humiliavit se Dauid ante Ionathan filium regis, & conuertit eius affectum, ut quem successorem patrii regni poterat habere suspectum, eundem aduersum studia paterna seruaret, dicens patri: Quid peccas in sanguinem innocentis? Et id voce extorqueret inuito, quod non mereretur occidi Dauid. Rectè ergo ait: Humiliatus sum, & saluum me fecit. Et iterum cū ad eū propheta venisset, & indignationem Domini in causa Bethsabæ mulieris denuntiasset, humiliavit se, & ait: Peccaui Domino. Et dixit Nathan ad eum: Quoniam poenituit te, abstulit Dominus peccatum tuum, nō morte morieris. Bona igitur humilitas. Deniq; humiliatus est, & saluus factus est. Et alio loco cū propter numeratum populum Dominus esset offensus, & mississet prophetam Gad, qui regi Dauid diceret: Elige tibi quid velis fieri, triennio famem super terram, aut tribus mensibus fugere te à facie inimicorum tuorum persequentium te, aut fieri triduo mortem in terra; respondit Dauid: Angustiæ sunt mihi hæc tria; sed magis incidam in manum Domini, quoniam magna est misericordia illius valde, quā in manus hominum. Et cū dedisset Dominus mortem in Israel à mane vsque ad horam prandij, septuaginta milibus hominū mortuis, respexit Dauid ad Dominum: & cū vidisset angelum ferientem populū, ait: Ecce ego qui peccaui, ego pastor malè feci: & isti in hoc grege quid fecerunt? Fiat manus tua in me, & in domū patris mei. Et propitiū factus est Dominus, cū sacrificium reconciliationis ei esset oblatum. Bona ergo humilitas, quæ regem plebēque serua-
uit. Itaque reconciliato Domino, ait Dauid: Bonū mihi quod humiliasti me. Bona ergo humilitas, præsertim si adiungatur ei deuotio voluntaria. Ideoque se viuificari secundum verbū petiit, ut secundum

verbum viuat, & omnia cum ratione faciat, non secundum carnis voluntatem. Vnde mysticum illud etiam moraliter accipi potest: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum. omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et tu imitator esto Dei. Quomodo imitator? Nūquid cælum potes facere, aut terram, aut mare? Non vtiq; sed ut omnia per verbum facias, nihil sine verbo: omnia cum ratione, nihil sine ratione: quia non es irrationabilis ò homo, sed rationabilis.

Voluntaria oris mei comproba Domine, & iudicia tua doce me.

Qui se humiliat, viuificatur secundū promissum Domini: qui viuificatur spiritu Dei, voluntarius est minister. Plurimum enim refert vtrum ex voluntate quid facias, an ex necessitate quod placeat Deo. Denique voluntarius minister habet præmiū, cōtūctus dispensat obsequium, sicut Apostolo dicente cognouimus. Scripsit enim: Væ enim mihi est si non euangelizauero. Si enim volēs hoc ago, mercedem habeo. Si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Vide voluntarium executorem cælestis arbitrij. Liber erat ex omnibus, & omnium seruus est factus, voluntate vtiq; non necessitate, ut plurimos lucraretur. Is quidem qui legis vinculo teneretur, quasi sub lege esset, se exhibuit, cū sub lege nō esset, ut eos seruaret qui sub lege viuebant. Infirmis infirmus factus est, ut infirmos assumptione infirmitatis propriæ sustineret. Omnibus verò omnia factus est, non legitima necessitate, sed voluntatis obsequio. Aperuit mihi huius altitudinem cōsiliij in epistola ad Philemonem scripta, quia quod ipse esset, alium esse vellet, ut voluntate potius quā necessitate detulisse Domino videretur. Itaque pro Onesimo interueniens sic ait: Tu autem illum ut mea viscera suscipe, quem ego volueram mecū detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Euangelij: sed sine consilio tuo nil facere volui, ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Quā sedulus suasor, qui cū esset vas electionis diuinæ, consortium consilij non dedignabatur alieni, ne alterum fructu voluntatis propriæ defraudaret. Rectè ergo Dauid ait quasi propheta: *Voluntaria oris mei comproba Domine.* oris sui offerens Domino sacrificium voluntarium; eo quod ut apis illa prophetica bonos flores colligere ore consueuerit, fauos ore fingere, mella ore componere, & ex herbis suauius ore natos legere, quæ cū sit, inquit, robore infirma, sapientiæ prælatione substantiæ suæ producit ætatem. Quod sit istud voluntarium oris sacrificium, recognosce. Immola, inquit, Deo sacrificium laudis. Expectat Dominus voluntarios ministros, Denique in libro Esaia dicit Dominus: Quem mittā? Vtiq; seruolo suo poterat imperare, quem dignum qui mitteretur inuenerat: sed maluit eū spontaneæ oblationis non fraudare mercede, qui ut ipse se offerret, præstolatus est. Et quamuis eius sciret affectum, expectauit tamen vocē, ut cumlaret gratiam. Vnde se offerens Esaia ait: Ecce ego, mitte me. & sic postea missus est ad populum. Ideo

Ios. 1.

Psal. 53. 2. Cor. 9.

1. Cor. 9.

Ibid.

Philom.

Ibid.

Ast. 9.

Proverb. 6. Virgilius lib. 4. Georgic.

Psal. 49. 1. Petr. 3. Esaia. 6.

Ibid. Rem. 10.

de eo dictum est: Quia Esaias audeat & dicit. Etenim quasi volutarium organum vberiore spiritus sui gratia Christus impleuit. Nec otiose hoc positum puto, quia voluntaria oris sui placere desiderat Domino. Multi prophetæ, sed non in omnibus oris voluntaria placent. Excusabat Hieremias, dicens: Quis es dominator Domine? Ecce nescio loqui, quia iuuenior sum ego. Et dixit ei Dominus: Noli dicere, quia iuuenior sum ego: quia ad omnes ad quoscumque misero te, adibis: & secundum omnia quęcumque mādauero tibi, loqueris. Verēcundē propheta ætatem corporis prætendebat: ne exequēdis cælestibus imperatis impar esse adoleſcentia deprehēderetur. Sed Deus, vt qui morum magis quān annorum iudicaret ætatem considerandam, & iuuenili corpore maturitatem robustā sapientiæ in suo seruulo præuideret, ait: noli dicere, iuuenior sum ego, hoc est, prohibuit eum iuuenilis ætatis contemplatione vires suas perpendere, cui fides caniciē sapientiæ ministraret. Et iterum in posterioribus cum dixisset idem Propheta: Seduxisti me Domine, & seductus sum. Et dixi: Non nominabo nomen Domini, & non loquar in nomine eius vltra: addidit: Et factus est in corde meo vt ignis ardens, flammans in ossibus meis: & dissolutus sum vndique, & ferre non possum. Aduertimus igitur quod iis etiam qui aut excusandum officium suum, aut certa aliqua causa negandum putauerint, Dominus noster aut ratione persuadeat, aut cupiditate prophetiæ reuelationis inspiret, vt ad subeundum officium voluntate concurrant, non necessitate concendant, quod merces ad eos integræ deuotionis possit plenior peruenire. Prophetauit & Caiphas, quia expedit vnum hominem mori pro populo: sed hoc volutarium oris ministerium non erat, quia loquebatur inuitus: denique quid diceret, nesciebat. Quæ ergo volutaria oris sui Domino Dauid placere desiderat? Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quān habitare in tabernaculis peccatorum. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Aperiam in parabolis os meū, loquar propositiones ab initio seculi. Parauit lucernā Christo meo. Corpus suū, quod erat ante limosum, & cæno hæreditariæ colluuiōis obstructū, vt oleū spiritale recipere posset, Christo parauit, vt luceat. Christo lucebat Petrus, cum diceret: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Christo lucebat idem cū diceret: Sane te Dominus Iesus. Christo lucebat martyr lucerna, qui pro Christo subire martyrrium. Christo lucebat Dauid, qui poterat dicere: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deū viuū. Christo parauerat mentem, cum de eo à quo frequenter ad mortem fuerat appetitus, diceret: Non mihi contingat à Domino, si fecero hoc verbum Domino meo, Christo Domini iniicere manū meam: cum maiorem haberet causam tuendæ salutis suæ vt occideret persequentem, qui etiā alios qui suadebant inimico non esse parcendum, quem Dominus iuxta promissum suum, in manus ipsius tradidisset, ab eius necandi cupiditate reuocabat. Christo lucebat Propheta, cum de eo qui patris domum turpi maculauerat incestu, qui patris salutē parricidalibus præliis appetebat, pius tamen pater diceret

ad prælium profecturis: Parcite filio meo Abeſſalō. Tacebat improbitatis scelus, pietatis autem gradū, & nomen necessitudinis præferrebat, vt pugnaturi non aduersarij regis, sed filium cogitantes, dolorem læsæ pietatis inhiherent. Et post mortem eius operuit faciem suam, & voce magna clamabat, dicens: Filius meus Abeſſalon, filius meus. Hanc vocem parricida non meruit, sed Christi prophetabat gratiam. Didicerat Propheta de Christo bonus esse pater, qui bono filio seruebat. Denique ideo dicebat: Et iudicia tua doce me: quia iudicia Dei sicut abyssus multa: & inscrutabilia, vt Apostolus dicit. Ideo non poterat ea nisi Christo docente cognoscere, quia vnus magister omnium Christus est. Hæc autem Christi iudicia sunt, vt iis qui nobis insidiat fuerint, noverimus non vicem iniuriæ rependendam, sed pro iniuria magis deferendam gratiam. Denique maledicentibus non remaledixit, percutientes nō repercuſsit, sed magis etiā crucifixus pro persequentibus se piæ intercessionis apud patrem auxilium deferebat, dicens: Pater, dimitte illis, nō enim sciūt quid faciunt. Hæc igitur quisquis spiritualiter intellexerit, & fecerit legis iudicia, remuneratione donatur à Christo. Sed quis iudicia Dei docere potest, nisi qui animam suam semper intenderit ad Dominum? Qui potest dicere:

Anima mea in manibus tuis semper, & legem tuam non sum oblitus.

In manibus tuis. Aliqui habent: Anima mea in manibus meis semper: hoc est, in actibus meis; hoc est, in operibus meis. Quamuis in periculis positus dicit iustus ad Dominum: Propter te quotidie morior, quotidie periclor: periclor ab insidiatore, periclor ab obreſcitatore, periclor ab iis quos arguo, quos reuincō, periclor pro veritate atque iustitia: propterea in manibus meis anima mea; ego tamen nec periculis territus, tuæ legis oblitus sum. Sed quia plerique habent: Anima mea in manibus tuis semper: hoc latius explanandum arbitror. Scit Propheta, scit vbi anima suæ præſidiū locet, vnde opem speret, in manibus Dei constituitere vult animā suā, quia cor regis in manu Dei est. Quicūque propriū corpus subegerit, nec eius passionibus turbari animā suā rector sui congrua viuacitate permisit, is bene regia quadā potestate se cohibēs, rex dicitur, quod regere se noverit, arbiter sui iuris sit, ne nō captiuus trahatur in culpā, nec præceps feratur in vitiū. Huius anima nō perit in æternū, nec quiscūq; rapit eam de manu patris omnipotētis aut filij. Manus enim Dei quæ solidauit cælū, quos tenuerit non amittit. Quæ sint igitur istæ manus, consideremus. In Canticis habes: Læua eius sub caput meū, & dextera eius complectetur me. Hæc loquitur sponsa de Christo, anima de verbo Dei. Christus autē idem est verbū Dei atque sapientiā. Beata ergo anima quam cōplectitur sapientiā. Magna est sapientiā manus, magna dextera, totā cōplectitur animā. Tota enim munita est, quæ desponsata Dei verbo est. Plenitudo enim sapientiæ, timere Deum. Quæ ergo Deum timet anima, pleno se munit ipsa præſidio, mittit sapientiā læuam suā sub collum eius, dexteram autem in complexum eius. Vtrumque quidem brachium eius ad vtilia extēditur,

Hiera. 1.
Ibid.
Hier. 20.
Ibid.
Ier. 11.
Psal. 83.
Psal. 84.
Psal. 77.
Psal. 131.
Eccl. 3.
A. 9.
Psal. 83.
2. Reg. 24.
1. Reg. 13.
2. Reg. 15.

tur. Habent tamen propria sua singulæ manus: sapientia in dextera longitudo vitæ est; in sinistra autem diuitiæ & gloria. Bonis utique manus vtraque dotata est dotibus. In eo tamen habent varietatē sui muneris, quod & præſentia & futura tempora comprehendunt, vt læua præſentium remuneratrix, dextera futurorum sit. Possumus hoc etiam de propheta sancti patriarchæ Israel cognoscere. Nam cum dexteram suam posuisset super Ephraim, sinistram autem super Manassen, & conuertere eas Ioseph ætatum consideratione voluisset, vt dexteram patris super caput Manasse senioris filij collocaret, noluit, & dixit: Scio fili. & hic erit in populum, & hic exaltabitur; sed frater iunior maior illo erit. In quo maior? In eo utique quia benedictione prælatus est, dicentibus: Faciat vos Deus sicut fecit Ephraim & Manassen. vel quia semen eius multitudo gentium sit, quæ in hoc sæculo laborem elegit, credēs in Dominum Iesum, vt consolationem habeat futurorum. Manasses autem semen, est populus obliuionis, qui proprium oblitus auctorem, exaltatus ad tempus in hoc sæculo, est daturus in reliquum pœnas graues, quia Deum suum & Dominū denegauit. Hoc ideo diximus, vt probaremus ea esse potiora, quæ futura sunt. Denique læua sapientiæ sub capite sponsæ est, dextera autem superior, quæ totam complectitur sponsam. Itaque illa quasi fulcrum est quietis præſentis, quo anima innixa requiescit. Habet vbi reclinet caput suum; quia in læua sapientiæ sunt diuitiæ & gloria. Ad tempus hæc demulcent, & ex parte folatio sunt. Et ideo filius hominis non habebat vbi caput suum reclinaret, quia cum diues esset, pauper factus est: nec gloriam aliam quam istius seculi requirebat, quia venerat non vt in portione, sed vt vniuerso humano generi subueniret, dicens: Mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato? Hoc est totum, non vt facultatum collatione ditaret, non vt honorum insignibus, non vt gloriæ sæcularis cumularet augmento: hæc enim non habent beatitudinis & gratiæ plenitudinem: sed totū, hoc est, quod longitudinem vitæ complecteretur æternæ. Neque enim communis vitæ similis vita in dextera est sapientiæ, sed longitudo vitæ est, vt qui accipit vitam à sapientia, non exiguitatem vitæ, sed perpetuitatem, & æternitatis longitudinem adipiscatur. Bonus amictus æternitas vitæ. Hoc pallium cælestis sponsæ custodes murorum voluerunt auferre, quo primus homo fuerat exutus: sed anima Deo deuota quæsitum diu tenendo, & non dimitendo dilectum, pretioso charitatis diuinæ se vestiuit inuolucro. Beati igitur qui tali pallio vestiuntur, & amictū huiusmodi legis obseruatione meruerūt, quia non sunt legis oblitū, sed quæ erant legis operati sunt. Nam qui præter legem agit legis oblitus est. Et ideo hæc anima candida ascendit è terris, quia fulget amicta veste sapientiæ, & dicunt de ea virtutes illæ quæ portas cæli custodiūt: Quæ est hæc quæ ascendit candida, innitens super fratrem suū? Quomodo ea quæ posuit caput suum super læuam sapientiæ, vt aperiret manus pauperi ad subueniendū inopi: partitis aut derelictis sibi, non inuasit atque direptis diuitiis vteretur, quæ gloriæ cupidā bonis cam operibus acquisiuit, non inani sæcularis iactantia

ambuit dignitatis. Hoc est enim caput suum, & quoddam sensuum principale supra manum constituitur sapientiæ. Ea, inquam, anima meritis ascendit albenibus ex isto vitæ huius (vt habent plerique) deserto, ad illum florentem semper locum iucunditatis æternæ. Istæ sunt virtutes quæ & in Esaiæ libro loqui dicuntur? Quis est iste qui aduenit ex EDOM, rubor vestimentorum ex Bosor, sic speciosus in stola? Istæ, inquam, sunt quæ mirantur ex isto confragoso scopulosōque deserto aliquam ascendere animam posse sine magnorum labe vitiorum: & ideo gratulantur repertam quæ vestimenta innocentie naturalis non polluerit atramento insipientiæ sæcularis, sed magis sapientiæ spiritualis & gratiæ candore mundarit. Dicit ergo ea anima iā secura, iam læta:

Posuerunt peccatores laqueum mihi: sed à tuorum mandatorum non declinaui semitis.

Digna vox relinquentis hoc sæculum, eo quod retia persequentium, & insidiatorum laqueos euaserit. Vox digna martyribus, quibus multa supplicia proponebantur, multa etiam offerebantur præmia, vt à martyrij studio vel terrore pœnarum, & tenuæ mortis horrore, vel præmiorum reuocarentur illecebra. Grauis laqueus proſcriptionis, qui sæpe frangit sanctos inopiæ deformitate, quos mortis formido non fregerit: laqueus alius in cædij laqueus carceris, diuturnique supplicij. Grādis laqueus cum diuitiæ promittuntur, cum honores, cum amicitij tyrannorum. Qui ergo hæc euaserit, & ad martyrrium peruenire potuerit, rectè dicit: Posuerunt peccatores laqueum mihi, sed à tuorum mandatorum non declinaui semitis; cui despicienti præſentia, futura quærenti, regnum cæleste diuinitatis tuæ promissione reseratum est. Qui sunt isti peccatores, qui posuerunt laqueos? Aperuit tibi Apostolus auctorem omnium peccatorum, & demonstrauit, dicens: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli. Aduertis laqueum diaboli esse diuitias, quem tetendit etiam Saluatori. Sed ille qui nihil habuit quod posset princeps istius mundi veniens suum dicere, laqueorum eius vincula dissoluit. Ac ne medio crem hunc laqueum putes, hic laqueus Iudam apostolum strangulauit. Qui miser, cum esset illaqueatus vt proderet Dominum, vbi aduertit quantum sceleris esset admissum, laqueo se ipse suspendit. Sed & ipse laqueus diaboli fuit, vt non ageret pœnitentiam, sed laqueo se suffocaret. Deus enim etiam in ipsos pius est proditores; vt ad pœnitentiam prouocentur, atque à flagitioso proposito reflectantur, & respiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Iam non ærumna est incidisse, sed crimen: qui non solum se dedidere capiendos, sed etiam ad voluntatē diaboli tenentur adstricti, cum possint dicere: Dirumpamus vincula ipsorum. Dedit enim tibi scriptura diuina vt non solum caueas diaboli laqueum, sed etiam per pœnitentiam eius vincula dirumpas. Quid tibi homo cum deliciis ac voluptatibus? Non capit laqueus, nisi ante esca te ceperit. Dum prædam petis, laqueo ipse te necis. Esca laquei, auaritia est: esca diaboli, luxuries est, quibus nos vult inescare, non pascere.

Prov. 31.
Prov. 3.
Sap. 8.
Gen. 48.
Ibid.
Ibid.
Ibid.
Cant. 2.
Prov. 3.
Matt. 8.
1. Cor. 8.
Iuan. 7.
Prov. 3.
1. Cor. 5.
Cant. 5.
Cant. 3.
Cant. 8.
Cant. 2.
Prov. 31.
Cant. 8.
Cant. 2.
Prov. 31.

Cant. 8.
Esa. 63.
Hebr. 11.
2. Tim. 4.
1. Tim. 6.
Matt. 4.
Iuan. 14.
Matt. 27.
2. Tim. 2.
Psal. 2.
2. Cor. 6.

Coloss. 2. Erideo clamabat Apostolus: Ne attraminaveritis, ne gustaveritis, quæ sunt omnia ad corruptelam ipso vsu. Noli ergo attraminare luxuriam, & illa te contaminare non poterit. Noli gustare auaritiæ corruptelam, & eris immunis à laqueo. Quid tibi postremo cum terris? Qui cum Christo resurrexistis, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui sumus terris, vitam nostram cum Christo abscondimus in Deo nostro. non iam nos vivimus, sed Christus vivit in nobis. Quid iterum ad terrena remeas? Ecce elogavi frigidus, dicit sanctus. Vidi laqueos iniquitatis & contradictionis in ciuitate. Laquei sunt enim, vbi est vsura & dolus. Elongauit ille fugiens terrena de decora, ideo ad caelestia peruenit præmia. Quid, inquam, te reflectis in terram, si in Enoch raptus ad caelum es, in Elia leuatus es curru, in Paulo raptus ad paradysum, conuersatus in caelis, in Dauid exauditus vt pennas columbae assumeres & volares, in Christo exaltatus volucris factus in spiritu? Quando sicut columba descendit spiritus, illas tibi alas dedit, vt tu disceres euolare de terris. Neque verò cunctandum putes quomodo tibi volandum sit, quibus alarum remigiis. Dixit quidem Dauid: Quis dabit mihi penas sicut columbae, & volabo, & requiescā? Et quasi dubitasse visus est à quo penas posset accipere, licet sic soleat diuina gratia declarari, quæ in terris non potest inueniri, idem tamen in posterioribus, quæ sint istæ pennæ, docuit euidenter, dicens: Si dormiaris inter clericos medij pennæ columbae deargentatæ, & posteriora eius in specie auri. Et si dormias, exurgunt tamen pennæ tuæ. Sunt enim qui vigilat dormientes, vt vigilabat illa quæ dixit: Ego dormio, & cor meum vigilat. Et si nox est, vigilat spiritus, de quo scriptum est: De nocte vigilat ad te spiritus meus. Tunc tibi panduntur alæ ex eloquijs spiritalibus, pretiosæq; auri prudentiæ volatus assurgit. Vbi ergo laqueos poteris perire, cui remigium præsidio spiritale est? Si sinceritas animi, si puritas mentis affulgeat, columba es. Ideo tibi dictum est: Estote simplices sicut columbae. Si maiora desunt remigia, vel minora ne spernas. Esto vel passer, vt laqueos sagaci indagine præuideas, & pene captus illecebris peccatorum, tamen aliquando reuocatus possis dicere: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium, laqueus contritus est, & nos liberati sumus. De quo quoniam alibi putauimus esse tractandum, nunc aliò transeundum videtur. Satis est tibi vt auctem te esse noueris, assumptum in naturam volandi, dicente Domino per Prophetam: Liberabit te ex laqueo venatorum, & à verbo conturbationis. Non enim iniuste tenduntur retia auibus. Auis es, o homo, qui sicut auis in quandam aquilæ renouatus es iuuentutē. Quid te in terram deiicis, qui iam celum petebas? Non iniuste renouato tenduntur retia, quia iam Christi esse cœpisti, venantiū esse desisti. Antè te laqueo venator, antè quasi prædam suam diabolus suo iure capiebat: nunc Dominicæ crucis mercem cur alienus incurfat? Potes tamen etiam hos laqueos euitare, ne dicas: Venantes ceperunt me sicut passerem: si laqueum cordis euadas, quem misit diabolus in cor Iudæ, & ita cum in facinus proditoris armauit. Auertat à nobis Deus hos

laqueos, quos super peccatores pluit. Et ideo dicit *Psal. 10.* Propheta: Dabis illis Domine laqueum cordis eorum, quem parauerunt nobis. Nobis autem da Domine auxilium, vt post te sequamur, tuis alligati vinculis. Nulla enim vehementiora, nulla sunt gratiora, quam vincula charitatis. Qui tibi ligatus est, solutus est mundo.

Hæreditate quæ sui testimonia tua in æternum, quoniam exultatio cordis mei sunt.

Etiam ista vox martyrum est, dicentiū quòd hæreditatem acceperint caelestium testimoniorum. Dicit ergo Propheta: Hæres sum mandatorum tuorum, successionem tuam fidei pietatisque iure quæsiui. Non potest dicere istud, nisi qui mandata custodit, celo & terra testibus acquisita. Dixit enim Dominus: Audi caelum, & auribus percipe terra. Testatur elementa Dominus ad redarguendos eos qui nolunt præcepta diuina seruare, vt refugia omnia exultationis obsepia. Testatur & homines, dicens: Estote mihi testes, & ego testis, dicit Dominus. Mandata ergo Domini plena sunt testimonijs, & ipsa sunt testimonia, quorum satis idoneus testis est qui non mentitur Deus, apud quem & conscientia tua testis est cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, satis fidelis etiā in infido pectore, quoniam arbitrum omnium quæcumq; commissa sunt latere non possunt. Nam si in iudicio terrestri etiā is qui ad mentiendum venerit subornatus, tamen si testimonio fuerit conuictus alterius, solet prodere veritatem: quando magis in iudicio caelesti apud Dominum Iesum necesse habet quæ vera sunt confiteri, quæ nouit scire quod factū est? Et bene ait: *Hæreditate quæ sui testimonia tua*: quoniam sicut antè hæredes fuimus peccatoris, ita nunc hæredes sumus Christi. Illa fuit criminum, hæc est virtutis hæreditas. Illa nos obligauit, hæc soluit. Illa obæratos scœnore delictorum adiudicauit inimico, hæc redemptos titulo Dominicæ passionis, Christo acquisiuit. Mala Euæ successio totum hominem denotauit; præclara Christi hæreditas totum hominem liberauit. Non ad vnū quidem, non ad patricos, sed ad omnes testamentum suū scripsit Iesus. Omnes scripti hæredes sumus, non pro portione, sed pro vniuersitate. Testamentum commune est, & ius omnium, hæreditas vniuersorum, & soliditas singulorum. Nouum testamentum & singuli adeunt, & omnes possidēt: nec minuitur hæredi, quidquid à cohæredibus vendicatur. Manet emolumentum integrum: & eo magis singulis crescit, quo pluribus fuerit acquisitum. Alia conditio est hæreditatis humanæ. Si diuisa fuerint emolumenta, minuuntur: & hæredis est damnum, adscriptio cohæredis. Indiuisum regnum Christi est, indiuisa hæreditas. Quomodo fieri poterat vt diuisa esset hæreditas, cum hæreditatis fructus sit indiuisus, quod est regnum caelorum? Aurum, argentum, prædium, ab homine pluribus derelictum distribuitur ac secatur; solida ad singulos Christi dona perueniunt: omnes habent, & nemo fraudatur. Audiamus igitur commoda hæreditaria. Remissio peccatorum, hæreditas Christi est. Certè solida per singulos, & in commune est lucratiua. Quibuscūq; enim collata fuerit, solida est, nulli decedit, accedit omnibus. Corpori

1273

Lucæ 15. acquiritur, quidquid vnicuique relaxatur. Nam si angeli super vno peccatore penitentiam agente letantur, quia lucrum suum putant hominis redemptionem: quanto magis lucrum est generis, quod est lucrum naturæ? Hæreditas, Christi est resurrectio. Hanc quisquam damnatum suum dixerit, quæ in vno communis gratiæ nomē inuenit? Christus enim resurgens, omnibus surrexit, quoniam per hominem resurrectio mortuorum. Quomodo igitur potest singulorum esse dispendium, quæ est totius corporis & humani generis reformatio? Recitetur igitur testamentum, & institutiones eius consideremus. Testis autem nobis est Spiritus sanctus. Cum enim dixerit: Hoc autem testamentum quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dabo leges meas in cordibus eorum, & in sensibus eorum scribam eas, & peccati & iniustitiæ eorum non ero memor. O verè testator æternus, qui nostris cordibus leges affigit suas, & scribit in sensibus, vt nihil aliud cogitare nisi diuina præcepta possimus, nihil aliud sentire, nisi Dei oracula debeamus. Dedit gratiam, reformauit naturam, sibique comminiscens, qui obliuisci nihil solet, memoriam meorum abstulit peccatorum, mihi que dedit legem præceptorum suorum. Noli ergo tollere de corde tuo legem Dei, & affigere legem peccati. Noli scribere in sensibus tuis diaboli illecebras, & Dei delere mandata. Ecce ego, inquit, pinxi muros tuos, dicit Dominus ad Hierusalē; hoc est, ad animam studiosam tranquillitatis & pacis, quæ fecit ad imaginē suā. Noli, inquam, auferre imaginē caelestē, & imaginē mortis imponere. Reculasti hæreditatē sæculi, serua Christi testimonia, quoniam in his exultatio atque lætitia est, quando quidem omnis fletus delebitur, & mors non erit amplius, neque luctus, neque fletus, neque clamor. Passio Christi, imago fuit regni caelestis. Nemo audiuit in plateis vocem eius, quia illo silentio passionis suæ clamorē omnem in posterum impiæ vocis abolebat. Nolebat fieri, qui dicebat ad filias Hierusalem: Filiae Hierusalem nolite me flere, sed vos ipsas flete. Ablaturus enim omnes lacrymas suæ beneficio crucis, in passione propria futura instar beatitudinis lætitiā exhibebat, vt nemo fleret, nisi qui Christi beneficia non teneret. Meritò igitur vir euangelicus dicit: *Hæreditate quæ sui testimonia tua in æternum, quoniam exultatio cordis mei sunt*. Quis non exultet, quia caelum & terram hæreditate quæsiuit? (quæ duo elementa contestatus est etiam Deus, cum legem daret) quia quæsiuit Deum, de quo dicit sanctus: Portio mea Dominus. Quæsiuit Dominum Iesum, quæsiuit Spiritum sanctum, & post illa quæsiuit angelos, & cum illis viuit, non hodie tantum, & cras, sed in æternum, nec vllis pro nomine Domini contristatur iniurijs. Denique gaudebant Apostoli cum verberarentur, cum in carcerem traderentur. Exultans autem in testimonijs Domini iure dicebat:

Inclinaui cor meum ad faciendas iustitias tuas in æternum, propter retributionem.

Qui retributionem bonorum operum sperat à Christo, & ad eum festinat, inclinat cor suum vt faciat Christi iustitias. Quæ est Christi iustitia? Sine nos, inquit, implere omnem iustitiam: qua peccata

1274

tum minuitur, culpa laxatur. Et bene ait, *Inclinaui*: vt non sit tibi arduum atque difficile, cum mentem tuam quasi ad humilia & plana conuerteris: aut certe quoniam sapientia carnis legi Dei non est subiecta, videtur inclinare cor suum, qui legi facit esse subiectum, extollentem se corporis sensum, contumtūque religionis inflectit: atque ille dudum extollens se frustra, & inflatus mente carnis suæ, cum se humiliat, inclinat. Humiliauit enim & ipse se Christus, vt nouum conderet testamentum. Cum lego Euangelium, audio filium Dei carnem sumpsisse de Maria, videor mihi cum Christo ipse descendere. Lego enim eum qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit. Exinaniuit autem, vt formam serui acciperet, & specie inuentus vt homo, humiliavit se vsque ad mortem. Lego eum dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos, & Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Non dixit: Discite à me quia potens sum. non dixit: Discite quia gloriosus sum: sed, Discite quia humilis sum, quod potestis imitari. Nolite extollere vos, nolite exaltare cornu vestrum. Docuit ergo me humiliari, & inclinare cor meum ad faciendas iustitias, non ad iniquitatem, sed ad æquitatem inclinare, propter retributionem. Retributio, regnum caelorum, & paradisi est incolatus.

In octonarium quintumdecimum enarratio.

o Samech.

Samech littera decimaquinta, quæ interpretatio. Snem habet, Audi. Est & alia eius interpretatio, quæ dicitur, Firmamentum. Quid est, audi? Non otiosè dicitur quod commune est omnibus, & suppetit vniuersis ipso iure naturæ. Et ideo non est otiosum quod admoneris vt audias, cum etiam inuiti & aliud agentes, sonum tamen aut vocem audire soleamus. Sed quia non est solum audire hoc quod suppetit officio naturæ, sed etiam illud quod maius est, vt audias non vsu tantum corporis, quantum intellectu mentis: ideo diligentius considera istius litteræ interpretationem, seriè que versum qui sequuntur. Vt noueris autem mysticum esse audire, vt audias & intelligas mysteria, de Iudæis scriptum est: Aure audietis, &c. quia mysteria legis audierunt, sed non intellexerunt. Vnde ait Dominus: Audi populus meus, & loquar. Lex vtique spiritalis est; audi ergo spiritaliter. Denique qui se sciuit audire, ait: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. id est, vt cognoscā quid locutus in me fuerit Deus. Ideoque alibi ait: Quanta audiui, & cognoui: mus ea, vt comprehenderet non solum audisse se, sed etiam intellexisse. Nemo enim cognoscit, nisi prius intellexerit. Audi ergo, ne si te videat negligentem, veniat Petrus, arripiat gladium, abscondat auriculam tuā, quod superflue habeas aurem corporis, qui audire & examinare non noueris. Et fortasse virtutem animæ quæ examinatur quæcumq; audiuntur, habet amputatā, qui ea altitudine qua scriptum est, audire non possunt. Meritoq; hanc litteram firmamentum alij interpretati sunt: quod cum superiore interpretatione concurrat. Nisi enim vnusquisque audierit quid sequi debeat, non firmatur. In officio igitur audiendi, omnium firmamentum est.

Hh

Galat. 2.
Psal. 54.
ibid.
Gen. 5.
4. Reg. 2.
2. Cor. 12.
Psal. 54.
Luc. 3.
Psal. 4.
Psal. 67.
Cant. 5.
Esai. 26.
Matth. 10.
Psal. 123.
Lib. 7. in Lucam, cap. 12.
Psal. 90.
Treuer. 7.
Psal. 102.
Psal. 123.
102. 13.

Esai. 10.
Psal. 34.
Cant. 4.
1. Cor. 15.
Philip. 3.
Hebr. 10.
Hier. 31.
Exod. 20.
Esai. 1.
Deut. 30.
Esai. 43.
Tit. 1.
Rom. 2.
Esai. 49.
Esai. 35.
1. Cor. 6.
Apo. 21.
Esai. 42.
Luc. 23.
Esai. 25.
Deut. 4.
1. Cor. 30.
Hier. 3.
Heb. 13.
Act. 5.
Matth. 3.

Rom. 8.
Coloss. 2.
Philip. 2.
Matth. 1.
Philip. 2.
Matth. 11.
ibidem.
Psal. 74.
Psalm. 84.
Psal. 77.
Matth. 26.

Thren. 1.

4. Reg. 25.

2. Cor. 2.

Thren. 2.

Ibidem.

Thren. 4.

Matt. 27.

Psal. 121.

Mar. 15.

Psal. 143.

Psal. 79.

Psal. 128.

Psal. 133.

Exod. 3.

Psal. 36.

Luc. 17.

Psal. 88.

Dicit igitur tibi in Threnis Hieremias propheta per hanc litteram, id est, Audi, & ut scias mysticum esse quod audire debeas, subiecit huiusmodi sermone huic litterae: Abstulit omnes fortes meos Dominus de medio mei. Vocauit contra me tempus, ut contereret electos meos. Lacu calcauit Dominus virgini filiae Iudae. Non tunc abstulit omnes Iudae fortes Dominus, quando in Babylonis regionem captiuus ductus est populus Iudaeorum; sed quando Christus aduenit, & libertatem animae suae captiua non vidit, nesciens grauius incuruata peccatis mentis suae erigere ceruicem, & quaedam fidei colla ad lucem cognitionis attollere. Ideo lacus factus est Iudaeis passio Saluatoris, quae gentibus portu salutis ostendit, quia crux Domini non creditibus praecipitum est, vita credentibus. Hac ratione praemisit, Audi, ut futura cognosceres. Alio quoque loco litterae huic ista subiecit: Sonuerunt super te manus omnes transeuntes per viam, sibilauerunt & mouerunt caput suum super filiam Hierusalem. Hae est ciuitas, dicent, corona gloriae, & iucunditas vniuersae terrae? Passione Domini Saluatoris propheta liquet & deseri ab Hieremia, non excidium Iudaeorum: quod cum ex aliis, tum ex illo intelligi potest, quia in posterioribus habet: Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, comprehensus est in interitu nostro, sub cuius umbra, diximus, viuemus inter gentes. Quid hoc manifestius, quando & nomen expressum est, & comprehensio inter manus persecutorum perfidorum est declarata, & umbra viuificas, & gratia gentibus conferenda descripta est? Sed etiam ipsa verba significant quae in Euangelio de passione Domini legimus, quia hoc loco mors eius annuntiata est per Prophetam. Sic enim Matthaeus scripsit: Transeuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua, & dicentes: Vah qui destruebat templum Dei, & in triduo illud reaedificabat: libera te, si filius Dei es. Vulgus populi cum insultat alicui, sibilare consuevit, simul quia vocem non habebant qui verbum negabant, sicut irrationabilia animalia sibilant. Et ideo transeuntes viam, qui in via stare debuerant. Non stabant ergo quasi constantes, sed transeuntes quasi mobiles. Iusti autem pedes stabant in atriis Hierusalem, in quibus perfidi stare non poterant, & ideo praeteribant, sicut Marcus significauit. Praeterit umbra, non veritas. Dies eius sicut umbra praeterit, quia obliuiscitur quod delinquit. Sed & transire infideles legimus, sicut est illud: Et vindemiant eam omnes transeuntes viam. Quis enim nisi perfidus despoliat vineam Christi? Sed & alibi scriptum est: Et non dixerunt transeuntes viam, Benedictio Domini super vos. Stantibus enim dicitur: Ecce nunc benedicite Domino. Tamen & in bono legimus transire, ut est illud Moyse: Transiens videbo hoc visum magnum. Et qui vidit impium exaltatum ut cedros Libani: Transiui, inquit, & ecce non erat. Et nemo dicit seruo: Transi, recube. Quae ergo distinctio sit consideremus: nisi forte illa, quia ubi in bono accipitur transire, absolute dicitur est; non dixit, hoc aut illud transiens, sed tantummodo transiens. Vbi in malo: Transeuntes, inquit, viam. Via enim bona est quae a comitantibus frequentatur, non facile incuratur a latronibus, qui auersa viarum obsidere consueverunt. Iter

regale munitum est. Moyses autem non transiuit viam, sed in via stetit, cui dictum est: Tu autem hic sta mecum. Stetit cum illo qui ait: Ego sum via, & veritas, & vita. Hanc qui viam transiuit, labitur. Moyses autem non lapsus est, sed pertransiuit a saecularibus ad spiritualia, a temporalibus ad aeterna. Et qui vidit impium, nec remansit, sed pertransiuit, euasit, quia non haesit impio, ne fieret vnum corpus, sed se ab eodem separauit. Et cui dicitur: Transi, recumbe, euadit utique laboriosam praesentem seruitutem, ut habeat gloriosam futurorum quietem. Et sponsae dicitur: Ades huc a Libano sponsa, ades huc a Libano, transibis & pertransibis a principio fidei. Transit & pertransit, quae festinat ad sponsum. Pertransit saeculum, & festinat ad Christum. Nunc discutiamus quid sit mouere caput. Quis est populi caput, nisi Christus? Caput enim mulieris vir, caput autem viri Christus. Sed etiam lex intelligibilis caput mulieris. Denique mulier sub lege tamquam sub viro fuit. Mortificato autem ritu Iudaico qui erat secundum litteram legis, innupsit ei mulier qui a mortuis resurrexit. Unde quidam mystice interpretati, mortificato ritu Iudaico tamquam fratris defuncti ritu veteri, euangelico mulierem illam intelligibilem nubere ex lege voluerunt, quia lex Euangelium fraterna quadam praedicatione praecessit. Ergo synagoga caput mortuum est, hoc est, caput eius lex mortua est, observatio videlicet legis, euacuata est legis littera, spiritualis eius intellectus adstruitur. Huius commotionis meminit David in XLIII. Psalmo, dicens: Posuisti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis. eo quod a lege in Euangelium sit facta commotio, quasi transitus quidam. In vicesimo autem & primo Psalmo, in quo & totius prophetatur series passionis, sic habetur: Omnes qui conspicebant me, aspernabantur me, & locuti sunt labiis, & mouerunt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum, saluum faciat eum, quoniam vult eum. Mouerunt ergo legem quae immobilis videbatur, & finis legis Christus intrauit. Qui mouerant capita, Pharisei fuerunt, id est, a veritate diuisi. Unde & in veritatem non crediderunt. Sed & sic potest accipi: Mouerunt caput suum Christum, qui in sua venerat. Sed mouerunt eum, quia sui eum non receperunt. Mouerunt autem, dicentes: Tolle, tolle, crucifige eum. Et mouerunt capita sua, qui onera sua mouere volebant, cum ligaret onera grauiora, & aliis imponerent, ipsi autem digito, inquit, ea mouere nolunt. Quod est mysticum, quia corporalis ritus observationem numquam mutare voluerunt, & introducere intellectum spiritalem. Digitum enim pro spiritu legimus: ut lex digito Dei scripta est, & ideo spiritualis est. Noluerunt ergo onera sua mouere, quae sunt grauiora, & leue Christi iugum atque onus eius suauiter suscipere. Verum quia passio Saluatoris omnes redemit, non absurdum est intelligere ita hos mouisse capita sua, sicut propheta princeps ille synagoga: Expedit vnum mori pro populo. Aliud dicere volebat, aliud significabat. Et isti aliter mouebant caput quasi insultantes, & aliud annuntiabant, quia ipse erat qui venit ut pigrum illud atque terrenum principale hominum commoueret, quod euacuata ob-

Deut. 5. Ioan. 14.

Psal. 36.

1. Cor. 6.

Luc. 17.

Cant. 4.

Thren. 2.

1. Cor. 11. Rom. 7.

Deut. 25.

2. Cor. 3.

Psal. 43.

Psal. 21.

Rom. 10.

Matt. 27.

Ioan. 1.

Ioan. 19.

Matt. 23.

Deut. 9.

Rom. 7.

Matt. 21.

Ioan. 11.

Psal. 43.

Ibidem.

Rom. 11.

Thren. 2.

Ibidem.

Ibidem.

Psal. 8.

Cant. 3.

Matt. 25.

Cant. 3.

Luc. 24.

Ioan. 15.

1. Petr. 5.

Cant. 5.

Coloss. 1.

Cant. 5.

Cant. 6.

Ecl. 2.

Psal. 146.

Genes. 48.

ta obseruatione litterae, mysterium quaeremus in verbis. Unde ait: Posuisti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis. Quod in bono utique accipitur, quia praemisit: Et in nationes disperisti nos. Disperisti enim Iudaei, ut reliquiae eorum saluae fierent secundum electionem gratiae. In parabolam autem positi sunt, ut ea quae per parabolam dicta sunt, reuelata esse illorum exitu disceremus, vel eorum exemplo admoneremur cauere perfidiam. Tunc enim cognouit magis Hieremias Iudaeam esse descedam, & ideo Hierusalem captam esse tunc temporis prophetauit, quando redemptorem proprium non recepit. Illi igitur insultatur, de qua dicitur: Haec est, inquit, ciuitas corona gloriae, & iucunditas vniuersae terrae? eo quod ubi erat ante fidei iucunditas, ibi nunc sit amaritudo perfidiae. Vel certe mouendo caput suum, & de corporalibus ad spiritualia transeundo mereatur audire, cum crediderit in Christum, quod corona sit gloriae. Quae est autem corona gloriae, nisi Ecclesia, quae caput suum Christum coronat? Quae iucunditas vniuersae terrae, nisi domus populi Christiani, aula sanctorum, de quibus scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum? Ergo quia corona gloriae est Ecclesia, ideo dicitur in Canticis: Egredimini filiae Sion, & videte regem Salomonem in corona qua coronauit eum mater eius in die sponsalium eius, & in die iucunditatis cordis eius. Ad animas dicitur ut de iurgistiis & claustris exeant corporalibus, extra corporis cogitationes exeant, egrediantur a cupiditatibus, & a curis & cateris carnis istius & affectus lubrici passionibus supra mundum ascendunt, de hoc mundo exeant, Christo occurrant, paratae adsint facibus ardentibus relucetis. Quasi angeli Christi haec loquuntur: Non potestis videre claritatem eius, gloriae eius, nisi egrediamini humanae fragilitatis curas, filiae Hierusalem. Quasi dicant: Quid viuente inter mortuos queritis? Non intra hunc mundum queritur Christus, qui supra mundum suos voluit esse discipulos. Quae est corona qua coronatur Christus, nisi corona gloriae? Ioseph coronam habuit castitatis, Paulus iustitiae, Petrus fidei. Singularum virtutum coronae sunt. Solus Christus habet coronam gloriae, quae eum Ecclesia coronauit. In hac corona omnes coronae sunt, qui gloria non portio vnius coronae, sed praemium omnium coronarum est. Tertia traditione mouerunt caput suum, hoc est Christum, qui est caput suae plebis. Caput eius aurum cephas. Unde & Aquila, petram aurum dixit; Symmachus, lapidem aurum. quod significat stabilem eminentemque sapientiam. Corpus Christi, Ecclesia est. Huius caput aurum, id est, sapientia pretiosa sanctorum est; hoc est, viri iusti atque prudentes. Crines eius abietes nigrae sicut corax, de quo alibi ait: Capillamentum tuum ut grex tonsarum. Ideo capillamentum, quia virtus omnium sensum in capite est. Oculi enim sapientis in capite eius. Profunda igitur doctorum prudentia, quae potest ea quae obscura sunt reuelare, & alta aperire sensum. Et huiusmodi disputatores crines Ecclesiae sunt, sicut pulli coruorum, quibus Dominus escam dat: sicut dedit sancto Iacob a iuuentute eius, & eum pavit. Hos altos ac profundos vbertate doctrinae pascit Domi-

nus caelestibus sacramentis. Oculi quoque eius sicut columbae. Oculi sunt viri, videlicet spiritualibus ornatu sensibus, qui ad videnda mysteria sunt acuti, & parati ad penetranda scripturae secreta diuinae, rationabili lacte fulgentes, in quibus non sit aliqua doli maculosa confusio, sed simplicis affectus pura & immaculata sinceritas. Ideo in aquarum abundantia lotas has columbas in lacte memorauit, Dentes & genas, & sicut coccineum resticulum labia sponsae, intelligimus animae esse virtutes, doctorumque diuersitates; qui vel spiritalem menti alimoniam dispensatione sedula subministrant, vel praedicatione Dominicae crucis, sicut verbi quadam linea alligent audientem; vel modestia verecundi, & iuuentutis flore gratissimi. Et si a tactu pudore reuocentur, redoleat tamen in his odor Christi: & sicut in genis, quasi de capite sacerdotali descendit unguentum, sic & in his eluceat pulchritudo doctrinae. Et hoc caput mouit synagoga, & ideo abstulit Dominus mirabilem consiliarium, & prudentem architectum, & sapientem auditorem. Caput, inquit, & caudam: quonia qui caput non tenuerant, nouissima habere non possunt. Sed iam ea quae annexa sunt, consideremus.

Iniquos odio habui, legem aurem tuam dilexi.

Quanto Dominus noster perpendat affectum, sanctus propheta David hoc versiculo declarauit, quia cum suos inimicos nequaquam sit persecutus, utpote qui & regis Saul, a cuius insidiis periculum salutis cauere vix poterat, nec vitam putauerit appetendam, & mortem aestimauerit vindicandam, & paritiam filij ingemuerit interitum, & multorum persecutorum se flagitiis appetitus ignouerit, ut ipse ait, quia vice iniuriae laudentibus non rependerit: praedicatorum tamen diuinae legis exolus horrefecat: in quo utique & clementia morum eius, mansuetudoque pietatis, & vehemens deuotionis aperitur intentio, euangelici praeccepti conueniens disciplina, quam propheta spiritu prouidebat. Etenim Dominus Iesus & nostrorum inimicorum dilectionem nobis expectendam esse praecipit, & Dei hostes etiam si nobis aut parentum, aut filiorum, aut coniugij germanitatisque necessitate copulcentur, odio persequendos. Sic enim scriptum est: Si quis venerit ad me, & non oderit patrem & matrem, & uxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc etiam & animam suam, non est me dignus. Quod si quis oriosis accipiat auribus, fortasse dicat: Tu Domine Iesu legem dedisti, dicis: Dilige Dominum Deum tuum, dilige proximum tuum. Et ut impleres hanc legem, venisti. Dixisti per legem: Honora patrem & matrem: & in Euangelio iubet ut parentes oderim? Quomodo sibi conueniunt ista praeccepta? Sic mitis & humilis corde venisti? Non possum saluo pietatis iure odisse patrem, cui debeo quod creatus sum, nec matrem longo decem mensium fastidio pij fetus onera portantem, cui in absolutione plus periculi, in delatione plus tedium est. Quid dulcissimi merentur filij, ut paterno excludantur amore, cum sit impiu mori nolle pro liberis? Quid vxor charissima quaedam vitae cohaerens, & confortij communis naturae? Quid fratres iisdem concreti visceribus atque formati eodem naturae hospicio, in hunc usum

Cantic. 5.

1. Petr. 2. Cant. 5. Cant. 6.

Psal. 132.

Esa. 3. Ibidem. Coloss. 2.

1. Reg. 24. 2. Reg. 1.

2. Reg. 18. 2. Reg. 16.

Psal. 7. Psal. 151.

Matth. 5.

Luc. 14.

Deut. 6.

Leuit. 19.

Deut. 5.

Luc. 14. Matt. 15.

Tob. 4.

Genes. 2.

lucis emissi? Oderim ergo pignora charitatis? Ita Evangelij lenitate rigorem præduræ legis Iudæis inflectis, ut quorum lex condemnat iniurias, eorum tu in Evangelio tuo condemnes gratiam? Video istiusmodi assertioni me respondere non posse, sed tu Domine responde. Nec enim indiges, ut excuseris: qui non eguisti, ut vinceret. Respondet igitur: Ego enim condemo pietatem, qui odi iniquitatem? Ego parentes præcipio non amandos, qui inimicos suadeo diligendos? Sed non legisti: Tempus amandi, & tempus odio habendi, & tempus belli, & tempus pacis? De quo hoc dicit Ecclesiastes? Nonne de eo quod ratione temporis fiat, ut pie & amare & odisse possimus: ut quos dilexeris, odisse: & quos oderis, amare conueniat? Non ego parentum infudida pectoribus filiorum, nec coniugum suasi fastidia mentibus maritorum. Naturam interroga quid exegerim, quæ utique auctoris arbitrium genitrali singularum necessitudinum testatur affectu. Amare parentes filios, lex naturæ est: maritos coniuges, lex diuina est, quæ coniugij charitatem in naturam vertit, ut fiat vna caro, & vnus spiritus. Diligere fratres, naturæ prærogatiua est, quæ eodem domicilio diuinos affuefecit ad gratiam charitatis. Non ergo necessitudinum interstina bella mandauit, sed illecebram suspectam habuit. An non iure suspectam, cum serpens ille callidus & astutus ad construendas nequitia: suæ artes, quo in corruptæ ac rudis naturæ dote fundatum primogeniti Adam labefactaret affectum, femineis magis illecebris, quam suis commisit venenis? Itaque femina virum quem serpens tentare non ausus est, cibo oris & vi amoris inflexit, molli quadam conciliatricula vxoriæ sedulitatis affectione traduxit. Et adhuc Eua liberos non habebat, quorum gratia uti dulcis ad amorem, ita esset facilis ad lapsum. Ut plurimos à martyrij consummatione sæpe reuocauit? Denique sæpe cognouimus, quoniam quem formidolosa carnificum pompa non terruit, nec diuisi lateris sulcus infregit, nec ardentis laminæ à triumphalis fortitudinis rigore abducere potuerunt, cum inter sacra iam præmia constitutum, vxor teneræ sobolis oblatione miserabilis, vnus lacrymæ miseratione decepit. Samson captus est per vxorem, numquid tu fortior? Salomon captus est in vxore, numquid tu sapientior? Ille igitur cuius sapientia totis celebratur sæculis, factus es insipiens, quia nimium amauit vxorem. Quid de fratribus dicam? Experta est in liberis & Prophetæ domus, detestabiliora inimici oscula, quam odia esse fraterna. Itaque fratricidium pater quidem fleuit, sed magis est indignatus incestum. Denique licet parricidam, percussorem tamen reuocabat incesti. Tempus igitur amandi, tempus odio habendi: hoc est, tempus martyrij, quando ea quæ diuina sunt, omni charitati necessitudinū præferenda sunt. Tempus belli, quo etiam bellū pro Christi nomine perfidis pignoribus inferamus. Tempus pacis, quia in pace locus eius. Denique ipse in Evangelio euidenter exposuit, qua ratione nostros debeamus odisse, dicens: Qui diligit patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Non dixit indignos esse qui parentes suos diligunt, sed eos indignos ait, qui plus parentes quam Christum diligunt. Si enim ideo de-

ferimus parentibus, quia nostræ generationis auctores sunt, quanto magis Christum oportet amare, qui ipsorum est auctor parentum? Isti dederunt quod non potestatis est, sed ministerij sui: Christus donat salutem, qui parentum beneficia conseruat. Pulchrè autem dixit: *Iniquos odio habui, legem autem tuam dilexi*: quia si legem amamus, odisse debemus aduersarios legis, qui operibus suis præcepta legis impugnant. Græcus melius eos, & propriè nuncupauit, dicens, *ἠνθρώπους*. ἠθρομους exlex vocatur, quia extra legem est. Hos ergo odit qui in lege Christi est, quia legis mandata non seruant. Non solum enim qui legem nescit, sed etiam ille qui non agit secundum legem, exors legis est, quia non auditores legis, sed factores legis iustificabuntur. Redarguit me ipse Dauid si aliter intelligam. Quomodo iniquos homines oderat, qui parricidam filium commendabat præliatoribus, ne eum aliquis occideret? qui Saul regis mortem etiam vindicauit in eum qui à se nuntiauit occisum? Ergo non iniquos homines, sed iniquos sermones oderat. Denique *iniquos odio habui*, nō addidit, viros. Denique cum dicat Iesus in Evangelio: Diligite inimicos vestros, & dicat Apostolus: Benedicite eos qui persequuntur vos, & nolite maledicere: quomodo excusaretur iste vir sub euangelica viuens disciplina, si iniquos homines odisset: nisi intelligas quod iniquitatem odio habuit, non eos qui est operentur iniquitatem, possent tamen euangelica prædicatione conuerti? Aut certè nisi ita accipiamus, quia sicut ille qui non honorat patrem, iniquus est: idem tamen secundum illud exorsus patrem, quod scriptum est: Qui non odit patrem, aut matrem, aut fratres, aut sorores, aut animam suam, non potest meus esse discipulus: etiam laudabilis habetur: sic & iste qui iniquos odio habuit. Eodem modo & eos oderat, quo patrem præuaricantem, aut animam suam, præferens videlicet vitæ huius suauitati, gratiam Christi.

Adiutor & susceptor meus es tu, & in verbum tuum speraui.

Adiutor & susceptor. Adiutor per legem, susceptor per Evangelium. Quos lege adiuit, in carne suscipit, quia scriptum est: Hic peccata nostra portat, & ideo in verbum eius speraui. Græcus tamen ἠσπῆρασας habet, quod est super speraui: quod de eo dicitur qui semper addit ad sperandum, & cum sperauerit aliquid, iterum sperat, & spe proficit, extendens se semper ad superiora, & ea quæ præterit obliuiscens. Pulchrè autem ait: *In verbum tuum speraui*; hoc est, non in prophetas speraui, non in legem, sed in verbum tuum speraui; hoc est, in aduentum tuum, ut venias & suscipias peccatores, delicta condones, ouem lassam tuam in cruce humeris bonus pastor imponas. Si quis sperat in Christum, separare se debet à consortio perfidorum. Ideoque dicit:

Discedite à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.

Huius versiculi testimonio significatur, quia vbi malignitas est, ibi custodia mandatorum cælestium esse non possit. In maleuolam enim animam non intrat sapientia. Et alibi: *Quærent me mali, & non inuenient.* Simplicem mentem ac defæcatum animum

Matth. 5. Eccl. 3.

Gen. 2. 2. Cor. 6.

Genes. 3.

1. Tim. 2.

Indic. 16. 3. Reg. 11.

Prou. 27.

2. Reg. 13.

Eccl. 3.

Psal. 75.

Matth. 10.

Rom. 7.

2. Reg. 13.

2. Reg. 1.

Matth. 5. Rom. 13.

Lucæ 14.

Esaiæ 53.

philip. 3.

Lucæ 15.

Sapient. 1. Prou. 1.

2. Cor. 6.
Matth. 11.
Psal. 6.
Matth. 7.
Matth. 11.
Luc. 18.
Psal. 50.
Luc. 16.
Coloss. 3.
Lucæ 16.
Coloss. 2.
Rom. 5.
Ibidem.
2. Cor. 7.
Psal. 24.

animum diligit Christus, nec potest immaculatæ virtuti vllum cum maculosis cõtubernium esse: flagitia odit, refugit, aspernatur contagia, qui dicit: Discedite à me quia mitis sum. Malignos repellit, laborantes vocat. Dicit illis Iesus: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Istis ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Nō utique malignitate mentis, sed infirmitate carnis onerati. Onerati, inquam, alieni hæreditate peccati. Laborantibus subuenio, fraudulentis prodesse nō debeo, ne pluribus noceant. Hos pœna compeecat, illos emendet gratia. Malitia enim, fons peccati est: culpa, infirmitatis est lapsus. Illi debeo subuenire, qui laborat: illum etiam odisse, qui decipit. Malas igitur operationes repellit. Nam nisi ita accipias, videtur dicere: Discedite à me quia mundus sum, quia purus sum. Hoc Phariseus dicebat, & reprehensus à Christo est. Non ergo Propheta dicit, Mundus sum: sed, Cor mundum crea in me Deus. Ideoque relegato consortio malignorum, quasi qui ante permixtus illis suscipi non possit à Domino, dicit:

Suscipe me secundum eloquium tuum, & viuam: & non confundas me ab expectatione mea.

Si viuunt qui in sinu est patriarchæ Abraham, ut ille Lazarus pauper, quanto magis viuunt qui suscipitur à Christo? Quomodo enim potest nō in æternum viuere, quem sempiterna vita suscepit, quem totum sibi Christus assumpsit, qui totus verbi est, cuius vita abscondita est in Christo Iesu? Sed & qui in sinu Abraham sedet, susceptus à Christo est. Intolerandæ autem præsumptionis videretur dicere Deo, *Suscipe me*: nisi promissum eius adiungeret: hoc est, Ut hoc auderemus, ipse fecisti, tuo te chirographo conuenimus, quoniam nostrum chirographum sustulisti. Nos fecimus chirographum mortis, tu scripsisti chirographum vitæ. Ergo non confundas ab expectatione tua seruuulum tuum, quia in te spero. Spes enim non confundit. Et si tribulamur, patientiâ subministra, ut ferre possimus: ut quia te expecto, non opprimar infirmitatibus, non succumbam temptationibus, nō affligar procellis, in quibus est probanda patientia, ut probatio consequatur sp̄e quæ confirmat & roborat, quæ non confundit. hoc est, Frangimur frequenter laboribus, fatigamur: sed si spes desit, confundimur, & tota mente turbamur. Sed esto, sint aliqui duri ad labores, firmi ad iniurias perferendas: si spem auferas, non potest perpetua esse patientia. Ipsa patientia non probatur si fides desit, cuius radix spes est. Quæ enim potest probatio esse, nisi pro Christi nomine vel incōmoda vel pericula vniuersa sustincas? Ideo spes est sola quæ nostrum non confundit affectum. Vbi est spes, apostolicum illud, Foris pugna, intus timores, nocere non possunt. Alia interpretatio habet: Non erubescere facias. Non erubescet qui sperat in Christum. Ideoque qui bene sperat, dicit: In te confido, non erubescam. Et bene ait, Confido. Robur enim spei nostræ, & quædam sperantis auctoritas, confidentia est. Spera igitur semper, & nemo te ab expectatione confundit. Expectatio nostra, vita æterna est. Expectatio nostra est regnum Dei; an-

gelorum consortium, benedictiones sunt spirituales. Spera quotidie. Finem ista res non habet, nescit inducias. Spera etiam positus in aduersis. Si quis dicat tibi aliqua fortè necessitudinū amissione percussio: Quid tibi prodest iustitia tua? tu tamen spera, non deficiat fides tua. Si quis dicat tibi: Quid tibi quotidiana profuere ieiunia? quid castitas corporis, pudor mentis? ecce sicut iniustus & impius vulneratus es: non deficiat fides tua, nam etiam si infirmus es, fidelis tamen sollicitus est pro te Christus. Dicit ad discipulos: Date illis vos māducare, ne deficiant in via. Habes apostolicum cibum, manduca illum, & non deficies. Illum autē manduca, ut postea venias ad cibum Christi, ad cibum corporis Domini: ad epulas sacramenti, ad illud poculum quo fidelium inebriatur affectus, ut lætitiā induat de remissione peccati, curas sæculi huius, metum mortis, sollicitudinēque deponat. Hac ergo ebrietate corpus non titubat, sed resurgit: animus non confunditur, sed consecratur.

Adiuua me, & saluus ero: & meditabor iustificationes tuas semper.

Adiuua me. Qui sperat, præsumit iuari, vbi autem adiuuētum Dei, ibi certum salutis auxilium. Suprà dixit: Adiuutor & susceptor meus es tu: hic iterum iuari petit, quasi dicat: Sine cessatione me adiuua. Non mihi satis est quod poposci, iterum peto ut saluus fiam. Hic non magna, non vera est salus: tunc saluus ero, cum fuero in ipso paradiso, cum viuere cœpero inter electos tuos angelos, cum laqueos terræ huius euasero. Sed ne fortè adiuti in necessitatibus, postea in prosperis positi negligamus, docet nos immemores beneficiorum cælestium nequam esse debere, sed meditari iustificationes Domini, ut & cum boni operis aliquid fecerimus, semper tamen ei nostra peccata fateamur. Hæc enim est iustificatio Domini. Denique Pharisei non iustificauerunt Deum, qui baptizari baptismo penitentia noluerunt. Ergo ille iustificatur, quem suorum poenitet delictorum. Quem enim poenitet, confiteatur, ut est illud: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis. Ideoque publicanus magis iustificatus exiuit è templo, quia Phariseus se iustificabat, suas iustitias prædicando: publicanus autem iustificabat Deum, iniquitates proprias confitendo. Ergo qui meditatatur iustificationes, semper humiliatur. Non hodie humiliatur, & cras exaltatur, sed semper humilis corde, & mitis affectu est. Plus est autem semper, quam die ac nocte, vel tota die: hoc enim supra tempus est. Ergo vel inter angelos annumeratus dicas oportet iustificationes Dei semper, & illam quam adeptus es gloriam, non tuis meritis arroges, sed diuinæ miserationi semper adscribas, ne tibi dicatur: Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Omnis enim creatura quæcumque bona habet, accepit à Christo, qui totius est auctor creaturæ.

Spreuisti omnes qui discedunt à iustificationibus tuis, quia iniqua cogitatio eorum.

tutam, suam prædam putaret: iniquitatem non passus es, artulisti indefensæ opẽ: quo adiuta præsidio, inoffensã opera castitatis exercuit, nec auxilium querere maritali compulsa est. dicit tibi Dominus: Venite disputemus, quia iudicasti viduam, oculus tuus fons gratiæ tibi factus est. Vidisti nudum corpus inopis iacere defuncti, non præteristi, vt ille qui exponitur in Euangelio, sacerdos atque leuita: sed continuo miseratus, sepulturæ te solatiis tradidisti: generauit tibi oculus materiam redẽptionis. Contra, si aspiciens agrum pupilli vineis cõsitum, latum segetibus, nemoribus vmbrosis, aut fluuiis decurrentibus, aut fontibus scaturientibus, aut riparum herbosis amœnum toris, & avaritiæ facibus accensus transulisti patrum limites, atque in possessionem indefensam improbus irruisti: oculus tuus tibi mortis perpetuæ acerbã generauit. Vicinã viduã iura temerasti, coegisti eam, quæ aut dolorem suum aut pudorem secretis clausa parietibus fouere deberet, proficere in publicum, inuerecundius quàm iniustus litigare: oculus tuus partus iniquitatis est factus. Vidisti inopẽ superbo oculo, & insatiabili corde, despexisti precem pauperis: & quẽ miserari debueras, cum fastidio præteristi: oculus tuus fons tibi fuit & origo peccati. Ideoque oculi tui non lupi oculi sint, & insidiantes ad prædam, sed sicut sponsæ dicitur: Oculi tui stagna in Etebon, in portis filiarum multorum: nares tuæ sicut turris Libani. Stagna in Etebon quid est, nisi in cogitationibus rationabilibus abundantia, quæ est in portis Ecclesiæ, cui merito defertur multitudo doctrinã? Filia enim multorum, plurimarum doctrinarum posteritas est, cuius nares odor est sacrificiorum floribus omnibus præfians. Quid enim Christi odore sublimius, qui aboleuit thuris fragrantiam? Oculus ergo iste prouideat quæ futura sunt: & si aduersa imminere præuideat, sicut lacrymisque emollire ac mitigare non desinat. Ideo Hieremias in captiuitate gẽtis Iudææ positus, futuram præuidens perpetuã captiuitatis ærumnam, quam perfidie pretio Iudæorum populus habebat exoluere, dicebat in Threnis sub hac eadẽ littera: In hoc ego fleo, oculi mei caligauerunt à fletu, quia elongauit à me qui me consolabatur. Non igitur abductum se esse de terris suis dolerat, sed à Christo populum relinquendum, consolationemq; futuræ vitæ cernebat amissã. Hæc est verè dolenda captiuitas, quæ æternæ spei libertate priuata videbatur. Alio quoque loco sub hac eadem littera repetiuit in Threnis, dicens: Fecit Dominus quæ cogitauit, consummauit verbum suum quod mandauit à diebus antiquis. Destruxit, & non pepercit, & lætificauit super te inimicum, & exaltauit cornu tribulantis te. Nonne euidenter futurum iudicium Christi annuntiat, sicut in Psalmo quoque præfenti declarari certũ est? Oculus ergo præuideat quæ futura sunt, & ea aut profusione lacrymarum, aut erroris correctione detorqueat. Denique Hieremias flebat, quia malam causam impiæ plebis susceperat, quæ perfidie pertinacia proprium negabat auctorem. Daud autẽ prophetico spiritu iudicium præuidens Christi, in quo nemo innocens periclitabitur, nemo sceleratus eludet, bona fretus conscientia dicit.

Psalm. 1.
Tob. 2.
Ecc. 10.

Prover. 12.

Psalm. 103.

Ezech. 12.
Cant. 7.

1. Cor. 2.

1. Tim. 1.

1. Tim. 5.

1. Tim. 5.

Feci iudicium & iustitiam, ne tradas me nocentibus me.

Non quasi gloriosus ac insolens se ipse laudat, cum vtique peritus legis, alterius magis quàm proprio ore vnumquemque laudandum esse non ignoraret. Non inquam prædicatoris iactantia est hic vlla virtutum, sed vitæ innocentis assertio iure præsumpta, ne dignus æstimaretur qui propter grauiã peccata à Domino relinqueretur, & nocentium potestati traderetur. Defensio est igitur, nõ arrogantia, quando non excellentia aliqua honoris assumitur, sed formidabilis ærumna propulsatur. Deniq; Petrus hoc genere defensionis vitur, dicens: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? In quo si dicti arrogãtis decolor aliquis nauus fuisset, non tantum gratiæ de Domini Saluatoris sententia retulisset, vt non solùm minimè subdendus ipse iudicio, sed etiam iudicaturus de aliorum meritis ipse nuntiaretur. Neque enim in iudicio, si quis innocentia suã tuendę gratia quid fecisset aperiret, ad iactantiam potius quàm ad defensionem causæ dictum æstimaretur. Aliud est dignũ se premio dicere, aliud indignum iniuria. Et tamen ille ipse philosophiæ summus, vt aiunt, magister, cum accularetur, interrogatus qua tandem poena se dignum putaret, respõdissẽ fertur, vt in prytaneo publico quotidie conuiuio susciperetur. Ille honorem vsurpauit, hic ærumnam deprecatus est: ille gloriã arrogauit, hic humilitatem seruauit. Nam quæ maior esse humilitas potest, quàm vt conficius sibi iudicij & iustitiæ reseruata, tradi potestati diaboli veretur? Hominem se esse cognouit, impar sibi bellum aduersum spiritualia nequitia in cælestibus; raptũ Enoch esse, ne malitia mutaret cor eius, Noe inebriatum, Lot incestatum, sacerdotem primum ipsum Aaron cum Maria sorore tẽratum, lepræ maculis aspersam Mariam primum, post absolutam, Moysen pene inter necatum, nisi in circumcissione filij, & eiusmodi sanguinis fusione Sephora mulier eius omne ab eo periculum depulisset. His igitur commonitus exemplis nequaquam se fortitudini suæ credit: sed cauta humilitate diuinum sibi precando adsciscit auxilium, petens ne tradatur nocentibus. Scit enim auctorem esse principem mundi omnium delictorum. Ipse indiuiduos proximorum irarum stimulis excitis scindit affectus, ipse flammam accendit libidinis, ipse adolet avaritiæ cupiditates: vt quo plus rapuerimus, eo amplius requiramus: ipse suggerit & ministrat fomenta luxuriæ, ipse odia exasperat, & immodicã studia ambitionis inflammat. Quod vitium blandum in exordio, sæuum in processu, nec fraternæ germanitatis potuit contemplatione reuocari. Quum enim dolet sibi gratia cælestis ambitor fratrem esse prælatum, de sacrificio processit ad parricidium. Auctorem igitur incontinentiæ diaboli esse Apostolus docet: Ne tentet vos, inquit, satanas propter incontinentiam vestram. Incentorem quoque avaritiæ ipsum esse legimus, dicente Paulo: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueũ diaboli. Et alibi: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam,

Prover. 27.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Plato in A. pologia Socraticis, & C. cetero lib. de Oratore.

1. Cor. 5. Ephes. 6. Gen. 5. Sap. 4. Genes. 9.

Genes. 19. Num. 11. Exod. 4.

1. Ioh. 3.

Genes. 4.

1. Cor. 7.

1. Tim. 6. Celos. 3.

1. Tim. 6.

& avaritiam, quæ est idololatria. In his enim diaboli voluntatem facimus, & exequimur potestatem, qui per carnis istius desideria incentiuum suã fraudis operatur. Quemcumque ergo in vitiorum suorum possessione repererit, tamquam obnoxium suo iuri vendicabit. Adulterium qui facit, luxuriam exercet, aliena diripit, portio diaboli est: pudicus autem & continens & misericors, Christi portio est. Christi ergo seruum sibi non potest vendicare, nisi fortẽ lapsum in vitia deprehenderit: nec tum quidẽ vendicat, sed tamquam suum sibi tradi postulat. Ideo ergo dicit Daud: Feci iudicium & iustitiam: nõ vt arroget, sed excuset, ne quasi peccator deferatur à Christo. Exemplo sit nobis apostolica lectio, quam ob rem vnusquisque tradatur. Illum enim qui vxorem patris habuit, quia sic operatus est, tradidit satanæ Apostolus. Non ergo esset traditus, nisi opera fecisset diaboli. Vnde non immeritõ recusat Propheta nocentibus tradi, qui allegat non diaboli opera se fecisse, sed Christi. Dominus enim dicit: Iudicate pupillo, & iustificate viduam. Hoc est ergo: Feci iudicium & iustitiam, in iudicio non contempsi pauperem, non oppressi viduam, personam diuitis non recepi, in omnibus operibus iustitiam seruauit. Iudicij finis iustitia est. In altero veritatis custodia, in altero fructus est æquitatis: vtraque tamen non priuata virtus, sed publica. Nam immaculatum corpus à virili permixtione seruare, & palmam castimonie limoso in corpore vsque ad angelorum conuersationem custodia integritatis euehere, vtilitas priuata, laus publica est. Frugi esse ac modestum, & sobriæ parcitatis tenere mensuram, probatur à pluribus, sed sibi soli proficit. Fortitudo in præliis eminet, in otio friget: cuius opus in tempore necessarii, in voto aduersum. Malunt enim homines non pugnare, quàm vincere. Sola iustitia est quæ omnibus temporibus aliis potius nata quàm sibi, quotidiano vsu & fructu, publico suo damno alienas custodit vtilitates, quæ nihil habeat vtilitatis, & plurimum laudis. Hanc igitur Propheta prætidit ad sui meriti commendationem, dicens: Feci iudicium & iustitiam, ne tradas me nocentibus me. Vbi iustitia, ibi misericordia. Misericordia à peccato liberat. Quomodo ergo peccatoribus trador? Simile illud in Canticis: Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Exui tunicam peccatoris, velamenque terreni: cur quasi peccator atque terrenus adiudicor? Laui pedes meos, ne qua delicti fors posset adhærere vestigio: cur das in me delinquentibus potestatem?

1. Cor. 6.

1. Cor. 5.

Esa. 1.

Tob. 4. Cantic. 5.

Rom. 3.

1. Tim. 6.

Suscipe seruum tuum in bono: non calumniatur me superbi.

Quasi iudicij & iustitiæ sibi conscius, auctoritate prophetica progreditur, vt seruum Domini se dicere non reformidet. Seruus enim Domini nihil debet alienis. Pretiosa hæc seruitus, quæ virtutum constat expensis. Cur autẽ timeat nocentibus tradi, aperit euidenter, quia calumniatores sunt, qui oderint veritatem, impugnent innocentiam, quia superbi sunt. Qualis enim aduersum seruos Dei potest superbus esse, qui aduersus Deum se exultat, & dicit: In cælum ascendam, super sidera cæli ponam

sedem meam, sedebõ in monte excelso, super montes altos qui sunt ad Aquilonem: ascendam super nubes, & ero similis altissimo? Quid igitur mirum, si grauari homines potest, qui peruicaci spiritu nec Deo cedit? Quomodo mensuram veritatis, & fidem in hominem seruabit, qui sacrilego impudentique mendacio omnipotenti se Domino adæquandum esse promittit? Quomodo non calumniatur singulos, qui totam irritauit terram, concussit reges, posuit vniuersum orbem desertum, & ciuitates destruxit: eos qui in abductione erant, non soluit? Cauemus ergo ne muros animæ nostræ destruat, ne propugnacula nostræ mētis diruat, ne super sidera thronum suũ ponat. Ponit super sidera, quando electum decipit, quando iustum circumuenit, cuius opera e-lucent sicut stellæ in cælo. Nonne & Iudas proditor inter ceteros audiebat: Vos estis lux mundi? Nonne diabolus lumen eius extinxit? Quinetiam quos non potuerit circumuenire, calumniatur, inuidens regni cælestis gloriã: vt quos illecebris suis à Christo non potuit separare, eos calumniis suis debiti honoris fructu fraudare conetur. Fugiamus ergo malos calumniatores, qui peccatum operantur in nobis: & ipsi nobis calumnias infestissima accusatione componunt, id quod ipsi fecerint arguentes. Ecce manus Domini parata est, quæ te fugientem ab aduersariis tueatur ac protegat. Pharaõ te in patribus tenebat superbus, immitis: fugisti ab eo, suscepit te manus Domini, & de periculis liberauit. Non dimisisset te Pharaõ, nisi tu ad Dominum confugisses. Dicebat Pharaõ: Dominum nescio, & Israel non dimitto. Vides quàm superbus? Meritõ ergo susceptus in bono est, qui malum fugit. Nõ patitur ergo Deus in malo nos esse, suscipit in bono: nec patitur suos calumniis subiaccere.

Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitiæ tuæ.

Oculi mei defecerunt. Qui sunt isti oculi considera, qui in Christum deficiunt, dum eius præstolantur aduentum. Anima videlicet oculi, non corporis, tota fidei intentione defixi. In eo enim quem diligimus, totis oculis occupamur, nec quidquam aliud videre delectat. Non potest hoc dicere nisi qui à mundanis sollicitudinibus & sæcularibus voluptatibus intẽtionem omnem suã mentis auertit. Nam quomodo hoc dicit qui theatralibus ludibriis occupatur? Sed ille hoc dicit, qui supra dixit: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Qui autem sunt oculi qui deficiunt in eloquium Dei, nisi oculi interioris hominis, obtutusque animæ, qui tenduntur vt videant Dei verbum, & nimia intentione & expectatione deficiunt in salutare Dei, defectum sui patientes, vt assumant quod verbi est? Et quia eloquiũ Dei plerõsq; mouere potest, ideo addidit: Eloquium iustitiæ, vt mouere non debeat. Mouere autem poterat, quia scriptũ est: Maior seruiet minori. Nam nisi ad mysteriũ accipias, naturæ iniuria est. Et dedi vobis præcepta nõ bona. Ergo Deus mala dat præcepta? Et ego Dominus creans mala. Sed & de præceptis sic soluitur, quia infirmis nõ dare debuit perfecta præcepta, quæ sustinere non possent. Quando audiret Iudæus: Dimitte omnia tua, & sequere me?

Ibidem.

Ibidem. Philip. 2.

Matt. 5.

Exod. 14.

Exod. 15. Exod. 5.

Sap. 11. 5.

Genes. 25. Ezech. 10.

Esa. 45.

Matt. 19.

Matth. 10. Quando audiret Iudæus: Qui non tulerit crucem suam, & secutus me fuerit, non est me dignus? Sed hæc perfectiora præcepta Euangelio referuata sunt.

Ecle. 39. 1. Tim. 1. Et mala non creauit Deus, sed hæc quæ videntur nobis auftera, verbera, mors, & huiusmodi alia, quæ propter emendationem præscripta sunt noxiorum. Iustus enim non est lex posita, sed iniustus. Nam si noxij nihil timerent, innocentes semper pertimescerent. Qui sunt igitur isti oculi qui deficiunt in salutare Dei? Diximus oculum suppliciorum esse, qui præuidens futura supplicia peccatorum, gerendam annuntiat poenitentiam. Demonstrauit hunc oculum Baptista Ioannes, dicēs: Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere ab ira ventura? Facite ergo fructus dignos poenitentiae. Ad baptismum Ioannis veniebat, qui habebat oculum suppliciorum: ad Christi autem baptismum venit, qui videt gratiam. Hic enim oculus est quem dominicæ passionis vmbra tueret & protegit. Aliud ergo Aenon, aliud Ain. In Aenon baptizatur conscius grauium delictorum: qui autem purum oculum habet, gratiam suscipit spiritalem. Et imperfectæ fortasse animæ oculus suppliciorum est: perfectæ autem oculus gratiarum est purior atque sincerior, qui significatur hac littera, ad quam iusti forma dirigitur: quia imperfecta peccati tantummodo iudicij declinare desiderat, perfectæ verò meritum regni caelestis acquirere. Præsumimus tamen quod utrumque oculum vna anima habeat, & oculum suppliciorum, & oculum gratia: laeuum oculum suppliciorum, dexterum gratia: quia non à primo homines possunt esse perfecti, sed per processum virtutis ascendunt. Ante igitur vnaquæque anima quasi ad baptismum Ioannis venit, vt præmittat poenitentiam delictorum, & in processu paulatim, vbi peccata sua desecerit, spiritali abluta baptisinate, Christi accipit sacramentū. Vnde videtur & in Canticis canticorum Ecclesia prædicari, cui dicitur: Cor meum cepisti foror mea spōia, cor meum cepisti vno ab oculis tuis: vt iste oculus gratia: sit, qui Christi sibi pleniorē acquisierit charitatem. Plerique tamen hoc loco accipiunt duos oculos Ecclesiae: vnum qui mystica videt, alterum qui moralia: eo quod sancta Ecclesia non solum moralium teneat disciplinam, sed etiam celestis doceat secreta mysterij. Vnde dictum est de ea: Oculi tui sicut colūba, extra taciturnitatem tuā. quod & spiritaliter videat, & nouerit tēpus tacendi, & tempus loquendi: vt in tempore sermonem suum proferat, ne importunitate loquendi peccatum possit incurrere. Habe ergo oculos columbæ ad similitudinem Christi, quia de ipso lectum est: Oculi tui sicut columbæ, super abundantiam aquarum loræ in lacte sedentes super plenitudinem. Baptizat in lacte Dominus, id est, in sinceritate. Et isti sunt qui verè baptizantur in lacte, qui sine dolo credunt, & puram fidem deferunt, immaculatam induunt gratiam. Ideo candida sponsa ascendit ad Christum, quia in lacte baptizata est. Ideo mirantur eas virtutes, dicentes: Quæ est hæc quæ ascendit dealbata? Ante paululum dicebat: Nigra sum, nunc dealbata cernitur, & ascendit ad cælum: & innixa Dei verbo, alta iam penetrat. Nec immeritò illic aquarū abundantia, vbi Christus, vnde mens humana repleti cu-

piat. Has sitit aquas ceruus, quas cum biberit, sitire non possit. Has aquas sitit Propheta cum dicit: Sitiuit in te anima mea. Sedet ergo Christus super abundantiam aquarum, & super plenitudinem. Et ideo qui baptizat in aqua dicit: Et nos omnes de plenitudine eius accepimus. Vnde & oculus suppliciorum non alienus est ab Ecclesia, quia etsi baptizabat Ioannes in Aenon, baptizabat in xta Salim, vbi erat aquarum abundantia, & duodecim fontes. Hos fontes habet Ecclesia, hoc est, in veteri testamento duodecim patriarchas, in nouo duodecim Apostolos. Ideo que dictū est: In ecclesiis benedicite Dominum Deum de fontibus Israel. His fontibus ante perfunditur quicumque mysteria sacrosancta cōsequitur. Isti enim fontes ex aeterno fonte manantes, toto orbe fluxerunt. Vbi isti fontes, ibi ascensio animarum. Denique Salim interpretati sunt, Ipsum ascendentem. Ille enim verè ascendit, qui propria peccata deponit. Hoc igitur verbo purificatoria sanctificationis vsus exprimitur. Vnde etiam bene in Canticis Christus dicit ad Ecclesiam: Dētes tui sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt à lauacro, quæ omnes geminos creant, & infœcunda non est in eis. Quod specie de capris dicitur, mysticè autem de Ecclesiae grege. Nec vilia tibi videantur ista animalia. Denique audi quæ de his sanctus loquatur spiritus: Capillamentum tuum vt grex caprarum, quæ reuelatæ sunt à monte Galaad. Dentes tui vt grex tonsarum, quæ ascēderunt de lauacro. Vides quod in altis grex iste pascitur, audax in monte. Itaque vbi aliis præcipitia, ibi capris nullum periculum: vbi aliis periculum, ibi gregis huius alimentum, ibi cibus dulcior, ibi fructus electior. Spectatur à pastoribus suis dumosa de rupe pendentes: vbi luporum incurfus esse non possunt, vbi fecundæ arbores fructū integrum subministrant. Cernerelicit vberi lacte distentas, super teneram sobolem materna pietate sollicitas. Ideo elegit eas Spiritus sanctus quibus cœtum venerabilis Ecclesiae compararet. Et vt mysticè audias: capillamentum, verbi est altitudo, & eminentia quædā iustarum animarum, quoniam sensus sapientis in capite eius. In altitudine enim cogitationis humanæ certum est esse sapientiam: & quemadmodum tendentur capræ vt superflua deponant, ita etiam tonsarum animarum gregem, hoc est, multarū animarum virtutes habet sancta Ecclesia, in quo grege nihil possis insensibile reperire, nihil superfluum: quoniam fides sapientes fecit, spiritalis autem gratia ab omni superfluo labe mundauit. Meritò igitur reuelatæ sunt animæ iustorum, & reuelatæ à monte Galaad, hoc est, à transmigratione testimonij, eo quod à synagoga ad Ecclesiam testimonium caeleste migravit. In hoc itaque mote nascitur thymiana, resina, & ceteri odores, quos negotiatores illi Ismaelitæ, vt habes in primo libro testamēti veteris, deferebant. Hos odores habet Ecclesia, quos mercatores ex gentibus congregati, fide & deuotione vixerunt. Itaque sicut capræ bonis refectæ cibis, & solis calore vernantes, lauantur in flumine, & exultantes mundæ surgunt de flumine: ita animæ iustorum ascendunt ab spiritali lauacro. Istæ sunt verè quæ geminos creant, in quibus nō est infœcunditas aliqua virtutum, sterilitas vlla meritorum. Bene geminos creant, quia

Psal. 41.
Ioan. 4.
Psal. 41.
Ioan. 1.
Ioan. 3.
Genes. 49.
Matth. 10.
Psal. 67.
Genes. 49.
Cant. 4. & 6.
Ibidem.
Psal. 13.
Genes. 49.
1. Cor. 10.
Ibidem.
Exod. 15.
Num. 20.
1. Cor. 10.
Exod. 15.
Psal. 77.
1. Cor. 11.
Sup. ver. 1.
Matth. 7.
1. Cor. 6.
Num. 23.

quia congeminant sensus suos. Vnde habes in Proverbiis scriptum: Et tu scribe hæc tibi tripliciter, in consilium & in cognitionem. Triplicem præmisit scripturam, & duo subdidit, cōsilium, & cognitionem. Sed cognitio gemina est: vna incorporalium, altera corporalium. Diximus de fecunditate, dicamus de dentibus. Nā & nauigantes plerique, & properantes itinere terreno, vbi viderint speciosum aliquem locum, delectationis gratia demorantur, pascunt oculos, animūque alleuant, nec mora vlla commēdi putatur, sed gratia. Ita & nobis pulcherrimos dentes iustarum animarum cōsiderare cordi est. Docuit enim scriptura pulcherrimos dentes esse iustorum, dicens secundum litteram quidem de patriarcha Iuda, spiritaliter autem de Christo: Hilares oculi eius à vino, & dentes super lac. In quo non vtiq; carnis humanæ officia, sed diuinæ gratia munera prædicauit. Docet igitur exemplū, dentes non esse prætereūdos, vbi de oculis differimus. Qui sunt igitur iustarum dētes animarum, nisi qui informem ac durum accipientem cibum, vel frigidum plerumque, vel supra modum calētem: nunc comminuunt, nunc fouent, nunc temperant, prout qualitas fuerit alimentorum? Dura comminuunt, ne asperitas litteræ in veteri testamento & sæcularis intellectus rigor, nisi fuerit spiritali dente solutus, vitalia ipsa interclusis ciborum salutarium meatibus, & gulam quandā animæ incuriosa edacitate suffocet. Par est igitur vt diuidas primum, si solida tibi viderur esca quæ sumitur, & distinguas eam: atque emollitam sine noxa aliqua animæ in omnia eius membra naturali diuisione transfundas, vt vitalem succum omni eius corpus epuletur. Nihil cadauerosum, nihil mortuum ore tuo sumas, ne dicatur: Sepulcrum patens est guttur eorum: sed viuum haurias verbū, vt in tuæ mentis visceribus possit operari. Hi dentes super lac candidiores, quia dentes iustorum sunt. Denique cum omnes in Moysē baptizati in nube & in mari patres nostri fuerint, non otiose tamen scriptum est, quia omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt: vt istis sanctorum dētribus maior quidam fulgor accederet, quos post transitum maris Rubri Marthæi fontis amaritudine per ligni gratiam temperata, agnoscimus esse mundatos: deinde duodecim fontium potu, postremò petræ spiritalem vndam vomentis irriguo. Petra enim erat Christus. Vnde & manna manducauerunt, vt toties abluti manducaerent panem, vt scriptum est, angelorum. Nunc quoque in Euangelij mysterijs recognoscis baptizatos licet toto corpore, postea tamē esca spiritali potūq; mundari. Meritò ergo Dauid & oculos interiores purificatos, & dentes tamquam illuminatos spiritalium dentium candore, sermone profert, dicens: Feci iudicium & iustitiam. Ille est verus dentium fulgor, vbi bene sibi consciæ mentis resonat canora confessio. Ille mundus oculus, quæ peccatorum grauiū trabes nulla depresso: quem purgamentorum leuium festuca nulla turbauerit. Iste oculus iustitiæ defecit in verbum iustitiæ. Qui enim Christo adheret, vnus est spiritus. Et Balaam petebat vt anima sua deficeret in animis iustorum, id est, vt proprii obliuisceretur erroris: quod suum erat, deponeret:

quod iustitiæ & æquitatis, assumeret. Sed progrediamur ad cetera.

Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustitias tuas doce me.

Præstruxit viam, & commendationis suæ incrementa præsumpsit. Supra poposcit, ne nocentibus traderetur, iterum petit vt susciperetur in bono, ne calumniarentur ei superbi: hoc est, non declino iudicium, sed calumniam perfidorum. Illi enim iudicare nesciunt, calumniari sciunt. Ad te cōfugio, qui nosti repræsentare iudicium. Et bene non vult calumniatoribus tradi. Multa enim Iob passus est iustus postquam traditus est nocenti. Sed difficile fuit illud & grande certamen, quod nisi Iob nimia patientia haud facile quisquam superare potuisset: & tamen ille non totus est traditus, sed meliore exceptus est portione, qui dicit: Non tradas me. quæ maiora sunt, comprehendit. Plus autē in anima, quam in carne sumus. Iustus enim dicitur: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu. Tradi ergo animā suam recusat, qui corpore sicut aranea tabellebat. Hoc igitur loco maiore quodam familiaritatis vsu potiora præsumens, ait: *Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustitias tuas doce me.* Misericordiam sibi deferri poscit, iustitias doceri. Alibi quoque, hoc est in posterioribus, habes hunc sensum: Et ne intres in iudicium cum seruo tuo. Etenim nostrorum conscij peccatorum, misericordiam magis petere Dei nostri, quam iustitiā implorare debemus. Aliis veniam largitur, aliis examen impertit. Quæ spes hominibus certandi apud eum, quæ occulta non fallunt, quem latere peccata non possunt: Ideoque sciens eius potentiam, qui hominem nō timeret, ait: Tibi soli peccaui. Non potest hoc iustus negare, quia nemo sine peccato: non potest rex, quia etsi leges in potestate habet, vt impunè delinquat, Deo tamen subditus est qui nulli debet: immò plus ipse debet, cui plus commissum est. Hoc ergo dicit: *Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam.* quia etsi quid boni feci, plura debeo quam seruus. Non vno facto seruus absoluitur, quia nemo seruum habens arantem, aut oues pascentem, dicit illi: Transi, recumbe: sed dicit illi, Para quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi. Numquid gratiam habet seruo si fecit quod imperatum est ei? Ergo & quum fecerimus quod nobis imperatum est, non statim nos exaltare debemus, sed magis humiliare: quia non statim si aliquid fecimus, impleuimus omnia seruitutis obsequia. Quis tanta naturæ munera, vitæ salutisque seruata diuina beneficia digno possit æquare seruitio? Quis potest soluere quod accepit: Ideoque sciens omnia, misericordiam petit potius quam excusationem: Quoniam, inquit, non iustificabitur in cōspectu tuo omnis homo viuens.

Seruus tuus sum ego: da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua.

Da mihi intellectum. Intellectus spiritale munus est: & ideo quod Dei est, à Domino postulatur. Nec quasi extraneus poscit, qui seruum se confitetur. Bene ait: *Seruus tuus sum.* Seruus enim voluntatem domini sui facit. Seruus quærit seruitutis stipendia, remunera-

Sup. ver. 1.
2.
Iob 2.
Sup. ver. 1.
Rom. 8.
Psal. 38.
Psal. 142.
Psal. 50.
Iob 14.
Lucæ 12.
Luc. 17.
Psal. 142.
Esaia 11.
Lucæ 12.

Rem. 6. tionem non sperat. Seruus Domini nō potest idem esse seruus peccati: & ideo intellectum sibi dari potest, ut possit cohibere peccatum. Habebat quidem intellectum, sed ut redundare sibi crederet, vberiorē inquirat. Est autem & intellectus naturæ, & est intellectus non bonus. Ideo & Salomon ait: Intellectus autem bonus dat gratiam. Nam si omnis intellectus bonus esset, non opus fuisset additamento. Iure ergo gratiam Domini sui quærit. aliter enim scire non potest secreta Domini, nisi intellectus spiritalis munus acceperit. Habes hoc in Hieremia: Notum mihi fac Domine. Et scio, quia nisi Deus notum fecerit hominibus, mysteriū suum scire non possumus.

Tempus faciendi Domine: dissipauerunt legem tuam iniqui.

Ecl. 3. Bene ait tempus faciendi esse. Est enim tempus tacendi, & tempus loquendi. Sed loquendi tempus aduenit, ac per hoc dominici aduentus tempus esse iam memorat: ut quia legis facta est præuaricatio, veniat finis legis, & consummatio eius, & plenitudo Dominus Iesus, qui donet hominibus vniuersa delicta: & abolito chirographo debitorum, absoluat omnes & liberet peccatores. Tempus est faciēdi, ut si ingrauescente ægritudine alicuius incommodo, curras ad medicum, ut citius veniat, ne postea subuenire non possit. Medicus enim tunc amplius desideratur, quū grauis incubuerit ægritudo languenti. Ergo cum videat in spiritu Propheta præuaricationes populi, luxuriā, delicias, dolos, fraudes, auaritiā, temulentiam, quasi pro nobis interueniat, currit ad Christum, quem solum tantis sciebat subuenire posse peccatis: vrget ut veniat, nec patitur fieri moras. *Tempus* (inquit) *faciendi Domine*, hoc est, ut pro nobis crucem ascendas, mortem subeas. Totus in periculum vltimum mundus vrgetur, veni ut tollas peccatum mundi. Veniat vita morientibus, veniat resurrectio iā sepultis. Factum tuum subueniat, quoniam nec tua præcepta prodesse potuerunt. In lege præceptum est, in Euangelio mysterium. Cæcus omnis populus proprium nō videbat auctorem. Claudus erat mundus, & titubante vestigio fidei fluctuabat. Non erat qui malagma imponeret, neque oleum neque alligaturam. Omne patrimonium suum in medicos erogauerat mulier illa euangelica, speciem habens congregationis humanae, quæ coibat ex gentibus, cui nec fluentem sanguinem, & inueteratæ passionis lethale profluuiū poterant sæculi huius medici restringere. Principis populi posteritas interierat, & omnis occiderat eius hereditas. Videns hæc Propheta, dicit ad Christum: *Tempus faciendi Domine*. Non iubendis, inquit, sed faciēdi: quia non legatus, neque nuntius, sed Dominus saluatorus erat populum suum. Et ille quidem tempus sciebat, & non differebat: & nos nesciebamus quo melius tempore subueniret: & iam venit, & abiit, & iterum vult venire, & tempus nescire. Aut fortasse vult à nobis admoneri, vult rogari: immò si rogatus fuerit, & ante tempus venit, & venit ad ficulneam, & ante horam venit, ut dicit ad matrem. Illa rogabat pro nobis, illa festinabat, dicens: Vinum non habent, fili. Respondit ei Iesus: Quid mihi, & tibi est,

mulier? Nondum venit hora mea. Et mater quæ sciebat eius affectum, dicit ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite. Iesus quoque qui horam suam venisse negauerat, fecit quod antè differebat. Omnia Deus tempore fecit. Quidquid facit, non est extra tempus: sed totum opportunum est quod fecerit, & mihi tempore suo aduenit. Omne enim tempus opportunum salutis, nihil præproperum pro salute periclitantium: sed volebat expectare adhuc synagogæ correctionē: ideo ante tempus ad ficulneam venit: hoc est, citò Iudæis venit, opportunè gentibus. Citò venit perituris, commodè credituris.

Propter hoc dilexi mandata tua super aurum & topazion.

Lex annuntiatrice Christi est: præcepta ergo legis spem futurorum bonorum deserunt. Mandatum est enim Domini: Attende tibi, ne derelinquas leuitatem per omne tempus quod vixeris super terram. Quis est iste leuitas? Intelligis si consideres qui sit ille qui venit ministrare, qui sacerdos est in æternū. Aliud mandatum audi: Custodi mentem novorum, & facies pascha Domino Deo tuo. Et infra: In loco quem elegerit Dominus Deus tuus inuocari nomē suum, ibi occidas pascha vespere ad occasum solis in tempore quo existi de Ægypto. Ergo mandata Dei habent futuræ redemptionis indicia, resurrectionis insignia: ideo super aurum & topazion memorat sibi esse dilecta. Quid enim salute gratius, resurrectione pretiosius? Vel quia quæ stulta sunt mūdi, Christus elegerit, ut quoniam per sapientiam mundus non cognouit Deum, per stultitiam prædicationis salutem afferret, credentibus, ideo ait: Super sapientiam operationis cælestis, & mundanæ constitutionis, & super ornamenta solis & lunæ, stellarūque pretiosa monilia, dilexi redaudientiam dominicæ passionis. Plus enim redimendo mihi contulit, quàm creando. Tūc enim sine sensu natus sum, nunc cum voluntate saluatus. Sed nō hoc quicumque dicit: *Dilexi mandata tua super aurum & topazion*. Non dicit auarus, qui auro incubat, diuitiis inhiat, ornamenta desiderat, sed ille dicit, qui potest dicere: Aurum & argentum non habeo, quoniam non requiro, quoniam nihil mihi aurum prodest: præceptum autem & mandatum cælestē me redemit. Diximus continentiam sensus, nunc de topazio lapide exprimamus historiā. De quo inuenimus scriptum in historia Xenocratis, qui scripsit quasi lithosomon, nasci eum vel inueniri circa Thebaidis ciuitatem Alabastrum, vel Topazion, ut aliqui putāt: unde & nominatus est ab eo loco in quo gignitur. Sūt autem qui putauerunt insulam nuncupari Topazion, ad quam appulso Troglodytas, orta subita commotione maritima, quòd nauium vsum non haberent, reuerti nequiuisset. Deinde plurimo immorantes tempore, in insula inuenisse lapidem, & delectatos colore eius repetisse domum, & Arabibus negotiatoribus aduentibus vendidisse, ab illis emisse Philonem, & ad matrem Ptolemæi secūdi, cui nomen erat Berenice, ab ipso esse perlatum: illā autem quamuis regalibus ornamentis abundaret, supra modum tamen colore eius stupefactam, elaborasse ut diutius

ut diutius species tam pretiosi lapidis non lateret: A ideoque studio eius quæsitum lapidem, in vsus frequentiores venisse. Diximus quomodo innotuerit topazion lapis, nunc expressius de eius qualitate dicamus. Duorum colorum est in hoc lapide, hoc est, quædam temperata permixtio. & chrysocteron, similis chrysopraso, secundū vtrum que velut quædam extendens colorum figuras, & plenius quidem à peritis fertur extendere. Est autem parychrus, & satis purus, & chrysochrus, & pinguis, resplendenti similis, maximè cum solis splendore percutitur. Est etiam pulcherrimus & mirabilis super omnes chrysoprasos magnitudine, ut dixi, vsu pinguior. Natura huiusmodi, ut si polire & leuigare cum velis, asperetur magis, vsu minuitur. Est autem quodam genitili opere naturæ euglyphus, hoc est, bene figurabilis, & summo studio dignus habetur. Difficile inuenitur, & repertus insignitur: raro tamen in vsu hominum est, quasi is quem diues regina mirata sit. Sed iam sicut Troglodytæ illi quasi pretio suæ mansionis lapide inuento repetierūt domum: ita & nos emolumento moræ huius recepto redeamus eò vnde diuertimus. Nec par est nos ornamentis regiis diutius sermonis nostri quædā ad mouere brachia, cum habeamus in manibus crucē Christi, quam admonet Propheta super aurum & topazion præferendam, quæ ab omni errore culpæque reuocat & corrigit. Quis enim iustorum non ambiat Christi in morte solatium, in resurrectione consortium? Quis non reflectat gradum, quādo audit sibi superiora omnia peccata donari? Hoc enim plerique ad conuersionis studium reuocari volebant, quòd delictorum suorum conscij nullam spem veniæ præsumerent: & Ecclesiæ quanto sanctiora præcepta, tanto sine venia putarent esse peccata. Ideoque ait octauo versiculo:

Propterea ad omnia mandata tua corripbar: omnem viam iniustam odio habui.

Merito corripbatur, quoniam diligebat. Charitas enim operit multitudinem peccatorum. Vide quanta operiat, quanta corrigit. Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperā, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: charitas numquam excidit. In inferioribus tria perfecta posuit, spem, fidem, charitatem, maiorem autem dixit charitatem. & restet: Charitas enim omnia sperat, omnia credit. Cū igitur spes & fides in charitate sint, non est dubium quòd maior charitas sit. Et bene sibi respōdit Propheta. Suprà enim dixit: Lex Domini irreprehensibilis, conuertens animam. Si lex animam conuertit, utique qui diligit, legis dilector est. Deinde in hoc ipso centesimo decimo octauo Psalmo primo posuit: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Si immaculatus est is qui in lege Dei ambulat, utique conuertitur, qui diligit Dei legem. Ergo si lex immaculatum facit, restet charitas multitudinem operit peccatorum, quia plenitudo legis charitas est. *Omnem* (inquit) *viam* S. Ambr. tom. 2.

Rem. 13. *iniustam odio habui*. Si is qui præcepta iustitiæ diligit, facit illa quæ diligit: utique is qui odit iniquitatē, nō facit quod exosus est. Nec immeritò ad omnia præcepta Domini corrigitur, qui omnem viam odit iniquitatis. Nam nisi omnem viam iniquitatis oderis, non potes in omnibus præceptis Dei corrigi. Potest enim fieri ut aliquis se tēperet à crudelitatē horrore: lubrico tamen deceptus amore meretricis, & semitas incontinentiæ iuuenilis ingressus, impresum semel non queat reuocare vestigium. Multos enim vitia blandiora decipiunt, econtrā auertit à se plurimos tristis & nimium seuerā crudelitas. Sed iuuentus ad amorem liberior, ad lapsum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior est. Alius se restringit à luxu, sed auaritiæ cupiditate raptatur. Plerumque enim peccata huiusmodi sunt, ut si alterum declines, incurras alterum: & naturæ vsus adiuuat infirmitatem. Odis tu luxuriam quasi frugi, sed frugalitatis studio habendi cupiditas frequenter irrepit. Auaritiæ ipsi rapina est subdita. Et quāto tolerabilius est propria profundere, quàm aliena diripere? Sunt qui metuētēs aliquid proprio minuere de censu, etiam inopi sumptum negent, & misericordiam detrimentum putent. Sunt qui de genere vitantes ignobilitatem, stabro sæcularis ambitionis agententur, & sicut quassatæ arundines huc atque illuc ferantur incerti. Sunt etiam qui dum maiorum suorum statum sequuntur, veluti digna conuersatione contenti, ne errores quidem patrios existiment declinandos, ut fide mutadam perfidiam non arbitrentur: cum in melius mutare propositum non leuitas, sed virtus: neque culpa, sed gratia sit. Alius Circensibus ludis, atque theatralibus sollicitatus voluptatibus, aut cæteris vanitatibus occupatus, ecclesiam non frequerat: alium ruris quietate delectant, eaque causa ad ecclesiam rarus accessus est. Itaque diuerso vsu in eundem indeuotionis errorem vterque concurrit. Sed qui omnem viam iniquitatis odit, ad vniuersa corrigitur & emēdatur. Et bene posuit, *Viam iniquitatis*. Ille enim facilius iniquitatem declinat, qui vias eius non fuerit ingressus.

In octonarium decimum septimum enarratio.

Phc.

PHe littera decima septima, Latine significat, Er-raui; siue, Os aperui. Merito hæc lacrymabilis series Psalms subiecta est huic litteræ: Respice in me, & miserere mei, & nō dominetur mei omnis iniquitas. Faciem tuam illumina super seruum tuum: ut ei qui erat in vmbra mortis, populo, cælestis misericordiae lumen oriretur; adueniret Christus remissio peccatorum, captiuorum redemptio, subsidium laborantium. Sed quia venire tardius desiderantibus videbatur: Exitus, inquit, aquarum transierūt oculi mei. In Hieremiæ quoque Threnis lacrymabilior series sub hac littera est: Expandit, inquit, Sion manus suas, non est qui consoletur eam. Dignam remunerationem recipit, ut quæ expandentem manus audire neglexit, & sub alas eius succedere; ipsa postea expanderet manus, & consolantem inuenire non posset. Nam etsi ante aduentum Domini Hie-

remias captiuitatem Iudæorum à Babyloniis illatâ G
deslere videatur, tamen prophético spiritu istâ mag-
gis captiuitatē præuidens, qua eos intelligibilis Ba-
bylonius in perpetui erroris vincla coniecit, & do-
mestica virtutis extorres de statu paternæ deuotio-
nis eliminans, longæq; afficiens peregrinationis exi-
lio, miserabili dolore deplorat. Nulla enim patria
verior quàm fides: quæ eos qui longè erant, propè
esse fecit, & aduenas atq; peregrinos ciuitatis super-
næ iure cõnexuit, sicut scriptû est: Ergo iam nõ estis
aduenæ atque peregrini, sed estis ciues sanctorû, &
domestici Dei. Alibi quoq; Hieremias dicit sub hac
littera: **Aperuerunt in te os suum omnes inimici tui,**
sibilaerunt & fremuerunt dentibus, & dixerunt: De-
glutiuius eam. verum tamen hæc est dies quam
sperabamus, inuenimus eam, vidimus. Et hic sicut
Iudæorum populus os aperuit in Christum, quæ ad-
modum in vigesimo primo Psalmo de eius passione
legisti, quod aperuerunt os suum maledicentes: di-
gnæ sortem remunerationis agnoscis, vt ipsi ab ini-
micis suis talia sustinerent, fremeret in eos dentibus
intelligibilis iste peccator diabolus, sicut leo rugiēs,
& requirens quem deuoraret. Isti igitur non dixe-
runt: Benedictus Dominus qui non dedit nos in cap-
turam dentibus eorum; quia sperandum de Domi-
no non putauerunt. Ergo excidium eorum diabolus
quod præsumebat inuenit. Deglutiuit eos, quoniã
deerat pastor offensus, qui extraheret de ore leonis
crura ouis, aut auris cartilaginem, sequi noluerunt,
audire noluerunt: ideo decedente pastore, vestigia
eorum atque aures suis faucibus leo occupauit: quia
faciem sacerdotum non receperunt, & nobilibus
misericordiam non dederunt; vt Hieremias sub
hac littera dicit in Threnis. **Qui erant nobiles, nisi**
qui non obscuram hanc vitam, sed in lumine sancti-
tatis egerunt? Et omnibus quidē misericordia ino-
pibus iure debetur, sed maior quædam cum ex di-
uitibus atque nobilibus in vltimum statum atque e-
gestatis necessitatem aliquos ærumna deiecit, mise-
rationis pulsat affectus. Hieremias ergo flebiliter fa-
tis, vt pote qui perpetuæ aculeo mortis deploraret
amissos: Dauid verò moderatè, quasi qui obreptionem
doleret erroris, remedium non desperaret cor-
rectionis, vt contristaretur, non abiorberetur. De-
nique confirmatus sobrietate pœnitentiæ, & spe ve-
niæ prouocatus, sic cœpit:

Mirabilia testimonia tua, propterea scruta-
ta est ea anima mea.

Moralis oratio, vt quoniam cum puderet erro-
ris, Deum tamen propriæ miserationis testimoniis
conueniret. Hoc est dicere: Ego in exordio sermo-
nis loquens mea peccata, non audeo leuare oculos
meos ad te Deum viuum, sed tu Domine me ad
sperandam veniam, tantarum indulgentiarum tui-
tulis prouocasti. *Mirabilia testimonia tua.* Cũ in Abra-
ham collapsu incuriæ iuuenilis offensus es; dum vt
Chaldæorû errores, patrûmque cognationē relin-
queret, euocatum virtutis exercitiis erudisti: cum
Hebræorum populus à paternæ studio nobilitatis
auersum, & viles esclæ Egypti super diuina mune-
ra præferentem, non solum solidatis Rubri maris
fluctibus liberaſti, verum etiam cum triumphis plu-

rimis euexisti ad gloriam, & vberis terræ possessio-
ne donasti ad quietem. Te fatus securitate deseruit:
te bellorum acerbitate depressus inuocauit, & vt ini-
urias tuas obliuisceris, emeruit. Te Iesus Naue
ducem sibi cælestis militiæ venisse cognouit. Te
populus triumphator vt Madian sibi dominaretur,
offenderat: te vt Madian vinceretur, orauit. Tibi
in Saul rege non obtemperauit, vt de eo alienigenæ
triumpharent. Tibi Dauid præcunto seruiuit, vt
de alienigenis victoriam reportaret. Ego quoque
pastor malignum feci, & confessione peccati veniã
reportaui. Pulcherrimus itaque versiculus ad mar-
tyrij cohortationem. Denique prophetica anima
sic profecit in melius, dum mirabile credit Dei testi-
monium: & quia credidit, diligenti indagine requi-
siuit. Profecit quæris: agnosce ex his versiculis qui
sequuntur.

**Manifestatio sermonum tuorû illuminat
me; & intellectum dat paruulis.**

In Euangelio, cum mitteret discipulos suos Ioã-
nes ad Dominum Iesum, dicebat: Tu es qui ventu-
rus es, an alium expectamus? Respondit Iesus cæcos
videre, claudos ambulare, audire surdos. Hoc enim
aduentus sui testimonium fore, per Esaiam prophe-
tam significauerat. Hæc ergo quæ annuntiauit per
prophetas, in Euangelio manifestauit: & quod ipse
locutus est per prophetas, in Euangelio ipse comple-
uit. Ipsi ergo sermo erat propheticus sermo, sicut
habes scriptum: Audi cælum, & percipe auribus
terra, quoniam Dominus locutus est. Intellectus
ergo datus est etiam his qui perfectam sapientiam
non haberent, dum muti loquuntur, mortui resus-
citantur. His enim signis intellectum est ab iis qui
rudes erant, & adhuc quasi in cunabulis fidei con-
stituti, vt erat populus nationum, ipsum venisse qui
expectabatur. Illuminat igitur fidei claritate, resus-
rectionis suæ gloria, diuinorum operum pote-
state, & intellectu dat paruulis. Quibus utique, nisi de
quibus in Euangelio gratias agit patri, in eo quod
ipse operabatur filius, quod mysteria sua Deus ab-
condidisset à sapientibus, & paruulis reuelasset: osten-
dens citius plebem ex gentibus, vel status inferioris
viros, quàm scribas & principes Iudæorum, & diui-
tes huius sæculi credituros? Ideo diuites eguerunt &
esurierunt: pauper autē clamauit, & exauditus est.

**Os meum aperui, & duxi spiritum: quoniã
præcepta tua concupiscebam.**

Habemus in Euangelio quod Dominus Iesus aper-
uit os suum, cum benedictiones ediceret. Sed ille
os aperuit, vt daret aliis spiritum: Dauid aperuit,
vt acciperet. Deniq; Iesus dicit: Accipite spiritum san-
ctum; Dauid dicit: Dilata os tuum, & adimplebo illud.
hoc est, homini dicit. Plenitudo enim Christus est.
Qui implet omnia, implet os tuum. Scribe ergo
quæ dicit in latitudine cordis tui, hoc est, os tuum cla-
met ad Dominum. Clamat os tuum & cum tacet,
sicut & Moyses cum taceret voce, clamabat spiritu.
Ab hominibus non audiebatur, apud Deum perso-
nabat. Est enim interioris clamor affectus, qui audi-
tur è cælo. Anna quoque cum oraret, tacita clama-
bat;

bat: labia non mouebat, & interiori voce pia men-
tis excitabat Iesum. Deniq; cum effectu rediit, quæ
cum silentio precabatur, quia clamabat in ea spiri-
tus Dei, qui etiam tacentibus nobis clamat, Abba
pater. Intellige ergo quid os sit, vtrum cor, an inte-
rioris hominis habitus. Habet & os anima, quæ ha-
bet membra. Hoc os aperit non solum Christo, sed
etiam Christi discipulo, qui os suum Christo implē-
dum præbuit, & ideo dicit: Os nostrum patet ad vos
ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Ideo imi-
tatores nos sui esse debere admonet, sicut ipse Chri-
sti est. Qui sanctior est, Christo aperuit os suum: qui
inferior, Apostolo. Prius propheta legitur & Apo-
stolus, & sic Euangelium, in quo verba lucida, sed
validiora præcepta. Lex dicit: Diliges proximum
tuum. Et Euangelium dicit tibi: Diliges inimicum
tuum. Dauid ergo quasi perfectus propheta os suum
Christo aperuit, & ideo in parabolis aperuit os suum.
Aperuit os, duxit spiritum. Merito ait: Quam dulcia
faucibus meis eloquia tua super mel & fauam ori-
meo. Sponsa Christi os suum sponso aperuit, percepit
omni melle dulciora præcepta. Et ideo testata
est, dicens: Fauces eius dulcedines, & totus deside-
rium. Delectata igitur tenuit eum, & non dimisit
eum. Et introduxit, inquit, eum in domum matris meæ,
& in secretum eius quæ me concepit. Fortasse domus
est, in qua præfulget moralium disciplina: secretum
autem illud est, in quo sunt altiora mysteria. Merito
ergo concupiscebat præcepta Domini, in quibus
diuinæ gratiæ mella redolebant. Annon omni melle
dulcior peccatorum remissio? Nonne omni flore
gratior resurrectio mortuorum?

**Respice in me, & miserere mei, secundum
iudicium diligentium nomen tuum.**

Pulchrè addidit: *Respice in me, & miserere mei,*
quia respicit & iratus, vt respexit super castra Ægy-
ptiorum, & ligatis axibus curruum, omnes eos deiecit
in fluctus. Respexit super Sodomam & Gomor-
rham, quarum vtraque peccatorum suorum luitura
supplicium, diuinæ pretium soluit offensæ. Scriptum
est etiã: Aspicias super terram, & facies eam tremere.
E contra respexit super munera Abel, super Cain
autem munera non respexit. Quo exasperatus Cain,
parricidali crimine cruorem fratris effudit. Quid sit
autem respicere Deum, euidentissimè illo testimo-
nio declaratur: Quia respexit super filios pauperum,
& non despexit preces eorum. Oculis enim Domini
non aspernatur iustorum munera. Denique oculos
nostros cum in aliquem mouemur, auertimus,
quasi indignum eum aspectu iudicemus, quem odes-
rimus affectu.

**Gressus meos dirige secundum verbum
tuum, & non dominetur mei omnis iniquitas.**

Gressus pro profectibus animæ accipiendos fre-
quentibus scripturarum testimoniis admonemur.
Nã quis tam stolidus ingenio est, qui putet Dauid de
pedum suorum corporalium gressu esse sollicitum,
& his diuinæ directionis auxilium postulare? Ille ve-
rò vt sanctus vitæ suæ cursum dirigere gestiebat, sicut
& alibi scriptura testatur, dicens: A Domino di-

riguntur gressus viri. Deniq; ipsius vtamur testimo-
nio, qui ait in superioribus: Paulo minus effusi sunt
gressus mei, quia zelauit in peccatoribus pacem. Ani-
mi itaque sui ostendit claudicasse vestigium, dum
pacem peccatorum putat esse mirandam. Videntur
quidem habere tranquillitatē, videntur quiete frui:
sed non est quies, vbi animus inquietus est: non est
tranquillitas mentis, vbi animus exagitur obno-
xiæ stimulis conscientia. Quomodo securitas, vbi
diuersarum pugna est passionum, vbi consuetus gra-
uium cogitationum? Vnde Dominus definitis quid
sit pacem habere, ait: Pacem meam do vobis, pacem
meam relinquo vobis: non sicut mundus dat, ego
do vobis, ostendens pacem quam mundus dat, verè
pacis gratiam non habere. Ideoq; nõ in homine esse
pacem volens docere, addidit: Pacem meam relin-
quo vobis. Et iterum: Pacem meam do vobis. Ma-
nifestum est igitur eum de titubatione suâ dixisse sen-
tentia, in qua animi, non corporis titubauerat gres-
sus. Et Moyses ait: Transiens videbo hoc visum ma-
gnum. Etenim vt Deum videret, progressionem qua-
dam virtutis ad altiora profecit. Pastor erat ouium,
& dux factus est ciuium. Et ad sponsam dicitur in
Canticis: Speciosi facti sunt gressus tui in calciamē-
tis filia Aminadab: moduli femorum tuorum simi-
les torquibus opere manuum artificis. Non est du-
biū gressus hic quoq; Ecclesiæ, vel animæ profectus
significari. Quam speciosi pedes sunt euangelizan-
tium pacem, euangelizantium bona. Vtiq; speciosos
pedes dicit euangelicæ prædicationis & disputatio-
nis progressus, vt alibi dicitur: Transgredere flumina,
hoc est fluentia, & lubrica istius mundi transcurrere
stabilis mentis incessu. Quod de animæ gressibus hic
dicit, in posterioribus ipse Dauid euidenter osten-
dit, asserens quod torrentem iniquitatem sua ani-
ma transiret. Sed reuertamur ad sponsæ gressus.
Quid sibi vult quod ait in calciamentis speciosos
esse gressus Ecclesiæ? Legimus itaque dictum ad Moy-
sen: Solue calciamentum pedum tuorum, quo vide-
tur admonitus ne corporalibus vinculis teneretur
strictus. Ergo speciosam significat in Canticis ani-
mæ pulchritudinē, quæ carne tamquã calciamento
vititur, & in ipso impedimentum non patitur, sed in-
cessu decore præcellit. Calciat se ergo carnis ani-
ma ecclesiastica gratia, vt cursum vitæ huius & trá-
situm cum decore prætereat. Quod fit, si calciamē-
tum suum non inquinat luto corporali, nec in vitiorum
meret voragine, si castiget carnem suam ne more-
tur ad cursum, & aruinæ pinguis pondere prægra-
uetur. Bonum calciamentum animæ, pudicitia est.
Bonus gressus, vestigium est castitatis. Sapiētia au-
tem amictus est animæ. Vnde scriptum est: Honora
eam, & amplectetur te. Vtamur ergo corpore tam-
quam calciamento, ad inferioris opera virtutis: ad
ministerium, non ad præcipitium: ad obsequium, nõ
ad delectationem: ad obedientiam, non ad dissen-
sionem: & in via sapiētia vestigium collocemus, ne
gressus nostros vis torrentis aliqua concludat. Ideo
ad Moysen dictum est: Solue calciamentum. Dictum
est & ad Iesum Naue. De Christo autem dictum nõ
est, sed magis scriptum est, dicente Baptista: Post
me venit vir, cuius non sum dignus calciamenta por-
tare.

Matth. 3.

Luc. 4.
Cant. 7.
1. Cor. 2.

Matth. 10.

Cant. 7.

Ibid.

Psal. 44.
Philipp. 2.

Cant. 7.

Ibid.

Ibid.

tare, quia illi bene admonentur vt soluant calciamentum suum, qui sine peccato esse non poterant. Hic autem non solum calciamentum non soluit, sed etiam calciamenta aliorum absoluit, quia non solum corpus suum à peccatis immune seruauit, sed etiam omnium dedit indulgentiam peccatorum. Ergo Ecclesia ad imitationem Christi speciosa est, & in calciamētis omni abluta delicto. Et fortasse quādo sapientiam inter perfectos loquitur, speciosa est in superioribus membris: quando autem etiā inferioris status aut doctrinæ homines verbum sequuntur, fidei feriem non obliuiscuntur, sacerdotis præcepta custodiunt, speciosa est in calciamētis. Plerumque clerus errauit, sacerdotis nutauit sententia, diuites cum sæculi istius terreno rege senserunt, populus fidem propriam reseruauit. Vnde etiam de Domino Iesu bene possumus dicere, quia & in his quæ corporalia sunt, speciosos gressus verbum habeat, quum de moralibus disputatur. Et Apostoli ideo fortasse nudis mittuntur pedibus, ne obumbretur eorum disputatio, sed eluceat. Itaque Ecclesia filia Aminadab, hoc est, voluntarij vel beneplaciti, quia voluntarius eam & beneplacitus congregauit, & in calciamētis speciosa est. Meritoque additum est in Canticis: Moduli femorum tuorum similes torquibus opere manuum artificis: vt posteritatis Ecclesiæ ornamenta canerentur. Per femur enim insigne generationis agnoscimus, iuxta illud: Accingere gladium tuum super femur potentissime, quo significatur quod filius Dei cum semetipsum exinanisset, verbi accinctus diuinitatem, & generationem calciatus humanam prodiret ex Virgine, omnibus esset daturus salutem. Moduli autem dicuntur ornamenta pretiosa quæ suspendi matronarum ceruicibus solent. Tantus ergo processus Ecclesiæ significatur, vt ornamentis pretiosissimis comparatus sit, & torquibus triumphantium. Hæc enim ornamenta sunt bellatorum. Vnde & Symmachus ἐπιτραχηλία dixit, hoc est, quæ sunt circa collum. Siue ergo generatio Christi ex Virgine, siue Ecclesiæ propagatio, specie quidem tamquam manu artificis torquibus adornatis, verè autem virtutis insigniis spiritualibus ceruices fidelium coronauit. Denique tota ista descriptio membrorum Ecclesiæ plena decoris & laudis est. Nam & umbilicus eius tamquam crater tornatilis prædicatur, mixto non deficiens, eo quod in omni doctrina tornatus plenitudine cognitionis, & potu non deficiat spiritali, & venter eius non solum aceruo tritici, id est, cibis fortioribus cælestis mysterij saginetur, verum etiam tamquam liliis quibusdam moralium suauitate repletur. Vnde & ipsa tamquam benemerita regina Christi sanguine coronatur, sicut scriptum est: Et ornatus capitis tui sicut purpura. Sanguis Christi purpura est, qui inficit sanctorum animas, non solum colore replendens, sed etiam potestate, quia reges facit, & meliores reges, quibus regnum donet æternum. Meritoque ad tantum Ecclesiæ decorem, cui Christi sanguis irrutilat, Spiritus sanctus in clamat: Quam pulchra & suauis facta est charitas in deliciis tuis. Pulchra decore virtutis, suauis iucunditate gratiæ, remissione vitiorum, quam nulla vexat amaritudo peccati, & ipsa iam charitas quæ diligendo Deum ipseus & nomē accepit,

quia Deus charitas est. Rectè ergo Dauid petit gressus suos dirigi secundum verbum Dei, vt fiant & ipsi speciosi, & non dominentur ei iniquitas: quam iure præcauit. Sciebat enim & Abraham gressus suos secundum præcepta Domini dirigentem, & appetito speciosæ vxoris pudore tentatū, sed non confusum: & in vnici immolatione filij postlata patriæ mentis pietate lustratum, sed coronatum. se quoque in furore Saül, incestu Amnon, Abessalon parricidio, iniquitatis improbe ferilibus tentationibus appetitū, hoc solo euasisse, quod dirigēs gressus suos secundum pietatem Domini à paterno non recessit affectu, intra se gemens crimen incesti, à se relegans odia parricida: Filius meus Abessalon, filius meus, inquit, Abessalon, quis dabit mihi mortē pro te? memor naturæ pietas, offensæ immemor, de quo ante quaesuit: Puerne viuit? Et fortasse quaerendū sit qua ratione ante puerū dixit, postea filium nominauit: cur non in vtroque aut puerū dixit, aut filium? Si viueret, puer erat, quia parricidio petebat patrē. Non ergo pietatis nomen accipere debebat, sed infirmitatis. Ideoque vir iustus quod religionis fuit, tacuit: quod infirmitatis, aspexit. Vbi verò est mortuus, apud pium patrē personæ crimen defecit, naturæ nomen remansit.

Libera me à calumniis hominum: vt custodiam mandata tua.

Non vnum genus est nostræ afflictionis: est tentatio, est & calumnia: sed tentatio leuior, calumnia grauior: siquidem tentatio potest esse calumnia, calumnia in se & tentationem habet. Est humana tentatio, quam ferre possumus; calūnia autē grauis est. Et ideo Dominus quæ sunt grauiora suscepit, & calumniis appetitus silentium detulit triumphale. Calumnia autem eo grauior est, quia non solum falsa componit, verum etiā quæ piè gesta sunt decolorat: vt Ioseph non solum adulterij oblatione tentatus est, & inuitatus ad crimen herili illecebra, verum etiam tentatus calumniis, composito quod ipse adulteriū dominæ suæ inferre voluisset, comprehensusque exuerit vestem, ne ipse vt fraudis indicium, atque insigne criminis teneretur: amictumque ideo fugiens reliquerit, vt laqueos vim ferentis, & nexus illecebrosæ artis euaderet. Ipse Dauid senserat quod timebat Saul, & quibus calumniis laborabat: perterritis omnibus, allophyli impetum lussit, & singulari certamine summam belli, & totius prælij pondus excepit, virtute sua solus commune crimen repellens, & totius retorquens in hostem plebis opprobrium: & tamen quia iuuenula dixerunt: Saul triumphauit in milibus, Dauid in decem milibus: gloria in inuidiā versa, odio cœpit vrgeri. Et (vt de posterioribus loquamur) Susanna bene sibi conscia erat, sed apud homines sibi adesse non poterat. Duo presbyteri senes falsum testimonium deferebāt. Numerus sacerdotum atque senectus vocem auferrebāt puellæ, sola conscientia erat apud Deum libera. Denique hominum damnata iudicio, nutu est absoluta diuino. Ideo ait Propheta: *Libera me à calumniis hominum; vt custodiam mandata tua.* Qui enim opprimitur calūnia, non facile potest custodire mādāta diuina. Tristitiæ necesse est plerumque aut timori cedat, & affligatur vel metu calumniæ, vel dolore.

1. Ioan. 4.
Gen. 20.
Gen. 22.
2. Reg. 13.
2. Reg. 15.
2. Reg. 18.
Ibid.
1. Cor. 3.
Exod. 34.
Deut. 34.
Ios. 1.
Ibid.
1. Cor. 3.
Exod. 34.
Rom. 7.
Philipp. 3.
1. Cor. 4.
Ibid.
Luc. 10.
Exod. 33.
Act. 7.
Luc. 24.
1. Ioan. 14.
Psal. 33.
Exod. 34.

Vultum

Vultum tuum illumina super seruum tuum: & doce me iustitias tuas.

Illuminat Dominus sanctos suos, & lucet in corde iustorum. Itaque cum sapientem videris, cognosce quia descendit super eum Dei gloria, illuminauit eius mentem scientiæ fulgore, cognitionisque diuinæ. Illuminavit etiam corporaliter faciem Moyfi, & transfigurata est gloria vultus eius, quem videntes Iudæi trepidauerunt: & ideo factū est vt Moyfi velamen poneret super faciem suam, ne in eam filij Israel intenderent, & superturbarentur. Simul declarabatur mysterium, quod illud velamen quod in facie Moyfi corporaliter ponebatur, in cordibus Iudæorum mysticè poneretur, eo quod veram legis claritatem videre non possent. Vultus enim Moyfi fulgor est legis: fulgor autem legis non in littera, sed in intellectu est spiritali. Itaque quādiu vixit Moyfes, & alloquebatur Iudæorum populum, velamē habebat in facie sua. Mortuo autem Moyse, Iesus Naue iā non per velamen, sed facie reuelata & presbyteros alloquebatur & populum, & nemo trepidabat: cum vtique & ipsi dixerit Deus quod cum ipso ita esset futurus, vt fuit cum Moyse, & cum similiter illuminaret: gestorum vtique, non vultus gloria: hoc significante Spiritu sancto, quod venturus esset verus Iesus, ad quem si quis conuerteretur, & eū vellet audire, de corde suo velamen auferret, & reuelata facie verum Saluatorem videret. Ergo Deus omnipotens pater, qui in Moyfi facie excæcauit populum Iudæorum, non duritia, sed præscientia: nec malitia, sed æquitate atque iustitia (ipsi enim sibi velamen posuerunt, qui legem intelligere noluerunt. Lex enim spiritalis est, sicut dixit Hebræus ex Hebræis) ist vtique secundum illud quod dat vniciuique nostrum (in quo non tribuentis, sed non diligentis est culpa) iste inquam Dominus illuminauit cor populi nationum in facie Christi Iesu per eius aduentum: quod euidenter apostolico declaratur exemplo, sicut scriptum habemus: Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi Iesu. Ideo ergo dicit Dauid ad Dominum Iesum: *Vultum tuum illumina super seruum tuum.* Faciem Christi videre cupiebat, vt mens eius illuminari posset. Et secundum incarnationem potest accipi. Multi enim prophætæ & iusti videre voluerunt, vt ipse Dominus declarauit. Quod autem negatum Moyfi fuerat, non quærebat, vt corporaliter Dei vultū in corpore videret (si tamen & Moyfes tam sapiens & cruditus hoc potuerit simpliciter magis quàm in mysterio postulare) humanum tamen est desideria supra nos extendere. Nec immeritò faciē eius adueniētis ex Virgine quærebat videre, vt illuminaretur in corde, sicut illuminabantur etiam illi qui dicebant: Nonne cor nostrum ardebat in nobis cum aperiret nobis scripturas? Quod si quis ad Deum patrē dictum vult videri, potest accipi vultus patris, filius. Qui enim videt filium, videt & patrem. Illuminat tamen vultus Dei, secundum quod oculi eius super iustos habentur. Quod cum spiritaliter sit probandum, tamen quia incidit illuminationis vultus Moyfi historia, ne quis putet corporaliter id fieri non

potuisse, cognoscat. Etenim vsu solis, quod multis etiam pallorē confectis totius corporis figura mutatur, & ignis vapore calefactis species vultus rutilantis offunditur. oriente die rubent terræ croceo colore perfusæ, imaginem de beneficio mutuata: gemmarum quoque monilia coruscantia transfundunt finitimis quod ipsa radiauerint: & miraris si Moyfi vultus diuinæ infectus sit claritate præsentie? Miraris si refulgente Dei gratia iusti vaporetur ingenium? Non dubitauit Propheta, qui poposcit illuminari prius, vt iustitias Domini posset addiscere.

In decursus aquarum descenderunt oculi mei, quia non custodiui legem tuam.

Granditer affectum pœnitentiam gerentis expressit, dicens quod in aquarum decursus oculi sui descenderint: siue quia per eos tamquam per meatus vndantium fluentorum, ita exuberantium lacrymarum se quidam ductus effuderit, & fletus irrigui per continuum quoddam & iuge profuuiū, siue quod ipsi descenderint oculi. Habet enim hoc vis summī doloris, vt cum lacrymis oculi quodammodo ipsi videantur descendere: eo quod tanta vis lacrymarum sit, vt putentur oculi in fletus resolui, & in lacrymas effundi. Oculi ergo ipsi tamquam in decursus descēdunt aquarum. quo verbo impetus deplorantium vehemens expressus declaratur, secūdam illud quod in Canticis scriptum est: Fōs hortorum, puteus aquæ viuę, & impetus descendens à Libano. Hos impetus Ecclesia deduxit à Libano; hoc impetu diluuntur peccata, hoc impetu puri fontis Spiritus sancti affluit à Libano sponsa, & à principio fidei transit sæculum, & pertransiit ad regnum. Aliis fons est, aliis puteus pro captu nostro gratia spiritalis; aliis hortus clausus, fons signatus; aliis horrorum fons, qui in Ecclesiæ dote numeratur; aliis impetus descendens à Libano; & magnus impetus, qui nunquam deficit. Non enim deficiēt de petra vbera, neque nix à Libano, neque aqua quæ fertur validè vērto virgini Israel. Descendit impetus à Libano, quādo collectis in vnum Apostolis & pluribus creditibus, factus est subitò de cælo sonus, tāquam vi magna spiritus ferretur, & repleti sunt omnes Spiritu sancto diuersitates donante linguarum. Bonus impetus, qui lædere nesciat, norit implere. Si quis igitur hunc impetum superueniētis è cælo gratiæ vult mereri, descendat etiam ipse oculis in decursus aquarum. Qui hunc primum impetum fuderit, illum merebitur. Descendit oculis suis in hos ductus aquarum, quæ lacrymis irrigauit in Euangelio Domini pedes: & ideo fidei suæ pretio emit animæ suæ & corporis sanitatem, iam non sanguinis profua, sed gratiæ spiritalis. Descendit ergo Dauid propheta, ideo de peccato gratiam retulit. Descendit in aquarum ductus, hoc est, repleuit eos, & decurrentium aquarum lacrymis suis fluente cumulauit, aut inanes & vacuos ductus solis repleuit fletibus, aut (quod elocutionis moralis quidam sensus ostendit) descēdit in aquarum ductus, transfuit eos. Et possemus dicere: Transcendit eos, & supergressus est: sed minuitur vis eloquij, quo vis maior affluentia descendens quàm ascēdētis exprimitur. Videro quid de vsu verba habeant, impetum suum sermo pro-

Cant. 4.
Ibid.
Ioan. 4.
Cant. 4.
Hier. 18.
Act. 2.
3. Reg. 13.
Luc. 7.
Luc. 8.
Ii iij

Psal. 9.

Psal. 41.
Psal. 101.

Thren. 2.

Thren. 3.

Thren. 2.

2. Reg. 13.
2. Reg. 18.

2. Reg. 12.
Ibid.

2. Reg. 24.

Ibid.

Thren. 3.

Ecl. 7.
Matth. 5.

pheticus nō amittat, licet vsus ipse scriptorum seu sui seruire maiore decore consueuerit. Diuersè hoc & sæpe significauit, & propemodū incrementa semper assumpfit. Dixit enim primò: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis stratum meū rigabo. Dixit iterum: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes. Dixit etiam: Et potum meum cum fletu miscebam. Hic addidit, dicens: *In decursus aquarum descenderunt oculi mei.* Hoc fecutus in Threnis Hieremias, affectum doloris expressit, vim oculi descendens imitatus. Sic enim habes: Defecerunt in lacrymis oculi mei, conturbatum est cor meum. Tamquam descenderint oculi, qui deficiunt in lacrymis. Et alibi: Oculus meus absorptus est. Sed plus est aquas lacrymis vincere, quàm oculos absorberi fletibus. Et alibi idem Hieremias: Clamauit cor eorum ad Dominum: muri filia Sion deducant ut torrentes lacrymas die ac nocte. Noli dare tibi requiem, non fileat pupilla oculi tui. Oculi igitur qui torrentes deducunt lacrymis suis, ipsi in ductus aquarum descendent, hoc est, cumulantur ut faciant eos suis augentes fletibus impetu exundare torrentium. Sunt tamen codices qui habent: *Ὁ δὲ θεὸς ἰδὼν τὴν κατεστρασαν οὐκ ἔσθλα μοί μὲν.* hoc est, Ductus aquarum direxerunt oculi mei. Sed ego in Græco codice meo κατεστρασαν legi, hoc est, descenderunt. in quo potest fieri ut in vtramlibet partem duarum adiectione aut diminutione litterarum scriptor errauerit. Et habuit quidem multa quæ fuerint in incestum filia, vel interitum filiorum: sed hic non hoc fleuisse se dicit, sed quia non custodiuit legem Domini. A sancto viro plus culpa quàm ærumna defsetur. Fleuit itaque quando ei Nathan de Vria morte indignationem Domini nuntiavit: & peccatum suum de præuaricatione legis agnouit. Denique filio in ægritudine constituto, neque cibum sumpsit, neque regiū thronum aut cubile conscendit: sed stratus in terra ieiuna ora lacrymis diluebat, non tam filij mortem, quàm peccati pœnam in illo lauare desiderans. Fleuit, quando numerato populo repente corde percussus est. Denique, Peccaui, inquit, grauiter, peccaui stultè. Fleuit igitur primò, quia elatus regia potestate, quærendo numerum plebis, mensuram egressus est conditionis humana: deinde quia sui erroris pretio vindicabatur in plebem. Sed à Domino hæc proposita pœna fuerat, non à rege est postulata: Domini tamen se committendo misericordiam, electionis causam probauit: simul quia propter eum populus laborabat, ipseque se offerendo pro populo, elationis soluit iniuriam, pietatis probauit affectum.

In octonarium decimum octauum enarratio.

* Zadic.

SEquitur Zadic littera decima octaua, quæ Latina interpretatione dicitur Consolatio. Post more torrentium lacrymas defluentes, & graues fletus doloris, oportebat consolationem sequi. Nam qui in doloribus sunt, consolatione indigent: & qui grauib ærumnis pœnas commissorum luerunt, sperant indulgentiam: & qui fletibus & lacrymis propria delicta lauerunt, requiem promerentur. Hæc om-

nia in scripturis diuinis qui quærit, inuenit. Nam & primum illud, ut in dolore positos consolemur, docet illa quæ in libro Hieremiæ flebiliter clamat ad captiuos & exules Iudæorū: Ite, proficiscimini filij: ego autem relicta sum deserta. Exui me stola pacis, indui autem me sacco preceationis meæ; clamabo ad excelsum in diebus meis. Animo æquo estote filij, clamate ad Deum, & extrahet vos de manu principū inimicorum. Ego enim speraui in illo æterno salutem vestram. Credentibus igitur in Dominū, est in Domini misericordia consolatio. Est etiam aliud consolationis genus iis qui graues soluerint pœnas, ut habes scriptum in Esaiæ libro: Consolamini, consolamini populus meus, dicit Dominus: sacerdotes loquimini in cor Hierusalem, consolamini eam, quoniam repleta est humiliatio eius: solutū est peccatum eius; quoniam accepit de manu Domini duplicia peccata sua. Etiam si fides deerat, pœna satisfecerat. Releuantur solutione pœnarum, qui absoluuntur commendatione meritorum. Tertium est, cum lacrymis crimen abluitur, ut est illud: Discedit à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Quod etiam hoc loco, & plerisque aliis, in libro Psalmorum facile reperitur. Consolatio igitur prima ordine est, quoniam non obliuiscitur Deus facere misericordiam, neque in æternum proiicit quos putauerit coercēdos. Secunda, quod decursis supplicii quæ propter peccata nostra tolerauimus, ad veniā pertinemus. Unde nonnulli philosophi disputauerunt obesse improbis absolutionē, prodesse mortem: eo quod in illa sit incentiuum delinquendi, in morte autem finis. Hoc sumptum esse de nostris cui dubium, cum in Prouerbis Salomonis sit: Qui parcat baculo, odit filiū suū: castigat enim Dominus quem diligit? Et infra: Flagellum equo, & stimulus asino, virga autem nationi imprudenti. Pœna enim corrigit & emēdat errantem. Si talis est qui emendari non queat, aufertur è medio, ne grauiora committat. Mortuus enim iā nescit errare. Ideoque & Ecclesiastes ait: Et laudauit ego mortuos magis quàm viuentes; & optimum iudicauit supra hos eum qui nōdum natus est, qui non vidit hoc opus malum. Mortuus præfertur viuenti, quia peccare desinit. Mortuo præfertur qui natus non est, quia peccare nesciuit. Nunc dicamus etiam de iis qui pœnas scelerum soluerūt suorum. Nōne isti tulerunt culpæ pretium, & iam non integra his pœna debetur? Clamat per Esaiam Dominus: Consolamini populus meus; quia recepit de manu Domini duplicia peccata sua. Discite unde Plato hæc sumpsit. Eruditionis gratia in Ægyptum profectus, ut Moyli gesta, legis oracula, & prophetarum dicta cognosceret, audiuit consolationē populi, qui supra peccati modum videbatur fuisse punitus: & hunc locum quadam adopertum dote verborum, in dialogum transtulit quem scripsit de Virtute. Quem locum tamen Dominus in Euāgelio plenius comprehendit, & apertius declarauit, dicens per Abraham personam ad illum diuitem sæculi huius: Fili recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolationem habet, tu verò cruciaris: & in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, ut ij qui

Prover. 18.
Luc. 23.

Psal. 6.
2. Tim. 2.

De pani. diff. 3. c. prima consolatio. lib. 4. sent. di. 15. S. attende lector.

Hiere. 12.

Prover. 3. & 11.
Prou. 16.

Ecl. 4.

Dani. 3.

Dan. 14.

Iona 2.

2. Reg. 15.

2. Reg. 24.

Genes. 22.

1. Para. 29.

VO.

volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transire. Sed iam audiamus quid iustus in consolando se loquatur.

Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.

Verè iustus vir, qui lacrymis profluens, inuoluntus ærumnis, graui supplicio delicta persoluens, non tædio vincitur, non metu frangitur, non labore lassatur, non ingratus aut tristis est. Plerumque enim vulgus hominum sua delicta non reperens, iniuste se putat tolerare quæ patitur. At verò vir iustus, qui seipsum statim in exordio sermonis accusat, iustitiam Domini prædicat, quod meritis suis digna patiatur. Dicendo autem iustum Deū, de sua quidem iniustitia antè pronuntiat, sed de iustitia Domini sperat & veniam. Iustus enim non semper irascitur. sicut enim vltor culpæ, ita moderator est pœnæ: sicut vindex peccatorum, ita remunerator est virtutum, optimorumque meritorū. Qui vult dare præmium, debet expectare certamen, quia nemo sine certamine coronabitur. Sinit ergo nos sæpe tētari, volens iusta præmia dare, luctanti utique, non dormiētī. Nō decet redimitos floribus corona, sed puluerulentos: nec molles deliciis, sed labore exercitatos ornat victoria. Iustus ergo in aduersis suis iustitiā Dei laudat. Sed non hoc sentit amissis teneris parens liberis, non immaturo nuptæ viduatus confortio, non æger in dolore, non naufragus in periculo, non reus in iudicio, non captiuus in laqueo. Clamat tamen Hieremias, cum futuræ annuntians populis captiuitatis ærumnam, in luti voragine turpi necandus illuic mergeretur: Iustus es Domine. Clamabat iterum, cum victæ plebis miserandis seruitiis angeretur: Iustus est Dominus, quia os eius ad iracundiam irritauit. Et sub alia littera: Foris sine filiis fecit, ut ab intus mors: hoc est, sicut in paradiso fecit, ita & in huius sæculi ærumnam defæuit. Inuidia enim diaboli mors introiuit in orbem terrarū. Clamabant Hebræi cum propter virtutem deuotionis, & fidei gratiam, fornacis ardentis ambirētur incendiis: Iustus es Domine in omnibus quæ fecisti: & ideo meruerunt ut illæsi ignibus, Domini iustitias prædicarent. Daniel quoque propheta secundo in iacum missus leonum, & immaniū ferarum sæuitiā atque horrore circumdatus, recta omnia in conspectu esse Domini imperterrito clamore iactabat. Ionas inclusus vtero bestiali, anhelādī vix habēs comēatum, iustus iniustorum sorte damnatus, clamabat de ventre ceti in mari cum voce laudis & confessionis: Immolabo tibi. David cum fugeret à facie Abessalon, parricidalibus armis & terris pulsus, & regno egressus, cum pro totius populi se offerret excidio, dicebat: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Grex innocens iste quid fecit? Ego pastor feci malum apud iustum Deum, pœna de culpæ auctore sumatur. Ipse pater fidei Abraham, cum ad immolandum vnicus à sene filius posceretur, paternæ pietatis affectum diuinæ cōfessione iustitiæ temperabat, dicens: Iustus es Domine. Non enim poscis alienum, sed tuum reposcis: ipsum tibi restituo quem dedisti. Hunc imitatus Iob extinctis liberis, patrimoniōque nudatus amisso, amictum sui corporis scindens, ait:

Nudus natus sum, nudus, inquit, & moriar. Dominus dedit, Dominus abstulit: sit nomen Domini benedictum. Omnes ergo iustum Dominum prædicemus: & qui moribunda sepulcro sua membra componit, & qui damno feritur, aut funere filiorum, dicat: *Iustus es Domine.* Quid enim nostrum amittimus? Clamat Apostolus: Quid habes quod non accepisti? Quod habemus ergo, accepimus: quod igitur amittimus, reddimus, non amittimus. Iustus Dominus in periculis, iustus in damnis, iustus in vltionibus est, non solum quia vnusquisque iuste culpæ suæ pœnas luit, verum etiam quia dum vnus punitur, plurimi corriguntur. Ananias & Sapphira in Actibus Apostolorū fraudati pretij quod de agri venditione perceperant, crimen admiserunt, qui poterant nihil offerre, & crimen euadere. Verum ne quis impune circumscribendos Apostolos arbitraretur, aut misericordiam suam munus fraude contaminaret perfidiæ, morti addictis æternæ perfidis, vniuersos ad fidei studium iusto terrore composuerūt. Pharao cum populo suo fluctibus mersus, mundanæ conuersationis exemplum est, ne quis Dei populum persequaretur. Denique potuit eum Deus voluntati suæ facere obediētem, sed eius pœna omnes voluit emendari. Ideoque dicit ad eum Dominus: Quia ad hoc ipsum te excitauit, ut ostendam in te virtutem meam, & annuntietur nomen meum in vniuersa terra. Non utique Dominus suæ laudis, sed nostræ correctionis incrementa quærebat. Omnes ergo sapientes dicunt: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Neque enim tradimur aduersariis sine iudicio ipsius, neque sine ipsius iudicio in tribulationes venimus. Hæc iustorum est consolatio, hoc est Domini iudicium. Denique & supra habes: Memor fui iudiciorum tuorum, quæ à sæculo sunt, & me consolatus sum. Aduertis ergo quia iudicia Domini consolationes sunt.

Mandasti iustitiam testimonia tua, & veritatem tuam nimis.

Vtrum nimis mandasti, an nimiam veritatem? Sed & nimia veritas plena laudis, & nimium mandare, prouidentiam atque cautela est. Etenim infirmos nouerat, ideo sapius admonēbat, ut non obliuiscerentur.

Exquisiuit me zelus domus tuæ, quoniam oblitus sunt verborum tuorum inimici mei.

Exquisiuit me zelus. Est zelus ad vitam, & est zelus ad mortem. Ad vitam zelus est diuina præcepta seruari, & amore Domini eius custodire mandata, ut fecit Phinees, de quo legimus in Numeris, dicente Domino ad Moysen: Phinees filius Eleazar filij Aaron sacerdotis sedauit furorem meum à filiis Israel, in eo quod æmulatus est zelum meū in illis, & non consummaui filios Israel in zelo meo. sic dic: Ecce ego do ei testamentum pacis, & erit illi & semini eius post eum testamentum sacerdotij æterni, propter quod æmulatus est Deū suum, & exorauit pro filiis Israel. Cæsa iacebant vigintiquattuor millia populorum, tendebat pœna in omnes, nec vllus finis exitij. Arripuit siromastem Phinees, duos occidit interdicta sibi consuetudine copulatos, redemit

omnes, indignationem Domini mitigauit, dedit victoriam quibus negabat salutem. Quam salutaris est igitur Dei zelus? Non vnus temporis illud vitium fuit: & nunc Madianitis miscetur Iudæo. Madianitis est quæ nullo est vxoris legitimæ copulata contigitio, nullo fidei iuncta consortio. Madianitis est hæreticorum perfidia, cum populum Dei tentat. Quam multis populis meretrix ista feralis irrepsit, quæ publico funere totum populum communi morte tumulauit: Veni & nunc Phinees, arripe gladium verbi, interfice perfidiam, iugulato hæresim, ne propter eam populus vniuersus intereat. Urget ira cælestis, percutit ipsam vuluam impietatis, generatoriumque perfidiae, ne partus formetur infelix, ne adulterina conceptio diffundat seminarium præuicationis & sceleris, vt Dominus tecum statuatur testamentum pacis, & testamentum gratiae, testamentum promissionum cælestium. Zelum habere debet sacerdos, qui incorruptam seruare studet Ecclesiæ castitatem. Et ideo princeps sacerdotum dicit: Zelus domus tuæ deuorauit me. Et Phinees sacerdos erat, & nepos sacerdotis, & filius sacerdotis. Bonus zelus & utilis in sacerdote, præcipue ne negligens, ne remissus sit. Melius est vt vnus aut duorum damnatione plurimi liberentur, quam duorum absolutio plures periclitentur. *Exquisiuit* (inquit) *me zelus domus tuæ*. Vides quia zelus Dei gratia est, qui exquirat, qui superuenit, qui se iusti infundit peccatori. Zelus Dei vita est. Denique Dominus ait: Zelus domus tuæ deuorauit me. Sicut enim ante in Adam deuorauerat hominem mors præualens, ita zelus deuorauit quem viuificauit in Christo. Zelum habuit Elias, & ideo raptus ad cælum est. Zelans, inquit, zelauit Dominum. Zelum habuit Mathathias bar Ioannis, qui aduersus facilegia Antiochi excitauit Dei plebem. Zelum qui habent, omnes sibi inimicos suos putant qui sunt hostes Dei, quamuis patrem, fratres, sorores. Omnibus dicit: In hostes facti sunt mihi: sicut Dauid ait. Quid multa? Apostolus quoque Domini hoc declaratus est nomine, vt Simon Zelotes diceretur, sicut legimus in Euangelio. Zelo fidei populus gentilium vitam sibi acquisiuit æternam, quam negligenter atque desidia Iudæorum populus amisit. Ideoque scriptum est: Zelus apprehendet populum ineruditum. Quoniam populus qui erat eruditus in lege, nullum fidei habebat ardorem. Contulit se zelus ad gentes: cuius tanta est gratia, vt electionis prærogatiuam vicerit, & eruditionis industriam superarit. Denique apprehendens populum ineruditum, fecit esse meliorem. Itaque ea gratia operata est in populo nationum, vt hereditatem Domini mereretur, nisi eam operatus est Dominus, vt Ecclesiam sibi ex nationibus copularet. Zelus ergo charitas est. Denique valida est sicut mors charitas, durus sicut inferi zelus. Durus zelus, quem vitæ huius nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur, vt viuamus Deo. Angeli quoque sine zelo nihil sunt, & substantiæ suæ amittunt prærogatiuam, nisi eam zeli ardore sustentent. Denique in Apocalypsi Ioannis Dominus ad angelum Laodiciæ dicit: Scio opera tua, quod neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus esses, aut calidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, Dives sum & ditatus, &

nullius ego; & nescis quod tu es miser, & miserabilis, & mendicus, & nudus, & cæcus. Consulo tibi vt emas à me aurum igne probatum. Hic est Dei zelus, hic est fidei vapor, deuotionis feruor, qui nos velut suauem cibum in Christo remollit & format. Quanta Domini gratia, vt nos in suo ore constituat, & quasdam meritorum nostrorum epuletur dapes, ac si meremur, deuoret, si nostri cibi suauitatibus delectetur? Beatus quem sapientia deuorauerit, quæ virtus hauserit, quem iustitia receperit. Culpa in eo habere non potest portionem, quem absorbuerit remissio peccatorum. Vbi cum error inueniet, quem integritas immaculata susceperit? Et quid miremur, si angeli eum habent? Ipse Deus pater ait: Zelans labo Hierusalem zelo magno. Quia Deus magnus, ideo & zelus eius magnus est; & pro vniuscuiusque potentiæ qualitate, ita & zelus aut mediocris aut magnus est. Zelo vindicatur Hierusalem, zelo Ecclesia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia possidetur. Dominus quoque Iesus ait: Zelus domus tuæ comedit me: increpans Iudæos quod domum orationis fecerint speluncam latronum, fecerint & domum negotiationis. Sed non solum locum Ecclesiæ zelare debemus, sed hanc quoque interiorem in nobis domum Dei, ne sit domus negotiationis, aut spelunca latronum. Si enim lucra, quæstus pecuniæ & emolumenta aucupemur, domum negotiationis fecimus. Si inuadamus alienas possessiones, fines viduæ vel minorum, fecimus speluncam latronum. Veniat ergo verbum Dei, & de hac domo proiciat fures, direptores, caupones, vt mundum sit cor tuum, peccatus tuum. Sed est zelus ad culpam, est zelus ad gratiam. Nam & ipse Dauid ait: Zelauit in peccatoribus pacem. Et in Ecclesiastico scriptum est: Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam. Et mulier zelotypa in muliere fidei iure reprehenditur. Auertimus ergo quod mensura quædam & disciplina sit zeli, sicut disciplina virtutis. Et ideo beatus qui zeli nouerit disciplinam, & oderit eos qui Domini gratiam relinquentes, salutem propriam deserunt, errorem sibi fraudis adsciscunt. Ideoque ait: *Quoniam oblitus sunt verborum tuorum inimici mei*. Qui sunt isti inimici? Si populus Iudæorum, quomodo inimici erant sub eius imperio constituti? Dauid enim Iudæos omnes regno proprio gubernabat. Si gentiles, quomodo oblitus verborum Dei, qui legem Domini nesciebant? Nemo enim nisi id quod perceperit, obliuisci potest. Illi ergo inimici mei, qui inimici tui, qui Dominum in propria sua venientem non erant recepturi. Hos graues hostes, hos inimicos suos Propheta testatur, non qui sibi essent, sed qui Christo rebelles: Denique alibi ait: Et super inimicos tuos tabescebam. Iusto odio oderam illos, grauiora putans arma perfidiae esse, quam pugna. Nemo enim grauior hostis omnium, quam qui omnium lædit auctorem. Ideo ergo zelo magno acquisitus est populus nationum, quoniam à suo Deo populo negabatur. Nec enim poterant aut fidei deuotionem, aut disciplinam tenere virtutis, qui memoriam præceptorum cælestium non tenebant. Sic Adam de paradiso ciecus, sic populus Iudæorum de prærogatiua electionis exclusus est.

Ignitum

Ioan. 2. Num. 25.

Ioan. 2.

4. Reg. 2. 3. Reg. 19. 1. Mach. 2.

Psal. 138. Luc. 6.

Esai. 26.

Cantic. 8.

Rom. 6.

Apoc. 3.

Zach. 8.

Ioan. 2. Matth. 21.

Ibid.

Psal. 72. Eccl. 9. Eccl. 26.

Ioan. 1.

Psal. 138.

Rom. 11.

Genes. 3. Rom. 11.

Ignitum alloquium tuum nimis, & seruus tuus dilexit illud.

Ignem quidem Dominus misit in terram, non vt ea Sodomitano rursus, sicut scriptum est, arderet incendio; nec vt eam donatæ munere fecunditatis, aut vsu vel flore viriditatis exueret. Opus enim suum Dominus probare magis atque augere, quam minuere aut dampnare consuevit. Neque verò dignum erat vt elementa innoxia nostri lucrēt sceleris vltionem. Quid natura deliquerat, si adulta iam soboles errauit? Non erat partus in vitio, si deuio lapsa est errore progenies. Non est hic natura, sed vsus in culpa. Quem ergo Dominus ignem in nouo sparfit testamento? Qui secretos mentium diuinæ ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fidei & deuotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet. Hoc igne calefactus dicit Hieremias: Et erat ignis flammigerans in ossibus meis. Hoc sermo num igne cælestium vaporati Cleophas & ille alius qui simul cum Domino ab Hierusalem vsque ad castellum confecerant iter, dicebant: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis scripturas? Ignis ergo hic, sermo Christi est. Et bonus ignis, qui calefacere nouit, nescit exurere, nisi sola peccata. Hoc igne super bonum fundamentum posito, apostolicum illud aurum probatur: hoc igne illud mortuū vel operum examinatur argentum: hoc igne pretiosi illi lapides illuminantur, scænum autem & stipula consumitur. Mūdat ergo hic ignis animum, consumit errorem. Vnde & Dominus ait: Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Hic est ignis qui ardet ante Dominum. Nisi enim quis flagrantiam deuotionis sumpserit, præsentiam Domini habere non poterit. Accende hunc primum ignem in mentibus tuis, vt Christi tibi lumen effulgeat. Hoc igne vrebatur rubus, & non exurebatur. Vrit enim sermo diuinus, vt corrigat cōscientiam peccatoris, non exurit vt perdat. Hic ignis hebetare, hic ignis extinguere materialium scæna flammaram consuevit incendia. Denique Hebræi hoc igne succensi, fornacis ardētis vaporem nec timere, nec sentire potuerunt. Merito ergo bonus seruus diligit ignitum Domini alloquium, quo induit charitas, quæ excludit timorem. Pulchrè autè addidit, *nimis*; quia omnis quidē doctor inflammat audientis affectum, sed supra omnes est sermo Dei, diuisiones artuum & intima penetrans medullarum. Tripliciter ergo describe tibi ignitum alloquium Dei, vel quod mundat, vel quod accendit, vel quod illuminat audientes. Ideo ait Dominus: Scrutatatus sum Hierusalem ad lucernam. Sed neminem in ea vel qui mūdaretur, vel qui incenderetur, aut illuminaretur, inuenit: ideo eam in tenebris dereliquit. Nec mireris si seruus diligit ignitum Domini alloquium, quod & sponsa dilexit, quæ ait: Sicut resticula coccinea labia tua. In cocco enim species ignis, & crucis Dominicæ sanguis irrutilat. Coccinea labia Domini, quæ passionē propriam loquebantur. Denique in Exodo cocco pro igne collocatum est. Non enim ex cocco mundus, sed ex quattuor constat elementis. Sed in cocco figura ignis expressa est, cuius vapor nisi cælum atque aerem, maria, terraque penetra-

Luc. 12. Genes. 19. Genes. 13. Genes. 1.

Luc. 12.

Hiere. 20.

Luc. 24.

1. Cor. 3. Psal. 11.

1. Cor. 13.

Ioan. 15.

Leuit. 6.

2. Cor. 4. Exod. 3.

Dan. 3.

1. Ioan. 4.

Heb. 4. Psal. 22.

Sophon. 1.

Cantic. 4.

Exod. 35.

ret, omnia tamquam effæctis viribus soluerentur. Per resticulam igitur vinculum persuasionis agnoscimus: per cocco vel cupiditatis ardore qui scintillat in animis audientium, vel indicium passionis. Vnde & alibi ait sponsa: Labia eius lilia stillantia myrrham plenam. Per myrrham enim passionis vnguentum, & resurrectionis gratia declaratur, quæ rediuuum vitæ odorē suscitatis mortuorum visceribus infundit. Merito igitur alloquij eius accipiens suauitatem, exclamās sponsa testatur: Fauces eius dulcedines, & totus desiderium.

Iuuenis sum ego, & despectus; iustificationes tuas non sum oblitus.

Iuuenis sum ego. Multis sanctorum qui à prima adolescentia exercitati sunt duris laboribus, potest hic vesiculus conuenire. Nam & Ioseph cum à fratribus iunior in Ægyptum venderetur, iuuenis erat & despectus, qui ad seruitutis iniuriam vendebatur; & postea cum eductus è carcere, præpositus Ægypto, populis frumenta diuideret, fratribus vicem iniuriæ non referret, sed refuso pretio alimenta donaret, senilem patris à fame atque ieiunio vindicaret atatem, currūque summisso obuius, & famulantibus cæteris amplæ potestatis insignibus adoraret, iurè dicebat; *Iuuenis ego sum & despectus, iustificationes tuas non sum oblitus*. Ipse Dauid quoque iunior fratribus, cum patris oues pasceret tamquam vili ablegatus obsequio, non oblatus est sacerdoti, quasi indignus qui vngeretur in regnum, sed à sacerdote quæsitus, & accessit à pascuis, prærogatiuam regie vntionis accepit. Postea quoque progressus ad bellum, cum Goliath totum populum Iudæorum corporis sui mole despiciens, singulari certamine prouocaret, timentibus cæteris poposcit à rege, vt congregandi sibi permitteret facultatem. Necdum quidem tanto certamini habilis æstimatus est, rege dicente: Non potes ire ad Allophylum, & pugnare cum eo, quoniam tu puer es, & ille vir bellator est à iuuentute sua. Neque esset admissus, nisi fecisset fidem quod in sua adolescentia leonem suis manibus strangulatum, extractis raptæ ouis cruribus pemitisset. Ipse etiam despectus ab Allophylo, quod aduersus armatum præliatorem cum virga & lapidibus processisset, retulit non viribus seiretum esse, non armis, sed in nomine Domini confidentem ad prælium esse progressum, vt lacestire plebis auferret opprobrium. Hic ergo iuuenis atque despectus strauit Allophylum, potitūque victoria, in decem milibus iuencularum psallentium testimonio triumphauit. Gerebat enim typum eius qui quasi despectus venturus esset in terras, & sine legato, sine adiutore, sine nuntio totum populum mundi huius, crucis suæ prælio liberaret: cui applaudent animæ sanctorum, per baptismatis sacramenta renouatæ, quod verum illum Goliath reuelatum nobis ac proditura verbi sui gladio trucidasset. Iacet igitur verus Goliath humilitate filij Dei stratus, amisit caput, quod in multas artes verberat & fraudes, Psallunt securæ iam animæ, quæ antè peccatorum suorum tormenta descebant. Dicunt tympanis, hoc est, corporibus suis peccato mortuis resultantibus: Saul triumphauit in milibus, Dauid in decem milibus, Rex

Cantic. 5. Ioan. 19.

Cantic. 5.

Genes. 37.

Gen. 40. Genes. 41. Gen. 44.

Genes. 47.

1. Reg. 16.

1. Reg. 17.

Ibid.

Ibid.

1. Reg. 18.

Esai. 63.

Luc. 11.

1. Reg. 18.

ille durus indignatur, & irascitur diabolus, eo quod canerent iuenculæ: quia duritiæ filius paucos decepit, Christus totum mundum redemit. Dicit ergo Christus natus ex Virgine: *Iuuenis ego sum & despectus, iustificaciones tuas non sum oblitus.* Dicit etiam populus nationum, ille in prima lectione despectus, rudis adhuc fide, & studio primæ deuotionis adulescens, vel certè renouatus aquilæ iuuentute per baptismatis sacramenta: *Iuuenis ego sum & despectus, iustificaciones tuas non sum oblitus.* Ille ego despectus antè, iam præferor, iam anteponor electus. Ille ante despectus populus peccatorum, habeo cælestium sacramentorum veneranda consortia. Iam mensæ cælestis honore suscipior, epulis meis non pluuiæ vndatur, non terræ partus laborat, nō arborum fructus. Potui meo non flumina quærenda, non fontes: Christus mihi cibus, Christus mihi potus. Caro Dei cibus mihi, & Dei sanguis est potus. Non iam ad fatietatē mei annuos expecto pronentus, Christus mihi quotidie ministratur. Non verebor ne qua mihi cæli intemperies, aut sterilitas ruis immincat, si pij cultus diligentia perseveret: non iam coturnicum pluuias mihi opto descendere, quas antè mirabar: non manna, quod antè cibus omnibus præferbam: quia qui manna manducauerunt patres, esurierunt. Meus cibus est, quem si quis manducauerit, non esuriet. Meus cibus est, qui non corpus impinguat, sed confirmat cor hominis. Fuerat mihi ante mirandus panis de cælo. scriptum est enim: Panem de cælo dedit eis manducare, sed non erat verus ille panis, sed futuri vmbra. Panem de cælo illum veram mihi seruauit pater. Mihi ille panis Dei descendit de cælo, qui vitam dat huic mundo. Non Iudæis descendit, non synagogæ descendit, sed Ecclesiæ descendit, sed populo Dei iuueniori descendit. Nam quomodo Iudæis descendit panis qui vitam dedit, cum omnes qui illum panem manducauerunt, hoc est manna, quem putauerunt Iudæi verum panem, in deserto mortui sunt? Quomodo synagogæ descendit, cum synagoga omnis interierit, & æterno ieiunio fidei macerata defecerit? Deniq; si accepissent panem verum, non dixissent: Domine, semper da nobis panem hunc. Quid petis Iudæe, vt tribuat tibi panem quæ dat omnibus, dat quotidie, dat semper? In te ipso est vt accipias hunc panem. Accede ad hunc panem, & accipies eū. De hoc pane dictum est: Omnes qui elongant se abs te, peribunt. Si te elōgaueris ab eo, peribis: si appropinquaueris ad eū, viues. Hic est panis vitæ. Qui ergo vitam māducat, mori non potest. Quomodo enim morietur, cui cibus vita est? Quomodo deficiet, qui habuerit vitam substantiam? Accedite ad eum, & satiamini, quia M panis est: accedite ad eum, & potate, quia fons est: accedite ad eum, & illuminamini, quia lux est: accedite ad eum, & liberamini, quia vbi spiritus Domini, ibi libertas: accedite ad eum, & absoluiamini, quia remissio peccatorum est. Qui sit iste, quæritis? Audite ipsum dicentem: Ego sum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, nō sitiet vquam. Audistis eum, & vidistis eum, & non creditis ei, ideo mortui estis: vel nunc credite, vt credistis viuere. Sed miramini Moysen, quia patres vestros per mare siccis duxit vestigiis. Moyses non impera-

Psal. 102.

Ioan. 6.

Num. 11.

Exod. 16.

Ioan. 6.

Psal. 103.

Psal. 77.

Ioan. 6.

Ibid.

Ibid.

Psal. 72.

Ioan. 6.

Ibid.

Ioan. 4.

Psal. 33.

2. Cor. 3.

Ioan. 1.

Ioan. 6.

Exod. 14.

uit, sed impetravit: non iussit mari, sed seruiuit iubei fluctibus. Moysen laudatis, quia regem Pharaonem cum exercitu suo merisit. Moyses orabat, & alius imperabat. Moyses precabatur, Christus operabatur. Moyses fugiebat, Christus insequabatur. Moyses columnam sequebatur, vt nocturnas tenebras declinaret, Christus illuminabat. Moysē agnoscis, quia aquæ amaritudinem temperauit. Moysen agnoscis, qui aquam produxit de petra: Christum non agnoscis, qui veri illius Ægyptij regis frauit exercitum, & abyssi merisit profundo, qui nos liberat quotidie de mundi huius fluctibus, ne nos sæculi huius procella demergat. Quid profuit patribus transire per mare Rubrum, quibus ad terram repositionis non licuit peruenire? Quicumque enim exierunt de Ægypto, perierunt in deserto. Mortuus est Aarō, mortua est Maria, mortuus est & ipse Moyses: solum Iesum Naue nominis sacri similitudo seruauit. Plaudat Iudæus, quia sitienti illi vndam saxa vomuerunt: mihi de corpore Dei fons fluxit æternus: meas amaritudines bibit Christus, vt mihi lux donaret gratiæ suauitatē. Dicit ergo populus Christianus: *Iuuenis ego sum & despectus, iustificaciones tuas non sum oblitus.* Bene hoc dicit, qui iustificauit Deum baptismatis sacramentis. Qui enim baptizatur, iustificat Deum, quia peccata propria confitetur, & à Domino suorum præstolatur indulgentiam peccatorum. Iustificauit Deum Dauid, qui ait: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis. Non iustificauerunt Deum Pharisæi, qui baptizari Ioannis baptismo noluerunt, vt in Euangelio legisti. Non solum iustificare satis est, sed etiam non obliuisci iustificationum Dei, id est, vt intemerata gratiæ spiritualis dona custodiat, & sacræ remissionis munera illibata atque inoffensa conseruet. Hæc generalia. Sed etiā specialis singulis Christianis suppetit prærogatiua dicendi: *Iuuenis ego sum & despectus, si humilis corde, si mitis atque mansuetus.* Dicit ergo: *Iuuenis ego sum & despectus.* Præmittat ætatis generalem iactantiam, quo plus commendat humilitatis suæ gratiam. Non mirabilis humilitas in senectute, quæ effecta viribus, fracta debilitatibus, tristis doloribus, anhela suspiriis, cocta curarum artibus, & ipso viuendi affecta fastidio, alacritatem est oblita iactantiæ. Rara sanè in iuuenibus est humilitas, ideoque miranda. Dum ætas viget, dum vires solidæ sunt, dum sanguis exæstuat, dum sollicitudo nescitur, dum ignoratur debilitas, dum lætitia frequentatur, tunc seruet iactantia, tunc se iuuentutis superbus extollit affectus, tunc humilitas quasi vilescit, abiecta contemnitur: tunc subiectio, degeneris conscientiæ æstimatur infirmitas. Grandis igitur morum est affluenda maturitas, quæ vincat naturam. Denique si consideremus, in paradiso defecit humilitas, & ideo venit de cælo. In paradiso orta est inobediencia, & ideo obediencia cum Salvatore descendit. Inflabat caro, vnde subiectio mansuetudinis inueniri non poterat in terris. Intumuerat omnis præuaricatoris hæreditas. Veniens Dominus Iesus primum se exinaniuit, non rapinam arbitratus esse se æqualem Deo, formam serui sibi accipiens, & specie inuentus vt homo, humiliavit semetipsum factus obediens vsq; ad mortem. Non

Ibid.

1. Tim. 2.

Ioan. 1.

Exod. 15.

Exod. 17.

Exod. 14.

Num. 26.

Num. 20.

Deut. 34.

Psal. 53.

Matth. 3.

Psal. 50.

Psal. 50.

Luc. 16.

Exod. 3. et. 4.

hier. 1.

Ibid.

Matth. 11.

Luc. 18.

Luc. 12.

Exech. 28.

Gen. 3.

Philip. 2.

te mo-

te moueat, quia scriptum est, Vt homo. Non enim similitudinem suscepit hominis, sed veritatem. Nam ipse Apostolus ait alibi: Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Et vt de Euangelio afferamus exemplum: Vidimus, inquit Ioannes, gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. Numquid quia dixit, Quasi vnigeniti; similitudinem magis vnigeniti, quam veritatem voluit æstimari? Non enim superuacuo Christus aduenit. Iam potest dicere homo: *Iuuenis ego sum & despectus;* qui erat antè in populo priore senex superbus. Dicit ergo, *Iuuenis sum & despectus:* quomodo Ecclesia, Nigra sum, & decora. Præmisit nigrā, vt augeter decorum. Sic & hic præmisit iuuenē, vt augeter humilitatē. Non dixit, Nigra sum decora, ne quod nigrum est, decorum æstimaretur. Nec dixit, Iuuenis sum despectus: ne iuuetus despiciabilis putaretur, sed ait, *Iuuenis,* & quod mireris, humilis, non superbus, deiecto propior quam tumentis. Sic & ibi: Nigra sum superiore peccato, sed decora confessione peccati, & correctionis studio, atque amore virtutis. Quamuis ergo, & syllaba, vt grammatici appellant, cōiunctiua sit, habet tamen distinctionem, qua confusio diiugitur ac separatur: vt si dicas Ambrosium Bassum intus esse, vnus putatur. Sin autem asseras Ambrosium & Bassum intus esse, duo vtique intelliguntur. Dicat ergo: *Iuuenis sum & despectus:* quia Christus in paupere atque despecto mundum redemit, quia Christus humilitate diabolum vicit. Dicat: *Despectus sum,* quia cor humiliatum Deus non spernit, quia despectus ille Lazarus in Abraham nunc requiescit sinu, & diues ille iactantior affligitur in inferno. Despectus erat Moyses, nec sibi idoneus videbatur, cum ad liberandum Hebræorum populum mitteretur. Despectus erat Hieremias, qui dicebat: Dominator Domine, ecce nescio loqui, quia iuuenis sum ego. Sed facilius iste despectus eligitur. Deniq; dicitur ei: Noli dicere quia iuuenis sum ego: quia ad omnes quoscūq; misero te, adibis: & omnia quæcūq; mandauero tibi, loqueris. Ne timeas à facie eorū, quia ego tecū sum, dicit Dominus, vt liberet te. Despectus erat ille publicanus, qui oculos ad cælū non audebat leuare, & ideo facilius quam ille Pharisæus exaudiebatur. Omnis enim qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

1. Tim. 2.

Ioan. 1.

Cant. 1.

Psal. 50.

Luc. 16.

Exod. 3. et. 4.

hier. 1.

Ibid.

Matth. 11.

Luc. 18.

Luc. 12.

Exech. 28.

Gen. 3.

Philip. 2.

Iustitia tua, iustitia in æternum, & lex tua veritas.

Possunt quidem singuli facere opera iustitiæ, sed non in æternum manentia. Diues ille cui abundauerant diuitiæ in hoc sæculo, fortasse fecerat aliqua opera iustitiæ, quorum remunerationem in presenti vita accepit, quæ ad vitam æternam non pertinerit, quod non magna fuerint opera illa, nec remuneratione digna perpetua. Quid quod etiam si facimus opera aliqua iustitiæ, facimus tamen non continua, sed rara? Plerique non rapiunt aliena, sed nesciunt de proprio largiri. Alij inuadentes indebitas facultates, quod speciem iustitiæ sibi quærant, solent conferre pauperibus. Nō est ista in æternum iustitia. Multi iusti plerumque grauiter deliquerunt non habentes æternæ fructum iustitiæ. Soli Deo

suppetit in perpetuū per omnia possidere iustitiam, qui paicit iustos & iniustos. Non enim beneficiis solis referenda iustitia est, sed illa vera iustitia est, quæ ipsis quoque defertur inimicis. Meritōque ait iustitia Dei: Diligite inimicos vestros. Ergo sicut in æternum est iustitia solius Dei, ita lex Dei veritas. Sed quomodo istud accipimus? Vtrum quia lex Dei veritas est, hoc est vera: & quod statuit Deus omne verum est, sicut supra ait: Omnia præcepta tua veritas? An quia veritas lex Dei est, quia non mentitur Deus? Apud eum igitur veritas lex est, fallacia præuaricatio est. Sed & sic potest accipi: Lex Dei veritas est. Apud Iudæos ergo non est lex Dei, quia non recipiunt veritatem. Lex Dei spiritalis est, sicut Apostolus dixit. Non habent ergo veram legem, qui eam non acceperint spiritaliter. Quod autem non verum, mendax est: quod mentitur, occidit. Littera ergo quæ occidit, mentitur: spiritus qui viuificat, verus est. Accipiamus & sic: Lex Dei, non typus, non vmbra, non exemplar cælestium, sed ipsa cælestia. Vnde & scriptum est, quia finis legis est Christus. Non defectus vtique, sed plenitudo legis in Christo est: quia venit legem non soluere, sed adimplere. Sicut enim testamentum vetus venit non soluere, sed implere, ita nouum certificare. Sed sicut omnis veritas in nouo est testamento, ita & lex per Moysen data, figura legis est veræ. Ergo illa lex veritatis exemplar est. In exemplari enim agni sanguis effunditur, in veritate Christus immolatur. Meritōque Apostolus cum præmississet vitulorum immolationem secundum legem, adiecit: Necessarium itaque est exemplaria cælestium his mundari. Nam ipsa cælestia melioribus hostiis, nō enim in manufacta sancta intrauit Christus exemplaria verorum, sed in ipsum cælū, & nunc apparet vultui Dei pro nobis. Vt cognoscamus autem quia legem nouam dedit Dominus Iesus, habes dicentem spiritum: Hoc autem est testamentum quod testabor ad eos, dicit Dominus: Dabo leges meas in cordibus eorum, & in sensibus eorum scribam eas, & peccati & iniustitiæ eorum non ero memor. Vbi ergo remissio, iam non oblatio pro peccatis. Quo euidenter ostenditur omnem veritatem Euangelio contineri, quia lex Dei in sensibus hominum & in cordibus scribitur, non in tabulis lapideis. Qui ergo præcepta Dei non habent in cordibus suis, non habent legem, siue quia inueteratur in Iudæis, renouatur in nobis, vmbra est, non veritas: vt cum fiat oblatio pro peccatis secundum legem, non fiat remissio peccatorum. Impossibile est enim sanguine taurorum & hircorum peccata mundari. Mendax ergo erat illa remissio, donec remissionis veritas adueniret. Quid inde manifestius, quam Ioanis Euangelistæ sententia, qui ait: Quia lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est? *Lex: vniuersalis lex legis, retulit veritatē.* Nam cum sit, autem, distinctio, intelligendum est distinctionem ideo interpositam, quia si veritas fuisset in legē, non fuisset gratia facta per Christum. Possumus & sic intelligere: Veritas Christus est, ergo veritas lex est. Et si mandatum Domini lex est, multo magis viuum & operatorium verbum Dei lex est.

Psal. 103.

Matth. 5.

Sup. ost. 11.

Hebr. 6.

Rom. 7.

2. Cor. 3.

Hebr. 8.

Rom. 10.

Matth. 5.

1. Cor. 10.

Exod. 12.

Hebr. 9.

hier. 31.

Hebr. 10.

2. Cor. 3.

Hebr. 10.

Ioan. 1.

Ioan. 1. 4.

Tribulatio & necessitas inuenerunt me: mandata tua meditatio mea est.

Iacob. 1. Psal. 50. Rom. 5. Prov. 1. Psal. 65. Luc. 2. Ioan. 1. Ibid. Ibid. 2. Cor. 4. Rem. 6. Ibid. 2. Cor. 5. 1. Petr. 2. 2. Cor. 5. Rom. 6. Ibid. Psal. 114. Psal. 117.

me in latitudine. Bona ergo tribulatio, quae dignos facit nos qui in latitudine exaudiamur a Domino. Gratia est autem exaudiri a Domino Deo nostro. Qui quaerit igitur tribulationem, non refugit: qui non refugit, inuenitur. Non enim refugit, qui mandata Dei sensu operibusque meditatur. Nam utique illum athletam certamina inueniunt, qui in usu exercitij fuerit constitutus. qui vero exercitium dereliquit, sine dubio non poterit reperiri, quia indignus est ut quaeratur. David ergo quasi bonus athleta dicit: Tribulatio & necessitas inuenerunt me, quia paratum semper habuerunt, non refugientem necessitatum & tribulationum praelia, sed petentem.

Iusta testimonia tua in aeternum: intellectum da mihi, & viam.

Quis tantus, qui possit intelligere Domini testimonia? Et ideo intellectus a Domino postulandus est, cuius tanta est vis, ut initium eius sit plenitudo virtutis. Denique scriptum est: Pietas autem in Deum, initium intellectus. quae virtutum omnium fundamentum est, iuxta humanarum rerum & caelestium disciplinam. Pietas amica Deo, parentibus grata, Dominum conciliat: necessitudines fouet, Dei cultura est, merces parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquam, iustorum tribunal, egenorum portus, miserorum suffugium, indulgentia peccatorum. Qui enim habet intellectum, ipse verum est pius. Intelligit enim humanae lubricum fragilitatis, & cito ignoscit erranti. Intelligit commune nobis datum naturae, vsuque consortium, & ideo pauperibus tamquam debitum soluit, non inficiatur tamquam indebitum. Intelligit vices esse calamitatum, & ideo tamquam naufragis mundi istius portu quodam suae humanitatis occurrit. Haec perfecta virtus in hominibus, haec plena in Deo laus est. Merito intellectum tibi etiam Salomon, magisterium secutus paternum, a Domino postulauit, dicens: Ego sum puer humilis, & ignoro introitum meum, & exitum meum, & seruus tuus in medio populi tui quem elegisti, populum multum sicut arena maris, qui dinumerari non potest praeter multitudinem; & dabis seruo tuo cor prudens audire & iudicare cum iustitia populum tuum, & intelligere inter bonum & malum. Vnde complacuit Domino, quia non sibi longaeuitatem vitae, & regaliu diuitiarum copias, sed sapientiam ad intelligenda Domini iudicia & iustitias depoposcit: & ideo tantum populum regno pacifico gubernauit, quia non usurpauit ut Adam boni & mali scire distantiam, sed intelligenda eius gratiam orauit a Domino. Quod enim scire diuinum est, hoc a domino Deo tuo ut possis cognoscere promerendum est. Si petisset & Adam sicut petiuit Salomon, nequaquam illos inextricabiles erroris laqueos incidisset, quibus omnis eius haereditas strangulatur. Ideoque mortuus est, & quod grauius est, morte peccati, quia ante usurpauit scire, quam intellectum quo viuificaretur, acciperet. Viuificat ergo intellectus ut spiritus, quia ipse intellectus gratia spiritalis est: ideoque intellectum munere suo Spiritus sanctus operatur. Intellectus autem bonus est omnibus qui eum faciunt. quo docemur, quia non solum sensu completi, sed etiam factis, id quod intelligi-

Ecl. 1. Prov. 1. 3. Reg. 3. Ibid. Genes. 3. Esai. 11. Psal. 110.

telligimus, exequi debeamus.

In octonarium decimumnonum enarratio.

¶ Koph.

Lettera decimanona est Koph; cuius interpretatio est, Coclusio; & sicut alibi inuenimus, Aspice. Distat littera, congruit sensus. Na qui concluditur circumspicere se debet, & causam periculi non dissimulare, maximè cum lethale discrimen sit. Concluditur vnusquisque tumescens visceribus, intermisve faucibus, cum intercluso spiritu commeatu, spirandi ac respirandi comera coartantur. Concluditur femina cum sit peridrome matricis, qua peccatoris ipsius premitur principale, vnde graues oriuntur angustiae, & nisi in locum suum illa recipiendorum seminum aula reuocetur, vitam consuevit excludere. Ita etiam qui animo angitur, & quibusdam aduersis imminentibus perurgetur, concluditur non minoribus angustis mentis quam corporis. Maiores enim astus febrilesque sunt animorum quam corporum. Conclusus igitur viscerum tumore, medicum quaerit, ut possit propulsare periculum, & constricta laxare. Veniens medicus tentat omnia, explorat interna. Et tu ergo conclusus animi feruore, aspice te ipsum interiore oculo. Morbi vis vrget, feruet noxia conscientia, moles peccatorum premit, intercipiunt sensum mentis angustiae: cognosce te ipsum, & orationis quaere medicinam, posce ut veniat medicus ille qui descendit de caelo, qui maximè agrotos requirit, sicut ipse ait: Non opus est sanis medico, sed iis qui male habent. Habes vulnera? ne differas, non est apud eum vlla compereditatio sanitatis. Habes vlcera? ne timeas: verbo, non ferro curare consuevit. Aspice igitur illis oculis, quibus David auxilium quaesuit & meruit. Leuauit, inquit, oculos meos ad montes: quaesui vnde mihi veniret auxilium. Non inueni nisi a Domino. Qui enim mundum condidit, tuetur accolas mundi. Aspice ergo, & semper aspice, quia iusti oculi semper ad Dominum. Hoc monet te etiam Hieremias in Threnis sub hac ipsa littera, dicens ad Hierusalem: Surge meditari in nocte, in principio vigiliae tuae effunde sicut aquam cor tuum coram facie Domini, extolle ad Dominum manus tuas pro animabus paruulorum tuorum qui deficiunt fame in plateis omnium itinerum. Nonne & aperte coclusionis ostendit angustias, & monet ut intentione cordis, in quo est oculi melioris obrutus, remedium tibi salutare prouideas? Denique etiam infra, iterum sub hac littera ait: Appropinquauit tempus nostrum, repleti sunt dies nostri, aduenit finis noster. Leues facti sunt qui persecuti sunt nos, super aquilas caeli. In montibus accensi sunt, in deserto insidiati sunt nobis. Demonstrat summam conclusionem, nec vllum remedium nisi in aduetu Domini nostri Iesu Christi, qui solus desperatis possit afferre medicinam. Et quasi ostendens eum, dicit: Spiritus ante faciem nostram, Christus Dominus comprehensus est in interitu nostro. In umbra eius viuimus inter gentes. Et infra: Bibes, inquit, & inebriaberis. Adhuc: Visitauit iniquitates tuas, reuelauit super peccata. Quae breuiter aduentum & passionem eius expressit, remissionemque omnium peccatorum, quam aperte congregationem futuram gentium declarauit. Hinc

Matth. 9. Psal. 120. Psal. 24. Thren. 2. Ibid. Ibid.

S. Ambr. tom. 2.

A illud Apostolicum, quia caecitas ex parte Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Veni Domine Iesu, sed iam non in umbra, sed in sole iustitiae. Si umbra profuit, si passionis tuae umbra protexit, si corporis umbra saluauit, quantum conferre poterit claritas aperta virtutis? Per umbram lepra curata est, per umbram quoque illius foeminae quae simbram vestis Dominicae attigit, sanguis stetit: per umbram te vidimus, quando non habebas speciem neque decorem. Umbra tua caro fuit, quae nostrarum astus refrigerauit cupiditatum, quae compescuit insolentiam vitorum, quae restinxit ignes libidinum, quae auaritia diuersarumque passionum incendia temperauit. Et quid dicam de umbra Domini, quando & Apostolorum umbra sanabat? Veniente etenim Petro vnusquisque offerebat aegros suos, quos transeuntis Apostoli umbra reddidit sanitati. Audi quia caro Domini umbra erat. Ecce Dominus sedet super nubem leuem, & veniet in Aegyptum. David dicit: Sub umbra alarum tuarum protege me. Factus est igitur exinanitus umbra nobis, quos sol iniquitatis exufferat. Vidimus ergo eum in umbra eius, cum adhuc fides prima procederet. Sed nunc iam torum illuminat mundum, & tamen adhuc eum per sui corporis, quae est Ecclesia, umbram videmus, nondum facie ad faciem. Neque enim oculi corporis diuinitatis possuat recipere fulgorem. Haec quoque umbra totum quotidie protegit orbem terrarum. Profuit igitur cocluso: Cocludit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium miseretur. Sed iam consideremus quid in conclusione dicendum sit, & vnde incipiendum.

Rom. 11. Malach. 4. Matth. 8. Matth. 9. Esai. 53. Act. 5. Esai. 19. Psal. 16. Caloss. 1. Cor. 13. Rom. 11. 1. Reg. 24. 2. Reg. 17. Ephes. 6. Rom. 8. Genes. 4. 1. Tim. 5. Psal. 18.

Exclamaui in toto corde meo, exaudi me Domine, iustitias tuas exquiram.

Cum impressiones patimur corporales, exclamare consueuimus, ut alios ad praesidium nobis vocare possimus. Premebatur sanctus Propheta appropinquantibus sibi persecutoribus. Saul primo infestus armato eum insequeretur exercitu; postea parricida filius imminerebat: non contentus fugientis exilio, vitam patris quaerebat eripere. Sed ab illis minus pati poterat quos in praesenti videbat, quam ab aliis quos non videbat. Est enim colluctatio sanctis non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam aduersus principatus & potestates huius mundi, rectorumque tenebrarum, qui latronum modo in istius saeculi nocte humanis insidiatur affectibus. Horum igitur sanctus David cum graues aduersum se videret fieri incursum, exclamaui in toto corde suo. Etenim aduersus diabolum non vocis magnitudine, sed magnanimitate cordis vrendum est. Est tamen & vox cordis, quia est & vox sanguinis, quae ad Deum peruenit. Denique Deus dicit: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Clamat ergo cor nostrum, non sono corporis, sed cogitationum sublimitate, cocentumque virtutum. Gradus fidei clamor. Denique in spiritu adoptionis clamamus Abba pater, & ipse spiritus dei clamat in nobis. Magna vox iustitiae, magna est castitatis, per quam & mortui loquuntur: nec solum loquuntur, sed etiam sicut Abel clamant. At verò iniusti anima nec viuens clamant, quia deo mortua est. Nihil in illa sublimi, nihil magnificum est, quale eorum, quorum sonus in omnem terram exiit, & verba in fines orbis terrarum.

Kk

Exo. 4. et 14. A. 28.

Esai. 58. 1. Reg. 1.

Exod. 14.

Ibid.

Ibid.

Exod. 9.

Proner. 9.

Ioh. 7.

Marc. 12. Matth. 6.

Esai. 29. Matth. 15.

Gracili voce erat Moyses, nec loquebatur: plus omnibus tamē audiebatur. Quotidie auditur in Ecclesia: ab illis solis, hoc est, à Iudæis nō auditur, qui aure audiunt, sed corde nō intelligunt. Prophetæ dicitur alteri: Exalta viribus vocem tuam. Anna tamē non clamabat in corde suo sicut moyses, sed loquebatur: fortasse quia filios postulabat, hoc est, bona quidē, sed priuata, non publica, clamabat. Sed quia à Domino postulabat, & Domino eum, si quē susciperet, offerebat, loquebatur Deo. Clamabat autē Moyses, quia nō pro se, sed pro omni populo precabatur. Vnde dictum est ei à Domino: Quid clamas? Clamabat affectu pio, & sensu profundo, & personabat in celo, miraculis petens digna cælestibus, vt mūdi elementa mutaret. Denique vt ipsius loci seriem recensamus: Instabat Pharaō, & innumeris Ægyptiorum stipatus curribus vrgebat Hebræos, hinc circumfusus hostis, inde interfusus mare plebē Dei clauserat. Nulla in armis fiducia, spes nulla in viribus. Strepabat tantummodo querela miserabilis, quod commodius sibi foret dura in Ægypto seruitutis onera subire, quā acerba in deserto morte consumi: querela nihil præsidij ferens, plurimum offensæ afferens. Stabat ergo Moyses mœstus, sollicitus, anxius populi & periculis & querelis, expectans fidem cælestium promissorum: & tacitus secū ipse volubat qua tandem Dominus ope, iniuriæ immemor, memor gratiæ, subueniret. Dicit ad eum Dominus: Quid clamas ad me? Sonum eius non audio, vocem eius agnosco: silentium eius lego, clamorem eius in operibus deprehendo. Clamabat populus, & non audiebatur: tacebat Moyses, & audiebatur. Non populo dictum est: Quid clamas ad me? Non enim ad Deum clamabat populus, qui iniusta & viris indigna clamabat. Sed Moyse dictum est: Quid clamas ad me? hoc est, Tu solus ad me clamas, qui de me speras. Tu solus ad me clamas, qui virtutem meā excitas. Tu solus ad me clamas, qui per vniuersam terrā annuntiarī meum nomē expectas. Clamabat ergo Moyses in corde suo, & omnis sapiens in corde suo clamat. Deniq; sapientia eū altissima prædicatione cōuocat ad craterem, dicens: Relinquit insipientiam, & quærite sapientiam. Magnæ sublimitatis, magnæ vocis hæc prædicatione est, quæ stultis sapientiam pollicetur. Et Iesus Dominus clamabat: si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Et voce verè magna clamabat, qui vocabat homines ad regnum cælorum ad illum venerabilem potum quo vitæ æternæ fructus infunditur. Et tu cum oras, magna ora: id est, ea ora quæ æterna sunt, non quæ caduca. Ora quæ diuina sunt atq; cælestia, vt sis sicut angeli in celo. Noli orare pro pecunia, quia ærugo est: noli pro auro, quia metallū est: noli pro possessione, quia terra est. Ista oratio ad Deum non peruenit. Non audit Deus nisi quod dignum suis ducit esse beneficiis: sed audit piam vocem plenam deuotionis & gratiæ. Non solum ergo clamandum in corde, sed etiam in toto corde clamandum est. Sicut enim corporaliter tunc bene clamatur, cum toto ore clamatur: ita spiritaliter toto est clamandum corde, si volumus magna referre, & à Domino quæ poscimus impetrare. Hæc Dominus vocē exigebat à populo, quam populus nesciebat. Ideoq; dixit Dominus: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.

G Qui ergo appropinquauerit corde, ipse auditur à Domino. Cor ergo prius clamet, vt sermo possit audiri. Sed non satis est clamare ad Dominum, sed etiam iustitias eius exquirere. Exquirat autem iustitias, qui id quod in omnibus creaturis, & maximè in animantibus rationabilibus vel etiam irrationalibus insitum est, prouidentia adscribit diuina. Vnde turturi studium pudicitie, quæ cōpare amisso, cōcubitu indulgere non nouit, quod homines seruare non possunt? Vnde plerisque animantibus tam sobria partus cura seruandi, vt vbi conceptionis munus agnouerint, coitum non putent esse rependum, ne receptorum seminum fiat adulterina permixtio? Phœnix coitus corporeos ignorat, libidinis nescit illecebras, sed de suo surgit rogo sibi auis superstes, ipsa & sui hæres corporis, & cineris sui foetus. Aquila ne degeneres partus nutriat, diligenti librat examine, & adhuc teneros foetus pio vngue suspēdit, solisque offert radiis, vt si fortè oculos suos vi fulgoris inflexerint, tamquam degeneres laxato in præcepis vngue dimittat. In sero naturæ vigore constanti aduersum radios solis obtutum potuerint vindicare, dignæ indolem sobolis onere grato reportet. Volatilia cæli omnia non serunt neque metunt, & Deus paciscit illa, quia iustitias Domini custodiunt, nihil sibi proprium vindicando, sed ligno fructifero, quod Domini iudicio cōmunē ad eam datum est, famē releuare contenta. Ex his igitur nos cognoscimus quā diuinæ subsidia prouidentia hominibus non deessent, si Dei iustitiam seruare vellemus. Qui alit aues, nō aleret homines quos ad imaginem & similitudinē suā fecit: Nōne pluris sumus illis? Naturæ prærogatiua pluris sumus, sed inferiores diminutione gratiæ, & præuaricationis iniustitia.

K Clamaui ad te, salua me, & custodiā mandata tua.

Repetit quod ad Deum clamauerit, & custodem se promittit cælestium statutorum, quæ cælo terraque testibus Dominus Deus sanxit, vt præuaricatores elementorum testimoniis arguātur. Quomodo cælum aspiciat præuaricationis suæ cōscium? Quomodo fructus de terra expectet, quæ nouit ingratos? Vide igitur quā non parua promittat Prophetata. In clamando fidelis & promptus affectus exprimitur, in custodiendo testimonia tua, continentia virtus, obsequij sedulitas declaratur.

L Anticipaui in maturitate, & clamaui: in verba tua speraui.

Anticipaui. Græcus ἐπιπροσδοξία dicitur, quod est, ante horam, ante tempus. Qui ergo Dominum deprecatur, nō velut præscripta præcipuè tempora præstolatur, nec vt sciens in obsecrationibus Domini tempus esse aliquod, sed semper in ipsis sit. Sive manducamus, siue bibimus, Christum annūtiemus, Christum rogemus, Christum cogitemus, Christum loquamur, in corde nostro semper, semper in ore sit Christus. Sed fortasse dicas: Quomodo scriptū est: Tempus omnibus, & tempus omni rei sub cælo est? Sed Dominus Iesus supra cælum est, nullo circumscriptus est tempore. Claudat os suum Ariana perfidia. Tempus, inquit, omni rei sub cælo: quanto magis sub Deo tempus, non supra Deum? Generatio ex patre non habet tēpus. Neq; enim opus ante auctorem,

Matth. 6.

Genes. 1.

Matth. 6.

Deut. 30.

Esai. 1.

Iudith. 8.

1. Cor. 10.

Ecl. 3.

Ibid.

Ioh. 7. Ioh. 17.

Esai. 7.

Iuc. 6.

Offen. 8.

Ioh. 11.

Sapient. 4.

1. Tim. 2.

1. Cor. 9.

Thron. 3.

Ibid.

Matth. 12. ex Esai. 42.

1. Petr. 2.

Psalm. 28.

auctorem, sed auctor supra operis exordiū. Fortasse obiciant quia dixit: Tempus meum nondum aduenit. Et iterum dixit: Pater venit hora. Sed hæc hora est passionis. Est etiam tempus virginalis cōceptio-nis. Ecce virgo in vtero accipiet: Quia virgo sub tēpore, & ideo præscripta ætate concepit. Qui rogat itaque, semper roget: & si non semper precatur, paratum semper habeat precantis affectum. Pernoctabat in oratione Dominus Iesus, non indigens pre-cationis auxilio, sed statuens tibi imitationis exem- plum. Ille pro te rogans pernoctabat, vt tu disceres quomodo pro te rogares. Redde igitur ei quod pro te detulit. Audi supra dicentem Prophetam: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Et tu surge vel media nocte, si non potes tota semper nocte vigi- lare, vt dū oras nocte, veri solis pectori tuo splen- dor irradiet: quia omnis anima quæ Christi cogi- tat, in lumine semper est. Nam dici lucem tibi Chri- stus aspirat. Sed quia sequens versiculus de tempore precandi euidēter expressit, in isto versiculo aduim magis operūm; arbitror quā orationis tēpus intelligēdum. Præcurrit ætatis maturitatem quisquis in adolescentia positus senilē grauitatē induit, & iu- ueniles annos veterana quadam continentia regit, feruorēque virētis corporis incana morū maturi- tate cōponit: Nā quid potest habere laudis, si effœ- tum corpus voluptatibus, & iam senectutis gelu frigi- dum, ad sera deuotionis officia depositum iam se- gnior vigore cōuertat? Non est corona, nisi vbi fue- rit difficilioris lucta certaminis. Ad quā rari attingere possunt, nec omnes qui ingressi fuerint stadiū, peruenire. Ille laudabilis, cui est in seipso ante certa- men, qui carnē suam reluctantē sibi mentis coercet imperio, parca frugalitate castigat, & seruituti redigit, ne effrenata libertate luxuriet, atq; indomita seruens cupiditate habenas animi regentis abrūpat. In hora est ergo senex, si munia sobriæ maturitatis exerceat: ante horam præcurrens iuuenis, si senili pondere incentiua comprimat voluptatum, ac fer- uentes illecebras cupiditatis extinguat. Bonus est enim Dominus sustinentibus eum, Hieremias dicit: Et bonum est viro qui graue portauit iugum à iu- uentute: sedebit singulariter, & silebit, quia tulit iugum verbi. Qui enim à iuuentute iugū portauerit, & habenis maturi moderaminis teneriora volens col- la subdidit, sedebit singulariter remotus à strepitu interpellatium passionum; & quietus silebit, cui ne- cesse iam non sit iurgari cū corpore, decertare cum variis cupiditatibus, quia tulit iugum verbi anima quæ querit Deum, quæ captiuas sibi fecit omnes delicias iuuetutis. Vnde fortasse & illud dominicū, Non clamabit neque contendet, neque audiet quisquam in plateis vocem eius: non solum ad defen- sionis silentium, absolutionisque contemptum, & tolerantiam passionis, sed etiam ad compressiones omnium accipere possumus corporalium volupta- tum. Vnde & alibi scriptum est: Qui peccatum non fecit. Rectè igitur tacebat in mortis periculo con- stitutus, qui mortis aculeum non timebat. In verba (inquit) tua speraui. Græcus ἐπιπροσδοξία dicitur, quod est ad sperandum semper crescere, & spem spei adiun- gere. Iustus semper sperat, & in aduersis positus, & frequentibus afflictus ærumnis desperare nō nouit,

sed quo grauiora tolerauit, magis sperat, & sperandi sumit profectum, secundum illud oraculum: Conso- lamini, consolamini populus meus, dicit Dominus, sacerdotes loquimini in cor Hierusalē, consolamini eam, quia repleta est deiectio, & solum est pecca- tum eius, quia recepit de manu Domini duplicia peccata sua. Quam citò dixit plenitudinē deiectio- nis solutionem esse peccati, & repetiuit causam cō- solationis eo maius esse recōciliationis insigne, quo numerosior fuerit pœna quā culpa. Iob tot gra- uatus incommodorum acerbitatibus, pio spem cum- ulabat affectu, discretam à piis causam asserens impiorum, quorum lumen extinguatur. Lux autem secundum Salomonem semper iustus. Vnde colligitur quia iustus semper in verba Dei sperat, & spem adiicit spei. Quod euidentius expressit Esaias, dicēs, Tribulationē super tribulationē, spēs super spem. Ad perlaetatos & abductos ab vberibus loquebatur, hoc est, ad eos qui prima infantia alimenta transil- sent, cibo iam habiles fortiori. Exemplo sit, quod ablaetatus Isaac patriarcha tantus euaserit, vt adhuc inter rudimenta prima uæ positus ætatis, nequaquā tamen gladium ferituri parentis horruerit. Plures filios habuit Abraham, nullum ablaetauit alium, sed in hoc solo fecisse legitur epulum magnum. Et bene magnum epulū scriptura dixit, quia typus erat eius, quem semper epulantur corda sanctorum.

Esai. 40.

Iob. 2. Iob. 18. Prov. 13.

Esai. 28.

Iuo par. 2. ca. 7. 8. præueni. Genes. 22. Genes. 21.

Iob. 40.

Praeueniunt oculi mei mane, meditari verba tua.

Suprà ait: Anticipaui, & ante hoc, hoc est, ante horas, ante tempus: hic ait, *Mane*, aliud significans tempus orandi atque psallendi Domino, vt sit illud prius secundum quod ait: Media nocte surgebam: hoc autem iuxta illud: Praeueni orientē solem. Graue est enim, si te otiosum in stratis radius solis orientis in- uerecundo pudore cōueniat, & lux clara feriat oculos somnolento adhuc torpore depresso. Arguit nos tanti temporis spatium, sine vilius deuotionis munere ac sacrificij spiritalis oblatione feriata nocte transmissum. An nescis o homo quod primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo debeas? Quotidia- na tibi messis, quotidianus est fructus. Occurre ergo ad solis ortus, vt te oriens inueniat iam paratum, ne lumina tua madido adhuc sopore mergentia, pri- mus dici fulgor exagitet. In cubiculo meo in noctibus quæsiui quem dilexit anima mea, dicit Ecclesia. Ideo meruit eum inuenire, ideo eius gratiā prome- reri, quia etiā in cubiculo quæsiuit, quæsiuit in noctibus, propterea copiam eius adepta, in posterioribus loquitur ad sponsū: Veni frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castellis, diluculo surgamus ad vineas. Aduertis quemadmodum sponsa verbum inuitet Dei, vt veniat in terras, & tollat pec- cata mundi? Ager hic erat ante desertus, sentibus nostrorum squalidus delictorum; horridus spinis. Castellum erat in quo relegatus Adam perpetuo suæ posteritatis hæredes stringebat exilio. Illò ergo ducit Ecclesia Christum, vt Adam liberet. Deinde exulibus absolutis cœpit mundi istius ager idoneos habere cultores: & qui erat ante ieiunus, factus est vitis æternæ plantatione fecundus. Nec tamen sic

Iuo par. 2. ca. 7. 8. præueni. Genes. 22. Genes. 21.

can. 3.

can. 7.

Ioh. 1.

Genes. 3.

spiritualibus læta palmitibus euagatur, sed ad has vi-
neas vocat Christum, vbi psallentes sint & orantes,
vbi noctibus ac diebus fructus innoxius perseueret.
Ibi, inquit, dabo vbera mea tibi; dederunt mandra-
goræ odorem. Plerique discernunt quendam inter
mandragoras sexum, vt & mares putent esse & fe-
minas, sed feminas grauis odoris. Significat ergo
gentes quæ ante scætebant, cum essent infirmiores,
cuiusmodi quadam imbecillitate perfidia, boni odoris
fructus ferre cœpisse, postquam in aduentum Do-
mini crediderunt. Legimus etiam quod mandra-
goras acceperit sancta Rachel à sorore sua Lia, vt
concederet ei illa nocte dormire cum sancto Iacob.
Mandragoras Ruben primogenitus attulerat ma-
tri suæ Lia, quæ lippientibus oculis synagogæ fi-
guram accepit, quia Christi gratiam videre non po-
tuit, hebetato debilis mentis obtutu. Quo declara-
tur, quod fructus quos ante synagoga à primoge-
nito Dei filio susceperat, Ecclesiæ concessit. Sed
quia illius noctis potita concubitu concepit & ge-
nuit Lia suæ posteritatis hæredem, impletur myste-
rium, quoniam credentibus Apostolis reliquæ Iudæ-
orum per electionem gratiæ saluæ factæ sunt.
Vnde ait Ecclesia: Noua & vetera frater meus ser-
uauit tibi. Quis dabit te fratrem lactærem vbera ma-
tris meæ? Inueniens te foris, osculabor te, & qui-
dem non spernent me. Assumam te & inducam in
domum matris meæ, & in secretū eius quæ conce-
pit me, ibi docebis me. Habens igitur informatio-
nem nouarum & veterum scripturarum, nec despi-
cibilem se esse sentiens, non solum orationibus in
secreto cordis verbum tenet, verum etiam psallentis
chori vocibus velut quibusdam eum osculis gratiæ
osculatur. Itaque malorum granatorum, hoc est, di-
uerforum & innumerabiliū fructuum, & præcipue
fidei odoribus, gratiæ, sapientiæ, & gloriæ, vitæq; æ-
ternæ subnixa diuitiis, quæ sunt circa sinistram & dex-
teram sponsi, per animas sanctas laudantiū congre-
gationum præiustibus excitat Christum, dicens: Ad-
iuravi vos filiæ Hierusalem, si suscitatis & excitatis
dilectionem vsquequo voluerit. Vnde eam miran-
tur filiæ Hierusalem, sanctæ animæ patriarcharū &
Prophetarum, veterūmq; iustorum, vel cælestes po-
tentia, dicentes: Quæ est hæc quæ ascendit dealbata
innitens super fratrem suum? Hoc est, talibus solem-
nitatibus fulget Ecclesia: & quæ ante per diem fu-
sca erat, iam splendet in noctibus & relucet. Ipse quo-
que Dominus tanto munere psallentium delectatus
ait: Pone me vt signaculum super cor tuum, vt
figillum super brachium tuū, quia valida est vt mors
charitas, durus sicut inferi zelus. Alæ eius, alæ ignis
flammæ: aqua multa excludere non poterit charita-
tem, & flumina non obruent eam. Quia vidit tantam
deuotionem Ecclesiæ, idoneos putat esse iam po-
pulos qui in corde nostro & in brachio signaculum
eius portare possimus. Ipsum enim pater signauit, &
qui testimonium eius accepit, signauit, quia Deus
verax est: & ideo operantes cibum permanentem
in vitam æternam, signati sunt ad imaginem & simi-
litudinem Christi, qui est imago inuisibilis Dei. Si-
cut ergo Deus verax est, & tu signa in tuo sensu &
opere veritatem, vt os tuum non loquatur menda-
cium: manus tuæ non operentur opera hominum,

quæ sunt fallacis istius mundi, sed illa quæ Dei sunt,
vt pauperibus largiantur, debiles subleuent, mor-
tuos honorēt tumulis sepulturæ. His operibus cha-
ritas quaeritur, vt nemo possit à Christo vel periculo
mortis auelli. Vnde ille ait: Quis nos separabit à
Christo? Tribulatio, an angustia, an persecutio? Et
infra: Confido enim, quia neq; mors neque vita, ne-
que angeli. Ea specie etiam zelus durus est charita-
tis, & alæ eius alæ ignis. Habet alas sicut colum-
ba. Sunt enim penne columbæ de argentata, quibus
euolat qui diligit, dicens: Ecce elongaui fugiens, &
mansi in solitudine. Sed alæ charitatis, alæ ignis, qui-
bus dilectionis inflammat ardorē. Hoc vapore fer-
uētēs fecit Dominus angelos suos spiritus, & mini-
stros suos igne vrentem, sed nō exurentē. Legimus
& alæ templi, supra quā diabolus tētans fecit ascen-
dere Saluatorem, quæ erat in tēpli culmine. Sunt ergo
fastigia pietatis, sunt culmina charitatis, quæ va-
porem gratiæ pectoribus humanis adolere consue-
uerunt: & multa aqua extinguere atq; excludere nō
queat charitatem, & flumina eam secularium tem-
pestatum nulla concludant. Cum ergo tanta Eccle-
siæ gratia, tāta nos præmia deuotionis inuitēt, præ-
ueniamus orientē solem, occurramus ad eius ortus,
antequam dicat: Ecce adsum. Vult se præueniri sol
iustitiæ, & vt præueniatur expectat. Audi quemad-
modum expectet & cupiat præueniri. Dicit angelo
Pergami ecclesiæ: Age pœnitentiam, si quo minus
veniam tibi citō. Dicit angelo Laodicæ: Æmulare
ergo, & pœnitentiam age: Ecce sto ad ianuā, & pul-
so: & si quis audierit vocē meā, & aperuerit ianuam,
intrabo ad illum. Poterit intrare denique, quia nec
resurgentem eum cum corpore vlla clauarum val-
uarum repagula retinere potuerunt, subito se apo-
stolicis penetralibus improuisus infudit. sed studia
deuotionis tuæ desiderat experiri. Apostolos enim
iam probatos habebat. Aut forte in persecutione
præuenit: vbi tranquillitas est, præueniri cupit. Præ-
ueni certē hunc quem vides solem. Surge qui dor-
mis, & exurge à mortuis, vt illucescat tibi Christus.
Si hunc solem præuenieris antequam iste surgat, as-
picias Christum illuminantem. Ipse prius in tui cor-
dis illucescit arcano: ipse tibi dicenti, De nocte vigi-
lat ad te spiritus meus; matutinum lumen temporibus
faciet splendere nocturnis, si mediteris verba
Dei. Dum enim meditaris, lux est: & videns lucem
non temporis, sed gratiæ, dices: Quia lux præcepta
tua. Cum autem te meditantem verba diuina dies
inuenit, & tam gratū opus orandi & psallendi de-
lectauerit tuam mētem, iterum dices ad Dominum
Iesum: Exitus matutinos, & vespere delectaberis. At
verō Moyse magistro vsus est populus Iudæorum
quotidie in sermonibus suis, à mane vsque ad ves-
peram iudicium Dei operiendo. Quod videns cog-
natus eius esse intolerabile, consilium dedit nego-
tij consummādi, partito cum aliis onere qui ad hoc
munus electi sunt. Noctibus ac diebus sine vlla ces-
satione recenseto scripturas diuinas; quia & si quid
aliud seniore interrogaueris, nescit nisi scripturæ
diuine feriem resultare. Vacat illic sermo de sæculo,
sola illic scriptura contexitur, singulorum sibi per
vices ora succedunt, ne quando sacer ille sonus
mandatorum cælestium ferietur: & tu Christiane
dormis,

Cant. 7.

Genes. 30.

Ibid.

Rom. 11.

Cant. 7.
Cant. 8.

Cant. 1.

Cant. 8.

Ibid.

Cant. 1.
Cant. 8.

Ibid.

Iuan. 3.

Iuan. 6.
Califf. 1.
Iuan. 6.

Rom. 8.

Ibid.
Cantic. 8.

Psal. 67.
Psal. 54.

Psal. 103.

Matth. 4.

Cant. 8.
Sap. 16.
Esaia 58.

Apo. 2.
Apo. 3.

Iuan. 10.

Ephes. 6.
2. Cor. 5.

Esaia 26.

Ibid.

Psal. 64.
Exod. 18.

Esaia 29.
Matth. 15.

Tit. 2.

Deut. 6.

Leuit. 19.
1. Iuan. 4.

2. Cor. 6.

Dan. 30.
Leuit. 18.
Galat. 3.

Iuan. 14.
Iob. 2.

dormis, cui magister est Christus? & non vereris ne
de te dicatur: Populus iste nec labiis me honorat?
Iudæus vel labiis, tu verò nec labiis. Si illius qui vel
labiis honorat, cor longè est à Deo: quomodo po-
teft cor tuum propè esse, qui etiam labiis non ho-
noras? Quamdiu te somnus, quamdiu te secularia
tenēt, quamdiu sollicitudo istius vitæ, quamdiu ter-
rena? Diuide saltem Deo & sæculo tēpora tua: vel
quando non potes agere in publico quæ sunt istius
mundi, & tenebræ prohibent noctis, Deo vacato,
indulge orationibus: & ne obdormiscas, psallito:
solum tuum benedicat, & dum recantas Domini benedi-
ctiones, studium alicuius virtutis assumas, vt etiam
in te benedictionis diuinæ meritum recognoscas?

Vocem meam exaudi secundum misericordiam
tuam Domine, secundum iudicium
tuum viuifica me.

Semper homo, etiam si sanctus, si iustus sit, debet
orare, vt exaudiat eum Dominus secundum miseri-
cordiam suam, non secundum merita virtutis ali-
cuius: quia rara virtus, multa peccata: & secundum
iudicium suum viuificet, vt infirmis opem ferat. Et
maximè hoc debemus orare cum aliquibus vrge-
mur aduersis. Vnde non otiose à sancto Dauid præ-
missa est diuinæ misericordiæ postulatio.

Appropinquauerūt persequentes me ini-
quæ, à lege autem tua elongauerunt.

Græcus sic posuit: *Appropinquauerunt persequentes
me iniquitate*: hoc est, cum iniquitate me persequen-
bantur. Quanto magis mihi appropinquauerunt,
tanto amplius se à lege tua separauerunt: quoniam
qui fratrem suum persequitur, à lege secernitur. Lex
enim dicit: Diliges Dominum Deum tuum, diliges
proximum tuum. Non ergo oderim fratrem, ne di-
catur mihi: Si fratrem tuum non diligis quem vi-
des? quomodo potes Deum diligere quem non vi-
des? Nescis fratrem tuum mercem esse sanguinis
Christi? Mercem ergo non diligis Christi, si fratrem
non diligis. Ergo persecutor mihi appropinquat, vt
noceat, sed is se à lege determinat. Quæ enim por-
tio iustitiæ cum iniquitate? Qui autem à lege Dei se
separat, separat se ab æterna vita. Lex enim vita est.
Denique ostendens Propheta legem Dei, ait: Ecce
ista est vita; quoniam qui facit ea quæ legis sunt, vi-
uet in eis: quod legi cōuenit vtique spiritali. Et for-
tasse qui mihi appropinquat vt noceat mihi, dum
separatur à lege, separatur à Christo, quia Christus
est vita. Ego autem si adhæream Christo, nec mihi
appropinquat: qui etiam si corporis mei habeat po-
testatem, animæ tamen meæ nocere non poterit.
Denique persecutores martyrum quàm longè ab
eorum meritis separati sunt. Sed fortè dicas: Quo-
modo sancti adhærent Deo? Et ideo sequitur:

Prope es tu Domine, & omnia præcepta
tua veritas.

Prope est Dominus omnibus, quia vbique adest:
nec fugere eum possumus, si offendimus: nec falle-
re, si delinquimus, nec amittimus, si colamus. Spe-
ctat omnia Deus, omnia videt, assistit singulis, dicens:
Deus appropinquans ego sum. Et quomodo potest
deesse alicubi Deus, cum de spiritu Dei legeris: Spi-
ritus Domini repleuit orbem terrarū? Quia vbi Do-
mini spiritus, ibi Dominus Deus. Cælum & terram
ego compleo, dicit Dominus. Vbi igitur deficit qui
implet omnia? aut quomodo de plenitudine eius
omnes accepimus, nisi omnibus appropinquet? De-
nique Dauid sciēs illum vbique esse, & implere cæl-
lum & terram & maria, ait: Quò ibo à spiritu tuo, &
quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu
ibi es: si descendero in infernum, ades. Si sumpsero
pennas meas antelucem, & habitem in nouissimo
maris: etenim ibi manus tua deducet me, & tenebit
me dextera tua. Quàm citò significauit vbiq; Deum
esse: & vbi est Dei spiritus, ibi Deum esse: & vbi est
Deus, ibi spiritum Dei esse præsentem. Quo loco
indiuia copula Trinitatis expressa est. Siquidem
hæc per os prophetæ locutus est Dei filius, in perso-
na hominis locutus, qui per incarnationē descendit
in terras, per resurrectionem ascendit in cælum, per
corporis mortem penetrauit infernum, vt solueret
alligatos. Aut si ad prophetam referas, aduersis ex-
pressum, quod vbique manus & dextera Dei Chris-
tus assistat, vbi pater Deus, & sanctus Dei spiritus.
An cum de sole dubitare nequeamus quòd procedens
toto orbe radios diffundat suos, & omnibus
lumen infundat, quem etiam illi qui videre nō pos-
sunt, sentiunt tamē aeris ipsius fotu esse præsentem?
Vbi enim deest calor illius? Quò radij eius non per-
ueniunt, cum discussis noctis aut nubium tenebris
illuminat terram? In cælo fulget, in mari rutilat, fer-
uet in terris. De sole ergo non dubitas quòd vbique
resplendeat: de Deo dubitas, quòd non vbique ful-
geat splendor gloriæ eius, & imago substantiæ? Quid
non penetret verbum Dei, splendor æternus, qui
etiam occulta mentis illuminat, quæ non potest iste
sol penetrare? Verbum enim Dei gladius spiritalis
est, vsque ad diuisiones animæ atq; artuum, medul-
larumq; perueniens. De quo dicit iustus ad Mariam:
Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt re-
uelentur multorum cordium cogitationes. Pen-
trat ergo animam, & quasi candor æternæ lucis il-
lustrat. Sed quamuis diffuse per omnes & in omnes
& supra omnes potestatis sit, quia omnibus ortus ex
Virgine est, & bonis & malis, sicut & solem suum o-
riri iubet super bonos & malos: illum tamen fouet
qui appropinquat sibi. Sicut enim à se fulgorem so-
lis excludit qui fenestras domus suæ clausit, lo-
cumq; tenebrosum in quo diuersetur, elegerit: ita
qui se auerterit à sole iustitiæ, nō potest splendorem
eius aspiceret. In tenebris ambulat, & in omnium lu-
ce ipse sibi causa est cæcitatatis. Aperi igitur fenestras
tuas, vt tota domus tua veri fulgore solis illuceat. A-
peri oculos tuos, videas orientem tibi solem iusti-
tiæ. Sed caue ne eos vlla stipulæ festuca perturbet.
Si quid fordis in oculo fuerit mentis tuæ, nō poteris

Psal. 138.

Hebr. 4.
Hier. 23.

Sapient. 1.

Hiere. 23.

Iuan. 1.

Psal. 138.

Ephes. 4.
1. Petr. 3.

Hebr. 1.
Sapient. 1.

Hebr. 4.

Luc. 2.

Sapient. 7.
Ephes. 1.
Matth. 5.

Malach. 4.

Matth. 7.

Luc. 11.

Apoc. 3.

Coloss. 1.

Coloss. 2.

Psal. 72.

Ibid.

A. 17.

Esai. 66.

Exod. 24.

Psal. 50.

Matth. 5.

Ioan. 1.

Psal. 18.

Genes. 2.

eum intueri: si quid ægritudinis, plus grauat, cum confusam oculorum aciem lux ferit, maiorémque doloré excitat. Sit ergo simplex oculus tuus, ne incipiat totú corpus tuum esse tenebrosum, & vacillet in lumine, sicut sunt cæcorum vestigia. Numquid si quis ostia domus suæ claudat, solis est culpa quòd non illuminat domum eius? Ergo si quis peccatorum suorū repagulis obserandam mentem propriam iudicauerit, vt verbi à se splendorem stultus auertat, ac sibi inferat insipientiæ cæcitatem, causari poterit quòd sol iustitiæ noluerit intrare? aut infirmitatē luminis cælestis arguere? Pulsat ianuā tuam Dei verbum. Si quis mihi aperuerit, inquit, intrabo. Si quis ergo non aperuerit, numquid nō ingredientis, & non magis non aperiētis est culpa? Nihil quidem Deo est obseratum, nihil clausum æterno lumini, sed portas malitiæ dedignatur aperire, conclauia non vult penetrare nequitia. An verò quum animæ nostræ vigor putrem corporis refugiat portionem, quòd eius gratiam corrupti artus sentire nō possint, Deus corruptæ animæ membra quædam dignatur habitare? Animæ tamen vigor per corpus omne diffunditur, siue manus, siue pes, siue digitus particeps sensus est: Dei potest alicubi deesse sapientia, alicubi eius deesse maiestas? Sanè fugientes non retinet, non cogit inuitos, sed neque fastidit appropinquantes: & illius quidem virtus, illius verbum, Deus omnibus prope est. In ipso enim constāt omnia; & ipse est caput corporis Ecclesiæ; in quo omnis inhabitat plenitudo diuinitatis. Sed plerisque ab eo peccata læcernunt, de quibus dictum est: Ecce qui elongant te à te, peribit. Vnde sanctus Propheta ait: Mihi autem adherere Deo bonum est. Et Apostolus ait non esse longè Deum ab vnoquoque nostrum: In ipso enim, inquit, viuimus & mouemur & sumus. Vitalem etenim omnibus gratiam subministrans, omnibus præsto est munere bonitatis suæ; sed propior est illis qui contrito sunt corde. Quod vetus quoque per ænigmata historia docet. Moyses in montis Sina supercilio erat, & solus erat: populus in valle in imo montis, presbyteri in parte motis supra merita plebis, sed plurimo interuallo à Moyse meritis separati. Non omnes in vertice, neq; in imo omnes, sed populus. Moyses solus in vertice Sina montis, qui Latina interpretatione dicitur tentatio. Et tu si supra tentationes ascenderis, & contrito corde detuleris precē, Deo proximus eris. Si mundo corde fueris, & tu Deum videbis. Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbūt: Qui ergo Deo proximus est, dicit: Prope es Domine, & omnia præcepta tua veritas. Iudæus hoc non potest dicere, qui non recipit Dominum Iesum. Separauit enim se, nec in veritate, sed in vmbra credit. Quomodo dicit: Præcepta tua veritas, cum gratia & veritas per Iesum Christum facta sit? cum eum non agnoscat, qui veritate & plenitudine circumcisionis suæ totū mūdum redemit?

Initio cognoui de testimoniis tuis, quia in æternum fundasti ea.

De testimoniis, inquit, tuis ab initio cognitionem & fidem assumpsi, quòd in æternum fundata sunt. Testimonium enim fidele est, & perstat paruulis sapientiam. Si cognouisset Adam & Eua quòd quasi

paruulis data essent eis cautiora præcepta, ne usurparent sibi scientiam boni & mali, quam recto discrimine definire non possent, paradisi incolatum in perpetuum vendicare potuissent. Si considerent homines quia sanguis hominis ad Deum clamat, manus proprias à nece hominis abstinebunt. Si custodiant præcepta quæ dedit Dominus coram cælo & terra testibus (vnde dixit Propheta: Audi cælum, & auribus percipe terra) scientes quia quidquid flagitij commiserint, aduersus legem Domini fecisse, quod angelorum & potestatum, sanctorum quoque hominum testimonij arguantur: supra hæc testimonia fundamentum sibi constituent, quia æterna sunt atque perpetua. Et nos ergo opus nostrum ædificemus supra fundamentum testimoniorum cælestium, vt non ardeat sicut lignum aut stipula, sed sicut aurum probetur, vt æterno maneat nixum fundamine.

In octonarium vigesimum enarratio.

Res.

Res littera, Latina interpretatione Caput dicitur, vel Primatus. Caput est, vt formam generis humani cōsideremus, quod fouet membra omnia, & dirigit atq; implet sensibus. Sensus enim sapientis in capite eius. Inde ductus venarum, meatusque spiritus, sanguinis vites in totius partes corporis deriuatur. Lustrat omnia, ornat omnia. Sublato capite, corpus sine nomine est. Non agnoscitur, nec vlla superest vsura viuēdi. Propterea qui in aliquo damnatur crimine, eo quòd ornamētum est totius corporis, capite abdicatur: & qui turpi vel scelesto reatu beluina obscœnitatis illuuiem, vel bestialis immanitatis horrorem commisisse detecti sunt, tamquam ij qui proposito humanæ moderationis exciderint, formam quoque humanæ cōditionis iubentur exuere. Reciso enim capite, reliqui corporis trūcus bestiarum corpori comparatur, & sapientiæ arce fraudatur, qui sapientiæ non potuit tenere rationem. Sepelitur igitur sine decore suo corpus. In capite etenim vigor vitæ, in capite est gratia venustatis. Fertur coluber, cum yrgetur periculo, caput semper abscondere, & in orbē se colligens, obiecta reliqua parte corporis hoc solum tueri, quòd læsa ferantur membra cætera, saluo capitis vigore reparari. Hoc & tu moraliter caput serua, hoc seruato & mysticè. Mysticum caput Christus est, quia omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis Ecclesiæ. Hoc caput qui amiserit, viuēdi vsum habere non poterit. Hoc solo distamus à bestiis, ad imaginē Dei & similitudinem virtutum vigore formati. Fides nos ab irrationabilium pecudum comparatione fecernit. Hoc caput humani seruate serpentes, etiam si omnia membra cædantur, totum vratur corpus incendiis, mergatur profundo, euisceretur à bestiis, hoc tamen capite custodito, vita integra, salus tuta est. Nemo enim potest perire, cui non sublatus est Christus. Est & caput, summa studij atque operis nostri, summa negotij, summa spei, summa virtutū. Omnis autem summa est studij nostri, vt simus humiliores, veritatem sequamur, quam non videt extollens se frustra inflatus mente carnis suæ, & non tenens

Ibid.

Esai. 9.

Ioan. 1.

Apoc. 1.

Apoc. 22.

Rom. 10.

Coloss. 2.

Philip. 2.

Ephes. 4.

Matth. 11.

Luc. 14.

Luc. 18.

Ibid.

Psal. 33.

Thren. 4.

Ephes. 1.

Gen. 25.

Ibid.

Ibid.

Rom. 9.

Gen. 25.

Coloss. 2.

tenēs caput. Quod sit hoc caput, cui dēter expressit, A ille terrenus propter intemperantiam gulæ primatum quem habuit, amisit. Populus autem Ecclesiæ per sobrietatem & continentiam, primatus quos ordine non habebat ætatis, & cessione fraterna, & pio furto paternæ benedictionis eripuit. Quid est igitur quod populus rapuit Christianus, nisi Dominū Iesum? A diebus enim Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud, sicut ipse Dominus declarauit. Bona fraus, quæ vitam furatur æternam. Sed quoniam fati dictū de litteræ huius interpretationibus arbitramur, cōsideremus ea quæ huic litteræ Propheta subiecit. Primus itaque verus est: Vide humilitatem meam, & erue me, quoniam legem tuam non sum oblitus. Fortasse dicat aliquis: Gloriarur de se Propheta. Et si gloriatur, gloriatur in infirmitatibus suis, in quibus & Apostolus gloriatur, dicens: Gloriabor in infirmitatibus meis. Alius in diuitiis, alius in titulis nobilitatis ac profapia suæ, alius in administrationibus & honoribus gloriatur; iustus in humilitate gloriatur. Bona enim gloria, Christo esse subiectū. Vt scias autem quia iactare nō se cupiat, sed Domini in se gratiā prouocare; alibi idem Propheta ait: Vide humilitatem meā, & laborem meum. Ergo quasi is qui humiliauerit cor suum quasi is qui plurimū laborauerit, ibi sibi dimitti peccata desiderat, hic erui se precatur. Constitue aliquē sacerdotem pro ministri salute sollicitum, quem probatum aduertat Deo, aliquem patrem pro filio in ægritudine constituto graui, aliquam sceminam vel pro filio, vel pro viro mœstam, orationibus incubātem, fundentem vberes lacrymas noctibus ac diebus, humiliantem se ac sternentem solo, multiplicātem ieiunia, & quod his grauius est, mentis atq; animi dolore confectam, morbi ac periculi dilatione torpentem, dicere ad Dominum: Vide humilitatem meam, & erue me. Considera etiam quia spiritali quodam oleo cælestium præceptorum vngit nos atque exercet quotidie scriptura diuina, & Dominus noster plurimos ad subeunda certamina gestiens prouocare, diuersa posuit præmia coronarum. Cōsidera, inquam, Christi athletam innumeris contētionibus fatigatum, ac propē iam lassatis viribus resistentem, periculi mole turbatum, cum videat sibi nō solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiā aduersus spirituales nequitias, quæ sunt in cælestibus, esse luctamen, dicere: Vide humilitatem meā, & erue me, quoniam legem tuam non sum oblitus. Non enim potuit obliuisci qui secundum eius præcepta certauit. Contuere etiam aliquem in martyrio constitutum, frequentibus afflictum suppliciis, retrusum in tenebras, graui fractum pondere catenarum, neruis crura distentum, cui sceratum equuleo, exaratum vngulis, adultum candentibus laminis, persecrantis fidei virū, sed iam tædiantis animi quòd diutius differatur sacre mortis corona, dicentem: Vide humilitatem meā, & erue me, quoniam legem tuam non sum oblitus. Non solum enim in studiis atque propofitis, sed etiam in tentationibus humilitatem dici posse, testimoniis scripturarum docemur. Siquidem lectum est: Homines acceptabiles in fornace humilitatis. τὰ πικρὰ

Gen. 27. Matth. 11. 2. Cor. 12. Iacob. 1. Psal. 24. D E

Vide humilitatem meam, & erue me, quoniam legem tuam non sum oblitus.

Fortasse dicat aliquis: Gloriarur de se Propheta. Et si gloriatur, gloriatur in infirmitatibus suis, in quibus & Apostolus gloriatur, dicens: Gloriabor in infirmitatibus meis. Alius in diuitiis, alius in titulis nobilitatis ac profapia suæ, alius in administrationibus & honoribus gloriatur; iustus in humilitate gloriatur. Bona enim gloria, Christo esse subiectū. Vt scias autem quia iactare nō se cupiat, sed Domini in se gratiā prouocare; alibi idem Propheta ait: Vide humilitatem meā, & laborem meum. Ergo quasi is qui humiliauerit cor suum quasi is qui plurimū laborauerit, ibi sibi dimitti peccata desiderat, hic erui se precatur. Constitue aliquē sacerdotem pro ministri salute sollicitum, quem probatum aduertat Deo, aliquem patrem pro filio in ægritudine constituto graui, aliquam sceminam vel pro filio, vel pro viro mœstam, orationibus incubātem, fundentem vberes lacrymas noctibus ac diebus, humiliantem se ac sternentem solo, multiplicātem ieiunia, & quod his grauius est, mentis atq; animi dolore confectam, morbi ac periculi dilatione torpentem, dicere ad Dominum: Vide humilitatem meam, & erue me. Considera etiam quia spiritali quodam oleo cælestium præceptorum vngit nos atque exercet quotidie scriptura diuina, & Dominus noster plurimos ad subeunda certamina gestiens prouocare, diuersa posuit præmia coronarum. Cōsidera, inquam, Christi athletam innumeris contētionibus fatigatum, ac propē iam lassatis viribus resistentem, periculi mole turbatum, cum videat sibi nō solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiā aduersus spirituales nequitias, quæ sunt in cælestibus, esse luctamen, dicere: Vide humilitatem meā, & erue me, quoniam legem tuam non sum oblitus. Non enim potuit obliuisci qui secundum eius præcepta certauit. Contuere etiam aliquem in martyrio constitutum, frequentibus afflictum suppliciis, retrusum in tenebras, graui fractum pondere catenarum, neruis crura distentum, cui sceratum equuleo, exaratum vngulis, adultum candentibus laminis, persecrantis fidei virū, sed iam tædiantis animi quòd diutius differatur sacre mortis corona, dicentem: Vide humilitatem meā, & erue me, quoniam legem tuam non sum oblitus. Non solum enim in studiis atque propofitis, sed etiam in tentationibus humilitatem dici posse, testimoniis scripturarum docemur. Siquidem lectum est: Homines acceptabiles in fornace humilitatis. τὰ πικρὰ

6605 enim Græcus dixit, quod est humilitatis. Hoc ideo posui, quia plurimi habent Latini, in fornace afflictionis. Latinus discernit, Græcus non separat. τωπεινωσις & humilitas virtutis dicitur, & humilitas afflictionis. Nihil impedit si Latinus separat. Non enim Græcus ex Latinis transtulit, sed Latinus ex Græco. Denique & Hebræi quandiu in Ægypto erant, in fornace erant ferrea, hoc est, in fornace tē-tationis, in fornace afflictionis, cum duris affligerē-tur imperiis. Vnde & scriptum est: Quia eduxit eos Deus de fornace ferrea ex Ægypto. Fornax erat ferrea, quia nullius adhuc in Ægypto opera virtutū plena lucebant, nullius aurum illic fuerat compro-batum, nullius plumbum iniquitatis exustum. Dura fornax, fornax mortis perpetua. Quam fornacē nul-lus poterat euadere, quæ omnes consumeret, in qua solus dolor inesset & luctus. At verò fornax, in qua Ananias, Azarias, Misael hymnum Deo canebant, fornax aurea illa, non ferrea, per quam toto orbe sapientia fide deuotionis illuxit. Erat quidem etiam hæc fornax in Babylonia, ubi aurum non erat spiri-tale, nisi fortē captiuum. Captiuam enim Dominus duxit captiuitatem. Hoc erat aurum in Dei sanctis, qui captiui erant apud Babylonios corpore, spiritu autem liberi apud Deum, soluti vinculis captiuita-tis humanæ, iugo gratiæ spiritualis innexi. Et fortasse eadem fornax ferrea fragilibus est, aurea perseuerā-tibus. Omnes oportet per ignem probari, quicum-que ad paradysum redire desiderant. Nō enim orio-sē scriptum est, quod ciecitis Adā & Eua de paradisi sede, posuit Deus in exitu paradisi gladium igneum versatilem. Omnes oportet transire per flammam, si-ue ille Ioannes Euangelista sit, quem ita dilexit Do-minus, vt de eo diceret ad Petrum: Si eum volo ma-nere, quid ad te? tu me sequere. De morte eius aliqui dubitauerunt, de transitu per ignē dubitare nō pos-sumus, quia in paradiso est, nec separatur à Christo. Siue ille sit Petrus, qui clauas accepit regni caelorum, qui supra mare ambulauit, oportet dicat: Transiu-mus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrige-rium. Sed Ioannē citō versabitur igneus gladius, quia non inuenitur in eo iniquitas, quem dilexit æ-quitas. Si quid in eo vitij humani fuit, charitas diui-na decoxit. Alæ enim eius sicut alæ ignis. Qui ha-buerit hęc charitatis ignem, illic ignem gladij time-re non poterit. Ipsi Petro, qui toties mortē suam pro Christo obtulit, dicit, Transi, recūbe. Sed ille dicit: Igne nos examinavit, sicut examinatur argentum. Etenim in quo aqua multa excludere nō potuit chā-ritatem, quomodo eam ignis excludet? Sed ille exa-minabitur vt argentum, ego examinabor vt plum-bum: donec plumbum tabescat, ardebo. Si nihil ar-genti in me inuentum fuerit, heu me, in vltima inferni detrudar, aut vt stipula totus exurar. Si quid inuentū in me fuerit auri vel argenti, non per meos actus, sed per misericordiam & gratiam Christi, per ministerium sacerdotij, dicam fortasse ego: Etenim quis sperant in te, non confundētur. Illo igitur igneo gladio iniquitas exuretur, quæ sedet super talentum plumbeum. Ideo vnus ignem illum sentire nō po-tuit, qui est iustitia Dei Christus, quia peccatum non fecit. Nihil enim ignis in eo quod exurere pos-set, inuenit. Denique illi soli eleuatæ sunt portæ

ternales, vt intraret rex gloriæ, non reus causæ. Et hęc quidem mortem caro illius gustauit. neq; e-nim aliter posset resurgere. Quod legi, præsumo: quod non legi, veneratus scientibus derelinquo: v-num cōfitemens, quia quidquid caro illius subiit, ideo subiit, vt viā ceteris vel triumphandi per martyrij passionē, vel transeundi in paradysum suis vestigiis reformaret. Nemo ergo sibi arroget, nemo de meri-tis gloriatur, nemo de potestate se iactet; sed omnes speremus per Dominum Iesum misericordiam inue-nire, quoniā omnes ante tribunal eius stabimus. De illo veniam, de illo indulgentiam postulabo. Quæ e-nim spes alia peccatoribus? Et qui se hęc aurū putat, habet plumbum: & qui putat se granū tritici, habet paleam quæ possit exuri. Sed hęc sibi multi aurum videntur. Non illis inuideo: sed tamen aurum exa-minabitur, vt erit vt possit probari. Sic enim scri-ptum est: Sicut aurum in confinatorio probabo illos. Ergo aduertant, quia examinabuntur omnes. Multi ergo qui se aurum putant, & ipsi humilitatē sequan-tur, vt vitia sua decoquant. Sed hęc inanis iactan-tia est. Ideo multis qui se massas putant auri, dicit sapientior auri massa: Omnes nos fornax probabit. Ergo quia examinandi sumus, sic nos agamus, vt iudicio probari mereamur diuino. Teneamus hęc po-siti humilitatem, vt cum vnusquisque nostrum ve-nerit ad iudicium Dei, ad illos ignes quos transitori sumus, dicat: Vide humilitatem meam, & erue me. Nam si superbus fuerit, si arrogans, si contumax, non po-terit hoc dicere. Nemo autem dicit, Vide iuper-biam meam: sed, Vide humilitatem meam: vt eius gratia erui ab illo igne mereatur. Est ergo humilitas la-boris & fatigationis, est & humilitas virtutis atque propositi, quam & in secundis & prosperis & in otio positus tenet iustus. Nullo licet fractus labore, nul-lius certaminis dubiis euentu, humilē omnibus af-fectum exhibet, nec sua extollere studet, sed magis minuere operis sui pretium, & meriti sui gratiam. Audi iustum humiliantē se: Ego sum, inquit, mini-mus Apostolorum. Ille vas electionis diuinæ, ille gentiū doctor minimū esse se dicit, indignum eius officij nomine quod suis operibus præfererat, nihil-que sibi arrogat, sed tōtum gratiæ Dei deputat. Hoc vtique decet iustum. Hac humilitate Abrahā pater fidei nuncupatus est: qui cum diuino participaretur alloquio, terram se esse dicebat, & limum. Ipse quo-que Dominus ait: Ego autem sum vermis, & nō ho-mo: opprobrium hominum, & abiectio plebis, cum de sui corporis passione loqueretur, qui nō quæ sua sunt quæsiuit, sed quæ aliorum. Cuius nos imita-tores vult fieri Apostolus, atque hortatur, dicens: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Nec nos igitur nobilita-tē generis, nec diuitias requiramus, si volumus Christum sequi. Exinaniuit se, cum esset in Dei for-ma: cum diues esset, pauper factus est. Noli & tu cō-tenere plebeium, quia nobilis es: noli despiciere ser-uum, quia potens es: noli pauperem fastidire, quia diues es. Numquid nobilior, numquid potentior, numquid locupletior Christo es? Ille pro te suscepit illa quæ tu despicias. Ille pro te humiliavit se vsq; ad

Hier. 11.

Hiere. 6. Job. 10.

Danie. 3.

Ephes. 4.

1. Cor. 3. Gen. 3.

Ioan. 21.

Matth. 16. Matth. 14. Psal. 65. Ioan. 21.

Can. 8.

Ioan. 13. Luc. 17. Psal. 65.

Can. 8. Ezech. 22.

Psal. 24.

Zach. 3. 1. Cor. 2.

Rem. 5.

Philipp. 2.

Ioan. 12.

Matth. 20.

Ioan. 19.

Ioan. 13.

Matth. 27.

Philipp. 2.

Ephes. 3.

Gen. 1.

Psal. 21.

Ioan. 11.

Ioan. 2.

Matth. 22.

Luc. 22.

Ephes. 2.

Ibid.

2. Cor. 8.

Philipp. 2.

ad mortem, & mortem crucis, vt tuæ lapsus abole- A ret superbiæ, vt quod per vnus Adæ inobediētiam perdideramus, per vnus Christi humilitatem reci-peremus: propter quod Deus, inquit, illū exaltauit, & dedit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur: quoniā Do-minus Iesus in gloria est Dei patris. Considera, o homo, quid legas. Non laborauit Apostolus po-tentiam Christi probare, sed obedientiam prædica-re, sed demonstrare quanta sit humilitatis gratia, quantus eius profectus. Si simplicibus accipias au-ribus, & Christum exaltauit. Sed Christus non quæ B sua, sed quæ tua erāt, illa humilitate quærebat. Ego, inquit, si exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad me ipsum. Accipe ergo argutis auribus: Moraliter tibi profuit, mysticè tuam redemit salutem. Quomodo vis intellige: salus est tua. Si putas quod Christo profuit humilitas sua, cui ergo non proderit? Si il-lum exaltauit, quem non augebit? Factus est mini-ster omnium Dominus, & auctor omnium vapula-uit, pedes lauit, crucifixus est, mortuus est. Sed in his omnibus detrimentum nullū video diuinitatis eius, profectum operationis agnosco. Qui nihil ha-bebat quod ad potestatem suam adderet, habuit quod ad cultum suæ maiestatis adiungeret. Audeo dicere: Operationis suæ munus amiserat, nisi id hu-militas recepisset. Itaq; nos quidē redemit, sed etiā C sibi acquisiuit. Nihil ergo humilitas affert dispēdij. Ille qui se exinaniuit, plenus est. Ille qui non rapinam arbitratus esse se æqualem Deo, formā ser- ui accipiens, in gloria est Dei patris. Suscepi quem nesciebam, agnouit quem non cognoscebam, confiteor quem negabam. Ipsi genu corporis flecto, ipsi genu mentis inflecto, ipsum adoro, quem antē fugie-bā. Gratias tibi agimus Iesu Christe, quod crea- D sti nos: sed creatos, feris bestiis, mutis animantibus præfecisti. Maiora sunt visitationis tuæ munera. Vi-sitatos maiestatis tuæ consortiis honorasti, dicens: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Suscepto e-nim corpore frater es factus, nec dominus esse desi-sti. Maior redemptionis gratia, quia periclitantes morte propria redemisti, sicut scriptū est: Expediit v-nū hominem mori pro populo. Suscitasti mortuum dicens: Soluite templum hoc, & in triduo resuscita- E bo illud. In illo enim tēplo dominici corporis om-nibus ius resurrectionis accreuit. Resurgentes adæ- quasti angelis, sicut dixisti: Quoniam quæ non nu-bunt, & qui non ducunt vxores, erunt sicut angeli Dei in celo. Postremò ad dexteram Dei in illo filij hominis folio collocasti, sicut ipse dignatus es dice-re: Ex hoc autem erit filius hominis sedēs ad dexte-ram virtutis Dei. Vnde Apostolus admirans diuinæ dona pietatis, simul ostendens vnam patris & filij liberalitatem, ait: Deus autem qui diues est in mis-ericordia, propter multam charitatem qua dilexit F nos, Audis in quo debeas homo diues esse, quas ha-bere virtutes? Amorem Dei te habere probato, imi-tare celestis charitatis dulcedinem. Et addidit: Et iā cum effemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati, & simul suscita- uit, simul fecit sedere in cælestibus in Christo Iesu. In Christo vtique honoratur & caro. Ille igitur qui ad dexterā Dei sedet, propter nos humiliatus est. Ideo

que dicit nobis: Discite à me, quia mitis sum, & hu- milis corde. Nō dixit: Discite à me, quia potēs sum, sed humilis corde: vt tu illum imiteris, vt tu ei dicas: Domine audiui vocem tuā, impleui præceptū tuū. Dixisti vt à te disceremus humilitatē: didicimus nō solum sermone, sed etiam actu tuo: feci quod impe- rasti, vide humilitatem meam. Athleta bonus mēbra sua monstrat, vt conuersationis suæ approbet discipli- nam. Monstrat etiam tunc membra sua, quādo post aliqua certamina grauiora iterum certare compellitur, vt iudex videns fessum corpus, nequaquam eū certare compellat. Et tu ostende cordis tui humili- tatem, vt titulus virtutis ostendas. Ostēde & corporis tui certamina, vt dicas: Certamen bonum certauit, cursum consummaui: & videns spiritalis iudex certaminis agonem, coronā iustitiæ decernat, quoniam legem agonis implesti.

Iudica iudicium meum, & libera me: pro- pter verbum tuum viuifica me.

Festinant innoxij ad iudicium, & propriæ inno- centiæ arbitris desiderāt citius comprobari. Habet hoc vsus etiam in sæculo, quod est commune cū san- ctis. Verūm is qui apud Deum iustus est, habet aliā Hebr. 4. causam iudicij non timendi, quia apud misericor- dem iudicem sibi causa est, apud redemptorem suum vult citō & sperat absolui. Absolutio enim matura sanctorum est. Vnde & Dominus ait per E- zechielē ad angelos qui ministri sunt vltionū: A san- ctis meis incipite. Non vult Dominus commune sanctis cum diaboli sociis consortium esse iudicij. Diabolus enim & ministri eius cum hominibus non flagellabuntur. Separata est pœna, ubi distat & cul- pa. Ideoque alio loco scriptura ait: Tēpus est incipe- re iudicium à domo Dei. Quos miseratur enim ci- tō castigat, vt non diutius afficiantur futuri expec- tatione iudicij, non prolixius misera reatus forte mace- rentur, vt vnusquisque reddat etiam duplicia pecca- ta sua, quō tandem possit absolui. Pœna enim reo- rum, quædam absolutio delictorum est. Videmus in hoc sæculo insertos nexibus catenarum reos in specie pompæ miserabilis duci: & nonnumquā hoc patiuntur insontes, vt tolerabilis sit mori, quān- talia subire supplicia. Optant vtique audiri, bene sibi conscij. Optant etiam hi qui grauibus flagitiis vr- gentur, pœnam mortis celeritate transigere, vt ali- quanra compendia pœnarum lucrentur. Spes est etiā de iudicis misericordia. Ipso exilio claustra carceris duriora sunt, nec reditus in perpetuum omnibus intercluditur relegatis. Si hoc operatur humanum examen, quanto magis Christi est omnibus expe- tendum? Differtur diaboli iudicium, vt sit semper 2. Petr. 2. in pœnis reus, semper improbitatis suæ innexus ca- tenæ, conscientia suæ vt in perpetuum sustineat ipse iudicium. Ideo diues ille in Euāgelio, licet peccator pœnalibus vrgetur ærumnis, vt citius possit euade- re. Diabolus autem nequaquam puniri ad iudicium demonstratur, nequaquam adhuc pœnis esse subie- ctus, nisi quas ipse tantorum conscius scelerum sol- uuit timore perpetuo, ne aliquādo securus sit: immo vt verius dicam, sanctus ad iudicium venit, impius non venit: quoniam non resurgunt impij in iudiciū. Hic petit vt absoluat, alius vt coercitus dimitta-

Matth. 11.

2. Tim. 4.

Hebr. 4.

Ezech. 9.

Psal. 72.

1. Petr. 4.

Hebr. 12.

Esai. 40.

2. Petr. 2.

Luc. 12.

Psal. 11.

Ioan. 3. tur. Qui autem non credit, non iudicatur, sed impietatis suae iudicio ipse punitur. Apud imperatores istos non puniuntur sceleris rei barbari quod in sua gente commiserint, quia non sibi subditi: sed grauiore nomine hostes habentur, qui sine interrogatione privati sceleris puniuntur. Ita & Christus suos castigat quos diligit, alienos tamquam generali damnatione impietatis adstrictos poena damnat aeterna. nouissima enim destruetur mors, & tamē verecundē docet Propheta exemplo sui, vt etiam qui diffidit operibus suis, propter verbum tamen Dei clementiorem speret sententiam. Alius propter diuitias viuere cupit, alius propter filios; hic propter verbum Dei viuificari petit, sicut Symeon Domini expectauit aduentum: vnde & Dominum accipiens in templo, ait: Nunc dimitte seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum: afferens viuendi sibi cupiditatem aliam non fuisse, nisi vt Christum videret. Denique vidit, & vinculis solui corporis postulat. Possumus etiam intelligere: *Iudica iudicium meum*: quasi grauior nobis causa sit de iudicio nostro, quam de errore dicenda. Erranti enim facilius datur venia, quam improbē in alium iudicanti. Neesse est enim eam formam in te redire iudicij, quam in alium ipse decernendam putaueris.

Longē est à peccatoribus salus, quoniam iustitias tuas non exquiserunt.

Quorum seruum est iudicium, eorum salus longē est: sed ipsi sunt sui auctores periculi, qui Domino non appropinquarunt. Ideo facti sunt longē, quia voluntate sua à salutis se gratia separauerunt. Non refugit eos salus, sed ipsi salutē, qui se elongauerunt. Venit ad Iudaeos, sed illi salutem non receperunt. Quomodo non receperunt? Audi: Iesus salus est, Iesus filius hominis nuncupatus est. Venit filius hominis quærere & saluum facere quod perierat: sed Iudaei dimitti sibi latronem postulauerunt, Iesum repudiauerunt. Quis autem est qui se longē facit à Domino, nisi qui non exquirat iustitias eius? Qui verò iustitias Dei quærentibus dicit Apostolus: Vos qui eratis longē, facti estis propē, in sanguine Christi. Sanguis Christi iustitia est. Denique ipse ait ad Ioannem: Sine nos implere omnem iustitiam.

Miserationes tuæ multæ nimis Domine, secundum iudicium tuum viuifica me.

Et si longē est à peccatoribus salus, tamen nemo desperet, quia multæ sūt misericordiae Domini. Qui suo peccato pereunt, misericordia Domini liberantur. Miserebor, inquit, cui misertus fuero, &c. Palam apparuit non quærentibus, vocauit refugientes, congregauit ignotos, pro omnibus se obtulit passioni. Non ergo multum misericors? Misericordia enim hominis in proximum suum, misericordia Domini in omnem carnem, vt omnis caro ad Dominum ascenderet, illa Domini misericordiae donata. Sed eum dixerit multas esse Domini miserationes, quomodo secundum iudicia eius viuificari petit, maxime cum alibi ipse dicat: Et nō intres in iudicium cum seruo tuo? Sed aliud est illud iudicium beneficio-

rum Dei, cui respondere non possumus (quis enim potest debitum referre naturæ, debitum salutis & gratiæ?) aliud iudicium quo fragilitatis nostræ æstimatione censetur. In hoc ipso tamen iudicium cum misericordia copulatum est, vt veritas iudicij miseratione Domini temperetur. Aut fortē, quia dixerat: Iudica iudicium meum; ideo subtexit miserationes Domini nimium multas esse. Graue est enim de alio iudicare. Vnde etiam scriptum est: Nolite iudicare, & nō iudicabimini. Cū enim vnusquisque sit suorum conscius peccatorum, quomodo potest de alterius iudicare peccato? Iudicet de alterius errore, qui non habet quod in seipso eodemnet. Iudicet ille, qui non agit eadem quæ in alio putauerit puniendae: ne cum de alio iudicat, in se ferat ipse sententiam. Iudicet ille qui ad pronuntiandum nullo odio, nulla offensione, nulla leuitate ducatur. Audisti hodie quid iudex verus & iustus locutus sit: Non possum, inquit, ego à me facere quidquam. Nonnulli hæretici solebant hinc facere quæstiones, quasi infirmus esset filius, qui à se nihil faceret, quali secundum diuinitatem quoque subditus, & paterno subiectus imperio: nec aduertunt quod hoc quoque magis potestatis diuinæ vnitas cōprobetur, vbi putant inter patrem & filium esse distantiā potestatis. Nihil à se facit filius, quia per vnitatem operationis nec filius sine patre facit, nec sine filio pater. Denique pater dicit ad filium: Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostram: communem afferens operationem esse, vbi commune cōsiliū est. Quid sine sapientia facit, qui omnia in sapientia fecit: vt lectum est: Omnia in sapientia fecisti. Denique sapientia dixit: Quomodo faceret celos, cum illo eram, & ego eram cui applaudebat. Et Euangelista ait: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. vt doceret non solum operatorem omnium filium, sed etiam paternam operationis consortē esse. Ego tamen arbitror quod hic locus ad iudicij formam videatur esse referendus. Euangelium etenim non solum fidei doctrina, sed etiam morum est magisterium, & speculum iustæ conuersationis. Inuenio in Euangelio quod Dominus Iesus multorum affectus & officia suscepit, vt doceret quomodo nos in his conuersari oporteret officiis. Suscepit personam pastoris, & ait: Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis. Ideoq; pro rationabili grege seipsum passioni corporis non negauit, vt ouem lassam crucis suæ humeris superponens, pij oneris functione recrearet. Suscepit aduocati personam. Ipsum enim aduocatum habemus apud patrem. Pernoctabat in oratione pro nobis, vt nos suo informaret exemplo quemadmodum veniam nostris debeamus exorare peccatis. Non enim ideo pernoctauit, quasi qui aliter patrem nobis reconciliare non posset; sed vt qualis aduocatus esse debeat, demonstraret; qualis sacerdos, vt non solum diebus, sed etiā noctibus pro grege Christi debeat precator assistere. An impetrandi egebat auxilio, qui facere ipse poterat quod rogabat, quemadmodum ipse dicebat: Ego ad patrem vado: & quodcumque ab eo petieritis in nomine meo, hoc faciam? Denique alibi ait, cum Lazarū resuscitaret: Sciebam quod semper me audis. Hic quasi infirmus pernoctabat, qui sciebat quod semper

Hebr. 12. 1. Cor. 15.

Luc. 2.

Ibid.

Ioan. 3. Ioan. 5.

Luc. 19. Ioan. 18.

Ephes. 2.

Matth. 3.

Thren. 3.

Exod. 33. Rom. 9. Esai. 65.

Psal. 142.

Luc. 6.

3. q. 7. c. iudicet.

Rom. 2.

Ioan. 5.

Ioan. 5. 3. q. 7. c. iudicet. s. bonum.

Gen. 1.

Ioan. 5. 2. Tim. 2.

Psal. 103. Prov. 8. Ioan. 1.

Ioan. 5.

Ioan. 10. Luc. 15.

1. Ioan. 1. Luc. 6.

Ioan. 14.

Ioan. 11.

Ibid. semper auditur, & clamauit: Lazare veni foras. Locuta est resurrectio, mors recessit. Suscepit etiā affectū rei, & stetit ante iudicē quasi reus, nec indignatus est Dominus omnium præsidis vilitatem. Interrogatus tacebat, ostendens non in clamore vocis, nec in forensis assertionē patrocini, sed in conscientiae integritate esse innocentiae defensionē: nec salutem corporis ambiendam, sed animi puritatē. Denique qui Susannam absoluit tacentem, se obtulit morti. In illa causam ostēdit, vt nemo desperaret: in hac, vt redimenda vniuersitatis sacrificium non negaret. Cæsus postremō, non conuiciatus est, non repperit: & Dominus cæli atque terrarum studium deposuit vltionis, vocē humilitatis emisit, dicens: Si malē locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis? Quasi infirmus, cædis deplorat iniuriam: & cum se posset vlcisci, queri maluit quā vindicare. Ergo & hinc personam iudicis propositumque suscepit, dicens: Non possum à me facere quidquam. Bonus enim iudex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ proposito voluntatis: sed iuxta leges & iura pronuntiat, statutus iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil paratū & meditatū domo defert: sed sicut audit, ita iudicat, & sicut se habet negotij natura, decernit. Obsequitur legibus, non aduersatur: examinat causę merita, non mutat. Discite iudices sæculi, quem in iudicādo tenere debeatis affectū, quam sobrietatem, quam sinceritatem. Dominus omnium dicit: Non possum ego à me facere quidquam. Alibi lego: Negare semetipsum non potest. Non potest utique, nō per infirmitatem, sed per integritatem: non per impossibilitatem faciendi, sed per obseruantiam iudicandi. Quid non potest qui omnia potest, nisi quod posse nolit? Non vult posse quod damnat, non vult posse aduersus fidem, non vult posse aduersus veritatem. Audi postremō ipsum dicentem cur non possit à se facere quidquā: Sicut audio, inquit, iudico. hoc est, nō ex mea potestate decerno quod libitū, sed ex iudicādi religione quod iustum est: & ideo iudicium meum verum, quia non voluntati meæ indulgeo, sed æquitati. Audite quid iudex dicat cælestis: Non possum à me facere quidquam, sed sicut audio, iudico. Et Pilatus dicebat ad Dominum Iesum: Potestatem habeo dimittendi te, & potestatem habeo crucifigendi te. Vsurpas o homo, potestatem quam non habes, cum Dominus neget se habere, qui habet super omnia potestatem? Audi quid iustitia dicat: Non possum à me facere quidquam. Audite quid iudex æquitatis asserat: Sicut audio, ita & iudico. Audite quid iudex iniquitatis loquatur: Potestatem habeo dimittendi te, & potestatem habeo crucifigendi te. Tua Pilate vocē confringeris, tua damnaris sententia. Pro potestate igitur, non pro æquitate crucifigedum Dominum tradidisti: per potestatem absoluisi latronem, auctore verò vitæ interfecisti. Sed nec istam à te habuisti, quam habere te asseris potestatem. Denique dicit tibi Dominus Iesus: Non haberes potestatem aduersus me villā, nisi data tibi esset desuper. Mala potestas posse quod non liceat. Potestas ista tenebrarum est, verum non videre, sed spernere. Audite quid verus iudex loquatur: Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem

cuius qui misit me. Quasi homo loquitur, quasi iudex docet: quoniam qui iudicat, non voluntati suæ obtemperare debet, sed tenere quod legum est. Constitue iudicem de hoc sæculo: numquid potest aduersum imperialis formam venire recripti? Numquid potest normam augustæ definitionis excedere? Quanto magis diuini formam debemus seruare iudicij? Christus dicit: Non quæro voluntatem meā: hoc est, hominis, quæ vel odio dirigitur, vel studio intenditur, vel gratia inflectitur, vel aliorum mendacio deprauatur. Omnis enim homo mendax. Sed voluntatem, inquit, eius qui me misit: hoc est, diuinæ cognitionis formam veni docere, vt in iudicādo magis cordi sit veritatis custodia, quā obedientia voluntatis. Non ergo hic quoque infirmitas potentiae, sed forma est expressa iustitiæ. Iustum igitur est iudicium filij Dei, quia est secundum voluntatem Dei, nō secundum hominis affectū. Deus enim misericordiarum plenus est, & misericordia eius cū iudicio, & iudicium cum misericordia. Neque enim sine iudicio miseretur, neque sine misericordia iudicat. Denique scriptum est: Misericordia eius in stateras. Filij autem hominum mendaces in stateris, vt decipiant. Examinat ergo & trutinat Deus merita singulorum, & quemadmodum per mensuram dat gratiam, ne supra mensuram sit, ita per mensuram dat misericordiam. Vnde ait: Mensuram bonam, confertam, commotam, superfluentem dabunt in finem vestrum. Eadem verò mensura qua mensi fueritis, reddetur vobis. Similiter in statera singulorum opera pensantur, vt si bona malis præponderent, remuneratio præmij deferatur: si peccata virtutibus, tristior reum poena cōstringat, quod expressum habes ad Timotheum, dicente Apostolo Paulo: Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quosdam autem & sublequuntur. Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt. Omnia ergo à Domino Deo nostro mensura quadam & pondere sūt. Quis posuit, inquit, rupes in statera? Et supra: Quis mensus est manu aquam, & cælum palmo? Qui nostra examinat, sua utiq; examinata largitur, & saluo omnia decernit examine. Ponderat misericordiam, ponderat vltionē: in vtroque certum pondus, habilique mensura est. Vnde & David ait: Et potum dabis illis in lacrymis in mensura, ne sine moderatione mensuræ poenæ cumulo grauarentur, & sustinere non possent. Et alibi idem ait Propheta: Calix in manu Domini vini meri plenus est mixto. Et inclinavit ex hoc in hoc, veritatem en fax eius non est exinanita. Et Hieremias ait: Calix aureus Babylon in manu Domini, à quo inebriatæ sunt gētes: hoc est, poena à nationibus perfoluta est, ne diutius insultarent, quod Dei populum acerbissima popolatione vexauerint. Sēsus igitur versus Dauidici hic est: Parata & plena est poena quæ debetur impiis, quā Dominus declinat in perfidos: sed tamen miseratione sua nō vsquē ad fæcē dignatur effundere, ne plenitudinem supplicij ferre non possent. Inclinat ergo calicem, non euacuat: Quod inclinat, censura est: quod non euacuat, misericordiae. Ergo iudicium quoque misericordia tēperat Dominus Deus noster. Quis enim nostrum sine diuina potest miseratione

1. Petr. 2.

Ioan. 18.

Dan. 13.

Ioan. 5. 3. q. 7. c. iudicet. s. bonum.

Ioan. 5. 2. Tim. 2.

Ioan. 5.

Ioan. 19.

Act. 3.

Ioan. 19. Luc. 22.

Ioan. 5.

3. q. 7. c. iudicet. s. qui.

Ioan. 5.

Psal. 115.

3. q. 7. c. iudicet. s. in iudicando. 2. Cor. 1.

Esai. 28. Psal. 61.

Ephes. 4. Luc. 6. Matth. 7.

1. Tim. 5.

Sap. 11. Esai. 48. Ibid.

Psal. 70.

Psal. 74.

Hierem. 51.

Habat. 3.

1. Cor. 15.

Rom. 8.

Iob. 2.

A. 7. 14.

2. Tim. 3.

Hebr. 4.

1. Cor. 6. Osee. 4.

subistere? Quid possumus dignum premiis facere caelestibus? Quis nostrum ita affligit in hoc corpore, ut animum suum eleuet, quo iugiter adhaereat Christo? Quo tandem hominum merito defertur, ut haec corruptibilis caro induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem? Quibus laboribus, quibus iniuriis possumus nostra leuare peccata? Indignae sunt passionis huius temporis ad superuenturam gloriam. Non ergo secundum merita nostra, sed secundum misericordiam Dei caelestium decretorum in homines forma procedit.

Multi persequentes me, & tribulantes me: a testimoniis tuis non declinaui.

Non est magnum, si tunc a Dei testimoniis non declines, cum te nullus affligit, nullus persequitur. Quis enim inoffense cum sibi prosperorum euentuum secundant successus, fieret ingratus? Quis diuitiis affluens, iugi salute robustus, non ad Dei gratiam referat quod sibi illa concessa sint? Denique cum sanctum Iob predicaret Dominus, ait aduersarius: Num quid gratis colit Iob Deum? Nonne tu vallasti eum? Mitte manum tuam in omnia quae habet, si non in faciem te benedicet. Tunc igitur plus probatus est, quando amissis opibus & filiis, a Domini cultu & gratia non recessit. Sed non vnus persecutor est, multos ministros habet: sed non te terreat. Per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Si multae persecutiones, multae probationes: ubi multae coronae, multa certamina. Tibi ergo proficit quod multi persecutores sunt, ut inter multas persecutiones facilius inuenias quomodo coroneris. Ut tamen exemplo Sebastiani martyris, cuius hodie natalis est. Hic Mediolanensis oriundus est. Fortasse aut iam discesserat persecutor, aut adhuc non venerat in haec partem, aut mitior erat. Aduertit hic aut nullum esse, aut tepere certamen. Romam profectus est, ubi propter fidei studium persecutiones acerbae feruebant. Ibi passus est, hoc est, ibi coronatus. Itaque illic, quod hospes aduenit, domicilium immortalitatis perpetuae collocavit. Si vnus persecutor fuisset, coronatus hic martyr utique non fuisset. Sed quod peius est, non hi solum persecutores sunt qui videntur, sed etiam qui non videntur, & multo plures persecutores. Sicut enim vnus persecutor rex multis persecutionis praecipua mittebat, & per singulas vel ciuitates vel prouincias erant diuersi persecutores: ita etiam diabolus multos ministros suos dirigit, qui non foris tantum, sed etiam intus faciant persecutiones in animis singulorum. De his dictum est persecutionibus: Omnes qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutiones patiuntur. Omnes dixit, nullum exceptit. Quis enim exceptus potest esse, cum ipse Dominus persecutionum tentamenta tolerauerit? Persequitur auaritia, persequitur ambitio, persequitur luxuria, persequitur superbia, persequitur fornicatio. Unde & Apostolus ait: Fugite fornicationem. Nam qua causa fugeres, si nulla te persequeretur? Est enim malus spiritus fornicationis, est malus spiritus auaritia, malus spiritus superbia. Isti sunt persecutores graues, qui sine gladii terrore mentem hominis frequenter elidunt, qui illecebris magis quam terroribus animos expugnant fidelium.

Hi tibi hostes cauedi, hi grauiore tyranni, per quos Adam captus est. Multi in persecutione publica coronati, occulta hac persecutione ceciderunt. Foris, inquit, pugnae, intus timores. Aduertis quam graue certamen sit quod est intra hominem, ut secum ipse conflagret, cum suis cupiditatibus praeretur. Ipse Apostolus fluctuat, haeret, adstringitur, captiuari se asserit in lege peccati, & mortis corpore debellari, nec potuisse euadere, nisi esset Domini Iesu gratia liberatus. Verum ut multae persecutiones, ita multa martyria. Quotidie testis es Christi. Tentatus es spiritu fornicationis, sed veritus Christi futurum iudicium, temerandam mentis & corporis castimoniam non putasti: martyr es Christi. Tetatus es spiritu auaritia, ut possessionem minoris inuaderes, in defensa viduae iuramentares: & tamen contemplatione caelestium praecceptorum opem magis ferendam, quam inferendam iniuriam iudicasti: testis es Christi. Denique tales vult testes Christus assistere, secundum quod scriptum est: Iudicate pupillo, & iustificate viduam, & venite disputemus, dicit Dominus. Tentatus es spiritu superbia, sed videns in opere atque egenum, pia mente compassus es: humilitatem magis quam arrogantiam dilexisti: testis es Christi, & quod est amplius, non sermonis tantummodo, sed etiam operis testimonium perhibuisti: testis es Christi. Quis enim locupletior testis est, quam qui consistetur Dominum Iesum in carne venisse, cum Euangelij praecipua custodit? Nam qui audit & non facit, negat Christum: & si verbo fatetur, operibus negat. Quam multis dicentibus: Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetauimus, & daemonia eiecimus, & virtutes multas fecimus, in illa die, respondebit: Discedite a me omnes operarij iniquitatis? Ille ergo testis est, qui ad stipulantibus factis Domini Iesu praecipua testatur. Quanti ergo quotidie in occultis martyres Christi sunt, & Iesum Dominum confitentur? Nouit hoc martyr Ius, & testimonium Christi fidele, qui dixit: Haec est enim gloria nostra, testimonium conscientiae nostrae. Quanti foris confessi sunt, & intus negauerunt? Namque uxoris ducenda gratia, quae gentili viro a Christianis parentibus negabatur, simulata ad tempus fide, plerique prodantur quod foris confessi sunt, intus negasse.

An fornicationis causa tantummodo putamus Dominum Deum nostrum in populum Iudaeorum tam seuerum esse commotum, ut quattuor & viginti milia de populo necarentur, propterea quod Madianitae gentis foemina concubitu miscerentur, ac non eo quod per illos concubitus alienigenarum discederet a fide, negare Dominum cogerentur? Nolite, inquit, omni spiritui credere; sed a fructibus eorum cognoscite quibus credere debeatis. Venit quis in Ecclesiam, dum honorem affectat sub Imperatoribus Christianis, simulato metu orationem se fingit deferre, inclinatur, & solo sternitur, qui genu metis non flexerit: videt illum homo, Christianum putat: videt homo orantem suppliciter, & credit: sed Deus audit negantem. Discedit probatus ab homine, sed condemnatus a iudice. Quanto tolerabilius fuerat homini negasse, & Deo esse confessum? licet hoc quoque sit reprehensibile. Perfecta enim confessio & animi quae deo deuotionem, & vocis professionem.

Corda

Gen. 5.

2. Cor. 7.

Rom. 7.

Esai. 1.

1. Ioan. 4.

1. Ioan. 2.

1. Tim. 1.

Matth. 7.

2. Cor. 1.

Num. 25.

1. Ioan. 4.

Rom. 10.

Matth. 4.

Rom. 6.

Rom. 8.

Psal. 62.

Ioan. 14.

Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ergo in persecutionibus interioribus esto fidelis & fortis, ut in istis forensibus persecutionibus approberis. Et in intimis persecutionibus sunt reges & praesides terribiles iudicij potestate. Habes exemplum in Domini tentatione quam pertulit. Demonstrata sunt ei omnia regna, & dictum est ei: Tibi dabo haec omnia, si procidens adoraueris me. Lectum est & alibi: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Vides ante quos reges statuaris o homo, ante quos praesides peccatorum, si culpa regnat? Quot peccata, quot vitia, tot reges. Et ante hos adducimur, & ante hos stamus. Habent etiam isti reges tribunal in mentibus plurimorum. Sed si quis Christum fateatur, statim regem illum facit esse captiuum, deicit de folio suae mentis. Quomodo enim poterit diaboli tribunal manere in eo, cui Christi tribunal assurgit? Multi ergo persequentes & tribulantes me. Et fortasse Christus hoc dicit, & dicit in vocibus singulorum. ipsum enim aduersarius persequitur in nobis. Si declines persequentem, Christum abiicis, qui se tetari patitur, ut vincat. Vbi illum viderit diabolus, ibi parat insidias, ibi tentationum machinas admouet, ibi dolos nequit, ut illum, si possit, excludat. Vbi autem diabolus praeratur, ibi Christus assistit. Vbi diabolus affidet, ibi Christus includitur, ibi murorum spiritualium septa defendit. Ergo qui persecutorem refugit, reicit etiam defensor. Sed cum audis: Multi persequentes & tribulantes me, noli timere, quia potes dicere: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Verum hoc dicit ille qui a testimoniis Domini nullo vitiorum declinat anfractu.

Vidi non seruantes pactum, & tabescentiam, quoniam verba tua non custodierunt.

Beatus qui in charitate Dei tabescit, quia videt non seruantes pactum. Alius propter vitiosos amores tabescit, qui distillat dum est dilatus amore dilectae; & dum protelatur flagrantis cupiditatis affectus, animus deficit, vires corporis quadam deformitate palloris, fessorumque artuum tunc minuuntur. Alius qui pecuniam concupiscit, donec potiatur eam; auaro miser tabescit affectu. Alius immodice capessendi honoris impatiens, si desideria longa suspiret, non mediocri mentis tunc conficitur. Non talis est qui dicit: Quam distabit caro mea in terra deserta, inuia, & sine aqua. Hic enim castigabat carnem suam, & tabescere faciebat, dum in defesso desiderio diuinae cognitioni intentus, & lucem diei sollicita expectatione praerueniens, antelucanum soluere Domino canticis & hymnis gestiebat obsequium. Tabescit ergo vir pacificus quando alios videt pacta rescindere, consensum abolere concordiam, iurgia de pace reparare, in tumultus redire de gratia. Quod utique non facit qui Domini praecipua custodit. Non facit qui audit dicentem: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Ergo qui pactum seruat, is Christi obedit imperiis. Qui autem non seruat, ille Christi praecipua contemnit: & quod peius est, comperta fastidit & negligit.

Vide quia praecipua tua dilexi, Domine: in misericordia tua viuifica me.

S. Ambros. tom. 2.

Vide quia praecipua tua dilexi. Hic quoque inuitat Dominum, ut plenum charitatis suae spectet affectum. Nemo dicit, vide, nisi qui iudicat se, si videatur, esse placitum. Et pulchre dixit, Vide, & secundum legem dixit, quia lex praecipit ut vnusquisque rer in anno se offerat in conspectu Domini. Quotidie se sanctus offert, quotidie apparet, & non vacuus apparet. Non est enim vacuus, qui de plenitudine eius accepit. Non erat vacuus David, qui ait: Repletum est gaudio os nostrum; quia gaudium fructus est Spiritus sancti. Et sicut de plenitudine verbi nos omnes accepimus, quemadmodum dixit Ioannes; ita etiam Spiritus sanctus de plenitudine sua repleuit orbem terrarum. Non erat vacuus Zacharias, qui repletus est Spiritu sancto, & prophetauit aduentum Domini Iesu. Non erat Paulus vacuus, qui euangelizabat in abundantia, & repletus erat accipiens odorem bonae suauitatis, & ab Ephesio placentem Deo hostiam. Non erant Corinthij vacui, in quibus abundabat Dei gratia, iuxta eundem Apostoli testimonium. Offerebat se ergo David quotidie Deo, & non vacuus offerebat, qui poterat dicere: Os meum aperui, & adduxi spiritum. Ideo ergo dicebat: Vide quia praecipua tua dilexi. Audi in quo te offerre debeas Christo. Non in his quae videntur, sed in occultis, sed in abscondito: ut pater tuus qui videt in abscondito, reddat tibi, & fidelem remuneret affectum. Praecipua (inquit) tua dilexi. Non dixit seruauit, non dixit custodiuit. Nam imprudentes non custodierunt praecipua Domini. Aliqui enim codices habent ἀσωροῦντας, hoc est insipientes, non intelligentes. Ergo qui non intelligunt, non sapiunt, hi non custodiunt. Qui autem perfectus est intellectu, perfectus sapientia, diligit: quod est amplius quam custodire. Custodire enim necessitatis plerumque est & timoris, diligere charitatis. Custodit qui euangelizat, sed qui volens euangelizat, mercedem accipit: quanto magis qui diligit, mercede donatur? Possumus etiam non amare quod volumus, non possumus nolle quod amamus. Sed quamuis mercedem perfectae charitatis expectet, & miserationis diuinae suffragium poscit, ut in ea viuificetur a Domino. Non ergo arrogans debita mercedis exactor, sed verecundus misericordiae diuinae est deprecator.

Principium verborum tuorum veritas: in aeternum omnia iudicia iustitiae tuae.

Cum principium verborum Dei veritas sit, veritas utique fidei fundamentum est. Primum etenim oportet ut credamus vera esse Dei summi quae in diuinis scripturis legitur oracula. Secundum est, ut virtutum eorum plenior cognitione discamus. Sicut est initium sapientiae timor Domini, ita plenitudo sapientiae dilectio. Lex enim sapientia, plenitudo autem legis dilectio: ita plenitudo verborum Dei sapientia, cognitioque iustitiae. Nam sicut a timore Domini processus quidam est ad gratiam charitatis, ita a veritate ad iudicium iustitiae diuinae, quidam videtur fieri processus. Venisti ad Ecclesiam, audisti vnum Deum dici, unde lex incipit, sicut habes scriptum: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est: crede vnum Deum esse, non plures deos. Cum autem coeperis legere Dominum Iesum Dei filium.

Li

Exod. 34. Exod. 23.

Ioan. 1. Psal. 125.

Galat. 5. Ioan. 1.

Sapient. 1.

Isaia 1. 2. Cor. 1.

Ephes. 5. 1. Cor. 1.

Sup. off. 17.

Matth. 6.

Deuter. 32.

1. Cor. 9.

Psalm. 110.

Ecl. 1. Rom. 13.

Deut. 6.

1. Cor. 8.

lium in carne venisse propter totius mundi redemptionem, distinguere sapienter vnum Deum patrem esse, ex quo omnia, & nos in illum: & vnum Dominum Iesum, per quem omnia, & nos per ipsum. Cognosce quia ideo venit, ut virtutis semitis nostros informet affectus, ut morum mansuetudinem conversationis eius disceremus exemplo, ut aboleretur culpa per gratiam: & tunc a veritatis confessione ad cognitionem iustitiae processisti. Fides principium Christiani est, plenitudo autem Christiani iustitia est. Fides in confessione populorum, iustitia in martyrum passione. Scientes igitur in aeternum mansura iudicia omnia iustitiae Dei, caueamus ne opera nostra displiceant, & in aeternum incipiamus subire iudicium: nec si aliquid boni fecimus, resupino solvamur affectu. Omnes oportet nos ante tribunal Christi assistere, ut recipiat vnusquisque quod gessit, siue bonum sit, siue malum. Vides quia & ipse Paulus assistet, ut ipse commemorat. Caue ne ligna, caue ne stipulam ad iudicium Dei tecum deferas, quae ignis exurat. Caue ne cum in vno aut duobus habeas quod probetur, in pluribus operibus deferas quod offendant. Si cuius opus asserit, detrimentum patietur, potest tamen & ipse per ignem saluari. Unde colligitur quia idem homo & saluatur ex parte, & condemnatur ex parte. Cognoscentes itaque multa esse iudicia, opera nostra examinemus omnia. In viro iusto graue est detrimentum, graue operis alicuius incendium; in impio poena miserabilis: sint magis omnia iudicia plena gratia, plena florentium coronarum, ne forte dum trutinatur facta nostra, culpa praeponderet.

In octonarium vigesimum primum enarratio.

Scin.

Luc. 10.

Esai. 1.

Ibidem.

Sequitur littera Scin, quae Latine dicitur, Super vulnus. Super vulnus quid est, nisi medicamentum, quo vulneris acerbitas mitigatur? Super vulnus oleum infunditur, ut omnis vulneris asperitas molliatur. Super vulnus malagma, super vulnus alligatura, a quibus omne vulnus fouetur. Vbi ergo spes refundenda est sanitatis, ibi adhibentur medicamenta vulneribus. Vbi autem omne caput in dolore, & omne cor in molestia, non est vulnus neque cicatrix, non plaga cum seruore. hoc est, ubi non portio, sed vniuersitas periclitatur, & quadam totius constitutio corporis tabe consumitur, ibi non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturam. Multo igitur commodius est ut sit vulnus quod foueas atque constringas quam sine vulnere morbus serpat interior. Sed est non solum corporis vulnus, sed etiam mentis; quod oleo quodam mollioris alloquij, & pacifici sermonis suauitate mitescit. Sunt fomenta verborum, sunt medicamenta caelestium praeceptorum, quibus omne nequitiae virus aboletur. Sunt legis vincula quae non adurant, sed magis liberant alligatos; & malagma spiritale, quo collisa animae quadam membra solidentur. Consideremus igitur quid sit vulnus, quid supra vulnus. Principes persecuti sunt me gratis; vulnus est. Exulto autem in verbis tuis, sicut qui inuenit spolia multa; supra vulnus est, quia verbis Dominicis vulnera dura cu-

Prover. 15.

rantur. In Threnis quoque Hieremiae habes sub hac littera scriptum: Audisti opprobrium eorum Domine, omnia consilia eorum aduersum me, labia insurgentium mihi, & meditationes eorum aduersum me tota die, sessionem eorum, & resurrectionem eorum; vulnus est. Sed subiecit: Aspice in oculos eorum, redde illis retributionem Domine secundum opera manuum ipsorum: super vulnus est, quia vindicta plerumque solet dolorem vulneris mitigare. Et infra idem Hieremias ait: Gaude & laeta filia Iudum, quae habitas in terra Hus: & quidem ad te pertransibit calix, bibes, & inebriaberis adhuc: super vulnus est. Calix enim Domini remissio peccatorum est, quo sanguis effunditur, qui totius mundi peccata redemit. Hic calix inebriauit gentes, ne proprii meminissent doloris, sed veterem obliuisceretur errorem. Bona igitur ebrietas spiritalis, quae turbare nescit corporis incessum, leuare mentis non nouit vestigium. Bona ebrietas poculi salutaris, quae molestiam peccatricis abolet conscientiae, iucunditatem vitae infundit aeternae. Ideo scriptura dicit: Et poculum tuum inebrians quam praclarum est. Medicamentum igitur super vulnus est, quia Dominus Iesus ipse est medicus, qui vulnera nostra curauit, infundens vinum & oleum, & alligans vulnera Adae illius, qui descendens ab Hierusalem a latronibus vulneratus est. Caueat igitur vnusquisque, ne descendat ab Hierusalem. Peccatis enim suis vnusquisque descendit, & meritis ascendit. Aut quia fragiles sumus, qui descendit, currat ad illum Samaritanum, custodem corporis sui, custodem legis & gratiae, ut vulneri suo possit inuenire medicinam: qui alligaturam verborum caelestium super vulnus imponat, dicens: Poenitentiam agite, appropinquauit enim regnum caelorum. Bona alligatura, quae fracta animae tuae ossa connectat, & soliditate reparata in pristinas vires reformet, ac discissos artus sine vlla cicatricis offensione restituat. De litterae interpretatione satis pro captu nostro dictum putamus: adoriamur sancti Prophetae versus considerare, quos Spiritu sancto reuelante subiecit.

Principes persecuti sunt me gratis, & a verbis tuis trepidauit cor meum.

Si veterem repetamus historiam, & Saul & Abesalon, & multi alienigenae principes sanctum David persecuti sunt, sed nemo potuit de eo triumphare. Sunt & principes mundi, rectorisque; tenebrarum, qui te in tuo pectore conantur opprimere, & persecutionum saeva intus operantur, promittentes regna terrarum, honores atque diuitias, si fragili mente succumbas, & obediendum eorum imperiis arbitreris. Isti principes interdum gratis persequuntur, interdum non gratis. Gratis persequuntur, apud quem nihil suum inueniunt, & eum subiugare contendunt: non gratis persequuntur eum, qui se eorum dederit potestati, & in possessione saeculi totus intrauerit. In suos enim iure sibi dominatum vendicant, atque ab his mercedem iniquitatis efflagitant. Bene hoc martyr dicit, quod iniuste persecutionum tormenta sustineat, qui nihil rapuerit, nullum violentus oppresserit, nullius sanguinem fuderit, nullius torum putauerit esse violandum: qui nihil legibus debeat, & grauiora

Thren. 3.

Ibidem.

Thren. 4.

1. Ioan. 1.

Psalm. 22.

Luc. 10.

Matt. 3.

Psalm. 119.

Prover. 1.

Psalm. 33.

Psalm. 111.

Luc. 9.

Matt. 14.

Ephes. 6.

Matt. 4.

Ioan. 14.

2. Tim. 2.

1. Reg. 17.

& grauiora latronum sustinere cogatur supplicia: qui loquatur iuste, & non audiatur, qui loquatur plena salutis, & impugnetur, ut possit dicere: Cum loquebar illis, impugnabant me gratis. Gratis igitur persecutionem patitur, qui impugnatur sine crimine: impugnatur ut noxius, cum sit in tali confessione laudabilis: impugnatur quasi veneficus, qui in nomine Domini gloriatur, cum pietas virtutum omnium fundamentum sit. Verè frustra impugnatur, qui apud impios & infidos impietatis accessitur, cum fidei sit magister. Verum qui gratis impugnatur, fortis debet esse & constans. Quomodo ergo subtexit: *Et a verbis tuis trepidauit cor meum?* Trepidare infirmitatis est, timoris atque formidinis. Sed est etiam infirmitas ad salutem, est etiam timor sanctorum. Timeat Dominum omnes sancti eius. & Beatus vir qui timet Dominum. Qua ratione beatus: Quia in mandatis eius cupit nimis. Pone ergo martyrem inter pericula constitutum, cum inde immanitas bestiarum ad incutiendum terrorem infremat, aliunde stridor candentium laminarum, & flamma fornacis ardentis exaestu, ex parte alia personent tractus grauium catenarum, hinc carnifex cruentus adsistat: pone, inquam, circumspicientem omnia plena supplicii, deinde cogitantem mandata diuina, illum ignem perpetuum, illud sine fine incendium perfidorum, illam poenae recrudescentis arumnam, trepidare corde, ne dum praesentibus cedat, perpetuis se dedat exitiis; perturbari animo, dum futuri iudicij rhomphaeam illum terribilem quadam conspectu specie contuetur. Nonne ad hanc trepidationem fiducia viri constantis, & aequalis in eundem concurrat effectum confidentia cupientis aeterna, & diuina trepidantis? Sit tamen fortior ille qui sperat, sit fortior qui praesumit. Vtinam ego talis esse merear, ut si forte persecutor ingruerit, non considerem suppliciorum meorum acerbitates, non metiar tormenta, non poenas, non cogitem vilius atrocitatem doloris: sed haec omnia leuia ducam, trepidem autem Christum, ne Christus me neget, ne Christus excludat, ne me repellat de concilio sacerdotum, si indignum eo collegio me iudicauerit: videat magis licet permotum corporalium terrore poenarum, plus tamen trepidantem futura iudicia. Et si dixerit mihi: Modicae fidei quare dubitasti? porriget tamen dexteram, & insurgentis huius saeculi fluctus mole turbatum, fida mentis statione firmabit.

Exulto ego in verbis tuis, sicut qui inuenit spolia multa.

Bona trepidatio a verbis Dei, si exultationem generat. Qui enim trepidat a verbis Dei, postea exultat in verbis Dei. Ergo qui habet in aula sua, corde videlicet suo, verba Dei, excludit sermones principum a corde suo, excludit timor timorem. Si enim ingressus quis balneas, solis deponit aestus, & calor excludit calorem: quanto magis diuini iudicij terror hunc terrorem excludit humanum: feruorem gratiae saecularis, gratiae feruor aeternae? Exultat ergo qui habet verbum Dei. Habet enim spolia multa, quae Iudaeis abstulit, habet prostrati hostis exuias. Sicut David abstulit Goliae gladium, & ipsius

gladio caput eius exsecuit: sic verus David humilis atque mansuetus Domini Iesus, intelligibilis Goliae caput armis ipsis amputauit. Arma diaboli gentes erant. Fide autem gentium vulneratus, caput quod habebat, amisit. Detracta sunt spolia prostrato, vasa eius direpta, quia alligatus est fortis. Vas diaboli caro erat hominis peccatoris: sed posteaquam in Christum credidimus, caro nostra coepit esse vas electionis, ut habes de Apostolo Paulo, qui ad gentes missus est, dictum a Domino Iesu ad Ananiam: Vade, quoniam vas electionis mihi est. Merito ergo vocatum nomen est Christi: Velociter spolia detrahe, diuide cito: quia priusquam sciat puer vocare patrem aut matrem, accipit virtutem Damasci, & spolia Samariae contra regem Assyriorum. Ergo rex Assyriorum, eorum scilicet, quos varios sua perfidia fecerat, amisit spolia quae tenebat. Et ut iterum cognoscas quia spolia Christus a diabolo, quae in Adam ille inuaserat, vendicauit, & Sabba dona adduxit, viri excelsi ad Dominum Iesum alligati vinculis transferunt, atque coeperunt illum adorare, qui captiuam duxit captiuitatem. Ideo caput eius abstulit, ut ipse caput esset corporis intercepti. Merito nunc gentes toto orbe caput regale circumferunt, quia membra sunt Christi. Cognouisti de nationibus, cognosce etiam de Iudaeis, quibus Dominus Iesus abstulit spolia: hoc est, regnum caelorum abstulit, & dedit genti facienti fructum eius. Abstulit virtutem panis, & virtutem aquae, prophetam, & admirabilem consiliarium, & prudentem architectum, & sapientem auditorem. Illis abstulit, nobis dedit. Merito exulto, sicut qui inuenit spolia multa. Sine labore meo inueni spolia quae non habebam. Inueni heptateuchum, inueni Regnorum libros, inueni Prophetarum scripta, inueni Esdram, inueni Psalmos, inueni Proverbia, inueni Ecclesiasten, inueni Cantica canticorum, inueni admirabilem consiliarium Christum, inueni Paulum prudentem architectum, inueni sapientem auditorem populum Christianum, qui nouit ea quae leguntur, audire. Ille enim audit, qui ea quae audit, intelligit. Lex spiritalis est. Non illam audit Iudaeus, qui audit corporaliter: sed ille audit, qui audit in spiritu. Habent illi libros, sed sensum librorum non habent. Habent prophetas, sed non habent quem illi prophetauerunt. Quomodo enim habent, quem non receperunt? Ideoque cum Moyses & Elia mihi apparuit, quia ab illis recessit. Multa habet spolia, qui habet Dei verbum. Habet resurrectionem, habet iustitiam, virtutem atque sapientiam; habet omnia, quia in ipso constant omnia. Hebraei spoliauerunt Aegyptios, & vasa eorum abstulerunt. Iudaeorum spolia habet populus Christianus, & totum habemus quod illi habere se nesciebant. Illi aurum & argentum materiale abstulerunt, nos aurum mentis accepimus, nos acquisiuimus caelestis sermonis argentum.

Iniustitiam odio habui, & abominatus sum, legem autem tuam dilexi.

Merito odit iniustitiam, qui habet arma iustitiae. Hebraeus cum haberet haec arma, hoc est, legem & prophetas, murè, & hominem abominabatur mortuum, LI ij

Luc. 11.

Act. 9.

Esai. 8.

Psalm. 71.

Esai. 45.

Ephes. 4.

Matt. 21.

Esai. 3.

Esai. 9.

1. Cor. 3.

Rom. 7.

Ioan. 1.

Matt. 17.

1. Cor. 1.

Coloss. 1.

Exod. 12.

Reg. 6.

Num. 19.

quia lex dicit: Omnis qui tetigerit mortuum, im-
mundus erit. & humanitatis suprema negabat offi-
cia defunctis, sed legi non est mortuus, nisi qui iniu-
stus est. Hæc enim immunditia iustis quæ iniqui-
tas. Quid enim immundius, quàm mentem, qua ni-
hil homini pretiosius est datum, turpibus cõmacu-
lare criminibus, & atrocibus efferare commentis?
Quid illis prodest quod mortuum hominem visere
reformidant? Vtinam vita eorum non pollueret ap-
propinquantem, quorum mors contaminare nemi-
nem potest. Mors nemini nocet, vtinam vita non
noceat. Contagium enim colluuiõnis, consortium
iniquitatis est. Quomodo ergo contaminare po-
test, qui iniquus esse iam non potest, cum etiam si
fuit, tamen esse desuit? Fuge ergo iniquitatem, ne
te comprehendat. Fuge iniustitiam, quæ viucentes
adhuc mortuos facit. Sed nemo fugit iniquitatem,
nisi qui diligit æquitatem. & ideo ait: *Legem autem
tuam dilexi.* In lege æquitas est, si spiritalem accipias
legem, si confurgas cum Christo, & ibi altare sacro-
sanctum illud cæleste consideres, non altare terren-
tum, quod hostili populatione destructum est. Si il-
lam Hierusalem species quæ in cælo est, non istam
quæ à populo Iudæorum frequentabatur in terris,
quæ propter incolarum perfidiam à Romano exer-
citu triumphata, iniecto flagrauit incendio. Si in-
tuearis illum principem sacerdotum, de quo scri-
ptum est: Habentes itaque magnum sacerdotem e-
gressum de caelis, Iesum filium Dei, teneamus con-
fessionem fidelem: qui quotidie aduocatus pro no-
bis est apud patrem: vt pro quibus in diebus carnis
suar misericordi est compassus affectu, pro his ope-
retur remissionem quotidie peccatorum. Quæ e-
nim spes alia generi humano, nisi omnium viuente-
rum delicta donentur? Ille ergo princeps solus est
sacerdotum, cui adstant pij sacerdotes, intra cæle-
stium sacrarium illud altissimū merito proprii cruo-
ris ingressi. Illa ergo lex diligenda est, in qua verus
Hebræus liber ab omni seruitute vitiorum, in qua
magnum sabbatum, & inoffensa requies defunctorum,
in qua mortui populi semen resuscitatur, non
commixtione fraterna, sed redemptione. Secundum
hanc ergo legem odio habet sanctus iniustitiam,
non iniustum, qui potest sæpe conuerti; nec mor-
tuorum reliquias, sed mortuam iniquitatem execra-
tur & refugit.

Septies in die laudem dixi tibi, super iudi-
cia iustitiæ tuæ.

Septies in die. Et numero quidem studium sanctæ
deuotionis exprimitur. Sed puto magis quod purus
& quietus ac vacuus ab omni onere delictorum
declaretur affectus: vt sine villo iracundæ impreca-
tionis, aut flagitiosæ cupiditatis incendio defera-
tur oratio, nihil quod alij noceat postulemus, nihil
quod nos sæcularibus petitionibus decoloret. Lau-
demus in hymnis & canticis, vera semper & iusta ea
quæ de diuinis animus laudibus confitentis. Non
sit anceps & dubia sententia, non discolor mentis
intentio, non materialibus negotiis occupata à pro-
positi spiritalis executione desectat. Iustificetur
semper iustitia Dei tranquillo animo, non otio fe-
riato.

Pax multa diligentibus nomen tuum, &
non est illis scandalum.

Suprà diximus quia charitas excludit timorem;
nunc dicimus quia excludit omnem perturbatio-
nem. Etenim qui Deum diligit, profunda est ei con-
firmatæ mentis tranquillitas. Aquæ, inquit, multæ
excludere non potuerunt charitatē, & flumina non
obruent eā. Multa aqua diuersarū est passionū, & flumina
sæcularium cupiditatū corporalibus motibus
incitata, quæ tamen murū charitatis subuercere non
possunt. Ideoq; charitate fundatus dicit: Torrétem
pertrāsuit anima nostra. Numquid aqua maris ex-
cludere Moyse potuit charitatē? Et vt secundū litte-
ram tibi Psalmorū series suffragetur, nempe diligēs
Deum, tutū sibi creditit iter esse per maria. Qui au-
tem nō dilexerunt Deū, hi demersi fluctibus dignū
sacrilegiis suis exitū pertulerunt. Elias atq; Eliazus
Iordanē transierant pede, & hæc fuit nimix merces
& gratia charitatis. Hi igitur vt transierant aquas flu-
uij Iordanis, passionū fluuenta nostrarum mētis prius
vestigio transierunt. De hac aqua dicit Dominus: Si
transcas per aquā, tecum sum, & flumina non inun-
dabunt te. Adest iustis suis semper cū aliquibus ter-
rentur aduersis, si tamen transeant mente constan-
ti, non dubitanti, non fidei turbetur incerto. Transi
ergo & tu fidelis animi directione, si diuinam vis ti-
bi adesse præsentiam, si non solum pax, sed etiā mul-
ta pax sit in animo tuo, nulla te prælia diuersæ cupi-
ditatis impugnent, non iracundia stimulet, non li-
bido: etsi est pugna, tamen foris, non intus sit. Præ-
liare aduersus persequentes te, licet & ipsis silentio
sæpe cedendum sit, quia tibi vincunt. Illorū poten-
tia, tua victoria est. Tunc denique triumphantur, cum
se vicisse crediderint. Non ergo te impugnet auari-
tia, non cupiditas exagitet, nō tristitia deiciat, non
inflammet libido, non resupinet superbia, non cur-
uet ambitio, non formido consternat. Pax multa a-
bundet, quæ exuperat omnem mentem, secundum
Apostoli sententiam: quo nihil pulchrius dici po-
tuit. Summus enim sapiētix finis est, vt simus mente
tranquilla. Non commentitiis poetarum fabulis lu-
bricus turbetur affectus. Summus finis est iustitiæ,
vt iniquitas mentem iusti mouere non possit. Virtus
totius hic finis est, & corporeæ ipsius fortitudi-
nis, vt confecto bello miles pacē reformet. Paci ergo
& ipsa plerumq; militat fortitudo belladi: nemo
ergo pacificum turbet affectū. Multa generantur ad
perturbationē hominis, & vxor plerumq; decepta
serpentis insidiis animum viri exagitare conatur: &
pater fidē filij frequenter irridet, & vir coniugis suæ
mentem tentat opprobriis. Sed in his omnibus su-
perat iustus, & dicit: Quis nos separabit à charitate
Christi? Tribulatio? an angustia? an persecutio? Quo-
ties bene facta crimini datur? quoties virtus oppro-
brii ducitur? quoties ipsa ingrata est gratia? Vendi-
dit iustus facultates suas, dispensauit pauperibus, ni-
hil sibi reliquit: contēnitur plerumq; in ipsa ecclesia
quia diues esse desuit, sicut scriptum est: Si dederit
vir omnes facultates suas in charitatē, contemptu
contemptus erit. Non ergo moueatur. Non enim
mercedem huius sæculi, nec gratiam, sed vitæ quæ-
siuit æternæ. Non indignetur, quia homines pe-
cuniis

1. Tim. 5.

Rem. 7.
Coloss. 3.
Heb. 13.
Eph. 12.

Luc. 19.

Heb. 4.
Heb. 7.
Heb. 9.

Deuter. 15.

Deut. 25.

Sup. ver. 2.
1. Ioan. 4.

Cant. 8.

Psal. 123.

Exod. 14.

4. Reg. 2.

Esai. 43.

Iacob. 1.

Leuit. 19.
1. Cor. 8.

2. Cor. 7.

Philipp. 4.

Genes. 3.

Rom. 8.

2. Cor. 9.

Cantic. 8.

cupiis magis quàm operibus bonis deserunt. Nam
si ei propter bonum opus in hoc sæculo defera-
tur, & huius studij fructum hic adipiscatur, dicitur
de eo: Percepit mercedem suam. Habet quidem o-
pus bonum & hic gratiam, sed breuis portio eme-
rendæ salutis est. Serua futuris mercedem tuam, &
istius sæculi opprobria incrementa mercedis tuæ iu-
dica. Cogita semper apostolicum illud, quod indig-
næ sint passiones huius temporis ad superuēturam
gloriam. Nullis ergo iustus frangatur iniuriis, nullis
mouetur periculis, nullis tentetur procellis, siue
mors ingruat, siue vita, siue angeli calor. Neque
deiciatur aduersis, nec extollatur secundis. Nusquā
sit eius infirmus affectus. Et mors tentat, & vita ten-
tat. Caueat scandalum. Qui pacem habet, quæ om-
nem mentem superat, magnus est, non de pusillis i-
stis. Ideo scandalum pati nō debet, quia pusillorum
est exagitari scandalo. Vnde & Dominus ait: Qui-
cumque scandalizauerit vnum de pusillis istis mini-
mis, Non solum pusillos, sed etiam minimos dixit,
quos perturbant scandala: & ideo graui obnoxius
pœnæ est, vt legisti, quicumque turbauerit infirmæ
mentis infantiam. Sicut enim grauiori dignus sup-
plicio est qui persuaserit crimen infantulo, & incau-
tam præcipitarit ætatem: ita qui inualidum & insi-
pientem & improuidum circumscripterit persuasio-
ne erroris, aut exagitatione cordis affectum. Vis sci-
re quàm infirmus sit qui scandalizatur? Non man-
ducabo, inquit, carnem, ne fratrem meum scandaliz-
zem. Quanta infirmitas, & quædam infantia animi,
vt cum etiam esca fratris exagitet. Vnde non potest
homini esse præcipitium, quando etiam hinc est pe-
riculū: Et quod peius est, infirmitas huiusmodi ser-
pit in multos. Vides inopem iustum, tentaris, vides
diuitem iniquū, tentaris, vides sine liberis sanctum,
tentaris, vides libris, honoribus, laudibus sæculari-
bus abundantem iniustum, tentaris. Quantæ foueæ,
quanti laquei, & quod est grauius, qui multos stran-
gulent. In Sodomitana vrbe vix vnus Lot qui non
tentaretur inuentus est, cuius tamen vxor non po-
tuit tentationis laqueos euadere. Hebræorum po-
pulus maria transiit, sed non potuit tentamenta
transire. Tentati sunt omnes præter Iesum & Caleb,
qui ideo de senioribus terræ repromissionis introire
meruerunt, quia fuerunt tentationis expertes. Nec
Aaron introiuit, nec Maria, quia & ipsi tentati sunt.
Nec Moyses introiuit, qui dux erat populi qui ten-
tabatur, typus legis qui excludere tentamenta non
poterat, nō poterat in terrā resurrectionis inducere,
quia ista Euangelio gratia debebatur. Lex pacē non
potuit dare: ideo Moyses quoad vixit, semper præ-
liatus est, semper legis populus versatus in ancipiti
bellorum est: Iesus autem Naue plebis animos pro-
funda pace composuit, quoniam qui sub lege est, a-
gitatur incertis: qui sub Euangelio, audit dicentem:
Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. i-
deoq; diligentibus non est scandalum. Accipe al-
liter: Crux Christi Iudæis scandalum, Græcis stulti-
tia est, scandalum est perfido, quia dicit Iudæus: Ergo
hic Deus est, qui homo visus est? Hic Deus est
qui ieiunauit? hic Deus est, qui vulpauit? hic Deus
est, qui crucifixus est: qui de cruce descendens, & se
liberare non potuit: Denique hoc dicebant tempo-

re Dominicæ passionis: Descendat de cruce, & cre-
dimus ei. Confidit in Deo, liberet eum nūc, si vult.
Non te ista tentent, non te ista perturbent, non in
animum tuum huiusmodi se inferant cogitationes.
Vbi pax, & multa pax, ibi crux Christi non oppro-
brii, sed salutis est. Non fuit opprobrii Petro crux
Christi, qui tantū eius gloriæ dedit, vt inuersis Chri-
stum honoraret vestigiis, metuens ne si ea specie
crucifixus esset qua Dominus, affectasse Domini
gloriam videretur. Crux ergo opprobrii perfido,
fidei autem gratia, fidei redemptio, fidei resurre-
ctio est: quia pro nobis passus est Dominus, quia illo
nos redemit sanguine, illa ad paradysum resurrectio-
ne reuocauit. Qui hæc credit, quomodo potest tur-
bari, cui spes regni cælestis affurgit?

Expectabam salutare tuum Domine, &
præcepta tua feci.

Qui expectat, sperat charitatem. Ergo spes præ-
cedit, sequitur salus. Spes igitur præcurrit effectum.
ideo qui expectauit salutē à Domino, præcepta Do-
mini fecit. Vnde & Dominus appellat amicos in E-
uangelio, nō seruos, qui sua præcepta fecerunt. Qui
diligit enim, facit: & qui fecerit, merito dilectionis
remuneratione donatur.

Custodiuit anima mea testimonia tua, &
dilexit ea nimis.

Plus est diligere quàm custodire, vt suprà dixi-
mus: quia custodire, interdum necessitatis est vel ti-
moris: diligere, charitatis. Ideo quum hic dixisset,
Custodini, adiecit, *Dilexi*: vt custodia amanti fuerit,
non timentis. Qui nimium diligit, nimium cus-
todit.

Seruau i præcepta tua & testimonia tua:
quoniam omnes viæ meæ ante te Domine.

Beatus qui potest dicere: *Omnes viæ meæ ante te.*
qui nolit abscondere omnes cogitationes suas, o-
mnes actus suos. Abscondebat Adam viam suam,
abscondebat Eua post culpam, abscondebat Cain
necem fratris. In affectu habemus abscondere,
non in effectu. Plena abscondentis perfidia, etsi ap-
ud Deum nulla sit latebra. Ideo Ecclesia in Can-
ticis sua ei secreta monstrabat, dicens: Assumam
te, & inducam te in domum matris meæ, & in se-
cretum eius quæ concepit me. Nam etsi Deus o-
mnia videat cordis occulta, bonum tamen est vt
vnusquisque animam suam ei aperiat & expandat,
& tamquam lumini vel calori eius occurrat. Nec
immeritò gloriatur Ecclesia, dicens; Ego eram in
oculis eius tamquam inueniens pacem. quoniam
vialis suas proderet non timebat. Iusti ergo est i-
sta vox. Oculi enim Domini super iustos. Ita-
que Domino Iesu Christo, qui est via & veritas,
bene hoc dicitur ab iis qui illam veram viam fide,
moribus, actūque desiderant conuenire: *Omnes
viæ meæ ante te Domine.* Nulla enim potest via esse
bona, nisi quam tu illuminandam tui visitatione
luminis iudicaueris: cui est honor & gloria, laus,
perpetuitas à sæculis, & nunc & semper, & in sæcula
sæculorum. Amen.

Matt. 27.

1. Cor. 1.

1. Pet. 2.

Ioan. 15.

Octon. 20.
ver. 7.

Psal. 31.
Genes. 3.
Genes. 4.

Cantic. 8.

Hier. 23.

Sapient. 16.

Cantic. 8.

Psal. 37.

Ioan. 14.

In octonarium vigesimum secundum enarratio.

Tau.

Vltima littera Tau, quae Latina interpretatio- ne significat, Errauit: alia interpretatio habet, Consummauit. Quid est errauit? Vigesima secunda littera est, quae apud Hebraeos est vltima. Psalmo autem isto, hoc est centesimo octauodecimo, profectum hominis diximus significari, qui doctrinae moralis magisteris eruditus, deponeret omnem in- exercitatae mentis infantiam, assumeret autem veterani consilij scientiam, & prudentiae senilis aetatem. Vbi autem error est, culpa signatur. Hic ergo est profectus finis, vt etiam culpa sit. Sed vide quid interpretetur. Errauit, inquit: non errat. Errasse, praeteriti est temporis: errare, praesentis. Qui errauit, desinit errare, & veterem eodemnat errorem. De eo enim dicitur errauit, qui in eo errore iam non sit. Nam is qui adhuc in errore permanet, non errasse dicitur, sed errare. Errare enim, permanentis in vitio est: errasse, corrigentis est lapsus. Denique emendator morum ait: Eramus enim aliquando insipientes, increduli, errantes in desideriis & voluptatibus. Non dixisset vtique, Eramus aliquando insipientes, nisi qui adeptus esset postea sapientiae disciplinam. Neque dixisset, Eramus errantes, nisi superiorem deposuisset errorem. Denique vt abolitum lapsum doceret, nec vllum offensionis resedisse vestigium, ait: Cum autem benignitas & humanitas illuxit Saluatoris nostri, non ex operibus iustitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti. Veteri ergo errore deposito, & spiritu atque omni morum emendatione renouatus dicit: Eramus enim aliquando errantes. Vides ergo quia errori renuntiasse non vitij, sed profectus est. Postremo ipse te doceat Dominus Iesus, si humanis consilijs vel sententijs non putas esse credendum. Namque in Euangelio suo ipse asseruit quod pastor relinquit nonaginta & nouem oves, & vniam requirit quae errauit. Centesima ouis est, quam dicit errasse, perfectio & plenitudo numeri ipsa te instruat & informet. Non immerito ceteris antefertur, quia plus est a vitio se reuocasse, quam propere vitia ipsa nescisse. Imbutos enim vitijs animos exuere frangis cupiditatum atque emendasse, non solum perfectae virtutis, sed etiam caelestis est gratiae. Emendare etenim futura, attentionis humanae est: praeterita damnare, diuiniae est potestatis. Denique inuentam pastor ouem humeris imponit suis. Agnosce vtique mysterium, quomodo ouis lassae reficiatur: quia non potest aliter humana conditio lassae recreari, nisi sacramento Dominicae passionis, & sanguinis Iesu Christi, cuius principium super humeros eius. In illa enim cruce infirmitates nostras portauit, vt ibi omnium peccata vacuaret. Merito gaudet angeli, quia is qui errauit, iam non errat, iam suum est oblitus errorem. Non error igitur, sed consummatio est, vt altera docet interpretatio. Consummatio autem, perfectio disciplinae est. Vnde & Hieremias in suis Threnis sub hac littera ait: Defecit iniquitas tua filia Sion, non adiciet te expellere adhuc. Visitauit iniquitates tuas filia Edom, reuelauit super peccata tua. Ad-

uertis quoniam iniquitas non potuit sine Dei visitatione deficere, nec plena esse correctio nisi per gratiam Domini saluatoris. Quomodo autem deficiat iniquitas, audi dicentem Ecclesiam: Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Veteris igitur hominis vestimentum vitijs erroris intextum, in lauacri regeneratione depositum, nescit quomodo possit induere. Studio enim correctionis inoleuerat obliuio peccatorum. Tanta vis consummatae emendationis est, vt in quandam pueritiam redeat spiritualis aetatem, quae vias erroris ignoret, crimen etiam si velit, non possit admittere, quia defuerit vsum nosse peccandi. Et iam de huius litterae interpretatione satis dictum arbitror, nunc cognoscamus ex subditis, quae sit viri consummati sententia. Itaque sic ait:

Appropinquet oratio mea in conspectu tuo Domine, secundum verbum tuum mihi tribue intellectum.

Volare facit orationem bona vita, & dat alas precibus spirituales, quibus sanctorum ad Deum euehatur oratio. Sed & spiritus quo oramus, subleuat precem iusti, maxime si corde cōtrito compatiens eam commendat affectus. Consummati autem viri ista est confidentia. Denique ipse Dauid in superioribus istius Psalmi lucernam suis pedibus requirebat, ne in hoc itinere terreno ambulans posset errare. Nunc autem quasi iam in processu positus & in fine, consummato viadi munere totus assurgit, & orationem suam dirigit in caelestia, mittit eam in conspectum Domini saluatoris, dans illi flabra iustitiae, sapientiae flamina, remigia deuotionis & fidei, innocentiae, puritatisque subsidia. Peccato enim grauescit oratio, & longè fit à Deo. Tanto autem plus grauatur, quanto improbius est vita deprecantis. Innocentium autem ascendit oratio, & gemitus compatiens affectus, si Aegyptium lutum oderint, & opera terrena declinent. Denique sic legisti, quod Hebraeorum, qui dura Aegyptiorum imperia ferre non poterant, & vt graui, ita & lutulenta opera indigna sui nobilitate generis recusabant, gemitus & vox ascenderit ad Dominum Deum nostrum. Ascendit enim oratio, quia et si operabantur, tamen operabantur inuiti. Descendebat itaque ad illos Dei misericordia, quia illorum ad Deum ascendebat deuotio. Ascendebat itaque non corporaliter, neque enim propheta tantus precationem suam petebat corporaliter appropinquare. Nam qui ita putat, vtique is Deum certo aliquo loco ac sede concludit, vt diffusioem locum in quo Deus sit, arbitretur, cum vtique inuisibilis, ineffabilis, incomprehensibilis impleat omnia, & diuinitatis in eo habitet plenitudo. Legi Moysen appropinquasse Deo cum legem acciperet: sed solita Dauid verecundia non semetipsum, sed orationem suam Deo appropinquare postulat, vt videatur ordo quidam esse distinctus, quod ij qui perfectiores sunt, ipsi appropinquarent Deo, sequentis autem ordinis iusti viri satis habeant si appropinquet oratio. Ex vsu autem nostri sermonis consideremus quid sit appropinquare. Constitue magistrum atque discipulum, si discipulus studiosius magistri vel

Sup. in praefat. huius Ps.

Sap. 4.

Tin. 3.

Ibidem.

Ibidem.

Luca 15.

Ibidem.

Ibidem.

Esai. 9. Esai. 53. Luca 15.

Thren. 4.

Cantic. 5.

1. Pet. 2.

Eccles. 35. Psal. 140.

Off. 14. ver. 1.

Exod. 1.

Exod. 3.

Hiere. 23. Coloss. 2. Exod. 24.

hausit ingenium, vel praecipis intendit, ita vt ad similitudinem operis eius atque doctrinae proximè videatur accedere, nonne dicere solemus quod appropinquauit magistro? Ergo & tu si imitatore te praebas Christi, sicut & ille qui ait: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi: si dolum nescias, mendacium oderis, veritatem sequaris, iustitiam non refugas, diligas castimoniam, appropinquaisti Christo, & per Christum Deo. Ipse via est qua peruenitur ad patrem, qui apud patrem semper est. Didicimus quid sit appropinquare orationem, hoc est, vt eleuetur a cibus nostris. Si eleuas actus tuos, eleuasti orationem tuam. Qui nouit leuare manus suas, dirigit orationem suam in conspectu Dei, sicut infra legisti: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Hae vtique oratio ad vitam: alia oratio in peccatum. Et oratio, inquit, eius fiat in peccatum. Et tu si secularia petas, si flagitiosa postulas, oratio tua non ad Deum dirigitur, sed in peccatum. Ideoque intellige quae petas. Secundum (inquit) verbum tuum mihi tribue intellectum. Aduerte quid postulet. Non intellectum generaliter dixit, sed intellectum secundum verbum Dei. Est enim intellectus ad mortem, sicut est prudentia ad interitum. Filij huius saeculi prudentiores sunt quam filij lucis in hac generatione. Sed prudentia ista quae saeculi est, ad vitam non suffragatur aeternam. Circa honorem, circa lucella est, quae tibus coaceruandis intenta, non meritis comparandis. Postremo circa elementa mundi est, phalerata magis quam vera sapientia: vt est philosophia omnis, quae aliena quaerit, cum sua nesciat: scrutatur caeli plagas, mundi spatia rimatur, quae sibi prodesse non possunt: Deum ignorat, quem solum deberet inquirere. Ideo verus sapiens dicit: Si quis videtur sapiens esse inter vos in hoc saeculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud Deum. Elaborandum est igitur vt in hoc saeculo stulti simus, nihil nobis cum philosophia, ne fidem nostram per elementa mundi huius traducat a vero, ne quis assertionem nostram per philosophiam deprædetur. Sic enim Arianos in perfidiam ruisse cognouimus, dum Christi generationem putant vsu huius saeculi colligendam. Reliquerunt Apostolum, sequuntur Aristotelē. Reliquerunt sapientiam quae apud Deum est, elegerunt disputationis tendiculas, & aucupia verborum secundum dialecticam disciplinam, cum clamet Apostolus: Ne quis vos deprædetur per philosophiam, & inanē seductionem, secundum traditiones hominum, secundum elementa huius mundi, & non secundum Christum. Vtinam possim imitari illam stultitiam qua sim sapiens, illum virum habentem amplas possessiones, sed negligentem fructuum, intentum Deo: illum virum qui honores etiam delatos sibi respuat, doctrinam philosophiae non requirat: & si antè cognouit, tamen sciret quae sua sunt, sed alijs sua conferat, sibi acquirat aeterna. Hic potest dicere: Secundum verbum tuum mihi tribue intellectum. id est, non secundum philosophos, non secundum caudillos, non secundum mercatores huius saeculi, non secundum architectos domorum, sed secundum verbum tuum, quod est vere

sapientiae bonorumque operum fundamentum, vt super illud constituat Propheta aurum cordis sui, argentum sermonis sui, lapides pretiosos operationum suarum, vt opus suum labi & perire non possit.

Intret postulatio mea coram te: secundum verbum tuum libera me.

Vide ordinem. Primum dixit: Appropinquet oratio mea: postea intellectum poposcit secundum verbum tuum: tertio ait: Intret postulatio mea coram te. Nonne quodam Dominus inuitat vsu, & suscipere dignatur affectu? Nonne cum aliquem de primarijs viris desideras conuenire, primum ad eius domum appropinuas, postea quaeris informari atque instrui, vt cognoscas mentem patrisfamilias, deinde eius domum ingrediaris, imploras ne quis te abiciat & excludat? Pulsa ergo & tu regiam illam caelestem, pulsa non manu corporis, sed quadam rationis tuae dextera. Non sola manus corporis pulsat, pulsat & vox. Scriptum est enim: Vox fratris mei pulsat ad ianuam. Pulsamus & digito. Denique & Thomas digito meruit ianuam resurrectionis aperire. Et tibi dicit Iesus: Infer digitum tuum huc, & mitte manus tuas in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Pulsa ergo digito, si non potes tota manu. Pulsa ianuam. Christus est ianua, qui ait: Per me si quis introierit, saluabitur. Cum hanc igitur ianuam pulsaueris, vide quomodo ingrediaris, ne forte iam ingressus extra conspectum regis sis. Multi ingrediuntur palatia, & non statim regem istum terrae vident, sed frequenter obseruant, vt aliquando videre mereantur. Nec praesumunt videndi copiam, sed iussi representantur, & precem fundunt, vt cum beneuolentia suscipiantur. Primus hic sui sermonis ingressus est, ne quid titubet, ne quid offendant. Quanto magis rogandus est Deus, vt ostium misericordiae suae nostra ingrediatur oratio? Denique & Paulus rogat vt aperiatur sibi ostium verbi ad loquendum mysterium Christi. Sed quia Graecus habet, εισελθῆτα ἀξιωμαίως, hoc est, Intret dignitas mea: licet potuerit scriptor errare, & fecerit ἀξιωμαίως, hoc est deprecatio: tamen hoc quoque explanemus vt possumus. Nempe cum hominem rogas, regem te dicis, vt contemplatione habeat honoris tui, tangat eum tuae cōtemplatio dignitatis: vt aut misereatur si venia est postulanda, aut deferat pro ordine dignitatis. Et quid dicam, Rogas? Sic vnusquisque ingreditur, vt dignitatibus deferatur. Recte ergo & deuotus Deo dicit: Intret dignitas mea coram te. Habet & Christianus dignitatem suam, qui tanto imperatori militat. Sunt maximae etiam verae fidei dignitates, sunt honorum diuersi & apud Christum ordines. Posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundum prophetas, tertio doctores. Sed istae administrantium dignitates. Sunt etiam priuatorum: vt est pietas, iustitia, sobrietas, castimonia, disciplina. Sunt etiam orationis dignitates: si pro vidua roges, si roges pro pupillo, si roges pro misericordi, si roges pro nimium deuoto ac fideli, si roges in tribulatione, roges cum dolore, si mœsto & ipse qui rogas compatiaris affectu: intrat oratio tua Dei gratiam, intrat domum eius, si tecum Ecclesia deprecetur, si populus vniversus imploret, vt Domini inclinet fauore.

1. Cor. 3.

Sup. ver. 1.

Cant. 5. Ioan. 20.

Ioan. 10.

Coloss. 4.

Ephes. 4.

1. Cor. 1.

Ephef. 6.

Pfal. 119.

Quid autem rogat? Vt eruat, vt liberetur, eo quod iam diu aduersus nequitias spirituales, aduersus tentamenta huius sæculi prælietur, eo quod graue est fati longæuo, curfus istius diurnam sustinere militiã. Deniq; & infrã dicit: Heu me quod incolatus meus prolongatus est. Ingemiscit enim quod indefsas iugi labore tendat excubias. Ideo petit à tot aduersantibus liberari, nec cum terrenis hominibus vult habere consortium.

Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.

2. Cor. 2.

Eructat hymnum, qui potest dicere: Bonus enim odor Christi sumus Deo. Et bene eruclat, qui plurima & suauia præcepta Domini gustauerit. Eruclat hymnum, qui eruclauerit verbum. Denique & Dauid antè eruclauit verbum bonũ, hic eruclat hymnum. Bonum enim panem gustauit, qui de cælo descendit. Bonum panem, quem si quis manducauerit, non morietur in æternum. Habet verbum Dei epulas suas, alias fortiores, vt est lex & Euangelium: alias suauiores, vt sunt Psalmi, & Cantica canticorum. Eruclat hymnum Ecclesia, vel anima pia, cui dicebat Dei verbum: In sinua mihi vocem tuam, quia vox tua suauis est. Eruclat hymnum, cui dicebat: Fauum distillant labia tua o sponsa, mel & lac sub lingua tua. Sed non potest quis antè eruclare hymnum, nisi didicerit iustitias Dei, & didicerit ab ipso Domino Deo suo. Ideo specialiter hoc Dauid petit, vt eũ doceat Deus. Audierat enim & cognouerat in spiritu, quia vnus magister est, & ideo vbi que ipsum doctorem fieri postulabat, vt ab ipso disceret iustificationes eius. Quomodo cãtare potest in metu positus, & in timore pœnarum? Quomodo enim cantare potest grauium sibi conscius delictorum, nisi prius fiat veniã securus? Denique in posterioribus habes: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena, in qua impugnetur, in qua captiuetur in lege peccati, in qua desiccat atque deploret suã captiuitatis ærũnas? Et tu ergo ede scripturarum cælestium cibos, & ede vt permaneant tibi in vitam æternam, & ede quotidie, vt non esurias, ede vt repicaris, ede vt verborum cælestium erucltes faginam. Spirituales epulæ nõ obesse solent, sed prodesse fatiatis: ideoque repleti volebat Propheta, qui dicebat: Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam. Qui cantat Dei gloriam, hymnum Domino cor eius eruclat.

Psal. 44.

Ioan. 6.

Cantic. 2.

Cant. 4.

Matth. 23.

Psal. 136. Rom. 7.

Psal. 70.

Loquetur lingua mea verbum tuum, quoniam omnia mandata tua iustitia est.

Qui didicerit iustitias Dei, loquitur verbũ Dei: & qui verbũ Dei loquitur, otiosum verbũ nõ loquitur. Otiosum verbũ est, loqui opera hominũ. Ideo sanctus dicit dari sibi à Domino gratiã, vt nõ loquatur os suum opera hominũ, quia otiosum verbum est: nec solum otiosum, sed etiam periculosum, pro quo rationem reddituri sumus. Omne enim verbum otiosum quodecumq; locuti fueritis, reddetis pro eo rationem. Non enim medio cre periculum est, cum habeas tanta eloquia Dei, & Dei opera quæ fecit in Genesi, fecit in Exodo, fecit in Leuitico, Numeris,

Matth. 12.

Psal. 16.

Matth. 12.

Deuteronomio, Iesu Naue, Iudicum libro, Regnorum, atque Esdræ libris, fecit in Euangelio, in Actibus Apostolorum, illis prætermisiss, loquaris quæ sæculi sunt, audias quæ sæculi sunt. Sepi aures tuas spinis, vtinam & linguam obsepias, ne loquaris quæ sæculi sunt, audias quæ sæculi sunt. Sed quod peius est, circumdata est lingua tua spinis, quæ compungunt & vulnerant loquentem quæ mundi sunt. Ideo aduersarius etiam orantibus frequenter sæculares offundit cogitationes. Si ergo non debemus audire aliena vel superflua, quanto magis nõ debemus ob-

loqui, cum dicat vniciue nostrum scriptura venerabilis: Argetur & aurum tuum alliga, & ori tuo fac iugum & pondus: Alliga sensum tuum fide, taciturnitate alliga sermones tuos, impone iugum ori tuo, ne indomita ceruice verborum se iactet. Impone pondus, vt cauto omnia quæ loquimur, trutinemus examine. Quibus tamen spinis sepias aures tuas, vt scriptura tibi dicit, nisi cõtrito corde, & timore iudicij? Salubriter ista compungunt, stimulant ista, non vulnerant, licet & vulnera vitia sint amici. Omnia (inquit) mandata tua iustitia est; quia sunt mandata iustitiæ, & ideo sine iustitia esse non possunt. Mandatum Dei est, vt diligas Dominum Deum tuum. Et Apostolus Paulus ait: Qui diligit proximum suum, legem impleuit. Scriptum est enim: Nõ adulerabis, non occides, nõ furaberis, nõ concupisces: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo inflatur. Si in hoc verbo instauratur omne mādatum, quod verbum iustitia est: (quid enim tam iustum, quam vt diligas Deum tuum, & diligas fratrem tuum?) vtique omnia Dei mandata iustitia est. Sicut enim qui occidere potest fratrem suum, vtique non diligit: qui adulterat fratris vxorem, vtique non diligit fratrem: qui furatur, qui concupiscit alienum, vtique non diligit eum quem fraudare desiderat: ita qui superbè despicit fratrem, qui eum deformare conatur, qui paciscitur eius iniuriis, à consortio charitatis alienus est.

Fiat manus tua saluũ facere me, quoniam mandata tua elegi.

Aduentum Domini videtur orare, quia manus Dei Christus est. Ipsũ legimus dexterã Dei, de qua supra ait: Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me. Cur ergo hic manum dixit, nisi fortè non solum propter diuersitatem gratiæ quam scriptores non prætermittere solent, sed etiã propter quãdam proprietatẽ manuum, vt ibi dextera dicatur, vbi scribitur quod exaltauit cum virtute: hic manus, vbi intelligi oporteat quod cum humilitate seruauit? Potest & sic intelligi manus Domini, sicut dicitur in vsu: Magna est manus illius regis; hoc est, magnus exercitus. & illius inferior est manus. vt etiam hic intelligamus: Fiat adiumentum tuum atque subsidium, vt mittas angelos tuos, opem tuam; subsidia potentia tuæ ad liberandum populum tuũ. Hæc est manus Dei, de qua scriptum est: Nõnne omnes ministri spiritus sunt, qui mittuntur in ministerium propter eos qui futuri sunt heredes salutis? Qui ergo elegit mādata Dei, vtitur confidentia, vt cum auctoritate deposcat sibi diuina subsidia.

Concupiui salutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea est.

Alius longæuitate vitæ istius delectatur, & concupiscit vsque ad depositæ senectutis tempora corporis huius vitam producere. Alij franguntur ægritudinis infirmitate, de quibus nemo potest dicere: Cum infirmor, tunc potens sum. Beatos se putant, si inoffensa valetudinis commoditate potiantur, quibus non est infirmitas ad salutem. Horum quoque nemo potest dicere: Concupiui salutare tuum Domine. suam enim magis salutem quam salutare Dei quærunt, medicis potius quam scripturis obediunt. Contraria autem studiosis diuinæ cognitionis, præcepta sunt medicinæ. A ieiunio reuocant, lucubrare non sinunt, ab omni intentione meditationis abducunt. Itaque qui se medicis dederit, se ipsum sibi abnegat. Qui autem quærit salutare Dei, Christum sequitur, qui dicitur salutare Dei: non quæ corporis, sed quæ æterna sunt quærrens. Qui autem salutare Dei quærit, die vtique & nocte meditat in lege. Iugis illi meditatio est diuinorum decretorum, neque aliqua cura corporis huius auertitur à studio disciplinæ.

Ecl. 28.

1. Cor. 7.

Ecl. 28.

De cons. dist. 5. contraria.

Luc. 3.

Psal. 1.

Esai. 66.

Prov. 27.

Deuter. 6.

Rom. 13.

Exod. 20.

Psal. 21.

Psal. 54.

Rom. 7.

Philip. 1.

Esai. 9.

Coloss. 3.

Psal. 114.

Philip. 3.

Psal. 49.

Psal. 136.

Esai. 40.

1. Cor. 3.

Concupiui salutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea est.

Alius longæuitate vitæ istius delectatur, & concupiscit vsque ad depositæ senectutis tempora corporis huius vitam producere. Alij franguntur ægritudinis infirmitate, de quibus nemo potest dicere: Cum infirmor, tunc potens sum. Beatos se putant, si inoffensa valetudinis commoditate potiantur, quibus non est infirmitas ad salutem. Horum quoque nemo potest dicere: Concupiui salutare tuum Domine. suam enim magis salutem quam salutare Dei quærunt, medicis potius quam scripturis obediunt. Contraria autem studiosis diuinæ cognitionis, præcepta sunt medicinæ. A ieiunio reuocant, lucubrare non sinunt, ab omni intentione meditationis abducunt. Itaque qui se medicis dederit, se ipsum sibi abnegat. Qui autem quærit salutare Dei, Christum sequitur, qui dicitur salutare Dei: non quæ corporis, sed quæ æterna sunt quærrens. Qui autem salutare Dei quærit, die vtique & nocte meditat in lege. Iugis illi meditatio est diuinorum decretorum, neque aliqua cura corporis huius auertitur à studio disciplinæ.

Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.

Viuet anima mea. Futuræ vtique vitæ, non præsentis sibi remuneratione blanditur. Hæc enim vita quomodo dici potest, de qua scriptum est: Et in puluerem mortis deduxisti me? Quam multi viucentes in inferno sunt? Ipse Paulus cupiebat de corpore mortis huius liberari, qui verè concupiuit salutare Dei, dicens: Dissolui enim cupio, & cum Christo esse, multo melius: permanere autem in carne magis necessarium, quam voluntarium. Quomodo ergo viuuit anima operta mortis inuolucro? Aut quæ est vita, quæ in vmbra est? In regione vmbrae mortis sumus: abscondita est vita nostra, non libera. Erit enim libera in regione viuorum, in qua fiduciam complacendi iustus assumit, vt placeat Domino in regione viuorum. Ibi ergo viuuit anima nostra, vbi nihil mortale, nihil infirmum amicta sit, nihil debitum pœnæ. Ibi laudabit Dominum, vbi deposito infirmitatis corpore, conformis esse cœperit gloriæ corporis Christi. Nam dum in peccato sumus, plenè laudare quid possumus? Peccatori enim dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? In vmbra sumus hic positi, in vmbra viuimus, in vmbra laudamus, perfectè in vmbra laudare non possumus. Denique in terra aliena sumus: audisti autem in posterioribus dicentes: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Adiuuant autem iudicia Dei sanctos, cum bonis operibus remuneratio vitæ confertur æternæ. Beatus qui dicit: Et iudicia tua adiuuabunt me. Ego infirmus, ego peccator timeo iudicia Dei propter conscientia delictorum: mihi terrorem afferunt, me exagitant, sanctos adiuuant. Sed tamen iuuabunt etiam peccatorem, licet diuerso modo. Sanctus adiuuabitur, dum probatur: peccator adiuuabitur, dum humiliatur, dum castigatur, vt peccata soluat duplicia: dum opus eius exurit, vt ipse saluus fiat, sic tamen quasi per ignem. Fortaf-

sis etiam sic conuenit sensus: Si dignus fuero iudicio, dignus ero vt exuar consortio impiorum; quoniam non resurgunt impij in iudicium. Et adiuuabunt me iudicia, quoniam qui credit in Domino, non iudicatur. Proderit illi fides, & suffragabitur ad veniam, etiam si qua in operibus offensa sit.

Erraui sicut ovis quæ perierat: viuifica seruum tuum, quoniam mandata tua non sum oblitus.

Viuifica seruum tuum. Græcus habet: Quare seruum tuum, hoc est, ζήτησον, & potuit falli scriptor, vt scriberet ζήσον, quod est viuifica. Sensus quidem vterque constat, sed oportunior est huic loco, Quare seruum tuum: quoniam ovis quæ errauit, quærenda est à pastore, ne pereat. Ideo dicit, Erraui. Dic & tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Quod lapsum fateris, in eo tibi cum omnibus commune cõsortium; quia nemo sine peccato: negare hoc, sacrilegium est. Solus enim Deus sine peccato est. Confiteri hoc Deo, impunitatis remedium est. Erraui, inquit. Sed qui errauit in via potest redire in viam, renocari potest in viam. Et pulchrè addidit: Sicut ovis quæ perierat. Non enim perit qui agnoscit errorem. Quare (inquit) seruum tuum, quoniam mandata tua non sum oblitus. Veni ergo Domine Iesu, quare seruum tuum, quare lassam ouem tuam, veni pastor, quare sicut oues Ioseph. Erraui ovis tua, dum tu moraris in montibus. Dimitte nonagintanouem oues tuas, & veni vnã quærere quæ errauit. Veni sine canibus, veni sine malis operariis, veni sine mercenario, qui per ianuam introire non nouerit. Veni sine adiutore, sine nuntio, iam dudum te expecto venturum. Scio enim venturum, quoniam mandata tua non sum oblitus. Veni non cum virga, sed cum charitate, spirituque mansuetudinis. Noli dubitare relinquere in montibus nonagintanouem oues tuas, quia in montibus constitutas lupi rapaces incurfare non possunt. In paradiso semel nocuit serpens, amisit ibi escam postquam Adam inde depulsus est: illic iam nocere non poterit. Ad me veni, quem luporum grauium vexat incurfus. Ad me veni, quem cecum de paradiso serpentis diu vlcis venena pertentant, quia erraui à gregibus tuis illis superioribus. Nam & me ibidem collocaueras, sed ab ouilibus tuis lupus nocturnus auertit. Quare me, quia ego te requiro. Quare me, inueni me, suscipe me, porta me. Potes inuenire quem tu requiris: dignare suscipere quem inueneris: impone humeris quem susceperis. Non est tibi pium onus fastidio, non tibi oneri est vectura iustitiæ. Veni ergo Domine, quia etsi erraui, tamen mandata tua non sum oblitus: spem medicinæ referuo. Veni Domine, quia erraticam solus es reuocare qui possis, & quos reliqueris, non mœstificabis. Et ipsi enim peccatoris reditu gratulabuntur. Veni vt facias salutem in terris, in cælo gaudium. Veni ergo, & quare ouem tuam iam non per seruos, non per mercenarios, sed per temetipsum. Suscipe me in carne quæ in Adam lapsa est. Suscipe me non ex Sara, sed ex Maria, vt incorrupta sit virgo, sed virgo per gratiam, ab omni integra labi peccati. Porta me in cruce, quæ salutaris errantibus est,

Psal. 1. Ioan. 3.

Luc. 15.

Esai. 43.

1ob. 14.

Mar. 10.

Luc. 15.

Esai. 34.

Psal. 79.

Philip. 3.

Ioan. 10.

Esai. 63.

Genes. 3.

Esai. 1.

Luc. 15.

Esai. 63.

in qua sola est requies fatigatis, in qua sola uiuent quicumque moriuntur. Pulchrè autem etiam uiuifica potest dici eo quòd mori non possit, quem humeris suis uirtus portauerit. Dicit ergo & anima, dicit & Ecclesia: *Erraui sicut ouis quæ perierat*. Sed dicit: *Quæsiui quem dilexit anima mea, hoc est dicere: **V**iuifica seruum tuum, quoniam mandata tua non sum oblitus*. Ego te quæsiui, sed inuenire non possum te, nisi tu uolueris inueniri. Et tu quidem vis inueniri, sed vis diu quæri, vis diligentius indagari. Nouit hoc Ecclesia tua, quia non vis ut te dormiens quærat, non vis ut te iacens inuestiget. Denique pulsas ad ianuam, ut excites dormientem: exploras si cor uigilat, & caro dormit. Vis iacentem leuare, dicens: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Mittis manum per cauernam, ut surgat: & si tardius surrexerit, derelinquis. Vis ut quærat iterum, & quærat à multis, & non obliuiscatur quærere, non obliuiscatur sermones tuos: & si tenet eos, offeras te uidendum, non refugas teneri. Quæ cum te meruerit amplecti, ostendet fructus suos, docebit non oblitam se mandatorum tuorum, dicensque tibi: *Veni frater meus, examus in agrum: in foribus nostris omnis germinatio arborum. Poma noua & uetera frater meus seruaui tibi. Hoc est dicere: Teneo mandata omnia noui & ueteris testamenti. Sola hoc dicere Ecclesia potest. Non dicit alia congregatio, non dicit synagoga, nec secundum litteram noua tenens, nec secundum spiritum uetera. Non dicit hæresis Manichæa: Uetera seruaui tibi, quæ prophetas non suscipit. Meritò dealbata cernitur, quæ utriusque fulget gratia testamenti. Respondit ei sponsus: *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut sigillum super brachium tuum, quæ noua & uetera seruaui mihi. Signaculum meum es, ad imaginem meam es & similitudinem. Fulget in te imago iustitiæ, imago sapientiæ, imago uirtutis. Et quia imago Dei in corde tuo est, fit & in operibus tuis, fit effigies Euangelij in tuis factis, ut in tuis moribus mea præcepta custodias. Effigies Euangelij erit in te, si percutienti maxillam alteram præbeas, si diligas inimicum tuum, si crucem tuam tollas, & me sequaris. Ideo crucem ego pro te portauit, ne tu propter me portare dubitares. Audierunt hoc filia Hierusalem, quòd iam Dominus Iesus sibi Ecclesiam copulabat: & quia considerantes magnitudinem uerbi, impares se tantis nuptiis aestimabāt, ne fortè tantæ copulæ pondus sustinere non possent, excusant dicentes: *Soror nostra parua, & uera non habet. Sic enim qui uolunt differre nuptias, excusare consueverunt, ut præterdant immaturæ ætatis infirmitatem: & adstruant quòd uera non habeant, quæ nubilis significat tempus ætatis. Hoc solet symbolum commune omnibus uirginibus esse nupturis, ut cum uera cœperint eminerè, tunc coniunctioni habiles iudicentur. Turbatæ igitur quòd studio dilectionis uergeat nuptias sponsus, dicunt: *Quid faciemus sorori nostræ in die qua loquetur in ea? vel, ut Symmachus, qua loquatur ei. hoc est, sponsalium celebritate solet fieri collocutio & confirmatio nuptiarum. Quid ergo faciemus, dicunt turbatæ, quia uergetur coniunctio spiritalis? A tantis nuptiis excusare non possunt. Nemo enim est qui copulam uel animæ & spi-****

ritus, uel Christi & Ecclesiæ non beatam putet. Sed quia plenitudo uerbi uel Spiritus sancti uibrat & fulget, & nihil est quod illis possit æquari, ideo differre desiderant, ut illa dilatione uel anima uel Ecclesia possit esse perfectior. Dicunt ergo: *Si murus est, ædificemus super eum receptacula argentea: & si ianua est, sculpamus super eam tabulas cedrinas. Murus est anima sancti. Habet & Ecclesia muros suos, quæ iam perfectior dicit: *Ego ciuitas munita. Hic est murus qui habet duodecim portas apostolicas, per quas populo nationum patet ingressus in Ecclesiam. Sed murus quamuis ambitum totius urbis includat, tunc tamen est munitior, cum receptacula habuerit præparata, in quibus propugnatores urbis tutum spectandi ac tuendi possint habere subsidium. Sed quia rationalis hæc ciuitas est, & omnis spes eius in Dei uerbo est: non ferrea, sed argentea ei propugnacula requiruntur, eloquiis cælestibus magis quam corporeis uoluptatibus hostiles impetus repellere consueta. Eo sulta præsidio, eo splendore fulgens habilior Christi copulæ iudicatur. Et quia ianua Christus est, qui ait: *Per me si quis introierit, saluabitur: & Ecclesia ianua nuncupatur, quia per ipsam patet populis aditus ad salutem: ne hæreticorum corrumpatur tineis aut uermibus, dicunt filia Hierusalem, uel angeli, uel animæ iustorum: *Ædificemus super eam tabulas cedrinas. hoc est, fidei sublimis bonum odorem. Est enim suauis huius materiæ odor, quam non uermis, non tinea corrumpat. Ideo huius materiæ usus eligitur tectorum fastigijs eleuandis, formandisque litterarum elementis, quibus ætas puerilis ad studium liberalis eruditionis imbuitur. Est ergo materia ista sublimis ad gratiam, leuis ad onus, suauis ad odorem, utilis ad instrumentum scientiæ, habilis ad ministerium cognitionis æternæ. Sed quemadmodum sponsam suam diligens Christus uergebat ad copulæ spiritalis solemnitatem, ita & Ecclesia uerbi decore iam capta festinabat ad nuptias. Ideoque morarum & dilationis impatiens, quas filia Hierusalem innectere gestiebant, dicit: *Ego murus, & uera mea turres, hoc est, nolite dubitare utrum murus sim. Illæ enim dixerant, Si murus est: Ego, inquit, murus sum, & non parua uera habeo, sed ut turres uera mea sunt. Quomodo dicitis quia non habeo uera? Sensus ut turres habeo sapientiæ, in quibus est abundantia, sicut scriptum est: *Et abundantia in turribus tuis. His uerbis, id est sensibus, habilem se tantis nuptiis aestimabat: sed filia Hierusalem adhuc non poterant aestimare, quia sensuum eius abundantiam non uidebant. Et addidit: *Ego eram in oculis eius tamquam inueniens pacem. hoc est, deliberatis de meis sensibus, cum pacem Dei inuenirem, quæ exuperat omnem mentem, & custodit & corda & sensus in Christo Iesu. Talis, inquit, eram in oculis sponsi, qualis quæ habet pacem. Scriptum est enim: *Qui rectè quærunt pacem, gaudebunt. Festinantibus igitur dilecto atque dilecta, celebrata coniunctio spiritalis est, mutuo expetita consensu. Ideoque tamquam nuptiale carmen, exultauit spiritus in Propheta, dicens: *Vinea facta est Salomoni*********

Cantic. 8. Salomoni in Beelamon, dedit uineam suam iis qui seruant. Clamat ergo spiritus, Plantata est congregatio populorum, sed uitis æternæ radice fundata, & spiritalia sub iugum uerbi corde mansueti colla subiecit. Plantata autem in multitudine nationum. Hoc enim intelligendum Beelamon, Symmachus, Aquila, aliæque translationes Græco sermone docuerunt. Repudiata est uetus copula, quæ fructum afferre non poterat; data est uinea nouis fidelibusque cultoribus, qui non solum facere fructum possent, sed etiam custodire. Vna igitur ouis errauit, sed reuocata totius spatia orbis impleuit. Vnam ouem error abduxerat, sed multitudinem populorum Domini gratia congregauit. Errauit homo, sed Ecclesia iam murus est, & murus validus. Errauit Adam, murus est Dauid, qui mandata Dei oblitus non est. Custodita igitur & vallata hæc uinea munimine spiritali, mille fructus dat Christo, ducentos autem custodibus. Ideoque ait Ecclesia: *Vitis mea in conspectu meo, mille Salomoni, & ducenti seruantibus fructum. Perfectio & plenitudo Christi est portio seruulorum.*

Cantic. 8. Habes hoc mysterium in Genesi, ubi quinque partes Benjamin fratri iuniori tribuit Ioseph, singulas reliquis fratribus. Domino igitur quinque sensuum portio & prerogatiua defertur, quam illi utique tribuit ipse quem diligit, sicut dilexit Paulum, cui dedit ad euocandas gentes sapientiæ principatum. His igitur fructibus delectata Ecclesia dicit ad Christum: *Qui sedes in hortis, amici intendentes sunt uoci tuæ: uocem tuam insinua mihi. Delectabatur enim quòd in hortis Christus sedebat, & in hortis positi amici intendebant uoci eius. Sed quia amici illi de cælestibus erant archangeli, uel dominationes & throni (homines enim expulsi de paradiso fuerant propter inobedientiam cælestium mandatorum, atque ideo ad-*

A huc Ecclesia uocem eius audire non poterat, quam cupiebat audire) ideo ait: *Vocem tuam insinua mihi. Vnde & nos si uolumus cum in nobis sedere, simus horti clausi atque muniti, feramus uirtutum flores, gratiæ suauitatem, ut disputantem cum angelis Dominum Iesum audire possimus. Sed quia futurum erat, ut cum ad plenitudinem Ecclesia peruenisset, persecutionibus variis tentaretur; ideo cum uerbi gratia delectaretur, subito cernit insidias persecutorum: & quæ plus sponso quam sibi timeret, aut quia à persecutoribus Christus magis appetitur in nobis, ideo ait: *Fuge frater meus, & similis esto tu capreolæ, aut hinnulo ceruorum super montes aromatum. Propter infirmos fugit, qui tentamenta grauiora ferre non possunt. Ideo scriptum est, ut de ciuitatibus ad ciuitates fugiamus: & si nos in hac ciuitate fuerint persecuti, fugiamus in aliam. Propter infirmos igitur, ut diximus, fugiat persecutes: aut fugiat ab infimis, & transeat ad montes aromatum, qui pro martyrio odorem possint beatæ resurrectionis afferre. Montes aromatum sancti sunt. Ad eos confugit Christus, quia fundamenta eius in montibus sanctis. Ad eos igitur confugit, qui sunt eius stabilia fundamenta. In nobis fugit, in illis fida statione consistit. Mons igitur aromatum Paulus est, qui potest dicere: *Bonus enim odor Christi sumus Deo. Mons aromatum Dauid, cuius orationis odor ascendebat ad Dominum; & ideo dicebat: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Symmachus autem & Aquila interpretati sunt quòd Christus dicit ad Ecclesiam: *Quæ sedes in hortis, hoc est, iam in hortis sedes, superno digna es paradiso. & ideo uocem tuam insinua mihi, cui amici intendunt. Ego quoque eam audire desidero. Cœpit in hortis esse Ecclesia, postquam in hortis captus est Christus.*****

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM CXVIII. ENARRATIONVM

FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE SALOMONE

LIBER.

Proverb. Cap. XXX.

SANCTI AMBROSII
MEDIOLANENSIS
EPISCOPI.

IN SALOMONEM ET PROPHETAS

ENARRATIONES.

Capita Libri de Salomone.

Miratur quod sapientissimus hominum propheta Salomon proposuerit tria sibi impossibilia esse scitu, & quartum adhuc esse quod non valeret agnoscere, cum tam locuples possessor sapientiae fuerit, ut omnia cognovisse visus sit: & de hac admiratione rationem reddit.

Cap. I.

De repetitione superius propositorum, & apertione mysterij absconditi in primo quod Salomon testatus est se scire non posse, videlicet vestigia aquilae volantis.

Cap. II.

De expositione mysterij quod in secundo impossibili ad sciendum occultatur, vias scilicet serpentis super petram.

Cap. III.

Quid mystice significetur per tertium impossibile quod Salomon se scire non posse dixit, id est, semitas navis navigantis.

Cap. IIII.

De mysterio quarti, viarum scilicet viri in iuventute, quod Salomon se non valere cognoscere asseruit.

Cap. V.

SANCTI

HÆc dicit vir credentibus Deo: Et quiesco, stultissimus enim sum omnium hominum, & prudentia hominis non est in me. Deus docuit me sapientiam, & cognitionem sanctorum cognovi. Quis ascendit in caelum, & descendit? Quis congregavit ventos in sinu? Quis conuertit aquam in vestem? Quis dominatus est omnium summitatum terræ? Quod nomen ei? aut quod nomen filiis eius? ut cognoscas. Protegit autem ipse eos qui reuerentur eum. Ne addas sermonibus eius, ne redarguat te, & mendax fias. Duo peto à te, ne tollas à me gratiam antequam moriar ego. Inanem sermonem & mendacem longè à me fac: diuitias autem & paupertatem ne mihi dederis: constitue autem mihi necessaria & sufficientia; ne repletus mendax fiam, & dicam, Quis me videt? aut pauper factus furer, & iurem nomen Dei. Ne tradideris seruuum in manus domini, ne forte maledicat tibi, & delearis. Filius malus patri maledicit, at matri non benedicit. Filius malus iustum se iudicat, at exitum eius non lauit. Filius malus excelsos oculos habet, at palpebris suis extollitur. Filius malus gladios dentes habet, & molares forcipes; ut consumat imbecilles à terra, & pauperes eorum ex hominibus. Sanguifugæ tres filiae fuerunt dilectione dilectæ, & tres istæ non repleuerunt eam, & quarta non contenta est dicere, satis. Infernus, & amor mulieris, & terra non repleta aqua: & aqua & ignis non dicent, Sufficit. Oculum qui deridet patrem, & qui inhonorat senectutem matris, eruant eum corui de conuallibus, & comedant eum pulli aquilarum. Tria autem sunt impossibilia mihi scire, & quartum quod non cognosco: Vestigia aquilæ volantis, & vias serpentis super petram, & semitas navis navigantis, & vias viri in iuventute. Talis via mulieris meretricis, quæ cum fecerit, posteaquam abluta est, nihil dicit se fecisse mali. Per tria mouetur terra, at quartum non potest ferre: Si seruus regnauerit, & stultus repletus fuerit ciborum,

S. Ambr. tom. 2.

& serua si eiecerit suam dominam, & odiosa mulier si fortita fuerit virum bonum. Quatuor autem sunt minima in terra, hæc autem sunt sapientiora sapientibus: Formicæ, quibus non est fortitudo, & præparant verè cibum. Et chetogrylli gens non valida, qui fecerunt in petris suas domos. Absque rege est locusta, & egreditur tamquam acies ab iussione ordinatè. Et calamotes piscis manibus innitens, & captu facilis existens, habitat in munitionibus regis. Tria autem sunt quæ prosperè gradiuntur, & quartum quod bene incedit: Catulus leonis fortior bestiis, qui non auertitur, neque horret bestiam: & gallus conscendens fœminas clementer, & hircus præcedens gregem, & rex concionans in gæte. Si immiseris te in lætitiã, & extenderis manum tuã cum pugna, inhonoraberis. Mulge lac, & erit butyrum: si autem exprefferis nares, exibit sanguis. Si autem extraxeris sermones, exhibunt iudicia & pugnæ.

Miratur quod sapientissimus hominum propheta Salomon proposuerit tria sibi impossibilia esse scitu, & quartum adhuc esse quod non valeret agnoscere, cum tam locuples possessor sapientiae fuerit, ut omnia cognovisse visus sit: & de hac admiratione rationem reddit.

CAPVT I.

MIRVM fatis est, quod in hoc capitulo sapientissimus omnium hominum Salomon propheta proposuit tria impossibilia esse quæ scire non posset, quartum adhuc esse quod non valeret agnoscere: *Vestigia aquilæ volantis, vias serpentis super petram, & semitas navis navigantis, & vias viri in iuventute.* Hæc se nescire testatur ille propheta Salomon, qui ut primum transfactis infantiae rudimentis annos iuuentutis ingressus est, in quibus posita adhuc infirma ætas, quem cursum vitæ deligat, nutat incerta: nihil aliud à Deo quàm sapientiam postulauit, inter ipsa, ut dixi, vitæ tentamenta iam sapiens, qui in delectatione rerum, quod omnibus præiret elegit. Sic enim ipse in libro Sapientiae suæ se Dominum omnipotentem deprecatum fuisse commemorat: *Da mihi, inquit, sedium tuarum affetricem sapientiã: ut sciam dispositionem orbis terrarum, virtutes elementorum, initium & consummationem & medietatem rerum, mutationes temporum, anni cursus, & dispositiones stellarum, naturas animalium,*

Mm

Ibid.
Ibid.

Ecd. 1.
3. Reg. 3.

Sap. 7.

Ibid.

Tit. 1.

Coloss. 2.

Ioan. 5.
Matth. 10.
Apoc. 5.

Matth. 11.
Luc. 8.

& iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias arborum, & virtutes radicū. Omnium enim artifex, ait, docuit me sapientia. Et alibi ipse in eodem libro: Inuocaui, inquit, & venit in me spiritus sapientia. Et quidem quod tam locuples possessor sapientia Salomon, cum omnia cognouisset quae in arcanis abditarum dispositionum tenebantur absconsa, haec sibi impossibilia esse praetendit: quippe qui à Deo esset sapientiam consecutus, qui nouerat mundanæ dispositionis introitum, qualiter esset hoc caelum omne quod cernimus, ardua sublimitate suspensum, quemadmodum fieret aëris istius circumiectus & fusus equo moderamine libratus in medio, quibus modis pigro ad imum dilapsa pondere terra subsisteret, qua ratione intra certas littorum metas liquidi elementi impatiens fluctus lapsus exastuet: quod principium rerum, quis finis, & quae essent media. Quem iterum diuisiones & mutationes temporum non latebant, qui comprehenderat qualiter sibi annorum mutua vicissitudo redeunte orbe succederet, qua causa varios stellarum ageret cursus praecedendo se nonnumquam, aut subito subsequendo, unde earum esset ortus aut obitus, & alia multa, quae sapientia docente cognouerat. Mirum, inquam, quod ista quae sibi impossibilia esse dicit, aut scire non potuit, aut videre. Sed quia omnia quae in libris diuinis prophetarum annuntiatione congesta sunt, suis sunt temporibus seruata, merito Salomon ante aduentum Domini nostri Iesu Christi, quid aquila volans, quid serpens in petra, quid nauis nauigans, quae iuuenis via in uenture esset, scire non potuit. Adhuc non erat tempus quo umbra corpus fieret, aut veritas de figura. Nobis uero, quibus Dominus noster Iesus Christus ostendit, quod omnia de ipso essent in lege conscripta, quibus nihil esset occultum quod non reueleretur, & posteaquam signatum illum septem sigillis librum nemo alter potuit referare quam Christus; permissum & indultum est nobis ut omnia & videre possimus & nosse, sicut ipse Dominus ait: Pater confiteor tibi, quia abscondisti haec à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Et iterum: Vobis, inquit, permissum est scire mysterium hoc. Quae ideo reueli, ut non tam Salomonem quod non potuisset scire reprehenderim, quam quod non fuisset temporis ut sciret.

De repetitione superius propositorum, & apertione mysterij absconditi in primo quod Salomon testatus est se scire non posse, uidelicet vestigia aquila volantis. CAP. II.

Sed iam ne proposita lectio diutius differatur, pauca vobis quae ita in quaestionem ueniunt, propitio Deo nostro cogitaueri exponere. Tria sunt (inquit) impossibilia mihi scire, & quartum quod non cognosco: Vestigia aquila volantis, & uias serpentis super petram, & semitas nauis nauigantis, & uias uiri in iuuentute. Quis enim unquam potuit ista cognoscere? Quasi uero sit facile ut suspensa aquila in altum celeri elatione pennarum, plausus sui & lapsus vestigia manifesta constituat, aut uiam signet in uacuo, & lineam sui uolatus figat in liquido? Quis cursum nauis deprehendat in fluctibus? Quis indicium eius, per quos aggeres & limites feratur, intelligat? Crebra sepe & iniqua mutatio,

dum vndis sequacibus aut obruitur quod praecessit, aut opprimitur quod secutus est. Quis in petra signum aliquod serpentis agnouit, quum & materia sit dura saxorum, & lubrica natura serpentum? Aut quomodo possunt uia uiri in iuuentute cognosci, qui unde ueniat, & quò eat, non potest deprehendi? Haec sunt quae sapientissimus Salomon propheta dixit se non posse cognoscere. Nunc ergo de singulis rebus istis quid dicamus, audite. Aquilam in hoc loco Christum Dominum nostrum debemus accipere, qui post uenerandam resurrectionem, qua docuit humanum genus in vitam redire post mortem, uelut aquila reuoluit ad patrem, praedam secum referens, id est hominem, quem rapuerat de faucibus inimici. Haec est aquila, quam Ezechiel propheta in illa quadriformi sede, & Cherubim uidisse se retulit inter animalia, quae mysticum uehiculum rotis iuncta portabant. Vnum enim animal simile vituli, aliud leonis, tertium hominis, quartum aquilae, sicut in Apocalypsi Ioannes se uidisse conscripsit. Primum, inquit, animal simile vituli, secundum leonis, tertium hominis, & quartum aquilae. Sed de horum animalium qualitate alter locus ad tractandum necessarius est. Nunc iterum quod coepimus, explicemus. Haec est aquila, de qua scriptum est: Sicut aquila tegit nidum suum, id est, Christus Ecclesiam. Et iterum inquit: In umbra alarum tuarum sperabo. Et iterum: Renouabitur sicut aquilae iuuentus tua. Nam ut aquila colona, quasi mater nidi semper unius est, nec ad procreandam sobolem aliud aliquando cubile perquirat, & cum primum calidis ouis maturo ortu foetus cruperit interior, pullos educit implumes: hos contra faciem feruidi solis opponit, ut qui aegram & inualidam corusco radiorum appulsu aciem submiserit oculorum, materno damnatus arbitrio, & à fratrum confortio separetur, & deiiciatur in terram. Et sicut uis ista inimica serpentum est, quos cum in aere alarum remigio subuectando supportat, hos obunco rostro, & armatis quasi quibusdam telis pedibus suis lacerat ac diuellit, quos cum deuorat, calore suo interno noxium illud virus extinguit: ita & Christus Dominus unam diligit Ecclesiam, ut aquila nidum suum, quam ab aestu persecutionis alarum suarum defendit umbraculo. Sic quoque extra Ecclesiam proiicit in quibus fidei lumen infirmum est, qui igneam Euangeliorum lucem uitiis saecularibus inquinati ferre non possunt. Et ut aquila serpentes deuorat, & eorum uenena calore coquit interno: ita & Christus Dominus noster percusso dracone, id est, diabolo lacerto, dum humanum sibi corpus assumit, peccatum illud quod hominem tenebat obnoxium, tamquam perniciosum virus extinxit, sicut Apostolus ait: Et de peccato damnauit peccatum in carne sua. Et alibi: Qui cum peccatum non nosset, pro nobis peccatum fecit. Ad hoc quoque Moyses serpentem aeneum in eremo suspendit in ligno, qui proprius erat typus corporis Christi, ut quicumque in eum aspiceret, non periret. Corpus enim hominis per transgressionem vas fuerat serpentis effectum. Sic & alibi ipse Moyses uirgam proiecit in terram, quae in similitudinem est corporata serpentis: quae quia & ipsa imago erat corporis Christi, & tanta uirtutis in se typum gerebat, omnium Aegyptiorum potestatem absorbit.

1. Cor. 15.
Ephes. 4.
Osee. 13.
Ezech. 1.

Apoc. 4.

In praem. cō-
mē. in Lucā.

Deut. 32.
Psalm. 56.
Psalm. 102.

Ephes. 5.

Rom. 8.

2. Cor. 5.

Num. 21.
Ioan. 3.

Exod. 4.
Exod. 7.

Aff. 1.

Ioan. 3.
Esai. 7.
Esai. 53.

1. Cor. 10.

Psalm. 60.

Deut. 32.

Psalm. 136.

Gen. 3.

Ioan. 14.
Psalm. 88.

1. Petr. 2.

forbuit. Hoc est ergo quod ait, *Vestigia aquila volantis*: quia etiam post passionem & resurrectionem suam praesentibus Apostolis Dominus noster ascendit in caelum, tamen cuius hominis tam altus sensus & tantus est, ut explicare possit quomodo illa tanta maiestas de caelo aut uenire dignata fuerat, aut redire; cum hoc solum nobis scire liceat, quod aut uenit, aut rediit? Quis enim cognoscere potest quemadmodum uerbum in uirginem uenerit, ut repente conciperet, ut tam felicem foetum partus uirginis effunderet, ut hominem Deus indueret, quem totus mundus non potest nec sufferre nec capere? Id est quod ait, *Vestigia aquila volantis*: id est, Christi Domini aduenientis ad terram, ac redeuntis ad caelos, uestigia comprehendi enarrarique non posse.

De expositione mysterij quod in secundo impossibili ad sciendum occultatur, uias scilicet serpentis super petram. CAP. III.

ET uias (inquit) serpentis super petram. Dixi iam quod sinuosis labens membris nitidus & uolubilis coluber tractibus suis uestigium aliquod in petra, quia res est dura, non faciat. Indicium enim monstri huius non nisi molli signatur in puluere. Nunc ergo uideamus quid sit iste serpens, aut quae petra, in qua serpentis uestigium non apparet. Haec petram Dominum nostrum esse ambigere non debemus. Sic enim Apostolus ait: Bibebant autem de spiritali sequenti petra, petra autem erat Christus. Et Psalmographus: In petra, inquit, exaltasti me. Et Moyses in canticum Deuteronomij: Lactauit eos mel ex petra, & oleum de solida petra: id est, quod dulce daturus is esset Euangelij suauitatem, aut Spiritum sanctum per chrismatem uincionem. Et alibi ait: Beatus qui tenebit & allidet infantes tuos ad petram, quod utique in religiosi parricidium esset, si petra ista figuram Christi corporis non haberet. Nemo enim beatus in funere est, qui infantes allidit ad petram: sed ideo beatus est, quod illos coniungit ad petram. Dixit ergo petram Dominum & Saluatorem nostrum in scripturis omnibus inueniri. Serpens autem ex ipso nomine, quod sit callidior omnium bestiarum quae sunt super terram, apparet quod est diabolus: qui ideo serpens dicitur, quod occulte serpat, & quod sensus hominis tenuiter illabendo perterritat: quos si conuicerit, medullis se hominum atque ossibus implicat & immergit. Qui in corpore hominis, quod omnipotens Christus induerat, nulla malitiae suae potuit imprimere uestigia, quauis illud ausus fuerit saepe tentare, sicut ipse Dominus in Euangelio ait: Ecce uenit princeps mundi huius, & nihil in me inuenit. Et alibi: Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non nocebit eum. Haec est ergo petra, id est caro Christi, nulla inimici iniquitate respersa, in qua serpentis, id est, peccati alicuius uestigium non apparet, ut scriptum est: Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius.

Quid mystice significetur per tertium impossibile quod Salomon se scire non posse dixit, id est, semitas nauis nauigantis. CAP. IIII.

ADhuc quid subiungat, audite: Et semitas (inquit) nauis nauigantis. Nauē adhaec Ecclesiam

debemus accipere in saeculo mundi istius constitutam, quae crebris ventorum fluctibus, id est, tentationum plagis & uerberibus fatigatur: quam turbidi fluctus, id est, huius saeculi potestas conatur ad saxa perducere. Quae etiam uindictarum fluctibus aut procellis saepe vexatur, tamen nunquam potest sustinere naufragium, quia in arbore eius, id est in cruce, Christus erigitur, in puppi pater residet gubernator, proram paracletus seruat spiritus. Hanc per angusta huius mundi freta duodeni in portum remiges ducunt, id est duodecim Apostoli, & similis numerus prophetarum. Inde Montani antra latratu falsi carminis resonant, qui duabus foeminis prophetissis Priscilla & Maximilla tamquam alicuius Scyllae rabidis succinctus est canibus. In ista naue Ecclesiae ea feliciter praeterimus. Inde in Photinianam Charybdim non incidimus. Inde in illud baratrum, quasi Dathan & Abiron, id est in profundum mortis, Vrsacij & Valentis non incurrimus. Inde Arium archipiratam, qui nos per mare saeculi ad instar Pharaonis insequitur, non timemus, illam stellam seruantes in caelo quae Magos perduxit ad Christum, per quam nos regnum Dei, qui malorum omnium futurus est portus, expectat. Inde numquam nos de hac naui Ecclesiae praecipitatos, Marcion ille cetus absorbit. Inde Sabellius pirata non cepit. Inde nobis aquilo nocere non poterit, quamuis inde sint antichristi uiblena flabra uentura, sicut scriptum est: Ex aquilone exardescunt mala. Inde Syrtis gentilium, & periculosas haereseis, & scopulos euitamus, quos superiacens aquae tenuis occultat allapsus, quia haereticus sub praetextu nominis Christiani absconsa perfidiae saxa fallaci confessione oris obducunt, in quae homines, dum illis quod Christiani sint fides habetur, impingunt. Haec ergo nauis Ecclesia est, quae etiam quotidie saeculum istud tamquam aliquod pelagus fortitur infestum, numquam eliditur ad saxum, nec mergitur ad profundum. Nauem autem Ecclesiam esse diuinis testimoniis probamus, sicut ait: Illic transferunt naues. Et alibi. Ad omnem nauem maris, quia sunt Ecclesiae saeculi quae totam sibi spe quod sit in hoc tempore, non tam de Deo, quam de potestatibus huius saeculi repromittunt. Sed quod ait, *Vias nauis nauigantis*, proprie significat quod in tempore miro modo persecutionis comprehendi omnino non posset, quemadmodum uiuida per interitum & diues per damnā reddatur, sicut ait ex persona ipsius Psalmographus: In tribulatione dilatasti me. Quae ob hoc multis in locis aut soli comparatur, aut lunae: quae etsi tunditur, non mouetur: & si moueatur, resurgit.

De mysterio quarti, uiarum scilicet uiri in iuuentute, quod Salomon se non ualere cognoscere asseruit. CAP. V.

ET uias (ait) uiri in iuuentute. Vir iste, Christus Dominus noster est, sicut in Actibus Apostolorum scriptum est: Viri Israelitae audite haec uerba: Iesum Nazarenum uirum à Deo electum, in uobis uirtutibus & signis & portentis approbatum. Et Apostolus: Ut omnes in uirum perfectum occurrere possimus in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Et alibi: Destinavi uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo. Hic est uir cuius uia cognosci in iuuentute

Matth. 14.

Matth. 6.

Num. 16.

Exod. 14.
Matth. 2.

Psalm. 105.

Hiera. 1.

1. Tim. 6.
Rom. 16.

Psalm. 103.
Esai. 2.

Psalm. 4.
cant. 6.

Aff. 1.

Ephes. 4.

2. Cor. 11.

Luc. 24.

Matth. 11.

Marc. 16.

Ioan. 11.

Matth. 14.

Ioan. 6.

Ioan. 2.

Ioan. 21.

Ephes. 4.

Matth. 27.

Marc. 16.

Ephes. 5.

2. Cor. 11.

Iosu. 6.

Osee. 1.

Sapient. 14.

Apoc. 2.

Esai. 1.

1. Petr. 2.

Sap. 7.

non possunt. Quis enim æstimare animo possit, aut capere quanta ille opere exercuerit cum secundum hominem moraretur in terris? quæ itinera virtutum duxerit, in quas vias beneficiorum circa humanum genus fuerit ingressus, dum claudis pedum restituit firmitatem, dum cæcis lumina amissa reddit, dum eloquium præstat mutis, & surdis insinuat audirum, dum largum in sanguine fluxum siccatur in Martha, dum dæmones pellit ex Maria, dum corpus rediuiui spiritus calore cõstringit in Lazaro; & quod mors sibi vendicaret ad pœnam, lux denuo recepit ad vitam? Quid ille solidis gressus in fluctibus? quid reliquæ de paucis panibus? plus superesse saturata multitudo, quàm fuisse? Quid inopem in vino Galilæi coniugis apparatus, sed Domini operibus pretiosum? Et alia multa, sicut in Euangelio dictum est, quæ si omnia scripta essent, mundus ea capere non posset. Aut quid postremo descensus ad inferos, aut ascensus ad cælum? Quid illud quod in passione ipsius integram lucis consuetudinem sol habere non potuit, vt taceam ruptum velum, lapidem reuolutum? Hæ ergo viæ sunt in iuuentute, quas non tam deprehendere Propheta, quàm enarrare se non posse testatus est. Tales hic etiam dicit vias meretricis, quæ postquam abluta est, dicit se nihil mali fecisse. Meretrix ista Ecclesiæ typus est, aliquando in generibus constituta, idolorum cultibus vitiata, quam vanæ superstitionis supra polluerant, quam falsorum deorum adulteram fecerat multitudo: lasciuosque ac turpes incompotis motibus saltus nemorum & lucorum inculta lustrabat, dedita luxuriæ, pompæ gentilium mancipata. Hanc posteaquã Dominus noster Iesus Christus puro baptismatis fonte perfudit, ablutionem & criminis accepit & nominis. Post meretricem fit virgo, quia vni se destinavit sponso. Nam & Rahab illa meretrix Hierichuntis, quæ speculatores Iesu Naue excepit hospitio, & quod signo cocci signata est, qui color figuram Christi sanguinis indicabat, & quod euerisionem ciuitatis euasit, Ecclesiæ typum habuit, quæ per sanguinem Christi ruinam mundi istius secura non metuit. Sic enim ait Propheta: Accipe, inquit, tibi uxorem fornicariam, & fac filios fornicationis. Vbi que enim cultura idolorum, fornicatio nuncupata est, vt in Apocalypsi scriptum est: Et finis fornicari feruos meos, & manducare idolis immolata. Denique Hierusalem ciuitas illa quondam nobilis Hebræorum, quotiescumque à veritate deflexerat, & idolis seruebat, statim meretricis vocabulo nominabatur, sicut clamat Esaias: Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis Sion? Inde est ergo quod ait Salomon: Talis autem via mulieris meretricis, quæ postquam abluta est, dicit se nihil mali fecisse.

Fragmentum enarrationis super eodem capite.

ANTE aduentum Christi saluatoris nostri prophetæ multi concepto Spiritu sancto futura nuntiarunt, inter quos & Salomon loco suo & ordine pro temporibus numeratur: sed inter alios & ipsum est aliqua distantia. Ideoque cæteri solo spiritu loquuti sunt, Salomon autem & spiritu & adiuncta sapientia est loquutus. Denique hoc testatur

lectio, quam ex verbis eius audiimus recitatam. Nam dum quorûdam mysteriorum propriam profiteretur ignorantiam, assignare distantiam videtur inter sapientiam sibi collatam & spiritum. Dicit ergo: *Tria sunt mihi impossibilia scire, & quartum quod non cognosco: Semitas nauis nauigantis, vias serpentis super petra, & vestigia aquilæ volantis, & quartum quod non cognosco, vias viri in iuuentute. Talis via mulieris meretricis, quæ cum fecerit, postquam abluta fuerit, nihil dicit se fecisse mali.* Hæc verba ex communi sensu quasi de vulgo videtur collecta, sed in omnibus sunt sancta mysteria: tria in Christo, & vnum in Ecclesia. Nã quod dixit, vias nauis nauigantis se inuenire non posse, hoc non est sine mysterio verbum. Nam quis inter fluctus ostenderet vel præscriberet viam, qua nauis transferret? Nauis enim transitu suo vndas scindit, & ilico se vnda condensant, vt videatur quia transit, & nõ sciat quâ transferit. Visum enim habere potest, vestigium facere non potest. Christus est nauis, in qua ascendunt omnium credentium animæ: quæ vt firmius inter fluctus euehat, de ligno fabricatur, & ferro configitur, hoc autem est Christus in cruce. Sed dicit nauem sine vestigio; quia verbum Dei viuum & efficax per aurem penetrat ad viscera sine lesione, & homine assumpto verbum inter homines nascitur sine sui diminutione, & Maria virgo generat sine corruptione. Transit ergo nauis per mare, & nulla in vndis vestigia remanent, quia venit Christus de cælo, aure concipitur, vtero tempore certo portatur: & talis Maria virgo remansit postquã peperit, qualis fuit antequam verbum aure conceperit, & vtero gestauerit. Merito Salomon inter Spiritum sanctum & insulam sapientiam distantiam ponit, dum ignorare se per Spiritum sanctum mysterium indicat, quod per collatam sapientiam non ignorabat. Deinde profiteretur se non videre semitas serpentis super petram. Commune est, & omnibus hominibus patet, quia ætatis tempore cum terra soluitur in puluerem, de latibulo suo egressus serpens, impressione corporis sui in terra corrupta potest designare semitam: sed cum ad petram peruenit, non facit in lapide quod fecit in puluere. Sic & serpens diabolus in ipsis natalibus mundi inuenit corruptibilem terram, Adam & Euam libenter audientem quæ eis loquutus est. Fecit in auribus semitam, fecit & in pedibus, quibus interdicitum fuerat iter ad arborem: fecit & in manibus, quibus contracta sunt poma: fecit in lateribus, dum ab eis non vt fuerant concessæ celebratæ sunt nuptiæ. Tunc serpens potuit in primitium hominẽ quasi in puluerem vestigium facere, peruenit ad petram, quod est Christus (talis enim factus erat Adam de limo, qualis & Christus est ex Virginis vtero) vidit hominis similitudinem, sed coopertam corpore cognoscere non potuit maiestatem; potuit & ipsum tentandum aggredi. Sed Christus nec obtemperauit, nec iratus est, quia ira opus est diaboli. Sed quia diaboli contempta sunt verba, serpens in petra vestigium non fecit. Tertium verò se non intellexisse testatur, nempe vestigia aquilæ volantis. Aquila intelligitur Christus, qui volatu suo descendit ad terras. Quod animalis genus non nutritur, nisi primum castitas comprobetur matris, vt apertis oculis absque

Hebr. 4.

Sap. 7.

Gen. 3.

1. Cor. 10.

1. Cor. 15.

1. Cor. 2.

Matth. 4.

Apoc. 12.

Ioan. 14.

Ioan. 12. Ephes. 4.

1. Cor. 12. Ephes. 2.

absque palpitatione totum aspiciat solem. Merito enim hoc animal comparatur Saluatori; quoniam cum aliquid rapere voluerit, non vestigiis ambulat terras, sed excelsum eligit locum. Sic & Christus alta cruce suspensus, tonante strepitu & terribili volatu impetum ab inferis fecit, sanctosque rapiens ad superna remeavit. Quartum quod dicit de viis viri in iuuentute, & de muliere meretricis: hæc mulier Ecclesia intelligitur, quæ dudum sequens idola, vt fornicaria ibat post deos alienos. Sed vbi cognita veritate sedes quas dudum elegerat, relinquens, cum semel fuerit baptismo à peccato lota, carens delictis dicit se numquã peccasse: fit munda, fit noua, depo-

sita conuersione sæculi: moritur diabolo, renascitur Deo, vt scribit Apostolus ad Corinthios. Siquis ergo in Christo noua creatura est, vetera transferuntur, ecce facta sunt omnia noua. Denique merito dicit se nihil fecisse mali, quia per regenerationis sacramentum ita sunt eius abolita peccata, ac si facta non fuissent; nec sunt in Dei memoria, vt Ezechiel propheta testatur, dicens: Vita viuet, & non morietur: omnium delictorum eius quæcumque fecit, nõ recordabitur ei. In hoc namque in mortem se tradidit Christus, vt Apostolus ad Ephesios scribit, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam.

2. Cor. 5.

Ezech. 18.

Ephes. 5.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, IN CAP. XXXI. PRO-

VERBIORVM SALOMONIS ENARRATIO.

Prouerb. Cap. XXXI.

MEI sermones dicti sunt à Deo rege, respõsum quod docuit mater eius. Quid fili custodies, quid? Sermones Dei, primogenite tibi dico. Fili, quid fili mei vteri? Quid fili meorum vtorum? Ne dederis mulieribus tuas diuitias, & tuam mentem & vitam in pœnitentiam. Cum consilio omnia fac, cum consilio bibe vinum. Principes iracundi sunt: vinum ne bibant, ne cum biberint, obliuiscantur sapientiæ, & rectè iudicare, ne obruât debiles. Date merum his qui sunt in mœoribus, & vinum bibere his qui sunt in doloribus: vt obliuiscantur egestatis, & laborum non recordentur amplius. Fili aperi tuum os verbo Dei, & iudica omnes sanè. Aperi tuum os, & iudica iustè, diiudica autem pauperem & imbecillum. Mulierem fortem quis inueniet? pretiosior autem est lapidibus pretiosis quæ talis est. Confidit in ea cor viri eius: talis bonis spoliis non indigebit. Operatur enim viro bonum & non malum tota vita. Filans lanam & linum fecit vtilia manibus suis. Facta est quasi nauis mercaturam exercens, de longè congregans suas diuitias. Exurgit de noctibus, & dedit cibaria domo, & opera ancillis. Prospiciens agrum, mercata est eum: de fructibus autem manuum suarum plantauit possessionem. Accincta fortiter lumbum suum, firmavit brachia sua ad opus. Gustauit quia bonum est operari, & non extinguitur tota nocte lucerna eius. Manus suas exten-

dit ad vtilia, at digitos suos firmat ad fufum. Manus suas aperuit pauperi, fructum autem extendit mendico. Non habet curam eorum quæ sunt in domo vir eius, cum alicubi moratur. omnes enim ab ea induti sunt. Binas vestes fecit viro suo: ex bysso autem & purpura sibi indumenta. Conspicius fit in portis vir eius, quando vtique federit in concilio cum senioribus terræ. Sindones fecit & vendidit, cinctoria autem Chananæis. Fortitudinem & honestatem induit, & lætata est in diebus vltimis. Os suum aperit sapienter & legaliter, at gratia eius in lingua eius. Angustæ semitæ domui eius, cibos autem otiosa non comedit. Surrexerunt filij eius, & diuites facti sunt, & vir eius laudauit eam. Multæ filiaë acquisierunt diuitias, multæ fecerunt potentiam: excellis tu & supergressa es vniuersas. Fallaces gratia, & vana species non est in te: Mulier enim prudens benedicitur: timorem autem Domini ista laudet. Date ei de fructibus manuum eius, & laudetur in portis vir eius.

Mulierem fortem Ecclesiam, eius virum Christum, filios martyres interpretatur. Enarratio in die S. S. Macchabeorum habita.

RÆSTABIT nobis qui hunc diem commendauit in sanctis suis, vt infirmitas vocis nostræ sufficiat intentioni vestræ. Hoc ideo commemorauit, vt vos me oratione & silentio adiuuare dignemini. Animus enim mihi er-

CAP. I.

2. Cor. 9. Math. 6.

Deut. 10.

Hebr. 11.

Luc. 12. Luc. 9.

Psal. 33.

CAP. V. Math. 5. Psal. 17.

1. Cor. 9.

Rom. 8.

Ibid.

Luc. 12.

Psal. 71.

Esai. 54.

Vnusquisque prout destinavit in corde suo : & quia ubi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Requirit non segnem, sed industrium mercatorem. Ideo sequitur de muliere: *De fructibus manuum suarum plantavit possessionem.* Ideo opera dabat ancillis, ut de suorum fructibus manuum plantaret possessionem in aeternum. Illam ergo dixit possessionem quae futura est: non terrena, sed caelestis, de qua scriptum est: Et tribui Levi non dedit Moyses possessionem: Dominus enim Deus Israel ipse est possessio illorum. Hoc insinuavit dum dixit, *Prospiciens.* Nam à longè aspicebat, significans se futuram inquirere. Subiungit: *Accincti fortiter lumbos suos, firmavit brachia sua ad opus.* Vide si est ancilla: quam deuotè seruit, quam accuratè, ne qua parte influant concupiscentiarum sinus, & operantem impediunt. Accingit lumbos, ut nihil superfluum calcet, dum festinat in opus, & ut castitatem custodiat. Castitas enim huius mulieris, zona praecepti constricta, ad omne bonum opus semper est parata. Hoc docet Christus Dominus in Euangelio, dum dicit: Sint lumbi vestri praecincti. *Firmavit verò brachia sua ad opus,* quasi non defectura: quia qui aspicit retro, iam non est habilis regno Dei. Sed hoc quorsum? *Gustavit* (inquit) *quia bonum est operari.* Sed ubi est palatum quo gustatur hoc? Fugiunt homines laborè, & quasi amarum timent gustare. Et quid facit laborem amare? conscientia bona. Conscientia bona dulce opus facit: nam conscientia mala pungit, & omnia reddit amara. Gusta ergo opus Dei, & videbis quantum sapiat, & te ita delectabit, ut non desines, sed totum consumes. Gustate, inquit, Propheta, quia suavis est Dominus. Gustavit ergo mulier quia bonum est operari.

CAP. V. *Non exstinguitur tota nocte lucerna eius.* De lucerna dicitur: Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, & alibi: Tu illuminabis lucernam meam Domine: Lucerna eius, spes eius: ob illam operatur omnis homo. Sic testatur Apostolus: Quoniam qui in spe arat & triturat, debet spei suae fructum percipere. Quidquid boni facit homo, ob spem facit. Spe enim salui facti sumus, scribit Apostolus. Et bene lucerna ista ardet in nocte. Quod enim speramus non videmus, ideo nox est. Si autem non videmus, nec speramus, nox est, & lucerna non ardet. Quid tenebris huiusmodi infelicis? Ut autem in tenebris non deficiamus, sed per patientiam expectemus: quod non videmus, speremus. Tota ergo nocte ardeat lucerna nostra. Et quia qui nobis quotidie loquitur verbum, oleum infundit, ne lucerna extingatur: ideo quotidie audiamus verbum, suscipiamus oleum, sustentemus lucernas ardentes, ut docet Dominus: Et lucernae ardentes in manibus vestris. Sic enim mulieris fortis huius exemplum imitabimur, quae manus suas extendit ad utilia. Quantum has manus extendit? A mari vsque ad mare, dicit scriptura, & à fluminibus vsque ad terminos orbis terrarum. Ecce quò perueniunt. Vnde non frustra alibi etiam dictum est: Adhuc in dextris & sinistris dilata. *Extendit ergo manus suas ad utilia, & digitos suos firmat ad fufum.* vocat non quo infundit, sed quo filat: est enim lanificij instrumentum. De hoc fuso aliquid dicam. neque lanificia sunt à viris aliena. Fufum ergo non frustra dixit, quamuis per ipsum non

absurdè lanificium intelligi videatur. De lanificio enim bonum opus tamquam castae mulieris, & matronae impigrae & diligentis procedit. Tamen quid ego per fufum intelligam non tacebo. Qui per opera bona in sancta viuit Ecclesia, non neglector, sed effector est praeceptorum Dei. Quid cras facturus sit non aestimat, quid fecerit hodie, propendit. De futuro opere timeret, de praeterito gaudet, & ut perseueret in bono vigilat: ne fortè futurorum diligens, praeteritum amittat. Itaque in omni operatione & deprecatione sua non habet firmam conscientiam de opere futuro, sed de praeterito. confidens in eo quod fecit, non in eo quod facturus est. Iam ergo si mecum hoc verum esse consentitis, attendite praeterea in lanificio duo instrumenta, colum & fufum. in colo lana inuoluta est, ut filo trahenda & nenda transeat in fufum. Quod in colo est inuolutum, est futurum; quod in fuso collectum, iam praeteritum est. Opus ergo tuum in fuso, non in colo est. In colo est quod facturus es; in fuso quod fecisti. Vide ergo si aliquid habes in fuso, ibi firmentur digiti tui. Ibi sit fortis conscientia tua, ibi securus eris. Deo enim dices: Da, quia dedi: dimitte, quia dimisi: fac, quia feci. Nec enim respicis pretium, nisi operis gesti, non gerendi. In omni ergo opere tuo totus animus ad fufum sit: quia quod pendet in colo, ad fufum traiciendum est: non autem illud quod in fuso collectum est, ad colum est reuocandum. Itaque ut rectè agas, vide quid habeas in fuso, ut firmes in fufum digitos tuos, ut torum coletur ad fufum, ut habeat aliquid fufus quod te consoletur, quod te confirmet, quod tibi det fiduciam deprecandi & sperandi promissa. Sed fortè dices: Quid agam? quid me iubes habere in fuso? Audi ergo, nec nos pudeat lanificij sanctum docere vos. Videte, si quis habet plenum sacellum, plenum horreum, plenum apothecam: omnia ista in colo sunt; transeant in fufum. Videte quemadmodum neat: immò videte quemadmodum neet. Dū populi instruuntur, grammatici non timeantur.

Sequitur enim: *Manus suas aperuit pauperi, fructum autem extendit mendico.* Manus pauperi, fructum mendico. Est quidem pauper, manus tuas quaerit: est etiam mendicus, fructum tuum quaerit. Qui à te non vult nisi quod necessitati suae proffit, pauper est: manus tuas quaerit. Est verò mendicus, de quo scriptum est: Tamquam nihil habentes, & omnia possidentes, hic non quasi necessitati suae vult satisfieri de dato tuo, sed tamquam in arbore Dominica, quam plantauit & rigauit, fructum quaerit. Apostolum audi de talibus dicentem: Non quia quero datum, sed requiro fructum. *Non habet curam eorum quae sunt in domo vir eius, cum alicubi moratur.* Quomodo curam non habet eorum quae sunt in domo vir iste, cum scriptum sit: Nouit Dominus qui sunt eius. & alibi: Quos praedestinavit, hos & vocauit: quos vocauit, hos & iustificauit: quos iustificauit, illos & clarificauit. & deinde: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Si vir iste nouit, praedestinat, vocat, iustificat, & clarificat; si etiam protegit, quomodo curam non habet? Sed hinc cura pro metu, animique anxietate accipitur, non pro diligentia & studio. Habet enim hic vir eorum quae sunt in Ecclesia diligentiam: Nam capilli

Luc. 11. Luc. 12. Ioan. 10. Ioan. 18.

Psal. 36. Psal. 18. Esai. 66.

Apoc. 6.

Luc. 12. Ibid.

Math. 13. Math. 25.

Galat. 3.

2. Cor. 5.

CAP. VII.

1385
capilli capitis vestri omnes numerati sunt, & vnus ex illis non cadet. & alibi: Et capillus de capite vestro non peribit. Sed animi anxietate non torquetur; quia nemo rapiet oues de manu sua. &: Non peridi ex eis quemquam. Curam ergo non habet eorum, hoc est, angorem non patitur quòd illi sint perituri: quia non cadent, & quia ipse supponit manum. *Cum alicubi moratur.* Vbi autem moratur, nisi vnde venturus est? Venturus est autem è caelo, quia à summo caelo egressio eius. Moratur igitur in caelo, quia caelum mihi thronus est. Dicitur verò ibi morari, quòd tardet. Multi namque desiderant eius aduentum, sed spes eorum differtur donec matronae huius filiorum numerus compleatur. Multi etiam ad eorum perniciem pro sua impietate illius abutuntur tarditate. Dicit enim malus seruus: Tardat dominus meus: & incipit cadere cōseruos, & inebriari cum malis. Sed veniet Dominus eius in die qua nescit, & in hora qua ignorat: & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet. Diuidet eum, quia separabit malos de medio iustorum: partemque eius ponet cum infidelibus, quia ibunt hi in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam. Nunc interim, & dum alicubi moratur, curam, id est, anxietatem non habet eorum quae sunt in domo. Et reddit ratione: *Omnes enim ab ea induti sunt.* Nūquid de nuditate seruorum suorum sollicitus est, cum alicubi moratur, habes coniugem talē? Non utiq; nā optimè vestiti sunt. Quam optimè, vultis nosse? Quotquot in Christo baptizati estis, Christū induistis. Omnes ab ea vestiti sunt, & boni & mali serui: sed boni vestiti sunt, quia Christū induerunt non tantum in forma sacramenti, sed etiā in opere exempli, sequētes vestigia Domini sui: alij verò vsque ad sacramentum, de veste reddituri rationem. Non cessat illa mulier omnes vestire, ut nemo queratur, nemo dicat: Ideo non sum bene operatus, quia non sum vestitus. Videte ergo quemadmodum induti esse debeatis: & quòd ut vestiamur, necesse est ut opera faciamus. Nam ut supra vidistis, mulier haec dedit ancillis opera: & sic ab ea induimur. Sed quae seruos vestit, viro suo quid operatur? Sequitur:

CAP. VII. *Binas vestes fecit viro suo.* Operatur ergo viro suo duplices vestes. Iam acclamatis. agnoscitis enim quae sint binae vestes, quas Ecclesia facit viro suo: vestes nempe fidei, confessionis, praedicationis. Dicitur verò binae, quia Christum Deum & hominem consistetur. Dupliciter ergo & tu lauda, simpliciter lauda: dupliciter, ut Christum Deum & hominē confitearis: simpliciter, ut non sis fictus. Quaedam mulier apud Photinum ab huius ornamento mulieris pretiosum lapidem excussam, iam vilem & abiectam (vnde haeretici Photiniani nuncupantur) elegit simplicem vestem facere viro suo. Ille ergo simplicem vestem accepit à coniuge sua: ideo Christum solum hominem dixit. Rursus extitit nescio quaedam alia detestanda mulier, quasi texens viro suo simplicem vestem: texens autem pannosas fabellas. Dicit enim: Christus est Deus tantum, omnino hominis nihil habens. Hoc Manichaei profiterentur. Photiniani hominem tantum asserunt; Manichaei Deū tantum. Illi nihil diuini in Christo confitentur, isti totum diuinum: & tam diuinum, ut ni-

A hil humani fateantur in Christo. Verum si non erat homo, ergo mortuus non est, crucifixus non est, ergo nec resurrexit. Qui resurgere potuit ille, qui mortuus non est? Ergo & dubitanti discipulo falsas cicatrices ostendit. Proculdubio enim falsae cicatrices illae fuerunt, si vera vulnera non praecesserunt. Si autem vera praecesserunt vulnera, vera erat caro: si vera caro, vera mors, vera crux, verus homo: & totum veritas quidquid de tela huius mulieris procedit. Qui duplicem hanc non agnouerunt vestem, duplici ligati mendacio remanere. Sicut ergo binas vestes fecit haec mulier viro suo, sic confiteamur Christum Deum, cōfiteamur hominem: laudemus Deum in homine, confiteamur hominem in Deo. Texuit haec mulier pretiosissimam illam vestem laudis: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum: hoc erat in principio apud Deum. Texuit & aliam vestem propter conuersationē inter homines quotidianam: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Has igitur binas vestes fecit viro suo.

Sibi quoque fuit utilis, ideo subnectit scriptura: **CAP. VIII.** *Ex bysso autem & purpura sibi indumenta.* Vestimenta itaque fecit & sibi. Non enim decebat tot filiorum matronam, tanti viri coniugem, vel nudam, vel pannosam incedere. Fecit de bysso & purpura indumenta sibi. De bysso, propter candidam confessionem: de purpura, propter gloriosam passionē. Huius byssum, cum oramus, agnoscimus: huius purpurā in martyribus collaudamus. *Cōspicius fit in portis vir eius* Ille qui alicubi moratur, ille qui ob talē coniugē de domo sua sollicitus non est, ille quem alicubi morantem nunc nemo videt, conspicuus fiet in portis. Attende quando. audi quod sequitur: *Quando vtrique sederit in consilio cum senioribus terrae.* Nihil euidentius lege aliam prophetiā: Veniet ad iudicium cum senioribus populi, & principibus suis. In illo consilio, hoc est in vniuersali iudicio, iudicantibus secum sanctis, quibus dictum est: *Sedebitis super sedes, iudicantes duodecim tribus Israel; conspicuus erit.* Veniet enim, sicut dixit, filius hominis in maiestate sua. & omnes angeli eius cum eo. Ibi omnes angeli & archangeli caelorum, & omnes angeli annuntiatores verbi Dei. etenim & propheta dictus est angelus: angelus autem nuntius est, sicut scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum, qui praeparabit viam ante faciem meam. Quod de Ioanne dictum esse Euangelij testatur scriptura, dicens: Hic est, de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum, &c. Et Paulus Apostolus scribit: Sicut angelum Dei excepistis me. Ille ergo, ille qui alicubi moratur, de quo multi dicunt: Quando venturus est, aut qualis venturus est? conspicuus erit in portis; hoc est, in aperto & in manifesto. In portis conspicuus erit: sed alios admittet, contra alios claudet. Erit conspicuus vir eius, cum sederit in concilio cum senioribus terrae. Quod donec fiat, interim operetur quis, non cesset, expectet illum futurum conspicuum in portis, non contremisecat sanctum concilium iudicij Dei, cum bona conscientia veniat, letanter veniat: quia ipsius membra sunt, ipsius filij sunt, qui sunt cum eius viro iudicaturi.

1. Cor. 15.

Ioan. 20.

Ioan. 3.

Ibid.

CAP. VIII.

Esai. 3.

Math. 19. Math. 25.

Math. 3.

Luc. 7. Galat. 4.

CAP. IX.
Philip. 4.

Esai. 55.

1. Cor. 9.

Philip. 4.

1. Cor. 9.

2. Cor. 12.

Genes. 42.

Psal. 58.

Psal. 138.

Promer. 6.

Ioan. 6.

1. Cor. 16.

Ephes. 2.

Matth. 15.

Sindones fecit & vendidit. Bene vendidit sindones, quia fecit. Sed quare vendidit, nisi quia non querit datum, sed requirit fructum? Venditionem istam fratres, primò intelligite gratuitam. Ergo aliquis, inquit, emit gratis? Nam si gratis tollit, non emit: si emit, pretium dedit, non gratis tollit. Sed ubi est: Qui sitis, ite ad aquam: & quotquot nõ habetis argentum, cunctes emite, & emite absque argento & pretio? Quando emis, non argentum das, & tamen emis. Si emis, aliquid da: nõ tamen argentum da; te ipsum da. Sindones autem referte ad illa linea spiritalia, quæ facit & prædicat ista mulier per omnes terras. Et fortè vendere dicèda est, quia dixit Apostolus: Si nos vobis spiritalia seminauimus, magnū est si vestra carnalia metamus? Etenim illa ratio est dati & accepti: quādoquidem in omni venditione ratio dati & accepti versatur. Contristatur verò Apostolus aduersus fora quædam, ubi non venditur sindones: Nulla, inquit, mihi ecclesia cõmunicaui in ratione dati & accepti. Ille qui sindones vendit, nõ querit datum, sed requirit fructum: ne quasi venditorum Euangelij putetis. Est quidem ille mercator Domini sui: sed magis pretium querit, nam quidquid prorsus vendit, dat spiritalia: & quid querit? fortè carnalia? non utiq;: nam debentur quidem & ista, sed non ista quærebat Apostolus, dū dixit: Non enim quæro vestra, sed vos ipsos quæro. Date ergo pretiū, date vos ipsos. Neq; enim & Ioseph in Ægypto frumenta non vendebat, & tamen pretium nõ recipiebat, sed ipsos ementes seruos regios faciebat. Volentes viuere in illa fame, frumeta accipiebant, & regis fiebant serui: timemus nos fieri serui? Væ nobis si non fuerimus illius serui. Quid nobis prodest reculare talem dominum? Si cum recusamus, sub diabolo erimus, & famē patiemur, vt scriptum est: Et famem patientur vt canes, & tamen potestatem veri Domini nõ effugiemus: Quoniam si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris: etenim illinc manus tua deducet me. Te ipsum ergo da, eme tibi sindonem, id est, spirituale amictorium; sicut etiam cuiusdam panis pretium, ipse te das, Quid enim? cum das te voluptati, non efficeris vnus panis pretium? nõne pro concupiscentia carnis, tamquam emas meretricem, te ipsum das pretium? Pretium enim scorti quātum & vnus panis: Quanto melius est vt Deo te des, panem viuum tibi emas, qui de cælo descēdit, eodem ipso precio quo te das meretrici? *Cinctoria autem Chananæis.* Fecit cinctoria Chananæis, vt & ipsi se cingant: operentur, veniant, sint serui de domo ista, vt omnes vestiti, omnes pasti sint. Cinctoria eis fecit, utiq; ad opus: nam & ipsa opus faciens, accinxit fortiter lumbos suos. Qui sunt Chananæi? gentes alienigenæ, vicinæ tamen populo Israel. Sic enim scriptū est: Et habitabat Chananæus in Ephraim vsque in diē hanc. Ij nos sumus, qui aliquādo eramus longè, facti sumus propè in sanguine Christi: & qui eramus peregrini testamētorū, & promissionis sp̄e non habentes, & sine Deo in hoc mūdo; nunc ciues sanctorum, & domestici Dei effecti. Acceptis itaq; cinctoriis operamini in Dominica domo, iā facti domestici ex Chananæis: vnde erat illa mulier modò in Euangelio recitata. Chananæa erat, ad mensam

filiorum accedere non audebat, sed tamquam canis micæ requirebat. Vide quemadmodum præcinxerit se ad opus. Præcinctorium eius fides. Hoc Dominus laudat: O mulier, magna est fides tua.

Sequitur: *Fortitudinem & honestatem induit.* Honestatem tamquam byssum, fortitudinē tamquam purpuram. Quia fortis lætatur in passione: quia honesta, speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. *Et lætata est in diebus vltimis.* In diebus vltimis lætatur, quia in mundo hoc iugiter tribulatur. Quare pulchrè scriptum est: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et Dominus ad discipulos: In mundo pressuram habebitis. & Tristitia vestra conuertetur in gaudium. Sine tribulatione vnde haberet purpureum indumentum? Hinc sciscitanti Propheta: Quare rubra sunt vestimenta tua, & indumenta tua sicut calcati torcularis? respondet: Torcular calcaui solus, &c. Mox subiungit: *Os suum aperit sapienter & legaliter.* Præstet nobis Dominus in illius mulieris domo constitutis, illam laudantibus, illi cohærentibus, cum illa & in illa virum eius expectantibus, & vt nos sapienter os nostrum aperiāmus. Non temerè, sed cautè, sed legaliter, cum timore & tremore multo fui apud vos, Apostolus dixit: ac si diceret, vt subiunxit: Os meum non temerè aperui; sed prædicatio mea fuit in ostensione spiritus & virtutis. Et alibi: Os nostrum patet ad vos ò Corinthij: quia sapienter aperuit. Quocirca fidelium se orationibus alibi commendans, dicit: Vt detur mihi sermo in aperi-tione oris mei cum fiducia, notum facere, &c. *At gratia eius in lingua eius.* Gratia in eius lingua, quia nihil perturbatum, nihil inordinatum docuit. Non accipiens in vanū nomē Domini Dei sui: non sentiens creaturam de creatoris existere substantia: non præponens potioribus inferiora, nec inferioribus potiora submittens, sed omnia iustè disponens, laudans Deum vt creatorem, angelos verò & homines vt creaturam. Nihil pulchrius ordine. Vnde & ipsi dicit: Ordinate me in dilectionem. Nolite præposterè agere, nolite perturbare & confundere quæ Deus ordinauit. Ordinate me in dilectionem: amate me tamquam me, amate Deum tamquam Deum, ne Deum offendatis propter me: nec me offendatis propter alium quempiam. Beata filia eius in hoc ordine constituta; cuius inter cæteras celebramus hodie passionem. Paulo antè audiui-mus confessione ordinans linguam suam: Honorem, inquit, Cæsari tamquam Cæsari reddite, timorem autem Deo. Os ergo suum aperuit sapienter, & gratia in lingua eius.

Angusta semita domui eius. Angusta, quia non est vbi deſuant, non amant dissolutionem. *Cibus autem otiosa non comedit.* Est ergo mulier hæc laboriosa, vigilans, sollicita, surgens de noctibus, anxia ne lucerna extingatur, in tribulatione fortis, promissis nondum acceptis patiens, digitos suos ad fufum firmans, panem pigra non manducans. Sed post labores istos quasi paupertatis & necessitatis læcularis, quid erit ei? quia in diebus vltimis lætata est. Quid erit, audire vultis? Audite propter quam sp̄em ardeat tota nocte lucerna sua. Audite: *Surrexerunt filij eius, & diuites facti sunt.* Modò cum dormimus, in pauper-

Ibid.

CAP. X.

Esai. 52.

Matth. 5.

Ioan. 16.

Ibid.

Esai. 63.

1. Cor. 2.

Ibid.

2. Cor. 6.

Ephes. 6.

Exod. 20.

Sapient. 12.

Cant. 2.

Matth. 22.

Rom. 13.

CAP. XI.

1. Cor. 15.

Matth. 6.

Apo. 3.

CAP. XII.

1. Ioan. 2.

Cant. 2.

Matth. 24.

Matth. 7.

Zuc. 13.

paupertate surgimus, & cum vigilamus, in paupertate degimus: tunc autem surgemus diuites effecti, & sine paupertatis timore perpetuo viuemus. Dicebat Apostolus: Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. tunc ditabuntur filij eius, ideo dicit: *Surrexerunt filij eius, & diuites facti sunt.* Compara nunc qualibet diuitias terræ huius, furibus & tincis obnoxias fore inuenies. Quid igitur te iactas? Pauper es, multa sunt tibi necessaria: opus est vt vestiarius, quia frigus ferre nõ potes: infirmus es, opus est vt iumentis veharis, quia pedibus ambulare non vales. Ista fulcimenta sunt infirmitatis, non ornamenta potestatis. Tibi dicitur: Nescis quòd tu es miser & miserabilis, pauper, cæcus, & nudus? Quæ diuitiæ sunt angelorum? Vnam vestem habent lucis, quæ numquam teritur, numquam sordidatur. Illæ sunt veræ diuitiæ, vbi nulla erit inopia, nulla indigentia. Quid modò quæris hoc antequam surgas? Si filius es mulieris huius, attende quando tibi diuitiæ promittantur. *Surrexerunt filij eius, & diuites facti sunt.* Para ergo te diuitias resurrectionis accipere. Noli terrenas amare diuitias, vt mercaris ad eas peruenire. *Et vir eius laudauit eam.* Nos eam laudamus, sed modò, quia præsentia nos delectant: ipse vir laudat eam, sed quando surrexerunt filij eius ditati. Tunc attendit eam, tunc inspexit, tunc laudauit. Quis nolit audire quomodo laudauerit? Si tam iucundè auditis cum laudatur à nobis, quomodo non audietis cum laudatur à viro? Sed laudat eam in resurrectione. Cum ergo resurgemus, tunc audiemus. At & modò non tacuit laudem ipsius. Hęc est laus, qua eam modò prosequitur. Audiamus ergo:

Multæ filie acquirerunt diuitias, multæ fecerunt potentias. Quæ filia huic comparandæ sunt? nulla profectò. Attendite, iam in fine sumus lectionis. Vereor ne vos fatigatos habeam, vbi maximè intentos exigo. Subiungit: *Excellis tu & supergressa es vniuersas.* Quasi dicat, Tu omnibus præstas, tu superasti cunctas. Filia quæ diuitias acquirere, quæ potentiam fecere, sunt hæreses. Hæreses quare filia? quia & illæ ex hac muliere natae sunt, dicebat Ioannes Apostolus: Exierunt ex nobis. Sunt ergo filia, sed filiae malæ: filia non integritate morum, sed similitudine sacramentorum. Habent enim & ipsæ sacramenta nostra, habent scripturas nostras, habent Amen, Alleluia nostrum habent. Pleraque symbolum nostrum habent: multæ baptismum nostrum habent: ideo & filia: Quocirca de hac muliere dictum est in Canticis canticorū: Sicut liliū in medio spinarum, sic amica mea in medio filiarum. Mirum dictū, eadem dixit spinas & filias: sed & illæ spinæ faciunt potentiam. Planè non videtis quemadmodū ipsæ hæreses orent, ieiunent, deni elemosynas, laudent Christū? Possunt dicere ibi esse pseudopphetas, de quibus dictum est: Dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Ecce prædixi vobis. Faciūt & spinæ potentia, de qua potentia dicitur: Nõne in nomine tuo prophetauimus, in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & alibi: Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Manducauimus & bibimus, inquit, sed non de quocumque cibo aut potu, sed

de fraudulento & pernicioso: & virtutes multas fecimus. Faciunt ergo & malæ illæ potentiam, non negamus. nam & spinæ florem habent, sed fructum non habent. Hæc nihilominus mulier supergressa est vniuersas, quia non florem solū, sed & fructum habet. Denique quem fructū habet? Vnde vniuersas supergressa est? dicatur mihi. Et adhuc, inquit, magis excellentiorem viam vobis demōstro. Quare magis excellentiorē viam? quia inde ista excellit, inde supergressa est vniuersas. Si linguis, inquit, hominum loquar & angelorum, charitatem autē non habeam, factus sum velut ærumentum resonās, aut cymbalum tinniens. Loquitur linguis, ad potētiam illam flores pertinent. Et si sciam omnia mysteria, & omnem scientiam, & habeam omnem prophetiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam (quanta potentia?) charitatem autem non habeā, nihil mihi prodest. Audi adhuc alias potentias ad florem non ad fructum pertinentes: Et si erogauero omnem substantiam meam pauperibus, & si tradidero corpus meū vt ardeam, charitatem autem nõ habeam, nihil mihi prodest. Sola hæc mulier hanc magis excellentiorem viam habet. Vnde illi dictum est: *Mul-tæ filie &c.* quia multæ fecerunt potentias, multæ loquuntur linguis, scierunt mysteria, dæmonia excluderunt, res suas pauperibus distribuerunt, corpora sua ignibus cremanda tradiderunt: tamen quia charitatem non habuerunt, inflatæ sunt, & laude & præmio defraudatæ remanserunt. Hæc verò mulier & flore & fructu abundat, quia charitate plena est, quam spiritus fructum testatur Apostolus ad Galatas. Ipsa est botrus vineæ dilectæ: ab ea enim procedunt ceterarū perfectiones virtutum, quas Apostolus ad Galatas enumerat, dicēs: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, &c. Verum quia in his filiis quæ & potentias fecerunt, defuit charitas, ideo illis dicitur:

Fallaces gratia, & vana species. Quia sine charitate sunt sicut ærumentum resonans, & sicut cymbalum tinniens: nihil sunt, nihil virtutes profunt. Igitur fallaces gratia. Ista vero quia quæſiuit quid intelligeret, quia intellectum custodiuit, meritò sapiens, meritò commendatur. Quare sequitur: *Mulier enim prudens benedicitur; timorem autem Domini ista laudet.* Ista vnde benedicitur? quia prudens est. Quo autem ad prudentiam ac sapientiam perducta est? Timore utique Domini: quia initium sapientiæ timor Domini, dicit Propheta. Tandem in tot operibus laboriosa, inter tot discrimina fortis, tot noctibus vigilans, prouida ad expectandum, patiens ad tolerandum, constans ad perseuerandum, consummatis laboribus quid erit illi? *Date ei de fructibus manuum eius.* Quid date? quod scriptum est: Percipite paratum vobis regnum. Quare paratum? propter fructus vti-que manuum eius. Qui fructus? Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Quid vltra? *Et laudetur in portis vir eius.* Portus nostrorū laborū est videre Deum, laudare Deum. Hoc docet Ioannes in Apocalypsi, dum beati in regno cælorum se mutuo inuitantes dicūt: Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam Deo. Non ibi dicitur: Labora, vesti seruos, vesti te ipsam, orna te purpura, da escas ancillis, attende ne extingatur lucerna, sollicita esto, surge de noctibus,

Matth. 7.

1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

Ibid.

Ibid.

Galat. 5.

Cant. 1.

Galat. 5.

CAP. XV.

1. Cor. 13.

Psal. 100.

Matth. 25.

Ibid.

Apo. 19.

aperi manum pauperi, traice de colo in fufum: non erit opera neceffitatis, vbi nulla indigētia, non erit opera misericordiae, vbi nulla miseria. Non enim frangis pauperi panem, vbi nemo mendicat: non fufcipis peregrinum, vbi quilibet in patria quiefcit: non vifitas ægrotum, vbi omnes perpetua potiuntur fanitate: non veftis nudum, vbi cuncti æterna induti funt luce: non mortuum fepe, vbi omnes fine termino viuunt. Nec tamen ifta non agendo eris otiofus. Quid ergo facies? Docet Propheta: Vt videam voluptatem Domini. Videbis quem defi-

derafti, eumque laudabis indeficienter. Hunc recipies fructum. Tunc poteris illa vna quam popofcifti, dicens: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ. Tunc mors vltra non erit, neque luctus, neque dolor. Tunc laus, exultatio & gaudium comprehendet, & fugiet dolor & triftitia & gemitus. Tunc erit Deus omnia in omnibus. Tunc laudabitur in portis vir eius. quia beati qui habitant in domo tua, Domine, in fæcula fæculorum laudabunt te. Qui viuus & regnas in æternum. Amen.

S. AMBROSII IN PROVERBIA SALOMONIS ENARRATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
SVPER CAPVT III. ECCLESIASTES, AD
CLERICOS EXHORTATIO.

Ecclesiastes Caput III.

ET verus sum ego, & vidi cunctas calumnias quæ geruntur sub sole: & ecce lacryma calumnias patientium, & non est eis confolator: & à manu calumniantium eos fortitudo, & non est eis cōfolor. Et laudavi ego fimul mortuos qui iam mortui funt, super viuentes, quicumque ipfi viuunt nunc: & optimum iudicavi fupra hos eum qui nondum natus est, qui nō vidit hoc opus malū quod factum est sub sole. Et vidi ego omnem laborem, & omnē fortitudinem operis: quoniam hoc zelus viri ab amico fuo. Et hoc vanitas, & electio fpiritus. Stultus complexus est manus fuas, & deuorauit viscera fuā. Bonum repletio pugilli quietis super repletiones duorum pugillorū laboris & electionis fpiritus. Et conuerfus sum ego, & vidi vanitatē sub sole. Est vnus, & non est fecūdu, & filius & frater non est ei, & non est finis omni labori fuo, & oculus eius nō repletur diuitiis: & cui ego laboro & fraudo animā meam à bonitate. Et hoc vanitas & occupatio mala est. Optimi duo fuper vnū, quibus est merces bona in labore ipforū: quoniam fi ceciderit vnus, alter eriget fociū fuū. Væ ipfi vni cūm ceciderit, & nō est fecūdu qui erigat eum. Et fi dormierint duo, est calor eis: fed vnus quomodo calefiet? Et fi victus fuerit vnus, duo ftabant cōtra eum: & fpartum triplex non citò rumpetur. Et bonus puer pauper & fapiens super regem senem & ftultum, qui non nouit præcauere vltra: quoniam de domo vinculorū exhibit ad regnan-

idum: quoniam & in regno fuo natus est pauper. Vidi cunctos viuentes qui ambulant sub sole: cum adolescente fecundo, qui refurget pro eo. Non est finis omni populo, omnibus quicumq; fuerunt ante eos: & vltimi non lætabūt in eo. quoniam & hoc vanitas & electio fpiritus. Custodi pedē tuum, in quo vtiq; ambulaueris in donum Dei. Et propè vt audias super domū ftultorum sacrificiū tuum: quoniam non funt fcientes facere bonum.

Monet clericos ne propter aliquorum offentionem ab iniuncto eis munere defiftant, ad constantiamque hortatur.

AMBROSIVS clericis. Plerumque humanis obrepit mentibus, vt aliqua leui offentione perfticti, fi non illis cedant pro studio voluntaria, officio defiftant. quod in alio genere hominum tolerabile: in iis verò qui rei diuinæ intendūt, plenum doloris. Sunt enim aliqui in clericorum munere, quibus inimicus obrepere ftudet faliās eos nō potuerit circumuenire, vt læfis huiusmodi inferat cogitationes. Quid mihi prodeft in clero manere, fubire iniurias, labores perpeti, quafi non poffit ager meus me pascere, aut fi ager defit, quafi aliter exercere fumptum nō queam? Itaque huiusmodi cogitationibus etiam boni mores ab officio retrahuntur: quafi verò hoc folum fit in clero, vt fumptum expediat fuum, & non vt diuinum fibi post mortem potius fubfidium locet: quamquā ille post mortem abundet, qui tutus hic potuerit decernere aduerfum tot inimicorum infidias. Vnde Ecclesiastes ait: *Optimi duo fuper vnū, quibus est merces bona in labore ipforū: quoniam fi ceciderit vnus, eriget fociū fuū.* Vbi funt duo

Pfal. 68.

Ioa. 4.

2 Cor. 11. Math. 25.

4 Reg. 4.

Pfal. 44.

Ioa. 2.

2 Tim. 2.

Luc. 12. Rom. 6.

4 Reg. 4.

duo optimi fuper vnū, nifi vbi Chriftus est, & is quæ Chriftus tuetur? Quoniam fi ceciderit qui cūm Domino est Iefu, erigit eum Iefus. Sed qua ratione dixit: *In labore ipforū?* Ergo & Chriftus laborat? Vtique laborat, qui ait: Laboraui clamans. Laborat, fed in nobis. Denique ad putem fatigatus fedebat. Sed quomodo labore, docuit nos Apoftolus minore exemplo, dicens: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Docuit & ipfe Dominus fuā voce: Ager eram, & non viftaftis me: nudus eram, & non operuiftis me. Laborat vt me iacentem erigat. Vnde & in Elifæo figura Domini præceffit, qui proiecit fe, vt mortuum erigeret: in quo fymbolum est quod nobis Chriftus commortuus fit, vt nobis refurgeret. Proiecit itaque fe vſque ad noſtram Chriftus fragilitatem, vt nos erigeret. Proiecit fe, non cecidit, fed erexit confortem. Ipfe enim confortes nos fibi fecit, vt fcriptum est: Quia vnctus est oleo lætitiæ præ confortibus fuīs. Vnde pulchrè ait Ecclesiastes: *Quoniam qui ceciderit, eriget fociū fuū.* nō ipfe erigitur. Chriftus enim non alterius auxilio atq; ope erectus est, fed ipfe fe refufcitauit. Denique foluite, inquit, hoc templum, & in triduo illud refufcitabo. Hoc autem dixit de templo corporis fuī. Nec immeritò erectus non est ab alio, qui nō cecidit. Nam & ille qui à fecundo erigitur, cecidit: & qui cecidit, indiget auxilio vt erigatur. Quod & fubiecta docet, dicente fcriptura: *Væ illi qui cūm ceciderit, & non est fecundus qui eum erigat. & fi dormierint duo, est calor illis.* Commortui enim fumus Chrifto, & ideo conuiuimus. Chriftus nobis commortuus est, vt nos calefaceret, qui ait: Ignē veni mittere in terram. Mortuus eram, fed quia in baptifmate commortuus Chrifto fum, accepi lumen vitæ à Chrifto. Et qui in Chrifto moritur, per Chriftū calefactus vitæ & refurrectionis vaporem accipit. Frigidus erat puer, calefecit eum Elifæus fpiritu fuo, dedit ei vitæ calorem. Con dormiuit ei, vt eum calor quietis eius qui in fymbolo confepultus ei fuerat, excitaret. Frigidus itaque est qui non moritur in Chrifto. Calefieri non potest, cui ignis ardens non appropinquat. Inualefcere non potest alteri, qui fecum non habet Chriftum. Et vt cognofcas fecundum myſterium dictum, non fecundum numerum, quia optimi duo quàm vnus, fubiecit myſticum: *Et fpartum triplex non cito rumpetur.* Tria enim quæ non funt compofita, non rum-

puntur. Trinitas itaque incompoſitæ naturæ rumpi non potest, quia Deus vnus & fimplex & incompoſitum est quidquid est. Quod autem est, permanet, non fubiicitur. Bonum est itaque adharere alteri, & inferere collum in torques eius, & fubiicere humerum, & portare illum, nec tædiare ad vincula, quia de domo alligatorum exhibit qui regnet, puer ille qui fuper regem fenioem & ftultum est. Ideo que qui eum fequuntur, alligati vinculis funt. Denique Paulus vnctus Iefu Chrifti. Vnde & ipfe Iefus captiuam duxit captiuitatem. Non fatis vifum est ei foluere captiuitatem, quam diabolus impoferat, ne iterum liberos vacantēſque inuaderet: fed perfecta abfolutio exiftimata est fub Chrifto degere, & iniicere pedes in compedes fapientie ipſius, captiuum eſſe, vt fis liber ab aduerfario. Rectè puer, quoniam puer natus est nobis, & verè optimus puer, cui dictum est à patre Deo: Magnū tibi est vocari puerum meum. Sapiens quoque, vt Euangelium docet: Quia proficiebat ætate & fapientia. Conuenienter etiā pauper, quia cūm diues eſſet, pauper factus est, vt nos fuā inopia ditaret. Et ideo non fiftidit in regno fuo pauper, fed exaudit eum, & liberat ex omnibus anguftiis & moleſtiis. Sub hoc ergo viuamus, vt rex ille fenior & ftultus, qui non nouit præcauere vltra, nullam habeat poteſtatem fupra nos. Qui dum vult regnare quafi voluntatis fuæ dominus, nec fub vinculis eſſe Domini Iefu, inueteratus in peccatis, ftultitiæ incidit deformitatem. Quid enim ftultius quàm relictiſ celeſtibus ad terrena intēdiſſe, & poſt habitis perpetuis elegiſſe ea quæ caduca funt & fragilia? Nemo ergo dicat: Nō est nobis portio in Dauid, neque hæreditas in filio Ieſe. Nemo dicat, Non fum in clero, quia fcriptū est: Date Leni cleros eius. Et iterum Dauid ait: Quia is qui inter cleros duos medius quiefcit, ipſe ad fuperna alis euolat fpiritalibus. Non dicas de Deo tuo, Grauis mihi est: nec de loco tuo, Inutilis mihi est, quia fcriptum est: Locum tuum noli relinquere. Vult enim auferre eum aduerfarius, vult te abducere, quia inuidet ſpei tuæ, inuidet muneri. Sed tu quicumque in clero es Domini, portio eius & poſſeſſio, noli recedere de Domini poſſeſſione, vt dicas Domino: Poſſediſti renes meos, fufcepifti me ex vtero matris meæ. Et ille tibi quafi bono ſeruo dicat: Tranſi, recumbe. Valet filij, & ſeruite Domino, quia bonus Dominus.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS SVPER CAP. III. ECCLESIASTICI,
DE ELEEMOSYNA, SERMONES DVO.

Eccli. Cap. III.

ME patrem audite filij, & fic facite, vt falui fitis. Nam Dominus honorauit patrem in filiis, & iudicium matris firmavit in filios. Qui honorat patrē, veniā impetrat peccatorū, & ficut theſaurizans, qui honorat matrē fuā. Qui honorat patrē lætabitur in filiis, & in die orationis fuæ exaudietur. Qui hono-

rat patrē, longā vitā viuet: & qui obedit Domino, quietē dabit matri fuæ. Qui timet Dominum, honorabit patrem, & quafi dominis feruiet his qui genuerunt fe. In opere & ſermone honora patrem tuum & matrē, vt fuperueniat tibi benedictio ab hominibus. Benedictio enim patris firmat domos filiorum,

maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne gloriaris in contumelia patris tui: non enim est tibi gloria patris ignominia. Nam gloria hominis ex honore patris sui, & dedecus filius mater in ignominia. Fili, adiuua in senecta patrem tuum, & ne contristes eum in vita tua: & si defecerit sensu, veniam habe, & ne inhonores eum in tota virtute tua. Eleemosyna enim patris tui non dabitur obliuioni, & pro peccatis reaedificabitur tibi. In die tribulationis recordabitur tui: sicut serenitas in glacie, sic soluentur tua peccata. Quam male famam qui relinquit patrem suum, & maledictus a Domino qui exasperat matrem suam. Fili, opera tua in mansuetudine perfice, & ab homine acceptabili diligere. Quam magnus es, tantum humilia te ipsum, & coram Domino inuenies gratiam. Multi sunt excelsi & gloriosi, sed mansueti reuelantur mysteria. Quoniam magna potentia Domini, & ab humilibus honoratur. Difficiliora te ne quaeras sine sensu, & fortiora te ne exquiras cum stultitia. Quae praecipua sunt tibi, haec cogita sancte: non enim est tibi opus occulta videre oculis. In superuacuis sermonum tuorum ne sis curiosus: plura enim intellectu hominum ostensa sunt tibi. Multos supplantauit suspicio illorum vana, & cogitatio praua labefecit sententiam eorum. Pupillas non habens indigebis luce, cognitione autem carere ne profitearis. Cor durum male habebit in nouissimis: & qui amat periculum, in illo peribit. Cor durum grauabitur laboribus, & peccator adiiciet peccata super peccata. In inductione superbi non est sanitas: itinera eius eradicabuntur, planta enim nequitiae radices misit in eo. Cor sapientis cogitabit parabolam; & auris auditoris desiderium sapientis. Ignem ardentem restinguet aqua, & eleemosyna resistit peccatis: & Dominus qui retribuit gratias, meminit in posterum, & in tempore casus sui inueniet firmamentum.

Sermo primus.

ICIT scriptura diuina: Ignem ardentem restinguet aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Magna plane & cunctis ambienda sententia, quae hominibus pene iam mortuis, & peccatorum suorum incendio arefactis rediuuium quoddam beneficium pollicetur, ut interueniente eleemosyna, sicut aqua inter mortuis, succus refrigerium arefactibus infundatur; hoc est, ut miseri homines qui in morte pecca-

tis auerant, ad vitam eleemosynis reuiuiscant; sitque illis misericordia fons salutis, quibus auaritia fuerat mortis incendium, ut flammam quas sibi peccando incenderant, largiendo restinguant; atque utiliore commercio qui pecuniam quondam dederat ut adulterium perpetraret, nunc pecuniam erogat ut adulter esse iam desinat, & emat sibi quodammodo innocentiam, qui sibi emerat aliquando peccatum. Dicit enim Dominus ad discipulos suos: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quis ergo pollutus, quamuis multis criminibus circumseptus, si eleemosynas feceris, innocens esse cepisti. Abstergit enim eleemosyna quod auaritia polluebat, & maculam quam res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergo quae sit misericordiae gratia, quae vna & sola virtus cunctorum est redemptio peccatorum. Videamus namque interpretationem ipsius diuinae sententiae, ut intelligamus cui rei eleemosyna comparetur. Ait enim: Ignem ardentem restinguet aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Aqua ergo misericordiae comparatur: sed quia aquam inuenio de fonte procedere, necesse mihi est misericordiae fontem quaerere. Inuenio plane fontem misericordiae, fontem, de quo dicit Propheta: Quoniam apud te est fons vitae, & in lumine tuo videbimus lumen. Ipse inquam est fons, qui in Euangelio a Samaritana muliere, sicut lectum nuper audiuius, aquam postulat, sed peccata condonat: aqua putei reprobatur, sed fontem vitae perennis indulget. Ait enim: Omnis qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo illi, non sitiet in aeternum. Aquam ergo Saluator a muliere postulat, & sitire se simulat: ut sitientibus aeternam gratiam largiatur. Neque enim poterat fons sitire, neque in quo est aqua viua, poterat vnam terrenam facis haurire. Sitiebat ergo Christus: Sitiebat plane, non potum hominum, sed salutem sitiebat: non aquam mundi, sed redemptionem generis humani. Mirum igitur in modum fons super puteum sedes misericordiae ibidem fluentia producit, & mulierem sexto iam non viro, sed adultero fornicantem, viui meatu vnda purificat; nouoque admirationis genere mulier quae ad puteum Samaritanae meretrix aduenerat, a Christi fonte casta regreditur; & quae aquam petere venerat, pudicitiam reportauit. Statim etiam indicante Domino sua peccata recognoscens, confitetur Christum, annuntiat Saluatorem, & relinquens aquae vasculum, ad ciuitatem non refert hydriam, sed fert gratiam. Vacua quidem videtur reuerti onere, sed plena reuertitur sanctitate. Plena inquam redit, quia quae peccatrix aduenerat, reuertitur praedicatrix. Et quae hydriae vasculum amiserat, Christi plenitudinem reportabat, in nullo ciuitati suae inferens detrimentum. Nam etsi ciuibus aquam non intulit, tamen fontem salutis inuenit. Sanctificata ergo per fidem Christi mulier domum rediit. De hac igitur dixisse Prophetam puto: Eiusmodi est, inquit, via mulieris meretricis, quae cum se abluerit, nihil se dicit fecisse prauum. De hac plane dictum est, quae posteaquam est fonte abluta Saluatoris, delictorum vitia non meminit, virtutem praedicationis assumit, & viua, & aqua abstergens maculas suas, ad euangelizandum non conscientia peccati retrahitur, sed fidei calore compellitur. Nihil enim se dicit fecisse prauitatis,

prauitatis, dum sit nuntia veritatis: & obliuione abnegat impudicitiam, dum deuotione praedicat castitatem. Haec enim virtus Christi est Domini, ut quamuis peccator qui eius vnda se lauerit, denuo in virginem reparatus, non meminerit ante quod fecerit, & rediuita natiuitate infantiae innocentiam praeferat, iuuentutis scelera non agnoscat; sitque virgo fide Christi, qui fuerat adulter corruptione peccati.

Sermo secundus.

Retinet vestra dilectio ante dies aliquot cum sermonem ad vos de eleemosynis faceremus, primitus nos originem misericordiarum quaerere voluisset, & reperto earum fonte virtutum ostendisse quod mulieris Samaritanae sordes melius Christi vnda diluerit, quam Samaritanae aqua purgaret, & quod mundus misericordiae detulerit peccata quam puteus. Mundus plane misericordiae quam puteus detergit maculas, quia putei aqua tantum corporis cutem abluat, misericordiae autem bonitas animam interna purificat. Hoc etiam demonstrasse, quod huic euangelicae mulieri illa prophetica meretrix conueniret, quae posteaquam viua aqua se lauit, obliuione possessa prauitatis, nitore puritatis exultat. Neque enim de meretrice huius mundi talem sententiam Propheta diceret, cuius pollutio non solum aqua non diluitur, sed etiam pollutio ipsa quod tangit, dicitur Apostolo: Qui autem se iungit meretrici, vnum corpus efficitur. Quod si vnum corpus tactu suo efficit, & in cohaerentem sibi ignominiae suae membra transfundit, quomodo potest purificari ipsa, cum polluat? Quae ergo sit ista meretrix, quae ista Samaritana mulier, cuius adulterij sordes fons Christi detulerit, sollicitus requiramus. Ego hanc mulierem Ecclesiam esse puto de gentibus congregatam, quae & transactis annis quinque milibus, cum in sexto millesimo anno idolorum fornicationibus subiaceret, omnem ignominiam suam adueniente Christi fonte purgauit, & maculas quas adulterinis sacrilegiis contraxerat, fide Saluatoris abstergit, ac relinquens sicut inanem hydriam priorem patrium cultum, vniuerso orbi Domini annuntiauit aduentum. Haec inquam illa est meretrix, quae posteaquam lota est, nihil se dicit fecisse prauum. Posteaquam enim Ecclesia baptismi nitore purgata est, diabolicae impietatis non meminit, religione veritatis exultat, factaque de meretrice virgo non recordatur priorum scelerum, sed gloriatur in integritate. Ait ergo Propheta: Ignem ardentem restinguet aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Saep-

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS SVPER CAP. I. ESAIAE
PROPHETAE SERMO.

Esaiæ Caput I.

Visio quam vidit Esaias filius Amos, quam vidit contra Iudaeam & contra Hierusalem in regno Ozia & Ioathan, Achaz & Ezechia, qui regnauerunt in Iudea. Audi caelum,

& auribus percipe terra, quia Dominus loquutus est: Filios genui, & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt. Agnouit bos possessorem suum, & asinus praesepe Domini sui: Israel Non ij

autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis, semini pessimo, filij iniqui dereliquisti Dominum, & ad iracundiam concitasti sanctum Israel; alienati sunt in retro. Quid ultra percutiemini addentes iniquitatem? Omne caput in dolore, & omne cor in mœstitia: à pedibus vsque ad caput non est vulnus neque cicatrix, non plaga cum feruore; non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturam. Terra vestra deserta, ciuitates vestrae succensae igni, regionem vestram coram vobis alieni deuorant eam: & desolata est subuersa à populis alienis. Derelinquetur filia Sion sicut tentorium in vinea, & sicut pomorum custodia in cucumerario, sicut ciuitas obsessa. Et nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis seminem, quasi Sodoma vtiq; fuisset, & quasi Gomorrhæ vtiq; assimilati essemus. Audite verbum Domini principes Sodomorum, attendite leges Dei nostri populus Gomorrhæ. Quid mihi multitudo victimarum vestrarum, dicit Dominus? Plenus sum holocaustis arietum, & adipem agnorum, & sanguinem taurorum & hircorum non volo, neque veneritis apparere mihi. Quis enim quaesuit hæc de manibus vestris? calcare atrium meum non apponetis. Si obtuleritis similaginem, vanum incensum abominatio mihi est. Neomenias vestras & sabbata, & diem magnum non feram. Ieiunium & otium & neomenias & festiuitates vestras odio habet anima mea: facti estis mihi in fatieratam. Non amplius remittam peccata vestra: cum extederitis manus, auertam oculos meos à vobis: & si multiplicaueritis orationem, non exaudiam vos: nam manus vestrae sanguine plene. Lauamini, mundi estote, auferite nequitias ab animabus vestris coram oculis meis: cessate à nequitias vestris, discite bonum facere, querite iudicium, liberate iniuria oppressum, iudicate pupillo, & iustificare viduam: & venite & disceptemus, dicit Dominus. Et si fuerint peccata vestra sicut rubeum, quasi niuem dealbabo: si autem fuerint sicut coccinum velut lanam dealbabo. Et si volueritis, & exaudieritis me, bona terram comedetis. Si autem non volueritis, neque audieritis me, gladius vos deuorabit: nam os Domini loquutum est ista. Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis Sion plena iudicio? in qua iustitia dormiuit in ea, nunc autem homicida. Argentum vestrum reprobum, caupones vestri miscent vinum aquae. Principes

tui non obediunt, participes furum, diligentes munera, sequentes retributionem, pupillis non iudicantes, & iudicium viduarum non attendentes. Propter hoc hæc dicit dominator Dominus sabaoth: Væ fortes Israel, non cessabit enim meus furor contra aduersarios, & iudicium de inimicis meis faciam: & inducam manum meam in te, & igne examinabo te ad purum, at inobedientes perdam. Et auferam omnes iniquos à te, & omnes superbos. Et instituem iudices tuos sicut prius, & consiliarios tuos sicut ab initio. Et post hæc vocaberis ciuitas iustitiae, metropolis fidelis Sion. Cum iudicio enim saluabitur captiuitas eius, & cum elemosyna: & conterentur iniqui & peccatores simul, & qui dereliquerunt Dominum consumentur: quia confundentur ab idolis suis quae ipsi voluerunt, & erubuerunt in hortis quae desiderauerunt. Erunt enim sicut terebinthus quae deposuit folia, & sicut hortus aquam non habes. Et erit fortitudo eorum sicut stipula stupae, & opera eorum quasi scintillae ignis. Et succedentur iniqui & peccatores simul, & non erit qui extinguet.

Non incommode ante dies paucos profecuti sumus functionem hanc sacerdotalem vicem quandam negotij retinere, & quaestum esse non modicum hoc clericatus officium. Est quaestus plane non modicus, vbi lucrum non pecuniarum, sed adquiretur animarum: est magna negotiatio, vbi redemptio hominis constat, non annumeratione pretij, sed annuntiatione precepti. Preceptum enim Christi talentum quoddam est pretiosum, quo salus comparatur, quo vita redimitur: & magna est redemptio, cum & pretium datur, & pecunia non videtur. Talentum ergo magnum preceptum est Saluatoris, quod commodati vice apud idoneos proficere potest, apud negligentes non potest deperire. Aliis enim cum multiplici gratia restituitur, ab aliis cum poenarum vsura deponitur. Christus enim talentum quod commendat, necesse est ut requirat, & soluenti gratiam referat, non soluente subdat iniuriis. Subdit plane iniuriis more mundi, ut debitor qui redhibitione substantiae satisfacere non potest, satisfaciat vel corporis vltione. Hoc ergo talentum fratres, nos praedicatione nostra vestris peccatoribus commedamus, ut lucrum aliquod salutis vestrae Domino designemus. Rationem daturi sumus qualiter aut praedicatione nostra proficiat, aut obediencia vestra fructificet. Non enim sine causa Euangelium annuntiat, Apostolus clamat, sacerdotes loquuntur: in cuiuscumque aures vox sancta peruenerit, aut beatus erit de deuotione, aut reus de contestatione. Loquimur enim beatitudinem credentibus, contestamur iudicium criminosis. Mercimonium igitur est administratio sacerdotum. Vnde & Propheta hodie dicit ad filios Israel: *Caupones vestri miscent vinum aquae.* Non

Non enim de iis cauponibus Esaias sanctus loquitur qui publicis ministeriis seruientes, meram vini specie fraudulenta aquae colluione permiscet (nec enim hoc ad beatum virum more iudicis saeculi pertinere poterat, cum corruptis tabernarum vasculis minus ebrioso potu populus vteretur) sed de illis vtiq; cauponibus loquitur qui praesunt ecclesiis, non tabernis: qui sitientibus populis non concupiscentiae calicem porrigunt, sed virtutis: non ebrietatis ministrant poculum, sed poculum Saluatoris. Istos ergo caupones Propheta arguit & obiurgat, & queritur eos vini speciem aquae permiscere. Hoc increpat in eis: cum functionum diuinarum essent praesules, sectatores rerum facti sunt humanarum, sicut ipse ait Propheta: *Secutimini vnusquisque domum suam.* Quisquis enim sacerdos relicto pontificali officio, mundi oblectationibus delectatur: hic aquae vinum permiscet, hoc est, res sanctas & feruidas inserit rebus vilibus & frigidis. Sed & sic possumus accipere, quod iidem Iudaeorum sacerdotes aquae vinum miscuerint, cum Dominum Saluatorem non sicut Deum susciperent, sed sicut hominem iudicarent, & sinceram ac meram eius diuinitatem turbido cuiusdam ac sordido inferre voluerint, dicentes ad eum: *Quia cum sis homo, facis teipsum Deum.* Et iterum: *Nos ex prostitutione non sumus nati.* Dum enim se ab adulterio prostitutionis excusant, illum in diuinitate natiuitatis suae adulterare nituntur. Sed adhuc diligentius videamus quid sit quod ait: *Miscet aqua vinum.* Legimus vinum in Ecclesia specialiter abun-

dare, sicut in Euangelio dictum est, vinum novum in vtris nouos esse condendum: hoc est, in nouos homines neophytos Spiritus sancti gratiam conferendam. Si igitur pretiosa & spiritalis vini gratia abundat in Ecclesia, aqua vilis & foetida non nisi in synagoga est requirenda. Foetida enim synagoga aqua est, quae baptismate suo peccata non diluit, sed adquiret: quae hominem non purificat proprio lauacro, sed polluit. Denique sicut in vini vtribus Ecclesia honoratur, ita & cum aquae vtre synagoga proiicitur. Nam illa Agar quae typum synagoga gestabat, de qua ad Abraham dicitur: *Eiice ancillam, & filium eius: vti que cum eiiceretur, non cum vini, sed cum vtre aquae de tabernaculis effugatur.* Certè domus Abraham erat diues, locuples, abundans: arramen non vinum, non oleum, non panem accepit, quae sunt vitae alimenta firmissima. Et rectè vitæ synagoga alimenta non accipit, quia vitam quae est Christus, ignorat: aqua sola aeger protrahitur, languidus sustentatur. Conueniens enim erat, ut quae viuētis non mereretur alimoniam, vel solatium morientis acciperet. Arguuntur enim sacerdotes Iudaeorum cur ecclesiasticum vinum pretiosum aquae synagoga abiecit iam & reprobatae voluerint permiscere. Aqua enim in Ecclesia misceri non solet, sed mutari: sicut Dominus inuitatus ad nuptias hydris plenis aqua non vinum miscuit, sed eam mutauit in vinum. Ne quid enim in sancto conuiuio vilitatis Iudaicae resideret, maluit naturam vertere, quam adulterare substantiam.

S. AMBROSII IN CAPVT I. ESAIAE SERMONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, IN CAP. LII. ESAIAE

PROPHETAE ENARRATIO.

Esaiæ Caput LII.

EXurge, exurge, induere fortitudine tua Sion, & tu induere gloria tua Hierusalem ciuitas sancta: non ultra adiciet ut pertranseat per te incircucisus & immundus: Excute puluerem, & surge, sede Hierusalem, solue vinculum colli tui captiua filia Sion. Quia hæc dicit Dominus: *Gratis vendati estis, & non cum argento redimemini.* Quia sic dicit Dominus Deus: *In Aegyptum descendit populus meus prius, ut peregrinaretur ibi, & in Assyrios videnter adducti sunt.* Et nunc quid erit hic? Hæc dicit Dominus: *Quia captus est populus meus gratis admiramini, & vlulate.* Hæc dicit Dominus: *propter vos semper nomen meum blasphematur in gentibus.* Propter hoc sciet populus meus nomen meum, propter hoc in die illa: quia ego ipse qui loquebar, adsum:

Sicut hora super montes, sic pedes annuntiantis auditum pacis, sic euangelizantis bona: quia auditam faciam salutem tuam, dicens: *Sion, regnabit Deus tuus.* Vox custodientium te exaltata est, & voce simul lætabuntur: quia oculus ad oculos videbunt, quando misertus fuerit Dominus Sion. Erumpant lætitiæ simul deserta Hierusalem, quia misertus est Dominus eius, & eruit Hierusalem. Reuelabit Dominus brachium sanctum suum in conspectu cunctarum gentium, & videbunt omnes fines terrae salutare quod à Deo nostro. Recedite, recedite, egredimini inde, & immundum ne tangeat, exite de medio eius, separamini, portantes vasa Domini. Quia non cum tumultu exhibitis, neque cum fuga ibitis: precedet enim prior vos Dominus, & congregas vos Deus Israel. Ecce intelliget puer meus, &

Cant. 4.
Cant. 7.Apoc. 22.
Apoc. 7.

Apoc. 21.

Iean. 8.

Luc. 24.

Gen. 19.

Esaie 35.
Gen. 19.

oculos anima tuos, illos oculos de quibus tibi verbum Dei dicit: Corde nos cepisti foror mea sponsa, corde nos cepisti vno ab oculis tuis. Ascende in palmam, vince sæculum, vt teneas verbi altitudinem. Imaginem istam mundi foris relinque, foris malitiam, introduce autem bonitatem mentis, quæ habet gratiam in ligno vitæ; si lauerit stolam suam, & ingrediatur in ciuitatem, quæ vera est patria sanctorum, in qua est Dei tabernaculum, circa quod scribæ Domini præterdunt, vbi non dies, aut sol, aut luna lumen ministrant, sed ipse Dominus lumen est totam illam ciuitatem illuminans. Est enim lux mundi. Non vtique lux visibilis, sed animarum quæ in hoc mundo sunt, intelligibilis claritudo, quibus se splendenti lumine rationabilis infundit prudentiæ, & vt prædicatur in Euangelio, incorporeæ virtutis inflammans vapore secreta mentium, animorumque penetralia. Si quis igitur incola esse cœperit illius ciuitatis supernæ, incola videlicet conuersatione ac moribus, non discedat ab ea, non exeat, non reflectat vestigium: non corporis dico, sed mentis vestigium: non reuertatur retro. Retro luxuria, retro impuritas est. Denique ascendens ad montem Lot, retro reliquit Sodomitana flagitia. Quæ autem respexit retro, non potuit ad superiora euadere. Non ergo pedes tui retro, sed mores non reuertantur. Non fiant manus tuæ remissæ, & deuotionis tuæ ac fidei genua dissoluta. Non fiat voluntatis tuæ recidua infirmitas, non vllus intercursus criminum. Si ingressus es, mane: peruenisti, confiste: saluans salua animam tuam. Ascendens directum attolle gradum, nullus inde tutò redit. Hinc via, inde ruina est. Hinc ascensus, inde præcipitium. Ascendendi quidem labor, sed descendendi peri-

culum. Sed potens est Dominus, qui te fundatum illic custodiat, septem prophetis muris, & apostolicis turribus. Ideo tibi dicit Dominus: Intrate, calcate, quia affistit vindemia. Intus, non foris simus. Et in Euangelio Dei filius dicit: Qui est in tecto, nõ descendat vasa sua tollere. Non vtique de hoc tecto dicit, sed de illo: Extendit cælum sicut camerã. Intus ergo esto, intra Hierusalem, intra animam tuam pacificam, mitem atque tranquillam. Non exeat de ea, neque descendas vas tuum istud aut honoribus, aut diuitiis, aut arrogantia attollere. Intus esto, vt per te alienigenæ non transeant, peccata animam tuam non transeant, vanæ operationes & cogitationes inanes: non transibunt autem, si sanctificaueris bellum pro deuotionis & fidei certamine, pro veritatis studio aduersus passionum illecebras, & sumptuosis arma Dei aduersum spirituales nequitias, & astutiam diaboli, qui pertentat sensus nostros fraude ac dolo, quem mansuetus bellator facile proterit, qui non serat iurgia, sed sicut decet seruũ Domini, cum modestia fidem doceat, & eos qui aduersantur, redarguat. De hoc dicit scriptura: Qui mansuetus est, bellator exurgat: & infirmus dicat: Omnia possum in eo qui me confortat. Hac fide fretus etiam qui infirmus est præualebit, & erit sancta anima eius, & stillabunt ei montes prophetici vel apostolici dulcedinem, & colles fluent lac, qualis ille collis qui lactis potum Corinthiis dabat: & fluent ei aquæ de suis vasis, & de puteorum suorum fontibus: vel de ventre eius aquæ viuæ; spirituales videlicet, quas fidelibus suis Spiritus sanctus ministrat: qui etiam animam tuam dignetur rigare, vt abundet in te fons aquæ salietis in vitã eternã. Vale, & nos vt filius dilige, quia nos te vt parentes diligimus.

SANCTI AMBROSII IN ESAIAM ENARRATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN CAP. XVII. HIEREMIÆ PROPHETÆ ENARRATIO.

Hierem. Cap. XVII.

HÆc dicit Dominus: Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo, & vngue adamantino sculptrum super tabula cordis eorum, & super cornibus ararum eorum. Cùm recordati fuerint filij eorum ararum eorum, & lucorum eorum super ligno frondoso, super collibus excelsis: ò montane in campo, diuitias tuas & omnes thesauros tuos direptioni dabo: excelsa tua in peccato in omnibus terminis tuis. Et relinqueris ab hereditate tua, quã dedi tibi, & seruire te faciam inimicis tuis in terra quam non scis: quoniam ignem succendistis in furore meo, vsque in sæculum ardebit. Hęc dicit Dominus: Maledictus homo qui spem habet in homine, & firmabit carnem brachij sui, & à Domino recesserit cor eius. Et erit quasi siluestris miryca quæ in deserto, non videbit cùm venerint bona, & habitabit in falsuginibus in deserto, terra falsa quæ non habitatur. Et benedictus homo qui cõfidit in Domino, & erit Dominus spes eius: & erit quasi lignũ abundans iuxta aquas, & super humorem mittet radices suas, & non timebit cùm venerit æstus: & erunt in eo rami frondosi, in anno siccitatis non timebit, & nõ desinet faciens fructum. Profundũ cor super omnia, & homo est, quis cognoscet eum? Ego Dominus scrutans corda, probans renes, vt dem

dem vnicique secundum vias suas, & secundum fructus adinventionum suarum. Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit, faciens diuitias suas non cum iudicio: in dimidio dierum suorum relinquent eum, & in nouissimis suis erit insipiens. Solium gloriæ exaltatum à principio, sanctificatio nostra, expectatio Israel. Domine omnes qui dereliquerunt te, confundantur, recedentes in terra scribant, quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum. Sana me Domine, & sanabor; salua me, & saluabor, quia gloriatio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me: Vbi est verbum Domini? Veniat: ego autem non laboraui sequens post te, & diem hominis non desideraui. Tu scis quæ egressa sunt per labia mea, ante faciem tuam sunt. Ne fias mihi in alienationem, parcens mihi in die mala. Confundantur persequentes me, & non confundar ego: paueant ipsi, & non paueam ego: induc super eos diem malam, & duplici contritione contere eos. Hęc dicit Dominus ad me: Vade, & sta in portis filiorum populi, in quibus ingrediuntur reges Iuda, & in quibus egrediuntur in eis, & in omnibus portis Hierusalem, & dices ad eos: Audite verbum Domini reges Iuda, & omnis Iudæa & omnis Hierusalem ingredientes in portis ipsis. Hęc dicit Dominus: Custodite animas vestras, & ne portetis onera in die sabbatorum, & ne inducatis per portas Hierusalem, & ne efferatis onera de domibus vestris in die sabbatorum, & omne opus non facietis: sanctificate diem sabbatorum sicut præcepi patribus vestris. Et nõ audierunt, & non inclinauerunt aurem suam, & indurauerunt cervicem suam super patres suos ne audirent me, & ne acciperent disciplinam. Et erit, si auditu audieritis me, dicit Dominus, ne inferatis onera per portas ciuitatis huius in die sabbatorum, & sanctificaueritis diem sabbatorum, ne faciatis in ea omne opus: & ingredientur per portas ciuitatis huius reges & principes sedentes super solium David, & ascendentes in curribus & equis suis ipsi & principes eorum viri Iuda: & habitantes in Hierusalem, & habitabitur ciuitas hæc in æternum. Et venient de ciuitatibus Iuda, & de circuitu Hierusalem, & de terra Benjamin, & de campestri, & de monte, & de ea quæ ad Austrum, feretes holocausta, & sacrificia, & thy-

miamata, & munus, & thus, feretes laudem in domum Domini. Et erit, si non audieritis me, vt sanctificetis diem sabbatorum, ne portetis onera, & ingrediamini per portas Hierusalem in die sabbatorum: & incendam ignem in portis eius, & deuorabit turritas domos Hierusalem.

Perdix natura & qualitates describuntur, quæ diabolo, eiusque membris comparatur.

Ad Sabinum.

AMBROSIVS Sabino. Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit. Liceat mihi de superioris ad Irenæum de incarnationis Dominicæ sacramento contra Apollinarium, epistolæ sine, sequentis mutuari exordium. Celeberrima quæstio: & ideo vt possimus eam absoluere, quid de natura auis istius habeat historia, consideremus. Nam & hoc considerare non mediocris prudentiæ est, siquidẽ & Salomon cognouit naturas animalium, & locutus est de pecoribus, & volatilibus, & de reptilibus, & de piscibus. Dicitur itaque auis ista plena esse doli, fraudis, fallaciæ, quæ decipiendi venatoris vias calleat, atque artes nouerit, vt eũ à pullis auertat suis, omniaque tẽtamẽta verstitia non prætermittere, quò possit venantẽ abducere à nido & cubilibus suis. Certè si insistere aduerterit, tãdiu illudit, quãdiu soboli fugiendi signum tribuat & potestatẽ. Quã vbi euasisse senserit, tunc se & ipsa subtrahit, & lubrica arte deceptũ insidiantem relinquit. Fertur etiam promiscuæ esse permixtionis, vt in fœminas cum iunio certamine mares irruant, & vaga calecant libidine. Vnde impurum & maleuolum & fraudulentũ animal aduersario & circũscriptori generis humani, fallacissimũque, & impuritatis auctori conferendum putatur. Clamauit ergo perdix, qui à perdẽdo nomẽ accepit, satanas ille, qui Latine contrarius dicitur. Clamauit in Eua primum, clamauit in Cain, clamauit in Pharaone, Dathan, Abiron, Core. Clamauit in Iudæis, quando petierunt sibi fieri deos, cùm Moyses legem acciperet. Clamauit iterum, quando de Salvatore dixerunt: Crucifigatur, crucifigatur. &: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Clamauit quando sibi regem fieri postulauerunt, vt recederent à Domino Deo rege. clamauit in omnino vano & perfido. His vocibus congregauit sibi populos, quos nõ creauerat. Deus enim hominẽ ad imaginem suam fecit, & diabolus sibi hominẽ vocis suæ fraude sociauerat. Congregauit sibi nationum populos, faciens diuitias non cum iudicio. Vnde in proverbio est de diuite auaro: Quia perdix iste congregat diuitias non cum iudicio. At verò meus Iesus quasi iudex bonus cum iudicio omnia agit, qui venit, sicut scriptum est, dicẽs: Ego loquor iustitiam & iudicium salutaris. Ea igitur gratia depradatus est perdicem illum diabolum, abstulit ei malè congregatas diuitias multitudinis, reuocauit ab errore animas gentium, mentesque nationum deuantium. Et quia diaboli voce deceptos sciebat, & ipse vt vincula

Sap. 7.
3. Reg. 4.Plin. lib. 15.
natu. hist. ed.
33. Arist. lib.
9. de histor.
animal. ca. 8.Gen. 3.
Exod. 5.
Num. 16.
Exod. 32.Matth. 27.
1. Reg. 8.

Gen. 1.

Esaie 63.

Gen. 4.
Exod. 14.Iosue. 1.
Psal. 118.
Esai. 40.
Prou. 9.

Habac. 1.

Matth. 17.

Luc. 23.

nexuque veteris erroris solueret, clamauit primum in Abel, cuius clamauit vox sanguinis. Clamauit in Moyse, cui dixit: Quid clamas ad me? Clamauit in Iesu Naue: clamauit in Dauid, qui ait: Clamaui ad te, salua me. clamauit in omnibus prophetis. Unde & ad Esaiam dicit: Clama. & ille ait: Quid clamabo? Clamauit in Salomone, conuocans cum altissima predicacione ad sapientiam: Venite, edito de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. Clamauit etiam in corpore suo, sicut scarabæus in ligno. Clamauit vt insidiatorem falleret & circumueniret, dicens: Deus Deus meus quare me dereliquisti? Clamauit vt despoliaret, respondens latroni: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Itaque vbi clamauit Iesus, continuò perdix ille à congregatis in dimidio dierum suorum derelictus est. Unde & quidam naturæ perdicis etiam istud aptandum putarunt, eo quòd aliena diripiat oua, & foueat suo corpore, atque hac sua fraude partus alienos studeat acquirere. Sed (quod aiunt, cornicis oculus, habent enim & volatilia suas artes) vbi istud aduerterit cuius aut singula oua direpta, aut cubile fuerit inuasum, sollicitata soboles errore fi-

litudinis, speciei simulatione. decepta, et si infirmior viribus, induit se atque armat versutia, & cum labor omnis impensus nutrimentorum educantem exhauserit, atque adolecere pulli cœperint, tunc vocem emittit, & quadam pietatis tuba prolem aduocat. Quæ naturali quodam auditu excitata agnoscit parentem, & simulantem deserit. Ita cum vult congregare quæ non peperit, amittit quos nutriendos putauit. Non superfluo igitur & Iesus clamauit, vt quia totius mundi populus voce perdicis, blanditiis, arte, specie deceptus ab auctore proprio deuiauerat, lubricas artes secutus, veri parentis voce reuocatus fallacem relinqueret, atque in dimidio dierum eius fraudulentum desereret, id est, ante huius finem sæculi, cui nos eripuit Dominus Iesus, & ad vitam æternam vocauit. Itaque nunc mortui mundo, viuimus Deo. Cum igitur perdix iste penitus à falsis filiis derelictus fuerit, tunc erit stultus ille quæ elegit Deus, & sapientem confudit, saluus: quoniam quæ stulta sunt mundi, elegit Deus. Ideo si quis videtur sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Vale fili, & nos dilige, vt facis, quoniam nos te diligimus.

Galat. 1.
Rom. 6.1. Cor. 1.
1. Cor. 3.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN CAP. XIII. DANIELIS PROPHETÆ SERMONES DVO.

Danielis Cap. XIII.

ET erat vir habitans in Babylone, & nomē I ei Ioachim: & accepit uxorem cui nomen Susanna, filia Helchiaz, pulchram valde, & timentem Dominum: & pariter eius iusti, & docuerunt filiam suam secundum legem Moyfi. Et erat Ioachim diues valde, & erat ipsi hortus vicinus domui eius: & ad eum congregabatur Iudæi, eo quòd esset ipse honorabilior omnibus. Et designati sunt duo seniores ex populo iudices in anno illo, de quibus loquutus est Dominus: Quia egressa est iniquitas ex Babylone à senionibus iudicibus, qui videbantur gubernare populum. Isti expectabant in domo Ioachim, & veniebant ad eos omnes litigantes. Et factum est quando recedebat populus medio die, ingrediebatur Susanna, & deambulabat in horto viri sui. Et videbant eam duo seniores quotidie ingredientem & deambulantem, & facti sunt in concupiscentia eius: & peruerterunt suum sensum, & declinauerunt oculos suos, vt non respicerent in cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Et erant ambo compuncti circa eam, & non annuntiauerunt adinuicem dolorem suum,

quia erubescabant annuntiare concupiscentiam suam, quòd volebant commisceri ei. Et obseruabant diligenter quotidie videre illam. Et dixerunt alter alteri: Eamus in domum, quia prandij hora est. Et egressi discesserunt adinuicem. & reuersi venerunt in idipsum: & sciscitantes adinuicem causam, confessi sunt adinuicem concupiscentiam suam: & tunc communiter constituerunt tempus quando ipsam possint inuenire solam. Et factum est cum obseruarent ipsi diem aptum, ingressa est Susanna sicut heri & tertia die cum duabus solis puellis, & desiderauit lauari in horto, quia æstus erat: & non erat vllus ibi præterquam duo seniores absconditi, & obseruantes eam. Et dixit puellis suis: Afferte iam mihi oleum & smigma, & ostia horti claudite, vt lauer. Et fecerunt sicut dixit: & clauserunt ostia horti, & egressæ sunt per obliquas portas, vt afferrent præcepta eis: & non viderunt seniores, quia erant absconditi. Et factum est, vt egressæ sunt puella, surrexerunt duo seniores, & accurrerunt ei, & dixerunt: Ecce ostia horti clausa sunt, & nemo videt nos, & in concupiscentia

tia tui sumus: ideo concumbe nobiscum, & esto nobiscum, alioqui testificabimur contra te, quia erat tecum iuuenis, & propterea emisisti puellas à te. Et ingemuit Susanna, & ait: Angustia mihi vndique. siue enim hoc fecero, mors mihi est: siue non fecero, non effugiam manus vestras. eligibilis mihi est non facientem incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini. Et exclamauit voce magna Susanna: clamauerunt autem & duo seniores aduersus eam, & currens vnus aperuit portas horti. Vt autem audierunt clamorem in horto qui ex domo, insilierunt per obliquam portam, vt viderent quid quod acciderat ei. Quando autem dixerunt seniores verba sua, erubuerunt serui valde, quia vniquam non dictus est sermo talis de Susanna. Et factum est die crastina, vt conuenit populus ad virum eius Ioachim, venerunt duo seniores pleni iniqua cogitatione contra Susannam, vt interficerent eam. Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susannam filiam Helchiaz, quæ est vxor Ioachim. Illi autem miserunt. Et venit ipsa, & parentes eius, & filij eius, & omnes cognati eius. At Susanna erat delicata valde, & pulchra specie. At tinqui iusserunt discoopari eam (erat enim cooperta) vt fatiarentur pulchritudine eius. Flebant autem qui ab ea, & omnes videntes eam. Surgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus super caput eius. Illa autem flens respexit in cælum, quia erat cor eius confidens in Domino. Dixerunt autem seniores: Deambulatis nobis in horto solis, ingressa est hæc cum duabus ancillis, & clausit ostia horti, & dimisit ancillas: & venit ad eam iuuenis qui erat absconditus, & concubuit cum ea. Nos autem existentes in angulo horti, videntes iniquitatem curremus ad eos: & videntes commixtos eos, illius quidem non potuimus compotes fieri, eo quòd præualuit ipse super nos, & aperiens ostia exiuit: hanc autem apprehēdetes interrogauimus quis erat iuuenis, & non voluit annuntiare nobis. hæc testificamur. Et credidit eis multitudo quasi senioribus populi & iudicibus, & condemnauerunt eam vt moreretur. Exclamauit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æterne, absconditorum cognitor, qui scis omnia antequam fiant ea, tu scis quia mendaciter contra me testificati sunt: & ecce morior non facies quid-

quam quorum isti malignati sunt contra me. Et exaudiuit Deus vocem eius: & adducta ea vt petiret, suscitauit Deus spiritum sanctum pueri iunioris, cui nomen Daniel: & clamauit voce magna: Mundus ego sum à sanguine huius. Cõuersus est autem omnis populus ad eum, & dixerunt: Quis sermo iste quem tu loquutus es? Ille autem stans in medio eorum, dixit: Sic fatui filij Israel, non iudicantes, neque certum cognoscentes, condemnastis filiam Israel? Reuertimini ad iudicium: falsa enim isti testificati sunt contra eam. Et reuersus est omnis populus cum festinatione, & dixerunt ei seniores: Veni sede in medio nostrum, & annuntia nobis, quia tibi dedit Deus honorem seniorum. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab inuicem procul, & diiudicabo eos. Vt autem separati sunt vnus ab vno, vocauit vnum eorum, & dixit ei: Inueterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua quæ faciebas prius, iudicans iudicia iniusta, & quidem innocentes condemnans, dimittens autem noxios, dicente Domino: Innocentem & iustum non interficies. Nunc ergo hanc si vidisti, dic sub qua arbore vidisti eos conuersantes adinuicem? At ille dixit: Sub schino. Dixit autem Daniel: Rectè mentitus es in tuum caput, iam enim angelus Dei accipiens sententiam à Deo, scindet te medium. Et amouens cum iussit adducere alterum, & dixit ei: Semen Chanaam, & non Iuda, pulchritudo decepit te, & concupiscentia peruertit cor tuum. Sic faciebatis filiabus Israel, & illæ timentes conuersabantur vobis. sed nõ filia Iuda sustinuit iniquitatem vestram. Nunc ergo dic mihi sub qua arbore deprehendisti eos conuersantes adinuicem? Ille autem dixit: Sub primo. Dixit autem ei Daniel: Rectè mentitus es & tu in tuum caput, manet enim angelus Dei gladium habens, vt secet te medium, vt interficiat vos. Et exclamauit omnis synagoga voce magna, & benedixerunt Deo, qui saluat sperantes in eum. Et surrexerunt in duos seniores, quia constituerat eos Daniel ex ore suo falsum testimonium dixisse: & fecerunt eis sicut malignati sunt proximo, vt facerent secundum legem Moyfi: & interfecerunt eos: & saluatus est sanguis innoxius in die illa. Helchias autem & vxor eius laudauerunt Deum super filia sua Susanna cum Ioachim viro suo, & cognatis omnibus, quia nõ

Exod. 23.

est inuenta in ea turpis res. Et Daniel factus est magnus in conspectu populi à die illa & ultra. Et rex Astyages appositus est ad patres suos, & accepit Cyrus Perles regnum eius.

Sermo primus.

MIRVM forsitan videatur vobis fratres, cur Dominus apud præsidem Pilatum à principibus sacerdotum accusetur, & taceat, nec nequitiam eorum sua responsione conuincat, cum utique ingestam accusationem non nisi refellere soleat subsequuta defensione. Mirum inquam sit fratres, quod arguatur Saluator, & taceat. Taciturnitas enim interdum pro consensu habetur. Videtur namque confirmare quod obiicitur, cum non vult respondere quod quaeritur. Accusationem ergo suam Dominus tacendo confirmat? Non plane accusationem suam tacendo confirmat, sed despicit non refellendo. Bene enim tacet, qui deensione non indiget. Ambiat defendi, qui metuit superari: festinet loqui, qui timet vinci. Christus autem cum condemnatur, superat: cum iudicatur, vincit, sicut ait Propheta: Ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Quid ergo opus erat ei loqui ante iudicium, cui ipsum iudicium erat plena victoria? Vincit enim cum iudicatur Christus, quia sic innocens approbatur. Vnde ait Pilatus: Innocens ego sum à sanguine huius iusti. Melior est igitur causa quæ non defenditur, & probatur: plenior iustitia est, quæ non verbis adstruitur, sed veritate fulcitur. Taceat lingua necesse est, ubi ipsa æquitas sibi adest. Taceat lingua in bono negotio, quia & malas causas obtinere cõsuevit. Nolo sic defendi iustitiam, sicut solet iniquitas excusari. Quod vincit Christus, non orationis est, sed virtutis. Scit enim Saluator, qui est sapientia, quomodo tacendo vinceret, quomodo non respondendo superaret, atque ideo causam suam manuulit comprobare quam dicere. Quæ enim res illum cõpelleret ad loquendum, cum silentium satis sufficeret ad vincendum? Sed fortasse metus eum cogeret, ne salutem perderet, nisi quod ipsa erat tota causa victoriæ. Suam enim salutem perdidit, ut salutem omnium lucraretur. In se vinci maluit, ut victor esset in cunctis. Sed quid de Christo loquar? Susanna mulier apud inimicos suos tacuit, & vicit. Non enim apud Danielẽ iudicem verborum se ratione defendit, non patrociniij sermone tutata est: sed in sancta lœmina tacete lingua pro ea castitas loquebatur. Castitas enim Susannæ adsuit in iudicio, quæ eam defendit & in paradiso. Ibi enim pudori eius consuluit, hinc salutem, ibi ne macularetur pudicitia, hinc ne innocentia damnaretur. Castitas ergo Susannæ & seniores impudicos conuicit in paradiso, & in iudicio falsos accusatores obtinuit. bisque victrix reos facit testimonij, quos reos fecerat adulterij, atque tandem iudicem meretur castitas Danielẽ puerum iuniorum necdum pubescentis ætatis. Multum igitur de Deo pudicitia consequitur, cum iudicem virginẽ promeretur. Secura enim est de victoria castitas, cui est iudicatura virginitas. Pudicitia autem causam nisi vir pudicus audire non debuit. talẽ enim

arbitrum meretur castimonia, apud quem non periclitetur verecundia. Cognito igitur Daniel Susannæ negotio, cum eã falsis accusationibus vellet plebs imperita damnare, ait idem: *Mundus ego sum à sanguine huius.* Quo dicto peccatis populi reuocauit errorem. Hac ergo voce circa Susannam Daniel vitur, qua circa Dominum vsus est & Pilatus. Ait enim Pilatus: *Mundus ego sum à sanguine huius iusti.* Eadem igitur sententia soluitur pudicitia, qua est absoluta iustitia: sed Daniel melius quam Pilatus. Ille enim pudicum sanguinem non condemnat, sed liberat: hic autem iustum sanguinem confitetur, & tradit. Quid enim profuit testimonium perhibuisse innocentia, & velut reum addixisse nequitia: nisi, quod grauius peccatum est, vnum eundemque & pronuntiare iustum, & tradere quasi criminofum? Ipse enim iniquitatis suæ testis est, qui ore absoluit, & corde condemnat. Lauerit licet manus suas Pilatus, tamen sua facta non diluit: & quamuis abstergere se putauerit iusti sanguinem de suis membris, eodem tamen sanguine mēs eius tenetur infecta. Ipse enim occidit Christum, qui eum tradidit occidendum. Iudex enim constans & bonus, ne sanguinem innocentis addiceret, nec inuidiã cedere debuit, nec timori. Daniel ergo melius quam Pilatus. Ille peccatis populi reuocauit errorem, hic autem furentis synagogæ sacrilegium confirmauit.

Sermo secundus.

ANTE dies profecuti sumus sanctæ Susannæ iudicium simile admodum fuisse iudicio Saluatoris, & iisdem criminationibus laborasse memorata castitatem fœminæ, quibus Christi laborauit integritas. Similiter enim persecutores in Susanna passa est pudicitia, sicut & in Christo passa est iustitia. Illa enim dum in adulterio conuincit presbyteros, ipsa tamquam adultera retinetur: hic dum in sacrilegio arguit Phariseos, ipse tamquam sacrilegus accusatur. Quod quidem sacrilegium in Phariseis maius adulterium vocari potest. Grauius est enim religionis adulterium, quam corporis: & plus est integritatem diuinitatis lædere, quam integritatem hominis violare. Condemnatur ergo Susanna, condemnatur & Dominus. Illa, quia castitatem corporis tuebatur: hic, quia religionis castimonia defendebat. Similis igitur erat in utroque causa iudicij, nisi quod meliore vsa est iudice Susanna quam Dominus. Hunc enim præses iudicat, hanc propheta. Hunc audit vir qui Phariseorum seditionibus terrebatur, hanc audit puer qui sancto spiritu replebatur. Ille quod sentit, constanter pronuntiat: ille quod pronuntiat, non defendit. Susannæ enim iudex quam absoluit, & liberat: Domini cognitor quem absoluit, damnat & tradit. Simile ergo fuit pene per omnia Susannæ, Dominique iudicium. si quidem nec accusatio in iis fuerit ipsa dissimilis. Susannam enim seniores deferunt, Dominum Iudas accusat. Illam doctores sui, hunc discipulus proprius criminatur. Susannam inquam pseudopresbyteri arguunt, prodit pseudoepiscopus Saluatorem. Episcopus enim & Iudas fuit, sicut ait Propheta de eodem, dicens: *Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius*

Act. 1.

Iuan. 18.

Matth. 27.

eius accipiat alter. Sed nec locus, fratres, in vtraque causa videtur esse dissimilis. Susanna enim in viri paradiso ab accusatoribus circumuenitur, Dominus in hortuli paradiso à traditoribus circumdatur. Illa ibi insidiatores patitur, iste hic sustinet proditorem. Videamus autem exitum vtriusque iudicij. Susannæ accusatores tamquam falsi testes prophetica sententia feriuntur, & eiusdem criminis puniuntur rei, cuius damnare innocentis sanguinem gestiebant. Domini autem traditorem non inuenio à iudice esse damnatum. Non enim damnat eum Pilatus, non damnat populus: sed quod est grauius, se ipse condemnat, & cessante iudice propria sententia condemnatur. Quem enim alter iudicat, potest utcumque esse excusabilis: reus autem sine excusatione est, qui conscientia suæ iudicio condemnatur. Quem alter iudicat, potest quandoque à suo iudice sperare indulgentiam: qui se ipse iudicat, à quo indulgentiam postulabit? Referens enim Iudas Domini sanguinis pretium, ait Iudæis: *Peccaui, quod tradiderim sanguinem iustum.* Magnum igitur Domini innoctia testimonium est, dum accusator eius & confitetur de scelere, & reus est de mercede. Dum enim miser refudit venditionis pretium, putat se facinoris sui soluere posse cõtractum. Sed nec iste absoluitur. Dum enim auctor venditionis suæ reus est, constat istos sceleratum cum sacrilego iniisse

contractum. Sua ergo sententia Iudas proditor condemnatur. Mirum fortè sit vobis quod non eum populus iudicauerit, non præses addixerit. Hoc sacrilegi solet esse iudicium, ut impietate suam ipse dum recordatur, & puniat: scelus suum dum recognoscit, & vindicet. Omnium enim supergreditur sententias, qui à sua conscientia, sua sententia condemnatur. Hoc inquam sacrilegi solet esse iudicium, ut cõfiscius facti ipse se damnet, sicut ait Apostolus Paulus de hæretico, dicens: *Hæreticum hominem post primam correptionem deuita, sciens quia peruersus est huiusmodi, & delinquit proprio iudicio cõdemnatus.* Ipse enim se damnat hæreticus, cum de Ecclesia ipse se proiicit, & de cœtu sanctorum nullo repellente recedit. Ipse enim ostendit quid mereatur à cunctis, qui suo iudicio separatur à cunctis. Ipse inquam se damnat hæreticus, quia cum omnes criminofosi, episcopi sententia proiciantur de consortio Christiano, hæreticus cunctorum vota præueniens, sententia suæ voluntatis abiicitur. Tali ergo hæreticus, quali & Iudas pœna damnatur: ut idẽ sui & reus sit sceleris, & iudex vltionis. Tali inquam hæreticus, quali & Iudas pœna damnatur: nec immeritò, quia Dominum quẽ ille vendidit, iste blasphematur: quem ille persecutoribus tradidit, quotidie iste persequitur. Persequitur enim hæreticus Dominum, cum diuinitatem ei derogat, & asserit creaturam.

SANCTI AMBROSII SERMONVM IN DANIELEM PROPHETAM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN CAP. III. ET IIII. IONÆ
PROPHETÆ ENARRATIONES.

Ionæ cap. III.

ET factus est sermo Domini ad Ionam secundò, dicens: *Surge, & vade in Niniuen ciuitatem magnã, & prædica in ea secundum prædicationem priorem, quã ego loquutus sum ad te.* Et surrexit Ionas, & abiit in Niniuen, sicut loquutus est Dominus. At Niniue ciuitas magna Deo quasi itineris viæ dierum trium. Et cœpit Ionas ingredi in ciuitatem quasi itinere diei vnus, & prædicauit, & dixit: *Et adhuc tres dies & Niniue subuertetur.* Et crediderunt viri Niniue Deo, & prædicauerunt ieiuniũ, & vestiti sunt sacco à magno eorum & vsq; ad paruum ipsorum. Et appropinquauit sermo ad regẽ Niniue, & surrexit rex de throno suo, & abstulit stolam suam à seipso, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et prædicatum est in Niniue à rege & ab omnibus magnatibus eius, dicens: *Homines, &*

pecora, boues & oues non gustent neque pascantur, & aquam noti bibant. Et cooperiti sunt sacco homines & pecora, & clamauerunt ad Deum vehementer. Et reuersus est vnusquisque de via sua mala, & iniquitate quæ in manibus eorum, dicentes: *Quis scit si pœnitentiã ager Deus, & reuertetur ab ira furoris sui, & non preeamus?* Et vidit Deus opera eorũ, quoniam reuersi sunt à viis suis malis, & egit pœnitentiã Deus super malitia, quam loquutus est ut faceret eis, & non fecit.

Ionæ cap. IIII.

ET contristatus est Ionas tristitia grãdi, & confusus est, & orauit ad Dominum, & ait: *O Domine, nõne isti sermones mei sunt, adhuc existente me in terra mea? Propterea præueni fugere in Tharsis, quia cognouit*

quod misericors & miserator, patiens & multa misericordiae, & agens poenitentiam super malitiis. Et nunc dominator Domine tolle animam meam à me, quia bonum mori me magis quam viuere. Et dixit Dominus ad Ionam: Si vehementer contristatus es tu? Et egressus est Ionas ex ciuitate, & sedit contra Orientem: & fecit sibi tabernaculum, & sedit sub eo in umbra, donec videret quid erit ciuitati. Et præcepit Dominus Deus cucurbitæ, & ascendit super caput Ionæ, vt obumbraret eum, & protegeret eum à malis suis. Et latus est Ionas super cucurbita gaudio magno. Et præcepit Deus vermi matutino in crastinum, & percussit cucurbitam, & arefacta est. Et factum est cum oriretur sol, & præcepit Deus spiritui ardoris vrenti, & percussit sol super caput Ionæ, & angustiabatur, & relinquebatur anima sua, & dixit: Bonum mihi mori quam viuere. Et dixit Dominus ad Ionam: Si valde contristatus es tu super cucurbitam? Et ait: Valde cōtristatus sum ego vsque ad mortem. Et dixit Dominus: Tu pepercisti super cucurbita, pro qua non laborasti super ea, neque enutristi eam, quæ sub nocte nata est, & sub nocte perit: ego autem non parcā super Niniue ciuitate magna, in qua habitāt plures quam duodecim decem millia virorum, qui non cognouerunt dexteram suam, neque sinistram, & iumenta multa?

Enarratio prima.

Niniue ieiunio & aliis poenitentiae operibus comminatum Dei euaserunt iram, & eius sunt misericordiam consecuti: quorum exemplo ad diuinam nobis comparandam clementiam serio prouocamur.

REGIMVS in recitata Ionæ prophetæ lectione, quod cum Niniue ciuitati subuersio diuinitus immineret, & iuxta sententiam Dei, destruendi illam tempus ingrueret, consistentes in ea aliud non habuisse præsidium, nisi vt abiectis crapulosis epulis, ieiunia continuata susciperent, & diuitiarum ambitione seposita, humilitate se paupertatis induerent: scilicet vt exinde remedium perciperent, vnde his perditio cōtingebat: hoc est, vt irā diuinitatis quam luxuriando prouocauerant, abstinendo lenirent: & offensam quam in eos superbia contraxerat, humilitas mitigaret. Legitur enim: *Et surrexit rex de throno suo, & abstulit stolam suam à seipso, & indutus est sacco, & sedit in cinere.* In illa ergo tribulatione ipse rex deposita imperiali purpura, regali ambitione submota, membra sua cilicio præcinxit, atque in sacco & ci-

gere se diebus ac noctibus volutauit. Sapiens itaque rex, qui sciret quemadmodum aduersa sibi superare deberet. Hostes enim virtute superabat, Deum autem humilitate vincebat. Sapiens planè rex, qui intelligeret quibus armis vteretur pro temporis qualitate. Cum enim insidiantur illi homines, apprehendit arma bellica: cum irascitur ei Deus, corripit arma iustitiæ. Sapiens inquam rex, qui pro salute ciuium peccatorum se magis confiteretur esse quam regem. Obliviscitur enim se regem esse, vbi Deum regem omnium pertimescit: nec potest suæ meminit, vbi potentiam diuinitatis agnoscit. Obliviscitur ergo se regem esse dum proicit purpuram, dum diadema deponit, cilicio autem vestitur & sacco, ieiuniis perseuerat, orationibus immoratur. Mira res: dum se regem hominum esse non meminit, rex incipit esse iustitiæ. Religiosus igitur princeps non perdidit imperium, sed mutauit. Principatum enim antè militaris disciplinæ tenuit, nunc cælestium disciplinarum obtinet principatum. Non inquam perdidit imperium, quia siue ferro siue iustitia pro ciuium salute primus inuigilat. *Et prædicatum est in Niniue à rege, & ab omnibus magnatibus eius, dicens: Homines, & iumenta, boues & oves non gustent neque pascantur, & aquam non bibant.* Primus planè inuigilat, qui vt tota ciuitas ieiunaret, famè sibi rex primus indixit: & solus omnium causa prior cœpit esurire quam miles. Necesse enim erat vt qui potentior cunctis fuerat, deuotior fieret vniuersis. Ex èplo ergo suo præparat religionis exercitum, non armis, sed sola deuotione munitum: iubet omnem sexum, omnem ætatem à diuinis epulis abstinere. Additur religioso exercitui numerus, cum in tali deuotione etiam infantia militare compellitur. Inquit enim: *A magno eorum usque ad paruum ipsorum.* Pietas enim esse creditur in tali causa, paruulis quoque cibi substantiam denegare. Non enim sufficebat ad placandum Deum peccantium satisfactio, nisi seniorum quoque peccata, paruulorum innocentia deploraret, & fletibus alienis delicta sua iuuetus ablueret. Ista autem fratres, omnia in cōmonitionem nostri facta esse nemo est qui nesciat, vt quotienscunque tribulationibus perurgemur, ad hæc præsidia concurramus: vt putā aduersarius imminet, inimicus in promptu est: ieiunemus, vt vincamus. Solent quidem homines quotiescumque necessitatem arduam nimis patiuntur, ad proximas gentes auxilij causa destinare legatos. Nos, quod est meli⁹, legationem ad Deū per ieiunia destinemus, ab ipso imploremus auxilia, ad ipsum nos corde & orationibus cōferamus. Auxilium enim Niniue nō aliū de rogando petiuerunt, sed de suis ieiunando visceribus exegerunt. Cur enim petat ab altero, qui intra se potest inuenire quod querit? Quanto enim Deo viciniore fuerimus, tanto aduersarij nostri à nobis longius repellentur. Oportet igitur proximos nos fieri Deo, quoniam dicit Propheta: *Ecce qui elongant sese à te, peribunt.* Quod si à Deo qui longè sunt, peribunt: vtique qui sunt proximi, saluabuntur. Aliter ergo proximi Deo esse non possumus, nisi ad eum ieiuniis & orationibus & elemosynis propinquemus. Deus enim ipse semper misericors, ieiunus & sanctus est. Atque ideo qui vult proximus Deo esse, debet imitari hoc esse quod est De⁹. Tota igitur

I. Cor. 10.

L *Gen. 18.* *psal. 72.*

in tribulatione Niniuarum ciuitas ieiunauit. Bene dixi, tota non solum enim senes, iuuenes & infantes, sed etiam pecora legimus ieiunasse. Mira res: ieiunant pro ciuitatis peccato, quæ peccati conditio non constringit. Vnde & nos fratres, temporum angustias sustinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & misericordiam Dei cūctorum abstinentia deplorare. Nam quale sit, hoc Christianum pro salute sua nō facere, quod pecora pro hominum salute fecerūt: nisi quod stolidior pecore est qui indico pro se à sacerdote ieiunio nō ieiunat. Nōne enim pecus est qui non intelligit quid illi imminet, quid incubat? Et pecus quidem vidēs declinat foueam, cauet præcipitia: tu autem nō vis ieiunādo periculum declinare quod cernis? Desperationis enim genus est, tunc te manducare cum abstinere debeas: tūc gaudere, cum debeas deplorare. De hac desperatione Apostolus dicit, quod à nobis auertat Deus: *Māducemus & bibamus: cras enim moriemur.* Ieiunemus ergo fratres sine intermissione, vt hostes nostros orationibus & abstinentia superare possimus, per Dominum nostrum Iesum Christum.

I. Cor. 15.

Enarratio altera.

Diximus anteriore Dominico Niniuitas in tribulatione posita diuinitatis misericordiam per abstinentiam meruisse, & ciuitatem suam de periculo ieiuniis liberasse. Dicitur enim: *Et vidit Deus opera eorum, quoniam reuersi sunt à viis suis malis: & egit poenitentiam Deus super malitia quam locutus est vt faceret eis, & non fecit.* Tantæ fuerūt Niniuitæ sapientiæ, vt non alienis se præsidij defenderent, sed propria deuotione saluarent. Nam non statim desperauerunt de salute sua, quia audierūt à Propheta cum ciuitatis se moribus subuertendos: sed quanto proximum annuntiabatur excidium, tanto magis religiosis actibus armabantur: *ne reliquerunt euertendam ciuitatem suam, sed in ea potius permanserunt, sapientes scilicet, vt quæ ciuium vexabatur peccatis, ciuium orationibus saluaretur: & cui perditionem mala cōuersatio intulerat, ei salutem deuotio religiosa conferret.* Iustum enim erat vt quos fuerat passa peccatores, eosdem haberet proprios defensores. Ciuitati enim non nisi propter ciuium peccata inferretur excidium. Desine ergo peccare, & ciuitas non peribit. Quid fugis patriā? Si vis saluus esse, tua potius peccata subterfuge. Si tu peccare desieris, victus est inimicus. Dicit ad Abraham scriptura diuina per decē

Gen. 18.

iustos patriā posse saluari. Igitur si iusti sunt qui saluā faciāt patriam, vtique iniusti sunt qui relinquunt. Et si illi propter præsentiam suā consequuntur gratiam: necesse est vt ij propter defolationē mereantur offensam. Iniustus planè & impius est filius, qui periclitatē deserit matrem. Mater enim quodāmodo dulcis est patria, quæ te genuit, quæ nutriuit, quæ vt fugere possis diuitem te fecit. Nam si nō tibi suppetere sumptus copiosa substantia, fugæ præsidij non haberes: atque ideo auaritia ductus, dū metuis diuitias tuas perdere, impius in matrem esse non dubitas. Vnde intelligimus plus te pecuniæ tuæ cōsulere quam saluti. Die mihi o bone ciuis, cur fugere dispōnis? cur patriam derelinquis? Captiuitatem fortasse metuis. Da veniam, nō intelligis, nescis quod hæc est prima captiuitas, patriam nō videre, & quod grauius est omni malo hostili, peregrinationis exilium. Solet qui aliquid sceleris admiserit, huiusmodi pœna dānari vt pellatur patria, regionibus incognitis relegatur. Hoc igitur malum propria tibi prouides voluntate, quod solet supplicij causa damnatus excipere. Sed ponamus te forti esse animo, & æquanimitate tolerare posse peregrinationis iniuriam. Dic mihi, qua inter extraneos libertate victurus es? nōne cum loqui cœperis, obiicietur tibi: Vnde iste exul, vnde iste fugitiuus aduenit? Num & nostram ciuitatem opprimere nititur, sicut patriā suam pressit? Ita autē aporiaberis, ita conturbaberis, vt libertati tuæ metuens, vetearis ne ingenuitatis tuæ ibi non inuenias assertorem. Mihi crede, in aliena patria tāta auditurus es, quānta in tua patria aliis sæpe dixisti. Illud autem nolo dicere, quod quamuis diues sis in patria tua, quāuis copiosis opibus perfruaris, statim vt exieris de domo tua, mendicus & pauper es. Dicit ergo Deus ad Abraham, per decem iustos ciuitatē posse saluari. Malè igitur de te sentis popule Christiane, si in tanto cœtu nostro ad saluandam ciuitatem decem iustos esse non credis. Dū enim deseris patriam, proferis non in ea esse dignos, quorum meritis liberetur. At ego vereor ne omnibus in ea iustis relictis, tu solus qui deseris, inueniaris iniustus. Sed nolo de decem iustorum numero te perturbes. Ieiunemus etiam quod de Sodomitarum excidio meritis suis Lot solus liberauerit Segor ciuitatem: quod magis valuerit ad saluandum vnius gratia, quam ad euertendum peccata multorum. Exeanti enim illi de Sodomis, hospitij causa Segor parua cōceditur. Quod si iusto hospitij donatur ciuitas, quāto magis iusto patria conceditur?

Gen. 19.

S. AMBROSII IN IONAM PROPHETAM ENARRATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN MICHÆAM PRO-
PHETAM OBSERVATIONES.

Michæe Cap. I.

ET factum est verbū Domini ad Michæā G
Morastithen in diebus Ioathan & Achaz
& Ezechiae regū Iuda, de quibus vidit de Sa-
maria & de Hierusalē. Audite populi omnes
sermones, attendat terra & omnes qui in ea,
& erit Dominus Deus in vobis testimonium,
Dominus ex domo sancta sua. Quia ecce Do-
minus egreditur de loco suo, & descendet &
ascendet super excelsa terrae: & commouebū-
tur montes subter eum, & valles tabescent si-
cut tabescit cera à facie ignis, & sicut aqua pro-
fluens in descensu. Propter impietatem Iacob
omnia hæc, & propter peccatū domus Israel.
Quæ impietas Iacob, nōne tu Samaria? &
quod peccatum domus Iuda, nōne Hieru-
salem? Et ponam Samariam in pomorū cu-
stodiam agri, & in plantationē vineæ: & de-
traham in voraginem lapides eius, & funda-
menta eius reuelabo: & cuncta sculptilia eius
euertent, & omnes mercedes eius comburēt
igni, & cuncta idola eius ponam in perditio-
nem: quia ex mercedibus fornicationis con-
gregauit, & ex mercedibus fornicariæ destru-
xit. Propter hoc planget & lugebit, ibit discal-
ciata & nuda, faciet planctum quasi draco-
num, & luctum quasi filiarum Sirenum: quia
obtinuit plaga eius, quia venit vsque ad Iu-
dam, tetigit vsque ad portam populi mei in
Hierusalem. Qui in Geth nō magnificemini,
& qui in Bachim non reedificetis de domo
derisu terram: aspergite derisum vestrum ha-
bitantes bene ciuitates eius. nō est egressa ha-
bitatrix Sannan, plangite domum quæ est iux-
ta eam, accipiet ex vobis plagā doloris. Quis
cepit in bona quæ habitat in doloribus: quia
descenderunt mala à Domino in portis Hie-
rusalem, sonitus curruum & equitantū ha-
bitans. Lachis princeps peccati est filia Sion, L
quia in te inuētæ sunt impietates Israel, ideo
dabit emissarios vsque ad hæreditatem Geth:
domos vanas frustra fuerunt regibus Israel,
donec hæredes adducant tibi, habitans La-
chis hæreditas tua. Vsque ad Odolam veniet
gloria filia Israel. De caluare & tondere su-

per filios delicatos tuos: dilata caluitium tuū
sicut aquila, quoniam captiui ducti sunt ex
te.

Cap. II.

FACTI sunt cogitantes labores, & operantes
mala in cubilibus suis, & simul cum die
consummabant ea, quia non leuauerunt ad
Dominum manus suas: & desiderabant a-
gros, & diripiebant pupillos, & domos op-
primebant, & diripiebant virum & domum
eius, virum & hæreditatem eius. Propterea
hæc dicit Dominus: Ecce ego cogito super
tribum istam mala, de quibus non auferatis
colla vestra, & non ambuletis erecti, quia tem-
pus malum est. In die illa sumetur super vos
parabola, & plangetur planctus in cantico
dicentium: Miseria vastati sumus: pars popu-
li demensa est funiculo, & non erat qui pro-
hiberet eam, vt auerteret illum. Agri nostri
diuisi sunt, propter hoc non erit mittens fur-
niculum in hæreditate in Ecclesia Domini.
Ne flete lacrymis, neque plorent super his.
Non abiiciet opprobria, qui dicit: Domus Ia-
cob prouocauit spiritum Domini, si hæc adin-
uentiones eius sunt: nōne sermones eius bo-
ni cum eo, & recti ambulauerunt: Et prius po-
pulus meus restitit in inimicitiam contra pa-
cem eius, pellem eius excoriauerunt, vt au-
ferrent spem, contritionem belli. Duces po-
puli mei proiicientur de domibus deliciarum
suarum, propter malas adinuentiones suas e-
iecti sunt. Propinquate montibus æternis, sur-
ge & ambula, quia non est tibi ipsi requies
propter immunditiam. Corrupti estis corru-
ptione, fugistis nemine persequente. Spiritus
statuit mendacium, stillauit ibi in vinum
& in ebrietatem, & erit tibi de stilla populi
huius. Congregatus congregabitur Iacob, cū
omnibus suscipiens suscipiam ipsos reliquos
domus Israel, in idipsum ponam auersionem
eorum, sicut oues in tribulatione, quasi gregē
in medio cubilis sui, exilient ex hominibus.
Ascende per diuisionem ante faciem eorum.
Diui-

Dimiserunt & pertransierunt portā, & egressi
sunt per eam, & exiit rex eorum ante faciem
eorum, & Dominus dux erit eorum.

Cap. III.

ET dicet: Audite iam principatus Iacob, &
reliqui domus Israel; nōne vobis est scire
iudicium: exosi bona, & quærentes mala; di-
ripientes pelles eorum ab eis, & carnes eorum
ab ossibus eorum; sicut deuorauerunt carnes
populi mei, & pelles eorum excoriauerunt ab
eis, & ossa eorum confregerunt, & diuiserunt
sicut carnes in lebethem, & sicut carnem in
ollam. Sic clamabunt ad Dominum, & non
exaudit eos: & auertet faciem suam ab eis in
tempore illo, eo quod impiè egerunt in adin-
uentionibus suis. Hæc dicit Dominus super
prophetas qui seducunt populum meum, C
qui mordent in dētibz suis, & qui prædicant
super eos pacem, & nō est data in ore eorum,
sanctificauerūt super eum prælium. Propterea
nox vobis erit de visione, & tenebræ vobis
sunt ex diuinatione: & occūbet sol super pro-
phetas, & cōtenebrescet super eos dies: & cō-
fundētur qui vident somnia, & cōfundentur
arioli, & maledicent eis omnes, quia non est
qui exaudiat eos. Nisi ego impleuero fortitu-
dinem in spiritu Domini, & iudicium & po-
tentiam, vt annuntiem Iacob impietates suas,
& Israel peccata sua. Audite iā hæc duces do-
mus Iacob, & reliqui domus Israel, qui abo-
minamini iudicium, & omnia recta peruer-
titis: qui ædificatis Siō in sanguinibus, & Hie-
rusalē in iniquitatibus. Duces eius cum mu-
neribus iudicauerunt, & sacerdotes eius cum
mercede respōderunt, & propheta eius cum
argento diuinabant, & super Dominum re-
quiescebant, dicentes: Nōne Dominus in
nobis est: non veniēt super nos mala. Idcirco
propter vos Sion quasi ager arabitur, & Hie-
rusalem vt pomorum custodia erit, & mons
domus in locum saltus.

Cap. IIII.

ET erit in nouissimo dierum manifestus
mons domus Domini, præparatus super
verticem mōtium, & eleuabitur super colles:
& festinabunt ad eum populi, & ibunt gen-
tes multæ, & dicent: Venite ascendamus ad

montem Domini, & ad domum Dei Iacob:
& ostendēt nobis viam suā, & ambulabimus
in semitis eius: quia de Sion exibit lex, &
verbum Domini de Hierusalem. Et iudicabit
inter populos multos, & arguet gentes fortes
vsque in longinquum. Et concident gladios
suos in aratra, & hastas suas in falces: & non
vltra tollet gens contra gentē gladium, & ne-
quaquam discent vltra belligerare. Et requie-
scet vnusquisque sub vite sua, & vnusquisque
sub ficu sua, & non erit qui exterreat: quia os
Domini omnipotentis loquūtū est hæc. Quia
omnes populi ibunt, vnusquisque viā suam:
nos autē ibimus in nomine Domini Dei no-
stri in æternū & vltra. In die illa, dicit Do-
minus, congregabo eam quæ contrita est, & quæ
eiecta est suscipiam, & quos repulerā. Et po-
nam contritā in reliquias, & repulsam in gen-
tem fortē: & regnabit Dominus super eos in
monte Sion, ex nunc & vsque in sæculum. Et
tu turris gregis squallidi, filia Siō, ad te veniet,
& ingredietur principatus primus, regnū de
Babylone filia Hierusalem. Et nunc vt quid
cognouisti mala: numquid rex non erat tibi
aut consilium tuum periit? Cur comprehen-
derunt te dolores parturientis? Dole, & virili-
ter age filia Siō quasi paries: quia nunc egre-
dieris de ciuitate, & habitabis in cāpo, & ve-
nies vsq; ad Babylonem: inde liberabit te, &
inde redimet te Dominus Deus tuus de ma-
nu inimicorum tuorum. Et nunc congrega-
tæ sunt super te gentes multæ dicentes: Exul-
tabimus, & videant in Sion oculi nostri. Ipsi
autē non cognouerunt cogitationes Domi-
ni, & non intellexerunt consilium eius: quia
congregauit eos vt manipulos area. Surge, &
mole eos filia Sion: quia cornua tua ponam
ferrea, & vngulas tuas ponā æneas: & minues
populos multos, & cōsecrabis Domino mul-
titudinem eorum, & robur eorum Domino
vniue rsæ terræ.

Cap. V.

Nunc obstruetur filia obstructione, angu-
stia posuit super nos, in virga percipient
super maxillā tribus Israel. Et tu Bethleē do-
mus Ephrata, minima es vt sis in millibus Iu-
da: ex te mihi egredietur vt sit in principē in
Israel, & egressus eius ab initio à dieb; sæculi.
Propterea dabit eos vsque ad tēpus parientis
pariet, & reliqui fratrum eorum reuertentur

ad filios Israel. Et stabit, & pascet in fortitudine Domini, & in gloria nominis Domini Dei sui erunt, quia nunc magnificabitur usque ad terminos terræ. Et hæc erit pax, quando Assyrius venerit super terram nostram, & cum ascenderit super regionem nostram: & consurgent super eum septem pastores, & octo morsus hominum. Et pascent Asur in gladio, & terram Nebrod in fouea eius: & liberabit de Asur, cum venerit super terram vestram, & cum ascendet super terminos vestros. Erit reliquum Iacob in medio populorum multorum, quasi ros à Domino cadens, & quasi agni super gramen, ut non congregetur quisquam neque subsistat in filiis hominum. Et erunt reliquiae Iacob in gentibus, in medio populorum multorum, quasi leo in iumentis in saltu, & quasi catulus leonis in gregibus pecorum. Quemadmodum cum pertransierit, & diuides rapiat, & non sit qui eruat, eleuabitur manus tua super eos qui tribulant te, & omnes inimici tui perdentur. Et erit in illa die, dicit Dominus, interficiam equos tuos de medio tui, & comprimam quadrigas tuas, & subuertam ciuitates terræ tuæ, & auferam omnes munitiones tuas: & auferam beneficia tua de manibus tuis, & qui loquantur non erunt tibi. Et disperdam sculptilia tua, & statuas tuas de medio tui, & non ultra adorabis opera manuum tuarum. Et succidam lucos tuos de medio tui, & demoliam ciuitates tuas: & faciam in ira & in furore ultionem in gentibus, pro eo quod non audierunt.

Cap. VI.

Audite iam quæ Dominus dixit: Surge, iudicare apud montes, & audiant colles vocem tuam. Audite populi iudicium Domini, & valles fundamenta terræ: quia iudicium Domino aduersus populum suum, & cum Israel iudicabitur. Popule meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? responde mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti, & de domo seruitutis redemi te, misi ante faciem tuam Moysen & Aaron & Mariam: Popule meus recordare rogo, quid cogitauit aduersum te Balac rex Moab: & quid ei respondit Balaam filius Beor de Schenis usque ad Galgal: ut cognosceretur iustitia Domini. In quo apprehendam Dominum, suscipiam Deum meum excelsum? Si apprehendam eum in holocaustis in vitulis anniculis, si suscipiet Dominus in millibus

arietum, aut in decem millibus caprarum pinguium? Si dederam primogenita mea pro peccato meo, fructum ventris mei pro impietate animæ meæ? Renūtiatum est tibi homo quid sit bonum: aut quid Dominus exquirat à te, nisi ut facias iudicium, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum Deo tuo? Vox Domini ciuitati clamabitur, & saluabit timentes nomen eius. Audi tribus, & quis ornabit ciuitatem? Nunquid ignis & domus iniqui thesaurizans thesauros iniquos, & cum iniuria iniqua? Si iustificabitur in statere iniquus, & in sacco pondera doli; de quibus diuitias impietatis impleuerunt, habitantes eam loquuti sunt mendacia, & lingua eorum exaltata est in ore eorum: & ego cruciaui te perditione propter peccata tua. Tu comedes, & non saturaberis, & eiiciam te in temetipsam. Et apprehendes, & non saluabis: & quoscumque saluaueris, in gladium tradentur. Tu feminabis, & non metes: tu premes oleum, & non ungeris oleo: & vinum, & non bibes. Et dissipabuntur legitima populi mei, & omnia opera domus Achab: & ambulauistis in consiliis eorum, ut traderem te in perditionem, & habitantes eam in sibilum; & opprobria populorum accipietis.

Cap. VII.

Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe, & sicut racemum in vindemia, cum non sit botrus ad comedendum primitiua. Væ mihi anima, quia periit timor à terra, & corrigens in hominibus non est: omnes in sanguines iudicantes, unusquisque proximum suum tribulant tribulatione, in malum manus suas parantes. Princeps postulat, & iudex pacifica verba loquutus est, desiderium animæ suæ est: & ego auferam bona eorum, quasi tinea comedens, & ambulans super regulam. Væ, ultiones tuæ venerunt, nunc erunt fletus eorum. Non credatis in amicis, neque speretis in ducibus, & ab ea quæ cubat tecum caue, ut non credas aliquid ei. Quia filius contumeliæ facit patri, filia surget aduersus matrem suam, nurus contra socrum suam. Inimici omnes viri qui in domo eius. Ego autem ad Dominum meum aspiciam, expectabo in Domino salutare meo: exaudiet me Deus meus. Noli supergaudere mihi inimica mea, quia cecidi, sed relurgam: quia si sederem in tenebris,

bris, Dominus illuminabit me. Iram Domini sustinebo, quia peccaui ei, donec iustificet ipse causam suam, faciet iudicium meum, educet me ad lucem, ut videam iustitiam eius. Et videbit inimica mea, & operietur confusione quæ nunc dicit ad me: Vbi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt eam, nunc erit in conculcationem sicut lutum in visceribus tuis. Dies lituræ lateris deletio tua, & depellet legitima dies illa: & vrbes tuæ venient in conclusionem, & in diuisionem Assyriorum, & ciuitates tuæ munitæ in diuisionem. A Tyro usque ad flumen, & à mari usque ad mare, & à monte usque ad montem: & erit terra in dissipationem cum eis habitantibus eam, propter fructus adinventionum eorum. Pascet populum tuum in virga tua, oues hæreditatis tuæ habitantes per semetipsos in saltu, in medio Carmeli pascentur Basanitin & Galaaditin, sicut dies sæculi. Et secundum dies egressionis tuæ de terra Ægypti ostendam eis mirabilia: videbunt gentes, & confundentur in omni fortitudine sua: imponent manus super os suum, aures eorum obsurdescent: linget puluerem sicut serpentes qui trahunt terram, turbabuntur in clausura sua, super Domino Deo nostro formidabunt, & timebunt à te. Quis Deus sicut tu, auferens peccata, & transferens impietates his qui reliqui sunt hæreditatis eius: Non constituit in testimonium iram suam, quia volens misericordiam est: ipse reuertetur, & miserebitur nostri, demerget iniquitates nostras: & proicietur in profunda maris omnia peccata nostra. Dabit veritatem Iacob, misericordiam Abraham, sicut iurauit patribus nostris iuxta dies priores.

Observatio prima.

Anima quomodo à recto labatur tramite, quo processu primitium reparet, ad eumque reuertatur gradum, quod in eo perseveret, edocetur.

Ad Horontianum.

AMBROSIVS Horontiano. Prophetæ quidem congregationem gentium, atque Ecclésiæ annuntiarunt ædificationem futuram, sed tamen quia in Ecclesia non solum fortium animarum iugis profectus, verum etiam infirmorum lapsus, & rursus conuersio est, ideo possumus ex prophetis colligere quemadmodum aut præclara illa & fortis anima sine vlla gradatur offensio, aut infirmior labatur, aut lapsa reparet ac reformet gradum. Itaque sicut in Canticis

canticorum beatæ illius animæ continuos processus legimus, ita in Michæa, de quo nobis propheta sermo exortus est, consideremus lapsæ conuersionem. Non enim otiose te mouit: *Et tu Bethleem domus Ephrata*, quod dictum est ab hoc propheta. Quomodo enim potest domus furoris esse, vbi Christus natus est? Hoc enim exprimit locorum vocabula, sed illustrant operationum mysteria. Ac primum consideremus quid interpretationis in Latino habeat Michæas. Significat autem, quis à Deo: vel, ut alibi inuenimus, quis iste, Morasthi filius, hæres. Quis autem hæres, nisi filius Dei qui ait: Omnia mihi tradita sunt à patre: Et cum ipse esset hæres, nos esse voluit coheredes. Merito, quis iste, non è populo vnus, sed electus ad gratiam Dei in quo loquitur Spiritus sanctus, qui prophetare cepit *in diebus Ioathan & Achaz & Ezechia regum Iuda*. Quo ordine significatur visionis profectus. A malis enim regibus ad boni regis peruenit tempora. Et ideo quoniam anima afflictæ sub malis antè laborabat regibus, quem processum conuersionis suæ habeat, considerandum videtur. Destructa erat quasi infirmior, & omnis munitio eius facta erat via transeuntium, & incursum passionum, luxuriæ deliciis resoluta ac contrita erat, ac relegata à facie Domini. *Turris eius squalida erat*, quæ posita est (ut in Esaiæ cantico legimus) in medio florentis vineæ. Squaler etenim turris, quando vitis arefcit, & ouis sua errat. Regrediente autem vitis viriditate, vel oue, respundet. Nihil enim squalidius iniquitate, nihil splendidius iustitia. Ad hanc turrim reuocatur ouis, quando anima reuocatur à lapsu, & in illa oue Christi regnum redit, quod est initium: quia ipse est initium & finis, vel initium salutis: sed tamen corripitur prius, eo quod tam grauer errauerit, & dicitur ei: *Nunc ut quid cognouisti malum quid rex non erat tibi?* Hoc est, habebas regem qui te regeret & tueretur, deuiare à iustitiæ tramite non debuisti, relinquere vias Domini, qui tibi rationabiles sensus impartiuit. *Aut consilium tuum perit?* quasi dicat: Vbi sunt cogitationes tuæ, vbi consilia, quibus præuidere iniustitiam, propulsare iniquitates in isto tibi vigore potuisti? *Cur comprehenderunt te dolores parturientis*, ut parturires iniquitates, & pareres iniustitias? Nullus enim maior est dolor, quam is qui peccati mucrone vulnerat conscientiam: neque vllum grauius est onus, quam peccatorum sarcina, & pondus flagitiorum. Deprimat animam, curuat usque ad terram, ne se erigere possit. Grauius filii, grauius nimis delictorum pondera. Denique illa in Euangelio mulier quæ curuata erat, speciem prætendens animæ laborantis, à Christo potuit solo erigi. Huic ergo animæ dicitur: *Viriliter age, & dolo filia Sion ut parturiens*. Dolores enim parturientis tribulationem operantur, tribulatio patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit in æternum. Simul egeritur atque excluditur omne quod aduersum est bonis moribus, ne residentia eius frutescant semina, atque in nouos iterum germinent partus. *Cornua tua ponam ferrea, & ungulas tuas ponam aeneas*. Non otiose dantur ei cornua & ungulæ, ut conterat omnes manipulos areæ, sicut vitulus Libani. Nisi enim manipuli contriti fuerint, paleæ ventilatæ, fructus

Genes. 35.

Psal. 128.
Psal. 125.

Ioan. 6.
Psal. 103.
1. Cor. 10.

Heb. 12.
Ioan. 6.

Iudic. 19.

Mich. 5.
2. Cor. 6.

Psal. 18.

Mich. 5.

1. Reg. 2.
Mich. 5.

Psal. 36.
Psal. 22.
Mich. 5.

Rom. 8.

1. Cor. 11.

Mich. 5.

Matt. 13.
Mich. 5.

2. Cor. 7.

Ephes. 2.

apparere interiores & absolui nequeunt. Commi-
nuit igitur atque excutit prius anima proficiēs pas-
sionum superflua, vt fructus suos demonstrare pos-
sit in ipsa segete. Quæcumque aduersa sunt quæ par-
tus impediunt bonos, hæc prius extirpanda sunt, ne
his fructifera inter necetur animæ fata. Tunc etiam
illud prospicit prouidus animæ consultor, vt con-
cludat eam in voluptatibus suis, atque intercludat
eius cupiditates, ne in iis delectetur. Viles enim
sunt correptiones parentis, qui non parcat virgæ, vt
obedientem præceptis salutaribus præstet animam
filij sui. Virga enim visitat, sicut legimus: Visitabo in
virga iniquitates eorum. Itaque qui virga maxillam
percutit Israeliticæ animæ, erudit eam ad discipli-
nam patientiæ Dominica correptione. Nemo enim
desperare debet quicumque corripitur atque arguitur.
Qui enim diligit filium, corripit. Nemo de
remedio diffidat. Ecce tibi vbi domus furorem ven-
dentis erat, ibi domus panis est: vbi crudelitas, ibi
pietas: vbi poena innocentium, ibi vniuersorum red-
emptio, sicut scriptum est: Et tu Bethleem domus
Ephrata, non es minima inter principes Iuda. ex te
enim exiit princeps in Israel. Bethleem domus panis
est. Ephrata domus furorem videntis. Hoc habet
interpretatio istorum nominum. In Bethleem
natus est de Maria Christus, eadem autem Bethleem
quæ Ephrata. In domo igitur furoris generatus
est Christus, & ideo iam non domus furoris, sed
domus panis, quia panem recepit eum qui descendit
de celo. Domus autem furorem videntis Ephrata,
quia illic Herodes dum Christum requirit, perimi
statuit infantulos: vnde vox in Rama audita est
Rachel plorantis filios suos. Sed iam nemo timeat,
quia requies illa quam quærebat Dauid, audita est
in Ephrata, inuenta est in campis siluæ. Tunc adhuc
filia erat nationum congregatio: sed posteaquam
in Christum credidit, fructuosa facta est, quia bene-
dicti ventris fructum recepit. Mortua est ergo Ra-
chel parturiens, quia iam tunc quasi patriarchæ
vxor furorem Herodis videbat, qui nec minuscule
ætati peperit. Simul quia in Ephrata peperit Be-
niamin specie superiorem, mysterio posteriorem,
Paulum scilicet, qui antequam generaretur, non
minimos dolores matri præstitit, cuius filios perse-
quebatur. Et illic mortua & sepulta est, vt nos com-
mortui & consulti cum Christo in Ecclesia resur-
gamus. Inde enim alia interpretatione, vel fecun-
data, vel repleta fructibus, Ephrata significatur. Hic
tamen, id est, in libro prophetico inuenimus *ἐλπίδες*
& id est, in paucioribus es. In Matthæo autem: Et tu
Bethleem domus Iuda non es in paucioribus. Ibi
domus Iuda, hic domus Ephrata: in quo verborum
discrepancia, non sensuum est. Nam & Iudæ interior
vidit furorem, & exterior pertulit. Et in pauciori-
bus est, quia pauci sunt qui intrant in domum panis
per angustam viam. Et non est in paucioribus, id est,
de proficientibus, quæ Christum non agnouit. Nec
minima est, quæ est domus benedictionis, & diuinæ
gratiæ receptaculum, & in eo minima, cuius qui ali-
quid confert Christo, videtur deferre. Et qui appetit
Ecclesiam, Christum appetit. In quouis minimo
enim Christus aut læditur aut honoratur, secun-
dum quod ipse ait: Quod enim vni horum minimo-

rum fecistis, mihi fecistis. Ipsam autem Bethleem
esse quæ est Ephrata, docet lectio Genesis, vbi ait:
Mortua est autem Rachel, & sepulta est in via E-
phrata, ipsa est Bethleem. In via sepulta est sancta
Rachel, quæ typus fuit Ecclesiæ, vt transeuntes dicant:
Benedictio Domini super vos: & venientes
veniant in exultatione. Omnis itaque anima quæ
recipit panem illum descendentem e celo, domus
panis est, hoc est panis Christi, quæ habitantis in se
panis cælestis firmamento alitur, & corde confir-
matur. Vnde & Paulus ait: Omnes enim vnus panis
sumus. Omnis anima fidelis Bethleem est, sicut Hie-
rusalem dicitur, quæ pacem & tranquillitatem habet
superioris Hierusalem quæ in celo est. Verus
panis est qui fractus & comminutus satiat vniuersos.
Quinta autem editio habet: Domus panis. Beth-
leem enim domus est, leem panis dicitur. De aliorum
editionibus propter perfidiam Iudaicam, ne ipsi se
redarguerent, vel ab ipsis præteritum putamus, vel
sublatum ab aliis. De Iuda quoque tribu esse Beth-
leem docet lectio in Iudicum libro, quia vir ille Le-
uita accepit sibi concubinam de Bethleem Iuda, &
irata est ei concubina eius, & rediit in domum pa-
tris sui in Bethleem Iuda. Et egressus eius ab initio à die-
bus sæculi. Egressus itaque Christus à diebus sæculi
(tunc enim nobis incipit sæculum, quando dies salu-
tatis) & egressus ad currendam viam, dedit Israel
que ad tempus parientis, cui aduenit Christus, aduenit
fecunditas, aduenit partus, sicut aduenit Ecclesiæ,
quæ peperit plures quam quæ filios habebat: & pe-
perit septem, id est legitimos, tranquillos, pacificos.
Incipit ergo concipere anima, & formari in ea Chri-
stus, quæ receperit aduentum eius, & pascitur in di-
uitiis eius, vt nihil ei desit, vt videntes etiam eam a-
liæ animæ reuertantur ad viam salutis, & erit ei pax,
sed non potest probari nisi tentationibus. Tunc enim
pax eius æstimabitur & tranquillitas, cum ex-
cluserit vanas cogitationes vel comphlerit, cum
motus omnes edomuerit passionum insurgentium,
cum increbuerint angustia, persecutio, fames, peric-
ulum, gladius. Tunc erit (inquit) pax: quia in his om-
nibus superamus propter eum qui nos dilexit,
quoniam confidimus in eo, quod neque mors ne-
que quiduis tentationum nos ab eius diuella chari-
tate & separet. Tunc ergo dabit tentationes, vt iusti
probentur. Et Dominus quidem dat tentationes
ea voluntate, vt neminem decipi velit. Sed quia ple-
rique vincuntur infirmi tentationibus, qui fortes
sunt probantur. Tunc illis erit vos à Domino, tunc re-
quies: tunc erit anima iusti sicut *catulus leonis in gregi-
bus pecorum*. Quod euagelico exemplo ad Christum
referre non dubitauerim, quia ipse dixit: Tunc iusti
fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Comprimen-
tur enim quadrigæ eius, irrationabiles scilicet im-
petus & motus istius corporis: sedabitur illud: Foris
pugnæ, intus timores: sed vbique, id est, intus & for-
is, tranquillitas erit, & non erit qui respondeat &
resistat bonæ voluntati, quia obedientia carnis su-
blato pariete macerariæ, cum fuerint vtraque vnum,
omnes ab olebit discordias. Si qua autem anima in-
firma, sicut ille secundum carnem Israel, titubaue-
rit, & ab illa Christi charitate persecutionibus tur-
bata se aliquantulum separauerit, corripitur atque
arguitur

Prouer. 23.
Prouer. 13.

Psal. 88.
Michæ 5.
Heb. 12.

Ecc. 30.

Matt. 2.

Luc. 2.

Ioan. 6.

Matt. 2.
Hier. 31.

Psal. 131.

Luc. 1.
Genes. 35.

Matt. 9.
2. Tim. 2.

Michæ. 5.
Matt. 2.

Matt. 7.

Matt. 25.

Mich. 6.

Ibidem.

Mich. 7.

Ibidem.

Rem. 7.

Mich. 7.

1. Cor. 5.

Mich. 7.

Esaiæ 40.
Mich. 7.

Ibidem.

Ibidem.
Exod. 15.

Psal. 31.

arguitur quasi infida, quasi ingrata, quasi incredula,
quæ liberata à vanitatibus sæculi, in eas respiciendo
reciderit, à qua non munera, non taurorum sacrificia,
sed tantummodo vt bonum eognosceret, iustitiam
faceret, postularum est. *Renuntiatum est* (inquit)
tibi homo quid sit bonum, aut quid Dominus exquirat à te,
nisi vt facias iudicium, & diligas misericordiam, & para-
tus sis ire cum Deo tuo. Sed quia non seruauit hæc illa
infirmitas anima, ideo Dominus ait: *Væ mihi, quia fa-*
ctus sum sicut qui colligit stipulam in messe, & sicut race-
rum in vindemia. Audiens ergo hæc Propheta in quo
loquebatur Deus, ait ad illam animam: *Væ mihi ani-*
ma, quis perit timor à terra. Vel si ipse Dominus dicit,
miseratus futurus pro peccatis vltiones, atque pro
nostris erroribus ingemiscens. Audiens hæc anima,
quia seminum suorum fructus non colliget, nullum
messe amissa firmamentum inueniet sui, premet oli-
uam, & vnctioem latitiæ non habebit, neque bi-
bet vinum iucunditatis. Cognoscens etiam in ope-
ribus carnis omnia plena sanguinis, plena circum-
scriptionis, fraudum, fallaciæ, ficta officia pietatis,
compositas simulationes, & inimicos sibi omnes
qui in domo sunt, ideoque proximi sibi corporis
motus cauendos, qui sunt graues animæ nostræ ad-
uersarij, conuertitur, & de Deo sperare incipit, & in-
telligens verè inimicam sibi carnem existere, ait ad
eam: *Noli supergaudere mihi inimica mea; quia cecidi, sed*
resurgam: quia si sedero in tenebris, Dominus illuminabit me.
Considerans etiam insultare sibi aliquam potesta-
tem quæ resistebat sibi ne meliorē sequeretur viam,
& inequitare quod tradita esset in interitum carnis,
vt diuersis attereretur malis, quæ vel à Domino pro-
pter peccatorum solutionem decernerentur, vel ab
iniquo propter inuidiam conuersionis, vt ad se re-
uocaret afflictam, dicit adhuc: *Iram Domini sustinebo:*
qui vel lapsam castigat, vel tibi potestatem affligen-
di dedit: quia peccaui ei, sustinebo tamen, donec iustificet
ipse causam meam. Nisi enim confessa fuero, & exol-
uero pretia iniquitatum mearum, non potero iustifi-
cari. Cum autem fuero iustificata, soluens duplicia
peccata, *Faciet iudicium meum,* deponens indignationem,
quia satisfactum sententiæ est. *Educat me ad lucem,*
vt videam iustitiam eius, & aspiciam delectationem
eius. Videbit hoc lumen reconciliationis meæ
inimica mea, id est, diaboli nequitia, & operietur confu-
sione, quæ nunc dicit: *Vbi est Dominus Deus tuus?* Videbit
in me misericordiam eius, videbit pietatem eius. Et
ideo non audiamus eam quando sumus in aduersis
aliquibus sæculi, cum aut dolor corporis est, aut fi-
liorum amissio, vel cæterarum necessitudinum, non
audiamus inquam dicentē: *Vbi est Dominus Deus tuus?*
Tunc eius tentationes cauendæ sunt, cum grauis vr-
get dolor, tunc animam ægram auertere studet. Ergo
anima quæ illum non audierit insidiantem sibi,
videns postea mirabilia Dei, videns se in celo, dia-
bolum autem sicut colubrum reptantem in terre-
stribus, gratulabitur dicens: *Quis Deus sicut tu, auferens*
peccata, & transferens impietates? Qui non fuisti memor
indignationis tuæ, sed in mari misisti iniquitates
nostras sicut Ægyptium plumbum, & redisti ad mi-
sericordiam voluntarius, quam gemino contulisti
munere, dimittens peccata, atque abscondens, se-
cundum quod scriptum est: Beati quorum remissa

sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Alia
enim sanguine filij tui abluis, alia donas nobis, vt
bonis operibus & confessionibus nostros errores
tegamus. Quod ergo ait: *Auferens peccata,* ad remis-
sionem pertinet: quia penitus ea tollit, ita vt non sint,
quorum memor non erit. Quod verò ait: *Transferens*
impietates, ad misericordiam: eo quod consentibus
nobis lapsus nostros, & obumbrantibus eos bonæ
operationis fructu, referantur in auctorem culpæ, &
peccati incentorem. Quid enim aliud agit qui cul-
pam fatetur, nisi vt aduersantis nequitia spiritualis
dolo se & malitia transductum probet? In eo itaque
gratias agit anima ista, quia & auferat Dominus pec-
cata, & transfert iniquitates, & demergit in profun-
dum maris. Quod potest & ad baptismum referri,
quo Ægyptius mergitur, Hebræus resurgit: & quo
altitudine sapientiæ, & bonorum operum abundan-
tia tegantur peccata superiora, per diuitias misericordie
Dei nostri, qui memor promissionis suæ
quam dederat Abraham, hæredem eius animam non
est passus perire. Et illa quidem anima hoc reuoca-
tur modo. Tu autem fili, qui à primo flore pueritiæ
es hæres Ecclesiæ, quæ te suscepit & tenet, perseue-
rato in proposito, memor gratiæ Dei, & muneris
quod per impositionem suscepisti manuum mea-
rum, vt & in hoc gradu sicut in ministerio sacro
fidem tuam demonstres atque industriam, & expe-
ctes remunerationem Domini Iesu. Vale, & nos vt
filius dilige, quia nos te diligimus.

Observatio altera.

Inchoatum de anima se reformante sermonem prosequitur, & quomodo Christus eam perfecit, explicat.

Ad Horontianum.

AMBROSIVS Horontiano. Superiore epi-
stola de ea anima sermonem confecimus,
quæ itineris sui deuios aliquos habuerit
anfractus, vt vetus Israel secundum car-
nem fluctuans, quia & ipse liberabitur per Domini
nostri Iesu Christi gratiam, cum intrauerit plenitu-
do gentium, licet ista leuiore errore conuersione
se reformauerit. Hac verò epistola de Ecclesiæ fi-
lia nobis sermo fit, quam Dominus Iesus quemad-
modum primò suscepit, erudierit, consummaue-
rit in suo Euangelio, consideremus. Suscepit itaque
eam primo tuendam in confusione positam (exul
enim paradisi vbi nisi in confusione degeret anima
vniuscuiusque hominis?) deduxitque eam in Beth-
leem. Iam profectus susceptæ animæ significatur,
quod ascendit ad domum panis, in qua famem fidei
& sterilitatem nesciat. De nostrarum animarum ge-
nere & ordine loquor, quibus nos viuimus & mo-
uemur, non de aliqua specialiter. Non enim de pro-
prietate & specie alicuius, sed de genere, vt dixi, ani-
marum disputandum putamus. Descendit in Ægy-
ptum Christus, patrociniū & ductum nostræ ani-
mæ ferens, inde rediit in Iudæam. Fuit in deserto,
fuit in Capharnaum, fuit iuxta fines Zabulon circa
maritima, transiit per fata, fuit in Bethphage, fuit
in Ephren, in Bethania, inde transiit in paradysum,

107. 11. & 12. ubi se capiendum dedit, passus est in Golgotha. Omnes isti processus animæ nostræ sunt, per quos exercita gratiam piæ institutionis inuenit. Nam postquam exclusa de paradiso conditio humana in Adam & Eua in castellum relegata est, vagari cœpit huc atque illuc, errabunda circumferens vestigia sine villo delectu. Sed tempore complacito sibi exinanivit se Dominus Iesus, ut exulem in se suscipere, & veteri reformaret gratiæ. Itaque inuentam recurso anfractu erroris reuocauit ad paradysum, ut euangelicæ lectiois docet assertio. Per fata eam duxit, ut ieiunam pasceret, primùm in deserto, deinde in Capharnaum agri non vrbs incolatu, deinde iuxta fines Zabulon, circa nocturna profuua, id est, prophetarum obscuriora ænigmata, ut disceret prætereundere ad fines gentium, quò omnes conuenirent, nec timeret fluctus vitæ huius & procellas, quia habet Christus naues Tharsis, intelligibiles scilicet, quæ percurrant mare, & ad templi constructionem piæ merces aduehant. In huiusmodi nauibus nauigat Christus, & in puppe tamquam bonus gubernator tranquillo quiescit mari. Commoto excitatur, & increpat ventos, ut suis tranquillitatem refundat. Transiens quoque ad gentes hanc animam liberat, quæ legis vinculis tenebatur, ne transiret ad nationum consortia. Venit in Bethaniam in locum obeditionis, ideo ibi mortuus suscitatur. Cùm enim caro subdita fuerit animæ, tunc iam non quasi mortua iacet in sepulcro suo conditio humana, sed resuscitatur per gratiam Christi. Ibi etiam se pro Dei nomine passioni discit offerre. De loco obeditionis, ut Ioannes docet, in Ephren ducitur, id est, ad bonorum fructuum fecunditatem. inde in Bethaniam reducitur, id est, obediendam. Semel enim quæ piæ subiectionis fructum gustauerit, seruare eam, & in ea probari sæpius nequaquam recusat. Vnde iam probata Hierosolymam venit, digna quæ sit templum Dei, in qua Christus habitaret. Denique sedens super pullum asinæ Dominus Iesus cum gratulatione & gaudio innocentis suscipitur ætatis. Postea in paradiso verba vitæ æternæ docentur: Vnde etiam Dominus se permisit capi, sicut Ioannes scribit Euangelista, significans animam nostram, vel potius conditionem humanam solutis erroris vinculis eò vnde eiecta erat in Adam, per Christum regressam. Vnde & latroni illi confitenti dicitur: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Ille dixerat: Memento mei cùm veneris in regnum tuum: Christus non de regno respondit, sed ad causam: Hodie mecum eris in paradiso; id est, reformandum est antè quod amissum est, postea conferendum id quod augendum est: ut per paradysum ad regnum perueniatur, non per regnum ad paradysum. Seruatur discipulis quod plus conferatur pro laboribus, ideoque incolatum promissit, regnum distulit. Itaque is qui sub ictu mortis conuertitur, & confitetur Dominum Iesum, mereatur incolatum paradisi: qui verò multo ante se exercuit, & Christo militauit, acquisiuit populorum animas, pro Christo se obtulit, habeat paratum stipendiis suis Dei regnum, cuius se remuneratione donatum gaudeat. Ideoque Petro dicitur: Tibi dabo claues regni cælorum: Ex latrocinio conuersus requiem habet, in apostolatum probatus accepit potestatem. Hæc est anima euangelica, hæc est de gentibus, hæc filia Ecclesiæ, longè meliore cursu quam illa ex Iudæa proiecta, ad Dominum Iesum & ad superiora se bonis cõsiliis & operibus attollens, quam suscepit in Golgotha Christus, vbi Adæ sepulcrum, ut illum mortuum in sua cruce resuscitaret. Vbi ergo in Adam mors omnium, ibi in Christo omnium resurrectio. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

SANCTI AMBROSII IN MICHÆAM PROPHETAM OBSERVATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN AGGÆVM PROPHETAM OBSERVATIO.

Aggæi Cap. I.

IN secundo anno sub Dario rege, in mense sexto, vna mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi propheta, dicens: Dic ad Zorobabel filium Salathiel de tribu Iuda, & ad Iesum filium Iosedec sacerdotem magnum, dicens: Hæc dicit Dominus Deus exercituum, dicens: Populus iste dicunt: Non venit tempus ædificandi domum Domini. Et factum est verbum Domini in manu Aggæi propheta, dicens: Si tempus vobis est, ut

habitatis in domibus calatis, at domus ista deserta est. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra in vias vestras. Seminaftis multa, & intulistis pauca: comedistis, & non in saturitatem: bibistis, & non in ebrietatem: operti estis, & non estis calefacti in ipsis: & mercedes congregans, congregauit in ligamentum pertusum. Hæc dicit Dominus omnipotens: Ponite iam corda vestra in vias vestras, ascendite in montem, cædite

dite ligna, & ædificate domum, & complacibo in ea, & glorificabor, dicit Dominus. Respexistis in multa, & facta sunt pauca: & intulistis in domum, & exufflaui illud. Quam ob rem dicit Dominus exercituum, pro eo quòd domus mea deserta est, vos autem festinatis vnusquisque in domum suam: propter hoc cælum nõ dabit rorem suum, nec terra dabit germina sua: & inducam gladium super terram, & super montes, & super triticum, & super vinum, & super oleum, & super homines, & super iumenta, & super omnes labores manuum eorum. Et audiuit Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedec sacerdos magnus, & omnes reliqui populi vocem Domini Dei sui, & verba Aggæi propheta, sicut misit cum Dominus Deus eorum ad eos: & timuerunt à facie Domini. Et dixit Aggæus nuntius Domini in nuntiis Domini: Dic populo, Ego sum vobiscum, dicit Dominus. Et excitauit illis Dominus spiritum Zorobabel filij Salathiel de tribu Iuda, & spiritum Iesu filij Iosedec sacerdotis magni, & spiritum reliquorum populi: & ingressi sunt, & faciebant opera in domo Domini exercituum Dei sui.

Cap. II.

Quarta & vigesima mensis sexti, in secundo anno sub Dario rege, septimo mense, vna & vigesima mēsis, factum est verbum Domini in manu Aggæi propheta, dicens: Dic iam ad Zorobabel filium Salathiel de tribu Iuda, & ad Iesum filium Iosedec sacerdotem magnum, & ad omnes reliquos populi, dicens: Quis ex vobis vidit domum istam in gloria sua quæ ante? & quomodo vos videtis ipsam nunc sicut non existentem in conspectu vestro? Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus, & confortare Iesu filij Iosedec sacerdos magnus, & confortetur omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum, & facite: quoniam vobiscum sum, dicit Dominus exercituum. Verbum quod pepigi vobiscum cùm egredere mini vos de terra Ægypti, & spiritus meus stetit in medio vestrum. Confidite, quia hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc semel ego mouebo cælum & terram, & maria & desertum, & commouebo omnes gentes, & venient electa omniū gentium: & replebo domum hæc gloria, dicit Do-

minus exercituum. Meum argentum, & meum aurum, dicit Dominus exercituum: quia magna erit gloria domus istius nouissima super primam, dicit Dominus exercituum: & in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum. Quarta & vigesima, nono mense, anno secundo sub Dario, factus est sermo Domini ad Aggæum prophetam, dicēs: Hæc dicit Dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem, dicens: Si sumpserit homo carnem sanctam in summitate vestimenti sui, & tetigerit summitas vestimenti eius panem, aut coctionem, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, si sanctificabitur? Et responderunt sacerdotes, & dixerunt: Non. Et dixit Aggæus: Si tetigerit pollutus in anima de omnibus his, si contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, & dixerunt: Cõtaminabitur. Et respondit Aggæus, & dixit: Sic populus iste, & sic gens hæc coram me, dicit Dominus: & sic omnia opera manuum suarum: & quicumque appropinquauerit ibi, contaminabitur. Propter munera eorum matutina dolebunt à facie malitiarum suarum, & odio habebatis, qui in portis arguebant. Et nunc ponite iam corda vestra à die hac, & supra, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini: qui eratis quando mittebatis in modiu ordei viginti sata, & facti sunt ordei decē sata: & ingrediebamini in torcular, ut hauriretis quinquaginta amphoras, & factæ sunt viginti. Percussi vos in sterilitate, & in corruptione aeris, & in grandine omnia opera manuum vestrarum, & non reuersti estis ad me, dicit Dominus. Ponite iam corda vestra à die ista, & vltra, à quarta & vigesima noni mēsis: à die qua fundatum est templum Domini, ponite in cordibus vestris, si vltra cognoscetur super terram arca, & si adhuc vinea, & ficus, & malogranata, & ligna oliuæ quæ non ferunt fructum, à die hac benedicā. Et factum est verbum Domini secundo ad Aggæum prophetam quarta & vigesima mensis, dicens: Dic ad Zorobabel filium Salathiel de tribu Iuda: Ecce ego mouebo cælum & terram, & mare & aridam, & subuertam thronos regum, & subuertam currus & ascensores: & descendent equi & ascensores eorum vnusquisque in gladio ad fratrem suum. In die illa, dicit Dominus exercituum, assumante Zorobabel filiū Salathiel seruum meum,

dicit Dominus, & ponam te quasi signaculum: quia te elegi, dicit Dominus exercituum.

Si nobis superiores & cœlatis ædificamus domos, cur non potius Deo? Deo igitur nostro omnium conditori, meliora ædificanda templâ etiam in nobis docet.

Ad Irenæum.

AMBROSIVS Irenæo. Vbi superiorem ab- solui epistolam, & perferendam tibi tradi- di, venit in mentem illud quod Dominus in manu Aggæi prophetæ locutus est, di- cens: Si tempus vobis est, ut habitetis in domibus cœlatis? Quid ergo istud est, nisi in superioribus habitan- dum, non in vallestribus & subterraneis habitacu- lis? Qui enim infra terrâ habitant, non possunt ædi- ficare templi Dei, & dicunt: Non venit tempus ædifican- di domum Domini, simul quia luxuriosorum est hypo- gæa quærere, captantium frigus æstiuum, eo quod resoluti deliciis æstus ferre ac tolerare non queant, & ideo requirunt vmbrosa penetralia: vel quod desidiosi ignava sub terris agant otia: deinde quod tenebrosa illos & opaca delectent magis, qui- bus operarii flagitia sua credant, secundum illud: Tenebræ circumdant me & parietes, quem vereor? Sed frustra hoc sperant, cum profunda abyssi & abscon- dita Deus cernat, & omnia deprehendat antequam fiant. At non Elias in hypogæis, non Elisæus habita- bant. Denique alter mortuum viduæ filium tulit ad superiora, in quibus consueverat federe, & ibi eum resuscitavit. Alteri quoque Sunamitis illa magna mulier (vt scriptura testificatur) in superioribus hos- pitiū paravit, & ibi concipiendæ sobolis, quia non habebat, meruit prerogatiuam, ibidemque resuscita- ti pignoris vidit miracula. Quid de Petro dicam, qui ad horam sextam ascendens in superiora, bap- tizandarum gētium cognouit mysteria? At verò par- ricida Abessalō in valle regis sibi titulum statuit, & in fossam proiectus est, cum esset peremptus. Ergo sancti ascendunt ad Dominum: flagitiosi ad vitia descendunt. Sancti in montibus, criminosi in vallibus. Deus enim montium est, & non Deus vallium. Inquit ergo: Ponite iam corda vestra in vias vestras, ascen- dite in montem. Qui ergo illic, id est, in domibus habi- tabant vallestribus, in quibus non habitat Deus, domum Dei in se habere non poterant. Hanc enim Dominus quærebat ab illis domum, vt semetipfos ædificarent, atque intra se Dei templum viuus fidei lapidibus attollerent. Neque enim terrenorum pa- rietum constructiones, & siluestrium ligna culmi- num desiderabat, quæ cum fuissent, manus diruerat hostilis: sed illud templum quærebat, quod in ho- minum conderetur mentibus, quibus dicendum foret: Vos estis templum Dei: in quo habitaret Do- minus Iesus, & vnde ad redemptionem vniuerso- rum procederet, vt in vtero Virginis sacra reperire- tur aula, in qua rex habitaret cœlestium, & corpus humanum Dei templum fieret, quod etiam cum so- lutum esset, in triduo resuscitaretur. Sed hanc do- mum non luxuriosi ædificant, qui cœlatis inhabi- rant domos, & cœlato argento delectantur. Sordet

G enim illis purum argentum, ita & istis sordet simpli- cis habitationis locus. Sinuant spatia domorum, & adiciendo adiciunt, coniungentes domum ad do- mum, & villam ad villam, effodiunt terram, vt ele- mentum quoque eorum cedat habitaculis, & quasi terræ filij intra eius recondantur vterum, & abscon- dantur aluo. Isti planè sunt, de quibus dicit Hiero- nymus: O qui ædificant domum suam non cum iusti- tia. Qui enim cum iustitia ædificat, non in terrenis ædificat, sed in cœlestibus. Ædificasti, inquit, do- mum, metire superiora eius, per flatilia distincta fe- nestris, & contignata cedro, & illita minio. Metitur autem superiora, qui contemplatus iudicium Dei, iudicat iudicium humilis, & iudicium pauperis. Qui autem in auaritiā intendit, & in sanguinem inno- centis, nō ædificat superiora cum iudicio: nec men- suram tenet, quia non habet Christum: nec aspirare sibi diuinæ status explorat gratiæ, nec pleni luminis splendorem requirit: nec illita minio habet cenacu- la, cui non potest dici: Sicut resticula coccinea labia tua. Non sepelietur, inquit, huiusmodi. Qui enim vi- uum se sub terram infodit, & tamquam in sepulcro sepeliuit, eripuit sibi mortuo requiem sepulturæ. Depositus itaque in valle corporalium delectatio- num, non inuenit sepulcrum de quo possit resur- gere. Huiusmodi ergo vir nec templum Deo ædifi- cat, quia non nouit tempus correctionis suæ. Quo- modo enim possunt tales homines templum ædifi- care, qui quasi feræ ac bestiæ in spelæa ferarum & bestiarum latibula sese receperant, atque in foueas se serpentium more demergunt, & consuetudine frau- dulentæ vulpis infodiunt? Sed nec sepulcrum sibi condit qui ante tempus moritur. Viuens enim mor- tuus est: nec audit vocem Aggæi, id est epulantis, vt interpretatio declarat: quoniam non ingreditur tabernaculum Dei in voce exultationis & confes- sionis sonus epulantis. Quomodo enim vocem eius audit, qui opera eius non videt? Nam si videret, au- diret verbum quod in eius manu factum est, delectatus eius actibus, quibus pullauit, & apertum est ei, & descendit in eius animam, vt epuletur in eo sinceritatis & veritatis cibos. Ergo quia non audiuit, fit iterum in manu Aggæi verbum, & dicit: Ascendite in montem, cœdite ligna, & ædificate domum. quasi dicat, Surgite de cœlatis & depressis malitia domibus, & ascendite in montem scripturarum cœlestium, & cœdite lignum sapientiæ, lignum vitæ, lignum cog- nitionis, & dirigite vias vestras, ordinate actus ves- tros, vt habeant ordinem suum debitum, qui ne- cessarius & vtilis est ad ædificandam Domini do- mum. Nam si nō feceritis, nec calum dabit vorem suum, id est, sermō cœlestis, qui sicut ros descendit super fœnum, non temperabit feruidos corporalium mo- tus passionum, nec ignita restinguet diuersarum spi- cula cupiditatum: nec terra eius, id est anima, germina sua dabit: eo quod arcescat, nisi repleatur irriguo ver- bi Dei, & perfundatur rore cœlesti, spiritalis vber- tate gratiæ. Et quia sciebat desides esse habitantes in hypogæis, & voluptatum gurgulitiis: Excitauit (in- quit) illis Dominus spiritum Zorobabel de tribu Iuda, & spiritum Iesu filij Iosedec sacerdotis magni: vt incitentur ad ædificationem diuinæ domus. Nisi enim Domi- nus ædificauerit sibi domum, in vanum laborauerunt

Esaiæ 5. Hier. 22. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Cant. 4. Hier. 22. Agg. 1. 1. Tim. 5. Psal. 41. Apoc. 3. 1. Cor. 5. Agg. 1. Genes. 2. Deuter. 32. Agg. 1. Psalm. 126.

Agg. 1. Ibidem. Eul. 23. Ecl. 2. 4. Eccl. 4. 8. 3. Reg. 17. 4. Reg. 4. Est. 10. 2. Reg. 15. 2. Reg. 18. 3. Reg. 10. 1. Pet. 2. 1. Cor. 6. Ioan. 2. Agg. 1.

Coloss. 1. Ioan. 7. 3. Reg. 18. 4. Reg. 9. 1. Esai. 3. Psal. 18. Agg. 2. Exod. 14. Exod. 16. Exod. 17. Matth. 27. Matth. 14. Ioan. 4. Psal. 18. Esaiæ 54. Esaiæ 35.

runt qui ædificant eam. Ipse est Zorobabel iugis re- dundantia, vt pote fons vitæ, & verbū Dei, per quod omnia, & ex quo omnia, & omnia in ipso. Hæc dicit redūdantia: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Hoc est profluuiū in deficientis meatus. Profluuiū quoq; nocturnū legimus, quod est propheticum, & ipsum huius fluētī infusione respicit, per quod euauit illud profluuium vanitatis in Iezabel, quæ inimica veritati, & aduersaria prophetarum eloquiis, ita di- lacerata est canum moribus, vt nullum eius supe- resset vestigium, sed toto corpore suo cum omni- bus posteritatis suæ insignibus extingueretur. Ipse igitur Zorobabel ex tribu Iuda, ipse Iesus magnus sacerdos, & tribu designatus & nomine: duo signi- ficari videntur, & vnus exprimitur, quia idem quasi potens natus ex potente, quasi redemptor ortus ex Virgine, in vtriusque idem naturæ diuersitate diui- dux, vnus filij Dei veritatem gigas salutaris imple- uit. Excitaturus itaque Zorobabel sanctum ait: Adhuc semel ego mouebo calum & terram, & maria & desertum. Mouerat ante hæc, cum de Ægypto libe- raret populū suū, quando in cælo colūna erat ignis; terra inter fluctus, murus in mari, via in aqua, in de- serto messis quotidiana frugum cœlestium multi- plicabatur, petra soluebatur in fontes aquarum: sed mouit & postea in passione Domini Iesu, quando cælum tenebris obductum, sol refugit, petræ scissæ, tumuli aperti, mortui resuscitati, draco victus in flu- cibus suis vidit pisces hominum non solum nauigantes in mari, sed etiam ambulantes sine peri- culo. Desertum quoque motum, quando infructuosus nationum populus in messem cepit deuotionis & fidei stauescere: & eousque deserti, & gentium commotio facta est, vt Apostolorum quos direxit ad gentes vocandas, tanta esset & tam vehemens prædicatio, vt in omnem terrâ exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Tanta inquam cōmotio deserti, vt plures filij fierent desertæ, quam eius quæ habebat virum: & floreret desertum vt li- llium, introirent electa gentium ad residuos populi,

A quod reliquæ saluæ fierent per electionem gratiæ. Et replebo (inquit) domum hæc gloria, dicit Dominus exer- cituum. Meum est argentum, & meum est aurum. Reple- bo ergo argento meo & auro, eloquiis cælestibus, quæ sunt sicut argentum igne examinatum: & viri claritate luminis, sicut auro spiritali in sanctorum occultis mentibus resurgente. Has diuitias confert Ecclesiæ suæ: quibus intelligibiles thesauri replen- tur, & gloria augetur domus super priorem gloriam quam populus habuit electus. Hoc enim est quod sequitur: Magna erit gloria domus istius nouissima super primam, dicit Dominus exercituum: & in loco isto dabo pacem. Pax enim & tranquillitas animæ super omnem domus gloriam est, quia pax superat omnem sen- sum. Hæc est pax super pacem, quæ dabitur post ter- tiam cōmotionem cæli, maris, terræ, deserti, quan- do destruet omnes potestates & principatus. Cæ- lum enim & terra transibunt, & omnis istius mundi figura: & vnusquisque in romphæa insurget ad fra- trem suum, id est, verbo penetrante medullas animæ, vt destruat quidquid est contrarium, curus ex Ephren, & equus ex Hierusalem, vt Zacharias dixit. Et sic erit pax per omnia, vt nullis obstētibus cor- poris passionibus, aut incredulæ mentis impedimē- tis, fiat in omnibus omnia Christus, subdita patri ex- hibens corda vniuersorum. Vnde & ad ipsum solum mysticè dicitur: Assumā te Zorobabel, & ponam te sicut signaculū, quia te elegi. Etenim cū fuerit anima nostra pacifica, vt dicatur ei: Cōuertere cōuertere Sunami- tis, quod pacificā significat, & vt tuo nomine vtar, tunc accipiet in se sicut signaculum Chri- stum, id est imaginem Dei: vt sit ad imaginem: quo- niā qualis cælestis, tales & cælestes. Et oportet nos portare imaginem cælestis, id est pacem. Atque vt sciamus verum esse, habes in Canticis, in vltimo, iam perfectæ animæ dici, quod & tibi dicat Domi- nus Iesus: Pone me vt signaculum in brachiū tuum, vt luceat pax in corde tuo, & in operibus tuis Chri- stus, & formetur in te sapientia, & iustitia, & redem- ptio. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Rem. 12. Agg. 2. Psal. 11. Philip. 4. 1. Cor. 15. Matth. 24. 1. Cor. 7. Hebr. 4. Zach. 9. 1. Cor. 15. Agg. 2. Cant. 6. 1. Cor. 15. Cant. 8. 1. Cor. 1.

S. AMBROSII IN AGGÆVM PROPHE TAM OBSERVATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EX VERBIS CAP. I.

MALACHIE PROPHE TÆ SERMO.

Malach. Caput I.

Assumptio verbi Domini super Israel in manu angeli eius. Dilexi vos, dicit Do- minus. & dixistis: In quo dilexisti nos? Nōne frater erat Esau Iacob? dicit Dominus: & dile- xi Iacob, at Esau odio habui: & posui termi- nos eius in desolationem, & hereditatē eius in domos deserti. quia dicit, Idumæa sub-

uerfa est: & reuertamur, & reædificemus de- ferta. Hæc dicit Dominus omnipotens: Ipse ædificabunt, & ego destruam: & vocabuntur eis termini iniquitatis, & populus super quē præparatus est Dominus vsq; in æternum. Et oculi vestri videbūt, & vos dicetis: Magnificā- tus est Dominus super terminos Israel. Filius

Agg. 1. Deuter. 32. Agg. 1. Psalm. 126.

honorificat patrem, & seruus dominū suum. Si dominus sum ego, vbi est timor meus? si pater, vbi amor meus? dicit Dominus omnipotens. Vos sacerdotes qui despicitis nomen meum, & dixistis: In quo despeximus nomen tuum? offerentes ad altare meum panes pollutos, & dixistis: In quo polluimus te? in eo quod dicitis vos: Mensa Domini polluta est, & imposita despexistis. Quia si offeratis cæcum in sacrificium, non malum? & si offeratis claudum aut languidum, nonne malum? Offeriam illud duci tuo, si suscipiet te, si accipiet faciem tuam, dicit Dominus omnipotens. Et nunc deprecamini faciem Dei vestri, & rogate eum: in manibus vestris facta sunt hæc: si suscipiam ex vobis facies vestras, dicit Dominus omnipotens. Quia & in vobis claudentur ostia, & non succedetur altare meum gratis. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens: & sacrificium non suscipiam de manibus vestris: quia ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium mūdum, quia magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens. Vos autem contaminatis illud, in eo quod dicitis vos: Mensa Domini polluta est, & qui superponuntur despecti sunt cibi eius. Et dixistis: Ecce ex afflictione sunt, & exufflastis ea, dicit Dominus omnipotens, & inferebatis rapinas, & clauda & debilia, & offererebatis in sacrificium. si suscipiam ea de manibus vestris, dicit Dominus omnipotens. Et maledictus homo qui erat potens, & fuit in grege suo masculum, & votum eius super eo, & immolat debile Domino: quia rex magnus ego sum, dicit Dominus omnipotens, & nomen meum illustre est in gentibus.

AT IS abundeque in superioribus dixisse me credo ad correptionem eorum qui diuinis muneribus perfuentes, gratias non referunt creatori, & videntes beneficiis cælestibus tanquam ingrati & indigni beneficiorum non remunerantur auctorem. Ingrati inquam, qui Deum nec quasi serui metuunt vt dominum, nec quasi filij honorificat vt parentem. Dicit per Prophetam Deus: Si dominus sum ego, vbi est timor meus? si pater, vbi amor meus? Hoc est, si seruus es, redde domino timoris obsequium: si filius exhibe patri pietatis affectum. Tu autem cum gratias non agis, Deum nec diligis, nec vereris. Vnde aut contumax seruus, aut superbus es filius. Qui est

igitur vtilis Christianus, semper debet patri ac Domino suo laudes dicere, & in eius gloriam omnia procurare, sicut ait beatus Apostolus, dicens: Siue māducatis, siue bibitis siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Videte quale viri Christiani Apostolus voluit esse cōuiuium, vt magis fides Christi, quam prandij sagina comedatur: & plus reficiat hominem Dominici nominis frequens inuocatio, quam epularum multiplex & copiosa collatio: meliusque pascat esuriētem religio, quam sagina. Omnia, inquit, in gloriam Dei facite. Omnes ergo actus nostros Christo vult socio vel teste compleri: hac scilicet ratione, vt bona ipso auctore faciamus, mala propter ipsius contubernium declinemus. Erubescit enim mala facere, qui scit Christum se habere participem. Christus autem in bonis adiutor est, in malis noster est conseruator. Ergo cum diluculo surgimus, debemus priusquam procedamus e cubiculo gratias agere Saluatori, & ante omnes actus sæculi, actus habere pietatis, qui nos quiescentes & dormientes in lectulis custodiuit. Quis enim nisi Deus dormientem custodit hominem? qui ita resolutus in somnum, & oblitus vigoris humani, a se alienus efficitur, vt nesciat quid ipse sit, vbinam demoretur, adesse sibi certè ipse non possit. Necessarius igitur Deus adest dormientibus, quia dormientes sibi adesse non possunt: & a nocturnis insidiis genus hominum ipse custodit, quia id temporis ad custodiendum alter nemo peruigilat. Debeo ergo illi gratiam, qui vt ego securus dormiam, ille peruigilat. Ipse enim nos Deus ituros cubitum quodam gremio quietis suscipit, & thesauro pacis reconditos seruat, & caliginum quadam tuitione in lucem defendit, vt malitia inimicorum hominum repellatur tenebris, quæ non potest benignitate depelli, & pacem fessis præstet obscuritas, quam non præstabat humanitas. Dum enim nescit homo vbi suum aduersarium persequatur, pacem, quam volens præstare noluit, præstat inuitus. Debemus ergo surgentes gratias Christo agere, & omne dici opus in signo facere Saluatoris. Nonne cum adhuc gentilis esses, solebas signa perquirere? quæ signa quibus rebus essent prospera, magna inquisitione colligere? Iam nunc nolo erres in numero, scito quia in vno signo Christi omnium rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare cœperit, vitæ fructum consequetur æternæ. Qui in hoc signo iter facere aggreditur, ad cælum vique perueniet. In hoc igitur nomine omnes actus nostri dirigendi sunt, & ad ipsum totius vitæ nostræ commotio referenda; quia sicut ait Apostolus: In ipso viuimus, & mouemur, & sumus. Sed & cum vespera diem claudit, ipsi debemus per psalterium laudem dicere, & gloriam eius modulata suauitate concinere, quod operum nostrorum consummato certamine, veluti victores requiem mereamur, & laboris quædam palma sit soporis obliuio. Hoc autem vt faciamus fratres, non solum docemur ratione, sed etiam admonemur exemplis. Nonne enim videmus minutissimas aues cum illucescentem diem aurora producit, in quibusdam nidorum cubiculis varia dulcedine personare, & id studiosè agere priusquam procedant, vt creatorem suum, quia loquela non possunt, suauitate demulceant? &

Matth. 6.

ceant? & quemadmodum vnaquæque earum quoniã confessione nequit, modulis prodat obsequium, ita vt videatur sibi deuotius gratias agere, quæ dulcius personauit: hoc etiam peracto dici cursu similiter facere? Quid ergo sibi vult ista certis temporibus disposita cantilena, & iugis intentio, nisi gratiarum quædam sit immoderata cōfessio? Pastori enim suo auis annoxia, quia sermone non potest, suauitate blanditur. Habent enim & aues pastorem suum, sicut ait Dominus: Respiciere volatilia cæli, quoniam non neunt, neque metunt: & pater vester qui est in cælis, pascit illa. At quibus tandem cibis pascuntur aues? vilissimis scilicet & terrenis. Aues ergo propter vilis escas gratias agunt: tu pretiosissimis epulis pasceris, & ingratus es? Quis igitur non erubescat sensum hominis habens, sine Psalmorum celebritate diem claudere, cum ipsæ aues ad gratificandū psalterij suauitate perfultent: & eius gloriam non veruum dulcedine personare, cuius laudem volucres modulata cantilena pronuntiant? Imitare ergo frater minutissimas aues, mane & vespere creatori

gratias referendo. Et si es deuotior, imitare luscianiam, cui quoniam ad dicendas laudes dies sola non sufficit, nocturna spatia peruigili cantilena decurrit. Et tu igitur laudibus tuis diem vincens, operi tuo adde nocturna curricula, & in somnem suscepti laboris industriam psalterij serie consolare. Et quia de his auibus mentionem feci quæ noctibus vigilant, nolo te imitatore esse noctuæ, quæ licet per noctem vigilet, per diem tamen pigra vel cæca est; quæ grandibus oculis tenebrarum caligines diligit, splendorem solis horrescit. Mirum enim in modum illuminatur obscuritate, luce cæcatur. Istud animal hæreticorū figura est atq; gētiliū, qui tenebras amplectuntur diaboli, lucē Saluatoris horrescunt, & grandibus disputationum oculis cernunt vana, non respiciunt sempiterna. De his ait Dominus per Prophetam: Oculos habent, & non videbunt. Et alibi: In tenebris ambulant. Sūt enim acuti ad superstitiosa, hebetes ad diuina: qui dum se putant subtilibus euolare sermonibus, tamquam noctuæ viri luminis splendore turbantur.

Psal. 113.
Psal. 81.

SANCTI AMBROSII IN MALACHIAM PROPHETAM SERMONIS FINIS.

S. AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI
OPERVM TOMI SECVNDI FINIS.

PARISIIS.

Excudebat Iamet Mettayer, in Mathematicis
Typographus Regius. M.D.LXXXIII.